

ספר

משנה ברורה

והוא פירוש יפה ומנופה על

שולחן ערוך אורח חיים

אשר חיבר הרב הגאון, רבן של כל בני הגולה

מו"ה יוסף קארו זצ"ל

עם חידושי דינים שהשמיט הגאון הנ"ל והמציאם

הגאון מו"ה משה איסרליש זצ"ל

עם נושאי כליהם הלא המה:

באר הגולה מהגאון מו"ה משה רבקה זצ"ל מוילנא

באר היטב מהרב המובהק מו"ה יהודא אשכנזי זצ"ל, דיין טיקטין

שערי תשובה מאת הגאון מו"ה חיים מרדכי מרגליות זצ"ל

וביאורי קראתיו בשם משנה ברורה, יען כי מתוכו מתברר דברי השולחן-ערוך, כל דין ודין בטעמו ונימוקו מגמרא ופוסקים, ולא יהיה כספר החתום. גם יקובץ בו כל הדינים וההלכות והביאורים המפורטים בספרי האחרונים מפרשי השולחן-ערוך המפורסמים (כמו מאליה, רבה ופרי-מגדים וברכי-יוסף ומאמר-מרדכי ורבות כהנה), אשר היו הרבה מהם אחרי הכאר היטב ולא הובאו בשערי-תשובה כי אם מעט מזעיר באיזה מקומות. כל אלה חוברו פה, והכל בלשון צח וקל ובסדר נכון, בעזר השם:

עוד צרפתי בצדו כמה ענינים נחוצים וכשם ביאור הלכה יכונה. וכשמו כן הוא, כי בו ביארתי כמה פעמים דברי ההלכה המובא בקיצור בתוך המשנה ברורה בלי ראייה, ופה הראיתי בעזר השם יתברך את מקורו לעין כל מגמרא ופוסקים, גם יבואר בו לפעמים דברי השולחן-ערוך באורך במקום הצריך ביאור:

גם תחת המשנה ברורה הנ"ל פתחתי שער רחב עם פרחים וציצים מצויינים, ושמו נאה לו שער הציון, כי בו יצוין על כל דיבור ודיבור לדעת מבטן מי יצאו הפנינים האלו:

כל אלה חברתי בעזר השם יתברך החונן לאדם דעת

ישראל מאיר רכבי אריה זאב הכהן זלה"ה, מעיר ראדין

כרך שישי

הוצאה חדשה באותיות מרובעות, פיענוח ראשי-תיבות והגהה מדוקדת

הוצאת ה. וגשל בע"מ ירושלים

שנת תשנ"ו לפ"ק

הודעה ובקשה

בהוצאת משנה ברורה זו הושקע עמל וממון רב להוציאו נקי מכל טעות ושגיאה. וידוע מאמר החכם "כשם שאי אפשר לבר בלי תבן, אי אפשר לספר בלי שגיאות" לכן אנו מבקשים מהלומדים בכל אתר שאם ימצאו טעות או שגיאה, יואילו בטובם להודיענו בהקדם, כדי שנוכל לתקנו אי"ה במהדורה הבאה:

היות ומושקע במהדורה זו הון רב ויגיעה רבה. לכן על פי דין תורה ולהבדיל על פי הזכויות הבינלאומיות, אנו אוסרים בכל תוקף כל הדפסה צילום והעתקה אפילו חלקית מספר זה.

כל הזכויות שמורות

PRINTED IN ISRAEL

סדר; עיצוב ועימוד ממוחשב: ז. ל. גוטליב טל. 02-321244

מעשי ידיו להתפאר

תודתינו נתונה להרב **משה דביר** שליט"א
בעל תוכנת "משבצת – דביר" (עימוד אוטומטי)
שעמד לימיננו בכל שלבי עריכת הספר
ולא חשך מזמנו להיות לנו לאחיעזר ואחיסמן
תהא משכורתו שלמה מן השמים
וזכות הרבים תלוי בו

אלו הן המעלות שבמהדורא זו של ספרי "משנה ברורה השלם"

אותיות מרובעות מעוצבות כמסורת, מאירות עינים, בשולחן ערוך
ובכל המפרשים.

פיסוק מלא, בשולחן ערוך, ונושאי כליו, במשנה ברורה,
בביאור הלכה, ובשער הציון.

פיענוח ראשי־תיבות, בשולחן ערוך, משנה ברורה, באור הלכה, ושער הציון.

תרגום המילים הלועזיות ללשון המדוברת.

הדגשת דיבורי המתחיל בכל המפרשים.

הכנסת אות הסעיף שבשולחן ערוך לתוך דברי המשנה ברורה.

תיקונם של אלפי שגיאות, לפי דפוסים ישנים, ומתוך בירור וליבון
עם גדולי התורה.

לקט פסקי והנהגות החזון איש בסוף הספר, מסודר על סדר השולחן ערוך.

מפתח ההלכות

לוח המפתחות לכרך הששי

מן סימן תקל עד סימן תרצו.

תקסג	דין מי שהרהר בלבו להתענות.....	פד
תקסד	דין ליל שלפני התענית.....	פד
תקסה	דין תפלת 'עננו'.....	פה
תקסו	דיני תענית צבור.....	פז
תקסז	טיעמה ורחיצת הפה שמותר בתענית.....	פט
תקסח	דיני נדרי תענית.....	צ
תקסט	דין נודר בעת צרה.....	צה
תקע	חנוכה ופורים וימים שאין אומרים בהם תחנה שנפגשו בתוך ימי נדרי תענית.....	צו
תקעא	מי הם החוטאים לישב בתענית.....	צו
תקעב	באיזה ימים אין גוזרים תענית צבור.....	צח
תקעג	שבטלה מגילת תענית.....	צט
תקעד	שנותנין בתענית חומרי המקום שיצא ושהלך לשם.....	צט
תקעה	דיני תענית שמתפללין בארץ ישראל על הגשמים.....	קא
תקעו	על איזה דברים מתענין ומתריעין.....	קג
תקעז	אם נתרבו הגשמים עד שמטשטשים הקרקע....	קו
תקעח	שכל יחיד יתענה ויתפלל על צרתו.....	קז
תקעט	סדר תפלות באלו התעניות.....	קז
תקפ	ימים שמתענים בהם.....	קח

הלכות ראש השנה

תקפא	דיני ימי תחנונים וערב ראש השנה.....	קט
תקפב	סדר תפלת עשרת ימי תשובה וראש השנה.....	קיג
תקפג	דברים שנחגים לאכול בליל ראש השנה.....	קטז
תקפד	סדר קריאת התורה בראש השנה.....	קטז
תקפה	ברכת השופר.....	קיח
תקפו	דיני שופר של ראש השנה.....	קכ
תקפז	דין התוקע לתוך הכור.....	קכט
תקפח	זמן תקיעת שופר.....	קלא
תקפט	מי הם הראויים לתקיעת שופר.....	קלד
תקצ	סדר הראוי לתקיעת שופר.....	קלה
תקצא	סדר תפלת מוסף ביחיד.....	קמ
תקצב	תפלת מוסף בקול רם וסדר התקיעות.....	קמא
תקצג	אם הברכות והתקיעות מעכבות זו את זו.....	קמג
תקצד	יחיד שלא התפלל אין חבירו מוציא.....	קמג
תקצה	מי שאינו בקי לא בתקיעות ולא בתפלה.....	קמד
תקצו	לאחר התפלה מריעים.....	קמד
תקצז	אם מותר להתענות בראש השנה.....	קמה
תקצח	ראש השנה שחל להיות בשבת.....	קמו

הלכות חול המועד

תקל	חול המועד אסור בקצת מלאכות.....	א
תקלא	דיני גילוח בחול המועד.....	ב
תקלב	נטילת צפרנים בחול המועד.....	ד
תקלג	מלאכות המותרים בחול המועד.....	ה
תקלד	דיני כיבוס בחול המועד.....	ח
תקלה	שלא לפנות מחצר לחצר בחול המועד.....	י
תקלו	כל צרכי בהמה מותר לעשות בחול המועד.....	י
תקלז	דין מלאכת דבר האבד.....	יב
תקלח	כמה ענינים הנקראים דבר האבד.....	טז
תקלט	דיני הסחורה בחול המועד.....	יח
תקמ	דיני בנין וסתירה בחול המועד.....	כג
תקמא	דיני אריגה בחול המועד.....	כה
תקמב	שלא לעשות מלאכה לאחרים בחול המועד אלא בחינם.....	כז
תקמג	דין מלאכה עלידי אינו יהודי בחול המועד....	כט
תקמד	דין צרכי רבים בחול המועד.....	ל
תקמה	דיני כתיבה בחול המועד.....	לא
תקמו	דיני אירוסין ונשואין בחול המועד.....	לז
תקמז	דין מי שמת לו מת בחול המועד.....	לח
תקמח	דיני אבילות בחול המועד.....	מ

הלכות תשעה באב ושאר תעניות

תקמט	להתענות ארבעה צומות.....	מו
תקנ	הבדל שיש בין תשעה באב ליתר צומות.....	מז
תקנא	דיני שבוע שחל תשעה באב להיות בתוכה.....	מח
תקנב	דין ערב תשעה באב.....	נח
תקנג	דין סעודה המפסקת.....	סא
תקנד	דברים האסורים בתשעה באב.....	סג
תקנה	דיני תפילין וציצית בתשעה באב.....	סח
תקנו	תשעה באב שחל ביום ראשון.....	סט
תקנז	לומר 'נחם' ו'עננו' בתשעה באב.....	סט
תקנח	במוצאי תשעה באב אין אוכלין בשר.....	ע
תקנט	מנהגי תשעה באב ודין מילה בתשעה באב.....	עא
תקס	לעשות זכר לחורבן.....	עה
תקסא	דין הרואה ערי יהודה וירושלים והמקדש בחורבן.....	עז
תקסב	דין קבלת התענית.....	עח

הלכות תענית

מפתח ההלכות

הלכות לולב

רלו	תרמה דיני לולב
רמא	תרמו דיני הדס
רמה	תרמו דיני ערבה
רמו	תרמח דברים הפסולים באתרוג
ונה	תרמט דברים הפסולים בארבעה מינים
רסב	תרנ שיעור הדס וערבה
רסב	תרנא נטילת הלולב וברכתו
רסט	תרנב זמן נטילת לולב
רעא	תרנג הדס אסור להריח
רעא	תרנד שיכול להחזיר הלולב במים ביום טוב
רעא	תרנה עובד כוכבים שהביא לולב לישראל מחוץ לתחום
רעב	תרנו שצריך לחזור אחרי הידור מצוה בקניית האתרוג
רעב	תרנז קטן היודע לנענע
רעו	תרנח דיני לולב ביום טוב ראשון
רפב	תרנט סדר קריאת התורה בסוכות
רפב	תרס סדר היקף הבימה
רפג	תרסא כליל יום טוב שני אומר קידוש, זמן אחריו מיד
רפג	תרסב סדר תפלת יום שני של סוכות
רפד	תרסג סדר תפלת חול המועד
רפה	תרסד סדר יום הושענא רבה
רפו	תרסה אתרוג אסור לאכול בשביעי
רפח	תרסו דיני סוכה ביום השביעי
רפט	תרסז סוכה ונויה אסורין גם כל שמיני
רפט	תרסח סדר תפלת ליל שמיני ויומו
רצא	תרסט סדר ליל שמחת תורה

הלכות חנוכה

רצג	תרע דברים האסורים והמותרים בחנוכה
רצד	תרעא סדר הדלקת נר חנוכה ומקום הנחתו
ש	תרעב זמן הדלקת נר חנוכה
שב	תרעג שמנים ופתילות הכשרות לחנוכה
שו	תרעד שמותר להדליק מנר לנר
שז	תרעה שהדלקה עושה מצוה ולא הנחה
שט	תרעו סדר הברכות וההדלקה
שיא	תרעז דין אכסנאי בחנוכה
שיד	תרעה נר של שבת קודם לנר של חנוכה
שיד	תרעט בערב שבת מדליקין נר חנוכה תחלה
שטו	תרפ שלא להניח הנרות סמוך לפתח כליל שבת
שטו	תרפא אין מבדילין בנר חנוכה במוצאי שבת
שטז	תרפב דין 'על הניסים' בחנוכה
שטז	תרפג כל שמונת ימי חנוכה גומרין את ההלל
שיו	תרפד סדר קריאת התורה בחנוכה
שיח	תרפה סדר ארבע פרשיות

הלכות מגילה

שכ	תרפו דין חניית אסתר
שכב	תרפז חיוב קריאת המגילה

קמז	תקצט ליל ראש השנה שחל להיות במוצאי שבת
קמו	תר ביצה שנולדה בראש השנה ודיני הקידוש
קמו	תרא סדר יום שני של ראש השנה
קמו	תרב סדר עשרת ימי תשובה
קמח	תרג להזהר מפת של עכו"ם בעשרת ימי תשובה

הלכות יום הכפורים

קמט	תרד סדר ערב יום הכפורים
קנ	תרה מנהג כפרות בערב יום הכפורים
קנא	תרו שיפייס אדם חבירו בערב יום הכפורים
קנג	תרז סדר הוידי במנחה בערב יום כפור
קנה	תרח סדר סעודה המפסקת
קנו	תרט הטמנת חמין בערב יום כפור
קנו	תרי הדלקת הנרות ביום כפור
קנט	תריא שליל יום הכפורים דינו כיומו
קס	תריב איסור אכילה ביום כפור ושיעור כמותה
קסב	תריג איסור רחיצה ביום כפור
קסה	תריד דיני סיכה ונעילת הסנדל
קסו	תרטו יום הכפורים אסור בתשמיש המטה
קסז	תרטז הקטנים מתי יתחילו להתענות
קסח	תריז דין עוברה ומניקה ויולדת ביום הכפורים
קסט	תריח דין חולה ביום הכפורים
קעב	תריט סדר ליל יום הכפורים
קעד	תרכ מנהג יפה לקצר בתפלת שחרית
קעד	תרכא סדר קריאת התורה ומילה ביום כפור
קעה	תרכב סדר תפלת מנחה
קעו	תרכג סדר תפלת נעילה
קעח	תרכד סדר מוצאי יום הכפורים

הלכות סוכה

קפ	תרכה בסוכות תשבו שבעת ימים
קפ	תרכו העושה סוכה תחת האילן או תחת הגג
קפד	תרכז דיני הישן בסוכה
קפו	תרכח דיני סוכה תחת סוכה
קפז	תרכט ממה צריך להיות הסכך
קצד	תרל דיני דופנות הסוכה
	תרלא סוכה שחמתה מרובה מצילתה ויתר דיני הסכך
רא	תרלב דברים הפוסלים בסכך
רה	תרלג דין גובה הסוכה
רו	תרלד שלא תהיה פחות מן שבעה על שבעה
רי	תרלה דין סוכת גנב"ך ורקב"ש
ריב	תרלו דין סוכה ישנה
ריג	תרלז דין סוכה שאולה או גזולה
ריד	תרלח סוכה ונויה אסורין כל שבעה
ריז	תרלט דיני ישיבת סוכה
רכ	תרמ מי הפטורים משיבת סוכה
רכח	תרמא שאין מברכין 'שהחיינו' על עשיית הסוכה
רלג	תרמב אם חל יום ראשון של סוכות להיות בשבת
רלד	תרמג סדר הקידוש
רלז	תרמד סדר ההלל כל ימי החג

מפתח ההלכות

תרפח	דין כרכים המוקפים חומה מימות יהושע	תרצג	סדר תפלת פורים	שלט
בן־נח	שכב	תרצד	דין מעות פורים לעניים	שמא
תרפט	שהכל חייבים בקריאת מגילה	תרצה	דיני סעודת פורים	שמב
תרצ	דיני קריאת המגילה	תרצו	דיני הספד ותענית ועשיית מלאכה בפורים	שמה
תרצא	דיני כתיבת המגילה ותפירתה	תרצז	אין אומרים תחנה בי"ד וט"ו שבאדר ראשון	
תרצב	דיני ברכות המגילה	ודין	תענית והספד בהן	שמח

לוח סימני ראשי תיבות

א"ז	אליהו זוטא	וכי"ב	וכיוצא בזה	מ"ר	מי רגלים
או"ז	אור זרוע	ח"א	חיי אדם	נ"פ	נראה פשוט
ארה"ח	ארצות החיים	ח'י	חידושי	נל"פ	נראה לי פשוט
א"ע	אבן עזר	י"א	יש אומרים; יד אהרן;	נה"ש	נהר שלום
א"ר	אליהו רבא	יד אפרים		נ"ש	נחלת שבעה
ב"י	בית יוסף; בית יעקב	ישו"י	ישועות יעקב	עט"ז	עטרת זקנים; עיין ט"ז
בה"כ	בית הכסא	כנה"ג	כנסת הגדולה	עאכ"ו	על אחת כמה וכמה
בהכ"נ	בית הכנסת	שכנה"ג	שיורי כנסת הגדולה	עה"י	עבודת היום
ברכ"י	ברכי יוסף	כמ"ש	כמו שכתוב	ע"ת	עולת תמיד
כפ"ע	כפני עצמו	כמ"פ	כמה פעמים	פ"מ	פרי מגדים
כמ"א	במגן אברהם;	כ"מ	כסף משנה; כן מוכח	פמ"ג	פרי מגדים
	במקום אחר	ל"ח	לחם חמודות	פ"ת	פתחי תשובה
כא"א	כאשל אברהם	לבש"ר	לבושי שרד	פ"ח	פרי חדש
כמ"ז	במשבצות זהב	לב"ש	לבושי שרד	פר"ח	פרי חדש
במשב"ז	במשבצות זהב	מ"מ	מכל מקום;	קש"ע	קיצור שולחן ערוך
ב"ח	בית חדש	מ"מ	מעדני מלך;	רע"א	רבי עקיבא איגר
כה"ט	באר היטב	מאמר	מרדכי	רי"ו	רבינו ירוחם
כ"ש	ברוך שאמר	מאמ"ר	מאמר מרדכי	שע"ת	שערי תשובה
בה"ל	ביאור הלכה	מ"א	מגן אברהם	ש"א	שאגת אריה;
ד"מ	דרכי משה	מג"א	מגן אברהם		שארי אחרונים;
דו"פ	דרישה ופרישה	מחה"ש	מחצית השקל		שערי אפרים
דה"ח	דרך החיים	מ"ב	משנה ברורה	שנו"א	שנות אליהו
דגמ"ר	דגול מרובה	מ"ג	מגן גבורים	ש"ש	שולחן שלמה
ד"ז	דבר זה	מג"ג	מגן גבורים	ת"י	תוספות ישנים;
דאה"נ	דאין הכי נמי	משו"ה	משום הכי		תוספות ירושלים
וכי"ב	וכיוצא בזה	מה"ת	מן התורה	תבו"ש	תבואת שור

הלכות חול המועד סימן תקל

תקל ובו סעיף אחד:

א באר הגולה

א *חול המועד (ב) אסור בקצת מלאכות (א) *ומותר במקצתן: להגות לפי צורך הענין שהיה נראה

הכרע א כתיב יוסף מהא דחגיגה י"ח בתנן ובזוהר דאיסור מלאכה בחול-המועד הוא מדאורייתא והתורה מסרה לתכמים, כמו שכתב רמ"א בהגיה

באר היטב

(ב) אסור. וחייב לכבד חול המועד במאכל ובמשתה ובכסות כשאר יום-טוב. ומהרי"ל לבש בגדי שבת. ועונש המבזה את המועדות

משנה ברורה

א (א) ומותר במקצתן. מלאכות המותרות בחול-המועד (ב) הם חמשה: דבר האבד אם לא יעשנו עתה, וצרכי המועד [היינו לצורך אוכל-נפש דמותר אפילו מעשה אומן, כמו שכתוב ריש סימן תקלג, אבל שאר צרכי מועד, דוקא מעשה הדיוט, כמו שכתוב בסימן תקמ ותקמא], ובשביל פועל שאין לו מה יאכל, וצרכי רבים, ומעשה הדיוט אפילו ליחיד, ויתבאר כל אחד במקומו. והנה בעיקר איסור מלאכת חול-המועד יש דעות בין הראשונים. (3) יש שסוברים שהוא מדברי סופרים, מפני שמצינו בתורה שנקראו "מקרא קודש", והרי הוא זמן חגיגה במקדש, לפיכך אסרום בעשיית מלאכה, כדי שלא יהיה כשאר ימות החול שאין בהן קרושה כלל, ומכל מקום לא החמירו בו כיום-טוב ממש והקילו בחמשה דברים הנ"ל. והרבה פוסקים סוברים[הוא מן התורה, והא דהקילו בכמה דברים הנ"ל הוא על-פי הרשות שניתן לחכמים מן התורה במלאכת חול-המועד לפי צורך הענין להתיר, וכדדרשינן לזה מקרא בחגיגה דף יח, עיין שם, וזהו שסיים הרמ"א 'לפי צורך הענין' וכו'. ומאד יש לזיזהר שלא להקל יותר ממה שהתירו חכמים, דאמרו חז"ל: (ג) המבזה את המועדות ודהיינו שעושה בהן מלאכה, כפירוש רש"י], כאלו עובד עבודת כוכבים ומזלות. גם חייב (ד) לכבד חול-המועד במאכל ובמשתה וכסות נקיה, שלא ינהג בהן מנהג חול. ומהרי"ל לבש הקט"א! של שבת. ועיין לעיל סימן תקטז

סעיף ב ובמשנה ברורה, דמצות 'ושמחת בחגך' וגומר קאי גם על חול-המועד, ומבואר שם כיצד משמחין. וכתבו האחרונים, דאף דמוכח בסימן קפח סעיף ז דאינו מחוייב לאכול פת דוקא בחול-המועד ורק דאסור להתענות, מכל מקום

שער הציון

(6) טור וביאור הגר"א, עיין שם: (3) עיין ביאור הלכה: (ג) מגן-אברהם. ועיין באחרונים שהקשו על המגן-אברהם דרוצה לומר דאף למאן דאמר שהוא מדרבנן נאמר מימרא זו, וזה אינו, כדמוכח בתוספות, ועיין במחצית-השקל שישבו קצת: (ד) מגן-אברהם בשם תניא, וכן איתא במכילתא פרשת בא בהריא כותיה [הנזכר בביאורי מהר"ש"ה שעל התניא]. אלא זמה שכתב התניא 'כשאר יום-טוב' השמטתי, לדעות ידעתי אין להחמיר כל-כך בזה, דהרמב"ם בפרק ז מהלכות יום-טוב הביא גם-כן חול-המועד נקרא "מקרא קודש" ואף-על-פיכך בפרק ז מהלכות יום-טוב, שהעתיק שם בדין טז חיוב כיבוד ועונג מטעם לחמירי בזה, ועל-כן צריך לומר דאף בחול-המועד נקרא גם-כן "מקרא קודש", מכל מקום כיון דלענין מלאכה מן התורה מותר בחול-המועד, ועל-כיל-פינים דיברו האבד מותר לכולי עלמא, הרי דאין קדושתו חמור כמו יום-טוב, ולכן גם לענין כיבוד אין לדמורו ליום-טוב, וזהו נראה דעת הרמב"ם. ומה דמשמע מהמכילתא הנ"ל צריך לכבדו באכילה ושתייה וכסות נקיה, של לומר דהיינו לכבדו יותר מימות החול בכל זה, אבל אינו מחוייב לדמותו לגמרי בזה ליום-טוב, "מקרא קודש" שלו לפיכך בחגיגה י"ח להו' תנא דאסור מלאכה בחול-המועד ואפילו הכי מקליני ביה דיבנה סאבד, הרי ד"מקרא קודש" שלו קיל מ"מקרא קודש" דיום-טוב. ותדע עוד, דהרי לענין אכילה ביום-טוב מחוייב לאכול פת דוקא [ומטעם זה פסקינן לעיל בסימן קפח דמחוייב לחזור אם לא הוכיז מעין המאורע בייעלה ריבוא] ובחול-המועד אין מחוייב לאכול פת, הרי אף צריך לכבדו באכילה אין חיובו גדול כל-כך, וכן הוא הדין לענין מלאכה דמותר בו דבר האבד, ועל-כן נראה דאף לענין כסות נקיה אין מחוייב כיום-טוב עצמו, רק יותר מימי החול [וכן בסימן תרסד סעיף-קטן ג במגן-אברהם משמע לכאורה דבחול-המועד, לבד הושענא-רבא, אין מנהג ללבוש בגדי-שבת, ומהרי"ל דעבד לנפשיה הוא דעבד, ומכל מקום יותר מימי החול בודאי צריך כל אדם לנהוג, וכנ"ל]. ועיין לעיל בסימן תקטז משנה ברורה סעיף-קטן טו שהעתיק מהגר"ז דלענין כיבוד ועונג אין חייב בחול-המועד ולא נאמר בהן "מקרא קודש", והנה עצם דין זה מוכח מהרמב"ם כמו שכתבנו, אכן מה שכתב ולא נאמר בהן "מקרא קודש" צריך עיון, דהיי הרמב"ם עצמו בפרק ז סוכה ד"מקרא קודש" קאי גם על חול-המועד, וכן הוא גם-כן מנהגו בתפלת מוסף בחול-המועד שאומרים "מקרא קודש" ולא ליציאת מצרים, וכן הוא דעת האחרונים לעיל בסימן תצ סעיף ג, וצריך עיון. ודעת המגן-אברהם בסימן זה דחגיגה, ובפרט שם באומר במכילתא וכנ"ל, אלא דחיובו בכל זה קיל מיום-טוב וכמו שכתבנו, ואפשר דה"א הגר"ז מורה לזה: (ה) ובזוהר דיום-טוב דחיובו הוא שתי סעודות:

הלכות חול המועד סימן תקל תקלא

לחכמים (ב) להתיר:

תקלא דיני גילוח בחול המועד, ובו ח' סעיפים:

א (א) מצוה לגלח (ב) בערב יום-טוב: ב (ג) אין מגלחין (ד) במועד (ה) אפילו אם גילח קודם מועד: ג (ו) אפילו אם היה (ז) אנוס ומפני-כך לא גילח בערב יום-טוב, אינו מגלח במועד, (ו) והוא הדין למי שהיה חולה ונתרפא במועד: ד *וואלו מגלחין במועד: מי שיצא מבית

א פשוט בנמרא מערב קטן י"ד כ טור הלכות אשרי בשם אור חוץ ושאר פוסקים ג שם בנמרא ד משנה שם י"ג י"ד ושם בנמרא

באר היטב

(ג) אנוס. ולא מוכחא מילתא כ"כ. ואפילו לא היה להם אומן מעיי"ט אסור, ב"י:

ואסר להם אפילו דבר אבד, אין לחכם אחר להתיר להם, עיין שם: (ב) במועד. כדי שגילה ערב י"ט ולא יכנס למועד כשהוא מגולח:

משנה ברורה

ביאור הלכה

ביום, (1) דכיון דמצוה לכבדו באכילה ושתייה, ועיקר אכילה הוא לחם: (ב) להתיר. מקום שנהגו המון להקל אפילו בדבר שאינו אבד, ובא חכם ואסר להם, למגדר מילתא, אפילו דבר האבד, אין לחכם אחר להתיר להם [אחרונים]. איתא בירושלמי: אמר רבי אבא בר ממל: אלו היה מי שימנה עמי, התרתי שיהיו עושין מלאכה בחול-המועד [והיינו מקח וממכר (!) וכי האי גוונא דבר שאינו מלאכה גמורה]; כלום אסור לעשות מלאכה אלא כדי שיהו אוכלין ושותין ויגעין בתורה, ועכשיו אוכלין ושותין ופוחזין, עד כאן לשונו. וכתב הכל-בו: נראה מזה, שאיסור גדול בשחוק יותר ממלאכה, שכוונת השם יתברך בנתינת המועד היתה כדי להידיבק ביראתו ואהבתו ולעסוק בתורתו התמימה, עד כאן לשונו: **א** (א) מצוה לגלח וכו'. (ב) כ"י (ג) שלא יכנס לרגל כשהוא מגולח: (ב) בערב יום-טוב. בין קודם חצות (ג) ובין לאחר חצות, לבד מערב פסח דאסור להסתפר לאחר חצות, כמבואר לעיל בסימן תסח: ב (ג) אין מגלחין במועד. והוא הדין (ג) סיפור הראש, אלא שדרכן היה לגלח. (ד) ואף דסיפור וגילוח הוא דבר של יפוי ותיקון הגוף, שהוא צורך המועד, אפילו הכי אסור בתוך המועד, כדי שיזדרז לגלח

חז"ל לעשותם. והרמב"ן הטיל פשרה, שכל מלאכה שאינו לצורך המועד ואינו דבר האבד הוא מן התורה, ושהיא לצורך המועד היא מותרת אף מלאכת אומן ואף-על-גב דאית ביה טרחא תירא, וכן כל דבר אבדו אף-על-פי שאינו לצורך המועד מותרת ואף-על-גב שהיא טרחא תירא, וחכמים מדבריהם אסרו קצת מלאכות, ועיקר חול-המועד וזה דבר-תורה היא, ולזה הסכים הרשב"א סוף פרק קמא דעבודה זרה והריטב"א במכילתין, וכן הכריע הבי"ח להלכה כשיטה זו והעתיקו המגן-אברהם, וכן מדברי הגר"א בביאורו משמע גס-כן שהוא מצדד לשיטה זו, וכתשובת הרשב"א שהובא בארחות-חיים הלכות תפילין כתב שכן הוא גס-כן דעת חכמי צרפת לאסור מלאכה בחול-המועד מן התורה, והשאנת-אריה באכני-מילואים מצדד גס-כן להלכה דאסור מן התורה, וכן בבית-יוסף בסימן זה. והנה לפי דעת כל הפוסקים האלו, כשיודמן איזה ספק במלאכת חול-המועד [לכד מהדברים שרדעת הרמב"ן והרשב"א הם דרבנן] צריך להתמיר, והוא ספק בשל תורה. ועיין לקמן בסימן תקלו בביאור הלכה דיש חילוקים בענין זה. ואף דמשולחן-ערוך לקמן בסימן תקלו בסופו דפסק כרב אמי להקל נגד רב הונא, וכן בסימן תקלח סעיף א ובסימן תקלט סעיף ו משמע דלהלכה תפס כשיטת המקלין דעיקרו הוא דרבנן, אפשר שלא ראה כל הני ראשונים שהבאתי, ועל-כ-ל-פנים אין למהר להקל כי אם לצורך גדול:

* אין מגלחין במועד. היינו אפילו על-ידי עכו"ם, וכל מה שכתוב לקמיה דענות היינו אפילו על-ידי ישראל [אחרונים]: * ואלו

קודם המועד, (ה) דאם היו מותרין לגלח בתוך המועד, היו טומכין עצמן לכתחלה על זה ויכנסו לרגל כשהן מגולחין: (ד) אפילו אם גילח. דהו אין בו חשש זה שיכנס לרגל כשהוא מגולח, דהא גילח עצמו גם קודם הרגל, אפילו הכי אסור (1) משום הרואין, דהרואה לא ידע שגילח עצמו, ויאמר שמתור גלח בכל גוונא: ג (ה) אפילו אם היה אנוס. כגון שנאבד לו אבידה בערב הרגל או להאומן ולא היה יכול לגלח, וכי האי גוונא שארי אונסין, לכד המבוארים להיתר בסעיפים שאחר זה, דהני אונסין (1) מפורסמין וגלויין לכל הוא שאי אפשר להם לגלח מקודם, אבל שארי אונסין אינם מפורסמין וידועים, ואם נתיר להם יבואו להתיר אף שלא מתוך אונס: (1) והוא הדין למי שהיה חולה. שאמר, שהחולה כשהוא מספר מוכביד עליו

שער הציון

(1) כסברת הר"א שהובא בבית-יוסף קפח לענין יום-טוב, שצריך לחזור ואם לא הוכיז יעלה ויבוא' בכרכת-המוח, ואף הדשולחן-ערוך פסק שם דחול-המועד דינו כראש-חודש, היינו ר"ל לענין דיעבד, ואף כזה מפקפק שם הגר"א ומצדד כדעת הרשב"ץ המוכח שם בבית-יוסף, עיין שם, אבל לענין לכתחלה כבודא מצוה להשוותו ליום-טוב: (1) וכענין מה שביאר הרמב"ן לשיטתו דבני הירושלמי, עיין בימקור-יוסף והובא בבית-יוסף: (ה) פוסקים. ואפשר דאל גילח בתוך שלשים יום לא שייך זה, דינוול הוא יותר משלשים יום [פמ"ג]. ולדידן כמדוינותינו שאין המנהג לגלח רק במספרים, ואס-כן אפילו אחר שסיפור עצמו נשאר עליו מעט שכתב, וממילא אפילו אם חצות אחר זה פחות משלשים יום יתרבה עליו השיעור יותר משלשים יום שלפנים שהיה אז אחר גילוח: (ג) עיין בפרי-מגדים שכתב דלכתחלה גילח קודם חצות, וצ"ל על זה מה שכתב המגן-אברהם בסימן רגא בסעיף-קט"ו ה בשם הארי"י שכתב שם שלא לגלח אחר מנחה, והיינו אחר ששיעור זמן מנחה, ורצה לומר מנחה גדולה בערב-שבת, והוא הדין בערב-יום-טוב. ולפי מה שכתבנו שם בשם האחרונים ונכלל לסמוך על דעת הפוסקים דמנחה היינו מנחה קטנה, נראה דבערב-יום-טוב כשהזמן דחוק לו, אפילו לכתחלה יוכל לסמוך עליהם. וכל זה לענין לכתחלה, אבל לענין דיעבד הלא ידוע דעת הרמ"א שם בסוף הדין דמסתפרין כל היום, ואף דהגר"א שם מפקפק על זה, (לענין ערב יום-טוב כדי שלא יכנס לרגל כשהוא מגולח אין להחמיר, וכן המנהג: (ג) פשוט: (2) לשהן הריטב"א: (ה) גמרא וכפירושו רש"י ופרי-מגדים: (1) בית-יוסף: (1) העתקת זה מלשון כשהוא מגולח, ומישוב בערב-יום-טוב: (2) רשאי פוסקים דשיעורן כדבריו, ורשאי פוסקים דשיעורן כדבריו. וגם מהרמב"ם שמשמע גס-כן לגלח והיתיר חכם הלא גס-כן אינו מפורסם, דאטו הנודד נדר בפרהסיא דוקא, וההיתר הלא ביחיד מומחה גס-כן אינו מפורסם ואפילו הכי היתיר; וביותר בחולה שעמד מחליו במועד, הלא הוא מפורסם כבודא לרבים שהיה חולה ואפילו הכי אסור. אלא דעל-כ-פיה נראה כמו שכתב הריטב"א, דהני האונס עצמו הוא דבר גלוי וכוורו שלא היה באפשר לו, מה שאין כן בשאר אונסין שאין האונס גלוי ומחולט אסור, דכל אחד יאמר שאונס היה שלא היה לו פנאי וכיצא בוה, וזה נכלל לדבריו כתיבת הגמרא בני מי שאבדה לו אבידה [אמר לו הוסיקין אסורין וסריקין ביהות מותרין]. וגם מהרמב"ם שמשמע גס-כן להדיק הוא משום דהני כבודא אי אפשר להם ולא מפני הפרוסם, ולכן אתי שפיר נמי דין דחולה, שאין זה אונס מוחלט:

הלכות חול המועד סימן תקלא

ה הרי"ף וזמ"כ ושל
כדעת הטור ושאר
פוסקים ודלא כירושלמי
ו רבינו ירוחם ז שם
בנראה

השביה (ז) ולא היה לו פנאי לגלח קודם המועד, (ח) ומי שיצא מבית-האסורים, ואפילו היה חבוש (ט) ביד ישראל שהיו מניחין לו לגלח, וכן המנודה (י) שהתירו לו (ג) ברגל, וכן מי שנדר שלא לגלח (יא) ונשאל על נדרו (ד) ברגל, וכן (יב) הבא ממדינת (ס) הים (יג) בחול המועד, או שבא בערב הרגל ולא היה שהות ביום לגלח; (יד) והוא שלא יצא מארץ-ישראל

שערי תשובה

באר היטב

(ג) ברגל. וב"כ פסק דוקא שהתירו לו קודם הרגל ולא שלמו לו ימי נידו עד הרגל, דאין נידו שלטו פחות משבעה ימים, אבל אם לא ביקש שיתירו עד הרגל, לא חשיב אונס: (ד) ברגל. ובה נראה אעפ"י שהיה יכול להתירו קודם הרגל לא מקרי פושע, שהיה כדעתו לקיים נדרו וניירתו, מ"א: (ה) הים. שלא בא כישוב עד חוה"מ, כ"י, ר"יו. משמע דאם היה בעי"ט במקום ישוב אסור לגלח בחוה"מ, ונ"ל דאם היה כ"י ימים או ג' ימים קודם יו"ט כישוב ובעי"ט לא היה כישוב מותר לגלח בחוה"מ, ומיהו דוקא כשבא ממדינת הים דאז מפרסמא מילתא, אבל בדרך אחר לא, מ"א.

ביאור הלכה

משנה ברורה

מגלחין במועד וכו'. דע, דאלו שהתירו לגלח, אפילו כדרכו בלי שינוי, דבמשנה שנה לה שם גילוח וכיבוס בחודא מחתא, וכי היכי דכביבוס שרינן אפילו בכדרכה, כדאייתא בסמ"ק תלמוד, הוא הדין לענין גילוח; ועוד, מפסחים נ"ה עמוד ב דאייתא שם: חזינן, שכן הדיוט תופר כדרכו בחול-המועד, הספרין והכובסין, שכן מותרין בחול-המועד בבא מן הים, ולתנא קמא הרצענין אסור כ"י, אף שגם הם מותרין לשנות בחול-המועד, כדאייתא בירושלמי, ועל-כרחן דאין למדין מן שינוי בחול-המועד להחיר משום זה בכדרכה כ"י, ולפי זה מוכח בהדיא לענינו דספרין וכוסבין התירו להן בכדרכה (אחר-כך מצאתי בחידושי ריטב"א בפרק ב דסובר לדינא כמו שכתבנו). ולכאורה קשה, הלא דבר שאינו אוכל-נפש והוא לצורך המועד, קיימא לן דבעי שינוי?

חולין, אפילו הכי אין זה אונס גלוי כל-כך, ויבואו להתיר (פ) אף שלא מתוך אונס, וכנ"ל: ד' (ז) ולא היה לו פנאי כגון שיצא בתוך המועד, או אפילו בערב יום-טוב (ט) סמוך לחשיכה, שלא היה לו שהות לגלח מבעוד יום: (ח) ומי שיצא מבית-האסורים. הכי נמי כשלא היה שהות לגלח בערב יום-טוב מבעוד יום, כנ"ל: (ט) ביד ישראל. דכיון שהיה צעזע לא גילח: (י) שהתירו לו ברגל. דמקודם היה אסור בתגלחת, ולכן הוי אונס במה שלא גילח מקודם. ויש חולקין בזה (י) וסבירא להו דהיכי שהיה יכול לבקש ולפייס שיתירו לו קודם הרגל ולא פייס, הוי פושע ואסור לגלח ברגל.

ומכל מקום המיקל יש לו על מי לסמוך, כיון שהוא מילתא דרבנן: (יא) ונשאל על נדרו ברגל. ויש חולקין (יב) גם בזה, דהוא דוקא אם לא מצא חכם להתיר נדרו עד תוך הרגל, מה שאין כן אם לא רצה להתיר מקודם ואחר-כך נמלך, לא חשיב אונס. ודעת המגן-אברהם להקל בזה כדעת המחבר, דלא חשבינן לפושע שהיה לו להתיר מקודם, כיון שקודם הרגל לא היה כלל כדעתו להתיר נדרו ואחר-כך נמלך: (יב) הבא ממדינת הים. דוקא ממדינת הים דמפרסמא מילתא, אבל בדרך אחר לא [מ"א]. ועיין במחצית-השקל דהוא הדין משאר מקום רחוק (ובחידושי ריטב"א כתב: כל שבא חוץ) לעיר מקרי ממדינת הים ואף-על-פי שאינו מקום רחוק, ארץ עין: (יג) בחול המועד. ודוקא שלא בא כישוב עד חול-המועד, דאם בא בערב יום-טוב במקום ישוב ובא בזמן שיש עוד שהות מבעוד יום לגלח, אף שלא בא לביתו עד חול-המועד אין זה אונס, שהיה לו לגלח מערב יום-טוב בעיר ההוא. ועיין במגן-אברהם שכתב, דאף כשהיה במקום ישוב כבשני או שלשה ימים קודם הרגל ואחר-כך בערב יום-טוב לא היה בישוב, כגון שישב או על הספינה, ובה לביתו בחול-המועד, או שבא לעיר סמוך לחשיכה ולא היה שהות ביום לגלח, גס-כך מותר לגלח בחול-המועד, כיון דבערב יום-טוב גופא היה אונס: (יד) והוא שלא יצא וכו'. פירוש, (יז) דמארץ-ישראל לארץ-ישראל או מחוצה לארץ לחוצה לארץ, אף ביצא לטייל שאינו דבר-מצוה, אפילו הכי מותר לו לגלח כשלא היה פנאי לגלח מבעוד יום, כיון שיציאתו ברשות היתה, שלא עשה איסור בזה; אבל מארץ-ישראל לחוצה לארץ אינו מותר אלא ביצא להרויח או לראות פני חבריו, דהוא חשיב דבר-מצוה שמתור לצאת מארץ-ישראל בשביל זה, מה שאין כן לטייל בעלמא, דבכי האי גוונא אסור לצאת מארץ-ישראל לחוצה לארץ, לא התירו לו לגלח:

שער הציון

(פ) ריטב"א: (ט) כן מתבאר ברש"י בסוגיין, דלא היה לו פנאי היינו שיצא בתוך הרגל, והוא הדין בסמוך לחשיכה מערב-יום-טוב כדלקמיה. ודאייתא בחי"א אדם דמשמע מיניה דאף כשיצא מערב-יום-טוב בזמן שהיה לו שהות לגלח ורק שלא היה לו פנאי לזה, והיבר דמ"מ, דאם-כ"ן למה ישנתה דינייהו לגלח במועד כיון שהיה זמן לזה מבעוד יום, ואם משום דטרדי, הלא לא התירו משהו טרדא בעלמא, כיון שבית השביה בעצמה לא עכתב מלגלח, שיצא בעוד מועד לגלח; וזמשי"י מוכח להדיא כמו שכתבתי. וכן מצאתי בנימוקי-יוסף: שלא היה לו פנאי, כלומר, שבאו כל-כך סמוך לערב שלא היה להם פנאי לגלח [ומה שרצה עוד לחלק בין בא ממדינת הים לשאר דברים ליתא, דהברייתא כללה כולם כחודא מחתא], וכן מוכח ברבינו ירוחם, ונקט שם לענין בא מן הים, והוא הדין באינן: (?) הוא דעת הרא"ש והטור שהעתיקו דעת הירושלמי דכשלא פייס מקודם היו ליה כפושע, וכן העתיקו בתוספות, וכן כתב רבינו ירוחם, וכן מצאתי ברי"ף גיאות שהעתיק הירושלמי הזה, וכן הביא האליה רבה בשם האגודה (ואף דלענין נידו קיימא לן דמיד שמתיירן לו מותר מיד, דלא כירושלמי, וכפסק הרי"ף והרמב"ם והראב"ד, וכמו שסתם מחבר כ"יורה-דעה סימן שלד סעף יג, עיין שם ובש"ט, על-כ"פ-נים שמענין מדברי הירושלמי דהיכא דהיה יכול לפייס ולהתיר קודם הרגל ולא פייס חשוב פושע, והוה כוונת הרא"ש שהעתיק הירושלמי, וכן הסכים בספר תפארת-שמואל דרק לענין זה העתיק הרא"ש כדברי הירושלמי, וכתירוץ האי של הכית'יוסף, ופירוש הרא"ש בנדרים גס-כך מסייע לו, ודלא כתירוץ השני של הבית'יוסף), דלא כדמשמע מדעת הרמב"ם שאין מחלק בזה. ולכתחלה טוב לחוש לדעת כל הני רבוחתא להחמיר בזה, ומכל מקום כתבתי דהמיקל יש לו על מי לסמוך, וכן נראה מהגרא"א שנקט כדעת המחבר הוא דעת הרי"ף והרמב"ם, משום דפשיטות סוגיא דילן דאזיל ופייסיה משמע דאינו מחלק בכל גווי מותר, והוא מילתא דרבנן, וכן נראה דעת הלבוש להקל: (יב) הוא דעת הרא"ש וסיעתו על-פי הירושלמי, והסכים כן האליה רבה, והביא כן גם בשם ספר זכרון-יעקב להחמיר גם בזה, דלא כדעת המגן-אברהם שכתב דבזה נראה כדעת הרי"ף והרמב"ם, דכיון שמתחלה היה כדעתו לקיים נדרו לא חשיב פושע, אמנם הרא"ש הלא הביא דגם דעת רש"י כן הוא דנמלך לא חשיב פושע, וכן מצאתי בריטב"א, ועל-כך המיקל לא הפסיד: (יג) שאלחן-עירון תפס בזה כדעת הראב"ד והסכים עמו הרא"ש והנימוקי-יוסף, והגרא"א קשה דמהירושימי שהביאו מוכח לכאורה להקל, דמיייר יג, (יב) מארץ-ישראל לארץ-ישראל או מחוצה לארץ לחוצה לארץ, והיינו דכיון שהיה יציאתו שלא לצורך כלל לא התירו לו, וכן נראה מדעת רש"י והר"ח, עיין שם, וכן נראה להדיא מסתימת הרי"ף והרמב"ם, אכן ברי"ף גיאות מצאתי שכתב גס-כך כהראב"ד, וכן כתב באשכול ובשיטת רבי יצחק בר ברוך, ועל-כך המיקל יש לו על מי לסמוך:

(* עיין ריטב"א כתב"ד.

הלכות חול המועד סימן תקלא תקלב

ח מרדכי בשם התר
ש טס ומלשונא בתרא
ד שמואל
י ברייתא וגמרא שם יז
כ שם י"ח
י"ח נכדושת
הר"ף רמב"ם, כמו
הר"ף אשכנזי שם
שכתב הר"ף חול המועד
בפרק ז

לחוצה לארץ (י) לטייל: ה אף-על-פי שהתירו להסתפר, לא יסתפר ברשות-הרבים אלא בצנעה: ו (י) [י] (טו) קטן מותר לגלח במועד (טז) אפילו נולד קודם הרגל (ואפילו (ט) בפרהסיא (יז) שרי) (וכן משמע ממרדכי): ז [*] אבל שחל (ט) שביעי שלו (יח) בשבת ערב הרגל, מותר לגלח בחול המועד: הגה מי שהמיר דתו וחזר בתשובה (יט) ודרכו לגלח, (כ) מותר לגלח במועד (תה"ד סימן פז): ח *כל אדם מותר (כא) ליטול (י) שפה בחול המועד: הגה אפילו בפרהסיא. ומותר לחוף ולסרוק ראש במועד אף-על-פי שמשייר שיער, ואין בזה משום (כב) גילוח (מרדכי ריש מ"ק):

תקלב נטילת צפרנים בחול המועד, ובו ב' סעיפים:

א *מותר ליטול צפרנים, *בין דיד בין דרגל, (א) אפילו במספריים: הגה אבל (ב) יש מחמירין

א ברייתא מרדכי-קטן
י"ז וזכרי יחי, טור
בשם הר"ף רוא"ש

באר היטב

כתב בס' גן-המלך סימן סב: כל אלו דמגלחין במועד מותרים לספר ע"י ישראל, כיון שיש היתר בדבר, ע"ש: (י) לטייל. אבל יצא להרזיח או להזות פני חבירו שרי, דמיקרי דבר-מצוה, עססי רמ"ח: (י) קטן. דלא שייך ביה טעמא שלא יכנס למועד כשהוא מנוול, דלאו בר-מצוה הוא ובג"י כתב דוקא כשיש לו שיער רב ומצטער, ע"ש. ודוקא לקטן מותר לגלח דצורך הרגל הוא, אבל לא"י אסור לגלח דלא עדיף משאר מלאכות דאסור לעשותן במועד א"כ אין לו מה יאכל, עססי תקמ"ב בלאכות דאסור לעשותן במועד א"כ אין לו מה יאכל, עססי תקמ"ב כגדול אסור לגלחו בפרהסיא, מ"א: (ט) שביעי. ע"י סימן תקמ"ח ס"ח: (י) שפה. בין בתער בין במספריים, ע"ת, ע"ש, אפילו אינה מעכבת

שערי תשובה

כיון שיש צד' היתר בדבר: [י] קטן. עבה"ט. ועיין בגן-המלך שכתב ח"ל: ומותר להשהות שמחת התגלחת שעושין לקטן כדי להגדיל השמחה במועד ומצוה נמי איכא בכך כו', ע"ש, והענין של השמחה הוא מנהג ארץ-ישראל ג"כ שעושין שמחה בתגלחת הראשונה של קטן שמחנכין אותו במצוה להיות לו פאות הראש. ועיין בפע"ח שער ספירת העומר שכתב בניגון ההולכים על קבר רשב"י ור"א בנו במיריגן בל"ג בעומר, שיטל את מורו האר"י ז"ל שהלך שם לגלח את בנו במשתה ושמחה בימים ההם, ע"ש: [*] אבל שחל כו'. ועיין ס"א. מותר להשהות שמחת התגלחת שעושין לקטן עד המועד ומגלחין ע"י ספר ישראל, גן-המלך סימן סב: (ח) בפרהסיא. ואפשר דבקטן הנראה כגדול אסור לגלחו בפרהסיא, מ"א: (ט) שביעי. ע"י סימן תקמ"ח ס"ח: (י) שפה. בין בתער בין במספריים, ע"ת, ע"ש, אפילו אינה מעכבת

משנה ברורה

ף (טו) קטן וכו'. דלא שייך ביה טעמא שלא יכנס למועד כשהוא מנוול, דלאו בר-מצוה הוא. ודוקא שיש לו שיער רב דמצטער עליידי זה. ודוקא לקטן מותר לגלח, דצורך הרגל הוא בשביל הקטן, אבל לעכו"מ אסור לגלח, דלא עדיף משאר מלאכות דאסור לעשותן במועד אלא-אם-כן אין לו מה יאכל [אחרונים]: (טז) אפילו נולד וכו'. רוצה לומר, אף דהיה יכול לגלחו מקודם, שרי, (יג) ומטעם הנ"ל. ועיין בפר"י מגדים שמצדד דאפילו הוא בן כמה שנים, כל שלא הגיע ל"ג שנים מותר לגלחו במועד, וכן מוכח במגן-אברהם, אך המגן-אברהם מסתפק, דהייכי דהקטן נראה כגדול אפשר דאין להקל בפרהסיא: (יז) שרי. דהכל רואין שהוא קטן: ז (יח) בשבת ערב הרגל. דהיי לא היה יכול לגלחו ביום זה: (יט) ודרכו לגלח. פירוש, במקום שנוהגין שבעלי-תשובה מגלחין, דעבודת גילולים דמי למת ולמצורע שטעון גילוח: (כ) מותר לגלח במועד. אפילו (יד) חזר בתשובה קודם הרגל ודאי יכול לגלח מקודם, אפילו הכי שרי ביעיבד, שהרי אין מצרפין אותו לכל דבר שביעית עד שיגלח: ח (כא) ליטול שפה. בין (טו) במספריים ובין בתער, ואפילו אינה מעכבת האכילה [אחרונים]. ומי שיש לו שחין בראשו, מותר לגלח השיער אפילו בתער [ח"א], ועיין בכיאר הלכה. ומותר להקיץ דם שקורין קע"פ-זעצין! [ארחות חיים]: (כב) גילוח. וכן כל רחיצה מותר [הגרי"א]:

ביאור הלכה

ואולי מפני שהיו עד כה אנוסים בדבר עשאוים חז"ל כדבר האבד, דקיימא לן בדבדבו האבד אין צריך שינוי, ועדיין מקורן עיזין: * כל אדם מותר ליטול שפה. עיין במגן-אברהם שהוכיח צדוק מכה שעל היד, אפילו כשאינו נוגע לפיקוח נפש, מותר להעביר השיער, ועיין במחצית-השקל. ומשמע לכאורה מיניה דאם היה זה בראשו אסור להעביר השיער, ועיין בחיי"א-רם שהביא רמ"א מתוספתא ספחים פרק ג דאפילו בראשו מותר [דזה לשונה שם: מי שעלתה לו מכה בראשו מותר להסתפר במועד], ולפי מה שמפרש שם במנחת-יבכורים, כוונת הברייתא הוא היכי דנתרפא במועד, ולכן מותר מפני שלא היה יכול לגלח מקודם מחמת המכה, ואם-כן אין שום ראייה לדברי החיי"א-רם. ואגב אעיר קצת במה שהקשה המגן-אברהם על דברי הליקוטי פרדס דמשמע מיניה דכשאינו נוגע לפיקוח נפש דאסור, וזה אינו, לפי מה דקיימא לן דאפילו שפה שאינה מעכבת האכילה מותר. ולעניות דעתי, הליקוטי פרדס שכתב 'שיער שבמקום הקות דם כרובא דכוסילתא', מיירי בהקת דם שקורין קע"פ-זעצין! דגם ש המנהג להעביר תחלה השיער מקום הוה, ואחר-כך מכה בזה המקום כרובא דכוסילתא, ולהכי מתייר מקום משום דנוגע לפיקוח נפש, וממתוספתא שהביא החיי"א-רם ראייה להקל כבר דחינו, דאפשר ביאורו כמו שמפרש במנחת-יבכורים, וכנ"ל. ועל-כל-פנים היכי שהיה יכול להעביר השיער קודם יום-טוב, אפשר שאין להקל בשחין שבראשו. ומה שהבאנו בשם ארחות-חיים להקל לענין קע"פ-זעצין, אפשר דהוא מתייר באופן שאין צריך לגלח השיער מקודם, או דמיירי שנתהוה לו ההכרח לזה בחול-המועד, או דסבר כליקוטי פרדס דנוגע זה לפיקוח נפש; ולכך כל זה, היכי שהוא צריך לזה כדי שלא יכבד ע"י החולי, כבר מבואר בסימן תקלב דכל רפואה מותר בחול-המועד ואפילו לחולה שאין בו סכנה, כמבואר שם במשנה ברורה, והוא הדין היכא שיש לו שחין בראשו ומצטער כל גופו עליידי זה, גם-כן חשוב כחולה כנ"ל בסימן שכה, ומותר לעשות לו רפואה:

א (א) אפילו במספריים. וכל-שכן בסכין או ביד ובשיניו דמותר: (ב) יש מחמירין וכו'. דסוברין (ב) דבזה שייך גם-כן הטעם כדי שלא יכנס למועד כשהוא מנוול, ויחתכם בערב הרגל. וכל שאר דמותרין לגלח, הנזכרים לעיל בסימן תקלא, (ג) מותרין ליטול צפרנים. ואם נטלן מערב יום-טוב (א) מותר ליטולן בחול-המועד, דהא יש מחמירין לעולם כשגילוח

* בין דיד בין דרגל. רוצה לומר, אפילו רגל, דלא מאיס אם יתגדל, תקלא, (ג) מותרין ליטול צפרנים. ואם נטלן מערב יום-טוב (א) מותר ליטולן בחול-המועד, דהא יש מחמירין לעולם כשגילוח

שער הציון

(יג) ועוד, דקנס הוא, ולא קנטינן לבן בשביל האב שלא גילחו מקודם [משבצות-הזבן]: (יד) כן מוכח ממגן-אברהם הגרי"א שנקטו לדינא כתיורין א' של תרומת-הדושן, עיין שם: (טו) דעל-ידי גידול שפה לא יהיה מנוול, ועל-כן לא הכריחוהו לגלחו מערב-יום-טוב, ומכל מקום צריך לומר דזה נקרא יפוי ותיקון הגוף וצורך המועד, דאי לאו הכי יהיה אסור מטעם מלאכת גזוז בחול-המועד. וממגן-אברהם בסעיף-קטן כי משמע דלא אסרו כי אם בגילוח הראש אבל כשאר אברים מותר לספר, וצריך עיון קצת: (טז) לכוש: (יז) מגן-אברהם. ומה שהשיג הבאר היטב דהא היה יכול ליטול בכל מקום שהוא, זה אינו, דהא שם גמ"כ היה יכול לגלח כשהיה ביד ישראל, ועל-כרחין הקילו משום דבעת צער אין דעתו לגלח, והוא הדין כזה: (א) מגן-אברהם ושי"א: תרגום: 1 כוסות רוח.

הלכות חול המועד סימן תקלב תקלג

ה באר הגולה

(א) ואוסרים, וכן הוא המנהג להחמיר שלא ליטלן (ג) בין (ג) בסכין בין במספריים, אם לא לצורך מצות (ג) טבילה (ד) שנטולן כדרכן בחול (סמ"ק ותוספות): ב (ה) יכל רפואה מותר בחול המועד:

תקלג מלאכות המותרים בחול המועד, ובו ה' סעיפים:

א *מותר לטחון קמח (א) לצורך המועד (ב) אפילו (ב) כיון מלאכתו במועד, (ג) ולקוץ עצים מהמחומר, ולהטיל שכר, בין של תמרים (ד) בין של שעורים, לצורך המועד; ושלא לצורך המועד (ג) אסור. מיהו, אין צריך לצמצם, אלא עושה בהרווחה ואם יותיר יותיר. (ה) אבל לא (ג) יערים לטחון או לעשות (שכר) (ו) יותר בכוונה, או אם יש לו קמח (או שכר ישן) לא יערים (לעשות אחר) (ז) ויאמר מזה אני רוצה, אבל אם יש לו לחם מותר לטחון (לפת), דפת חמה עדיף, (והוא הדין (ז) (ח) בשיכר אם החדש (ט) *עדיף, בלא הערמה

באר היטב

האכילה, ומכ"ש דמותר לגלח לצורך המכה, עמ"א:

(ב) ואוסרים. ופשוט דכל הני דמותרין לגלח מותרין ליטול צפרנים, מ"א. ול"נ דאסור, דצפרנים יכול ליטול בכל מקום, ודוק, באר היטב אשר לפני. ובש"ת נ"ש סימן נו מתיר למי שזהיר ונטלם בכל ע"ש ליטלם בחוה"מ בע"ש. וכתב המ"א: ונ"ל אם ננטלם בע"ש מותר ליטלן בחוה"מ, דהא ר"ת מתיר בזה אפילו לגלח, ע"ש: (ג) בסכין. משמע בידו או בשיניו מותר. וכתב ריא"ז: הנוטל צפרניו בשיניו אין בו משום מיאוס: (ג) טבילה. ע"ן מה

שכתבתי ב"ד סימן קצח סעיף-קטן יא:

(ב) כיון. דבצורך אכילה לא גזרו כיון מלאכתו: (ג) אסור. במקומות שעושין מחיה כיון שרשף ששורפין ביורות ויש להם ריוח הרבה יש מקום להתיר וליתן הרווחה לעניים כיון שהם אינם עושים מלאכה בעצמם רק ע"י א"י, ואפילו ישאל יהיה מסייע מותר דמסייע אין בו מצמם מקרי כיון דהא"י יכול לעשותו כלי סיוע ישראל, בתייעבב סימן מ: (ג) יערים. ואם הערים מותר לאלכו, ע' סימן חקג, מ"א: (ד) בשיכר. ובחטיסם ובכל דבר, מ"א, וכ"כ י"א, ע"ש:

משנה ברורה

מערב יום-טוב, ואף דאגן לא קיימא לן כן, כנ"ל בסימן תקלא סעיף ב, מכל מקום לענין זה דיש בלאו הכי הרבה דעות להקל, אין להחמיר: (ג) בין בסכין כו'. אבל (ד) בידיו או

* עדיף, בלא הערמה. ע"ן הערמה. ברורה שכתבנו יודע דיש פוסקים וכו' ודין למחות למי שרוצה לסמוך אסברה זו,

בשיניו מותר. הנוטל צפרניו בשיניו, אין בהן משום מיאוס [גמרא]: (ד) שנטולן כדרכן בחול. רוצה לומר אפילו על-ידי עצמן, ואין צורך על-ידי נכרית כמו לענין אשה שהיא אכילה [כיו"ד סימן שצ ס"ו], מאחר שיש מותרין בכל ענין [הגר"א]: ב (ה) כל רפואה מותר בחול המועד. היינו שמתור (ה) לעשות אפילו מלאכה גמורה לצורך רפואה, ואפילו לחולה שאין בו סכנה; הא ביום-טוב אסור אפילו לשתות דבר שהוא משום רפואה, גזירה אטו שחיקת סממנים [מ"א ופמ"ג]:

א (א) לצורך המועד. שאין לו קמח בביתו, ואפילו יכול לקנות או לשאול מחבירו, וכדלקמן בסימן תקלו סעיף טו. והוא הדין (ב) דגם שארי מלאכות יכול לעשות בכגון זה, דהיינו קוצר ובורר וכו', וכמבואר שם בסעיף הנ"ל: (ב) אפילו כיון מלאכתו. רוצה לומר, שהיה יכול לתקן מערב יום-טוב, ומדעתו הניח דבר זה לעשותו בחול-המועד, דבכמה (ג) מקומות מחמירין בזה, אבל בצרכי אוכל לא החמירו בזה: (ג) ולקוץ עצים. להסיק (ג) תנורו, וכדמסיים בסוף. ועיין לעיל בסימן תקא סעיף-קטן ח במשנה ברורה מה ששייך לענינו: (ד) בין של שעורים. דאיכא טרחא מרובה: (ה) אבל לא יערים לטחון וכו'. ואם בעל הטחנה (ד) אינו רוצה לטחון שיעור מועט, יכול לטחון אפילו הרבה, ולא הוי כמכוין להתיר, שהרי טוחן המותר בשביל אותו מועט שהוא צריך: (ו) יותר בכוונה. ואם הערים, (ה) מותר כדעבד, כיון שאוכל לעל-לפנים קצת מן הקמח או מן השיכר, וכמו שפסק המחבר לעיל בסימן תקג סעיף א ככי האי גוונא. ומיהו, להמפרישם שפירשו (ו) שם דדוקא רש"י סבוגיין דמועד-קטן בדיבור המתחיל וצ"ל הותיר, שכתב (י) אפשר דהוא הכא אסור: (ז) ויאמר מזה אני רוצה. ואף-על-פי שאוכל מזה שטוחן, (ב) מכל מקום הערמה היא, שהרי אין צריך לזה: (ח) בשיכר. וכן בחטיסם ושעורים וכי האי גוונא אם יש לו קמח מהם שאינו יפה כל-כך, מותר לטחון אחרים שיפים יותר מהם: (ט) עדיף, בלא הערמה. רוצה לומר, שבאמת החדש עדיף (ט) ואינו מתכוין להערמה. ודע, (י) דיש פוסקים שסומכים להקל בהערמה דיש לו ישן ואומר בשיכר חדש אני רוצה, ושותה גם מן החדש, (יא) ואין למחות למי שרוצה לסמוך אסברה זו, (יב) ומכל מקום יש שכתבו דגם פוסקים אלו אינם

שער הציון

(ד) אחרונים: (ה) פריימגדים וחי"אדם בסוף כלל קי: (ב) אלא דיש פוסקים שכתבו דבעושה הרבה מלאכות לא התירו אלא בכדי מחייתו, ויחבאר לקמן בסימן תקלו סעיף טו: (ג) לקמן סימן תקלו סעיף א: (ג) וגם בזה אפילו כיון מלאכתו במועד לית לן בה, וכדמוכח במביצה י"ט, וכמו שרמז הגר"א בביאורו. והנבאר עוד בפוסקים דלא התירו לקרן עצים אלא בשצריך להם גופא, אבל בשצריך רק לנסרות אסור: (ד) ריטב"א, ומובא בחי"אדם: (ה) מגן אברהם, והעתיקוהו האחרונים: (ו) עיין שם במשנה ברורה סעיף-קטן ז: (ז) ואף שיש לומר דחול-המועד קילא ולכילי עלמא שרי, לכאורה אין נראה לחלק, שהרי מדברי רש"י סבוגיין דמועד-קטן בדיבור המתחיל וצ"ל הותיר, שכתב (י) אפשר דהוא הכא אסור: (ז) ויאמר מזה אני רוצה. ואף-על-פי שאומר גס-כן לענין אחר המועד דאם הערים אסור, אם לא דנצרך דעת הרמב"ם דיעקר הערמה שרי, אמנם גם הרמב"ם לא קאמר אלא אהיה דשיכר חדש שאומר בזה אני רוצה ומשום דלא מוכח מילתא, מה שאין כן הכא דמוכח שפיר, וכמו שכתב בעל מגדול-עוז ועוד איזה אחרונים, ובפירושו כתב הרמב"ם שאינו טוחן אלא בכדי צרכו, ובפרט דטחניה גרע יותר מההיא דסימן תקג, דהתם על-כל-פנים מבלש בכת-אחת, ולא-כן הכא בשופע לתוך כיס של טחניה כמה פעמים, ובשביל צרכו ולא די בשפכה המתחיל לבד, אס-כן הוא טוחן בהדיא שלא לצורך המועד. ואפשר דבענינו מיייר שפיר שלא שפך רק פעם אחד אלא שהוא יותר מכדי צרכו, וצריך עיון בכל זה: (ח) כן משמע בגמרא, דלמאן דאסר הערמה גם כאופן זה אסור: (ט) כן מוכח מהשגות הראב"ד וכן כתב בנהר-שלום דגם בזה אם מתכוין רק להערמה כדי להתיר אסור: (י) עיין מגן אברהם ואלהי רבה וחמר-משה ונהר-שלום, ועיין במגדול-עוז: (יא) שכן הוא דעת הרמב"ם והראב"ן, והסכים עמם המגן אברהם ואלהי רבה, ואפילו אם החדש הוא גרו, כן כתב הגר"א וכן כתב בנהר-שלום: (יב) המגדול-עוז, וכן מצדד הב"ח והחמר-משה והפריימגדים:

הלכות חול המועד סימן תקל"ג

ד שם בגמרא מימרא
ורב יוחנן ה' שם ס"ו
זכור ספא תפוש
הראש 1 טור

(י) *שרי (המגיד פ"ז): ב' ימותר (ה) לעקור פשתן (יא) מפני שראוי לכסות בו את האוכלים, ולעקור כשות, (יב) שראוי להטיל בו שכר לצורך המועד, (יג) ולעקור שומשמין, (יד) שהיבשים שבו ראויים לאכול מיד: ג' הפירות שנתבשלו קצת ונאכלין על-ידי הדחק, מותר ללקטן כדי לאכלן. *ואם ליקטן לאכלן והותר וחושש שמא יתליעו אם לא יכבשם להוציא ליחה מהם, (טו) יכול לכבשם; 'אבל *אסור ללקטם תחלה כדי (ו) לכבשם. (טז) ואם

באר היטב

(ה) לעקור. ואינו יכול לעקור אלא כדי מה שצריך, עמ"א: (ו) לכבשם. אפילו אין נמצאים אחר המועד, דמלאכה גמורה אינה

משנה ברורה

מקילים (יג) אלא בזה דאין הערמה ניכרת, שאין הכל יודעים שיש לו שכר ישן, אבל לא בטוחן חטים או עושה שכר ומערים לעשות יותר אלאחר יום-טוב, (יד) שהכל רואין שהוא טוחן הרבה כדרך שהוא טוחן בחול: (י) שרי. כתב החי"אדם: נראה לי דאפילו יש לו פת נקיה (טו) מותר לאפות פת הדראה לצורך חוליהמועד, אף על-גב דביום-טוב אסור, בחוליהמועד שרי, ובלבד שצריך על-כ"פנים גם-כן קצת במועד, ועושה בהרווחה ואם יותר יותר:

ב (יא) מפני וכו' האוכלים. כגון תאנים ותמרים

(טז) המיבשין אותן כחמה וצריכין לכסותן בלילה מפני הטל.

וכל זה אם (פ) הוא עושה לצורך זה, ואפילו בזה לא שרי ליה

לעקור (יח) אלא בכדי מה שהוא צריך. והוא הדין (יט) אם

הוא צריך לזרע הפשתן לצורך חפיפה, ששורין אותו והגשים

חופפות בו להחליק בשרן ולצחצח בראייהו, דשרי לעקור

הפשתן בשביל זה, (כ) ואף על-גב דבשביל זה לא היה לו

תלוש רק ראש הגבעול, לא הטיחיהו חכמים לשנות מכפי

מה שהוא עושה בחול ושרי לעקור עם השורש, וגם בזה אינו

מותר אלא בכדי צרכו, וכנ"ל: (יב) שראוי להטיל בו שכר.

צריך לומר: 'להטיל (כא) בשיכר', שמערבין אותו בשיכר

לתת בו חורפא. וגם בזה אם הוא עושה לצורך זה, וגם רק

בכדי מה שהוא צריך למועד. וכן לענין שומשמין דלקמיה:

(יג) ולעקור שומשמין. אינו (כז) שומשמין שלנו, שהם

מאכל גמור, אלא הוא מין זרע שעושים מגרעיניו שמן (כג) או

מטגנים אותו בדבש וראויים, אבל הלחים צריך להכמישן

זה אלא בשעה שהן יבשין, אבל הלחים צריך להכמישן

ומשמע דשרי ליה (כה) לעקור בלי ברייה, ואחר-כך יברור

הראויים לאכילה ולשמן: ג' (טו) יכול לכבשם. רוצה לומר, אף-על-גב דשוב לא יהיו ראויין לכל ימות הגז, (טז) ואם-כן

טרח רק לימי החול, אפילו הכי שרי דהוי דבר האבד: (טז) ואם הוא דבר שאינו נמצא וכו'. והוא הדין אם יתייקר אחר-כך,

שער הציון

(יג) וכן בהיה לו קמח ומערים לטחון קמח אחר, גם-כן אפשר דאסור אף לדעת הרמב"ם והראב"ן, דמה לי קמח זה או קמח אחר, אם לא דהקמח היה מתבואה ישנה דיכול להערים ולומר דרוצה לטעום מתבואה חדשה, וכעין ההיא דשיכר, ואם באמת יפים יותר, לכולי עלמא שרי: (יד) עיין ביאור הלכה: (טו) ונראה טעמו, כיון דאינו רוצה לאכול מפת נקיה בחול-המועד נחשב כאין לו, ודומיא דקיימא לן לענין ברכה אם מנתח לפניו פת חטים ופת שיפון ואין דעתו לאכול מפת חטים דשרי לברך לכתחלה אפת שיפון [אבל אין לומר שטעמו משום דכיון דהוי לחם אחר לא מינכרא מילתא, דדומיא דמתיר הרמב"ם להערים לענין שכר חדש אפילו אם החדש הוא גרוע, וכלי אלא לדעת הרמב"ם, אבל השולחן-ארבעה אינו מקיל בזה]. ועוד אפשר שטעמו, משום דביום טוב גופא דעת הרשב"א להקל בכל גווי, עיין בבית-יוסף סימן תקו בסופו, אלא שאגן נקטינן דעת חוספות ורא"ש שם, ולענין חוליהמועד יש לומר חלק: אכן מלשון שולחן-ערוך שכתב דפת תמה דע"פ, משמע דהתייאא הוא משום דע"פ, איש לדהות, הנתח בזה הלחם אחר והכא הלא לחם שחור הוא, והוא חוליהמועד, ועל-כן יש להקל. והנה במובנו אין מצוי להתייאא פת חוליהמועד מחטיין אלא שאופין, ויש להחזיק בזה אין להסתפק כלל, דזה אפילו ביום טוב שרי, כמו שכתבנו לעיל בהלכות יום-טוב בסימן תקו במשנה ברורה סעיף-לקטן לו, עיין שם: (טז) ר"ן (פ) בית-יוסף שומשמין שרי מפרשים: (יז) דרישה ומגן-אברהם ואליה רבה. ועיין חמד-משה: (יט) ריטב"א ור"ן ומגיד-משנה בפירושו דברי הש"ס דהוי לחיפופא: (כ) גיזי וכפישוה הירישה והמגן-אברהם: (כא) כן הוא ברמב"ם ור"ן: (כב) דרישה ופשוט: (כג) ריטב"א ור"ן: (כד) טור וריטב"א ור"ן. ועיין בריטב"א שהביא פירוש רב האי יחזוא לנזיא, היינו שהגרעינים שלהם ראויין להסקה, ופשוט הוא דגם בשביל להסקה מותר לתלוש וכמו דמותר לקיץ עצים: (כה) כן משמע מלשון הש"ס דקאמר 'חזיא לנזיא בהו' וכו' ופירוש הריטב"א והר"ן (כז) רשי"י:

הלכות חול המועד סימן תקלג

הוא דבר שאינו נמצא אחר המועד, (יז) *מותר לקנותו ולכבשו: ד' יצד אדם דגים (יח) כל מה שיכול לצוד (יט) ומולח הכל במועד, שהרי אפשר שיאכל מהם במועד אם (י) יסחוט אותם ביזו פעמים רבות עד שיתרככו. (כ) (ומותר (ט) לצודן בפרהסיא, שניכר לכל שהוא לצורך המועד) (מרכ"ב): ה' (כא) "כל מלאכות שהם לצורך המועד, כשעושין אותם (ט) (כב) אומניהם עושין בצנעה. כיצד, הציידים (כג) * (של (י) חיות ועופות) והטוחנין והבוצרים למכור בשוק

באר היטב

ומה שמותר למלוח ע"י הערמה היינו משום דאין עיבוד באוכלין, מ"א: (ס) לצודן. אפילו נהגו שלא לצוד רשאין לחזור ממנהגם מפני שמעמיטם משמחת יום טוב, ש"ג, כנה"ג, מ"א: (ט) אומניהם. דוקא האומנים שעושים הרבה ביחד ונראה כעושה לצורך חול, לכן עושים בצנעה: (י) חיות. כונת רמ"א לאשמעינן דדגים שרי כמ"ש ס"ד. והמ"א הניח בצ"ע דאפשר אף בדגים אסור בפרהסיא, ע"ש. ונ"ל דמי

ביאור הלכה

רווחא לא מקרי פסידא. ולדידה מירי השולחן ערוך כשהיו הפירות של הפקר או שרופה לקנות מעכו"מ [פמ"ג], ורופה לומר, דאלו אין של ישראל ויתקלקלו לאחר המועד, בוודאי הוא דבר האבד ושרי, ועיין לקמיה מה שנכתוב בזה. ולפלא על החיי"אדם בכלל קו סעיף ו' ובכלל קו סעיף ב' שהעתיק דברי המגן אברהם ולא העתיק דמירי בפירות של הפקר או על-כ"ל פנים בקנה מעכו"מ: * מותר לקנותו ולכבשו. עיין בביאור הגר"א דהוא רק לתירוץ קמא דהראב"ד שהובא ברא"ש סוף פרק קמא דלא מצריכין שיהיה ראוי דוקא למועד אלא למציאה, ולחילוק זה, בכאשר דברים מותר אפילו לטרוח במלאכה, כגון שצריך למלוח ולכבוש וכדומה [אבל לתירוק בתרא דהראב"ד דפרקמטיא שאני דלא מלאכה היא כלל אלא מעשה חול בעלמא, אבל מלאכה לא התירו משום רווחא אלא-אם-כן איכא פסידא, והשקאה היא מלאכה גמורה, וכן במליחה, ואיכא עוד במלאכה טרחתא יתירא (עיי' ברין), ולפי זה בוודאי אסור אפילו לקנות כדי לכבש אף שלא ימצא לאחר המועד, וכן כתב בחידושי רבי עקיבא אדר, וממנה על השולחן ערוך שלא נקט לדינא בחירוק בתרא, והר"ן לא הביא רק תירוק בתרא]. ולפי זה אם אין בנמצא לאחר המועד, מותר אפילו לקנותו קודם ליקוט וליקוט ויכבוש, ומה דלא הכריז המחבר, אפשר כדי למעוטי סבא בנמצא לקנות אחר המועד אסור אפילו לקנות מלוקטים, ומה שאסר תחלה ללקטם מירי כשהוא בנמצא לאחר המועד. ועוד נזכר לומר, דרישא מירי בפירות של הפקר ומדמי ליה למציאה, כן משמע בדמשק-אליעזר, עיין שם. והנה פרי-מגדים הג"ל משמע דאפילו לקנותו אצל עכו"מ קודם ליקוט וללקטם אחר-כך אסור, וכתב זה לדעת המגן אברהם דמלאכה גמורה כגון ליקוט אסור אפילו לא ימצא לאחר המועד כל-כך, דליכא פסידא, והנה לפי זה החייק המגן אברהם בחירוק בתרא דהראב"ד, ולפי זה קשה מה דהתיר המחבר לכבשו, וכבר הקשה זה הגאון רבי עקיבא איגר בחידושי ונשאר בקושיא. ואפשר דרחוק ולומר דסבר המחבר דמליחה קיל טפי מטעם דמעיקר הדין אין עיבוד באוכלין, וכמו שכתב המגן אברהם בסעיף-קטן ז, ולפיכך אף-על-פי שנקט כראב"ד בחירוק שני מכל מקום לענין מליחה מיקל טפי מראב"ד: * של חיות ועופות וכו'. עיין מה שכתבנו במשנה ברורה דכמה פוסקים חולקין וכו'. ונבאר

מותרת אלא בדבר האבד, ועבורי רווחא לא מקרי פסידא, ר"ן, אבל לקנות מותר כמ"ש סימן תקלט ס"ה: (י) יסחוט. א"ע"ש שמולח הרבה יותר מהצורך הרי יכול לומר על כל אחד בשעת הבאה ומליחה זה נסחוט וכן כשמולח חבירו, דהערמה כי האי שרי אפילו ב"ט כמ"ש ס"ס ת"ק, כ"ש בחוה"מ; וא"ל מ"ש מקמא דאסור לטחון שלא לצורך כמ"ש ס"א, דשאני צידה דכל פעם י"ל שימצא דג משבח יותר, משא"כ בקמח;

משנה ברורה

וכמו בפרקמטיא לקמן סימן תרל"ט סעיף ג', (יז) מותר לקנותו ולכבשו. אף-על-גב דאינם ראויים למועד עצמו. והטעם, דמדמינן לה לפרקמטיא דשרי בכהאי גוונא, וכדלקמן בסימן תקלט סעיף ה'. ועיין בביאור הלכה בשם אחרונים (כו) דדין זה אינו מוסכם לכולי עלמא: ד' (יח) כל מה שיכול לצוד. ומשמע דאפילו הוא מוכח בוודאי שהוא יותר מכדי הצורך למועד גם-כן שרי, ולא דמי לקמח בסעיף א' וכהאי גוונא דאינו מותר אלא בכדי צרכו בהרווחה, (כח) שאני הכא שאין כל דג שוה בטעמו, ועל כל צידה יש לומר שמא ימצא משובחים ביותר והוא כבוד יום טוב: (יט) ומולח הכל במועד. רופה לומר, דלא דמי לסעיף ג' דלא שרי ללקט כדי לכבשם, התם שאני, דמכובשים אינם ראויים לאכול במשך איזה ימים, ואם-כן הוא רק הכנה לימי החול, מה שאין כן בדגים (טט) אפשר על-ידי הדחק לסחוט ולאכול, ואם-כן אפשר דיהנה מזה גם כיום טוב (ל) ולאו לצורך חול בלחוד טרח: (כ) ומותר לצודן בפרהסיא, שניכר וכו'. וכמו שמותר בתבלין בסימן תקלט סעיף י'. (לא) ומשמע לפי זה דלאו דוקא בצודה לעצמו, אלא אפילו בצייד שאומנותו ופרנסתו מזה, גם-כן מותר בפרהסיא, ועיין מה שנכתוב לקמיה שיש חולקין בזה. וזבובים ויתושים, אם הם מצערין את האדם מותר להרגן בחול-המועד, דאין לך צורך-אדם גדול מזה; ואף-על-גב דצוי להבריחם, מיד חזרו עליו [נדב"ז ח"ב סי' תשנ"ח]: ה' (כא) כל מלאכות שהם לצורך המועד. רופה לומר, אף שבאמת היא לצורך המועד, מכל מקום כשעושין וכו', ומירי במין מלאכה שאינו מוכח להרואה שהיא לצורך המועד, כגון הני דמסיים. ועיין לקמן סימן תקלט סעיף י': (כב) אומניהם. דבאדם פרטי שעושה לעצמו אינו עושה בשיעור מרובה וכולי עלמא ידעי דלצורך היום הוא, (כג) מה שאין כן באומן שעושה הרבה ביחד, אמרי דבמלאכתו הוא עוסק כבשאר ימות השנה ולא ליום-טוב הוא מכין: (כד) של חיות ועופות. הרמ"א השמיט דגים, דסבר דבדגים שאינן מתקיימים הרבה, אפילו בצייד ידעי כולי עלמא דליומא הוא צודה ולא אלאחר יום טוב, ובהאי גוונא מותר בפרהסיא, וכמו שכתבתי לעיל בסעיף ד'; (לג) מהיו, כמה פוסקים חולקין בזה ואסרו לצייד שמלאכתו בכך לצוד דגים

שער הציוד

(לו) וכן מה שאסר תחלה ללקטם אלאחר המועד, ובמגן אברהם דהוא אפילו לא ימצא לקנות אחר-כך, משום דליקוט הוא מלאכה גמורה, גם-כן אינו מוטב לאיסור אם לא דהפירות הם של הפקר: (כח) מגן אברהם, ובקרבן נתנאל חילק בדבר אחר, משום דבזה איסור רווחא לכן הקילו, מה שאין כן בטחינה, והוא דוקא, דהא אפילו אם יהיה לו ירוח כמה שיתחן בבח"אחת שיהיה גם לימות החול ויסתן אין נכון: (כט) המזא: (ל) ואף-על-גב דהשחא שכולם לפניו אפשר לו לברור רק המשובחים ולמלחם, יש לומר כיון דמן התורה אין עיבוד באוכלין, הקילו לו למלוחם כולם כיון דעל-כ"ל פנים לעת-עתה אין מבורר לו איזה מהם לחבור כשירצה לסחוט ולאכול [מ"א]: (לא) אחרונים בביאור דברי המור"י, וכן מבורר להדיא בדב"י להמעיין, וכן כתב בספיקי חוספות להדיא, עיין שם בשליהי פרקא, וכן משמעות הטור: (לב) פוסקים: (לג) כמו שכתב המגן אברהם במשמעות דברי הרמב"ם, וכן הוא הגירסא בש"ס לפנינו בבחיאת דרכי יוסי, וכן גרס בהלכות וסמכות גדולות [עיין שם שהגירסא הוא בין שני חזאי עגולה, וצריך עיין] וכן גרס בשבלי-לקט וכן כתב הנימוקי יוסף שם במתניתין וכן נוטה דעת הגר"א:

הלכות חול המועד סימן תקלג תקלד

(כד) הרי אלו עושים בצנעה לצורך המועד: הגה ומותר לחלוב הבהמה אפילו שלא לצורך המועד, דהוי דבר האבד (תה"ד סימן קנב וכו'");

תקלד דיני כיבוס בחול המועד, ובו ג' סעיפים:

א (א) אין (ב) מכבסין במועד. (ב) ואלו שמכבסין: הבא ממדינת הים, והיוצא מבית השביה, ומבית האסורין, (ג) ומנוודה שהתירו לו חכמים ברגל, ומי שנדר שלא לכבס ונשאל ברגל והתירו לו, (ד) ומטפחות (ה) הידים ומטפחות (ו) הספג, (ז) יובגדי קטנים,

א משנה מועדקטן י"ג
ב צינורו לעיל סימן
תקלא * (פרוש,
הגהות) א ירושלמי
שם

באר היטב

שיש לו בריכה גדולה אסור לחפור כחיה"מ שיובו המים כדי שיצורו הדגים, דמוכחא מילתא טפי שהוא צורך חול, מ"א, ע"ש:
(ב) מכבסין. כדי שיכבס מערב יום"ש ולא יכנס למועד כשהוא מנוול:
(ג) הידים. שאפילו כיבסן קודם הרגל חזורים ומתלכלכים, טור;
משמע דאפילו יש לו הרבה שרי, דאל"כ היינו חלוק, והטעם, שמתלכלכים תיכף וצריך בכל יום אסור, וא"כ לפי מה שנוהגים שלא להחליפם אלא משבת לשבת א"כ אסור לכבסן במועד, שדי להם

שערי תשובה

הבה"ט, וכ"כ בא"ר וכ"כ ברי"י בשם שערי ישובה כתי", אך בני"ב סימן יד דעתו לאסור וכתב שכן מפורש ברש"י, ובמה"ב כתב ליישב דברי רש"י שאין הכרע מזה, ומ"מ אין להקל כ"א לצורך גדול, וכן בספר בית-ידו סימן ש"ב נראה דאוסר, ע"ש. ועיין בני"ב שם שכתב ד"ל דאף אם הוא תוך למ"ד על אביו בערב הרגל אלא שהגיע שיעור גערה ונעזר בו בחיובו, יש להתיר להסתפר בערב הרגל, אלא שכתב שאינו כותב רק להלכה ולא למעשה, ע"ש, ולכן יש להתמיר גם בזה כשאין צ"ג, ועיין לקמן סימן תקמח מ"ש שם בשם שו"ת משם צדקה:

ביתור הלכה

בקצרה, דזה לשון המרדכי: הציידין ציירי עופות והדרשות והגרסות מוכרין בצנעה לצורך המועד, אבל ציירי דגים, שהדבר ניכר שהוא לצורך המועד, היה נראה להתיר אף בפרהסיא, מדאמרין לעיל סוף פרק קמא שירי למיזל ולמיצר, משמע בפרהסיא, ויש לדמותו לתבלין שניכר שהוא לצורך המועד ושריני בגמרא, עד כאן לשונו. והנה אף הדוא התחיל בדבריו לענין מכירה, מכל מקום מסוף דבריו דאיתו מסוף פרק קמא משמע דמתיר אף לענין צידה באומנים, ועל-כן רמו הרמ"א בקצרה דרין זה של המחבר לא מיירי בדגים, בדרידה שרי לצוד אף באומנים. ועיין בבאור הגר"א, דעל-כרחי להמרדכי לא היה לו הגי'אסא בגמרא 'דיגים' כי אם 'חיות ועופות', אבל לדין שהגי'אסא בגמרא 'חיות ועופות ודגים צדין בצנעה', וכן בירושלמי נמי מוכח כן, אם-כן פשוט דאם דגים דינן שוה עם חיות ועופות, באומנין אסור לצודן במועד בפרהסיא, ובאמת כן הוא הגי'אסא גם בהלכות פסוקות ובשיבולי-לקט ובר"ן וברמב"ן בחידושי על מועד-קטן, וכן מצד המגן אברהם גם-כן דבאומנין אסור אף בדגים בפרהסיא, וכונתו, דאפילו אם לא נגזרם בהדיא בגמרא 'דגים' גם-כן אין להתיר בדגים, הדלא לדעת הרמב"ם אין אסור לצוד בפרהסיא לצורך מועד רק באומנים, אם-כן אין ראיה מסוף פרק קמא, דרש מיירי שלא באומנים, עיין שם. אמנם לפי דבריו קשה לי מאד דברי הבית-יוסף, דמתחלה העתיק דברי הרמב"ם וכתב בשם המגיד-משנה דכן כתב גס"ן הרמב"ן דא"ר, ואחר-כך העתיק דברי המרדכי הנ"ל, משמע דהוא סובר גס"ן כוותיה. ועוד קשה, הא ידוע דמוכרי פירות כסות וכלים המוכר בגמרא מיירי גס"ן כאלו שאומנות בכך כל השנה ולפיכך בעי צנעה, דבעל-הבית המוכר לצורך המועד לא בעי צנעה, כמו שהביא המגן אברהם בסימן תקלט סעיף-קטן יא בשם פוסקים, ובודאי בכי האי גוונא מוכרי תבלין המוכר בגמרא מיירי גס"ן כאלו שאומנות בכך כל השנה, ואפילו הכי נקטינן שם בסעיף י' דמותר למכור בפרהסיא משום שהוא דבר שאינו מתקיים והכל יודעין שהוא לצורך המועד, אם-כן בענינו גבי מכירת דגים נמי כי האי גוונא הכל יודעין דמי שקונה בשוק דגים בחול-המועד אינו

משנה ברורה

בפרהסיא. כתבו הפוסקים: אם נהגו ציידין שלא לצוד בחול- המועד, (ל) רשאין לחזור ממנהגן, ואין זה כמי שנהג מנהג של מצוה, ואדרבה, ממעטין הן בשמחת הרגל, (לז) ומבואר בירושלמי, דציירי חיה ועוף ודגים מותרים (לו) לצוד אפילו במצודות גדולות וכי האי גוונא כדי להרבות שמחה ברגל, דאם אי אתה מתיר להם אלא בחכה ומכמורות, אין צדין אלא מצט וממעטין בשמחה. מי שיש לו בריכה גדולה וחופר בצדה שיוצבו המים ויצוד הדגים, מצדד במגן-אברהם שיש לומר שאסור, דמוכחא מילתא טפי שהוא לצורך חול. ונראה לי דיש להקל (לב) בזה על-ידי עכו"מ אם רוצה לאכול הדגים במועד: (כד) הרי אלו עושים בצנעה. היינו, (לט) בין הצידה והטחינה והכבידה: (לז) ובין המכירה, וכעין שנתבאר לקמן סימן תקלט סעיף יא. ועיין בביתור הלכה, דלענין מכירת דגים מי שנוהג להקל בפרהסיא אין למחות בידו, דיש לו על מי לסמוך:

א (א) אין מכבסין במועד. אפילו לצורך המועד. והטעם, כדי שיכבס מערב יום-טוב לצורך יום-טוב ולא יכנס למועד כשהוא מנוול: (ב) ואלו שמכבסין, הבא ממדינת הים וכו'. עיין לעיל בסימן תקלא סעיף ג וד, וכל הדברים שמבואר שם בפנים ובמשנה ברורה לענין גילוח שייך גם בענינו לענין כיבוס: (ג) ומנוודה שהתירו וכו'. דמנוודה אסור בכיבוס: (ד) ומטפחות הידים. הטעם, שדרך להתלכלך תיכף, ואם-כן אפילו אם היה מכבסן מערב יום-טוב היו חזרין ומתלכלכין, ולכן אפילו יש לו הרבה מטפחות מותר לכבסן, דצריך לכל יום מטפחת אחרת. אכן (ה) לפי מה שנהגו כעת שמחליפין רק משבת לשבת, על-כן אפילו (ו) יש לו רק שנים אין לכבסן בחול-המועד, שדי להם בכביסה שמערב יום-טוב. כתב החי"אדס, דהוא הדין פאצייליק"ע של חוטם דינו כמטפחות הידים: (ז) הספרים. היינו ספריים, שנותנין המטפחות עליהם כשמתפרין. (ח) ואית דמפרשי ספרים ממש, היינו ספרי-קודש, והטעם בכל זה הוא כמו מטפחות הידים הנ"ל: (י) הספג. היינו מה שמסתפגין בהן כשיוצאין מבית-המרחץ. וכתב בית-יוסף בשם ח"א, כ"ב דעכשי נהגו בזה חומרא, וכן ראוי לעשות. ועיין באליה רבה: (יז) ויובגדי קטנים. כי דרך

שער הצינון

(לד) ולהנזכרים לעיל מיירי דוקא לצוד בצנעה: (לז) ומבואר בר"ח ובהלכות ויי"ן גיאות: (לו) היינו בצנעה: (לב) כי באמת מסימן תקלו סעיף ח משמע דשרי אם אוכלן במועד אף דאדושה מילתא. אכן יש לדחות קצת כמו שכתב המחצית-השקל דבענינו בבריכה מוכחא מילתא טפי שהוא לצורך חול, ולכן כתבתי על-ידי עכו"מ. ומלבדשי-שרר משמע שאינו מפרש שחייב להשקל, ועל-כ"ל פנים על-ידי עכו"מ אין להחמיר: (לט) כמבואר בבית-יוסף: (לז) כן מוכח מרש"י במשנה וכן מוכח במרדכי: (ב) מגן-אברהם: (ג) פרי-מגדים: (ג) עיין בבית-יוסף:

הלכות חול המועד סימן תקלד

ד מרדכי בשם רבי אבהו ה מימרא דרבי יוחנן ש י"ח א מרדכי שם א שם מירושלמי שם ז מימרא דרבי יוחנן שם ז וכן הפסגת רוב הפוסקים ט הא"ש שם זכמו שכתב רבינו יוחנן בשמי' ביראת במועד קטן י"ג ופסחים י"ב

(ח) ובעלת הכתם שנמצא במועד, וימי שאין לו (ט) אלא (ג) חלוק אחד. ויכולם מכבסין כדרכן, אפילו בנתר ואהל (פירוש, מיני בורית) (י) ובפרהסיא על-גב הנהר: הגה מיהו, לא יכבסו רק הצריך להן, והיינו חלוק אחד (מרדכי והגא' פ' א"מ). מיהו, בגדי (יא) הקטנים ביותר, דהיינו אותן שמלפפים בהם ומשתינים ומוציאין רעי בהם, מותר לכבס ארבעה וחמשה כפעם אחת כי צריך להרבה מהם כל רגע. והא דמותר לכבס בפרהסיא היינו דוקא כשרוחץ על-גב הנהר משום דמתכבס יותר יפה על-גב הנהר, אבל אם אינו כוכסו על-גבי נהר, לא יכבסו רק בצנעה ולא בפרהסיא, כן נראה לי: ב הל' כלי-פשתן (יב) מותר לכבסן. ואלא נהגו כן, (יג) והוה ליה דברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור (יד) אי אתה רשאי להתירם בפניהם: ג (טו) מביאין מבית האומן כלים שהם לצורך המועד, כגון כרים וכסתות וצלוחיות, אבל כלים שאינם לצורך המועד, כגון מחרישה או צמר מבית הצבע, (ז) (טז) אין מביאין. ואם אין לאומן מה יאכל, (יז) נותן לו (ח) שוכרו

שערי תשובה

[ה] שכרו. עבה"ט. ועיין בשב"י סימן כה שתמה על שער אפרים בזה שאסור כלי-שיר בחוה"מ, ודחה ראייתו והביא ראיות שמותר וכתב שכן נעשה בפני חכמים וזקנים ואין פוצה פה לאיסור, וכל כלי-שיר בחוה"מ שרי, ואף לתקן ינמא או חטים, ואם אפשר לשנות קצת ישנה, ועיין באבן-השוהם סימן נ שכתב ג"כ להחיר, וכ"כ מה"ב בי"ש מהר"ח אבולעפא בספר עץ-החיים. ע"ש:

לו שוכרו וימניחן אצלו, ואם אינו מאמינו מניחן וכו', אבל אם יש לו מה יאכל לא יתן לו שכרו ואינו רשאי לפנותן לבית הסמוך לו. ולכאורה צ"ע, דאם אין לו מה יאכל למה לא יביאם בפרהסיא, דהרי מותר ליתן לו לעשות מלאכה כמ"ש ס"ס תקמ"ב; י"ל דמ"מ אסור, שהרואה לא ידע שאין לו מה יאכל, ולפ"ז כ"ש שאסור לו לעשות המלאכה בפרהסיא, מ"א. ועיין בתשובת שער-אפרים סימן לו דאסור לנגן כלי-שיר לישראל בחוה"מ:

ביאור הלכה

קונה להשהותם אלאחר המועד אלא לאכלה בחול-המועד או ביום-טוב, ולמה נאסרה? ואולי יאמר מי, ידש לחלוק בין מוכרי תבלין שאומנותם בכך כל השנה ובין אומנין הציידין לענין מכירה, אעתיק מה שמצאתי בעזות השם יתברך בליקוטי הרמב"ן על מועד-קטן, וזה לשונו: צידי עופות ודגים צריכין צנעא מפני שהן נראין כצידן אף לאחר המועד, ועוד, מפני שמלאכתן בכך, של להחיר אומנות במועד, שהרי נראין כעוסקין במלאכתן להשתכר כדרכן בשאר ימות השנה וכו', וזהו צנעא ששנינו בציידין ודשושין ובחנות הפתוח לסטיו והיא של מוכרי פירות כסות וכלים, שכל מי שהוא עשוי מוכר רביים, נראין כעוסק במלאכתן בשאר ימות השנה, עד כאן לשונו. הרי דסברא אחת הוא הענין ציידין ומוכרי פירות, ואפילו הכי כתב דלכ"ל לענין מכירת תבלין הקטול למכור בשוק משום שהדבר ניכר שלצורך יום-טוב הם עושין, שסתם לקיחת תבלין לקדישה של יום הוא, ואם-כן הכי נמי צנענו לענין מכירת דגים פשוט דאין להחמיר. היוצא מדברינו, דאף דלענין צידה בוודאי אסור

באר היטב

בכביסה מעיו"ט, מ"א: (ג) חלוק א'. אפילו אין בו איזורו שרי לרדיו, מ"א. במצרים נוהגים היתר לכבס ע"י השפחות א"י כל הכלים הצריכים במועד, דכיון דצריכים למועד לכולם הוי כמי שאין לו אלא חלוק א', מהריק"ש: (ז) אין. אפילו מבית לבית באותה חצר ואפילו מאומן א"י, ע"א: (ח) שכרו. היה אפילו יש לו מה יאכל מותר ליתן לו שכרו, דמה איסור יש בזה, אלא ה"ק, א"ע"פ שאין לו מה יאכל דצריך לתת לו שכרו ומניחן אצלו, ואם אינו מאמינו מניחן וכו', אבל אם יש לו מה יאכל לא יתן לו שכרו ואינו רשאי לפנותן לבית הסמוך לו. ולכאורה צ"ע, דאם אין לו מה יאכל למה לא יביאם בפרהסיא, דהרי מותר ליתן לו לעשות מלאכה כמ"ש ס"ס תקמ"ב; י"ל דמ"מ אסור, שהרואה לא ידע שאין לו מה יאכל, ולפ"ז כ"ש שאסור לו לעשות המלאכה בפרהסיא, מ"א. ועיין בתשובת שער-אפרים סימן לו דאסור לנגן כלי-שיר לישראל בחוה"מ:

משנה ברורה

הקטנים להתלכלך בטיט ובצואה תדיר: (ח) ובעלת הכתם שנמצא במועד. והוא הדין (ז) כשפירסה נדה (ה) ביום-טוב וצריכה ללבוש לבנים במועד: (ט) אלא חלוק אחד. דחלוק אחד מתלכלך אפילו כיבסו קודם יום-טוב. ויש מן הפוסקים דסבירא להו דכל זה דוקא בזמן התלמוד, שהיה ניכר בעת שפשט חלוקו לכבסו שאין לו אלא חלוק אחד (שמתחלה היה חוגר איזורו על החלוק, וכשפושטו חוגר חגורו על בגד העליון שלו), אבל לפי מנהג מלבושים שלנו שאין לנו חגור על חלוק שלנו, אין להקל בזה, ומכל מקום נראה דאם היה החלוק (ו) של פשתן אין להחמיר בזה: (י) ובפרהסיא על-גב הנהר. עיין במגן-אברהם שדעתו להחמיר שלא לכבסן בפרהסיא, דאין הכל יודעים שהיה במדינת הים או בכביה וכי האי גוונא, לבד במשפחות הדיים וכי האי גוונא שאר דברים שמותר לכל אדם, יש להחיר בפרהסיא; אבל כמה אחרונים מסכימים לדעת הרמ"א דלקמיה, דכיון שמתכבס יפה על-גב הנהר והוא לצורך המועד, לא החמירו חכמים כל השנויין כאן: (יא) הקטנים ביותר. ורוצה לומר, מאפוקי סתם קטנים אין להחיר בכיבוס רק חלוק אחד, וכנ"ל: ב (יב) מותר לכבסן. שקלין (ט) להתלכלך, ואפילו אם היה מכבסן קודם מועד, (ט) וגם אין טורח בכיבוסן כלי-כך: (יג) והוה ליה דברים המותרים וכו'. עיין מגן-אברהם: (יד) אי אתה וכו'. ומכל מקום כיון דמעיקר הדין שרי, נתפשט המנהג להקל ליתן לעכו"מ לכבס כתונת אחת ולחוך לבית, דאף-על-גב דכל מה שאסור אסור גם-כן על-ידי נכרי, מכל מקום בזה מקילין [א"ר בשם פרישה והובא בח"א]. וליתן להנכרי (י) שיכבסו אחר המועד, בכל ענין שרי, ובלבד שלא ימנה כדרך שהוא עושה בחול, כמו שכתוב סוף סימן תקמ"ג: ג (טו) מביאין וכו'. אבל אין מוליכין לבית האומן אפילו לצורך המועד [ב"ח וא"ר]: (טז) אין מביאין. בין שהאומן גמרו במועד או קודם והטעם, (י"א) משום טרחא. (י"ב) ויש אומרים, משום שישכרו שנתן לתקנו במועד ויאמרו שהאומן תקנו במועד, (י"ג) ולפי זה אפילו מבית לבית באותה חצר דליכא טרחא ואפילו מאומן נכרי אסור להביא, ששכרו שהבעל-הבית צוה לתקנו במועד. כתב הפריימגדים, דלדבר-מצוה, אף-על-פי שאין צורך המועד, יש לומר דמאומן עכו"מ שרי להביא: (יז) נותן לו שכרו. הוא הדין דאפילו יש לו מה יאכל גם-כן מותר ליתן לו שכרו, (יד) אלא הכי קאמר: אף-על-פי שאין לו מה יאכל דצריך ליתן לו שכרו, והוה אמינא דמותר ליטלן אצלו כדי שלא יתבענו שנית, קא משמע לן דנותן לו שכרו ומניחן אצלו. אי נמי, משום דרוצה לסיים: ואם אינו מאמינו מניחן בבית הסמוך לו, ואם יש לו מה יאכל לא יתן לו שכרו, ואינו רשאי לפנותן לבית

שער הצייון

(ז) חיי"אדם, והוא משנה ריש פרק ואלו מגלחין: (ה) במשנה לא נזכר זה, ומקורו מדברי הרב המגיד מה שכתב בשם רש"י ומפרשים, וכן מוכח מדעת השולחן-ערוך שכתב 'שנמצא במועד': (ו) עיין בבית-יוסף, ומשמע מהגר"א דמרצד כן הלכה: (י) עיין לקמן סעיף ב בדלי-פשתן מדינא שרי בכל גוונא: (ח) פוסקים: (ט) רש"י: (י) אליה רבה: (י"א) רש"י: (י"ב) גימוריי-יוסף: (י"ג) מגן-אברהם ואליה רבה: (י"ד) מגן-אברהם:

הלכות חול המועד סימן תקלד תקלה תקלו

כ גירסת הר"ק
הרא"ש שם ל רמב"ם
בפוק א וכו' גירסת
הספרים

ומניחן אצלו. ואם אינו מאמינו, מניחן בבית הסמוך לו, ואם חושש שמה יגנבו, מפני לחצר אחרת, אכל לא יביאם לביתו (יח) אלא בצנעה:

תקלה שלא לפנות מחצר לחצר בחול המועד, וכו' ג' סעיפים:

א (א) אין מפנין (ב) מחצר לחצר, אפילו מכעורה לנאה, (ג) ולא לפנות דירתו ולא לפנות כליו (ד) שאינם לצורך המועד הגה וכלי-שכן שאסור להסיע ממנו מעיר לעיר (מרדכי פ' מי שהפך), אבל מפנה הוא מבית לבית (ה) באותו חצר. ואם אין הבתים פתוחים לחצר אלא למבוי, ייש אומרים שמבית (ו) לבית הסמוך לו מותר: הגה ואם מתירא מחמת גניבה בחצר שדר שם, מותר אפילו מחצר לחצר המשתמר, ואפילו מעיר לעיר ברבך האבד שרי (הג"א ומרדכי): **ב** ישי מתירים לפנות מחצר של אחר (ז) לחצר (ח) שלו, ואפילו מינאה לכעורה: **ג** ה"זבל שבחצר אסור להוציא, אלא יסלקנו לצדדים. ואם נתרבה עד שנעשה חצר כרפת, מוציאין אותו לאשפה:

א משנה מעירקטן
י"ג ב כדמפרש לה
אביי שם וכפירוש
הגיטותי יוסף ג טור
הגהות
ד הרא"ש
הראב"ד
והאן גמרא דרין חולק
בה
אוקימנא דרבא פתחים
גיה

תקלו כל צרכי בהמה מותר לעשות בחול המועד, וכו' ד' סעיפים:

א מי שצריך לרכוב במועד (ב) לטייל או (ג) לצורך המועד ולא ניסה ללכת ברגליו, יכול ליטול צפרני הסוס (א) ולחקן ברגליו והאוכף והרסן וכל צרכי רכיבה, ובלבד שלא יכוין מלאכתו במועד: הגה (ד) ומותר לרכוב במועד אפילו מעיר לעיר אפילו בחינם, וכן נהגו, אלא שאסור

א מימא דרב חמא
בשם רבי מאיר י"ז וכמו
שכתב הרא"ש שם

באר היטב

מכעורה לנאה אסור; מיהו אם הוא בין האי"ו או ענין אחר דומה לזה, יש להחזיר לפי ראות עיני המורה, עכ"ל:
(ב) לטייל. נ"ל דמא"י לחל"ל אסור לחקן צרכי הרכיבה, ע"י סימן תקלא סס"ד, מ"א:

(ב) מחצר. דרך ר"ה. ואם יש פתח בין ב' החצרות, מותר לפנות אפילו דרך כמה חצרות, ב"ח. ועמ"א: (ג) שלו. דשמחה לאדם שיהא דר בתוך שלו. וכתב המ"א: ונ"ל דאם אדם דר אצל חבירו בחדר א' ואח"כ שכו לו בית מיוחד, אע"פ שנוח לו יותר אסור לפנות, דהא אפילו

משנה ברורה

הסמוך לו: (יח) אלא בצנעה. לכאורה צריך עיון, (יט) אם אין לו מה יאכל למה לא יביאם בפרהסיא, דהרי מותר ליתן לו לעשות מלאכה, כמו שכתבו סוף סימן תקמב; יש לומר דמכל מקום אסור, שהרואה לא ידע שאין לו מה יאכל, ולפי זה כלי-שכן שאסור לו לעשות המלאכה בפרהסיא:

ביאור הלכה

אף בדגים באומנין הצדידין בפרהסיא משום דנראה דבמלאכתו הוא עוסק כבשאר ימות השנה, וכגירסתו בגמרא 'חיות ועופות ודגים', אבל לענין למכרן בשוק אף הצדידין מותרין למכרן בפרהסיא, דהכל יודעין דמי שקונה לצורך המועד הוא קונה. ובוה ניחא מה שהבית"י יוסף הביא בדרי המרדכי דנפקא מינה לענין מכירה, וגם בפסקי תוספות מביא בהרי"ט לענין מכירה דמותר אף בפרהסיא באומנין וכמו לענין חבלין. ונוכל לומר עוד, דגם רש"י שהזכיר במשנה לענין מכירה, גס"כ אין ראיה דפליג על המרדכי לענין דגים, דנפקא מינה מפירושו רק לענין חיות ועופות, ומה דהזכיר בגמרא גס דגים הלא לא התכר שם רק צידה: * לטייל. ואם הוא מאריך לרכוב לחוצה לארץ, אסור לתקן צרכי רכיבה (מ"א וש"א): * ומותר לטייל. עיין במשנה ברורה. והנה לפי טעם הבית"י יוסף לכאורה דוקא ברכיבה, דאפילו ביום-טוב לא הוי רק שבות ולא גזרינן זה בחול-המועד, אבל כחמור דיש בזה בשבת לא-תעשה גמורה ד"לא תעשה מלאכה אתה ובהמתך", ודיקילו חז"ל דזה קאי על תעולה שנעשה על-ידי אדם ובהמה דהיינו מחמר, לכאורה אין להקל כשהוא בחינם. אכן כד מעיינינן, יש להקל בזה מכל ספק-ספיקא: אחד, דשמא הלכה כהפוסקים דסבירא להו דאין אדם מצווה על שביעת בהמתו ביום-טוב, ולא איתקש יום-טוב לשבת רק לענין ליט מלאכות לבית הסמוך אין לפנות, וכן בביאור הגר"א מצדד להחמיר בזה, אם לא שהוא מביי שאינו מפולש: **ב** (ז) לחצר שלו. דשמחה לאדם שיהיה דר בשלו [ולפנות כלים לחצר שלו אין להקל]. ודוקא באופן זה, אבל מפני שאר הנאה, כגון שהיה דר אצל חבירו (ח) בחדר אחר ואחר-כך שכו לו בית מיוחד, אף-על-פי שנוח לו יותר, אסור לפנות, דהא אפילו מכעורה לנאה אסור. מיהו, אם דירה ראשונה היה בין העכו"ם או דומה לזה, יש להחזיר לפי ראות עיני המורה:

א (א) אין מפנין וכו'. משום (ב) טרחא: (ג) מחצר לחצר. דרך (ג) רשות-הרבים, דהוא מפורסם. ואם-כן, אם יש פתח בין שתי חצרות, מותר לפנות מזו לזו, ואפילו דרך כמה חצרות מותר: (ג) ולא לפנות וכו'. צריך לומר 'לא' [הגר"א], וכן הוא ברפוס הראשון שהדפיס המחבר כחיינו: (ד) שאינם לצורך המועד. משמע דלצורך המועד, אף בפרהסיא מותר דבר שהוא ידוע וניכר שהוא לצורך המועד [א"ר ופמ"ג]: (ה) באותו חצר. דליכא טרחא (א) כולי האי וגם הוא בצנעה, ואפילו אותו הבית הוא של חבירו: (ו) לבית הסמוך לו מותר. דבכלל צנעה (ז) הוא, אבל מכאן ואילך אסור, דהוי פרהסיא. והב"ח מצדד דאפילו לבית הסמוך אין לפנות, וכן בביאור הגר"א מצדד להחמיר בזה, אם לא שהוא מביי שאינו מפולש: **ב** (ז) לחצר שלו. דשמחה לאדם שיהיה דר בשלו [ולפנות כלים לחצר שלו אין להקל]. ודוקא באופן זה, אבל מפני שאר הנאה, כגון שהיה דר אצל חבירו (ח) בחדר אחר ואחר-כך שכו לו בית מיוחד, אף-על-פי שנוח לו יותר, אסור לפנות, דהא אפילו מכעורה לנאה אסור. מיהו, אם דירה ראשונה היה בין העכו"ם או דומה לזה, יש להחזיר לפי ראות עיני המורה:

א (א) לטייל. והוא הדין לראות פני חבירו. אבל להרויח ממון שלא לצורך המועד, מותר לרכוב, אבל לא יתקן צרכי רכיבה [פמ"ג. ועיין שם עוד]: (ב) לצורך המועד ולא ניסה ללכת ברגליו. אבל שלא לצורך המועד או שלמוד ללכת ברגליו, (ג) אינו מותר רק הרכיבה, אבל לא לתקן צרכי רכיבה: (ג) ולחקן ברגליו. צריך לומר ולחקן ברזיליו, וכן הוא ברפוס הראשון. ודוקא במדינות שאינם מצויים שם ואין הבהמות יכולות לילך בלא ברזילים, אבל במקומות שהעפר תיחוח ואין אבנים מצויים שם ואין רגילים שם לעשות ברזילים, אסור [ב"י בשם הרא"ש]: (ד) ומותר לרכוב. דברכיבה ליכא שום

שער הציזון

(יט) מגן אברהם וש"א: (ב) ניומקייוסף: (ג) מגן אברהם וש"א: (ג) ניומקייוסף: (ד) לברש: (ה) כתב הפרי-מגדים דדוקא שדר אצל אחד בחדר בפני עצמו ועתה שכו בית עם כמה חדרים לעצמו אז אסור, אבל אם דר בחדר עם אחד בחדר אחד ידא דשרי לילך לחדר מיוחד, וכן שכו מחיה וכדומה, דהוי דבר האבד; וצריך להתישב בזה, עד כאן לשונו: (ב) בית-יוסף:

הלכות חול המועד סימן תקלו

יא באר הגולה

לתקן כל צרכי הרכיבה אם אינו רוכב לצורך או לטייל (ב"י): ב' ימות לטרק הסוס כדי (ה) ליפותו: ג' (ו) י' אין מרביעין בהמה (ו) במועד, 'אבל מקיזין לה דם, ואין מונעין ממנה כל רפואה 'אפילו אם יש בה (ח) מלאכה: ד' (ט) 'אין מושיבין תרנגולת על הביצים לגדל אפרוחים. ואם הושיבה קודם המועד וברחה מעליהם (י) יכול להחזירה (אבל אסור להושיב (יא) אחרת אפילו *מתה הראשונה) (ב"י), 'והוא שיהיה לו (יב) בתוך שלשה ימים (ג) לבריחה:

דרכ אש, סם, בתי'וסף לדעת הרמב"ם בסוף הלכות יום טוב

באר היטב

אסור אפילו יפסידו הביצים, דיש טורח גדול בחזירתה, וכ"ש דאסור להושיב אחרת, שאין כל התנגולות וישובות על ביצים שכבר הוחמו,

ביאור הלכה

ולא לענין עשה דשביחה בהמתו ולאו המחמר, וכדעת הג"ה לעיל רמ"ו סעיף ג, עיין שם במשנה ברורה; ומה שכתוב בסימן תצה סעיף ג 'אין מוציאין משא על הבהמה כיום טוב; הוא רק מדרבנן, וכמו שכתבנו במשנה ברורה שם; ואפילו אם נאמר כהפסוקים דסבירא להו דיום-טוב ושבת שרין הן מן התורה גם לענין זה, שמא הלכה כהר"ן בפרק קמא דעבודה זרה דסבירא ליה דלאו דמחמר לא נאמר רק ברשות-הרבים שהאדם חייב עליה כשהוציא, לזה אסרה התורה גם כשמוציא משא על הבהמה, אבל לא בחצר ונחולק שם על הרשב"א דסבירא ליה דלאו דמחמר שייך בכל גוונין, ואם-כ"ן לפי מה דנהגו העולם לתפוס בכמה דברים שאין לנו בזמן הזה רשות-הרבים דאורייתא, אם-כ"ן לא שייך לאו דמחמר מן התורה כלל רק מדרבנן, ואם-כ"ן אין לנו לאסור בחול-המועד. אמנם בסימן שמה הבאנו בסבירא הלכה דעת כמה ראשונים דסבירא להו דיש רשות-הרבים מן התורה גם בזמננו, מכל מקום אין לנו למחות ביד המקילין בזה, דיש להם על מי לסמוך: * מתה הראשונה. הנה המעיין בבתי'וסף יראה דהאוסר בזה הוא הרמב"ם, ולשיטתיה הא דאיתא במשנה 'ואם מתה מושיבין אחרת' לא קאי רק איום "יד שקודם פסח. והנה בבתי'וסף מצדד דגם דעת הטור כן, ולפיכך לא העתיק דין זה גבי ענינו, ומכ"ן כל זה השמיט הבית'וסף גם-כ"ן קולא זו בהשגחת ערוך בענינו והעתיקו רק כסימן תסה לגבי ערב פסח, ונמשך הרב אחרי שהעתיקו בהדיא לאסור, אמנם בט"ו וכן בדרישה דעתם דדעת הטור להקל בזה גם בחול-המועד. ועיין ב"ש"ט-גבורים. דעתו דגם ההר"ף מותר להושיב אחרת אם מתה, גם בחול-המועד. ודעתו הפתח ומצאתי למה ראשונים דהקילו בזה בהדיא, הלא המה הכיני תנאל בסוגיין וכן הרוקח ומהר"ם חלאו"א בחידושו, ולפי הנראה לא ראם הבית'וסף הרמ"א, דאי לאו הכי לא היו סותמין להחמיר, ועל-כ"ן נראה דבמקום הפסד מרובה יש לסמוך להקל:

שהבאנו לעיל בריש סימן תקל דכמה ראשונים סוברין דמלאכת חול-המועד הוא מן התורה, אין להקל בזה כי אם כשיש לו הפסד מכמה ביצים, דאז יש לסמוך להקל אף תוך שלשה ימים לשיבחה: (יא) אחרת. אפילו (ט) אחר שלשה ימים לשיבחה דפסדי לגמרי, אפילו הכי אסור; ואף וכל דבר האבד מותר בחול-המועד, יש לומר דבטרחא יתירא אין היתר אף ברוב האבד. ועיין בבאיור הלכה: (יב) בתוך שלשה וכו'. דאז מהני החזרה, וגם אין טורח כל-כך להחזירה, (ט) אבל לאחור שלשה ימים אסור אפילו יפסידו הביצים, דיש טורח גדול בחזירה, וגם אפשר שלא יועיל כלל החזרה, שכבר אזל מחמתה מנה:

שער הציון

(3) כן משמע הרמב"ם דדינו שוה עם שילת צפורי הסוס: (2) גמרא, ובתוספתא מוכח ולכולי עלמא שרי בזה: (7) דדעתו דברכי הגהת אשרי שפוסק כרבי יהודה, מדמיית לדרביו, ולפי דבריו מוכח גם מהר"ץ גיאות דסבר כן, דגם אין מיתו לדברי רבי יהודה, עיין שם, וגם באחרות-חיים פסק להדיא להקל בחמורה שתבעה: (8) אחר דהר"ף הור"ש והרמב"ם (וכן האשכול וכונין ורוחם) העתיקו בסתמא ולא חילקו בין בהמה לבמה, משמע מינה דסבירא להו דתנא קמא מחמיר בכל גווני, והלכה כותיה: (1) נימוקי-טוה"ש (1) אליה רבה: (2) לבוש, וכן משמע מהרמב"ם: (3) עיין מגן-אברהם. ועיין פרי-מגדים שהוא מסתפק אם ג' ימים הוא מעת לעת או דמקצת היום ככולו, ועיין בירושלמי מה שכתבו בזה הפני-משה והקרבן-עדה:

(3) לבריחה. אפילו לא ישבה עדיין עליהם ג' ימים שראוי למכור הביצים כולו מ"מ שרי מפני הפסד מועט, אבל אחר ג' ימים לבריחה

משנה ברורה

מלאכה [ב"י]. ואם מותר ליטע בעגלה בחינם, עיין בבאיור הלכה: ב' (ה) ליפותו. דהוא בכלל (3) צרכי רכיבה שהתירו כשצריך לרכוב לצורך המועד או לטייל. ועיין בב"ח דאפילו במסרק שמשיר נימין, דיום-טוב אסור משום פסיק רישא, בחול-המועד שרי: ג' (1) אין מרביעין. היינו, שאין אווזין הבהמה להביא עליה זכר, (2) אבל מכניסין לדיד זכרים ונקבות בחד ורובעין מעצמן. ועיין באליה רבה שכתב (7) דהא דאסור להרביע הוא דוקא בשאר בהמות, אבל חמורה שתבעה, דאז אם לא ירביעו עליה כשהיא מתאוה לזכר תצטנן ותיעקר, מותר להרביע עליה, דהוי דבר האבד. ובברכיי'וסף מצדד (8) להחמיר גם בזה: (1) במועד. דאין בזה צורך המועד ולא דבר האבד. ובחול מותר (1) ואין בזה משום פריצותא, דבעבידתא טריד: (ח) מלאכה. דאורייתא: ד' (ט) אין מושיבין וכו'. דאינו צורך המועד ולא דבר האבד: (י) יכול להחזירה. מדסתם המחבר, משמע דאפילו לא ישבה התרנגולת עליהן עדיין שלשה ימים ולא נתקלקלו הביצים לגמרי, שראוי עדיין למכור הביצים בזול, אפילו הכי שרי, דעל-כ"פנים יש הפסד מועט אם לא יחזירנה. (1) ועיין ברא"ש שטור דמוכח מדעתם דאין להקל בזה רק לשיטתו דמלאכת חול-המועד הוא מדרבנן, אבל אם נסבור דהוא דאורייתא, אין להקל להחזיר רק אם ישבה כבר עליהן שלשה ימים, דאז אין הביצים ראויין כלל לאכילה, שהתחילו להתרוקם, והוי דבר האבד אם לא יחזירנה. ואם-כ"ן לפי מה

הלכות חול המועד סימן תקלו

תקלז דין מלאכת דבר האבד, ובו ט"ז סעיפים:

א (א) [*] *דבר (ב) (ב) האבד מותר לעשותו בחול המועד בלא שינוי (מיהו, ככל מה דאפשר להקל בטירחה יעשה) (כל בו). בלפיכך, בית-השלחין (פירוש, ב) הארץ הצמאה) שהתחיל להשקותה קודם המועד מותר להשקותה, (ג) שכיון שהתחיל להשקותה קודם לכן אם לא ישקנה עכשיו תפסד, אבל (ד) שדה ("הבעל שאין משקין אותה יאלא להשביחה יותר, אסור להשקותה: ב' אפילו בבית-השלחין לא התירו אלא היכא דליכא טרחה יתירא, כגון מן המצויין (ה) בין חדש בין ישן שהוא ממשיכו ומשקה, אבל לא ידלה וישקה מן (ו) הבריכה או (ז) ממי הגשמים מקובצים מפני שהוא טורח גדול. (ח) אפילו יערוגה אחת חציה גבוה וחציה

א משנה מותר לקטן י"א וי"ב וכו' וי"ג ובגמרא ש ב משנה שם ב דף ו' וכו' י"א אלו י"ז ע"כ, הסמכת הוסיקים (* (פירוש, שר"ל לה במטר השמים) ג שם בגמרא ד משנה שם ב ה ברייתא שם ד וכו' אלעזר רבי שמעון

שערי תשובה

באר היטב

לפיכך אין טורחין מספק, ב"י עמ"א: (ב) האבד, וספק דבר אבד נמי מותר, רש"ן ח"א סימן קיג:

[*] דבר, וכתב ב"י בשם מהר"ם פרובינצאל בתשובה כתי"י שאין להרפס ספרים בח"ה, אף שיש לו פועלים שספק להם שכרם קבוע בין אם יהיה לו פועל בין אם לא יהיה לו ואמר דבר אבד בשביל שמאבד שכר פועלים מאחר שכלמאכת הדפוס עצמה אינה דבר האבד, וגם אין יקח פועלים שאין להם לו מה יאכל, ע"ש. והב"י כתב ע"ז: ועיין לקמן סימן תקמב ובמ"ש האחרונים דוק, עכ"ל, ור"ל דסם משמע שרשאי ליתן מלאכה לפועל שאין לו מה יאכל, וכ"כ בסיומן תקמב שדברי מהר"ם צריכין ישור. ולענין ס"ל דדוקא כשהמלאכה יש בה קצת צורך לדיע"ט, משא"כ מלאכת הדפוס שהוא רק להרווחה. ועיין בנ"ב מ"ק ומ"ח שהבאתי בסימן תקמב, ועיין לקמן סימן תקמה מ"ש בזה בשם מור וקציעה: (ב) האבד. עכ"ה"ט. ועיין בשו"ת פמ"א ח"ב סימן סא שמישב קושית ב"י על רבנו ירוחם במ"ש שקנסו בנו אחריו, ע"ש, ומח"ב השיג על זה מר"י נתיב כ ח"ב וגם העיר בזה בדברי החק"יעקב סימן תמח ט"ק כא שוראה מדבריו דבראורייתא לא

ביאור הלכה

משנה ברורה

א (א) דבר האבד וכו'. עיין במגן אברהם ודפסק דבר האבד גס"כ מותר. ועיין בפרי"מגדים ומחצית-השקל דלכאורה דין זה תלוי אם מלאכת חול-המועד כדבר שאינו אבד אסור מן התורה או מדרבנן. ועיין בנשמת-אדם שהוכיח דעת הבית-יוסף בסימן תקלט להחמיר בספק דבר האבד, והיינו אפילו למאן דאית ליה דיעקי איסור מלאכת חול-המועד הוא מדרבנן, שהרי הבית-יוסף כתב שם זה דעת הרא"ש, והרא"ש הוא מכת הסוברים כריש מועד-רבנן שהוא דרובנן. אמנם לכאורה יש סתירה לכל זה ומשנה דף יח עמוד ב' יזאלו כותבין, וכתבו שם התוספות: נראה דכל הני הוי דבר האבד, פן ימות הנותן או העדים או בית-דין או ילכו למדינת הים, וכן בחידוש ריטב"א נמי כי האי גוונא על כל המשנה, הרי דמקילתין מספיקא, וכן משמע מהרשב"א שהובא בבית-יוסף בסימן תקמה ולהכי מתיר הוספתא לכתוב חשבונותיו בחול-המועד שמה לא יזכרע עז אחר ההגה, הרי דמתירין מספק, וביותר מזה, דידוע דהרשב"א הוא מכת הסוברין דמלאכת חול-המועד עיקרו הוא מן התורה, כמו שהבאתי בסימן תקל בבאור הלכה, עיין שם. ועל-כן נראה לענינו דעתי דיעקי תלוי זה כדבר המצוי, והיינו אם החשש שגיה דבר האבד אם לא יעשה בחול-המועד הוא מצוי, מקילתין אפילו למאן דאית ליה דמלאכת חול-המועד עיקרו הוא מן התורה, ולהכי מקיל המשנה לכתוב ככל אלו הדברים שזכרם שם, עיין בנימוקי-יוסף ובריטב"א (ומה שכתבו התוספות שמה ימות הנותן או העדים וכו', רצו לומר דעל-ידי כל אלו ביחד הוא כוונתא דבר המצוי), וכי האי גוונא צריך לתירי נמי שכתב המגן-אברהם בסימן תקמד סעיף קטן ב בשם הבדק-הבית, עיין שם, ואם אינו מצוי ההפסד יש להחמיר אפילו למאן דאית ליה דאיסור מלאכת חול-המועד הוא מדרבנן. ולהכי אתי שפיר הא דסימן תקלט שהבאתי החי"א דמרבין הבית-יוסף, ושם אינו מצוי כל-כך ההפסד, דיכול להיות שבשעת הבאה אם גס"כ יהיה ביוקב (ובלאו הכי אין אריה מדברי הירוש' דהתם לא מייירי רק לענין עבדו ורוחא שיהיה מקרי דבר האבד, מה שאין כן בחשש הפסד ממש, והבית-יוסף גומא בריש הש"מין כתב דוק הרשב"ם חיש קצת להחמיר בספק, עיין שם [טכ"ב], וכן אדכתב בבית-היוסף בסימן תקמה על דברי הכל-בו הוא גס"כ משום דסבירא ליה להבית-יוסף דחשש שמה לא יהיה לו אבד אברהם דספק דבר האבד מותר הוא אם אותו החשש מצוי שיבוא, כן נראה לעניות דעתי. אחר-כך מצאתי בהרב המגיד פרק ז מהלכות יום-טוב דין ג בשם הרמב"ן שמתיר גס"כ בספק דבר האבד, אך צריך לעשותם בצנעא. ועיין בסימן תקלת סעיף ב דאם אי אפשר בצנעא מותר בפרהסיא: * שכיון שהתחיל וכו'. הנה מוכח בביריתא דף ו' עמוד ב' דאפילו בלא התחיל להשקותה קודם המועד אם היה שדה מטוננת מותר, והיינו שהיתה לחה ועתה נתיבשה, ומטעם דכיון שהיתה לחה דינה כמו שהתחיל להשקותה, דתפסד אם לא ישקנה (כעין זה פירש רש"י על מימרא דרב

שער הציון

(ב) רש"י. ולפי זה אין חילוק בין אם מגיעת התורה קודם מועד היה מחמת עצלות או מחמת אונס, דבכל גונוי אסור, וכן לטעם הרמב"ם שכתב שאם לא השקה אותה קודם המועד יהיה לו עתה טרחה יתירה להשקותה במועד, דהו אסור אפילו במקום הפסד, גס"כ אין חילוק בין עצלות לאונס, ודלא כדברי הנימוקי-יוסף בשם הראב"ד, והוה תוכן כונת דברי הרד"כ-משא האויר, ובחנם התפלא עליו באלוהי רבה: (ג) גמרא: (ד) פוסקים: (ה) מגן-אברהם וכמסקנת הבית-יוסף, וכן כתב הגר"א: (ו) א"ו"ו כשם בית-יוסף, וכן משמע מהגר"א: (ז) שם בגמרא:

הלכות חול המועד סימן תקלו

1 מימרא דרבי יוהא שם
 2 ברייתא שם
 3 ברייתא שם
 4 באוקיימוס דרבי יומיה
 5 באוקיימוס דאביי
 6 ברייתא שם
 7 כשנה ב וגמרא שם ד
 8 משנה שם וגמרא שם

נמוך, אין דולים ממקום נמוך להשקות מקום גבוה: ג' נהרות המושכין מן האגמים, מותר להשקות מהם בית-השלחין במועד, והוא (ט) שלא פסקו. וכן הבריכות שאמת-המים (י) עוברת ביניהם מותר להשקות מהן. (יא) וכן בריכה שנטפה מבית-השלחין (יב) ועדיין היא נוטפת, מותר להשקות ממנה בית-השלחין אחרת, (יג) והוא שלא פסק המעיין המשקה בית-השלחין העליונה: ד' ירקות (יד) שרוצה לאכלן במועד, יכול (טו) לדלות מים להשקותן כדי שיגדלו ויהיו ראויים למועד, אבל אם אינו רוצה לאכלן במועד (טז) ועושה כדי להשביחן, אסור: ה' (יז) אין עושים החריצים שבעיקרי הגפנים כדי שיתמלאו מים. ואם היו עשויות (יח) ונתקלקלו, (יט) הרי זה מתקנן במועד (אבל כ) אסור להעמיקן יותר מבראשונה) (המגיד פ"ח): ו (כא) לאמת-המים (כב) שנתקלקלה מתקנין אותה. היתה (כג) עמוקה טפח, חופר בה

באר היטב

(3) ונתקלקלו. ואם נסתמו לגמרי אסור, דהוי כעושה מתחלה:

משנה ברורה

דלמא פסק ואזיל וטרח ומייתי ממעין אחר: ד' (יד) שרוצה לאכלן וכו'. אין הכוונה דוקא כשרוצה לאכול בעצמו, אלא רוצה לומר, שיהיו ראויין לאכילה במועד ועומיין לימכר (רי"טב"א): (טו) לדלות וכו'. דכל שהוא לצורך אוכל-נפש, אפילו טרחא יתירא היתירו. ועיין בפריי-מגדים שכתב דיש לומר דוקא צורך המועד באוכל-נפש, הא לצורך המועד מכשירי אוכל-נפש וכדומה, יש לומר דטירחא יתירא אסור. אמנם בחידושי הרמב"ן (בליקוטיו) על מועד-קטן כתב בהדיא דמכשירי אוכל-נפש כאוכל-נפש, וכעין שהתירה התורה והשוה מכשירי אוכל-נפש כאוכל-נפש כשאי אפשר לעשותן מערב יום-טוב: (טז) ועושה כדי להשביחן, אסור. היינו אפילו (י) בהמשכה בלא הרלאה, דאלו היה מותר אם היה חשש פסידא, והיינו בבית-השלחין, אבל בזה שאין צריך אלא להשבתה בעלמא אסור: ז' (יז) אין עושין וכו'. דהוא (יח) טרחא יתירא ואסור אף דאיכא פסידא: (יח) ונתקלקלו. ועדיין (יב) ניכר החרין מעט אפילו פחות מטפח, דאלו נסתמו לגמרי אסור, דהוי כחדתי: (יט) הרי זה מתקנן במועד. דליכא (יג) טרחא כולי האי: (כ) אסור להעמיקן. והוא הדין (ד) דאסור להרחיבן: ח' (כא) אמת-המים. היינו (טו) החריצין העשוין בקרקע שבהם המים הולכות סביבות השדה ומשקות אותה, ונקרא 'אמה' לפי שהוא רחב אמה ועמוק אמה: (כב) שנתקלקלה מתקנין אותה. אבל אין עושין אותה לכתחלה, והוא הדין אם נסתמה לגמרי (טו) שלא נשאר אפילו טפח, גם-כן אסור לתקנה, דזה הוי כעשייה לכתחלה: (כג) עמוקה טפח וכו'. מלשון זה משמע דסבירא ליה דאפילו לא היתה חפורה מבערב יום-טוב אלא טפח מותר לחפור בחול-המועד יותר, וכלשכ"ן כשהיתה חפורה ונסתמה עד טפח, אבל מלשון הגמרא דקאמר 'ומתקנין את המקולקלת' משמע דוקא לתקן המקולקל מותר אבל לחפור מחדש אסור בכל גווניו [מ"א], וכן (י"י) משמע

בסעיף ד: ג' (ט) שלא פסקו. רוצה לומר, שאינו פוסק בשום פעם: (י) אלא מושך תמיד מן האגמים ונגם (ח) האגמים גופא צריך שלא יפסקו תמיד, אבל אם דרכן לפסוק בשום פעם, אף דעכשיו יש ריבוי מים בהם באופן שבכל חול-המועד לא יצטרך לדלות בדלי ויוכל להמשיך ברגלו, אפילו הכי אסור משום לא פלוג, דשמא יהיה נדמה לו שיש בו מים די על כל חול-המועד ובאמת אינורכן ויבוא לדלות בדלי: (י) עוברת ביניהן מותר להשקות מהן. היינו מן הבריכות על-ידי המשכה, ולא חישינן דלמא פסקי וטרח ואזיל ואייתי ממקום אחר, דאי פסקי יכול ליקח מאמת-המים. ועיין בבית-יוסף שכתב בשם הנימוק-יוסף בשם הראב"ד, דדוקא כשאמת-המים נכנס בתוך הבריכות, אבל אי לא עיילה לגווה אף-על-גב דנכנס לתוך השדה אסור, דאיכא למיחש דלמא אתי למטרח ולא תוויי. ובחידושי הרי"טב"א כתב, דלאו דוקא, כל שעוברת בסמוך לשדה ממש קרי 'ביניהם'. ועיין בטור ובית-יוסף לענין חריצין הנעשין להמשיך בתוכן מים מן הנהר לצורך שדות, אימתי מותר להשקות מהן את השדות בהמשכה, ועיין בט"ז מה שכתב בזה: (יא) וכן בריכה שנטפה וכו'. היינו (ט) בית-השלחין שהוא גבוה, והיה מעין נובע מצידו ובצד אחר היה בית-השלחין נמוך, ובין אלו בית-השלחין היה בצד בית-השלחין הנמוך בריכה קטנה, וכשמסקין בית-השלחין הגבוה ממעין שלו נוטפין טיפין טיפין מתוך בית-השלחין הגבוה לתוך הבריכה הנמוכה: (יב) ועדיין היא נוטפת מותר וכו' אחרת. רוצה לומר, בית-השלחין הנמוכה. ואף-על-גב דבריכה עבירה דפסקא, ואפשר דאזיל וטרח ומייתי ממקום אחר — הואיל ומטפטף עדיין מבית-השלחין הגבוה מים שבאו ממעינו, אמרינן דבדודאי לא פסקא: (יג) והוא שלא פסק המעיין וכו'. אבל אי פסק המעיין, אף-על-גב דעדיין מטפטף מבית-השלחין הגבוה לתוך הבריכה, אין משקין מהבריכה לבית-השלחין הנמוך,

שער הציון

(1) בית-יוסף ומגן-אברהם: (2) כן מוכח בגמרא דדוקא באגמי דבבל דאין דרכן לפסוק מהן מים, עיין שם ברש"י, דלחכי לא אזרינן דלמא מיפסקי מי אגמים ואזיל וטרח ואייתי מנהר אחר. והוה ביאור דברי הרי"ף והרא"ש שכתבו והוא דלא פסקי, דמקורן בהגמרא מאגמי דבבל, וכן איחא בהדיא ברי"ן גיאות, אלא דהמגיד-משנה מפרש דברי הרמב"ם דקאי אנהרות שלא יפסקו מן האגמים, וקצת פלא, לפי זה היה לו להרמב"ם להוכיח דצריכין שהאגמים יהיה הדין שלא יפסקו לעולם, ודוה נזכר בגמרא כהדיא? ואפשר דכוונת הרמב"ם על האגמים גם-כן שלא פסקו בשום פעם: (3) רש"י: (4) חוסמת והרב רובין ושאר פוסקים: (5) רש"י: (6) פוסקים: (7) נימוק-יוסף: (8) פריי-מגדים באש"ל אברהם: (9) נימוק-יוסף: (10) כן מוכח מרש"י שפירש מימרא דרבי אבהו לענין דבעינן שישאר טפח, וכן מוכח מנימוק-יוסף בשם הראב"ד וכן מחידושי הרי"טב"א ואשכול, עיין שם. והא דבסעיף ה סגי שיהיה ניכר החרין מעט וכאן בעינן טפח, כתבו הפוסקים, משום דבאמת המים בעינן שיקלחו שם המים, אלא סגי בפחות מטפח: (11) עיין בביאור הגר"א דהטעם שכל המכוס משום דהמכוסים מפרש כפירוש שני שברש"י, אכן באמת כמה ראשונים פירשו כפירוש ראשון שברש"י וכדברי המגן-אברהם (עיין בנימוק-יוסף שם הרב"ד, וכן הנימוק-יוסף גופא, וכן הרי"טב"א כתב על פירוש השני שאינו נכון, וכן האשכול, כולם מפרשים כפירוש ראשון וכפשוטו הש"ס):

הלכות חול המועד סימן תקלו

מ משנה ש ר וטבי
אליעזר בן עקיב
נ רמב"ם בפרק ח מהא
שדה מוטנת שם
בגמרא ו מירא דרבא
שם ו מירא דרבא שם
וכחוש רשי שם, טור
ור"י ו ג ה שם ו ג
זה שם ק ברייתא
בעבדת גליליים י

(כד) עד (א) ששה; היתה עמוקה טפחיים, מעמיקה (כה) עד שבעה: ז (כו) מושכין את המים *מאילן לאילן, (כז) ובלבד שלא ישקה את כל השדה. יאם היתה שדה לחה, מותר להשקות (כח) את כולה: ח אסור לפתוח מקום לשדה (כט) כדי שיכנסו בה מים להשקותה. ואם עושה כדי לצוד דגים (ד) (ל) כדי לאכלן במועד, (לא) כגון שפותח למעלה מקום שיכנסו (לב) ולמטה מקום שיצאו, מותר: ט אסור להשוות השדה לצורך חרישה. ואם ניכר שמכוין כדי לדוש לצורך המועד, (לג) כגון שמשוה כולה, מותר: י אסור ללקט עצים מן השדה ליפותו לחרישה. ואם ניכר שמכוין לצרכו, שצריך לעצים, כגון שנוטל הגדולים ומניח הקטנים, מותר: יא אסור לקצץ ענפי האילן לתקנו. (לד) ואם ניכר שמכוין בשביל הענפים להאכילן לבהמתו ולא לתקנו, כגון שקוצץ כולן מצד אחד, מותר: יב (לה) אין (ו) מתליעין האילנות

באר היטב

(ג) ששה. אבל בפחות מכאן, כיון דלא עברי ביה מיא, אסור. ועמוקה ג' אפטר דאסור לחפור עד ח', דטירחא יתירה היא להשליך העפר לחור, עב"י: (ד) כדי. ומה שפסק לעיל בסמ"ח חלק ס"ד דצד דגים שהרי אפשר שיאכל מהם במועד והכא כתב לאכלם במועד, שאני הכא דטוף-טוף גם השדה שותה ממנה ומש"ה בעי שיאכל דוקא, משאיכ"ה התם. ועמ"א: (ה) מתליעים. שנוטל התולעת שבאילן, אע"פ שנפסד האילן אסור, דטירחא יתירא היא:

שערי תשובה

קנטו בנו אחרי, וקשה מצדו ארזי ככור, ובחמ"ל י"ל כמ"ש בני"ב סימן כ וחמץ איסורא רביע עלי כו', ע"ש, ועיין ברובי א"י ב"ח סימן טז:

משנה ברורה

מכמה פוסקים: (כד) עד ששה. דזהו שיעור אמת-המים, וצריך לצמצם השיעור לא יותר (יט) ולא פחות, דזהו שיעור אמת-המים שיעברו בה המים שפיר, וכן ברוחב האמה (עו) דבעי ששה טפחים. ואפילו היתה אמה זו עמוקה יותר משהה טפחים קודם שנתקלקלה, אינו רשאי לתקן בה עכשיו אלא עד ששה טפחים בלבד (ריטב"א): (כה) עד שבעה. שזהו גס-רן הוספה בחפירה חמשה טפחים. ואם היתה עמוקה שלשה, אפשר דאסור לחפור עד שמונה, דטירחא יתירא היא להשליך העפר לחור מעומק האמה [מ"א]. ונכון

ביאור הלכה

יהודא דקאי על שדה בית-הבעל, ובביתא מוכח דהוא הדין בבית השלחן בורעים שלא שתו לפני המועד, אכן הרמב"ם היתיר בשדה לחה הוא דוקא בשעריין היא לחה, ומטעם דצריכה להשקאה רבה ולית בה טרחא יתירא אף בורעים שלא שתו לפני המועד ולהכי שרי, ולפי זה אם נתיבשה אין להקל לדעת הרמב"ם. והנה המחבר העתיק דין שדה לחה בסעיף ז לענין שדה-אילן, ובאמת מן הברייתא מוכח דהוא הדין לענין ורעים שלא שתו: * מאילן לאילן וכו'. עיין בחידושי ריטב"א ובר"צ גיאות שהעתיקו את דברי הירושלמי שכתב דדברי רבי אליעזר בן עקיב שאוסר להשקות כל השדה כולה מירד כשהיו נטועים האילנות עשרה לבית-סאה, אבל אם היו רצופות מותר להשקות כל

החמיר בזה, דבמאי דהקיל השולחן-ערוך עד שבעה גס-רן (כ) יש מהפוסקים שמחמירין בוה: ז (כו) מושכין את המים וכו'. פירוש, (כא) שעושין סביב האילן חפירות למלאות אותן מים, ותו אין בזה טורח הרבה (כב) לעשות חרין שימשכו בו המים מאילן לאילן: (כז) ובלבד שלא ישקה וכו'. דאף (כג) אם לא ישקה כולה ליכא פסידא לאילנות; דאף שעל-ידי ההשקאה יהיה (כד) הרווחה לאילנות, לא שרינן טרחא רבה בשביל הרווחה: (כח) את כולה. שכיון שהיתה לחה במים מקודם, (כה) אין בה טורח יותר על-ידי ההשקאה: ז (כט) כדי שיכנסו בה מים וכו'. דהוי כמזבל שדה במועד, וכנ"ל: (ל) כדי לאכלן במועד. עיין בבית-מאיר שדעתו, דאינו אסור רק אם כוונתו כדי להשאיר כל הדגים אלאחר המועד, אבל אם כוונתו כדי לאכול מהן, אפילו אין דעתו כדי לאכול כולן שפיר דמי. אולם מביאור הגר"א, דמדרמה זה לאה דתנן ברף יג עמוד [אכן דין הערמה גופא לאו מילתא בריהא היא לאיסור, עיין שם], ועיין בפרי-מגדים שמסתפק גס-רן בוה: (לא) בותר שפותח למעלה מקום וכו'. דאף-מקום (כו) שכונתו לדגים, בעינן שיהיו מעשיו ניכרים, לכך נ"ל לפתוח שני פתחים, הא חד פתח, אף-על-פי שכונתו לדגים אסור, כיון שאין מעשיו ניכרין (כז) ומתחזי כמו שמכוין להשקותה. וכתב הריטב"א בחידושי דכל זה רק לענין איסור לכתחלה, אבל בדיעבד לא קנסינן ליה אם הוא אומר שדעתו להיתר, וכן הדין לענין סעיף ט' וי' ר"א: (לב) ולמטה מקום שיצאו. דהיינו שעושה שם (כח) חור קטן שיוזבו המים משם וישארו הדגים ניצודין מאלהין, (כט) ואף-על-פי שממילא השדה שותה מהמים שרי, דדבר שאין מתכוין הוא: ט (לג) כגון שמשוה כולה. שיותר צריך קרקע שוה לדוש מלחורשו. והרבה (ל) ראשונים סבירא להו להיפוך, ועל-כן תרומתו אסירי [ב"ח, וכן משמע מביאור הגר"א שיש לחוש לדברי אלו ראשונים, ואפשר דגם הוא מודה להכ"ח דתרווייהו אסירי]: יא (לד) ואם ניכר שמכוין בשביל הענפים וכו'. ובכל הדברים האלו וכיוצא באלו (לז) תרתי בעינן: שיהא כוונתו להיתר, ומעשיו יהיו מוכיחין וניכרין שדעת צורך ההיתר הוא עושה, כמו שכתבנו, אבל אם כוונתו לאיסור, אף-על-פי שמעשיו מוכיחין שלצורך ההיתר הוא עושה, וכן אם כוונתו לענין היתר ואין מעשיו מוכיחין עליו, אסור: יב (לה) אין מתליעין וכו'. שנוטל התולעין שנפלו באילנות, אף-על-פי

שער הציון

(יט) מגן-אברהם: (עו) פרי-מגדים: (כ) הנימוק-יוסף, וכן מצאתי בהלכות הרי"ץ גיאות, וגם באמת הוא בעיא ולא איפסאט בגמרא, ואפשר דהרמב"ם שמקיל אויל לשיטתו דסבירא ליה דמלאכת חול-המועד הוא מדרבנן, מה שאין כן לאידך פוסקים, וצריך עיון: (כא) הנימוק-יוסף: (כב) החמיר זה במועד משום דאילנות דמיין לבית-השלחן שצריכין למים טפי [ונספות ברף ב]: (כג) הנימוק-יוסף. ועיין בנימוק-משנה שמפורש גם דברי הרמב"ם באופן ש שהשדה היתה שייך רק לאילנות, שאין בה ורעים וירקות: (כד) שם בנימוק-יוסף, וכן מוכח בגמרא דף ב: (כה) רמב"ם. ועיין מביאור הגר"א מה שכתב בוה, ומשמע מינה דלדעת הטור ונימוק-יוסף שמפורשים מימרא דרב יהודה לענין ורעים שלא שתו אין לנו מקור לדין זה לענין שדה-אילנות להתיר כולה, דבוה דאינו אלא להרווחה אפשר דבכל גוויי אסור להשקות כולה. דע עוד, ודלעת רש"י דוקא אם נתיבשה, דאז הוי פסידא אם לא ישקנה, ולהרמב"ם הוא היפוך, דוקא כשעדיין לחה שאין בה טורח רב להשקותה: (כו) מגן-אברהם הגר"א: (כז) הנימוק-יוסף: (כח) רש"י: (כט) טור: (ל) וי"ף ור"ש ורמב"ם ורי"ץ גיאות ואשכול: (לז) לבוש הגר"א:

הלכות חול המועד סימן תקלו

טו באר הגולה

(לו) ולא מזהמין (פירוש, מרכיקים שם זבל כדי שלא ימות האילן) הנטיעות, אבל סכין האילנות והפירות (לי) בשמן: יג (לה) אישות ועכברים שמפסידים בשדה-אילן מותר לצודן כדרכו, שחופר גומא ותולה בה המצודה. ואפילו בשדה-הלבן הסמוכה לשדה-האילן מותר לצודן כדרכו, שיוצאין ממנה ומפסידים האילן. ואם אינה סמוכה לשדה-האילן (לט) אין צדין אותן אלא עלידי שינוי, שנועץ שפוד בארץ ומנענעו לכאן ולכאן עד שנעשית גומא ותולה בה המצודה. (מ) *היוש אומרים, שבשדה-הלבן הסמוכה לשדה-האילן אינו מותר אלא עלידי שינוי, ואם אינה סמוכה לשדה-האילן אסור אפילו עלידי שינוי: יד *אין מכניסין (מא) צאן לדייר בחול המועד (מב) לזבל השדה. ואם הכניסן האיננו יהודי מעצמו מותר אף בשבת, (מג) אפילו אם מחזיק לו טובה על שהכניסן, ובלבד שלא יתן לו שכר, ואפילו אינו נותן אלא שכר מזונו אסור. (מד) וביום-טוב (1) יכול ליתן לו שכר מזונו, (מה) ובלבד שלא יתן לו שכר אחר. *ובחול המועד אפילו אם נותן לו שכר אחר מותר, (מו) ובלבד שלא ישכירונו יולא יסייענו (מז) ולא ימסור לו שומר לנער הצאן (פירוש, מוליכה ממקום למקום ומתוך כך הגללים מתנערים). *ואם היה האיננו יהודי שכיר-שבת שכיר-חודש שכיר-שנה, מסייעין אותו (מח) בחול המועד (1) (מט) ומוסרין לו שומר לנער הצאן: טו *אסור לקצור השדה בחול המועד (נ) אם אינו נפסד אם יעמוד עד לאחר המועד. *ואם אין לו מה יאכל, *אפילו מוצא

באר היטב

(1) יכול. אבל כמלאכה גמורה אסור ליתן לו שכר מזונו, מ"א: (1) ומוסרין. אבל לשכור לו שומר אסור, ובשבת אפילו למסור לו

ביאור הלכה

השדה לכלי עלמא: * ויש אומרים וכו'. זה תלוי בגירסת הש"ס, עיין בבית-יוסף ובביאור הגר"א. והנה בשדה-הלבן הסמוכה לשדה-אילן דעת רוב הראשונים דצד כדרכו, הלא המה הרי"ף והרא"ש והאשכול והרי"ף גיאות והראב"ד, והובא בהרב המגיד [לבד דעת הרמב"ם דצדן שינוי, וכן נראה דעת הרובינו חננאל ושיבלי-לקט שהעתיקו הברייתא דתנו רבנן בסתמא ולא חילקו בין סמוכה לאינה סמוכה], וכן נראה גם-כן דעת השאלות, ודלא כהע"ש שם. וכן בשדה-הלבן שאינה סמוכה, מוכח בהדיא מהרי"ף והרא"ש והאשכול והראב"ד דמהני שינוי, וכן משמע מהרובינו חננאל ושיבלי-לקט, אכן דעת הרמב"ם בזה להחמיר דלא מהני שינוי, וכתב הרב המגיד דכן משמע מהרי"ף גיאות, דלא העתיק היתר כי אם לשדה-הלבן הסמוכה דמותר אפילו כדרכו ולא זכר שום היתר לאינה סמוכה [ולעניות דעתי אין זה ראייה מוכרחת], ועל-כן תפס לדינא להחמיר בזה, ורואיני ב"ח שכתב גם-כן דנקטין להחמיר בהרמב"ם. ולעניות דעתי, בזין הראשון ההיינו בסמוכה לשדה-האילן בוודאי אין למחות ביד המיקל, אחרי דרוב ראשונים מקילין בזה וכנ"ל, ואפילו בדין האחרון אין לנו בהדיא מי שמחמיר בזה כי אם הרמב"ם לבד וכנ"ל, ועל-כן עלידי עכ"מ בוודאי יש להקל: * ובחול המועד אפילו [אם] נותן לו שכר אחר מותר. זה לישן השו"ת ונימוקי-יוסף: א אם בא העכו"מ מאליו לדייר, אף כי דעתו ליטול שכר מותר להניחו וליתן לו השכר לאחר המועד, עד כאן לשונו, ומשמע מלשונו דלשלם לו בתוך המועד אסור. ונראה לי שהנימוקי-יוסף אויל לשיטתיה, דמפרש מה

משנה ברורה

שנפסד האילן אסור, (לג) דטירחא יתירא הוא: (לו) ולא מזהמין. כשנשרה קצת קליפתו מרכיקין שם זבל שלא ימות, ואיסורו גם-כן משום טרחא יתירא: (לי) בשמן. דהיינו, שקטעו נופו קודם המועד כדי שיוציא נופות הרבה סביב מקום הקטיעה, מותר לסוכו בשמן במקום הקטיעה כדי שלא ימות, וכן הפירות מותר לסוך בשמן כדי שלא יפסדו, (לז) דכל זה לא הוי טרחא יתירא ושרי: יג (לה) אישות. הוא (לד) שרץ קטן שאין לו עינים וזרכו לחפור ביום-הקרקע, וכאשר ימצא בשדה יקקל האילנות עלידי חפירותיו: (לט) אין צדין אותן אלא וכו'. דלא מפסיד (לה) כולי האי בשדה-לבן: (מ) ויש אומרים וכו'. עיין בכיאר הלכה: יד (מא) צאן לדייר. היינו, שמכניסין בהמות לשדה ושוכבות שם בלילה, וכל הלילה מטיילות הבהמות ממקום למקום עד שמזדבלת כל השדה: (מב) לזבל השדה. אף-על-פי שאינו בידים, מפני (לו) שנראה כמזבל בעצמו, והמזבל הוא (לו) תולדה דחורש, מפני שיפיה את הקרקע לזרוע בה: (מג) אפילו אם מחזיק לו טובה, רוצה לומר, אפילו בשבת גופא: (מד) וביום-טוב יכול וכו'. רוצה לומר, לאחר יום-טוב, דמזונות (למ) לא

מיחזי כשכר משם. ומלכך מקום היינו דוקא (לנ) בזה דאינה מלאכה גמורה ביום-טוב בשביל ישראל אסור (מו) ליתן לו שכר מזונו, דמראה שהיה ניחא ליה במלאכתו שעשה בשבילן. והוא הדין דיכול (מא) ליתן לו מזונות ביום-טוב גופא: (מה) ובלבד שלא יתן לו שכר אחר. דכשיתן לו (מז) ידעו שעשה מדעת ישראל, ויסברו ששכרו לעשות מלאכה לימים: (מו) ובלבד שלא ישכירונו. רוצה לומר, (מג) שלא יאמר לעכו"מ עשה ואתן לך שכר לאחר המועד, דכל שאין עושה אין אומר לעכו"מ לעשות, כדלקמן בסימן תקמג סעיף א: (מז) ולא ימסור לו שומר וכו'. מפני שנראה כאלו שכרו לעכו"מ מתחלה לשם זה [לבוש]: (מח) בחול המועד. אבל בשבת ויום-טוב אסור אפילו בשכיר-שנה, (מז) וכן למסור לו שומר אסור בשבת ויום-טוב: (מט) ומוסרין לו וכו'. אבל לשכור לו (מה) שומר במועד אסור אפילו בכגון זה: טו (נ) אם אינו נפסד וכו'. דאם הוא נפסד מותר לקצרו, (מו) ומסתברא דאפילו ארץ רב אבדו מקצתו וסכין מותר:

שער הציור

(לג) בית-יוסף ומגן-אברהם: (לג) לבוש: (לד) גמרא: (לה) רש"י: (לו) נימוקי-יוסף: (לו) לבוש: (למ) נימוקי-יוסף: (לנ) מגן-אברהם, וכן משמע מנימוקי-יוסף: (מ) ולא עוד, וצריך למחות בידו בשעה שעושה [מ"א]: (מא) רש"י באלפס, וכן משמע ב"ח: (מב) מגן-אברהם: (מג) נימוקי-יוסף: (מד) מגן-אברהם והגר"א בכיאר דברי השולחן-ערוך, וכן הסכים האליה רבה, ודלא ככ"ח: (מה) מגן-אברהם וביאר דברי השולחן-ערוך שסתם בזה להחמיר בהנימוקי-יוסף, ודלא כמטרת הרמב"ם, וכן מפרש הגר"א. עיי' שם: (מו) ולפי המסקנא במגמת דאין חילוק בין מחובר ובין חלוש, ועל-כן כי היכא דבתלוש קאמרה הברייתא, *אפילו אבדו מקצתו מותר, כן הוא הדין במחובר:

הלכות חול המועד סימן תקלו תקלח

ז' בדייתא
ט' ירושלמי
הראשון שם
דברי יגאל שם
הראשון שם
הירושלמי

בשוק לקנות (נא) אין מצריכין אותו ליקח מן השוק, אלא קוצר ומעמר ודש וזורה (נג) ובורר כדרכו, ו'בלבד (נז) שלא ידוש (נח) בפרות. והני מילי שאין צריך אלא לו לבדו, ט'אבל אם הוא צריך לדוש לצורך רבים דש אפילו בפרות: טז' מי שיש לו כרם אצל כרמו של אינו-יהודי ואינו-יהודי כוצר שלו בחול המועד, ואם לא יבצור הישראל גם את שלו יפסיד, (נד) יכול (נ) *לבצרו (נו) ולדרוך היין ולעשות החביות וכל צרכי היין בלא שינוי, ובלבד שלא יכוין (נ) לעשות מלאכתו במועד:

תקלח כמה ענינים הנקראים דבר האבד, ובו ו' סעיפים:

א (א) *מי שהפך את זיתיו או שהיה (ב) יינו בבור, (ג) ואירע אונס או ששכח או נתעצל, שהיה סבור שהיה יכול לשהות (ד) לאחר הרגל ולא עשה קודם הרגל, מאחר שהוא דבר האבד (ה) יזולף וגומר *ומזפת החביות, (ו) *ביין קטנות בין גדולות, וגף (פירוש, שישים בהן

באר היטב

תקמב ס"א: (י) לעשות. ואדם חשוב צריך לזהר אפילו במלאכת דבר האבד, שמא יטעה העולם לומר שכיון מלאכתו במועד, כ"י בשם רוקח:

משנה ברורה

(נא) אין מצריכין אותו ליקח וכו'. וכן (נו) אין מחייבין אותו לשאול מחבירו: (נב) ובורר (מת) וטוחן כדרכו. כן צריך לומר, ורוצה לומר דאין צריך שינוי. ומה דהחמירו שלא ידוש בפרות, משום דאושא מילתא. ומכל מקום אין לו לעשות כל אלו מלאכות (מט) אלא לפי מה שהוא צריך לאכילתו: (נג) שלא ידוש בפרות. הטעם כנ"ל, (נד) ולפי זה גם בשאר בעלי-חיים אסור: טז' (נ) *יכול וכו'. עיין ט"ז מה שכתב בשם רוקח, דאדם חשוב צריך להחמיר אף בדבר האבד, ובבדק-הבית מפפקק בזה. ומכל מקום טוב שיעשה בצנעא, אם לא שאירע פעם אחת תקלה על-ידי שהעולם דימו שמותר לעשות לכויין לכתחלה ולהניח המלאכות על חולי-המועד, דאו אפשר דממדת חסידות צריך תו לזהר בכגון זה מעתה [פמ"ג]: (נה) לבצרו. ופועלים ישראלים יכולים ליטול עני שכר, אף שיש להם מה לאכול ואצלם לא היה דבר האבד, (נז) מכל מקום הותר אצלם לעשות בשבילו, דומיא דפועל עני שאין לו מה יאכל דמותר לבעל-הבית ליתן לו

מלאכה: (נו) ולדרוך היין. היינו כשהענבים יתקלקלו עד לאחר המועד [הגרא]:

א (א) מי שהפך וכו'. פירוש: דרך הוא שנותן במעטן לאחר לקיטה וצוברן שם ומניחן כדי שיתחממו ויתבשלו מאליהן, ונותן בבית-הבד, ודרך הוא שמהפכין אותן כשמכניסין, ואם היה מניחן מלתקנן מיד אחר שהפכין פסדי: (ב) יינו בבור. אותו כלי שהיין נופל בו מן הגת קרוי בור, ואם לא יריק היין משם ויתנם בחבית, יתחמץ היין כשיעמוד שם בבור מגולה: (ג) ואירע אונס. שמחמתו לא היה יכול לגמור פעולת הזיתים והיין קודם המועד: (ד) עד לאחר הרגל. כן צריך לומר. ורוצה לומר, שסכר שאפילו אם ישהא ביתים ההפוכין עד לאחר הרגל ולא יגמור פעולתן גם-כן לא יתקלקלו, ומחמת זה לא עשה אורתון קודם הרגל, וכן כי האי גוונא לענין היין שבבור, ועכשיו במועד רואה שאם יניחם כך עד אחר יום-טוב יהיה לו מזה הפסד, (ה) מותר לגמור פעולת הזיתים והיין כדרכן בחול, דהיינו שטוחן הזיתים ודורכין ומכניסין לחבית כדרכן תמיד: (ה) זולף וגומר. היינו, שזיתים הניתנין שם בבית-הבד לסחטן, מותר לסחטן (ג) כמה פעמים עד שיוגמר סחיטתן; (ג) כל מידי דשפוך קרי זילוף, וכן לענין יין קרי זילוף מה ששופך היין מן הבור ומריקו בחביות: (ו) בין קטנות ובין גדולות. נקט לתרוייהו, (ז) דבכל אחד יש צד בפני עצמו להקל: הקטנות, דיניה מועט ולא נפיש פסדייהו אף אם יזוב מעט מהן, מכל מקום

שער הציון

(מ) כן משמע מספר האשכול: (מת) כן הלשון בגמרא וברמב"ם, אכן מה שהעתיק המחבר תיבת 'כדרכו' הוא מלשון הטור לבד, ופשוט דהוא סובר דמה דאסור לדוש בפרות הוא משום דאושא מילתא, כפירוש רש"י, אבל לא משום דצריך שינוי כשיטת הרמב"ם, וכן כמה ראשונים העתיקו הטעם דרש"י, עיין בחידושי הריטב"א ורבינו ירוחם ובנמוקי-יוסף, ולפיכך העתיקי רגם כבשאר בעלי-חיים אסור [וגם הלבוש העתיק הטעם דרש"י והשמטתי גם סוף דברי המגן-אברהם: (מט) כן כתב הרמב"ם [אכן אם הוצא אחת הוא לקצור כל השדה או מקצתה, מסתפק בפרי-מגדים אולי הוא בכלל דבר האבד, וצריך עיון]. ועיין בחידושי ריטב"א שכתב דהייא דאין צריך אלא למלאכה אחת כגון טחינה מותר לעשות בהרווחה, ורק שלא יערים, וכנייל בסימן תקלג סעיף א, אכן כזה צריך לעשות הכל בצמצום, עיי' שם, ומכל מקום אם אינו מוצא מי שיעשה לו בצמצום, שאין צריך לטחון או לקצור לו דבר מועט, עושין אפילו הרבה בזה המועט, שהכל צורך המועד הוא, עד אצל זולתו, ובה נפשט ספיקו של פרי-מגדים הגי'ל: (נ) מגן-אברהם: (נא) כן כתב הרמ"א לקמן בסיומן תקמב סעיף א: (ב) הכל כפוסקים: (ג) גמרא: (ג) רש"י: (ד) גמרא: (ה) גמרא:

אסור, מ"א: (ח) בפרות. ולדין שאין דשין בפרות צריך שינוי אחר, מ"א: (ט) לבצרו. ופועלים ישראלים יכולים ליטול שכר. ועיין סימן

ביאור הלכה

שאמרו בגמרא 'ביום-טוב כמזונות', היינו שאחר יום-טוב יתן לו מזונות [רמי מזונותיין], וממילא מה שאמרו 'במועד שכר' נמי כי האי גוונא, אבל לפי מה שהובאנו מרבינו חננאל ורש"י דיכול ליתן לו מזונות ביום-טוב גופא, אפשר דהוא הדין לענין שכר במועד, אף דלכתחלה אסור לומר לו שיעשה וישלם לו, מכל מקום כשיעשה מעצמו מותר לשלם לו בסוף, וצריך עיין: * לבצרו. עיין במשנה ברורה. ועיין בלבוש דדעתו, וקא בענינו שאין יכול להשתמש על-ידי עכו"ם מחמת איסור ניסוך, הוא בעלמא שיחמש על-ידי עכו"ם. והנה לדידה בכל דבר האבד אסור לשכור לזה ישראלים שיש להם לאכול אם לא שאין לו עכו"ם, ותמה האליה רבה דמנין לו זה, ועכשיו מצאתי לו חבר, הוא הריטב"א בחידושיו בפרק ב' דף יב' במעשה דרב חמא, עיין שם:

* מי שהפך וכו'. עיין משנה ברורה. ודעת הרמב"ם דמותר גם להפוך אותם לכתחלה, וטעמו, דכיון שנתן במעטן הגיע זמנו להפוך, אם לא יתפוך אותם היה דבר האבד. ועיין בחידושי הריטב"א שכתב הדכל לפי המקום והזמן, בדאתריה דהרמב"ם גם ההפיכה גופא היה מכלל דבר האבד: * ומזפת החביות וכו'. בגמרא איתא 'זופתיין ויבאן, ועיין שם ברש"י ובנמוקי-יוסף, ומשמע מנייהו דמפרשי בשל יין, וכן משמע מהרמב"ם פרק מ' מהלכות יום-טוב, ומדברי המחבר משמע דהוא הדין בחבית של שמן: * בין קטנות ובין גדולות. עיין

הלכות חול המועד סימן תקלח

ד משנה שם י"א ה שם
 ו שם במשנה י"ב שם
 ז ברייתא שם
 ח מובא דרב יוסף שם
 ט מרדכי שם
 מבריתא דלעיל
 י משנה שם י"ג ורבי
 י"ד כ"טומקייסוף
 כ"ט הירושלמי
 ל משנה שם י"ב
 מ בעיא שם ותפסא

מגופתן) החביות כדרכו בלא שינוי: הגה והוא הדין דיכול לתקן החביות (ו) לקשרם בעקלים (מרדכי). אבל לא יכוין מלאכתו במועד, אלא יעשה הכל קודם המועד אם יודע שיצטרך במועד (הגהות מיימוני ות"ה). (ח) *יוכן שולה פשתנו מן המשרה, וכל כיוצא בזה מדבר האבד, (ט) *ובלבד שלא (י) יכוין מלאכתו במועד: ב (יא) *מותר להכניס פירות מפני הגנבים אם אינם במקום המשתמר, וימיהו, יעשה בצנעה, כגון שיכניסם (יב) בלילה. *ואם הוא דבר שיש בו פרסום בלילה יותר מכיום, כגון שצריך להכניסו באבוקות ובקולות, יכניסם כיום: הגה ואם אי אפשר לעשותן כי אם בפרהסיא, הכל שרי בדבר האבד (המגיד פרק ז ומרדכי פרק מי שהפך): ג *אסור להסיע ממנו (יג) מעיר לעיר אם לא בשביל דבר האבד: ד *היו לו תאנים שטוחים בשדה ליבש וירא מהמטר, מותר (יד) לחפותם בקש אפילו חפוי עב: ה *מי שיש לו שחרה שאם לא יהפכה ממטר למעלה תתקלקל, מותר להפכה בחול המועד: ו [*] *המכוין מלאכתו והניחה למועד ועשאה במועד, (טו) בית-דין מאבדין אותה (טז) ממנו (יז) ומפקירין אותה לכל: הגה ואם הוא עושה מלאכת אחרים (יח) שאי אפשר לקנוסו, כגון חייט או סופר שעושה מלאכת אחרים, משמתינן ליה (יט) ומלקין אותו (כ"ו ר"י). *ואם מת (כ) לא יקנסו בנו אחריו ומותר לו לעשותה (כא) *אם הוא דבר (כב) האבד:

שערי תשובה

[*] המכוין מלאכתו. וכתב ברי" דהיינו דוקא כדבר שאם היה רוצה לעשותה קודם המועד כו', אבל כשהמלאכה שעושה אינה מלאכה שהיתה לפניו מקודם המועד לעשות אלא שעתה נחזרה הדבר שצריך לעשותה, אף שאסור מלאכה כשבת שאסור לו לעולם וה"ה לבנו, מ"א, ועיין שם ובט"ז:

ביאור הלכה

במגן-אברהם, וכן הקשה הגר"א מפסחים ק"ח, ולפי זה אין להקל בשום חבית, וכן מצאתי באמת לדברי הרוקח שמחמיר בין בגדולות ובין בקטנות, ומכל מקום לדינא אין לזוז מפסק השולחן-ערוך, שכן מצאתי להרבה ראשונים שפסקו כן להדיא: הרמב"ם בפרק ח מהלכות יום-טוב וסמ"ג ורבינו ירוחם בשם החוספות וטור בשם הרא"ש [ומה שהקשה בית-יוסף דסתם חביות גדולות הן, עיין בנחלא-אשכול דלענין קטנות בוודאי אין להחמיר, דשמאלא הוי מרא דתלמודא טפי מרב דימי ובודאי הלכה כמותו נגדו, ולענין גדולות יש לנו לפסוק כרב נחמן בר יצחק דתורתא הווא, וכן משמע בשאלחות בפרשה ברכה סוף סימן קצ, דהזכיר רק חביתא דחמרא ושיכרא להחמיר ולא הזכיר שום חילוק בין קטנות לגדולות, ואין לנו מחמירים בזה רק הרז"ה שפסק כרב דימי והרוקח שמחמיר בשניהם. ולענין קשיית המגן-אברהם, עיין בפרי-מגדים ובנהר-שלום ובבגדיושע שחירו קשייתו טובט-טעם: * וכן שולה פשתנו וכו'. כפיצור פסקי הרא"ש וכן מן הטור משמע דאף כזה יעשה בצנעא כמו בסעיף ב: * אם הוא דבר האבד. עיין במשנה ברורה באם עשה מלאכה בדבר שאינו אבוד, דדעת הנימוקייסוף ורבינו ירוחם בשם יש מפרשים דבזה קנסו גם לבנו, ובית-יוסף משיג עליו, דהלא מקיליין גם בעשה כבוד דהתם בוודאי איסור דאורייתא, ואפילו

באר היטב

(ב) האבד. אבל דבר שאינו אבד פשיטא דאסור לעשות בחה"מ, ואם עשה דבר שאינו אבד בחה"מ אפילו לבנו קנסו רבנן ומאבדין אותו ממנו, ודוקא למ"ד מלאכת חה"מ דאורייתא, ר"י. ונ"ל דדמי לעושה

משנה ברורה

מותר דאין טרחת זפיתתן מרובה, והגדולות, אף דטרחתן מרובה מותר משום דנפיש פסדייהו: (ז) לקשרם בעקלים. (שקורין רייפ"ין) מפני שהוא דבר האבד אם לא יעשהו: (ח) וכן שולה וכו'. היינו שמעלהו משם כשיכלה זמן שרייתו, דאי לאו הכי יתקלקל הפשתן: (ט) ובלבד שלא וכו'. אבל הסעיף קאי: (י) יכוין וכו'. היינו, שהיה ביכלתו לזה בשאר ימות השנה או קודם הנהגה או לאחר הרגל, והוא מעצמם אותם למועד: ב (יא) מותר להכניס וכו'. וגם בזה וכן בכל דבר האבד אסור לכתחלה להשהות עד המועד, ואף דההכנסה (ה) הוא רק טרחא בעלמא [מרדכי]: (יב) בלילה. כ"י (ו) דלא ליפוק מיניה חורבא לעלמא: ג (יג) מעיר לעיר. עיין לעיל סימן תקלה סעיף א דאפילו באותה העיר לפנות כליו לחצר אחת אסור, ואפשר דנקט המחבר לשון זה משום סיפא, ברשביל דבר האבד אפילו מעיר לעיר מותר: ד (יד) לחפותם בקש. ומוכח בירושלמי דאפילו לעקור קש מן המחומר מותר לצורך זה [הריטב"א בחיטוין]: ה (טו) בית-דין מאבדין. רבותא קאמר: (ז) לא מיבעי אם עדיין לא עשה המלאכה, אין הבית-דין מניחין אותו לעשות המלאכה אף-על-פי שהוא דבר האבד, ויאבד הדבר ההוא מעצמו, אלא אפילו עבר ועשה, בית-דין מאבדין הדבר ההוא בידים. וכתב הכי גבי מת דלא קנסו בנו, קא משמע לן גס-כן רבותא, דאפילו עדיין לא עשאה, בית-דין מתיירין לבנו לעשות המלאכה כיון שהוא דבר האבד: (טז) ממנו. וכל-שכן (ח) אם עשה מלאכה בדבר שאינו אבוד, בוודאי בית-דין מאבדין אותה: (יז) ומפקירין אותה. ואם לא זכה בה אדם ונשאר עד לאחר המועד, (ט) מותר להתעסק בה: (יח) שאי אפשר לקנוסו. עיין באליה רבה שדעתו דמאבדין ממנו כל השכירות, ועיין שם עור: (יט) ומלקין אותו. רוצה לומר, או מלקין אותו [הגר"א], והיינו עד שיקבל עליו שלא לעשות [לבוש]: (כ) לא קנסו בנו אחריו. אדלעיל קאי, שכבר עשה אביו. ופשוט דדוקא אם עדיין לא זכה בה אדם, אבל אם זכו בה בחייו, כבר נעשה שלהם ואין הבן יורשו; ואפשר עוד דאפילו עדיין לא זכו בה, מכיון שכבר הפקירוה, שוב אין הבן יכול לחזור ולזכות מצד ירושה, אלא הרי הוא כשאר כל אדם לנכסים אלו, והמחבר מיירי שמת קודם שהפקירוה: (כא) אם הוא דבר האבד. דבדבר שאינו אבוד פשיטא דאסור לבנו לעשות בחול-המועד. ואם עשה אביו בדבר שאינו אבוד ומת, (י) יש אומרים דבזה קנסו גם לבנו אחריו שלא יהנה מזה, למאן דאמר דמלאכת חול-המועד אסור מן התורה, אבל הבית-יוסף ועוד כמה (ל"ב) אחרונים מפקקין בזה:

שער הציון

(ה) כל זה מוכח במשנה שם, וביותר מזה, דאפילו בזה אם כיון מלאכתו במועד יאבד [שם]: (י) ניומקייסוף: (ז) לבושי-שרד, וכן מוכח ברמב"ם בפרק ז מהלכות יום-טוב הלכה ה, דלא כמור וקציעה שכתב בפשיטות להיפך, דאם עבר ועשה ומת שוב אין לבנו זכות בהן דממילא כבר נעשה הפקר: (ח) פשוט בפוסקים: (ט) שלטי-גבורים בשם הרא"ש: (י) הנימוקייסוף ורבינו ירוחם בשם יש מפרשים: (ל"ב) עיין בביאור הלכה:

הלכות חול המועד סימן תקלט

תקלט דיני הסחורה בחול המועד, ובו י"ד סעיפים:

א [*] *כ"ל (א) סחורה (ב) אפילו כלי-שהוא, *בכין לקנות בין למכור. ואפילו אם הלוח מעות (ג) על-מנת שיתנו לו אחר-כך יין או סחורה אחרת *בפרעון חובו כדי להשתכר, אינו יכול *לילך *ולתובעם, אלא אם-כן (א) אינם (ב) מצויים אחר המועד, (ד) דהוה ליה דבר האבד אם לא ילך בחול המועד למקומם (ג) ויתבעם: (ה) הגה מיהו, אם נזדמן לו (ה) ריווח מרובה במועד יכול (ז) (ז) למכור בצנעה, ויוציא לשמחת יום-טוב יותר ממה שהיה רעתו להוציא (ב"י): **ב** *מי שהלוח לחבירו מעות, (ז) מותר לתבעו בחול המועד (ח) לגבות מעותיו, (ט) וואין צריך לומר שמותר לגבות חובו מן העכו"ם: ג מכר לחבירו פרקמטיא קודם מועד, (י) יש מי שאוסר לתבוע דמיה

א מירא דרבא ר
ב הרא"ש שם
ג מפורא דרבנא שם
ד הרא"ש שם בשם
ה שו"ת ר"י בשם רבנו
הם ה הנהגת אש"ר
בשם רש"י הרוב המגיד
ו טור

באר היטב

(ב) אסורה. מפני הטורח: (ג) מצויים. נ"ל דגם בזה צריך שלא כיון מלאכתו במועד, עיין מ"א: (א) ויתבעם. וכתב הט"ז: נ"ל דזה דוקא שהוא צריך לטרוח ולעיל ברנא ודיינא, אבל אם א"צ אלא לתבוע לעצמו שהוא פנוי, לא מצונו אסור; והאינא אנו רואים בכל הקהילות שחובביים שפינו אפילו בחד פרקמטיא בחח"מ, יש ללמוד זאת, דאנו רואים קלקול החובות הוא מצוי ביותר בכל יום וכל החובות הריין בחזקת טפס דבר האבד, עכ"ל, ע"ש: (ז) למכור. וה"ה דמותר לקנות לחות נזדמן לו כסות או כלים למכור מותר למכור בפרהסיא, וע"ש עוד מ"ש בזה בענין יידיים, ועיין לקמן סי"ג:

שערי תשובה

לעשתה לפי שיכול להמתין אחר המועד, עכ"ז אם עשאה אין לו דין מכון מלאכתו במועד שנפקידו הדבר ההוא, כ"כ הרב מוה' אליעזר בן ארזא בתשובת כתי"י הוביא ראיות חזקות לדבריו, עכ"ל. ולענין צ"ע בחילוק זה: [*] כל סחורה אסורה כ"י. ועיין בשו"ת אהרן-יעקב סימן מג בענין הסכמה, שאף שאותם שצריכים להרחיק לצורך יו"ט, ימכרו בצנעה בתוך ביתם, משום מיגרד מילתא שישאו ויתנו בפרהסיא אף אותם שא"צ, אם יכולים לעמוד בה טוב הדבר, ואם לאו יתירו אותה להצריכים, ושאינם צריכים באיסוריהו קיימו בחרם ההסכמה ואין רשאי להתיר להם מה שהוא אסור מן הדין, ע"ש. ועיין בבית-יעקב סימן מ שהתנות תהיה קצת פתוחה וקצת סתומה, ומי שאין לו בענין יידיים, ועיין לקמן סי"ג:

משנה ברורה

א (א) סחורה אסורה. מפני (ב) הטורח: (ב) על-מנת שיתנו לו וכ"י. אפילו לא התנה שיתנו לו במועד. ועיין בכיאוור הלכה דאפילו אינו צריך לילך למקום אחר לתבוע, שהם באותה העיר, גם-כן אסור, דמה שמקבל הסחורה מהם הוא ענין מקח וממכר, ונקט 'לילך' משום סיפא, דאם אינם מצויים לו אחר-כך מותר לילך אחריהם אפילו בעיר אחרת: (ג) אינם מצויים וכ"י. והוא הדין (ג) אם מטעם אחר יוכל לבוא לידי הפסד אם לא יתבע עכשיו: (ד) דהוה ליה דבר האבד. ודוקא (ג) אם לא כיון לכתחלה זמן קבלת הסחורה במועד: (ה) ריווח מרובה וכ"י. הטעם, דאף דמשום ריווח מרובה תבד אין להתיר [אלא אם-כן הוא (ז) בוודאי אינו מצוי תמיד לאתר המועד, בכסעין ה], הכא דבלאו הכי יש פוסקים שמתירין למכור בצנעה, (ה) סמכינן עלייהו היכא נזדמן לו ריווח מרובה, (ו) ומכל מקום צריך להוציא מהן קצת לשמחת יום-טוב: (ז) למכור בצנעה. והוא הדין (ז) לקנות. ודוקא לענין מכירה וקנייה דלאו מלאכה היא, אבל ברבר שהוא משום מלאכה אין חילוק לכולי עלמא בין צנעא לפרהסיא: **ב** (ז) מותר לתבעו. היינו, אפילו לילך (ח) לעיר אחרת ולתובעם שם, (ט) ואפילו אם יכול למצאם שם אחר המועד גם-כן, דגביית חוב בעלמא אין זה בכלל סחורה: (ח) לגבות מעותיו. ואפילו למיקם עמם (י) ברנא ודיינא שרי: (ט) ואין צריך לומר שמותר וכ"י. דמשם אפילו לקבל סחורה ממנו, כההיא דסעיף א, גם-כן שרי, דפשי שהוה כמציל מידו, וכמבואר בסעיף ח: **ג** (י) יש מי שאוסר. טעמו, דכל משא ומתן של סחורה, בין בסוף כההיא דסעיף א

ביאור הלכה

הכי מסקינן בבכורות דלא קנסו בנו אחריו. והט"ז והדרישה תירצו, דהכא גרע מפני דאיכא תרתי לריעותא, דמה שכיון מתחלה להניח המלאכה על חול-המועד וגם מה שעשה אחר-כך בחול-המועד, והתעיק האליה רבה תירוצם. ובאמת הוה דוחק גדול לחשוב המחשבה והמעשה לתיר ענינים, וגם ממערד קו"י *ג עמוד א באגרא משמע צדורם ככור גרע מזה, וכיון דמקילין שם, כל-שכן בעניננו. ועיין במאמר-מרכזי ובחמר-משה שדחו גס-כן את תירוצם ונשארו על דברי רבינו ירוחם בצריך עיין (ד)בשלמא דיבר האבד שייך לומר כיון מלאכה במועד, דהיה יודע שתפסיד אם לא יעשנה במועד, והיה אפשר לעשותה קודם מועד אפילו הכי לא עשה והמתין לעשותה במועד, מה שאין כן בדבר שאינו אבד איזו כוונה שייך בזה לומר שכיון לעשותה במועד כיון שלא תפסיד אם לא יעשנה, ואם עשה, הוא דעשה רעה וחודא ריעותא הוא (הרי), ועליכן נראה דברי הרב בית-יוסף כנונים. ומה שהגמ"ן אברהם רצה לתרץ דברי הרבינו ירוחם משום דהוי כעושה מלאכה בחדא דאסור דמה גם להנך, כבר הובא עליו בספר בית-מאיר, דמי גביד לו דבר זה ששם אסור גם לבנו? ואף אם נימא דאזיל לשיטתיה שם דהוא הדין למי שנחבשל בשבילו, מנא לן שכל מה שנושה או מבשל היינו לצורך בנו נמי, מפני שידע שימות ויירש בנו מלאכה זו? וסייע על זה: לכן העיקר לעניות דעתי פסק השולחן-ערך וקמו שכתב בבית-יוסף דלבנו תמיד לא קנסינן, וגם בקרבן-נפתל משמע ודרינא תפס דלא כנימקיינוסף הנ"ל:

* **בין לקנות וכ"י.** וכל מה שאסור הוא אפילו על-ידי עכו"ם (ב"ח בסמ"ק תמקג והובא בפמ"ג): * **בפרעון חובו.** בלאורה משמע מלשון זה דדוקא כ"י היא גונגא שהסחורה דריין לא היה קניה לו עד עכשיו, אבל אם היה קניו לו מכבר ועתה רוצה להוליכו לביתו אין כאן איסור, שאינו עושה סחורה במועד. ומכל מקום יש למנוע מזה מטעם אחר המבואר בסמ"ק הקודם סעיף ג, שאסור להסיע ממנו מעיר לעיר והוא הדין באותה העיר, כמבואר שם במשנה ברורה, אכן אם הוא חושש שיבוא לידי הפסד כשישאר שם, מותר: * **לילך *ולתובעם.** עיין ט"ז דמפרש כוונת השולחן-ערך, דדוקא שצריך לילך ולתובעם בעיר אחרת או שצריך טרחה לילול עמהם ברנא ודיינא, אבל אם אין צורך לתבעם בדין והם בעיר אחת, גם-כן מותר לתבוע אותם במועד. ועיין בחידושי רבי עקיבא איגרי שכתב ומדברי הרא"ש לא משמע הכי, אלא בכל גונוי אסור, וכן כתב בספר נהר-שלום דלא משמע כן מדברי הפוסקים, ובאמת מדברי המחבר בסעיף ג גם-כן משמע להריא דאפילו הם בעיר אחת אסור, וכן בספר שולחן-עצ"שיטתם אינו מסכים לדברי הט"ז בזה, דעיקר

שערי תשובה

(ב) מגן-אברהם ושי"א: (א) פשוט: (ב) מגן-אברהם ושי"א: (ז) אליה רבה ופרי-מגדים: (ח) בית-מאיר: (י) ואף זה מותר בסעיף ד אף בפרהסיא וגם כ"ל ריווח מרובה, אבל אם יש לו מעות בלאו הכי בודוח להוציא לשמחת יום-טוב לא מקילינן, כמבואר שם, והכא אפילו בכתיא גונגא מותר (נ"י), וכ"מ מביאוור הגר"א: (ז) מגן-אברהם. וכתב מחצית-השקל שצריך להוציא גם-כן קצת מן הרווח אשר מאמיד בדעתו שישא לו סחורה ההיא לשמחת יום-טוב: (ב) כן מוכח מהפוסקים: (ט) שם: (י) ט"ז:

הלכות חול המועד סימן תקלט

יט באר הגולה

במועד, אלא אם-כן יהא הלוקח אדם שאינו מצוי במקום המוכר ונודמן לו בחול המועד, דהוי כדבר האבד. (יא) ו'ולי נראה, שכיון שזקף עליו המעות בחובו קודם המועד, הוה ליה כהלואה ומותר לגבות ממנו בחול המועד אפילו הוא אדם שמצוי במקום המוכר: הגה וכן מותר (יב) לקבול (ס) במשפט בשביל חובותיו המותרים לתבוע (מרדכי ס"פ מי שהפקדן), (יג) וכן מותר לעשות זקיפה עם חובותיו במועד (יד) כדי להבטיחן, *דכל זה בכלל דבר האבד ושרי (המגיד פ"ו ונ"י פרקא קמא דמ"ק): ד"אם יש לו סחורה שאם לא ימכרנה עתה *יפסיד מהקרן, מותר למכרה, (טו) אבל אם לא יפסיד מהקרן, לא. *ומכל מקום אם הוא בענין שאם ימכרנה עתה יהיו לו מעות ברווח (טז) *ויוציא יותר לשמחת יום-טוב, (יז) מותר למכור. ונראה לי, שלא נאמרו דברים הללו אלא במי שיש לו מעות מועטים וחס עליהם מהלוציא כל-יך לשמחת יום-טוב ואלו היו לו מעות ברווח היה מוציא יותר, *אבל מי שיש לו מעות (י) ברווח להוציא להוציא לשמחת יום-טוב ככל אשר יתאוה ואין בדעתו להוציא כל-יך, לא נתייר לו למכור כדי שיוציא יותר: ה' (יח) אם הוא דבר שאינו מצוי תמיד לאחר המועד, כגון ספינות או שיירות שבאו או שהם מבקשים לצאת *ומכרו בזול או לקחו ביוקר, מותר לקנות ולמכור לאפילו

באר היטב

בצנעא, מ"א: (ס) דוקא במשפט הא"י, לכן דוקא רמ"א וכתב לקבול במשפט, וכן הא דכתב מותר לעשות זקיפה

משנה ברורה

ובין בתחלה כהיא דסעיף זה, אסור: (יא) ו'ולי נראה וכו'. והנה אף שהב"ח הסכים מדינא לסברא הראשונה, מכל מקום כהיום שאנו רואין שהחובות מתקלקלין, נוהגין לתבוע בדין אף בעד פרקמטיא בחול-המועד, דחשבינן לדבר האבד [אחרונים]: (יב) לקבול במשפט בשביל חובותיו המותרים וכו'. רוצה לומר, דחובות (יג) המותרים לתבוע בחול-המועד, כמבואר בסעיפין הקודמין [ותבעו לישראל (יג) בדין ישראל קודם המועד ולא ענהו], מותר לקבול בחול-המועד אף לפני ערכאות של עכו"מ. (יג) ומכל מקום נראה דהיינו דוקא לקבול בעליפה, אבל לכתוב משום זה אסור, אם לא יהוא (יד) דבר האבד, ואם צריך להמעות להוציא אותם על יום-טוב, אפשר דמותר לכתוב על-ידי עכו"מ: (יג) וכן מותר לעשות זקיפה וכו'. בנימוקי-יוסף מבואר דזה קאי על עכו"מ, (טו) ורוצה לומר, דאפילו אם נחמיר (טז) בישראל שלא לתבוע חובותיו במועד דהרי יכול לתבוע אחר המועד, בעכו"מ ודאי מותר לתבוע ולעשות זקיפה, דאצלו בוודאי בכלל דבר האבד הוא: (יד) כדי להבטיחן. רוצה לומר, שעל-ידי הזקיפה יהיו חובותיו בטוחין: ד' (טו) אבל אם לא יפסיד וכו'. היינו אף שהוא סבור עתה להרויח הרבה, (יז) דהעברת ריווח לא מקרי פסידא: (טז) ויוציא יותר וכו'. כל מקום שנוכר לשון זה (יח) אין צריך להוציא כל הרווח, ודי במקצתו: (יז) מותר למכור. ומכל מקום יהיה (יט) החנות סגורה, ופותחה במקצת כשכא הקונה ליקח: ה' (יח) אם הוא דבר שאינו מצוי וכו'. פירוש, דאף דנתבאר בסעיף הקודם דלא מקרי דבר האבד אלא-אם-כן כשאם לא ימכור עתה יפסיד מהקרן, אבל בשביל ריווח לכר אינו מותר אלא-אם-כן יוציא על-ידי-זה יותר לשמחת יום-טוב, כל זה ברווח המצוי שאפשר לו למכור סחורתו אחר המועד גם-כן, אבל ברווח

שער הציון

(יג) דחובות האסורים לתבוע כמו ההיא דסעיף א אסור לקבול ולתבוע גם בפני עכו"מ שיתנו לו הסחורה במועד, אם לא שהוא דבר האבד, וכמו שכתבתי במשנה ברורה סעיף-קטן ג: (יג) עיין בחושן-משפט סימן כו סעיף ב: (יג) אחז, דכמה אחרונים כתבו ששל לשונות העמים נקרא מעשה אומן [ועיין במח"ש סימן תקמ"א ובהגהת החתם-סופר שם], ואפילו אם נימא דהוא מעשה הריט, על-כל-פנים הלא בעינן צורך המועד ודוקא: (יד) דהיינו אם יניח הדבר עד אחר המועד יוכל לבוא לידי הפסד, יכול לכתוב אף על-ידי עצמו. ואף דהט"ו משוה כהיום סתם חובות לדבר האבד, לא כתב לסמוך על זה רק לענין תביעה בדין שאינה מלאכה, עיין שם: (טו) עיין בבית-יוסף ובדרכי-ימישה הארוך, ומוכח כמו שכתבתי: (טו) ולפי מה שמבואר לעיל בסעיף ב דאפילו אצל ישראל מותר לתבוע, ופשוט דהוא הדין מותר לזקוף חובותיו, ואין צורך להטעם שמישים הרמ"א דבר האבד הוא. ואפשר דכלל רמ"א כוה להתיר אצל עכו"מ אפילו חובות של משא ומתן, אבל אם-כן יהיה מוכח מהו דבישראל אסור, וצריך עיון: (יז) בבית-יוסף: (יח) מצותית-השקל: (יט) כ"ה אדם, וכן משמע מהט"ו סעיף-קטן ד:

הלכות חול המועד סימן תקלט

מ רא"ש ובמו שפירש
 הבית יוסף, וכן כתב
 בשו"ת וכו' נ ציטתו
 לעיל סימן תקל"ג ע"ד
 ס טור בשם ע"ש
 לדעת השו"ע וכן כתב
 בהנחת אש"י טוק
 קמא רמ"ע דקטן
 פ ה"א שם ב
 רמ"ע דקטן

שלא לצורך תשמישו אלא לעשות סחורה ולהשתכר, (יט) והוא הדין (י) לירידיים הקבועים מזמן לזמן (כ) * (ואפילו מעיר לעיר מותר ליסע בכהאי גוונא) (ר"ע). * אבל מקומות שיש להם יום השוק יום אחד בשבוע, (כא) * אינו מותר למכור ולקנות ביום השוק שבתוך המועד, שאין זה דבר האבד, שאם אינו נמכר ביום השוק שבתוך המועד (כב) ימכר ביום השוק שלאחר (ט) המועד: הגה (נג) ותגר (ט) שקונה מזה ומוכר לזה וחוזר וקונה ומוכר, מותר, דהוי דבר האבד (כל בו): ו (כד) ימציאה אסור לטרוח ולחפש עליה, כגון נהר שהצף דגים על שפתו אסור לאספם כדי לכבשם, אלא-אם-כן יהיו ראויים לאכול מהם במועד: ז המלוה את חבירו על חפץ או על סחורה על תנאי שאם לא יפרע לו לסוף שמונה ימים (כה) שיהא קנוי לו, (כו) ישיש מתירים (כז) ישיש אוסרים: ח יעכו"ם שפרע לישראל יין בחובו (כח) מותר לקבלו ממנו, דכמציל מידו

באר היטב

כלל לישב כחנות אם לא שהחנות סגורה ופתוחה במקצת אם בא ליקח, וכל זה כדי להוציא לשמחת י"ט, עכ"ל: (ט) המועד. דדוקא שיועד בוודאי לא יפסיד מהק"ן, מהרי"ב"ל, מ"א: (ט) שקונה. המ"א העלה דדוקא בביתו מותר אבל כחנות אסור, וכ"כ רש"ל שהחנות יהיה סגורה

(י) לירידיים. כתב ש"ם בחשובה סימן עט: דע, שקבלתי הלכה למעשה להחיר דבר ר"מ אם בא יריד אפילו יומא דשוקא הנקרא קרסנ"י טאר"י שהוא דבר דלא שכיחא ובא לצמתי דמיא דשירות וספניות וחשביון הפסד ריווח והפסד קרן וכו', אבל שאר ימי השוק אין להחיר

משנה ברורה

שאינו מצוי תמיד, כמו שמפרש, בשביל זה גופא גם-כן החירו לו, דכדבר האבד דמיא: (יט) והוא הדין לירידיים הקבועים וכו'. וכן (כ) יומא דשוקא הנקרא קרסנ"י טאר"י, שהוא דבר דלא שכיח, ובא מזמן לזמן, ואפשר שהוא הדין כשחל שבוע שלפני פסחם בחול-המועד וידוע דאז קונים הרבה, חשיב כיומא דשוקא דלא שכיח [ח"א]: (כ) ואפילו מעיר לעיר וכו'. עיין ביאור הלכה: (כא) אינו מותר למכור ולקנות וכו'. אם לא שעל-ידי הרווח יוציא יותר לשמחת יום-טוב, וכנ"ל בסעיף ד: (כב) ימכר ביום השוק שלאחר המועד. דדוקא (כג) כשמשער בוודאי שעל-כל-פנים לא יפסיד אז מהק"ן: (כד) ותגר שקונה וכו'. דאם ימכור היום, יחזור ויקנה מחדש וימכור ביום השני, ואם ימנע מלקנות ולמכור היום יפסיד בוודאי הרווח. (כז) ועיין במגן אברהם שהעלה, דאף-על-פי-כן אינו מותר למכור רק בביתו ולא לישב כחנות בפרסום: ך (כד) מציאה אסור וכו'. אף שלא ימצא אותם לאחר המועד. (כג) ולא דמי לשיירא שאינה מצויה דשרינן לעיל מקח וממכר משום רווחא, רשאני מקח וממכר דחיי אדם ופרנסתו תלוי בזה ודעתם על זה תמיד, הלכך חשיב פסידא, מה שאין כן במציאה שהוא רק רווחא בעלמא: ז (כה) שיהא קנוי לו. רוצה לומר, אחר שמונה ימים: (כו) יש מתירין. שאין זה פרקמטיא אלא הלוואה, ועיקר הקנייה יהיה אחר שמונה ימים [הג"א]: (כז) ויש אוסרין. שאם אתה מתיר לעשות כן, (כד) יתירו כל מקח וממכר שבעולם ויעירמו שלא יהיה המקח חל אלא אחר המועד, ובתוך המועד יהיה הלוואה. ולדינא בוודאי טוב להחמיר כהיש-אוסרין, (כט) ומכל מקום אין למחות ביד המיקל וסומך על דעה ראשונה, מאחר שבאמת אין כוונתו להערים: ך (כח) מותר לקבלו ממנו. והוא בכלל דבר

ביאור הלכה

דאפילו הוא לצורך תשמישו, כל שאינו לצורך המועד אסור [מאמר מרדכי]: * ואפילו מעיר לעיר וכו'. אף-על-גב דהוה בוודאי הוי טרחה מרובה, ובסימן תקל"ג מבואר דהרווחה אסור לטרוח בשבילה: צריך לומר דמירי באיש שעסקו ומחיתו תמיד לנסוע על ירידים, ולכן דחיי ופרנסתו תלוי בזה, הכל הוא בכלל דבר האבד ושוי עיין במח"ש סק"ו בפירושו על המ"א]: * אינו מותר וכו' ביום השוק. עיין ט"ז שהביא בשם רש"ל זה לשונו: שאר ימי השוק אין להחיר כלל לישב כחנות אם לא שהחנות סגורה ופתוחה במקצת כשכא ליקח, וכל זה כדי להוציא לשמחת יום-טוב, עד כאן לשונו [ונראה דיצא לו ממה דמבואר בסעיף יא לענין פירות כסות וכלים דאפילו בטנא אינו מותר כי אם לצורך המועד, ועל-כן התנה שיוציא לשמחת יום-טוב, דאית בזה התיירא דריש סעיף ד]. וכתב מחצית-השקל, שהרבה מהאחרונים קראו חיגר על קלות שנוהגין בעוונותינו הרבים בענין משא ומתן בחול-המועד ולא מצאתי להם תקנה [כי אפילו לדעת המגן-אברהם שמשוה דין חנוני לתגר, אינו מותר כי אם כשהחנות סגורה ופתוחה במקצת כשכא הקונה ליקח], אלא שבספר אליה רבה כתב זה לשונו: ואפשר שחשבו לדבר האבד, דאם לא ישבו כל-כך זמן כל ימות החג כחנות יחטעט המשא ומתן מישראל [וגם כיון שאי אפשר למחות שיטגורו הכל חנויותיהם, וכל-שכן כשיש סוחר נכחי בעיר, אם-כן אם הירא וחדר יסגור חנותו לבדו ויגילו קונוי לילך לסוחר אחר, והוי דומיא קצת להלוואה לאותן שרגילין אצלו שהחיר בסעיף יב מהאי טעמא], וסיים האליה רבה, שעל-כל-פנים אין ללמוד מלאכה מזה, כי אינו דומה לפרקמטיא שיש צדדי קלות הרבה בפוסקים, עד כאן לשונו. אם-כן עדיין זמן מצונו תקנה, שפעמים עושה מלאכה מגורה כחנות, כגון שמוכר איזה סחורה כחנות כגון חתיכת פשתן או שאר כגד ומחתך ממנו לפי מדתו הצריך להקונה, דעל זה יש חיוב משום מחתך [כמו שכתב החיי-אדם בכלל לו, וכן מוכח מהרמב"ם בפרק יא מהלכות שבת הלכה ז], אם לא לארס שיש עליו גושים ע"פ [ורעלמ"י] שהגיע זמן פרוצת שלהם, ואם לא יפירם יהיה לו מזה הדין הפסד, וידוע דבשביל דבר האבד מותר לעשות מלאכה גם-כן. אכן לפי מה שכתב המגן-אברהם לעיל בסוף סימן תקל"ד דמי שאין לו מה יאכל, אף שהותר לו לעשות מלאכה בכל מקום לא יעשה בפרהסיא דמי יודע שאין לו מה יאכל, והכי נמי בענינו, אם מה דאית בסימן תקל"ח "מכניס אדם פירותיו ומכני הגבנים ומכל מקום יכניסם בצנא" ומושם שלא יהיה אושא מילתא כל-כך, והכי נמי בענינו אין לך אושא מילתא טפי ממה שהחנות פתוחה להדיא כל היום בחול-המועד, ויש בזה כיווי מועד, ועל-כן בוודאי טוב לזהר שיהיה החנות סגורה ופתוחה במקצת כשכא

שער הצינון

(כ) ט"ז בשם רש"ל: (כב) מגן-אברהם ושי"א: (כג) והנה אף לדעת המגן-אברהם מותר גם-כן כזה בכל חנוני דחשיב גם הוא כתגר, לא העתקתי, דהאליה רבה ומאמר-מרדכי ובגריי-שע כלם פסקו על דבריו ומחלקים בין חנוני לתגר: (כד) בית-יוסף, וכעין זה כתב הרא"ש בחיורין קמא, וכחידושו זה סתם המחבר לעיל בסימן תקל"ג ע"פ ג כמה שכתב: אם הוא דבר שאינו וכו' מותר לקנותו ולכבשו, ועיין שם בביאור הלכה: (כד) הבי"ח רוצה לחלק בין מלוה לעכו"ם מלוה לישראל, ובשיירי-בנכסת-הגדולה אינו מוכר שם עמו, וכן במאמר-מרדכי: (כט) מאחר שהוא מילתא דרבנן, וכעין שהביא הבית-יוסף בשם הריב"ש בסימן לו על ענין שכיוצא בזה:

הלכות חול המועד סימן תקלט

כא באר הגולה

דמי: ט זמי שצריך לקנות יין בעת הכעיר לצורך שתיית כל השנה, ואם יעבור המועד (כט) לא ימצא כמו שמוצא עתה, דבר האבד הוא *ומותר לקנות (ל) ולתקן החביות ולזפתן, ובלבד שלא יכוין מלאכתו במועד, (לא) אבל יותר מכדי צורך (י) שתייתו לא יקנה: הגה (לב) *ואם הוא דבר שאינו מצוי אחר-כך להרויח בו, מותר (בי"ג): י (לג) *מוכרי (יב) תבלין או ירק וכל דבר שאינו מתקיים, פותחין ומוכרים כדרכם בפרהסיא, שהכל יודעין שהם לצורך המועד: יא (יד) *מוכרי (יג) פירות כסות וכלים מוכרין בצנעה לצורך המועד. *כיצד, אם היתה החנות פתוחה לזוית (לה) או למבוי פותח כדרכו, ואם היתה פתוחה לרשות-הרבים פותח אחת (יג) (לו) ונועל אחת. *וערב יום-טוב האחרון (לי) של חג הסוכות מוציא ומעטר את השוק בפירות בשביל (לז) כבוד יום-טוב: (לח) ומותר (לט) לקנות לצורך יום-טוב שני של יום-טוב

באר הליטב

וכשיבוא הלוקח לקנות פתחה במקצת, ובידי שרי למכור כדרכו כמ"ש בס"ק ז: (י) שתייתו. פירוש לכל השנה, ט"ו: (יב) תבלין וכו'. מוכרי-בשמים אע"פ שהוא דבר המתקיים לא בעי צנעה, שניכר שהוא לצורך המועד, כ"ח. וכתב המ"א: וא"כ כיון שפותחין לצורך ישראל, אפילו בא א"י לקנות מותר למכור לו, עס"ה: (יג) פירות. מפני

משנה ברורה

האבד אם לא יקבל עכשיו: ט (כט) לא ימצא כמו שמוצא עתה. רוצה לומר, שלא ימצא כלי-כך בזול כמו שמוצא עתה [בי"ז]: (ל) ולתקן החביות וכו'. אף-על-גב דתיקון החביות הוי מלאכה גמורה, מכל מקום כיון דמותר לקנות מותר גם-כן לתקן הכלים הצריכים לזה: (לא) אבל יותר מכדי צורך שתייתו. פירוש, (כו) לכל השנה. ולכן לא יקנה, דהא יהיה ביכלתו לקנות לשנה הבאה בעת הכעירה לצורך שתייתו, (כז) ואם-כן מוכח שקונה כדי להרויח, והוי כשאר סחורה דאסור לקנות ולמכור בחול-המועד כדי להרויח, וכנ"ל בסעיף ד: (לב) ואם הוא דבר שאינו מצוי וכו'. רוצה לומר, שקניית היין (כט) לא יהיה מצוי אחר המועד כלל להרויח בו, ולכן שרי אפילו לקנות כדי להרויח, דהוא דומיא דשיירא וירידים המבואר בסעיף ה, אבל כשימצא רק שיהיה יותר ביוקר ולא יוכל להרויח בו כלי-כך, אסור. (לט) ויש מן האחרונים שסוברין, דהיכא שנוזדמן לו קניית היין בזול מאד והוא ריווח מרובה שאחר המועד אין מצוי כלל ריווח כזה, מותר, דהוא דומיא דשיירא אג"ל. ועיין ביאור הלכה: ז (לג) מוכרי תבלין או ירק וכו'. והאחרונים (ל) הסכימו דהוא הדין מוכרי-בשמים, דאף שהוא דבר המתקיים, כיון שהוא ניכר דהוא לצורך המועד, (לא) ואם-כן כיון שפותחין לצורך ישראל, אפילו בא נכרי

שאומונתם בכך כל השנה לפיכך בעי צנעה, אבל בעל-הבית המוכר לצורך המועד לא בעי צנעה, בי"ד ד"מ: (יג) ונועל. אבל שאר דברים אסור, ואפילו יושב בפתח החנות והחנות סגורה והודלת פתוחה אסור, ריב"ל, מ"א: (יד) כבוד י"ט. זהו לענין לעטר השוק בפירות, דדוקא בעי"ט אחרון של סוכות יעשו כן שהוא חג בפ"ע ולא בעי"ט אחרון של

ביאור הלכה

הקונה ליקח, וגם יוציא קצת מן הרווח יותר לשמחת יום-טוב, וכמו שכתב הט"ז בשם רש"י: * ומותר לקנות. עיין בבית-יוסף שיש הרבה פוסקים שמחמירין בקניית יין לצורך חול, ועל-כן נראה דיש לנהוג כמו שכתב הגהות אשר"י בשם אור זרוע דאף לדעת המתירין הוא דוקא בצנעה, וכן כתב בספר שולחן-עצמי-שטים: * ואם הוא דבר שאינו מצוי וכו'. האחרונים טרחו ליישב דברי הרמ"א והמחבר שלא יהיו סותרין זה את זה ולא להתיא דסעיף ה, דכיון דהמחבר מיירי שאינו מוצא אחר המועד כמו שמוצא עתה, והוא ממש הצורך דכדי הרמ"א, אמאי אסור יותר מכדי צורך שתיה והלא בסעיף ה מתיר כגון זה, וגם מבית-יוסף בעצמו מוכח שלפי דין השיירא המבואר למעלה צריך להתיר אפילו יותר מכדי שתיית כל השנה [נדמאי הוי, כקונה סחורה כדי להרויח, דאפילו בזה שרין]. והמאמר-מרכי נוהלך בדוחק, דבשיירא מינכר מלתא טפי דהוא ריווח שאינו מצוי תמיד, מה שאין כן בזה. ועיין מה שכתבנו בשם החי"אדם במשנה ברורה, ולדבריו אינו סותר הרמ"א לדברי המחבר. והבי"ט סובר דהתיירא דסעיף ה הוא דוקא ברווח מרובה שמגיע על-ידי השיירא וכיוצא בזה, ובאופן זה התיר הרמ"א, והמחבר לא מיירי באופן זה. וה"ל כמליה רבה שהוא מפרש דברי הרמ"א כפשטיה, ודעתו וכו' דסבור בקנייתו כדי להרויח, ורווח כזה לא ימצא אם יקנה אחר המועד, שאחר המועד יקיר המקח של היין, בוודאי שרי כהיא דסעיף ה, והמחבר דאוסר יותר מכדי שתייתו לשנה לא מיירי בקתה כדי להרויח ולכן אסור, דסירחא איתרא בכדי הוא. ובמשנה ברורה העתקנו דעת החי"אדם והבי"ט, ונראה דלמעשה יוכל לסמוך על דעת הב"ח, והמקיל כאליה רבה גם-כן אין מוחין בידו:

לקנות מותר למכור לו: יא (לד) מוכרי פירות וכו'. דאלו דברים המתקיימים לאחר המועד ואין ניכר שהוא לצורך המועד, (לז) ואתו למיחשדיה שלוקחן לצורך חול ולכן בעי צנעה. (לג) וכתבו הפוסקים, דדוקא מוכרים הקבועים שאומונתם בכך כל השנה בעי צנעה, אבל בעל-הבית המוכר לצורך המועד לא בעי צנעה: (לה) או למבוי. רוצה לומר, שאינו מפולש, (לז) דאלו מפולש הוא בכלל רשות-הרבים: (לו) ונועל אחת. ודוקא בזה, (לז) אבל שאר דברים, אפילו יושב בפתח החנות והחנות סגורה והודלת פתוחה אסור: (לז) של חג הסוכות. זהו לענין לעטר השוק בפירות, דאין צריך רק בערב יום-טוב האחרון של חג, ומשום כבוד שמיני-עצרת דהוא רגל בפני עצמו, מה שאין כן בערב יום-טוב האחרון של פסח דאין בו מצוה לעטר, (לו) אבל לענין למכור בפרהסיא, אף בערב יום-טוב האחרון של פסח שרי מפני כבוד יום-טוב: (לח) ומותר וכו'. דלא נימא כיון דאנו בקיאים בקביעה דירחא הוי ליה כחול, ומכין מחול-המועד לצורך חול דאסור, קא משמע לן דשרי כי היכי דלא יזלו בו: (לט) לקנות וכו'. עיין בחידושי רבי עקיבא איגר דאפילו לעשות מלאכה גמורה, כגון לבשל לצורך יום-טוב

שער הצינור

(כו) ט"ז ופרי-מגדים, עיין שם: (כז) בית-יוסף וכ"ח: (כט) חיי-אדם: (ל) בי"ח: (לב) ומגן-אברהם ואלויה רבה: (לג) אברהם, והעתיקו אליה רבה ושי"א: (לז) רש"י: (לז) מגן-אברהם בשם כמה פוסקים ושי"א: (לז) דבגמרא נזכר טטין, וכן הוא בסור, ולשון המחבר הוא לשון הרמב"ם שהוסיף אף מבוי, ועל-כל-פנים כותתו לשאינו מפולש, דאלו מפולש בוודאי לאו בכלל צנעה הוא: (לס) מגן-אברהם בשם מהר"י בן-לב. ועיין בפרי-מגדים שכתב: איני יודע מהו שאר דברים, ובריב"ש סימן שנב משמע דאלו דוקא פירות כסות וכלים, דהוא הדין שאר דברים שהן לצורך המועד: (לו) ט"ז ופרי-מגדים, עיין שם:

הלכות חול המועד סימן תקל"ט

ב משנה שם ג הגה
אשרי שם ד טור בשם
אביר הרא"ש

האחרון (טור והרא"ש): י"ב (מ) *כ"אין (טו) לוקחים בתים ואבנים עבדים ובהמה [אלא] (מא) לצורך המועד, או לצורך המוכר *שאינן לו מה יאכל, יאו לצורך השכיר (מב) שמוליך הדברים הנקנים שאין לו מה יאכל: הגה ודוקא הגי דאיכא פרסום בקנייתן ואושי מילתא, (מג) אבל שאר (טז) כלים נהגו לקנותן בצנעה (המגיד): י"ג (יז) [מ] 'להלוות לאיני-יהודי ברבית לאותם שרגילים ללוות ממנו מותר, משום (מד) דהוי דבר האבד, ולאותם שאינם רגילין ללוות גם-כן מותר, והוא שיקחו רבית של שבוע ראשון (מה) ויוציאונו (יח) בשמחת יום-טוב: הגה ומותר ליקח

באר היטב

פסח, אבל לענין למכור כפרהסיה גם בעיי"ט אחרון של פסח יעשו כן, ב"י: (טו) לוקחים. ומן האי"י מותר לקנות הכל דהוי כמציל מידם, ש"ג, כנה"ג, מ"א: (טז) כלים. המ"א העלה שאין להקל מאחר שיכול ש"ג, ול"ד לפרקמטיא, דהתם יש טורח גדול וגם לפעמים יקנה ביוקר ויצטער, משא"כ בהלואה, הרא"ש; ומה"ט שרי נמי להלוות לישראל ברווח בדרך היתר ומותר ג"כ לעשות עסקא ליתן לו מעות, מ"א: (יח) בשמחת. ואם ההלואה מרובה וירע עיני להוציא כ"כ, מ"מ יעשה הטוב שיוכל, מהרי"ל. וכשמנוה מעות כהה"מ להלוות ישנה, אם רגיל למנות ב' ב' ימנה א' א', ד"מ:

שערי תשובה

[מ] להלוות כו'. עיין בה"ט. ועיין ברדב"ז ח"ב סימן וכה שכתב שאין למחות בנהגים להלוות, ולפי הטעמים שכתב שם משמע דאין אם אין לוקח רבית של השבוע להוציא לצורך יומי שרי, ומ"מ פשיטא דלכתחלה יש לעשות כמ"ש כאן: למצוא אחר המועד, ומשה"כ חתב רמ"א נהגו לקנותן, כלומר שמרייגא אין לפעמים יקנה ביוקר ויצטער, משא"כ בהלואה, הרא"ש; ומה"ט שרי נמי להלוות לישראל ברווח בדרך היתר ומותר ג"כ לעשות עסקא ליתן לו מעות, מ"א: (יח) בשמחת. ואם ההלואה מרובה וירע עיני להוציא כ"כ, מ"מ יעשה הטוב שיוכל, מהרי"ל. וכשמנוה מעות כהה"מ להלוות ישנה, אם רגיל למנות ב' ב' ימנה א' א', ד"מ:

משנה ברורה

שני, גם-כן שרי: י"ב (מ) אין לוקחין וכו'. ומן העכו"מ, יש אומרים (לו) דמותר לקנות בתים ושודות וכרמים ועבדים ובהמה, מפני שהוא כמציל מידו. ועיין בביאור הלכה: (מא) לצורך המועד. והיינו, בתים לדרור ואבנים לתקן כותלו, וכדלקמן בסיומן תקמ, ועבדים לשמשו: (מב) שמוליך הדברים הנקנים. ורצה לומר, לבית הקונה, והיינו בשביל שהשכיר אין לו מה לאכול התיירו להמוכר והקונה לעשות משא ומתן כדי שישתכר השכיר, והוא הדין הסרסור. ומשמע מאחרונים (מג) דדוקא אם האמת כן הוא שעושים המסחרן בשביל זה השכיר, אבל לא שיערימו לסחור ולומר שכונתם כדי שהסרסור וכדומה ירוחו: (מג) אבל שאר כלים וכו'. המגן-אברהם (לג) וכן שארי אחרונים העלו שאין להקל גם בשאר כלים שלא לצורך המועד, אם לא שלא ימצאם בזול לאחר המועד: י"ג (מד) דהוי דבר האבד. שאם לא ילוה להם (מ) וילכו למקום אחר, ירגילום לבוא אליו ולא יבואו עוד אצלו, (מא) ובוה אין צריך להוציא בשמחת יום-טוב: (מה) ויוציאונו בשמחת יום-טוב. היינו יותר ממה שהיה מוציא אם לא היה מרויח ריווח זה. ובוה אפילו (מג) באופן המבואר בסעיף ד להחמיר כגון מי שיש לו מעות ברווח וכו', עיין שם, הכא שרי, משום דכמה פוסקים סוכרין דהלואה אינו דומה כל-כך לפרקמטיא, דהתם יש טורח גדול בדקדוק שיווי המקח ומתוך טרדתו ימנע משמחת יום-טוב, וגם לפעמים יקנה ביוקר ויצטער, מה שאין כן בהלואה, לפיכך מקילינן יותר. ומהאי טעמא שרי נמי להלוות לישראל ברבית בדרך היתר, ומותר גם-כן לעשות

ביאור הלכה

* אין לוקחין וכו'. עיין משנה ברורה מה שכתבנו דמן העכו"ם יש אומרים דמותר לקנות בתים ושודות וכרמים וכו' מפני שהוא כמציל מידם, כן כתב השלטי-גבורים בשם תוספתא והביאו המגן-אברהם ואליה רבה. ומה שכתב הטעם מפני שהוא כמציל מידם אינו מוסכם לעניות דעתי מהפוסקים, דבתוספתא סימה: וכותבו ומעלה בערכאות של עכו"ם מפני שהוא כמציל מידם, וממש בלשון זה איתא בעבודה זרה דף יג לענין הולכין ליריד של עכו"ם, ומבואר שם ברש"י דקאי על הערכאות, ודשי משום שהוא כמציל מידם, וכן מבואר בכסף-משנה פרק ט הלכה יד והביא גם-כן הפירוש רש"י אלו, וגם בש"ס שם עמוד ב דשקיל וטרי בטעמא, משמע נמי דלא קאי האי 'כמציל מידם' על עצם היתר הליקחה ודק על הערכאות [אכן בשלטי-גבורים שם בשם רבינו יונה משמע קצת כדבריו כאן], ואם-כן הכי נמי צריך לפרש על הכתיבה והעלאה בערכאות דמותר במועד מפני שהוא כמציל מידם, אם-כן צריך טעם אחר להיתר הליקחה מעכו"ם ביום-טוב. אכן גם עצם דין זה לעניות דעתי לא ברירא וכו', דכל הראשונים לא העתיקו כלל תוספתא זו, ומדהשמיטה הרמב"ם וכל הפוסקים לתוספתא זו נראה דלא סבירא להו כן להלכה, והרמב"ם סתם וכתב דין זה וכתב דאין לוקחין בתים וכו' רק לצורך המועד, ולא חילק כלל דמעכו"ם מותר לקנות בתים בכל אופן, והטעם יש לומר, כיון דהמשנה סתמה: אין לוקחין וכו' אלא לצורך המועד, ולא חילקה דמעכו"ם שרי, וכן בש"ס לא הביאה לתוספתא זו לחלק בזה, אלאמא דלא סבירא ליה להלכה, וכיותר, דהמשנה פריטה: אלא לצורך המועד או לצורך המוכר, אלאמא דאין לנו עוד אופן היתר. ועוד אפשר לומר, דהרמב"ם ושאר פוסקים שלא כתבו היתר זו מבארים התוספתא בפירוש אחר מהשלטי-גבורים, דהתוספתא לא באת לחדש דמעכו"ם שרי טפי מישראל, ודק דמעכו"ם נמי שרי, ומיירי נמי לצורך המועד דמועד, ולא הצרכה לבאר זאת, דקאי על המשנה, והוסיפה רק זאת דמעכו"ם נמי שרי, אף דדרבים אלו צריך לכתוב ולהעלות בערכאות אפילו הכי מותר, דמיין דהליקחה מותר לצורך המועד, הכתיבה והערכאות נמי שרי משום שהוא כמציל מידם [וכנ"ל מרש"י והכסף-משנה] ולולי דמסתפינא הייתי אומר עוד

התוספתא לא קאי כלל לענין מועד, דכל לשון התוספתא נשנית בעבודה זרה דף יג ובעירובין דף מז לענין הולכין ליריד של עכו"ם, וחסר כאן רק אלו התיבות: הולכין ליריד של עכו"ם ולוקחין וכו', ונשנית כאן, דטעם היתרא הוא משום דכרכור האבד הוא, שלא ימצא ביום אחר נושם בברייתא הקודמת מיירי גם-כן במועד לדבר האבד, וכמו שהביאה כאן בש"ס דף יא לענין דבר האבד, ותניא גבי עבודה זרה כי האי גזונא, עיין שם. ועיין בעבודה זרה ברא"ש ור"ן בשם היש-אומרים וכל היתר הוא גבי עבודה זרה משום דכרכור האבד הוא דכיריז משכח לקנותם, ואם-כן לפי זה אין לנו שום תוספתא להיתר וכו', אם לא דנימא דמטעם זה התיירו גם בחול-המועד לילך ליריד לקנות מהם דביום אחר אפשר שלא ישיגם, אבל אם-כן הני הו לשלטי-גבורים להוכיח דדוקא יריד, ורק מכל מקום לענין בתים ושודות בארץ-ישראל אפשר דיש להקל מפני שיש ארץ-ישראל, אבל באופן אחר לעניות דעתי אין דין זה ברור כלל: * שאין לו מה יאכל או לצורך השכיר וכו'. עיין במגן-אברהם סימן תקמב, וכן פסק לעיל בסעיף ד, דאפילו יש לו מה לאכול אך רצונו כדי שירויח ויוציא יותר לשמחת יום-טוב ממה שדרכו להוציא, גם-כן שרי. ועיין לעיל בסעיף ד כמה שכתב ונראה לי וכו', ועיין לקמן בסוף סימן תקמב דצריך לעשות בצנעא, עיין שם במשנה ברורה:

שער הציון

(לו) מגן-אברהם בשם שלטי-גבורים: (לג) עיין פריימגוים: (לג) אליה רבה הגוריא ומאמר-מרדכי: (מ) רבינו תם והרא"ש: (מא) שם: (מב) א"ז:

הלכות חול המועד סימן תקלט תקמ

כג באר הגולה

ערכות במועד (מו) על הלואה שיעשה אחר המועד (הג"א): יד הלואה דשולחנות בקביעות וחילוף, דמועריקט דתוספות בפרק קמא (מו) אסור:

תקמ דיני בנין וסתירה בחול המועד, ובו ח' סעיפים:

א (א) **בנין אפילו כל־שהוא אסור.** יזאם נפרץ (ב) גדר גינתו (א) כותל חצרו שבינו (ה) לחבירו (מדרכי פ"ק דמ"ק והג"מ פ"ח) בונהו מעשה הדייט, ידהיינו שמניח אבנים זו על זו (ג) ואינו טח (ג) בטיט, (ד) לא גודר אותו בקנים וגומא וכיוצא בהם. *וכן אם עשה המעקה לגג *בונה אותו מעשה הדייט. אבל יכותל חצר (ה) הסמוך לרשות־הרבים שנפל, בונהו (ג) כדרכו. יזאם היה נוטה ליפול, סותרו מפני (ז) הסכנה (ו) ובונהו (ה) כדרכו: הגה ואפילו אינו נוטה רק לחצר או למבוי מותר לסתרו מפני הסכנה ולחזור ולבנותו, *וכן בשאר דברים דאיכא למיחש לסכנה, בונה וסותרו כדרכו (ב"י בשם רבינו ירוחם בני"י): ב *מותר ליטול (ו) (ז) גבשושית שבבית: ג (ח) *סדקים שבגג מותר פ"ק קמא דמועריקט וסמ"ג וסמ"ק ושאר פוסקים ט משנה שם י"א

באר היטב

(ה) לחבירו. דליכא למיחש שם לגבוי: (ג) בטיט. עיין ט"ז שהעלה דמותו לעשות סולם ולהטיח גגו בה"מ לצורך המועד, ע"ש: (ג) כדרכו. דאיכא למיחש לגבוי: (ז) הסכנה. אבל

משנה ברורה

עיסקא ליתן לו מעות [אחרונים]: (מו) על הלואה שיעשה וכו'. היינו, דכיון דהלואה הוא אחר המועד לא חשיב כלל עושה סחורה במועד: יד (מו) אסור. דבכי האי גוונא (נג) הוי פרקמטיא לדברי הכל:

א (א) **בנין אפילו כל־שהוא אסור.** היינו אפילו לצורך המועד, ולא הותר משום זה אלא מלאכת הדייט: (ב) גדר גינתו וכו' שבינו לחבירו. דליכא למיחש לגבוי אלא משום שאר אנשים שיכנסו שם, (ו) וליכא כל־כך פסידא, לפיכך לא הותר כי אם מעשה הדייט: (ג) ואינו טח בטיט. דהטיחה בטיט הוא מעשה אומן. ודוקא זה שעושה אותה עם מלאכת הגדר, (ג) מה שאין כן להטיח הגג בטיט, מעשה הדייט הוא ושרי לצורך המועד, וכן עשיית סולם

* וכן אם עשה מעקה וכו'. עיין בחידושי הריטב"א שכתב דמתניתין מיירי בגג ולא רגילי להלך בו שאינו חייב במעקה, אלא שהוא בעצמו רוצה לעשות משום שמירה [לנפיכך אמרו בירושלמי דסגי בג' טפחים], דאי משום מצות מעקה למה לא יעשה כדרכו, עיין שם. אבל שארי הפוסקים סתמו בזה ולא חילקו: * בונה אותו מעשה הדייט. היינו כ"ל בירש הסעיף לענין גדר [גמרא]: * וכן בשאר דברים דאיכא למיחש לסכנה. דהיינו אפילו בכותל חצר שבינו לחבירו שהוא רעוע ויש שם אנשים שחשודים גם על עסקי נפשות, וכמו שכתבתי במשנה ברורה: * סדקים שבגג וכו'. עיין במשנה ברורה כמה שכתבנו בשם הטור שהמים יורדים דרך שם, ורוצה לומר לעניות דעתי שיוכל לירד דרך שם, אבל לא כשדולף הגשם בבית, וכן משמע בריטב"א וזה לשונו: שפין וכו', פירוש, כשעושין מפני חשש הגשמים, אבל אם באו גשמים ממש ועדיין ילדוף בבית, עושה כדרכו, שאין אדם

מעשה הדייט הוא ושרי לצורך המועד [ט"ז]. ועיין בפריימגדים דלהטיח סדקים שבגג מעשה אומן נקרא, כדלקמן בסעיף ג, והכא מטיחו רק שיהא חלק (ובמדינתנו אין מצוי זה), ובעשיית סולם גם־כן (ג) אם מייפהו כדרך האומנים, בוודאי מעשה אומן הוא ואסור אף לצורך המועד: (ד) או גודר אותו וכו'. משמע לכאורה דדוקא תיקון פרצה בעלמא, הא לגדור כל הגינה, מעשה הדייט נמי אסור [פמ"ג]: (ה) הסמוך לרשות־הרבים וכו'. דעל־ידידה שהוא סמוך לרשות־הרבים איכא פסידא יתירא, דעילל שם גבוי, ודבר האבד הוא ולא בעי שינוי. והוא הדין בכותל לחצר שבינו לחבירו שנפל, (ז) אם יש שם אנשים שחשודים על הגניבה או אם דרים (ה) שם עובדי־כוכבים מותר לבנותו כדרכו. ועיין מגן־אברהם ולא התירו אלא דבר אחד, דהיינו לבנותו אם הוא כבר סתור, (א) אבל לסתרו (אם הוא רעוע) ולבנותו מחדש לא התירו אם לא מפני הסכנה, וכדלקמיה. וכתב הפריימגדים, דאפשר שאם הוא רעוע כל־כך שיש חשש בורר, וכל־שכן היכא שיש חשש שיבואו הגנבים גם לירי עסקי נפשות, שרי לסתור ולבנות, (ו) ולבלד שלא יכיון מלאכתו במועד: (ו) ובונהו כדרכו. דאם לא נתיר לו לבנות (ח) ימנע ולא יסתור [מ"א]: ב (ז) גבשושית שבבית. שלא יחקל בס, ומותר ליטול אפילו כדרכו, דאף־על־גב דמלאכה גמורה היא [ובשבת חייב על זה משום בונה] ואינו דבר האבד, ולצורך המועד בעלמא אינו שרי כי אם בשינוי, אפילו הכי מתירינן אפילו כדרכו משום דנטילת גבשושית לית בה טורח [ב"י]: ג (ח) סדקין שבגג. שהמים יורדין דרך שם [טור], יכול לסותמן ביד וברגל, דהיינו שבועט ביד וברגל לסתום הסדקין, ואפילו הוא עושה יפה־יפה כעין שעושין בכלי־אומנות גם־כן

שער הציון

(נג) הגר"א ושאר פוסקים: (ב) לבוש ופריימגדים: (ג) ט"ז: (א) פשוט: (ז) מוכח בפריימגדים: (ה) פוסקים: (ו) עיין ביד־אפרים ובבית־מאיר שתמהו על זה, ודעת הבית־מאיר דהא דקמקשה הגמרא 'התם נמי לסתור ולא ליבני' הוא חזר למה שאמר מתחלה 'לימא מסייע ליה', ודחי הגמרא ולא הוי סיעתא, ועל־כן קמקשה 'התם נמי לסתור ולא ליבני', אבל לפי דעת רב חסדא דקימא לן כותיה לא קמקשה מידי' נזכר מוכח גם־כן בחידושי יטב"א, לדעת רב חסדא דסבירא ליה היכא דאיכא חשש גבוי מותר לבנות לא מקשינן מידי לסתור ולא ליבני, ואם־כן על־כרחך מה דמשני מקום 'התם סותר ובונה הכא בונה ולא סותר', אפשר דמיירי היכא דאם לא יסתור ליכא חשש דגבוי, אבל בכותל רעוע שיש חשש שבגבים יסתור הכותל ויגבנו, שרי לסתור ולבנות, וכן מוכח גם־כן מלשון הרמב"ם [והא דקמשני הגמרא דאם לא־כן מימנע ולא סתיר הוא אפילו אם לא נסבור כרב חסדא, אבל לרב חסדא כלאו הכי שרי דסתירה מותר מפני הסכנה, ובניהי מותר לרב חסדא משום פסידא] שכתב 'סתורו מפני הסכנה ובונהו כדרכו', וכן העתיקו בשולחן־ערוך, ולא כתב 'סתורו ובונהו מפני הסכנה' כלשון הברייתא, וכן מוכח בלבבוש, עיין שם. אמנם בכוסף מצדד הבית־מאיר ומשני כדוחק דברי המגן־אברהם בשם המרדכי. ולמעשה נראה להורות כדברי הפריימגדים שכתבתי בפנים: (ו) ומיהו, היכא שיש חשש עסקי נפשות אף אם כיון מלאכתו במועד [פמ"ג]: (ז) ולבלד שכתב עוד טעם, דמתירין לו כדי שלא יבוא ליד־הפסד:

הלכות חול המועד סימן תקמ

יש * (פירוש, הוא חור *אבסוקשה התחנתה שמתקן בו הדלת) כ משמעות המטרא של ל מהא דתנן שם ובבבזי שלא יכין מלאכתו במעט מ מהא דרבנן יתהי עמיה * וכפירוש הגורש בשם אביו הראשון הרוב המנין ל מהא דרבא ס ש"י מהא דרב יתהי עמיה * וכפירוש הגר"ם במוק פ ח משנה שם וכחנא קמא וכדמפרש רב יתהי רב יתמיל במוטרא ש צ רב"ם שם ק ממרא דרב יתהי שם

לסותמן ביד וברגל (ט) אבל לא בכלי אומנות: ד (י) ציר (י) הדלת והמפתח (והמנועול) (גמרא) (יא) והצינור והקורה כ בין שהם של עץ (יב) בין שהם של ברזל (יג) שנשברו לפילו מערב יום טוב, יכול לתקנם בלא שינוי, מפני שזה הפסד גדול הוא, שאם יניח הפתח פתוח ודלתות שבורות נמצא מאכד כל מה שבבית, (יד) ולכן מותר, (טו) ובלבד שלא יכין מלאכתו במועד (רכינו ירוחם): ה פ מותר לבנות (טז) מעשה הדיוט איבוס שתאכל בו הבהמה: ו י מותר לבנות (זי) מעשה הדיוט (ח) איצטבא לישב או לישון עליה: ז (ט) תנור וכיריים שאפשר שייבשו ויאפה בהם במועד (יח) עושין, ואם לאו (יט) אין עושין אותם (והוא הדין עשיית קדירות ואלפסין שרי בכהאי גוונא) (נ"י ספ"ק דמ"ק והמגיד פ"ח). (כ) ובין כך ובין כך עבונים על חרס של תנור ועל הכירה הטפילה שלהם: ח (כא) פנוקרים (כב) את הרחיים * ופותחים להם עין (פירוש, נקב שעושים באמצע הרחיים) (כג) ומעמידים אותם. (כד) רבונים אמת-המים של רחיים, וקוצצים צפרני (כה) החמור של רחיים: הגה (כו) ומותר לחדד סכין במועד, וסכין (י) שנשבר במועד מותר

באר היטב

לעשות תנור להחם הבית-החורף אם ראוי לאפות בו, ואם אינו ראוי לאפות בו נ"ל ג"כ דשרי, מ"א, ע"ש: (י) שנשבר. אפילו יכול להשאל מחבירו שרי, מ"א. ועי' סימן תקט סעיף קטן כ מש"ש:

משנה ברורה

שרי, רכל זה נקרא מעשה הדיוט [שם במשנה]: (ט) אבל לא בכלי אומנות. שהוא מלאכה גמורה ויש בה טורח ואסור אפילו לצורך המועד. ודע, דכל דבר שמתירין לצורך המועד (י) ציר הדלת. כמו "הדלת תסוב על צירה", (ז) רגל הדלת לתקוע (יג) המשקוף במסמרים שרי אם יש לחוש לגנבי, ואם לאו, אף זה אסור: (יד) ולכן מותר. ואפילו מעשה אומן, וכנ"ל בסעיף א [פמ"ג]: (טו) ובלבד שלא יכין וכו'. היינו, שלא התירו אלא בשכח מערב יום טוב לתקן, ולא במכוין להניח לתקן במועד: ה (טז) מעשה הדיוט. דכל דבר (יג) שאינו צורך אוכל-נפש, אף-על-פי שהוא צורך המועד, לא התירו לעשות מלאכה כי אם בשינוי: ו (זי) מעשה הדיוט איצטבא וכו'. הטעם כנזכר לעיל. נטר שמחברין לו רגלים כעין ספסל שלנו, מעשה הדיוט הוא [טורן], ואפשר דלהחליקו ברהיטני מעשה אומן הוא [פמ"ג], והוא הדין לענין איבוס של בהמה הנ"ל. ועיין בטור, דלדעת הרא"ש אפילו איצטבא של אבנים מותר לעשות לישב עליו אם עושהו מעשה הדיוט, ורכינו פרץ חולק על זה: ז (יח) עושין. אפילו מעשה (יד) אומן, כיון שהוא צורך אוכל-נפש. ואם היה אפשר לו לעשות מערב יום טוב וכוון מלאכתו לעשותן במועד, נראה דאסור, וכדלקמן סוף סעיף ח בהג"ה, עיין שם במשנה ברורה: (יט) אין עושין אותם. בהא אסור (טו) אפילו מעשה הדיוט, כיון דלאו צורך מועד הוא. ואם הזמן הוא קור, ומותר להעמיד (טז) תנור-בית-החורף להסיק הבית אפילו אם אינו ראוי לאפות בו, (יז) דהכל חולים אצל צינה. והוא הדין אם נשבר החלון בענין שאם לא יתקנו ישב בקור, גם-כן מותר לתקנו [ח"א]: (כ) ובין כך ובין כך וכו' הטפילה שלהם. היינו הטיחה שעליהם בטיט כדי שישתמר חומר. ומה שכתב 'בין כך ובין כך' רצה לומר, בין אפשר שייבש הטפילה ובין לא אפשר שייבש עושין הטפילה שלהן, (יט) משום דאפשר לאפות בתוכן אף-על-פי שלא נתיבשה הטפילה שעליהן, כיון שעיקר התנור והכירה נתיבשו: ח (כא) נוקרין וכו'. שכשהיא חלקה ואין החיטין יכולין ליפרך מנקרין אותה כדי שלא יהיה שוה כדי שיפרכו החיטין תחתיה. ומותר אפילו בפתיחת עין, אף דמעשה אומן הוא ובעלמא אף לצורך המועד מותר רק על-ידי שינוי, (יט) הכא שרי במעשה אומן, דחשיב כמכשירי אוכל-נפש: (כב) את הרחיים. ואפילו (כ) בחדשים מותר, כיון שהוא לצורך המועד: (כג) ומעמידים אותם. היינו, שמתקנים אותם יפה על עמדם כדי להשתמש בהם [הרא"ש]: (כד) ובוניס אמת-המים וכו'. שטוחנין על-ידיה: (כה) החמור. היינו החמור המגלגל הרחיים, דגידול צפרניו מרעי ליה ולא מצי למיזל כל-כך, וכל הני משום שהוא לצורך המועד. ועיין לעיל בסימן תקלו סעיף א: (כו) ומותר לחדד וכו', וסכין וכו'. דכיון דמלאכת אוכל-נפש הוא, (כז) מותר, ואפילו מעשה אומן, ואין צריך שינוי: (כז) שנשבר במועד. ומשמע דבנשבר קודם המועד אסור כיון דאינו אלא (כז) מכשירי אוכל-נפש. ומוכח מה"טז דכל זה הוא באם היה יכול לעשותו מערב יום טוב וכוון והניח המלאכה ליום טוב,

ביאור הלכה

דר במועד ברירה שרוחה, ועוד, שאין לך דבר האכד גדול מזה, עד כאן לשונו: * ופותחים להם עין. עיין בבית-יוסף דהרא"ש בשם הראב"ד אוסר בזה, וכן סתם הטור, ומכל מקום לדעת הפתניק בשולחן-ערוך

במעשה הדיוט הוא דוקא שלא יכין מלאכתו במועד [שם]: ד (י) ציר הדלת. כמו "הדלת תסוב על צירה", (ז) רגל הדלת הסובבת: (י) והצינור. הוא (י) חור שבאצטבא התחנתה שהדלת סובבת בו, והקורה הוא המשקוף שעל הפתח מה שחחרות בו הדלת: (יב) בין שהם של ברזל. רוצה לומר, אף (יב) שבו נשמע קול הפטיטה כשמתקנו: (יג) שנשברו. והוא הדין לתקוע (יג) המשקוף במסמרים שרי אם יש לחוש לגנבי, ואם לאו, אף זה אסור: (יד) ולכן מותר. ואפילו מעשה אומן, וכנ"ל בסעיף א [פמ"ג]: (טו) ובלבד שלא יכין וכו'. היינו, שלא התירו אלא בשכח מערב יום טוב לתקן, ולא במכוין להניח לתקן במועד: ה (טז) מעשה הדיוט. דכל דבר (יג) שאינו צורך אוכל-נפש, אף-על-פי שהוא צורך המועד, לא התירו לעשות מלאכה כי אם בשינוי: ו (זי) מעשה הדיוט איצטבא וכו'. הטעם כנזכר לעיל. נטר שמחברין לו רגלים כעין ספסל שלנו, מעשה הדיוט הוא [טורן], ואפשר דלהחליקו ברהיטני מעשה אומן הוא [פמ"ג], והוא הדין לענין איבוס של בהמה הנ"ל. ועיין בטור, דלדעת הרא"ש אפילו איצטבא של אבנים מותר לעשות לישב עליו אם עושהו מעשה הדיוט, ורכינו פרץ חולק על זה: ז (יח) עושין. אפילו מעשה (יד) אומן, כיון שהוא צורך אוכל-נפש. ואם היה אפשר לו לעשות מערב יום טוב וכוון מלאכתו לעשותן במועד, נראה דאסור, וכדלקמן סוף סעיף ח בהג"ה, עיין שם במשנה ברורה: (יט) אין עושין אותם. בהא אסור (טו) אפילו מעשה הדיוט, כיון דלאו צורך מועד הוא. ואם הזמן הוא קור, ומותר להעמיד (טז) תנור-בית-החורף להסיק הבית אפילו אם אינו ראוי לאפות בו, (יז) דהכל חולים אצל צינה. והוא הדין אם נשבר החלון בענין שאם לא יתקנו ישב בקור, גם-כן מותר לתקנו [ח"א]: (כ) ובין כך ובין כך וכו' הטפילה שלהם. היינו הטיחה שעליהם בטיט כדי שישתמר חומר. ומה שכתב 'בין כך ובין כך' רצה לומר, בין אפשר שייבש הטפילה ובין לא אפשר שייבש עושין הטפילה שלהן, (יט) משום דאפשר לאפות בתוכן אף-על-פי שלא נתיבשה הטפילה שעליהן, כיון שעיקר התנור והכירה נתיבשו: ח (כא) נוקרין וכו'. שכשהיא חלקה ואין החיטין יכולין ליפרך מנקרין אותה כדי שלא יהיה שוה כדי שיפרכו החיטין תחתיה. ומותר אפילו בפתיחת עין, אף דמעשה אומן הוא ובעלמא אף לצורך המועד מותר רק על-ידי שינוי, (יט) הכא שרי במעשה אומן, דחשיב כמכשירי אוכל-נפש: (כב) את הרחיים. ואפילו (כ) בחדשים מותר, כיון שהוא לצורך המועד: (כג) ומעמידים אותם. היינו, שמתקנים אותם יפה על עמדם כדי להשתמש בהם [הרא"ש]: (כד) ובוניס אמת-המים וכו'. שטוחנין על-ידיה: (כה) החמור. היינו החמור המגלגל הרחיים, דגידול צפרניו מרעי ליה ולא מצי למיזל כל-כך, וכל הני משום שהוא לצורך המועד. ועיין לעיל בסימן תקלו סעיף א: (כו) ומותר לחדד וכו', וסכין וכו'. דכיון דמלאכת אוכל-נפש הוא, (כז) מותר, ואפילו מעשה אומן, ואין צריך שינוי: (כז) שנשבר במועד. ומשמע דבנשבר קודם המועד אסור כיון דאינו אלא (כז) מכשירי אוכל-נפש. ומוכח מה"טז דכל זה הוא באם היה יכול לעשותו מערב יום טוב וכוון והניח המלאכה ליום טוב,

שער הצינור

(ט) רש"י: (י) רש"י: (יב) מוכח בגמרא: (יג) מגן-אברהם ושי"א: (יד) פוסקים: (יז) רמב"ן ושאר פוסקים: (טו) ט"ז בריש הסימן ושי"א: (טז) מגן-אברהם ואל"ה רבה ושי"א. וכתב בשולחן-עצ"ש שם דאפילו מעשה אומן שרי בזה כיון שהוא צריך לגוף האדם. ולענין דעתי יש לעיין בזה, דלענין מרחץ של רבים שהוא גם-כן צריך לגוף האדם, דעת הרא"ש שם להחמיר דדוקא מעשה הדיוט, כמו שכתב המגן-אברהם בריש סימן תקמד, ואפשר משום דהכל חולים אצל צינה ערוך טפי, וצריך עיון: (יז) פרי-מגרים: (יט) נתיב-חיים וחמור-משה ומאמר-מרדכי ופרי-מגרים כולם מסכימים לדעתו של הט"ז ומיישבים תמיהתו, דלא כאל"ה רבה שרוצה להתיר לעשות הטפילה אף-על-פי שלא יהיה אפשר לאפות בתנור [הנעשה מערב יום טוב], וכן מצד גם-כן בנהר-שלום, דמאי שגא טפילה בעצם התנור כיון שאינו לצורך המועד [פמ"ג]: (יט) בית-יוסף בשם הפוסקים: (כ) פוסקים: (כא) הגר"א: (כב) דאוכל-נפש גופא שרי בכל גוונא ואפילו בכוח מלאכתו במועד, וכדלעיל בריש סימן תקלג:

הלכות חול המועד סימן תקמא

(כח) לעשות אחרת (המגיד פ"ח):

תקמא דיני אריגה בחול המועד, ובו ה' סעיפים:

א (א) *מותר לעשות מצודות דגים מערבה, שהוא (ב) מעשה (ג) הדיוט, אבל לא הארוגים מחוטמים, שהוא מעשה אומן: הגה ומותר (ג) (ג) לתקן הפתילות לנרות בחול המועד, דמעשה הדיוט הוא (נ"י פ"א"מ ור' יוחנן נ"ד ח"ה ובי"ט): **ב** (א) (ד) *מסרגין (פירוש, הוא כעין האריגה, אלא שבסריגה יש ריווח-מה בין חוט לחוט) המטות, (ה) אבל אין (ז) מפשילין חבלים בתחלה: **ג** (ו) *מותר (ס) למעך בגדי-פשתן (י) בידיים אחר הכיבוס כדי ללבנן ולרככן, *אבל אין עושין (ח) קשרי בתיידיים מפני שהוא מעשה (י) אומן (ומותר להחליק הבגדים (ט) עם הזכוכית כדרך, הואיל והוא לצורך המועד) (סמ"ג ורבינו ירוחם): **ד** (י) *אסור לתקן מלבושיו

באר היטב

(ה) הדיוט. ודוקא לצורך המועד. ועמ"א: (ג) לתקן. ובמהר"ל כתב דיש לזהר לעשות מקודם לצורך המועד: (א) מסרגין. (א) אומן. וקיימתי הקאלנע"ר אסור,

משנה ברורה

כשהמשיכן בנקבי המטה קודם המועד: **ג** (ו) מותר למעך בגדי-פשתן וכו'. עיין סימן שב סעיף ה, דשם לענין שבת אסור לעשות כן בגדי-פשתן, ואפילו בחלוק אם מתכוין כדי ללבנו אסור, והכא מותר (י) אפילו במתכוין ללבנו, ודוקא (י"א) כשצריך לו כמועד: (י) בידיים וכו'. לפי מה שכתב לקמיה בהג"ה האי 'בידיים' לאו דוקא, שהוא הדין דמותר לגלגל אותם עליידי כלי כנהוג: (ח) קשרי. היינו (י"ג) לקמט, שקורין קרונצלע"ן! בלשון אשכנז. (י"ג) ודוקא כשהקמטין אינם מתפשטין כשלושבשן, דכיון דהקמטים חזקים כל-כך הוי ליה מעשה אומן אסור אפילו לצורך המועד. ולפי זה אסור לקמט הענק שקורין קאלנע"ר בעיצם המיוחדין לכך, דעל-ידיה נשאר מקומם אף כשלושבשן: (ט) עם הזכוכית. היינו עם אבן עגולה של זכוכית, ומשמע דלא חשיב זה כי אם מעשה הדיוט. ובחיי-אדם העתיק דמותר להחליקן בכלי כדרכן, משמע דסבירא ליה דזכוכית לאו דוקא, (י"ד) שהוא הדין שאר כלים הרגיל להחליק בהן, ולפי זה מותר להחליק גם בכלי-כרוזל חלק שנוהגין חייטים להחליק, דהכל מעשה הדיוט הוא ומותר לצורך המועד: **ד** (י) אסור לתקן. אף-על-פי שיתקצעו יותר אם לא יתקן, אסור, (טו) דלא מקרי דבר אבד אלא שעיקר הדבר נפסד, אבל בשביל מעט תוספות קלוקל לא. ואם יתקצעו לגמרי כשלא יתקנם, (טז) מותר אף על-ידי ישראל לתקן ואין צריך שיניו, דהוי דבר האבד. והני מילי כשצריך לילך בהם בחול-

(כג) אבל אם לא כיון, שרי: (כח) לעשות אחרת. (כז) ואפילו אפשר לו בשאלה (מ"א וש"א):

א (א) מותר לעשות וכו'. ודוקא (ב) לצורך המועד: (ב) מעשה הדיוט. ולא הוי בכלל מכשירי אוכל-נפש, כמו תנור וסכין דמותר שם אפילו מעשה אומן, (ג) משום דלא מקרי מכשירין אלא דבר המכשירו לאכילה (כי התנור על-ידי האפיה וסכין על-ידי השחיטה), מה שאין כן ברשתות: (ג) לתקן הפתילות. לצורך מועד. ויש שמחמירין (ג) בזה, ואף לגדל מצמר-גפן דלאו שזור, גם-כן יש לזהר לעשות מקודם. ועיין בחיי-אדם שכתב בלכתחלה נכון להכין מערב יום-טוב, אכן בדביעבד מותר לגדל מצמר-גפן, וכן בכרבי-יוסף כתב דהמנהג פשוט להתיר. עוד כתב חיי-אדם, דלכולי עלמא אסור לעשות נרות של חלב, ופשיטא של שעה, דאיכא גם-כן מרוח, וכמדומה שנוהגין היתר לצורך מועד, עד כאן לשוננו. ובפרי-מגדים משמע דיש לזהר בזה:

ב (ד) מסרגין. פירוש, שעושין בה חבלים (ד) שתי וערב לשכב בה כמועד, וכל-שכן כשהם במטה מכבר אלא שנעשו רפויים דמותר למתחן. ודוקא לצורך המועד, (ה) דאי לא הכי אף זה אסור, ואפילו לצורך המועד (ו) דוקא שלא כיון מלאכתו למועד: (ה) אבל אין מפשילין וכו'. רוצה לומר, שאין (ו) גודלין החבלין משום זה. (ה) ויש מן הפוסקים שמחמירים שלא להטילם במטה כמועד אפילו הם מגודלין מכבר, ומה שהתירו חכמים לסרג במטה (ו) היינו

שער הציון

(כג) וכן משמע מלבוש ואליה רבה ומאמר-מרכיב, אלא דבמאמר-מרכיב משמע דאם לא היה אנוס מלעשותה מערב-יום-טוב אסור, ואינו מחוור, דכללא דאפשר לעשות ואי אפשר לעשות אינו אלא כיום-טוב גופא. אבל בחול-המועד די לנו להחמיר בכיון מלאכתו כמזיד לעשותה כמזיד, אבל אם לא כיון אלא מתוך התעצלותו נמשך הדבר עד חול-המועד נראה דשרי, וכן הוא לשון הרמב"ם פ"ז מ' מהלכות יום-טוב הלכה ד, עיין שם. ועיין בליקוטי הרמב"ן שהאריך שם בדברים אלו, ומכל מקום אין סתירה מרבית לדברינו, שגם הוא אינו משהו חול-המועד לגמרי ליום-טוב אלא על דרך יום-טוב ולקולא דמכשירי אוכל-נפש מותר באוכל-נפש גופא, אבל לא לאחמוריו בחול-המועד באפשר לעשותן כמו ביום-טוב. ועיין שם שהביא מירושלמי שמתור לעשות אלאפסין וקידרות לכתחלה אף-על-גב כיום-טוב אסור לכולי עלמא כהגון זה, וכתבמאור בסימן תקט בסעודה ברורה, עיין שם בירושלמי, ועל-כרחן דחול-המועד קיל בזה מיום-טוב, והכי נמי לענין זה. אחר כותבי זאת מצאתי לבעל שולחן-עצ"ש פוסקים להחמיר באפשר לעשות מערב-יום-טוב, ודלא כט"ז, ולא התיר בזה אלא מעשה הריט, וצריך עיין: (כז) ובפרי-מגדים גמגם להחמיר בהיכי שאפשר לו בשאלה, ולרעתו שאין להחמיר בזה, עיין בריטב"א פרק קמא שהתיר לעשות לכתחלה סכינין ושפורין בחול-המועד בלי שם שינוי, ומוכח דלא חש כלל לסברא דאפשר בשאלה, וכן ברמב"ן ומגיד משמע דבמסקנא לא חשו בזה כלל, וכמו שהתירו בירושלמי להסיק קרירות אף-על-גב דאפשר בשאלה, וכן העתיק בהג"ה בסעיף ז (ה) מגן-אברהם: (ג) שם: (א) עיין באליה רבה ופרי-מגדים: (ז) פוסקים: (ה) אליה רבה: (ו) שם: (ו) מגן-אברהם וכדעת רוב הפוסקים [רש"י ומ"מ וני"י ורי"ן], ודלא כבגדי-ישע שחשב שדעת רש"י הוא יחידיה: (ב) אליה רבה בשם צדה לדרך ואגודה: (ב) או שהיו קשורין למטה מצד אחד. והבית-יוסף צ"ח כגון שהיו פעם אחד במטה והוסרו משם, והשיע על זה הוא מירמדי דזה נחשב כמפליג לכתחלה, עיין שם: (י) ריטב"א, והפרי-מגדים לא ראהו: (י"א) מגן-אברהם (י"ג) מגן-אברהם, חשש אגודה: (י"ג) שם שם רבינו ירוחם: (ז) וכן משמע בבית-יוסף שכתב: ורבינו ירוחם כתב שחלקהו זו וכו', ורבינו משה שכתב בזה אבן זכוכית מותר, ולא מחלק בין כלי זה לשאר כלים, משמע דסבירא ליה דבכל כלים מעשה הדיוט הוא: (טו) הרא"ש ושאר פוסקים: (טז) ט"ז חיי-אדם. והאליה רבה תרגום: 1 קפלים המגוהצים בחזקה. 2 צוארון.

הלכות חול המועד סימן תקמא

ומנעליו הקרועים, (יא) וכן אסור לומר (י) לאינו יהודי לתקנם: (יב) (מיהו, על-ידי (ט) שינוי *שרי לתקנם קצת לצורך המועד) (רכינו ירוחם): ה (יג) 'מי שצריך לו (טו) בגד במועד, אם היה (יד) הדיוט ואינו מהיר באותה מלאכה הרי זה עושה אותה כדרכו, *ואם היה (י) אומן מהיר הרי זה עושה אותה מעשה הדיוט, דהיינו שיעשה תפירות רחבות ותפירה אחת למעלה ואחת למטה כשיני הכלב: הגה (טו) וכל אדם יחמיר על עצמו לתפור בשינוי זה, ולא מהני לאומן לתפור על-ידי שישנה באחיזת המחט בידו *אלא בעינין

באר היטב

זה הפסד גדול, ט"ז: (ט) שינוי. אבל הדיוט א"צ שינוי, כמ"ש ס"ה: (ט) בגד. תינוק שנולד אסור לעשות לו בגדים חדשים במועד למול אותו, וכל מי שיועד להוציא מלא מחט בבתי

משנה ברורה

המועד, הא אין צריך להם בחול-המועד פשיטא דאסור, דיניחם ולא ישתמש בהם עד לאחר המועד [פמ"ג]. (י) ודע, דבכל זה אין חילוק בין אם נתקרו במועד או שנתקרו לפני המועד: (יא) וכן אסור לומר לנכרי. רבותא נקט המחבר, דאף דבזה יש קצת הפסד אם לא יתקנם אפילו הכי אסור, וכל-שכן בשאר דברים, וכדלקמן בריש סימן תקמג: (יב) מיהו על-ידי שינוי. היינו, אם היה אומן (יט) צריך שינוי, והשינוי מבואר לקמיה בסעיף, אבל אם הוא הדיוט תופר כדרכו, וכדלקמיה. וכל זה אינו מותר רק בצורך המועד: ה (יג) מי שצריך לו בגד. תינוק שנולד בחג, (טו) אסור לעשות לו בגדים חדשים במועד למול אותו, (כ) ולא מקרי לצורך המועד לכבוד אביו לישא אותו להמילה, דיכול לכורכו בחתיכת שיראין. בחי"אדם כלל קט נסתפק: הצריך לתפור לצורך המועד ואין לו חוטים במה לתפור, אם מותר לטוות חוטים בשביל זה, עיין שם: (יד) הדיוט ואינו מהיר. סימן אחד הוא, דסתם אומן מהיר [הגר"א]. וכל מי (כא) שיועד להוציא מלא מחט בבתי-אחת או שיועד (כב) לכרך אימרא בשפת חלוקו, וכל אינו בכלל הדיוט (כא) אומן, ודיניה כדלקמיה: (טו) וכל אדם יחמיר על עצמו וכו'. כי רוב (כג) בני-אדם יכולים להוציא מלא מחט בבתי-אחת והם בכלל

סעות, ונקט להלכה כסימן תקמב כדעת הרבה ראשונים האוסרין בזה. אכן אחר-כך עיינין בתשובתו ומצד דעת השולחן-ערוך הוא גס-כך הכי בזה כהר"א, והא דאוסר כסימן תקמב היינו במלאכה שאינה לצורך המועד, והא דקרי ליה מלאכות המותרות היינו דבר שאינה מלאכה ממש, אבל דבר שהוא מלאכה ממש והותרתה קלה היא מחמת שהוא דאוסרין בזה, ומה דקרי ליה מלאכות המותרות היינו דבר שאינה מלאכה ממש, אבל בשכר כשיני הכלב. ופלא גדול הוא, דהרי דברי הטור ושולחן-ערוך נובע מדברי הרא"ש שהובא בבית-יוסף, ושם נזכר כהדיא במעשה דרב חמא דעל-כרחק האי שמשין מלאכה המותרת במועד היו עושין כגון תיקון איצטבאות וכו', וידוע דתיקון איצטבאות על-כרחק לצורך המועד התירו, דאי לא הכי אף מעשה הדיוט אסור, וכמבואר בטור ומרדכי ושאר פוסקים, ואפילו הכי כתב הרא"ש דבשכר אסור, וגם בסוף סימן זה כתב בבית-יוסף כהדיא דבשכר אסור אף לצורך המועד. והאמת הוא כמו שכתבו כל האחרונים [הח"מ והפמ"ג והמאמר-מרדכי והנהר"ש הלוי] דמה שכתבו בשולחן-ערוך בריש סימן תקמב אפילו מלאכות המותרות וכו' כולל בין מה שהדיוט תופר כדרכו ובין מה שאומן עושה מעשה הדיוט דהיינו כשיני הכלב, וכל כי האי גונא מה שמבואר לעיל כסימן תקמ שחתירו לעשות מעשה הדיוט לצורך המועד, בכלום אסור לעשות בשביל אחרים בשכר. אכן בעיקר הענין ידוע מה שנהר"ש ומה שכתב בהגה"מ רבא דאין לחזקו בהלכותיו לאו יחידא הוא בזה, דהר"א המבואר בשלטי-גבורים סבר גס-כך הכי, וכן הנימוק-ייסוף שפירש פירוש אחר בדברי רב חמא, וממילא אין מקור לרינו של הרא"ש, וגם השיירי-כנסת-הגדולה סבר שדעת הר"ף גס-כך הכל-בו, בו, אבל בבית-יוסף דחה דבריו, ומה שכתב בהגה"מ רבא דאין לחזקו בהלכותיו לאו יחידא הוא בזה, שהביא אסמכתא לדבריו ממקום אחר ממה דכותב תפילין ומזוחות לאחרים בטובה ולא בשכר, ומשמע אף דאוחו שכותב המזוחה בשבילו הוא לצורך המועד לקבוע בבית שרוצה לדור בו, ואפילו הכי בשכר אסור (ומה שדחה האליה רבה דשם הכתיבה הוא מעשה אומן אינו ידחוי, דהתם מה שמוותר לעצמו מעשה אומן אסור לאחרים

שער הציון

מפקע על זה, דהרי יכול לתקן זה על-ידי שינוי וכדלקמיה, ולמה נתייר כדרכו. ואם יכול לקנות מנעלים חדשים בודאי אין לחקל, דהו לא הוי בכלל דבר האבד, כמו שכתב סמ"ג: (י) כן מוכח בבית-יוסף: (י) מנ"א אברהם ושא, דלא צריה ענין זה מאם היה צריך לעשות בגד מתחלה: (טו) מנ"א אברהם בשם הריב"ש: (כ) ולכן אסור אף מעשה הדיוט (יא) סימן תקמא סב"ב: (כא) מנ"א אברהם בשם הרא"ש והור"ו. ועיין בומר-משה שהעיר דהרמב"ם חולק בזה, וכוונתו (כב) אלא בבית-יוסף בידעת הרמב"ם, אמנם לדינא נראה דאין לחזקו בהלכותיו לאו יחידא הוא בזה, דהר"א המבואר בשלטי-גבורים סבר גס-כך הכי, וכן אמנם מה שכתב בבית-יוסף לענין שינוי של האומן שצריך לשנות בשתיקו, דהיינו שמפסיק וגם שיהיה התפירות עקמות כשיני הכלב, שכן כתב הגה"מ מיימתי בשם הסמ"ק, ליתא בהגה"מ מיימתי, וגם בסמ"ק ובהגהותיו ליתא, וצריך עיון, והחזיק דעה זו גם בשלטי-הלקט ולא חלק עליה, עיין שם, ומביאור הגרי"א שמשע שגם הרמב"ם סובר כהר"א: (כג) ורצה לומר, שינוי ידוע לכרך אימרא שהיה שם אלא פעם רחב ופעם קצר והוא מפקע [טור], ורשי"א פירש באופן אחר, עיין שם: (כג) הגה"מ סמ"ק:

(א) לקמן סימן תקמב סעיף-קטן א.

1 לישן ומכ"ס בפרק
מילכס
ה"ש
ממשה ודעל ומגמרא
שם

הלכות חול המועד סימן תקמא תקמב

(טז) *שינוי הניכר (תה"ד סימן פז):

תקמב שלא לעשות מלאכה לאחרים בחול-המועד אלא בחינם,

וכו ב' סעיפים:

א *אפילו (א) מלאכות המותרות, אינם מותרות לעשותן אלא לעצמו או לאחרים בחינם, (ב) אבל בשכר אסור. יומיהו, אם אינו נותן לו שכר קצוב (ג) אלא שאוכל עמו בשכרו, מותר: הגה (ד) *ודבר האבד (ה) מותר לעשות אפילו בשכר קצוב (כל בו):

ביאור הלכה

א הרא"ש מהא דרב וכו' ודבר אפונגוי ומת' קט"ו י"ב ב שם במבוא ופירוש רש"י

בשכר, והכי נמי בענינו, מה שמוחר לעצמו כמעשה הדיוט אסור לאחרים (בשכר). ותדע עוד, דהרבינו ירוחם שהעתיק דינו דהנימוקי יוסף שהוציא שם לפי פירושו, ואפילו הכי העתיק דינו של הרא"ש, וכן הנימוקי יוסף בעצמו בפרק ג כסוגיא דלאחרים כטובה סבירא ליה דשכיחות חשיב מלאכה, ומה דהביא האליה רבה משיירי-כנסת-הגדולה שדעת הר"ף גס"ן הכי, כבר מוכח מהשיירי-כנסת-הגדולה לכסוף בעצמו שאין ראיה ברורה מרבני הר"ף אלא שהוא מצדד כן, ועל-כן מסיק בכרכייוסף דכן במאמר-מרדכי שאין לזוז מפסק הלשון-ערוך בסימן תקמב שהוא דעת כמה ראשונים, היינו הרא"ש והמרדכי והטור ורבינו ירוחם, וכן מצאתי גס"ן באשכול ובחידושי ריטב"א בשם רבינו ידידיה, אכן מצאתי שם דבר חידוש, שחילק הריטב"א מדעתו בזה לדינא, דהני מילי בשאפשר לבעל-הבית לעשות אותה מלאכה על-ידי אחרים (היינו עכ"ר"ם אפילו בשכר או לישראל בחינם), אבל אם אי אפשר לו להשיג אנשים אחרים אלא אלו והם רוצים דוקא בשכר, ומותר הן לדבר האבד או צורך המועד, ולא מצאתי זה בפוסק אחר, וגם לדידיה לצורך המועד שהתירו הוא דוקא על-ידי שינוי, דלא עדיף הפועל מעצמו, כמו שכתב הגורד"ב ביהודה הנ"ל: * שינוי הניכר. עיין בחיי אדם שכתב, דאם אינו מוצא אומן שיעשה באופן זה והוא צריך לצורך המועד, ומותר ליתן שכר לפועל שאין לו כי אם לחם לכולי עלמא כדי שיהיה לו צרכי יום-טוב ברווח. והנה באמת הוא אויל לשיטתיה, שמצדד שם בנשמת-אדם כהאליה רבה דאין לו מה יאכל היינו שאין לו צרכי יום-טוב ברווח, ולהכי פה הבעל-הבית צריך להבדיל המועד, טומן על האליה רבה. ומכל מקום אין ברור לדינא, דלהמגן-אברהם ש בוודאי אין להקל כי אם על-ידי מי שאין לו מה יאכל ממש:

* אפילו מלאכות המותרות וכו'. נראה לעניות דעתי דבדבר שהוא אוכל-נפש מותר לפועל לעשות אפילו בשכר, דאי לאו הכי כל מה שנוכר בסימן תקמב דמותר לצורך המועד, כגון החטיתו וקציצתו צעים מן המחורב או ליטול שכר וכי האינו כל עניני אוכל-נפש יצטרך הכל לעשות בעצמו, בדודאי לא ימצא אנשים שירצו לעשות לו בחינם (ונוכל להסביר בטוב-טעם, וכמו שהתירו בדבר אבד לתת שכר, כמבואר בהג"ה, הוא הדין לענין אוכל-נפש, ובעלמא אורכל-נפש עדיף מידבר האבד, דבדבר האבד אסור אם כיון מלאכתו, ובאוכל-נפש קיימא לן דאפילו כיון מלאכתו מותר, כדאיתא בסימן תקלג). אכן לפלא שלא העירו האחרונים בזה. ולפי מה שהבאנו לעיל דברי הריטב"א דמתיר בכל דבר שהוא לצורך המועד בשכר אם לא נודמן לו אנשים שירצו לעשות לו בחינם, אם-כן אפשר דאף דבר של אוכל-נפש שהו לשאר הדברים שהוא לצורך המועד, ועוד יותר משמע שם מלשוננו דסובר דאף כירב האבד דינו כן דאין להתיר ליתן שכר לישראל כי אם כשאין משיג אנשים עכ"ר"ם או לישראל בחינם. היוצא מדברינו, דבאוכל-נפש אם מצוי לו אנשים שירצו לעשות לו בחינם יוכל להקל ליתן להם שכר. ודע עוד, לענין ספריין וכוכסין באופנים שהתירו להן לספר ולכבס, אף דבעלמא דבר שהוא לצורך המועד ואינו אוכל-ותקלד, גס"ן לא ברירא הדבר דדוקא בחינם, דאפשר דכיון דהתירו להן לספר ולכבס כדרכן, אף דבעלמא דבר שהוא לצורך המועד ואינו אוכל-נפש קיימא לן דבעי שינוי, וכמו שכתבתי לעיל בביאור הלכה ריש סימן תקלא, אפשר משום דשואם חז"ל כדבר האבד דלא בעי שינוי, ואם כן מסתברא דמותר גם בשכר כמו בדבר האבד. ואין להביא ראיה ממה שאמרו בפסחים נ"ד 'החייטין שנין דהחייט תופר כדרכו, הספריין והוכוכסין שכן' וכו', והתם בערב-פסח בוודאי מותרין ליטול שכר, ומסתמא בחול-המועד גס"ן מותר ליטול שכר, דיש לדחות, דהכונה דלכן היתרום במלאכה, משום דבחול-המועד גס"ן מותרים לפעמים במלאכה זו, אבל לענין שכר אין שייך לדמותו, דלא חבב הא"ש ולכן אסור בחול-המועד ליטול שכר משום שהוא כעובדא דחול, אבל בערב-פסח שהוא חול לא שייך זה. ודע עוד, דבסימן תקמד במגן-אברהם ומאמר-מרדכי ונהר-שלום מבואר וכל מלאכות המותרות, אם הם גם לצורך מצוה מותר ליטול שכר, ועיין שם בפריי-מגדים שכתב לענין מכשירי אוכל-נפש עם מצוה מותר ליטול שכר, משמע מדבריו דבלא מצוה אסור ליטול שכר, ולעניות דעתי יש לצדד להקל בזה וכו', ועל-כל-פנים אם לא נודמן לו בחינם בוודאי יוכל לסמוך על הריטב"א להקל: * ודבר האבד מותר לעשות אפילו וכו'. הנה דין הזה מקורו מכל-בו [ועיין בביאור הגר"א שנתן קצת מקור לזה

שער הציון

(נד) הסכמת אחרונים, דלא כט"ו שמחמיר בהדיוט שחופר לאחרים בחינם: (סז) אם לא בכגד שהוא קרוע ביותר ואם לא יתקנו יתקדע לגמרי על-ידי לבשתו, והוא צריך לו במועד, יהא בכלל דבר האבד וכו', דזה מותר לתקן זה על-ידי אחרים בשכר, כדלקמן סימן תקמב סעיף א בהג"ה: (פ) בית-יוסף ודלא ככל-בו, ואף שהאליה רבה ונהר-שלום רצו להצדיק דינו של הכל-בו שמתיר לצורך המועד לאחרים בשכר, והעירו שגם הרי"א סובר כן, מכל מקום בכרכייוסף ומאמר-מרדכי האריכו בזה וכתבו שאין לזוז מפסק מרן הבית-יוסף, שכן הוא דעת כמה ראשונים: (פ) עיין ביאור הלכה לעיל סימן תקמא: (צ) שם. ולענין צרכי רבים עיין לקמן בביאור הלכה: (צ) נודע ביהודה מהחזקא תיגא איתן קד: (פ) הרא"ש: (ס) הריטב"א שביחודושו: (ק) הגר"א: (י) פשוט, כמו בכל דבר האבד. והנה בפריי-מגדים כתב לתרץ דברי רבי (ל) וכו' מהקשיא שהקשו עליו לו האחרונים בסוף סימן תקמא שכתב דהכל-בו מיירי בדבר האבד, דאם-כן אפילו מעשה אומן שרי ליטול שכר? ודחק הפריי-מגדים דלדעת הט"ו אפילו דבר האבד לא יהיה מותר רק על-ידי שינוי, אכן

הלכות חול המועד סימן תקמב

ג שם י"ג בעיא תפוסטא ב (ו) יכל מלאכה מותר לעשותה (ז) *עלידי פועל שאין לו *מה (ב) [6] יאכל (ח) כדי

שערי תשובה

[6] יאכל, עבה"ט. ועיין בביב מהרורא תניא סימן קד בנותן בגד לחיטת לחפור, אם יש לו לבד הבגד הזה בגדים אחרים פשיטא דאסור, אלא אפילו הוא בגד הצריך למועד אינו מותר כ"א מעשה הילוש, ומותר אפילו בשכרו לחפור כשיני הכלב, אבל אם אינו נהנין למועד או לחפור בשכרו אסור אפילו

ביאור הלכה

מריש פרק ב, והוא כעין קצת סמך אבל לא ראייה מוכרחת, כמו שכתב בדמשק"אליעזר, עיי"ש. ולעניות דעתי אין דין זה ברור, דבדברי רבינו ירוחם מבואר בהדיא בשם רמ"ה דבחנם, ומשמע שם שגם דעתו נוטה לזה, וכן משמע קצת בחידושי ירבי"א, אכן אם אי אפשר לו להשיג עכורים לזה או לישראל בחינם, ויכל להקל לסמוך על דעת ירבי"א הנ"ל שמתיר אפילו בשכר בזה: * עלידי פועל וכו'. עיין בספר מור וקציעה שכתב דנראה לו: אם יש לו אשה ובנים קטנים שחייב במזונותם עושה גס"כ כדי פרנסתם היום, אבל לא לצורך אותם שאינו חייב לזונם, אלא יחזור על הפתחים אם אינם יכולים לעשות בעצמם עד כאן לשונו. ולא נהיא כלל, דהרי המצוה של שמחת הנהג קאי גם על חול"המועד, כדאייתא ברמב"ם פרק ו מהלכות יום טוב, ומה שמחה יהיה לו אם בניו יחזרו על הפתחים? וגדולה מזו מוכח בשאלות פרישת ברכה, דאפילו אם יכול להשיג ללוות מעות ולקנות התירו לו לעשות מלאכה הדיינו לצורך ולטחון את חיטיו, דכיון דבעי למינה עציבא ליה דעתיה ולא משקל מקיים יושמחת בחגך, וכל"ש דעניינו. אכן בעצם הדין אם יכול להשיג מעות בהלוואה בענינו יש לעיין, דהרמב"ם פסק שם דאפילו הוא עשיר שיש לו מעות ומוצא לקנות מן השוק גס"כ אינו מחוייב, וכן כתב הרי"ק גיאנות, ועל כרחך הדעת, מפני שהמורה האדם הוא שנהנה משל עצמו ולא מתבואת אחרים, ולפיכך תתיר רב לצורך חיטיו, מה שאין כן בענינו דבכל גונו יאכל

באר היטב

אחת או שידוע לכרין אימרא בשפת חלוקו מקרי אומן, טור, ע"ש: (6) יאכל, כתב המ"א: משמע דאם יש לו לאכול אפילו לחם ומים

בחינם יקוי בשכר, אם לא ע"י פועל עני שאין לו מה יאכל, ע"ש:

משנה ברורה

אומן. ועיין בביאור הלכה, דאם יכול למצוא עכורים לזה נזכין (ט) שלא ישכור ישראלים: ב (ו) כל מלאכה וכו'. היינו אפילו שלא לצורך המועד, (ט) וגם לא בעי שינוי, וכדלעיל בסימן תקלו סעיף טו, עיין שם: (ז) עלידי פועל שאין לו מה יאכל. היינו שאין לו כלל לאכול, (י) אבל אם יש לו לחם ומים (יא) אסור לו לעשות מלאכה מ"א. (יב) ויש אומרים דאפילו יש לו, רק שאין לו צרכי יום טוב, גס"כ מותר לו לעשות מלאכה. ועיין במגן אברהם סימן תקלד דצריך על כל פנים לעשות בצנעא, דהרואה לא ידע שהפועל הוא עני כל כך, (יג) וכל מקום אם לא אפשר לו לעשות בצנעא מותר לו לעשות בפרהסיא (יד) כיון שאין לו מה לאכול כלל: (ח) כדי שישתכר וירויח. ואף אם יש לו כליביית למכור, מותר לעשות מלאכה ואינו מחוייב למכור כליבייתו, אבל אם יש לו סחורות ויכול למכרם אסור לו לעשות מלאכה [אחרונים]. עוד כתבו, דמלאכה שמקבל בשעה שאין לו מה יאכל, מותר לקבל שכר אפילו הרבה יותר מכדי אכילתו, אבל אחר כך אסור לו לקבל לעשות מלאכה אחת בשל אחרים:

ועל כ"ל פנים כשכניו יחזרו על הפתחים, בודאי עציבא דעתיה ויחבטל אצלו שמחת הנהג, בודאי שרי לעשות בעצמו כדי להרויח בשבילם: * מה יאכל, ידוע דעת המ"א וגם איזה אחרונים שהעתיקו דבריו דרוקא שאין לו אפילו לחם ומים, ודעת אליה רבה דאפילו יש לו אך אין לו כדי צרכו ליום טוב גס"כ שרי. והנה לעניות דעתי מחולקים הבבלי והירושלמי בפירושיה דמתניתין בזה, דבירושלמי איתא על ההיא משנה דאין כותבין שטר חוב במועד ואם אינו מאמינו או שאין לו מה יאכל הרי זה יכתוב: אמר רבי רימיה, אם אינו מאמינו, ללווה; או שאין לו מה יאכל, לבלבד [והיינו כפירוש הבבלי בדף יג]; אמר לו רבי יוסי: אם אומר את כן נמצאת מתיר את האומנות במועד, אלא אם אינו מאמינו, למלה שעברה; או שאין לו מה יאכל, למלה זו. ופירש הקרבן ע"ה זה לשונו: "אמר לו רבי יוסי אס"כ", שאם אין לבלבד לאכול מותר לעשות מלאכתו, ומה שכתב כל המלאכות במועד, שרוב אומנים עושים כיו פרנסתם, עד כאן לשונו. ואם יפרש כדעת הגמג' אברהם שאין לו מה יאכל כלל אפילו לחם ומים, ליכא קושיא כלל, דהלא אין רואין בחוש שרוב אומנים לא יחסר להם לחם ומים אפילו אם יודמן איזה הם שאין לו מלאכה, אלא על כרחך הדוא מפרש שאין לו כדי צרכו ליום טוב דהיינו בשו"י כנהוג, ולהכי מקמשה אס"כ מותרים כל הפועלים לעשות מלאכתם בחול"המועד, שרוב בעלי אומנות הם מצומצמים, ועל כן מוכרח לפרש פירוש אחר במשנה, וגמרא שלנו סובר כדעת רבי רימיה, ולא חש לקשיית רבי יוסי משום שהוא מפרש אין לו מה יאכל כפשטיה וליכא קושיא כלל, וכנ"ל. ונראה לי עוד טעם [לירושלמי שלא רצה לפרש כן, משום דבמשנה דף יב תנא שם: אין לוקחין בתים וכו' או שאין לו מה יאכל וכו', ושם על כרחך היינו שאין לו כדי צרכו, כמו שכתבה הראש והמרדכי בפרק קמא סימן ב] מההיא ירושלמי בפרק ב, ועל כרחך דעת הירושלמי דגם אין להעשות בשביל לו כדי צרכו, ולהכי מקמשה שפיר וכנ"ל. היוצא מזה כל, דבאין לו כדי צרכו ליום טוב, לדעת הירושלמי אין להתיר בזה לפועל לעשות מלאכה בשביל

שער הציון

לדינא בודאי אין לתפוס כן; אחד, דהמעין בכל"ב גופא יראה מהרזוק שיש בזה, ועוד, דכל האחרונים (היינו הא"י ומאמר מרדכי ובגדיישע) כולם הסכימו לדעת הרמ"א דברבר האבד מותר ליטול שכר ואפילו מעשה אומן, והפתח"יעולם העתיק לדינא דברי המשבצות זהב דרוקא עלידי שינוי, ולא היבנות שלא כתב כן רק לתרץ דברי ה"טו: (8) וכן הוא גס"כ דעת הכהוש לעיל בסוף סימן תקלד, דבדברי האבד כשיחור לעשות עלידי עכורים לא ישכור ישראלים לזה (אם לא שאין להם לאכול), ואף שהאליה רבה פסקה שם על דבריו, מכל מקום לכתחלה בודאי מהנכח כיוונו לזה (ועיין לעיל שם בשער היצין אות מה, וכן מוכח שחיי"אדם בימי תופר): (9) ודוק לענין לסחור במועד מקילין לעיל בסוף סימן תקל"ד דמי שיש לו בצמצום ורצה למכור כדי להרויח ולהוציא בשמחת יום טוב, מה שאין כן לעשות מלאכה מ"א ושע"ש סבא זו לא רחוקה היא, שכן בירושלמי פרק ג מחמיר לענין לבלר שאין לו מה לאכול, ולפי שם סחורה מיקל רב הונא פרכ ב, ואף והגמרא שלנו מיקל גם בלבב, אפשר דוקא באין לו כלל מה לאכול, ויש לדחות, מצוין בביאור הלכה: (10) ולפי שם סחורה מיקל רב הונא פרכ ב, ואף והגמרא שלנו מיקל גם בלבב, אפשר דוקא באין לו כלל מה לאכול, ויש לדחות, מצוין בביאור הגמ' [מתה"ש]: (11) וכלי רבה וחלכה בירור, ועיין כשנבאמר ארבעין קו שפגזר גס"כ הכי, אף דכל ראייתו שם אינן מוכרות כלל, ומפשיט לשון הרא"ש בפרק ג סימן כד מורה כהמגן אברהם. ועיין באליה רבה שהביא בשם הלח"מ שנהגה על המשניות בשם הירושלמי על המשנה דאין לוקחין וכו' או שאין למכור מה יאכל, דהיינו שיש לו בצמצום ורצה להרויח לשמחת יום טוב, ובגמרא איתא המשנה מיירי לענין פועל, עד כאן לשונו. ולפלא, שהיא הוא דברי המרדכי על המשנה שם שהביא לזה ראייה מן ירושלמי מפרק ב ממשע דרב הונא שחתיר לרבי יונה, עיי"ש, אבל בירושלמי לא נזכר כלל על משנה זו, והבית"יוסף העתיק המרדכי בסימן תקלט, ע"ש, והירושלמי על כרחך מחלק בין סחורה במועד לפועלו. ולענין סחורה מחיר בפרק ב רבי יוסי לגירסת הרא"ש בפרק קמא סימן כג ולענין לבלר מחמיר בפרק ג, ולהירושלמי על כרחך מתניתין דפרק ב הוא רק לענין מוכר בעצמו, ומטעם דבסחורה מקילין, כמו שכתב הגמג' אברהם, ולא לענין פועל, וגמרא שלנו שרצה לומר בתחלה במה שאמרה המשנה שאין לו מה יאכל הוא לענין פועל, יפרש אין לו מה לאכול כפשטיה שאין לו כלל לאכול, ורק לבסוף שאמר 'תני' והדר מפרש וקאי אמוכר, איש דגם הבבלי מודה הירושלמי דלענין מוכר מקילין ביטל לו מה יאכל ורצה להרויח לשמחת יום טוב: (12) אליה רבה: (13) פרי מגדים, ולאפו"ק א, איש לו מה לאכול ורצה להרויח לשמחת יום טוב, וכדעת הראש אומרים הנ"ל, אין לו להקל בכל גונו בפרהסיא [פג"א]:

הלכות חול המועד סימן תקמב תקמג

שישתכר (ג) וירויח :

תקמג דין מלאכה על-ידי אינו-יהודי בחול המועד, ובו ג' סעיפים :

א ככל דבר שאסור לעשותו, (א) אסור לומר (ב) לאינו-יהודי (ג) לעשותו : ב [*] באינו-יהודי שקיבל מערב יום-טוב לכנותו ביהוה של ישראל (ג) (ג) בקבלנות, אסור להניח לעשות בחול המועד (ד) אף-על-פי שהוא חוץ (א) לתחום. יאכל אם נתן לו מלאכה (ה) בתלוש קודם המועד (ו) בקבלנות לעשותה בתוך ביתו של אינו-יהודי, מותר : ג (ו) מותר ליתן לאינו-יהודי מלאכה בקבלנות או בשכיר-יום (ח) *שיעשנה (ז) אחר המועד, ובלבד שלא ימדוד (ט) וישקול (ה) (ו) וימנה כדרך שעושה בחול : הגה ואף אם יעשה האינו-יהודי אחר-כך מלאכה (ו) (יא) שרי, הואיל

שערי תשובה

[*] א"י שקיבל כו'. ואם היה דחוק לכנות, עיין מה שכתבתי לעיל סימן רמד ס"ק ג מתשובת נודע ביהודה ח"א סימן יב. ועיין בנ"ב מהדורא תנינא סימן קג בבנין בית-הכנסת שנתפשו עם הבנאים בקבלנות והתנו לשבות בשבת ויר"ט אבל על חה"מ לא התנו, ואם ירצו להשבית האומן ולפעולין ממלאכתם בחה"מ יהיו צריכים לשלם שכרם, והעלה להיתר, דברכים ליכא חשדא, כמ"ש המג"א סימן רמד, רק משום חילול השם לפני א"י, ובחה"מ ליכא חילול השם כיון שרואים שישראל עוסקים במזמ"מ ושאר מלאכות המתותרים יודעים שזה אסור לישראל ביהוה לכן הם סוברין שבה"מ אין איסור מלאכה וכו', וע"ש שמינה דברי המג"א ממה שהקשו עליו בא"י ותוספות שבת. ועיין בתשובת מהר"מ ב"ב הקטנים סימן קמב שאפילו התחילו האי"י לבנות קודם יר"ט ואינם רוצים

באר היטב

אסור, ע"ש : (ג) וירויח. כתב הט"ז : האי כפל לשון בא ללמד דלי"ת דלא הותר אלא כדי שיהיה לו מה יאכל לחוד, קמ"ל כיון דהותר בהאי מלאכה הותר לקבל השכר אפילו הוא הרבה מכרי אכילתו, והיינו בהאי מלאכה גופה שמקבל בשעה שאין לו מה לאכול, אבל אחר שיקבל א' אסור אח"כ באחרים, עכ"ל. וכתב ב"י דכשאין לו מה יאכל, אף אם יש לו כלי-בית למכור שרי, אא"כ יש לו סחורות למכור, ע"ש : (ב) לא"י. נ"ל דלצורך מצוה הצורך בחה"מ שרי לומר לא"י לעשותו, דהא יש מתירין אפילו בשבת, מ"א, עסי' ש"ז ס"ה : (ג) בקבלנות. ואם בנו באיסור מותר ליכנס בו, מ"א וט"ז, ע"ש : (א) לתחום. דחיישנין שיבואו לשם אונשים ממקומות אחרים, ואריס מותר לעשות בשדה כמ"ש סימן רמג : (ז) אחר. פירוש שיאמרו לו בהדיא שיעשנה אחר המועד, וה"ה דלישראל שרי ליתן, מ"א : (ה) וימנה. וא"כ כשנותן כליו לכובס אסור למנות, מ"א. ועיין בבאר היטב אשר לפני שהנ"ח בצ"ע ממי"ש בסימן תקנא סס"ג דאוסר ומ"א שם ליתן לכובס עד אחר ט"ב, וכתב מ"א : אפילו אומר לכבס אחר ט"ב, עכ"ל, ולא דק, דהתם שלא סיחו דעתן מן האבילות : (ו) שרי. פירוש, אין צריך למחות בידו, עיין סימן רמח :

משנה ברורה

א (א) אסור לומר לנכרי וכו'. דעשו חכמינו מועד לזה כשבת ויום-טוב. ומכל מקום אם הוא צריך בחול-המועד לצורך מצוה, שרי על-ידי עכו"מ, דהא יש מתירין אפילו בשבת, עיין סימן שז סעיף ה [מ"א וש"א] : (ב) לעשותו. ואפילו אם הוא משער (ב) שאם לא ישכור עכשיו העכו"מ לעשות במועד יצטרך לשלם ביוקר גדול לאחר המועד, אפילו הכי אסור, דמה שאינו בידו לא מקרי היזק : ב (ג) בקבלנות וכו'. רוצה לומר, אף שהוא בקבלנות ולא בשכיר-יום, וגם אינו מצווהו שיעשה במועד, וכל דעביד אדעתיה דנפשיה עביד כדי לגמור במהרה את מלאכתו, אפילו הכי אסור, שהרואה יאמר שהוא שכיר אצלו. ואם כל העיר דרכן לבנות בקבלנות, עיין לעיל בסימן רמד סעיף א בבנין הלכה. ואם בנו באיסור, כיון שהוא בקבלנות ולא בשכיר-יום (ג) שרי לדור בו : (ד) אף-על-פי שהוא חוץ לתחום. לפי שהולכין לשם בני-אדם ויראו המלאכה ויאמרו בשליחות ישראל עושה, מה שאין כן בשבת ויום-טוב : (ה) בתלוש. ופעמים ציזייר היתר אף במחובר, כגון שנתן לו שדה (ג) באריסות נדהיינו עושה או לשליש ורביע, מותר להניחו לעשות במועד, דעביד אדעתא דנפשיה ולא אתי למיחשדיה שהוא שכיר-יום, שהכל יודעין ששדה עומדת לאריסות ; (ז) ואפילו נכרים בני-ביתו של ישראל האוכלים אצלו מסייעים להאריס במועד, אפילו הכי שרי, כיון שאין הישראל נותן להם שכר על כך, נמצא שאין באים בשליחותו : (ו) בקבלנות לעשותה בתוך ביתו וכו'. רוצה לומר, דבזה תו לא אתי לידי חשד ומותר כיון שהוא בקבלנות : ג (ז) מותר ליתן לנכרי וכו'. והוא הדין (ה) דלישראל שרי ליתן, (ו) ונקט נכרי, דלא נימא דנכרי בוודאי לא יקיים ויעשה במועד : (ח) שיעשנה וכו'. פירוש, שיאמר לו בהדיא שיעשנה אחר המועד : (ט) וישקול. כגון שנותן מטוה לאריגת בגד, לא ישקול אותם : (י) וימנה. ואם-כן כשנותן כליו לכובס עכו"מ לכבס אחר המועד לא ימנה אותם. (ו) ונראה דבשביל זה נהגו העולם שלא ליתן לכובס בחול-המועד כלל מפני שאסור למנותו, ובלא מנין אינו מאמינו. ובדגול מרבכה כתב דכלי-פשתן (ט) מותר ליתן לו שיכבס אחר המועד, ואף למנותם, ומאליה רבה בסימן תקלד סעיף ב משמע שאין מחלק בזה, ובשעת הדחק יש לסמוך בהקל : (יא) שרי. פירוש, אין צריך למחות בידו :

שער הציור

(ב) חיי-אדם : (ג) עיין סימן רמד במשנה ברורה סעיף קטן יט וסעיף קטן כ : (א) מגן-אברהם ופשוט : (ז) שם בשם הנימוקי-יוסף : (ה) מגן-אברהם וש"א. וראיתי בליה רבה שפקעו על זה וכתב דכל הפוסקים הזכירו 'לנכרי', עיין שם, ובמחילת כבוד תורתו, לא עיין ברמב"ם פרק ז מהלכות יום-טוב בסופו, ומוכח בהדיא דאין חילוק בזה בין נכרי לישראל, עיין שם, וכן מחדושי ריטב"א בפרק ב מוכח גם-כן שהוא הדין לישראל : (ו) ויטב"א שם : (ז) בגדי-ישיבה : (ח) טעמו, משום דכלי-פשתן עיקר איסור הכביסה במועד אינו אלא מצד המנהג, כמבואר בסימן תקלד סעיף ב :

הלכות חול המועד סימן תקמג תקמד

והתנה עמו לעשותה אחר המועד (מרדכי ריש פרק מי שהפך וכו' ורבינו ירוחם):

תקמד דין צרכי רבים בחול המועד, ובו ב' סעיפים:

א (א) *צרכי רבים מותר לעשותם בחול המועד, (ב) כגון לתקן הדרכים (ג) ולהסיר מהם המכשולות, ולציין הקברות כדי שזיהורו מהם הכהנים, (ד) ולתקן המקואות. הגה ודוקא (ה) צרכי רבים כאלו שהם צריכים (ו) לגוף האדם, אבל שאר צרכי רבים, [*] (ז) כגון בנין בית-הכנסת (כ"י בשם תשובת הרשב"א), אסור (י) לעשות במועד, והוא הדין דלשאר (ח) צרכי מצוה אסור לעשות מלאכת אומן במועד (ריב"ש סימן רכו): **ב** (ט) זבורות ומעיינות של רבים שנפל בהם עפר ואבנים ונתקלקלו מותר (א) לתקנם, (י) יואפילו אין רבים צריכים להם עתה, כיון שאינו מעשה אומן, אבל לחפור

א משנה ריש מועד קטן וברייתא ה' ב שם במשנה ג ארומתא דרבי יוחנן שם

באר היטב

(ה) לגוף. וה"ה לתקן מרחצאות לרבים, ודוקא מעשה הדיוט, עמ"א: (ז) ב"ה. ובזמן הזה שרי, דאם יתעכב שמא ימנעו הא"י מלבנות בהכ"נ, מ"א: (א) לתקנם. אפילו כיוונו מלאכתו במועד, ט"ז, ע"ש. וה"ה דמותר לעשות חריץ מעשה הדיוט שיבואו המים לעיר שישתו בהרווחה, ואעפ"י שהוא טורח גדול ובפרהסיא וכיון מלאכתו במועד עכשיו ולא יעשו עכשיו לא יעשו לעולם, הרא"ש. וכתב המ"א:

שערי תשובה

ליבטל ואם אין מניחים אותם לגמור לא יהיו נגמרים, אסור להניחם לגמור כהה"מ, ע"ש, והביאו מח"ב ש"כ השבלי"קט בשם הגאונים: [*] כגון בנין בהכ"נ. וכתב מח"ב בשם ספר שולחן-מלכים כתי"י שאם צריך לעשות ספסלים כבהכ"נ שלא יבואו ליד מולוקת, צרכי רבים הם ומותר, נדעושים לישב עליהם, וכן עשו מעשה בירושלים תוב"ב בפני הרב מהר"מ אעפ"כ שרי, לפי שצרכי רבים אין לגמור אלא בשעה שהם בטלים ומתחברים כולם אם לא יעשו עכשיו לא יעשו לעולם, הרא"ש. וכתב המ"א:

ביאור הלכה

הלבוש לזה, רק עיקרו בא להביא דעת המקל"ץ דכיון שהתנה שלא יעשה, אף אם עושה לית לן בה, וכתב בשם יש אומרים דכן הוא בנימוקייוסף בשם יש אומרים, ובאמת לא בירא כלי"ך דהרשב"א פליג על זה, עיין שם:

* צרכי רבים וכו'. עיין סימן תקמב סעיף א בדמלאכות המתורות בענין דוקא שיהיו בחינם. ועיין במגן-אברהם ובמאמר-מרדכי ונהר-שלום בסיומן זה שהסכימו כולם דאם הם לצורך מצוה מותר ליטול עבורם שכר, ועיין במחצית-השקל שכתב דבצרכי רבים בלא מצוה אסור ליטול שכר, אבל מפריי-מגדים משמע דבצרכי רבים לחוד גס"כן

א (א) צרכי רבים מותר וכו'. דע, דכל צרכי רבים מותר, (ב) אפילו כיוונו מלאכתו במועד וגם בפרהסיא ובטורח גדול. והטעם שהתירו בכיוון מלאכתו, דכל צרכי רבים אינם

נגמרים אלא בשעה שהם בטלים כולם ומתחברים יחד, ואם לא יעשו עכשיו יתבטל הדבר [ולכן (ג) אם יש להם מנהיג שהרשות בידו לעשות לבדו, אסור לו לכרוץ מלאכתו במועד]. ויש בזה שני חילוקים, דאם הוא מעשה אומן אינו מותר אלא אם-כן שהוא צורך המועד, ואם הוא מעשה הדיוט שרי אפילו

אם הוא רק צורך אחר המועד: (ב) כגון וכו'. ואפילו (ג) מעשה אומן שרי בזה, כיון שדבר זה צריך גם במועד: (ג) ולהסיר מהם המכשולות. בגמרא איתא דמחוייבין בזה, שלא יהיה כשופך דמים אם יארע מכשול, עיין שם: (ד) ולתקן המקואות. והוא הדין דלכתחלה גם-כן מותר לעשות מקוה בחול-המועד, ודומיא דחפירת בור המבואר בסעיף ב, (ד) ודוקא כשתהיה נגמרת בחול-המועד ותהיה צורך המועד, ולא לאו הכי אסור, דהוא מעשה אומן: (ה) צרכי רבים כאלו וכו'. והוא הדין (ו) לתקן מרחץ (ז) לצורך רבים, שיש בהן צער הגוף אם לא ירחוץ, ובוה גס"כן דוקא אם יהיה נגמר בחול-המועד ותהיה צורך המועד אם הוא מעשה אומן: (ז) כגון בנין בית-הכנסת. לרבותא נקט, דאפילו בנין בית-הכנסת שהוא מצוה כדי להתפלל בו במועד בעשרה, (ז) ואפילו אין להם מקום אחר להתפלל בעשרה, גס"כן אסור, שזה אין צורך לגוף האדם, (ח) ואפילו התחילו מכבר לבנותו ואין צריך במועד אלא להשלימו, אסור, (ט) מפני שהוא צריך מעשה אומן לזה. כתבו הפוסקים, דבזמן הזה הוי בנין בית-הכנסת דבר האבד, דחיישינן שאם ימתין עד אחר המועד יעכבו העכו"מ מלבנותו. ובספר מאמר-מרדכי כתב דהכל (י) לפי המקום והזמן, ואין לדיין אלא מה שענינו ראוות, עיין שם: (ז) לעשות במועד. כתב בשערי-תשובה: נהגו לסדר צרכי רבים בחול-המועד, למנות גבאים ופרנסים. ונראה לי דאם צריך לכתוב בענין זה, לא יכתוב כתב אשורית כי אם משיט"א או כתב שלנו, דכתב אשורי שהוא מעשה אומן הלא לא הותר צרכי רבים כי אם כשהוא לצורך הגוף, וכנ"ל: (ח) צרכי מצוה וכו'. ורצה לומר, דמעלת המצוה לא מהני להתיר בשביל זה מלאכת אומן אף כשצריך לה במועד, ומעשה הדיוט מותר לצורך המועד אף כשאין בה מצוה, וכנ"ל בסיומן תקמב סעיף ה: **ב** (ט) בורות וכו'. והוא הדין דמותר (י"א) לעשות מעשה הדיוט מוחץ לעיר חריץ שיבואו המים לעיר וליירו מהנהר לעיר כדי שישתו בהרווחה, ואף שלא יגמר במועד, כיון שהוא צורך רבים, וגם בזה מותר אפילו אם כיון מלאכתו הושבא בבית-יוסף: (י) ובל"י ע"כ. ורבינו ירוחם (י) ובל"י ע"כ. והיינו דכונתם בשביל אחר המועד, ואפילו הכי התירו במלאכת רבים, לפי שצרכי רבים אינם נגמרים אלא בשעה שהם בטלים

שער הציזין

(ה) פוסקים: (ג) מגן-אברהם: (א) כן משמע בתשובת הרשב"א שהובא בבית-יוסף: (ד) והוא הדין כמה שהתיר בשולחן-ערוך לתקן המקואות, אם התיקון הוא מעשה אומן בענין שיהיה נגמר בחול-המועד: (ה) רשב"א והרא"ש לפי מסקנתו. והנה המגן-אברהם כתב דלהרא"ש אינו מותר במרחץ כי אם מעשה הדיוט. והמעין ברא"ש במסקנתו יראה דגם הוא סובר בהרשב"א דאפילו מעשה אומן מותר אין צריך לו במועד (ומה שכתב הרא"ש מחתלה לכל אלו מעשה הדיוט, כתב הנשמת-אדם והמאמר-מרדכי דקאי רק על כל אלו המבואר בש"ס וי"ן ולא אהיהא דירושלמי, אבל המעין בירושלמי [והשתיקו גרמ"א] יראה דההוא מעשה דבני סאנתא לא היה לצורך המועד, ואס"כן בוודאי לא התירו לתקן כי אם מעשה הדיוט, ואס"כן מה שכתב הרא"ש מחתלה לכל אלו מעשה הדיוט, בוודאי קאי על הכל, ומה שכתב לבסוף: והיינו וכו' ובני סאנתא דירושלמי, רצה לומר, דאם היה שם צורך המועד היו מתירין להם לתקן אף מעשה אומן]. וכן מוכח דעת גרמ"א בסעיף ב וכן כתב האלהי רבה לדינא: (י) מגן-אברהם בשם הרשב"א, ומשום דאי אפשר שלא יצטרך אחד מהן למרחץ [היינו שאי אפשר לו בשום אופן בלא מרחץ], אבל לומר תידי אסור לתקן לו מרחצו במועד אפילו מעשה הדיוט, דחיידי אפשר לו בלא מרחץ או לילך למקום אחר [כן תוכן כונת הרשב"א להמעין]: (ז) כן מוכח בחובות הרשב"א שהובא בבית-יוסף: (ט) לבוש: (י) ובל"י ע"כ. ורבינו ירוחם (י) ובל"י ע"כ. ובכ"ל ע"כ: כמגן-אברהם ריש סימן תקמג [פמ"ג], והיינו כשיגמר בחול-המועד ויכולו להתפלל בו: (י"א) פוסקים:

הלכות חול המועד סימן תקמד תקמה

לא באר הגולה

להם בורות מחדש (יא) שהוא מעשה אומן, אם הרבים צריכים להם עתה מותר (יב) 'אפילו אם כיוונו מלאכתן במועד ואפילו בפרהסיא ובטירחא יתירתא, ואם אין צריכים להם עתה (יג) לא יעשו. 'אבל בורות שיחין ומערות של יחיד אסור לחפור אותם מחדש (יד) ואפילו צריך להם עתה; (טו) ואם היו עשויים כבר ונתקלקלו, אם צריך להם עתה מותר לתקנם, ואם אין צריך להם עתה (טז) אסור לתקנם, 'אבל מותר (ז) (יז) להמשיך מים לתוכן 'אפילו אין צריך להם עתה:

תקמה דיני כתיבה בחול המועד, וכו' י"א סעיפים:

א 'אסור לכתוב בחול המועד, [*] (א) *ואפילו להגיה (ב) אות אחת בספר אסור: הגה (ג) *ולצורך (ה) רבים, (ד) יש אוסרים כל שאינו לצורך המועד (ת"ה סימן פה), ויש מתירין (כל-בו וכו').

שערי תשובה

בנימין מפני האורחים שלא היה מקום לישב, וכן נהגו לסדר צרכי רבים בחו"ה למנות גבאים ופוסקים, ע"ש. וכתב עוד בשם פרי-אדמה שלצורך ציורים בבכ"ז 'אפילו ע"י ישראל שאין לו מה יאכל יש להחמיר, ע"ש: [*] 'ואפילו להגיה כו'. ועיין בפמ"א ח"א סימן סו שנמצא יחיד ב"ט בחה"מ ויש להם ס"ת אחרת והש"י להחיר, דמחיקת האות אף-על-פי שהיא מלאכה גמורה מ"מ כיון שאינו עושה מעשה אומן מותר לחקן בחוה"מ לצרכי הרבים אע"פ שאין הרבים צריכים לו עתה, וראיה מסימן תקמד בתקון בורות

באר היטב

משמע דאם יש מנהיג שרשות בידו לעשות לבדו, אסור לעשותו במועד: (ז) להמשיך. פירושו, שמקבלין מייגשמים מהגג ומוליכין לבור, לפי שאין זה טורח מרובה, אבל להביא מים דרך חריץ אסור, עמ"א:

(ה) רבים. גזירת הדיינים והרשאה היו צרכי רבים, רש"ך ח"א סימן קיג. וכתב המ"א: וכל מה שמותר לכתוב בחול המועד לעשות קולמוס

ומעיות של רבים, ע"ש. ועיין בס"ק שאח"ו שיש חילוק בין מחיקה באמצע התיבה אבל לסדר האותיות מותר אפילו על-ידי ישראל, ולקשור האותיות המסודרות שלא יתפרדו אסור, וכן אסור להפריד האותיות מחיבור סידורם אחר ההדפסה להחזירם אל מקומם בתיבת המסדרים, ע"ש. וע"ש שכתב דכל היכא דשריא כתיבה דס"ת ותו"מ רד"א שרי נמי כל מעשה תיקון. וע"ש עוד שבי"ט שנמרה סמוך לרגל ולא היה שהות לחקן וצריך לה במועד, וע"ש העמודים ע"י א"י ותפירת היריעות ע"י ישראל, ולא סגי בלא"ה; ומוזות שצריכים במועד עושה לה בית מעשה-הדיעות וקובעים

ביאור הלכה

מותר ליטול שכר, וטעמו, דהוא גם-כן כצורך מצוה דמ"א, וכן נראה מפשטיות המשנה דכללה כל צרכי רבים בחדא מחתא עם דין דיוצאין על הכלאים, ושם הלא במכור בגמרא בהד"א דנטולין שכר, וגם מי רוצה לעשות כל צרכי רבים בלא שכר:

* ואפילו להגיה אות אחת בספר אסור. הגה אף שמקור דין זה הוא מהמשנה [דף יח] ושם מיידי לענין ספר-תורה, באמת כלל המחבר בזה אף ספר אחר כגון ספרי מקרא וגמרא וכי האי גוונא, אם לא שהוא ספר שצריך עתה ללמוד בו ובלא הגהתו לא יוכל ללמוד בו, וכדלקמיה בסעיף ב: * ולצורך רבים יש אוסרים וכו'. עיין משנה ברורה מה שפישטנו דברי הרמ"א, והוא על-פי ה"טו ומגן-אברהם ושאר אחרונים. ועיין בביאור הגר"א שהוא מפרש גם-כן כאופן זה מתחלה, אכן כסוף כתב: מרכת בהג"ה הדין זה כאן משמע דאכתבת ספרים קאי, והוא דברי כל-בו, והחולקים הוא הבית-יוסף, דהכליבו כתב: נראה שמותר להגיה ולכתוב ספרים בחינם שמא לאחר יום-טוב דלא יהיה לו פנאי על זה, עכ"ל, וכתב הבית-יוסף: ונראה לו דלצורך רבים קאמר, ושרו ליה מדין צרכי רבים דאפילו במכין לעשותו במועד שרי, כמו שנתבאר בס"מ תקמד, אלא דהתם לא התירו שלא לצורך המועד אלא בדבר שאינו מעשה אומן, עכ"ל בית-יוסף, וזה שכתב ונהגו

ומתחברים כולם, וכדלעיל בעיף-קטן א, עיין שם: (יא) שהוא מעשה אומן. שצריך לטוח (יב) יפה כדי להחזיק מימיה: (יב) אפילו אם כיוונו וכו'. קאי (יג) גם על ריש הסעיף: (יג) לא יעשו. היינו אפילו לא כיוונו מלאכתן במועד וגם בצנעא: (יד) ואפילו צריך וכו'. אפילו אין לו מה ישתה אלא מפני דוחק הרבה אסור. (יז) ואם אין משיג לשתות כלל, מותר גם לחפור מחדש במועד: (טו) ואם היו עשויים כבר וכו'. רוצה לומר, דאז די בתקון מעשה הדיוט בעלמא, (טו) ולהכי שרי גם ביחיד לצורך המועד: (טז) אסור לתקנם. דביחיד אפילו מעשה הדיוט אסור כי אם לצורך המועד: (יז) להמשיך מים. פירושו, שמקבלין מייגשמים (טז) בכלים מן הגג ומוליך אותן לבור, אף שאין צריך להם עתה, שיש בבור מים די לכל ימי הרגל, אפילו הכי מותר לפי שאין בזה טורח מרובה, אבל לעשות חריץ ולהביא מים דרך שם אסור:

א (א) ואפילו להגיה וכו'. לפי שאין זה צורך המועד, ולא מקרי צרכי רבים, (ה) כיון שיש להם ספר אחר לקרות בו. ואפילו מצא טעות במועד (ב) אסור: (ב) את אחת. כגון לעשות מרי"ש דל"ת וכי האי גוונא, (ג) אבל להפריד תיבות דבוקים או אות שהיה רישומו ניכר שרי להעביר עליו קולמוס. וספר-תורה שהיה חסר תפירה בעמודים, (ד) יבקשו איש שאין לו מה יאכל ויתפרנו: (ג) ולצורך רבים וכו'. לא קאי אהגהת ספרים הנ"ל, דשם בוודאי הוא מעשה אומן ואסור לכולי עלמא אף שהוא צורך רבים, כל שאינו לצורך המועד, (ה) אלא קאי אסתם כתיבה (ו) שהוא לצורך רבים: (ד) יש אוסרין. סבירא להו דסתם כתיבה מעשה אומן הוא, והיש-מתירין סבירא להו דכל כתיבה זולת ספרים תפילין ומוזות, אפילו כתיבה (ו) מרובע, הוי כמעשה הדיוט, שאין אדם מקפיד לכתוב אותן כתיקון

שער הציון

(יג) הרא"ש: (יג) כן מוכח בהרא"ש וכן כתבו האחרונים: (יז) פוסקים: (טו) היינו ליטול הצורות והעפר שפנל לתוכן, אבל לא יחטיט לתוכו ולא יסוד אותם בסיד [גמרא]: (טז) מגן-אברהם ואליה רבה. וברש"ביא הביא פירוש רש"י והסכים בו להיטול דוקא שלא על-ידי כלים, דאמ"ן טורח גדול הוא, אלא שמשמשיך שם על-ידי חריץ או אמה, והכוונה דרך דרך חריץ או אמה המתוקנין מכבר: (ה) פוסקים. ומשמע מרבי הבית-יוסף דנקט לדינא דאפילו הספר-תורה הוא שלו ותקינתו הוא לצורך עצמו דעל-ידיה יש לו ספר-תורה כשרה, גם-כן אסור לחקן במועד, ודלא כהרא"ה. ולא אבין הטעם, ומאי שנה מכתבת מזהו דמותר לכתוב לצורך עצמו שצריך לה במועד לכולי עלמא נהיינו אפילו לדעת הטור שמתחמא בזה, וכל-שכן ליתר הפוסקים דסבירא להו דמותר אפילו שביביל אחר המועד כדי שיהא מוזנין לו לקיים מצותן, והלא האם גם-כן באם חסר בתוכה אות אין לו מצות עשה דאכתבת ספר-תורה: (ב) ואפילו בעת הקריאה, אלא צריך להוציא אחרת [א"ר]: (ג) אליה רבה: (ז) ואת מותר לתופר על-ידי עכו"מ צריך עיין [משב"ז]: (ה) ט"ז ושי"א: (ב) כגון ההיא מעשה דתרומת-הדשן שהקהל מבקשים אחר שי"ך וכותבים לו איגרת שיבוא, וכל כי האי גוונא: (ו) ט"ז ושי"א: (ו) כגון ההיא מעשה דתרומת-הדשן שהקהל מבקשים אחר שי"ך וכותבים לו איגרת שיבוא, וכל כי האי גוונא: (ו) ט"ז ושי"א:

הלכות חול המועד סימן תקמה

באר הגולה לב

בבית יוסף דייקא
משיטת ההגה"מ
בפ"ד מ"חלקות י"ח
שם וכן כתב ח"ת
הרשב"א הור"ק פ' משנה
שם וכ"כ יחזק

ונהגו להקל (ה) בכתב (ג) שלנו שאינו מעשה אומן: ב יראה לי *שאם אין להם ספר-תורה כשר
(ו) לקרות בו בצבור (ז) מותר להגיהו בחול המועד כדי לקרות בו בצבור, (ח) וכן בספרי
מקרא (א) וגמרא שצריך לקרות במועד, מותר להגיהם במועד משום דהוי דבר האבד. ואם
אין להם ספר-תורה כלל, אם אפשר לכותבו כולו בחול המועד על-ידי סופרים הרבה
יכתבוהו, *דצורך המועד הוא לקרות בתורה בצבור במועד: הגה והוא הדין (ט) שאר ספרים
ללמוד בהם (תה"ד סימן פה ורוקח): ג יכותב אדם תפילין ומזוזות (י) *לעצמו, וטווה (יא) על

באר היטב

ודיו לכך. ובשכנח"ג נסתפק אם מותר לשרטט, ע"ש: (ג) שלנו היינו
משיט"א, מ"א: (ג) וגמרא. ומיירי שמגיה מתוך השכל איזה טעות
ואפשר שישכח אחר י"ט העיון הזה ולא ירגיש בהטעות וזה הוי דבר
האבד, ט"ז, ע"ש. ודבוקו האותיות ושטשו שרישומה יגבר, להעביר
עליה הקולמוס שרי לתקן. ולחפור יריעות ס"ת בעמודים אסור כ"א ע"י

משנה ברורה

כל-כך: (ה) בכתב שלנו וכ"ו. היינו בכתב (ח) משיט"א,
נדקטינן לדינא שזה הכתב אינו מעשה אומן. ועיין סעיף ה'
דמבואר שם דאף בזה הכתב נהגו להחמיר לשנות, מכל מקום
בעניננו שהוא צרכי רבים אין צריך לשנות: ב (ו) לקרות בו
בצבור. דצורך המועד הוא ואפילו מעשה אומן שרי, וכמו
שנתבאר בסימן תקמד סעיף ב': (ז) מותר להגיהו. והוא
הדין אם חסר איזה אות או תיבה מותר לכתוב: (ח) וכן
בספרי מקרא וכ"ו. תמוה, הא יכול ללמוד בהם אפילו אינם
מגוהים, רק יעשה רשם במקום הטעות ואחר המועד יתקנם?
וצריך לומר דמיירי שמגיה מתוך השכל ולא מתוך ספר אחר,
ואפשר שאחר יום-טוב ישכח עיון הזה והוי דבר האבד [ט"ז].
ומגן-אברהם תירץ, דמיירי שאינו יכול ללמוד מתוכו על-ידי
הרבה שעייתו אם אינו מגיה מתחלה, וזה נחשב דבר האבד
מה שטעונו לומר: (ט) שאר ספרים ללמוד בהם. ורצה
לומר, שצריך ללמוד בהם במועד, מותר להעתיקם כדי ללמוד
בהם. ועיין בבית-יוסף דמשמע שם דוקא אם הוא צורך רבים,
אבל מדברי (ט) המגן-אברהם והגר"א משמע דאפילו צורך
עצמו מותר: ג (*') לעצמו. אפילו (י) להניחן אחר המועד,
דאלו להניחן בתוך המועד [במקומות שנוהגין להניח בחול-
המועד] אפילו לאחריהם שרי, וכדלקמן בהג"ה: (יא) על
ירכו. לאו דוקא, (יא) דאפילו בפלך שרי, ולא אתי לאפוקי

שערי תשובה

ג"כ: ותפילין עושה להם בתים ורצועות וקשריהם וכל צרכיהם, דב"א"ה לא חזו
מידי: ושאר ספרים כתובים או גרסותם כריכה לא יעשה ע"י אומן ישאל
אלו עושה ע"י א"י, ע"ש. ועיין לעיל סימן תקל"ו מ"ש בשם הבר"י בענין הדפסת
ספרים בחו"מ. ועיין בבבב"ש שאלו סימן נז שנמצא כותף כפופה שנחלקה
לשנים והוציאו ס"ת אחרת, והחיר לתקן במועד אף שיש להם ס"ת אחרת. ע"ש
שכתב כדברי הפמ"א, ושם כתב די"ל כיון דיש מנהגי בעיר שרשות בידו לבדו

ביאור הלכה

להקל כ"ו, עד כאן לשון הגר"א. והנה מלשון הרמ"א וכן מהבית-יוסף
משמע דהכל-בו מיקל אפילו במעשה אומן, ולכאורה הוא תמוה מאד,
דאמאי התייר בכתיבת ספרים שהוא מעשה אומן? וגם כמאי מיירי
הגר"א ששהקיל בכתב שלנו, הלא כתיבת ספר-תורה הוא מעשה אומן?
אכן יעניתו בכל-בו בפנים וריתא ששביא שם מתחלה דעת הראב"ד על
המשנה דאין כותבין ספרים תפילין ומזוזות, ולח"כ בטובה [היינו
כלא שרין] שרי, מזה מוכח בפשיטת דעת הראב"ד הוא כדעת הטור
ושאר פוסקים לענין תפילין ומזוזות דפסקו דלאחרים בטובה שרי,
והיינו כדעת רבי מאיר שם בגמרא, וסבירא ליה דרבי יוסי לאקילי אתי
ולא פליג על רבי מאיר בזה והוא הדין בספר-תורה, וזהו גס-כן דעת
הכל-בו; אכן מיקל הכל-בו יותר מדעת הטור, דלדעתו אינו מותר
רק בשביל מועד גופא, וכמו שמוכח בדבריו, ולהכל-בו יהיה מותר גם
בשביל אחר המועד [ולדרידה יהיה אתי שפיר טפי לשון הברייתא, דכי
היכי דמה דקאמר רבי מאיר 'כותב אדם תפילין ומזוזות לעצמו' היינו
אף בשביל אחר המועד לדעת הרבה פוסקים, כן מה שסיים אחר-כך
'ולאחרים בטובה' הוא גס-כן באופן הן], והיינו מטעם שמא לא יהיה לו
אחר המועד פנאי על זה, וסבירא ליה דאף דבעלמא לא שרינן בצרכי
רבים ואינו לצורך המועד במעשה אומן, הכא בתפילין ומזוזות וכן
בספר-תורה שהוא דבר-מצוה מיקלינן אפילו מעשה אומן, והבית-יוסף
חולק עמנו בזה, ומה שסיים הרמ"א ינהגו להקל בכתב שלנו שאינו
מעשה אומן רצה לומר, דמנהג העולם להחמיר כדעת הבית-יוסף
ומקילים רק בכתב שלנו, ורוצה לומר שלא בכתיבת ספר-תורה, רק
בכתיבת שאר ספרים או בחיקונו לצורך רבים וכתב משיט"א. ור"ע,
דאף לדברי הגר"א שפרש דאכתיבת ספרים קאי, מכל מקום גם הוא
מודה דאף בכתב צרכי שרי כש להקל בכתב שלנו, כמו שכתב בעצמו
שם, עיין שם: * שאם אין להם ספר-תורה כשר. וראה הדין א"ש
המדרש במנין בפני עצמו, ונפסל הספר-תורה שלהם על-ידי איזה קלקול ובבית-המדרש יש רק ספר אחד שנצרך לעצמם, מותרים לתקנו בחול-
המועד: * דצורך המועד הוא וכ"ו. עיין בביאור הגר"א סימן תקמד שכתב, דלפי דברי הרשב"א שהובא שם בהג"ה נדחה זה הדין, והפריי-מגדים
באות ה שכתב גס-כן בזה ומיישב קצת. ונראה לי עוד לומר, דגם להגר"א יהיה מותר ספרי מקרא וגמרא להגיהם כדי ללמוד בהם, דהוי דבר
האבד, וכמו שנתבאר המתכ"ר: * לעצמו. אפילו ידעבר אף כיון מלאכתו במועד אין לקנותו, וכן באין לו מה יאכל שכותב בשביל אחר, וכן לפי מה
שהגיה הרמ"א שכותב במועד בשביל אחר כדי שיהיה לו הוצאותיו יותר ברווח, בכלום אין לקנותו בכל גונו וטוה"ק כיון דדבר-מצוה הוא

שער הצינון

(ת) הם אותיות דקות כעין כתב רש"י או כתב שלנו: (ט) אכן יש נפקא-מינה ביניהם, ולדברי המגן-אברהם מותר לכתוב משום דהוי דבר האבד, ולדברי
הגר"א הטעם משום דעת הרא"ה וסבירא ליה דמדמינן בספר-תורה להא דקיימא לן דכותב אדם תפילין ומזוזות לעצמו, עיין שם, והוא הדין בשאר ספרים.
אך זה צריך עיון בדברי הגר"א, שמשמע מרבירי דהבית-יוסף טובר לגמרי כהרא"ה, והמעין בבית-יוסף בריש הסימן יראה דאינו סובר לגמרי כדבריו, וכמו
שכתבו למעלה: (י) כן הוא להפוסקים דסבירא להו דאין להניח תפילין בחול-המועד, ועל-כרחן משנתנו בשביל אחר המועד, ואפילו להרא"ש דמותר
להניח תפילין בחול-המועד, מוכח מהירושלמי דלעצמו בשביל אחר המועד שיהו מזומן לו לקיים מצותו [תש"י הרא"ש סימן כד
והריטב"א], והטור סתם הדברים, ומשמע קצת דכוונתו דאפילו לעצמו אינו מותר רק שכותב בשביל להניח בחול-המועד גופא [להנהגים להניח בחול-
המועד] אבל לא לאחר המועד, וכן משמע בלבוש, ובאמת זה אינו נכ"ל, וכן מבואר להדיא גם בהלכות קטנות להרא"ש סימן טז במסקנתו וכן בעירובין דף
צו בתוספתו וס'ה. ואולי דעת הטור, והבבלי שזכר בחמ"ד הדלכה כותב ומוכר כדי פרנסתו סבירא ליה דרב ורבי יוחנן סבור הדלכה כותבי יוסי ולא חיישי
להמשנה דאסרה. ומיירי המשנה בסתמא דאחרים, ומיירי המשנה בחמ"ד גופא, אף הירושלמי רצה לתור דביר ר' לכולי עלמא, וממילא מיירי המשנה לאחר המועד: אי
נמי, משום דבירושלמי לא נזכר דאמר ר' נזכר כדי פרנסתו, ובוה גם רבי יוחנן מודה דאסור, הוצרך לדחוק דאירי המשנה כדי להניח, אבל הבבלי אמר
דאורי ליה רב לרב חסדא כרבי יוסי כדי פרנסתו, אפשר דגם המשנה מודה: (יא) גמרא:

הלכות חול המועד סימן תקמה

1 משנה שם ז פירוש הרי"ף והרא"ש והרמב"ם מהירושלמי ז תביתוסף מהא דההיריז מהו

שכותבים כשמלוין על משכונות שרי (הגהות מרדכי סוף פרק מי שהפק כליבו ומהיר"ל): ה (כ) **מותר לכתוב שטר קידושין ושטרי (כא) פסיקתא, גיטין ושוברים, (כב) דייתיקי, מתנות, פרוזבולין, איגרות-שום ואגרות-מזון (פירוש שטרי פסיקתא, שאדם פוסק לתת לבנו או לבתו כך וכך. ופירוש דייתיקי, שטר צוואה, דא תהא למיקם ולהיות. ופירוש פרוזבול, פרוז בולי ובוטי, כלומר, תקנת המלוה (גכ) שלא יאבד ממונו ותקנה ללווה שימצא מי שילוננו. ופירוש איגרות-שום, ששמו בית-דין נכסי לווה ונתנם למלוה. ואגרות-מזון, שמכרו בית-דין את הקרקע למזון האשה והבנות וכתבו מעשה-בית-דין על זה; אי נמי, מי ששילב עליו לזון את בת-אשתו), שטרי חליצה (כד) ומיאונין ושטרי (כה) בירורין (כו) ופסקי-דינין:** הגה (כז) ומותר לכתוב (כח) כתובה במועד (כל נו), (כט) ויש (ט) אוסרים (סמ"ק), (ל) **ואגרות שאלת שלום שאדם שולח לחבירו, *ואפילו על דבר פרקמטיא (לא) שאינה**

באר היטב

(ד) אוסרים. ותוספת כתובה שרי לכ"ע. ועיין ט"ז שמקיל בכתובה, ע"ש:

משנה ברורה

המועד, וכן"ל בסימן תקלט סעיף י ויא, מותר החנוני לכתוב ההקפות שמקין כדי ישכח: ה (כ) **מותר לכתוב וכו'.** הטעם בכל זה, יש אומרים משום (כז) דכל דבר המודמן תדיר, אף-על-פי שבכל פעם ופעם הוא דבר פרטי, כצרכי רבים חשיבא, (כח) ואפשר דמיקרי צורך המועד הואיל שדבר זה צריכין להם במועד. ויש אומרים משום (כו) דהוי דבר האבד, פן ימותו העדים או ילכו למדינת הים או ימות הנותן או הבית-דין: (כא) **פסיקתא.** הוא כמו כתיבת תנאים בזמננו [אחרונים]: (כב) **דייתיקי, מתנות.** דייתיקי הוא צוואת שכיב-מרע, ומתנות הוא מתנות בריא: (כג) **שלא יאבד ממונו.** על-ידי שימטה: (כד) **ומיאונין.** היינו שטרי מיאונין, והוא לקטנה יתומה שהשיאוה אחיה או אמה לדעתה, ויוצאת ממנו במיאון בעלמא שתאמר אי אפשר בו, וכותבין על זה שטר מיאון: (כה) **בירורין.** שכותבין זה בורר לו פלוני לדיין זה פלוני, או שטרי סענתא. (ס) מי שברח בממון אחרים מותר לכתוב עליו גזירות הדיינים והרשאה, אבל אם הדבר בטוח שיחזור לעירו אסור: (כו) **ופסקי-דינין.** מה שפוסקין הדיינין: (כז) **ומותר לכתוב וכו'.** ומיירי שנשא ערב הרגל, דהא אין נושאין נשים במועד. ואף דאסור להתיחד עם אשתו בלי כתובה, צריך לומר שהיה שעת הדחק, שאז רשאי לסמוך להתיחד על עידי קנין [מחה"ש]: (כח) **כתובה במועד.** מטעם דבר האבד, שמא יבואו לידי ערעור בהסכמת תנאיהם. ואם-כן במדינתנו שכותבין כל הכתובות בשהו, אסור לכתוב לכולי עלמא, אבל תוספת כתובה מה שמוסיף הבעל מרצונו שרי [מ"א]. ועיין בפרי-מגדים דבכתב משיט"א יש להקל אף בזמננו: (כט) **ויש אוסרין.** טעמם, דהוי כשטר-חוב. והלכה (כס) כדעה ראשונה. ועיין לעיל בדמדינתנו אין להקל כי אם בכתב משיט"א: (ל) **ואגרות שאלת שלום.** הטעם, (כט) מפני שאין אדם נוהר מאד בכתובתו בחיקונו וכמעשה

ביאור הלכה

לדלהרמב"ם והגאונים לא הותר כאן טפי ממה שהותר בשאר מלאכות, ולא שירגן החם כי אם דוק באין לו מה יאכל, אבל לרש"י והרא"ש והטור ושאר פוסקים סברי דהכא שרי טפי, דאפילו יש"לו מה יאכל שרי כדי שיהיה לו יותר בריות, ואם-כן היה לו להרמ"א לכתוב בלשון שרי אומרים, אלא שכן דרכו של מור"ם בהרבה מקומות לכתוב דבריו שלא בלשון מחלוקת [וכ"כ המ"א]: מיהו מדברי הלבוש משמע דהרמ"א כתב כן לפי מנהגם שנוהגים להניח תפילין בחול-המועד ועל-פי מה שביאר מרן בבית-יוסף טעם מחלוקת הרמב"ם והרא"ש, דהרמב"ם יסבור דאין להניח תפילין בחול-המועד וכדיקמא לן לעיל סימן לא, והרא"ש אויל לטעמיה דסבירא ליה החם דמניחין תפילין בחול-המועד ולכן מציילטן טפי במלאכה זו. עיין שם, ולפי זה יש לומר דהרמ"א לא פליג אהמחבר, דמרן ז"ל נמשך אחר מה שפסק לעיל סימן לא, והרמ"א ז"ל כתב מה שכתב לפי מנהגם, והכי מוכח מדברי הרב ב"ח ז"ל סוף אות ב, עד כאן לשונו. הרי לנו הלבוש והב"ח והמאמר-מדרכי כולם סוברים דאין להתיידי לכתוב לאחר כשביל הרווחה, כי אם במועד כשביל קיום מצות תפילין, וכן מוכח גם בהטור וכנ"ל, ועל-פי זה כתבתי דברי בפנים: * **ואפילו על דבר פרקמטיא שאינה אבודת.** הנה ידוע דאפילו המועד הדיוט אינו מותר כי אם לצורך המועד, והכא מאי צורך המועד איכא? ומצאתי בפרי-מגדים שהרגיש בזה וכתב: אפשר דחשיב קצת צורך המועד, וצריך עיון קצת, עד כאן לשונו. ואולי כוונתו, דאי לאו הכי יש לו צער ומונע שמחת הרגל, והוא ידחק גדול, דאם-כן נתייר כל ענין סחורה על-ידי זה. וכאמרת לי ידעתי מנא ליה להבית-יוסף להקל בכתיבה לענין פרקמטיא, וחפשתי ומצאתי אן לי בספר שבויל-הלקט בסיון רבה וזה לשונו: ואגרות של שרות, יש מפרשים דהו היא שאלת שלום, דכין שאינו כותב צרכי כולי אלא שאלת שלום גרידא ליכא טרחא בהך כתיבה ולא דמיא למלאכה כלל, הלכך מותר דלא הוי כי אם כמטייל בעלמא וכו'; והכריז אביגדור כהן-צדק השיב על דברי האגרות שכותבין במועד לשלח ממקום למקום: הוא על עסק פרקמטיא שאינה אבודת או שאר משא ומתן שבין אדם לחבירו, אין היתר במה שעושיין דרך שינוי בעיגול, שהרי שנינו אין מניחין אפילו אות אחת בספר הצוה, וכאן אי אפשר שלא יכתוב אות אחת כדרכה, וכן כתבו תלמידי ריב"א ז"ל וכו', אבל באגרות של שלומים יש נוהגין היתר ואומרים דהיינו איגרות-רשות ותגן באלו כותבין במועד, מיהו, אם יכין מלאכתו במועד, שהיה יכול לכתוב

הדיוט הוא, (ל) ומיקרי צורך המועד קצת מה ששואל בשלום חבירו, דאם לא-כן אסור אף מעשה הדיוט, כדלעיל בסימן תקמא: (לא) **שאינה אבודת.** וכל-שכן אם יוכל להגיע לו הפסד כשלא יכתוב, בדוראי מותר. וכל זה מותר להמחבר לכתוב

שער הציון

(כז) ריב"ש בשם הר"ן, וכן מור"ם הרמב"ם: (כח) פרי-מגדים, וממילא מותר אף מעשה אומן, מכל מקום הנכון לכתוב משיט"א [כי מהמגן-אברהם סעיף-קטן יז משמע שאין סובחין כן]. וכן מצינו בריב"א: (כט) תוספות: (ל) תוספות: (ל) תוספות: (מ) מגן-אברהם בשם רש"י ורש"ר, ודעת המגן-אברהם דלא גרע זה מפסקי-דיינים: (כס) (כס) פרי-מגדים: (כט) רמב"ם ושאריו פוסקים: (ל) פרי-מגדים. ומצאתי בריב"א וזה לשונו: יש תימא מה צורך יש בזה? ויש לומר, כגון שהוא לצורך עניני יום-טוב, אי נמי, מפני שמחת הרגל שלא יאה בדאגה, ויש בהן צורך למשלח או למי שנשתלח לו, עד כאן לשונו. ועיין בביאור הלכה מה שכתבתי לענין פרקמטיא:

הלכות חול המועד סימן תקמה

ט משנה שם * כפיוש
רשי" שם

אבודה. (לב) * ויש אוסרין (לב) בשאלת שלום) (טור בשם הג"ג) (לד) (ונהגו (ט) להחמיר * אפילו בכתיבה שלנו (לה) שהיא כתיבה משיט"א) * ו' ט' אין כותבין (י) (לו) שטריי' חוב במועד. **ואם אינו מאמינו מלזה ללווה** (לי) (והלווה צריך למעות) (לה) 'או שאין לו לסופר מה יאכל, הרי זה יכתוב: הגה ומותר (לט) לכתוב שטר-מכירה במועד (תוספות), (מ) אבל אין לכתוב שטר (יט) אריסות וקבלנות

באר היטב

הכתבים, יש להם על מה שישמכו. וקצת נוהגין לעשות שורה העלינה עומה. וט"ו העלה הדיקמיל בלא שינוי לא הפסידו שפיר יש לסמוך על פסק ב"י, ע"ש (י) שט"ח. ואם נתן לו המעות ומותר לכתוב, דיש לחוש שמא ימותו העדים, מ"א: (יא) אריסות. האחרונים העלו דאין חילוק בין מכירה לאריס וקבלנות, דבשיניהם אם נעשו קודם המועד ועתה רוצה לכתוב, אם היה לו אונס שלא היה לו זמן לכתוב קודם

ביאור הלכה

מקדם, אוסר שם בחוספותיו, עד כאן לשונו. הרי לך בהדיא דאפילו אם נתייר לענין שאילת שלום, על-כ"פ-פנים מכתבים לענין פרקמטיא שאינה אבודה בוודאי יש להחמיר, אם לא בכתיבת משיט"א ועל-ידי שינוי, וגם בזה ימנע כל מה שיוכל: * **ויש אוסרין בשאילת שלום.** עיין בבית יוסף דאפילו לדעת המחמירין מותר לכתוב אגירת שלום, דהיינו שטרי הממשלה כתבם אצוויים. ובשיבולי-הלוקט אריחי בשם רב נחשון גאון ובשם רב יצחק גאון: אגירות רשות הוא כתב שכותב וירש-גלווא ונותן לו רשות ללמד לישראל איסור והיתור ולהורות להן דברי-תורה, עד כאן לשונו. ולכאורה הוא כעין כתב-סמיכה שנותנין היום: * **אפילו בכתיבה שלנו שהיא כתיבה משיט"א.** עיין משנה ברורה. והנה אף דלענין שבת קיימא לן הדכותב בכל חול ולשון של כל אומה חייב, ומאי גריעא כתב עברית מהן? צריך לומר דאף-על-פי-כן לענין חול-המועד לא אסרו כי אם כתב שהוא מעשה אומן, וחסם כתב לכד כתב אשויית מקרי מעשה הדיטו. ובספר מור וקציעה מאריך בענין זה ודעתו שיש להחמיר גם במשיט"א על-כ"פ-נים בכתב ידו, וסופר, ואינו שנהוג להיות לצבור ולבלו נאה מיוחד לכתיבותיהם שהיה מעשה אומן, לפיכך

שהוא מעשה אומן ואין צריך לשנות כלל: * **ו' (לו) שטר-חוב במועד.** דיכול להתמין לכתוב את השטר אחר המועד. ואם כבר נתן לו המעות (לב) אפילו בפני עדים וקנין, מותר לכתוב, דיש לחוש שמא ימותו העדים ויכפור אחר-כך, וכמו שכתוב סעיף ה גבי מתנות מ"א, וכן הוא בירושלמי: **(לי) והלווה צריך למעות.** בחול-המועד (למ) אפילו שאינו לצורך המועד, אבל כשלווה לצורך אחר המועד אסור. ואם לא ימצא אחר המועד מעות ללוות (לט) מותר לכתוב, דהוי ליה דבר האבד: **(לח) או שאין לו לסופר מה יאכל.** לדעת המגן-אברהם לעיל בסיומן תקמב, (מ) היינו דוקא שאין לו כלל אפילו לחם ומים, ולהיש-אומרים שם, היינו שאין לו כדי צרכו לשמחת יום-טוב: **(לט) לכתוב שטר-מכירה במועד.** כגון שמכר לו קרקע (מא) לצורך המועד (כגון שהיה צריך לחפור שם טיט לתקן תנורו לצורך המועד, וכנ"ל בסיומן תקמ, וכי האי גוונא), וכנ"ל בסיומן תקמט בסעיף יב, אבל כשכמכר (מג) קודם מועד אסור לכתוב במועד אף-על-פי שיש לחוש שיחזור בהן, כמו שטר-אריסות דאסור לקמיה [אם] לא (מג) דהיה לו אונס (מד) או שלא היה לו פנאי לכתוב (מה) קודם מועד, ומשם, דאף שיחזור המוכר או בעל-השדה ליכא פסידא ללוקח או להאריס, (מו) דיכול לקנות שדה או לקבל באריסות במקום אחר. והוא המוכר צריך למעות ואין הלוקח רוצה ליתן לו כל זמן שאין כותב לו שטר-מכירה, נראה דמותר, וכנ"ל לענין הלוואה: **(מ) אבל אין לכתוב שטר אריסות וכו'.** באמת הוא הדין בשטר-מכירה אם מכר לו קודם המועד גם-כן אסור וכנ"ל, אלא משום דלענין שטר-מכירה יכול לצייר היתר כתיבה כגון שמכרו במועד לצורך

שער הציון

(לב) שולחן-עצ"ש שם בראש הספר, דאפילו מעשה הדיט וצורך המועד אינו מותר כי אם כשלא כיון מלאכתו במועד. ואחר-כך מצאתי כדברינו לענין אגירת-שלום בהדיא בספר שבולי-הלוקט סימן רכה, עיין שם: (לג) מגן-אברהם ושי"א, ולא ט"ו: (לד) מגן-אברהם: (לה) ב"ח וט"ו ואלהי רבה ושי"א: (לו) מגן-אברהם: (לז) פרי-מגדים: (לח) כן כתב המגן-אברהם במסקנתו לוי דברי הרמב"ם וכן ברש"י שעל הרי"ף, ובמקדוקיוסוף נוסד בסתמא 'והלווה צריך למעות', ומשמע גם-כן כמו לדעת הרמב"ם, וכן העתיק השולחן-עצ"ש ורש"י (מ) מגן-אברהם ושי"א: (מא) והשולחן-עצ"ש שטים בתחלת חיבורו העתיק לרינא כהמגן-אברהם, דמה שהתירו בשביל פועל היינו שאין לו לפועל כלל אפילו לחם ומים, והכא בענינו העתיק דאפילו יש לו מה לאכול ושכר הכתיבה יהיה לו להרווחה גם-כן שרי, ואישתמטיהה הסוגיא דילפינן שם דין פועל מרין לכלה השני במשנתנו: (מב) מגן-אברהם והגרי"א: (מג) ו' ומגן-אברהם. ובתורת-האדם אריחי הטעם, והוא קד הנחת ירווח המודמן כדברי רש"י ודלא מרין, ולפי דבריו אפשר דאף אם היה לו אונס קודם המועד ולא היה יכול לכתוב, גם-כן אסור, והוא הדין לענין שטר-מכירה, ושלא מוכר בחוב החוספות, וצריך עיין: (מד) אלהי רבה וט"ו ושי"א: (מע) בגרישע: (מה) אף וכאמא כמגן-אברהם: (מז) אף ובכמה מקומות שאין לנו ראייה לכך, ובפרט שבבית-יוסף וכן בדרכי-משה האריך מביאין את הרמב"ן הנ"ל, מכל מקום אי אפשר לחלוק על החוספות כל-זמן שאין לנו ראייה לכך, ובפרט שבבית-יוסף וכן בדרכי-משה האריך מביאין את דבריהם להלכה, והעתיקו ה"ט"ו ואלהי רבה ושי"א: (מו) מגן-אברהם. ולכאורה לא נתייר בשביל המוכר שמא לא יודמן לו קונה אחר כמותו, ואפשר דכשם שאמרינן גבי לוקח שידומן הכי נמי גבי מוכר, (מן) משמע קצת מלשון החוספתא דרבנן אין חוששין כלל שמא יקדמנו אחר, לא לענין אריס ואלא לענין בעל-הבית, והוא הדין בענינו לענין מכר:

הלכות חול המועד סימן תקמה

(מא) שקיבל קודם המועד (רכינו ירוחם): ז (מב) ככל הדברים שמותר לכתוב, אפילו בלא שינוי מותר, וכל מה שאסור לכתוב, (מג) לאפילו על-ידי שינוי (נב) אסור: הגה ובלוחות (מד) של שעה (יג) מותר לכתוב, לפי שאינו כתב המתקיים (כ"י בשם א"ח): ח [*] מ"י ששלחו לשאול ממנו שאלה ואין השליח רוצה להתעכב עד אחר המועד, (מה) מותר לכתובה, יזכן (מו) מותר (נד) להעתיקה, מפני שחשוב דבר האבד: ט (מז) ו"אם שמע דבר-חידוש, (מח) מותר לכתובו כדי שלא ישכח, וכן אם ראה ספר מחודש מותר להעתיקו אם לא ימצא להעתיקו לאחר המועד: י' דינין (מט) בין דיני ממונות בין (נ) דיני נפשות, ומשמתיין ומכין למי שלא קיבל

כ מרדכי בשם הר"ן
 מ' בשם ריב"א
 ל תשובת הא"ש כלל
 נב טו בשם אב"ד
 ה"א-ש"ס הגהות סמ"ק
 מ"א ודמלת חז"ל
 שא"י תמורה י"ד
 ע ברייתא שם במועד
 קס"ד י"ד

באר היטב

מועד, מותר בשניהם, ואם לאו אסור בשניהם, עיין ט"ז: (יג) אסור. מעסק ט' משיש: (יג) מותר. אפשר דה"ה בלוחות (שנ), מ"א: (נד) להעתיקה. שלא ישכחנה, וה"ה אם למע מצעמו דבר-חידוש ניכר לכתוב, וכן הב"ח כתב חיבוריו בחה"מ, ואם יצטרך לכתוב אות גס יכתוב דרך שביירה, ט"ז ומ"א. אבל חשבון התקופות אסור לכתוב, מ"א.

וגאיה הדכל לפי הענין, אם צריך אומן למעשה זו אם לא, ואם צריך אומן לצורך הרכים מותר כ"י ואפילו כשכותב ע"י שוהף מותר שיתקרב, ונראה שגם זה צריך אומן ואסור בחה"מ. ואם יתקן אותה כהריוס אסור משום שאין זה כבוד התורה, כן נלע"ד, אבל סתם כתיבה במלאכה עצמה, מ"מ במלאכת הכתיבה שכתב ט"י ורגלי בה אינשי ט"י מתפירה ובשינוי מועט סגי, ע"ש. וכבר"י כ' תשובת כת"י מהר"י הלוי ממורי"ש שהיה קדמון ושואל שאלות מן השמים ומשביעים לו, ושאל אם מותר פירוש ספוק [אן] הלכה בחה"מ, והשיבו לו: אוהב ה' שצ"ח המצוינים בהלכה שמתדושן חידוש בהלכה ומעמידים אותם על בוירין, אותם שערים נאובים יותר מכל משכנות עקב, וכל אותם החובשים מחשבות וסבורות בהלכה חמורה ובפוסקים החמורים אוהב ונחמד לפני המלך העליון, ואם על אבידת כסף הותר מלאכה בחה"מ, כ"ש וכ"ש שיש לחוש על אבידת המרגלית היקרות שהם סבורות ומחשבות התורה היקרה שיש לכתבם שלא ישכחנו ויאבדו, וכל הכותב אותו מקבל שכר עליהם, זה פירושו לי ושמו כפי אמת. ונראה שאגרת חפציו של אדם שאין בהם דבר האבד אסור

שערי תשובה

[*] מי ששלחו לשאול ממנו כ"י. כשר"ת הדרכ"ו ח"ב סימן שנו כתב שלהשיב תשובה הוא צרכי רבים, ואפילו אינה לצורך המועד מותר לכתוב דכתיבה א"צ אומנות כ"י, והגהת ט"ח שאני שצריך אומן גדול לכתוב כתב למאות ודמה לכתב הספר ושלא תדבק אות באות (זה מסייע למ"ש הפמ"א דמותרות אלו אינו מעשה אומן ומותר, ואם אפשר שאם היתה באמצע התיבה וצריך גרידה וכתיבה לקרב אותיות המרוחקים שנתרחקו ע"י גרידת היתר משם וצריך למשכן או לעבות האותיות כבדי שיתקרב, ונראה שגם זה צריך אומן ואסור בחה"מ. ונראה שהענין הוא שצ"ח המצוינים בהלכה שמתדושן חידוש בהלכה ומעמידים אותם על בוירין, אותם שערים נאובים יותר מכל משכנות עקב, וכל אותם החובשים מחשבות וסבורות בהלכה חמורה ובפוסקים החמורים אוהב ונחמד לפני המלך העליון, ואם על אבידת כסף הותר מלאכה בחה"מ, כ"ש וכ"ש שיש לחוש על אבידת המרגלית היקרות שהם סבורות ומחשבות התורה היקרה שיש לכתבם שלא ישכחנו ויאבדו, וכל הכותב אותו מקבל שכר עליהם, זה פירושו לי ושמו כפי אמת. ונראה שאגרת חפציו של אדם שאין בהם דבר האבד אסור

ביאור הלכה

נכון שלא יכתוב כתיבה נאה באיזה כתב ולשון שהוא, בין משיט"א בין בכתב העכו"ם, כי הכל כתב הוא לכל אומה ככתבה וכלשונוה, עד כאן לשונו. ואף שהעולם נהגו להקל בזה ואין למחות בידן שיש להם על מי שיסמוכו, מכל מקום טוב לחדש לדבריו אם לא לצורך גדול, ובפרט לענין פרקמטיא שאינה אבודה בוודאי נכון למעט לכתוב אודות זה בחול-המועד כל מה שיוכל:

משנה ברורה

המועד, מה שאין כן באירוסות וקבלנות לא שייך לומר שיקבל השדה לצורך המועד, ולהכי שייך תיבת 'אבל': (מא) שקיבל קודם המועד. ולא אמרינן בזה דהוי דבר האבד, וכנ"ל. מיהו, אם נאנס או לא היה לו פנאי לכתוב קודם המועד (מו) מותר אף לענין חכירות וקבלנות. אם שלח שלוחו ליריד, מותר למשלח לכתוב לו איגרת בענין סחורתו,

דכל זה הוי דבר האבד [ח"א], והיינו כשלא כיון מלאכתו במועד: ז (מב) כל הדברים וכו'. היינו המבוארים לעיל בסעף ה או שהוא דבר האבד: (מג) אפילו על-ידי שינוי אסור. פירוש, שעושה שינוי בידו (מח) בשעת הכתיבה, כגון שאוחז הקולמסו (מט) בין גודל לאצבע, או שעושה שורות עגולות או עקומות והכתב עצמו אין בו שינוי, זה אסור, אבל אם יש שינוי בכתב עצמו, כגון שעושה האותיות חתוכות וסבורות באמצעיתן והי"ד עשה אותה עיגול קטן, זהו מותר. וזהו לענין כתיבה מרובע, אבל לענין כתב משיט"א או כתב שלנו, עיין לעיל בסעף-קט"ה: (מז) של שעה. (נא) ואפשר (נ) הדוא הדין בלוחות שלנו. כתב הפרי-מגניים: מה שכותבין בקנה-עופרת על הלוחות מנופצות בסיד וכדומה, אפשר דשרי, עיין שם עור: ח (מה) מותר לכתובה. אפילו אם היא שלא לצורך המועד, (נב) פן לא ימצא אחר-כך על-ידי מי לשלחה: (מז) מותר להעתיקה. שישאר אצלו העתקה כדי שלא ישכחנה: ט (מז) ואם שמע דבר-חידוש. והוא הדין דמותר לשמוע לכתחלה כדי לכתוב. גם אין חילוק בין אם שמע החידוש מאחר או חידשו הוא עצמו, דהרבה זימנין מצוי שאדם שוכח מה שחידש כבר ואינו יכול לחדשו אחר-כך; ואפילו בלא טעם שכחה, כיון שבכל עת ורגע עת מוטל על האדם לעמול בתורה ולחדש בה כפי יכולתו, אין שייך לומר ימתין עד אחר יום-טוב ואז יכתוב החידוש, דאותו זמן יהיה עליו חיוב אחר דהיינו שיחדש אחר-כך חידושים אחרים, ואם יתעכב בכתיבת החידושים שלמד בתוך המועד יצטרך ללמוד שנית מה שלמד כבר ולהזכיר מה שחידש מכבר, וזה יכטלנו מלימוד חידושים אחרים באותה שעה, ואין לך דבר האבד גדול מזה. (נז) והעידו על הב"ח ז"ל שכתב חיבוריו בחול-המועד [אחרונים]. ומכל מקום יזהר (נג) בכתיבת חידושיי שכתוב כתיבת משיט"א, ואם יצטרך לכתוב איזה אות מרובע יכתוב אות שבור, וכנ"ל: (מח) מותר לכתובו וכו'. והחשבון התקופות (נד) אסור לכתוב, דאין זה מוציא מלבו כלום ולא ישכחם. (נה) ספר הצריך לו במועד ללימוד מותר לתקן ולכרוך בעצמו, וכל-שכן על-ידי עכומ"מ, דהוי דבר האבד, (נו) אבל אסור לחקן קונטרס כדי לכתוב עליו אחר המועד. כתבו האחרונים: כל מה שמותר לכתוב, מותר לעשות קולמסו דזוי הצריך לזה. ולשרטט לצורך דברים המותרים נסתפק באליה רבה, ובלקט-הקמח אסור בזה מפני שהשרטוט בא רק ליפוי הכתיבה, ורק בתפילין ומזוזות שאי אפשר בלאו הכי, דאסור בלא זה, שרי: י (מט) בין דיני ממונות. רוצה לומר, דמועד לא הוי כמו שבת ויום-טוב דאסור לדון בהם אפילו נתרצו שניהם, (נז) ובוה שרי אם נתרצו הבעלי-דינים לדון בהם, דאלו לכפות, לפעמים אין יכול לכוף לבעל-דין שיבוא בניסן ותשרי, כדאייתא בחושן-משפט סימן ה, עיין שם: (ז) דיני נפשות. המחבר

שער הציון

(מז) ט"ז ואליה רבה ושולחן-עצמי-שטים: (מח) ט"ז ושי"א: (מט) אף דבתרומת-הדרשן בשם אחד מהגדולים החיד זה, כמובא בבית-יוסף, עס-כ"ז-ה מלשון המחבר כפי מה שביארו ה"ט"ז משמע שנחמיר בזה, ובאמת כיון דעיקר האיסור בחול-המועד משום טורה, כדאייתא בפרק ב, ובוה שי יתור עמל וטורה. ועיין בביאור הגרי"א שכתב מדלא חילק בכתיבה, וכלול גם ענין זה: (י) מגן-אברהם ושי"א: (נא) בית-יוסף: (נב) וכן מצאתי בחידושי ריטב"א שכתב להלכה למעשה, עיין שם: (נז) אחרונים: (נז) תשובת הרשב"א ומובא בבית-יוסף, ועיין בספר מור וקציעה: (נז) פרי-מגניים: (נו) פוסקים: (ז) מחצית-השקל בסימון הקלט:

הלכות חול המועד סימן תקמה תקמו

לו באר הגולה

עליו הדין*: יא מותר (גא) לקבול בשביל (טו) חובותיו בחול המועד:

תקמו דיני אירוסין ונשואין בחול המועד, ובו ה' סעיפים:

א (ב) (א) אין נושאין נשים במועד, לא בתולות ולא אלמנות, ולא מיבמין. (ב) יומותר (ג) לארס, ובלבד שלא יעשה סעודה (ג) (א) אירוסין (א) הארוס בבית ארוסתו (ד) בשעת אירוסין. יומותר לעשות (ה) ריקודין ומחולות. ולעשות סעודת הארוס עם מריעיו שלא בבית ארוסתו, וכן לסעוד הארוס בבית ארוסתו שלא בשעת אירוסין, (ו) מותר: (ז) יומותר להחזיר גרושתו מן (ח) הנשואין: ג' ה"הל מותרים לישא (ז) (ט) בערב הרגל (י) ולעשות סעודה ברגל, בין שער יתוב

באר היטב

ואסור לתקן קונטרס כדי לכתוב עליו אחר המועד, אבל (טו) חובותיו. מי שברח בממון אחרים ומותר לכתוב עליו גזירות הדיינים והרשאה, וטוב לעשות בצנעה, אבל אם הדבר בטוח שיחזור לעירו אסור, רש"ס. וכתב המ"א עליו: ולא ידעתי למה יגרע מפסקי דיינים, ועמ"ש ריש סימן זה ס"א א:

(ב) אין. הטעם משום דאין מערבין שמחה בשמחה, ופשוט דנשואין בלא סעודה נמי אסור, מ"א, ע"ש, עיין בשכנה"ג ובס' גן-המלך סימן ס. מכאן שאסור לעשות ב' חופות מב' אחים או משתי אחיות ביום אחד, וי"א דאפילו בשבוע א' אין לעשות, אבל ב' חופות משני אנשים לשתי נשים מותר דלא שייך עירוב, וכן היה נוהג מורי הר"ר יחיאל לעשות חופת יתום או יתומה עם חופת אחד מבניו ביום א', ועיין ט"ז: (ג) לארס. וכ"ש שמותר לכתוב הנאים לשידוך בחו"ל כנהוג בינינו, אבל הסעודה שרגילין לעשות אחר כתיבת התנאים אסור לעשות בחו"ל, וכ"ש ברגל כשהוא סועד עם הכלה בפעם ראשונה אחר כתיבת התנאים שלנו, ט"ז: (ג) אירוסין. וכתב ט"ז: ונראה דכ"ש סעודת נשואין הראשונה דהיינו שנשא ערב הרגל ולא אכלו שום סעודה עד הרגל דאסור, וכ"מ להדיא בריב"ש שמבאי ב"י, עכ"ל. ועיין ס"ג ובמ"א ס"ק ד: (ז) בערב. דוקא

משנה ברורה

העתיק לשון הברייתא, ומיירי בזמן הבית היה מוטל עליהם לקיים "ובערת הרע מקרבך": יא (גא) לקבול וכו'. היינו בבית-הכנסת. ועיין לעיל סימן תקלט סעיף ג בהג"ה: א (א) אין נושאין נשים במועד. דאין מערבין (ב) שמחה בשמחה, (ג) ואפילו נשואין בלבד בלא סעודה גם-כן אסור. וכתבו האחרונים, דהא דאין מערבין שמחה בשמחה דוקא באדם אחד, אבל מותר לשני בני-אדם, לפיכך מותר לעשות חופת יתום ויתומה או עני עם שמחת נשואי בניו ביום אחד, אכן משני אחים או שתי אחיות או אח ואחות נוהרין שלא לעשות (ג) ביום אחד: (ב) ומותר לארס. דהיינו אפילו לקדש, דבאירוסין לבד ליכא שמחה, וכל-שכן שמותר להתקשר בתנאים לשידוך בחול-המועד, כנהוג בינינו. והסעודה שרגילין לעשות אחר כתיבת התנאים, הט"ז אוסר כלא לענין אירוסין, (ז) אבל שארי אחרונים מקילין בזה דלא חשבי שמחה כדאירוסין, ועל-כ"ל פנים אם אינו עושה סעודה גמורה כי אם מקחת וכדומה (ה) בוודאי אין להחמיר: (ג) הארוס בבית ארוסתו וכו'. רוצה לומר: אימתי אסור לעשות סעודת אירוסין, דוקא אם נעשית בבית ארוסתו וגם בשעת האירוסין, אבל אם חסר תנאי אחד מותר, וכדמפרש לקמיה: (ד) בשעת אירוסין. היינו (ו) כשעושה

שער הציון

(ב) גמרא. ועוד יש שם טעמים, דכתיב "ושמחת בחגך" ולא באשתיך, וגם שמה יבטל על-ידיהוה מפריה ורבייה, דאם נתייר לישא במועד. ישאה כל אחד עד המועד דאז לבו פנוי, וגם על-ידיהוה לא יצטרך להוציא הנוצאות על הסעודה, דיסתפק כמה שהוציא לשמחת יום-טוב: (ג) כן מוכח ברף יח עמוד ב מברייתא דתנא דבי שמואל, עיין שם, וכן כתבו הריב"ש והנימוקי-יוסף. ועיין בכתובות דף מז במהרש"א שם, דאף למאן דסבירא ליה דנשיאת נשים במועד הוא איסור דאורייתא, הוא דוקא נשואין עם סעודה, אבל נשואין בלא סעודה או סעודה בלא נשואין, כגון שהיה הנשואין בערב הרגל הסעודה בלילה, אף למאן דאוסר אינו אלא מדרבנן, וכן כתבו האליה רבה והבגדי-ישעי: (א) השמטתי מה דאיתא בט"ז שבמקצת ספרים כתוב 'בשבוע אחת', כי בביאורי מהרש"ל על הס"ג כתב שהוא שגוה-סופר, דאין סברא שרבי יהודה חסיד יחלוק על הגמרא, עד כאן לשונו. וכוננו למה דאיתא בגמרא דמותר לישא ערב הרגל, אף-ע"ג דנשואין עם הרגל בשבוע אחת שפיר דמי כיון שאינן ביום אחד: (ז) אליה רבה וומר וקציעה, וכן במאמר-מרדכי מפקק על דעת הט"ז: (ה) מאמר-מרדכי, דבזה אין להחמיר. ואפילו בסעודה גמורה הוא דוקא כשעושה בשעת התנאים, אבל שלא בשעת מעשה אין להחמיר כלל, ודלא כט"ז שהפליג להחמיר בזה: (ו) מגן-אברהם ואליה רבה, וכן משמע מהגר"א, ודלא כט"ז: (ז) ט"ז: (ב) דזה אפילו בנשואין שרי, וכדלקמיה בסעיף ג: (ב) כן כתב פתחי-עולם בשם הא"א ובשם תשובת כתב-סופר דהמקיל בזה אין מחויבות אותו, ובאמת המשה שחמא קאמרה דמותר ומשמע כמנהג ישראל שעושין שמחה, ומשמע מינה דכיון דתחלת הנשואין אין מקרי שמחה, גם על-ידי הסעודה לא הוי שמחה: (י) דאף בנשואין אשה חדשה דעת השולחן-ערוך: דאם עשה בערב הרגל מותר לעשות שמחה הוא רק ביום הנשואין, ופשוט דמחזיר גרושתו אין להחמיר, כן נראה לעניות דעתי:

(ב) פרי-מגדים: (ג) וכן דעת המור וקציעה: (ג) כן משמע ממהר"א פרי-מגדים.

פ מרדכי שם בפרק ב בשם אבי העזרי מירושלמי

א משנה מועד-קטן ח' ב מירא דשמואל י"ח ג הריב"ש שכתבה ד שם בשמחה ח' ה ברייתא שם דעיקר שמחה הנשואין ביום ראשון וראו הריב"א בכתובה

לכתוב אף ע"י שינוי, וכל איגרות של שלום ששואל בלשום חבירו או מבשר לו שלומו הרי הוא משמחו ובעבור אותה שמחה התירו לכתוב איגרות הרשות ופירשו כי הם איגרות של שלום, עכ"ל:

[ג] אירוסין. עכ"ש. ועיין במשכנות-זהב שכתב דלפ"ז צריך לפרש לקמן זה ס"א א:

אין. הטעם משום דאין מערבין שמחה בשמחה, ופשוט דנשואין בלא סעודה נמי אסור, מ"א, ע"ש, עיין בשכנה"ג ובס' גן-המלך סימן ס. מכאן שאסור לעשות ב' חופות מב' אחים או משתי אחיות ביום אחד, וי"א דאפילו בשבוע א' אין לעשות, אבל ב' חופות משני אנשים לשתי נשים מותר דלא שייך עירוב, וכן היה נוהג מורי הר"ר יחיאל לעשות חופת יתום או יתומה עם חופת אחד מבניו ביום א', ועיין ט"ז: (ג) לארס. וכ"ש שמותר לכתוב הנאים לשידוך בחו"ל כנהוג בינינו, אבל הסעודה שרגילין לעשות אחר כתיבת התנאים אסור לעשות בחו"ל, וכ"ש ברגל כשהוא סועד עם הכלה בפעם ראשונה אחר כתיבת התנאים שלנו, ט"ז: (ג) אירוסין. וכתב ט"ז: ונראה דכ"ש סעודת נשואין הראשונה דהיינו שנשא ערב הרגל ולא אכלו שום סעודה עד הרגל דאסור, וכ"מ להדיא בריב"ש שמבאי ב"י, עכ"ל. ועיין ס"ג ובמ"א ס"ק ד: (ז) בערב. דוקא

הלכות חול המועד סימן תקמו

בתולדות בין אלמנות: ד (יא) 'מותר לעשות ברגל סעודת ברית (ה) מילה וכן סעודת פדיון הבן: ה *עושה אשה *כל תכשיטיה במועד. *כוחלת ופוקסת (פירוש, יב) מחלקת שערה לכאן ולכאן, רש"י) ומעברת סרק על פניה וטופלת עצמה (יג) בסיד וכיוצא בו, (יד) *והוא שתוכל לסלקו (טו) במועד. (טז) 'ומעברת שיער מבית השחי ומבית הערוה, בין ביד בין בכלי, (יז) ומעברת (י) סכין על פדחתה:

1 התוספת שם
2 משנה טו ברייתא
שם ט"ו הרמב"ם בסוף
1 ודסביא ח"ה דתנא
קמא לא פליג ארבי
יהודה כ"ש תש
בבביתא

תקמו דין מי שמת לו מת בחול המועד, וכו' סעיפים:

א *חול המועד אסור בהספד ותענית. לפיכך אין מניחין את המטה ברחוב, שלא להגיל את ההספד. (א) 'ומטעם זה אין מוליכין את המת לבית-הקברות עד שיהיה הקבר מתוקן: ב ינשים מענות, דהיינו שכולם עונות כאחת, אבל לא מקוננות, דהיינו שאחת מדוברת וכולן עונות אחריה, ולא מטפחות, דהיינו להכות כף על כף. נקבר המת, אף לא מענות: ג [*] יכל שלשים יום לפני המועד (ב) אסור להספיד

א משנה מתוך-סוף
כ"ז ב גימטריא
ג משנה שם
ד משנה שם ח' ואפילו
בחינם כשמאל שם,
טור בשם הראב"ד
והרא"ש והרמב"ם
בפרק 1

באר היטב

בשחרית ולא בעי"ט סמוך לחשיכה, מהרי"ט בחידושי כתובות על הרי"ף. ובכנה"ג כתב דהעולם נוהגין לישא אשה בעי"ט אפילו בערב סמוך לחשיכה. והמ"א כתב דבמדינתנו נוהגין לישא אשה ע"ש סמוך לחשיכה אבל בעי"ט לא נהגו לישא אשה כלל, ע"ש הטעם, ולכן אין לשנות המנהג: (ה) מילה. (ו) אפילו מילה שלא בזמנו מותר לעשות סעודה בח"ה, וה"ה בסדיון הבן אפילו שלא בזמנו, דלא חשיבי שמחה אלא סעודת נשואין לבד, ודוקא בחול-המועד אבל ביו"ט אסור, כ"כ בא"ז: (1) סכין. כלומר, שמעברת השיער בסכין:

שערי תשובה

בש"ע סעיף ג היינו סעודה שניה כו'. ע"ש, ועיין באה"ע סימן סד בח"מ וכו"ש שם ס"ק ז בשם הרשב"א והרשב"א בזה, וע"ש בס' בית-מאיר סימן סב וסימן טד:

[*] כל ל' יום לפני המועד כו'. עיין מה שכתבתי בתשובה שהדפסתי בסוף קונטרס מספד רב וגם בספרי שו"ת בית-אפרים סוף חלק י"ד שיש מקום לחלק בין בחינם לבין בשכר, ושם ממהתי על החילוק המבואר בש"ע בין מת

אלא סעודת נשואין לבד, ודוקא בחול-המועד אבל ביו"ט אסור, כ"כ בא"ז: (1) סכין. כלומר, שמעברת השיער בסכין:

משנה ברורה

אלא תחלת הנשואין, ואף-על-פי שמשמחין בסעודת הנשואין כל שבעה שרי, ומשמע דאפילו בלילה (ז) שרי לעשות סעודה, שהוא יום אחר. ועיין במגן-אברהם דעתו דהלילה נגדר אחר היום ואסור לעשות סעודה הראשונה (טו) בלילה, וכתב דמטעם זה נהגו שלא לישא בערב הרגל; אכן בשעת הדחק, (טז) כתב האליה רבה והמור קציעה דמותר לישא ערב הרגל ולעשות סעודה בלילה: ד' (יא) מותר לעשות וכו'. ואין נפקא-מינה בין היו בזמנן ובין שלא בזמנן, דלא חשיבי שמחה אלא סעודת נשואין ואירוסין בלבד [אחרונים]:

ביאור הלכה

* עושה אשה וכו'. בנגמרא איתא דכל הני תכשיטין בין בילדה בין בזקנה שרי, דאף זקנה רצונה בטבעה להתקטש. ועיין בפרי" מגדים שכתב דאף בשאין לה בעל [פ"ז]. אכן לענין סיד משמע במנא דלא שייך כי אם בילדה, וכן נראה גם מפירוש המשנה הרמב"ם שם: * כל תכשיטיה במועד. שזה צורך הגוף הוא וכענין אוכל-נפש, ולפיכך עושה כדרכה בלא שנינו ובסירחא רבה [הרשב"א]: * והוא שתוכל לסלקו במועד. המחבר העתיק לרינא שיטת הרמב"ם וסמ"ג להחמי, מכל מקום לאו דבר ברור הוא, שמצאתי לכמה ראשונים דסבירא להו דרבי יהודה פליג על רבנן והלכה כרבנן דאף אם לא תוכל לסלקה במועד גס-כן מותר, והוא הרי"ף גיאות המובא במגיד-משנה

ה (יב) מחלקת שערה. ויש שפירשו, שעושה כמין עבותות. והתוספות פירשו, שנותנת חוט של בצק על פניה כדי להאדים הבשר: (יג) בסיד. להשיר השיער ולעזן הבשר: (יד) והוא וכו'. אסיד קאי: (טו) במועד. הטעם, שכל שהיא טופלת בסיד מצירה היא שניווול הוא לה, אלא כיון ששמחה הוא לה שתסלק הסיד, על-כן מותר מפני שמחת יום-טוב שתהיה אחר-כך: (טז) ומעברת שיער מבית השחי וכו'. אבל מראשה אסור גילוח ותספורת בחול-המועד כאשר כמו באיש [הגרא"ם ופמ"ג]: (יז) ומעברת סכין. כלומר, שמעברת השיער בסכין:

א * ומטעם זה אין מוליכין וכו'. רוצה לומר, כרי שלא ישתהא המת ברחוב ויבואו להספידו: ג (ב) אסור להספיד וכו'. שאין המת משתכח מן הלכ (ב) עד אחר שלשים יום, ואי יספידו פחות משלשים יום לפני הרגל יבוא על-ידי-זה לבכות ולהצטער ברגל, דעדיין לא שכחו. ואפילו אם המספיד אינו נוטל שכר עבור זה (ג) רק בחינם לשם מצוה, גס-כן אסור.

שער הציון

(7) כן משמע בבית-יוסף שהוא מקור דין זה, עיין שם שהוכיח כן מתשובת הריב"ש. ומה שכתב ב"ש בשם הריב"ש היפך זה, תמחו עליו כמה אחרונים, ויש שכתבו שטעות-סופר הוא וצריך לומר 'הרשב"א', וגם זה אינו נכון, דהלא בבית-יוסף הביא בשם הרשב"א בתשובה אחרת להקל בזה ועלה קסמין בבית-יוסף, ומאין יצא לו בפשיטות לסמוך על תשובה אחרת המחמרת [אכן זה קצת פלא, שתשובה זו שהביאה בבית-יוסף בשם הרשב"א להחמיר בענין זה כתובה את בנות בשלטי-גבורים סוף כתובות בשם הרשב"א, והיה ניחא בזה שלא היו סתורות דברי הרשב"א להדרי. ויותר נראה שטעות-סופר הוא בשלטי-גבורים וצריך לומר 'הרשב"א', כי מהריב"א בחידושי למועד-קטן דף ז עמוד ב מוכח קצת דסבירא ליה דהנושא ערב הרגל מותר לעשות הסעודה בלילה; ויש לדחותו וקאי רק לעט ולעטוב של פריה, וגם דרוקא סעודה מיוחדת לשם נשואין אסור וכלל בשערת רגל, ולכן חשמונאי את דברי הס"ז: (19) עיין בדבריו דעתו בעצם איסור הנשואין במועד שהוא דאורייתא, ולכן החמיר שלא לעשות הסעודה בלילה שהוא חשש דאורייתא. והאליה רבה ובגריי"ע דחו דבריו, דסעודה בלי נשואין הוא רק איסור דרבנן לכולי עלמא. והחמיר-משה דחה דבריו מטעם אחר, ומצות עשה של שמחה אינו נהג בלילה הראשונה, מהא דפסחים דף עא. ועיין בשאגת-אריה סימן ק"ד שהוא גס-כן מסיק דבלילה אינו אלא מרובנו, ואם-כן אתי שפיר הכרעת הבית-יוסף דאין להחמיר בזה: (20) וכן מוכח מחידושי ריב"א: (ב) גמרא: (3) ס"ז, היינו לדעת שמואל דפסקו כמה ראשונים כמותה. ובאמת לפי מה דחביא בבית-יוסף בשם הרמב"ן דאף הוא מודה במת תוך ל' לרגל שמותר להספידו אף דסבר דטעם המשנה הוא כרב, אין ראייה מהשולחן-ערך דפסק כשמואל, ואף הא דסעיף ג וסעיף ד ניהא לדעת הרמב"ן גס-כן, עיין שם טעמו בתורת-האדם. אכן באמת רוב ראשונים פסקו כשמואל, הלא המה הרמב"ם והראב"ד והסמ"ג והרא"ש והרשב"א [והגמ"מ] וי"ט העתיק גס-כן דברי הראב"ן, ובאשכול משמע גס-כן שמדד להורות כשמואל, והפוסקים כרב הוא רק הרי"ף בן-גיאות והתוספות והרמב"ם והרשב"א:

הלכות חול המועד סימן תקמו

לט

באר הגולה

ה כפירוש הראב"ד
 ו כ"ח זקוף מהירושלמי
 ז ש פ ס משנה שם כ"ד
 ט ה"א"ש שם בשם
 ה"א"ב"ד מירושלמי
 י ב"ריתא שם כ"ו
 כ ה"א"ש שם כ"ז
 ה"א"ב"ד מהא דאבי
 בעובדא דרב ספרא

(ג) * על המת שמת לו לפני שלשים יום (ד) קודם המועד. *יאפילו אם יש לו הספד בלא זה, כגון שמת לו מת בתוך שלשים (ה) *שמותר לספדו, אפילו מת ערב הרגל (ו) אסור להספיד עמו על המת שמת לפני שלשים יום קודם המועד: ד מי שבאה לו (ב) שמועה בתוך שלשים יום קודם הרגל (י) יראה לי שמותר לספדו, ואף-על-פי שהיא רחוקה: ה יראה לי שמה שאנו נוהגים בתשלום השנה לספוד המת (ח) ולהזכיר נשמתו (ט) אינו (ג) בכלל זה ומותר לעשותו (י) בתוך שלשים לרגל: ו *אין קורעין על המת בחול המועד (יא) אלא לקרוביו *שהם חייבים להתאבל עליו, *וכן (יב) על (ג) חכם או על אדם כשר או אם עמד שם בשעת יציאת נשמה. (יג) ועל קרוב שחייב להתאבל עליו ועל חכם קורע *אפילו אינו בפניו אלא שבאה לו שמועה במועד (יד) אם הוא בתוך שלשים יום, ועל אדם כשר אינו קורע אלא-אם-כן ידע בין מיתה לקבורה. הגה (טו) ויש חולקים. ונהגו (יז) בני (ז) [ז] אשכנז שלא לקרוע במועד כי אם על

שערי תשובה

באר היטב

לפני שלשים, שאין זה כוונת הרמב"ן בה"א. ועתה ראיתי בשבות-יעקב ח"ב סימן כה כתב דרוקא על מחו דמירר לביה טובא כו', אבל אם אינו מתו אלא שמספידו בשביל כבוד תורתו אינו מתעורר ההספד כלבו כ"כ ולא חיישין. ועוד י"ל, דכבוד התורה דוחה כבוד הרגל כו', ע"ש, והדברים צ"ע, וקשה לעשות מעשה בזה אם לא במקום שנראה שיש צורך שעה כמ"ש בחשובה שם: [ז] אשכנז. עב"ט. וכתב המשנה למלך פ"ק אי מהלכות אבל: על אדם כשר או שעמד בשעת יציאת נשמה (נראה שר"ל לדעת המאמר בי"ד סימן שם, אבל הרמ"א שם כתב שנהגו כה"א דגם באדם כשר אינו חייב אלא כשעומד בשעת יציאת נשמה, ע"ש) אינו קורע כלל אפילו אחר הרגל, הואיל ונחתה ידחה, ע"ש, מיתה ולא שעת אבילות אלא יקרע אחר המועד, מהר"ם מלובלין סימן ע"ד:

(ב) שמועה. דהוי ליה כאלו מת תוך למ"ד יום: (ג) בכלל. שהרי עיי' פוסקים האבילות שולבשין אח"כ לבנים, ב"י. וכתב לכוש י"ד סימן שמו דאנו נוהגים להזכיר אפילו פעם ראשון אפילו בתוך הרגל: (ג) חכם. ששואלים אותו דבר-הלכה בכ"מ ואומר, אפילו אינו יודע לישא וליתן בה, נ"י; ואין בזמננו ת"ח כזה, מ"א: (ז) אשכנז. היינו אשכנז ממש, אבל בפולין נהגו לקרוע על כולם, מ"ב סימן עב, מ"א. ואף באשכנז בשמועה קרובה שהיא רחוקה אחר הרגל קורעין, אבל רחוקה אין קורעין אף על אביו ואמו, וסכמת אחרונים. ועיין בי"ד סימן שם. ואם מת אביו וקבר בי"ט אין לקרוע בה"מ שאינו לא שעת

ביאור הלכה

משנה ברורה

והאור זרוע המובה כהגהות אשר"י, וכן הוא דעת האשכול וכן מצד כריטב"א להקל. ועיין בהג"א דמקור הרמב"ם הוא מירושלמי, ושיתת הפוסקים המולין הוא כפשטיה דתלמודא דילן, ובפירוש המשנה להרמב"ם גס-כן פסק כרבנן להקל, ורק בחיבורו חזר בו ונקט שיטת הירושלמי דלכולי דוקא בחופו זה מותר:

* על המת שמת לו לפני שלשים יום קודם המועד. משמע מלשון זה דאפילו הוא עדיין תוך שלשים יום למיתתו, מכל מקום כיון שמוזמן ההספד עד הרגל הוא פחות משלושים יום, אסור. ועיין ביורה-דעה סימן שמו בפתחי-תשובה שם * שמותר לספדו, אפילו מת ערב הרגל. ואם אחר חצות וכן בערב-שבת, צריך עיין אי מותר להספידו, דאפשר דכמו שאין אומרים צידוק הדין בערב-שבת וערב-יום-טוב אחר חצות, כמבואר ביורה-דעה סימן תא, כן הוא לענין הספד, אם

(ג) ואין נפקא-מינה בין אם המספיד הוא אדם אחר או אחד מן האנשים שמוטל עליו אבילותיו: (ג) על המת שמת לו לפני שלשים וכו'. ואפילו (ז) על תלמיד-חכם שמת. ובתשובת עולת-שמואל מתיר לעשות הספד על אדם גדול אפילו על שמועה רחוקה אם לא היה שעת-הכושר מקודם, וכן מצדד בנחל-אשכול, עיין שם. ועיין בשערי-תשובה: (ד) קודם המועד. וקודם ראש-השנה ויום-כפור אי חשיב כרגלים לענין זה צריך עיין [פמ"ג], ובישועות-יעקב מיקל בראש-השנה ויום-כפור. ועיין בתורת-אדם כמה שמביא משם רב נסים גאון שבהודש אלול מותר: (ה) שמותר. לפני שהוא לו חדשה והמירות קבוע לו בלבד ואינה מתוספת

בשביל ההספד, וזה מותר (ה) אפילו אם המספיד נטל שכר, ואפילו על שאר כל אדם שאינו תלמיד-חכם: (ו) אסור להספיד עמו וכו'. דעל-כ"ל-פנים על-ידי-זה מיתוסף לו עוד צער במועד: ד' נראה לי שמותר לספדו. דהמרירות כבר קבוע בלבו בלא ההספד, ודינו כמת בתוך שלשים יום קודם הרגל שמותר להספידו קודם הרגל: ה' ולהזכיר נשמות. ואין זה (ו) מה שנוהגין להזכיר נשמות ביאל מלא רחמים, שזה אף ברגל עצמו מותר ואינו הספד אלא שמתפללין עליהן: (ט) אינו בכלל זה. דאדרבה, דעתו להפסיק על-ידי-זה אבילותו, (י) שהרי קודם לכן לובשים שחורים ואחר-כך מסירן אותם ולובשין לבנים [ב"י]: (י) בתוך שלשים לרגל. אבל במועד גופא בוודאי אסור להספידו (ב) אף באופן זה: י' (יא) אלא לקרוביו. אבל מי שאינו חייב ורוצה לקרוע מפני הכבוד, אסור. ואפילו לקרוביו, דוקא אם מת בחול-המועד, (ט) אבל אם מת ביום-טוב אין לקרוע במועד עד אחר יום-טוב, דההיא שעתא לאו שעת חימום ולא שעת שמועה הוא: (יב) על חכם. ששואלין אותו דבר-הלכה בכל מקום ואומר, ואפילו אינו יודע לישא וליתן בה; ואין בזמננו תלמיד-חכם כזה [א"א]: (יג) ועל קרוב וכו'. השתא מפרש ואזיל את דבריו הקודמין: (יד) אם הוא בתוך שלשים. אבל אם הוא לאחר שלשים אינו קורע במועד אפילו על אביו ואמו יו"ד סימן ס"לא כש"ך שם: (טו) ועל אדם כשר וכו'. ואם עמד לשעת יציאת נשמה חייב לקרוע אפילו באיננו אדם כשר. ועיין ביורה-דעה סימן שם סעיף ו בהג"ה שנהגו להקל אפילו באדם כשר, אלא-אם-כן עומד עליו בשעת יציאת נשמה: (טז) ויש חולקין. דסביב להו דאין קריעה כלל בחול-המועד. ובני אשכנז נהגו לעשות פשרה בין אלו שתי הדעות ומחלקים בין אב ואם ובין שאר קרובים, ועל זה סיים רמ"א דבמקום שאין מנהג מבורר יש לקרוע על כולם, דמעיקר הדין הלכה כדעה הראשונה: (יז) בני אשכנז. היינו אשכנז ממש, אבל בפולין נהגו לקרוע על כולם [אחרונים]:

שער הציצין

(ג) פרי-מגדים: (ז) מטעם דאין בזמננו דין תלמיד-חכם. כן משמע מפרי-מגדים. וטעם המקילין, דנהי דאנו תופסין זה לענין שלא להקל אף במועד עצמו, דמדינא דגמרא הוא מותר בתלמיד-חכם, על-כ"ל-פנים שלא להחמיר אף קודם הרגל שמא יבוא לעורר צער במועד, בוודאי אף כזה אנו מחזיקין להן לתלמידי-חכמים: (ה) פרי-מגדים ופשוט: (ו) ואין זה דומה למה שהולקין על הקבר ומזכירין נשמות ואומר שם 'אל מלא רחמים', שזה היה בכלל הספד שאסור, ודוקא לאחר תשלום השנה מותר, שעל-ידי-זה מפסיק האבילות [כ"ז פמ"א], ומכרמוהו שגם כזה נוהגין העולם להקל לילך תמיד אף לפני הרגלים: (ו) משמע לובשים שחורים עד תום י"ב חודש, ואין זה בכלל קריש שפסטיב ר"ב משום אבילות, ויש שמסירין השחורים גס-כן [י] בי"א חודש [פמ"ג]: (ב) פשוט, וטעות-סופר נודמן בזה בפתחי-עולם: (ט) אחרונים:

הלכות חול המועד סימן תקמו תקמח

אביו ואמו, ועל שאר המתים קורעים לאחר המועד (מהרי"ל ותה"ד סימן רפח), ובמקום שאין מנהג יש לקרוע על כולם: ז (יח) לאין חולצין כתף אלא קרוביו של מת המחווייבים להתאבל עליו, או על חכם: ח ימברין בחול המועד, והוא שלא יברו ברחבה אלא קרוביו של מת. ולא יברו האבל בתוך ביתו אלא על מטות וקופות, לפי שאין כפיית המטה ברגל כלל: ט על החכם מברין הכל בחול המועד בתוך הרחבה כדרך שמברין את האכלים, שהכל אכלים עליו: י (יט) עושיין כל צרכי המת בחול המועד. גוזזין שערו ומכבסים כסותו יעושיין לו ארון בחצר שבו המת כדי שיהא ניכר שהוא לצורך הבית. ואם לא היו להם נסרים, זמביאים קורות ונוסרים מהם נסרים (ה) (כ) בצנעה בתוך הבית, וזאם היה אדם מפורסם (כא) עושיין אפילו בשוק, (כב) אבל אין כורתין (ו) עץ מן היער לנסור ממנו נסרים לארון, (כג) ואין חוצבין אבנים לבנות בהם קבר. ושבמקום שהיהודים מעט דרים במקום אחד והכל יודעים כשיש מת בעיר, הכל חשוב כמפורסם: יא אין חופרים כוכין בחפירה וקברות בבנין בחול המועד (כד) להיות מוכנים למת שימות, אבל מחנכין אותם, שאם היה ארוך מקצרו או מאריכו או מרחיבו: יב אין לתלוש (י) עשבים ועפר בחול המועד בבית הקברות כמו שנהגים לעשות בחול: (כז) דין צידוק (ח) הדין במועד, עיין ביורה דעה סימן תא סעיף ו):

תקמח דיני אבילות בחול המועד, ובו כ' סעיפים:

א הקובר את מתו (א) בתוך הרגל (ב) (ב) לא חל עליו אבילות (ג) ברגל, אלא לאחר הרגל

באר היטב

(ה) בצנעה. ואם א"א בצנעה עושיין בפרהסיא, ומיהו דוקא בפרהסיא דלגבי ישראל אבל בפרהסיא דלגבי א"י לא, אפילו בדלא אפשר, ת"י, כנה"ג, מ"א. ועיין סימן תקכו ס"ק יד: (ו) עץ. אבל מותר לקרן הדס, ומשמע אפילו באדם מפורסם, ואפילו אין להם עצים אחרים, אסור, מצאתי בתשובת מהר"ם טראני שהאריך על פסוק זה ומסיק דמירי שילקטן לצורך בדיק, אבל מה שתולשין אתר קברות המת זכר לתחיה שרי, ע"ש: (ז) הדין. ואסור נמי לדרוש עליו אלא לחכם בפניו, ומכ"ש ביי"ט דאסור, מ"א: (ח) לא. ומ"מ הנר שרגילים להדליק כל שבעה ידליק תיכף, ואין זה תלוי במה שהרגל מבטל האבילות או שאינו חל עד אחר הרגל, רק שידליק

שערי תשובה

הביאו מה"כ: [ב] לא חל. עכ"ט. וע"ש בתשובת נ"ש כ"ס הגאון מהר"ש שפירא שכתב שהכל יודעים שהוא לצורך המת, משא"כ ארזים שיסברו שקצצו לצורך מיהו ע"י א"י יש להתיר כיון דצורך מצוה, עו"ט תקמ"ג. וכנה"ג כתב משם ת"י דהיא דא"א בע"א מותר לקרן המחובר: (י) עשבים. כתב א"ז: מצאתי בתשובת מהר"ם טראני שהאריך על פסוק זה ומסיק דמירי שילקטן לצורך בדיק, אבל מה שתולשין אתר קברות המת זכר לתחיה שרי, ע"ש: (י) הדין. ואסור נמי לדרוש עליו אלא לחכם בפניו, ומכ"ש ביי"ט דאסור, מ"א: (י) לא. ומ"מ הנר שרגילים להדליק כל שבעה ידליק תיכף, ואין זה תלוי במה שהרגל מבטל האבילות או שאינו חל עד אחר הרגל, רק שידליק

משנה ברורה

המועד (טז) חופרין אפילו בתחלה בתוך המועד: יב (כה) אין לתלוש וכו'. באילה רבה כתב דזה מייירי שלקטן לצורך בית הקברות, אבל מה שתולשין אתר קברות המת זכר לתחיה שרי. ובספר מאמר-מרכזי מפפקל על זה וכתב דפשטיות השולחן-ערוך אינר-כן, וכן המנהג שלא לתלוש בחול-המועד: (כו) דין צידוק הדין במועד. כשאין אומרים צידוק הדין (יז) אין אומרים גם-כן שבחו של מת, דהא נמי מרגיל ההספד, ואם-כן אסור לדרוש עליו אלא לחכם בפניו, וכל-שכן ביום-טוב דאסור. ובדומנו אין דין תלמיד-חכם, וכנ"ל במשנה ברורה סעיף-קטן יב. (יט) המתענה תענית חלום בחול-המועד צריך למיחב אחר המועד תענית לתעניתו, וטוב שיהיה אחר איסרו חג:

ז (יח) אין חולצין כתף וכו'. ועיין ביורה דעה סימן שמ סעיף יז בהג"ה דעכשיו לא נהגו לחלוץ כתף כלל ואפילו בחול: י (יט) עושיין כל צרכי המת וכו'. ותופרין תכריכין (י) אפילו מעשה אומן: (כ) בצנעה בתוך הבית. ואם אי אפשר בצנעה עושיין בפרהסיא, ודוקא בפרהסיא דלגבי ישראל, אבל בפרהסיא דלגבי עכו"מ לא, אפילו בדלא אפשר: [מ"א], והאליה רבה מיקל אף לגבי עכו"מ היכי דלא אפשר: (כא) עושים אפילו בשוק. שהכל יודעים שהוא לצורך הדס, שהכל יודעין שהוא לצורך המת להעביר הסרחון, מה שאין כן ארזים יסברו שקצצו לצורך בנין, ואפילו באדם מפורסם אסור. אכן היכי דהא אפשר בענין אחר, (יג) יש אומרים דמותר לקרן אף מהמחובר ואפילו לאדם שאינו מפורסם, ועל-ידי עכו"מ בוודאי יש להתיר: (כג) ואין חוצבין אבנים. רוצה לומר, כן ההר, (יג) אבל אם הם חצובין כבר ורוצה לחלקן ולעשות מהן קבר, דינו כמו נסירת הקורות וכנ"ל: יא (כד) להיות מוכנים. שהיה (יד) דרכן לתפור כוכין להיות מזומנים (טו) לצורך מתים שימותו, דשירחא יתירא היא, אבל לצורך המועד לקבור בו מת בתוך

שער הציון

(י) פריימגדים בשם דרכי-משה: (יב) מגן-אברהם, ואפילו ביום-טוב שני מותר: (יג) מגן-אברהם בשם ת"י, וכן העתיק האליה רבה: (יד) פוסקים: (טז) ויחינו בתסם, אבל במפרש למי חוצב, אין חוצבין לגוסס קבר עד שימות אפילו בחול, כי היכי דלא ליחיד מוליה, וכמבואר ביורה דעה סימן שלט (ביבכי יוסף): (טז) כן הוא דעת הטור ושולחן-ערוך דסתמו כן להלכה. ודע, דאף הראב"ד והרד"ק שאוסרין לחפור אף לצורך המת שמת כבר, היינו דוקא חפצית כוכין שהם חוקקין בכותלי המערה שדומה לבנין, וכל-שכן קבר שהוא בבנין כגון ממש, אבל קברות שהם בחפצית קרקע כמו שאנו נוהגין, אף לדעת האוסרין מותר [פוסקים]: (יז) מגן-אברהם ושי"א. ועיין בפריימגדים שמסתפק לענין תלמיד-חכם ביום-טוב, אף דהספד אסור, אפשר ולדרוש בפניו מותר, והגאון רבי ברוך פריימקל מסכים דאסור: (יח) פריימגדים: (יט) פוסקים: (כ) אחרונים:

הלכות חול המועד סימן תקמח

ח בתיאור שמ ט"ו ט"ז

פי שאין אבילות נוהג במועד (י) (י"א) אנינות נוהג בו, שאם מת לו מת בחול-המועד אסור בדברים שאונן אסור בהם. ואם מת ביום-טוב (י"ב) ואינו רוצה לקבורו בו ביום אין עליו דין אנינות, אלא-אם-כן צריך להחשיך על התחום להכין לו צרכי קבורה אז חל עליו דין אנינות (ט"ז) משעה (י) שמחשיך. אבל אם מת ביום-טוב שני (כ) והוא רוצה לקבורו בו ביום, או ביום-טוב ראשון ורוצה לקבורו על-ידי אינו-יהודי, (כ"א) חל עליו אנינות: ו ה"ף-על-פי שאין אבילות ברגל, אם מת לו מת ברגל מתעסקים בו ברגל לנחמו, ולאחר הרגל כשיכלו שבעה למיתת המת, אף-על-פי שעדיין לא כלה האבילות, (כ"ב) מלאכתו נעשית על-ידי אחרים (כ"ג) בבתיהם, ועבדיו עושים לו בצנעה *כתב (ט) (כ"ד) ביתו,

באר היטב

המועדים, מ"א: (י) אנינות. שאסור בכשר ויין, עי"ד סימן שמא: (י) שמחשיך. וכתב המ"א: אבל בליל י"ט שני חייב בכל המצוות, דדוקא ביום שני כתב הרא"ש דכחול שריא רבנן אבל בלילה שלפניו לא, וכ"ש לדידן שנוהגין לעשות צרכי קבורה ע"י א"י דחייב בלילה, וכ"כ מהרי"ל. היכא דמת לו מת בשמ"ע מותר לקדש בליל ש"ת, אבל ביום כו"ע מודים שפטור, אך לא יאמר ההגדה כפסח כיון דאית בה מדרש

מור"ם מלובלין, וכ"כ בדרישה ב"ד סימן שמא וכ"פ ט"ז, דלא שר"ך שם, ע"ש. ומשמע דביום אפילו אינו רוצה לקבורו עתה חל עליו דין אנינות. דכחול שריא רבנן, ומיהו נ"ל דאם א"א לקבורו מחמת איד הא"י או מחמת אונס אחר לא חל עליו דין אנינות, ומשמע מתשובת מור"ם דאסור לעלות לתורה, עכ"ל, ע"ש: (ט) ביתו. ושותף של אבל שמת לו מת כ"ט פסק הגאון מהר"ם מפראג לאסור כמו בשאר

משנה ברורה

ומכל מקום לענין לעלות לתורה ברגל לצרפו למנין הקראים, נראה דלכתחלה אינו כדאי: ה' (י"ז) אנינות נוהג בו.

ביאור הלכה

* בתוך ביתו. ועיין במה שכתבנו בשם החכמת-אדם. והנה אף דבאליהו זוטא משמע דמסקנתו למעשה כמו זקנו הגאון

שאסור בכשר ויין וכל הדינים השייכים לאנינות, עיין ביורה-דעה סימן שמא: (י"ח) ואינו רוצה לקבורו. שהנכרים (י"ג) אינם רוצים לקבורו: (ט"ז) משעה שמחשיך. אבל לא מקודם, וגם דוקא אם הוא מחשיך, אבל אם אינו מחשיך, אף-על-פי שהוא סמוך לערב חייב בכל המצוות. וכתב המגן-אברהם: דוקא (י"ג) בשעה שהוא מחשיך, אבל בליל יום-טוב שני חייב בכל המצוות, דדוקא ביום של יום-טוב שני אמרינן דכחול שויהו רבנן אבל לא בלילה שלפניו, כיון שאין דרך לקבור בלילה, ולפי זה היכא דמת לו מת בשמיני-עצרת מותר לקדש בליל שמחת-תורה ולברך 'המוציא' וברכת-המזון: (כ) והוא רוצה לקבורו בו ביום. לאו דוקא, אלא רוצה לומר כל שהיכולת (י"ד) בידו לקבורו, ולאפוקי אם אי אפשר לקבורו מחמת חג העכו"ם או אונס אחר, (ט"ו) לא חל עליו דין אנינות. ועיין לעיל בסימן ע"א במשנה ברורה סעיף-קטן י"א: (כ"א) חל עליו אנינות. ואונן ברגל אסור בדברי-תורה, שהוא אסור בשמחה, ופיקודי ה' ישרים משמחי לב, וכל-שכן שאסור לעלות בתורה [מגן אברהם, ע"ש]. והנה מדבריו משמע דאף בשעה שאינו רוצה לקבורו, וביום-טוב ראשון או כגון בלילה שאין דרך לקבורו, אפילו הכי אסור בדברי-תורה. ועיין ברגל מרבכה שמשגיג על זה, (ט"ז) דכיון שאז אין דין אנינות עליו למה יהא אסור בדברי-תורה, וכן מפקפק על זה בספר בגדי-ישע, עיין שם: (כ"ב) מלאכתו נעשית על-ידי אחרים וכו'. אפילו בדבר שאינו אבד, דבדבר האבד מותר על-ידי אחרים אפילו בביתו ואפילו בימים הראשונים שאחר הרגל, וכדאיתא ביורה-דעה סימן שפ סעיף ה'. ועיין בלבוש שכתב דאם הוא דבר האבד מותר לעשות בעצמו, (י"ז) ובמאמר-מרדכי מפקפק עליו, עיין שם ה"טעם. אכן אם לא יוכל לעשות על-ידי אחרים והוא דבר האבד, אפשר דבענינו יש לסמוך על היש-אומרים המובא שם בהג"ה: (כ"ג) בבתיהם. אף דגם בכל אבל גם-כן מלאכתו נעשית על-ידי אחרים בבתיהם, כדאיתא ביורה-דעה שם סעיף י"ח, אכן התם דוקא בקבלנות ובאופן שקבלו המלאכה קודם שנעשה אבל, והכא מותר אפילו בימי אבילות [כ"מ מהגר"א]: (כ"ד) ביתו. ושותף של אבל שמת לו מת ביום-טוב, פסק הגאון מהר"ם מפראג לאסור [לפתוח חנותו] כמו בשאר אבילות ורוצה לומר, דצריך להמתין שלשה ימים אחר יום-טוב כמו דנהגין בשאר אבילות לענין שותף, כדאיתא שם ביורה-דעה סעיף כ"א באחרונים, עיין שם]. כן כתב הבאר-היטב בשם אליהו זוטא, אכן בחכמת-אדם הלכות אבילות כלל קסט דין ב הביא בשם אליהו רבה להקל, דהיינו אם מת ביום ראשון דחול-המועד, מותר להשתותף לפתוח חנותו תיכף אחר יום-טוב, ועיין שם בחכמת-אדם שדעתו אפילו מת

שער הציון

(י"ג) מגן-אברהם, והוא אזיל לשיטתו במה שכתב באסוף-קטן ח ב'ביום-טוב שני אפילו אינו רוצה לקבורו חל עליו אנינות דכחול שויהו רבנן, ואם-כן על-כרחי דה קאי על יום-טוב ראשון, וביום-טוב בלילה אסור לקבורו על-ידי ישראל, ומה תלוי ברצונו? לכן פירש העכורים אינם רוצים לקבורו. והנה מפורשים משמע דכונת המגן-אברהם דאם יכול להשיג עכו"ם לקבורו אך שהוא ממאן בזה, חל עליו לכתוב כלי-כיתו, ולעיתו דעתי לא נהיא, דהא טעם הרא"ש דלהכי בנקבר על-ידי עכו"ם חל אנינות משום דצריך להמציא לו ארון ותכריכין, ואם-כן בזה שממאן לקבורו על-ידי ממלא אין צריך להכין צרכי קבורה ואין חל עליו אנינות, ומה שהביא ראייה מסעיף-קטן ח אינו ראייה, דשם הלא מיירי ביום-טוב שני דכחול שויהו רבנן, מה שאין כן בזה דמיירי ביום-טוב ראשון. וכונת המגן-אברהם נראה פשוט כמו שפירשתי: (י"ג) והנה בפתחי-עולם העתיק בשם אל ומשיב דהסכים עם הש"ך דלילה ידנו כיום ליה, וכן כתב בספר נהר-שלום, ומכל מקום מרבכה אחרונים העתיקו להלכה כהמגן-אברהם: (י"ד) דכחול שויהו רבנן [מ"א וראי]: (ט"ז) עיין בלבבוש-ישר דמשמע מיניה דביום-טוב שני אפילו מעוכב מחמת אונס חל עליו אנינות, וממגן-אברהם וכן מכמה אחרונים לא משמע הכי, וכל דבריו מוקשים למעין בהם: (ט"ז) ועיין שם שדווקא ליישב אולי דברי מהר"ם לובלין שממנו הוציא מגן-אברהם את דינו איירי בליל יום-טוב שני, וגם זה אין כבוד שיהא אסור או בדברי-תורה, ועוד, דהמענין קשה מהר"ם דהוא דמיירי שמת בשבת ובמוצאי-שבת חל יום א' של פסח, ואפילו הכי החמיר לה לומר הגדה מפני שיש בו מדרשי מקראות. ועי' שמענין קושית הרגול והבגדי-ישע לא העתיקו דברי מהר"ם שהחמיר לה לומר בשבת ההגדה: (י"ז) שמקור הלבוש הוא מדברי רבינו ירוחם המובא בבית-יוסף, ודברי רבינו ירוחם אינו מיירי כלל לאחר הרגל אלא לענין תוך הרגל, וכמוכא לשונו בבית-יוסף ביורה-דעה סימן שצט ובמ"א שם, וגם מדברי החוטפות שם י"ט עמוד ב' דיבור המתחיל 'מלאכתו' מוכח דביתו אפילו על-ידי אחרים אינו מותר כי אם בדבר האבד, וכל-שכן על-ידי עצמו. ואגב ראייתו להזכיר שם ביורה-דעה סימן שצט סעיף ב' בהגיה בחידושי רבי עקיבא איגור שם ראייתו דבר-פלא, שכתב שם דמה שכתב הרמ"א אין דבר האבד וכו', צריך לומר דקאי על אתר שכלו השבעה מיום מיום הקבורה ואילך, המענין ברבינו ירוחם גופא יראה דקאי על תוך הרגל, וצריך עיין:

הלכות חול המועד סימן תקמח

מג באר הגולה

ל כפירוש רש"י שם
כ במשנה שם י"ט
ל בתכמים שם בבביתא
שם כ"מ הרא"ש שם
בשם הראב"ד מוקתין
קיים כפי"ת המטה
ג שם במשנה ס"ה
בנמרא וכאבא שאול
(*) (כאשר הגתין כן
הוא שם, ומה שכתב
ואין צריך להמתין וכו')
פירוש, וירחץ בצונן

(כה) ואין צריכין לנחמו אחר הרגל 'מנין הימים שנחמוהו ברגל: ז ימת לו מת קודם הרגל (כו) ונהג אבילות 'אפילו (ט) שעה אחת לפני הרגל, בטלה ממנו גזירת שבעה, (כז) וימי הרגל עולים למנין (י) שלשים, הרי שבעה לפני הרגל והרגל, ומשלים עליהם עד שלשים. 'ודוקא שנהג אבילות באותה שעה, אבל אם שגג או הזיד ולא נהג אבילות, או שהיה סמוך לחשיכה ולא היה יכול לנהוג, אין הרגל מבטל האבילות (כח) ודינו כדין קובר מתו ברגל: ח 'אם נהג שבעה ופגע בו הרגל, מבטל ממנו גזירת שלשים, (כט) 'אפילו חל יום שבעה בערב הרגל מותר לספור ולכבס בערב הרגל. הגה (ל) והוא הדין הרחיצה לדידן דנהגין איסור רחיצה כל שלשים. *ומותר לרחוץ (לא) *סמוך לערב

באר היטב

אבילות, א"ז: (ט) שעה א'. כלומר שעה מועטה, מ"ב: (י) שלשים. וכן חתן שנשא ערב הרגל וכתבן הרגל מת לו מת, אע"ג דחתן דעלמא

משנה ברורה

עברב יום-טוב אחרון גס-כן מותר להשתוף לפתוח חנותו תיכף אחר יום-טוב, ועיין בכיבאר הלכה ששורנו דהפריז וכו'. המדה ודיינו אם נקל כאלה רבה: (כ) ואין צריכין וכו'. וכן אין לנחם אבל בערב-שבת שאחר הרגל קודם 'ברכו' בבית-הכנסת כנהוג, אם כבר עברו שבעה ימים למיתת המת [אחרונים]: ז (כו) ונהג אבילות אפילו שעה אחת. לאו דוקא שעה, אלא רצה לומר, זמן מועט מאד [אחרונים]. ועיין פרי-מגדים דלאו דוקא אם נהג בחליצת מנעל, (יט) הוא הדין אם נהג בכפיית המטה או אחד משאר דברים השייכים לשבעה, בטלה ממנו על-ידידה גזירת שבעה: (כז) וימי הרגל עולים וכו'. ומטעם שלשים אסור ללבוש בתוך הרגל (יט) כלים מגוהצים חדשים ולבנים, וכן מה שהתירו לפעמים לספור ולכבס בתוך הרגל, כגון הבא ממדינת הים וכל השנויים לעיל בסיומן תקלא שניף ב' וסימן תקלד, מחמת איסור שלשים אסור בכלום. וחתן שנשא אשה ערב הרגל וכתבן הרגל מת לו מת, (כ) אין הרגל עולה לו למנין שלשים, שהרי בתוך שבעת ימי המשתה היה מותר בגיהוץ ותספורת ואינו חושש לאבילות כלל, וכדאיתא ביורה-דעה סימן שמב, ומה שהיה זהיר ברגל שלא לגהץ ולספור הוא מחמת הרגל לחוד, נמצא שלא נהג אבילות ברגל כלל, ועל-כן צריך לנהוג לאחר שהשלים ימי-משתה שלו שבעת ימי אבילות ואחר-כך שלשים: (כח) ודינו כדין קובר וכו'. שנוהג בו דברים שבצנעא, ומתחיל למנות שבעה אחר הרגל, וימי הרגל עולין לו למנין שלשים, וכנ"ל בסעיף א: ז (כט) אפילו חל יום שביעי בערב הרגל וכו'. דקיימא לן מקצת היום ככולו לענין אבילות, לפיכך יום שביעי עולה לו לכאן ולכאן: תחלת יום

השביעי הוא תשלום השבעה, ואחר-כך מתחיל יום שמיני דהוא נחשב מהתחלת שלשים, וכיון דהתחיל יום אחד מן השלשים אין צריך לשמור תו כלום לאתר הרגל מן השלשים, דבא הרגל ומפסיקו; ויותר מזה, דאפילו בזה היום גופא מותר לגלח ולכבס (כא) אפילו בגיהוץ משום כבוד הרגל: (ל) והוא הדין הרחיצה לדידן דנהגין וכו'. רצה לומר, אף לדידן דבעלמא נוהגין איסור רחיצה כל שלשים, מכל מקום בענינו אינו חמור מתספורת ומותר (כז) אפילו רחיצה בחמין: (לא) סמוך לערב. כדי שיהיה ניכר (כג) שהוא משום כבוד הרגל, וזה הדין הוא אפילו (כד) אם חל יום שמיני או תשיעי בערב הרגל. ודוקא בכל ערב-יום-טוב, (כס) אבל בערב-פסח מותר בכל אחר חצות, דהיינו מזמן שחיטת הפסח ואילך דאז הוא יום-טוב

שער הציון

(יט) כתב עוד, דאפשר אף אם הזיד, כל שגילה דעתו באחד מהדברים ונהג שעה, בטלה גזירת שבעה, וצריך עיון: (יט) שולחן-ערוך יורה-דעה סימן שצט כשיטת הרמב"ן ולא כהרא"ש, וכן העתיקו האחרונים לדינא, ודלא כמשאת-בנימין: (כ) ט"ז ושא, ודלא כמשאת-בנימין הגי'ל: (כא) ולא עדיף מתספורת דאסור בעלמא מדינא עד שלשים ואפילו הכי הרגל מפסיקו, והוא הדין בזה: (כב) אחרונים: (כג) והנה מדברי יורה-דעה סימן שסע"ג י שמע דרי כמה שעושה זה אחר חצות, ואין לומר דכונת הרמ"א משום דרחיצה אפשר בלילה לפיכך החמיר טפי, והמענין ביהודה-דעה סימן שסע"ג א בהג"ה יראה דרמ"א החמיר גם בכיבוס ותספורת, והאמת דהמחבר פליג בזה עם הארמ"א ולדעתו ברינו אין צריך להמתין עד סמוך לערב, ובשעת הדחק אפשר דיש לסמוך להקל כדעת המחבר, דדברי הרמ"א הוא רק דעת הגהות אשר"י בשם ראב"ה (ומה שצינו ברמ"א בשם מרדכי אינו מרייק, ולא נמצא שם באופן זה, וגם בהגהת מיימוני הביא שתי דעות, יש נוהגין להחמיר ויש מקילין בזה בבוקר, עיין שם), ומלשון המחבר משמע דבענינו מיקל טפי שאין צריך להמתין עד אחר חצות, וכן כתב במאמר-מרדכי, ודיינו שנחמיר בזה כמו בפסח: (כד) בית-יוסף בשם הגהות אשר"י: (כס) אליה רבה, והעתיקו בחכמת-אדם:

הלכות חול המועד סימן תקמח

(לב) ואין צריך להמתין עד הלילה (הגה"מ ומרדכי הגה"א). [*] *ואין צריך לומר אם חל יום שמיני להיות בשבת ערב הרגל *שמות' לספר בערב-שבת. *ואם לא גילח בערב הרגל מותר לגלח אחר הרגל, שהרי כבר נתבטל ממנו גזירת שלשים, אבל בתוך הרגל (ג) לא יגלח, כיון שהיה אפשר לו לגלח קודם הרגל. *ואם חל יום שבעה שלו בשבת ערב הרגל מותר לגלח בחול-המועד, כיון שלא היה אפשר לו לגלח (יט) [יט] קודם: ט *הא דרגל מבטל גזירת שלשים, בשאר מתיים, אבל באביו ואמו שאסור לספר (יד) עד שיגערו בו חבריו, אפילו פגע בו הרגל לאחר שלשים יום אינו מבטל: י *ואם חל (לה) אחד (יז) מימי האבילות חוץ מהשביעי בערב הרגל (לו) מותר לכבס, ואל ילכשנו עד הלילה, וטוב לזהר מלכבס (לי) עד אחר חצות כתי שיהא ניכר שמפני הרגל הוא מכבס, *אבל (לח) לרחוץ אסור עד הלילה. (לט) *ויש מתירין לרחוץ אחר תפלת (מ) המנחה סמוך לחשיכה: הגה ולדין דנוהגים (יג) איסור רחיצה כל שלשים, (מא) אסור לרחוץ, (מב) *דהא הרגל לא ביטל ממנו רק גזירת שבעה,

ע שם בבירוחא וכאבא שאר פ סם בבירוחא בבומא סבאב שאור ק הראיש סם בבירוחא זעל כל המוחס כו' שם ק הראיש סם כשם ק הראיש ר מימא רוב חונג סם יט ש התחת מיסתי בסם רוביה רויי הלך

שערי תשובה

באר תשובה

שאירע לו אבילות תוך ד' ימי המשחה אין מונין למי' אלא אחר ימי המשחה, מ"מ תחת זה עולין לו ד' ימי המשחה למנין ל', מ"ב. אבל הט"ז פסק דגם כאן אין עולין לו מן המנין. ועיין בי"ד סימן שצט: (יא) קודם. מי שמת לו אביו או אשתו ושלמו לו יום ביום א' של חג ויגערו בו בתוך הרגל, מותר לגלח בחזרה מ' ימי שלא היה יכול לגלח בעי"ט, הלק"ט ח"א סימן רפה: (יג) מימי. כגון יום ה' או ר' דאז הרגל מבטל גזירות ד' ואינו מבטל גזירות ל': (יג) איסור וכו'. היינו מדינא,

נכון לעסוק בזה ואין נכון לישב בטל לגמרי מ"ת, וגם דבכה"ג כדאי הוא הרמב"ם דס"ל דברגל אין נוהג אפילו דבר שבעננה, ועיין בי"ד סימן שצט כטור וב"א שייך הרמב"ם יחיד, ולכן אף באין ספידיא במשניות הגשורות ע"פ יש לסמוך על הרמב"ם וסיתנו ללמוד כל פיקודי ה' ישיעו כו', וע"ש, וא"כ פשיטא דגם אם רוצה לחזור פרשת המועד דשרי אף שאין חיוב, ולא גרע משאר לימוד דשרי, ע"ש: [*] *ואצ"ל אם חל שמיני שלו (בעי"ט) [בשבת] כו'. ועיין בשו"ת בית החישובות סימן יב מותר לחזור מיד למקומו בכניסת שבת זה, וכן מותר לו ללבוש בגדי שבת, ומי'מ אסור לו ליכנס לבית המשחה בשבת זה, ע"ש, וכן דעת הבית-הלל בי"ד סימן שצט, אן השבו"י ח"א סימן צ השיב על ה"כ"ה דרעו לאסור חזרה למקומו ולבישת בגדי שבת, ע"ש, וכחב שאין ראה מחל שלשים שלו בשבת שמותר בע"ש ששם מילק הרמ"א, ש"יל דיום כ"ט כיון ל' יוב כנראה מהר"ם סימן ת, ע"ש, ומי'מ נראה כיון בדיח' מתיר בזה שאינו אלא מנהג, המורה להקל אינו שנגזר הוראה כמי' השבו"י, שיש לו על מה שסמוך, ומי'ש מדברי הר"ם אין משם ראה דאפשר אע"ג דאי' בשבת לכן הוצרך לצרף מילתא, ד"ל לענין רחיצה שאסור מדינא חוץ ס"ד לאסור דכ"ט כ"ל, כו'. אבל שינוי מקום ולבישת בגדי שבת שאינו אלא מנהג, תמרו; *ואפשר דאי חזי חזי השבו"י דכ"י בדיח' היה מבטל דעתו והיה מורה הלכה כב"ה, ומי' לענין לבישת בגדי שבת נראה להחמיר אם הם חרשים עדיין גיהזון ניכר הרבה, ועיין בי"ד סימן שפ"ט סעיף ה' ולקמן במג"א סימן תקנא ס"ק כ, ואם אין לו אחרים אפשר שיש להקל גם בזה: [יט] קודם. עב"ט. ועיין לעיל סימן תקלא ס"ק ז' וז"ה אצל מ"ש בשם שירי כנה"ג ושורית נ"ב שחולקים ע"ז. ועיין בשו"ת שמש צדקה במת אביו בעי"ט וז"ה ביטל ממנו גזירת שבעה ויהי' גזירת שלשים, ועאל אם מותר לגלח ערב סוכות והשיב דאסור ולא מהני גערה בזה כיון שדע"י לא שלמו לו שלשים בפועל, ע"ש ובהגהות בן המחבר: [ג] איסור. עב"ט. ועיין לעיל ס' תרי"ז ובמג"א שם. ועיין בשו"ת

ביאור הלכה

משנה ברורה

דאסור במלאכה, ולכן מותר ברחיצה אחר חצות תיכף וכן בכיבוס, אבל לגלח מותר אפילו קודם חצות, כיון דאחר אסור לו לגלח אחר חצות, כדאי'תא בהלכות פסח: (לב) ואין צריך להמתין עד הלילה. קאי (כו) ארחיצה, דאלו תספורת וכביסה בלילה אסור, וכדודאי צריך לעשות סמוך לערב דהיינו אחר תפלת המנחה, וכדלקמיה: (לג) לא יגלח וכו'. ואלו דהוא הדין לענין כיבוס: ט *עד שיגערו וכו'. ואם גערו בו, אף ביום שלשים מותר [א"ר]: י *אחד מימי האבילות. אפילו יום ראשון: (לו) מותר לכבס. דכיון דבלילה אי אפשר לו לכבס מפני יום-טוב, התירו לו ביום מפני הרגל, (מ) אבל תספורת אסור עד שלשים: (לז) עד אחר חצות. לדעת רמ"א לעיל בסעיף ח לא יכבס עד סמוך לערב: (לח) לרחוץ אסור עד הלילה. רוצה לומר אפילו (מ) בצונן, דהא אפשר לרחוץ בלילה בצונן, ובחול-המועד מותר אף בחמין, דהא בטל ממנו גזירת שבעה: (לט) ויש מתירין לרחוץ וכו'. דוקא לרחוץ, (נט) אבל שארי דיני אבילות, כגון ישיבת קרקע וחליצת מנעל, נוהג עד שתחשך [מ"א]: (מ) המנחה. משמע דצריך שיתפלל מנחה תחלה, דאז חל עליו קדושת הרגל [מ"א]. ועיין בישועות-יעקב שכתב, דמכל מקום בעוד היום גדול נוהג דיני אבילות, אבל סמוך לחשיכה שהוא בין-השמשות, ואפשר דאף בזמן תוספת יום-טוב, אינו נוהג. ועיין בב"ח סימן רסא כתב דזמן קבלת שבת חל שתי שעות סמוך לערב: (מא) אסור לרחוץ וכו'. רוצה לומר, סמוך לחשיכה, וכן בחול-המועד אסור לרחוץ עד תשלום שלשים, דיינו כמו תספורת: (מב) דהא הרגל לא ביטל וכו'. ומכל מקום המנהג (ל) להקל בזה, כמו שכתב הרמ"א ביורה-דעה סימן שצט סעיף ה. (לב) ויש מאחרונים שסוברין דאין להקל לרחוץ בחמין רק בצונן [ומכל מקום בחול-המועד (לב) בוודאי יש לסמוך להקל]. ואפילו לדעת המקילין בחמין, (לג) הוא

לערב, לאו דוקא לענין רחיצה, דהוא הדין לענין לספר ולכבס, וכדאי'תא ביורה-דעה סימן שצט סעיף ג בהג"ה, עיין שם. ודע, דמה שכתב הרמ"א 'סמוך לערב' היינו לרעה הראשונה המובאה בסעיף י שסבירא לה שם עד הלילה, כאן מותר סמוך לערב, דאלו לו היינו מתירין שם. ואם מותר אין קודם חצות, כן כתב הגר"א, ופשוט * ואיני צריך לומר אי חל וכו'. נקט לישנא 'ואין צריך לומר', משום דכששלמו לו שמונה ימים קודם הרגל בוודאי פשיטא דהרגל מבטל גזירת שלשים ומותר להתפטר בו ביום, וזה שחל יום שמיני שלו בשבת, שאי אפשר לו לספר ומוכרח לעשות לו חג בערב-שבת, חשיב כאלו היה יום שמיני, וכן משמע במג"א [מ"א]: * שמתיר לספר בערב-שבת. וכן לכבס ולרחוץ. ונראה דבזה אין צריך להמתין עד אחר תפלת המנחה, ושאינו לעיל דצריך שיהא ניכר שהוא משום כבוד הרגל, מה שאין כן הכא: * דהא

שער הציון

(כו) ואף דרחיצה אסור ביום-טוב כבילה, מכל מקום צרייר כמה פרטים לדעת המחבר לעיל בסימן תקיא מותר לרחוץ בזה, ואף לדעת הרמ"א שם אינו אסור רק כל גופו כאחד אלא לא איכר איכו, כמו שכתב במשנה ברורה שם: (כז) פוסקים: (כח) פוסקים. ואין להקשות, נתיב בחמין, דהא בחמין אסור לרחוץ ביום-טוב; יש לומר דלפעמים מותר, כגון שהוחמו מערב-יום-טוב, כדלעיל בסימן תקיא, ואפילו לדעת רמ"א שם דמחמיו בזה ג"כ, יש לומר בענינו אין סבירא להקל יותר בחמין מצונן: (כט) ובאליה רבה רביא בשם ראב"ד דמקל גם בשאר דיני אבילות מן המנחה לעיל: (ל) ש' ביורה-דעה ש' ומגן אבריהם בענינו: (לא) אליה רבה: (לב) הגם לדעת אליה רבה בוודאי גם בחול-המועד יש להחמיר, מכל מקום לענין דעתי נראה להקל אחרי שכל האחרונים מקילין, ומה שהעתיקי דעתו לענין ערב-יום-טוב, משום דבלאו הכי הרבה הראשונים סבירא להו דאיסור רחיצה הוא עד הלילה, ומכל מקום אין בזה הרוצה להקל אין למחות בידי: (לג) השי"ך שם, והעתיקי החיי'אדם ושא"כ:

הלכות תשעה באב סימן תקמח תקמט

קורע, והוי ליה יום ששי שביעי לאבילות: כ' אם עשרה ימים אחר החג שמע שמת לו מת בערב החג, אף-על-פי שאם נמנה שעה אחת לפני החג שבעה, ושבעת ימי החג ויום שמיני-עצרת עשרים ואחד ועשרה ימים אחרים הרי שלשים ואחד, אין לזה דין שמועה רחוקה אלא דין שמועה קרובה, (ג) שאין הרגל עולה למי שלא נהג אבילות קודם לו כלל, וכל-שכן למי שלא היה יודע שמת לו מת:

כ רבינו יוחנן בריהו כח בשם בעל המאור, וכן כתב הרמב"ן בספר תורת האדם

הלכות תשעה באב ושאר תעניות

תקמט להתענות ארבעה צומות, ובו ב' סעיפים:

א (א) *חייבים להתענות בתשעה באב ובי"ז בתמוז (ב) [ב] ובג' בתשרי ובעשרה בטבת (ב) מפני דברים הרעים שאירעו (ג) בהם: ב [א] *אף-על-גב דכתיב בקרא 'בחודש הרביעי

א בריהו ראשונה י"ח ב' תשט"ו שם והרמב"ן בספר תורת האדם

באר היטב

(ב) ובג'. ואיתא בב"י בשם ר"ד דבר"ה נהרג גדליה ונדהה תעניתו על יום חול, ולפ"ז היה נראה דאם יש מילה בצ"ג דאין בעל-ברית מתענה עד הלילה כמו בטי"ב שחל בשבת ונדהה ליום א'; אבל יש לחלק, דהתם נראה לכל הדחיה בזמננו דאנו רואים שיעקר התענית של ט"ב חל בשבת אלא שנדהה ע"כ ושתנה דינו, משא"כ בצ"ג דפעם הראשון דחווה וגזרו להתענות ביום ג' לעולם, חל הגזירה לעולם בשנה ואין נראה לנו הדחיה, ט"ז, וכ"מ ממאי דאמרין בפ"ק דמגילה רבי נטע וכו' וביקש לעקור ט"ב וכו' והואל ואיחיי אירחי וכו', ואם איתא דצ"ג חשוב נדהה א"כ רבי מעיקרא איך לא עקר צ"ג, אלא ע"כ לומר דהתם כן קבלו עליהו לעשותו לעולם כיום שנהרג בו ממש ולא חשיב נדהה, עיין יד-אהן. מי שטעה ואכל בהם יתענה בה"ב, מהר"ל: (ג) מפני. כדי לעורר הלבבות לתשובה, רמב"ם:

שערי תשובה

[ב] ובג'. עבה"ט מ"ש בשם ה"טו. ועיין בא"ר שכראשי-סוף מסיק להתיר כיון שאינו ביום שאירע בו, ע"ש: [*] אף ע"ג דכתיב כו'. עיין בעט"ז שאין מקדישין הלבנה קודם שבת נחמו כו', ואנו נוהגין כמ"ש בסימן תכו [ק"ד] בשם הארי"ל ז"ל לקדש במרצאי ט"ב, ועיין בשב"י ח"ב סימן יא שהיה נוהג לטעום מידי קודם, והבאתיו בש"ת שם. ועיין לקמן סימן תקנא ט"ק כה שכתב לבשר ללבנה כו', ובב"י סימן תקנ"ט כ' לבשר השכנה המנוה ללבנה כו'. ועיין בר"מ ואין נראה לנו הדחיה, ט"ז, וכ"מ ממאי דאמרין בפ"ק דמגילה רבי נטע וכו' וביקש לעקור ט"ב וכו' והואל ואיחיי אירחי וכו', ואם איתא דצ"ג חשוב נדהה א"כ רבי מעיקרא איך לא עקר צ"ג, אלא ע"כ לומר דהתם כן קבלו עליהו לעשותו לעולם כיום שנהרג בו ממש ולא חשיב נדהה, עיין יד-אהן. מי שטעה ואכל בהם יתענה בה"ב, מהר"ל: (ג) מפני. כדי לעורר הלבבות לתשובה, רמב"ם:

משנה ברורה

אחת לפני הרגל, עיין שם: ב (ג) שאין הרגל עולה וכו'. ומכל מקום יולדת (ו) שמת לה מת שחייבת להתאבל עליו, והוא הדין שאר חולה, ואי אפשר להן להתאבל מחמת חלישתן, כיון שהם ידעו מזה אך מחמת אונס אי אפשר להן לנהוג אבילות, והרגל פגע בתוך שבעה, בטל מהן גזירת שבעה, והוא הדין לענין שלשים. ויתר דיני הפרטים השייכים לענין זה מבואר הכל ביורה-דעה סימן שצט, עיין שם:

ביאור הלכה

הלכה, והשגת האליה רבה הוא רק ממנהגא, שכתב שם הדרכי-משה דנהגין להחמיר: * חייבים להתענות וכו'. כתב הריטב"א בסוף תענית: חתן שחל אחד מארבעה צומות בתוך ימי שמחת לבו, מסתבר לי שהוא חייב להתענות בהם, דאף-על-גב דימירגל ושמחה שלו היא ואין אבילות חדשה חלה בהם, ואין שמחה אלא באכילה כדאמרין גבי גרלים וגבי פורים, מכל מקום כיון דרגל שלו רגל יחיד מרובנן ותעניות אלו הם דרבים, אתי אבילות דרבים ודחי רגל דרבנן; ועוד, ויחיד מקרא מלא דיבר הכתוב "אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתיו", עד

דכתיב בקרא (זכריה ח) "צום הבריעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי וגו'", ואמרו חז"ל: צום הרביעי זה שבעה-עשר בתמוז, שהוא בחודש רביעי למנין החדשים, וצום החמישי זה תשעה באב שהוא בחודש החמישי, וצום השביעי זה צום גדליה שהוא בחודש השביעי, וצום העשירי זה עשרה בטבת שהוא בחודש העשירי. וכל אלו הימים כל ישראל מתענים בהם מפני הצרות שאירעו בהם, (ב) כדי לעורר הלבבות לפקח על דרכי התשובה, ויהיה זה זכרון למעשינו הרעים ומעשה אבותינו שהיה כמעשינו עתה עד שגרם להם ולנו אותן הצרות, שבזכרון הדברים אלו נשוב להטיב, כמו שנאמר "והתודו את עוונם ואת עוון אבותם וגו'". (ג) ולכן חייב כל איש לשום אל לבו באותן הימים ולפשפש במעשיו ולשוב בהן, כי אין העיקר התענית, כמו שכתוב באנשי נינוה "ירא ה' את מעשיהם", ואמרו חז"ל: 'את שקם ואת תעניתם' לא נאמר, אלא 'את מעשיהם', ואין התענית אלא הכנה לתשובה. (ג) לכן אותם האנשים שכשהם מתענים הולכים בטיל ובדברים בטלים, תפשו הטפל והניחו העיקר. ומכל מקום אין לפטור את עצמו בתשובה בלבד, כי ימים אלו הם מצות עשה מדברי הנביאים להתענות בהם, וכמו שכתבנו למעלה: (ב) מפני דברים הרעים וכו'. כי בשבעה-עשר בתמוז אירעו בו חמש צרות: בו נשתברו הלוחות כשירד משה את ההר, כמפורש בתורה, ובוטל התמיד עוד מלהקריב בבית הראשון, והובקעה העיר בחורבן בית שני, ושרף אפוסטמוס הרשע את התורה, והועמד צלם כהיכל. ובתשעה באב היה בו חורבן ההיכל, שנחרב בו הבית הראשון וגם הישן, ובוהו היום נגזר על אבותינו שבמדבר שלא יכנסו לארץ, ובוהו היום נלכדה עיר גדולה וביתו שמה, והיו בה אלפים מירכבות מירשאל ונפלו כולם ביד התיכום ונהרגו כולם, והיתה צרה גדולה כמו חורבן בית-המקדש, ובו ביום הוכה לפרוענות חוש טורנטוסופולו הרשע את ההיכל ואת סביביו, לקיים מה שנאמר "ציון שדה תחרש". ויום שלשה בתשרי בו נהרג גדליה בן אחיקם, שמינהו לראש לאחר החורבן על הפליטה הנשארה, ונכבה גחלת ישראל הנשארה, כי על-ידי שנהרג גלו כולם ונהרגו מהם לאלפים. ועשרה בטבת, שבו סמך מלך בבל נבוכדנאצר הרשע על ירושלים והביאה במצור ובמצוק, ומוזה נמשך החורבן: (ג) בהם. מי שטעה ואכל בהם, (ד) מכל מקום צריך להשלים התענית אחר שאכל, דמי שאכל שום יחזור ויאכל שום? ואם צריך להתענות

שער הציון

(ו) תשובת שבות-יעקב חלק א סימן פח, וכן הסכים בישועות-יעקב להקל, ודלא כנ"ש שמחמיר בזה. אחר-כך מצאתי ביורה-דעה סימן שצו בפתח-תשובה סעיף קטן ג בשם החתם-סופר, משמע גם-כן שדעתו להקל דכתיב גוונא הרגל מפסיקו: (ב) רמב"ם: (ג) אחרונים: (א) ח"י-אדם: (ד) א"ז:

הלכות תשעה באב סימן תקמט תקנ

כתשעה לחדש הובקעה העיר, אין מתענין (ג) (ד) כתשעה בו אלא בי"ז בו, מפני שאף-על-פי שבראשונה הובקעה כתשעה בו, כיון שבשניה הובקעה בי"ז בו, תקנו להתענות בי"ז בו, משום דחורבן בית שני חמיר לן:

תקנ הברדל שיש בין תשעה באב ליתר צומות, ובו ד' סעיפים:

א *הכל חייבים להתענות ארבע צומות הללו (א) ואסור לפרוץ גדר: הגה (ב) *מיהו, (ג) עוברות ומיניקות שמצטערות הרבה (ד) *אין להתענות (הגהות מיימוני והמגיד פ"ה), ואפילו אינן מצטערות אין מחוייבות להתענות, (ה) אלא שנהגו (ו) להחמיר. ודוקא בג' צומות, אבל בתשעה באב מחוייבות להשלים (כדלקמן סימן תקנד סעיף ה): ב *צומות הללו חוץ מתשעה באב (ג) (ב) (ו) מותרים ברחיצה וסבילה

שערי תשובה

בשם מהרי"ל, אחד שכח ואכל כ"י בטבת יש לו להתענות כ"ב, וכתב בא"ד דפשוט ד' בטבת עצמו צריך להשלים אחר שנוכר. בסליחות ליי"ז בתמוז "קחתה בחטאתה בראשה ובכבל" הוא טעות הדפוס וצ"ל "ובכפל" כפ"א, והוא ע"ש הכתוב כי לקחה מיד ה' כפלים בכל חטאתיה. ופתרון מלת 'בראשה' הוא הקרן, כמ"ש השיב [את] אשמו בראשו, ע"ש: [ג] מותרים. עשה"ט. ועיין בפמ"א ח"ב סימן מט מ"ש לתרץ קושית הט"ז מאי רבותא דרכי בו ולפרש דברי התוס' אהא דביקש לעקר, וע"ש שכתב שיש"ל שרבי בצונן רחץ כו' וא"כ ברחיצת חמין אסור, וכ"כ האחרונים שבעל-גנפ"ש יחמיר כו', ע"ש, ועיין בתשב"ץ ח"ב סימן רצא באורך בזה. וכתב מח"ב בשם

ביאור הלכה

כאן לשונו. ואין סתירה מזה להא דמבואר בסימן תקנט דבעל-בריית מתענה ואינו משלים אף דגם הוא רק יום-טוב של יחיד, התם הטעם משום דנדחה (אבל מכל מקום ראה מדברי הריטב"א אלו למסקנת הבית-יוסף דבאינו נדחה מחייב להשלים), ונפקינן מדברי הריטב"א אלו דסבירא לה דצום גדולה אינו נקרא תמיד בשם נדחה; וסבכרת הט"ז, ודלא כהראשונים שחובא כתיבת-תשובה:

* הכל חייבים וכו'. תינוקת בתי י"ב שנים ויום אחד ותינוק בן י"ג שנה ויום אחד חייבים להתענות ולא קורם לכן, ואף שלא הביאו שתי שערות חייבים [פמ"ג בשם א"ר]: * מיהו עוברות ומיניקות וכו'. עיין לקמן בסימן תרפו בהג"ה לענין תענית אסתר, דהוא הדין לענין כואבי-עניים אם מצטערות הרבה. ולענינו אפטר דחמור יותר, דכיון דכבר רצו וקיבלו כל ישראל להתענות בכל הדי צומות, תו היה להו תענית חובה, ולא הותר אלא לענין עוברות ומיניקות שהקילו בה לכתחלה, וכדמוכח בגמרא דלא הוחרב אלא לענין תשעה באב שמתענות ומשלימות בו. אמנם כקובץ שעל הרמב"ם כתב: כמדומה שראיתי בכתב-קדושו של הגאון מהר"ז עמירץ ז"ל להקל בה אף בשאר תעניות, והכל לפי ראות עינים, עד כאן לשונו: * אין להתענות. עיין באליה רבה בשם מ"ט שיפרעו אחר-כך, וחיליה מהא דלקמן סימן תרפו. והמעין בביאור הגר"א שם יראה דאין ראה משם לענינו, וגם לא מצאתי לעת-עתה לשום אחרון שיעתיק דברי האליה רבה כזה:

(ג) בט'. ולא רצו לגזור גם בט', בו, דאין מטריחין על הצבור יותר מדי.

רמב"ן. וכתב המ"א: וא"כ בעל-גנפ"ש יתענה גם בט', מיהו בירושלמי איתא שבראשונה היה ג"כ בי"ז אלא מפני הצרות טעו בחשבון: (ו) להחמיר. כתב מ"ע סימן ק"א: קטנים מאילין אותם לחם ומים להתאבל עם הצבור, עכ"ל. וכתב המ"א: וז"ל דוקא קטן שיש לו דעת להתאבל: (ג) מותרים. ובעל-גנפ"ש יחמיר בכלום כמו בט"ב חוץ מחליצת מנעל שלא יהא כחוכא ואטלולא, של"ה. מ"מ כליל טבילה לא יפרוש מאשתו, מ"א. ועכשיו ברחיצה המנהג לאסור ומפני כבוד השבת

משנה ברורה

יום אחד, עיין לקמן סימן תקסח סעיף א ובמשנה ברורה שם: ב (ד) בט'. ולא רצו לגזור גם בט', דאין מטריחין על הצבור יותר מדי:

א (א) ואסור לפרוץ גדר. רוצה לומר: אף-על-גב דמסקינן בגמרא דבזמן דאין מצוי גזירות עובדי-כוכבים על ישראל תלוי הדבר ברצון ישראל, דהיינו אם רצו רוב ישראל והסכימו שלא להתענות בהג' צומות הרשות בידן, כתבו הפוסקים דעכשיו כבר רצו וקיבלו עליהן כלל ישראל מדור דור ואסור לפרוץ גדר: (ב) מיהו וכו'. דבשעה שרצו וקיבלו עליהן להתענות (ו) הקילו לכתחלה עליהן: (ג) עוברות ומיניקות וכו'. ומסתברא דעוברת מקרי משעה שחוכר הולד, כדקיימא לן לענין ווסתות, ומכל מקום אפשר דאפילו לאחר ארבעים יום ליציאת הולד נמי הוה לה בכלל מעוברות לענין זה אם מרגשת צער, אבל בבציר מהכי נראה דהויא לה כענין הנשים לכל דבר, אם לא שמצטערת הרבה. ואם מרגשת חולשה, (ג) אין להחמיר בה כלל [מור וקציעה, עיי"ש]: (ד) אין להתענות. וכל-שכן אם הוא חולה שאין בו סכנה, בוודאי פטור מלהתענות (ג) ואסור לו להחמיר על עצמו: (ה) אלא שנהגו להחמיר. ואם הם חלושות, נראה

דאין להם להחמיר. (ד) ומכל מקום אף הצריך לאכול לא יתענג עצמו בכשר ויין, רק כפי מה שצריך. וכן הקטנים שיש להם דעת להתאבל, אף-על-גב שאין מחוייבין לחונם (ה) אפילו בן י"ב שנה ואפילו בתענית שעות, מכל מקום ראוי לחונם שלא יאכלו (ו) רק כדי קיום הגוף לחם ומים או שאר מאכל פשוט לפי התינוק, כדי שיתאבלו עם הצבור: ב (ו) מותרים ברחיצה וכו'. לבשעה שרצו וקיבלו עליהם לצום בכל הארבע תעניות הנ"ל (ו) לא קבלו עליהם שיהיו בחומה תענית-צבור כבשעה באב, לפי שאין רוב הצבור יכולין לעמוד בה. (ח) ובעל-גנפ"ש יחמיר (ט) בכלול כמו בתשעה באב, אלא אם חל ליל טבילה יקיים עונתו, וגם בנעילה הסנדל לא יחמיר משום חוכא ואטלולא, (י) וכן אם חל עשרה בטבת בערב-שבת אין להחמיר

שער הציון

(ס) רמב"ן. ועיין מגן-אברהם מה שכתב לענין בעל-גנפ"ש, ועיין פתחי-תשובה שמפקפק עליו: (פ) פוסקים: (ג) כי בראשית ימי עיבורה העובר חלוש ביותר ועינו או סיגוף קל מפסידו בוודאי ומסכן גם המעוברת, לפיכך המיקל נשכר בלי ספק [שם במור"ק]: (ג) חיי-אדם, וכן לענין עוברות ומיניקות שמצטערות הרבה גם-כן אסורות להתענות [שם]: (ד) אחרונים: (ה) חיי-אדם: (ו) סמגן-אברהם וחי-אדם: (ז) פוסקים: (ח) אחרונים. ועיין בעטרת-זקנים שכתב דעכשיו אין הנהיגן לרחוץ בג' צומות, וכתב בפריי-מגדים דהיינו בחמין, אבל בצונן יש לומר דשייך בג' צומות, והוא הדין פניו דיינו ורגליו בחמין יש לומר דשוי: (ט) ארבעה מצוי גזירות מן עובדי-גילולים, ואס"כ חל עצם החיוב על הג' צומות כמו על תשעה באב, לפי דברי הרמב"ן, וגם הגר"א בביאורו מסכים לדברי הרמב"ן. ועיין באליה רבה בשם השל"ה דבעל-גנפ"ש צריך להפסיק גם מבעוד יום: (י) ב"ח ואליה רבה:

הלכות תשעה באב סימן תקנ תקנא

ג משנה מגילה ה
ובפרוש השי"ש, וכן
כתב רמב"ם בפרק ה
מלכות
ד אברוחם * (ז) [ין
עבורה
בצומת סימן תקנ
ותרו (ותרו)

ונעילת הסנדל ותשמיש המטה, (ו) ואין צריך להפסיק בהם מבעוד יום: ג (א) (מ) יכל ארבעה צומות הללו אם חלו להיות בשבת (ט) נדחין לאחר השבת: הגה (י) ואם חלו (ז) [ד] בערב-שבת, קורים (יא) בשחרית ומנחה 'ויחלי' (כ"ה). ואם יש חופה ביום התענית בערב-שבת, נוהגין להתפלל מנחה ולקרות 'ויחלי' (יב) ואחר-כך עושין (ס) החופה (ועיין לעיל סימן רמט סעיף ד אם משלימין התענית): ד 'בשבת קודם לצום מכריז שליח-צבור הצום, חוץ מתשעה באב וצום כפור וצום פורים, וסימנך 'אכ"ף עליו פיהו' (ומנהג האשכנזים שלא להכריז שום אחד מהם):*

תקנא דיני שבוע שחל לתשעה באב להיות בתוכה, ובה י"ח סעיפים:

א משנה הענין כ"ז
ב סימא דרב ספא שם
כ"ט

א 'ממעטין אב (א) ממעטין (ב) בשמחה. ב'ברי ישראל ליה דינא בהדי נכרי, (ג) (ב) לישתמיט מיניה, דריע מזליה: הגה מילה שהיא מראש-חודש עד תשעה באב, נוהגין שהמהול (א) [א] (א) ובעל-כרית (ד) ואבי הבן לובשין בגדי-שבת (מנהגים), אבל בלאו הכי אסור. אפילו

שערי תשובה

באר היטב

מותו, ב"ח: (א) כל. לאו דוקא, ועלולע אין עשרה בטבת [חל] בשבת, כמ"ש סימן תכח ס"ב: (ז) בע"ש. וא"א לחלו בע"ש אלא עשרה בטבת ואז אין אומרים וידיים במנחה, עמ"ש סימן ת"ז: (ה) החופה. ואסור החתן לשתות מכוס של ברכה מבע"י ונותנין לתינוקות, עסי תקס"ב ס"ב, מ"א. וכן כשחל בתוך שבוע ימי החופה ישלים תעניתו, אבל יארציט א"צ להתענות תוך שבועת ימי החופה אם נשא בתולה או בחור אלמנה, מצאתי בעטרת-זקנים. ועיין במ"א סימן תקנט ס"ק יא: (ב) בשמחה. פ"י שאין שמחין כלל כמ"ש התוספות פ"ק דמגילה דף ה ע"ב: (ג) לישתמיט. עד ר"ח אלול, ר"יו, וכ"מ בגמרא. ועיין בתשובת שבועת-עקב ח"ג סימן לא: (א) ובעל-ברית. כתב מ"א: נראה דוקא אותו שתופס התינוק על ברכיו בשעת המילה, אבל המכניס והמוציא התינוק אינו בכלל זה, וכ"ש בשבת שחל ט"ב שמדינא אסור ללבוש לבנים דלא שרי אלא להתופס התינוק, עכ"ל. ועיין בי"ד סימן סצא ס"ק ג מ"ש. ומדלא כתב נמי שמותרין לגלח כתב מ"א: דאסור, וכתב א"ז שהורה לו זקנו דאכל תוך שלשים לא יתקן צפרניו אם יש מהול אחר וכן לא יגלח תוך שלשים במילה, ע"כ, ורמ"א כתב בי"ד

וע"אמת: אינו יכול להתענות בג' צומות חוץ מט"ב, אין צורך החרה, ע"ש: [ז] בע"ש. עכ"ה. ועיין ביד-אפרים מ"ש בזה לענין אמירת ענונו: [ג] ובעל-ברית. עכ"ה. ועיין במפ"א ח"ג סימן לו שהשיג על הבה"ט וכתב שאין לדייק מדלא כתב היתר לגלח, ודוק לאורך גיטא דלא כתב אסור, י"ל דסמך על מ"ש להחיר ללבוש לבנים היה' לגלח כיון שנוהגים לגלח לפי שיע"ט שלו הוא. ובמח"ב כתב ב"ש שר"ת זרע"אמת שדעתו לאסור תספורת ולבישת לבנים שכבוע שחל ט"ב בתוכה, והשיג על הפמ"א וכתב דרמ"א לא התייר רק בגדי שבת אבל לא לבנים כו', אך כשם בנייהודה כתב לאסור בתספורת ולהחיר בלבנים, ע"ש במח"ב אות ה. ועיין בשר"ת אור נעלם סימן י' שכתב: ט"ב ביום א' והמילה ביום ה' שלפניו כיון שצ"ע שחל ט"ב אין אסור מדינא דגמרא, יש להחיר למהול ובעל-ברית להסתפר לכבוד המילה. ועיין בפמ"א שם שהשיג על הבה"ט שהבין מ"ש בי"ד סימן סצג לגלח קאי על תספורת הראש, ז"א, דקאי על גילוח צפרנים, וכן בד"מ לא הזכיר לגלח וכן ללבוש כו'; וכתבם השיג עליו, שהרי הבה"ט סיים בה: ועיין מ"ש באר-הגולה, ובבאה"ג שם כי"ד כתב שם שד"מ לא הזכיר לגלח, ואולי דאצפרנים קאי כו', ובהכ"ה שם הכי"ד דברי הלבוש וכתב שבבאה"ג הקשה ע"ז שהור"ל לומר לגלחם כו', ע"ש. (ועיין בא"ר ור"י שמשם העתיק הבה"ט אלא שלשמיט מ"ש שם דהך דסימן סצג בי"ד קאי אצפרנים לפי שהראה מקום לכה"ג. וע"ש בא"ר חוטא דקודם שבוע

משנה ברורה

ברחיצה בחמין מפני כבוד השבת: (ז) ואין צריך וכו' מבעוד יום. כמו בתשעה באב, אלא מותר בהם באכילה ושתיה בלילה: ג (ח) כל ארבעה צומות. כ"ל לאו דוקא, דלעולם אין עשרה בטבת חל בשבת, כמו שכתוב סימן תכת סעיף ב: (ט) נדחין לאחר השבת. ולא קודם, (י"א) דאקדומי פורעניתא לא מקדמינן: (י"ב) ואם חלו בערב-שבת. האי לישנא גס-כן לאו דוקא, (י"ג) דכל הארבעה צומות גס-כן אי אפשר לחלו בערב-שבת, לפי הקביעות המבואר לעיל בסימן תכח, כי אם עשרה בטבת בלבד: (יא) בשחרית ומנחה 'ויחלי'. והוא הדין (י"ג) דאומר השליח-צבור 'ענונו' בין 'גואל' ל'רופא', (ד) אבל אין אומרים וידיים ונפילת-אפים במנחה לפי שהוא ערב-שבת. ומטעם זה (טו) אין לעשות בערב-שבת יום-כפור-קטן באם ראש-חודש בשבת, כי אם ביום חמישי שלפניו, לפי שאין לומר סליחות גם וידיים בערב-שבת במנחה: (י"ב) ואחר-כך עושין החופה. ואסור אז החתן (טו) לשתות מכוס של

כרכה כיון שהוא עדיין מבעוד יום, אלא נותנין לתינוק לשתות. [ובנדחה (י) יכול החתן לשתות מכוס של ברכה (י"א) וכן לאכול ולשתות אחר-כך. ועיין לקמן בסימן תקסב סעיף ב, דאם התענית הוא רק מן חממת עצמו שהוא התענה ביום זה, אין צריך להשתיליה. וכן כשחל אחד מהצומות בתוך שבועת ימי החופה (ט"ז) ישלים תעניתו, אבל יארציט איך צריך להתענות בתוך שבועת ימי החופה אם נשא בתולה או בחור אלמנה:

א (א) ממעטין בשמחה. עיין במגן-אברהם דרוצה לומר (ב) שאין שמחין בו כלל, כמו שכתבו התוספות פרק קמא דמגילה: (ב) לישתמיט מיניה. עד ראש-חודש (ג) אלול, ועל-כ"ל-פנים עד אחר תשעה באב: (ג) ובעל-ברית. היינו (ג) אותו שתופס התינוק על ברכיו בשעת המילה, אבל המכניס והמוציא התינוק [שקורין קוואטער] אינו בכלל זה, ומכל מקום האשה המכנסת התינוק נוהגת ללבוש בגדי-שבת, שזה עיקר מצותה: (ד) ואבי הבן. ואמו:

שער הציון

(י"א) גמרא: (י"ג) מגן-אברהם: (י"ג) י"ד אפרים: (ד) מגן-אברהם ושי"א (טו) עטרת-ציון: (ט"ז) מגן-אברהם: (י"א) אשל-אברהם, וכן מבואר אצלנו באריכות לקמן בסימן תקנט סעיף ט במשנה ברורה ובשער-הציון שם, עיין שם: (י"א) (ט"ז) אחרונים: (ב) הנה בתוספות מירי שם לענין תענית-צבור שגורזין כשבל מטר, אכן מהוכחת התוספות שם דאי לאו הכי מאי שייך מיעוט, איזה שיעור יש, מוכח דהוא הדין לענינו. אכן באמת הוא רק לשיטת התוספות ושם, אבל להתוספות ופרק החולץ דף מג עמוד א' החולקים על זה: וסבירא להו דאפילו לקנות צרכי חופה דהוא שמחה גס-כן שרי מראש-חודש אב והלאה, והא דקאמר 'מעטין כמשא ומתן' הוא שיעור ממה שרובו לנוהג בשאר הימים, אם-כן אפשר דהוא הדין לענין מה דקאמר 'מעטין בשמחה' הוא גס-כן כענין זה: (ב) (ג) מגן-אברהם בשם רבנו ירמיהו. ומה שכתבתיו 'ועל-כ"ל-פנים' וכו' הוא מקורבן-תנאל בפרק ד' דמוכתי מזהה הקדוש דדי עד אחר תשעה באב: (ג) מגן-אברהם. ובספר אליה רבה מצד דגם המכניס והמוציא הוא לזה כבעל-ברית:

הלכות תשעה באב סימן תקנא

מט בא הגולה

ג ברייתא וגמרא אכתוב
מ"ג וכפידוש הרמב"ן
כספר פורת האדם, וכן
התעורר השו"ך ברייתא
וגמרא תענית ומגילה ה'
ה רמב"ם פסק ג'
התענית

בשבת של 'חזון' (ה) אין מחליפין ללבוש בגדי־שבת, (ו) כי אם (ז) [ז] הכתונת לכד (מדרכי הל' ט"ב והג"א פ"ד תענית ואגודה ורוקח). אבל פורשין (ה) (ז) פרוכת של שבת, אם לא שאירע תשעה באב כשבת ונדחה, שאז אין פורשין פרוכת של שבת. ומי שיש לו נשואין בשבת 'נחמו', (ח) מותר ללבוש (ו) [ו] (ט) בגדי־שבת (י) בשבת של 'חזון' (מהרי"ל): **ב** *מראש־חודש עד התענית (יא) *ממעטים במשא ומתן (יב) 'ובבנין של (ו) שמחה, כגון בית־חגנות לבנו *או בנין של ציור וכיור, ובנטיעה של

שערי תשובה

באר היטב

שחל ט"ב יש להחיר תספורת גיב, ואם חל בשבת ונדחה, עיקר כהפוסקים שאין לו דין שבעו שחל ט"ב, ע"ש (וע"ש בפמ"א שכתב להלן בעד המנהג שהאכלים הם שרשבינים להכניס לחופה ולאכול שם, שהט"ז כתב שאין להחיר לאכול שם, וכתב שהמקלין יש להם על מי שיסמוכו, אזכיר הר"ש"ל פרק החולץ כ"ו, ואף דשאר אכלים נהגו לאיסור מ"מ שרשבינים חשיבי להו מצוה רבה כ"ו, לכן נהגו להקל, ע"ש. והביתרנו נוהגים להתמיר דוכרי כ"ו, רק כשהם קרובים הם כמשמשין בתוך הסעודה כמו בעלי הסעודה ואוכלים אית"ש עמהם, ומ"מ אין ראוי להיות שמה לשמוע כנגן המנגן כבלי־ישיר, ומכ"ש בבל על אביו ועל אמו או אשה על בעלה אפ"י שהיא משמשת שמה יש להם למנוע מלשמע בקול שרים ונהג"ו. ועיין ביוד"י סוף סימן שצא לענין גילוח צפונים לטבילה בט"ז ויש"ך שם ונה"כ שם. ומ"ש הגמרא שהמכניס והמוציא התינוק אינו בכלל זה, וה"ה ומכ"ש שאר בעלי־הביתים שמשמשין התינוק מזה לזה וגם אותן המניחים על כסא של אליהו ז"ל וכן המניחים על ברכיו של הסנדק, או החותין התינוק בעת אמירת אשר קודש ידך כ"ו, וקצת היה נראה להקל להנותן על ברכיו הסנדק לפי שרגלי הסנדק דומין למוכת (ומ"ש ביר"ד סימן רסח דהוי כמקטיר קטרת, עיין בתשובת ג"ב סימן כו שכתב ליישב דלא תקשי על מ"ש מהרי"ל שאין ליתן הסנדק א' שני בניו מטעם זה, ודמה יש קפידא על הסנדק, ולא על המוהל, שאם גרילי המוהל הוא כמקטיר הקטורת כ"ו, ע"ש. ולא כמקטיר קשה אהא גופא סנדק שדומה למוכה, מהיכא תויר לומר שלא ימנה בו לפי שמעשרת, ולא אשכחן הכי אלא גבי מקטיר וליף לה מדוכתיב ושימו קטורה כ"ו, ומכל מקום יש ספק לזה מ"ש בימות דף מג ז' אומר לא היה פייס למחה כ"ו, ס"ד כיון לא שכחא ומערתא תקן לה פייס בפ"י כ"ו, אלא דאף המחמה שנוהגת עליה הקטורת מערתא ג"כ כמו הנותן הקטורת). אבל לא ראיתי נוהגין כ"ו, ונשים בראר נהגין שבוטעו כ"ו, ונשים הינאות את החתונה לבח"כ והמשיטה את התינוק לבח"כ"ו אנשים (שקורין קוואטש־שאפ"י) לובשין גיב בגדי־שבת כ"ו שאין להם מצוה אחרת במצות מילה רק זו לבד, ועיין בפמ"א [ז] הכתונת. עבדי"ט, ועיין במג"א שאפילו השלית של שבת אין מחליפין, ועיין מ"ש בשידור מעושים כ"ו באי האנאן ובתשובות חרשות להרב"ז סימן תרצ"ג, ובמדינתו נהגו כש"ש ואין לשנות, ומנעלים ופוחמקאות של שבת אם אינם חדות מותר, עיין פ"מ: [ו] בגדי. עבדי"ט. ועיין ביד"אפרים בשם דגול מרובה בזה. ועיין בזקן־ארחן סימן לח וברדב"ז

סימן שצג ס"ג דמותר גלגל, וצ"ע, וע"ש מ"ש הבאר־הגולה ע"ז: (ז) הכתונת. ומותר אפילו חל ט"ב בשבת, לבוש. והמחמיר שלא להחליפו מנהג שטות הוא, שאינו לבוש רק מפני היזעה, מט"מ, מ"א. וא"ז כתב דבס' תניא ושל כתבו דאסור מפני שהוא דבר של צנעה, ולכן אין למחות באשכנזים הנוהגים איסור: (ה) פרוכת. וה"ה מפות ומכסאות, מהרי"ל: (ו) בגדי. אבל בגדים חדישים אסור, מ"כ. מהרי"ל: עשה שפינהל' ל' לבנו ולבש קט"א של שבת לכבוד בנו החתן: (ו) שמחה. קאי גם אמשא־ומתן כגון צרכי חופה, אבל שאר משא־ומתן שרי כדרכו, ב"י, ב"ח. וכי מהרי"ל: הסרסורים לא ישאו כלי־כסף לסרסר בעיר, דשמחה היא לרואים. ובמקום שנהגו איסור בכל משא־

המניחים על כסא של אליהו ז"ל וכן המניחים על ברכיו של הסנדק, או החותין התינוק בעת אמירת אשר קודש ידך כ"ו, וקצת היה נראה להקל להנותן על ברכיו הסנדק לפי שרגלי הסנדק דומין למוכה (ומ"ש ביר"ד סימן רסח דהוי כמקטיר קטרת, עיין בתשובת ג"ב סימן כו שכתב ליישב דלא תקשי על מ"ש מהרי"ל שאין ליתן הסנדק א' שני בניו מטעם זה, ודמה יש קפידא על הסנדק, ולא על המוהל, שאם גרילי המוהל הוא כמקטיר הקטורת כ"ו, ע"ש. ולא כמקטיר קשה אהא גופא סנדק שדומה למוכה, מהיכא תויר לומר שלא ימנה בו לפי שמעשרת, ולא אשכחן הכי אלא גבי מקטיר וליף לה מדוכתיב ושימו קטורה כ"ו, ומכל מקום יש ספק לזה מ"ש בימות דף מג ז' אומר לא היה פייס למחה כ"ו, ס"ד כיון לא שכחא ומערתא תקן לה פייס בפ"י כ"ו, אלא דאף המחמה שנוהגת עליה הקטורת מערתא ג"כ כמו הנותן הקטורת). אבל לא ראיתי נוהגין כ"ו, ונשים בראר נהגין שבוטעו כ"ו, ונשים הינאות את החתונה לבח"כ והמשיטה את התינוק לבח"כ"ו אנשים (שקורין קוואטש־שאפ"י) לובשין גיב בגדי־שבת כ"ו שאין להם מצוה אחרת במצות מילה רק זו לבד, ועיין בפמ"א [ז] הכתונת. עבדי"ט, ועיין במג"א שאפילו השלית של שבת אין מחליפין, ועיין מ"ש בשידור מעושים כ"ו באי האנאן ובתשובות חרשות להרב"ז סימן תרצ"ג, ובמדינתו נהגו כש"ש ואין לשנות, ומנעלים ופוחמקאות של שבת אם אינם חדות מותר, עיין פ"מ: [ו] בגדי. עבדי"ט. ועיין ביד"אפרים בשם דגול מרובה בזה. ועיין בזקן־ארחן סימן לח וברדב"ז

ביאור הלכה

משנה ברורה

* מראש־חודש עד התענית וכו'. ואפשר דיש להחמיר ב"י בתמוה ועשרה בשבת כמו מראש־חודש עד התענית [אלהי רבה ופרי־מגדים]: * ממעטים במשא ומתן וכו'. עיין במשנה ברורה להלכה פוסקים הכוונה, דלא יעסוק אלא כדי פרנסתו. ועיין בפרי־מגדים שכתב דישאלם שפרנסתו כלי־זמר אצל עכו"מ בבית המשחה, יראה דכדי פרנסתו שרי, עיין שם. ועיין בדרך־החיים דמשמע מיניה דאינו מתיר הפרי־מגדים אלא מ"י בתמוה עד ראש־חודש: * או בנין של ציור וכיור. היינו אפילו אם ירצה לשייר אמה על אמה, דאי לאו הכי לעולם אסור לדעת הטור, כדלקמן בסימן תקס. ולהרמב"ם דסבירא להי דאפילו על־ידי שיוור אמה על אמה אסור לעולם לבנות בנין של ציור וכיור, ע"ש

(ה) אין מחליפין. ואפילו השלית. ולענין גילוח (ז) אם מותר לבעל־בית וכי האי גוונא, עיין בשערי־תשובה: (ו) כי אם הכתונת לכד. שאינו לובש אלא מפני היזעה, ומטעם זה מותר להחליף גם הפוחמקאות, וזה מותר אפילו בשבת שחל בו תשעה באב. ובקהילת־קודש וילנא נוהגין על־פי הגר"א ללבוש בגדי־שבת, ויש משנים בגד אחד, וכן כתב רבי יעקב עמדין בשם אביו הגאון, שצריך ללבוש בגדי־שבת אפילו בשבת שחל בו תשעה באב: (ז) פרוכת. והוא הדין (ה) מפות ומכסאות: (ח) מותר ללבוש וכו'. ואף (ו) אבי החתן וההלה לובשין בגד עליון של שבת לכבוד חתן וכלה: (י) בשבת של 'חזון'. ואפילו (ט) חל תשעה באב בשבת. אבל לאבי החתן אין להחיר באופן זה ללבוש שום בגד של שבת: **ב** (יא) ממעטים במשא ומתן. יש מן (ט) הפוסקים דסבירא להו דהיינו שלא ישא במשא־ומתן של שמחה, כגון (י) לקנות כלי־כסף או צרכי חופה וכדומה, אבל סתם משא־ומתן אין צריך למעט כלל; ויש דסבירא להו דכל משא־ומתן צריך למעט בעת הזאת (י"א) ולא יעסוק אלא כדי פרנסתו, וכן משמע ע"פ רמב"ם שבוטעו כ"ו, ונשים הינאות את החתונה לבח"כ והמשיטה את התינוק לבח"כ"ו אנשים (שקורין קוואטש־שאפ"י) לובשין גיב בגדי־שבת כ"ו שאין להם מצוה אחרת במצות מילה רק זו לבד, ועיין בפמ"א [ז] הכתונת. עבדי"ט, ועיין במג"א שאפילו השלית של שבת אין מחליפין, ועיין מ"ש בשידור מעושים כ"ו באי האנאן ובתשובות חרשות להרב"ז סימן תרצ"ג, ובמדינתו נהגו כש"ש ואין לשנות, ומנעלים ופוחמקאות של שבת אם אינם חדות מותר, עיין פ"מ: [ו] בגדי. עבדי"ט. ועיין ביד"אפרים בשם דגול מרובה בזה. ועיין בזקן־ארחן סימן לח וברדב"ז

שער הציון

(ז) ובתשובת חתם־סופר חלק אורח־חיים סימן קנח מתיר לבעל־בית לספר, אבל לא לאבל ממש במילה בתוך שלשים: (ה) מהרי"ל: (ו) מגן־אברהם ועשרת־דקנים: (ז) דגול מרובה: (ח) דגול מרובה: (ט) עיין ביה"תוס'פ. ובוה לא ישא כלל, ועל זה קאי דא קמחא 'מעטין': (י) פרי־מגדים. ומי שנושא ונותן בעליתו כאלו אינו שרי רק למכור לעכו"ם [שם], ואף הסיסורו אינו כדאי שישא אותן בפרהסיא בעיר, דשמחה הוא לרואים [במ"א]: (י"א) והנה יש מקומות שנהגו שלא לישא וליתן כלל בעת הזאת כשום משא־ומתן, וזו היא חומרא שלא מן הדין כלל, בין לדעה ראשונה בין לשניה, ואפשר שעשו כן משום סיג וגדר, ולפיכך הרוצה לעסוק שם במשא־ומתן צריך הרהר, אבל במקום שהוא למעט בכל משא־ומתן, לזה לא מהני הרהר, כיון דיש פוסקים דסבירא להו הכי, כבר קבלו אבותיהם כדעת ההיא [מ"א ושא"ל]: (י"ב) פרי־מגדים, ואף אם הוא משא־ומתן דשמחה של לומר דשרי בזה [שם]: (י"ג) רש"י וכו' וט"ז ואליה רבי, והנה מדרכי המגן־אברהם משמע דאף־לפי־כן כמשא־ומתן של שמחה יש למנוע, וכן עתיק התייארם, אבל מדברי ה"ט"ז ואליה רבה משמע דאף בזה המנהג להקל, דשמא לא יוכל להכין אחר־כך, וטוב להחמיר: (יד) מגן־אברהם כשם הר"ן: (טו) ב"ח ואליה רבה: (טז) מגן־אברהם ושא"ל. תרגום: 1 שבת שלפני החתונה (עיין שערי־תשובה סימן תצ"ג סעיף ז').

הלכות תשעה באב סימן תקנא

שמחה, י'גון אבורנקי של מלכים שנוטעים לצל להסתופף בצילו, או ימיני הדס ומיני אהלים. ו'אם היה כותלו (ט) (יג) נוטה ליפול, אף-על-פי שהוא של שמחה מותר לבנות (יד) (ולצורך (ט) [ע] מצוה הכל שרי) (ר"ן ספ"ק דענית). (טו) ו'ואין נושאים (י) נשים ואין עושין סעודת אירוסין, (טז) אבל ליארס בלא סעודה מותר, ואפילו בתשעה באב עצמו מותר (יז) [יח] ליארס, (יז) שלא יקדמנו אחר: הגה (יח) ו'נוהגין להחמיר (יט) שאין נושאים מ"יז בתמוז ואילך עד אחר תשעה באב (מהגים): ג' כ'שבוע שחל בו תשעה באב (כ) אסורים (יג) ו'יך לספר (יג) (כא) ולכבס, אפילו אינו רוצה ללבוש עתה אלא להניחו לאחר תשעה באב, י'אפילו אין לו אלא חלוק אחד אסור, וכן המכובסים מקודם, בין ללבוש בין להציע בהם המטה, ואפילו מטפחות הידים והשולחן, אסור. (כב) י'וכיבוס שלנו מותר, אבל גיהוץ (פירוש, מעבירין על הבגדים אבן חלק להחליקן, ערוך) שלנו אסור. (כג) *וכלי-פשתן אין בהם (כד) משום גיהוץ והרי

ו שם בגמרא ז שם כרובים ז טור כהם הורחמלי, הר"ן הראש שם כתבנו ט שם כרובים י טור כהם רבנו נסים מהר"ש שלמי כ משנה הענין כי שם ואוקימתא דרב ששת שם וכו'אם ל' ומכין בספר תורת האדם והוא פוסקים מזה דרב ששת וכו'בטל קצור דבי ר' מ' כרייתא שם ובפירוש ש"י

באר היטב

ומתן צריך תהרה, ע"י ב"ד סימן ריד, אבל במקום שנהגו למעט בכל משאו-ומתן לא מהני תהרה כיון דעין פוסקים דס"ל הכי, כבר קבלו אבותיהם כדעת ההוא, ובסימן תקנד סס"ב משמע דמעטין בכל משאו-ומתן, ע"ש. כתב הב"י בשם הר"ן דכל בנין שא"צ לו רק להרוחה בעלמא אסור. אם קצץ עם הא"י בקבלנות לצייר ביתו, מותר לצייר, ואם יוכל לפייס בדבר מועט שימתין עד אחר ת"ב תע"ב, מהר"ל. ו'גיל דבהכ"נ מותר דהוי מצוה דרבים, מ"א: (י) נוטה, אפילו אם הוא בענין שאין בו סכנה אלא שיש לחוש להפסד ממון ג"כ מותר לבנות, ואין אסור אלא בנין שהוא להרוחה, ט"ז: (ט) מצוה. כגון שאין לו אשה היינו משום דלא מסגני מילתא, ב"י, ועיין פוסקים שבות-יעקב ח"ב סג"ל לה. ולכן נהגו לעשות בגדים חדשים לצורך נשואין, אבל מי שקיים פ"ו אסור, ע"ס"ו, מ"א: (י) נשים. אפילו בלא סעודה: (יז) ליארס. ומה"ט מותר לעשות שידוכין, ומ"מ ג"ל דאסור לעשות סעודה ואפילו בלא ריקודין ומחולות, ול"ד לסעודת בריית-מילא דלית בה שמחה כלל, משא"כ כאן; ו'גיל דאפילו בשבת אסור לעשות, דהא בגמרא קתני מ"ר"ח עד התענית אסור וכו',א דלית בהו שבת, מיהו מה שנהגין לאכול מיני מרקחת בשבת כתיבת התנאים לא מקרי סעודה. ו'גיל דאסור לעשות ריקודין ומחולות מ"יז בתמוז ואילך, מ"א: (יג) לספר. ו'ליתול הצפורנים ג"ל דמות, ולכבוד שבת פשיטא דשרי וכ"ש לצורך טבילה, מ"א. ט"ז ס"ק יג אסור בשבת שחל ט"ב בתוכו, ע"ש: (יג) ולכבס. דנראה כמסיה דעתו

שערי תשובה

חדושת סימן תרמה לבטל המנהג שנהגו בקצת מקומות לומר איהו קינה ככתוב בסידורים, וכ"כ ברי"ו ומח"ב, ע"ש: (ט) מצוה. עבה"ט. ועיין בשו"ת שבות-יעקב שהשיג מזה על שו"ת חינוך ב"י לענין לישא אחר ליג בעומר, וכתב לחלק בין זה לאבילות, ע"ש, ופסע א' היקל חכם א' בענין נשואין תוך ימי הספירה ולא עלה ידווגם יפה, לכן ג"ל דשומר נפשו ירחק מנשואין בימים האלו אף שיהיו הרבה צדדים להקל, כי חמירא סכנתא מאיסורא, עכ"ל: [יח] ליארס. עיין בה"ט. ועיין ביד-אפרים מ"ש על דברי הט"ז ס"ק, ועיין בשבות-יעקב ח"ג שכתב ג"כ דכריי הו"ט"י בזה, ע"ש: [יח] לספר. עבה"ט. ועיין בשו"ת איתן האורחי סימן מח ומט בענין זה שכתב בשם מהר"ש מלובלין לאסור בימי הספירה ובמי

משנה ברורה

לפייסו בדבר מועט שימתין עד אחר תשעה באב, תבוא עליו ברכה. ובית-הכנסת מותר, דהוי מצוה דרבים: (יג) נוטה ליפול. ואפילו (י) אם הוא בענין שאין בו משום סכנה [כגון שעומד הכותל בחצר, ואפשר לסגור החצר ולא יכנסו אדם לשם] אלא שיש לחוש להפסד ממון, כגון שעל-ידי נפילתו ישבר החומה ויתקלקל יותר, אפילו הכי מותר לבנות אף שהוא בנין של שמחה, שהרי אינו עושה בשביל שמחה כי אם בשביל הפסד: (יד) ולצורך מצוה וכו'. כגון שאין לו אשה ובנים ואין לו בית-חתנות, מותר לבנות בית-חתנות, (יז) דמדינא אפילו נשואין מותר בזה, ומה שאין נהגין לישא אשה כלל, היינו משום דלא מסגני מילתא. ועל-יכן מותר לעשות בית-חתנות או לעשות בגדים חדשים לצורך נשואין כולבד תשעה באב, אבל מי שקיים פריה ורבייה אסור בכל זה: (טז) ו'ואין נושאים. היינו אפילו בלא סעודה, (יט) דבנשואין כלבד תשעה באב, אבל מי (כ) ולהחזיר גרושתו מן הנשואין אפשר דשרי: (יז) אבל ליארס וכו'. דאירוסין בלא סעודה ליכא שמחה כלי-כך, וכל-שכן דמותו (כז) להתקשר בכתיבת תנאים, ומכל מקום סעודה אסור לעשות אף באופן זה ואפילו בלא ריקודין ומחולות, (כט) ואפילו בשבת אסור לעשות סעודה בשביל זה. מיהו, מה שנהגין לאכול מיני מרקחת בשעת כתיבת התנאים לא מקרי סעודה. ואסור לעשות ריקודין ומחולות מ"יז בתמוז ואילך (כג) אפילו בלא אירוסין: (יז) שלא יקדמנו אחר. ורוצה לומר, אף דאירוסין (כד) גם-כן יש שמחה קצת והיה לנו לאסור על-כל-פנים בתשעה באב, לזה אמר דמותו מטעם שלא יקדמנו אחר: (יח) ו'נוהגין להחמיר שאין נושאים וכו'. היינו (כח) אפילו מי שלא קיים פריה ורבייה: (יט) שאין נושאים וכו'. אבל באירוסין אין נוהגין להחמיר, (כו) ואפילו סעודת אירוסין מותר לעשות: ג' (כ) אסורין לספר. ולענין נטילת צפורנים (כו) יש דעות בין האחרונים, אכן לצורך טבילת מצוה בוודאי שרי; וכן לכבוד שבת, כגון שחל תשעה באב בשבת, שרי בערב-שבת ליטול הצפורנים [ואחרונים]. ולענין סריקת הראש (כט) אין להחמיר אפילו בשאר ימי השבוע: (כא) ולכבס אפילו וכו'. דנראה כמסיה דעתו מהאבילות: (כב) וכיבוס שלנו. היינו של חוצה-לארץ, מותר, לפי שאין הכיבוס יפה ככיבוס ארץ-ישראל, ועל-כן מותר לכבס ולהניח עד אחר תשעה באב, דאלו לכבס וללבוש, בכל מקום אסור [ב"י]: (כג) וכלי-פשתן וכו'. היינו (כט) ישנים, אבל לא בחדשים המתחת המכבש: (כד) משום גיהוץ. אפילו בארץ-ישראל, (ל) והוא הדין דאין

ביאור הלכה

כמבואר שם בבית-יוסף, צריך לומר דהכא מראש-חדוש אב ולהלן אסור אפילו אם ירצה לטוח תחתיו כטיח של ט"ט תחלה [מחצית-השקל כסימן תקסן]: * וכלי-פשתן אין בהם משום גיהוץ. לשון הטור לפי שאין חוששין להגזין שהן קרובין לבשר, והרמב"ן כתב הלשון 'מפני לשם] אלא שיש לחוש להפסד ממון, כגון שעל-ידי נפילתו ישבר החומה ויתקלקל יותר, אפילו הכי מותר לבנות אף שהוא בנין של שמחה, שהרי אינו עושה בשביל שמחה כי אם בשביל הפסד: (יד) ולצורך מצוה וכו'. כגון שאין לו אשה ובנים ואין לו בית-חתנות, מותר לבנות בית-חתנות, (יז) דמדינא אפילו נשואין מותר בזה, ומה שאין נהגין לישא אשה כלל, היינו משום דלא מסגני מילתא. ועל-יכן מותר לעשות בית-חתנות או לעשות בגדים חדשים לצורך נשואין כולבד תשעה באב, אבל מי שקיים פריה ורבייה אסור בכל זה: (טז) ו'ואין נושאים. היינו אפילו בלא סעודה, (יט) דבנשואין כלבד תשעה באב, אבל מי (כ) ולהחזיר גרושתו מן הנשואין אפשר דשרי: (יז) אבל ליארס וכו'. דאירוסין בלא סעודה ליכא שמחה כלי-כך, וכל-שכן דמותו (כז) להתקשר בכתיבת תנאים, ומכל מקום סעודה אסור לעשות אף באופן זה ואפילו בלא ריקודין ומחולות, (כט) ואפילו בשבת אסור לעשות סעודה בשביל זה. מיהו, מה שנהגין לאכול מיני מרקחת בשעת כתיבת התנאים לא מקרי סעודה. ואסור לעשות ריקודין ומחולות מ"יז בתמוז ואילך (כג) אפילו בלא אירוסין: (יז) שלא יקדמנו אחר. ורוצה לומר, אף דאירוסין (כד) גם-כן יש שמחה קצת והיה לנו לאסור על-כל-פנים בתשעה באב, לזה אמר דמותו מטעם שלא יקדמנו אחר: (יח) ו'נוהגין להחמיר שאין נושאים וכו'. היינו (כח) אפילו מי שלא קיים פריה ורבייה: (יט) שאין נושאים וכו'. אבל באירוסין אין נוהגין להחמיר, (כו) ואפילו סעודת אירוסין מותר לעשות: ג' (כ) אסורין לספר. ולענין נטילת צפורנים (כו) יש דעות בין האחרונים, אכן לצורך טבילת מצוה בוודאי שרי; וכן לכבוד שבת, כגון שחל תשעה באב בשבת, שרי בערב-שבת ליטול הצפורנים [ואחרונים]. ולענין סריקת הראש (כט) אין להחמיר אפילו בשאר ימי השבוע: (כא) ולכבס אפילו וכו'. דנראה כמסיה דעתו מהאבילות: (כב) וכיבוס שלנו. היינו של חוצה-לארץ, מותר, לפי שאין הכיבוס יפה ככיבוס ארץ-ישראל, ועל-כן מותר לכבס ולהניח עד אחר תשעה באב, דאלו לכבס וללבוש, בכל מקום אסור [ב"י]: (כג) וכלי-פשתן וכו'. היינו (כט) ישנים, אבל לא בחדשים המתחת המכבש: (כד) משום גיהוץ. אפילו בארץ-ישראל, (ל) והוא הדין דאין

שער הציון

(י) ט"ז. ובפרי-מגדים וביד-אפרים מפקדים קצת על ראייתו: (יז) מגן-אברהם ואלהי רבה: (יט) לבית מ"ג: (כ) פרי-מגדים באשלי-אברהם: (כז) מגן-אברהם: (כט) שם: (ג) אלהי רבה: (ד) ט"ז ע"א: (ה) דרך-החיים. ומשולחן-ערך אין ראה ליבנו, ואולי מצוה באיזה מקום: (ז) אלהי רבה ודרך-החיים. ועיין שם סעודת שידוכין הוי מצוה כמו סעודת אירוסין: (ח) הט"ז ספ"ק קטן יג אסור, והמגן-אברהם מצוה באיזה מקום: (ט) עיין בפרי-מגדים. ובאמת אין להחמיר בזה כלל, דאפילו באבילות נקטו האחרונים בזה להקל, וכל-שכן כאן: (כט) בית-יוסף, עיין שם: (ל) בית-יוסף: *

הלכות תשעה באב סימן תקנא

נ מהא דרבי יוחנן
ט טור כשם אבי הגוי
ע ע"ת יוסף פ הרי
היהוה בר האבן
צ נימוק יוסף

הם ככיבוס שלנו ומותר. י'הני מילי לגהצן ולהניחן עד אחר תשעה באב, אבל אסור ללבשן בשבוע זה. ו'נהגו לאסור אפילו כלי-פשתן ואפילו ככיבוס שלנו, (כו) בין ללבוש בין לכבס ולהניח, י'ואין להקל בדבר כיון שנהגו, וכל-שכן דאפשר דמדינא נמי אסור, *שהיה יש פ'מי שכתב (כז) דכיבוס שלנו (כח) קרי (גיהוץ) לשל בניי בכל, שאין מתלבנים יפה לפי שמימיהם הם עכורים, שאינה ארץ הרים וגבעות כארץ-ישראל, וכיבוס של שאר ארצות אפשר שהוא ככיבוס של ארץ-ישראל ואסור. ועוד י'יש מי שפירש דגיהוץ היינו מים ואפר או נתר ובורית, וכיבוס היינו במים לבד, ובזמן הזה אין מכבסים במים לבד, ונמצא שכל כיבוס של זמן הזה הוא גיהוץ ואסור מדינא אפילו בכלי-פשתן ללבשן מיהא: הגה *ואנו נוהגין להחמיר בכל זה מהתלת ראש-חודש (כט) עד אחר התענית, אם לא לצורך מצוה, כגון אשה הלוכשת לבנים (ל) מותרת לכבס וללבוש לבנים ולהציע תחתיה (רוקח וי"ז), אבל בתשעה באב עצמו (יז) לא תלבש לבנים (לא) רק לובשת חלוק ברוק ויפה (הגש"מ) (לב) *וכן (טו) לכבוד שבת לובשים כלי-פשתן (טז) ומציעין לבנים כמו בשאר שבתות. ואסור ליתן כלים לכוכבת אינה-יהודית (יז) [יז] (יח) לכבס מראש-חודש ואילך, אבל קודם ראש-חודש מותר לתת אף-על-פי שכוכסת (יח) אחר

באר היטב

מהאבילות: (יז) לא. אבל במ"ב משמע שמוותרת ללבוש לבנים, וכ"מ בב"ח ובי" סימן תקנד: (טו) לכבוד. משמע שגם לכבוד שבת מותר לכבס ביום ה', ויש להקל אם אין לו כתונת לשבת, וע"י א"י פשיטא דשרי מ"א, ע"ש: (טז) ומציעין עיין ט"ז שאוסר להציע הסדינים, בשם רש"י: (יז) לכבס. אפילו א"ל לכבס אחר ט"ב, מ"א. וע' סימן תקמג ס"ק ה מש"ש. [ובס' א"ר צידד להקל בזה לכבס אחר ט"ב ויליף דבר: [יח] לכבס. עב"ט. ועיין כ"ד-אפרים על דברי המג"א בזה, ועיין בברי" בשם נחפה בכסף דאף לפי מ"ש בכר"ח סימן תסח דאמיה לא"י בשאר איסורין דרבנן שרי, משום חומרא דט"ב נהגו לאסור אפילו לומר לכוכסת שהיא תקח הגבונים ותכבסם. ועיין במח"ב בשם ודע' אמת שלתת לכוכסת בגדי-פשתן ע"ח שתשרה אותם בו כיום כבס' ואחר שנכנס אב תמורד ללבשן ע"י מים ואפר ובורית כמנהג והכל

משנה בוררה

בהם משום כיבוס שלהם: (כה) אבל אסור ללבשן וכו'. היינו, אפילו אם גיהצן (לג) או כיבסן קודם שבוע זו: (כו) בין ללבוש בין לכבס ולהניח. רוצה לומר, דנהגו לאסור (לג) אפילו לכבס ולהניח, דללבוש מדינא אסור בכל גווני: (כז) דכיבוס שלנו וכו'. רוצה לומר, מה שמוכח בגמרא דכיבוס שלנו מותר היינו רק לשל בניי בכל וכו': (כח) קרי לשל בניי בכל. כן צריך לומר, וכן איתא בשולחן-ערך דפוס ראשון מהמחבר בעצמו: (כט) עד אחר התענית. ומי שאין לו אלא חלוק אחד, (לג) יש להתיר לכבס מראש-חודש עד השבת: (ל) ומותרת לכבס. רוצה לומר, אפילו (לד) בשבוע שחל תשעה באב להיות בתוכה: (לא) רק לובשת חלוק ברוק ויפה. ואם אין לה, הסכימו (לס) הרבה אחרונים דמותרת ללבוש חלוק לבן, דלצורך מצוה לא גזור. ועיין בדרך-החיים דמותרת ליתן לכוכסת עכו"מ לצורך לבישת לבנים: (לב) וכן לכבוד שבת לובשים כלי-פשתן. המכובסים. ומשמע ממה שאמר 'וכן', שגם לכבוד שבת מותר לכבס ביום חמישי ויום ששי, ובדרכי-משה משמע שנהגו בזה לאיסור, אך אם אין לו כתונת לשבת (לו) יש להקל, ועל-ידי עכו"מ פשיטא דשרי, אבל בתספורת אסור אפילו לכבוד שבת, דבלאו הכי אין גיליץ לספר בכל שבוע מ"א. ועיין בביאור הלכה: (לג) ומציעין לבנים וכו'. היינו, על השולחנות מותר להחליף לבנים, (לז) אבל להחליף סדינים לבנים נהגו איסור: (לח) לכבס מראש-חודש ואילך. ואפילו אומר לה לכבס אחר תשעה באב גס-כן אסור, מטעם מנהגא מ"א. ובספר אליה רבה צידד להקל ליתן לה מראש-חודש ואילך לכבס אחר תשעה באב, והביאו הפרי-מגדים, ולענין כלי-פשתן בוודאי יש לסמוך על זה: (לה) אחר

שער הציון

(לג) הגר"א, וכן איתא בבית-יוסף: (לג) הגר"א: (לג) אליה רבה ושי"א: (לד) רד"מ: (לה) עיין במגן אברהם ופרי-מגדים. ועיין ביוורה-דעה סימן שפא בט"ז לענין אבילות שאין לה להרוחץ כל גופה ללבישת הליבון אלא תרחץ פניה של מטה לבד, והוא הדין לענין תשעה באב [מח"ש]: (לו) מגן אברהם וחי"י אדם: (לז) ט"ז וש"א בשם רש"י:

שאינן מתגהצין ואין יזעה וטינוף יוצא מהם, והיינו דמיידי מכלי-פשתן הקרובים לבשר: * שהרי יש מי שכתב וכו'. לפי טעם זה אסור אפילו ככיבוס של כלי-פשתן, דמה שאמרו כלי-פשתן אין בהם משום גיהוץ, דוקא גיהוץ לית בהו אבל כיבוס שייך בהו בארץ-ישראל לפי שטת רבינו יהודה בר רבאובן, וכיון דכל הארצות שוות לארץ-ישראל ללבד מבבל, נמצא דכיבוס אסור בכל מקום אפילו כפשתן, כן איתא ברי"ן בהדיא, ומה שכתב השולחן-ערך יעודי יש מי שפירש, טעם זה הוא רק לעורר לנו דכיבוס שלנו הוא כגיהוץ, ואם-כן אסור על-כל-פנים מדינא כלי-צמר אף להניח. ומה שסיים עוד אפילו כלי-פשתן ללבשן מיהא, עיין בביאור הגר"א שמתמיה, דללבשן בוודאי אסור לכולי עלמא מדינא, וכל מה שכתב המחבר ונהגו וכו' הוא רק לעורר לנו דאף להניח אסור. ולעניות דעתי אפשר שצריך לומר 'ואפילו' וכו', ורוצה לומר, דאפילו כלי-פשתן יש לנו לאסור לפי טעם השני הזה, על-כל-פנים ללבשן בוודאי אסור מדינא: * ואנו נוהגין להחמיר בכל זה וכו'. רוצה לומר, בכל האסור לעיל בתחלת הסניף, לבד מי שאלו אלא חלוק אחד בזה יש להקל, כמו שכתב האליה רבה [ח"א]. ומה שכתב בפתחי-ערס' מראש-חודש עד התענית מותר בזה, טעות-סופר הוא וצריך לומר 'עד השבת': * וכן לכבוד שבת וכו'. עיין במשנה בוררה שכתבנו לענין תספורת דאסור. והנה המגן-אברהם הביא זה בשם הגהת אשר"י והוא הביא זה מאור זרוע, ועיינתי באור זרוע בהלכות תשעה באב וזה לשונו שם: ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת, פירוש, מותרין לכבס וללבוש כשבת, אבל לספר בחמישי אסור, כדאמר היורשלים: ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת, רב הונא בשם רב המנוא אמר לתספורת חייש בה, פירוש, שאסור לספר, עד כאן לשונו.

אבל להחליף סדינים לבנים נהגו איסור: (לח) לכבס מראש-חודש ואילך. ובספר אליה רבה צידד להקל ליתן לה מראש-חודש ואילך לכבס אחר תשעה באב, והביאו הפרי-מגדים, ולענין כלי-פשתן בוודאי יש לסמוך על זה: (לה) אחר

הלכות תשעה באב סימן תקנא

ראש-חודש (תוספות פ"ד תענית ומהר"ל): ד [*] (לו) ?לאחר התענית מותר לספר ולכבס (לז) מיד. יואם חל תשעה באב ביום ראשון או בשבת ונדחה לאחר השבת, מותר בשתי השבתות, בין שקודם התענית בין שאחריה. יו"ש מי שאומר (לה) שנהגו לאסור כל שבוע שלפניו (לט) חוץ מיום חמישי ויום ששי: הגה ונוהגין להחמיר (מ) מתחלת ראש-חודש לענין כיבוס, אבל תספורת נוהגים (יט) [יט] להחמיר (מא) מ"ז בתמוז (מנהגים): ה"ה אסור לעבירות (מב) לכבס בגדי (יט) העובד-כוכבים (מג) בשבוע זה: ו (מד) *כילים חדשים, בין לבנים בין צבועים, בין של צמר בין של פשתן, אסור ללבוש בשבת זה (ואנו מחמירין כ) (מה) מראש-חודש ואילך: ז י"ש אומרים (מו) שאסור לתקן בגדים חדשים (מז) ומנעלים חדשים בשבת זה, י"ש להחמיר בזה שערי תשובה באר היטב

ק משנה תענית כ"ט וזכר מאיר וברכך שמעון בן גמליאל הרחיבו לללא כרבא שם ר' ירשלמי כחבא הדיש הר"ן שם ש טור בא"ט מ"ג ומס' י"ח תרומת-הודש רבי יוסף מהירושלמי א טור בשם הרמב"ן ב שם הרשב"א ב שם הרמב"ן שמואל ב שם רס"טא הגהות מ"מיי"ב שם הרוקח א טור לדעת

מח"מ, ע"ש: [יט] להחמיר. אבל שחל יום ל' שלו ב"ח בתמוז מותר לספר כיון שאינו אלא מנהג והוי תכפוהו אכילות, ב"ח: (יט) העובד-כוכבים. ובצנעה יש להקל, והיה במקום שהא"י יש להם מלבושים אחרים וניכר שהם של א"י שרי, ע"ס בהג"ה, מ"א: (כ) מר"ח. והי"ח, כחב דאסור מ"ז בתמוז ואילך דהא אין מברכין שהחינו כמ"ש ט"ז, ולזה מ"ש שם דשבת שרי לברך שהחינו אי"כ מותר ללבוש חדשים בשבתו שבין המצרים, אבל מר"ח ואילך אסור ללבוש אפילו בשבת. ועמ"א: (כא) ומנעלים. וה"ה דאסור ללבוש, אגודה, הגמ"נ:

ישראל ואיכא משום מראית-עין, ע"ש. ועיין לקמן ס"ק לה: [*] לאחר התענית. עיין מג"א ס"ק טו לענין הנהגים שלא לאכול בשר ויין עד שבת נחמו שהבי"ח. ושיערי-ביתא ובלא התרה אף לספר ולכבס אסור עד יום ה', ובה"ש השמיט זה. וע"ש במג"א שאם נהגו שלא לאכול בשר ויין אבל נהגו לספר ולכבס, מותר להם, שאין לחייב אותם יותר ממה שנהגו, וגם כתב המג"א לדנהוגים אסור, אף אל ט"ו באב ביום ו' אסורים בכשר ויין, ועיין ביד-אפרים מ"ש בזה על האמ"א והבאתו שם בדרי גר"ב מ"ח סי' ק"ע. ועיין בט"ז ס"ק ו' וביד-אפרים שם: [יט] להחמיר, עכ"ה. וכתב בדגול מרובה דה"ה אם יום ל' ברי"ח אב מותר, רק כשכתב שחל אסור לספר כדרכו, ועיין ביאור הלכה

משנה ברורה

ראש-חודש. והוא הדין אפילו (לז) אם תכבס בשבוע שחל תשעה באב: ד' (לו) לאחר התענית מותר לספר וכי'. וקל-וחומר שמותר בכשר ויין. ואותן הנוהגין איסור בכשר ויין עד שבת 'נחמו', (לט) יש אומרים דמנהגא של טעות הוא ואין צריך התרה, אבל הבי"ח ומגן-אברהם הסכימו דצריך התרה,

והנה המעין בירושלמי גופא לפנינו הגירסא 'לתספורת הושב'ה, ואף לפי גירסתו גם-כן אי אפשר לומר דכותנת הירושלמי להחמיר, כי לפי הענין מוכח שם להיפך, דתספורת מותר בחמישי בשבת, וצריך עיון גדול. ועיין בחידושי רבי עקיבא איגו שיבאיא גם בשם התוספות דכביסה ותספורת שניהן שריין להקל: * כלים חדשים וכו' אסור

ובעוד שלא התירו אסורין גם-כן לספר ולכבס עד יום חמישי מפני כבוד השבת. ועיין במגן-אברהם מה שכתב עוד בענין זה: (לז) מיד. ועיין לקמן סימן תקנא באחרונים, דמצד מנהגא יש לזיהר בזה ביום עשירי עד חצות היום: (לח) שנהגו לאסור. היינו היכי שחל בשבת ונדחה, אבל חל ביום ראשון מותר (מ) אף לדעה זו: (לט) חרץ מיום חמישי ויום ששי. שמותר לכבוד שבת, ועיין לעיל בסעיף-קטן לב. הצריך לילך למרחקים בשבוע שחל בו תשעה באב, (מא) מותר ליתן לכובסת עכו"מ לכבס בגדי-פשתן למה שכתוב שצריך על הדרך: (מב) מתחלת ראש-חודש. ולא קודם, אף רוב הצבור יכולין לעמוד בו: (מא) מ"ז בתמוז. עיין לקמן בסעיף טו במשנה ברורה: ה' (מב) לכבס בגדי העכו"ם. אף-על-גב דמדינא שרי, שהרי אין איסור כיבוס משום דאסור במלאכה, אלא כדי למעט בשמחה ולהראות האכילות, והא לא שייך בכיבוס בגדי נגרים, אפילו הכי אסור (מג) מפני מראית העין, שאין ניכר שהם של עכו"מ; (מג) אמנם במקום שהעכו"מ יש להם מלבושים אחרים דניכר לכל שהם של עכו"מ יש להקל, (מד) ובאין לו מה לאכול, ודאי כדי חייו שרי על-כל-פנים: (מג) בשבוע זה. בזה אף לדין לא נהיגין מראש-חודש, (מה) מדלא כתב רמ"א דנהגין אף בזה מראש-חודש כמו שכתב בסעיף שאחר זה [ח"א]: ך (מד) כלים חדשים. ובמקום שירך לכבוש הבגדים במכבש, אם-כן הוה ככלל מוגהצין ואסורין אפילו הם ישנים, שהגיהוץ עושה אותן כחדשים, ואסורין ללבוש בשבוע זו. ומהאי טעמא נהגו איסור בבגדי-שבת ללבוש (מו) בשבת 'חזון', דאף-על-פי שלבשן מכבר כמה שבתות, עדיין גיהוצן ניכר והוי כחדשים: (מה) מראש-חודש ואילך. ומיירי (מו) שקנה בגד מתוקן כמו שהוא ובירך 'שהחינו' בשעת קניה קודם י"ז בתמוז ועל-כן אין איסור קודם ראש-חודש, דמי שקנה בגד שאינו מתוקן ונתן לאומן לתפור להא מברך בשעת לבישה, ואסור ללבוש מ"ז בתמוז משום 'שהחינו', ולדעת המקילין דבשבתות שבין המצרים מותר לברך 'שהחינו', אם-כן מותר ללבוש חדשים (ממ) בשבתות שבין המצרים, אבל מראש-חודש ואילך אסור אפילו בשבת. (מט) ובגדים שאינם חשופים כל-כך שאין צריך לברך עליו 'שהחינו', כגון מנעלים חדשים ואנפילאות וכיוצא בזה, בוודאי מותר לקנותו וללבושו מ"ז בתמוז עד ראש-חודש. ועיין עוד מה שכתבנו בסעיף יז בשם הגר"א: ך (מו) שאסור לתקן. רוצה לומר, שאסור לעשות בגדים חדשים, (נ) וכן אנפילאות שקורין זאקין! אסור לארוג. ולצורך נשואין, מי שאין לו אשה ובנים מותר לעשות בגדים חדשים, דהא מדינא מותר לו אפילו לישא, וכנ"ל בסעיף-קטן יד, ואפילו בתשעה באב עצמו שרי לעשות על-ידי עכו"מ לצורך נשואין [אחרונים]: (מז) ומנעלים חדשים. והוא הדין דאסור (נא) ללבוש:

שערי תשובה

(לז) כן משמע מביאור הגר"א, וכן כתב בדמשק-אליעזר: (לט) רש"י כתב: (מ) ועל-ידי ישראל כשאי אפשר על-ידי נכרי הוא צורך גדול, הבי"ח מתייר, אבל [פמ"ג]: (מא) אליה רבה כשיטת הבי"ח, והעתיקוהו הדרך-החיים והחייא אדם. ועל-ידי ישראל כשאי אפשר על-ידי נכרי הוא צורך גדול, הבי"ח מתייר, אבל המגן-אברהם ואליה רבה אסורים, וכן הוא בראב"ן [ח"א]: (מב) תרומת-הודש: (מג) מגן-אברהם, וכן משמע בתרומת-הודש: (מד) שם. ועיין שם עוד שכתב דאפשר דבצנעא נמי שרי, והעתיקו החייא אדם, והוא מטעם דאף דכל מקום שאסור מפני מראית-העין אף בחדרי חדרים אסור, והו דוקא דבר שיתחדשו לאיסור דאורייתא, עיין לעיל בסיומן של במשנה ברורה סעיף-קטן קסה: (מה) ובדרך-החיים העתיק גם בזה מראש-חודש, ונאלץ להקל כיון מראש-חודש אינו אלא מנהג: (מו) ואפילו רפי מה שכתב רמ"א דנהגו להחמיר מראש-חודש ואילך, היינו בחודשים או מנהגים ממש, אבל כבגדי-שבת שאין האיסור רק משום שהגיהוץ ניכר אין המנהג שלא ללבוש רק בשבת-חזון או אם יש מילה בתשעה באב, אבל אם חל ראש-חודש ביום ששי או בשבת, שפיר לובשין בשבת זה בגדי-שבת [ין אפרים]: (מז) מגן-אברהם: (ממ) מגן-אברהם, ובאליה רבה בשם מו"ט מצדו להחמיר משום שהיא שמחה גדולה, אכן החייא אדם העתיק כדעת המגן-אברהם, ובאמת איני יודע טעם האליה רבה, דבגמרא לא נזכר כי אם 'משכנסת אב ממעטין בשמחה' ולא קודם: (מנ) אחרונים: (נ) דרך-החיים: (נא) אחרונים:

הלכות תשעה באב סימן תקנא

ד שם בשם הירושלמי
פרק ד' דפסחים ושם מן
טעם שבו הפסוק אבן
שחה והטעם כי
השחת הירוסה ין טור
מזוה דאיכא נוסחא
דגריס דרובא וכו' וכן
כתב הרמב"ם בפרק ח'

(כג) **מראש-חודש:** הגה [*] והוא הדין דאסור (מט) לקנות, וכן אומן ישראל (נ) אסור לעשותן לאחריהם, בין בשכר בין בחינם (תה"ד וכו'). *ונהגו (נג) (נא) להקל בזה. אבל אם ידוע ומפורסם שהמלאכה *של איגרויהודי שורי (תה"ד). וכן נהגו לתת (נד) לאומנים אינם-יהודים לתקן כלים חדשים תוך זמן זה כדי שיהיו מוכנים לאחר (נז) התענית, ומיהו טוב למעט בזה במקום דאפשר, ולא עדיף משאר משא ומתן דממעטינן: ח' יבשי דנהיגי דלא (נד) למשתי (פירוש, לסדר ולערוך החוטין שהולכין לארכו של בגד, והוא מלשון 'או בשתי' או בערב') **עמרא מדעייל אב, מנהגא** (ו) ונהגין שלא לקדש הלכנה (נה) עד (ס) אחר תשעה באב (מההייל דר"ע): ט [*] **יש ניהגים (נו) שלא לאכול בשר ויאלא**

באר היטב

(כג) מר"ח. ולענין לבישה דעת המחבר ב"י להקל משום דטעם אסור העשייה כמ"ש ס"ח משום שנהגו שלא למשתי עמרא, ר"ל שלא לעשות חוטי שתי מצמר מטעם משום דפסקה ס"ב אבן-שתייה, וכל תיקון בגדים הוא בכלל זה, והשתייה הוי תחלת המלאכה, ב"י. וכתב ד"מ המטעם הוא אפילו עושה לאחריהם אסור, ומשמע באתה אפילו עושה למכור בשוק אסור, אבל לטוות חוטי מותר, שאינו בכלל זה. וכתב המ"א: ונ"ל שמתוך לעשות אותן שוקרין קרונין שאורגין בעצמם, ולא בגד הוא: (נג) להקל. משמע דאפילו לישאל נהגו להקל, ומיירי שנתנן לו קודם ר"ח, אבל לאחר ר"ח פשיטא דאסור ליתן, מ"א: (נד) התענית. א"ע דבכיבוס אסור כמ"ש ס"סג, היינו לפי שנוכר בגמרא לאיסור משא"כ בגדים חדשים, והטעם לפי שעדיין אינן שלו ולא נקרא שמו עליו. וכתב בהגמ"ג דאפילו ב"ט עצמו שרי לעשות בגדים ע"י עכו"ם לצורך נשואין, מ"א. ונ"ל דוקא אחר הצות: (נה) אחר. ע"י סימן תכו ס"ב דהאר"י ז"ל כתב דיש לקדש במצואי ט"ב, כי במוצאי ט"ב נולד בן-ירודו מוכשרים ללכנה ולישראל שעתידין ש"ב, כן הוא לענין נזרים. ועיין לקמן ס"ק כט בבאה"ט. והוא מדברי הא"ר שכתב על התמיה, אך לענין במקום מיוחד אין להתמיה, וגם כי קצת יש להקל בין תבשיל של בשר לתבשיל של טעם יין, דכל המניעה הוא זכר לחורבן שבטלו קרבנות תיסקו היין (וכמ"ש ביד-אפרים על דברי הגי' ס"ק מ' משום רש"ל ע"ש), ובאכילת קושים היה ג"כ רובט ותבשיל אשר בישראל אותם והיה נאכל באכילת קרבנות גופייהו, לכן כשעושה זכר למו"ש לאסור גם התבשיל, משא"כ בין שהוא זכר לתיסקו היין, ויין מוגז פטרל לנסכין, ואף צנען יין תוסס אסור אף שגם הוא פטרל לנסכים, מ"מ יש בו משום שמחה דכתיב ויין ישמח ס', משא"כ בזה שהוא מוגז הרבה ולא נשאר בו רק טעם יין לבד אין בו משום שמחה, ומ"מ אין להתיר רק במקום מיוחד

משנה ברורה

(מח) **מראש-חודש.** דבירושלמי איתא, והובא לקמן בסעיף ת, דנהיגי שלא למשתי עמרא מדעייל ראש-חודש אב, (נב) וכל תיקון בגדים הוי בכלל זה, והשתייה הוי תחלת המלאכה (מט) לקנות. אפילו דעתו שלא ללבשן עד אחר תשעה באב, ודומיא דאסרינן לעיל לענין כיבוס אפילו במכבסין הנהיג: (נ) אסור לעשותן לאחריהם וכו'. ואם אין לו מה יאכל (נג) שרי, כמו באבל לאחר שלשה ימים: (נא) להקל בזה. ומשמע דאפילו לישראל נהגו להקל. (נד) ומיירי שנתנן לו קודם ראש-חודש, דאלו אחר ראש-חודש פשיטא דאסור ליתן לו: (נב) אבל אם ידוע וכו'. רוצה לומר, דמדינא אומן העושה בשביל עכו"מ בוודאי אינו שמח מזה, ואין לאסרו רק משום מראית-עין דיסברו שהוא של ישראל ולזה קאמר בתחלה סתם (נס) לעשותן לאחריהם, היינו אפילו לעכו"ם, ולזה קאמר: (נז) אם ידוע ולעשותה: (נג) לאומנים נכרים. ולא לישראלים, כיון שהוא אחר ראש-חודש, וכנ"ל. והטעם שהקלא בזה יותר מוכיבוס דאסרינן לעיל בסוף סעיף יג, לפי שעדיין אינן שלו ולא נקרא שמו עליו: ח' **יש ניהגים דלא** (נד) למשתי עמרא. פירוש, שלא לעשות חוטי שתי מצמר (והוא הדין משארי דברים), ואסמכוה בירושלמי על שם שבטלה אבן-שתייה. וכתב בית-יוסף, דאין נפקא-מינה בין לו ובין לאחריהם ובין בשכר ובין בחינם (ט"ז). וטריית החוטין לתפור בהן בגדים מותר, שאינו בכלל זה, וכן מותר לעשות קרוניין¹ שאורגין בעצמם, דלאו בכלל בגד הוא (מ"א): (נה) **עד אחר תשעה באב.** עיין לעיל סימן תכו סעיף ב ובמשנה ברורה שם: ט (נו) **שלא לאכול בשר וכו'.** ומיד שהתפללו הקהל ערבית במוצאי-שבת, (10) אף-על-פי שהיחיד לא התפלל עדיין והוא בתוך סעודתו, (11) אסור בבשר ויין, והוא הדין בראש-חודש לידן (מ"א). אבל שארי (מ) אחרונים כתבו, דבמוצאי-שבת אם הוא התפלל עדיין, מותר בבשר ויין, דכיון שאומרים 'ציה' בברכת-הזמון שייך אצלו שבת:

שער הציון

(נג) בית-יוסף: (נג) פתחי-השוכה הישם שחובת ר"י ביונא: (נד) מנן-אברהם ור"א: (נז) רוצה לומר, דבזה מן הדין מותר ולא מטעם דנהגו להקל: (נו) ואם יש בעיר שתי בתי-כנסיות, הישם נגורו אחר אחרו מקום שהו הולך שם התפלל: (10) ועיין קודם שיהא מירוד-דעה שע"ה מושך וט"ז שם ולא סבירא להו כן כיון שבצעם יום הוא ולא הוא לא התפלל עדיין. ולפי מה שכתב הפתחי-תשובה בפרק הירושלמי לקדש תרין קרישתי היי-אדם אפשר לחלק גם בזה, משום דחייב אדם לצער עצמו עם הצבור: (מ) אליה רבה הדין-החיים:

תרגום: 1 מיני עיטורים שעושים בלוחות עץ וכדומה.

הלכות תשעה באב סימן תקנא

ו שם ובשם התבין
 ו שם, וכתב ה"ח
 בשם הרב רבי אשר
 מפני שבו ביום חתמו
 וגם ניסחו ה"ח ל"ב
 ט מדרש שם

לשתות יין בשבת זו (נד) ומותר בחומץ של יין (אגודה ומהר"ל). ויש שמוסיפין (כו) (נה) מראש-
 חודש עד התענית. ויש שמוסיפין (נט) מי"ז (ס) בתמוז: הגה (ס) ומצניעים מראש-חודש ואילך
 (כז) [נתן] הסכין של שחיטה (ר' ירוחם נ"יא ח"ג והג"מ), שאין שוחטים כי אם לצורך מצוה, כגון
 (סא) לחולה או שבת או מילה^(א) (סב) וכיוצא בו: י' יש מי שאומר, שהנהוגים שלא לאכול בשר
 בימים הנזכרים, (סג) מותרים (טז) בתבשיל שנתבשל בו בשר, (סד) וטאורים בבשר-עוף

באר היטב

להתחדש: (כז) מר"ח. ומיד שהתפללו הקהל ערכית במ"ש או בר"ח
 לדיין אף-על-פי שהיה לא התפלל עדיין אסור בבשר ויין, ועי' סימן
 רס"ג, ויש נמנעין אחר שחיטת אהרן ביום הזה: (כז) בתמוז. ומ"מ מותר בשאר
 דברים, רחיצה וכו', רש"ל. כתב הבי"ח: מי שקיבל עליו בפירוש שלא
 לאכול בשר מי"ז בתמוז ועד ט"ב אסור גם בשבת וצריך התרה, עכ"ל.
 וכתב המ"א: מ"מ נ"ל דכל שלא הוציאו בלשון נדר אלא בלשון קבלה
 בעלמא מותר בשבת, ובסעודה מצוה גמ"כ מותר, ע"כ. וט"ו ס"ק טז כתב
 בפשיטות דאין השבת בכלל וא"צ התרה לעולם, ע"ש: (כז) הסכין.
 ואין שוחטין עד י' באב, ואם חל ט"ב ביום ה' מותר לשחוט אחר חצות
 לכבוד השבת, בי"ח. ונ"ל בדמדינתנו ששעכ"וים אין אוכלין בשר ביום
 ששי ושבת, ולא ימצא קונים לבשר-טריפה, לכן מותרין לשחוט
 ביום ד', דאל"כ מימנעו ולא שחטי, מ"א, ע"ש. ואם מותר לנחור
 בהמות, עיין ב"ד סימן קיז באחרונים, ועיין בתשובת עה"ג סימן טז
 בפנים מאירות סימן ק"ח ובג"ש ובחינוך-בית-יהודה סימן כ' ובשבת-
 יעקב ח"ב סימן לו. ואחר שמשאו ומנעו כל השנה הוא למסור כתב
 לשר כל בשר שצריך לכל בני-ביתו, מותר לשחוט לו בשבת שחל ט"ב
 בתוכו, ולא יכרך על השחיטה כיון שא"כ ישראל אוכל ממנה, חינוך-בית-
 יהודה סימן כ' ובשבת-יעקב סימן לו. מ"מ מי שא"א לו לאכול מאכל-
 חלב יאכל בשר-עוף, ולא היו מקריבין ממנו קרבן וגם אין שמחה אלא
 בבשר-בהמה, בי"ח: (כט) בתבשיל. ונ"ל דשומן של בשר דינו כבשר
 עצמו ואסור לאכול תבשיל שיש בו שומן, והאידיג נהיגי עלמא לאסור
 אף בתבשיל של בשר, וכ"כ הש"ך ב"ד סימן ק"ח סי"ט לענין נדרים, גם
 ב"י הדי"מ כתבו לאסור, מ"א, ע"ש. מיהו דוקא בתבשיל של בשר,
 אבל כשנתבשל בקדירה של בשר פשיטא דמותר. והט"ו מתיר ביין

שערי תשובה

קצת, ומי שא"צ לזה לא יעשה כן גזירה דלמא אתי לאמשכי וישכח וישתה
 במזיגה קלה לבד. ועיין בשכנ"ג בשם מהר"י ברונו שכי' יין גמור לתוך
 התבשיל הגולה להחמיר דלמא אתי, ואפשר להתחלה קמרי. ועיין
 ועל מה שב הרמ"א שפותר בחומץ של יין כתב הט"ז שמתור אפילו אם
 כשנכנס שבו היה עדיין יין ועתה נעשה חומץ, א"צ נדרדים כ"ג אסור הכא
 שרי כיון שהאיור משום שמתור הוא, וכ"כ בתוס' ל"ב אסור הנפל לתוך
 בו, ע"ש, ובכה"ט נשמט דברי הט"ז בזה. ועיין בברי" שכתב שיש מקילין
 לאכול בשר מבושל שנשחטין מסעודת שבת, ושעמתי ראה מהא ראתה
 בחולין איברי בשר נחירה בו, וכתבו בתוס' להקל כדורבן, והיה הכא דהוי
 מנהג בעלמא אמרין בהא הואיל ואשתרי לשבת אישתרי לחול, ואף שיש
 לדחות ראה זו כמ"ש במקום אחר, מ"מ אין לחות במקילין, עכ"ל.
 ובמדינתנו לא שמעתי שיש מקילין בו, ואף שמקיל בוה הוא בכלל פורץ גדר,
 אך אפילו במקום שמקילין בוה אין להקל אם לא שההכנה היה לצורך שבת
 ובדרך מקרה וסיבה נשאר לחול, אבל פשיטא אם בישל לשבת יתור מוצרך
 כבד שישאר לו לחול, אם יאכל בחומץ פורץ גדר הוא, דמעיקרא לא אישתרי
 לשבת כלל שהרי א"צ לזה כלל בשבת, והוא פשוט: [נתן] הסכין. עכ"ה.
 ועיין בשב"י ח"ב סל"ו דאם אפשר למסור לו הבשר ע"י איגריהויה להשר
 שצריך ל"ב שרי בכל ענין, ואף שהבי"ח אסר נחירה אף ע"י א"י אין ידברו
 מוכחים, דשבות כי האי במקום פסידא לא גזרו חכמים, גם בג"ש סימן מ
 מתיר אפילו להתחלה אפילו משום הרווחה בעלמא. ואם א"א לעשות ע"ש
 א"י אין לעשות ע"י ישראל אפ"י שישחב בנחירה יתור מבשר כמ"ש
 בעה"ג סימן יג, ועיין בשער-אפרים סימן י"ז ובק"א סימן י"ז ובת"ש שם, אך
 במקום פסידא שאם לא יתן להשר יבוא לירי הפסד גדול שהשר יקנט אותו
 בממון הרבה מותר לישאל לשחוט, ואם יוכל לקיים ממנה לשבת או יתן
 לחולה יש לו לכרך ג"כ על השחיטה, ואם א"א לקיים לשבת, שישחט,
 ישחוט בלא כרחה אף לפי מ"ש הפר"ח (וכ"כ בשמ"ח שם דבעלמא ככה"ג
 מכרך אף ששוחט לא"י שאם ימלך יאכל ממנה, מ"מ כאן שאסור לו לאכול

משנה ברורה

הנכרים שאין אוכלין בשר ביום ששי ושביעי, ושמא יטרף
 ולא ימצא קונים לבשר-טריפה, מותר לשחוט גם ביום רביעי
 [דאם לא-יכן מימנעו ולא שחטין]. כדי שאם יטרף יהיה מוכן
 לו על יום חמישי למכור: לחולה. אפילו חולה קצת.
 ואף דבסימן תקנד סעיף-קטן ט כתב המגן-אברהם דנהגו קצת
 יולדות מז' באב ואילך למנוע מבשר ויין, היינו (סז) שלא
 במקום חולי. ומי שחכר מהשר להאכיל בשר לערלים ואם לא
 ישחוט יפסיד, אזי יתן מכל בהמה לפני חולה איהו חתיכה,
 ואי אפשר לכזית בשר בלא שחיטה [ח"א]: (סב) וכיוצא
 בו. כגון של פדיון הבן. וסעודה שעושין בלילה שלפני מילה
 אינה סעודת מצוה [יד אפרים]: י (סג) מותרים בתבשיל.
 אבל שומן של בשר דינו כבשר עצמו ואסור לאכול תבשיל
 שיש בו שומן. והאידיג נהיגי עלמא לאסור אף תבשיל של
 בשר, ודוקא בתבשיל של בשר, אבל אם רק נתבשל בקדירה
 של בשר פשיטא דמותר [אחרונים]. ונראה, כל שנפל בשר
 לתבשיל (סח) ויש ששים, פשיטא דשרי: (סד) ואסורים
 בבשר-עוף. ומכל מקום מי שאי אפשר לו לאכול מאכל-
 חלב (טט) מותר לו לאכול בשר-עוף או בשר מלוח ג' ימים.

שער הצינן

(נט) ט"ו וט"א: (ס) מגן-אברהם ושא"י: (סא) כן משמע בדרך-החיים וחי'אדם: (סב) מגן-אברהם וט"ו: סעיף-קטן ז': (סג) דאם אמר הריני נדר שלא
 לאכול בשר, אין זה לשון נדר [מחפש, ע"ש]: (סד) בי"ח, וכן מצדו המגן-אברהם להחמיר, ודלא כט"ו: (סה) מגן-אברהם בשם הבי"ח, היינו נדרהגנו
 בשבת אוכלין בשר בלילה שאחר תענית באב [שם ב"ח]: (סז) משנה ברורה בסמך תקנט סעיף י' סעיף-קטן [ט]: (סח) כן כתב הר"ח ברוך פרינקל
 בהגהותיו: (סח) ואף כשאין שם ששים, כל שקפלא ישראל טרעם ואין בו טעם בשר שרי, וטעימה כי האי גזווא אפשר דשרי [פמ"ג]: (סט) מגן-אברהם
 ואלה רבה, ועיין שם באליה רבה דכל-ישכן דמותר בתבשיל של בשר:

(א) עיין במשנה ברורה סעיף-קטן סב. ובדפוסים אחרים נדפס כאן בפירושו. או פדיון-הבן.

הלכות תשעה באב סימן תקנא

נה באר הגולה

(סח) ובשר מלוח ויין (סו) תוסס. (סז) ומותר לשתות יין הבדלה וברכת-המזון: הגה (סח) ונוהגין להחמיר (סט) שלא לשתות יין בברכת-המזון ולא בהבדלה (תשובת מהר"ל סימן קו) (ע) אלא נותנים (ל) [ג] לחינוק, ובמקום דליכא חינוק מותר בעצמו (עא) לשתות (לא) הבדלה. (עב) וכסעודת מצוה, כגון מילה ופדיון הבן (עג) *וסיים מסכת (עד) וסעודת (לב) [גנ] "אירוסין, אוכלים בשר ושותים יין (עה) כל (נג) [גנ] השייכים לסעודה, אבל יש לצמצם (עו) שלא להוסיף. ובשבוש שחל תשעה באב בתוכה אין

שערי תשובה

מ"כ תשובה אשכנז (* הוא דתיבא לעיל סעיף ב דאין עושין סעודת אירוסין, וראה לענין דעתי חולק והבא מיירי באירוסין של מצוה בנזן שאין לו אשה וביב, כמו שכתב הר"ן בשם רב האי הביאו הביתוסף בסיומן ה)

באר היטב

שנתערב כתבשיל אף שיש בו טעם יין, ולמנהג הג"ל יש להחמיר: (ל) לחינוק, וכן כוס ב"ה אחר המילה, נוהגין ליתן לחינוק, ודוקא בחינוק שאינו יודע להתאבל על ירושלים, מ"א. (ומשמע שם כמ"א דלאו דוקא משום מצוה אלא אפילו בכל שבת זו מותר כיון שאינו יודע להתאבל על ירושלים, אבל בס' אליהו רבה חולק עליו ודוקא משום מצוה מותר, ע"ש): (לא) הבדלה. אבל ברכת המזון יבדך בלא כוס, מהר"ל: (לב) אירוסין, קשה, דהא כתב בס' דאסור לעשות סעודת אירוסין, וכתב הב"ח וכשאין לו אשה ובנים שרי לעשות סעודת אירוסין כמש"ל בשם הר"ן, ע"ש ט', מיהו עכשו נוהגין אסור אפילו אין לו אשה ובנים כמש"ל, ועיין מ"א: (לג) השייכים, ז"ל מהר"ל: ודוקא ההולכים משום קורבה או משום ריעות, אבל ההולכים לשתות, עבירה היא בידם. ובלבד פסק כמ"ש במנהגים דמ"ח עד ט"ב לוקחין מנין מצומצם, ויש לוקחים י' מלבד הקרובים השייכים לבעלי הסעודה, עכ"ל. ומ"כ דנשים השייכים לסעודה מותרות ג"כ בבשר ויין, ודוקא במקום שזמנן נשים לסעודה זו, ומי ששולחין לו לביתו אסור לאכול כמ"ש סימן תקס"ט ב"הגה"ה. וז"ל דוקא פסולי עדות מקרי קרובים.

כימים אלו אין לכוף ג"כ, דחבחה ואלת כתיב, ועיין בחינוך ב"י סימן כ בענין זה. ועיין בפמ"א חלק א סימן עה שכתב ראה להתייר הנחירה מדברי רש"י שכתב דף עה ג' שחט משום מאי מיחייב בו, ועיין בספרי שו"ת בית-אפרים חלק א שכתב ונחמתי ראה זו בשם א"י הגאון מ"ה אלעזר מרגליות ז"ל שכ"כ בגלגול ממשות' בנימין שלו) (והוא ה"ס השלישי של הגאון המפורסם מ"ה אלעזר מרגליות ז"ל האב"י דק" פורמסינס'ל מכבואר מבניית-יוחסין הנדפס בסוף ספר מטה-משה על התורה, ע"ש). ועיין בשב"י ח"א באשה נדה שבתה לשאל אם רשאה לאכול בשר, ודאי מרגשת בגופה שאינה טובלת מאכל-חלב מחמת מיתוס, כגופה דחט בה, בעת זוב זמיה איה חולה קצת כמ"ש ההסופות בכמותות ב' י"ח, ומח"ט החרתי כמה פעמים למיניקות שמתרות לאכול מאכל-בשר כימים אלו, אי משום תקנתא דידה דסתי מיניקות חלוקת אף אי משום תקנת הולד, ומח"ט מקילין הרבה דברים במגוברות ומניקות, ומי קצת לו מיתוס וחולד קצת שאינו יכול לסבול וכו' לשאלו, יש להורות לו היתר לאכול בשר-עוף, כי חמידא סכנתא מאסירא, אך יש שוריע בעצמו שמאכל-חלב לא יזיק ליה כלום כר שרוע לילך אחר תאוות ושרירות לבו הוא בכלל פורץ גדר יאשוק נחש ותהי עונותיו על עצמותיו, אבל בלא"ה אין להחמיר, עכ"ל. וראה הדכל לפי ראות עיני המורה, שאם העם פרוצים לזלול בעבירה זו, יש להחמיר טפי, ועכ"פ אין להתייר שניהם כשר ויין רק אחד לבד, וכמ"ש בס"ק [ג] בשם השב"י גופיה ח"ג לענין לילה שלפני המילה, ע"ש. גם יש לו להמורה להודיע שאם אינו קשה לו הרבה יש למנוע מו' באב ואילך כמ"ש המג"א סימן תקנ"ג שנוהגין קצת תולדות מלכות קצת מוכתב בסעיף ט שמעניעין הסנין כ"ו שמפע דגם לקטים אסור, ע"ש: (לג) אירוסין, עב"ה"ט. ועיין בא"ר שמפוש דברי רמ"א על קודם ר"ח להיש מוספי' מ"ז בתמוה, ועיין באיתן האורחיו שכן היה דעת השואל ודחה עפ"י הדי'מ ודעתו למחוק מלות סעודת אירוסין, ע"ש: (לד) השייכים, עב"ה"ט. ועיין בשב"י חלק א סימן לו שכלייה שלפני המילה יש להחמיר בזמן הזה שפשיטה כ"ו שמולול באבילות של ט"ב וראי לעשות גדר, ואני מורה להם היתר במקום שנתנו להתייר אחד לבד, או בשר או יין מאכלי-חלב לעשות זכר לחורבן כ"ו להוציא מלבן של דוקים. אכן כיום המילה שניהם מותרים בשר ויין אבל הקרובים ואפילו בשבוש שחל ט"ב להתייר למנן עשרה מלבד קרובים פסולי עדות, עכ"ל. ועיין ביד-אפרים הבאתי מדברי המג"א סימן תרמ, ע"ש, ושוב דתיב באר-יעקב שכתב לאיסור והביא דברי המג"א סימן תרמ, גם כתב שכן מכבואר בחוות-א"י סימן ע שאינו סעודת מצוה, וכן נראה מתשו"ך י"ד דק"ע"ה שכתב שאין אסור משום "עורכים לגד שולחין" כ"ו,

משנה ברורה

מינות שחלב רע לחינוק כשאניה אוכלת בשר, (ע) (עא) אפילו (עב) מזמן אף בבשר-במה: (סח) ובשר מלוח. אפילו (עג) מומן מרובה, דמכל מקום אית ביה שמחה קצת: (סו) תוסס. דהיינו תוך י' לדיסתו, שהוא מתוק ואינו חזק ופסול לגבי מזבח, וכן כל אלו הנזכרים לעיל, (עז) מכל מקום קבלו אבותינו עליהם לאסור כל מיני בשר ויין: (סז) ומותר לשתות וכו'. דבבאי גוונא (עז) לא קבלו עליהו, כמו לענין שאר סעודת מצוה: (סח) ונוהגין להחמיר וכו'. כיון

* וסיים מסכת. וכן שכתבנו במשנה ברורה דמותרין לאכול אף אותן שלא למדו עמהן, והוא ממגן-אברהם אדלעה רבה. ועיין בסידור של רבי יעקב עמדין שדעתו דהיינו המתזקין בידי הלומדים בממנם, וגם הגבאים המשגיחים עליהם ומשוחיהם, כל אלו מותרים אפילו היו רבים, אך לזמן אחרים מלבד אלו מפני הכבוד והאהבה או לאיזה תועלת שהוא הוא אחרים גמור. ומכל מקום פשוט דאם אותן הבאים מסייעין לעשות הסעודה בודאי מותר, ודוא בכלל מה שאמר הגמרא: תיתי לך דכי הוי מסייעי רבנן מסכת עבידנא יומא טבא לרבנן, וכמו

ביאור הלכה

(עז) למטעמיה לחינוק, מה שאין כן בשאר סעודות מצוה: (סט) שלא לשתות יין בברכת-המזון. פשוט דכל זה (עט) מיירי בברכת-המזון דחול, אבל בברכת-המזון רשבת של ג' סעודות פשיטא דשרי: (ע) אלא נותנים לחינוק. שהגיע לחינוק, וישתה רוב הכוס. ודוקא אם לא הגיע עדיין להתאבל על ירושלים. (עו) ודוקא בזה שהוא מצוה, אבל בלא מצוה, אף שאינו יודע להתאבל אסור בבשר ויין כשהוא בריא: (עא) לשתות הבדלה. אבל ברכת-המזון (עו) יבדך בלא כוס, כיון דיש פוסקים דאף שלשה שאכלו אין צריכין כוס, על-כ"ל-פינים כפי א"ה גוונא יש לסמוך עליהו: (עב) וכסעודת מצוה וכו'. ובהו (עט) אפילו כוס של ברכת-המזון יש להתייר לשתות, דלא גרע מיין שבתוך הסעודה דהותו: (עג) וסיים מסכת. (עז) ומכל מקום אם לא נזדמן בלימודו הסיים לא ימרו או יאחר בשביל זה, וגם אם לא חלה עושה סעודה בשאר הימים אפשר שלא יעשה גם עתה, אכן אם נזדמן כראוי, (פ) מותרין לאכול אף אותן שלא למדו עמהן, אם היו הולכין ובאין גם בזמן אחר משום ריעות: (עד) וסעודת אירוסין. אף דמכבואר לעיל בסעיף ב דאסור לעשות סעודת אירוסין, אפשר דמיירי שלא בשעת אירוסין או שלא בבית אורסתו דליכא שמחה כל-כך. ויש שמוחקין אלו שני תיבות [מ"א]: (עה) כל השייכין לסעודה. היינו, (פא) כל מי שהיה הולך בזמן אחר לסעודה זו, הן מחמת קורבה או מחמת שהוא אוהבו. (פב) ונשים השייכות לסעודה במקום שדך לזמנן לסעודה, גם-כן מותר. וכתב החיי"אדם, דאשת הבעל-לסעודה מותרת אף כסיום מסכת וכן בניו, ומי ששולחין לו לביתו אסור לו לאכול: (עו) שלא להוסיף. היינו מי שלא בא מחמת קורבה או מחמת קרובים (פג) רק לאכול ולשתות

שער הציין

(ע) פרימגדים וש"א: (עא) לבוש: (עב) הגר"א: (עג) הגר"א: (עד) שם: (עה) א"ו. ואפילו נמשך הסעודה עד חשיכה: (עו) אליה רבה ורגול מרכבה, ודלא כמגן-אברהם. והנה בחיי"אדם דתיב שזעתיק דברי המגן-אברהם, ולפלא, כיון שרבים חולקים עליו, וכן בדרך-הימים העתיק להחמיר כוותיהו: (עז) מגן-אברהם בשם מהר"ל וש"א: (עט) פרימגדים: (עט) אליה רבה: (פ) מגן-אברהם ואליה רבה: (פא) ט"ו ממנהר"ל: (פב) מגן-אברהם וש"א: (פג) מגן-אברהם בשם מהר"ל:

הלכות תשעה באב סימן תקנא

כ הריב"א בחשבוה
 ל טור בשם הרמב"ם
 ז שם בן החלכות
 ש מחמת
 קס ב"ה"א
 פ מ"ד
 ו באוקיאמ"ד רב חסדא

לאכול בשר ולשתות יין (עז) רק מנין מצומצם, וזה אפילו (ל) (עח) כערב תשעה באב שרי (מנהגים ומהרי"ל), ובלבד שלא יהיה בסעודה שמפסיק בה (ד"ע): **יא** ככל מי שאוכל בשר במקום שנוהגים בו איסור, פורץ גדר הוא וינשכנו נחש: (ומותר לשתות כל שכר, אפילו של דבש שקורים מע"ד): **יב** (עט) 'תספורת שבויע זה, אחד ראשו ואחד כל שיער שבו, אסור: **יג** (פ) 'בזבוקן, כל שמעכב את האכילה, מותר: **יד** 'אסור לגדולים (פא) לספר לקטנים ולכבס כסותם (פג) בשבת שחל תשעה באב להיות בתוכה: הגה (פג) מיהו, בגדים שמלפפין בהם הקטנים לגמרי שמוציאים בהם רעי ומשתיינין בהם, הני ודאי (לה) (פד) משרא שרי, ואפילו בבגדי שאר הקטנים נוהגים להקל (ב"י): **טו** סמי

באר היטב

ובכסום מסכת אף מי שלא למד עמהם יכול לעמהם לאכול עמהם משום קורבה או ריעות. [בספר אליהו רבה הוכיח דבסיום מסכת אם לא נודמן לו בלימודו כסדרו הסיום לא ימהר או לאחר משום כך, ואם לא היה עושה סעודה בשאר ימים אפשר שלא יעשנה נמי עתה, ע"ש]. ונראה לי דאין לנהוג קולות שניהם, אלא אם כרמ"א דבאלו ובחומרם או כלבשו. ועיין ב"י סימן רמו סעיף קטן י' בתבתי דבאלו תוך יבית מותר לאכול על הסיום, אבל יארצי"ט לא יאכל שם, ע"ש. וט"כ שחל בשבת ונדחה א"ן לו דין שבת שחל "לענין זה, ובוה כ"ע מודים, מ"א. ועיין בשע"ת א: (לה) **בערב ת"ב**. ונ"ל דע"כ ע"ש יעשנה קודם חצות, מ"א, ע"ש: (לה) **משרא**. ומ"מ יכבסו בצנעה אם אפשר, מ"א:

שערי תשובה

משמע דמצוה לית ביה, וכי שכמדומה שכן נוהגים כפי"ד דמיינ שאין אוכלים בסעודה זו בשר, ע"ש, ועיין בא"י ס"ק כו שאוסר ג"כ, ועיין בשכנה"ג שכ"כ בשם מהרי" ברונא, ועיין שם שנושאל גם על שליש למילה ובתשובתו לא הוכיח מזה, ונראה דב"י בפשיטות לאיסור, שאינו מנהג פשוט כ"כ לעשות בו סעודה, וכן בשו"ת אור נעלם סימן ט שכתב דדוקא סעודה מילה בזמנה דוחה האבילות של בשר ויין שאינו רק מנהג, אבל סעודה מילה שלא בזמנה א"ן לה שורש ועיקר כ"ס, ועוד, דאפשר לעשות סעודה ממאכלי-חלב ושאר משקים, וקודם א"ל לומר דמי שאכל בשר ויין שכתב דדוקא סעודה מילה שלא בזמנה ה"א כפורן גדר כ"י, ועיין השאלה היה שילך נימול שלא להונוגן שלא תגלה והחזרו ומלו אותו שבויע שחל ט"כ בתוכו, אם מחוייב לעשות סעודה והאם מותר בכשר ויין על סעודה זו, ע"ש ובפתחת הסי, ונראה שגם הוא אינו אוסר אלא שבויע שחל ט"כ אבל בערב הקודם גם הוא מורה ומותר דק"ל טפי וכמ"ש בצנעו שם סימן י'

הבאתי ליעול סימן ג, אך גם לענין שבתו שרי ט"כ אין המנהג כדבריו אלא אוכלין בשר ושוחטין יין בסעודה כ"מ שלא בזמנה כמו בזמנה, והפירו על המדה במ"ש שהוא כפורן גדר כ"י ומשמעותו דבריו בכל סעודת מילה שלא בזמנה, אך באמת כדבריו כן הוא באותן שלא היה אפשר למול בזמנם ונדחה זמננו מחמת חולשת התינוק וכיוצא שירצו אונס שלא נימול בזמנו, ושבו אחר שחזר לאיתנו או עבר האונס והגיע זמנו למול, א"ל שדוחין שרד במחוייב ליימם אלו כבדי שיאכלו הקרואים בשר ויין, לזה נקרא פורץ גדר אך בימים שחל ט"כ, ומלבד זה הוא איסור גמור להשתות המצוה משעה שהגיע הזמן ויכולו למול התינוק, והעושים כן בשביל אכילת בשר ויין או כשביל תענית ככורים כע"פ וכיוצא גדול עותם מנשוא וצריך למחות ולעכב ע"י, ואף אם פתאים עברו ועשו כן, אסור לאכול על הסעודה ההיא שגרמה לאיסור שהיית מצוה, ויחבאי ביו"ד א"י"ה, ואפילו מי שלא נעשה כשבויעו אסור, ועיין בפסחים דף ק"ג ו' מנוזין כ"י ובתוספות שם דוקא שיש מש אנשים מהוגנים כ"י, ע"ש; אבל אם לא היה אפשר למול מקודם עד שהגיעו ימים הללו, אפילו הוא שבויע שחל ט"כ יש להחיר לאכול בסעודה כ"י מילה בזמנה כ"יין שלא נעשה במחוייב והסעודה היא באה כשביל שמחת המצוה שקיים היום והרי קיים היום מצות מילה שהיתה מוטלת עליו חובה, ומה בכך שהיא שלא בזמנה כ"יין שהיה אונס ולא היה יכול לעשות קודם לזמן הזה, וכן מבואר להדיא ביסמין רמ"ש במג"א ס"ק ה' דבמילה שעבר זמנה מחמת חולי, כשמל אה"כ מק"י זמנו קצת, כ"י שעתא ושעתא וימנהג הוא, שאסור להניח ערל, ולכן מותר לקבוע הסעודה בע"ש, ע"ש. ותימה, א"ך העלים עין מדברי מג"א אלו, וכן מבואר בדברי המ"א ש"ס חקת ס"ק י', ועיין לקמן סימן תקנ"ט באשל-אברהם שכתב בשם פ"ד האר"ן להחמיר במילה שלא בזמנה ומשמע בנדחיה אף מחמת אונס, ומ"מ נראה דאף דמש"א להחמיר, ולענין לבטל התענית ט"כ מחמת הו"י"ט שלו י"ל כ"יין שאינה בזמנה לא מהני לבטל התענית, אבל לענין חומרת בשר ויין בימים אלו שהוא מנהגא כעלמא אין להחמיר ואפילו שלא בזמנה מ"מ סעודת מצוה היא ומותרת בכשר ויין, ולא גרע מסיים מסכת דאף רגם כסיום מסכת אין לעשות כ"יין כשנדמנו לו דרך לימודו כסידורו, מ"מ ששיטת דסעודת מילה אף שלא בזמנה מחמת אונס עדיפא. וע"ש באור נעלם שכתב דסעודת מילה בזמנה היא מצוה דאורייתא, והביא מדברי רש"י בדה דף לא יהיו הכל שמחים שאוכלים ושותים בסעודת ברית מילה כ"י, ומ"ש בשם רש"י שלא אכל על סעודת מילה כ"י רום י' משום דלא אחי דרבנן כ"י, היינו לאכול על הסעודה היא רמב"ם ודבריו מותרין, דאם לאכול על הסעודה אין ומותרת בכשר ויין, וגם כ"יין שירוצא; וגם מ"ש בשם רש"י ליתא, והוא מור"ש רבו של הש"ל"ה כמבואר במג"א סימן ר"ט, ע"ש, ואפשר שט"ם הוא וז"ל מור"ש, אך לא משמע כן בדבריו, ע"ש, ומשיג על תשובת בית-יעקב סימן ע"ג דסעודת מילה אפילו בזמנה ה"א רבנן, ע"ש, וליא, ודאי גוף הסעודה אין עיקר כדאורייתא כלל כמבואר בב"י סימן רסה בשם הר"ד אבודרהם, ועיין בפ"ד א"ן סימן קל"ה אפילו בב"י סימן קלא באורך, וע"ש שכתב שראה באבודרהם גופיה דמיינה וכן כתב במתנת-המאמר, וכתב הוא ז"ל שלא מצא בנדה כ"י ע"ש, ונראה שכוונת האבודרהם דבריו רש"י דף לא, ולפי שאין זה מקומו קצרות:

משנה ברורה

ועבירה הוא בידו: (עז) רק מנין מצומצם. היינו, (פד) מלבד הקרובים הפסולים לעדות (פה) ומלבד הבעלי-מצוה מותר להוסיף עשרה משום ריעות, והשאר אטולים מאכלי-חלב. והנה בלבוש כתב, ומראש-חודש של תשעה באב לוקחין מנין מצומצם, ויש לוקחין עשרה מלבד הקרובים השייכים לבעל הסעודה, והנה בחי"אדם העתיק כהלבוש, אבל בדרך-החיים משמע דיוכל לנהוג להקל (פו) כדעת הרמ"א, ומראש-חודש עד השבויע שחל בו תשעה באב מותר לזמן כל השייכים לסעודה ואפילו כמה מנינים. ואם חל המילה או הסיום-מסכת ב"תשעה באב שחל בשבת", לכולי עלמא (פט) מותר לזמן כל קרואים שירצה: (עח) בערב תשעה באב שרי. ובלבד (פט) שיעשנה קודם

חצות: **יב** (עט) **תספורת וכו'**. ואחד האיש ואחד האשה שוין לאיסור, ואפשר שיש להחיר באשה [לגלח] ריבוי שיער דרדעין [פ"ג]: **יג** (פ) **ובזבוקן**. והיינו (ז) **השפה: יד** (פא) **לספר לקטנים**. וקטנים נמי שייך בהו חינוך: (ז) (א) **א משום אבילות או משום עגמת-נפש: (פב) בשבת שחל וכו'**. עיין באליה רבה דלדין יש להחמיר בתספורת מ"ז בתמזו וכיכוס מראש-חודש, ובחי"אדם כתב דלצורך קטנים אין להחמיר אף לפי מנהגנו אלא בשבת זו: (פג) **מיהו, בגדים וכו'**. ומכל מקום לא יכבסו הרבה ביחד, ויכבסו בצנעה אם אין מכבסו על-גב הנהר [מ"א]: (פד) **משרא שרי**. דאין בכיכוסן של אלו משום שמחה [לבוש]:

ועבירה הוא בידו: (עז) רק מנין מצומצם. היינו, (פד) מלבד הקרובים הפסולים לעדות (פה) ומלבד הבעלי-מצוה מותר להוסיף עשרה משום ריעות, והשאר אטולים מאכלי-חלב. והנה בלבוש כתב, ומראש-חודש של תשעה באב לוקחין מנין מצומצם, ויש לוקחין עשרה מלבד הקרובים השייכים לבעל הסעודה, והנה בחי"אדם העתיק כהלבוש, אבל בדרך-החיים משמע דיוכל לנהוג להקל (פו) כדעת הרמ"א, ומראש-חודש עד השבויע שחל בו תשעה באב מותר לזמן כל השייכים לסעודה ואפילו כמה מנינים. ואם חל המילה או הסיום-מסכת ב"תשעה באב שחל בשבת", לכולי עלמא (פט) מותר לזמן כל קרואים שירצה: (עח) בערב תשעה באב שרי. ובלבד (פט) שיעשנה קודם

שער הציון

(פד) וממנה אברהם משמע דמרש מנין מצומצם עם הקרובים: (פה) **סנדק**, והמכניס והמוציא (שקורין קרואטע"ה), נמי הוא בכלל הוה [פ"ג]: (פז) **מנין אברהם:** (פז) אכן לפלא למה לא הניחין הדר"ך-החיים דבשבויע ובלבד שחל תשעה באב אף לזמן כל השייכים לסעודה, ובהו שריס המגן אברהם והלבוש; ואולי דסבירא ליה כמסקנת הט"ז ד"ע דשויים לה לקולא, עיין שם: (פח) **מגן-אברהם:** (פח) **מגן-אברהם** ושאר אחרונים. ובבגדי-ישע כתב דלכתחלה בודאי יחיש וימרה לעשות קודם חצות, אבל אם נמשך הסעודה לאחר חצות אין כאן בית-מחשבוש, רק שלא יהיה יותר מעשרה, ואפשר דדוקא אללו הלומדים בעצמם: (ז) ועיין ב"ח מה שהקטן שחל בסעודה מותרת י"א סימן ע"ג ודחה ספק דבאלו תוך ז' אסור, ועיין במאמר-מרכי שמישב קושיותו. ואין להחמיר בענינו, דבלוא הכי פסק הגה"ש גם הדעיקר בהרמב"ם דאף בתוך ז' מותר: (ז) **ונפקא מינה** בין הטעמים, למי שהוא פחות מבן שש דלא הגיע עדיין לחינוך ומשום עגמת-נפש אסור, עיין בפרי-מגדים וחיי אדם:

(פד) וממנה אברהם משמע דמרש מנין מצומצם עם הקרובים: (פה) **סנדק**, והמכניס והמוציא (שקורין קרואטע"ה), נמי הוא בכלל הוה [פ"ג]: (פז) **מנין אברהם:** (פז) אכן לפלא למה לא הניחין הדר"ך-החיים דבשבויע ובלבד שחל תשעה באב אף לזמן כל השייכים לסעודה, ובהו שריס המגן אברהם והלבוש; ואולי דסבירא ליה כמסקנת הט"ז ד"ע דשויים לה לקולא, עיין שם: (פח) **מגן-אברהם:** (פח) **מגן-אברהם** ושאר אחרונים. ובבגדי-ישע כתב דלכתחלה בודאי יחיש וימרה לעשות קודם חצות, אבל אם נמשך הסעודה לאחר חצות אין כאן בית-מחשבוש, ואפשר דדוקא אללו הלומדים בעצמם: (ז) ועיין ב"ח מה שהקטן שחל בסעודה מותרת י"א סימן ע"ג ודחה ספק דבאלו תוך ז' אסור, ועיין במאמר-מרכי שמישב קושיותו. ואין להחמיר בענינו, דבלוא הכי פסק הגה"ש גם הדעיקר בהרמב"ם דאף בתוך ז' מותר: (ז) **ונפקא מינה** בין הטעמים, למי שהוא פחות מבן שש דלא הגיע עדיין לחינוך ומשום עגמת-נפש אסור, עיין בפרי-מגדים וחיי אדם:

הלכות תשעה באב סימן תקנא

באר הגולה נז

ע שור בשם אבי העזרי
פ מרדכי שם צ שור
מיום שהובקעה העיר
ויש אחרים בנגד י'
שכע"ט שהתענה וניאל

שתכפוהו אבילות (פה) של מת ושל שבת זו והכביד שערו, (פו) מיקל בתער (פז) אבל לא במספריים, ומכבס כסותו במים אבל לא בנתר ובחול: טז י"ש נוהגים (פח) שלא לרחוץ (לו) (פט) מראש-חודש, י"יש שאין נמנעין אלא בשבת זו. [*] (צ) י"וש מתענים מ"יז בתמו (צא) עד תשעה באב: הגה *ולצורך מצוה שרי, ולכן נדה רוחצת וטובלת (מהרי"ל), ואפילו אם טובלת ליל עשרה באב מותר לה (צב) לרחוץ בערב תשעה באב *אם אי אפשר לה לרחוץ ליל עשרה (אגודה). ונראה שהוא הדין אשה הלוכשת לבנים יכולה לרחוץ מעט כדרכה בשאר שנה, (צג) הואיל ואינה עושה לתענוג רק לצורך מצוה. ונוהגין שלא לרחוץ (צד) אפילו בצונן מראש-חודש ואילך (ת"ה סימן קג). (צה) ואפילו בערב-שבת של 'חזון' אסור לרחוץ כי אם ראשו ופניו ידיו ורגליו בצונן (מהרי"ל ותשובת מהרי"ל סימן יז ב"י). ויש מקילים (צז) *בחפיפת (לו) [ל] הראש בחמין (צז) למי שרגיל בכך כל שבת:

שערי תשובה

[*] ויש מתענין מ"יז בתמו כו'. וכתב ב"י בשם מוה' שמואל שער-אריה: ח"ח לא ינהג בחומרא זו שמעט במלאכת שמים ואי אפשר שלא יחבטל מלימודו איזה שעות מפני התענית, וצריך לשקול במאונז-צדק בעיניו אלו, ע"ש. ועיין בשו"ת הרשב"א ח"ג באחד שנדר לחבורו ע"ד רבים שלימדנו ואם לא יאסר בבשר ויין כו', ולא יכול לסבול ונפרד ממנו ונאסר בבשר ויין ונעשה חלש, ואמר לו החכם שיתיר לו, א"ע"פ שהוא ע"ד רבים, מתירים לדבר-מצוה, וה"נ אם תתענה בבשר ויין לא תוכל לעסוק בתורה כו', וכו"ה כן אני נהנה היום כשן שיהיית לומר קודם-לכן רק שאינו חזק בכחי, ומאן לימא לן שהיא דבר-מצוה כו', והשיב הרשב"א: מה שאמרת שכבר חל הנדר ואחר שחל אין לו היתר, ודאי שזה גרם לך סיגוף הרבה, דאדרבה אין מתירין עד שיתול כו', דהכא נמי מצוה מתמוגגין כשאין יושבים על סיר בבשר, וכ"א עושה לפי כח שימצא בטבעו כו', ע"ש, והובא בקצרה בבד"ה בי"ד סימן רכח ויש' שנתן שם. ונראה ללמוד מזה דגם לענין אכילת בשר המכריז עליו סעיף ט' בשם מוסקין מ"יז בתמו כו', שאין לת"ח שיעסק בתורה תדיר לתפוס חומרא זו אחרי שרכינו הרשב"א כתב לדבר ברור שאין המסגף עצמו בזה יכול לעמוד על התורה ועל הסכרא, אך מ"ח עד התענית אין אלא להקל מאחר שרוב העולם תופסים חומרא זו וינאכ מ"חיש לתקלה שממנו יראו ללמוד ח"ו לחלול בזה בעלי-המון ג"כ, אם לא שמרגיש בנפשו שמוקץ לו מאכלי-חלב יכול לאכול בשר-עוף וכמ"ש לעיל. ועי' בא"ר, מניקת שתינוק שלה חולה עד שרע לו שצאמו אינה אוכלת בשר יש להקל: [ג] הראש. עבא"ט. ועיין במשכבות-זדה: שכתב: לא ראיתי לנהוג היתר לרחוץ כל גופו בחמין כשחל ר"ח בע"ש, ותפסת הראש בחמין בשבת-חזון והוא ערב ט"ב, לכתחלה יעשה קודם חצות וכריעבר י"ל גם אחר חצות שרי, ע"ש, ועיין במ"א ובט"ז

ביאור הלכות

שכתב המגן-אברהם: * ולצורך מצוה שרי, אפילו בחמין: * אם אי אפשר לה לרחוץ ליל עשרה. הרמ"א לשיטתו ביורה-דעה סימן קצט סעיף ד, אבל לדעת הש"ך שם, מעיקר הדין תרחוץ בערב תשעה באב אפילו אפשר לה לרחוץ בלילה. דגול מרובה: * בחפיפת הראש בחמין. ואפילו חל ערב-שבת של 'חזון' וכתב תשעה באב, ומכל מקום בזה יזהר להתחלה שיהיה קודם חצות, וכריעבר גם אחר חצות שרי [פמ"ג]. עוד כתב לענין חצות, שבערב-שבת אחר חצות אין עושין

דאין להקל כי אם כשחל יום שלשים לפני ראש-חודש, (גג) וכן כתבו כמה אחרונים: טז (פח) שלא לרחוץ. עיין לקמיה דאפילו בצונן יש לזהר. ולרפואה מותר (גד) אפילו בחמין, ואפילו בשבוע שחל בו תשעה באב [א"ר]: (פט) מראש-חודש. ואם חל ראש-חודש בערב-שבת, אזי (זא) מותר לרחוץ אף כל גופו בחמין, כל מי שרוחץ תמיד בערב-שבת לכבוד שבת: (צ) ויש מתענים מ"יז בתמו. ותלמיד-הכם אין כדאי שיתנהג בחומרא זו, ששמעט כמלאכת שמים, שאי אפשר שלא יתמעט מלימודו איזה שעות מפני התענית, וצריך לשקול במאונז-צדק בעיניו אלו [שע"ת, ע"ש]: (צא) עד תשעה באב. עיין לקמן סימן תסב סעיף ב בהג"ה: (צב) לרחוץ בערב תשעה באב. כדרכה בחמין: (צג) הואיל וכו' לתענוג. וכן קטנים שיש להם חטטין בראשן (צד) נוהגין לרחוץ בראשן: (צד) אפילו בצונן. היינו כל גופו, אבל פניו ידיו ורגליו שרי לרחוץ בצונן [אחרונים]: (צה) ואפילו בערב-שבת של 'חזון' אסור וכו'. היינו, (צז) אפילו היה רגיל לרחוץ בכל ערב-שבת בחמין כל גופו, אסור בערב-שבת של 'חזון' לרחוץ כל גופו אפילו בצונן. ולענין טבילה, (צח) הנוהג לטבול בכל ערב-שבת מותר, ומי שמבטלה לפעמים מפני טרדת עסקיו או מפני הצינה אסור: (צז) בחפיפת הראש בחמין. אבל לא בזי"יף ולו"ג שעושין מאפר: (צז) למי שרגיל בכך. ועיין בחי"א אדם שהוא הדין שרי פניו ידיו ורגליו בחמין למי שרגיל בכך כל שבת:

באר היטב

(לו) מ"ח. נ"ל שילת מותרת לרחוץ כמ"ש בי"ד סימן שפא, ובברכות דף טו ע"ב כתבו תוספות דאפילו בטי"ב מותרת לרחוץ, ע"ש, ואין להקל בזה דאין אנו רגילין כ"כ ברחיצה. ר"ח שחל בע"ש יש נוהגין לרחוץ לכבוד שבת ויש רוחצין ביום ה' שלפניו, לבוש ומנהגים. וכו"ה כתב דמי שרגיל לרחוץ כל ע"ש ונמנע בזה, עיניה היא בידו, ודי אם מחמיר בשבת-חזון. בשכנה"ג כתב: רבות בנות כיבסו בטי"ב אחר חצות והעלמתי עיני מהם, ואם באים לשאול צריך לאסור להם. וע"ז כתב: הנשים נוהגות לרחוץ ראשם מנחה ולמעלה, וקונים הראשונים הנהיגו זה כי משח נולד בטי"ב וצריך לעשות זכר לגואל, וזה דוקא לנשים, שאין יודעין ספר להאמין בנחמות לפיכך צריכים חיזוק. אם חל ט"ב ביום ה' אסור לכבס ביום ה' לכבוד שבת אפילו מן המנחה ולמעלה, ר"ן וכו' ד"מ ולבוש, והבי"ח כתב דביום ד' ע"ט"ב אחר חצות שרי לכבס לכבוד שבת דא"ל להמחין עד ע"ש מפני כבוד שבת, וה"ה למי שיוצא בדרך למהקים בשבת זו מותר לכבס לו בגדי-פתשת לכמה שבתות, ויודאי א"ל לו להמחין עד אחר ט"ב, ומ"מ טוב לעשות ע"י א"י, עכ"ל. והמ"א בס"ק יח חולק על הבי"ח וכתב דא"ל היתר כלל לכבס ביום ד' וכ"ש יוצא דרוסו לכבס לצורך שבת אחר, ע"ש. ויש ט"ז ס"ק ד: (לו) הראש. אבל אסור לרחוץ בבורית ומים ואפר שקורין לוי"ג, לבוש. אבל לרחוץ כל גופו נוהגים כל אדם אסור, ד"מ. ומי שטובל כל ע"ש לשם מצוה מותר לטבול גם בשבת זו, שלי"ה. מיהו, מי בחמין כשחל ר"ח בע"ש, ותפסת הראש בחמין בשבת-חזון והוא ערב ט"ב, לכתחלה יעשה קודם חצות וכריעבר י"ל גם אחר חצות שרי, ע"ש, ועיין במ"א ובט"ז

משנה בירור

טן (פה) של מת ושל שבת זו. ורצה לומר, דשלמו יום שלשים של אבילות בתוך שבוע שחל תשעה באב להיות בתוכה: (פו) מיקל בתער. משום (צב) שאין זה יפוי: (פז) אבל לא במספריים. וזהו דוקא כשחל יום שלשים בשבוע שחל תשעה באב, אבל כשחל מקודם לזה מותר לספר ולכבס, אף לדין שנוהגין בזה לאיסור בעלמא, הכא שרי כיון שתכפוהו אביליו, כן כתב הט"ז בשם הב"ח, אבל האליה רבה סובר דאין להקל כי אם כשחל יום שלשים לפני ראש-חודש, (גג) וכן כתבו כמה אחרונים: טז (פח) שלא לרחוץ. עיין לקמיה דאפילו בצונן יש לזהר. ולרפואה מותר (גד) אפילו בחמין, ואפילו בשבוע שחל בו תשעה באב [א"ר]: (פט) מראש-חודש. ואם חל ראש-חודש בערב-שבת, אזי (זא) מותר לרחוץ אף כל גופו בחמין, כל מי שרוחץ תמיד בערב-שבת לכבוד שבת: (צ) ויש מתענים מ"יז בתמו. ותלמיד-הכם אין כדאי שיתנהג בחומרא זו, ששמעט כמלאכת שמים, שאי אפשר שלא יתמעט מלימודו איזה שעות מפני התענית, וצריך לשקול במאונז-צדק בעיניו אלו [שע"ת, ע"ש]: (צא) עד תשעה באב. עיין לקמן סימן תסב סעיף ב בהג"ה: (צב) לרחוץ בערב תשעה באב. כדרכה בחמין: (צג) הואיל וכו' לתענוג. וכן קטנים שיש להם חטטין בראשן (צד) נוהגין לרחוץ בראשן: (צד) אפילו בצונן. היינו כל גופו, אבל פניו ידיו ורגליו שרי לרחוץ בצונן [אחרונים]: (צה) ואפילו בערב-שבת של 'חזון' אסור וכו'. היינו, (צז) אפילו היה רגיל לרחוץ בכל ערב-שבת בחמין כל גופו, אסור בערב-שבת של 'חזון' לרחוץ כל גופו אפילו בצונן. ולענין טבילה, (צח) הנוהג לטבול בכל ערב-שבת מותר, ומי שמבטלה לפעמים מפני טרדת עסקיו או מפני הצינה אסור: (צז) בחפיפת הראש בחמין. אבל לא בזי"יף ולו"ג שעושין מאפר: (צז) למי שרגיל בכך. ועיין בחי"א אדם שהוא הדין שרי פניו ידיו ורגליו בחמין למי שרגיל בכך כל שבת:

שער הציזן

(צט) לבוש: (גג) הדרך-החיים וכן החי"א אדם והגאון רבי ברוך פרינקל בהגהותיו. וכדגול מרובה העתק לרינא כה"טז, ואפשר שבמקום הרוק יש להקל כיון שעל-כ"פנים אינו אלא מנהג: (גד) ולכן מעוברת שהגיע קרוב לעת לידתה שטוב לה לרחוץ בחמין, ככל אלו שרי, דהוי לרפואה ולא לתענוג. וכן יולדת ואי שיהא אדם חלש ואמר לו הרופא שצריך לרחוץ בכל יום בחמין שרי, מלבד בתשעה באב עצמו שרי לזהר מזה [סדרה"ח בשם א"ר]: (זא) (זא) וט"ז ודרך-החיים: (זב) לבוש: (זג) אחרונים: (זד) אחרונים, והיינו דוקא שלא בחמין, וכצמח בורדאי רחיצה של תענוג היא:

הלכות תשעה באב סימן תקנא תקנב

ק תשובה אשכנזית
בשם ספר חסידים
ר בית יוסף לדעתו
מינינו
החדשות הירוקה בסיומן
שם מפורש איכה רבתי
ומדרש תהילים עמרו
נח

יז (צח) טוב לזוהר מלומר (ל) [ל] 'שהחיינו' בין המצרים (צט) על פרי או על מלבוש, 'אבל על פדיון הבן אומר (ק) ולא יחמיץ המצוה. (וכן בפרי (לט) (קא) שלא ימצא אחר תשעה באב מותר לברך ולאכלו בין המצרים) (כנימין זאב סימן קס"ג ותשובת מהר"ל): יח *צריך לזוהר מי"ז בתמוז עד תשעה באב שלא לילך יחידי (מ) (קב) מארבע שעות עד תשע שעות (משום שבהם קטב מרירי שולט). (קג) ולא (מח) יכו התלמידים בימים ההם:

תקנב דין ערב תשעה באב, וכו' וי"ב סעיפים:

א 'ערב תשעה באב (א) לא יאכל אדם בסעודה המפסקת (ב) שאוכלה אחר חצות (ג) בשר ולא ישתה יין ולא יאכל שני תבשילין. הגה ואף ממשקים אחרים (ד) (ה) ממעט בשתייתן ממה שרגיל לשתות (טור וכו"ב בשם תוספות ורוקח). [*] וכן לא יאכל אחר סעודתו צנון ומליח, דברים שנוהג בהם בשאר

א משנה העניית כ"ו
וכתנא קמא

שערי תשובה

שמבטלה לפעמים מפני שטרוד בעסקיו או מפני הוצאה, גם עכשיו אסור לטבול מ"א. ועי' ט"ז ס"ק ט: (ל) שהחיינו. ובשבתות כניחים מותר לברך שהחיינו, מט"מ לבוש, ובכתבי האר"י אוסר אפילו בשבת, וני"ל דאם חל י"ז בתמוז בשבת ונדהה מותר לכ"ע, מ"א: (נט) שלא לדעת המתירין כשבת צ"ל שגם בשבת אינו נמצא, ואם יקחהו בחול וישמרהו לשבת יתקלקל. וכו' כתב: נראה דמטעם זה יש להחיר בכל יום שבין המצרים, דשמא ימות האדם קודם שיקיים מצוה זו, וכן שמעתי סבא ד זו בשם הרב מהר"י מקראקא, ע"ש. ואותן שנהגו שלא לאכול בשר אחר ט"ב כתב הבי"ח דצריכים התרה. כתב שכתבנו: השתהה יטוירן שמינין אפ"ן לאסור, ודוקא בתענית יחיד אבל בתענית צבור אסור, ומכ"ש בדי צימות אין להקל, והשתוה בט"ב מגדן אותו, והמסתפר בו אחר תצות קונסין אותו בממון, שכתבנו, ע"ש. ועיין בחובות דרבינו גרונם סימן ט. ולענין ריח כמ"ב או כיו"כ כגון שאיפת אבק הטובאיק דין הנחיריים, הרב שכתבנו, משם הר"ם לתזאנ"י שלא מצינו איסור להריח בט"ב וכו"כ, ומהר"א הלוי בס' גן-המלך סימן קמה כתב דבט"ב יש לאסור משום תענוג וכו"כ מצוה לענוג, ע"ש. ועיין מ"ש עליו היד-ארוך. ובלקטרהקמא מיקל העולה דבט"ב אני נוהג לשאוף אבק הטובאיק ז"ל כתב שיתאבל בימים ההם אחר חצי ראוי לאסור בפרהסיא בבהכ"נ, בלא ריח טוב אלא כפשטא, וכו"ה"י שמוזמנים זה לזה דובר זה אסור אף בשאר ימות השנה, ע"ש: (מ) מו". דהיינו מראש ד' עד סוף ט', מדרש נשא, ובאיכה רבתי איתא מסוף ד' עד ראש ט'. ובכונות האר"י ז"ל כתב שיתאבל בימים ההם אחר חצי היום ויכבה כמו חצי שעה: (מא) יכו. אפילו ברצועה, ט"ז: (ב) ממצעט. ואין לשתות שכר, מהר"ל אגודה רש"ל הגמ"ג. ואם הוא

ס"ק די מ"ש על דברי התוס' והב"י, ועיין בשרית איתא הוצאתו סימן נ בזה. ועיין בשכנה"ג בשם מהר"י בוראנ נתי, ה"א ולש הירוקא אזהר לו לרחוק בכל יום והתירי לו לרחוק בשבוע שחל ט"ב בתוכה, ולמעוברת שהגיע לפרקה בחודש ט' והתירי ג"כ לרחוק בחמין, וכל לרפואה שרי, ע"ש. והביאו באר"י ב"ר שהחיינו. עמרו. ועיין ב"ר בשם תשובת בעל כנה"ג ח"ב דלגהיים איסור בשבתות גם בשבת שחל י"ז בתמוז אסור, אך באגרות הרמ"ז מתיר בזה וכוברי הגמ"ג. וכתב ברי"י: יש מי שכתב דאשה מעוברת מותרת לאכול פרוח חדש בלא שהחיינו דשמא תתאוה ויגרונם נזק לה ולולד, ובשם מהר"י צמח בהגהות כתי' כתב שחולה ג"כ מותר אפילו בחול שהפירות פותחין לו תאותו ולא דברים טובים ובמקום חולי לא נזכר וכו'. וכתב ברי"י בשם מהר"י ב"ר נעמי בחשבונות כנה"ג וכו"ה"י: הסכים עמו שאם בין המצרים לקח פרי חדש יברך עליו ברכת הפרי או יברך ברכת שהחיינו ג"כ, ע"ש. ובר"י דרקד כן גם מט' הכונות וכל שהוא צריך לאכול הפרי כגון היכא שבירך ברכת הפרי יברך שהחיינו ז"ל, אך בהגהת מהר"י צמח כתי' כתב: סיפור לי בנו של הרב ז"ל מ"ל שמואל נר"ו כי הוא זכר שפעם אחת היו חכמי הדור אוכלים בשולחן אביו והפצירו בו לאכול פרי חדש ואכל אותו בלא ברכת שהחיינו וק"ל דבט' הכונות משמע לחלוף, עכ"ל. ובשם מהר"י צמח נתי דנפס ג"כ בפניית דפוס קארין, והמענין יראה שיש ליישב הלשון הדיק, שיש לזוהר שלא יאכל פרי כרי שלא יצטרך לברך שהחיינו כו', ר"ל שאו נצטרך בו דין לברך וכיון שלא יהיה ראוי לברך יזוהר מלמנע מלאכול, ע"ש. וע"ש עוד שיש להשתובת כנה"ג שמי שאכל פרי חדש בין המצרים ולא בירך שהחיינו שחשב דאסור לברך (ולפי מ"ש בשם מהר"ו"י קושטא וכו' א"א) אז אחר בין המצרים יאכל פרי אחר חדש ויברך עליו שהחיינו (וכן פ"ה אהרן פרי, ע"ש):

[*] וכן לא יאכל כו'. וכתב בשכנה"ג שכתשובה אסרתו לאכול אותן קישואין שכושבים אותם במים וכתבנו אז בחמין, והביאו באר"י. ועיין במח"ב שבו"צ אמת כתב שאין לשתות קארוט או טייא בסעודה המפסקת אם לא במקום חולי. ומח"ב כתב שמהגו פשוט באר"י ומצרים וכל הגלילות לשתות קארוט אף הבריאים, ואמרתו ללמוד זכות על רבנן קרישי כו' דאכילה שני בתבשילין ודקא אסור ולא שתייה, (האר"ן וצודר, ד) משקה שחממתו או הרתחתו

לא מקרי תבשיל כדמוכח בנדרים (דף מט) כהא דפרין הוא מתבשיל נדר, ע"ש, וגם

משנה ברוה

יז (צח) טוב לזוהר מלומר 'שהחיינו'. אף-על-גב דאפילו אבל מברך 'שהחיינו', מכל מקום ימים אלו כיון שהזמן ההוא הוא זמן פורענות אין כדאי לומר 'שהחיינו לזמן הזה'. והגר"א בביאורו חולק על זה וכתב דהוא חומרא יתירא, וכן הרבה. אחרונים מסכימין להקל בשבת: (צט) על פרי או מחמיץ הברכה, (ק) ולא יחמיץ המצוה. או הברכה, כיון שהגיע זמנה. ואף-על-גב דכשרואה פרי חדש ואינו מברך 'שהחיינו' באב, ומיירי (קא) שלא יוכל לשמור הפרי עד שבת מפני שיתקלקל, כגון גודרניות קטנות, דאי לאו הכי יקחהו בחול וישמרהו עד שבת: (קב) מארבע שעות עד תשע שעות. היינו (קג) מסוף ארבע עד סוף תשע. וכן יזוהר בימים אלו שלא לילך בין חמה לצל [אר"י]: (קד) ולא יכו התלמידים. מפורש (קג) במדרש דאפילו ברצועה יכו לזוהר. ובכונות האר"י כתב, ושיאכל בימים ההם אחר חצי היום ויכבה כמו חצי שעה:

ביאור הלכה

'חצות', וכל-שכן בראש-חודש אב; ערב תשעה באב נמי אין עושין 'חצות' אחר חצי היום: * צריך לזוהר מי"ז בתמוז. ולפי מה שמבואר בפסחים ק"י"א עמוד ב' יותר יש לזוהר מחד בתמוז עד שיתסר, ויודאי שיכתי' [פתחי עולם]:

א (א) לא יאכל וכו'. כתי' להרכות אבל ולזכור חורבן הבית ויצטער עליו: (ב) שאוכלה אחר חצות. עיין לקמן בסעיף ט: (ג) בשר וכו'. היינו מדינא דש"ס, דאלו מצד מנהגא אסור מראש-חודש, וכדלעיל בסימן תקנא: (ד) ממצעט. היינו

שער הציזין

(נט) מטה-משה בשם ספר חסידים ולבוש ואליה רבה דרך-החיים, והגאון רבי עקיבא איגר הביא בחידושיו בשם ספר בית-יהודא דהוא הדין בראש-חודש דינו לזה כמו בשבת: (ק) מגן-אברהם: (קא) מגן-אברהם: (קב) כן מסיק באלוה רבה, עיין שם: (קג) ט"ז:

הלכות תשעה באב סימן תקנב

ב טור והגות אשר
בסוף הענינה בשם אור
ודרוג שם בשם הרי"ך
ג'ואה ד' שם בשם
הרמב"ן ה' שם בשם
אב"ד הרא"ש ו' שם
ז בית יוסף ח טור
מאה דברי יתירה בר
אלעאי תענית ל'

פעמים, כדי שיתנהג כפרישות (מרדכי): ב (ה) יאפילו בשר מלוח שעברו עליו יותר משני ימים ולילה אחת, ובשר עופות (ג) (ו) ודגים (ז) ויין מגתו, דהיינו שאין לו יותר משלשה ימים, נהגו לאסור: ג יאפילו בישראל מין אחד (א) [ג] (ח) בשתי קדירות, מקרי שני תבשילין. *דוכן יש להחמיר ולזהר (ט) משני מינים בקדירה אחת, אלא-אם-כן הוא דבר (י) שדרכו בכך כל השנה, כגון אפונין (מיני זרעונין, ובלע"ז צייר"י) (ז) *שנותנים עליהם בצלים ויבצים.

ותבשיל הנעשה מדבר שנאכל כמות שהוא חי (יא) מקרי תבשיל לשנים זה: הגה (יב) ואין חילוק בין צלי למבושל לענין זה (מרדכי הל' ט' באב): ד ימותר לאכול פירות וצמחים (ה) חיים אפילו כמה מינים: ה י'והגים לאכול (ו) עדשים עם ביצים (יג) מבושלים בתוכם, (יד) שהם מאכלי אכלים. הגה ויש נוהגים לאכול ביצים (ז) קשים, שהוא גס-מן מאכל אכלים (הגמ"י פ"ה): ו ה"מי שאפשר לו לא יאכל בסעודה המפסקת אלא פת (טו) חריכה במלח וקיתון של מים: הגה ויש מחמירים לטבל

שערי תשובה

באר היטב

אין בקאוי משום שררה ועונג ומקורב נתפשט בעולם מאד ואפילו העניים רגילים בו, אבל מים מבושלים בקנה חריג-ד עם ציקר שוה עונגו ומהנה עשירים, לא הותר אלא לחלוף דחש במעיו. וע"ש בשם זרע"א, שליתן בוסר או חומץ לתוך התבשיל שאוכל בסעודה המפסקת ודאי שרי, ע"ש: [ג] בשתי עבה"ט. ועיין ברי"י שכתב שבחשובת כנה"ג ח"ב נזהר לאיסור אף בשניהם בשוה וכתב שכן הסכימו חכמים של ימיו, ע"ש. וצ"ע בטעמא דמילתא, דמה קפידא בבישול כיון שבאכליה אינו אוכל רק תבשיל אחד, ובתלמוד לא קפיד רק שלא יאכל ב' תבשילין, וצ"ע בגוף התשובה שם. וכתב עוד ברי"י שם בשם תשובת יאכל ב' תבשילין, וצ"ע, והוא פשוט. וכתב בשיורי-ברכה כשיקצו חשבת הרא"ש שבחזה-התנופה כתי"י: הדג המתוק בשמן ובלע"ז ורובש הכל חשוב כתבשיל אחד ומותר לאכול ובלע"ז כערב ח"ב בסעודה המפסקת ואין כאן משום שני תבשילין, נכ"ל. ועיין במג"א שכתב שאין לאכול דגים מצד המנהג כמ"ש ב"ש"ע ושכן הגיטא עיקר וכו"כ בעטרת-קונים. וכתב בשם מהר"ם בן-הרב"כ בתשובת פ"י דשני תבשילין שאסור בסעודה המפסקת אין חילוק בין דבר הנאכל כמות שהוא חי או לא, וכן אין חילוק בין צלי למבושל, וכן אין חילוק אם אוכלין כדרך תבשיל או כדרך הפירות

אדם חלוש שרי, מט"מ, עיין ט"ז ובשכנה"ג: (ג) ודגים. עמ"א: (ג) בשתי. פ"י שאחד בלילתו עבה וא' בלילתו רכה, אבל אם שניהם בשוה אין קפידא לבשל בב' קדירות, מ"א: (ד) שנתונים. ואסור לעשות ליביכות ממולאים בגבינה, ש"ל. מ"א: (ח) חיים. וכן גבינה וחמאה מכמה מינים חיים, כ"כ באר-היטב אשר לפני: (י) עדשים. ודוקא שדרכו בכך כל השנה. ובטור כתב 'עדשים או ביצים, וכו"כ הלבוש: (י) קשים. וקרי"ם:

נה"ג: אם בישל ב' תבשילין בקדירה אחת יכול ארוכן לאכול תבשיל אחד ושמעון ורשב"ם תבשיל אחד ורובש הכל חשוב כתבשיל אחד ומותר לאכול ובלע"ז כערב ח"ב בסעודה המפסקת ואין כאן משום שני תבשילין, נכ"ל. ועיין במג"א שכתב שאין לאכול דגים מצד המנהג כמ"ש ב"ש"ע ושכן הגיטא עיקר וכו"כ בעטרת-קונים. וכתב בשם מהר"ם בן-הרב"כ בתשובת פ"י דשני תבשילין שאסור בסעודה המפסקת אין חילוק בין דבר הנאכל כמות שהוא חי או לא, וכן אין חילוק בין צלי למבושל, וכן אין חילוק אם אוכלין כדרך תבשיל או כדרך הפירות

ביאור הלכה

משנה ברורה

* וכן יש להחמיר ולזהר משני מינים בקדירה אחת. מלשון זה משמע דכל שני מינים כשהוא בקדירה אחת מדינא מותר, ורק נזכר להחמיר כדעת האוסרין (עיין בטור), והגרי"א תופס בביאורו דזה אסור מדינא: * שנותנים עליהם בצלים ויבצים. אפשר דדוקא באופן זה שכא הטהעים האפונים, אבל לא במבושל שני מינים ביחד בעלמא, כגון מה שקורין לאקש"י"ז עם תפוחי-אדמה. ומה דאיתא לקמיה לענין עדשים עם ביצים, אפשר נמי כשעיקר הוא העדשים,

בסעודה מפסקת, שאם רגיל לשתות כסעודה ארבע כוסות ישתה שלש כוסות. ואין לשתות (ב) שכר. ואם הוא אדם (ג) חלש, שרי: ב (ה) אפילו בשר מלוח וכו' ועופות. רוצה לומר, אף-על-גב דהטעם באיסור בשר משום דנתבטלו הקרבנות, ולאחר שלשה ימים לא מקרי עוד בשר לענין קדשים, שהרי שלמים אין נאכלין יותר משני ימים ולילה אחת, וכן עופות לא היו קרבים על-גב המובח חוץ מתורים ובני-יונה, וגם אין שמחה אלא בכשר-בהמה, מכל מקום נהגו לאסור: (ז) ודגים. משום דאיכא דוכתא דדגים בכלל בשר הוא, כמו שכתב ביורה-דעה סימן ר"ז סעיף ח; ועוד, דהוא עולה על שולחן מלכים, ושמחה הוא לאיש באכילתו [מ"א]: (ז) ויין מגתו וכו'. שאינו חשוב, (ג) ולית ביה משום שמחה: ג (ח) בשתי קדירות. פירוש, שאחד בלילתו עבה ואחד בלילתו רכה, אבל אם שניהם בשוה, (ב) אין קפידא לבשל בשתי קדירות: (ט) משני מינים. ואדם אלא אינו יכול לאכול שתייהן, אבל יכול ארוכן לאכול תבשיל אחד (ה) ושמעון ורשב"ם: (י) שדרכו בכך. ורוצה לומר, שרוב הפעמים נותנים בצלים ויבצים באפונים כמו שדרך לטגן עיסה חמה (ו) אבל דגים אסור לטגן בביצים, כיון שרוב הפעמים תבשילין אותם בלא ביצים [מגן-אברהם. וכוונתו (ז) אפילו לאותן מקומות שלא נהגו לאסור בסתם דגים]. ולביכות ממולאים בגבינה נקרא שתי תבשילין, (ח) וכן בריי"ט"ע לאקש"י"ז עם גבינה, כיון דרוב פעמים אין עושים כן, הוי שני תבשילין: (יא) מקרי תבשיל לענין זה. דאף דלענין בישולי עכו"מ אין שם תבשיל עליו, כגון חלב שנתבשל וכיוצא בזה, לענינו אסור, דעיקר הטעם שאסור בשני תבשילין (ט) משום דבריבוי תבשילין יש בו כבוד ותענוג: (יב) ואין חילוק בין צלי למבושל. כגון ביצים צלויין ופירות צלויין, כולן שם תבשיל עליהן, והוא שכתב לקמיה 'כשהם חיים', לאפוקי כשנתבשלו או ניצלו: ה (יג) מבושלים בתוכם. שנחשב כתבשיל אחד, ומיירי כשאוכלן בבת-אחת, ודוקא במקום שדרכו לבשל כך כל השנה, וכנ"ל בסעיף ג. ובטור כתב 'עדשים או ביצים' וכן כתב הלבוש, וכן המנהג אצלנו שאוכלים ביצים לכד משום אבלות, וכמו שכתב בהג"ה: (יד) שהם מאכלי אכלים. ולא יאכלו תבשיל אחד, ודלא כהמון-עם שמתחלה אוכלין מין מבושל ואחר זה יושבין לארץ ואוכלין ביצים, (ז) דאסור, וכל-שכן דאסור להפסיק ביניהם בכרכת-המוון, דגורם ברכה שאינה צריכה, ובסעיף ט יבואר איך להתנהג בזה: (טו) חריבה. ומכל מקום אל ימעט בשיעור (י"א) אכילתו, אלא יעשה באופן שיוכל לטבול התענית, וכן בשתיית המים:

שער הציון

(ב) מגן אברהם, וכל-שכן דאין לשתות מידרבש או יין שרף המשכרים, שישכח על-ידיה חורבן הבית [ט"ז]: (ג) בתשובת רש"ל משמע דהוא הדין אם הוא רגיל בכל סעודה לשתות שכר אין לאסור עליו, ובכנסת הגדולה מפקפק עליו והאליה רבה מיישבו, והכל לפי מה שהוא אדם. ולכוס של ברכת-המוון גם לרש"ל שרי [א"ר ופמ"ג], והיינו להנהיגין לברך אף ביחיד על כוס, דאלו לזמן בלאו הכי אין מומנין, וכדלקמיה בסעיף ח: (ג) אן מוכח סנהדרין דף ע, ואין הטעם משום דאינו כשר לכתחלה לנסכים, דאם-כן היה לנו להחרי עד ארבעים יום, דעד שיעור זה נקרא יין מגתו, כדאיתא ברמב"ם פרק ו מאיסורי מובח הלכה ט: (ד) מגן אברהם וש"א, וכן הסכים הגרי"א, דלא ככנסת הגדולה המוכח בשערי-תשובה שמחמיר בזה: (ה) שערי-תשובה ופשוט: (ז) ובבאור הגרי"א משמע שסובר כהבית-יוסף דג וביצה שעליו שוה לאפונים עם ביצים דמקלין: (ז) יד-אפרים: (ח) פרי-מגדים ודרך-החיים: (ט) פוסקים: (י) חיי-אדם: (יא) ברכיי-וסף:

הלכות תשעה באב סימן תקנב

ט ש בשם אבי העזרי
י שם בשם אביר
הרא"ש והגהות מיימוני
כ סימורא דרב יהודה
שם לי' ותירוחו לוקלא
ל ברייתא שם כ"ט, וכן
כתב הסור בשם אביר
הרא"ש

אחר אכילתן פת (טז) באפר ולאכלו, על שם 'ויגרס בחצץ' וגר': ז טהגו לישב (יח) על-גבי (D) [D] קרקע בסעודה המפסקת (יח) (ואין צריך לחלוץ מנעליו) (הגהות מיימוני ורמב"ם פ"ז וב"י): ח (יט) 'יש לזוהר שלא ישבו (ט) שלשה לאכול בסעודה המפסקת כדי שלא יתחייבו בזימון, אלא כל אחד ישב לבדו ויברך לעצמו: ט יכל זה בסעודה המפסקת שאין דעתו לאכול עוד אחריה סעודה קבע וכשהוא אחר הצות, אבל אם היה קודם הצות, או אחר הצות (ב) ודעתו לאכול אחריה סעודה קבע, אין צריך לזוהר בדברים הללו: הגה ומנהג בכל גלילות אשכנז לאכול סעודה קבועה קודם מנחה, (פא) ואחר-כך מתפללין מנחה ואוכלים סעודה מפסקת (מהרי"ל). ונהגין (י) (כב) להרבות קצת בסעודה ראשונה כדי שלא יזיק להם התענית הואיל ופוסקים מבעור יום כמו ביום-כפור, ויש קצת ראייה לזה ממדרש איכה רבתי: מיהו, מי שיוכל לסגף עצמו ויודע בעצמו שאין התענית מזיק לו ומחמיר לו עצמו, נקרא קדוש, כן נראה לי: י לאם חל תשעה באב באחד בשבת, או שחל בשבת ונדחה לאחר השבת, (גב) אוכל (יג) [יג] בשם ר' לוי ושותיו יין בסעודה המפסקת ומעלה על שולחנו אפילו כסעודה שלמה בעת מלכותו. (מיהו, צריך (יג) להפסיק

שערי תשובה

באר היטב

בקינוח סעודה, אלא בכל גזאת אסור לאכול פירות צלילים בקינוח סעודה בסעודה המפסקת, ע"ש: [D] קרקע. עב"ט. וכחב ברי" בשם מהר"ש שער אריה: צריך להפסיק בכגו בינו לקרקע ע"פ הקבלה כי אין לישב על הקרקע אפילו עם בגדו אלא בגד שאינו מיוחד למלוכשו, ע"ש, ומדברי מהרי"ל שהביא המג"א בסימן תקנט שכתב שהיה לו סרכל גרוע שלא להפסיק בגדיו, מבורר דלא חש להא, מ"מ נראה כיון שפותר לישב על השק יש לעשות כן לחוש לזכיר קבלה שכתב מהר"ש: [יג] בשם, עב"ט. ועיין מ"ש א"ח בבב"ש הכתויו ברי"אפרים שהולק על המג"א בזה, והביא בכרי"ו וכתב דבין בחל ע"כ

(D) קרקע. ואחר הסעודה מותר לישב על הכסא, דאין אבילות עד הלילה, מ"א: (ט) שלשה. ואם ישבו ג' לא יזמנו, ולא חשיב קביעות, אחרונים, ועמ"א: (י) להרבות. רש"ל ובי"ח כתבו דגדול עוונם מנשוא, כפרט ליוצרי-תורה, ומאן דחש למנהג הש"ע ירבה בסעודה קודם הצות, והרבה קדושים מישאל אין אוכלים שום תבשיל בט"ב כל היום, מצאתי. ועיין ט"ז מ"א: (יג) בשם. ואסור למנוע, אע"פ דאין חיוב לאכול בשר בשבת מ"מ כיון שנמנע משום אבל עבירה היא, מ"מ ישב בדאבת-נפש, ולכן לא ישב בסעודת חברים, ואם חל מילה באותו יום כדאבת-נפש, אש"ר לפני: יצ"ע ברש"י תענית דף כט דכתב ד"צ להפסיק, עכ"ל, ע"ש.

שבת יעשה הסעודה קודם מנחה, מ"א: (יג) להפסיק. כתב הבאר-היטב ולא דק, דמ"ש רש"י שם אינו מפסיק סעודתו וכ"ר ר"ל דאינו אוכל סעודה

משנה ברורה

(טז) באפר. ואומר (יג) 'זהו סעודת תשעה באב': ז (יז) על-גבי קרקע. כדי שתהא (יג) הסעודה שפלה. ובמקום שמנהגן לאכול בהסיכה, היה ההיכר אם היו אוכלין עתה שלא בהסיכה, ולדין שכל השנה אוכלין שלא בהסיכה אין ניכר השפלות אלא בזה. (יד) ומכל מקום אם הוא אדם חלוש, יוכל להניח כר תחתיו: (יח) ואין צריך לחלוץ. דאין אבילות נוהג עד הלילה, (טו) ומטעם זה מותר לישב אחר הסעודה על הספסל: ח (יט) יש לזוהר שלא ישבו וכי'. ובדיעבד אף אם ישבו שלשה לא יזמנו, ולא חשיב קביעות [אחרונים]: ט (כ) ודעתו לאכול אחריה סעודת קבע. אבל אם אוכל אחר-כך רק אכילת עראי לא נחשב לסעודה כלל, ואם-כן הסעודה הקודמת היא עיקר הסעודה ואסור לאכול בה שני תבשילין: (כא) ואחר-כך מתפללין מנחה וכי'. בדרכי-משה בשם מהרי"ל איתא 'שהולכין לבית-המדרש ומתפללין מנחה', (כו) ומסתמא בדרך גס-כן ברכת-המוזן מתחלה: (כב) להרבות קצת וכי'. ורבים (כ) מאחרונים אין דעתם נוחה בזה להרבות מתחלה בכמה מיני תבשילין ולהתענג בהם וזהו עיקר סעודתו, ואחר מנחה, שאינו רעב ואינו צמא כלל, אוכל לזכר סעודה מפסקת, והוא

רק כעין סעודת עראי, (יח) ועל-כן יש מהם שאומר שלא יאכל קודם מנחה רק תבשיל אחד, ואחר מנחה יאכל ערשים או ביצים, וכנ"ל, ואף שגם זה בכלל תבשיל הוא, לא מצטרפי אהרדי. והאליה רבה כתב להצדיק קצת את המנהג, וזה לשונו: אומר אני, דכל-זמן שהוא מכויץ לשם שמים ככוונת הג"ל [דהיינו שלא יזיק לו התענית] הרשות בידו, אבל על-כל-פנים יראה כל אדם שלא ישבע עצמו יותר מדי, והתחם עיניו בראשו, כדי שיוכל לאכול אחר המנחה סעודה המפסקת, שלא יהא כאכילה גסה ועראי, עד כאן לשונו. ובסעודה המפסקת יוכל לאכול פת עם תבשיל, ולא מצטרפי אהרדי, כיון שבידו ברכת-המוזן וגם התפלה מנחה באמצע: י (כג) אוכל בשר. ואסור (יט) למנוע ממנו, אף-על-גב דאין חיוב לאכול בשר בשבת, מכל מקום כיון שנמנע משום אבל עבירה היא. והנה אף דכתב המחבר 'כסעודת שלמה', מכל מקום ישב (כ) בדאבון-נפש שלא ינהג בשמחה, ולכן לא ישב בסעודת חברים [מ"א]. כספר בכור-שור חולק על זה, ודעתו דמי שרגיל בכל שבת לסעוד סעודה זו עם חביריו ומיודעיו ומונע בשבת זו, הוי ליה כאבלות פרהסיא. ולכולי עלמא מותר לאכול עם בני-ביתו ויכול לברך בזימון כיון

שער הציון

(יג) ירושלמי בשם רב דעביד הכי [ב"ל]: (יג) מגן-אברהם: (יד) פרי-מגדים: (טו) מגן-אברהם: (טז) דאי לאו הכי אסור לילך ממקומו קודם ברכת-המוזן. והוא הדומה לילך ולהתפלל מנחה, דאי הכי הוי בכלל גורם ברכה שאינה צריכה, כדאייתא בשבת דף קיח בתוספות, וכן מוכח בסימן רצא בבית-יוסף וברכת-החולין לכן היה/ וכו', ועיין שם, וכן כתב הפרי חדש בליקוטיו כהר"א. ולפלא הוא על הפרי-מגדים באשל-אברהם סעיף-קטן יב שכתב דאם אכל תבשיל אחד קודם ברכת-המוזן ותבשיל אחד אחר ברכת-המוזן שרי, והלא גורם בזה ברכה שאינה צריכה, וכוננת המגן-אברהם בסעיף-קטן יב הוא דוקא על-ידי תפלת המנחה וכאופן שכתב מהרי"ל שהולך להתפלל מנחה דעל-ידיה לא מקרי גורם הוא לברכה שאינה צריכה; ואפשר דסגי כשמתפלל בביתו עם ברכת-המוזן, אבל ברכת-המוזן לחוד בודאי לא מגי, וכדמוכח בסימן רצא סעיף-קטן ו במגן-אברהם ובבי"ח שם בשם המרכ"ל, עיין שם: (ז) עיין מגן-אברהם סעיף-קטן י והדרישה: (יח) מגן-אברהם. והחייא-אדם כתב חז' לשונו: מנהג הישר לאכול קודם הצות או אחר הצות סעודה קבועה, וסמוך לחשיכה אוכלין על הארץ תבשיל אחד, ואחר זה מי שמתירא שידיק לו התענית מותרו אחר פת עם חמאה כדי לשבוע, וכלבד שלא יאכל שני תבשילין: (יט) טור: (כ) רוקח:

הלכות תשעה באב סימן תקנב תקנג

סא באר הגולה

מ תרומת הדין סימן
ערה בשם תשובה
הרא"ש נבנה
מיינות

(כד) מבעוד יום (סמ"ק): **יא** ממי שקיבל עליו תענית שני וחמישי כל ימות השנה (כה) **ואירע** ערב תשעה באב להיות בשני, ישאל על נדרו, או (כו) **ילוח תעניתו** *ופורע: הגה והגאונים כתבו דמתענה עד אחר תפלת מנחה (כז) ואוכל סעודה המפסקת (כח) קודם ביאת השמש (הג"א ומרדכי ות"ה סימן עה), וכן נוהגין, והוא הדין מי שמתענה (כט) תענית (יג) [יג] חלום (מהה"ל): **יב** [*] **יאין** אומרים תחנה ערב תשעה באב במנחה משום דאיקרי מועד. ואם הוא שבת (ל) אין אומרים 'צדקתך' (מהה"ל ומנהגים):

תקנב דין סעודה המפסקת, ובו ב' סעיפים:

א *אף-על-פי שאכל סעודה המפסקת מותר לחזור לאכול, (א) **אלא-אם-כן** קיבל עליו בפירוש שלא לאכול עוד היום: הגה וקבלה (ב) **בלב** אינה קבלה, אלא צריך להוציאו בשפתיו

א טור בשם התוספות
ואינו הרא"ש וכן כתב
הרי"ף לענין תענית
צבור פוסקים מבעוד יום
בפרק קמא דתענית

שערי תשובה

א ט"ב בשבת יעשה כמנהגו: [יג] חלום. עב"ט. ועיין בפמ"א סימן צד שהרי"ך דבריו השיע ומג"א ומסקנתו דמי שמתענה בה"כ כל השנה ואינו משלים כ"כ קיבל עליו מתחלה שלא להשלים, ושאי להתפלת מנחה גדולה ולאכול סעודה חתיקונה ואין צריך להמיר כדון סעודת המפסקת, וקודם ביאת השמש יאכל סעודה המפסקת, ע"ש. ומ"ש בשם הלק"ט, ע"ש בסימן קלו דעתו שאם שחח מלכוד בהמ"ז עד שחשיכה יאמר נחם בבהמ"ז, ע"ש, ואין גלע"ד, דאפילו מאן דט"ל לקמן סימן תקנו לברך אין לברך כאן כיון שבהמ"ז היא על אכילה של ע"ט"ב, ועיין לעיל סימן קפת, ומכ"ש לפי מה"א הא"ר בסימן תקנו דלא תקנו אלא להפלה לבר, ע"ש. ועיין בפ"מ ד"א"צ בעט"ב יתנה בתחלה שלא להתענות רק עד אחר חצות היום, ויתפלת מנחה גדולה ויאכל סעודה ואח"כ יאכל סעודה המפסקת: [*] אין אומרים תחנה. וכתב באגרות הרמ"ז שפ"מ צ"ל תיקן חצות כליל ט"כ ולהתאבל במיריחו אין לומר מזמורים, וכן הוא מנהגו, עכ"ל. והר"י

באר היטב

בחול לא יאכל בשר ולא ישהה יין, אבל בשבת אינר"ן, וק"ל, אבל כ"כ צריך להפסיק מלאכול ומלשחות מבע"י, ופשוט הוא: (יג) **חלום**. וה"ה אם חל יאר-צייט בו ומתפלל 'ענונו', עטרת-זקנים. וחיוב לפרועו יום אחר, ט"ז. ואסור לאכול ב' פעמים, אבל בתשלי א' שרי, מיהו צריך שיאכלנה סמוך לביאת השמש, לכן מוטב שישאל על נדרו, מ"א. ועשו"ת הלק"ט ח"ב סימן קלה, דמנחה לאכול סעודה המפסקת: (ב) **בלב**. והב"ח כתב דהוי קבלה, לכן טוב להתנות בשעת סעודה תקנו אלא להפלה לבר, ע"ש. ועיין בפ"מ ד"א"צ בעט"ב יתנה בתחלה שלא להתענות רק עד אחר חצות היום, ויתפלת מנחה גדולה ויאכל סעודה ואח"כ יאכל סעודה המפסקת: [*] אין אומרים תחנה. וכתב באגרות הרמ"ז שפ"מ צ"ל תיקן חצות כליל ט"כ ולהתאבל במיריחו אין לומר מזמורים, וכן הוא מנהגו, עכ"ל. והר"י

ביאור הלכה

הביצים מפרכים אותם כתוכם, שבתל גביהו, וצריך עיון: * ופורע. ורצה לומר, שמתענה שני אחר בכלות שנה זו, אבל אין יכול ליתן יום שקיעה. ונכון להודיע זה להמון, שלא ישעו שהוא כשאר שבת: **יא** (כה) **ואירע** ערב תשעה באב וכו'. וקשה עליו לישב בתענית שני ימים וליילה אחת: (כו) **ילוח תעניתו**. כתב המגן-אברהם: ואף-על-גב דגסימן תקסח סעיף ב כתב דאסור ללוות (ג) **ככי** האי גוונא, הכא (כז) דאי אפשר בענין אחר שרי. (כח) ומהאי שטעמא כתבו הגאונים (כז) דאין צריך להשלים, אף דבעלמא קיימא לו דכל תעניתו שלא שקעה עליו חמה לאו שמייה תענית, אבל הרב ט"ז בסיומן תקסח סעיף ב דחה לבריו המחבר בזה מהלכה, וכן כמה (כז) אחרונים לא העתיקו את דברי המחבר בזה הלכה: (כז) **ואוכל** סעודה המפסקת. ואסור (כח) לסעוד שני פעמים, משום נדרו, ואם-כן צריך לנהוג בה כל דין סעודה המפסקת האמור למעלה: (כח) **קודם** ביאת השמש. ולפי שאי אפשר לצמצם כל-כך לאחר האכילה, (כט) מוטב יותר שישאל על נדרו: (כט) **תענית חלום**. והוא הדין (ל) **יאר-צייט**. וטוב שיתנה בפעם ראשונה שלא להתענות רק עד אחר חצות היום, ויתפלת מנחה גדולה ויאכל סעודה ואחר-כך יאכל סעודה המפסקת: **יב** (ל) **אין אומרים 'צדקתך'**. ואם חל תשעה באב בשבת אומרים 'אב הרחמים' [א"י סימן תקנב].

משנה ברורה

שהוא שבת [א"ר]. ואם חל מילה (כא) באותו שבת יעשה הסעודה קודם מנחה: (כד) **מבעוד יום**. היינו (ככ) קודם שקיעה. ונכון להודיע זה להמון, שלא ישעו שהוא כשאר שבת: **יא** (כה) **ואירע** ערב תשעה באב וכו'. וקשה עליו לישב בתענית שני ימים וליילה אחת: (כו) **ילוח תעניתו**. כתב המגן-אברהם: ואף-על-גב דגסימן תקסח סעיף ב כתב דאסור ללוות (ג) **ככי** האי גוונא, הכא (כז) דאי אפשר בענין אחר שרי. (כח) ומהאי שטעמא כתבו הגאונים (כז) דאין צריך להשלים, אף דבעלמא קיימא לו דכל תעניתו שלא שקעה עליו חמה לאו שמייה תענית, אבל הרב ט"ז בסיומן תקסח סעיף ב דחה לבריו המחבר בזה מהלכה, וכן כמה (כז) אחרונים לא העתיקו את דברי המחבר בזה הלכה: (כז) **ואוכל** סעודה המפסקת. ואסור (כח) לסעוד שני פעמים, משום נדרו, ואם-כן צריך לנהוג בה כל דין סעודה המפסקת האמור למעלה: (כח) **קודם** ביאת השמש. ולפי שאי אפשר לצמצם כל-כך לאחר האכילה, (כט) מוטב יותר שישאל על נדרו: (כט) **תענית חלום**. והוא הדין (ל) **יאר-צייט**. וטוב שיתנה בפעם ראשונה שלא להתענות רק עד אחר חצות היום, ויתפלת מנחה גדולה ויאכל סעודה ואחר-כך יאכל סעודה המפסקת: **יב** (ל) **אין אומרים 'צדקתך'**. ואם חל תשעה באב בשבת אומרים 'אב הרחמים' [א"י סימן תקנב].

וכתב הפרי-מגדים בסימן תקנט דיש לומר דגם-כן מזכירין נשמות, אותן הנוהגין להזכיר בכל שבת:

א (א) **אלא-אם-כן** קיבל עליו בפירוש שלא לאכול וכו'. והוא הדין אם אמר (ב) שמקבל עליו התענית, גס-כן אסור, דוודאי כוונתו שלא לאכול עוד היום: (ב) **בלב** אינה קבלה. והב"ח כתב דהוי קבלה, וכן הסכים הגר"א בביאורו, ואסור אז (ג) כל מה שאסור בתשעה באב, (ג) חוץ מנעילת הסנדל דמותר, דהוי כאלו התנה בפירוש חוץ מזה. אבל אם לא קיבל בלבו להתענות אפילו בלב, (ד) אלא שגמר בדעתו שלא לאכול, אינו כלום ומותר אפילו באכילה, (ה) ומכל מקום נכון יותר

שער הציון

(כא) מגן-אברהם: (ככ) כדלקמן סימן תקנב סעיף ב, והוא הדין כשחל בשבת, וכמו שציין הגר"א המקור: (כג) משום דקיימא לן דדוקא קיבל עליו תענית סתם רשאי ללוות ולפרוע, אבל אם אמר יום זה' אסור ללוות, וכו' וה' כל השנה מקרי יום זה, רכיון דאמר ב' וה' אי אפשר לפרוע יום אחר ג' דו' [דנרצונו דוקא על ימים אלו שהם מי רחמים יתרו], וכיון דקיבל עליו ב' וה' של כל השנה באיזה יום ב' וה' ישלים, וכו' וה' של שנה אחרת גס-כן אין יכול להשלים בס, רכיון דאמר 'השנה' קבע שנה זו ודוקא [מנחה"ש, והוא ממ"א סימן תקסח]: (כד) ורצה לומר, דהרא"ש שהוא מריה דהאי דינא סמך עצמו על מה שכתב בפרק קמא דתענית ומגמרא אף על משמט דל כיבירא לה כהירושלמי, אלא אפילו בנדרו יום זה להתענות יכול גס-כן ללוות ולפרוע יום אחר, עיין שם: (כה) וכן איחא כמרדכי יום מועד תשעה באב בגהות דשייכי ליה כ"ט באר ליה לשוננו: ואף-על-גב דקיימא לן כל תענית שלא שקעה עליו חמה לאו שמייה תענית, הני מילי בשאר תעניות, אבל בערב תשעה באב וערב יום הכפורים דאי אפשר להשלים, מתענים לשעות ואחר-כך סועד, וכן תקנו אבותינו הגאונים, עד כאן לשוננו. ומוכת דרעתם דאין צריך לפרוע תענית אחר, דלא כט"ז [נהר שלום], ומה דסיים הט"ז בסוף דבריו והוכיח ממרדכי פרק קמא דתענית דחייב לפרוע יום אחר, שם לא יירי כלל בערב תשעה באב: (כו) עוד כתב המגן-אברהם דמאן דאפשר ליה תענה שתי ימים וליילה אחת, ולא העתקתיו, דהפרי-מגדים יתב דכהיום שהודותו חלושים אין להכניס עצמו בסכנה: (כז) הדר' החיים והחיי-אדם, וגם הגר"א כל שרוב פוסקים חולקים על זה: (כח) מגן-אברהם: (כט) **מגן-אברהם**: (ל) פרי-מגדים. והנה הבאר-היטב העתיק מט"ז דחייב לפרוע יום אחר, ובאמת המעיין בט"ז יראה דלא כתב רק על ב' וה', ואפילו על ב' וה' כבר כתבנו מנהר-שלום דאין צריך לפרוע יום אחר, וכן הדר' החיים והחיי-אדם לא העתיקו כלל דין הט"ז בזה: (ל) כן כתב המגן-אברהם, וכן באר המאמר-מרדכי וגם השולחן-ערוך מודה בזה, ואין דרך לומר 'הריני בתענית יחיד וכיוצא, כמו שנוכח לקמן בסימן תקסב סעיף ו, עיין שם שהרי"ך: (ב) וכו' וט"ז ומגן-אברהם ושי' ואף דאפשר דהוי אדברי השולחן-ערוך קאי דדוקא אם קיבל בזה, מכל מקום אין דבכ"ה והגר"א הכריעו דהוא הדין קבלה, ולא חייב חז דיראה. וכן כתב החיי-אדם: (ג) ט"ז. והטעם, דהרי אנו וראין שאינו חולץ מנעליו, ועל-כן הוי כאלו התנה וכו': (ד) חיי-אדם, וכן משמע מהגר"א בריש הסימן: (ה) מגן-אברהם. והטעם עיין בפרי-מגדים ומחצית-השקל:

הלכות תשעה באב סימן תקנג

ב רמב"ם בפרק מה הא
דפוסים
(*) (פירוש), מפני
הטירוף

(ב"י בשם התוספות): ב תשעה באב לילו כיומו לכל דבר, ואין אוכלים אלא מבעוד יום, (ג) (ג) ובין השמשות שלו אסור כיום-כפור: הגה (ד) ומותר (א) ברחיצה וסיכה ונעילת הסנדל עד בין השמשות. מיהו, בחול נוהגין לחלוץ (ז) מנעלים (ח) קודם שיאמר 'ברכו', (ו) ואם הוא שבת חולצים לאחר 'ברכו', מלבד שליח-צבור שחולץ (ז) "קודם 'ברכו' (נהגות מיימוני), [*] רק אומר תחלה 'המבדיל' וכו' (מנהגים בשם מהר"אק). (ח) ונהגו שלא ללמוד בערב תשעה באב מחצות ואילך כי אם בדברים המותרים בתשעה באב, (ט) *ולכן אם חל (ס) [כן בשבת (י) אין אומרים פרקי אבות (מהרי"ל ומנהגים). וכן לא יטייל ערב תשעה באב:

באר היטב

המפסקת, מ"א: (ג) ובין השמשות. אבל א"צ להוסיף מבצ"י, מ"מ, ב"י: (א) ברחיצה. ואם קיבל התענית מבצ"י אסור ברחיצה, ב"ח, מ"א: (ד) מנעלים. קודם שהולכים לבהכ"נ, מהרי"ל, עט"י תרי"ד: (ה) בשבת. ר"ל עט"ב, א"כ ק"ו אם חל ט"ב בשבת שאסור ללמוד כל היום. וט"ו כתב דאם אין איסור באכילת בשר ויין למה נחמיר שלא ללמוד, ותו תימא לי דהא קורין במנחה ואפילו בט"ב במידי דשייך ליומא כגון פרשת התמיד ומשניות ודקרבנות, ולמה ישתנה משניות דפרקים; ומצאתי שרש"ל למד אחר חצות בכל עט"ב והתיר לאחורים ללמוד, ונראה דהולמד בשבת אפילו אחר חצות לא הפסיד שכוון, עכ"ל ט"ז. ובכנה"ג מחיר ללמוד דעט"ב שחל בשבת ואוסר בט"ב בעצמו שחל בשבת ע"ש. ומ"א כתב: נראה להחמיר בשניהם, דהא יכול ללמוד בדברים המותרים בט"ב, ע"ש:

משנה ברורה

להתנות בפירוש (ו) בפה או בלב (ו) שאינו מקבל עליו התענית עד בין-השמשות: ב (ג) ובין השמשות שלו אסור. היינו בין בכניסתו (ס) ובין ביציאתו, (ט) אבל אין צריך להוסיף עליהם. ועיין לעיל בסימן רסא דביארנו דבין השמשות נקרא מששקעה החמה, והוא הדין בעניינו: (ד) ומותר ברחיצה וכו'. כבר כתבנו דאם קיבל עליו לאחר שהפסיק סעודתו שלא לאכול עוד, ממילא אסור ברחיצה וסיכה גם-כן; (ו) ודוקא כשקיבל עליו ההוספה מפלג-המנחה ולמעלה, הא קודם לכן לאו קיבלה היא ומה דקיבל בפירוש קיבל ותו לא, (ז) וכן כשקיבל עליו איסור אכילת בשר ויין מ"ז בתמוז ואילך, וכן איסור רחיצה בכלל: (ח) קודם שיאמר 'ברכו'. רוצה לומר, דאף שמנהגם היה להתפלל מעריב מבעוד יום, מכל מקום לאחר 'ברכו' הוא בכלל לילה מעריב מבעוד יום, ומכל מקום עליו להחצם קודם בין-השמשות: (ו) ואם הוא שבת חולצים וכו'. דאסור (יג) שום סימן אבילות בשבת. ולא יגע בהם (ד) בידיו, דיהיה צריך ליטול ידיו, ובדיעבד אם נגע (טו) ינקה ידיו בכל מידי דמנאי: (ז) קודם 'ברכו'. מפני הטירוף, וכדי שלא יראה עיניו בשבת אומר תחלה 'המבדיל' ובלא שם ומלכות [פמ"ג]: (ח) ונהגו וכו'. דתורה משמחת הלב. ומכל מקום כל זה אינו מדינא, דהא מותר בערב תשעה באב מדינא כלל החמשה עניניים, ועיקר הטעם, משום דהוא יכול ללמוד דברים המותרים בתשעה באב. והנה מהרבה אחרונים שמעם שתפסו המנהג הזה ולא ערקו המנהג הזה על השמחה, ומהר"א אומר דהוא חומרא בעלמא, ועל-כן נראה דמי שרוצה להקל בזה אין מוחין בידו: (ט) ולכן אם חל בשבת. היינו, אפילו ערב תשעה באב שחל בשבת אין אומרים פרקי אבות דהוא כלימוד תורה, והיינו אחר חצות, (טו) דקודם חצות מותר בלימוד תורה אפילו כשחל בשבת: (י) אין אומרים וכו'. והט"ז מפקפק מאד על מניעת הלימוד בשבת ומסיים דהולמד בשבת אחר חצות לא הפסיד שכוון, והיינו אפילו כשחל תשעה באב בשבת, וכל-שכן כשחל ערב תשעה באב בשבת, ונראה דיש לסמוך על זה, אחרי דאפילו כשחל בחול כמה אחרונים מקילין, וכנ"ל:

שערי תשובה

כתב שדכריו ברורים. ומ"ש שאין אומרים צדקתך, כ"כ המחבר לקמן ר"ט תקנ"ט, ובשחרית אומרים אב הרחמים ומכירין נשמות, ועיין בא"ר (באן) ותקנ"ד אות י"ח] ובמשבצות ר"ט תקנ"ט: [*] רק אומר תחלה המבדיל כו'. עיין משבצות שיאמר בלא ברכת שם ומלכות ולא יסיים בברכה, ועיין מג"א סימן רצט ס"ק י': [ס] בשבת. עב"ט. ועיין ביראפרים בשם א"אזו בבכ"ש שהסכים להמגי"א בזה, ע"ש. ומ"ש כ"ש"ע ולא יטייל עט"ב, כתב בבר"י שיש שכתב דבהא כ"ע מודי דאף בשבת לא יטייל, ואם חל ט"ב בשבת כל היום לא יטייל, ע"ש. ועיין בדגול מרובה שכתב דגם רמ"א מודה דאף בתי"ב שחל בשבת אינו אסור אלא אחר חצות, דא"כ היה לו רמ"א לכתוב שלא לומר בלילה-שבת כמה מולידים שרוחק לומר שנחשב יותר מסדר היום מפרקים במנחה, ע"ש. ויש לדחות, דבכ"ש נהגים בהרבה מקומות להתפלל מבצ"י כדאימא ר"ס רט"ז, ועיין במג"א ס"ק א, ועיין בתה"ד, וגם י"ל דבמה מולידים קביעי טפי והוי כפרה"סא משא"כ בפרקים, עיין בסימן רצב סק"ה:

ביאור הלכה

אחר תחת שני, דאחר שכירור לו ב' וה' כוונתו דוקא לאלו שהם ימי רצון [פמ"ג לקמן בסימן תקסח]: * ולכן אם חל בשבת אין אומרים פרקי אבות. עיין במשנה ברורה. וזה לשון המאמר-מרדכי: הוראה זו תמוה היא, וכבר ראיתי לקצת מן האחרונים דצווחו עליה, אמנם ה"ב מגן-אברהם קיים דברי הרמ"א ז"ל וכו' והאריך בזה, ולבסוף סיים: ואיך שיהיה נראה לעניות דעתי דאין לחוש לזה לפי שאין לנו טעם נכון לאסור הלימוד בשבת כלל. ומה שכתב הרב מגן-אברהם להחמיר מטעם דיכול ללמוד דברים המותרים בתשעה באב, אומר אני שאין זה מספיק, לפי שאין אדם לומד אלא מה שלבו חפץ, ועניינו הוראהו דכמה הלמדיר-החכמים מתרשלים בלימוד המותר ביום תשעה באב משום דצער הוא להם ללמוד כמה שאינם רגילים, וגם אני בעה"ד כאחד מהם, ולכן איני חושש לסברא זו ודעתי נוטה להתיר אפילו בחול עד סמוך לבין-השמשות, ואי לאו דמסתפינא מחברייא הוה אמינא דאפילו ביום תשעה לענין זה. ובמהרי"ל כתב דיש לחלוץ מנעלים קודם שהולכין לבית-הכנסת. ועל-כ"ל-פנים יראה (צ) לחצם קודם בין-השמשות: (ו) ואם הוא שבת חולצים וכו'. דאסור (יג) שום סימן אבילות בשבת. ולא יגע בהם (ד) בידיו, דיהיה צריך ליטול ידיו, ובדיעבד אם נגע (טו) ינקה ידיו בכל מידי דמנאי: (ז) קודם 'ברכו'. מפני הטירוף, וכדי שלא יראה עיניו בשבת אומר תחלה 'המבדיל' ובלא שם ומלכות [פמ"ג]: (ח) ונהגו וכו'. דהא מותר בערב תשעה באב מדינא כלל החמשה עניניים, ועיקר הטעם, משום דהוא יכול ללמוד דברים המותרים בתשעה באב. והנה מהרבה אחרונים שמעם שתפסו המנהג הזה ולא ערקו המנהג הזה על השמחה, ומהר"א אומר דהוא חומרא בעלמא, ועל-כן נראה דמי שרוצה להקל בזה אין מוחין בידו: (ט) ולכן אם חל בשבת. היינו, אפילו ערב תשעה באב שחל בשבת אין אומרים פרקי אבות דהוא כלימוד תורה, והיינו אחר חצות, (טו) דקודם חצות מותר בלימוד תורה אפילו כשחל בשבת: (י) אין אומרים וכו'. והט"ז מפקפק מאד על מניעת הלימוד בשבת ומסיים דהולמד בשבת אחר חצות לא הפסיד שכוון, והיינו אפילו כשחל תשעה באב בשבת, וכל-שכן כשחל ערב תשעה באב בשבת, ונראה דיש לסמוך על זה, אחרי דאפילו כשחל בחול כמה אחרונים מקילין, וכנ"ל:

שער הציון

(ו) מחצית-השקל: (ז) ואם חל תשעה באב בשבת או באחד בשבת אין צריך להתנות, כיון דאסור להראות עיניו בשבת מסתמא לא נחתיך להפסיק לשם תענית [פת"ע]: (ח) פרי-מגדים ופשוט: (ט) פוסקים. אכן אם התפלל ערבית מבעוד יום, ממילא חל עליו התענית ואסור לאכול [חדושי רע"א]: (י) פרי-מגדים: (יא) ט"ז: (יב) פרי-מגדים: (ג) הגר"א: (ד) מגן-אברהם: (ו) ועיין בסימן ד במגן-אברהם סעיף קטן יז, והיכא דאי אפשר שאני: (ט) אליה רבה ודגול מרובה ודרך-החיים:

הלכות תשעה באב סימן תקנד

תקנד דברים האסורים בתשעה באב, ובו כ"ה סעיפים:

א	ברייתא	ענין	ל'
ב	כרבי	יהודה	שם
ג	גהות	מייסונו	
ד	החיות	בשם	החליבו
ה	תשובת	מהר"ל	
ו	הגור	בשם	מחרי
ז	מולין	ד' שם	בשם
ח	הרב"ן		

א *תשעה באב (ה) (א) אסור ברחיצה וסיכה ונעילת הסנדל ותשישי המטה, [*] ואסור לקרות בתורה נביאים וכתובים ולשנות במשנה ובמדרש בהלכות ובאגדות, משום שנאמר פיקודי ה' ישירים משמחי לב. יתינוקות של בית רבן *כטלים בו. אבל קורא הוא באיוב ובדברים (ג) [ג] (ב) הרעים שבירמיה, ואם יש ביניהם פסוקי נחמה צריך לדלגם: ב יומתר ללמוד מדרש (ג) איכה ופרק 'אלו (ה) מגלחין', וכן ללמוד פירוש איכה ופירוש איוב: ג הי"ש מי שאוסר ללמוד (ה) על-ידי (א) הרהור: ד (ו) יומתר לקרות כל (ז) [ז] סדר היום

שערי תשובה

באר היטב

[*] ואסור לקרות בתורה כו'. וכתב מח"ב בסם בתי-יהודה ח"ב: מי שהחזיק לעלות לתורה בט"ב ונעשה אבל מותר לעלות לתורה שחריה, כיון דהוי דברים הרעים וכ"ע אסורי בתורה כבהו, ע"ש. ומכ"כ כתב שפשוט שיכול לעלות לתורה ולהפסיד, ומשמע דאף שלא החזיק לעלות לס"ב בט"ב הדין כן: [ג] הרעים. עבה"ט. ובדגול מרובה דעתו כהח"י: [ז] עדה"ט. וכתב בס"ט ללמוד סדר מעמדות אף שלומד יום כימי אסור, ודלא כטועים לקרות מעמדות

(ב) אסור. וכל הנזכר בסעיף זה אסור כל היום עד שיחכה שהם מדינא דש"ס, וכ"כ בש"ח דדוקא בשיבה על הקרקע מקילין שאינו אלא מנהגא. ור"ח כתב: יאה בנידוי מי עושה אחד מכל אלו כל היום, ושיבוש לומר תפלת ערבית יעשה יום לילה למילק באיסורים, תניא וש"ל ומהר"ל וב"ח ושל"ה: אך אותם ההולכים בין האי"ו ועוסקין במשא ומתן אחר חצות אותן מותרין לנעול, ומהם למדו כולם להקל יש למחות בידם דאסור לנעול סנדל כל היום, מ"א: (ג) הרעים. ורעות עכו"ם אסור לקרות. ועם התינוקות אסור ללמוד אפילו דברים הרעים, רק מותר ללמוד לו החורבן דאינו אלא סיפור דברים ומשכר הלב של תינוק, מ"א. והט"ז מתייר ללמוד עם התינוק בדברים הרעים, וכאן לא אוסר אלא הלימוד שהקטנים לומדים בסדר שלהם והיינו חומש וגמרא, ע"ש: (ד) הרהור. ונ"ל דמה"ט אסור ללמוד איזה דרוש או קושיא או תירוץ אפילו בדברים הרעים, מפני שמחה היא לו, מ"א וט"ז. גם אסור להורות הוראה אם לא לחולה הצריך עכשיו. ואסור לרדן דיני ממונות, דדין היינו תורה, מיהו אם אין הבע"ד יכולין להמתין עד למחר, שנחוצים לדרכס, אפשר דשרי, מ"א. ועיין כפ"ח בספר מים חיים דף א ע"ב: (ז) סדר. ונהגין לומר תהילים ושדי היחוד במנחה, א"עג דאסור בת"ת כל היום, צריך לומר דסבירא ליה כיון שאומרים דרך בקשה שרי, ומהאי טעמא מקילין

ביאור הלכה

משנה ברורה

באב עצמו היה לנו להקל, דבעונותינו הרבים נתקלקלו הדורות וכוים חשעה באב עצמו מטיילין בשווקים ומשיחין שיתח חולין, ואפילו היודעים ספר וקצת הולמדים מקילין בזה, ופשיטא דבאופן זה טפי הו עדיף להו ללמוד. וכיוצא בדרך מצינו בירושלמי: אמר רבי אבא בר ממל: אלו היה מי שיחמנני עמי יתיב בספר מים חיים דף א ע"ב: (ז) סדר. ונהגין אסור אלא כדי שיהיו אוכלין ושותין ושמתין ועוסקין בתורה, וכדון אינן אוכלין ושותין ופוחזין, עד כאן. ואף אנו נאמר, כלום אסור הלימוד אלא כדי שיהיו יושבין בעניני צער ואבילות ומתוך כך זוכרין ודואגין על חורבן הבית, והנה מטיילין ומשיחין שיתח חולין ומסיתין דעתן מן האבילות ומתוך כך באים לידי שחוק והיתול, אלא דמאתר שאיסור ברור הוא בש"ס ופוסקים פשיטא דאין לנו כח להקל, ושומר נפשו ירחיק עצמו משחוק והיתול וטיוול, והשם יכפר בעד השוגגים, אמנם בערב תשעה באב יש להקל כיון שלא הוזכר בש"ס ופוסקים, וכן אני נוהג אף בחול, וסמיכנא כמה על מהרש"ל ז"ל, ומכל מקום מי שמרגיש בעצמו שיוכל לרחוק וללמוד דברים המתירים ולא ימעט מפני זה בלימודו, קדוש יאמר לו, ואחר כוונת הלב הן הן הדברים, עד כאן לשתו:

* כטלים בו. כתב האור של התינוקות אין הטעם משום שהם שמחים, דודאי אין להם שמחה, אלא משום המלמד ששמח בדברי-תורה כשלומד עמהם, עד כאן לשונו, וכא לאפוקי מדעת הב"ח. וממגן-אברהם משמע שמסכים לדעת הב"ח שיש להם שמחה. ודע, דלדעת הט"ז כשהתינוקות ילמדו בעצמם אין איסור, אכן באמת

א (א) אסור ברחיצה וכו' ואסור לקרות בתורה וכו'. ואסור בכל אלו הדברים (ב) כל היום, ואפילו בין-השמשות (ג) עד צאת הכוכבים, (ג) ואין מועיל לזה מה שיתפלל מעריב מקורם. אך אותן ההולכים בין הנכרים ועוסקים במשא ומתן אחר חצות, (ז) אותן מותרין לנעול [ועיין לקמן בסעיף יז בהג"ה ובמשנה ברורה], ומהם למדו כולם להקל ויש למחות בידם: (ב) הרעים. ורעות עכו"ם (ה) אסור לקרות. ועם התינוקות אסור ללמוד (ו) אף דברים הרעים, רק מותר ללמוד לו החורבן, דאינו אלא סיפור דברים ומשכר לב התינוק. (ו) ויש מאתרונים שסוברין דמותר ללמוד עם התינוק (ב) (כ) בדברים הרעים, וכאן לא אוסר אלא הלימוד שהקטנים לומדים בסדר שלהם, דהיינו חומש וגמרא: ב (ג) איכה. וכן אגדת החורבן בפרק הנזקין ובפרק חלק. ולקרות בחורבן הנזכר בינוסיפון, מותר [לבוש]: ד) מגלחין. אף-על-גב דיש בו גם כמה דיני מנודה ומותרם, מכל מקום מותר ללמוד, אבל לישא וליתן בהלכה בוודאי אסור [מ"א בשם מהר"ל]. וכעין זה כתב גס"כ ה"טז, דאפילו במקום דמותר ללמוד, היינו שילמד בפשוטן של דברים אבל לא דרך תפלות. ואפילו ברהורו לפרש דבר חמור אסור, מטעם שיהיה לו שמחה אחר שיתישב לו: ג (ה) על-

שער הציין

(ב) מגן-אברהם וש"א: (ג) פרי-מגדים: (א) אחרונים: (ז) מגן-אברהם: (ה) אחרונים: (ו) מגן-אברהם, ועיין שם דאפילו אם הוא מבין מה שהוא אומר, וכן משמע מאלה רבה, ועיין בנהר-שלום שהסכים גס"כ להמגן-אברהם, ודלא כט"ז, דלשון הגמרא 'כטלים בו' משמע בכל גווני, וכעין שכתב הר"ן דלשון 'בטלי קצור רבי רב' משמע לגמרי: (ז) הט"ז, והסכים עמו הדגול מרובה:

הלכות תשעה באב סימן תקנר

(ז) ופרשת הקרבנות ומשנת 'איזהו מקומן' ומדרש רבי ישמעאל. הגה (ח) ומותר לחזור (ה) הפרשה בתשעה באב (מנהגים): ה' 'עוברות ומיניקות מתענות בתשעה באב כדרך שמתענות ומשלימות ביום-כפור, "אבל בשלשה צומות אחרים פטורות מלהתענות, ואף-על-פי-כן ראוי שלא תאכלנה להתענג במאכל ובמשתה אלא כדי קיום הולד' (ועיין לעיל סימן תקנ סעיף א): ו (ט) 'חיה כל שלשים יום וכן (ו) [1] (י) חולה (יא) שהוא צריך לאכול (יב) אין צריכין אומד, אלא מאכילין אותו מיד, *דבמקום חולי לא גזרו רבנן: הגה (יג) ומיהו, נוהגין (ד) [2] להתענות

ז מימא דרבא פסחים
גיר ד' הרב המגיד פרק
ה מלכות הענית מהו
ורבא
תשובה ט שם י טור
בשם הרמב"ן בחירות
האדם ושאר פוסקים

באר היטב

בתפילין במנחה. ובפנא אומרים למחרתו של היום ושל אמש: (ה) הפרשה. ג"ל דהיינו חזן הקורא מותר לו לחזור הפרשה קודם שיקרא, או מיירי בט"ז שחל בשבת דאו אפילו יחיד מותר לחזור הפרשה כמ"ש ס"י רפ"ה, וע"י תקנ"ג, מ"א. וט"ז כ' דה"ק, דמי שרגיל לחזור הפרשה באותו יום דהיינו שחל ט"ז ביום ח' ה"ל כסדר היום, ע"ש: (1) חולה. חסר דעה שנתרפא מיום ליום, מותר בבשר ויין כל ימי השבוע ולא יתענה בט"ב, מהר"ל: (1) להתענות. כתב הס"ז דזה קאי דוקא אלאחר שבעה, אבל תוך ג' אפילו אמרה אינה צריכה אין לה להתענות ואסור לה להתענות שהרי מחללין עליה שבת כמ"ש סימן של, וכ"ש אחר ג' תוך שבעה כשאומרת צריכה אני שאסור לה להתענות, ואחר שבעה אפילו אמרה צריכה אני מתענה אם לא שהיא קצת חולה, וכן

שערי תשובה

גם ביום ט"ב: [1] חולה. עיין בה"ט. וכתב בר"י: יש שיכתב דמינתק שהחניק חולה הרופא אמר שתענית מיניקתו גורם שינוי החלב ומויק לתינוק, שרי לה לאכול. ועיין דברי-רמב"ל סימן קז שכתב: רוצה לולשת המינקת היא רבה כ"כ שאין לה חלב הצריך להניקו והולד אינו רוצה לאכול וליתקן כ"א ממנה וסכנה היא לו, הא כל ספק נפשות רוחה שבת ויהיה וכ"ש ט"ב שהוא רובנו, ע"ש: [1] להתענות. עב"ט. ועיין כשרית פ"י תכ"י שחולק על רש"ל בתשובה שהביא המג"א והשיג על ראיותיו, ודעתו לפסוק כהש"ע דאפילו אם ר"ת חולק

משנה ברורה

וכל מה ששייך לברכת התפילה: (ז) ופרשת הקרבנות ומשנת וכו'. דלא גרע כל זה ממה שקורין בתורה ומפטירין בנביא, והכל מפני שהוא סדר היום. ונוהגין לומר תהילים ושירי-היחוד (ט) במנחה, אף-על-גב דאסור בתלמוד תורה כל היום, צריך לומר דסביבא ליה כיון שהוא דרך בקשה שרי. ובפנא נוהגין לומר למחרתו של אמש ושל היום, וכן נכון.

ביאור הלכה

לשון הגמרא יותניקוט כל גידל רבן בטלים בו' משמע דבטלים לגמרי, ובפרט כשהתינוק בן י"ב בול קצת ומבין, אף הט"ז מודה דאסור ללמוד בפני עצמו שלא בדברים הרעים מפני שמתנה הוא לו, כמו שכתב הפריימג"ס: * דבמקום חולי וכו'. עיין בספר פתחי-עולם ובמקום שאין המחלה של חלוצ"א חזקה, חס ושלוס, יאכל פחות מכתובת בכדי אכילת פרס, וכן בשתייה, כמו שכתב השיעורים בשולחן-

ומעמדות בוודאי (ט) אין לומר. ועיין לקמן סימן תקנט סעיף ד דאין לומר פיטום הקטורת, שאינו מסדר היום, (י) וכל-שכן שאין לומר סדר הקרבנות הכתוב בסוף סימן א, ומה שכתוב בשולחן-ערוך 'ופרשת הקרבנות' היינו פרשת התמיד: (ח) ומותר לחזור הפרשה בתשעה באב. היינו, חזן הקורא (ט) מותר לו לחזור הפרשה קודם שיקרא, (יג) והיינו אפילו במנחה, דאלו בשחרית פרשה 'כי תוליד' פשיטא, דמעין המאורע היא: ך (ט) חיה כל שלשים יום. דמסתמא אמרינן שהיא חלושה והויא כחולה שאין בו סכנה, ועל-כן אף דלענין יום-הכפורים היא לאחר שבעה כשאר כל אדם, כמו שכתוב בסימן תריז, כאן לענין תשעה באב שהוא רבנן לא גזרו במקום חולי. ועיין בט"ז (יב) ובשאר יאחרונים דאפילו דעאי אין בה וכן בחולי הכתוב לקמיה סכנה, ואפילו לא אמרו צריכין אנו לאכול, (יז) ואף שמהרש"ל (יז) חולק על עיקר הכוונה השולחן-ערוך, ודעתו דלענין זה שוה תשעה באב ליום-הכפורים, דאפילו אמרה צריכה אני לאכול, כיון שהוא לאחר שבעה חייבת להתענות, אם לא שהיא גס-כן קצת חולה, (טו) הרבה אחרונים הסכימו דמדינא שרי לאכול; אכן כבר נהגו להתענות כמו שכתב הרמ"א, כל זמן שאין להם חולשה ונתרפאו מלידתן, אבל אם עדיין לא נתרפאה לגמרי או שהיא קצת חולה או חלושה כטבעה, לא תתענה בתוך שלשים. ואם אירע ביולדת בריאה שמתענה ומרגשת באמצע היום שום חולשה יתירה, יש לפסוק שלא תתענה בשארית היום [אחרונים]: (י) חולה. חסר דעה שנתרפא מיום ליום, מותר בבשר ויין כל ימי השבוע, ולא יתענה בתשעה באב [מהה"ל]: (יא) שהוא צריך לאכול וכו'. רוצה לומר, שהוא (טו) חלוש וחש בגופו, אף-על-פי שאין בו סכנה מאכילין אותו: (יב) אין צריכין אומד. כן צריך לומר, ואתרוייהו קאי, וכן איתא (פ) בתורת-האדם ובר"ן, והכוונה, דאין צריך לאמוד ולשער את כמותו לידו סכנה על-ידיה שמתענה, דאפילו אם אין בה סכנה, כיון שהיא בכלל חולה אין צריכה להתענות, ועיין בליקוט' פרי חדש שכתב דרוצה לומר דמסתמא מאכילין אותה, (יט) אבל אם קיים לה להיולדת בגוה דאמית להתענות. דהיינו (יט) שראתה עצמה בריאה, או מחוייבת להתענות: (יג) ומיהו נוהגין להתענות וכו'. היינו (כ) אפילו אמרה צריכה אני לאכול. ודוקא אחר שבעה, (כא) אבל תוך שבעה, אפילו אמרה איני צריכה אין לה להתענות, וכל-שכן תוך

שער הציון

(ח) ובדרך-החיים מוכח דאין לומר תהילים אף במנחה, ונוהגין לומר רק שירי-היחוד: (ב) שערי-תשובה ברוח בכריי-יוסף: (ג) מגן-אברהם שם: (ד) מגן-אברהם. ולא העתקתי פירוש הט"ז דהיינו מי שרגיל לחזור פרשת השבוע באותו יום, דהיינו שחל תשעה באב ביום ה' ומשום דהוי ליה כסדר היום, ואליה רבה כתב גס-כן הכי, משום דכמה אחרונים מפסקין על זה, עיין בנהר-שלום דכתב דקשה מאד להקל, וכן בחלמה ברורה כתב גס-כן הכי, וגם הגר"א רמו (עיין כמגן-אברהם, וכן החיי"אדם העתיק רק פירוש המגן-אברהם, ומשמע מכלוהו דהכי סביבא להו: (ג) נהר-שלום, ומישוב בזה קושית האליה רבה, עיין שם: (ד) כן משמע מהגר"א שרמ"ל לעיין בט"ז וכן כתב בנהר-מירדכי: (ז) כתב בנהר-שלום דכל השמע מחימת לשון הרמב"ן וה"י: (זל) עיין במגן-אברהם שעור איזה פוסקים תופסים כדבריו, ומכל מקום לא הוכרח בהם שאפילו אמרה צריכה אני גס-כן חייבת. ועיין באליה רבה שהביא בשם מלבושי-יוסם-טוב ואיסור ויתור שכתב בפירושו דבראמה צריכה אני לאכול אין צריכה להתענות: (טז) הבי"ח והשערי-תשובה בשם תשובת פ"י השיג על ראיותיו של הרש"ל והסכים להחליט ערוך [וכן מלבושי-יוסם טוב הג"ל השיג על ראיותיו], וכן בספר בית-מאיר השיג גס-כן על ראיותיו וכתב דהסומך על מסקנת הרמ"א (יג) א"א כן משמע מהגר"א (פ) ולאפוקי ממה שמתרין האליה רבה קושית הט"ז על הרש"ל ורוצה לומר דהאי אין צריך אומד: קאי רק אחוליה, ובאמת אינו: (יט) ובזה מתרין דלא תקשי מה שכתב הרב ביוה"דעה סימן רסה סעיף ד 'ותשעה באב שאין היולדת יכולה לשתות', דהיינו באותה שראתה עצמה בריאה, ומה שכתב בסימן תקנט סעיף ז 'ותשעה ממנו היולדת' מיירי בסתם יולדת שאינה מתענה, עיין שם: (ע) ולעניות דעתי הוה נכלל במה שכתב המחבר 'חולה שהוא צריך לאכול, ולאפוקי באופן פ"י (ב) ט"ז ושא"א: (כא) אף דבט"ז נזכר 'כשאמרה צריכה אני', האליה רבה הסכים דאפילו לא אמרה צריכה אני, וכתב הבגריי-ע"ש כן ראי לפסוק:

הלכות תשעה באב סימן תקנר

כ מימרא דרבי אלעזר
ספחיה גיד ל בריהוא
תענית י"ג אבא קמא קמא
ל תוספתא כס ר"י
ביצה י"ח ג מהרי"ק
בסימן לה ס ה"א ר"ש
בסוף תענית ע"י
בשם הסכת המוסקים
פ טור בשם היורשלים
כפי גירסתו ופירשו
צ"ש בשם הר"ח
גיות, וכן כתב הרמב"ן
בנדר האדם ק"ב ברייתא
יטא ע"י

(יד) כל זמן שאין להם צער גדול (טו) שהיה לחוש לסכנה, (טז) והמקיל לא הפסיד: ז רחיצה אסורה
כתשעה באב, בין בחמיץ בין בצונן, אפילו להושיט אצבעו במים אסור: ח (ס) [ט] לטבילה של
מצוה בזמנה מותרת. (י) אבל בזמן הזה אין טבילה בזמנה, הלכך (יח) לא תטבול בו, יזכך
נהגו: ט א"ם היו ידיו (ט) מלוכלכות בטיט ובצואה, (יט) מותר לרחוץ להעביר הלכלוך, ולא
יטול כל ידיו אלא לפי הצורך להעביר הלכלוך: הנה [*] ואם עשה צרכיו אם מותר לרחוץ, דינו
כמו ביום-כפור. (כ) ועיין לקמן סימן תריג סעיף ג: י (כא) נוטל אדם ידיו שחית, וצריך לזוהר
שלא יטול ידיו אלא עד סוף קשרי אצבעותיו: יא וילאחר שניגב ידיו ועדיין לחות קצת,
(כב) מעבירם על עיניו. י"אם היה לפלוף על-יגבי עיניו ודרכו לרחצם במים, ורוחץ ומעבירו
ואינו חושש, הדהו ליה כטיט וכצואה שרוחץ כדרכו ואינו חושש: יב [*] יהיה ליה להקביל
(כג) פני רבו או אביו או מי שגדול ממנו או לצרכי מצוה, עובר במים עד צוארו ואינו

באר היטב

הסכמת מהרש"ל ומהרי"ל. ועיין סימן תריח: (ס) טבילה וכו'. ותרחוק
ותחוף ע"כ, ולמוצאי ט"ב חופפת מעט דבעי סמוך לחפיפה טבילה
ותטבול, ב"י. ועיין סימן תקנא סיו"ב בהג"ה וכו"ד סמוך קצט ס"ד:
(ט) מלוכלכות. ונשים המבשלות בטי"ב וצריכין לרחוץ הבשר, אין
חשש משום רחיצה, ש"ג. נוהגין קצת יולדות למנוע מבשר ויין מז' באב
ואילך, ונכון, שבאותו יום נכנסו העו"ג להיכל כדאייתא בטור, מ"א:
או חלושה לא תתענה בתוך ל', ואם אינך ביולדת בריאה שמתענה ומרגשת באמצע היום שום חלושה יתיחד, יש לפסוק שלא תתענה בשארית היום, ע"ש, ועיין
בלקוטי פרי"ח א"ח סימן זה: [ט] טבילה. עכ"ט. ועיין מח"ב בשם אור-זרע"א, אם אינך שלא רוצה לחפיה בעט"ב, בריעבד יש להתיישב שחורחץ ותחוף במוצאי
תשעה באב ודיה, ע"ש, ועיין בשו"ת פסקו"ש בסוף סעיף כ"ד כ"ד ע"ד, ונפלאותי מה שמתחמה על דב"ה"ש א"ח לא אדא במג"א שכתב"ט לא יחיד רב רק התחיל
אות באות דברי המג"א, ומ"ש ועיין סימן תקנא כו"ר ר"ל ששם מבואר דרוקא אם א"א במוצאי ט"ב, ולא בא לחלוק אלא לפרש, והרב המח"ב לא השיב לו שכן הו"א
במג"א רק לבסוף מזכיר מדברי המג"א ללמוד ממנו החפיפה מותרת בטי"ב [?] בכל גווני, ולענין כוונת המג"א שיהיה מקום להרמ"א כמ"ש, וע"ש שלידיגא רעונו
דאף לכתחלה תחוף בעט"ב ובמוצאי ט"ב תחוף מעט (ואז צריכה לזוהר שלא תלך יחף לגמרי שידבק בה טיט ורפש כמ"ש בלבוש), ואם רוצה לנהוג כהרמ"א
דאפסד תחוף במוצאי ט"ב יצוה להאשה שתשהה שעה אחת בעסק החפיפה ויצוה ידי כל רעות רש"י והתוספות, וכן ראי הירוהו, ע"ש: [*] ואם עשה צרכיו
כו". ועיין בשו"ת ועב הכתן סימן ג שחאר"ך הוצלה לדינא בטי"ב ויה"כ אם רוצה להתפלל ועלה צרכיו אפילו לא קינח או הטיל מים ושפשף שאז צריך ליטול ידים
מצד הדין, לכן רוחץ עד סוף קשרי אצבעותיו ואף אם בשאר ימות השנה נוהג לרחוץ כל הדין, אבל אם לא שפשף שא"צ ליטול ידים מצד הדין רק משום הכתן אין לו
לרחוץ רק מעט כראש אצבעותיו, ואף אם רוצה להחמיש שלא ליטול ידיו במים כלל יש לו על מה לסמוך כיון שלא הזכירו בש"ע והגה"ה, אבל אם אין רוצה להתפלל
רק לברך יצו עד או לומר דבר שבקדושה אינו נוטל רק מקום המלוכלך אם עשה צרכיו וקינח או הטיל מים ושפשף, אבל אם לא קינח ולא שפשף יש להחמיש שלא
ליטול כלל ידיו במים וקינח הדיים בצורר או בכל מיד' ומקנ', עכ"ל. וע"ש שכתב דנט"י של כתן לרוכזן ביה"ח צריך עד חיכוך הדין עם הרוחץ כיון שהוא מן הדין כו',
ובמקומו יבואר א"י"ה: [*] ההולך להקביל כו'. ועיין בשבו"י ח"א העלה שאינו חייב לעמוד לפני רבו בטי"ב, וכו"ר"י כתב בשם ב"י ח"ב שמקשה על דבריו ומסיק

משנה ברורה

שלשה (כג) דבדואי אסור לה להתענות: (יד) כל זמן שאין
להם צער גדול וכו'. והוא הדין אם היא קצת חולה, וכנ"ל
בסעיף-קטן ט, ואפילו לא אמרה צריכה אני. ועיין במגן-
אברהם שכתב דאפילו במקום שנוהגין להחמיר, בתשעה באב שנרחה יש להקל שלא תתענה. ועיין באליה רבה שכתב, דאפילו
יולדת שאינה מתענה תתענה איזה שעות, (כג) אכן אם זה קשה לה לא תתענה כלל: (טו) שהיה לחוש לסכנה. ובאופן
זה אסור לה להתענות: (טז) והמקיל לא הפסיד. ומכל-שכן באדם חלוש והוא אסור חולה שאין בו סכנה אין כדאי להחמיר
[ח"א]: ח (זי) אבל בזמן הזה. ורצה לומר, שנהגו הנשים לישב על טיפת דם שבעה נקיים דבא, ממילא אין הטבילה
בזמנה ולמה תטבול, והיה מצות עונה לא יוכל לקיים בתשעה באב: (יח) לא תטבול בו. אלא תרחוץ (כד) ותחוף ערב
תשעה באב, ולמוצאי תשעה באב חופפת מעט קודם הטבילה, דבעינן סמוך לחפיפה טבילה. ולענין לבישת לבנים בתשעה
באב, עיין לעיל בסימן תקנא סעיף ג בהג"ה ובמשנה ברורה שם: ט (יט) מותר לרחוץ להעביר וכו'. דאינו אסור אלא
רחיצה של תענוג. ומטעם זה (כס) נשים המבשלות וצריכות לרחוץ הבשר, אף דממילא רוחצת גם ידיה, מותר: (כ) ועיין
לקמן סימן תריג סעיף ג. ועיין שם במשנה ברורה מה שהעתיקנו בשם האחרונים בזה, ושייך גם לכאן: י (כא) נוטל אדם
ידיו שחית. משום רוח רעה השורה על הדיים, הדהו ליה מלוכלך בטיט ובצואה דמותו, כן כתב הביתי-יוסף בסימן תריג.
ועיין שם בביאור הגר"א שמפקפק על דין זה, ולכן נראה לי שלא יברך על נטילת ידים' משום תפלה. ועיין בספר מטה-יהודא שכתב דמותר לרחוץ
ידיו אף לתפלת המנחה, דהוי כמקבל פני השכינה וכטבילת מצוה שהתירו: יא (כב) מעבירם על עיניו. והוא הדין (כו) על
פניו ידיו ורגליו, כיון דאין בה טופח על-מנת להטפית. וכל זה דוק בדרך הקצת, אבל לרחצם כהרי"א לא. מי שרוב איסטניס על
וצריך לקנח פניו במים וכו', רצונו מיושבת עליו כל היום עד שיקנח במים, (כז) יקנח, אבל שאר כל אדם אסור: יב (כג) פני
רבו וכו'. אפילו (כח) בחול, דאף דחייבו ליה להקביל בחול, מכל מקום מצוה איכא (כט) שמא ישמע ממנו איזה דבר-
תורה. ודוקא תלמיד ההולך אצל הרב, (ל) אבל לילך הרב אצל תלמידו לא התירו לעבור במים, שאם יצטרך לו תלמידו ילך הוא

שער הציצין

(כג) ט"ז: (כג) ענרי-תשובה: (כד) מגן-אברהם. ואם לא חפפה כערב תשעה באב מותרת בריעבד לעשות כל החפיפה כד"ן בתשעה באב [שע"ת]:
(כז) מגן-אברהם בשם שלטי-גבורים: (כז) מהר"ה: (כח) בתי-יוסף בשם הרא"ש והטור לקמן בסימן תריג, ודלא כהלבוש דאמר כאן מטעם הסכרא בלא
דאיה, וליתא [מטה יהודא]: (כט) מגן-אברהם: (לט) לקמן בסימן תריג:

הלכות תשעה באב סימן תקנר

חושש, (כד) וכן בחזרה מותר: יג שההולך (כה) לשמור פירותיו, עובר במים עד צוארו ואינו חושש, אבל בחזרה אסור: יד והבא מן הדרך ורגליו (כו) כחות, מותר לרחוץ במים: הגה ומותר לשרות מפה במים בערב תשעה באב, ומוציאה מן המים (כז) והיא (י) מתנגבת ומקנח בה פניו ידיו ורגליו, אפילו אינו עושה רק לתענוג שרי כיון שהיא נגובה (טור): טו (כח) *סיכה (טז) אינה אסורה אלא של תענוג, אבל מי שיש לו חטטין בראשו סך כדרכו ואינו חושש: טז נעילת הסנדל, דוקא של עור, (ל) אבל של בגד או של עץ או של שעם (פירוש, קליפי עץ) וגמי מותר, (לא) ושל עץ מחופה עור (יב) [לא] אסור: יז יאבל ומנודה שמהלכים (יג) (לב) בדרך (לג) מותרים בנעילת הסנדל, וכשיגיעו לעיר יחלוצו, וכן בתשעה באב: הגה וכן במקום שדרים בין האינס-יהודים (לד) לא יחלוץ (לה) כי אם ברחוב (יג) היהודים, (לו) וכן נהגו (טור והגמ"ר והגמ"ר רפ"ק): יח הי"ש

ר מהא דרב יוסף שם
 ת מהא דרבא שם
 ת טור בשם הירושלמי
 שם א ברייתא יומא שם
 ב משמעות הנמרא
 שם ע"ה, וכן פסקו
 הרי"ף וה"א"ש והרמב"ם
 בחלכות יום-כפור
 ג טור ויהי'הי' סימן
 שפ"ד ד' יושלמי בפרק
 יחוף והענין ותבנתו
 הרי"ף וה"א"ש
 ה הגהת מרדכי ד' רמור'
 109

באר היטב

(י) מתנגבת. עד שאין בה טופח ע"מ להטפיה, ב"ח, מ"א: (י"א) אסור. כתב הט"ו: כ"ש שיש לאסור אותן שיש להם בתי-שווקים של עור והיינו גם מה שעל הרגלים של עור וגם אותן שהן של בגד רק שהשוליים של עור אסור, עכ"ל. וב"ח מחמיר לילך יחף לגמרי, מ"א. ואע"פ שאסור בט"ב בנעילת הסנדל מ"מ מברכין 'שעשה לי כל צרכי', והארי"ז ז"ל פסק שלא לברך: (יג) בדרך. הטעם, דטרחה גדול הוא לילך בדרך רחוק יחף, אבל כשהולך לשרה טעון לעיר אסור לנעול, וה"ה

שערי תשובה

דחייב, ע"ש, ובמח"ב כתב שמנהג פשוט בא"י ויח"ל דבט"ב קמים בפני רבם ות"ח כבשאר ימים אלא שאין ראיה מהמנהג שיהיה בתורת חיוב, ע"ש: [לא] אסור. עבה"ט. ועיין בפ"מ ח"ב סימן כח שיש להחמיר לצאת בט"ב ויה"כ במנעל ונעושי מלבידים ועשוי כמדת מנעל שלנו ומוני ואינו מרגיש כלל שהוא יחף ונעל בכלל בעינו הוא, והמחמיר תבוא עליו בוכה, וע"ש שצריך לחזק שלא לילך ביה"כ ובט"ב באותן אנפוליא שלמטה מחופה בעור הדיו ככלל מנעל לכ"ע, ע"ש, וכ"כ בלה"ק בשם משפ"ט-שמואל (דף ל"ד) ע"ש, ועיין בכתב-

לביית-הקברות, א"כ"ש ט"ט ורפש או בין הא"י, ונ"ל דכשיושב על העגלה או רוכב צריך לחלוץ אפילו בדרך רחוק, מ"א. וכתב ע"ז דבכל מקום שצריך למנעלים יתן עפר במנעלים, ע"ש: (יג) היהודים. ונ"ל דאם הרבה א"י עוברים שם מותר, מ"א:

משנה ברורה

אצל רבו, (ל"א) וכן בששניהן שוין גס"כ אסור: (כד) וכן בחזרה מותר. דאם יהא אסור לחזור, ימנע מלילך לרבר-מצוה: יג (כה) לשמור פירותיו. והחירו בזה (ל"ג) מפני הפסד ממון, ועל-כן בחזרה דליכא בזה משום הפסד, (ל"ג) אסור: יד (כו) כחות וכו'. היינו, שהיו עיפיים מחמת טורח הדרך, מותר, (ל"ד) שאין זה מחמת תענוג אלא לרפואה, לחזוק: (כז) והיא מתנגבת. עד שאין בה (ל"ה) טופח על-מנת להטפיה. הא לאו הכי, אסור: טן (כח) סיכה וכו'. סיכה מקרי בדבר שדרכו לטוץ בו, כגון בשמן או (ל"ו) בחלב, כבורית וכי האי גוונא: (כט) אינה אסורה אלא וכו'. ואסור (ל"ז) אפילו לטוץ איבר אחר, כדלקמן בסימן תריד גבי יום-הכפורים. כלה אחר נשואיה, כל שלשים יום מותרת לרחוץ פניה (ל"ח) וכן לטוץ כדי שלא תתגנה על בעלה: טן (ל) אבל של בגד או של עץ וכו'. רוצה לומר, אף-על-גב דמגין על רגלו וגם עשוי בצורת מנעל ממש שרי, דלא נקרא מנעל אלא של עור: (לא) ושל עץ מחופה עור. מלמעלה, ואף שהשוליים הם גס"כ של עץ מכל מקום אסור. והוא הדין אם היה של בגד ומחופה בעור מלמעלה או השוליים הם של עור, אסור, ועיין בשערי-תשובה [אחרונים]. והנה אף-על-פי שאסור בתשעה באב וביום-הכפורים בנעילת הסנדל, מכל מקום הסכימו (ל"ט) הרבה אחרונים שיוכל לברך ברכת 'שעשה לי כל צרכי': יז (ל"ב) בדרך. כתב המגן-אברהם שהטעם, דטרחה גדול הוא לילך יחף דרך רחוק, אבל כשהולך לשרה טעון לעיר (מ) אסור לנעול, והוא הדין בביית-הקברות, אלא-אם-י"ש ט"ט ורפש או בין העכו"ם; ולפי זה כשיושב על העגלה או רוכב צריך לחלוץ אף בדרך רחוק: (ל"ג) מותרים בנעילת הסנדל. וטוב (מ"א) שאז יתן עפר במנעלים: (ל"ד) לא יחלוץ וכו'. משום העכו"ם שמלעיגים עלינו: (ל"ה) כי אם ברחוב היהודים. כתב המגן-אברהם: נראה לי דאם הרבה עכו"ם עוברים שם מותר. ואליה רבה צידד להחמיר לענין רחוב היהודים אף באופן זה, (מ"ב) דהבו דלא להוסיף על המנהג. ובעונותינו הרבים, הרבה מהמון מקילין באיסור נעילת הסנדל כל היום אף כשיושבין בביתם, (מ"ג) ועוון גדול הוא, דאף כשנקל בזה בעת שהולך ברחוב שמצוי שם עכו"ם, מכל מקום תיכף כשכא לביתו מחוייב לחלוץ אותם. ועיין לעיל במשנה ברורה סעיף-קטן א: (ל"ו) וכן נהגו. כתב החי"אדם: ההולכים בין העכו"ם ונוהגין ללבוש המנעלים, אף שאין למחות בידם, שיש גדולים המתירים, מכל מקום אין לזה טעם, דמה בכך שילעונו עלינו? בלאו הכי

ביאור הלכה

ולהכריחו שיצא ישא סביב לחוטמו ופיו חתיכה קאמפער' ומעט עשב מיאט"ע, עד כאן לשונו: * סיכה וכו' אלא של תענוג. ולפי זה פשוט דלהעביר את הוזהמא מותר, כמבואר בסימן תקעה סעיף ג' לגבי תענית צבור, וכן גבי אבילות ביהודה-דעה סימן שפ"א, וכמו שהעתיק הגר"א מירושלמי מפורש בסימן תר"ד, עיין שם, והיה לו להמחבר להעתיק בזה הלשון שכחב בעצמו ביהודה-דעה סימן שפ"א דלהעביר את הוזהמא מותר, ואין צריך לומר משום רפואה כגון שיש לו חטטין בראשו, אלא שקיצר בלשונו, וכן כתב הלחם-משנה בהלכות תענית פרק ה הלכה י וכן משמע מהגר"א בסימן זה, ודלא כמטה-יהודא שרצה לומר דלהעביר הוזהמא אסור, וחיליה מהא דיתא בפסחים נ"ד אין בין תשעה באב ליום-הכפורים אלא שזה ספיקא אסור הל מותר', עיין שם, ודעתו דברייטא שהובא בבבלי פליג על הברייתא שהובא בירושלמי, ובאמת כוונתו אין לדחות ברייתא שהובא בפשיטתו בירושלמי בכמה מקומות מחמת איזה דקדוק; ובאמת לאו ראייה היא כלל, היכוונה דבריים שאסור בתשעה באב כגון רחיצה וסיכה, אסור אפילו לרחוץ איבר אחד כגון להשיט אצבעו במים או לטוץ אותו, כמו גב דמגין על רגלו וגם עשוי בצורת מנעל ממש שרי, דלא נקרא מנעל אלא של עור: (לא) ושל עץ מחופה עור. מלמעלה, ואף שהשוליים הם גס"כ של עץ מכל מקום אסור. והוא הדין אם היה של בגד ומחופה בעור מלמעלה או השוליים הם של עור, אסור, ועיין בשערי-תשובה [אחרונים]. והנה אף-על-פי שאסור בתשעה באב וביום-הכפורים בנעילת הסנדל, מכל מקום הסכימו (ל"ט) הרבה אחרונים שיוכל לברך ברכת 'שעשה לי כל צרכי': יז (ל"ב) בדרך. כתב המגן-אברהם שהטעם, דטרחה גדול הוא לילך יחף דרך רחוק, אבל כשהולך לשרה טעון לעיר (מ) אסור לנעול, והוא הדין בביית-הקברות, אלא-אם-י"ש ט"ט ורפש או בין העכו"ם; ולפי זה כשיושב על העגלה או רוכב צריך לחלוץ אף בדרך רחוק: (ל"ג) מותרים בנעילת הסנדל. וטוב (מ"א) שאז יתן עפר במנעלים: (ל"ד) לא יחלוץ וכו'. משום העכו"ם שמלעיגים עלינו: (ל"ה) כי אם ברחוב היהודים. כתב המגן-אברהם: נראה לי דאם הרבה עכו"ם עוברים שם מותר. ואליה רבה צידד להחמיר לענין רחוב היהודים אף באופן זה, (מ"ב) דהבו דלא להוסיף על המנהג. ובעונותינו הרבים, הרבה מהמון מקילין באיסור נעילת הסנדל כל היום אף כשיושבין בביתם, (מ"ג) ועוון גדול הוא, דאף כשנקל בזה בעת שהולך ברחוב שמצוי שם עכו"ם, מכל מקום תיכף כשכא לביתו מחוייב לחלוץ אותם. ועיין לעיל במשנה ברורה סעיף-קטן א: (ל"ו) וכן נהגו. כתב החי"אדם: ההולכים בין העכו"ם ונוהגין ללבוש המנעלים, אף שאין למחות בידם, שיש גדולים המתירים, מכל מקום אין לזה טעם, דמה בכך שילעונו עלינו? בלאו הכי

שער הציון

(ל"א) מגן-אברהם ופרי חדש שם: (ל"ב) מגן-אברהם: (ל"ג) פרי-מגדים: (ל"ד) לבוש: (ל"ה) אחרונים: (ל"ו) עיין ביומא דף עו עמוד ב בתוספות ישינס דיבור המחמיל 'מעין וכו': (ל"ז) כן מוכח בפסחים נ"ד עמוד ב, עיין שם: (ל"ח) לענין רחיצה מותר לקמן בסימן תרי"ג סעיף י' לענין יום-הכפורים, וכל-שכן לענין תשעה באב, פשוט ודלא לענין לטוץ: (ל"ט) לבוש, וכן הסכים אליה רבה, וכתב הפרי-מגדים שכן נוהגין: (מ) והאלה רבה צידד להקל, כל שיצא מעיר אף שאינו בדרך רחוק טעון לעיר מנעלי: (מ"א) עטרת-קטן א: (ל"ו) וכן נהגו. כתב החי"אדם: ההולכים בין העכו"ם ונוהגין ללבוש המנעלים, אף שאין למחות בידם, שיש גדולים המתירים, מכל מקום אין לזה טעם, דמה בכך שילעונו עלינו? בלאו הכי

הלכות תשעה באב סימן תקנר

ו טור בשם אביו
הרא"ש משלש
התוספות ושכן כתב
רמב"ן ז' תוספת
ירושלמי וכן פסקו
הפוסקים ח כל"ב
ט משנה פסחים ג'
והר"ן שפעם בן
גמליאל, וכן
ירושלמי, כ רשב"א
כתובה

מי שאומר שלא יישן בליל תשעה באב עם אשתו במטה, (לו) ונכון הדבר (יד) משום 'לך לך' (לה) אמרינן לנזירא': יט 'אם חל תשעה באב בשבת (לט) מותר בכולן, אפילו בתשמיש המטה: הגה ויש אוסרים תשמיש המטה, (טו) [טו] (מ) וכן נוהגין (טור בשם ר"י ואגור ומנהגים): כ (מא) 'אין שאלת (טז) [טז] שלום (מג) לחבירו בתשעה באב. והדיוטות שאינם יודעים ונותנים שלום, משיבים להם כשפה רפה ובכובד ראש: כא 'יש מי שאומר שלא לך ויטייל בשוק, כדי שלא יבוא לירי שחוק וקלות והיתול: כב [*] במקום שנהגו לעשות מלאכה בתשעה באב עושין, *במקום שנהגו שלא לעשות (פ) (מג) אין עושין, ובכל מקום תלמידי חכמים בטלים, וכל הרוצה לעשות עצמו תלמיד חכם לענין זה (מד) עושה. (מה) ואפילו במקום שנהגו שלא לעשות, (מו) 'מותר *עלידי אינו יהודי אפילו בביתו. ופרקמטיא אפילו ולהשתכר, *במקום שנהגו שלא למלאכה אסור, ובמקום שנהגו לעשות מותר אלא ששמעט, ואפילו משכנעם אב ממעטין מלישא ולידת: הגה ולא נהגו באיסור מלאכה כי אם עד חצות (מנהגים). ונאפו להחמיר עד חצות בכל מלאכה שיש בה שיהיו קצת אפילו מעשה הדייט, אבל דבר שאין בה שיהיו, כגון הדלקת נרות או קשירה וכדומה, מותרת. ולחלוב הפרות, טוב לעשות עלידי אינו יהודי (מז) *אם

באר היטב

יחזקאל סימן יא, ועיין לעיל סימן קכח: [טו] וכן נוהגין. עיין בה"ט. ועיין מח"ב שהביא דברי הא"ר שחולק על ש"ה וכתב שזקנו ואביו הגאונים אסרו, אך בורע"אמת החזיק בהוראת ש"ה ודעמיה, ע"ש: [טז] שלום. עבה"ט. ועיין פ"מ דגם לאמר צדק דמרי טב אסור בת"כ, ועיין ביו"ד סימן שפה: [*] במקום שנהגו כו'. ובנין דאוושא מילתא אסור, אפילו הבאים עוברי כוכבים, וכן מנהג כא"ז: (טז) שלום. כתוב ב"יד סימן שפה: י"א דזה מה שאנו נוהגים שלום לא מקרי שאלת שלום שבמיהם, ע"ש, והמ"א חולק וכתב דאין להקל, ונ"ל דאסור ג"כ לשלוח דרוק לחבירו, דזה בכלל שאלת שלום, מג"א: (פ) אין עושין. כדי שלא יסיתו דעתן מאבילות, ומטעם זה גם בלילה

(יד) משום. ועיין סימן תרטו דאסור ליגע באשתו כאלו היא נדה, ואפשר דה"ה בת"כ, ד"מ. ונ"ל דביום יש להקל, מ"א: (טז) וכן נוהגין. ומכ"ז השמש: דברים שבצנעה נוהג, ד"מ ומנהגים. ופסק בש"ה דאם נודמנה ליל טבילתה כלי-שבת זו טובלת ומשמשת, דיש לסמוך על סברה הראשונה, וכן דעת כל הגדולים וכ"כ המ"א, דלא כא"ז: (טז) שלום. כתוב ב"יד סימן שפה: י"א דזה מה שאנו נוהגים שלום לא מקרי שאלת שלום שבמיהם, ע"ש, והמ"א חולק וכתב דאין להקל, ונ"ל דאסור ג"כ לשלוח דרוק לחבירו, דזה בכלל שאלת שלום, מג"א: (פ) אין עושין. כדי שלא יסיתו דעתן מאבילות, ומטעם זה גם בלילה

משנה ברורה

ביום-הכפורים, ורוקא כשהסיכה הוא של תענוג, אבל סיכה שאינה של תענוג לא אסור כלל. ועיין בתענית דף י' תנו רבנן: כל מצוות הנוהגות באבל ונוהגות בתשעה באב וכו' ובספיה ונעילת הסנדל וכו', וכיון דבאבל איתא שם בדרך יג עמוד ב דלחעביר את הוזהמא מותר, ממילא הוא הדין בתשעה באב: * במקום שנהגו שלא לעשות וכו'. וכהיום מנהג כל ישראל בכל מקום שלא לעשות [מטה יהודא], וכוננתו הוא רק עד חצות, כדלקמיה בהג"ה: * עלידי עכו"ם אפילו בביתו. עיין בספר הנ"ל דדוקא אם נתון לו קודם תשעה באב. ולדעתי צריך עיון, כיון דליכא היסט הדעת עלידייהו, כמו שכתב הגר"א. ולענין כתיבה, באליה רבה בשם שיירי-נסכת-הגולה להקל, והמטה-יהודא דעתו דלענין כתיבה הוא כמו בחול-המועד, עיין שם: * אם אפשר וכו'. וצריך עיון, הא בסוף סימן תלגל התירו משום שהוא דבר האבד,

מלעיגים עלינו! ומכל מקום אותן היושבים בחנות ודאי אסורים, דאין ידעו הנכרים אם ילכו בלא מנעלים: יתך (לו) ונכון הדבר. ועיין לקמן סימן תרטו דאסור ליגע באשתו כאלו היא נדה, ואפשר דהוא הדין בתשעה באב (כ"כ הד"מ), ומכל מקום ביום (מד) יש להקל [מ"א]: (לה) אמרינן לנזירא. סחור סחור לכרמא לא תתקרב: יט (לט) מותר בכולן אפילו וכו'. דהא איתא בבביריאה יומעלה על שולחנו ואינו מונע עצמו משום דבר, והיש' אוסרים סבירא להו דהוי שבת זו כקובד מתו ברגל, דנוהג ברגל דברים שבצנעא, ולפי זה אסור גם-כן לרחוק ידיו בחמין, שגם זה קרוי צנעא: (מ) וכן נוהגין. ומכ"ז (מס) השמש: דברים שבצנעא נוהג. אכן אם אירע ליל טבילתה בשבת זו, הביא המגן-אברהם בשם השל"ה דיש לסמוך בזה על דעה הראשונה, וטובלת ומשמשת, ויש מחמירין גם בזה. ועיין בחי"אדם שכתב, דכיון דבליל טבילה הוא מצות עונה יש לסמוך בזה על המתירין, והרמ"א שכתב דנוהגין לאיסור היינו במקום שאין כאן מצות עונה, מה שאין כן בליל טבילה, (מו) עיין שם בנשמת-אדם. ועיין בבאיור הגר"א דמשמע מינה גם-כן דהוא מצדד להלכה כדעת החובר, ואם-כן יש לסמוך להקל על-כל-פנים בליל טבילה: כ (מא) אין שאלת שלום וכו'. והוא הדין לומר לו 'צפרא טבא' (מז) נמי אסור. והוא הדין לשלוח דרוק לחבירו בתשעה באב (מא) [מא] ונאחורונים: (מב) לחבירו בתשעה באב. ולעם-הארץ טוב (מג) שיוודיע לו שהיום אסור ליתן שלום, ולא יהיה לו איכה עבור זה עליו: כב (מג) אין עושין. כדי שלא יסיתו דעתם מאבילות. ומטעם זה (מט) גם בלילה אסור במלאכה, דהא גם בלילה מחוייב להתאבל, מיהו, כל מלאכה שאין בה שיהיו שרי, דאין מסיח דעתו בכך: (מד) עושה. ולא מיחזי כיוהרא, דהרואה אומר דמניעתו ממלאכה הוא מפני שלא נודמן לו מה לעשות: (מה) ואפילו במקום שנהגו שלא לעשות. כגון במדינתנו: (מו) מותר עלידי עכו"ם. אכן לבנות בנין, דאוושא מילתא, אסור (ז) אפילו עלידי עכו"ם: (מז) אם אפשר בנכרי. ואם אי אפשר בנכרי, מותר לעשותה בעצמו כמו בחול-המועד [מ"א]. ועיין בבאיור

שער הציון

(מד) דרוקא ביום-הכפורים שהנשים מקושטות לכבוד היום ויש לחוש לגירוי היצר הרע, מה שאין כן בתשעה באב שהולכים בנדיים מנוולים, ואם גם בתשעה באב הולכים מקושטות יש להחמיר בו אף ביום כמו ביום-הכפורים [מחצית השקל]. ועיין בסימן תרטו כ"ט דהוא מצדד להקל בתשעה באב בניגעה אף בלילה, ואולי לא יראה הדיכ"משה: (מס) כן כתב הדיכ"משה. ונראה לי דבמקום שלא נהגו להכריז אין להקפיד על זה [ועיין בהלכה כרוזה דמפקפק על עיקר הכרוזה, ובכרטי בוזמנא דשכ"ה ליצנין: (מו) בכלל קלו. ועיין שם עוד שכתב דנראה לו דהוא הדין בכאן מה הדין יש להקל, שהרי אמרו בגמרא וסמכו על הפסוק 'לא תאונה וכו', כש"ל תאונה וכו', ופירש רש"י שיש שם תאונה ביוגו, ואם-כן בוריא להאשה מתאוה, וכשתתאוה אז הוא מצות עונה וכו', והכל לפי מה שהוא אדם, עד כאן לשונו: (מז) אליה רבה וחי"אדם ושי"א: (מח) פרימגדים: (מט) מגן-אברהם ושי"א: (ז) שערי-תשובה. ועיין בדרך-החיים דאף פרקמטיא אסור אפילו עלידי עכו"ם משום דהוי פרוסו:

הלכות תשעה באב סימן תקנר תקנה

אפשר (יט) באינייהודי: כג' לומלאכת (מח) *דבר (יט) האבד מותר, כדרך שאמרו בחולו של מועד: כד (מט) ככל העושה (כ) [כ] מלאכה בתשעה באב אינו רואה סימן ברכה (ג) מאותה מלאכה: כה (נא) לכל האוכל ושותה בתשעה באב אינו רואה בשמחת ירושלים, וכל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה. כוכל האוכל בשר או שותה יין בסעודה המפסקת, עליו הכתוב אומר 'ותהי עוונותם על עצמותם':

ל שם
מ ברייתא
ג ברייתא
ד ברייתא
ה ברייתא
ו ברייתא
ז ברייתא
ח ברייתא
ט ברייתא
י ברייתא
יא ברייתא
יב ברייתא
יג ברייתא
יד ברייתא
טו ברייתא
טז ברייתא
יז ברייתא
יח ברייתא
יט ברייתא

תקנה דיני תפילין וציצית בתשעה באב, וכו' ב' סעיפים:

א (א) נוהגים שלא להניח (ב) תפילין בתשעה באב שחרית ולא טלית, אלא לובשים טלית-קטן תחת בגדים (ג) בלא ברכה, (ד) ובמנחה מניחים ציצית (ה) [כ] (ו) ותפילין (ז) ומברכין עליהם:

א טור

באר היטב

אסור במלאכה, דהא גם בלילה מחוייב להתאבל, מיהו כל מלאכה שאין בה שיהיה שייך רצון מסיח דעתו בכך, מ"א, ע"ש: (ל) בא"י. ואם א"א עיי' אינייהודי מותר לעשותו בעצמו כמו בחה"מ. ועיי' סוף סימן תקלג: (יט) האבד. אם ירדו או שירות באים מותר לקנות מהם ע"י אינייהודי וכ"ש למכור דהוי דבר האבד, כמ"ש בי"ד סימן שפ ס"ז לענין אבל. ועמ"א: (כ) מלאכה. אפילו במקום שנהגו לעשות, מ"א, ע"ש. ובכתיבה מותר בח"ב, שכנה"ג:

(ב) תפילין. מהר"ם גלאנטי היה מניחם בביתו וזיה קורא ק"ש ואח"כ היה הולך לבהכ"נ, כ"כ בהלק"ט ח"ב סימן קלט, וכתב שכן מצא כתוב להרא"י ז"ל: (ג) ותפילין. והנהגים להניח ב' זוגות תפילין, גם בתשעה באב יניחו, נ"ל, עיי' סימן לח:

שערי תשובה

פשוט בקושטנינוא, כ"כ בשכנה"ג, ע"ש: [כ] מלאכה. עבה"ט. ועיי' בשכנה"ג בשם מהר"י ברונא דר"י הגיה בסי"ט שלו כטי"ב והגיה בו הסופר טעויות, וכיל', וצ"ל לפע"ד ואפשר כן שלא לתשוחת ספר שאינו מזה או שהיה צריך אליו לקרות בו היום. ונראה דמי שנחוש לו איה חידוש אין לכתוב בח"ב, אע"ג דבכ"ה כתבו להחיר, שאני ת"ב דשמחיה היא לו כשכותב חידושי-תורה, וגם שאינו רק יום א' ואין חשש שישכח:

[כ] ותפילין. עבה"ט. ועיי' בשכנה"ג ח"ב סימן כג שהביא דברי מהר"ל לחלוק אחר קדושה, ול"ח כתב לחלוק קודם תפלת ערבית וכ"כ בשכנה"ג שכן היה נוהג, וגם הביא דברי גיסו ב"א והוא הכריע כמהר"ל וכתב שכן נראה הסכמת המג"א ומג"ד, ע"ש, ועיי' לעיל סימן ל' בבה"ש מזה. ועיי' ברי"מ מתשובת הרמ"א שהנהגין להניח תפילין בח"ב בבוקר, אף בדבאר ימים מניחין ב' זוגות בח"ב לא יניח רק דרש"י ולמנחה יניח שניהם, ובשכנה"ג חולק ע"ז, דכיון דנהג להניח בבוקר י"ש להניח גם של ר"ת, ובר"י יישב דברי הרמ"א ע"פ סדרן של דברים, ועיי' מ"ש בהלק"ט ח"ב סימן קלט שהאר"י לא היה מניחם, לא ראיתי כן כו', אך המקובל מהר"ש שרעב"י היה מניח דרש"י ורית"י בימי אבלו ובת"כ בבוקר ואמר שהמעמיק בסדרו של דבר יראה שכן עיקר, ועיי' בחידושי סימן שלו ודבר-משה סימן לח. ועיי' בתשובת נה"ג לא"ח ח"ב, אם יש מילה ומלין קודם תפלת הסנדק לבש טלית-גדול אין למחות בידו, ע"ש. ועיי' בשכנה"ג ח"ב סימן לו בח"ב שנהגה וחולה שאין בו סכנה כ"כ התענה עד אחר חצות התולש עד שצוה הרופא שלא יתענה יותר, והורה המורה שיתפלל מנחה גדולה ואח"כ יאכל, ולפי שהתפלל ביחידות שכן להניח תפילין, השיב ד"פה פסק המורה שאכל אחר מנחה גדולה כיון שנדחה א"צ להשלים אצלן, וכן נהגתי לתורת חובות תוך ל' או כמעוברת ומיחוש קצת, דהא אפילו משום כבוד המילה התייר כמבואר בסימן תקנט, כ"ש במקום חשש חולה (וצ"ל דלא היה מקום סמיכה על אמירת הרופא כ"כ שלא היה רופא מובהק וכיוצא, דאל"כ לא היה צריך להך טעמא), ולענין תפילין בודאי אם יכול לילך לבהכ"נ או לצרף מנין בביתו בזמן מנחה יצרף עמהם בהנחת תפילין ויכוין עם השי"ח בחזרת התפלה עם סדר קדושה ואח"כ יחלוץ אותם כמ"ש בתשובה ח"ב, ואם א"א לצרף מנין אוי יחלוץ תפילין ותפילין תאמל בהם ערבית ק"ש עם ברכותיה ואח"כ יחלוץ התפילין קודם שיתפלל י"ח, אע"ג דכתבתי שם בתשובה דאין להתפלל ערבית עם תפילין מ"מ כאן ששכח מחמת אונס חולי רשאי לעשות כן כדי שלא יהיה כקצפתא כו', ע"ש. ולא ידעתי ק"ש וברכותיה למה, וכי אין די שילבש תפילין קודם התחלת ערבית ויקרא בהם ק"ש כמו שנהגים לעשות בתפילין של ר"ת:

ביאור הלכה

ובאבדו התייר בסעיף שאינו דבר האבד [אם ימחין עד אחר חצות], וגם מהגרי"א משמע דמשום דבר האבד מתיירין לענין חליבה אף באפשר על-ידי עבדים, וכן כתב גם-כן בספר מטה-יהודא: * דבר האבד וכו'. עיי' מה שכתבנו לענין ירד או שירות במשנה ברורה, והוא במטה-משה סימן תשמב, ומה שכתבנו שם על-ידי עבדים דוקא, ושחתי קצת הטעם. אחר-כך מצאתי באליה רבה שכתב: וצריך עיון, דעל-ידי כותים מבואר בסעיף הקודם דאפילו באין דבר האבד מותר אף בעצמו? ואפשר דזה בפרהסיא, ולרבים לא רצה להקל, עד כאן לשונו:

משנה ברורה

הגר"א שמצדד להקל תמיד על-ידי ישראל בעצמו: **כג (מח) דבר האבד מותר.** אם ירד או שירות באים, (מג) מותר לקנות מהם על-ידי עבדים [אבל לא על-ידי עצמו, דמסיח דעתו מאבלות] אפילו קודם חצות, וכל-שכן למכור, דהוי דבר האבד, כמו שכתוב ביורה"דעה סימן שפ סעיף ז לענין אבל: **כד (מט) כל העושה מלאכה וכו'.** היינו אפילו (נ) במקום שנהגו לעשות, ואפילו לאחר חצות, ומשמע מגמרא, דדקא כשקובע עצמו למלאכה ומסיח דעתו מהאבילות. ועל-כן אף שמותר לישא וליתן אחר חצות (נג) לא ימשוך בעסקיו כדי שלא יסיח דעתו מן האבילות: (נ) מאותה מלאכה. כלומר, מאותן (נד) מעות שמרויח מאותה מלאכה: **כה (נא) כל האוכל ושותה וכו'.** אפילו (נה) מעוברת או מניקה או שארי אנשים שהם חלוישים בטבען (נו) ומצטערם מהתענות [אם לא מי שותה חולה באמל, וכדלעיל בסעיף ו, ועיי' שם בהג"ה], וכדאי הוא בית אלהינו להצטער על חורבנו על-כ"ל-פנים יום אחד בשנה:

א (א) נוהגים וכו'. על-פי המדרש: "ביצע אמרתו", בוע פורפירא דיליה [זה השליח משמים ארץ תפארת ישראל], זו תפילין: (ב) בלא ברכה. ומכל מקום אם פשטו בלילה (ב) יוש אומרים שצריך לברך עליו בבוקר: (ג) ובמנחה. שאז הציטו אש במקדש, ור"ם עונג' במה ששפך הקדוש-ברוך-הוא חמתו בעצים ואבנים [הגר"א]. ויש אומרים, כדי (ג) להראות נחמה באבלינו בו ביום. וכל זה הוא לכולי עלמא רק לענין תפילין, משום דהוא מילתא דחליא במנהגא בעלמא, (ג) אבל כל החמשה עניינים אין מבטלין כל היום: (ד) ותפילין. והרגיל להניח תפילין של רבינו תם יניח גם עתה [אחרונים]: (ה) ומברכין עליהם. ונראה דיוהר שלא לקרוא עתה פרשיות קריאת שמע וכן פרשת 'קדש', דהלא כעת

שער הציון

(נג) אחרונים: (נד) אחרונים: (נז) מגן-אברהם. והוא הדין שלא יקבע עצמו למלאכה עד שסיח דעתו מן האבילות [דה"ח]: (מז) אליה רבה בשם תניא: (נה) וכדלעיל בסעיף ה: (נז) ואין יכול לפדותו בממון: (ב) פתח-יעולם: (ג) סורה-היים: (ד) כל הפוסקים:

הלכות תשעה באב סימן תקנה תקנו תקנו

ב כלי"ב בשם הרי"ש מאיבא ג תננות מרדכי

ב י"ש מי שנוהג לשכב בליל תשעה באב (ו) מוטה על הארץ, ירמשים אכן תחת ראשו: הגה ויש לאדם להצטער בענין משכבו בליל תשעה באב, שאם רגיל בשני כרים לא ישכב כי אם כאחד (תוס' סוף תענית). ויש בני אדם משימים אכן תחת מראשותיהם, וזכר למה שנאמר ויקח מאבני המקום, שראה החורבן (מרדכי דמועדין ט"ז). (ז) מיהו, עוברות שאינן יכולין להצטער אינן חייבות בכל אלה (תוספות). וימעט אדם (ח) מכבודו ומהנאתו בתשעה באב בכל מה שאפשר:

תקנו תשעה באב שחל ביום ראשון, ובו סעיף אחד:

א ליל תשעה באב שחל באחד בשבת, (א) כשרואה הנר אומר 'בורא מאורי האש', ואין מברך על הבשמים, (ב) ובליל מוצאי תשעה באב (ב) [ב] (א) מבדיל על הכוס (ד) ואינו מברך לא על הנר (ה) ולא על הבשמים:

תקנו לומר 'נחם' ו'עננו' בתשעה באב, ובו סעיף אחד:

א (א) 'בתשעה באב אומר (ב) *ביבונה ירושלים' (ב) [ב] נחם ה' אלהינו את אבילי ציון וכו', מסכת תענית, וכתבו דנהגו לאמרו ביבונה ירושלים' מהא דמשמיה דרב דבסמכת עבודת גליליים

שערי תשובה

באר היטב

[ב] מבדיל. עב"ט. וכתב כ"י בשם תשובת כנה"ג ח"ב: חולה שאוכל בח"ב יבדיל חיכך במוצאי שבת, והכ"ז שם דעתו נוטה קצת שיכול להוציא ג"כ בני ביתו בהבדלה זו, ע"ש. ועיין בגן המלך סימן קמד שדעתו שאינו מבדיל על הכוס במוצאי ת"ב לכתחלה רק אם שכח להבדיל בתפלה בליל ת"ב (וצ"ל שגם במוצאי ת"ב לא הבדיל בתפלה, שאל"כ היה די בזה לדידיה), וכבהאי גזנא ניהא טפי שיבדיל על הכוס משחזור להתפלל י"ח ברכות, ע"ש. ואין המנהג כן, רק כמ"ש בש"ע להבדיל במוצאי ת"ב על הכוס, ואין מבדילין במוצאי ת"ב בתפלה כלל כיון שהבדיל אתמול בתפלה, ונראה דאפילו שכח אתמול להבדיל בתפלה אי"צ להבדיל עתה בתפלה בחלף שעתא ואין לו להפסיק עתה בתפלה, וכמה שמבדילין עתה על הכוס סגי בהכי. וע"ש בגן המלך שחולק על שכנה"ג

(ב) מבדיל. והנשים שאינן יודעות להתפלל ולא הבדילו בתפלה, צריך כל איש להזהירן שכיום התענית לא יעשו אש לבשל לצורך הלילה עד שיאמרו 'המבדיל בין קודש לחול', של"ה. ומי שמתענה ב' ימים ישמע בליל עשירי הבדלה מאחרים ואל ימתין עד ליל ג', דאקרובי אבדלחא לשבתא עדיף טפי, מט"מ. ואי ליכא אחר יתן לחינוק לטעום, מ"א. וכתב ט"ז דיברך על האור קודם שקורין איכה, דבאיכה כתיב 'במשחכים הושיבני, ומ"מ אם שכח מברך אח"כ, ע"ש:

(ב) נחם. ואם שכח ביבונה ירושלים' יאמר אותו אצל 'זעל כולם', ב"י, שמתיר להריח בת"ב והוא כתב שאסור משום תענוג כ"י, ומ"ש המג"א בשם הבלוש משמע דוקא במ"ש אסור דהוי תענוג להשיב נפש יתירה אבל בשאר ימים לא, ע"ש: [ב] נחם. עב"ט. וכתב כ"י בשם שבת כנה"ג חלק ב פסק ע"ז דלא דמי ליה"כ כ"י, ובשיבולי הלוקט כתב דבין כ"ב ובין ביה"כ האוכל אינו מזכיר מעין המאורע, ע"ש. ובספר בית יחודה חלק ב הסכים לדברי רמ"א שיאמר נחם כבהמ"ז אף מי שנהג שלא לאמרו כ"א כבמהנא, ע"ש. ועיין בא"ד שדעתו נוטה שלא לאמרו

ביאור הלכה

משנה ברורה

(ד) הוא רק כקורא בתורה. ותלמוד תורה אסור כל היום: * ביבונה ירושלים'. עיין משנה ברורה. והנה המ"א העתיק בשם ב (ו) מוטה על הארץ. ואדם חלוש (ו) אין צריך להחמיר בזה ויישן על המטה: (ז) מיהו עוברות וכו'. והוא הדין (ו) באדם חלוש, וכנ"ל: (ח) מכבודו ומהנאתו. אסור לעשן טיטון! (שקורין רייכערניץ?) אפילו בארבעה צומות, וכל שכן בתשעה באב [כנסת הגדולה]; והחמיר מאד עד שכתב שמי שמעשן בתשעה באב היה ראוי לנדותו. ויש מאחרונים שמקילין. ועל"כ מי שדחוק לו, שמורגל בו ביותר, יש להקל אחר חצות בצנעא בתוך ביתו, וכן כתב בשערי תשובה בסיומן תקנט סעיף ט"ז דן:

א (א) כשרואה הנר וכו'. דזה אין טעון כוס, ואין כזה משום תענוג (ב) כמו שיש בבשמים. ויברך על האור (ג) קודם שקורין איכה, דבאיכה כתיב 'במשחכים הושיבני', ועל"כ יברך תחלה על המאור, וגם שיהנה (ג) אחר"כ מאורו כשקורין איכה. (ד) ואם שכח לברך יברך אחר"כ בלילה, כיון שהחייב עדיין עליו: (ב) ובליל מוצאי וכו'. ובליל תשעה באב מבדיל בתפלה, ואף על"פי שאין יכול להבדיל אז על הכוס. ואם טעה אז ולא הבדיל בתפלה (ו) אין צריך לחזור, כיון שיבדיל על הכוס במוצאי תשעה באב. והנשים שאינן יודעות להתפלל ולא הבדילו במוצאי שבת בתפלה, צריך כל איש להזהירן (ו) שכיום התענית לא יעשו אש לבשל לצורך הלילה עד שיאמרו 'המבדיל בין קודש לחול': (ג) מבדיל על הכוס. ואין צריך להבדיל בתפלה כיון שהבדיל אתמול, ואפילו שכח אתמול להבדיל בתפלה, גם כן נראה דאין צריך עתה להבדיל בתפלה, שכבר חלף שעתא, וסגי כמה שיבדיל עתה על הכוס [שע"ת]. איתא במהרי"ל: כשהחשיך בירך 'בורא פרי הגפן' והבדלה, אס"כ משמע שמותר להבדיל על היין, (ו) ומשמע שמותר לשתות בעצמו ואין צריך ליתן לחינוק [דגול מרכבה]: (ד) ואינו מברך לא על הנר. אפילו (ט) לא בירך על הנר במוצאי שבת, דאין מברכין על הנר אלא במוצאי שבת, בזמן שנבאר: (ה) ולא על הבשמים. דמשום נפש יתירה היא גם כן במוצאי שבת דוקא, וכדלעיל בסיומן רצט סעיף ה:

א (א) בתשעה באב אומר וכו'. מסתימת המחבר משמע דרשותו וכו'. וכל הנהגות התפלות, (ב) וכן הוא המנהג בירושלים, אבל במדינותינו המנהג אומר (ב) 'ביבונה ירושלים' וכו'. לפי שהיא מעניגה. ואם שכח (ג) אומר

שער הציון

(ד) דאף כמה שהביא הבראי היטב סעיף קטן א לענין בוקר בשם מהר"מ גלאנטי, ורעו עליו בספר בנין עולם, וכל שכן בזה, ובחנם תמה השערי תשובה על השכות יעקב דלמה לא יקרא קריאת שמע קודם ערבית, עיין שם, דשם הלא היה כמעוד יום ואסור בתלמוד תורה: (ה) שכל חיליהו כדי לצאת גם די רבי יהודה ורובני דברייתא, כמו שכתב הגר"א, והלא לא אמר אלא ביכול, כדאיתא בגמרא דף ל עמוד ב: (ו) וכן מוכח לטעם הגר"א: (ב) מלשון ט"ז משמע דסבירא ליה דאין להריח בבשמים בחשעה באב משום תענוג, וממגן אברהם (משמע) דסבירא ליה דדוקא במוצאי שבת אסור משום דהוי תענוג להשיב נפש יתירה, ומהגר"א משמע דסבירא ליה כהט"ז, ועיין בשערי תשובה: (ג) ט"ז: (א) תשובת מהרי"ב ברונא: (ד) ט"ז: (ה) ידאפרים: (ו) ט"ז: (ז) ואף שסבירא שמתן סעיף י כתב רמ"א שחייב יתן לחינוק, מכל מקום לילה זו קילא [דגמ"ז] (ח) ח"י אדם: (ב) ברכייטוף ופרי חדש בליקוטיו: (ג) עיין ביאור הלכה:

הלכות תשעה באב סימן תקנו תקנה

ב מהא דתני רב אשעיא שבת כ"ד

(ג) ו'עננו' ב'שומע תפלה'. ואם לא אמר לא זה ולא זה, (ד) אין מחזירין אותו: הגה והמנהג פשוט שאין אומרים 'נחם' רק בתפלת (ג) מנחה של תשעה באב, לפי שאז הציטו אש במקדש ולכן מתפללים אז על הנחמה (רוקח ואבודרהם). מי שאכל בתשעה באב יאמר 'נחם' (ה) בברכת-המוזן (מהרי"ל): (א)

תקנה במוצאי תשעה באב אין אוכלין בשר, ובו סעיף אחד:

א ^א בתשעה באב לעת ערב הציטו אש כהיכל ונשרף עד שקיעת החמה (א) ביום עשירי, ומפני כך מנהג בשר (ב) [ב] (א) *שלא לאכול בשר ושלא לשותות יין לביל עשירי ויום עשירי: הגה

באר היטב

שערי תשובה

בבהמ"ז, דגם ביה"כ ס"ל להט"ז ומג"א דעיקר שאין לאמרו, ע"ש: [ב] שלא. עבה"ט ומ"ש בשם הכנה"ג, ע"ש כנה"ג דמתיר בביל סבילה או יוצא לדרך או בא מהדרך. ע"ש. ומ"ש בה"ט אבל מי שמטענה כר, כ"כ דהא כתב הש"ע ועננו בש"ת וע"ז לא כתב רמ"א שהמנהג שלא לאמרו, אבל ר"י הנהיג שלא לומר עננו בשחרית לפי שנקרא מוצע, וכ"כ דשב ואל תעשה עדיף, ט"ז. מי שמתענה בעשירי יאמר נחם בערבית ובשחרית ועשירי, שלה, מ"א: (א) בבהמ"ז. ביבונה ירושלים. ואף שכתפלה לא נהגו לאמרו רק במנחה, מ"מ בבהמ"ז דליכא מנהג יש לאמרו:

(ב) שלא. ופשוט דבסעודת מצוה מותרים כל הקראים לאכול בשר, ט"ז ומ"א. אך הסעודה שעושין בלילה שלפני החתונה במקום שאין משלחין באותו פעם סבלונות לא מקרי סעודת מצוה ולכן אין לאכול בשר, ומכ"ש שלא יהיה שם כלי-שיר, עד אחר חצות יום עשירי, מ"א, ע"ש. ועיין בשו"ת חוות-אייר סימן ע. והגאון מהר"ש מפראג פסק כשחל ת"כ ביום ה' והחתונה היא בשבת התייר בביל (ה') [ו'] להתחן וכלה ולאביהן [ואמם] לאכול בשר ולא לשאר בני סעודה. ואין להתענג אפילו משאר מאכלים. וכנה"ג כתב: טוב שלא לשמש מטתו ליל עשירי. אבל מי שמתענה

משנה ברורה

ביאור הלכה

ב'עבודה', דהיינו קודם 'ותחזינה', (ג) ואין צריך לחתום ב'כרוך מנחם ציון', אלא 'ותחזינה עינינו' עד סוף הברכה: (ג) ו'עננו' ב'שומע תפלה'. היינו ליחיד, אבל השליח-צבור אומרה ברכה כבני עצמה בחתימה בין ג'ואל' ל'ירופא'. והנה ליחיד, דעת המחבר בסימן תקסה דבארבעה צומות אומר 'עננו' בכל תפלה ב'שומע תפלה', אבל דעת הרמ"א שם דאין ליחיד אומרה רק במנחה. ולענין שליח-צבור, (ד) דעת רוב הפוסקים דאף בתשעה באב יאמרנה בשחרית בין ג'ואל' ל'ירופא' כמו לענין שארי תעניתים: (ד) אין מחזירין אותו. כי בימים שאין בהם קרבן מוסף, אם טעה ולא אמר מעין המאורע אין מחזירין אותו: (ה) בברכת-המוזן. ביבונה ירושלים. ואף שכתפלה לא נהגו לאמרו רק במנחה, מכל מקום בברכת-המוזן דליכא (מנחה) [מנהג(א)] יש לאמרו. ועיין בשו"ת תשובה בשם איוו אחרונים שמפקקים על פסק זה, וכן בביאור הגר"א משמע שדעתו נוטה שלא לאמר כי לא קבעה רק בתפלה, ומיהו, לכולי עלמא אם לא אמרו אין מחזירין אותו:

א (א) ביום עשירי. והטעם שקבעה בתשיעי, משום (ב) דאתחלתא פורעניתא עדיפא: (ב) שלא לאכול

בשר. ופשוט דבסעודת מצוה מותרים כל הקראים לאכול בשר ואפילו איננו קרובו, דפשיטא דלילה הוה קילא מראש-חודש אב, (ג) דמראש-חודש אב יש קצת אבילות מדינא דגמרא שממעטין בשמחה ומשא ומתן, מה שאין כן בזה שמותר מדינא בכל. אך הסעודה שעושין בלילה שלפני החתונה, (ג) במקום שאין משלחין באותו פעם סבלונות לא מקרי סעודת מצוה, ולכן אין לאכול בשר, ומכל-שכן שלא יהיה שם (ד) כלי-שיר, עד אחר חצות יום עשירי [לפי מה שכתב הרמ"א לקמיהן]. ובספר אליה רבה כתב בשם זקנו מהר"ש ז"ל שזהו רק לשאר אנשים, אבל לחתן וכלה ואביהם ואמם מותר לאכול

שער הציון

(ג) כי הנה הברכה עצמה, דציון ירושלים חזא היא, דאי לאו הכי הוה ליה חתימה בשתיים: (ד) עיין בט"ז שמסתפק בזה ודעתו דשב ואל תעשה עדיף, אבל הרבה פוסקים ראשונים [הגהת אשר"י משום אור זרוע ואשכול ומהר"ל והפרד"ס לרש"י סימן קסג וקסח] הורבו אחרונים, הלכך ומטה-משה ואליה רבה המאמר-מרכזי, הסכימו לאמרו, וכן החיי"אדם כתב שנהגין לאמרו: (ב) גמרא: (ג) מגן-אברהם ויד-אפרים: (ג) מגן-אברהם, וכן מסיק אליה רבה, עיין שם: (ד) ובנחה יש להקל [פמ"ג]:

(א) כן איתא במגן-אברהם סעיף-קטן ג, מוכא בבאר-היטב סעיף-קטן ג. וראה ביאור הענין במצית-השקל.

הלכות תשעה באב סימן תקנח תקנ"ט

עא באר הגולה

יש מחמירין (ג) *עד (ב) [ג] חצות היום ולא יותר (הגהות מיימוני). אם חל תשעה באב בשבת ונדחה ליום ראשון, (ג) [ג] מותר לאכול בשר ולשחות יין יום שני, (ד) אבל בלילה (ד) [ד] אסור (ה) מפני אכילות של יום (מהרי"ל):

תקנ"ט מנהגי תשעה באב ודין מילה בתשעה באב, ובו י' סעיפים:

א **אם חל תשעה באב במוצאי־שבת, (א) אין אומרים 'צדקתך' במנחה בשבת:** הגה ומבדילין בלילה בתפלה כשאר מוצאי־שבת (הגמ"ר הל' ט' באב). ואם שכח מלהבדיל, עיין לעיל סימן רצד סעיף ג. ומתפללים בנחת ודרך בכי כאבלים, (ב) וכן עושים בקריאת איכה (הג"מ). ובכל 'איכה' מגביה קולו יותר (מהרי"ל). וכשמגיע החזן לפסוק 'השיבנו', אומרים אותו הקהל בקול רם ואחר־כך מסיים החזן, וחזור הקהל ואומרים 'השיבנו' בקול רם (ג) וכן החזן (הגהות מיימוני): **ב בליל תשעה באב (ד) (מפתלים (ה) ערבית (ה) ואומרים איכה וקינוח) (הגהות מיימוני ומהרי"ל) ואומר אחר קינות ואיכה סדר קדושה, ומתחיל (ו) מ'ואתה קדוש'. 'ואם חל (ב) [ג] במוצאי־שבת, (ז) אין אומרים 'זיהי נועם'. הגה (ח) ולא 'למנצח בנגינות' (ט) ולא 'יתן לך' (כל בו). ומסירין הפרכת מלפני הארון, על שם 'ביצע אמרתו'**

שערי תשובה

באר היטב

א טור, וכן כתב אשרי
הגהות אשרי
תענית המדרכי
מועד קטן ב טור ג ט"ז
ובשם רב צמח גאון
ורבנו נסים ושאר
פוסקים

כא"ר דמשמע הדמעתה גם כ"י מ"מ אין למנוע ליל י"א: [ג] חצות. עבה"ט. וכתב במח"ב שיראי ה' נהגו להחמיר כל היום כ"ו, וכ"כ בא"ר דמ"ב משמע להחמיר כל היום, וכן ראוי לעשות לת"ח ופרושים. וירלדת אף שמתענה אחר ד' מותרת בליל י' בכשר ויין, ומכ"ש כ"ט שב שרדה ומתענה שמוחת בלילה בכשר ויין, ע"ש. והנהגים שלא לברך שהחיינו מ"יז בתמחא, גם בליל יום עשירי אסור. ואם רוב אנשי העיר אוכלים בשר בליל עשירי ואחר נהג שלא לאכול אף לא קיבל בנדר רק נהג מנהג בעלמא ואירע ששלמו לו יום ל' של אבל בשבוע שחל ט"ב ויש לו צער שלא לגלח, מותר לגלח בליל עשירי כיון דרוב העיר אין להם חומרא זו, וגם הוא לא נהג אלא באכילה, ובהגמ"י מיקל בכל גונא בתספורת, ע"ש. ומ"ש בשם מג"א כשחל ביום ששי כ"ו ומותר להסתפר בשחרית, ע"ש. וכ"כ בא"ר ס"ט תקנ"ט. וראיהו סימן תקנא סעיף טו מטור וכ"ח, וכ"כ בשאלת יעקב ח"א סימן ק"ך, ע"ש: [ג] בחור. ע"ה ב"ח. וכתב שבשנה"ג שכתב בתשובה שאף אם הרוצים להתענות כ"י מים דוקא ה' ענינים אבל לבטל צמרו מדי"ח או שלא להניח ציצית וספילין אין לה רשות לבטל, ע"ש. ואף אסור. עבה"ט. וכתב מח"ב בשם רדע"מ שיתאמת להסתפר מותר בליל [מוצאי] ט"ב

גם בעשירי אין צריך להחמיר כזה גם ב"א, דעשירי גופא חומרא הוא, אחרונים: (ב) חצות. וה"ה שלא לרחוץ ולספר ולכבס עד חצות, אחרונים בשם רש"ל. ומ"ש מותר ליטול ידיו, דדוקא כרחיצה גמורה במרחץ אסור. ופשוט דכשחל ביום ו' הכל מותר לכבוד שבת, מ"א: (ג) מותר. והמתענה בכל שנה ב' ימים רצופים אין צריך להתענות אם נדחה, מהרי"ל, מ"א: (ד) אסור. והמתענה בעשירי עד חצות או כל היום, אסור בכשר ויין כסעודה ראשונה, דשייך גבה אכילות של יום, מ"א. כתב בשל"ה הדמתענים ביום עשירי יקרא איכה, וכתב המ"א: ונ"ל דאם הם עשרה לא יקראו בצבור:

(ה) ערבית. ואומרים קדיש עם התקבל, אבל אחר איכה עד למחר אחר יציאת הכ"ג קדיש בלא תקבל, מנהגים ואחרונים: (ב) במ"ש. ואין מברכין בניהם בלילה, מהרי"ל. שחרית אין השמש קורא לבהכ"ג.

המתענה עשירי אם חל ט"ב בשבת ונדחה א"צ להתענות יום י"א, עיין פ"מ: [ד] עשירי ח"א סימן ק"ך, ע"ש: [ג] בחור. ע"ה ב"ח. וכתב שבשנה"ג שכתב בתשובה שאף אם הרוצים להתענות כ"י מים דוקא ה' ענינים אבל לבטל צמרו מדי"ח או שלא להניח ציצית וספילין אין לה רשות לבטל, ע"ש. ואף אסור. עבה"ט. וכתב מח"ב בשם רדע"מ שיתאמת להסתפר מותר בליל [מוצאי] ט"ב מותר להסתפר בליל עשירי של ט"ב, דהו לכבוד המילה, כדי שבתגיע לעיר אחרת יהיה פנוי לקיים מצות מילה מיד, ע"ש:

[ג] במ"ש. ועיין בא"ר ופ"מ בדמקום שאין מאיכין טוב שלא להשכים, בענין שישונו באמירת הקינות סמוך לחצות היום:

ביאור הלכה

משנה ברורה

יין מותר גם בלילה זו, עיין שם: * עד חצות היום. עיין במשנה ברורה דהוא הדין לענין רחיצה במרחץ ותספורת, כן כתבו האחרונים כשם רש"ל. ובמאמר־מדרכי כתב דמסתמת מן ומור"ם כאן וכן ממה שכתוב לעיל סימן תקנא סעיף ד שמשע דאף ממנהג כשר לא אסור אלא בכשר ויין, אבל לענין רחיצה ותספורת לא החמירו, ומצאתי להרב השו"ר שהתיר גם כ"ן, עד כאן לשונו. ומכל מקום קשה להקל בזה, שכמה אחרוני זמננו העתיקו דבר זה למעשה:

בשר. כתב כנסת הגדולה, דטוב שלא לשמש מטתו בליל עשירי, אם לא בליל טבילה או יוצא לדרך או בא מן הדרך: (ג) עד חצות היום. והוא הדין שלא (ה) לחרוץ במרחץ ולספר ולכבס עד חצות. וכשחל תשעה באב ביום חמישי, שאז יום עשירי הוא ערב־שבת, מותר בכל זה לכבוד שבת: (ד) אבל בלילה אסור וכו'. היינו רק באכילת בשר ושתיית יין, אבל בתספורת מותר לכוף לעלמא: (ה) מפני אכילות של יום. משמע דרק בזה מפני אכילות של תשעה באב מחמירין על עצמן מכשר ויין, אבל בשאר תעניות אין להחמיר בזה:

אנשים שמחמירין על עצמן מכשר ויין, אכל בשאר תעניות אין להחמיר בזה:

א (א) אין אומרים וכו'. מידי דהוי אראש־חודש שחל להיות באחד בשבת שאין אומרים צו"ק(ב) בשבת, תשעה באב נמי איקרי מועד: (ב) וכן עושים וכו'. ויפסיק בין כל פסוק (ה) מעט, ובין כל 'איכה' יותר מעט, ופסוק האחרון שבכל 'איכה' אומר בקול רם. ולענין ברכה לפניה, עיין לעיל בסימן תצ סוף סעיף ט בהג"ה ובמשנה ברורה שם. וטוב שיחיד (ב) יקרא איכה גם ביום: (ג) וכן החזן. ואחר־כך חוזר החזן ומתחיל "זכור ה' מה היה לנו אוי, הביטה וראה את חרפתנו אוי מה היה לנו", וכן חולק כל הפוסקים אמצעותן ב'אוי' וסופן ב'אוי מה היה לנו' [ד"מ]: **ב (ד) מתפללין ערבית.** בתחלה. ואומר קדיש שלם דהיינו עם 'תתקבל' (ג) אחר תפלת ערבית. ואם חל במוצאי־שבת אין מברכין הבנים [במקום שנהגין בזה], מהרי"ל: (ה) ואומרים איכה וקינוח. ואפילו כשהוא ביחיד [ח"א]: (ו) מ'ואתה קדוש'. ולא יאמר 'ובא לציון גואל', שאין גואלה בלילה, ולא 'ואני זאת בריתי', שנאה כמקיים ברית עווד, דאסור בדרכי־תורה ולא שייך לומר 'ולא ימוש מפני' [טור]: (ז) אין אומרים 'זיהי נועם'. לפי (ד) שעיקרו נתיסד על הקמת המשכן, ועתה נחרב: (ח) ולא 'למנצח' וכו'. שאינו (ה) מסדר היום ואסור: (ט) ולא 'יתן לך'. שאינו (ו) זמנו בתשעה באב:

שער הציון

(ה) אחרונים בשם רש"ל: (ו) שערי־תשובה: (ז) עיין בבית־יוסף. ולשון הרמ"א שכתב בלשון 'אסור' מגומגם קצת, דאף ליל עשירי ממש רק מנהג כשר כמו שכתב בטור, אבל מדינא מותר כמו שכתב הגר"א, וכל־שכן בזה. ועיין פרי חדש מה שכתב בליקוטיו: (ב) מהרי"ל: (ג) של"ה: (ד) אבל אחר איכה עד למחר אחר יציאת בית־הכנסת קדיש בלא 'תתקבל', כדלקמן בהג"ה: (ד) סמ"ק. ועוד טעמים עיין בבית־יוסף ובביאור הגר"א: (ה) הגר"א: (ו) גם זה שם:

(א) היינו 'צדקתך צדק'. וצו"ן הוא קיצור התיבות [נ"ת] הראשונות שבג' הפסוקים — 'צדקתך וצדקתך צדקתך'.

הלכות תשעה באב סימן תקנ"ט

(מנהגים): ג' ליל תשעה באב ויומו (י) יושבים בבית־הכנסת (ג) [ג] (יא) לארץ עד תפלת המנחה. (ועשיו נהגו לישב על ספסליהם (יב) מיד אחר (ד) [ד] שיצאו מבית־הכנסת שחרית, (יג) ומאריךין עם הקינות עד מעט קודם חצות). (יד) "ואין מדליקין נרות בלילה, (טו) כי אם (טז) אחד לומר לאורו קינות ואיכה: ד' (טז) 'אין אומרים (י) [י] תחנון (ולא סליחות) (הגהות אשרי) בתשעה באב ואין גופלים על פניהם, (יז) משום דמיקרי מועד: ההגה וקרוין (י) בתורה 'כי תוליד בנים', ומפטירין בירמיה (ח) (יה) 'אסוף אסיפם'. וכל הקדישים שאומרים אחר איכה עד שיוצאים למחר מבית־הכנסת אין אומרים 'תתקבל'. ואין אומרים 'אל ארך אפים' (טו) ולא 'למנצח' (מנהגים) (כ) ולא 'פיטום (ט) הקטורת' (מרדכי). (כא) ואין צריך לשנות מקומו בתשעה באב: ה' 'בשעת הקינות (כב) אסור לספר דבר ולצאת חוץ, כדי שלא יפסיק לבו מן האבל, (כג) וכל־ישב שלא לשוח עם השובד־כוכבים. (ונוהגין לומר קצת נחמה אחר הקינות לפסוק בנחמה) (הגהות מיימוני): ו' (כד) "אם יש (י) אבל

ד הגהות מיימוני בשם מהר"ם ומהג"ה הצרפתים ז"ל הרא"ש בסוף תענית מפורש איכה רבתי (* ועד נר אחד להדליק ממנו נר החן אם ככה, הגהות מיימוני) 1 טור והרד"ם בריש מועד קטן הורחק הגהות אשרי 1 סמכת ספרים פרק י"ח, וכן כתב המחב"ל בספר תורת האדם החרון ח הרא"ש בסוף תענית בשם הר"ם

שערי תשובה

באר היטב

ומשכימין קצת לכה"כ: (א) לארץ. ונ"ל דמותר לישב על השק דאינו אלא מנהג לישב ע"ג קרקע, מ"א. מהרי"ל ישב להדיא על הרצפה ולא על־גבי המעלה דלפני החיבה, והיה לו סרבל גרוע שלא להפסיד בגדיו בשיבת הקרקע, ובמנחה החליף מן הגרוע: (ד) שיצאו. הדולחין ע"כ הקבורות והיו עד חצות דאו רשאי לישב על הספסל, מנהגים. וכתב הט"ז: אבל שאר דברים דהיינו רחיצה וסיכה ונעילת הסנדל וכו' ודאי אסורים עד הלילה כמו אכילה ושתייה, והמוקדעם טועים והולכים אחר חצות במנעלים ומחסרון ידיעה עושים כן, ע"ש. ועי' סימן תקנד ס"ק א: מנענו. משמע שהקהל לא יאמרו איכה וקינות רק שימנעו מהשי"ן, מ"א. וט"ז כתב דכל הקהל צריכים לומר הקינות, דמה יועיל אמירת החזן לחוד, ע"כ נראה דבכל שכונה יהיה נר אחד שע"י הרוחק יוכלו לומר קינות לאורו, ע"ש. ובאר היטב⁽⁸⁾ כתב דמיש כ"א נר אחד היינו דוקא בבניית הלילה, אבל בשעת קריאת איכה וקינות יוכלין להדליק כל אחד נר, ע"ש. מהרי"ל היה נותן ריחה בין כל פסוק ופסוק מטה, ובין כל איכה יותר מעט, ופסוק אחרון שכל איכה אומר בקול רם, וטוב שיחיד יקרא איכה גם ביום, ש"ל"ה: (י) תחנון. ואומרים 'מזמור לתודה', כ"ש בעש"ב, וכתב ט"ז, וכן הנהיג זקני הגאון ז"ל, ולא כתבנו, ועס"י ג"א. וא"א ש"יר מזמור לאסף. כתב הט"ז: ונ"ל דמותר לעשות הספד על חכם שמת ולישב ע"ג קרקע בטי"ב ואפילו אחר חצות, ע"ש, וכ"פ בתשובת דבר־שמואל סימן ט, ע"ש: (י) בתורה. ויש לכוין 'ברוך ריבן האמת' קודם שקורא בתורה בלא שם ומלכות, מ"א, ע"ש: (ח) אסוף. בניגון איכה: (ט) הקטורת. וכ"ש שאר אומרים סדר הקרבנות והכתובים סוף סימן א: (י) אבל. אונן כבוד בלילה, ולמחר נכנס ויושב בבהכ"ז עד משלמין הקינות:

[ג] לארץ. עבה"ט. ומבאר במהרי"ל שישב להדיא ע"ג קרקע, ועיין לעיל סימן תקנ"ב בשם מהר"ש שערי־אורה שעי"פ הקבלה אין לישב להדיא רק יפסיק בבגד שאינו לבוש בו בינו להקרקע. ע"ש: [ד] שיצאו. כבה"ש. ולענין שתיית טט"ז"ן ועדת השכנה"ג להחמיר, ועיין לעיל סי'⁽⁸⁾. ויש מה"ח"ב הרומל סימן נ"ט, ונראה דיש להקל אחר חצות וכוונתו בתוך ביתו. ועיין במח"ב סימן תקנד שאף אם התפללו ערבית מבע"י אין לנעול עד הלילה ממש, ועיין בס"מ ריש סימן תקנד וגם בין־השמועות אסור, וה"ה. תורה דאסור עד צאת הכוכבים. אין לילך יחף בעת קידוש לבנה, ע"ש: [ו] תחנון. עבה"ט. ועיין בא"ר אם חל ט"ב

משנה ברורה

מותר (יד) לעשות הספד על חכם שמת ולישב על־גבי קרקע, ואפילו אחר חצות, דכל ההוא יומא קבוע לביכה והספד, ולענין זה לא אשגינן במאי דקרוי מועד: (יח) 'אסוף אסיפם'. בניגון איכה: (יט) ולא 'למנצח'. דכתיב שם "יענך ד' ביום צרה ישגבך וגו'", ואין שייך לומר זה: (כ) ולא 'פיטום הקטורת'. דלא מקרי סדר היום, (טו) שאין כל אדם אומר אותו, אבל 'מזמור לתודה' אומרים, (טז) שהוא בכלל סדר היום: (כא) ואין צריך לשנות מקומו. שדיינו (יז) במה שאנו מראין סימני אבילות במה שאנו יורדין והספסלין ויושבי על הארץ: ה' (כב) אסור לספר דבר. וכל־ישבן שרע ועליו המעשה (יח) במה שקצת נוהגין קלות חזוקין זה לזה בבית־הכנסת, ועוון גדול הוא, דאפילו שלא בתשעה באב אסור להראות קלות בבית־הכנסת, וכל־ישבן בתשעה באב וכשעת קינות, שעם ישראל מקוננים על בית ד' שנחרב ועל עמו שנפזרו בכל העולם: (כג) וכל־שכן שלא לשוח וכו'. דבוה ודאי מטיה דעתו מן האבילות: (כד) אם יש אבל בעיר וכו'. היינו אפילו תוך שלשה ימים. ואף דשאר אבל אסור לצאת תוך שלשה ימים אפילו לבית אבל אחר, (יט) הכא כיון דכולם אבילים קיל טפי. (כ) ויש מחמירין באבל תוך שלשה ימים. והגאון רבי שלמה קלוזגר הכריע, דבלילה שיש קינות מועטים לא ילך, אבל ביום

(י) יושבים וכו'. דומיא דאבל שיושב על־גבי קרקע כל שבעה, ומכל מקום אינו חמור כל־כך כמו החמשה עינויים ולכן לא בעי כל היום: (יא) לארץ. היינו אחר שענו 'ברוך ה' המבורך' וכו', הוה צריך (י) להיות בעמידה. ועיין באחרונים דמותר להניח תחתיו שק או כר קטן, וגם יוכל (ט) לישב על ספסל נמוך למי שקשה לו לישב על הארץ: (יב) מיד אחר שיצאו מבית־הכנסת וכו'. רוצה לומר, הדולחין אחר־כך לבית־הקבורות, כמו שכתוב בסוף הסימן, ועם שיעור זה ימשך עד חצות, דאו רשאי לישב על הספסל: (יג) ומאריךין עם הקינות וכו'. כדי שלא יבואו לעשות מלאכה בעת ההוא: (יד) אין מדליקין וכו'. משום דכתיב "מכחשכים הושיבני וגו'": (טו) כי אם נר אחד. ולפי מנהגנו (י) שכל הקהל אומרים איכה בלחש עם החזן וגם קינות, יש להדליק נר אחד בכל שכונה, שעל־ידי הרחק יוכלו לומר קינות לאורו. ואין מדליקין נר תפלה בבית־הכנסת (יז) בתשעה באב שחרית, ולמנחה מדליקין. ולבית־מילה (יז) מדליקין נרות בשעה שמביאין התינוק למול: (טז) אין אומרים תחנון וכו'. בשחרית משכימין קצת לבית־הכנסת. ואם על־ידי־זה יגמרו לומר קינות זמן הרבה קודם חצות, (יג) טוב שלא להשכים כל־כך: (יז) משום דמיקרי מועד. דכתיב "קרא עלי מועד וגו'". ומכל מקום

שער הציון

(1) אליה רבה: (ס) מגן־אברהם ופרי־מגדים, עיין שם: (ט) פשוט, ובארנן זה גם למהרי"ל מותר: (י) ט"ז ואליה רבה, עיין שם: (יא) אליה רבה בשם מהרי"ל: (יב) פרי־מגדים: (יג) אליה רבה: (יד) ט"ז וש"א: (טו) מגן־אברהם: (טז) אחרונים: (יז) עיין בבית־יוסף: (יח) אליה רבה: (יט) מגן־אברהם ואליה רבה ומי"ט: (כ) מגן־אברהם בשם רבינו ירוחם. ועיין בקרבן־נתנאל בפרק אלו מגלחין אות עג ובתענית פרק ד אות יז שהסכים כן לדינא, וכן מצדד בספר ישועות־יעקב:

(א) הוא באר היטב אשר לפניו. * נשתבש ברפוסים הקודמים, וצריך לומר: בסימן תקיא ס"ה, ע"ש. המגיה.

הלכות תשעה באב סימן תקנט

עג באר הגולה

ט טור י שם, וכן כתב
ההר"ק לשי' הערות
ושי' פוסקים
(* פירוש, לאפוקי
מדת הגאון דמיתנין
אסא במקום כסא
ומכריז עליה, ומשעט
דאי מברכין
על
הבשמים כשולח ליתח
מבתיא
כ הריש"א
בחושה
איייר
(* פירוש,
בילדת הצרכה לאכול
כדלעיל סימן תקנד סוף
סעיף ו' ו' טור בשם
התוספות, ולא חיישינן רמא אחי למיסוך ולשתות אף בלא זה כיון שאינו רכב קבוע מ' ס' טור מעשה כרבי יצחקי מהא דהתיא אפר רבי אליעזר בר צרוק תענית י"ב

בעיר, הולך כלילה לבית הכנסת, וגם ביום עד שיגמרו הקינות: ז שאם יש תינוק למול מלין אותו (כה) אחר שגומרים הקינות. ויש ממתניין למולו (כו) עד אחר הצות. ומברכים ברכת המילה (כז) בלא בשמים (כח) (והמנהג כסברא ראשונה). יאם היולדת מצויה במקום המילה יברך על הכוס, [*] ותשתה ממנו (כט) היולדת, והוא שתשמע הברכה ולא תפסיק כדברים בין שמיעת הברכה לשתית הכוס. ואם אינה שם, יברך על הכוס ויטעים (ל) לתינוקות: ח בעל ברית לובש (לא) בגדים אחרים, אך לא לבנים משם: הגה (לב) ואביהבן והמוהל והסנדק כולם נקראים בעלי ברית (ב"י). * ומותר ללבוש (לג) בגדי (יב) שבת לאחר שגמרו הקינות (לד) ובאין למול התינוק, אבל לא ללבוש לבנים (מהר"ל): ט יתשעה באב שחל להיות בשבת (יג) (לה) * ונדחה לומר ראשון, (יד) [ז] (לו) בעל ברית (לז) מתפלל מנחה (טו) [טו] בעוד היום גדול ורוחץ התוספות, ולא חיישינן רמא אחי למיסוך ולשתות אף בלא זה כיון שאינו רכב קבוע מ' ס' טור מעשה כרבי יצחקי מהא דהתיא אפר רבי אליעזר בר צרוק תענית י"ב

שערי תשובה

באר היטב

בשבת ויש מילה אומרים יוצא במילה: [*] ותשתה ממנו היולדת כו'. עיין בדברייוסף סימן י ליישב מייז' סימן סה: [ז] בעל ברית. ועיי' עב"ש. ושי' בשו"ת שאלתי' עיב"ץ ח"ב בסימן כג שכתב שחבי' לא החליט זה ואין לסמוך להתייר רק לאביהבן לבד. ועיין לקמן בס"ק שאח"ז: [טו] בעוד. עב"ה"ט מיש

(יא) לתינוקות. ב"ח כתב לדיתן לתינוק הגיומל כמ"ש שמח תרכא ס"ג לעיני יוד"כ, אבל דעת הרמ"א כיון שטי"ב הוא דרובן לא מחמירין כ"כ, ומוטב ליתן לחליט גדול קצת שחיבי' לחנוכו בברכה, מ"א: (יב) שבת. ואם הם עדיין חדשים וניכר הגיהוך בהן גיל דאסור ללבוש כמ"ש סימן תקנא ס"ו, מ"א. ומותרים בכחונת לבן, ואחר המילה פושטין בגדיהם, ולאכול בליל עשירי בשם כמ"ש בסימן תקנא ס"ק א' (יז) בעל ברית. כולם בכלל כמ"ש ס"ח: (טו) בעוד. הוא מנחה קטנה, דמותר לע"ש. וכתב מ"י: ו"ה פדיון הבן למהרש"ל דהוי סעודת מצוה שהאב והכהן לא ישלימו. וכתב המ"א בסימן תקנא ס"ק י' דפשוט דבמקום דמותר לאכול על

ביאור הלכה

משנה ברורה

* ומותר ללבוש בגדי שבת. עיין בספר בגדיי' שעכתב דמכל מקום אסור לענול מנעלים, דשינוי בגדים הוא רק מנהג ומותר לבטלו לפי שעה לכבוד המילה, אבל חלילה לבטל אחד מחמשה עניינים שהוא מדינא דגמרא: * ונדחה וכו'. עיין במשנה ברורה במה שכתבנו לענין חתן ביום חופתו. ועיין במגן אברהם דבשאר שבעת ימי

שיש הרבה קינות, וצער לו אם לא ילך, שרי, ואחר שלשה ימים גם כלילה ילך לבית הכנסת. אונן, כלילה (כא) יושב בביתו, ולמחר (כב) לאחר הקבורה, לדעת המקילין לעיל באבל תוך שלשה ימים, גם הוא מותר ליכנס לבית הכנסת עד שיגמרו הקינות, ואחר כך ילך לביתו: ז (כה) אחר

שגומרים הקינות. דמצוה זו (כג) עושין אותה ישראל בשמחה, ולכן אין מלין בשעת קינות והספר: (כו) עד אחר הצות. דמקודם חל עדיין אכילות ואינו כדאי. (כז) וסברא ראשונה כסברא לה דאף על פ"כ מצוה להקדים, דרזיזין מקדימין למצוות (כז) בלא בשמים. אף שתמיד גס"כ אין מביאין בשמים למילה, מכל מקום צריך להשמיענו דכהיום גס"כ אין מביאין, (כח) ולאפוקי מדעת הגאונים שסוברין דהיום אין מביאין כוס לברכה אפילו ליתן לתינוק, אלא מביאין בשמים במקום כוס לברכה, קא משמע לן דלא, דבתשעה באב צריך למעט תענוג בכל מה דאפשר: (כח) והמנהג כסברא הראשונה. הג"ה זו צריכה להיות קודם תיבת 'ומברכין': (כט) היולדת. עיין לעיל בסימן תקנד סעיף ו' ובמשנה ברורה שם: (ל) לתינוקות. ולא חיישינן רמא אחי להתרגל ולשתות אף בגדלותו, (כו) כיון שאינו דבר קבוע; אף על גב דגבי הבדלה כשחל תשעה באב במוצאי שבת חיישינן ואין נותנין לתינוקות, וכדלעיל בסימן תקנו, היינו משום דלפי קביעות השנים שלנו על כרחך יבוא לפעמים לסוף שלש או ארבע שנים פעם אחד במוצאי שבת, וחשוב כמו דבר קבוע, מה שאין כן במילה שאין לה קביעות כלל לא חיישינן לזה: ח (לא) בגדים אחרים. ומותרים להחליף (כו) הכתונת כמו בשבת 'חזון': (לב) ואביהבן. והוא הדין (כס) אמו: (לג) בעל ברית. אבל אם חדשים שניכר הגיהוך בהן, אסור ללבוש מ"א ודה"ת. ובספר בגדיי' ישעיה מצדד דרוקא אם הם חדשים ממש, בגדי שבת. ואם הם חדשים שניכר הגיהוך שלהם מותר: (לד) ובאין למול התינוק. ולאחר המילה מצדד דרוקא בגדיהן: ט (לה) ונדחה וכו'. אבל אם חל מילה בתשעה באב שלא נדחה (ל) צריך להשלים התענית. ולאוי דקא בתשעה באב, דהוא הדין (לז) כסתם תענית שגורו הצבור, או בכל ארבעה צומות אם לא היו דחויין, צריך להשלים. (לז) וכן הדין לענין חתן ביום חופתו כסתם תענית צבור או בכל ארבעה צומות אם לא היו דחויין, צריך להשלים התענית, (לג) ונותנין הכוס לתינוק לשתות, אבל אם היו דחויין (לד) אין צריך להשלים, ומותר לשתות הכוס וכן לאכול אחר חופתו, דרגל שלו הוא: (לו) בעל ברית. בכלל זה (לה) אבי הבן ואמו והמוהל והסנדק, (לו) אבל לא המכניס והמוציא וכל שכן שארי קרואים. ומכל מקום אף שמוותרים לאכול, (לז) לא יעשו כיום סעודה גדולה כמו שעושין בשאר הימים אלו לא היה בתשעה באב: (לז) מתפלל מנחה. והסכימו (לח) האחרונים דהיינו מנחה אחר הצות היום (לח) ומותר אחר כך לאכול, (מ) אך צריך

שער הציון

(לא) אליה רבה בשם מ"י: (כ) המ"ט סתם הדבר בכיום מותר, והאליה רבה באר דבריו דהיינו לאחר הקבורה. והנהג כל זה הוא לשיטת המגן אברהם ואליה רבה דאף תוך ג' ימים יש להקל, אבל לדעת המחמירין דבתוך ג' ימים אסור, כל שכן דביום ראשון שהוא יום מל בוודאי אסור: (כג) הגר"א: (כד) בית יוסף: (כה) עיין בבית יוסף: (כו) פוסקים. ועיין במגן אברהם דמוטב ליתן לתינוק הגדול קצת שחיבי' לחנוכו בברכה: (כז) מגן אברהם ושי': (כח) חיי אדם: (כט) דחרימשה בשם מהר"ל: (ל) בית יוסף ורדב"ז, וכן מוכח מריטב"א שהבאתי בביאור הלכה בסימן תקמ"ט: (לא) מגן אברהם בשם כמה קהילות, וכן כתב האליה רבה חיי אדם: (לב) דמה שכתב מגן אברהם בשם הר"ש להקל היינו בתענית שרדחה, כן כתב הרדגול מרובה לעיל בסימן תקנ"ו וכן כתב בחכמת שלמה, אחר כך מצאתי כן בהדיא בכנסת הגדולה שהעתיק משמיה דהר"ש, עיין שם: (לג) לעיל באימון תקנ"ג ובמגן אברהם בסימן תקנ"ט ו: (לד) ורוקא כיום חופתו, אבל כבאשר י' ימי המשתה שולו צריכין להשלים אף בתענית שנודחה מ"א בשם כנה"ג, (לז) כמ"מ טעמיה דיעיקר שמחה הוא חד יומא, כמו שאמרו במועדי קטן דף ט; ומכל מקום לעניות דעתי אינו ברור לליכך, דהלא שבעת ימי המשתה דוחין אכילות, דהויא לירידיה כרגל, כדאיתא ביראה (לז) ע"ש סימן שמב. אחר כך מצאתי בפתחי תשובה בשם תשובת אב"י הירואה דרעוה דאף בתוך י' ימי חופתו ואם מחוייב להשלים עד צאת הכוכבים בנדחה (לח) מגן אברהם ושי': (ל) פרי מגדים: (לו) מגן אברהם. אבל כלילה מותרים להשתה סעודה [ט"ז ושי' א]: (לח) חמ"ד משה אליה רבה ושערי תשובה וחיי אדם, ולא כמגן אברהם: (לט) אף דהגן אברהם כתב בשם כנסת הגדולה דעכשיו נתפסת המנהג להחמיר בזה, לא התעקתי, דחולק עליו האליה רבה וכתב דזהו רק בתורגמא ולא במדינתנו, והעתיקי השערי תשובה, וכן החיי אדם העתיק כהשלחן ערוך: (מ) דגול מרכבה:

הלכות תשעה באב סימן קנ"ט

ס' הראשון סוף תענית
בשם הר"ם

***ואינו משלים תעניתו, לפי (לח) שיוס'טוב שלו הוא: י (לט) נוהגים שלא לשחוט ושלא להכין צרכי סעודה (מ) *עד אחר (נז) חצות: הגה והולכים (מא) על (יז) הקברות מיד שהולכים מבית-**

שערי השובה

באר היטב

הסעודה אינו תענית כלל ומותר אחר-כך לאכול אפילו בביתו, מיהו קודם הסעודה ג"ל דאסור לאכול בביתו, מיהו הבעלי-בית מותרים לאכול במיד דיו"ט שלהם עד ע"ש. ועכשיו נתפשט המנהג להשלים אפילו בחדר מד' צומות שנהגו, וכ"כ הרדב"י, ומ"א (נג) דעכשיו נתפשט המנהג שרוב הסעודות עושין בלילה, א"כ כיום התענית ג"כ אין להקל, ע"ש. [אבל בס' אליהו רבה דחה אותו בשתי ידים ומסיק להיתר גמור רק שלא יעשו סעודה, ע"ש]: (נז) חצות. ולצורך סוד מצוה נמזר לשחוט קודם חצות, עיין סימן תקנ"א ס"ט בהג"ה: (יז) הקברות. ואם אין קברי ישראל הולכים על קברי עכו"ם, ואין לילך על קברי עובדי-כוכבים אם יש שם אליילים. וכתב בכתבי הארי"ז ל דאין לילך על הקברות אלא לצורך הלית המב ודברט אם לא תיקן עוון קרי כי מתדבקין: ומתבשרה אם להחצוניים:

וכ"כ הרדב"י ומ"א דעכשיו כו', חסר תיבה אחת וצ"ל: ומ"א כתב כו', דרבי המג"א קאי שם על דברי מהר"ש הלוי לענין חתן, אבל לענין מילה א"צ לטעם עושין הסעודה בלילה, דאפילו מקום שנהגין לעשות ביום מ"מ המנהג להשלים כמ"ש בכנה"ג. וגם מ"ש וכ"כ הרדב"י, כן הוא ג"כ במ"א. והוא ט"ס וצ"ל: וכתב הרדב"י ח"ב סימן לה דאפילו היכא שמלו אחר חצות אסור להקל אפילו בחד צומות או לא נדחו, כן מבואר בעינין כנהנ"ג. ועיין בא"ר, ור"ל דאע"ג דכבר עבר חצות היום שהקילו בזה רבינו יעב"ץ ב"ט"ב שנדחה אחר חצות מנחה גדולה, מ"מ באם לא נדחה אפילו באחד מד' צומות האחרים והוא אחר חצות אין להקל. ובשאלת-יעב"ץ ח"ב סימן כ"ב כתב שט"ס נודק בלשון המג"א וכצ"ל: אסור להקל אפילו בד' צומות שנדחו כו', ע"ש, ודבריו תמוהים, דמה גירעונו שם שמלו אחר חצות, והעיקר כמ"ש. אך במ"ש המג"א המנהג להחמיר, זהו מברכה הרדב"י, ח"ב סימן נ"ג: תב' זה על מדינתו מדינת תורגומא, אבל מרמ"א ולבוש ושאר אחרתים לא משמע מנהג זה לאסור, ואדרבה מרבי' המה"ס ש"כ"ג על לענין פדיון הבן מבואר דמתיר, וכן משמע ב"ש"ש פרק מרובה, ובעל תר"ס היה רב מובהק ובקי בכל המנהגים ולא הוזכר מנהג לאיסור רק במילה לא יעשה סעודה כמ"ש כנה"ג רק בעלי-בית לא ישלמו שיר"ט שלהם הוא, ע"ש בא"ר. ולענין דאפשר דגם הלבוש ומעיי"ט ה"ק, כיון דפדיון הבן חשיב לרש"ל סעודת מצוה, הוא קצת דרביבית מצוה פדיון הבן בשעתה סעודה שלו נקרא סעודת מצוה לכן שפיר מחשב יו"ט שאבי-הבן והכחן לא ישלמו, ומ"מ אינו מחשב לעשות סעודה שאם קצת הסעודה דוחה התענית, ועיין לקמן סימן קנ"ט דהב"א דברי הרש"ך סימן ש' בדפדיון הבן יעשו הסעודה בלילה, ועיין גמ"א שם דפדיון הבן שעבר זמנו י"ל דלא מקרי סעודת מצוה, וכן מבואר מרבי'ו סימן רמ"ט לענין סעודה בע"ש, ת"מ גם לדין זה, שאם הוא יוס התענית שנדחה מ"מ מחייבים אביהן והכחן להשלים כיון שגם הפדיון-הבן עבר זמנו ולא מחשב סעודה. שלו מצוה מ"מ לא נחשב ג"כ יו"ט שלו לדרחות התענית כיון שהיה יכול לדרחות גם הפדיון-הבן על יום אחד. ומ"ש המג"א דבמדינתו שנהגים לעשות הסעודה בלילה אין להקל, הנה במדינתנו אלו אין מנהג לעשות סעודת בריית מילה ופדיון וכיוצא בלילה רק סעודת נשואין עושין בלילה, אך אין ג"מ מזה לרנ"א, דוודאי אין להקל ולעשות סעודה ולהאכיל לקרואים אפילו ביום התענית שנדחה ואפילו אחר חצות, רק דלבעלי-בית מותר וכן לחתן וכלה וכן לאבי-הבן והכחן שא"צ להשלים, ומ"מ אפשר שלא יאכלו עד אחר מנחה גדולה כמו שעשה רבינו יעב"ץ, אף ש"ל דרוקא עובדא דיהי' שהיה ב"ט והשלימו סוד הקנינה עד חצות ולכן היו צורכים להתפלל מנחה גדולה ולאכול אח"כ, אבל בשאר תענית אין צריכין ויכולים לאכול מיד אחר עשיית המצוה, מ"מ מלשון מהר"ל שהביא בא"ר שכתב שהתענו חצי היום ואחר-כך סעדו משמע לכאורה כן שצריך להתענות עכ"פ עד חצות, ולפי המג"א יש להחמיר עד אחר מנחה, אך באמת ד"א, כמ"ש ביד-אפרים בשם הא"ר ד"ס' בהג"א ותשבי' וצ"ל: אחר אלו שעות, ע"ש, והוא ברור, ומרבי' המג"א סימן תקס"ט שכתב דבעלי-בית מותרים לאכול מיד אף כ"כ אין להחמיר רק עד אחר זמן מנחה גדולה. ולענין אם הסנדק המהולל שראים סג"א, כבר כתבתי ב"ס"ק שלפני זה שבשאלת-יעב"ץ דעתו לאסור לפי שכו"י לא הולית זה רק כתב דרך אפשר, והמעין בכ"י יראה שאחר שהביא דברי התשבי' אין להחמיר רק להסנדק, כתב ע"ז: ומ"מ נראה דמהול לא גרע מסנדק כו', ונראה שחופס כן דרך ד"א, והוא שהיה מסתפק בתחלה היינו לפי שהיה סבור דמ"ש הגמ"א ומרבי' בעל-בית הונונה על אביהן ולכן כתב על המהולל וסנדק בדרך אפשר, אבל אחר שנבחר לו המהמרכי דמ"ק והג"א בעלי-בית היינו נסדק וכן מבואר בתשבי' שהוא היה אבי-הבן ודחף הוא ובעל-בית כו' א"כ אין כאן ספק כלל על הסנדק וממילא דגם המהולל מותר דלא גרע מסנדק, והא דלא חשיב מהולל

המשהת שלו אין נחשבין כרגל לענין זה, ולפי אפילו אם חל אחד מד' תעניתים שנדחה בימי המשתה לוי חייב להתענות, וכן כתב בחכמת-שלמה. ועיין בטענות-דוקים שכתב דאם חל יאר-צ"ט שכעת ימי המשתה אין צריך להתענות, ועיין בחכמת-שלמה דהסכים לזה לדינא, ומכל מקום מסיק דצריך בזה המרה, עיין שם: * ואינו משלים תעניתו. וכן בחולו קצת ומעוברת שמיחוש קצת, מותרים לאכול [תירושי ע"א בשם ש"תובת ש"ש]. * עד לאחר חצות. כדי שיהא יושב ושומע באבילות של ירושלים. להתעסק להתאונן בנהי וקיעת ולא בדברים אחרים המשמחים ומסיתים מן האבילות [לבוש]:

ביאור הלכה

משנה ברורה

להבדיל על הכוס קודם שיאכל: (לח) שיוס'טוב שלו הוא. יש אומרים שהוא הדין (מא) אם חל פדיון הבן בתשעה באב שנדחה, נקרא גם-כן אצלו יוס'טוב, והאב והכחן אין צריכין להשלים התענית, ומכל מקום אינו מותר לעשות הסעודה, שאין מצוה הסעודה דוחה התענית, וכנ"ל לענין בעלי-בית. (מג) ודוקא כשחל פדיון הבן בזמנו, שחל יום ל"א שלו ביום, אבל שלא בזמנו, ואפילו היה יום שלא בשבת דאף על-פי-כן הוא שלא בזמנו, צריכין להשלים: י (לט) נוהגים שלא לשחוט וכו'. היינו לאותן הנוהגים לאכול בשר בלילה, דאלו הנוהגים מנהג כשר שלא לאכול גם בליל עשירי, כדלעיל בסימן תקנ"א, אסור לשחוט בתשעה באב אף אחר חצות [ורק להכין שאר צרכי סעודה מותר אחר חצות], (מג) כן כתב הט"ו. ובספר אליהו רבה מיקל בזה, ובמקום הדחק (מד) יש להקל: (מ) עד אחר חצות. ואסור (מה) להקל במקום שנהגו איסור, (מו) אכן לצורך סעודת מצוה שיהיה בלילה מותר לשחוט אפילו קודם חצות: (מא) על הקברות. של ישראל, כדי (מו) שייבקשו עלינו רחמים, ואם אין של ישראל, הולכים אפילו על קברי עכו"ם, לומר שאנו חשובים כמתים. (מב) וכל זה היינו לילך לבית-הקברות ברחוק ד' אמות, אבל לא על הקברות ממש אפילו קברי ישראל, כי יש לחוש שיתדבקו מן החיצוניים. כתב בש"ל"ה שנוכח שלא לילך בכנופיא גדולה כי אין זה אלא טיול, וגם מביא לידו שיחת חולין ומסיתין דעתן מאבילות, רק ילך יחידי או עם עוד אחד, שלא יפסוק מלדבר בשני אצל החורבן ולהתעורר באבילות. ונראה עוד, דאם על-ידי ההליכה לבית-הקברות יהיה מוכרח לילך במגעלים, טוב יותר שילך אצל ילך כולל:

שערי הציון

(מא) אליה רבה בשם מ"ט, ועיין שם באליה רבה שמפקפק עליו בזה: (מג) חיי-אדם: (מג) ולא זכרתי בזה דברי המגן-אברהם בענינו שגם הוא סובר כהט"ו, דבסימן תקנ"א במגן-אברהם סעיף-קטן כח משמע מהאבדורחם שהביא וסובר כהאליה רבה להקל בזה. והנה ראיתי בחי"אדם שכתב בסימן קלה אות כו: נוהגין שלא להכין צרכי סעודה ושלא לשחוט עד אחר חצות וכו', ויש מקומות שנהגין לשחוט לצורך אכילה למחר (מ"א סימן תקנ"א וט"ו סימן תקנ"ט), ובאמת המעין בנזף דברי האבדורחם שהביא המגן-אברהם יראה שזה היתר רק אחר חצות, וגם מרבי' הט"ו שחיבא אין ראיה שבאותן מקומות הקילו קודם חצות, רק שבאותן מקומות נהגו כמנהג כשר שלא לאכול בשר בליל עשירי, ואפילו היה הקילו לשחוט בתשעה באב אחר חצות, זהו תוכן כונתו, וכן כתב בכנה"סופר שהוא כונתו: (מד) י גם בספר מאמר-מרבי' מצדד להקל: (מה) חיי-אדם: (מז) ומבואר בבית-יוסף: (מז) ואברהם ושא:

(א) עיין בשערי-השובה.

(מז) גמרא: (מז) אחרונים:

הלכות תשעה באב סימן תקנ"ט תקס

ע"ה באר הגולה

הכנסת (ב"י בשם תוס'). ואם אירע מת בתשעה באב, (מב) אין אומרם צידוק הדין (תשב"ץ):

תקס לעשות זכר לחורבן, ובו ה' סעיפים :

- א *משחרב בית-המקדש תקנו חכמים שהיו באותו הדור * שאין בונים לעולם בנין (ה) מסוייד ומכווייר כבנין המלכים, [*] אלא (ב) טח ביתו בטיט וסד בסיד ומשייר מקום אמה על אמה (ג) כנגד הפתח (ד) בלא סיד. יהלוקה חצר מסויידת ומכוויירת (פירוש, מצויירת), הרי זו (א) [ג] (ד) בחזקתה ואין מחייבים אותו לקלוף ככתלים: ב * ויכן התקינו שהעורך שולחן (ה) לעשות (ד) סעודה לאורחים, (ו) מחסר ממנו מעט (ז) ומניח מקום פנוי בלא קערה מן

באר היטב

(ה) מסוייד. ובהכ"נ שרי בכל ענין, וכן המנהג, מ"א: (ג) בלא סיד. ודלא כאותן העושיין האמה שחור, דזהו ג"כ ציור, לבוש ושליה. ואותן התולין בגדי רקמה סביב הכתלים ישיירו ג"כ אמה, וכן בקישוטי הנשים שמתקשטות כמילואן עברי אדרבנן וגם גורמים הרבה רעות מעכו"ם המתקנאים, עש"ל: (ד) בחזקתה. ואם ידוע שנעשה ביד ישראל באיסור חייב לקלפו, מ"א: (ג) סעודה. אפילו בסעודת מצוה הפוסקים. ולענין מילה שלא בזמנה עיין באשל-אברהם שם בזה בשם תשובת פרי-הארץ והביא ג"כ ב"ר"י בקצרה, וכבר הארכתי בזה סימן תקנ"ט והבאתי שם דברי המג"א אימון תקסח שכתב בשם התוס' דגם שלא בזמנה מצוה דקביעי וקיימא הוא שהרי אסור להניחו ערל, וכי"כ בסיומן רמ"ל לענין סעודה בע"ש, ובפירוש דברי המ"א בש"ס צידויבן עיין ביד-אפרים, ועיין בבאריעקב מ"ש בזה, ועיין בשו"ת מהר"ש הלוי סימן ב ובספר בני חיי מ"ש על דבריו בזה: [*] אלא טח ביתו כו'. ועיין בא"ר שכתב דלפי מ"ש בסיומן א בשם ליקוטי מהרי"ל דבית נקרא חדר, ואפשר דהוא נכרך בחדר, ומ"מ כשהוא נכרך בחדר יעכ"ץ סימן קטט כתב דבאמה על אמה פ"א סגי לכל חררי הבית אע"פ שיש לו חדרים רבים, וסמך לזכר מחזיק בנכ"ל החדר חדר, וע"ש, ומ"מ כשהוא נכרך בחדר נאה לשם מצות סוכה הנחתי כנגד הפתח איהו טפחים בלתי מסוייד בסיד לבן כדרך שעושים לכתלים ע"ג הסיד ושחזקו אותו בו, ואפשר שאף בבונה בית מחדש סגי כשמוציא מקום פנוי מבנין סיד לפי המקומו ניכר היטב וכמדומה שכן פשט המנהג להקל בכך וכו' והקלתי בו עוד שהיא להקפיד על מדת אמה דחומרא סגי וכמ"ש בש"ע אפילו דבר מועט דיו, ע"ש; גם כתב דאפילו אינו בונה רק חדר א' רק שיהא ראוי לדירת כבוד צריך לשייר, ע"ש. ועיין בפ"מ דמסתבר דאמה על אמה היינו מרובב ולא אריך וקטין, וע"ש מ"ש כנגד הפתח משמע נוכח הפתח וכן משמע מהלבוש כדי שיראה כהונסכו כו' וקצת ענין סמך לפתח כו', ע"ש ובמשפחות ז"ה שכתב דאך דמלת נגד פירושו על הרוב מול ונוכח, מ"מ לפעמים פירושו נגד כו'. ולפענ"ד לשון מקרא לחדו ולשון חכמים לחדו, ובכל דומתא בלשון הש"ס נגד היינו נוכח, ובפרט דמסתבר טעמא כדי שיראה מיד שנכנס בפתח. ויש מניחים פנוי למעלה מן הפתח בגובה ואו אינו נראה כלל לנכנס, ואפשר כדי שיתראה תמיד לפני בעת"כ היושב בפנים שעל הרוב הוא יושב אצל הקיר אשר נוכח פתח הבית, וע"ש, אך בדורות אלו יצאו להקל והקילו וחדרו והקילו עד שמעטט נשכת מלב, ואין על מה להשען, וכן כמה דינים כיוצא בנראה יצאו מה שיצאו, ועיין לעיל סימן תקנ"ט ע"ה, ועיין פ"מ שהודר

משנה ברורה

(מב) אין אומרם צידוק הדין. דאקרי מועד, וכנ"ל בריש הסימן:

א תקנו וכו'. שכל דבר-שמחה צריך לעשות בה דבר זכר לחורבן הבית, וכמו שכתוב 'אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי': (א) מסוייד ומכווייר. הם (ה) מיני ציור. (ג) ואפשר לומר, שדרך העולם שטחין בטיט ואחר-כך סדין בסיד, והמלכים עושיין הכל בסיד, ולפי זה אפילו בסיד לבדו אסור, ומדקאמר שאין בונין לעולם בנין וכו', משמע דאפילו על-ידי שיור אמה על אמה אסור בזה. והנה המחבר העתיק לשון הרמב"ם, (ג) אבל דעת הטור, דאפילו סדין בסיד ומציידין גמי מהני שיור אמה על אמה, וכן המנהג: (ב) טח ביתו בטיט וסד בסיד ומשייר וכו'. היינו, שאותו אמה יהיה בלא סיד רק בטיט לבד. והיא שמערב חול בסיד גמי שרי (ד) על-ידי שיור אמה על אמה. (ה) ויש מקילין על-ידי חול, דסכירא להו דהיאב דעירב חול שוב לא מקרי בשם סיד. והנה בזמננו לא נהגו לשייר, (ו) ואפשר משום דסומכין על היש-מקילין, ועל-כל-פנים תמוה, שהרי מלבנין הבתים בסיד לבד. ואפשר דדוקא במינוי סד הנקרא גופ"ש שהוא לבן ביותר אסור, מה שאין כן סיד שלנו, אך כל זה הדין, וצריך עיון על מה נהגין היתר. והיאב שהוא סד בטיט לבד, (ז) לכולי עלמא אין צריך לשייר כלל: (א) כנגד הפתח. היינו נוכח הפתח, כדי שיראה מיד שיכנס בפתח. ויש שמניחים פנוי למעלה מן הפתח בגובה ואינו נראה לנכנס, ואפשר כדי שיתראה תמיד לפני בעל-הבית היושב בפנים, שעל הרוב הוא יושב אצל הקיר אשר נוכח פתח הבית [שע"ת].

ואותו השיור יהיה בלא סיד, ודלא כאותן העושיין אמה שחור, דזהו גם-כן ציור [לבוש]. ויש מקומות (ח) שעושיין שחור וכותבין על זה 'זכר לחורבן'. (ט) ואותן התולין בגדי רקמה סביב כל הכתלים ישיירו גם-כן אמה על אמה: (ד) בחזקתה. דתלינן שנעשה ביד עכו"ם ולקחה ישראל ממנו. (י) ואם ידוע שנעשה ביד ישראל באיסור, חייב לקלוף אמה על אמה. וכל זה כשהוא קיים, (יא) אבל כשנפל, אפילו אם ידוע שבפעם הראשון היה ביד עכו"ם, מכל מקום כשחוזר וכוונה מחוייב לשייר השיעור: ב (ה) לעשות סעודה לאורחים. אפילו (יג) סעודת מצוה כמילה וחתונה, וכל-שכן שאר סעודות. ועיין בבור וקציעה, ואפילו בעטורת-חנה הדוא גם-כן מצוה חתמיו: (יב) ואיסורא נמי איכא אם מקומו ניכר בשלחן שפנוי מברכה הראויה לתת שם, שאפילו כימי לסעודה אלא מחסר מעט, (יד) אפילו כסא דהרסנא, די בזה [מ"א]: (ז) ומניח מקום פנוי. דאי לאו הכי (טו) לא יהיה ניכר

שער הציון

(ה) כסף-משנה: (ג) שם, והעתיקו המגן-אברהם, והג"א גם-כן משמע דכן דעתו כביאר הרמב"ם: (ג) מגן-אברהם והג"א ושי"א: (ד) ב"ח: (ה) מאמר מרכזי בשם הר"ן, עיין שם שהגיהו"א אין צריך לשייר: (ו) נשמת-אדם: (ח) ב"ח: (ט) א"ר אדם מחזיר גם בזה, מכל מקום נראה דאין לתמוך ביד מקילין, אחרי שהאליה רבה הביא בשם האגודה סמך להמקום ששעושיין חורף המקום הוא: (א) אחרונים: (ג) מגן-אברהם: (ה) ברייתא: (ו) ומור וקציעה, ואפילו בעטורת-חנה הדוא גם-כן מצוה חתמיו: (יב) ואיסורא נמי איכא אם מקומו ניכר בשלחן שפנוי מברכה הראויה לתת שם, שאפילו כימי לסעודה אלא מחסר מעט, (יד) אפילו כסא דהרסנא, די בזה [מ"א]: (ז) ומניח מקום פנוי. דאי לאו הכי (טו) לא יהיה ניכר

א ברייתא בבא-בבא
ס' ב' לשון הרמב"ם
בכ"ף הלכות תענית
מבחייתא אין מסויידין
וכו' ג' שם בברייתא
ד' שם
וכפירוש ומב"ם שם

הלכות תשעה באב סימן תקם

ה' סימרא דרב יוחנן
שם ו' משנה סוטה מיט
ז' מהא דרב יוחנא
גיטין ד' ח' משנה סוטה
מיט ב' מהא דרבנא
ומר בר רב אשי גיטין ז'
משנה שם בסוטה

הקערות הראויות לתת שם. וכשהאשה עושה תכשיטי הכסף והזהב, משיירה מין ממיני התכשיט (ח) שנוהגת בהם כדי שלא יהיה תכשיט שלם. **י** וכשהחתן נושא אשה, לוקח אפר מקלה ונותן בראשו במקום הנחת תפילין. הגה ויש מקומות [*] שנהגו (ט) לשבר כוס בשעת חופה או לשום מפה שחורה או שאר דברי אבילות בראש החתן (כל בו). וכל אלו הדברים כדי לזכור את ירושלים, שנאמר 'אם (ה) אשכחך ירושלים וגו' אם לא אעלה את ירושלים על (ו) ראש שמחתי: ג יוכן גזרו (יא) שלא לנגן בכלי־שיר וכל מיני זמר וכל משמיעי קול של שיר לשמח בהם: הגה ויש אומרים, דוקא מי (ו) שרגיל בהם, כגון המלכים שעומדים ושוכבים בכלי־שיר, (יב) או בבית המשתה (טו). ואסור לשמעם מפני החורבן. (יג) 'ואפילו שיר כפה על היין אסורה, שנאמר 'בשיר לא ישתי יין'. וכבר נהגו כל ישראל לומר (יד) דברי (ו) תשבחות או שיר של הודאת (טז) וזכרון חסדי הקדוש־ברוך־הוא על היין. הגה וכן לצורך מצוה, כגון בבית חתן וכלה, (טז) הכל שרי (תוספות וסמ"ג והגהות מיימוני): ד "וכן גזרו על עטרות חתנים שלא להניח כלל, ירושלא יניח החתן בראשו שום כליל, שנאמר 'הסיר המצנפת והרים העטרה'. וכן גזרו על

באר היטב

כמילה וחתונה, וכ"ש כשאר סעודות, ט"ז: (ה) אשכחך. ויש מקומות שאומר השמש הפסוק הזה והחתן אומר אחרי מלה במלה, ט"ז: (י) שרגיל. הבי"ח ושל"ה הסכימו לסבא ראשונה וכל שאין שירות ותשבחות או לשמות חתן וכלה אף כפה אסור אפילו בשבתות וי"ט, ונשים המזמרות כפה בעת מלאכתן יש למחות להם, ואם אינן שומעין מוטב שיהיו שוגגין: (י) תשבחות. דהיינו שירים שנתקנו על הסעודה כגון בשבת, אבל פיוטים אחרים אסור, עמ"א. וכתב ט"ז: בסעודות נהגו לשורר קדיש דהיינו יתגדל, וזהו ודאי חטא גדול, דלא התירו אלא בפסוקים או בתיבות קדושות, אשרי אנוש לא יעשה זאת, ועי' אמרו בניך

שערי תשובה

בשכירות בבית עובד־כוכבים, אם מסייד בכל שנה לעצמו או תולה בגדי רקמה י"ל שצריך לשיר, ע"ש: [*] שנהגו לשבר כוס כו'. וכתב בא"ד בשם מ"ט שהיה הטעם שמשברין קיריה בכתיבת התנאים, ועיין במשכנות שהיה כ"ו להבחיל ולזכור שאין השמחה במילואה בזמן הזה. ועיין באבן־השדה סימן כ"ו דיש לשבר תחת החופה כוס וזוכיית דוקא, וכן בצנפת־פענח למהר"ט כתב שהוא רמז, ע"ש פ"ט. ומקור הדברים מביכות פרוק אין עומרין, בהלולא דמר בריה דרבנא דתבר דזנותא חירותא קמיהו ואצטבו, וכתבו התוספות: מכאן נהגו לשבר כוס כו', עיין שם:

באר היטב

משה ברורה
מסך דאפילו בלא יין גס־כין אסור, דאמרינן בגמרא, דוקא זמרא של מושכי הספינות או מושכי הבקרים שרי, שאינו אלא לזרום במלאכתם, אבל דגרדאי אסור שהוא לשחוק בעלמא. (ד) ועל־כן נשים המזמרות כפה (כ"ה) בעת מלאכתן יש למחות להן, ואם אינן שומעות, מוטב שיהיו שוגגין. אכן בבית־חרושת־המעשה (כ"ו) שיש שם גס־כין אנשים, ואלו מזמרות ואלו עונין אחריהן, הוא כאש כנעורת ומצוה רבה לבטלם: (יד) דברי תשבחות. כתב בליקוטי מהרי"ל, שלא כד"ן הוא שמשוררין במשתה "אודך כי עניתני" וכי האי גוונא לשמחת מריעות, כי אז התורה חוגרת שק ואומרת: עשאוני בניך כמין זמר [סנהדרין ק"א, ע"ש], אך בבית־הכנסת דרגלים מצוה לומר. ועל־כן מסיק המגן־אברהם דלא שרי בשבת לומר אלא אותן שירים שנתקנו על הסעודה, אבל פיוטים אחרים אסור: (טו) וזכרון חסדי הקדוש־ברוך־הוא. ובאיזה סעודות נהגים לשורר קדיש דהיינו יתגדל, וזהו ודאי חטא גדול, דלא התירו אלא זכרון חסדי השם, וכל־שכן כמה שלוקחין על הסעודה ליצין אחד ועושה שחוק בפסוקים או בתיבות קדושות, וזהו עוון פלילי [ט"ז]: (טז) הכל שרי. פירוש, בין כפה ובין כלי

זכרון חסדי ה', ו"כ"ש שיש עוון גדול כמה שלוקחים ליצין ועושים שחוק

(טז) החסרון, אבל כשיניח פנוי ירגישו שהיה ראה עוד תבשיל אלא שנחסר [ט"ז]. והנה הלבוש השמיט תנאי זה, (י"ז) אפשר דסבירא ליה דמחסר מעט לבדה סגי: (ח) שנוהגת בהם. היינו, אם יש לה הרבה מיני־תכשיטין לא תשים כולם עליה בבת־אחת, רק בכל פעם תשייר אחת לזכור החורבן. ונשים המתקשטות במילוי (י"ט) גורמין לכד זה רעות רבות מאומות העולם המתקנאים בהם: (ט) לשבר כוס בשעת חופה. וזו היא גס־כין (י"ט) הטעם של שבירת כלי בשעת כתיבת התנאים. ויראה לשבור תחת החופה כוס (כ) שלם, ואין בו משום 'בל תשחית' כיון שעושיין כן לרמז־מוסר למען יתנו לב: (י) ראש שמחתי. אמרינן שכתב דף סב, דתענוג דאית ביה שמחה אסור ודלית ביה שמחה שרי [א"א]: ג (יא) שלא לנגן בכלי־שיר. היינו, דבכלי אסור אפילו שלא על היין לדעה זו: (יב) או בבית המשתה. רוצה לומר, לפי שהוא על היין אסור בזה, (כ"ה) ואפילו למי שאינו רגיל בזה. ודע, דאפילו כפה (כ"ו) אסור על היין לכולי עלמא. ועל־כן יש למחות באותן שיושבין (כ"ג) לאכול סעודתן ובחורן עומדים ומנגנים, ובכל יום עושיין כן, וזהו ודאי איסור גמור [פמ"ג]: (יג) ואפילו שיר כפה על היין אסור. ובי"ח

שער הציון

דלא נקט 'מקום פנוי', או דסבירא ליה דמחסר מעט לבדה סגי, כמו שמתרין האליה רבה לדעת הלבוש, או דסבירא ליה כיון דמחסר כסא דהרטנא שהוא דבר ההיגל בימיהם לבוא לכל סעודה, ממילא ירגישו בזה [כן אנו מוכרחים לתרץ דברי הט"ז, הלא העור הוכיח כסא דהרטנא, ע"ש]: (טז) היינו כשמשייר איהו דבר שאין דרכו ליתן בכל סעודה, אבל אם שיר תבשיל אחד מה שרגילין במקום ההוא בסעודה, או ניכר שחטר, רשאי אחר־כך ליתן על השולחן ולסור כל הקערות שיש לו בלי מקום פנוי [גמ' (י"ז) אליה רבה: (י"ז) אחרונים. וידוע מה שאמר יעקב לבניו 'למה תתראו' וכפירוש רש"י שם: (י"ט) אליה רבה: (כ) פרי־מגדים. ועיין שם שבתנאים ראי ליקח קיריה שבורה, ועיין שם שהאר"ץ בעיניו אלו: (כ"ה) אחרונים: (כ"ג) גמרא: (כ"ג) רוצה לומר, על אילה אמנם לפי מה שכתב במסכת גיטין בהגהות רמ"א שבמרכיב בשם מ"ד דדוקא במשתה בלא אכילה הוא דאסור שכן דרך עכו"ם אבל במשתה של אכילה מותר, ואפשר דאין למחות בהם אף־על־גב דרגילי בזה: (כ"ד) אחרונים: (כ"ה) ואם ממירות כדי לישן התינוק שפיר דמי, וגם הלא מוברי שולחן־עירון משמע דאינו אסור בפה אלא על היין, הלכך אין לרקוק כל־כך [אכן אם יש אנשים אחרים בבית שי ליהרר משום קול באשה ערוה]. ומיהו כבר הזהיר הש"ל"ה ושאר ספרי־מוסר שלא לומר שירי עגבים לתינוק, שהו מוליד לתינוק טבע ער, ובלאו הכי נמי איכא איסורא בשירי אסורא דברי נבלות, דקא מגרי יצו הרע בנפשיה, ושומר נפשו ירחק מה ויהיר לבני־ביתו על זה [אמאר מרדכי]: (כ"ו) סוטה מ"ח:

* עיין בפירוש המשניות להרמב"ם לאבות פ"ק א בחלקי הדיבור מה שכתב שם בזה. המגיה.

הלכות תשעה באב סימן תקסא תקסא

עז באר הגולה

עטרות הכלה (י) יאם היא של כסף^(כ), (יח) אבל של (ט) גדיל מותר לכלה. ודוקא לחתן וכלה, (יט) 'אבל בשאר כל אנשים ונשים לא גזרו: ה (כ) 'אסור לאדם שימלא פיו (ט) שחוק בעולם הזה:

תקסא דין הרואה ערי יהודה וירושלים והמקדש בחורבנן, ובו ה' סעיפים:

א [*] 'הרואה (א) ערי יהודה (ב) בחורבנן אומר 'ערי קדשך היו מדבר' וקורע (ואינו חייב לקרוע אלא (ג) כשמיגע סמוך להם כמו מן הצופים לירושלים) (ביי): ב (ד) הרואה ירושלים בחורבנה אומר 'ציון היתה מדבר שממה' וקורע, וכשרואה (ג) (ה) בית-המקדש אומר 'בית' ודשנו ותפארתנו אשר הללך בו אבותינו היה לשריפת אש וכל מחמדנו היה לחרבה' (ד) וקורע. 'זמהיכן חייב לקרוע, (ו) מן 'הצופים' (ז) ואחר-כך כשיראה המקדש קורע (ח) קרע אחר, 'יכל קריעה טפה. 'יאם בא דרך המדבר שאז רואה המקדש תחלה, קורע על המקדש טפה, ואחר-כך כשיראה ירושלים מוסיף על קרע ראשון (ט) כל-שהוא: ג 'יאם קרע על אחת מערי יהודה (י) אינו חוזר וקורע כשיראה שאר ערי יהודה, חוץ מירושלים שחוזר וקורע עליה קרע אחר כפני עצמו. ואם קרע על ירושלים תחלה, (יא) אינו צריך לקרוע על שאר ערי יהודה:

שערי תשובה

באר היטב

עשאנו ככניור: (ט) גדיל. כתב הט"ז דמה שמסכין הכלה בהינומא של משי יש שם חוטי כסף או זהב, יש איסור לכסות הכלה: (ט) שחוק. ואפילו בשמחה של מצוה כגון כחתונה או פורים, ט"ז. 'ובסי' אליה רבה הניח בצ"ע:

(ה) בחורבנן. אפילו יושבין בהם ישראל, כיון שהעכו"ם מושלים עליהם מקרי חורבן, ב"י: (ג) בית-המקדש. והנכנס עתה למקום מקדש חייב כרת, שכולנו טמאי מתים, מ"א, ע"ש: (ג) וקורע. עיין ב"ח שחייב להשתחוות ולקרוע ולבכות ולקונן ולומר מזמור 'אלהים באו גוים' עד

משנה ברורה

שכתבו (ג) שמתברא שיום שרואה אדם תחלה ירושלים בחורבנה, שיאסור אותו היום כולו בבשר ויין: (ה) בית-המקדש. והנכנס עתה למקום מקדש חייב כרת, שכולנו טמאי מתים, וקדושה הראשונה קדשה לשעתה וקדושה לעתיד לבוא [מ"א]. ועיין בליקוטי-הלכות זבחים בפרק השוחט והמעלה מה שכתבנו שם מענין זה: (ו) וקורע. עיין ב"ח, שחייב להשתחוות ולקרוע את בגדיו ולבכות ולהתאונן ולהתאבל על חורבן בית-המקדש, ולקונן ולומר 'זמזמור לאסף וכו'" עד סוף, וכשקורע מברך ואומר: ברוך דין אמת (אך בלי שם ומלכות) כי כל משפטיו צדק ואמת, הצור מתים פעלו כי כל דרכי משפט אל אמונה ואין עוול צדיק וישר הוא, ואתה צדיק על כל הבא עלינו וכו': (ז) מן הצופים. פירוש, דלא חשיב ראייה מריחוק מקום, אלא משהגיע לצופים שהוא מקום סמוך לירושלים חשיב ראייה, כן כתב בית-יוסף, אבל כמה (ז) פוסקים כתבו ד'צופים' היו פירושו, כל מקום סביב לירושלים שיכולין לראות משם. עוד כתבו, דמשהגיע לצופים צריך לקרוע אף-על-פי שעדיין לא ראה אותה. כתב האליה רבה: כל שקרע וראה קצת אף שלא ראה בטוב, כשיגיע אין צריך לקרוע עוד, הא לכתחלה יש לו להמתין עד שיגיע למקום צופים: (ח) קרע אחר. וירחיק שלש אצבעות: (ט) כל-שהוא. ואין צריך טפה, משום דעיקר מצות קריעה יצא בפעם הראשונה שהיא מן המקדש, שקדושתה יותר מירושלים ונכללת בתוכה: ג (י) אינו חוזר וקורע כשיראה וכו'. דכולהו חשובות כאחת, (ה) ומכל מקום צריך להוסיף על הקרע כל-שהוא: (יא) אינו צריך

ועל היין, רק שלא יהא בה ניבול פה; ומכל מקום (כ) אין לשמוח ביותר: ד (יז) אם היא של כסף. הוא הדין של מרגליות ואבנים טובות, יש לומר כל-שכן דאסור. ואימתי נקראת כלה? יש לומר, כל שבעת ימי המשתה בבתולה 'וכי"כ יש"ש פ"ק דגיטין דף ז], גם לילה שלפני החופה. ואם-כן אותן המניחין בראש כלה תכשיטין בראש שקורין כינד"א וכדומה, צריך עיון [פמ"ג]: (יח) אבל של גדיל מותר לכלה. כדי שלא לנוולה. ועיין בבית-יוסף דמסתפק לדעת הרמב"ם, אם היה עיקרה של גדיל וקבועים משבצות של כסף זהב אם שרי, (כח) וכהיום אין משגיחין בזה העולם ומקילין בזה, וכתב האליה רבה דסומכין על דעת הרמב"ן דסובר דעיקרו של גדיל שרי אף שיש בו כסף וזהב. והעושי' הינומא מיוחדת לכלה, קרוי"ל של כסף וזהב, אף שיכרוך הכסף על משי יש לאסור, וצריך עיון [פמ"ג]: (יט) אבל בשאר וכו'. שלא גזרו אלא בשעת שמחה: ה (כ) אסור למלאות פיו שחוק. שהשמחה יתירה משכח המצוות. ועיין בט"ז ופרישה, דאפילו בשמחה של מצוה כגון כחתונה ופורים לא ימלא פיו שחוק:

א (א) ערי יהודה. ולא ערי ישראל, (ב) דלא חשיבי כל-כך: (ב) בחורבנן. אפילו (ג) יושבין בהן ישראל, כיון שהישמעאלים מושלים עליהם מקרי בחורבנן: (ג) כשמיגע סמוך להם כמו וכו'. דרחוק יותר לא חשיבה ראייה, כמו להלן [בי"ז]. ולפי שם שביארנו לקמיה רכמה פוסקים פליגי על זה וסוברין דאין שיעור לדבר אלא דממקום שרואה חייב לקרוע, הוא הדין בענינו: ב (ד) הרואה ירושלים. יש

שער הצינן

(כז) מגן-אברהם: (כח) ועיין בט"ז שמתרין קצת מנהגיהם, שלא אסור חז"ל אלא אם נעשית תחלה לשם הכלה, מה שאין כן מנהגנו שלוקחין מכלי-קודש בבית-הכנסת ומכסים בו הכלה; ואין להקשות איך מותר להשתמש בכלי-קודש? יש לומר דגם זה גזירה גזילה של הכנסת כלה, וצריך עיון. עד כאן לשון הט"ז. ועיין סימן קנד סעיף י ובמשנה ברורה שם סעיף-קטן מב, שם שם פסח לזמן-שלא התנו בהדיא אין להקל בזה, ולכל לא העתקתי עצה זו בפנים: (ה) ב"ח: (ב) בית-יוסף וכו' וש"ס: א: (ז) ותפוח ותוספות-יו"ט טוב בשם רש"י: (ח) הגהות רבי שקיבא איגו:

תרגום: I עטרה. (א) ואף רדבי יוחנן וכן בברייתא פירשו של זהב, כתב הרמב"ן דהוב לאו דוקא (עיין טור ובית-יוסף). * צריך לומר 'ציון מדבר היתה ירושלים שממה.

כ בדפוס רבי יוחנן
ובברייתא שם ל רמב"ן
בחותם האדם כשם רית
מה דגיטין
מ מימרא דרבי יוחנן
משום רשב"י ברכות
ל"א

א מימרא דרבי יוחנן
מותר-קטן
ב ברייתא
שם
(*) (פירוש, דלא תירוש)
ראייה מריחוק מקום,
אלא משהגיע לצופים
חשיב ראייה, בית-
יוסף ג ב"ח שם שפת
לו פת אחר פת
ד הרמב"ם לפי פירושו
שם בגמרא הא דפגע
במקדש וכו' הו"כ
דקדק ראש"ש מי תירוש
המניח כסוף הלכות
ענינה בשם הרמב"ן

הלכות תענית סימן תקסא תקסב

ד' יכל הקרעים האלו (יב) בידו ומעומד, וקורע כל כסותו שעליו עד שיגלה (יג) את לבו, ואינו (ד) מאחה קרעים אלו לעולם, 'אבל רשאי (טו) לשללן למללן ללקטן ולתפרן כמין (טז) סולמות: ה' [*] (יז) היה הולך ובא, תוך שלשים יום אינו קורע קרע אחר, ואם לאחר שלשים יום חוזר וקורע (והוא הדין בערי יהודה ובמקדש):

1 הרמב"ם שם
מכריחא דלאו קרעים
שאין מוחזקים וכו' כ"ט
בגמרא ומתוך קצת כ"ט
1 ברייתא
2 ירושלמי בפ"ק ט'
דברכות והב"ד הרא"ש
בפ"ק ג' ומתוך קצת, וכן
כתב הרמב"ם

הלכות תענית

תקסב דין קבלת התענית, ובו י"ג סעיפים:

א (א) **כל תענית שלא שקעה עליו חמה, דהיינו שלא השלימו בעד צאת הכוכבים** (דהיינו שיראו (ב) ג' כוכבים (ב) (ג) כינונים או שהלכנה זורחת בכח ותאיר על הארץ) (הנהגות אשירי פ"ק התענית והנהגות מיימנו פ"א) (ד) **אינו תענית, (ה) ואם דעתו לאכול קודם לכן אינו מתפלל 'עננו'**: הנהגה מיהו, נוהגין להתפלל 'עננו' (ו) אף-על-פי שאין (ז) משלימין עד צאת הכוכבים, (ח) וכן דעת מקצת רבנותא

א מימרא דרב חסדא
תענית י"ב ב' הרא"ש
שם

באר היטב

סוף, וכשקורע מברך: ברוך דין אמת כי כל משפטיו אמת, הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט וכו': (ד) **מאחה**. פי' תפירה מיושרת: (ה) **לירושלים**. ג"ל דהרואה ירושלים תוך שלשים יום אעפ"י שלא קרע כגון שדר בתוכו אי"צ לקרוע על ערי יהודה; ומי שגולד בירושלים אפילו הגדיל אי"צ לקרוע, דבקטנתו פטור וכשהגדיל אי"צ לקרוע דהא ראה אותן תוך ל' יום, מ"א:

שערי תשובה

שחברון מערי מקלט שניתנו ולא מערי יהודה מקרא, וכתב גליות בירכתיה הרב הגדול בחזונו מוהר"ר אברהם יצחקי ז"ל שדברים חלושים הם, עכ"ל, ואף אנא אמינא דאין לסמוך ע"ז, עכ"ל: [*] היה הולך כו'. וכתב הרדב"ז סימן תרמו: הדר בירושלים ועברו עליו ל' יום שלא ראה בהמ"ק חייב לקרוע, אף לא זחירו כזה, ע"ש, והב"י כתב ג"כ שלא נהגו כן. ועיין ברדב"ז סימן תרצא שכתב שמוח"ל להתקרב אל פתחי בהמ"ק וליכנס לעליות אשר סביב בהמ"ק, ועיין בס' דחי: הקדוש למת"א ז"ל:

(ב) **כינונים**. אבל [גדולים] לא מהני, ועס"י לר"ה ס"ק א. [אמר] המגיה: אע"פ שבספרי ישנים נכתב 'אכלים' הוא טעות במ"א, עיין אפילו בהנהגה עד מנחה גדולה מתפלל עננו, אבל אם קיבל תענית סתם אכל קודם שהתפלל אין מתפלל עננו, ת"ה, מ"א. וט"ז כתב: מאן דלא

(ב) **כינונים**. עבתי. ועיין בר"י שמישב ע"פ מ"ש הש"ך בידו סימן רסב ס"ק

סימן זלח: (ג) **משלימין**. היינו אם פירש בשעת הקבלה שלא להשלים, צריך להשלים, עיין ס"ב, ואם לא השלים ואכל, עיין סימן תקסח, ואם

משנה ברורה

השולחן-ערוך דאין לעשות מלאכה עד שיראו ג' כוכבים קטנים ורצופים, והוא משום חומרא דשבת, והוא הדין לענין מוצאי יום-הכפורים, אבל בענינונו סגי בכינונים ואפילו מפורזים [אחרונים]: (ד) **אינו תענית**. הן לענין שלא יצא כזה ידי חיוב תעניתו והן לענין שאינו מתפלל 'עננו': (ה) **ואם דעתו לאכול וכו'**. כגון שהתנה בשעת קבלתו שלא להשלים התענית: (ו) **אף-על-פי שאין משלימין**. היינו (ז) אם פירש בשעת קבלה שלא להשלים, אפילו התענה רק עד מנחה גדולה מתפלל 'עננו', אבל אם קיבל תענית סתם, צריך להשלים עד צאת-הכוכבים, כדלקמן בסעיף ג' [ועיין בב"י אור"ח דמשמע מיניה דבזה אם לא השלים, (ה) אפילו לדעת מקצת רבנותא אין מתפללין 'עננו']. ואם לא השלים ואכל, עיין לקמן סימן תקסח סעיף א ובהג"ה שם. והא דסתם רמ"א להקל בפירוש בשעת קבלה, היינו דוקא במתפלל תפלת מנחה קודם אכילתו, (ו) אבל כשאכל מתחלה, ככל גווניו אינו מתפלל 'עננו': (ז) וכן דעת מקצת

לקרוע על שאר ערי יהודה. היינו (ו) אפילו תוספות קרע בעלמא גמ"כ אינו צריך: ד' (יב) **בידו**. ולא ככ"ל: (יג) **את לבו**. ולכן יקרע (ו) מצד שמאל, כי הלב בשמאל: (יד) **מאחה**. היינו תפירה מבפנים ואחרת עליה מבחוץ [טור]. ורש"י פירש, תפירה מיושרת: (טו) **לשללן**. למחר [כפתור ופרח פ"ו]: (טז) **סולמות**. תפירות שאינן מיושרות: **ה' (אז) היה הולך ובא וכו'**. והרואה ירושלים תוך שלשים יום, אף-על-פי שלא קרע, כגון שדר בתוכו, (ח) אין צריך לקרוע על ערי יהודה, (ט) אם לא שיצא משם וכו' לערי יהודה לאחר שלשים. (י) ומי שגולד בירושלים, אפילו הגדיל אין צריך לקרוע, דבקטנתו פטור, וכשהגדיל אין צריך לקרוע, דהא ראה אותן תוך שלשים יום:

א (א) **כל תענית וכו'**. היינו, בין (ב) הארבע צומות (ג) או איהו תענית יחיד: (ב) **ג' כוכבים**. דשנים עדיין היו בין-השמשות: (ג) **כינונים**. אבל (ג) גדולים לא מהני, דהם נראין אף ביום. והנהגה בסימן רצג לענין מוצאי-שבת פסק

שער הציון

(1) שם: (1) מגן-אברהם: (2) מגן-אברהם: (3) פשיטא דאסור עד צאת-הכוכבים ממש, כדנהגוהו של תשעה באב שמפסיקין בו מבעוד יום או תענית-צבור שבארץ-ישראל המבוארין בסיומן תקעה סעיף ג, פשיטא דאסור עד צאת-הכוכבים ממש, כדנהגוהו של תשעה באב שמפסיקין בו מבעוד יום או תענית-צבור תעניתים דמקלינן בהו לאכול בלילה שלפניהם מדינא דגמרא, משמע דבין-השמשות שלהן מותר, מכל מקום מחמירין להמתין עד צאת-הכוכבים, דאין אנו בקיאין בזמן בין-השמשות, ובפירט לפי המבואר בשבת דף לד דמספק מחמירין להלכה כרבי יוסי, ולדידיה מתחיל להשמשות סמוך לצאת-הכוכבים ממש [לעזר חצי מינוט], עיין ברא"ש פרק כמה מדליקין, וקודם לכן היו יום, בוודאי אין להקל קודם צאת-הכוכבים [הגרי"א בסיומן רסא, וכן כתב הקרבן-נתנאל ב"ר קולי לא מקלינן, לומר דספק בין-השמשות מותר והלכה כרבי יהודא דמתחיל בין-השמשות תיכף אחר שקיעה], ובהגהות-מיימנו מביא שני טעמים: אחד מצד דאין אנו בקיאין בזמן בין-השמשות וכנ"ל, ועוד מצד לומר, דבאפוקי יומא, מדינא יש להתמיר עד צאת-הכוכבים, דלא נפק היום מחזקתו. אלא שזה אינו דבר ברור, דהרא"ש בשם רבינו יונה וכן בחידושי הרשב"א בשבת לא מחלקין בזה, עיין בב"י אור"ח, וכן מצדו בספר בית-מאיר בסיומן שמב, עיין שם, דאין לחלק בין עיולי יומא לאפוקי יומא: (2) היינו שקיבל עליו להתענות איהו יום. ואם קיבל עליו להתענות לילה ריום, ח"ו, דבאפוקי יומא צריך להמתין עד צאת-הכוכבים וכנ"ל, אבל בעת נכיסת מותר היום מותר מדינא לאכול בין-השמשות [אם לא שקיבל עליו להתנהג בו ככל חומרי תענית-צבור ופסיק לקמן בסיומן תקעה סעיף ג] עד סמוך לצאת-הכוכבים, דרק בתשעה באב מחמירין בספיאק שלו אף בעיולי כמבואר בגמרא, ומכל מקום טוב שלא ליכנס לבית-הספק ויפסיק מבעוד יום [מ"א]: (3) מגן-אברהם. ועיין כפריי-נגדים ובתורת-שלום ובתורות-שמשון שכן צריך לומר במגן-אברהם: (7) מגן-אברהם: (8) ובמחצית-השקל כפי מה שמפרש דברי המגן-אברהם משמע דאף בזה יכול לומר 'עננו', ולמעשה בוודאי יש להחמיר בהגרי"א, דבלאו הכי רוב פוסקים מחמירין בכל גווני: (1) מגן-אברהם בשם תרומת-תשובה ואם ידלג ציום תעניתנו' אפשיך אדר בזה ש"י [פמ"א]:

הלכות תענית סימן תקסב

(תה"ד סימן קנו). ונראה לי דרוקא ביחיד דאומר 'עננו' ב'שומע תפלה', דבלאו הכי יכול להוסיף כמו שנתבאר לעיל סימן קיט, (ח) *אבל שליח-צבור לא יאמר 'עננו' אלא-אם-יכן משלימין, וכן נוהגין: ב' איש אומרים שמי *שרגיל להתענות (א) עשרת-ימי-תשובה, *כיון (ט) שאין רגילות לקבלם בתפלה, אינו צריך להתענות עד צאת הכוכבים אלא (ו) *עד (ז) שיצא מבית-הכנסת:

באר היטב

יום א' של סליחות, עמ"א: (7) שיצא. ערבית, הג"מ. וכתב א"א: משמע דוקא אחר תפלת ערבית שהיא אחר ימי שעות פחות רביע דזה מקרי השלמה אחר ששכנע יום ימי אחריו, יחזיר נ"ל דכל שהתפלל מנחה בזמן הג"ל דיו, דכיון שהוא חתלת השקיעה מקרי השלמת תענית, ע"ש:

ביאור הלכה

* אבל שליח-צבור לא יאמר 'עננו'. עיין במשנה ברורה. ועיין בפרי"מגדים שכתב דמשמע דשי"ץ בחזרת התפלה אף בישומע תפלה' לא יאמר 'עננו': * יש אומרים שמי וכו' והיחיד וכו'. הנה דעה זו היא דעת מקצת רבותא שהביא הרמ"א בסעיף א, דאם פירש בשעת קבלתו שלא להשלים דהוא רק לצעורי בעלמא יתפלל 'עננו' אף בלא השלים, דרוקא בקיבל עליו תענית בסתם דהוא יום שלם, דוקא אז תלא אה השלים און מתפלל 'עננו', ועל-פי זה יצא להם דעשרת-ימי-תשובה דאין נוהגין לקבלם והתענית הוא רק לצעורא בעלמא אין משלימין, ואפילו הכי מתפלל 'עננו', דחשבינן ליה כמו פירש שלא להשלים, ולדעה זו גם השי"ץ אומר 'עננו' בכרכה בפני עצמה בין 'גואל' ל'רופא'. אלא דכיון דדעה ראשונה שבסעיף א לא סבירא לה כן, אלא בכל תענית שלא השלים עד הערב אין אומר 'עננו', וכן סתם המחבר בסעיף יא דכן הוא דעת רוב הפוסקים, כמו שכתב בדרכי-משה, על-כן סיים הרמ"א דרך היחיד אומר 'עננו' כהכרעתו בסעיף א: * שרגיל להתענות כעשרת-ימי-תשובה וכו'. לכאורה אפילו אינו רגיל להתענות כי הוא אצלו רק פעם הראשון, אך באבות העיר נוהגים הרבה להתענות, והוא רוצה גם-כן להתענות כלשאר אנשי העיר, מסתמא גם-כן כוונתו אדעתא דמנהגא ואין צריך קבלה ודאי השלמה, וכן מוכח מסוף דברי הרמ"א שכתב: וכן מי וכו' רק מתענה יום או יומים, ועל-כרחך מיירי דאותו יום לא היה קבוע אצלו תמיד, דאם היה קבוע אין צריך קבלה, כמו שכתב המגן אברהם בסעיף קטן ד, מכלל דאם מתענה בכל עשרת-ימי-תשובה, הבן גוגלי וכו', אין צריך קבלה והשלמה. ומסתברא לכאורה דהוא הדין לענין תענית בה"ב שאחר פסח וסוכות, דאם רגיל להתענות בהם, שוב אין צריך קבלה והשלמה, והיחיד מתפלל 'עננו' כעשרת-ימי-תשובה. אכן לכאורה קשה לפי זה דהמרדכי סותר את עצמו, דהלא דין זה דסעיף ב לענין עשרת-ימי-תשובה הוא דינו של המרדכי בשם אבי העזרי, והוא בעצמו כתב שם תיכף אחר זה דיוצא ידי קבלה אף אם קיבל זמן הרבה קודם מנחה, וראיה ממה ששי"ץ מברך בשבת מי שיקבל עליו להתענות בה"ב, והרי בזמנם היו נוהגים כמעט כל הקהל להתענות בה"ב, כמו שכתב בה"ב בריש סימן תקסו, ולפי דברינו אין צריך כלל קבלה: ואפשר דהוא מייזי שלא ששכנע וצופת, שני נוהגין שם רוב הקהל להתענות, ודוחק. ועוד אפשר לומר, דלענין תענית בה"ב אף במקום שרגילין צריך קבלה, דכן קבוע המנהג מתחלה שכל אחד יקבל, ולשון המברך שאומר 'הוא יברך מי שיקבל עליו' וכו'. ובזמננו שאין העולם רגילין להתענות בה"ב מסתברא ודאי דצריך קבלה בפירוש, או על-כ"פ-נים שינעה אמן על השי"ץ המברך, כמו שכתבו הפוסקים בסימן תקסו. והנה אם קיבל בפירוש, בוודאי חייב להשלים

מתפלל עננו בתענית שאינו משלים, מרויח ספק-ברכה לרוב פוסקים, ואע"ג דאין לזה ברכה בפ"ע ביחיד אלא כוללה בש"מ, מ"מ לשון 'ענו' תעניתנו' אינו הגון דסתם תענית הוא יום שלם, והדולג ב' תיבות אלו 'צום תעניתנו' יפה עושה, עכ"ל: (ג) עשרת. וה"ה מ' יום קודם י"כ או

משנה ברורה

ברבותא. טעמם, דסבירא להו דמה שאמר הגמרא 'כל תענית שלא שקעה עליו חמה אינו תענית', והיינו אף לענין 'עננו', הוא רק אם קיבל עליו להתענות יום שלם ולא השלים דאינו תענית, אז אינו מתפלל 'עננו', אבל אם קיבל עליו רק עד מנחה, דהוא לצעורי בעלמא, הוי תענית לענין זה שמתפלל 'עננו' בתוך תפלתו אף שאינו משלים, אכן רוב הפוסקים חולקים על זה, ועל-כן שריע רמ"א דלא נסמון עליהם רק לענין יחיד דאמרנה ב'שומע תפלה' ויחתום 'כי אתה שומע וכו'', ולא יאמר "ברוך אתה ה' העונה בעת צרה". ועיין בט"ז שמצדד דאפילו בזה ידלג תיבות 'צום תעניתנו', דלא ליחזי כדובר שקרים כיון דאינו תענית, ובספר בגדיישע פוסק דאינו צריך לדלג כיון שהוא מתענה עד אחר חצות, דאז אכילתו הוא כזורק אבן לחמת, לא מיחזי כשיקרא, עיין שם, וכן מצדד בספר מחצית-השקל, עיין שם: (ח) אבל שליח-צבור וכו'. היינו בתפלת חזרת השי"ץ דמוסיף ברכה מיוחדת על זה בין 'גואל' ל'רופא', אבל בתפלת הלחש גם הוא יאמר 'עננו' קודם כ' אתה שומע'. ועיין בביאור הלכה: ב' שאין רגילות לקבלם בתפלה. שמקובלים (1) ועומדים מכה מנהגם, וגם התענית הוא רק לצעורי בעלמא משום תשובה שיתכפרו עוונותיו. (פ) ולפי זה, אותן הנוהגין להתענות לעולם יום א' של סליחות וערב-ראש-השנה אין צריכין קבלה והשלמה כיון שמקובלים מכה מנהגם: (י) עד שיצא מבית-הכנסת. ערבית, ואפילו התפללו מבעוד יום, דהיינו מפלגה-המנחה ולמעלה, דהוא י"א שעות פחות רביע, ותפלת ערבית אין מעכב לזה, אלא כיון שהגיע הזמן הזה די, ובלבד שיתפלל מנחה תחלה [מ"א]. ועיין במחצית-השקל בסימן תקפא שכתב דעכשיו רבים נוהגים שלא להתענות כי אם עד זמן מנחה גדולה, ומתפללים תחלה מנחה, וכן כתב בפרי"מגדים, ועל-כ"פ-נים נראה, דבאדם חלוש בוודאי יכול לסמוך להקל להתענות רק עד זמן מנחה גדולה ולהתפלל מנחה ותפלת 'עננו' ולאכול:

(אם לא שהתנה שלא להשלים, וכמו שכתב המגן אברהם בסעיף קטן ב), ואם רק ענה אמן, אף דחשוב כקבלה לענין 'עננו', מכל מקום צריך עיין אם חייב להשלים כיון שאינו קבלה גמורה, כמו שכתב המגן אברהם בסימן תקסו. וספק זה שייך גם לענין 'עננו', דאם נאמר שחייב להשלים, אם לא השלים אין יכול לומר 'עננו'. ומכל מקום לענין יחיד ב'שומע תפלה' נראה דיכול לומר 'עננו' אף אם לא השלים כיון ששנה אמת של ערב-ראש-חודש, כיון שאין מנהג קבוע לזה כי אם למקצת אנשים, כמו שכתב המגן אברהם בסימן תיז, מסתברא ודאי קבלה מבעוד יום, ואם-כן צריך להשלים, אם לא שהתנה בפירוש שלא להשלים. ולענין תענית של ערב ראש-השנה עיין לקמן בסימן תקפא בהג"ה: * כיון שאין רגילות וכו'. דאם קיבל בסתם צריך אחר-כך להתענות תענית שלם [הגרי"א וכ"כ הפמ"ג]: * עד שיצא מבית-הכנסת. עיין במגן אברהם דהכוונה עד פלג-המנחה. ולדינא יש לעיין בזה הרבה, דהא מקור דין זה הוא משום דאמרין דהאי תעניתא הוא רק לצעורי בעלמא משום תשובה, ודומיא דמאי

שער הציון

(1) מגן אברהם בשם תרומת-הדשן, וטעם השני הוא גם-כן שם: (ב) מגן אברהם. ועיין שם שכתב שהעולם נוהגים להשלים, ואפשר דמי שלא ירצה להשלים צריכין תרת נרר (היינו אם היה מורגל עד כה להשלים), ואפשר דאין צריכין כי הוא נרר בטעות, עיין שם. וההייארים לא הנתיק סוף דבריו כמה שכתב שהעולם נוהגין להשלים. ופשוט משום דבזמנו לא היה המנהג כן, ולפי הניא גם בזמננו לא המנהג להשלים:

הלכות תענית סימן תקסב

ד צינתו לעיל בסיון
רמט ה'גז' זה צינתו
ש ו' סימור דשמואל
ש

הגה *והיחיד מתפלל 'עננו' (הגהות אשרי ומדכי פ"ק דתענית), (יא) וכן חתן יתפלל 'עננו' קודם שיכנס לחופה (יב) ואז יוכל לשחות מכוס של ברכה (תה"ד סימן קנו). אבל מי שמתענה מי"ז בחמוז עד תשעה באב, צריך (ה) (יג) להשלים (יד) אף-על-גב דאינו צריך קבלה, וכן מי שאינו מתענה כל עשרת-ימי-תשובה (טו) רק מתענה יום או יומים, בעי קבלה והשלמה (תה"ד סימן קמו). ונראה לי דרוקא בסתם, אבל אם (ו) (טז) התנה שלא להשלים, הרשות בידו, דלא עזיף משאר תענית: ג' יחיד (יז) שקיבל עליו תענית סתם בערב-שבת, צריך להתענות עד צאת הכוכבים, (יח) אם לא שפירש בשעת קבלת התענית עד שישלימו הצבור תפלתם (יט) ועיין לעיל סימן (ו) (רמט): ד' התענית חלום צריך להתענות עד צאת הכוכבים, (כ) ואפילו בערב-שבת (ועיין לעיל סימן רמט סעיף ד): ה' יכל תענית (כא) שקבל עליו היחיד (כב) מבעוד יום אינו תענית. הגה להתפלל 'עננו', ולא לענין

באר היטב

המתענים מ' יום לפני יו"כ דא"צ להשלים דהא מתענין ג"כ מפני תשובה: (י) התנה, פ"י בשעת קבלת התענית, וכמנהגים כתב: המחמיר להשלים בעשרת-ימי-תשובה ט"ב: (י) ורמ"ט. וע"ש לענין יאר-צייט

משנה ברורה

(יא) וכן חתן וכו'. רמתענה גס-כן (ט) רק לצעורי משום תשובה לכפר עוונותיו, ואין רגילות לקבלו במנחה שלפניו: (יב) ואז יוכל לשחות וכו'. היינו גס-כן (י) אף שלא התנה בתחלה שלא להשלים, אפילו הכי יוכל לשחות, וכנ"ל; ומה שכתב 'ואז היינו (יב) דלא ישתה קודם מנחה, דאז לא יוכל לומר 'עננו'. ומכל מקום טוב יותר שיתנה החתן בפירוש שלא להשלים [אחרונים]: (יג) להשלים. הטעם, (יז) שמתענין על העבר על החורבן ולא אמרינן לצעורי קמכוין, מה שאין כן בעשרת-ימי-תשובה דמתענין על העתיד שיקרע גזר-דינים, אמרינן דלא קבלו אלא לצעורי. זהו טעם המתענין ארבעים יום לפני יום-התקפורים דאין צריכין להשלים, דהא הם מתענים גס-כן מפני התשובה: (יד) אף-על-גב דאינו צריך קבלה. דמקובל ועומד (יג) מפני שרגיל בזה בכל שנה: (טו) רק מתענה יום או יומים. מיירי במי (יד) שאינו נוהג להתענות כל שנה, ואם-כן צריך לקבל התענית, לכן צריך להשלים, אבל מי שמתענה כל שנה, אפילו רק קבע יום אחד לזה אין צריך קבלה והשלמה, ומכל-שכן מי שמתנה בשעת קבלה שבודאי אין צריך השלמה: (טז) התנה. בשעת (טו) קבלת תענית. ואפשר דהוא הדין (טו) אם התנה מקודם, אמרינן דקבלה שקיבל אחר-כך אדעתא דתנאה קמא הוי: ג' (יז) שקיבל עליו תענית סתם וכו'. היינו (יז) שלא פירש כעת הקבלה את כוונתו, אמרינן דסתמא היה כוונתו כמו בשאר ימות החול, ודינו הוא עד צאת-הכוכבים כל זמן שלא פירש: (יח) אם לא וכו' עד שישלימו הצבור תפלתם. והוא הדין דמהני (יט) כשמתנה שיתענה רק עד זמן מנחה גדולה, ומיקרי תענית ויכול להתפלל 'עננו':

(יט) ועיין לעיל סימן רמט. היינו מה שהכריע שם בהג"ה לדינא. ועיין שם מה שכתבתי שם במשנה ברורה וביאור הלכה: ד' (כ) ואפילו בערב-שבת. דהא מתענין עבורו אף בשבת: ה' (כא) שלא קבלו עליו היחיד וכו'. לאפוקי תענית-צבור דאינו צריך קבלה, כמבואר בסעיף יב: (כב) מבעוד יום אינו תענית להתפלל 'עננו'. משמע אף-על-פי שקבלו אחר-כך

שער הציון

(ט) הגר"א: (י) אחרונים: (יא) הגר"א: (יב) תרומת-הדשן: (יג) לבוש. וקשה, מי עזיף זה מבה"ב דהוי רגילין בהם כלל-ישראל, כמו שכתב ה"י בסיון תקטו ונבאלו ג' שבוטות הוא רק אחד מג' אלקין. ואפילו הכי בעי קבלה או לפחות בעניית אמן כשאומו השי"ן מי שביקר בשבת שקחים בה"ב, ועיין בביאור הלכה, ודוחק: (יד) מגן-אברהם ושא" (טו) מגן-אברהם: (טז) פרי-מגדים, וגם המגן-אברהם גופא אפשר דאינו מועט רק אם התנה למחר בבוקר בשעה שמתחיל להתענות דאינו כלום: (יז) משמע מהגר"א בביאוריה ופשוטו. ומגן-אברהם כתב 'תענית סתם מחמת דוד', וכתב מחצית-השקל דאחי לאפוקי אם היה תענית-חלום או תענית-צבור, בזה לא מהני מה שפירש עד שישלימו הצבור תפלתם [ועיין בסיון רמט בביאור הלכה מה שכתבתי שם דמבית-יוסף משמע באופן אחר], והפרי-מגדים פירש דאחי לאפוקי אם קבלת תעניתו בערב-שבת היה מחמת שהוא איסטניס, ודאי דעתו היה רק עד שיצא מבית-הכנסת. ועיין שם עוד דמסתפק אם היה חיוב עליו קבלת תענית בנדר מומן רב [לא בגדר איסור אכילה על יום אחד, דבזה בוודאי צריך יום שלם, אלא רוצה לומר קבלת תענית] וקיבל עתה עליו בערב-שבת, אם יצא בזה שפירש עד שיצא מבית-הכנסת, ואני סתמתי שם דבדאי לא יצא, עיין שם, וכן מסתבא בפשיטות: (יט) מגן-אברהם לעיל בסעיף-קטן ב, וכן כתבו שארי אחרונים:

הלכות תענית סימן תקסב

פא באר הגולה

אם חייב תענית סתם ומתענה כך (כג) לא יצא ידי נדרו (מרדכי והגהות מיימוני פ"א). (כד) מיהו, יש אומרים דמתפלל 'עננו' (מרדכי בשם ר"י), וכן נראה לי לנהוג (כה) בתענית (ס) [נ] יחיד. ולכולי עלמא המתענה תענית חלום (כו) מתפלל 'עננו' אף-על-פי שלא קבלו עליו מאתמול: ו' *אימתו מקבלו, (כז) בתפלת המנחה אומר (כח) ב'ישומע תפלה' או 'אחר שסיים תפלתו קודם שיעקור רגליו: (כט) 'הריני בתענית יחיד מחר. יהי רצון שתהא תפלתי ביום תעניתי מקובלת'. ואם לא הוציא בפיו, [*] (ל) אם הרהר בלבו שהוא מקבל תענית למחר (לא) 'הוי (ט) קבלה, *יהוא שיהרהר רק

ב"ש: (ח) יחיד. וכתב ט"ז: כבר כתבנו לענין תענית שלא שקעה עליו חמה שלא לומר ב' תיבות 'צום תעניתו', הוא הדין כאן שאם שלא קיבל התענית, כי ב' דברים אלו שוין הן הדיינו הקבלת התענית והשלמת התענית: (ט) קבלה. וחייב להתענות, ומכל מקום דוקא כשקיבל בלבו להשלים, ואם התנה עד איזה שעה יתענה יאכל קודם שיפלה, שאינו רשאי לדחות תפלה בצבור אפילו אם ירצה לשמוע קדושה ויכריז בבה"כ, ולהתפלל ביחידות אינו נכון, ואם יוכל להפסיק אחר תפלת ערבית שמתפללים במעו"י יש שהות לאכול ולהפסיק במעו"י ש"ו, ולכן גבי חתן ולשמן לכתחלה יש לו להתפלל בצבור, ע"ש: [*] אם הרהר וכו'. ועיין ב"ר דלא מנהי הרהור רק בשעת תפלת מנחה ולא קודם לכן או אח"כ בלילה, ובני שבת וכן הכהן טימן כא שהאר"י בענין זה

שערי תשובה

ט. ועיין סימן רלה בש"ת ס"ק א"ש בזה: [ט] יחיד. עבה"ט. וכתב במד"ק שגם בתפלת מנחה של שבת יכול לקבלו, אך התחילה לא יאמר, רק יאמר הני בתענית נדבה למחר, וכתב במד"ב שהוא פשוט וכן המנהג. ועיין ביד-אליהו סימן ו, מי שמתענה בכל יום ופעמים רוצה להתענות איזה הפסקות ורוצה להפסיק מבע"י ולאכול באותו יום שמתענה מקודם, אז אם אתמול קיבל תענית סתם הרי צריך להתפלל בלילה, ואם התנה עד איזה שעה יתענה יאכל קודם שיפלה, שאינו רשאי לדחות תפלה בצבור אפילו אם ירצה לשמוע קדושה ויכריז בבה"כ, ולהתפלל ביחידות אינו נכון, ואם יוכל להפסיק אחר תפלת ערבית שמתפללים במעו"י יש שהות לאכול ולהפסיק במעו"י ש"ו, ולכן גבי חתן ולשמן לכתחלה יש לו להתפלל בצבור, ע"ש: [*] אם הרהר וכו'. ועיין ב"ר דלא מנהי הרהור רק בשעת תפלת מנחה ולא קודם לכן או אח"כ בלילה, ובני שבת וכן הכהן טימן כא שהאר"י בענין זה

באר היטב

בלילה לא מנהי, והא דמבואר לקמן בסעיף י ברעה קמייתא דמהני הקבלה לענין תענית שעות להתפלל 'עננו', הכא כיון (יט) שהתחיל להתענות לשם חובה ואחר-כך קבלו, לא הוי קבלה כלל [מ"א בסקט"ו]. ואפילו השלימו עד צאת-הכוכבים גם-כן אינו חשוב תענית, שנאמר "קדשו צום", משמע דבעינן הזמנה מקודם [רי"ף]: (כג) לא יצא ידי נדרו. ומכל מקום אם התחיל להתענות ביום זה, צריך לשלם נדרו כמה שקיבל עתה אף שלא קבלו מבעוד יום, וגם הוי כפרת עוון, דלא גרע ממי שמצטער עצמו מברשו ויין, וכדלקמן בסעיף יא, (כ) כן כתבו הפרי-מגדים והגר"א בביתא דברי הרמ"א. וביד-אפרים וכן בשו"ת-ילקוט מפסקי' על זה, דכיון דהוא סבר לצאת בזה ידי נדרו שנדר מכבר, אם-כ"ן היה הקבלה בטעות ויכול לחזור בו ולאכול בו ביום: (כד) מיהו, יש אומרים דמתפלל 'עננו'. טעמם, דמה שאמרו בגמרא: כל תענית וכו' אינו תענית, היינו רק לענין שלא יצא ידי נדרו שחייב מקודם, אבל שם תענית עליו ויכול להתפלל 'עננו' (כא) ואפילו לא קבלו כלל: (כה) בתענית יחיד. משום דיחיד אומר 'עננו' ב'ישומע תפלה' ואינו קובע ברכה לעצמו, וכנ"ל בסעיף א בהג"ה. (כז) ומיהו, אפשר דדוקא בחדא ריעותא, הדיינו שלא קבלו

משנה ברורה

לומר דוקא יחיד, וכהכרעתו לעיל בסעיף א [הגר"א]: * אימתו מקבלו, בתפלת המנחה. הנה מלשון רש"י משמע הטעם דבעינן שיהא הקבלה סמוך לזמן התענית. ולפי זה אם התפלל מנחה בתחלת זמן מנחה קטנה הדינו ט' שעות ומחצה, יכול לכאורה לתחלה להתמין לאחר קבלתו בזמן מאוחר סמוך לשקיעת החמה שיהיה יותר סמוך לזמן התענית, אבל מדברי הפוסקים לא משמע כן, דקבעוהו בתפלת המנחה דוקא כרי שיקשב בתפלה שיתקבל תעניתו, עיין באשכנז ובחידושי הר"א על תענית. ובאמת יש לכוין לזה גם דעת רש"י שכתב דיבור המתחיל 'בתפלת המנחה': כסופה תוספות ריצי ותחננים. וביורה מוכח כן בהדיא בחידושי ריטב"א שכתב דקבעוהו לקבלה זו בתפלה, דומיא דמאי דאמרין לענין קידושא ואבדלתא דמתחלה קבעוהו בתפלה, עיין שם. ומכל מקום יש לומר דכל זה לתחלה, אבל בדיעבד מהני כמו שהסכימו בה"ח והמגן-אברהם דכל זמן שהוא יום יכול לקבל עליו התענית. ואכן בעיקר הדין מסתפא טובא, עד אימתו יכול לקבל עליו בדיעבד, והנה לפי מה שכתבנו בפוסקים דצריך שיהיה הקבלה סמוך לזמן התענית, וידוע דכל התעניתים, לבד מתשעה באב ותענית-צבור, אינן השמשות שלהן כנסתו מותר, דעדיין אין חיוב תענית עליו, ואפילו יחיד שקיבל על עצמו להתענות לילה יום, כמבואר בתענית-אברהם בסימן הטימן, אם-כ"ן אפילו היתה הקבלה אחר שקיעה גם-כן שפיר דמי, ובפרט דלדעת רבי יוסי עדיין יום הוא, ואולי נכון לסמוך עליו בזה, וצריך עיון: * והוא

מבוער יום אבל השלימו עד הערב, אבל אם גם אין דעתו להשלימו, אפשר דאינו חשוב תענית גם לענין 'עננו' (כג) ונכון שבאופן זה ידלג תיבות 'צום תעניתו' ויאמר: עננו ה' עוננו ביום זה כי בצרה גדולה אנהנו וכו': (כו) מתפלל 'עננו' אף-על-פי וכו'. ובהו לכולי עלמא יכול (כז) לומר בו שפיר 'עוננו תעניתנו' אף-על-פי שלא קבלו מאתמול כלל, כיון דמשמיה רמו עליה, הוי במקום קבלה מעצמו: ו' (כז) בתפלת המנחה. דבעינן שיהא הקבלה (כט) סמוך לזמן התחלת התענית. ונראה דלכתחלה יותר טוב (כפ) שיהיה במנחה קטנה דהוא בתשע שעות ומחצה ולא קודם, ובידיעבד (כפ) מהני אפילו במנחה גדולה. וכתבו האחרונים, שבדיעבד אם לא קיבל בתפלת המנחה יכול לקבלו אחר-כך כל זמן שהוא יום: (כה) ב'ישומע תפלה'. דמותר לשאול צרכיו ב'ישומע תפלה, (כס) וכיון ששסיים 'יהי רצון וגו'' כדלקמיה, לא הוי הפסק, דהוא בכלל שאילת צרכיו: (כט) הריני בתענית יחיד. אתי לאפוקי, דלא נטעי' שהוא מקבל עליו להתענות כחומר תענית-צבור, ומכל מקום בדיעבד אף אם אמר בסתמא 'הריני בתענית מחר', גם-כ"ן דינו כתענית יחיד [ב"י]: (ל) אם הרהר בלבו שהוא מקבל וכו'. ודוקא שרהר בלשון זה שהוא מקבל, (לט) אבל מה שבדעתו להתענות לא מקרי קבלה ויכול לחזור, (ל) אכן אם התחיל להתענות (לא) אסור לאכול בלא התרה: (לא) הוי קבלה. דאף-על-גב דלענין שבועה ונדר, כשאסור איזה דבר על עצמו, לא מהני עד

שער הציון

(יט) דהתענית מקרי משחשיכה אף-על-פי שמתור לאכול בלילה, כמבואר בפוסקים: (כ) לבאר דברי המגן-אברהם, וכן כתב המחצית-השקל: (כא) מגן-אברהם, וכן מוכח מהגר"א. וטעמם, לא גרע מתענית-חלום שאין בו קבלה כלל ואפילו בתפלת 'עננו'. אחר-כך מצאתי בב"ח שגם הוא כתב דכן מוכח מהמרדכי בשם ר"י, אך דעתו דלדינא אין לסמוך עליו בזה רק כשקיבלו על-כ"פ ויכול לקבלו, אבל לא בשלם קבלו כלל, אכן בחי"א העניתי לדינא דלא כוותיה: (כב) חיי-אדם. ודעת הפרי-מגדים שאף בזה יכול לומר 'עננו': (כג) אף שאם היה בלא השלמה לבד, העתקנו לעיל דברי האחרונים החולקין על הט"ז בזה, אכן בזה יש תרתי ריעותות, נכון לנהוג כן: (כד) ש"ו: (כט) רש"י: (ל) כפירוש רבינו גרשם מאור גולה: (לא) כן משמע מפרש רש"י דכתב שא"ת לאפוקי תפלת יוצר, משמע דמנחה אפילו גרולה שפיר דמי, וגם לדעת הראב"יה וסיעתו מהני אפילו קודם לזה, ויש לסמוך עלייהו על-כ"פ-נים בזה: (כב) הגר"א: (כט) מגן-אברהם והגר"א לעיל בסימן תקנ"ג: (ל) כן מוכח מהה שחביא המגן-אברהם מירדה-דעת סימן רי"ד, וכן כתב החיי-אדם. ועיין במחצית-השקל, ולכאורה לדבריו אין להמגן-אברהם מקור לדבריו: (לא) ואם לא חזר בו והתחיל להתענות, צריך עיון, דאפשר דמהני מה שהיה בדעתו לחשוב

הלכות תענית סימן תקסב

(לב) בשעת תפלה (י) המנחה: הגה (לג) וטוב יותר לקבלו אחר (יא) תפלה מבשעת תפלה (לד) כדי שלא להפסיק תפלתו (המגיד והגמ"י כל-בו וכו''): ז' ליקבל עליו תענית בתפלת המנחה, אף-על-פי שהוא אוכל ושותה בלילה, (לה) לא הפסיד כלום, מוכן אם קיבל עליו להתענות שלשה או ארבעה ימים או יותר זה אחר זה, (לו) להתענות בימים ויאכל בלילות, אף-על-פי שהוא אוכל כל הלילה, לא הפסיד כלום, דהוי קבלה לכולם אף-על-פי שלא קיבל כל אחד ואחד במנחה שלפניו: הגה ואם קיבל להתענות שני ימים רצופין, מותר לאכול בלילה שביניהם, אם לא פירש בהדיא אף על הלילה (מרדכי פ"ק דתענית), (יז) (לז) ואז מתפלל כל יום במנחה 'ענגו' (פסקי מהרא"י סימן קח): ח' אם קיבל עליו בתפלת המנחה שלש או ארבע תעניות ולא רצופין זה אחר זה, כגון שקיבל עליו להתענות שני וחמישי ושני וכיוצא בזה, ישי מי שמסתפק (מח) אם סגי בקבלה אחת לכולם או אם צריך קבלה לכל אחד ואחד: (לט) מהו, נהגו העם לקבלה אחת וסני בהכי, וכן דעת מקצת רבותא (מרדכי והגמ"י): ט' סקיבל עליו להתענות למחר והתענה, ובבליה שלאחר התענית נמלך להתענות, (מ) אף-על-פי שלן בתעניתו, שלא אכל בלילה והתענה כל היום השני, (מא) אינו תענית, מפני (מב) שלא קבלו עליו (יג) מבעוד יום: י' מתענה אדם

ל מיטרא דרב הונא שם
ל גירסת ר"מ שם
נ טור כ"ש הרא"ש
ס מיטרא דרב הונא י"א
ובגירסת סמ"ע ל
הרא"ש שם ע"ש
בגמרא ועברה דה"ל

באר היטב

מ"א: (יז) ואז. לשון יוא"י אינו מרוקדק, דהא בין אכל בינתיים ובין לא אכל מתפלל בכל יום ענגו, ואפשר דלרבותא אמר דאפילו אז שמתענה גם בלילה הוי כל יום בפ"ע לענין ענגו, ט"ו. ועמ"א: (יג) מבע"י. משמע אע"פ שקבלו אח"כ בלילה לא מהני, והיינו דאין עולה לו

התענות, אבל אם היה רק בדעתו להתענות לא מקרי קבלה, בית חדש, מגן אברהם: (י) המנחה. והב"ח כתב דשרי לקבלו כל-זמן שהוא יום, וכ"כ המ"א, אבל קודם מנחה לא מהני, ט"ז, ע"ש: (יא) תפלה. ומ"מ גם בשעת התפלה כשמגיע לש"ת יהרהר בלבו שמקבל התענית, בית,

משנה ברורה

ענגו במנחה: ח' (לח) אם סגי בקבלה אחת לכולם. מפני שקבלן בבת-אחת: (לט) מיהו, נהגו העם וכו'. והוא מה שמברכין בשבת שלאחר פסח וסוכות מי שקיבל עליו להתענות שני וחמישי ושני, והעם עונין אמן, (ל) והוא הקבלה ואין צריך לקבלו עוד במנחה שלפניו, ומכל מקום אם רוצה אחר-כך שלא להתענות הרשות בידו כיון שלא הוציא בפיו. אכן לפי מה שכתבנו לקמן בסמ"ע תקסג דיש מחמירין שאפילו בהרהור בלבד הוי קבלה, צריך ליהור לדבריהם אם בעת שענה אמן היה בלבו להתענות, שלא לחזור מזה: ט' אף-על-פי שלן בתעניתו וכו'. אשמעין בזה, (מ) דלא נימא דכ"י האי גוונא הוי כיומא אריכתא ויצא בקבלתו הראשונה: (מא) אינו תענית. לא לענין לצאת ידי גדרו (לנ) ולא לענין להתפלל 'ענגו': (מב) שלא קבלו עליו מבעוד יום. משמע, אף-על-פי שקבלו אחר-כך בלילה לא מהני. ועיי' במגן-אברהם שדעתו, דדוקא אם קבלו אחר התחיל להתענות לשם תענית, דהקבלה צריך להיות מקודם התחלת התענית, על עזרת תענית שעות והן בתענית יום שלם, אבל אם קיבל על עצמו קבלה קודם שמתענה להתענות, אף דלא יצא ידי גדרו בזה, דלא נקרא תענית שלם כיון שלא קבלו מבעוד יום, מכל מקום על-כ"ל-פנים תענית שעות הוי כיון שקיבל קודם התחלת תעניתו, ומתפלל למחר 'ענגו' לדעה קמיתא שבסעיף י'. (מ) ויש מאחרונים שחולקין וסוברין, דהיכא שדעתו להתענות יום שלם אין עליו שם תענית שעות,

שיצוא בשפתיו, (נ) אבל תענית דמי גנדר של צדקה דמהני כשגמר בלבו לזה. וט"ז כתב, דכיון דעל-ידי התענית נתמעט חלבו ודמו, חשוב כקרוב, ובקרובן כתיב "כל גיב לב עולות": (לב) בשעת תפלת המנחה. ולא קודם, דלא עדיף הרהור מהוצאה בפה, דלא מהני אי הוציא בפיו קודם תפלת המנחה להתענות למחר. ופירש דניים אלו עיין לקמן בסמ"ע תקסג: (לג) וטוב יותר וכו'. קאי אריש הסעיף שכתב: אומר ב'שומע תפלה' או אחר וכו', ועל זה קאמר דטוב יותר לקבלו אחר תפלה, דהיינו (לג) קודם 'יהיו לרצון', או אחר-כך קודם שיעקור רגליו: (לד) כדי שלא להפסיק. דעצם הקבלה שאומר 'הריני בתענית' (לד) אינו שייך לתפלה. והאחרונים כתבו, דטוב שגם ב'שומע תפלה' יהרהר שמקבל עליו התענית למחר: ז' (לה) לא הפסיד כלום. דלא נחשב זה להפסק, משום דעצם חיוב התענית אינו אלא לכל היום, אם לא במקום שהחמירו בפירוש גם ללילה, כגון לתשעה באב או להמבוארים לקמן בסמ"ע תקעה סעיף ג': (לו) להתענות בימים ויאכל בלילות. אין הכוונה שפירש שיאכל בלילות, אלא שמסתמא הוא, אם-כן מותר, כדלקמיה: (לז) ואז מתפלל. טעות-טופר הוא, (לס) וצריך לומר ויאפילו הכי מתפלל, ורוצה לומר, דאף שמתענה גם בלילה, אין לומר דהוי כיומא אריכתא ולא יתפלל 'ענגו' אלא במנחה של יום שני, אלא כל יום הוא תענית בפני עצמו לענין 'ענגו', (לנ) ואפילו מתענה ששה ימים רצופים, נמי מתפלל כל יום

שער הציון

תענית על-ידי קבלה: (לג) פוסקים: (לג) ריטב"א בחידושי: (לד) אחרונים: (לה) הגר"א, וכן הסכימו לדינא ה"ט"ז ומגן-אברהם וכן משמע בדרכי-משה הארוך: (לו) מגן-אברהם: (לו) לברש וש"א בסמ"ע תקסג. וכתב שם הפרי-מגרים: ודלא כנוהגין שבשעה שהשי"ן מברך מי שבידו למי שקיבל בה"ב דאין שום אחד כמעט עונה אמן, דהא אין מחוייב להתענות על-ידי זה, ואם רוצה להחמיר יתנה בלב שלא להתענות, ולמה לא יענה אמן אחר מי שבידו, עד כאן לשונו. ואפילו לדעת המחמירין שכתבנו בפנים יכול גם-כן לענות אמן, אך שלא יכיון בענייתו אמן לקבל התענית, אלא שהקודש-ברוך-הוא יברך למי שקיבל עליו בה"ב: (למ) עיין בר"ן: (לנ) כן משמע בר"י. ולכאורה אז השנה גדולה על המגן-אברהם דמשמע לכאורה מיהו דמפריש השולחן-ערוך דכותנתו הוא רק לענין לצאת ידי גדרו ולא לענין להתפלל 'ענגו', ובאמת זה אינו כדמוכח מרי"ף, וגם הדלא המחבר מעתיק דינא דגמרא לענין לן בתעניתו, ובגמרא הוחרב בהריא דאינו מתפלל 'ענגו', וכמו שהקשה עליו הבית-מאיר, אכן באמת ניחא הכל, המגן-אברהם אינו מעתיק לנו רק את עצם הדין, אבל גם הוא מודה דכונת השולחן-ערוך שכתב אינו תענית, גם לענין תפלת 'ענגו', ומה דהוזכר 'מבעוד יום' אתי למעט היכי דהקבלה יתנה בלילה אחר התחיל להתענות לשם תענית, דאז אינו קבלה כלל אף לענין להתפלל 'ענגו': (מ) בגרי-ישע, וכן מצדד קצת בהמ"א, ואף דבר"א שם בעלמא המגן-אברהם שכתב בשעת הרמב"ן, אכן הוא נשאר בקושיא על הרמב"ן, ולדברי הבגרי-ישע מיושב קושייתו, וכתב שיש לכרין כן גם דברי ה"ט"ז, עיין שם:

הלכות תענית סימן תקסב תקסג תקסד

אם לא אעשה מצוה פלונית אשב בתענית, וכן אם אמר (ג) 'אם יצילני ה' מצרה' (ג) או 'אם יצליח דרכי', לא הוי אסמכתא:

תקסג דין מי שהרהר בלבו להתענות, ובו סעיף אחד:

א ^א צינתו לעיל סעיף ו ^א ^א מי שהרהר בלבו (ב) שלא בשעת תפלת המנחה להתענות למחר, לא הוי קבלה, ולא עדיף (ה) מהוציא בפיו להתענות למחר (ג) דלא הוי קבלת תענית כיון שלא קבלו בתפלת המנחה:

תקסד דין ליל שלפני התענית, ובו סעיף אחד:

א ^א כל תענית שאוכלים בו בלילה, בין צבור בין יחיד, הרי זה (ה) אוכל ושותה עד שיעלה עמוד-השחר; (א) והוא שלא ישן (ב) ^א (שנת (ג) קבע) (טור), (ג) אבל אם ישן (שנת (ד) קבע), אינו חוזר ואוכל ולא שותה (ד) אלא-אם-כן יתנה לאכול או לשתות: הגה ויש אומרים (ז) בדשתייה אין צריך תנאי, (ה) דמסתמא דעתו של אדם לשתיה לאחר השינה (ו) והוי כאלו (ה) התנה (טור ומרדכי והג"מ והג"א):

א ברייתא תענית י"ב וכו' כי כלישנא בתרא דרבא שם, טור בשם אבוי הרא"ש ושאר פוסקים (* (פירוש), אלא היה מתנגם או ישן בתוך סעודתו, בית יוסף 2 ירושלמי שם, וכן הסמכת וזכ הפוסקים

באר היטב

סעודתו, כ"י. וט"ז פסק כהר"ף דאם ישן בתוך הסעודה מותר עד שיגמור, וישן אח"כ שנת קבע, ע"ש: (ז) בדשתייה. כ"י כתב אפילו כל המשקים מותרים, והכליבו כתב דוקא מים: (ה) התנה. ונהוגין להתנות אפילו לשתיה, ונכון הוא, אחרונים. וכתב המ"א: ונ"ל דהכל לפי מה שהוא אדם, אם רגיל לשתות בלילה מותר לשתות בלא תנאי, וע"י סימן

משנה ברורה

(מט) לזרז עצמו לדבר-מצוה, וגומר דעתו ולא הוי אסמכתא: (ג) ^א אם יצילני ה' מצרה. דמקרא מלא הוא (ג) גבי יעקב ויודר יעקב נדר אם יהיה אלהים עמדי ושמרני הזה בידי וגו': (ג) או אם יצליח דרכי. גם זה (ג) מקרא דיעקב ונתן לי לחם לאכול וגו', ומשום (ג) דבזכות שהצליח גמר ומקני, לכך חייל הגדר:

א (א) מי שהרהר בלבו. רוצה לומר, אפילו גמר בדעתו וקיבל במחשבתו להתענות למחר: (ב) שלא בשעת תפלת המנחה. אלא קודם לזה, דאלו אחר שהתפלל, משמע (ה) מאחרונים דמהני הקבלה כדיעבד כל-זמן שהוא יום, בין בהוצאה בפה (ג) ובין בהרהור: (ג) דלא הוי קבלת תענית. משמע מלשון זה דאין צריך להתענות כלל כיון שלא קבלו בתפלת המנחה, (ג) אבל האחרונים הסכימו דמחוייב להתענות על-כל-פנים מדין נדר [ואפילו רק גמר בדעתו וקיבל במחשבתו להתענות, גם-כן (ז) יש מחמירין, דהרהור כדבור דמין], אכן לענין תפלת 'עננו' משמע דלא יכול לומר. והנה כל זה לענין השליח-צבור לומר 'עננו' בין 'גואלי לרופא' ובחתימה כנהוג, אבל ליחיד לומר 'עננו' כ'שומע תפלה', כבר הכריע רמ"א לעיל בסעיף ה דיחיד יכול לומר אפילו לא קבלו כלל, וכל-ישכן בענינו שקבלו שלא בתפלת המנחה, דלהרבה פוסקים חשוב זה קבלה גמורה, על-כל-פנים לענין יחיד (ה) בוודאי יש לו לומר 'עננו':

א והוא שלא ישן וכו'. היינו, אפילו (ג) אלא גמר סעודתו מכבר ורוצה קודם אור היום לתחור ולאכול, רשאי: (ב) שנת קבע. אבל (ג) מתנגם, דהיינו גם לאם נים חזר ולא תיר, לא חשיב שינה: (ג) אבל אם ישן שנת קבע. אפילו שלא על מטנו. והנה המחבר סתם דבריו, משמע דסבירא ליה אפילו ישן בתוך הסעודה גם-כן שוב אסור לאכול ולגמור סעודתו כשניעור משנתו, וכמו שמסיק בבית-יוסף, אבל כמה אחרונים (א) הסכימו דאם ישן בתוך הסעודה מותר לגמרה אחר-כך כיון דמתחלה היה דעתו לאכול עוד, ומכל מקום המחמיר על עצמו בזה (ז) קדוש יאמר לו: (ד) אלא-אם-כן התנה וכו'. קודם השינה, ואז מותר (ה) אפילו גמר סעודתו קודם השינה וגם ישן אחר-כך שנת קבע, דעדיין לא קיבל עליו התענית: (ה) דמסתמא דעתו וכו'. דרך האדם (ו) להיות צמא אחר שנתו: (ו) והוי כאלו התנה. כתבו האחרונים (ו) דלכתחלה ראוי להחמיר ולהתנות אף לשתיה, כדעת המחבר, אכן אם (ה) רגיל לשתות אחר השינה אין צריך להתנות:

שער הציון

(מט) הגר"א: (ג) רבינו ירוחם: (ג) הגר"א: (ג) גם זה שם: (ג) מגן-אברהם: (ג) מגן-אברהם וחי"אדם: (ג) כן משמע מגן-אברהם בסימן תקסב סעיף-קטן יא וכן כתב החי"אדם: (ג) מגן-אברהם וט"ז ומאמר-מרדכי: (ז) חי"אדם, וחשש לדעת רבינו יעקב ודעתי דלא הוי קודם לזה מהני ולדעת רבינו תם דהרהור כדבור דמי, וכן כתב האלהי רבה, עיין שם שמפקפק על דברי הט"ז בסימן תקסב סעיף-קטן ח, ודלא כמגן-אברהם דסבירא ליה דבהרהור אין להחמיר בזה משמע דהוי תיר ספיקא, שמה אין הלכה כרבינו תם ושמה אין הלכה כרבינו"ה: (ה) ובוה נראה לי פשוט דאין לרלל תיבת 'צום תענית' אפילו לדעת הט"ז לעיל בסימן תקסב: (ה) בית-יוסף ושאר פוסקים: (ג) ט"ז והגר"א ומאמר-מרדכי, ולאפוקי במאר הגולה שמפרש דאחי לאפוקי אם ישן בתוך הסעודה, דזה אינו, ולדעת המחבר שינה מועלת בכל גווני כדאיחא בבית-יוסף: (א) ב"ח וט"ז ואליה רבה בשם ר"א"ו וקרבן-נתנאל וכפירוש הרא"ש, ור"ן כדעת הר"ף, וכן מוכח מהריטב"א בחידושי, עיין שם. ומוכח עוד שם, דאפילו אם השינה לא היה בתוך הסעודה הלא קודם אכילה (כמו שמצוי שאדם ישן בתחלת הלילה ואחר-כך קם לאכול), מכל מקום מותר לאכול אחר-כך, כיון שזרובו לאכול לא סילק על-ידי השינה מאכילה: (ז) ב"ח: (ה) פוסקים: (ו) טור: (ו) אליה רבה, דבדיעבד אין להחמיר בזה, וכן משמע מהגר"א דמדמד כהי"אומרים: (ה) מגן-אברהם ואליה רבה וש"א:

הלכות תענית סימן תקסה

תקסה דין תפלת 'עננו', וכו' ו' סעיפים :

א 'איחיד (א) אומר 'עננו' ב'שומע תפלה', בין יחיד שקיבל עליו תענית (ב) *בין יחיד המתפלל עם הצבור בתענית-צבור, 'וכן שליח-צבור שמסדר תפלתו בלחש כיחיד דמי וב'שומע תפלה': הגה ואומרו קודם 'כי אתה שומע' וכו', (ג) ולא יחתום ב'עונה בעת צרה', אלא כשמגיע ל'בעת על צרה וצוקה' יסיים 'כי אתה שומע תפלת' וכו' (ב"י בשם תוספות). ולא ישנה ממשבע הברכה, אפילו כשמתענה יחיד (ד) יאמר 'עננו (ה) בצום (ו) תעניתנו' וכו' (רש"ב א"ת סימן כה): **ב** 'אם שכח מלומר 'עננו', אין מחזירין אותו (ו) (ועיין לעיל סימן רצד סעיף ד וה); **ו**אם נזכר קודם שעקר רגליו, 'אומרו בלא התימה (ז) (לאחר (ח) תפלת): **ג** יש אומרים שאין היחיד אומר 'עננו' כי אם (א) במנחה, (ח) שמה יאחזנו בולמוס ונמצא שקרן בתפלתו, אבל שליח-צבור אומרו 'גם בתפלת (ז) שחרית *כשהוא מתפלל בקול רם, *שאי אפשר שלא יתענו קצת מהקהל. "ובארבע צומות גם היחיד אומר (ט) בכל תפלותיו, ואפילו יאחזנו בולמוס ויאכל שייך שפיר למימר 'עננו ביום צום התענית הזה', כיון שתקנו חכמים להתענות בו: הגה ונהגו בכל הצומות שלא אמרו (י) כי אם במנחה, מלבד שליח-צבור שאומרו שחרית כשמתפלל בקול רם: **ד** 'טוב לומר בתחנונים שאחר תפלת המנחה לאחר 'אלהי נצור' וכו' "רבוץ כל העולמים, גלוי וידוע לפניך שבזמן שביחיד-המקדש קיים אדם חוטא ומקריב קרבן ואין מקריבים ממנו אלא חלבו ודמו וכו'": ה' אין היחיד רשאי לומר שלש-עשרה מדות 'דין תפלה ובקשת רחמים, (יא) דדבר שבקדושה הם, אבל אם בא

באר היטב

א מפורא דרב יצחק ורב ששת תענית י"ג ב הרא"ש שם ג כ"ב ד ברייתא שבת כ"ד ה תורה לדעתו ו' שם כ"ב הגאונים ז כפירוש הבית-יוסף דברי הגאונים ושכן נראה מדברי הסו"ט והרוקח המדברי בפיק כ רשבת ח כ"ב ט טור מהא דבכרית י"ז י' שם בשם רב נתן כ כ"ב א' בתשובה

תקפא סעיף ב בהג"ה, וכן כתב הרדב"ו סימן רמז:

לאחר, יורד לפני התיבה ומתפלל בקול רם לצבור ואז יאמר עננו כיון שאינו חוזר ומתפלל בלחש, שכנה"ג, ע"ש. ועסי' תקס"ו ס"ה: (ב) תפלתו. נ"ל ד"ל דוק לאחר תפלתו רשאי לומר אבל אם נזכר קודם שהתחיל רצה לא לומר דהוי הפסק תפלה, מ"א, ע"ש; (א) במנחה. כתב המ"א: ונ"ל דאפילו מתפלל מנחה גדולה יאמר עננו דאפילו יאחזנו בולמוס לא יהיה שקרן בתפלתו דע"כ"ש התענה עד צות, ע"ש. וכתב ט"ו: ונראה דאם רוצה להתפלל בשחרית עננו ולדלג ביום צום תעניתנו כבימים בידו, דאז אין חשש שמא ימצא שקרן, וכן ראוי לעשות, ע"ש: (ד) שחרית. ע"י סימן תקנו כתבתי בשם הט"ו שכן

(ה) תעניתנו. והקשה הט"ו דהיאך יאמר צום תעניתנו דהוא שקר, שאין הרכיב מתענים היום, ע"כ י"ל עננו ביום צום תענית, וכ"כ הב"ח. והמ"א בשם הרשב"א י"א אלא אפילו יחיד המתענה רשאי לומר תעניתנו ולא מיהו כשיקרא ד"א"א שלא אחד בסוף העולם שמתענה היום, ע"ש. והיד"א אהרן הסכים עם הב"ח וט"ו. מי שמתענה תענית יחיד והיה ש"צ והתפלל, בחזרה לא יאמר עננו בש"ת, דכשהצבור אינו מתענין אין יאמר עננו בחזרת תפלה, אבל כשכא לבהכ"נ ומצא שהתפללו הצבור בלחש והוא צריך לעבור לפני התיבה

משנה ברורה

א (א) אומר 'עננו' ב'שומע תפלה'. רוצה לומר, שאינו קובע ברכה לעצמו בין 'גואל' ל'רופא' כמו שליח-צבור אלא כוללה ב'שומע תפלה', וכדלקמיה בהג"ה: (ב) בין יחיד המתפלל עם הצבור. דרק לשליח-צבור קבעו ברכה לעצמו בין 'גואל' ל'רופא' ולא ליחידים: (ג) ולא יחתום וכו'. ואפילו שליח-צבור אם שכח לומר 'עננו' בין 'גואל' ל'רופא', שאומר ב'שומע תפלה', גם-כן (ה) לא יחתום שם בברכה בפני עצמה, אלא יסיים 'כי אתה שומע' כיחיד: (ד) יאמר עננו וכו'. דלעולם לישתתף אינש בהדי צבורא: (ה) בצום תעניתנו. ולא מחזי כשיקרא מה שאמר בלשון רבים, דאי אפשר שלא יהיה אחד בסוף העולם שמתענה היום [מ"א]. ויש מאחרונים (ב) שמצדדים לומר 'ביום צום תענית'

ביאור הלכה

לתקן לקבל גם מקודם, דהוי קבלה גמורה לאידך פוסקים הנ"ל: * בין יחיד המתפלל עם הצבור. ואפילו אם הוא מתפלל עם השי"ץ בשהו גם-כן לא יאמר ברכת 'עננו' עמו, ורק ב'שומע תפלה' כשאר יחידים. כתב החיי"אדם: יחיד שאינו מתענה ומתפלל עם הצבור יאמר ב'שומע תפלה' 'עננו' ויאמר 'ביום תענית צבור זה' [א"י בשם הב"ח], עד כאן לשונו, ובמאמר-מדרכי השי"ע על זה, עיין שם, ודבריו נכונים, דיחיד שאינו מתענה אין לומר 'עננו' בשום פנים: * כשהוא מתפלל בקול רם. אבל בתפלת לחש שלו לא יאמר 'עננו' ב'שומע תפלה', דהוא כשאר יחידים: * שאי אפשר שלא יתענו קצת מוקפת. עיין לקמן בסימן תקסו סעיף ג דבענין דוקא עשרה מעצת, אלא דכאן מיירי שיש עשרה שדעתם להתענות, ורק מחששא שמא לא יוכלו אחרי-כך להתענות, בזה אמרינן כיון דעל-כל-פנים ישאר מעט אף לבסוף, לא מיהו כשיקרא, אבל אם יודע שבשעת תפלה אין שם עשרה

(ג) או 'ביום צום התענית', (ד) והעולם שנהגו כרמ"א, וכן העתיק בדרך-החיים: **ב** (ו) ועיין לעיל סימן רצד סעיף ד וה'. דשם מוכח בסעיף ד (ה) דתיכף כשיסיים ברכת 'שומע תפלה' אין לו לחזור אף-על-פי שלא פתח בברכה שלאחריה, רק אחר תפלתו יכללה ב'אלהי נצור', כדלקמיה, וגם הסעיף ה דשם שייך לכאן: (ז) לאחר תפלתו. קודם (ו) יהיו לרצון: **ג** (ח) שמה יאחזנו בולמוס. שיהיה צריך לאכול כדי להשיב נפשו. ועיין בט"ז שכתב, דאם רוצה להתפלל בשחרית 'עננו' ולדלג חיכות 'ביום צום תעניתנו' הרשות בידו, דאז אין חשש שמא ימצא שקרן: (ט) בכל תפלותיו. ואפילו (ו) בתפלת ערבית שקודם התענית, דעצם התענית (ח) מתחיל מבערב: (י) כי אם במנחה. ואפילו מתפלל מנחה גדולה יאמר 'עננו', דאפילו אם יאחזנו בולמוס לא יהיה שקרן בתפלתו, דעל-כל-פנים התענה עד צות [אחרונים]: ה' (יא) דדבר שבקדושה

שער הציון

(ב) שולחן-שלמה: (ג) ב"ח וט"ו וכדעת האגודה: (ג) כן כתב בנהר-שלום דהרוצה לעשות כדברי האגודה יאמר כן כדי שלא יהיה תפלתו בלשון יחיד: (ד) עיין בדרכי-משה: (ה) מגן-אברהם, ואפילו לא אמר אלא השם בלבד [אחרונים]: (ו) היינו לכתחלה, וכדיעבד יכול לומר אף אחר יהיו לרצון כיון שלא עקר רגליו עיניו: (ז) הגר"א בשם גמרא ותוספתא: (ח) דאף שבג' צומות רשאי לאכול בלילה ולא הצריכהו להפסיק מבערב, מכל מקום שם תענית מתחיל מבערב, שאם ישו שוב אינו רשאי לאכול [הגר"א בשם הר"ן]:

הלכות תענית סימן תקסה תקסו

לאמרם (יב) דרך (ס) קריאה בעלמא, אומרם: הגה (יג) וכן אין ליחיד לומר סליחות או (י) זיעבור' (מהרי"ל בשם א"י): ו' להמתענה (י) (יד) ומפרסם עצמו לאחרים להשתבח שהוא מתענה, הוא נענש על כך:

ל תשב"ץ סימן קה
מהירושלמי פרק קמא
דחגיגה

תקסו דיני תענית צבור, ובו ח' סעיפים:

א **התענית צבור אומר שליח צבור 'עננו' (א) בין 'גואל' ל'רופא' יחיותם 'ברוך אתה ה' (ב) העונה לעמו (ב) ישראל בעת צרה' (ואם שכת, עיין לעיל סוף סימן קיט סעיף ד). (ג) יוקורין 'ויחלי' בשחרית ובמנחה, (ד) בין שחל בשני ובחמישי בין שחל בשאר הימים: הגה [*] ומפטירין במנחה 'ירשו', ובשחרית אין מפטירין חוץ מתשעה באב, (ה) וקורים אפילו כשחל בערב שבת (מהרי"ל). *ואם מתענים בראש חודש, (ו) קורים שחרית פרשת ראש חודש ומנחה בליל תענית (ר"ן ספ"ק דתענית וכו') בשם רוקח: **ב** [*] כשהצבור גוזרים ועיין בשו"ת מ"ס רבי' וחמישי ושני שאחר הפסח ואחר החג שנוהגים באשכנז להתענות הצבור, 'נהגו הראשונים לומר שליח צבור 'עננו' בין 'גואל' ל'רופא' ולקרות 'ויחלי': הגה (י) מיהו, אם קבעו התענית בשני**

א משמעת הגמרא
תענית י"ג ב הרמב"ם
ב פרק ב מהלכות תענית
ג טור בשם רב שר
שלום ד טור

באר היטב

לאמרו אפילו הש"ץ בשחרית כת"ב מטעם דאיקרי מועד, ע"ש: (ס) קריאה. בניגון ובטעמים. כשאומר ויקרא בשם ה' יש להפסיק מעט בין שם לה'. אין לומר האדרת והאמונה בצבור כ"א ביה"כ. אין לומר קודם חצות לילה שום סליחה ולא י"ג מדות בשום פנים לעולם חוץ מביוה"כ, אחרונים, עמ"א: (י) ויעבור. כתב הב"ח דזה אינו אלא משום ויעבור, אבל סליחות ותחנונים בלא ויעבור אין איסור בדבר. אבל הט"ו כתב דאפילו סליחות בלא ויעבור אסור משום שמזכיר בסליחות וזכור לנו היום ברית שלש עשרה, וכן בהרבה סליחות שימצא שלש עשרה מדות אותם אין לאמרם אפילו בלא ויעבור, אבל אותם סליחות שאין נזכר בהם שלש עשרה מדות ודאי יחיד יכול לאמרם, ע"כ: (י) ומפרסם. ואפילו אם שואלין אותו אם הוא מתענה יאמר שאינו מתענה, אבל אם מפצירין בו לאכול ואינו יכול להתנצל בלא"ה יאמר שהוא מתענה, ט"ו ומ"א, ע"ש. ואם מתענה מפני תשובה יפרסם כדי שילמדו ממנו לשוב, הלק"ט סימן קמב:

שערי תשובה

[*] ומפטירין במנחה דירשו. ועיין בנ"ב מ"ח סימן קי כאם השלישי אינו בקי להפסיד והכהן והלווי יודעים יפטירו הם, שהרי קראו בתורה תחלה, ואם גם הם אינם יודעים יפטיר אחר בלי שום קריאה בתורה. ע"ש. וע"ש במ"ש בשערי אפרים שער ט סעיף ד: [*] כשהצבור גוזרים. ועיין בשו"ת מ"ס רבי' סימן מה באם המתענים ע"ה רוצים לקבוע ענו, ע"ש, ולעיל סימן תח מבואר משום ויעבור, אבל סליחות ותחנונים בלא ויעבור אין איסור בדבר. אבל הט"ו כתב דאפילו סליחות בלא ויעבור אסור משום שמזכיר בסליחות וזכור לנו היום ברית שלש עשרה, וכן בהרבה סליחות שימצא שלש עשרה מדות אותם אין לאמרם אפילו בלא ויעבור, אבל אותם סליחות שאין נזכר בהם שלש עשרה מדות ודאי יחיד יכול לאמרם, ע"כ: (י) ומפרסם. ואפילו אם שואלין אותו אם הוא מתענה יאמר שאינו מתענה, אבל אם מפצירין בו לאכול ואינו יכול להתנצל בלא"ה יאמר שהוא מתענה, ט"ו ומ"א, ע"ש. ואם מתענה מפני תשובה יפרסם כדי שילמדו ממנו לשוב, הלק"ט סימן קמב:

(ב) ישראל. כתב הט"ו: בסידורים שלנו יש חסרון הגי' כי תיבות 'לעמו ישראל', אבל נוסחת הרמב"ם כפ"ב מתפלה 'העונה בעת צרה', וכ"ה

משנה ברורה

הם. ואין נאמר בפחות מעשרה: (יב) דרך קריאה. בניגון וטעמים. אין לומר 'האדרת והאמונה' בצבור כי אם ביום הכפורים, (ט) הא יחיד יכול לומר 'האדרת' כל השנה. אין לומר קודם חצות לילה שום סליחות ולא י"ג מדות בשום פנים לעולם, חוץ מביום הכפורים [אחרונים]: (יג) וכן אין וכו' או 'יעבור'. אף די"ג מדות כבר כתבו המחבר, חזר ושנה הרמ"א בשם אור זרוע דאפילו סליחות לחוד גס"כ אין לומר ביחיד; אבל האחרונים תמחו על עיקר הדין, דלמה לא יאמר היחיד סליחות, דהוא תחנונים בעלמא? (י) והסכימו דסליחות בלא י"ג מדות יכול יחיד לומר: (יד) ומפרסם עצמו וכו'. משמע שאם שואלין אותו אם התענה (מתו' לומר האמת, כיון שאינו עושה להשתבח ולהתפאר, ומכל מקום נכון הוא שבכל גווני יאמר שאינו מתענה כדי שלא להחזיק טיבותא לנפשיה, אכן אם מפצירין בו לאכול ואינו יכול להתנצל בלאו הכי, יאמר שהוא מתענה [ט"ו ומ"א]. ופשוט דכל זה בסתם תענית שאדם מקבל על עצמו, אבל בתעניתים הקבועין והוא במקום שמקילין בו המון, מצוה לפרסם שמתענה כדי שילמדו ממנו, ולהיפך, אם הוא במקום שהעולם מתמירין על עצמם להתענות אף תענית בה"כ וכדומה והוא אין יכול להתענות מפני שהוא חלש, לא יאכל בפרהסיא בפני המון עם אלא בצנעא [פמ"ג]:

ביאור הלכה

שדעתם להתענות, אס"כן איננו שליח של צבור לענין תפלת תענית [מאמר מרדכי]:
* ואם מתענים בראש חודש. עיין לקמן סימן תקעב סעיף ב:
לומר קודם חצות לילה שום סליחות ולא י"ג מדות בשום פנים לעולם, חוץ מביום הכפורים [אחרונים]: (יג) וכן אין וכו' או 'יעבור'. אף די"ג מדות כבר כתבו המחבר, חזר ושנה הרמ"א בשם אור זרוע דאפילו סליחות לחוד גס"כ אין לומר ביחיד; אבל האחרונים תמחו על עיקר הדין, דלמה לא יאמר היחיד סליחות, דהוא תחנונים בעלמא? (י) והסכימו דסליחות בלא י"ג מדות יכול יחיד לומר: (יד) ומפרסם עצמו וכו'. משמע שאם שואלין אותו אם התענה (מתו' לומר האמת, כיון שאינו עושה להשתבח ולהתפאר, ומכל מקום נכון הוא שבכל גווני יאמר שאינו מתענה כדי שלא להחזיק טיבותא לנפשיה, אכן אם מפצירין בו לאכול ואינו יכול להתנצל בלאו הכי, יאמר שהוא מתענה [ט"ו ומ"א]. ופשוט דכל זה בסתם תענית שאדם מקבל על עצמו, אבל בתעניתים הקבועין והוא במקום שמקילין בו המון, מצוה לפרסם שמתענה כדי שילמדו ממנו, ולהיפך, אם הוא במקום שהעולם מתמירין על עצמם להתענות אף תענית בה"כ וכדומה והוא אין יכול להתענות מפני שהוא חלש, לא יאכל בפרהסיא בפני המון עם אלא בצנעא [פמ"ג]:

א (א) בין 'גואל' ל'רופא'. דכתיב 'ה' צורי וגואלי', (ב) וסמך ליה 'יענך ה' ביום צרה': (ב) העונה לעמו ישראל וכו'. ובסידורים שלנו איתא 'העונה בעת צרה', (ג) וכן העיקר: (ג) וקורין 'ויחלי' בשחרית ובמנחה. היינו בכל תענית צבור, אבל בתשעה באב קורין בשחרית 'כי תוליד בנים וגו'' ומפטירין בירמיה 'אסוף אסיפם', כדלעיל בסיומן תקנט סעיף ד בהג"ה, וכן במנחה דומה בקריאה לשאר תענית צבור. מה שהקהל אומרים 'שוב מחרון אפך' דרך בקשה וכן 'ה' אל רחום וחזן וגו'', הוקלה לתורה וכן החזן הקורא (ג) אין אומר אותן פסוקים עם הקהל, רק אחר כך כשיימונה הקהל, אז קורא החזן עם העולה בתורה. (ד) וראוי ליהדר שהשליח צבור ימתין עד שיסיימו כולם ואחר כך יתחיל לקרות, כדי שישמעו כולם מתורה: (ד) בין שחל בשני ובחמישי. עיין לקמן בסעיף ב בהג"ה, דבתעניתים שאין קבועין לכל, מנהגנו שאין דוחין פרשת השבוע בשחרית: (ה) וקורין. 'ויחלי' (ס) בשחרית ובמנחה, (ו) והוא הדין דאומר השליח צבור 'עננו' בין 'גואל' ל'רופא': (ו) קורין שחרית פרשת ראש חודש. וכדיעבד אם קרא 'ויחלי' (ו) נראה שאין מחזירין אותו, דיש לסמוך על הירושלמי דסובר דאף לכתחלה קורין 'ויחלי': ב (ז) מיהו, אם קבעו התענית וכו'. היינו אם הצבור גזרו תענית, ולאפוקי תעניתים

שער הציון

(ט) פרי מגדים בשל אברהם: (י) ב"ח ואליה רבה ושיורי כנסת הגדולה וכן משמע ממגן אברהם להקל, ודלא כטורייהו. והמגן אברהם מבאר דברי האור זרוע וכוונתו, שבמקום שנוהגין לומר סליחות בצבור באמצע תפלה, היחיד בתפלתו אין יכול לעשות כן משום הפסק; וכאזכורו הוא נכון בדברי האור זרוע, אכן לשון הרמ"א דקאמר יוכי' לא משמע כן, וצריך עיין [וגו"א]: (ב) בתיבויף בשם ארחות חיים: (ג) כן משמע ממגן אברהם וכן כתב הגו"א: (ג) אחרונים: (ד) פרי מגדים: (ה) לעיל בסיומן תקנ סעיף ג בהג"ה: (ו) שם בידי אפרים: (ז) עיין בביואר הגו"א שדעתו להלכה כהירושלמי, ועל כל פנים בדיעבד בודאי א' לחזור:

הלכות תענית סימן תקמו

וחמישי, (ח) אין דוחים פרשת השבוע בשחרית, (ט) אלא קורין כשחרית בפרשה ולערב קורין יוחל', (י) בלבד (י) שני וחמישי ושני שמתענין אחר הפסח וסוכות שקורין שחרית וערבית יוחל', והכי נהוג. 'ויש שתמהו עליהם והקשו עליהם, והרא"ש יישב קושיהם, הלכך למנהג הראשונים שומעין. ומיהו, היכא שגזורים תענית שלא לשום צורך 'אלא לשוב בתשובה, (יא) *ויש נוהגים לדונן כתענית צבור לענין 'עננו' בין 'גואל' ל'רופא' וקריאת יוחל', (יב) *ויש נוהגים לדונן (א) כתענית יחיד שאף שליח צבור אינו אומר 'עננו' אלא ב'שומע תפלה' ואין מוציאין ספר תורה: ג' אין שליח צבור אומר 'עננו' ברכה (יג) בפני עצמה (יד) אלא אם כן יש בבית הכנסת (ז) [ז] (טו) עשרה שמתענין, ואפילו אם יש בעיר עשרה שמתענין, כיון שאין בבית-

ה שם בשם אבי הגר
בשם אבי רבי יואל
ורבו רבי שמשון ו' שם
ז הרא"ש
ח שם במדברי הגהנות
מדברי י"ן, וכתב הבית
יוסף ונראה הנרא
ופשטי"ט ט טור, וכן
כתב רש"א כחשבה

באר היטב

דשפיר יכולים לקבוע, ע"ש: [ז] עשרה. עבה"ט. ועיין במח"ב בשם מהר"ם כן חכבי בתשובה כתי"י שאין זו אלא חשד שהקהל קבלו עליהם על כל צרה שליח, אבל ה"י צומות דמרבירי קבלה ניהו, אפילו אין שם מתענים רק ששה או שבעה והשאר אינם מתענים דאניסי שהם חולים, יכולים לקבוע ברכה עננו ולקרות יוחל אף שאין שם עשרה מתענים כבה"ט, ע"ש. ונראה דכ"פ שיש סתם שבעה בענין, ואם אין שם רק חמשה אין להם לומר עננו ולא יוציא סת"י כלל

במשנה פ"ב דתענית: (ב) באר היטב: לפי שתעניתם אלו קבעו כל ישראל בכל הארצות ומיעוט הם אותם שאינם מתענים, משא"כ בשאר גזירות תענית על מדינה מיוחדת אז אין דוחין פרשת שבוע מכת יוחל. ונ"ל שהתענית שגזרו מנהיגי שלש הארצות בצירוף הגאונים להתענות בכל כ' סיון יש לקרות יוחל אפילו כשחל ביום ב' או ה', שתענית זה הוא קבוע יותר מבה"כ דאחר פסח וסוכות, ט"ז, ו"כ"כ ל"ח: (א) כתענית יחיד. וער"ח נהגו שקורין יוחל במנחה ולא בשחרית, והוה כרי לפשר בין הדעות קורין במנחה דוקא דאו מרכיב קצת בסליחות. ועיין ט"ז ומ"א: (ז) עשרה. נ"ל דאם יש בהם א' שאינו משלים לא יאמרו עננו, מ"א. ומ"מ יאמר אותו בש"ת כיון שהוא ח"צ. ועיין סימן תיו:

וער"ח נהגו שקורין יוחל במנחה ולא בשחרית, והוה כרי לפשר בין הדעות קורין במנחה דוקא דאו מרכיב קצת בסליחות. ועיין ט"ז ומ"א: (ז) עשרה. נ"ל דאם יש בהם א' שאינו משלים לא יאמרו עננו, מ"א. ומ"מ יאמר אותו בש"ת כיון שהוא ח"צ. ועיין סימן תיו:

ביאור הלכה

* ויש נוהגים לדונן כתענית יחיד. כתב בשערי אפרים: כתענית מיתות הצדיקים נכון ד' באדר וכיוצא אף אם יש עשרה מתענין, וכן הבכורים המתענין בערב פסח אף אם יש שם עשרה, לא יקראו יוחל, ומכלשון הנהגים להתענות בשני וחמישי של כל השנה או בפרשת שובבי"ם, וכן מה שנהגין החבורות קדושות שכלל עיר לבחור לעצמם יום אחד לקבוע בו תענית ואומרים סליחות, אף על פי שעושין כן בכל

משנה ברורה

הכתובין, אפילו אם חלו בשני וחמישי דוחין פרשת השבוע וקורין יוחל' לכולי עלמא: (ח) אין דוחין פרשת השבוע. והוא תדיר, ואין חשוב תענית שלא נתפשט בכל ישראל לדחות פרשת השבוע. ועיין באליה רבה שהביא בשם מלבושי יוס' טוב שדעתו לדינא להורות כהטור וכדעת רב שר' שלום דדוחין פרשת השבוע וקורין יוחל', אלא דמכל מקום

כיון שנהגו כן אין לשנות מנהגו, ועיין בבית הגר"א שדעתו גם כן לדינא כהמלבושי יוס' טוב, ותמה על הרמ"א, עיין שם, אמנם כאליה רבה מצד החרוץ כהרמ"א, שאין נמצא באגודה בשם רבותיו, עיין שם. ומכל מקום בדיעבד אף התחילו לומר פרשת יוחל' אין לחזור, כן נראה לעניות דעתי: (ט) אלא קורין בשחרית בפרשה. ומכל מקום השליח צבור אומר (ס) 'עננו' בין 'גואל' ל'רופא' בשחרית ומנחה: (י) בלבד שני וחמישי ושני שמתענין אחר פסח וכו'. לפי שתעניתם אלו קבעו בכל הארצות ומיעוט הוא אותם שאין מתענים, מה שאין כן בשאר גזירות תענית על מדינה מיוחדת, אז אין דוחין פרשת השבוע מכת יוחל', והוא הדין תענית של כ' סיון גם כן יש לקרות יוחל' אף בשחרית אפילו כשחל ביום שני וחמישי, שתענית זה הוא קבוע ונתפשט יותר בישראל משני וחמישי דאחר פסח וסוכות [ט"ז ולי"ח]. ונראה לי, שהיום שהתענית של כ' סיון אינו קבוע כל כך, שמתענים בו רק יחידים, וכן תענית בה"ב שאחר פסח וסוכות, דינו כשאר תעניתם, ואין דוחין פרשת השבוע בשחרית ולערב קורין יוחל'. ואם חל כ' סיון בערב שבת, שנהגין שלא להשלים התענית רק עד שעה שיצא מבית הכנסת, (ט) צריך עיון לענין 'עננו' איך יעשה וגם לענין קריאת התורה בצבור במנחה: (יא) יש נוהגין לדונן כתענית צבור לענין 'עננו' וכו'. היינו השליח צבור יאמר 'עננו' בין 'גואל' ל'רופא' בשחרית ובמנחה וכן יוחל', ואם חל ביום שני וחמישי, לדעת הג"ה לעיל אין דוחין פרשת השבוע: (יב) ויש וכו'. ולפי זה, ערב ראש חודש שקורין יוס' כפורי קטן, שנהגו בפקצת מקומות להתענות, שהוא משום תשובה, לענין ברכת 'עננו' ולענין קריאת יוחל' (י) תלוי במנהג המקומות, (יב) ויש מקומות שנהגין לקרות בו יוחל' וכן לומר 'עננו' בין 'גואל' ל'רופא' בשחרית ומנחה משום דבמנחה מרכיב בסליחות ויודוים, (יג) ואין למחות ביד הנהגין כן די ש' להן על מה שסמכו, (יד) אכן במקום שאין מנהג אף לקרות יוחל' אף במנחה, וכן השליח צבור לא יאמר 'עננו' רק ב'שומע תפלה'. מנהג ליתן צדקה במנחה דתענית, דאגרא דתעניתא צדקתא, ויש נוהגין לשער מה שהיה אוכל ביום התענית ליתן לעניים בערב [א"ד], וכן נוהגין בקצת קהילות להכריז ליתן כופר נפש. ומכל מקום יראה לעשות כן שלא בחזרת הש"ץ התפלה, כי מבבלין וצריך לשמוע להש"ץ [פמ"ג]: ג' (יג) בפני עצמה. אבל יאמרנה ב'שומע תפלה: (יד) כשאר יחיד כיון שהוא תענית צבור: (יד) אלא אם כן יש בבית הכנסת וכו'. ולענין קריאת יוחל' כשחל התענית צבור בשני וחמישי, אף על פי שדוחין פרשת השבוע לית כאן ברכה לבטלה (דחקנת עזרא לקרות בשני וחמישי), אם כן די כשיש ששה בבית הכנסת קורין יוחל', מה שאין כן במנחה צריך עשרה בבית הכנסת, והוא הדין שחרית כשחל בראשון שלשישי רביעי ששי, צריך עשרה בבית הכנסת דוקא [א"ד ופמ"ג]. ויש אומרים שכתענית צבור (טו) של ארבעה צומות כיון דמדבריי קבלה הם, אפילו אין שם מתענים רק שבעה והשאר אינם מתענים, דאניסי שהם חולים, יכולים לקבוע ברכת 'עננו' ולקרות יוחל' [שע"ת, ע"ש]: (טו) עשרה שמתענים. ואם יש (טו) בהם אחד (יז) שאינו מולים,

שער הציון

(ס) כן משמע מאחרונים: (ט) פרי מגדים: (י) מגן אברהם ושא" (לא) ט"ז ושא"א, וכל זה כשמסלימן התענית עד הערב [פמ"ג]: (יג) ט"ז: (יב) מגן אברהם ושא"א: (יד) כן משמע מביאור הגר"א וכן משמע בתשובת הרשב"א סימן פ', ולא כפרי מגדים שמתפקצת בזה: (טו) והאליה רבה ופרי מגדים הג"ל על כרחין ולא סבירא להו הכי, דהא הם לא קאי אסתם תענית צבור דבהו לא היו דוחין פרשת השבוע כי אם על ד' צומות, וכן מחי' אדם משמע ולא סבירא ליה כן: (טו) מגן אברהם ושא"א: (יז) והוא הדין אחד שלא קיבל עליו מבעוד יום את התענית [פמ"ג], ואינו קאי אר' תעניתם דבהו לא צריך קבלה:

הלכות תענית סימן תקסו

י טור בשם ר"י מהא
עבודת-גילולים ח'
כ שם, וכתב הבית
יוסף קטמא, דלא אמרו
לוסיף אלא קצת
ברכות ולא להאריך
ל שם בשם רב נתן
מ מהרי"ם שבושם טו
נ טור בשם מרדכי מהא
דאהן תודו, הרהוק
המורכב בשם פירוש
ריח ט צינתו לעיל
סימן קכט

הכנסת עשרה שמתענים לא: ד' נוהגים להרבות סליחות (טז) בברכת (ז) 'סלח לנו'. יישי שאין נוהגים לומר סליחות עד אחר סיום י"ח ברכות, וכן הנהיגו הקדמונים בארץ-ישראל, (יז) והוא המנהג הנכון: ה' לתענית-צבור, שליח-צבור שאינו מתענה (י) (יח) לא יתפלל: ו' מ"ש מי שאומר (יט) שאין עומד לקרות בתורה בתענית-צבור (כ) מי שלא (י) התענה. ואם הכהן אינו מתענה (כא) (כב) יצא הכהן מבית-הכנסת, ועומד לקרות בתורה ישראל המתענה: ז' לתענית-צבור (כג) יעמדו שנים אצל שליח-צבור, (ט) מזה אחד ומזה אחד, שיאמרו עמו סליחות: ח' כל תענית-צבור יש בו נשיאות כפים במנחה חוץ מביום-הכפורים. הגה (כג) ובגלילות האלו אין נוהגין בנשיאות כפים רק במוסף של יום-טוב, וכבר נתבאר בהלכות נשיאות כפים (מרדכי דתענית והג"מ פ"א):

שערי תשובה

באר היטב

(ה) סלח. ואם שכח לומר עד שגמר ברכת סלח, יאמר הסליחות אחר תפלת ייח, מ"א. ויכולים לומר הסליחות אפילו אף עשרה שמתענים. ועי' סימן תצב מ"ש. ודוק סליחות ויודיים, אבל למצן אמתך וענינו וא"מ אין לומר אלא לאחר התפלה, אחרונים: (ו) לא יתפלל. נ"ל דאם אירע שעבר לפני התיבה יאמר בש"ת ענינו כיום צום התענית הזה, וה"ה אם אין ש"צ אחר מוטב שיתפלל מי שאינו מתענה משיחבטלו לשמוע קריש וקדושה, מ"א: (ז) התענה. נ"ל דבשחרית מותר לעלות אע"פ שדוחין ויעלה דליכא איסורא בזה אלא מנהגא בעלמא, אבל ה"ט"ו כתב דאפילו אין שם מי שיוכל לברך או שאין דאם אחר אפ"ה לא יקרא מי שאינו מתענה, ואפילו קראוהו כבר לא יעלה דהוי ברכה לבטלה, ע"ש, וכ"כ הב"י סימן קלה, ע"ש. והמ"א כתב דליכא איסור אם עולה, ע"ש. ובס' בני-חיים פסק דלא מביעיא אם קראוהו ויעלה אלא אפילו לכתחלה יכולים לקרותו ולעלות, ועיין בתשובת אמונת-שמואל סימן מו, ועיל סימן קלה. ודע, דמחלוקת זה שייך נמי בבן א"י שבא לח"ל אם יכול לעלות בתורה ב"ט שני של גליות, ועיין בדבר-שמואל סימן שכד ובהל"ק"ט: (ח) יצא. כדי שלא יאמרו שהוא פגום, ומ"מ אם הוא בבהכ"נ אין לחוש, דליכא פגם, שהכל יודעים שיש בני-אדם שאין רגילים להתענות, ב"י סימן קלה. ואם יש כהן אחר בבהכ"נ פשיטא שיכנס לבהכ"נ וישמע קריש, ואם חושש שיקראוהו לעלות יאמר לחזן שלא יקראוהו, מ"א: (ט) מזה. ועכשיו שכולן אומרים סליחות עם השי"ן א"צ להעמיד אצלו, מ"א, ע"ש:

כיון שאין כאן רוב מתענים, וגם ביש ששה צ"ע לפענ"ז ואפשר דרובא רמינרי בעינן כמ"ש לעיל סימן קצו לענין זימון בעשרה, עיין שם:

ביאור הלכה

משנה ברורה

לא יאמר ברכת 'עננו': ד' (טז) בברכת 'סלח לנו'. מיהו, אל רחום שמך' וכיוצא בו שאינו מענין סליחת עוון לא יאמרו עד אחר התפלה. ואם שכח לומר הסליחות עד שגמר ברכת 'סלח לנו', יאמר הסליחות אחר תפלת שמונה-עשרה [מ"א]: (יז) והוא המנהג הנכון. וכן הסכימו האחרונים:

שנה בקביעות אין להם לקרות ויח'ל, עד כאן לשונו. ובכמה מקומות נוהגין שקורין ויח'ל ב"טו כסלו שהוא קביעות תענית לחברה קדישא, ויש סעד לדבריהם מפרי-מגדים ענין-קט"ה במשבות-זהב שמצדד בכעין זה לענין שובב"ם ח"ת, אכן אם חל ביום ב' וז' אין דוחין בשחרית פרשת השבוע, עיין שם:

ה' (יח) לא יתפלל. ואם אירע שעבר לפני התיבה, (יח) יאמר ב'ישומע תפלה' 'עננו ביום צום התענית הזה', והוא הדין אם אין שליח-צבור אחר, מוטב שיחפול מי שאינו מתענה ממה שיתבטלו לשמוע קריש וקדושה ויברכו: ז' (יט) שאין עומד לקרות וכו'. עיין במגן-אברהם דדוקא במנחה, אבל בשחרית מותר לעלות, אף-על-פי שדוחין פרשת השבוע וקורין ויח'ל, מכל מקום על-כ"ל-פנים הלא קוראין בתורה בלא התענית, אלא-אם-כן התענית באמצע שבוע. (כ) ויש מאחרונים שמפקפקין עליו בזה, ומכל מקום בדיעבד אם קראוהו לכולי עלמא יעלה: (כ) מי שלא התענה. או (כא) שאין בדעתו להשלים התענית: (כא) יצא הכהן. כדי שלא יאמרו שהוא פגום. ומכל מקום אם הוא בבית-הכנסת ואינו רוצה לצאת אין לחוש, דליכא פגם, שהכל יודעים שיש בני-אדם שאין רגילים להתענות. (כב) אכן זהו לענין תענית בה"ב וכי האי גוונא, אבל בתעניות הכתובים, שהכל מתענים לבד מי שהוא חולה, איכא פגמא אם לא יצא, ועל-כן (כג) יזהר לצאת. וכל זה כשאין כהן אחר בבית-הכנסת, אבל אם יש כהן אחר פשיטא שאין צריך לצאת, ואם חושש שיקראוהו לעלות יאמר לחזן שלא יקראוהו. ודע, דבדיעבד אם קראוהו (כד) במנחה למי שאינו מתענה, יש דעות בין הפוסקים אם יעלה [דיש מחמירים (כה) בזה, דהוי חשש ברכה לבטלה, דלא תקנו קריאה זו אלא בשביל המתענים: (כו) והפוסקים שמקילין בזה, טעמם, דהברכה הוא מפני כבוד הצבור], ועל-כן צריך לזהר מאד שלא להיות בבית-הכנסת כדי שלא יקראוהו. ובדיעבד אם קראוהו והוא איש תלמיד-חכם, ומחמת איזה אונס אירע שלא התענה בתענית-צבור, וצר לו לומר להם שלא התענה כדי שלא יהיה חילול השם בדבר, נראה שיוכל לסמוך בשעת הדחק על המקילין ויעלה: ז' (כב) יעמדו שנים. היכל פגום כעצמם סליחות עם השליח-צבור: מזה אחד וגו'. וכתבו האחרונים שעכשיו אין נוהגין בזה, משום שהכל אומרים כעצמם סליחות עם השליח-צבור: ח' (כג) ובגלילות האלו אין נושאין וכו'. ומכל מקום נפקא-מינה מכל זה לענין אמירת 'אלקינו ואלהי אבותינו ברכינו: בברכה המשולשת' וכו', דבמקום דיש מיינא נשיאת כפים אומרים 'אלקינו ואלהי אבותינו ברכינו' וכו'. ועיין לעיל בסימן קכט סעיף א ובמשנה ברורה, שם מבואר כל פרטי דינים אלו וטעמיהן:

שער הציצין

(י"ט) מגן-אברהם ואלהי רבה וחיי-אדם, דלא כ"טו. והנה בחיי-אדם כתב דטעות-אברהם הוא במגן-אברהם מה שכתב ב'ישומע תפלה', אלא דבשעת הדחק נוכל לסמוך על הטור דיכול לומר 'עננו', אבל האמת כמחצית-השקל דהמגן-אברהם עשה הכרעה בזה, וכן משמע באלהי רבה ופרי-מגדים: (י"ט) מגן-אברהם ושי"א, דלא כ"טו. באמת אתמא, דלו יהי הדין שאינו יכול לומר 'עננו' כלא אפילו ב'ישומע תפלה', מכל מקום זה דוחף משלא יתפלל כלל דיבטלו לשמוע קריש וקדושה ויברכו: (כ) עיין באלהי רבה ובמאמר-מרדכי: (כא) סידור דרך-החיים: (כב) חיי-אדם בסימן לא: (כג) ודעת החיי-אדם שם דבזה צריך לקרותו לכתחלה אם לא יצא: (כד) והוא הדין בשחרית אם חל התענית-צבור א' ג' ד' ו': (כה) ה"טו' ואלהי רבה ודרך-החיים ושי"א: (כו) הבי"ח ומגן-אברהם וחיי-אדם ושולחן-שלמה:

הלכות תענית סימן תקסו

תקסז טעימה ורחיצת הפה שמותר בתענית, וכו' ג' סעיפים :

א *השרוי בתענית (א) יכול (ב) לטעום כדי (א) (ב) רביעית, (ג) יוכלבד שיפלוט, (ד) *גיבויים הכפורים ובתשעה באב אסור : הגה ויש מחמירין (ה) בכל תענית צבור, (ו) והכי נוהגין (ז) (ח) ו'הג"מ פ"א ות"ה סימן קנח) : ב' י"ש אומרים שלא התירו רביעית בפעם אחת אלא (א) (ב) מעט מעט, (ח) ה"י אומרים שאפילו בפעם אחת יכול לטעום (ט) עד כדי (ז) רביעית, אם יודע בעצמו שיכול להעמיד עצמו שלא יבלע כלום : ג' מי (ה) שדרכו לרחוץ פיו בשחרית, (י) בתענית צבור לא כשר (ו) (יא) למעבד הכי, אבל בתענית יחיד שרי כיון שפולט, (י) (יב) ואפילו יש במים שרוחץ יותר מרביעית : הגה ומותר ללעוס עצי (כ) [ט] קנמון ושאר בשמים ועץ מתוק ללחלח גרונו ולפלוט, (יג) מלבד ביום הכפורים דאסור (מדרכי תענית והג"מ פ"א) :

א כע"א ונפסגא וברייתא ברכות י"ד ב תוספות ודא"ש בשם ר"ח ג' רא"ש פסוק קמא דתענית בשם הר"י ברליוני ד הגהות מימוני בפסק א דהורקת ה' ורש"י א' ותרומת הדין

שערי תשובה

באר היטב

[ט] קנמון. עב"ט. ולענין שחיית טיטוין כבר כתבתי לעיל סימן תקנט לענין ת"כ, ועיין בברי"י כאן בשם מ"ה שפשוט היהיר בכל תענית לבר בת"כ מפני האבל :

(ב) לטעום. אם יש בו מלח או תבלין, רש"י : (ג) רביעית. היינו ביצה ומחצה, ב"י : (א) מעט. וכל היום כולו מצטרף לרביעית, ויותר מכאן אסור, ע"י סימן תריב, מ"א : (ז) רביעית. ומותר לטעום כמה פעמים כל פעם רביעית, רשב"א, מ"א : (ה) שדרכו. מהר"ל היה נוהג לרחוץ לעולם אך כופף צוארו שלא יזכור המים לגרון, חוץ מיהו"כ דאסור : (י) למעבד. ודוקא ביותר מרביעית, מ"א, ע"ש : (י) ואפילו. ודוקא מים וכן חומץ, אבל שאר משקין אסור ביותר מרביעית, מ"א, ע"ש. עיין דב"ש סימן צו להתיר ליקח תרופה מרה בתענית : (ב) קנמון. ומ"א אסור בכל ת"צ ככל בשמים זולת פלפלין, ע"ש. כתב האגודה בפ"ח דיומא : מותר לבלוע הרוק ביהו"כ, וב"ח בסימן תריב אסור, ול"נ דמותר ברוק כיון שאין כוונתו כלל לאכילה, מ"א, וכ"כ בספר חסידים. השכנה"ג אסור שחיית הטיטוין בין ב"ט בין בתענית, אבל בתשובת דרכי-נועם סימן ט כתב להתיר בשניהם, אלא דבת"כ ראוי למנוע מלשתוחו, ובשאר תענית ראוי ליהרר מלשתוחו בתוך בשווקים וברחובות, ע"ש, וע"י סימן תקיד ס"ק א ובסימן תקא ס"ק לט מ"ש. אם נפל דיו בספר יכול ללחוך אותו בלשונו בתענית, ס"ח :

ביאור הלכה

משנה ברורה

* וביום הכפורים ותשעה באב. הלכה כתבנו במשנה ברורה, משום דאינהו לא קבלתו תלוי ולא שייך לומר בהו דוק מאכילה ושתייה קביל עליה ולא מהנאה [נשהו טעם היתר הטעימה, כמבואר בש"ס], ושנוי להמחבר יום הכפורים ותשעה באב משארי תעניות צבור הכתובים אף דהם נמי אין צריכין קבלה, משום דאינהו אין חיובן גדול כל"כ וברצון תלוי, כל זה מבואר מדרבי הרב בית-יוסף בשם הריב"ש. ובאשכול ראיתי שהעתיק את דברי הר"י אברצולוני שממנו נובע הדין לאסור הטעימה ביום הכפורים ותשעה באב, דהטעם, דקיימא לן אסור להושיט ידו למים באלו וכל הנאה אסורה, עד כאן לשונו, וכונתו : כמו לענין רחיצה, לאו רחיצה ממש אסור אלא אפילו הושיט יד למים, הוא הדין לענין אכילה, לאו אכילה ממש דוקא אלא הוא הדין כל הנאה של אכילה, ולטעם זה פשוט דוקא ביום הכפורים ותשעה באב אסור, אכן

א (א) יכול לטעום. אם יש בו מלח או תבלין, דלא קביל עליה שלא יהנה אלא שלא יאכל וישתה, וזה לא מקרי אכילה ושתייה, (ב) ואפשר דאפילו כוונתו להנאת עצמו שרי כיון שאינו בולע. כתב הט"ז דינא שדולחן-ערון הוא דוקא לענין תענית, אבל מי שמודר מאיזה מאכל, לאו אפילו לטועמו ולפלוט, דשם הנאה קביל עליה : (ב) רביעית. הלוג, והיינו ביצה ומחצה : (ג) ויכלבד שיפלוט. דאי לאו הכי חשיב שתייה (ג) ואפילו משהו אסור : (ד) וביום הכפורים ובתשעה באב אסור. דאי אפשר לומר שלא קיבל עליה, דלאו בקבלתו תליא, (ג) ואפילו בפחות מרביעית אסור : (ה) בכל תענית צבור. היינו (ז) ארבעה תעניות

הכתובים, דבהם נמי אין צריך קבלה : (ו) והכי נוהגין. ובמקום סעודת מצוה שמבשלין ביום לצורך הלילה, יש לסמוך אדעה ראשונה להתיר בשארי תעניתים לטעום התבשיל מעט-מעט אם יש בו מלח ותבלין ולפלוט [ח"א] : ב' (ז) מעט מעט. וטעימה זו (ה) בחיך ולרקקו מיד, שלא תעבור מן החיך ולהלאה. וכל היום כולו מצטרף לרביעית, ויותר מרביעית אסור בכל גוונא, דאז חשיבה הנאה : (ח) ויש אומרים שאפילו בפעם אחת וכו'. מדכתב המחבר דין זה בשם יש אומרים ויש אומרים וז"ל הכריע בדבר, (י) משמע ודעתו להקל, דהוא מילתא דרבנן. ובחיי-אדם העתיק רב דעה הראשונה להחמיר, ואפשר שטעמו משום דהמגן אברהם הביא בשם כמה ראשונים כדעה הראשונה : (ט) עד כדי רביעית. ולדעה זו (ו) מותר לטעום כמה פעמים, כל פעם כדי רביעית, דאין איסור בטעימה אם לא בלע, אבל יותר מרביעית, אפילו הוא רק טועם פעם אחת אסור, (פ) דמתוך שלוגמיו מלאים יבלע מעט : ג' (י) בתענית צבור לא כשר וכו'. היינו בתעניתים הכתובין : (יא) למעבד הכי. ובמקום צער יש להתיר רחיצת פה במים בכל תענית צבור, רק שיזהר ביותר לכפוף ראשו ופיו למטה שלא יבוא לגרונו, ואפילו בתשעה באב יש להתיר כשהוא לו צער גדול, וביום הכפורים יש להחמיר גם בזה [ח"א], וכ"כ בא"ר : (יב) ואפילו יש במים וכו'. כיון שמתכוין לרחוץ פיו ולא מתכוין לטעום, לא מתהני ביותר מרביעית. (ט) ודוקא במים, אבל בשאר משקין אפשר דיש להחמיר ביותר מרביעית. וכדבר שאין טוב לשתייה, כגון בחומץ, מותרו כמו במים : (יג) מלבד ביום הכפורים דאסור. מפני שהוא דאורייתא. אבל זהו דוקא לדעת המרדכי, אבל לדעת המחבר לעיל בסעיף א דאוסר בתשעה באב, וכן לדעת הרמ"א דאוסר בכל תענית צבור, (י) גם בענינו דינא הכי. ולענין לבלוע רוק, מתיר המגן אברהם אף ביום הכפורים, דאף דקיימא לן הדשותה משקין שאינן ראויין לשתייה פטור אבל אסור, הכא שאני כיון שאין כוונתו כלל לשתייה :

שער הציון

(ב) מגן אברהם, וכן העתיק האליה רבה דק"י : (ג) כן (כ) מוכח מרשב"א והובא בביאור הגר"א : (ג) לבוש : (ד) הגר"א, ואפוקי שארי תעניות צבור, וכן פסק באליה רבה : (ה) מגן אברהם בשם פוסקים, ע"י : (ו) ונראה דמטעם זה סתם הלבוש גם-כן להקל, וכן מצדד גם-כן בביאור הגר"א. ואחר-כך מצאתי בספר האשכול שהביא גם-כן דעת המחמירין בזה ודעתו מוכרעת להקל וכדעה האחרונה המוכרע בשולחן-ערון, וכן נראה קצת מסתימת לשון הרמב"ם, עיין שם : (י) מגן אברהם בשם הרשב"א בתשובה : (פ) שם בתשובה : (ט) מגן אברהם ורש"א : (י) מגן אברהם וביאור הגר"א :

הלכות תענית סימן תקסח

תקסח דיני נדרי תענית, וכו' י"ב סעיפים:

א הרי"ף בתוך קמא
תענית בשם הירושלמי
ב טור ג שם בירושלמי
ד מטרות דרב וכליטני
קמא דשמואל ה'רמב"ם
ה ה'רמב"ם
ה ה'רמב"ם
שם
מטבאר רוב אשעיא
בר איד

א "נדר להתענות יום זה (ב) (ב) (א) ושכח ואכל, (ב) משלים תעניתו, (א) והוא הדין אם היה תענית-חלום או שהיה תענית-צבור "או שהיה יום ידוע לו להתענות ביום שמת בו אביו או רבו. יאכל אם נדר להתענות יום אחד או שני ימים (ד) וכשהתחיל להתענות שכח (ה) ואכל (ג) [ג] כזית, איבד תעניתו (ו) וחייב לצום (ז) (ז) יום אחר. * (ויש מחמירין (ח) דאפילו בנדר להתענות יום זה דחייב להשלים, מכל מקום (ד) מחמירין להתענות יום אחר) (ת"ה סימן קנו): ב "הנודר לצום עשרה ימים באיזה יום שירצה והיה מתענה ביום אחד מהם, "והוצרך (ט) לדבר (ס) מצוה או מפני

שערי תשובה

באר היטב

(ב) ושכח. ופאילו הויד ואכל הרבה לא יאכל יותר, ב"ח, מ"א: (ג) כזית. נ"ל דוקא שאכל בפעם א' אבל אם שהה בינתיים והמתין יותר מאכילת פרס אין מצטרפין, ובשתי שיעורו מלא לוגמיו כמו ביה"כ, ע"י סימן תרי"ב: (ד) יום אחר. ואם קיבל להתענות ב' ימים רצופים ושכח ואכל כלילה מתענה ב' ימים אחרים, כל-כו, ב"י סימן תקס"ב: (ז) מחמירין. הטעם כיון ד"רא דאפילו ביום זה רשאי ללוות תענית ולפרוע ולכן כשאכל איבד תעניתו וחייב לצום יום אחר, לכן מחמירין כשני הדעות דחייב לצום כל אותו יום וגם יום אחר, אבל כתענית הקבוע שאסור לאכול א"צ להתענות יום אחר אם לא שכוונתו לכפרה על עונו ושגגתו, ת"ה, מ"א: (ס) מצוה. כגון לסעודת מצוה

[ב] ושכח. עב"ט. וכתב ב"ר"י בשם נחפה בכסף דמי שהיה שרוי בתענית ושכח ולקח איזה מאכל ובידך עליו ונזכר מהתענית, יאכל פחות מכזית מפני הרבכה והתענית עולה לו, ובאדמו"ר-קודש נגמג בוה ואין דבריו נראה, וכן מהרי"ש גומי"אז"ן כתב שיש לעשות כן, ע"ש (וצ"ע ב"ד) צומות שנראה דאסורים יש לו לומר מיד שנזכר בכ"מ). וע"ש בשם פ"ה האורח ח"ב שאם היה אוכל ואמר לו שעלה ע"ה יפלוט, ועיין מ"ש כאן באש"ל-אברהם בזה. ועיין מח"ב בשם אש"ל-אברהם, אם קיבל במחשבתו שלמחרתו יום ה' ע"ה ואח"כ נודע לו שאינו"כן ה"ה היא שכת א"צ התרה, ועצה"ש יחירו לו. ועוד כתב: אם אמר אהא בתענית יום ה' אם אפטר מדבר פלוני ושכח ולא קיבלו בשעת מנהג, חייב להתענות, ע"ש. וע"ש בשם הרדב"ה ח"ב סימן רע"ו, מי שנודר להתענות שנה אחת ב"ב ורצה להתיר אין מותרין לו עד שיכנס יום שני הראשון. (וכתב בשו"ת בית-הדואר ח"ב: מי שנתנה להתענות כל ע"ה ויום לפני ע"ה היה חולה ושערי ידן יכול להתענות, יכול להתיר יום לפני ע"ה: [ג] כזית. עב"ט. וכתב ב"ר"י בשם מהר"י מולכו: אם שתה רביעית מים אחר שעלה עמך-השחר איבד תעניתו:

ביאור הלכה

משנה ברורה

א (א) ושכח ואכל. ואפילו (ב) הויד ואכל הרבה לא יאכל יותר: (ב) משלים תעניתו. ורצה לומר, מחוייב להשלים אותו היום, (ג) ואינו יוצא במה שיחננה יום אחר, כיון דפרט בנדרו יום זה, דהיינו שאמר אתמול "הריני בתענית למחר: (ג) והוא הדין וכו' תענית-צבור. ונראה דבתענית צבור אף-ע"פ שאכל יכול לומר "ענני" בתפלתו, דשייך לומר "ענני" ביום צום התענית הזה' כמו שחקנו חכמים להתענות בו, וכדלעיל בסיומן תקס"ה^(א), אבל אם הוא תענית יחיד, אף-ע"פ שימחוייב להשלים — כל שאכל כשיעור שהיה מאבד תעניתו אם לא היה נודר יום זה, לא יאמר "ענני" [נהר שלום]: (ד) וכשהתחיל להתענות וכו'. הטעם, כיון שבתחלת קבלת התענית לא ייחד על אותו יום דוקא, (ג) על-כן אף שאתמול קיבל על עצמו במנהג ואמר "הריני בתענית למחר", יכול לצאת ידי חובתו במה שישלים יום אחר:

הרמ"א העתיק דעת התוספות דכל תענית שאין צריך קבלה אסור: * ויש מחמירין דאפילו בנדר להתענות יום זה וכו'. עיין במגן-אברהם שכתב הטעם, כיון דיש אומרים דאפילו ביום זה, רשאי ללוות ולפרוע ולכן כשאכל איבד תעניתו וחייב לצום יום אחר, ועל-כן מחמירין כשני הדעות, דחייב לצום כל אותו היום וגם יום אחר, עד כאן לשונו, והקשה עליו הבית-מאיר, הלא איתא בבית-יוסף דאפילו היש-אומרים שסבירא להו דאפילו ביום זה, יכול ללוות ולפרוע מדיים גם-כן דאם שכח ואכל יד' במה שישלים תעניתו ואין צריך לצום יום אחר? ועל-כן כתב, דמה שהחמיר הרמ"א ביום זה, היינו כן באומר "הריני בתענית למחר", ומשום דיש דעות בפוסקים: אית דסבירא להו דזה נחשב כיום זה, ואס"כ לדידהו צריך להשלים התענית דוקא [ונכמו שסתם השולחן-ערוך דזה נחשב כיום זה], ויש דסבירא להו דזה נחשב יום אחר, ואיבד תעניתו וצריך לצום יום אחר, ולכן מחמירין לצאת ידי שניהם. ודע עוד, דפשוט דהיש"מ מחמירין הוא רק לענין יום זה, אבל אם בעת תחלת הקבלה נדר סתם ורק אחר-כך קיבל עליו במנהג ואמר "הריני בתענית למחר", זה מקרי תענית סתם כיון שבתחלת קבלה

(ה) ואכל כזית. אבל (ז) פחות מכזית, אף דלכתחלה אסור לאכול אפילו משהו, מכל מקום בדיעבד מתענה ומשלים ואין צריך יום אחר, ואסור לאכול היום יותר כיון שקבלו בתענית אתמול: (ה) ויותר מזה, דאפילו אכל כזית רק שלא אכלו בפעם אחת ושהיה בינתיים יותר מאכילת פרס, לא מקרי שתייה בדיעבד, ומשלים תעניתו ואינו צריך להתענות יום אחר: (ו) וחייב לצום. ואם קיבל להתענות שני ימים רצופים ושכח ואכל כלילה, מתענה (ז) שני ימים אחרים: (ז) יום אחר. שלם, אבל באותו היום מותר לאכול: (ח) דאפילו בנדר להתענות יום זה. עיין בבית-מאיר שמסיק דדוקא באומר "הריני בתענית למחר", אבל אם נדר להתענות איזה יום מיוחד ושכח ואכל בו, לכלי עלמא צריך להשלים תעניתו ואין צריך להתענות יום אחר, אם לא שכוונתו לכפרה על עונו ושגגתו. והוא הדין בתענית חלום או יאר-צייט, (ט) וכל-שכן בארבע תעניות יום הקבועים (ט) או שאר תענית-צבור, אם שכח ואכל בו בוודאי מחוייב להשלים התענית ואין צריך להתענות יום אחר, אם לא שכוונתו לכפרה, וכן איתא במהר"ל שצוה לאחד להתענות אחר-כך לכפרה: ב (ט) לדבר מצוה. כגון לברית-מילה (י) או סיום מסכת, (יא) ואפילו הוא אינו שייך בגוה. (יב) ומכל מקום בכל זה צריך להתענות מקצת היום זמן מועט יותר ממה שהוא רגיל, כגון שרגיל לאכול בשעה רביעית יאכל בשעה חמישית. ויש אומרים דאפילו (יג) הפצירו בו לשמחת מריעות שרי מפני דרכי שלום, אבל מלשון השולחן-ערוך שכתב 'מפני כבוד אדם גדול', משמע דדוקא מפני כבודו משפציר (ד) אבל מפני

שער הצייון

(ב) ב"ח ומגן-אברהם ושא" (ג) וגם אין צריך להתענות יום אחר, דאי אפשר לתקן בזה מה שעיתו, אם לא שמכרו בזה לכפרה בעלמא [מאמר ופשוט]: (ג) מטבאר ברא"ש: (ד) מגן-אברהם ואליה רבה ומאמר-רמ"ד, דלא כב"ח: (ה) מגן-אברהם ואליה רבה: (ו) שם במגן-אברהם: (ז) מגן-אברהם בשם בית-יוסף: (ח) מגן-אברהם בשם תרומת-הדוש: (ט) הגהות אשר"י: (י) מגן-אברהם: (יא) שם. והטעם, כדי שיתקיים מצט נודר על אותו היום גופא ולא יהא צריך להתירו [הרא"ש]: (יג) אור זרוע, והלבוש העתיקו: (יד) וכן ומגן-אברהם משמע קצת דלא נקט ליה לרינא: **תרגום:** 1 יום השנה לפטירה. (א) עיין הכרעת המשנ"ב שם בביאור הלכה דיבור המתחיל 'בין יחיד'.

הלכות תענית סימן תקסח

כבוד אדם גדול (או שמצטער) (טור), הרי זה [*] (י) לוזה ופורע יום אחר, שהרי לא קבע (י) הימים (יא) בתחלת הנדר. אבל אם לא קיבל עליו קודם לכן להתענות יום אחד, אלא במנחה קיבל עליו להתענות למחר, (יב) מקרי 'תענית זה' ואינו יכול ללוותו: הגה וכל-שכן 'יום זה' ממש, כגון שאמר בתחלת נדרו 'אתענה יום פלוני' או 'אתענה (י) [ז] (יג) שני וחמישי כל השנה' או כדומה לזה (ת"ה סימן ערה וכלי-בו). 'וכן אם היה (יד) תענית חלוס אינו יכול ללוותו: הגה וכל-שכן שאינו יכול ללוות ולפרוע תענית צבור (ת"ה סימן קנו וכלי-בו ורבינו ירוחם). מיהו, תענית שני וחמישי ושני שנוהגים להתענות אחר פסח וסוכות, או (טו) אפילו בעשרת-ימי-תשובה, ואירע בהם (טז) ברית מילה, (מ) [ז] מצוה (יח) לאכול ואין צריך צירוף (יט) כי לא נהגו (י"ב) להתענות בכהאי גוונא. ודוקא

באר היטב

שערי תשובה

[*] לוזה ופורע. וכתב בתפארת-שמואל בהגהת הרא"ש פ"ק דשבת: אם הוא יום ב' או יום ה', דלזה ליום ב' או ליום ה' אחר, ע"ש, ועיין לקמן סי' (כ) בשם ה"ט"ז: [ז] שני. עב"ה"ט. ועיין פמ"א ח"ב סימן כג, מי שענה אמן אחר ברכת כה"כ ואירע מילה, צריך להתיר משום נדר, ולא כלבוש סימן תצב, ע"ש: [ח] מצוה. עב"ה"ט. ועיין רגול מרבכה שהקשה, דבכל יום ל"א בשבת למה לא

היא אלא דוקא שמתענה עד שיעור גדול מהיום ואחרי-כך לוזה ופורע כמש"ל, וגם כאן מועיל אם מתענה מקצת היום ואח"כ לוזה ופורע אפילו ביום זה, ט"ז. הא דב' וה' מקרי יום זה ולא מהני ביה הלואה היינו דוקא שרוצה להתענות ביום אחר עבור יום ב' או א', והא דאמרין שהוא קיבל עליו דוקא יום ב' וה' דהם יומי דחומי, אבל אם רוצה ללוות ימים ב' זה אחר או ל' אחר דהיינו אחר שישלימו מספר ימי נדרו שצב עליו, שפיר מצי למעבר כן, ט"ז. והא דאמרין דב' וה' הוי כיום זה, דוקא אם נדר להתענות כה"כ בשנה זו, אבל אם לא אמר בשנה זו לא מקרי יום זה, מ"א, ע"ש: (ט) מצוה. ג"ל דאם יודע לפני ר"ה שיאכל בין ר"ה ליו"כ על ברית מילה מחוייב להתענות עוד יום א' לפני ר"ה, דהא מה"ט מתענין ד' ימים לפני ר"ה נגד ד' ימים שאוכלין, וכ"ש אם אירע מילה בד' ימים שלפני ר"ה שמתענין יום א' נגדו, מיהו ג"ל אם ר"ה הוא ביום ה' דליכא אלא

משנה ברורה

(כ) ליתן יום אחר עבור זה: (יח) **לאכול**. ופשוט דבמקום דמותר לאכול על הסעודה (כ"א) אינו תענית כלל ומותר אחר-כך לשתות ולאכול אף בביתו, ומיהו, קודם הסעודה אסור לאכול ולשתות בביתו, מיהו, הבעלי-ברית מותרים לאכול ולשתות מיד, דיום-טוב שלהם הוא, ובספר אליה רבה מסתפק, דאפשר דדוקא אחר תפלת המנחה, עיין שם: (יט) **כי לא נהגו וכו'**. ואם יודע לפני ראש-השנה שיאכל בין ראש-השנה ליום-הכפורים על ברית מילה או שארי סעודת מצוה, (כג) מחוייב להתענות עוד יום אחד לפני ראש-השנה, דהא מהאי טעמא מתענין ארבעה ימים לפני ראש-השנה, נגד ארבעה ימים שאוכלין, וכל-שכן אם אירע הסעודת-מצוה בארבעה ימים שלפני ראש-השנה, שמתענין יום אחד נגדו; ואמנם אם ראש-השנה הוא ביום חמישי, דליכא אלא ארבעה ימים לפני ראש-השנה, אין צריך להתענות יום אחד קודם שבת, דמעיקרא לא קבלו עלייהו אלא להתענות בימי הסליחות ולא בימים האחרים: (כ) **להתענות וכו'**. ואם חל יום ל"א של לידת בנו בשבת, שצריך לעשות הפדיון ביום ראשון, דהוא פדיון שלא בזמנו, מסתפק המגן-אברהם אם הוי סעודת מצוה ומותר לאכול כשול בעשרת-ימי-תשובה או לא (ואינו דומה לברית מילה, דהוי סעודת מצוה אף שלא בזמנו, דהתם כל שעתא ושעתא זימניה הוא כרי שלא יהיה ערל, מה שאין כן לענין פדיון הבן), ועל-כן מצדד דיעשה הסעודה אחר-כך בלילה [ונבדול מרבכה כתב דטוב יותר (כג) שיעשה

(ט) ראש וטור: (י) הנהיר-שלום ומלבושי-יום-טוב והחיי-אדם: (י) מגן-אברהם ונהיר-שלום. והנה ה"ט"ז כתב בסעוף-קטן א היפך זה, ונתקח האליה רבה ליישב, וכונתו דמירי בלא אמר 'השנה' כה"א. אבל באמת איני מבין סברת המגן-אברהם, דלמה לא נימא בענינו דכמו שאם אמר: אני נודר להתענות יום ג' ר' בשבוע זו, דיכול להחליף על ימים אחרים בשבוע זו כשהוא מצטער [נדוקא כב' וה' אמרינן דכונתו היה דוקא על אלו משום שהם ימי רצון], ומה שנקט ג' ר' לאו דוקא קאמר, אלא דכונתו שקיבל עליו שני ימים, הכי נמי נימא לענין זמן של 'השנה' דאין כונתו להקפיד על שנה זו דוקא, אלא חשבון של כה"כ על שנה זו קיבל עליה, ואינו דומה למה דאיתא בירוה-דעה סימן רכ בש"ץ סעוף-קטן טז ד'השנה: ר' שנה זו משמע, התם לענין נדר של קונם כוודאי מדקדקין היטב את דבריו, מה שאין כן כאן לענין קבלת תענית אמרינן דרק נתחייב לצעור נפשיה ונתייב שכתב הר"ן דמעטע זה אמרינן לוזה ופורע], אפשר דאף אם אמר 'השנה' יכול להחליף כבה"כ אחרים לאחר שיכלה שנה זו, והוה לעניות דעתי סברת ה"ט"ז: (י) חיי-אדם וכנ"ל בסעוף א: (יט) מגן-אברהם ושא" (כ) פרי-מגדים ופשוט: (כ"א) מגן-אברהם: (כג) אמרינן אפילו אם נחמיר בין השני שחבאנו בשם המגן-אברהם בסעוף-קטן שאחר זה, הכא כוודאי שגויה ליל ל"א ואין שום חשש כלל, עיין שם. ואמנם אין צורך לכל זה, דהמור קציעה וכן בספר בית-מאיר מסיק דשלא בזמנה הוי גמ"כ סעודת מצוה ולעשות ביום, וכן כתב החיי-אדם:

שער הציון

(ט) ראש וטור: (י) הנהיר-שלום ומלבושי-יום-טוב והחיי-אדם: (י) מגן-אברהם ונהיר-שלום. והנה ה"ט"ז כתב בסעוף-קטן א היפך זה, ונתקח האליה רבה ליישב, וכונתו דמירי בלא אמר 'השנה' כה"א. אבל באמת איני מבין סברת המגן-אברהם, דלמה לא נימא בענינו דכמו שאם אמר: אני נודר להתענות יום ג' ר' בשבוע זו, דיכול להחליף על ימים אחרים בשבוע זו כשהוא מצטער [נדוקא כב' וה' אמרינן דכונתו היה דוקא על אלו משום שהם ימי רצון], ומה שנקט ג' ר' לאו דוקא קאמר, אלא דכונתו שקיבל עליו שני ימים, הכי נמי נימא לענין זמן של 'השנה' דאין כונתו להקפיד על שנה זו דוקא, אלא חשבון של כה"כ על שנה זו קיבל עליה, ואינו דומה למה דאיתא בירוה-דעה סימן רכ בש"ץ סעוף-קטן טז ד'השנה: ר' שנה זו משמע, התם לענין נדר של קונם כוודאי מדקדקין היטב את דבריו, מה שאין כן כאן לענין קבלת תענית אמרינן דרק נתחייב לצעור נפשיה ונתייב שכתב הר"ן דמעטע זה אמרינן לוזה ופורע], אפשר דאף אם אמר 'השנה' יכול להחליף כבה"כ אחרים לאחר שיכלה שנה זו, והוה לעניות דעתי סברת ה"ט"ז: (י) חיי-אדם וכנ"ל בסעוף א: (יט) מגן-אברהם ושא" (כ) פרי-מגדים ופשוט: (כ"א) מגן-אברהם: (כג) אמרינן אפילו אם נחמיר בין השני שחבאנו בשם המגן-אברהם בסעוף-קטן שאחר זה, הכא כוודאי שגויה ליל ל"א ואין שום חשש כלל, עיין שם. ואמנם אין צורך לכל זה, דהמור קציעה וכן בספר בית-מאיר מסיק דשלא בזמנה הוי גמ"כ סעודת מצוה ולעשות ביום, וכן כתב החיי-אדם:

הלכות תענית סימן תקסח

באר הגולה צב

1 כתבי מהרי"ר אסקוין
סימן 8 הנהגות מרדכי
סוף חוק ה' דבבא
עצמא

כשאוכלים שם, אבל אם שולחים לו לביתו אין לו לאכול. (כא) ואם קיבל עליו התענית (ט) במנחה, צריך להתענות (הג"מ פ"א). יש אומרים שאם מצטער הרבה (כב) בתעניתו (כג) *יכול לפדותו (י) (כד) בממון, והוא הדין באונס אחר (הרא"ש בשם הראב"ד ורבינו ירוחם נ"ה ח"א); ונראה, דוקא (כה) בקיבל עליו תענית בעלמא, אבל אם קבלו דרך נדר, צריך לקיים נדרו: ג (כו) ימי שנדר להתענות סך תעניות, (כז) יכול (י"א) לדחותם (כח) עד ימות החורף (כט) (ויכול ללוות יום ארוך ולשלם יום קצר, דכל אחד מקרי יום)

באר היטב

ד' ימים לפני ר"ה א"צ להתענות יום א' קודם שבת, דמעיקרא לא קבלו עלייהו אלא להתענות בימי הליחות ולא בימים האחרים. ופשוט דכשחל פדיון הבן או שאר סעודת מצוה בח"ב או בעשרה ימים ג"כ מצוה לאכול, אבל בשאר תענית שנזכרים הצבור אסור לאכול אפילו כסעודת מצוה, ואם חל פדיון הבן בת"צ נוהגים לפדות הבן כיום התענית ולעשות הסעודה בלילה, ש"ך ב"י ד סימן שה ס"ק יב. וכתב המ"א: אם חל יום ל"א בשבת וביום א' הוא תענית עשרת-ימית-תשובה, מאחר דהוי מצוה שלא בזמנה ויכול לדחותו יותר, לא מקרי סעודת מצוה ויעשה הסעודה בלילה, אבל בזמנה מותר לאכול כמ"ש. וצ"ע כשמתענין כ' יום או מותר לאכול על סעודת מצוה, מיהו פעם א' חל בע"ש והיה מילה וציוה הרב לאכול מפני שלא ימצאו אנשים שילכו בלילה, ופשוט דבמקום דמותר לאכול על הסעודה אינו תענית כלל ומותר אח"כ לאכול ולשתות אפילו בביתו, מיהו קודם הסעודה ג"ל דאסור לאכול בביתו, ומיהו הבעלי-בית מותרים לאכול מיד ד"ש שלהם הוא, מ"א. ועי' סימן קנטס ס"ק טו מש"ש: (ט) במנחה. עמ"א: (י) בממון. ושיעורו ליתן י"ב פשיטים שהם מטבע וינ"ר, לכוש. והעשיר יתן לפי עשרו, מ"א: (יא) לדחותם. ודוק

שערי תשובה

יעשו בליל מ"ש הפדיון עם הסעודה כאחד, ע"ש, ולפענ"ד דהמג"א ס"ל דע"פ מ"ש לעיל בשם הש"ך אין הטעם כמ"ש בדגול מרבכה משום דומנין ולא שלימ"ו בלילה ל' י"ב תשצ"ג, אלא הטעם משום פרסומי מילתא, ומעיקרא הוי סבר דעיקר פרסומי בסעודה, ושבו כתב ושמעתי כו', וא"כ הפרסום הוא גוף הפדיון

משנה ברורה

הפדיון והסעודה בליל מוצאי-שבת, עיין שם]. וכתב המגן-אברהם, דכל דוקא ככהאי גוונא, אבל בשאר תענית שנזכרים הצבור אסור לאכול אף בסעודת מצוה; ועל-כ"ן אם חל פדיון הבן ביום תענית-צבור, אף שנוהגים לפדותו ביום התענית, הסעודה אין עושין ביום כי אם אחר-כך בלילה [מ"א]. ובהגהת חתם-סופר מצדד דאף בזה (כז) יעשה הפדיון והסעודה בליל כניסת יום ל"א, עיין שם. עוד כתב המגן-אברהם: צריך עיין כשמתענים כ' יום במלכות פולין, אם מותר לאכול על סעודת מצוה [דאפשר שהוא בכלל שאר תענית-צבור דאסור, ומיהו, בזמננו על-פי הרוב עושין כל הסעודות (כח) בלילה; ומיהו, פעם אחד חל כ' יום בערב-שבת והיה סעודת ברית מילה, וציוה הרב לאכול ביום (כז) מפני שלא ימצאו אנשים שילכו בלילה. ובעיר שאין מתענין כ' יום יש שם אנשים ממקומות שמתענין, אם צריכין להשלים למנין מותרים לאכול אפילו בכל הימים [ח"א]: (כא) ואם קיבל עליו וכו'. ורצה לומר, דכל זה דוקא כשלא קיבל עליו התענית, אלא שסמך עצמו על המנהג או שענה אמן כשמברכין שני וחמישי ושני, ואם לא קיבל עליו בנדר או רצה שלא להתענות רשאי, ולכן אפילו לא ידע שזימנו אותו לסעודה והתחיל להתענות, מכל מקום מותר לאכול בסעודת מצוה, אבל אם קיבל עליו התענית במנחה, שעשה יותר ממנהג, צריך לקיים ולהתענות אף בסעודת מצוה [לברוש]. ודעת המגן-אברהם (כז) ואיזה אחרונים, דאף כשקיבל עליו במנחה מותר כיון שקבלתו היה עבור המנהג, ורמ"א מיידי במי שאינו מתענה כל שני וחמישי ושני או כל עשרת-ימית-תשובה אלא שמתענה יום או יומים, ונמצא דזה צריך מדינא לקבל במנחה, ודינו כאלו מתענה באמצע השנה, שהרי אינו תלוי במנהג, ועל-כ"ן חייב להתענות. והנה מהגר"א משמע שמפרש כהלבוש, ומכל מקום נראה דבזה יכול ללוות ולפרוע תענית אחרת, דבלאו הכי יש כמה ראשונים דסבירא להו דאפילו באומר הריני מקבל להתענות למחר, יכול ללוות ולפרוע: (כב) בתעניתו. היינו (כח) בתענית יחיד, אבל תענית שנזכרים הצבור לא מהני פדיון, אם לא שהתנו כן הצבור: (כג) יכול לפדותו וכו'. משום דאומדן דעתא (כט) דאדעתא דהכי קיבל, התענית נחשב לצדקה, וכיון שנותן דמי חלבו ודמו לעניים יצא: (כד) בממון. ושיעור הפדיון, (ל) העשיר לפי עשרו, אלא הטעם, משום ששקול צער הממון נגד צער התענית, ועל-כ"ן בכל אחד לפי מה שהוא: (כה) בקיבל עליו תענית בעלמא, ורצה לומר, ולא ייחד בשעת הקבלה לאיזה יום, דביחוד שאמר או אריני בתענית מחרי, דין כנודר לעים זה, וכנ"ל בסעיף ב. ועיין בח"א הלכה: ג (כו) ימי שנדר להתענות וכו'. והוא הדין (כז) מי שנתיחייב להתענות מכת תשובה: (כז) יכול לדחותם וכו'. ורצה לומר, אף דהנדר היה בימי הקיץ מכל מקום שרי לדחותם, (לג) אחרי שלא התנה שיהיו התעניות בימי הקיץ: (כח) עד ימות החורף. עיין מגן-אברהם דהיינו דוקא בנאנס, שאינו יכול לקיים תיכף, אבל בלאו הכי אינו רשאי לדחותם, דחיישינן שמא ימות, אם לא שהוא זמן מרעט עד ימות החורף, וכן פסק במחנה-אפרים הלכות נדרים סימן טו דצריך לקיים מיד, (לג) אך אם הנודר עצמו אומר שכלבו היה שלא לעשותם מיד, פשיטא דנאמן מה שבינו לבין קונו: (כט) ויכול ללוות וכו'. היינו במה דאיתא לעיל בסעיף ב' דלווה ופורע:

ביאור הלכה

לא בירד היום, וכמו שכתב המגן-אברהם בסעיף-קט"ו, וממילא כשאלו איבד תעניתו של אותו היום ומותר לאכול עוד וחייב לצום יום אחר שלם. והחייא-אדם בכלל קלב אות ל כתב דיש פוסקים דכיון דקיבלו הוי כיום זה' וחייב להשלים, ואינו יודע מנין לו זה: * יכול לפדותו בממון וכו', בקיבל עליו תענית בעלמא. עיין ברא"ש בשם הראב"ד דאומדן דעת הוא דאדעתא דהכי קיבל, ומה שאמרו לוהו ופורע, היינו דבו תלוי הדבר, אם ירצה יתן מותרתם לעניים ולא יתענה ואם ירצה יפרע תעניתו, עד כאן דבריו. ונראה לעניות דעתי דאין לנו להקל בזה רק על-פי האופנים המבוארים לעיל שיכול ללוות ולפרוע, דהיינו בקיבל עליו תענית סתמא, אבל באומר הריני בתענית למחר, דאז קיימא לן

תענית-צבור דאסור, וכנ"ל], ומיהו, בזמננו על-פי הרוב עושין כל הסעודות (כח) בלילה; ומיהו, פעם אחד חל כ' יום בערב-שבת והיה סעודת ברית מילה, וציוה הרב לאכול ביום (כז) מפני שלא ימצאו אנשים שילכו בלילה. ובעיר שאין מתענין כ' יום יש שם אנשים ממקומות שמתענין, אם צריכין להשלים למנין מותרים לאכול אפילו בכל הימים [ח"א]: (כא) ואם קיבל עליו וכו'. ורצה לומר, דכל זה דוקא כשלא קיבל עליו התענית, אלא שסמך עצמו על המנהג או שענה אמן כשמברכין שני וחמישי ושני, ואם לא קיבל עליו בנדר או רצה שלא להתענות רשאי, ולכן אפילו לא ידע שזימנו אותו לסעודה והתחיל להתענות, מכל מקום מותר לאכול בסעודת מצוה, אבל אם קיבל עליו התענית במנחה, שעשה יותר ממנהג, צריך לקיים ולהתענות אף בסעודת מצוה [לברוש]. ודעת המגן-אברהם (כז) ואיזה אחרונים, דאף כשקיבל עליו במנחה מותר כיון שקבלתו היה עבור המנהג, ורמ"א מיידי במי שאינו מתענה כל שני וחמישי ושני או כל עשרת-ימית-תשובה אלא שמתענה יום או יומים, ונמצא דזה צריך מדינא לקבל במנחה, ודינו כאלו מתענה באמצע השנה, שהרי אינו תלוי במנהג, ועל-כ"ן חייב להתענות. והנה מהגר"א משמע שמפרש כהלבוש, ומכל מקום נראה דבזה יכול ללוות ולפרוע תענית אחרת, דבלאו הכי יש כמה ראשונים דסבירא להו דאפילו באומר הריני מקבל להתענות למחר, יכול ללוות ולפרוע: (כב) בתעניתו. היינו (כח) בתענית יחיד, אבל תענית שנזכרים הצבור לא מהני פדיון, אם לא שהתנו כן הצבור: (כג) יכול לפדותו וכו'. משום דאומדן דעתא (כט) דאדעתא דהכי קיבל, התענית נחשב לצדקה, וכיון שנותן דמי חלבו ודמו לעניים יצא: (כד) בממון. ושיעור הפדיון, (ל) העשיר לפי עשרו, אלא הטעם, משום ששקול צער הממון נגד צער התענית, ועל-כ"ן בכל אחד לפי מה שהוא: (כה) בקיבל עליו תענית בעלמא, ורצה לומר, ולא ייחד בשעת הקבלה לאיזה יום, דביחוד שאמר או אריני בתענית מחרי, דין כנודר לעים זה, וכנ"ל בסעיף ב. ועיין בח"א הלכה: ג (כו) ימי שנדר להתענות וכו'. והוא הדין (כז) מי שנתיחייב להתענות מכת תשובה: (כז) יכול לדחותם וכו'. ורצה לומר, אף דהנדר היה בימי הקיץ מכל מקום שרי לדחותם, (לג) אחרי שלא התנה שיהיו התעניות בימי הקיץ: (כח) עד ימות החורף. עיין מגן-אברהם דהיינו דוקא בנאנס, שאינו יכול לקיים תיכף, אבל בלאו הכי אינו רשאי לדחותם, דחיישינן שמא ימות, אם לא שהוא זמן מרעט עד ימות החורף, וכן פסק במחנה-אפרים הלכות נדרים סימן טו דצריך לקיים מיד, (לג) אך אם הנודר עצמו אומר שכלבו היה שלא לעשותם מיד, פשיטא דנאמן מה שבינו לבין קונו: (כט) ויכול ללוות וכו'. היינו במה דאיתא לעיל בסעיף ב' דלווה ופורע:

שער הציון

(כז) ומיהו, יהיה נוהר שיהיה לאחר שנשלם מלידתו על-כ"ל-פנים כ"ט ימים וי"ב שעות ותשצ"ג חלקים, ולפעמים אם נולד קודם שקיעה עדיין שיעור זה אינו: (כח) ובעלי-בית בעצמם, מסתפק בבית-מאיר, דאפשר דמותרים לאכול מיד אחר תפלת המנחה: (כז) דמסתב דבכהאי גוונא כוודאי לא קבילו עלייהו: (כח) משה-אפרים והלכה ברורה: (כח) חיי-אדם, וכן משמע ברבינו ירוחם: (כט) אחרונים: (ל) מגן-אברהם: (לג) פוסקים: (לג) אבל אם אמר שמקבל על עצמו להתענות בימי הקיץ, פשיטא שאינו יכול לדחותם לימי החורף, דהוי כיום זה' [פמ"ג], ומשמע מלשונו דלימי הקיץ של שנה אחרת יכול לדחותם, ויש לעייל דבר: (לג) פתח-תשובה בשם מכתם לרדו:

הלכות תענית סימן תקסח

בכתבים ח שם
 ח הגהות מיימית פרק
 א מהלכות תענית
 מעבודת הלוח כבירית
 ראש השנה י"ח
 י' מימרא רבי' יהיה
 תענית י"א כ רבניה
 ל המרכזי בשם
 רבניה מ תשובת
 מדעתו

(פסקי מהרא"י סימן ס והגמ"ר): ד' י"ש מי שאומר ששני ימים ושני לילות רצופים יש להשוותם (יג) לארבעים תעניות שאינם רצופים: הגה ויש אומרים, דבאדם חלש סגי לו בשני ימים רצופים, אבל אדם בריא (ל) שלשה ימים (הגהות מנהגים בשם מהר"י ברי"ן). ונראה לי דכל זה לא מיירי אלא במי שנתחייב לצום ארבעים ימים שאינן רצופים (לא) מכח (יג) תשובה כרי הצטער, ואז משיינן האי צער להאי צער, ועל כיוצא בזה נאמרו דינים אלו בדברי האחרונים ז"ל, אבל מי שנדר לצום ארבעים יום, (לב) צריך לקיים מה שנדר, דלא גרע מיום זה דאינו לוה ופורע, ואפילו למאן דאמר דאפילו יום זה לוה ופורע, (לג) הכא מודה דצריך לקיים נדרו; כלישכחן ארבעים יום (לד) שלפני (יד) יום-כפור שמתענים לזכר עליית משה בהר, (לה) שמי שקבלם עליו, שאין להם תשלומין בשנים או שלשה ימים רצופים: ה' המתענה תענית חלום ביום-טוב או בחולו של מועד (לו) או בראש-חודש או בחנוכה או בחנוכה ופורים (לז) *או בערב יום-הכפורים, צריך (טו) למיתב תעניתא לתעניתה כדין המתענה תענית חלום בשבת. (לח) ועיין לעיל סימן רפח סעיף ד: ו' (לט) 'אין תענית צבור בכבל ליאסר במלאכה ולהפסיק מבעוד יום אלא תשעה באב בלבד, (מ) 'הלכך יחיד שקיבל עליו תענית לא חיישינן שמא תענית צבור קיבל עליו, ומותר ככולן, 'ומכל מקום לכתחלה טוב לומר בשעת קבלת תענית 'הריני בתענית יחיד לפניך מחר': ז' כשאירע יום (מא) שמת אביו או אמו באדר והשנה מעוברת, מתענה (מב) [טז] באדר שני: הגה ויש אומרים דיתענה בראשון (מהרי"ל

שערי תשובה

באר היטב

ולמן מועט, דחיישינן שמא ימות, מ"א, ע"ש: (יג) 'למ'. המתענים ג' ימים וג' לילות נוהגים להתענות עוד ב' שעות בליל ד' שיהיה ע"ד שעות, סימן לדבר: שובה ישראל ע"ד ה' אלהיך, והאוכלים בתחלת הלילה לא הפסידו, שהוא כמנין 'חסד', מט"מ. והמתענה ב' ימים יתענה שעה א' בלילה ויפסיק ג"כ שעה א' מבע"י, דהוי כמו כ"ז תעניתים, דיום ראשון הוי תענית א' ואח"כ עולה כל שנה ליום א', ושעה לאו דוקא, דמקצת השעה ככולה, מ"א: (יג) תשובה. ומ"מ טוב יותר שיצום מפוזרים, שבכל עת יהיה לבו נכנע ויהיו חטאיו נגדו תמיד, מ"א: (יד) י"כ. ויתחיל להתענות אחר ט"ו באב ולא יתענה בשבת ור"ח, ע"ה, מ"א: (טו) למיתב. והמתענה בר"ח ניסן או בר"ח אב תענית חלום א"צ למיתב תענית לתעניתו, דהא י"א דמצוה להתענות כמה שסימן תקפ, מ"א, וכ"כ בסיומן תיח, ע"ש: (טו) באדר. מי שמת אביו ביום ראשון דר"ח כסלו ולשנה הבאה חשון חסר ור"ח כסלו אינו אלא יום א', צ"ע מתי יתענה, אם בכ"ט לחשון שהוא יום א' לפני ר"ח כסלו דהא לעולם יום שני עיקר שמונים למועדות משני, או נימא דעכ"פ הוי שם ר"ח עליו; ונ"ל דאם שנה

ולמן עכ"פ א"א שיעשו שניהם בלילה, ולכן כתב המג"א שהפדיון יהיה ביום והסעודה בלילה: [טז] באדר. עבה"ט. ועיין בפמ"א ח"ב סימן פג שמתה על

ביאור הלכה

משנה ברורה

דאינו לוה ופורע משום דייחד יום זה, וכל-שכן דאינו יכול להחליפו בממון, ואף דלהראב"ד תמיד שרי, היינו משום דהוא סבירא ליה דאפילו ביום חג: יכול ללוות, אבל לדידן דקיימא לן דביום זה: וכן באומר הריני בתענית למחר אינו יכול להחליפו ליום אחר, ובודאי דהוא הדין בממון אינו יכול להחליפו. ואחר-כך מצאתי בביאור הגר"א במקורו על דין זה ומזכר כמו שכתבתי, ולפי זה פשוט דביאר-צייט וכל-שכן בתענית חלום אינו יכול לדחותו בממון: א' או בערב יום-הכפורים וכו'. עיי' לעיל בסימן רפח במשנה ברורה סעיף קטן ח דימי שקשה לו התענית יכול לסמוך על דעת הט"ז ושאר אחרונים דאחרי

ד' (ל) שלשה ימים. ונוהגים (לז) להתענות עוד שני שעות בליל רביעי, שיהיה ע"ד שעות, סימן לדבר: שובה ישראל ע"ד ה' אלקיך; והאוכלים בתחלת הלילה לא הפסידו, שהוא כמנין 'חסד'. והמתענים שני ימים רצופים, טוב שיתענו שעה אחת בלילה שאחר התעניתים, ויפסיקו גם-כן שעה אחת מבעוד יום: והיינו קודם התחלת התעניתים, דאז יחשב כמו כ"ז תעניתים, דיום ראשון הוי תענית אחד, ואחר-כך עולה כל שעה ליום אחד; ושעה לאו דוקא, דמקצת היום ככולו:

(לא) מכח תשובה. היינו מכח תיקוני תשובה המבואר בספרים. ומכל מקום טוב יותר שיצום מפוזרים, שבכל עת יהיה לבו נכנע ויהיו חטאיו נגדו תמיד [מ"א]: (לב) צריך לקיים מה שנדר. עיין בפרי-מגדים שמתפק להיפך, אם נדר להתענות שני ימים רצופים אם יכול לשנותם לצום ארבעים יום שאינם רצופים, עיין שם: (לג) הכא מודה. דהתם אדעתא שיצטער לא קיבל עליו ולכן יכול ללוות, מה שאין כן הכא דסוף סוף יצטער, לכן צריך לקיים מה שקיבל עליו [ד"מ]: (לד) שלפני יום-הכפורים. ויתחיל להתענות (לס) אחר ט"ו באב, ולא יתענה בשבת וראש-חודש, (לו) ואותם התעניתים שמתענים למספר ארבעים יום אין צריך להשלים. והמתענה אין צריך לקבל תענית לכל יום בפני עצמו, אלא יכול לקבלם בפעם אחד בעת שמתחיל: (לה) שמי שקבלם עליו. ואפילו לא אמר דרך נדר (לו) רק בקבלת תענית בעלמא: ה' (לו) או בראש-חודש. נראה דהמתענה תענית חלום כראש-חודש ניסן או בראש-חודש אב דאין צריך למיתב תענית לתעניתו, דהא יש אומרים דמצוה להתענות כס, כמו שכתוב סימן תקפ: (לז) או בערב יום-הכפורים. ודוק אהך ימים, הא שאר ימים שמתענים אומרים שתחנן, כחודש ניסן ול"ג בעומר וט"ו באב ושבט וזכי יום-הכפורים לסוכות, אין צריך למיתב תענית לתעניתו [פמ"ג]: (לח) ועיין לעיל סימן רפח סעיף ד. שם מבואר דין מיתב תענית לתעניתו: ח' (לט) אין תענית צבור בכבל. והוא הדין בכל חוץ לארץ, כדמוכח לקמן סימן תקעה סעיף י: (מ) הלכך יחיד שקיבל עליו תענית לא חיישינן וכו'. מלשון זה משמע דבארץ-ישראל אם קיבל עליו תענית סתם, חיישינן שמא תענית צבור קיבל עליו, וצריך להפסיק מבעוד יום ואסור במלאכה. ואולי דכהיום, שאין מצוי להתענות התענית-צבור המבוארים לקמן בסיומן תקעה סעיף ג, מסתמא כוונתו אסתם תענית, וצריך עיון, ועיין לקמן שם סעיף י מה שכתבנו בענין זה: ז' (מא) שמת אביו או אמו באדר והשנה מעוברת. רוצה לומר, שבשנה שמת בו אביו לא היה השנה מעוברת, ובשנים הבאים אחר-כך אתרמי שנה מעוברת, דעת המחבר דסתם אדר הוא אדר שני,

שער הצינן

(לז) אחרונים: (לס) מגן-אברהם בשם ע"ה: (לו) מטה-אפרים בסיומן תקפא: (לב) מגן-אברהם בשם דרכי-משה:

ג אנדרה מרקאמר
שמאל יום שבת בו
אביו שבעות כ
ס מהר"ק כבוש לא
ע מהר"ל בתשובה

ומהרי"י מינץ), אם לא שמת בשנת העיבור באדר שני דאז נוהגים להתענות בשני (ת"ה סימן רצה), וכן המנהג להתענות בראשון, (מב) מיהו, יש מחמירין להתענות (ז) בשניהם (פסקי מהרי"י כשם מהרי"י מולין): **ח יאין צריך להתענות אלא (מג) ביום מיתת אביו (מד) ולא ביום (מז) קבורה: ט סאם אירע יום מיתת אביו בשבת או בראש-חודש, ירדה למחר: הגה ואין נוהגין כן, אלא (מה) אין מתענין כלל, (מו) וכן בשאר ימים שאין בהם (ט) [נט] תחנון: י י' הנודר לילך על קברי צדיקים שבמקום פלוני**

באר היטב

ראשונה היא חסרה יקבע בכ"ט לחשון ידוע ל' הוא נמנה לחודש העבר, אבל כששנה ראשונה היא ג"כ מלאה א"כ צריך לקבוע היום ב"ר"ח ולכן אף בשנים הבאים אחריהם אף שהם חסרים יקבע ב"ר"ח, דה"ל כמו נדר דאזלינן אחר לשון בני-אדם, ועיין ט"ז ס"ק ד, ועיין סימן נה ס"י. ואם מת ביום א' דר"ח אדר שני יתענה לשנה הבאה ביום ראשון דר"ח אדר ראשון ולא בכ"ט בו, דלעולם אדר ראשון עומד תחת אדר שני, מ"א: (ז) **בשניהם**. עיין ב"ד סימן תב בש"ך ובט"ז. ובבנה"ג בשם הר"ש הלוי ס"י"ו כתב דיש להתענות בראשון. ובס"ח סימן תשיב כתב: אם מת אביו באדר ראשון והיה מתענה בשנה פשוטה בשבת ובאדר, ע"ש. וכתב המ"א: ולכ"ע האבילים א"צ ליתן לו קדיש אלא פעם א', וכיורו בזה כתב המט"מ בשם רש"ל: מי חסרים יודע כי ביום שבת בו אביו יכיר לו יום אחד אך אל יסיג גבול לומר קדיש: (יט) **קבורה**. וכן האבילות לענין י"ב חודש נמי מתחיל מיום המיתה, דהיינו באם נמשכה הקבורה איהו ימים מן יום המיתה או מי שלא שמע שמת לו מת עד זמן הרבה מן המיתה א"צ להתאבל אלא עד תשלום השנה מיום המיתה, עיין ט"ז: (יט) **תחנון**. וה"ה אם אירע לו ברית מילה של בנו ביום ההוא ד"ט שלו הוא דלא יתענה, ואם רוצה להתענות א"צ להשלים, ט"ז, ע"ש. טוב

משנה ברורה

[ולא להתענות בו, דהא אין מתענין בראש-חודש, כדלקמיה, אלא להדליק בו נר ולומר קדיש]; ומסיק המגן-אברהם דאם שנה ראשונה למיתת אביו השנה היא חסרה, וכמו שכתבנו, ואם-כן עדיין לא הוקבע הענין עליו בגדר, יקבע היאר-צייט בכ"ט לחודש חשון, וכמו שכתבנו הטעם, אבל כששנה הראשונה היא גם-כן מלאה, אם-כן צריך ליקבע היום בראש-חודש, ולכן אף בשנים הבאים אחריהם אף שהם חסרים יקבע בראש-חודש. (ל) **ויש מאחרונים שטוברין דלעולם יקבע בראש-חודש**. (מ) והעולם נוהגין כהמגן-אברהם: **ך (מג) ביום מיתת אביו**. דהיינו, דאם מת בשלשה ימים לאיזה חודש, צריך להתענות בשנה הבאה גם-כן בשלשה ימים לחודש זה ואף דאינו אותו יום של ימות השבוע: **(מד) ולא ביום קבורה**. ואפילו (מז) **בשנה ראשונה שהאבילות של י"ב חודש מתחלת מיום הקבורה**, אפילו הכי יאר-צייט הוא ביום המיתה; ולא מיביע אם יום הקבורה היה למחרת יום המיתה, דאז נשלם הי"ב חודש של אבילות גם-כן ביום המיתה עצמה, אלא אפילו היה יום הקבורה שנים או שלשה ימים אחר יום המיתה (מז) דאז נמשך האבילות י"ב חודש אחר יום הקבורה, (מג) **מכל מקום היאר-צייט! לעולם ביום המיתה קבענין**. (מז) **ויש אומרים דבזה שיום הקבורה נמשך איהו ימים לאחר יום המיתה**, קבענין היאר-צייט בשנה ראשונה גם-כן ביום הקבורה, אבל בשאר השנים לכולי עלמא יקבע ביום המיתה: **ט (מה) אין מתענין כלל**. אבל להדליק נר ולומר קדיש יהיה באותו יום: **(מו) וכן בשאר ימים וכו'**. והוא הדין אם הוא בעל-ברית (מה) אין צריך

שערי תשובה

ה"ט, ודעתו כיון שהטעם שמתענים משום דרעי מלו באוחה שעה, וידוע דע"פ רוב המולד ביום שלשים כמ"ש הלבוש והרמב"ם בהלכות קה"ח כ"ו, נמצא יום שלשים הוא מקצת ר"ח שבו הוא המולד, וכיון שנתרע מלו ביום המולד או ספקו לו או אח"כ א"כ אף בשנה הבאה שר"ח סתלו יום א' דהיינו יום שלשים, ע"פ הרוכ ביום שלשים הוא מולד הלבנה יהיה לו יא"צ ביום המולד להדליק נר ולומר קדיש על אביו, וכן להיפך, אם ביום המיתה היה ר"ח סתלו ביום א' ובשנה אחרת היה סתלו שני ימים יהיה לו יא"צ ביום המולד כמו בשנה ראשונה, דפסק ה"טו תמוה דאין משנה מיום שלשים ליום כ"ט, דאי"כ כל מי שהיא"צ שלו בתורש היה יחזור לאחוריו כ"ו, ע"ש. ועיין במאמר-מרכיב סימן י שממקפץ בדברי ה"טו ומג"א ודעתו כיון שיום זה הוא כלשון כ"א ר"ח לעולם נקבע ב"ר"ח, ועכשיו נוהגין כדברי המג"א בזה. ועיין בתשובת גבעתי-שאלו סימן נג בשלש אביו בשנת העיבור כעשרה אדר שני שהוא כ"ט לאדר ראשון יתענה בשנה פשוטה בכ"ט באדר אלא בכ"ט שבת, והביא שם מדברי הבי"ח ס"ס ת"ב שתמה בזה על מ"ש בספר חסידים סימן תשיב מ"ט"ס דר"ה דף טו דקאמר הלך אחר החוב שנים, ע"ש ועוד כמה תשובות שח"ח אלו ויחבירו בחלק י"ד א"ה. ועיין לקמן סימן תרפה בלבוש ובא"י שם מ"ש בזה: [נט] **תחנון**. עבה"ט בשם

יש אומרים להיפך, וגם יש בענינו טעם דאין מעבירין על המצוות: **(מב) מיהו, יש מחמירין להתענות בשניהם**. עיין במגן-אברהם שמסיק דאם קיבל עליו בגדר להתענות יום שמת בו אביו או רבו, מחוייב להתענות בשניהם, דכן הוא העיקר לדינא [וכן כתב הגרי"א], אכן אם לא קיבל עליו בפירוש רק מצד מנהגא, שמנהג להתענות יום שמת בו אביו ואמו, אין צריך להתנהג לעולם אלא כמו שנהג בפעם ראשונה כשמתרמי לו השנה מעוברת, דמעיקרא אדעתא דהכי קיבל עליה, אכן בפעם ראשונה גאם אפ"כ בא לימלך כיצד לעשות, הכוון לומר לו (ל) **שיתענה בשניהם** (אכן אם קשה לו להתענות בשניהם, נראה שטוב יותר שיכרו לו אדר הראשון, דכן הוא המנהג), אכן האבילים אין צריכין ליתן לו קדיש אלא פעם אחד. וכיוצא בזה כתבו בשם רש"ל: מי שאינו יודע יום שמת בו אביו ואמו יכרו לו יום אחד, אך אל יסיג גבול אחרים לומר קדיש. אם מת אביו ביום ראשון דראש-חודש אדר שני, יתענה לשנה הבאה שהיתה שנה פשוטה ביום א' דראש-חודש אדר ולא בכ"ט בו, דלעולם אדר של שנה פשוטה עומד תחת אדר שני של שנה מעוברת. ומי שמת אביו ביום ראשון דראש-חודש סתלו, ולשנה הבאה היה חשון חסר בראש-חודש סתלו אינו אלא יום אחד, צריך עיון מתי יתענה, אם בכ"ט לחשון שהוא יום אחד לפני ראש-חודש סתלו, דהא לעולם יום שני עיקר, שמונין למועדות משני, ואם-כן היה יום פטירת אביו יום אחרון מחודש חשון, וגם עתה יקבע ביום אחרון לחודש זה, או נימא דעל-כל-פנים הוי שם ראש-חודש עליו ולכן יקבע יום היאר-צייט! עתה גם-כן בראש-חודש

שער הציון

(ל) ואם אינו יודע אם מת אביו באדר ראשון או בשני, יתענה בשני: **הדא, שהרי מוקמינן האדם על חזקתו ואמרינן חי היה, ועוד, שהרי יש אומרים שלעולם מתענין בשני [ח"א]:** (ל) **תשובת פנים מאירות והובא בשערי-תשובה**, ובספר בגדיישע גם-כן דעתו נוטה כן: **(מ) שערי-תשובה**, וכן הסכים בישועת יעקב: **(מז) משאת-בנימין וש"ך** ואליה רבה וש"א, דלא כט"ז: **(מג) הכרעת האליה רבה בין ה"טו להש"ך**, וכן הסכים החיי"אדם. ומה דאמרינן שמשך האבילות יום היאר-צייט, דוק כשהיה יום הקבורה אחר איהו ימים, אבל אם יום הקבורה לא נתאחר, רק שהוא לא שמע ממיתת אביו רק אחר איהו זמן, וכן עלמא נוהג אבילות מיום המיתה (ח"א וש"א): **(מז) ש"ך ודרי-החיים: (מה) ט"ז וש"א:** אחר

הלכות תענית סימן תקסח תקס"ח

צ"ה באר הגולה

פ"ש ממשנה ישראל
יוצאין ידי חובת שמה
בדרים תנוכת וכו'
בפרק קמ"א הדינה
צ"רמ"ס כפר"ק א

ונתעבב ימים רבים, ואחר-כך אירע שהשכירוהו ללכת שם, (מז) די (כ) [כ] בהליכה זו: **יא** הנהודר לצום סכום ימים רצופים (מח) ואירע בהם תענית חובה, (מט) עולין לו: **יב** צל השרוי בתענית, בין שהיה מתענה על צרתו או על חלומו, בין שהיה מתענה עם הצבור על צרתם, הרי זה לא ינהג עידונין בעצמו ולא יקל ראשו ולא יהיה שמח וטוב לב, (נ) אלא (כג) דואג ואונן, כענין שנאמר 'מה יתאונן אדם ח':

תקסט דין נודר בעת צרה, ובו ב' סעיפים:

א (א) 'איחד המתענה על צרה ועברה, או על חולה ונתרפא (ב) או מת, (ג) צריך באר היטב שערי תשובה

א ברייתא תענית י

הט"ו. והבאר"עקב כתב דגם הסנדק והמהול לא ישלמו, ע"ש. ועיין בפמ"א ח"ב סימן צח בכהן שיש לו י"א צ"ע וביום זה ניתן לו בן לפדות מחוייב להשלים לפי מ"ש המג"א סימן תקסח בשם הש"ך ביום תענית צבור נהוגים לפדות ביום כ"ו, אם-כן גם כאן צריך להשלים והפדיון יהיה ביום הברכה על היין וכו'. ואם יוליד למילה ביום התענית שמטעים לתינוק, הדתם לא אפשר בענין אחר, ואם רוצים שהכחן יהיה על סעודת מצוה יעשר הפדיון סמוך למנחה והכחן ישלים תעניתו ויבוא על הסעודה בליה, עכ"ל. ובאמת שאין י"א דוחה לתענית צבור, וכמבואר ס"ק ט"ו^(ט) דברית מילה דוחה י"א. ועיין לעיל סימן תקנט בשם מ"ט דכפריון הבן הכהן והאב לא ישלמו בטי"ב שנדחה ע"ש ומכ"ש בי"א. ועיין מ"ש שם בסימן תקנט. ועיין במג"א דמבואר דפריון הבן שהיום זמנו סעודת מצוה היא ומתיר שם לאכול בתענית בה"ב או בעשיית נראה דה"ה י"א. ולענין דאף אם נדחה זמן פדיון הבן רשאי הכהן לאכול, דלגבי הכהן קביע ליה זימנא מקרי שהרי לא יבדו לדחות ליום אחר כיון דלאו בדריה תליא מילתא. ובאבן (הבן) (הכהן) צ"ע, ש"מ"ש המג"א פירוש ה"ט דפריון הבן י"ל יוכלין לדחותו יותר צ"ע, ודשיתו מצוה לו משהינן ומיום ל"א לכל כ"ל ימא זימנא הוא כמו ביום ל"א ואדרכה כיון שעבר זמן פדיון יורו יותר שלא יתירש כדבר, ועיין לקמן סימן קענע באש"ל אברהם בשם תשובת דברי"מ דחתן אין מתענה י"א. ב' ימי המשתה, ע"ש, ונראה שאם אירע לו שהיה סעודת מצוה ביום י"א צ"ע ופסיתוהו שלא יתענה ויבוא עמהם בסעודה ולא צ"ע דעה מחמת הי"א. ולולי זה היה נמנע עמהם, הרי קצב עליו כדור שאף בסעודת מצוה לא יאכל, ואי אתרמי ליה יום י"א ואירע שיש לו ס"מ כיוצא בה אסור וצריך התרה, ולכן יאמר יליחה כש"ס ביום י"א צ"ע ורוצה להחמיר על עצמו ולהתענות בי"א. ז' יאמר עשונה כן בלי קבלה כדור ואו כפעם אחר יהיה מותר בלא התרה: [כ] בהליכה.

משנה ברורה

להתענות, דיום-טוב שלו הוא, ואם ירצה יתענה רק עד מנחה גדולה. טוב להתענות יום שמת בו רבו מובהק, כי חייב בכבודו יותר מכבוד אביו (מז) די בהליכה זו. שהרי לא נדר אלא לילך והוא, (מז) אבל אם נדר להוציא עשרה זהובים בהליכה זו ואחר-כך השכירוהו ללכת שם, (מז) לא יצא ידי חובתו: **יא** (מח) ואירע בהם תענית חובה. ואפילו בעת שנדר (מט) לא אמר אלו הימים, אלא אמר סתם שמקבל עליו לצום מהיום ארבעים יום רצופים: (מט) עולין לו. ודוקא בתענית חובה שהוא שלא על-ידי נדר, אבל אם היה עליו חוב על-ידי נדר, כגון שנדר לצום בשני וחמישי ואחר-כך נדר לצום ארבעים רצופים, (מט) אין שני וחמישי עולה לו, דהם שני נדרים [אם לא שיאמר (נ) דכוונתו היה שיעלה בחשבון הארבעים]. ומכל מקום עיין שרגיל מכבר להתענות עשרת-ימי-תשובה, הדוי גס-כן עיין נדר, ואחר-כך נדר בטי"ו באב להתענות ארבעים יום רצופים, (נל) עולין לו העשרה ימים בתוך חשבון הארבעים, דוודאי כוונתו נגד ארבעים עולה משה בהר, כמו שכתוב סעיף ד, ואם-כן הוי ליה כאלו אמר ארבעים יום אלו, דפשוט דאפילו היה בהם כמה תעניות עולים לו. (נג) מי שרגיל

להתענות יום שמת בו רבו המובהק כי חייב בכבודו יותר מאביו, של"ה: (נ) בהליכה. ואם נדר להוציא עשרה זהובים להליכה זו ואחר-כך השכירוהו ללכת שם לא יצא ידי חובתו, מה"ל, מ"א: (נל) עולין. כתב המ"א: מי שרגיל להתענות עשרת-ימי-תשובה ואירע בהם יום שמת בו אביו או אמו בין י"ה ל"כ, א"צ להתענות ה' ימים לפני י"ה מיד הדחה אצום גדליה וי"כ שהם חובה ועולין לו, ואם יום שמת אביו הוא לפני ראש-השנה בימי הסליחות צריך להתענות ד' ימים חוץ מיום ההוא דהא לא קצב אלו דוקא, ואם חל ביום ראשון של סליחות או בער"ה א"צ להתענות נגדו יום אחר דימים אלו קבועים, אך בזה צ"ע אם חל ר"ה ביום ה' דליכא אלא ד' ימים וחל יום המיתה בי"ב אם נאמר שצריך להשלים יום אחר בשבוע שלפני זה או לא, ונ"ל דא"צ להתענות, וה"ה אם גזרו קהל תענית באותו שבוע עולה לו וא"צ להתענות יום אחר נגדו. קהל שגזרו להתענות ב' ה' כל ימות הקץ וחילקו קהלה לד' חלקים שבכל ב' או ה' יתענו חלק רביעי ואירע י"ז בתמוז להיות בה' או שאירע תענית בה"ב שאחר הפסח שבאל"ה מתענים, צ"ע אם צריכים אותם שהיה היום בהם להתענות יום ש' שאחריו או נימא מוליהו יום אחר; ונ"ל כיון דצריכים להתענות לסוף תשובה צריכים להתענות יום אחר; ואפילו מי שרגיל להתענות ער"ח ואירע ביום ב' אין עולה לו, דדבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין, אבל מי שרגיל להתענות בה"ב בלא הכי פשיטא דעולה לו, מ"א, ע"ש: (נכ) דואג. וישמור עצמו מן הכעס,

א (א) יחיד המתענה וכו'. החילוק בין צבור ליחיד, (ב) דצבור לב בית-דין מתנה עליהן, (ג) אלא דין מרחיקין על הצבור, אבל ביחיד כיון שלא התנה בפירוש שאם תעבור הצרה לא יתענה, מחוייב להשלים כפי קבלתו: (ב) או מת. והוא הדין לענין מי שהתענה על צרה שתעבור ממנו, שנתחייב ממציקיו לאיזה עונש, והוצרך לקיים: (ג) צריך להשלים וכו'. דכיון שקיבל עליו תענית סתם ולא התנה, (ג) אמרינן דדעתו היה אקבלה זו, מתוך שקיבל עליו

שער הציון

(מז) מגן-אברהם בשם מהר"ל: (מז) ואפשר דאם יוציא העשרה זהובים לצדקה דיצא בזה [פמ"א]: (מח) מוכח ממגן אברהם: (מט) מגן אברהם ואליה רבה, דלא כשול"מ גבורים: (י) אליה רבה: (נל) מגן אברהם ושי"א: (נכ) מגן אברהם ופשוט: (נג) דהא אינו מיוחד להתענות איזה ד' ימים [מ"א]: (נד) מגן אברהם, וכתב עוד שאם חל ראש-השנה ביום ה' דליכא אלא ד' ימי סליחות וחל יום המיתה ביום ב', מסתברא דבזה גס-כן אין צריך להתענות יום אחר, עיין שם, והוא הדין אם גזרו הצבור תענית באותו שבוע עולה לו: (י) הרב המגיד: (יב) ר"ן וריטב"א בשם הרמב"ן, ועיין עוד טעם ברא"ש, והתקנו לקמיה: (א) רא"ש:

(א) בבאר היטב.

הלכות תענית סימן תקסט תקע

ב ראש ממשנה הדין
מתענין ויחיד לה
גמשים וכו', וכן משמע
מכרז רבבים ג שם
וכריבא לעמוד תומת
השן וביטתו ית כשם
אין וידע ה שם ממשנה
רש דברים שהם עגול
ואינם וכו' נדרים ס"ה

(ב) להשלים (ד) כל התעניות שקיבל עליו, יאכל צבור שמתענין על שום דבר (ג) (ה) ונענו (ו) יקודם חצות, לא ישלימו. ואם תלמידי חכמים ורוב צבור רוצים להשלים, אין היחיד רשאי להפריש עצמו מהם: ב היחיד שמתענה על צרה (י) ונודע שקודם קבלת התענית כבר עברה, אינו צריך להשלים: הגה והוא הדין לצבור ששמעו (ח) אחר (א) חצות שקבלו התענית בטעות, (ט) אין צריכין (ז) להשלים (תה"ד סימן רפ):

תקע חנוכה ופורים וימים שאין אומרים בהם תחנה, שנפגשו בתוך ימי נדרי תענית, ובו ג' סעיפים:

א (א) יחיד שקיבל עליו תענית כך וכך ימים ואירעו בהם שבתות וימים טובים או ראש חודש חנוכה ופורים או ערב יום הכפורים, אם קבלו בלשון (ב) קבלת תענית בעלמא (ב) אינו צריך התרה, ואם קבלו (א) בלשון (ג) 'הרי עלי' (ד) שהוא לשון נדר, (ה) צריך התרת חכם.

א ציינתו לעיל בסימן
היה סעיף ג לענין ראש
חודש וענין שם ובתורה
דעה בסימן רטו סעיף ב

באר היטב שערי תשובה עיין בה"ט. ועיין בריי בשם פרי"הארוך ח"ג כתב שאף אם יושב בא"י ונפשו והתענית יותר מהרגל שלו, חסד לאברהם:

(ב) להשלים. טעם חילוק בין צבור ליחיד, דצבור כי גזרו תענית לבם מתנה עליהם בכך, אבל יחיד דברים שבלבו אינם דברים: (ג) ונענו. משמע דוקא שנענו אז א"צ להשלים, שצריכים להודות בנפש שבעה וכוס מלאה, אבל כשמת צריכין להשלים יחיד. אבל לברש ומ"א דעתם דאף כשמת אין הצבור צריכים להשלים: (א) חצות. ר"ל אפילו אחר חצות, וכ"ש קודם חצות: (ז) להשלים. ובהו אין שייך לת"ח ורוב צבור להחמיר, אם לא שכבר העריב ביומיו. ועיין עטרת יצחקים:

(ב) קבלת. דהיינו שקבלו במנחה, עי' סימן תקסט ותקסג. מי שנדר להתענות ד' ימים רצופים וחלם בתוכם חלום שבת והוצרך למיתב תענית לתעניתו, ונתפסק בהלק"ט ח"ב סימן רנא אם עזלה לו מן המנין, ועי' מ"ש לעיל בסימן רפח, ועי' סימן תקסח ס"ק כא מ"ש: (ג) הרי. פי שאומר הרי עלי אכילת יום פלוני קונם, אבל אם אמר הריני נודר להתענות יום א' לא מקרי נדר, ולכן נהגו שמי שאומר הריני נודר להתענות ב' וה' כל ימות השנה א"צ להתענות ב"רוב א"צ התרה, מ"א. ועיין בי"ד סימן רטו: (ד) צריך. ואם לא התירו צריך להתענות לכ"ע, ונ"ל דצריך למיתב

משינה ברורה ביאור הלכה

שעבר יום הכפורים אין צריך שוב להתענות דיום הכפורים כיפיר לו, ואפילו בשאר תענית חובה גס"כן יש לסמוך במקום החזק על דברי המקילין:

(ד) כמה תעניותם בשביל אותו דבר מחוייב להשלימם, (ה) וכן שארי נדרי צדקה שקיבל עליו בשביל שיחיה פלוני, אף אם מת צריך לקיים. ועיין ביו"ד דעה ידעה סימן רכ סעיף טו בהג"ה, דדוקא בשלא נדר בלשון תנאי, אבל אם אמר אם יחיה פלוני אתענה או אתן כך וכך לצדקה, ומת, אינו מחוייב להתענות וליתין: (ה) ונענו. משמע (ו) לכאורה דדוקא נענו, אבל בהתענו בשביל חולה שיתרפא ומת, (ז) אפילו צבור חייבין להשלים אף שמת קודם חצות, (ח) ויש מקילין בצבור אף בכי האי גוונא: (ו) קודם חצות. דעדיין לא התחיל התענית, (ט) דעד חצות זמן סעודה היא עדיין, מה שאין כן לאחר חצות: ב (י) ונודע שקודם קבלת התענית. דנמצא שהיתה הקבלה בטעות, אבל אם עברה אחר קבלת התענית, אף שלא התחיל עדיין להתענות צריך להשלים [א"י וש"א]: (ח) אחר חצות. רוצה לומר, אפילו לאחר חצות, שעבר רוב היום בתענית, אפילו הכי לא ישלימו, (י) וכל שכן קודם חצות: (ט) אין צריכין להשלים, ובהו (י) אין שייך לתלמידי חכמים ורוב צבור להחמיר כיון שהיה בטעות, אם לא שכבר העריב היום ביומיו:

א (א) יחיד שקיבל עליו תענית וכו'. דאלו אם גזרו תענית על הצבור בארץ ישראל והתחילו להתענות ואירע בהם אלו הימים, חל גזירתם בדיעבד, וכדלעיל בסימן תיח, מה שאין כן ביחיד: (ב) אין צריך התרה. דאין כח קבלתו חל כלל על יום זה. ועיין בסימן תיח במשנה ברורה סעיף קטן ז מה שכתבנו שם: (ג) בלשון הרי עלי. פירוש, שאמר (ב) הרי עלי אכילת יום פלוני קונם, ומשום דנדר חל אפילו על דבר מצוה, נדרד אוסר החפץ עליו ואין שום ציווי על החפץ, אבל בשבועה שנשבע להתענות בימים אלו אינו חל, וכמבואר בסעיף ג, משום דשבועה אוסר נפשיה על חפצא, והוא כבר מצוה שלא לעשות כן: (ד) שהוא לשון נדר. כתב מגן אברהם, דאם אמר הריני נודר (ב) להתענות יום אחד, לא מקרי נדר, ולכן נהגו שמי שאמר הריני נודר להתענות שני וחמישי כל ימות השנה, אין צריך להתענות בראש חודש ואין צריך התרה, ועיין בפרי מגדים. ועיין ביו"ד דעה ידעה סימן רו סעיף ה: (ה) צריך התרת חכם. ויראה להתיר כדי שלא יהיה מחוייב להתענות. (ג) ואם לא התיר והתענה, צריך למיתב אחר כך תענית לתעניתו כדי שיכופר לו על מה שהתענה בימים אלו, וכנ"ל בסימן תקסח סעיף

שער הציון

(ד) כן משמע ברא"ש טורו, וכן כתב הר"ן: (ה) פוסקים: (ו) כתבתי 'לכאורה', משום דדעת הט"ו הוא ולא כמגן אברהם בזה, אלא דכוונת השולחן ערוך אפילו בנענו וכל שכן בשמת דאין צריך להשלים [פמ"ג]: (ז) היינו לטעם הרא"ש משום דצריכין הצבור לומר הלל אחר כך בנפש שבעה ומתוך שמתה לפיכך הקילו להם שיאכלו, מה שאין כן במת [מ"א]: (ח) היינו לטעם הר"ן והרב המגיד משום דאין מטריחין על הצבור או משום דלב בית דין מתנה, וזה שייך אף כשמת [מ"א וא"ו], וכי"מ מלבוש. והנה כמגן אברהם מצד הירושת להקל כהלבוש, ובספר נהר שלום מקפץ בזה ודעתו להחמיר בזה אף אין ראיותיו מכריחות, ורק מסביר ש מקום לרוב דאולי עד כאן לא אמרין לב בית דין מתנין אלא כשנענו שמתה היא להם אף כאן תענית, מה שאין כן בשמת כלל: (ט) רש"י: (י) אחרונים: (יא) אחרונים: (ב) והתענית גם האלהי רבה, והוא הוסיף עוד, דאפילו אם אמר הרי עלי להתענות, גס"כן לא הוי נדר, ולעניות דעתי צריך עיון בזה, ואין כאן מקום להאריך: (ג) מגן אברהם. ועיין בפרי מגדים:

הלכות תענית סימן תקע תקעא

ב גס זה שם, ועיין שם
ג גס זה שם, ועיין שם

ויפתח בחרטה, שיאמר לו 'אלו שמת אל לבך שיארעו בהם אלו הימים לא הית נודר', ומתיר לו. *ולהרמב"ם, משקיבל עליו בלשון נדר ופגעו בו בשבתות וימים טובים או ערב-יום הכפורים או ראש-חודש, חייב לצום בהם אם לא יתירו לו; אבל אם פגעו בו חנוכה ופורים, נדרו בטל ולא יצום בהם, מפני שהם מדבריהם וצריכים חיזוק. הגה והמנהג כסברא הראשונה. מי שנדר להתענות סך ימים ואמר 'ח' מיום טוב', אין חנוכה (ז) ופורים בכלל; ואם אמר שדעתו היה עליהם, (ז) הולכים אחריו (תשובת הרשב"א סימן תרנט); אבל (ה) (ח) ערב-יום הכפורים בכלל, (ט) והכי (י) נהוג, ודלא כמו שפסק ביורה דעה (י) סימן רטו סעיף ב: ב' ה'נודר להתענות בשבת ויום טוב וערב-יום הכפורים והחנוכה ופורים, (יא) דינו שזה לנודר להתענות אך וכך ימים ואירעו בהם ימים הללו, אם הוציאו בלשון נדר דינו כמקבל עליו בלשון נדר, ואם הוציאו בלשון קבלת תענית בעלמא דינו כמקבל בלשון קבלת תענית: ג' אם נשבע להתענות כך וכך ימים ואירעו בהם ימים הללו, השבועה חלה עליהם (יב) מטעם איסור כולל, אבל אם נשבע להתענות כשבת או כיום טוב בפירוש, לא חלה עליו שבועה, דאין שבועה חלה על דבר מצוה, אלא לוקה על שנשבע לשוא ואוכל. ואם נשבע להתענות בחנוכה ופורים, חלה שבועה עליו כיון שאינן אלא מדרכנן (ויש להתיר שבועתו ואינו מתענה). ונראה לי (יג) דהוא הדין לראש-חודש (יד) וערב-יום כפור שאינם אלא מדרכנן, אלא שמדברי הרמב"ם נראה: (יז) שהם של תורה:

תקעא מי הם החוטאים לישב בתענית, ובו ג' סעיפים:

א "היושב בתענית, אם יכול לסכול התענית (א) נקרא קדוש, ואם לאו, כגון שאינו בריא וחזק, (ב) נקרא (ה) חוטא: ב (ג) (ג) *תלמיד חכם (ד) אינו רשאי לישב בתענית מפני שממעט

א אוקימתא דגמרא
תענית י"א אליבא דרבי
אלעזר ב שם אליבא
רשמאל ג מימרא דרב
שש שם

באר היטב

שהיה רגיל. וכתבו ספרי המוסר בדאמצע אכילתו בעוד שהוא מתאוה לאכול ימשוך ידו ממנה וזה נחשב לו לסיגוף גדול. ודע, שכל המעשים שאדם עושה ותורה שלומד בעורו רשע בעו"ה מוסיף כח בקליפות, עד שחוזר בתשובה מוציא מהקליפה. מי שנופלץ לו תפילין יתענה באותו היום, ואם בשבת למחר, וברצועה א"צ, ואם נפלו תפילין עם הכיס יתן פרוטה לצדקה, כנה"ג. כתב ס"ח סימן תרג: בתענית לא יאכל בהשכמה שורש שקרין לאקריין וכן כ"כ וט"ו באב, דכשכובל הרוק בולע המתקת; ובס"ו כתב: לבנה לוקה צריך להתענות: (ג) ת"ח. ג"ל

תענית לתעניתו כ"מ"ש בסימן תקסח ס"ה, מ"א: (ז) ופורים. שאין אלו הימים נקראין י"ט, וה"ה ר"ח, אבל חוה"מ מקרי י"ט, מ"א: (ה) ע"ה"כ, דנקרא י"ט, מט"מ ומהר"ל: (י) נהוג. קאי אמש"ל דהמנהג כסברא ראשונה: (י) ועי"כ. ומ"א כתב דעי"כ ודאי מדאורייתא, ע"ש, ועיין הלק"ט סימן כו: (ה) חוטא. היינו באם שרוצה להתענות דרך פרישות, אבל אם ירוע לו שחטא חייב להתענות, אפילו ת"ח חייב להתענות, ב"ח בשם ראשית חכמה. ומיהו כהלכות י"כ כתב דת"ח שתורתו אומנתו א"צ לסגן עצמו כ"כ על העונות וילמדו יותר ממה

משנה ברורה

ה. וכשמתיר לו, ממילא הותר כל הימים [י"ד סימן רטו]: (י) ופורים. שאין אלו הימים נקראין יום טוב, (ז) והוא הדין ראש-חודש, אבל חול-המועד מקרי יום טוב: (ז) הולכין אחריו. פירוש, ואין מחוייב להתענות: (ח) ערב-יום הכפורים בכלל. בדנדרים הולכין אחר לשון בני-אדם, ובלשון בני-אדם מקרי יום טוב. ועיין לקמן בסימן תרד במשנה ברורה סעיף קטן ב: (ט) והכי נהוג. רוצה לומר, (ה) כסברא הראשונה הנ"ל ולא כדעת הרמב"ם: (י) סימן רטו סעיף ד. כן צריך לומר. ועיין בש"ך שם מה שכתב בזה: ב' (יא) דינו שזה וכו'. רוצה לומר, דאף שפרט בפירוש אלו הימים, מכל מקום אם הוציאו בלשון נדר חל, נדר חל אף על דבר מצוה, וכנ"ל: ג' (יב) מטעם איסור כולל. שכלל בשבועתו גם ימים אחרים. ויראה להתייך שבועתו [אחרונים]: (יג) דהוא הדין לראש-חודש וכו'. פירוש, שמה שאסור להתענות בהם הוא דרבנן, ולכן חלה השבועה: (יד) שהם של תורה. ועיין במגן אברהם שמכריע דערב-יום כפור האיסור להתענות בו הוא דאורייתא, אבל בראש-חודש הוא דרבנן, וכן דעת הגר"א בכיאוורו לראש-חודש הוא דרבנן:

ה. וכשמתיר לו, ממילא הותר כל הימים [י"ד סימן רטו]: (י) ופורים. שאין אלו הימים נקראין יום טוב, (ז) והוא הדין ראש-חודש, אבל חול-המועד מקרי יום טוב: (ז) הולכין אחריו. פירוש, ואין מחוייב להתענות: (ח) ערב-יום הכפורים בכלל. בדנדרים הולכין אחר לשון בני-אדם, ובלשון בני-אדם מקרי יום טוב. ועיין לקמן בסימן תרד במשנה ברורה סעיף קטן ב: (ט) והכי נהוג. רוצה לומר, (ה) כסברא הראשונה הנ"ל ולא כדעת הרמב"ם: (י) סימן רטו סעיף ד. כן צריך לומר. ועיין בש"ך שם מה שכתב בזה: ב' (יא) דינו שזה וכו'. רוצה לומר, דאף שפרט בפירוש אלו הימים, מכל מקום אם הוציאו בלשון נדר חל, נדר חל אף על דבר מצוה, וכנ"ל: ג' (יב) מטעם איסור כולל. שכלל בשבועתו גם ימים אחרים. ויראה להתייך שבועתו [אחרונים]: (יג) דהוא הדין לראש-חודש וכו'. פירוש, שמה שאסור להתענות בהם הוא דרבנן, ולכן חלה השבועה: (יד) שהם של תורה. ועיין במגן אברהם שמכריע דערב-יום כפור האיסור להתענות בו הוא דאורייתא, אבל בראש-חודש הוא דרבנן, וכן דעת הגר"א בכיאוורו לראש-חודש הוא דרבנן:

א נקרא קדוש. שמתוך כך מתמרקין עונותיו בשביל שמתענה [רש"י]. ולא מיירי (ה) בעונותו הידועים, המבואר ברוקח וכתבתי האר"י כמה ימים צריך להתענות עליהם, דבזה צריך להתענות (ג) אפילו לא מצי לצעורי נפשתי, אלא מיירי כשמתענה משום תשובה על עונותו שאדם דש בעקביו: (ב) נקרא חוטא. על שמחליש כחותיו. וכתבו ספרי המוסר, דאם באמצע אכילתו בעוד שהוא מתאוה לאכול מושך ידו ממנו, זה נחשב גם-כן לסיגוף ומתכפרים עונותיו. וראיתי כתוב בספר אחד, שכשאדם רוצה להתנרב תענית, טוב יותר שיקבל תענית מן הדיבור ממה שיקבל עליו מן האכילה, כי ממנו לא יהיה לו נזק לא בגופו ולא בנשמתו ולא יחלש על-ידי זה, וכעין זה כתב הגר"א באגרתו, שצריך האדם לייסר עצמו לא בתענית וסיגופים כי אם ברסן פיו ובתאוותיו וזהו התשובה וכו': ב' (ג) תלמיד חכם וכו'. ומי שתורתו אומנתו נקרא תלמיד-חכם לענין זה אף בזמן הזה [אחרונים]: (ד) אינו רשאי וכו'. היינו אפילו אם יכול לסכול התענית, שאינו מזיקו, ומכל מקום

שער הציון

(7) מגן-אברהם: (ה) מגן-אברהם: (6) מגן-אברהם בשם הכ"ח: (3) ומכל מקום דוקא אם אין בזה חשש סכנה, דאו בוודאי אינו רשאי:

הלכות תענית מימן תקעא תקעב

ד' סמ"ג
ו' סמ"ד
ה' ירושלמי
בשם הירושלמי
יוסף מרח דרבי רבי
זירא גורז שמיא, תענית
ח'

במלאכת שמים, 'אלא-אם-כן כשהצבור מתענים שלא יפוש עצמו מהם. [*] 'ומלמדי (א) תינוקות (ה) דינם כתלמידי חכמים: ג' יעיר שהקיפוח עכור' וכן יחיד הנרדף מפני עכור' או מפני לסטים או מפני רוח רעה, אינם רשאים להתענות, שלא לשכר כחם, 'אלא יקבלו עליהם להתענות כך וכך תעניות לכשינצלו, וכן אם גזרו גזירה וגזרו שלא להתענות עליו, יקבלו עליהם להתענות כך וכך תעניות כשיעבור הגזירה:

תקעב באיזה ימים אין גוזרים תענית צבור, וכו' ג' סעיפים:

א *אין גוזרין תענית על הצבור (א) בתחלה ביום חמישי, (ב) שלא להפקיע (פירוש, שלא ליקר השער) שערים, (ג) 'אפילו במקום (ב) שאין לחוש לכך: ב' אין גוזרין תענית על הצבור בראשי חודשים או בחנוכה ופורים או בחולו של מועד. (ה) ואם התחילו להתענות על הצרה

א משנה תענית ט"ז
ב הרכ המגיד לדעת
הירמיהו וכן כחבו
הגאונים ג' ששן שם

באר היטב

דמי שתורתו אומנתו נקרא ת"ח ועין זה אף בזמן הזה, מ"א:
(א) תינוקות, וכל העוסקים בצרכי רעים כגון שתדלים דינן כמלמדים, ט"ח, ע"א:
(ב) כגון עיר שרובה עובדי-כוכבים. ואפשר במדינות אלו דלא שכחיה מפקיעי שערים מותר לגזור תענית ביום ה', וכן נוהגין,

שערי תשובה

אוחתה להשתטח על קברי הצדיקים בח"ל או יושב בירושלים ורצה ללכת על קברי הצדיקים שבאי שרי לילך אדעתא לחזור, ע"ש:
[*] ומלמדי תינוקות. וכתב ברי": וראה דאף למי שמחמיר בח"ח שחטא שיתענה כמ"ש הארי"ז ו"ל ומהר"ט ח"א סימן ח, מ"מ אין להתמיר במלמדי תינוקות, דממעט בלימוד התינוקות ודחשיב טובא וגם גדול את הרכיס, עיין שם:

ביאור הלכה

מתמעט לימודו על-ידי זה. וכל זה בשאין לו עוונות ידועים, אבל בישל-ו עוונות ידועים שצריך להתענות עליהם, גם לתלמיד-חכם צריך להתענות (א) ואפילו היכי שקשה לו התענית, (ד) ומכל מקום אין צריך לסגף עצמו כל-כך בתענית, וילמוד יותר ממה שהיה רגיל. וכעין זה איתא בתנחומא: אם חטא אדם ונתחייב מיתו לשמים, מה יעשה ויחיה? אם למוד לשנות פרק אחד ישנה שני פרקים, ואם דף אחד ישנה שני דפי' [ונל זה הוא לאחור ששב מדרכו הרעה, דאי לא הכי הרי הוא כטובל ושרץ בידון]. ועיין מה שכתבתי כזה בביאור הלכה: (ה) דינם כתלמידי חכמים. דאיכא בהו (ו) תרתי, שממעטין במלאכת שמים וגוזלין את הבריות, דאפילו שארי פועלים אסורים להתענות, כמו שכתוב בחושן משפט סימן שלג סעיף ה, וכל-שכן בהם. קטן בן י"ג שנה ויום אחד וקטנה בת י"ב שנה ויום אחד שקבלו על עצמן תענית, נדרן קיים [אפילו אין יודעין לשם מי נדרו, דאם יודעין, נדרן חל מן התורה בשנה אחת מקודם, דהיינו בקטן משנעשה בן י"ב ויום אחד ובקטנה משנעשית בת י"א ויום אחד], ואין הלא יכול להפר נדרי בתו אלא עד שתהא בת י"ב שנה ואילך נעשית בורא ואינה ברושה, ואפילו השנה י"ג היא שנה מעוברת, כיון שהגיע הששה חדשים הוא בוגרת], וצריך שיאמר לה דוקא בשלש ראשונות אפילו הכי כיון שהפסיק זמן באמצע חיישין להפקעת לבד על שנותיהם אפילו הוא קטן מאד לפי הנראה, ואחר אינו נאמן אלא-אם-כן יש שני עדים. ומשמע קצת בגמרא דאם אין יודעין שנותיו אין נדרו נדר, ואפשר דהיינו לא לפי הנראה בקומה שלו הוא קטן שלא הגיע לכלל שנותיו, דאם לא-כן הוי ספיקא דאורייתא:

שכתב השל"ה בשם ספר חרדים וזה לשונו, שמצא בתוך ספרי המקובל האלקי חסידא קדישא הרב רבי יצחק לוריא אשכנזי ו"ל בספר אחד כתיבת-יד: כל מה שתמצא בסיגופים כו' לא נזכרו אלא למי שאין עמלו בתורה, אבל מי שתורתו אומנתו וידע דעת ויראת ה' לא יחלש ולא יתבטל מלימודו, אך יום אחד מן השבוע יתרחק מבני-אדם ויתבודד בינו לבין קונו ויחקש מחשבתו בו כאלו כבר עומד לפניו ביום הדין, ויזכר לאל יתברך כאשר יזכר העבד אל רבו וכן אל אביו. והעתיקו זה האחרונים. וכעין זה כתב החי"י"ט חה לשונו: דאפילו על עבירות ידועות המבואר ברוקח שצריך להתענות לכפרה כמה ימים, אם תלמיד-חכם הוא ותורתו אומנתו, אפילו בזמן הזה, לא יסגף עצמו כל-כך, רק שישב לפני ה' בלב שלם ויבכה מקירות הלב וילמוד יותר מאשר היה רגיל, כי התורה היא מקוה טהרה ונמשל לאש, וכל אשר יבוא באש, באש יבוא וטהר, ומעט מכל התענוגים ויאכל רק כדי קיום גופו שלא יחלש כדי שיהיה לו כח לעבודת השם, ולא ילך לשום סעודה, וכל-שכן לסעודת מריעות, וישמור שבת בכל פרטיה ודקדוקיה, ואם אפשר יתענה על-כל-פנים בכל שבוע יום אחד או על-כל-פנים כל יום שני וחמישי ושני עד חצות, והעיקר הבכיה והיודי וגדרים שלא יעשה זאת לעולם, וד' יראה ללבב, עד כאן לשונו:

* אין גוזרין תענית וכו'. מרסחם משמע דבכל תענית דינא הכי, לא שגא עבור גשמים או עבור ענין אחר, ועיין בבית-יוסף:

שנה וששה חדשים, דעז אותה הזמן היא ברשות אביה [ומכאן נעשית בורא ואינה ברושה, ואפילו השנה י"ג היא שנה מעוברת, כיון שהגיע הששה חדשים הוא בוגרת], וצריך שיאמר לה דוקא בשלש ראשונות אפילו הכי כיון שהפסיק זמן באמצע חיישין להפקעת לבד על שנותיהם אפילו הוא קטן מאד לפי הנראה, ואחר אינו נאמן אלא-אם-כן יש שני עדים. ומשמע קצת בגמרא דאם אין יודעין שנותיו אין נדרו נדר, ואפשר דהיינו לא לפי הנראה בקומה שלו הוא קטן שלא הגיע לכלל שנותיו, דאם לא-כן הוי ספיקא דאורייתא:

א (א) בתחלה. לאפוקי אם הוא (ב) באמצע, כגון שגוזרין שני וחמישי ושני, מותר: (ב) שלא להפקיע שערים. כשיראו שיקנו שתי סעודות גדולות לצורך הלילה ולצורך סעודת שבת, יסכרו שרעב בא לעולם ויפקיעו השערים: (ג) ואפילו במקום וכו'. כגון בעיי שרובה עובדי-גילולים. ואפשר דבמדינות אלו דלא שכחיה מפקיעי שערים מותר לגזור תענית ביום חמישי, וכן נוהגין [מ"א ו"ש]: ב' (ד) ואם התחילו. יש אומרים שאם (ג) לא עלה על דעתם שכהמשך הימים יפגע בהם

שער הציון

(ג) מגן-אברהם: (ד) כן העתיקו הרבה אחרונים כמסקנת המגן-אברהם בשם השל"ה: (ה) ואפילו ביש להם עוונות ידועים [שע"ת בשם בכרי-יוסף]: (ב) אבל לא בא לאפוקי בשלש תעניות השינוי של שמיים, דשם אף שכבר התענו בשלש ראשונות אפילו הכי כיון שהפסיק זמן באמצע חיישין להפקעת שערים ואין להתחיל בחמישי, כמבואר בסמ"ן תקעה סעיף ג' [כו"ן]: (ג) שערי-תשובה בשם תשובה בברית-אנשים. ולא העתיקו מה שהביא המגן-אברהם בשם הב"ח נוהגין האינא כהפסקי-ירושלמי, אחרי שלש העתיקות דין זה הלכה מוכח דסביאר להו דהא דאמרו אין תענית צבור בבבל! לאו להאי מילתא אתמר, כמו שכתב בבית-יוסף, וכן מצאתי במאמר-מרדכי שהאר"ך בזה ומסיק שאין לזוז מדברי השולחן-ערוך:

הלכות תענית סימן תקעב תקעג תקעד

באר הגולה טז

ד' כרב אסי שם י"ח
ה' כחכמים
ו' הגהות מיימוני פירק א
מהלכות שופר וולשון
המדרכי ריש ראש
השנה, ומתוך לשונו
דקדק הביה"ד יוסף דלא
למימרא דאם התחילו
מפסיקים, ולא חמיר
מתוכה ופורים, אלא
היינו לומר דמעיקרא
דוחים מלהתחיל
להתענות ער שבת
(הבאה)
א מסקנת הגמרא ראש
השנה י"ט ב ברייתא
תענית י"ז

ואפילו יום אחד ופגע בהם יום אחד מאלו, (3) [3] (ה) מתענין יומשלימין היום בתענית: ג (2) (1) 'צבור שבקשו לגזור תענית שני וחמישי ושני ופגע בתענית ט"ו בשבט, התענית נדחה לשבת הכאה, כדי שלא יגזרו תענית בט"ו בשבט שהוא ראש השנה לאילנות: הגה מיהו, אם התחילו להתענות אין מפסיקין, כמו בראש-חודש וחול-המועד (כ"י):

תקעג שבטלה מגילת תענית, ובו סעיף אחד:

א "הלכתא, בטלה (א) מגילת תענית, וכל הימים הכתובים בה (ב) מותר להתענות בהם, וכל שכן לפניהם ולאחריהם, (ג) חוץ מחנוכה ופורים שאסור להתענות בהם בעצמם, (ד) אבל לפניהם ולאחריהם מותר, וכן שבתות (ה) וימים טובים וראשי חודשים מותרים לפניהם ולאחריהם: הגה מי שיש לו נשואין (ו) בחנוכה אין לו להתענות, אבל אם יש לו נשואין (ז) (ח) בניסן מתענה (ח) ביום חופתו (ט) אפילו (3) בראש-חודש ניסן מפני שהוא אחד מן הימים שמתענים בהם, כדלקמן סוף סימן תקפ (הגהות מנהגים וליקוטי מהר"ש):

תקעד שנותנין בתענית חומרי המקום שיצא ושהלך לשם, ובו ה' סעיפים:

א "ההולך ממקום שמתענין למקום שאין מתענין ודעתו לחזור, צריך להתענות כל הדרך
באר היטב

א ברייתא תענית י"ז

[3] מתענין. עבה"ט. ועיין בחשוכות הגדפסות סוף ספר גבורת-אנשים שפסקו שאם לא עלה על דעתם, אף שהתחילו מפסיקין מצד הדין, ע"ש. ועיין בא"ר על דברי המ"א סימן תקנט מ"ש בזה:
[6] בניסן. עבה"ט. ועיין במג"א דאם המקבל קידושי בתו צריך להתענות והקטנה לא תתענה (ומה שנרשם במג"א רמ"א הוא ט"ס וצ"ל רמ"מ והיא ר"ת ר' משה מיניץ). ועיין בא"ר דאפילו אלמן ואלמנה מתענים אף לטעם

מ"א: (3) מתענין. והאידיא נהגין להפסיק דרוחין התענית ליום אחר, כ"ח. ועיין בספר גבורת-אנשים: (2) צבור. פעם א' גזר מהרי"ל שלא לאכול בשר בכל יום ב' עד ר"ה וחל ט"ו באב ביום ב' ולא רצה לאכול בשר, אבל בעיה"כ ובסעודת מצוה מותר בבשר ויין, ע"ש. וכתב המ"א: ונ"ל כיון שהוא גזר, בכונתו תליא מילתא, שלא נחבין לאסור בעיי"כ ולא בסעודת מצוה, אבל יחיד שקיבל עליו חל עליו, דאין מחוייב

לאכול בשר אפילו בשבת וי"ט, ע"ש:

(6) בניסן. וה"ה ל"ג בעומר בור"ח סיון עד שבועות ובימים שבין י"ה"כ לסוכות, אבל באסרו-הג ובט"ו באב ובט"ו בשבט אינו מתענה כיון שמוזכר בגמרא, מ"א, ע"ש: (3) ברי"ח. פי' אע"פ שאסור מדינא להתענות ברי"ח אעפ"כ יש לחתן להתענות בראש-חודש זה לפני וכו', וכתב הב"ח: ולפ"ז אף כ"ח בכסלו שהוא ג"כ אחד מימים שמתענים בהם, ג"כ מתענה בו ביום חופתו, ומ"א כתב: מאחר דיש חילופי גירסאות לפיכך

משנה ברורה

חמירי משאר ימים הכתובים שם: (ה) וימים טובים וכו'. עיין לעיל בסימן תצד סעיף ג במשנה ברורה סעיף קטן ו: (1) בחנוכה. וכל-שכן כפורים שהוא יום משתה ושמחה. ועיין לקמן סימן תרצו סעיף ח ובמגן-אברהם שם: (2) בניסן מתענה. דמה שהזכירין שלא להתענות בניסן אינו אלא מנהג [ב"ח]. ולפי זה הוא הדין ל"ג בעומר, והימים שמראש-חודש סיון עד שבועות, והימים שבין יום-הכפורים לסוכות; אבל באסרו-הג ובט"ו באב ובט"ו בשבט אינו מתענה כיון שהזכר בגמרא [מ"א]. ויש מקילין (6) בכל הימים שאין אומרים בהם תחנון: (ח) ביום חופתו. ואפילו (3) אלמן שנשא אלמנה, גם-כן צריכין שניהם להתענות, והטעם מפני (א) שבאותו יום מוחלין להן על עוונותיהן, ויתודה על עוונותיו באותו היום; ועוד טעם, שמא יהיו שיכורים בשעת קידושין: (ט) ואפילו בראש-חודש. פירוש, שאסור מדינא להתענות בראש-חודש, (7) מכל מקום בראש-חודש ניסן יחנה מפני וכו', והוא הדין בראש-חודש אב (8) יש גם-כן להתענות מטעם זה, אלא שלכתחלה אין נושאין בו, (1) ואין צריך למיתב תענית לתעניתו המתענה בחדשים אלו, דהא ברשות קעביד:

אחד מאלו הימים, אף אם התחילו מפסיקין: (ה) מתענין ומשלימין. אף-על-גב (2) דראש-חודש איקרי מועד, מכל מקום לא מקרי (7) יום משתה ושמחה: ג (1) צבור. פעם אחד גזר מהרי"ל שלא לאכול בשר בכל יום שני עד ראש-השנה, וחל ט"ו באב ביום שני ולא רצה לאכול בשר, אבל בערב-יום-הכפורים ובסעודת מצוה, כגון פדיון הבן, מותר בבשר ויין. ומסיק המגן-אברהם, דדוקא התם, שהוא גזר וכולם היו סומכין עליו, בכונתו תליא מילתא, שלא נחבין לאסור בערב-יום-כפור ולא בסעודת מצוה, אבל יחיד שקיבל עליו חל עליו, דאין מחוייב לאכול בשר אפילו בשבת ויום-טוב, עיין שם:

א (א) מגילת תענית. שם כתוב כמה ימים בשנה שנעשו בהם נסים לאבותינו, ועשאו חכמים כיום-טוב שלא להתענות בהם, וגם לפניהם ולאחריהם אסור בהם להתענות: (ב) מותר להתענות בהם. מפני שבעונותינו אירעו בהם הרבה מאורעות ובטלום [לבוש]: (ג) חוץ מחנוכה ופורים. רוצה לומר, שהם גם-כן מהימים הכתובים במגילת תענית, ומפני הניסים הגדולים המפורסמים שנעשו בהם, נשאר בחוקתם: (ד) אבל לפניהם וכו'. דלפניהם ולאחריהם לא

שער הציון

(2) מגן-אברהם בשם רש"י: (7) וצריך עיון קצת לפי זה חול-המועד, והוא יום שמחה, דמצות עשה "ושמחת בחגך" קאי גם על חול-המועד, כדמוכח ברמב"ם פרק מהלכות יום-טוב דגם חול-המועד הוא בכלל מועד לענין שמחה, ואפילו הכי פסק השולחן-ערוך דמתענה ומשלים. ודע, בממה שהעתיק המחבר וכלל בענין זה חול-המועד עם ראש-חודש וחנוכה ופורים בדכולהו משלימין, אם-כן לפי מה דהוכיח המגן-אברהם לעיל בסימן תקע משנה זו דאם התחילו אין מפסיקין, דאף בראש-חודש התענית הוא מדרבנן כמו חנוכה ופורים, עיין שם, אם-כן לפי זה גם בחול-המועד על-כרחו דכל איסורו הוא מדרבנן [פמ"א]: (6) אליה רבה בשם נחלת-שבעה: (3) אליה רבה וש"א: (2) מגן-אברהם וע"ש: (7) אבל בשאר ראש-חודש אין להתענות. וכתבו האחרונים, דאף בימים שאין מתענים צריך ליהוה שלא יהא רודף אחר מותרות מאכל ומשתה: (8) מגן-אברהם: (1) שם:

הלכות תענית סימן תקעד

ב שם בביתא ג טו
בשם ריבא ד שס
בביתא ה מימא דרב
יחזיה ש ריבא ו מימא
דרש לקיש שם

(א) שקבלו עליהם: ב יהוולך ממקום שאין מתענים למקום שמתענים, (ב) יתענה עמהם (ג) אפילו (ד) דעתו לחזור. ימיהו, כיוון שלא קיבל עליו תענית, אם יצא מן העיר חוץ לתחום, (ו) מותר לאכול (ז) ואינו צריך להשלים: הגה ודוקא שבא לשם ביום התענית, אבל אם בא לשם מבעוד יום, (ח) צריך לקבל עליו התענית וצריך להשלימו (טו): ג ישכח ואכל, אל יתראה בפניהם כאלו אכל, ואל ינהג עידונין בעצמו לומר הואיל ואכלתי מעט (י) אוכל הרבה. (יא) אפילו שלא בפניהם (יז) אסור לנהוג (יח) עידונין בעצמו (מרכי פ"ק דתענית): ד מ"צוה (נ) להרעיב אדם עצמו [*] בשנת רעבון, (ס) ו'אסור לשמש בו (י) מטתו (יא) חוץ מליל (ס) טבילה.

באר היטב

לא יתענה ככ"ח בכסלו, ונ"ל שא"צ למתב תענית לתעניתו דהא ברשות קא עביד, מ"א, ע"ש. ועיי' בא"י סימן סא ס"ק ה מ"ש"ש טעם תענית המתן ביום תענית:

(ב) שקבלו. א"ע"פ שהא"ל לא קיבל עליו התענית אלא בני עירו קבלו עליהם. ואם קיבל עליו התענית, אע"פ שאין דעתו לחזור, מתענה ומשלים, משום דצריך לקיים נדרו. ועיי' ט"ו: (ג) דעתו. א"ע"פ דכאש מדיד דאכילה שרי לאכול בצנעה אם דעתו לחזור אפילו בעיר, ודבא שאני שצריך להשתתף עם הצבור בצרתם, מרדכי, ב"י. ואם יכן אפשר כשמתענין על צרה שעברה כבר מותר לאכול בצנעה אם דעתו לחזור, זצ"ע, מ"א: (ג) וא"צ. א"ע"פ דדעתו לחזור, וט"ז: (ז) עידונין. אפילו חוץ לתחום לא ינהג עידונין בעצמו, דאם יבוא לעיר יהיו פניו צהובין, מ"א, ע"ש: (ה) טבילה. ומ"א חולק ואוסר בליל טבילה, ע"ש.

דמי ודבא בא"י, אסור תמה על מ"ש ט"ו"א כן אפילו לא קיים פ"ו אסור, ונ"ל דמי שקיים פ"ו מאשתו הראשונה או המשניה לא זכה להבנות ונרעה אשה חטורה ליה וכ"י אינו בכלל חשוכי בני אסור, וע"פ. וקצת זצ"ע, דמצות ונהג דאורייתא, ואע"פ דאסור בשני רעבון היינו דמעיקרא סברה וקיבלה אדעתא דהכי ברומן האיסור יהיה פורש ממנה, משא"כ הא דכ"פ ספיקא הרי אם קבלה אנפשה ע"ד כן, ובפרט לפ"מ לעיל בשם שכנה"ג אין להחליט בטבילה דמחריב המג"א והא"י, המורה להקל בשני רעבון אין מוטיחין אותו, ומכ"ש בשאר צרות וכדמשמע משכנה"ג דלעיל. ועיי' בשו"ת שב"י ח"ג סימן ל כתב ג"כ להשיג על הט"ו מפרשו רש"י וגם הביא מעירובין (דף כז) גזרונותיו כ"י, ע"ש, וכתב

משנה ברורה

מותר אפילו אין דעתו לחזור למקומו הראשון. (ו) ויש מקילין בחזרו ויצא חוץ לתחום אף כשכבר בא לתוכה: (ז) צריך לקבל וכו' צריך להשלימו. עיי' בט"ז שדעתו, דאפילו לא קיבל עליו בפירוש, כיוון שהיה שם בשעת קבלת הצבור, ממילא חל עליו התענית אף שדעתו לחזור, ואסור לאכול אפילו חוץ לתחום העיר, וכן מצדד באליה רבה: ג (ו) אוכל הרבה. אלא צריך להפסיק (ו) באותה סעודה מיד כשנוכר, ואפילו לא קיבל התענית עליו מ"א: (ז) אסור לנהוג עידונין בעצמו. היינו אפילו כמה שמקילינן לאכול חוץ לתחום, מכל מקום אל יתערך באכילתו, דאם יבוא לעיר יהיה פניו צהובין מ"א. ויש אחרונים שפירשו כפשטיה, שלא ינהג עידונין בשאר דברים, וכנ"ל כסימן תקס"ט ע"פ יב: (ח) להרעיב וכו'. דהיינו שיאכל בצמצום: (ט) אסור לשמש וכו'. דצריך האדם לנהוג צנה בעצמו: (י) מטתו. ועיי' לעיל סימן רמ סעיף יב ובמבנה ברורה שם: (יא) חוץ מליל טבילה. המגן אברהם אוסר אף בליל טבילה, אכן בנהר"שלום ובבגדיישע הסכימו שנוכל לסמוך להקל כדעת השולחן ערוך, ובפרט אם אינו שנת רעבון אלא (ס) שאר צרות, בוודאי יש לסמוך להקל בליל

שערי תשובה

דמחלים עוונותיהם, דהא נדרש במדרש כפסוק ויקח את מחלת כ"י ושם כתב על נשי כ"י, ועיי' בפ"מ מ"ש בזה לענין ימים שאין מתענים, ועיי' באה"ע סימן סא בב"ש ס"ק ו דאף בימים שאין מתענים צריך לחזור שלא יראו דרוף אחר מתותות מאכל ומשתה:

*] בשנת רעבון. עיי' לעיל סימן רמ דה"ל בשאר צרות שהם כרעבון. ועיי' ברי" בשם שכנה"ג שכתב דסמכינן האירגא על מ"ש התוספות שאינו רק מדה חסידות לוי לא נהג זה, ואפילו תימא דנהיגין איסור מסתיין בשנת רעבון כ"י, וע"ש דאבא מא"י ז"ל בתשובה בגמגם על דבריו כ"י, ועיי' בשרת בית יחודה סימן מ שהביאו לעיל סימן רמ, אף כספר ברי"א כתבו בשם אביו הרב ז"ל שכתב בתשובה: כשהמזונות מצויים רק שהם ביקור גדול אין זה רעבון ואין צריך למנוע מתשמיש, והסכימו עמו חכמי ירושלים טוב"כ, ומשמע דאף ביקור כפליים ליל בה. ועיי' בדברי ר"ד הגאון שא"י פ"ו מ"ק שכתב דדוקא תשמיש לתענוג בעלמא אכל לקיום המין או דיצר תקף עליו ויש חשש השחתת זרע אין איסור ודבר זה בכלל חשוכי בניס, אלא דמילתא דפסיקא נקט,

עכ"ל, והביאו בא"י, אסור תמה על מ"ש ט"ו"א כן אפילו לא קיים פ"ו אסור, ונ"ל דמי שקיים פ"ו מאשתו הראשונה או המשניה לא זכה להבנות ונרעה אשה חטורה ליה וכ"י אינו בכלל חשוכי בני אסור, וע"פ. וקצת זצ"ע, דמצות ונהג דאורייתא, ואע"פ דאסור בשני רעבון היינו דמעיקרא סברה וקיבלה אדעתא דהכי ברומן האיסור יהיה פורש ממנה, משא"כ הא דכ"פ ספיקא הרי אם קבלה אנפשה ע"ד כן, ובפרט לפ"מ לעיל בשם שכנה"ג אין להחליט בטבילה דמחריב המג"א והא"י, המורה להקל בשני רעבון אין מוטיחין אותו, ומכ"ש בשאר צרות וכדמשמע משכנה"ג דלעיל. ועיי' בשו"ת שב"י ח"ג סימן ל כתב ג"כ להשיג על הט"ו מפרשו רש"י וגם הביא מעירובין (דף כז) גזרונותיו כ"י, ע"ש, וכתב

א (א) שקבלו עליהם. בני עירו, שכיון שדעתו לחזור צריך (ב) מדינת לקבל עליו חומרי מקום שיצא משם.

ומיירי שהיה במקום שמתענין (ג) בשעת קבלת התענית, דאם לא כן ודאי לא תלה עליו גזירת קהל שלו כיון שלא היה בא שם. ונדוקא שהתענית הוא בשביל תשובה או על כל צרה שלא תבוא. (ג) אבל א"א התענית נקבע על גזירה שעברה, כמו כ' סיון בפולין וכדומה, או אין צריך קבלה כלל דתענית צבור חשיב, ויש לו דין ההולך ממקום למקום, שנוהגין עליו חומרי מקום שיצא משם אם דעתו לחזור. ואם קיבל בעצמו התענית עליו, או אפילו אם אין דעתו לחזור צריך להתענות [אחרונים]: ב (ב) יתענה עמהם. אף שאכל היום (ד) קודם שבא לעיר, מכל מקום משלים עמהן ואינו אוכל [א"ר]:

(ג) אפילו דעתו לחזור. משום דצריך להשתתף עם הצבור בצרתם, ועל כן אפילו בצנעה אסור לאכול. וכשמתענים על צרה שעברה כבר, אפשר דמותר לאכול בצנעה אם דעתו לחזור מ"א, והאליה רבה מצדד להחמיר אין בזה, עיי' שם: (ד) מותר לאכול וכו'. דוקא בשדעתו לחזור, (ה) אבל אם אין דעתו לחזור אסור, כיון שכבר בא לתוכה חל עליו חובת המקום. ואם לא בא לתוכה והוא עדיין חוץ לתחום העיר,

שער הציון

(ב) מגן אברהם: (ג) ט"ז ואליה רבה: (ג) אליה רבה ופרי מגדים: (ד) וכל זה אם מצי מצער נפשיה, אבל באדם חלוש יש להסתפק בזה, ומיהו בפרהסיא בוודאי לא נ"פמ"ג: (ה) הנה הבי"ח כתב דאף אם אין דעתו לחזור מותר, והביא ראייה מהר"ן שכתב על עובדא דמי בר תמא דאמר חוץ לתחום אכלתינהו, דבזה אפילו אין דעתו לחזור שרי, והעתיקו אליה רבה. וצריך עיון גדול על דבריהם, ולפי מה שפסק השולחן ערוך ביסמין תצו סעיף ג דמכין שגזיע לישוב דהיינו תוך התחום תיכף נקבע להיות כמותו כיון שאין דעתו לחזור, ואסור אחר כך אפילו חוץ לתחום, ורק כשלא הגיע עדיין לתחום העיר או חל עליו עדיין החיוב, וכן מוכח במגן אברהם סימן תסח סעיף קט"ן ה דמבאר להא דהר"ן דמיירי כשלא הגיע עדיין לתחום העיר, עיי' שם, וכן משמע בבבארי הגר"א דעובדא דמי בר תמא היה כשלא הגיע עדיין לתחום העיר [אכן צריך עיון עובדא דמי בר תמא, דמשמע דכבר היה בתוך העיר, דאין סברא לומר דאנשי העיר יוצאו לכתליהם חוץ לתחום]. ואפשר דבתענית דקיימא לן בעלמא דבעינן קבלה, וגזירת הצבור הוא כעין קבלה, והאכ כיון שלא בא עדיין בשעת קבלתם אין חל עליה התענית מן הדין ע"פ מפרשי המחלוקת, ולכן מותר כשיצא חוץ לתחום: (ו) כ"ח ואליה רבה הניל: (ז) פרי מגדים: (ח) דשאר צרות לא נוכר בגמרא, רק מקורו מירושלמי ושם לא נוכר בלשון איסור, ואפשר שהוא רק מדה חסידות בעלמא [שכנה"ג], ועיי' שם שמצדד ע"ד דדוקא בצרות שהם דומיא דרעבון, כגון שרפון וירקן וכדומה, אבל לא בשאר צרות:

הלכות תענית סימן תקעד תקעה

באר הגולה קא

ולחשוכי בנים (פירוש, ולמנועי בנים) (יב) מותר ועיין לעיל סימן רמ סעיף יב): ה"ל הכל (א) הפורש מן הצבור אינו רואה בנחמתו, וכל המצטער עמהם זוכה ורואה בנחמתו:

תקעה דיני תענית שמתפללין בארץ ישראל על הגשמים, וכו' י"ג סעיפים:

א [*] סדר תעניות (א) שמתענין בארץ-ישראל על הגשמים כך הוא: הגיע י"ז במרחשוון ולא ירדו גשמים, (ב) מתחילין תלמידי חכמים בלבד להתענות שלש תעניות, שני וחמישי ושני; (ג) וכל התלמידים ראוין לכך. ודין תעניות אלו (ד) כדין תענית יחיד: ב [*] הגיע ראש-חודש כסלו ולא ירדו גשמים, בית-דין גוזרין שלש תעניות על הצבור, שני וחמישי ושני, וכל העם נכנסים לבתי-כנסיות ומתפללים וזועקים (ה) ומתחננים כדרך שעושים בכל התעניות: ג' עברו אלו ולא נענו, בית-דין גוזרין עוד שלש תעניות על הצבור, שני וחמישי ושני, ובאלו מפסיקין מלאכול (ו) במעוד יום, ואסורים בהם כעשיית מלאכה ביום "אבל לא בלילה, ואסורים ברחיצת כל הגוף בחדש, לפיכך נועלים את המרחצאות, "אבל פניו ידיו ורגליו בחמייה, וכל גופו בצונן מותר, 'ואסורים בסיכה, "אלא-אם-כן הוא (ז) להעביר את הזוהמא, (ח) ואסורים בהם (ט) בתשמיש המטה, וכן אסורים בנעילת הסנדל בעיר, (י) ומתפללין בבתי-כנסיות ומתחננים כבשאר תעניות: ד' עברו אלו [ולא נענו], בית-דין גוזרין עוד שבע תעניות על הצבור, שני וחמישי ושני וחמישי ושני, וכל מה שאסור בשלשה שלפני אלו אסור אף באלו; ויתרין אלו, שמתריעין בהם בשופר על הברכות שמוסיפין בהם, ומתפללין ברחוב העיר, 'ומירדין זקן להוכיחם, (י) ומוסיפין שש ברכות בתפלת שחרית ובתפלת המנחה, (יא) ונועלים את החנויות, ובשני לעת ערב (יב) פותחין מעט (אותן החנויות המוכרות אכילה ושתייה) (יג) בשם רש"י) כדי שימצאו לקנות לסעודת הלילה, ובחמישי לפותחין כל היום חנויות

שערי תשובה

כיון שהוא ממת חסידות אפשר במקום חשש שאם לא יישמש יבוא לדבר עבודה או הוא או אשתו, אם משתוקקת אליו אפשר דמותר לשמש, ע"ש: [*] סדר תעניות כו'. ועיין בהלק"ט סימן צ שיש לנהוג סדר תענית כה"ז, ועיין בר"י שהביא שכן שמע מוקני ירושלים וקני חברון שעשו פעם אחת מעשה בזה, וע"ש שכתב לחלק דבא"י דשכח (וע"ש דגם ליתנהו בזכירה כ"א פעם אחת רבות בשנים אחת לששים או לשבעים שנה, וא"כ גם בא"י לא שכח, ע"ש) שליחתייהו דקמאי קא עבדינו, משא"כ בח"ל דלאו דרנא דארעא חד ויש מרינות וגלילות שאין שם עצירת גשמים, לא רצו לחלק בח"ל עצמו בין מקום למקום והשוו מדותיהם דאין תענית-צבור בח"ל, ע"ש, וכ"כ בכו"ת נ"ב ח"א סימן לא שאין נהגים במדינות אלו לעשות בעצרת גשמים י"ג תענית כסדר המשנה רק גזורים תענית א' או ב' ומרצים בתפלות ותחנונים, ע"ש: [*] הגיע ר"ח כסלו כו'. וכתב בתשב"ץ ח"ב סימן

משנה ברורה

ופורים אם פגע באלו הימים, ומה שאין כן תענית-צבור, וכדלעיל בסימן תקעב, (ז) וגם לענין מה שמבואר בסימן תקסו, עיין שם. ונראה לי דהוא הדין לענין שצריך לקבל אותן מבעוד יום כשאר תענית יחיד, ולאפוקי בתענית צבור, וכנ"ל בסימן תקסב סעיף יב: ב (ה) ומתחננים כדרך וכו'. ובכלל זה הקריאה 'יחלף ומתחנן כשאר תענית [ט"ז] וש"א: ג' (ז) מבעוד יום. היינו (ח) דבין-השמשות שלו אסור, ואין צריך להוסיף יותר: (ז) להעביר את הזוהמא. וכל-שכן אם יש לו חטטין בראשו (ט) דמות: (ח) ואסורים בהם וכו'. אפילו (י) עדיין אין רעב בעולם, ואפילו בליל טבילה [פמ"ג]: (ט) ומתפללין בבתי-כנסיות. רוצה לומר, (י"א) שאין מוציאין לרחובה של עיר כמו שנוהגין בשבע אחרונות, וכדלקמיה בסעיף ד: ד' (י) ומוסיפין שש ברכות. הוא מבואר בטור: (יא) ונועלים את החנויות. עיין בגבורת-ארי דמסיק, דשאר חנויות של דבר אחר נועלין לגמרי כל היום, בין בשני בין בחמישי, רק בחנויות של מאכל ומשנה פותחין מעט לעת ערב: (יב) פותחין מעט. דהיינו,

באר היטב

ועיין ט"ז וכיד-ארהן: (ז) הפורש. היינו אם יש בידו להציל הצבור בין בנופו בין בממונו, אבל אי לא, אין להעמיד במקום סכנה, מ"א: (ח) ומתחננים. ובכלל זה הקריאה בו"ח כמו בשאר תעניות, ט"ז: (ט) בתשמיש. אפילו אין רעב בעולם עדיין, עיין סוף סימן תקעד:

בא"י לא שכח עצירת גשמים כי האי שיצטרכו לכל הסדר, והוקנים עדים ליתנהו בזכירה כ"א פעם אחת רבות בשנים אחת לששים או לשבעים שנה, וא"כ גם בא"י לא שכח, ע"ש) שליחתייהו דקמאי קא עבדינו, משא"כ בח"ל דלאו דרנא דארעא חד ויש מרינות וגלילות שאין שם עצירת גשמים, לא רצו לחלק בח"ל עצמו בין מקום למקום והשוו מדותיהם דאין תענית-צבור בח"ל, ע"ש, וכ"כ בכו"ת נ"ב ח"א סימן לא שאין נהגים במדינות אלו לעשות בעצרת גשמים י"ג תענית כסדר המשנה רק גזורים תענית א' או ב' ומרצים בתפלות ותחנונים, ע"ש: [*] הגיע ר"ח כסלו כו'. וכתב בתשב"ץ ח"ב סימן

טבילה. ועיין בשערי-תשובה: (יב) מותר. עד שתתעבר [כו"ן]. (ט) ואם יש לו כנים מחללי שבת וכוונתו רק כדי שיוליד בנים כשרים, מסתברא דדינו כחשוכי בנים: ה (יג) הפורש מן הצבור. דוקא (י) בדבר שיוכל באולי להועיל, הן בתפלה הן בתענית הן בממון:

א (א) שמתענין בארץ-ישראל. ב (ב) לאפוקי שאר מקומות, וכדלקמן בסעיף ט: (א) מתחילין תלמידי חכמים וכו'. היינו אפילו (ג) ביום י"ז גופא, וכן משמע בכיארור הגר"א בסעיף ט: (ג) וכל התלמידים וכו'. היינו שחייב הוא (ג) על כל תלמיד ואין יכול להפקיע עצמו לומר פטור אני. (ד) ודוקא כששואלים אותו דבר-הלכה בתלמודו ואומרה, דאז הוא בכלל תלמידי-חכם וצריך להתחיל להתענות, אבל אם לא הגיע לכלל כך איננו מחוייב להתענות, אלא שאם רצה מתענה ואין בו משום יוהרא, אבל כל שאר אדם אינו רשאי, (ה) דהרואה שמתענה, מוכחא מילתא שעושה מפני הגשמים והוי משום יוהרא: (ד) כדין תענית יחיד. היינו (ז) לענין שמפסיקין בהם בראש-חודש וחנוכה,

שער הציון

(ט) עיין באליה רבה בשם דברי-רוד שהקיל ביותר מזה, דכל שאינו לתענוג שרי: (ז) מגן-אברהם ושי"א. ואם אינו יכול להועיל כלל אל יעמוד במקום סכנה [מ"א בשם רש"י]: (ב) הגר"א: (ג) פתח-תשובה. ומיהו נראה דהיינו כשקבל מבעוד יום להתענות: (א) ט"ז: (ד) מגן-אברהם: (ה) מגן-אברהם: (ז) מגן-אברהם: (ח) פטוט: (ט) מגן-אברהם: (י) אבל סיכה לתענוג אל כל-שורא אסור [גמרא]: (י) מגן-אברהם: דאם לא-כן אף בלאו הכי אסור, וכדלעיל בסוף (ז) גמרא: (ז) פטוט: (ח) מגן-אברהם: (ט) אבל סיכה לתענוג אל כל-שורא אסור [גמרא]: (י) מגן-אברהם: דאם לא-כן אף בלאו הכי אסור, וכדלעיל בסוף הסימן: (י) הגר"א:

הלכות תענית סימן תקעה

המוכרות (א) (ג) (יג) מאכל, מפני כבוד השבת. ואם יש לחנות שני פתחים, פותח אחד ונועל אחד. ואם יש לחנות (יד) איצטבא לפניו, פותח כדרכו בחמישי ואינו חושש: ה' עוברות ומניקות (טו) מתענות, אבל לא בשלש ראשונות ולא בשבע אחרונות. וימיהו, לא יאכלו אלא כדי קיום הולד. (ואסור להן להחמיר (יז) ולהתענות) (תשכ"ז סימן תכה): ו' אחר שגזרו י"ג תעניות אלו, אם לא נענו אין גוזרין עוד. והני מילי כשמתענין על הגשמים, לפי שכשעברו אלו כבר עברו זמן הגשמים ואין בהם תועלת, אבל על שאר פורעניות מתענים והולכים עד שיענו: ז' כשמתענים על הגשמים ועברו י"ג תעניות אלו ולא נענו, ממעטין במשא ומתן ובכנין (יח) של שמחה (אלא-אס-כן (יט) כותלו נוטה ליפול) (טור), (כ) וממעטין (ד) באירוסין ונשואין, ואלא-אס-כן לא קיים מצות פריה ורבייה, וממעטין בשמחה ושמחה שלום בין אדם לחבירו, ותלמיד-יה חכמים לא ישאלו שלום אלא כנוספין וכמנודים למקום, וועם-הארץ שנתן להם שלום משיבין לו בשפה רפה וכובד-ראש, ו'תלמיד-יה חכמים לברם הוררים ומתענים שני וחמישי ושני עד שיצא ניסן של תקופה, ו'מותרין לאכול בלילה ובמלאכה ובשאר הדברים, ומפסיקים בראש-חודש חנוכה ופורים. י'צא ניסן של תקופה, והוא כשהגיע השמש לתחלת (כא) מזל השור, אין מתענין עוד, ו'שאר הגשמים בזמן הזה אלא סימן קללה והואיל ולא ירדו כל עיקר בתחלת השנה: ח' וכל זה הסדר כשלא ירדו גשמים כלל, אבל ירדו בריביעה (פירוש, המטר היורד להצמיח כל צמח ועשב הארמה נקרא רביעה), מפני שרובע ומעבר את הקרקע, כרתיב כי כאשר ירד הגשם וגו' והולידה והצמיחה' (גו') וצמחו העשבים והתחילו ליבוש, הרי אלו (כב) מתענים וזועקים עד שירדו גשמים (כג) ואו עד שיבשו הצמחים. ו'וכן אם הגיע זמן הפסח או קרוב לו שהוא זמן פריחת האילנות בארץ-ישראל ולא ירדו גשמים, הרי אלו מתענים וזועקים עד שירדו גשמים הראויים לאילנות או עד שיעבור זמנם. ו'וכן אם הגיע חג הסוכות ולא ירדו גשמים הרבה כדי למלאות מהם הכורות והשיחין והמערות, הרי אלו מתענים עד שירד גשם הראוי לכוורת. ואם אין להם מים לשתות, מתענין על הגשמים בכל עת שלא יהיה להם מים לשתות ואפילו בימות החמה. פסקו הגשמים בין גשם לגשם ארבעים יום בימות הגשמים, הרי זה מכת בצורת ומתענים וזועקים עד שירדו גשמים או עד שיעבור זמנם: ט' למה דברים אמורים, בארץ-ישראל וכל הדומה לה, אבל במקומות שעונת הגשמים שלהם (כד) קודם שבעה-עשר במרחשוון או אחר זמן זה, כשיגיע זמנם ולא ירדו גשמים, יחידים מתענים שני וחמישי ושני, ומפסיקים בראש-חודש חנוכה ופורים, ושוהין אחר-כך כמו משה ימים, אם לא ירדו גשמים, בית-דין גוזרין י"ג תעניות על הסדר שאמרנו: י' יכל תענית שגוזרים הצבור (כה) בחוצה לארץ אוכלים בהם בלילה ודינם כדנין שאר תעניות, שאין גוזרים על הצבור תענית כגון צום כפור אלא בארץ-ישראל בלבד ובגלל

מ בית-יוסף ממשיכות פירוש רש"י ג' שם כב"י"א ט כפירוש רמב"ם בפרק ג' ע' ברייתא י"ד ואוקמינא דרב אשי שם פ' רמב"ם וסמ"ג מהירושלמי צ' שם בנדרה עובדא דרבי יודה נשיאא וברייתא ק' משנה גמרא שם י"ב ר' רמב"ם שם י"ד ת שם במשנה א' דישלמי ב' רמב"ם שם ג' שם ג' במשנה א' (והוא ל' יום לאחר תקופת ניסן ד' רמב"ם שם ה' שם במשנה ו' ירושלמי הובאו הירוש' והרמב"ם שם ז' משנה י"ח פ' אקומיא ורב נחמן שם ופירוש ראשון בשרשי, וכן הפוסקים כהנו שם י"ח שם ט' בימיא י"ג משנה גמרא וברייתא שם כ' שם במשנה א' הרמב"ם בפרק ג' מהלכות תענית, והוא מביא בירושלמי וכן נראה מהגמרא שלנו מן הנה הבית-יוסף ג' רמב"ם שם מהא דשמואל אין תענית צבור בכלל

באר היטב

(ג) מאכל. אבל של שתיה דיכולין לקנותו בע"ש לא, מ"א, ע"ש: (ד) באירוסין. פ"י שאין מאוסין כלל, ב"י.

שערי תשובה

יא: כ"ד שרצו לגזור תענית על הגשמים תודמן שהיה יום א' עשרה בטבת, עולה להם יום א' שהוא עשרה בטבת במקום יום שני, ע"ש, ומביא:

משנה ברורה

ודע עור, דשל שמחה קאי גם אמשא ומתן, דאינו אסור אלא של שמחה כגון צרכי חופה לבנו [מ"א]. ועיין בסימן תקנא סעיף ב ובמשנה ברורה שם מדינים אלו: (יט) כותלו. של בנין שמחה, כגון (פ) בית חתנות לבנו, (ס) ואפילו אין בו סכנה: (כ) וממעטין באירוסין. פירוש, (ט) שאין מאוסין כלל. ועיין בכיורו הלכה (ק). (כא) מזל השור. והיינו שלשים יום לאחר שנופלת תקופת ניסן: ד' (כב) מתענין וזועקין. כפה, אבל לא מתרעין [מ"א]: (כג) או עד שיבשו הצמחים. ששוב לא יועיל והוי תפלת שוא: ט' (כד) קודם שבעה-עשר במרחשוון. אפילו עונת הגשמים שלהם (כ) אחר שבעות: י' (כה) בחוצה לארץ. שאין להם נשיא שיגזור עליהם. ודע, ודע הארונים מסתפקין אפילו בארץ-ישראל אם נוהג היום הסדר-תענית, מחמת זה הטעם, ואפשר משום דשליחותיהו דקמאי קעבדינן שם. ועיין בכרכי-יוסף שהארץ

שפותח (יב) קצת דלת החנויות ואין מוציאין מה שבתות לחוץ: (יג) מאכל. אבל של שתיה, (יג) דיכולין לקנותו בערב-שבת, לא: (יד) איצטבא. כסא, דהשתא אין ההנות פתוחה לרשות-הרבים, ואם הוא פתוח אינו נראה כל-כך [רש"י]: ה' (טו) מתענות. באלו שלש תעניות אמצעיות: (טז) אבל לא וכו'. דבשלש ראשונות (יז) לא תקף רוגזיה כולי האי, ואחרונות, כיון דשבעה ניגהו לא מצי עוברות ומניקות למיקם בהו. (טז) וקשה, יתענו על-כילפינים שלש תעניות? וצריך לומר, כיון דאי אפשר להתענות כולם אין מחייבים להתענות כלל: (יז) ולהתענות. כי הוא רע לולד. אם צבור גזרו שלש תעניות ויש אדם חלש שאינו יכול להתענות כולם, אין צריך להתענות כלל, וצריך עיון [מ"א]: ז' (יח) של שמחה. לאו דוקא, (יז) אלא הוא הדין לכל בנין שאין צריכין, דאינו נעשה אלא לנוי ולהרווחה בעלמא.

שער הציון

(יב) רמב"ם: (יג) מגן-אברהם. אבל פותח קצת לעת-ערב כמו בשני, וכן מוכח במגן-אברהם: (יז) רש"י: (יז) מגן-אברהם: (יז) לעיל בסימן תקנא בבית-יוסף בשם הר"ן: (פ) רא"ש: (פ) ט"ו סימן תקנא: (פ) מגן-אברהם בשם בית-יוסף: (כ) פוסקים: (א) עיין שם לעיל סימן תקנא סעיף ב.

הלכות תענית סימן תקעה תקעו

קג באר הגולה

ס ברייתא שם כ"ה
ובתוספתא ע' משנה שם
י"ט וזכרי אליעזר
פ שם במשנה י"ט
צ הרשב"א בתשובה
(*) עיין לעיל סימן
פח ק שם בתשובה

המטר, ובאותם עשר תעניות שהם שלש אמצעים ושבע אחרונות: לא היה מתענים על הגשמים ונענו, כמה ירדו ויהיו פוסקין מן התענית? משיכנסו בעומק הארץ החריבה טפח, ובבינונית שני טפחים, ובעבודה שלשה טפחים (ושיעור כמה שצריכין לירד לברך עליהם, עיין לעיל סימן רכא). "ואם התחילו לירד אחר חצות (כו) ישלימו אותו היום (ועיין לעיל סימן תקסט בסופו), (כז) ואם התחילו לירד קודם חצות (כח) לא ישלימו, אלא (כט) יאכלו (ל) וישתו ויעשו יום-טוב, ולערב יתקבצו [*] ויאמרו (ל) הלל הגדול: יב ציין אומרים" (ה) הלל הגדול אלא כשנענו ביום תעניתם דוקא, אבל אם לא נענו עד יום שלאחר (לא) תעניתם לא: יג אם ירדו להם גשמים בליל תעניתם קודם שעלה עמוד השחר, (לב) אין אומרים הלל הגדול:

תקעו על איזה דברים מתענין ומתריעין, ובו ט"ז סעיפים:

א "כשם שמתענים (ב) (א) ומתריעים על הגשמים כך מתענים על שאר הצרות, כגון עכו"ם שבאו לערוך מלחמה עם ישראל או ליטול מהם מס או ליקח מידם ארץ או לגזור עליהם צרה אפילו במצוה קלה, הרי אלו מתענין ומתריעין עד שירוחמו. יוכל הערים שסביבותיהם מתענים אבל אין מתריעין, אלא-אם-כן תקעו להתקבץ לעזרתם. יאפילו לא באו אלא לעבור דרך ארצם, שאין להם מלחמה עמהם אלא על עכו"ם אחרים ועוברים על מקום ישראל,

באר היטב

(ה) וישתו. ובמקום דשכיחי שכרות אומרים הלל ואח"כ אוכלין ושותין, והיה אם רצו רוב הצבור להשלים יאמרו הלל הגדול קודם אכילה, ויתחילו משיר המעלות העומדים בבית ה' עד סוף כ"ו כי לעולם חסדו, עמ"א, וחותרמין מודים אנהנו לך על כל טיפה כמ"ש סימן רכא, ושוב א"צ כל יחיד לברך, עמ"א:

(ב) ומתריעים. ותמה אני למה אין אנו נוהגים לתקוע בעת צרה, הלא הגדול לשם, שאין לו מקום שם כ"א כאן בתענית

א לשון הרמב"ם בסוף
ב משנה דתענית י"ט
ג ומעבדא דרב יבמות
ד כ"ג ב משנה
ה הרשב"א קמא ג ברייתא
שם כ"ב

כ"ו: [*] ויאמרו הלל הגדול. וכתב ב"ר שבעה"ק ירושלים תוב"ב שנת ת"ץ ירדו להם גשמים אחר חצות והשלימו ואמרו הלל הגדול, ועיין בפרי-הארץ ח"ב שכתב: ואין ראיותיו מכריעות, והעיקר שאם ירדו אחר חצות שדינא הוא דמשלים אין אומרים הלל כ"ו, ועיין בריב"א תענית כ"ו וכן דעת מהר"י ואבי שעשה מעשה בחברון כשנענו אחר חצות שלא לומר הלל וכ"כ בא"ר, ע"ש, ועיין לעיל סימן תקסט ד, באשל-אברהם שכתב מתשובת כ"ה שאיעזר מעשה בירושלים כ"ו, והעיקר הדברים שלא במקומם, דמה ענין אמירת הלל גשמים, וע"ז כתב כן ב"פ"ה וכמ"ש משם הבר"י:

משנה ברורה

התחלה להתענות. ומשמע מסתימת המחבר דאפילו אותן התעניות שמפסיקין מבעוד יום, מכל מקום עיקר התענית מתחיל מעמוד-השחר וכלב לא קודם, ועיין בפרי-מגדים: א (א) ומתריעים וכו'. וכתב הרמב"ם: מצות עשה מן התורה לזעוק ולהריע בחוצרות על כל צרה שלא תבוא על הצבור, שנאמר "על הצד הצורך אתכם והריעותם בחוצרות" [ועיין במגיד-משנה הדכריע לדינא דלאו דוקא בחוצרות, דהוא הדין בשופר], כלומר כל דבר שייצר לכם, כגון בצורת דובר וארבה וכיוצא בזה, זעקו עליהן והריעו; ודבר זה מדרכי התשובה הוא, שבזמן שתבוא צרה ויזעקו עליה ויריעו, ידעו הכל שבגלל מעשיהם הרעים הורע להן, ככתוב "עונותיכם הטו אלה וגו'", וזהו שיגרסם להסיר הצרה מעליהם, אבל אם לא יזעקו ולא יריעו אלא יאמרו: דבר זה ממנהג העולם אירע לנו וצדקה זו נקריה היא, הרי זו דרך אכזריות, וגורמת להם להיחבב כמעשהיהן הרעים, ותוספי הצרה צרות אחרות; הוא שכתוב בתורה "והלכתם עמי בקרי, והלכתי גם אני עמכם כחמת קרי וכו'"; ומדברי סופרים, להתענות על כל צרה שלא תבוא על הצבור עד שירוחמו מן השמים וכו', עד כאן לשונו. ותמה המגן-אברהם: למה אין אנו נוהגין לתקוע בעת צרה? ואפילו אם נאמר דאין תענית צבור בבבל, הלא מדאורייתא מצוה לתקוע בלא תענית, וכנ"ל, ונשאר בצריך עיון. ויש מאחרונים (ב) שתירצו דמדאורייתא מצוה זו נוהג רק בארץ-ישראל, וכדכתיב "וכי תבואו מלחמה בארצכם וגו'". ויש שכתבו, דאפשר דאף בארץ-ישראל דוקא כשהיה תחת רשותינו. דאפשר עוד,

שער הצינן

(כא) ר"ף בשם ירושלמי: (כב) ריב"א: (כג) שם: (כד) בכרי-יוסף: (כה) גמרא: (כו) אחרונים: (כז) גמרא: (כח) מגן-אברהם ושי"א: (כט) נתיב-חיים:

הלכות תענית סימן תקעו

מתענין ומתריעין: ב יוכן (א) על (ב) [ג] הדבר. איזהו דבר, עיר שיש בה חמש מאות רגלי ויצאו ממנה (א) שלשה מתים בשלשה ימים זה אחר זה, הרי זה דבר. יצאו ביום אחד או בארבעה ימים, (ד) אין זה דבר. היה בה אלף ויצאו ממנה ששה מתים בשלשה ימים זה אחר זה, הרי זה דבר. יצאו ביום אחד או בארבעה ימים, אין זה דבר. וכן לפי חשבון זה. וואין הנשים והקטנים וזקנים ששבתו ממלאכה (ה) ככלל מנין אנשי המדינה לענין זה. היה דבר (ו) כארץ-ישראל, מתענין שאר גליות עליהם (וודקא דאיכא דבר בכולה (ז) ולא במקצתה) (ח) פ"ג התענית). היה דבר במדינה ושיירות הולכות ובאות ממנה למדינה אחרת, שתיהן מתענות (ט) אף-על-פי (י) שהן רחוקות זו מזו: ג ט"אם היה דבר בחזירים, מתענין, מפני שמעיהם דומים לשל בני-אדם, וכל-שכן אם היה דבר בעכו"ם ולא בישראל שמתענים: ד יוכן מתענין על המפולת שבעיר. כיצד, (יא) הרי שרכתה בעיר מפולת (יב) לכתלים בריאים (יג) שאינן עומדין בצד הנהר, הרי זה צרה ומתענין ומתריעין עליה, יוכן על הרעש ועל הרחות שהם מפילים הבנין והורגים, מתענים ומתריעין עליהם: ה יוכן מתענים על (א) החולאים. כיצד, הרי שירד חולי אחד לאנשים הרבה באותה העיר, כגון אסכרה (פירוש, חולי סוגר הגרון, מענין ייסכרו מעינות תהום) או חרחור וכיוצא בהם, (טו) והיו מתים מאותו חולי, הרי זה צרת צבור וגוזרין עליה תענית ומתריעין. יוכן (טז) חיכוך לח הרי הוא כשחין פורח, (יז) ואם פשט ברוב הצבור מתענין ומתריעין עליו, אבל חיכוך יבש [*] צועקין עליו בלבד: הגה ובאלו חולאים אין צריכין שימותו בשלשה ימים זה אחר זה כמו בדבר שהוא בא מכח שינוי אויר, אלא מתענים ומתריעים על אלו החולאים (יח) מיד (כ"ג): ו יוכן על חיה רעה שנשתלחה, אפילו לא הזיקה אלא נראית בלבד, מתענין ומתריעין בכל מקום (יט) אפילו

ד שם
ה ברייתא שם כ"א
ו רמב"ם בפרק ב
משנת השנה יתכן
מריצה חוק רגלי
דמשה הנבירם לבר
מתוך וכו', וכן משמע
מהירושלמי דמרי
בתיבוס ולא זקנים הוא
הרין לאינן ז עובדא
רוב נתמן משנת
דגבירה לוקה שפחה לא
לשכין ח עובדא
דשמואל שם ט עובדא
רוב יהודה שם
ז יספוח הרין לסבא
ראשונה כ משנה שם
י"ט ל ברייתא שם כ'
מ טו ח המב"ם
מפרק ב שוהו נכלל
ככלל מפולת ג לשון
המב"ם שם מברייתא
שם י"ט שם
מברייתא וגמרא כבא
קמ"ט פ' משנה תענית
י"ט

באר היטב

מדאורייתא מצוה לתקוע בלא תענית, מ"א, ע"ש: (ג) הדבר. והאינדא אין מתענין כלל בשעת הדבר, דמנוסה הוא כשאינו אוכל ושוהה קולט שינוי אויר ח"ו, ובי"ד ס"ס שעי"ד כתב שמטעם זה אין מתאבלין בשעת הדבר, ע"ש: (ג) החולאים. והיה כשהאבצבועות פורחים בתניקות

שערי תשובה

[ג] הדבר. עכ"ט. ועיין ברי"י כתב ג"כ בשם מהר"ם בן-חביב כתשובה כתי"י שכתב: האינדא אין גוזרין תענית צבור על הדבר, וכן אמרו משם האר"י ז"ל וכן יש סבא בתלמוד דף כ"ב, ע"ש: [*] צועקים עליו בלבד כו'. עיין בטור. ועיין בסעף י"א וסעף י"ב, והקשה השואל בתשובת שו"בי ח"ג סימן מ מש"ס

משנה ברורה

שכאבצבועות פורחים בתניקות ומתים יש לגזור תענית, וכבר נרפס סליחה על תחלואי ילדים. ובש"ל"ה כתב דכל אחד יבריה בניו מן העיר בעת הזאת, דהיא מחלה המתרבקת: (טו) והיו מתים וכו'. עיין לקמיה בהג"ה: (טז) חיכוך. שחין (ט) שמתחכך אדם עליה: (יז) ואם פשט ברוב הצבור וכו'. עיין בב"ת שדעתו, דבזה אפילו אינם מתים ממנה גוזרין תענית, שהשחין לח הוא כעין שהיה במצרים והוא קשה כמות, אכן בזה בעינן דוקא כשפשט ברוב צבור, מה שאין כן לשאר חולאים: (יח) מיד. עיין בחידושי ריטב"א שדעתו, דעל-כל-פנים בעינן שיהיו מתים מאותו חולי שלשה אנשים ואז נתחזקה החולי למומתת, רק שאין צריך לזה שיהיה דוקא בשלשה ימים כמו בדבר, אלא בין ביום אחד או יותר מתענין ומתריעין עליו. אכן לפי מה שמבואר בבית-יוסף בשם הירושלמי מוכח דלענין אסכרה, אפילו לא מת ממנה רק אחד מתענין עליו, ונראה דמכל מקום דוקא כשירד חולי זה להרבה אנשים, אף שלא מת עדיין רק אחד מהן צריך להחמיר, וכדמשמע לשון השולחן-ערוך, אבל אי לאו הכי לא. ועיין בלחם-משנה שדעתו דבעינן שימותו ממנה שני אנשים (ואישתמיטתיה דברי הבית-יוסף בשם הירושלמי וכן הריטב"א): ו (יט) אפילו הרחוקים. וצריך עיון (ט) על הרמ"א שלא הגיה כאן י"ך שהיו באותה הפרכיא' כמו שהגיה בסעף ח, וכן למה לא חלק על דברי השולחן-ערוך בסעף א וסעף יב במה שכתב ויכל הערים

דדוקא כשהגזירה הוא על רוב ישראל או מצות עשה לתקוע, אבל בלאו הכי לא [פמ"ג]: ב (ב) על הדבר. והאינדא (ג) אין מתענין כלל בשעת הדבר, דמנוסה הוא כשאינו אוכל ושוהה קולט שינוי אויר, חס ושלוים. ולענין תשעה באב, עיין לעיל בסימן תקנד סעף ו בכיאוור הלכה: (ג) שלשה מתים. מת (ג) אחד בכל יום: (ד) אין זה דבר. דאין זה (ד) קבע אלא אקראי בעלמא: (ה) ככלל מנין אנשי המדינה. לפי שהן תלושות המזג. ועיין בלבוש, דבין מנין החמש-מאות ובין מנין המתים לא יהיו מאלו, וכן משמע בשלטי-גבורים: (ו) בארץ-ישראל. דכיון דגבירה לוקה, שפחה לא כל-שכן. וסוריא אינה בכלל ארץ-ישראל, דכיבוש יחיד לא שמיה כיבוש [מ"א]: (ז) ולא במקצתה. דהא איכא (ד) גבירה גס-כן דניצולת, ותיניצל עם הניצולין: (ח) היה דבר במדינה. אף בחוץ לארץ: (ט) אף-על-פי וכו'. לפי ששהדבר מתלוה ובא עמה: (י) שהן רחוקות זו מזו. אבל אם אין שיירות הולכות אין מתענות הרחוקות, (י) אבל כל סביבותיה מתענות ולא מתריעות כדי להשתתף בצרתן, וכן נמי במפולת, סביבותיה מתענות מטעם זה: ד (יא) הרי שרכתה בעיר מפולת. ואפשר דשיעורא בשלשה בתים [ריטב"א]: (יב) כתלים בריאים. אבל אם הם רעועות אינם ככלל זה: (יג) שאינן עומדין בצד הנהר. אבל אם עומדין בצד הנהר, אף-על-פי שהן כתלים בריאים (י) אפשר דהנהר שטף בהן מתחתיו את יסודם: ה (יד) החולאים. והוא הדין

שער הציון

(ג) מגן-אברהם ושי"א: (ג) רש"י: (ד) בית-יוסף: (ה) גמרא: (ו) ב"ח ואלהו וזטא: (ז) רש"י: (ח) רש"י: (ט) ביאר הגר"א, וכן תמה על השולחן-ערוך גופא שסותר דעת עצמו, שבסעף א וסעף יב כתב 'כל הערים שסביבותיה', וכאן סתם כדברי הטור 'אפילו הרחוקים':

הלכות תענית סימן תקעו

קה באר הגולה

פ ברייתא שם כיב
 צ לישן הרמב"ם בפרק
 ז מהך ברייתא
 וכדפירש לה שם
 בגמרא ק רמב"ם בפרק
 כ מבייתא רב פפא
 וכדפירש רב פפא
 ר טור בשם רמב"ם שם
 מבייתא שם י"ד
 ש משנה שם י"ט
 כפירוש רמב"ם
 ת פירוש דבר מועט
 וכרבי עקיבא בריה
 ל"ב, הרב המגיד שם
 א רמב"ם פספשה י"ט
 וברייתא כיב ב ברייתא
 בבא בתרא ז"א
 ג אוקמתא דרבי יוחנן
 שם ד אוקמתא דרב
 יוסף שם ה רמב"ם שם
 בפרק ב ו רמב"ם שם
 מהא דרב וביריתא כיב
 ד רמב"ם שם מהא דעיר
 שלא ירוו עליה גשמים
 משנה י"ט וכתנא קמא

הרחוקים; **אבל אם אינה משולחת, אינה אלא מקרה.** איזו היא משולחת, **נראתה בעיר ביום הרי זו משולחת; (כ) נראתה בשדה ביום, אם ראתה (כא) שני בני־אדם ולא ברחה מפניהם, הרי זו משולחת. ואם היתה (כב) שדה שסמוכה (ד) לאגם וראתה שני בני־אדם ורדפה אחריהם, הרי זו משולחת; לא רדפה אחריהם, אינה משולחת. ואם היתה (כג) באגם, (כד) אפילו רדפה אחריהם אינה משולחת, אלא אם טרפה שניהם (כה) ואכלה אחד מהם, אבל אם אכלה שניהם באגם אינה משולחת, מפני שזה הוא מקומה ומפני הרעבון טרפה לא מפני שהיא משולחת: ז **בתיים הבנויים במדברות ובארצות הנשמות, הואיל והם מקום גדודי חיה, אם עלתה לגג ונטלה תינוק מעריסה (פירוש, מטה קטנה, מענין 'הנה ערשו ערש כרזל') הרי זו משולחת, ואם לא הגיע למדה זו אינה משולחת, שאלו בני־אדם שסכנו בעצמם ובאו למקום החיות. אבל שאר מיני רמש הארץ ורמש העוף ששולחו והזיקו, כגון שילוח נחשים ועקרבים (כו) שמזיקים אינם ממימים, ואין צריך לומר צרעים ויתושין והדומה להם, אין מתענים עליהם ולא מתריעין: ח **י'וכן על (כז) ירקון והשדפון משהתחיל בתבואה, אפילו לא התחיל אלא במקום אחד כמלא פי התנור, מתענין ומתריעין (ואפילו הרחוקים (טו), רק שיהיו (כח) באותו הפרכיא) (ר"ן): ט **י'וכן על הארבה והחסיל, אפילו לא נראה מהם אלא כנף אחד בכל ארץ־ישראל, ואפילו אינו משחית יכול הארץ, מתענין ומתריעין עליהם, ועל הגובאי (פירוש, מין ארבה) בכל־שהוא, אבל על החגב אין מתענין עליו ולא מתריעין אלא זועקין בלבד. ועכשיו שאין אנו מכירין מינים הללו, על כולם מתריעין: י **י'וכן על המזונות. כיצד, הרי שהוולו דברים של סחורה שרוב חיי אנשי אותה העיר מהם, י'כגון כלי־פשתן בכבל ויין ושמן בארץ־ישראל, ונתמעט המשא והמתן י'עד שיצטרך התגר למכור שיה עשרה בששה, (כט) הרי זו צרת צבור ומתריעין עליה, י'ובשבת (ל) זועקים עליה, אבל אין תוקעין עליה בשבת: יא **י'וכן על המטר. כיצד, הרי שרבו עליהם גשמים עד שיצרו להם, הרי אלו מתפללים עליהם, שאין לך צרה יתירה מזו שחבתים נופלים ונמצאו בתיהם קבריהם. ובארץ־ישראל אין מתפללין על רוב הגשמים, מפני שהיא ארץ הרים ובתיהם בנויים באבנים ורוב הגשמים טובה להם, ואין מתענים להעביר הטובה. ועכשיו בצפת מצויים מפולת בתים מפני הגשמים, ומתפללים עליהם: יב **י'כל עיר שיש בה צרה מכל אלו, אותה העיר מתענה וזועקין בתפלה ומתחננין ומתריעין בשופר עד שתעבור הצרה, (לא) וכל סביבותיה מתענות**************

שערי תשובה

באר היטב

ד"ב"ק דף פא דמוכח דעל חיכוך לח מתריעין אפילו בשבת (ועיין בברי"ם בשם מו"ה שהריגיש בזה על הש"ע סעיף יב), וע"ש שהשיב השב"י דמוכח למעין שם דרש"י ורמב"ם לא גרסי תיבת בשבת, ע"ש:

ומתים יש לגזור תענית. והש"ה כתב דכל אחד יכירח בניו מהעיר בעת הזאת, ואם לא עשה זאת הם חייבים בנפשותם: (ד) לאגם. הוא מלא קנים ויאילנות קטנים:

משנה ברורה

שסביבותיהם וכו', לפרש דהוא הדין הרחוקים שהיו באותה הפרכיא: (כ) **נראתה בשדה ביום, אם ראתה וכו'.** משמע בדשדה בלילה, שדרכה להיות שם, אין ראייה מעמידתה שנשלחה להזיק, אבל בעיר בלילה, ריש בזה גס"כ צד אחד של ריעותא, אפשר דגם זה ככלל שילוח הוא: (כא) **שני בני־אדם.** שנאמר י'ומראכמ וחתכם יהיה על כל חייית הארץ", וזו שעמדה לנגדם ולא יראה, ככלל שילוח הוא: (כב) **שדה שסמוכה לאגם וכו'.** רוצה לומר, בזה אם עמדה, כל זמן שלא רדפה אחריהם אינה משולחת, (י) דכיון דסמוכה לאגם היינו רביתא, והאי דלא ברחא, סברה אי אתי בתראי עריקנא לאגמא מיד: (כג) **באגם.** הוא מלא קנים ויאילנות קטנים, (יב) והוא הדין יער גדול: (כד) **אפילו רדפה אחריהם אינה משולחת.** דכיון דהיינו דוכתא שלה, (יג) סמכה ארעתה ורהטא אבתייהו: (כה) **ואכלה אחד מהם.** רבותא הוי, דאף־על־גב דאכלה אחד מהן הוי משולחת, (יד) מדטרפה השניה ולא אכלה, וכל־שכן אם לא אכלה כלל,

שער הציון

(י) רש"י: (יב) פרי־מגדים: (יג) רש"י: (יד) ודוקא כשטרפן זה אחר זה, אבל אי טרפה שני בני־אדם כאחד, אפילו אי לא אכלה אחד מהם, אין זה הוכחה שהיא משולחת מדטרפה שניהם, כיון דבחדא טרפה טרפה לשניהם [גבורת ארץ]: (יד) מסקנת הבית־יוסף, וכן כתב הלבוש: (טו) דרכי־מישה לדעת הטור: (טז) ולכאורה משמע לדידיה דהיינו אפילו רחוקים טיפן שהם באותה הפרכיא, ומדברי הגר"א בסעיף ח משמע דכוונת השולחן־ערוך הוא ודוקא סביבותיה ולא הרחוקים:

הלכות תענית סימן תקעז

אבל לא מתריעות, אבל מבקשים עליהם רחמים. וככל מקום אין מתעניין ולא זועקים ולא מתריעים בשבת ויום-טוב על שום צרה, חוץ מצרת המזונות שזועקים עליהם בשבת: יג' עיר שהקיפוח עכו"ם או נהר, וספינה המטרופת בים, אפילו י"על יחיד הנדרף מפני עכו"ם או לסטים או רוח רעה, או חולה שאר חולי שיש בו סכנת היום (ולכרך החולה בשבת, עיין לעיל סוף סימן רפח), זועקים ומתחננים בתפלות בשבת אבל אין תוקעין, 'אלא-אם-כן תוקעין לקבץ העם לעזור אחיהם ולהצילם: יד' תעניות אלו שמתענים על הצרות, אין מתענין בהם לא עוברות ולא מניקות (לג) ולא (לד) קטנים, ומותרים לאכול בלילה אף-על-פי שמתענים למחר, (לה) חוץ מתעניות הגשמים: טו' לצבור שהיו להם (לז) שתי צרות, אין מבקשים רחמים (לה) אלא על (ו) אחת מהם, דכתיב 'נצומה ונבקשה מאלהינו על זאת', ואומרים, 'אף-על-פי שיש בלבנו צרות רבות, על צרה פלונית באנו להתפלל'. ואם יש להם צרת רעב וצרת דבר, מבקשים רחמים על הרעב, משום דכי יתיב רחמנא שובעה לחיי יתיב: טז' בכל יום תענית שגזורים על הצבור מפני הצרות, בית-דין והזקנים יושבים בבית-הכנסת ובודקים על מעשה אנשי העיר מאחד תפלת שחרית עד חצי היום, (לז) ומסירין המכשולים של עבירות ומזהירין ודורשין וחוקרים על בעלי חמס ועבירות ומפרישין אותן, ועל בעלי זרוע ומשפילין אותם, וכיוצא בדברים אלו, ומחזי היום ולערב רביע היום קורין בתורה ומפטרין בנביא, ורביע היום האחרון מתפללין מנחה (לז) ומתריעים ומתודים (י) וזועקים כפי כחם:

ח טור בשם רמב"ם שם
ממשה שם י"ט וכתב
קמא ט ברייתא שם
כ"ב ומפריש ה"ן
י סבירא ליה ולא פליג
הוא קמא ארכי יסי
בזא והא קיימא לן
דמחלין שבת למיקוח
נפש כ רמב"ם בפרק א'
וכתב הרב הגדול שוה
מטב מן הגמרא
ומטב מן המוסקים
ולרמב"ם שם מעובד
דרי שטואל בר חמני
שם ח' מ לשון
הרמב"ם פרק א'
מסימא דאבי י"ב

תקעז אם נתרכו הגשמים עד שמשטטשים הקרקע, איך מתנהגים. ובו סעיף אחד:

א (א) ככל מקום אם רוב הגשמים משטטשים הקרקע (ב) ומונעים (ב) המחרישה, (ג) מתריעים ומבקשים רחמים. ד' ואם הענין (ד) נחפו ואין פנאי להתריע כסדר שאר תעניות, אין גוזרין בו תענית על הצבור, שאין הצבור יכולים להתענות בכל יום, אלא מתריעין בכל יום ובכל תפלה, ובהתרעה כפה די. ואם (ה) היחידים רוצים להתענות, רשאים הם בכך, ובהתרעה הפה, דהיינו (ו) ב'עננו אבינו עננו' יאומר: "יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שיכבשו רחמך

א לשון הר"ש בר צמח
מכריחא תענית כ"ב
ב שם בהרשב"ץ בשם
רמב"ם א שם מורכב
תפלות רבי שפעאל
כן אליעזר כהן גדול
ישל חוני המעלל

באר היטב

עיקר התענית כמבואר בתענית דף טו:
(ב) המחרישה. וה"ה אם מקלקלים ומפסדין בענין אחר, מ"א:
(ג) בעננו. ובקראקא נוהגים שהש"ץ והצבור אומרים רציו זה כשומע תפלה כשיש הרבה גשמים, עיי' סימן ק"ז ס"ב:

(ז) קטנים. ונוהגים שאין גוזרים על פחותים מיי"ח לזכר וט"ו לנקבה, עמ"א: (י) אחת. אבל כשיש צרה אחת יכולים להזכיר בתפלתם גם צרות אחרות, וכ"ה בכמה פיוטים וסליחות, מ"א:
(י) וזועקים. כתב מ"א: תמה אני למה אין עושין כן בזמננו, שזה

משנה ברורה

חציבות רשע וגו'". ועיין במגן-אברהם שתמה, למה אין אנו נוהגין כן הלא זהו עיקר התענית, עיין שם: (לז) ומתריעין. טעות-סופר, דגם כשחרית מתריעין, וצריך לומר 'מתחננים', וכן הוא ברמב"ם [הגר"א]:

שכתוב סעיף ח [מ"א]: יד' (לז) ולא קטנים. לאו דוקא קטנים גמורים, אלא כל שהם פחותים משמונה-עשרה לזכר וחמש-עשרה לנקבה אין גוזרים הצבור עליהם תעניות אלו, כיון שאינם תעניות קבועין [מ"א]. ויש אומרים, דמה שאמרו 'ולא קטנים' היינו (י) דאין בהם מצות חינוך כמו ביום-ההפורים לקמן בסימן תרטז סעיף ב, (יט) ומכל מקום נכון שיאכלו רק כדי קיום הגוף ולא להתענג באכילתם. והמגן-אברהם כתב, דהמנהג שאין גוזרין תענית אלו על פחותים משמונה-עשרה לזכר וחמש-עשרה לנקבה: (לג) חוץ מתעניות הגשמים. עיין לעיל סימן תקעה סעיף ה: טז' (לד) שתי צרות וכו'. אבל כשיש להם צרה אחת (יט) יכולים להזכיר בתפלתם גם צרות שעברו, אגב צרה זו שמתפללין עליה: (לה) [אלא] על אחת מהם. ואם יש חולאים בגדולים וקטנים אף בשני מינים, נראה דמותר להתפלל על שניהם ביחד, דמכל מקום תפלה אחת היא להקדוש-ברוך-הוא [פמ"ג]: טז' (לו) ומסירין המכשולים וכו'. כמו שנאמר בישעיה 'הלאו זה צום אבחרהו פתח

א (א) ככל מקום. פירוש, אפילו ארץ הרים שריבוי הגשמים הוא לטובתה, מכל מקום אם משטטשים וכו', וכל-שכן אם הוא ארץ מצולה, שריבוי הגשמים הוא לקלקלה, בוודאי תמיד מתריעין על רוב הגשמים [טור]: (ב) ומונעים המחרישה. והוא הדין אם מקלקלים ומפסידים בענין אחר [מ"א]: (ג) מתריעין וכו'. מדסתם, משמע דדעתו שיתנהג בזה כסדר תענית המבואר בסימן תקעה. ועיין בבית-יוסף: (ד) נחפו. פירוש, שצריך להתענות רצופות מפני שסכנתו בכל יום, כגון עיר שהקיפוח עכו"ם וכי האי גוונא, ולפי ענינו אין מקום לתענית שני וחמישי ושני, ובכל יום אי אפשר לגזור תענית על הצבור, לפיכך אין גוזרין תענית כלל: (ה) היחידים רוצים להתענות. אפילו רצופים, ולא חיישינן שמא יחלה ויצטרך לבריות [מ"א]: (ו) ב'עננו'. הנה בדרכי-

שער הציון

(י) אליה רבה ותהי' שלום וברכ' יוסף, ודלא כמגן-אברהם שרצה לומר דלאו דוקא קטנים, וכן משמע מהגר"א שלא כדבריו: (יט) כן משמע מאלה רבה בשם תשובת מנחם עזריה: (יט) הלכה ברורה בפירוש דברי המגן-אברהם:

הלכות תענית סימן תקעז תקעה תקעט

את כעסך ויגולו רחמך על מדותיך ותתנהג עם בניך במדת הרחמים ותיכנס להם לפנים משורת הדין ובטובך הגדול רחם עליהם, שאין פורענות בא לעולם אלא בשביל ישראל, והם עמך ונחלתך אשר הוצאת מארץ מצרים, ואינם יכולים לקבל לא רוב רעה ולא רוב טובה; השפעת עליהם רוב טובה אינם יכולים לקבל, כעסת עליהם אינם יכולים לקבל, יהי רצון שיהא ריווח בעולם וזכור רחמך":

תקעה שכל יחיד יתענה ויתפלל על צרתו, ובו סעיף אחד:

א כשם שהצבור מתענים ומתפללים על צרתם, (א) כך כל יחיד מתענה ומתפלל על צרתו. כיצד, היה לו חולה, או תועה במדבר או חבוש בכית-האסורים, יש לו להתענות ולבקש רחמים בתעניתו, (ב) ולא יתענה בשבת ומועד חנוכה ופורים (ג) וראש-הודש:

תקעט סדר תפלות באלו התעניות, ובו ג' סעיפים:

א ככל יום משבעה תעניות אחרונות של גשמים מתפללים על סדר זה: [*] מוציאים את (א) התיבה (ב) לרחובה של עיר וכל העם מתקבצים ב"מתכסים (ג) (א) בשקים, ונותנים אפר מקלה (פירוש, אפר של דבר שנשרף, לאפוקי עפר בעלמא שגם הוא נקרא אפר) (ד) על-גבי התיבה יעל-גבי ספר-תורה כדי להגדיל הבכיה ולהכניע לבם, ואחד מן (ה) העם נוטל האפר ונותן בראש הנשיא ובראש אב"ת-דין במקום הנחת תפילין כדי שיכלמו וישובו, (ו) וכל אחד ואחד נוטל ונותן בראשו, ואחר-כך מעמידים ביניהם זקן חכם והם יושבים. "לא היה שם זקן חכם, מעמידים חכם. לא היה שם לא זקן ולא חכם, מעמידין אדם (ז) של צורה. 'ואומר לפניהם דברי-כבושים (פירוש, דברים שכובשין ומעוררין הלב לתשובה): "אחינו, לא שק ולא תענית גורמים אלא תשובה ומעשים טובים, שכן מצינו שלא נאמר באנשי גינור 'וירא אלהים את שקם ואת תעניתם' אלא 'וירא אלהים את מעשיהם', *ובקבלה הוא אומר 'קרעו לבבכם ואל בגדיכם'". ומוסיף בענינים אלו כפי כחו עד שייכניע לבם וישובו תשובה גמורה. (ח) ואחר שגומר זה דברי-כבושים 'עומדים בתפלה, ומעמידים שליח-צבור הראוי להתפלל בתעניות אלו. ואם היה אותו שאומר דברי-כבושים ראוי להתפלל מתפלל, ואם לא מורידין אחר. ומי הוא הראוי להתפלל בתעניות אלו, איש שהוא (ט) רגיל בתפלה "ורגיל לקרות בתורה נביאים וכתובים, (י) ומטופל (יא) ואין לו, ויש לו יגיעה בשדה, *ולא יהיה בבניו ובנתיביתו וכל קרוביו והגלוים אליו בעל עבירה, אלא יהיה ביתו ריקן מן העבירות, *ולא יצא עליו שם רע בילדותו, שפל ברך (יב) ומרוצה לעם, ויש לו נעימה וקולו ערב. ואם היה זקן עם כל המדות האלו, הרי זה מפואר,

א טור בשם הרמב"ם בפרק א מחלנות תענית, וכתב הרב המגיד א"ר-עליפי שאין לו הכרח מן הגמרא דברים נראין הם מורכבי התשובה לחפש בדרכי כעת צרתו ב מכוונת ויחידים מפסיקים לראשי חודשים

א משנה תענית ט"ז ב במגורא שם ט"ז מפרש שמעא ועיקר חשיי בירושלמי, ג רמב"ם בפרק ד, וכתב הבית-הסוף ולא ידעתי מנן לו ד מפורא דרבי יצחק שם ט"ז ה ברייתא שם 1 שם ט"ז (* מה שהנביא מצוה ומודיע ומהויה את ישראל נקרא קבלה, בית יוסף) 1 משנה שם פ ברייתא שם ט שם וכתפשו רב סתרא וכפירוש הרמב"ם שם וכדפשו אביי

שערי תשובה

[*] מוציאים את התיבה כו'. ועיין ב"ש"ת נ"ב מ"ח שהורה שכן להוציא ס"ת לכה"ק בעת צרה, שמחמת שאין בקיאות בחסרות ויתרות יש לחשוש שיעשו לקלל כמ"ש ב"ש"ת ב"ש"ת ב"ש"ת חסר וא"ו מן פסוקת וכמעט שגרמו חורבן גדול, ע"ש, ועיין בב"ר סימן קל"ה בשם גדולים שאין לעשות כן, ועיין מ"ש בשערי-אפרים שער ט סעיף מה דאף שקורין מס"ת היא והיא מחוזקת בכשרות אין להוציאה לכה"ק, ע"ש ובפתח-שערים מ"ש בזה:

משנה ברורה

משה משמע שראוי לומר 'עננו' אחר התפלה בדרך אלף-בית כמו שאומרים בעשרת-ימית-תשובה, ולא ראיתי נוהגין כן, אלא המנהג במדינותינו, שהשליח-צבור אומר ריצוי זה ב'שומע תפלה' כשיש הרבה גשמים [מפ"מ ומ"א]:
א (א) כך כל יחיד מתענה וכו'. שכיון שהתענית הוא מדרכי התשובה והכנעה, כל יחיד ויחיד מחוייב לחפש בדרכיו בעת צרתו ולשוב אל השם [מגיד-משנה. וכתב הפרי-מגדים דמשמע מלשון זה דיש עליו חיוב להתענות, וכן מצדד הב"ח, עיין שם]: (ב) ולא יתענה וכו'. ואפילו קיבל עליו שני וחמישי של כל השנה ופגע בהם ימים אלו, מפסיקין [מ"מ]. ועיין לעיל סימן תקעב: (ג) וראש-הודש. וערב-יום-כפור [לבוש]:

באר היטב

(ב) לרחובה. ואם אין יכולים להתפלל ברחוב מפני העובדי-כוכבים יתפללו בבית אחר, עיין מ"א: (ג) בשקים. למעלה על בגדיהם, ומכעט שגרמו חורבן גדול, ע"ש, ועיין בב"ר סימן קל"ה בשם גדולים שאין לעשות כן, ועיין מ"ש בשערי-אפרים שער ט סעיף מה דאף שקורין מס"ת היא והיא מחוזקת בכשרות אין להוציאה לכה"ק, ע"ש ובפתח-שערים מ"ש בזה:
משנה ברורה
משה משמע שראוי לומר 'עננו' אחר התפלה בדרך אלף-בית כמו שאומרים בעשרת-ימית-תשובה, ולא ראיתי נוהגין כן, אלא המנהג במדינותינו, שהשליח-צבור אומר ריצוי זה ב'שומע תפלה' כשיש הרבה גשמים [מפ"מ ומ"א]:
א (א) כך כל יחיד מתענה וכו'. שכיון שהתענית הוא מדרכי התשובה והכנעה, כל יחיד ויחיד מחוייב לחפש בדרכיו בעת צרתו ולשוב אל השם [מגיד-משנה. וכתב הפרי-מגדים דמשמע מלשון זה דיש עליו חיוב להתענות, וכן מצדד הב"ח, עיין שם]: (ב) ולא יתענה וכו'. ואפילו קיבל עליו שני וחמישי של כל השנה ופגע בהם ימים אלו, מפסיקין [מ"מ]. ועיין לעיל סימן תקעב: (ג) וראש-הודש. וערב-יום-כפור [לבוש]:
א (א) התיבה. ספר-תורה עם התיבה: (ב) לרחובה של עיר. כדי להתכוונת בפרהסיא; אי נמי משום גלות שגלינו מבית-הכנסת, וגלות מכפרת עוון [גמרא], ולפי טעם זה, אם אין יכולים להתפלל ברחוב מפני הכותים יתפללו בבית אחר

הלכות תענית סימן תקעט תקפ

כ שם במשנה ט"ז וגמרא ט"ז ל' יהושע"י ז"ל שם בבבלי ט"ז

ואם אינו זקן, הואיל ויש בו כל המדות האלו יתפלל: ב יסדר התפלה ושש ברכות שהוא מוסיף ותקיעות שהוא תוקע, מבואר יפה בטור כסימן זה: ג לשבע תעניות האלו, אחר (ג) (יג) שמתפללים יוצאים כל העם לבית-הקברות וכו' ומתחננים שם, כ'לומר, הרי אתם מתים כאלו אם לא תשובו מדרככם. (ולפי זה, אם אין קברי ישראל, הולכים על (יד) קברי (ז) נכרים) (גמרא):

תקפ ימים שמתענים בהם, ובו ג' סעיפים:

א אלו הימים שאירעו בהם צרות לאבותינו (ב) (א) וראוי להתענות (ב) בהם, ואף-על-פי שמקצתם בראש-חודש י"ש מי שאומר שיתענו בו. (ג) (וטוב שלא להשלים בראש-חודש): ב באחד בניסן מתו בני אהרן. בעשרה בו מתה מרים ונסתלק הבאר. (ד) בכ"ו בו מת יהושע בן נון. בעשרה באייר מת עלי הכהן ושני בניו ונשבה ארון ה'. (ה) בכ"ח בו מת שמואל הנביא. ככ"ג בסיון בטלו הביכורים מלעלות לירושלים בימי ירבעם בן נבט. ככ"ה בו נהרג רבן שמעון בן גמליאל ורבי ישמעאל ורבי חנינא סגן הכהנים. בכ"ז בו נשרף רבי חנינא בן תרדיון וספר-תורה עמו. באחד כאב מת אהרן הכהן. (ו) ב"ח בו כבה נר מערבי בימי אחז. (ז) ב"יז באלול מתו "מוציאי (ח) דיבת (א) הארץ. בחמשה בתשרי מתו עשרים איש מישראל ונחשב רבי עקיבא. (ט) בשביעי בו נגזרה גזירה על אבותינו שימותו בחרב וברעב ובדבר מפני מעשה (י) העגל. (יא) בשבעה במרחשוון עורו עיני צדקיהו ושחטו בניו לעיניו. (יב) בכ"ח בכסלו שרף יהויקים המגילה שכתב ברוך מפני ירמיהו. בשמונה בטבת נכתבה התורה יונית בימי תלמי המלך והיה חושך בעולם שלשה ימים. 'ובתשעה בו (י) (יא) לא נודע איזו היא הצרה שאירע בו. (י) (י) בחמשה בשבט מתו הזקנים שהיו בימי יהושע. בכ"ג בו נתקבצו כל ישראל על שבט בנימין על ענין פילגש בגבעה. (ט) (ט) בשבעה באדר מת משה רבינו עליו השלום. בתשעה בו נחלקו בית-שמאי ובית-הלל: ג י"ש מי שאומר שגזרו שיהיו מתענין (טז) בכל שני וחמישי על

א טור בשם בעל הלכות גדולות כ שם י"ג כפי גירסת הבית"י (פירוש, עונשן היה מיד שנשחרכו שלשום כרבי הגדול והיו ממעטים בחולאים רעים עדיין אלול, אף-על-גב רבאבדו רשעים רינה, שאם מניו שלא זכו שנתקבל תשובתם מצטערין ומסתמא שבו ולא נתקבלו ב"ח יוסף) ד' בכל-בו איתא שמת בו עזרא הסופר ה שם

באר היטב

תקע: (ג) בכ"ח. במגילת תענית בכ"ט: (א) הארץ. במג"ח ובכל-בו ובה"ג גרסי' שבעה באלול מתו מוציא וכו' וכו' בכ"י: (ז) בו'. במג"ח וכל-בו וה"ג גרסי' בששה בחשוון שורו וכו': (ה) בכ"ח. במג"ח כתב בשבעה בכסלו, ובה"ג כתב בשמונה, ובכל-בו כתב בחמישי, וכתב של"ה דאף המחמיר להתענות ככולן לא יתענה בחנוכה: (י) לא נודע. ובסליחות שלנו איתא שמת עזרא הסופר: (י) בה'. במג"ח גרסי' בשמונה בשבט: (ט) בו' באדר. ואם בעיבור, מתענים באדר ראשון.

מ"א, ע"ש: (ג) שמתפללים. עיין בלבוש המזמורים שראוי לאמרו בשעת עצירת הגשמים: (ז) נכרים. לפי נוסח שלנו שאומרים בקשות בערב-ראש-השנה ועוה"כ צריך דוקא קברי ישראל, ועמ"ש בסוף סימן תקנט:

(ב) וראוי. עמ"א שהעלה דמי שאינו רגיל להתענות תעניות אלו ואירע לו איזה צרה בי"מ ורוצה להתענות כר"ח ניסן על צרתו אסור כיון שהוא נוהג בו איסור תענית, ע"ש. ועיין סימן תקסח ט"ק טו ובסימן

משנה ברורה

לעם. שייסכמו לתפלתו. והצריכו נעימה, ויזכרו אלב: ג (יג) שמתפללים וכו'. אבל לא שיוציאו את התיבה וספר-תורה לבית-הקברות ויתפללו שם, וכל-שכן בקברי עכו"מ, חס ושלום [ר"ן]: (יד) קברי כותים. עיין במגן-אברהם שכתב, דלפי טעם השני הנאמר בגמרא, שהוא כדי שייבקשו המתים עלינו רחמים, אין לילך לקברי כותים, עיין שם בגמרא, ובפרט לפי נוסח שלנו שאומרים בערב-ראש-השנה וערב-יום-הכפורים על בית-הקברות, בוודאי צריך דוקא קברי ישראל [מ"א]; ולבר כל זה, במקומות שמעמידין גילולים על קבריהן בוודאי אין נכון להתפלל שם: א (א) וראוי להתענות. עיין בבית-יוסף שיש מהראשונים שמפקקין על זה, ולדעתם יש ליזהר שלא להתענות כשארע איזה מהם בראש-חודש, ויש שכתבו שדבר זה נתקן בימי חכמי התלמוד, ולכן בעל-נפש חמיר לעצמו אם אפשר לו. ומכל מקום מי שאינו רגיל להתענות תעניות אלו ואירע לו איזה צרה, חס ושלום, ורוצה להתענות בראש-חודש ניסן על צרתו, אסור, כיון שהוא נוהג בו תמיד איסור תענית [מ"א]: (ב) בהם. ובספר חסידים סימן רל כתב: כשהלבנה לוקה יש להתענות [מ"א]: (ג) וטוב שלא להשלים בראש-חודש. משום דכתיב בספר תניא דאין להתענות בראש-חודש: ב (ד) בכ"ו בו. יש גורסים כ"ה, ועיקר כטור [פמ"ג בשם

לעם. שייסכמו לתפלתו. והצריכו נעימה, ויזכרו אלב: ג (יג) שמתפללים וכו'. אבל לא שיוציאו את התיבה וספר-תורה לבית-הקברות ויתפללו שם, וכל-שכן בקברי עכו"מ, חס ושלום [ר"ן]: (יד) קברי כותים. עיין במגן-אברהם שכתב, דלפי טעם השני הנאמר בגמרא, שהוא כדי שייבקשו המתים עלינו רחמים, אין לילך לקברי כותים, עיין שם בגמרא, ובפרט לפי נוסח שלנו שאומרים בערב-ראש-השנה וערב-יום-הכפורים על בית-הקברות, בוודאי צריך דוקא קברי ישראל [מ"א]; ולבר כל זה, במקומות שמעמידין גילולים על קבריהן בוודאי אין נכון להתפלל שם: א (א) וראוי להתענות. עיין בבית-יוסף שיש מהראשונים שמפקקין על זה, ולדעתם יש ליזהר שלא להתענות כשארע איזה מהם בראש-חודש, ויש שכתבו שדבר זה נתקן בימי חכמי התלמוד, ולכן בעל-נפש חמיר לעצמו אם אפשר לו. ומכל מקום מי שאינו רגיל להתענות תעניות אלו ואירע לו איזה צרה, חס ושלום, ורוצה להתענות בראש-חודש ניסן על צרתו, אסור, כיון שהוא נוהג בו תמיד איסור תענית [מ"א]: (ב) בהם. ובספר חסידים סימן רל כתב: כשהלבנה לוקה יש להתענות [מ"א]: (ג) וטוב שלא להשלים בראש-חודש. משום דכתיב בספר תניא דאין להתענות בראש-חודש: ב (ד) בכ"ו בו. יש גורסים כ"ה, ועיקר כטור [פמ"ג בשם

לעם. שייסכמו לתפלתו. והצריכו נעימה, ויזכרו אלב: ג (יג) שמתפללים וכו'. אבל לא שיוציאו את התיבה וספר-תורה לבית-הקברות ויתפללו שם, וכל-שכן בקברי עכו"מ, חס ושלום [ר"ן]: (יד) קברי כותים. עיין במגן-אברהם שכתב, דלפי טעם השני הנאמר בגמרא, שהוא כדי שייבקשו המתים עלינו רחמים, אין לילך לקברי כותים, עיין שם בגמרא, ובפרט לפי נוסח שלנו שאומרים בערב-ראש-השנה וערב-יום-הכפורים על בית-הקברות, בוודאי צריך דוקא קברי ישראל [מ"א]; ולבר כל זה, במקומות שמעמידין גילולים על קבריהן בוודאי אין נכון להתפלל שם: א (א) וראוי להתענות. עיין בבית-יוסף שיש מהראשונים שמפקקין על זה, ולדעתם יש ליזהר שלא להתענות כשארע איזה מהם בראש-חודש, ויש שכתבו שדבר זה נתקן בימי חכמי התלמוד, ולכן בעל-נפש חמיר לעצמו אם אפשר לו. ומכל מקום מי שאינו רגיל להתענות תעניות אלו ואירע לו איזה צרה, חס ושלום, ורוצה להתענות בראש-חודש ניסן על צרתו, אסור, כיון שהוא נוהג בו תמיד איסור תענית [מ"א]: (ב) בהם. ובספר חסידים סימן רל כתב: כשהלבנה לוקה יש להתענות [מ"א]: (ג) וטוב שלא להשלים בראש-חודש. משום דכתיב בספר תניא דאין להתענות בראש-חודש: ב (ד) בכ"ו בו. יש גורסים כ"ה, ועיקר כטור [פמ"ג בשם

הלכות ראש השנה סימן תקפ תקפא

(ט) [ט] חורבן הבית ועל התורה שנשרפה ועל (י) חילול השם, ולעתיד לבוא יהפכם ה' לששון ולשמחה:

הלכות ראש השנה

תקפא דיני ימי תחנונים וערב ראש השנה, וכו' ד' סעיפים:

א' נוהגים לקום (ב) (ג) באשמורת לומר סליחות ותחנונים (ג) מראש-חודש (א) אלול ואילך (ב) עד יום-הכפורים: הגה ומנהג בני אשכנז אינו כן, אלא (א) מראש-חודש ואילך מתחילין

שערי תשובה

א טור בשם רב האי, וכן הוא מנהג הספרדים

[ט] חורבן. עב"ט. ומ"ש שנוהגים להתענות כ' סיון עיין במג"א לעיל סימן תקפא שכתב שפעם אחת חל כ' סיון בע"ש והיה ברית וציוה הרב שילכו על הסעודה, שלא ימצא מי שילך בלילה, משמע דבלא"ה מחוייבים להשלים אף בע"ש, ומקורו החתילו קצת להקל בע"ש שלא להשלים, ולכן נראה שאף אם יש עשרה שמשלמין, כשחל בע"ש אין לקרות ויחל במנחה אע"ג דלעיל סימן תקפא כתב כשחל " בטבת בע"ש קורין ויחל אף במנחה היינו כ' בטבת שהוא תענית קבוע משא"כ בזה כיון שיש מקילין היום שלא להשלים אין לקרות ויחל, ומ"מ נראה דשפיר יכול לומר עננו כמש"ל סימן תקפא ביד-אפרים שם לענין י' בטבת, דלענין ענו אין נראה להקל כ"כ כיון שבאמת יש כאן " שמתענים ומשלמין. ועיין בא"ר סימן תקפא שכתב בשם מ"ט שבשנת ה"י"ב היה כ' סיון ביום ב' שהוא תענית שגור ד' ארצות וקבעוהו לדורות והורו למעשה לקרות ויחל אף בשחרית, ודוקא בזה היום שיחול עוד כן בו, וכן בא"ר כתב לקרות ויחל אף שחל ביום ב' וכמ"ש הט"ז, ע"ש. ושמעתי בימי חורפי שנתב פנקס הארצות שהגוייה היא לבן י"ח בזכר ולבן ט"ו בחבקה, ואח"כ ראיתי במג"א סימן תקפא הביאו בה"ט לעיל שכן נוהגים שאין גתרים על פתוחים מ"ח כו', והביאו בא"ר ג"כ, ומה שקבעוהו בכ' סיון אע"פ שהיה עת צרה תכופה שני שנים וגם אח"כ, לפי שבשנים קדמונים שנת התקל"א היה ג"כ עת צרה וליקבש שני שנים וגם כתב בסליחות וגם בסוף שבתי-יהודה בתוך הצעת רוע הגזירה שהיה"ה אז אשר כתב וזכרון בספר הגאון בעל ש"ך ז"ל ושם כתוב שבחרו ביום זה שאינו חל בשבת, ע"ש:

[ב] באשמורת. וכתב כו"י בשם מהר"ם וזכאת ז"ל בתשובה שיש מקומות שאומרים סליחות בערבית, וישתקע הדבר, שאין ראי להוכיח י"ג מודע

כ"א בעת רצון, והיושב שם בעת שאומרים ישב וידום או יאמר המזמורים, אך הוידי יכול לומר, אך במוצאי-שבת אסור עד אחר חצות משום קדושת שבת. ועוד בשמו דמי שקם בעת שהצבור אומרים סליחות ויהיה צריך לבטל תיקון חצות, טוב שיאמר תיקון חצות כסדר האר"י ז"ל שהוא עיקר גדול יותר מהסליחות. וע"ש

משנה ברורה

גופא אין אומרים סליחות ותחנונים, וכן הנוהגים לומר תהילים כמ"א אלול עם תחנונים יהי רצון, אין להתחיל בראש-חודש [פמ"א]: (ב) עד יום-הכפורים. ונוהגין במדינתנו מראש-חודש אלול עד יום-הכפורים לומר בכל יום אחר גמר התפלה מזמור "לדוד ד' אורי כו" בוקר וערב, ואומרים אחריו קדיש, ואנו נוהגין לומר עד שמיני-עצרת ועד בכלל, וביום שיש בו מוסף — אחר גמר תפלת שחרית קודם אין כמון, ובערב אחר תפלת המנחה. ובמקומות שאומרים אותו אחר גמר התפלה, בראש-חודש יש להקדים מזמור 'ברכי נפשך', וכן במקומות שאומרים אותו אחר תפלת שחרית, יש נוהגין גם-כן לומר שיר של יום אחר תפלת שחרית, יש להקדים השיר של יום [אחרונים]: (ג) מראש-חודש ואילך וכו'. יש מתחילין מיום ראשון בראש-חודש ויש מתחילין מיום שני בראש-חודש, וכן כתב בסידור דרך-החיים. ויש לתקוע בכל בוקר אחר התפלה. נוהגין בכל יום של ימי החול מראש-חודש אלול ואילך אחר התפלה אומרים בצבור עשרה מזמורים [וביניה רצון] שלפני אמירתו יש לדלג תיבות 'בהם שבעים שנה', וכיון שאין אומרים ספר שלם, יש לומר "זככות מזמורי תהילים שקראנו לפניך כו", ואחר הייה רצון אומרים קדיש, ואם אין עשרה בשעת אמירת תהילים וממתינין על אחד שישלים המנין, יש לשייר מזמור אחד ויאמרוהו אחר שישלימו עשרה ויאמר קדיש, ובימי התשובה שבין ראש-השנה ליום-הכפורים אומרים יותר מעשרה

מהר"ל סימן לא, וכ"כ בשכנה"ג משם מהר"י מולן ומשם מהר"י דכשהשנה מעוברת שיתענה בראשון, ועיין מ"א ובהק"ט ח"ב סימן קעג: (ט) חורבן. איתא בכתבים, שראוי לכל ברי-ישראל לבכות על שריפת התורה שמכח זה נמסרה התורה לקליפות, המקום יחזירנה לנו כמהרה בימינו. כ' התינא: ביום הששי פרשת חוקת נהגו היחידים להתענות, שבאותו היום נשרפו כ' קרונות מלאים ספרים בצרפת, וראו קבעו אותו בימי החודש מפני שמתוך שאלת חלום נרדע להם שיום הפרשה גורם גזירת התורה, זאת חוקת התורה מתרגמין דא גזירת אורייתא; גם בשנת ת"ח נחרבו שני קהילות גדולות באותו היום; גם נוהגין להתענות כ' בסיון בכל מלכות פולין. "פעם אחת אירע שבחודש א' לא היה אפשר לראות הלבנה בחירושה ולקדשה מחמת שהיה יום מעונן וערפל וגזר רב א' תענית, וכתב בתשובת שבתי-יעקב ח"ב סימן י' שאין לו על מה לסמוך לטרוח את הצבור בתענית, ע"ש: (י) חילול השם. ומי שאינו יכול להתענות, עכ"פ יתפלל על דברים הללו, ויש מענין מבשר ויין בלילה שלפניהם, ובקצין שאוכלים קודם הלילה א"צ להחמיר, אם לא שקבלו עליהם לחשוב כלילה אחר תפלת ערבית, מ"א, ע"ש. ועמש"ל סימן קל"ד ס"ק ג:

(ב) באשמורת. דסוף הלילה הקב"ה שט בעוה"ל והוא עת רצון, הגמ"ג. ועמ"ש סימן א: (ג) מר"ח. אבל ב"ח א"א סליחות

כ"א בעת רצון, והיושב שם בעת שאומרים ישב וידום או יאמר המזמורים, אך הוידי יכול לומר, אך במוצאי-שבת אסור עד אחר חצות משום קדושת שבת. ועוד בשמו דמי שקם בעת שהצבור אומרים סליחות ויהיה צריך לבטל תיקון חצות, טוב שיאמר תיקון חצות כסדר האר"י ז"ל שהוא עיקר גדול יותר מהסליחות. וע"ש

להתענות, על-כ"ל-פנים יתפלל בהם על דברים הללו, ויש מתענים מבשר ויין בהם וגם בלילה שלפניהם, ובקצין שאוכלים קודם הלילה אין צריך להחמיר, אם לא שקבלו עליהם לחשוב כלילה אחר תפלת ערבית. איתא בכתבים, שראוי לכל ברי-ישראל לבכות על שריפת התורה, שמכח זה נמסרה התורה לקליפות, המקום יחזירנה לנו כמהרה בימינו. כתב התינא: ביום הששי פרשת חוקת נהגו היחידים להתענות, שבאותו היום נשרפו עשרים קרונות מלאים ספרים בצרפת; גם בשנת ת"ח נחרבו שני קהילות גדולות באותו היום; גם נוהגין להתענות כ' סיון בכל מלכות פולין, נהרא נהרא ופשטיה [מ"א]. ועיין בשערי-תשובה, שהוא דוקא מבין שמונה-עשרה לומר וכת משע-עשרה לנקבה:

א' נוהגים לקום באשמורת. דסוף הלילה הקדוש-בירוך הוא שט בעולם הזה והוא עת רצון, ומה שנהגו מראש-חודש, שאז עלה משה בהר-סיני לקבל לוחות אחרונות, והעבירו שופר במחנה: משה עלה לה! שלא יטעו עוד אחר עבודה זרה, והוי עת רצון. ואיכא אסמכתא מקרא "אני לדודי ודודי לי", ראשי-תיבות 'אלול', וסופי-תיבות עולה ארבעים, כנגד ארבעים יום מראש-חודש אלול עד יום-הכפורים, כי באלו ארבעים יום התשובה מקובלת להיות לבו קרוב אל דודו כתשובה, ואז דודו קרוב לו לקבל תשובתו מאהבה; ועוד סמך מקרא "ומל ד' אלקיך אית ליבךך ואת ליבך וזרעך", ראשי-תיבות 'אלול': (א) אלול ואילך. אבל בראש-חודש

* נזכר לעיל בכאר היטב סימן תכו סעיף-קטן א. המגיה.

הלכות ראש השנה סימן תקפא

(ג) לתקוע אחר התפלה שחרית, ויש מקומות שתוקעין גם-כן ערבית, ועומרים באשמורת (ו) לומר (ז) סליחות (ה) ביום ראשון שלפני ראש-השנה, ואם חל ראש-השנה שני [אין] שלישי מתחילין (ו) מיום ראשון שבוע (ה) שלפניו (מנהגים). (ז) ואכל אסור לצאת מביתו כדי ליכנס לבית-הכנסת לשמוע הסליחות, מלבד (ו) (ח) בערב-ראש-השנה שמרבים סליחות יכול האכל ליכנס לבית-הכנסת (פסקי מהרי"א סימן קלג). (ט) וידקדקו לחזור אחר שליח-צבור

שערי תשובה

באר היטב

וחתוננים, מ"א: (ג) לתקוע. יש מתחילין מיום ראשון דר"ח ויש מתחילין מיום שני דר"ח, ואין לשנות שום מנהג, עמ"א: (ז) סליחות. כשמתחילין סליחות אומרים אור"א, חוץ מסליחה המתחלת בשם: (ה) שלפניו. כדי שיוכלו להתענות ד' ימים לפני ר"ה נגד ב' ימים דר"ח ושבת ועיה"כ שאין מתענין. ונ"ל הדמעתנה ברי"ה א"צ להתענות רק ב' ימים לפני ר"ה א"צ שנהג כבר להתענות, דלא היתה כוונתו אלא לתשלומין, ועכשיו שמתענה ברי"ה א"צ תשלומין, וע' סימן קטח סוף ח וסי"ק כא מש"ש והתענה לה' ימים אלו, ובראש-השנה נאמר 'ועשיתם', עשיעה עצמו קרבן, והקרבן צריך ביקור ד' ימים מפני המומים, עטרת-זקנים. כתב לבוש: ושי"ן מתעטף בטלית [ועיין לעיל סימן מח מ"ש שם] ואינו מברך. וט"ז כתב דלצאת ידי ספק ישאל טלית מחבירו, ש"א צ"ל לברך על טלית שאולה. עוד כתב לבוש, שיאמר ברכת התורה קודם הסליחות ולדלגן אח"כ, וט"ז כתב ש"א ידלגו אח"כ, דאלי"כ לא ימצא שום שי"ן שיאמר אותה אחר הסליחות, דהא על כל אחד מוטל לברך קודם הסליחות, ע"ש: (י) בער"ה. וה"ה עיה"כ. ודוקא במקום שמרבים סליחות, מ"א. ועיין ב"י וט"ז סימן קלא דירדו וחתוננים א"א אצל אבל:

משנה ברורה

כתיב "והקרבתם עולה", ובראש-השנה כתיב "ועשיתם עולה", ללמד שבראש-השנה יעשה אדם עצמו כאלו מקריב את עצמו, ולכן קבעו ארבעה ימים לבקר כל מומי חטאתו ולשוב עליהם. השליח-צבור מתעטף בטלית (ג) בשעה שאומרים י"ג מדות אף שהוא קודם אור היום, אבל אז אינו מברך עליו אף שהוא בנד המיוחד ליום, כיון שלובשו בלילה ויש דעה דפטור או מציצית, כדלעיל בסימן יח [לבוש]. וט"ז השיג עליו, דלמה לו להכניס עצמו לדבר שיש בו ספק, ועל-כן לא יטול אז טלית שלו, ולא טלית של (ז) קהל שהוא גם-כן כשל, אלא יקח טלית של חברו, בדזה לכולי עלמא פטור מציצית, (ס) ויכוין שנוטלו רק לכבוד ולא לקנותו: (ז) ואבל אסור וכו'. אבל (ו) תוך י"ב חודש על אביו ואמו [או תוך שלשים (י) על שאר קרובים], אסור לעבור לפני התיבה בראש-השנה ויום-הכפורים, דהא דינם כרגלים לכל מילי, (ס) אבל בימי הסליחות, אפילו בערב-ראש-השנה (ט) ועשרת-ימי-תשובה, מותר [ובדליכא חזן אחר שרי אפילו בראש-השנה ויום-הכפורים]. וכן בימים (י) שאין אומרים תחנון מותר להתפלל שחרית אם אחר יאמר הלל, אבל מוסף לא יתפלל. (י"א) והחיי"אדם כתב: כמדומה שהגרי"א לא היה מניח להתפלל אפילו שחרית בראש-חודש, אכן בדליכא אחר, לכולי עלמא מותר להתפלל אפילו מוסף: (ח) בערב-ראש-השנה. והוא הדין (י"ב) בערב-יום-הכפורים במקום שמרבים סליחות: (ט) וידקדקו. נהגו לעבור לפני התיבה (י) פרנסים ומנהיגים שיודעים בצער הדוד, והיינו דוקא

בשם מהר"ש שעראריה שצריך לומר הסליחות בנחת ובמתן ובכוונה ואסור להזכיר י"ג מדות שלא ככוונה, וע"ש שכתב בטור-ברכת שיתור טוב בימים אלו להרכות סליחות ותחנונים עם הצבור מלמוד, וכתב ב"י שכן ראה לקצת רבנים שתמיד היו עטוקים בגופי הלכה ובחיבורים ובחודש אלו היו מניחים קצת מסדרם ללמוד גירסא רק תחנונים, ע"ש, וע"ש שיש מקומות נוהגים מרי"ח אלו שאתר [מנחה] מכרוז השמש שוכו בנים שובבים, ומנהג יפה הוא, ע"ש. וכתב מח"ב בשם שי"ך על התורה פ' מטות: יש נוהגים לעשות התורה נדרים באולו, והרמז: לא יחל דברו בכל ס"ח אולו, ע"ש, ועיין לקמן סוף סי"ק ז: (ה) שלפניו.

מזמורים, כדי לגמור התהילה פעם שלישית קודם יום-הכפורים [מטה אפרים]: (ד) לומר סליחות. ואף יחיד יוכל לומר אותם שאין בהם י"ג מדות, ובסליחה שנוכר י"ג מדות ידלג אותן תיבות, וכן אותם הבקשות שהן בלשון תרגום, כגון "מחי ומסי וכו'" ו"מחן די בשמיא כו'", לא יאמר כשאין שם מנין עשרה [א"י]. כשמתחילין סליחות אומרים 'אלהינו ואלהי אבותינו', חוץ מסליחה המתחלת בשם אחד משמותי של הקדוש-ברוך-הוא. כתב אבודרהם: "ויקרא בשם ד'", יש להפסיק מעט בין 'בשם' ובין ד'. אם אין מנין בעת אמירת 'אשרי' יאמר סליחות, וכשיבואו מנין 'יאמר קדיש באמצע סליחות, ובאליה רבה כתב שיאמרו אחר-כך שלשה פסוקים כששי מנין. ואם היה מנין בתחלת אמירת הסליחות ולכסוף יצאו מקצתן, יש לומר דמכל מקום אומר קדיש אחר הסליחות, וכעין מה שנתבאר בסימן נה [פמ"ג]: (ה) ביום ראשון שלפני ראש-השנה. רוצה לומר, יום ראשון של שבוע שחל לפני ראש-השנה: (ו) מיום ראשון שבוע שלפניו. משום (ה) שהרבה נוהגים להתענות עשרה ימים עם יום-הכפורים, ולעולם יחסרו ארבעה ימים מראש-השנה עד יום-הכפורים שלא יוכלו להתענות, דהיינו שני ימים ראש-השנה ושבת-שובה וערב-יום-כפור, לכך צריך להשלים ארבעה ימים קודם ראש-השנה, וכדי שיהיה יום מסוים להתחלה תקנו יום ראשון בכל פעם. (ז) ועוד טעם שמקום ארבעה ימים, שכן מצינו בראשון ששטעונים ביקור ממום ארבעה ימים קודם הקרבה, ובכל הקרבנות בפרשת פינחס

שער הציזין

(ה) לבוש. ולפי זה המתענה בראש-השנה השני ימים אין צריך להתענות רק שני ימים לפני ראש-השנה, אף-על-גב שנהג כבר להתענות ד' ימים קודם שהתחיל להתענות בראש-השנה, מכל מקום יש להקל דלא היתה כוונתו במה שהתענה ד' ימים אלא לתשלומין, ועכשיו שמתענה בראש-השנה אין צריך לתשלומין אלא ב' ימים, אבל לטעם השני המוכא בפנים לעולם צריך ד' ימים לפני ראש-השנה, ואשרי מי שיכול [פמ"ג]: (ב) אליה רבה, (ג) מגן-אברהם בשם לבוש. ולפי בסימן יח פסק המגן-אברהם דכל עובר לפני התיבה צריך להתענות, והיינו מפני כבוד הצבור: (ד) עיין לעיל בסימן יח, וכן משמע בפריי מגדים: (ה) ואפילו למאן דמחייב לעל בסימן יד בטלית שאולה מציצית היינו בסתמא, אבל כשנוטל מחבירו כוונה שלא לקנותו, לכולי עלמא אין צריך לברך עליו. ומכל מקום היכא דאין לו טלית אלא שלו מתעטף בו בלא ברכה, וכשיאור היום ימשמש בציציתו ויברך, כדלעיל בסוף סימן יח [אחרונים] ולענין אמירת ברכת התורה ועל נטילת ידים 'ואשר ציר' אם יברך אותם בביתו קודם הסליחות או אחר-כך, עיין לעיל בסימן ו' ובמשנה ברורה שם: (ו) מגן-אברהם: (י) פריי-מגדים: (ח) אליה רבה, והו' גם-כן דעת המגן-אברהם: (ט) שיעות-יעקב: (י) מחצית-השקל: (י"א) וחנוכה, לא יתפלל לילה הראשונה משום שאומרים 'שהחיינו' על נרות חנוכה ולזה צריך שמחה יתירה, ואפשר אם אחר ירליק מותר הוא להתפלל [פמ"ג]: (י"ב) מגן-אברהם: (י"ג) מגן-אברהם בשם ראשונים:

הלכות ראש השנה סימן תקפא

קיא באר הגולה

ב טור בשם מהר"ם אשכנזי על ספר מדרש רבי נתנאל ולקחתם לכם ביום הראשון כ"ו

(י) היותו (ו) [הגון והיותר גדול (יא) בתורה ובמעשים שאפשר למצוא שיתפלל סליחות וימים נוראים, (יב) ושיהא בן שלשים שנים, גם (יג) שיהא נשוי (כל בו). מיהו, כל ישראל כשרים הם, רק שיהיה מרוצה לקהל, אבל אם מתפלל בחזקה אין עונין אחריו אמן. וכן צריך שיוציא כל אדם בתפלתו, ואם יהיה לו שונא ומכוין שלא להוציאו, גם אוהביו אינם יוצאים בתפלתו (נהגות מנהגים ישנים). ויש מקומות נוהגים שהמתפלל סליחות מתפלל (ט) כל היום (כל בו): ב (טו) נוהגים להתענות (טז) ערב־ראש־

באר היטב

(י) הגון. כתב של"ה: צריך להיות השי"ן והתוקע בעלי־תשובה גמור. ועיין שו"ת בארע"ש סימן ק"ו שאין ראוי שיהיה התוקע רווק ושואן לו הדרת פנים וק"ו, וליכא טענות חזקה בריוק שהחזיק בתקיעות, גם ללמוד בתחלה התפלות והתחינות וכוננות התקיעות ביותר. כתב הב"ח דפרטים שראויים להתפלל היינו כשהן נאמנים ומגינים על הדור ומרצים לעם, ובעו"ה בדור הזה וכו', וכדי לתקן פרצה זו ראוי שיתפלל השי"ן הקבוע, ויכפר בתקיעות קטנות ראוי לכלל מנהג זה. ועיין תשובת חוות־יאייר סימן קכו בענין תוקע שמבקש שכר הרבה כיצד יגהנו. כתב רמ"א ב"ד סימן שעו דאבלים לא נהגו להתפלל בשבת וי"ט, וכן בימים נוראים אסור. והיכא דליכא עדיף מיינה כתב מהרי"ו שיתחיל להתפלל. ובשאר ימים שאין אומרים תחנון מותר לאכל להתפלל אפילו ב"ח מנחה וערבית, ע"י סימן תרעא בט"ו סי"ז. ונהגו מי שהתחיל להתפלל או לתקוע אין ליתן המצוה לאחר כמ"ש ס"ס קנב. ואם חלה הוא, ביד הקהל להעמיד אחר, ועיין סימן נג מש"ש: (ט) ומטעם היום. אפילו ערבית, שהמתחיל במצוה אומרים לו גמור, מ"ז. ומטעם זה הוא קודם לאבל ולמוהל וליא"צ, מ"א: (ט) ער"ה. אפילו תינוקות מתענים, מהרי"ל. ויום א' של סליחות נהגו רוב הקהל להתענות, טור:

שערי תשובה

עב"ה"ט. ועיין מ"ש בזה בשערי־אפרים שערי י סעיף ח ובפתחי־שערים שם: [הגון]. וי"ש ב"ש בארע"ש דליכא טענות חזקה כו' עיין בבר"י וי"ש שכתבו משם כיצד דלא מהני חזקה למי שנשוי וקמו ואינו נשוי, והם הביאו מ"ש פני־משה הל"ב סימן כד ושכנה"ג דשפיר מהני חזקה, ועי"כ אם אירע שהיה מחזק להתפלל ונתאלמן אין מסלקין אותו, ועיין בש"ח דשכנה"ג קמיל דאפילו תפלת מוסף שהוא עצימו של יום לענין הקרבנות, שוקיעה תורה על הכה"ג, ועיין לעיל סימן נג שהביא בב"ט שם [ס"ק לה] תשובת פני־משה, אפי"ה אין מסלקין אותו. ועיין בשב"ח (סי"ק לה) ש"א סימן כט שהביא דמי שנשתיית אשתו ולקח חתמה ונשא אחרת אינו מתפלל בימים נוראים עד שתתורו לבריאתה ותקבל גיטה או שתמתן, וכמו בכ"ג שלא ישא ב' נשים שכתב אפי"ה שלא ימשך לבו, וכן נראה מהרמב"ם מהלכות כלי המקדש דרוקא כיום צום אסור בכבודה ואף שהיא מותרת עתה ממנו מ"ם הואיל ולא נתגרשה וראוי לביאה שמה ימשך לבו, ואף אם רגיל להתפלל לא מהני במקום שהוא אסור מה"ט וכל שאפשר להתקיים ע"י אחרים, ע"ש, ובבר"י חולק דאין להוסיף תורתו ב' נשים וכ"ש שנשתיית דמיא דליתא וכו', ע"ש, ובש"ח הל"ץ בענין השב"ח לענין אם יש לו נשים דמסתבר להחמיר אין זה אלא במדינתנו אם אין בשנתית ובה נראה אלא הקל כמיש בבר"י, ואירבה נראה בשנתית ולקח חתמה אין לו להתפלל, ואם החזוק כבר נראה פשוט דשרי לפי מ"ש דגם בלמן אין מסלקין אותו אם החזוק כן. ועיין בבר"י בשם חכם אחד בתשובת כתי"י שאף אם החזוק לתקוע, אם אינו מתפלל כל השנה עם הצבור מסלקין אותו, ע"ש.

משנה ברורה

שאו לבו נשבר ונדכה: (יג) שיהא נשוי. דומיא דכהן גדול שהיו מכינים לו אשה אחרת, ושתהיה לו אשה לשמרו מן החטא. ופשוט דאם מזדמן לו שנים, אחד שהוא בן תורה וירא חטא ואין לו אלו הפרטים, והשני הוא איש פשוט והוא נשוי ויותר מבן שלשים, הבן־תורה קודם: (יד) כל היום. שחרית (כג) ומנחה, [שהמתחיל במצוה אומרים לו גמור. ויש אומרים דאף (כד) ערבית שלפניו, אבל הערבית של היום שלאחריו (כה) אין שייך לו]. וכתב המגן־אברהם, דמטעם זה הוא קודם לאבל ולמוהל וליאר־צייט, (טו) דתפלה תליא ברצון הקהל. והאליה רבה מפקפק בזה, ודעתו דיאר־צייט יש לו להתפלל אם הוא מתענה, ומן 'למנצח' ואילך כ"י להניח להתפלל אף לאבל, והובא דבריו בפרי־מגדים: ב (טז) נוהגין וכו'. וביום א' דסליחות נהגו (כז) רוב הקהל להתענות, ויחיד (כח) אומר 'עננו' במנחה בשמוע תפלה, אבל השליח־צבור אינו אומר 'עננו' בחזרת התפלה: (טז) ערב־ראש־השנה. ואפילו התינוקות מתענין [מגן־אברהם בשם מהרי"ל]. והתינוקות לאו דוקא, אלא רוצה לומר נערים שהגיעו ליי"ג לזכר וי"ב שנים לנקה מחענין. ואין צריך (כט) קבלה ולא השלמה אפילו אין מתענה עשרת־ימי

שער הציון

(יד) ב"ח: (טו) של"ה: (טז) מגן־אברהם: (יז) שערי־תשובה: (יח) אחרונים: (יט) שו"ת תורת־אמת: (כ) חיי־אדם בשם ספר חסידים: (כא) הגר"א. וכעין זה משמע בדרכי־משה, אף ששם נזכר 'מבן כ"ה', היינו נאמנות הזמן יתחיל ללמוד סדר התפלה וקריאת התורה כדי שיהא בקי יפה יפה, כמו שהיה צריך ללמוד סדר עבודה מבן כ"ה עד שלשים ומשלשים שחליל לעבור, כן מוכח בכלבו: (כב) ריקי־משה, ויש כתוב בלשון זה: ומצוה מן המוכחר שיהא למעלה מבן י' שאו לבו נזכרה, עד כאן לשונו: אכן באמת חובת אלו אין להם שום כריז, והלא אדרבה כן י' לבח, וכשאז חזק בכח אין לבו נשבר; וביותר קשה לשון הכלבו שכתב שם: ומצוה מן המוכחר מבן שלשים שאו הוא ימי חזקה ולבו נכנע ונשבר יותר. ולכאורה הייתי אומר שטעות סופר הוא בכלבו וצריך לומר 'בן שלשים' ונתחלף ס' ב'ל'. אבל בחפשי באידיעות־חיים שהוא מקור לכל דברי הכלבו כידוע, מצאתי שם גב"כ הגריסא 'שלשים', אבל לשונו שם מתוקן יותר, וזה לשונו שם בהלכות תפלה: וצריך לודקף שיהיה בשניו כמספר שני העובדים עבודה, מכה"ה שנה ולמעלה, והמצוה מן המוכחר מבן י' שנה הוא בחצי ימי חזקה ולבו נכנע ונשבר יותר, עד כאן לשונו: (כג) לכוז: (כד) כן משמע בדרכי־משה, ואפשר שהיה גב"כ כונת מגן־אברהם: (כה) אליה רבה ופרי־מגדים: (כו) מחצית־השקל: (כז) מגן־אברהם בשם טור: (כח) פרי־מגדים: (כט) מגן־אברהם:

באר הגולה קיב הלכות ראש השנה סימן תקפא

ג שם כשם מנהג אשכנז

השנה: הגה והמדקדקים נהגו שכל אחד מתענה עשרה ימים (מרדכי ספ"ק ד"ה וריש יומא), וכן נכון לעשות. וכל אלו התעניות אין צריך (י) [ן] להשלים, (יז) ואין קורין בהם יוחלי אפילו בערב-ראש-השנה. ועיין לעיל סימן תקסב סעיף ב. (יח) ואם חל ברית מילה בערב-ראש-השנה (יט) יכולים (כ) לאכול (כ"י) בשם תשובה אשכנזית. ורבים נוהגין לאכול בערב-ראש-השנה (כ"א) [ן] קודם עלות השחר (מהרי"ל), משום חוקות העכו"ם שהיו נוהגים להתענות בערב חגיהם, ויכולין לאכול (כ"ב) בלא תנאי (כ"א) אחר שכן נהגו (ד"ע): ג (כ"ב) אין נופלים על פניהם בערב-ראש-השנה כתפלה (כ"ג) אף-על-פי (כ"ד) שנופלים על

באר היטב

(י) להשלים, אפילו בערה, ואפילו אינו מתענה כל ה' ימים. ואין אומרים אלהינו ואלהי אבותינו וכו' לפי שאינו ת"צ, ד"מ. ועי' סימן תקסב ס"ב. כתב ביה"ח חוש: תענית עשרת-ימי-תשובה אם בשעה שמתחיל לנהוג כן או אח"כ היה בדעתו לנהוג כן לעולם, צריך התרה אפילו לא נהג כן אלא פעם אחת. ואם לא נהג כן אפילו פעם אחת א"ס, היה בדעתו לאחור-כך נחרט, אין צריך התרה. והמתענים ארבעים יום, כתב שו"ת אהר"ח מ"ז בתמוז בפתחו, וימים שמתענה בלא"ה כגון ת"ב ויא"צ וערה"ח אין עולים להשלים, אבל באלול עצמו עולה, מהרי"ל. ועי' סימן תקס"ט ס"ק כ"מ ש"ש. משנכנס אלול כשכותב אדם איגרת לחבירו צריך לרמוז בתחלתו שמבקש עליו לשנה טובה. והמתענה ב' או ג' ימים צופים א"ך יתנהג עם עניו ע"י סי' תקס"ט, ויהיך יתנהג עם הברדלה עסי' תקנו וסי' רצ"ט ס"ו. ומי שקיבל להתענות ב' או ג' ימים צופים ידעתו להתענות עד הליילה אף בע"ש, ושו"מ נפשו יתנה שלא להשלים משום כבוד שבת: (י"א) לאכול. השייכים לברית מצוה לאכול, ולאכול בביתו אסור עד המילה חוץ מבעל הברית, ויש לעשותה קודם שעה עשירית, מ"א. ועי' סימן תקס"ט ס"ח: (י"ב) קודם. והמענין בוודאי ובכתבי האר"י ז"ל מהחטא הגדול ולא לאכול קודם אור היום לא יעשה כן, וכו'. סימן פט וסימן תקס"ד. כתב בש"ל: לא אכל להתענות בימים קבוצה ערה, וכתב המ"א: ואנן קייל בידי סימן שאל דמותר להתענות, ומ"מ יש ללמוד ממנו שיש להקל במקום שיש מקצת חולי וא"צ התרה, אם לא מי שמתענה יותר ממה שנהגו הצבור, ע"ש: (י"ג) שנופלים, אף שנמשך עד היום, לכוש:

שערי תשובה

יח"כ עדיף שהוא יום צום וסליחה וכפרה והיה לטובי העיר להתנות עמו ואפשר שלא היה מתרצה, אף אירע קודם לזה פעם אחת והשכחו סודו והתפלל שממין ברה"ה ואחר הפלל ביה"ה ולא ערער, נראה מזה דר"ה נהג לו משום דורות ומקדימין ולכן עם עתה רשות ביד טובי העיר ליקח תפלת יח"כ לכבוד מי שירצו, אבל אם באמת ערערו ולא שלא השגיחו עליו ומי יכול לדון עם שותקין שנתנו, אין ליקח ממנו תפלת יח"כ, ע"ש. וכתב בכמ"א ח"ב סימן קכה באחד שהיה מוחזק ללקוח ביום א' דר"ה ואחד ביום ב' ואלו הם א' דר"ה בשבת מי נדחה אם הראשון או השני, וכתב דתלוי במנהג המבורא בסימן תרמ"ב לענין מערבית, ולפי מ"ש הגמ"א שם דמשמע מסוכה נדחה וכן מנהג העולם, ה"ג וזכה הראשון במצוה זו, ע"ש. ועיין בשו"ת אור נעלם סוף סימן י"ג כתב ג"כ כעובדא כו' שפסק הראשון שהוא מוחזק לברכת שותפינו יתקן השני ידחה, ע"ש. ולענין ראית הפמ"א צ"ע, אחר הגידול רומה, ולענין שיר או פיוט מערבית שיר לומר לו למענין חז"ל אה"כ ששיר או פיוט זה ליום ראשון ואי לא אכתיב שירך יהיה לשני, ומקרא דהשני אידחי, משא"כ בלא ששני אנשים חלוקים הם וכל אחד זכה ביומו, ודבריו שבמקום ביה"ה פשיטא לאו מיחא ובאר מקמי גברא ואשר וכו' וכתב מוצה, אם לא יוכל ליקח מצוה להשיל זה חלק השני, וכן הדין בוכיני מצוה, אם לא שגומא רוב דבה לא יוכל הקהל לשני חלק קר כענין א"ס הראשון יעמיד במצוה שלו ולא יפסיד, פשיטא דר"ה, דמאין הגליגה לומר שהראשון נתן להם ולא יפסד וישתני מצוה לו לעולם השני יפסיד ולפעמים, אפ"ש אנו, כולם השני נתן להם וכיון שיום שני לעולם אין חל בשבת ולא יתבטל מצותו לעד לעולם מעיקרא וזכה ע"ד כן, ואדרבה, כיון דכל חד אית ליה עליו, זה לפי שנקבע ליום ראשון שהוא עיקר מן התורה תה אינו לשני, אלא שיש לו עליו ד' לא יפסד וד' לא יבטל, כל חד ליקום ארוכותה. כנלע"נ, וצ"ע. ועי' בפמ"א עור שאם חלה הראשון וכיבדו הקהל לאדם אחר ואח"כ נתרפא או תלוי בפלגותה דחכמים ור"י ביומא (דף ס"ב) במהרי"ש פתחו ואב"כ, והרמב"ם פסק כחכמים, וז"ל אם היה חולה ביום י"ה ואח"כ נחתקו ונתחפה ודכ"ל עלמא אם השני מוחזק לצדיק יותר מראשון הן בלימודו והן במעשים וגם תוקע יפה יותר מצוה בשני, וכן אם היה חולה ברה"ה ובחרו בשני, אבל אם היה חולה בערה"ה ובחרו בשני בעי"ט ובעי"ט נחתקו ונתחפה, ז"ל כיון דבשעת בחירה עדיין לא היה ראוי לתקוע וכשעת תקיעה הראשון במקומו עומד לא דמי לפסח דבשעת בחירה אחר חזרת ידו הוא לפיכך אפטר ביה"ה נדחה הראשון במקומו, עיין בתוס' דר"ה (י"ג) ראשון חתור לעברותו, וי"ע. ועיין בשאלת יעב"ץ ח"ב סימן ס"ט על מ"ש בסידור עמודי-שמים שאפילו מי שהחזיק בתפלה רק פעם אחת אין מעבירין אותו, וכתב שלימד מסתימת הפוסקים דמשמע מרביהם דאפילו בפעם אחד הדין כן, ואיכא חלואה טעמי כו' ובאחרון דכרולה ש"ס דיומא, ועיין בשו"ת מים עמוקים למהרא"ח סימן ע' לענין הכיני ומשפט שם אפילו בפעם אחת, וכ"כ השו"א בשאלת יעב"ץ שם. וכתב ביד-אלהיו סימן ל' באחד שהיה ש"ש קבוצה ולא רצה להיות עור ש"ן וקיבלו אחר במקומו ויש תקנה בעיר הזאת שלא יתפלל בימים נוראים אלא ש"ן דוקא ולא שום יחיד, אם גם זה בכלל, וכתב שאם כל המנהיגים מסכימים אין לחוש מצד התקנה, דהמכוון של עושי התקנה היה מחמת מחלוקת המתפללים או מחלוקת המנהיגים ש"כא ירצה לחלוק כבוד לקרובו, ובאיש היה ש"ן לא יקראו בו וגם כולם מסכימים אין לחוש, ועיין לעיל סימן ל' בבתי ש"ס י"ט מ"ש ביד-אלהיו שם. ובענין תורת נדרים שנוהגין לעשות בערה עיין בש"ל"ה, ורבים נמנעו מקבלת הנידוח שאין נבואה"ה שיהיה ראוי להחיר, ועכ"פ לא יהיה פחות מ"י. ועיין בשמש-צדקה חלק י' סימן ג' מהולך תמיד בתפילין מחייב לחלצו עתה בעת שיושב לקבל הנידוח, ע"ש: [ן] להשלים. עבה"ט. ועיין במג"א סימן רצ"ט מ"ש שם לענין הבודלה וקידוש דר"ה שלא יעשה שניהם על כוס אחד כו', ע"ש: [ן] קודם. עבה"ט. ועיין בשו"ת ח"ג שמחזיק במנהג הרמ"א והלבוש, וכו'. והאידיא אנו עולמא אפילו לא אכל רק שותים (קארוי או סיא) קודם הליכה לברכה, ע"ש: [ן] קודם. עבה"ט. ועיין במג"א סימן י"ד מהמשך אמירת הסליחות עד

משנה ברורה

תשובה: (יז) ואין קורין בהם יוחלי וכו'. והיינו אפילו אותן שמתענין וקורין יוחלי בכל ערב-ראש-חודש [פ"ח]. (ל) ואין אומרים אלהינו ואלהי אבותינו ברכינו בברכה וכו', לפי שאינו תענית-צבור: (יח) ואם חל ברית מילה וכו'. עיין לעיל בסימן תקס"ב סעיף ב בהג"ה ובמשנה ברורה, שם מבואר ענין זה באריכות קצת: (יט) יכולים לאכול. היינו (ל"א) מי שזימנו בעל-הבית, אבל השייכים לברית, מצוה לאכול. (ל"ב) אבי הבן וסנדק ומוהל, כולם נקראים בעלי-ברית ויוס"ט טוב שלהם הוא. כתב הגמ"ן-אברהם: במקום שיש מקצת חולי יש להקל בכל אלו התעניות ואין צריך התרה, אם לא שמתענה יותר ממה שנהגו הצבור; והש"ך ביהודה-דעה

שער הציון

(ל) מגן אברהם בשם דרכי-שמים: (ל"א) מגן אברהם: (ל"ב) אחרונים. ועיין בסימן תקנ"ט סעיף ח ובמשנה ברורה שם מבואר יותר: (ל"ג) רש"י דאם אינו מוצא מי שיתירו יש להקל במקום הדחק, כי האליה ובה דר"ה-העתיק דברי הגמ"ן-אברהם, וגם הדגול מרכבה ביהודה-דעה סימן י"ד מקיים דברי הגמ"ן-אברהם: (ל"ד) לבוש וש"א:

הלכות ראש השנה סימן תקפא תקפב

ק"ג באר הגולה

פניהם באשמורת בסליחות. (יד) ואין תוקעין בערב-ראש-השנה (מנהגים): ד' (טו) [טז] (כה) **מכבסין ומסתפרין בערב-ראש-השנה**: (ויש כו) נוהגין (טז) [טז] לטבול בערב-ראש-השנה משום קרי' (כל בו). ויש מקומות נוהגין לילך על (פ) (כו) הקברות ולהרבות שם בתחינות (מהרי"ל) ונותנים שם צדקה לעניים (כל בו):

תקפב סדר תפלת עשרת ימי תשובה וראש השנה, וכו' ט' סעיפים:

א (א) **בעשרת-ימי-תשובה** אומר (ב) **'המלך הקדוש'**, **'המלך המשפט'**. ואם טעה (ג) **או שהוא** (ה) [ה] **מסופק, אם הוא ב'המלך הקדוש'** (ד) **חוזר לראש, ואם הוא ב'המלך המשפט', אם** **זכור קודם שעקר רגליו לחזור לברכת 'השיבה' ואומר משם ואילך על הסדר, ואם לא זכור עד**

ד שם על ספר מדרש רבי סימון כי מי גזר גדול בו

א מימרא דרב ברכות י"ב ממילין רבי אלעזר ואמר יא שמע מנה דלרב לא יאז, הראש והרי"ף והרמב"ם בפרק * מהלכות תפלה ב כ"כ אשי שם ל"ד ופירושו רמב"ם והרי"ף וכן בחברו התוספות

שערי תשובה

אור היום, ופשיטא שמדי שעה שעה יצא אסור לטבול ולשתות: [טז] **מכבסין** עבה"ט. ועין טור שכתב: לובשים לבנים, והאחרונים כתבו דוקא לבנים להורות סליחה כמשה' כשגז ליביו כו', והעולם נוהגין ללבוש בגדי יו"ט כשאר יו"ט, רק הנשים לובשות לבנים: [טז] **לטבול**. עבה"ט. ומ"ש בשם כנה"ג דוקא אם לא היתה יכולה לטבול קודם לכן, ויחזיק ב"מ"ש הפר"ח, וכ"כ בר"י, דאף שאיחרה טבילתה אין להחמיר בזה. ובמז"ק נגמגם באיסור תה"מ משום מצוה עונה, וכמ"כ כתב שנוכח למנוע ובקושי התייר ליל טבילה, ומ"מ יראה היות שונה בינים כי קדוש היום לארוננו. ובשורת' מעיל-צדקה סימן מט כתב שאין כח ביד שום אדם לבטל עתה דאורייתא, ואם נותנת לו רשות רשאי לסמוך אצ"ג די"ל דמחלה מחמת בורסה כדאייתא באר"ע מט"מ בזה שהוא משום מצוה י"ל דניתא לה ג"כ ואימת יום הדין עליה גס"ן ומסתמא מחלה בלב שלם, אבל בלי רשותה לא, ע"ש, ולענין דכל שנהגו כן משום מנהג פרישות של מצוה, מעיקרא אדעתא דהכי נישאת שמתחיל לו העונה כומנין שצריכים פרישה וכמ"ש חז"ל אסור לשמש בשני רעבון ואינו מדאורייתא וכן אסמכתא וכן בימי אבילות לא, בתה"מ, ומייחי ג"כ אסמכתא וינחם דוד את בת-שבע כו' אצ"ג דרוד היה זהו מאד במצות עונה כדרדשינן ברמעינו ערשי אמסה, אפ"ה לא שימש בימי אבלו, ואי"כ כל כה"ג שנתפשט המנהג להחמיר, מעיקרא מחלה על ימים אלו שיש בהם סרך מצוה, ועיין מש"ל סימן תקעו, ע"ש:

[6] **מסופק**. עבה"ט. ובר"י, שאינו מוכרח, ו"ל דמהני אמירת צ' פעמים אף דאומר בתוך אתה השם, וכ"כ הפר"ח, ובש"ח כתב בדף שו שג"ל עיקר כהמג"א. עיין

משנה ברורה

פעמים רגילין לסיים קודם עלות השחר, תקנו לנפול אף אם אירע פעם אחד שממשיך על היום: (כד) **ואין תוקעין וכו'**. להפסיק בין תקיעות ודרשות לתקיעות דחובה [ואף כשחל יום א' של ראש-השנה בשבת גס"כ (לה) אין תוקעין בערב-שבת]. ומכל מקום מותר (לו) לתקוע להתלמד, דדי כשמפסיק בכית-הכנסת. אבל במנהגים כתב הטעם, כדי לערכב השטן, אס"כ אין לתקוע כלל. (לו) ובאלה רבה בשם ספר אמרוכל משמע דלהתלמד שרי בחדו סגור: ד' (כה) **מכבסין ומסתפרין בערב-ראש-השנה**. להראות שאנו בטוחין בחסדו יתבדך שיוציא לצדק משפטינו. ומכל מקום לא ילבש בראש-השנה בגדי רקמה ומשי כבשאר יום-טוב, דיהא מורא הדין עליו, אלא ילבש בגדים לבנים נאים [ט"ז בשם רש"י]. ועיין במגן-אברהם סימן תקצו, דבמקום שאין נוהגין ללבוש לבנים, ועל-כ"ל-פנים לא ילבש חשוכים כל-כך: (כו) **נוהגין לטבול וכו'**. ואם אינו יכול לטבול משום צינה, (לז) יראה לשפוך על גופו תשעה קבין מים. ולא יקדים לטבול עד שעה קודם חצות היום [ח"א]. יש מאחרונים שכתבו שנוכח למנוע עצמו מלשמש מטהו בשני לילות של ראש-השנה, אלא-אם-כן היתה ליל טבילה דאז חייב לקיים עונתו, ויחזור ויטבול בשחרית. אכן אלו האנשים האוכלים לשובע בטנם או חס ושלוש שנכנסו במחשבתו הרהור אשה, יותר טוב שישמש מטהו מחס ושלוש שייבא לידי עבירה, ויחזור ויטבול

באר היטב

(יד) ואין. גם כליה שלפניו. ובכיתו מותר לתקוע. ובמנהגים משמע דאסור אפילו בכיתו: (טז) **מכבסין**. ועל-כ"ל-פנים לא ילבש בר"ה בגדי רקמה ומשי כבשאר יו"ט, דיהא מורא דין עליו, ט"ז: (טז) **לטבול**. מהרי"ל טבל עצמו ג' פעמים בער"ה ועי"כ. כתב בשל"ה: אל ישמש מטהו בליל ר"ה, אך אם הוא ליל טבילה חייב לקיים עונתו, ויחזור ויטבול בשחרית. ובכנה"ג כתב: לא ישמש מטהו בשני הלילות, אא"כ היתה טבילה מצוה שלא היתה יכולה לטבול קודם לכן אז מותר, ויחזור ויטבול בשחרית. ועיין מה שכתב היד"אה"ן. וכן לא ינהוג עם אשתו שחוק וקלות-ראש: (פ) **הקברות**. דבית-הקברות [הוא] מקום מנוחת הצדיקים ומתוך כך הוא מקום קדוש וטהור והתפלה נתקבלה יותר. והמתפלל על קברי הצדיקים אל ישם מגמתו נגד המתים, אך יבקש מהש"י שיתן עליו רחמים בזכות הצדיקים שוכני עפר, מהרי"ל. ויקף הקברות, ויתן צדקה קודם שיאמר התחינות, ע"י שלי"ה. ואין לילך על קבר אחד ב"פ ביום א', האר"י ז"ל. ועמ"ש טור סימן תקנט: (ה) **מסופק**. ונ"ל דהכא לא מהני שיאמר צ' פעמים כמו בסימן קיד

א (א) **בעשרת-ימי-תשובה**. במהרי"ל כתב דיש מקומות נוהגין לומר 'מעריבת' בשני לילות של ראש-השנה, ואין נוהגין כן במקומו לפי שהם שירות ושכחות [ד"מ]. עוד כתב בשם מנהגים, דנוהגין הקהל לומר פסוק 'תקעו בחודש שופר וגו'', (ה) ולא הוי הפסק, דהוי כגאולה אריכתא וגו'. (ב) **'המלך הקדוש'**. משום שעשכ"י הם ימ"דיו, שהקדוש-ברוך-הוא יושב דגן כל העולם ומראה מלכותו וממשלתו שהוא בכל משלה: (ג) **או שהוא מסופק**. דחוקה מה שהוא רגיל הוא מזכיר. והכא (ג) לא מהני שיאמר תשעים פעמים כמו בסימן קיד סעיף ח, דהכא אינו רשאי לומר ברוך אתה ה', דהוי ברכה לבטלה, (ג) ואם יאמר בלא שם, אס"כ בתפלה כשיאמר בשם יחזור ללימוד לומר 'ברוך אתה ה' האל הקדוש', הלכך לית ליה תקנתא: (ד) **חוזר לראש**. דג' ברכות ראשונות חשובות כאחת. אלא בראש-השנה ויום-הכפורים נודע לו שהתפלל על הסדר לומר 'ובכן תן פחדך וגו', רק שמסופק בגמר הברכה אם סיים 'המלך הקדוש',

שער הציון

(לה) כיון שאומרים 'ברוך תרועה' הוי כמו תקיעה [אחרונים]: (לו) מגן-אברהם: (לז) והעתיקו באש-אברהם: (לח) עיין ברכי-משה: (לט) אחרונים: (לכ) לבוש: (נ) מגן-אברהם ושי"א. ואף דהפרי חושב כתב דכשיאמר צ' פעמים 'ברוך אתה השם המלך הקדוש' מהני, רוב אחרונים סתמו כהמגן-אברהם: (ג) והוא הדין כשיאמר 'ברוך אתה השם' גס"כ לא מהני, כיון דבכרית צריך לומר שם ה' כרכעי, והורגל בזה, אס"כ יחזור ללימודו [הגר"ז], וגם דעת המגן-אברהם כן הוא:

ג תשובת הרשב"א
מהו נדקטו כטא
דחמרא בדיה וכו'
הגאונים י"ב ודעת
הגאונים ד ה"ר מנחם
בכ"י מהלכות תפלה
הו"ר חכם מנהג
אשכנז וסוד כשם אביו
הראש ושם כתב
הרמב"ם כשם הגאונים

שעקר רגליו (ה) עיין לעיל סוף סימן קיז) **חזור לראש** (ו) ועיין לעיל סימן (ס) קיח): **ב** [*] **יאם**
אמר 'האל הקדוש' (ז) ותוך כדי דיבור נזכר ואמר 'המלך הקדוש', (ח) אינו צריך לחזור.
(ט) **וכן הדין ב'המלך המשפט':** ג [*] 'כשבת בינתיים ערבית יאמר בברכת מעין שבע
(י) **'המלך הקדוש'**. הגה והוא הדין (יא) אם חל ראש-השנה בשבת. וחותרם בשל שבת לבד, (יב) וכן
כשחל יום-כפור בשבת (מהרי"ל ומנהגים): ד הי"ש נוהגים להתפלל בראש-השנה ויום-הכפורים
(יג) **בכריעה, וצריכין הם** (ג) **להגות לזקוף בסוף הברכות:** ה' **יאם לא אמר** (טו) **'זכרנו ו'מי כמוך'**
(ז) **אין מחזירין אותו.** הגה ואפילו לא עקר רגליו עדיין (טז) **רק שסיים אותה ברכה** (תומת' הרשן).

באר היטב

ס"ח, דהכא אינו רשאי לומר בא"י דהוי ברכה לבטלה, ואם יאמר בלא
שם א"כ תפלה כשיאמר בשם יחזור ללימודו לומר בא"י האל הקדוש,
הלכך לית ליה תקנתא, (ב) **ק"י"ח.** דשם פסק להלכה דאף אם
אמר מלך אוהב צדקה ומשפט א"צ לחזור, וכן הוא דעת הבי"ח ושל"ה
ושכנה"ג, ועיין יד-אהרן, וט"ז פסק דיתחור ויתפלל בתורת נובה, ע"ש:
(ג) **לזקוף.** קודם שאמר ברוך, ויזכרנו צריך לזקוף קודם איזה תיבות
השמוכות לברוך כדי שיכול לשנות אתר"כ כשיאמר ברוך אתה, תחת
בזקיפה דמי כמוך אין צריך לזקוף עד שיאמר ברוך, וכן בכל הברכות שאין שחייה בסופם, ט"ו, ע"ש. וכשווקף לא יאה בקומה זקופה, ואין זה
ככלל השתחואה כשהראש כפוף דגם בכל השנה ראוי לנהוג כן כל-ישיבן בימים נוראים, של"ה. וכל אדם יחזור וילמד התפלה וקרובי"ץ שיהיו
שגורים בפיו ברי"ה וכן לימוד לבניו סדר התפלה כדי שלא יצטרך להפסיק, מהרי"ו: (ז) אין. אפילו רצה להחזיר אסור, ד"מ, מ"א. לחיים בשראי
הלמ"ד ולא בפת"ח ומשם לא חיים, כדביתא בגורים לחולין בפת"ח הוי כמו לא חולין, ודוקא ברי"ה קדישין אבל בכל השנה אומרים
השכיבנו לחיים בפת"ח תחת הלמ"ד ע"פ הדקדוק, דהיכא שנחסר הה"א הידיעה שהיתה ראו להכתב אחר אותיות בכל"מ נחסר, בא הפת"ח

שערי תשובה

בוקר-אהרן סימן ו, ש"ץ שטעה במהלך הקדוש שחחר לראש חחר ואומר קדושה
ג"כ, והביאו ש"ח. ועיין במים רבים נ"א, אם חתם בעשיית מלך אוהב צדקה
ומשפט כמו בכל השנה צריך לחזור ולהתפלל, ע"ש:
[*] **אם אמר כו'.** וכתב בספר מטה-יהודה שאם התחיל הברכה שאחריה וזכר
אפילו תכ"ד חזור לראש: [*] **שבת בינתיים.** וכתב מח"ב שאם בברכה
מעין ו' טעה ואמר האל הקדוש כתב בשכנה"ג דחזרו, והפרי"ח חולק וס"ל דא"ח
וכ"כ בגן-המלך סימן קמט, ובמטה-יהודה כתב כהפרי"ח, ודעת המח"ב
בזקיפה דמי כמוך אין צריך לזקוף עד שיאמר ברוך, וכן בכל הברכות שאין שחייה בסופם, ט"ו, ע"ש. וכשווקף לא יאה בקומה זקופה, ואין זה
ככלל השתחואה כשהראש כפוף דגם בכל השנה ראוי לנהוג כן כל-ישיבן בימים נוראים, של"ה. וכל אדם יחזור וילמד התפלה וקרובי"ץ שיהיו
שגורים בפיו ברי"ה וכן לימוד לבניו סדר התפלה כדי שלא יצטרך להפסיק, מהרי"ו: (ז) אין. אפילו רצה להחזיר אסור, ד"מ, מ"א. לחיים בשראי
הלמ"ד ולא בפת"ח ומשם לא חיים, כדביתא בגורים לחולין בפת"ח הוי כמו לא חולין, ודוקא ברי"ה קדישין אבל בכל השנה אומרים
השכיבנו לחיים בפת"ח תחת הלמ"ד ע"פ הדקדוק, דהיכא שנחסר הה"א הידיעה שהיתה ראו להכתב אחר אותיות בכל"מ נחסר, בא הפת"ח

משנה ברורה

לפי שאנו תלויים בדין, לפיכך יכוין להתפלל באימה וביראה.
והנה מלשון זה משמע כשאר כריעה המוכר בכתוב אצל
דניאל דהוה "ברך על ברכוהי", וכן בשלמה כתיב "קם מכרוע
עד ברכיו וגו'", אבל אין נוהגין כן, אלא יתפלל בכריעת ראשו
עם גופו בלבד [אחרונים]: (יד) **לזקוף בסוף.** פירוש, קודם
שיאמר 'ברוך אתה', (ט) והוא הדין בתחלת הברכה, והטעם,
שלא להוסיף על תקנת חכמים, שלא תקנו אלא בתחלת אבות
ההודאה ובסופן. ועיין לעיל בסימן קיג ובמשנה ברורה שם:
ק' (טו) **'זכרנו ו'מי כמוך'**. דהגאונים תקנו בעשרת-ימי-
תשובה לומר 'זכרנו' בברכת אבות ובגבורות 'מי כמוך'
ובהודאה 'זכתיב' ו'בישים שלום' 'בספר', (ט) ועל-כן כיון
שיאנו אלא תיקון הגאונים, אם שכח לאמרם אין לחזור:
(טז) **רק שסיים אותה ברכה.** רוצה לומר, שאמר השם של
הברכה, אין לחזור משום חשש ברכה לבטלה, אבל כל זמן
(י) שלא אמר השם של הברכה יכול לחזור אף-על-פי שיש
כמה שמות (כגון 'בוכל החיים'). 'לחיים' יאמר בשב"א
תחת הלמ"ד, ולא יאמר בפת"ח דלא לישתמע 'לאחיים',
כלומר לא חיים, ובימים האלו שהן ימי דין צריך לדקדק
ולפרט היטב תפלתו, אבל בשאר חמשת השנה אנו אומרים
'העמידנו מלכנו לחיים' תחת הלמ"ד ואין אנו
חוששים, לפי שאחר חוננת הלב הן הדברים. ולא יאמר 'לחיים'
טובים' רק 'לחיים', עד שיגיע ל'זכתיב לחיים' וכו' אז יאמר
'לחיים טובים', כי המבקש צריך לבקש מתחלה דבר מועט
ואחר-כך מוסיף והולך. אין לומר 'באהבה מקרא קדש', רק
'יום תרועה מקרא קדש'. אין לומר 'ודברך מלכנו אמת' רק
'ודברך אמת'. וכופלין 'לעילא' בכל עשרת-ימי-תשובה בכל

(ד) אפשר דאין צריך לחזור, דאולי לא שייך לומר בזה
כהרגל לשונו בכל השנה, מחמת התוספות שמוסיף לומר
קודם סיום הברכה: (ה) **עיין לעיל סוף סימן קיז.** סעיף ה,
ועיין שם במשנה ברורה סעיף-קטן יח: (ו) **ועיין לעיל סימן**
קיח. דשם פסק הרמ"א להלכה דאם אמר 'מלך אוהב צדקה
ומשפט', כיון שהזכיר 'מלך' אין צריך לחזור, ועיין שם
במשנה ברורה סעיף-קטן ג מה שכתבנו שם בשם האחרונים
בזה: ב' (ז) **ותוך כדי דיבור וכו'.** היינו, שלא שהא משגמר
'האל הקדוש' (ה) רק כדי שלש תיבות, ולא שהא יותר
משיעור זה לא מהני זרתו. (י) וכל זה כשאל התחיל עדיין
ברכה אחרת, דאי לאו הכי אפילו תוך כדי דיבור חחר לראש:
(ח) **אינו צריך לחזור.** היינו אפילו לא נזכר שהוא ימי
תשובה, ובעת שאמר ברוך אתה ה' היה בדעתו גס-כן לסיים
'האל הקדוש', אפילו הכי כיון שלבסוף נזכר ואמר 'המלך
הקדוש' (ו) מהני: (ט) **וכן הדין וכו'.** אזיל לשיטתיה
בסעיף הקודם. ולפי מה שפסק הרמ"א בסימן קיח, בכל גזוני
אין צריך לחזור, אם לא שאמר בפעם הראשון 'האל אוהב
צדקה ומשפט' ולא הזכיר 'מלך': ג' (י) **'המלך הקדוש'**.
ואם טעה ואמר 'האל הקדוש', יש דעות באחרונים אם צריך
לחזור; ודוקא אם סיים הברכה, אבל אם נזכר קודם שסיים
יתחיל מן 'המלך הקדוש' [אחרונים]: (יא) **אם חל ראש-ע**
השנה בשבת. רוצה לומר, יאמר גס-כן בברכת מעין שבע
שבלי-שבת 'המלך הקדוש': (יב) **וכשחל וכו'.** רוצה
לומר גס-כן דאינו חותרם בשל יום-כשחל וכו', רוצה
וככל יום-טוב שחל להיות בשבת שאינו מזכיר בה של יום-
טוב, וכנ"ל בסימן רסח סעיף ט, עיין שם: ד' (יג) **בכריעה.**

שער הציון

(ז) תשובת מים חיים חלק אורח-חיים סימן כב. והנה בחיי-אדם הביא בשם הגאון מהרי"ר אבלי פאסוועלער שאם טעה בליל ראש-השנה ולא אמר 'המלך
הקדוש' שאין צריך לחזור, כדן טעה ולא הזכיר 'עלה ויבוא' בליל ראש-השנה שאין צריך לחזור מחמת שאין מקדישין החדש בלילה; ולעניות דעתי לא
נתייא, דזה היה שייך רק אם היה מתפלל תפלת חול, מה שאין כן בזה שמתפלל תפלת יום-טוב מהגאונים ואינו יוצא; ואולי דהוא מיייר שנוכר תיכף
שסיים 'האל הקדוש' (לאחר כתיב דיוכון), ולדידה לא לסיים בשל חול, ואף בזה צריך עיון גורל, דהא דבתלמידי רבינו יונה מסתפק דאפשר דיוצא בשל
חול בדעבד, אבל להחיר להתחלה לסיים בשל חול זה לא מצוינו: (ח) עיין לעיל בסימן תפן בעשרת-ימי-תשובה: (י) **שערי-תשובה בשם מטה-יהודה:** (י) מגן-
אברהם והגר"א וש"א: (ס) פוסקים: (ט) רא"ש ושאר פוסקים: (י) פרי-מגדים וש"א:

הלכות ראש השנה סימן תקפב

קטו באר הגולה

והוא הדין (יז) אם לא אמר 'זכות' ו'בספר' נמי דינא הכי (טור): ו [א*] 'אומר בתפלה 'ותתן לנו את יום הזכרון הזה' (יח) ואינו מזכיר ראש-חודש: ז "אם חל בחול (ב) [ב] (יט) 'אומר יום תרועה מקרא קודש', ואם חל (י) [ג] (כ) בשבת אומר 'זכרון תרועה': ח (כא) 'אינו אומר 'מועדים לשמחה תגים וזמנים לששון' וכן אינו אומר 'והשיאנו'. ובתפלת מוסף (כב) אינו אומר 'ואין אנו יכולין לעלות וליראות לפניך' אלא 'ואין אנו יכולים לעשות חובותינו לפניך' (כג) (וחותמין (י) 'ודברך אמת' וכו') (טור): ט 'אף-על-פי שכל ימות השנה מתפללים בלחש, בראש-השנה ויום-הכפורים נוהגין לומר (כד) בקול (ס) [ט] רם, ולהטעות לא היישין כיון שמצויים בידם מחזורים: ה הגה ונוהגין שכל אחד אומר לחבירו (ט) 'לשנה טובה (כה) תכתב': (טור):

באר היטב

טובה תשובה

הכנה: דחור, וכתב דלפי דברי הקדוש הארי ז"ל חובה היא וגם דו"ל כינונו לדבר-סתר אלא שנתנו טעם לפי הפשט והטמיון ברמז, ע"ש: [*] 'אומר בתפלה וכו'. ואם טעה ולא הזכיר מעין יו"ט מחזירין אותו כמ"ש בב"י בשם רבינו יונה, ואף תפלת ערבית רשות, תפלת שבת יו"ט חובה, כ"כ מר"ק. ומכ"כ וכתב ודל"ת, אלא דב"ל"ה: ח"ע שרייה כחובה, ע"ש ובסימן רסח. וכתב עוד באחד שאמר תפלת ערבית כחנה שחם מקדש ישראל והומנים, אף דר"ה בכלל זמנים מ"מ לא כיון על ר"ה וסירכא דרגל נקט ואתי, וכמו ביי"ט דה"ה מקדש השבת לא יצא אלא יו"ט יו"ט מקרי שבת; ועוד, שזה לא ידע מעיקרא דה"ה ככלל זמנים כו', ע"ש. ועיין במח"ב סימן רסח שהביא בשם מאמר המרדכי דאם יו"ט או ר"ה בשבת ושבת בערבית ולא הזכיר של יו"ט חזרו ולא מצי סמך ולשמעון מן השבוע ברכה (מעין ז) כיון שאין מוכיזין בה של יו"ט לחתימה כתב דיוצא בברכה מעין ז, ובש"ח דף שו חלק על המח"ב דמדמי ליה לאכילת פירות ומוותק של שאין עולה ליה אלא אינו יוצא מעין ז, וכן נלפנ"ד. וע"ש בש"ח דאם חל ברמ"ש ושבת לומר ותודיענו א"ע לחזור, שעתיד להבדיל על הכוס. ובדגל מרכבה שמה ששטימט המחבר חיבת 'באהבה' היא לשיטתו סימן תפן שהיא נוסחת הרמב"ם, ולמנהגנו שאומרים בכל יו"ט, גם ב"ה י"ל ודלא כא"י, ע"ש. וכתב בש"ח שאם שכח לומר (מלך) [מלך] על כל הארץ במחירת יצא,

מה"א הידיעה תחת אות כב"ל, כמו 'בשמים' ראוי להיות 'בהשמים' אלא שנחסר הה"א הידיעה בא' הפת"ח תחת הבר"ת להורות על ה"א הידיעה, וכן כולם. ועיין ברש"י פ' בשלח בר"ה לנחותם וגו', ועמ"א מ"ש בזה בשם בי"ח ומט"מ. והרשעה בחיזיק"ק תחת הרי"ש. שהשלטן בקמ"ץ תחת השי"ן שניה. אין לומר תרועה צדיקים אלא וכוך, וזהו. ואין לומר באהבה מקרא קודש רק כיון שאינו אומר מקרא קודש. ואין לומר ולמולדין הם מלומדים רק ומרוחמין המה מרוחמים, ט"ו. וכופלים לעילא בכל הקדושים, מנהגים: (ס) 'אומר. אפילו כלילה בקידוש: (י) בשבת. ואומר או"א רצה במנוחתנו קדשנו, אבל בשאר מקומות אין אומרים רצה במנוחתנו, לברש: (י) 'ודברך. בין בפרטרה בין בקידוש: (פ) רם. אבל לא יגביה קולו מאד, ע' ש"ל"ה. (ט) לשנה. כתב לברש שביום ראשון אחר תפלה א"ל לשנה טובה תכתב, דיש להחזיק חבירו לצדיק. והמ"א כתב דתפלה א"ל לברש עד אחר חצות, ע"ש. וט"ו כתב דיש לאמרו בכל שני ג"כ דהא כימו"ב אומרים מן טעם שיעקב מיום ב' לפעמים, ע"ש. ויש לומר תכתב ותחתם, מ"צ:

ואפילו לא אמר או"א מלך על כל, רק אחר עולה ויבוא חתם בא"י מקדש ישראל ויום זכרון יצא, אף בתפ"מ שהוא מלכותי אפשר שצריך לחתום מלך על כל הארץ דומיא דזכרונות ושפורות, אף לפי מ"ש הרד"א וכל-בו שבפסוקי זכרונות ושפורות אומר ר"ח סוף לחתימה פסוק אחרון של תורה מפני שבמלכותו אינו חותם בענין מלכות אלא קדושת היום כו' שמעם מזה דמל"ת ה"ה חזקע בהקפדה, שאל"כ היה צריך להוסיף פסוק מלכות סמוך לחתימה סמוך לחתימה מעין החתימה, ע"ש. ואם חל בשבת וטעה בחתימה ולא הזכיר של שבת, דעת הכנה"ג סימן תפן יצא כיון שהזכיר באמצע הברכה, והפ"ח חולק וכן כמה גדולים, עיין לעיל סימן תפן בב"ש ט"ק ה, ובב"ר ומ"ב ה"ה הסכים ג"כ לפר"ח וכתב שכן נראה מהירוש"ב פ"ב דביצה, ע"ש. וע"ש שהאר"ק דשפיר נוסחתו מלך על כל העולם כולו וכמ"ש ה"ט"ו, ומכ"כ מייח"ב ראה מרב"ה ה"ש"ס כמה פעמים, ועיין בבנין-אריאל ב"ב קורח כל העדה כולם בשבת וכו', ע"ש: [ג] רם. ועיין בב"י לעיל סימן שפ, וכאן ב"טו שכתב: ויש ראייה לזה לעיל, חסר בדפוס חיבת סימן שפ ובמ"ש ביד-אפרים: [ד] 'אומר. ועיין בפרי"ח, אם אמר בחול זכרון תרועה א"ח, ואפילו בשבת אם אמר יום תרועה א"ח כיון דבי"ד קבוע וסמוך בא"י תוקעין א"נ כו', ועיין לקמן סימן תקצא בכרכה שדומע קול תרועת כו': [ה] בשבת. עב"ה"ש. וע"ש אבל בשאר מקומות כו' נמשך אחר מ"ש לפנינו במג"א, והוא ט"ס וצ"ל כמ"ש ביד-אפרים: אבל ביה"ב"ש שחל בשבת כו', ע"ש: [ו] רם. ועיין במח"ב סימן תפן טעם הנהגה והרי"ז ז"ל שאסרו בחול כ"ש שצריך ליהדר ב"ה"ה ויהי"ב דרינא יתיב, ע"ש, ועיין מה שכתבתי ביד-אפרים לעיל סימן קא ושם כתבתי א"ח אי"י יכול לכוין בענין אחר שרי. ועיין בש"ח שכתב בשם ספר בית-דוד סימן שצא ושעה דמה שנוהגין הצבור לומר כל החזרה של עמידה ומוסף עם השי"ן, אע"ג דנתבאר סימן קמך שצדיקים הצבור וצ"ח כו', וי"ל שאין צורך אלא בכל השנה אבל ביום חל כיון דכל יומא לא עבדי והשתא עבדי לית ליה כו', אבל מה שנוהגים להיריש לומר יום השי"ן זה דר"א אינו הגון וראוי לגעור בהם, ע"ש, ובמדינתנו לא ראיתי מנהג זה רק הצבור שותקים ושומעים לדברי השי"ן, אך בפסוקי מלכות זכרונות ושפורות יש אומרים עם השי"ן בלחש, ואף שמוכרי דשמות הקדושים כיון שהם פסוקי תנ"ך הוא קש"ח, וכ"כ ה"טו יבטל תרנ"א ס"ק ג, ועיין בש"ת לעיל סימן רטו, וכ"כ הרי"ז לענין אמירת 'ארחיל' שאומרים עם השי"ן מותר ול"ל כפוקי ע"ש, ע"ש, אך י"ל בלחש שלא יבטל השי"ן מתפלתו, וגם יזהר כשיצדק היום עם השי"ן עם משאר נוסח התפלה כד' לכוין לבו בהתעוררות תפלה ותחנונים מ"מ לא יזכיר שום שם, וכשתחיל השי"ן לומר או"א מלך כו' יתחיל הוא מתיבת מלך וגם בשאר הנוסח

משנה ברורה

ענינו ואינו מנוחה גמורה [לברש וש"א]: [א] (כא) אינו אומר 'מועדים לשמחה' וכו'. ורצה לומר, דלא כאילו דעות שהזכרו בטור דסבירא להו שיש לאמרם: (כב) אינו אומר 'ואין אנו יכולים לעלות וליראות'. דהא אפילו בזמן המקדש לא היה המצות-עשה להיראות כי אם בשלשה רגלים: (כג) וחותמין 'ודברך אמת'. יאמר 'ותמלוק אתה ד' לברך' ולא "אתה הוא ד' לברך" [בכ"י]: ט (כד) בקול רם. מפני שעל-ידיה יוכלו להתפלל יותר בכוונה, (יג) ומכל מקום לא יגביה קולו יותר מדי: (כה) 'תכתב'. ולנקה יאמר (יד) 'תכתב' ביו"ד. המגן-אברהם מצדד דיש לומר גם-כן 'ותחתם', והגר"א בכיאוורו מסכים לדעת העשרה מאמרות דאין לומר 'ותחתם'. ועיין במגן-אברהם דיוכו"ל לומר 'לשנה טובה תכתב' עד חצות היום, ועיין בב"י דמוכת מיניה דיום שני כיום ראשון דמי לזה, ויכולין לומר גם בליל שני 'לשנה טובה תכתב', וכו' ובלילה רבה חולק על זה:

הקדושים שאומרים: (יז) אם לא אמר 'זכות' ו'בספר' וכו'. וכן גם תוספות ו'וכן תן' וכו' שאומרים בכרכה שלישי, אם לא אמרו כלל, אין מחזירין אותו [אחרונים]: [יח] ואינו מזכיר ראש-חודש. דכשואמרים יום הזכרון' (יט) קאי נמי אראש-חודש דקרי זכרון, דכתב 'ובמועדיכם בוראשי חדשיכם וגו' והיה לכם לזכרון': ז (יט) 'אומר יום תרועה' וכו'. ואפילו (יז) בתפלת הלילה אין בקידוש אף-על-גב שאין תוקעין בלילה, מכל מקום היום הוא יום של תרועה, דלמחר בוודאי יתקעו. וכתבו האחרונים, דבדיעבד אם אמר בחול 'זכרון תרועה' וסיים הברכה אינו חוזר [דהא בתורה נמשך מ"ש תרועה, אף-על-גב דמדאורייתא תקיעה שריא בשבת], והוא הדין בשבת אם אמר יום תרועה' גם-כן אינו חוזר: (כ) בשבת אומר וכו'. ואומר 'אלהינו ואלהי אבותינו רצה במנוחתנו קדשנו' וכו', אבל ביום-הכפורים שחל בשבת אין אומרים 'רצה במנוחתנו', כיון שהוא יום

שער הציון

(יב) אחרונים: (יז) בית-יוסף ושאר פוסקים: (יג) אחרונים: (יד) פרי-מגדים:

הלכות ראש השנה סימן תקפג תקפד

תקפג דברים שנוהגים לאכול כליל ראש השנה, ובו ב' סעיפים:

א [*] איהא אדם רגיל לאכול בראש השנה רוביא דהיינו תלתן, כרתי, סילקא, תמרי, קרא. (א) וכשיאכל רוביא ב'אמר (ב) 'יהי רצון שירבו זכויותינו'; כרתי, 'יכרתו שונאינו'; סילקא, 'יסתלקו אויבינו'; תמרי, 'תמו שונאינו'; קרא, 'יקרע גזר דיננו ויקראו לפניך זכויותינו': הגה ויש נוהגין לאכול (ב) (ג) תפוח מתוק בדבש (טור) ואומרים (ג) [ג] (ד) 'תתחדש עלינו (ה) שנה מתוקה' (אבודרהם), וכן נוהגין. ויש אוכלים רמונים ואומרים 'נרבה זכויות כרמון'. ונוהגין לאכול בשר (ג) שמן וכל מיני מתיקה (מרכיז דיומא): **ב** ג'אנולים (ו) ראש (ז) כבש (ח) לומר 'נהיה לראש ולא לזנב' ויזכר לאילו של יצחק: הגה יש מדקדקים שלא לאכול אגוזים, ש'אגוז' בגימטריא 'חטא'^(כ); ועוד, שהן מרבים (ס) כיחה וניעה ומבטלים התפלה (מהרי"ל). והולכין אל (ו) [ו] (ח) הנהר לומר פסוק 'ותשליך במצולות ים כל חטאתינו' וגו' (מנהגים), וגם נוהגים (ט) שלא (י) לישון ביום ראש השנה (ירושלמי), ומנהג נכון הוא:

א מימרא דרבי אבון כיריות ר' עמר א הוריות י"ב ב מרביז רש ראש השנה בשם מנהג יב האי ג טור והמרכיז ומסכתא זמא ד שם בשם מרמ"ם מרובטבוג

תקפד סדר קריאת התורה בראש השנה, ובו ד' סעיפים:

א (א) אין אומרים (ב) הלל (ג) בראש השנה ויום הכפורים: הגה ונוהגין לומר

א מימרא דרבי אבון ראש השנה ל"ב

באר היטב

שערי תשובה

(ב) תפוח. ומברך בפה"ע אך שאולכין אחר המוציא. ויש נוהגין לטבל המוציא בדבש. ועמ"א: (ג) תתחדש. והיינו שאוכל תחלה ואח"כ אומר, שלא להפסיק, עמ"א. ובשכנה"ג מפלפל אם יברך על התפוח או על הרבש ג"כ, ע"ש. ובתשובת שבות יעקב ח"ב סימן נו כתב דבשביל ספק זה נהגו לאכול המוציא עם הדבש והתפוח יחד, ע"ש: (א) שמן. ורש"ל קיבל מוקדם שלא אכל ברה"ה כדי למעט תאוולו במקצת דבר, ורד"א כתב דיש לאכול דגים כדי לפרות ולרבות כדגים, ואין לבשלם בחומץ: (ז) כבש. ואם אין ראש כבש יש לאכול ראש אחר מטעם הראשון: (ה) כיחה. לפי טעם זה הגדולים וקטנים שקורים לחיים אסורים: (ו) הנהר. שיש בו דגים. ובכתבים כתב נהר או באר, וטוב אם הם מחוץ לעיר, ויש לילך ביום ראשון אחר מנחה קודם שקיעת החמה מותר לישון שכבר נתעורר המלאך ע"י התפלות ותקיעות, וכ"ח כתב:

ידלג כשיבוא והזכרת שם, ואפשר שגם זה יכול לומר דרך בקשה כמו שאומרים בשחרית לפני פרשת עקידה ור"ת תפלה ותחנונים, ומ"מ עכ"פ יזהר שלא לסיים הברכה, וגם אין לעשות כן כי אם כשמרגיש בנפשו שיתעורר עי"ז לכוין לבו לאביו שבשמים: [*] יהא אדם רגיל כו'. ועיין בא"ר ובמח"ב שגם כליל שני דר"ה יעשה כן: [ג] תתחדש. וע"ש בשבוי"י שכתב שהמוקדם שלא ידעו אוכלין המוציא לבד עם דבש ותפוח לבד, וטעות הוא, לפי שכתפוח יש פלוגתא איהו עיקר ולכן מחברו עם המוציא דאז פטור מברכת התפוח, ע"ש, ואנו אין נוהגין כן רק אוכלים כ"א בפ"ע וממחת ספק ברכת התפוח מוכרע אצלנו שהתפוח עיקר, שהרבש אינו רק טוח על פניו וסיכה בעלמא דמשהו עבדי לה ואין לך טפל יותר מזה: [ו] הנהר. עבה"ט. ועיין שבוי"י ח"ג סימן מב כתב דאפילו כל בשבת, ולומר פסוק מי אל כמוך וגו' (ו) לישון. והא"י ז"ל אמר שאחר חצות שהר"מ היה ישן ברה"ה, והיושב בטל כישן דמי. עיין תוס' ע"ז דף ה ע"ב טעמו שתקנו להרבות בסעודה בראש השנה: (ב) הלל. והאומרים תהילים בכל יום ומתרמי להם הלל ב"ה וי"כ שרי לאמרו, עמ"א:

משנה ברורה

להקריבו עליגבי המזבח, ואמר "הושיעה כי באו מים עד נפש", ואנו עושין זה זכר לעקידה. וטוב [לילך] למקום שיש בו (ט) דגים חיים, לסימן שלא תשלוט בנו עין הרע ונפרה ונרבה כדגים. ובכתבים כתב: נהר או באר, וטוב שיהיה מחוץ לעיר, ויש לילך ביום ראשון אחר מנחה קודם שקיעת החמה ולומר פסוק "מי אל כמוך וגו'", עד כאן לשונו. ובקצת מקומות ראיתי, כשחל יום ראשון בשבת הולכין בשני לנהר, ואפשר מפני שהנהר חוץ לעיר ומשום הוצאה שנושאין ספרים וכדומה, לכך הולכין ביום שני [פמ"ג]: (ט) שלא לישון וכו'. משום דאיחא בירושלמי: מאן דדמיך בריש שתא דמיך מזליה. והא"י ז"ל אמר שאחר חצות מותר לישון, שכבר נתעורר המלאך על-ידי תפלות ותקיעות, וכ"ח כתב שהר"מ היה ישן בראש השנה. ויושב בטל כישן דמי. ועיין בחיי-אדם שכתב דאחר האכילה יקבע עצמו ללימוד, ואם ראשו כבד עליו (י) יישן מעט אם אי אפשר לו בלא זה, ויש נוהגים לגמור כל התהלים:

א (א) וכשיאכל רוביא וכו'. והוא הדין (ב) מה שנקרא בלשונות אחרים לשון רבייה יאכל, כל מדינה ומדינה כלשונה: (ב) יהי רצון. מלפניך (ג) ה' אלהינו ואלהי אבותינו שירבו זכויותינו. וכתב אליה רבה בשם של"ה: יתעורר אדם בחשובה כשיאמר 'יהי רצון' ויתפלל על זה בלב שלם: (ג) תפוח מתוק בדבש. והתפוח (ג) עיקר, ומברך עליו ופותר הדבש. ואף שאוכל התפוח אחר ברכת 'המוציא' מכל מקום צריך לברך עליו. ויש נוהגין לטבל 'המוציא' בדבש: (ד) 'תתחדש' וכו'. ויאמר הבקשה (ז) אחר התחלת האכילה, מפני שאסור להפסיק בין ברכה לאכילה: (ה) 'שנה מתוקה'. ועל-כן יש נמנעים (ה) לבשל בראש השנה מיני חומץ בארש"ט! וכדומה, ועל-כן האוכלים דגים לסימא שיפרו וירבו כדגים, אין מבשלין אותן בחומץ. והנה (ו) כל אלו הענינים עושין הכל לסימן טוב, ולכן פשיטא שיזהר מאד שלא יכעוס בימים האלו, מלבד גודל האיסור, כדי שיהיה לסימן טוב, רק יהיה שמח לבו ובטוח בד' עם התשובה ומעשים טובים: **ב** (ו) ראש כבש. וטוב יותר (ז) של איל: (ז) לומר 'נהיה לראש'. ועל-כן אם אין לו ראש כבש (ח) יאכל ראש אחר של בהמה או של עוף: (ח) הנהר וכו'. ולומר 'תשוב תרחמנו וגו'". משום דאיחא כמדרש, שעבר אברהם אבינו עד צוארו במים כשהלך

שער הציון

(ב) מגן-אברהם וש"א: (ג) כל-בו ורבי דוד אבודרהם: (א) אחרונים: (ז) מגן-אברהם וש"א: (ה) פרי-מגדים: (ו) חיי-אדם: (י) טור בשם מהרי"ם: (ח) אחרונים: (ט) מגן-אברהם בשם מטה-משה: (י) דבמקום הרחק בוודאי נוכל לסמוך על הנהגת הר"מ: (ב) גמרא: תרגום: 1 חמיצה. (א) היינו עם הכולל. ובדפוס אחר נדפס: חט.

הלכות ראש השנה סימן תקפד

באר הגולה קיז

(ג) [ג] 'אבינו מלכנו' (א) על הסדר, (ד) ואם הוא שבת אין אומרים אותו (ר"ן פ"ב ד"רה וריב"ש סימן תקיב). כ צינורו בסימן חפס ו ג נה זה צינורו שם ד ברייתא מגילה ל"א, ויפ"ש ה"ן לפי שהחזן נפקדו באשך השנה

[*] ומאריכים בפיוטים ותפלות (ה) עד (א) [ג] חצות (מהר"ל): ב 'מוציאין שני ספרי-תורה, אחד קורין יחמשה (ו) מ'וה' יפקד את שרה" עד 'ויהי אחר הדברים האלה', ואם הוא שבת קורין בו (ז) שבעה, ומפטיר קורא בשני בפרשת פינחס "ובחודש (ח) השביעי" ומפטיר "ויהי איש

באר היטב

אבינו מלכנו. ועיין בש"ח בספר ב"ד השיג על השליה ודעתו כמ"ש ש"ח לומר מה שהוא דרך וידוי, וכתב שכן נהגו. וכתב בבנה"ג: כשם שזר הרבי ז"ל שהיה מלניע על קצת חמשים בעיניהם שהגיהו בקצת פיוטים יש ר"ה שהחזן בהם עוון וחטא, וכתב אמר מרן הבי"י אלא שאין אומרים וידוי ב"ה כגון חטאינו עויתי פשעתי ומחל וסלח ומחה, אבל שלא בדרך וידוי לא עדיף משבת כ"ו, וכ"כ בפר"ח ע"ש, ומה מבורר שבמקום שנהגו לדלג א"מ חטאנו לפניך יש לדלג סלח ומחל וסלח וסלח ג"כ, ולא דמי לאמירת והוא רחום כפסוקי דזמרה שאומרים אף בשבת, ששם אינו דרך בקשה, ולא יפה עושים אותם המלניס א"מ הראשון והשאר אומרים על הסדר. ומ"ש ז"ל כלה בצירי"י, היינו הלמ"ד בצירי"י בפת"ח, וכתב בפר"ח שצ"ל א"מ זכור כי ספר, הו"ן השל"ח בחול"ם, ודלא כאומרים בקמ"ן ושו"ק. ומ"ש לומר על מחל, וכתב שכתב שכלל הסיפורים הנוסחא והשגרה היא מחול וסלח וכן עיקר, וכן אומרים ביה"ד שקודם י"ן המהיר ובידוי מה נאמר כ"ו ובסוף וידוי י"כ, והרמב"ם בנוסח התפלה הו"ד"א וכן כלב"ב כתוב שהנוסחא שהוא

(ג) א"מ. כ' ב"י בשם הכל"כו שלא לומר א"מ חטאנו לפניך שא"א וידוי ב"ה, וכ"כ הוה"ה, אבל לומר פסוקים שיש בהן הזכרת חטא אין קפידא כיון שאינו דרך וידוי. ובל"ה"ה כתב גדלא בעת התפלה שיר, ולכן נכון להתודות בשעת התקיעות כלחש בין סדר לסדר. ובפירוש המחזור ראיתי שמפרש א"מ חטאנו לפניך, כלומר, אבותינו חטאו שעבדו אליילים, ואנו אינו מלך אלא אתה לכן עשה עמנו למען שמך, ע"כ, ובוהו נתישב מנהגנו שאומרים אותו ב"ה. א"מ קרע רוע זור דיננו, נ"ל ש"ל רוע גזר כנשימה אחת דשייכי להרדי, והיינו שיקרע השי"י הרוע שיש בגזירה ומה שנשאר יהיה לרחמים, כי ציווי השי"י יכולים המקבלים להפכה לרחמים, וכן ותשובה וכו' מעבירין את רוע הגזירה לא פסיק בין רוע לגזירה, ט"ז בס"מ תרכ"ב ס"ק א, ע"ש. יש לומר כלה בצירי"י. סלח ומחל, כי מחילה גדולה מסליחה, עסי' תר"ו: (א) חצות. לכל הפחות, אם לא כשחל בשבת, ישיש כבציה. ודוקא בפיוטים ותפלות ולא בניגונים, מ"א. האר"י ז"ל נהג לשכוח ב"ה ויה"א ואמר כי מי שאינו נתישב בימים אלו אין נשמתו טובה ושלמה, גם אמר: כל מי שבוכה אז מעצמו בכ"ה גדולה מאליו, אותה שעה דייגין ליה בכ"ד של

מחול וסלח, ולא חקשי לן מנוסח התפלה סלח אבינו כ"ו דגם כאן אומרים א"מ נגד ש"ח וכ"כ בפר"ח וכו' אומרים א"מ נגד ש"ח ליישב מהך דתפלת י"ח דקומה סליחה הוא זדוק, ואדיר"ל שכתבו אבינו שהוא קודם על התואר מלכנו הסמך לו אומרים א"מ, ונגד תואר מלכנו אומר ומחל כמו בתפלת י"ח, ולכן כ"א שנה כלה הנוסחא שהוא רגיל בה מימי קדם עשוריו. ועיין בשב"י ח"א סימן מב ש"ל א"מ אלא ביהודי כמ"ש הרבי"ש, וכ"כ בקצור ש"ח בשם גדולים, ע"ש: [*] ומאריכים בפיוטים כו'. וכל מי שאפשר נו"ל ליקח פנאי ללמוד פירוש הפיוטים להחפלו, ועיין לעיל סימן ק"ש, וה"באו בא"י, ע"ש: [ג] חצות. עב"ש. וכתב בשב"י ח"א סימן ק"ב באחד שהיה לו קצת מיהושע שלא יכול לילך והפצירו בו בניו וכ"כ שיתקע לו ויאכל וידע ומומח הפצרות נדר שלא לאכול עד אחר זמן יציאה מבכ"ז, וכאשר השלימו תפלתם ורצו לצאת בא חכם ודרש ובר"ה כבשו"ש כמו שעה א' א שתים ואחריו מלצאת, וכתב שכלאורה י"ל שבוחרים הלך אחר ל"א וב"ל כ"א כותות על זמן יציאת הבכ"ז היינו אחר זמן תפלה, וזמן תורה לחוד שלא עלה זה על דעתו, ואף אם היה כריא והולך לכה"ג היה יכול לצאת אחר זמן תפלה דקיי"ל להלכתא כרי"י ספ"ב דביצה

משנה ברורה

להארין; כמה דברים אומרים, בפיוטים ותפלות, אבל בניגונים אין להארין: ב (ו) מ'וה' פקד". לפי שבראש-השנה נפקדה שרה רחל ויחמל: (ז) שבעה. ומוסיפין לעשות כ' פרשיות, א' ביום הגיגל את יצחק, ב' באשר הוא שם: (ח) השביעי. עד 'אשה לדי'. ואם טעה והשלים הפרשה בארבעה קרואים או שלשה ועדיין לא אמר קדיש, ישלים מנין הקרואים בפרשת עקידה שאחריה. ואם אמר קדיש, אם לא חיסר ממנין רק אחד, אין צריך לקרות ויסמך על המפטיר, כן כתב בשערי-אפרים. ובתשובת חתם-סופר חלק אורח-חיים סימן קסט כתב, דאם השלים הפרשה בארבעה לא יאמר קדיש עד אחר שקראו בספר-תורה שניה, ויהיה המפטיר עולה לחמישי, וקיימא לן מפטיר עולה למנין הקרואים. אם טעה וקרא ביום א' בפרשת עקידה יצא, וקורא ביום שני בפרשת 'וד' פקד וגו' וגם פרשת העקדה עד סוף הסדרא. ומכל מקום אם נזכר בעודו קורא בפרשת עקידה שטעה ועדיין לא כירך האחרון ברכה אחרונה, ילגול ויקרא עמו פרשת 'וד' פקד" עד סוף ואחר-כך יברך ברכה אחרונה [ממט"א וש"א]. עוד כתב במטה-אפרים: ראוי לכל גבר ירא ד' להשתדל שיהיה לו עליה בימים נוראים, ואף במקומות שמוכרין מצוות יקנה אותו בדמים כפי יכולתו, ואדרבה, יש עליו יותר במצוה שבאה אליו בדמים ממצוה שבאה לו בחינם אין כסף:

הלל ביום ראש-השנה ויום-כפור, (ב) שרי לאמרו, כיון שאין אומר אותו דרך שירה רק דרך תחנון ובקשה: (ג) על הסדר. לאפוקי (א) מדעת הרב בית-יוסף שמדלגין בכל מקום שמוזכר חטא, ולדידיה אין אומרים 'אבינו מלכנו חטאנו לפניך' מפני שאין אומרים וידוי בראש-השנה (כדי שיתן פתחון-פה למקטרג). ולומר פסוקים שיש בהם הזכרת חטא (ד) אין קפידא לכולי עלמא, כיון שאינו דרך וידוי. ובפירוש המחזור מפרש: 'אבינו מלכנו חטאנו לפניך', כלומר, אבותינו חטאו שעבדו עבודת-גילולים (ואנו צריכין להתודות עליהם, כמו שכתוב 'התודו את עוונם ואת עון אבותם'), ואנו 'אין לנו מלך אלא אתה', לכן 'עשה עמנו למען שמך', ובוהו נתישב מנהגנו שאומרים אותו בראש-השנה. צריך לומר 'מחא והעבר חטאינו ופשעינו', כי פשע גדול הרבה מחטא, וצריך לבקש תחלה על הקל ואחר-כך על החמור. יש לומר 'לה', הכ"ף כפת"ח והלמ"ד בצירי"י. הט"ז בסימן תרכ"ב כתב (ס) שיש לומר 'רוע גזר' כנשימה אחת, והיינו שיקרע הוא יתברך הרוע שבגזירה, ומה שנשאר בגזירה יהיה לרחמים: (ד) ואם הוא שבת וכו'. השט"ס, (ו) שאין שואלין צרכים בשבת. (א) (ז) כשחל ראש-השנה בערב-שבת, במנחה אין אומרים 'אבינו מלכנו': (ה) עד חצות. (ח) לכל הפחות. ואם חל בשבת אין להארין יותר מחצות, ובחול יכול

שער הצינור

(ג) מנג'אברהם וש"א: (א) הגר"א: (ד) אחרונים: (ה) ואף דמנג'אברהם בסימן זה שמעע להיפוך, כמה אחרונים העתיקו בספריהם כהט"ז: (ו) מנג' אברהם בשם הפוסקים: (ז) והוא הדין בערב-שבת במנחה של שבת תשובה אין אומרים 'אבינו מלכנו': (ח) מנג'אברהם בשם מהר"ל ויס של שלמה:

הלכות ראש השנה סימן תקפד תקפה

ה מרדכי בסוף פרק קמא דראש השנה מהירושלמי פרק י"דמא דגהנות אשירי שם, והבא בתרומת דרשן סימן רסה משום הסדר, כרית אברהם ועקידת יצחק

אחד מן הרמתיים עד וירם קרן משיחו: הגה ויש מקומות שנוהגים לקרות (ט) התוקע ממנין החמשה העולים לספר-תורה (כל בו): **ג** הכני-אדם החבושים בבית האטורים אין מביאין אצלם ספר-תורה אפילו בראש-השנה ויום-הכפורים. (י) ועיין לעיל סוף סימן קלה: **ד** (ז) [ז] מלין (יא) בין קריאת התורה (יב) לתקיעת שופר:

תקפה ברכת השופר, ובו ה' סעיפים:

א צריץ (א) תוקע (ב) [ח] (ב) מעומד: הגה ונוהגין לתקוע על הבימה (ג) במקום שקורין: **ב יקודם** זבגמין לבס דשופר מלבס דעומר **ב** הראש' פרק תבא דראש השנה בשם ארבייה מהירושלמי, וכן כתבו רמב"ם ורבינו זנו

באר היטב

מעלה ונפשו מרגשת ובה לו הבכיה מאליו: (ז) מלין. כתב ט"ו: שמעתי שהגאון מהר"ר פייבוש מקראקא היה מל בריה ולא קינה פיו אחר המילה אלא בפה מלולכל בים-מילה תקע בשופר לערב מצות מילה בשופר. כשחל בשבת א"ל הפומון זכור ברית מלין אחר אשרי ואומרים יום ליבשה ובחול אומרים הפומון וא"א יום ליבשה הרי"ה בכל יו"ט, מ"א. ועיין לכוז. ועיין סימן תצ סעיף ו מה שכתבתי שם: (ח) מעומד. ואם תקע וקשה יצא, מגן-אברהם, עיין שם:

התפלה הזמן זה כבר נסתים? לכן נראה שאם אין לו מי שיתידו לו יש להקל בזה בקום לאיש שיש לו מיתוש חולי וקשה עליו להיות מעונה עד זמן יציאתם ממש. ועיין סימן תרוב במג"א דאפילו טעיפה אסור למי שבא בדרך ומצפה שיבוא לפקוד לולב יש לו להמתין עד הצות ולא יתנה יותר מחצי היום, ע"ש, ונראה דהאינא דנהוג לאחר בריה הרבה אחר תצות, אם אין לו שופר צריך ג"כ להמתין, אם לא שקשה עליו התענית הרבה. וע"ש בשי"צ באם שכח ואכל כו', ויש ללמוד משם לכוון, אך רק קצת יש להלקיט ע"פ החילוקים שכתבו התוס' בסוכה ובשבת, ועיין סימן רלב ותלב ותוצב, וקצרות: [ז] מלין. עה"ט. ועיין בדגול מרכבה שכתב שאין לעשות כן עיני לחוש שישאר דם אחר שיתייבש בפי השופר ולא עריך שיתייבש בפי השופר וזה כו', וכן אם יבוא מעט דם תוך השופר ויתייבש, כי דם יבש יש בו ממש תוצין, ע"ש. ואם אין קוץ דם בפה רק לבלוף פה לבד אין בו כדאי לזוב מזה לתוך השופר, וגם מה שמתלכלך פה השופר בלכלוך הרם שכפה אין בזה מיתוש וציצה, אך אם מתאדם קצת מלכלוך הרם חוזות אלו מלבד הוא, ואף הלכלוך אינו מתיבש פה מתלכלך מלחלוחית פה התוקע וכלכות התקיעות מקנה היטב ודיו. ועיין ב"י סימן רסה שהמהול ירחץ ידיו ופיו כדו שיתייבש בנקיות, ומ"מ מור"פ לא הקפיד ע"ז ובין ברכות השופר כפה המלולכל כדמים בכדי לערב מצות מילה בשופר. ועיין בא"ר ויש סימן תקצא שדעתו דיותר טוב למול קודם אשרי שיהא המילה סוף לתורה כמ"ש במ"מ ובמדר"כ בשם תשובת הגאונים, וכן משמע ברובא, ועוד, שלא יא"ר הפסק ג"כ בקריש דקאי על אשרי כו'. וכתב בסב"י ח"א סימן ל: ע"ז א' קטנה שאירע להם אונס שלא היה להם שופר בריה עד אחר תפלת מוסף ויש כן ילד למול, מלין אותו אחר אשרי להיות מן הורזים כמו בריה שחל בשבת, ומ"ש בתה"ד לקיים זכור כרית אברהם ועקידת יצחק, היינו להקדים המילה, אבל א"צ להיות כחופים זה לזה, וגם כי אינו רק רמז ולכן להיות וריזין שלא לאחור מצות מילה עריך:

[ח] מעומד. עה"ט. ועיין במג"א בשם הרד"כ וכן השומע כו', ר"ל שאם אחד לא שמע התקיעות על סדר ברכות ושמע עתה אתם תקיעות מאיש התוקע להוציא

משנה ברורה

אומרים יום ליבשה'. גדול אחד נהג (י) כשהיה מוהל בראש-השנה לא קינה פיו אחר המילה, אלא בפה המלולכל בדם המילה תקע, לערב מילה בשופר; ונראה שאף-על-פי-כן יקנה פיו מבחוץ וגם ירחץ ידיו משום כבוד הברכה [מטה אפרים]: **א (א) לתקוע.** וכן הברכה צריך להיות בעמידה כמו לו **א** ברכת המצות, וכדלעיל בסימן ח סעיף א [אחרונים]: **(ב) מעומד.** דכתיב (ב) "יום תרועה יהיה לכם", וילפינן מ"לכם" דגבי עומר, ובעומר כתיב "חרמש בקמה", אל תקרי 'בקמה' אלא 'בקומה'. וכתב המגן אברהם, דלפי זה (ב) אין לסמוך על שום דבר באופן שאם ינטל אותו דבר ופול, שעמידה זו חשובה כישיבה, ומכל מקום צריכנו דבר אם תקע מיושב לגמרי (ג) יצא, דקרא אסמכתא בעלמא הוא ולכתחלה. והצבור השומעים התקיעות (ד) לא הטריחום לעמוד משום כבוד צבור, וגם כי עתידים (ה) לשמוע מעומד התקיעות שעל סדר הברכות של מלכות וזכויות וגו'. ועכשיו נהגו הצבור לעמוד כולם גם בשעת התקיעות שתוקעין קודם מוסף, ואף-על-פי-כן נקראין תקיעות דמיושב מאחר שישות ליבש בהם. ואם יחיד שומע תקיעות לצאת בהם (ו) ואינו עשוי לשמוע על סדר הברכות, צריך מדינא לעמוד לכתחלה: **(ג) במקום שקורין.** כדי שזכות התורה יגן עלינו לעלות וזכוננו לפניו לטובה. וראוי ליתן (ו) לתקוע לצדיק והגון,

(ט) התוקע. ויש מקומות שנוהגין לקרות גם המתפלל מוסף, וכן ביום-הכפורים קוראין אותו. ומי שנטול שכר על התקיעה ותפלה, אין נוהגין לקרותם [א"ר]: **ג (י) ועיין לעיל סוף סימן קלה.** סעיף יד בהג"ה, שם נתבאר כמה פרטים שמשנתנה זה הדין, ועיין שם במשנה ברורה וביאור הלכה: **ד (יא) בין קריאת התורה וכו'.** דכן הסדר, (ט) כרית אברהם [שהיא המילה] ועקידת יצחק, וכדאמרין בראש-השנה: למה תוקעין בשל איל? כדי להזכיר אילו של יצחק; ועוד, דמילה מצוי יותר מתקיעה וכתדיד דמאי לגבי תקיעה והוא קודם [הג"ר]. ובמקום שנוהגין למול בבית שהתינוק (י) שם, מלין אחר יציאה מבית-הכנסת, כדי שלא יהיה טרחא דצבורא לילך שם ולשהות ולחזור לבית-הכנסת. ומכל מקום אם אין הבית רחוק מבית-הכנסת באופן שלא יהיה שהות הרבה וטורח הצבור, טוב למול קודם תקיעת שופר כדי שיהיה בידם זכות המילה בעת תקיעת שופר [מט"א]: **(יב) לתקיעת שופר.** ובשבת שאין שם תקיעת שופר (יג) מלין אחר 'אשרי'. ואחר המילה וברכותיה אומרים 'הללו'. (יז) ויש מי שכתב שגם בשבת מלין קודם 'אשרי' כדי שלא יהיה הפסק רב להקדיש. כשחל מילה בראש-השנה בשבת (יג) אומרים יום ליבשה' קודם סיום ברכת הגאולה, שהוא שבח על המילה, אבל כשחל ראש-השנה בחול אין,

שער השנה

(ט) בית-יוסף בשם תרומת-הרשן: (י) מוכח ממחצית-השקל, וכן כתב במטה-אפרים: (יא) מגן-אברהם: (יב) אלה רבה, והובא בשער-יתשובה ובמטה-אפרים: (יג) מגן-אברהם. ומה שלא העתקתי מה שכתב דבשבת אין אומרים הפומון בשביל המילה זכור ברית' נשמנהם היה לאמרו בזכויות קודם סיום הברכה) ובחול אומרים, משום דבאלהי רבה כתב שיהיו אין נוהגין לאמרו כלל: (טז) ט"ו: (ז) הראש' סוף פסחים: (ח) ואף שבברכיי-יוסף חלק חושך משפט סימן טו מצדד להקל בענינו בו הסמיכה, לא העתקתי בפנים משום דברים מהאחרונים העתיקו דברי המגן-אברהם להלכה, ומכל מקום במקום הדחק נראה דנוכל לסמוך על זה: (א) מגן-אברהם ורש"א: (ב) ברכיי-יוסף בשם רדב"ם, וכן כתב במטה-אפרים ובדרך-החיים: (ג) עשרת-זקנים ודרך-החיים: (ד) אחרונים: (ו) עשרת-זקנים וספר חסידים:

הלכות ראש השנה סימן תקפה

קיט באר הגולה

ג מהא דאתקין רבי אבהו בקיסרי ראש השנה ליד ד טור בשם רבינו יונה ד הש בשם רב מהא דתנן ליד השני מתקיע ולא אמר תקיע

שיתקע (ד) יברך (פ) [ג] 'לשמוע קול שופר' ויברך 'שהחינו'. הגה ואין חילוק בין אם יברך לעצמו (ה) או שכבר יצא ומברך להוציא (א) [ג] אחרים, אפילו הכי התוקע מברך שתי ברכות הנזכרות (כ"י ותה"ד). (ו) 'ויתקע תשר"ת ג' פעמים ותש"ת ג' פעמים ותר"ת ג' פעמים: הגה *וטוב לתקוע (ז) בצד (ז) ימין (ח) אם אפשר לתקוע בכך (מנהגים). (ט) וכן יהפוך השופר למעלה, שנאמר 'עלה אלהים בתרועה' (רוקה ומרר"ל): ג 'אם התחיל לתקוע ולא יכול להשלים ישרים אחר, ואפילו שלשה או ארבעה, (י) ודי בברכה שבירך הראשון, (יא) והוא שיהיו שם התוקעים האחרונים בשעת ברכה. ואפילו אם בירך ולא יכול לתקוע כלל, השני תוקע בלא ברכה (יב) ולא הוא ברכה לבטלה: ד 'אחר תוקע ולא שליח צבור (יג) כדי שלא יתבלבל, (יד) הוא מובטח שחזור (ט) לתפלתו, (טו) רשאי לתקוע: הגה (טז) ודוק תקיעות שעל סדר התפלה אסור לבטוח יצבור

באר היטב

שערי תשובה

י"ח צריך לעמוד. ומש' המג"א דכנה"ג כתב ולא ידעתי מג"ל, ועיין בבר"י ומח"ב דכנה"ג לא קאי על הך מילתא, רק דקשיא ליה דאי השומע כחוקע למה בתקיעות מיושב התוקע עומד והקהל יושבים דאו כולו עומד או כולו מיושב, ועיין מח"ב מ"ש בשם הרדב"ז ח"א סימן כה דמשום כבוד צבור לא רצו להטריח עליהם כיון שעתידין לשמוע תקיעות עומדים, והצרכי לתקוע שימורו כדן המצה שהוא עומד, א"נ משום כבוד הצבור, עכ"ל, ובוהו נתישב הכל בו, ע"ש, ועיין בא"ר מ"ש בזה. ועיין במג"א שהתוקע אין לו למנוח על איהו שם: דבר שאם ינטל אותו דבר יפול, ועיין לעיל סימן (תקא ועיין סימן [ג] אחרים. עב"ט. ועיין ביד-

3) לשמוע. ואם בירך התקוע בשופר יצא, ב"ח: (ג) אחרים. המ"א העלה שהמנהג הזה הוא דוקא לאנשים שאינן יודעין אבל מי שיועד יברך לעצמו ויוצא אליבא דכ"ע, ע"ש, וכ"ה בכנה"ג. ועיין יד"אהו. אם ספק לו אם שמע תקיעה או נטל לולב, כיום ראשון תוקע ואינו מברך וביום שני א"צ לתקוע, כנה"ג. ריב"ש: (ד) ימין. דכתיב 'והשני עומד על ימינו. ואיטרידי יש לתקוע בימין ידיה, המ"א. ע"ש: כז: (ה) לתפלתו. נ"ל דאם אינו מובטח, אע"פ שאין שם אחר לא יתקע עד [ג] לשמוע. עב"ט. ועיין מ"ש בשו"ת בית אפרים סי' [...]. על הנוסחא שבשאלתנו ובדברי השאלת-שלום שם על הב"ח, ע"ש: [ג] אחרים. עב"ט. ועיין ביד-

משנה ברורה

ביאור הלכה

ובלכבר שלא יהא מחלוקת בדבר, ועל-כל-פנים צריך * וטוב לתקוע בצד ימין. עיין במשנה ברורה. עוד שמעתי בשם הגאון מהר"ד מאיר שמחה הכהן טעם נכון, כי בש"ס ראש לשמוע וכו'. רוצה לומר, שלא יאמר 'לתקוע בשופר', (ט) דלאו בתקיעה תליא מילתא אלא בשמיעה, שהרי התוקע ולא שמע קול שופר לא יצא, כמו שנתבאר בסימן תקפז, עיין שם. ולא יאמר 'בקול', דמשמע לעשות רצונו. (י) ובדיעבד אם בירך 'לתקוע בשופר' או 'על תקיעת שופר' (יא) או 'לשמוע בקול שופר' (יב) יצא. אם נטלו השופר באמצע התקיעות (יג) והביאו לו שופר אחר אין צריך לברך, אבל בין ברכה לתחילת התקיעות צריך לברך: (ה) או שכבר יצא וכו'. האחרונים (ד) העלו דבאופן זה שכבר יצא התוקע בעצמו, טוב יותר (טו) שיברכו השומעים בעצמן שתי הברכות, אלא אם-כן אינם יודעים לברך בעצמן, או יברך בשבילן להוציאן. (טז) ומנהג העולם להקל להוציאן בכל גונוי ואין למחות בהם, כי כן הוא עיקר מדינא, כמו שכתב הפרי חדש והגר"א. מי שנסתפק לו אם שמע קול שופר [או נטל לולב] כיום ראשון שהוא מן התורה, (יז) תוקע ואינו מברך, וביום שני שאינו אלא מדברי סופרים אין צריך לתקוע, דספק דברי סופרים להקל: (ו) ויתקע תשר"ת ג' פעמים וכו'. טעם לסדר זה, עיין לקמן בסימן תקצ סעיף א וב: (ז) בצד ימין. (יח) של פיו, משום דכתיב 'והששן עומד על ימינו לשגנו': (ח) אם אפשר לתקוע בכך. ואם אי אפשר לו (יט) אין להקפיד אף אם יעמידנו בצד שמאל וגם פי השופר לצד שמאל: (ט) וכן יהפוך השופר למעלה וכו'. רוצה לומר, שטוב שיהפוך (כ) פי השופר למעלה ולא לצדדין: ג (י) ודי בברכה וכו'. דהלא הראשון (כא) בירך להוציא בזה כל הקהל: (יא) והוא שיהיו שם וכו'. דאם לא היו שם באותה שעה (כב) צריכים לברך לעצמן בלחש קודם שיתחילו לתקוע, (כג) אך אם כבר יצא ידי חובתו תוקע בלא ברכה, כיון שהצבור כבר שמעו הברכה מן הראשון: (יב) ולא היו ברכה לבטלה. כיון שהשני (כד) יוצא בברכתו: ד (יג) כדי שלא יתבלבל. אבל הפסק הוא הויא, (כה) דהוא חתוב צורך תפלה, שאלו התקיעות נקבעו על סדר התפלה, (כז) ואם הוא מובטח וכו'. ואם אינו מובטח ולח"כ, אסור שיוודע לתקוע, (כח) יש אומרים ובאופן זה לא יתקע עד אחר תפלה, וכל-שכן כשכבר יצא בתקיעות דמיושב. (כז) ויש אומרים שאם אין שם אחר, יוכל לתקוע על סדר ברכות אף-על-פי שאין מובטח, דיש לו לבטוח שמן השמים כתוב שיהיה לעשות כהוגן. ואם מתפלל מתוך הסיוד והמחזור, לכולי עלמא דינו כמובטח: (טו) רשאי לתקוע. אפילו (כט) יש שם אחר, דתקיעה לא חשיב הפסק כלל, וכנ"ל: (טז) ודוקא וכו'. דשם חיישינן שיתבלבל ולא יוכל לחזור לתפלתו:

שער הציון

(ח) דהוה לעיכובא, וכדלקמן בסימן תקפט סעיף ח: (ט) פוסקים: (י) מגן אברהם ושי"א: (יא) פרי-מגדים ומטה-אפרים וחי"א: (יב) בכלול, דמה שאמר לתקוע' כולל נמי שברים ותרועה [נפ"מ]: (יג) תשובת בנין-עולם סימן לא: (יד) מגן אברהם ושי"א: (טו) ודוקא כשהם פחות מעשרה, אבל אם השומעים עשרה, אז אף אם יודעים בעצמם לברך, אחר מברך והשאר יוצאים, שלא לחלק בין צבור לצבור, דסתם צבור נמצאו אנשים שאינם בקיאים בטיב ברכות [מטה אפרים]: (טז) חי"א: (יז) מגן אברהם בשם הריב"ש. ועיין לעיל בסימן סו סעיף-קט"א ובמשנה ברורה: (יח) מגן אברהם. כתב עוד טעם, משום דשבמאל התפילין מגינן, וסוים: ואם-כן איטרידי יש לתקוע בימין ידיה. ולא תמקחיה בפנים, דאפשר דלשטע הראשון לא שיין זה ויקרוב לומר שמפני זה לא העתיק הגר"ז החילוק דאיטן, ועוד, דהתמדר-משה כתב דלאו דוקא שהתפילין של יד של התוקע מגינה, אלא תפילין דעלמא מגינים על מדת שמאל שהוא הידן, ולפיכך אין חילוק בין איטר לאחר, וכן נראה מהכוונות, עד כאן דבריו: (יט) מטה-אפרים. ובסידור עמודי-שמים כתב: בדרך כלל אין להקפיד כל-יך אלא כל היכי דתמרימי ליה וינחא ליה לתקוע כפי לימודו טפי מעלי: (כ) מגן אברהם והחי"א: (כא) ובשם הלבוש כתוב שבמיה מעט פי השופר למעלה: (כב) פוסקים: (כג) בית-יוסף בימין ידיה. ולא תמקחיה בפנים, דאפשר דלשטע הראשון לא שיין זה ויקרוב יצא הראשון והלך לו או שסתם אונן ולא שמע התקיעה, אף-על-פי-כך לא היו לבטלה כיון שהשני יוצא בה. ועיין בט"ו שדעתו דלכתחלה אסור להראשון לצאת ולא לשמוע התקיעות, דאין כדאי שיברך זה על דעת שיתקע אחר: (כד) אחרונים: (כה) מגן אברהם ועוד איהו אחרונים שהעתיקו דבריו: (כז) ט"ז ועוד איהו אחרונים שסוכרין דבריו, ועל-כן דעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד: (כח) ל"ט בורא דינא הכי, ולדרידה מיירי השולחן-ערון בדאיכא אחר, ואפילו להמגן אברהם דמירי רש הסעיף בדאיכא אחר ואפילו הכי א"א לנו מובטח אינו רשאי, אפילו הכי מודה דאם מובטח רשאי ואפילו בדאיכא אחר, כדמוכח מסקנת דבריו בסעיף-קטן י:

הלכות ראש השנה סימן תקפה הקפו

1 מברית ד' פוטות
אין בהם סימן ברכה
לעולם וחי למיניהו
שכר מתורגמני פסחים
2

לתקוע, אבל תקיעות שתוקעין מיושב דהיינו קודם שמתפללין מוסף מותר לשליח-צבור לתקוע (כל בו).
ואם אין השליח-צבור תוקע מיושב, ראוי שאותו התוקע יתקע גם-כן על סדר הברכות, כי המתחיל
במצוה (י) אומרים לו (י) גמור (רמב"ם וא"ח). נוהגין (י) (י) (יח) להקרות לפני התוקע סדר התקיעות מלה
במלה כדי שלא יטעה, ונכון הוא: ה' [א] הנוטל שכר לתקוע שופר בראש-השנה או כדי להתפלל
או לתרגם בשכחות וימים טובים, (יש) אינו רואה מאותו שכר סימן (מ) ברכה:

תקפו דיני שופר של ראש השנה, וכו כ"ג סעיפים:

א סימא רבי אבהו
ראש השנה ט"ז
ב סימא רבי לוי שן ק"ז א משנה שם

א שופר (א) של ראש-השנה (ב) מצותו (ב) בשל איל, (ג) יוכפוף. (ד) יוכדיעבד כל השופרות

באר היטב

שער השובה

אחר התפלה, שכבר יצא בתקיעות דמיושב, מ"א. וט"ז כתב דאם אין
אחר מותר לתקוע, דמן השמים יסייעוהו לעשות כהוגן, דמצוה גוררת
מצוה. וכו' המ"א: ומ"מ כשמתפלל מתוך הסידור בודאי מוכסח, ועי'
סימן קכח ס"כ: (י) גמור. והנהגה בהרבה מקומות לחלקם אפילו
בתקיעות של הסדרים עצמן: (י) להקרות. המתפלל שחריית מקרא
להתקוע. ד"מ. גם תקיעה ראשונה יקרא לפניו, ל"ג. עי' סימן קכח
סי"ג. פעם א' לא היו יכולין לתקוע והפך השופר וקרא לתוכו ויהי נועם
ושוב יכלו לתקוע, מט"מ. מהרי"ל. וטוב ויהיה התוקע יודע לכוון
הסודות, ולא לא אזי ע"פ יהיה המקרא יודע וישתקמרא יכוון הסודות,
של"ה, ע"ש: (מ) ברכה. אבל אסורא ליכא. ועיין ט"ז:
(ה) מצותו. ויש לו דין הידור מצוה עד שליש כמו גבי לולב, סימן
תרנו, ע"ש. ועיין ט"ז ס"ק א ובתשובת חכם צבי סימן לד':

אפרים שכתבתי דברי הגמ"א בזה ומ"ש בשם הנהג"ג דהמג"א נקט נפשיה
בקצירי, ע"ש: [י] להקרות כו'. [עכ"ה]. ומ"ש וקרא לתוכו ויהי נועם כו'.
והכתב בדגול מרכבה שזה בתקיעות מעומד, אבל בתקיעות מיושב הוא הפסק
גמור בין ברכה לתקיעה, ולומר שזה מקרי לצורך התקיעה קשה הדרב, האסן
סגולה בדוקה, עכ"ל. ולענין י"ל כיון שלא היו יכולים לתקוע בע"כ שהיה צריך
הפסק גדול ללכת ליקח שופר אחר וכיוצא ובלא"ה היו צריכים ברכה אחת, וגם
ענה שקראו ויהי נועם כאמת כירכו ברכה אחת, ע"ש: [*] הנוטל שכר כו'.
ועיין בסימן נה באם הצבור צריכים לשלם לשי"ן, ע"ש סעיף ג, והיה לתקוע
וכיוצא בו. ועיין ברי"י כאן בשם ספר בני-יהודה, בכפף שיש י"ג כ"ב וצריך לתת
שכר הרבה להביא תוקע ורשעה ורצים ושבכ"ה מעכבים, אין לומר בזה
נידול בתר רובא והמיעוט כופין את המעכבים, ואם המעכבים טעמם משום שהם
עניים אין כופין, דיבכול דיבר הכתוב, והששה יתנו לו הצריך, ע"ש, ודלא כחנות
איי סימן קפו שצידד בזה, ע"ש. ועיין ה"ש שכתב שחלדו באם רוב מכ"ב
או רוב מעניים אף שקצתם מסכימים לכזבו, הדין עם המעכבים כי אוליין בתר
חיוב ופטור מצד הדין, ואף שגובין לפי ערך מ"מ אין העני מחוייב לכבוש אפילו מעט יותר מהרואו כו', ע"ש, ושם כתב שאם הששה שנתרצו אומרים לא חביהם
אין תרצו יתנו עמו שלא יצאו רק הם, אם מניחם כן תנאם קיים שאינם מחוייבים להעמיד לחביהם, ואם התוקע מכרין להוציא רק אלו ולא אלו בורדאי לא יצאו, ואם
יצבור על התנאי ויכרין להוציא כל השומעים נ"ל רכל השומעים לא יצאו, דמיקרי התוקע שליח מ"מ ושי"ן ושלוחו כמותו וכאלו תקע בעצמו, רק מצוה עליו לשמור כיון חילוק בין אם עשאו
ונפלאתי מאד, דמה ענין תוקע לשליחות, שהרי א"צ שיתקע כ"א בעצמו שנאמר שרלוהו כמותו וכאלו תקע בעצמו, וקצרותי. ועי"ש שכתב שאם (המכריס)
תלמידי התקוע לו או לא רק שכתבין להוציא וכמו שי"ן דרעיתא אכ"ע, ואף שלא נעשה שלוחה לתקוע מ"מ כיון שהוא מכרין להוציא הם מתכוונים לצאת וא"כ מה
איכפת לן כמה שהתנו עמו שלא להוציא אלו, ולא שייך בזה ביטול שליחות כלל, ולאו מתורת שליחות איתין עלה, וקצרותי. ועי"ש שכתב שאם (המכריס)
[המסורבים] כדון עשו (ר"ל שהעני היה ע"י שכתב לעיל שיהיה לעכב), אלו שהתנו שלא כדון התנו אם עדיין רוצים ליתן לסודע לפי יכולתם ושכר הראוי בשנת
שלום שא"צ כ"כ, ומכל מקום אם המסורבים שלא כ"כ, ומדברי הבנייתורה נראה שהבן מ"ש אם המסורבים כו' היינו
דספוקי מספקא ליה ויש פנים לכאן ולכאן, וליתא, וא"ל שהעניים יכולים לכוף הב"ב על מדת סדום שזה נהנה וזה חסר ואין רשאים להתנות, יש לחלק, וגם כי

משנה ברורה

ביאור הלכה

(יז) אומרים לו גמור. ובמקומות שנהגו לחלק ולתת
תקיעות דמיושב לאחד ודמעומד לאחר, או לחלק גם הסדרים
מלכיות לאחד וזכרונות לאחר וכו', (כט) יעשו כמנהגם, כי
המתפלל שחריית מקרא להתקוע, (ל) ובמקום שיש מורה-צדק הוא
שכ"ח כל-כך שיטעה. פעם אחת לא היו יכולין לתקוע, והפך
שזהו דוקא בתקיעות דמעומד,
ועיין בשריית-השובה שמישב קצת דבר זה, ומכל מקום לכתחלה
נראה לענינת דעתי שאינו כדאי לעשות כן. ואם הרצון ליקח שופר אחר אין צריך לחזור ולברך, כיון שהיה מונח לפניו על
השולחן (לג) מסתמא דעתו היה על כולם. המקרא והתוקע ראוי להם שילמדו היטב דיני השופר וסדר התקיעות, כי לפעמים
מאיזה סיבה נופל טעות כפי המקרא או בשגגת התוקע וצריך לידע איך לעשות, אם לתקוע להלן או לחזור לראש הסדר
[מט"א]: ה' (יט) אינו רואה וכו'. עיין לעיל בסימן שו סעיף ה ובמשנה ברורה שם:

השנה דף לד ילפי לה לתקיעת שופר מחצוצרות המלחמה, ובקרא
אצל מלחמה נבדעון כתיב "ויהיוקו ביד שמאלם בלפידים
וביד ימינם השופרות לתקוע וכו'":

א (א) של ראש-השנה. לאפוקי בתענית שתוקעין גם-כן בשופר, (ב) לא בעינן של איל וכפוף: (ב) בשל איל. לזכר
עקידת יצחק, ובכלל זה (ג) גם כבשה נקבה, (ג) אלא דהמהדרין ביותר נוהגין לחזור אחר של איל דוקא, דהוא זכר טפי
האיל של יצחק: (ג) וכפוף. לסימן שיכפפו לבם למקום: (ד) ובדיעבד כל השופרות וכו'. רוצה לומר, אפילו של שאר
בהמות או חיות. ומכל מקום ביש לו שופר של תיש וצו יקדימו לשופר של יעלים (הוא מין חיה) ושאר חיות, (ד) דהוא קרוב

שער הציון

(כט) אחרונים: (ל) פרי-מגדים. והשי"ן תפלה לא יפסיק להקרות [שם]: (לג) מגן-אברהם בשם של"ה. וכאמת אין זה ברור, דגם שם בסימן קכח סעיף יג
לענין גשיאת כפיים שעיני המקרא נלמד מקרא וכתוב "אמור להם", מכל מקום בסעיף יג הדעה ראשונה סבירא לה דאין צריך בחיבה ראשונה להיות מקרא,
ומשמע שם ביאור הגר"א דהיא העיקר לדינא, וכל-שכן הכא דאין על זה שום רמו בקרא ולא בש"ס רק שנלמד מהתם כדי שלא יטעה, ולכן נראה לענינת
דעתי דאף דעם צריך לנהוג כהי"ש-אומרים אחר שכן נהגו, מכל מקום בעניננו שאין מנהג יותר טוב שלא להקרות בתקיעה ראשונה כדי שלא יהיה
חלקם להמקרא: (לג) נלמד מהנ"ל בסימן רז במשנה ברורה סעיף-קטן כו, עיין שם: (ב) יש אומרים דבתענית דוקא בפשוט לכתחלה לדעת רבי לוי, כדי
לחלק בין תקיעות דראש-השנה לתענית, עיין בחיבורי הש"בא שמשפתק בזה. ומכל מקום נראה לי דאין אם נימא דדעת רבי לוי כן הוא, מאן לימא לן
דהלכה כן הוא, ולמא הלכה כסתם ומתניתין דתני תענית בוכרים כפופין? וגם הרי"ף לא העתיק מימרא דרבי לוי כלל לענין תענית של כל השנה, שזה
משמע דסבירא ליה להלכה כסתם ומתניתין. ואולי עוד, דסבר דעת הרמב"ם דבתענית מצוה להודיע בחצוצרות לבד, כדי כדעת הש"בא דבתענית או שופר
או חצוצרות. סוף דבר, על-כל-פנים אין לנו להקפיד בתענית על פשוטים דוקא: (ג) ט"ז ואליה רבה ומטה-אפרים: (ג) ט"ז: (ד) פוטו, וכן משמע מט"ז:

הלכות ראש השנה סימן תקפו

(טו) *והוא שלא נתכוין (ה) [ה] לזכות בו, אבל אם נתכוין לזכות בו לא יצא, (טז) דהוה ליה עבודת כוכבים של ישראל. (יז) מחמירין דאפילו בשל עובדי-כוכבים אינו יוצא (יח) *אלא בנתבטל (יח) בערב יום-טוב) (מרדכי) (ועיין לקמן סימן תרמט סעיף ג): ד' שופר (יט) של תקרובת עבודת

ט שם בתוספות
הרא"ש ושאר תוספים
י"ש

שערי תשובה

באר היטב

שופר חבירו בלא דעתו ולברך עליו, מ"א, ע"ש. ואם נסדק בתקיעה פטור, הלק"ט ח"א סימן עט: (ה) לזכות. דהיינו שלקחו מן העובדי-כוכבים דרך גזילה ולא לזכות בו אלא כדי שיתקע בו עכשיו, ט"ז.

בשם ר"י מלכו בחושבהו כח"י דאם תקע שלא ברשות ונסדק חייב לשלם והוי שואל שלא מדעת, יצא י"ח. וקד"ילי גזל שופר ותקע יצא, ואם לקחו ברשות פטור הד"ל מלת מחמת מלאכה; והתקיעה עצמה נוסדק, יצא מיד שתק יצא ואם סיים התקיעה באותו שופר, לפום גמרא רידן יצא ולפום הירושלמי לא יצא, דתתלהו בעי סופה, ע"ש: [ה] לזכות. עב"ט. ועיין בנ"ב מ"ח סימן ק"א באם

ביאור הלכה

משנה ברורה

והטעם, רכיון שאפשר לבטלו כדן עבודה זרה של נכרי שנכרי מצי מבטל ליה, לא שייך ביה לומר הרי היא כמי שאינה, דאפשר לא תבוא כלל לידי שריפה; ואי משום שנהנה מאיסורי הגנה, (כז) גס-כן לא אסור, דקיום מצוה לא מקרי הגנת הגוף אלא הוא גזירת מלך. ופשוט דאם אין לו שופר אחר תוקע בו לכתחלה, כדי שלא לבטל המצות-עשה:

* והוא שלא נתכוין לזכות, עיין משנה ברורה שפירשונו דקאי אמצאית וכי האי גוונא, כן הוא ביאור הענין לפי פשוטו, וכמו שפירש הב"ח וכן בריטב"א ולשון רש"י בעבודה זרה דף מב בביב"ר המחחיל אלא, עיין שם. ועיין ב"ח שדעתו בזה דדוקא באין לעבודה זרה בעלים, אבל ביש לה בעלים ולא נתיאשו עדיין, אפילו מתכוין לזכות לא מהני, דבמה נפקע כח הבעלים הראשונים. ונראה לעניות דעתי דכוונת הב"ח הוא רק להשיג על הבית-יוסף, דלירדיה מירי הטור בריש דבריו גס-כן בענין שישראל גזל השופר מן הנכרי, ולכן מקשה דאס-כן אפילו נתכוין לזכות גס-כן לא מקרי של ישראל, אבל בענין אבידה אין שום נפקא-מינה בין נתיאשו ללא נתיאשו, דלגבי נכרי בזה שאבד נפקע כחו, ולא בענין אבידה אבידה יאוש אלא גבי ישראל אבל גבי עובדי-כוכבים הלא אבידתו מותרת, אלמא דנפקע כחו. אחר-כך מצאתי במאמר-מרדכי שגם הוא הסכים כן לדינא (אלא שהוא סבר דגם באבידה דעת הב"ח לחלק בין לפני יאוש לאחר יאוש, ועל-כן השיג עליו, ובאמת אין כוונת הב"ח אלא לענין גזל, אבל לענין אבידה גם הוא מדין, וכמו שכתבנו). ועיין בגמ"ס אברהם שהשיג על הב"ח בעיקר דינו, ולירדיה אפילו בגזל מן העובדי-כוכבים נמי הוי ליה כעבודת כוכבים של נכרי הבא לידי ישראל, ומטעם דאף-על-פי שאינו קונה קודם שנתיאשו הבעלים מכל מקום הרי הוא חייב באחריות כדן כל גזלן וכשביל זה קמה ברשותו, עיין דבריו, וכבר דברנו בזה הרבה אתרונים, יש שמטכסיים עמו ויש שחולקים עליו לענין גזל, עיין בחמ"ד-משה ובמטה יהודה ובמחצית-השקל ובבגד"ישע ושאר מפרשים. ודע, דבשולחן-ערוך כתב 'והוא שלא נתכוין לזכות, וכי, והוא לשון הטור, ומשמע מזה דבסתמא אינו זוכה. ואפשר לומר הטעם, כיון שהוא ריעותא לירדיה, שהרי לפי זה אינו שוה לו כלום דאין לו ביטול, מסתמא איטורי' לא נהי ליה לדיקני. אכן מלשון הרא"ש פרק אהרהו בית-דין ומלשון התוספות יבמות ק"ד והרב המגיד פרק א מהלכות לולב בשם הרשב"א וכן הר"ן, מבואר דדוקא במגביה על-מנת שלא לזכות, ומוכח דבסתמא נקנית ליה בהגבחתו, וכן כתב במרדכי ראש-השנה להודיא דבסתמא קנה ונדפוסו מקני' וכתב 'בסתם', ואינו מוכרח, דמסוגיא דבריו משמע ודבסתמא קנה, וצריך עיין. ובמאמר-מרדכי מצאתי שכתב דמדברי רבינו מנוח מבואר דבסתמא אמרינן שלא נתכוין לזכות, עיין שם, ועיינתי ברבינו מנוח פרק א מהלכות שופר ומצאתי שדבריו סותרים את זה ונכראה טעות-טופר יש שם ואין ללמוד מדבריו כלי לדינא: * אלא בנתבטל בערב יום-טוב. עיין משנה ברורה מה שכתבנו דאם לא נתבטל בשעה שקידש היום וכי, מקור דברי הוא מלשון רש"י בסוכה דף ג' עמוד א דכיוו המתחיל ללולב מטוכה לא לייף, וכן כתב שם בעמוד ב בריב"ר המתחיל 'הכי גרסינן', עיין שם. אלא בדאמת קשה, שהרי זמן מצות לולב מתחיל מעמוד-השחר ואילך, ואס-כן אפילו נתבטל בלילה הוי כמו קודם הזמן? ומצאתי לבעל ערוך לנר שעמד שם בזה, ועיין שם שהאר"ך בזה. איכרא, דגם מלשון השי"ס שם דקאמר 'אילימא

(טז) והוא שלא נתכוין לזכות בו. בשעה שמצאו והגביהו מן הקרקע, אלא הגביהו רק כדי לתקוע בו. ועיין ביאור הלכה: (טז) דהוה ליה עבודת כוכבים של ישראל. ואף-על-גב דישאל לא עבדה, מכל מקום אין לה ביטול כיון דעכשיו היא של ישראל. (כט) ויש שכתבו דלא קאי רק אעבודה זרה של עכו"ם, אבל לא אמשמי עבודה זרה, דבמשמשי עבודה זרה של עכו"ם אפילו באו ליד ישראל לא מחמירנן בהו כולי האי ויש להם ביטול, וכמו דפסק המחבר ביריה-דיעה סימן קמו סעיף ב, (ל) ויש שחמירין גם בזה: (יז) אלא בנתבטל. הטעם כנ"ל, דכיון שההוא אסור בהנאה הרי הוא כחסר מן שיעורו שהוא פסול, ואף-על-גב שאפשר לבטלה, מכל מקום עדיין לא נתבטל ובאיסורו קאי: (יח) בערב יום-טוב. דאם לא נתבטל בשעה שקידש היום, אס-כן לא היה ראוי אז לתקוע בו (לפי שיטה זו שפסול לתקוע בו קודם ביטול) ונדחה אז, ואס-כן אפילו בטלו העכו"ם אחר-כך ביום-טוב והותר, מכל מקום (ל) שמא יש דיחוי אצל מצוות וכבר נפסל. ולענין דינא קיימא לן כסברא הראשונה (ל) שהוא סברת רוב הפוסקים, ואפילו בלא נתבטלה אחר (ל) יכול לתקוע בו אם אין לו אחר, (לד) רק אם ימצא חל-כך שופר כשר צריך לתקוע בו מחדש לצאת ידי מצוה זו, (לה) ובלי ברכה: ד' (יט) של תקרובת עבודת כוכבים. פירושו, בהמה שהקריבוה לקרבן לפני עבודה זרה

שער הציון

(כז) גמרא: (כט) עולת-חמדי וגליון ר' שלמה איגרו ביריה-דיעה שם, ועיין בחירושי רבי עקיבא איגרו בענינו: (ל) ב"ח וש"ך שם. ובאמת אין דברי הב"ח שם נדיאן כהבנת דברי הר"א ממיץ, עיין ביראים סימן קב שמבואר להדיא בבית-יוסף, אלא דפסק השולחן-ערוך שם אינו לכלול עלמא בלאו הכי, שהרי הבית-יוסף גופא כתב דמדברי הראב"ד מוכח שלא כדברי הר"א מביין וכו' ויש להשיג עליו שם בזה, ומבואר בהדיא בריב"א סוכה לא ר' וברין כן בהבנת דברי הראב"ד, ואף דגם הוא קשרי בבטל עבודה זרה גופיה, הלא גם בזה חלקו עליו הר"ן והרשב"א, ומטעם דלא אשכחן לך רק בשניה עבודה זרה והמשמשים ברשותו, מה שאין כן בשוכה ככר ישראל במשמשים, אלא דנראה דהבית-יוסף סמך בזה להקל בכל גזונא ארי"א ממיץ וטמ"ג וטור שבושם והוא מילתא דרבנן, דמן התורה לא מחמירנן בעבודה זרה של ישראל אלא בשעבדה הישראל דוקא, ועל-כן יש להקל גם בענינו: (ל) בעיני בעבור זרה דף ט"ז, ע"ש ובתוספות סוכה דף ב' ב"ה 'באשירה': (ל) רש"י רמב"ן ורשב"א וריב"א וריב"א שם, וכתב שכן גם דעת הר"י, וכן כתב הרב המגיד שו"א דעת הר"א הפוסקים, וכן הרמ"א שהגיה כאן, מכל מקום בסימן תרמט שהשמיט הגהות והוא שם ברומ: (ל) ואפשר דצריך לברך עליו: (ל) מכל מקום אין לו להביאו מחוץ לתחום או לעבור על שבות אחר בשביל זה, כההיא דסעיף כא, כן כתב המטה-אפרים: (לה) מטה-אפרים:

הלכות ראש השנה סימן תקפו

באר הגולה קנג

כ מפורא דרבא שם
בראש השנה ל הדין
ושאר פוסקים עיין
ביוה"ד שם סימן כ"ו
מ ברייתא שם כ"ו
נ ירושלמי, תבחרו
התוספות והרא"ש שם

כוכבים, אפילו היה של עובד-כוכבים שתקע בו, לא יצא, (כ) משום דאינה בטלה עולמית: ה (כא) יהמורד הנאה משופר, (כב) אדם (י) אחר תוקע בו וזה יוצא ידי חובתו. ז' אבל אם אמר (י) קונם לתקיעתו עלי, (כד) אסור לתקוע בו אפילו תקיעה של מצוה: ו' יהיה קולו עב מאד או (כה) דק מאד, כשר, שכל הקולות כשרים בשופר: ז' (כו) אם ניבק, יאם לא סתמו, (כז) *אף-על-פי שנשתנה קולו כשר (כח) (מיהו, אם יש שופר אחר אין לתקוע בזה, כי יש אומרים

באר היטב

ועמ"א: (י) אחר. ובשעת הדחק מותר לתקוע בעצמו, ב"ח: (י) קונם. וזה לשון נדר, דאסר החפץ עליו, והנדרים חלים ע"ד מצוה כדבר

משנה ברורה

ביאור הלכה

(לו) ועשו מקרניה שופר: (כ) משום דאינה בטלה וכו'. דאשחור מאתמול' וכו' משמע גם-כן כרש"י, וצריך עיון: * אף-על-פי וכתותי מיכתת שיעוריה, וכנ"ל: ה' (כא) המורד הנאה משופר. כגון שאמר: קונם הנאת שופר עלי: (כב) אדם אחר וכו'. ורצה לומר, אף-על-גב דאין יכול להפקיע עצמו ממצות שופר בשביל נדר זה, דמצוה לא מקרי הנאה, וכנ"ל, מכל מקום ישמע תקיעת שופר מאחר ולא יתקע בעצמו. והטעם כתבו הפוסקים, משום (ל) דיש הרבה בני-אדם שיש להם הנאה כשהם תוקעין, והנאת הגוף אינה לשרויי בשביל טעמא דמצוות לאו ליהנות ניתנו. (לג) ומכל מקום כתבו האחרונים, דבשעת הדחק שאין לו אחר מותר לו בעצמו לתקוע, רק שאין לו לתקוע (לט) כי אם עשרה קולות, דהיינו תשר"ת תשר"ת שהם מעיקר הדין: (כג) קונם לתקיעתו עלי. שלא הזכיר הנאה, ורצה לומר שאמר (מ) קונם השופר לתקיעתו עלי, ועל-כן חייל כיון (מא) שפירש לאסור על עצמו השופר לתקוע בו, כמו שאוסר על עצמו הצרור לזרוק בו אף שאין לו הנאה, אבל אם אמר סתם (מב) קונם שופר עלי, מותר לתקוע בו תקיעה של מצוה: (כד) אסור לתקוע וכו'. ואפילו (מג) פירש בנדרו תקיעה של מצוה. והטעם, ונדרים (מד) איסור חפצא הוא וחל אפילו על דבר-מצוה, (מה) ואפילו לשמוע תקיעת שופר מאחר גם-כן בכלל איסור זה. ודע, דיש (מו) פוסקים שרצו לומר שאין חל הנדר אלא-אם-כן אסר השופר עליו, כגון שאמר שופר עלי בקונם לתקוע בו, אבל באסר עליו התקיעה, כגון שאמר תקיעת שופר עלי בקונם, אינו חל, דהתקיעה אין בו ממש, ונדרים אין חלין אדבר שאין בו ממש. אמנם (מז) כמה פוסקים סוברין שחל אף בזה, כיון שעל-כל-פנים הזכיר בנדרו חפצא, סתמא דמילתא כוונתו לאסור החפץ עליו. וכל זה לענין איסור תורה, (מח) אבל מדרבנן איכא איסורא בכל גווני, אפילו בנדר שאין בו ממש, כבבואר לביורה-דעיה סימן רע"ג, ועל-כן אסור לתקוע בו קודם שיתיר הנדר. ומפורש בפוסקים דכל זה בנדר, אבל בשבועה אינו יכול להפקיע את עצמו ממצות תקיעת שופר, דמושבע וקודם מהרסיני לקיים מצוות התורה; אם לא שכלל בשבועתו לאסור עצמו בשמיעת כל תקיעה, דמשמע אפילו בתקיעה של רשות, וכזה חל שבועתו ב'כולל' לאסור גם בשל מצוה, וישתדל להתיר שבועתו. ואפילו גבי נדרים, (מט) אם אסר עצמו לשמוע שופר מפלוני אינו נפקע בזה ממצות תקיעת שופר, וצריך לבקש איש אחר לשמוע ממנו שופר, ואם לא ימצא אחר (נ) אסור לשמוע מאיש זה (נא) אפילו אסר עצמו בשבועה, שאינו נכשע לבטל את המצוה, שבשעה שיצא שבועה מפיו לא היתה לבטל, שהרי אינו מצוה לשמוע מאיש זה דוקא: ו' (כה) דק מאד. והוא הדין אם היה (נב) צרוד ויבש: ז' (כו) אם ניבק וכו'. אקדים לזה הסיף הקימה קצרה, והוא: איתא בגמרא, תנו רבנן: יניקב וסתמו, בין במינו ובין שלא במינו, פסול. רבי נתן אומר: במינו כשר, שלא במינו פסול. וכתבו הפוסקים דקיימא לן כרבי נתן. ואמרינן שם, דהא דמכשר דרבי נתן קאי אין מעכב התקיעה, דהיינו אחר סתימה חזר קולו לכמות שהיה תחלה קודם שניקב, ואפילו הכי אין כשר אלא במינו. נמצא בעיני תלאת למעלייתא: אינו מעכב התקיעה, ובמינו, וכתבנו, ואינו מעכב התקיעה, ואפילו הכי אין כשר אלא הדעה ורובא שהובא כאן. והוא ש"ס וסיעתו סבירא להו דרבי נתן קאי רק אמעכב התקיעה, ואפילו הכי כשר במינו. ובשאינו מעכב, אפילו שלא במינו כשר אם נשתיר רובו, וממילא לפי ביאור זה הוי לקולא, דלא בעינן אלא תרתי, דהיינו מינו ורובו ואפילו מעכב, או רובו ואינו מעכב ואפילו אינו מינו. וזהו שסיים המחבר לקימה: ואם הוא שעת הדחק וכו', היינו שאז יש לסמוך על הרא"ש וסיעתו: (כז) אף-על-פי שנשתנה קולו כשר. שכל הקולות כשרים בשופר, וכנ"ל, והיינו אפילו לכתחלה לדעת המחבר. וכתבו הפוסקים דאפילו (נג) לא נשתיר בו שיעור תקיעה, דהיינו טפח שלם בלי נקבים, נמי כשר. (נד) ומכל מקום כתבו האחרונים דאם היה (נה) רובו של שופר (נו) נקוב, אפילו נשתיר בו שיעור תקיעה שלם גם-כן פסול, דרובו ככולו. ועיין בביאור הלכה: (כח) (מיהו וכו', כי יש אומרים וכו'). סבירא להו (נז) דשופר נקוב פסול כמו שופר נסודק, ויש

שער הציון

(לו) רמב"ן רשב"א וריטב"א ביבמת דף קב ובריטב"א ראש-השנה כ"ז, ע"ש, אבל בהקריב השופר לעבודה וזה אינו נאסר, דדוקא כבעין ד' עבודות שבפנים נאסר, אם לא שהיה דרך עבודתו בכך, עיין שם בברייתא: (לז) לכו-בו ושאר פוסקים שיעתיקוהו: (לח) ב"ח ומגן-אברהם. ובמאמר-מרדכי ושי"א העירו שעל-כרחק עיקר סברא זו אינה אלא חששא בעלמא, שהרי בשופר של עבודת גילולים תוקעין בו לכתחלה אין לאו סבירא דמאיסא, ותמטעמא ולא ליהנות ניתנו המצוות, ולא חיישינן שמא יהנה גופיה בתקיעה, ועל-כרחק דאינו אלא לכתחלה היכי דמאיסא אחר. ובספר כפת-תמרים כתב הדגל לפי האדם, אם מרגיש שבטבעו אינו נהנה מתקיעתו מותר לתקוע בו לכתחלה: (לט) מטה-אפרים: (מ) ר"ן. והמחבר קיצר הלשון, ואי לא הזכיר שם שופר, הלא הוא דבר שאין בו ממש ואין איסורו אלא מדרבנן, וכן כתב בבית-מאיר, ומסתברא דאם אין לו אחר יתקע בו: (מא) הגר"א: (מב) כן משמע מהגר"א וכן הביא האליה רבה בשם רבינו ירוחם: (מג) אחרונים: (מד) פוסקים: (מה) כן משמע מהגולחין וערוך וכן כתב במאמר-מרדכי: (מו) אחרונים: (מז) הר"ן: (מח) תוספות ומסקנת האור ורוב הלכות ראש-השנה וכו' ל"ב בשם הרמ"ה ורבינו ירוחם: (מט) ביאור הגר"א: (נא) אחרונים: (נב) מירי שהזכיר בעת הנדר שם שופר, כגון קונם שופר של פלוני לתקיעתו עלי, דאי לאו הכי הוא דבר שאין בו ממש: (נא) מטה-אפרים: (נב) גמרא: (נג) בית-יוסף בשם ר"א ממין, וכ"כ שי"א: (נד) ב"ח ופרי חדש: (נה) ואפילו הוא שופר ארוך, כענין שהיה רובו שלם (נ"ב כפמ"ג): (נו) והיינו דוקא באיורו, אבל ברחבו אפילו אם ניקב רוב הקיפו, כיון שנשתתיר ממקום שהוא ולמעלה שיעור תקיעה שלם כשר, וכדלקימה בסעיף זו לענין נסדק, ואם ניקב רק מיעוט הקיפו, אפילו לא נשאר ממקום שהוא ולמעלה שיעור תקיעה שלם כשר וכ"כ ופרי"ח: (ז) מוכח בכל-בו שיתקע ההוא:

ס משנה שם וכתיב נתן
בברייתא שם וכלישנא
קמא דרבי יוחנן, טור
בשם הגאונים ורמב"ם
בפרק א' ע' בוצע וירי
הראש שחיבא הטרם
ונמו שכתב הראש
עטמו שם בספקי

* שאין לתקוע בשופר (ד) [ט] נקוב (כל-בו ותשובת הרא"ש). (כט) וְאִם סַתְמוּ שְׁלֵא בְּמִינוּ, אָף-עַל-פִּי
שְׂאִינוּ מַעֲכָב אֶת הַתְּקִיעָה לְאַחַר סַתִּימָה, שְׁחֹזַר קוֹלוֹ (ו) לְכַמּוֹת שֶׁהָיָה כַּתְּחִלָּה, פֶּסוּל אִפִּילוּ
נִשְׁתַּיֵּיר בּוֹ רוּבוֹ. וְאִם סַתְמוּ בְּמִינוּ, (לא) אִם נִשְׁתַּיֵּיר (לב) רוּבוֹ שְׁלֵם וְלֹא עֲכָבו הַנְּקִבִים שֶׁנִּסְתַּמּוּ
אֶת הַתְּקִיעָה * אֲלֵא חֹזֵר קוֹלוֹ לְכַמּוֹת שֶׁהָיָה קוֹדֵם שֶׁנִּקְבָּב, כֶּשֶׁר, וְאִם חִסַּר אַחַת מִשְׁלֹש אֵלֶּה,
פֶּסוּל. וְאִם הוּא (לג) שַׁעַת (טו) הַדְּחָק, (לד) שְׂאִין שׁוֹפֵר אַחַר מִצְוֵי, (לה) יֵשׁ לְהַכְשִׁיר יְבַסְתַּמּוּ

שערי תשובה

ואח"כ [נתן] המעות, עיין ב"יד סימן קמד בט"ז וש"ך שם, ועכ"פ היה מקום
להקל בזה, דהוי חליפי חליפין, ע"ש: [ט] נקוב. ועיין בשו"ת מהר"י הלוי

כל-בו, מ"א. ועי' ט"ז. ופשוט דנסדק אינו בכלל זה, ודינו מבואר אח"כ:

ביאור הלכה

על-כ"פנים רובו, דאם רוב ארכו ניקב היה ליה ככולו, הוא מדברי
הב"ח והפרי חדש. ועיין שם עוד בב"ח שחמה על הטור שלא חילק
בוה, והביא שריבנו ירוחם כתב להדיא דדוקא בשנשתייר רובו (אבל אם
לא נשתייר רובו פסול אם מעכב את התקיעה, עיין שם, ומשמע דאם
אינו מעכב את התקיעה כשר אפילו לא נשתייר רובו, ואולי דהוא אויל
לדמיטתו דסבירא ליה אפילו בנסתם הנקב אם אינו מעכב התקיעה כשר,
אפילו לא נשתייר רובו וגם אינו מינו). אכן באמת תמיה ליה, אם נקב
אינו פוסל בשופר, אם-כן דהוא שלם דמי ומאי איכפת לן שרובו נקוב;
וגבי נסתם שאני, דהתם שחפ"ק מטעם דשופר ודבר אחר מעורב בו או
מטעם דהוי ליה כשתי שופרות, משום הכי בעינן שיהא על-כ"פנים
רובא כשר ריעותא ולא משגחין תו במיעוטא שיש בו ריעותא, מה שאין
כן הכא דאין זה ריעותא כלל? ולכאורה יש להשיב, דלפי זה גם בנסתם
די לנו שיהא רובו בלי סתימות אבל יכול להיות מרוב נקבים, ובלשון
הפוסקים והחכמו מבואר דדוקא אם נשתייר רובו שלם, ומשמע
דבמנוקב פסול אפילו יהיו הנקבים פתוחות ולא נסתמו. אבל באמת יש
לדחות, דהפוסקים מיייר בשהיה נקב אחד גדול ונסתם (עיין ברמב"ן
ורא"ש), ועל זה אמרו דדוקא בשלא היה הנקב גדול כל-כך שלא ישאר
רוב שופר שלם, דאם היה הנקב למשל מחצה שופר ונסתם, אם-כן חצי
שופר מעורב עם סתימה, אבל איך-הכנימי דאם היה הנקב מיעוט שופר
ונסתם, אפילו יש בשאר השופר נקבים גס-כן כשר להנקבים אינם
פוסלים. ואפשר שגם רבינו ירוחם שהזכיר בעניינו שישתייר רובו, גם-
כן כוונתו שהנקב לא יהיה גדול כל-כך שימשך עד חצי השופר, דאם
נמשך, וכל-שכן אם נמשך עד רובו, אם-כן הוי ליה ככולו, והוי השופר
פתוח ככולו ואין שם שופר עליו, ואם פסלינן בנסדק כל-שכן בוה, אבל
ביש נקבים קטנים הרבה אפילו נקבים על כל השופר מאי איכפת לן,
כיון שאין הנקבים פוסלין ובין נקב לנקב יש שופר אם-כן אינו נסדק.
אחרי-כך מצאתי ברא"ש סימן ר' שכתב: ואשמעינן בברייתא וכו',
משמע גס-כן דבניקב על-פני רובו כשר אף שהוא מעכב את התקיעה
וגם לא נשתייר בו שיעור שופר, ובריטב"א מצאתי שכתב: ואם לא
סתמו כלל, לדברי הירושלמי כשר ואפילו נפתח רובו ויש בו שיעור
שופר, שכל הקולות כשרין בשופר, אבל לפי גמרא דילן יש להחמיר
ולדון כשלא סתמו כלל לפסול אם מעכב התקיעה, שלא אמרו בגמרא
דילן שכל הקולות כשרין בשופר אלא כשהוא בעצמו שלא מחמת
ריעותא, עד כאן לשונו. ומשמע מניה דבאין בו שיעור שופר גם לירושלמי יש להחמיר, דלא כהרא"ש. ועוד נשמע מניה, דבאינו מעכב התקיעה,
גם לגמרא דילן יש להקל אף שנפתח רובו אם נשאר בו שיעור תקיעה: * שאין לתקוע בשופר נקוב. בבית-יוסף הביא זה בשם כל-בו ותשובת
הרא"ש, ובאמת נמצא זה גם בפירוש המשנה להרמב"ם זה לשונו: ואם ניקב יש-בו דינים הוא, כי הוא צריך לסתום הנקב וכו', ומשמע בבירור
שהוא מפרש המשנה כפירוש השני של הכל-בו שהבא בבית-יוסף, עיין שם, וכן בריטב"א כתב שהבבלי חולק על הירושלמי בוה, ולהבבלי אם לא
סתמו כלל פסול אם מעכב התקיעה. והנה ראיתי קצת פלא בדברי הפרי"מגדים בענינו, ודסעיף קטן ו' במשבות-יהוה מצדד דאפילו לדעת המחבר
המקיל בשופר נקוב, מכל מקום בעינן אפילו בשופר ארוך שיהיה על-כ"פנים רוב שופר שלם בלי נקבים, ואם-כן לפי זו הרמ"א ומחמיר דאין
אפילו באופן זה אין לתקוע בו לכתחלה, ובסעיף קטן ט מצדד דאף לדעת רמ"א אם רובו שלם יש לומר דתוקעין בו לכתחלה? ואולי משום דאין
הדבר ברור לו מצדד לכאן ולכאן, וכבר כתבנו בפנים דאם הקול צלול אין להחמיר בו, ובפרט כשרובו שלם: * אלא חזר קולו לכמות שהיה
קודם שניקב. אשמעינן בוה שני דברים: אחד, אף-על-פני שקודם שנסתם היה הנקב מעכב את התקיעה כשר כיון שעתה חזר קולו ולאפוקי מרעת
איזה ראשונים שמחמירין בוה]; ועוד אשמעינן, דאם חזר קולו משונה כקודם הסתימה פסול מטעם שאי אפשר שיהיה קול השופר בשוה אחר

באר היטב

הרשות כמ"ש ב"יד סימן רטו; ממילא אם אמר שלא אשמע קול שופר
הוי לשון שבעוה, שאסור נפשו על החפץ, ואין שבעוה חלה ע"ד מצוה,
עט"ז: (ד) נקוב. אפילו נשתייר בו שיעור תקיעה, משום שקולו פגום,
(ט) הדחק. נראה ליה דהידוק הסתימה אסור ליטלה ביי"ט, דא"כ יטלנה

משנה ברורה

לנו לחוש לדעה זו לכתחלה, (גמ) ואפילו נשתייר בו שיעור
תקיעה למעלה לצד הפה שאין בו נקב כלל. ומכל מקום
משמע (נט) דגם לסברא זו היינו דוקא היכי שהנקב מורגש
בתקיעה, שהקול נפגם על-ידו ונשתנה קולו, אבל היכי שקולו
צלול, אין נקב כזה חשוב ותוקעין בו לכולי עלמא:
(כט) ואם סתמו וכו'. רוצה לומר, דאף-על-גב דכשלא
סתמו כשר לדעת המחבר, כשסתמו גרע טפי, (פ) דכשסתם
בשאינו מינו, אם-כן אינו שומע קול שופר בלחוד רק קול
שופר וקול דבר אחר שמעורב בו, וכן כשסתמו במינו ולא
חזר קולו לכמות שהיה בתחלה, הרי אנו שומעין שקול
השופר הזה אינו קולו של השופר הראשון אלא קול הסתימה,
והסתימה אינה בטלה, והוי נמי כמו קול שופר ודבר אחר
מעורב בו: (ל) לכמות שהיה בתחלה. קודם שניקב,
(סא) וכל-שכן אם קולו דומה רק לקול של קודם הסתימה:
(לא) אם נשתייר וכו'. דאם לא נשתייר רובו שלם,
(סב) פסול לכולי עלמא אפילו סתם במינו וקולו כמות שהיה
תחלה, דתו בטיל ממנה שם שופר ולא נעשה שופר אלא על-
ידי סתימה זו, ונמצא שהוי שופר ודבר אחר: (לב) רובו
שלם. רוצה לומר, (סג) בארוך השופר לצד פיו: (לג) שעת
הדחק וכו'. ודוקא שלא נזכר עד יום-טוב, דאז אסור ליטול
הסתימה, דהוי כתיקון כלי כיון שעל-ידיה מכשיר השופר,
אבל אם נזכר קודם יום-טוב ישול הסתימה, ודינו כאלו לא
סתמו דכשר [אחורונים]: (לד) שאין שופר אחר מצוי. אבל
אם יכול להשיג שופר אחר, אף אם כבר תקע בשופר שיש בו
תרתי למעליותא, יחזור ויתקע ולא יברך [פמ"ג]: (לה) יש
להכשיר וכו'. דסמכינן על הפוסקים דסברי דהיכי דאיכא
תרתי לטיבותא סגי. ועיין בפרי"מגדים שכתב דנראה שיוכל
לברך, ובפרט לפי מה שכתב הפרי חדש והגר"א העיקר

שער הציון

(נט) מגן אברהם בשם הכל"ב: (נט) כן משמע בכל-בו משום שנשתנה קולו, וכן מצאתי בריטב"א דדוקא במעכב התקיעה, הא לאו הכי שרי
אף לתלמודא דידן, עיין שם, וכן משמע מגן אברהם בסעיף קטן ח, עיין שם: (פ) עיין בבית-יוסף: (פא) פוסקים: (פב) היינו אפילו לדעה שניה דמקיל
בשיש תרי למעליותא [כ"ח וש"א]: (סג) בי"ח ופרי חדש. ובנשאר שיעור שופר לא מהני, כמבואר בדבריהם:

הלכות ראש השנה סימן תקפו

ככה באר הגולה

פ משנה וברייתא שם
ז הראש שם בשם יש
מפרשים ק חזקיה המגיד
בפרק א בשם תלמי
מהמפרשים ר טור
בשם הרמב"ן

במינו אם נשתייר רובו אפילו לא חזר קולו לכמות שהיה, (לו) וכן יש להכשיר בסתמו שלא
במינו אם נשתייר רובו וחזר קולו לכמות שהיה בתחלה קודם שניקב: ח (לו) פנסדק לארכו
(לה) פסול, י"ש אומרים אפילו (לט) בכל-שהוא פסול, (מ) אלא-אם-כ"ן הדקו הרבה בחוט או
במשיחה (מא) (ונשתייר שיעור התקיעה י) ממקום הקשירה ולמעלה (מב) לצד הפה) (כל בו), *קושי
אומרים דוקא (מג) ברובו. (מד) ואם דיבוקו, (מה) כשר, *אפילו אם (מו) דיבוקו בדבק. י"יש מי
שאומר שאינו כשר אלא *כשדבוקו (מי) בעצמו, שחיממו באור זה שנפשר וחזיר קצותיו זה

באר היטב

משם. שופר שגלדו דק ועשו לו חיטוקים של ברזל כשר לתקוע בו, הלק"ט ח"א סימן עז: (י) ממקום. ומיירי שמעכב התקיעה, דל"כ לא

ביאור הלכה

הסתימה בקודם הסתימה וחיישין שמה נשתנה קצת שא שנולד קול
חדש, ופסול מטעם הגיל [אחרונים]: * יש אומרים דוקא ברובו.
הנה ממה דהמחבר זכר רק דעה זו ולא זכר דעת הסבורים דדוקא
בנסדק כולו, משמע דלא סבירא ליה כן להלכה, מכל מקום במקום דחק
גדול שאי אפשר להשיג שופר מחוץ לתחום אפילו על-ידי גברי, יש
לסמוך על דעות הסבורים דדוקא בנסדק כולו ונהם רש"י ותוספות
ומדרי"ט וסמ"ק דרוקח, אבל כל שנשתייר מעט, מכשירים, אף אין לברך
עליו: * אפילו אם דיבוקו בדבק. עיין משנה ברורה מה שכתבנו
דשאני נסדק מניקב, דאין הדבק ניכר בין הדבקים, ובניקב מיירי שם
סתמו בתחילה אחרת [הרא"ש]. ותכב שם הקרבן-תנאל: אורחא
דמילתא קאמר, והוא הדין אם סתם הנקב בדבק, ועיקר הטעם כיון
דחסר הוא מינוק, עד כאן לשונו. ועיין בפרי-מגדים שמצד קצת דף
בנקב שיש חסרון, אם הוא קטן ורצוה לומר, שקטן מאד] ויכול ליתן
שם דבק הוי כמינו, ורצוה לומר, כיון שאין מינוק: * כשדבוקו

משנה ברורה

כדעה זו: (לו) וכן יש להכשיר וכו' אם נשתייר רובו.
אבל בלא נשתייר רובו שלם, (קד) אפילו איכא תרתי
לכתובתא, שסתמו במינו וכו' קולו (קס) להיות צלול
בתחלה קודם שניקב, לא מהני אף לדעה זו, ומטעם שכתבנו
למעלה. והיכא דאיכא רובא לחוד או דאיכא סתמו במינו
לחוד ויש לו ספק על הסתימה אם חזר קולו לכמות שהיה כי
לא, יש להחמיר (קט) מדינא, והוא ספיא דאורייתא:
ח (לז) נסדק וכו'. ודוקא נסדק, דהולך ומוסיף,
וכדלקמיה; (קו) אבל בנפגם, כשר בכל-שהוא. ומכל מקום
אם ראהו קודם ראש-השנה, (קס) טוב יותר לתקנו שלא יהיה
נראה פגום: (לח) פסול. ודוקא בנסדק (קט) מעבר לעבר,
ואף-על-פי שאין בו חסרון (ע) וגם לא נשתנה קולו:
(לט) בכל-שהוא. לפי שמחמת הרוח וחוזק התקיעה הסדק

הולך ומוסיף עד שיסדק כולו, וכל העומד ליסדק כסדוק דמי: (מ) אלא-אם-כ"ן הדקו וכו'. שהחוט מעמידו שלא יתבקע
יותר: (מא) ונשתייר וכו'. והרבה (מב) אחרונים מקילין אפילו לא נשתייר, (מג) כל דזמן שלא נשתנה קולו על-ידי ההידוק:
(מב) לצד הפה. וכדעה (נג) והראשונה לקמן בסעיף ט: (מג) ברובו. ומשום (מד) דרובו ככולו, ואפילו אם נסדק רק מצד
אחד; אבל אם לא נסדק רובו, אפילו (מה) לא נשתייר שיעור תקיעה כשר. ובשעת הדחק (עו) יש לסמוך אדעה זו (עז) שהיא
העיקר. ואם תקע בשופר שנסדק במיעוטו ואחר-כך מצא שופר כשר, (עח) יחזור לתקוע בו (עט) ולא יברך: (מד) ואם
דיבוקו וכו'. ודוקא בדבק מכשירין, דהוי כאלו הוא שלם, אבל אם מהדקו בחוט או משיחה (פ) לא מהני כיון שנסדק רובו:
(מה) כשר. היינו אפילו אם לא נשתייר רק כל-שהוא שלא נסדק, כשר כשדבוקו [מ"א וש"א]: (מו) דיבוקו בדבק. ואין זה
נקרא שלא במינו, דשאני נסדק מניקב, דאין הדבק ניכר בין הדבקים. ואם הסדק רחב וניכר הדבק, (פל) בוודאי יש להחמיר
בזה, דהוי כסתמו בשאינו מינו. ומכל מקום אפשר דאם לא נשתנה קולו על-ידי הדבק ממה שהיה בתחלה אין להחמיר
כשנשתייר בו רובו, דגם בניקב בסתמו באופן זה, כשר להרבה פוסקים, וכ"כ בסעיף ז, וצריך עיון: (מז) בעצמו. אבל בדבק,
הוי כמו שתמו שלא במינו, (מח) ודינו כמו שכתוב בסעיף ז. וסברא דראשונה (מט) עיקר. ומכל מקום (פד) אם נשתנה קולו יש

שער הציון

(קד) ב"ח, וכן סתמו כמה אחרונים. ובחידושי ריטב"א מצאתי שדעתו דאפילו נפתח רובו נמי כשר היכי דאיכא אינן תרתי; ויש בו שיטה חדשה, דהוא
מחמיר בשמעכב התקיעה, ולא מתכשר לדידה אלא בשאינו מעכב התקיעה ואיכא עוד חדא למעלותא, עיין שם. וריבנו ירוחם הפליג עוד יותר לקולא,
דבשאינו מעכב התקיעה לחודא סגי בדריבב, וכמו שמביא הבית-יוסף בשמו. והנה הפרי חודש כתב בדבועת הדחק ונכלל שיהיה על שיטה זו, ובמטה-הורדה
השיג עליו דהוא רק דעת יחידיה ולכן לא הביאה המחבר לדינא כלל: (קס) ועיין בפרי חדש שכתב עיקר פירושו 'מעכב את התקיעה' הוא מה שכתב המגיד
בשם הרמב"ן דהיינו שנחלש הקול קצת ויצא משם, ודלא כהתוספות שכתבו דהיינו נשתנה הקול כממנו שהיה, לדינא, עד כאן לשונו. והנה גם הב"ח
העתיק כש פירש המגיד, ומדלא אתא דהטור שהעתיק נשתנה הקול, אלא סבירא ליה כן, אלאמא דהוא אפרש גם בהטור כן, וצריך עיון: (קה) ריטב"א
בחידושי: (קו) אליה וכו' חז"י-אדם (קכ) מטה-אפרים: (קט) פוסקים: (ל) ריטב"א: (מ) ט"ז אורחא רבה פרי חודש. ואף שחרב מגן אברהם מצד
לחסכיר טעם ההג"ה, וכן בלבוש מסביר קצת טעם לזה, מכל מקום נראה שאין להחמיר בזה אחרי שהרבה ראשונים מקילין בעיקר הדין וסבירא להו דדוקא
בנסדק כולו או רובו וכדלקמיה: (עב) ואם נשתנה קולו על-ידי ההידוק, ה"ל ואליו רבה מקילין בנשתייר, אבל הפרי חודש וכן בנהר-שלום מחמירין בזה:
(עג) הגרי"א, ורצוה לומר, ולדעה שניה שם (לכ) שכן רמכשירן הוא אפילו לא לצד הפה: (עד) ועל-כן אפילו נשתייר בו שיעור תקיעה פסול לגמרי [מז]:
אפרים] ומחמיר לתחוה אחר שופר אחר: (עו) כי משמע בהתוספות ומדרי"ט ורוקח דכשר אפילו ביותר מרוב, עד כ"ל [מז]:
(עז) מגיד-משנה וריטב"א: (עח) ברכי-יוסף. ואם אי אפשר להביאו כי אם על-ידי עכו"ם אין לו לעשות, כיון שמעיקר הדין יצא בשופר שנסדק כל זמן שלא
נסדק רובו [מט"א]: (עט) לעניות דעתי לענין ברכה, אפילו תקע בפעם ראשון בשופר שנסדק רובו, גם-כן לא יברך בפעם שניה, מאחר שהרבה ראשונים
מקילין על בזה, וכנ"ל בשם אליה רבה: (פ) פרי-מגדים ומהט"א אפרים וכו' [אכן מה שכתב החידושי אדם ח"ל כאלה רבה, משמע מלשונן דהאליה רבה
יש להקל בזה. והמעניין היטב בבליה רבה יראה לדת הרד"ש שכתב בה"טור גם-כן מורים להדין ההידוק דלא משיחה מהני בנסדק כל-שהוא, אף-על-גב
דלא הוכיחו בפירושו, עיין שם, אבל בנסדק רובו לא מיירי האליה רבה כלל]: (פל) הגרי"ז ופשוט: (פס) מגן אברהם. ורצוה לומר, דהא בניקב, לחד מאן-
דאמר בעינן תלתא למעלותא, ועל-כ"ל פנים תרתי, והכא שורבו סדוק וגם באינו מינו, אם-כ"ן אפילו לא נשתנה קולו איכא על-כ"ל פנים רק חדא: (פג) אליה
רבה וש"א: (פד) מטה-אפרים, וכן משמע על-ידי רבה. ואפילו אם לא נשתנה קולו, אף דבריבבא אד תקע בו בוודאי יוצא דהעיקר כסברא קמיתא, מכל
מקום כשיש שופר אחר אין לתקוע בו בתחלה [שם במטה-אפרים], ועיין ביאור הלכה. ודע, דאם נסדק רק כל-שהוא או נשתייר דיבוקו, משמע מטעם-
אפרים דינבל לתקוע בו לכתחלה, אכן בבליה רבה כתב דאם יש למצוא שופר אחר כרווח אין להקל בזה, דיש לחוש לדעת הר"ן בשם רבינו יונתן [מכל

הלכות ראש השנה סימן תקפו

עם זה. שראם נסדק כולו אפילו מצד אחד (מח) פסול, ^(יב) חיימו באור וחיבר סדקיו זה עם זה: ט (מט) ^(מט) נסדק לרחבו, (ג) במיעוטו כשור, (נא) ברובו פסול, אלא-אם-כן (גב) נשאר מהסדק (גג) ילצד פיו שיעור תקיעה (נד) דהיינו (יג) *ארבעה גודלים, וכשנשתייר בו כך כשור ^(נה) אפילו אם מעכב את התקיעה. ^(זי) יוש מכשירים בנשתייר (זג) אפילו שלא לצד פיו: ^(זכ) י דיבק שברי שופרות זה עם זה ועשה מהם שופר, פסול, ^(זח) אפילו אם יש בשבר

ש משנה שם ובפירושו המפורסם ת טור החזקת כשם אביו הריב"ק א ברייתא שם ובפירושו הרא"ש במיעוטו היו נכבד כ הרא"ש והר"ן ומ"ג וסמ"ק והגהות סימניו, וכן נראה מדברי הרמב"ם ב על העיטור ורי"ן גיאות ד משנה שם ה טור

שערי תשובה

פלפול ארוך בדברי הרא"ש במעכב התקיעה קודם שסתמו וחזר לכמות שהיה, ועיין ביד אפרים מ"ש בזה, ע"ש:

ביאור הלכה

בעצמו. עיין משנה ברורה שם שכתבנו ומכל מקום אם נשתנה קולו וכו', הוא ממטו-אפרים, ומשמע מלשון זה דאם לא נשתנה קולו, אם כבר תקע בו אין צריך לחזור ולתקוע. ולעניות דעתי אין להקל בזה כשנסדק רובו, דהא גם הוא מודה דנכון לנו לחוש לכתחלה לדעת הרמב"ן דעל-ידי דבק מקרי שלא במינו, ואם-כן מלא מהני שלא נשתנה קולו הא על-כ"ל-פינים איכא תרתי לריעותא, רובו ואלא במינו, ובוה לא מהני סתימיה, וכנ"ל בסעיף ז, ועל-כן יראה לחזור ולתקוע ובלי ברכה. ודע, דמה שכתב 'אפילו אם דיבקו בדבק', זו היא דעת הרא"ש, והנה להמעיין בדבריו משמע דסבירא ליה דדוקא על-ידי דבק, אבל אם חיימו באור, וכדעה זו אי אפשר להתדבק היטב, ומלשון המחבר משמע דסבירא ליה דכ"ל-שכן דמנהי אה חיימו באור, ואולי דלהמחבר לא ניחא ליה למינקט לדינא כוונתיה דהרא"ש בזה, דמתניתין סתמא קתני ודיבקו משמע בכל גווני דיבקו, ועל זה אמרין דמתניתין מיירי דוקא בכולה אבל אם נשאר מעט כשור * ארבעה גודלים. עיין בסו"ד דרי"ץ גיאות כתב שצריך בזה טפח שוחק, וכלישנא דברייתא כ"די שריאש מכתא ומכאן, דנראה מזה דהשופר ארוך מידי, והוא חלק עליו דדי בטפח מצומצם. ודע, דגם רבינו חננאל, שדבריו דברי קבלה, כתב גם-כן בפירושו ברק המפלת דצריך טפח שוחק, וכפי הנראה גריס לה שם, עיין שם, וכן משמע בכל-כ"ב שהוא מקובץ מ"רות ראשונים, שכתב בה"ש לשונו: במסכת נדה גזי ה' דברים שיעורן טפח שוחק, עיין שם, וכן רבינו מנחם בפירושו להרמב"ם כתב גם-כן דכל גזי ה' דברים דפרק המפלת שיעורן בטפח שוחק. ודע, דמרא"ש בסוגיין מבואר ששיעורו זה אינו אלא מדרבנן כדי שלא יאמרו לתוך ידו הוא תוקע, אכן מדברי תוספות סוכה דף ז וז' חוכב דסבירא להו דשיעורו טפח הוא מן התורה, שהרי אמרו דלא חשיב בהמפלת רק שיעורא דאורייתא, עיין שם, וכן הוא משמעות לשון רש"י בברכות הלשנה דף כג ב"ב שופר של עיר הנדחת, עיין שם. ודע עוד, דאף הרא"ש דשיעורא דטפח הוא מדרבנן, מכל מקום גם לדידיה צריך שיעור מן התורה כדי שיהיה אפשר לתקוע בו על-כ"ל-פינים, ומשמע על פסלין שופר של עיר הנדחת דכתותי מכתת שיעורא, וכן באשכח קצת גם לשון התורה-כהנים: וכמה שיעור שופר, כדי תקיעה (והראב"ם בפירושו שם כתב שזהו שיעור טפח, ואינו מוכרח לעניות דעתא), וכעין זה מצאתי בפרי חדש, ועיין פרי-מגדים במשבצות-זהב סעיף קטן ט ובאש"ל-אברהם סעיף קטן יח. ודע, דאף דלכולי עלמא לדין השיעור הוא כדי שיאחזנו בידו ויראה לכאן ולכאן, אף-על-פי-כן לפי המובא בסו"ד ובר"ן משערין רק באדם בינוני, ואף

באר היטב
בעי שיעור, עיין ט"ז ומגן-אברהם: (יב) חיימו. ואם נשתייר בו כ"ש כשור אם דיבקו, ב"ח, מ"א: (יג) ארבעה. באדם בינוני, ובעיני במקום משנה ברורה

להחמיר שלא בשעת הדחק לחזור ולתקוע, ובלי ברכה: (מח) פסול. דתו (פא) אין שם שופר עליו כיון שנסדק כולו: ט (מט) נסדק לרחבו. היינו סביב הקיפו, (פא) ובא על-ידי נפילה או הכאה בחוזק: (ג) במיעוטו כשור. ולא דמי לנסדק לארכו דפסל בסעיף ח לדעה ראשונה, משום דשם על-ידי חוזק התקיעה יכול ליפקע יותר באורך אבל לא ברוחב: (נא) ברובו פסול אלא-אם-כן וכו'. דבוה אפילו חשבינן למיעוטא כמי שאינו וכמו דנכרת כולו, הלא על-כ"ל-פינים נשאר שיעור תקיעה. ואותו העודף (פא) אין לחשבו כמו הוספה לפסול על-ידי-זהו כל השופר, וכדלקמיה בסעיף יא, דלא מקרי הוספה אלא כשהיה תחלה חתיכה אחרת, מה שאין כן כאן דלא נפרד מעולם: (גב) נשאר מהסדק וכו'. ואם דיבקו בדבק, אפילו לא נשאר שיעור תקיעה נמי כשור, וכמו דמקליין ב סעיף ח בנסדק שארכו כשדבקו בדבק [א"ר ופמ"ג]. ומכל מקום כשיש שופר אחד, טוב יותר לתקוע בו (אחד), מפני דעת הסוברים לעיל בסעיף ח דדבק לא מהני דנחשב כאינו מינו, וגם לדעת רבינו יהונתן דדבק לא מהני במקום סדק: (גג) לצד פיו. דוקא, שהרי רואין הנסדק כמאן דנכרת, ואם לא ישאר כשיעור לצד פיו אם-כן תוקע הוא בשופר שאין בו שיעור תקיעה: (נד) דהיינו ארבעה גודלים. של אדם (פא) בינוני, ומודדים (פא) באמצע האגודל ולא בראש אגודל ששם מחקצרו, והוא שיעור טפח: (נה) אפילו אם מעכב את התקיעה. דלא גרע מניקב (ז) ולא נסתם דמכשרינן לעיל אפילו בנשתנה קולו: (זג) אפילו שלא לצד פיו. ואף-על-פי שזה (זא) המיעוט שבכ"י חוצץ, ואם-כן יש הפסק בין פיו לשופר, לא חיישינן לזה, דמינן במינו אינו חוצץ ואין אנו רואין אותו כמו גיטל, (זכ) ובשעת הדחק אפשר דיש לסמוך אסברא זו: (זח) דיבק שברי שופרות. היינו, (זג) אפילו לקח שברי שופרות שלימות בעיגולן ודיבקו, ואפילו דיבקו על-ידי עצמן, וכדלעיל סעיף ח, (זד) ואפילו אינו מעכב התקיעה: (זח) אפילו אם יש וכו'. והר"ס ע"ז (זא) לנאותו שיהיה ארוך או כדי שיתן קולו גדול מכתות שהיה, ואף-על-פי-כן פסול.

שער הציון

מקום, לשלוח על-ידי עכורים להביא מחוץ לתחום כוודאי אין כדאי, כיון דלדעת השולחן-ערוך יצא אפילו בנסדק רובו ודיבקו, כל-שכן מיעוטו; ואפשר דכוונתו מצד כשנשתנה קולו, אבל לא נשתנה קולו אין להחמיר, וכמו שכתב לקמיה בסעיף קטן יח: (פא) דשופר הוא מלשון שפופרת שהיא חלולה, וכיון שנסדק מצד אחד אין עליו שם שופר [לבוש, והעתיקו הפמ"ג]: (פא) פוסקים. ואפשר דהוא הדין אם חתך בסכין, ואף שיש לומר דעל-ידי סכין מוכרח להיות שנסדק חסרון בשופר והו' ליה כעין ניקב, גם-כן ליכא למיחוש לפסל המחבר, דשופר שניקב כשור, ואפילו למאן דמזכיר התם שישאר רובו שלם היינו דוקא באורך אבל לא ברוחב, וכמו שכתב שם הב"ח להדיא: (פא) כל-כ"ב וריטב"א, וכן כתב ה"ט"ז סעיף קטן יד: (פא) טור, מגן-אברהם: (פא) שם במגן-אברהם. ועיין ביד אפרים. ובסימן יא בפרי-מגדים כתב דקיימא לן להלכה במקום החוב: (ז) הגרי"א: (זא) ריטב"א: (זב) הנה הפירי חדש הסכים לסברא זו וכן הריטב"א כתב שנראה לו, וסברא זו, לא שלמעשה ראוי לחוש ולהחמיר הואיל שכבר הורה זקן, רש"י ז"ל, שדוקא כלפי פיו, וכן רבינו מנחם בפירושו להרמב"ם נוטה לשביתת זו, ועל-כן נראה דאף המחבר סתם לעיקר כדעה א', מכל מקום בשעת הדחק יכול לסמוך התם על-פיה, וכן כתב המטה-אפרים. אכן בביאור הגרי"א כתב שכל הפוסקים סוברים כדעה ראשונה: (זג) ריטב"א וכל-כ"ב: (זד) ריטב"א: (זא) כל-כ"ב:

הלכות ראש השנה סימן תקפו

כזו באר הגולה

1 ברייתא שו"ת הרא"ש
שם פסוק ושופר אחד
אמר רחמנא ולא שנים
2 ברייתא שם וזכר
פסא ורב מתנא שם
וכפישא א' שבראש
וכהורשמי (*) ולקמן
בטוף סימן תקע כתבו
הביתריוקף 3 ברייתא
שם 4 ברייתא שם
כ שם 5
וכירושמי 6
הורין מ שם בביתא
7 ה"ר שם 8 הרא"ש
ע, וכן כתב הטור
9 טור בשם הורמב"ן
פ הרא"ש שם

שכנגד פיו שיעור שופר: יא' הוסיף עליו (נט) כל-שהוא, בין במינו בין שלא במינו, פסול, 'אפילו היה בו מתחלה שיעור שופר: יב' הפכו ותקע בו לא יצא, (ס) בין הפכו כדרך שהופכים החלוק, שהחזיר פנימי לחיצון, בין שהניחו כמו שהיה (סא) אלא שהרחיב את הקצר וקיצר את הרחב (י) (והוא הדין אם תקע (פס) במקום הרחב (פסול) (ר"ן פ"ב דר"ה): יג' (סג) ה"יה ארוך וקיצרו, אם נשאר בו שיעור תקיעה, (סד) כשר: יד' גירדו מבפנים או מבחוץ עד שעשאו דק מאוד (סה) כמו גלד, כשר: טו' (סו) ל'אל הוציא זכרותו אלא נקב בו, (סז) כשר. ז' אבל אם הוציא הזכרות ועשה ממנו שופר, (סח) כגון שנקב בו, פסול: טז' (סט) ציפהו זהב במקום הנחת פה, פסול; שלא במקום הנחת פה, כשר. ציפהו זהב מבפנים, פסול; מבחוץ, אם נשתנה קולו ממכות שהיה, פסול, ואם לאו, כשר. יז' מפרשים מקום הנחת פה (ע) היינו עובי השופר לצד פנימי שמניח שם פיו, והצד החיצון פה העובי עצמו קרוי מקום במקום הנחת פה, י"יש מפרשים דעביו (ג) במקום הקצר הוא מקום הנחת פה, ושלא במקום הנחת פה (גא) היינו כל אורך השופר מצד הקצר עד צד הרחב: יח' המציירים בשופר צורות במיני צבעונים כדי לנאותו, (עב) לא יפה הם עושים, (עג) אבל מותר לחקוק בשופר עצמו צורות כדי לנאותו (ב"י): יח' א"ם נתן זהב על עובי השופר בצד הרחב, (עד) היינו הוסיף עליו כל-שהוא

באר היטב

הרחב, עיין סימן יא ס"ד: (יג) במקום. ואם עשה זהב כל-שהוא סמוך להנחת פיו, מסתמא אין קולו משתנה בשביל כך, הרא"ש, מ"א:

משנה ברורה

והטעם, דשופר אחד אמר רחמנא ולא שני שופרות: יא' (נט) כל-שהוא. היינו שהאריכו, (נז) בין מצד הקצר ובין מצד הרחב, פסול, משום דשופר אחד אמר רחמנא וכו', וכמו בסעיף י: יב' (ס) בין הפכו כדרך וכו'. והטעם, דכתיב "והעברת שופר תרועה", (ל) דרך העברה בעיני,

ביאור הלכה

אדם גדול ששיעור ד' גדולין שלו הוא יותר מטפח, ואם-כן שלוקח השופר כידו לא יראה מכאן ומכאן, אף-על-פי-כן לא צריך יותר משיעור טפח בינוני, אכן לא-כן דעת הריטב"א, אלא דהנתנא נקט בהמפלת לפי שיעור אדם בינוני, ואין הכי-ימי באדם גדול צריך השופר להיראות מכאן ומכאן, עיין שם:

דהיינו כדרך שהאיל מעבירו בראשו מהיים: (סא) אלא שהרחיב וכו'. היינו (לז) על-ידי רותחין. וגם-כן הטעם דבעינין שיהא כדרך גדילתו, (נז) שהצד הקצר מול פה האדם: (סב) במקום הרחב. פירוש, אפילו בשופר שעשוי כהגון, והכל מטעם הנ"ל: יג' (סג) היה ארוך וקיצרו וכו'. אין נפקא-מינה (ק) באיזה צד. ואפילו נשתנה קולו על-ידי זה. (קא) ואשמועינן, דלא תימא דבעינין כל הקרן כמו שהיה דרך גדילתו בראש האיל: (סד) כשר. ואפילו (קב) היה בו פסול מתחלה וקיצרו כדי להחזירו להכשר, נמי מותר, וכדלעיל בסעיף ח: (סה) כמו גלד, כשר. ואפילו (קג) נשתנה קולו ממכות שהיה, כיון שאין השינוי בא מחמת דבר אחר אלא מצד עצמו של שופר, כל הקולות כשרין: טז' (סז) ל'אל הוציא זכרותו וכו'. דכשהוא מחובר בבהמה, עצם בולט מן הראש ונכנס לתוכו, וכשעושין שופר מוציאין אותו מתוכו, וזה לא הוציאו (קד) אלא נקב אותו מתחלתו ועד סופו: (סז) כשר. ואפילו לכתחלה (קא) מותר לעשות כן, דמין במינו אינו חוצץ, (קו) ואין זה בכלל שתי שופרות כיון דהוא דביק מתחלתו, ואין הכי-ימי אם הוציאו ונקב בו והחזירו דהוא פסול: (סח) כגון שנקב בו, פסול. דשופר הוא מלשון שפופרת, שהיא חלולה, וכל שאינו חלול בטבעו לא מקרי שופר: טז' (סט) ציפהו זהב וכו'. הוא לשון הברייתא, עד תיבת "ש מפרשים": (ע) היינו עובי השופר וכו'. רוצה לומר, דעובי השופר למעלה יש שני חודין, (קז) אחד שנוטה לצד חלל השופר ואחד שנוטה לצד חוץ; לפירוש הראשון מקרי 'מקום הנחת הפה' היינו שצפהו לצד פנים, ופסולו משום שהכל הקול נכנס לזהב, ו'שלא במקום הנחת הפה' היינו החוד הנוטה לצד חוץ סביב, ומחמת אותו המעט אין הקול משתנה וכשר, אבל כל אורך השופר מצד חוץ הוא בכלל 'ציפהו זהב מבחוץ' המוזכר בברייתא. ולפירוש השני, כל אותו הקצה שלמעלה מה שמכניס לתוך פיו, הכל נקרא 'מקום הנחת הפה', ו'שלא במקום הנחת הפה' היינו משהו סמוך לאותו מקום מבחוץ, וסבירא להו דמחמת אותו משהו, גם-כן אין דרך הקול להשתנות אף שהוא על הדופן מבחוץ, ולכן סתמה הברייתא דכשר, ומן אותו מקום ולמטה עד סוף מקרי 'ציפהו זהב מבחוץ' ותלוי באם נשתנה קולו, ואם ציפהו זהב בפנים, בכל גונוי פסול משום שהוא תוקע בוהב: (עא) היינו כל אורך השופר וכו'. המחבר קיצר בזה, דמלשונו משמע דכל האורך חדא דינא אית ליה וכשר אם ציפהו זהב, ובאמת זה אינו, דרק משהו הראשון הסמוך להעובי שמכניס לתוך פיו כשר, (קח) דמסתמא אין דרך להשתנות הקול בשביל אותו משהו, אבל משם ולמטה עד סוף השופר אם ציפהו, (קט) תלוי באם נשתנה הקול מחמת זה: יח' (עב) לא יפה הם עושים. דלפעמים (קי) משתנה הקול מעט בשביל זה: (עג) אבל מותר וכו'. דאף אם ישתנה קולו מחמת זה לית לן בה כיון שהוא מחמת עצמו, וכהיא דסעיף יד' גירדו מבפנים או מבחוץ וכו': יח' (עד) היינו הוסיף וכו'. רוצה לומר, ופסול (קיל) בכל גונוי אף אם לא נשתנה הקול:

שער הציון

(לז) כפי פסק המחבר לקמן סעיף טז: (לז) גמרא: (לז) רש"י: (לז) ריטב"א: (ק) סידור עמודי-שמים: (קא) כסף-משנה: (קב) שם: (קג) פרי חדש: (קד) רש"י הור"ן. ובריטב"א כתב, שהוציא זכרותו במקדח ונשחיר ממנו בתוכו, יצא ואינו חוצץ, וכעין זה הוא לשון הטור, עיין שם, ומכל מקום נראה דגם הם מודים בדינא לציוורא דרש"י ור"ן: (קה) והוא הדין בכל בני הגיל דלעיל [פרי"ח]: (קי) פרי-מגדים ומטה-אפרים: (קכ) עיין לבושי-שרד שם שהאריך בטעם על דבר, ועיין עוד בפרי חדש ולחם משנה: (קכא) מגן אברהם: (קכב) אחרונים: (קכג) פוסקים: (קכד) והנה המחבר שכתב 'בצד החתך' לא בא למעוטי כשהטותף עליו בצד הקצר, דשם בלאו הכי מיפסל מצד שהוא במקום הנחת הפה, אמנם להר"ן שדעתו שם דהחוד הנוטה לצד חוץ אינו בכלל זה וכשר, וכתב הלחם-משנה דלא מיפסל מטעם הוספה מחמת שאינו בכל העובי של השופר לא מקרי הוספה, אס"כ אפשר דבצד הרחב גם-כן אם לא עשה בכל העובי, רק וז דק

הלכות ראש השנה סימן תקפו

צ טור בשם הרמב"ם
ק בריהא שם וכפידוש
הראש והדין שם
ר הראש ש' של משנה
שם ל"ב ת טו בשם
רבינו יונה וצ"ח
ועיל בסימן שו סע"ה
ועין שם א הנחת
אשריו נכרך בתרא
דחשדאשה וטור
כדין תנה בשם
הרשב"א ושאר פוסקים

ופסול: יט י'הרחיק את השופר (עח) ונפח בו (עו) ותקע בו, פסול: כ ק'נתן שופר (יז) לתוך שופר, אם הפנימי (עו) עודף על החיצון משני צדדיו ונתן הפנימי בפיו ותקע בו, כשר. הגה ולי נראה דאפילו אינו בולט בצד הרחב (עח) רק שוה לחיצון, הואיל וכולט לצד הפה (עט) ותוקע בפנימי יצא, כן נראה לי (וכן משמע מלשון הרא"ש). (פ) ו'הוא שלא ישנה קולו במה שהוא נתון בתוך החיצון, (פא) ואם לאו, פסול: כא ש'שופר של ראש-השנה (פב) אין מחללין עליו יום-טוב אפילו בדבר שיש בו (פג) משום (טו) שבות. (פד) כיצד, היה השופר בראש האילן או מעבר הנהר ואין לו שופר אלא הוא, אינו עולה באילן (פה) ואינו שט על-פני המים כדי להביאו. (פו) ה'ועל-ידי אינו-יהודי מותר, דהוי שבות דשבות (פירוש, איסור אמירה לאינו-יהודי באיסור דאורייתא הוא משום שבות, שאמרו חז"ל לשבות מזה אמירה לאינו-יהודי, ובאיסור דרבנן הוא שבות דשבות) ובמקום מצוה לא גזרו. (ועיין לעיל סימן שז): כב אם אינו-יהודי הביא שופר (פו) מחוץ לתחום, (טו) תוקעין בו. והוא הדין

באר היטב

לטלטל האבנים כדי לטלו, גמרא, טור: (טו) תוקעין. אפילו מי שהובא כשבילו, ואפילו יש לו שופר אחר שאינו של איל זה שהובא של איל,

משנה ברורה

(קכ) על-ידי עצמו אפילו בכלי שאין דרך האומנים לתקן בו, דלא הו' בזה רק משום שבות, גמ'כ'ן אסור: (פה) ואינו שט על-פני המים וכו'. ומטעם זה הוא הדין דאסור לעבור במבוא שקורין פרא"ם¹ או בספינה קטנה כדי להביא השופר או לתקוע שם, אכן אם אי אפשר בענין אחר, דעת החי"אדם שמתור אם הגוי יעבירנה ואין הישראל מסייע כלל. ועיין בריש סימן תרלט מה שנכתוב בזה: (פו) ועל-ידי נכרי מותר דהוי וכו'. ולפי זה אפילו במקום שיש לו שופר רק מצוה של איל, דמותר להביא על-ידי נכרי שופר של איל, דמצוה באיל: כב (פו) מחוץ לתחום. היינו אפילו חוץ ליי"ב מיל (קכג) דהוי דאורייתא לכמה פוסקים, ואם-כן לדידהו אסור לומר לעכו"ם להביאו, דלא התיירו כסעף הקודם רק דבר שהוא מדרבנן, אפילו הכי אם הביאו אפילו כשביל ישראל מותר לתקוע בו. והטעם, שהרי דבר הבא מחוץ לתחום מותר בטלטול, ואינו אסור אלא באכילה או בהנאה דהיינו להשתמש בו, כמו שכתוב בסימן תקטו, זה שתוקע בו תקיעה של מצוה (קכג) אינה חשובה (קכד) הנאה, כמו שכתבנו בסעף ה. ומכל מקום אסור לטלטל ברחוב העיר, שאינם מתקנות המכונאות שלה בצורת הפתח, חוץ לארבע אמות, כמבואר בסימן תקטו [דאי מתקנות בעירובין כדן, נחשבת כבית ומותר לטלטל בכלוה]. ישראל ששלח שופר לעיר אחרת על-ידי נכרי קודם ראש-השנה, ונתעכב הנכרי והביא בראש-השנה מחוץ לתחום, ובני העיר לא ידעו שישלחו להם שופר, (קכס) אין לטלטלו ואף לתקוע בו אם אפשר באחר, ובשעת הדחק (קטו) יש להתיר; ומקור דין זה נבאר בסוף סימן תקטו בהג"ה, עיין שם במשנה ברורה:

שער הציון

במקצת העובי, יהיה כשר, והוא דבר חדש, וצריך עיון: (ק"ב) מטה-אפרים. והטעם, מפני שאין דין זה ברור, עיין בסו"ו פרי חדש: (ק"ג) אליה רבה ונחלת-צבי ושי"א: (ק"ד) הרא"ש: (קטו) וכתב הכל-בו: ואף-על-גב דאמרין קדחו בזכרתו כשר, לא דמי, דהתם הכזרות דרובק בו היטב ורוח לא יבוא בנייהם, אבל שופר לא אפשר לרענות כד הורח עובר בין שניין במכרת והוי כזרות בשני שופרות: (ק"ז) (קטז) במשנה. ועיין בי"ן דגמרא קושטא דמלחא נקט, ובלאו הכי הלא אין עשה רוחה לא-תעשה רק היכי דבעינא דמיעקר לאו מקיים עשה: (ק"ח) פוסקים: (ק"ט) משנה. ועיין בבית-יוסף: (ק"טו) גמרא: (ק"טז) אבל על-ידי נכרי, ואינו איריגין לענין לצוות לו שיביא, ולכן כתבתי בפנים לשון אפשר: (קכג) מגן-אברהם ושי"א. ומכל מקום מאחר דיי"ב מיל גופא הריבה פוסקים, טוברים הוהא אם-כן מדרבנן ובפרט לענין יום-טוב [ועיין במג"ב ובפר"ח בחיבורי שרי"א], ולכן בשעת הדחק אפשר להתיר אף בזה להביא על-ידי עכו"ם, וכן כתב באליה רבה ובמטה-אפרים: (קכג) מגן-אברהם. וכתב הפרי חדש דאף-על-פי-כן אין לו לתקוע בעצמו היכי שמוצא אחר לתקוע, וכדלעיל סעיף ה: (קכד) וגם אין שייך למגור שמא יאמר לנכרי להביא לו כדי לצאת בו, דלא גוריגין שיעשה מצוה הבאה בעבירה (כ"ב הפוסקים, עיין בב"י). וכתב בדרכי-משה דאפילו יש-לו שופר אחר שאינו של איל יכול לצאת בזה שהוא של איל, ומינה דאם שניהם שרים אין לו לצאת בזה שהובא על-ידי נכרי, משום דאיכא מאן-דאמר דאסר שופר שהובא מחוץ לתחום, עיין בבית-יוסף: (קכס) מטה-אפרים, ומשום דרכי פליגי שם אה"ג, עיין שם בסוף

הלכות ראש השנה סימן תקפו תקפו

כאר הגולה קכט

(פח) אם עשה (י) אינו יהודי שופר ביום טוב, מותר לתקוע בו: כג (פט) יכול ליתן בתוכו כ משנה שם דף לב בריחא שם דף לג מים או יין לצחצחו, ג'אבל מירגלים אף בחול אסור (צ) מפני הכבוד:

תקפז דין התוקע לתוך הבור, וכו' ג' סעיפים:

א א התוקע (א) בתוך (ב) הבור (ב) *או בתוך המערה, (ג) אותם העומדים בתוך הבור והמערה יצאו, (ד) והעומדים בחוץ, (ה) יצאו, (ו) קול שופר שמעו (ה) יצאו, (ז) ראש השנה כ"ז וגמרא שם ב פירוש רש"י ומכ"ם בפרק ב

באר היטב

ב, ד"מ, רשב"א, מ"א: (ב) הבור. והיינו שהוא בבנין תחת הקרקע כגון מרתף. ונ"ל דאם רובו

ביאור הלכה

* או בתוך המערה. עיין מה שכתבנו במשנה ברורה דבבנין שרובו על הקרקע וכו', הוא דברי המגן אברהם, וטעמא, משום דעיקר קול הברה בא מעומק הבור, וכמו שכתב הרא"ש לשיטת רש"י, אבל על-גבי קרקע ליכא קול הברה, ומסתבר ליה להמגן אברהם דאפילו ברוב הבנין על-גבי קרקע נמי אין קול הברה נשמע, ולפי זה אם יש בבית מקום נמוך כעין בור ותקע שם יצא. ומכל מקום נראה דכל זה אם אין המקום הנמוך מכוסה אלא הוא מעורב ומחובר עם הבית, אבל אם זה המקום מכוסה בקרשים, בוודאי אפשר להשמע שם קול הברה והרי הוא כמרתף, וגם באינו מכוסה אפשר דדוקא אינו עמוק הרכה, אבל אם המקום עמוק הרכה אפשר דאינו מועיל במה שהוא מיעוט לגבי בנין שעל גביו, וצריך עיון. ודע, דבמשנתנו נקט בור ודוח לענין קול הברה, וכפי המבואר בש"ס בבא בתרא דף סד, בור בקרקע ודוח בבנין, ולפי פירוש הרמב"ם בפירוש המשנה, בנין הדוח הוא על-גבי קרקע, עיין בפירושו במתניתין דראש השנה ובבבא בתרא פרק ד ובלב"ס פ"ה, וכן פירש רש"י בסוגיין דף כו; איברא, דלכאורה רש"י סותר את עצמו, דבעירובין ק"ב (ע"ש) [ע"ב] פירש שבור ודוח שניהם בתוך הקרקע, ע"ש, וכן הרמב"ם בהלכות מכירה פ"ה כתב גם כן דדוח הוא בקרקע אלא שהוא בבנין, ועיין באליה רבה שהקשה על דברי המגן אברהם הניל מהא דדוח לפירוש קמא שהוא בני על-גבי קרקע, הרי דגם בבנין שעל-גבי קרקע אפשר להיות קול הברה, ומשום זה כתב להחמיר בכל גווני, ע"ש, ולדידיה מה שאמר שם בגמרא 'אחד הבור ואחד הדוח בקרקע' היינו שעומק הדוח הוא בקרקע, ודוח. אכן באמת נראה לומר לשיטת המגן אברהם, דלכולי עלמא דוח הוא בתוך הקרקע כבור ומחילות, דכתבא חשיב להו בפרק המוכר את הבית, וכן משמע שם בסוגיא דף סג עמוד ב, ע"ש, אלא שבנוי ככתלים והכתלים גבוהים ומגיעים מעל שטח הבור, וכמו בורות שלנו שהכתלים יוצאים שיעור אמנה או יותר מעל הקרקע, ונראה עוד שהדות הוא מקורה מלמעלה, וזה שכתב המגן אברהם 'שהוא כעין מרתף', ולפי זה אין סתירה כלל בין הפירושים, דגם המפרשים שכתבו דדוח הוא על-גבי קרקע כוונתם להכתלים העודפים והיוצאים, אבל עיקר הדוח הוא כמו בור חפור בקרקע לכולי עלמא, וניחא בזה לשון פירוש המשנה להרמב"ם בפרק ד בבבא בתרא שכתב דאין הבור ודוח נראין, ע"ש, ובזה מיושב הכל. ופשוט דבזה שיוצאים הכתלים ממעל לא משוי להו כבנין שעל-גבי קרקע, שהרי הוא מועט לגבי הדוח שבתוך הקרקע, ונראה שזה היה דעת מגן אברהם בפירוש 'דוח', ולהכי הסמך לדינא דדוח האי דבנין שרובו על-גבי הקרקע משוי ליה לבנין, וכן נראה שפירוש הגר"ז בדבריו, ע"ש, וכן נכון לדינא. ודע, דבענינו השמיש הרמב"ם דינא דדוח וכתב מערה במקומה, והוא כמו שכתבנו דדוח הוא גם כן מקורה מלמעלה כעין מערה. ודע עוד, דיש להסתפק בדוח שנהוג בבניין חמה למעלה קומה תחתונה, והוא דירה גמורה מתחת לקרקע והחלונות הם למעלה

כתב הדרכי משה דמותר, ע"ש. ועמ"א: (י) א"י. ומיירי שעשה מקון שלו דלא הוי גולד, מ"א, ע"ש. וכל הפסולים בראשון פסולים גם ביום משנה ברורה

(פח) אם עשה נכרי וכו'. אפילו (קמ) בשביל ישראל. ומיירי שעשה הנכרי (קכט) מקרן שלו, דלא הוי מוקצה, דלא אסח דעתיה מיניה, אבל מקרן של ישראל אסור לטלטלו ואף לתקוע בו דהא הוי מוקצה דנולד. ואפילו עשאו ביום ראשון דראש השנה אסור גם ביום שני, כיון ביצה שנולדה בראשון דאסורה גם ביום שני. (קכט) ומכל מקום אם אין להם שופר אחר כלל, יש לסמוך על דעת הפוסקים דמתירין נולד ביום טוב ולתקוע בו כדי שלא לבטל המצות-עשה, (קל) ומותר לתקוע בו אף ביום שני, וכל-זמן שזוחזו בידו מותר לתקוע בו כי התקיעות כפי המנהג, אבל אם חקק התקיעות המחוייבין והניח השופר מידו, שוב אין לו לטלטל אותו כדי לתקוע בו תקיעות של מנהג [מטה אפרים]. כתבו האחרונים, דכל אותן השופרות שאמרנו שהם פסולים לתקוע בהם, הם פסולין בין ביום ראשון בין ביום שני: כג (פט) יכול ליתן וכו'. אף-על-גב (קלג) דמתקנו בכך, כיון דלא מינכרא מילתא דהוי עובדא דחול, שהרי מדיחין כלים ביום טוב, ש"י: (צ) מפני הכבוד. פירוש, מפני כבודו של מקום, (קלג) שלא יהיו מצוות בויות עליו, ולכן אפילו אם התוקע מוחל על זה גם כן אסור [אחרונים]:

א (א) בתוך הבור. הוא דינא דמשנה. (ב) וכתבו הראשונים שמשנה זו לצורך נשנה בשעת הגזירה, שגזרו האומות שלא יקיימו ישראל את המצוות, ונתחבאו בבורות ובמערות לקיים: (ב) או בתוך המערה. והוא הדין (ג) מרתף וכי האי גוונא מקום שהוא תחת הקרקע, שקול התקיעה מתערב עם קול הברה לעומדים בחוץ. ובבנין שרובו על הקרקע ומקצתו בתוך הקרקע שרי, דעל-ידי שרובו למעלה מן הקרקע לא מתבלבל הקול, ונשמע קול שופר אף לעומדים מבחוץ. ועיין ביאור הלכה מה שכתבנו בזה: (ג) אותן העומדים בתוך וכו'. דבתוך הבור גופא (ג) אינו נשמע קול הברה. ולא דוקא אם כל גופם בבור, (ד) אלא אפילו הכניסו רק ראשם לבור סגי: (ד) והעומדים מבחוץ. ובהיה כולו בתוך הבור (ה) רק שראשו חרץ לבור, כעומד מבחוץ דמי: (ה) יצאו. והוא שיתכוין התוקע להוציאם, (ו) או בשליח-צבור שדעתו מן הסתם להוציא לכולי עלמא:

מן הקרקע סמוך לארץ, התוקע שם מה דינו להעומדים בחוץ, אולי אין הקול מתגלגל שם ומתערב עם קול הברה כמו בבור ובדות, וצריך עיון:

שער הצינין

סימן תקטו במשנה ברורה: (קכ) דאין לחוש שמא על-ידי שנתיר יאמר לעכו"ם לעשות, דליכא למיחש שיחטא ויעשה מצוה בעבירה [הגר"ז]: (קכט) מגן אברהם ושא. ועיין בגמרא-שלום שדעתו דבכל גווני לא מקרי גולד, דמעיקרא הוי קרן והשתא נמי קרן איקרי, עיין שם: (קל) אחרונים: (קל) מטה אפרים: (קלג) ריטב"א: (קלג) רמב"ם: (ב) ר"ן בשם רב האי גאון, וכן כתב הריטב"א: (ג) מגן אברהם: (ג) מלשון רש"י משמע דשם לעולם נשמע קול שופר, אכן מלשון הריטב"א מבואר דמן הסתם נשמע שם קול שופר, ובנראה לו קול הברה שמע בוודאי לא יצא, עיין שם, ואפשר שגם בבניין חמה למעלה מן הקרקע סמוך לארץ, התוקע שם מה דינו להעומדים בחוץ, אולי אין הקול מתגלגל שם ומתערב עם קול הברה כמו בבור ובדות, וצריך עיון: לזה: (ד) ריטב"א: (ה) גמרא: (ו) ראש השנה כ"ט:

הלכות ראש השנה סימן תקפו

ג מיטרא רבא שם (ו) *ואם קול הברה שמעו (ו) לא יצאו. (ח) וכן התוקע לתוך (ג) חבית גדולה וכיוצא בה, אם קול שופר שמע יצא, ואם קול הברה שמע לא יצא: ב יאם התחיל לתקוע בבור (ט) ועלה

באר היטב

בנו למעלה מן הקרקע א"פ שמקצתו תוך הקרקע שרי, מ"א: (ג) חבית. אפילו העומד בתוכו, ר"ן, מ"א. ואפילו התוקע עצמו שם,

משנה ברורה

(ו) ואם קול הברה שמעו. פירוש, (ו) שעם קול השופר שמעו לבסוף קול הברה, לא יצאו, שהרי קול פסול מעורב עם קול השופר: (ז) לא יצאו. וכתבו הפוסקים (ט) דסיבת דבר זה תלוי בעומק הבור או בריחוק המקום, וכל אדם יש בידו להבחין ולהכיר אם קול שופר שמע בלחוד או מעורב בו קול הברה. ויש אומרים עוד, דאפילו התוקע בבית-הכנסת ויש עומדים בחוץ קצת רחוק ממנו, שייך בזה גס-כך הבחנה לפי הריחוק מבית-הכנסת. ועיין ביאור הלכה מה שכתבנו בזה. (ט) ויש מי שמחמיר ואומר דלעומדים מבחוץ תמיד נשמע קול הברה, (י) ויש לחוש לדעה זו שלא בשעת הדחק ולתקוע עוד פעם, (יא) בל ברכה, עד שיהיה ברור לו שקול הברה שמע: (טז) וכן התוקע וכו'. המחבר לא חילק כאן בין עומדים בתוך החבית לעומד חוצה לה וכמו שחילק לענין בור, (יג) משום דאין רוח בנייאדם ליכנס בתוך חבית כמו שדרך ליכנס בבור, ורק מכניס השופר לשם ותוקע והוא עומד מבחוץ. (יג) ויש אומרים דמשום הכי לא חילק בזה המחבר, דבחבית קול הברתה גדולה ואפילו העומד בתוכה אפשר ששומע קול הברה, ועל-כן יש להתמיר בזה ולחזור ולתקוע בלי ברכה, אלא-אם-כן ברור לו שקול שופר שמע: ב ועלה חוץ לבור וכו'. ומיירי (יג) שביחד הוציא ראשו והשופר חוץ הבור, ומילתא דפשיטא הוא שדרי, אלא דאק משמע לן דלא חיישינן למגזר דלמא אפיק רישיה מעל לבור ואכתי שופר בבור ותקע ואפשר בזה לשמוע קול הברה (גמרא). ובהוציא השופר תחלה וראשו עדיין בבור ותקע, אם חיישינן בזה לקול הברה, (יד) תלוי בפלוגתא הפוסקים אם מחוץ לבפנים נשמע קול הברה, ויתבאר במשנה ברורה

ביאור הלכה

* ואם קול הברה שמעו לא יצאו. עיין במשנה ברורה שדבר זה תלוי לפי עומק הבור והתרחקו ממנו. וכתב הט"ז, דלפי זה אפילו בתוקע בבית-הכנסת ויש עומדים בחוץ קצת רחוק ממנו, יש בזה גס-כך שייכות הבחנה לפי הריחוק מבית-הכנסת. עיין שם. נניאין להקשות על דבריו ממתיניין דלא אשכח איהו דקול הברה אלא בבור רחוק, ואם איתא, הוה ליה למכיל גם בית-הכנסת בהדיהו ולענין עומד מחוץ לו בריחוק מקום, וכמו דמביא כסיפא 'אחורי בית-הכנסת' לענין כוונה, ומשמע מזה דלא שייכא כלל דינא דערובוב קלא בבית ואפילו בריחוק מקום? יש לומר דרצה להשמיענו לייפון, דאפילו בעומד סמוך לו ממש ושמע קול השופר, בוודאי חייבי גס-כך דלא יצא בגוה היכא שקול איהו לבור, ודוקן. ונראה מה"טו דמפרש 'קול הברה' קול חלוש, ולא הגשמע מחוץ לבנין ומרחוק אינו כל-כך חזק כמו קול שנשמע מקרוב ומכפנים. אבל לענינת דעתו, דקול הברה האמור לענין שופר פירושו קול מעורב, וכלישנא דגמרא כסוגיין: ליפוק בתחלת תקיעה מקמיה דליערבב קליה, וקול כזה אינו נשמע מחוץ לבנין שעל-גבי קרקע ואפילו בעומד רחוק ממנו, אלא בקול שיצא מתחת הקרקע, וכן מצאתי להדיא להבינו מנח, זה לשונו על מה שכתב הרמב"ם 'בור ומערה': אמר המפרש, בור הוא בחפירה והוא עגול, ומערה הוא מקורה בקירור ומרובעת, ודרך אלה המקומות, שכאדם צועק ומדבר או תוקע בהן, שמתבלבל הקול ונראה כאלו אחר מדבר כנגדו, ואותו העומד בבור וכו' לפי שהקול אינו מתבלבל להם, אבל העומדים בחוץ שהקול מתבלבל להם יותר מאשר בבור וכו', ע"ש. אחר-כך מצאתי בהלכה ברורה ובמטה-יהודא שחולקים גס-כך על הט"ז, ועיין שם במטה-יהודה שפסיים: דלא אמרו אלא בבור, אבל במקומות שפרש פשיטא דלא שני לו בין עומדים בקרוב או ברחוק, דכל שמגיע להם הקול לעולם קול שופר הם שומעים, ואם הם רחוקים יותר גם הקול לא שמעו, ע"ש. ומכל מקום למעשה אין לזוז מדברי הט"ז, שכל האחרונים העתיקו דבריו ולהלכה, דהשומע קול שופר מאחורי בית-הכנסת בריחוק מקום, תלוי לפי הבחנה אם שמע קול שופר או קול הברה. ומדבריו רבינו מנחם גס-כך אין אריה לנגד דברי הט"ז, שאף-על-פי שהוא מפרש קול הברה הוא על-ידי בלכול הקול, אפשר שעל-ידי ריחוק מקום נקרא גס-כך קול הברה. ועיין בגיטין דף

פט, ודלמה קול הברה אלא כדי שיהא נודת ודולקת ומטוט מוצעות, לא על דבר ברור, ועל-ידי הכל הבור שהוא עומד, ומתבלבל הקול ולא שני לו בין עומדים בקרוב יד ריחוק מקום מחוץ לבנין גס-כך אין הקול-שופר ברור. ודע עוד, דבש"ס קמחובינן אהא דסלקא-דעתך דתחלת תקיעה בלי סוף תקיעה כשר, מהא דהתוקע לתוך הבור אם קול שופר שמע יצא ואם קול הברה שמע לא יצא: יאמאי, ליפוק בתחלת תקיעה מקמיה דליערבב קליה, ומשמע מזה דערובוב הקול אינו כאב בתחלת התקיעה אלא במצעינתה, וקשה, מנא לן דהיה שיעור תקיעה יקמא ויתחיל להקול להתערבב (ולרעת היש-אומרים דעם היה שיעור תקיעה יצא, ולסלקא-דעתך דגמרא אף בלא היה שיעור תקיעה יקמא ויתחיל להקול לדעה ראשונה). ומצאתי להרמב"ן והריטב"א שיעמדו בזה ותיצרו, דאפשר מילא קנתי' אם קול הברה הוא' אלא 'קול הברה שמע', משמע אף שהיה גם קול שופר בתחלתו ובכשיעור, אפילו הכי לא יצא אם שמע גם קול הברה. וכתבו עוד: ואי נמי, קים להו לחכמים דלא מעירבב קלא בבורות אלא למאן דמארין טובא ותקע בהו, עד כאן לשונם. ולפי תירוץ זה, עיקר חשש דקול הברה הוא דוקא בארין בהתקיעות טובא, אבל במארין בכל תקיעה ושברים רק כפי השיעור שנתנו חכמים, ליכא כלל קול הברה, אמנם מכל הפוסקים דסתמו בזה לא משמע כן, ועל-כרחן דסבירא להו כתירון קמא של הרמב"ן. דע עוד, דטבע הוא לתוקע בין ההרים או ביצר נשמע קול החור, ומדסתמו הפוסקים ולא הזכירו דיש ליהור בענין זה משמע דאין זה ערובוב הקול,

שער הציון

(ו) רש"י, וכן מוכח בש"ס דקאמר: דליפוק בתקיעה מקמי דליערביה קליה (ו) ועיין גס-כך בביאור הלכה מה שכתבנו בשם הרמב"ן וריטב"א בזה, אכן בסור כתב שאין שומעין אלא קול הברה, ואולי לאו דוקא קטו: (ב) בית-יוסף בשם הרא"ש. ומה שכתבתי 'יש אומרים עוד' וכו' הוא דעת הט"ז: (ג) רא"ש, וכן נראה שם דעת הריטב"א, עיין שם בפירושו למשנה, אכן להלן שם בדריבור המתחיל (ר"ה) 'יאמר רב הונא' נראה לכאורה שמפרש כפירושו שאר מפרשים: (ד) ט"ז. והוסיף עוד סב"א, דרמלא אף קול אנו בקיאנו להבחין בין קול שופר לקול הברה, וכן כתבו הגר"ז ומטה-אפרים: (ה) כן כתבו בכסף-משנה בשם הר"ם שדורסו כמות דברי הרמב"ם, ומסתייע שם מלשונן (שהבאין לשון המכתב) שלא כתב התוקע 'אלא לתוך', דמשמע שצומו בחוץ, וגם דעת הר"ן בצומת היה כן, עיין שם, וכן דעת הכל"ב וכן כתב באליהו רבה בשם מגלילי-צדק וכן הסיכים בפרי חדש: (ז) ר"ן בכונת דברי הרמב"ם, והעתיקו כן רוב האחרונים: (יג) רבינו מנחם. ומה שהקשה המגן-אברהם דאי אפשר לצמצם, ואם-כן שמא יצא השופר תחלה קודם לאזנים ושמע רגע אחד באזניו בפנים קול הברה מבחוץ, אינו יכול, ודאין הקול מתחלף מקול צלול לקול הברה כשיעור חוש השופר ינותר, דהרי אפילו השומע בחוץ והתוקע בפנים יצא בגמרא דמתחלה הקול צלול, וכל-שכן בזה, וכונתו הנמרא הוא רק שלא יוציא כלי ראשון של הבור קודם שמעלה השופר: (יד) עיין במגן-אברהם סעיף-קטן ד הוא אילל לטעמיה בסעיף-קטן ד ומבחוץ לבפנים קול שופר נשמע, דע, דמסתייע זה מביאר דקול הברה שייכא דלענין התוקע בעצמו, וטעמא דמילתא הוא דמצות שופר הוא השמיעה ולא התקיעה, וכמו שכתב הרא"ש בפרק ד סימן ה:

הלכות ראש השנה סימן תקפו תקפת

קלא באר הגולה

חוץ לבור וגמרה, יצא, שכל מה ששמע בין בפנים בין בחוץ היה קול שופר: הגה (י) וכן אותם שהיו בבור (ג) בתחלת התקיעה (גמרא): ג' ה'שומע מקצת תקיעה (יא) *שלא בחיוב ומקצתה בחיוב, או שאמר לתוקע (יב) כמתעסק כוין להוציאני ידי חובתי, (יג) ותקע ומשך בה שיעור תקיעה, (יד) הלא יצא. (טו) ויש אומרים (ד) שיצא אי איכא שיעור תקיעה בחיוב: הגה והוא הדין אם שמע מקצת התקיעה קול הברה, כגון שהיה התוקע בבור והוא עומד בחוץ (ה) (טו) ובאמצע התקיעה יצא לחוץ (טו):

תקפת זמן תקיעת שופר, וכו' ה' סעיפים:

א *זמן תקיעת שופר (א) ביום ולא לילה, [*] ומצותה משעת הניץ החמה ואילך. *ואם תקע משעלה עמוד השחר, (ב) יצא. *ואם שמע מקצת תקיעה קודם שעלה עמוד השחר ומקצתה

באר היטב שערי תשובה

תלוי בהבחנתם, אם קול שופר שמעו יצאו, עטרות זקנים: (ג) בתחלת. [*] ומצותה. עיין באשלי-אברהם. ועיין בכר"י במח"כ כתב עוד בשו"ת שלו אפילו לא יצאו לחוץ יצאו י"ח, וכשאדם בבור והשופר בחוץ שומע קול שופר, ב"ח, מ"א. וט"ז ס"ק ג לא כ"כ, ע"ש: (ז) שיצא. וראשון עיקר, פוסקים ואחרונים: (ה) ובאמצע. כתב מהרי"ל: זיהרו כל העם שלא

מנשה ברורה ביאור הלכה

לקמיה: (י) וכן אותם שהיו בבור וכו'. פירוש, (טו) ועלו גם-כן ביחוד עם התוקע ושמעו גמר התקיעות בחוץ, ויצאו ידי חובתם גם-כן מטעם הנ"ל, שכל מה ששמעו היה קול שופר. (טז) ויש מקילים בזה אפילו לא יצאו כלל, רק שמעו גמר התקיעות שתקע בחוץ כהיותם בבור, ולא חיישינן לקול הברה, דדוקא מבפנים לחוץ נשמע קול הברה, אבל לא מבחוץ לפנים, ולמעשה יש להחמיר (יז) בשלא יצאו לתקוע שנית בלי ברכה אם אינו ברור להם שקול שופר שמעו. התוקע שהכניס שופר לבור ותקע והוא בעצמו עומד כולו מבחוץ, העומדים בבור יצאו בתקיעתו (יח) והוא עצמו לא יצא, אלא-אם-כן ברור לו שקול שופר שמע: ג' (יא) שלא בחיוב. כגון קודם עמוד-השחר, וכדלקמן בסימן תקפת: (יב) במתעסק. והתלמד דא לשם שיר בעלמא, דלא יצא, וכדלקמן סימן תקפת טענין ח: (יג) ותקע ומשך. רוצה לומר, שהאריך תקיעתו בשבילו: (יד) לא יצא. שהרי על-כל-פנים (יט) חסר לו התחלת התקיעה. (כ) והוא הדין נמי אם כל התקיעה היה בחיוב אלא שהוא נכנס באמצע התקיעה, או שיצא מבית-הכנסת באמצע התקיעה ושוכן לא שמע, לא יצא אף-על-פי שהיה שיעור תקיעה במה ששמע, וכמאן דשמע חצי שיעור תקיעה דמי: (טו) ויש אומרים דיצא וסברא ראשונה (כז) עיקר וצריך לחזור ולתקוע, ואף-על-פי-כן (כז) לא יכרך עליו, דספק ברכות להקל, ויותר טוב שישמע הברכה מאחר שלא יצא עדיין: (טז) ובאמצע התקיעה יצא לחוץ. רוצה לומר, התוקע, והשלימה על שפת הבור, ונמצא שהעומדים בחוץ שמעו רק סוף התקיעה, דפלגא קמא היתה התקיעה פסולה. ואם היה שיעור תקיעה על שפת הבור, תלוי בשני דעות הנ"ל, (כט) והוא הדין אם שמע מתחלה קול שופר, כגון שהיה עם התוקע בבור, ובאמצע התקיעה יצא לחוץ ולא שמע רק קול הברה, נמי לא יצא, דבעינן שמיעת קול שופר כשר מתחלה ועד סוף. וכתבו האחרונים, (כז) דזיהרו לו העם שלא להוציא יחיים וניעם בשעת תקיעה כדי שישמע כל הקולות מתחלתם ועד סופם, וכן לא יביאו לידיהם אצלם, וגם-כן מטעם זה, ומוטב שיהיה אצל אמותיהם בבית-הכנסת של נשים, דנשים אינן מחויבות מן הדין בתקיעת שופר. (כח) ומכל מקום נטעם דקטנים שהגיעו לחינוך, מצוה להביאם ולהחזיקם אצלו, וראייה עליהם שישמעו התקיעות ולא יבלבלו להצבור:

א (א) ביום ולא לילה. וכתב (ב) יום תרועה יהיה לכם. ואם נמשך עד בין-השמשות, (ג) יתקע בלי ברכה: (ב) יצא. דמן הדין משעלה עמוד-השחר ימא הוא לכל הדברים, (ג) אלא לפי שאין הכל בקיאין בו וזמנין דאחי לאקדומי, הצריכו חכמים לכתחלה להמתין עד הניץ, דיום ברור הוא לכל. ולא בעינן עד שיעלה כל גוף השמש על הארץ, אלא משעת תחלת הניץ גם-כן מותר לכתחלה (פמ"ג). מיהו, כל זה מעיקר דין-תורה [או בשעת הדחק, (ד) כגון שצריך לצאת לדרך וכי האי גוונא], אבל חכמים תקנו לתקיעות שופר במוספין, (ה) ואמרו בגמרא בטעמא, דשעת הגזירה היתה שלא יתקעו ישראל בשופר, והיו אורבין להם כל ששעות של זמן תפלת שחרית, לכך העבירוה לתקוע במוספין. ומטעם זה נראה, (ו) ודנגו כל ישראל מימות

שער הציון

(טו) בית-יוסף ט"ז ונהר-שלום ומטה-יהודה, וכן כתב החתם-סופר בהגהותיו: (טז) ב"ח ומגן-אברהם ופרי חדש: (יז) מטה-אפרים: (יח) פרי-מגדים. ומסיים, דמכל מקום מחוייב בדבר מקרי להוציא אחרים: (יט) והוא הדין לענין התוקע בעצמו, שאם תקע והתחלת התקיעה כמתעסק ואחרי-כן התבונן וגמר התקיעה לשם מצוה, גם-כן לא יצא: (כ) פרי חדש ומטה-יהודה ופרי-מגדים בדעת הט"ו לקמן תקפת, ויבאר שם במשנה ברורה. ואח"כ חלק בין היה מקצת תקיעה פסולה כמו בתוקע מקצת קודם שעלה עמוד-השחר ובין נעינו שהתקיעה כולה בחיוב רק הוא לא שמעה בכלולה, דזהו רק לפי תלפזר-דעתך דש"ס דף כח עמוד א, אבל לפי המסקנא דכי קאמר רבה בתוקע ועולה, לא שני לן כלל וכל שלא שמע כולה תקיעה לא יצא, וכן שמעו ברא"ש בסוגין, עיין שם. ועיין לקמן בסימן תקפת טענין ד במשנה ברורה: (כא) מגן-אברהם בשם הפוסקים, וכן כתב הגר"א: (כב) מטה-אפרים: (כג) גמרא: (כד) מגן-אברהם בשם מהרי"ל בריש סימן תקפת: (כה) מטה-אפרים: (כז) גמרא: (כח) עיין במשנה ברורה סימן סז סעיף-קטן א, וכן מצד הפרי-מגדים דאפילו ביום א יתקע בלי ברכה: (א) ויש"ו ור"ן: (ב) כברייא דברכות דף לו וכההיא דלקמן ריש סימן תרנב, עיין שם: (ה) ראש-השנה ל"ב עמוד ב. וכתבו בתוספות ובאור זרוע דאף-על-גב שבטל השמך לא רבדינן כדמעיקרא אף-על-פי דודינן מקרימין למצוות, דחיישינן שמא יחזור הדבר לידי קלקולו: (ו) עיין שאלתות פרשת וזאת הברכה ובאפלטין שיליה ראש-השנה וברב"ם מן הדין הלכות שופר ובאור זרוע סימן רע"ה בשם כל הגאונים, ולפי זה נראה שאין מקום להא דמוכא בשערי-התשובה בשם איה גדולים שהגנו להיתן מן הודינן, עיין שם, וביתור לפי מה שפירש הרשב"א ומה שרש"י: שהיתה להם שעת צרה שלא היו רשאים לקיים המצוות אלא בסתר ולא היו תוקעין אלא עד חום היום שנתפורר בני-אדם לכאן ולכאן, עיין שם, ולפי זה שפיר שייכא האי תקנה גם בתקיעות דמיושב להמתין עד שעה שבני-אדם מתפוררין:

אחר שעלה עמוד השחר, (א) לא יצא: הגה ואם היה שיעור תקיעה כמה ששמע ביום, (ד) נתבאר בסימן תקפו סעיף ג: ב *שמע (ה) תשע תקיעות בתשע שעות ביום (ו) יצא, ואפילו הם מתשעה בניאדם, תקיעה מזה ותרועה מזה ותקיעה מזה. *ויש אומרים (ו) דדוקא כשלא הפסיק ביניהם בקול שופר (ח) שאינו ראוי באותה (ה) כבא: ג *שמע תשע תקיעות מתשעה

ג מימא דרבי יוחנן ובנייתא שם ל"ד ונגרסת הרי"ד ד תרב המנין בסוף ג כשם המבין ושלה נתבין ומבי' שם ה' שם בנייתא ונגרסת הרא"ש והרמב"ם שאר מוסקס

שערי תשובה

חיים שאל ח"ב סימן י אור ג כמה שנהגו בתקיעות ר"ה לתקוע בהנץ החמה כתבתי בספר מ"ח ובקונטרס מורה אבצבא לבטל מנהג זה, אף שכתבתי שמהר"ב ורבי הרמ"ז נהגו כן, ובכתבי מהר"ם כתב שיש מקום לזה ע"פ הסוד, מ"מ איני חש לסודות שלא גילה האר"י ז"ל, וגם נהג המקובל המופלג מהר"ש שרעבי שמעתי מפיו הקדוש שיש לבטלה, וכן עשה מעשה וביטלה במדרש הגדול הנהגתי ע"פ האר"י ז"ל:

באר היטב
להקיא בשעת התקיעות וכן שלא לוישר"ץ למען ישמעו כל העם קול שופר, ונכון שיניחו התינוקות בבית, דדוקא במגילה עבדינן משום שמחה, ואם א"א להניחם יחזיקם האשה אצלה בכיהכ"כ נשים שלא יבטלו. וכתב הט"ז: העומדים חוץ מביהכ"נ בריחוק מקום, אם נראה לו כרוז שקול שופר שמע יצא, ע"ש. ועיין הלק"ט סימן רעו:

(ב) כבא. ואם שמע קול הראוי לאותה כבא ב"פ כגון תקיעה ותרועה ותרועה ותקיעה יצא, לבוש, והסכים עמו המ"א, ואינו כן דעת הט"ז, עיין

ביאור הלכה

משהאיד פני המזרח ולא קודם, וראיה לשיטתם ממה דאיתא בתענית דף יב' עד מתי אוכל ושותה, עד שיעלה עמוד-השחר, דכרי רבי, ובתוספתא פרק א ובירושלמי הלכה ד איתא כש רבי: 'עד שיאיד המזרח', שמע מינה דחר ולי. אמנם בטוכה דף כ"ט ברש"י ירבו המחליל 'ותתי' משמע דתרי זימני נינהו ועמוד-השחר הוא אדם, ובחידושי הריטב"א שם משמע דלא פסיקא ליה דבר זה, עיין שם, וצריך עיין: * שמע תשע תקיעות וכו'. עיין מה שכתבנו במשנה ברורה לענין אם הפסיק מחמת אונס. וקשה לי, לפי מה שהכריע הרב מגן אברהם בסימן סה שלא להפסיק בהפסיק מחמת אונס אלא אם כן כשהאונס הוא בגוף הדבר, כגון שלא היה האדם ראוי מחמת גוף נקי או שלא היה המקום ראוי שלא היה נקי, אם כן לכאורה לא שייך זה רק בתפלה או בברכת-המוזן והבטלה ומגילה שעל-כ"ל פנים אסור להזכיר שם ולאמר דברי-תורה במקום מטונף, מה שאין כן בתקיעות שאינה רק מעשה מצוה, והיכן מצינו שאסור לקיים מצוה כשגופו אינו נקי או במקום שאין נקי, האם אסור לכוש טלית של ד' כנפות כשגופו או המקום אינו נקי, לא מצינו כן בשום מקום? וצריך עיין, ובמטה-אפרים מצאתי שכתב זה לשונו: נראה שאם התחיל לתקוע ומים שותחת על רובי, פוסק עד שילכו המים ויחזר לתקוע מראש להלן על הסדר. ואם תקע בשעה שהמים היו שותחתין או אפילו מצא צואה במקומו יצא, ומכל מקום יש לו לחזור ולתקוע בלי ברכה, עד כאן לשונו. דימה זה לדינא דקריאת שמע, ואפשר שהטעם הוא, דכיון שצויה לן דצריך כוונה לצאת ידי המצוה שצונו הש יתברך, זה גופא גם כן חשיב כדברי-תורה [נדומיא דפסק הרמ"א סימן פד דאסור לענות אמן בבית-המרחץ] ולא גרע מהרהור בדברי-תורה. וגם יש לומר בפשיטות, דבשעה שמקיים מצוה בפועל הוא עבודה, ואין לעשות עבודת השם דרך כיוון, דהוא בכלל ביהא מצוה. וגדולה מזו אמרו בראש-השנה דף ג, דאסור לצחצח שופר של ראש-השנה במירגלים מפני הכבוד, והוא רק הכשר מצוה, וכל-שכן המצוה עצמה: * ויש אומרים דדוקא בשלא הפסיק, כתב זה בלשון יש אומרים משום דרבינו תם וכן בעל המאור פליגי על זה. אמנם קשה, שהרי המחבר בעצמו בסימן תקצ סעיף ז וח טחם להחמיר ולא הביא שום ראה החולקת, ואפילו בתרועה אחר תרועה דקילא טפי, וכמו שמצינו במאור אורו דרוב כשם ריב"א להקל בזה? ואפשר דנקט בלשון יש אומרים משום דההפסק הוא רק על-ידי שמיעה, וכמו שחילק בזה בלבוש ובמגן-אברהם לענין תרועה אחר

הקדמונים גם בתקיעות דמיושב שלא להיתן מן הזריזין המקדימין ולתקוע בתחלת היום, אלא סמוך לתפלת המוסף אחר קריאת התורה, (י) ואפילו יחיד התוקע לעצמו גם-כן ידקדק לתקוע אחר שלש שעות לערך, כדי שתקיעתו תהיה בשעה שהצבור עומדים בתקיעה: (ג) לא יצא. דסוף תקיעה בלא תחלה לא מהני ולא מידי, וכדלעיל בסימן תקפו סעיף ג [והוא הדין אם שמע מקצת תקיעה ביום ומקצתה אחר-כך בלילה גם-כן לא יצא, ותחלה בלא סוף גם-כן לא מהני ולא מידי, וכנ"ל שם]. ונראה דאפילו היום שנהגין לתקוע שלשים קולות לצאת ידי כל ספק, צריכין גם-כן ליהדר שאף תקיעה ראשונה לא תהיה אפילו מקצתה קודם אור היום: (ד) נתבאר בסימן תקפז סעיף ג. ולפי מה שכתבנו שם דהעיקר כדעה ראשונה, אם-כן בכל גווני לא יצא: ב (ה) תשע תקיעות וכו'. נקט לישנא דגמרא, וכפי עיקר הדין דבעינן רק תשעה קולות, דהיינו תקיעה תרועה תקיעה ג' פעמים, ולדידן — בשמע הג' סדרים בתשע שעות, וכדלקמן בסימן תקצ סעיף ב: (ו) יצא. (ז) בריעבר, אם כיון לצאת, ואפילו (ט) הסיח דעתו והפסיק דבידור בינתיים. ואכתב המגן אברהם, וכל זה בשעשה ביניהם שלא מחמת אונס, הא כשהוא באונס, אם שהה אפילו רק כדי לגמור את כל הסדר (י) יחזור לראש אותו הסדר, לפי פסק הרמ"א בסימן סה, עיין שם. ולענין אם צריך לחזור ולברך כפי האי גוונא, עיין לעיל סימן סה בבאיור הלכה שיש בזה מחלוקת בין האחרונים, ועיין בבאיור הלכה כבאן מה שכתבנו בזה: (י) דדוקא בשלא הפסיק וכו'. סבירא להו דזה גרע מהיסח-הדעת ושיחה, דבעינן שיהיה תרועה באמצע ולפניה ולאחריה חדא חדא תקיעה, וכשמערב קול אחר מתקלקל הסדר. ואף-על-גב דהוא בעצמו לא תקע, (יא) מכל מקום רוב שופר כיון לצאת וכתוקע בעצמו דמי, ועל-כן אם שמע קול שופר כיון ראוי באותו סדר, בטלו כל השלש תקיעות (יב) [מכל מקום שש

שער הציון

(י) כן נראה לי וכן כתב במטה-אפרים: (ז) רבינו יוחנס: (ט) ר"ן: (י) דכל סדר הוא ענין בפני עצמו. ונראה לי דהוא הדין ביום-טוב שני של ראש-השנה גם-כך צריך לחזור ולתקוע, ודומיא שכתב הפרי-מגדים בסעיף-קטן ג דאין ללול כפי האי גוונא, גם ולכמה דברים אמרין דשני ימים טובים של ראש-השנה כחד יומא דמא, גם דדעת התוספות והרא"ש ובכל דבר אף בדרבנן אם שהה מחמת אונס חזרו לראש ונהלכוש והביח האהלה רבה עומדים בשיטתם, ודלא כהרד"מ דמ"א, ועיין במחצית-השקל, ומיהו לא יכיר שוב: (א) מפרשים: (ב) וכפי המבואר לקמן בסימן תקצ במפרשים. ועיין במטה-אפרים שם בסעיף לב: (ג) שהרי דין זה אינו לכולי עלמא, ולרבינו תם ולבעל המאור אינו אלא לכתחלה, וגם להרשב"א לא פסיקא ליה האי דינא: (ד) בתי"י: (ה) ט"ו אליה רבה ופרי חדש ונהר"ש שלום, ולא כלבוש ומגן-אברהם דחילקו בכגון זה בין תקע לשמע התקיעה מאחר:

הלכות ראש השנה סימן תקפח

באר הגולה קלג

1 ירושלמי בפרק ב
דמילה הבבא ה"ן
שם בראש השנה
1 משנה ר' אשי
כ"ט ראש השנה

בני-אדם (ט) שתקעו כולם כאחד, לא יצא, שאין כאן פשוטה לפניו ופשוטה לאחריה: הגה
***ואם שנים תקעו כאחד כל הסדר, (י) ואפילו אחד תקע בחצוצרות, (יא) יצא, דיהיב דעתיה על השופר**
(הג"א וגמרא פ' ראוהו ב"ד): ד' יהיה זה צריך פשוטה ראשונה וזה צריך פשוטה אחרונה, *תקיעה
אחת מוציאה את (ג) (ג) שניהם: ה' יום-טוב של ראש-השנה שחל להיות (ג) בשבת (ג) אין

באר היטב

גבולים אבל ירושלים אינו בכלל מדינה, ורש"י ז"ל ס"ל דמקדש היינו מקדש דרוקא ומדינה היינו ירושלים ושאר גבולים, ושמעתי מקשים משם חכמי א"י מהא דאמרין: יומא על מנתנין דעשרה נסים נעשו לאבותינו בבית-המקדש, ופרין בגמרא פתח במקדש וסיים בירושלים.

ביאור הלכה

תדעה, וצריך עיון. ומצאתי בפרי חדש שעמר בזה: * **ואם שנים תקעו כאחד כל הסדר.** עיין מה שכתבנו במשנה ברורה לענין אם תקעו שלשה ביחד כל אחד סדר אחד והוא היה כדעתו לצאת בזה ידי כולם, והוא מן הריטב"א ומטעם דתרי קלי משתמע, והישיב אומרים בתרא הוא גם-כן מריטב"א, וכן הביא סברא זו הרשב"א בחידושי בסוגיא דט' תקיעות בתירוץ קמא. ונראה לעניות דעתי דלדעה זו אם כיון לצאת ידי כולם, גם ידי אחד לא יצא, וידי אחת דקאמר, כונתו בכוח רק לאחת או יצא, משום דהיכי דחביב ליה ויהיב דעתיה אין קול השני שאינו חפץ בו מפרעו מלשמעו, מה שאין כן בהיכי שצריך לשני הקולות לא יצא בשום אחד מהם, דאי אפשר לשמוע היטב שני קולות. וגם דבסוגיא שם מוכח דשמע שופר וחצוצרות ביחד יוצא, ואף-ע"ל וכן דגם החצוצרות צריך לשמוע, צריך לומר דאין החצוצרות עיקר חיוב באפי נפשה ואינו אלא מחכטי השופר, ואפילו לא שמע קול החצוצרות היטב נמי לא איכפת לן, וכן מצאתי לריטב"א בדף כז שכתב גם-כן כדברינו וזה לשונו: **דהתם אין צריך אלא לשמוע קול אחד והיינו השופר, שמצות היום בשופר, ולהכי שפיר משתמע לכיון בקול השופר שהוא צריך לשמוע מבין קולות החצוצרות, ומסיים שם: הא לשמוע שניהם ממש בצדק, אפילו מתרי גבוי לא משתמע ודכרענין למימר לקמן, עד כאן לשונו, ובוראי כיון לסוגיא דשמע ט' תקיעות שהעתיקנו דבריו משם, ולפי זה במכין לתרויהו לא יצא כלל לדעה זו, וכבר כתב הריטב"א דיש לחוש להחמיר: * תקיעה אחת מוציאה את שניהם.** עיין משנה ברורה מה שכתבנו דוק על התקיעה וכו', הוא מדברי הט"ז, והיינו בשמשך לכל אחד שיעור תקיעה. ומשמע מלבושי-שרד דברבי הט"ז קאי לדעה ראשונה שם בסיומן תקפו, אבל לדעה שניה ולא בעינן כולא תקיעה יוצאין בזה. ולעניות דעתי, מלשון הט"ז משמע דדעתו, דבזה שצריך להפסיק התקיעה לשנים גרע טפי, וכמו דאיתא שם בסוגיא לענין חד גברא, דאפילו אם נאמר דדי בתחלת התקיעה או בסופה לבר, מכל מקום היכי דצריך להפסיקה לשנים גרע טפי, הכי נמי בענינו בתרי גבוי היכי דצריך להפסיקה לשנים לא מהני. אכן בספר נהר-שלום חולק על הט"ז ודעתו דאפילו לדעה ראשונה שם יוצא בזה, עד כאן לא פליגי בסוף סימן זה אלא היכא דתחלתה לא היו

שם: (ג) שניהם. דוקא כל התקיעה נוכל להשתמש לזה ולזה אבל להפסיק חד תקיעה חציה לזה וחציה לזה לא, ט"ז: (ג) בשבת. עיין מי"א וט"ז. דע, שהרמב"ם ורש"י ז"ל פליגי בפ"י מקדש ומדינה, דהרמב"ם ז"ל ס"ל דבכל מקום שמכר מקדש ירושלים בכלל ומדינה היינו שאר

משנה ברורה

אחר זה וכוון לצאת, גם-כן מפסיד כל השלש קולות וצריך לתקוע מחדש: **ג (ט) שתקעו כולם כאחד וכו'.** דהיינו, שאחד עשה תקיעה והשני תרועה והשלישי התקיעה השניה וכן כולם, ואינו יוצא בזה, כדמסיים: **שאיין כאן פשוטה וכו',** דבעינן שתהא תרועה באמצע ולפניה ולאחריה תקיעה, ולא שיהיו כל הקולות בבת-אחת, וצריך לתקוע מחדש; (טו) ומכל מקום הברכה לא הפסיד אם לא הפסיק בדבר אחר. (י) **יש מי שאומר דעל-כ"פנים ידי תקיעה אחת יצא, (יח) וצריך להשלים עליה שמונה קולות מתרועה ואילך, (יט) ויש אומרים דאפילו ידי תקיעה אחת לא יצא וצריך להתחיל מחדש כל התשעה קולות: (י) ואפילו אחד תקע בחצוצרות.** אף-ע"ל-גב דהקולות משונים: **(יא) יצא וכו'.** ואף-ע"ל-גב דבכל מקום אמרינן דתרי קלי לא משתמע (עיין לעיל סימן קמא), שאני הכא (כ) שהוא מצוה הבאה לזמן, וחביבא ליה, (כא) ויהיב דעתיה לשמוע יפה. והיכי שתקעו שלשה בני-אדם בבת-אחת כל אחד שלשה קולות, (כב) ויש אומרים שצ"א בשמיעתו משום שתקע קולות, ת"ח דתרי קלי משתמע גבי שופר; ומשום ששמע כל הג' תר"ת פעם אחת אין קפדינן רק שישמע תקיעה מלפניה ותקיעה מלאחריה ותרועה באמצע והא שמע, וכן הוא הדין לדידן שתוקעין תשר"ת ותש"ת ותר"ת, אם שמע אותם משלשה בני-אדם שכל אחד תקע סדר, שיוצא כל התקיעות בשמיעתו בבת-אחת. (כג) **ויש אומרים דאפילו בשופר אין תרי קלי משתמע כדו לצאת בשתיהם, ולא יצא אלא באחת מהם, וראוי להחמיר כסברא זו.** ועיין בביאור דעה זו בביאור הלכה: **ד (יב) שניהם.** דוקא כל התקיעה נוכל להשתמש לזה ולזה, אבל להפסיק חד תקיעה חציה לזה וחציה לזה, כגון שתקע תקיעה ארוכה שיש בה כשיעור שתי תקיעות, ואחד התכוון לצאת מראשה עד חציה והשני מחציה עד סופה, לא מהני ולא מידי, ולא מפסקינן לה לחצאין. ועיין לעיל סימן תקפו במשנה ברורה סעיף-קטן יד: **ה (יג) אין תוקעין בשופר.** גזירה

שער הציזין

(טו) פשוט, וכמו בכל מקום שטעה בתקיעתו ותוקע מחדש דלא היו הפסק, ובפרט ליש-אומרים שלתקיעה אחת עולה לו, וכן כתב במטה-אפרים: (י) **ריטב"א, וכן הסכים בפרי חדש: (יח) ומסיים הריטב"א: ובלבד שלא האריך בעל התרועה על התקיעה, כדי שלא יהא קול פסול ביתנתיים: (יט) רמב"ם, וטעמו אינו מבורר לכאורה, ועיין בלחם-משה ובפרי חדש שדחיקו. ואפשר לומר בטעם הרמב"ם, דבעינן שיהא תקיעה אחת לפני תרועה, והכא הרי שומע שתי תקיעות בבת-אחת, או אפשר כונת הרמב"ם בהיה מכין לשמוע כולם, וסבירא ליה להרמב"ם (סברא ב' שהבאנו לקמן במשנה ברורה דבכחו זה ולא נפק בשום אחר. ועיין בחידושי הרשב"א בסוגיא דשמע ט' תקיעות מה שכתב בתירוק אשון, ודויק: (כ) גמרא: (לכ) ומכל מקום אם הוא בעצמו תוקע בחצוצרות ובשעה זו תקע בשופר, אפילו כיון לצאת לא מהני, דבוראי לא שמע היטב קול השופר, ויחזור ויתקע, כן מתבאר מדברי התוספות סוטה ל"ט. ובפרי חדש חולק על זה, עיין שם; ובהנה"ש-לשם מסכים לדברי התוספות: (ככ) **ריטב"א בשם רב האי גאון [ומסיים]: ובלבד שלא הפסיקו כולם בנשימה אלא ביחד בענין שלא יתחא קול פסול תקיעה לתרועה],** וכן כתב הריב"ם בתשובה, מובא בתשב"ץ חלק ג סימן שש ושו, עיין שם, וכן נראה דעת כל הפוסקים שנקטו לטעמא דשמע ט' קולות בבת-אחת דלא יצא משום דבעינן תרועה באמצע, ולא אמרו בפשטות מהו שתי קלי וכמו שתיירץ באמת הרשב"א בחידושי בתירוק א', ועל-כרחן דסבירא להו כרעה זו: (כג) שם בריטב"א: שם**

הלכות ראש השנה סימן תקפח תקפט

תוקעין בשופר: הגה (יד) ואסור לטלטלו אם לא (טו) לצורך (ז) גופו ומקומו (אי"ו והגיא" ס"פ במה מדליקין):

תקפט מי הם הראויים לתקיעת שופר, ובו ט' סעיפים:

א **אכל** (א) שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא אחרים ידי חובתם: **ב** יחפש שוטה (ב) וקטן פטורים. וחרש יאפילו מדבר ואינו שומע אינו מוציא, (ג) דכיון דאינו שומע לאו בר חיובא הוא: הגה (ד) אבל (ה) שומע ואינו מדבר מוציא אחרים ידי חובתם (כ"ג): **ג** יאשה פטורה, משום דהוי מצות עשה שהזמן גוזמין: **ד** האנדרוגיניס (ה) מוציא את מינו. **ו** טומטום (ו) אפילו את (ז) מינו אינו מוציא: **ה** ימי שחציו עבד וחציו בן־חרוץ אינו מוציא (ח) אפילו עצמו, וצריך שיתקע לו בן־חרוץ להוציאו: **ו** **י** אף־על־פי שמשנים פטורות (י) יכולות לתקוע, וצריך שיתקע לו כבר יכול לתקוע להוציאו, (י) **ט** אבל אין מברכות, ולא יברכו להן: הגה והמנהג שהנשים מברכות על מצות עשה שהזמן גרמא, על־כן גם כאן מברכות לעצמן, אבל אחרים לא יברכו להן (יא) אם כבר יצאו ואין תוקעין רק לנשים, אבל אם תוקעין לאיש המחוייב מברכין לו אף־על־פי שכבר יצאו, כמו שנתבאר

א שם במשנה ב שם ג ללבו ורשב"י ד משנה קידושין כ"ט ה ברייתא ראש השנה שם י מימרא וברייתא שם י ברייתא ל"ג ובקומתא דאביי דרבי יוסי ורבי שמעון היא וכן פסקו הראשונים בשם ר"ח ור"ב המגיד בשם רשב"א בשם הראשונים וכן פסק הר"ן ממה שאמרו גדולי המצווה ועושה ובר מקאמר גדול שמע מינה דאנו מצווה ועושה נמי יש לו

שם פ ח טור בשם אבי העזרי והרא"ש ט הומכ"ס והגהות בשם רש"י וסמ"ג והאגור בשם רבי ישעיה

שערי תשובה

באר היטב

וכפי דעת הרמב"ם דס"ל דבכלל מקדש הוי ירושלים א"כ מאי פריך הא בכלל מקדש הוי ירושלים, ועיין יד־אהרן שהרבה להקשות עוד: (ז) גופו. ובייח"ט אסור להשתמש בו כלל כמ"ש סימן תרסה דהוקצה למצותו, מ"א:

(ה) שומע. אפילו לכתחלה יכול אחר לברך הוא תוקע, ב"ח. וחרש ששומע ע"י כלי כמין חצוצרות חייב בשופר, הלק"ט סמ"ה: (ז) מינו. דשמא טומטום זה נקבה וזה זכר אבל אנדרוגיניס שרין כולם שיש להם זכרות ונקבות, כ"ה ברמב"ם בהלכות אישות וכ"כ רמ"א

*** [א** **אע"פ** שנשים פטורות כו'. וכתב בשאגת־אריה סימן קד שיותר ראוי לאיש לתקוע לאשה משתתק היא לעצמה או אשה לאשה. וע"ש סימן קן שאסור להציא לולב או שופר להדיר לצורך אשה שמתול לולב או תשמע תקיעת שופר, וע"ש סימן קן שמתול להציא להדיר לצורך איש שהוא מסופק אם תקע עם לא תקע וכן וטומטום, וה"ה לולב, עכ"ל. והמח"ב כתב שהוא חפס במצות דספיקא דאורייתא לתומר מדאורייתא, ואנן נקטינן דרך מדרבנן, א"כ כאן אסור. וע"ש סימן כח שאסור להוציא השופר לר"ה לצורך קטן, וגם לאיש ששמע תקיעת דמיושב אסור להוציא לצורך תקיעת דמוסף, וכן אסור להוציא

בסימן יז ס"ב, ע"ש. והמ"א כתב: ור"י פ' דאע"פ שחבירו גמ"כ אנדרוגיניס, [אם] באותו פעם שהוא נקבה הוי חבירו זכר אינו מוציא, עכ"ל, עיין שם, ובר"ף שלפנינו לא מצאתי כן, ועוד, ולפ"ז משמע שפעם הוא זכר ופעם הוא נקבה כמו ששמעתי אומרים שאנדרוגיניס חודש א' הוא זכר וחרש א' הוא נקבה, ולא משמע כן בגמרא ובפוסקים, ועוד, דא"כ ליל קרא למעוטי אנדרוגיניס דאין מילתו דוחה שבת, אם הוא בחדש שנולד בו

משנה ברורה

ביאור הלכה

שמא (כד) יטלנו בידו לילך אצל בקי ללמוד ויעבינו ארבע אמות ברשות־הרכים: (יד) ואסור לטלטלו. דהוא כלי (כה) שמלאכתו לאיסור: (טו) לצורך גופו. שרוצה לשאוב בו מים וכי האי גוונא. (כו) ודוקא בשבת מותר, דכיון דאין תוקעין לא הוקצה למצותו, מה שאין כן ביום־טוב, אף שאין איסור לטלטל בשופר אפילו כל היום ונודלקמן בסימן תקצו בט"ז סעיף־קטן ב, (כז) מכל מקום להשתמש בו אסור שהרי הוקצה למצותו, וכמו לענין אתרוג, עיין בסימן תרסה:

בחובב, אבל אי כולא בחיובא לכלי עלמא יצא, ואין זה ענין לאפסוקי תקיעתא, שלא נאמר אלא לחד גבירא שאינה עולה לו לשני תקיעות כיון שנתייב בקולות מופסקים, עיין שם, וצריך עיון:

א **שאינו מחוייב בדבר**. היינו שאינו מחוייב בעצם, וכדלקמיה, אבל אם הוא מחוייב אלא שיצא בהמצוה, (ה) יכול להוציא ואפילו לברך בשביל חבירו: **ב** (ב) וקטן. אפילו אם הוא בן י"ג שנה, כל זמן שלא ידעין שהביא שתי שערות (ג) אינו יכול לתקוע להוציא אחרים: (ג) **דכיון דאינו שומע וכו'**. שהרי אנו מברכין וציינו לשמוע קול שופר: (ד) **אבל שומע ואינו מדבר וכו'**. ואפילו לכתחלה יכול אחר לברך והוא תוקע [אחרונים]. חרש ששומע על־ידי כלי כמין חצוצרות, (ג) חייב בשופר: **ד** (ה) **מוציא את מינו**. דכל אנדרוגיניס שרין, שיש להם זכרות ונקבות, ואם הוא בכלל זכר גם חבירו הוא בכלל זכר, אבל אינו יכול להוציא את שאינו מינו, דשמא הוא בכלל נקבה: (ו) **אפילו את מינו וכו'**. דשמא אם יקרע ימצא שטומטום זה נקבה וחבירו זכר. ואף ביום שני שהוא דרבנן ככל חומרת יום ראשון. ומזהו, אף ביום ראשון אם שמע זכר טומטום, חחר ותוקע בלא ברכה [פמ"ג]. טומטום אנדרוגיניס, אף דחייבין לתקוע מכל מקום לא יברכו, דברכה הוא דרבנן וספיקא לקולא ונודלעיל בסימן יז סעיף ב: **ה** (ז) **אפילו עצמו**. דלא איתני צד עברות שבו (ז) ומוציא צד חירות שבו: **ו** (ח) **יכולות לתקוע**. ולא אמרינן דכיון דפטורות יש חילול יום־טוב בתקיעתן, (ה) דקיימא לן גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה, אלמא דמי שאינו מצווה ועושה נמי שר יש לו. והוא הדין (ו) קטן יכול לתקוע אף לכתחלה כדי שיתחנן, וכדאיתא לקמן בסימן תקצו בהג"ה: (ט) **וכן אחר שיצא כבר**. רוצה לומר, אף שיצא, ולא אמרינן דכיון שהוא עצמו אינו צריך עתה לתקוע, תו עובר משום שבות כשתוקע בשבילי, דמכל מקום קצת מצוה יש להן בתקיעתן, כנ"ל: (י) **אבל אין מברכות וכו'**. דמהו וציינו? כיון שאינה מחוייבת, לא מדברית־תורה ולא מדברית־סופרים, דאשה במצות עשה שהזמן גרמא פטורות אף מדרבנן: (יא) **אם כבר יצאו**. ועל־כן (ו) יש אומרים דיתקע להם קודם שישמע התקיעות בבית־הכנסת. אבל במגן־אברהם מסיק בשם מהרי"ל שלא יתקע בשלשה שעות ראשונות, משום דאז מיפקד דינא ואין כדאי לתקוע ביחידות, אלא יתקע להן אחר תקיעות בית־הכנסת, והם יברכו לעצמן, (ב) או שיכוין בלבו שלא לצאת בתקיעות בית־הכנסת,

שער הציון

(כד) גמרא: (כט) עיין בביאור הגר"א: (טו) מגן־אברהם ור"א: (טז) אבל לצורך מקומו מותר [נסידור עמדי־שמים ופשוט]: (ב) כדלעיל בסימן תקפה: (ג) מבואר בפוסקים דחוקה הדבא אינו מועיל לענין דאורייתא: (ג) אחרונים: (ד) גמרא: (ה) פוסקים: (ו) מגן־אברהם, ודלא כבי"ח: (ו) לבוש: (ז) מגן־אברהם:

הלכות ראש השנה סימן תקפ"ט תקצ

כאר הגולה קלה

י' מימרא דרב שם כ"ח
כ ר"ן ל משנה שם ל"ב
מ מסקנת הגמרא שם
נ רב"ז ורא שם ורב"ז
ז"ט ברייתא שם כ"ט
המצות צרכות כוונה
ט משנה שם כ"ז

סימן תקפה סעיף ב בהג"ה א' (ד"ע): ז (יב) 'המודר הנאה מחבירו מותר לתקוע לו תקיעה של מצוה; ידוקא כשהוא תוקע (יג) מאליו להוציאו, אבל אם אמר לו המודר תקע (יד) והוציאני, אסור: הגה ואם אמר קונם תקיעותיו עלי, בכל ענין אסור (ר"ן): ח 'המתעסק בתקיעת שופר (טו) להתלמד לא יצא ידי חובתו, וכן השומע מן המתעסק לא יצא, 'וכן התוקע לשורר ולא נתכוין לתקיעת מצוה לא יצא. 'נתכוין שומע לצאת ידי חובתו ולא נתכוין התוקע להוציאו, או שנתכוין התוקע להוציאו (טז) ולא נתכוין השומע לצאת, לא יצא ידי חובתו עד שנתכוין שומע ומשמיע: ט ס' שחקע ונתכוין להוציא כל השומע תקיעתו ושמע השומע ונתכוין לצאת ידי חובתו, אף-על-פי שאין התוקע מתכוין לפלוני זה ששמע תקיעתו ואינו יודעו, יצא, שהרי נתכוין להוציא לכל מי (יז) 'שישמענו. לפיכך (יח) מי שהיה מהלך (א) [ג] בדרך או יושב בתוך ביתו (ט) ושמע תקיעות משליח-צבור, יצא אם נתכוין לצאת, שהרי שליח-צבור מתכוין להוציא את הרבים ידי חובתם:

תקצ סדר הראוי לתקיעת שופר, ובו ט' סעיפים:

א כ"מה תקיעות חייב אדם לשמוע בראש-השנה, תשע, לפי שנאמר 'תרועה' (א) **ב**יובל ובראש-השנה שלש פעמים, וכל תרועה (ב) פשוטה לפני (ג) ופשוטה לאחריה; ומפי השמועה למדו שכל תרועות (ד) של חודש השביעי אחד הן, בין בראש-השנה בין ביום-הכפורים של יובל, תשע תקיעות תוקעין בכל אחד משניהם, תר"ת תר"ת תר"ת: ב 'תרועה זו האמורה בתורה (ה) נסתפק לנו אם היא היללה שאנו קורים תרועה או אם היא מה שאנו קורים

שערי תשובה

החלב לצורך נעוצי ההלל מאחר דכבר יצא י"ח מן התורה, ע"ש: [ג] בדרך. עבה"ט. וכתב בשמ"צ דוקא סימן כט שהקשו לו על מ"ש ה"ה פ"ב מהלכות שופר ולכן צריך כוונה כיון דעיקר המצוה הוא השמיעה ואפילו התוקע משא"כ באכילת מצה כו', דקשה ע"ז מר"ן חליצה דהוי מעשה, וע"ש שכתב ליישב זה

משנה ברורה

לא אמרינן חזקה כיון. סומא חייב בתקיעות, ואם היה מוחזק לתקוע בכל שנה וסלקוהו, אם לא ימצאו בקי כמורה יחזירוהו למינויו, ולכתחלה אין לסלקו מפני שהוא אפי' אף-על-פי שאמצא בקי כמורה [א] בשם הרדב"ז: [ב] **ושמע תקיעות משליח-צבור וכו'.** ובלבד (יד) שלא עמד רחוק מבית-הכנסת כל-כך שאפשר שלא ישמע קול שופר רק קול הברה:

א (א) ביובל ובראש-השנה שלש פעמים. דכתיב ביום-הכפורים של יובל "והעברת שופר תרועה", ובראש-השנה כתיב "שבתון זכרון תרועה", "יום תרועה יהיה לכם": **(ב) פשוטה לפני.** דכתיב "והעברת שופר תרועה", משמע העברת קול אחד לפני התרועה [גמרא]: **(ג) ופשוטה לאחריה.** דכתיב "תעבירו שופר" [גמרא]: **(ד) של חודש השביעי וכו'.** דגמרינן (ו) 'שביעי' 'שביעי' לגיורה שהו: נאמר בראש-השנה "בחודש השביעי", ונאמר ביובל "והעברת שופר תרועה בחודש השביעי": **ב (ה) נסתפק לנו וכו'.** מדמתגרמינן 'תרועה' יבבא, (ג) אלמא שהוא כקול שאדם משמיע כשהוא בוכה ומיילל, ועדיין אין אנו יודעין אם הוא כהאדם הגונח מלבו, כדרך החולה שמשמיע קולות קצרים קול אחר קול ומאריך בהם קצת, והוא הנקרא גונח, והוא דרך הבודהה בתחלת בכייתו, וזהו מה שאנו קורין שברים, או כאדם המיילל ומקונן, שמשמיע קולות קצרות תכופות זה לזה, והוא

באר היטב

נקה פשיטא ואם הוא זכר קשה נמי הא ידעין שחודש הבא יהיה נקה, וק"ל: (ג) בדרך. ירושלמי: ל"ש אלא בעובר אבל בעומד חזקה כיון. וצ"ע, הלא הוא יודע אם כיון אם לאו, ואפשר דמיירי אם שכח אם כיון אם לא, מ"א. מי שבא לכהני' לצאת י"ח עם הצבור, א"ע"פ שבשעה ששמע לא כיון לבו אלא סתמא, יצא; אבל הבא לכהני' כסתמא לא יצא, הרדב"ז ח"א סימן קס. סומא חייב בתקיעה, ואם היה מוחזק לא יוכל אחר-כך גם-כן לברך בשבילן: ז (יב) **המודר הנאה וכו'.** כגון ראובן שהדיר על עצמו שלא יהנה משמעון, אפילו הכי מותר לשמעון לתקוע לו, ומצוות לאו ליהנות ניתנו, ואין תקיעות מצוה בכלל איסור הנאה שאסר על עצמו, מה שאין כן כשאסר תקיעותיו, (ט) אסר אפילו בזה שאינו הנאה: (יג) **מאליו.** אפילו כשאומר: מי שרוצה להוציאני ידי חובתי יתקע, (י) שרי, דבכי האי גוונא לאו שליחותיה קעביד: (יד) **והוציאני, אסור.** דכיון דבשליחותיה עביד, יש לו הנאה כמאי דעביד שליחותיה (י"א) וכדיעבד יצא [פמ"ג בשם הפרי"ח]: **ח (טו) להתלמד וכו'.** ואם מתכוין בזה גם לצאת ידי מצוה, כתב האליה רבה דיצא, והיינו בעשה התקיעות כדיון: **(טז) ולא נתכוין השומע לצאת.** זה מיירי כשכא לבית-הכנסת כסתמא, (י"ב) אבל אם בא לבית-הכנסת לצאת ידי חובה עם הצבור, אף-על-פי שבשעה ששמע לא כיון לבו אלא כסתמא, יצא: **ט (יז) שישמענו.** אבל אם היו תוקעין בבית החולה וליוולדת והיה ביתו סמוך לו ושמע, לא יצא, ומסתמא לא נתכוין זה להוציא אלא החולה [ח"א]: **(יח) מי שהיה מהלך בדרך וכו', אם נתכוין לצאת וכו'.** איתא בירושלמי: לא שנו אלא בעובר, אבל בעומד — חזקה כיון. ועיין באליה רבה שכתב דכוונת הירושלמי בעובר ועומד לשמוע קול תקיעות, דאו אמרינן (י"ג) אף דאינו זוכר אם כיון אז לצאת, מכל מקום חזקה שכיון, אבל כשהיה עומד בביתו

שער הצינן

(ט) ולא גרע ממי שאסר על עצמו לזרוק צרור לים דאסור גסין אף שלא נהגו מזה, כיון שפירוש בהדיא: (י) פרי חדש, אם לא שאמר 'מי שישמע קולי יתקע להוציאני', דאסור [בשם הר"ן]: (י"א) ומכל מקום אינו מבורר, דהא הוה ליה מצוה הבאה בעבירה ולכמה פוסקים הוא לעיכובא אף דיעבד, עיין סימן כה וסימן תרמ"ט: (י"ב) מנג' אברהם בשם הרדב"ז: (י"ג) מנג' אברהם: (י"ד) ט"ז בסימן תקפ"ט ואליה רבה והגר"ז ושא"א: (י"ז) גמרא: (י"ח) דילפינן מאימיה ר' חסידא דכתיב בה "ותיכב" [גמרא]:

ג שם
כמשה
דאבי
אוקימתא
בויביתא ד טור
כסם
רשיי שם ה' התוספות
הוראיש שם ו' שם בשם
הריב"ש והריב"א

שברים או אם הם שניהם יחד, לפיכך כדי לצאת ידי ספק צריך לתקוע תשרית שלש פעמים (ו) ותשרית שלש פעמים ותשרית שלש פעמים: ג (ז) יש אומרים ששיעור תקיעה כתרועה, ושיעור תרועה כשלשה יבכות, דהיינו שלשה כחות בעלמא כל-שהוא, והם נקראין טרומיטין. ה' ולפי זה צריך לזוהר (ח) שלא יאריך (ב) בשבר כשלשה טרומיטין, שאם-כן יצא מכלל שבר ונעשה תקיעה. *ויש אומרים דאין לחוש אם האריך בשברים קצת, ובלבד שלא יאריך (ט) יותר (צ) מדי, וכן נוהגין (מרדכי והג"א פ"ט). וצריך להאריך (י) בתקיעה של (ג) תשרית יותר מבשל תשרית ובשל תשרית יותר מבשל תר"ת, ומיהו, אם מאריך הרבה בכל תקיעה אין לחוש, שאין לה שיעור למעלה, וכן בתרועה יכול להאריך בה כמו שירצה, (יא) וכן אם מוסיף על שלשה שברים ועושה ארבעה או חמשה אין לחוש. ויש אומרים ששיעור (ז) יבא שלשה טרומיטין, ושיעור תרועה כשלשה יבכות (כ) שהם תשעה טרומיטין, (יג) ושיעור תקיעה גם-כן תשעה טרומיטין כתרועה, ולפי זה אין לחוש אם האריך קצת

באר היטב

עבדינן מספיקא דשמא תרועה דקרא היא שניהם יחד וא"כ גם התקיעה צ"ל כשניהם יחד וא"כ אף שמאריך קצת בשברים לית לן בה, ובתשרית לא יאריך בשברים א' כשיעור ג' שברים מה"ט. ועיין אחרונים: (א) תשרית. דשמא הוי תרועה תרועה ושברים יחד, ר"ל ליל וגנח, ושיעור תקיעה כתרועה, ובשל תשרית יותר משל תר"ת דשברים הוא גנח והוא יותר גדול מליל שהוא תרועה: (ז) יבא. ר"ל חד כשבא הוא ג' טרומיטין ותרועה הוא ג' יבכות, ממילא הוי שיעור תרועה ט' טרומיטין

לתקוע בכל שנה וסלקוהו, אם לא ימצא בקי כמוהו יחזורו והיינו, ולכתחלה אין לסלקו מפני שהוא סומא אע"פ שנמצא בקי כמוהו, ורבי"ז ח"א סימן נט וכו"ג. ועיין שר"ת שער-אפרים סימן כו. תוקע שמת ונכנס אחר במקומו וכשגדל בנו רוצה לירוש זכות אבות, עיין הלק"ט סימן לו ועיין בספר קול-יבין-לוי דף כח ע"ג:
(ב) בשבר. ר"ל שבר א' דהיינו קול א' לא יאריך כג' טרומיטין ונעשה תקיעה: (ג) מדי. דהיינו כשיעור ג' שברים ותרועה, דהא תשרית

משנה ברורה

מה שאנו קורין תרועה, או אם הוא שניהם כאחד: (ו) ותשרית שלש פעמים וכו'. ואין יוצא במה שתקע תשרית, דדילמא כוונת התורה על שברים לחוד, וקמפטיק בתרועה בין שברים לתקיעה אחרונה, לכך חזר ותוקע שברים לחוד. ומחמת זה הטעם צריך לתקוע גם-כן תר"ת ואין יוצא במה שתקע תשרית, דדילמא כוונת התורה על תרועה לחוד, והפסיק מתחלה בשברים בין תקיעה לתרועה: ג (ז) יש אומרים ששיעור תקיעה כתרועה וכו'. דע, דבין יש-אומרים היה ובין יש-אומרים שמביא המחבר בסוף דבריו, תרומיטין סבירא להו דשיעור תקיעה [היינו בין שלפניה ובין שלאחריה] היא כתרועה, אלא דמתחילין בשיעור תרועה, דלהיש-אומרים הזה שיעורו הוא שלשה כחות קטנים, ולהיש-אומרים השני תרועה הוא שיעור תשעה כחות, וממילא נפקא-מינה הוא גם-כן לענין שיעור תקיעה: (ח) שלא יאריך בשבר. רוצה לומר: שבר אחד, דהיינו קול אחד, לא יאריך כשלשה טרומיטין, ונעשה תקיעה, ובין בשברים של תשרית ובין בשברים של תשרית צריך לזוהר בזה: (ט) יותר מדי. בשברים של תשרית: (א) לא יאריך בשבר אחד כשיעור שלשה שברים ותרועה, דהא תשרית עבדינן מספיקא דשמא תרועה דקרא הוא שניהם יחד, ואם-כן גם התקיעה צריך להיות כשניהם יחד, ועל-כן אף שהאריך קצת בשברים לית לן בה, ובתשרית לא יאריך בשבר אחד כשיעור שלשה שברים מהאי טעמא, אבל כשיעור שלשה טרומיטין מותר, דהא כד עבדינן שברים דהוא ארוך יותר מתרועה דידן הוא מחמת דנסתפק לנו דשמא תרועה הכתוב בתורה הוא שברים דידן, וכנ"ל, וממילא התקיעה הוא גם-כן ארוך יותר. והמחבר ברעה ראשונה סובר, כיון דבסדר תר"ת התקיעה רק כתרועה שלשה כחות קטנים, תו אין להאריך בשבר אחד לעשותו כעין זה: (י) בתקיעה של תשרית וכו'. דשמא הוי תרועה שברים-ותרועה יחד, רוצה לומר ליל וגנח, ושיעור תקיעה הלא הוי כתרועה [ולפי דעה זו (ז) די אם נעשה התקיעה של תשרית כשיעור י"ב כחות], ובשל תשרית יותר משל תר"ת, דשברים הוא גנח והוא יותר גדול מליל שהוא תרועה [ושיעור התקיעה די בזה כתשעה כחות], ובשל תר"ת די בתקיעה כשהיא של שלשה כחות, כמו שכתב בריש הסעיף: (יא) וכן אם מוסיף על שלשה שברים. ויש מן הפוסקים שמחמירין בזה, ונכון לחוש לדבריהם לכתחלה שלא לעשות יותר מן שלשה שברים [אחרונים]: (יב) שהם תשעה טרומיטין. וכתבו האחרונים דנכון לעשות כן לכתחלה, ובדיעבד די בשלשה כחות כדעה ראשונה: (יג) ושיעור תקיעה גם-כן וכו'. היינו בשל תר"ת [דאלו בשל תשרית הוא יותר מעט], ונכון לחוש לדעה זו לכתחלה [ובדיעבד די אם עשה אותה כשלשה כחות, כדעה הראשונה, כן כתבו אחרונים]. ומה שכתב 'ולפי זה אין לחוש' וכו', רוצה לומר, דכיון דשיעור י"ב תקיעה הוא כתשעה טרומיטין לפחות, ממילא יוכל להאריך בשבר אחד מהשברים עד כדי שמונה טרומיטין ולא יחשב כתקיעה, אבל יזהר שלא יעשה כשיעור תשעה טרומיטין, דאז פסול אף בדיעבד, דנחשב כתקיעה לכולי עלמא. והנה בתשרית היה לנו להקל יותר, להאריך בשבר אחד עד י"ח כחות, כיון דתרועה שם הוא בסך זה, ממילא לא הוי שיעור תקיעה עד י"ח, שהוא גניחות ויללות, (כ) אלא דיש לחוש לכלבול הדעת, שפעם אחד יעשה השבר ארוך מחבירו, דבתשרית הלא אסור לעשות כן, וכנ"ל, על-כן ישוה אותם בכל מקום, שלא יהיה שום שבר ארוך כתשעה כחות; וגם דלדעת הראב"ד כל שבר שהוא

ביאור הלכה

* ויש אומרים דאין לחוש וכו'. היינו אפילו לפי שיטה זו דשיעור תרועה לא הוי כי אם ג' כחות בעלמא, מכל מקום השברים תשרית, דדילמא כוונת התורה על שברים לחוד, וקמפטיק בתרועה בין שברים לתקיעה אחרונה, לכך חזר ותוקע שברים לחוד. ומחמת זה הטעם צריך לתקוע גם-כן תר"ת ואין יוצא במה שתקע תשרית, דדילמא כוונת התורה על תרועה לחוד, והפסיק מתחלה בשברים בין תקיעה לתרועה: ג (ז) יש אומרים ששיעור תקיעה כתרועה וכו'. דע, דבין יש-אומרים היה ובין יש-אומרים שמביא המחבר בסוף דבריו, תרומיטין סבירא להו דשיעור תקיעה [היינו בין שלפניה ובין שלאחריה] היא כתרועה, אלא דמתחילין בשיעור תרועה, דלהיש-אומרים הזה שיעורו הוא שלשה כחות קטנים, ולהיש-אומרים השני תרועה הוא שיעור תשעה כחות, וממילא נפקא-מינה הוא גם-כן לענין שיעור תקיעה: (ח) שלא יאריך בשבר. רוצה לומר: שבר אחד, דהיינו קול אחד, לא יאריך כשלשה טרומיטין, ונעשה תקיעה, ובין בשברים של תשרית ובין בשברים של תשרית צריך לזוהר בזה: (ט) יותר מדי. בשברים של תשרית: (א) לא יאריך בשבר אחד כשיעור שלשה שברים ותרועה, דהא תשרית עבדינן מספיקא דשמא תרועה דקרא הוא שניהם יחד, ואם-כן גם התקיעה צריך להיות כשניהם יחד, ועל-כן אף שהאריך קצת בשברים לית לן בה, ובתשרית לא יאריך בשבר אחד כשיעור שלשה שברים מהאי טעמא, אבל כשיעור שלשה טרומיטין מותר, דהא כד עבדינן שברים דהוא ארוך יותר מתרועה דידן הוא מחמת דנסתפק לנו דשמא תרועה הכתוב בתורה הוא שברים דידן, וכנ"ל, וממילא התקיעה הוא גם-כן ארוך יותר. והמחבר ברעה ראשונה סובר, כיון דבסדר תר"ת התקיעה רק כתרועה שלשה כחות קטנים, תו אין להאריך בשבר אחד לעשותו כעין זה: (י) בתקיעה של תשרית וכו'. דשמא הוי תרועה שברים-ותרועה יחד, רוצה לומר ליל וגנח, ושיעור תקיעה הלא הוי כתרועה [ולפי דעה זו (ז) די אם נעשה התקיעה של תשרית כשיעור י"ב כחות], ובשל תר"ת יותר משל תר"ת, דשברים הוא גנח והוא יותר גדול מליל שהוא תרועה [ושיעור התקיעה די בזה כתשעה כחות], ובשל תר"ת די בתקיעה כשהיא של שלשה כחות, כמו שכתב בריש הסעיף: (יא) וכן אם מוסיף על שלשה שברים. ויש מן הפוסקים שמחמירין בזה, ונכון לחוש לדבריהם לכתחלה שלא לעשות יותר מן שלשה שברים [אחרונים]: (יב) שהם תשעה טרומיטין. וכתבו האחרונים דנכון לעשות כן לכתחלה, ובדיעבד די בשלשה כחות כדעה ראשונה: (יג) ושיעור תקיעה גם-כן וכו'. היינו בשל תר"ת [דאלו בשל תשרית הוא יותר מעט], ונכון לחוש לדעה זו לכתחלה [ובדיעבד די אם עשה אותה כשלשה כחות, כדעה הראשונה, כן כתבו אחרונים]. ומה שכתב 'ולפי זה אין לחוש' וכו', רוצה לומר, דכיון דשיעור י"ב תקיעה הוא כתשעה טרומיטין לפחות, ממילא יוכל להאריך בשבר אחד מהשברים עד כדי שמונה טרומיטין ולא יחשב כתקיעה, אבל יזהר שלא יעשה כשיעור תשעה טרומיטין, דאז פסול אף בדיעבד, דנחשב כתקיעה לכולי עלמא. והנה בתשרית היה לנו להקל יותר, להאריך בשבר אחד עד י"ח כחות, כיון דתרועה שם הוא בסך זה, ממילא לא הוי שיעור תקיעה עד י"ח, שהוא גניחות ויללות, (כ) אלא דיש לחוש לכלבול הדעת, שפעם אחד יעשה השבר ארוך מחבירו, דבתשרית הלא אסור לעשות כן, וכנ"ל, על-כן ישוה אותם בכל מקום, שלא יהיה שום שבר ארוך כתשעה כחות; וגם דלדעת הראב"ד כל שבר שהוא

שער הציון

(א) ולראב"ד, אפילו בתשרית צריך לזוהר שלא להאריך בשבר אחד כתשעה טרומיטין, ונכון לכתחלה לזוהר בזה [כ"מ ממ"א]; ואפילו בדיעבד אינו יוצא לדעה אחרונה אלא אם-כן היה התקיעה הרבה יותר משיעור זה, דהיינו י"ח כחות, כדי שיעור שברים ותרועה: (ז) ובדיעבד די אם עשה אותה כ"ט כחות, ופחות מזה אפילו בתשרית לא יצא וצריך לחזור ולתקוע, שהרי מנהגנו להאריך בשברים כל שבר יותר משלשה כחות עד תשעה [ולא עד בכלל], ואם-כן הוי תי קולי דסתרי אהרדי, שהרי כיון שאנו עושין השברים כשמונה כחות ועל-כרחי שאנו תופסין דשיעור תקיעה הוא כתשעה כחות ודקא ולא פחות מזה: (ממ"א): (ה) ט"ז:

הלכות ראש השנה סימן תקצ

קלז באר הגולה

א טור בשם רבינו תם
ח פס בשם רבינו תם
ורוב המפרשים הורו
המגיד לדעת רמב"ם
ושאר פוסקים ט שם
כשם הרי"ף גיאות
והרא"ש והרמב"ן
ה' תרומת הדרשן

בשברים, וצריך להאריך בתקיעה של תשר"ת כשיעור (ה) (יח) י"ב טרומיטין. *ומי שלא האריך בתקיעה כשיעור הזה (ט) והאריך בשברים, לא קיים המצוה לא כמר ולא כמר: ד' ישלשה שברים צריך לעשותם (טז) כנשימה (י) אחת, אבל שלשה שברים ותרועה דתשר"ת י"ש אומרים (יז) שאין צריך לעשותם כנשימה אחת, והוא שלא יהיה בהפסקה יותר מכדי נשימה. (יח) טו"ש אומרים שצריך לעשותם (י) כנשימה אחת. 'ורא שמים יצא ידי כולם, ובתקיעות דמיושב יעשה כנשימה אחת (יט) ובתקיעות דמעומד יעשה בשתי נשימות: הגה

שערי תשובה

באר היטב

באריך, ובתשו' בן המהר"ם מברו ענין צריכים הכוונה במצוות, ע"ש. ומ"ש הר"ב"ז בענין טומא, ענין בדבר שמואל י"ב מן הטומא מוציא אחרים בתקיעת שופר ובכל מצוות דאורייתא, ע"ש:

ושיעור תקיעה כתרועה היו ג"כ ט' טרומיטין, ולפי"ז יוכל להאריך כשבר א' עד ט' טרומיטין אבל ט' הוא שיעור תקיעה, ובתשר"ת היו תרועה י"ח טרומיטין, ט' מצד יליל הקנא תרועה וט' גנח הנקרא שברים, ושיעור תקיעה כתרועה היו ג"כ י"ח טרומיטין: (ה) י"ב. טעות סופר הוא וצ"ל י"ח טרומיטין כמ"ש: (י) אחת. וכדיעבד יצא אף בב' נשימות, ט"ז: (י) כנשימה. כתב הט"ז: "ג' דיש ללמוד להתקוע שלא יעשה שום שיהיה בין השברים לתרועה ויעשה תכופים כל מה דאפשר אפי"ש שיש בהם נשימה אחרת, ודאי שלא יקרא להתקוע תרועה בסדר תשר"ת אלא ידלג קריאה זו ויעשה כן התקוע מעצמו, ובמקום שלא ירצה

משנה ברורה

ארוכים יותר, ואם-כן תקיעה דסימן תש"ת לא היו פחות מג' שברים, והלכך אין לחוש כל שאינו מאריך בשבר אחד כשיעור ג' שברים, דאינו נעשה תקיעה בתש"ת בפחות מזה השיעור. והמהר"ם שכתב בסוף הסעיף ילפי זה אין לחשוף, היינו לדעת השנייה שם, והרמ"א הוסיף בענינו להקל אף לפי דעה הראשונה [ט"ז] ופשוטו: * ומי שלא האריך בתקיעה כשיעור הזה והאריך בשברים וכו', לא כמר ולא כמר. הנה כוונת המחבר לפי דעתו ליעיל בלדע' ראשונה דאם עשה שבר של ג' כחות נעשה תקיעה, הכי נמי אם עשה התקיעה רק י"ז כחות שאינו יוצא לפי דעה אחרונה, ובשברים עשה שבר אחד של ג' כחות אינו יוצא לדעה הראשונה. אמנם לפי מה שאנו נוהגין כרמ"א לעיל בהג"ה, אפילו אם עשה השבר של ג' כחות בתש"ת גם-כן בודאי יוצא, וכן בתשר"ת אם משך השבר פחות מכדי שיעור שברים ותרועה גם-כן יוצא. ושיעור של שבר אחד בתש"ת, כתב בספר מטה-אפרים דיכול להמשיכו עד ו' כחות ולא עד בכלל, וממילא בתשר"ת שהוא כדי שיעור שברים ותרועה

כתשעה כחות נחשב בתקיעה, ועל-כן יש לזהר כזה, (י) ומכל מקום בדיעבד אינו נפסל אם עשה השבר בתשר"ת עד י"ח כחות, אבל י"ח פסול אף בדיעבד, דשוב נעשה תקיעה לכולי עלמא. וכתבו האחרונים, דלכתחלה יעשה שיעור השלשה שברים (י) כתשעה כחות, ובדיעבד (ח) יצא אם האריך כשיעור ששה כחות או קרוב לזה: (יד) י"ב טרומיטין. טעות סופר, (ט) וצריך לומר י"ח, דתרועה הוא תשעה טרומיטין, וגם שברים לפחות הוא כן, ואם-כן הוא י"ח וגם יותר מעט, דהא שברים ארוכין יותר מעט: (טו) והאריך בשברים. לאו דוקא, דהוא הדין אם ארכיתו בשברים היה שוה עם התקיעה, גם-כן לא יצא. והנה בעבור שזה הסעיף רבו פרטיו ויקשה להקרא להבין ממנו פרטיו למעשה, ועל-כן אכתוב בקיצור איך להתנהג לכתחלה: צריך התקוע לזוהר

שאינה בתקיעות דתשר"ת, שכל תקיעה יהיה לפחות כשיעור ח"י כחות ומעט יותר, והתקיעות של תש"ת ותה"ת יהיה לפחות (י) כשיעור תשעה כחות, דבזה יוצא לכולי עלמא, שהרי מותר להאריך אפילו יותר משיעור, וגם יזהר בכל השברים, בין בתש"ת (יא) ובין בתשר"ת, שלא יעשה שום שבר (יג) מתשעה כחות, וטוב יותר שלא יעשה בכל שבר רק כשלשה כחות, וגם יזהר לכתחלה שיעשה (יג) כל תרועה, בין של תשר"ת ובין של תר"ת, כשיעור תשעה כחות: ד' (טז) כנשימה אחת. דזה אנו עושין בשביל תרועה הכתוב בתורה, ואין להפסיקה לשנים. וכתבו (יז) רוב הפוסקים דזהו לעיכובא אפילו בדיעבד: (יז) שאין צריך לעשותם כנשימה אחת. דגנוחי וילולי לא עבדי אינשי כנשימה אחת. ועיין בבית-יוסף וכו"ה בדריעבד גם לדעה זו אם עשה כנשימה אחת יצא, אלא דלכתחלה סבירא להו דאין נכון לעשותם כנשימה אחת: (יח) ויש אומרים שצריך לעשותם כנשימה אחת. וטעמם, דהא מה שאנו עושין שברים-תרועה הוא מפני דשמא כוונת התורה בתרועה לשתיהן דוקא, דאו יוצא ידי תרועה, אם-כן אין להפסיק ביניהן כנשימה, דהוי כמו תרועה שנחלקה לשתים ואינה כלום, ועל-כן אפילו בדיעבד (טו) אם עשה כן מחזירין אותו. (טז) ומכל מקום לא יתקע שברים-תרועה בכח אחד בלתי שום הפסק, דבכי האי גוונא לא מקרי נשימה אחת, אלא יפסיק מעט, רק שלא יהיה בכדי נשימה בינתיים: (יט) ובתקיעות דמעומד יעשה בשתי נשימות. אבל איפכא (י) לא. ובמקומות שנוהגין לתקוע למלכות תשר"ת תש"ת וכו' לזכרונות וכן לשופרות,

שער הציון

(1) אחרונים: (1) כיון דלדעה אחרונה אף התרועה כשיעור ט' כחות, ומכל-שכן השברים שיהם מיבבות: (2) מטה-אפרים. וטעמו, דעל-כפנים שברים ארוכין מיבבות, ואם-כן יש בכל שבר שיעור שתי כחות כל-שהוא יוכל דאפקיניה מכה אחד: (3) כל האחרונים: (4) התקיעה של תש"ת יהיה מעט יותר מט' כחות לפי דעה האחרונה, והאחרונים ארוכין מן תרועה: (5) פשוט דלכתחלה צריך לצאת גם דעת הרמב"ם ושיעור ט' כחות היו תמיד שיעור תקיעה בין בתר"ת ובין בתשר"ת. וקצת פלא על החי"אדם שכתב כסימן קמב סעיף ז דהררצה לצאת כל הדעות וכו', ולא הזכיר דין זה אלא בתש"ת: (6) ואף דלדעה ראשונה מחמיר השולחן-אר"ח שלא לעשותה אפילו מג' כחות, כבר כתב רמ"א ודנהגין כזה להקל, וגם אם נרצה לנתנו בזה כוונתה יהיה נגד דעת הרמב"ם וגם נגד דעה אחרונה: (7) בית-הדפוסים וחי"אדם: (8) בית-יוסף ושיירי-בנסת-הגדולה ומאמר-מרדכי וקרבן-נתנאל והחי"אדם גם הסכים הגר"א ללכה, ובאמת הלא הוא דעת כמה ראשונים, הריב"א, בחידושיהו ואחרות-חיים ואבודרהו ורבינו ירושם [ולא כט"ז ומגן-אברהם] כיון זה דסבירא להו דלא החכרו אלא לענין לכתחלה אבל בדיעבד יצא אפילו בשתי נשימות], ומה שהביאו רמ"א מטעמו ז כבר דחה הגר"א והמאמר-מרדכי שם: (9) ריב"ש ובית-יוסף: (10) תרומת-הדרשן ובית-יוסף: (11) והיינו במקומות שנוהגין כרבינו תם לתקוע רק תשר"ת למלכות וכן לזכרונות וכן לשופרות, דבזה יוצא ממה-נפשך אי כוונת התורה להשלים לחדו לא תרועה לחדו, ולהפסק לא חיישינן, ואם-כן אי עבדי שברים-תרועה כנשימה אחת, דלמא תר"ת אמת היא ושברים כלום היא, ולא היו מתחיל בשברים באותה נשימה של תרועה לא חשיבה תרועה כלל בכי האי גוונא [בית-יוסף] כשם תרומת-הדרשן. ומה שדחה רמ"א וה"ו דברי תרומת-הדרשן, עיין בבית-מאיר ובשארי אחרונים שקיימו דברי תרומת-הדרשן לנכון:

(כ) והמנהג הפשוט (כא) לעשות הכל בשתי נשימות, ואין לשנות: ה' אם תקע תר"ת בנשימה אחת, יציא. ל'יש מי שאומר (כב) שלא יצא: ו' אם האריך בתקיעה אחרונה של תשר"ת כשיעור שתי תקיעות כדי שתעלה לשם תקיעה אחרונה של תשר"ת ובשביל הראשונה (כג) של תשר"ת, לא עלתה לו (כד) אלא בשביל תקיעה אחת, (כה) י'יש אומרים שאפילו בשביל אחת לא עלתה לו: הגה ואם תקע (כו) תקיעה אחת בין שני סדרים והתנה שאיזה מן הסדרים הוא הנכון תעלה לו אותה תקיעה, יצא (כ"ז): ז' אם טעה בתשר"ת ואחר שתקע שני שברים טעה והתחיל להריע, יצא גם נזכר מיד יתקע (מ) (כז) שבר אחר, ו'אם לא נזכר עד (כח) שגמר התרועה שהתחיל בה בטעות לא הפסיד התקיעה הראשונה שתקע, אלא חוזר ותוקע שלשה שברים ומריע ותוקע. אבל אם (כט) אירע בתשר"ת או תר"ת, הפסיד גם תקיעה ראשונה: ח' יצא הפסיק

כ' יחשמי' הדיאס
לדעת הסדר הדין
לרבינו יוחנן בשם
הראש"ם וקצת מפרשים
שם משנה שם ל"ג
רפ"ט"ם מפרק ג' ורמב"ן
ורש"ב"א ג' ט"ו בשם
הירושלמי שם ט' בשם
משנה במגנבא ע' שם
בשם הרמב"ן: פ' שם
בשם הראש"ם צ' מאז
דאחקי רב עירא שם
ל"ד

באר היטב

לשנות לדגל המקרא קריאת התרועה בסדר תשר"ת לא ימתין על משנה ברורה

יכול לעשות גם-כן להיפך, במיושב בשתי נשימות ובמעומד בנשימה אחת: (כ) והמנהג הפשוט וכו'. ובמקומות שנוהגין לעשות בנשימה אחת, גם-כן (יט) לא ישנו מנהגם, ואפילו לפי מנהגנו עשה בנשימה אחת (יט) יצא: (כא) לעשות הכל בשתי נשימות. אך יהיה ראוי יפסיק יותר מכדי נשימה, כנ"ל, (כ) ועל-כן טוב שיקרא לפניו המקרא 'שברים-תרועה' בפעם אחת, דאם ימתין התוקע עד שיקרא הקורא לפניו תיבת 'תרועה', עלול מאד שיהיה על-ידי זה הפסק יותר מכדי נשימה: ה' (כב) שלא יצא. דאין כאן לא ראש ולא סוף, וסברא ראשונה סבירא לה, כיון דניכר, סלקי לכל אחד ואחד. ועיין בבאור הגר"א שמסכים לדעה הראשונה: ו' (כג) של תשר"ת. המחבר נקט לפי מה שהיו נוהגים במקומו לתקוע בשביל מלכיות תשר"ת ובשביל זכרונות תשר"ת, כדלקמן בסימן תקצב, והתכוין שיעלה לו גם בשביל הראשונה של זכרונות, (כד) והוא הדין לפי מה שנוהגין במדינתנו לתקוע בכל פעם תשר"ת, והתכוין באחרונה בשביל הראשונה של זכרונות: (כד) אלא בשביל תקיעה אחת. דהיינו האחרונה, (כז) לפי שכל תקיעה צריך להיות בה ראש וסוף, ואם נחלק תקיעה זו לשני תקיעות כמו שחשב התוקע, אין כאן ראש לתקיעה אחרונה ולא סוף לתקיעה ראשונה, ולפיכך אין אנו הולכין כלל אחר מחשבתו בזה, אלא אנו חושבין תקיעה זו לתקיעה אחת ארוכה ועולה לו בשביל האחרונה: (כה) ויש אומרים שאפילו וכו'. שעמם, דאזלינן בתר מחשבתו ומחלקינן התקיעה לשתיים, וממילא אין לו כלום וכנ"ל. ועיין באחרונים שכתבו לדעה זו הפסיד כל הבכב, דהא הפסיק בקול אחר שהוא כדון, וכמו שכתב בסעיף ה, וצריך לחזור ולתקוע תשר"ת, אכן לדינא אין נפקא-מינה בכל זה דהעיקר כסברא ראשונה [א"ר וביאור הגר"א]: (כו) תקיעה אחת בין שתי סדרים. רוצה לומר, שתקע תשר"ת שברים-תקיעה, והתנה בתקיעה אחרונה

שער הציון

(יט) ב"ח ואליהו זוטא. והנה בחי"אדם השמיט מה שכתב הרמ"א והמנהג הפשוט לעשות הכל בשתי נשימות, דבאמת הכרעת השולחן-ערוך טובה מאד, דבזה אנו יוצאין ידי כל הדעות, וגם דעת הבית-יוסף דאפילו לדעת רבינו תם אם עשאן בנשימה אחת יצא, ואם-כן אם נעשה בנשימה אחת יותר טוב לצאת ידי הדין: (יט) א', דהרבה פוסקים סוברים דלכתחלה צריך לעשות בנשימה אחת, עיין בבית-יוסף בשם הריב"ש וכן פסק הפרי חרש; ואפילו אם נאמר כדעת רבינו תם, ולא הרבה סוברים דאפילו לדידיה אם עשאן בנשימה אחת יצא: (כ) אחרונים: (כא) מסקנת המגן אברהם, דלא כלבוש, (כב) כן מוכח בגמרא, דלא צריכינן להמסקנא לומר דפסוקי תקיעתא מהדידן לא מפסקינן: (כג) אבל לא להתנה כלל אלא לאחר שתקע תשר"ת תקע רק שברים-תקיעה, בוודאי אין אנו יכולין לצרף מחמת ספק התקיעה אחרונה של התשר"ת להשברים-תקיעה, והלא לא כיון בשביל זה והוי חקע בלא כוונה [כן מוכח בב"י ומ"א]: (כד) פוסקים: (כז) ועיין במה שצינתי לעיל באות די: (כו) מורכב בשם רבי יואל חתן הראב"ן, וצידד הבי"ח והט"ו להחמיר דכרבינו וכן סתמו עזר איהו אחרונים, ואף שהגרי"א כתב שהעיקר כדעת השולחן-ערוך, מכל מקום לכתחלה ראוי להחמיר: (כז) מגן אברהם ושי"א: (כט) הגרי"א: (כ) הראש"ם: (ל) מגן אברהם ושי"א:

הלכות ראש השנה סימן תקצ

באר הגולה קלט

ק טור בשם רמב"ן
מתוספתא ד שם בשם
הרמב"ן
ש דין
מהירושלמי

בתרועה (ב) בין תקיעה לשברים * או שהפסיק בשברים (לא) בין תרועה לתקיעה, (לב) * וכן אם הריע שתי תרועות זו אחר זו, או שתקע אחר התרועה תקיעה (ט) (לג) * כמתעסק שלא לשם תקיעה והפסיק בה בין תרועה לתקיעה, או לאחר שתקע שלשה שברים (לד) * שתקע (י) והפסיק ואחר-כך תקע שברים אחרים ואפילו שבר אחד, בכל אלו הוי הפסק והפסיד גם (לה) תקיעה ראשונה: ט אם תקע שני תשר"ת או שני תר"ת כהוגן וטעה בשלישי, יאינו צריך לחזור אלא לאחרון שטעה בו. * אם תקע בצד (יב) הרחב של השופר (לו) לא יצא: הגה ואחר שתקעו אומר השליח-צבור פסוק (יג) [יב] אשרי העם יודעי תרועה: ויאשרי ומחזיריין הספר למקומו:

באר היטב

ו"טו פסק שיעשה ג' שברים, ע"ש: (ט) כמתעסק. ומ"א פסק בזה דלא הוי הפסק, ע"ש: (י) והפסיק. אבל אם הכל נעשה בתקיעה אחת אפילו התחיל להריע כשר כמ"ש שם, וה"ה אם התחיל לתקוע ואין קולו עולה יפה ומתחיל לתקוע שנית נחשבת הכל לתקיעה א'. ודע, דכל זה אפילו בתשר"ת דוקא כשמריע בתוך השברים הוא מעין התרועה שיש לו לתקוע, משא"כ כשעושה בתרועה קודם השברים או ב' תרועות זה אחר זה לא יצא, וה"ה אם שמע בינתיים מה שאין צריך דהוי הפסק, עיין סימן תקפח ט"ב. ואם טעה בתקיעות אחרות התפלה אין בכך כלום, אך כדמישב ומעומד הדין כן, עיין ט"ז ומ"א: (יב) הרחב. וסימן: מן המיצר קראתי י"ב: (יג) אשרי. והאר"י כתב שיאמר אשרי העם עד תרום קרננו:

שערי תשובה

[יג] אשרי העם כו'. עיין בטור שכתב עד תרום קרננו, וכ"כ אבודרהם וכ"כ

ביאור הלכה

הוא עד ט' כחות (ולא עד בכלל). היוצא לדינא, ולא פסלינן אלא-אם כן עשה השבר בתשר"ת כדי ט' כחות, או אמרנון דאם עשה התקיעה בתשר"ת פחות מ"ח דלא קיים לא כמר ולא כמר וכן בתשר"ת אם עשה התקיעה פחות מכדי תשעה כחות והשברים עשה בשבר אחד כדי שנה כחות, גמ"כ לא קיים לא כמר ולא כמר, אמנם כבר הורנו המגן אברהם לעיל דלדין לכולי עלמא כיון דנהגינן לעשות השברים מג' עד ט' כחות [ולא עד בכלל] צריך לעשות התקיעה לפחות ט' כחות, דאי לא הכי אפילו כדביעב אינו יוצא: * או שהפסיק בשברים בין תרועה לתקיעה. עיין במשנה ברורה דקאי אתר"ת, והוא מהט"ז. ושאר אחרונים כתבו דהדין קאי גם אתשר"ת, וכגון שעשה שברים אחר התרועה דהפסיד גם התקיעה ראשונה, דכיון שעשה מתחלה השברים- התרועה כיון שוב הוי הפסק על-ידי השברים: * כמתעסק שלא לשם תקיעה וכו'. כ"י משנה ברורה מה שכתבנו בשם המגן-אברהם. ואם מקום לכתחלה בוודאי טוב לחוש לדעת המחבר, ועל-כן צריך ליהור במקום שבתי-כנסיות הכופין זה אצל זה, שלא יתקעו בבית-הכנסת אחת עד שיגמרו באחרת, דאם לא-יכן לא ישמעו על הסדר, דאף שאין מתכוין לשמוע לשם מצוה ואין ברצונו כלל לשמוע, מכל מקום לדעת המחבר אפילו שמע כמתעסק הפסיד התקיעות ששמע [ח"א]: * שתק והפסיק

משנה ברורה

כיון שהוא שלא מענינא קלקל בזה כל הסדר [והוא הדין (לב) אם עשה התרועה קודם השברים, ואין חילוק בכל זה בין שגמר התרועה (לג) או שלא גמר, בכל ענין הפסיד התקיעה ראשונה]. וכן מה שכתב 'או תר"ת' רצה לומר, שהתחיל בתרועה ובאמצע הפסקי התחיל לעשות שבר אחד, והכל כנ"ל לענין תשר"ת, והוא הדין לענין תר"ת, דכיון שאין זה שייך כלל לתרועה שבסדר זה, הפסיד גם תקיעה ראשונה: **ח (ל) בין תקיעה לשברים.** היינו בתשר"ת הכניס תרועה קודם שברים, והוא הדין אם הכניס אחר שברים, ואפילו לא לא גמר התרועה, וכנ"ל. וכן בתשר"ת אם עשה התרועה קודם השברים, הפסיד בזה גם תקיעה ראשונה. ויש מאחרונים שמקילין בתשר"ת וסבירא להו, דכיון שתרועה שייכא בזה הסדר אלא שהקדימה, אין צריך לחזור לתקיעה ראשונה אלא גומר שברים-תרועה כדרכו תמיד ודיו: (לא) **בין תרועה לתקיעה.** היינו גמ"כ בתר"ת הכניס שברים אחר תרועה, והוא הדין אם הכניסו קודם תרועה, ובכל זה אפילו לא גמר את השברים, וכנ"ל. ויש מקומות שדרכן לסיים בסוף תרועה בקול ארוך, ועיין בפרי"מגדים בסעיף-קטן ב שמפסק בזה דאולי נחשב זה לשברים. וכן יש מעבלי התקיעה שאינם מומחים במלאכה זו, וכשעושיין תרועה מתחילין בן בקול ארוך ונראה התחלתו כעין שברים, גם זה לאו שפיר עבדי: (לב) **וכן אם הריע שתי תרועות זו אחר זו.** דאף ששתיהם מענינא, מכל מקום כיון שכבר גמר אחת באשורות, תו השניה הויא הפסק. ודוקא כשהפסיק ביניהם, דאם עשאן בנשימה אחת הויא כתרועה אריכתא, וכדלקמיה לענין שברים: (לג) **כמתעסק וכו'.** ומגן-אברהם מצדו ריש להקל בזה דמתעסק לא חשיב תקיעה כלל, והוי ליה כאלו שמע קול אחר בינתיים, דלא חשיב הפסק על-ידי זה: (לד) **שתק והפסיק וכו'.** היינו שהיה בשתי נשימות, דאם היה בנשימה אחת נחשב כאחת וכשר, דהרי יכול להוסיף כמה שברים, כדלעיל בסעיף ג. והוא הדין אם התחיל לתקוע ואין הקול עולה יפה ומתחיל לתקוע שנית, נחשבת הכל לתקיעה אחת [אחרונים]: (לה) **תקיעה ראשונה.** ואם כבר תקע גם אחר, כגון שעומד בתשר"ת ונוכר שטעה בתשר"ת, גומר כל הסימן ואחר-כך חוזר ותוקע תשר"ת פעם אחרת, ואף-על-גב שהפסיק באמצע הסימן תשר"ת בקולות אחרות אין בכך כלום, כיון שבכל באא בפני עצמו לא היה הפסק בקולות אחרות. ודע עוד, דבכל זה אפילו תקע בתקיעות דמיושב צריך לחזור, ולא נאמר דנסמך על תקיעות דמעומד, דכיון שבירך על אלו צריך לעשותן כהוגן, וגם בתקיעות דמעומד צריך לחזור דהם עיקר, אבל אם טעה בתקיעות שאחר התפלה אין בכך כלום [מ"א] וש"א: **ט (לו) לא יצא.** דכתיב "והעברת שופר תרועה", וקיבלך חז"ל דרוצה לומר דרך העברתו, כלומר בדרך תמונת

שערי הציון

(לב) אחרונים: (לג) אליה רבה, וכן סתם הגר"ז וד"ך-החיים והח"י-אדם. ועיין ביד-אפרים שרצה לחלק בין מה שכתב המחבר בסעיף ח אפילו שבר אחר ובין תרועה לענין יבא אחת, כל האחרונים אינם סותרין כן; ומה שהקשה למה פסק המחבר בסעיף ז [והוא מדברי הרמב"ן] בהתחיל להריע ולא הוי הפסק על-ידי-זה בהשברים, וכאן מחמיר המחבר אפילו בשבר אחד, הלא כאן מיירי בהפסיק אחר שגמר השברים, לכך השבר אחד הוא ענין חדש, והתם מיירי שעשה בכח אחד. ולעניות דעתי ברור דזהו רמז המגן-אברהם בסעיף-קטן י' כמה שכתב: אבל אם הכל נעשה בתקיעה אחת אפילו התחיל להריע כשר, כמו שכתב בסעיף ז. ועיין במחצית-השקל דרין זה הוא בתשר"ת, וכאן הלא מיירי שעשה השברים כהוגן מכל קלקול יש בהתחיל להריע בתשר"ת? אלא נראה כוונתו פשוטה, דחלק מהא דכאן פוסל בהוסיף שבר אחד אף דהוא מענינא, ובסעיף ז אינו מקלקל מה שהתחיל להריע ולא חשבינן לו הפסק, אלא ויש מיירי שלא הפסיק בין השני שברים ובין התרועה אלא שהתחיל להריע בתקיעה אחת, וכאן קלקל כמה שהפסיק ואחר-כך חזר לעשות השבר. והפרי"מגדים

הלכות ראש השנה סימן תקצא

תקצא סדר תפלת מוסף ביחיד, וכו' ה' סעיפים :

א (א) יתפללו הצבור בלחש תפלת מוסף תשע ברכות, יושליח-צבור יתפלל גם-כן עמהם בלחש: ב' יהמנהג פשוט בכל בני ספרד (ב) שאין מזכירין פסוקי קרבן מוסף כלל: הגה והמנהג הפשוט באשכנז ובגלילות אלו לומר פסוקי מוסף ראש-השנה, (ג) ואין אומרים פסוקי מוסף ראש-חודש [*] אלא אומרים 'מלבד עולת החודש ומנחתה ועולת התמיד ומנחתה' וכו', (ד) 'ושני שעירים לכפר ושני תמידים כהלכתם' (טור). (ה) ואומרים גם-כן (ב) (ג) 'מוספי יום הזכרון' (ר"ן סוף ר"ה ורבינו ירוחם וכל-כו): ג' צריך לומר 'את מוספי יום הזכרון', כדי לכלול גם מוסף ראש-חודש. [*] (ו) וגם ('ביום שני יאמר 'את מוספי': ד' (ו) 'אומרים עשרה פסוקים של (ח) מלכיות ועשרה של זכרונות ועשרה של שופרות בכל ברכה, שלשה מהם של תורה, שלשה של כתובים, שלשה של נביאים (ט) ואחד של (צ) תורה. ואם רצה להוסיף על אלו עשרה, רשאי: (מיהו), אם לא התחיל בשום פסוק (י) רק אמר 'ובתורתך כתוב לאמר', (א) (יא) (יצא) (טור): ה' אין אומרים פסוק במלכיות ולא בזכרונות ולא בשופרות של פורענות של ישראל, 'ואין אומרים פסוק זכרונות של יחיד: ו' [*] היש קורים

א טור, וכן כתב הרמ"א בתשובה כלל ד סימן יט ב הריב"ש בתשובה ג עור ד ר"ן הרב"ש יתראה שכן היו נוהגים רגילי הדור (*) (פירוש) ולא אמרין דאנו ראשי חודש שאין מעבירין אלול לעולם ה משנה ונראה ראש השנה ליב' מ משנה שם ד כתיבה שם ח טור בשם רמב"ן הר"ן גיאות וכן כתב הר"ן בשם הרשב"א

שערי תשובה

(ב) מוספי. אע"ג שהרבי"ח כתבו בסמוך סיג, כתבו רמ"א כאן להודיענו דאף למנהגנו שאומרים הפסוקים יאמר מוספי. ועמ"א. ואם אמר ביום השני מוסף, א"צ לחזור, המבי"ט ח"א סימן מו והלק"ט ח"ב סימן רכב. ועיין יד-אהרן: (ג) תורה. ואם השלים בבניא יצא, מ"א. ועיין יד-אהרן: (א) יצא. ואפילו לכתחלה רשאי שלא לומר שום פסוק, אבל אם התחיל פסוק א' צריך לומר כולם, ומ"מ נ"ל דהאידנא שריא עליהו כתובה וצ"ל כולם כמ"ש גבי תפלת ערבית, ולכן כתב רמ"א ל' דיבעד, מ"א. וצ"ל 'וכן כתוב בדברי קדשך', 'וכן נאמר ע"י

בסדר הרא"י ז"ל וכ"כ בא"ר בשם מט"מ, והרבה נוהגים כן: [*] אלא אומרים מלבד כו'. עיין בדגול מרכבה שלא לומר עולת התמיד כו' רק מלבד עולת החודש ומנחתה כו', ועיין ג"כ לקמן סימן תרכא, והמנהג כהרמ"א, ובקונטרס מהר"אפרים כתבתי בזה: [ב] מוספי. עבה"ט. ועיין בהלק"ט שם שאפילו לא סיים הברכה אינו חוזר ביום ב', וביום א' אם סיים הברכה חזר לראש הברכה: [*] וגם ביום שני כו'. עיין כמג"א ובבאר-הגולה. ורבי"ח כתב דאף בארץ-ישראל בזמן שהיו מקרשים ע"פ הראיה הוה עבדי תרי יומא מסיקא כמ"ש הרמב"ם ולכן אנו עושים בא"י ר"ה השתא כמו דהוה עבדי או נמצא דליתובי הארץ ר"ה כגילגיל דח"ל ושפיר אמרין את מוספי, ע"ש: [*] יש קורין יתגר כו'. וכתב מהריק"ש ח"ל: הוהם בא"י שומע קול תורתנו עמו ישראל היום ברחמים, ובשבת לא יאמר 'היום', ובגן-המלך סימן ב' כתב ע"ז רבשבת יאמר שומע זכרון תורתנו עמו ישראל היום ברחמים, ומנהגנו שבין בחול ובין בשבת אין אומרים מלת היום ולא מלת זכרון, רק בין בחול ובין בשבת אומרים שומע קול תורתנו עמו ישראל היום ברחמים, ועיין בשו"ת כנה"ג שכתב דשפיר י"ל

משנה ברורה

ביאור הלכה

גידולו שהאיל מעבירו מחיים בראשו כך צריך לתקוע בו, דהיינו במקום הקצר [ח"א בשם הר"ן והריטב"א בסוכה], וגם רמז לרבר: "מן המיצר קראתי יה":

וכולי. עיין במשנה ברורה דהיינו בשתי נשימות, כן מוכח בר"ן שרין זהו נובע ממנו, עיין שם, ותמיה על הפרשה שפירש באופן אחר:

א (א) יתפללו הצבור וכו' תשע ברכות. לאפוקי מאיזה פוסקים שסוברין שבלחש לא יתפללו רק שבע ברכות כמו בשחרית. מקום שנוהגין שהקהל מתפללין עם השליח-צבור בשוה ויושליח-צבור תוקע וטעה, (ב) אסור לשוח באמצע ולגעור בו, דכתיב יצאו בתקיעות דמושב, ואף אם לא שמועו התקיעות דמושב, יחזור ויתקעו אחר התפלה אותו סימן שטעה דר"י: (ב) שאין מזכירין וכו'. שאין לומר פסוקי מוסף אלא בשבת וראש-חודש, ורגילי בהו ולא אתי למטעי, אבל בשאר מועדים ולא רגילי בהו אתי למטעי. לכך אין מזכירין אותן אלא אומרים 'כתוב בתורתך' וכו': (א) ואין אומרים פסוקי מוסף ראש-חודש. ואפילו (ג) בכוקר אצל פרשיות הקרבנות אין אומרים אותן, (א) והטעם בכל זה, כדי שלא יאמרו יום שני דראש-חודש עיקר כמו בשאר ראש-חודש [ובאמת אינר-כן, דחודש אלול לעולם אינו מעובר]; ועוד טעם, שלא לתת ליום זה מעלה מצד שהוא ראש-חודש, שהרי יש לו מעלה גדולה מזו מצד ראש-השנה, וראש-חודש נכלל במה שאומרים 'זכרון' דקאי גם על ראש-חודש, וכתוב 'ביום הכסא', והו ראש-השנה שהחודש מתכסה בו: (ד) 'ושני שעירים לכפר'. היינו השעיר שהוא לחטאת והשעיר של ראש-חודש: (ה) ואומרים גם-כן 'מוספי יום הזכרון'. לכלול גם ראש-חודש. ואף-על-גב שהמחבר כתב זה בעצמו בסעיף ג, (ד) כתבו הרמ"א פה להודיענו, דאף למנהגנו שאומרים הפסוקים יאמר 'מוספי': ג' (ו) וגם ביום שני וכו'. רוצה לומר, אף-על-גב דבחודש תשרי היום ראשון הוא העיקר, שמונין בו למועדים, אפילו הכי אומרים 'מוספי' (ה) כדי דלא לזלולי ביה. (ו) ובדיעבד אם אמר 'מוסף' אין צריך לחזור, אבל ביום ראשון אם אמר 'מוסף' חוז: ד' (ו) אומרים עשרה וכו'. כנגד עשרה פסוקים של 'הללו אל בקדשו', וכנגד עשרת הדברות, וכנגד עשרה מאמרות שבהם נברא העולם [גמרא]: (ח) מלכיות. לקבל עליו מלכות שמים, וזכרונות, שעל-ידי-זה יעלה זכרונות לפניו לטובה, ובמה, בשופר [גמרא]: (ט) ואחד של תורה. אלא השלים בבניא, יצא [שם]: (י) רק אמר 'ובתורתך' וכו'. לשון זה לאו דוקא, (ו) ורוצה לומר, שאומר 'כתוב בתורתך', ובזה נחשב כאלו הזכיר אותן הפסוקים בפיו: (יא) יצא. עיין במגן אברהם דדוקא דיבעד, אבל לכתחלה יש ליהזר לומר כולם. עוד כתב, דצריך לומר גם-כן 'וכן כתוב בדברי קדשך', 'וכן נאמר על-ידי

שער הציצין

רצה להוליל מדברי המגן-אברהם זה דין חדש, ושאר אחרונים אינם סוברים כן: (ב) מגן-אברהם בשם רשב"א: (ג) מגן-אברהם ושי"א: (ד) ט"ז: (ה) מגן אברהם: (ה) מגן-אברהם: (ו) הגהות רבי עקיבא איגר בשם תשובת כתי-יהודה. ונראה דמה שכתב 'ביום ראשון חזרו' היינו קודם שסיים הברכה, אבל לאחר שסיים אין לחזור, דמסתברא דאפילו אם דילג לגמרי ולא אמר 'זאת מוסף יום הזכרון הזה נעשה ונקריב' וכו', אלא אמר 'ישם נעשה ונקריב וכו' תמידים כסדרם ומוספים כהלכתם ככתוב בתורת משה עבדך וכו', גם-כן יצא. ועיין בטור במה שכתב דאפילו אם חיסר מלה אחת שלא כיון לה, היינו במה שהוא נוגע לעיקר התפלה, ועיין לעיל סימן נט בביאור הלכה מה שכתבתי שם אודות זה: (ו) לבושי-שדר:

הלכות ראש השנה סימן תקצא תקצב

קמא באר הגולה

ט שם ל' בשם הרא"ה
הרמב"ם
תפלוטיו כ רביש
בתשובה ל מימרא דרב
יוסף פתח עמוד זה
מ"ט

תיגר על מה שנוהגים להשלים פסוקי שופרות בפסוק 'וביום שמחתכם' שאין מזכיר בו שופר אלא חצוצרות; ו'הרא"ש' ו'הר"ן' כתבו לקיים המנהג: ז' ו'יעקידת יצחק היום לזרעו תזכור', כך היא הנוסחא המפורסמת, והמדדק לומר 'לזרע' (ז) [ז] יעקב תזכור' (יב) משנה מטבע שטבעו חכמים בברכות ואינו אלא טועה: הגה ואומרים 'עלינו ר'מלוך', והשליח צבור מוסיף 'אוחילה' ושאר פיוטים, כל מקום לפי מנהגו (טור): ח' (יג) ללא יתפלל (יד) ביחיד תפלת מוסף בראש השנה עד אחר (ט) [ס] ג' שעות (טו) היום:

תקצב תפלת מוסף בקול רם וסדר התקיעות, ובו ד' סעיפים:

א (א) מחזיר שליח צבור (ב) התפלה, (ג) ותוקעין (ד) על סדר הברכות, למלכיות תשר"ת פעם אחת ולזכרונות תש"ת ולשופרות תר"ת. י' ועשוי נוהגים לתקוע למלכיות תשר"ת שלש פעמים ולזכרונות תש"ת שלש פעמים ולשופרות תר"ת שלש פעמים: יגה ויש אומרים שתוקעים (א) (א) תשר"ת למלכיות פעם אחת וכן לזכרונות וכן לשופרות (טור בשם ר"ת ומנהגים),

באר היטב שערי תשובה

א ממשעות המשנה
ראש השנה
ב הרי"ן
בפרק ג ג בית יוסף

מלת היום, ע"ש שכתב ג"כ בשם מהר"ח אלפנרדי שיש לפרש על התרועה בפה. ובש"ח כתב בשם ב"ד ששמכו מפני שמקדש ובמקום ב"ד היו תוקעין בשבת כמ"ש הטור סימן תקפח, ובשם ספר בית תפלה יום טעם אחר, ע"ש. ועיין לעיל סימן תקפב ס"ק ה לענין א סעה ואמר בשבת יום תרועה, ע"ש. ועיין בתשב"ץ ח"ג סימן רצ וסימן שט בדבוסתא היום הרת עולם וכן זה היום תחלת מעשך לא ישנה כלל אף כשחלה בשבת, והביאו ר"מ, ע"ש. ועיין בסדר היום שכתב דבאמית היום הרת עולם נהגו לשחות עצמם ולאמרו בכפיפת קומה, והטעם מפני שבאים להודיע נתיב גדולת היום ציל אותו בפחד ובהנעה שיכמרו לחמי אל עליו כו': [ז] [ז] יעקב. עבה"ט. וכתב בכבו"י ח"ג סימן מג: מה שנודפס במחזורים דפוס וזלעבאך שבני אשכנז משמיים אציהם ועקדת יצחק לזרע ישראל (ניא לזרע יעקב תזכור) אין לומר כן אלא כמ"ש בש"ע לומר לזרע תזכור וכדברי הרבי"ש, וכ"כ במב"י"ט ח"א סימן ר"ע ובמהרי"ט חלק א"ח סימן תזכור, וע"ש הדבונת לזרע תזכור היינו זרע אברהם דמינה מיירי דקאמר תזכור לנו העקרה שעקר א"ב כו', ע"ש. ועיין בתשובת מהר"י באסן סימן א ובו פשוט דרכים דף תי, ע"ש [ס] שלשה שעות. עבה"ט. ועיין במג"א האירנא שנהגו להתפלל

משנה ברורה

בתוך תפלת הצבור. ובמקומות שנוהגין להתפלל שחרית בהשכמה בתוך שעה ראשונה או שניה, יצמצם אז להתפלל (יג) תפלתו גם כן בתוך אותו הזמן [מ"א וש"א]: (טו) היום. וכן זוהר היחיד (יד) שלא יתקע תקיעת מצוה עד אחר ג' שעות על היום, משום דיפקדו בדינו, וכמו שכתבנו בסיומן תקפח סעיף קט"ג ב במשנה ברורה:

א (א) מחזיר שליח צבור התפלה וכו'. יש מקומות (ב) שנוהגין לתקוע כשמתפללין בלשח, אבל אין לנהוג כן לכתחלה (ג) שלא לבלבל המתפללים, ומשלימין אותה לאחור התפלה: (ד) ותוקעין וכו'. ובכל תקיעות של ששת סדרים הללו (ג) צריכין התוקע והשומעים לעמוד בשעת תקיעות, ולפיכך נקראין תקיעות דמעומד, (ג) וכדיעבד אם ישבו, יצאו: (ג) תשר"ת למלכיות פעם אחת וכו'. הנה כיון שתקנו חז"ל לצאת מידי כל הספיקות שיש להסתפק בתרועה, כמו שכתוב בסיומן תקצ, (ז) היה מהראוי גם כאן לתקוע תשר"ת תש"ת תר"ת למלכיות וכן לזכרונות וכן לשופרות כדי לצאת כל ספק, אלא לפי שאין מטריחין על הצבור, אין נוהגין לתקוע (ה) אלא תשר"ת לכל אחד, שהרי בדרך זה הוא עושה

שער הציון

(ס) שהרי נאמר ליצחק 'כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות האלה', ולא ניתן כי אם ליעקב: (ט) מגן אברהם: (י) בעל הפרדס, וכן הסכים הט"ו וכן העתיק הגר"ז דרך החיים: (יא) חיי אדם: (יב) מגן אברהם: (יג) ומה שנוהגין לומר פיוטים אין זה מקרי בשעה שהצבור מתפללין, וצריך ליצמצם דוקא בעת התפלה, דהא אפילו אם הצבור מתפללין שחרית והוא מוסף גם כן לא מקרי בשעה שהצבור מתפללין, וכ"ל שכן פיוטים מתעלמא [מ"א]. ועיין עוד במגן אברהם שמצדו ע"ד, דאפילו בשאר מות שנהגו טוב להתפלל בקיץ בשעה ראשונה על היום, שהוא זמן שאין הצבור מתפללין, עיין שם. ולעניות דעתי יש לעיין בזה למעשה, דהא איתא במשנה: ירד לטבול, אם יכול לעלות ולהתכנסות ולקרוע עד שלא תנח החמה יעלה ויתכסה ויקרא, וכדאי יסמך אחר כך גאולה לתפלה, והרי הוא שם יחיד; וגם בשולחן ערוך סימן נח, דאפילו אם לא נודמן לו קודם הניח ש' לו הלקיים לקרותה במהרה כל מה שיכול, ואפילו אם תאמר דשם הכוונה בלא תפלה היינו כדי שיהיה לו אחר כך תפלה בצבור, ומכל מקום לא משתמיט אחד מן האחרונים שיאמר דלהכי כדאי בלא תפלה משום דאז כשהוא ביחיד ומבקש צרכיו יעיינו בדינו, וצריך עיין: (ז) מגן אברהם בסיומן תקפס סעיף ו בשם מהר"ל: (ח) מגן אברהם וש"א: (ט) אחרונים: (ג) פרי מגדים וש"א: (ד) פוסקים: (ה) וטעם שני דעות הראשונים עיין בביאור הגר"א:

עבדיך הנביאים, ש"ג, כנה"ג: (ז) יעקב. והט"ו כתב דכן עיקר, 'לזרע יעקב', ע"ש. ועמ"א: (ה) ג' שעות. לפי שבשלושה שעות האלו הקב"ה דן עולמו. ודוקא יחיד, אבל רבים 'הן אל כביר לא יאמס'. ודוקא מוסף, כיון שאין מחוייב להתפלל אותה בזמן ההוא, משא"כ תפלת יוצר שזמנו אז, אין לדחותה. וה"ה שלא יתקע ביחיד, ועיין מ"א שהאר"ן כותב: י"ל זצ"ל לפרש עילום שמך, ולא יאמר וצ"ל פירוש לעילום שמך, כי יש פירוש לעילום שמו, תשב"ץ, מ"א:

(ב) התפלה. כשהצבור אומרים הוא אלהינו עיין הפוסקים במחזור אשכנז ש"ל, והוא קבלה מ"רא רוקח: (ג) על סדר. התוקע והשומעין צריכין לעמוד בתקיעות דמעומד: (א) תשר"ת. ובתקוע

ט, ע"ש, ועיין בשאלת יעקב ח"א סימן קמד שכתב ג"כ שיעקר הנוסחא היא לזרע וכו', ע"ש. ועיין הדבונת לזרע תזכור היינו זרע אברהם דמינה מיירי דקאמר תזכור לנו העקרה שעקר א"ב כו', ע"ש. ועיין בתשובת מהר"י באסן סימן א ובו פשוט דרכים דף תי, ע"ש [ס] שלשה שעות. עבה"ט. ועיין במג"א האירנא שנהגו להתפלל

עבדיך הנביאים: ז' (יב) משנה וכו'. זרוע יצחק גם כן (ס) אין עשו בכללו, (ט) ומכל מקום יצא בדיעבד, דאין זה משנה ממש. (י) ויש אומרים דאדרכא, יותר טוב לומר "לזרעו של יעקב", דבתפלה בעינן לפרושי טפי כל מה דאפשר, ועל כן ינקוט כל אחד לפי מנהג מקומו, דיש לכל אחד על מי לסמוך: ז' (יג) לא יתפלל וכו'. יצויר דין זה (יב) ביחיד שדר בישוב ואי אפשר לו לילך למקום שיש מגין, דבעיר אף אחר ג' שעות אין לו להתפלל ביחיד: (יד) ביחיד וכו' עד אחר ג' שעות. דכשלושה שעות ראשונות הקדוש ברוך הוא דן את עולמו, ושמא יעיינו בדינו ביחוד, ומי יצדק! אבל כשהוא מתפלל בצבור, 'הן אל כביר לא יאמס'. ומה דנקט ראש השנה אף דבכל יום הקדוש ברוך הוא דן עולמו בג' שעות ראשונות, (יז) דשם אינו אלא לפקידה בעלמא לאותו יום, אבל בראש השנה הקדוש ברוך הוא דן לכל השנה ולפעמים לשנים רבות. ודוקא תפלת מוסף שזמנו כל היום, רגילים העולם לאחור אחר ג' שעות, אבל תפלת שחרית רגילין העולם להתפלל בבוקר בתוך ג' שעות ראשונות, ועל כן כשהוא מתפלל באותו הזמן תקובל תפלתו

הלכות ראש השנה סימן תקצב

(ד) וכן המנהג במדינות אלו. ונהגו לומר כל פעם אחר שתקעו (ה) 'היום הרת עולם' ו'ארשת' (מהרי"ל), ואפילו בשבת שאין תוקעין אומרים 'היום הרת עולם', אבל לא 'ארשת' (מנהגים): ב [*] יחיד אינו מפסיק לתקוע בברכות (ו) ואפילו יש לו מי שיתקע לו. הגה (ו) אלא תוקעים לו קודם שיתפלל מוסף, ואין צריך לתקוע לו שנית (כל-בו ובי"ב בשם א"ח): ג (ח) הלא (ז) ישיח, לא התוקע (ט) ולא הצבור, (י) בין תקיעות שמיושב (יא) לתקיעות שמעומד (מיהו, בענין התקיעות (יב) והתפלול אין הפסק) (מרדכי ומהרי"ל), ואם סח דברים בטלים (יג) אין צריך לחזור ולברך (שור), ואין צריך לומר שלא ישיחו (יד) בין ברכה לתקיעות אם לא (יז) בענין התקיעות: ד' זה שתוקע כשהן יושבין (טו) תוקע על סדר הברכות: הגה ומיהו, אינו מעכב ויכול (טז) אחר לתקוע, אלא (יז) שראוי לעשות כן, וכבר כתבתי לעיל סימן תקפז:

באר היטב

הדרך המוכרח לתקוע תשרית תשרית תשרית למלכות וכן לזכרונתו וכן לשופרות, ואחר אנעים ומירות תשרית תשרית תשרית, וכן נהגים ק"ק אשכנזים בירושלים: (ז) ישיח. וכשעת התקיעות אפילו לרוק אסור, עיין סימן תקפז ס"ק ה: (ה) א"צ. אפילו סח בין תקיעות דמיושב עצמן אי"צ לחזור ולברך, הגמ"מ, מ"א: (ו) בין. ואם סח בין ברכה לתקיעה אפילו מענין התפלה צריך לחזור ולברך, ומ"ש רמ"א דהתפלול לא היה הפסק היינו בין תקיעה לתקיעה אבל בין ברכה לתקיעה היה הפסק וצריך לחזור ולברך, ופשוט דאפילו השומע אם סח בין ברכה לתקיעה צריך לברך. מ"א:

שערי תשובה

בהשכמה כו', ואף ששי"ן אומר פייטוס אין זה שעה שצבור מחפליין, ע"ש: [*] יחיד אינו מפסיק. והרבי"ז ח"ב סימן שמו כתב דידחי מותר להפסיק בברכה, וכבר"י תמה עליו, ובאמת תמה מה שלא הזכיר מדברי הטור ושאר פוסקים דאינו מפסיק אף אם תקע ליה אחריו, ומכ"ז אי"צ לחזור ולברך, הגמ"מ, מ"א: (ו) בין. ואם סח בין ברכה לתקיעה אפילו מענין התפלה צריך לחזור ולברך, ומ"ש רמ"א דהתפלול לא היה הפסק היינו בין תקיעה לתקיעה אבל בין ברכה לתקיעה היה הפסק וצריך לחזור ולברך, ופשוט דאפילו השומע אם סח בין ברכה לתקיעה צריך לברך. מ"א:

משנה ברורה

(יז) אסור להפסיק: (יב) והתפלול אין הפסק. ורצה לומר, דבין תקיעות דמיושב למעומד שרי לכתחלה להשיח מענינם. ועיין בדרך-החיים שדעתו, דבין הברכה עד סוף תקיעות דמיושב (טו) אסור להפסיק אפילו בתפלול, לכן לא יאמר הייה רצון' הנדפס במחזורים בין התקיעות דמיושב, רק יהרהר בלבו ואל יוציא כפיו, או שיאמר הייה רצון' אחר גמר התקיעות דמיושב: (יז) אין צריך לחזור ולברך. ולא דמי לסח בין תפילין לתפילין, דהתם שתי מצוות הן, מה שאין כן הכא דכולה חדא מצוה היא, (טז) ועל-כן אפילו שח דברים בטלים בין תקיעות דמיושב עצמן אין צריך לחזור ולברך [מידי דהוי מי שמדבר אחר שטעם מעט מברכת 'המוציא' דאין צריך לחזור ולברך, דכולה חדא סעודה היא]. ומכל מקום מצדדים (יז) האחרונים, דמי ששח בתשרית בין שברים לתרועה אף מעניני התקיעה, אף שאין צריך לחזור ולברך, מכל מקום (יט) לא יצא וצריך לחזור ולתקוע אותו סדר: (יד) בענין התקיעות. ואף בדסימן קסו סעיף ו פסק דלכתחלה לא יפסיק כלל, (יט) הכא מיירי שצריך לשוח, כגון שאומר להביא שופר, או לשכשך אותו במים שלא יכול לתקוע, וכיוצא בו. (כ) ופשוט דאם שח בין ברכה לתקיעה מענין תפלה דצריך לחזור ולברך, ומה שכתב רמ"א דתפלה לא היה הפסק היינו בק תקיעה לתקיעה, וכנ"ל, אבל בין ברכה לתקיעה היה הפסק, (כא) ואף השומע אם סח בין ברכה לתקיעה צריך לברך: ד' (טו) תוקע על סדר הברכות. דהמתחיל במצוה אומרים לו גמור: (טז) אחר לתקוע. ועומד במקומו, (כב) ואינו צריך לעמוד על הבימה: (יז) שראוי לעשות כך וכנ"ל. וכל זה מיירי (כג) בזמניהם שהיו נותנין לו לתקוע בסתמא, ואס"כ זכה מיד בכל התקיעות, אבל עכשיו שנוהגין בקצת מקומות ליתן הסדרים

שערי תשובה

(1) מגן אברהם: (1) הגר"א ושא"א: (2) עיין בכיור הגר"א דדעת רש"י דלכתחלה צריך יחיד לעשות כן, ואפילו הכל-בו נראה דמודה לזה כשאין לו מי שיתקע במקום: (3) ט"ז הגר"א: (4) מגן אברהם ושא"א: (5) ונראה דזה שייך רק לענין הצבור השומעים אבל לא לענין התוקע נוסף: (6) דרכי-משה בשם מהר"ל בסימן תקפס: (7) שם, וכן העתיק המטה-אפרים: (8) כן מוכח מה"ט"ו שכתב דכל מצוה שהוא עוסק בה ואינו רשאי להפדר משם עד שיקיים כולה, איסור ש' בהפסקתו, וכן כתבו בדרך-החיים וחי"א אדם וכן מוכח בפסקי הרא"ש, ודלא כהגהות מהר"ל: (9) ודעת הגאון מהר"י עמדין בסידורו להקל בזה, ולדעתו כונת המגן-אברהם הוא להתמיר רק בין ברכה לתקיעה, ועל-כן במקום שנוהגין כן אין למחות בידם: (10) מגן-אברהם: (11) סידור מהר"י עמדין ומטה-אפרים: (12) דדילמא כונת התורה על שניהם דוקא וקלקל בזה את התרועה: (13) מגן-אברהם ושא"א, וכן מוכח בכיור הגר"א: (14) אחרונים: (15) מגן-אברהם ושא"א, דהיינו שיכרך הברכה לצעמו כדי לצאת ידי חובת הברכה: (16) דרכי-משה, מגן-אברהם: (17) מגן-אברהם ושא"א:

הלכות ראש השנה סימן תקצג תקצד

קמג באר הגולה

תקצג אם הברכות והתקיעות מעכבות זו את זו, ובו ב' סעיפים:

א (א) *ברכות של ראש השנה (ב) ויום הכפורים (ג) *מעכבות זו את זו, שאם אינו יודע כולם (ד) לא יאמר מה שיודע מהם, אלא לא יאמר כלום: ב יוכן תקיעות מעכבות זו את זו. והני מילי שאינו יודע אלא מקצת הסימן שלא יעשה אותו מקצת שיודע, ג אבל תשר"ת תש"ת תר"ת אין מעכבין זה את זה, *ואם ידע לעשות אחד מהם *או שנים, (ג) עושה: ה הגה אבל (ד) הברכות אין מעכבין התקיעות וכן התקיעות אין מעכבין הברכות ואיזה מהם שיודע יעשה (טו), (ה) וכן סדרן אינו מעכב (ר"ן סוף ר"ה). ואם התפלל (ג) קודם שתקע, יצא:

תקצד יחיד שלא התפלל אין חבירו מוציא, ובו סעיף אחד:

א *יחיד שלא תקע, חבירו (א) יכול לתקוע לו להוציא ידי חובתו; אבל יחיד שלא התפלל תשע ברכות, (ב) (ג) אין חבירו יכול להוציא: ה הגה ויש חולקין ואומרים דאם לא יכול להתפלל, חבירו יכול להוציא בחפלתו (ר"ן סוף ר"ה ומרדכי וה"א ספ"ג דר"ה):

באר היטב

לתקיעה או זכרונות למלכות לא יצא, ר"ן. ויש לכסות השופר בשעת ברכה, ב"ח:

(ב) אין. א"כ בעשרה, טור והרמב"ם. הבקי אפילו בדיעבד אינו

ביאור הלכה

* מעכבות וכו'. והיינו שאם אינו יודע כולם לא יאמר אף אחת מהן, וכתב הפרי"מגדים: וצריך עיון, אמאי לא יאמר ג' ראשונות וג' אחרונות וקדושת היום באמצע, דהא הטור כתב בשם הרי"ף גיארת בסימן תקצג שהצבור מתפללין בלחש רק שבע, ואף דלא קיימא לן כן, מכל מקום בשאינו יודע וכו', ואפשר אין הכינימי, רק לא יאמר עשרה פסוקים, עד כאן לשונו, ורוצה לומר, דאיתא בגמרא מ"ט, אמר רבה: אמר הקב"ה, אמרו לפני מלכותי כדי שתמליכוני עליכם, וזכרונות כדי שיעלה זכרוכם לפני לטובה וכו', וכונת הגמרא, שאם לא יאמר זכרונות ושופרות לא יאמר העשרה פסוקים של מלכותי אבל הברכה עצמה יאמר, אבל באמת זהו דוחק גדול, דהא לשון הגמרא 'ברכות מעכבות' משמע שאם חיסר ברכה אחת לא יאמר השניה. אכן באמת לא קשה קושיתו כלל, דהא להרי"ף גיארת דסבירא ליה דהצבור בלחש אין אומרים רק מלכותי ללבד, על-כרחי הגמרא דנקט מלכותי וזכרונות ושופרות אש"ץ קאי, וכו' כוודאי מעכבות אלו את אלו, כדקאמר רבה הטעם, ולדידן דסבירא לן דגם הצבור חייבין להתפלל תשע ברכות, הבריייתא קאי גם אצבור, והטעם כדקאמר רבה: * זו את זו. עיי' משנה ברורה מה שכתב בשם המגן אברהם, דע, דבספר נהר" שילום פליג עליו וזה לשונו: אב כוונתו על הששה ברכות שמוסיפין בתענית הוא תימא, דלפי פירוש הרא"ש והר"ן מבואר זה בהדיא בגמרא, עיי' שם, ואמאי קאמר דכן מוכח בגמרא, ואם דעתו על י"ח ברכות של כל השנה, הוא גפי"ן תימא, דלא נתקנו אלא סמוכות זו לזו, דמשום הכי ליחא בהו פתיחה, ובפרט ג' ראשונות וג' אחרונות כחד חשיבי, וגם שאין משמעות לזה בגמרא, עד כאן לשונו, וכן כתב האליה רבה. ולעניות דעתי נראה פשוט כמו שכתבתי בפנים, דגם להמגן אברהם הוא רק רחמי בעלמא ויוצא בזה על-כ"פנים מצות תפלה דמן הוא מלשון הגמרא דקאמר 'ברכות של ראש השנה ויום הכפורים' משמע דשאר ימות השנה אין מעכב, ועל-כרחי בגווני דחתיבא: * ואם ידע לעשות אחד מהם וכו'. ופשוט דהברכה על התקיעה אין רשאי לברך עד שיוכל לתקוע כל הסדרים בעצמו או בצירוף עם אחרים: * או שנים. הלשון אינו מרוקדק, שאם יודע תשר"ת או תש"ת ותר"ת ממילא הוא יודע לעשות כולם; ואפשר שהוא חלש ואין יכול לעשות

(ב) ויום הכפורים. פי' י"כ של יובל שאומרים בו ג"כ מלכות וזכרונות ושופרות: (ג) לא. ובשאר ימות השנה אם יודע ברכה אחת יאמרה ואין מעכבות זה את זה: (ג) קודם. אבל אם הקדים תרועה

משנה ברורה

לאחר, אס-כן מעולם לא זכה בה הראשון וש"י:

א (א) *ברכות של ראש השנה וכו'. היינו של מוסף שיש בו מלכות וזכרונות ושופרות, וכן של יום הכפורים של יום הכפורים בו גס-כן מלכות וזכרונות ושופרות: (ב) מעכבות זו את זו. משמע דבשאר ימות השנה אם יודע ברכה אחת יאמרה, ואין מעכבות זו את זו [מ"א]. ועיי' בביאור הלכה שכתבנו, דגם להמגן אברהם הוא רק רחמי בעלמא אבל אינו יוצא כלל בזה, דאפילו רק ברכה אחת מן השמונה עשרה אם דילג, קיימא לן לעיל בסימן קיט סעיף ג דצריך לחזור ולומר כולן כסדר שנתקנו, ואם לאו אינו יוצא בזה ידי תפלה, וכל-שכן בזה; וגם יראה להסמיכה לאיזה ברכה, כגון ל'אשר יצו' וכדומה, כדי שתהא סמוכה לחברתה: **ב** (ג) עושה. דהא מדאורייתא בחדא סגי אלא דלא ידעין איזהו, לכן יעשה האחד שיודע, שמא יכוין האמת: (ד) הברכות אין מעכבין התקיעות. שאם אינו יודעין לברך הברכות האלו, (ה) אף-על-פי-כן יתקעו השלשה סדרים. וכן התקיעות וכו'. שאם אין יכול לתקוע, אף-על-פי-כן יברך הברכות: (ה) וכן סדרן אינו מעכב. אין רוצה לומר כסדר התפלה, שהקדים זכרונות למלכות או שופרות לזכרונות, (ג) דבזה לא יצא וצריך לחזור ולהתפלל, וכן בסדר התקיעות אם הקדים תרועה לתקיעה ראשונה לא יצא, אלא רוצה לומר דסדר הוא להתפלל מוסף ולתקוע בתוך התפלה, (ג) ואם שינה הסדר, דהיינו שהתפלל קודם שתקע, יצא בשניהם, (ד) והו' שסיים רמ"א 'ואם התפלל' וכו', והוי"ו יתר הוא: **א** (א) יכול לתקוע לו. אפילו (ב) הוא יכול לתקוע בעצמו: (ב) אין חבירו יכול להוציא. אפילו אם הוא צריך להתפלל אז (ג) גם לצורך עצמו בלחש, אלא שהוא מתפלל בקול כדי להשמיע גם לחבירו ולהוציא, ואפילו אם לא יכול להתפלל בעצמו, דתפלה צריך כל אחד לבקש רחמים

שער הציון

(א) ויכול לברך עליהן, והו' שאנו מברכין על התקיעות דמיישב: (ג) מגן אברהם והג"א: (ג) הגר"א ומגן אברהם: (ד) מגן אברהם. והוא הדין אם תקע תר"ת ותש"ת קודם תשר"ת נמי יצא [לבוש]: (ה) פוסקים: (ז) כן משמע מטור: (ז) ועלי"ן כן הוא אומר מתוך הסידור וחבירו אומר עמו מלה במלה, לכולי עלמא שפיר דמי ופמ"ג:

הלכות ראש השנה סימן תקצה תקצו

תקצה מי שאינו בקי לא בתקיעות ולא בתפלה, ובו סעיף אחד:

א ברייתא ראש השנה ליד (* מפני שהתקיעות מן התורה הברכות מדבר סופרים)

א מי שאינו בקי בתקיעות ולא בסדר תפלת מוסף ולפניו שתי עיירות, באחת בקיאים בתקיעות ולא בתפלת מוסף ובאחת בקיאים בתפלת מוסף ולא בתקיעות, ה"הולך (א) *למקום שבקיאים בתקיעות, אפילו של מוסף ודאי (ב) ושל תקיעות (ב) ספק: הגה מיהו, אם יכול לילך למקום שמתפללים ויש שהות ביום שישמע (א) אחר־כך התקיעות במקום שתוקעין, יקיים שתי המצוות, דכל היום כשר לתקוע (ב"י בשם ירושלמי):

תקצו ובו סעיף אחד:

א לאחרי התפלה (א) מריעים תרועה גדולה בלא תקיעה: הגה ויש מקומות נוהגין לחזור ולתקוע (ב) שלשים קולות (מנהגים ישנים), ולאחר שיצאו בזה שוב (ב) [ב] (א) אין לתקוע עוד (ד) בחינם. אבל

באר היטב

יוצא בתפלת הש"ץ כיון שמפסיקים עכשיו בפיוטים, מ"א סימן תקצא, ע"ש. ועיין יד־אהרן שם:

(ב) ספק, משום דתקיעות דאורייתא וברכות דרבנן, וה"ה אם אין יודעים רק סדר א' ליל להם, ואם יש בעיר א' שופר ורוצה לילך למקום שמתפללין ולשלוח א"י שיביא לו השופר והוא חוץ לתחום ויכול לקיים שניהם שרי, דתחומין דרבנן וה"ל שבות דשבות, מ"א, ע"ש:

(ב) אין לתקוע. ואסור להוציא השופר כשאין צריך לתקוע דהוי הוצאה שלא לצורך. ואפילו מי שיתקע ביום שני אסור לתקוע ביום א' להתלמד דהא בקיאים בקביעה דירחא והראשון קודש חבי' חול, מ"א, ע"ש. והט"ז מתיר לתקוע ברה"ה אחר שיצאו, ע"ש שהעלה דביו"ט ליכא שבות דתקיעה, ע"ש, ובתשובת חכם צבי סימן לה תמה עליו ע"ש, ובתשובת פנים מאירות סימן קב הליץ בעד הט"ז ע"ש. ועיין יד־אהרן באורך מזה. ומיהו שרי לטלטל השופר אחר שתקוע בו, השכנה"ג משם רש"ל, וכך כתב הט"ז סס"ב ע"ש. ועי' סימן תקפח ס"ה בהג"ה:

משנה ברורה

שליח־צבור

א למקום שבקיאים בתקיעות: דתקיעות דאורייתא וברכות דרבנן, ואפילו ביום שני. וכל־שכן אם יש לפניו מקום שיכול לשמוע תקיעות אף־על־פי שגם שם אין מנין ויצטרך להתפלל ביחיד, ויכול לילך למקום שיש שם מנין רק שאין להם שופר, מוטב לילך לשמוע תקיעות אף־על־פי שיתפלל ביחיד [ח"א]: (ב) ושל תקיעות ספק. אם (ב) יש שם תוקעין, (ג) דספק דאורייתא עדיף מודאי דרבנן. והוא הדין אם אין יודעין רק סדר אחד, ילך להם. ואם יש בעיר אחד שופר, ורוצה לילך למקום שמתפללין ולשלוח עכו"ם שיביא לו השופר, והוא חוץ לתחום, ויכול לקיים שניהם, (ג) שרי, דתחומין דרבנן והוה ליה שבות דשבות: (ג) אחר־כך התקיעות. ולא ילך תחלה למקום שתוקעין ואחר־כך למקום שמתפללין, (ד) שתפלת מוסף אין לאחריה יותר משבע שעות, כמו שכתוב בסימן רפו, ותקיעות זמנה כל היום. אם באחת נמצא תוקע הגון אף המתפללים שם אינם הגונים, ובאחת מתפללים הגונים והתוקע אינו הגון, (ז) ילך למקום שהתוקע מומחה וכשר, ודחתוק מוציאו ידי חובתו, מה שאין כן בתפלה אינו מוציאו ידי חובתו:

א מריעים תרועה גדולה. כדי (ב) לערוב השטן, (ג) שלא יקטרע עליהם אחר התפלה שהולכים ואוכלים ושוחים ושמיחים, לומר שאינם יראים מאימת הדין. אבל אין אנו נוהגים כן רק בסיום תקיעה אחרונה של השלמת מאה קולות, כמו שנבאר לקמיה. המקרא אומר 'תקיעה גדולה', והתוקע מאריך בה יותר משאר תקיעות [מט"א]: (ב) שלשים קולות. ובש"ה כתב לתקוע מאה קולות, דהיינו שלשים דשיבה, והתקיעות של סדרים, ושלשים אחר התפלה, ולהוסיף עוד שבסך הכל יהיו מאה קולות: (ג) אין לתקוע עוד וכו'. דכיון שאין צריכין, הוי ככל שאר יום־טוב שאסור לתקוע משום שבות. ועיין בט"ז שדעתו דיום־טוב של ראש־השנה (ג) אינו דומה לשאר יום־טוב בזה, (ד) אבל רוב האחרונים הסכימו לאסור כדברי הרמ"א. ולענין טלטול, (ה) לכלוי עלמא שרי כל היום, דהא ראוי לתקוע בו להוציא אחרים שלא יצאו עדיין: (ד) בחינם. וגם (ו) אסור להוציא השופר כשאין צריך לתקוע, דהוי הוצאה שלא לצורך. ועיין סימן תקיח סעיף א בהג"ה. (ו) ואפילו מי

שער הציון

(ב) דרישה: (ג) ועיין בפרימגדים שמסתפק אין הדין ביום שני לדין דבקיאים בקביעה דירחא וגם יש ספק אם ימצאו שם שופר, אם יש לדחות בשביל זה המקום שמתפללין: (א) מגן־אברהם ושי"א: (ד) מגן־אברהם ושי"א: (ה) פ"ח בשם תשובת עולת־שמואל: (ב) אבל כל זה אינו מנכבות, שאם לא יעשה כן אין עינבו בדבר שהרי כבר יצאו ידי חובתן [פוסקים]: (ג) ורעא מהימנא וכביאור הט"ז: (ג) כן הליצו בערו שגם הוא מודה לשאר יום־טוב דאסור, כדי שלא יסתור ש"ס מפורש, עיין בשיעור־תשובה: (ד) מגן־אברהם ורמב"ם צבי וקרובן־גנאל וישועות־יעקב וחמדם־משה ונהר־שלו ומאמר־מדרכי ובגדלי־ישע, ודלא כט"ז ואיזה אחרונים שהחזיקו דבריו: (ה) אחרונים: (ו) מגן־אברהם ואליה רבה: (ז) שם:

הלכות ראש השנה סימן תקצו תקצו קמה

באר הגולה

קטן אפילו הגיע לחינוך (ה) מותר לומר לו שיתקע (המגיד פ"ב מהלכות שופר) ומותר לו לתקוע (ו) כל היום (א"ו דר"ה):

תקצו אם מותר להתענות בראש-השנה, וכו' ג' סעיפים:

א (ב) (א) "אוכלים ושותים ושמיחים, (ב) ואין מתענין בראש-השנה ולא בשבת 'שובה', באמנם לא יאכלו כל שבעם למען לא יקלו ראשם ותהיה יראת ה' על פניהם: ב [*] (ג) גיש מקומות שקבלה ביום (ד) שכל מי שרגיל להתענות בראש-השנה (ה) ומשנה רגילותו ואינו מתענה אינו משלים שנתו. הגה ומי שאינו ירא לנפשו (ו) אין צריך להתענות כל ימיו (כל-בו ומנהגים), (ז) רק צריך התרה כמו שנה נדר (כל בו): ג' המתענה פעם אחת בראש-השנה (ז) תענית (א) [ג] חלום, אם היה ביום ראשון (ז) צריך להתענות (ח) שני הימים (ט) כל ימיו, ואם היה ביום שני יתענה כל ימיו (י) יום שני בלבד: הגה (יא) ואין צריך (ב) למיתב תעניתו ולתעניתו, רעא

א טור בשם רב האי הורו"ק גיאות, וכן כתב הראשונים בספיקו וסודי בראש-השנה וסודי בחתול הנהגות מייטני פוק א והמורדש שקפא ב אנדה א אגור ד הנהגות מייטני והאגור בשם אהרה מקרמוניו שקבלה ה תרומת-הרושן סימן רעא

באר היטב

שערי תשובה

בשבת איכא גזירה אחריתי, שמא יעבירונו, ע"ש. ועיין בס' רב משולם בראש השנה ענינים מלוקטים מהח"צ זיל שכתב: אשר כשבת ליישב מזהיתי כספרי, ע"ש שדבריו טובבים לדחות מ"ש הפמ"א על השגתו על הט"ו, ע"ש: [*] יש מקומות כו'. וכתב בשב"י ח"א ס"ס ל' דבעל-בית שרגיל להתענות בכל יריה אסור לו לאכול, והיא תענית ר"ה ודאי צריך קבלה ונדר כמשמעות הש"ע סימן תקצו, וגם משמעות הפוסקים: הרגיל להתענות כל ימיו משמע אפילו איכא סעודת מצוה וכמו דמבטל משמחת י"ט, וגם לפי מ"ש דסכנה איכא בדבר שאינו משלים שנתו וחמירא סכנתא מאיסורא, לכן א"שנה רגילותו למען יאריך ימים הוא ובניו. וכתב בנכסתי-ויחזקאל סימן כג כאחד שנתפס בכלי-כבוד בסכנת נפשות מחמת עלילה ונדר נדר ע"ד ריב"ש כשיצילנו ה' יתענה כל ימיו שני ימים ר"ה, ולא רצה להוודק להתר נדרו משום הדוכיח מ"ה דף י"ח דקאמר בנ' בתשרי בטלה אדכרתא כו' דלפי המסקנא מצוה להתענות ברי"ה, רעא

ב אוכלים. הט"ו הכריע ממה שאכל אלישע אסור להשתנות דאין להתענות ברי"ה, ונזיל ראהי מתנה ואלקנה איש האלהים שאכלו ברי"ה, וכן מבואר בנחמיה ח' אכלו משמנים ושתו ממתיקים ברי"ה. וכמגיד-מישרים פרשת נצבים כתב שלא לאכול בשר ולשתות יין ברי"ה: (ג) א"צ. וכן עשה מעשה הר"ם לנואנו בס' שתי ידות. ועכ"פ בלילה של ר"ה אסור להתענות כמו בשאר יו"ט, מ"א. והמתענה ברי"ה או בשאר יו"ט אסור לבשל לאחרים כמ"ש סימן תקצו ס"כ בהג"ה ע"ש: (ג) חלום. ואם הוא ספק אם הוא מהחלומות שמתענים בשבת אין להתענות, כנה"ג: (ז) צריך. ומי שאינו ירא א"צ כדלעיל, עיין מנהגים: (ז) למיתב. אפילו חל בשבת:

משנה ברורה

דחה ראיות הט"ו סימן תקצו, ע"ש, וכתב שג' לומדים אחרים התייר לו, אמרתי הואיל והותר הותר מאחר דאיכא דעות ודביעבד מהני התרה ע"ד ריב"ש, ע"ש. ועיין בשאגת-אריה סימן קא הביא ראהי מש"ס דרי"ה דלעיל אסור להתענות ברי"ה, וע"ש סימן קב דל"מ שאסור להשתנות בו אלא דשמחתו מצוה כשאר יום לחייב בקידוש כשאר יו"ט ואסור לטעום כלום קודם קידוש ואין קידוש אלא במקום סעודה וכל סעודת יו"ט עליו: [ג] חלום. עיין לעיל סימן רפח בש"ש שם מדינים אלו.

המתענה אסור לבשל לאחרים, מכל מקום אשה המשרתת בבית בעל-הבית שמשועבדת לו ונהוגה הדין אשה שמשועבדת לבעלה לאפות ולבשל בשבילו ואין לה אחר לזה, ומותרת לבשל בשבילו: (ז) שכל מי שרגיל וכו'. היינו (ט) שלש פעמים: (ה) ומשנה רגילותו וכו'. היינו לענין יום, (ו) אבל בלילה של ראש-השנה בודאי אסור להתענות לכולי עלמא כמו בשאר יום-טוב: (ו) רק צריך התרה וכו'. עיין יורה-דעה סימן ריד דמשמע שם, דמנהג של מצוה שנעשה כנדר הוא רק כשהורגל בה, או אפילו פעם אחת וחשב בשעת מעשה שינהוג כן לעולם, אבל בלאו הכי אין נעשה כנדר על-ידי שעשאה פעם אחת: ג' (ז) תענית חלום. ואם הוא ספק אם הוא מהחלומות שמתענים בשבת, אין להתענות: (ח) שני הימים וכו'. דתרווייהו הן כיום אחד, וכמו שכתוב בסימן תר: (ט) כל ימיו. ומכל מקום מי שאין ירא לנפשו אין צריך להתענות, וכו' (י) יום שני בלבד. אבל יום ראשון לא יתענה כלל, (ז) לפי שיום הראשון הוא דאורייתא ואינו נגדר אחר יום שני, ועל-כן צריך לעשות בו אפילו קידוש של שחרית: (יא) ואין צריך למיתב וכו'.

שיתקע ביום שני, אסור לתקוע בראשון התלמד: (ה) מותר לומר לו שיתקע. היינו (ט) אף להשתדל ללמדו אופן התקיעות, ואפילו אחר שאינו אביו (ט) משמע דמותר בזה, דמחנך לקטן: (ו) כל היום. אקטן (י) קאי, דאלו גדול (י"ל) הא כבר כתב דאין לתקוע עוד בחינם:

א (א) אוכלים ושותים ושמיחים. ורצה לומר, אף שהוא יום הדין, מכל מקום מצוה של "ושמחת בחגך" שייך גם בו, (ב) שגם הוא בכלל חג, כדכתיב "תקעו בחורש שופר (ג) בכסה ליום חגנו", ונאמר בנחמיה ח' "אכלו משמנים ושתו ממתיקים וגו' כי קדוש היום לאדונינו ואל תעצבו כי חרות ד' היא מעוכם": (ב) ואין מתענין בראש-השנה. אם לא בתענית חלום, שגם בשאר יום-טוב מתענין זו. כתב עטרת-זקנים, דלכולי עלמא מותר להתענות בראש-השנה ולהתפלל על צחוט אף-על-גב דשבתו ושאר יום-טוב אסור, וכן איתא לעיל בסימן תקפ"ד סעיף א בהג"ה: (ג) (א) יש מקומות וכו'. המתענה בראש-השנה, (ג) ראוי שילמוד כל היום או יעסוק בתחינות ובקשות כדי שיהיה כולו לר'. (ד) כתבו האחרונים, דאף שמבואר לעיל בסימן תקצו סעיף כ

שער הציזון

(ח) כן משמע בפוסקים: (ט) פרי-מגדים: (י) ופשוט שהגדול גס-כן מותר להשתדל ללמדו כל היום: (יא) ומה שמצוין אור זרוע דראש-השנה אינו מהרמ"א רק מאיזה מצוין, דהא האור זרוע מתיר לתקוע בחינם אחר שיצאו מכבר, והרמ"א פליג עליו כמו שכתב המגן-אברהם: (ב) פוסקים: (ג) ואמרו חז"ל איהו חג שהלכנה מתכסה בה, היו אמרו זה ראש-השנה: (ג) עיין במגן-אברהם שכתב דבראש-השנה חמיר יותר ממי מתענה בשבת ויום-טוב מחמת חלום, דשם התענית עונג הוא לו ומקיים כזה הל"כ, מה שאין כן בתענית ראש-השנה דאינו בשביל תענוג על-כן צריך לקיים הקרא דלד'. אמנם באלהי רבה דחה אותו והביא בשם הכל"ב דמי שמתענה מחמת תשובה גס-כן יש לו בזה תענוג וממילא מקיים בתעניתו הקרא דלכ"ס, ולזה התקליט לשון החיי-אדם שכתב יראוי שילמוד כל היום, והיינו שהוא מן הנכון לכתלה כדי לצאת דעת המחמירין, ועל-כן אם קשה לו הרבר יכול לסמוך על דעת המקליטין: (ד) אליה רבה ודוך-החייים ומטה-אפריים, דלא כמגן-אברהם: (ה) פרי-מגדים, וכעין זה כתב גם-כן החיי-אדם: (ו) פוסקים: (ז) כן נראה לי כונת מהר"ם שהביא המגן-אברהם בסעיף-קטן ג, ויטר מעלי קושיית המגן-אברהם. גם לא איכין אף הכין דברי מהר"ם באופן אחר, שהתענה וגם קידש, ואפילו אם תמצא לומר שצריך להוציא בני-ביתו על ששה, אין יצא בכרחה בעלמא ידי קידוש דאורייתא הלא צריך להוציא בו מענינו של יום, ועל-כרחך כדפרישתי דהא דקאמר שהוא דאורייתא איום קאי, וברור כבודת השם יתברך:

באר הגולה קמו הלכות ראש השנה סימן תקצח תקצט תר

(יב) דהא יש אומרים דמצוה להתענות בראש-השנה (תה"ד סימן רע"ה). ואין אומרים 'עננו' בראש-השנה (יג) כמו שאין אומרים ביום-הכפורים (הגהות, מנהגים):

תקצח ובו סעיף אחד:

א [*] אראש-השנה שחל להיות בשבת (א) אומרים 'צדקתך' במנחה: הגה ויש אומרים שלא לאמרו (רי"ן סרי"ה ומנהגים), וכן אנו נוהגים:

תקצט ובו סעיף אחד:

א [*] (א) אליל ראש-השנה שחל להיות במוצאי-שבת (ב) אומרים 'ותודיענו':

א טור בשם רב עמרם והג"כ בשם רב האי ראש-השנה

תך ביצה שנולדה בראש-השנה ודיני הקידוש, ובו ג' סעיפים:

א אביצה שנולדה ביום-טוב הראשון וכן מה שניצוד בו וכן מה שנתלש בו, (א) אסור בשני: הגה וכבר נחבאר לעיל סימן תקיג סעיף ה וסימן תקטו: ב (ב) בקידוש ליל שני ילבש (ג) בגד (ה) (ה) חדש ומימנוי פרק כ"ט מהלכות שבת) או 'מניח (ד) פרי חדש ואומר 'שהחיינו'. ואם אין דיאכא מלוגתא בין גרלי' הפוסקים והנאנים אם יש לברך שהחיינו

א מימרא דרב ושמואל ביצה ג' וכראב"ד ר' ד טור בשם אביו הרא"ש ומהר"ם ממש מורטנבורג דיאכא מלוגתא בין גרלי' הפוסקים והנאנים אם יש לברך שהחיינו

באר היטב

שערי תשובה

(ה) חדש. ויש טועים ליקח אף בשאר יו"ט, וטעות הוא, דר"ה קדושה אחת היא. אם יש לו תירוש חדש יקדש על היין וישן וכשיגיע לשהחיינו יטול התירוש בידו או יתן עיניו בו, מנהגים, עמ"א. והאר"י

ועיין במח"ב שצריך להיות כמעט כל היום כבהכ"נ מתבודד ולומר לקיים כלו לה' כמיש בתענית-חלום בשבת:

אחת היא. אם יש לו תירוש חדש יקדש על היין וישן וכשיגיע לשהחיינו יטול התירוש בידו או יתן עיניו בו, מנהגים, עמ"א. והאר"י

[*] ר"ה שחל בו. ועיין תשב"ץ ח"ג סימן קעו ובה"ב: שמועה לרשב"ץ יש מאמר חמץ. ועיין ברי"מ משם א"ה בשם בעל העינים דמקומות אומרים א"מ בשבת או במנחה יל תחלה א"מ דחקינו רבנן קדמאי ואח"כ צדקתך, וכ"כ בשכנה"ג סימן תרכב, דאף צדקתך תדיר מ"מ א"מ נאמר בשחרית ובמנחה וצדקתך רק במנחה, ובר"י סימן תרנג הקשה ע"ז מסוכה דף נ דה"ל לרבה בב"ח דזמן ואח"כ סוכה משום דזמן תדיר בו, ע"ש ובתשובת כנה"ג סימן נ ועיין סימן תרכב:

[*] ליל ר"ה בו. המנהג שמתפללים מתוך הסידור אף שלא בירכו עדיין ברכת מאורי האש. וכי ברי"מ שצ"ע לפי מ"ש בבר"י סימן תרצג: ובתראי ס"ל שאין ליהנות ומ"מ דאוי לכתחלה למי ששגור בפיו התפלה (שיתפלל) בע"פ, ואמנם נראה דמיד שמכביל בתפלה סגי כיון שעכ"פ אומר המכביל בין אור לחושב אע"פ שלא בירך עדיין על בראת האש, והכי נהוג עלמא שמתפללים במוצאי-שבת מתוך הספר לאור הנה, ואמנם יש שאין נוהגין כן ולכן אין אומרים ויתן לך לפי שאינה שגורה בע"פ, גם מכבילין מיד אחר התפלה כדי להקדים עצמו לברכה שעל האור, והמחמיר יחמיר לעצמו אבל אין להורות לאחרים:

[ה] חדש. עבה"ט. וכתב בשב"ץ ח"ג: ב"י"ט ב' של ר"ה כשאין לו פרי חדש מותר ליקח יין חדש לברך עלו זמן אף שבידך על הענבים שאכל קודם ר"ה, ואף שבשאר ימות השנה לא יבך שהחיינו על יין חדש כשאכל הענבים מפני שיש מסופקים בדבר וכמי"ש במג"א סימן רכה, מ"מ בליל ב' דר"ה שדעת כל הפוסקים

ביאור הלכה

אפילו (ט) חל בשבת: (יב) דהא יש אומרים דמצוה להתענות בראש-השנה. ואף דאין הלכה כן, וכדלעיל בסעיף א, מכל מקום על-כ"ל-פנים לא נחזיק זה לעברה, שיצטרך אחר-כך להתענות על זה בחול. מי שקיבל עליו להתענות בראש-השנה (ט) אינו דומה למי שקיבל עליו להתענות בשבת ויום-טוב דאין קבלתו כלום, הכא צריך התרה, מאחר דיש אומרים דמצוה להתענות בראש-השנה: (יג) כמו שאין אומרים ביום-הכפורים. מאחר שהם ימי דין, ואין שייך כל-כך לבקש ליענות ביום צום התענית:

למקום שמברכין, עד כאן לשונו. ויכול להיות שגם החיי"אדם והפריי מגדים מודים לו שלא לדחות הברכות של שני הימים כשכיל תקיעות ירום שני, לירדן ורקיאין בקביעת דירחא:

א (א) אומרים 'צדקתך'. כיון שהוא יום הדין (ה) אומרים צ"ח"ץ^(ט) משום צידוק הדין, שהרי אנו אומרים 'ויגבה ה' צבאות במשפט והאל הקדוש נקדש בצדקה'; והיש אומרים סבירא להו, דהא על-כ"ל-פנים יום-טוב הוא וראש-חודש:

א (א) ליל ראש-השנה וכו'. המנהג שמתפללין מתוך הסידור אף שלא בירכו עדיין ברכת 'בורא מאורי האש', ועיין בשערי-תשובה הטעם, שאין זה הנאה גמורה, דקצת שגורה בפיו, והמחמיר יחמיר לעצמו אבל אין להורות לאחרים: (ב) אומרים 'ותודיענו'. אף שאומרים בו 'וחיגתה הרגל' וראש-השנה אינו רגל, (ה) מכל מקום כי היכי דאמרין במוצאי יום-טוב (בהבדלה) בין יום השביעי לששת ימי מעשה, דאמרין סדר הברלות הוא מונה, הכי נמי סדר התיקון הוא אומר:

א אסור בשני. אע"פ דבשאר יום-טוב מותר בשני מכה ממה-נפשך: אם יום ראשון הוא קודש השני הוא חול, ואם השני קודש הראשון היה חול, (ה) הכא אסור, דתרווייהו תרא קדושתא היא: ב (ב) בקידוש וכו'. להוציא נפשיה מפלוגתא, (ג) משום שיש אומרים שאין אומרים 'שהחיינו', דתרווייהו יומי קדושה אחת היא, והרי כבר בירך 'שהחיינו' ביום ראשון: (ג) בגד חדש. אף דבסימן רכג סעיף ד פסק דבשעת הקנין יש לו לברך, התם מיירי כשקנה מלבוש מוכן, אז השמחה כשקנאו, (ג) והכא מיירי שקנה חתיכת בגד ונתן לאומן לתקנו, דאז השמחה כשמשתמש בו: (ד) פרי חדש. במדינות שאין ענבים מצויין ומביאים ממקומות אחרים ועל-פי הרוב הם בוטר, אין ליקח אותם שיש בהם ספק ברכה, שאינו יודע אם הגיעו לפול הלכן, דאז מברכים עליהם 'בורא פרי האדמה', וגם שהם חמוצים ואין לאכול דברים חמוצים בראש-השנה, וגם מה שלא נגמר פריו אינו סימן טוב [מטה-אפרים]. ובמעשה-רב כתב דאין לאכול ענבים בראש-השנה (והטעם, על-פי סוד). אם יש לו תירוש חדש יקדש על היין וישן, דהוא מצוה מן המובחר, וכשיגיע לשהחיינו יטול התירוש בידו או יתן עיניו בו [אחרונים].

שער הציון

(פ) פוסקים: (ט) ביה"ס"פ, מגן-אברהם: (ה) פוסקים: (ה) פוסקים: (ה) פוסקים: (ג) עיין הטור: (א) מגן-אברהם ושא:

(א) היינו 'צדקתך צדק'. וצ"ח"ץ הוא קיצור החיכות [ר"ת] הראשונות שבג' הפוסקים — צ"דקתך וצדקתך צדקתך.

הלכות ראש השנה סימן תר תרא תרב

קמז באר הגולה

ג האגור כדעת רש"י
הרשב"ם
ד טור

מצוי (בגד חדש או) פרי חדש, (ה) יעם כל זה יאמר 'שהחיינו': ג (ו) יאם חל יום ראשון בשבת
אומרים 'שהחיינו' בשופר ביום שני: הגה (ז) ויש אומרים לאמרו (ז) אפילו אם חל יום ראשון
בחול, וכן המנהג במדינות אלו (הגהות מיימוני הלכות שופר):

תרא סדר יום שני של ראש-השנה, ובו ב' סעיפים:

א ביום שני (מתפללים כמו ביום ראשון) (טור), (א) 'וקורים מ'והאלהים ניסה את אברהם' עד
סוף סידרא, ומפטיר קורא כמו אתמול, ומפטיר בירמיה 'כה אמר ה' מצא חן במדבר' עד
'הבן יקיר לי (ב) אפרים'. יבמוצאי ראש-השנה מבדילין כמו במוצאי-שבת, אלא שאין
מברכין על הבשמים ועל האש: ב (ג) יאף בארץ-ישראל עושים ראש-השנה שני ימים:

א ברייתא מגילה ל"א
ב טור וצניחו לצול
כספן תצא ג הרי"ף
כפרק קמא רביעא
הרשב"ם כפרק ה
מהלכות קידוש החודש
ובפרק א מלכות יום
טור

תרב סדר עשרת ימי תשובה, ובו סעיף אחד:

הגה ומתענים למחרת ראש-השנה (טור) (א) והוא תענית צבור:

א (ב) 'יכלל הימים שבין ראש-השנה ליום-הכפורים מרבים בתפלות ותחנונים. הגה ואומרים
(ב) 'אבינו מלכנו' ערב ובוקר, (ג) מלבד בשבת (טור). ואפילו אם חל מילה (ד) שאין אומרים תחנון,
אפילו הכי (ה) אומרים 'אבינו מלכנו' (מנהגים). ואומרים בכל יום (ו) (ז) שלש פעמים וידוי קודם עלות

א טור שם
קמא

שערי תשובה

דמברך זמן אלא דלכתחלה נוהגים כפרי חדש, מ"מ בזה שפיר יוצא בין חדש
דהוי כמו ס"ס כו', וכן משמע ממג"א דהוא גופיה מתעין בסימן תר דברי הדי"מ
לברך על תירוש חדש, משמע אף שכבר אכל ענבים, ועיין בא"ר דה"ה
נשים בברכת הדלקה או ללבוש בגד חדש ולכוין לצאת ברכת שהחיינו או להניח
הפרי שניית אח"כ בקידוש, ע"ש, וה"ה וכ"ש פרי אחר חדש:

היה יום גדול, מהו לתקוע בעת ההיא ולא ניווש לשבות דאין תוקעין בשבת, העלה ה"י בפלפולו דמוחר לתקוע בלא ברכות, דברכות אינן
מעכבות, ע"ש באורח. והיד"ה הן כתב עליו דיש לפקפק לדינא:

(ב) א"מ. ויחיד יוכל ג"כ לאמרם: (ג) ג"פ. והאר"י ז"ל בספר הכוונות כתב ש"ל רק פ"א. במילה אומרים באשמורת בין כסא לעשור זכור ברית

משנה ברורה

מדאורייתא, חייב לתקוע (י) ובל"י ברכה. ולענין אמירה
לעכו"ם, (י"א) אף בבין-השמשות דיום ראשון מותר:
א (א) וקורים וכו'. כדי להזכיר זכות עקירת יצחק, וקורין
בזה ה' גברי'. (ב) ואם שכח וקרא פרשה 'וד' פקד את
שרה' חמשה קראים, יקרא עוד אחד, ויקרא מתחלת פרשת
העקדה עד סופה, ואפילו אמר קדיש יעשה כן, ויאמר קדיש
שנית. ואם כבר נסתלק ספר זה, יכול לקרות בספר השני
למפטיר פרשת העקדה, ויגלול ויקרא גס-כן חובת היום:
(ב) אפרים. מפני שחובת היום להזכיר זכרונות, וכתוב
בהיא קרא 'זכור אזכרנו': ב (ג) אף בארץ-ישראל
עושין וכו'. לפי (ג) שאפילו בזמן המקדש אירע כמה
פעמים שהיו צריכין לעשות שני ימים, וכמו שמבואר בבית-
יוסף, ולכן גם היום החיוב בארץ-ישראל לעשות שני ימים
ונחשבים כיזמא אריכתא:

א (א) והוא תענית צבור. וכל הלכותיו נתבאר בסימן
תקנ, עיין שם במשנה ברורה: (ב) בכל הימים וכו'.
לכד (ב) משבת: (ג) מלבד בשבת. ואפילו במנחה של ערב
שבת-שובה' גס-כן (ג) אין אומרים 'אבינו מלכנו':
(ד) שאין אומרים תחנון. ולא יהי רצון: (ה) אומרים
'אבינו מלכנו'. ויאל ארך אפים ו'למנצח' ד"מ]. במילה
אומרים באשמורת בין כסא לעשור (ג) 'זכור ברית' אחר
'והארץ אזכור': (ו) שלש פעמים וידוי. וכן מיום ראשון

שער הציון

(ז) מגן-אברהם ושי"א: (ח) ב"ח בשם הגהות מיימוני. ולא אכין היטב, דהא גם לענין קידוש אנו חייבים לעשות ביום שני בפני עצמו, ואפילו הכי סבירא לן
דכיומא אריכתא דמיא: (י) דאם נמצא אחד שלא קיבל עליו שבת עדיין, יוכל לתקוע בברכה אף על-פי שחברו השומעים כבר קבלו שבת [משי"א]: (י) ט"ז
ואליה רבה ומטה-אפרים וחי"אדם: (כ) פרי-מגדים ומטה-אפרים: (ל) פרי-מגדים ומטה-אפרים: (מ) חייב אדם, וכן כתבתי לעיל בסימן סח במשנה ברורה: (י"ב) פרי-
מגדים: (י"ג) שער-אפרים: (י"ד) מגן-אפרים: (י"ה) טור: (י"ו) דרכי-משה בסימן תרד בשם מהרי"ל: (י"ז) מגן-אברהם ושי"א:

הלכות ראש השנה סימן תרב תרג

השחר, (ו) מלבד בערב-יום-כפור שאין אומרים אותו אלא פעם אחת (רוקח). ואין נותנין (ח) חרם (ט) וכן אין משביעין אדם (ג) בבית-דין עד אחר יום-כפור (מהרי"ל). אין מקדשין (ז) [ז] הלכנה (י) עד מוצאי יום-כפור. (ה) (יא) ושבת שבין ראש-השנה ליום-כפור המנהג לומר בו צו"ק"ק*):

תרג ובו סעיף אחד:

א אף מי שאינו נזהר מפת של (ב) [ב] עכו"ם, (א) בעשרת-ימית-שובה צריך ליהדר: הגה (ב) ויש מהירושלמי

שערי תשובה

[ז] הלכנה. עב"ט. ועין בא"ח שהביא זה וכתב ע"ז: הבאתי שמה ראי ללבוש, ש"י"ל כמו של ידאג שימות כל כי יגור עליו מיחה באותו חרש, מיהו גם כזה י"ל כיון שמתנין לכבודה כו' מגיע תיכף, ע"ש:

[ח] כותים. עב"ט. ומ"ש שיאמר י"ג מדות ג"פ כו', עיין לעיל [סימן תתפ] שכתבתי שבפעה איתא ג"כ התפלה ג"פ, ע"ש, ואנו אין נוהגין כן בגוף התפלה, ע"ש. וכתב בב"ב סימן לו באחד שבביש שיינו לו סחורות ללכת למקום קרוב ונתנו לו והגור בדרך, והנה כ"צ' השיג על מהר"י בהולך בשכר ואע"פ"כ כתב שיתענה מ' יום, אך כזה שהשליח התחיל לבקש לשלחו בשליחות הוה לטובת עצמו אין שום ה"ר"א דרצין כפרה, ומעשים בכל יום שאדם לוקח סחורה בהקפה או בתורת או"ף גידע"ש והולך לירידים, שאם ח"ו יארע לו מקרה כנפשו אין המוכר צריך כפרה, וראיה מהא דחלק שאמר הקב"ה לרדו עד מתי יהיה זה טמון כי ולא קושיב אבנך רדו משום דאבנך היה המחליל כו' ולכן א"צ כפרה, רק הואיל והורה כו' יתענה שלשה ימים בה"ב, ואם רצונו ליתן איהו מתנה לימתי הנהגו דבר טוב עושה, ע"ש. ועי' סימן לה סידור תשובה באורך לא' שנכשל בא"א ושם מביאר שמחוייב להודיע לבעל האשה כצנעה שאולי יאמין לו ויהיה פרש ממנה, ומן הדין היה די רק שיאמר לו שידע שאשתו זינתה ולא לפרסם כדאמרין ביומא דף פו אשרי נשוי כו' בחטא שאין מפורסם, אם מצד הסכרא יותר יאמין לו שיתודה כצנעה לפני בעל האשה; ואם כי לקח עתה בתו ותיבייש בפני חמיו, יותר טוב לו שיחבייש, שעובר עבירה

באר היטב

אחר והארץ אזכור: (ג) כב"ד. ועל-כל-פנים מצוה לשפוט להוציא גזילה מתחת ידו, לבוש, מ"א, ט"ז: (ז) הלכנה. ולבוש כתב: ואני שמעתי שאדרכה סוב שיקדשו אותה כדי שתבא מצוה זו ותוסף על זכויותינו. כתב אור חדש: מעשה באחד שפגעו אנשים בלילה ורצו להרגו וביקש שניחו לו לעשות מצוה א' קודם מותו, ההלכנה הייתה בחידושה וקידשה בכונה גדולה, ונעשה לו נס כשדילג ג' פעמים כמנהגו ונשאו הרוח וניצול מהם. גם שמעתי שמי שקדש הלכנה, מיום שקדשה שוב לא ידאג שימות באותו חרש מאותו יום ואילך, ע"כ: (ה) ושבת. וכתב מט"מ: והגנים שאין נער אומר ההפטרה שובה ישראל:

(ב) עכו"ם. ואם אינו יכול לאפות בעצמו די בהשלכת קיסם, לבוש ומנגנים. וזהוהו שלא לברך לויטול חלה מעיסת א"י אע"פ שמכרה להם א"כ מכר להם הקמח, ונ"ל דמי שהולך בדרך א"צ להמתין רק כשיעור המפורש ב"ד ס"ס ק"ב, דלא קבילו עלייהו להחמיר בעשרה ימים יותר משאר ימות השנה. ועיין בתשובת נ"י סימן ע"א להחיר בשנת רעבון לאכול גלוסקאות של נחתום אינר"הודי ע"ש ביבול אותם א"כ בבית ישראל אף בעשרת-ימית-שובה כמי שנוהר, ע"ש. וש"ל דף סז כתב שהסתייגם נהגו לאכול חולין כמטרה, ואף שכולנו טמאי מתים מ"מ יאכל דגן שלא הוכשר ונלוש במי-יפירות וישוח וישתה ק"ס הבאר שלא יגע ויטמאם, עכ"ל. ועיין מ"א שהקשה עליו דהא נטמאו בפיו, ע"ש. וטוב לומר בכל יום מעשרת-ימית-שובה בין ישתבח ליוצר מזמור ממעמקים קראתך, עיין מ"ש בסיומן נד. מר"ח אלול ואילך כשמענה ישאל מהש"י כפרה וחיים וכו' לעבודתו בהוצאת ס"ח ויאמר י"ג מדות ג"פ גם ואני תפלתי ג"פ. וכתב מט"מ: עכ"פ באלו הימים יעשה כל אדם כדעת הוזהר שישכב ויתאונן על חטאיו ויפשפש במעשיו. וכתב הרא"ש שיקרא באלו הימים איגרת התשובה של רבינו יונה, והארי"ז ז"ל כתב שחיוב מוטל על הלמוד בספרי מוטל על השנה. והיני תשובה בראש ספר

משנה ברה

מהנה, כמו שכתוב בירודה-דעה סימן קיב סעיף ט. (ג) ומכל מקום מי שהולך בדרך, אם לפני פת של ישראל עד יותר מארבעה מילין ממקום שהוא עומד בו, ורוצה לאכול, מותר לו לאכול פת פלטר של עכו"ם בעשרת-ימית-שובה כמו שמתור בשאר ימות השנה, כמו שכתוב בירודה-דעה שם, דלא קבילו עלייהו להחמיר בעשרה ימים יותר ממי שנהרז כל השנה, (ז) ואפילו הכי מותר באופן זה. ויהרו שלא לברך וליטול חלה מעיסה שהיתה מתחלה של עכו"ם (ה) אף-על-פי שאחר-כך מכרה לישראל [נריקח] דבקע לישא היחה של עכו"ם, נפקע ממנה חיוב חלה, אלא דוקא כשמכר העכו"ם הקמח לישראל: (ב) ויש לכל אדם זכור. כתב הרא"ש, שיקרא באלו הימים באגרת התשובה של רבינו יונה. והארי"ז ז"ל כתב שחיוב ללמוד בספרי-מוסר (ו) כל השנה, וכן כתב הגר"א במשלי בכמה מקומות ובמעשה-רב. ועל-כל-פנים באלו הימים (ו) יעשה כל אדם כדעת הוזהר, שישכב קודם שישכב, ויתאונן על חטאיו ויפשפש במעשיו. ועיין ביערות-הרבש חלק א דרוש א, כי שבעה ימים שבין ראש-השנה ליום-הכפורים הם נגד שבעת ימי שבוע, ובכל יום יעשה תשובה על אותו יום; דרך משל, ביום ראשון יעשה תשובה על מה שחטא כל ימיו ביום ראשון, וכן ביום שני וכן כל שבעה

שער הציון

(ז) הגר"א: (ה) לבוש ומגן-אברהם: (ו) הגר"א: (ז) לבוש וביח-מאיר. ועיין בביאור הגר"א שכתב דין עיקר: (ח) מטה-משה: (ט) אחרונים: (י) מגן-אברהם ושא"י: (ג) שם: (ד) עוד כתבו בשם תלמי-שבועה להחיר בשנת רעבון לאכול בעשרת-ימית-שובה (ה) גלוסקאות של נחתום עכו"ם על-ידי הביבול אותם אחר-כך בבית ישראל אף למי שנוהר: (ו) הלכות-אברהם ושא"י: (ז) ויראה שכל הרא"ש מודה לזה, אלא שספרו לו מיוחד יותר לעניני תשובה ולכן ירוז לעת הזאת: (י) מטה-משה:

(א) היינו 'צדקתך צדק'. וצו"ח הוא קיצור התיבות [ר"ת] הראשונות שב' הפסוקים — צ'דקתך ר'צדקתך צ'דקתך.

הלכות יום הכפורים סימן תרג תרד

קמט באר הגולה

לכל אדם (ג) לחפש ולפשפש במעשיו (ד) ולשוב מהם בעשרת־ימי־תשובה. וספק עבירה צריך יותר תשובה מעבירה ודאית, כי יותר מתחרט כשיודע שעשה משאינו יודע, ולכן קרבן אשם תלוי הוצרך להיות יותר ביוקר מחטאת (ד"ע ורבינו יונה ריש ברכות):

הלכות יום הכפורים

תרד סדר ערב יום הכפורים, ובו כ' סעיפים:

א (א) *מצוה (ב) לאכול בערב יום־הכפורים ולהרבות בסעודה: הגה ואסור להתענות בו (ב) אפילו תענית (ג) חלום (מהרי"ל). ואם נדר להתענות בו, עיין לעיל סימן תקע סעיף כ: ב (ג) אין נופלים על

א תני חייא בר רב ברכות ח' ובזימא פ"א ובמנה דרובי ומדרש מעשה דחייט אחד שהביא הטור ב דוקח

שערי תשובה

ומתבייש מחלין לו, וגם חייב לבקש על עצמו מאת חמיו כיון שיש בזה גם חלק מעבירות שבין אדם לחבירו שגורם לו שתיאסר אשתו עליו, ע"ש. וכתב באבן שהוהם סימן מ באשה שהמיתה ילד ע"י גרם והגרם ע"י משרתה, שצריכה תשובה. וע"ש עוד סימן מה בא' ששלח נער קטן על סוס כו'. וכתב ביד־אליהו סימן כט: מ"ש בשליה מי שעשה עבירה צריך שיכתוב לעצמו ששגג וחייב חטאת כדי שאם יזכה ויבנה בהמ"ק כו' וכמ"ש בשבת גבי ר"י בן אלישע כו', נכון כן לעשות, ולכתוב גם השיעור שאכל כדאיתא ביזמא דף פ. וכן אם חטא שני פעמים צריך לכתוב לו הידיעות וההעלמות איך היה, ע"ש. וכתב עוד בסימן

באר היטב

הרוקח ובמהרי"ו ובס"ס קיצור ראשית חפמה, ובספר חסידים מסימן יט עד סימן לב ומסימן מב עד סימן מה, ס"ה ע"ב קע"א, ת"ה עד תרי"ח, מהרי"ו סימן יב קמו קכא, ת"ה סימן קצח, בנימין זאב סימן עב, מהרי"ט הלכות רוצח, בתשובת רמ"א סימן לו. א' ששכר חבירו לילך בדרך ונהרג, נכון שיקבל תשובה, באר"שבע פרק חלק, ועיין בתשובת ר"ם לובלין סימן מג מד מה. אשה שמצאה ילד מת אצלה, בתשובת מהרי"ל סימן מה. ועיין במ"ב סימן כו, בשו"ת רמ"א סימן כה, ר"ל חביב סימן עט, רש"ל סימן צו, ר"י טראני סימן ה. ועיין ברי"ף כ"ד דברים המעכבים את התשובה:

(ב) לאכול. ויש למעט בלימודו בערב יו"כ כדי לאכול ולשתות, ברכות דף ת. ועיין יד־ארה"ן: (ג) חלום. המ"א העלה דאם מתענה עד סעודה המפסקת ליכא איסורא, ע"ש. ובשלי"ה אסור להתענות כלל, עמ"א. ואם טעה והתענה כל היום, צריך למיחב תענית לתעניתו כמ"ש סימן תקסח ס"ה. וט"ז כתב דא"צ למיחב תענית לתעניתו אחר יו"כ ע"ז, עיין סימן רפח. והרב בית־יעקב כתב שצריך למיחב תענית לתעניתו אחר יו"כ, ע"ש, ועיין סימן רפח מש"ש, ועיין יד־ארה"ן. כתב אלי"ה: הנהגים שלא לאכול בשר כי אם בימים שא"א תחנון, אז במקומות שאין מרבים בסליחות באשמורת א"כ גם הלילה י"ט ומותר לאכול בשר בלילה, אבל במקומות שמרבין באשמורת בסליחות או מחזקין הלילה לייט ואסור לאכול

משנה ברורה

בלשון תענית, שיהיה נחשב אכילה זו לפני הקדוש־ברוך־הוא כאלו היה תענית, (ג) כדי ליתן שכר כמקיים מצוה בצער עינוי. (ג) ויש לאדם למעט בלימודו בערב יום־הכפורים כדי לאכול ולשתות: (ב) אפילו תענית חלום. אכן אם (ד) מתירא לנפשו ורוצה להתענות, יתענה עד סעודה המפסקת, דוודאי מן הדין סגי כשיאכל פעם אחת. ואם אינו מתענה היום כלל, (ה) טוב שיתענה איזה יום אחר יום־הכפורים. (ו) ואם חל ערב־יום־כפור באחד בשבת ובשבת שלפניו התענה תענית חלום, שצריך למיחב תענית לתעניתו אחר השבת, אין לו להתענות ערב יום־הכפורים אלא ידחה קטן ג אין צריך שוב להתענות אחר יום־כפור, דיום־הכפורים כיפר גם על זה, (ז) ומי שקשה לו התענית יכול לסמוך על זה. מי שנדר שלא לאכול בשר חוץ מיום־טוב, נתבאר בסימן תקע שמותר לאכול בערב־יום־כפור, דבלשון בני־אדם מקרי יום־טוב, ולא מיבעי בסעודה המפסקת (ח) אלא אף גם בשחרית, דאנן רגילין לאכול בשר גם בשחרית, וכל הנודר אדעתא דמהגא נדר, (ט) אבל בלילה של ערב־יום־כפור אסור. ודוקא בנודר ממש, אבל מי שלא נדר בהדיא, (י) אלא שנוהג כך שלא לאכול בשר כי אם בימים שאין אומרים בהם תחנון, (יא) אזי אפילו בלילה של ערב יום־הכפורים מותר לאכול, ודוקא בלילה ממש אבל לא מקודם לזה, אף־על־פי שהתפלל ערבית: ב (ג) אין נופלין על פניהם. דנוהגין לעשותו קצת כמו יום־טוב:

ימים: (ג) לחפש ולפשפש במעשיו. עיין בחיי־אדם כלל קמג, שם הרחיב הדברים בענין זה ודבריו קילורין לעינים: (ד) ולשוב מהם בעשרת־ימי־תשובה. אחד ששכר חבירו לילך בדרך ונהרג, נכון שיקבל תשובה [באר"שבע פרק חלק. ועיין בתשובת מהר"ם מלובלין סימן מג מד מה, וגבעת־שאל סימן מח וסימן פב, ועיין בית־יעקב סימן ין. ולענין אשה שהמיתה ילד על־ידי גרם, עיין אבן־שוהם סימן מ. ועיין תשובת חתם־סופר חושן־משפט סימן נב לענין מוהל, ולענין אשה שמצאה ילד מת, ובסימן קפד לענין מי שבאונס אכל איסורים ויצא מן האונס, ובסימן קעג מהתיקוני תשובה למי שבעל נדה, וסימן קעה למי שנתפס עם הנכרית, וסימן קעז למי שרצה להציל ובטעת המית את חבירו, ועיין בשערי־תשובה ובפתחי־עולם מדינים אלו. ועיין ברי"ף עשרים וארבעה דברים המעכבים את התשובה:

א (א) מצוה לאכול וכו'. דכתיב "ועניתם את נפשתיכם בתשעה לחודש בערב", היה לו לכתוב "בתשעה לחודש בערב תענו את נפשתיכם עד ערב וכו'", ומדכתיב "ועניתם כו' בתשעה לחודש", משמע שיתענו בתשעה, ובאמת יום־הכפורים אינו אלא בעשרה לחודש? וקיבלו חז"ל דארבא, מצוה (ב) מן התורה לאכול בערב־יום־כפור, ורצה הקדוש־ברוך־הוא ליתן שכר בעד האכילה כאלו התענו, שאינו דומה מצוה שיש בו צער, כמו שאמרו: לפום צערא אגרא; אלו כתב "בתשעה לחודש תאכלו", לא היה לנו שכר אלא כמקיים מצותו על־ידי אכילה, ולכן שינה הכתוב וכתב מצות אכילה

שער הציון

(ב) כן הכרע המגן־אברהם בסימן תקע, עיין שם: (ג) פוסקים (ג) מגן־אברהם משמא דגמרא: (ד) מגן־אברהם ומטה־אפרים חיי־אדם: (ה) פרי חדש ומטה־אפרים: (ו) מגן־אברהם חיי־אדם ושי"א: (ז) מגן־אברהם: (ח) מגן־אברהם ושי"א: (י) ובמקומות שמרבין בסליחות באשמורת, א"כ אין חושבין אותו ליום־טוב, אין לאכול בשר בלילה ושם בשם שלי"ה:

הלכות יום הכפורים סימן תרד תרה

פניהם בערב יום-הכפורים: הגה גם אין אומרים (ד) 'למנצח' ו'מזמור לתודה' (מנהגים). גם אין אומרים קודם עלות השחר הרבה סליחות, ויש מקומות נוהגים להרבות בסליחות, והכל לפי המנהג. ולענין אמירת 'אבינו מלכנו' בערב-יום-כפור יש בו מחלוקת בין אחרונים, ומנהג עירי שלא לאמר, כי אם כשחל יום-כפור בשבת שאין אומרים בו 'אבינו מלכנו', אז אמרין אותו (ה) ערב-יום-כפור: שחרית: (א)

תרה מנהג כפרות בערב יום הכפורים, ובו סעיף אחד:

א ימה שנוהגים לעשות כפרה בערב-יום-כפור לשחוט תרגול על כל בן זכר ולומר עליו פסוקים, (א) יש למנוע המנהג: הגה ויש מהגאונים שכתבו מנהג זה, וכן כתבו אותו רבים מן האחרונים, וכן (ב) נוהגין בכל מדינות אלו ואין לשנות כי הוא (ב) מנהג ותיקין. ונוהגין ליקח תרגול זכר לזכר, ולנקבה לוקחין תרגולת (ב"י בשם תשב"ץ). ולוקחין למעוברת (ג) (ג) שני תרגולים, אולי תלד זכר. ובוחרין (ד) בתרגולים (ג) לבנים, על דרך שנאמר 'אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילביו'. א הרש"א בחשבה אורחותיהם בשם הרמב"ן

באר היטב

פסו כצואר חנק, שורפו היינו שריפה, זה כפרתו. ובטור כתב ש"ל פסוק זה: נפש תחת נפש, ע"ש: (3) שני תרגולים. כלומר תרגול ותרגולת, ואף אם העובר נקבה די לה ולכתה באחד משום שנים רשאים ליקח כפרה א', וכן נוהגים אפילו בשני גופים, מ"א. והא"י לקח ג' למעוברת, א' בעבורה ושנים בשביל הולד מספק אם הוא זכר או נקבה. ויש לשחטו באשמורת אחר הסליחות דאו רחמים גוברים, ע"ש, יארמר ח'לפתי תמורת' כי'רתי ר"ת חתך", זה השם החותך חיים לכל חי, עיין מט"מ: (א) לבנים. ומ"מ אין לחזור אחר לבנים דוקא דהוי כעין דרכי האמור, אלא אם יודמן לו לבן יקח, בי"ח. ואם אין לו תרגול

בשר, ע"כ. וכתב המ"א: ומ"מ צ"ע, דהא בכל פעם שמחויקים הלילה לייט אין נופלין במנחה שלפניו והכא נופלין ש"מ דאין מחויקין הלילה לייט, ולכן נ"ל דדוקא מי שאוכל כלילה ממש אבל אם אוכל קודם צה"כ לא יאכל בשר אע"פ שהתפלל ערבית, ע"ש, ומי שנדר שלא לאכול בשר חוץ מיו"ט, עיין סימן תקע סס"א דשרי בעירוב, מ"מ נ"ל דבלילה אסור כיון שנדר בהדיא, מ"א: (א) שחרית. ובמנחה אין אומרים כמו בשאר ע"ש, מ"א: (ב) נוהגין. וכ"כ הא"י ז"ל בספר הכוננות ע"פ הקבלה ושל"ה. ויחשוב בלבו שהוא חייב ד' מיתות: וזרוק סקילה, שחטו הרג,

משנה ברורה

עד אור היום, ולכן מן הנכון שישנו השוחטים מקודם כדי שלא יתעלפו, וכן צריכים להכין כמה סכינים בדוקים, ובשעת שחיטה יראה לברוק בכל פעם בלא יסמוך על מה שבדק תחלה, והנה, אף כששוחט כפיית בעל-הבית, הדרך הוא שבאים גם-כן מבבלי-בתים סמוכים, ובפרט כששוחט בביתו באים הרבה שלוחים ביחד עם כפרות, ומחמת שצריך לשחוט כפרות הרבה אין הזמן מספיק לברוק כבוננת הלב כדין י"ב בדיקות, וקרוב הדבר שמחמת הנחיצה לא ידקדק היטב בבדיקה, לכן העצה היעוצה, שעל-כל-פנים אחר שחיטת כל העופות של בעל-הבית אחד יברוק טרם ילך השליח עם העופות, כדי שיתברר לו אם נמצא סכיניו יפה, שאסור לאכול קודם הכיורור, ואם נמצא פגום יטרוף כל העופות של בעל-הבית זה: (א) שני תרגולים. והיינו תרגול ותרגולת: תרגול, וטא הולד זכר, ותרגולת, שאפילו אם הולד נקבה (ב) יתכפור שניהם, היא עצמה והולד באחת. ואפילו שני בני-אדם יכולין ליקח כפרה אחת אם אין ידם משגת. ויש שולקחין למעוברת שני תרגולות ותרגול אחד. (י) ובשעה שמסבב על ראשו יאמר "זה ח'לפתי, ת'מורת', כי'רתי, ראשי-חיבות חתך", שם מלאך הממונה על החיים: (ד) בתרגולים לבנים. ומכל מקום אין לחזור אחרי לבנים דוקא, כמו שנוהגין אנשים שמהדרין אחריהם ביותר ונותנין ביוקר, והוא מדרכי האמורי וחק עכורם, אלא אם יבוא ממילא לקנות במקח שאר תרגולים יקנה אותו ולא יאמר כלום [אחרונים]. כתבו האחרונים: אם אין לו תרגול יקח אוזו או שאר בעלי-חיים (י"ב) שאינם ראויים להקרבה למזבח, ויש אומרים אפילו

(ד) 'למנצח' ו'מזמור לתודה'. 'למנצח', משום דכתבי ביה 'ביום צרה', ו'מזמור לתודה', דבזמן הבית היה אסור להקריב שום קרבן הנאכל בערב יום-הכפורים, דממעט זמן אכילתו, שהוי על-כל-פנים כל הקרבנות נאכלין ליום ולילה שלאחריו, וביום-הכפורים אי אפשר לאכול (יג) ונמצא מביא לידי פסול: (ה) ערב-יום-כפור שחרית. אבל במנחה (י"ד) אין אומרים אותו בכל גווני:

א (א) יש למנוע המנהג. משום (ב) חשש דרכי האמורי: (ב) מנהג ותיקין. ויחשוב (ג) שכל מה שעושין לעוף הזה, הכל היה ראוי לבוא עליו, ועל-ידי תשובתו הקדוש-ברוך-הוא מסלק הגזירה מעליו ונחתיים דוגמתו בעוף הזה, וכן כתבו הראשונים טעם הקרבן הבא על השוגג. וטוב לשחוט (ג) באשמורת אחר הסליחות, כי אז הרחמים גוברים, (ד) ולכן יש לבעול-הבית להזמין אבוקה, לפי שאין שוחטין כלילה כי אם לאור האבוקה. ויש שוחטין אותן אחר תפלת שחרית [עיין א"ר]. ובמקום (ה) שמתקבצים הרבה ביחד דוחקין זה את זה, והשוחטים נייעורים כל הלילה בפנים זעופים ואינם מרגישים בסכין מפני רוב העבודה, ויוכל לבוא לידי איסור נבילה, טוב יותר לשחוט הכפרות יום או יומים קודם יום-הכפורים, כי כל עשרת-ימית-שובה הוא זמן לכפרות [פמ"ג, ע"ש], או שישבכו (ו) על ראשיהם במעות, ותחשב להם לצדקה שלא יהיו נכשלין באיסור נבילה, חס ושלום. [ומי שיכול ורוצה מן המוכרח, יקרא (ז) השוחט לביתו באשמורת הבוקר. (ח) וכדיום המנהג ככמה מקומות, שהשוחטין נייעורים והולכין לבית כל אחד אחר חצות הלילה

שער הציון

(יג) ומטעם זה לא יאמר גם-כן פרשת קרבנות בערב-יום-כפור, אבל פרשת עולה מותר, שאינו נאכל [ח"א]: (י"ג) מגן-אברהם: (ב) בית-יוסף: (ג) כדוגמת ד' מיתות בית-דין, שזרוקו לעוף אחר שחיטה הוא כעין סקילה, ומה שהשוחט תופסו בצואר ושוחטו ומחרכין אותו באש הוא דוגמא שריפה הרג וחנוק [מהרי"ן]: (ג) מגן-אברהם על-פי קבלה: (ד) ח"י-אדם: (ה) ח"י-אדם: (ו) ח"י-אדם: (ז) מטח-אפרים: (ח) מטח-אפרים: (ט) מגן-אברהם: (י) שם: (י"ב) מגן-אברהם:

הלכות יום הכפורים סימן תרה תרו קנא

באר הגולה

(ה) ונהגו ליתן הכפרות לעניים או לפדותן (ז) (ו) בממון שנתונים לעניים (מהר"ל). ויש מקומות שנוהגין לילך (ו) על הקברות ולהרבות (ס) בצדקה, והכל מנהג יפה. ויש להסמך שחיטת הכפרות מיד לאחר שהחזירו עליו (ו) (ח) וסמך ידיו עליו, דמות הקרבן. (י) (ט) וזורקין בני מעיהם על הגגות או בחצר, מקום שהעופות יכולין לקחת משם (טו):

תרו שיפיים אדם חבירו בערב יום הכפורים, ובו ד' סעיפים:

א "עבירות שכין אדם לחבירו אין יום הכפורים מכפר עד שיפייסנו. ואפילו לא הקניטו אלא בדברים (א) צריך (ב) לפייסו. ואם אינו מתפייס בראשונה, (ב) (ג) *יחזור וילך פעם שניה ושלישית יוכלל פעם יקה עמו שלשה אנשים. (ד) ואם אינו מתפייס בשלשה פעמים, (ג) (ה) אינו

שערי תשובה

קח בא' ששלח משרתו לגבות חובות והוא לא רצה מחמת הקור ואח"כ נודמן עוד א' כו', ע"ש סדר התשובה ע"י מחכם אחד, והוא חולק ע"ז וכתב שבענין זה יש להחמיר טפ"י, ע"ש, ועיין לקמן סימן תרו (סק"ב) מ"ש שם מחשבות הפמ"א ח"ב:

קח בא' ששלח משרתו לגבות חובות והוא לא רצה מחמת הקור ואח"כ נודמן עוד א' כו', ע"ש סדר התשובה ע"י מחכם אחד, והוא חולק ע"ז וכתב שבענין זה יש להחמיר טפ"י, ע"ש, ועיין לקמן סימן תרו (סק"ב) מ"ש שם מחשבות הפמ"א ח"ב:

(ב) יחזור. במין ריצוי אחר, כ"ח: (ג) אינו. ואם רצה לפייסו יותר רשאי, אם אין שם ביוזן התורה, ב"ח:

ביאור הלכה

* יחזור וילך וכו' וכלל פעם וכו'. הנה מלשון הטור ושולחן ערוך משמע שתיכף בפעם ראשון שמבקש מחילה יביא עמו שלשה בני-אדם, אבל מלשון הרמב"ם נראה בדפוס הראשון ילך בעצמו אולי ימחול לו, ואחר-כך ילך בשלש פעמים ויולין עמו שלשה בני-אדם (ולדבריו הא דאמר בבמרא: המבקש מטו מחבירו אל יבכש ממנו יותר מג' פעמים, שנאמר "אנא שא נא" ו"עתה שא נא", היינו

דמי שפודה אותו ויש בידו מעות וכתבו האחרונים, דמי שפודה אותו ויש בידו מעות מעשר שלו לא יפדה בהם, רק במעות של חולין: (ז) על הקברות ולהרבות. ויכול ליתן (טו) זה ממעות פדיון הכפרות. (ח) ואין להרבות שם בתחינות, רק מה שמיסד מהקדמונים, שהרי אין אומרים היום תחנון: (ח) וסמך ידיו עליו. ויש שכתבו (יט) שיש למנוע דבר זה, דנראה כמקדיש קדשים ושוחטן בחוץ. (יט) ואחרים כתבו שאין לחוש לזה, כיון שהתרנגול אינו ראוי למזבח: (ט) וזורקין. שדרך התרנגולים לזון מן הגזל, ובני המעיים הם הכלים הראשונים שמקבלים הגזל, (כ) לכן מרחיקין עצמם מלאכלם, כדי ליתן אל לבו להרחיק מן הגזל, (כא) וגם משום רחמינות, כשם שמרחם על הבריות לפרנסן ירחמו עליו מן השמים:

א (א) צריך לפייסו. דגם בזה עבר על איסור דאונאת דברים. (ב) והנה, אף-על-פי שגם בשאר ימות השנה מחוייב לפייס למי שפשע כנגדו, מכל מקום אם אין לו פנאי הוא ממתין לפייסו על יום אחר, אבל בערב יום הכפורים מחוייב לתקן הכל כדי שיטהר מכל עוונותיו, כדכתב "כי ביום הזה יכפר עליכם מכל חטאתיכם וגו'", וכל-שכן אם יש בידו (ג) מן הגזל ואונאה וכל דבר הנוגע בממון יראה לתקן (דהוה המקטרג הגדול על האדם, כמו שאמרו חז"ל: סאה מלא עוונות, מי מקטרג? גזל מקטרג בראש). ואם יש לחבירו בידו ממון שיש לו תביעה עליהם וידיענו, אף-על-פי שחבירו לא ידע מזה כלל, ועל-כך-פנים יסדר לפני הרב ומורה-צדק הענין בשלימות ובאמת בלא שקר, ולשאלו היסטוריה. (ג) ונכון (ה) שילך בעצמו אליו, ולא ישלח תחלה יסמוך על הוראתו, כי היצר הרע יש לו היתרים הרבה [ח"א]: (ב) לפייסו. ונכון (ה) שילך בעצמו אליו, ולא ישלח תחלה אמצעי שירצה לקבל פיוסם, ואם קשה עליו לילך בעצמו תחלה, או שיוודע שיותר קרוב הפיוס על-ידי איש אמצעי שיתווך ביניהם, יכול לעשות על-ידי אמצעי: (ג) יחזור וילך. ויפייסנו בכל פעם (ד) במין ריצוי אחר. ובשעת בקשת מחילה צריך לפרט מה שחטא לחבירו, אם לא כשיודע שחבירו יתבייש מזה כשיפרט החטא, אזי לא יפרט אותו. (ה) ומי שהוא מבקש מחילה מרבים בכלל, אינו יוצא אם יודע שעשה לאיזה יחיד בפרט: (ד) ואם אינו מתפייס בשלשה פעמים. רוצה לומר באופן זה, על-ידי ריבוי אנשים: (ה) אינו זקוק לו. ואם רצה לפייסו יותר, (ו) רשאי, אם אין שם ביוזן התורה:

שער הציון

(יג) שם: (יג) מטה-אפרים: (יד) מגן-אברהם: (טו) פשוט: (טז) מגן-אברהם: (יז) שם: (יח) ט"ז: (יט) אליה רבה והגר"ז: (כ) חיי-אדם: (כא) ט"ז: (ב) מטה-אפרים: (ג) ונראה פשוט דבאיסור גזל ואונאה וכי האי גונא דידוע שהוא לאו הניתק לעשה ד"השיב את הגזילה", אין רשאי להמתין עד ערב יום הכפורים, דכל שעה ושעה יש עליו חיוב עשה זו והוא חיקתו של לאו, ודומיא דכל עשה דאורייתא שחייבו חז"ל לעשותו בבוא זמנו, כמו לולב וברכות המזון וקריאת שמע וכדומה, וכל-שכן בזה שעבר מתחלה על לאו דאורייתא: (א) עיין בב"ח בשם ע"י ופרי חדש ואליה רבה ומטה-אפרים: (ב) אחרונים: (ג) מטה-אפרים: (ד) ב"ח ומגן-אברהם והגר"א, דלא כפר חושד:

ד שם משובח דרב
 לרבי תנאי ה' מימרא
 דרבי יוסי בר תינא שם
 מ' מרדכי שם ויש שם
 לז מהתעומא פרשת
 אהרן
 ז לבי
 והתשבץ ה' ה' מ'
 ח שם העורב בשם אבי
 הראש

זקוק לו. (מיהו, יאמר אחר-כך (ו) לפני עשרה שביקש ממנו מחילה) (מרדכי דיומא ומהרי"ל). **י' ואם הוא**
(ג) (ז) רבו, צריך לילך לו כמה פעמים עד שיתפייס: הגה והמוחל (ח) לא יהיה אכזרי מלמחול
 (מהרי"ל), אם לא שמכוין (ד) לטובת המבקש (י) מחילה (גמרא דיומא). ואם הוציא עליו שם רע
 (ה) (יא) אין צריך למחול לו (מרדכי וסמ"ג והגה"מ פ"ב מהלכות תשובה ומהרי"ו): **כ** (יב) **"אם (ו) מת**
(יג) אשר חטא לו, מביא עשרה בני-אדם ומעמידם (יד) על (ו) קברו ואומר חטאתי לאלהי
ישראל ולפלוני זה (טו) שחטאתי לו (ונהגו לבקש מחילה בערב-ימים-כפור. מרדכי דיומא): ג' לתקנת
קדמונינו וחרם, (טז) שלא להוציא שם רע על המתים: ד' (יז) *יכול לטבול וללקות מתי
שירצה, רק שיהיה (יח) קודם הלילה. (יט) *ואינו מברך על הטבילה: הגה ואין צריך לטבול רק
 פעם (כ) אחת (כ) בלא וידוי (כא) *משום קרי. והוא הדין דהטלת (כ) תשעה קבין מים (כב) נמי מהני

באר היטב

לומר עליך כיוונתי, א"כ אמר ממזר בן ממזר, יש"ש ב"ק סימן מו,
 מ"א: (י) קברו. וצריך לילך לשם יחף. ואם הוא חוץ לג' פרסאות,
 ישלח שלוחו, יש"ש. ואם חירפו לאחר מיתה א"צ לילך על קברו אלא
 מבקש ממנו מחילה במקום שביישו, כנה"ג, מ"א: (כ) אחת. ונהגו
 עכשיו לטבול ג' פעמים ולתהוות במקום ע"פ קבלת האר"י ז"ל. גם נהגו
 לטבול קודם תפלת המנחה, אחרונים. ויש חסידים שטובלין ל"ט
 טבילות, עיין שלה"ה: (כ) ט' קבין. אם מצטער בטבילה. ושיעורו הוא
 ט"ו קווארט פול"יש, ט"ו. וצריך להטילו עליו בכלי שיוכל להריקו

משנה ברורה

(ו) לפני עשרה. כדי לפרסם הדבר שמצידו לא יבצר:
 (ז) רבו. אפילו (ז) אינו רבו מובהק אלא שממע ממנו דברי-
 תורה: (ח) לא יהא אכזרי מלמחול. דכל המעביר על
 מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו, (ח) ואם הוא לא ירצה
 למחול, גם לא ימחלו לו: (ט) לטובת המבקש וכו'. כדי
 שיהא נכנע לבו הערל ולא ירגיל (י) ומכל מקום נראה

דמלבו (ט) צריך להסיר השנאה ממנו, אחרי דבאמת ביקש ממנו מחילה: (י) מחילה. והוא הדין אם (י) מכין לטובת עצמו,
 שמתיירא שיגיע לו היזק כשימחול: (יא) אין צריך למחול לו. דאיכא דשמע בחשדא ולא שמע בפיוס ונשאר השם רע.
 (יב) ומכל מקום מדת ענוה למחול גם כזה: **ב** (יב) אם מת וכו'. זה קאי (יב) גם אמוציא שם רע, דאמרינן אלו היה חי היה
 מוחל לו: (יג) אשר חטא לו. ואם קרא לאחד ממזר, יש אומרים דפגם בכבוד אבותיו גם-כן וצריך לילך על קברם, (יג) אבל
 רבים חולקין על זה, דיכול לומר לאו אדעתאי שיהיה הדבר נוגע לאבותיו, אלא-אם-כן קראו ממזר בן ממזר. ועיין בחושן-
 משפט סימן תכ לענין אם קראו רשע בן רשע או גנב בן גנב: (יד) על קברו. וצריך לילך לשם יחף. ואם (יד) הוא חוץ
 לשלשה פרסאות ישלח שלוחו לשם, והשלית יקח עשרה (טו) אנשים וילך על קברו ויבקש מחילה בשם המחרף ויאמר: הנני
 שליח פלוני מודה ברבים ששלחני פלוני לאמר שחטא לאלקי ישראל וכו'. ואם חירפו לאחר מיתה (טז) אין צריך לילך על
 קברו, אלא מבקש ממנו מחילה במקום שביישו: (טז) שחטאתי לו. בחטא פלוני, (יז) כי צריך בזה לפרט החטא, (יז) והם
 ישיבו לו: מחול לך מחול לך, שלם פעמים, **ג** (טז) שלא להוציא שם רע וכו'. ולכן (יט) צריך לעשות תשובה על שעבר
 החרם: **ד** (יז) יכול לטבול. המחבר צ"ל: דמקודם היה לו לכתוב דמנהג לטבול וללקות בערב-ימים-כפור. (כ) ואפילו נערים
 ובתולות, מכין שהם בני מצוות טובלות: (יח) קודם הלילה. וטוב (כא) שטבול קודם תפלת המנחה, ששם מתודה, וכן
 נוהגין, ומקצתן נוהגין לטבול אחר סעודה המפסקת כדי שיהיה סמוך ליום-הכפורים: (יט) ואינו מברך. דטבילה זו אינו רק
 משום מנהג: (כ) בלא וידוי. לאפוקי מאותן הרגילין להתודות כשעת טבילה: (כא) משום קרי. ולכן די בפעם אחת, וגם
 אין צריך לידווי. [ואשה ששמשה בתוך שלשה ימים צריכה לכבד ביתה בחמין קודם טבילה, שלא תפלוט שכבת-זרע ותחזור
 לטומאת קרי, אם לא שהיא סמוך לטבילתה או סמוך לוסתה, שאז רגילות להתעבר, ואם תכבד יש לחוש להשחתת זרע, כן
 כתב מגן-אברהם, ובתשובת רבי עקיבא איגר מפפק ומצדד דלעולם לא תכבד]. ויש אומרים דטעם (כב) הטבילה משום
 תשובה, ולפי זה יש לטבול שלש פעמים, וכן כתב הרוקח. ועיין במגן-אברהם, דאף למאן דסבירא ליה דטעם הטבילה משום
 קרי, אפילו הכי צריך תמיד לטבול בערב-ימים-כפור, אפילו אם כבר טבל ערב-ראש-השנה ולא ראה עוד קרי: (כב) נמי מהני.

שער הציון

(י) דלמעלה רזין מדה כנגד מדה. וצריך למחול לחבירו אפילו אם עוה כנגדו במזיד וכמזר, ואז מחולק לו גם-כן אפילו על
 המידות, וכמו שאמר בגמרא: למי נושא עוון, למי שנוצר על פשע: (ט) וכעין זו משמע גם-כן מפרי-מגדים במשכבות-זהב: (י) ט"ו ומגן אברהם וש"א.
 ונראה דגם הוא צריך להסיר השנאה מלבו: (יא) מגן אברהם וש"א: (יב) ט"ו וש"א: (יג) מגן אברהם בשם ר"ם שלמה, וכן פסק הגר"א: (יד) אחרונים:
 (טו) מטה-אפרים, עיין שם שכתב שטעונו-טור במחצית-השקל שכתב 'שנים': (טז) אחרונים: (יז) מטה-אפרים: (יח) אליה רבן, (יט) אחרונים: (כ) מגן-
 אברהם: (כא) ט"ו ומגן אברהם: (כב) מגן אברהם. ולענין וידוי כתב חב"ט ועכשיו נהגו הרבה אנשים להתודות במקוה, ועיין כפרי-מגדים דאין להוכיח שם
 השם בגילוי ראש, ומים זכים ולבו רואה עורה גם-כן אסור ונכלש-כן אם מצוי שם רע לרואת ערות חבירו דאסור, וק' יאמר אשמתי בלא היכרת השם, עד כאן
 לשוננו. אכן לפי הנראה, אותן המתודים בודאי לא יזהרו בזה ויאמרו נוסח הירודי כמו שהוא בסידורים, ועלי-כן שב ואל תעשה עדיף, וטוב יותר שיאמר
 הירודי שלם בשעת המנחה:

הלכות יום הכפורים סימן תרו תרו

קנג באר הגולה

(מהרי"ו וכל"כ ותשב"ץ). מי שמת לו מת (כג) בין ראש-השנה ליום-הכפורים (כד) מותר (י) [נ] לרחוץ ולטבול בערב-יום-כפור, (כה) דיום-כפור מבטל שבעה (מהרי"ל ה' שמחות), (כו) אף-על-פי שנהגו שלא לרחוץ כל שלשים, (כז) טבילת מצוה מותר (רעת עצמו):

תרן סדר הוידיי במנחה בערב יום כפור, וכו' ו' סיפיים:

א צריך (ב) להתודות במנחה (א) קודם סעודה המפסקת: הגה (ב) ויחיד אומר אחר שגמר תפלתו, ושלח-צבור (ג) אומר ביום-כפור (ד) בתוך התפלה (טו): ב (ה) אין צריך לפרט החטא. יואם רצה לפרט, (ז) [נ] (ו) הרשות בידו. יואם מתודה (ז) בלחש, נכון לפרט (ח) החטא: הגה אבל כשמתפלל

באר היטב

ממנו בלא הפסקה, ורשאי לשופך עליו מבי' וג' כלים ובלבד שיתחיל השני עד שלא פסק הראשון, אבל לא מד' כלים. מ' סאה מים שאובים בקרקע טובלין בו, אבל לא בכלי. ואם נכנס חציו תוך המקדח ועל חציו האחר שפך ט' קבין, יצא, עמ"א. וכתב של"ה לגלח הצפרנים כמו אשה לבעלה. כתב המ"א: לפי משמעות רמ"א מי שלא ראה קרי מן ער"ה איצ' לטבול, מ"מ אדם בריא יחמיר על עצמו להטביל משום תשובה; ועוד, שראו ראה מים חלוקים ועכו"ם. אשה ששמשה תוך ג' ימים צריכה לכבד ביתה בחמין שלא תפלוט ש"ו, ודוקא שלא היה סמוך לטבילתה או סמוך לוסתה דבאותן שעות רגילות להתעבר ויש לחוש שתשחית זרע ההריון, מ"א, ע"ש: (י) לרחוץ. דהיינו שעה או ב' קודם הלילה ולא קודם, הוא בלא"ה יש נוהגים לטבול אחר סעודה מפסקת שיהא סמוך ליוה"כ, וא"כ באלו יש להחמיר; וכל שאר דיני אבילות נוהג עד הלילה, מ"א, ע"ש:

[1] לרחוץ. עב"ט. וכתב ברוב"י וסי' סימן סא באבל תוך ז' בעיה"כ לאכול סעודה המפסקת בישיבה על כסא או ספסל, המיקל בזה לא הפסיד, ודלא כמג"א דמשמע מדבריו סימן תר"ו שמחמיר בזה אפילו בשעת אכילת סעודה המפסקת דהא עד שחושך קאמר:

[2] הרשות. עב"ט. וכתב בפמ"א ח"ב סימן קע"ח: מי שרוצה לעשות תשובה ולבו מתלהב ורוצה להתודות ברבים על חטאיו כדי שיתבייש, וכתב דהא משמע בסופה דף לב דקאמר נכספו וניזול כי היכי דניכפר, היינו דוקא בעי' ששחית

(ב) להתודות. ויכה באגרוף על החזה, והארי"ו ז"ל ע"פ ס"ג; ובמדרש קהלת שיכה על הלב. וכתב של"ה: ראו להתודות אחר אכילה ג"כ קודם חשיכה: (ג) הרשות. אפילו בקול רם. ודוקא בחטא מפורסם אסור לאמרו בקול רם, מ"א:

(ה) הרשות. ויכה באגרוף על החזה, והארי"ו ז"ל ע"פ ס"ג; ובמדרש קהלת שיכה על הלב. וכתב של"ה: ראו להתודות אחר אכילה ג"כ קודם חשיכה: (ג) הרשות. אפילו בקול רם. ודוקא בחטא מפורסם אסור לאמרו בקול רם, מ"א:

משנה ברורה

אם הוא מצטער בטבילה [מהרי"ו]. ופרטי דיני תשעה קבין, עיין לעיל בסימן פח במשנה ברורה: (כג) בין ראש-השנה ליום-הכפורים. והוא הדין (כג) אפילו בערב-יום-כפור: (כד) מותר לרחוץ. היינו (כד) אפילו בחמין, וכן הטבילה

עין בהגהות הגאון רבי ישעיה פיק, דאיתן חסידים ואנשי-מעשה הנהגין תמיד לטבול לקרין כתקנת עזרא צדיקין ליהרר להטיל מים קודם ירידתן לטבול, ועל-כ"ל פנים חולה וקון בוודאי צדיקין ליהרר בזה, דאם לא יזהרו להטיל מים קודם טבילה יהיו טמאין כשיטילו מים אחר-כך:

במקוה מותר אפילו היתה של חמין: (כה) דיום-הכפורים מבטל שבעה. רוצה לומר, דדינו כמו שאר רגל שפגע באבילות שהוא מבטל שבעה, ומותר מחמת זה לרחוץ אחר המנחה סמוך לחשיכה לרעת היש-מתירין לעיל בסימן תקמח סעיף י. ועיין במגן-אברהם, דגם בענינו אין להקל רק שעה או שתיים קודם הלילה ולא קודם: (כו) אף-על-פי שנהגו וכו'. רוצה לומר, אף דגזירת שבעה נתבטל על-ידי יום-הכפורים, היה לנו לאסור רחיצה וטבילה משום גזירת שלשים, ועל זה תירץ דטבילה זו היא מצוה, (כז) ומחמת זה ממילא מותר גם רחיצה כדי שלא יהא חציצה לטבילה: (כז) טבילת מצוה מותר. ואף דאיננה חיובת, וכנ"ל, מכל מקום איסור רחיצה כל שלשים גס-כן לא ינוהג: א"ל

א קודם סעודה המפסקת. שראו יאירע לו דבר קלקלה כסעודה, שיתחנן או שתתקן (ב) דעתו, ולא יוכל להתודות אחר-כך. (ג) ויש פוסקים שסוברין שצריך להתודות גם אחר אכילה קודם חשיכה, וראוי להתחמיר כדעה זו (של"ה), וכן נהגו בזמננו שאומרים אז תפלה זכה: (ב) ויחיד אומר אחר שגמר תפלתו. רוצה לומר, בין ערב-יום-כפור במנחה ובין ביום-הכפורים, אימתי שמתודה אומר אחר שגמר תפלתו קודם 'אלהי נצור': (ג) אומר ביום-הכפורים. אבל במנחה כשחוזר התפלה אינו אומר כלל הוידיי, כדלקמן בסעיף ה בהג"ה: (ד) בתוך התפלה. רוצה לומר, שכוללו בתוך הברכה האמצעית: ב (ה) אין צריך לפרט. אלא כשיאמר סתם 'חטאתי' יצא ידי מצות וידי: (ו) הרשות בידו. הנה מדכתב אחר-כך יואם מתודה בלחש, משמע דרש"א איירי במתודה בקול רם, ואף דהרמ"א כתב בהג"ה דבקול רם אין לפרט החטא משמע דאיסורא נמי איכא, התם מיירי בחטא שאינו מפורסם לרבים, ומפני שאין זה כבוד המקום שמגלה לרבים שחטא כנגדו, (א) אבל בחטא המפורסם לרבים רשות בידו לפרט (ב) אפילו בקול רם: (ז) בלחש נכון לפרט. ובוה (ז) אין חילוק בין מפורסם לשאינו מפורסם, דהכל גלוי לפני המקום: (ח) החטא. כדי שיתבייש יותר כשמזכיר חטאיו, ואכתי מקרי כסוי חטאה, כיון שאינו

שער הציור

(כ) כן מוכח מלעיל סימן תקמח סעיף י, וכן כתב אב"י: (כז) אליה רבה. ואף דהפריי-נגדים מסתפק בזה, הוא רק לפי מה שתיירן המגן-אברהם לעיל דמה שכתב ביוה"ד-דעה י' ונהגין' הוא רק לאותן שנהגין איסור רחיצה רק בשבעת ימי אבילות, אבל לפי מה דמסיק המגן-אברהם לעיל דלמעשה יש להקל אפילו בכל ערב-יום-טוב והיינו אפילו בחמין, בוודאי דכל-שכן דיש להקל בערב-יום-טוב: (כז) אליה רבה. וקצת יש להעיר, דבערב-יום-כפור יש מקום להקל יותר לענין רחיצה מבעלמא, דכין דבליה אסור כל מיני רחיצה משום יום-הכפורים אם-כן דינו כבב"ס, המבואר בסעיף י' דמתור אפילו באמצע היום, דאי אפשר בליה: (ב) גמרא, ודינו מחמת שכרות [נשיין]. וברמב"ם איתא, שיתחנן: (ג) רמב"ן: (א) מגן-אברהם, והעתיקו בדרך-החיים ומטה-אפרים והגר"ו. והנה מדרשתמו כולן משמע דאפילו בעבירות שבין אדם למקום שרי, וכן מוכח מן הרמב"ם בפרק ב מהלכות תשובה אלה ה, ואף דהרמב"ם פסק כרב נחמן דעבירות שבין אדם למקום על זה כתיב 'אשרי נשוי פשע כסוי חטאה', היינו בעבירות שאינם מפורסמים, אבל בעבירות המפורסמים שרי, כמו שכתב הכסף-משנה שם. ועיין שם בהגהת הראב"ד שדעתו לצדד להקל ביותר מזה. ועיין בביאור הגר"א דמדדד לומר דכל דברי השולחן-ערוך אמתודה בלחש קאי, וסיפא דדברי המחבר שכתב דאם מתודה בלחש קאי אקודם, ופירוש הוא על ריש דבריו דאיירי בלחש, ומדדחיק הגר"א כל-כך ולא פירש כהמגן-אברהם, משמע דסבירא ליה להלכה דאפילו בחטא מפורסם אסור לאמרו בקול רם, וסבר להלכה כרב נחמן וסבירא ליה דרב נחמן מחמיר בבין אדם למקום שאין לאמרו בקול רם אפילו בחטא מפורסם. ועוון שרי, אדם לחמיר, אם הוא מפורסם לרבים, לכולי עלמא מותר לאמח בקול רם, ודעת הרמב"ם בזה דאפילו בחטא מפורסם גס-כן שרי, ונכון גס-כן לעשות כז. עיין שם: (ז) רמב"ם אברהם: (ז) רמב"ם אברהם: (ז) רמב"ם אברהם:

ד מהו ושמאל שם
ה ברייתא שם וכרי
אליצור בן יעקב
רבינו בפרק ב
מלכות תשובה חזרו
בשם אביו הראיש
החוקק ה' טור כין
דאיכא
לפנינו
דבריהם ו' שם
מנוה שמונה וכן טור
הראיש שם והכלכו

בכול רם או שליח-צבור כשחזור התפלה (ט) אין לפרט החטא. ומה שאומרים 'על חטא' בסדר אלף-בית לא מקרי פורט, הואיל והכל אומרים בשוה אינו אלא כנוסח התפלה (ד"ע): ג יצריך להתודות (א) [ג] (י) מעומד. ואפילו כי שמע ליה משליח-צבור (יא) והוא התוודה כבר, צריך לעמוד: הגה ויחזור (ז) ויתודה עם השליח-צבור (רין פ"ב ד"ה). ועיקר היודי הוא (יב) 'אבל אנתנו חטאנו' (טור): ד 'עיונות שהתודה עליהם ביום-הכפורים שעבר ולא שינה עליהם, (יג) אפילו הכי יכול (יד) לחזור ולהתודות עליהם: ה (טו) כתפלת מנחה ערב יום-הכפורים (ס) (טז) 'אינו חותם בוידי שאחריה: הגה ואין השליח-צבור מחזיר היודי במנחה, אלא מתפלל שמונה-עשרה כבשאר ימות השנה (טור ומדכי). ואין אומרים 'אינו מלכנו' (ע"י סוף סימן תרד) וכל-שכן תחנון: ו' 'כל הקהל לוקים מלקות (י) (יז) ארבעים אחר תפלת המנחה, (יח) שמתוך כך יתן אל לבו לשוב מעבירות

שערי תשובה

הטיל עליו הכתוב, ודוקא בעינא דקרבן, הא לא"ה אסור לפרסם כדמוכח מסוטה דף ת, ומכאן תשובה שאסור לפרסם חטאיו אלא יתודה בינו לבינו, אפילו חטא ראוי לשאל לחכם מה תשובה על חטא כזה, וחדשים מקובל באו ואומרים שצריך אדם דוקא לפרסם חטאו, וישתק הדברים ולא יאמר ומדברי חיצונים דבר זה, ויזנו דרך האמת, עכ"ל. ועין ביד-אפרים שכתבתי דמסוטה דף ח מוכח דבמקום שאחרים נחשדים יכול לפרסם שהוא עשה זה כדמוכח בסוטה התם ויתודה אזי אע"ג דאמר ריש חציף עלי מאן דמפרש חטאיה מ"מ עבד יתודה הכי כי היכא ולא ליחשדו אחרני, וזהו הכוונת הפמ"א דמוכח דבלא טעם זה אסור, אבל היכא דאיכא הך טעמא גם הפמ"א מורה. ועין בדברי א"י כתיש סימן ה ובכ"כ ש בחולין ספ"כ ובסוטה שם ע"ש (ועין בא"ר ש"ל על הלבוש ש"י שיפוט בלחש כדרך שאמר משה כ"ו, וקושש ע"ז ובסוטה משמע דבע"י יש לפרסם ע"ש), ולק"מ היתה שבוגג מיירי ולענין קרבן לכן יש לו לפרט כי היכי ויכפר, משי"א כן דרשה רמז"ם היה ומשה התודה על חטאיו בדרך תפלה ותחנונים, וגם בלא"ה הלבוש שם לא כתב כדרך משה אלא לענין שבלחש נכון לפרט החטא, ע"ש: [ג] מעומד. ועב"ט. וכתב בנב"י סימן לג שמי"ש המג"א בשם ש"ה לומר סליחה לעונות ומחילה לפשעים והיא ט"ס, דבש"ה מבאר להיפך, אף שיש

באר היטב

(א) מעומד. וישחה כמו מודים, ש"ה. בע"ח יאמר בסתר ובגלוי בשבוגג וזוהו, דצריך אדם לבקש על הקל תחלה, ועמ"א. סור היודי בעל חטאים עולה חטאת עולה-ויודי אשם ודאי ותלוי מכת מדרות מלקות ארבעים מיתה כרת מיתת בית-דין, מהרא"י. יאמר כפרה לחטאים וסליחה לעונות ומחילה לפשעים, מנהיגם ושל"ה בשם רמ"א: (ז) ויתודה. ואין לדבר בשעת היודי, הגמ"י: (ח) אינו. ואחר אלהי עד שלא וכו' יאמר אלהי נצור לשוני וכו', ד"מ: (י) ארבעים. (א) מעומד. וישחה כמו מודים, ש"ה. בע"ח יאמר בסתר ובגלוי בשבוגג וזוהו, דצריך אדם לבקש על הקל תחלה, ועמ"א. סור היודי בעל חטאים עולה חטאת עולה-ויודי אשם ודאי ותלוי מכת מדרות מלקות ארבעים מיתה כרת מיתת בית-דין, מהרא"י. יאמר כפרה לחטאים וסליחה לעונות ומחילה לפשעים, מנהיגם ושל"ה בשם רמ"א: (ז) ויתודה. ואין לדבר בשעת היודי, הגמ"י: (ח) אינו. ואחר אלהי עד שלא וכו' יאמר אלהי נצור לשוני וכו', ד"מ: (י) ארבעים. זה אסור, אבל היכא דאיכא הך טעמא גם הפמ"א מורה. ועין בדברי א"י כתיש סימן ה ובכ"כ ש בחולין ספ"כ ובסוטה שם ע"ש (ועין בא"ר ש"ל על הלבוש ש"י שיפוט בלחש כדרך שאמר משה כ"ו, וקושש ע"ז ובסוטה משמע דבע"י יש לפרסם ע"ש), ולק"מ היתה שבוגג מיירי ולענין קרבן לכן יש לו לפרט כי היכי ויכפר, משי"א כן דרשה רמז"ם היה ומשה התודה על חטאיו בדרך תפלה ותחנונים, וגם בלא"ה הלבוש שם לא כתב כדרך משה אלא לענין שבלחש נכון לפרט החטא, ע"ש: [ג] מעומד. ועב"ט. וכתב בנב"י סימן לג שמי"ש המג"א בשם ש"ה לומר סליחה לעונות ומחילה לפשעים והיא ט"ס, דבש"ה מבאר להיפך, אף שיש

משנה ברורה

נשמע לבני-אדם: (ט) אין לפרט החטא. מרסתם, משמע (ה) דאפילו בעון שבין אדם לחבירו גם-כן אסור: ג (י) מעומד. דהכי הו' דרך הכנעה טפי ומתודה בלב שלם. (ו) וטוב שישחה כמו ב'מודים'. (ז) ולא יסמוך על דבר (ח) שאם ינטל אותו דבר יפול, ואם סמך, צריך עיון אם יחזור יתודה [פמ"ג]. והעמדה צריך להיות (ט) עד אחר 'על חטאים שאנו חייבים עליהם ארבע מיתות בית-דין': (יא) והוא התוודה כבר. מלשונו משמע (י) דדעתו, דכיון שהתודה כבר בעצמו אין צריך פעם שני לחזור ולהתודות אלא לשמוע משליח-צבור כשאר חזרת הש"ץ, והרמ"א בשם הר"ן פליג על זה וסבירא ליה דצריך לחזור ולהתודות, וכן פסק בעיטור ומאירי וכן המנהג בומננו. בי"על חטא' צריך לומר 'בסתר ובגלוי', בשגגה ובזדון' [דה"ח], משום דיש להקדים הקל לחמור. ובמטה-אפרים מסיק דאין לשנות מן הנוסח הכתוב בסידורים, דאין כדאי להוציא עצמו מן הכלל בשביל זה, וכל אחד לא ישנה ממנהג מדינתו. אין לדבר בשעת היודי ואפילו באמירת 'על חטא', אכן לענות קודש וקדושה יש לפסוק אפילו באמצע 'אשמנו'. בשעת אמירת היודי, כשמזכיר החטא, יכה באגרוף על החזה או על הלב, כלומר, אתה גרמת לי שאחטא [אחרונים]: (יב) 'אבל אנחנו חטאנו'. והוא הדין (יג) שצריך לומר גם-כן 'עוינו פשענו', (יד) אלא שנהגו לומר גם שארי דברים, כגון 'מה נאמר

לפניך' וגו', ו'אתה יודע רזי עולם' ועל חטא': ד (יג) אפילו הכי יכול וכו'. אף בין אדם לחבירו, גב וגול וכדומה, אף-על-פי שמחל לו והשיב את הגזילה, מכל מקום מתודה ביום-הכפורים לעולם, דמכל מקום בין אדם למקום חטא, אבל אם הקניט חבירו בדברים או עני מחבירו בחררה, יש לומר כי האי גזונא, כיון שבקש מחילה מהבין והתודה ביום-כפור ראשון, אין צריך להתודות (יג) ביום-כפור שנית [פמ"ג]: (יד) לחזור ולהתודות. ובגמרא (יד) קאמר 'הרי זה משובח', משום שנאמר 'וחטאתי נגדי תמיד': ה (טז) כתפלת מנחה ערב-יום-כפור וכו'. לאפוקי מדעת רש"י דסבירא ליה דכל שהיודי סמוך לתפלה יכול לתתום "ברוך אתה ה' האל הסלחן"; (טז) והוא הדין בכל תפלת יום-כפור אינו חותם בוידי שאחריה, ונקט תפלת מנחה משום דבזה הסימן איירי בהפלת המנחה: (טז) אינו חותם וכו'. ואחר (טז) 'אלהי עד שלא נוצרתי', שהוא גם-כן כענין וידי, יאמר 'אלהי נצור לשוני' וכו'. אותן האומרים תמיד 'יהי לרצון' מיד אחר התפלה קודם תחנונים, (יז) הוא הדין כאן יאמר 'יהי לרצון' קודם שמתחיל לומר 'אלקינו ואלהי אבותינו תבוא לפניך תפלתנו' וכו': ו (יז) ארבעים. לאו דוקא, אלא שלשים ותשע [מ"א]: (יח) שמתוך כך וכו'. דבאמת אין מלקות מועיל בזמן הזה דאין לנו סמוכים, וגם אין חייב מלקות, דליכא התראה, אלא דעושים כן שמתוך כך

שער הציון

(ס) דפסק כרב דאינו מחלק בין עון דבין אדם למקום ובין עון דאדם לחבירו רק בין מפורסם לאינו מפורסם, ודעת הרמב"ם כרב נחמן דרבי בזה: (י) מגן אברהם בשם ש"ה, היכוונה טובה לכתחלה, וכן כתב הגר"י, ועין הטעם במחצית-השקל, ואם כבר לו השיחה יש להקל בזה ודי שיכופף מעט את ראשו, ובפרט בוידי שני שחזר ואומר עם הש"ץ: (י) מגן אברהם: (ב) דסמיכה כזו הוי כשישבה: (ט) דרך-החיים: (י) נהר-שלום: (יב) דאנתנו חטאנו היה וידע על השגתו ולא מדידות ומדו, וכן פסק אברי חרש. ויש מאחרונים שבעלת-דעת הש"ה לא ידעו דגם 'אשמנו' יש לצריך לעיקר וידי: (א) טור. והנה ראיתי לאחד מן האחרונים שרצה לומר דבר חדש, דכיון דיוצא בזה ידי ויודי ביחטאנו לבד, ממילא השאר מותר בישיבה, דצריך דב"ו זה ממה שכתב המגן-אברהם לדייק מזה דאין לפרט החטא, ומשמע ודוקא בזה שכבר יצא ידי ויודי סוכר המגן-אברהם דאין לפרט וממילא הוא הדין כדזה מותר בישיבה; ולא נהירא, דדעת המגן-אברהם דגם בעלמא אין צריך לפרט החטא, ומה דכתביה הכא, משום דרצוה לחלוק על הש"ה, וכן מוכח בסעיף ב בהגרא' דדעת המגן-אברהם דגם בעלמא אין צריך לפרט החטא, ולענין ישיבה גמ"כ יש לעין, ונהי דאם ירצה לחסר שלא לומר רק 'אבל אנחנו חטאנו' יוצא בזה ידי וידי, מכל מקום כיון שרצה להתודות עוד לפני השם ולומר 'על חטא' וכיוצא בזה, בכלל וידי הוא וצריך לומר מעומד: (יג) ואפשר אף ביום-הכפורים ראשון אין צריך להתודות כיון שכבר פייס אותו: (יד) מגן-אברהם: (טז) דגול מרכבה: (טז) דרכי-משה: (יז) אלהי רבה ופרי-מגדים:

הלכות יום הכפורים סימן תרו תרח

קנה באר הגולה

שבידו: הגה ונהגו שהנלקה אומר (יט) וידויים בשעה שנלקה, והמלקה אומר 'והוא רחום יכפר עוןך' וגוי' שלשה פעמים, שהם ל"ט תיבות, כנגד ל"ט מכות (מנהגים). ונהגו להלקות ברצועה (כ) כל-דהו, דאינו רק זכרון למלקות. ויקח רצועה של עגל, על דרך שנאמר 'ידע שור קוֹנהו' (כל בו). והנלקה לא יעמוד ולא ישב, רק מוטה (מנהגים), (כא) פניו (י) לצפון ואחוריו לדרום (מהרי"ל). יום הכפורים אינו מכפר אלא על השבים המאמינים בכפרתו, אבל המבעט בו ומחשב בלבו מה מועיל לי יום-כפור זה, אינו מכפר לו (רמב"ם פ"ג מהל' שנגות):

תרח סדר סעודה המפסקת, ובו ד' סעיפים:

א *אוכלים ומפסיקים קודם בין השמשות, (א) שצריך (ב) להוסיף מחול על הקודש. יתוספות זה אין לו שיעור, אלא קודם בין השמשות, (ב) שזמנו אלף וחמש מאות אמה קודם הלילה, צריך להוסיף מחול על הקודש מעט או הרבה: **ב** ינשים שאוכלות ושותות *עד שחשיכה והן אינן יודעות שמצוה להוסיף מחול על הקודש, (א) אין (ב) ממחין בידן כדי שלא יבואו לעשות בזדון: הגה (ד) והוא הדין בכל דבר-איסור (ה) אמרינן מוטב שיהיו שוגגין ולא יהיו מזידין, *ודוקא (ו) שאינו מפורש בתורה אף-על-פי שהוא דאורייתא, *אבל אם (ג) מפורש בתורה,

באר היטב

א"ר ברייתא יומא פ"א כ ה"א י"ש שם, ועיין במה שציינתו בסיומן רמ"א ג' רמב"ם בפרק א' מהלכות שבת ע"ש מהא דשבת קמ"ח וביצה ל'

מאריך ז"ל לא היה מקפיד על המלקות, רק היו מלקין אותו ד' מלקות נגד ד' אותיות הוי"ה, ואח"כ טבל לקיים כאנו באש ובמים: (י) לצפון. וה"ה איפכא, פניו לדרום, ולא ממעט אלא שלא יהא אחוריו למזרח או למערב שהם מקומות שהשכינה שרויה שם, לבוש ומ"א. וט"ז כתב: דוקא יהפוך פניו לצד צפון שעיקר חטא האדם הוא מחמת ממון, וכתיב

האר"י ז"ל לא היה מקפיד על המלקות, רק היו מלקין אותו ד' מלקות נגד ד' אותיות הוי"ה, ואח"כ טבל לקיים כאנו באש ובמים: (י) לצפון. וה"ה איפכא, פניו לדרום, ולא ממעט אלא שלא יהא אחוריו למזרח או למערב שהם מקומות שהשכינה שרויה שם, לבוש ומ"א. וט"ז כתב: דוקא יהפוך פניו לצד צפון שעיקר חטא האדם הוא מחמת ממון, וכתיב

משנה ברורה

ישוּב וכו': (יט) וידויים. שלש פעמים 'אשמתי ובגדתי וכו' [ד"מ]: (כ) כל-דהו. אף-על-פי שדינה ברוחב טפח [מ"א]. והוא הדין דלוקה (יט) רק מכות קלים: (כא) פניו לצפון וכו'. יש אומרים שהוא הדין איפכא, פניו לדרום ואחוריו לצפון, ובא רק לאפוקי שלא יהא אחוריו למזרח או למערב, שהם מקומות שהשכינה שרויה שם. אבל הט"ז כתב: דוקא יהפוך פניו לצפון, שעיקר חטא האדם הוא מחמת ממון, וכתיב *מצפון זהב יאתה, ע"כ כן, *על-כן מכניע עצמו לאותו צד להודיע שמשם בא לו החטא, עד כאן, (יט) וכן נוהגין:

ביאור הלכה

* עד שחשיכה. רוצה לומר עד בין-השמשות, אבל בין-השמשות מחוייב למחות בהו, דכמפורש בתורה דמיא שהוא ספק כרת [מ"א בשם יש"ש]. ועיין בחצית-השקל דהוה למאן דאמר ספיקא דאורייתא מן התורה לחומרא. ועיין בקרבן-נתנאל מה שכתב על דברי המגן-אברהם: * ודוקא שאינו מפורש בתורה. עיין בחצית-השקל בשם תשובת מעיל-צדקה סימן יט, בדבר שאחזו להם מנהג גרוע להקל בפרהסיא מקרי גלוי לנו שלא יקבלו ואין צריך למחות, אלא-אם-כן הוא מפורש בתורה: * אבל אם מפורש בתורה וכו'. דבר זה הוא מדברי העיטור, והעתיקו הרא"ש ור"ן וכן כתבו הרשב"א והמאירי

א (א) שצריך להוסיף וכו'. ותוספות זה אין בו כרת כי אם מצות עשה, (ב) וילפינן בגמרא (ר"ה ט). מדכתיב "וענייתם את נפשותיכם בתשעה לחודש בערב מערב עד ערב תשבתו שבתכם", ואמרינן: יכול בתשעה מתענין, תלמוד לומר "בערב", אי בערב, יכול משתחשך, תלמוד לומר "בתשעה", הא כיצד? מתחיל ומתענה מבעוד יום כדי להוסיף מחול על הקודש, וגם ביציאתו מוסיף, מדכתיב "מערב עד ערב": (ב) שזמנו אלף וחמש מאות אמה וכו'. רוצה לומר, ששיעור בין-השמשות הוא שיעור מהלך אלף וחמש מאות אמה, והוא לערך רבע שעה קודם צאת הכוכבים, וקודם לזה צריך להוסיף מעט, ושיעור התוספות עם (ג) בין-השמשות ביחד עולה כמעט חצי שעה. והנה השולחן-ערוך הזכיר שזה דעת רבינו תם וסיעתו, ואזיל לשיטתו בסיומן רסא סעיף ב, וכבר כתבנו שם דהרבה מהראשונים חולקין על זה, וגם הגר"א הסכים לשיטתם, דבין-השמשות מתחיל תיכף אחר תחלת השקיעה, דהיינו משעה שהחמה נתכסה מעינינו, וזמן התוספות שצריך להוסיף היינו קודם שקיעת החמה. ועיין שם במשנה ברורה סעיף-קטן כג לענין שיעור הוספה לפרוש ממלאכה, והוא הדין הכא לענין אכילה: **ב** (ג) אין ממחין בידן. ודוקא (א) בידוע בוודאי שלא יקבלו ממנו, אבל בספק שמא יקבלו צריך למחות (ד) אפילו במידי דרבנן: (ד) והוא הדין בכל דבר-איסור וכו'. רוצה לומר גם-כן שברור לו שלא יקבלו ממנו, וכנ"ל. ובכל זה אין חילוק בין רבים ליחיד: (ה) אמרינן מוטב שיהיו שוגגין וכו'. רוצה לומר גם-כן בברור לו שאם יאמר להם אף יקבלו ממנו, וכנ"ל. וכל זה דוקא בשעשכשו הם שוגגין, (ה) אבל כשיודעין שהוא אסור ועוברין במידי, צריך להוכיחם אף שכברור לו שלא יקבלום, ונהי דמי שאינו מוכיח אינו נענש עבור חטאם כיון שברור לו שלא יקבלום, מכל מקום מצוה להוכיחם: (ו) שאינו מפורש בתורה. רוצה לומר, (ו) דאז אנו יכולין לתלות ששוגגין ומוטעין הם בזה, ומה שלא ישמעו לנו מה שנאמר להם שהוא אסור, מחמת דקיל להו הדבר, ולכן אמרינן בזה מוטב שיהיו שוגגין וכו', אבל בדבר המפורש בתורה והם עוברין על זה,

שער הציון

(יט) פרי-מגדים: (יט) פרי-מגדים: (ט) הר"ף. ועיין בט"ז שהקשה על לימוד זה, ועיין בבליה רבה שמיישבו: (ג) חיי-אדם. ועיין במה שכתבנו לעיל בסיומן רסא בביאור הלכה דיבור המתחיל 'איזה זמן': (ג) מגן-אברהם בשם הרא"ש וכן משמע מפרק כמה בהמה דף נה, ואלו הנחנו בני-אדם על מה ששוגגין בכל יום היו מוסיפין שנגות ותיפול התורה מעט מעט ח"ו [תשבי"ח ח"ב סימן מז]. עוד כתב שם, דנראה לו שזה הדבר לא נאמר אלא בשנתרבו הרבה שוגגין בדבר [וענין שנאמר בפרק חזקת הבתים דף ס' ר"ב פרושים בישאל], אבל בדבר שרק מיעוטן שוגגין, מצוה למחות בידן ואף אם יבואו להיות מזידין, כדי להזהיר לאחרים שלא יעשלו, ולפי מקנתא: והמורה הוראות, אם הזהיר את העם והם לא התורו, עליו נאמר "אתה את נפשך הצלת", עד כאן לשונו: (ד) לבושי-שרד שכן משמע מהרא"ש: (ה) מגן-אברהם בשם סמ"ק: (ו) רשב"א בכיצה דף ל':

הלכות יום הכפורים סימן תרח

ד רה"ש שם, ועיין
במה שציינו בסיומן
תקנו

(ז) *מוחין בידם (ר"ן פרק ד ברביע והר"ש בשם העיטור). (ח) ואם (ז) יודע שאין דבריו נשמעין לא יאמר
ברבים להוכיחן (ט) רק פעם אחת, אבל לא ירבה בתוכחות מאחר שיודע שלא ישמעו אליו, אבל ביחיד
(י) *חייב להוכיחו *עד שיכנו או (יא) יקללנו (נימוקי יוסף סוף פרק הבא על יבמות): **ג' יאם הפסק**
מאכילתו בעוד היום גדול, (יב) יכול לחזור ולאכול (יג) כל זמן (יד) שלא קיבל עליו התענית:

באר היטב

אבל כשהחוטא מויד חייב להוכיחו עד שינוף בו החוטא, מכאן ואילך
משנה ברורה

(י) בוודאי אינם שוגגין ולא שייך בהו לומר מוטב שיהיו
שוגגין, (ס) ומחנין בהו ועשנין להו עד דפרשי: (ז) **מוחין**
בידם. דוקא בדליכא סכנה, אבל בדאיכא חשש סכנה אין
צריך למחות, וכן כתב בחינוך מצוה רלט, עיין שם. ועיין
בחושן־משפט סימן יב וביורה־דעה סימן שלד: (ח) **ואם**
יודע וכו'. זה קאי גם־כן (ט) על דבר המפורש בתורה [והוא
עד סוף הג'ה. והנה לשון יאם יודע, (י) כתבו האחרונים
שאינו מדוקדק, דהא עד עכשיו גס'כן מייירי בהכי, וכנ"ל,
אלא דבא לתרש דיש חילוק בין רבים ליחיד, דברבים כשיודע
שאין דבריו נשמעין להם מחוייב להוכיח רק פעם אחד, אבל
ביחיד מחוייב להוכיח כמה פעמים עד הכאה או קללה:
(ט) **רק פעם אחת.** אולי ישמעו, או כדי שלא יהיה להם
פתחון־פה, ומכאן ואילך — כשם שמצוה לומר דבר הנשמע
(י) כך מצוה שלא לומר דבר שאינו נשמע: (י) **חייב**
להוכיחו. בעבירה שבסתר (יג) יוכיחו בסתר, ובעביה
שבגלוי יוכיחו מיד, שלא יתחלל שם שמים: (יא) **יקללנו.**
ויש אומרים (יג) דדי עד שינוף בו החוטא, ומכאן ואילך
אסור להוכיחו, שנאמר "אל תוכח לחן פן ישנאך":
ג' (יב) יכול לחזור ולאכול וכו'. יש שכתבו (יד) שהמנחה
שלאחר שאכל אסור לאכול, דבזה שמפסיק הוי כאלו קיבל
בפה, (טו) ולכן נכון שקודם ברכת־המזון יאמר בפירוש
שאינו מקבל עליו עדיין התענית, (טז) ועל־כּל־פינים יחשוב
בלבו כזה: (יג) **כל זמן וכו'.** ואם קיבל עליו, (יז) אסור גם
ברחיצה וסיכה, (יח) ובפרט במלאכה: (יד) **שלא קיבל**
עליו התענית. והקבלה מהני (טז) רק מפלג המנחה ואילך,
אבל אם קיבל עליו התענית מקודם פלג המנחה אין בקבלתו
זה מהני אפילו בשאר ימות השנה אם קיבל עליו שלא לאכול

יש"ש ביצה פ"ד: (ז) יודע. ודוקא כשברור לו. ודוקא כשהחוטא שוגג,

ביאור הלכה

בחידושיהם על ביצה דף ל. ודע, דלכאורה יש להקשות על זה מסוגיא
דשבת דף נה, דשם עברו על דבר המפורש בתורה, דכתיב "הנאגים
והנאגים על כל התועבות וגו'", ואפילו הכי נשמע בגמרא דאם היה
ברור שלא ישמעו לא היו נענשים: אלא דיש לומר דזהו רק לענין עונש,
אבל לענין מצות עשה והדגשה מחייב בכל גווני, וכן הוא באמת דעת
הר"א ממיין המובא בסמ"ג וסמ"ק, והעתיקים המגן־אברהם, והסמ"ג
בעצמו משמע שם דהוא סובר דהיכא שברור לו שלא קיבל אינו מחוייב
להוכיחו, וכן משמע לכאורה מדברי התוספות שם בשבת דף נה דייבור
המתחיל אף־על־גב וכו'. אלא דאפשר לדחות, דענינא דריש־גלותא לא
הוי כדבר המפורש בתורה, ולכן אם היה ברור לרבי סימון שלא ישמעו
לו לא היה מחוייב להוכיחו, אמנם מהגר"א מוכח דעת התוספות להקל
ברבים כדעת הסמ"ג. ודע, דמתברא דמה שפסק הרמ"א בדבר
המפורש בתורה חייב למחות, דוקא שהוא בקראי, אבל אלו הפרוקי
עול לגמרי, כגון מחלל שבת כפרהסיא או אוכל נבלות הלכתיים, כבר
יצא מכלל עמיתין ואינו מחוייב להוכיחו, וכן איתא בתנא־דבי־אליהו
דבה פרק ח: "הוכח תוכיח את עמיתך", ועמיתך שהוא אוהבך ושהוא
עמך בתורה ומצוות אהה חייב להוכיח אותו, אבל לרשע שהוא שונאך
אין אתה חייב להוכיח אותו, והעתיק זה הגר"א בקיצור באדרת־אליהו,
עיין שם, ולענין אוכל נבלות לחיאבא או מחלל שבת שלא בפרהסיא,
יש לעיין בדברי: * **מוחין בידם.** עיין בבכורי־טוף שמצדד לומר כזה
דבר חדש, דעד כאן לא אמרינן בדבר המפורש בתורה צריך למחות אף
שיודע שלא יקבלום, היינו רק כשידוע תקיפה על העוברים למחות בהם
בחזקת הדין, אבל כשאין בדיעבד כח להפרישם אין מחוייב להוכיחם כשם
שיודע שיהי יקבלום, אכן מדברי המפ"ק המובא במגן־אברהם סימן
דבזה אף שאין נתפס בחטאם מכל מקום יש עליו חיוב מצד המצות
עשה דהוכחה: * **חייב להוכיחו.** ובספר חסידים סימן תיג כתב: דוקא
איש את אחיו שלבו גס בו, אבל אם היה שאר אחר שאם יוכיחו ישנאנו
וינקום ממנו, אין להוכיחו (מ"א בשמ"ן). לעולם ידור אדם במקום רבו
כשמקום תוכחותו, ואם לאו לא ידור, מוטב שיהי שוגגים (ברכות דב
ח: * **עד שיכנו.** ראייתו בספר החינוך במצוה רלט חה לשונו: מה
שאמרו וכוונם לברכה שחיוב מצוה [זו] עד הכאה, כלומר שחייב
כלום; (כ) אבל אם קיבל על עצמו סתם (כא) שלא לאכול עוד,

שער הציון

(י) כן משמע מרשב"א שם וכן כתב בדרכי־משה: (ב) כן איתא ברא"ש וכן מוכח שם ברשב"א שכתב 'זמרתין', עיין שם. ונראה שמה שכתב יעושנין להו
קאי על בית־דין או על כל מי שיש בידו לענוש, ועיין ברמב"ן בחומש על הפסוק "אורו אשר לא יקים וכו'" מה שכתב בזה, אבל שאר בני־אדם אינן
מחוייבים רק להוכיחו, ועיין ברמב"ם פרק ט מהלכות דעות הלכה ח: (ט) לבושי־שרד ופשוט: (י) לבושי־שרד: (יא) שם בנימוקי־יוסף פרק הבא על יבמות:
(יב) מגן־אברהם בשם סמ"ג: (יג) שם בשם סמ"ק. ונראה דיש לטמון על זה, דבלאו הכי ידעת הסמ"ג והמאירי דהיכא שברור לו שלא יקבל אינו מחוייב
להוכיח כלל אף במויד, ונהי דהרמ"א נקט לדינא כאיור פוסקים דמחוייב להוכיחו אף בזה, מכל מקום די לנו להחמיר להוכיח עד שינוף, כדעת רבי יוחנן
בגמרא, דהוכחה די עד שינוף: (ד) מגן־אברהם בשם המהר"ל ושו"א: (ו) מגן־אברהם בסימן תקנ"ג: (ז) חיי־אדם: (ח) מגן־אברהם וט"ז וכו' בסיומן
תקנ: (י) כן משמע מהטה"אפרים ופשוט: (יט) דהקבלה על סיומן שיוכל לחלו עליו שם תעניתו ולא מקודם. ואף דנקטין
לדינא דאף בחשעה באב דאין בו שום תוספות מדינא אמעל מקום הקבלה מהני, ודלא כהרמב"ן. ומה טעם כמו שכתב הרמב"ן בעצמו בחורת־האדם תתיין
דעת הרי"ף שסובר דקבלה מהני, משום דהואיל שיכול לעשות תוספות בימים של תורה יכול לעשות נמי בימים של דבריהם הואיל ורצה להוסיף עליו
ולעשותו כיום עצמו, וכן מצוינו שמתחלל שבת של מוצאי־שבת ואומר הבדלה על הכוס ואף־על־פי שאינו מותר עדיין במלאכה, כיון שהבידל בו כבר
עשיתו כלילה, וכיון שכן, אם קיבל עליו תעניתו עשה אותו על עצמו כבין־השמשות של תעניתו, ודלא כהרמב"ן, ודלא כהרמב"ן, ודלא כהרמב"ן, ודלא כהרמב"ן, ודלא כהרמב"ן,
יותר מפלג המנחה אף אם קיבל בפירוש. ומה דסיים המגן־אברהם וכתב: ומיהו אם קיבל עליו בפירוש שלא לאכול וכו', רצה לומר שלא אמר שמקבל
התענית עליו, דשם הקבלה של תענית יום־הכפורים לא יוכל להמשיך יותר מפלג המנחה כיון דאינו יוכל לחלו עליו אז שם תוספות יום־הכפורים, וכנ"ל, רק
שמקבל עליו סתמא שלא לאכול עוד ביום זה יותר, דהו חל אפילו בכל השנה. אחר־כך מצאנו שמפרש כן הפרי"מגריס והלבושי־שרד. והארכתי בכל זה,
להוציא מדברי המחצית־השקל שנדחק מאד בדברי המגן־אברהם, ואף שהטהר אפרים העתיקו, האמת הוא כדברי הפרי"מגריס והלבושי־שרד דאף אם אמר
בפירוש שמקבל עליו התענית מקודם פלג המנחה אינו כלום, ועיקר קשרו ממזדקיטא לן אף לענין תשעה באב דאין בו תוספות מכל מקום הקבלה מהני,
לא קשה מידי, כפי מה שהעתקנו מתורת־האדם: (כ) אכן בזה אינו אסור רק באכילה ולא ברחיצה ובמלאכה [פמ"ג בסימן תקנ"ג]: (כא) מהר"ל:

הלכות יום הכפורים סימן תרח תרט תרי

באר הגולה קנז

ה כליבו בשם הר"ם

הגה (טו) ועיין לעיל סימן תנגן דאם קיבל (פ) בלב לא הוי קבלה: ד' הבערב יום-הכפורים אין לו לאכול אלא מאכלים קלים להתעכל, כדי שלא יהא שבע ומתגאה כשיתפלל: הגה וכן אין אוכלים (טז) דברים (י) המחממים את הגוף, (יז) שלא יבוא לידי קרי, וכן אין לאכול (יח) מאכלי (י) חלב, שמרבים זרע, אך בסעודת (כ) שחרית נוהגין לאכול (מהרי"ל):

תרט הטמנת חמין בערב יום כפור, ובו סעיף אחד:

א (א) מותר להטמין חמין מערב יום-הכפורים למוצאי יום-הכפורים: הגה (ב) ויש אומרים (ב) שאין להטמין ביום-הכפורים (עיין בטור), וכן המנהג במדינות אלו (מהרי"ל):

תרי הדלקת הנרות ביום כפור, וכו' ד' סעיפים:

א (א) מקום שנוהגים להדליק נר (ב) בליל יום-הכפורים (ג) מדליקין, מקום שנהגו שלא באר היטב

(י) חלב, חמה, רמב"ם: (כ) שחרית, ודעת מהרי"ל וכו' לאסור אף בשחרית, דמרבין זרע. וכתב ט"ז, דשום אין לאכול אף בשחרית וכן ביציע דמרבין זרע. כתב הב"ח: אם אכל אכילה גסה וקשה לו, לא יתן אצבעו לפיו להקיא, ואם כע"כ יקיא יזהר שלא יבלע הקיאה. כתב מהרי"ו, שלא ישתכר בסעודה המפסקת ולא יאכל אכילה גסה, עיין של"ה. וכתב סי"ח: ולא יאכל שומשמן מפני שמעלה גרה. מהרי"ל ראה מרבתי שאכלו פרי שקורין ערד-עפפ"ל שמקדר ונתנהו במים: (ב) שאין. שמכין ביום-הכפורים לחול. ועיין רדב"ז סימן לא:

אסור להוכיחו שנאמר אל תוכח לך. ובעשיה שבסתר יוכיחנו בסתר ובעביה שבגלוי יוכיחנו מיד שלא יחלל שם מ"א. ובס"ח סימן תיג כתב: דוקא איש את אחיו שלבו גס בו, אבל אם היה איש אחר שאם יוכיחנו ישנאנו וינקום ממנו אין להוכיחו, עיין שם: (ה) בלב. עיין סימן תנגן ס"ק א כתבתי בשם ב"ח להחמיר, ע"ש מ"ש. וקודם פלג המנהג אין קבלתו כלום לכ"ע, רק אם קיבל עליו בפירוש שלא לאכול עוד אסור, מ"א: (י) המחממים. כגון בשמים וכרכום, וזה אינו אסור כ"א בסעודה המפסקת, אבל דברים המרבים זרע אין לאכול כל היום, כ"ח:

משנה ברורה

יבלע קצת מן הקיאה [ס"ח]. כתב מהרי"ו, שלא ישתכר בסעודה המפסקת ולא יאכל אכילה גסה. ובאמת אפילו בסעודת שחרית יש לזהר מזה, כמו שכתב המחבר, וכל-שכן בסעודה זו:

א (א) מותר וכו'. שמחול לחול הוא מכין: (ב) ויש אומרים שאין להטמין. שראה (ג) דביום-הכפורים מתבשל בתנור לצורך חול, וזה אין נכון, (ד) ואפילו בערב יום-כפור קודם חצות (א) אין לעשות הטמנה זו. (ז) ובכל גווני אם עבר והטמין אין צריך להמתין במוצאי-יום-כפור בכדי שיעשה:

א (א) מקום שנוהגים להדליק וכו'. ושני המקומות (ב) נתכוונו לדבר אחד דהיינו לבטל תשמיש, דהמדליק, כוונתו שאסור לשמש נגד אור הנר, ומאן דלא מדליק, כוונתו שלא יראה אותה ויתאוה לה ויוכל לבוא לידי תשמיש, (ג) ואפילו היא נדה דאסור לו בלאו הכי לבוא עליה, מכל מקום מידי הרהור לא יצא, ויבטל מחשבתו הטהורה ביום זה: (ב) בליל יום-הכפורים. אף בחדר משכבו. ומקום שנוהגין שלא להדליק, (ג) היינו אף בבית, אין מדליקין: (ג) מדליקין. אמרינן בירושלמי דמקום שנהגו להדליק חשיבא טפי, ונפקא-מינה לעיר חדשה שראוי לנהוג כן

שער הציון

(כ) מגן אברהם: (כ) שם במהרי"ל: (ב) מגן אברהם בשם הרדב"ו. ועיין שבת דף יח עמוד א, וצריך עיון, ואולי משום דבעשרת-ימי-השובה יש להחמיר אפילו בדבר המותר מדינא. ועוד כתבו הפוסקים טעם, משום דמחזי כרעבתנותא: (ג) פרי-מגדים. ולאחר חצות אפשר דאיסורא נמי איכא [ב"ח ע"ש, והעתיקו הפמ"ג]: (ד) [ה] והנה בדרך-החיים כתב: דוקא אם מטמין מאכלים לצורך אכילה של מוצאי יום-הכפורים, אבל אם מטמין בתנור דברים שאינן לצורך אכילה של מוצאי יום-הכפורים, כגון במדינת שערשין הפארוזיל"ע², ועושיין הרבה בפעם אחת שצריך על זמן רב, ושוקק פי התנור בטיט, מותר להטמין בערב יום-הכפורים בתנור שיתבשל שם ביום-הכפורים, ואפילו אחר חצות מותר, מידי דהוי אמלאכות שמוחר לעשותן בערב-שבת מבעוד יום ונעשיין מאלוהי בשבת במקום שאין חשש שמה אחרת, ואפילו אם רוצה לאכול ממנה במוצאי יום-הכפורים מותר, עד כאן לשונו. וכל זה הוא לשיטתיה שכתב טעם האיסור משום הכנה או משום דמחזי כרעבתנותא, אבל לטעם הב"ח במה שאוסר אחר מנחה, עיין שם, גם באופן זה אין נכון, אם לא קודם חצות: (ז) פרי-מגדים: (ח) גמרא: (ב) גמרא: (ג) פרי-מגדים. הנה דברי ה"ט"ו כמו שכתוב לפיננו מוקשה מאד, דהטעם פשוט מחמת תשמיש שיתגבר יצרו עליו, כי כן מוכח מרמ"א בסמוך, וכן איתא ארבי"ם בפירוש המשנה ובהלכותיו, וכן פירש הרע"ב והלבוש, ואחר-כך מצאתי במאמר-מרדכי שנאמר בלא עליו. ולעניות דעתי דחסר בתוספתו אינו נזהר. אך על עיקר טעמו לאי מתפלא, דמשום חששא זו של ה"ט"ו לאי פלטינן בלאו הכי, דהא ביום הוא רואה בטוה ולא תהיה מחשבתו טהורה: (א) כן משמע ממדרכי סוף יומא וגם בראשו מענין זה, עיין שם:

תרגום: 1 תה. 2 מרקחת פירות (בעיקר שזיפים).

הלכות יום הכפורים סימן תרי

ב ברייתא פסחים שם
וכתיב ששעון בן אלנור
ובפרש"י
המכבים
ג טור בשם אביו
הרא"ש ד' משנה שם
בפסחים י' טור, וכן
כתב הרא"ש ביזמא

להדליק אין מדליקין. (ואם יש לו נר בבית (ד) חייב להדליק בחדר ששוכב שם, כדי שלא יבוא לידו שמיש עם אשתו מאחר שרואה אותה (ה) אצל הנר שבביתו) (מהרי"ל). **יזאם חל להיות בשבת חייבין הכל להדליק:** הגה ומברכין להדליק נר של שבת ושל יום הכפורים: **ב גיש מי שאומר (ו) שמברך על הדלקת נר יום הכפורים:** הגה (ו) וכן המנהג במדינות אלו: **ג (ח) בכל מקום מדליקין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ובמבואות האפילים ועל גבי החוליים:** ד (ט) הנהגים בכל מקום להרבות נרות בבתי כנסיות ולהציע בגדים נאים בבית הכנסת: הגה ונהגים (י) שכל איש גדול (יא) או (ב) קטן עושה לו נר (מרדכי ומהרי"ו), גם נר נשמה (יב) לאביו ולאמו שמתו (כל נר, וכן נכון, וכן כתבו מקצת ברובות. ואם כבר נורת אלו ביום הכפורים, (כ) (ג) אין לומר לאיני יהודי (יד) שיחזור וידליקם (מהרי"ל ומהרי"ו). מי שכבה נרו ביום כפור, יחזור וידליקנו במוצאי יום כפור, ואל יכבנו עוד אלא יניחנו לדלוק עד גמירא, וגם יקבל עליו שכל ימיו לא יכבה במוצאי יום כפורים נרו, לא הוא ולא אחר, (כך נמצא במנהגים ישנים). ויש אומרים שיש להציע (טז) השולחנות ביום כפור כמו בשבת (מרדכי ומנהגים), וכן נוהגין. יש (טז) שנהגו ללבוש בגדים לבנים נקיים ביום הכפורים (ג) דוגמת מלאכי (יז) השרת, וכן נוהגין ללבוש הקיטל¹ שהוא לבן ונקי, גם הוא בגד (ז) מתים, ועל ידי זה לב האדם (יח) נכנע ונשכר (ד"ע מהג"מ פ"ו דשביחת עשור):

שערי תשובה

באר היטב

מקום לומר כן כי אין כיון שהעיר בשליה בשם הרמ"א חלילה לי לחלוק עליו, (ב) קטן. ועכשיו אין עושים נר אלא הנשר. והטעם הנרות משום שהתורה נגמרה ביה"כ שקרוי נר, מהרי"ו. ומהרי"ל כתב שה נכנגד איבריו של אדם, או כנגד מ"ע, ולא לו הטעמים אין לעשות נר לאשה, עמ"א. ועיין סימן קנד ס"א איהו נר ראוי לביה"כ. ובילקוט שופטים איתא לעשות פתילות עבות כדי להרבות אורן, מ"א: (3) אין לומר. אפילו ברמיה, ומצוה עושה כשיניחם כך מכובה, ע"ש. ואין לומר לא"י שיקבל שעוה הנוסף, מנהגים: (ג) דוגמת. לפ"ז אין הגשמים לובשין לבנים דאינן יכולות להיות כמלאכים, וזמ"מ הקיטל יכולות ללבוש, שיכניע לבם, מ"א: (7) מתים. יש נ"מ בין ב' טעמים אלו, ולטעם הראשון אסור להאכל ללבוש הקיטל, ולטעם הב' מותר. ונראה הדומקן על טעם הב' ולבוש הקיטל לא הפסיד, ט"ז. והלובש שק מחמת תשובה אסור ללבוש ביה"כ, ס"ח תרט"ו, מ"א:

ביאור הלכה

משנה ברורה

המוכח להרבות תוכחותיו אל החוטא עד שיהא קרוב החוטא להכות את המוכיח, עיין שם עוד:

אכן באשתו כשהיא נדה דבלאו הכי בדיל מינה משום נדותה, (7) יש להקל כשמדליק בשולחן ולא בחדר: **ב (ו) שמברך וכו'.** היינו במקום שנוהגין להדליק, שוב ממילא הו' ליה חיובא עליו להדליק משום שלום בית כמו בשבת: (ז) וכן המנהג וכו'. דהיינו שנוהגין (8) לברך אשר קדשנו במצוותיו וציונו להדליק נר של יום הכפורים: **ג (ח) בכל מקום מדליקין בבתי כנסיות וכו'.** והכל אלו (ו) אין לברך כולו עלמא, דאין כאן משום שלום בית: **ד (ט) נוהגין בכל מקום וכו'.** דדרשינן (י) "לקדוה" ה' מכובד" זה יום הכפורים, וכיון דאין לכבודו באכילה ושתייה ככדוה בכסות נקיה, ונרות היו גם כן כבוד היום, וכתב "על כן באורים כבודו ד"ו, ומתרגמין: בפנסיא יקרו ד"ו. ואין מקבלין שעוה ממומר לעכ"ם שנתן נדבה לבית הכנסת, וכדלעיל בסימן קנד סעיף יא בחגי"ה, עיין שם במשנה ברורה, ואם יש חשש איבה, וכל שכן שר, מקבלין ממנו, וצריך עיון [פמ"ג]: (י) שכל איש. ואין לעשות נר לאשה, עיין במגן אברהם הטעם: (יא) או קטן. ועכשיו אין עושים נרות אלא לנשוי. בילקוט שופטים איתא, לעשות פתילות עבות בבית הכנסת כדי להרבות אורן [מ"א]: (יב) לאביו ולאמו. לכפר עליהם, ומשמע מלשון זה דסגי בנר אחד. ועיין באליה רבה: (יג) אין לומר וכו'. אפילו (ט) ברמיה, ומצוה עושה כשיניחה כך מכובה. ונהגו ליקח עכ"ם לשמור הנרות, שלא יבואו חס ושלום לידו דליקה, ומכח זה נהגו לומר לו לכבות ולהדליק, (ט) ויש למחות בידם. ואף אם העכו"ם רוצה להדליק מעצמו (י) צריך למחות בידו, מאחר שהוא בשביל ישראל: (יד) שיחזור וידליקם. ומאחר שהעולם מקפידים אם כבה נרו, אף על פ"י שלדעתי אין בו משום חשש, דלפעמים נכבה מחמת רוח או מחמת חום, מכל מקום כיון שהעולם מקפידים, ראוי לכל אדם ליתן נרו לשמש ולא ישגה עליו כלל, וגם המחור יניח בבית הכנסת [ח"א]: (טז) השולחנות. משום דאיקרוי "שבת שבתון": (טז) שנהגו ללבוש בגדים לבנים וכו'. ונוהגין (יז) שגם הגשמים לובשים בגדים לבנים ונקיים לכבוד היום, אבל לא יקשטו עצמן כמנהג ישן שמתקשטין בהם בשבת ויום טוב, מפני אימת יום הדין. (יז) ואין נוהגות ללבוש קיטל¹: (יז) השרת. ומטעם זה נהגו ללבוש בגדי פשתן לבן נקיים, כמו שכתוב "איש אחד לבוש בדים" [ד"מ]: (יח) נכנע ונשכר. וגם אבל תוך י"ב חודש על אביו ואמו, או תוך שלשים על שאר קרובים, (יג) יכול ללבוש, (יז) ויש מקומות שנוהגים שאין האבל לובשו. אין לכנוס לבית הכסא (טז) בקיטל, שהוא

שער הציון

(7) פרי מגדים. ומכל מקום שנהגו להדליק, נראה דבדואי צריך להדליק אף בחדר זה: (8) פרי מגדים. ודע, דהפרי חדש וכן הגר"א הסכימו כפוסקים דסבירא להו שלא לברך, כיון חללי במנהגא לא תקנו רבנן לברך על זה, אכן בהרבה אחרונים שראיתי כולם העתיקו דברי הרמ"א לדינא. ומכל מקום נראה לי דבמדינות אחרות שאין מצוה קבוע ליה בודואי יתור טוב להנהיג שלא לברך: (י) ב"ח נפירי חדש. ומשמע לכאורה מדבריהם דקאי על הכל, דהיינו על גבי החוליים גם כן, ולדידי צריך עיון, דלכאורה גם שם שייך שלום בית, שאותן המשמשין לפניו יראו מה להביא לפניו: (י) אחרונים: (10) אחרונים: (11) מגן אברהם והגר"א. ואפילו אם הישראל אמר להעכו"ם זה מערב יום כפור, אכן לענין לקבל שעוה הנוסף, אם אמר לו זה מערב יום כפור והשעוה שייך לצדקה אין להחמיר בזה [פמ"ג]: (י) הגר"ו, וכן מצדד קצת כפרי מגדים. ובמטה אפרים כתב אדם רוצה מעצמו לחזור להדליק אין צריך למחות בידו, ואפשר דצריך בזה דעת בעל העיטור המובא בסיומן רעו סעיף ב' בהג"ה, או אפשר דמיה במקום שלא ינהג ממנו אחר כך, וצריך עיון: (י"א) מטה אפרים, עיין שם שהוכיח זה מן הפוסקים, ולא כמגן אברהם: (י"ב) גם זה שם: (י"ג) אין לומר לאביו ולאמו, או תוך שלשים על אחרונים: (11) מטה אפרים, עיין שם שהוכיח זה מן הפוסקים, ולא כמגן אברהם: (י"ד) גם זה שם: (י"ז) אין לומר לאביו ולאמו, או תוך שלשים על אחרונים:

הלכות יום הכפורים סימן תריא

קנט באר הגולה

תריא שליל יום הכפורים דינו כיומו, ובו ב' סעיפים:

א יום-הכפורים (א) לילו כיומו לכל דבר. ומה הם הדברים האסורים בו, (ב) למלאכה, אכילה ושתייה, רחיצה, סיכה, נעילת הסנדל, תשיש המטה. (ג) ואין חיוב (ב) כרת אלא על מלאכה ואכילה ושתייה: ב *כל מלאכה שחייבים עליה בשבת חייבים עליה ביום-כפור, וכל שבשבת פטור אבל אסור, גם ביום-הכפורים כן, (ד) אלא שבשבת זדונו בסקילה ויום-הכפורים זדונו בכרת. וכל שאסור לטלטלו בשבת אסור לטלטלו ביום-הכפורים. (ה) והתירו *לקנב ירק (ו) ולפצוע אגוזים (ז) מן המנחה ולמעלה (ח) כשחל בחול. (ט) והאידינא נהגו לאסור: הגה

שערי תשובה

באר היטב

וגם כפיטו אל מלך יושב הנוסח מחילה לחטאים כו', אך בירושלמי סוף יומא

(ב) כרת. ומכל מקום כולוה דאורייתא, ב"ח ולבוש:

ביאור הלכה

משנה ברורה

* כל מלאכה וכו'. עיין לעיל סימן תשו דער עירוב והוצאה ליום-הכפורים. וכתבו האחרונים דגם אסור מחמר יש ביום-הכפורים, עיין בשאנת-אריה סימן עב. ודע, דמרבין עירובי-תורות ועירובי-תחומין בפת, אף-על-גב דאסור באכילה מכל מקום הרי חזי לקטנים שאינם מתענים, וכמו שכתב רש"י בעירובין דף ל עמוד ב, עיין שם בבביתא. ודברי מטה-אפרים בזה תמוהים, דלפי הגהרא אישתמיש מינה סוגיא זו: * לקנב ירק, עיין מגן-אברהם שכתב דמייור בירק הנאכל כמות שהוא חי, דאי לא הכי אסור בטלטול משום מוקצה, דלא חזי אף לקטנים. ולעניות דעתי אינו מוכרח, דכמו שהתירו הכנה לחול משום עגמת-נפש כמרכין התירו מוקצה גס-כן מטעם זה, והרי לכמה מפרשים יש בקניבת ירק משום חששא דברירה [עיי' פי' ר"ח ורמב"ם ומ"מ] ולא עדיף ממוקצה מזה. איכרא, דמצאתי לרבינו מנוח גס-כן כמגן-אברהם ומטעם אחר, שכתב אהא דכתב הרמב"ם: ומותר ללקוט העלים המעופשים ויקצץ השאר וכו', דמייור בנאכל כמות שהוא חי, דאי לא הכי איכא בזה חששא דטוחן, עיין שם, אולם במאירי שיליה פוק אלו קשרים רצה שיהיה לאמר כעין זה ולכסוף דחה זאת, שהרי אמרו בש"ס: דבי רב יוחנן מקנבי עורבא וזה בקרא שאינם נאכלים כמות שהם חיים, עיין שם מה שכתב עוד בזה, ולפי זה נדחו גם דברי המגן-אברהם מטעם זה, ומוכח דאפילו דבר שאינו נאכל כמות שהוא חי, כמו כרוב וקרא, גס-כן שרי לקנב: * ולפצוע אגוזים. עיין בדרכי-משה בשם מהר"א מפרגא שצידד בתחלת דבריו דדוקא לשברן ולהגיתן בקליפתן עד הערב, אבל להוציא המאכל יש בזה משום דש, עיין שם, אמנם מלשון התוספתא [ומבואה בהגרא] דתני: מפצעין באגוזים ומפרכין ברמונים וכו' משבת לאותו שבת אבל לא משבת למוצאי-שבת מפני שהוא כמתקן מקודש לחול, ובתור הכי תני שם: מפצעין באגוזים

מיוחד לתפלה, אבל להשתין בו מותר:

א (א) לילו כיומו. דכתיב "מערב עד ערב": (ב) מלאכה, אכילה וכו'. בגמרא אפילו כלהו כממה קראי דכל הני נקרא עינו, וממילא כולהו בכלל "וענייתם את נפשוחיכם": (ג) ואין חיוב כרת אלא וכו'. אבל אינן אין בהם אלא איסורא גרידא, מכל מקום יש אומרים (ב) שהוא מן התורה, דהא ילפינן להו בש"ס מקראי: (ג) ויש אומרים שאינן אלא מדרבנן, וקראי אסמכתא בעלמא נינהו, ונפקא מינה לענין איזה ספק, (ג) ולמעשה ראוי להחמיר: ב (ד) אלא שבשבת זדונו וכו'. וגם האידינא דאינו נוהג דיני נפשות, (ד) מכל מקום נפקא מינה לענין 'קים ליה בדרכה מיניה', הדחובל בחבירו בשבת, כיון דהיה מחוייב מיטה בידי אדם פטור מתשלומין ואפילו בחובל בשוגג, וכדמבואר בחושן-משפט סימן תכד סעיף ב, מה שאין כן ביום-הכפורים שאין בו רק כרת: (ה) והתירו לקנב ירק. יש שפירשו (ה) דהאי קניבה הוא, שנותק או מתקן העלים מן הקלחים התלושין כדי להשוותן שיהיו מוכנים לחתכן בערב, ואף-על-גב דקטרח בשביל ערב שהוא חול, התירו, (ו) כדי שלא יצטרך לתקן הכל בערב ותהא נפשו עגומה עליו: (ז) ויש שפירשו דקניבה הוא הדחת הירק לצורך ערב, ושרי גס-כן מטעם הנ"ל: (ח) ולפצוע אגוזים. כדי שיהיו מוכנים לצורך סעודת ערב ולא יצטרך לטרוח בהם לאחר התענית:

(ז) מן המנחה ולמעלה. (ח) רוצה לומר, מנחה קטנה שהוא סמוך לערב, (ט) והוא שעה שדרך בנייאדם לתקן מאכלם בחול, וניכר שלצורך לילה הוא עושה, אבל קודם המנחה אסור, (י) שנראה כמתקן לצורך היום: (יא) כשחל בחול. אבל כשחל יום-הכפורים בשבת לא התירו, (יב) כדי שלא יבוא לעשות כן בכל שבתות השנה להכין ביום לצורך הלילה: (טז) והאידינא נהגו לאסור. לפי (יז) שדורות האחרונים התחילו לקלקל ולמהר לעשות דברים אלו קודם המנחה, לפיכך

שער הציון

(ב) שאלתו פרשת ברכה סימן קסז ומשמעות בעל הלכות גדולות שיליה הלכות יום-הכפורים והרמב"ם והעיתור ורבינו אליעזר ממיין בספר יראים [אלא דלדעתו לא אסור מדאורייתא אלא רחיצת כל גופו או על-כ"ל-פנים וכו', מה שאין כן במיעוטא אינו אלא מדרבנן, ומשום זה הקילו בזה גבי כלה ומלך וכי האי גונא. אכן לפי סברת הר"ן, לשיטה זו דטעם ההיתר הוא משום דמסר הכתוב לחכמים להתיר לפי ראות עיניהם, אם-כן אפשר דבשאר מקומות אפילו במיעוטא אסור מן התורה, וצריך עיון]: (ג) רבינו תם ור"י וריב"א וריב"א וריב"א ומאירי, וכן דעת רש"י דף ע' דבירוב המתחיל 'שבתין', מכל משון המתחיל 'אלא לאו לקניבת ירק', דשאריו ענייניהם מן התורה. ועיין ב"ח חושן ויהעמק שאלה, ובאש"לחות פרשת ברכה: (ג) ב"ח. ובמגן-אברהם סתם בזה שהוא מן התורה, והוא שלא בדקדוק לעניות דעתי, כי הוא פלוגתא דרבוחתא כאשר ביארנו, וגם הב"ח לא כתב אלא דלמעשה ראוי להחמיר וכדברינו, עיין שם: (ד) מגן-אברהם: (ה) ש"י: (ו) העתקנו בזה פירוש הר"ן ומאירי והסכים לזה הגרא"א, רש"י ור"ן, וכן הסכימו הפרי חדש והגרא"א: (ז) (ח) מוכח בתוספתא דקאמר באגוזים וכו' דביעיתא פטורים ע"ם חשיכה, ומובא בבבאור הגרא"א, שיש בו דלא ככרימגדוים שמתפסין בזה: (ט) מאירי. ובהו מתורן גס-כן מה שיש לדקדק על היתר דפציעת אגוזים מאחר שאינו לאכול לאתרו, והלא לעיל בסימן שכא סעיף יט בהג"ה מוכח דאסור, אכן לפי הנ"ל ניחא, דכיון דהוא סמוך לערב הוי כמו שמכין עצמו לאכול לאתרו, וכעין זה תירץ גס-כן בדרכי-משה בשם מהר"א, עיין שם. ודע, דלפי זה פשוט, אם אין לו ירק או אגוזים הרבה ואינו צריך להשהות עליהם זמן מרובה, בוודאי יש לו להחמיר דבר עד סמוך לחשיכה כדי שיהא סמוך לסעודת הערב, וכמו שהוא הלשון בתוספתא מפצעין וכו' עם חשיכה: (י) ומאירי. ולפי מה שכתבנו בסוף-הקודם לענין אגוזים בלאו הכי אסור בשבת דף קיד ברוב: (יא) פוסקים: (יז) משמעות הגמרא:

הלכות יום הכפורים סימן תריא תריב

אם נפלה דליקה ביום-הכפורים, מותר להציל סעודה אחת (י) לצורך לילה כמו שמציל בשבת (יא) לסעודת מנחה (ר"ן פ' כ"ב). וכבר נתבאר סימן שלד כיצד נוהגים בזמן הזה בדליקה בשבת, והוא הדין ביום-כפור. ונהגו שהתינוקות (ג) (יב) משחקים באגוזים (אגודה ומהרי"ל) ואין למחות בידם אפילו קודם מנחה, ונשתרכב המנהג מדין הפצעת אגוזים הנוכר (ד"ע):

תריב איסור אכילה ביום-כפור ושיעור כמותה, ובו י' סעיפים:

א האוכל ביום-הכפורים (א) *ככותבת הגסה חייב, [*] (ב) יוהא פחות מכביצה מעט, (ג) ושיעור זה שוה לכל אדם, יבין לננס בין לעוג בין למלך הבשן: **ב** יכל האוכלים מצטרפים לשיעור זה, (ד) *אפילו מלח שעל הבשר וציר שעל ירק, *אבל אכילה ושתייה (ה) אינן מצטרפות: **ג** (ו) *אכל וחזר ואכל, אם יש מתחלת אכילה ראשונה עד סוף אכילה אחרונה כדי אכילת פרס מצטרפין, (ז) ואם לאו אין מצטרפין: **ד** שיעור אכילת פרס, (ח) *יש אומרים ארבע ביצים *ויש אומרים שלש ביצים (ט) (שוחקות. רשב"א): **ה** (י) *הא דבעינן שיעור היינו לחיוב כרת או חטאת, (יא) אבל (ב) איסורא איכא בכל-שהוא: **ו** *איכל אוכלים

א משנה יומא ע"ג
ב מטקא גמרא שם
ג שם וכאבי ד' משנה
ד שם ה' וסבמרא פ'
שם במשנה ו' הא דציר
מצינו דאמרי
אוכלא הא ותשיב
כאוכל א טור בשם
הרמב"ם בפרק ג
והתוספתא שם ושם
במרא פ' ח רש"י שם
כ"ב שמעך משנה
עירובין פ"ב ט' רמב"ם שם והרשב"א כ"ב יחזן כן ברוקא *

עירובין פ"ב ט' רמב"ם שם והרשב"א כ"ב יחזן כן ברוקא * (פירוש, גדולות, כאדם שפיו גדול כששחק) * יומא דף ע' וכו' יחזן כ' משנה שם דף פא
שערי תשובה
הנוסח כפרה לפשעים מחילה לעונות טליחה לחטאים, ע"ש:
[*] והוא פחות מכביצה כו'. ועיין בדגול מרכבה דהיינו ביצה בלא קליפתה.

(ג) משחקים. דוקא על השולחן, כמ"ש סימן שלח ס"ה. ולגדולים אסור, עיין דרכי-משה:
(ב) איסורא. מדאורייתא:

באר היטב

שערי תשובה

משנה ברורה

ביאור הלכה

כטלו להיתר דקניבת ירק ופציעת אגוזים לגמרי: (י) לצורך לילה. שלאחר יום-הכפורים, כדי שלא יצטרכו להתענות עוד כשלא יהיה להם מה לאכול: (יא) לסעודת מנחה. רוצה לומר, אפילו נפלה דליקה בצהרים אחר שאכלו סעודת שחרית, וכנ"ל בסימן שלד: (יב) משחקים באגוזים. ודוקא על השולחן ולא על-גבי קרקע, דאתו לאשוויי גומות, כמו שכתוב סימן שלח [מ"א]:

וכו' ביום-הכפורים עם חשיכה ואינו חושש במה שהוא מתקן מקודש לחול, עיין שם, מוכח דכמו דבשבת בודאי מותר אפילו לפצוע ולהוציא המאכל לאכלו בו ביום, כמ"כ מותר באופן זה גם ביום-הכפורים לצורך הלילה, וברור. ודע עוד, דבירושלמי פרק ד מפסחים איתא עוד: מהו למימר לחלוטה עבד לי חלוטה, אמר ליה שר וכו', ומשמע מזה דכשם שהתירו קניבת ירק כך התירו לאמר לעכו"ם לבשל אלאחר התענית, וצריך עיון שלא העתיקוהו הפוסקים, ואפשר משום דלמסקנא גם בקניבת ירק אנו מחמירין משום דלמא מקדמי, והוא הדין מטעם זה גם לענין אמירה לעכו"ם יש לחוש לזה:

א (א) ככותבת הגסה. אף-על-גב דבכל איסורי התורה משערינן כבודית, כל זה היכי דכתיבי אכילה, (ב) מה שאין כן ביום-כפור דלא כתיב אכילה אלא מנע הכתוב את האכילה בלשון עינוי, כדכתיב "הנפש אשר לא תעונה", וקים להו לחכמים דבפחות מכתובת לא מייחבא דעתיה כלל והרי הוא רעב ומעונה ככתחלה, ועיין ביאור הלכה: (ב) והוא פחות מכביצה. רוצה לומר, (ג) ביצה בינונית. ועיין בדגול מרכבה שכתב דכביצה האמור כאן הוא בלי קליפה, (ג) ובתשובת בנין-ציון החדשות חולק עליו: (ג) ושיעור זה שוה וכו'. דקים להו לחכמים דבשיעור זה מייחבא דעתיה דכל אדם מעט או הרבה, ובבבזיר מזה (ד) לא מייחבא דעתיה דשום אינשו. והנה מה שהורה לנו המחבר השיעור לענין חיוב אף דאיסורו הוא אפילו בכל-

* ככותבת הגסה. מתבאר בשי"ם דככותבת היינו עם גרעינתה. ולכאורה דאם אכל הכותבת עצמה פטור שהרי חסר מקום הגרעין, והגרעין בעצמו אין לצרפו שהרי קשה הוא ואין ראוי לל לאכילת אדם, כדמוכח בשבת דף כט, ולפי זה אפילו בלעו ביחד עם הפרי לכאורה אינו מועיל [אף-על-גב דמעליותא הוא לענין ברכה, עיין סימן ז' במשנה ברורה סעיף-קטן ז], שהרי בענין לאתובי דעתיה ובבבזיר משיעור לא מייחבא דעתיה, וכן מצאתי לאמאר-מרדכי וכתב לגמגם על לשון הבי"ח דמשמע מיניה בחיפן, אלא דאינו מיושב לפי זה קצת, דנקט תנא שיעורא דאכילה ביום-הכפורים בככותבת, וכותבת עצמה אינה ככלל: א מנע מצאתי בשבת סוף פרק נוטל כרייף שם בבבזיר קא, דיש חמרים רכים שנאכלים עם הגרעינים, והיינו אפילו לאדם [אכן לפירוש השני אינם נאכלים רק לבהמה], ועיין בפרק יא דתויתומת בפירוש המשנה להרמב"ם במשנה ה, וצריך עיון: * אבל

שהוא, כדלקמן סעיף ה, עיין שם, משום (ו) דנפקא-מינה מזה לענין הנוכר בסימן תריח אודות חולה דמאכילין אותו פחות מכשיעור, ועל-כן צריכין אנו לידע השיעור של חיובא: **ב** (ד) אפילו מלח וכו' וציר שעל ירק. דבאין להשכיח את האוכל, וכל דבר שבא להכשיר את האוכל חשוב כאוכל. והוא הדין בשלה פתו (ו) ביין או במים, מצטרף היין או הכמיר להפת: (ה) אינן מצטרפות. שאם אכל פחות מכתובת ושתה גם-כן פחות מכשיעור אינן מצטרפות ביחד לחייבו, דקים להו לחכמים שאין דעתו מתישבת בכך [גמרא]: **ג** (ו) אכל וחזר ואכל. והוא הדין (ז) אם אוכל בלי הפסק, אלא שפירר את האוכל לפירורים קטנים ואכלם ועל-דדי-זה נשתהא באכילתו הרבה, גם-כן בעינן שיהא מתחלת אכילתו עד סופו רק כדי אכילת פרס: (ז) ואם לאו. רוצה לומר, (ח) ששהא באכילתו יותר משיעור אכילת פרס, אין מצטרף תחלת אכילה לסופה להתייב כרת: **ד** (ח) יש אומרים כו' ויש אומרים. ולענין הלכה, (ט) כל שהוא בשל תורה הלך אחרי המחמיר, וכל שהוא בשל דבריהם הלך אחרי המיקל: (ט) שוחקות. כל ביצה, (י) במילוי וברוח ולא בצמצום: **ה** (י) הא דבעינן שיעור. היינו בין לענין אכילה (יא) בין לענין קליפה, כדלקמן בסעיף ט, (יא) אבל איסורא איכא. מן (יג) התורה:

שער הציון

(ב) גמרא: (ג) אחרונים: (ד) וכן בחידושי ר"ה מפקפך מאד על דברי הרגול מרכבה: (ז) גמרא: (ח) אחרונים: (י) ר"ן גיאות ומאירי ושאר פוסקים בסימן ר: (י) רש"י ביומא דף פ עמוד ב ורמב"ם בפירוש המשנה פרק ג דכריתות ופירוש רבינו גרשם מאור הגולה שם: (כ) וכמו דקיימא לן בכל מקום לענין שיעור כית, ואף-על-גב דיום-הכפורים גדול טפי, מכל מקום שיעור חכמים דגם בזה לא מייחבא דעתיה ביותר משיעור דאכילת פרס: (ט) הגר"ז ומה"ה אפרים. ועיין פרי חדש: (י) הגר"ז: (יא) פוסקים: (יג) פוסקים:

הלכות יום הכפורים סימן תריב

קסא באר הגולה

(יב) שאינם ראויים לאכילה, לאו שאכל אכילה גסה, כגון מיד, (יג) על אכילה שאכל (כ) ערב יום-הכפורים, (יד) עד שקץ במזונו, (א) (טו) פטור: הגה ואם אכל מאכלים מבושמים או מתובלים (טז) על אכילתו חייב, דרווחא לבסומי (ז) שכיחא (כל בו). ואסור ביום-כפור (יז) לטעום דבר להפליט, (יח) אפילו עצי (ט) בשמים, ועיין לעיל סימן תקסו סעיף ג בהג"ה: ז אכל (יט) עלי קנים פטור, ולולבי גפנים (כ) שלבלבו קודם ראש-השנה פטור, דעץ בעלמא הם. ואם לבלבו (בארץ ישראל) (כא) מראש-השנה עד יום-הכפורים, חייב: ח (כב) יכס (פירוש, שכסס ופצע אותם בשנינו) פלפלי או זנגבילא, אם הם יבשים פטור דלא חזו לאכילה, ואם הם רטובים חייב: ט ה'השותה ביום-כפור (כג) מלא לוגמיו (פירוש, מלא פי), חייב. ו'משערים בכל אדם (כד) לפי

באר היתב

מ"א: (ט) בשמים, ופשוט דמותו להריח, וטוב לעשות כן למלאות מנין מאה ברכות, עיין ש"ל, מ"א. ועיין מ"א בסימן מו ס"ק ח מה שכתב שם. והבאה"ט אשר לפני כתב: ושנו"ב טאב"ק אסור, גיל, עכ"ל, ובסימן חקנא ס"ק לט כתבתי בשם הרבה פוסקים דמות, ע"ש:

ביאור הלכה

אוכלים שאינם ראויים לאכילה. עיין במשנה ברורה. ודע, דפשוט באוכל מאכלים שראויים רק לבהמה גס-כן פטור, וכן מוכח ברמב"ם בפרק ב משביתת עשור שכתב גבי האוכל ככותבת מאכלים הראויין לאדם, וכן כתב באוכלין שאינן ראויין, עיין שם. ומה שכתבנו עשבים המרים, בא לאפוקי עשבים טובים הראויין למאכל אדם. ולענין בשר חי, לכאורה פשוט שחייב, שיש בני-אדם אוכלים אותו, וכן מבואר בסוגיין דקאמר: אכל אומצא במלחא מצטרף, ואומצא היינו בשר חי, וכן מצאתי לרבינו מנוח שזעתיק בזה פירוש רש"י דאומצא אורח בשר חי (ולפינו ברש"י שם לא נמצא). אלא דתמוה קצת מה שהרמב"ם העתיק 'אכל בשר צלי במלח', ולכאורה משמע מזה דבשר חי לא היה אוכלא, אלא דבאמת אי אפשר לומר כן, מסוגיא דשבת דף קכח, והעתיקה הרמב"ם פרק כו מהלכות ושבית ושלוחן-ערוך סימן ע"ח, עיין שם בסעיף לא במשנה ברורה וכתבנו וכו' והלכה, ועיין בפר חושבנא שבת שם

(ג) עיה"כ. דאל"כ האיק משכחת לה אכילה גסה, דעכ"פ חייב למה שאכל תחלה באיסור קודם שיבוא לידי אכילה גסה: (א) פטור. אבל לכתחלה אסור: (ד) שכיחא. ומיהו אם אכל עד שקץ במזונו, אפילו אכל מאכל מבושם פטור, ב"ח. ו"גל דהכל לפי מה שמרגיש בנפשו,

משנה ברורה

ן (יב) שאינם ראויים לאכילה. היינו, (יג) דברים מרים או נבאשים עד שאינם ראויים מחמת זה לאכילה כלל. ודברים (יד) ראויים לאכילה רק שהם איסורים, כגון חלב ונבילה וטריפה וכי האי גוונא, בוודאי חייבים עליהם גם מחמת יום-הכפורים: (יג) על אכילה שאכל. דאם לא יאכנו האיסור משכחת לה אכילה גסה, דעל-כיל-פנים חייב למה שאכל תחלה באיסור קודם שיבוא לידי אכילה גסה: (יד) עד שקץ במזונו. שאוכל עכשיו, (טו) ולאפוקי אם אינו קץ, ורק שהיה שבע ואינו מתאוה לאכול ואף-על-פי-כן הוא מרגיש טעם כשאוכל, חייב: (טו) פטור. דאכילה גסה לא שמה אכילה. (טז) ומכל מקום לכתחלה יש איסור בזה, וכן באוכלים שאינם ראויים לאכילה (יז) יש איסור לכתחלה מדרבנן,

(יח) ואפילו בחצי שיעור מהן גס-כן יש ליהדר לכתחלה [פמ"ג]: (טז) על אכילתו חייב וכו'. והב"ח כתב דאם אכל עד שקץ במזונו, אפילו בזה פטור, אכן באמת הכל תלוי לפי מה שהוא מרגיש בנפשו [כן כתב מגן-אברהם, ורצה לומר, דבסתם תלינן דבמאכל מתובל כשהוא אוכל, אפילו אם היה מתחלה שבע ביותר אינו קץ בה, וכזה מייירי הרמ"א, ואף-על-פי-כן אם מרגיש בנפשו שכואב לו האכילה וקץ בה, פטור]: (יז) לטעום דבר להפליט. אפילו (יט) פחות משיעור, (כ) ואפילו אם יודע שיכול לעמוד על עצמו שלא יבלע כלום: (יח) אפילו עצי בשמים. שהוא עץ בעלמא, דמכל מקום כשלוטו מרגיש טעם. אבל מותר (כא) להריח למלאות מנין מאה ברכות. וכל זמן שלא הסיח דעתו מלהריח אסור לחזור ולברך, דהוי ברכה שאינה צריכה. ויש אנשים שמריחים במים המריחים (שקורין שפירטו¹), אבל כשאינו מריח אין צריך לברך עליו כלל) ואין מברכים עליו כלל, (כב) ועושים איסור [ת"א]: ז (יט) עלי קנים. יש גורסין 'עלי גפנים', והטעם, משום (כג) דאינם ראויים לאכילה: (כ) שלבלבו. פירוש, שהנצו, וכדמתרגמינן 'יוצא פרח ויצץ ציץ', ואפיק לבלבין: (כא) מראש-השנה עד יום-הכפורים וכו'. משום דעדיין לחץ ורכין הן וראויין לאכילה: ח (כב) כס, פירוש שכסס וכו'. ומייירי שבלעם, דאי לאו הכי אפילו רטובים פטור. וקראם בשם כסיסה, (כד) משום דפלפל יבש או זנגביל (שקורין אינגבע"ר) הוא דבר שאין דרכן לאכול ולכן פטור. וכל 'פטור' דאתמר הכא (כט) פטור אבל אסור: ט (כג) מלא לוגמיו. דקים להו לרבנן דבשיעור זה מתיישב דעתו של אדם ואזל מלאו העיניו: (כד) לפי מה שראה. ורצה לומר, דכאן אין פטור שיהיה לכל אדם כמו באכילה בסעיף א, משום

שער הציון

(יג) רמב"ם ושאר פוסקים: (יד) רמב"ם וטור ושאר פוסקים: (טו) תוספות פסחים ק"ז בשם רבינו תם, וכן משמעות הר"ן שם במה שכתב שאינו יכול לאכול לאחר מכן אלא בקושי, עיין שם [ומה שפירש בו ה"ח אינו מוכרח], וכן כתב רש"י בבבא קמא דף קי דאכילה גסה הוא כשנפשו קצה בה [נפישורו] בינאמינו מוכרח שטור לזה], וכן הוא לשון המחבר, וכן הסכים הרא"ש בתוספתו בהוריות דף י' עמוד ב, וכן כתב בספר המאירי בינאמי, עיין שם, וכן מצאתי שפירש הר"ח בינאמי שם. וגם להני תירוץ אחריני שנוכר בתוספות, גס-כן אפשר לומר דסבירא להו דאכילה גסה היינו דוקא כשקץ בה, אלא דלא ניתא להו לומר דיש עוד מין אכילה גסה, עיין שם בתוספות. ועיין בפרי חדש שדחה דברי המחבר בלי ראיות ולא הזכיר כל הני ברובות, וגם לא שם לבו שהמחבר העתיק לשון הרמב"ם בזה. אחר-כך מצאתי ככל עיקרי דבריו בספר מאמר-מרדכי: (טו) מאירי. וכתב שמכין אותו מכת מדרות, וכן מוכח ברמב"ם שכתב: דהרי הוא כמו האוכל אוכלין שאינן ראויין, ובאוכלין כתב שמכין אותו מכת מדרות: (יז) וכדמוכח בסוגיא דיומא דף ג' גבי רב גידל דאמר: לכתחלה מי אמר, ושלא קדעתן רביי'ה שכתב דאין איסור כלל, וכן הסכים בפרי חדש: (יח) עיין ביה"יוסף: (יט) לבוש לעיל בסימן תקסו: (כ) מטה-אפרים. ופשוט הוא איסור מחמת עצמו: (כא) מגן-אברהם וש"א: (כב) ועור ערשין איסור, שעושיין קשר בפאשטייל² ושופכין עליו (שפירטו¹), הנה הקשר בקצה אחד הוא מלאכה, ומה ששופכין עליו שפירטו גס-כן הוא איסור, שמולדיין בו ריח [ת"א]: (כג) והוא הרין עלי תאנים ועלי שאר אילנות, אבל עלו ירקות בלא מלאכה, כן כתב רבינו מנוח, ופשוט דלא עלו ירקות בכלל זה, אלא אותם שהם ראויין לאכילת שאר אילנות שביולם: (כד) רש"י: (כט) הרמב"ם ועיטור ושיבלי-הלקט וכן משמעות המאירי וכן הסכים בפרי חדש, ודלא כאביה-עורי:

פ מימרא רשמיאל
ימא ש צ שם במרמא
ק שם במשנה
ר ומבי"ט שם
מחוספתא ש טור
בשם ה"אב"ד מבייתא
וכייתור י"ג

מה שהוא, הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו. (כה) ולא מלא לוגמיו ממש, אלא כדי שישלקנו לצד אחד בפיו ויראה [*] כמלא לוגמיו, (כו) והוא פחות מרביעית (כז) באדם בינוני. יוכל המשקים מצטרפים לכשיעור: הגה שמה משקין שאינן ראויין לשתייה, (כח) כגון ציר או מוריים (י) (כט) וחומץ חי, פטור, אבל חומץ מזוג (ל) חייב (טור): י' שמה מעט וחזר ושמה, * אם יש מתחלת שתייה ראשונה עד סוף שתייה אחרונה כדי שתייה רביעית, מצטרפין לכשיעור, ואם לאו אין מצטרפין. (לא) שיש אומרים ששיעור צירוף השתייה כדי אכילת פרס כמו צירוף אכילות: הגה מותר (י) (י) ליגע ביום-כפור באוכלין ומשקין וליתן לקטנים, (לב) ולא חיישינן שיאכל או ישתה אם יגע (תה"ד סימן קמז):

תריג איסור רחיצה ביום כפור, וכו' י"ב סעיפים:

א אסור לרחוץ ביום הכפורים יבין כחמין בין בצונן, ואפילו להושיט אצבעו במים אסור. יא אם היו ידיו או ירגליו או שאר גופו מלוכלכים בטיט או (ב) בצואה או שנטף דם מחוטמו, (א) מותר (ג) לרחצם, (א) שלא אסור אלא רחיצה של תענוג: ב (א) נוטל אדם ידיו מחוטמו ה רוקח ו תוספות שם מהא ר"ד לפה תפין, שבת ק"ט

שערי תשובה

(י) וחומץ. אפילו הרבה, מ"א. וט"ז העלה, הא דפטור באין ראויין היינו כפי החיוב בראויין דהיינו באוכלין כשיעורן ובמשקין כשיעורן בזה פטור באין ראויין, אבל אם הרבה מאד חייב אפילו באין ראויין מצד מעלת הריבוי, כמו דאשכחן בי"ד סימן קג לענין נטל"פ, ע"ש. וכתב המ"א: הא דחומץ פטור דוקא כשמבכעב כשמשליכין אותו על הארץ, כמ"ש בי"ד סימן קכג ס"ו: (י) ליגע, ומהר"ל אוסר, עיין ט"ז ומ"א:

(ב) בצואה. אבל להעביר את הידוע אסור, ט"ז: (ג) לרחצם. ויהיה שלא יטול אלא מקום המטונף בלבד, ומבי"ט, מ"א:

ביאור הלכה

דלענין שתייה (כו) קים להו לחכמים ולא מייחבא דעתיה של אדם אלא במלא לוגמיו דידיה: (כה) ולא מלא לוגמיו ממש. רוצה לומר, ולא בעינן שיהא שני הלחיים מלאין משמע (כז) קרוב לרביעית, אמנם בסימן רעא סעיף יג כתב דהוא רובו של רביעית, ועיין בביאור הלכה שם: (כז) באדם בינוני. ולפעמים המלוא-לוגמיו (כט) ברביעית או יותר מרביעית, כגון באדם גדול ביותר, ולהיפך, באדם קטן דמלא לוגמיו דידיה הוא פחות מרוב רביעית, גם-כן חייב, כיון דמייחב דעתיה עלייהי זה: (כח) כגון ציר. הוא (ל) מה ששותת מן הדג כששורין אותו במלח, ומוריים הוא (לא) שומן היוצא מן הדגים: (כט) וחומץ חי. ודוקא שמבכעב כשמשליכין אותו על הארץ, דאז אינו ראוי לשתייה ופטור אפילו (לג) שמה הרבה יותר מכשיעור, דכיון שהוא חומץ חזק טפי, מזיקו. (לג) ויש אומרים, דכששותה הרבה חייב משום דאז שובר רעבונו, והתורה אמרה "אשר לא תעונה", אבל אסור לכולי עלמא אפילו (לד) בפורתא: (ל) חייב. דראוי הוא לשתייה: י' (לא) ויש אומרים. מלשון המחבר משמע דהעיקר כדעה ראשונה, אבל הפרי חדש והגרי"א כתבו דהעיקר כדעה השנייה: (לב) ולא חיישינן וכו'. ולא דמי לחמץ בפסח שאסור ליגע בו משום שמא יבוא לאכול, דכמוכח לעיל בס"מ סעיף ג, משום שפסח הוא אוכל שאר דברים, לכך חיישינן שיאכל גם את זה, מה שאין כן ביום-הכפורים דבדיל מכל דבר אכילה ושתייה, ועוד, דאימת יום-הדין עליו, לכך לא חיישינן שישכח. ואפילו אם התינוק יכול לישלו בעצמו, (לה) גם-כן אין להחמיר בזה:

א (א) מותר לרחצם וכו'. ומכל מקום צריך (ב) ליהזר שלא ירחץ אלא מקום המטונף. (ג) ואם גופו מלוכלך בכמה מקומות והוא טורח לרחוץ מקומות המטונפים כל אחד בפני עצמו, מותר לכנוס במים לרחוץ כל גופו בפעם אחת בכדי להסיר הלכלוך שעליו, וכשרוחץ מחמת טינוף יכוין שאינו להנאת רחיצה רק להעביר הלכלוך, וכדלקמן בסוף סעיף ב [אחרונים]: (ב) שלא אסור אלא רחיצה של תענוג. מלשון זה משמע (ג) דאם הזיעה הרבה ורוצה לרחוץ להעביר הזיעה מותר, כיון שאינה רחיצה של תענוג, (ד) ומכל מקום מי שאינו איסטניס ואין צריך לרחיצה זו כל-כך, נכון להחמיר שלא לרחוץ בשביל העברת הזיעה, כמו שאסור לטווח בשמן להעביר הזוהמא, כמו שמבואר בסימן תרי"ד: ב (ג) נוטל אדם ידיו שחרית. כדרכו בכל השנה שלש פעמים, (ה) כיון דבלא זה לא יכול ליגע בידיו לפה ולעינים ולאחזן משום סכנה, לא גרע מאם

שער הציון

(טו) גמרא: (כו) פירוש המשנה להר"ם, ומבואר בגמרא בדעין מלא לוגמיו כרווח: (כז) וכן כתב בפרי חדש דהוא פחות מרביעית משהו. ועיין בשערי תשובה בשם גדול מרבכה: (כט) גמרא: (ל) הר"ם בפירוש המשנה: (לא) ערוך: (לב) הרמב"ם והרא"ם יאמרו והטור, וכן פסק המגן-אברהם: (לג) רבינו ירוחם, וכן דעת הרבני-יונה, והובא בסימן דר בבית-הדפוס, וכתב הגרי"א וכן עיקרו. אחר-כך מצאתי ברא"ם יגאור שרענו גמ"כ רבינו יוחם לענין חומץ הרבה: (לד) גמרא: (לה) [ומה שהביא המגן-אברהם לבסוף מהירושלמי, כבר תירצו הגרי"א] ופרי חדש והגרי"א ועוד שארי אחרונים: (לז) מגן-אברהם ושי"א: (ס) מטה-אפרים: (א) לכוש ומגן-אברהם בסימן תרי"ד בראשו, וכן כתב אליה רבה בשם שבוליהלוקט וכן כתב מאמר-מרדכי בשם רבינו מנחם: (ד) מטה-אפרים, שנכון לכתחלה לחוש לדעת ה"ה"ח וה"ט"ז והפרי חדש שמחממין בזה, ולרעמם הא דקאמר הטור ושלחן-ערוך שלא אסור אלא רחיצה של תענוג, לאו דוקא, ואתי רק לאפוקי היכי דרחיצה היכי רק להעביר הלכלוך: (ה) וגם דסתם ידים מלוכלכות הן בבוקר, שהרי אינו נזהר כל הלילה ממגע בית-הסתרים וטורו:

הלכות יום הכפורים סימן תריג

באר הגולה קסג

ז' הראשון ש"ס ח טור
ט' ב"ת יוסף ט' טור
כ"ט גאון ב"ת יוסף
זמא ע"ז

שחרית ומברך 'על נטילת ידים'. ויזהר שלא יטול אלא עד סוף קשרי אצבעותיו (ולא יכיון להנאת רחיצה רק להעביר הרוח רעה מעל הידים) (הגהות מיימוני): ג' **אם הטיל מים** (ג) (ד) **ושפשף בידו או עשה צרכיו 'וקינח, מותר לרחוץ, דהוה ליה ידיו מלוכלכות (ורוחץ עד סוף קשרי אצבעותיו).** (ה) ***ואם רוצה להתפלל, אפילו לא קינח נמי מותר ליטול** (ו) **עד סוף קשרי אצבעותיו:** הגה וכן (ז) כהן העולה לדוכן (ח) נוטל ידיו אף-על-פי שהן טהורות, (ט) דכל רוב רחיצה שאינו מכוין בה לתענוג מותרת (הגהות מיימוני פ"ב מהל' י"ב ומהר"ל). ולכן אפילו בא מן הדרך ורגליו כהות מותר לרחוץ (בית-יוסף בשם הגהות מיימוני וסמ"ג וטור הלכות ט"ב): ד' **מי שהוא איסטניס ואין דעתו מיושבת עליו עד שיקנח פניו במים, מותר:** הגה (ט) ונהגו בזה להחמיר, ואפילו ברחיצת העינים (י) **שהיא קצת (ס) רפואה נהגו להחמיר (מהר"ל).** ואסור לרחוץ (יא) פני ביום-הכפורים, כמו שנתבאר לעיל סימן קס"ט סעיף ג: ה' **ההולך לבית-המדרש או (יב) להקביל פני אביו או רבו או (יג) מי (ו) שגדול ממנו בחכמה או לצרכי מצוה, (יד) יכול לעבור במים עד צוארו בין בהליכה**

שער התשובה

באר היטב

להרחיק עצמו ויש לאסור ליגע באוכלי, ע"ש. וכתב בדברי-שמואל סימן צח שהמהלים שנהניגם לעשות המצוה בין, או בימי התענית אין להם לעשות בזילוף כפה רק ביד או במקו מבלי אמצעות הפה, ומכ"ש בת"ב ויד"כ, ע"ש, וכ"כ בא"ר סימן תרכ"ב בשם קיצור שו"ע, ע"ש, ונראה דבזה"כ אין לעשות:

(ג) **ושפשף.** משמע אבל בלא שפשוף אין ליטול ידים רק אם רוצה להתפלל, כמ"ש אה"ו. וט"ו כתב: כיון דצריך לברך אשר יצר, יטול אפילו בלא שפשוף, ע"ש: (ז) כהן. וה"ה לויים במקום שנהגו, רדב"ז, מ"א: (ה) **רפואה.** אבל משום רפואה גמורה מותר לרחוץ, דלא גרע ממ"א שרגליו כהות, מ"א: (ו) **שגדול.** משמע דבשוין אסור, מ"א:

ביאור הלכה

משנה ברורה

אלא כל ששהא בין השתיים והשהיות יותר מרביעית פטור [מאמר מרדכי, ע"ש], ודין זה הוא אפילו לא הפסיק כלל, אלא ששתה מעט מעט עד ששהא על-ידיה יותר משתיים רביעית פטור:

היה מלוכלך בטיט וכו', אבל פניו לא ירחץ כלל. ועיין לקמן בסעיף ד: ג' **(ד) ושפשף בידו או עשה צרכיו וקינח וכו'.** מלשון זה משמע דאם לא קינח בגדולים ולא שפשף בקטנים אסור לו לרחוץ, ובאמת יש מחלוקת הפוסקים בזה, דיש אומרים דאפילו לא קינח ושפשף יש לו לרחוץ ידיו משום "הכון לקראת אלקיך ישראל", דהא צריך לברך 'אשר יצר', ועל-כן הסכימו (ו) האחרונים הנכון לכתחלה לקנח ושפשף כדי להוציא נפשיה מפלוגתא, דבזה לכולי עלמא מותר לרחוץ. במה דברים אמורים, לביל יום-הכפורים אחר התפלה, אבל ביום (ו) שמתפללין כל היום, אם הטיל מים אף-על-פי שלא שפשף או שעשה צרכיו אף שלא קינח, ומותר ליטול ידיו עד סוף קשרי אצבעותיו, וכדלקמיה: (ה) **ואם רוצה להתפלל, אפילו לא קינח וכו'.** משמע מזה דאם לא עשה צרכיו כלל אין לו ליטול ידים בשביל תפלה בלבד, (א) דמבואר לעיל בסיומן רלג סעיף ב דבשביל תפלה בלבד מצוה ליטול ידים, (ב) הכא משום חומר יום-הכפורים חפש לאותן הפוסקים דסבבי דבשביל תפלה בלבד לא תקנו ליטול ידים כי אם בשחרית משום דנעשה כבירה חדשה: (ו) **עד סוף קשרי אצבעותיו.** ולא יותר, (ט) אפילו עשה צרכיו וקינח. ועיין בדרך-החיים דהוא הדין אם נגע בגופו במקומות המכוסים ששם הוא מקום זיעה, אפילו לא נגע רק באצבע אחת צריך לרחוץ כל ידו עד קשרי אצבעותיו. ואם נגע בידו בטיט או ברפש אין צריך לרחוץ רק מקום המלוכלך בלבד, והיינו אפילו לתפלה: (ז) **נוטל ידיו.** והנטילה הוא (י) עד הפרק, כמבואר לעיל בסיומן קצח סעיף ו [ח"א בשם א"ר]: (ח) **דכל רוב רחיצה וכו'.** עיין במאמר-מרדכי שנתקשה על תיבת 'רוב', וגם בהגהות מיימוני ליכא תיבת 'רוב', עיין שם: ד' (ט) **ונהגו בזה להחמיר.** ואם פניו מלוכלך קצת או שיש לו לפלוף על עינו, (יא) יכול ללחלח אצבעו במים ולרחוץ במקום הלכלוך או בכדי להעביר הלפלוף, רק יזהר שלא לרחוץ רק מקום המלוכלך בלבד: (י) **שהיא קצת רפואה.** אבל משום (יב) רפואה גמורה מותר לרחוץ במקום (יג) שאין איסור משום רפואה בשבת [על דרך שנתבאר בסיומן שחח], דלא גרע ממי שבא מן הדרך ורגליו כהות: (יא) **פני.** שמא יבלע קצת בגרונו: ה' (יב) **להקביל פני אביו או רבו וכו'.** ודוקא (יד) כשאין לו דרך אחרת להגיע שם למחוז חפצו. ועיין לקמן בסוף סעיף ח במשנה ברורה שם: (יג) **מי שגדול ממנו.** אבל (טו) בשוין אסור: (יד) **יכול לעבור.** ומ"א ויאנו חושש משום איסור רחיצה ביום-הכפורים, כיון דהוא לדבר-מצוה ואינו

שער הציון

(ו) ב"ח מגן-אברהם ושי"א: (ו) מגן-אברהם. ורוצה לומר, דהא יהיה צריך להתפלל מוסף ומנחה ונעילה. ומשום שאר דברי קדושה כגון תפלות ופיוטים שאנו אומרים או משום לברך 'אשר יצר' בלבד, כבר כתב רטוב שישפישף כדי להוציא נפשיה מפלוגתא, והוה דעת המגן-אברהם והרבה אחרונים, ועיין בסיומן תקנו בשערי-התשובה מה שהביא דעת ושכ כהן בענין זה: (ב) אף דדעת הר"ן המוכח בבית-יוסף משמע דבשביל תפלה בלבד גס-כן יש לו ליטול ידיו, מכל מקום למעשה החמיר הבית-יוסף, ובפרט בזמננו שאנו כל היום בבית-הכנסת, יש לומר בפשטות דבשביל ששום תמיד תפלות ופיוטים הרי הוא משמר ידיו ואין צריך ליטול מחדש (אם לא עשה צרכיו או שהטיל מים בניתיים), ודומיא שכתב מגן-אברהם שישמך רלג קשרי קטן ח, עיין שם: (ב) כן משמע מאחרונים, והיינו אם אינו מלוכלך למעלה ממקום זה: (ג) ואף דפרי-יבגרים מצדד ריש לומר דביום-הכפורים די עד קשרי אצבעותיו, עיניתי במטה אפרים שכתב דכיון דבמטה-משה כתב כן, שממנו העתיק האליה רבה לדינא, אין לזוז מדבריו; ואחר כל זה, הלא הרחיצה הוה אינה לתענוג וליכא איסור בזה: (יא) (ב) ומהט"א אפרים הר"ש ושי"א: (צ) מגן-אברהם: (ג) והיינו שעל-ידי חולי העין נמשך הקצב לכל הגוף, או דמיימי שכנסת איבר או סחם חולי כל הגוף אף שאין בו סכנה, הדוחך בכל זה לעשות רפואה שאין בה מלאכה, וכדלעיל בסיומן שחח, רק דלסלק-דעתך ולידתך משום רחיצה ביום-הכפורים, קא משמע לן דשרי וברבנא דהורף סעיף ט, אבל משום חולי עיני בלבד, כן זמן שאין בו הפסידים המבוארים שכתב סעיף ט אין מללין ביום-המלאכה אפילו שבות משום גזירה דשחיטת סמנים, וכדמוכח שם בסעיף כ וכן [מח"ש ומהט"א אפרים]: (ז) אחרונים: (טו) מגן-אברהם ושי"א:

הלכות יום הכפורים סימן תריג

ל מימרא דרב ושמואל
 שם וספירוש רש"י שם
 ואינו נראה כמלבוש
 אלא כנשוא על כחשו
 מ"ט וכאשר י' טור
 בשם
 כה"ג
 עשו
 (* והחכמים
 חיזוק לדבריהם שאין
 לה טעם מן היתרה יותר
 משל תורה, בית-דוסף)
 ש בעיא שם ולא
 אפשיטא
 וספקו
 התוספות לחומרא
 ע כרייתא שם פ מהא
 דרב יוסף ואב"י שם
 ז שם וכתב אשר ל כ"ב
 יורה דעה ורבה שם
 ש משנה שם ורבי
 אליהו,
 התוספות ת רמב"ם
 ב פסוק ג וסו"ס שם
 כיון שטבלה תקנה זו
 ב צינתה לעיל סימן
 תקנן

(טו) בין בחזרה, ל'בלבד שלא יוציא ידיו מתחת שפת חלוקו להגביה שולי חלוקו (טז) על זרועו, מ'הוא שלא יהיו המים רודפים, דאם-כ"ן אף בחול אסור מפני הסכנה, אפילו אם אינם מגיעים אלא (יז) עד (י) מתנים: ו' יהא דשרי לעבור כגופו במים לדבר מצוה, דוקא לעבור בגופו במים עצמן, (יח) אבל לעבור (יט) בספינה קטנה י"ש מי שאוסר: ז' (כ) ה'הרב אסור לעבור במים כדי לילך אצל (ט) תלמידו: ח' ה'הולך לשמור פירותיו, מותר לעבור במים (כא) בהליכה פ'אבל לא בחזרה: הגה וכל מקום דמותר לעבור במים, (כב) אפילו היה לו דרך שיכול להקיף ביבשה מותר לעבור, דלמעט בהילוך עדיף (י) טפי (א"ר): ט' אסור להצטנן בטיט (כג) לח אם הוא טובח על-מנת להתפחת: ו'אסור להצטנן בכלים שיש בהם מים אפילו (כד) הם חסרים, בין של חרס בין של מפתח: אבל אם הם ריקים מותר, י'וכן בפירות ובתינוק: הגה ואסור (לא) לשרות מפה מבעוד יום ולעשותה כמין כלים נגובים ולהצטנן בה ביום-כפור, דחיישינן שמא לא תגב יפה (כה) ויבוא לידי סחיטה (הגהות מיימוני פ"ב ומדרכי וסמ"ק ומנהגים). החולה רוחץ כדרכו אף-על-פי שאינו מסוכן (ומב"ם): י' (יג) ש'כלה, (כז) כל שלשים יום מותרת לרוחץ פניה: י"א מ'מי שראה קרי בזמן הזה ביום-הכפורים, אם לח הוא, מקנחו במפה ודיו, ואם יבש הוא (כז) או שנתלכלך, (כה) רוחץ מקומות המלוכלכים בו לבד ומתפלל, (כט) ואסור לרוחץ גופו או לטבול (ל) אף-על-פי שבשאר ימות השנה הוא רגיל לטבול לתפלה: יב' כ'בזמן הזה אסור לאשה (יג) לטבול ביום-הכפורים אפילו הגיע זמן טבילתה (לא) בו ביום:

באר היטב

לקנח ידיו ורגליו עיו"כ במפה ולמחר מעבירה ע"ג עיניו, דבזה לא חיישינן לסחיטה, הרי"ף: (יג) כלה. וצ"ע ברש"י בכתובות דף ד ע"א, מ"א. ועיין במדרכי דמועד'קטן שחקקה כן לרש"י ותינוק, ע"ש: (יג) לטבול. ג"ל דהלוכות מבנים מותרת לרוחץ מעט בין ירוכותיה, מ"א, ע"ש:

(י) מתנים. לאו דוקא אלא מעט למעלה מהם, מ"א: (ח) בספינה. עיין בטור מ"ש בשם בה"ג ועיין אחרונים מה שהקשו עליו, ועיין בכנה"ג ועיין בראב"ה היטב אשר לפני: (ט) תלמידו. ואם א"א לו לתלמיד לילך מותר לבור לילך אצלו, ט"ו. ובלבוש לא כ"כ, ע"ש: (י) טפי. וכתב בשם רש"ל כתב שיקף, וכן דעת אחרונים: (לא) לשרות. ומ"מ מותר

משנה ברורה

מכוין כלל להנאת רחיצה: (טו) בין בחזרה. דאם לא-כ"ן אתה מכשילו לעתיד לבוא, שלא ירצה שוב לילך [גמרא]: (טז) על זרועו. דעל-ידי-זה (טז) אינו נראה כמלבוש אלא כנשואה על כתיפו, ואמר מר: היוצא בטלית מקופלת בשבת, חייב חטאת (רש"י): (יז) עד מתנים. לאו דוקא, (יז) אלא

ביאור הלכה

לרחוץ ידיו. אכן במטה-אפרים מצדד למעשה דלא יטול ידיו אם נשאר נקיים כבתחלה, רק יש לו נקוּתם בצרור או ככותל לפי שהיה במקום מטונף, שמא נגע באיזה דבר יוצא מלבו, ואם לכו תוהא עליו בשביל שאינו נוטל, רשאי הוא ליטול כדי שיהיה יכול להתפלל בדעה מיושבת: * בזמן הזה אסור לאשה וכו' בו ביום. עיין משנה ברורה. ודוקא

מעט למעלה מהם: פ' (יח) אבל לעבור וכו'. דרחיצה (יח) שאינה אסורה אלא ביום-הכפורים התיירו, אבל לשוט דאסור בכל שבתות השנה לא התיירו. (יט) ועוד, דרחיצה שאני שיכול לעשות על-ידי שינוי, דהיינו מה שאינו מוציא ידו מתחת חלוקו ואית ליה הכיזא, וכנ"ל, מה שאין כן בשיטה שאין יכול לעשות היכר שם ויש גזירה שמא יעשה חבית של שייטין לשוט עליה. ואפילו אף העכו"ם המוליכה עושה במלאכה בזה בעבור ישראל, (כ) גם-כ"ן אין להקל: (יט) בספינה קטנה. וכל-שכן לשוט ממש דאסור: ז' (כ) הרב אסור וכו'. עיין לעיל בסיומן שא ממשנה ברורה סעיף-קטן י"א: ח' (כא) בהליכה. משום הפסד ממון: (כב) אפילו היה לו דרך וכו' מותר לעבור. והאחרונים (כא) הסכימו דמוטב להקיף ולא לעבור: ט' (כג) לח. לאו דוקא בידים, אלא אפילו לישב [והטעם, כיון שיש בו טופח על-מנת להספית, עובר הלחלוּחית (כב) ומתענג, ולהכי אסור], גמרא: (כד) הם חסרים. וכל-שכן מלאים, שיש לחוש שיתוזה המים עליו: (כה) ויבוא לידי סחיטה. אבל (כג) מותר לקנח ידיו ורגליו ערב-יום-כפור במפה ולמחר מעבירה על עיניו, (כד) דהיא עדיין לחה קצת מקניוח ידיים דאתמול, דבזה לא חיישינן לסחיטה: י' (כו) כל שלשים יום. אחר נשואיה, כדי שלא תתגנה על בעלה. כתב החי"אדם: נראה שזה היה בזמניהם שלא היו בבית-הכנסת כל היום, אבל בזמן הזה שאינו רואה אותה כל היום, לא שמעתי שנוהגין בזה היתר: י"א (כז) או שנתלכלך. רוצה לומר, שנתלכלך מזה בשרו בכמה מקומות: (כח) רוחץ מקומות וכו'. היינו שרוחץ בשרו ביד ולא בבגד, שלא יבוא לידי סחיטה (אחרונים): (כט) ואסור לרוחץ גופו. היינו בשאר מקומות, וכן אסור (כס) לשפוך עליו תשעה קבין מים אפילו מי שנוהג כך בשאר ימות השנה: (ל) אף-על-פי שבשאר ימות השנה וכו'. דבזמן הזה אין צריך טבילה לבעל-קרי מדינא, לא לדברי-תורה ולא לתפלה, כדלעיל בסיומן פח, ואין להתיר משום זה איסור רחיצה: יב' (לא) בו ביום. ואפילו שלא לשם תשמיש, דזה בלאו הכי אסור, אלא כדי שתהא טהורה גם-כ"ן אסור. ואשה ששובשת לבנים ביום-הכפורים, (כז) מותרת (כז) לרוחץ מעט בין ירוכותיה. ולא תרוחץ בבגד כי אם ביד, שלא תבוא לידי סחיטה:

שער הציון

(טו) ויש מן הפוסקים שכתבו טעם אחר דהצריכו לעשות שינוי שלא יוציא ידו מתחת שפת חלוקו (אפילו להגביה חלוקו מעט כדרך שעושים כל עוברי המים בחול), כדי שעל-ידי השינוי יזכור שהיום אינו חול ולא יבוא לחטות את בגדיו. וטעם זה חתם המחבר לעיל בסיומן שא סעיף ד, והוא סותר בזה את עצמו, והוא שרמו שם בעל הגה"ה שכתב: ועיין לקמן בסיומן תריג סעיף ה: (יז) מגן-אברהם, וכן משמע מהגרא"ה שהסכים לדבריו, ועיין ט"ז: (יח) בית-דוסף: (יט) ועוד טעם, דרחיצה שאינה של תענוג אינו אסור כל-כך, מה שאין כן שיטה [ב"ח הגר"א]: (כ) מגן-אברהם. ועיין בפרי-מגדים שכתב דלעבור בספינה קטנה בשבת לצורך גנין עשרה יש לומר דאסור, ועיין לעיל סוף סימן שלט בשער-יתשובה ומשנה ברורה שם מגיין זה: (כא) רש"ל וב"ח ומגן-אברהם וט"ז: (כב) רש"י: (כג) מגן-אברהם בשם הרי"ף: (כד) רש"י: (כה) אחרונים: (כו) מגן-אברהם ושא"א: (כז) דהוא רחיצה שאינה של תענוג רק למצוה ושרי. וכנ"ל:

הלכות יום הכפורים סימן תריד

קסה באר הגולה

תריד דיני סיכה ונעילת הסנדל, ובו ד' סעיפים:

א *אסור לטוך אפילו מקצת גופו, (א) ואפילו אינו אלא להעביר (ב) הזוהמא. אבל אם הוא חולה, יאפילו אין בו סכנה, או שיש לו (ג) חטטין בראשו, מותר: ב [*] *אסור לנעול (ג) סנדל או מנעל (ג) של עור. אפילו (ד) קב הקיטע וכיוצא בו, אפילו של עץ ומחופה עור, אסור. (ה) אבל של גמי או של קש (ו) *או של בגד או של שאר מינים, (ז) מותר *אפילו לצאת בהם (ח) לרשות-הרבים: ומותר לעמוד על (א) כרים וכסתות (ט) של עור, ומכל מקום (ד) המחמיר תבוא

באר היטב

שערי תשובה

במך משום חשש סחיטה וילוף ביד לבר. ועיין בדגול מרכבה שכתב שראית המג"א מהחלות הוא מהירושלמי ולכן צריך לקבל באימה דברי הירושלמי, ע"ש בזה:

[*] אסור לנעול וכו'. וכתב בפמ"א ח"ב סימן צד: במנעלים של לבדים יש ליהרר שלא לילך בטי"ב וי"ב, עיין לעיל סימן תקנד שהבאתי ובריו בזה:

* אסור לנעול וכו'. ובלבישת כתי"שוקיים של בגד או אנפילאות מותר ולית ביה ספק כלל, ובעוה"ה רבים המהומ"עם ואפילו קצת לומדים הלכים ברחוב במנעלים וכשכבאים לביה"כ"ג הם הלכים ג"כ במנעלים, רק כשגועים למקומן תולץ כל זמן שעומד עם ותו לא, ואלו בחשיכה יתהלכו ופושעים נקראו אם אינם שומעים לקול מוריהם, ע"ל. ועס"ק ר' משה"ש: (ג) כרים. וכתפלת י"ח אסור לעמוד על שום דבר, אחרונים: (ד) המחמיר. והרדב"ו סימן קצ כתב דאין כאן בית-מיחוש אפילו בקשים:

ביאור הלכה

משנה ברורה

הם שהיו עוסקים בטהרות היה צריך לטבול מיד כדי שלא יטמאו הטהרות, אבל השתא דהטבילה אינה באה אלא לטהרה לבעלה, יכולה היא לרחוץ ולחוף ערב יום-הכפורים, וחופפת מעט גם למוצאי יום-הכפורים משום דצריך חפיפה מכוון לטבילה [נתוספות בביצה י"ח ע"ב בזה, כל, ע"ש]:

* אסור לנעול וכו'. ועל-כ"ן צריך לחלוץ כמעוד יום [מ"א], והיינו שגם בזה צריך ליתן מעט חוספות קודם כין-השמשות כמו

באכילה, והוא הדין ברחיצה וסיכה ותשימש [כ"מ בפמ"ג ופשוט]. כתב הרמב"ם, דאפילו לנעול בגדל אחר אסור, וכמו שאסור ברחיצה יד אחר: * או של בגד. ואפילו אם הוא עשוי כתמונת מנעל ממש בצורתו, כיון שאין בו עור לא למעלה ולא למטה, וכל-שכן פוזמקאות שלנו דשרי, כן מוכח מן הפוסקים. ולא העתקתי דעת הב"ח המחמיר לילך יחף, לדעת המגן-אברהם שהט"ו להקל בזה, והעתיקום האחרונים: * אפילו לצאת בהם לרשות-הרבים. עיין משנה ברורה. ועיין במגן-

אברהם שהביא בשם הב"ח דדעתו דיש לחוש לשיטת הפוסקים המחמירין שלא לצאת ברשות-הרבים וכן במבוי או בחצר שאינו מעורב, דאחרי דלאו מנעל הם אם-כן הוי כמאש, ועל-כ"ן גם כאנפילאות יש להחמיר, ומשמע שם דדוק אם הוא עשוי בצורת מנעל, אלא שהמגן-אברהם סיים ש: זה דאנן נוהגים כדעת הר"ן בזה, וכמו שכתבנו סברתו כמשנה ברורה. ולפי דברי הט"ז אין אנו צריכין לכל זה, דדעתו דבאנפילאות של בגד דרך מלבוש הוא, מותר לכולי עלמא לצאת בהם לרשות-הרבים אף דלאו מנעל הוא, ולפי זה פשוט דהוא הדין לבידים שהם גם-כן דרך מלבוש לאנשים, גם-כן בוודאי לאו בכלל משא הם אפילו בשבת, אלא כשיום-הכפורים חונק בשערי-תשובה

ולא מנעלים של עור שיש בהם איסור מדינא, מה שאין כן אלו שהם רק משום חומרא: (ו) או של בגד וכו'. גם בכל זה מיידי כשאנו מחופה עור, לא למעלה ולא למטה [אחרונים]: (ז) מותר אפילו לצאת וכו'. ובמנעל דאסור לצאת בו, אסור אפילו לטייל בו בבית ממטה למטה [גמרא]: (ח) לרשות-הרבים. רוצה לומר, דאף שבכל שבתות השנה אסור לצאת בו לרשות-הרבים כיון שאינו דרך מלבוש, מכל מקום ביום-הכפורים (ט) כיון שאסור בנעילת הסנדל ואי אפשר לו לנעול מנעל של עור, נקרא זה דרך מלבוש לאותו היום: (ט) של עור. שאין זה הנאת דרך נעילה, ולא אסור אלא כשהוא מנעילו ברגליו, ומכל מקום המחמיר תבוא עליו ברכה. ופרי חדש הסכים לדעת הרדב"ו המוכח במגן-אברהם, דאין כאן בית-מיחוש כלל. (ט) במה דברים אמורים, שלא בשעת תפלת שמונה-עשרה, אבל בשעה שמתפלל תפלת שמונה-עשרה אסור לעמוד על-גבי כרים וכסתות אפילו אין של עור, משום שנראה כמתגאה אם יעמוד אז על כרים וכסתות ואפילו (י) אינן גבוהין שלשה ספחים,

שער הציון

(ב) דרך-החיים: (ג) רש"י יבמות ק"ב: (א) דגם בקיטע שייך זה, וכדאיחא ביבמות דף קג: (ד) אליה רבה, עיין שם: (ה) שערי-תשובה לעיל בסימן תקנד בשם הפנים מאירות, עיין שם. ועיין בהגהת החת"סופר שכתב שדבריו נכונים, ועצתו כשילך ברחוב ילך בלבדים רבים באופן שירגיש הקיקע למטה ברגליו ומרגיש שהוא מלבוש ופשוט: (ז) שם: (ח) תורת אבות ופשוט: (ט) שם: (י) מגן-אברהם: (י) פרי-מגדים והגר"ז ומחצית-השקל, דכרסו וכסתות הוא דרך גאווה:

תרגום: 1 נעל עשויה מלבד עבה וקשה. 2 ערדליים.

ד משנה שם ע"ג וזכרנו
אליעזר ה הסכמת
הוסקים ו רמב"ם
ב פרק ג מ"ן ה"ה,
ורבנו יצחק ז"ל רמב"ם
שם ה"טור מהא
דשמאל שם

עליו ברכה (מרדכי דיומא ותה"ד סימן קמט): ג י'החיה, (י) כל שלשים יום מותרת לנעול את הסנדל, (ה) י'החולה כיוצא בה אף-על-פי שאין בו סכנה, ויכן מי שיש לו מכה ברגליו: ד י'מותר כל אדם (יא) לנעול סנדל מחמת עקרב וכיוצא בו כדי שלא ישכנו, אם מצויים שם עקרבים או דברים הנושכים: הגה ואם ירדו (ו) גשמים ורוצה לילך לביתו מבית-הכנסת או להיפך (ז) *והוא איסטניס, (ז) (יג) מותר לנעול (יד) מנעליו עד שמגיע (טו) למקומו (מהרי"ל):

תרמו יום הכפורים אסור בתשמיש המטה, ובו ב' סעיפים:

א י'ום הכפורים אסור בתשמיש המטה. (א) י'אסור (ב) ליגע באשתו כאלו היא נדה, (ב) וכן י'אסור לישון עם אשתו במטה: ב י'הרואה קרי לבילל יום הכפורים (ג) (ג) י'דאג כל השנה,

א משנה י'מא ע"ג
כ בשם ספר אגודה
ג הנהגות מרדכי ומינה"ג
קטן הלכות תשעה באב
ד תנא דברי רבי ישמעאל
שם פ"ה

באר היטב

ושמאל לימין, ע"ש. וכי המ"א: ואפשר דאפילו בין העובדי-כוכבים אסור אע"ג דאיכא למיחש שילעיגו כיון שהוא מדאורייתא, ע"ש. ועיין סימן תרי"א:
(ה) ליגע. גם לא ירבה דברים עמה, ואסור ליגע בה גם כיום, של"ה, מ"א. וט"ז כתב דדוקא בלילה אסור ליגע בה, אבל ביום א"צ ליהרהר מנגיעה, ומ"ש הש"ע אסור שינה במטה הוא אפילו כיום, ע"ש:
(ז) י'דאג. כפי הכוונות סוף פ"ג דיה"כ תמצא תיקון לזה והוא מנוסה,

(ה) והחולה. והב"ח החמיר בוה, עיין א"ז: (ו) גשמים. כתב ט"ז: נראה דבירידת גשמים צריך איסטניס, אבל אם יש שם בארץ רפש וטיט כולי עלמא כאיטניס בוה, ע"ש. ומ"א כתב: וצ"ע על מה שמכח עתה להקל, דאין כל אדם יכול לומר איטניס אני כמ"ש סימן תרמ ע"ש, ובפרט שלובשין אנפילאות וא"כ אין להם צער כל-כך לילך בטיט ורפש, ולכן יש למחות אם יודע שיקבלו, ע"ש: (ז) מותר. בניי משמע דוקא סנדל בלא עקב מותר ולא מנעל. ושל"ה כתב דיהפוך ימין לשמאל

ביאור הלכה

בהם להחמיר מטעם דאין מרגיש בהם עינוי כלל, עיין שם, אכן אם הם לבדים רכים מסתברא דאין להחמיר, וכמו שכתב בהגהת החתם-סופר: * והוא איסטניס. עיין משנה ברורה דהיינו איש מצונן, כן כתב מגן

משנה ברורה

אבל מותר לעמוד (יא) כשהוא איש מצונן על מעט עשבים להפסיק בין הקרקע: ג (י) כל שלשים יום. דעד אותו הזמן הצנינה קשה לה, וכן לחולה או למי שיש לו מכה, לכולם (יב) והוא איסטניס. איש מצונן [והוא הדין (יג) אם הוא איש חלש ויפילו להוידק בלתי-הזקוק כשילך במקום הגשמים בלא מנעלים], אבל מי שאינו איסטניס לא ינעול מנעליו אם צריך לו לילך אפילו אם ירדו גשמים, (יד) ובפרט שהולכים באנפילאות אם אין להם צער כל-כך בלא מנעלים, (טו) אם לא שיש שם בארץ רפש וטיט דאז כולי עלמא כאיטניס בוה: (יג) מותר לנעול וכו'. והוא הדין (טז) אם רוצה לילך לבית-הכנסת ויודע שילכלך שם רגליו במקום מטונף, מותר לנעול מנעליו, (יז) אבל תיכף כשיוצא משם צריך להסיר אותם, וכן איסטניס, תיכף כשיבוא למקום שאין לו צער צריך להסיר אותם; דלא כאותן שנהגין שהולכין בסנדל ברחוב, ואפילו בבית-הכנסת עד שיושבין על מקומם, ואיסור גדול הוא, ואפילו במקום שמותר לנעול (יח) יראה על-כל-פנים לחלוף של ימין בשמאל ושל שמאל בימין: (יד) מנעליו. ולא יגע בהם (יט) כי אם על-ידי בגד, ואם נגע בהם שלא על-ידי בגד צריך ליטול ידיו במקום שנגע בהן: (טו) למקומו. וישלחם לביתו (כ) או יניחם במקום מוצנע בבית-הכנסת, לפי שלכלוך של המנעלים הוא זלוול לבית-הכנסת כיום קדוש הוזה, שחייבים לכבדו בכסות נקיה ובכל דבר טהרה. כתבו האחרונים דאם צריך לילך לבין הגברים, אף-על-פי-כן אסור לנעול סנדל אף דאיכא למיחש שילעיגו עליו, כיון דיש אומרים שהוא דאורייתא:

(א) ואסור ליגע באשתו. בין בלילה (ב) בין ביום, וגם לא ירבה עמה בדברים, (ג) וכן בכל הפרטים שנתבאר ביורה-דעה סימן קצה: (ב) וכן אסור לישון וכו'. אפילו (ג) הוא בבגדו והיא בבגדה: ב (ג) י'דאג כל השנה. שמא לא קבלו תעניתו, ושמראים לו שהקדוש-ברוך-הוא אין חפץ בשימושיו. (ד) ועיין באחרונים שכתבו, דהוא דוקא כשלא היה מחמת רוב אכילה ושתייה או מחמת הרהור וכדומה, אבל כשיודע שבא מחמת הרהור וכדומה, אף דגדול עונו, מכל מקום אינו בספק מיתה כי הוא בעצמו גרם לו, וכן אם עלתה לו שנה אינו מוכטח שהוא בן עולם הבא. איתא בספרים, דעיקר תיקון למי שנכשל חס ושלום בוה, שיתחזק מכאן ולהבא בימי חייו בלימוד (ה) התורה וזכות התורה תגן עליו, וכדאיתא במדרש תנחומא: אם חטא אדם ונתחייב מיתה לשמים, מה יעשה ויחיה? (ו) אם למוד לשנות פרק אחזי ישנה שני פרקים, ואם למוד לשנות דף אחד ישנה שני דפים [ואם אינו יודע ללמוד, יתעסק על-כל-פנים במדת הצדקה וחסד ויחיה, כמו שנאמר "רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד", עיין שם במדרש]. ועיקר לימוד התורה יהיה על-ימנת לקיים, דהלומד ואינו מקיים נוח לו שלא נבאר, כמו

שער הציון

(יא) חיי-אדם. והטעם, דבוה לא שייך גאווה כלל: (יב) טור, וכן העתיקו האחרונים ליינא, דלא כה"ג: (יג) כן נראה לעניות דעתי בפשיטות: (יד) מגן-אברהם: (טו) במגן-אברהם משמע דאין חילוק בוה, אבל הט"ז ואליה רבה והמטה-אפרים מקילין בוה וכן המנהג כאשר העיד רש"י, ולכן סתמתי להקל: (טז) ט"ז ודרך-החיים: (יז) אחרונים: (יח) טוב יותר אם יוכל להשיג לנעול סנדל בלא עקב. ודוקא באיטניס, אבל בלא זה אינו מנעיל כלל, כדמוכח בירושלמי, חזקא בהגרי"א: (יט) אחרונים: (כ) מגן-אברהם וש"א: (כ) מגן-אברהם כ"ש מהרי"ל, וכן משמע מהגרי"א: (א) אחרונים: (ב) כרכי-יוסף וכתב-סופר סימן קי והנהגות רבי ברוך פריינדל וש"א: (ג) והתורה חסרונה, וכמו שאמרו חז"ל ה' אפסוק י'פועז מונחין חוצה', ממשלו דבר-התורה הלענין, כפי מען מטהר את המטאים אם התורה מטהר את ישראל, ויתאז בוזה הקדוש פרשת קדושים: לא אסתרי כריש'נן לעלמין אלא במילי דאורייתא, במעין כן מילין דאורייתא לא מקבלין טומאה, בנין דאיתו קיימא לדכאה לאילין מסאבאי, ואסתא באורייתא אשתכח, דכתבי' "דראת ה' טהורה עומרת לעד". עיין שם עוד: (א) ואין כונת המדרש דבתורה לכד יוצא אפילו בלא מרת החסד כלל, דהלא כבר אמרו חז"ל דהאומרי אין לי אלא תורה, אפילו תורה אין לו; אלא רוצה לומר דעיקר התיקון הוא על-ידי התורה למי שיכולת ביוד להבין דברי-תורה, אבל מכל מקום צריך לעסוק גם בחסד ולרחם על הבריות, ועבור זה יכופר עוונותיו, וכדכתיב "חכסד ואמת יכופר עון", וירחמו עליו מן השמים להוסיף לו חיים, וכמו שאמרו חז"ל: כל המרחם על הבריות מתרחם עליו מן השמים:

הלכות יום הכפורים סימן תרטו תרמז

קצו באר הגולה

ואם עלתה לו שנה (ז) מובטח לו שהוא בן העולם הבא :

תרמז הקטנים מתי יתחילו להתענות, ובו ב' סעיפים :

א "התינוקות (א) מותרים בכל אלו, (ב) חוץ מנעילת הסנדל, שאין חוששין כליכך אם לא ינעלו : הגה ומותר (ג) לומר לעובד-כוכבים (ה) לרחצן ולסוכן, אבל להאכילם אפילו בימים שרי (טור) :

ב יקטן (ד) (הבריאה) בן תשע שנים שלימות וכן עשר שנים שלימות (ה) מחנכין אותו לשעות. כיצד, היה רגיל לאכול בשתי שעות ביום מאכילין אותו בשלש, היה רגיל לאכול בשלש מאכילין אותו בארבע, לפי כח הבן מוסיפין לענות אותו בשעות (ו) (והוא הדין לקטנה הבריאה) (טור). (ז) זבן אחת-עשרה, בין זכר בין נקבה, מתענין ומשלימין מדברי סופרים כדי לחנכן במצוות : הגה (ח) ויש אומרים (ט) שאינן צריכין להשלים מדרכין כלל (ר"ן וא"ו והגמ"י בשם הג"ג ורוקח

באר היטב

שלא ס"ט : (3) שא"צ. אבל חינוך שעות צריך, ט"ו. ואין מדקדקין בזמן הזה להתענות תינוק בשנת י"ב, משום דהכל לומדים והוי כחולין ; ועוד, דסתמא חשיבי חולים, כ"ח :

ביאור הלכה

אברהם. ועיין מה שכתב הגה"א בשם הרשב"א, דהוא איש מצונן ומסוכן מחמת הצינה (רצצה לומר, שיכול להזיק לו הצינה), וכמו שהתיר רבי אליעזר לחיה מטעם זה, ודלא כמו שכתב הלבוש הדיינו שאם לא ינעול יצטער, וזה אינו בכלל איסטניס. ודע עוד, דמשמע שם וכן במטה-אפרים, דבאיש כזה אפילו בלא ירדו גשמים מותר לנעול סוליס הדיינו סנדל בלא עקב, כדאינא בנימוקי-יוסף בפרק מצות חליצה, עיין שם. והנה מה שזכר רמ"א 'אם ירדו גשמים', אפשר דבא דריקא שבלא איסטניס אפילו ירדו גשמים אסור, אי נמי, דהוא הדברעה בין הבה"ג והעתיק בדמפונק אסור ללבוש מנעלים ובין הירושלמי שהתיר בזה, וכמו שכתב הבית", עיין שם. ודע עוד, דאם צריך לילך לדבר-מצוה והוא מפונק איך יכול לילך בלא מנעלים, דעת הבה"ג דאסור, ואינו דומה נעילה לרחיצה דהתירו לעבור במים כדי לקבל פני רבו (והטעם עיין בב"ח), ודעת הטור להתיר בזה. ויש לומר עוד, רגם הבה"ג מסכים להטור, עיין שם בב"ח, והט"ו כתב דחלילה להטור

וכ"כ בספר משנת-חסיים. ועיין הגהות מהרי"ל מ"ש מענין זה, ועיין בספר מענה-לשון ג"כ :

(ה) לרחצן. ובזמן הזה אין נוהגין לרחצן ולסוכן כלל, לבוש, ע' סימן

משנה ברורה

שאמרו חז"ל, וגם לא יהיה בכחה להגן עליו, חס ושלום : (ד) מובטח לו וכו'. שבוודאי יש לו זכות הרבה שהגיננו עליו, (ו) והוא יאריך ימים, כדכתיב "יראה זרע יאריך ימים". וראוי לתת שכח והודאה על שניתן לו חיים מן השמים [קרבן] נתנאל בסוף יומא באות עז, עיין שם הנוסח, ועיין שם מה שכתב מקודם בשם האר"י ז"ל :

א (א) מותרים בכל אלו. ברחיצה וסיכה ואכילה ושתייה, שלא גזרו על הקטנים. ומותר לגדול להאכילו ולהשקותו ולסוכו ולרחצו, (ב) ודוקא רחיצה בצונן, אבל לא ירחצנו בחמין כל גופו אפילו הוחמו מבעוד יום, שהרחיצה בחמין אינה אסורה משום מצות עינוי בלבד, שהרי גם ככל שכתות השנה אסור לרחוץ בחמין : (ב) חוץ מנעילת הסנדל, שאין חוששין כליכך וכו'. רוצה לומר, שאין זה עינוי לקטן אם

לא ינעול [ולאפוקי אכילה ושתייה ורחיצה וסיכה, (3) שהם מועילים לגידול התינוק, שכן היה המנהג בזמננו]. ואם הקטן נועל מעצמו אם צריך למחות בידו, נתבאר בסימן שמג : (ג) לומר לעכו"ם לרחצן וכו'. רוצה לומר, אפילו בחמין שהוחמו (ג) בו ביום, דסתם תינוק הוא כחולה אצל חמין, אבל אסור לומר לעכו"ם שיחמם אותן. (ד) וכתבו האחרונים, דעכשיו שאין נוהגין לרחוץ ולסוך את הקטן בכל יום ואין מניעת רחיצה והסיכה נחשבת לו לעינוי חלל, אין לרחצו ולסוכו ביום-הכפורים (ה) אפילו על-ידי עכו"ם : (ד) הבריאה בן תשע שנים שלימות. היינו שנשלם השלש שנים קודם יום-הכפורים. ומה שכתב יבן עשר' וכו' פירושו, (ו) בכחוש מן עשר ומעלה : (ה) מחנכין. היינו שאין מניחין לו לאכול כפי הרגלו בחול, וכדמסיים. ומצות חינוך לא שייך אלא באב ולא באחר, (ו) ולכמה פוסקים גם באם ליכא חיובא דחינוך (אם לא למצוה בעלמא), (ח) מיהו, יש פוסקים שכתבו דאיכא חיוב חינוך גם באם. (ט) וכתב המגן-אברהם, דלספות לו אוכל בידיים אסור לכולי עלמא אף לאחרני, כמו שאר דברי-אסור שאסור להאכילו לכולי עלמא : (ו) והוא הדין לקטנה הבריאה. רוצה לומר, דאף דלענין חיובא דאורייתא בבת הוא שנה אחת מקודם, כדלקמיה, אפילו הכי לענין חינוך שעות וכן לענין השלמה לא רצו חכמים להחמיר שיהיה באשה גם-כן שנה יותר מבאיש, אלא השוו מדותיהם ואמרו דלבריאה חינוך שעות הוא מתשע שנים ומעלה ולכחושה מעשרה שנים ומעלה : (ז) בן אחת-עשרה, בין זכר בין נקבה וכו'. והכא לא זכר התנאי שיהיו בריאים, דלענין השלמה אין לחלק בזה, אם לא שנהער הוא חולה ויכול לבוא לידי סכנה : (ח) ויש אומרים שאין צריכין להשלים

שער הצינון

(1) גמרא : (ב) מגן-אברהם ומאמר-מרדכי, וכנראה מהגר"א שהסכים גס"כ לזה : (ג) גמרא : (א) הגהת מיימוני בשם רבינו יהודא, וכן הוא בטור : (ד) מגן-אברהם בשם הלבוש וש"א : (ה) לבוש : (ו) פוסקים : (ז) עיין מגן-אברהם בשם תוספות, ועיין בחקרי-לב סימן ע' שהביא עוד כמה פוסקים שסוברין כן : (ח) עיין חקרי-לב בשם הרשב"א ומאירי דיומא, ועיין עוד שם שהאריך להביא סימוכין גם לשיטה זו : (ט) והעתיקו האלהי רבה וש"א. ועיין בחקרי-לב בסימן קח שפלפל בענין זה. ולענינת דעתי אין דברי המגן-אברהם מוכרחין, ולא שייך לומר כן אלא באיסור גמור בין דאורייתא ובין דרבנן, כגון כבן י"א וי"ב דמרבנן על-כל-פנים צריך להתענות ולהשלים, ולא כן הכא שאין בזה איסור כלל לקטן, ואדרבה הלא מתייב להאכילו לאחר ג' שעות על-כל-פנים, ומוכח דאין שייך על אכילתו שם איסור, רק הוא מצוה על אביו לחנכו במצוות, ובמקום שאין מצות חינוך כגון באחרים, אפשר דגם בספי ליה ליכא איסורא. וכן מצאתי כעין סבא זו ברכינו מנח לחלק בין חינוך דהשלמה שהוא עצם האיסור לחינוך דשעות שאינה כי אם מצוה בעלמא על האב, עיין שם באורך :

הלכות יום הכפורים סימן תרמז תריז

ה רבנו יוחנן שם, הרי"ף ומב"ם פ"ק ב' שו"ת ומב"ם שם הלכ"ו

ורא"ם, (ט) ויש לסמוך עליהו *בנער שהוא כחוש ואינו חזק להתענות (תה"ד סימן קנה). *וכל מקום שמחנכין אותו באכילה, כן (י) מחנכין אותו ברחיצה וסיכה (טור). "בת שתיים-עשרה ויום אחד וכן שלש-עשרה ויום אחד שהביאו שתי שערות, הרי הם כגדולים לכל מצוות ומשלימים מן התורה, אבל אם לא הביאו שתי שערות, עדיין קטנים הם ואינן משלימין (יא) אלא מדברי סופרים. הגה (יב) ואפילו הוא רך וכחוש צריך להשלים, (יג) דחיישינן שמא נשרו השערות (תה"ד סימן קנה). לקטן שהוא פחות מבן תשע (יד) אין מענין אותו ביום-כפור כדי שלא יבוא לידי סכנה. הגה אפילו אם רוצה להחמיר על עצמו מוחין בידו (כל בו):

תריז דין עוברת ומניקה ויולדת ביום הכפורים, וכו' ד' סעיפים:

א *עוברות ומניקות מתענות ומשלימות ביום-הכפורים: ב יעבורה (א) שהריחה (ב) ופניה משתנים, אף-על-פי (ב) שלא אמרה צריכה אני (ר"י נכ"ו), ילוחשין לה באזנה שיום-הכפורים הוא, (ג) אם נתקררה דעתה בזכרון זה מוטב, ואם לאו (ד) מאכילין אותה (ה) עד שתתישב דעתה: ג יכל אדם שהריח מאכל (ו) ונשתנו פניו, מסוכן הוא אם לא יתנו לו ממנו, וזו"ת כחובתו ס"א

א מימרא דרבא פמיח דף נ"ב משנה ימא דף כ"ג משנה דרבי שם (* עיין בסימן דלקמן סעיף ז) ד הרא"ש שם מעוברת דאמינא ומר זו"תא כחובתו ס"א

באר היטב

(ב) שלא אמרה. ואם אמרה צריכה אני, אע"פ שאין פניה משתנות. ובשאר כל אדם לא מהני אמירה אא"כ נשתנה פניו, מ"א, ע"ש.

ביאור הלכה

להתיר בזה, עיין שם. ועיין בפרי-מגדים דמפרש לה"ז דמיירי באפשר לו על-פי הרחק לילך בלא מנעלים, הא לאו הכי גם ה"ט"ז מודה דשרי. ומדברי יד-אפרים משמע דלה"ט"ז בכל גווני אסור, ומוטב שיתבטל המצוה ולא לברוש מנעלים, וצריך עיין למעשה: * **בנער שהוא כחוש וכו'.** עיין משנה ברורה מה שכתבנו "אלא-אם" כן ידוע שהוא כריא וכו'. ובתשובת מנחם עזריה סימן קיא מצדד להורות לעיקר כדעת היש-אומרים, משום דכמה גדולי ראשונים סוברים כן: * וכל מקום שמחנכין אותו וכו'. עיין בביאור הגרי"א שהביא שה"ח חולק על זה, אבל אנכי מצאתי כדברי הטור גם בעיטור והשיבולי-הלקט ובמאירי, ובודאי הלכתא כוותיהו: * **עוברות ומניקות מתענות ומשלימות.** ובה"א יש להמניקה ילד

לשעות [מ"א]: (יא) **אלא מדברי סופרים.** והא דלא חיישינן שהביא שתי שערות בזמנו ונשרו כיון שבא לכלל שנים, ויש בזה חששא דאורייתא? (יב) תירצו הפוסקים, דמיירי שנשלם י"ג שנים שלו ביום-הכפורים גופא ובדקו אותו כולי יומא ולא הביא סימנים: (יג) **ואפילו הוא רך וכחוש.** רוצה לומר, דאף שהקיל הרמ"א לעיל בנער שהוא כחוש, היינו לענין השלמה שאינו אלא תקנתא דרבנן, מה שאין כן הכא (יג) דאיכא חששא דאורייתא דשמא לעיל בשתי שערות ונשרו. ולא קאי אדברי המחבר, אלא מילתא באנפי נפשה היא, דהוא מיירי שנשלם הי"ג שנה קודם יום-הכפורים, או אפילו ביום-הכפורים אלא שלא בדקוהו כולי יומא, וחיישינן שמא נשרו קודם הבדיקה: (יג) **דחיישינן שמא נשרו.** ודוקא ביום-הכפורים דהוא ספיקא דאורייתא, (יד) אבל שאר תעניות שאינן אלא מדרבנן אין צריך להתענות אלא-אם-כן יש לו שתי שערות: (יד) **אין מענין אותו וכו'.** היינו (טו) אפילו לחינוך שעות:

ב (א) **שהריחה.** מאכל, וידוע שאם אין נותנין לה מה שמתאוה, היא וולדה מסוכנים, ואין נפקא-מינה (ב) בין בתחלת עיבורה ובין בסופה: (ב) **ופניה משתנים אף-על-פי וכו'.** ובאין פניה משתנים אין מאכילין אותה, אלא-אם-כן אמרה (ג) צריכה אני לאכול: (ג) **אם נתקררה דעתה וכו'.** שלפעמים מתישבת דעתה (ג) אחר שמזכירין לה שיום הזה יום-הכפורים הוא, שכל העולם מתענין בו: (ד) **מאכילין אותה.** פירוש, שתוחבין (ד) קיסם ברוטב (רוצה לומר, איהו טיפות) ונותנים לתוך פיה, ואם לא נתישבה דעתה נותנין לה רוטב פחות פחות מכשיעור, כפי שיתבאר לקמן בסימן תריח, ואם גם בזה לא נתישבה דעתה נותנין לה מה המאכל עצמו פחות פחות ממוטב, (ה) אבל חולה מאכילין אותו כפי שיאמר הרופא, ולכן כשמאכילין הנוכח לעיל, משום שלפעמים מתישבת דעתה ברוב מוטב, (ו) אבל חולה מאכילין אותו כפי שיאמר הרופא, ולכן כשמאכילין אותו על-פי עצמו כשאומר צריך אני, גם-כן מאכילין אותו עד שיאמר די, אך בכל זה מאכילין אותו פחות פחות מכשיעור, וכפי שיתבאר לקמן סימן תריח: (ה) **עד שתתישב דעתה.** ואינה צריכה אומד (ו) הרופאים לזה: ג (ו) **ונשתנו פניו.** ובלא

שער הציון

(י) דאף דלפי הדעה שניה נדקט להלכה כדעת רבי יוחנן ישנה הדין גם לענין חינוך, לא באר זה הרב לפי שלא פסק כדעה זו רק לענין השלמה [הגר"א ושאר אחרונים]. ועיין ט"ז: (יא) עיין בביאור הלכה: (יב) עיין בתי"וסף: (יג) הגר"א ושי"א: (יד) מגן-אברהם ושי"א: (טו) רבינו מנחם. והביא לזה סימוכין מירושלמי פרק שני שעירים, עיין שם: (ה) אשכול. ומלשון רש"י משמע שהולך מתאוה, ואפשר דלא שייך זה כי אם אחר מ' יום, ועיין ברכינו מנחם, וצריך עיין: (ג) מגן-אברהם ושי"א. והיינו אחר שלוחשין לה ועדיין לא נח דעתה: (א) ועיין במאירי שכתב שכשילוחשין לה מענין היום מצרפין בבריהם הכסחה על העובר, שאם תתישב דעתה תהא בטוחה על עוברת שתהיה ידאת שמים מצויה בו: (ד) גמרא: (ה) מגן-אברהם בשם הרא"ש, וכן כתבו שארי פוסקים: (ו) פוסקים:

הלכות יום הכפורים סימן תריז תריח

קסט באר הגולה

ה'הרא"ש שם כסם רמב"ן ושאר פוסקים ו'תורת משה' ספר התוספות גיטין ה'

(י) ומאכילין אותו (ח) ממנו: ד (ט) *היולדת, תוך שלשה ימים (א) (י) לא תתענה כלל. משלשה עד שבעה, (יא) אם אמרה צריכה אני, מאכילין אותה. מכאן ואילך הרי היא (יב) (ז) ככל אדם. יומים אלו (יג) אין מונין אותם מעת לעת, כגון אם ילדה בשבעה בתשרי בערב אין מאכילין אותה ביום-הכפורים (יד) אם לא אמרה צריכה אני, אף-על-פי שלא שלמו לה שלשה ימים עד יום-כפור בערב, משום דכיון שנכנס יום רביעי ללידתה מקרי לאחר שלשה:

תריח דין חולה ביום הכפורים, ובו י' סעיפים:

א *חולה שצריך לאכול, אם יש שם (א) רופא בקי, אפילו הוא (ב) עובד כוכבים, שאומר אם

א משנה ימא פ"ב ב'הרא"ש שם

באר היטב

ההאכילה פחות מכשיעור, מ"א. ועסי' ש"ל ס"ד: (ז) ככל. היינו באמרה צריכה אני מחמת לידה, אבל אם אמרה צריכה אני מחמת שמתכבד עלי החולי, נותנין, או"ה:

(ב) עובד. וכתב הרא"ש דעובד-כוכבים או אשה נאמנים להכחיש

ביאור הלכה

חולה ומסוכן ואינו רוצה לינוק כי אם ממנה, ואם תתענה סכנה הוא להילד, אינה מתענה אפילו ביום-הכפורים [כה"ט בסימן תריח בשם חשובת דבר-שמואל]: * יולדת תוך שלשה ימים וכו'. ובספר שדי-חמד מביא כשם כמה אחורנים דהמפלת גס'ן דינה כיוולדת, עיין שם * חולה שצריך לאכול וכו', אפשר שיכבד עליו החולי וכו'. עיין בפרי-מגרים וחי"א דאם דהיינו אפילו הוא לעת-עתה חולה שאין בו סכנה, אכן שמשערים שאם לא יאכל אפשר שיתגבר עליו המחלה ויוכל להיות שיבוא לידי סכנה. ובענין מה שכתב השולחן-ערוך 'אפילו הוא עבוס', כתב בספר תפארת-ישראל דהאידינא יש להתישב בדבר, ורבינו ראיתי דשבקי להימנותייהו, ולכל חולי קל אומרים תמיד שכשיתענה יסתכן. וכיוצא בדבריו כתב בשו"ת רמ"ץ חלק אורח-חיים סימן ט"ל אות י', וכן בשו"ת רוח-חיים סימן תקנא אות ד, גם לענין רופא ישראל שהרבה מהם חשודים לעבור על דברי-תורה ולחלל שבת

ב"י, ב"ח, לבוש, ודוקא עוברה שלפעמים מתישבת דעתה בדבר מועט, אבל חולה מאכילין אותו כפי שיאמר הרופא אך פחות מחשיעור, כמ"ש סימן תריח ס"ז: (א) לא תתענה. אפילו אמרה איני צריכה מאכילין אותה ואומרין לה אכול, ב"ח. ועסי' תקנד ס"ו. ומ"מ צריכה

משנה ברורה

נשתנו פניו, (י) אף-על-פי שאומר שלבו חלש וצריך לאכול אין מאכילין אותו [כן כתבו מגן-אברהם ואליה רבה. ובישועות-יעקב מגמגם בזה. ועיין בחתם-סופר בחלק אבן-העזר חלק ב סימן פב שדעתו, דאף שאנו אין מאכילין אותו מחמת שהוא בחזקת בריא, מכל מקום החולה עצמו היודע מרת נפשו יוכל ליקח לעצמו ולאכול, בין ביום-הכפורים בין בשאר איסורין, כיון שמרגיש בעצמו שיוכל לבוא לידי סכנה]: (ז) ומאכילין אותו. רוצה לומר גס'ן (ח) הקל הקל, כמו באשה עוברה, וכנ"ל. ודע, דמה שהקלנו באשה עוברה וכן בכל אדם שהרית, הוא דוקא עד שתתישב דעתו, (ט) אבל אחר שנתישב דעתו אין להם לאכול שאר היום, דלא אמרינן כיון שהותר מקצת היום באכילה הותר כולו:

(ח) ממנו. ועל-כל-פנים כשמריח ריח מאכל יזהר מאד כל אדם שיפלוט כל הרוק שיבוא בפיו ולא יבלע, דאז בא לידי סכנה [כדאיחא בכתובות ס"א עמוד ב], חי"א דאם: ד (ט) יולדת וכו'. ואפילו אם לא ילדה עדיין רק אחזו לה חבלי לידה, וכפי המבואר לעיל בסימן של סעיף ג דנקראת יולדת לענין לחלל עליה את השבת, והוא הדין דנקראת גם יולדת לענין זה שלא תתענה [מאמר מרדכי]: (י) לא תתענה כלל. אפילו אמרה איני צריכה לאכול, (י) מאכילין אותה ואומרין לה אכלי, (יא) אכן מכל מקום יש להאכילה אז פחות פחות מכשיעור, (יב) אבל בלא אמרה איני צריכה, מאכילין אותה כדרכה ואין צריך לחלק בפחות מכשיעור, ויש מחמירין שגם בזה צריך להאכילה פחות פחות מכשיעור: (יא) אם אמרה צריכה אני וכו'. מיירי כשחברותיה אומרות (יג) שאינה צריכה או שהרופאים אומרים שאינה צריכה, דאז בעינן שתאמר צריכה אני [ומאכילין אותה (יד) פחות פחות מכשיעור], ומהני אומרתה משום דילב יודע מרת נפשו, וכדלקמן בסימן תריח, אבל כשאין שם מי שיאמר שאינה צריכה, (טז) אז אפילו באמרה שאינה אומרת כלום, או שאומרת שאינה יודעת אם היא צריכה, (טז) מאכילין אותה: (יב) ככל אדם. דמשם ואילך הרי היא כשאר חולה שאין בו סכנה, דבודאי אין שום סכנה מחמת לידה לאחר שבעה ימים ללידתה, לפיכך אף אם אמרה צריכה אני לאכול מחמת צער לידה אין מאכילין אותה, (יז) אבל אם אמרה צריכה אני לאכול מחמת שמתכבד עלי החולי, מאכילין אותה כדרך שמאכילין כל חולה כשאומר צריך אני, כמו שיתבאר בסימן תריח, עיין שם: (יג) אין מונין אותם מעת לעת. עיין לעיל סימן של במשנה ברורה סעיף-קטן י דכמה פוסקים סוברין (יט) דימים אלו במעת לעת שיעור אותם (יט) ושיש להקל למעשה, וכן מצאתי בישועות-יעקב דהמקל בספק נפשות לחשוב השבעה ימים מעת לעת לא הפסיד: (יד) אם לא אמרה צריכה אני. והיינו כשחברותיה אומרות שאינה צריכה, וכנ"ל בסעיף-קטן יא:

א (א) רופא בקי. פירוש, בקי (ב) באותו מקום. ועיין לעיל סימן שכח סעיף י דהביא שם המחבר דעת יש מי שאומר דלא בעינן בקי, אלא כל אדם בחזקת בקי קצת לענין ספק נפשות (והיינו באומר על-כל-פנים שמבין בחולי זה), ומסיים הרמ"א שם, דיש אומרים זה דוקא ברופא ישראל, אבל בעכו"ם אינו נאמן עד שיהיה בקי, (ג) והוא הדין הכא. ודע, דביוולדת לכולי

שער הציון

(י) אלא-אם-כן הוא חולה, שאז אפילו לא הריח ריח מאכל והוא אומר צריך אני או שהרופאים אומרים שהוא צריך לאכול, מאכילין אותו מיד כפי הצורך לו, וכדלקמן בסימן תריח: (ט) פוסקים: (ט) רבינו מנוח ופשוט: (י) ב"ח ומגן-אברהם: (יא) מגן-אברהם ושי"א: (יב) הגהות רבי ברוך פריינקיל, וכן נראה להורות, ובלאו הכי האליה רבה מסתפק על דינה דמגן-אברהם. ומה שכתבתי יש מחמירין, הוא הגר"ז בסימן תריח: (יג) דגול מרכבה והגר"ז: (יד) הגר"ז: (טז) הגר"א וקרבן-נתנאל בפרק מפני דגול מרכבה והגר"ז: (טז) ומסתברא דגם בזה מאכילין אותה פחות פחות מכשיעור: (יז) אליה וטא בשם איסור היתור ושי"א: (יח) וקצת מצאתי גם בהשכח בלכות יולדת שכתב כהדיא דהני ג' זמנים, שלשה שבעה ושלישים, מעת לעת מנין להו: (יט) ומכל מקום נראה דיש להאכילה פחות פחות מכשיעור: (ב) כן משמע ברמב"ם פרק ב מהלכות שבת, עיין שם, וכן כתב רבינו מנוח בפרק ב מהלכות שביתת עשור, עיין שם: (ג) דרכי-משה בסימן זה ופשוט:

הלכות יום הכפורים סימן תריח

ג מימרא דרבי יאי ספ
 פ"ד ד ש"ה הרמב"ם
 פ"ד ג, וכתב הרב
 הנסיד משום דספק
 נפשות להקל ו מסקנת
 הגמרא
 ז ממשעות הגמרא
 שם ח שם בגמרא
 (* הוא דלעיל טעין א
 מיהו דליכא רופא
 בהיה דאמרינן שפיר
 לבי יודע ממשעות, בית
 זימן) ט ויחלש בשם
 רבי יוחנן וכתבו הראש
 הדין והרב המגיד

לא יאכלו אותו אפשר שיכבד עליו החולי (ב) ויסתכן, מאכילין אותו על פיו, ואין צריך לומר שמא ימות. יאפילו אם החולה אומר איני צריך, (ג) שומעים לרופא. *ואם החולה אומר (ד) צריך אני, אפילו מאה רופאים אומרים אינו צריך, (ה) שומעים (ג) לחולה: (ו) הרופא אחד אומר צריך (ז) ורופא אחד אומר אינו צריך, מאכילים אותו: הגה והוא הדין לשנים נגד שנים, (ח) ואפילו קצתן (ז) יותר בקיאיין מקצתן, כן נראה לי: ג (ט) 'ואם החולה ורופא אחד עמו אומרים שאינו צריך (י) ורופא אחד אומר צריך, 'או שהחולה אינו אומר כלום ורופא אחד אומר צריך ושנים אומרים אינו צריך, אין מאכילין אותו: ד "אם שנים אומרים צריך, אפילו מאה אומרים אינו צריך, ואפילו החולה אומר עמהם שאינו צריך, מאכילים אותו (יא) מאחר ששנים אומרים צריך: הגה והוא הדין ("אם החולה ורופא אחד עמו אומרים צריך, (יב) אף-על-פי שמאה רופאים אומרים אינו צריך מאכילין אותו (טו), ולא חיישינן דהחולה אומר צריך משום דמאמין לרופא זה שאומר צריך (בי בשם מהר"א): ה "אם החולה אומר איני צריך

באר היטב

יום-הכפורים דשמא שכת, לכוש. וכתב ארו"ה: אם החולה רוצה להחמיר אחר שצריך לכך, עליו נאמר אך את דמכם לנפשותיכם אדרוש. וכתב שכנה"ג: מאכילין אותו בע"כ: (ד) יותר. בטור כתב בשם הרמב"ן, באם אחד מופלג בחכמה מאכילין בשבילו אפילו כנגד שנים:

ישאל: (ג) ויסתכן וה"ה אפילו אינו אומר שישתכן רק שאומר שאפשר שיכבד עליו החולי נותנין לו, שאנו חוששין שמא יסתכן, אחרונים: (ג) לחולה. אפילו הרופאים אומרים שהמאכל זיקהו שומעין לחולה, רב"ז ח"א סימן פו וכנה"ג. ומזכירין לו תחלה שהיום

משנה ברורה

עלמא מהימנינן לנשים, דאינהו בקיאי בהו [ד"מ]: (ב) ויסתכן. הוא הדין אפילו אינו אומר בהדיא שישתכן, רק שאומר שאפשר שיכבד עליו החולי, נותנין לו, (ג) שאנו חוששין שמא יסתכן: (ג) שומעים לרופא. דשמא הוא (ד) נבעת ואינו מרגיש בחליו מחמת רוב חולשא, ואפילו החולה בעצמו הוא רופא מומחה [פמ"ג]: (ד) צריך אני. אפילו אם (ה) הרופאים אומרים שהמאכל זיקהו, שומעים לחולה: (ה) שומעים לחולה. היינו כשהחולה אומר שמרגיש בנפשו שצריך לאכול, שאם לא יאכל שמא יכבד עליו החולי; ובלבד שמזכירין לו (ו) תחלה שהיום הוא יום-כפור, דשמא שכת, אבל אחר שהודיעוהו שהיום יום-כפור הוא שואל לאכול אין צריכין לדקדק עליו יותר, ד'לב יודע מרת נפשו, ואחזוקי אינשי ברשיעא לא מחזקינן. כתבו הפוסקים: אם החולה רוצה להחמיר אחר שצריך לכך, עליו

ביאור הלכה

וגם הם אינם מתענים מצד אפקירותא, צריך עיון רב אם יש לענין עליהם, עיין שם. ובאמת הדבר תלוי לפי ראות עיני המורה את הענין, וכמו שכתב בספר מטה-אפרים סימן תריח אות ב וזה לשונו: והדבר תלוי בראות עיני המורה ובקיאותם בעיונם בענין הזה, עיין שם. ולענין אם חס ושלום יש מגיפה (היינו מה שקרוין חאלערי"ע) רחמנא ליצלן בעיני, עיין שם שכתבנו בסימן תקנד בביאור הלכה בשם פתח-עולם חלק ו' ענין הדי' צומות. ולענין יום-הכפורים, עיין בחתם-סופר ו סימן טו, ונדפס כעת בשולחן-ערוך לעמבערג בהגהותיו, אמנם בספר ראשית-ביכורים בדף לג חולק עליו, עיין שם, ועיין בספר שדייחמד במערכת יום-כפור סימן ג מה שכתב בזה: * ואם החולה אומר צריך אני, אפילו מאה וכו'. עיין ט"ז שמצדד לומר דוקא כשהחולה מתחיל ושואל לאכול, אבל אם הוא אין שואל כלום אלא כששואלים אותו אומר צריך אני, בעינן דוקא שיהיה רופא אחד אומר כדבריו ואו מהני אפילו כנגד מאה. ולא העתקתי דבריו במשנה ברורה, כי הרכה אחרונים [הא"ר ונהר-שלום ומטה-אפרים ומאמרמרדכי] חולקין עליו:

נאמר "אך את דמכם לנפשותיכם אדרוש". עוד כתבו, (ו) בדמקום שמאכילין אותו אין צריך כפרה על זה, דאונס רחמנא פטריה, כל-שכן שלא היה רק כחצי שיעור, וכפרה לא נאמר רק על השוגג: ב (ו) רופא אחד אומר צריך. ואפילו אם הוא עכו"ם או אשה, (ח) נאמנים להכחיש הרופא שני ישראל שאומר אינו צריך, משום דספק נפשות להקל. (ט) ודוקא אם העכו"ם הוא בקי, אבל כשאינו בקי (י) אינו נאמן להכחיש ישראל: (ז) ורופא אחד אומר אינו צריך. והחולה שותק או שאומר שאינו יודע, דאם גם החולה אומר שאינו צריך לא היו שומעין לרופא האומר שצריך, וכדלקמיה בסעיף ג: (ח) ואפילו קצתן יותר בקיאיין מקצתן. רוצה לומר, שאותן שנים שאמרו אינו צריך (י"א) הם יותר בקיאיין ומופלגין בחכמה זו, אפילו הכי אין הולכין אחריהם להחמיר בספק נפשות, כיון שגם האחרים האומרים שצריך לאכול הם גם-כן בקיאיין בחכמה זו. ועיין במגן-אברהם ובאליה רבה שדעתם להורות כהפוסקים שסוברין דכשהוין שוין במנין הולכין אחרי הבקיאיין ומופלגין בחכמה זו יותר, דלא כהרמ"א, (י"ב) אכן אם אותן האומרים שצריך הם מרובין, אזלינן בתר דידהו להקל אף שאינן חכמים ובקיאיין כל-כך: ג (ט) ואם החולה ורופא אחד אומרים שאינו צריך כו'. קא משמע לן בזה דמצרפינן דברי החולה לרופא, (י"ג) ולא אמרינן בזה דנבעת הוא ואינו מרגיש במחלתו, וכנ"ל בסעיף-קטן ג, כיון דגם רופא אחד אומר כמותו: (י) ורופא אחד אומר צריך וכו'. ואם הרופא והיא (ז) הוא מופלג בחכמה יותר מאחרים, חוששין לדבריו ולהאכילו אף שהם רבים נגדו, (טו) אבל אם המופלג אומר אינו צריך ושנים שאינן מופלגים אומרים צריך, הולכין אחר רוב מנין ומאכילים אותו: ד (יא) מאחר ששנים וכו'. רוצה לומר, דתרי כמאה חשיביין, ולא אזלינן בתר רוב דעות בסכנת נפשות: (י"ב) אף-על-פי שמאה רופאים וכו'. אפילו (טז) הם בקיאים ומופלגים יותר בחכמה מרופא זה, משום דהחולה מסייעו ו'לב יודע מרת נפשו:

שער הציון

(ג) אחרונים: (ז) גמרא: (ה) מגן-אברהם בשם רבי"ו וש"א: (ו) הגהות מיימוני פרק ב מהלכות שבת עשור: (ז) תשובת בנין-ציון החדשות: (ח) פוסקים: (ט) לפי מה שכתב רמ"א לעיל בסימן שכת סעיף י בהגיה: (י) אפילו אם הישראל גם-כן אינו בקי כמותו: (י"א) ואפילו הם הרבה יותר במנין מאלו האומרים צריכין, דאין הולכין בספק נפשות בתר רוב דעות, וכדלקמיה בסעיף ד, ואף דהם גם-כן אינם חכמים כל-כך, כן ביארו האחרונים דברי הרמ"א: (י"ב) אליה רבה, דבזה מצויף דעת הרמב"ם דאזלינן בתר רוב דעות, וכן משמע גם-כן ממגן-אברהם: (י"ג) פוסקים: (יד) טור בשם הרמב"ן והובא באחרונים: (טו) שם בטור בשם הרמב"ן, והעתיקו ממחצית-השקל: (טז) מטה-אפרים:

הלכות יום הכפורים סימן תריח

קעא באר הגולה

י' שם בשם הרמב"ן
כ' רבינו ירוחם
ל' הראשון שם מאה
דבריות י"ג מ' ה"ן
ש' ש' ש' ש' ש' ש' ש' ש'
כ' חב"ד הראשון שם
ה' ה' ה' ה' ה' ה' ה' ה'
פ"ג

(יג) והרופא (ה) מסופק, (יד) מאכילין אותו; 'אבל אם הרופא אומר אינו צריך והחולה אומר (1) איני יודע, (טו) אין מאכילין אותו: ו' יאם הרופא אומר שאינו מכיר את החולי, הרי הוא כאדם דעלמא ואין דבריו מעלין ולא מורידין: הגה מיהו, אם נחלש הרבה עד שנראה לרוב בני אדם שאצלו שהוא מסוכן אם לא יאכל, (טז) מאכילין אותו (או הארוך): ז' [*] כשמאכילין את העוברות או את החולה (יז) מאכילין אותם מעט מעט כדי שלא יצטרף לשיעור, הלכך מאכילין אותו (יח) כשני שלישי ביצה בינונית, (יט) וישהו (כ) כדי אכילת ארבע ביצים והשתיה (כא) יבדקו בחולה עצמו כמה היא כדי שישלכנו לצד אחד ויראה *כמלא לגמיו: ח' וישקוהו פחות מאותו שיעור, וישהו בין שתיה לשתיה (כב) כדי אכילת ארבע ביצים, ולפחות ישהו בין שתיה לשתיה (כג) כדי שיעור שתיית רביעית. *ויאם אמדוהו שאין השיעורים הללו מספיקים לו (כד) או שהחולה אומר כן או שנסתפקו בדבר, מאכילים ומשקים אותו (1) כל-צרכו (מיד): ט' עמי שאחזו (כה) בולמוס, והוא חולי שבא מחמת רעבון,

שערי תשובה

באר היטב

[*] כשמאכילין בו' כשני שלישי ביצה בו'. וכתב בנוב"ק ח"ד סימן לו וסימן לח שחכם אחד כתב פלפול בענין השיעורין וחולק בקצת דברים על גדולי הראשונים, והגאון ז"ל הסביר לו פנים שדברי הראשונים חיים וקיימים

(ה) מסופק. פי' שמכיר החולי אלא מסופק אם יסתכן, ט"ז: (1) איני יודע. דאינו יודע של חולה לאו כלום הוא, דרובן של חולים אינם יודעים ובקיאם בחולי שלהם, כ"כ בשם רמב"ן. ונראה מה אם החולה רופא ומבין, ממילא הו' אינו יודע שלו כאלו אמר רופא 98 אחת, ט"ז: (1) כל-צרכו. וה"ב כתב דנהגין שנותנין לפניו מאכל ואומרים לו י"כ הוא ואם יאכל הרשות בידו, וכן ביולדת אחר ג' תוך שבעה. וט"ז כתב: ונ"ל דצ"ל לו אם אתה יודע שיש לך סכנה תאכל כשיעור ואם לאו תאכל תחלה פחות מכשיעור, דאם לא יאמר לו אלא י"כ היום יסבור שמן הדין אסור לו לאכול ויביא עצמו לירי סכנה, ע"ש. וביולדת המימנין לנשים דאינהו בקיאי בהו, מ"א. מניקה בורה לה ילד חולה ומסוכן ואינו רוצה לינוק כי אם ממנה ואם מתענית סכנה היא לולד, אינה מתענה אפילו

ביאור הלכה

משנה ברורה

* כשמאכילין את העוברות. היינו שהריחה מאכל ונשתנו פניה, וכדלעיל בסימן תריז סעיף ב, והוא הדין לכל אדם שהריח מאכל ונשתנו פניו, וכן ליולדת תוך שלשה כשאמרה איני צריכה לאכול, ואם אמרה איני צריכה מאכילין אותה כדרכה ואין צריך לחלק בפחות מכשיעור, כן כתב בהנהגת הגאון רבי ברוך פרינקל. והגרי"ז מחמיר בזה: * כמלא לגמיו. עיין לעיל בסימן תריב במשנה ברורה סעיף קטן כג וכו': * ואם אמדוהו וכו'. עיין בתשובת בנין ציון סימן כד, דבכל אכילה ואכילה אף אם התור לו לאכול פעם אחת יותר משיעור, מכל מקום על אכילה השניה אם היה די לו בכמות משיעור והוא יאכל כשיעור חייב כותב. לכן צריך לשער בכל

ה' (יג) והרופא מסופק. פירוש, שמכיר החולי אלא שמסופק אם יסתכן, דאי לאו הכי הו' 'כאנש' דעלמא: (יד) מאכילין אותו. דדברי החולה אין מעלין רק בשאומר צריך אני וכו', וממילא מאכילין אותו מחמת דברי הרופא שמסופק, דספיקו הוא ספק נפשות ולהקל: (טו) אין מאכילין אותו. דאינו יודע של חולה איננו מחמת בקיאות כדבריו של רופא, (יז) דרוב חולים אינם יודעים ובקיאם בחולי שלהם. והיכא שהרופא (יח) הוא מסופק ואומר איני יודע, אף שרופא אחר אומר אינו צריך, מאכילין אותו. ודעת הט"ז, דאם החולה בעצמו הו' רופא ואומר איני יודע, ונראה רבה מפקפק על זה, דהא רופא שאינו מבין על עצמו בעת מחלתו אף שהוא רופא, עיין שם. ונראה דתלוי זה לפי מהות המחלה, אם הוא מחלה של חוס שאין דעתו צלולה כל-כך, בוודאי יש מקום לדברי האליה רבה:] (טז) מאכילין אותו. אף בלא רופאים, דספק נפשות הוא: ז' (יז) מאכילין אותם מעט מעט. מייירי שדי להם בזה להשקית רעבונם, וכדלקמן בסעיף ח: (יח) כשני שלישי וכו'. הוא הדין יותר מעט, רק שלא יהא קרוב לביצה, דבזה יש חיובא: (יט) וישהו. רוצה לומר אחר אכילתו, כדי שלא יצטרפו האכילות להדדי: (כ) כדי אכילת ארבעה ביצים. ואם קשה לו להמתין שיעור זה, ימתין על-כל-פנים כדי שיעור אכילת שלש ביצים, דלכמה פוסקים בשיעור זה הוא גס-כן הפסק ולא מצטרפי להדדי [מ"א]: (כא) יבדקו בחולה עצמו. רוצה לומר, דלענין שתיית מלא לוגמיו צריך לשער בדידיה ולא בדעלמא, כדלעיל בסימן תריב. וכתבו האחרונים: על החולה לברוק על מערב-יום-כפור, דהיינו שכניס לתוך פי ויפליטם לתוך כלי וכן ישער מערב-יום-כפור, ויבטי על המורה-שעות (זינגערל) כמה מינוטין² הוא שיהא כשיעור אכילת ארבע ביצים, כשיעור הזה יהא ביום-הכפורים בין אכילה לאכילה וכן בין שתיה לשתיה, וכדלקמיה [ועיין בתשובת חתם-סופר חלק ו סימן טז שכתב שההפסק בין אכילה לאכילה יהיה כשיעור ט' מינוטין, שזה שיעור כדי אכילת פרס]. ודע, שבין אכילה לשתיה אין צריך לשהות כלל, וכדלעיל בסימן תריב דאכילה ושתייה אין מצטרפין: ח' (כב) כדי אכילת ארבע ביצים. ולפחות ישהו כדי אכילת שלש ביצים: (כג) כדי שיעור שתיית רביעית. דלכמה פוסקים בשיעור זה הו' הפסק דלא יצטרפו להדדי, וכדלעיל בסימן תריב סעיף ט. ועיין שם במשנה ברורה: (כד) או שהחולה אומר כן. וכתבו האחרונים דנהגין שנותנין לפניו מאכל ואומרים לו: יום-כפור היום, ואם אתה חושש שיהיה לך סכנה אם לא תאכל כשיעור בכת-אחת אכול בכת-אחת, ואם לאו, תאכל מעט מעט פחות מכשיעור. וכתבו האחרונים דצריך כל מורה להיות דינים אלו שגורים בפיו מבערב יום-הכפורים, כי יוכל להיות דבשהיות מעט יש בו סכנת נפשות. ואם הוא שאלה שהמורה צריך לעיין הדין, ויש שם אחר בקי שיודע להשיב מיד, אין חולקים בזה כבוד להרב. ועיין עוד מדינים אלו בהלכות שבת סימן שכח וסימן של, כי אין בין יום-הכפורים לשבת אלא שזה זדונו בסקילה וזה זדונו בעונש כרת: ט' (כה) בולמוס. והוא (טע) מסוכן למות על-ידי-זה, וכשמאיתו חזרת, בידוע

שער הציון

(יז) רמב"ן: (יח) משמעות הרמב"ן שהובא בבית יוסף, וכן משמע ע"י וכן כתב הפריימגוריס. ועיין במטה-אפרים שהחליט, דאם שנים אומרים אינו צריך אין ספיקו של אחד מוציא מידי שנים, ומצדד עוד שם דהוא הדין בשנים מסופקים נגד שנים ודאין שוארים אינו צריך, אין דבריהם כלום, עיין שם: (יט) רש"י:

פ ברייתא שם צ טור
בשם אביר הרא"ש
הנהגות מיימני
והשבות הרים והשבות
הרשב"א

וסמנו, שענינו כהות ואינו יכול לראות, מאכלין אותו (כו) עד שיאירו עיניו. [*] *ואם אין שם מאכל של היתר, מאכלין אותו מאכל איסור. ואם יש כאן שני מיני איסורים אחד חמור מחבירו, מאכלין אותו הקל תחלה: הגה אם צריך לבשר ויש כאן בהמה שצריך לשחטה ובשר נבילה מוכנת, (כו) עיין לעיל סימן שכח סעיף יד: י (כח) חולה שאכל ביום-הכפורים ונתיישב דעתו בענין שיכול לבקר, צריך להזכיר של יום-הכפורים בכרכת-המוזון, (כט) שאומר (ד) 'יעלה ויבוא' ב'בונה ירושלים':

תרי"ט סדר ליל יום הכפורים, וכו' ו' סעיפים:

א ליל יום-הכפורים נוהגים (א) שאומר (ב) שליח-צבור ב'שיבה של מעלה ובישיבה של מטה על דעת המקום ועל דעת הקהל או מתירין להתפלל עם (ג) [ג] העבריינים. * [ב] ונוהגים שאומר 'כל נדרי' וכו', (ג) ואחר-כך אומר (ג) 'שהחיינו' [*] (ד) וחיבאו הטור וכו' יסף הנוטה שמחו על העתיד כדאייתא ביה: דעה ר"א, וכן נהגו בפלאנאי, והרא"ש הכים למי שכתב בו סעריה גאון כמנהג הקדמונים להחיי השבועות משנה שכתב בן נרי שבנות ואוסן, וכן מנהג הספרדים

שערי תשובה

ביום-הכפורים, תשובת דבר-שמואל סימן קז: (ט) יעלה ויבוא. ואם חל בשבת אומר רצה, כנה"ג. וט"ז כתב שלא להזכיר יעלה ויבוא, ע"ש, והמ"א העלה דאין להקל, ועכ"פ יקדש ויש לחוש לכרכה לבטלה, ע"ש:

(ב) שליח-צבור. ועכשיו אומר הגדול לבד, וצריך לצרף עוד שנים עם הגדול ושהיה עמו עד אחר ברכו. ועיין ט"ז: (ג) העבריינים. והם העוברים על גזירות חרמות הקהל, מתירין להם כדי שיוכלו להתפלל, דכל ת"צ שאין בו פושעי ישראל אינו תענית. ונוהגים לומר ג' פעמים: (ג) שהחיינו. ותכן לאמרה בלחש עם הש"ץ ויסיימה קודם

ולפ"ז גם מ"ש הט"ז דש"ץ לחודיה מועיל, נראה שגם זה אינו, משום דאלו הג' שנים שאין מועיל שליחות לחידו ככה"ג, וקצותי: [*] ונוהגים שאומר כל נדרי כו'. וכתב בשאלת-יעב"ץ סימן קמה שהנוטה של הקדמונים הוא לומר די נרנא דקאי על העבר, ולר"ת דקאי על העתיד צריך לשנות ולומר דנדר או דנדר, הנו"ן בחי"ר"ק והל"ית בדגש, וכן בכלום דנשבע כו', וכתב שלחוש לדברי ר"ת הוא נוהג בשתי הלשונות, ובוסיא הנוטה דנרנא ודנדר דאשבענא ודנשבע

משנה ברורה

גזירת צבור או שעבר עבירה, ומבואר לעיל בסימן נה דאם נידוהו אין מצרפין אותו לכל דבר שבקדושה, ויכולין גם-כן להתנות להחמיר שלא להתפלל עמו בבית-הכנסת אף שיש שם עשרה, (ג) ושמה התנו, על-כן מתירין אנו כדי שנוכל להתפלל עמהם, דכל תענית-צבור שאין בו פושעי ישראל אינו תענית, שהרי חלבנה שריחה רע ומגאה הכתוב (ז) עם סמני הקטורת: (ב) ונוהגים שאומר 'כל נדרי' וכו'. הנה מנהג קדמונים היה לומר "מיום הכפורים ושעבר עד יום הכפורים זה", והיה הכוונה להחיי הנדרים ושבועות שכבר נדרו ונשבעו פן עבר אחד עליהם, ורבינו תם הקשה על זה, ולכן הגיה שיש לומר "מיום הכפורים זה עד יום הכפורים הבא עלינו", והכוונה להתנות על נדרים שידור מכאן ולהבא שלא יחולו [ומהני תנאי זה (ה) אם אינו זוכר התנאי בשעה שנדר אחר-כך, אבל אם זוכר התנאי ואף-על-פי-כן נודר, הרי עוקר התנאי]. ונוהגין אנו כרבינו תם, ולפי זה צריך לומר "וי נדינא ודמשתבענא" לשון עתיד. והמגן-אברהם מסיק דאפילו לדעת רבינו תם גם-כן יכול לומר בתיבה אחת "דנרנא", דלשון זה גם להבא משמע. והקהל יאמרו עם השליח-צבור בלחש, דאין תנאי השליח-צבור מועיל לצבור: (ג) ואחר-כך אומר 'שהחיינו'. וגם הצבור (ו) יאמרו כל אחד בלחש. וטוב שימהרו לסיים הכרכה שמברך לעצמו, כדי

ותב לו תוכחת מגולה שלא יסף עוד לסתור דברי הקדמונים ולחלוק עליהם, הלוא שנוכה להבין דבריהם, ובמקום שהם חולקים ניתן רשות להכריע, ע"ש. ועיין בית-אפרים על טריות בקונטרס התשובות שם כתבתי בשיעור רביעיית של תורה ושיעור אגודל והבאתי שם דברי הצ"ח בפסחים: [*] ואם אין שם מאכל של היתר. כתב כ"ב סימן לו על מ"ש הגמ"א 'סימן תריח קט"ט להקשות על הרמב"ם וכתב ליישב דמירי בחול, דז"א, אלא דאם אפשר לתקן צריך לעשר אפילו בשבת אפילו בירקות, ע"ש:

[ג] העבריינים. עיין בה"ט. ועיין שכנה"ג שכתב משמע מהרה"ש סבא ז"ל שהיה אומר את העבריינים, והכוונה שמתירין אותם מעברנות כדי להתפלל עמהם, ונוסחא זו נכונה וכן אני נוהג לומר. והב"ח כתב שא"ל אנו, רק בשיבה של מטה מתירין, ואין נוהגים כן, ועיין בא"ר שהכוונה בשיבה הם משכמים אנו על ההתרה, ודלא כהמב"א שהביא דברי הב"ח על נוסחא שלנו, חס המתירים ע"ד המקום וע"ד הקהל ר"ל בהסכמתם אבל לא בתורת שליחות להחיי, וגם נראה שאין מועיל שליחות לחידו ככה"ג, וקצותי: [*] ונוהגים שאומר כל נדרי כו'. וכתב בשאלת-יעב"ץ סימן קמה שהנוטה של הקדמונים הוא לומר די נרנא דקאי על העבר, ולר"ת דקאי על העתיד צריך לשנות ולומר דנדר או דנדר, הנו"ן בחי"ר"ק והל"ית בדגש, וכן בכלום דנשבע כו', וכתב שלחוש לדברי ר"ת הוא נוהג בשתי הלשונות, ובוסיא הנוטה דנרנא ודנדר דאשבענא ודנשבע

שנחרפא. ואיתא בגמרא, דיעיקר הסימן שהאירו עיניו, משיוודע להבחין בין טעם תבשיל יפה לטעם תבשיל רע: (כו) עד שיאירו עיניו. משמע מלשון זה דבזה אין צריך לצמצם ליתן לו פחות פחות משיעור, וכנ"ל, דיוכל לבוא על-ידי השהיה לסכנה: (כז) עיין לעיל סימן שכח סעיף יד.

דמבואר שם דכיון שהוא צריך לאכול לאלתר והנבילה מוכנת, מוטב להאכילו נבילות: י (כח) חולה שאכל ביום-הכפורים. וכן יש לנהוג לנערים שאוכלים ביום-הכפורים וכן היולדת שאינה מתענית [א"ל: א] (כט) שאומר 'יעלה ויבוא'. הטעם, כן דבתיבא אטל הוי ליה יום-הכפורים כמו לדידן שאר יום-טוב, (כ) ואם חל בשבת אומר רצה והחליצנו. (כא) ויש שמקלין בזה שאפילו יעלה ויבוא אין צריך לומר, שלא תקנו אלא במקום שמצוה באכילתו, והוא הדין שאין לומר רצה והחליצנו כשחל בשבת. (כב) ועל-כל-פנים קידוש בוודאי אין לו לעשות, דיש חשש ברכה לבטלה, (כג) וכן אם שכח לומר 'יעלה ויבוא' או רצה כשחל בשבת

ונזכר אחר שסיים 'בונה ירושלים', לא יחזור: (א) שאומר שליח-צבור. ועכשיו אומר הגדול שבכל עי, (ב) וצריך (ג) לצרף עוד שנים, ואומרים 'בישיבה' וכו', שהשיבות משכמים לצרף לדעת המקום לדעת הקהל להחיי את העבריינים מעברנותן [ועברייני נקרא מי שעבר על

שער הציון

(כ) אחרונים: (כא) ט"ז, וגם המגן-אברהם מצד מעיקר הדין כן, אלא שכתב שמכל מקום יש לפסוק כהטור ולא להקל. והנה המגן-אברהם הביא בשם שובליהלקט שסובר כן, ובמאמר-מרכזי הביא בשם ארחות-חיים שסובר כן; אכן כיון שהוא רק בקשה בעלמא 'יעלה ויבוא' וכן רצה' ואין בזה חשש כרכה לבטלה, יוכל לומר, מה שאין כן קידוש, כמו שכתבו הל"ל: (כב) מגן-אברהם, וכן סתם במטה-אפרים הגר"ז חיי"א. ועיין בחיזויש רבי עקיבא איגר: (כג) פרי-מגדים חיי"א ד: (ד) אחרונים: (ג) אפילו שליח-צבור, כן מסיק בערית-תשובה: (ג) פרי-מגדים: (ד) בא לרמז שאין לנו להקל ברשעים פושעי ישראל שלא יהיו בכלל תעניתו ותפלתו, והיינו כי יש שמים מחוללים ומתקדש בשע הרשעים חורים כתשובה ורוצים להתאגר ולהתנהג כמעשה הצדיקים [פרישה]: (ה) פוסקים: (ו) אחרונים:

הלכות יום הכפורים סימן תריט

קעג באר הגולה

ג ערובין מ' ד טור
בשם מנהג אשכנז על-
פי מדרש רבה פורש
ואמתן ה מימרא רובא
שבת כדז' א טור על-פי
פרקי רבי אליעזר, וכן
כתב הגהות מיימוני
בשם מכלילת א' טור על-
פי מדרש שהביא בספן
הר"ן י"ח ס' מבחי"א
מייקוי ירושלמי יומא
י"ט

(ד) **בלא כוס**. הגה ואחר-כך מתפללים ערבית. ונוהגים לומר 'כל נדרי' (ה) בעודו (ז) יום, וממשיך בניגונים (ו) עד הלילה. ואומרים אותו שלש פעמים, וכל פעם מגביה קולו יותר מבראשונה (מהרי"ל). וכן אומר השליח-צבור שלש פעמים "ונסלח לכל עדת וגו'", והקהל אומרים שלש פעמים "ויאמר ה' סלחתי כדברך" (מנהגים). ואל ישנה אדם ממנהג העיר (ז) אפילו בניגונים או בפיוטים שאומרים שם (מהרי"ל):
ב 'בליל יום-הכפורים ומחרתו אומרים 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד' (ח) בקול רם:
ג [*] (ט) 'אם חל בשבת, ואמרים 'ויכולו' (י) וברכה אחת מעין שבע וחמות 'מקדש השבת'
(יא) ואינו מזכיר שלל יום הכפורים' (ואין אומרים 'איני מלכנו' בשבת, אבל שאר הסליחות והתחינות אומר כמו בחול) (ריב"ש סימן תקיב ומנהגים): ד (יב) 'צריך להעמיד אחד לימין שליח-צבור ואחד לשמאלו: ה י'ש' (יג) שעומדים על רגליהם כל היום (יד) וכל הלילה: ו 'נוהגים (יז) ללון בבית-הכנסת ולומר (יח) שירות ותשבחות כל הלילה: הגה וטוב לישון (יט) רחוק מן הארון (מרדכי).

באר היטב

דאסנא ודניסר כו' מיום כפורים שעבר כו' ומיי"כ זה כו' לצאת ידי הכל כו', ע"ש, ונראה שהיחודי יכול לומר כן בלחש בפ"ע אבל הש"ך מצבור אין לו להשתנות מנוסח הגדפס ומורגל כפי כל: [*] א' חל כו'. י"א לכוש ומגיא שא"ל באהבה מקרא קודש, ומ"מ שפיר אומרים ותתנו לבן באבהא את יום השבת כו', כן במבוא

הש"ך שיאמר אמן: (ז) יום. משום דדומה להתרת נדרים שאין מפירין בשבת וי"ט ולכן צ"ל מבע"י, ב"ח. והקהל אומרים כל נדרי עם הש"ך בלחש, דאין תנאי הש"ך ומעיל לצבור, ד"מ, לבוש. ומנהג פשוט הוא להתעטף בטלית מבע"י ומברכין עליו, וכ"כ האר"י ז"ל. ואם נתעטף בלילה אין לברך עליו. ועיין ספר הכוונות ועיין יד-אהרן. והבארה-היטב אשר לפני לא דק בזה, ע"ש: (ה) שעומדים. היינו בשעת תפלת ערבית, אבל מי שעומד כל הלילה לא יוכל להתפלל ככוונה ביום, כנה"ג. ויהוהו שלא ישוה נקביהם. ואם נחלשו יכולים לסמוך לשום דבר, מהרי"ל, ד"מ. וטעם העמידה, להיות דוגמת המלאכים, ולכן הנשים לא יעמדו, מט"מ. ומי שעומד פעם א' ודעתו לעשות כן כל ימיו צריך התרה: (ו) שירות. ומי שיעף ויגע יאמר עכ"פ ד' מזמורים הראשונים שבתהלים קודם שישכב כי הם מסוגלים שלא יבוא לידי קרי, שבהם ש"ו תיבות וד' מזמורים יעלה למצן קרי. וטוב שלא יעטוף בכדים וכסתות המחממין, ועכ"פ לא יכסה רגליו, של"ה. והישן בביהכ"נ יישן במערב או בכהכ"נ של נשים, דהישן

משנה ברורה

אכילה ואכילה אם די לו בפחות, וקשה מאד לשער כן וצריך לזה זריזות ובקיאיות, עיין שם [פ"א]:

שכשיסיים השליח-צבור הברכה יאמרו אמן. ומכל מקום יש להשליח-צבור לזוהר (י) שיכוין להוציא הצבור, מי מהם שירצה לצאת בברכתו: (ד) **בלא כוס**. דכיון דמברך

שהחיינו, (ח) אפילו אם הוא עדיין מבעוד יום, קיבל ליה עליה קדושת יום-הכפורים ואסור למשתי, ואי ניתב לתינוק, אתי למיסרך לשתות ביום-הכפורים אפילו כשיגיע לשנת י"ג. יתעטף בטלית מבעוד יום כדי לברך, משום דכלילה אין מברכין אפילו על כסות המיוחד ליום. ועיין לעיל סימן יח סעיף-קטן ז במשנה ברורה: (ה) בעודו יום. אף-על-גב דאנו סוברין כרבני תם ומתנין על להבא שלא יחולו, (ט) מכל מקום דמי קצת להפרת נדרים שאין מפירין בשבת ויום-טוב, והוא הדין יום-הכפורים: (ו) עד הלילה. כדו להתפלל (ז) ערבית בלילה, ואם עדיין לא הגיע זמן הקריאת שמע, יאמרו איזה מזמורי תהליצם קודם ערבית: (ז) אפילו בניגונים. כי על-ידיהו מבלבל דעת הקהל. (ח) אין אומרים "באהבה" קודם "מקרא קודש", (יג) ובמקומות שנוהגין לומר "באהבה מקרא קודש" אין לשנות. (יג) ואם חל בשבת אין אומרים "אלהינו ואלהי אבותינו רצה במנוחתנו", דכיון שהוא יום תענית אין כל-כך רצון במנוחתנו, אבל אומרים "והנחילנו ד' אלהינו באהבה וברצון שבת קדשך וינוחו בו וכו'", ויסיים "כי אתה סלחן" וכו', ולא לומר "ודברך אמת וקיים לעד": **ב** (ח) בקול רם. דהוא שירת המלאכים, וכיום-הכפורים גם ישראל דומין למלאכים: ג (ט) אם חל בשבת וכו'. ובתפלה אומר "ותתן לנו ד' אלהינו (יד) באהבה את יום השבת הזה ואת יום צום הכפורים הזה": (י) וברכה אחת מעין שבע. וצריך לומר (טו) בזה "המלך הקדוש שאין כמוהו": (יא) ואינו מזכיר של יום-הכפורים. (טו) דברכה זו אינו בא בשביל יום-הכפורים, דהלא אם חל יום-הכפורים ביום חול אין צריך לומר בה ברכה אחת מעין שבע: ד (יב) צריך להעמיד וכו'. כדרך שצמינו אצל משה רבינו עליו השלום, שאהרן וחור תמכו כידיו. (יז) ועכשיו המנהג שעומדים אצל החזן עד אחר י'כ"ג, ואם חל בשבת שאומרים 'מזמור של ליום השבת' קודם 'ברכו', יכולים לחזור למקומם בתחלת אמירת 'מזמור': **ה** (יג) וכל הלילה. היינו (יח) בשעת תפלה בלילה, דאם לא יכ"ן לא יוכלו להתפלל ביום כי יתנמנומו. וטעם העמידה להיות דוגמת המלאכים. (יט) ונשים לא יעמדו. ואף האנשים (כ) ושאין לשעון ולסמוך על איזה דבר אם נחלשו, (כא) גם יזהרו בעצמם מה שכל אדם מחוייב לזוהר, שלא ישוה נקביהם ויעברו על 'בל תשקצו': ד (יד) ללון בבית-הכנסת. ולבוש כתב: מוטב לילך לישון בביתו, כי מי שניעור בלילה ישן ביום ואינו אומר ככוונה, ואי משום שמירת הנרות, ישכרו שומר. כתב בשל"ה: קודם שיישן יאמר ארבעה מזמורים הראשונים שבתהלים, שהם שמירה לקרי [והיינו לכד הקריאת-שמע שקרוין בכל יום]. וטוב שלא יעטוף בכדים וכסתות המחממין, ועל-כל-פנים לא יכסה רגליו: (טו) רחוק מן הארון. פן יבוא לידי הפחה:

שער הציון

(י) מטה-אפרים. וכתב עוד שם, דיש להזהיר לנשים שנוהגות לומר 'שהחיינו' בשעת הדלקת הנרות בבית, שלא יאמרו שנית ברכת 'שהחיינו' בבית-הכנסת אלא ישמעו מש"ך וענו אמן: (ב) פוסקים: (ג) מן-אברהם: (ד) מן-אברהם: (ה) מן-אברהם: (ז) מן-אברהם: (ח) מן-אברהם ושא': (זל) דוגל מרבבה ושא': (טו) אחרונים: (טז) לבוש. ואם דברתפלס נעילה כשחל יום-הכפורים בשבת מזכירין של שבת אין שאם לא היה יום-הכפורים לא היו אומרים אותו בשבת, שאני התם שחיוה הוא שנתחייב בארבע תפלות, מה שאין כן הכא שאפילו בשבת אינה חובה בערבית אלא משום סכנו: (י) מן-אברהם ומטה אפרים: (יח) בתי-יוסף. והיינו כל זמן שאומרים סליחות ותפלות עומדים, והכל לפי מה שמרגיש בכחו, [פמ"ג]. וזה לשון מטה-אפרים: כלל הענין, מי שאינו יודע בעצמו שלא יזיק לו העמידה שיתמנמן בשעת התפלה או שלא יוכל לכיין כראוי, עכירה היא כידו, ואפילו לעמוד ביום, אם יזיק לו העמידה שיהא עיף ויגע ולא יוכל לכיין כראוי, ומי שעושה כן נוהג פעם אחת וכו' ודעתו היה לעשות כן כל ימיו, אם דעתו לחזור שלא יעשה כן ביום-הכפורים אחר צריך התרה, עד כאן לשונו: (יט) כי אין ידועות להדמות להם, כמו שכתוב סימן תרי: (ט) מן-אברהם: ואפילו אם כבעם הראשון לא סמך כלל, דמסתמא אדעתא דמנהגא קיבל, והרי המנהג לסמוך [מט"א]: (כא) אחרונים:

קצר הלכות יום הכפורים סימן תרי"ט תרכ"א

(טז) ומי שאינו רוצה לומר תשבחות ושירות כלילה לא יישן שם (מהרי"ו). והחזונים המתפללים כל היום לא יעורו כל הלילה, כי מאבדין קולם כשאינם יושנים (מהר"ל):

תרכ"א מנהג יפה לקצר בתפלת שחרית, ובו סעיף אחד:

א טור הגהות מימתי א [*] (א) *טוב (ב) לקצר בפיוטים ובסליחות שחרית כדי למהר, בענין שיתפלל מוסף (ג) קודם שבע שעות:

תרכ"א סדר קריאת התורה ומילה ביום כפור, ובו ו' סעיפים:

א מוציאין שני ספרים, א' בראשון (א) קורים ששה (ב) בפרשת (ה) אחריו מות עד ויעש כאשר צוה ה', [*] ואם חל בשבת (ג) קורים שבעה, (ד) ומפטיר קורא בשני פניחס ובעשור לחודש ומפטיר בישיעה וואמר סולו פנו דרך" עד ופי ה' דיבר: ב (ה) ג' מילה ביום-הכפורים, מלין (ו) בין יוצר למוסף אחר קריאת התורה, ולאחר מילה אומרים 'אשרי' (והמנהג למול (ז) אחר 'אשרי') (מהגים). ואם הוא (ח) במקום שצריך לצאת מבית-הכנסת, אין מלין

א משנה מגילה כ"א ב ברייתא שם ל"א ג מרכ"י הירוקה הנהגות אחרונות ד מרכ"י פ"ק טי שבת ט ד שם בהגהות

באר היטב

בכה"נ עונשו גדול, מצאתי. יה"כ שחל בשבת אין מקבלין שבת, אבל עומד שיר ליום השבת יש לאמרו, שכנה"ג: (ה) לקצר. וכתב בהגמ"ע שאם הוא סוף שש ידלגו א"מ, עמ"א. ומחייב כל יחיד לומר לפחות עשרה וידויו, ד' ב' תפלות וד' בחזרת הש"ץ וב' פעמים א"כ במנחה וא' במערב, כנגד י"פ שהיה מזכיר הכ"ג את השם:

(ה) אחרי מות. והמצטער על מיתת בני אהרן ומוריד דמעות עליהם כ"כ מוחלין לו עונותיו ובניו אין מתים בחייו, וזהו תהא"י ז"ל. ומצהר ללמוד ב"כ משניות יומא, גם ללמוד בסוף יומא המאמרים המדברים במעלות התשובה, ע"י של"ה. ואין לת"ח לעסוק בתורה ולהשמיט מלהתפלל התפלות והסליחות ובקשות עם הצבור, שכנה"ג: (ז) ומפטיר. בהפטרה א"א מלך מוחל וסולח רק ודברך אמת וקיים לעד בא"י וגו', ד"מ ואחרונים: (ח) מילה. ואומרים זכור ברית, ואם חל

שערי תשובה

בלבוש וכ"כ בדגול מרכבה. ועיין לעיל סימן תקפ"ב: [*] טוב לקצר כו'. וכתב בשו"ת הרה"כרמל סימן כו במעשה שאירע ביה"כ בעת חזרת התפלה בקול רם אצל פיוט לאל עורך רין נפלה וליקה בעיר ר"ל וברחו כולם מבה"כ וגם הש"ץ עקר ממקומו והלך לביתו גם הפסיק בדברים ושאר ענינים, ההפסק הזה מקרי אונס מאחר דלא נשאר עשרה דצייתי להש"ץ וכיון ששהה כדי לגמור כל התפלה חזרו לראש, ושהה לגמור את כולה מקרי שיעור התפלה בלא הפיוטים, וכאן שהוא בשלשה ברכות הראשונות אפילו לא שהה רק שהייה מועטת נמי חזרו לראש כיון דג"ר ברכה א' היא נחשבת וחזרו לתחלתה, ה"נ לפי מש"ל דהוי אונס מחמת הבהלה והטרדא צריך לחזור לראש (לענ"ד בהפסק בגי' כ"ע מוד"ם דאין בהפסק שלא מחמת אונס, ודוקא במקום דבעינן שהה כדי לגמור את כולה שיהא צריך לחזור לראש בזה מחלקים המוסקים בין מחמת אונס, ע"ש, משא"כ בגי' דאפילו לא שהה כו' פוסק, וכן בשהה באמצע הענין לחזור לראש ברכה לבד אין חילוק בין הפסק מחמת אונס או לא), מיהו הפיוט שכבר אמרו א"צ לחזור ולומר כשחזרו הגי' אבל וברנו ומי כמור מאחר שהם ממטבע הברכה צריך לאמרם שנית, ואצ"ע דאם שכתב א"כ לחזור הוא

[*] ואם חל בשבת כו'. ועיין בסימן רפ"ב שאין מוסיפין משום דראשי הפרשיות מצויינים מענין כפרה כו', ע"ש, והביאו בה"ט. ועיין בשערי-אפרים שער ז סיף י' משנה ברורה

א (א) קורין ששה. מפני שקדושתו יותר משאר יום-טוב, שאסור בכל מלאכה, לפיכך מוסיפין אחד, (ב) ואין מוסיפין יותר: (ב) בפרשת אחרי מות. איתא בזוהר: כל מי שמצטער על מיתת בני אהרן או מוריד דמעות עליהם, מוחלין לו עונותיו, ובניו אינם מתים בחייו. והעיקר בזה, שעל-ידי זה יתן לב לשוב במעבדות שבידו — אם בארזים נפלה שלהבת, מה יעשו אוזביו הקיר [מ"א]: (ג) קוראים שבעה. כמו בשאר שבתות. ועיין במגן אברהם סימן רפ"ב דלכתחלה אין כדאי להוסיף על שבעה. ואפשר במקום שנותנין העולין הרבה מעות לצדקה, המיקל לא הפסיד [פמ"ג]: (ד) ומפטיר. בהפטרה אין אומרים "מלך מוחל וסולח", רק "ודברך אמת וקיים לעד, ברוך אתה ה' וכו'" [ד"מ ואחרונים]: ב (ה) מילה. ואומרים "זכור ברית". ואם חל בשבת (ו) אומרים "יום ליבשה": (ז) בין יוצר למוסף וכו'. ותפלת שחרית קודם, שהיא תדיר, מה שאין כן מוסף: (ז) אחר 'אשרי'. ויש נוהגין למול קודם 'אשרי' [מ"א]. ועיין באליה רבה סימן תקצ"א שהסכים גם-כן דכן נכון לעשות מכהן טעמים, עיין שם: (ח) במקום שצריך לצאת. כגון

א (א) טוב לקצר. ואם הוא סוף שש (ה) ידלגו 'אבינו מלכנו', כי אם יאחרו עד שעה שביעית כבר הגיע זמן המנחה: (ב) קודם שבע שעות. לכתחלה ראוי (ג) להיות זהיר להתחיל תפלת מוסף קודם שש שעות ומחצה על היום, לפי שבשש ומחצה הוא זמן תפלת מנחה גדולה, שהיא תדירה יותר מתפלת מוסף. ומכל מקום בדיעבד אם איירע שנתאחר תפלת מוסף עד חצי שבע או אחר שבע, יש להתפלל מוסף קודם ואחר-כך מנחה, אם לא שכבר הגיע זמן מנחה קטנה. וצריך כל יחיד לומר (א) עשרה וידוים ביום-הכפורים לפחות, ארבעה בארבע תפלות וארבעה בחזרת הש"ץ, ושתי פעמים, אחד במנחה ואחד במערב, כנגד עשר פעמים שהיה כהן גדול מזכיר את השם ביום-הכפורים:

שער הציון

(ה) מגן אברהם וש"א: (ג) מטה-אפרים. ועיין סימן רפ"ו: (ג) ומה שאומר במערב עד פעם אחת בתוך סליחות לא חשיב, ולא חשיב אלא מה שאומרים בתוך תפלה: (ה) כן משמע לעיל סימן רפ"ב סעיף א בהג"ה: (ז) ובאליה רבה כתב דיש שאל אומרים יום ליבשה, דהוי כמו הלל, עיין שם. וכתשוכת שואל ומשיב מ"ד חלק ב סקני"ה כתב דאומרים:

הלכות יום הכפורים סימן תרכא תרכב קעה באר הגולה

(ט) עד אחר חזרת ספר-תורה, (י) וחוזרים ואומרים קדיש: ג המברכין (יא) על המילה בלא כוס. (יב) ויש אומרים דמברכין בכוס (יג) ונותנין (יד) לתניוק הנימול, וכן נוהגין: ד (יג) במוסף 'אומר שליח-צבור סדר (ה) [פ] עבודה: הגה ונוהגין (יד) ליפול על פניהם כשאומרים 'הכהנים והעם', גם בעלינו לשבח', אבל שליח-צבור אסור (ו) לעקור ממקומו בשעת התפלה כדי ליפול על פניו, (ז) ויש למחות (ח) ביד העושים כן: ה 'סדר הוידי: (ו) (ז) 'חטאתי עויתי פשעתי': ו 'נהגו לידור צדקות ביום-הכפורים בעד (ח) (יח) המתים (ומזכירים שמותיהם, (יט) דהמתים גם-כן יש להם כפרה ביום-הכפורים) (מרכ"ב):

תרכב סדר תפלת מנחה, ובו ד' סעיפים:

א 'למנחה אומר (א) 'אשרי' 'ובא לציון'. ואין אומרים 'ואני תפלתי' אפילו אם חל (ב) להיות בשבת: הגה (ג) ואין אנו נוהגין לומר 'אשרי' 'ובא לציון' קודם מנחה (ד) רק קודם נעילה, וכן כתבו

שערי תשובה

ובפתח-שערים שם: [ה] עבודה. וכתב ג"כ מ"ת סימן קכו: מה שדילגו במוסף יהי"כ מלבד חטאת הכפורים טוב עשו כי חטאת הפנימי אינו מן המוספים ועיקרו כפ' אחרי בקרבנות היום, וגם אין פירוש לנוסח זה במקום זה כיון שכבר אמר ושני תמידים כהלכתן איך יאמר אח"כ מלבד חטאת הכפורים ועולת התמיד כו' ואטו ג' תמידים יש, והאומרים אותו אין לומר רק מלבד חטאת הכפורים ולא יותר, וכן במוסף ר"ה א"ל רק מלבד עולת החודש ולא יותר, אבל המסיימים עולת התמיד אינו נכון, שכבר אמר ושני תמידים כהלכתם, ודלא כהרמ"א סימן תקצא. ושוב נתישבתי שהתורה הזכירה אצל המוספים מלבד חטאת הכפורים, והרמב"ם בפרק י מהלכות ת"מ כו' ש"מ שחטאת הכפורים הפנימי שייך קצת לקרבן מוסף, ולכן אי לא דמספנינא ה"א לומר גם ביה"כ ושני שעירים לכפר ואז לא יטיימו כלל מלבד חטאת הכפורים, ומי שאינו רוצה לומר ושני שעירים

בשבת אומרים יום ליבשה, עס"י תקפ"ד: (ז) לתניוק. דהיינו דמלבד מה שנותנין לפי התניוק כשאומר בדמין חיי צריך ליתן לו לשתות קצת מהכוס, מ"א, ע"ש. ועי' סימן תקנט ס"ו: (ה) עבודה. דעיקר העבודה של כ"ג היה במוסף, עיין ט"ז ומ"א: (ו) לעקור. וכבר פשט המנהג שגם הש"ץ נופל על פניו. לבוש. אבל לא יעקור רגליו, גם יעמוד קצת רחוק בתחלה מהתיבה וכן נוהגים. ועס"י קלא דיש להשתטח עשבים על הרצפה: (ז) חטאתי. חטא שוגג, עוון מזיד, פשע מרד, וצ"ל הקל תחלה: (ח) המתים. ולכן לקרא יהי"כ בלשון רבים, רוצה לומר לחיים ולהמתים, מהרי"ו:

סיים מלבד חטאת הכפורים אלו השלש תיבות ולא יותר, ועיין בדגול מרכבה שכתב ג"כ שיאמר ושני שעירים לכפר ולא יאמר מלבד חטאת הכפורים, ועיין בסיומן תקצא מ"ש בשם הרדגול מרכבה ומ"ש שם. ועיין בט"ז סימן קיג שאותם שמכים על לבם באמירת שחטאו שעו שפיר עבדי, שאנו מדמים עצמנו כאלו אנוהו כו':

משנה ברורה

כן כדי לקיים "ונשלמה פרים שפתינו": (יד) ליפול על פניהם. ועיין סימן קלא, דיש להשתטח עשבים על הרצפה משום דאסור לטטוח אפיו על הרצפה, או יחוך בטליתו: (טו) ויש למחות. דהרי שנינו: אפילו נחש כרוך על עקיבו לא יפסיק: (טז) ביד העושים כן. אבל כבר פשט המנהג שגם השליח-צבור עושה כן, ונראה שהם סומכין דהליכה לא מקרי הפסק [ט"ז]. וכעת פשט המנהג שנותנין עוד שטענדע"ר¹ לפניו, ובעבודה מסלקין אותו השטענדע"ר (י) ואין עוקר רגליו [פמ"ג]: ה (יז) 'חטאתי עויתי פשעתי'. חטא שוגג, עוון מזיד, פשע מרד, וצריך לומר הקל תחלה: י (יח) המתים. ולכן נקרא יום הכפורים בלשון רבים, רוצה לומר, לחיים ולהמתים [מהרי"ו]: (יט) דהמתים גם-כן יש להם כפרה ביום-הכפורים. כשנודרין בעבורן, דאמרינן אלו היה חיי היה נותן גם-כן צדקה [ואפילו אם היה עני, היה טהור-לב ורוצה ליתן], אבל בעבור רשע אינו מועיל [מ"א וש"פ]. ואם התוודה קודם מותו, יש לומר דיש לו כפרה וכצדיק חשוב [פמ"ג]. ומסתברא דאם הבן נותן בעד אביו, בכל גווני מועיל להקל דינו, דברא מזכה אבא:

א (א) 'אשרי'. כדי (ב) להפסיק בין תפלת מוסף לתפלת המנחה: (ב) להיות בשבת. לפי (ג) שבשבת אומרים לשבח ישראל, שאף שאכלו ושתו מתפללים, לא כאומות העולם, וביום-הכפורים אין צריך לזה: (ג) ואין אנו נוהגין. כדי (ג) למהר שלא יעבור זמן המנחה, (ד) ודי בהפסק קריאת התורה: (ד) רק קודם נעילה. כדי (ה) להפסיק בין

שאינ עירוב ואין יכולין להביא התניוק לבית-הכנסת: (ט) עד אחר חזרת ספר-תורה. למקומה, כדי שלא יחא בזיון להניח ספר-תורה ולצאת לחוץ: (י) וחוזרים ואומרים קדיש. הנה זה נכון לדעת המחבר דהמילה הוא קודם 'אשרי', אם-כן כשיבואו יאמרו 'אשרי' וקדיש, וכידוע דקדיש זה קאי על 'אשרי', אבל לדעת רמ"א דהמילה הוא אחר 'אשרי', (ג) אם-כן יש הפסק גדול בין ה'אשרי' וקדיש על-ידי הליכה שלחוץ. אכן זה מיירי במקום שאומרים יהי רצון קודם מוסף, שיש בו כמה פסוקים, ועלייהו יהיה קאי הקדיש, ובמקומות שאין אומרים היה-רצון יש לומר איזה מזמור קודם אמירת הקדיש: ג (יא) על המילה בלא כוס. רוצה לומר, דמברכין רק ברכת 'אשר קידש ידך מבטן' אבל לא הברכה שעל הכוס, דהלא צריך לטעום ממנו ואי אפשר ביום-הכפורים, וליתן לתניוקות לשתות גם-כן אין כדי, דחיישינן דלמא אתי למיטרך על-ידיהו לשתות תמיד ביום-הכפורים. ורשאי למצוץ הדם כדרכו בחול, והנוהגים למצוץ ביין לא יזלפו כפה, ולא במוך משום חשש שחיתה, רק יזלפו ביד לבד [מטה אפרים]: (יב) ונותנין לתניוק הנימול. רוצה לומר, מלבד (ד) מה שנותנין בפי התניוק כשאומר 'בדמין חיי', צריך ליתן לו לשתות קצת מן הכוס, דאם לא-כן איכא גנאי להכוס [מ"א]. ואם מליץ אצל היולדת (ה) והיולדת חולה בענין שמתרת לאכול, יכול להוציאה, (ו) וגם יאמר לה שתכוין לצאת בכרכתו ותשתה ממנו: ד (יג) במוסף וכו'. דעיקר עבודה של כהן גדול היה במוסף, ולכן אנו אומרים גם-

שער הציון

(ג) מטה-אפרים: (ד) מגן-אברהם וש"א: (ה) מטה-אפרים. וכתב דזה עדיף יותר מנתינת התניוק הנימול, עיין שם: (ו) שם. וכתב שם: והוא שחשמע הברכה ולא תפסיק בין שמיעת הברכה לשחיית הכוס: (ז) ושמש הכנסת מנבוייה על רגליו בענין שלא יעטרך לעקור רגליו ממקומו: (ח) בית-יוסף: (ט) טור: (א) מרכ"ב: (ב) לבי"ב: (ג) הגהות מיימוני: (ד) מרכ"ב: (ה) עמוד שמיניין עליו ספר וכדומה.

תרגום: 1 עמוד שמיניין עליו ספר וכדומה.

באר הגולה קצו הלכות יום הכפורים סימן תרכב תרכג

קצת רבנותא (מדרכי והג"מ ס"ס אהבה וסוף הלכות יו"כ וכליבו ומנהגים). (ה) ואין אומרים (ב) אין כאלהינו ביום-כפור (מנהגים): ב ימוציאין ספר-תורה (ו) וקורין שלשה (ז) בפרשת (ח) עריות עד סוף הפרשה, (ח) והשלישי מפטיר (א) ביונה יומסיים 'מי אל כמוך' (ט) ומברך לפניה ולאחריה, 'ראם חל בשבת מזכיר בה של שבת וחותם בשל שבת: הגה (י) ואין אומרים (ד) על התורה ועל העבודה' במנחה (הג"מ סוף הלכות י"כ ומהר"ל ומנהגים והגמ"ר): ג [*] 'ראם חל בשבת (יא) אומרים 'צדקתך' ואומרים 'אבינו מלכנו': הגה ובמדינות אלו (יב) אין אומרים (ה) 'צדקתך' (יג) ולא 'אבינו מלכנו': ד (יד) אין נושאים כפים במנחה ביום-הכפורים. וכהן שעבר ועלה לדוכן, הרי זה (טו) נושא כפיו ואין מורידין אותו:

תרכג סדר תפלת נעילה, ובו ו' סעיפים:

א לנעילה אומר 'אשרי' וקדיש ואינו אומר 'ובא לציון': הגה וכבר כתבתי הדמנחה במדינות אלו לומר 'אשרי' ו'ובא לציון' (א) קודם נעילה: ב יזמן תפלת נעילה (ב) כשהחמה בראש האילנות, כדי שישלים אותה סמוך לשקיעת החמה. יצריך שליח-צבור לקצר בסליחות ופסוקים כדברי ר' יצחק, וטעם לדבריו מהגות מיימוני שם

באר היטב

שערי תשובה

[*] אם חל בשבת כו'. ע"ל סימן תקצח שם כתבתי בשם בעל העינים שיאמר (ב) אין כאלהינו. אבל פיטום הקטורת יש לאמר, אחרונים: (ג) עריות. התוספות במגילה דף לא כתבו הטעם, בשביל שהנשים מקושטות לכבוד היום, ובמדרש איתא: כשם שהקב"ה הזהיר שלא לגלות ערוה כך לא יגלה ערות עונותינו. ובט"ז כתב הטעם, דנפשו של אדם חשקה בעריות טפי מכל העבירות, ע"כ מזהירין ע"ז ביה"כ שהוא יום קדוש ונורא, ע"ש. וכן במיתת בני אהרן, להורות שלא להקל במצוות שלא נמצאו בהם אזהרות כמו בנדב ואביהוא, כ"כ: (ג) ביונה. לפי שיש בו כח התשובה, ושאיך יכולין לברוח מהש"י, לבוש: (ד) על התורה. פי' אנו אין מנהגנו כמ"ש הש"ע אלא אין אומרים כלל על התורה ועל העבודה רק חותמין מגן רוד. אם אין שהות, ילג א"מ להתחיל נעילה בזמנה. ועי' סימן תרכ. וטוב לומר מעט סליחות בנחת מהרבה במרוצה, אחרונים: (ה) צדקתך. דכתיב בו משפטך תהום רבה, ואנו מבקשים רחמים ביום-

משנה ברורה

בבשימה אחת (כי שייכים להדדי, והיינו שיקרע הוא יתברך רוע שיש בגזירה, ומה שנשאר בגזירה יהיה לרחמים), והמפסיקים בניגון בין רוע' ל'גור' צריך למחות, ובפרט החזנים שלא יעשו כן [ט"ז, ע"ש]: ג (יא) אומרים 'צדקתך'. כשאר שבת, ואומרים 'אבינו מלכנו' אף שהוא שאלת צרכים, הלא (ב) הוא שעת גמר דין, ואם לא עכשיו אמת: (יב) אין אומרים 'צדקתך'. דכתיב בו 'משפטך תהום רבה', ואנו מבקשים רחמים לפני השם יתברך ביום-כפור [לבוש]: (יג) ולא 'אבינו מלכנו'. שהוא שאלת צרכים ואין שואלין בשבת. ובחול אומרים, (יב) אם לא שהזמן קצר וצריך לנחת כדי להתפלה נעילה ביום. וטוב לומר מעט סליחות בנחת מהרבה במרוצה: ד (יד) אין נושאים כפים וכו'. עיין סימן קצו בשם מבורא כל פרטיה: (טו) נושא כפיו. עיין לעיל בסימן קצט בהג"ה דמטעם זה יש נוהגין לומר 'אלהינו ואלהי אבותינו' וכו', והוא הדין דיש לומר אז 'שים שלום' ולא 'שלום רב', וכמבואר בסימן קצו בסופו, דחד דינא להו. כהן אחד עלה לדוכן ושאר הכהנים עקרו רגליהם ב'עבודה' ועדיין לא עלו, טוב הדבר שיצאו מבית-הכנסת ולא יעלו עמו [ברכי יוסף]:

א (א) קודם נעילה. כדי להפסיק בה בין תפלת מנחה לתפלת נעילה: ב (ב) כשהחמה בראש האילנות. הוא (ב) איהו זמן קודם תחלת השקיעה. ומה שכתב שישלים

שער הציון

(1) וכונתם, כי האדם חושב כמה פעמים לראש את עצמו שאין יכול לתקן בשום אופן ועל-כן יתנהג תמיד באופן אחד, ואם יגזור עליו הקדוש-ברוך-הוא למות ימות. אבל טעות הוא, בסוף דברי יהיה, כל מה שהקדוש-ברוך-הוא רוצה מנפשו שיתקן מוכרח הוא לתקן, ויבוא עוד פעם ופעמיים לעולם הזה ובעל-כרחו יוכרח לתקן, ואם-כן למה לו כל העמל למות ולסבול חיבות הקבר ושאר צרות ולחזור עוד ופעם: וראיה מיונה, שהקדוש-ברוך-הוא רוצה מאתו שלכן וינבא, והוא מאן בזה ונס לים, מקום שלא ישרה עליו עוד השכינה לנבאות כידוע, וראינו שנטבע בים ונבלע ברג והיה שם במעיו כמה ימים, ולפי הנראה בוודאי לא יכל להתקיים דברי השם יתברך, ומכל מקום ראינו שסוף דבר היה שרצון השם יתברך נקיים וילך וינבא, כן הוא האדם בעניניו. וזהו שאמרו באבות: ואל יבטיחך יצרך שהשאת בית מנוס לך, שעל-כרחך אתה נוצר וכו': (1) כי הקדיש הוא קאי גם על התורה, ועל-כן אם נודמן שהולכים למקום אחר לקרות בתורה ותחרים לבית-הכנסת להתפלה יש לומר קדיש אחר אמית המפסיר [פ"ב בשם רע"א]: (2) טור: (3) רב"ן: (4) פרי-מגדים: (5) בית-יוסף: (6) יבית-יוסף בשם הגהת מיימוני: (6) אחרונים:

הלכות יום הכפורים סימן תרכג

קצו באר הגולה

ד כרבי יוחנן שם
בירושלמי דאמר נעילה
שער היכל דהיינו ביום
ה זמירא דרבי יוחנן
ה כן לוי שבת כ"ד
ו הראייה והמזרחי סם
ז שאר פוסקים י טור
ח משנה תענית כ"ו

שבאמצע התפלה, וגם אין לו למשוך בתפלת נעילה כל תיבה ותיבה כדרך שמושך בשאר תפלות, כדי שייגמור (ב) [ג] יקודם שקיעת החמה. (ג) (ואומר במקום 'כתבנו' 'חתמנו') (טור): ג האם חל בשבת (ד) מזכיר בה של שבת, (ה) אבל בוידוי שלאחר התפלה אין מזכירים בו של שבת. והני מילי יחיד, אבל שליח-צבור כיון שאומרו בתוך תפלתו מזכיר בו של שבת. ואם לא הזכיר (ט) (ו) בזה, אין מחזירין אותו: ד 'אומר 'כתר' (ו) כמו במוסף: ה [*] (ח) 'נושאים כפים בנעילה (והמנהג במדינות אלו (ג) (ט) שלא לישא כפים. (י) ואומרים (ז) 'אבינו מלכנו':

באר היטב

הכפורים: לבוש:

(ב) קודם. ונהגין שממשיכין גם בלילה, אך צריך ליהדר ולהתחיל בעוד היום גדול, וחרוז היום יפנה כו' צריך לומר קודם הערב- שמש דאלי"כ דובר שקרים לפני ה', ט"ו ומ"א: (ג) בזה. כלומר שלא הזכירו בוידוי יצא כיון שהזכירו בתפלה, אבל אם לא הזכיר שבת כלל מחזירין אותו, מ"א: (א) שלא. והטעם, שלעולם מסיימין אותה בלילה, ואין עבודה בלילה, לבוש, ומהר"ל כתב: ואפילו איתר עד הלילה נושאין כפים, אבל האחרונים כתבו דיש לבטל המנהג, שאין נשיאת כפים בלילה, ומ"מ אומרים אלהינו כרענו וכו' דבזה אין קפידא כ"כ, כמ"א: (ז) א"מ. (ח) אפילו חל בשבת ועדיין יום הוא, מ"א, ע"ש:

א"מ קודם צדקתך, ועיין מ"ש שם ובר"י סימן זה:

[ח] קודם. עבה"ט. וכתב ב"ב סימן לג שיש לבטל המנהג שבגברי מדליק גרות ביה"כ לעת תפלת נעילה, וכתב בביטול המנהג בק"ק יאמפלא ובפרא רק התרחי שילטל הנרות שכבר דולקות מערב י"ח להעמידם מפורזים בכל הכניסו והיו שבות דשבות במקום מצוה, ואם כבר גבר החושך קודם שהתפללו הצבור נעילה בלחש אז מקרי צורך גדול והנה להם כו', אבל אם הצבור כבר התפללו לצורך הש"ץ בוודאי ימצא נ"א דלוק מעיה"כ שי למחות בידם, ומוטב שלא יאמרו פיוטים וסליחות וישמעו הש"ץ ולא יעזר שרב האסור לרוב הפוסקים, ע"ש: [*] נושאים כפים כו'. ועיין בשאלת-יב"ץ סימן נא מ"ש בזה. ולענין אמירת

שבת ועדיין יום הוא, מ"א, ע"ש:

משנה ברורה

תפלה זו בלילה, כיון שהתחילו מבעוד יום צריך להזכיר של שבת: (ה) אבל בוידוי שלאחר התפלה וכו'. כיון שכבר סיים ברכת שבת, דהיינו 'אתה בחרתנו' שחותמין 'מקדש השבת', ולא מצינו הזכרה אחר סיום הברכה, ולכן השליח- צבור כיון שהוא אומר הוידוי בתוך התפלה צריך להזכיר של שבת ב'אתה הברלת אנוש מראש' וכו' כדרך שמזכיר בו של יום-הכפורים, וכמו כל ברכת 'אתה בחרתנו' שהוא מזכיר בה של שבת ושל יום-הכפורים: (ו) בזה. כלומר בתוך הוידוי, (ז) אבל בתוך התפלה הזכיר ולכן אין מחזירין אותו; (ח) אבל אם לא הזכיר שבת כלל, אז בין יחיד בין שליח- צבור מחזירין אותו: ד (ז) כמו במוסף. ובמקומות שאומרין 'עצירצך' במוסף אומרים גם-כן בנעילה. ופוחחין הארון (ט) לכל תפלת הנעילה: ה (ח) נושאין כפים בנעילה. היינו (י) אם הוא עדיין יום, אבל (יא) אם כבר חשכה אין נושאין כפים, דאיחשק נשיאת-כפים לעבודה, כדכתבי 'לשרתו ולברך בשמו', ועבודה הוא דוקא ביום, ולכן אם הזמן קצר (יג) יאמרו הפיוטים אחר התפלה כדי שיהא נשיאת-כפים ביום: (ט) שלא לישא כפיו. ואפילו אם הוא (יג) עדיין בוודאי יום, (יד) מפני שכמה פעמים נמשך סיום התפלה עד הלילה, לפיכך נהגו שלא לישא כפים בשום פעם. וכתבו האחרונים, דמכל מקום 'אלהינו ואלהי אבותינו' ברכינו בברכה: וכו' וכן 'שם שלום' אומרים ואפילו הוא לילה, שבוה אין קפידא כל-כך, לפי שהתחלת התפלה היה ביום: (י) ואומרים 'אבינו מלכנו'. ואפילו (טו) חל בשבת, ואפילו הוא עדיין יום, מפני שהוא גמר דין:

סמוך לשקיעת החמה, (ג) היינו סוף שקיעה שהוא צאת הכוכבים, וסמוך לזה היינו מעט זמן קודם צאת הכוכבים. (ג) ויש אומרים שיכולין להאריך ולהמשיך בתפלת נעילה גם בלילה, ואף-על-פי שהעיקר כסברא הראשונה, מכל מקום עכשיו שנוהגין כסברא אחרונה אין למחות בידן, (ד) ומכל מקום צריכין על-כיל-פינים ליהדר ולהתחיל (ה) בעוד היום גדול, וגם יזהר לומר החרוז "היום יפנה, השמש יבוא ויפנה" (ו) קודם הערב-שמש, דאם לא-כן הוא כדובר שקרים לפני ה': (ג) ואומר במקום 'כתבנו'. וכן כשמגיע ל'ויכתוב' יאמר 'וחתום', וכן יגמור חיים וכו' יזכור ונחתם", כי בנעילה הוא חתימת האגוד-דין שנכתב בראש-השנה על בני- אדם לטוב או לרע. ויודרו מאד בתפלה זו, כי תכלית כל העשרת-ימית-תשובה הוא יום-הכפורים, ותכלית יום-הכפורים הוא תפלת נעילה, שהכל הולך אחר החיתום, ואם לא עכשיו אימתי, ולכן אף אם חלש הוא מחמת התענית, מכל מקום יאזור כגבור חלציו להתפלל במחשבה זכה ובוררה ולקבל על עצמו גדרי התשובה באמת, והבא ליטהר מסייעין אותו ויחתם בספר חיים טובים. יש לבטל המנהג שהעכו"ם מדליק הנרות לצורך אמירת פיוטים בנעילה, אלא הנרות הדולקים יפורם בכל בית-הכנסת, דזה הוי רק שבות דשבות, ונכון שמבערב-יום-הכפורים יזמין עכו"ם לזה, וגם שיהיה נכון שמא ביום-הכפורים יתוהא איזה דבר מחמת ריבוי הנרות, בכדי שלא יבוא חס ושלום לידי שריפה. אחרונים: ג (ד) מזכיר בה של שבת. כדרך שמזכיר בשאר תפלות היום, שהרי עדיין יום שבת הוא, ואפילו אותם הממשיכים

שער הציון

(ג) מגן-אברהם. ואף-על-פי שה"טו מפרש דכוונת המחבר שקיעה ממש [אך השמש בראשי אילנות הוא חצי שעה קודם, ומה שכתב 'סמוך לשקיעה' היינו סמוך ממש], הוא בעצמו כתב שהעולם אין נוהגין כן אלא מסיימין עם צאת הכוכבים כדעת הטור, וכל האחרונים [דה"ח והגר"ח וחי"א ומט"א] העתיקו כן להלכה: (ג) (א) וב"ח, ומוכח גם במגן-אברהם וש"א: (ד) מגן-אברהם וש"א: (ה) אך לא יהיה קודם פלג המנחה [פמ"ג]: (ו) (א) ואם נתאחר יאמר "היום פנה השמש ונתח" [תו"ח]: (ז) (א) מגן-אברהם וש"א: (ח) ובשליח-צבור דוקא אם טעה ולא אמרו בתוך התפלה שקר בלב, אבל אם לא אמרו בתפלה שבלשון אין מחזירין אותו, ומכבואר סוף סימן קכ"ו [פמ"ג]: (ט) מנהגים: (י) מנהגים אחרונים: (יא) ואפילו אם הוא בין-השמשות צריך עיון, דאיחשק נשיאת-כפים, ובשירות בענין דוקא יום ברור [פמ"ג]. והנה ידוע שיש תרי בין-השמשות, אחד בין-השמשות דרבי יהודה ואחד בין-השמשות דרבי יוסי, ונהי דאנו מחמירין לנהוג כרבי יהודה לענין שבת וכמה דברים, אפשר דבזה שיש בלאו הכי דעת רבינו חם וסיעתו דעו לערוך חצי שעה קודם צאת-הכוכבים אנו חושבין אותו ליום, אפשר דיש להקל לענין נשיאת-כפים דנחשבה ליום כל שיש עדיין חצי שעה קודם צאת-הכוכבים, ועיין ע"ז (יג) מגן-אברהם בשם הגהות מיימוני: (יג) פריימגרים: (יד) ב"ח ואלהי רבה ש"א. והג"א ליום כח טעם אחר, והוא כמו שחית, וגם בו הלא לא נהגו לישא כפים, וצ"ל לענין כח טעם קודם (יג) כתב הרמ"א שיש מקומות שנושאין כפים בנעילה. שמע מינה דמקומות מקומות יש: (טו) מגן-אברהם וש"א:

באר הגולה קצח הלכות יום הכפורים סימן תרכג תרכד

ט ט"ז שקבל מרבי יתרה כו' עיקר

ו' בסוף הסליחות אומרים (ה) (יא) שבע פעמים ה' הוא האלהים (ופעם אחת 'שמע ישראל' ושלש פעמים 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד') (מנהגים). ועיין לעיל סימן סא. (י) (יב) ותוקעין תשרית: הגה ויש אומרים שאין לתקוע רק תקיעה אחת (מרדכי והג"מ סוף הלכות י"כ ואגור), (יג) וכן נוהגין במדינות אלו. ותוקעין לאחר שאמר קדיש, וקצת מוקמות נהגו לתקוע קודם קדיש:

תרכד סדר מוצאי יום הכפורים, ובו ה' סעיפים:

א (א) מתפללים תפלת ערבית, ואומר הבדלה ב'חונן הדעת': ב יצריך להוסיף מחול על הקודש (ב) גם ביציאתו, (ג) שימתינו מעט אחר יציאת הכוכבים: ג (ב) (ד) למבדילים על הכוס, ואין מברכים על (ה) הבשמים (ה) אפילו אם חל להיות בשבת: ד (י) 'מברכים על האור. ה' ואין מברכים (י) במוצאי יום-הכפורים על האור שהוציאו (א) (ב) עתה מן האבנים. *וייש

א הריף הראש' מהא רבי, יסא פי' ב ברייתא שם פי' ג ומכיס בפרק טא מלכות שבת וכו' פוסקים ד' מרמז דרבי יוחנן פסחים י"ד ה' שם בגמרא ו' כל-בו

באר היטב

ותקיעת שופר חכמה ואינה מלאכה לא התמירו בה, טור. ואין הדין והחיה מהחלק עד שישלימו ישראל סדריהם, ת"ה סימן רעא: (ב) מבדילים. ומותר ברחיצה ובכולם קודם שיבדיל, מ"א, ע"ש: (ג) הבשמים. וכ"ח כתב בשם מהר"ל ואבודרהם ורש"ל שכשחל בשבת יש לברך על הבשמים ואין כאן ברכה לבטלה כיון שנהנה, מ"א וט"ו, וכן עיקר: (א) עתה. אפילו חל בשבת, להורות שיום זה מוקדש

(ה) ז' פעמים, הטעם, ללוות השכינה שמתעלה לעלות למעלה משבעה רקיעים: (י) ותוקעים. סימן לסילוק השכינה למעלה משנאמר עלה אלהים בתרועה, וזכר לתקיעות יוכל שהיתה ביי"ח. ותוספות כתבו, להראות שהוא י"ט להרבות בסעודה, לכן יפקדו איש את אחיו בצאתו מבוכו כדרך שאומרים בשבת וי"ט, מ"ט"מ. ותוקעין אפילו חל בשבת, אע"ג דלא הברילו בתפלה עדיין, מ"מ כיון שכבר עבר היום

ביאור הלכה

* ויש אומרים שמברכים עליו מעמוד ראשון ואילך. הנה אף שראיתי לאיזה אחרונים שכתבו שבמקום החק"ש לסמוך על

ט (א) מתפללין תפלת ערבית. עיין לעיל בסימן רצג סעיף א ובמשנה ברורה שם: ב (ב) גם ביציאתו. עיין לעיל שם בסעיף ב ובמשנה ברורה וביאור הלכה שם: (ג) שימתינו מעט אחר יציאת הכוכבים. ותוך הזמן הזה אסור באכילה ורחיצה וסיכה וכו', אך אין שיעור להחוספה, ועל-כן כיון שמתפללים אחר צאת-הכוכבים, מותרים בכלם: (ג) אף שעדיין לא הבריל על הכוס, רק באכילה ושתייה אסורה עד אחר הבדלה, בין אם חל בחול ובין כשחל בשבת: (ד) מבדילים וכו'. ובמקומות שמבדילין בבית-הכנסת על הכוס בכל מוצאי שבת ויום-טוב, (ג) גם עכשיו יבדיל השליח-צבור, ויעשים מן הכוס לקטן, או (ד) אף לגדול, מי שהוא מתכוין לצאת בהבדלה זו: (ה) אפילו אם חל להיות בשבת. שטעם הברכה (ה) כדי להשיב את הנפש מפני הנשמה יתירה שהלכה לה, ועכשיו ביום-הכפורים לא היה בו נשמה יתירה מפני התענית. (ו) אבל רבים מהאחרונים חולקין על זה וסוברין דכשחל בשבת יש לברך על הבשמים, ואין כאן חשש ברכה לבטלה כיון שנהנה, ומכל מקום אין להורות לצבור כן ולמחות בידם במקום שנהגו בבית-הכנסת שלא לברך על הבשמים, רק לעצמו בכיתו יכול לברך [פמ"ג]. אם חל בשבת (י) אומרים 'ויתן לך', ואין אומרים 'ויהי נועם' זאתה קדוש' לפי שחג הסוכות חל באמצע השבוע: ד' (י) מברכים על האור. לפי שפסקה הנאותה בו ביום, שכל היום לא היה יכולין להשתמש בו ועכשיו הותר לו: (ז) במוצאי יום-הכפורים על האור שהוציאו וכו'. והוא הדין כשהוציאו מן עצי גפרית [שקורין שוועבעלע"ך]! וכל

כי האי גוונא. ומה שנשתנה יום-הכפורים משבת הוא, משום דטעם (ח) שמברכין על האור במוצאי-שבת, שאינו אלא לזכר שנברא האור במוצאי-שבת, שאדם הראשון הקיש האבנים במוצאי-שבת זה בזה והוציא מהן אש, לכן מותר לברך על אש כזה ממה שהוציאוהו עתה, אבל במוצאי יום-הכפורים מה שמברכין על האור הוא להורות שיום זה היה קדוש משאר ימים טובים ונאסר להבעיר בו אש, ועתה הותר, והוי האש דבר-חידוש ומברכין עליו, וזה לא שביך אלא באור ששבת, רוצה לומר, שהיה בעולם ביום-הכפורים בשעת שכינתו ופסקה הנאותה ממנה בו ביום ועכשיו הותר לו, מה שאין כן באור זה שלא היה מעולם ביום-הכפורים: (ט) אכן אם חל יום-הכפורים בשבת, מותר מדינא לברך במוצאי-שבת על אור זה, (י) אכן מנהג העולם להחמיר, (יא) ועל-כל-פנים בנר שהדליקו מן האור ההוא בוודאי יש להקל: (ח) עתה מן האבנים. לאפוקי אם הוציאו

שער הציצין

(טו) ותוספות כתבו, להראות שהוא יום-טוב להרבות בסעודה, לכן יפקדו איש את אחיו בצאתו מבית-הכנסת כדרך שאומרים בשבת ויום-טוב יום טוב' איש לחבירו: (י) אחרונים: (יט) טור: (י) פרי-מגדים ושי"א: (ב) מטה-אפרים: (ג) מגן-אברהם ושי"א: (ד) מגן-אברהם ושי"א: (ה) והוא הדין אף לעצמו אם מתכוין לצאת בהבדלה זו: (ס) כל-בו: (י) ב"ח [בשם מהר"ל ואבודרהם ומתיר'ל] ומגן-אברהם ושי"א והגר"ז ומטה-אפרים ובגרי"שע [עיין שם שכתב דאדרבה ביום-הכפורים בוודאי היה בו ג"כ נשמה יתירה כשחל בשבת, ע"ש]: (ז) אחרונים: (ח) פוסקים: (ט) הנהגה במגן-אברהם סעיף קטן ז כתב: ומשמע דאפילו חל יום-הכפורים בשבת ג"כ אין לברך במוצאו על אור היוצא מן אבנים; ואף שהעתיקוהו איהא אחרונים לא העתיקוהו, דבאמת אין שום משמעות בטור ושלחן-ערוך כלל על זה, והמעין בדרכי-משה מוכח שם להיפוך, ומה שלא העתיקו בשולחן-ערוך אפשר משום דמילתא דפשיטא הוא להקל כיון שאז במוצאי-שבת נברא האור, ומצאתי שכן כתב בפשיטות בחשובת מנחם עזריה סימן יח, וחפשיית בראשונים ומצאתי כן בהדיא בחידושי הרא"ה על הריף דברכות שיצא לאור וכן בחידושי ריטבי"א על פסחים, ע"ש, אלא שהזכיר ג"כ שנהגו להחמיר: (י) שם: (יא) פשוט, דבלאו הכי הלא יש בסעיף ד רעת היש-אומרים להקל, ובכי האי גוונא בוודאי אין להחמיר:

הלכות יום הכפורים סימן תרכד

קעט באר הגולה

1 הרב המגיד בפרק בט
מלכות שבת בשם
הרמב"ם ז"ל טור מהא
דאור ששבת פסחים י"ד
וכפיוש וישי" שם

אומרים שמברכים עליו (ט) מעמוד (ז) ראשון ואילך: ה' ישראל שהדליק מעובד-כוכבים, אין מברכים עליו במוצאי יום-הכפורים, אף-על-פי שבמוצאי-שבת מברכין עליו, (י) שאין מברכין במוצאי יום-הכפורים אלא על האור ששבת מבעוד יום ממש או על האור שהודלק ממנו, וכן נהגו להדליק מעששיות של בית-הכנסת. "ומיהו, אפילו אם הודלק ביום-הכפורים, אם הודלק בהיתר כגון לחולה, יכולים לברך עליו: הגה יש אומרים להבדיל (יא) על גר של בית-הכנסת (המגיד פכ"ט ואבודרהם וא"י)* ויש אומרים (יב) שאין להבדיל עליו אלא מדליקין גר אחר ממנו, (יג) והנכון להבדיל על שניהן ביחד, דהיינו להדליק גר אחד מנר בית-הכנסת, ולא יבדיל (יד) על גר עצמו של בית-הכנסת לחוד (מהרי"ל). ושאר דיני גר עיין לעיל סימן רצ"ח. ואוכלים ושמחים במוצאי יום-הכפורים (טז) דהוי קצת יום-טוב (טור ומהרי"ו וא"י). יש מחמירים (טז) לעשות (טז) שני ימים

שערי תשובה

באר היטב

א"מ כ' בדגול מרכבה שכר"מ כתב שימשוך כפומנים עד הלילה ואח"כ יאמר א"מ, משמע שלכתחלה י"ל א"מ בלילה ע"ש, ובאמת שלשון זה הוא מהגמ"י

ששבת מן האור, מ"א: (ז) ראשון. פי' שהדליקו גר א' מאותו שלהבת, עיין סוף סעיף ה':

(פ) שני ימים. דו"ל מהרי"ל בתשובה סימן ריב: העושין ב' ימים יה"כ אין משנין כלל התפלות, אף אם הם י' או מאה לא יתפללו רק התפלה של ארץ פיוטים וסליחות יאמרו ברכותם ור"ג כדור קורא בתורה. וכתב המ"א: ומ"מ ג"ל דלא יאמרו אותם באמצע התפלה רק אחרי י"ח, גם לא יקראו

(פ) שני ימים. דו"ל מהרי"ל בתשובה סימן ריב: העושין ב' ימים יה"כ אין משנין כלל התפלות, אף אם הם י' או מאה לא יתפללו רק התפלה של ארץ פיוטים וסליחות יאמרו ברכותם ור"ג כדור קורא בתורה. וכתב המ"א: ומ"מ ג"ל דלא יאמרו אותם באמצע התפלה רק אחרי י"ח, גם לא יקראו

ביאור הלכה

משנה ברורה

דעה זו ולכרך במוצאי יום-הכפורים על גר שהדליקו מן האור של אבנים, דרך בעמוד ראשון אסור, לא העתקתי זה, דהגמ"א-אברהם כתב דדין של סעיף ה' סותר זה, דשם מוכח להדיא דגר השני שהודלק מאור שלא שבת אין לברך עליו, והעתיקו הגר"ז גס"כן להחמיר, וכן כתב הגר"א דדין דסעיף ה' סותר להיש-אומרים הזה, ודין דסעיף ה' הוא טבע מהרמב"ם, והעתיקוהו כמה ראשונים, יש מהן שכתבו בשמו ויש מהן שכתבו כן בדעת עצמן להלכה, הלא המה המגיד-משנה והריטב"א ותלמידיו-רבני-וינה [שהובא במ"א] והרא"ה בחייושו על הרי"ף בברכות ומהר"ם חלאו"ה בחידושי לפסחים, ודעת היש-אומרים נראה שהוא רק דעת יחידי, לכן לא העתקתי דברי המקלין בזה. ומה שהקיל הרמ"א בהג"ה לקמיה לברך על גר של בית-הכנסת וגר שהדליק ממנו ביחד (אף גר של בית-הכנסת לברד חוששין, שהוא עשוי לכבוד, מכל מקום מתירין בהתדבקו יחד עם גר אחר שהדליקו ממנו) ולא לקל כמכורך על אור מן עצים אבנים, ולא לכאורה ראייה מזה דדעת רמ"א להקל כדעת היש-אומרים הזה, אבל באמת זה אינו, דשם הרבה ראשונים סבירא להו דיש לברך במוצאי-יום-כפור על גר של בית-הכנסת דהוא אינו נעשה לכבוד, ולכן על-ל"גנים יש להקל על גר אחר בהצטרף עמו, מה שאין כן להצטרף גר עם אור היוצא מן אבנים אפשר דגם רמ"א מודה דאסור: * ויש אומרים שאין להבדיל עליו. עיין משנה ברורה. וגתלים ששבתו, מותר להדליק ממנו גר במוצאי יום-הכפורים ולברך עליו [תר"י והובא במ"א]:

אתמול מן האבנים, בוודאי מותר, כיון ששבת ביום-הכפורים: (ט) מעמוד ראשון ואילך. היינו שהדליקו גר אחד מאותו שלהבת. וטעמם, שגם זה נקרא אור ששבת ואינו אור הנברא מחדש: ה' (י) שאין מברכין במוצאי יום-הכפורים וכו'. ומה דאנו מקילין בזה במוצאי-שבת, הוא מפני שהוא מברך על תוספות שלהבת של היתר שניתוסף בנור של ישראל (ולא על מקור האור שאב מגרו של עכו"ם), ותוספות שלהבת זו לא היה מעולם ביום-הכפורים כי אם נולד עכשיו, ודומה לאור היוצא מן העצים ואבנים דאסור במוצאי יום-הכפורים לברך עליו. (יג) ועיין במגן-אברהם, דלפי זה גם באור היוצא מן עצים ואבנים אין לברך אפילו על גר אחר שהודלק ממנו, דלא כהיש-אומרים דסעיף ד: (יא) על גר של בית-הכנסת. רוצה לומר, (יג) שהודלק מבעוד יום ודלק בהיתר, והוי ליה שבת ממש: (יב) שאין להבדיל עליו. דלא נעשה רק לכבוד היום ולא להאיר, ומבואר בסימן רצ"ח שאין מברכין על זה, (יד) ודעה ראשונה סבירא לה דנעשו להאיר, ועדיף להבדיל על זה מלהבדיל על גר אחר שדלק ממנו, דלא מקרי כל-כך אור ששבת כיון שלא היה ביום-הכפורים: (יג) והנכון להבדיל על שניהן ביחד. רוצה לומר, שכזה בוודאי יוצא.

והוא הדין אם היה לו גר אחד בכיתו שהיה דרוק מבעוד יום, ידליק ממנו עוד אחד ויברך על שניהן ביחד, כי על אותו גר נשכחיתו לחוד גס"כ אין כדאי לברך, ואפשר שהוא נעשה גם-כן רק לכבוד היום [ח"א]. ומן דרך-החיים משמע דיותר טוב שנייה בביתו לכתחלה כן דרוק מערב-יום-כפור שיהיה דרוק עד מוצאי יום-הכפורים כדי לברך עליו, ויוצא בזה לכל הדעות כיון שהוא מניחה לכתחלה כבשיל זה: (יד) על גר של בית-הכנסת לחוד. ואם אי אפשר להבדיל על שניהם, (טז) מוטב להבדיל על גר אחר שדלקו ממנו לחוד מנר בית-הכנסת לחוד. (טז) ומכל מקום אם עבר וברך על גרות של בית-הכנסת כלכד אין צריך לחזור ולברך על גר אחר, (יז) שהנרות שלנו עשויין גם להאיר, שהרי מתפללין לאורן. אין מתענין מיום-כפור עד סוכות יום שמת בו אביו ואמו, שהם ימי שמחה, שהיו מחנכין בהן המזבח בימי שלמה. כיום שאחר יום-הכפורים משכימין לבית-הכנסת, כדי שלא יהא נראה חס ושלום שאנו היינו נכנעין לו רק בעת שאנו צריכים לבקש על דיננו: (טז) דהוי קצת יום-טוב. כדאיא במדרש, דבת-קול יוצאה במוצאי יום-הכפורים ואומרת "לך אכול בשמחה וגו'": (טז) לעשות שני ימים יום-כפור. משום ספיקא דיומא. ומכל מקום לא יתפללו (יח) רק תפלה של חול ויניחו תפילין, אך פיוטים וסליחות יוכלו לומר כרצונם, וגם זה לא יאמרו בתוך התפלה רק אחר שמונה-עשרה. גם לא יקראו בתורה אפילו ויחל'. כשחל יום-הכפורים יום חמישי, אסורים אחרים להכין להם צרכי-שבת כשבילן בערב-שבת, שהוא יום-כפור שלהן, אך יאכלו עם אחרים שלא הרבו בשבילן. (יט) יש אומרים דמי שעשה כן פעם אחת שני ימים אינו יכול לחזור, וצריך לעשות כן כל ימיו, דהוי כמו קיבל

שער הציור

(יג) והעתיקו הגר"ז, וכן כתב הגר"א דסעיף זה סותר לדעת היש-אומרים דסעיף ד: (יג) מגן-אברהם ולבושי-שרד: (יד) לבושי-שרד: (טז) מגן-אברהם: (טז) הגר"ז: (יז) ובמטה-אפרים כתב דנרות של בתי-מדרשות ששויין ללמוד אצלם והקבועים שם משמשים בהם, יש לברך עליהם: (יח) מגן-אברהם: וש"א: (יט) דרכי-משנה:

הלכות סוכה סימן תרכד תרבה תרכו

יום-כפורים, (יז) ויש לזה התרה, ואין לנהוג בחומרא זו משום דיש לחוש שיבוא לידי סכנה (אור זרוע). מי שמתענה תענית חלום למחרת יום-כפור אין צריך להתענות כל ימיו (מנהגים). אין אומרים (י) תחנות (יח) ולא צו"ץ^(כ) מיום-כפור עד סוכות. והמדקקים (יט) מתחילים מיד במוצאי-יום-כפור בעשיית הסוכה כדי לצאת ממצוה אל מצוה (מהרי"ל ומנהגים והג"מ פ"ב דברכות, מהרי"ו):

הלכות סוכה

תרכה ובו סעיף אחד:

א * "בסוכות תשבו שבעת ימים וגו' (א) כי בסוכות הושבתי את בני ישראל", הם ענני כבוד שהקיפם בהם לבל יכם שרב ושמש: [*] (ב) ומצוה (ב) לתקן הסוכה מיד לאחר יום-כפור, דמצוה הבאה לידו אל יחמיצנה (מהרי"ל):

תרכו העושה סוכה תחת האילן או תחת הגג, ובו ג' סעיפים:

א * משנה סוכה ט' א * (א) לעשות סוכה (א) תחת (ב) [ב] בית או אילן. והעושה סוכתו * תחת האילן, יש אומרים

באר היטב

כתורה אפילו ויחל. כשחל י"כ ביום ה' אסור להקיף להם צרכי שבת בע"ש שהוא י"כ שלהן, אך יאכלו עם האחרים שלא הרבו בשבילן, מ"א, ע"ש שמסיים שלא לעשות שני ימים י"כ, דכעושה יום שני י"כ א"כ מאתמול הרי עי"כ ואסור להתענות וא"כ האיך התענה והיו סתרי אהרדי ולכן אין לנהוג כן, ומכ"ש למנהגו שאין מתענין בין י"ה"כ לסוכות. ובלקוטי פורס משמע שאין מתענין בלילה כי אם ביום: (1) תחנות. ואין מתענין בהם אפילו יאר-צייט, שהם ימי שמחה שהיו מחנכין בהם המזבח בימי שלמה, מהרי"ל. ומקדשין הלבנה במוצאי"כ, עיין סימן תכו ס"ב. ביום שאחר י"ה"כ משכימין לביהכ"ג, מנהגים:

(ב) לתקן. היינו לבנותה כולה, כן הוא במהרי"ל: (ב) בית. דבעי שתהא הסוכה תחת אור השמים. מקומות קרים שחבג יורד שלג הרבה על סכך הסוכה ומתעבה תעשה כעין תקרה,

עיינן בבי"ש, ומ"מ נראה שאינו רק למימרא דרמצי למעבד הכי, אבל פשיטא שאם אירע שרעין יום יאמרו אותו ביום אפילו בשבת וכמ"ש במג"א: [*] ומצוה כו'. ובא"ר משמע שאין לתקן הסוכה מכל וכל קודם י"ה"כ ומפירש עפ"י המדרש למה אנו עושין סוכת אחר י"ה"כ שמא יצא דיננו לגלות כו', ע"ש, והוא סמך בעלמא, ורודאי מה שהסוכה היא דוגמת גלות אינו רק מחמת הישיבה אבל לא העשייה, וא"כ אדרבה היה טוב להקדים מטעם שכתב, שמצוה זו עושה הסוכה תצטרף להזכיר על קפידות כמ"ש הלבשו לענין קידוש הלבנה. ועיין בברי" כהן שהמדקקים עושים הרפנות ועצי הסכך קודם י"ה"כ ובמוצאי י"ה"כ מניחים הסכך אם לא כולו מקצתו, ע"ש. ועיין בספר אור-צדיקים להר"מ פאפרי"ש שיש להרבות בצדקה ערב סוכות, ומהר"ח היה מחלק הקופה לעניים ערב סוכות (עיין בספר"ט טעם הרבו). וטוב להרליק ז' נרות בסוכה נגד ז' צדיקים כו', ע"ש, והביאו בק"א למח"כ. וכתב באר-יעקב בח"מ סימן ח דאע"ג דק"ל כיון שנתמנה פרנס על הצבור אסור לעשות מלאכה כפני ג', מ"מ סוכה שרי. ועיין בקידושין פ' עשרה יוחסין ובלקוטי מהרי"ל:

שערי תשובה

[ב] בית. עב"ט. וע"ש בנז"ר הטעם דהא שלג אינו חוצץ בפני הטומאה לא חשיב מידי להיות תקרה ע"ג סוכה, ע"ש:

ביאור הלכה

* תחת האילן. היינו כשענפי האילן הוא על הסוכה ממש, אבל אם הוא מצד הסוכה, אף-על-פי שעל-ידי צל האילן צל ממילא אינו

על עצמו בנדר: (יז) ויש לזה התרה. היינו, אם נתחרט על זה ואינו רוצה לעשות כן, רשאי להתיר לעצמו בפני שלשה על-ידי פתח חרטה. ואם התנה בפירושו שאין עושה כן רק שנה זו ואין מקבל על עצמו שיעשה כן בכל שנה, (כ) אין צריך תהרה. ומה שכתב שאין לנהוג בחומרא זו, כי באמת מדינא אין לחוש, דאנן בקיאי בקביעא דירחא ואין עושין כן רק משום מנהג אבותינו, ובי"ה-הכפורים (כ"א) לא נהגו אבותינו כן, אם-כן למה ננהג אנחנו: (יח) ולא צו"ץ^(כ) וכו'. ולא (כ"ב) פריקים ולא 'שירי המעלות', (כ"ג) אבל 'למנצח' ו'אל ארך אפים' אומרים. ויש מקומות שבערב סוכות אין אומרים 'למנצח', אבל 'אל ארך אפים' אומרים: (יט) מתחילים. וביום

המחרת (כ"ד) יעשה כולה, כמו שכתב בסימן תרכה: (א) "כי בסוכות הושבתי וכו'", הם ענני כבוד וכו'. והוגמא לזה צונו לעשות סוכות, כדי שנוכר נודאותו ונפלאותו. ואף-על-פי שיעצונו ממצרים בחודש ניסן לא צונו לעשות סוכות באותו הזמן, לפי שהוא ימות הקיץ ודרך כל אדם לעשות סוכות לצל ולא היתה ניכרת עשייתנו שהם במצות השם יתברך, ולכן צוה אותנו שנעשה בחודש השביעי שהוא זמן הגשמים ודרך כל אדם לצאת מסוכתו לביתו, ואנחנו יוצאין מן הבית לישב בסוכה, כזה מראה שהוא עושה לשם מצות השם יתברך [טור]. וכתבו האחרונים, שיכוין ביישבתה שצונו הקדוש-ברוך-הוא לישב בסוכה זכר ליציאת מצרים, וגם זכר לענני כבוד שהקיפין או עלינו להגן עלינו מן השרב והשמש. וכל זה לצאת ידי המצוה כתיקונה, הא דיעבד יוצא כל שכוין לצאת לכד [פמ"ג]: (ב) ומצוה לתקן הסוכה מיד וכו'. אף דכבר כתבו לעיל בסוף סימן תרכד, התם בלילה התחלה בעלמא, ולמחרת מתקן כולה אם אפשר; גם שם איידי לענין מדקק במעשיו, יתחיל לדבר-מה בסוכה מיד בלילה, ומי שאין מדקק, על-כל-פנים ביום המחרת אחר יציאה מבי"ה-הכנסת יתחיל ויגמור כולה אם אפשר, ואפילו הוא ערב-שבת עד תצות, ואחר זה יש לומר

דאסור [פמ"ג]:

(א) תחת בית וכו'. דבעינן שתהא הסוכה תחת אור השמים, דכתיב "בסוכות תשבו" (ב) חסר וי"ו, דהיינו באחת [שלא יסוכך עליה בשני קירוי]. ולא בסוכה שתחת סוכה או תחת הבית או אילן, וביתו גופא אף אם ירצה לישב בה בחג לשם

שער הציון

(כ) מגן-אברהם ומטה-אפרים: (כ"א) כי רוב הצבור אין יכולין להתענות ב' ימים ולא תקנו בזה לעשות שני ימים: (כ"ב) סידור דרך-החיים בשם אליה רבה: (כ"ג) מטה-אפרים: (כ"ד) פרי-מגרים: (ב) גמרא:

(א) היינו 'צדקתן צדק'. וצו"ץ הוא קיצור התיבות [ר"ת] הראשונות שבג' הפסוקים — צ'דקתן ו'צדקתן צ'דקתן.

הלכות סוכה סימן תרכו

כאר הגולה קפא

ב אוקימתא דרבה שם
ג גור בשם רשי"י וכן
כתבו התוספות ד שם
בשם אבי העזרי
והראב"ן וכן כתב הר"ן

שאם יהאילן צלתו מרובה מחמתו, פסולה (ב) *ככל ענין אף אם הסוכה צלתה מרובה מחמתה, (א) אבל אם האילן חמתו מרובה מצילתו, אם הסוכה צלתה מרובה מחמתה בלא אילן כשרה אפילו לא השפיל הענפים למטה לערבם עם סכך הסוכה, (ז) אבל אם אין הסוכה צלתה מרובה מחמתה אלא עלידי האילן, (ח) *צריך שישפיל הענפים *ויערבם עם הסכך בענין שלא יהיו ניכרים, ויהא סכך רבה עליהם (ג) ומבטלן. *וייש אומרים שאפילו אם הסוכה צלתה מרובה מחמתה בלא האילן והאילן חמתו מרובה מצילתו, אם ענפי האילן (ו) מכוונים כנגד סכך הכשר פסולה, בין שהאילן קדם בין שהסוכה קדמה, כיון שענפי האילן מכוונים כנגד סכך הכשר: הגה (ז) מיהו, אם השפיל הענפים למטה ועירבן עם הסכך (ח) שאינן (א) ניכרין, בטלין והסוכה כשרה (הרא"ש והר"ן). וכן אם הניח סכך הכשר על סכך הפסול

באר היטב

פסח לח בלח ואין ש"ס, שיכול להרבות עליו ואפילו לכתחלה כיון שהיה קודם זמן האיסור, ועי' סימן תמב וחמו מש"ש: (ג) ניכרין. ואפילו ניכרין נמי שרי כיון שצלתה מרובה, מ"א, ע"ש:

כשרה, גינתורדים אח"ח כלל ד סימן ז: (ג) ומבטלן. אע"ג דאין מבטלין איסור לכתחלה יש לומר דקודם יו"ט שאינו אסור עדיין נתבטלו, ב"ח, מ"א. וכתב ט"ז: ומזה יש ללמוד בתערוכות חמץ קודם

ביאור הלכה

משנה ברורה

מגיע החמה להסוכה כלל, אפילו הכי כשר [בכורי יעקב, ע"ש]: * ככל ענין. עיין במשנה ברורה. ודע, דכלל המחבר בזה עוד ענין אחד, דענינו לא דמי לסוכה תחת סוכה, דשם דוקא בשוכה עליונה רחוקה מתחתונה עשרה טפחים, והכא אפילו הביית אלא האילן הוא למעלה מן הסוכה רק מעט גס-כן אסור [מהרש"א, ועיין בבית-מאיר שהטעמים בזה]: * צריך שישפיל וכו'. סתם בזה שלא כדעת הרמב"ם ובעינין ציציע דוקא ובלא ציציע אפילו אם רובו הוא סכך כשר לא מהני, אלא כדשפלה לכך גני. ודע, דדעת הב"ח חיש לחוש לדעת הרמב"ם דאין להתייז אלא כסגי. לפי שהמחבר הוזהר חשבו ואינו דומה לשאר סכך פסול שהוא בטל ברוב, וגם הרא"ש המוכא בשלטי-גבורים סבר כן, עיין שם; ועיין באליה רבה שדחה דבריו דמהר"א אין ראיה, עיין שם. והנה כעת זכינו לאורו ולרבינו חננאל ושמ כתב בפירושו על דמשי הגמרא 'בשחבטן', הדיינו שיתחון הענפים, והוא אמר כפירוש הרמב"ם, ואחר-כך מצאתי בהלכות הרי"ן גיאות שפירש גס-כן כעין זה, ועל-כן בוודאי ולכתחלה נכון לחוש לדעת הרמב"ם כדעת הב"ח דבעינין שיקצין אותן, ובהו מותר אפילו בלא נענוט, כמו שכתבו הפוסקים לדעת הרמב"ם: * ויערבם עם הסכך בענין שלא יהיו ניכרים. מי היה הסוכה הכשר או הפסול, גם אם הניחן פסול עליו הכשר זה על-גבי זה ממש, ניכרים מקרי ואין מהני בסכך כשר כשחמתו מרובה לצדפי יחד. פרי-מגדים: * ויש אומרים שאפילו וכו'. על-פי הכלל הידוע דבשני ישי-אומרים פסק השולחן-ערך כהשני, גם הכא פסק לחומרא כדעת אבי העזרי, וכן כתב גס-כן בפרי-מגדים, ומכל

סוכה, פסול, (ג) דסוכה אמר רחמנא ולא ביתו של כל ימורת השנה, ואילן פסול שיהא הוא הסוכך על דופןות הסוכה משום דמחובר הוא: (ב) ככל ענין. רוצה לומר, אפילו (א) אם השפיל הענפים למטה ועירבן עם סכך הסוכה וסכך הסוכה רבה עליהם ואינו ניכר, אפילו הכי פסול, דאף שהסוכה צלתה מרובה מחמתה, כיון שהאילן גס-כן צלתו מרובה מחמתו אס-כן אין סכך הסוכה מועיל כלום [ב"ח]: (ג) אבל אם האילן חמתו מרובה מצילתו וכו'. דאז הצל כמו שאינו, ולא מקרי סוכה שתחת האילן: (ד) אבל אם אין וכו' אלא על-ידי האילן. רוצה לומר, וסכך האילן הלא פסול הוא, דהוא מחובר, ואין יכול לצרפו לסכך כשר להכשיר הסוכה: (ה) צריך שישפיל וכו'. וזה אפילו (ז) לכתחלה מותר, (ז) ואפילו אם עשה הסוכה בחול-המועד, (ו) ולא שייך בזה לומר אין מבטלין איסור לכתחלה: (ו) מכוונים כנגד סכך הכשר פסולה. סבידא להו שכל מה שהוא תחת האילן כמאן דליתא דמיא, שאינו משמש כלום כיון שהעליון מיצל עליו, ואס-כן מן הסכך הנשאר הוא רק חמתו מרובה מצילתו, ועם הסכך של האילן אינו יכול לצטרף אף שהיה על-ידיה צלתה מרובה מחמתה, דהא טכ פסול הוא: (ז) מיהו, אם השפיל הענפים וכו'. ובהו מהני אפילו אם

אין הסוכה צלתה מרובה מחמתה בלא האילן, וכמו לדעה ראשונה [ב"ח (ו) וכמה אחרונים], ולכן סיים הרמ"א 'שאינן ניכרין', דאם היה סכך הסוכה בעצמה צלתה מרובה מחמתה, אפילו ניכרין שרי לפי מה שכתבנו לקמיה. (ט) ויש אומרים לדעה אחרונה זו לא מהני אפילו בשהשפיל, אלא-אס-כן סכך הסוכה, צלתה מרובה מחמתה בלא האילן, ולמעשה נכון להחמיר כוותיהו: (ח) שאינן ניכרין. ואם היה צלתה מרובה מחמתה, (ט) אפילו היו ניכרים (י) או היו מונחים זה על-גבי זה ממש

שער הציזון

(ג) רשי"י: (א) וכן מוכח מן הגמרא דמשי 'בשחבטן', ולכן מותר כשהאילן חמתו מרובה מצילתו, משמע מזה דאם צלתו מרובה מחמתו אף בכהאי גוונא פסול: (ז) גמרא: (ב) הן לסברת הר"ן והן ליתרוץ השני של המרכי שיהובא במגן-אברהם והן לסברת ה"ט"ו, וסתמתי כמותם, דלא כסברא הראשונה של המרכי שהובא במגן-אברהם, ודברט דמילתא דרבנן (א) ולפלא על הברא-היטב שהתיקן להחמיר: (ב) דאין כאן שם איסור, דהא אין איסור מצד עצמו של הסוכה ליבש בה, אלא שהירושב בה אינו יוצא ידי חובת המצוה [ט"ז, עיין שם, ועוד יש טעמים שהוה במגן-אברהם, עיין שם]: (א) החמיר ממש והגמיר שלום ובגדיישיע ובית-מאיר, ודלא כמגן-אברהם. ומה שהביא בשם הר"ן, כתבו דאינו מוכח מר"ן מידי, וגם מהר"א אינו מוכח כלל, ולא נשאר לנו רק מה שהביא בשם הגמיר משנה (היינו מה שכתב בשם הרמב"ן) ורבינו ירוחם, וכתבו דאדרבה מן טורו ושלחן-ערך שלא הביאו רק דלדעה אחרונה לא מהני בשלא חבטן אפילו אם הסוכה צלתה מרובה מחמתה, ומשמע כשאר דברים דהיינו בשחבטן מודו גם להדעה הראשונה, וכן מוכח מן הרמ"א שכתב 'שאינן ניכרים', ודלא כמגן-אברהם שכתב 'ולישאן הדומ"א אינו מרוקצק, וכן דוגמ"א בביתאור תבש גברי המגן-אברהם ציציקן וכו' צריכים עיני גדול: (ט) מגן-אברהם. ואף דבדבריו הרמ"א מוכח כוותיהו דהני אחרונים הנ"ל, מכל מקום בעיקר הדין מצאתי בזה דעות בין הראשונים, בכל-יבו הלכות סוכה בין העושה סוכתו תחת האילן, שסתם שם מתחלה כדעת אבי העזרי (שהוא הדעה האחרונה בשולחן-ערך), וכתב דאפילו בשחבטן לא מהני אלא-אס-כן כשהסוכה צלתה מרובה מחמתה בלא האילן, ודעת הר"ש להקל בזה, עיין שם, ואס-כן הרי יש לנו שלשה שמחמירין בזה: המגיד-משנה בשם הרמב"ן ורבינו ירוחם לדעת אבי העזרי והדעה הראשונה שבכל-יבו, ולכן סימתי שלמעשה נאמן להחמיר כוותיהו: (ב) מגן-אברהם: (ג) פרי-מגדים, דאם לא היו זה על-גבי זה ממש אלא קצת חלל ביניהם, בוודאי לדעה זו האחרונה אסור אפילו צלתה מרובה מחמתה, דכל סכך שכנגד ענפי האילנות כמאן דליתא דמיא:

הלכות סוכה סימן תרכו

ה משנה שם י"א כ"ב
יוסף משיהו ר"ב
וברייתא וכפירוש ושי
שם

(ט) *מקרי עירוב וכשר (מדרכי פ"ק דסוכה). (י) אבל אם הענפים כנגד האויר שבין הסכך הכשר (*או שהסכך הרבה (יא) שאפילו ינטל נגד האילן נשאר כשיעורו) (טו), כשרה, הואיל וצל הכשר הוא מרובה מחמתה, (יב) שאפילו אם ינטל האילן יש שיעור בכשר להכשיר, ובכל זה לא שאני לן בין קדם האילן לקדם הסכך, דין אחד להם: ב (יג) *אם קצץ האילן להכשירו ולהיות הוא עצמו מהסיכוך, כשר, והוא ישינענעו שיגבה כל אחד לבדו (ד) (יד) ומניחו וחזרו ומגביה חבירו ומניחו, ואם לאו, פסולה משום תעשה ולא מן העשוי: הגה אבל מותר לעשות סוכה תחת מחובר או בית ולהסירו אחר-כך, (טז) ולא מקרי תעשה ולא מן העשוי הואיל ואין הפסול בסכך

באר היטב

(7) ומניחו. לשם צל:

משנה ברורה

שרי כיון שהם מרובים מסכך האילן, (יט) ויש חולקין על זה: (ט) מקרי עירוב וכשר. והיינו (י) כשהיה הסכך הכשר מרובה על הפסול. (יג) ואם היו מונחין על הסוכה כל אחד ואחד בפני עצמו ואינן מעורבין כלל אלא זה בצד זה, אין צריך שיהיה בכשר רוב כנגד הפסול, אלא אפילו אם הם מחצה על מחצה גם-כן הסוכה כשרה, דהוא הלכה למשה מסיני, אלא מפני שאי אפשר לצמצם יש להעדיף מעט, כמו שיתבאר בסימן תרל"א סעיף ה, עיין שם: (י) אבל אם הענפים וכו'. ומיירי (יד) שמן הענפים לא יהיה צל הרבה, וחמתה מרובה מצילתה: (יא) שאפילו ינטל נגד האילן וכו'. ומשמע מן הפוסקים דחשיבין לסכך שכנגד האילן כסכך פסול, (טז) ועל-כן אין להכשיר אלא-אם-כן הוא פחות מארבעה טפחים בסוכה גדולה או פחות משלשה טפחים בקטנה: (יב) שאפילו אם ינטל האילן וכו'. רוצה לומר, דלא תקשי: מאי הוה אם הענפים כנגד האויר, הלא על-כל-פנים מסכים האילן והסכך על הסוכה, ולזה אמר שאפילו אם ינטל וכו', היינו ולא הועיל האילן כלום, דבלאו צל ידידי יש צלתה מרובה מחמתה מן הסכך גופא, ולאפוקי מן ענפי האילן לא הוה כי אם חמתה מרובה מצילתה, וכנ"ל בסעיף-קטן י: ב (יג) אם קצץ וכו'. רוצה לומר, אף שמתחלה הדלה האילן על הסוכה לסכך בו והוה סכך פסול, דמחובר הוא, לא מקרי זה תעשה ולא מן העשוי, כיון שלבסוף קצצו לשם סיכוך, הוה עשייה מחדש וכשר אפילו אין שם שום סכך אחר, ומכל מקום בקציצה לבד לא מקרי עשייה גמורה כיון שלא קצצו קודם שהדלה, ועל-כן צריך לנענע גם-כן אחר הקציצה, שנמצא כאלו אותה עשה מניחם במקומותיהם: (יד) ומניחו. לשם (טז) צל, ואין צריך להניחו לשם סוכה. אם תחב יתור של אילן בארץ עם ענפים ועלים הרבה לשם צל על הסוכה, כשר, ואם שלא לשם צל, וכשהגיע זמן סוכה כיון שיהיה לשם צל, פסול משום תעשה ולא מן העשוי; ואם השריש, אפילו תחבו לשם צל פסול משום מחובר (פמ"ג): (טז) ולא מקרי תעשה וכו'. רוצה לומר, דבזה אין צריך לנענע הסכך מחדש. ודע, דברין זה (יז) מודים כולי עלמא (היינו אף המחמירים וחולקין על הא דסעיף ג בהג"ה, כמבואר שם, מודים בדיון זה להקל, כמבואר בבי"ח ובמגן-

ביאור הלכה

מקום בשעת הדחק שאין לו סוכה אחרת וגם אי אפשר לו לתקן סוכה זו להכשירה, יש לסמוך על כרת הראשונה [כן כתב באליה רבה והגר"ן]: *מקרי עירוב וכשר. לדעת המגן-אברהם בסעיף-קטן ד בעינינו בזה שיהיה בסכך הכשר צלחה מרובה מחמתה, דאי לא הכי אף שהוא מרובה מן הסכך-פסול לא מהני, ולדעת שארי אחרונים שהסכימו דכונת הרמ"א להקל בהשפלת הענפים למטה שיהיה כשר על-ידי צירוף עם הסכך-פסול צלתה מרובה מחמתה [ורק בעינינו שיהיה יותר מן הסכך הפסול], גם בעינינו זה כן הוא. [ולכל הפירושים, אם על-ידי הסכך-פסול לבד יהיה גם-כן צלתה מרובה מחמתה או פסולה הסוכה אף אם הסכך-כשר מרובה מהן, וכמו שכתבנו במשנה ברורה סעיף-קטן ב]. אמנם בעיקר דינו דהרמ"א שהעתיק מהמדרכי דמיקרי עירוב, תמה על ה"ב בספר חמד-משה, דאם-כן צל חילוק, מהמדרכי דמיקרי עירוב, תמה על בעינינו עירוב דוקא שלא יהיו ניכרין, וכמו שכתב המחבר, ואם הכשר למעלה על הפסול לא בעינינו עירוב אלא בהשפלה בעלמא סגי, והאר"ך בזה והוכיח דאין לחלק בזה, ודעתו דהמדרכי הוה שמשון מקוצי לא סבירא להו כפירוש רש"י והתוספות שפירשו 'חבטין' היינו שיערבין, אלא שפירשו שהשפילן למטה, ועל-פי זה כתב המדרכי: מורי ה"ר פ"ח היה מצוה להשים הערב עליהם, והענין הוא דסבירא ליה כל שמונחין זה על-גב זה היינו חבטה, והכי משמע, דכתב שם: אי נמי שזוקף הערבה מן הסכך ללא-ט"ש הוה נמי חבטה, ועל-כרחו דסבירא ליה כל שנוענים זה בזה הוה חבטה בכל גווני (עיין בב"י), אבל לא נתכוין לחלק בין הכשר למעלה או הפסול, ולפי זה לדין דקיימא לן דבעינינו עירוב דוקא אין לחלק כלל בין אם הכשר למעלה או למטה, לעולם בעינינו דוקא שיתערבו וליהוי ביטול מצליא, וכסתמת כל הפוסקים שלא חילקו בכך, עד כאן לשוננו. ועיין במאמר-מדרכי שגם הוא האריך בענין זה והעלה גם-כן כחמדה-משה, ודבינו פרן ורבינו שמשון מקוצי פליגי על הא דרש"י ותוספות וסבירא להו דכיון שמונחין זה על-גב זה מקרי חבטה ועירוב. היוצא מדברינו, ולפי זה לרש"י ותוספות דלא מקרי זה בשם עירוב, בעינינו שיהיה בסכך הכשר צלתה מרובה מחמתה [נדוה מהני ליהוהו אפילו הפסול מובדל ומרוחק למעלה הרבה], ונמצא דבזה ממה-נפשך כשר הסוכה לרש"י ותוספות מפני שצלתה מרובה מחמתה, ולא-כ"י העזרי דלא מהני צלתה מרובה מחמתה [אפילו כשיושב בצל סוכה, מפני שהאילן מיצל למעלה, וכל-שכן כשיושב בצל אילן], הלא מקרי זה בשם עירוב, וכן מסיק במאמר-מדרכי: * או שהסכך הרבה שאפילו וכו'. עיין בטי"ז שהאריך בענין זה הרבה ודעתו דרבינו תיאל מחמיר אף באופן זה, ומיקרי תחת שני סככים, ודעתו להחמיר במעשה כותיה. ולא העתקתיו במשנה ברורה מפני שכמה אחרונים פליגי עליה, הלא המה המאמר-מדרכי והחמד-משה ובית-מאיר והלכה ברורה ובגדיישע, ודעת כולם דכיון דהעליונה חמתה מרובה מצילתה אין על התחתונה שם סוכה תחת סוכה, ומה שהביא רביה מרש"י דחו אותה, עיין בחמד-משה ובשאר אחרונים:

שער הציון

(י"א) חמד-משה: (י"ב) אחרונים: (י"ג) מגן-אברהם ושי"א: (י"ד) דאי לאו הכי הלא מבואר בריש הסימן דפסול: (טז) אחרונים בשם הר"ן: (טז) מגן-אברהם ושי"א: (י"ז) אליה זוטא וכן כתב המאמר-מדרכי, דלא כדברי הכאר-היטב שהביא בשם הבי"ח להחמיר בזה, כי המעין שם יראה דמודים הם בעושה סוכה גמורה בבית או תחת מחובר דאין בו משום תעשה ולא מן העשוי, וכמו שכתב בהג"ה, אלא שנהלוקו שם על מה שכתב במהרי"ל בענין גג העשוי צריך, ושם אין עושין סוכה גמורה תחת גג ואין הסוכה נראית עד אחר שהסירו הגג ולכן צריך להסירו מקודם (מאמר הגי"ל). ומגן-אברהם בסעיף-קטן ז חילק מטעם אחר. אבל גם הוא מודה להא דכתב רמ"א בהג"ה:

הלכות סוכה סימן תרכו

(ה) עצמו (כל"ב והג"א פ"ק דסוכה): ג' **העושה סוכה למטה בבית תחת הגג שהסירו הרעפים, אף על-פי (ו) [1] שנשארו עדיין (טז) העצים הדקים שהרעפים מונחים עליהם, (יז) כשרה:** הגה וכן מותר לעשות הסוכה (יח) תחת הגגות העשויות לפתוח (י) [1] ולסגור, ומותר לסגור מפני הגשמים

שערי תשובה

באר היטב

[1] **שנשארו.** עב"ט. ועיין בפמ"א שם שכתב בסוף ח"ל: לפי כל החומרות אם התחתונה צלחה מרובה אף אחר שתיקח הפסול, סוכה כשרה היא לכתלה ואין בזה משום פסול שחתת סוכה כיון דלמעלה חמתה מרובה כו', ואי"ב בלאט"ש שאם ניטל כנגד הלאט"ש אעפ"כ צלחה מרובה המיקל לא הפסיד, ע"ש. ועיין בתפארת-צבי סימן כט מ"ש בזה: [1] **ולסגור.** עב"ט שרמל לפמ"א סימן סא, וע"ש שכתב שצריך ליהרר כו'. וכחכ בפמ"א ח"א סימן סא שצריך ליהרר כשעושה סוכה בבית ולמעלה גג הסוכה המכוסה בשינדליץ שצריך ליטול מהשינדליץ עד מקום שיהיה פחות מג' נגד הרפנות כיון דאין הרפנות מגיעות לסכך, וכן לפעמים אדם עושה סוכתו מבחוץ ומצד שני תחלים הבנויים תחת הגג שינדליץ ואין תחלים מגיעים לגג אפילו פחות מג' והגג הבולט הוא ד' טפחים, או להרין כיון דאין מגיעות לסכך לא אמרינן דופי עקומה ואין כאן מחויבות, וצריך ליהרר בזה כי הוא דבר מצוי. ועוד כתב שם, שיש שבנוים סוכה על הגג ופתחין הגג כמין דלתות ויש שפותחין כמין ארוכה ובאמצע יש לה צירים וכשפותחין אותה למעלה מן הסכך באמצע הסוכה נמצא תלוי למעלה

(ה) **עצמו.** והב"ח כתב שיש להחמיר ולסלק הגג ולסכך אח"כ, כ"כ מה"א, ע"ש: (ו) **שנשארו.** עיין ט"ז שהעלה שאין להלקח אלא ביש בנייהם ד' טפחים ויהא בענין שאם ניטל מן הסכך נגד הלאט"ש יהיה עדיין צלחה מרובה מפניה, ע"ש ס"ק ב. ובחשובות פנים מאיר"ת סימן ד' חולק עליו, ע"ש: (ז) **ולסגור.** ודוקא כשמניח הסכך כשהוא פתוח, עמ"א. ואם הגיח הסכך על התקרה ואח"כ הסיר התקרה פסול. ואותן סוכות העשויות תחת הגג ולפעמים הצדדים משופעים יזרז שלא ישב תחת השיפוע, עמ"א. ועיין בחשובות פנים מאירות סימן סא מ"ש ליענין סוכה על הגג. סוכה העשויה תחת הדווא"ר דהיינו שפותחין להם מקום באמצע הגג והוא הנקרא בלשון ערבי דווא"ר ובלשון לעז' באג"ה ופעמים עושין על שטח הדווא"ר הפתוח שבכה ומעשה-הרשת ופעמים עושין שבכה זו מחוטי נחושת או מחוטי-פסק"ב, כשרה, ואפילו אם יניח הסכך הכשר ע"ג השבכה ממש כשרה, גינת-ירדים חא"ח כלל ד סימן ח, ע"ש:

משנה ברורה

יראה שיהיה ריווח בין העצים הדקים בין אחד לחבירו (כג) כשיעור שלשה טפחים. וכל זה דוקא כשעושה סוכה למטה תחת הגג, (כד) אבל אם מסכך על-גבי הלאטע"ש, אף על-פי שהן סמוכין זה לזה בפחות משלשה טפחים (כה) הרי זו כשרה, ואין אומרים כאן לבדו, שישטרפו כל העצים ויהיו נחשבין כעץ אחד רחב מסכך הפסול יותר מארבעה טפחים שהוא פוסל הסוכה, כמבואר בסימן תרלב, כיון שסכך כשר מונח בנייהם אין מצטרפין: (יח) **תחת הגגות העשויות רכו'.** רצה לומר, אפילו בעוד שהן סגורות, ולא מקרי תעשה ולא מן העשוי, כנ"ל בסעיף ב בהג"ה. ודע, דדעת הב"ח להחמיר בזה, שצריך לפתוח דלתות הגג קודם שמסכך, (כז) וכן הסכים המגן-אברהם אליה רבה ושאר אחרונים. (כח) ואם שכח והניח הסכך בעוד שהיו הגגות סגורים, צריך לפתוח הגגות ולענעב כל הסכך, דהיינו שיגביה כל עץ לבדו ויחזור ויניחנו לשם צל, ושוב יגביה עץ חבירו ויניחו וכן כולם. (כט) ואם סיכך על התקרה ואחר-כך הסיר התקרה, (לט) מפי' שלא היה היא סוכה על

אברהם, עיין שם): ג' **העצים הדקים.** שקורין לאט"ש!': (יז) **כשרה.** ואפילו (יח) לישב תחת העצים עצמן, אף-על-פי שהם סכך פסול שהרי לא נקבעו בגג לשם צל אלא כדי לתת עליהם הרעפים, מכל מקום כיון שעשה מעשה והסיר הרעפים לשם עשיית סוכה לצל, הרי זה (יט) כאלו עשה מעשה בגוף העצים והתקינם לשם סוכה ונתכשרו [אבל אם לא הסיר הרעפים כדי לעשות שם סוכה אלא כך היתה מקודם בנויה בלא גג, כיון שלא עשה שום מעשה בגג לשם עשיית סוכה לצל, וכשהעצים או הקורות הן סכך פסול ממש, ודינו כמו שכתוב סעיף א גבי אילן, והיינו שכל שאין הסכך-כשר רבה כל-כך עד שאם ניטל ממנו כשיעור העצים הדקים המיצל עליהם (כ) יהיה עדיין צל הסוכה מרובה מחמתה, פסול]. ויש מאחרונים שמחמירין בזה (כא) וסוברין דבכל גווי' בעינן שאפילו אם ניטל נגד העצים ישאר צלחה מרובה מחמתה. (כב) אכן באמת בסתם סוכות כמו שלנו שרגילין לכסות כל הסוכה, בודאי בכל גווי' ישאר צלחה מרובה מחמתה וכשר, אכן כדי לצאת ידי כל הספיקות

שער הציון

(יט) מגן-אברהם: (יט) ולפי זה פשוט דאפילו אם הסוכה צלחה מרובה מחמתה הוא רק על-ידי צירוף העצים הדקים, מהני גס"ח המגן-אברהם, ועיין בחמ"ד משה ובמאמר-מרכי' שבוה מפקפקים קצת. ודע, ומדברי המגן-אברהם משמע דסתם צירוף כדעת בעל העיטור, ועל-כן דעתו דבזה לכולי עלמא אין צריך שיהיה בסכך הרבה כל-כך אפילו אם ניטל נגד העצים, כי אף העצים עצמן הן כשרים, ומן הגר"א לא משמע כן אלא דסתם כדעת הטור, ולפי זה לדעת אבי העזרי' צריך שאפילו ניטל נגד הפסול ישאר כו כשיעור: (י) ועוד יש נפקא מינה, דבזה צריך שלא יהיה בעצים דרעפים מונחים עליהם ד' טפחים, הסכך פסול באמצע כד' טפחים, כדלקמן בסימן תרלב, וזהו שרמו המגן-אברהם לעיני' שם, אלא דיאמת עצים דקים בודאי אין בעוביין רוחב ד' טפחים: (כ) דלא ברייה ליה לפסול כדעת בעל העיטור ועל-ידי הסרת הרעפים נעשו הלאט"ש כ' כשר: (כא) וכמו שכתב הטור, וגם אין צריך לצמצם שלא לישב תחת הלאט"ש, כי מטמא אין ברחב ד' טפחים וכמו שכתבנו מקודם, ואף לאותן הפוסקים דמחמירין שלא לישב תחת סכך פסול אפילו אין בהן רוחב ד' טפחים, וכמו שכתבנו במשנה ברורה לקמן סימן תרלב, ונראה לי דגם אין להחמיר כל-כך, דהלא בלאו הכי דעת העיטור, ולפי מה שהעתיק המגן-אברהם לדעתו, שאם על העצים שם סכך פסול, ויש בזה כמה ספיקות להלך: (כג) כן מסיק בזה בספר ביכורי-יעקב לחוש בזה לדעת הב"ח משום חשש לבדו. ודע, דמה שרצה הט"ז להחמיר שיהיה בין אחד לחבירו ד' טפחים משום חשש שם סככים אחרונים, אף תשקל לזה כלל וכמו שכתבנו למעלה: (כד) מגן-אברהם ומאמר-מרכי' אליה רבה והגר"ז וש"א, דלא כהב"ח שהחמיר גם בזה דבעינן שלא יהיה פחות מג' טפחים: (כס) ואפילו אם היו אותן הלאטע"ש בנויים מקודם בלא גג גס"ח שרי, וכמו שכתב בסעיף א בהג"ה בשם המרדכי דכשהניח סכך כשר על-גבי סכך פסול מקרי עירוב וכשר, ומותר גם לישב תחתיהם. ועיין בבאור הלכה שם: (כו) וטעמם, דיש בזה חשש משום תעשה ולא מן העשוי, כיון שבעת שסיכך היה שלא כדיו, דהיה תחת גג סגור. ועיין במגן-אברהם שמהלך דענינו לא דמי לאה דלעיל בהג"ה, דבעיננו כיון שעשוי לפתוח ולסגור, הפתוחה לא מקרי מעשה חשוב והוי הסכך תעשה ולא מן העשוי, מה שאין כן כשסיכך תחת הבית ואחר-כך הסיר הרעפים, זה מקרי מעשה חשוב ואף הגג נכשר בכך, וכלעיל בסעיף ב: (כז) מטה-אפרים ופשוט: (כח) מגן-אברהם: (כט) רצה לומר, אפילו לדעת הרמ"א דמקיל בענינו מפני שבעצם הסכך לא היה פסול, מורה בזה: (ל) פרי-מגרים. ומטעם זה מכשיר הפרי-מגרים כשסיכך על התקרה בגובה עשרה אחר-כך הסיר התקרה, כיון שמתחלה היה שיעור סוכה על התקרה גס"ח וחל שם סוכה על הסכך, וכן שם. ובספר ביכורי-יעקב מצד דאפילו היה חלל טפח בין התקרה ואחר-כך הסיר התקרה כשר, וראינו מהחוטם כשריש לעשות בו סוכה, מכשרין בשהיה שם חלל טפח במשך שבעה, לקמן בסימן תרלה, עיין שם:

תרגום: 1 הקורות הדקים שהרעפים מונחים עליהם.

(יט) ולחזור ולפותחן (מהרי"ל), ואפילו ביום טוב שרי לסוגרן ולפותחן (אגודה דיומא ומהרי"ו) אם יש להם (כ) צירים (ד"ע) שסוגר ופותח בהן, ואין בזה לא משום סתירה ובנין אוהל ביום טוב ולא משום תעשה ולא מן העשוי, רק שיהיה (כא) שלא ישב תחתיהן כשהן סגורות, שאז הסוכה פסולה:

תרכז דיני הישן בסוכה, ובו ד' עיפים:

א משנה בסוכה כ"י ודמפרש לה שמואל ב"ה טתור' לישן דרב יהודה אסור שמואל דלא פליגי שם י"א, טור בשם הראש"י, וכן כתבו הרי"ף והרמב"ם בפרק ה

א (צריך לישב באויר הסוכה). **ב** א"הישן תחת המטה בסוכה, אם היא (ג) גבוה עשרה טפחים **לא יצא:** **ב** הישן (ד) תחת הכילה בסוכה, (ה) אם אינה גבוה עשרה טפחים (ו) או שאין לה

שערי תשובה

הסכך וכמאן דלייתא דמי כו', ע"ש, ועיין בשו"ת בית יהודה ס"ק יז בסוכה הנעשרה תחת טריגי בורל ע"ש. ועיין בשו"ת ארכשול טורי אבן סימן יד שהשיב להגאון פרי"ח ז"ל שדעתו בחדרים מקורים עם מזוזה ובסוכות פותחים הקירווי המסככים בענפים והמזוזה כדלת ארבע קבועה דאשר תסוכות חרוצים ומקרין בקירוייה והמזוזה כקראי קאי, וכתב הפרי"ח בתשובה דרי בזה משום תולמ"ה וצריך ליקח המזוזה ולקבוע אותה מחדש ולכרך עליו כו', והגאון מהר"א ז"ל בעל המחבר השיב לו שאין בזה משום תולמ"ה שנעשה חזלה בהכשר, וראיה מסימן טו ומדברי הלבוש והאחרונים בסימן זה, אך באמת א"צ לה, דמכות דסוכר שבימי הזה פטורה. ולענין פשוט שמעולם לא יצאה מידי חיוב מזוזה אך בתנאי שיהיה הוא דרית קבע כל השנה, ע"ש. וצ"ל לפענ"ד במ"ש, דכל הפוסקים השוו בנקרעה חזר לג' איך שלא נשאר מחובר כלל שבאמת לא י"כ דעת הט"ו, והא"י הביא שכ"כ הניצ"ו ומהר"א ששון לפסול, ע"ש, אך דמ"מ יש לסמוך על מ"ש דגם

מסכך כשר דופן שהוא נטר הרחב יותר מו' אלקא שתלוי בצדו נגד הסכך כשר כו', כיון שאתון השינויין המחוברים על הקנים ותלוים באמצע הסוכה למעלה מהסכך כשר יש תורת סכך פסול עליהם והי כמו ששוכבין ברוחב כו', ע"כ שומר נפשו ירחק מסוכה זו, ובפרטות עפ"י הרוב דופן הרחב הנתון על צידו למעלה מן הסכך קושה צלתה מרובה, ע"ש. ועתה אין עושין לילות האלו בצירים באמצע רק הצירים לצד הדפנות ופותחין הדלת לגמרי שתעמוד בשוה עם הדופן בקומה זקופה ולא תהיה הקיר נטוי על י"ב הסכך, וכשר הרבר. ומ"ש הבה"ט בשם גור", ע"ש שכתב: א"צ אלענין טומאה חשב כסתום כיון שהנקבים יקים לכל היותר חצי סלע. מ"מ לגבי סוכה נידון בין כצילתה מרובה מחמתה וכמו בסוכה תחת האילן, ושכבה זו אין לה צל. ולענין אם מותר להניח הסכך כשר על השבכה ממש, אם חיבור השבכה לרדוא"ר וקבועה שם שוב אין מקבלת טומאה כרין המחובר לקרקע כו', ואם פירושו השבכה ע"ג הסכך בטלה לגבי

משנה ברורה

שני חדרים זה לפניו מזה, אם הולך מחדרו לסוכה, פתח הסוכה צריך מזוזה משום חדרו; ואם הולך מסוכה לחדרו בענין שהפתח הוא מחדר-הסוכה, יש לומר שחייב הוא במזוזה בפתח הסוכה הפתוח לרשות-הרבים וכדומה, דהוי כבית-שער:

א (א) צריך לישב וכו'. הקדים בזה, כדי לידע הטעם בישן תחת המטה דלא יצא, (ב) שאינו ישן בצל הסוכה אלא בצל אוהל: (ב) הישן וכו'. דעיקר ישיבת הסוכה הוא (ג) אכילה שתיה ושינה: (ג) גבוה עשרה טפחים. מן הארץ עד (ד) תחתית המטה גבוה עשרה טפחים, דעל-ידי שיש תחת המטה אייר עשרה טפחים חשיב כאוהל ומפסיק בין הסוכה, (ד) ואפילו דפנות המטה קצרים מאד שאין להם אפילו רוחב טפה, מכל מקום שם אוהל עליה: **ב** (ד) תחת הכילה. הם סדינים הפרוסים סביבות המטה על ארבעה קונדסין (ה) המטה באמצעה: (ה) אם אינה גבוה עשרה טפחים וכו'. אינו חשיב אוהל בפני עצמו. והעשרה טפחים (ו) מודדין מארעא, אף-על-פי שאין עשרה טפחים מן המטה ולמעלה: (ו) או שאין לה גג רוחב טפה. עיין במגן אברהם, דאפילו באופן זה (ו) אם יש בפתח משלשה טפחים סמוך לגג רוחב טפה, דהיינו לאחר שירדה מן הכלונס מכאן ומכאן ונתרחב טפה אין שם מן טפה זה עד הכלונס שלשה טפחים, אסור לישון תחתיו, לפי שכל פחות מן שלשה טפחים הוא כלבוד וכאלו יש בגגה רוחב טפה, ועל-ידי-זה שוב נקרא בשם אוהל, ונמצא אוהל מפסיק בינו לסכך. עוד כתבו בשם האגודה, דאפילו אם אין לה גג רוחב טפה אינו מותר רק

משנה הסכך שעל התקרה מתחלה כיון שלא היו כאן דפנות, ולכן לא מהני הסרת התקרה להכשיר הסוכה: (יט) ולחזור ולפותחן. וזה מותר (ל) אפילו לדעת המחמירין הנ"ל כיון שנעשה מתחלה בהכשר, דהיינו שפתח הגג קודם שסייך, דאף שבעת שהיא סגורה סגורה חשב כסתום כיון שהשכבה הרמ"א בסוף דבריו, מכל מקום אין זה בכלל תעשה ולא מן העשוי, דהוא דומה כאלו פירס עליה סדין וחזור ונטולה: (כ) צירים וכו'. דהוי כפתח. ובאין להם ציר, שרי (לז) על-ידי עכו"ם. ואם היה כל השנה קבועין במסמרים שפתיחתן אסור מן התורה ושכח לפותחן עד כניסת יום טוב, אם שרי לפותחן על-ידי עכו"ם באין לו סוכה אחרת בליל יום טוב ראשון משום שבות במקום מצוה, וכן אם מותר לומר לנכרי שייסך לו סוכה ביום טוב באין לו אחרת, מסתפק הפרי- מגדים, וסיים: להורות היתר חלילה לי, וצריך עיון בכל זה, עד אין לשוננו. ועיין בביכורייצק מה שכתב בזה. ואם הוא עדיין כבן-המשטות, נראה דברוא"ר יש להקל בזה על-ידי עכו"ם: (כא) שלא ישב וכו'. דהוי כיושב בסוכה שנבנית תוך הבית [הגר"א]. וצריך לזהר (לג) שיהיו הגגות נפתחים היטב לעמוד בגובה בשוה עם הדפנות ולא יהיו מוטיץ קצת על הסכך, שאם יהיו מוטיץ קצת, אף שלא יהיה שיעור גדול שתיפסל הסוכה מומתת זה, מכל מקום יהיה צריך לזהר שלא ישב במקום הזה שהגג משופע ומוטה על הסכך. כתב הפרי- מגדים בסוף סימן תרמג: מזוזה בסוכה, פטור; ומשמע חזר של כל השנה שדר בו תמיו, ובסוכה במסיר הגג, אפילו הכי בסוכות פטורה, דבשבעה ימים לאו קבע מקרי. ומי שיש לו

שער הציון

(לז) אחרונים: (לז) אחרונים ושי"א, משום דהוי שבות בשבת במקום מצוה: (לז) מטה-אברנן, (רש"י ור"ן בשם הראש"י) ועיין בב"ח שכתב דלהרי"ף והרא"ש הטעם הוא משום דדומה לסיכה תחת סוכה הוא מן התורה, ולטעם הר"ה הוא מדרבנן, והפרי מגדים מפקפק דאפשר גם לרי"ף ורא"ש הוא רק מדרבנן: (צ) רש"י: (ג) הא לא הכי, אף-על-גב דהמטה בכללה גבוה טפחים כשר לצאת שם ידי חובתו נפרי-מגדים וביכורייצק, ונראה שטעמם הוא דקיימא לן בסימן פ"ה בית שאין תוכו עשרה קודריו משלימו לעשרה, תוכו הוא רק כרמלית, עיין שם: (ד) כן משמע מהגר"ז, וחפשתי ומצאתי שמקור דין הוא מן הרמב"ם פ"ה ה' מהלכות סוכה הלכה כג', שזה לשונו שם: וכן המעמיד ארבע קונדסין ופירש סדין עליהן וכו': (ה) ביכורייצק, וכמבואר בסימן ששן: (ו) הגר"ז וביכורייצק, וכן מטיץ ומפיר מדרגים ומצחית-השקל לידנא. ודברי המגן אברהם כפי מה שבארתי לאורה בפשוטו על הנקליטין, השיגו עליו כל האחרונים מנגרא מפורשת בהפכו, וגם הם שהביאו לזה ראיה מהתוספות אינה ראייה כלל, ועל-כן כתב הביכורייצק בשגגת המעתיק הוא, דבריו המגן אברהם שייך בטעין כ לגבי מטה ולא על נקליטין: (י) ובספר חמד-משה מפקפק על עיקר דין זה בענינו:

הלכות סוכה סימן תרכ"ו

כפה באר הגולה

ג משנה שם י' ד טור והר"ן מבטיחה שם זה מברבי הרי"ף שם וכן פסק הרמב"ם בפרק ה' ובמה שמתוך הרב המגיד ש' ו' שם ט' כ"ב חסדא ורבה ו' ד ט' הנגה, הרי"ף והרא"ש והרמב"ם ורא"ש שם

גג רחב טפח, יצא: ג (ז) העצים (ב) היוצאים מארבע ראשי המטה, אסור לפרוס עליהן סדין *ולישון תחתיו (ח) אפילו אם אינם גבוהים עשרה, אבל אם אחד יוצא באמצע המטה כראשה והשני במרגלותיה כנגדו ונותנים כלונסות (פירוש, עצים ארוכים כעין קנה של רומח) מזה לזה, מותר לפרוס סדין עליו ולישון תחתיו משום דאין לה גג רחב טפח למעלה, והוא שלא יהיו גבוהים (ג) עשרה טפחים. *היוש מכשירין אפילו בגבוהים עשרה טפחים: ד (ט) יפירס סדין תחת הסכך לטוי, אם הוא בתוך ארבעה טפחים לגג (י) כשרה, (יא) ואם הוא רחוק ארבעה טפחים מן הגג (יב) פסולה. (יג) *ואם אינו לנוי, (יד) אף-על-פי שהוא בתוך

שערי תשובה

באר היטב

בחג גופא לא נפטרה, והרצה לצאת ידי הפריה, אחר החג יטול המזוזה ויתווך ויקבענה בלא ברכה, ומכ"ש אם יודמן לו לקבוע מזוזה אחרת שיבדך עליה ומכון לפטור את זו, כנלע"ד:

(ב) היוצאים וכו'. זהו מקרי במשנה קינופות, והוא קבוע מאד ע"כ פוסל אפילו פחות מעשרה. ומבואר בגמרא ובר"ן שג' יונים יש כאן, כילה ונקליטין וקינופות; כילה דלא קביעא לא מיתסרא אלא בתרתי לריעותא שיש לה גג וגובה י"ט, נקליטין קביעי טפי מכילה אע"פ שיש גג וגובה י"ט מה שהקשה על מה שאמרנו בגמרא דף י"א שאני נקליטין דקביעי, אי קביעי ליהוי כקינופות וכו', אמאי לא אמר דנקליטין וקינופות שוין לענין קביעות ומשום הכי וכו', ע"ש, והיא קושיית התוס' שם, ע"ש ובמהרה"ש ודו"ק: (ג) עשרה. והני י"ט

ביאור הלכה

משנה ברורה

* ולישון תחתיו וכו'. עיין במשנה ברורה דהוא קינופות הנוכר במשנה דף י' דע, דאף שבמשנה כלל דבר זה במחטא חדא עם פירס עליה סדין, מכל מקום איכא נפקותא ביניהן, דהתם פוסל הסוכה והכא אינו פוסל אלא אסור לישון תחתיו, כדאיתא בגמרא הכא 'לשוויי אהלא': * ויש מכשירים אפילו בגבוהים עשרה טפחים. עיין בט"ז שחמה על הטור שסתם בזה להחמיר, ולא זכר שגם לדעת הרא"ש כשר כמו להרי"ף, וכעין זה כתב גם האליה רבה. אכן ראיתי הרבה אחרונים שישבו קושיא זו (עיין בהנהר"ש וברק"ב ונתאל ובחמדר"משה ובשמן-המאור), דהטור סוכה דאף מדברי הרי"ף אין שום ראייה להקל, והא דסתם בנקליטין להקל, משום דסתם נקליטין אין גבוהין עשרה. ובאמת כדבריהם כתב גם-כן הריטב"א בחידושי וזה לשונו: ואפשר שרבינו אלפסי שלא פירש כלום בנקליטין והביא משנתנו כפשטא, מפני שסתם נקליטין אינן גבוהין עשרה ולפיכך כשרים, ובקינופות פסולה אף-על-גב דלא גבוה עשרה כדאמרן, עד כאן לשונו, וגם דעת בעל המאור בהרי"ף שמתחיל בנקליטין שגבוהין עשרה, ולפיכך אין לזוז מדברי המחבר שסתם כדעה ראשונה, והדעה השניה כתבה רק בשם יש אומרים משום דעת שארי פוסקים שסוברין שרעת הרי"ף להקל בזה, וכן כתב הביכור"י ע"ק ונקטין בזה להחמיר: * ואם אינו לנוי וכו'. זה הלשון איתא גם-כן בטור, והוא נובע מכ דברי הרא"ש, עיין שם, ורצה לומר, דלאו דוקא מפני הנגשר פסולה, דאפילו שלא מפני הנגשר, כל שאינו לנוי פסול דלא בטיל לגבי סוכה. ועיין בביאור הגר"א דכלל בזה אם פירס הסדין כדי לנגב דהוא צורך הבגד דפסול. וצריך עיין, ולפי זה סותר הטור את עצמו, דבסימן זה פסק דלצורך הבגד פסול, ובסוף סימן תרכ"ט מוכח דסבירא ליה דלצורך הבגד שרי, כמו שכתב הרמב"ם שם. ועל השולחן-ערוך עיין ג' עצמו, אף דהוא העתיק גם-כן בסוף סימן תרכ"ט לשון הטור, וכונתו בוודאי להקל אף בשעת אכילה, וכמו שהוכחנו שם, לא קשה לי, דאפשר דדבריו שם לא קאי רק לדברי היש-אומרים שהביא מתחלה דהוא שיטת רבינו תם, ולזוידה ודאי שרי לצורך הבגד, כמו שכתבו האחרונים, ולא לרעה ראשונה הנוכר שם בתחלה, אבל הטור דלא זכר שם רק דעה זו בלבד קשה [ומצאתי בדברי הבי"ח בסימן זה שכתב וזה לשונו: ועיין לקמן

כשהסדינים מגיעים לארץ, (ח) דאם יש אויר הפסק בינם לארץ אפילו רק כשיעור טפח אסור: ג (ז) העצים היוצאים וכו'. זהו מקרי במשנה קינופות, והוא קבוע מאד על-כן פוסל אף בפחות מעשרה טפחים, ומה שכתב אחר-כך 'אבל אם אחד יוצא וכו', זהו נקרא נקליטין. ושלשה דינים (ט) יש כאן, כילה וקינופות ונקליטין: כילה דלא קביעא, לא מיתסרא אלא בתרתי לריעותא, שיש לה גג וגובה עשרה; וקינופות דקביעא, מיתסרא אף שאינה גבוה עשרה, כיון שעל-כ"פנים יש לה גג [ועיין בפרי-מגדים שמצדד דהוא מן התורה]; ונקליטין, אף דלא קביעא כל-כך כקינופות, מכל מקום קביעי יותר מכילה, לכך מיתסרא גם-כן (י) על-כל-פנים מדרבנן בגזא לריעותא, דהיינו כשגבוהים עשרה אף-על-פי שאין לה גג. וזהו לרעה ראשונה, ודעה שניה סבירא לה דאפילו מדרבנן לא אסרו כיון שאין לה גג, דאוהל משופע לא מקרי אוהל כלל: (ח) אפילו אם אינם גבוהים עשרה. היינו (יא) מן המטה ולמעלה. והטעם שהחמירו בזה, משום דקביעי בחזק, כמו שכתבנו; (יב) ואף-על-גב דמטה גם-כן קבוע, מכל מקום אינה עשויה לישון תחתיה אלא על גבה, לכך לא חשיבה אוהל להפסיק כי אם בשגבוה עשרה: ד (ט) פירס סדין וכו'. והוא הדין (יג) אם עטרה בשאר מינים שאין מסככין בהם, כגון שתלה תחת הסכך כולו מיני אוכלים וכלים נאים כדי לנאותה: (י) כשרה. דבטלים הם לגבי הסכך, ומותר אפילו לישב תחתיה: (יא) ואם הוא רחוק ארבעה טפחים וכו'. דכיון שרחוקים ארבעה טפחים מן הסכך, חשיבי באפי נפשיהו ולא בטלי גבי סיכוך, (יד) ונמצא שאינו יושב בצל סוכה אלא בצל גויי סוכה, (טו) ואפילו אם אותן הנויין חמתן מרובה מצילתן גם-כן אסור, (טז) ויש שמקליין בשהיה חמתן מרובה מצילתן: (יב) פסולה. היינו (יז) כשיש בהן שיעור ארבעה טפחים, דהוא כשאר סכך פסול ששיעורו הוא בזה, כדלקמן בסימן תרל"ב, ואם הוא באמצע, פוסל כל הסוכה מטעם זה, כמבואר שם: (יג) ואם אינו לנוי וכו'. עיין בביאור הלכה: (יד) אף-על-פי שהוא בתוך ארבעה טפחים. והוא הדין (יח) אפילו אינו

שער הציון

(ח) הטעם, דאז נעשה האויר שבין הסדינים לארץ לכוך ונעשה מחיצה טפח, וממילא נעשה הכילה כנגד הווי אוהל, אבל כשמגיעין לארץ בשיפוע, או חשבינן (ח) השיפוע כמחיצה ואין כאן גג כלל [ח"י רע"א ובכור"י ע"ק]; (ט) גמרא: (י) פריי-מגדים והגר"א, ומקורם הם החוספות דיבור המתחיל 'ובלכדי: (כ) גמרא. ולא דמי לכליה דמדור"ן העשרה טפחים מארעא, דהתם אין העצים קבועים במטה, וכמו שכתבנו שם [אחרונים]: (יז) הר"ן וריטב"א, וקושיית הט"ז יישבו האחרונים בפשיטות: (א) גמרא: (ד) רמב"ם: (טו) הר"ן והריטב"א והרב המגיד מסתימת לשון הרמב"ם: (יב) הר"ן וריטב"א והרא"ש: (יח) אחרונים: (יט) כן משמע מסתימת הפוסקים וכן כתב הפריי-מגדים, אחר-כך מצאתי במלחמות וברמ"ם שכתבו כן בהדיא:

הלכות סוכה סימן תרכ"ח

ארבעה טפחים פסולה. (טו) ויש לזוהר שלא לתלות שום (א) גוי סוכה רק בפחות מארבעה לסוכה (מהרי"ל):

תרכ"ח דיני סוכה שתחת סוכה, ובו ג' סעיפים:

א *סוכה שתחת סוכה, *העליונה כשרה (א) והתחתונה פסולה. *יהוגי מילי, (ב) שיכולה התחתונה לקבל כרים וכסתות של עליונה (ג) ואפילו על-ידי הדחק (ד) יניש ביניהם עשרה טפחים, אבל אם אין ביניהם עשרה טפחים, או שיש ביניהם עשרה טפחים אבל אינה יכולה לקבל כרים וכסתות של עליונה אפילו על-ידי הדחק, (ה) התחתונה כשרה אם היא מסוככת כהלכתה (ו) (ז) אפילו (ח) אם העליונה למעלה מעשרים, *ואם אינה מסוככת כהלכתה

א משנה סוכה ט'
ב מהא דרב רמי שם
ר"ד ג שם
בבבבא
ד מירא רובי יבמה
שם וביבתי רמי
ה שם

באר היטב

(ב) אפילו וכו'. משמע אפ"י שהעליונה ג"כ צלתה מרובה מחמתה, ט"ו, ע"ש:

משנה ברורה

מופלג מן הסכך טפת, אלא נקט ארבעה איידי דרישא: (טו) ויש לזוהר וכו'. רוצה לומר, אף דמדינא אין לאסור רק ברוחב ארבעה טפחים וכנ"ל, (יט) מכל מקום יש לזוהר לכתחלה אפילו אינו רחב ארבעה טפחים, שיש לחוש שמא יעשה גוי הרבה עד שיהא בהן שיעור זה וישב תחתיו. (כ) ולפי זה אין לתלות פירות או כלים וכדומה דבר שפסול לסכך בהן, אפילו לגוי, אלא בתוך ארבעה טפחים לסכך. ומכל מקום לענין תליית (כ"א) מגורות בסוכה נגד השולחן אין צריך להחמיר שיהיו בתוך ארבעה טפחים, ואדרבה, יותר טוב ונכון להרחיקן מן הסכך כל מה שיוכל:

א (א) והתחתונה פסולה. דכתיב "בסוכות" חסר ו"ו בין כ"ף לת"י, לשון יחיד, ובוהו הוא יושב תחת שני סככין: (ב) שיכולה התחתונה לקבל וכו'. רוצה לומר, שחזקה לקבל הכרים וכסתות שאדם מניחן (ב) כדי לישון עליהם (ג) ואדם יושב שם ואוכל סעודתו, אז היא נקראת בשם סוכה, וממילא מיפסלא התחתונה משום סוכה תחת סוכה: (ג) ואפילו על-ידי הדחק. רוצה לומר, שהגג של תחתונה, שהיא קרקעיתה של העליונה, (ג) מתנענע בשמשמשמשין שם: (ד) ויש ביניהם עשרה טפחים. היינו בין סככה של העליונה לקרקעיתה, (ד) דזהו שיעור הפחות בכל סוכה להכשירה, ועל-ידיה נוכל לקרוא הסוכה שתחתיה בשם סוכה תחת סוכה: (ה) התחתונה כשרה. אבל העליונה (ה) פסולה, דלא חזיא אפילו לדירת עראי: (ו) כהלכתה. דהיינו שהיתה צלתה מרובה מחמתה: (ז) אפילו וכו'. ואפילו (ו) אם העליונה היתה גס"כ צלתה מרובה מחמתה לא מקרי סוכה תחת סוכה, כיון שהעליונה אין לה הכשר

מארעא משחינן אע"פ שאין י"ט מן המטה לכילה, מ"א: (ג) גוי. אפילו אינו רחב ד"ט, מ"א:

ביאור הלכה

סוף סימן תרכ"ח דסבירא ליה לרבינו דלאו דוקא לגוי, אלא הוא הדין גמי כשהניח לצורך האדם להגן עליו או לשאר צורך, דין גוי יש לו, עד כאן דבריו, ומוכח מניה דמה שכתב הטור *ואם אינו לגוי היינו שלא היתה לצורך כלל דזה פסול מדינא אבל לצורך הבגד הכי גמי דשרי, וכן כתב בהדיא בסוף סימן תרכ"ח, עיין שם, אבל לפי דברי הגר"א צריך עיון. ואולי יש לומר בדחוק, לפי מה שכתב הגר"א *ההמחר בסימן תרכ"ח סעיף א שכתב ודכל זה לא שאני לן בין שהאלן קדם ובין שהסוכה קדמה סתם כדעה הראשונה ודלא כשיטת רבינו תם, והנה זה הלשון כתב גס"כ הטור שם, עיין שם, ולפי זה נראה, דהטור בסימן תרכ"ח איל לפי מה שהעתיק לדינא בסימן תרכ"ח דלא כשיטת רבינו תם, שאין שום יתרון במה שהסוכה קדמה כיון שהסדרין היתה צלתה מרובה מחמתה, ולפי זה להגן מפני החמה והעץ אסור, וסבירא ליה דהוא הדין מפני צורך הבגד גס"כ אסור, וכאן שהעתיק בפנים שיטת רבינו תם סיים דמפני הבגד גס"כ שרי. ועל עיקר הענין מפנימה בסימן תרכ"ח העתיק לדינא דלא כשיטת רבינו תם וכאן העתיק שיטת רבינו תם, כבר תמה הבית"יוסף, ועיין בב"ח ובהגהות מהר"ח:

* העליונה כשרה והתחתונה פסולה. מיירי כשהעליונה הוא תוך עשרים. וראיתי מי שמסתפק לרבא דסבירא ליה טעם פסול סוכה שלמעלה מעשרים הוא משום דדירת עראי בעינן דוקא, ולמעלה מעשרים אין יכול לעשותה עראי, בענינו אי מותר לבנותה תוך עשרים מגגה של תחתונה אחרי שהיא גבוה יותר מעשרים מן הארץ. ולענין דעתי פשוט דשרי, דהא איתא בגמרא ופוסקים דיכול לבנות הסוכה אפילו במחיצות של ברזל דהוא קבוע, אלא דציונה התורה שיבנה הסוכה בגובה באופן שחזיה יכולה להחזיק על-ידי מחיצת עראי ושיעור חכמים שהוא רק עד עשרים אמה, והכי גמי כענינו, הרי הסוכה העליונה שהיא פחותה מעשרים ובה הוא רוצה לקיים מצות סוכה, יכולה להחזיק על-ידי דפנות עראי, דהיינו מגגה של תחתונה ולמעלה עד סככה היה יכול לבנות עראי, וכן מוכח מספר ביכוריעקב שסוכר כן לדינא, אך לא באר טעמו: * והגי מילי שיכולה וכו'.

סוכה. [ואם העליונה חמתה מרובה מצילתה, (ו) אז אפילו התחתונה יכולה לקבל כרים וכסתות של עליונה, התחתונה כשרה, דסכך של עליונה כמאן דליתא דמיא]: (ח) אם העליונה למעלה מעשרים. ולא אמרינן מה שכנגד סכך הפסול נחשב כאלו אינו, (ט) כיון שבעצם אין הסכך הזה סכך פסול אלא שהוא למעלה מעשרים, לא מקרי סכך פסול לפסול כנגדו:

שער הציון

(ט"ו) מגן אברהם ט"ו ושי"א: (כ) פרי"מגדים בביאור דברי הרמ"א: (כ"א) כן נראה בפשיטות דאין רשאי להחמיר בוה, עיין בחושן משפט סימן ת"ח סעיף ג וז' ולבר מן דין, יש פוסקים שדברין דאין להחמיר בדינא דמהרי"ל רק באם צלתה מרובה מחמתה, וכמו שכתבנו בפנים בסעיף קטן יא, והגם דאם יש שיעור ד' טפחים בוודאי נכון לתפוס כדעת המחמירים שם, על-כל פנים כזה דהוא חומרא בעלמא יש להקל בוה, וסבירא זו הוכח באליה וזשא בשם המטה משה, ומפני זה גס"כ יש להקל בתלית המגורות כמו שכתב החי"אדם, וגם דענין מגורות אין רגיל לתלותן רק נגד השולחן ואין שייך בוה שמא ישב תחתן: (ב) רשי"י: (ג) בית"יוסף: (א) רמב"ם כפירוש המשנה: (ד) ואין נפקא מינה בין אם היא בתוך עשרים מקרקע שלה או למעלה מעשרים מקרקע שלה, אף דהיא פסולה, מכל מקום מקרי תחתונה סוכה תחת סוכה, דכיון שהיא למעלה מעשרים ומיקרי סוכה קבוע, בוודאי על על התחתונה שם סוכה תחת סוכה (ה) רמב"ם בחי"יוסף: (א) כסף משנה. ודע, דהוא הדין אם סוכה העליונה אין לה רק סכך בלי דפנות [כגון שניצן ד' קונטרס על גג סוכה התחתונה וסיכך על גבן], או שאין בדפנותיה ד' על ד' רוחב שיעור הכשר סוכה, מתבשרה התחתונה, דכל זמן שאין ראוין עליון לסוכה לאו סוכה תחת סוכה הוה נפרי"מגדים. ואף דמסתפק שם קצת, בבכוריעקב מסיק להקל: (ו) ט"ו ופשוט: (ז) מגן אברהם: (ח) מגן אברהם: (ט) מגן אברהם: (י) ומכל מקום אין ללמוד מכאן אם העליונה אינה

הלכות סוכה סימן תרכח

פזו באר הגולה

1 משנה וגמרא שם כ"ב
וכ"ג 1 משמעות הנמטרא
שם ז משנה שם
ט האסור להשתמש
ביום-טוב בבניי חיים
ובמחבר

(ט) ומתכשרת על-ידי סכך העליונה, צריך שלא יהא סכך העליונה גבוה מן הארץ למעלה מעשרים אמה: ב' יהעושה סוכתו (י) בראש העגלה (יא) או בראש הספינה, (יב) אם אינה יכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה, פסולה, אבל אם יכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה, (יג) 'אפילו אם אינה יכולה לעמוד ברוח מצויה דים, (כ) (יד) כשרה: ג' 'עשאה (טו) בראש הגמל או (טז) בראש (ג) האילן כשרה, (יז) ואין (ז) עולין לה (יח) ביום-טוב. (יט) מקצתה על האילן ומקצתה בדבר אחר, אם הוא בענין שאם ינטל האילן תישאר היא עומדת ולא תפול (כ) עולין לה ביום-טוב, ואם לאו (כא) 'אין עולין לה ביום-טוב:

תרכט ממה צריך להיות הסכך, ובו י"ט סעיפים:

א דבר שמסככין בו (א) 'צריך שיהיה

באר היטב

א משנה סוכה י"א

דגורין שמא יסכך בו כמ"ש סימן תרכט ס"ז, ר"ן, מ"א: (ז) עולין. ואם עבר ועלה יצא ידי חובתו; ואם הסוכה על הארץ והקנים של הסכך

ביאור הלכה

בגמרא איתא עור בזה חילוקים. והכלל, דלעולם אינו פוסל מטעם סוכה שתחת סוכה אלא סכך שצלתו מרובה מחמתו, אבל חמתו מרובה מצילתו או מקרי סכך לפסול מטעם סוכה תחת סוכה, ולכן כשהתחלונה חמתה מרובה מעליונה צלתה מרובה וקיימא בתוך עשרים מהארץ, שניהם כשרים; וכששניהם צלתן מרובה וקיימא עליונה

משנה ברורה

(ג) כשרה. אע"פ שהספינה הולכת על הים, גמרא דף כג: (ג) האילן. היינו כשהסכך יוכל לעמוד בלא אילן, שסמכו על קונדסין, דאל"כ אסור

(ט) ומתכשרת על-ידי סכך העליונה. דהיינו שעל-ידי שניהם היתה צלתה מרובה מחמתה, (ט) וכשרה התחתונה. (י) ואם היתה העליונה בעצמה צלתה מרובה מחמתה, אף העליונה כשרה: ב' (י) בראש העגלה. אף דמטלתלה ולא קביעא. ועל-כן הסוחיים יכולים לעשות סוכה בעגלות

(יא) שלהם שקורין ביידי"ל, ובלבד שיהא בתוכה גבוה עשרה טפחים ורוחב שבעה טפחים בלא הגלגלים [ח"א]. אכן צריך שיקשרנה שם בחזק, שתהיה יכולה לעמוד ברוח המצויה בארץ: (יא) או בראש הספינה. (יא) הוא (יב) מקום גובהו של ספינה, והוא גבוה מאד והרוח ולדעת שם ועוקרתה: (יב) אם אינה יכולה וכו'. רוצה לומר, שלא קשרה בחזק כלל, שאינה רוח שיבוא יעקנה, פסולה, (יג) ואפילו דירת עראי לא הויה: (יג) אפילו אם אינה יכולה לעמוד וכו'. דרוח מצויה דים הוא כרוח שאינה מצויה דיבשה: (יד) כשרה. דעל-כל-פנים מכלל דירת עראי (יד) לא נפקא, ואפילו (טו) בשעה שהולכת על הים: ג' (טו) בראש הגמל. היינו שעשה שם הדפנות בין חטוטרתיה (טו) וסיכך על גבן: (טז) בראש האילן. תיקן מושבו (יז) בראשו ועשה שם מחיצות וסכך: (יז) ואין עולין לה. מפני שאסור להשתמש ביום-טוב בבניי חיים ובמחבר, כמו שכתב ריש סימן שלו. ואפילו אם הסוכה היא על הארץ אלא שהקנים של הסכך מסומכין על האילן, (יח) אסור לעלות לה בשבת ויום-טוב, גזירה שמא ישתמש בהסכך, שנייה שם חפציו או יתלה בו שום דבר ונמצא משתמש על-ידי האילן. (יט) ואפשר דדוקא בימים הראשונים שהיו רגילין להשתמש בסכך להניח ולתלות שם חפציהם, אבל עכשיו שאין רגילין בכך אין חוששין לכך ומותר לעלות לתוכה אף בשבת ויום-טוב. (כ) ומכל מקום לכתחלה אין לסמוך את הסכך על האילן, שאין מעמידין את הסכך לכתחלה אלא בדבר הראוי לסיכוך, כמו שכתב בסימן תרכט, עיין שם הטעם. ואם נעץ קונדסין באילן וסמך הסכך עליהן, (כא) שרי אף לכתחלה. (יח) ביום-טוב. ואם עבר ועלה ביום-טוב, (כב) יצא ידי חובתו. ועיין בפריי-מגדים שמשופק אם אין לו ביום-טוב רק סוכה על-גבי כמהה או אילן, אם מותר לו לכתחלה לעלות, עיין שם. ובביכוריי-עקב מסיק דאסור, דחכמים (כג) פטרוהו, עיין שם: (יט) מקצתה על האילן ומקצתה בדבר אחר. היינו, שעשה מקצת קרקעת סוכתו ומקצת דופןותיה על ראש האילן ומקצת קרקעיה ומקצת דופןותיה על דבר אחר וסיכך על הדפנות, אם היא עשויה בענין שאם ינטל האילן תישאר (כד) היא עומדת על הדבר אחר ולא תפול וכו': (כ) עולין לה ביום-טוב. היינו בסולם, שלא על דרך האילן: (כא) אין עולין לה ביום-טוב. דכיון שסמיכתה על האילן, נמצא כשנכנס לתוכה, משתמש באילן:

א (א) צריך שיהיה וכו'. דכתיב "חג הסוכות תעשה וגו' באספך מגרנך ומיקבך", ודרשינן, שיעשה הסוכות ממה שמאסף מפסולת גורן ויקב, דהיינו קשין ואשכולות (ב) ריקנין, הלכך אין מסככין אלא בדבר שצומח מן הארץ והוא עכשיו תלוש

שער הציון

עשויה לצל בענין דפסול משום תעשה ולא מן העשוי [והיא חמתה מרובה מצילתה] דגם-כן יוכשר התחתונה מטעם דהסכך בעצמו אינו פסול, דפסול תעשה ולא מן העשוי גרע טפי מפסול דלמעלה מעשרים [והגהות רע"א]: (ט) ודין זה של המחבר קאי בכל גורני. דהיינו בין שהסוכה עליונה היתה גבוה י' טפחים והיתה ארויה לקבל כרים וכסתות ובין שלא היתה גבוה י' ואינה יכולה לקבל כרים וכסתות, כן מוכח מבית יוסף: (י) גמרא: (יא) והנה הפריי-מגדים יצא לדיון בדבר החוש, דדוקא בשעה שעומדת ולא בשעה שהולכת עם הסוכה, ושאינו ספינה דאורחה בכך, אבל הביכוריי-עקב השיג עליו, עיין שם, ודבריו נכונים: (יב) רש"י: (יג) שם: (יד) גמרא: (טו) מגן אברהם וש"א: (טז) לאופקיי אם ראשי הקנים של הסכך נסמכים על ראש הגמל דפסול אף בויעבד, לפי שאין לה קבע. שהרי הגמל ילך מכאן ופול, וכמו שכתב מגן אברהם לקמן סימן תרל סעיף קטן יד: (יז) רש"י: (יח) מגן אברהם בשם הרא"ש [בסעיף קטן ו' דבית המחיל יצאין עולין, צריך לומר 'אין עולין' והוא קאי על סוף הסימן, כן מוכח בהעמיקין]: (יט) מגן אברהם. ועיין במצותי-השאל: (כ) מגן אברהם בשם ר"ן. ומה שכתבתי למתחלה, שכן הוא דעת המגן אברהם לקמן בסימן תרכט בדביעבד אין מעעב: (כא) ר"ן: (כב) רש"י ור"ן ורבינו ירוחם. ועיין בפריי-מגדים: (כג) דברר שהוא בשב ואל תעשה יש כח ביד חכמים לעקור. עיין שם: (כד) עיין בשבת דף קנד עמוד ב' דמשמע שם דאם סמך הסכך על האילן, אף אם היה האילן רק דופן רביעי (שבלא הוא היה גס-כן הסוכה יכולה לעמוד) אפילו הכי פסול, והמשנה איירי בגוואר פוסטבא ודקא, ואפילו לפי מה שציינו שסמך הסכך על הדפנות, מכל מקום הא קרקעת הסוכה נסמך על האילן וממילא הוא משתמש באילן, ואפילו אם נימא דזה מקרי צודקין, הא מסקינן שם דצודקין אסורין. סוף דבר למסקנא, שם בשבת לכאורה אין תלוי כלל באם ינטל ויכולה לעמוד, וצריך עיון: (כ) לאופקיי כשיש בהם ענבים, וכדלקמן בסעיף י':

הלכות סוכה סימן תרכט

***צומח מן הארץ ותלוש (ב) ואינו מקבל טומאה, יאכל דבר שאינו צומח מן הארץ, (ג) אף על-פי שגידולו מן הארץ ואינו מקבל טומאה, יכגון עורות של בהמה שלא נעבדו שאינם מקבלים טומאה או (ד) מיני מתכות, אין מסככין בהם. (וכן אין מסככין בעפר) (ר"י): ב' יוכן דבר שמקבל (ה) טומאה, כגון (ג) (ה) ("שפודין" (ו) וארוכות המטה (ז) וכל הכלים, אין מסככין בהם, ו"אפילו אם נשברו (ח) שלא נשאר בהם שיעור קבלת טומאה: ג' יסיככה (א) [ג] (ט) בחיצים שאין להם בית-יקיבול (י) כשרה, ושיש בהם בית-יקיבול פסולת: ד' יסיככה בפשתן, (יא) כשלא י מיתרו דרב י"ב י מיתרו דרב י יתכן שם ונפישו ה"ר"ף ה"ר"ש ה"ר"מ"ם בפרק ה**

שערי תשובה

נסמכים על האילן שרי ולא גורנין שמא יניח על הסכך, מ"א, ע"ש: (ה) **טומאה**. אפילו מידי שמקבל טומאה מדרבנן, ט"ז: (ב) **שפודין**. כתב ב"י: היינו של עץ, דאלו של מתכות חיפוק ליה משום דאין גידולו מן הארץ. והמ"א כתב דוקא של מתכות אבל של עץ אין מקבלין טומאה אפילו מדרבנן דפשוטי כלי-עץ גינהו, ע"ש. ועיין יד-אהרן: וקוים אע"פ שיש להם בית-יקיבול כשרים כיון שלא נעשו לקבלה וה"ה מרוב, אחרונים. וכתב המ"א בס"ק יא: ודע, דכל כלי-עץ הרחב קצת וראוי להניח עליו דבר, מקבל טומאה דדמי לבית-יקיבול, וא"כ אין להניח מרא ומגריפה על הסוכה אפילו נשברה, ע"ל. וט"ז כתב שם דאין להניח למעלה מן הסכך כאורו וכ"ש כסך צמחו שום כלי ואפילו שברי-כלי, ע"ש.

באור הלכה

למעלה מעשרים מסכך התחנתו, שניהם פסולין; וכשהתחנתו צלחה מרובה ועליונה חמתה מרובה וקיימא בתוך עשרים [לרש"י קאי זה על עליונה, ולשיטת רבינו חם והשלחן-ערוך דפסק כותיה קאי זה רק על התחנתו]. התחנתו כשרה והעליונה פסולה; וכשהתחנתו צלחה מרובה וכן העליונה וקיימא בתוך עשרים מהסכך של התחנתו, עליונה כשרה ותחנתו פסולה. וכל אלו הם הלכות פסוקות בגמרא ולא ידעתי למה השמיטו הפוסקים, עד כאן דברי הביכוריים, וכוונתו על הראשונים, אבל האחרונים כמעט הנתתיק כל הפרטים:

*** צומח מן הארץ ותלוש ואינו מקבל טומאה**, עיין משנה ברורה, דכל זה דרשין מקראי, הלכך דארייתא ניהו ולעינבא, דהיינו דבר שאינו צומח מארץ או מתובר או דבר שראוי לקבל טומאה מן התורה פסול מדארייתא, אכן דבר שראוי לקבל טומאה מדרבנן פסול רק מדרבנן, ועלין אם אין לו לסכך רק ברבד זה, יש לומר דיסכך

אינו צומח מן הארץ? [מגן-אברהם]. (ב) והאחרונים יישבו קושייתו, דמיירי בשל עץ ובראשי השפודין יש קצת ברזל, וכי האי גונא גם העץ מקבל טומאה על-ידי הברזל שבראשו, אכן כיון דעיקר הסכך הוא מן השפוד שהוא של עץ שהוא צומח מן הארץ, ואין צריך לברזל לצורך הסכך, הוה אמינא דמותו לסכך בו, קא משמע לן דפסול הואיל ומקבל טומאה על-ידי הברזל: (ו) **וארוכות המטה**. אפילו הם של עץ, (ג) ואף שאינן מטה שלימה פסולין לסיכך, הואיל דממטה שלימה קאתו: (ז) **וכל הכלים**. אפילו מידי דמקבל טומאה (ד) רק מדרבנן: (ח) **שלא נשאר בהן שיעור וכו'**. כיון שפעם אחת היו ראויין לקבלת טומאה, גזרו בהן חכמים שלא לסכך בהן לעולם. אכן אותם הכלים שאפילו בשלימותן לא היו מקבלין טומאה אלא מדרבנן, (ה) אם נשברו מותר לסכך בהן: ג' (ט) **בחיצים שאין להם בית-יקיבול**. דפשוטי כלי-עץ אין מקבלין טומאה: (י) **כשרה**. ואם היו פעם אחת כשרה (ו) פסולים אף-על-פי שניטלו אחר-כך, דכיון דפעם אחת היו ראויים לקבל טומאה נשאר שם פסול עליהם, וכנ"ל בסעיף ב'. (ז) קנים הנבראים חלולים, אף-על-פי שיש להן בית-יקיבול אין מקבלין טומאה לפי שלא נעשו לקבלה, לפיכך מותר לסכך בהם, וכן מותר לסכך (ט) בצינור, לפי שלא נעשה לקבלה. (ט) **וכל כלי-עץ הרחב קצת וראוי להניח עליו דבר**, מקבל טומאה (י) מדרבנן, דדמי לבית-יקיבול. ולפי זה אין להניח מרא ומגריפה על הסוכה אפילו נשברה [מ"א וש"א]. ועיין בביכוריים עקב דעתו נוטה דבשעת הדחק יש להקל לסכך כשנשברה, כיון דאפילו בעוד שהיא שלימה אין טומאתו אלא מדרבנן, אין לגזור בשבורה, וכנ"ל בסעיף-קטן ח: ד' (יא) **כשלא נידק ולא ניפץ**. רוצה לומר, אף דמתחלה (י"א) נשדו הגבעולין במים, מכל מקום כיון דעדיין לא נידק, בכלל עץ הוא. ומשמע מלשון זה דאם היה נידק אף שלא ניפץ פסול, (י"ב) ומסוף דבריו משמע דנידק וניפץ בעינן אבל נידק לחוד לא, ועיין בפרישה וביאור הגר"א ומשמע שמצדדים להקל,

שער הציון

(ב) קרבן-תנאול ומחצית-השקל, אבל לעצם דינו של המגן-אברהם מודים, וכן מוכח מב"ח הגר"א. אכן באליה רבה ופרי-מגדים מצדדים דאפשר דטמא מדרבנן מסעם דהוה חשמיש אדם וחשמיש משמיש, באילי שמינה עליו אוכל לצלות וגם תוחב לפעמים בראשו צלי שיש בו שומן, עיין שם: (ג) ר"ן, ומשמע שם דפסולין הם אף מדרבנן, וכן מוכח בגמרא: (ד) אחרונים: (ה) פרי-מגדים וביכוריים עקב: (ו) ב"ח: (ז) בית-פתיח שיש בו שומן, עיין שם: (ח) ועיין ביורה-דעה סימן ראשון ל"ד דאם חקק במרוב גומא לקבל ציריות מקבל טומאה, ולענין שיעור גדול גומא יש חיילוק בין עץ לחטים, עיין שם [נחמה"ש]: (ט) מגן-אברהם בשם התוספות: (י) כן מוכח שם בתוספות [בכורי יעקב]: (י"א) פוסקים: (י"ב) לחם-משנה ואליה רבה:

הלכות סוכה סימן תרכט

באר הגולה קפט

ח ה'הכ"ט
מ'ה'שלי *
ה'ב המגיד מפני שאין צורתו עומדת וכלוא אינם מגדולי ארץ ט משנה שם י"ט ובאוקיימא דרב פפא כ' וכתא קמא וזכרי ישמעאל כרבי יוסי רבי דוסא בביתא, הר"ף והרמב"ם בפרק ה'

נידק ולא ניפץ כשרה, דעץ בעלמא הוא, אבל אם נידק וניפץ (ד) (יב) פסולה: ה' בחבלים (יג) של פשתן * פסולה, של גמי ושל סיב כשרה: ו' כמחצלת של קנים וקש ושיפה וגמי, בין שהיא חלקה שהיא ראויה לשכיבה, בין שאינה חלקה (יד) שאינה ראויה לשכיבה, (טו) אם היא קטנה, (טז) סתמא * עומדת לשכיבה ומקבלת טומאה ואין מסככין בה, אלא-אם-כן עשאה (ה) לסיכוך, הגה (יז) דהיינו שרוב בני אותה העיר עושין אותה לסיכוך (הרא"ש פ"ק דסוכה), ואם היא גדולה, סתמא עומדת לסיכוך ומסככין בה, (יח) אלא-אם-כן עשאה לשכיבה (דהיינו

באר היטב

שערי תשובה

ובראשו מחושב כחול צויה להסירן דשכר-כלי הוא ושמא נטמא, ע"ש, ומ"ש ונטמא לאו דוקא דלאו בנטמא תליא, אלא כיון שהיה ראוי לטומאה ונרחה מלהיות מוכשר לסכך שוב אין חזר ונראה, כמ"ש בלבוש. ועיין בפ"מ בזה:

ועיין יד-אהרן: (ד) פסולה. שנשתנית צורתה והוי כאלו אינו גידולי קרקע, ולפ"ז אפילו בצמר-גפן וקנבוס שאין מיטמאין בנגעים אם נידק וניפץ אין מסככין בהם, ב"ח. ועמ"א: (ה) לסיכוך. אפילו עבר לה

משנה ברורה

ביאור הלכה

כו ולא יכרך [פמ"ג]: * עומדת לשכיבה. עיין במגן-אברהם דבמקומות הללו סתם מחצלת היינו בין גדולה ובין קטנה] לשכיבה, ולפי זה אפילו עשאן בפירוש לסיכוך, מכל מקום, פסולה למסככין מהטעם שפסק הרא"ש דמי יודע אם נעשו לשם סכך, ואסורין מפני מראית העין. וחדשים מקרוב באו, שהתחילו במדינותינו לסכך במחצלות של ערבה אשר לא שיערו אבותינו, ואותם מחצלות סתמא הם עומדים לשכב ולישב עליהם בעגלות, ואם-כן יש בהם פסול מפני מראית העין אפילו עשאן לשם סכך, ולכן כל שומר נפשו ירחק מהן, ובפרט אם אותן מחצלות כבר נשתמשו בהם כעגלה אפילו לא לשכיבה וישיבה רק לקבל, פסולים מדאורייתא וכו', עד כאן לשון הביכוריים-יעקב. אמנם בספר בית-מאיר כתב, שכעירו גס-כין מצא ענין הנהגה שמסככים בעצפי ערבות, גידולים קורין אותן בלע"ז קערייב, ואותן הקערייב באמת רוב תיקונם וגדולתם היינו להניח תוך העגלות, ואלו, אף אותן שמסככין בהם, היו גס-כין בתוארם באופן שהיה שייך

(יג) ומכל מקום אין להקל אף בנשורו לחוד רק במקום הדחק: (יב) פסולה. (יד) מדרבנן, מפני (טו) שאין צורתו עומדת עליו ומחזי כאלו אינו מגידולי קרקע, ועוד, (טז) כיון דראוי לתיהם לתוך כרים וכסתות ואז יקבלו טומאה, ועל-כן גם (יז) בנעורת שברי בעצולין הנגזר מן הפשתן אין מסככין בו, דגם ממנו ראוי למלא כרים וכסתות. והנהגה לפי הטעמים האלו, אפילו בצמר-גפן וקנבוס שאין מיטמאין בנגעים, אם נידק וניפץ אין מסככין בהם. ועוד כתבו טעם, (יח) מפני דכיון דכבר נידק וניפץ, קרוב הוא לטווחו ויקבל טומאה, על-כן גזרו שלא לסכך בו, (יט) ולפי זה בצמר-גפן וקנבוס דאין מקבל טומאה כלל לא שייך האי גזירה, ויש להחמיר: ה' (יג) של פשתן. אף (כ) שאין מקבלין טומאה, שאינם כלי, מכל מקום נשתנה (כא) צורתן ואינו נראה כגידולי

קרקע, ופשוט שהוא הדין (כג) בחבלים של קנבוס: ה' (יד) שאינה ראויה לשכיבה. אין הלשון מרדוקדק, דאי אינה ראויה כלל אמאי אמרינן דסתמא לשכיבה? (כג) אלא רוצה לומר, שאינה ראויה כל-יכך, וכן הוא בהדיא בטור: (טו) אם היא קטנה. היינו (טז) כדי ששיבה: (טז) סתמא עומדת לשכיבה ומקבלת טומאה וכו'. פירוש, דכיון דסתמא לשכיבה, היא ראויה לקבל טומאה וכשישכב בה הוב, וכיון שכן, אף מעתה אינה ראויה לסיכוך, שכל הראוי לסיכוך אין מסככין בו, וכנ"ל: (יז) דהיינו שרוב וכו'. הנה (כח) אם עשאה בפירוש לסיכוך, מהני אפילו בשמאל מנהג מבורר בעיר בזה, ולא אתי הרמ"א לאפוקי (כו) רק ההיפוך, דאם המנהג בעיר לשכיבה לא מהני כמה שהוא עושה לסיכוך או שקנאה בפירוש לסיכוך, (כז) דמי יודע דבר זה, ואתו כולי עלמא לסוכי בהו. ופעמים שדבר זה מהני (כט) גם להקל, דהיינו אם עשאה סתמא, או שאינו יודע לן אם עשאה לסיכוך או לשכיבה, ורוב בני העיר עושין אותה לסיכוך, תלינן שגם הוא עשה לסיכוך: (יח) אלא-אם-כן עשאה לשכיבה דהיינו וכו'. אין רוצה לומר לאפוקי אם היה המנהג לסיכוך אז גם מחשבה ידידה שחשב לשכיבה לא מהני מידי ומותר לסכך, דזה אינו, (כט) דכיון שחשב לשכיבה הרי יודע לה תורת טומאה ואסור לסכך, אלא אתי לאשמעינן דלאו דוקא אם עשאה לשכיבה, (ל) אלא שהוא הדין אם מנהג המקום לשכיבה, הוי (לא) כאלו עשאה בעצמו לשכיבה. ואם אינו יודע מנהג המקום, לכולי עלמא (לב) מותר לסכך בה כל זמן שלא ידעינן שגם-כן עשאה לשכיבה. ודע, דבמקומות (לג) האלו (לד) מחצלת עשויות לשכיבה, (לה) ואם-כן אפילו הוא עשאה לסיכוך גס-כין אין מסככין בהם:

שער הציון

(יג) אליה רבה, דשלא במקום הדחק אפילו בנשורו לחוד אין להקל. והנה ה"ח הביא זה בשם ריא"ז שהחמיר, ואנו מצאנו ראינו גם בהלכות של ר"י אבן גיאות ובעיטור שהחמירו בהדיא אף בזה, וכן בשבלי-הלכת העתיק לשון הגרמא וסיים על זה: וכיון דספיקא הוא אולינן לחומרא, ומשמע דמחמיר בכל גווני. והגרי"ד דכתב דכל הפוסקים הקילו בזה, ולא היה לפניו כל אלו הפוסקים (כי בימי לא נפסוט). ובנידק ולא ניפץ צריך אף אם יש להקל אף במקום הדחק, אחרי דמהר"ף והרמב"ם אין לנו שום ראיה שמקילין בזה (כי לא מצינו מי שמקיל בזה בהדיא כי אם הריטב"א לכדו), וגם באליה רבה נשאר בזה בצריך עיון, ויש לנהוג בזה כדעת הפרי-מגרים דלכתולה אין לסכך בנידק ולא ניפץ, והיכא דלית ליה כי אם זה יש לומר דכשר: (יד) זהו לדעת הר"ף והרמב"ם והרא"ש דפסקו הבעיא לקולא, מה שאין כן לדעת רש"י והעיטור והר"י אבן-גיאות ושבלי-הלכת והרי"א הוא מדאורייתא: (טו) בדין שם, (טז) מגן-אברהם לדעת הרמב"ד: (יז) חטופת ור"ן: (יט) אחרונים לדעה זו: (כ) הרמב"ם פ"ק א מהלכות לילה גס-כין לא מהני. יב. ולדעת רש"י בפרק סד, דוקא כשלא נטוו מתחלה, אבל אם נטוו ואחר-כך קולעין אותן, הוא בכלל אריג, עיין שם, ומן התורה אין מסככין בהן: (כא) מגן-אברהם בשם המגיד משנה: (כב) הגרי"ז: (כג) מאמר-מרדכי: (כד) ר"ן, והיינו שהיא קבוצת איש ומעט יותר, אבל יותר מזה מקרי גדולה [בכזרי יעקב]: (כה) ט"ז וחמ"ד-משה: (כו) ובא הרמ"א להעתיק בזה דעת הרא"ש, ולאפוקי מדעת רבינו ישעיה המוכב בהרא"ש והטור [בגדי ישע]: (כז) הרא"ש: (כט) תמר-משה וש"ס: (לט) שם, וכן כתב הגאון רבי עקיבא [אגרו] בחידושיו: (מ) חטופת ור"ן: (מא) אחרונים לדעה זו: (מב) רמב"ם פ"ק א מהלכות לילה גס-כין לא מהני. יב. ולדעת רש"י בפרק סד, ברא"ש וש"פ לשיטה זו: (מג) עיין בחידושי רבי עקיבא אגרו שנשאר בקושיא, ולדברינו מיושב: (מג) מגן-אברהם. וזה דוקא בקנה מן האומן שעשה סתם, אבל בקנה מחצלת שכבר נשתמשו בהן, פסולין לסכך אפילו במקום שאין מנהג יודע, דספק דאורייתא הוא, שמא נשתמשו בהן לשכיבה [בכזרי יעקב]: (מג) מגן-אברהם בשם מ"צ, ומצאתי כדבריהם בעיטור: (לד) אפילו גדולות וגר"ז ולבושי-שרד וכן משמע בעיטור: (לה) פרי-מגדים וש"א, והיינו מדרבנן, דמי ידע שעשאה לסיכוך ואתי כולי עלמא לסוכי בהו, וכמו שכתב הרא"ש. ועיין בבירור הלכה אודות מה שנהגו כהיום באיזה מקומות לסכך בעצפי ערבות קלועים:

הלכות סוכה סימן תרכ"ט

יש במראה כ' צינוריו
לעיל סוף כ' ל' חשבון
התוכן מ' תחומה
הדיוט

- (ו) שמנהג המקום לשכב עליה. 'והני מילי שאין לה שפה, אבל אם יש לה שפה (יש) בענין שראויה לקבל, (ז) יאפילו אם ניטל שפתה אין מסככין בה: הגה במקום שנהגו לקבוע מחצלאות (ו) בגנין ענין תקרה, (כא) אין מסככין בהם (כל בו): ז (כב) ליש להסתפק אם מותר להניח סולם על הגג כדי לסכך (ח) על גביו. הגה (כג) ולכן אין לסכך עליו, (כד) ואפילו להניחו על הסכך (ט) להחזיקו אסור, והוא הדין בכל כלי המקבל טומאה, כגון ספסל וכסא (כה) שמקבלין טומאת מדרס (מהרי"ל): ח (כו) לחבר כלונסאות הסוכה במסמרות של ברזל או לקשרם בכלאות (פירוש, חתיכות של

באר היטב

כותל אבנים, משום דלא שכיח שיסכך בהם, ויש נוהגים להעמיד קנים תחת הסכך ומדת חסידות היא, ר"ן. והמ"א העלה דמותו להעמיד בדבר המקבל טומאה, ומה שאסור בסולם היינו משום שהיא עצמה סכך פסול, עיין שם. ועיין ט"ז ובעשרת-זקנים: (ט) להחזיקו. דע"כ סכך פסול הוא:

משנה ברורה

(יט) בענין שראויה לקבל. רוצה לומר, כיון שראויה לקבל, הרי יש עליה שם כלי ומקבלת טומאה ואין מסככין בה. (ל) והני מילי כסתמא, אז אמרינן דכיון שיש לה שפה מוכח דנעשית לקבלה וממילא מקבלת טומאה, אבל אם דעתו כהדיא לסיכוך, אף-על-פי שיש לה שפה אינה מקבלת טומאה, וקיבול זה אינו חשיב כלום כיון שאינה עשויה לקבלה. (לו) ויש מאחרונים שסוברין, דכיון שיש לה שפה, בכל גונוי מקבלת טומאה ואין מסככין בה: (כ) אפילו אם ניטל שפתה. דומיא דכל שבריכילים שאין מסככין בהם מדרבנן, וכנ"ל בסעיף ב: (כא) אין מסככין בהן. רוצה לומר, אפילו נעשו לסיכוך שאין מקבלין טומאה, גזירה שמה

שפה, כשרה, רב"ז, מ"א: (ו) שמנהג. ומקום שאין מנהג יודע לכ"ע מותר לסכך, כנה"ג: (ז) בגנין. ר"ל אפילו גדולות שאינן עומדין לשכיבה מ"מ אין מסככין בהם משום גזירה שמה ישב תחת תקרת הבית, ועיין ט"ז: (ח) על גביו. דאין מעמידין הסכך בדבר המקבל טומאה שמה יבוא לסכך בו, ואע"ג שמעמידין על

ביאור הלכה

לומר עלייהו סתמיהו להניחם תוך העגלות וכו', ואס"כ לדעת הרא"ש לא יועיל אפילו אם העשייה היה בפירוש לשם סיכוך. אמנם רואה אני שאלו הקערי"ב, שאין להם שום בית-קיבול אלא פשוטים, אינם נעשים כלל באופן זה להניחם תוך העגלות, והנעשים לעגלות יש להם תוך ועשויים עם שוליים ואחוריים, ואלו שאינם אלא צד אחד פשוט, אף אלו היו נעשים להציגם מן הצד תוך עגלות אינם אלא למחיצה להפסיק שלא יפול דבר מן צד העגלה, שאינם מקבלים שום טומאה וכו', ובפרט שהם גדולים, מה שאין דרכם כלל להניחם תוך עגלות, ומכלי-שכן שהתקנו בפירוש להאזן לסכך בהם, דשכרים כל שום גמגום, עד כאן לשונו. ועיין בפרי-מגדים סוף הלכות סוכה בסימן תרגם שמגמגם בזה משום גזירת תקרה (ואינו יודע מה שידך גזירת תקרה במקום שאין מנהג לסכך בזה). ומכל מקום הרוצה לסמוך על דעת הגאון בית-מאיר

ישב תחת תקרת הבית שעשוי ממחצלאות, ומחצלאות של תקרת הבית פסולין מן התורה, שלא הוקבעו שם לשם צל אלא לשם דירה: ז (כב) יש להסתפק אם מותר וכו'. יש מאחרונים (לז) שמפרשי הספק הוא אם מותר לסכך בסולמות ונמיירי שהסולם הוא רחב ארבעה טפחים, דסכך פסול אינו פוסל באמצע פחות מארבעה טפחים, כדלקמן בסימן תרלב, ומקום הספק הוא מפני שהוא פשוט כלי-עץ, שאינו מקבל טומאה אפילו מדרבנן, ויש צד לאיסור: כיון דיש נקבים בירכי הסולם שהשליכות תקועות בהם, דמי לבית-קיבול. (לט) ויש מאחרונים שמפרשי דמיירי בסולם שאינו רחב, דאי היה רחב (מ) בוודאי יש לנו להחמיר, דמי לבית-קיבול ואין לסכך בו, אלא מקום הספק הוא, והלא על-כ"ל-פינים בכלל מעמיד הוא, ואפשר דיש לנו להחמיר שלא להעמיד בדבר המקבל טומאה שמה יבוא לסכך בו, ואף-על-גב שמעמידין הסכך על כותל אבנים, משום דלא שכיח שיסכך בהם; וכן העתיקו (מא) כמה אחרונים לדינא, דלכתחלה יש ליהרר שלא להעמיד הסכך בדבר המקבל טומאה, אכן בדיעבד או שאין לו שאר דברים, קיימא לן דמותו להעמיד הסכך בדבר המקבל טומאה, כדמוכח בסוף סימן תרל: (כג) אין לסכך עליו. עיין בדרכי-משה [והעתיקו הגר"א בביאורין] דמיפשט שיטא ליה דאסור לסכך בו, דבית-קיבול הוא ומקבל טומאה, וממילא שמוודאי יש להחמיר שלא לסכך על גביו, (מב) ומכלי-שכן בסולמות של עגלות, או סולם של איבוס הנתון על שתי יתדות, ומספוא שם למאכל בהמה, בוודאי בית-קיבול גמור הוא ומן התורה טמאין, (מג) אכן כשאין להסולם נקבים והשליכות תקועין על הירכות (מד) במסמרים, הם בכלל פשוטי כלי-עץ שאין מקבלין טומאה אף מדרבנן; (מה) ויש שמחמירין אף בזה משום לא פלוג: (כד) ואפילו וכו' להחזיקו אסור. דגם זה (מו) בכלל מעמיד הוא, (מז) ומלבד זה, על-כ"ל-פינים סכך פסול הוא: (כה) שמקבלין טומאת מדרס. רוצה לומר, שראויין לקבל, ואפילו הן חדשים שבוודאי לא נטמאו עדיין. (ממ) ודע, דכל כלי-עץ הרחב קצת וראוי להניח עליו דבר, (מט) יש אומרים שמקבל טומאה מדרבנן, דמי לבית-קיבול, ועל-כן אין להניח מרא ומגריפה על הסכך להחזיקו (נ) או תחת הסכך להעמיד הסכך, ואפילו נשברו: ח (כו) לחבר וכו' במסמרות של ברזל. זה מותר (נא) לכולי עלמא, אפילו למאן דאוסר להעמיד הסכך בדבר המקבל טומאה, כיון שאין סומך הסכך על המסמרים אלא שמחזיק בהם הכלונסאות העמעמדיים להסכך. ומטעם זה גס"כ מותר לקשרם להכלונסאות בכלאות או בחבלים של פשתן, ואין-הכי-נמי דלקשור הסכך עצמו בכלונסאות בחבלים ראוי ליהרר

שער הציון

(לו) מגן-אברהם בשם רב"ז בחלק ד בסימן צז, וכן צריך לומר, והעתיקהו לדינא גם הכנסת הגדולה העושה: (לז) לבוש, הובא כאלה רבה: (לח) ט"ז בסעיף קטן ט ויריד ומגן-אברהם בתירוק הראשון. ובסעיף קטן יא תירץ הט"ז, ואפילו אם נימא דבעלמא מעמיד מותר, הכא יש לחוש שמה יבוא להרחות בסולמות לסכך בהם: (מ) מגן-אברהם: (מא) ומה דהקילו בתרומת-הדשן מיירי בסולם שנקוב מעבר לעבר, ואס"כ אינו בית-קיבול, או שהשליכות תקוע על-גבי ירכותיו. ועיין בביאור הגר"א שהוכיח דסולם כזה שאין בו נקבים אינו טמא אפילו מדרבנן: (מב) מגן-אברהם במסקנתו והגר"ז ודוך-החיים וחי"אדם ובגרי"שע: (מג) ב"ח ומגן-אברהם: (מד) מגן-אברהם. ואף הבי"ח לא אסר לכתחלה רק כשנקוב מעבר לעבר, אבל כשאינו נקוב כלל והשליכות הם תקועין על הירכים, גם לדידה מותר לכתחלה, עיין שם, וכן משמע בהגר"ז וחי"אדם, וכן מוכח בביאור הגר"א, עיין שם ביאור דבריו: (מז) ואם חרץ על הירכות צריך עין, דאפשר דזה מי לבית-קיבול [פמ"א]: (מח) ט"ז. ומכל האחרונים הגיל' לא משמע כן: (מט) כן משמע בביאור הגר"א ושי"א: (מו) מגן-אברהם: (ממ) מגן-אברהם: (מט) עיין בנתיבי-חיים: (נ) אחרונים: (נא) מגן-אברהם והגר"א ושי"א:

הלכות סוכה סימן תרכ"ט

קצא באר הגולה

בגדים בלויים) שהם מקבלים טומאה (י) אין קפידא: ט יכל (כו) מיני אוכלים (כח) מקבלים טומאה (כט) ואין מסכנין בהם: י' ענפי תאנה ובהם תאנים וזמורות ובהם ענבים, (ל) אם פסולת מרובה על האוכל מסכנין בהם ואם לאו אין מסכנין בהם; י"א קצרם לאוכל, יש (י"ב) לידיים (לא) תורת אוכל לקבל טומאה, וצריך שיהא בפסולת כדי לבטל האוכל והיד, ואם קצרם לסיכוך אז אין לידיים תורת אוכל, ואדרבא, הם מצטרפים עם הפסולת לבטל האוכל. י"א קצרם לאוכל ונמלך עליהם לסיכוך, אין המחשבה מוציאה הידות מתורת אוכל עד שיעשה בהם מעשה שניכר שרוצה אותם לסיכוך, כגון שידוש אותם: י"א מסכנין בפינוג'ו הנקרא בערבי שומר. והוא מאכל-בהמה, ואין בני-אדם אוכלים אותו אלא לרפואה (רבינו ירוחם נ"ח ח"ב וכל-בו): י"ב (ל"ב) סיכוך בירקות שממהרין ליבש, (ל"ג) אף-על-פי שפסולים לסכך מפני שמקבלים טומאה, אין דינם כסכך פסול (ל"ד) לפסול בארבעה טפחים, (ל"ה) אלא כאויר חשיבי לפסול בשלשה; ואם אין דרכם ליבש, דינם כסכך פסול ופוסלים בארבעה טפחים: ה"ה *וכל מה שדרכו (י"ג) ליבש תוך שבעה, מיד דיינינן ליה כאלו הוא יבש (ר"ן פ"ק דסוכה) והוי אויר ופוסל בג' אפילו מן הצד (הגהות מיימוני פ"ד דסוכה): י"ג יכל דבר (ל"ו) המחובר (ל"ז) אין מסכנין בו ודינו כדין האילן: י"ד יש דברים שאסרו חכמים לסכך בהם (י"ג) (ל"ח) לכתחלה, והם מיני עשבים

באר היטב

שגדולות הרבה, ולכן יש להחמיר, מ"א: (י"ג) ליבש. ולנפול עד שי שאר אויר: (י"ג) לכתחלה. ואם עבר וסיכך בהם כשרה ליבש בה, מ"א:

ביאור הלכה

בוודאי אין למחות בידו, בפרט דהוא רק מילתא דרבנן בעלמא לכולי עלמא היכא דנעשו לסיכוך, כמו שכתב בבכוריייעקב, אכן במקום שנהגו לסכך בהן כל השנה הנגזת, בוודאי יש ליהזר בהן משום גזירת תקרה, כמו שכתב הרמ"א: * וכל מה שדרכו ליבש וכו'. עיין בלבוש שכתב: ליבש עד שתהא חמתו מרובה מצילתו, אף מעכשיו הוא פסול, דגורו בו חכמים שלא יבוא לידי ביטול מצות סוכה שמא לא יוכל לעשות אחרת תוך שבעה. ועיין פרי-מגדים שמפקק על דבריו, ובאמת מקורו הוא מדברי הר"ן שהובא בבתי-יוסף. אכן יש לעיין, דהרמ"א שהעתיק דברי הר"ן בהגהתו והשמיט מן הר"ן מה שכתב 'עד שתהא חמתו מרובה מצילתו', משמע לכאורה דלא סבירא ליה להלכה כן,

דין זה הוא כלל והדר פרט, דהיינו, אם קצרם לאוכל, הידים מצטרפים להאוכל, ואם קצרם לסיכוך, הידים מצטרפים עם הפסולת, וכדלקמיה: (לא) תורת אוכל. מן הדין אין הידים נקרא אוכל רק עד שלשה טפחים, אבל מפני שיש ידות שמצטרפות לאוכל אף-על-פי שגדולות הרבה, כתב המגרי"א אברהם שיש להחמיר ולאסור בכל ידות אפילו גדולות הרבה. ולפי זה יש ליהזר שלא לכסות בקשין של תבואה קודם שנחבטו מן התבואה. והנה הפרי-מגדים מפפק קצת אפילו אחר שנחבטו, ובבכוריייעקב משיג עליו ומסכים להט"ו לקמן בסעיף יח דשרי, ומכל מקום צריך ליהזר, דשכיח הוא שעדיין נשאר מעט תבואה בשבלים אפילו אחר שדש אותם וכו' עדיין נשאר על הקש תורת ידות, ולכן אם רוצה לסכך בתבן קוש של תבואה, טוב שיסיר השבלים מהם (בכוריייעקב הל"ג). ונראה דקשין של מין שבלין הנקצרין במגל, דמדינא היר אינו נאכל עד שלשה טפחים, אם יש בהשאר יותר משלשה טפחים אין להחמיר אחר שנחבטו: י"ב (ל"ב) סיכוך בירקות וכו'. ורוצה לומר, באיזה מקומות שממהרין ליבש בתוך שבעת ימי החג ולנפול (נ"ד) העלין והגבעולין וישאר אויר: (ל"ג) אף-על-פי שפסולים לסכך וכו'. דהסעיף זה איירי בירקות שראויים לאכילה ופסולים לסכך בהם, והוא אינו דבשביל זה אין חל עליהם שם פסול אחר, קא משמע לן דלא אמרינן הכי: (ל"ד) לפסול בארבעה טפחים. כמבואר בסימן תרל"ב דסכך פסול פוסל באמצע בארבעה טפחים, ואויר פוסל בין באמצע בין מן הצד בשלשה טפחים: (ל"ה) אלא כאויר חשיבי וכו'. היינו אפילו קודם שנתייבשו, משום דכיון דכאשר נתיבשו מתפוררות ונפלות ואין הסוכה ראויה להתקיים לשבעה ימים, (נ"ה) גזור רבנן מהשתא. וכתבו הפוסקים, (נ"ו) דהוא הדין כשסיכך בירקות שאין ראויין לאכילת אדם, דהן מצד עצמן אין מקבלין טומאה וראויין לסכך בהן, אך שממהרין ליבש תוך שבעה, גם-כן פסולין: י"ג (ל"ו) המחובר. פירושו, המחובר מעיקרו, כגון גפן ודלעת, אבל תלוש ולכסוף חיבורו, (נ"ז) כתב הבית-יוסף בסימן תרכ"ט וכתב: (נ"ז) אין מסכנין בו. עיין בסימן תרכ"ט ע"פ ב לענין אם עבר וסיכך בהם ואחר-כך קצצו: י"ד (ל"ח) לכתחלה. ואם עבר וסיכך בהם, (נ"ח) כשרה ליבש בה, והיינו אף שיש להם סכך אחר אינו מחוייב לסכך מחדש. ואם היה ריח רע כל-כך (נ"ט) שאין דעת האדם סובלתו, יש לומר

שער הציון

(נ"ג) פוסקים: (נ"ג) קרבן-נתנאל ופרי-מגדים: (נ"ד) רבינו מנוח, וכן כתב הבי"ח מסכתו, דאי ישארו הגבעולין הרי הוא בכלל הימני והיג דמבואר בסעיף י"ד דכדיעבר כשר, והט"ו קיצר בזה: (נ"ה) לבוש, דהוא רק מדרבנן, ובפרי-מגדים משתק בזה, ועיין ברשב"א דהביא שני דעות בזה והוא הסכים שהוא רק מדרבנן, וכתב שגם דעת רש"י כן הוא, עיין שם, אכן מלשון הרמב"ם משמע קצת דמדאורייתא הוא, דכליתוהו חשיבי: (נ"ז) ב"ח בהם הרב המגיד וכן משמע מהרמב"ם, ובאמת נכלל כל זה בדברי הרמ"א שכתב וכו' וכו', ואף הירקות בכלל: (נ"ז) והעתיקו הלוש וגם המגן אברהם בסעיף קטן י"א: (נ"ח) מגן אברהם וש"א: (נ"ט) פרי-מגדים לקמן בסימן תרל"ב:

(י) אין קפידא. כיון שאין הסכך עצמו נסמך עליהן, מ"א, ע"ש. ועיין ט"ז ס"ס תר"ל: (י"א) לידיים. ואין הידים נקרא אוכל אלא עד ג"ט, ב"י, הרא"ש. ועיין בעוקצין דיש ידות שמצטרפין א"ע"פ

משנה ברורה

לכתחלה, כיון שקושר הסכך עצמו בדבר המקבל טומאה [אחרונים]: ט (כז) מיני אוכלים. היינו (נ"ג) מאכל אדם, דאלו מאכל בהמה אין מקבל טומאה: (כח) מקבלין טומאה וכו'. ואפילו (נ"ג) אם לא הוכשרו עדיין, פסולין: (כט) ואין מסכנין בהם. וכל ברושם שהן נאכלין להנאת גופן כי אם לריח ומראה וכדומה, מסכנין בהן [פמ"ג]. ולענין קנמון, אף דהפרי-מגדים מיקל, בבכוריייעקב הוכיח דמנין אוכל חשיב, דהרי איתא לעיל בסימן רב דמברכין עליו 'בורא פרי האדמה': י (ל) אם פסולת מרובה על האוכל וכו'.

דין זה הוא כלל והדר פרט, דהיינו, אם קצרם לאוכל, הידים מצטרפים להאוכל, ואם קצרם לסיכוך, הידים מצטרפים עם הפסולת, וכדלקמיה: (לא) תורת אוכל. מן הדין אין הידים נקרא אוכל רק עד שלשה טפחים, אבל מפני שיש ידות שמצטרפות לאוכל אף-על-פי שגדולות הרבה, כתב המגרי"א אברהם שיש להחמיר ולאסור בכל ידות אפילו גדולות הרבה. ולפי זה יש ליהזר שלא לכסות בקשין של תבואה קודם שנחבטו מן התבואה. והנה הפרי-מגדים מפפק קצת אפילו אחר שנחבטו, ובבכוריייעקב משיג עליו ומסכים להט"ו לקמן בסעיף יח דשרי, ומכל מקום צריך ליהזר, דשכיח הוא שעדיין נשאר מעט תבואה בשבלים אפילו אחר שדש אותם וכו' עדיין נשאר על הקש תורת ידות, ולכן אם רוצה לסכך בתבן קוש של תבואה, טוב שיסיר השבלים מהם (בכוריייעקב הל"ג). ונראה דקשין של מין שבלין הנקצרין במגל, דמדינא היר אינו נאכל עד שלשה טפחים, אם יש בהשאר יותר משלשה טפחים אין להחמיר אחר שנחבטו: י"ב (ל"ב) סיכוך בירקות וכו'. ורוצה לומר, באיזה מקומות שממהרין ליבש בתוך שבעת ימי החג ולנפול (נ"ד) העלין והגבעולין וישאר אויר: (ל"ג) אף-על-פי שפסולים לסכך וכו'. דהסעיף זה איירי בירקות שראויים לאכילה ופסולים לסכך בהם, והוא אינו דבשביל זה אין חל עליהם שם פסול אחר, קא משמע לן דלא אמרינן הכי: (ל"ד) לפסול בארבעה טפחים. כמבואר בסימן תרל"ב דסכך פסול פוסל באמצע בארבעה טפחים, ואויר פוסל בין באמצע בין מן הצד בשלשה טפחים: (ל"ה) אלא כאויר חשיבי וכו'. היינו אפילו קודם שנתייבשו, משום דכיון דכאשר נתיבשו מתפוררות ונפלות ואין הסוכה ראויה להתקיים לשבעה ימים, (נ"ה) גזור רבנן מהשתא. וכתבו הפוסקים, (נ"ו) דהוא הדין כשסיכך בירקות שאין ראויין לאכילת אדם, דהן מצד עצמן אין מקבלין טומאה וראויין לסכך בהן, אך שממהרין ליבש תוך שבעה, גם-כן פסולין: י"ג (ל"ו) המחובר. פירושו, המחובר מעיקרו, כגון גפן ודלעת, אבל תלוש ולכסוף חיבורו, (נ"ז) כתב הבית-יוסף בסימן תרכ"ט וכתב: (נ"ז) אין מסכנין בו. עיין בסימן תרכ"ט ע"פ ב לענין אם עבר וסיכך בהם ואחר-כך קצצו: י"ד (ל"ח) לכתחלה. ואם עבר וסיכך בהם, (נ"ח) כשרה ליבש בה, והיינו אף שיש להם סכך אחר אינו מחוייב לסכך מחדש. ואם היה ריח רע כל-כך (נ"ט) שאין דעת האדם סובלתו, יש לומר

הלכות סוכה סימן תרכט

באר הגולה קצב

ת שם י"ג וכאבי
א משנה ו
ב מיטרא דרבי יוחנן
שם ג בירושלמי
הבבבבו
ההר"ש
בפוק ה ד מיטרא דרב
ורב חסדא שם י"ג
ה שם מיטרא דרב
חסדא אליבא דרבנן
דמפוזו איזוב משנה טו
פורק יא טוכה ר מיטרא
דמירא דרבי י"ג
ז משנה ט"ז י"ב פ טור
בשם הר"י קורטנבא
ט משנה שם
וכאויקמא דשמואל
אליבא דרב יתירה
הסמכה הפוסקים שם
במורא וקרב התנא
כ שם ט"ז פ טור בשם
סמ"ק

שאינם ראויים לאכילה ואינם מקבלים טומאה וריחם רע ^(ז) או ^(ז) (לט) שנושרים עליהן, דחיישינן שמא מתוך שריחן רע או שעליהן נושרים יצא מן הסוכה: טו [*] (מ) וכן אסור לסכך בחבילה, במפני שפעמים שאדם מניח חבילתו על גג הסוכה ליבשה ואחר־כך נמלך עליה לשם סוכה, ואותה סוכה פסולה משום תעשה ולא מן העשוי (מא) בפיסול, וגזרו על כל חבילה אטו זאת; וכיון שמפני זה אסרוהו, לא הוצרכו לאסור אלא בחבילה שדרך ליבשה, יזאין זה פחות מכ"ה קנים, הלכך כל חבילה שהיא פחותה מכ"ה קנים מותר לסכך בה. יזאם כ"ה קנים או יותר הבאים מגזע אחד וקשה וקשה בראשם השני, (מב) אינה נקראת חבילה כיון שעיקרן אחד, יזאם אגד עמהם קנה אחר ויש בין שניהם כ"ה, הויא חבילה: הגה וכל חבילה שאינה קשורה (טז) (מג) משני ראשיה שיכולין לטלטלה כך, אינה חבילה ומותר לסכך בה (כ"י בשם הפוסקים): טז יחבילה שאין קושרים אותה אלא למכרן במנין ומיד כשיקננה הקונה יתירנה, אינה חבילה: יז ואם סיכך בחבילה והתירה, כשרה, (מד) כיון שאין איסורה אלא משום גזירה. ^א אבל חבילה שהעלה ליבש ונמלך עליה לסיכוך, שפסולה מן התורה, אינה ניתנת בהתרה אלא צריכה (טז) נענוע: יח ^י וכן אסור לסכך (י"ז) בנסרים (מה) שרחבן ארבעה, ^א אפילו (מו) הפכן על צידן (מז) שאין בהם ארבעה. ואם אין ברחבן ארבעה כשרים, ^א אפילו הם משופים (מח) שדומים לכלים. (יט) (מט) ינהגו שלא לסכך בהם

באר היטב

שערי תשובה

[*] וכן אסור וכו'. וכתב בדברי־שמואל דחבילות עצים שקורין פאשיני מותר באמצע הוי אגד דיכולין לטלטלן, לבוש: (טז) נענוע. וגם התרה, ב"ח: (י"ז) בנסרים. ע"י סימן תורלא סעיף ט: (י"ח) ונהגו. השטעם בסמ"ק דלמא יבוא לסכך בהם בקביעות בענין שלא יוכלו הגשמים לירד שם, ע"כ נהגו לכסות בערבה או בגמי, ובשעת הדחק שאין להם במה לכסות מסככין

משנה ברורה

משנה ברורה

בעינן מעשה גמורה דהיינו הנענוע אחר הקציצה, ולזה מסיים דחבילה שהניחה ליבשה, שפסולו מן התורה, דמי ממש להתם (ס"ט) וצריך נענוע אחר ההתרה, והנענוע הוא (ס) שיזיזם ממקומם: יח (מה) שרחבן ארבעה. טפחים, שדומין לתקרת הבית, וחיישינן שמא ישב תחת תקרת הבית שדר בו כל השנה, (טז) והואו ודאי פסול, דטוכה אמר רחמנא ולא בית של כל ימות השנה: (מו) הפכן על צידן. היינו, שלא הטיל ורחבן על הסוכה אלא השכיבן על צידן: (מז) שאין בהן ארבעה. לאו דוקא, הוא הדין אפילו (ס"ט) הם פחותין משלשה. והטעם, דכיון דיש שם פסול עליהן, (ט"ט) נעשו כשפודין של מתכות הפסולין לסכך בכל ענין שהופכן: (מח) שדומין לכלים. ואף־על־פי שראויין לישיבה, וגם ראויין להשתמש עליהן דהיינו להניח איזה דבר על גבן, אף־על־פי־כן (ע) אינן מקבלין טומאה, כיון שלא יחדן לישיבה ולא לשום תשמיש אלא עומדין לבנין או לסחורה, וגם משום גזירת תקרה אין בהן, שאין רגילות לסכך הבית בנסרים קצרים שאין ורחבן ארבעה טפחים: (מט) ונהגו שלא וכו'. דלמא (ע"א) אתי לסכך בענין שלא יהא מטר יכול לירד שם. (ע"ב) ויש מהראשונים שכתבו דכהיום מדינא אסור, הואיל דבזמן הזה מסככין בתיהם בנסרים שאין בהם ארבעה טפחים איכא גזירת תקרה, ומכל מקום יש לחוש גם לטעם הראשון. (ע"ג) ועל־כן הלאטיישי, אף־על־פי שאין בהם גזירת תקרה שאין מסככין בהם בתיהם,

דפסול מן התורה, דבעינן ת'שבו' כעין תדורו: (לט) שנושרים. ודוקא כשנושרים תמיד, (ס) אבל אם אינם נושרים אלא בשעת הרוח, כשרה: טו (מ) וכן אסור לסכך בחבילה. אף דקאמר וכו', (ס"א) היינו, דכשם ההיא ענינא דסעיף יד אסרו חכמים, גם זה אסרו חכמים, אבל מכל מקום ה"א חמירי יותר דאפילו בדיעבד אסור, ולא דמי לסעיף יד, דהנהו לא פסילי אלא משום דלמא שריבן דהו ונפיק, אבל חבילה, פסולה דידה הוא משום דחיישינן דלמא עביד טוכה מן העשוי, (ס"ב) בדיעבד נמי פסלינן ליה. ובמדינותינו שמוכרין אגודות ענפי אילנות, שקורין יעלנייק, וקוצצין אותן לפזר בבית, אפשר דאין דינם כחבילה כיון דאין דרך להניחן ליבשן, דאדרבא כשיתייבשו אין שוין כלום [ח"א]: (מ"א) בפיסול. כיון (ס"ג) שלא הניחן לצל: (מ"ב) אינה נקראת חבילה. רוצה לומר, ומותר לסכך בה לכתחלה ואין צריך להגדיר אותה: (מ"ג) משני ראשיה. ואם קשרן באמצע (ס"ד) הוי אחר, דיכולין לטלטלה: יז (מ"ד) כיון וכו'. רוצה לומר, ואינו דומה אלא דאיחא בסימן תרכו סעיף ב דאם קצץ האילן העומד על־גבי הסוכה להכשירו ולהיות הוא עצמו מהסכך אינו מועיל עד שינענוע גס־כן ולהניחו לשם סכך, דהקציצה לא מקרי עדיין מעשה, והכי נמי בענינו ההתרה — על זה אמר דשאני הכא שאין איסורה בעצם, ודא הניח החבילה לשם סכך, אלא משום גזירה אסרוה, וכללעיל בסעיף טו, מה שאין כן התם דפסולו מדאורייתא משום מחובר,

שער הציון

(פ) אחרונים: (ס"א) דהא הבית יוסיף כתב כהריא דאפילו בדיעבד פסול. ודוכרינו נוחא לשון הטור ואין ראיה שילוג על הרמב"ם והר"ן והתוספות דפסלי אף דיעבד: (ס"ב) בית־יוסף ולבוש, וכן הוא דעת הרמב"ם והתוספות והר"ן, ואף דהדרכי־משה מצדד דהטור פליג על זה, לא שבקינן כל הני ריבזותא משום דעת יחידי; (ס"ג) וכן כתב הב"ח להלכה: (ס"ד) אחרונים: (ט"ז) אחרונים בשם הלבוש: (ס"ט) ב"ח ומגן־אברהם: (ק"ב) ב"ח: (י"ב) רש"י: (ס"ח) רש"י: (ט"ט) גמרא: (ע) מגן־אברהם. ועיין בבכורו־יעקב שהאריך בזה: (ע"א) סמ"ק: (ע"ב) דרכי־משה בשם הגהות מיימוני: (ע"ג) מגן־אברהם בשם הב"ח. דע, דהט"ז התיעין עזר דבקש לא נהגו לסכך כהיום אף דמפורשת בתורה "תעשה לך באספן מגרן ומיקבן", מכל מקום מפני החשש שמא יבוא לסכך כל־כך עד שלא יוכל מטר לירד לתוכה נמנעו מלסכך בו, אכן כשאין מצויין אילן לענפי אילן לסכך במ פשוט דיש להחזיר, אכן יזהרו שלא יהיה הכיטוי עב לסיכך עד שאין המטר יוכל לירד לתוכו. ונהגו הגר"ז והתני"א אדם לא התיעין אדם לרי ט"ז לענין קש, משמע דסכיא להו דאין להחמיר במה שגילתה התורה בפירושו להיתר, וצריך עיון:

הלכות סוכה סימן תרכט

באר הגולה קצג

מ משנה י כפי דעת רש"י וכן כתב הר"ן וטעמו, כיון דלצורך אדם הוא פסולה מה שאין לו לנאותה צורך סוכה הוא, מוכר ט ש ס במבוא כ"כ חסדא ורבה בר רב הונא על התוספות והרא"ש בשם תשובת הגאונים ושאר פוסקים

(ג) כלל: יט (גא) *פירס עליה סדין מפני החמה או תחתיה מפני הנשר, יכלומר שלא יהיו עליו וקיסמין נושרים על שולחנו, (גב) פסולה; אבל אם לא פירס אלא (גג) לנאותה, כשרה, ויהוא שיהא (נד) בתוך ארבעה לסכך. (נה) *ויש אומרים שסוכה שהיא מסוככת כהלכתה וירא שזא ייבש הסכך או ישרו העליו ותהיה חמתה מרובה מצילתה, ופירס עליה סדין שלא תתייבש *או תחתיה שלא ישרו העליו, כיון שהסדין גורם שעל-ידו צללה מרובה מחמתה,

באר היטב

בנסרים אפילו יש בהם ד', ש"ג, וה"ה בכל דבר האסור משום גזירה. וכתב הב"ח: הלט"ש אין מסככין בהם דיש לחוש שיסכך כ"כ שלא יהיו הגשמים יורדים בתוכה כמ"ש הסמ"ק, וכ"ש בשינדלי"ץ. וכתב ט"ז: הקשין של תבואה אחר שנוכחה בתבואה משם פשוט דשרי והוא עיקר מצוה המפורש בפסולת גזין. ונראה של דהגו לכסות בקש ג"כ מטעם

משנה ברוה

מכל מקום יש לחוש שיסכך כל-כך שלא יהיו הגשמים יורדים בתוכה, וכל-שכן בשינדלי"ץ! (ג) כלל. כתבו הפוסקים, דבשעת הדחק שאין להם במה לסכך, מסככין בנסרים אפילו כשיש בהן ארבעה טפחים, והוא הדין בכל דבר שאסרו חכמים משום גזירה. אכן לענין ברכה יש דעות בפוסקים, עיי' לקמן סימן תרמט סעיף ו, ובחידושי הרשב"א בעניניו דעתו נוטה דיכול לברך: יט (גא) פירס עליה סדין מפני החמה או תחתיה מפני הנשר. עד כאן לשון המשנה, ודעת המחבר בדעה ראשונה דמפני החמה הוא כפשטיה, שהיתה הסוכה (עד) צללה מרובה מחמתה, ופירס עליה הסדין להגן שלא תיכנס החמה כלל, ומפני הנשר היינו שלא יהיו וכו': (גב) פסולה. דהא (עה) קמסכך ומגן על עצמו בדבר המקבל טומאה: (גג) לנאותה כשרה. דכיון דהוי צורך סוכה, (עו) בטיל לגבה. ודוקא כשהיתה הסוכה (עו) צללה מרובה מחמתה, וכנ"ל, דאי לאו הכי פסולה: (נד) בתוך ארבעה לסכך. דאם היה מרוחק יותר לא בטיל לגבי הסכך בכל גווניו, וכדלעיל בסימן תרכז סעיף ד: (נה) ויש אומרים שסוכה וכו'. דעה זו פליגא אדמעיקרא וסבירא לה דמה דאייתא במשנה 'פירס עליה סדין מפני החמה' וכו' היינו באופן שצריך לקמיה דוקא, (עמ) אבל להגן מן החמה והעליו

שערי תשובה

לסכך בהם, שאין דרך הלוקחים אותם לכרוך בקשירתם ליבשם אלא להניחם כך על האש ולמעט כטורה אסיפתו אחד-אחד ואין בכל חבילה כ"ה קנים כו' יש להחיר, ואפילו יסתפק לן קצת שרי במילי דרבנן, עיי' שם:

ביאור הלכה

וצריך עיון: * פירס עליה סדין מפני החמה. עיי' בט"ז שכתב שיש ג' חילוקים בענין זה, היינו: אם לא הגיע עדיין החמה לתוך הסוכה אלא קרוב לה, אפילו לדעת רבינו תם, שהוא היש-אומרים המובא בסמ"ך, פסול, ובאם הגיע החמה דרך נקבי הסכך לגוף האדם, גם לדעת ראשונה מותר לכתחלה, גרמא להען כי עשושה בשביל החמה, כי פליגי בישי הוכחה קצת, בנכנסה החמה לתוך הסוכה ולא לגוף האדם, ולדעה ראשונה פסול בזה ולרבינו תם אינו פסול, ומיהו לכתחלה לא יעשה; זהו שסיים המחבר בסוף דבריו לדעת היש-אומרים: ומיהו וכו' אלא-אם-כן הוא ניכר לכל שמכיון וכו', רצה לומר שהיה היכר גמור, כגון כשהגיע החמה לגוף האדם וכו', עד כאן בדבריו. ולא העתקתיו במשנה ברורה להלכה, דכמה אחרונים חולקים עליו (עיי' באליה רבה ובגד"י ישע ומאמר-מרדכי ונהר-שלום) ודעתם דרש"י אוסר בכל ענין אף אם הגיע החמה לגוף של אדם, דעל-כ"ל פנים הוא מגין ומסכך עליו ונקרא מסכך בדבר המקבל טומאה, ולרבינו תם מותר אפילו אם רק הגיע קרוב לסוכה, כל שהסדין לא יסייע להכשר הסוכה, כגון שהיה הסכך עב דאפילו אם יתייבשו לא יהיה חמתה מרובה מצילתה: * ויש אומרים וכו'. הוא דעת רבינו תם שהובא בחוספות, שדעתו, מאחר שכבר הקדים הסוכה לעשותה כהלכתה אין לפוסלה במה שפירס עליה סדין אחר-כך אף שהסדין היתה גם-כן צללה מרובה מחמתה [בית-מאיר] ויש"א בבית-דברי ר"ת, ואך שלא תהיה הסדין נמוכה הרבה מן הסכך, וכדמפרשין לקמיה. ועיי' בב"ח שפסק להחמיר כדעה ראשונה, וכן משמע במגן-אברהם, ואמנם דעת האליה רבה העיקר כדעת רבינו תם מפני שהרא"ש ורבינו יוחנן ומרדכי ואגודה הסכימו לו [ונדב"י אליה רבה בסעיף-קטן יח אלכוש קאי דהוכיז דעת רבינו תם בסברא קמייתא

ודברי שארי פוסקים בשם יש-אומרים, וכן כתב ביכור-יעקב], ומחמת זה פסק כהיו גשמים נוטפין מן הסכך על השולחן דפרוס סדין ויכול גם לברך ליישב בסוכה, עד כאן בדבריו. והנה באמת היה יכול לחשוב עוד שלש פוסקים שנראה מדבריהם שהם פוסקים כרבינו תם, והוא החשוב המיוחס להרמב"ן שהוא בבית-יוסף (והוא ח' הרשב"א בסעיף קצו) והוא רודע ורש"י (צו) אבל לא מפני זה ננקט להקל למעשה כדבריו, ודעה הד"ה והרבה ראשונים ראשונים נגדם שעומדים ורבינו רש"י דהוא דעה ראשונה המובא בהמחבר, והוא הרבינו חננאל בסוגיין דמפרש 'הנשר' כפירוש רש"י שלא יהו העליו נושרין לתוך האוכל, וידוע מהרא"ש דמתניתין מיירי בוודאי בצללתה מרובה מחמתה, דאי לאו הכי אף לנאותה פסולה [נתשובת הגאונים אפשר ליישב מן-פיה הר"ש, דמה שאמר דמתניתין מיירי בהמחמה מרובה מצילתה היינו דאי לא יסכך בסדין ישאר מחמתה מרובה מצילתה, שהיה סכך קלוש, וכי שמע ממרדכי, עיי' שם, אחר-כך מצאתי בסמ"ג [כבררנין], וכן המעין בדברי הר"ן] גיאות יראה שהוא מפרש ש"י כפירוש רש"י, וכן משמע מהעיתור, עיי' שם, ועיי' בב"ח שכתב שגם דעת הרמב"ם כן, מהדעתיק לשון המשנה בסתמא משמע דכפירושא דרבינו שלמה [הוא רש"י, שכן קראוהו הרבה ראשונים] מסתבר, דלא מהניא כלל הקיימה שקדם לעשות הסוכה, וכן הסכים הר"י אבן-גיאות, עד כאן לשונו, וכן דעת הר"ן והרשב"א בחידושיה והגהת סמ"ק, כולם נקטו העיקר כפשטא דמתניתין וכדעת רש"י. היוצא מדבריו, שדעת ר"ח ורש"י והר"י אבן-גיאות והרמב"ם ורבינו מנחם ורש"י והרשב"א והגהת סמ"ק, וכן משמע גם-כן בביטור רבי יצחק בר ברון, בולט נקטו לדינא כדעת רש"י ונסתימת המחבר בדעה ראשונה. ועיי' בבית-הגר"א שכתב גם-כן בהמחבר [בסימן תרכז] כבסעיף א סתם כדעה ראשונה, והוא מה שכתב המחבר שם 'בין שהאילן קדם ובין שהסוכה קדמה', וכן ממה שכתב בסוף סעיף א 'ויכול זה לא שאני בין קדם האילן לקדם הסכך', והכא נמי כיון שהסדין צללתו מרובה מחמתו, למה נכשר כשפירש להגן מפני החמה או תחתיה מפני הנשר [ואף שיהיה ייבש זה קצת, מפני שדומה כמו לנאותה מה שאין כן באילן, הגר"א חשב זה לרוחק וכן בבית-מאיר, עיי' שם], ועל-כן אם גשמים נוטפין על השולחן ינהוג כדעת המגן-אברהם, וכמו שכתבנו במשנה ברורה: * או תחתיה שלא ישרו העליו, רצה לומר, שהיה סמך ורובק להסכך כדעת רבינו תם והוא העליו שיתוכל

שער הציון

(עד) דעת רש"י וסיעתו, דלא כתשובת הגאונים: (עה) רש"י. ובהו ניחא מה דמקשו עליה בחוספות, דלמה יפסל מפני שמגין על האדם מפני החמה והעליו: (עו) מרדכי, לטלף בזה קשיית החוספות, ולפי מה שכתבנו מעיקרא אין צריך לזה [נהו שלום]: (עו) רא"ש, וכן מוכח מבית-אור דקתיי סיניכה כהלכתה ויעטרה' וכו': (עמ) היינו אף שהסדין היה גם-כן על-ידו צללתה מרובה מחמתה, אך כולם הקשו על זה על מסימן תרכז סעיף א דפסל שם כשהיה האילן צללתו מרובה מחמתו בכל ענין. היינו אף שהסוכה קדמה לאילן. ועיי' בב"ח ובהגהות מהר"ל שדחקו עצמן בזה, והגר"א כתב באמת מפני זה שהמחבר צללו לעיל בסימן תרכז סעיף א כסברא הראשונה, וכן דעת הבית-מאיר מפני זה לנקוט לדינא כסברא הראשונה:

הלכות סוכה סימן תרכט תרל

פ סוד מעבודת הענינים
עבודת דרב אשי שם

פסולה; (נט) אבל אם לא כיון בפריסת הסדין אלא להגן מפני החמה והעלין או לנאותה, כשרה, *ובלכד שיהא בתוך ארבעה לסכך. (נז) יומיהו, (יט) לכתחלה לא יעשה *אלא-אם-כן הוא ניכר לכל (נח) שמכוין כדי להגן, (נט) *או שהוא (ז) שרוי במים, שאז ניכר לכל שאינו שוטחו שם אלא ליכש:

תרל דיני דופנות הסוכה, ובו י"ג סעיפים:

א *כל הדברים (א) כשרים (ב) (ג) לדפנות

א משנה סוכה י"ב

באר היטב

שערי תשובה

[ג] לדפנות. עכ"ה. ועיין בחשוכה גיב מ"ח בענין סיכך כעצי אשירה ודין הסמ"ק, דבקש בקל יכסה כיסוי עב מאד, ודבר פשוט להחיר במקום שאין סכך אחר רק שיזהר לעשות שיוכל הגשם לירד שם: (יט) לכתחלה. אפילו שלא בשעת אכילה: (כ) שרוי. ומ"מ בשעת אכילה אסור, ר"ן, ב"י. ונ"ל דאם הנשמים נוטפין מהסכך מוטב לפרוס סדין משיאכל חוץ לסוכה, מיהו לא יבדך לישב בסוכה דספק ברכות להקל, מ"א:

(ב) לדפנות. עיין ב"ח ובתשובת יד-אליהו סימן לג, עצי הסוכה של הסכך או של דפנות שנעשו מעצי אשירה או מאיסורי תנאה, עיין בספר קרבן-

משנה ברורה

ביאור הלכה

כשרה אפילו לישב תחתיו, דבטיל הוא לגבי סוכה: (נו) אבל אם לא כיון וכו'. פירוש, אם היתה מסוככת יפה בענין שאין לחוש שעל-ידי הנשר יהיה חמתה מרובה מצילתה, ולא הוצרך לפרוס עליה סדין אלא להגן מפני החמה או מן העלין הנושרין, כשרה [ב"י]: (נז) ומיהו, לכתחלה לא יעשה וכו'. ולא יאמרו הרואים (עט) שכוונתו כדי לסכך (פ) ואפילו שלא בשעת אכילה אסור, דיאמרו שמניחו שם גם בשעת אכילה: (נח) שמכוין כדי להגן. זהו רק לדעת היש-אומרים (פג) שהזכיר מתחלה, אבל לדעה ראשונה אף באופן זה אסור, ועיין בביאור הלכה דכן יש להחמיר למעשה, וכן כתבו הב"ח ושאר אחרונים. ומכל מקום בשעת הדחק, שלא יכול לאכול בסוכה על-ידי העלין הנושרין לתוך המאכל (פג) או על-ידי גשמים הנוטפין (פג) או על-ידי הרוח שמכבה הגרות, מוטב לפרוס סדין תחת הסכך (פד) בתוך ארבעה טפחים משיאכל חוץ לסוכה, אבל לא יבדך על זה לישב בסוכה: (נט) או דהוא שרוי במים. עיין בביאור הלכה, דלפי מה שהסכימו אחרונים דיש להחמיר כדעה ראשונה, יש ליתור שלא לפרוס אפילו ליכש אלא שלא בשעת אכילה:

ליפול [תרי"ט]: * ובלכד שיהא בתוך ארבעה לסכך. פשוט השולחן-ערוך קאי גם אלהגן, וכן מוכח בטור. וראיתי בגליין המשניות להגאון רבי עקיבא איגו שכתב על האי דמוכב ברע"ב פירוש השני, והוא דעת איש-אומרים כהלכתה קדמה, ודוקא שלא יהיה עשרה טפחים בין הסכך להסדין, דאי לאו הכי מיפסל משום סוכה שתחת סוכה; וצריך עיין עליו מדברי הטור ושולחן-ערוך שכתבו בהדיא שיעור ארבעה טפחים. ואולי דהוא קאמר דבריו רק לדעת רבינו תם בעצמו דסבר דכיון שהסוכה שעשויה כהלכתה קדמה, שוב אין יכולת בסדין לפוסלה (ודומיא דמכשיר רבינו תם בסוכה שקדם לאילן דאין יכולת באילן לפוסלו), ולכן כתב דעל-כ"ל-לפנים לא יהיה רחוק עשרה טפחים, אבל הטור ושולחן-ערוך שהעתיקו שיטתו הוא מפני שכמה פוסקים הקשו על רש"י, שאין טעם להלך בין לנאותה ובין להגן מפני החמה והעלין (עיין במדריכי ואור וזרע הבחוספות ורא"ש וטמ"ג), ורוצה לומר דזה הוי כמו לנאותה, ועל-כן דינו ממש כמו לנאותה דבעינן שלא יהיו מופלגין ממנה ארבעה טפחים, כדלעיל בסימן תרכ"ט, עיין שם: * אלא-אם-כן הוא ניכר לכל שמכוין כדי להגן. מלשון זה משמע דאפילו תחת הסכך יש להחמיר משום הרואים, דהא אלקים קאי שפירס הסדין תחתיה מפני הנשר. ואולם דעת הירוק, מובא לקמן במגן-אברהם בסימן תרמ סעיף-קט"ז, ה. דבתחת הסכך שהוא בסוכה גופא אין לחוש מפני מראית העין, עיין שם, מיהו לדינא אין נפקא-מינה כל-יך, דבלאו הכי יש להחמיר בכל גזונו, דמעיקר הדין הלכה כדעה ראשונה: * או שהוא שרוי במים. עיין במגן-אברהם שכתב: ומכל מקום בשעת אכילה אסור [ר"ן, ב"י]. וצריך עיין, דהא דברי השולחן-ערוך קאי בדעת היש-אומרים דהוא לשיטת רבינו תם, ולדידיה בודאי אף בשעת אכילה שרי מדינא, דהוא סבירא ליה כל שאינו מסייע בהכשר סוכה אינו פוסל, ומה שהעתיק בית-יוסף ר"ן גס"כ אינו ראיא, דהר"ן קאי אליבא דרש"י דסבירא ליה דמפני הנשר הוא איסור דאורייתא, הוא מסתפק אם פורס הסדין ליכשו דהוא לצורך הבגד בלבד אי מותר או לא, דיש סבירא להחמיר דדוקא לנאותו שהוא צורך סוכה מה שאין כן בזה שהוא צורך בגד אינו בטל לגבי סוכה, או דלמא דוקא בפורס כדי להגן על עצמו מפני החמה והנשר, שם סכך על זה ומיקרי מסכך בדבר המקבל טומאה, מה שאין כן כששוטחו כדי ליכשו אין שם סכך עליו ושרי [נמוכחא סברא זו ברש"י דיבור המתחיל 'על-גבי קניוף', עיין שם], וט"ס ודלמעשה יש להחמיר, אבל לרבינו תם לא היה מסתפק הר"ן כלל דודאי שרי, וכן מוכח בדרכי-משה שכתב על האי ספיקא דר"ן דמטור משמע דשרי, והשולחן-ערוך הלא העתיק לשון הטור, וכן בביאור הגר"א מוכח כן ולרבינו תם שרי. אחר-כך מצאנו בהרש"ם שכתב גס"כ בורארי שרי, ונשאר בקושיא על המגן-אברהם. והנה ראיתי חדשות בדברי הפרי-מגדים שכתב, דאף לרבינו תם יש להסתפק דלמא לצורך הבגד אסור, אבל זה אינו, דלרבינו תם כל שאינו מסייע להכשר סוכה אינו פוסל. ואפשר לעניות דעתי ליישב קצת דברי המגן-אברהם, דהוא יסבור כדעת הב"ח, דהטור [וכן השולחן-ערוך שהעתיק דבריו יוכל לסבור כן] אינו סובר לדינא כסברת רבינו תם דכל שאינו מסייע להכשר סוכה אינו פוסל, ודלמא אכילה אסור, דלפי זה אין להחמיר כדעה ראשונה, והוא דרוח קצת. והנה אין שיהיה כוונת המגן-אברהם שפיקא דהר"ן ליה עליו כונו רש"י, דלדלמא לצורך הבגד גרע מלהגן, דשם שייך כדי לנאותה שיהיה יכול ליכש בלכד ולכן בטל הסדין לגבי הסוכה, מה שאין כן בזה שהוא רק לצורך הבגד אפשי דאסור, ולכן כחב דלא שרי אלא שלא בשעת אכילה. ועוד יש לומר, דהמגן-אברהם נקט לדבריו לפי עיקר הדין דקיימא לן להחמיר כדעה ראשונה, ולפי זה אין להחמיר בשעת אכילה, והוא דרוח קצת. והנה אין שיהיה כוונת המגן-אברהם, לדינא בודאי לפי מה שהסכימו כמה אחרונים דיש להחמיר כדעה ראשונה בודאי אין להקל לפרוס סדין ליכש תחת הסכך אפילו בתוך ארבעה טפחים, אלא-אם-כן שלא בשעת אכילה:

א (א) כשרים לדפנות. דמשמעות הכתוב דהסוכות

* כל הדברים כשרים לדפנות. עיין בב"ח ובתשובת יחוש' שלמה שהובא בדרכי-משה בשם הגהות אשר"י בשם אור וזרע דמחמיר לענין

שער הציון

(עט) גמרא שם, דלא לימרו קמסככי בדבר המקבל טומאה: (פ) מגן-אברהם ושי"א: (א) ואפילו בשעת אכילה שרי, דכל זה הוי כמו לנאותה: (פג) מגן-אברהם: (פג) לקמן בסימן תרמ במגן-אברהם סעיף-קט"ז ח, וכן העתיק החי"אדם: (פד) חיי-אדם. וטעמו, ולא עדיף מלנאותה. ודע, דכל זה בחול, אבל בשבת דיוס' טוב משמע מפרי-מגדים בסימן תרמ סעיף-קט"ז ח דדוקא בתוך ג' טפחים סמוך לסכך, דאי לאו הכי יש לחוש משום חשש אהל:

הלכות סוכה סימן תרל

קצה באר הגולה

ב ברייתא שם וכתנא קמא ג ברייתא שם ר' ד שם בגמרא כ"ב סימן ותיארוה רבי הושע בן לילי ה הלשטא תבוא דרבא שם

(ב) ואין צריך להעמידם דרך גדילתן) (טור). (א) **ואפילו חמתה מרובה מצילתה מחמת הדפנות, כשרה:** הגה מכל מקום לא יעשה הדפנות (ד) מדבר שריחו רע (ר"ן) (ה) או דבר שמתייבש תוך שבעה ולא יהא בו שיעור מחיצה (ד"ע): **ב** (ו) **ידפנות הסוכה, אם היו שתיים זו אצל זו כמין ג"ם, עושה דופן שיש ברחבו (ו) יותר על טפח (ח) ומעמידו כפחות משלשה לאחד מהדפנות, וייעמיד קנה (ט) (כנגד הכותל) (טור) כנגד אותו טפח, (י) ויעשה לה צורת הפתח, *שיעמיד**

משנה ברורה

ביאור הלכה

דפנות כמו לענין סוכה ברבר שפטולו מדאורייתא. ועיין באליה רבה וכן בכרכייוסף דלית מאן דחש לה, והראיה שהביא מן הירושלמי גמ"כ ליתא לפי גירסתנו, וגם הגר"א דחה ראייתו מן הירושלמי ונעין בסוכה דף כ דמיפשט שפיטא להו להגמרא דמתור לעשות מחיצות של ברזל אף דאסור לסכך בהן. אכן המעמיד כביאור הגר"א יראה דמטעם אחר יש לבעל-גופו לחוש לכתחלה שלא לעשות דפנות מרבר שפטול לסכך בהן מדאורייתא ולסמוך עליהן הסכך, והיינו לפי מה שהסכימו כמה אחרונים לעיל בסימן תרכט סעיף ז ולכתחלה יש לחוש לדעת הפוסקים [הרשב"א והר"ן לדעת הר"ף] דאין מעמידין הסכך ברבר הפסול לסכך בהן, גיירה שמא יבוא לסכך בהן [אם לא באותן שאין שכיח לסכך בהן או אותן דאין פסולין לסכך בהן רק מדרבנן, דבהן לא גזרו להעמיד בהן], אם לא ידעמיד קונטיין בקרנותיה של הסוכה תחת הסכך שיהיו הם המעמידין הסכך, דזה לכולי עלמא שרי, כדאיתא בגמרא דף כא עמוד ב, עיין שם: * **ויעשה לה צורת הפתח וכו'.** עיין פריי-מגדים בשם הב"ח דזוהו מדרבנן, אבל הטפח שוחק, דעת הפריי-מגדים במשבצות-היבד הוא מן התורה, וידוע מה שאמר הגמרא דשוחק בעינן כדי להעמידו פחות משלשה אצל דופן להשלים לשיעור ארבעה טפחים. וצריך עיון עליו מדברי התוספות דף ז עמוד ב דיבור המתחיל 'סיכך על-גבי מבו' וכו', דמוכח בהדיא דהטפח שוחק גמ"כ הוא מדרבנן, ומדאורייתא די טפח הסמוך לכותל, וצריך עיון. אחר-כך מצאתי שחזו בעצמו כאשל-אברהם סעיף-קטן ז: * **שיעמיד קנה**

תעשה באספק מגרנן ומיקבך [לדמדון מזה דיעשה הסוכה מפסולת גזרן ויקב, שהוא דבר שאין מקבל טומאה וגידולו מן הארץ] קאי (ב) אסכך רוקא, דדפנות לא איקרי סוכה: (ב) **ואין צריך להעמידם וכו'.** היינו, דלא מדמינן עניננו ללולב רבעינן שיהיה לקיחתו דרך גדילתו דוקא, כדלקמן סימן תרנא סעיף ב: (ג) **ואפילו חמתה מרובה וכו'.** היינו שהיו פרצות גדולות בדפנות, שעל-ידיה חמתה מרובה מצילתה, מכל מקום כשרה, דכל זה לא קפדינן אלא בסכך: (ד) **מדבר שריחו רע.** דחיישינן שמא מחמת זה יצא מן הסוכה. ודיעבד שפיר דמי אף בסכך, כמו שכתב בסימן תרכט סעיף יד, אם לא שהוא ריח רע שאין אדם סובלתו, אפשר דפסול מן התורה, דבעינן 'תשבו' כעין תדורו [פמ"ג]. עוד כתב: אותן שעושין סוכה אצל בית-הכסא ואשפה מפני שהמקום צר להם, וריח רע מגיע אליהם, מן התורה יוצא ידי חובתו אבל לא יברך ברכת-המזון שם (כדלעיל סימן עט סעיף ב, עיין שם בדעה ראשונה שפסקן רב האחרונים), ואם יש לו מקום אחר בוודאי לא יעשה שם; ואם אין מגיע לו הריח רע רק רואה בית-הכסא, גמ"כ אסור. ועיין לקמן בסימן תרלז בביאור הלכה סוף דיבור המתחיל יוכן בקרקע שהיא

של רביס': (ה) **או דבר שמתייבש וכו'.** רוצה לומר, דייננין ליה כאלו כבר נתייבש. ועיין לעיל בסימן תרכט סעיף יב בהג"ה ובמשנה ברורה שם: **ב** (ו) **דפנות הסוכה וכו'.** כדי להבין היטב אקדים לכאן כמה עיקרים להלכה זו: (א) **דשיעור סוכה הוא, שתהא מחוקת שבעה על שבעה טפחים לפחות, כדלקמן בסימן תרלז. (ב) דילפינן בגמרא מקראי, דלא קרוי סוכה על-ידי הסכך לבד אלא-אם-כן יש לה שלש דפנות, והלכה למשה מסיני דאחת מן הדפנות טגי בטפח אחת. (ג) דמכל מקום בעינן שיהיה נראה כדופן, דהיינו אם יש לו שתי דפנות סמוכות זו אצל זו כמין ד, יקח דף שיש ברחבו טפח מרווח, דהיינו טפח ומשהו, ויעמידו ברחוק מקום פחות משלשה טפחים לאחד משתי הדפנות, וכל פחות מן שלשה טפחים כלבוד דמי, ונמצא שיש כאן ארבעה טפחים, והוא רוב דופן מהכשר סוכה שהוא שבעה טפחים, כנ"ל, וכדי להשלים שיעור כל הדופן יעשה עוד צורת הפתח, דהיינו שיעמיד קנה כנגד אותו טפח, וירחיקו ממנו (3) עד סוף הכותל שנגדו מחזיק שבעה טפחים, ומניח קנה מן הטפח עד דהקנה שנגדו למעלה על גביהן, או אפילו למעלה מהן ואינו נוגע בהן רק שיהיה כנגד, כמבואר לעיל בדנין צורת הפתח בסימן שסב, ונמצא שיש כאן דפנות שלם של שבעה טפחים. ועתה נלחץ לברא בעזרת השם יתברך כל פרט בפני עצמו: (ז) **יותר על טפח.** במגן-אברהם מבואר שמותר לעשות דפנות הסוכה בקנים שמעמידם פחות פחות משלשה טפחים רחוק זה מזה, והוא בעושה כן ארבע דפנות, דהיינו קנים כזה מארבעה רוחות, אבל כשאין רוצה לעשות רק שלש דפנות, בעינן שתי מחיצות שסמוכות זה לזה ושלמות והשלישית בטפח: (ח) **ומעמידו כפחות משלשה וכו'.** דאז הוי לכוד, ואם-כן יש כאן ארבעה טפחים דהוא רוב הכשר סוכה, דאף-על-גב דבסתם טפח יהיה גמ"כ רוב דופן, דהוי טפי מג' טפחים ומחצה, אכן משום דבציר מארבעה טפחים לא חשיב בשום דוכתא, להכי הצריכו טפח מרווח [ר"ן]: (ט) **כנגד הכותל.** היינו (א) כנגד סוף המקצוע השני של הכותל שנגדו שסתמו מחזיק שבעה טפחים. (7) **ויש אומרים דירחיקו עוד טפח יותר,** כדי שיהיה הצורת-הפתח על ארבעה טפחים: (י) **ויעשה לה צורת הפתח וכו'.** כדי להשלים שיעור הכותל. ועיין בב"ח שכתב דזה הוא**

שער הציצין

(ב) והא דררשינן "בסוכות בסוכות כסוכות" לדפנות, היינו מיתורא, והן פסוקים אחרים ("בסוכות תשבו שבעת ימים כל האורח בישראל ישבו בסוכות", כי בסוכות הושבתי" וכו'), אבל קרא ד"באספק" אינו יתור ופשטיה קאי על הסכך, שהוא פשוטו של לשון סוכה דהיינו הסכך [ט"ז]: (3) **מגן-אברהם** בסעיף-קטן א, וכוונתו אם הוא מחזיק ז' טפחים, כמו שכתבנו, ואם הדופן השלימה היא ארוכה אין צריך שיעור הצורת-הפתח עד קצה השני של כותל השלימה ואין צריך אלא עד ז' טפחים [לבושי שרד]. והנה הלבוש כתב דלכן צריך להעמיד הקנה עד כנגד סוף הכותל השני כדי להכשיר כל אורך הכותל, שאם לא-כן יחשב רק עד ז' טפחים, עד כאן לשונו. ולעניות דעתי צריך עיון בזה, דהא הוא בעצמו סוכר דאם עושה דופן של ז' טפחים ממילא מותר בכל הסוכה, וכמו שיתבאר יבנו בסימן תולא סעיף ז דבין פסל היוצא מן הסוכה, וכמו שכתב אחר-כך בהדיא, וזה נמי שיעושה דופן על-ידי לבדו עם צורת הפתח גמ"כ באי גונא הוא, דהא דופן גמור הוא אף לענין שבת, וכן מוכח מן הר"ן, עיין שם, וכן משמע מביאור הגר"א בסימן תרלא סעיף ז. אחר-כך מצאתי בפריי-מגדים באשל-אברהם בסימן הגיל סעיף-קטן ד שמפקק גמ"כ על דבריו בזה: (2) **מגן-אברהם.** ועיין לעמלה בשער-הציצין אות ב: (7) **פריי-מגדים** בשם הגהות מיימוני:

1 ו שם וברכ סימן קמ"ו
 רבי יהושע בן לוי
 ז' חרא"ש שם בשם יש
 אומרים ושכן דעת
 הר"ן והרמב"ם, וכן
 כתב הר"ן ח שם בשם
 יש שפסקו כן ט' הר"ן
 מהא דאמרינן בגמרא
 שם

קנה עליו ועל הטפת, (יא) וכשרה אף-על-פי שהקנה שעל גביהן אינו נוגע בהן: הגה (יב) ואם הטפה והדופן מגיע לסכך (יג) אין צריך קנה על (ג) גביהן (מרדכי והג"מ פ"ד). ומה שנהגו בצורת הפתח עגולה הוא לנוי בעלמא (כ"כ המרדכי): ג' יהיו לה שני דפנות זו כנגד זו וביניהם מפולש, (יד) עושה דופן שיש ברחבו ארבעה טפחים ומשהו ומעמידו בפחות משלשה סמוך לאחד משתי הדפנות (ג) [ג] וכשרה, (טו) י' וגם בזה צריך לעשות צורת פתח, שיתן קנה מהפס על הדופן האחד. (טז) ח"י"ש אומרים שאין זה צריך צורת פתח: הגה (יז) אבל אם איכא דופן שבעה בלא לכוד אין צריך כאן צורת הפתח עד סוף הכותל, (יח) הואיל ואיכא דופן שבעה שהוא שיעור הכשר סוכה, (יט) וכל-שכן שאין צריך צורת הפתח כשהדופן שלימה, ומה שנהגו בצורת הפתח כשיש לה דפנות שלימות אינו אלא לנוי בעלמא (ר"ן והמגיד פ"ד וכל-בו וכו' בשם מרדכי): ד' כ"במה דברים אמורים, בעושה סוכתו במקום שאין דופן אמצעי כנגדה, אבל העושה סוכתו (כ) באמצע החצר רחוק מדפנות החצר, אף-על-פי שאין לה אלא שתי דפנות זו כנגד זו (כא) די לה

שערי תשובה

מצוה הבאה בעבירה מסימן קל"ג עד סימן קל"ו. ועיין שער-המלך בשם המאירי וכו' קרבן-היגיון, הביא ר"י, ע"ש. ומ"ש הכ"ח לחוש שגם הדפנות יהיה מדבר שא"מ טומאה כו' כתב הא"ר וכו"י ומח"ב דליתא עפ"י הירושלמי שהביא הר"ד"ה ונטוהתנו כוותיה, ועיין ביד-אליהו ובקרבן-העדה בפירושו, ולשון הגהת אשר"י צ"ע: [ג] וכשרה. עב"ה"ש. ועיין בכתיבת-הנהגה סימן כג שהביא דברי קרבן

ביאור הלכה

עליו ועל הטפה וכו'. עיין בר"ן, דבפחות מן שתי דפנות שלימות ושלישית טפה וצורת הפתח לא מהני אם יעשה כל הדפנות על-ידי צורת הפתח, דאף-על-גב דצורת הפתח היא מחיצה גמורה לענין שבת וכלאים, מכל מקום לענין סוכה לא מהני אפילו בדופן שלישי ומכל-שכן בשאר דפנות, והעתיקו האחרונים את דבריו. אכן ברא"ש דף י"ט דעתו דמן התורה מהני צורת הפתח גס-כן, אכן מדרבנן בעינן דוקא גם טפה שוחק [פ"מ"ב בא"א סק"ו]. ועיין לקמן בסעיף ו מה שכתבנו שם

חגיגה דף מא וביד-הארון סימן תרכט: (ב) גביהן. עמ"א שכתב להחמיר: (ג) וכשרה. ובסוכה גדולה שהשלישית רחוקה ממנה יותר

והחמיר: (ג) וכשרה. עב"ה"ש. ועיין בכתיבת-הנהגה סימן כג שהביא דברי קרבן

משנה ברורה

מדרכבן, (ה) אבל הטפה מרווח שאמרנו מתחלה הוא מדאורייתא: (יא) וכשרה. ואז (ו) מותר לטלטל בתוכו ולהוציא מן הבית דרך חלון הפתוח לסוכה בשבת שכתב החג, דאף-על-גב דבשאר שכחות אסור לטלטל אלא-אם-כן יש תיקון ברור ורביעי, מכל מקום בשבת שכתבן החג אומרים: מגו דהוי דופן לענין סוכה הוי נמי דופן לענין שבת, (י) ומכל מקום שלא בשעת הרחק ראוי להחמיר: (יב) ואם

הטפה והקנה וכו'. כן צריך לומר: (יג) אין צריך קנה על גביהן. דהסכך גופא יחשב קנה על גביהן. ועיין במגן-אברהם שהקשה על זה מירושלמי, ודעתו דראוי להחמיר משום דאינו נעשה הסכך לכך, (ט) אבל האחרונים יישבו קושיהו, (ט) ועל-כן הסומך על רמ"א לא הפסיד: ג' (יד) עושה דופן וכו'. ומה דלמעלה די בטתפ, דהתם (י) השתי דפנות סמוכות להדרי ועל-כן די בשלישי בטתפ בעלמא, מה שאין כן בזה דהם רחוקים זה מזה, על-כן צריך לעשות דופן של ארבעה טפחים ומשהו ולהעמידו בפחות משלשה סמוך לדופן אחד, דהוי כלבוד, ונחשב כאלו היה דופן שלם של שבעה טפחים סמוך לדופן, (י"א) וממילא גם בזה יש שתי דפנות סמוכות להדרי כמו למעלה: (טו) וגם בזה צריך לעשות צורת פתח וכו'. עיין במגן-אברהם שמתפק, אולי דוקא בסוכה כשר, אבל בסוכה גדולה שהשלישית רחוקה ממנה הרבה לא מהני אפילו על-ידי צורת הפתח, אבל הרבה (יז) האחרונים הסכימו דאין לחלק בזה: (טז) ויש אומרים שאין זה צריך צורת הפתח. דלא דמי לטעיף ב, ששם התיקון בפס רחב טפה שהתיקון הוא גרוע, על-כן צריך צורת הפתח להשלים השיעור, מה שאין כן כאן שיש תיקון טוב כשם ארבעה, על-כן סבירא להו דאין צריך צורת הפתח. (יג) וכתבו האחרונים דיש להחמיר כסבירא הראשונה: (יז) אבל אי איכא וכו' אין צריך כאן צורת הפתח. רוצה לומר, דבזה (יד) לכולי עלמא אין צריך צורת הפתח אפילו לדעה הראשונה: (יח) הואיל ואיכא דופן שבעה וכו'. אף שהכותל שלישי שהוא עומד נגדו הוא מרוחק ממנו, הואיל שעל-כל-פנים איכא שלש דפנות כסוכה. ומסתברא דדוקא אם הריחוק הוא לא יותר מעשרה אמות דנחשב זה כפתח, ועיין לקמן בסעיף ה: (יט) וכל-שכן שאין צריכים צורת הפתח וכו'. רוצה לומר בדופן רביעי: ד' (כ) באמצע החצר וכו'. מקור דין זה הוא מהר"ן. ועיין במגן-אברהם שחולק על זה (טו) ודעתו דאין להתיר להר"ן אלא כששתי דפנות זו כנגד זו של הסוכה הם עצמם דפנות החצר, רבה מהני דופן אמצעי של החצר אף-על-פי שאינה דופן לסוכה (כגון שחצו של הסוכה לצד דופן האמצעי אינה מסוכך כלל) שלא תהא נידונת כסוכה העשויה כמבוי, אבל לא כשהיא עומדת באמצע החצר: (כא) די לה בתיקון המתיר וכו'. דהיינו שיעמיד הטפה מרווח בפחות משלשה טפחים סמוך לדופן, והיינו לצד שהוא כנגד פתח החצר

שער הציון

(ט) פרי-מגדים. ועיין שם שכתב דלהניח צורת הפתח על-ידי עכו"ם בשבת יום-טוב יש לומר דמותר אם שכח לעשות קודם יום-טוב, דהוי שבות דשבות במקום מצוה: (ו) גמרא ופוסקים: (ז) כן כתב בספר ח"אראם בשם הר"ן: (ח) הפרי-מגדים וביאור הגר"א: (ט) ביכורי-יעקב: (י) גמרא: (י"א) הר"ן: (י"ב) אלה רבה וקרבן-תנאל ומאמר-מרדכי [ועיין שם שהוכיח כן מחידושי הרשב"א] וביכורי-יעקב: (י"ג) בי"ח ואלה רבה וש"א: (י"ד) ובהו סרה קושיית הט"ו שמתפלל על הגיה [אחרונים]: (טו) אף שכמה אחרונים יישבו קושיית המגן-אברהם על הבית-יוסף [ועיין במאמר-מרדכי ובגרייטשע וחמד-משה, וכן משמע בביאור הגר"א שאינו חושש לקושיית המגן-אברהם], מכל מקום למעשה נראה דאין להתיר באמצע החצר כוודאי, דאפילו באופן שציייר המגן-אברהם דברי הר"ן דקאי על מבוי המסוכך באופן שצייירו התוספות, גם-כן צריך עיון על המחבר דברי הר"ן לדינא, דהלא לפי מה שהעתיק בסעיף ז' וס"ב על-גבי מבוי שיש לו ח"י וכו' מוכח דסבירא ליה בפירושו המב"ם ה"רא"ש שגמרא מיייר כמבוי מפולש, אס"כ אין שום מקור לדברי הר"ן לדינא, דעל-כרחק אנו צריכים לתרץ דמה שאמר הגמרא 'אלו סוכה דעלמא בעי טתפ שוחק' היינו דסבירא ליה כדברי רב יהודה וכמו שכתבו המפרשים [אחר-כן מצאתי שהקשה כן בחמד-משה], ואס"כ על-כל-פנים אין להתיר יותר ממה שצייירו התוספות:

הלכות סוכה סימן תרל

קצו באר הגולה

ברייאתא שם כ פקוק
ה מהלכות סוכה

בתיקון המתיר, כשתי דפנות העשויות כמין ג"ם: ה' כשהכשירו בשתי דפנות * העשויות כמין ג"ם בטפה וצורת פתח, אפילו אם יש בשתי הדפנות פתחים הרבה שאין בהם צורת פתח, שכשצטרף (כב) כל (ד) הפרוץ יהיה מרובה (נג) על העומד, כשרה, (כד) רק שלא יהיו הפתחים (ה) (כה) בקרנות * כי המחיצות צריכין להיות מחוברים (כמין ג"ם) (ר"ן), (כו) * ובלבד שלא יהא בהם פרצה יתירה על עשר אמות, ואם יש בה (כז) צורת פתח, אפילו ביותר מעשר. י' ולהרמב"ם, אפילו יש לה צורת פתח, אם יש לה פרצה יותר מעשר פסולה, אלא אם כן עומד מרובה על הפרוץ: הגה ונהגו עכשיו

שערי תשובה

נתאל שכתב להוכיח דגם בסוכה גדולה הדין כן, ותמה עליו מדברי התוספות.

מכאורה העתיק המחבר כזה את דברי הברייאתא שנויה בגמרא: יתירה שבת על סוכה, שהשבת אברה ניתוח אלא בעומד מרובה על הפרוץ מה שאין כן בסוכה. והנה לפי מה שביארו ה"ט"ז ומגן אברהם את דברי השולחן ערוך שכתב 'שכשצטרף כל הפרוץ וכו', דהיינו דוקא עם הפרוץ שיש בשתי הדפנות, ובשתי ה' צנות השלימות עומד שבהן מרובה על הפרוץ, כפירוש ר"ש, קשה דאם כן גבי שבת נמי, לפי מה דקיימא לן לגבי שבת צורת הפתח הוי כסחוס, וכל שכן לבוד דבודאי הוי כסחוס בכל מקום, וגם קיימא לן דשלש מחיצות בודאי הוי רשות החייד, אם כן גבי שבת נמי יהיה מן התורה רשות היחיד ככהא גוונא. ועל רש"י גופא לא קשה לי, דרש"י פירש 'מה שאין כן בסוכה דסגי ליה בשתיים כהלכתן ושלישית אפילו טפח' וכו', רוצה לומר, וקאי זה על דינא דאורייתא דסגי בטפה ואינו צריך צורת הפתח, כמו שכתב הב"ח, ובאופן זה בשבת בודאי אינו רשות היחיד אם יצטרף עוד פרצות בשתי הדפנות השלימות עד שכפרצה הגדולה שיש בדופן השלישי עם אלו הפרצות יחד לא יהיו עומד מרובה על הפרוץ, אבל לפי מה שכתב השולחן ערוך 'בעשויות אפילו טפח' קשה, ואף אם תמצי לומר דבשבת נמי, אף דשלש מחיצות הוי דאורייתא מכל מקום מצטרף הדופן רביעית הפתוחה עם הפרצות הנמצאות בשלש הדפנות, גם כן קשה, דהלא בסעיף ה' יש עומד מרובה על הפרוץ, דהלא תחת דופן רביעית הפתוחה יש דופן שלישי שנעשה על ידי לבוד וצורת הפתח, ועוד יש שתי דפנות שעומד מרובה על הפרוץ? ויש לומר, דבסוכה הלא די אם בדופן השלישי יש טפח מרווח וגם צורת הפתח עד השלמת ה' טפחים אף דהדופן גדולה ורובו פרוץ, ובכפרת אם נצרך לזה הפרצות הקטנות שיש בשתי הדפנות בודאי יהיה הפרוץ מרובה על העומד, מכל מקום שרי, ובשבת כהא גוונא אין שם רשות היחיד עליה: * כי המחיצות צריכות להיות מחוברים. ואם הפרצה היה שם בפחות מג' טפחים שרי, דמחברים מקרי על ידי לבוד [פמ"ג]: * ובלבד וכו' יתירה על עשר אמות. מסופקני אם על ידי זה נתבטל כל הדופן, דאולי לא מהני רק דעל ידיה פרצה חשיכה ולא פתח, ואסור ליטב במקום הזה לצאת ידי מצוה אף דמסוכן מלמעלה, אבל כיתר הדופן שנשאר שם שיעור סוכה ויתר אפסוד דשרי, דלא גריעא זה מחסר במקום הפרצה והלאה לגמרי דהיה בודאי כשר הסוכה. ועיין בב"ח דמשמע מלשוננו דעל ידיה נפסד כל המחיצה, והנה סברתו בודאי אמת

באר היטב

מג' צ"ע, מ"א: (ז) הפרוץ. פי' חשבינן הפירוק משני רוחות הפרוצים לגמרי עם הפרצה שחלל הפתחים והוא בכלל מרובה על העומד עומד בשני המחיצות והטפח ואז מותר, אבל עכ"פ יהיה במחיצות עצמן עומד רק כל הפרצות כל אחת בפ"ע פחות מג' או מותר אפילו בפרוץ מרובה פרצה א' גדולה יותר מג"ט או צריך שהיה עכ"פ באותה מחיצה עומד מרובה, אלא הקולא בזה דאע"פ שבכלל הפרצה הזה פרוץ מרובה, ע"ש: (ה) בקרנות. פי' בכל הקרנות, אבל אם ב' מחיצות מחוברים שרי, מ"א:

משנה ברורה

(טז) ולא לצד שהוא כנגד דופן החצר: ה' (כב) כל הפרוץ יהיה מרובה וכו'. רוצה לומר, על ידי הפרצות שיש בשתי הדפנות עם שתי הדפנות הפרוצות יחד יהיה הפרוץ מרובה על העומד, (ז) אבל אם באותן שתי הדפנות השלימות פרוץ שבוין מרובה על העומד שבהן, אסור. ודוקא אם הפרצות הם יותר משלשה טפחים, אבל אם הם פחות משלשה טפחים, כלבוד דמי הוי כסחוס ואין שם פרצה עליה. ועיין במגן אברהם ריש הסימן שדעתו, דדוקא אם עושה הסוכה מארבעה דפנות, אבל אם עושה משלשה דפנות לא מהני (יח) מדרבנן על ידי לבוד: (כג) על העומד. ודוקא (יט) אם בעומד יהיה על כל פנים שיעור מקום חשוב, (כ) דהיינו פס של ארבעה טפחים: (כד) רק שלא יהיו הפתחים וכו'. היינו, (כל) אפילו אם עשויות בצורת הפתח, דאף דלענין שבת על ידי צורת הפתח הוי כסחוס ממש, לענין סוכה חמור יותר, דבעינן שיהא שתי דופןותיה מחוברות ממש בוית ולא על ידי צורת הפתח: (כה) בקרנות. א"כ היה לו לומר, (כז) דהא מיירי המחבר בדליכא בסוכה אלא שתי דפנות שלימות, דליכא אלא קרן אחת; אלא דהרמ"א אתי לאשמועינן אף היכי דעושה הסוכה של ארבע דפנות שלימות, שאין לו לעשות פתחים בכל קרנותיה, דאז לא ישאר לו שתי דפנות מחוברות יחד, אבל אם ירצה לעשות פתחים כשאר קרנותיה ולהשאיר שתי דפנות מחוברות יחד, אין הכי נמי דשרי: (כו) ובלבד וכו' יתירה על עשר אמות. דאז (כג) אפילו עומד מרובה על הפרוץ אסור, דנחשבת לפרצה ולא לפתח: (כז) צורת פתח, אפילו ביותר מעשר. דעכשיו

(טז) דשם נחשב בלאו הכי קצת כסחוס לדעת המחבר: (יז) וי"ט ומגן אברהם: (יח) פירשו הפרי מגדים: (יט) מגן אברהם: (כ) כן פירשו הפרי מגדים ומחצית השקל. וקשה לפי פירושם מנא ליה להמגן אברהם דבר זה, אימא כיון דבשתי הדפנות השלימות העומד מרובה בהן, כמו שכתב המגן אברהם, אפילו אם העומד פחות מן ה' טפחים, כיון דהפרוץ מועט מזה כול המועט לגביהו, וגם מדברי רבינו ירוחם שהובא בבית יוסף משמע כהדיא כמו שכתבנו, עיין שם. ולעניות דעתי נכון יותר כמו שפירש הלבושי שרד את דברי המגן אברהם, שכתב דבענין בעומד שיעור מקום דהיינו ה' טפחים כדי הכשר סוכה. ונראה דסברת המגן אברהם הוא כמו שהביא בבית יוסף בשם רבינו ירוחם שיש מי שפירש שם וסבירא ליה להמגן אברהם דכן הוא לדינא דבענין שיעור מקום שיעור דענין צירוף כל העומד יהיה הכשר סוכה, מדכתב רבינו ירוחם לבסוף: ומורי ר' אברהם כתב וכו' כל שיש בעומד כל הדופן כדי שיעור סוכה, משמע דסבירא ליה כן לדינא: (כל) כן איתא ברין' והובא בבאור הגר"א: (כז) לבושי שרד בבאור דברי המגן אברהם: (כג) כן משמע בבאור הגר"א:

שער הציון

הלכות סוכה סימן תרל

(כח) *לעשות מחיצות (ו) שלמות כי אין הכל בקיאיין בדין המחיצות (כל בו). ומי שאין לו כדי צרכו למחיצות, עדיף אז לעשות שלש מחיצות שלמות מארבע שאינן שלמות (מהרי"ל): ו *לנעץ ארבעה קונדסין, בין באמצע הגג (כט) *בין על שפת הגג, וסיכך על גבן, פסולה. יישי מכשירין בנעץ על שפת הגג, (ל) *משום דאמרין (ו) גוד (לא) אסיק מחיצתא: ז (לג) סיכך על-גבי ימבוי שיש לו לחי (פירוש, עץ כמין עמוד) *או על-גבי יבאר שיש לו פסין (פירוש, קרשי עץ (לג) סביבות הבאר לעשות רשות-היחיד), הרי זו סוכה כשרה לאותו שבת שבתוך החג בלבד, מתוך שלחי זה ופסין אלו מחיצות לענין שבת, נחשוב אותם כמחיצות לענין סוכה. (לד) ואין להחיר אלא במקום שלחי (לה) ופסין (ס) מתירין לענין שבת, (לו) דאז שייך 'מגו' (ר"ן): ח (לז) *סיכך על-גבי

ל בייחא ד' מ בייחא הלא נפסטה כהניחא הרי"ך ולחומרא כהניחא וליבא דרב נחמן, וכן כתבו אבי העזרי ורבי שישיה הגאון הר"ש גר"ב שיראה גאון לפי גרסתו הלא גרסו אביעזא ליה דהיי"א גיאות הוהמ"ם, וכן כתב הטור בשם ס' מיתרא דרבא שם ע' מיתרא דרבא שם פ' ג ה' שם

באר היטב

המשכן כמשפטו, וכי יש משפט לקרשים, אלא קרש שזכה ליתן בצפון יתנו לעולם בצפון: (ו) גוד אסיק. פירוש, כאלו מחיצות הבית עולות למעלה, וא"כ צריך שיעשה ד' קונדסין בשפת הגג עכ"פ מג' צדדים מכוח נגד כותל הבית, ט"ז: (ב) מתירין. כלומר דוקא כשהלחי עומד

(ו) שלמות. כתב מט"מ: נהגו לעשות עיגול בתוך הפתח, אבל אותן סוכות הנהייתן משנה לשנה בפתח גמור א"צ אותו עיגול ואפילו מנהגא ליכא. כתב מהרי"ל: מהר"ש א"כ מסמן למחיצות הסוכה כח לראות סדר עמידתן שלא ישנה לשנה, וכן הוא בירושלמי והקמט את

משנה ברורה

(כד) פתח מקרי (כס) ואין שם פרצה עליה: (כח) לעשות מחיצות שלמות. רוצה לומר, שלא על-ידי עצות של לבוד וצורת הפתח. ובהלכות של רבי יצחק גיאות ראיתי שכתב ג"ס כן, ולמצוה מן המובחר בעינין שיהיה שלש דופנות הסוכות סתומות מכל רוחותיה, ולא יהא מקום פתוח אלא מקום הפתח בלבד: ו (כט) בין על שפת הגג וכו' פסולה. ואף דלגבי שבת לכולי עלמא (כ) אמרין גוד אסיק מחיצתא, לגבי סוכה סבירא לן דבעינן מחיצות ממש: (ל) משום דאמרין גוד וכו'. פירוש, כאלו שפת כותל הבית מעלה את מחיצותיה למעלה, והרי יש להסוכה מחיצות. ודוקא כשהגג אינו בולט מן הבית ולחורץ, (כז) אבל כשהגג בולט לחורץ, אפילו לגבי שבת לא אמרין גוד אסיק, כדלעיל בסימן שמה סעיף טז: (לא) אסיק מחיצתא. (כט) ודוקא כשהוא על שפת הגג ממש, אבל רחוק מזה אפילו פחות משלשה טפחים, לא אמרין לבוד וגוד לכולי עלמא. (נ) והלכה כרעה ראשונה, (ז) דבכל גוויי לא אמרין לגבי סוכה גוד אסיק:

ביאור הלכה

להלכה לענין שבת דכן הוא לדינא, אבל בעינינו דקיימא לן דשיעור סוכה הוא רק ז' טפחים צריך עיון: * לעשות מחיצות שלמות. עיין בבאר היטב מה שהביא בשם מהר"ש, ועיין בכיכורי-יעקב שכתב שלא ראה מי שחש לזה, ומפקפק על ראייתו ממשכן, עיין שם: * נעץ ארבעה קונדסין וכו' פסולה. עיין במשנה ברורה. והנה בגמרא משמע שם דהוי דאורייתא, ולכאורה לפי מה דפסק הרא"ש כדף י"ט דאף לגבי סוכה יוצא מן התורה בצורת הפתח, א"כ"ן אפילו אם סבירא ליה דלא אמרין גוד אסיק באופן אינו יוצא מטעם צורת הפתח: ואין לומר דסבר הרא"ש דוקא כרמיש יוצא מן התורה בצורת הפתח ולא כשהיא עשויה כן בכל דופנותיה, אי אפשר לומר כן, דהרי הוכחנו לעיל בסימן שסב בבאור הלכה דיבור המתחיל 'כשכל' וכו' דהרא"ש סבירא ליה דבכל גוויי הוי רשות-היחיד מן התורה. ואפשר דהרא"ש סובר, כיון שבסך שסיכך לא נתכרין לשם צורת הפתח לא הוי צורת הפתח, ולא סבירא ליה כפסק הרמ"א לעיל בסעיף ב בהג"ה אלא כדעת הירושלמי שהביא המגן-אברהם שם להחמיר בזה: * משום דאמרין גוד אסיק מחיצתא. עיין בגמרא, דאף דבעינן לגבי סוכה מחיצות דוקא, ולהכי בעמדת גבוה י' ורחב ז' על ז' לא הוי סוכה, הכא סבירא לן דעדיף משום דיש בבית מחיצות ממש (רש"י שם): * או על-גבי באר שיש לו

ז (לב) סיכך אחר עיגול מבוי שיש לו לחי. מרסחם המחבר, (לז) משמע דסבירא ליה להפוסקים דאפילו למבוי המפולש ריש לו לחי מצד אחד (וסיכך כשיעור הכשר סוכה לצד הלחין ג"ס-כן כשר, והטעם, דעל-ידי לחי נחשב למבוי שבת אפילו רחב משהו כאלו היה מחיצה לאותו צד, וא"כ-כן יש לו שלש מחיצות הוי מן התורה רשות-היחיד, ואמרין: מגו דהוי מחיצה לענין שבת הוי נמי מחיצה לענין סוכה בשבת שאיקלע בתוך החג, ואף-על-גב דמדרבנן אסור לטלטל בשלש מחיצות, בשבת דסוכה מותר משום מצות סוכה: (לג) סביבות הבאר וכו'. היינו, ארבע קורות נעוצות בארבעה רוחות זו כנגד זו, שכל קורה נוטה אמה לכאן ואמה לכאן, והתירה משום עולי רגלים שיהיו יכולים לשאוב מים לבהמתן מן הבור שהוא רשות-היחיד ועומד ברשות-הרבים, ועל-ידי הפסין נעשה סביבות הבאר רשות-היחיד. ואף-על-גב דלא התירו זה אלא לעולי רגלים, הכא משום מצות סוכה התירו ג"ס-כן דבר זה בשבת שבתוך החג: (לד) ואין להחיר וכו'. היינו משום דהמחבר סתם, ומשמע דסבירא ליה להחיר בכל גוויי, לכן בא לומר דלמעשה יש להחמיר כדעת הפוסקים (לז) דאין להחיר אלא במקום שלחי מתיר לענין שבת, דהיינו במקום סתום משלש רוחות וברוח רביעית יש לו לחי, דשם מותר אף מדרבנן לטלטל בשבת, בזה מתירין לענין סוכה בשבת משום 'מגו', אף דלענין סוכה לא נוכל לחשוב כי אם שתי דפנות, שהסכך הוא רק לצד הלחי לבד: (לה) ופסין מתירין. בזמן שיש עולי רגלים, (לז) והאידנא דליכא עולי רגלים, היכא דלא שכיחי מאד דמותו לדבר-מצוה, וגם דוקא (לז) ברשות-הרבים ולא בצדן: (לו) דאז שייך 'מגו'. ולכתחלה נכון להחמיר כדעת רמ"א. ובמקום הדחק יש לסמוך אדעה ראשונה, כרוב האליה רבה דהוה עיקר: ח (לז) סיכך על-גבי אכסדרה. פירוש, אכסדרה זו היא שני כתלים זה כנגד זה ומקצתה מקורה, וסמוך לקידוי עד הקצה האחר סיכך הסכך, נמצא שהסוכה הזו אין לה אלא שני כתלים, ופציימין (לז) הוא

שער הציון

(כד) ואף דלדעת הר"ן אין לעשות צורת הפתח בדופנות הסוכה, יש לומר דהיינו דוקא בשיעור הכשר סוכה ולא ביותר מזה: (כט) דע, דלדעה זו אפילו אם הפרוץ מרובה כלי"ך עד שאפילו אם נחשוב את מקום צורת הפתח לעומד יהיה הפרוץ מרובה עליה ג"ס-כן כשר, דהרי כתבו הפוסקים דאין חילוק בצורת הפתח בין עשר ליותר מעשר: (כ) ולהכי קיימא לן לעיל בסימן שמה סעיף טו וטז דעל גג הבית הוי רשות-היחיד (אם הגג אינו בולט ממחיצות הבית), משום דאמרין גוד אסיק מחיצות הבית למעלה, הוי כאלו יש מחיצות למעלה: (כ) מגן-אברהם ושי"א: (כז) חידושי הריטב"א. ונראה שלזה ג"ס-כן כיון שה"י במה שכתב צריך שיעשה הוי קונדסין וכו' מכוח נגד כותלי הבית: (כט) אליה רבה, וכן משמע מלבוש: (ז) ועיין בפרי-מגרים דבאין לו מקום אחר אין לו לפטור עצמו אף מסיכה כזו, ובלא ברכה, דהא בגמרא נשאר כזו בחיקו, ומחמת ספק מחמרין: (לז) מגן-אברהם והגר"א: (לז) הגר"א ואליה רבה, וכן משמע בדרכי-משה: (לז) הגר"א: (לז) מגן-אברהם והגר"א: (לז) כן איתא בר"ן, ואף-על-פי דשני עמודים הם דרוחקין זה מזה, ולא כמו לרש"י וסיעתו

הלכות סוכה סימן תרל

באר הגולה קצט

צ שם י"ט מעבודא דרב
כהנא ק טרכא שם
ר לשון הרמב"ם כפי
פירושו שם בגמרא כמו
שכתב הרב המגיד שם
ש ברייתא שם ט"ז
ת משנה שם י"ז

(ט) אכסדרה ישיש לה פצימין, (לח) בין שהיו נראים מבפנים ואין נראין מבחוץ (לט) בין שהיו נראים מבחוץ ואין נראין מבפנים, כשרה; לא היו לה פצימין פסולה, ימפני שהיא סוכה העשויה כמבוי, שהרי אין לה אלא שני צידי האכסדרה, ואמצע האכסדרה אין בו כותל ושכנגדו אין לו פצימין (פצים, פירוש לחי ומוזהה). (כל זה הוא לשון הרמב"ם, (מ) אבל אחרים חולקין, ולכן (מא) אין לעשות סוכה ככהאי גוונא: ט שהיו דופנותיה גבוהים שבעה ומשהו והעמידם (מב) בפחות משלשה סמוך לארץ, כשרה (מג) אפילו הגג גבוה הרבה, ובלבד שיהא מכוון כנגדן, ואפילו אינו מכוון ממש (מד) ר"ק שהוא בתוך שלשה כנגדו, כשרה. ואם אינה

באר היטב

כנגדו באורך הכית סמוך לאותן זווית רחבה הסוכה באותן חלקי הזווית עד הקורה, נמצא שאין לסוכה מחיצות רק שנים של הכית ושלישית אין לה רק שהקורה שלמעלה אמרין יורד וסותם עד למטה ויהיה לה א' מחיצות דרי בזה, רק שישים שני קנים תחת הקורה, אחד אצל כותל

אצל המבוי והפסין דוקא בשדה ולא בחצר: (ט) אכסדרה. כתב הט"ז: מי שרוצה לעשות סוכה בבית שלו ולפרוץ הגג למעלה כמו שנוהגים וכותלי הבית יהיו כותלי הסוכה, דהיינו שרוצה לעשות הסוכה בחזית של כותל מזרח וכותל דרום ויש קורה אחת מונחת כל השנה למעלה

ביאור הלכה

פסין. הוא לשון הרמב"ם, ומשמע לכאורה דדוקא כשיש שם באר, ולא כדעת הראב"י דסבירא ליה אף-על-פי שאין שם בור, כמובא ברא"ש,

משנה ברורה

שני עמודים בולטים ברוח השלישי — אף-על-פי שבסוכה אחרת שאין לה אלא שני כתלים ועשויים כמבוי זה כנגד זה, אמרין בסעיף ג דצריך פס ארבעה ומשהו, כאן די בפצימין,

דכיון שיש פצימין אמרין' פי תקרה יורד וסותם', כלומר, פי תקרה של האכסדרה, שהוא הקירוי של אכסדרה, יורד וסותם, נמצא שיש לסוכה דופן שלישי, אבל בלא פצימין לא אמרין דיוורד וסותם. ופצימין אלו, אף-על-פי שאינם נראים בפנים לעומד בסוכה אלא לעומד חוצה לה, וגם לא נעשו לתכחלה בשביל מחיצת הסוכה, מכל מקום מועילים. ועל זה כתב רמ"א שאחרים חולקין וסבירא להו דאפילו על-ידי פצימין לא מהני, (לו) ואפילו אם היו הפצימין רוחבן טפח, כיון ששני הדפנות

אין מחוברין כמין ג"ם, כמו שכתוב סוף סימן שסא, אבל אם היו דפנות כמין ג"ם ובשלישי בולטין הפצימין טפח, מהני (לז) אם היה סורת ברוח השלישית לתקרת האכסדרה, (נא) דאמרין פי תקרה של האכסדרה יורד וסותם. ומיהו, ברא"ש משמע דבעי נמי צורת הפתח, וכתב הבי"ח, דהיינו דוקא נראה הפצימין בחוץ ושוה בפנים, אבל נראה בפנים ושוה בחוץ לא בעי צורת הפתח (אף-על-גב דבסעיף ב מבואר דבעינן טפח מררוח וגם צורת הפתח, הכא כיון דברוח השלישי סמוך לתקרת האכסדרה, אמרין פי תקרה של האכסדרה יורד וסותם). והמגן-אברהם מפקפק על זה, ומשמע דרעתו דלהרא"ש צריך בכל

גווני צורת הפתח, ולא אמרין בזה פי תקרה יורד וסותם כמו בסימן שסא, דתקרת האכסדרה לצורך עצמו עבידי ולא לצורך סוכה: (לח) בין שהיו נראין בפנים. היינו, שהעומד בסוכה רואה אותן שבולטין מן הכותל לצד פנים: (לט) בין שהיו נראין מבחוץ וכו'. היינו, שמבחוץ ניכר שבולט כמו עמוד, כזה: ומבפנים נמשך עם הכותל בשוה: (מ) אבל אחרים חולקין וכו'. כתב הט"ז: מי שרוצה לעשות סוכתו בבית שלו

יהיו כותלי הסוכה, דהיינו שרוצה לעשות הסוכה בזווית של כותל מזרח וכותל דרום, ונמצא שאין כאן אלא שני מחיצות ולמעלה מונח קורת הבית, בזה לכולי עלמא יש לומר פי תקרה יורד וסותם, דקורה זו לצורך הבית נעשה והסוכה גם-כן בבית, ואס"כ הוה ליה כאלו יש לה שלש מחיצות; ומכל מקום כיון דלא הוי מחיצה ממש רק על-ידי פי תקרה, צריך לעשות לה גם צורת הפתח, דהיינו שישים תחת הקורה שני קנים, אחד אצל כותל הבית ואחד במקום סיום המחיצה, דהיינו במקום שכלה

הסכך של הסוכה (ואף בדעלמא צורת הפתח לבד לא מהני במקום מחיצה שלישית, כנ"ל בסעיף ב, הכא בצירוף פי תקרה מהני), והעתיקו דבריו (לט) כמה אחרונים. אמנם בפרי-מגדים וכן בביכור-מגדים עקב מפקפקין בזה, לפי מה דמטיק המגן-אברהם דלא אמרין פי תקרה יורד וסותם כי אם בשרחב הקירוי ארבעה טפחים, וסתם קורת הבית אינו רחב כל-כך, ועל-כך, מטיק בביכור-מגדים עקב דטוב יותר שישים פס אחד שרחב טפח מררוח תחת הקורה פחות משלשה טפחים מן הכותל של הבית, וקנה

אחר במקום שכלה הסכך של הסוכה, דזה כשר בלא פי תקרה יורד וסותם כמו בשאר סוכה שלשת דפנות, ובוה לא בעינן רוחב הקורה ארבעה טפחים, כמבואר בסעיף ב: (מא) אין לעשות סוכה ככהאי גוונא. כתב הלבוש דהיינו רק לתכחלה, (מ) אבל כדיעבד יש לסמוך על דעה ראשונה: ט בפחות משלשה וכו'. דאמרין לבוד והוי כסתום, ונמצא שיש כאן עשרה טפחים: (מג) אפילו הגג גבוה הרבה. דאמרין (מא) גוד אסיק מחיצתא, והוי כאלו המחיצות מגיעות לסכך: (מד) רק שהוא בתוך שלשה. דאמרין לבוד מן הצד, אבל אם היה שלשה טפחים פסולה, דאפילו אם היו מחיצות מגיעות ממש לסכך,

שער הציון

דבעינן שיהא כל הצד של האכסדרה (שהוא לפי ציורו רוח השלישי של הסוכה) מלא פצימין ובין כל אחד לחבירו פחות מג' טפחים ומטעם לבוד: (לו) כן מוכח ממגן-אברהם: (לז) והוא ציור אחר ממה שציירו בריש דבריו בביאור השולחן-ערוך: (מ) דאף-על-גב דתקרת האכסדרה לצורך עצמה עבידי ולא לצורך הסוכה, מכל מקום בצירוף הסבירא פצימין מהני [מתחשף]. ועיין במגן-אברהם שמצדד דבעינן שיהא תקרת האכסדרה על-כיל-פנים ורחב ד' טפחים, דאי לא הכי לא אמרין פי תקרה יורד וסותם, ודלא בבית. והנה כל זה כתב המגן-אברהם לדעת שארי פוסקים דלא הזכירו העצה צורת הפתח שכתב הרא"ש ומוכרחין אנו לכוון לפי תקרה יורד וסותם, אבל לפי מה שכתב הרא"ש דבעינן נמי צורת הפתח, וכפי שטעמי הרא"ש הוצע דרמזאורייתא סגי בצורת הפתח לבוד ולכן הקילו בנראה בחוץ ושוה בפנים וכמו שבכתב משום לחי, תו לא צריכין כלל לסבירא דפי תקרה יורד וסותם, וזהו שכתב המגן-אברהם 'ומיהו משמע ברא"ש' וכו', כאלו חזרו מדבריו הראשונים לענין תקרה. אך יש לעיין קצת, מנא ליה להמגן-אברהם דבעינן שיהא רוחב הפצימין טפח לפי סברת הרא"ש: (מ) ובמחיצת-השקל מצד עזר ויתר, דלדעת הבי"ח ומגן-אברהם שהסכימו עם מהרש"א סיכך בענין סיכך ע"ג אכסדרה ממש, גם צורת הפתח לא בעינן בזה, ובוה לכולי עלמא אמרין פי תקרה יורד וסותם, וכל כדלעיל ישאר מה שפקפק הפרי-מגדים דהרי לא אמרין פי תקרה כי אם בשרחב הקירוי ד' טפחים, ועל-כן הנוהן לנוהג כמו שכתבנו בפנים בשם הביכור-מגדים: (מ) והעתיקו באליה רבה: (מא) ריטב"א:

הלכות סוכה סימן תרל

גבוה אלא עשרה טפחים, אפילו אין בדופן אלא ארבעה ושני משהויין כשרה, שמעמידה באמצע, ואמרינן לבוד למעלה ולמטה וחשוב כסתום. יהיו הדפנות גבוהות מן הארץ שלשה טפחים, (מה) פסולת: י (מו) העושה סוכתו בין האילנות והאילנות דפנות לה, אם היו (מו) חזקים או שקשר אותם וחזק אותם (מה) עד שלא תהא (י) הרוח-מצויה מנידה אותם תמיד, (מט) ומילא בין האוירים בתבן ובקש כדי שלא תניד אותם הרוח וקשר אותם, הרי זו כשרה. [*] העל-כן אין נכון לעשות (ג) כל המחיצות מיריעות של פשתן בלא קנים אף-על-פי שקשרן בטוב, זימנן דמינתקי ולאו אדעתיה והוי ליה מחיצה שאינה יכולה לעמוד בפני רוח מצויה. והרוצה לעשות בסדינים, טוב שיארוג (גא) במחיצות קנים כפחות משלשה: יא ועושים מחיצה (גב) מבעל-חיים, (גג) שיקשור שם (יב) בהמה לרופן: יב יכול לעשות (נד) מחבירו דופן לסוכה, (נה) להכשירה, ואפילו ביום-טוב, *ובלבד שלא ידע אותו שהועמד

א מומרא דאבימי שם כ שם במשנה ג פשנה כס כיו ד אוקמאח דגמרא שם ה טור כשם הרב רבינו פרוץ ו רמב"ם בפרק ד טור מהא דצינתו לעיל כסימן שסב סעיף ה ז נה זה שם

שערי תשובה

באר היטב

בבית שאין שם רוח אינה מחיצה, מ"א. ועיין בהל"ט ח"ב סימן נ שיעור פנים להכשיר סוכה שדופנותיה עשויות מסדינין דקים שהיתה הרוח מזיזה אותם אלא שהיתה נתונה בחצר מוקף מחיצות גבוהות, ע"ש, ועי' סימן רמ ס"ו: (לא) בהמה. וצריך שתהא מתוחה למעלה או שתהא גבוה כ"כ שאף שתמות ותיפול תהיה גבוה י"ד, ואם יש חלל בין רגליה גבוה מג' צריך לגדרו, ב"ח. וכתב המ"א בסי"ק יד דאם סמך הסכך ע"ג בהמה פסולה מפני שאין לה קבע, ע"ש. ומח"ט כתב הט"ז בס"ק יא דעשיית דופן מבהמה לא מיירי רק להכשירה וכמו שכתוב ס"י"ב אבל לא בכל

ע"ש: [*] ע"כ אין נכון כו'. ועיין בשב"י ח"א סל"א להכשר סוכה אפילו דופן אחד אין לעשות מסדינים אם לא שיארוג במחיצות קנים פחות משלשה, ואפשר רגם הט"ז לא קאמר אלא בדופן רביעי או אין להקפיד כיון דמדינא סגי בי, וכן נראה מלשונו, ע"ש:

ביאור הלכה

משנה ברורה

קיימא לן דאם הם מרוחקים מן הסכך שלשה טפחים פסול, וכל-שכן בזה: (מה) פסולה. אפילו היו הדפנות גבוהות עשרה טפחים ויותר, וכל מחיצה שהגדיים יכולות לבקוע תחתיה (מג) אינה חשובה מחיצה כלל: י (מו) העושה קיימא לן דאם הם מרוחקים מן הסכך שלשה טפחים פסול, וכל-שכן בזה: (מה) פסולה. אפילו היו הדפנות גבוהות עשרה טפחים ויותר, וכל מחיצה שהגדיים יכולות לבקוע תחתיה (מג) אינה חשובה מחיצה כלל: י (מו) העושה קיימא לן דאם הם מרוחקים מן הסכך שלשה טפחים פסול, וכל-שכן בזה: (מה) פסולה. אפילו היו הדפנות גבוהות עשרה טפחים ויותר, וכל מחיצה שהגדיים יכולות לבקוע תחתיה (מג) אינה חשובה מחיצה כלל: י (מו) העושה

ועיין במאמר-מרכזי, וצריך עיון: * ובלבד שלא ידע וכו'. והיא ליה מחיצה העשויה בשוגג שמוחר לטלטל עליה, מגן-אברהם, והוא מפירוש רבינו יונתן, ורש"י פירש, מפני שאין דרך בנין בכך. ועיין בלבוש, דאם ידע שבשכיל מחיצה הועמד, הו' דרך קביעות ומחיצה סוכתו כו'. ולא סמכה (מג) על-גבי האילן, דאם לא-כן אין עולין לה ביום-טוב, כמו שכתוב סוכה תרכ"ט סעיף ג: (מז) חזקים. ואם רוב הדופן (מד) מן החזק, משמע קצת בתוספת דכשרה, דעל-ידיה שוב אין הולך ובא ברוח: (מח) עד שלא תהא הרוח-מצויה מנידה אותם. רוצה לומר, דאם מגידה אותם, אפילו אין בכח הרוח להפיל אותם לגמרי רק שעל-ידי הרוח (מה) הולך המחיצה ובא, קיימא לן דשוב לא חשיבא מחיצה. ואפילו (מו) עומדת בבית שאין שם רוח כלל, לא חשיבה מחיצה: (מט) ומילא בין האוירים כו'. היינו אם שיעור הסוכה שהוא עשרה טפחים בגובה הוא גם מן הענפים, (מו) דאי לא הכי לא בעינן לזה: (נ) כל המחיצות וכו'. דעת הט"ז, דמחיצה אחת מן שלש מחיצות שצריך לעשות בסוכה יכול לעשות מיריעות, (ממ) אבל מכמה אחרונים משמע דאף מחיצה אחת אין לעשות מסדינים, אם לא שיארוג במחיצות של קנים פחות משלשה טפחים, אבל מחיצה רביעית לכולי עלמא יכול לעשות מיריעות כיון דמדינא סגי בשלש: (נא) במחיצות קנים וכו'. רוצה לומר, דאז (מט) אף שהרוח מנענע היריעות, מכל מקום נשארו מחיצות בקנים: יא (נב) מבעל-חיים. ואם יש חלל בין רגליה גבוה משלשה טפחים צריך לגדרה [גמרא]: (נג) שיקשור שם וכו'. כדי (ג) שלא תוכל לברוח. גם צריך שתהיה מתוחה למעלה בחבלים, או שתהיה גבוה כל-כך (נל) שאף אם תרביץ (גז) אחת מן המחיצות יהיה גבוה עשרה טפחים: יב (נד) מחבירו וכו'. ודוקא מחבירו, אבל בהמה אסור העמידה ביום-טוב (נא) לדופן הישישי להכשיר הסוכה, (נד) ואפילו אם לא יקשרנה רק על-ידי עניבה: (נה) להכשירה ואפילו ביום-טוב. כגון שנפל דופן סוכתו והוא רוצה לקיים מצות סוכה לאכול ולשתות שם, יכול לבקש אדם שיעמוד שם עד אחר עת אכילתו. ומסתמית פשוטים משמע לכאורה (נז) דבנתרצה לעמוד שם אף שאינו יודע על מה ולמה, מכל מקום אין לחוש שמא ילך בתוך כך, (נו) אך על עכו"ם בוודאי

שער הציון

(מג) פוסקים: (מג) רש"י: (מד) מגן-אברהם: (מה) כן מוכח מרש"י דיבור המחילי שאינה יכולה, וכדבריו כתבו גם-כן הר"ן והריטב"א והאור זרוע. ודחקו לרש"י לפרש כן, דאי לאו הכי יפול קושיית הגמרא דקמשה יזהא איכא נופר, שבוודאי לא יפול על-ידי הרוח אחרי שלמטה מן הנוף האילן הוא קשה ועב: (מו) מגן-אברהם ורש"י, דלא כהלכות קטנות המובא בבאר היטב: (מז) כן מוכח מרש"י ופשוט: (מח) שבות-יעקב המובא בשער-השוכה (ומה שרצה לדחוק רגם הט"ז מודה לזה, זה אינו), וכן כנהר-שלום ובבליה רבה שתיצרו לקושיית מה: דבהמה אם תברח יראה, מה שפי' כן ביריעות אם נתבק הקשר שלמטה לא יראה כלל, ממילא אין לנו ראייה לקולתו של הט"ז: (מט) ולא העתקתי ה"ט שכתב המגן-אברהם דלפי מה שכתב בסעיף א אם עשור רק ג' דפנות לא מהני קנים בלא יריעות גם בענינו יש להחמיר, כי דעת האליה רבה להקל בזה מטעם כיון שהיריעות קשורים בטוב והקנים אינם רק לחומרא יתיירא אין להחמיר ל-כך, וכן בבית-רביעקב הקל בזה: (נ) מסתפקא אם הוא בחורת עצה בעלמא ובידעבד כל זמן שלא ברחה קיים מצות סוכה, או דהוא תקנת חכמים שלא יבוא לידי ביטול מצות סוכה. והנה לפי מה שמפרש הגר"א לעיל בסימן שסב סעיף ה דלמסקנא יהיה שייך המימרא דאביי ורבי אליבא דרבי יהודה, משמע דתקנת חכמים הוא: (נא) דאי לאו הכי חיישינן דלמא רבעה, עיין שם בגמרא, ואף לרבי יהודה היישישי לזה לפי המסקנא, כמו שכתב הגר"א לעיל בסימן שסב סעיף ה: (נב) מגן-אברהם. ואף דקאמר הגמרא שם זימנין דמוקים וכו', והו' רק לרבי מאיר ולפי הסלקא-ידעתך [נגר"א שם]. ועיין במגן-אברהם שכתב דלפי דעת המאור והיראים על חיישינן למיתה כלל: (נג) גמרא. והטעם, דבשלמא גבי אדם כיון שהעומד שם לא ידע שלשם מחיצה הועמד שם הרי כמחיצה העושה בשוגג דמתור לטלטל על-ידיה ואין כאן איסור מחיצה לעמדי, דבתר כונתו העומד אזלינן, מה שאין כן בהמה שאין לה דעת אזלינן בתר המעמידה הווא לדעת והיא חשיבה כעץ בעלמא [מלוקמן שם הרשב"י וממ"א], אבל לרופן ביריעת עם על-ידי בהמה מותר ביום-טוב, דאפילו על-ידי כלים מותר כדאיכא בגמרא: (נד) פרי-מגדים: (נז) כעין זה מצאתי בחמדי-משה: (נו) שם:

הלכות סוכה סימן תרל תרלא

רא באר הגולה

ח משנה שם כ"א וכ"ב
יהודה ובאוקופתא
דאבי וברמפרש
בירושלמי ה"ח
ורא"ש וכ"ב ע"ד
הרא"ש שראה דרבי
יהודה לפרוש דרבי
תנא קמא אפ"ה וליכא
הכא פלוגתא

שם שבשביל מחיצה הועמד שם, (נו) אבל בחול אפילו אם הוא יודע שפיר דמי: הגה ואפילו ביום טוב אינו אסור אלא באותן שלש דפנות המתירים הסוכה, (נז) אבל בדופן רביעית שרי (השגת הראב"ד והמגיד פ"ד סוכה). ועיין לעיל סימן שסב סעיף ה': י"ג (נח) "הסומך סוכתו על כרעי (י) המטה והכרעיים הם מחיצות, (נט) אם יש בה גובה עשרה טפחים מן המטה לסכך כשרה, ואם לאו פסולה. ואם סמך הסכך על עמודים והכרעיים הם דפנות, אפילו אין גבוה עשרה מהמטה עד הסכך כשרה, כיון שיש עשרה טפחים מהארץ עד הסכך:

תרלא סוכה שחמתה מרובה מצילתה ויתר דיני הסכך, ובו י' סעיפים:

א *סוכה שחמתה מצילתה *שוין מלמעלה, פסולה, לפי שהחמה מתפשטת בריחוקה (א) ויהיה למטה חמתה מרובה מצילתה, אבל אם חמתה וצילתה (ב) שוים מלמטה, כשרה: ב (ג) אם ברוב ממנה צלתה מרובה שני משהויין ובמיעוט ממנה חמתה מרובה משהו, בענין שכשנצטרף יחד החמה והצל של כל הסוכה יהיה צלתה מרובה מחמתה משהו, (ג) כשרה: הגה (ד) ויש (ג) מחמירין אם הסוכה גדולה ויש מקום שבעה על שבעה שחמתו מרובה, אף-על-פי שבצירוף כל

באר היטב

המחיצות, ע"ש: (י) המטה. פירוש דבר זה עיין בט"ז: (ב) שוים. ועטרת-זקנים בשם בי"ח פוסל בין שוים מלמטה או חלק שחמתו מרובה, אבל לשאר החלק אין זה פוסל אותו כיון שיש שם

ביאור הלכה

קבוע ואסור לעשות כן ביום-טוב וכו', עד כאן לשונו. והיא לישגא לאו דוקא, דהא מוכח בגמרא שם דהוי רק אוהל עראי, אלא דהא לומר, משהו שרואה דרך בנין כשיודע שעומד לשם מחיצה נכדמוכח מפירוש רש"י, הוא מתנהג בזה דרך מחיצה קבוע ואסורוהו רבנן, אבל לעולם הוא בכלל עשית אוהל עראי ואסור לכתחלה:

* שוין מלמעלה פסולה. הנה בטור הביא דעת בעל העיטור להיפך,

משנה ברורה

לא יכול לסמוך בזה: (נו) אבל בחול וכו' שפיר דמי. שהרי מותר לעשות מחיצה בחול-המועד: (נז) אבל בדופן רביעית שרי. וכיון דיש הכשר סוכה מכבר, לא מקרי תו בנין (נז) רק תוספות ועל אוהל עראי ושרי. והוא הדין דמותר לעשות בכלים דופן רביעית ביום-טוב מטעם זה, אבל דופן שלישית אסור, שהוא מכשיר הסוכה בזה והוא בכלל עשית

אוהל עראי דאסור ביום-טוב [גמרא]: י"ג (נח) הסומך סוכתו וכו'. הנה (נט) ממה שכתב 'והכרעיים הם מחיצות' וכו' 'והכרעיים הם דפנות' מוכח דמטה זו מוקפת קרשים שראשן האחד קבוע בארץ וראשן השני עולין למעלה מן המטה עשרה טפחים, והמטה היא קרשים קבועים במחיצות אלו [והוא קרקעית המטה], ומפני שהקרשים קבועים באותן מחיצות נקראין אותן מחיצות כרעי המטה. ועכשיו נבאר דברי הסעיף: "הסומך סוכתו על כרעי המטה", כלומר, שנתן הסכך על-גבי קרשים שעולים למעלה מהמטה, והם נקראים כרעיים, והכרעיים, דהיינו הקרשים הנוכרים, הסי"ם מחיצות הסוכה, ואם יש גובה עשרה טפחים מן המטה לסכך [דהיינו מן הקרשים שקבועים בתחתיתו] למעלה[?] כשרה, ואם לאו פסולה", וכיון שהסכך סמוך על הקרשים הללו שהם כרעי המטה, חשיבה המטה עצמה קרקעית הסוכה וצריך להיות ממנה עד הסכך עשרה טפחים. "ואם סמך הסכך על עמודים", פירוש, והעמודים תקועים בארץ, ומשום הכי "אפילו אין גבוה עשרה טפחים מן המטה עד לסכך כשרה", אף שדופנות הסוכה הם הכרעיים, מכל מקום מאחר שהסכך אינו נסמך על המטה ולא על הכרעיים, לא חשובה היא קרקעית הסוכה, אלא הארץ שבה קבועים העמודים שעליהם נסמך הסכך, וכיון שמן הארץ עד לסכך גובה עשרה טפחים כשרה, אף-על-פי שמהמטה עד לסכך פחות מעשרה טפחים לית לן בה, (נז) כיון דאי שקיל לה למטה איכא אור עשרה, והסוכה מתקיימת על-ידי העמודים, דמטה לחודא קיימא, ואין הסוכה נפסלת בשביל שהכניס בה מטה ומיעט איורה: (נט) אם יש בה גובה וכו' כשרה. דאף דמעמיד על-גבי מטה שהיא מקבלת טומאה, (ס) לא איכפת לן בזה, דקבלת טומאה על הסכך נאמר ולא על הדפנות. ומכל מקום לכתחלה נכון להזהר בזה, כי יש טומא פוסקים שמחמירין בזה [מ"א בימין תרכ"ח ס"ח]:

א (א) ויהיה למטה חמתה מרובה מצילתה. ואז יתבטל המיעוט נגד הרוב והוי כאלו לא סיכך כלל. ובשוים מלמטה כשרה, דידוע (ב) דאז למעלה מקום הקנים רחבים הם האויר: ב (ב) אם ברוב ממנה וכו'. דוקא באופן זה, אבל בהיפוך, דהיינו שמיעוט הסוכה היה צל הרבה וברוב הסוכה היה חמתה יותר מצילתה, באופן שכשנצטרף כל הסכך ביחד יהיה הצל מרובה, (ג) פסול: (ג) כשרה. אפילו לישיב תחת אותו חלק שחמתו מרובה, לפי שהוא בטל לגבי רוב הסכך שצלתה מרובה: (ד) ויש מחמירין וכו'. דעתו, דאפשר דהגמרא לא איירי רק בסוכה קטנה שהיא שבעה על שבעה, דאז

שער הציון

(נו) רש"י: (נט) כל זה עד סופו הוא לשון הבית-יוסף: (נז) ואף-על-גב דאי שקיל לה למטה נפסלת הסוכה משום שאין לה דפנות, שכרעי המטה הלא הם דפנותיה כ"ל, לית לן בה, דאנן בתו סכך אולינן למודו ממנו ולקרקעיתו עשרה, וכל היכא דשקיל לה למטה ואכתי קאי סכך לא חשיבה מטה קרקעית דידי [בית יוסף]: (ס) עיין בבית-יוסף שהביא בשם תורת-הארשן להכריח דגם דעת הר"ף הוא כן, מלבד דעת הרא"ש שהביא מירושלמי דדחה הטעם מפני שמעמיד ברוב המקבל טומאה. ולעניות דעתי משום זה בלבד קשה לסמוך להקל, אחיו שהר"ן וכן שריב"א בחיורשיו דעתם לדעת הר"ף יש לחוש לטעם זה, אכן אחרי בינותי בספרים ראיתי שרבים הם המקילים בפרט זה שפטקו כחכמים, הלא המה הר"ף גיאות [וזה לשונו: הסומך סוכתו לכרעי המטה להעמידה ולחוקה, אפילו אינה יכולה לעמוד בפני עצמה כשרה], והרמב"ם בפירושו המשנה שהעתיק הטעם אליבא דרבי יהודה מפני שאין לה קבוע ורבי יהודה לטעמיה וכו', ואין הלכה כרבי יהודה, והר"ה ורבינו ישעיה, הובא בשבלי-הלקט, כולם כתבו בהדיא הלכה כחכמים, ומיילא מוכן לכתוב חוששין למה שמעמיד על דבר המקבל טומאה, וגם דעת המחמיר הוא רק מרובן בעלמא, עיין שם, ובדאי יש לסמוך על דעת המקלין בזה, אכן לכתחלה נכון להזהר בזה לצאת ידי כל הדעות. ועיין ברב"ר קרבן-נתנאל על הרא"ש: (ב) רש"י: (ג) דרכי-משה ושאר פוסקים בשם רבינו ירוחם:

הלכות סוכה סימן תרלא

ג ירושלמי
הראש ד רבנים
ה משנה שם כ"ב
ו משנה שם וברמפרט
לה רב ושמואל ז שם
וכרמפרט לה שמואל
וכפירוש רש"י
התוספות שם והביאה
הטור פ' באוקמתא
דאביי שם
ט באוקמתא דרבא שם
י באוקמתא שם י"ט
וכרמפרט לה עולה

הסוכה הוי הצל מרובה (ר"ן ספ"ק טרוכה): ג ידרך הסינוך להיות קל כדי שיראו ממנו (ה) הכוכבים הגדולים. היתה המעובה כמין בית, (ו) אף-על-פי שאין הכוכבים נראים מתוכה, (א) [ג] כשרה: ד' יהיה כיסוי דק מאד שיש בה אויר הרבה אלא שאין שלשה טפחים במקום אחד, ובין הכל צלתה מרובה מחמתה, כשרה: ה' יהיה הסינוך מדובלב (פירוש, מבלבל), והוא הסינוך שיהיה מקצתו למעלה ומקצתו למטה, כשר, (ו) "ובלבד שלא יהיה בין העולה והיורד שלשה טפחים. טראם היה (ז) ברוחב זה העולה (ז) *טפח או יותר, אף-על-פי שהוא גבוה משלשה טפחים רואין אותו כאלו ירד למטה (ט) ונגע בשפת זה היורד, והוא (י) שיהיה מכוון כנגד שפת היורד. הגה דהיינו שיש באויר שבין התחתון טפח שראוי להוריד העליון, (יא) ואז כשרה *אפילו חמתה מרובה, שיהא הצל מרובה כשהחמה באמצע (יב) (ה) הרקיע (ר"ן פרק הישן וכ"י בשם הרמב"ם): ו' קנים היוצאים לאחורי הסוכה, כגון שאחורי דופן אמצעי בולטים קנים מן הסכך, (יג) ויש בהם הכשר סוכה וצילתה מרובה מחמתה ושלש דפנות, כשרה, (יד) אף-על-

שערי תשובה

[ג] כשרה. עבה"ט. וכר"י כתב דבריעבד כאשר יהיה האופן שא"א ליטול קצת מהסכך מפני (איזה סיבה) (סוכה) יש לסמוך על המכשירים:

באר היטב
הכשר סוכה, ט"ז: (ג) כשרה. ולבוש פוסל כשאין המטר יוכל לירד בה, וכ"פ הב"ח: (ז) טפח. שאז חשוב להיות אוהל ואמרינן חשוב רמי: (ה) הרקיע. ר"ל אע"פ שחמתה מרובה מצילתה כשהחמה בשאר ועיין ט"ז מה שהקשה למה אמרו כגמרא לשמואל תנא במתניתין תרתי, מקומות מ"מ כיון שצלתה מרובה מחמתה כשהחמה באמצע הרקיע כשר.

ביאור הלכה

ולא הביא המחבר את דעתו כלל, משום דהרמב"ם והר"ף והרא"ש כולם קיימי בשיטת רש"י וכמו שפסק פה בשולחן-ערוך, ואני מצאתי עוד ראשוני ראשונים דסבדי גס-כן הכי הם הרבינו חננאל והר"ף יצא: * טפח או יותר וכו', והוא שיהיה מכוון וכו', המחבר העתיק דבריו מלשון הרמב"ם, משמע דסבירא ליה דאם היה רוחב הקנה העליון יותר מטפח בעינן נמי באויר שבין התחתונת יותר מטפח שיהיה ראוי להוריד העליון בינתיים, אבל הרמ"א דקדק וכתב ד'היינו שיש באויר שבין התחתון טפח, הורה לנו בזה דדעתו כמסקנת הרמב"ם כחידושו דכל שיש בין התחתונת טפח סגי [הגר"א בבאורו והגרע"א], ומה שציינו: ר"ן פרק הישן ובית-יוסף בשם הרמב"ם, הוא לאפוקי מדעת רש"י ותוספות דסבירא להו דאפילו אין באויר שלמטה פותח טפח אמרינן גס-כן 'חשוב רמי': * אפילו חמתה מרובה, רק

משנה ברורה

אמרינן דהמיעוט שבה בטל לגבי הרוב, אבל בסוכה גדולה שיש בה שבעה על שבעה שחמתו מרובה, הוא מקום חשוב ואינו בטל לגבי שאר הסכך שצלתו מרובה, ועל-כן אין לישב באותו חלק, (א) אבל לשאר החלק אין זה פוסל אותו לכולי עלמא כיון שיש שם הכשר סוכה. ואפשר עוד, דאם מפסיק כל אורך הדופן בזה האופן שבמקום שצל מרובה לא ישאר רק שני דפנות, צריך עיון על כל הסוכה [פמ"ג]: (ה) הכוכבים הגדולים. היינו (ז) הנראים ביום כבוד שלא שקעה חמה. והאחרונים כתבו, דלכתחלה בעינן דאפילו בלילה יראו כוכבי לילה בתוכה. ובדרכי-משה הביא בשם מהר"ל דמותר לסכך הסוכה עב הרבה, דאי אפשר שלא יראו

בה כוכבים, אף-על-גב דבלילה אינו רואה הכוכבים, מכל מקום ביום איכא חורים וסדקים בכמה מקומות, עד כאן לשונו. ועיין בספר ביכורי-יעקב דהמקיל כוותיה לא הפסיד, ובפרט היכי שיש לחוש דאם יעשה הסכך דק יותר יושב הרוח יותר תוך הסכך ויצטער ברוח ובצינה. ועיין בפרי-מגדים שכתב, דאפשר לענין ראיית הכוכבים די בכל הסוכה אם הוא רואה רק במקום אחד, מה שאין כן באם היה מעובה הרבה מאד עד שאין הגשם יכול לירד בתוכו, למאן דאמר דפסולה, כל שיש ארבעה טפחים ביחד (ה) סכך פסול מקרי: (ו) אף-על-פי שאין הכוכבים וכו'. רוצה לומר, (ו) לא גדולים ולא קטנים. וכתבו האחרונים, דמכל מקום אם היא מעובה כליכך עד שאין הגשמים יכולים לירד בתוכה אפילו כשיורדין גשמים מרובים, ואם-כן הוי כעין בית, יש להחמיר ולפסול משום גזירת בית; ומכל מקום בדיעבד כאשר אי אפשר ליטול קצת מהסכך מפני איזה סיבה, (ו) יש לסמוך על המכשירי: ד, (ז) ובלבד וכו' שלשה טפחים. דכל פחות משלשה כחדא חוכי: (ח) ברוחב זה העולה טפח. רוצה לומר, בכל (ח) קנה וקנה מן הסכך היה רחבו טפח, וראשי לומר בהן רואין וכו': (ט) ונגע בשפת זה היורד. רוצה לומר, שבסכך התחתון יש גס-כן חלל בין קנה לקנה, ורואין כאלו חלל של סכך התחתון נגע בשפת זה היורד ונסתם חללו והוה כחדא: (י) שיהיה מכוון כנגד וכו'. רוצה לומר, החלל שבתחתון יהיה מכוון נגד רוחב הקנה העליון, שיהיה ראוי להוריד העליון בינתיים, כמו שביאר הרמ"א, ולאפוקי אם היה קצר בשיעורו מן הקנה העליון: (יא) ואז כשרה אפילו וכו'. וכל-שכן אם אין בין קנה עולה לקנה יורד שלשה טפחים, בוודאי מהני אפילו חמתה מרובה מצילתה: (יב) הרקיע. רוצה לומר, אף-על-פי שחמתה מרובה מצילתה כשהחמה בשאר מקומות ומאיר אורה דרך אלכסון בין קנה לקנה, מכל מקום כיון שצלתה מרובה מחמתה כשהחמה באמצע הרקיע ועומדת בראש כל אדם, שפיר דמי: י (יג) ויש בהם הכשר סוכה. של שבעה על שבעה טפחים: (יד) אף-על-פי שהדופן האמצעי לא נעשה בשבילם וכו'. כגון שהרחיק דופן אמצעי משפתו והכניסו יותר מאמה לתוך המחיצות אחר שראה שהיתה דיה בכך, (ט) ומינכר מילתא שהוה נעשה בשביל סוכה פנימית, מכל מקום מועלת (י) המחיצה זו גם לבראי. (יא) והסכימו אחרונים, דאפילו אם המחיצה זו נעשית רק על-ידי לבוד גס-כן מהניא

שער הציון

(ג) ט"ז ופשוט: (ז) הגר"א וש"א: (ה) ומכל מקום אם נטל אחר-כך מקצת עובי הסכך מעליו אין צריך לנעוץ הנשאר אפילו הניחו בבת-אחת, כי אין שם סכך פסול ממש עליו [שם בא"א]: (ו) ואפילו אין ניצוצי השמש נראים בתוכה [ט"ז]: (י) שערי-תשובה. ועיין בשבלי-הלקט: (ב) הר"ן: (ט) וכנותי בזה ליישב מה דנקט השולחן-ערוך 'דופן אמצעי', דבאמת גם הדפנות שבצדדין נעשו רק בשביל סוכה הפנימית, כפירוש רש"י, אלא רבה מינכר טפי, כמו שפירשתי: (י) ואינו רומה לפי תקרה יורד וסותם, והתם אמרינן 'לגואי' עינין לבראי לא עבידן, כדאינתא בסיומן תול, אבל הכא הוי מחיצה שלימה [אחרונים]: (יא) מחצית-השקל בביאור המגן-אברהם ולבושי-שרד ויר-אהרן ומאמר-מרדכי, ולא כהנתיבי-חיים:

הלכות סוכה סימן תרלא

כ שם כדמפרש לה רבה
 ורב יוסף ל' הרא"ש שם
 מ משנה שם ט"ו ג שם
 בנמרא בניעות רבינו
 תנאל ורבינו חם כמ
 שכתב הרא"ש שם
 כ דמפרש רב אמי שם
 ע ערכא פ שם משנה
 ש וכתב יתירה אליבא
 דבת הלל ז הרי"ף
 לדעת רמב"ם ורמב"ם
 שכתב הרמב"ן הרי"ף
 ככ כסמואל
 ק רמב"ם
 הרי"ף
 כפירוש רבנו הרי"ף
 וכתב הרי"ף
 שכתב רש"י ע"פ עולם יפה
 דברי רמב"ם

פי שהדופן האמצעי לא נעשה בשבילם אלא בשביל עיקר הסוכה שהוא לפנים ממנו: ז י"כ
 הקנים הבולטים מן הסכך לצד הפרוץ ודופן אחד נמשך עמהם, (ט) ל'אף-על-פי שעשה דופן
 על (י) הצדדין יתר על שבעה, והוה לן למימר הרי גילה דעתו לעשות כל הסוכה בדפנות
 ארוכות, ודופן אחד שנמשך עם הקנים של סכך אינו מן הסוכה אלא בפני עצמו, עומד,
 ונמצא שאין לו אלא דופן אחד שהוא הדופן הנמשך, אפילו הכי כשרה: ח מ"סיככה
 בשפודין (טז) שהם פסולין לסכך בהם (יז) ואין בהם ארבעה, (יח) ואין מהם ארבעה במקום
 אחד, והניח בין שפוד לשפוד כמלא שפוד ונתן שם סכך כשר, פסול, (יט) ישאי אפשר
 (י) לצמצם שימלא כל האויר מסכך כשר, ונמצא הפסול מרובה, אבל אם העדיף סכך הכשר
 מעט על הפסול, "או אם היה הפסול נתון שתי (כ) * ונתן לכשר (ב) ערב או איפכא, כשר,
 שאז מתמלא כל האויר מסכך כשר. (ודוקא בסוכה גדולה, אבל בסוכה קטנה צריך להיות מן
 השפודים (כא) פחות משלשה במקום אחד) (כ"י ומהר"א מפרא): ט * בית המקורה בנסרים (כב) שאין
 עליהם מעזיבה (פירוש, טיט וצורות שמימין עליהם) ובא (ט) להכשירו לשם סוכה, (כג) די בזה
 שיסיר (כד) כל המסמרים לשם עשיית סוכה, * או שיטול מבין שני נסרים אחד ויתן סכך
 כשר במקומו, וכולה כשרה, (כה) אפילו הנסרים רחבים ארבעה. (כו) ק"יש מי (י) שאומר
 באר היטב

הארון, ט"ז, ע"ש: (י) לצמצם. דאם היה אפשר היה מותר, דק"ל
 פרוץ כעומד מותר: (ח) ערב. ואם אינו נתון ראשי הכשר על הפסול
 נופל לארץ והלכך ה"ל הכשר מרובה, רש"י: (ט) להכשירו וכו'. זהו
 פ"י גמרא בבבלי תורה ק"א מילגני, וכתב רש"י שם דאלו בא עכשיו
 לסכך בהם פסול משום תקרה, אבל השתא דזו תקרה היתה ובא לידי
 מעשה לעשות לשם סוכה וזה מוכיח שיועד שאמרה תורה תעשה ולא
 מן העשוי וכו', תו ליכא למגור וכו', ע"ש: (י) שאומר. זהו דעת
 הרמב"ם. ומקשה העולם אי"כ לא פריך מירי אדסמואל טפי מ"ז, ע"י

אמאי לא אמרו דגם לשמואל חדא כמו לרב, עיין שם דף כב ע"א
 ודו"ק: (י) הצדדין. כלומר, לא מביעה אם אין ברופן השני החיצון רק
 ז' טפחים פשיטא שיש להתיר אותו חלק היוצא מן הדופן הארוך,
 דאמרין שכוונתו להשתמש בכל הסוכה, משא"כ בעושה דופן השלישי
 יותר מ' טפחים הרי גילה דעתו שעשה יותר מהכשר מן המוכרח, ויש
 לנו לומר דעד מקום שעשה מחיצה מהני וטפי לא ומה שעשה מחיצה
 א' ארוך ביותר זה אינו מן הסוכה, קמ"ל אפ"ה כשר גם שם וחשבינן
 המחיצות שעשה גם לזה כאלו הגיע הדופן הקצר עד סוף הכותל

ביאור הלכה

שיהא הצל מרובה וכו'. כן צריך לומר [בבדי ישע]: * ונתן הכשר
 ערב. הנה המגן אברהם העתיק דברי רש"י: ואם אינו נתון ראשי הכשר
 על הפסול נופל לארץ, והלכך הוה ליה הכשר מרובה. ולא התקתיו, כי
 תמהו האחרונים [הפמ"ג וכן בבגדיישע], זהו שייך רק לשיטת רש"י
 דהסוגיא אולא למאן דאמר פרוץ כעומד אסור, והלכך בעינן שיהא
 הכשר מרובה, אבל לשולחן ערוך הלא אולא לשיטת רבינו תנאל ורבינו
 חם דהסוגיא אולא למאן דאמר פרוץ כעומד מותר, רק משום דאי אפשר
 לצמצם שימלא כל האויר ונמצא הפסול מרובה, אבל כי משנינן שנתן
 הכשר ערב [דהיינו שדוחק כל חתיכת קנה לרחבו בין שפוד לשפוד], אז
 אפשר שיתמלא כל האויר, ונמצא פרוץ כעומד מותר: * או שיטול

אף לבראי: ז (טו) אף-על-פי שעשה דופן וכו'. כלומר,
 פשיטא אם אינו אלא שבעה, כוונתו להשתמש בכל הסוכה
 ולא עשה אלא כתיקון חכמים [שכך דינו (יג) לכתחלה שיכול
 לעשות הדופן השלישי של שבעה טפחים או על-ידי טפח
 מרווח וצורת הפתח, וכנ"ל בסימן תרל סעיף ב, ועל-ידי-זה
 יכול להשתמש עד סוף הדופן הארוך], מה שאין כן כשעשה
 יתר על שבעה טפחים, אפשר דגילה דעתו לעשות כל הסוכה
 בדפנות ארוכות וכו': ז (טז) שהם פסולים לסכך בהם.
 כגון שהם של ברזל דפסולים לכולי עלמא, ועיין לעיל בסימן
 תרכט סעיף ב: (יז) ואין בהם ארבעה. דאי יש בהם ארבעה טפחים, הלא קיימא לן דסכך פסול פוטל באמצע בארבעה
 טפחים: (יח) ואין מהם ארבעה במקום אחד. רוצה לומר, אפילו על-ידי צירוף משנים או משלשה: (יט) ישאי אפשר
 לצמצם וכו'. דאם היה אפשר היה מותר, דקיימא לן: פרוץ כעומד, מותר: (כ) ונתן הכשר ערב. בין כל שפוד ושפוד נתן
 הכשר שם לרחבו ודחקה בנייהן שלא יפול משם לארץ: (כא) פחות משלשה במקום אחד. דקיימא לן לקמן בסימן תרלב
 סעיף א דבסוכה קטנה פוטל סכך פסול בשלשה טפחים, עיין שם: ט (כב) שאין עליהם מעזיבה. וכל-שכן אם היה מעזיבה
 על הנסרים והסיר המעזיבה ואחר-כך פקק הנסרים, (יג) דבודאי מהני, דהא עביד מעשה רבה לשם סוכה [אחרונים]:
 (כג) די בזה שיסיר וכו'. ומהני בזה כאלו סיכך בתחלה בכל הנסרים לשם סוכה: (כד) כל המסמרים וכו'. הוא לשון
 הרא"ש והטור, וברש"י איתא: סותר את כולן ומנענע לשם סוכה, וכפירוש המשנה להרמב"ם איתא גס"כ בזה הלשון:
 מפקפק, פירוש, שיעקור אותן ממקומן מן מסמרים התקועין בהן, וכן הרע"ב ובאור זרוע העתיק גס"כ כרש"י, מכל הלין
 משמע דצריך (יד) לנענע את כל הנסרים: (כה) אפילו הנסרים רחבים ארבעה. דאף-על-פי דאלו לא היתה כאן תקרה
 מתחלה ועכשיו הוא בא לסכך בנסרים של ארבעה טפחים לשם סוכה היה פסול מדרבנן, וכנ"ל בסימן תרכט סעיף יח, משום
 גזירת תקרה, שלא ישב תחת קורת ביתו ויאמר: מה לי זה מה לי חדשה; אבל השתא דזו תקרה היתה, וזה בא לעשות מעשה
 להסיר מסמרים שלה ולנענעה לשם סוכה, זה מוכיח שיועד שאמרה תורה תעשה ולא מן העשוי, ותו ליכא למגור משום תקרת
 ביתו. והנה לו מהני רק לענין פקוק, אבל לענין ליטול אחת מביתנים יש דעות בפוסקים, דהלא פסקינן לקמן בסימן תרלב
 דסכך פוטל פוסל באמצע בארבעה טפחים, והלא נשאר אצל סכך כשר נטר בתקרה שהוא ארבעה טפחים, (טו) אם לא
 שיוזמן ליתן סכך כשר במקום שני נסרים [שהוא שיעור סוכה ויתר]. (טז) ויש שסוברין, דכיון שעשה מעשה, שנטל נטר
 מבינתים ונתן סכך כשר, מהני מעשה זו להכשיר אף מקום הנטר שצבצרו: (כו) ויש מי שאומר שצריך שלא יהיו וכו'. דעה

שער הציון

(יג) הגר"א ורש"י: (יג) ועיין באליה רבה שהביא דהרלב"ח גופיה במסקנתו הסכים להקל: (יד) וכן כתב החי"א-אום: (טו) רש"י והר"ן, והובא דעתם
 בהגר"א: (טז) ב"ח לשיטת הרא"ש והטור:

הלכות סוכה סימן תרלא

ר משנה שם י"ט וכו'ר
אליעזר ש בריהא שם

שצריך *שלא יהיו הנסרים רחבים ארבעה: י' סוכה שאין לה גג, כגון שהיו ראשי הדפנות דבוקות זו בזו (כז) כמין צריף, *או שסמך ראש הדופן של סוכה לכותל, (כח) פסולה. *ואם (כט) היה לה גג אפילו טפה, (ל) *או שהגביה הדופן הסמוך לכותל מן הקרקע טפה, הרי זו כשרה: הגה (לא) *ויש אומרים שהטפה לא תהיה אויר, רק (לב) מן הדופן או הסכך *הראיש בשם ר"י ורמב"ם פ"ד), וצריך שיהיה בה שבעה טפחים על שבעה (לג) בגובה (לד) עשרה טפחים (טור), גם צריך

באר היטב

אפילו יש בהם ד' שרי, ע"ש: (יא) י"ט. לאפוקי אם הוא ד' על ד' למטה מיו"ד ובגובה יו"ד אינה רחבה ד' על ד' פסולה. ומודרין הי"ד טפחים

משנה ברורה

זו חולקת אדעה קמייא לענין פקפוק, וסבירא לה דלא מהני כשהיו הנסרים רחבים ארבעה טפחים; ולענין ליטול אחת מבינתים (יז) יש דעות בין האחרונים. ודע, דבזה שלא היו הנסרים שבתקרה רחבין ארבעה טפחים ונטל מבין כל שני נסרים נטר אחד ונתן סכך כשר במקומו, לכולי עלמא מותר לישב אפילו תחת הנסרים, דכיון שעשה מעשה, מתכשר גם שם, ואפילו הסוכה גדולה כמה אמות מתכשר גם שם. אכן לפי המבואר בסימן תרס"ט טע"ף יח דכהיום נהגו שלא לסכך כלל בנסרים אפילו פחותים מארבעה, (יח) יש לזהר מפקפוק וגם מזה, (יט) אם לא בשעת הדחק: י' (כז) כמין צריף. פירוש, עשוי ככוורת, שמשפע והולך, שגגו וקירותיו אחד: (כח) פסולה. אפילו אם עשה הדפנות המשופעים מסכך כשר, דאין כאן לא דופן ולא גג: (כט) היה לה גג אפילו טפה. בין בשעשאה כמין צריף לא היה משופע עד חזרה ממש אלא שעשאה פתוח טפה, או כשסמך ראש הדופן לכותל הרחיקה כשיעור טפה מן הכותל, בכל זה חשבינן אותו אויר כסתום, דכל פחות מן שלשה טפחים כלבוד דמיא, והרי יש לה גג. ועיין במגן אברהם, דאפילו למעלה אין רוחב טפה, רק דבפתוח משלשה סמוך לגגה יש רוחב טפה, (כ) שרי: (ל) או שהגביה וכו'. היינו בוקיפה, ואפילו הוא אויר, כגון שהעמיד זיויתיה על-גבי אבנים, דכל פחות משלשה טפחים כלבוד דמיא ונחשב כסתום, וההוא טפה (כא) חשבינן ליה ככותליו של סוכה ושיפוע שלו חשיב ליה גג, ומכל מקום בעינן (כב) שיהיה בגובהה עשרה טפחים, וכדלקמיה: (לא) ויש אומרים שהטפה לא תהיה אויר וכו'. דאף-על-גב דיש לומר לבוד, אין שם גג על מקום שהוא אויר, וכן למטה על-ידי אויר (כג) לא חשיב מחיצה בגובהה: (לב) מן הדופן או הסכך. רוצה לומר, מן הדופן כשעושה סמוך לארץ, יהיה הטפה בבנין ולא על-ידי אויר, וכן למעלה כשעושה גג יהיה על-ידי סכך ולא על-ידי אויר: (לג) בגובה

ט"ז ובהרמב"ן בספר המלחמות, ועיין בגמרא דף טו ע"א. וכתב מ"א: דוקא במפקק בעי הרמב"ם שלא יהא רחב ד', אבל כשנטל א' מבינתים

ביאור הלכה

מבין שני נסרים אחד וכו'. ולפי מאי דקיימא לן לקמן בסימן תרלב וסכך פסול פוסל באמצע ארבעה טפחים, מתקומא כגון דהוה שני פסלים באמצע ואין מן הדופן עד הפסל ארבע אמות [כגון דהרי ח' אמות מאומצמות, וכשעושה נטר ופסל מצד אחד ד' פעמים וכן מצד השני אתרמי שני פסלים באמצע], הלכך מתכשר מתורת דופן עקומה [רש"י ור"ן], וכן משמע בביאור הגר"א דלדעה ראשונה מיירי בכהאי גוונא. אכן בב"ח כתב דלדעת הרא"ש והטור [והוא הדין השולחן-ערוך שהתיק לישונם], כיון דרעידת מעשה בנסרים, תו אין על הנסרים השוארים שם סכך פסול וכולם מתכשרין בשנתן נטר ופסל נטר ופסל בכל הסוכה, אך היש-אומרים והוא דעת הרמב"ם אין סובר כן, ולפיכך סובר שלא יהא הנסרים רוחב ד' בין במפקק ובין בנטל אחת מבינתים, עיין שם. ונעיינן בב"ח שהביא עוד שיטה אחת בשם הרמב"ן, דבנטול נטר אחת לבוד שני אפילו הניח כל ששה נסרים בלא סתירה ונתנו, ואפילו לא הניח פסל בינתים וכו', אבל סיים על זה שאין להקל כלל למעשה, גם הגר"א שהביא כל השיטות בזה לא הזכיר שיטה זו כלל. ופה אין צריך להעדיף סכך הכשר על הפסול כמו בסעיף הקודם, וגם היינו הפסול נחשכר על-ידי המעשה שנטל אחת מבינתים: * שלא סכך הן הנסרים רחבים ארבעה טפחים. הוא דעת הרמב"ם. ועיין במגן אברהם שדעתו, דאף לדעה זו דוקא במפקק סבירא ליה שיהו פחותים מארבעה טפחים, דאם יהיו רחבים ארבעה, הוואה שישב תחתיהן יסבור שמתור' לסכך בהן וישב גם-כן תחת הבית, אבל כשנטל אחת מבינתים, אפילו כשיש בהן ד' טפחים לא ישיב כלול עומת, הדרואה יראה שהוצרך לתת פסל בינתים ולא יבוא לישב תחת תלת הבית, עד כאן לשונו. ומשמע ממגן אברהם והוא סובר כמו שמפרש הב"ח, ודלדעה קמייא מתכשרא כל הנסרים, וכמו שכתבנו מקדם, דאם דוקא כששני הפסלים באמצע, פשיטא וגם הרמב"ם מודה לזה ואין צריך שום ראייה. ועיין בליאה רבה שהביא דממשמעות הטור ורבינו ירוחם נראה, דלדעת הרמב"ם לא מהני בנסרים רוחב ד' טפחים אפילו בנטול אחת מבינתים, וכמו שכתב הב"ח, דלא כמגן אברהם, עכ"ל, משמע מיניה דהוא סובר גם-כן כמו שמפרש הב"ח לדעה קמייא ונ"א סובר כמו שפירשנו בשם הרש"י וכו' וכמו שמוכח מהגר"א דלדעה קמייא אין להקל בנטול אחת מבינתים כי אם כששני פסלים באמצע, בזה בוודאי גם להיש' אומרים מהני בנטול השני נסרים שהיו רחבים ד' טפחים ומינח טכך כשר במקומם]: * או שסמך ראש הדופן וכו'. היינו אפילו עשה עוד דופן שלישית, דבשני דפנות בלאו הכי פסולה: * או שהגביה הדופן הסמוך לכותל וכו'. והוא הדין בשעשאה כמין צריף, וטפח הראשון לא היה משופע אלא בשוה [כגון בבנין או באויר], כן כתב הלבוש וכן איתא בפירוש רש"י, והרמב"ם חזק מיניהו נקט: * ויש אומרים שהטפה לא תהיה אויר וכו'. וראוי לחוש לדבריהם (מ"ז בשם הלבוש): * הרא"ש והרמב"ם טרק ד'. טעות-טופר הוא, וצריך לומר: הרב המגיד בפרק ד' (עיין שם דמוכח כן), דלשון המחבר הרי הוא לשון הרמב"ם

שער הציון

(יז) דעת המגן אברהם והגר"א שרין דלא פליגי בזה, אלא שהמגן אברהם מצדו להקל ולכולי עלמא שרי אף כשהנסרין רחבין ארבעה טפחים ונסכתור הב"ח לדעת הרא"ש והטור, ודעת הגר"א כשיטת רש"י והר"ן להחמיר, דאף לדעה קמייא לא שרי בנטול אחת מבינתים כשנסרים רחבים ד' טפחים כי אם כשמתרמי שני פסלים באמצע. אכן הב"ח והאליה רבה סוברין דדעה קמייא והיש-אומרים פליגי גם בענין נטילת אחת מבינתים, ולדעה קמייא מהני מה שנטל נטר ונתן סכך במקומו אף להנסר הרחב ד' טפחים שבצידו, ולדעה אחרונה לא מהני דבר זה: (יח) פריימגדיום וש"א: (יט) פריימגדיום וחיי-אדם: (כ) ולמירינן לבוד וחסבינן כאלו נונעמי, לא הדפנות במקום שיש רוחב טפה, והרי יש כאן גג רחב טפה. ועיין בביכור-יעקב דכל זה רק לדעת השולחן-ערוך, אבל לדעת היש-אומרים שהביא רמ"א ולא חשבינן אויר לגג אפילו על-ידי לבוד להקל, גם בזה לא מהני כיון דעל-כ"ל-פנים אין כאן גג רחב טפה רק אויר, ומסימן שטו טע"ף יא אין ראייה, דהתם להחמיר הוא, עיין שם: (כא) לשון הרב המגיד בשם רש"י [אך ששם משמע בבנין ולא באויר כרש"י שלנו, ואפשר דחלק בין גג לשלמטה, דמירושלמי אין מוכח רק למטה, וצריך עיון]: (כב) דאי לאו הכי הוה ליה דירה סרוחה: (כג) דאף-על-גב דלעיל בסימן תרל טע"ף ט, כשדופנותיה גבוהין מן הארץ ד' ומשהו, ואמרין לבוד וחסבינן כסתום עד הארץ, הכא רחב המחיצה הוא בשיפוע ואוהל בשיפוע ואוהל לא אוהל הוא, בעינן על-כ"ל-פנים שהטפה הראשון יהיה עומד וזקף על-ידי בנין ולא על-ידי לבוד:

הלכות סוכה סימן תרלא תרלב

רה באר הגולה

שיהיו הדפנות לאחר שהם גבוהים עשרה עשויות מדבר שמסככין בהם, (לד) דהא הם הסכך (ר"ן ספ"ק דסוכה), ואם כל הדפנות מדבר שמסככין בהם, מותר לישון אפילו תחת הדפנות (ס"ט בפי רבינו ירוחם ג"ח ח"א):

תרלב דברים הפוסלים בסכך, ובו ד' סעיפים:

א (א) **סכך פסול פוסל (ב) באמצע בארבעה טפחים, אבל פחות מארבעה כשרה (ג) ומוותר לישון תחתיו. מן הצד יאינו פוסל אלא בארבע אמות, אבל פחות מארבע אמות כשרה, דאמרין דופן עקומה, ודהיינו לומר שאנו רואים (ד) כאלו *הכותל (ה) נעקם, ויחשב זה (ה) הסכך הפסול מגוף הכותל, ודבר זה הלכה למשה מסיני.** ^ההלכך, בית שנפתח באמצע וסיכך במקום הפתח, ונשאר מן התקרה סביב בין סכך כשר (ו) לכתלים פחות מארבע אמות, כשרה, (ז) ומיהו, אין ישנים תחתיו * כל זמן (ז) שיש בו ארבעה טפחים. ^יבמה דברים אמורים,

א כדמתי נהרעיה משהי דשמואל סוכה הרי"ף והרא"ש ורמב"ם בפרק ה' ושאר פוסקים ב טור ושאר פוסקים ג שם בגמרא ד' ובכמה דוחי' ד כפירוש רש"י הרי"ן שם, וכן פסק רמב"ם ה' משנה שם י"ז 1 הרי"ף והרמב"ם שם ושאר פוסקים

באר היטב

בתשובת פנים מאירות סימן סא, כשעושים סוכה בתוך הבית ולמעלה הגג המכוסה בשנידלי"ן, צריך ליטול עד מקום שיהיה פחות מג' נגד הדפנות כיון שאין הדפנות מגיעות לסכך, וכן העושה סוכה חוץ ומצטרף כתלים הבנויים תחת הגג של שנידלי"ן ואין הכתלים מגיעים להגג אפילו פחות מג' והגג בולט הוא ד"ט, אליבא דהרי"ן אין לסוכה זו מחיצות, וצריך ליהדר כזה כי מצוי הוא, עכ"ל: (ג) לכתלים. ג"ל דאם

ביאור הלכה

ממש. וכן בבית יוסף פנים מאירות סימן סא, ומדברי הראב"ד ברק ד נראה שהוא מפרש כפירוש ר"י, גס"ן צריך לומר: ומדברי הרב המגיד וכו', כי דברי הראב"ד לא נמצא שם כלל:

* **הכותל נעקם וכו'.** עיין משנה ברורה מה שכתבנו 'משמע מלשון זה דדוקא כשהדפנות מגיעות' וכו'. ועל-פי זה פסק בתשובת פנים מאירות סימן סא, בעושיין סכך תחת הגג על-ידי שמגלין קצת מהגג המכוסה ברעפים או שנידלי"ן¹ והדפנות אינן נוגעין למעלה עד הסכך, שצריך שיגלה מן הגג כל-כך עד שלא ישאר מכוסה ד' טפחים (כן צריך לומר) תוך חלל הדפנות, דדופן עקומה לא שייך כיון דאין הדפנות מגיעות לשם, ובהפסק אורח לא שייך דופן עקומה, וצריך ליהדר בזה כי מצוי הוא. וכן פוסל שם מי עושה סוכה בחצר ומצרף כתלים הבנויים תחת הגג של שנידלי"ן, ואין הכתלים מגיעים להגג אפילו פחות מג' טפחים והגג בולט ד' טפחים, אליבא דהרי"ן אין לסוכה זו מחיצות, וצריך ליהדר בזה: * כל זמן שיש בו ארבעה טפחים.

משנה ברורה

עשרה טפחים. לאפוקי אם הוא שבעה על שבעה למטה מעשרה טפחים, וכשמגיע השיפוע לגובה עשרה טפחים אינה רחבה שבעה על שבעה, פסול, (נד) ומודדין העשרה טפחים של הגובה ביושר ולא באלכסון: (לד) **דהא הם הסכך.** מסתברא דקאי דבר זה (כס) על שני הענינים הנ"ל, דהיינו בין אם עשה למטה בדופן טפח, או שהרחיק ראש הדופן למעלה מן הכותל ועשה הגג טפח, בכל זה אמרינן דמן עשרה טפחים ולמעלה חשבינן השיפוע לסכך. כתב הפריימגדים: כל מקום שיש פלוגתא דרבוותא בסוכה: אם הוא בדאורייתא אזלינן לחומרא, ואי לית ליה סוכה אחרייתא אוכל שם בלי ברכה, ואי דברבנן, ביש לו סוכה אחרייתא אוי להחמיר ולילך שם, ובאין לו סוכה אחרייתא יוצא בה ידי חובתו וברוכי נמי מברך. ועדיין צריך עיון קצת, עד כאן לשונו:

א (א) סכך פסול. עיין לעיל בסימן תרכט מהו (ה) ונקרא סכך פסול: (ב) **באמצע בארבעה טפחים.** היינו, שהולך שיעור ארבעה טפחים על פני כל הסוכה (שיש לה שלש דפנות) (ג) בארכה, ושיעור ארבעה טפחים (ג) הוא מקום חשוב להפליג ולחון בין הדפנות, עד שאין הדפנות מועילות זו לזו ונראות כשתי סוכות ולכל אחת רק שתי דפנות: (ג) **ומותר לישון תחתיו.** ויש פוסקים (ז) שסוברין, דאף דפחות מארבעה טפחים הסוכה כשרה, מכל מקום תחת אותו המקום אסור לישון ולאכול אלא-אם-כן אותו המקום הוא פחות משלשה טפחים, (ה) לכן יש להחמיר לכתחלה: (ד) **כאלו הכותל נעקם וכו'.** משמע לכאורה (ו) מלשון זה דדוקא כשהדפנות מגיעות לסכך, אבל אם אין הדפנות מגיעות לסכך, אף דבעלמא לא קפדינן בזה, כלעיל בסימן תרל סעיף ט, דחשבינן כאלו מגיעות למעלה עד הסכך, אפילו הכי בענינו דיש סכך פסול על הסוכה ונמי רוצין להכשירה משום דופן עקומה, לא אמרינן דופן עקומה בזה. (ז) ויש אומרים דאפילו אינם מגיעים הדפנות לסכך, נמי אמרינן רואין כאלו הדופן מגיע עד למעלה ונכפף; (ח) ואפשר היכי דמן הדפנות עד הסוכה אף פחות משלשה טפחים, לכולי עלמא יש להקל, דאמרינן לבוד ודופן עקומה: (ה) **הסכך הפסול וכו'.** ואם הסכך למעלה אינו מונח בשוה אלא עקום כגגין שלנו, אף-על-פי שיש בשיפוע ארבע אמות (ט) אינו פוסל, אלא-אם-כן יש במשכו ארבע אמות. ואם הוא עקום למעלה, ולמטה בסמוך לו יש קורה ועם הקורה יהיה ארבע אמות, אף-על-פי שאינו נמשך הקורה ממנו שלשה טפחים, כיון דבגובה רחוק ממנו שלשה טפחים, (י) אין מצטרפין: (י) **ומיהו, אין ישנים תחתיו כל זמן וכו'.** ורצה לומר, דאף דהסוכה כולה כשרה היא, מכל מקום אותו המקום כיון שהוא ארבעה טפחים הוא מקום חשוב לעצמו ואין מתבטל לגבי הסוכה: (ז) **שיש בו ארבעה טפחים.** ואפשר אפילו אם שאלו טפחים הסוכה אין בו כי אם שלשה טפחים וטפח אחד בולט לצד חוץ, אפילו הכי

שער הציון

(נד) מגן אברהם: (כה) עיין בר"ן וביאור הגר"א: (ה) ואפילו הוא סכך פסול מדרבנן, וראיה מרף (יד עמוד ב) כגון דאנחה (לנסך רחב ד' טפחים) אפומא מלשלתא וכו': (ג) כדלקמן בסעיף ב בהג"ה: (ג) רש"י: (ד) הראב"ד הרי"ן: (ה) חייאדם: (ו) מגן אברהם וכו' בשם הרי"ן: (ז) ט"ו אליה רבה, והסכימו לדעת הטור: (ח) פריימגדים, וכן הסכים בבכוריי"עקב להקל: (ט) מגן אברהם. והוא הדין לענין פסול ד' טפחים באמצע הסוכה הדין כן, שאם עומד בשיפוע ויש במשכו ד' טפחים ואין תופס בסוכה ד' טפחים, שאינו פוסל [בכוריי"עקב בשם אר"ן]: (י) ולא אמרינן חבטו רמי ולבוד להחמיר [שם]: **תרגום: 1 רעפי עץ.**

הלכות סוכה סימן תרלב

בסוכה גדולה שיש בה יותר על הסכך פסול שבעה טפחים על שבעה טפחים, אבל בסוכה קטנה (ח) שאין בה (ג) אלא שבעה על שבעה, בין באמצע בין מן הצד, בשלשה טפחים פסולה, בפחות משלשה (ט) כשרה וישנים תחתיו ומצטרף להשלים הסוכה לכשיעור: ב *אוויר בין בגדולה בין בקטנה שווים, דבין באמצע בין מן הצד בשלשה טפחים פסולה, *בפחות משלשה כשרה ומצטרף להשלים הסוכה (ד) (י) *ואין ישנים תחתיו: הגה (יא) ודוקא שהולך על-פני כל הסוכה (ר) ירוחם נ"ח ח"א) או שיש בו כדי לעמוד בו (יב) ראשו ורובו, אבל בלאו הכי מותר, דהא אין סוכה שאין בה נקבים נקבים (ר"ן ספ"ק). והא דסכך פסול פוסל בארבעה ואוויר בשלשה, היינו דוקא (יג) שהפסיק הסוכה לשתיים ולא נשאר שיעור סוכה עם דפנות במקום אחד, (יד) אבל אם נשאר שיעור סוכה במקום אחד, (טו) המקום ההוא כשר, (טז) ואף (ז) שמבחוץ, אם מחובר לו מן הצדדים (טז): ג (יז) *סכך פסול פחות מארבעה ואוויר אצלו פחות משלשה, אין מצטרפים לפסול. *הלכך, אם אויר שלשה במקום אחד, אפילו מיעטו בסכך פסול, כשר. והני מילי בסוכה גדולה, (יח) אבל בקטנה שאין בה אלא שבעה על שבעה, אם יש בין שניהם שלשה טפחים, מצטרפים לפסול: ד *אם יש סכך פסול שני טפחים ועוד סכך פסול שני טפחים

באר היטב

סוכה גדולה פוסל אויר בשלשה וסכך-פסול בארבעה, הטעם, שבאורי נראה לעין טפי ההפסק בסכך ממה שנראה בסכך פסול: (ה) שמבחוץ. עיין בטור ותמצא דאם יש לה ג' דפנות והפסול הולך ע"פ ארכה פסולה דליכא בכל צד אלא דופן ומחצה, ואם הפסול הולך לרחבה, אם נשאר שיעור סוכה כשר שם, ואם יש פחות מד"א מדופן האמצעי עד סוף הסכך-פסול, אף חלק החיצון כשר דאמרין דופן עקומה. ואם אויר מפסיק, פסול החיצון. ואם מחובר מן הצדדין, מצטרף הפנימי והחיצון

משנה ברורה

(יא) אסור לישוב תחתיו: (ח) שאין בה אלא שבעה על שבעה. אינו מדוקדק, דאפילו הסוכה מחזקת תשעה ומחצה יש בה סכך פסול שלשה טפחים, פוסלת כל הסוכה, כיון דכי שקלת ליה לפסול ליכא הכשר סוכה [מ"א]. ועיין באלוה רבה: (ט) כשרה וישנים תחתיו. ודין שהוא דבר מועט, (י) חשיב כמאן דליאת [ט"ז]: ב (י) ואין ישנים תחתיו. הא דחמיר אויר מסכך פסול בסוכה קטנה לענין ישנים תחתיו, וכן לענין סוכה גדולה פוסל אויר בשלשה טפחים וסכך פסול בארבעה טפחים, כתב הט"ז הטעם, שבאורי נראה לעין טפי ההפסק בסכך ממה שנראה בסכך פסול: (יא) ודוקא שהולך וכו'. קאי אפחות משלשה טפחים, ולענין שלשה טפחים מבאר לקמיה: (יב) ראשו ורובו. בר"ן איתא ראשו או רובו, וכן משמע בריטב"א, עיין שם: (יג) שהפסיק הסוכה לשתיים. רוצה לומר, שהסוכה היה שלש דפנות, וסכך

הגג עקום כגגין שלנו אע"פ שיש כשיעור ד' אינו פוסל אא"כ יש כמשכו ד' דאז תופס בסוכה ד', ואם הגג עקום למעלה, ולמטה בסמוך לו קורה, אע"פ שאינו נמשך ממנו ג"ט, כיון דבגובה רחוק ממנו ג"ט אין מצטרפין, ולא אמרינן חבט ולבדו להחמיר, מ"א, ע"ש: (ג) אלא ד'. אינו מדוקדק, ואפילו יש בה ט' ומחצה וסכך פסול ג"ט פסולה, כיון דכי שקלת ליה לפסול ליכא הכשר סוכה, מ"א: (ד) ואין ישנים. הא דחמיר אויר מסכך-פסול בסוכה קטנה לענין ישנים תחתיו, וכן לענין

ביאור הלכה

ואם הניח נטר רחב ד' טפחים אפומא דמטללתא, אף-על-פי שלא הכניס לסוכה אלא ג' טפחים פסולה, דהוי ליה כפסול היוצא מן הסוכה דגירון כסוכה [גמרא דף יד ע"ב]. ועיין במגן-אברהם בשם המאור דמירי בסוכה קטנה, וכאשר נבכה אלו הארבעה טפחים מהן לא ישר הכשר סוכה: * אויר וכו', בין מן הצד בשלשה טפחים פסולה. שהרי אין אף דופן לסוכה, דבזה לא שייך לומר דופן עקומה כיון שאין כאן אלא אויר: * בפחות משלשה כשרה ומצטרף וכו'. דאמרין לבדו והוי כסחום: * ואין ישנים תחתיו. הוא הדין אכילה, ונקט שינה בכל מקום, משום דבזה אסור אפילו עראי, מה שאין כן באכילה [אחרונים]. ודין זה הוא גס-כין בין אם הוא באמצע או מן הצד. ומשמע בגמרא דהא דאמרין אין ישנים תחתיו הוא מדאורייתא, דקמשה הגמרא שם ימי איכא מידא דאיצטרופי מצטרף תרעא אינו כשר, ומשני שם, עיין שם: * הלכך אם אויר שלשה במקום אחד, אפילו מיעטו וכו'. והוא הדין לסכך פסול בארבעה טפחים בסוכה גדולה ומיעטו בין בקנים ובין באויר [שיטת ריב"ב]:

הפסול או האויר הולך על-פני ארכה, ולכן פוסלת כל הסוכה, דליכא בכל צד אלא דופן ומחצה: (יד) אבל אם נשאר וכו'. רוצה לומר, שהפסול או האויר הולך לרחבה, ונשאר שיעור סוכה במקום אחד לצד דופן האמצעי של הסוכה: (טו) המקום ההוא כשר. דהא יש לו שלש דפנות, אבל חלק החיצון שמעבר השני פסול, דהא אין לה כי אם שתי דפנות. (יג) ואם יש פחות מארבע אמות מדופן האמצעי עד סופו של הסכך-פסול, (יד) אף חלק החיצון כשר, דאמרין דופן עקומה עד שם, אבל אם אויר מפסיק, פסול חלק החיצון, דהא באויר ליכא למימר דופן עקומה: (טז) ואף שמבחוץ, רוצה לומר, פעמים אף חלק החיצון שמבחוץ גס-כין כשר, בין בסכך פסול ובין באויר, כגון שמחובר מן הצדדין, או מצטרף הפנימי והחיצון להכשר סוכה, דהיינו אפילו אין בפנימי לבד שיעור הכשר סוכה [מ"א בשם הפוסקים]; ומכל מקום אותו חלק של אויר או סכך פסול אין לישוב תחתיו לכולי עלמא. ובספר ביכורי-יעקב מפפק על זה שכתבנו דמצטרף הפנימי והחיצון להכשר סוכה, עיין שם: ג (יז) סכך פסול פחות מארבעה ואוויר אצלו כו'. רוצה לומר, אפילו היה הסכך באמצע על-פני כל ארכו, אפילו הכי אין מצטרף אצלו האויר לפסול הסוכה משום דלא שרי שיעוריהו להרדי, ודינם כנ"ל בסעיפין הקודמין: במקום סכך פסול, כיון דאין בו ארבעה טפחים מותר לישון תחתיו, ובמקום האויר, אף דאין בו שלשה טפחים אין ישנים תחתיו, כנ"ל בסעיף ב: (יח) אבל בקטנה וכו'. דשם שוה שיעוריהו להרדי, דגם סכך פסול דינו שם בשלשה טפחים לפסולו, כנ"ל בסוף סעיף א,

שער הציון

(יא) וכמו דאמרין לעיל בסימן תרע"ב סעיף יח שהפסק על צדיהן רבדאי כי בו ד' טפחים, משום דנעשו כשפודין של מתכות, אפשר דבעיננו גס-כין הכי. וכתבתי בלשון 'אפשר' משום דהמגן-אברהם מסתפק בזה, עיין שם: (יב) ולא פירש מטעם לבדו, דכחאי גונא בממשות מפסיק לא שייך לבדו, ודוקא באויר שייך לבדו [פמ"א]: (יג) הרא"ש: (יד) ומכל מקום החלק הפנימי גס-כין כשר, דלגבי דליה לא אמרינן דופן עקומה [שם]:

הלכות סוכה סימן תרל"ג

ואויר פחות משלשה מפסיק ביניהם, (יט) יש להסתפק אם שני הפסולים (כ) מצטרפים לפסול הסוכה:

תרל"ג דין גובה הסוכה, וכו' י' סעיפים:

א (א) סוכה שהיא גבוהה *למעלה (ב) מעשרים (ג) אמה, (ד) פסולה, (ה) ריבין שהיא גדולה בין שהיא קטנה, בין שמחיצות מגיעות לסכך (ו) בין שאינן מגיעות, אבל עשרים כשרה, *אפילו כל סככה למעלה מעשרים, כיון שאין בחללה אלא עשרים: ב היתה גבוהה יותר מעשרים (ה) והוציין (פירוש, ענפים קטנים עם העלין שלהם) יורדים (ג) למטה, (ו) אם צלתן מרובה מחמתן כשרה, *ואם לאו פסולה: ג הסוכה שחללה יותר מעשרים אמה

באר היטב

א משנה ריש סוכה ב טעמא דרבא שם דרכה דירית עראי בעיני ד סיקתה המביא ש' ג ד שם ר' ז ה' מימרא שם י'

גבוה כ"כ צריך לעשותה כדירת קבע ואנן בעינן דירת עראי, אבל פחות מעשרים אע"פ שכירה חזקה כשרה: (א) למטה. עד שמגיע

להכשר סוכה. ורמ"א קיצר בלשונו. ועיין עטרת-דקנים: (ב) מעשרים. אמה בת ר"ט מצומצמות. ב"י: (ג) פסולה. דכיון שהיא

ביאור הלכה

משנה ברורה

* למעלה מעשרים אמה. עיין במשנה ברורה ובשער-הציון. ומצאית לנכון להעתיק מה שכתב בספר מעשה-הרוקח בפרק ד מהלכות סוכה בשם הר" אברהם בנו של הרמב"ם זה לשונו: והאצבע הנוכר הוא הגדול מאיש בנינו ביצירה, לא ננס האיברים ולא גדול האיברים ולא רך בשנים, אלא ממוצע היצירה שהגיע לתכלית הגידול והוא כן ל"ה שנה או יותר, עד כאן לשונו, והוא נפקא-מינה לכמה דברים: * אפילו כל סככה למעלה מעשרים. עיין בדרכי-ימימה בסיומן שסג אות ז שכתב: נראה מדברי ה"ר"ף והר"ד יונתן ריש עירובין דאם היה בחללה למעלה מעשרים ובא למעטו, יניח הקורה שיהא מכלל עשרים וכו', ונפקא-מינה גם לענינו, אכן כל הפוסקים לא חילקו בזה, וכן ממה דסיים בעצמו כ"י היכי דהוי חלילה עשרים' לא משמע הכי. ובספר גאון-יעקב כתב דט"פ ניהא למימר דאשתכח ספרי, וצריך לומר כ"ר"ף 'משפת עשרים ולמעלה': * ואם לאו פסולה. ואף-ע"כ דפסקינו לעיל דהיכי שאין בחללה יותר מעשרים, אפילו כל סככה למעלה מעשרים כשר, ומשמע דאפילו אין בכך התחנתה לחורא שיעור כדי שתהיה צלחה מרובה מחמתה כשר, ומשום דמציפינן כל דרי דסכך המונחים על זה זה, ובין כולם צלחה מרובה מחמתה, ואם-כן

הלכך מצטרפים תרתייהו לפוסלו כשיש בין שניהם שלשה טפחים: ד (יט) יש להסתפק וכו'. ולכן אם אפשר לתקן יתקן, (טו) ואם אי אפשר לתקן ואין לו סוכה אחרת, ישב בה ולא יברך, דספק ברכות להקל: (כ) מצטרפים. מיהו, אם אין בפסולים ארבעה לא אמרינן שיהא חשוב כסתום מחמת לבדו, (טז) דלא אמרינן לבדו להחמיר [טור]:

א (א) סוכה שהיא גבוהה למעלה וכו'. היינו שהיה חללה של סוכה יותר מעשרים אמה, וכדלקמיה: (ב) אמה. בת ששה טפחים (ב) מצומצמות, (ג) דלחומרא אזלינן, וכדלעיל בסיומן שסג סעיף כו [ב"י]: (ג) בין וכו'. רוצה לומר, (ג) לאפוקי ממאן דאמר דטעם פסול גבוה בטוכה יותר מעשרים הוא משום דאין צילו מתפשט לכל הקרקע שתחתיו או לרובו מתוך גובהו, והצל הוא רק מחמת הדפנות, ואנן צל סוכה בעינן. ולפי סברא זו, בהיתה הסוכה רחבה הרבה היה לנו להכשיר אף בגובה יותר, דכיון שהסוכה רחבה, צל הדפנות מתרחק מאמצעה וצל הסכך מתפשט בו. וגם-כן לאפוקי ממאן דאמר דטעם פסול הגובה, משום דלא שלטא ביה עינא מתוך גובהו ואינו רואה שיושב תחת הסכך, ומצות סוכה היא שיראה ויזכור כי בטוכות הושיב הקדוש-ברוך-הוא את אבותינו. ולפי סברא זו יש לומר, באם היו הדפנות גס-כן גבוהים עד הסכך, מתוך שהוא נותן עיניו בדפנות שהם לפניו אינו מפסיק בהבטתו עד שיראה את כולה, וכשמביט בראש הדופן הרי רואה גס-כן הסכך המונח על הדופן. אכן לא קיימא לן ככל הני סברא, אלא טעם פסול יותר מעשרים הוא משום (ד) דסוכה דירת עראי בעינן, ועד עשרים שיערו חכמים שאין צריך ליתן לב כל-כך על חיזוק המחיצות ודיו המחיצות קנים, וביותר רוצה צריך לעשות החתלים חזקים כעין בית, שלא יפלו מרוב גובהן. ולפי טעם זה, באם היו החתלים מגיעים לסכך ורחבה הרבה, (ה) מכל-שכן דפסולה משום דירת קבע. (א) ומכל מקום בלמטה מעשרים ועשה הדפנות חזקים כעין בית, כשר, שהי אפשר היה לו לעשותה ארעי, ולא הפסיד רחמנא אלא היכי (א) דמורכח הוא לעשותה קבע כמו בלמעלה מעשרים: (ד) בין שאינן מגיעות. והסכך תלוי על קנים גבוהים. ואם הוא למטה מעשרים כשר בזה, וכדלעיל בסיומן תרל ט: ב (ה) והוציין יורדין למטה. רוצה לומר, (ט) שאם נמדוד עד ההוציין ליכא חלל יותר מעשרים: (ו) אם צלתן וכו'. פירוש, של אותן ההוציין, אי שקלית לסכך העליון יהיה צלתן מרובה מחמתן, כשרה,

שער הציון

(טו) ביכורי-יעקב: (טז) ופירוש, נהי דאמרינן שיהא חשוב כאלו שניהם סמוכים זה לזה, מכל מקום לא אמרינן שיהא כמפורד וסתום בסכך פסול [מ"א]: (ב) היינו כשחושבין ד' אצבעות [גודלין במקום הרחב] בטפח, יהיו האצבעות רבוקין זה בזה: (ג) ועלי-כן לענין עשרה טפחים גובה, וכדלקמן בסעיף ה, ולענין ז' על ד' טפחים בריבוע, וכדלקמן בסיומן תרל"ג, בעינן דוקא שיהיו הטפחים מרווחין, והם יותר לזמזומצמין חצי אצבע לאמה [פמ"ג]: (א) אחרונים בתוספת ביאור מדברי הרב המאירי בסוגיין שיש לי בכתיבת-ידי. ועיין לשון הרשב"ץ חלק א סימן קנו ובריב"א בסוגיין: (ד) דנתיב "בטוכות השבו שבעת ימים", אמרה תורה צא מידית קבע ושב בדירת עראי [גמרא], והיינו מרכתיב ולא כתיב 'תדורר' [ששת ריב"ב]: (ה) הרי"ף וסאורי פוסקים, ולכאורה לפי זה היה לנו להכשיר בשאין הדפנות מגיעות לסכך כשהם נמוכים למטה מכו, שהרי בזה לא בעינן שיהיו המחיצות חזקות; ואפשר שבביל הקנים הגבוהים שעליהם מונח הסכך, שצריכים להיות חזקים ועבים כשל בית שלא ישתברו מחמת גובהן. ועיין בב"ח שכתב עוד טעם לפוסלים: (ו) גמרא. וכתבו התוספות והרי"ף דכל זה בדפנות, אבל בסכך, שיעקר הסוכה על שם הסכך, לא מתכשרא מן התורה עד דעביד לה ארעי, והיינו שלא יקבע הנסרים של הסכך במטמרים: (ז) ואז פסול אפילו עושה אותה ארעי [גמרא], וכגון שעשה המחיצותיה ארעי וירצע שלא נפלח, (ח) כתב הב"ח: (ח) תוספות ורא"ש בפרק קמא דעירובין דף ג עמוד ב ובסוכה דף ד, וכן כתב האור זרוע בטוכה הוכיח כן מדברי רש"י, וכן הסכימו האחרונים [הב"ח] ובגריי"שע ומאמר-מדכי ומחה"ש, ולא כמ"א בסק"ב והחליטו דגם הרי"ן מודה כן לדינא לדברי הרא"ש דהיכי שהיו ההוציין צלתן מרובה מחמתן הם חשוכי כסכך גמור ולא בעינן שידו לתוך חלל עשרים, וכמה מהם כתבו דטשת-סופר יש במגן-אברהם, והפרי-מגדים דחק עצמו לקיים דברי המגן-אברהם כמו שהוא לפנינו, והאמת עם האחרונים הנ"ל:

הלכות סוכה סימן תרלג

באר הגולה רח

ו שם בגמרא ג' ד' ז ס"ד ז' ח ס"ב כ"ב משה פרק טו דאמרינן, הרי"ן ראשון שם המבים בפרק ד' שם ט' טו' בשם רש"י ושלוח המביא אביו הראשון וכן כתב המביא

*ותלה בה דברים נאים ועל-ידיכן נתמעט חללה, (ז) לא הוי מיעוט, 'וכן אם (ח) מיעטה בכרים וכסתות (ט) *לא הוי מיעוט, ואפילו ביטלם: ד (י) 'מיעטה (ז) בתבן (יא) וביטלו, (יב) הרי זה מיעוט, ואין צריך לומר עפר וביטלו, *אבל סתם אינו מיעוט *אפילו בעפר (יג) עד שיבטלנו בפה: ה היתה גבוה מעשרים ובהנה בה (יד) איצטבא (טו) כנגד דופן (טז) האמצעי (יז) על-פני כולה ובה שיעור סוכה, כשרה 'כל הסוכה (יח) אפילו מהאיצטבא

באר היטב

הלחל כ': (ז) בתבן. ואסור למעטה ביי"ט, מ"א:

משנה ברורה

דמנין עשרים מהם ולמטה: ג (ז) לא הוי מיעוט. ואפילו היה על-ידם צלתן מרובה מחמתן. והטעם, דלאו מין סכך (ט) הוא, כגון שעטרה בקרמים המצויירים. (י) ויש אומרים, דאפילו מיעטה בעשבים ופרחים שהם כשרים לסכך, גם-כן לא הוי מיעוט, כל שלא תלאן רק לנאות הסוכה בלבד ולא לשם צל, לאו שם סכך עליהן, וכדלקמן בסימן תרלה: (ח) מיעטה בכרים וכו'. שנתן אותם ברקיעתה להגביה: (ט) לא הוי מיעוט. דבטלה דעתו אצל כל אדם, (יא) שאין שום אדם מפסיד ממונו ומניח כריו בעפר ואבנים ומבטלן: (יב) מיעטה בתבן. אבל בשטח כתובה על-גבי קרקע לא מהני (יג) אפילו בשמבטלם, דבטלה דעתו, וכמו בכרים וכסתות: (יא) וביטלו. עיין לעיל סימן שנה סעיף ב (יג) פלוגתא בזה, דיש אומרים דוקא כשמבטל לעולם, ויש מקילין דדי כשמבטל לאותו שבת, והכא גבי סוכה גם-כן די לפי זה בשמבטל לכל ימי החג שלא להזיז ממקומם, (יד) ונטו האחורונים להקל בזה: (יב) הרי זה מיעוט, ואין צריך לנענע הסכך מחדש אף-על-גב דפסולה היתה קודם שמיעט גובהה, וכדמוכח לעיל בסימן תרכו סעיף ב בהג"ה, עיין שם: (יג) עד שיבטלנו בפה. עיין לעיל סימן שג סעיף טז במשנה ברורה סעיף-קטן קכא, דיש אומרים שבבטול בלב סוגי. כתבו האחורונים דאסור למעטה ביום-טוב, דהוי כעין בונה, וכדלעיל בסימן שיג סעיף י, ועוד, (טו) שמתקן הסוכה בזה ומכשירה, ואסור להחיה דהדס בסימן תרמו, עיין שם: ה (יד) איצטבא. הוא בנין אבנים או של עצים, והוא הדין פאדלאג"ע שמרצפין על הקרקע; וכשמודדין מראש האיצטבא ולמעלה ליכא יותר מעשרים אמה עד הסכך: (טו) כנגד וכו'. היינו, שסמך לדופן ממש: (טז) האמצעי. הוא הדופן (טז) שכנגד הפתח, ונקראה כן משום שסתם סוכה הוא רק בת שלש דפנות והרביעית היא כולה פתוח: (יז) על-פני כולה. ונמצא נוגעת גם בשתי הדפנות שמזה ומזה, והרי יש לה שלש דפנות: (יח) אפילו

ביאור הלכה

הכי נמי בצרף סכך הגמור להוציא? עיין בר"ן שחירן הרוצין יורדין לא חשיבי כסכך, הלכך כל שאין צלתן מרובה מחמתן מיעוט צעמן כמאן דלינתו דמי [ונמצא שחללה יותר מעשרים], מה שאין כן בסכך דחשיב, וכן כתב הרא"ש גס-כן דכשאין צלתן מרובה מחמתן כמאן דלינתו דמי. ונראה לי פשוט דבאופן זה אפילו ההוציא יורדין יתור חלל עד עשרים גס-כן פסול, כל שהסכך שלמעלה מן ההוציא הוא יותר מעשרים אמה מן הארץ, ולפי זה אפשר לומר דמה דנקט הגמרא 'ההוציא יורדין לתוך עשרים' הוא לאשמרעין רבותא דסיפא, דאם אין צלתן מרובה מחמתן אפילו באופן זה פסול: * ותלה בה דברים נאים וכו' לא הוי מיעוט. עיין משנה ברורה שהעתיקי דלאו מין סכך הוא, והוא ממגן-אברהם בשם רש"י. ועיין בפרי-מגדים שכתב דמרש"י משמע דאם עטרה בעשבים ופרחים, ממעטין, וכתב דמלבוש משמע איפכא. אכן באמת כדברי רש"י מבואר גס-כן בכמה ראשונים, בשביל-לקט לכבוד זרוע, וכן הוא בהדיא בירושלמי פרק א הלכה א זה הלשון: היתה למעלה מכ' אמה ותולה בה עירושין שן אריוין לסכך בה, ממעטין ביה לכוסר [ר"ל, להכשירה] וכו', עיין שם במפרשיו. אכן אפשר דגם רש"י מודה דאם תלה אותם לגבי סכך ולא לצל דאין יכולין למעט כיון דאין שם סכך עליהן כואפן זה, כדמוכח לקמן בסימן תרלה, הירושלמי לא מיייר באופן זה: * (ז) הוי מיעוט. עיין משנה ברורה מה שכתבנו, שאין שום אדם וכו' ומניח כריו בעפר ואבנים, הוא מרביע חטנאל ומאירי. ולכאורה באותן מצעות שמציעין על-גבי רצפה בבתי עשירים, שפיר אפשר למעט בהן כשמציעין בשטח ד' על ז' ומבטלן, דהא לא שייכא טעם הנ"ל, וביותר לפי מה שכתב הר"ן בטעמא דלא מהני ביטול בכרים משום שהמשמש הוא בהם חזיר, וזה לא שייכא באותם מצעות, ואדרבה הלא הן עומדין לזה. אכן מדברי הרב המאירי מבואר לכאורה שלא כדברינו, דזה לשונו: ואף בכרים פתוחים שדרבן של בני-אדם בכללם בשיבוע ששה, מכל מקום לא נתנו חכמים דריהם לשיעורין, עד כאן לשונו, ולכאורה היינו מצעות שכתבנו, ואף אם נחלק בזה, מכל מקום כל זה הוא דוקא לשב"ט ובכ"ט לשבעה ימים סגי, אמנם למאן דבעי ביטול לעולם אפשר דלא מהני, מדאין דרך של בני-אדם להניחם על לעולם (ואף בסוכה משמרת משה ללשנה) אלא גוטלים אותם כשמתלככים ומכביסים אותם, או אפשר דלא קפדינן בזה שהרי נוטלה על-מנת להניחם שם, וצריך עיין: * אבל סתם אינו מיעוט וכו' עד שיבטלנו בפה. הגה ש מאחורונים דמפרשי דדעת המחבר בעפר ואין עתיד לפנות אותו והוי מיעוט [עיין בבגריי"שע וביד-

מהאיצטבא והלאה. ואוכלים וישנים שם. והטעם, דאנו רואים אותה איצטבא (יח) כאלו מתפשטת בכל הסוכה, וכדארמין

שער היצוין

(ט) מגן-אברהם בשם רש"י: (ז) פרי-מגדים בשם הלבוש. ועיין ביאור הלכה: (יא) רבינו חננאל בפירושו והמאירי. ועיין ביאור הלכה: (יג) רישב"א בסוגיין כסוכה, וכן כתבו המבים בחיובו לשבת דף ק והרישב"א ומאירי שם, וגם הר"ן שכתב בסוגיין לחלק בין כרים וכסתות לתבואה היינו לענין בית שהוא מלא תבואה ולגבי תומאה רצוזה, ומטעם דאדם מניח תבואה באוצר ואינו מייזו כמה ימים, מה שאין כן הכא שהוא מניחו במקום דריסת רגלים ונפסדים, גם לדידיה בטלה דעתו אצל כל אדם: (יג) מגן-אברהם: (יד) לבוש הדישה וגם אליה רבה בסימן שנה. ואף שלגבי סוכה הוא פלוגתא בראורייתא, אפשר דיש לצרף בזה דעה השו"סות בדף ק כדכירבו המתחיל 'פירות' דמדאורייתא ממעט כל דבר ואפילו דבר הניטל (אף שהחבריה ראשונים יצרצו קושיא היטב לצרף בענין אחר, עיין שם בביב"ט ורשב"א ומאירי ואור זרוע הלכות עירובין סימן קפ) (טו) לבושיש שרד. ובחיובי רבי עקיבא אינו מתפקע במיעטה בערב-ביוס-טוב רק לא ביטלה, אם ראשי לבטל ביום-טוב, וטעמו, דאף-על-גב ביטול ביום-טוב שרי וכמבואר לעיל בסימן תמד, הכא גריעא שהרי מתקן הסוכה ומכשירה לעידי ביטולה, וכמו לענין להתיים חרומה בשבת דאסור אפילו בקריאת שם שלבד (עיין דמאי פ"ז ובמפרשים) כמ"כ-כן הכא. ומכל מקום אפשר דיש להקל לאחכה פוסקים בהסכם בלבד גס-כן סגי (עיי"ש בסימן שעב במשנה ברורה בס"ק קכא בשער-היצוין שם בשם הר"ח הירשב"א), וכן כתב רבינו מנוח בהלכות סוכה כמו שכתבנו, ועיין בשו"מ-ת"אד"ס בכלל קמו: (יז) רש"י: (יז) רש"י: (יז) רש"י: (יז) רש"י: (יז) רש"י: (יז) רש"י: דלא דמי לסכך פסול דאינו נכשר על-גבי סכך דהכא, והכא הסוכה כשרה בעיקרה והרועהות הוא רק בשביל הגובה, וקילא טפי:

הלכות סוכה סימן תרל"ג

כ שם
 ל כפירוש רש"י שם,
 וכן כתב הרא"ש שם שם
 בנמרא 3 כרמא שם דלא
 אמרינן גזר אטיק
 מחיצתא
 מחיצות
 הניכרות
 ש משנה שם שם סוכה
 ע שם בנמרא ד
 פ מרמא שם י צ שם
 בנמרא ד

(ה) והלאה: ו' אם בנה האיציטבא (יש) מן הצד, אם יש מן האיציטבא עד כותל השני (כ) פחות מארבע אמות, כשרה [*] (כא) לעל האיציטבא (ו) דוקא, ואם לאו פסולה: ז' אם בנה האיציטבא באמצע, אם יש ממנו לכותל לכל צד פחות מארבע אמות, (כב) כשרה על האיציטבא (כג) אפילו אם גבוה יותר (י) מעשרה, ואם יש בינה לכותל ארבע אמות, פסולה (כד) 'אפילו האיציטבא גבוה (ח) עשרה: ט' (כה) סוכה שאינה גבוהה עשרה טפחים, פסולה: ט' היתה גבוהה מעשרה (כו) והוציץ יורדין לתוך עשרה, אפילו אם חמתן מרובה מצילתן, פסולה. פ' אבל אם (כז) הנוציץ יורדין לתוך עשרה אינם פוסלים: י' היתה נמוכה מעשרה (כח) וחקק בה להשלימה לעשרה ויש בחקק שיעור הכשר סוכה, אם אין בין חקק לכותל (כט) שלשה טפחים, (י) כשרה, (ל) יש ביניהם שלשה טפחים, (יא) פסולה:

באר היטב

שערי תשובה

[*] על האיציטבא. ועיין בדגול מרכבה כאם הג' דפנות מזרח צפון דרום וכו' והנה איציטבא במקצוע מזרח דרום כו':

(ה) והלאה. דכיון וכשר מצד שכנגד הכותל האמצעי היה שם עיקר הסוכה כדנה וזה החלק היה כפסל היצא מן הסוכה גידון כסוכה: (ו) דוקא. דמה שחזן לאיציטבא אין לה סכך כיון דרואין הסכך כאלו הוא כותל עקום. ועיין מ"א: (ז) מעשרה. ולא אמרינן דאז היה איציטבא רשות אחר: (ח) עשרה. ר"ל כיון שיש הכשר סוכה באותו איציטבא הוי אמרינן גזר אטיק מחיצה על האיציטבא קמ"ל דלא אמרינן כן. ועיין ט"ז: (ט) הנוציץ. וה"ה כל דבר שאינו חשוב אוהל, ש"ג: (י) כשרה. דהיינו בתוך החקק ולא חוצה לו. עיין ט"ז ומ"א: (יא) פסולה. ולא אמרינן דופן עקומה, דלא מקרי דופן כלל כיון שאינו גבוה יורד:

משנה ברורה

ביאור הלכה

אפרים], אכן מלשון 'שיבטלנו בפה' לא משמע כן, ובאמת יש בזה דעות בראשונים, דעת העיטור והריטב"א דהוי מיעוט, ודעת רש"י והוספות והר"ן דלא הוי מיעוט, ומן הרא"ש ליכא לאוכוחי מידי, ועיין בהרב המגיד פרק ה מהלכות סוכה שכתב דעת הרמב"ם דלא הוי מיעוט, וכל זה דלא כעטרת זקנים:

כעין זה לעיל בסימן תרל"א עיפ"ז לענין קנים הבולטים לצד הפרוץ, עיין שם: ו' (יט) מן הצד. רוצה לומר, בצד דופן אחד, ומכל מקום הגיעה (יט) עד דופן האמצעי, ואם-כן יש לה שתי דפנות: (כ) פחות מארבע אמות כשרה. מתורת דופן עקומה, (יט) דכל שהוא פחות מארבע אמות רואין אנו

את הכותל והסכך כאלו הכל דופן שנחתעם ונשתפע מקרקעיתא עד מקום הסכך הכשר, שכן דרכו של כותל להתעקם עד כדי שיעור זה, ואם-כן יש לה שלש דפנות. (כ) ודע, דכל זה דוקא בשהדפנות מגיעים לסכך, דאי אינם מגיעים אי אפשר לומר דרואין אנו את הכותל והסכך כאלו הם דופן אחת, שהרי אין נוגעים כלל זה בזה: (כא) על האיציטבא דוקא. דמשם ולהלן אי אפשר להכשיר אגבה דאיציטבא כדלעיל, (כ"א) דהא ליכא שם סכך כשר, שהרי עשית לסכך דופן, ואם-כן הוא יושב תחת הדופן. (כ"ב) ומכל מקום לצד הפתח מותר ליטב אף להלן מן האיציטבא, דשם יש סכך, רק שהוא למעלה מעשרים, ושפיר מתכשר אגבה דאיציטבא, וכבסעף שלפני זה: ז' (כ"ב) כשרה על האיציטבא. כנכור לעיל, ממורת דופן עקומה, (כ"ג) ואשמועינן הכא דגם בכמה רוחות בבת-אחת אמרינן דופן עקומה בענינו: (כ"ג) אפילו אם גבוה וכו'. ולא אמרינן דבגובה כזה היא חולקת רשות לעצמה ואין הכתלים שייכים לה כלל: (כ"ד) אפילו האיציטבא גבוה עשרה. קא משמע לן לאפוקי ממאי דסלקא-דעתך כש"ס דבגובה כזה אינה צריכה כלל לכתלים של סוכה, דאית לה כתלים דידה, דאמרינן גוד [השפה של האיציטבא] אטיק מחיצתא ודופני האיציטבא הם דופנותיה לסוכה, קא משמע לן דלא אמרינן הכי, דבסוכה בעינן שיהא מחיצותיה ניכרות: ח' (כ"ה) סוכה שאינה גבוהה עשרה. רוצה לומר, החלל שלה מן הקרקע עד הסכך: ט' (כ"ו) והוציץ וכו'. והוה אמינא (כ"ז) כיון דאין עיקר הסכך למטה מעשרה אלא קצות הסכך ולא חשיבי, וגם אין בהם כדי שיעור סכך, יהיה כשרה, קא משמע לן (כ"ה) אפילו הכי פסולה, משום דסוף-סוף קשה לאדם לדור בסוכה כזו ודירה סרוחה. היא: (כ"ז) הנוציץ וכו' אינם פוסלים. דכיון דהם לנוי הסוכה, (כ"ז) בטילי אגבה דסוכה ולא מקרי על-ידי-זה דירה סרוחה. (כ"ז) ומבואר בפוסקים דהוא הדין אם תלה כלים וכדומה להם: י' (כ"ח) וחקק בה להשלימה לעשרה. והוא הדין אם היה הסכך עב ונטל מן הסכך בלמטה עד שנעשה גובה עשרה, כשרה [מ"א]: (כ"ט) שלשה טפחים כשרה. דאמרינן לבזר, והוי כמו הכתלים מגיעים עד החקק, ומכל מקום לאכול ולישון חוץ לחקק, בין לצד הפתח בין לצד הכתלים, (כ"ט) שיש מן הפוסקים שהחמירו בזה ולא מתכשר אגבה דחקק, וכדלעיל באיציטבא באמצע, ולא מתכשר משום דופן עקומה [דהיינו כאלו הדופן נעקם למעלה מעשרה טפחים: (ל) יש ביניהם שלשה טפחים פסולה. ולא מתכשר משום דופן עקומה [דהיינו כאלו הדופן נעקם למעלה עד המקום שכנגד החקק], (כ"ט) שכל שאינה גבוהה עשרה טפחים איננה דופן ולא נאמרו בה הלכות דופן:

שער הציזין

(י"ט) רש"י: (י"ט) רש"י ור"ן ומאירי: (כ) ר"ן וכסף-משנה: (כ"א) פוסקים: (כ"ב) גזול מרובה ומחצית-השקל וביכוריי-עקב. ועיין בפרי-מגדים: (כ"ג) גמרא. וגם כאן לאו דוקא על האיציטבא, דבמקום שאין דופן כגון נגד הפתח מותר מטעם פסל. ועיין בדגול מרכבה שכתב דאם יש לה ד' דפנות ויש לכל צד פחות מר' אמות, כל הסוכה כשרה ביש באיציטבא שיעור סוכה [נטעמו], ובכל פעם יש לומר אני מחשב זה כפסל היצא והשאר ג' דפנות כדופן עקומה]. ועיין בביכוריי-עקב דמצדד להחיר זה דוקא בשני בני-אדם, שזה יכול לשמש כזה זה ויחשוב אותה כפסל וצרידים אחרים כדופן עקומה, ואדם אחר יכול להשתמש בצד שכנגדו כן ויחשוב הפסל שחבירו יושב תחתיו כדופן ושהוא יושב תחתיו כפסל היצא מן הסוכה [זה מותר], ממה שכתב השו"ת ביטמן תרל"ב והוא שם במגן-אברהם עיף-קטן ד], ובאדם אחד צריך עיון, ועיין שם בתוספות-ביכורים: (כ"ד) ר"ן: (כ"ה) ומשמע מהמחבר דאפילו בדיעבד פסולה, וכן התיק בפירוש רבינו חננאל וכן כתבו הר"יץ גיאות והריטב"א, ולאפוקי מלשון הרמב"ם דמשמע לכאורה מנייה דאיהא אלא זהירות בעלמא וכדירה סרוחה ממש היא, דהיינו שהסכך ריחה רע, דלא פסל שם הרמב"ם גבי-כן בדיעבד. ועיין מאירי שהביא דעות בזה: (כ"ו) ריטב"א: (כ"ז) מגן-אברהם בשם שלטי-גבורים, עיין שם היטב. וכתב בפרי-מגדים: ואפשר דאין מציין סוכה, כגון שושנים ועשבים נאים, אין ממעטין השיעור של י"ט טפחים כיון שתלאן לפני: (כ"ט) טור ובי"ח ורישה וט"ז: (כ"ט) גמרא:

הלכות סוכה סימן תרלד

תרלד שלא תהיה פחות מן שבעה על שבעה, ובו ד' סעיפים:

א *סוכה שאין בה (ב) (ג) (ד) שבעה על שבעה, *פסולה. יולענין גודל, אין לה שיעור (ב) למעלה: ב יאם היא עגולה, צריך (א) שיהא בה כדי (ג) לרבע (ו) שבעה על שבעה: ג יש

א מטרא ורוב התא סוכה ג' וכתיבש הרי"ש סוכין פרק ב ובמרא ט"ו ב בפר"ט ג כרבי יוחנן ש ד כרוב אשי ש"י

שערי תשובה

באר היטב

(ב) שבעה. עיין ט"ו ומ"א שהגיהו בתוס' דף ג ע"א ד"ה לאו פירכא היא וכו' דדילמא אורוכה טובא אבל לא יתיה רחבה ז"ט וכו', ע"ש שצ"ל ואין רחבה אלא ז', ע"ש וק"ל. ועיין יד-אהרן ובתשובת חכם צבי סימן קמב. וכתב המ"א: נ"ל דאפילו בסוכה גדולה הרבה ובמקום א' יש קרן א' משוך לפניו שאין בו ז' אסור לישב שם כיון שהמקום צר לו לשבת שם, ע"ש: (ג) לרבע. וחוט סוכה כ"ט טפחים וכו' חומשים

[ב] שבעה. ענה"ט. ועיין בפ"י שכתב ליישב דעת התוספות בנוסח שלפנינו וכתיב הבית הבית והבית"י כתב שמצא בתוס' על קוף ישן כנוסחא שלפנינו וע"ש דגם הבית גופיה כתב להחמיר למעשה, ע"ש. ועיין בבר"ש שמואל סימן שמה שכתב ג"כ שכן אנו מורין ומחמירין במדינת אלו, ולכן החמיר בסוכה ארוכה יותר על למ"ד ורחבה יותר על ט"ו אבל למעלה הבתים ממעטים ופוסלין אורח הסכך עד שלא יסאר בה אורח מגולה כ"א חמשה טפחים, ע"ש:

ביאור הלכה

משנה ברורה

א (א) שבעה על שבעה. דוהו השיעור שמחזיק (ב) ראשו ורובו של אדם ושולחן טפח. ועיין באחרונים (ג) שהסכימו, דבין באורך פתח ברוחב לא יחסר משבעה טפחים, ועל-כן אם בצד אחד פתוח משבעה טפחים ובצד השני אורך הרבה יותר, לא מהני לזה. כתב המגן-אברהם דאפילו סוכה גדולה הרבה, ובמקום אחד יש קרן אחד משוך לפניו שאין בו שבעה על שבעה, אסור לישב שם כיון שהמקום צר לו לשבת שם, והעתיקו האליה רבה, ועיין בכיאר הלכה: (ב) למעלה. ואף דסוכה דירת עראי בעינן, מכל מקום הא אפילו גדולה הרבה יכול לעשות מחיצותיה עראי בהוצא ודפנא, ועל-כן אפילו עשאה בקבע כשרה [ב"ח]: **ב** (ג) שיהא בה כדי לרבע וכו'. וכל הסוכה כשרה לישב בה, (ג) ואין צריך לצמצם לישב דוקא בתוך הריבוע: (ד) שבעה על שבעה. וחוט סוכה (ז) עשרים ותשעה טפחים ושני חומשים, וכל לרבע בתוכה שבעה על שבעה. והוא הדין כשעושה בת חמש זוין[ח] או יותר, בעינן

* סוכה שאין בה שבעה וכו'. עיין משנה ברורה מה שכתבנו בשם המגן-אברהם דאם במקום אחד יש קרן וכו'. והנה בכגדרי ישע ושבביכור-יעקב פסקו מאד על ראייתו מקיטונות, ושדני התם דקיטונות הוא חדר כפניו ועצמו והמחיצה מפסקת ורק שפתחו לסוכה גדולה, מה שאין כן הכא שאין חלוק כלל, אפשר דנתבטל לגבי סוכה גדולה. ונהנה מה דהביא בביכור-יעקב דאס"כין לדברי המגן-אברהם הא דמכשרינן בסימן זה סוכה עגולה כשיש לרבע בתוכה ז' על ז' צריך לכרין לישב דוקא באמצעה ממש באותו מקום שיש לרבע ז' על ז', דמן הצד שמצר והולך אין בו ז' על ז' ויש לו דין הקרן לדעת המגן-אברהם [ועיין במה שכתב הדר"ך החיים, ואתיקו דבריו לקמיה]. ולעניות דעתי לא דמי זה לזה, דשם הולך כל העיגול מבפנים בשטח אחד ואין לחלק זה מזה וכולו כשר, דאין צר לו לשבת שם כלל דשטח אחד הוא עם הריבוע, ולכן לא אישתייט אחד מן האחרונים לחלק בזה, מה שאין כן בענינו, אף דאין מחיצה מפסקת, מכל מקום הרי מינכר שהקרן הזה חלוק מן הסוכה הגדולה וצר לו לשבת בקרן ההוא, ולכן מחמיר המגן אברהם בזה]. והנה בדר"ך החיים ראיתי שהעתיק אס"כין דברי המגן אברהם וסיים על זה: ודוקא כשהקרן אינו רחב ז' גס"כ, אבל כשהקרן רחב ז' רק אינו ארוך ז' כשר, כיון שמצורף לסוכה גדולה, תרע, דהא בעגולה ויש לרבע ז' על ז' מותר לישב סמוך לדופן אף דבעגולה סמוך לדופן ליכא ז' על ז', אלא דאם צריך לגדולה כשר, דבשלמא כשהקרן אינו רחב ז' גס"כ יש לומר דחשיב כלול ש תרגולים, כמו שכתבו רש"י ותוספות, ופסולה, אבל כשהוא ארוך ז' ודאי דכשרה, דמצורף לסוכה גדולה, מידי דהוה אם ראשו ורובו בסוכה קטנה ושולחנו בסוכה גדולה, לי ע"כ נראה לי, דע"כ נראה לי. והנה ראייתו מסוכה עגולה כבר דחינו, ומה שכתב ימ"ד דהוה אם ראשו ורובו בסוכה קטנה כו' תמיה גדולה, דזה אינו כשר רק לשיטת הרי"ף, דסוכה שמחזקת רק ראשו ורובו בסוכה גדולה ושלחנו בתוך הבית אינו מיפסל רק מדרבנן משום גזירה שמה ימשך אחר שולחנו, וכוה ושולחנו בתוך הסוכה הגדולה ליכא לגמור לזה [אבל לא משום דמצורף לקטנה לגדולה כסבירא], אבל לדעת הר"ן וסיעתו וסוכה קטנה שמחזקת רק ראשו ורובו [והוא כ' על ו'] יש בה עצם הפסול, ולאו דירה היא כלל ופסולה מן התורה, בוודאי לא יצא ידי חובתה דאכל בה אף כששולחנו בתוך הגדולה, וכמו שכתב בתוספות רבי עקיבא [איגון], והמגן-אברהם הלא כל דבריו הוא רק להר"ן. ולעניות דעתי, דינא דמגן-אברהם דימא למאי דאמרין בשבת דף ז, דקרן-זוית הסמוכה לרשות-הרבים, כיון דלא ניתא תשימשתיה אינו מצטרף עם הרשות-הרבים אף דליכא הפסק ביניהן וככרמלית דימא, והכי נמי כיון דצר לו לשבת שם. ומדברי המגן-אברהם משמע גס"כ דלא כותיה, שכתב: שאין בו ז' על ז', ונמשך במאמר אחד עם הקודם, משמע דדינו כשאר סוכה שאין בה ז' באורך וז' ברוחב דפסולה, ועל-כן לפי ענינו דעתי אלו מדברי המגן-אברהם. אכן כפרט אחד נראה דיש להקל בזה, וכמו שכתב בביכור-יעקב וזה לשונו: אף שלש מלאני וכו' לי להקל לישב שם נגד דעת המגן-אברהם, מכל מקום נראה לי שאין צורך להקפיד שלא להניח השולחן באותו קרן, ולא חיישינן בזה שמה ימשך אחר שולחנו, כיון שהרבה פוסקים סבירא להו דאפילו בשולחנו בתוך הבית לא גזרינן הכי, כדאי הם לסמוך עליהם בזה. ודע עוד, דהא דבעינן השיעור ז' על ז' הוא בכל גובה עשרה טפחים, כדלעיל בסימן תולא סעיף י' בהג"ה, ועיין בפר"מגדים דצריך הכל בריבוע, ונוי סוכה דממעטין מן הצד הוא גס"כין עד גובה י' טפחים, ועיין לקמיה בסעיף ג' מה שכתבנו שם: * פסולה. עיין ברא"ש הטעם, ולדאשו ורובו של אדם צריך אמה, דגברא באמתא יתיב ושולחנו מחזיק טפח, וכן כתב הרמב"ם. והנה דיוק המחלוקת שיש בין הראשונים, ולהר"ף שפסק כבית-שמיא בתרמיא משום דהוה טעמא הוא לתרמיא, הא דאמרין באחרונה ראשו ורובו ושולחנו בתוך הבית הוא גס"כין רק משום גזירה שמה ימשך אחר שולחנו, כמו שביאר הר"ן לדבריו, ולפי זה מן התורה די בראשו ורובו בלבד והוא שיעור ז' על ז', ורבנן תקנו ז' על ז' כדי שיוכל להעמיד השולחן בתוך הסוכה ולא ימשך אחריה, וליתר הפוסקים כל שאין בו ז' על ז' שיוכל להיות שם ראשו ורובו ושולחנו אין בו הכשר סוכה מן התורה ולאו דירה היא כלל, כמו שכתב הר"ן. וקצת קשה לי על

שער הציון

(ב) דגברא באמתא יתיב [הרא"ש]. ולכאורה הרי אדם יושב כששה טפחים וטפח לשולחנו, ודי בששה על שבעה? ואפשר דכיון דבעינן שבעה מצד אחד, צריך להיות שבעה מכל צד כדי שיוכל האדם לישב במקום ומקום מדרבין]. ומגן-אברהם משמע עוד טעם בשם רש"י, לפי שדרך שערותן בהסביבה היא אוכלין וזקופין וירושבין כמנוה. לפיכך צריך שבעה על שבעה להיות כזה ראשו ורובו ושולחנו [אך הפרי-מגדים פסק דלא נמצא זה ברש"י], ואפילו לדידן שיושבין וזקופים והוי סגי כששה על שבעה [דהיינו עם השולחן], מכל מקום בעינן שבעה על שבעה, דבצירי מזה לאו דירה היא כלל אלא דירה סדוהא, כמו שכתב הר"ן בפרק ב. ועיין בכיאר הלכה: (ג) ט"ו ומגן-אברהם אליה רבה וחכם צבי ובמאמר-מרכי, דלא כמ"ח: (א) כן משמע מדר"ך החיים וכן ביארתי בכיאר הלכה דאף המגן-אברהם מודה בזה, ודלא כביכור-יעקב: (ז) בית-יוסף, דהא בעינן שיעור שבעה על שבעה במרובע, ובכל מרובע יש כאלכסונו שני חומשינן יותר, ועל-כן אלכסונו של שבעה טפחים הוא עשרה טפחים פחות חומש, וכל שיש ברוחב טפח י' בחקינוו שלשה טפחים, נמצא כ"ט טפחים ושני חומשינן. ועיין בפרק קמא דעירובין בפירוש המשנה להר"ם דיבור המתחיל 'היתה':

הלכות סוכה סימן תרלד

ריא באר הגולה

ה משנה שם כ"ח
ובכית"ש מאי

בה שבעה על שבעה ונתן בה (ה) *בגדים לנאותה וממעטים *אותה משבעה על שבעה,
*פסולה: ד (ו) *מי שהיה ראשו ורובו בסוכה (ג) (ג) ושולחנו חוץ לסוכה ואכל, *כאלו לא
אכל בסוכה, (ו) *אפילו אם היא סוכה גדולה, גזירה שמא ימשך (ה) אחר שולחנו :

שערי תשובה

באר היטב

[ג] ושולחנו. עב"ט. ועין בדברי-שמאל שם שכתב: סוכה של וא"ו על וא"ו
טפחים ויש דופן שבויה טפח בבוה עשרה שעליו מסדר שולחנו אין זה משלים
לשערו ד' טפחים, כמו אם היה סוכתו וא"ו על וא"ו ושולחנו בתוך הבית א"ע
שאוכל עליו יושב בתוך סוכתו לא יצא י"ח מה"ט ואין מצטרף טפח א' משיעור
השולחן לשיעור הסוכה כ"ו, והיה בוה שהדופן עובדי טפח, אם לא במקום
במסמרים בל ימוט ולישב על השולחן שיש למעלה ממנו הכשר סוכה שהוא חלל שבעה על שבעה בגובה עשרה, וגם כזה לבי נוקפי קצת כ"ו, ע"ש:

היו ד' על ד', כ"י. ועין ט"ז ומ"א: (ג) ושולחנו. נ"ל דאם מקצת
שולחנו עומד בסוכה ומקצתו חוץ הבית מותר, ולא גזרינן שמא ימשוך
אחר שולחנו מאחר שעומד מקצת בסוכה; ועוד, דהא ד' בשולחן טפח,
מ"א, ע"ש. ועיין תשובת דב"ש ר"ג, ועיין יד-אהרן:

ביאור הלכה

משנה ברורה

דברי הפריימגדים שכתב, דסוכה שאין בה ד' על ד' פסולה מן התורה,
וראשו ורובו בסוכה גדולה ושולחנו בתוך הבית הוא אסור רק משום
גזירה שמא ימשך אחר שולחנו, ולענינת דעתי ארכביה אחרי רכשי,
דמאן דאית ליה במחזקת רק וראשו ורובו דפסולו מן התורה, לית ליה
הגזירה כלל כיושב בסוכה גדולה ושולחנו בתוך הבית, כמבואר בר"ן
ויתר הפוסקים, ומאן דאית ליה הך גזירה, לדידיה בסוכה שמחזקת רק
ראשו ורובו, ושולחנו בתוך הבית, פסולו הוא רק מדרבנן, כן נראה לי
[וגם מה שכתב רכל שאין ד' על ד' מן התורה פסולה דהוא הלכה למשה
מסיני, גם-כ"ו א' נהירא, רידוע מה שכתב הרמב"ם דבהלכה למשה
מסיני אין בה מחלוקת, וכזה פליגי בית-שמאי ובית-הלל כדאיתא
בגמרא]. ואולי לדעת הרמב"ן שכתבתי בשערי-הציון, משמע קצת מיניה
דהוא סבר דגם לדעת הר"ף הוא דאורייתא. ויתר נראה שספק בזה על
לשון הרמב"ם פרק ד' במלכות סוכה הלכה א' שכתב: היתה פחותה
מעשרה או משבעה על שבעה או גבוה מעשרים אמה וכ"ו, הרי שכלל
זה בכל פסולי דאורייתא, ומכל מקום דעתו בפרק ז' הלכה ח דגזרינן גם
בגדולה היכי ששולחנו בתוך הבית: * בגדים לנאותה וכ"ו. עיין בפריי-
מגדים דמסתפק אולי מה דמעמטין מן הצד הוא רק מדרבנן: * אותה
משבעה וכ"ו. עיין ב"ח סימן תרל"ט ע"ג כ"ח טעם, כיון
דאסור לטלו כל שבעה. ולפי זה היכי דהתנה דאינו בודל כל ב"ך
השמשות דמותו לטלו כדלקמן, אינו ממעט. ועיין במשבצות-זהב

שיהא בה כדי לרבע שבעה על שבעה: ג (ה) בגדים
לנאותה וכ"ו. דאף דלענין גובה איתא לעיל בסימן תרלג
סעיף ט דאין ממעטין אותה מגובה על-ידי-זוה, הכא לענין מן
הצד לא מהני, (ס) דהא על-כ"ל-פנים אינה מחזקת על-ידי-זוה
ראשו ורובו ושולחנו: ד (ו) מי שהיה ראשו וכ"ו. ואם
מקצת שולחנו עומד בסוכה ומקצתו (ו) תוך הבית, מותר,
דלא גזרינן בזה שמא ימשך אחר שולחנו, אבל אם כל שולחנו
בבית, אפילו (ו) הוא יושב כולו בסוכה והסוכה היתה סוכה
גדולה, אסור: (ז) אפילו אם היא סוכה גדולה וכ"ו. רוצה
לומר, וכל-שכן אם היא קטנה שאינה מחזקת רק ראשו ורובו,
ושולחנו היה בתוך הבית, (ח) דבזה בוודאי שייך לומר שמא
ימשוך אחר שולחנו כיון דהמקום צר לו בסוכתו, וגם דהרבה
פוסקים סוברים דבזה אינו יוצא מן התורה, דלאו דירה היא
כלל: (ח) אחר שולחנו. מי שיש לו (ט) סוכה כבדה סמוך
לביתו, נכון בכפרים, אסור להוציא מביתו לסוכה דרך רשות-
הרבים או כרמלית; וכן שני סוכות בחצר אחד שלא עירבו
עירובי חצרות, אסור לטלטל מזו לזו, ועל-ידי עכו"ם מותר:

לקמן סימן תרל"ט סעיף ג [דהוא כתב שם דצריך עיון בזה]. חידושי רע"א: * פסולה. ועיין בשלטי-גבורים בשם ריא"ו דלכ"ת-שמשיין אינו ממעט
אפילו מן הצד. והנה מגן-אברהם העתיק דברי השלטי-גבורים לעיל בסימן תרלג סעיף-קט"ו ז' לענין א' תלויין וירדנין תוך עשרה דחשיבי כמו
גויין. ולכאורה יותר רבותא היה אם היה מעמטין, כל-יתר מעמטין, ל-כ"ת-שמשיין אינו ממעט, ומשמע מזה דלא פסיקא ליה למגן-
אברהם דבר זה ולכן לא העתיקם, וצריך עיון. ועיין בחר"ל סעיף יג ולקמן סימן תרל"ט ב"ט"ז סעיף-קט"ו ג ובכ"ח שם: * כאלו לא אכל בסוכה.
לדעת התוספות בסוכה דף ג, מן התורה לא יצא, כיון דרבנן גזרו על זה ואמרו כאלו לא קיים מצות סוכה, ולהר"ן וריטב"א ר' מדרבנן. ולדינא אין
נפקותא, דלכל השיטות צריך לחזור ולאכול בסוכה, אכן לענין אם יבדך זמן באכילה שניה, דעת הפריימגדים יבדך, והביכור-יעקב חולק עליו,
עיין שם: * אפילו אם היא סוכה גדולה, גזירה וכ"ו. הוא דעת הר"ף והרמב"ם, דבגמרא פליגי בית-שמאי ובית-הלל בתרתי, באסוריה גדולה
היינו שיש לה שיעור סוכה ז' על ז' ושולחנו בתוך הבית, ובסוכה קטנה שאינה מחזקת רק ראשו ורובו, ושולחנו ובית-הבית, ובסוכה הלכתא
כבית-שמאי, וסבירא להו דתרווייהו תחד טעמא שייך, משום שמא ימשוך אחר שולחנו, אם-כן הלכה כבית-שמאי בין בסוכה גדולה ובין בסוכה
קטנה. אבל שארי פוסקים חולקים וסבירא להו דשני טעמים יש בסוכה קטנה, הטעם משום דבעינן קבע, אף-על-גב דפסקינן דסוכה דירת עראי היא
מכל מקום בעינן קבע קצת, ואם אינו מחזקת ראשו ורובו ושולחנו הוי דירה סרוחה, ובסוכה גדולה הטעם שמא ימשוך אחר שולחנו, ואם-כן אף-
על-גב דאיפסוק הלכתא כבית-שמאי בסוכה קטנה, בסוכה גדולה הדרתין לכללא: בית-שמאי ובית-הלל, הלכה כבית-הלל (זהו תמצית דברי הר"ן

שער הציון

(ה) רש"י: (ו) ואפילו אם רובו בבית ובסוכה רק טפח ממנו, מותר, דהא בשולחן טפח, דהוה א"ו אינו מחזקת רק טפח, אבל לא בשולחן גדול ורק
משור יותר מוציני סגי, עיין שם. ואין להשיג עליו מהא דמביא המגן-אברהם דדי בשולחן טפח, דהוה א"ו אינו מחזקת רק טפח, אבל לא בשולחן גדול ורק
מקצתו בסוכה, או גזרינן שמא ימשך: (ו) מגן-אברהם, ובאליה רבה כתב שצריך עיון בזה, ונראה דכל זה דוקא כיושב על פתח הסוכה מבפנים ולוקח מן
האכל שערוכיס לפניו על השולחן מבחוץ, וכמו שצריך הגמרא ידחיבי על פומא דמטלתא', דאז גזרינן שמא ימשך אחר שולחנו, אבל שלא ככהא' גזנא,
שיושב בסוכה ואוכל ואינו לוקח מן השולחן כלל, רק שנוהג כמו עני שפתו בידו ואוכל, ולא גזרו חכמים כלל שמא ימשך, כן נראה לי. אחר-כך מצאתי
ברמב"ן במלחמות לענין סוכה שמחזקת ראשו ורובו, דאפילו אם ירצה לאכול בפנים ופתו בידו א"ו אינו יוצא בזה, אלא דבאמת הוא שני, כמו שכתב
בעצמו הטעם, שכל שאינה ראויה לאכילה כדרכה [היינו שאין לו שם מקום להעמיד שולחנו ולאכול] אינה סוכה, מה שאין כן בענינו שיכול להעמיד שם
שולחן אלא שמתעצל, כזה בוודאי יוצא באכילתו. ועיין בירושלמי פרק ב' הלכה ח: לא טב דבר וכ"ו, וקברין-עדה שם משמע על-כאורה דלא דכרי, אמנם
בפניי-משה שם שכתב אחר, וכן בפריימגדים, והוא הפריז על הפרה. ודע, דמשמע מלשון המלחמות הנ"ל דמדאורייתא אינו יוצא בסוכה שמחזקת רק
ראשו ורובו, וכזה היה מיושב על הקמעות הגדורם בגמרא דשיעור סוכה הוא משבעה טפחים, ולא אכילתו בשם מקום לומר דהוה רק מדרבנן (לכאורה
רמו על זה, ע"ש), אבל אם-כן יקשה לשון הר"ף שכתב בפרק קמא: ולאו טעמייהו דבית-שמאי וכ"ו אלא טעמייהו משום דגזרינן שמא ימשך, והאי ענינא
דאביי הלא על סוכה קטנה קאי, וגם מה שכתב בפרק ב': והלכה כבית-שמאי בתרווייהו רחד טעמא נינהו; ואולי כוונתו לומר, דאף דבסוכה קטנה שמחזקת
רק ראשו ורובו אית להו לבית-שמאי דמדאורייתא אסורין א"ו יוצא בה, מכל מקום כיון דהטעם הוא ימשך שייך בתרווייהו ובחד משנה נשנית שתי הסוגים,
ואיפסוק בחדא כבית-שמאי, אין לנו לחלק חזא בגמרא. אינו פוסקין דר"ן וריטב"א ר' מדרבנן אסור רק אחר שולחן אינו יוצא בה, וצריך עיון: (ח) ר"ן
ורטב"א לדעת הר"ף: (ט) פריימגדים:

תרלה דין סוכת גנב"ך ורקב"ש, ובו סעיף אחד:

א *סוכה אף-על-פי שלא נעשית לשם מצוה, כשרה, והוא (א) שתהיה עשויה (ב) לצל, (ב) כגון סוכת גוים, נשים, *בהמה, כותיים, (ג) רועים, (ד) קייצים, (ה) *בורגנין, שומרי שדות; *אבל סוכה שנעשית מאליה פסולה, לפי שלא נעשית לצל. לפיכך החוטט בגדיש ועשהו סוכה אינה סוכה, שהרי לא עימר גדיש זה לצל (ומה שעושה אחר-כך הוי תעשה (ו) ולא מן העשוי) (טו). לפיכך אם עשה בתחלה כשנתן שם הגדיש (ו) חלל טפח במשך שבעה לשם סוכה (ז) *וחטט בה אחר-כך והשלימה לעשרה, *כשרה, שהרי נעשית סכך שלה לצל. *ואם

באר היטב

(ב) לצל. ולא לצניעות או לאוצר ודירה, ע"א. וצריך לחדש בה

ביאור הלכה

א (א) שתהיה עשויה לצל. דאף-על-גב דסוכה לשם חג לא בעינן, (ב) לשם סוכה בעינן, כדכתיב "חג הסוכות תעשה", (ג) כלומר, תעשה לשם סוכה להגן תחת צילה, (ג) דבשביל צל הוא דמיקריא סוכה, שסוכת מן החורב, ולאפוקי אם עושה אותה לצניעות בעלמא להשתמש שם לפעמים שלא יראו אותה, או לדור (ד) בה כל השנה או לאוצר, דזה אינה בכלל סוכה. ומגין אנו יודעין בכל הני דקחשיב לקמן שעשיית הסכך לצל היתה, להגן משרב ושמש ולא לצניעות בעלמא? (ה) אם אנו רואין שמסוכת יפה, שאין עושין כן בשביל צניעות, מוכחא מילתא שעשיית הראשונה לצל היתה: (ב) כגון סוכת גוים וכו'. גמרא אמרינן, דבארבעה ראשונים איכא ריעותא מחמת שאינם בני חיוב, וריעותא דרקב"ש (ו) הוא משום דלא קביעי, ואפילו הכי סוכתן כשרה, ואפילו אם היו שתי ריעותא, כגון שהיו רועים נכרים, גם-כן סוכתן כשרה [אחרונים]: (ג) רועים. שעשו סוכה בשדה לישב בתוכה מפני השרב, ושומרים צאנם: (ד) קייצים. שומרי קציעות השטוח בשדה ליבש: (ה) בורגנין. שומרי העיר. וכולן ישראלים הם, אךן סוכתן לא לשם חג נעשית: (ו) ולא מן העשוי. שהסיכוך הוא (ז) מאליו, ואינו נוגע בו לעשות שום מעשה, אלא פוחת אחת מדפנותיו ונכנס לעומקו ונוטל העומרים ומשליך, והסוכה נעשית מאליה: (ז) חלל טפח במשך שבעה וכו'. הטעם, דכיון (ח) שהניח חלל טפח במשך שבעה על שבעה שהוא שיעור סוכה, שם סכך עליו, דכל טפח מקרי אוהל, וכחשט אחר-כך אין זה עשיית הסכך אלא תיקון הדפנות, וברפנות לא אמרינן תעשה ולא מן העשוי, והוי כסוכה שאינה גבוהה עשרה וחקק בה להשלימה לעשרה דכשר: (ח) וחטט בה וכו'. בין (ט) שהיתה מתחלה החלל טפח בגובה ומאותו טפח עד הארץ היה מלא עומרים, וחטט בה מלמעלה למטה עד שעשה חלל עשרה טפחים, ובין שהיתה (י) חללה טפח

ורטיב"א). אך המחבר פסק להחמיר כהרמב"ם. ועיין בחידושי רבי עקיבא איגר על משניות, דבסוכה קטנה סמוך לסוכה גדולה וראשו ורובו בסוכה קטנה שאינו ז' על ז' ושולחנו בסוכה גדולה, בזה היר"ף לקלא ותוספות לחומרא, דלהר"ף יצא ולא שייך למגור שמא ימשוך, דהא גם שולחנו בתוך סוכה כשרה, ולתוספות פסולה, דמכל מקום סוכה הקטנה ידיר סודרה היא, עד כאן לשון. אךן באמת קשיא לי לדעת היר"ף כל הני סוגיות דרף ז עמוד א ורף טו עמוד א ועמוד ב, דמוכח שם בהדיא דמשך סוכה קטנה שבעה טפחים, ולא משתמיט אחד מהן לומר דשיעור זה הוא רק מדרבנן ומן התורה די בו על ז' כשיעור ראשו ורובו, וצריך עיון. אחר-כך מצאתי שהמאור רמז לזה בכרובי, ועיין במלחמות שם, ובשערי-הציון עין אות ז ביארי צפת דבריו: * כגון סוכת גוים וכו'. לאו אדמיקך ליה קאי 'שתהא עשויה לצל כגון' וכו', ולומר דוה דבא נעשית לצל, לדיתא, אלא אעיקרא דינא קאי שכתב דאף-על-פי שאין הסוכה עשויה לשם מצוה כשרה בתנאי שתהא עשויה לצל, וקאמר על זה 'כגון סוכת גנב"ך ורקב"ש וכו', דאף-על-פי שלא נעשו לשם מצות סוכה כשרות בתנאי הנוכר [מאמר מרדכי], ופשוט. ודע, דרש"י פירש על סוכת נכרים, שעשויים לדור בה בימות החמה, משמע מזה דרוקא כשרו בה כל השנה הוא נקרא לשם יריה ולא באופן זה. דע עוד, דבעושה יריה ולאוצר או לצניעותא אין מועיל בה חידוש כל-שהוא להכשיר על-ידיה כל הסוכה [ב"ח ושא"א]: * בהמה. ואם מוטל שם אשפה המסריח, וכל-ישכן אם עשוי לפעמים ליפנות שם לאדם, אין להכשיר אותו המקום לסוכה. ועיין לעיל בסיומן פג בביאור הלכה דיבור המתחיל 'יראה': * אבל סוכה שנעשית מאליה פסולה לפי שלא נעשית לצל וכו', שהרי לא עימר גדיש זה לצל. לכאורה לשון זה דרוק מזה, דאפילו אם כונתו בעת עשיית הגדיש לחטוט אחר-כך ושישאר הסכך שלמעלה לצל, גם-כן פסול, שהרי מכל מקום לא נגע בסכך, אלא חקיקה ברפנות והסכך נעשית מאליו, וכמו שפירש רש"י בדף אי זה לאו לשונו: והיכי דמי תעשה ולא מן העשוי, כגון החוטט בגדיש לעשות לו סוכה, שהסיכוך היה מאליו ואינו נוגע בו לעשות שום מעשה, אלא פוחת אחת מדפנותיו ונכנס לעומקו ונוטל העומרים ומשליך הסוכה נעשית מאליה וכו', וכן משמע בלבב שכתב: אבל אם אינה עשויה אלא לצניעות בעלמא ולא צילה, או שעשויה לצל ולא עשה מעשה סכך אלא נעשה הדפנות ונעשה הסכך מאליו, פסול. לכאורה היה אפשר לומר דסבר הרמב"ם (שהעתיק המחבר לשונו) כדעת בעל המאור שכתב בסוגיין דרף יב,

שאם העלה מתחלה העומרים בגדיש לשם סוכה שיחוט לו בגדיש, כשרה, אבל מכל הפוסקים לא משמע כן, דאפילו אם עשאה לשם צל בעינן דרוקא שיעשה חלל טפח במשך שבעה, וכן מוכח מגי קצת ממה שסיים: לפיכך וכו' חלל טפח בהרשך שבעה לשם סוכה. ועל-כן נראה לעניות דעתי ליישב קצת, דכוונתו ר"ך לאפוקי דאם עשה בתחלה חלל טפח במשך שבעה לשם סוכה, דזה הוא נעשית סכך שלה לצל, וכמו שסיים אחר-כך: * וחטט בה אחר-כך והשלימה עתה כולל, וכאורה משוט דזה אינו צריך לעשות לשם סוכה, דשם סוכה חייל עלה על-ידי טפח זה, וכמו שכתבו הפוסקים דשם אוהל חל על טפח, וכן ברמב"ם וכל הפוסקים לא הזכירו שצריך לעשות לשם צל אלא בטפח הראשון דעל-ידיה חייל עלה שם סוכה, וכן מוכח ברא"ש בהדיא, אבל מה נעשה דבר"ף איתא יחטט לשם סוכה, וצריך עיון גדול: * כשרה. ואפילו לדעת המחמירין באין המטר

שער הציון

(ב) רש"י: (ג) לברוש: (ג) רש"י: (ד) ומגן-אברהם ובגדי-ישע, דגם רש"י מודה להר"ן בזה, ודלא כב"ח: (ה) רש"י ואור זרוע ורובנו ירוחם, וכן כתב הלבוש: (ו) דפעמים רועים כאן ופעמים כאן כשאכלו המרעה, וכן קייצים, כשיכשוו הולכין להן וסותרין סוכתן: (ז) רש"י בדף יא, ורצה לומר שאפילו יכין ונוטילתו העומרים שישאר הסכך לשם צל גם-כן לא מהני, אחרי דבעצם הסכך לא נעשה שום מעשה [כ"מ מריטב"א ושא"פ]: (ח) פוסקים: (ט) מגן-אברהם בש"ע (י) דבא רבא ליתא חלל החלל השתא הוה אמינו ריש בזה משום תעשה ולא מן העשוי, קא משמע לן דאפילו הכי כשר, דאמרינן דמתחלה היה כל מה שלמעלה שם סכך אלא דהשתא קליש ליה ועושהו דק [פוסקים]:

הלכות סוכה סימן תרלו

ריג באר הגולה

(*) ועיי' בסוף סימן תרלו ובה שייצית' (ס)

הגדיש גדול ולא הניח אלא חלל טפח במשך שבעה ושוב חקק בה הרבה ועשה בה סוכה גדולה, אינה כשרה כולה על-ידי משך שבעה שהניח תחלה. *ואם חקק משני צדדים ארבע אמות יותר על השבעה, אף השבעה פסולה, דסכך פסול פוסל מן הצד בארבע אמות: הגה (ט) ואין לעשות הסכך (ג) [ג] קודם שיעשה (י) הדפנות, ואם עשה (ז) (יא) טפח סמוך לו לסכך, מותר לסכך קודם שיעשה שאר הדפנות, כמו בחוטט בגדיש (הנהגות מיימוני פ"ה):

תרלו דין סוכה ישנה, ובו ב' סעיפים:

א (א) סוכה (ב) ישנה, והיינו (ב) שעשאה קודם שיכנסו (ג) (ג) שלשים יום שלפני החג, כשרה, (ד) יבולכד (ג) שיחדש בה דבר (ה) עתה בגופה לשם החג, יואפילו בטפח על טפח סגי אם הוא במקום אחד. (ו) (ו) ואם החידוש על-פני כולה, סגי אפילו כלידהו. *ואם עשאה לשם החג (ז) אפילו מתחלת השנה כשרה בלא חידוש: ב' יוצר כלי-הרש שלש לו שתי סוכות זו לפני

א משנה סוכה ט' וכיחלל ב' הראש' שם בשם הייחשמי ג כדאמר חבירא שם ד' רבבי יוסי שם ה' שם במשנה ואפילו לבית' הלל, ונפקא מינה שאין מביא וכו' פירוש רש"י שם

שערי תשובה

[ג] קודם. עב"ט. ועיי' בר"י שכתב שהעיקר כהב"ח, דמסתיין ליהרהר לכתחלה במילתא חרתא שאינה בשום פוסק אלא בהגמ"י ובש"ע לא הזכיר כו', ובשננה"ג כתב שג"כ דעתו כהב"ח, ועיי' בא"ר:

(ב) ישנה. פי' הסכך הישן, אבל בדפנות לית לן בה לכ"ע: (ג) שלשים יום. ה"ה אפילו תחלת השנה, ט"ז: (א) שיחדש. היינו למצוה מן

באר היטב

ואחרונים: (א) קודם. ואפילו בדיעבד פסול, ט"ז ולכוש ויד-אהרן, דלא כב"ח: (ז) טפח. רוחב באורך כל הסוכה נתת עליו הסכך ואחר-כך גמר המחיצות, ט"ז:

משנה ברורה

למטה סמוך לארץ וממנה עד למעלה בגובה היה מלא עומרים, וחטט מלמטה למעלה עד שנעשה החלל גבוה עשרה טפחים, בכל גווני כשרה: (ט) ואין לעשות הסכך קודם וכו'. דבעינן בשעה שהוא עושה הסכך יהיה נעשה לשם צל דהיינו אוהל, וכל שאין מחיצות אלא גג לחדד אין קרוי אוהל, ואם יעשה אחר-כך המחיצות הוי 'ולא מן העשוי': (י) הדפנות. וכדיעבד אם עשה קודם, (יא) הב"ח מכשיר, והרבה (יב) אחרונים חולקין עליו ודעתם דאף בדיעבד פסול: (יג) טפח. רוחב (יג) באורך כל הסוכה, ונתן עליו הסכך ואחר-כך גמר המחיצות, דהוי כחוטט בגדיש ומוסיף על האוהל שהיה מעיקרה, דכל שהי מחיצה טפח מקרי אוהל ורשם על הסכך:

א (א) סוכה ישנה. פירוש, הסכך הישן, אבל בדפנות (ב) לית לן בה לכולי עלמא: (ב) שעשאה קודם שיכנסו וכו'. דאלו בתוך שלשים, כיון דשואלין בהלכות החג קודם לחג שלשים יום, (ג) סתמא לשם חג נעשית: (ג) שלשים יום. לאו דוקא, (ג) דהוא הדין אפילו בתחלת השנה כשרה, דאפילו אם עשאה שלא לשם חג רק לשם צל בעלמא גם-כן כשרה, וכדלעיל בסימן תרלה: (ד) ובלבד שיחדש וכו'. היינו (ז) לכתחלה ולמצוה בעלמא, (ה) כדי שלא יבוא להתיר אפילו עשאה מתחלה לשם ידירה, דאז פסול מדאורייתא, וכדלעיל בסימן תרלה; וכל-שכן בסוכות גנב"ך ורקב"ש האמורים בסימן תרלה, (ו) בוודאי מצוה לחדש בה דבר לשם החג: (ה) עתה בגופה. רוצה לומר, יחדש קודם יום-טוב (ו) בגוף הסכך, דהיינו שייניח בה סכך מעט (ז) כטפח על טפח מרובע, וכדלקמיה: (ו) ואם החידוש על-פני כולה וכו'. רוצה לומר, שיהיה על-פני כל אורך הסוכה או על-פני כל רחבו, סגי אפילו אין בחיבה או ברחובת אלא משהו: (ז) אפילו מתחלת השנה וכו'. וסוכה (ט) העומדת משנה לשנה, אף דמתחלה עשאה לשם החג, כיון שעבר החג הרי כטלה העשייה, וכמו שכתב המגן-אברהם בסימן תרלח סעיף-קטן ב, ואף-על-גב דכשרה היא שהרי נעשה מתחלה לשם צל, העשייה שהיתה

שער הציון

(יא) והעתיקו השיירי-נכנסת-הגדולה, והבכירי-וסף מצדו גם-כן כמותו: (ב) לכוש ט"ז ואליה רבה שם ספר אמרכל ובגדישיע: (יג) ט"ז: (ב) ט"ז וש"א, וגם אין צריך לחדש בה דבר [פמ"ג]: (ג) רש"י: (ד) אחרונים: (ז) מגן-אברהם וט"ז ונהר-שלום וחיי-אדם וביכוריעקב, דלא כבית-יוסף דסבירא ליה ללכל הפוסקים הוא לעיכובא: (ח) נהר-שלום: (י) אחרונים: (י) הגר"ז ופרי-מגדים ופרי-אדם. וכתב הפרי-מגדים: ולא מהני מה שחידש בה דופן רביעי וכדומה, ובסכך בעינן חידוש, עד כאן ברורי. ונראה לי דרוקא דופן רביעי נקט, אבל אם חסר לו גס דופן שלישי בוודאי מהני, ובלא זה לא היה יכול לקיים מצות סוכה, ועדיף מחידוש מעט בסכך, וכן מוכח ברוב"א בך פ' ע"ג דאמרין שם: יהיה עשייה חלומית אם יכול לחדש בה דבר', וזה לשונו: פירוש, בסכך או בדפנות הצריכות לה לעכב, מברך מיד שהחיינו ושוב אינו מברך אותו בכניסת ליל החג, שכבר בירך זמן מדין סוכה בשעת מעשה, עד כאן לשונו. הרי דסבירא ליה דבמקום צריך חידוש לעכב, מהני ימי חידוש בדפנות שצריך לן לעיכובא, וכוודאי הכי נמי בעיננו, ובחנם השיג הביכוריעקב על הפרי-מגדים: (ח) מגן-אברהם, ולאפיקי דאם יש באורך יותר על טפח ורוחב חצי טפח לא מהני. והאליה רבה מצדו דמהני: (ט) חיי-אדם. ולפי זה מה דכתב השולחן-ערוך 'אפילו מתחלת השנה כשרה' היינו שולח העבר, דאלו שנה סוכות העבר, דאלו שנה שלמה קודם סוכות, הרי מכיון שעבר החג כטלה העשייה וצריך עתה לחדש בה דבר לשם חג:

הלכות סוכה סימן תרלו תרלו

מזו ועושה קדירותיו בפנימית ומוכרם בחיצוניה, הפנימית (ז) אינו יוצא בה ידי סוכה, כיון שהיא דירתו כל השנה (ח) אינו ניכר (ט) שדר בה לשם מצוה, (י) והחיצוניה יוצא בה, שהרי אינו דר בה כל השנה:

תרלו דין סוכה שאולה או גזולה, ובו ג' סעיפים:

א *מי שלא עשה סוכה, בין בשוגג (א) בין במזיד, *עושה סוכה בחולו של מועד אפילו (ב) בסוף יום שביעי, יוכן (ג) יכול לצאת מסוכה זו (ד) ולישב באחרת: **ב** יוצאין בסוכה (ה) שאולה [*] (ו) וכן יוצאין בשל שותפות: **ג** (ז) "סוכה גזולה, כשרה. כיצד, אם תקף על חבירו והוציאו מסוכתו וגזלה וישב בה, יצא, (ח) שאין הקרקע נגזלת: הגה מיהו, לכתחלה לא ישב אדם בסוכת חבירו (ט) שלא מדעתו, כל-שכן אם דעתו לגזלה, וכן לא יעשה סוכה לכתחלה בקרקע של

א ברייתא
וכתובים ג שם
וכתובים ג ברייתא שם
וכתובים ד מבי"ש
הוא עירבא משאלה
ריב"ש ה ברייתא ל"א
וכתובים וכו'אוקימתא
דבר נחמן

באר היטב

המובחר, ט"ז ומ"א: (ז) אינו. ואם הגביה הסכך וחזר והניחו, שרי, עיין סימן תרלא סעיף ט:

שערי תשובה

[*] וכן יוצאים בשל שותפות כו'. זה דעת הריב"ש. ומהר"ש בן הרשב"ץ בתשובה סימן ח דחה דברי הריב"ש והעלה דסוכות השותפים דקפדי אהרדי פטולה לדעת רש"י ותוספות והר"ן וכן דעת הר"ן חסדאי וה"ר שלמה בן רבינו יונה, ע"ש. וכתב ב"ר"י שמהריב"א דף כן נראה כהריב"ש, ע"ש, ובמכ"ב כתב ולא סימנה קמיה דהרשב"ץ ולכן היה סבור דמה דיליף הריב"ש ק"ו שותפים משאולה פריקא הוא, ושאלה כולה שלו כל ימי שאילתה כו', ובאמת הק"ו הוא באופן אחר ודברי הריב"ש נכונים, ע"ש, אך י"ל דמ"מ מודה הריב"ש בקפדי אהרדי, אך הוא חרוק המציאות כיון דבבית סוכה בשותפות מסתמא כ"א נתרצה שיצאו שניהם לשאול כ"א לחבירו חלקו, ואי מקפידים יוצאים מכלל דעת ב"א, בזה לא

לשם החג נבטלה ועל-כן צריך לחדש בה דבר: **ב** (ח) אינו ניכר. ואם מגביה את הסכך (י) וחזר ומניחו לשם סוכה, כשרה, שהרי אפילו תקרת הבית מתכשר לסיכוך על-ידי מעשה זה, כמו שנתבאר בסימן תרלא. והוא הדין בסוכה שעשאה לשם החג ואחרי-כן היה דר בה כל השנה, כשיגיע חג הסוכות צריך להגביה הסכך ולחזור ולהניחה לשם סוכה מטעם זה, (יא) ולא סגי בגילוי הגג לבד: (ט) שדר בה לשם מצוה. וחידוש בעלמא (יב) לא מהני בזה כמו למעלה, כיון שהיה (יג) דירתו ממש שם. ומכל מקום צריך (יד) לחדש בה דבר, דאף רעשאה לצל, הרי לא עשאה לשם סוכה:

ביאור הלכה

ישאר להסוכה כי אם שתי דפנות:
* עושה סוכה בחולו של מועד. ראינו דבר חזש בספר מאמר מרדכי זה לשונו: דבר ברור הוא דמירי באין צריך לעשות דבר האסור לעשותו בחול-המועד משום בגין וסתירה, שאינו עושה אלא הסכך בלבד לתת קנים וערבה על קנודים הקבועים כבר מערב יום-טוב וכיצא בזה, ונהי דהא נמי אסור לעשותו ביום-טוב, דהא אסור לסתור או לעשות אוהל עראי ביום-טוב, וכן מוכח לקמן סימן תרסו שאסור לפחות הסוכה בשמיני לפי שהוא יום-טוב, והיא מטעם בגין וסתירה, מכל מקום דבר ברור הוא דבחול-המועד ליכא איסורא כלל בעשיית אוהל עראי וכו', עד כאן לשונו. והנה אף שהמחבר כתב ידבר ברור הוא, לעניות דעתי לא נהירא כלל, דפשוטיות הסוגיא משמע דמותר לבנותה מחדש בחול-המועד, וכן מוכח לשון הרמב"ם שכתב אפילו בסוף יום שביעי עושה סוכה, שמצותה כל שבעה. והנה, לא

א (א) בין במזיד. אשמועינן (ב) שלא קנסוהו עבור זה, וכל-שכן אם (ג) נפלה סוכתו ביום-טוב דעושה אותה בחול-המועד. וביום-טוב אסור להקימה, ואפילו אם הרוח הפיל ממנה רק מקצת מן הסכך לבד, (ג) אין להוסיף ביום-טוב בעצמו; (ד) ועל-ידי עכו"ם, אפילו נפל הסכך כולו גם-כן יש להתיי: (ב) בסוף יום שביעי. דכתיב (ה) "חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים", הכי קאמר רחמנא: עשה סוכה בחג, פירוש, באיזה ימים משבעת הימים שתרצה, ואפילו ביום השביעי אם לא עשית קודם לכן. ובין-השמשות אסור לעשותה על-ידי עצמו, דהוי ספיקא דאורייתא, (ו) ועל-ידי עכו"ם שרי לעשותה. גר שנתגיר [בוה"ב]^(ז) בתוך ימי החג, (ז) עושה סוכה בימי החג הנותנים: (ג) יכול וכו'. אשמועינן (ח) דלא בעינן שיהיה סוכה לשבעת ימים דוק; (ד) ולישב באחרת. וכן יכול לאכול בזו (ט) ולישון בזו: **ב** (ה) שאולה. דכתיב (י) "כל האזרח בישראל ישבו בסוכות", מלמד שכל ישראל ראיין לישב בסוכה אחת (והיינו זה אחר זה), וזה (יא) אי אפשר שיהא לכולן, דלא מטי לכל חד שוה פרוטה, אלא על-ידי שאלה: (ו) וכן יוצאין בשל שותפות. קל-יחומר (יב) משאולה, וכל-שכן כאן דיש לו חלק בה, והנשאר הוא שאלו לו, דעל דעת כן שנתתפו: **ג** (ז) סוכה גזולה, כשרה. אין הלשון (יג) מדוקדק כל-כך, דהא דרשינן מדכתיב "חג הסוכות תעשה לך" למעוטי גזולה, אלא רוצה לומר, דגזולה כהיא שחקה על חבירו והוציא וכו' כשרה: (ח) שאין הקרקע נגזלת. דכל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע, והרי היא בחזקת בעליה הראשונים וכשאולה דמא לדידיה: (ט) שלא מדעתו. שמא בעל הסוכה הוא מקפיד על זה, שלא יראה חבירו את עסקיו ואת אכילתו בלי ידיעתו, וממילא אין נכון לברך עליה, אבל מותר (יד) ליכנס ולישב בסוכת חבירו בשעה שאין בעל הסוכה שם בסוכתו, שבוודאי לא יקפיד על זה, הניחא ליה לאינש דליעבד מצוה בממוניה. (טו) ומכל מקום אם אפשר שיבוא בעל הסוכה בעוד שהוא שם, אף דבעת הכניסה אינו שם לא יכנס שלא מדעתו, כי אפשר שבעל-הבית יתבייש ליכנס ולאכול או לעשות עסק אחר בפניו. כתב בבכוריי-עקב, דאם נטל רשות מאשתו של חבירו כשאינו בביתו נראה

שער הציון

(י) מגד'אברהם: (יא) ביכוריי-עקב: (יב) כן משמע בלבוש ופשוט: (יג) ועיין בר"ן, ומשמע דסבירא ליה דהוא מן התורה, כיון דהוא בית העשוי לידרה מיטתו הכתוב; ולרש"י, אפילו אנו יודעין שעשאה לצל אסור על-כל-פנים מדרבנן [פמ"ג סימן תולה]. ועיין כמה שכתבנו שם במשנה ברורה: (יד) לבוש: (ט) עיין בביאור הגר"א בשם הירושלמי: (ג) גמרא: (א) כן משמע ממה שהביא בפתיח-עולם בשם תשובת שואל ומשיב: (ז) שם בשם תשובת בארי-צחק: (ה) גמרא: (ו) פרי-מגדים, דהא צריך לישוב גם בשמיני, והוי שבות דשבות במקום מצוה דשרי [פמ"ג]: (ז) גמרא: (ח) עיין בגמרא: (ט) רש"י: (י) גמרא: (יא) רש"י: (יב) ביה"תוסף בשם ריב"ש: (יג) מגד'אברהם: (יד) ט"ז: (טו) אליה רבה ושערי-תשובה: (א) בזה"ב — בזמן הבית. והוא הוספת הצנור.

חבירו שלא מדעתו *וכן בקרקע (י) שהיא של (ה) רבים (הג"א וא"ו), מיהו, בדיעבד יצא. וכן (ג) (יא) *לא יקצצו ישראל הסכך בעצמם (יב) *אלא יקנו אותם מעובדי כוכבים, (יג) דכל גזל (יד) אין עושין ממנו סוכה לכתחלה (מהרי"ל).

באר היטב

(ה) רבים. כתב המ"א: וצ"ע שנהגו קצת לעשות סוכה ברה"ר וא"כ סוכה גזולה היא, ואת"ל דכל ישראל מחליץ להם מ"מ יש לא"י חלק בהם, ע"ש שהאר"ק והעלה: ע"כ אסור לעשות סוכה ברה"ר שא"י

משנה ברורה

דמהני, דכיון דהרשתיה אשתו מסתמא לא יקפיד על זה: (י) **שהיא של רבים.** כתב המגן אברהם: וצריך עיון, שנהגו קצת לעשות סוכה ברשות הרבים; ואם תמצי לומר דכל ישראל מוחליץ, מכל מקום יש לעכו"ם חלק בהם, והעלה דאסור מטעם זה לעשות סוכה ברשות הרבים, דעכו"ם בוודאי לא מחלי, ואף בדדיעבד כשרה, מכל מקום לא יברך עליה דהוי ברכה לבטלה. ובאליה רבה כתב דברכה לבטלה לא הוי, עיין שם שהאר"ק בזה, ועלי"ן אם אין לו אחרת מותר לברך עליה, וכן מצדד בספר מאמר מרדכי להקל. ובתשובת שואל ומשיב סימן קכח [כתב], דרחוב שלפני הבית הם שלו ולא מקרי רשות הרבים, (טז) ובפרט היכי שיש להם דעקאמענט^ט משר העיר שיש להם רשות לעשות עירובין ושוכות אין לפקפק בזה [פ"ת]. ועיין בביאור הלכה: (יא) **לא יקצצו.** מיער של עכו"ם תרמט מעד העכו"ם. וטעם דין זה ופרטיו יתבאר לקמן בסימן תפ"ט סעיף א בהג"ה. ובמקום שיש רשות לאנשי המקום ליקח עצים מן היער בדינא דמלכותא, (יז) אין איסור אם לוקח משם לסכך: (יב) **אלא יקנו אותם מעכו"ם וכו'.** והיינו שעכו"ם בעצמו יקצץ אותם מתחלה. ואם העכו"ם גנב העצים מן היער, עיין בביאור הלכה. וכתבו האחרונים, דהוא הדין אם קצץ הישראל ונתן לחבירו, גם"כ שרי, דהוי יאוש ביד הראשון הקוצץ ושינוי רשות ביד השני: (יג) **דכל גזל וכו'.** רוצה לומר, דשמא גזל העכו"ם הקרקע. (יט) ומכל מקום אם אי אפשר מותר לקצץ בעצמו, ובלבד שיטול רשות מבעל הקרקע ואפילו הוא עכו"ם: (יד) **אין עושין וכו'.** ואין (יט) לברך 'לישב בסוכה'. ומכל מקום לענין דין הקודם בסעיף קטן יג, במקום שאי אפשר שמותר לקצץ בעצמו, אפשר שמותר לברך במדינותינו שרוב הקרקעות שיש להעכו"ם ניתן להם מדין המלכות, ודינא דמלכותא דינא. ועיין לקמן בסימן תרטד

ביאור הלכה

מביע אם איסור מלאכה בחול-המועד הוא מדרבנן, בוודאי מותר לבנותה מחדש, [אלא] אפילו אם האיסור הוא בעלמא דאורייתא, גם"כ הכא מותר לבנותה מחדש, דהא המצוה הוא כל שבעה, ודומיא דמה שאמרו 'כותב אדם תפילין ומזוזות לעצמו' ובפרט כשצריך להניחן, וכולעיל בסימן תקמה, וכן משמע לשון הגמרא שאמר 'ושורין שאם נפל שמתור לבנותה', ומשמע דרבנן מתיירין לבנותה אפילו לא נפל, וכן משמע ממה שאמרו ודורבנן מה דכתיב "חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים" היינו עשה סוכה בחג, משמע דכפטייה דעשייה גמורה מותר, כן נראה לעניות דעתי ברור: * **וכן בקרקע שהיא של רבים.** עיין במשנה ברורה מה שכתבנו בשם המגן אברהם דהוא חושש לברכה לבטלה. והנה כמה אחרונים השיגו עליו [עיין באליה רבה והעתיקו הפרי"מגדים דאין ראייה מסימן תרמט, ובמור וקציעה ובגבדי"יש ובמאמר מרדכי], ועולה מדעת כולם דברכה לבטלה בוודאי לא הוי. וזה לשון הבית מאיר: הגיה"ה וכן בקרקע וכו' — בדרכי משה כתב על זה: ולא ראינו נזהרין בזה, אלא שהמגן אברהם כתב: ואף בדדיעבד וכו' מכל מקום נראה לי דאין לברך עליה כמו שכתבו ריש סימן תרמט, ואם כן הוי ברכה לבטלה. ועיין סימן תנד מה שכתבתי על גוף הדין דסימן תרמט, והכא ברור דיברך, ואין זה ענין לסימן הג"ל דשם קנה הגזילה וכו', וכל זה בתוקף חבירו ומכיון לגזול, מה שאין כן בנידון דין שנושה סוכה ברשות הרבים, אלא אינה אלא שאוליה ממש, שהרי אינו מכין כלל אלא לשאול המקום עד אחר החג ולהתחזרה בעינה בלי שום חסרון, ואפילו שואל שלא מדעת אינו, שהרי הרבים ואפילו עכו"ם רואין ואינם מוחזין, והוי שואל מדעת ממש ופשיטא דיברך, עיין שם עוד, עד כאן לשונו, וכזה ממש כתב בגבדי"יש. אבל מה נעשה במה דאיתא בדרכי משה בשם הירושלמי, והעתיקו הגמ"א בביאור: גמליה זוגא עבד עליה מה שטלחא בשוקא, עבר רבי שמעון בן לקיש אמר ליה: מאן שרי לך. ובאר האליהו זוטא, דעד כאן לא הכשירו רבנן במסכך ברשות הרבים אלא בדיעבד אבל לא לכתחלה, ואפשר לומר דדוקא בשוקא במקום שמצוי עוברים ושבים ומפסיק עליהם הרה"ק, אבל לא במי שמסכך בצידו רשות הרבים סמוך לפתח ביתו, וכענין זה, והעתיקו בפנים מתשובת שואל ומשיב. אחר"כ מצאתי בכיכורי יעקב שמקיל בזה לגמרי ומטעם אחר, דהא כתב רמ"א בחושן משפט סימן קסב סעיף א דאם נתן המלך רשות להעמיד דלתות במבוי שלהן, דינא דמלכותא דינא, כי האלק והרחובות שלהן ויכולים לעשות בהן מה שירצו, ומעתה כיון שהכל תחת רשות המלך, בין הרחובות שבתוך העיר בין אותן שחוץ לעיר, וכיון שהמלכות יש לה רשות למחות ואינה מוחה מסתמא מוחלת על זה לעשות סוכה ברשות הרבים ואין כאן איסור גזילה כלל, ועיין שם שדעתו דאין צריך ליטול רשות כפירוש על זה משר העיר, ומסתמא נתן לו מל"א מוחין בידו, ולכן שפיר יכול לברך, עיין שם. סוף דבר, ונהוגים להקל בזה אין למחות בידן, כי רבו המתיירין. עוד נראה לי, דאם באנו להחמיר שלא לעשות אפילו סמוך לפתח ביתו יצא קלקול גדול, וכזה ראינו בעיני שפירושן הסיכה אחורי הבתים, ובעיירות הקטנות שם, אינו מצוי כל"כ שיהיה לכל אחד בית הכסא מיוחד, והוא מקום מיוחד ליפנות שם, ועומדים שם לגדולים ומצוי שאותו המקום אינו נקי שם, ואפילו אם ירצו לנקות כעת אינו יודע אם יועיל מדינא, שהוא בכלל בית הכסא ישן, ועל"כ יפנים צריך מדינא לברוך הכתלים של הבית שם, וכבר הארכתי לעיל בסימן פג בביאור הלכה דיבור המתחיל 'יראה', עיין שם, וטוב יותר לעשות סוכה ברשות הרבים ממש מלעשות סוכה במקומות כאלו, עיין ברכות כ"ד עמוד ב: * **לא יקצצו וכו'.** עיין במשנה ברורה כמה שכתבנו ובמקום וכו', והוא מה"ט"ז. עוד כתב בסימן תרטד, דהוא הדין במקום שהענין היעיר עם משר העיר והוא נתון רשות לקצץ שם כל מי שירצה בחינם או בדמים, גם"כ אין איסור אם קוצץ הישראל בעצמו, ואם כן נכרי יש לו שדות ויערים מדין המלכות, וגם"כ שרי כשנותן רשות לישראל לקצץ, ומעתה אין חשש במה שסתם עכו"ם גזלי ארעתא מישאל אם כיון שתתה הם שלו מדין המלכות, אבל בלא רשות הנכרי ודאי אין לקצץ כיון דעתה גזול מנכרי וגזול נכרי אסור, ואף שהאליה רבה כתב על פסקי ה"ט"ז וצריך עיון, מכל מקום לעניות דעתי יש לסמוך על זה, דהא בלאו רי"א"ו בשלטי"גבורים ורי"מ מתיירין בקומות שלא היה רוב ישראל מולם, ולכן על"כ לפנים יש לסמוך בצירוף שני התיירים ביחד [בכורי יעקב]: * **אלא יקנו אותם מעכו"ם.** וראא, ואם העכו"ם גנב מן היער, אם היה הוא שייך לאדון אחר, לכאורה הא כל ההיתר הוא משום דהוי יאוש בידו של עכו"ם ושינוי רשות בידו של ישראל, וזה שייך רק באורוכי המבוא שם בגמרא (דף לא) דהוי יאוש מכבר אלא דלא חל היאוש על הקרקע וחל עתה על הפירות שנקצצו, מה שאין כן הכא האדון לא ידע מזה שגנב

שער הציון

(טז) וכענין זה כתב הגפריימגדים: (יז) ושי"א: (יח) אחרונים: (יט) אחרונים:

הלכות סוכה סימן תרלז תרלח

1 שם בנמרא ז' רש"י
א"א דאבדו רמזור הבנ
בגולה

*ואם גזל עציים *ועשה מהם סוכה, ואף-על-פי שלא חיברן ולא שינה בהם כלום, (טו) *יצא, תקנת חכמים שאין לבעל העצים אלא (א) (טז) דמי עציים בלבד. (יז) אבל אם גזל סוכה *העשויה בראש (ז) [ז] הספינה או בראש העגלה וישב בה, (יח) *לא יצא: הגה והוא הדין אם ראובן בנה סוכה בקרקע שמעון, ושמעון תקף את ראובן וגזל סוכתו הבנויה בקרקע שלו, (יט) לא יצא בה, ואין כאן העשבים, הואיל ולא טרח בה ולא הוציא עליה הוצאות (הג"א פ"ב סוכה):

תרלח סוכה ונויה אסורין כל שבעה, ובו ב' סעיפים:

א ברייתא סוכה ט' א [*] (א) אע"פ סוכה אסורים כל (ב) שמונת ימי החג, באר היטב

שערי תשובה

(א) דמי עציים. ואם אינו רוצה לתת דמי עציים לא יצא, טור, וכן עיקר, מ"א: (ז) הספינה. דאז היא עצמה נגזלת שאין מחוברת לקרקע ואין עליו להחזיר דמים אלא כמו שהיא בנויה, דאין כאן תקנת השבים שהרי לא טרח עליה לבנותה הלכך גזולה היא, רש"י. וכחב ט"ז: נ"ל פשוט שמתור לאדם ליכנס לסוכתו של חבירו שלא מדעתו דניחא לאינש דליעבד מצוה בממונו, אלא דנ"ל דהיינו כל זמן שבעל הסוכה אינו שם,

מ"יירי הריב"ש: [ז] הספינה. עב"ט בשם הט"ז. ובא"ר וברי"ו כתבו דאם אפשר שיבוא בעל הסוכה בעוד שהוא שם, אף רבעת הניסה אינו שם לא יכנס שלא מדעתו, כי אפשר שיבוא ויחבייש ליכנס ולאכול או לעשות עסק אחר בפניו: [*] עצי סוכה כ"ו. ועיין ברי"ו בשם מהר"י מ"י שהחליף סוכה בסוכה בלא מקע קדושתו הראשונה, וראוי מסמין תורה הפרש' ו' אחרונים שמשמע דוקא הפרש דהוי כהנהגה, וסוכה השנית אם נשתמש בה לשם סוכה חלה קדושה גם עליה ואם לא נשתמש אלא שאמר זו חלופת זו או חלה עליה קדושה דהזמנה

ביאור הלכה

אצלו העצים והוי יארש של מדעת אפילו שחתיאש לבסוף, ואם-כן לא נשאר כי אם שינוי רשות ביד ישראל. אמנם באמת זה אינו, דאמרנין דהאדון זה מסתמא גזל אותה מכבר מאדם אחר, ויארש של אותו אדם חל עתה בשעת קציצת העצים, אבל כל זה ניהא אם היער שייך לאדון, אבל אם היער הוא שייך להממשלה ונגב העכו"ם ממנה העצים, יש לעיין איך שייך יארש, ואולי לא נאמר דהממשלה ידעה מקודם שבודאי ימצאו גביה חלל היארש: * ואם גזל עציים וכ"ו. אם אחד שאל לחבירו לאט"ש¹ וכדומה להעמיד עליהם הסכך והוא שאלן לחבירו, יש לומר דהוי גזל ואין יוצא ידי חובתו, ואפילו להפוסקים דסבירא להו דאין אנו מקפידין על מעמדין בסכך פסול, אפשר דבגול חמיר טפי [פמ"ג], וכונתו אם השאל השני לא ישלם לו עבור הלאט"ש וישאר תשמישו בתורת גזילה, וכמו שפסקו האחרונים, דאם לא ישלם לו הדמי-עצים שנאר הכל בתורת גזילה ואין יוצא ידי חובתו בהסוכה, אבל אם ישלם לו, לא גרע מאלו הוא עצמו גזול, דאין משלם לו אלא דמי עציים יוצא ידי חובתו בהסוכה. ודע, דהא דאסורין סוכה גזולה, לאו דוקא אם הסכך היה גזול, בהסוכה הדין לענין הדפנות [פמ"ג], וכ"כ בבכור"יעקב]. ובעונותינו הריב"ש הרבה אנשים אין נוהרין בזה, שלוקחין קרשים שלא מדעת בעליהן להעמיד מהן הדפנות וכוונתן להחזיר תיכף אחר סוכתם, אבל באמת אין יוצאין בזה, שעל-כל-פנים משתמש עכשיו בהן בגזילה ואסור לכוך על סוכה כזו: * ועשה מהם סוכה, ואף-על-פי שלא חיברן. רוצה לומר, שסיכך אותה בהעצים ולא חיבר העצים להבנין כלל, והוא אמינא דלא שייך בזה תקנת השבים כלל, קא משמע לן: * יצא, שתקנת חכמים. ואם ישלם לו שימתין עד אחר סוכתו וישיב לו הגזילה בעין, מסתמא דלא יצא, שהרי הוא עכשיו משמש במ בגזילה, וכשלא אמר שמתרצה לשלם לו עבור עצי כדמי, אמרנין שרבנן הפקיעו איסור גזילה ממנו, אבל לא ככהאי גוונא. ועיין בשער-הציון מה שכתבנו בשם המחצית-השקל, ויש לחלק: * העשויה בראש העגלה וכ"ו. והוא הדין סוכה הבנויה על-גבי קרקע ואינה מחוברת כלל לקרקע, וכל שישלם על גלגלים שיכול לטלטלה במקום למקום, ושייך בה גזילה [פמ"ג]: * לא יצא. עיין במשנה ברורה במה שכתבנו דאף אחרים שישבו בה גס"כין לא יצאו, והוא מדברי מחצית-השקל שמדייק זה מהמגן-אברהם במה שכתב עיין ריש סימן תרמט': ולענין דעתי אף זה ברור, דהתם בלולב דכתבה התורה 'לכס', בענין לכס ממש, שיהא של פצעם, ודפטול אפילו שאלו, לכך אם אחד גזל לולב נתן לחבירו לצאת בו, אף דאותו חבירו לא גזלו מכל מקום אינו יוצא דעל-כל-פנים לא שלו הוא, ולא עדיף משאלו דאינו יוצא ביום ראשון,

שער הציון

(כ) מגן-אברהם מעובדא דרבנן גמליאל: (כא) דבחדאי רבנן גמליאל ורבנן היו מברכין עליה גס"כין: (כב) מגן-אברהם ושי"א. ואם אומר שיתן הדמים רק שמדחתו מיום אל יום, יצא, דעל-כל-פנים הלא הוא מן השבים ואיכא גביה תקנתא דרבנן, כן כתב מחצית-השקל: (כג) רש"י: (כד) רוצה לומר, שאף אם ירצה להחזיר דמים אין מועיל (שלא מדעתו של נגול), וצריך להחזיר הגזילה בעין: (כה) ואפילו אם שמעון השאלו הקרקע לראובן להעמיד שם סוכתו מכל מקום אין הקרקע עומדת ברשות ראובן, דהוי איהו רק שבעה ימים [כן מצד המגן-אברהם, וכן כתב המאמר-מרדכי]: (כו) בית-יוסף בשם ארחות-חיים: (ז) ח"י אדם:

הלכות סוכה סימן תרלח

ב ביצה ל' (* פירושו, השמיני ובחזן לארץ גם בתשיעי אסור משום ספק שמיני ג הר"ן בפרק ד הביצה

(ג) *בין עצי דפנות בין עצי סכך (ואפילו קיסם לחצוץ בו שינוי אסור) (מהרי"ל), ואין (ד) נאותין מהן לדבר אחר לכל שמונת הימים, מפני שיום השביעי כולו הסוכה מוקצה עד בין השמשות, והואיל והוקצה לבין השמשות של שביעי הוקצה לכל היום*. (ה) הגה (ה) ואפילו נפלה הסוכה אסורים, (ו) ולא מהני בה (ב) תנאי (טור), (ז) אבל *עצים (ב) הסמוכים לסוכה מותרים. (ח) ועיין לעיל סימן תקיח סעיף ח. *ג'זאם אחר שעשה השיעור הצריך מן הדפנות ונשלם הכשר סוכה הוסיף דופן, לא מיתסרא, אבל אם עשה ארבעתן *סתם, כולן אסורות ומוקצות: הגה וכל זה לא מיירי (ט) אלא בסוכה שישב בה פעם אחר, *אבל אם הזמינה לסוכה ולא ישב בה, *לא נאסרה,

באר הטיב

ואתקצי לכלי שבעה, משא"כ בניי-סוכה דכ"ס ב דמהני תנאי. ועמ"א: (ב) הסמוכים. ואם סמך עצים לסוכה כדי לעבותה אפילו אחר שנגמרה אסורים ולא גרע מניי-סוכה א"כ התנה, ישיש. ועמ"א:

ביאור הלכה

מה שאין כן בסוכה דלא אסרה התורה רק גזול ולא שאול, כדאיתא בגמרא וכן נפסק בשולחן-ערוך סעיף ב, אפשר דזה גס"כ יוצא דהלא אינו מתכוין לגזול, וגם אפשר דדעת בעל-הבית להרשות לזה האחר שישב בסוכתו, דניחא ליה לאינש דליעבד כלא במזניה, והכא לא שייך הטעם הנאמר במשנה ברורה סעיף-קטן ט, וצריך עיון. ומה שרמז המגן-אברהם לעיין ריש סימן תרט"ט, היינו דאסור בין לפני יאוש בין לאחר יאוש כמו חתם. ומה שכתב עוד וכלי סוכה היו כמו לולב ביום-טוב ואשוחן, ואם שמועין דבעניניו אינו יוצא בכל שכבת הימים מן התורה כמו לולב ביום-טוב ואשוחן, מרבי"ב "העשה לך שבעת ימים" למעוטי גזולה:

* בין עצי דפנות בין עצי סכך. דע. דדעת הרא"ש, והעתיקו הטור, דבעצי דפנות ליכא איסורא כלל, דהקרא קאי רק על הסכך, אכן המחבר סתם לדינא כדעת הט"ם ב"ד עצי דפנות גס"כ אסורים, דדפנות צריכות לה, דאי לאו דפנות לא קיימא הסוכה; אכן נחלקו בפירושו, דדעת הבית-יוסף דלהרמב"ם איסורו הוא רק מדרבנן, וכן כתב הח"י, אכן הבי"ח ועוד כמה אחרונים סבורים דלהרמב"ם הוא איסור דאורייתא, וכן שם הר"ן משמע דסבירא ליה דהו דאורייתא. ועיין בעיטור דהביא גס"כ הוראית מן דף י שאמרו שם דלמא מן הצד, ולפי פירוש רש"י שם דהיינו מן הצד של הדפנות, ובודאי דפנות לא גריעא של נוי שלהן, עיין שם, אכן מסתפק דלמא הפירוש שם בגמרא מן הצד של סכך: * עצים הסמוכים לסוכה. ואם הוסיף כסכך עד שאין גשמים יורדים לתוכה, דיש אומרים דפסולה כבסימן תרלא במגן-אברהם סעיף-קטן ב, נהי דאפילו הכי כל הסכך אסור כהנאה לדבריהם כל שבעה על-כ"פנים מדרבנן, ועוד, דאינו יכול לשער באומד יפה מה ששייך לסכך, מכל מקום אם רוצה ליטול ביום-טוב על-ידי עבדים להכשיר הסוכה שלא תהיה מעובה כל-כך שרי, דהוא שבות דשבות במקום מצוה, דלא הוה סתירתא אוהל רק מדרבנן [פמ"ג]: * ואם אחר

עשה השיעור וכו' הוסיף דופן לא מיתסרא. עיין בחידושי-אנשי-שם דמזדר לומר דהר"ן סובר גס"כ כהתוספות, דדוקא כדי הכשר סוכה הוא מן התורה והיתר מזה הוא מדרבנן, וכוננת הר"ן גס"כ לענין ארבעתן, דעד כדי שיעור הוא מן התורה והיתר מזה הוא רק מדרבנן. ולענינת דעתי לא נהירא כלל, ודברי הר"ן הוא כעין מה שאמרו בשבת כ"ג בענין מילה: כל מל שיעורק במילה חזרו בין על צדו בין על צדו שאין מעבכין, והטעם, דכולהו הוא מילתא הוא כפירוש רש"י, ולאחר דכשרה היא מן הדין (דכשרה היא מן הדין) וצריך עיון: (ז) ט"ז: (ב) היינו הר"י בתוספות, וגם לא אלו מילתא הוסיף דופן, ורוצה לומר דלאחר שגמר שיעור הכשר סוכה נתישב בדעתו שצריך לעשות עוד דופן רביעי, הוא מילתא באנפי נפשיה, "אבל אם עשה ארבעתן", רוצה לומר שלא הפסיק בינתיים, נחשבו כל הארבעה בכלל סוכה וכולן הן מן התורה. ולכאורה יש לומר דלהכי לא אמר כרבינו תם דוק כדי הכשר סוכה אסור, דמאן מפ"ס דאלו הן בכלל סוכה ואלו הן בכלל יתר, אימא איפכא דויתרו נראה לי דגם הוא סבירא ליה כרבינו תם, אך הוא מפרש דברי רבינו תם ורוצה לומר דמתחלה עשה כדי הכשר ואחר-כך הוסיף, אבל אם עשה כל הדפנות זה אחר זה כסדרן, הם שוות כולם כאחד לדינא, ולהכי העתיק הבית-יוסף בשולחן-ערוך דברי הר"ן אף דבתוספות והרא"ש הוזכר שישט רבינו תם, משום דהר"ן מפרש דברי רבינו תם, ואך בזה חלוק על רבינו תם, דלרבינו תם אפילו ביותר מכדי הכשר אסור על-כ"פנים מדרבנן, ואיהו סבירא ליה דלא מיתסרא כלל, וכזה סבירא ליה להבית-יוסף כהר"ן: * סתם. נראה לי דרוצה לומר, לאפוקי אם פירש דאלו עושה לשם סוכה ואלו הווספה בעלמא: * אבל אם הזמינה לסוכה. ואפילו אם עשה לה שם סוכה, וכנ"ל בסיומן מב דיני הומנה, עיין שם: * לא נאסרה. נראה לי דלא אמרה אלא לענין קדושת

משנה ברורה

(ג) בין עצי דפנות וכו'. ואין נפקא-מינה בין סוכה חדשה ובין ישנה (ג) כל שסיכוכה לשם חג, אבל היושב בסוכת רועים ובורגנין וקייצין הרי היא כסוכה דעלמא, שבשביל שנכנס זה ואוכל שם פתו לא נתקדשה: (ד) נאותין. היינו (ד) דרך ביטול, שבוה תיבטל קדושתה, אבל בעוד שהיא קיימת אין איסור הנאה ממנה, כגון לסמך עליה או להניח עליה שום דבר, כיון שעדיין קדושתה עליה: (ה) ואפילו נפלה הסוכה וכו'. היינו, (ה) דאפילו להפוסקים דסבירי דמל התורה אינה אסורה אלא בעודה קיימת, מדרבנן מיהא אסור ליהנות ממנה (ו) מטעם מוקצה, דאיתקצאי (ו) בכי"ן השמשות של תחלת החג: (ז) ולא מהני בה תנאי. אף אם אמר איני ברוד כל בין-השמשות, כיון דאי אפשר ליטול בין-השמשות (ח) משום דקא סתו אהלא, ואתקצי לכולי שבעה, מה שאין כן בניי-סוכה בסעיף ב דמהני שם תנאי. ודע, דהא דמשמע מסתימת רמ"א דלא מהני תנאי בשום גותא ואפילו נפלו, היינו דוקא בשבעת הימים, (ט) אבל בשמיני שלו, דאיסורו הוא רק משום מוקצה, מהני תנאי לכשיפלו שיכול להשתמש בהן: (י) אבל עצים הסמוכים וכו'. עיין לעיל בסיומן תקיח במשנה ברורה סעיף-קטן לט, שם ביארנו כל פרטי דין זה: (ח) ועיין לעיל בסיומן תקיח סעיף ח. ורוצה לומר, דשם מבואר בהג"ה דאם זרק חבילות על הסכך דאינן בטלות לגבי הסכך, והוא הדין הכא בסוכה דמצוה. ועיין שם במשנה ברורה: (ט) אלא בסוכה שישב בה פעם אחד.

שער הציון

(א) עבודת-הקדש להרשב"א. אכן דבריו לכאורה קצת סותרים, שמתחלת דבריו שכתב 'בעשויה לשם חג' משמע שבעשויה לצל אפילו אם ישב בה כמה ימים לא נתקדשה על-ידיהו, ודלא כדעת רבינו ירוחם המובא במגן-אברהם סעיף-קטן ב, ומסוף דבריו שכתב 'שבשביל שנכנס זה' וכו' משמע שאם יש לו סוכה שעשויה בקיץ בלצ הוא יושב בה בשם הסוכות (דכשרה היא מן הדין) וצריך עיון: (ז) ט"ז: (ב) היינו הר"י בתוספות, וגם לא אלו מילתא ברירא היא, דדעת ה"ס של שלמה בביצה דאף בנפלה אסור מדאורייתא: (א) תוספות: (א) וכל ימי החג כימא אריכתא דמי, כדאיתא בגמרא: (ב) כן פירש רש"י. ולא העתיקו מה שכתב המגן-אברהם ולפי זה אם הוא בענין דליכא סתירתא אוהל (ורוצה לומר, לשיטת הר"ה שם כשהיתה רעוה מבעוד יום, וכמו שכתב המחצית-השקל), ידוע דכמה ראשונים השיגו על ד"ה בזה וסבירא להו דבכל גונוי אית בה משום איסור סתירה דבר-תורה: (ב) בית-יוסף בשם הר"ז:

ד ברייתא ביצה ל' ה אוקייטא דאביי ורביא שם

*הזמנה לאו (ג) [ג] מילתא היא (הגהות אשר"י פרק המביא): ב' י'וכן (ז) [ז] אוכלים ומשקים (י) שתולין בסוכה (יא) כדי לנאותה, (יב) *אסור להסתפק מהם *כל שמונה (יג) אפילו נפלו (יד) *וביום-טוב ושבת (טו) אסור לטלטלם (טז) *דמוקצים הם (טז). ואם התנה עליהם (טז) בשעה שתלאם י'ואמר איני כודל מהן (יז) כל בין השמשות (יח) (של שמונה ימים) (כ"י בשם א"ח), הרי זה מסתפק

שערי תשובה

לאו מילתא היא, ע"ש: [ג] מילתא היא. עבה"ט. ועיין ברי"י שהביא בשם מר"י מלכו שדעתו בסוכה מיוחדת אסור ליהנות בכל השנה, וככתב הכר"י ע"ז: וראיתי להמג"א דסבר להיפך וכו', משמע דמסכים להמג"א, ואנן לירדן פשיטא שאין בית-מיחוס, וכיון שהגנין הינו, ר' קדושה דבימי התג אדעתא דמנהגא היא שתחזור להיתירא ובהנהגה כפירוש דמ', ומ"מ מ"ש המג"א שצריך מעשה אחר שתחול קדושתה צ"ע לאפשר אף בלא מעשה חלה הקדושה כשגביע החג, דאין זה דומה להזמנה, דהנה לא פקע הקדושה לגמרי רק על דרך גנאי לבד. ועיין בא"י שכתב על דברי המג"א שצ"ע, ואפשר כוונתו למ"ש דביגע בניסת החג הורא קדושתה, וצ"ע: [ז] אוכלים. ועיין בבח"ב כס"כ ע"ג פצימים והיה שם

באר היטב

(ג) מילתא היא. וקשה, דבסימן מב ס"ג כתב הזמנה לגוף הקדושה מילתא היא, וי"ל דתשמישי מצוה קילי טפי. וי"ל דמי שיש לו סוכה בנויה משנה לשנה מ"מ אינה אסורה עד שישב בה בחג, אע"פ דכבר ישב בה בשנה שעברה מ"מ כשעבר החג בטלה קדושתה וצריך מעשה אחר שתחול קדושתה, מ"א: (ז) אוכלים. ואם ירדע שהילדים יאכלו מהם מוטב שלא לתלותם, ס"ח סימן רסג. ול"ג דיתנה עליהן, מ"א, ובלבד שלא ינתקו החוטים: (ה) דמוקצים. דבמוקצה למצותו אפילו שם אשכול ענבים שהיה מודלה ע"ג פצימים ובואר האשכול תלוי בסך מחובר לגפן

ביאור הלכה

החג שחל על הסך, הוא דבועין יושב בה בחג, אבל משום מוקצה דסתירת אוהל דאסור בכל יום-טוב, הרי לא תלי כישב בה לגמרי, אלא דאינה אסורה רק ביום-טוב ובחול-המועד שרי כהאי גוונא [מור וקציעה]: * דהזמנה לאו מילתא היא. וצריך עיון, אי הכי אפילו אי ישב בה אחר שקידש היום לא יתסרא כולא יומא אלא לשעה שישב בה בלבד, דהא אכתי לא הוי איתקצאי לביין-השמשות ולא איתקצאי לכולא יומא, ולכי נפק תשתרי 'מוק' הגנין'. והנה לפי מה שכתב מקודם: אפילו לא ישב בה כלל אסור עד חול-המועד דמשום סתירת אוהל הוא מוקצה, ונראה דכוונתו דמשום קדושת החג לא מיתסרא אלא לשעה שישב בה: * אסור להסתפק מהם וכו'. זהו אם תלאן קודם לביין-השמשות הראשון, ואם תלאן אחר א' או בחול-המועד, מתחיל איסורו מן ביה-השמשות הראשון שאחר זה עד סוף יום-טוב, אבל מן עת התליה עד הערב לא מיתסרא [כן מוכח לקמיה]: * כל שמונה. כיון כשרית חתם-סופר ארח"חיים סימן קפד, באחר שהיה לו אחרון עיין ותאלו בהסוכה לניו ואחר-כך ביה-השמשות בא אחד מה הכפר שלא מצא אחרון לקנות, והורה שמתוך ליטול האחרון התלוי בסוכה לניו ולצאת בו, ונהי דביום-טוב אסור בטלטול משום מוקצה, מכל מקום בחול-המועד שמתוך לטלטלו הוא הדין דמתוך לצאת בו, דמצוות לאו ליהנות ניתנו, ועוד, הרי דאסור ליהנות הוא משום ביזוי מצוה וכאן ליכא ביזוי, דמעיקרה הוי רק נוי מצוה והוא מצוה גופא ומבוכים עליו. ועיין שם עוד שהדיין בזה ודמיק' דמתוך נמי לבעל האחרון ליקח מעות מחיר האחרון, עיין שם טעמו: * וביום-טוב ושבת אסור. ואם נפלו הגנין על השולחן ואי אפשר לאכול, יש אומרים דמשום אוכל-נפש ביום-טוב מותר לטלטל המוקצה ולהסיר והמג"א מסיק דאם אפשר על-ידי טלטול מן הצד לנעו הטבלא וכדומה, יעשה ולא יטלטל בידים, עיין שם. ולעניות דעתי, אם קיסי מהסך נגשרין הרבה על השולחן אפשר דמתוך לטלטל אף בשבת להסירין אם נמאס מזה, מדי דהוי אגרוף של רע: * דמוקצים הם. היינו בין כשתולין על הכותל ובין כשנפלו:

משנה ברורה

עיין במגן-אברהם (י) שאפילו לו נעשית לשם סוכה, דהיינו שהיתה עשויה לצל, כיון דמדינא סוכה כשרה היא וישב בה פעם אחת, אסורה שוב כל ימי החג. ונראה לי דמיידי (יא) שהזמנה מתחלה לשם סוכת החג, או שבעת שישב בה היה (יב) דעתו לישב בה כל ימי החג, הא לאו הכי לא נתקדשה בפעם אחת להיות שם סוכת החג עליה, וכמו שכתבנו למעלה בסעיף-קטן ג. ומי שיש לו סוכה בנויה משנה לשנה, מכל מקום אינה אסורה עד שישב בה בחג, אף-על-גב דכבר ישב בה בשנה שעברה, מכל מקום כשעבר החג בטלה קדושתה וצריך מעשה אחר שתחול קדושתה, כן כתב המגן-אברהם, (יג) יש מאחרונים שמפקפקין בזה, וטוב להחמיר: ב' (י) שתולין בסוכה וכו'. בין שתולין בסך (ז) ובין שתולין בדפנות: (יא) כדי לנאותה. ואם ירדע שהילדים יאכלו מהם, מוטב שלא לתלותם, שיתנתק החוטים ויבואו לידי חילול שבת, וגם שמא יבואו לאכלם, אכן אם יכול לתלותם בגובה שלא יוכלו הילדים להגיע לשם או שאין לו ילדים, מצוה לתלות נוי-סוכה [א"ר בשם ס"ח רס"ג]: גם בשל"ה כתב דראוי ליפות הסוכה בקרמין וסדינין ולתלות בה פירות חשובין: (יב) אסור להסתפק מהם. דכיווי (טז) הוא להמצוה כשמסתפק מהם: (יג) אפילו נפלו. דכיון (טז) דאיתקצאי לביין-השמשות איתקצאי לכל היום-טוב, (יד) ואפילו נפלו בחול-המועד אסורין: (יד) וביום-טוב ושבת כו'. אבל בחול-המועד לא שייך איסור טלטול, ועל-כן אם נפלו מותר לטלטל ולהחזירן למקומן [טור]: (טז) אסור לטלטלם וכו'. היינו אפילו לדעת המחתיין לעיל בסימן תצח מוקצה ביום-טוב כמו בשבת, דבמוקצה כוה לכולי עלמא אסור

שער הציון

(י) הנה בעצם דין זה נסתפק הבית-יוסף לעיל בסימן תקיח, אך המגן-אברהם הביא בענינו דין זה בפשיטות בשם רבינו ירוחם: (יא) והלא מדימין לדינא דהזמנה, ובהזמנה קיימא לן לעיל בסימן מב דצו כיה ולא אומניה לאו מילתא היא: (יב) דלעיל קיימא לן שם דאם בעת שצר פעם אחת היה דעתו למיצר ביח לעולם, שיהי אסור למיצר בין זווי, והכי נמי בענינו אם דעתו לישב כל ימי החג, נחשב זה כאלו היה הזמנה גמרי: (יג) עיין בשערי-תשובה: ובכור-יעקב: (יד) גמרא דף י' (טז) גמרא שבת דף כב: (טז) תוספות שם: (יז) הרא"ש שכתובה, ומובא בבבאור הגר"א: (יח) יש שלמה ומגן-אברהם והגר"א: (ט) כן מוכח בבית-יוסף: (י) עיין גמרא דף עמוד ב: (כ) כן מוכח בבבאור הגר"א שפירש בזה דברי רמב"ן שהוא דלא כרש"י, ולרש"י מהני בזה דלא חילי הקדושה ממילא גם בשאר הימים ולידידיה לא מהני. ולפי זה אם אמר סתם איני כודל מהן כל ביה-השמשות, אפשר דגם לרמב"ן נכלל בזה כל שמונה ימים, אמנם המעיין בין שלמה [שהובא במ"א] משמע לדעת ארחות-חיים בשם הרמב"ן אפילו באופן זה לא מהני, ועל זה כתב זחומרא יתירא היא, ובסתמא בוודאי מהני, וכן משמע מגמגן-אברהם שהביאו לחלוק בזה על דברי הרמ"א, משמע דלהרמ"א לא מהני אפילו כשהוא. ולמעשה נראה דאין להחמיר בסתמא, דהרי ע"ש [כן הוא גם כן דעת הר"ן] דאפילו כשפירש ואמר איני כודל כל ביה-השמשות של ערב יום-טוב ויום-טוב, נראה מהני, ונהי דבזה אין להקל נגד דעת הרמ"א שהעתיק לדינא כדעת הרמב"ן, על-כ"ל-פנים בסתמא אין להחמיר, וכן משמע מאליה רבה, עיין שם:

הלכות סוכה סימן תרלח

ריט באר הגולה

1 וטור ושאר פוסקים
מהא דאבי רובא לעיל
2 שם בשם בה"ג

מהם (יט) בכל עת שירצה, שהרי לא הקצה אותם ולא חלה עליהם קדושת הסוכה ולא נחשבו כמותה. ודוקא שמתנה בזה הלשון, אבל אם אמר אני מתנה עליהם לאכלם כשיפלו, אינו כלום. (כ) ואם אמר אני מתנה עליהם לאכלם אימתי שארצה, מהני, שגם בין השמשות ככלל: הגה וצריך לעשות (כא) התנאי קודם בין-השמשות (א) (כב) הראשון (ד"ע כסכת א"ח שהביא הכ"י ולא כמה"י"ל). יש מן האחרונים שכתבו בדומן הזה (כג) אין נוהגים (ד) להתנות (מה"י"ל), והכי נהוג בנייני התלויים בסכך, אבל בנייני שנותנים ברפנות, כגון סדינין המצויירים, נוהגין לטלטל מפני הגשמים אפילו בלא תנאי, משום דיש אומרים דאין איסור אפילו ברפנות עצמן (נד) כל-שכן בניינין, ומכל מקום טוב (נ) להתנות עליהם (ד"מ). (כה) אם סיכך בהדס או תלה בסוכה אתרוג לנוי, מותר להריח בו, דלא הוקצה מריח, רק שלא יגע בו, דאסור בטלטול. (כו) ויש אסורים בהדס (ר"ן ס"פ לולב הגוול) כדלקמן סימן תרנג:

שערי תשובה

וממילא נוד לטוכה ובטל לגבה חלה עליה קדושת נוי-טוכה, כתב מח"ב שיש מי שסבד דלא מהני תנאי בזה, ובספרי ד"אליהו דף צט מסיק כיון שאשכול זה שם נמצא מתחלה ולא נגזלה כבנות נוי לא חלה עליו קדושה ומותר לאכלו בלא שום תנאי, אך אם כיון להניחו משום נוי, לרשי"א לא מהני תנאי ולר"ן מהני, ע"ש: וממילא נוד לטוכה ובטל לגבה חלה עליה קדושת נוי-טוכה, כתב מח"ב שיש מי שסבד דלא מהני תנאי בזה, ובספרי ד"אליהו דף צט מסיק כיון שאשכול זה שם נמצא מתחלה ולא נגזלה כבנות נוי לא חלה עליו קדושה ומותר לאכלו בלא שום תנאי, אך אם כיון להניחו משום נוי, לרשי"א לא מהני תנאי ולר"ן מהני, ע"ש: וממילא נוד לטוכה ובטל לגבה חלה עליה קדושת נוי-טוכה, כתב מח"ב שיש מי שסבד דלא מהני תנאי בזה, ובספרי ד"אליהו דף צט מסיק כיון שאשכול זה שם נמצא מתחלה ולא נגזלה כבנות נוי לא חלה עליו קדושה ומותר לאכלו בלא שום תנאי, אך אם כיון להניחו משום נוי, לרשי"א לא מהני תנאי ולר"ן מהני, ע"ש:

באר היטב

ר"ש מודה דאסור: (א) הראשון, דא"כ, כיון דחיילא איסורא כבה"ש קמא ממילא חיילא ככולהו, דכיומא אריכתא דמי לענין זה ולא מהני תו תנאי: (א) להתנות. משום דלא בקיאי שפיר בתנאי: (ב) להתנות. וט"ז כתב: נ"ל להקל בסדינים המצויירים שיש חשש מפני גנבים, אן סהדי שלא תלאן שם מתחלה להיותן שם תמיד ע"כ לא אתקצו כלל ואפילו לא למעלה מתשמיש אדם. כתב ד"מ: לא יקשור הנויין, דאסור להתירן ביום-טוב, אלא יעשה עניבה, ע"י סימן שני. אותן החוקקים פסקו כסוכות ששבו על הדלעת לא יפה עושים, כמיש ב"ד סימן רפג ב"י ובט"ז. ואף אחר סוכות לא יפסע על עצי סוכה דתשמישי מצוה הן כמו ציצית ולולב, מ"א. וע"י סימן כא ס"ק ב כתבתי בשם הט"ז ורסכך סוכה טוב שלא לעשות לצורך דבר שאינו כבוד למצוה שעברה, ע"ש:

משנה ברורה

יזהר מתחלה שלא יקשור הנויין בסוכה בקשר גמור, שהרי אסור להתירן ביום-טוב, אלא יענבם. (כט) אין לעשות דופנות הסוכה מיריעות שעטנו, וכן לא יחלה שעטנו לנוי אלא-אם-כן גבוהין מעתשמיש אדם. אסור לחקוק פסוק "בסוכות תשבו" על דלעת וכיוצא בו ולתלותו בסוכה, דיבוא לידי בזיון, וגם שאסור לכתוב פסוקים מן התורה אלא-אם-כן יש בהן ספר שלם, כמו שנתבאר ביורה-דעה סימן רפג; ואף-על-גב דנוהגין היתר, להתלמד בהן דוקא, אבל שלא לצורך אסור [אחרונים]. עוד כתבו, דאף אחר סוכות לא יפסע על עצי סוכה, דתשמישי מצוה הם כמו ציצית ולולב, ועיין לעיל סימן כא במשנה ברורה סעיף-קטן ו. ועל-כן יש למחות באנשים שזורקין אחר סוכות עצי הסכך לחוץ במקום שרבים רגילין לפסוע עליהן, ואפילו איננו מקום אשפה: (כה) אם סיכך בהדס. דאף דסתם הדס עומד להריח, הכא דסיכך בו כמו בשאר עצים, אמרינן דמעשה עצי אקצייה, מלשם דלא הובשיר ולא מריחו, ואין הכי-נמי דאם היה תולה אותו בסוכה לנוי (ל) בוודאי אקצייה מריחו [פמ"ג]. ובאתרוג, אף דתלהו לנוי מותר להריח בו, דעיקרו עומד לאכילה ולא להריח, על-כן אמרינן דמאכילה אקצייה ולא מריח: (כו) ויש אסורים בהדס. אבל באתרוג לכולי עלמא מותר, דעיקרו עומד לאכילה ומאכילה אקצייה. ועיין בט"ז סעיף-קטן ג שפסק להתיר כדעה הראשונה, וכן העתיק בדרך-החיים:

על-כל-פנים בבין-השמשות של שאר יומי, ואסור מיום-טוב שני עד סוף יום-טוב. ואי אמר סתם: איני בודל מהן כל בין-השמשות, אפשר דלכול בזה כל שמונת הימים: (יט) בכל עת שירצה. פירוש, אפילו (כג) כשהן תלויין, וכל-שכן דהתנאי מהני ליהנות מהן כשיפלו: (כ) ואם אמר וכו'. מיירי גם-כן שאמר בשעה שתלאם, או על-כל-פנים קודם בין-השמשות: (כא) התנאי קודם וכו'. דכיון שנכנס בין-השמשות איתקצאי. ולפי מאי דמסקינן לעיל בסימן רסא דבין-השמשות מתחיל תיכף אחר שקיעה, צריך לעשות התנאי קודם שקיעה: (כב) הראשון. דאם לא-כן, כיון דחיילא איסורא בבין-השמשות קמא ממילא חיילא ככולהו, דכיומא אריכתא דמי לענין זה, ולא מהני תו תנאי: (כג) אין נוהגין להתנות. משום דלא בקיאי שפיר בתנאי. ויש מאחרונים (כד) שמפקקין בטעם זה, דהלא לשון התנאי מפורש בגמרא ואין שייך בקיאות: (כד) כל-שכן בניינין. הרבה אחרונים (כה) השיגו על זה, ודעתם דנוי-טוכה בוודאי אסורים בלא תנאי מדינא, דנוי כסכך הן. ועיין בט"ז שהסיים (כו) להקל בסדינים המצויירים שיש חשש מפני גנבים — אן סהדי שלא תלאן לשם מתחלה להיותן שם תמיד, על-כן לא אתקצו כלל, ואפילו לא התנו, (כז) ומכל מקום לכתחלה טוב להתנות, כמו שכתב הרמ"א, דהיינו שיאמר קודם בין-השמשות: איני בודל מהן כל בין-השמשות, וכנ"ל. (כח) מי שדעתו להסיר נוי הסוכה ביום-טוב מפני הגשמים והגנבים,

שער הציזין

(כצ) ולאפוקי מדעת המחמירין בזה, עיין בבית-יוסף: (גכ) ט"ז, וכוונתו דרק לחומרא אמרינן זה, אבל להקל כגון אם אמר איני בודל כל בין-השמשות של ערב יום-טוב ראשון, לא מהני זה לענין שאר יומי, ואפשר דהטעם כיון שיחד ואמר מבין-השמשות של ערב יום-טוב ראשון, כשמע דמשאר בין-השמשות רצונו לבודל מהן, וכעין זה כתב ביס של שלמה: (כד) מנג' אברהם: (כז) עיין מנג' אברהם וט"ז והגרי"א. והנה בימה לא נרפס ספר העיטור ועל-כן פסחו כולם על דעה זו דנוי-טוכה דרופנותיה מן דף י, ואלו ראו מה שכתב שם דאפשר דהפירוש הוא מן הצד של הסכך, ולא כפירוש שר"י דהוא מן הצד של דפנות, לא היו תמהין על זה: (כח) העתיקו הגרי"ז וחיי"אדם. ועיין שם בהגרי"ז שלפ"כ מותר להסירן מהם אימתי שירצה, ואפילו שלא בשעת הנגס ואפילו אין שם חשש מן הגשמים, שהרי לא חלה עליהן קדושת הסוכה מעולם: (כט) אחרונים: (ל) אברהם בשם הדרכי-משה: (כט) שם: (ל) ולדעת הט"ז שכתב דהא דאין נאותין היינו דוקא ליתול משום שבוה תיבטל קדושתו, אבל בעוד שהיא קיימת מותר לסמוך עליה ולהניח שום דבר עליה, אם-כן הכי נמי אפילו בתלה הדסים לאו גם-כן מותר להריח בהם [בכורי עקב], אך א"כ ירצה ליתול הדסים מן הדפנות ולא להריח בהם. בזה בוודאי גם להט"ז אסור. אחר-כך מצאתי שכן כתב בהדיא בפרי-מגדים סעיף-קטן ג במשכנות-זהב, עיין שם:

הלכות סוכה סימן תרלט

תרלט דיני ישיבת סוכה, ובו ח' סעיפים:

א משנה סוכה כ"ח
ב בהרי"ט שם 3 מימרא
דרכא שם כ"ט

א [*] (א) *כיצד מצות (ב) ישיבה בסוכה, שיהיה אוכל ושותה (ג) (וישן (3) ומטייל) (טור) ודר בסוכה כל שבעת הימים, בין ביום ובין לילה, כדרך שהוא דר בביתו בשאר ימות השנה, וכל שבעה ימים עושה אדם את ביתו עראי ואת סוכתו קבע. *כיצד, כלים הנאים ומצעות הנאות בסוכה; *יכלי שתייה, (ג) כגון אשישות וכוסות, בסוכה; (ד) *אבל כלי אכילה (ג) [2] (ה) (לאחר אכילה) (טור), כגון קדירות וקערות, (1) חוץ לסוכה. (1) המנורה בסוכה; (ה) ואם

שערי תשובה

באר היטב

(ב) ישיבה. ומה שאין מברכין על מצה כל שבעה משום דאין מצוה באכילתה, משא"כ בסוכה, עיין בבוש ומ"מ. כתב מהר"י בתשובה: המקיים מצות סוכה כאלו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית. סוכה דומה לב' והעולם דומה לב' והתורה מתחלת בב', וכיון דסוכה מרמז לתורה משר"ה שיעור גובהה כ' דהיינו ק"כ טפחים כנגד ג"פ מ"ם יום שניתנה בו התורה ושני חייו של משרע"ה, והחבה שבעה כנגד שבעה רבובים (3) ומטייל. ואם המספר עם חבירו יספר בסוכה ע"ה, ואל דבר כסוכה בדברים בטלים, ולא ראה שום כעס בסוכה, ע"ה ומה הכניס כלי-מאכל לא נפסלה הסוכה בכך, ב"ח, מ"א:

משנה ברורה

א (א) כיצד וכו'. ומי שאי אפשר לו לעשות סוכה אלא מעבר הנהר, וצריך לעבור בספינה קטנה או עלי-די מעבר (שקורין פרא"ם) לשם, (ב) יש מקלין לעבור בה עלי-די שגוי יעבירנה משום שהוא לדבר-מצוה, אבל הרבה (3) מחמירין בזה: (ב) וישן ומטייל. וכן אם ירצה (ג) לספר עם חבירו יספר בסוכה, דסוכתו צריך להיות כביתו בכל השנה, וכמו שמיים המחבר. ולפי שקדושת הסוכה גדולה מאד, (ד) ראוי למעט בה בדברי חול ולדבר בה כי אם קדושה ותורה, וכל-שכן שאי אפשר שישן הרע וסכילות ואלה דבריהם אסורים: (ג) כגון אשישות וכוסות. ואפילו חן (ה) של חרס, ואפילו לאחר שתייה, (1) שאין נמאסין כמו כלי אכילה, (1) ועוד, דאין קבע לשתייה ומצוי הוא ששותה כמה פעמים ביום: (ד) אבל כלי אכילה וכו'. וכלים (מ) שמשהין בהן קמח והעריבות שלשין בהם וכלים של בשמים, שאין דרך להחזיקן בדירתו רק בבית החיצון, הכל בכלל כלי אכילה הן, וכן כד או דלי ששואבין בו מים מן הנהר, הכל חוץ לסוכה. וכלל הדבר, כל שאין דרכו להיות בדירתו שדר בה, אין לו להחזיק בסוכה: (ה) לאחר אכילה כגון קדירות וקערות. מלשן זה (ט) משמע לכאורה דבשעת אכילה גם קדירות מותר להכניסן לסוכה ולערות לתוך הקערה, והעולם נוהגין מהקדירה להכניסן לתוך הסוכה אף קודם אכילה, ונראה דחששו לדעת (י) המחמירין בקדירה בכל גווי, (1) ואפשר דגם דעת השולחן-ערוך כן הוא ונכפרט מי שאין דרכו גם בביתו להביא הקדירה לשולחנו אלא מערה לתוך הקערה בבית החיצון, (1) בוודאי יש לזהר בזה. ומכל מקום מי שאין לו כלי וצריך לאכול מן הקדירה, מותר להכניסו לסוכה [ח"א]: (1) חוץ לסוכה. ומכל מקום בדיעבד (1) אם ההכניס בתוכה כלי-מאכל או עשה בה שמיש בווי, אין נפסלת הסוכה בכך [אחרונים]. (2) המנורה בסוכה. והמנהג (ד) שלא להכניס נר של חרס לסוכה, (1) וכן מקדיה של חרס (1) ואפילו חדשה אין כדאי ללכך. (1) מצופה בקוניא, דין כלי-זכוכית יש לו ומותר: (ח) ואם היתה סוכה קטנה וכו'. אפילו (1) אינה מצומצמת בשיעורה, אלא שהיא קטנה כל-כך בענין שיש לחוש שמא יתקרב הנר לדופני הסוכה ותאחו בהן האור (1) ותישרף סוכתו, צריך להניחה (כ) חוץ לסוכה אפילו היא של זהב. ואם מטבעו הוא מצטער כשאוכל שלא במקום הנר, יש להקל כשיעמיד הנר בעששית שקורין (לנטערנ"ע) או במנורה (שקורין לאנפ"3), אם לא שהיא נמוכה מאד ויש

שער הציון

(ב) חיי-אדם בסוף כלל קמו, ועיין שם בנשמת-אדם שמקורו הוא מדברי המגן-אברהם בריש הסימן. ולא אבין, הדרי כתב שם בהרי"ט דלכתחלה אסור לעבור. והמעין במחצית-השקל יראה כוונה אחרת בדבריהם שלא כדעת החיי-אדם, וכל דבריו שם בנשמת-אדם אינם מוכרחים: (3) המגן-אברהם ופירי חדש הסימן תרי"ג, וכן משמע מהג"א; וכן צידד גם הגדול-מגידים שם וביכ"י-יוסף כסימן שלט בשם הרבה אחרונים, ע"ש. ועיין בסימן רמח בשער-חשובה בשם ספר נתיבי-חיים שמחיר לדבר-מצוה בעל-דבר קנין שביהתה מבעוד יום, עיין שם היטב: (2) מהרי"ל: (7) אחרונים בשם שלי"ה. ומכל מקום כשהוא צריך לדבר מניני עסק אין לו לצאת ממוכה כשכיל זה, רבישבתו שם אף בעת דברו הוא מקיים מצות ישיבה בסוכה נכ"מ מא"ר]: (8) כן מוכח מהגמרא להענין, וכן מצאתי בהדיא רבינו מנוח: (1) פוסקים: (1) עיטור: (8) אחרונים מדברי בה"ג: (5) מגן-אברהם: (1) בה"ג ורבינו תם, שהם שפירשין דקאי אקדירות לבדו ולא החיתו דבשעת אכילה, וכפרט לפי טעמם דאין להכניס בסוכה דברים אלו שאין מחזיקים בביתו רק חודר מחבשלים שם [וכן מוכח במאור יראה שגם דעתו שם דאין נפסלת כלל, ואם-כן יש לנו ג' ראשונים נגד רבינו מנוח, המאור והרא"ם] ור"ן, דאין נפסלת כלל, ע"ש, וגם דעת רש"י שמפרט בקערות אפשר גם-כן דמורה בקדירות דאף בשעת אכילה אסור, דהא אפשר לערות לקערה חוץ לסוכה: (6) דמה שמפרט לאחר אכילה משום דאז שניהם אסורין, וכן משמע באל"ה רבה, ע"ש: (3) פרי-מגדים: (1) ועיין בחיי-אדם שחיבא בשם רבינו מנוח דמכל מקום בשעה שהם בתוכה אין לברך או לישב בסוכה; דפסולה היא מדרבנן, וכן מוכח לשון הרי"ף, עכ"ל. והנה המענין שם בר"ן ובמלחמות יראה דאין מלשון הרי"ף שום ראייה. ועיין שם במאור יראה שגם דעתו שם דאין נפסלת כלל, ואם-כן יש לנו ג' ראשונים נגד רבינו מנוח, המאור והרא"ם] ור"ן, דאין נפסלת כלל, אמנם אחר-כך מצאתי בהשגות הראב"ד שגם דעתו בהרי"ף כפשוטו, ועל-כן מן הנכון לכתחלה להחמיר בזה: (7) מגן-אברהם וש"א: (1) דרך-החיים: (1) עיין בפרי-מגדים: (1) ביכור-יעקב: (1) כן משמע מגן-אברהם ומסמקת ה"ט וש"א: (1) הבי"ח כתב שעלי-ידיהו מבעית ונפיק מן הסוכה ועל-כן גזרו רבנן שלא להכניסה לסוכה. והמגן-אברהם כתב שחששו שחפרף ותבטל מצות סוכה: (2) אין הכוונה ששעלי-ידיהו לחוץ ממש, שפעמים שהרוח שולט, וזאת שאלה שיעמידנה דין חלוץ היאור להטובה וכחאי גוונא [וכפרט במדינות הקרות שאי אפשר לרוב העולם להכניסן לעצות רק כהכשר אפסור כלי לישון בסוכה, וכשמגיע ליל-שבת אי אפשר לו להניח הנר דולק בסוכה וזו מוכרח הוא להעמיד הנר שיאור לו דרך חלוץ [ביתן]: תרגום: 1 מעבורת. 2 כלי-זכוכית ובתוכו נר דולק. 3 מנורת נפט או שמן.

הלכות סוכה סימן תרל"ט

רכא באר הגולה

ד לשון הרמב"ם בספר
ו ה משנה וברייתא שם
כ"ה ו שם בגמרא כ"ז
כדעיסה בר בר עוביל
לכלה ופירוש תוספות
ורא"ש ביבצה ז מהא
דרבא ומסקנת הגמרא
יזמא ע"ט

היתה סוכה קטנה, מגיחה חוץ לסוכה: הגה *ואל יעשה (ט) שום תשמיש (ד) בזוי בסוכה כדי שלא יהיו מצוות בזויות עליו (כ"י בשם א"ח): ב האוכלים ושותים וישנים בסוכה (י) כל שבעה בין ביום בין בלילה, הראין ישנים חוץ לסוכה *אפילו שנת (יא) עראי, *אבל מותר לאכול (יב) אכילת עראי חוץ לסוכה. וכמה 'אכילת עראי, *כביצה מפת. 'ומותר לשתות (יג) מים *ויין

באר היטב

(ד) בזוי. כלים שמהיין בהן קמח והערבות וכלים של בשמים וכד שואבין בו מים ושטיפות הקערות, חוץ לסוכה, והעולם אינו נוהר בקערות אחר אכילה, ואינו נזקן, מ"א. ושרי לשמש מטחו בסוכה, ט"ז.

משנה ברורה

לחוש שיתקרב האור לסוכה: (ט) שום תשמיש בזוי. כגון שטיפת (כא) קערות. (כב) ובכוסות ליכא קפידא. ואסור להשתין בסוכה אפילו בכלי, אף-על-פי שעושה כן בביתו [ח"א]: ב (י) כל שבעה. עיין לקמן סימן תרסח: (יא) עראי. דפעמים דסגי ליה לאיניש בהכי, והוי ליה קבע. ועיין סימן מד, שהוא שיעור הילוך מאה אמה, הא בציר מהכי אף עראי לא הוי, (נג) ואפשר שהוא הדין לענין סוכה כי האי גוונא [פמ"ג]. ומי שנאנס וישן חוץ לסוכה, מיד כשיקיץ (נד) צריך לילך לסוכה, דהא אפילו בירדו גשמים ופסקו צריך לילך לסוכה אם עדיין לא שכב, וכמו שכתב הגמג'אברהם לקמן בסעיף ז: (יב) אכילת עראי. דזה (כה) לא חשיב לחייבו בסוכה, דאף בביתו מצוי שאוכל עראי חוץ לביתו. והוא הדין שמותר (כו) לטעום את התבשיל (כז) כמה פעמים ואפילו לבלוע חוץ לסוכה: (יג) מים ויין ולאכול פירות ואפילו קבע עליהו. הטעם, (כח) דאכילת פירות אפילו הרבה, בקביעות חשיב רק כאכילת עראי דפת, והוא הדין אכילת בשר ודגים וגבינה ושאר מיני מאכל חשובים כפירא דדעת השולחן-ערוך, ולא החמיר בסוף רק בתבשיל העשוי מחמשת המינים. והנה מה שהגיה רמ"א ואפילו קבע עליהו קאי גם על יין, (כט) כמו שמוכח בדרכי-משה, וטעמו, דיין אין נחשב (ל) רק כמין פירי, וכל-שכן שאר משקין, ועל-כן לא חשיב בקביעות דייהו. ודע, דכמה (לא) אחרונים מפקפקין בדין זה ודעתם דאם שותה יין בקביעות חייב בסוכה, ובפרט בני חבורה שקבעו לשתות יין, בוודאי הוי קבע גמור. ומכל מקום לענין ברכה הסכימו כמה אחרונים דאין לברך 'לישב בסוכה' כי אם על פת העשוי מחמשת מיני דגן או תבשיל העשוי מחמשת מינים אם קובע סעודה עליו, וכדלקמן בסוף הסעיף. ולענין פת הבאה בכיסנין יבואר שם. (א) ומיהו, ראוי ונכון לכתחלה שלא לשתות בקבע (גג) אפילו שאר משקין, כמו מירבש ושיכר, אלא תוך הסעודה, (לז) או על-כ"פנים יאכל מתחלה פת יותר מכביצה [או שאר תבשיל העשוי מחמשת מינים אם קובע סעודתו על זה] ויברך 'לישב בסוכה' ויוצא לכל הדעות:

שערי תשובה

עיין במג"א וא"ר, ועיין במח"כ שהאר"ך בלשון ספר הישר לר"ת והובא ג"כ

המנהג שלא להכניס נר חרס בסוכה, ב"ח. ומגורה שקורין לאמפיין ראו

ביאור הלכה

תקשה על זה מהא דאיתא במשנה כ"ז עמוד ב שהביאו לרבן גמליאל ב' כותבות ודלי של מים ואמר העולם לסוכה, והנא מיירי לאחר שנשמש בהם דהוי שלא לצורך, ודומיא דאמר החם 'מאני מיכלא בר ממטלחא, ופירש רש"י: לאחר שאכלו צריך להוציאן לחוץ. ואחר-כך מצאתי כדברי בספר ערוך לנר, עיין שם: * ואל יעשה שום תשמיש בזוי. ותשמיש המטה לא מקרי תשמיש בזוי, והוא בכלל 'תשבו' כעין תדור, וגם בעצם לא מקרי תשמיש בזוי במה שהוא מקיים מצות עשה פור ורבו ועונה [אחרונים]: * אפילו שנת עראי. ואפילו מניח ראשו בין כרכיו ודוודאי לא אתי להשתקע בשינה, גם-כן אסור לתירוצא דרבא דהוא תבא [פמ"ג ופשוט]: * אבל מותר לאכול אכילת עראי. ואפילו תלמיד-חכם אם רוצה שלא להחמיר על עצמו בל צראי, ולא הוי כמי שאינו מדקדק במצוות [ר"ן, והובא באחרונים]: * כביצה מפת. אבל יותר מעט חשיב קבע [אפילו אכלן דרך עראי, ש"ג], וכן סתם לעיל בסוף סימן רלב, והוא כדעת רש"י ותוספות והרא"ש והר"ן, כדכוננים ברבי-רב ועייל ללה ולקח ר"ת כעשירי ביצה, דאין בית הבליעה מחזיק יותר מכביצה, ולא כדעת הרמב"ם והר"ן גיאות באפילו יותר מעט מכביצה גם-כן הוא בכלל אכילת עראי: * ויין. עיין במשנה ברורה דאפילו קבע עליהו, כן מוכח בבית-יוסף ודרכי-משה ויש שחולקין על זה, ואביא בקיצור דעת כל אחד וטעמו. והנה הגרי"א מביא מקור לדעת השולחן-ערוך מברכות דף לו עמוד ב דאמרין שם כהדיא לענין ברכת-המזון דלא קבעי אתיני סעודתא על היין, ואפילו אי קבע בטלה דעתו אצל כל אדם, והוא הדין לענין סוכה. והראיה דמביאן החולקין מהא דאמר שם בדרך מב עמוד ב לא שנו אלא שכחות וימים טובים מקור לקבוע סעודה על היין אין יאיהי כלל, דהתם הכותב וימים הסעודה ולכן פטר את שלאחר המזון, וכפירוש רש"י שם, אבל לא יין בלבד בלא אכילה, דאין שתייה בלי אכילה, כמו שכתב בהגהות אשר"י. וכן מה שמביאין מהא דאמר שם בדרך מג דבפת ויין מהני הסיבת לקבען יחד שיהא אחד מוציא את חבירו, גם-כן אין ראיה לכ"כ, דיש לומר דבפת ויין דחשיבי מהני הסיבת לחברן יחד ועל-ידיהו אחד מברך לכולם, אבל לא שנאמר דנחשב קביעות גמורה לחייבו בסוכה, דאי הכי נימא דבני חבורה שנקבעו יחד לשתות יין יהיו רשאין לברך על-ידיהו ברכת-המזון. ועתה נבאר דעת החולקין, והביאו ראייתם מהא לדעיל. והנה אף שיש לדחות ראייתם וכנ"ל, מכל מקום נראה לי סעד גדול לשיטתן מהא דאיתא בגמרא דף כח עמוד ב: תנו רבנן, תשבו כעין תדורו וכי, אוכל ושותה בסוכה, וכן פירש רש"י בירש פוק הישן דעיקר שיבת הסוכה אכילה ושתיה ושינה, ובסוגיין משמע דמה דאמר רבן גמליאל לענין דלי של מים 'העולם לסוכה' דהוא תומרא בעלמא, ועל-כרחש שם מיירי לענין יין דחשיבי, וכן מוכח מדעת הרמב"ם שלא העתיק אלא דמותר לשתות מים חוץ לסוכה ולא הזכיר יין כלל, ועל-

שער הציון

(כא) בית-יוסף: (כב) מגן-אברהם: (כג) וכן משמע מדברי ר"ן גיאות בהלכותיו, ובוה מיושב מה שנשאר שם המבאר בצריך עיון: (כד) ביכור-יעקב: (כה) ר"ן וריב"א: (כו) גמרא: (כז) דזה לא חשיב אכילת קבע. ועיין בסוף הסעיף: (כח) גמרא: (כט) וכן משמע בבית-אור הגרי"א. והא דאיתא בגמרא 'אוכלים ושותים בסוכה, והועתק לשון זה ברש הטעין, היינו לאחר אכילתו בסעודה שדרך לשתות או, צריך לשתות גם-כן בסוכה ונדלה הוא בסעודה, אבל שתייה בלי אכילה לא חשיבה לחייבו בסוכה, כעין 'תשבו' כעין תדורו אמר רחמנא, ואין תדורו אמר רחמנא, ואין תשתייה בלי אכילה ונהיינו הא ומסתפק בהגהות אשר"י והובא בדרכי-משה, ע"ש]. ואפשר דלפי זה אף מים בתוך הסעודה אין כדאי לשתות חוץ לסוכה, וצריך עיון: (ל) בית-יוסף: (לא) ב"ח ולבוש ופירשה ואליה ובה. ועיין בביאור הלכה: (לב) מגן-אברהם בשם הבי"ח ושא: (לג) מגן-אברהם. וטעמו לפי מה דתבניתו אחרונים כסימן ריג ובדמיונות שדרך לקבוע עשיית השאר משקין חשיבי כמו יין, עיסוס. וכתב המחצית-השקל דלפי זה אהוה דין קאפי"א¹ כדמדינתו, וכתובת עולת-שמואל סימן צז, ושתיית קאפי"א ושקאלאד"י² פטור אפילו להפוססם דשתיית חשיבי, היינו באותן שקובעין לשתיה אחר האכילה דרך שמחה וריעותה, אבל לא בשתיית קאפי"א ושקאלאד"י [פ"ת]: (לד) פרי-מגדים:

הלכות סוכה סימן תרל"ט

ח משנה סוכה כ"ז
ט הראשון שם בשם
התוספות פרק י' דברכות

(ה) [ה] ולאכול פירות (ואפילו קבע עליהו) (ר"ע) חוץ לסוכה. [*] יומי שיחמיר על עצמו ולא ישתה חוץ לסוכה (יד) אפילו מים, הרי זה משובה. *ותבשיל העשוי מחמשת מינים, (טו) *אם קובע עליו חשיב קבע (טז) וצריך סוכה: הגה ומה שנוהגין להקל עכשיו בשניה שאין ישנים בסוכה

באר היטב

לשער שלא ישרוף סוכתו, ט"ז, ע"ש: (ה) ולאכול. ח"ל הבי"ח: אדם יחיד היושב לשתות, סברא ולא חשיב קבע, אבל בני חבורה שקבעו לשתות הוי קבע גמור, ובפרט במקום שנוהגין לשתות יחד בקבע בלי שום אכילה דה"ל קבע גמור ובעי סוכה ולברך לישב בסוכה, כן נראה לי להלכה, אבל למעשה ראי' להחמיר שלא לשתות בקבע אלא תוך הסעודה לאפוקי נפשיה מפלוגתא, וכן בקבע דבשר ובגינה וכיצא בהן, ע"ל. וט"ז העלה דאין לברך לישב בסוכה כלל על השתייה אפילו בקביעות, דאפילו את"ל דחייב בסוכה מ"מ אותה ברכה שמברך על

שערי תשובה

בת"ד לראב"ד, ע"ש: [ה] ולאכול. עב"ט. ועיין בגו"ד כלל ד סימן ו' כו' דפת כיסנין יש להתשיבו כפת גמור לענין זה, דאף שאכלנו דרך עראי כיון שאכל כשיעור יותר מכביצה יברך על הסוכה כו', והתבשל העשוי מה' מינים יש לחייבו בסוכה אפילו באכילה דרך עראי אך לא יברך על הפירות לא שאוכל בקביעות, ובשר ובגינה וכיצא בהם זה גם צריכים סוכה אך לא יברך. לחוש להטור ז"ל, ופירות יש לפטור מכל וכל אפילו יאכלם בקביעות, הורוהו להחמיר לאכילה בסוכה אפילו דרך קבע אין לברך. ובמח"ב כתב שכתב תשוב' לדעת התולקים על הרמב"ם צריך פת ממש יותר מכביצה, אבל פת הבאה בכיסנין אפילו אכל יותר מכביצה הוי כעראי ופת עד שיקבע סעודתו על היתה וא"כ יותר טוב שלא לברך, אבל יש לחוש לדעת הרמב"ם אפילו בשר ובגינה לאכלו בסוכה בלא ברכה, וכן ראיתי לגדולים בא"י שלא היו מברכים על פת הבבי"כ אפילו יותר מכביצה, ע"ש, ובמדעינוניו נהגו רוב העולם בי"ט ושבת לקרש

לאכול אתר הקידוש פת כיסנין במקום סעודה אח"כ הולכים אתר הקידוש חוץ לסוכה ומטיילים בקבלת פני רבם וכיצוא ונמשך איזה שעות עד זמן סעודה ומברכים בשעת קידוש פת כיסנין ודבשי דמי, דאע"פ דפת כיסנין הוא מ"מ מ"מ שאוכל אותה בתורת סעודה הצריכה לקידוש שפיר דמי שיברך לכתוב סוכה דמחשבתו זו משוי' ליה קבע, רק יותר שיהיה יותר מכביצה ובהו אפשר שגם מח"ב מודה, אך בחול או באמצע היום דשבת וי"ט כשאוכל בלא קידוש פת כיסנין כמדומה שמנהג ג"כ לברך ברכת סוכה על פת כיסנין, ולענין יש לחוש לדעת מח"ב, מיהו נראה שאם אין דעתו לצאת מיד רק לשבת שם זמן מה שפיר דמי לברך דהא הברכה גם היא על פת כיסנין אלא שנהגו לברך בשעת אכילה פת כיסנין ג"כ, ועיין שם בגו"ר ח"כ סימן תל"ל שכתב שם לענין אכילה פירות שפטור אפילו קבע, דמחל בין נכנס לסוכה לישב שם והתם נכנסו לביתו לישב הוא כמו שיכנס לביתו לישב משא"כ כונסנו בשביל אכילת פירות שאין דרך להקדיש באכילת פירות חוץ לביתו ואין דעתו על ישיבת הסוכה, ע"ש, ולכן בחול כשנכנס לאכול פת כיסנין יברך על האכילה והישיבה ג"כ, ועיין במג"א בכמה לברך שמברך אתר שאכל, שגם הישיבה מצוה, אבל מי שאוכל פת כיסנין ויצא מיד יש לחוש מ"ש מח"ב דעל פת כיסנין לא יברך, ועיין לקמן סי"ח ת. ומ"ש בשי"ע ופירות אפילו קבע עליהו וכתב במג"א במיני תרומות דמהי קבע עליהו, היינו כשאוכל יותר מכביצה, ועיין ביד"אפרים שפירשו דברי הגמ"א על מכונס, ע"ש: [*] ומי שיחמיר כו'. ועיין בברי"י שכתב בשם צדה לדרך שהיא חומרא יתירה וכ"כ מהר"ל, ועיין לקמן סימן תרמ"ב, וכתב רבינו ירוחם דפחות מכביצה אין מי שיחמיר, ובא"ר הקשה ע"ז, והברי"י כתב ליישב זאת, ע"ש. ועיין בברי"י בזה, ועיין לעיל סימן קס"ח מ"ש שם בשם גו"ר לענין ברכה דאין חילוק בין שבת וחול, וא"כ נראה דה"ה כאן, וכן שמעע בברי"י שם, ע"ש הפוסקים לענין אכילת לילה הראשונה לקמן סיפ"ג דמשמע דוקא משום דאכילת לילה ראשונה חובה חייב אפילו בכיזית בלא"ה לא חייב ואפילו לא ירדו גשמים,

משנה ברורה

(יד) אפילו מים, וכל-ישכן פת דרך עראי: (טו) אם קובע עליו וכו'. רוצה לומר, שאוכלם (לה) בחבורה, או שאוכל שיעור חשוב שקובע סעודתו בזה, ולא די שאוכל מעט יותר מכביצה כמו בפת. ועיין במגן-אברהם שהקשה על זה, (לו) ודעתו דדינו ממש כמו בפת, דיותר מכביצה מעט (לז) חייב בסוכה, אכן לענין לברך לישב בסוכה, דעת האחרונים דאין לברך רק כשיקבע עליו סעודה, כמו שכתוב בשולחן-ערוך. ודע עוד, דהסכימו כמה אחרונים, דנכון להחמיר מלאכול (לט) בשר ודגים ובגינה חוץ לסוכה, ודוקא (לע) בקביעות, אבל שלא בקביעות אין להחמיר כלל: (טז) וצריך סוכה. פירושו, מרינא, ועל-כן צריך (מ) לברך לישב בסוכה: וכתב המאמר-מרדכי, שמי שאכל פת הבאה בכיסנין בשחורית בתוך הקאפי"א! וכיצא, כמו שאנו נוהגים בכל ימות השנה, אף-על-פי שאינו מברך 'המוציא' כיון שאינו אוכל שיעור שדרך בני-ארם לקבוע עליו, מכל מקום בעי סוכה, שהרי הוא קובע סעודתו עליו וכו', וכך נהגו לברך עליה לישב בסוכה, עיין שם. ונקט מילתא דשכיחא, דהוא הדין אפילו בלא שתיית קאפי"א, כיון דקבע סעודה על הפת-כיסנין. ואם לא קבע סעודתיה עליו רק שאכל יותר מכביצה, יש דעות בין האחרונים אם צריך לברך לישב בסוכה, ועיין בשערי-תשובה שכתב דלענין שבת ויום-טוב בבוקר כשמקדש ואוכל פת-כיסנין במקום סעודה [אף שאחרי-כך הולך לחוץ לקבל פני רבו וכדומה ונמשך כמה שעות עד זמן סעודה], לכולי עלמא יכול לברך לישב בסוכה, וכיון שאוכל אותה בתורת סעודה הצריכה לקידוש, שפיר דמי שיברך ברכת סוכה, דמחשבתו משוי' ליה קבע, ובחול אין כדאי לברך דספק ברכות להקל, אכן מנהג העולם לברך אף בחול. וכדי להניצל מחשש ברכה לבטלה יראה שלא לצאת מיד אחר אכילתו, רק לשבת שם זמן-מה, ויכוין בשעת ברכתו לישב בסוכה' על האכילה ועל

ביאור הלכה

כרחך דלענין יין חייב בסוכה, בלא דצריך לומר דכמו לענין פת לא חייבו אלא באכילת קבע ולא בארעי בין כן ביין כי האי גונא, והוה דאיתא במשנה 'אוכלין ושוחין עראי חוץ לסוכה', מכלל דשתיית קבע אסור, והיינו ביין, דמים על חשיבו כלל [ולא סבירא לה לשיטה זו כמה דדחק הר"ן דצריך לא קאי רק אכילה, והוה דוחק גדול]. ומצאתי בעודת השם יתירא לתנא גידול כוכבי, והוה היריב"א בחיובשו, דכתב בהדיא דשתיית יין בריעות חשיב קבע, עיין שם. ומאה דברכות דף לו גס"כ אין ראייה כלל, דלענין סוכה דבעינן 'תשבו' כעין תדורו שאני בין לקולא בין לחומרא, היינו דאכילת עראי דהוה קביצה, אפילו לשיטת הסוכרים בעלמא דכביצה חייב מן התורה בברכת-המוזק, הכא פטור מסוכה, דגם בביתו מצוי שאוכל אכילת עראי חוץ לביתו ושיעור חכמים דהוה כביצה, וכן לענין שתייה, אף דבעלמא לא חשיבא בקביעות לחייבו בברכת-המוזק אפילו שחה כמה קבין יין, הכא דבעינן כעין תדורו, ואין דרך לשתות יין בקביעות חוץ לביתו, על-כן חייב בסוכה, כן נראה לי נכון בעזרת השם יתברך: * אם קובע עליו חשיב קבע. עיין במאמר-מרדכי שמשק בברייתא תלמי מילתא, דכל שהוא קבע עליו אף-על-פי שלא היה שיעור שדרך בני-ארם לקבוע עליו חשיב קבע, אף דלענין פת הבאה בכיסנין מבואר לעיל כיסנין קס"ח דבעינן דוקא שיעור שדרך בני-ארם לקבוע עליו, הכא דבעינן 'תשבו' כעין תדורו, כל שקובע עליו

שער הציצין

(לב) בגריי"שע, וכן משמע במאמר-מרדכי. ובשערי-תשובה משמע כל שקובע עצמו לזה מקרי קבע: (לג) כן מוכח להעמיץ בהמגן-אברהם וכן העתיק האליה רבה את דברי, וכן הסכים הגאון רבי עקיבא איגור שכן הוא כוונת המגן-אברהם, וכן מוכח בשולחן-ערוך הגרש"ו ולבושי-שרד, וכלל כפרי-מגדים, עיין שם וכן כתב בשערי-תשובה בשם הגה"ת ירושה, עיין שם: (לד) הגה החי"א ירושה העתיק חומרא זו גם לענין פירות בקביעות, והוא לא העתיקו מפני שברך-החיים ובשערי-תשובה בשם הגה"ת ירושה מקילין בזה, עיין שם: (לז) ואפילו באופן לא לא יברך: (מ) פרי-מגדים: תרגום: 1 קפה.

הלכות סוכה סימן תרל"ט

כגן באר הגולה

י' משנה שם כ"ז
חכמים כ טור הרי"ן
שם ל דגמרי"ן ט"ו
הנאמר בסוכה ט"ז
הנאמר בתג המצות

רק המדקדקין במצוות, יש אומרים (יז) משום צינה, דיש צער לישון במקומות הקרים (מרדכי פ' הישן); ולי נראה, משום דמצות סוכה איש וביתו איש ואשתו כדרך שהוא דר כל השנה, ובמקום שלא יוכל לישון עם אשתו שאין לו סוכה (י) מיוחדת (יה) פטור. וטוב להחמיר ולהיות שם עם אשתו כמו שהוא דר כל השנה אם אפשר להיות לו סוכה מיוחדת: ג' אכילה בסוכה (יט) *בליל יום-טוב הראשון (י) חובה; אפילו אכל (פ) כבידת (ד) [ט] (כא) פת (כב) יצא ידי חובתו; מכאן ואילך רשות, רצה לאכול סעודה, סועד בסוכה, רצה אינו אוכל (גג) כל שבעה אלא (ט) פירות וקליות חוץ לסוכה אוכל, (כז) לדין אכילת מצה בפסח: הגה *ולא יאכל בלילה הראשונה עד שיהא (כח) ודאי

שערי תשובה

עיין בט"ו לקמן ס"ק יא וכן דעת המג"א לקמן ס"ק י"ד רבי"ט ושבת צריך לאכול כזית פת אך לא בעי סוכה, והביאו בבאה"ט לקמן: [ט] פת. עבה"ט. ועיין במח"ב שהבאתי בדבריו לעיל דפת גמור בעינן לענין ברכה, ולכן כתב דבליה

החורף, הגמ"ג. וכתב א"י: ומשמע דאף בסוכה אין חיוב לכסות בחוה"מ, וה"ה בחוה"מ של פסח: (י) חובה. דנאמר כאן ט"ו ונאמר ט"ז בכת המצות, מה להלן לילה הראשון חובה מכאן ואילך רשות, ופי' הרא"ש דאירודו גשמים קאי דאל"כ האי חובה כיו"ט לאכול פת וממילא חייב בסוכה, ועיין תוס' דם ד"ה אי בעי אכיל וכו' דף כ"ז ע"א, ועיין תוס' בברכות דף מט ע"ב ד"ה אי בעי אכיל וכו' ודו"ק: (י) פת. א"ע"ג דבשאר ימים שיעור אכילה חוץ לסוכה בכביצה, אבל ליל ראשון שהוא חובה טפי, אפילו לא בעי למיכל אלא כזית אסור לאכול חוצה לה, הלכך יוצא בה נמי ידי סוכה, טור. וצריך לברך, מ"א, ע"ש. ועיין עשרת-זקנים סעיף ה: (ט) פירות בחוה"מ, אבל כיו"ט ושבת צריך לאכול כזית פת, אך לא בעי סוכה, עי' סימן תקט"ט ס"א:

באר היטב

האכילה פטורת אותו מכל וכל, ואפילו אם קובע עצמו לשחות קודם האכילה כגון שחית יין-שרף במדינות אלו אפ"ה ברכה שיברך אח"כ בשעת האכילה פטורתו, ע"כ אין לברך כלל רק על האכילה כמ"ש בסוף הסימן, עכ"ל, ע"ש. ועיין ט"ז ס"ק י"ח: (י) מיוחדת. ואין לכסות השולחן בבית החורף אלא בסוכה בשבת ויו"ט, אך כשמניני-עצרת יכסה ג"כ בבית החורף, הגמ"ג. וכתב א"י: ומשמע דאף בסוכה אין חיוב לכסות בחוה"מ, וה"ה בחוה"מ של פסח: (י) חובה. דנאמר כאן ט"ו ונאמר ט"ז בכת המצות, מה להלן לילה הראשון חובה מכאן ואילך רשות, ופי' הרא"ש דאירודו גשמים קאי דאל"כ האי חובה כיו"ט לאכול פת וממילא חייב בסוכה, ועיין תוס' דם ד"ה אי בעי אכיל וכו' דף כ"ז ע"א, ועיין תוס' בברכות דף מט ע"ב ד"ה אי בעי אכיל וכו' ודו"ק: (י) פת. א"ע"ג דבשאר ימים שיעור אכילה חוץ לסוכה בכביצה, אבל ליל ראשון שהוא חובה טפי, אפילו לא בעי למיכל אלא כזית אסור לאכול חוצה לה, הלכך יוצא בה נמי ידי סוכה, טור. וצריך לברך, מ"א, ע"ש. ועיין עשרת-זקנים סעיף ה: (ט) פירות בחוה"מ, אבל כיו"ט ושבת צריך לאכול כזית פת, אך לא בעי סוכה, עי' סימן תקט"ט ס"א:

ביאור הלכה

הוא קביעות להצריכו סוכה וכדידיה תלא מילתא, ע"ש: * בליל יום-טוב הראשון חובה. עיין משנה ברורה, והוא מהר"ן, וכדי ליישב מה שתמחו כל הפוסקים, הדלא גם בשבת ויום-טוב חובה לאכול פת וממילא מצוה מן חזרה לאכול בסוכה, ומאי רבותא דליל זה. ולעניות דעתי לא אבין קושיא זו, דנפקא-מינה להא דביאורא לעיל בסימן רפח אדם הרגיל להתענות בכל יום ואכילה בשבת הוא צער לו פטור מלאכול, דלעונג ניתן השבת ולא לצער, מה שאין כן בליל א' של סוכות דאכילה גופא הוא מצות עשה כשאר מצוות עשה ולא משום עונג ניתן: * ולא יאכל וכו'. והנה קידוש היא יכול לעשות מבעוד יום קצת על היין (ורוצה לומר, דישתת כל הכוס במקום סעודה, והוא רק לדעת השולחן-ערוך ויכול לשנות אפילו רביעית יין חוץ לסוכה ולא צריך

משנה ברורה

הישיבה שאחר זה: (יז) משום צינה. ואם-כן, מי שאין לו כרים וכסתות כראוי ויש צינה, אין לו להחמיר לישון שם, דנקרא הדיוט, כמו שכתוב בסעיף ז בהג"ה [מ"א]. ועיין לקמן סימן תרמ סעיף ד בהג"ה ובמה שכתבנו שם: (יח) פטור. ובביאור הגר"א חולק על זה, דלא מיפטר משום זה, וגם במגן-אברהם מסיק דמשום זה לא מיפטר, ולימד זכות אחר על העולם: משום דהוי ליה מצטער כשארין יכול לישון שם עם אשתו. והנה לפי טעם זה אם אין מצטער, כגון שאין אצלו זמן עונה עכשיו, אין לו לפטור עצמו מן השינה. ומשמע מכמה אחרונים, דמאן דאישן לו לישון עם אשתו בסוכה

דאין לו סוכה מיוחדת, לא יבטל זמן עונה וליל טבילה, ואין לחייבו לאחר שנודווג עם אשתו שיחזור לסוכתו, אלא ישן בביתו עד עמוד-השחר: ג' (יט) בליל יום-טוב הראשון חובה. ורצה לומר, דבליל יום-טוב הראשון מחוייב לאכול בסוכה (מא) ואפילו אם אינו אוכל אלא כזית, מה שאין כן מליל זה והלאה, אפילו בשבת ויום-טוב דמחוייב לאכול פת, אינו מחוייב לאכול בסוכה אלא אם אוכל יותר מכביצה דהוי אכילת קבע. והטעם דלילה זה חמיר, דגמרינן 'חמשה עשר' 'חמשה עשר' מחג המצות, מה התם רק לילה הראשונה חובה מכאן ואילך רשות, אף הכי נמי לענין סוכה: (כ) כזית. דכיון דגמרינן מחג המצות, (מג) לגמרי גמרינן מיניה, מה התם בכזית דגן אף הכי בכזית דגן: (כא) פת. ולא (מג) מיני תרגימא, דספיקא דאורייתא הוא, וגם לא פת כיסנין אלא פת גמור [שע"ת]: (כב) יצא ידי חובתו. דאף-על-גב דבשאר הימים שיעור אכילה חוץ לסוכה בכביצה, אבל ליל ראשון שהוא חובה טפי, (מד) אפילו לא בעי למיכל אלא כזית אסור לאכול חוצה לה, (מה) הלכך יוצא בה נמי ידי סוכה וצריך לברך לישב בסוכה' על זה: (מו) והיינו שכאין לו יותר, אבל אם יש לו, בוודאי מן הנכון שיאכל יותר מכביצה, לצאת את דעת (מז) הסוכרים לצאת ידי מצות עשה בעינן שיאכל שיעור המחייב לאכול בסוכה כל שבעה, דהיינו יותר מכביצה, כתבו אחרונים, דבעינן שלא ישאח באכילתו הכזית יותר מכזית אכילת פרס: (כג) כל שבעה וכו'. היינו בחול-המועד, אבל בשבת ויום-טוב צריך לאכול כזית פת אך לא בעי סוכה. וכך דבטימן רצה אצל המגן-אברהם דלסעודת שבת צריך גס-כן כביצה ויותר כדי דליהוי סעודת קבע, התם למצוה בעלמא לכתחלה, וכדיעבד די בכזית [אחרונים]: (כד) כדין אכילת מצה בפסח. וסתפקתי, לפי מה שידוע דעת הגר"א דמצוה לאכול מצה כל שבעת ימי-פסח, כפשטיה דקרא "שבעת ימים תאכלו מצות", אלא דמצות עשה הוא רק בערב מה-שאיין-כן אחר-כך הוא רק מצוה בעלמא, אפשר דהוא הדין הכא מצוה לכתחלה לאכול פת כל שבעה ימים ולברך לישב בסוכה: (כה) ודאי לילה. דאכילת סוכה בלילה ראשונה הוא דומיא דאכילת מצה בליל-פסח, דכתיב בה "בערב תאכלו מצות", והיינו משתחשך. (מח) ואם כיוון בין-השמשות ואכל כזית, צריך לחזור ולאכול כזית בלילה ודאי, אבל ברכת לישב בסוכה' לא יברך שנית, דספק ברכות להקל:

שער הציון

(מא) לא העתקתי פה מה שכתב הט"ז דבזה שהוא חובה אפילו ירדו גשמים חייב, הדלא אנו רואין שהמחבר לא רצה לקבוע מסמרים בענין זה דהוא פלוגתא דרבותא, דכמה מדורי ראשונים סביר דמצטער פטור גם בלילה ראשונה, ולכן לא הזכיר כלל ענין זה, וכן מצדד במאמר-מרכיז דעת מין לפטור גם בליל א', ודברי המחבר הוא כפשטו לעניות דעתי, כמו שכתבנו בפנים: (מב) הרי"ן: (מג) הרא"ש והגר"א כביאורו. והגם דירושלמי מביע ליה בזה, אגן נקטינן לתומרא דאורייתא היא: (מד) והיינו קודם שקיים מצות אכילה בסוכה, דפי' כשאר ימים סוכה שיכול לאכול כביצה חוץ לסוכה [אחרונים]: (מה) מגן-אברהם ושי"א: (מו) פשוט: (מז) ר"ן: (מח) ביכורי-יעקב:

הלכות סוכה סימן תרל"א

באר הגולה רכד

מ מיומא דרבא שם כ"ח בפירוש ש"י, וכן פירשו שאר פוסקים (נ משנה שם)

לילה (ב"י בשם א"ח), ויאכל (כו) קודם חצות לילה (מהר"י ומהר"ל). ולא יאכל ביום (כז) מחצות ואילך כדי שיאכל בסוכה לתיאבון (מהר"ל), דומיא (י) דאכילת מצה: ד' ככל שבעת הימים קורא (יב) (ולומד) בתוך הסוכה. (כח) וכשמבין ומדקדק במה שיקרא (וילמוד, יכול ללמוד) חוץ לסוכה כדי שתהא דעתו (כט) מיושבת עליו. המתפלל, (יג) (ל) רצה מתפלל בסוכה או חוץ לסוכה: ה' (לא) יירדו (יז) [ג] גשמים, (לב) הרי זה נכנס לתוך הבית. מאימתי מותר לפנות, משירדו לתוך הסוכה

באר היטב

(י) דאכילת ע"י סימן תעא, ועמ"א: (יא) ולומד. הכל לפי הענין, אם יש לו מנוחה בסוכה לומד בסוכה. וצ"ע אם צריך ספרים הרבה וטורח לו להעלותם לסוכה, ויש להחמיר, מ"א. ובלבד שסימן תעא ספיק ד שומע דאין צריך להעלותם לשם, כמו גבי כרים, וכן משמע שם שבו"ע: דאין צריך לילך לסוכת חבירו לאכול מהא טעמא: (יז) רצה. אם יש לו מנוחה שם. ואם יש ביה"ב בעירו, הולך לביה"ב. ב"ח. והבדלה, דוקא בסוכה, ט"ז: (יג) גשמים וכו'. כשם שמפנין מפני הגשמים כך מפנין מפני השרב ומיתושים, הג"א. אפילו אין האדם מצטער בכך אלא שהמאכל מתקלקל בכך וה"ה אם העת קור שהמאכלים השמנים נקרשים לפניו, אוכל כל שנותרו בבית, וכ"ש אם מצטער מפני הציונה,

שערי תשובה

הראשונה לא יצא עם פת כיסנין, ע"ש. ולכאורה היה אפשר לומר כיון דכיות אכילת עראי ואפ"ה חיוב לילה הראשונה משוי ליה קבע, וא"כ ה"ה לענין פת כיסנין דמהני כיה קביעות לענין ברכה וה"ה לילה הראשונה משוי ליה קבע: ואפשר לומר דדוקא לענין פת גמור אלא דכבר ליה שיעורא שאין בו כביצה מהני חיוב לילה הראשונה למשוי ליה קבע, משא"כ היכא שהגירעות מצד הלחם שאינו אכילת קבע אפילו בכביצה רחצה, ממלא גולל מהני חיוב סוכה לילה הראשונה למשוי קבע ללחם זה שאין ררך לאכול לחם כזה לקבע. ומ"מ היכא שבאמת קבע על לחם זה וברכ"ה מתי וברכ"ה אין לפי המח"ב, נראה וברכ"ה שפיר יוצא י"ח לילה הראשונה ג"כ, וצ"ע בכתב-השדה שדעתו להחמיר כדעת מהר"ם שהביא הרא"ש דמחמיר בפירות אי קבע עליהו, ע"ש: [ג] גשמים. עבד"ט. וכתב שבו"ע ח"ג סימן מה שאירע בק"ק מין בשנת חג ושני ימים קודם חג ירדו גשמים עד שנעמלה הסכך במים הרוד מ"ה להרי ט"ף,

וגם בלילה ירדו קצת גשמים והיינו הנולד דבתר מטרא, ויש רצו להמתין עם הסעודה עד חצות, ויש שרצו לדחוק עצמם לאכול בסוכה אף שירדו טיפים הרבה מ"מ רצו לעשות כובע ראשם להציל מן הגשמים, והשיב אל ידעתי איך מלאם לבם לעשות כן להתחכם יותר מהכמינו ז"ל להחמיר בחומרות יחידות ממה שנמצא ב"ס ופוסקים ראשונים ואחרונים, אף בשולח"ט הוכיח קצת מחומרה זו להמתין עד חצות אך בתשובת מהר"ל סימן קפא כתב לא ראיתי לרבותי נוהגים כך (כר), והתשובות עיקר כר, וכן עיקר מילתא בטעמא, דאם ימתין עם אכילת ב"ב הגדולים והקטנים אין לך מניעת שמחת י"ט יותר מזה, וכן כל הפוסקים לא הוכיחו המתנה זו לענות נפש ביו"ט, וכ"כ הגמ"א סימן תרמ בפשיטות, ועל הכת שרצים לאכול בסוכה אף שירדו טיפים הרבה, בוודאי לא שפיר עבדי כדאיחא בירושלמי בהר"ה וכל הפסוקי כ"י וקרא הגמ"א, וכ"כ הגמ"א וכן במהר"י סימן קפא, כל דרביה רוכי נגוע ואיכא ביטול שמחת יו"ט, וכ"כ בספרי ח"י סימן תעב, ועוד, כיון דבש"ס מרמזו זו לעבר שמחזו כוס ושופכו על פניו, ואם יחזור למחזו כע"כ יכנסו עליו יותר כיון שחטבו ועושה נגד רצונו בוודאי וקרא חסיד שושה הדיטו, אלא העיקר כמבואר בש"ע והסכמת הפוסקים לילה ראשונה יקדש בסוכה ויאכל כוית בסוכה וירכז לישב בסוכה ובלילה ב' יאכל בביתו ויקדש בביתו, וק סוף האכילה

ביאור הלכה

לברך אפילו כשיושב בסוכה (המורצאי' וברכת לישב בסוכה: יאמר בלילה, אכן כיון דאומר סוכה ואחר"כ זמן, ממילא צריך לעשות גם הקידוש בלילה מ"א). ולפי זה בליל שני, לדעת הסוברים דיוכל לומר זמן ואחר"כ סוכה, יוכל לעשות קידוש מבעוד יום קצת ויאמר גם"כ זמן וברכת 'המורצאי', ולישב בסוכה: יאמר בלילה [פמ"ג]. אכן מלשון הרמ"א דכתב 'בלילה הראשונה', משמע דבלילה שניה מותר לאכול ב"כ השמשות משום שהוא מדרבנן, דאנן בקיאין בקביעא דירחא, ודומיא דספירה בין-השמשות מקלין כמה פוסקים מטעם זה. ונראה דסבר הפרי"מ גמ"ג דמה שכתב 'בלילה הראשונה' היינו בארץ-ישראל, והוא הדין ליריח בחוץ-לארץ בלילה שניה (וכעין זה בסימן תעה סעיף ז, עיין שם), ומספירה יש חלק, דהתם עיקר ספירה במזנו הרוד מ"ה מדרבנן, מה

(כו) קודם חצות לילה. דומיא דמצה דבעינן שיאכלנו קודם חצות, כדמוכח בסימן תעו סעיף א. (מט) ובדיעבד אם לא אכל קודם חצות חייב לאכול אחר חצות, דגם במצה דינא הכי, כמה שכתבנו בסימן תעז, (נ) ויזכר לברך 'לישב בסוכה', (נא) ורק שאז דינו כשאר ימי סוכה, שאין לברך 'לישב בסוכה' עד שיאכל יותר מכביצה: (כז) מחצות ואילך. האחרונים הסכימו לדינא דאינו אסור כי אם מתחלת שעה רביעית אחר חצות היום, וכמו שפסק המתבר בסימן תעא, עיין שם, וכל פרטי הדינים המבואר שם דברים המונעים לאכול בלילה לתיאבון שייך גם כאן: ד' (כח) וכשמבין

(ט) שהאור יפה לו להרחיב דעתו: (כט) מיושבת עליו. והכל (גג) לפי הענין, דאם דעתו מיושבת בסוכה, שיש לו מנוחה (נב) שיש לו מנוחה רב להביא ספרים הרבה ללימודו בסוכה, (נד) אפשר דפסור הרבה לקרות ולענין בלימוד, הוא פטור]. ואם יש לו טורח רב להביא ספרים הרבה ללימודו בסוכה, (נז) אפשר דפסור, (נה) אכן אם יש לו מקום להניחם שם כל התג חייב, דאין זה טורח: (ל) רצה מתפלל וכו'. רוצה לומר, דבאיזה מקום שיש לו מנוחה יותר להתפלל בכוננה, שם יתפלל. (נו) ואם היה ב"ב בהכנסת בעירו, מניח הכנסתו והולך לו לבית-הכנסת, שכן בשאר ימות השנה גם"כ מניח דירתו והולך לו לבית-הכנסת. והבדלה מבדיל בסוכה, (נז) שכן כל השנה מבדיל בביתו: ה' (לא) ירדו גשמים וכו'. וכשם (נח) שמפנין מפני הגשמים כך מפנין מפני השרב ויתושים, ואפילו אין האדם מצטער בכך אלא שהמאכל מתקלקל בכך, (נט) והוא הדין אם העת קר שהמאכלים השמנים נקרשים לפניו (ס) יכול לאכול בבית, ואין צריך לחזור עד שיגמור סעודתו אפילו אוכל אחר"כ מאכלים אחרים שאינם נקרשים, וכמו בסעיף ז בפניה מפני הגשמים, שאין צריך לחזור עד שיגמור סעודתו אפילו פסקו הגשמים. וכתב בבכור"י ע"ק, דאם אפשר לתקן בלא טורח גדול שלא יקרשו המאכלים, כגון שיניחם על קערה שמים חמים בתוכה, צריך לתקן ואינו פטור על-ידי"כ בסוכה: (לב) הרי זה וכו'. ואם הנשכ (סא) הודח לתוך הסוכה ועל-ידי"ה נשרים קיסמים מן הסכך לתוך המאכל, אם הוא אסטניס שאינוא דעתיה, יכול

שער הציון

(מט) (ג) ואלו לא ענין מצה ראינו יכול לברך 'על אכילת מצה' לאחר חצות, דהכא לא גריעא משאר יומי: (נא) דשמא עבר זמן חובתו של לילה ראשונה: (נב) מנן אכילת מצה, וכעין זה כתב בעשוי ומזנו שרוב בני-בית אינם בסוכה כל היום כן אלא בשעת אכילה, צריך ללמוד אפילו דברי"עין בסוכה: (נד) עיין במגן-אברהם: (נה) ח"י-אדם בשם אליה רבה: (נו) ב"ח ומגן-אברהם: (נז) ט"ז. ומה ללמוד דארתון האנשים שיהלך לשמור כל השנה בבית-הכנסת יכולין לשמוע בסוכות גם"כ בבית-הכנסת: (נט) פוסקים: (נז) וכל-שכן אם האדם בעצמו מצטער מפני הציונה דמותר לצאת מסוכה: (ס) ומכל מקום בעוד שלא החזיק לאכול מאכלים הנקרשים, כגון שאוכל פת להמורצאי יותר מכביצה, צריך לאכול בסוכה דוקא, ולא יצא מהסוכה על סמך המאכלים הנקרשים שאלא אחר"כ: (סא) גמרא, וכשמע דאם לא הוי אנינא דעתיה אסור, ולא מקרי מצטער הוא במה שיערך להסיימן מן המאכל. ולא אבן השעם, ואולי תלוי הדבר לפי נשיות הקיסמין, דאם נגושים הרבה ועל-ידי"ה נפלים על ראשו לא התוך המאכל ומתקלקל המאכל, ואם דמי למשתרחק המקפה, ושם בעבורא דרב יוסף לא הוי כלי"כ באופן זה ועל-כן לא הותר אלא משום דאינא דעתיה: יכול

הלכות סוכה סימן תרל"ט

(ג) טיפות שאם יפלו לתוך התבשיל יפסל, אפילו תבשיל (לד) של פול. הגה ואפילו אין תבשיל לפניו (סמ"ג והג"א). ומי שאינו בקי בזה השיעור, ישער אם ירדו כל-כך גשמים לבית אם היה יוצא, יצא מסוכתו גם-כן (א"י והג"א פ' הישן ומרדכי פ"ב מיימוני פ"ו ומהרי"ל). וכל זה דוקא בשאר ימים או לילות של סוכות, (לה) אבל לילה (ז) הראשונה צריך לאכול כזית בסוכה אף אם גשמים יורדין (טור והר"ן והרא"ש), (לו) ויקדש בסוכה כדי שיאמר זמן על הסוכה (ת"ה סימן צה): ו (לז) *יהיה אוכל בסוכה וירדו

שערי תשובה

באר היטב

יב"ח ולבוש, ע"י סימן תרמ ס"ג: (ז) הראשונה. וכליל ב' א"צ לאכול כזית בסוכה אם ירדו גשמים, בדקיאיים בקביעה דירחא וא"צ לאכול בסוכה כשמצטער. והרד"ק להחמיר א"צ לקדש בסוכה, דהא אמר זמן מאתמול, אלא יאכל שם כזית אחר סעודתו, ת"ה, ד"מ, הגמ"נ, מ"א. וט"ז

יב"ח ולבוש, ע"י סימן תרמ ס"ג: (ז) הראשונה. וכליל ב' א"צ לאכול כזית בסוכה אם ירדו גשמים, בדקיאיים בקביעה דירחא וא"צ לאכול בסוכה כשמצטער. והרד"ק להחמיר א"צ לקדש בסוכה, דהא אמר זמן מאתמול, אלא יאכל שם כזית אחר סעודתו, ת"ה, ד"מ, הגמ"נ, מ"א. וט"ז

ביאור הלכה

משנה ברורה

לצאת חוץ לסוכה: (לג) טיפות וכו'. ומכל מקום אם אינם יורדין למקום שיושב שם, צריך לאכול בסוכה בעוד שעדיין אינם יורדים עליו ועל שולחנו, ואפשר דאפילו ברכת 'לישב

לצאת חוץ לסוכה: (לג) טיפות וכו'. ומכל מקום אם אינם יורדין למקום שיושב שם, צריך לאכול בסוכה בעוד שעדיין אינם יורדים עליו ועל שולחנו, ואפשר דאפילו ברכת 'לישב

בסוכה יכול לברך [בכיוויריעקב, עיין שם שמביא קצת ראייה לזה ממהרי"ל, ונראה דאם הוא איסטניס ומצטער בזה יכול לצאת, ועל-כל-פנים לא יברך]: (לד) של פול. שזה המין (סג) מתקלקל במהרה על-ידי מיעוט מים: (לה) אבל לילה וכו'. דאף שהוא מצטער מחמת הגשם וכל מצטער פטור מסוכה, סבירא ליה להרמ"א כדעת הפוסקים דסוברין דבליילה ראשונה אף מצטער חייב, וטעמם, דכיון דגמרינן 'חמשה עשר' 'חמשה עשר' מחג המצות, לגמרי גמרינן, מה התם בכל גווני חייב אף בסוכות כן. ורע, דיש עוד (סג) מגדולי הראשונים דסבירא להו דגזירה שוה זו לאו להכי אתיא, ואין לחלק בין לילה הראשונה לשאר ימים, ועל-כן הכריעו (טז) כמה אחרונים, דאף דמחוייב לאכול בסוכה מחמת ספק, ברכת 'לישב בסוכה' לא יברך, דספק ברכות להכה' (סז) עוד תבא, דראוי להמתין (קו) על חצות הלילה פן יעבור (קז) הגשם, דאם יעבור יכנס לסוכה ויברך ברכת 'לישב בסוכה' ויזכר, ויצא בזה המצות-עשה לכולי עילא. ויש מאחרונים שכתבו דאין קדא להמתין כל-כך, דאם ימתין עם אכילה בני-ביתו הגדולים והקטנים, אין לך מניעת שמחת יום-טוב יותר מזה [שע"ת], וכן באילה רבה ופרי-מגדים לא הזכירו שיעור חצות רק כשעה או שתיים, ואם לא פסקו יעשה אז קידוש בסוכה, כמו שכתב הרמ"א: (לו) ויקדש בסוכה כדי שיאמר זמן וכו'. רוצה לומר, דלכאורה היה לו לעשות בהיפוך, שיקדש בבית ויאמר גם-כן שם ברכת 'שהחיינו לזמן' (כ) הזה' ויאכל כל סעודתו שם, ורק בסיום הסעודה יכנס לסוכה ויאכל כזית שם; אלא דבזה היה צריך לברך עוד ברכת זמן משום סוכה, ואין נכון להרבות בברכות, לכן טוב יותר שיקדש מתחלה בסוכה, ויהיה קאי ברכת זמן על הסוכה גם-כן [דאפילו אם נימא דפטור אז מסוכה, מכל מקום יוצא בזה, דלא גריע דבר זה מאלו בירך 'שהחיינו' בחול בשעת עשייה בסוכה דיוצא בזה], ויאכל בסוכה כזית ושאר סעודתו יאכל בביתו. ואם פסקו הגשמים, (סח) אפילו כבר בירך ברכת-הזמן על אכילה הקודמת צריך לאכול עוד הפעם (טט) כשיעור ביצה ומעט יותר בסוכה ולברך 'לישב בסוכה', כדי לצאת דעת הפוסקים דסבירא להו דאינו יוצא במה שאכל בתה הגשם; (ע) והוא כשעדיין אין שוכב, אבל אם כבר שכב אין צריך לקום מן המטה, דאם מצטער חייב יצא כזית בסוכה, ואם מצטער פטור אין צריך לקום מן המטה, כמבואר בסעיף ז. ומה שכתב הרמ"א 'לילה הראשונה', דבליילה השניה (עא) מקדש בביתו ויברך זמן על יום-טוב ויאכל סעודתו, ובסוף הסעודה יאכל כזית בסוכה, ולא יברך 'לישב בסוכה' וגם לא יברך 'שהחיינו' על הסוכה ויסמך בזה על 'שהחיינו' שבירך בליל ראשון. (עב) ולתתלה (עג) טוב להמתין גם בלילה שניה מעט עד שיפסקו הגשמים. ואם אכל בביתו, ורק כזית בסוף הסעודה בסוכה כאשר כתבנו, ואחר-כך פסקו הגשמים, צריך לכונוס לסוכה ולאכול כשיעור, דהיינו יותר מכביצה, ולברך 'לישב בסוכה' [אחרונים]. ועיין לקמן בסימן תרמ סעיף ד מה שכתבנו שם בענין זה: ו (לז) היה אוכל בסוכה. הוא הדין (עד) כשהיו יורדין גשמים כשהיה

שער הציון

(סג) רש"י והרמב"ם בפירוש המשנה ויחידושי ריטב"א ואור זרוע. ואף שראיתי בכל-כ"ו שמפרש בהיפוך, לא העתקתי נגד כל הני רבותא: (סד) רשב"א והראב"י ותוספות בפרק ג' שאכלו, ועיין בהג"א שכתב שתיעיק הוא כן, וכן ראיתי במאמר-מרכזי שרוב הפוסקים סוברים כותיהו: (טז) פרי-מגדים ודרן-החיים וצל"ח ובית-מאיר חיי-אדם: (סז) חיי-אדם ובכיוויריעקב. וחיליה מהא דפסק המגן-אברהם בסימן רפט שימתין עד חצות לילה אולי יביאו לו לקידוש (ק) ויותר מצות לא ימתין, וזמן אכילה סעודה ראשונה הוא לתתלה גבתי רק עד חצות, וכנ"ל: (כ) ואם מצטער ברעב או בשניה על-ידי המתנתו [ובפרט כשהזמן אצלו אורחים עניים ומסתמא לא אכלו כל היום והם תאבים לאכול ומצטער] אין לו להמתין, דמה-נפשן, אם מצטער חייב, בוודאי יכול לאכול ויוצא בזה המצות-עשה, ואם מצטער פטור, גם-כן יכול לאכול [בכורו יעקב]. ואפשר עוד לדענן עניים וקיימי, אם יעכבם מלאכול איטורא נמי איכא, דהם אינם מחוייבים לצאת כל הרעות ואיכא חשש דיבל אחר, עיין ראש-השנה דף ד: (סח) ואפילו הוא אחר חצות, דכמה פוסקים סבירא להו דאף אחר חצות הוא עדיין זמן אכילה בסוכה: (טט) ואם אוכל רק כשיעור כזית או כביצה אינו יכול לברך 'לישב בסוכה', ולדעת הפוסקים דסבירא להו דמצטער חייב בלילה הראשונה, הרי קיים מתחלה המצות-עשה באכילה ראשונה, ושוב עתה הדין כמו בשאר ימי סוכות דאין לברך 'לישב בסוכה' רק על יותר מכביצה [בכיוויריעקב, וכן פסק בסידור הדין, ודלא כח"א]: (ע) אחרונים. ובחיי-אדם ראיתי שכתב דראוי להמתין כל הלילה שאם יפסקו הגשמים יאכל בסוכה, ואף-על-גב דאם מצטער ורוצה לישון פטור מזה נפשן, דאם מצטער חייב כבר קיים המצות-עשה, ואם מצטער פטור הוא גם עתה פטור, מכל מקום אם מתחזק על עצמו שלא לישון ופסקו הגשמים ואוכל בסוכה, מברך ומקיים מצות עשה. וכעין זה ראיתי במעשה-הרב, אך דהג"א אויל לשיטתו דפסק לגמרי כשיטת התוספות דמצטער פטור אף בלילה הראשון, ומה שכתב שם דאסור לישון וכו' היינו באינו מצטער, וצריך עיון: (עא) אליה רבה ודרן-החיים וחיי-אדם וכט"ז. ואף דבמגן-אברהם העתיק ומרינא אין צריך כלל בליל שני לאכול בסוכה כשמצטער, דסמכינן בו על אידך פוסקים דפטרי מצטער אף בליל ראשון וכדברי תרומת-הדשן, וגם ראיתי לסתנו כן לדניא: אחר, דהאליה רבה הביא שמהרא"י חזר בו לעמשה מזה הפסק, וגם ראיתי בבכ"ז יוסף הביא בשם תשובת רבי"ז דסבירא ליה דלילה שניה שוה בענין זה ללילה הראשונה: (עב) דרן-החיים וחיי-אדם: (עג) ומי שאין רוצה להחמיר בזה אין לדקדק עליו, דהט"ז הביא בשם תרומת-הדשן דבלי שני אין צריך להמתין רק עד זמן אכילה, עיין שם: (עד) ריטב"א ור"ן, והובא בחיי-אדם:

(א) מנוקד כך במשנה-ברורה על פי שיטתו לקמן בהלכות חנוכה (סימן תרעו טק"א) שיש לומר לזמן'.

הלכות סוכה סימן תרל"ט

באר הגולה רכ"ו

ע"ש
פ' מרדכי
הגדה
המגיד
בפרק
ו' ודעת
ורבינו
חנניאל
הטור
ורבינו
יוחנן
שם
בגמרא
מ"ה
ורמב"ם
אמרי
ק"מ
כחזה

גשמים והלך לביתו ופסקו הגשמים, אין מחייבין אותו לחזור לסוכה (לה) עד שיגמור סעודתו: ז (לט) יהיה ישן וירדו גשמים כלילה ונכנס לתוך הבית ופסקו הגשמים, (מ) אין מטריחין אותו (מא) לחזור לסוכה כל אותו הלילה, אלא (מב) ישן בביתו עד שיעלה עמוד השחר, הגה (מג) ויעור משנתו (טור). מי שהוא ישן בסוכה וירדו גשמים אין צריך לשער בכרי שיתקלקל התבשיל, דבגשמים מועטים הוא צער לישון שם ויוכל לצאת (מהרי"ו). (מד) *וכל הפטור מן הסוכה ואינו יוצא משם אינו מקבל עליו שכר ואינו אלא (מ) (מה) *הדיוטות (הג"מ פ"ו). וכשיצא מן הסוכה מכה גשמים אל יבעט ויצא, אלא יצא כנכנס, כעבר שמוג כוס לרבו ושפכו על פניו (מהרי"ל): ח (מו) *נהגו שאין מברכים על הסוכה (מו) אלא בשעת

באר היטב

כששכב כבר, אבל אם עדיין לא שכב לחזור לסוכה, מ"א, ע"ש: (טז) ויעור. פי' מעצמו וא"צ להקיצו: (י) הדיוטות. ק"ו בזה למי

משנה ברורה

בביתו ואכל בביתו, אין צריך לפסוק סעודתו בביתו אלא גומר בביתו: (לח) עד שיגמור סעודתו. אבל אם לא ישב עדיין לאכול בביתו, (עפ) אף שפסק מלאכול בסוכה והלך לבית, צריך לחזור לסוכה אם פסקו הגשמים: ז (לט) היה ישן וירדו גשמים וכו'. והוא הדין כשהיה ישן בתחלת הלילה בביתו מחמת גשמים ופסקו [ח"א]: (מ) אין מטריחין אותו וכו'. והדקא (טז) כששכב כבר, אבל אם עדיין לא שכב

כתב דגם כלילה שניה יש חיוב ככית בירידת גשם אלא ובשניה אין לברך לישב בסוכה אם ירדו גשמים, ע"ש: (טז) מטריחין. ג"ל דוקא

ביאור הלכה

הברייתא, ועל-כל-פנים אין פסקו קודם שישב משמע דאפילו לרשי' מחוייב לחזור לסוכה, וכן כתב באליה רבה וכן סתמתי בפנים: * וכל הפטור מן הסוכה וכו'. זה הכלל הוא דוקא במקום שיש בו צד איסור, כמו במצטער דהוי חילול יום-טוב, ואפילו בחול-המועד חייב לכבודו, אבל אם אינו מצטער רשאי להחמיר, כמו רבן גמליאל שהחמיר על עצמו כבלי של מים ואמר 'העולם לסוכה' [פ"ת בשם עולת-שמואל סימן צח]: * הדיוטות. עיין במשנה ברורה. וכתב בספר ביכורי-יעקב:

(עו) יחזור לסוכה [מ"א]. ובספר בגדי-ישע וכן במאמר-מרדכי מסתפקים בזה, אחרי שכבר היה לו טרחה להכניס הכרים וכסתות לתוך הבית אפשר שלא הטריחו לחזור ולהעלותם: (מא) לחזור לסוכה. והוא הדין מי ששוכב בסוכה שיש לה לעטי'! ובשעת הגשמים סגרו אותן ואחר-כך פסק הגשם, נראה (עט) שאין צריך לעלות על הסכך לפתוח העטי'ין שסתם בשעת הגשמים, אבל אם יכול לפתוחם בסוכה ועוד חללים צריך לעמוד ולפתוחם, שאין זה רק מעט טרחה ולא מקרי מצטער [בכורי יעקב]: (מב) ישן בביתו עד וכו'. ואפילו אם הקיץ (עט) אין צריך לעלות לסוכה כלילה: (מג) ויעור משנתו. פירוש, (פ) מעצמו, ואין צריך להקיצו, (פל) גם אין מחייב למסור שנתו לאחרים שיקצוהו כשיארו היום: (מד) וכל הפטור וכו'. כגון במצטער. ופרטי דיני מצטער יבואר לקמן בסימן תרמ, עיין שם: (מה) הדיוטות. קל-וחומר בזה למי שרוצה להחמיר כשירידים גשמים וליך לסוכה ולברך שם 'המוציא' וברכת 'לישב בסוכה' ואחר-כך לאכול בבית, והוי ברכה לבטלה אפילו יאכל שם בסוכה אכילת קבע [אחרונים]. ועיין בביאור הלכה: ח (מו) נהגו וכו'. רוצה לומר, אף דמדינא דגמרא לדעת פוסקים ראשונים, כשבירך בסוכה ויצא לעשות ענינו ולא לחזור תיכף, בענין שהיה יציאה גמורה, ואם כן הרי הסיח דעתו מן המצוה וכשיחזור אחר-כך צריך לברך שנית ואפילו מאה פעמים ביום, ואימת שנכנס אף-על-פי שאינו אוכל שם מברך, שהרי גם הישיבה והעמידה שם היא מצוה, והוי כעין תדורו [נדוקא שיצא יציאה גמורה, וכמו שכתבנו, אבל אם יצא לעשות צרכיו או להביא דבר לסוכה (פז) אין צריך לברך שהרי לא הסיח דעתו]. מכל מקום מנהג כל העולם כדעת הפוסקים שאינם מברכים אלא בשעת אכילה, ואפילו אם יושבים בסוכה קודם אכילה שעה אינם מברכים, דסבירא להו דברכה שמברכים אחר-כך על האכילה היא פוטרת הכל שהיא עיקר, והיא פוטרת השניה והטיוול הלימוד, שכולם טפלים לה. (פג) וכתבו האחרונים דנכון הדין לציאת גם דעת הפוסקים והיא ולא לישב כן בלי ברכה, ועל-כן חייב בברוא מבית הכנסת יברך על דבר שהוא מחמשה מינים ויאכל ממנו (פל) מעט יותר מכביצה ויברך 'לישב בסוכה', ולא יברך אחר-כך בשעת אכילה: (מו) אלא בשעת וכו'. ואם בירך פעם אחת בשעת אכילה ולא יצא מסוכתו לעשות עסקי, ואף אם יצא מסוכתו רק שהיה דעתו לחזור מיד, (פה) אין צריך לברך שנית 'לישב בסוכה' (פו) אפילו אם אוכל סעודה שניה כיון שמצוה אחת היא, ולכן מי שיושב כל היום בסוכה (פז) וישן כלילה בסוכה ומתפלל שם ואינו יוצא לשום עסק רק אדעתא לחזור מיד, (פס) אין צריך לברך רק בשעת אכילה ואחר-כך אין צריך לברך. (פט) יש אומרים, דכיון שיצא ביתיים אפילו על

שער הציון

(עט) אליה רבה הדרך-החיים: (עו) ואפילו אם שכב בבדיו, גס"כ יש לומר דאין צריך לעמוד וליך לסוכה [פמ"ג]. אכן כמחצית-השקל מסתפק בזה, דאפשר להקיים לחוד לא חשיב טרחה, עיין שם, וכן בבכורי-יעקב מסתפק בזה: (עז) כתב בפרי-מגדים, כשפסח בגדיו יש לומר דאין שלא שכב עדיין, טרחו ללבוש וליך לסוכה, ובבכורי-יעקב מסתפק גם בזה, עיין שם: (עח) אבל באמצע סעודתו אפשר שגם אם צריך לעלות על הסכך צריך לפתוחם, שאין בזה הפסק סעודה וטרחה כלי-כך כמו לעלות לסוכה בסעוף ו [שם]: (עט) פוסקים: (פ) ט"ז ושא: (פא) אחרונים: (פב) פוסקים: (פג) מגן-אברהם חיי' (פד) ובה בכורי-יעקב: (פע) שהוא שיעור חיוב לסוכה וכו'ל בסעוף ב, וכן כתב בדרך-החיים, ודלא כחיי-אדם וכתב שיעור כתיב: (פה) מגן-אברהם ושא: (פז) הגה עיקר הדין דעל אכילה שניה אין צריך לברך כלא יצא מסוכתו ביתיים, מבואר כן בלבדו ושלשה הסתים והמגן-אברהם, ואף דדעת הט"ז וחמד-משה להסכים להבי' דעל אכילה שניה לברך בכל גונו, הגה רוב אחרונים וכתב כולם הסכימו לדינא דאין צריך לברך [והם הדלכת ברורה והנהר-שלום והאליה רבה הרי"י עמדין וחיי-אדם ודרך-החיים והגר"ו]. אכן אם יצא ביתיים והציאה היה על דעת לחזור מיד, בזה יש דעות בין אחרונים, ודעת הדרך-החיים והגר"ו וכן משמע מנהר-שלום שאין לברך, ודעת הרי"י עמדין וכן הסכים לזה הביכורי-יעקב [ומפורש כן דעת האליה רבה], דאף דבעלמא להפוסקים דכל אימת שנכנס לסוכה מברך, מכל מקום אם לא יצא יציאה גמורה שלא לחזור מיד בוודאי אין לברך שנית כשנכנס, הכא כשיצאה לאכול אכילה שניה ויברך לישב בסוכה [אין שגגה-כל-פנים יצא ביתיים יצא אלא שיש עוד לצרף לזה צדדים אחרים: (פז) מגן-אברהם ושא: (פח) אפילו אם היה כן כל שבעת הימים: (פט) הוא דעת הרי"י עמדין והביכורי-יעקב הג"ל:

תרגום: 1. גג מעל לסכך, הנוסגר בשעת הגשמים.

הלכות סוכה סימן תרל"ט

(י"ח) [י"ח] (מח) אכילה (והכי נהוג):

רכז

באר היטב

שרוצה להחמיר כשיוורדים גשמים ולילך לסוכה ולברך המוציא ולישב בסוכה ואח"כ לאכול בבית, והוה ברכה לבטלה, ט"ז: (י"ח) אכילה. וכ' הלכות על אותן שקובעין עצמן לשתות אחר ברכת-המוזן ואחר השתיה לזמן-מה נמשך שחורין ואוכלין סעודה. שניה בלי הפסק ומברכין שנית לישב בסוכה, נ"ח שנתעל גמרו הוא ביום שהרי לא הסיחו לבטח משיבת סוכה שכבר ביזכו עליה בסעודה הראשונה, ומה שנהגו לקבוע ברכת לישב בסוכה על האכילה היינו משום שמשחיין דעתן מן האכילה ורוציאין מן הסוכה כמה פעמים וחורין לחנוכה, אבל הכא שישבו בחנוכה כל היום למה יברכו עליה פעם אחת, עכ"ל, והסכים עמו המ"א, ע"ש. אבל הט"ז חולק והאריך בראיות דאין נפקותא כמה שהתעבכו שם או יצאו וחזרו, דהא עיקר החיוב מצד קביעות האכילה, וכיון שנגמר קביעות הראשון חייב לחזור ולברך על קביעות האכילה השניה, ומסיים

שערי תשובה

מח"כ בשם ודע"אמת דיברך המוציא ע"ד לגמור סעודתו בבית, ואם בירך בסוכה על הכוונה היו גורם ברכה שא"צ. וע"ש עוד בשמו שבי שבני-אדם שיש להם סוכות גג של לחות וסוגרם בגשמים וכשפוסקים מיד פותחים והסגך נגזב ויכולים לסעוד שם, מצוה קעבדי והם חייבים בסוכה כיון שאינם מצטערים וצריכים לברך, ע"ש. ובק"א למח"ב שבי בשם הארזות-חיים שבי בשם הדר"מ ג"ע דנכון כל סעודת לילה הראשון לאכול בסוכה אפילו ירדו גשמים, עכ"ל, וכן הוא בתשובת זקן-אחרון סימן קסא, ע"ש, וכיון שכן הבא לעשות כן אין מוניחין אותו, ע"כ לא אמרו כל הפוסק כ"י אלא בשאר ימים חוץ מלילה ראשון, וצ"ע:

[י"ח] אכילה. עבה"ט. וכתב בסב"י ח"א סימן לב במסופק אם בירך לישב בסוכה אינו חוזר ומברך כמבואר ברש"י וטעם דברכות ספק דרבנן להקל, ע"ש. ונוהא דאף לפי מ"ש המג"א במי ששכח לברך ואפילו אכל כבר יברך שהישיבה מן המצוה, אינו בבורו לו שלא בירך, אבל בסופק, אם-כן באמת בירך גם על הישיבה, אין לו לברך כיון שכבר בירך, ושפיר כתב דה"ל ספק ברכות. ואם רוצה הישיבה, אולי לא יברך, ושוב אם יברך אח"כ שפיר יכול לברך, וא"ל דהוה ברכה שא"צ, וד"א, כדל לעושה כן משום שרוצה לצאת ידי ספק אין ברכה שא"צ, ועוד, הרי אין דיוע לו, דשמא היא אכלה צריכה, ועיין לעיל סימן רטו, א"ל דאם יעשה כן יצטרך לברך עכ"פ ג"כ על מה שיאכל וזה שיברך המוציא הוא ברכה שא"צ, וגם דשם איחא לדכתחלה אסור שמא ישכח. ולדעת האבן-עזר דכפת א"צ לחזור ולברך על הפסק זה, א"כ י"ל כיון שאין צריך לברך ברכת המוציא וכתב סעודה חשיבי, גם לענין סוכה אין לו לחזור ולברך, וגם אין בירך בהמ"ז ויחזור ויטול ידיו ויברך

משנה ברורה

דעת לחזור מיד צריך לברך בשעת אכילה שניה. (5) ואם יצא לעשות עסקיו (6) או לבית-הכנסת להתפלל, לכולי עלמא צריך לברך בשעת אכילה שניה: (מח) אכילה. והמתענה בסוכות או שאין דעתו לאכול פת באותו יום, או לכולי עלמא כל אימת שיצא יציאה גמורה חייב לברך, דדוקא כשאוכל פת סבירא להו להנהו פוסקים שמברך על עיקר חיוב הסוכה ופוסטו כל הדברים הטפלים, אבל כשאינו אוכל לא שייך זה [ט"ז ושי"א]. וכתב החי"א, דהוא הדין כשיצא יציאה גמורה לאחר אכילה וחזרו ונכנס ולא יאכל עד הערב, וקודם האכילה (7) יצטרך עוד הפעם לצאת לבית-הכנסת, דבזה גם-כן לכולי עלמא צריך לברך. ומי שהולך באמצע סעודתו לסוכת חבירו, דעת המגן-אברהם, שאפילו אם היה בדעתו לשבת בסוכה שילך באמצע הסעודה לשלם ולשוב אחר-כך מיד, (8) אפילו הכי צריך לברך שם 'לישב בסוכה', דהליכה הוא הפסק, ועל-כן אם רוצה לאכול בסוכה זו דבר שאסור לאכול חוץ לסוכה צריך לברך שם 'לישב בסוכה'; אמנם הוא לשיטתו אולי בסיומן ח, אבל לפי מה שכתבנו שם דדעת כמה אחרונים דהליכה לא היה הפסק, (9) אם היה בדעתו אין צריך לברך, וספק ברכות להקל [לבושי שרר]. ואם שכח לברך 'לישב בסוכה' עד שהתחיל לאכול, (10) יברך אחר-כך על מה שרוצה לאכול, ואפילו אכל כבר ובירך ברכת-המוזן יכול לברך, שגם הישיבה היא מן המצוה, דמאכילה ואילך כל זמן שיושב הוא הכל קביעות אחד, (11) ומכל מקום כל שעדיין לא בירך ברכת-המוזן יברך ויאכל מעט. ומי שקידש בליל סוכה והתחיל לאכול, ואחר-כך ראה שהלעטי"ן! לא היו נפתחין עדיין, נראה לי שיאכל שוב כוית ויברך 'לישב בסוכה', אבל קידוש פשיטא שאין צריך לברך שנית, ואפילו זמן לא יברך עוד הפעם (כיון דלדין התלמוד מהני הזמן שבשעת עשיית הסוכה למצות סוכה, כל-שכן שמהני בזה מה

ביאור הלכה

נראה לי דמה דאמרינן שאינו בלא מעשה הדיעות ואינו מקבל שכר, זה דוקא כשפסוק בעת הישיבה כגון במצטער וכדומה, ובפרט בשמים כיון שהם כשפיכת כוס על פניו, שרבו הראה לו שאינו רוצה בעבודתו, והוא רוצה לכופו רבו לעבדו, שאין זה דרך ארץ, אבל מי שפסוק משום שרחה לחות בסוכה, כגון בפסקו גשמים בלילה או באמצע סעודתו או כהוילך לסוכת חבירו, לזה יש קיבוץ שכר עליו, דלא גרע משושה מים בסוכה דאמרינן הוה משובח אין שפסוק מן הדין, ובג"ל, וכל-שכן ששבשעת ישיבה מקיים מצות סוכה כראוי רק שלכתחלה לא היה מחוייב לילך לשם, ולכן גם הגהת מיימוני לא כתב רק 'כל הפסוק מן הסוכה ואינו יוצא', דמשמע שבעת ישיבתו פסוק, עד כאן לשונו. ועיין לקמן בסימן תרמ סעיף ד בהג"ה"ה מה שכתבנו שם בשם החי"א-אדם לענין הולך לסוכת חבירו:

שער הציון

(5) מגן-אברהם ושי"א: (6) מגן-אברהם. ומשמע דאפילו הלך באמצע שולחנו לבית-הכנסת להתפלל מנחה או מעריב ובאופן זה היה בוודאי דעתו לחזור חיבה לסוכתו, מכל מקום כשישוב לגמור סעודתו צריך לחזור ולברך 'לישב בסוכה' (כבדור יעקב). והנה ידוע דטעם המגן-אברהם משום דהליכה הוא הפסק, אבל לפי מה שביארנו לקמיה דדעת כמה אחרונים דהליכה לא היה הפסק, יש לעיין אם יצטרך לחזור ולברך, ויעיין לעיל בסיומן קעח במשנת ביה"ה ספ"ב קטן מז. והנה אם הליכה לבית-הכנסת לא היה באמצע סעודה רק בין אכילה לאכילה, אף דגם בזה יש לעיין באכילה, ואולי גם נסבור דהליכה לא היה הפסק, מכל מקום יש לצרף לזה דעת הט"ז ובפרט דעת הר"י עמדין והביכוריעבך דסבירא להו דלאכילה שניה הוא ענין צריך לברך שנית, אבל באמצע אכילה הוא נסבור דהליכה לא היה הפסק, לכאורה חזיא אכילה היא, וכן מוכח דעת הביית-מאיר, דהיכי דנכנס באמצע סעודתו להתפלל מנחה או מעריב, כל שלא הסיח דעתו מלאכול אין צריך לברך שנית כשישוב: (35) דאי לא הוה, לדעת רבינו חם דסבירא ליה דאפילו לדידיה הוא רק כשנכנס לשם ורוצה לישוב שם, דהיינו ישיבה ושניה וטויל, בין שלפני האכילה ובין שלאחר האכילה עד האכילה השניה [פוסקים]: (36) הנה אנכי העתקתי דעת הגר"ז דדוקא אם אוכל שם, ועל-כרחו דסבירא ליה דמה שהובא בבית-יוסף 'כין שאוכל שם או לא', היינו רק לדעת הסוכרים דעל הכניסה לברך גם-כן מחוייב לברך, אבל לפי מהנהגו אין כן. ודעת החי"א-אדם שהעתיק דבכל גזוהי חייב לברך שם אפילו אם לא יאכל, נראה דטעמו דהמנהג שנהגו הוא רק בביתו שדרך לקבוע שם סעודה, אבל בבית אחרים שאין דרך לקבוע שם סעודה, לכולי עלמא לא חייב לברך. ומכל מקום נראה דאפילו לדידיה הוא רק כשנכנס לשם ורוצה לישוב שם, שנת סוכה זו או אחרת, כל שלא הסיח דעתו מלאכול אין צריך לברך שנית, ואינו דומה להא דסימן ח, דהתם כל טלית מצוה בפני עיניה היא, אבל הכא אטו אכילת הסוכה שאין צורך לעשות מצוה בפני עיניה היא? ואינו דומה אלא לברכת 'המוציא' דימין קעח ומבואר שם בבית-פ"ח דאפילו הולך לבית-הכנסת לא היה הפסק, עד כאן לשונו, ומשמע דלדידיה אפילו לא היה דעתו בשעת ברכה לכתחלה לזה גם-כן אין צריך לברך, מיהו כיון דאיכא דעת גם-כן, אין כדאי לצאת באמצע סעודה: (37) מגן-אברהם ושי"א: (38) לכושי-שרד:

תרגום: 1 גג מעל לסך, הנסגר בשעת הגשמים.

הלכות סוכה סימן תרמ

תרמ מי הם הפטורים משיבת סוכה, ובו י' סעיפים:

א משנה סוכה כ"ח
ב רבנים בריש פרק ו
ג ונלוו מרין השומר
ד ויחזיקו סימן תקטט
ה גמ' במגן ד' רבנים
ו סמ' מבייחא כעירובין
ז פ"ב ופירוש בנן חמש
ח וכו' שלימות וכל חד
יחד להו סוכה
יח המשנה פ"ח כ"ה
י"א ברייתא שם כ"ז
י"ב אריות
י"ג מימרא דרבא שם

- א (6) (א) אנשים ועבדים וקטנים פטורים מן הסוכה. יטומטום (ב) ואנדרוגינוס (ג) חייבים מספק, וכן מי שחציו עבד וחציו בן־חורין חייב: ב יקטן שאינו צריך לאמו, שהוא (ד) כבן (5) [ג] חמש כבן שש, חייב בסוכה מדברי סופרים כדי (ה) לחנכו במצוות: ג [*] (ו) "חוללים (ו) ומשמשיהן פטורים מן הסוכה. ולא יחולה שיש בו סכנה, (ח) אלא אפילו חש (ט) בראשו (א"ו) חש בעיניו. יו'יש מי שאומר שאין המשמשים פטורים אלא (י) בשעה שהחולה (יא) צריך להם. (יב) (ומי (ג) שמקיו דם חייב בסוכה) (א"ז והג"א פ' הישן): ד (יג) מצטער פטור מן הסוכה, (יד) הוא ולא

שערי תשובה

באר היטב

שם: כג"ל פשוט ורבים נוהגין כן והדין עמהם, וכ"כ מו"ח ז"ל בפשיטות, ע"ש. עוד ראיתי להזכיר דבר פשוט, שכל מה ששוחזין קודם האכילה כגון י"יש בקביעות א"צ ברכת סוכה כי האכילה שיכרך עליה אח"כ פוטר אפילו מה שלפניו, והראיה, שאף הישיבה והטיול שלפני האכילה נפטרו מכת האכילה שאחריה ק"ו בשתייה, והורגה לברך עליה בשתייה יש לו לחוש לברכה לבטלה, ט"ז. ועסק"ה מ"שש"ש ומ"א כתב: ומיהו טוב שיאכל מעט בבוקר ויברך לישב בסוכה כדי שיפטר הישיבה והטיול עד אכילה אחרת, אבל בלא אכילה לא יברך לישב בסוכה, דלא כשל"ה, ע"ש. וג"ל דמי שבדעתו שאין אוכל פת כל היום וכ"ש מי שמתענה תענית חלום בסוכות, חייב לברך על הסוכה בכל פעם שיכנס בה באותו יום לטיול, כיון שאותו יום אין בו אכילת פת הדרגין לדין התלמוד דמברך בכל פעם שנכנס לישב בה, ט"ז. ומי שהולך באמצע סעודתו לסוכת חבירו צריך לברך לישב בסוכה שנית, דההליכה הוי הפסק. אם שכח לברך לישב בסוכה עד שאכל, ג"ל דיברך אח"כ על מה שרוצה לאכול, ואפילו לא כבר ג"ל דיברך לברך, שגם הישיבה מן המצוה, מ"א, ע"ש:

ברכת המצוא וברכת הסוכה, כמ"ש סימן רטו ס"ק ו' בשם התוס' וכ"כ בסימן רצא, ודי"א שאין צורך סעודת שבת בשחרית לשנים כדי לצאת הג' סעודות דהוי גורם ברכה שא"צ, ועיין בא"ר שם שהביא מלשון תשובה רבינו יוסף בכור־שור כתי"י שכתב שהוא ברכה לבטלה שלא גמרו סעודתם ומברכים, ע"ש, ואף דלא כג"ל ה"כ מ"מ במקום שאין צורך כ"כ אין לעשות כן, ולכן נראה לי שאם אפשר לו שלא לאכול אחר־כך פת רק מירוח או מיני תרנגילא מושב, ואם עדיין לא אכל פת כל־צרכו וצריך לאכול פת, שפיר דמי שיכרך בהמ"ז ויצא מן הסוכה מעט לצרכו וכדומה ושוכב יטול ידיו ויברך המוציא ולישב בסוכה (ואף שלדעת הממ"א לא מהני הפסק מעט שרעתו לחזור, מ"מ בזה שעושה מעשה ומברך בהמ"ז מהני, וכ"כ בס' א"ר ש"כ לדעת הבית הט"ז) אף שלא יצא כגון כיון שהיא אכילה אחרת תחוד ומברך, ע"ש בא"ר ס"ק יח), ואין חוששין משום ברכה שא"צ, דכמו שמתירים לחלק סעודתו לשנים משום סעודה שלישית יאכל שם המג"א סימן קטו כ"כ בא"ר שם להתייחס מחמת שמחת י"ט; וא"ל שבאמת כמ"ל בלא ברכה משום פסק דהא ברכה שא"צ חמורה מאכילה בלא ברכה לדעת הרמב"ם היא דאורייתא, ודו"א אין כאן ברכה שא"צ דהא צריכה היא עתה אלא שצ"י שמברך בהמ"ז הוא גורם ברכה שא"צ דגם זה אסור בדומה כיבוא גבי ינתי"ו סי"ח אחריו יוריק, ומכ"ש הר"א"ש בה' תפילין ובפ' כיוסו הדם, מ"מ כיון דהשתא מיהו בעי"כ צריך לעשות כן להיגצל מספק אינו גורם ברכה שא"צ וצריכה היא לרובים. ועיין בב"י סימן מן ובתשרי סימן י"ט, ע"ש: [3] חמש וכו'. ואם אין לו אב, אמו חיבת לחנו, ואם גם אין לו מתחיים: אכל הב"ד לחנכו, וכן בכל מצוות עשה, כ"כ הא"ר שכן משמע מהא"ר סימן צב, אבל להפרישו מל"ת אין חייבים, עיין סימן שגמ: [*] חוללים ומשמשיהם. וכתב בשב"י ח"ג סימן מז: מי שנשכר לקהל להיות משמש לחוללים משמשי חוללים

משנה ברורה

השנה לא היה יושב בביתו דוקא, אלא היה הולך למקום שנקל לו לחלו: (1) ומשמשיהן פטורין וכו'. לפי (1) שהן עוסקין במצוה, וכל העוסק במצוה פטור מן המצוה: (ח) אלא אפילו חש וכו'. קיצר בלשוננו, ובגמרא איתא אפילו חולה שאין בו סכנה ואפילו חש בראשו וכו': (ט) בראשו או חש בעיניו. ורצה לומר, וישיבת הסוכה (י"א) קשה לו: (י) בשעה שהחולה וכו'. ואם יש (י"ב) שני משמשים ואין צריך לשניהם בבתיאחא, צריך לאכול אחד בסוכה בעת שימושו של השני: (יא) צריך להם. ואם הוא חולה שיש בו סכנה, (י"ג) נראה דיש להקל גם בשעה שאין צריך לו: (י"ד) ומי שמקיו דם. היינו (י"ד) במקיו דם רק כדי לשמור הבריאות ואינו מרגיש שום חולי בעצמו, שאז אינו מצטער כלל, ואדרבה או"א שמח ומברכה האכילה ושתייה, (ט"ז) אבל אי מרגיש בחוליו ומהאי טעמא מקיז, פטור. (ט"ח) והשותה משקה לשלשל, אם מתירא שיזיק לו הצינה פטור: ד' (י"ג) מצטער פטור וכו'. דכעין תדורו (י"ח) בעינן, ואף בכל השנה אין אדם דר במקום שהוא מצטער: (י"ד) הוא ולא משמשיו. דהיינו, שאם הם רוצים לאכול או לישון

שבירך כשהיו הלעטיין (תומים) [בכורי יעקב, ע"ש]:
א (א) נשים ועבדים וכו'. משום דהוה ליה מצות עשה שהזמן גרמא ונשים פטורות, ועבד דינו כאשה. ולענין (6) ברכה כשרוצין לישב בסוכה, עיין לעיל סימן יז דנוהגין הנשים לברך, (3) אכן אחרים לא יברכו להן אפילו אין יודיען בעצמן, אם לא כשמברכין לעצמן: (ב) ואנדרוגינוס. שיש לו סימני זכרות ונקבות: (ג) חייבים מספק. ומכל מקום לא יברכו, דברכה דרבנן וספיא לקולא, וכדלעיל סימן יז סעיף ב. ומכל מקום אם רוצים לברך הרשות בידן, דלא גריעי מאשה: ב (ד) כבן חמש כבן שש. כל חד (ג) כפום חורפיה [ט"ז וכו' א"ר]. (7) ודעת כמה אחרונים, דמבן חמש ולמעלה, אם אביו הוא בעיר שאינו צריך אז כל־כך לאמו, מחוייב אביו לחנכו בסוכה (5) אפילו אם איננו חרף: (ה) לחנכו במצוות. ואם אין לו אב, (1) יש אומרים דאמו ובית־דין חייבים לחנכו, (1) ולכולי עלמא אסור להאכיל לקטן בידים חרף לסוכה אפילו לאדם אחר, דהיינו ליתן לתוך פיו (8) או לצוות לו לאכול: ג (1) חוללים וכו'. משום (9) דכתיב 'תשבו' כעין תדורו, ואם היה לו זה החולי כל

שער הציון

(6) אליה רבה וש"א: (3) מגן־אברהם וש"א: (2) והייט, דאם הקטן הוא חרף, שיעורו מבן חמש ומעלה, ואם איננו חרף, מבן שש ומעלה. ולדעה זו אין נפקא־מינה בין איתיה לאברהם כמתא ליתיה במתא. ובביאור הגר"א כתב דטעות־סופרו הוא בשולחן־ערוך מה שכתב 'בן חמש': (7) בי"ח ואליה רבה וביכוריה עובד ובית מאיר, וכן משמע מסתימת דרך־החיים (ה) ובלתייה לאכזי ובתא כל השנה, אפילו אם בא על חג הסוכות לביתו, (8) רבה הוא מורגל עם אמו. ושיעור מששה שנים ומעלה [בכורי יעקב]: (1) עיין אליה רבה וביכוריה עובד: (2) עיין מגן־אברהם ופרימגידו ומחצית־השקל (7) ולאפוקי כשמניח לפניו לאכול הוא אוכל מעצמו, אבל אביו מחוייב מחמת מצות חזיקן למנוע עותו שלא לאכול חרף לסוכה: (5) רבינו מנחם: (1) לבוש: (6) לבוש: (9) שערי־תשובה: (2) אליה רבה ובגרי־ישע: (7) ט"ז וחי"אדם: (10) כן באר המחצית־השקל דברי הט"ז: (11) מגן־אברהם וש"א: (12) פוסקים:

הלכות סוכה סימן תרמ

באר הגולה רכט

ט שם כרב' שם כרמ' שם כהר"ש

משמשיו (טו) (אבל בלילה ראשונה אפילו מצטער חייב לאכול שם כזית) (כל בו). איזהו מצטער, (טז) זה שאינו יכול לישון בסוכה * מפני הרוח או מפני הזבובים והפרעושים וכיוצא בהם (יז) 'או מפני (ד) הריח. ידוקא שבא לו הצער במקרה אחר שעשה שם הסוכה, אבל אין לו לעשות סוכתו לכתחלה במקום הריח או הרוח ולומר מצטער אני: הגה ואם עשאה מתחלה במקום שמצטער באכילה או בשתייה (יח) או כשינה, או שאי אפשר לו לעשות אחד מהם בסוכה מחמת (יש) * דמתיירא מלסטים או גנבים כשהוא בסוכה, (כ) אינו יוצא באותה סוכה (ס) [נ] כלל אפילו ברבים

שערי תשובה

סוכה שהרי הולך לפעמים לצורכו, והשיב שהוא פטור כיון שמושכר לשמש לחולה כל צרכו ולהשגיח עליו לעשות פולחן שלימה, ואם ילך לסוכה הרי"ל מצטער בצער החולה שדעתו עליו המיד: ולכן פטור, אך בלילה הראשונה דגם המצטער חייב לאכול כזית גם הוא חייב בו, ע"ש. ונראה שהכל לפי הענין, שאם דרכו בחול לילך לפקדים ולהשתוק קצת, כיון שרגיל בכך לעשות כן לצורך עצמו אין לו להקל בצורך מצוה, אך לא יאכל רק כזית וחזור לעבודתו, ואם יש שם עוד משמשין המשמשים כסירוגים אינם פטורים כיון שאין שמרתו שוה תמיד, ואיאלו לא בעת שמשמשו זה: [ס] כלל. עב"ט. ועיין בשו"ת ח"צ שם שכתב לתמוה על המרדכי שהביא בהג"ה שאם מצטער כשינה לא יצא י"ח אפילו באכילה, דהא ליחא, תדעשבו כעין חזרונו לא קאי אלא על אופן הישיבה באיזה ענין תהיה וע"ז נאמר שתהיה כעין דירה אבל אם עושה ב' סוכות האחת לאכילה האחת לשינה אף שאותה שלאכילה אינה ראויה לשינה מ"מ נפקי י"ח אכילה, ולכן גם מ"ש בהג"ה בשם תה"ד דאם צו לו בפשוט דירו ורגליו אפ"כ מחוייב

באר היטב

מרכה בסעודה, וגם היה יכול לעשות לפני החג, הג"א. ולפי טעם זה, מי ששונה משקה המשלשל אפ"י שמצטער הרבה מ"מ חייב בסוכה, דה"ל לעשותו קודם החג או אחריו ולכן לא יעשנה כמובד, אבל כדיעבד נ"ל דפטור מסוכה דהא סכנה הוא לו לישב בסוכה, מ"א. והט"ז כתב דהא דמק"ז דם חייב היינו במק"ז לשמור בריאתו לתוך ואינו מרגיש בחולי, אבל אם מרגיש בחולי ויש קצת קרירות פטור לישב, ע"ש. מי שלא היה יכול לבוא בסוכה כ"א ע"ש שיעבור בנדר ע"י שיבת ביי"ט אסור לו לעבור, ואם עבר כדיעבד במקום מצוה ואונס, בשעת הדחק יש לסמוך על הרשב"א, וכו', כנה"ג בשם מהר"ש יונה, ע"ש, ה"מ"א כשימין תולט תמה עליו דהא אינו מחוייב לילך בסוכת חבירו כמ"ש כאן בהג"ה שאם כבו לו נרות כליל סוכות שחל בשבת שאינו מחוייב לילך בסוכת חבירו לאכול לאורך הנר כיון שיש טורח, וא"כ הי"ג שיש טורח אינו מחוייב לעבור בנדר, ע"ש. ונראה שאין ראה מהתם דכבר אכל בסוכה ויצא י"ח בכזית פת מה שחייב לאכול בסוכה, ואת"ל שעדיין לא אכל, יאכל למחר, ומשהו אמרין דאם יש לו טורח גדול לילך לסוכת חבירו שאינו מחוייב. אבל כאן שיש טורח גדול, ובכולן פטור אף מאכילה, ב"י. ואם יש יתושים מוטב לישון בלילה אפ"י שיש לה אבן ברעיעבד יש לסמוך על הרשב"א, יד"אורן, ע"ש. הרי"ה. (ז) הרי"ה. ובכולן פטור אף מאכילה, (ה) כלל. ולכן יש למחות באותן העושים סוכות ברחובות שא"א לישון שם מחמת מורא הגנבים, וגבוה יוד' מלישון חוץ לסוכה, גמרא דף כו: (ס) כלל. אבל אם אינו מתירא לנפשו רק שמתירא שיגנבו כל"תשמשיו ויצא דהא יכול להכניסו בלילה לביתו, תשובת רמ"א סימן כח, ד"מ. ועי'

ביאור הלכה

* מפני הרוח. והוא הדין מפני הצניע במקומות הקרים, וכדלעיל בסיומן תולט סעיף ב' בהג"ה. ועיין בלבוש דאפילו יש לו כרים וכסתות להניצל מן הצניע כג"כ יש להקל, ואין כל אדם יכול לטרוח בכל לילה להביאם שם ולמחר לפנותם [אם לא דיש לו מקום בסוכה להניחם שם כלל ימי החג, וכן מוכח במגן אברהם שם בסעיף קט"ן ז, דבאופן זה לא נזכר לפטור מחמת הטעם דצניעה, עיין שם, ודע, דהסכמת רוב הפרסיקים דמצטער פטור מאכילה, כמו שכתב המגן אברהם בשם הבית יוסף, ועל"כ נראה דיש לזוהר בזמן הקור שיהא לבוש בגדים חמים כשסועד בסוכה, כדי שלא יהיה מצטער מחמת הקור והיה חשש ברכה בטעלה: * דמתיירא מלסטים וכו'. עיין במגן אברהם בשם הלבוש שיש למחות באותן העושים סוכות ברחובות, שאי אפשר לישון שם מחמת מורא הגנבים שיוקו לגופו. והנה לפי מה שמפרש היד"א פריים בסעיף קט"ן ו' את דברי המגן אברהם שמע דעת המגן אברהם בעצמו להקל בענין זה, דלא כלבוש, ונוכל לצרף כזה דעת החכם צבי שמקיל בעיקר הדין של הרמ"א, כמו שהעתיקו במשנה ברורה, ועל"כ נראה דהמקיל בענין זה יש לו על מי לסמוך, ומכל מקום ברורה שם, ובסימן תולט סעיף א' ובמשנה ברורה שם, ולעיל ביסמין ע"ט סעיף קט"ז כג בה"שנה ברורה: (יח) או כשינה. פירושו, (כ) במקום דליכא צניעה והצער הוא מחמת הרוח וכיוצא בזה, וכנ"ל, דאלו במקומות הקרים יוצא ידי חובתו באכילה אף על"ג גב דלא יוכל לישון שם, (כא) אבל אפשר בענין אחר, וממילא מקרי שם בענין תדורו, (כב) וגם מקרי ראו לשינה אם היה לו כרים וכסתות כראוי: (יט) דמתיירא מלסטים או גנבים. רוצה לומר, שיוכלו להזיקו (כג) בגופו, ואפילו במקום שבוים אינו מתירא רק בלילה מתירא לישון שם מפניהם. (כד) אכן אם אינו מתירא מפני היזק הגוף רק מגניבת כליו, יוצא, שיוכל להכניסם בביתו: (כ) אינו יוצא וכו'. רוצה לומר, אפילו ידי חובת אכילה. (כס) ויש מאחרונים שחולקין על זה ודעתם, דאף דלכתחלה בוודאי אין לעשות סוכה כזו שאין יכול לקיים בה כל הדברים כדיון, מכל מקום כדיעבד יוצא בה ידי חובת אכילה

משנה ברורה

חייבים לכנסו לתוך הסוכה. ולכאורה נראה דאם הוא שכיר אצלו לשמשו וגם בכל השנה אינו אוכל וישן בביתו כי אם אצלו, רשאי גם היום לעשות כן, והוא דומיא דשומרי גנות ופרדסים המבואר לקמן בסיומן זה: (טו) אבל בלילה ראשונה וכו'. אויל (יח) גשימתו כשימין תולט סעיף ה בהג"ה דסתם שם להחמיר בירדו גשמים לענין לילה ראשונה, והוא הדין כאן, אבל לדעת שארן פוסקים דפטרי שם, הוא הדין כאן, ועל"כ יש להתנהג למעשה במצטער כמו לענין ירדו גשמים, וכמו שכתבנו שם במשנה ברורה סעיף קט"ן לה, עיין שם: (טז) זה שאינו יכול לישון וכו'. והוא הדין דמצטער פטור ככולן אף מאכילה [אחרונים], ורצו לומר, דאם הרוח ריח וכי האי גוונא מצערים ליה באכילה פטור אף מאכילה, (יט) אבל אם הצער רק כשינה חייב באכילה: (יז) או מפני הריח. עיין לעיל סימן תרכט סעיף יד ובמשנה ברורה שם, ובסימן תולט סעיף א' ובמשנה ברורה שם, ולעיל ביסמין ע"ט סעיף קט"ז כג בה"שנה ברורה: (יח) או כשינה. פירושו, (כ) במקום דליכא צניעה והצער הוא מחמת הרוח וכיוצא בזה, וכנ"ל, דאלו במקומות הקרים יוצא ידי חובתו באכילה אף על"ג גב דלא יוכל לישון שם, (כא) אבל אפשר בענין אחר, וממילא מקרי שם בענין תדורו, (כב) וגם מקרי ראו לשינה אם היה לו כרים וכסתות כראוי: (יט) דמתיירא מלסטים או גנבים. רוצה לומר, שיוכלו להזיקו (כג) בגופו, ואפילו במקום שבוים אינו מתירא רק בלילה מתירא לישון שם מפניהם. (כד) אכן אם אינו מתירא מפני היזק הגוף רק מגניבת כליו, יוצא, שיוכל להכניסם בביתו: (כ) אינו יוצא וכו'. רוצה לומר, אפילו ידי חובת אכילה. (כס) ויש מאחרונים שחולקין על זה ודעתם, דאף דלכתחלה בוודאי אין לעשות סוכה כזו שאין יכול לקיים בה כל הדברים כדיון, מכל מקום כדיעבד יוצא בה ידי חובת אכילה

שער הציון

(יח) הג"א ושאר אחרונים: (יט) פרי"מגדים: (כ) מגן אברהם, וכפי מה שמפרש הפרי"מגדים דבריו במסקנתו. ויד"א פריים מפרש דברי המגן אברהם כפירוש הראשון של הפרי"מגדים, ולפי זה בשעת הצניעה, כיון דבלאו הכי אינו יכול לישון, לא נפסלה סוכתו מחמת שעשה אותה במקום הרוח וכיוצא בזה: (כא) פרי"מגדים: (כב) מחצית השקל, וכן פסק במחזיקי ברכה בשם תשובת זרע"אמת, דאף מי שאינו יכול לישון שם מפני הצניעה או מפני שאין יכול לישון שם איש וביתו, אפילו הכי יצא ידי חובת אכילה: (כג) מגן אברהם בשם הרמ"א: (כד) שם (כה) שער"ת תשובה בשם תשובת חכם צבי סימן צד, וכן דעת בנו בספרו מו"ק וקציעה וכן הכי"ס תשובת משיב"נפ"ש. ועיין לעיל ברש"י סימן תרל"ט בשם שו"ת תשובת שו"ת שו"ת א"ת שיימחא להחכם צבי שכתובת רה"א גאון ומכל מקום יש לזוהר מאד בזה, כי כמה אחרונים העתיקו את דברי הרמ"א להלכה, וקושיית החכם צבי כבר יישבו, עיין שם:

הלכות סוכה סימן תרמ

שלא מצטער בהם, דלא הוי כעין דירה שיוכל לעשות שם כל צרכיו (מרדכי פ' הישן). מי שכבו לו הנרות בסוכה בשבת ויש לו נר בביתו, (כא) מותר לצאת מן הסוכה כדי לאכול במקום נר, (כב) ואין צריך לילך לסוכת חבירו שיש שם נר (כג) אם יש (ו) טורח גדול (כד) בדבר (ת"ה סימן נג ופסקיו סימן קנח). ואם בא רוח לכבות הנרות בסוכה, מותר לפרוש סדין או בגד מן הצד, (כה) אבל לא תחת הסכך (א"י). מי שלא יוכל לישון בסוכה מחמת שצר לו (ו) בפשיטת ידיו ורגליו (כו) לא מקרי מצטער, וחייב לישון שם (כז) אף-על-גב דצריך לכפוף ידיו ורגליו (ת"ה סימן צב). ולא יוכל אדם לומר

שערי תשובה

באר היטב

סימן תרלו ס"ק א מ"ש. ועיין בתשובת חכם צבי סימן צד מ"ש: (1) טורח. וכן מי שכסותו נוטף גשמים מן האילנות, אם אפשר לו בלא טורח לילך בסוכת חבירו ילך ואם יש לו טורח יאכל בביתו, שבות-יעקב ח"ב סימן כט: (1) בפשיטת. עיין ט"ו ובתשובת חכם צבי סימן

לישון בה ומוכח מטובה של ד' טפחים ומרברי המרדכי, הא ליתא, דהחוש מוכיח שאין לך מצטער גדול מזה ואין לו לעשות לכתחלה סוכה כזו, אבל אם הוא בייט וכבר נעשה או שאין לו מקום לסוכה אחרת חייב א"צ לישון בה ומ"מ יוצא בה י"ח אכילה, ועי"ש שהביא ראי' מר"ע שעשה סוכה בראש הספינה שהורה מצודה שם ואין דרך לישון ואפ"ה עשה לצורך אכילה, ע"ש. ועיין בשרית מים רבים סימן נג תשובת מהר"י דין להעמיד דברי המרדכי ותה"ד, וע"ש סימן נד, ועיין במח"כ בשם ורע"אמת האריך דאף דמי שאינו יושן בסוכה מפני הצניעה או מפני

בא"א לישון שם איש וביטוי אפ"ה יצא י"ח אכילה. ועיין בבר"י שמסתפק בחולה שאין בו סכנה אם פטור בלילה ראשונה, וכתב שמדברי א"ח ההל"כו בחולה דוחלה

משה ברורה

מן הסכך ארבעה טפחים, דאז אין בטל הסדין לגבי הסכך ונבשבת ויום-טוב (לז) נכון לזוהר שלא ירחיק שלשה טפחים חלל מן הסכך (לח) משום חשש אוהל, והוא הדין דמותר (לו) במקום הדחק לפרוס סדין למעלה על הסכך כדי להגן, כין בחול (לז) ובין בשבת ויום-טוב. אכן מפני חשש הרואים שיאמרו שמסכך סוכתו בסדין, אין להקל (לח) כשמסכך למעלה, אלא-אם-כן ניכר לכל שמכוין בזה רק להגן מפני הרוח. ועיין במגן-אברהם לעיל בסימן תרכט, דמכל מקום לא יכרך בכל זה ברכת ילישב בסוכה: (כו) לא מקרי מצטער. דדרך האדם לפעמים לישון כך כפוף, ורואה מהא דקיימא לן ששיעור סוכה שבעה על שבעה טפחים, שבוודאי אין אדם יכול לישון שם אם לא בכפיפת גופו ואיכריו. (לט) ולפי זה, אפילו אם עשה אותה לכתחלה באופן שראויה לישון שם בפשיטת, ואחר-כך בא איזה ענין שנעשה דחוק וצר לשכב, גם-כן מחוייב לישון שם. וכתב בספר נהר-שלום, דמכל מקום מי שהוא מעונג וקיים ליה בגויה דלירידה הוי מצטער לישון שם בכפיפה, (מ) אין-הכי-נ"מי שפטור מלישון שם ונאף-על-פ"י כן (מא) יוצא ידי חובתו באכילה, כיון שבעת עשייה היה ראוי לירידה לאכול ולישון שם: (כז) אף-על-גב דצריך לכפוף ידיו ורגליו. היינו, אף אם אין לו עצה האיך לפשוט רגליו חוץ לסוכה, (מג) דבפשוט רגליו חוץ לסוכה, לכולי עלמא לא מקרי מצטער בכך וצריך לחייב שון שם, ואף צריך לזוהר שיהיה השולחן גם-כן בתוך הסוכה, דאף לאו הכי חיישנין שמא ימשך אחר שולחנו, וכדלעיל בסימן תרלד:

כיון שלאכילה אין מצטער: (כא) מותר לצאת וכו'. דדרך בני-אדם להצטער מזה: (כב) ואין צריך לילך לסוכת חבירו. דהא נמי חשוב צער, דאין ערב לו לאדם אכילתו אלא בשלו. (כו) ובלילה הראשונה צריך לטרוח וליילך לסוכת חבירו, אך לא יכרך שם, אם לא שאינו מצטער בזה [א"י]. והחייב-אדם כתב, דבמצטער כזה יכול (כו) האדם לחייב את עצמו ולעשות בשמחה ולברך: (כג) אם יש טורח גדול. מפני שסברה הוה דליילך לסוכת חבירו יש צער בדבר (כט) לפסיקא ליה לכ"ך, לכן תלה הדבר באם יש טורח גדול בזה, דאם אין לו טורח גדול צריך לילך לסוכת חבירו שיש שם נר. (כט) וכן אם ירדו גשמים ופסקו ומכל מקום עדיין נוטף מן האילנות ואי אפשר לאכול בסוכתו, ויש לחבירו סוכה עם גג העשוי לכך לסגור ולפתוח, צריך לילך לסוכת חבירו אם אין לו טורח גדול בדבר: (כד) בדבר. היינו בשעת אכילה. (ל) אבל פשיטא, אפילו מי שאין לו מקום בחצרו לבנות לו סוכה, שצריך להמציא לו מקום לבנות לו סוכה, ואז שם ביתו, כדרך שגם כל השנה רגילים לפנות מבית לבית ואז שם ביתו [הגהת חתם-סופר, וכן כתב הביכוריים-יעקב בפשיטות]: (כה) אבל לא תחת הסכך. דאז (לז) יבטל הסדין את הסכך (לז) ויפסול הסוכה, כדלעיל בסימן תרכט עיף יט לדעה ראשונה דסתם שם המחבר כוונתו. (לג) אמנם לפי מה שביארנו שם, דבמקום כשואני מועיל פריסה מן הצד ויצטרך לאכול חוץ לסוכה יש לסמוך ארעה שניה דמתרת לתלות סדין כדי להגן, אין לאסור זה כי אם כשירחק הסדין

שער הצייון

(לו) והיינו אם כבו הנרות קודם שאכל כוית, דאם אחר-כך, כבר קיים המצוה, והרי הוא כשאר ימים דמצטער פטור בו: (1) ואינו דומה לירדו גשמים או מצטער מחמת חולי, דזה אינו תלוי בו וגם כולם מצטערים בזה, ולכן אסור לברך ונקרא הדיוט כיון דמן השמים עכבוהו, אבל בצער דתלוי בגופו, אם זה אינו מקפיד בכך למה יפטר, שהרי כמה בני-אדם הולכין לבית חביריהם לאכול שם, עד כאן לשונו: (2) שם בתרומת-הרשן: (3) תשובת שבות-יעקב חלק ב סימן כט, וכן משמע בחי"ת אדם: (4) ולא וכתבשמיים, שאינם מחוייבים לבנות להם סוכה במקום אחר שאין שם ירדתו נשם בהגהת ח"ס: (5) ט"ז בסעף קטן ד: (6) היינו בלכות סדין תחתיה, אבל כשמשלקת חוורת להחשוך, וכדלעיל בסימן תרכ"ו עיף ב בהג"ה וספי"ג ב בהג"ה: (7) מגן-אברהם שם וכן: (8) פרי-מגדים: (9) ובל"ב ופרי-מגדים שם שהוה סוכר דאפילו תחת הסכך ממש גם-כן אין נכון, ונחשב אוהל מן הסדין ולמטה, אמנם בפרי-מגדים ובמחצית-השקל ובביכוריים-יעקב כולם אין סוכרים כן, עיין בדבריהם: (10) מגן-אברהם: (11) שם: (12) כן הוא דעת הרוקח ודכשמשלקת תחת הסכך אין לחוש כזה מפני הרואים, אבל דעת הטור ושלחן-ערוך לעיל בסימן תרכט אין משמע כן, כמו שכתבנו שם, ודלירדה גם תחת הסכך יש לזוהר בזה, ומכל מקום כיון שהוה רק לענין לכתחלה, הוה דיש להקל כמותו במקום הדחק כרי שם אלא יצטרך לאכול חוץ לסוכה: (13) אליה רבה ונהר-שלום, וכן מוכח מדר"ך החיים והגרי"ו, דלא כ"ט: (14) ובעובדא דרב יוסף ברף כח עמוד א: (15) והפרי-מגדים שכתב ראוין חוץ לסוכה: (16) וכן מוכח מדר"ך דנהר-שלום וכן הפרי-מגדים כתבו דבר חדש, דבאיש כזה אם עשה סוכה לכתחלה שאינו יכול לפשוט רגליו אינו יוצא אף באכילה כיון שהוא מצטער בשנייה. ולעניות דעתי מרברי הר"ן לא משמע כן, דזה לשונו גבי סירחא דרגישהא: לא שיהא ריחה מאוס לכל, דאי הכי מפסלא הסוכה. כדאמרינן לעיל י"ג שרץ ושואצני אף אם מסככין בהם רבין וצני רבין ויחיהו שביק רהו ונפיק, אלא הכי כדמשמע איהו לחודה קטנין, ע"ל. הנה משמע מגמרא וכן מר"ן דבאכילה יוצא בה אף דבשניה אינו יוצא רבין וצני רבין ויחיהו שביק רהו ונפיק, וכן דרכיה ליה דכיון דכולי עלמא אינם מצטערים לישון שם, גם הוא יוצא על-כ"ל-נפיים באכילה, וצריך עיון: (17) פרי-מגדים:

הלכות מוכה סימן תרמ

ברא הגולה רלא

ל מירא רב כיה
מ זג זש שם

מצטער אני (כח) *אלא בדבר (כט) שדרך בני-אדם להצטער בו (טור). ואין המצטער פטור (ל) אלא אם ינצל עצמו מן הצער, אבל בלאו הכי חייב לישב בסוכה אף-על-גב דמצטער (מרדכי פרק הישן):
ה (ח) [ט] (לא) *אלא חייב בסוכה: ו (ט) (לב) *חתן ושושביניו וכל בני החופה (י) [י] (לג) פטורים
מן הסוכה כל שבעת ימי המשתה. [*] (לד) * (וסעודת ברית מילה וכן הסעודה שאוכלין אצל

באר היטב

אף כלילה ראשונה פטור וכן נראה מדברי הא"ר, ודוקא מצטער חייב כלילה ראשונה, ע"ש: [ט] אבל. ועין בשער-אפרים סימן לד שחוקש דהא אבל אסור בתמיש, וככתובים אמרין בערכין ג' דשבעת עבודת השם אסורים ודעת רמב"ם חשבו וכו', ויתרץ דהתם רק דרך ה"א קאמרין אבל באמת אינו כן, ועין לעיל סימן תרל"ט בהג"ה ובמג"א שם ומ"ש בא"ר יאן: *פטורים. ע"ה: ועין בגור"ר כלל ד סימן יג דבזמניו שושבינים וכל בני חופה חייבים שאין דרך לטעור עם החתן והכלה בתוך הסוכה אלא אלו אוכלים לבדם כו', ע"ש, ומכ"ש והרא"ש אפילו בחתן גופיה מחייב, וא"כ בקראים י"ל דמרדכי להרא"ש, ע"ש. ועין בחיים שלא ח"ב סימן לה שכתב ג"כ דקראים שאינם רק מוזהרים לטעודת היום לאו בני חופה מקרי, והבאי דברי גור"ר וכתב שהעיקר נדרביו וכן כמדומה קרוב לודאי שמנהג ירושלים תוכ"כ שהחתן ובני חופה קובעים סעודת בסוכה, ע"ש: * (וסעודת ברית. ע"ן במג"א דאע"ג דהוי סעודת מצוה מ"מ אינה כ"כ כסעודת נשואין ודי ב"י אנשים, וע"ש דסעודה שלפני המילה כלילה לא הוי סעודת מצוה, דלא בני"ש, ועין לעיל סימן תקנ"ב. ועין בא"ר שכתב דמורה"ק שממנו מקור הדין דחייב בסוכה לא מיירי מסעודת ברית-מילה ד"ל דמותו כיון שנוכר בש"ס פרק ר"א דמילה ותוס' שם, אף ששקל וטרי בשבוע הבן דהיינו הסעודה שאצל היולדת שאינה מצוה כ"כ, מיהו י"ל איפכא דברית-מילה אפשר דאסור (וע"ש שכתב דמותו הוא ט"ס וצ"ל דאסור) חתן לסוכה שאין צריך להיות אצל היולדת, אבל שבעת הבן שרגלין אצל היולדת ודוקא, מסתפק, ונראה דבשמיני-עצרת יש להקל בשניהם והוא פשוט. וע"ש במהרי"ק דלענין אכילת פירות בעלמא מע שרגלים, המקיל לא לפסיד. ע"ש, ולפי מ"ש

ט"ד: (ט) אבל. ואם מצטער על המת מחמת ישיבתו בסוכה ואין יכול להסירו מלבו פטור, עמ"א וט"ז: (ט) חתן. ע"י סימן תקמו ס"ג מ"ש: (י) פטורים. ואם בלא טרחה ואין לקיים מצות סוכה, חייבים:

ביאור הלכה

אם יוכל לעשות הסוכה במקום אחר בחודאי טוב יותר: * אלא בדבר שדרך בני-אדם להצטער בו [טור]. ולעניות דעתי דעת הר"ן אינו כן, דזה לשונו גבי סירחא דגריגשתא: לא שיהא מאוס לכל, דאי הכי מפסלא הסוכה, כדאמרין גבי שוצי ושואצי איז מסכנין בהם, דכיון דסני ריחיהו שבקא להו נפיק, אלא הכא דבמצטער איהו לחודיה עסקינן, עד כאן לשונו. ובאמת לא אבין דברי הר"ן, דהרי שם בדיעבד לא מפסלא, כמו שכתבו הרמב"ם והרא"ש, וכן מוכח לעיל בסיומן תרמ"ט סעיף יד, ע"ן שם, אס"כן אודא ראייתו. אחר"כ מצאתי שהדרכי-משה העיר בזה על דברי הר"ן, ע"ש. ואולם אם הוא מאניני הדעת, גם הטור מודה דפטור, כמו שכתבו הב"ח והט"ו ושאריו אחרונים וכמו שכתבתי במשנה ברורה: * (וסעודת ברית מילה וכו'). ע"ן במשנה ברורה מה שכתבתי בשם המגן-אברהם דדי להם בעשנים אנשים. ומשמע מזה דאם הסוכה קטנה מהכל אף עשרה אנשים מותר חתן לסוכה, ולפי מה שהעתיק הגר"א הטעם לדלא מצוה מדאורייתא היא שידחה הסוכה כמו נשואין, אפילו באופן זה אסור חתן לסוכה, וכן בפרי-מגדים מצד דאין להקל בזה בכל גונו. וכן בסעודת אירוסין ופדין הבן ובדמיון וסיום וכדומה, פשיטא דבעי סוכה [בכורי יעקב]. עור

משנה ברורה

(כח) אלא בדבר וכו'. דאי לאו הכי, אף שהוא מצטער אמרין בטלה דעתו אצל כל אדם: (כט) שדרך בני-אדם להצטער בו. אם לא (מג) שהוא מאניני הדעת, וכל אניני הדעת מצטערין בזה: (ל) אלא אם ינצל וכו'. הדמס דמצטער פטור, משום דכעין דירה בעינן, ואין אדם דר במקום צער כל שיוכל להינצל מזה בביתו, והכי נמי בסוכה: ה (לא) אבל חייב בסוכה. דאף-על-גב דמצטער פטור מן הסוכה, (מל) הני מילי צערא דממילא היא, (מס) במחמת הסוכה, אבל הכא איהו דקמצער נפשית, איבעי ליה ליתובי דעתיה כדי לקיים את המצוה. כתב בספר תניא: אם המת היה חביב כל-כך שאין יכול להסירו מלבו, פטור, ומיירי שמצטער בישיבתו בסוכה [מ"א]. וע"ן בספר ישועות-יעקב (מו) שחולק בזה על התניא. בפרי-מגדים מסתפק לענין אונן בחולי-המועד, או אפילו ביום-טוב כשרוצה לקבור על-ידי נכרי ביום-טוב ראשון או על-ידי ישראל ביום-טוב שני, דאז

חל דיני אנינות, (מז) אם חייב בסוכה, ע"ן שם, ובספר ביכורי-יעקב מצדד (מח) שהוא פטור, ע"ן שם: י (לב) חתן וכו'. דאין שמחה (מט) אלא בחופה, וחופה נקרא מקום המוכן ליישבת חתן וכלה (הרא"ש), ואין יכולין לאכול בסוכה ולשמח בחופה, דאין שמחה (נ) אלא במקום סעודה. ומיירי שנשא ערב הרגל או קודם, דאין נושאין נשים במועד, כדלעיל כל-כך סימן תקמו: (לג) פטורים מן הסוכה וכו'. ויש (צא) מחייבין אותן, דסבירא להו דאפשר לאכול בסוכה ולשמח בחופה, וכל-כך הסכימו (צב) אחרונים דראוי לחתן לחתמי על עצמו ולישב בסוכה ולא לברך, וכן השושבינים כשאוכלין אצל החתן ומשמחין אותו בתוך שבעת ימי המשתה ויושבין עם בסוכה אין צריכין לברך, אבל כשאוכלין בביתם חייבין בסוכה וצריכין לברך: (לד) (וסעודת ברית מילה וכו'. היינו, אפילו אם צר להם המקום לשבת שם ואי אפשר להם לשמח שם כל-כך, מכל מקום חייבין בסוכה, דאף-על-גב דסעודת מצוה היא, כמו שכתב ביורה-דעה סימן רסה סעיף יב, מכל מקום לא דמי לטעודת חתן, שהיא מצוה גדולה לשמח חתן וכלה ונקראת סעודת מצוה בכל מקום, אבל זה אינה מצוה כל-כך, ואס"כן די להם בעשרה

שער הציון

(מג) ט"ז. והנה המגן-אברהם רצה גס"כ ליישב קושיית הט"ז וכתב דבעינן שיהא ידוע שהוא מאניני הדעת. והנה כל הראשונים שהעתיקו דינא דרב יוסף לא הוכירו פרט זה, ומשמע דכיון שהוא ידוע בעצמו שהוא מאניני הדעת די, וכן בב"ח משמע גס"כ כה"ט, ובביכורי-יעקב כתב גס"כ שאין דברי המגן-אברהם מוכרחין: (מל) גמרא: (מס) כיון מפני תקום או צינה או סרחון ורש"י: (מו) וכן בשאר הראשונים לא מצאתי דבר זה: (מנ) דאפשר דאנון לא פטור רק ממצוה עשה בשב אלו תעשה, ובסוכה יעבור בקום ועשה כשאיכל חתן לסוכה חתן פטור [מגרים]: (מס) דהא הטעם דאנון פטור מכל המצוות הוא מטעם עוסק במצוה פטור מכל המצוות, ועל-ידי שפסוק במצות טרדת קבוצה אין צריך לעסוק במצוה אחרת. ואס"כ כל מצוה שצריך לעסוק בה, כ"ן שהוא בשב ואל תעשה כ"ן שהוא בקום ועשה, פטור ממנה, ולכן מנטילת ידים פטור, שצריך מעשה ליטול ידיו [אכן בהענין-צבור חייב להתענות, שה אין צריך מעשה], ולכן גם מסוכה פטור דהא צריך מעשה ליתר לוישב בסוכה, וראיה לזה, שהיי חתן ושושביניו והולכי לדבר-מצוה פטורים מכל המצוות מאותו טעם עצמו שאנון פטור, דהיינו מטעם עוסק במצוה חתן מכל המצוות, ובהם מבואר בפירוש במבוא דף כו פטורים מסוכה, ואס"כ הוא הדין אונן, עכ"ל. ובספר ביכורי-יעקב יורה-דעה סימן שמא מצדד דכשרוצה לאכול פת, אף דאין צריך לברך 'המוציא' מכל מקום צריך ליטול ידיו, ולא יברך 'על נטילת ידים'. עכ"ל: (מט) גמרא: (נ) גמרא. ובסוכה גופא אי אפשר לעשות החופה משום צער חתן (לפי שהמקום פרוץ שאין לו א"ג לא דפנות) והוא כוש לשמח שם עם כלתו [נשם בגמרא], ואס"כ בומן זוה שמהגנו לעשות די דפנות לסוכה צריך לישב בסוכה [מ"א]. אבל באילה רבה הכיבט שם ורא"ז שכתב סתם, שצער לחתן לעשות חופתו במקום צר ודחוק, וברבינו ירוחם כתב גס"כ, שאין יכול לשמח עם כלתו, שאין הסוכה מקום סגור, וגם באור זרוע מצאתי זה לשונו: משום צער חתן, וסוכה אינה מרווחת וחתן ביקום מרווח דליכנסו שם כל בני החופה, עכ"ל, וכל אלו טעמים אינם, אבל בסוכה של די דפנות: (נא) רא"ש ושאר פוסקים: (נב) אליה רבה ודרך-החיים. וע"ן בשער-השוכה:

הלכות סוכה סימן תרמ

נ משנה שם כ"ה
ס ברייתא שם כ"ז
ע שם בבביתא

היולדת, חייבין בסוכה (מהרי"ק שורש קעט): ז (לה) *ישלוחי מצוה (לו) פטורים מן הסוכה (לז) **בין ביום ובין בלילה**. (לה) (ועיין לעיל סימן לח): ח (לט) *הולכי דרכים ביום, (מ) פטורים מן הסוכה ביום (מא) וחייבים בלילה; הולכי דרכים בלילה, פטורים בלילה וחייבים ביום: הגה דרוקא כשיכולו למצוא סוכה, (מב) אבל אם אינם מוצאים סוכה יוכלו לילך לדרכם אף שלא ישבו בה לא יום ולא לילה, כשאר ימות השנה שאינו מניח דרכו משום ביתו (רי"ן פ' הישן). ואף-על-פי שאינו הולך רק ביום פטור אף בלילה, (מג) דאין לו לעשות שם דירה. וההולכים לכפרים לתבוע חובותיהם ואין להם סוכה באותן הכפרים, (י"א) [נ"א] אצל מעירו על עצמן לשוב לבתיהם בכל לילה לאכול בסוכה, (מ"ד) ואף-על-גב

שערי תשובה

באר היטב

(י"א) יחמירו. ואם הוא בשדה אפילו כל ימי החג א"צ לטרוח ולעשות (י"א) יחמירו. ואם הוא בשדה אפילו כל ימי החג א"צ לטרוח ולעשות

סימן תלת דמותו בין ופירות אפילו קבע עליהו א"כ אין נ"מ בזה רק במחמיר על עצמו ובה אין להחמיר. ועיין בא"ר ס"ק כ דאפשר דבה"ז אוכלין מיני תרמיא ולכן כתב בשם מהרי"ק דגם בני סוכה אצולכא יצא היולדת דאז לא בעי סוכה, ע"ש: [נ"א] יחמירו. עבה"ט. ועיין במג"א דאף במקום כותים חייב לעשות סוכה, וכתב בא"ר דפשוט שאם אין הכותים מניחין לעשות סוכה דפטור והוי כשדה וא"צ להניח בשביל זה עסקיו, ע"ש. ועוד כתב א"ר רמבאר ברש"י דף כ' והולכי דרכים בלילה דפטורים בלילה, דאף בלילה הראשונה פטורים, ע"ש:

ביאור הלכה

משנה ברורה

אנשים [מ"א]. ומכל מקום בשמיני-עצרת אם רוצים יכולים לאכול בבית בסעודת בריית-מילה, [א"ר ודה"ח]: **ז (לה) שלוחי מצוה**. כגון שהולך (נג) להקביל פני רבו או ללמוד תורה או לפדיון שבויים וכיוצא בזה: **(לו) פטורים מן הסוכה**. אפילו (נד) בשעת חנייתו ויש לפנייהם סוכה בנויה: **(לז) בין ביום ובין בלילה**. היינו, אפילו הולכין רק ביום (נ"ה) פטורין גם בלילה, (נ"ו) מפני שטרודים במחשבת המצוה ותיקונה, והוי הכל בכלל עוסק במצוה ופטור ממצוה אחרת: **(לח) ועיין לעיל סימן לח**. רוצה לומר בסעיף ח בהג"ה, דמוכח שם דרוקא כשצריך לטרוח אחר הסוכה, אבל אם אין צריך לטרוח אחריה, כגון שיש סוכה מזומנת לפניו, צריך לנכנס בסוכה ולאכול ולישון ג.ם. (נ"ז) ואם אין יכולים לישון כל-כך בטוב בסוכה ויהיו יגיעים למחר ולא יוכלו לקיים המצוה כראוי, פטורין: **ח (לט) הולכי דרכים וכו'**. ד'תשבו' כעין תדרוו אמר רחמנא, וידוע כשארם דר בביתו בשאר ימות השנה אינו נמנע מלנסוע לאיזה ענין ומניח את ביתו, וכן הוא הדין בסוכה: **(מ) פטורים מן הסוכה ביום**. היינו, (מ"ט) שאין צריך להמתין מלאכול עד שיגיע לסוכה, (נ"א) אם לא שזרדמן לפניו סוכה בעת האוכל בלי טרוח: **(מ"א) וחייבין בלילה**. היינו כשלן בלילה במקום ישוב, אפילו אין באושפיזא שלו סוכה כגון שהוא נכרי, חייב להשתדל (מ"ב) אולי ימצא סביבות משכנו איזה יהודי שיש לו סוכה: **(מ"ב) אבל אם אינם מוצאים סוכה וכו'**. רוצה לומר, שהשתדל ולא מצא סוכה סביבותיו, יוכל לאכול וללין באותו מקום בלי סוכה (מ"ג) ואינו מחוייב לעשות סוכה, והא דמסיים 'יוכלו לילך לדרכם' רוצה לומר, אפילו אם הוא יודע בביתו שברוך שהולך ימצא שם סוכה אפילו הכי מותר לצאת מביתו, דכלל בדיניו: 'תשבו' כעין תדרוו, וכו' בסעיף-קטן לט: **(מ"ג) דאין לו לעשות שם דירה**. רוצה לומר, היכא דאין מוצא סוכה (מ"ד) אין מחוייב לעשות מחדש: **(מ"ד) ואף-על-גב דיש להקל**. רוצה לומר, דמה שאמרו 'ההולכין ביום חייבין בלילה' (מ"ה) היינו היכי דמוצא סוכה

כתב, שמי שיש לו סוכה קטנה מותר לכוון לו סוכה גדולה בחול-המועד לצורך סעודת בריית-מילה, והוי לצורך המועד, ואף דלצורך המועד גם-כן לא מותר רק בצנעא, מכל מקום הכא ניכר דלצורך המועד הוא, ובניכר מותר לעשות בפרהסיא, כמבואר סימן תחלף סעיף ד, עד כאן לשונו: * **שלוחי מצוה וכו'**. עיין בתשובת כתב-סופר סימן קיט דרוקא כשהיא כולה לה' ואין בה הנאה לעצמה, אבל בהולך בשכר ועיקרו של השליח להנאתו מתכוין, לא נפטור על-ידיהו ממצות סוכה, עיין שם [פ"ח]. ועיין לעיל סימן לח בביאור הלכה דיבור המתחיל 'הם ותגריהם' כו': * **הולכי דרכים ביום וכו'**. דע, דאתרוגים מחולקין בפירושו: דעת הלבוש דמה שאמרו פטורין ביום, היינו שאין צריך להמתין מלאכול עד שיגיע לסוכה [אם לא שזרדמן לפניו סוכה בעת האוכל בלי טרוח], ומה שאמרו וחייבין בלילה, היינו כשכא ללון במקום ישוב מחוייב לחפש סביבותיו אולי יש שם סוכה לאכול ולישון שם, אמנם אם נודמן לו שלן שם בין הנכרים שאין שם סוכה וסביבותיו אין יהודים, פטור מלעשות שם סוכה, ולפי דבריו מה שאמר הרמ"א 'ודוקא כשיכולו למצוא שם סוכה' הוא כפשוטה, כמו שכתבנו, והוה גם-כן מה שכתב הרמ"א בסוף דבריו 'ואף-על-גב דיש להקל', רוצה לומר דמה שאמרו וחייבין בלילה היינו דוקא כשמוצא סוכה במקומו. ודעת המגן-אברהם, דמה שאמרו פטורין מן הסוכה ביום, היינו אף כשהגיע למלון פטור לטרוח לעשות שם סוכה בעת האוכל כיון שדעתם לילך בלילתו, ואין חייבין בלילה לעשות שם סוכה, כיון שגם שם, אפילו אם לן אצל נכרי, אם יש לו שם ממה לעשות סוכה [ואפילו אם צריך להוציא על זה מעט מעות אפשר דצריך להשתדל על זה], אמנם אם בא לכפר סמוך לעת האוכל אין צריך להמתין על עשיית הסוכה, כמו בירידת גשמים ודלא אפרינו שימתין מלאכול אלא כיון שעכשיו רוצה לאכול ואין לו סוכה פטור, הוא הדין כו', ולפי דבריו, מה שכתב הרמ"א 'ודוקא כשיכולו למצוא סוכה' היינו לעשות סוכה (כן באר הפרי-מגדים לדבריו), ומה שכתב הרמ"א 'ואף-על-גב דיש להקל', היינו כיון שהגיע עת האוכל ואין לו סוכה, מכל מקום יחמירו לשוב לבתיהם, דפשוט, דהיה לו לעשות סוכה איזה שעת מקודם כשכא שם בתחלת הלילה, עיין שם. והנה הגר"ז ודרך-החיים העתיקו דברי המגן-אברהם דמה שאמרו וחייבין בלילה היינו לעשות שם סוכה, אבל בבגריישע וחייב אדם מצדידן כדברי הלבוש, דאם יצטרך לעשות סוכה אם-כן יעמול בה רוב הלילה או על-כבר-פנים איזה שעות, וזה לא הוי כעין תדרוו, וכן הגאון רבי-יעקב עמודין כתב דמה שאמרו וחייבין בלילה היינו כשאפשר להם להשיגה בקלות, וכן משמע מביאור הגר"א דמה שאמרו וחייבין בלילה היינו כשמוצא סוכה במקומו. אחר-כך מצאתי ברבינו מנחם (מבאר דברי הרמב"ם) שכתב בהדיא וזה לשונו: וחייבים בלילה, אם מגיעים למקום שיש שם סוכה, אבל אם דרים בלילה במקום גויים שאין שם סוכה, פטורים, עד כאן לשונו. וגם לשון רמ"א דחיק מאד לפי דברי המגן-אברהם, לכן סתמתי במשנה ברורה כרעת הלבוש והאתרוגים העומדים בשיטתו. ומה שהקשה המגן-אברהם על הלבוש, כפי מה שביארנוהו

שער הציון

(נ"ג) רש"י ושאר פוסקים: (נ"ד) פוסקים: (נ"ה) ברייתא: (נ"ו) רש"י והר"ן: (נ"ז) מגן-אברהם ושי"א: (נ"ח) לבוש: (נ"ט) אחרונים: (ס) כן משמע מחיי-אדם כפי מה שביאר דברי הלבוש, ונכון הוא: (ס"א) לבוש ושי"א וכפי מה שביארתי בביאור הלכה, ודלא כמגן-אברהם: (ס"ב) וקרא בשם דירה על שם מאמר הגמרא 'צא מדידת קבע ושב בדידת עראי'. ולפי דברי המגן-אברהם איני יודע איך יפרש דברי רמ"א אלו: (ס"ג) הגר"א:

הלכות סוכה סימן תרמ תרמא

באר הגולה רלג

פ שם בביתא צ שם
בביתא ק כרכא שם

דיש להקל, (מה) מכל מקום המחמיר תבוא עליו ברכה (ב"י בשם א"ח): ט (מו) **שומרי העיר** (יג) **ביום**, פטורים ביום וחייבים בלילה; שומרי העיר בלילה, פטורים בלילה וחייבים ביום: י **שומרי גנות ופרדסים פטורים בין ביום ובין בלילה**, שאם יעשה השומר סוכה ידע הגנב שיש לשומר מקום קבוע ויבוא ויגנוב ממקום אחר. לפיכך אם היה שומר כרי של תבואה שיכול לשמור כולו ממקום אחד, חייב לעשות סוכה במקום ששומרו: הגה (מז) והעושין (יג) יין אצל העובד-כוכבים בסוכות פטורים בין ביום ובין בלילה, דצריכים לשמור שלא יגעו העובד-כוכבים (הג"מ פ"ז בשם סמ"ק וכל-כו). ואם הוא בענין שאין צריכין שימור, חייבין:

תרמא שאין מברכין 'שהחיינו' על עשיית הסוכה, ובו סעיף אחד:

א **העושה סוכה, בין לעצמו בין לאחר**, (א) אינו מברך על עשייתה, (ב) **אבל 'שהחיינו'** היה ראוי לברך (ג) ***כשעושה אותה** (ה) ***לעצמו**, *אלא שאנו יסומכים על זמן שאנו אומרים (ד) **על הכוס של קידוש**: הגה ואם לא אכל לילה ראשונה בסוכה, אף-על-פי שבירך זמן בביתו, (ה) כשאוכל (ו) [ב] בסוכה צריך לברך זמן (ו) משום הסוכה. ואם בירך זמן בשעת עשייה, סגי ליה (ר"ן פרק לולב וערבה):

א מימרא דרב חסדא
מנחות מ"ב ב ברייתא
סוכה מ"ו ג כ"ב כהנא
שם

באר היטב

שם סוכה, מ"א, ע"ש: (יג) **ביום**. ואותן היושבים בחנות אעפ"י שרגילין רוב הפעמים לאכול ביום שם מ"מ בסוכות צריכים לאכול בסוכה, אפילו אם דרים חוץ לעיר וחגיותיהם בעיר צריך לעשות סוכה בעיר כי שם ביתו, מ"א. בירושלמי, רב הונא היה הולך בדרך והיה צמא ולא רצה לשתות עד שנכנס לסוכה: (יג) יין. ואם היין מונח בחצר צריך לישב בסוכה, מ"א, ע"ש: (ה) **לעצמו**. אבל כשעושה לאחרים היה ראוי שיברך הבע"ה שהחיינו, ע"י סימן תקפה ט"ב. ודוקא דבר שעושין אותו משנה לשנה, אבל שופר ומגילה שעושין אותן לכמה שנים אינו מברך שהחיינו על עשייתן, ונר חנוכה נמי אינו מינכר שעושה לשם מצוה, מרדכי, מ"א: (ג) **בסוכה**. ר"ל ביום צריך לברך זמן וכו'. והב"ח בתשובה סימן קל"ב חולק וכתב: אם בלילה הראשון ירדו גשמים באופן שלא אכלו בסוכה כל עיקר וקידשו ובירכו בבית אין לברך זמן למחר ביום א' כשנכנסין לסוכה לישב בה כדי שלא להכניס עצמו בספק ברכה לבטלה, דלא כהרמ"א סימן תרמא, עכ"ל,

שערי תשובה

[ב] בסוכה. עה"ט. ועיין בשבט"י ח"א סימן מב כתב ג"כ הדעיקר כהרמ"א בזה

ביאור הלכה

מיושב הכל, וכמו שכתבו הח"י-א"ם והבגד"ש: * **כשעושה אותה**. ודוקא כשעושה אותה חוץ שלשים לחג, אבל קודם שלשים, אף-על-פי שכשרה בשעשאה אותה לשם חג כמבואר בתלמוד, מכל מקום לא מקרי שעת עשייה לברך עליה זמן, עיין שם: * **לעצמו**. משמע דכשעושה אותה לאחרים אינו יכול לברך 'שהחיינו' ורק הבע"ה הבית בעצמו יברך 'שהחיינו', כמו שכתב המגן אברהם, ועיין בפרי"מגדים. וצ"ע דסתם הרמ"א לעיל בסיומן תקפה סעיף ב' דאפילו הכי שכבר יצא ומבין להוציא אחרים אפילו הכי יברך 'שהחיינו', התם הלא איירי שמי שעדיין לא יצא עומד בצדו לצאת בברכת התוקע, התם שאינן יוכל להוציא, דשומע כעונה והוי כאלו מברך לעצמו, מה שאין כן בזה שאינו מיירי באופן זה, ואיין-הכינמי דאם הבע"ה הבית עומד פה ומבכשו שיכין להוציא הכי נמי דמותו, כן העליתי מדברי הגר"א שם, אלא שכבר העלו האחרונים שם דאם יוכל לברך בעצמו אין כדאי שיוציאו בברכתו. ודע עוד, דמדברי התוספות בדרך זו דיבור המתחיל 'העושה סוכה לעצמו' משמע ליה להכי לא יוכל לברך 'שהחיינו' כשעושה בשביל אחר, מדסבירא ליה להאי תנא, דאם מברך לעשות (רוצה לומר, ואס"כ אין עשייה עיקר המצוה, ועל-כן אין מברך 'שהחיינו' בשביל אחרים), ולפי זה במצוה שעושה עיקר המצוה, לדעת התוספות יוכל לברך 'שהחיינו' גם כשעושה המצוה בשביל אחרים. ולשיטתם נראה גס-כ"ן מה שהקשינו מסימן תקפה אדהכא, דהתם מצינת השופר הוא עיקר המצוה ולהכי יוכל לברך 'שהחיינו' גם בשביל אחרים, מה שאין כן בסוכה דעיקר המצוה הוא הישיבה בסוכה ולא העשייה: * **אלא שאנו וכו'**. ואם בירך 'שהחיינו' בשעת עשייה, מתפקד בפרי"מגדים אם שוב יברך זמן בשעת קידוש על

משנה ברורה

באותו מקום, מה שאין כן בזה: (מה) **מכל מקום המחמיר וכו'**. וכל זה בהולך מכפר לכפר, מדינא אין צריך להמתין מלאכול רק המחמיר, אבל בשהוא בכפר אחד שלשה או ארבעה ימים חייב מדינא לעשות שם סוכה [אחרונים]: ט **(מו) שומרי העיר**. היינו (הק"ד) מגייסות שלא יבואו עליהן, וצריכין לילך (סה) סביב העיר לשמרן, ולפיכך אין יכולין לעשות סוכה במקום אחד. ודוקא בשומרי גייסות, אבל בשומרי עמון שלא יבואו לגניבה [שדרכן לשמור תמיד], הוי כשומרי גנות ופרדסין המבואר לקמיה [מ"א בשם הירושלמי]. ובאמת דבר זה תלוי לפי ענין השימור, כגון שומרי החנויות שלנו שדרכן לשמור בלילה, פטורין רק בלילה. והיושבין בחנות, אף-על-פי שרגילין כל השנה ברוב פעמים לאכול בחנות ביום, מכל מקום בסוכות חייבים לאכול בסוכה, אפילו אם דרים חוץ לעיר וחגיותיהם בתוך העיר, חייבים לעשות להם סוכה כדי לאכול בעת שיצטרכו, אם אינם יכולים לילך לביתם ולאכול [אחרונים]: י **(מז) והעושין יין וכו'**. ואם היין מונח בחצר (סו) צריך לעשות סוכה בחצר, דיכול לשמרו מתוך הסוכה על-פי האופנים המבוארים ביוה"דעה סימן קלא:

א **(א) אינו מברך על עשייתה**. שאין עשייתה גמר מצוה, שהרי צריך לישב בה: (ב) **אבל 'שהחיינו' וכו'**. ודוקא דבר שעושין אותו משנה לשנה, (ה) אבל שופר ומגילה שעושין אותן לכמה שנים אינו מברך 'שהחיינו' על עשייתן, ונר חנוכה נמי אינו מינכר שעושין לשם מצוה: (ג) **כשעושה אותה**. והוא הדין אם (ג) היתה עשויה מכבר (ג) והוא מחדש בה דבר, דהיינו שהיה בה רק שני דפנות והוא השלימה עכשיו או שחידשה בהסכך [רי"טב"א]: (ד) **על הכוס של קידוש**. שהוא קאי על מצות סוכה ועל החג: (ה) **כשאוכל בסוכה**. רוצה לומר, למחר ביום (ו) **משום הסוכה**. דהברכה שבירך מאתמול בביתו היה רק בשביל החג:

שער הציון

(סד) מגן-אברהם בשם הירושלמי: (סה) ואפשר אם היא מוקפת חומה ואין צורך לשמור רק דרך השער, הוי ידעו כברי של תבואה המבואר לקמיה דצריך לעשות סוכה במקום ההוא: (סו) מגן-אברהם ושא"י: (סז) מגן-אברהם בשם המרדכי: (סח) גמרא: (ט) ושלפא קצת שלא העתיקו הרמב"ם וטור ושולחן-ערוך דין זה: ואולי שסמכו על מה דנהיגין בזמננו לסדר בכל גוויי כולהו אכסא:

הלכות סוכה סימן תרמב תרמג

באר הגולה רלד

תרמב וכו סעיף אחד :

א א"א חל יום ראשון של סוכות (א) להיות (ב) בשבת, אומרים בערבית ברכה אחת מעין שבע וחוחם בה בשבת (ג) בלבד :

תרמג סדר הקידוש, וכו ג' סעיפים :

א מסקנת הגמרא סוכה א סדר הקידוש, (א) יין קידוש וסוכה (ב) *ואחר-כך זמן, (ג) לפי שהזמן חוזר על קידוש היום

באר היטב

ע"ש. ומהרמ"ם כספר משא-משה סימן ה' דחה דבריו וכתב דצריך לברך וכדברי רמ"א, ע"ש. ואם לא אכל גם ביום הראשון בסוכה, או כשאוכל לבילוי שני בסוכה צריך לברך לישב בסוכה ואח"כ זמן, מ"א בסימן תרסא, ע"ש. ועמ"א בסימן זה ס"ק ב מ"ש. ואם לא בירך זמן כלל לבילוי ראשון, ע"י סימן תעג א' מ"ש. ובאר היטב אשר לפני כתב באי' דברים אשר לא כדת, ע"ש ודו"ק :

(ב) בשבת. ואז אין אומרים מערבית לבילוי ראשון, ובלילי ב' אומרים מערבית של יום ראשון. ועי' סימן תפט ס"א :

שערי תשובה

שלא יצא בזמן דתג שבירך בבית כיון שאינו שעת עשייתה אבל שעת מצותה, ע"ש, ועיין באי"ו שהשיג ג"כ על הבית והביא דברי הכל"טו, וכן בברי"ה הביא בשם ארחות-חיים דכריי הר"ן שממנו מקור דברי הרמ"א, ומ"ש כאן המג"א ס"ק ב' וכן בלילה שניה עיין סימן תרסא ר"ל שגם לענין לילה שניה יש חילוק בדברי כ"ן וגם אכל לילה ראשונה או אכל בשניה או ואח"כ סוכה משא"כ כשלא אכל לילה ראשונה יברך בשניה סוכה ואח"כ זמן, ולפי"ז משמע דר"ל כה"כ"ח בתשובה דביים אין מברך זמן, והכ"ח"ט נדחק לפרש שגם ביום ראשון אכל בסוכה וכ"כ בפ"מ סימן תרסא, ואין זו בהשמצה, ועיין בפ"מ שכתב כאן ג"כ דמהמג"א סימן תרסא משמע כה"כ"ח, וע"ש סימן תרסא שהבי"ח כתב שדעת האחרונים דלעולם יאמר גם בליל ב' סוכה ואח"כ זמן. ובשו"ת נ"ב ח"ב סימן ט"ל נשא ונתן בזה הענין שהעיקר כדעת האחרונים בזה, ובמח"ב סימן תרמג הביא דגמרא דמברך בשעת עשייה) וכתב שכן עמא דבר, ע"ש, ובמדינתנו רבים נוהגים כהאחרונים. ועיין לעיל במג"א סימן ח' שכתב דיש שותפים ליקח אף בירוש פרי חדש לליל שני וטעם הוה, ד"ה קדושה א' הוא, והביאו בה"ט שם, ובא"ר כתב דירוב העולם נוהגים כן בליל שני וסוכות וכתב דידיל טעמם דתושבים שמא זמן דסוכה דליל ראשון פוטר כרי"ה, דאפילו אם היום הראשון חול מ"א איכא דר"ל שאם בירך זמן על עשיית הסוכה אפילו בחול פוטר זמן דתג, דסוכה מכח תג קאתי, ע"ש חשוכות הב"ח שהביא שם דעת פוסקים אלו, וא"כ ל"ל דכפ"ח הועיל זמן דליל ראשון כאלו בירך על עשיית הסוכה וכיון שלא היה לבטלה פוטר זמן דתג וא"צ לברך ליל שני, ומחמת ספק פוסקים אלו נהגו כן), ע"ש, אבל עתה אין מנהג זה כלל בסוכות רק ברי"ה לחוד ותו לא וכדעת המג"א, ועיין בדגול מרובה משמע קצת שדעתו כה"כ"ח בתשובה דאף שבירך לבילוי זמן בביתו אין מברך ביום על הסוכה, ע"ש :

משנה ברורה

א (א) להיות בשבת. ואז אין אומרים 'מערבית' לבילוי ראשון, דכיון שאין העולם רגילין בהם, חשו שמא יטלו נרות לראות בהן, ובליל שני (ב) אומרים 'מערבית' של יום ראשון, (ג) והוא הדין כשחל שביעי של פסח בשבת אומרים במוצאי-שבת ה'מערבית' השייך ליום שביעי, והוא הדין בשמחת-תורה אומרים ה'מערבית' של שמיני-עצרת, לבד ליל ראשון ושני של פסח, שאומרים לבילוי שני השייך לליל שני משום ביכור לספירה(א) [פמ"ג]. אין אומרים (ג) 'במה מדליקין': (ב) בלבד. שלא נתקנה אלא עבור שבת בלבד. בטור כתב 'באהבה מקרא קודש', ובמנהגים שלנו כתוב: (ד) ואין אומרים 'באהבה':

ביאור הלכה

יוס-טוב וכו', עיין שם, וראיתי בברכ"י וסוף שנסתפק גם-כן בזה העולה לדעת התוספות והרא"ש והר"ן וכל"טו וארחות-חיים לא יברך, אבל לדעת הרמב"ם והרמב"ן והריטב"א ודעמיהו יברך, ומסיק כיון דספק פלוגתא הוא לא יברך, דספק ברכות להקל [בכורי עיבק]:

* ואחר-כך זמן. עיין במשנה ברורה כמה שכתבתי שאין נפקא-מינה בין שהסוכה היתה עשויה ועומדת עם הסכך מכבר וכו', והיינו דאפילו באופן זה ברכת הזמן קאי על הסוכה דהיינו על קיום המצוה של סוכה, כן הוא הסכך האחרונים (עיין בלבושי-שרד וא"ר ונהר"שלום והח"א והבכורי-עיבק), ולא כמה שכתב המגן-אברהם בשם הכ"ח, ויש מאחרונים שכתבו שגם בכתב מודה לזה אלא שיש טעם סופר בדבריו, וכן מוכח להמעצין בו. ומה שכתבנו 'כיון שלא בירך עליה בשעת עשייה', דאם היה מברך בשעת עשייה, אז ברכת הזמן קאי רק ארגל ועל-כן צריך לברך זמן ואחר-כך סוכה, ולדעת התוספות והרא"ש אין צריך לברך בזה כלל ברכת הזמן, דברכת הזמן שבירך קודם התג על הסוכה מהני ממילא גם לרגל, וכמו שכתבנו בסימן תרמא. עוד כתב המגן-אברהם, דאם לא בירך זמן לבילוי ראשון מברך כל שבעה [גמרא]. ולא אבין, דהלא קיימא לן דאפילו לבילוי שני מברך זמן משום רגל, ואם לא אפילו אם לא בירך לבילוי שני גס-כן מברך כל שבעה משום רגל (דאין דומה זמן דרגל לזמן דסוכה, דזמן דסוכה אפילו אם בירך קודם הסוכות בשעת עשייה יוצא בה, ולכן בליל שני אין צריך לברך זמן משום סוכה, דיוצא כמה שבירך מאתמול, מה שאין כן לענין זמן דרגל, אם היום שני הוא רגל אינו יוצא כמה שבירך מאתמול ברכת הזמן אף שכיון גם משום רגל, ובאמת בגמרא לא נזכר ליל ראשון, דזה לשון הגמרא: אי לא בירך האידינא מברך למחר או ליומא אחרא, ונוכל לומר דבחוק-לארץ לענין ליל שני שייך גס-כן לומר 'אי לא בירך האידינא'

שער הציון

(ב) מגן אברהם: (ג) פרי-מגדים (ג) גזירה משום יוס-טוב שחל בערב-שבת שאין אומרים בו 'עשרתם' כו', שאין מעשרין ביוס-טוב, לכן אין אומרים אותו אפילו כשחל יוס-טוב בשבת עצמו. לבוש: (ד) וכן כתב תשב"ץ, דרכי-משה, וכן כתב בלבוש: (ה) לבוש, והאי טעמא דלבוש הוא רק לענין לכתחלה אבל לא לענין כוונתו: (ז) עיין ביאור הלכה: (א) דבגמרא אפילו רב ורבה רב בריהנה לענין לכתחלה, אי סוכה קודם משום דהוא חובת היום או זמן קודם שהוא תודי, ונהי דאנן פסקינן כרב, היינו לענין לכתחלה, אבל בדיעבד גם רב מודה דיצא, וידוע מכמה אחרונים דטעם זה שכתבו הטור ושולחן-ערוך איננו עיקר הטעם (עיין בב"ח וט"ו ושא), אלא משום דרב דאקדמיה משום דהוא חובת היום, ועל-כן בוודאי יצא בדיעבד:

(א) ה'מערבית' הוא מענין של ספירה (משנ"ב סימן תפט סק"א). והכוונה לפי"ט 'אור יום הנה'.

הלכות סימן תרמג

בלהרמב"ם ב *הלכות סימן תרמג

ב בפרק ו בשם מהו
בביתו וכו' ספר
ג ג' שם מהר"ם
ה מהרמב"ם ד שם בשם
אביו הרא"ש

ועל מצות סוכה: ב *בלהרמב"ם (ה) [ב] (ד) מקדש מעומד ומבדך (ה) 'לישב בסוכה' ויושב, ואחר-כך מבדך זמן. (ואין נוהגין כן, אלא מקדשין מיושב, וכן דעת הרא"ש:) ג (ו) 'בשאר ימים מבדך על הסוכה קודם ברכת 'המוציא'. 'ונוהגים לברך על הסוכה (ו) אחר ברכת 'המוציא' קודם שיטעום: הגה הכי נוהגין בחול, [*] (ח) אבל בשבת ויום-טוב שיש בהן קידוש, (ט) מבדך לאחר

שערי תשובה באר היטב

[ב] מקדש. עכ"ט. והנה נוהגים העושים קידוש בחדש שכשגמיעים לברכת כהה"ג הם מנינים כי"א עד שיברך לא' והם עונים אחריו אמר ואחר מבדך השני הם עונים אחרי, ועושים לא' כזו, שהאמן שנונה אותו שוכב בידך כפה"ג הוא הפסק בין הברכה לשחיה, וכבר כתבתי לעיל סימן רע"א סיפ' טז בשם הפמ"א ח"ב שאין נכון לעשות כן, ע"ש. ועיין במג"א אם הייתה סוכה עשויה ועומדת כו', וא"ר מגיה כדברי הכ"ח, ועיין ביד אפרים מ"ש בזה. ועתה ראיתי בבב"י האריך בזה והעלה דאם בידך בשעת עשייה לא יברך זמן לרגל על הכוס כיון לדעת התוספות והרא"ש אינו מבדך, ע"ש: [*] אבל בשבת וי"ט האומר ברכת סוכה בברכת המוציא טועה אלא יאמר ביקדוש. וברכישמואל סימן רטו כתב שיש פקוק אם יש להפסיק בקידוש היום בברכת סוכה בין ברכת היין לשחיה כיון שלא נחנקה מהקדמונים ולא הוצרכה בתלמוד ואין כשחית היין איסור חזק לסוכה, עכ"ל. ולכן דעתו כיון דבקידוש אין בזה סידור ברכות אחרות, מברכין על הסוכה או קודם ברכת המוציא או אחריה כו', ור"ל לכל מה כדאית ליה, להלמה"מ יברך קודם המוציא להרא"ש דנוהגים דנוהגים יברך אחר המוציא. אמנם י"ל דהיינו למבדך על היין לטעודה, משא"כ יש שמבדך על היין ואינו נוטל מיד לסעודה רק אוכל פת כיסנין להיות נחשב כקידוש במקום סעודה, י"ל דגם לפי"ד הרב"ש יש לנהוג בזה לברך תחלה כפה"ג ואח"כ ברכת סוכה כיון דבאמת דעת מח"ב דפת כיסנין אין לברך עליו ברכת סוכה אף ביותר מכביצה, ודלא כגור"ר כמש"ל סימן תרלט, ולפי"ז לא הוי מקום לברך ברכת סוכה כלל, אך בזה דקמהדר ליה בקידושא י"ל דאף המח"ב מודה דהוי קבע, ולפי"ז כיון שכל עיקר הברכה מכת קביעות הקידוש שפיר יש לברך אחר הקידוש שהוא ברכת סוכה

(ה) מקדש. כתב מ"י"ט: מדרך העולם לישב ב' או ג' בעלי-בתים ויותר בסוכה א' וממתינים זה על זה בקידוש מפני הכבוד, לא יפה הם עושים, דארכה, לא יקדשו ביהוד דתרי קולות לא משתמעי. ועי' סימן רפד ס"ה. ובסימן תפח ס"ג כתבתי בשם הח"י דשפיר למעבד הכי, ע"ש. וראוי לומר ברכה דסוכה בקול ובמשיכה בניגון כשאר ברכות קידוש, וה"ה בכל שאר הברכות ירגיל לומר בקול רם, כי הקול מעורר הכול:

כו'. עכ"ט לקמן סימן תרס"א בשם שנה"ג דביום שיש קידוש, האומר ברכת סוכה בברכת המוציא טועה אלא יאמר ביקדוש. וברכישמואל סימן רטו כתב שיש פקוק אם יש להפסיק בקידוש היום בברכת סוכה בין ברכת היין לשחיה כיון שלא נחנקה מהקדמונים ולא הוצרכה בתלמוד ואין כשחית היין איסור חזק לסוכה, עכ"ל. ולכן דעתו כיון דבקידוש אין בזה סידור ברכות אחרות, מברכין על הסוכה או קודם ברכת המוציא או אחריה כו', ור"ל לכל מה כדאית ליה, להלמה"מ יברך קודם המוציא להרא"ש דנוהגים דנוהגים יברך אחר המוציא. אמנם י"ל דהיינו למבדך על היין לטעודה, משא"כ יש שמבדך על היין ואינו נוטל מיד לסעודה רק אוכל פת כיסנין להיות נחשב כקידוש במקום סעודה, י"ל דגם לפי"ד הרב"ש יש לנהוג בזה לברך תחלה כפה"ג ואח"כ ברכת סוכה כיון דבאמת דעת מח"ב דפת כיסנין אין לברך עליו ברכת סוכה אף ביותר מכביצה, ודלא כגור"ר כמש"ל סימן תרלט, ולפי"ז לא הוי מקום לברך ברכת סוכה כלל, אך בזה דקמהדר ליה בקידושא י"ל דאף המח"ב מודה דהוי קבע, ולפי"ז כיון שכל עיקר הברכה מכת קביעות הקידוש שפיר יש לברך אחר הקידוש שהוא ברכת סוכה

משנה ברורה

(כו'), וכן כתב בדרך-החיים בהדיא, וצריך עיון: * להרמב"ם וכו', ואין נוהגין כן כו'. ובביאור הגר"א מצד דעת הרמב"ם. ועיין במור וקציעה דדעתו, דבקידוש היכי שהוא מוציא בזה לאחרים, בוודאי יש לנהוג לקדש מיושב, וכדלעיל בסימן קסז. ועיין בסימן רע"א סיפ' י בהג"ה וכמה שכתבנו שם במשנה ברורה בסיפ' קט"ז מו בשם הגר"א:

גם אסוכה דבתריה: ב (ד) מקדש מעומד וכו'. לדעתו, (ז) הישיבה הוא תחלת עשיית המצוה, ויש לו לברך עובר לעשייתן היינו קודם עשיית תחלת המצוה, ויש לו לנהוג כן (ה) כל שבעת הימים. והרא"ש סבירא ליה שיש לסמוך הברכה על עיקר המצוה, שהיא האכילה, וכמו שכתוב סוף סימן תרלט, שנוהגין שאין מברכין אלא על האכילה:

(ה) 'לישב בסוכה' ויושב, ואחר-כך מבדך זמן. בא לאפוקי, (ו) שלא יברך ברכת זמן קודם שישב, דאף דברכת זמן גופא רשאי להיות בעמידה לכולי עלמא, מכל מקום אין נכון לעשות כן מטעמא אחרינא, דצריך להסמיך עשיית המצוה אל הברכה, וכיון שבירך 'לישב בסוכה' צריך לישב תיכף. ולענין אם יכולין כמה בעלי-בתים לקדש בסוכה בבת-אחת, עיין לעיל סימן תפח במשנה ברורה סיפ' קט"ז ח. (ו) וראוי לומר ברכה דסוכה בקול במשיכה בניגון כשאר ברכות קידוש, והוא הדין בכל שאר ברכות ירגיל לומר בקול רם, כי הקול מעורר הכול. ש"ה: ג (ו) בשאר ימים וכו'. רוצה לומר, (ז) דביום-טוב אלא מבואר לעיל בסעיף א' יין קידוש וסוכה, וכיארנו שם טעם הדבר, דאי אפשר לברך על הסוכה קודם קידוש היום, עיין שם, אבל בשאר הימים שאין בהם קידוש, דעת המחבר דצריך לברך על הסוכה קודם ברכת 'המוציא', כדעת רבינו מאיר מרוטנבורג, (ט) דבה נתיחייב תחלה תיכף שנכנס וישב בה לסעוד סעודה, וראוי לסמוך הברכה להישיבה בה מה דאפשר, אך העולם לא נהגו כן, כדמסיים: (ז) אחר ברכת 'המוציא'. כדי שיתחיל (י) בסעודה, דעל-ידיה הוא עיקר חיוב הסוכה, ואחר-כך יברך, ולא הוי הפסק בין ברכת 'המוציא' לאכילה, דצורך סעודה הוא כמו קידוש: (ח) אבל בשבת ויום-טוב וכו'. פירוש, שאו (י"א) מקדש על היין ואומר על הכוס סוכה זמן כדלעיל ואחר-כך 'המוציא' על הפת, ואם מקדש על הפת, אומר 'המוציא' וקידוש וסוכה זמן, מה שאין כן בחול שאין שם אלא 'המוציא', מבדך על הסוכה תיכף אחר ברכת 'המוציא': (ט) מבדך לאחר קידוש. דאו הוא (י"ב) זמן התחלת הסעודה (דמקודם אין רשאי לאכול), ושייך אז לברך ברכת הסוכה. ולענין סעודת שבת ויום-טוב שחרי"ת, שאין בהם קידוש רק ברכה בעלמא על הכוס, יש דעות בין האחרונים: (י"ג) יש אומרים דבזה אין כדאי להפסיק בברכת סוכה בין הברכה להשתייה, דעל השתייה ליכא חיוב סוכה כלל, אלא יברך אותה אחר ברכת 'המוציא' למהגנו, (י"ד) ויש אומרים דגם בזה, כיון שמכין עצמו בקידוש זה לאכילה, יברך אותה קודם שיטעום מן הכוס; ודעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד. והנה זה הוא בנוטל ידי אחר-כך לסעודה, אבל אם אינו רוצה עתה לסעוד סעודתו, רק מבדך על הכוס ואוכל אחריו פת כיסנין כדי שיהיה קידוש זה במקום סעודה, מצד משערי-

שער הציון

(ז) עיין ט"ז. והנה לדעתו גם הרמב"ם מודה להרא"ש דאם אוכל מעומד יכול לברך בסוכה, דהיונה העכבה בסוכה, כמו שכתוב 'לישב בקדש ימים רבים', ולדעת רבי"ם אם אוכל מעומד אינו יכול לברך לישב בסוכה; לדעת הרמב"ם, 'ולכול בלי ברכה גם-כן אינו רשאי, ועל-כן מוכרח לישב ולברך, אם לא שהוא אנוס ואינו יכול לישב [פמ"ג]: (ה) רמב"ם: (ו) כן נראה לי: (ז) מטה-אפרים: (ח) אף דבט"ז כתב 'אפילו בשאר הימים', היינו רק לדעת מהר"ם, כמו שסיים בעצמו, אבל דעת שארי פוסקים אינו כן, כמו שסתם המחבר בסעיף א' (ט) ט"ז בשם הכיח"י: (י) מגן-אברהם: (י"א) ט"ז, ובאמת לאו דוקא בשבת שחל בתחלת סוכה, והוא הדין בשבת ויום-טוב שספקי התג (אף דשם אין שייך הסברא שזכרתי בסעיף-קט"א ובמשנה ברורה) גם-כן מבדך על הסוכה אחר הקידוש מטעם שזכרתי פה בסעיף-קט"ז, וכן כתב במאמר-מרכזי: (י"ב) כן משמע מהסברא בבית-הביאור הגר"א וכן מצאתי במאמר-מרכזי (והגב אבאר את דבריו, דמוקשים הם לכאורה, והם לשונו: ונוהגים וכו' כ"ל סימן תרלט סיפ' ח (היינו דשם מבואר דנוהגים לברך על אכילה), הלכך ראוי שיתחיל הסעודה, וראיה ממא דאפילונו סוכה זמן איהו מהן קודם, אלמא לאחר ברכת היין או לחם (רוצה לומר, דאי לאו הכי ליפילונו סוכה וברכת היין והחלם איהו מהן קודם, אלא לאו דזהו לכולי עלמא אף קודמין, דצריך שיתחיל הסעודה ואחר-כך שייך לברך על הסוכה), והוה שכתב 'אבל בשבת ויום-טוב' וכו' (רוצה לומר, דכיון דצריך לעשות בהן קידוש, מקי התחלת הסעודה אחר קידוש), כן נראה לי ביאור ברברי. ודמשך אפילונו באר-כך אחר, אחר, אחר, מווקדים דברי הגר"א לפי ביאורו, וגם ממה דאיתא בגמרא 'ענה"ז' אין ראיה, דשם לא מיירי לענין סוכות אלא בשאר יום-טוב: (י"ג) דבר-שמואל המובא בשערי-תשובה וט"ז בסימן זה, והעתיקו הגר"ז להלכה: (י"ד) לבוש ושנה"ג:

הלכות לולב סימן תרמג תרמד תרמה

קידוש (מהרי"ו). ואם קידש בבית ואכל בסוכה או אפכא, עיין לעיל סימן רעג סעיף ב:

תרמד סדר ההלל כל ימי החג, ובו ב' סעיפים:

א (ב) (א) שחרית אחר חזרת (ב) התפלה אנוטלין הלולב ומברכין (ג) 'על נטילת לולב' (ד) 'יר'שהחיינו' וגומרים ההלל, (ו) וכן כל שמונת ימי החג, (ז) 'ומברכים' לגמור את ההלל', (י) בין צבור בין יחיד. (י) 'ואין מפסיקין בו (ח) אלא כדרך שאמרו בקריאת שמע, (ט) באמצע שואל מפני היראה ומשיב מפני הכבוד, בין הפרקים שואל מפני הכבוד ומשיב שלום לכל אדם. ואם פסק באמצע ושהה אפילו כדי לגמור את כולו, אינו צריך לחזור אלא למקום שפסק: ב' בהלל אפילו עשרה קורין כאחד:

א ברייתא סוכה מ"ו ב הריש"י ומתא דרב סנהא ומסודר להו אכסא וקידוש הכי נמי בלולב מברכין ליה בשעת נטילה ג ציטונו לעיל סימן תפח ד גס וז ציטונו שם ה גס וז ציטונו שם

הלכות לולב

תרמה דיני לולב, ובו ט' סעיפים:

א לולב (ב) (א) שנפרדו עליו זה מעל זה (ב) ולא נדלדלו כעלי החריות, כשר אפילו לא אגדו: **א** משנה סוכה כ"ט וכתא קמא

באר היטב

שערי תשובה

ולא ימחין עד אחר ברכת ב"מ על הפת-כיסוין, וכן עמא דבר לברך ברכת סוכה ינענע. ואם לא בירך זמן יום ראשון מברך כל ד' מתי שיזכור, ואם בירך ביום ראשון שוב אין מברך יום ב' 'שהחיינו', ר"ן והגמ"ג, מ"א:

(ב) שנפרדו. היינו כמו ענפי השבט שעומדין פרודות ויכולין לאגדן:

משנה ברורה

(ז) ואין מפסיקין בו וכו'. כתב החי"אדם כלל קמו, שאם הביאו לו לולב באמצע הלל, מותר לו להפסיק בין הפרקים והיינו בין מזמור למזמור לברך: (ח) אלא כדרך שאמרו בקריאת שמע וכו'. הכל מבואר לעיל בסימן תפח לענין הלל בשני ימים הראשונים של פסח דגומרין בו ההלל, ולא כפלו הכא (י) אלא לאשמועינן דבסוכות שוין בזה לדינא כל שמונת הימים, ולדין בחוץ-לארץ גם שמחת-תורה בכלל זה, דגם בו גומרין ההלל דהוא ספק שמיני: (ט) באמצע שואל וכו'. ביאור כל הדברים האלו עד סוף הסימן מבואר בסימן תפח במשנה ברורה שם:

תשובה בזוה לכולי עלמא יברך ברכת סוכה קודם שיטעום מן הכוס, עיין שם:

א (א) שחרית וכו'. בטור איתא דמשכימין, והוא משום דריוזין מקדימין למצוה, לקיים מצות לולב [כ"ח]: (ב) התפלה. אין אומרים 'אל נא' (ב) ביום ראשון דסוכות (כי אומר במקומו 'אז היתה חגיגת סוכו', שהוא גם-כן שיר שבח כמו 'אל נא'). במקום שמהפכין הסדר כשחל בשבת יום ראשון, (ג) אז ראוי לומר 'אל נא' ביום ראשון ולא ביום שני, והעולם לא נהגו כן לפי שלא ידעו טעמו של דבר: (ג) 'על נטילת לולב' ו'שהחיינו'. ואחר-כך (ג) ינענע, וכן משמע סימן תרנא סעיף ה. והנה 'שהחיינו' זה הוא על קיום המצוה, ועל-כן אף דאתמול בלילה בירך 'שהחיינו', שם היה על מצות סוכה ועל יום-טוב, וזה הוא על מצות לולב. ואם נטל הלולב ביום ראשון ולא בירך 'שהחיינו', (ד) יכול לברך כל שבעה אימת שיזכור, (ה) ובשעת נטילה דוקא. ואם בירך ביום ראשון, (ו) שוב אין מברך ביום שני 'שהחיינו': (ד) וכן כל שמונת ימי החג. ולא היה כחול-המועד עצמו דמדלגין, משום דבסוכות כל יום חשוב כיום-טוב בפני פסח כיון שחלוק קרבנותיו מיום שלפניו: (ה) ומברכין 'לגמור'. עיין לעיל סימן תפח סעיף א בהג"ה שם דבמדינותינו המנהג לברך 'לקרות ההלל', ועיין במשנה ברורה שם: (ו) בין צבור בין יחיד. רוצה לומר, ולא היו כמו ראש-חודש וחול-המועד פסח, דלכמה פוסקים אין מברכין אז על ההלל אפילו לצבור ובפרט ליחיד [עיין לעיל בסימן תפח סעיף ב ובסימן תצ סעיף ד], דשם ההלל הוא רק 'מנהג' של כל ישראל, אבל בזה דמדינא הוא, מברכין לכולי עלמא בין לצבור בין ליחיד:

כתוב בתורה "ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר וכפות תמרים וענף עץ עבות וערבי נחל", וקיבלו חז"ל, דפרי עץ הדר זהו אתרוג, שטעם עצו ופריו שיה. וכתוב "הדר", שיהיה נאה והדר בתוארו וגידולו, ועל דרך שיחבאר בסימן תרמח. ולפי שכל אלו הארבעה מינים כתובין בפסוק אחד, למדין זה מזה, ועל-כן כל הארבעה מינים צריכים להיות נאים ומהודרים, ועל דרך שיחבאר לקמן. כפת תמרים הן ענפי אילן שגדלין בו תמרים, כשיצמחו, קודם שיתקשו העלין שלהן ויתרחקו לכאן ולכאן רחוק מן השרעה, אלא כשיהיה כמו שרביט, והוא הנקרא לולב. וענף עץ עבות הוא ההדס, שעליו חופין את עצו, ופרטיו יחבאר בסימן תרמו. וערבי נחל יחבאר בסימן תרמז:

א (א) שנפרדו. היינו, (ב) כמו ענפי השבט שעומדין פרודות ויכולין לאגדן: (ב) ולא נדלדלו כעלי החריות. דטבע החריות, שנפרדו העלין ונתרחקו הרבה, (ג) ובמקום חיבורן נתקשו כעץ ואין יכולין לאגדן יחד:

שער הציון

(ב) מגן-אברהם: (ג) הרי"ש. ועיין פרי-מגדים: (ג) מגן-אברהם ושי"א: (ד) פוסקים: (ה) אחרונים: (ו) דאף-על-פי שיום ראשון היה חול, היו ליה כמו שבירך בשעת עשייה רצא [מ"א ושי"א]. וקצת פלא על המגן-אברהם, האן כן מפורש לקמן בסימן תרט"ב סעיף ב, ולמה כתבו פה: (ו) היינו משום דיש כמה דינים חלוקין לענין הפסקה בין חול-המועד של פסח דינו עיין זה כראש-חודש, כמבואר לעיל בסימן תצ, ובין חול-המועד סוכות דחמרי טפי. אכן מה דחור סעיף ב בענין דהוא לקולא אינו יודע, דבדואי חז"ל חמרי חול-המועד סוכות מימי הראשונים של פסח דמבואר בסימן תפח להקל, וצריך עיין: (ב) מגן-אברהם: (ג) עיין בטור:

הלכות לולב סימן תרמה

הלך באר הגולה

הגה ומכל מקום, מצוה מן המובחר בלולב שאין עליו (ג) פרודות (ב) לגמרי (המגיד ור"ן פרק לולב הגזול): ב שם במשנה ג לשון הרמב"ם פרק ז' (ג) [ג] נפרצו עליו, והוא שידלדלו משדרו של לולב כעלי החירות (ד) (דהיינו שאינן עולים עם השדרה אלא תלוין למטה (המגיד פ"ח), פסול: ה) הגה וכל-שכן אם נפרצו (ה) ונעקרו למטה מן השדרה (ו) דפסול אפילו אגדן (טור ור"ן פ' לולב הגזול). וכן אם (ז) נתקשו העלין כעץ ואין יכולין לחברן אל השדרה, פסול (טור וכו'). וכל זה (ח) ברוב (ד) עלין, אבל אם מיעוט עליו נעשו כך ושאר עלין נשאר (ט) *ועדיין הלולב (י) נשאר מכוסה בעלין, כשר (ר"ן פ' לולב הגזול): ג גיבויית עלין של לולב כך

שערי תשובה

באר היטב

אחר ברכת היין, אבל מי שמקדש על היין ונכנס לסעודה מיד, הרוצה לעשות כמש' הרב"ש לברך על היין וישול ידיו ויברך המוציא וברכת טובה אין מנציחין אותו:

[ג] נפרצו ע"י באה"ט. ועיין בשאלת-יעב"ץ ח"א סימן עא כתב דלא מיבעי בנשברה ממש הדינו שנקדע ונפסק דוב רחבה דודאי פסול, אלא אפילו לא נקדע ונפסק כ"א המיעוט שא פילו עדיין היא שלימה וכולה קיימת רק שנכפפה

כ"כ ונכפלה באמצעה עד שחציו תלוי למטה ומנתו על חציו האחר נמי פסול כדפסלינן בבהמה אם נמדך המוח כ"כ שא"א לעמוד שאפילו עור החוט והשדרה קיימים, טריפה כו', ופשיטא דלא היה דרגע מיבשה שדרתו, והשבירה כל עצמה באה מן היובש ע"פ הרוב, ולכן יש לפסול אף בשאר הימים, אם לא בשעת הדחק שנטלתי הפסולים, ותקנתא שכתב המג"א לאגודו שלא יפול למטה אינו, דאי לטריפה מרמית ליה יש לדמות גם לענין זה רלית ליה תקנתא, ע"ש. והלעני"ד דאם הוא קיים רק שנכפף למטה שכתב לפסול ומדמי לנמדך המוח אין זה מוכרח, דהתם מחמת לקול המוח שכתובו דינינן ליה שסופו ליפסק, ואין לדמות להתם כ"א באתרוג שינמוח ומיבעי בשי"ם, ואף בזה דעת הר"י"ף ועוד פוסקים דנקטי האיבעיא לקולא, משא"כ בלולב אע"ג דבנשברו יש להחמיר מטעמים הג"ל אבל בנכפף לכך שהוא מחמת רכות רכות הבר של השדרה יש לאגודו שמה וכשר, אם לא שבנקל יש למצוא אחר כשר, שראוי להחמיר לעשות מצוה מן המבחר. ועיין בא"ר

ביאור הלכה

משנה ברורה

* ועדיין הלולב נשאר מכוסה בעלין. עיין בביאור הגר"א שכתב: רוצה לומר שיעור הלולב. ועיין רשב"א ור"ן שכתבו: וכן בהדס בעינין שיהא כל שיעורו עבות, ואם נשרו מקצת העלין פסול, שאין שמו עליו שאין נקרא עבות, וכן הדין בלולב, שאין שמו נקרא עליו ונקרא אופתא, כמו שאמרו בגמרא, וכן נראה לי, וכתבו: ואין ללמוד באלו מערבה, עד דאן מליבנו. ומשמע מדברי הגר"א בפשיטות, דענינו כשנשאר השדרה מגולה דומה ממש להדס. ולפי זה, למאי דפסקינן לקמן בסימן תרמו טעיף ה לגבי הדס דרק אורך רוב ההדס בעינין עבות לעיכובא ולא כולו, ומשום דילפינן מערבה, כדפירש הגר"א שם, אם-כן בענינו גם-כן, לעיכובא הוא דוקא רוב אורך שיעור השדרה בעינין לעיכובא שיהא מכוסה ולא כולו, וגם דעת הר"ן שכתב לענין הדס שפסול כשנשרו מקצת עליו, הוא רק דעת היש-מי-שואמר שהביא

(ב) לגמרי. ואם קצת נוטין לצדדין, אפילו מצוה מן המובחר ליכא, ט"ז, ע"ש: (ג) נפרצו. ואם השדרה בצמחה שנשברה ותלויה למטה נ"ל דכשר, דדוקא ברוב עלין פסול דדמי לבהמה שנשברה רוב צלעותיה טריפה ונשברה השדרה כשרה, ומ"מ יש לאגודו שם שלא יפול למטה, מ"א: (ד) עלין. ורוב כל עלה ועלה, כ"י:

נ"כ ונכפלה באמצעה עד שחציו תלוי למטה ומנתו על חציו האחר נמי פסול כדפסלינן בבהמה אם נמדך המוח כ"כ שא"א לעמוד שאפילו עור החוט והשדרה קיימים, טריפה כו', ופשיטא דלא היה דרגע מיבשה שדרתו, והשבירה כל עצמה באה מן היובש ע"פ הרוב, ולכן יש לפסול אף בשאר הימים, אם לא בשעת הדחק שנטלתי הפסולים, ותקנתא שכתב המג"א לאגודו שלא יפול למטה אינו, דאי לטריפה מרמית ליה יש לדמות גם לענין זה רלית ליה תקנתא, ע"ש. והלעני"ד דאם הוא קיים רק שנכפף למטה שכתב לפסול ומדמי לנמדך המוח אין זה מוכרח, דהתם מחמת לקול המוח שכתובו דינינן ליה שסופו ליפסק, ואין לדמות להתם כ"א באתרוג שינמוח ומיבעי בשי"ם, ואף בזה דעת הר"י"ף ועוד פוסקים דנקטי האיבעיא לקולא, משא"כ בלולב אע"ג דבנשברו יש להחמיר מטעמים הג"ל אבל בנכפף לכך שהוא מחמת רכות רכות הבר של השדרה יש לאגודו שמה וכשר, אם לא שבנקל יש למצוא אחר כשר, שראוי להחמיר לעשות מצוה מן המבחר. ועיין בא"ר

(ג) פרודות. הט"ז העלה, שמה שהחמיר הרב המגיד למצוה מן המובחר הוא דוקא היכי שכל עליו תלויות למטה רק שעולין עם הלולב ונפרצו עליו שפסול, הוא כגון שנתלשו עליו לגמרי מן הלולב, או שתלויות למטה וגם אין עולין עם הלולב, (ג) או שנודלדלו ממקום חיבורן בשדרה ועדיין מעורין במקצתן, אבל כל שאין עליו תלויות אלא שקצת נוטה לצדדין, אפילו מצוה מן המובחר אין כאן. אמנם במאמר-מרדכי וכן בכיכורי-יעקב (ד) מפפקין על דברי הט"ז, ודעתם כסתימת הרמ"א, דלמצוה מן המובחר יש ליזהר שלא ליטול לכתחלה לולב אלא-אם-כן שוכבין עליו זה על זה ולא לצדדין: ב (ד) דהיינו וכו'. רוצה לומר, דגם זה (ה) הוא

בכלל נודלדלו מאורך השדרה הנה בעקרו מחיבורן, והוא עיקרו שיעדיין לא נעקרו מחיבורן, ונצטו מן המובחר. וגם מה שכתב הט"ז שלא הקפיד [המגיד-משנת] אלא אם תלויות במקצת, אף שאין תלויות למטה. ואם השדרה נשברה וצמחה נשברה ותלויה למטה [והיינו שבעורה במקצת], נראה לי דכשר, דדוקא ברוב עלין פסול, דדמי לבהמה שנשברו רוב צלעותיה טריפה, ונשברה השדרה כשרה; אכן יש לאגודו שם שלא יפול למטה, כן כתב המגן-אברהם. אבל הרבה (ו) אחרונים חולקים על זה, דשאני התם דחוט השדרה קיים וכו' תלוי הכשרו שם [דאם נפסק החוט, אף שהשדרה קיים, טריפה, כמבואר שם], מה שאין כן בענינו. ובספר בגדי-ישע כתב דאין כוונת המגן-אברהם שנשברה ממש, (ו) דאם-כן לא עדיף מנקטם ראשו דפסול, אלא שרוצה לומר מתמוטט למטה, ואם-כן שפיר מדמה לנשברה השדרה ולא נפסק החוט. וצריך עיון: (ה) ונעקרו למטה וכו'. רוצה לומר, למטה (ו) במקום חיבור העלין לשדרה, נעקרו שם שם השדרה ואינם מחוברים אלא על-ידי אגודה: (ו) דפסול אפילו אגדן. והוא הדין כמה שכתב הג"ה למעלה שפסולין כשהן תלויות למטה, שם גם-כן פסול (ט) אפילו אגדן, וכן כתב הגר"ז: (ז) נתקשו העלין כעץ. ואם התחיל להתקשות ועדיין לא נעשה כעץ, והוא נקרא בגמרא 'דומה לתרות' וכשר אפילו לא אגדו, אכן טבע האילן, שבשעה שהעלין התחילו להתקשות (י) נעשו עליהן מפורדות, וכבר נתבאר לעיל דמצוה מן המובחר שלא יהיו מפורדות: (ח) ברוב עלין. ורוב כל עלה ועלה, ורוב ככולו, (י) והוי כאלו הוי הלולב בלא עלין. ודוקא אם הוא (יב) בתוך שיעור הלולב שהוא ארבעה טפחים, כדלקמן בסימן תרנ, אכן אם נשברו רוב העלין של לולב היותר מכשיעור ונשאר רוב שיעור של לולב שם, (יג) יש להטפיק אם אזלינן בתר רוב הלולב ופסול או בתר רוב השיעור וכשר: (ט) ועדיין הלולב וכו'. ובלאו הכי, אפילו ברוב שיעור פסול: (י) נשאר מכוסה בעלין. עיין בביאור הלכה:

שער הציון

(ג) פרי-מגדים וכיכורי-יעקב: (ד) וכן בנהר-שלום, אחר שהעתיק דברי הט"ז שמקיל בנוטה לצדדין כתב וזה לשונו: אבל לשון המגיד-משנה מוכח דאפילו העלים עולים עם הלולב למעלה אלא שנפרדים מהשדרה, איכא משום מצוה מן המובחר. וגם מה שכתב הט"ז שלא הקפיד [המגיד-משנת] אלא אם תלויות למטה ועולה למעלה, לא ידעתי פירושו, דנראה שהם תרתי דסתרי, וגם במאמר-מרדכי תמה עליו בכל זה, עיין שם: (ה) פרי-מגדים: (ו) מור וקציעה ובית-מאיר, ואליה רבה גם-כן נשאר בצריך עיון עליו, והובא בספר-מגדים: (ז) ויש לומר קצת, וכונת המגן-אברהם שנשברה רוב השדרה ועדיין מיעוט קיים, ואולי (כ) הבגדי-ישע דנקטם ראשו אף באופן זה פסול: (ח) לבושי-שרד: (ט) כן מוכח מלשון הרב המגיד שהובא בטי"ז שכתב 'ידוקא כשעולין מאלהין': (י) טור: (יא) חיי"א ב"ס בשם הרשב"א, ואם-כן היה פסול בנפשו ופסול כל שבעה, כן כתב שם הרשב"א, אכן לפי מה שפירש רש"י במתניין דנפרצו עליו הוא מטעם שאינו הדר, ואם-כן לדעת הרמב"ם וטעמו יהיה כשר בשאר הימים, וכן באליה רבה בשם הכל"בו כתב גם-כן דנפרצו עליו לולב כשר בשאר הימים: (יב) כיכורי-יעקב ופרי-מגדים: (יג) כיכורי-יעקב. ועיין שם שמבאר, אם רוב השיעור הוא למעלה נראה דכשר, דהא אם ירצה יתחון אותו היותר שלמטה

הלכות לולב סימן תרמה

היא: כשהם גדלים, גדלים שנים ושנים ודבוקים מגבן, וגב של שני עליו הוא הנקרא תיומת. הנחלקה התיומת (יא) (ברוב העלין) (טור וכו''), (יב) פסולה. והיו עליו אחת אחת מתחלת ברייתו ולא היה תיומת, או שכל עליו כפולים מצידו האחד (יג) וצד השני ערום בלא עליו, פסול: הגה ויש מפרשים לומר דאם נחלק (יד) העלה העליון (טו) האמצעי שעל השדרה (טז) עד השדרה, מקרי נחלקה התיומת (יז) ופסול, והכי נוהגין (ת"ה סימן צו). מיהו, (יח) לכתחלה מצוה מן המובחר נוהגין ליטול לולב שלא נחלק העלה העליון כלל, (יט) כי יש מחמירין אפילו בנחלק (ס) [ה] קצת. [*] ואם אותו העלה אינו כפול מתחלת ברייתו, פסול (כל-כו): ד' לא היו עליו זה על-גב זה כדרך כל הלולבין אלא זה תחת זה, אם ראש זה מגיע לעיקר שלמעלה ממנו עד שנמצא על שדרו של לולב מכוסה תחת עליו, (כ) ואם אין ראשו של זה מגיע לצד עיקרו של זה, או שאין לו הרבה עליו זה בעליו, (כג) ויש א"ר ראשו של זה מוגיע לצד עיקרו ועולה על ראשו, פסול: ה' (כד) לולב על זה אלא מכל צד יוצא אחד למטה סמוך לעיקרו ועולה על ראשו, פסול: ו' (כה) לולב שיבשו (כז) "רוב עליו (כג) (או שדרתו) (טור), פסול. וישיעור היבשות, (כח) משיכלה מראה ירקות שבו וילבינו פניו: הגה ויש אומרים דלא מקרי יבש אלא כשנתפרך (ו) [ו] (כח) בציפורן מחמת

ד' כלשנא
ממיה דרבי יוחנן
זו שם ל"ב ה' מימרא
דבא ש' ו' משנה שם
כ"ט וקיימא דאבי
ש' ל"ב ז' שם במשנה
פ' טו, וכן כתב
הרא"ש ט' שם בסם
ראב"ד

באר היטב

(ה) קצת. דהיינו עד טפח. ועיין ט"ז באורך מזה: (ו) בציפורן. והרצה לצאת לדעת כל הפוסקים לא יטול לולב שכלה כל ירקות שבו לגמרי

שכתב ג"כ על דין המג"א דצ"ע דהתם החוש קיים, ע"ש: [ה] קצת. עיין באה"ט. ועיין בא"ר שחביא דעת הב"ח בכלה בשני עלים כפולים ונחלק א' מהם ברובו פסול, והרא"ר כתב ע"ז דה"ה כנחלק מקצתו דהיינו עד טפח כמ"ש הט"ז, ועיין בפירושו דרבי החוש' בהן בשני עלים, ע"ש. ועיין לקמן סק"ט: [*] ואם אותו התיומת שלהם מתחלת ברייתו לא היה אלא עלה א' ומגבני עליהם ופסולטם, ונראה להכשיר בשאר הימים ואין לפסול אלא ב' ימים הראשונים, ובשעת הדחק יש להכשיר אף ביום הראשון, ע"ש: [ו] בציפורן. עיין באה"ט. ועיין בספרי שו"ת בית-אפרים סימן סא שכ"אירתי בזה שישות ופוסקים וכתבתי לחמה על המ"ב שהביא המג"א סימן תרמו, וכתבתי בנפוך בצפורן לחד פסול ולשטת התוספות והראב"ד שהביאו אורח"ש ג"כ דבתי מראה אורח"ש ואף שישאין נפוך בצפורן פסול כו' שכלה מראה ירקות שבו, ע"ש. ועיין בשב"י ח"ב סימן כח שהתיר גמור אותם שצובעים הלולבים שיש להם ע"י עלה ירוק שיהא נראה כחדש שהוא הידור מצוה ואין בו משום כל תוסף בצביעה זו, ע"ש, והביאו בה"ט לקמן סימן תרנא. ועיין בא"ר סימן תרנא ס"ג ג' שכתב דלדעת אגודה שלא יכרך גמי סביב התרס משום ב"ת, ג"ל למחוח למה שיש נוהגים לצבוע לובן בלולב במין שקורין זי"ל, ואפשר דס"ל דאין בו ממשות לחול עליו ב"ת, ודחוק, וגם בסיון חקיק אמרין דעבדי לחחוח לא בטל, ועיין בתוס' דסוכה דף לא ד"ה האול, ע"כ. ואמנם השב"י דעתו כמ"ש המניי לכל עד דחוחות לאו מילתא, ואפילו אח"ל מילתא כיון שלא נקרא ע"ש הצבע כ"א לולב ירוק כדרך הירשנים ואין חשש ב"ת דכל לנאותו כו', ועיין סימן לג לענין רצועות תפלין מבפנים ורציצת שמורת מאיה צבע שיהיה ע"ש, וכן נלעז"ד דאין ראייה כלל מסיון חקיק לכאן, רק שנלעז"ד שהמורכר לולבים אין רשאי לעשות כן כדאיתא בח"מ סימן רכח, ומכ"ש במקום שיש בנמצא לקנות לולבים ירוקים ממש, דאית לאימונעי ע"ז מלהדר אחר חדש ממש ע"ז שהוא קונה יטעה את הקונה בזה ויש לקנותו שלא לקנות ממנו, רק שכל מי שיש לו לולב לכן מותר

שערי השובה

משנה ברורה

ג (יא) ברוב העלין. ורוב (יד) כל עלה ועלה: (יב) פסולה. דהוי (טו) כאלו ניטלו לגמרי. והנה לדעה זו הראשונה אין שום נפקא-מינה בין שאר העלין העלה האמצעית, ואם נחלקה אפילו כולה, כשרה: (יג) וצד השני ערום בלא עליו, פסול. עיין בתיודיש הריטב"א, דבזה ודאי פסול כל שבעה ימים, אבל באחת אחת מתחלת ברייתו מסתפק שם, עיין שם: (יד) העלה העליון. שדרכה להיות כפול כשאר עלי הלולב: (טו) האמצעי. ואם כלה השדרה

ביאור הלכה

בדיבור המתחיל 'משכחת לה באסא מצראה', אבל דעת הרא"ה שם אינו כן, עיין שם, אלא שסיים שם שאינו רוף להקל בכך, ואלמא דמספקא ליה בזה; וברשב"א דף ק' בעמוד ב' טו' וירבו המתחיל יתנו רבנן נשדו רוב עליו, שם מביא גס"כ שיטת הרא"ה וכתב על זה דכן עיקר, וממלא אפשר דאין להחמיר גס"כ בענינו, ומה שכתב הרמ"א ועדיין הלולב נשאר מכוסה בעלין, רצה לומר רוב השדרה. אחר"כ מצאתי בשולחן-ערוך הגה"ש שכתב גס"כ דכיוסי לרוב השדרה בעינן, ואפשר דטעם הגמ"א, משום דבענינו כתב טתם שדרו של לולב מכוסה בעלין,

בשני עליו, יש על שניהם שם תיומת (טו) ואם נחלקה אחת מהם פסול: (טז) עד השדרה. עיין בביאור הגר"א שהסכים דלדינא יש להחמיר ברובו, דבכל פסול — רובו ככולו, ועל מקצתו אין להחמיר כלל: (יז) ופסול. היינו ביום הראשון, (יח) אבל בשאר הימים כשר: (יח) לכתחלה מצוה מן המובחר וכו'. היינו אם יש לו לולב אחר, (יט) אבל אין צריך לברך על לולב של חבירו משום זה: (יט) כי יש מחמירין וכו'. וטעמם, (יט) דעל-ידי הענוגעים רגיל להיות בסופו סדוק כולו. ועיין בט"ז, דלדעתו אין להחמיר בזה רק אם נחלק (כ) כשיעור טפח. וכת"י-אדם כתב, דלדעה זו יש להחמיר אפילו במשהו. ועיין במה שכתבנו בסעיף-קטן טז בשם הגר"א, ועל-כן אם יש לו לולב אחר, יותר טוב לברך עליו משום 'מהיות טוב' וגוי, אבל מדינא אין לחוש לזה כלל כן בשם הלולב רובו. ועיין לקמיה בסעיף יז, דאם נתחחקו שני סדיקו זה מזה עד שנראה כשנים, פסול: ד' (כ) ואם יבש וכו', פסול. לטעם בכל זה, (כא) שאינו הדר: ד' (כב) לולב שיבשו וכו'. מזה ע"ש (כג) זה הדר: (ככ) רוב עליו. ואם יבש (כג) העלה העליונה התיומה, פוסל הראב"ד: (כג) או שדרתו. מיהו, הרב בתי"יטוף כתב דאין מצוי שיהא שדרתו יבש והעלין לחים, (כד) ולכא לספוקי בזה: (כד) משיכלה מראה ירקות שבו. שזהו סימן שכלה הלחלוחית שבו: (כה) בציפורן. ורוב הפוסקים (כה) לא הסכימו לפירוש זה, אלא שרמ"א כתב דעה זו כדי ליישב מנהגם

שער הציון

יעמידנו על שיעורו ואז רובו שלם וכשר, וכמו בצומת הגידין ביוה"דעה סימן נו, אבל אם רוב השיעור הוא למטה בלולב ולמעלה נשברו, צריך עיון. ועיין שם עוד מה שכתב בזה: (יד) לכוש ושאריו פוסקים. ובאמת, הציון של מגן-אברהם סעיף-קטן ג גם על זה שייך, דבשניהם כתב הבית-יוסף דבר זה, עיין שם: (טו) גמרא: (טז) ב"ח ואליה וכו'. ועיין שם בב"ח שכתב דאפילו ברובו פסול. וכתב האלהי רבה דלדעת המחמירין במקצת כשנחלקה התיומת, הוא הדין בזה כשנחלקה אפילו אחת במקצת: (יז) מגן-אברהם שם רבינו ירוחם: (יח) אחרונים: (יט) אחרונים: (כ) דהט"ז תלי לה כפלגותא דחוליק י"ח, ושם פסק הרמב"ם כמאן דאמר טפח: (כא) לכוש: (כב) פרי-מגרים: (כג) גמרא: (כד) מגן-אברהם. ולפעמים נפקא-מינה מזה הנהגון שנתבשר מהשדרה מעט עד שנתסר השיעור המבואר בסיון תרת העלים לחים, פסול [פמ"ז]: (כה) ט"ז וש"א:

הלכות לולב סימן תרמה

באר הגולה רלט

ישם במשנה כ טור
בשם אביו הראש
ל ברייתא שם ל"ב
וכפופשו רב פפא
וכפישור רבמ"ם פוק
ח

יבשותו (טור בשם התוספות), וכן נוהגין במדינות אלו שאין לולבין מצויין (הגהות מיימוני פרק ז): ו' נקטם ראשו, דהיינו שנקטמו (כו) *כרוב העלין העליונים, (כז) *פסול: הגה (כח) ואם נקטם (כט) העלה העליון האמצעי שעל השדרה, פסול (המגיד ור"ן פ' לולב הגזול). (ל) ודוקא (ו) דאיכא אחר, *אבל אי ליכא אחר מברכים עליו (מרדכי פ"ג ומנהגים): ז' *נסדק, (לא) *אם נתרחקו שני סדקיו זה מזה עד שנראו

שערי תשובה

באר היטב

אם אפשר לו, ט"ז: (י) דאיכא. כתב המ"א דהרמ"א ובעל המנהגים לא עיינו יפה, דהמרדכי כ"כ אהרס דוקא, אבל בלולב פסול לכ"ע, וכן עיקר. ויתא בירושלמי: נקטם אין זה הדר, וא"כ פסול כל שבעה, וכ"כ ר"י: כל הפסולים פסולים כל שבעה מפני שאין הדר, חוץ מנסדק ונחלקה

ביאור הלכה

משנה ברורה

שנהגו כך במקומותיו לסמוך על זה לפי שאין לולבין מצויין, על-כן אין להקל בזה (כו) לזמן שיש בעיר לח: (כז) רוב העלין העליונים. ועליונים נקרא, אותן שגבוהין מן השדרה ולמעלה. ושיעור הקיטום לא נזכר בהשלחן-ערוך, אם דוקא כשנקטם הרוב של כל עלה או אפילו במקצתה, ועיין בלבוש שמחמיר דאפילו במקצתן, ויש מאחרונים שמפקפקין בזה. והנה המחבר לא זכר לחלק בין עלה אמצעי ליתר העלין, ועיין בביאור הלכה: (כז) פסול. דאין (כז) זה הדר: (כח) ואם נקטם וכו'. דעת הט"ז והגר"א, דהרמ"א הוסיף בזה להחמיר כדעת הרב המגיד והר"ן דהעלה העליון האמצעי שעל השדרה [היינו כשיש שלשה עלין שכלה בהם השדרה, העלה האמצעי לבדה נקרא ראש הלולב] אם נקטמה פסול. ועיין בביאור הגר"א דמשמע מיניה שמצדד להורות כן להלכה כהרמ"א, (כט) ואפילו נקטמה העלה הזאת ככל-שהוא פסול: (כט) העלה העליון האמצעי וכו'. ואם כלה הלולב בעל תימות ונקטמה רק אחת מהן, אפשר דיש להקל, וכן מצדד בספר ביכורי-יעקב, עיין שם: (ל) ודוקא דאיכא אחר וכו'. עיין באליה רבה

דכוונת הרמ"א להקל בנקטם עלה העליונה, משום דכמה פוסקים מקילין בעיקר הדין ויש לסמוך עלייהו בדליכא אחר, אבל לא בנקטמו רוב עלין; (לט) ואפילו בעלה אמצעי יש אומרים דאין להקל לברוכי עלייהו כי אם בנקטם רק מקצתה אבל לא בנקטם רובה (ל) אפילו בשעת הדחק. ועיין בביאור הלכה: ז' (לא) אם נתרחקו וכו'. היינו, (לא) אפילו לא היו אפילו מן העלין לבד, אבל לענין הדס וערבה לא מקרי נקטם ראשו עד שיהיה נקטם מעצו שלהם [כן כתבו הפוסקים]. ושיעור הקטימה לא מצאתי מפורש, ומסתברא דשיעורו בכל-שהוא, וכמו שכתב הר"ן לענין נקטם ראש הלולב: * אבל אי ליכא אחר מברכין עליו. הנה הגמ"א אברהם כתב עליו דלא דק, דהמרדכי קאי רק אהרס, וכדלקמן בסיומן סעיף י, אבל לא כלולב, אבל כמה אחרונים יישוב דברי הרמ"א נא"י אג"ר גביידישע ומא"מ וש"א דסמך בדליכא אחר על כמה פוסקים המקילין לענין עלה אמצעי, דסבירא להו דנקטם ראשו הוא דוקא ברוב עלין וכדעי' קביעתא של המחבר, וגם אם נסבור דאעלה אמצעי קאי, הא יש דעת הראב"ד דדוקא אם נקטם גם מהשדרה, או דעת בעל העיטור דבעינן שיגיע הקטימה עד השדרה, ומצורף לזה הפוסקים המקילין כפסולין במקום הדחק, ואף דלענין כרכה כמה מחמירין, הכא דיש בלאו הכי הרבה דעות להקל אין להחמיר לענין ברכה: * נסדק, *אם נתרחקו וכו'. דע, דלדעת המחבר בסוף ג' בענין נחלקה התיומת דדוקא ברוב עלין, יהיה קאי הדין זה על רוב העלין, ושא משמע לן דאף דשם מבורא כפוסקים דוקא אם החלוקה היה ברוב כל עלה ולא במקצתה, דוקא אם לא ניכר החלוקה, שהיו סמוכין זה לזה, מה שאין כן אם נתרחקו הסדקין עד שנראו כשנים פסול, וכן מבורא בלבוש ובלבוש-ישרד, והרמ"א דצייר על העלה האמצעי קאי לשיטתו שהעתיק שם דעת היש-אומרים, אמנם לדעת המחבר כסעיף ג, אף אם נחלק העלה האמצעית ככולו או ברובו עד דעביד כהמקם אפשר דכשר, דאין לו שום יתרון כלל משאר עלין, וכן משמע בלבוש-ישרד, אמנם מדברי הר"ן סוף דיבור המתחיל 'אמר רב הונא' משמע קצת שיש להחמיר בזה-וצריך עיון. דע עור, דמה שתפס החי"אם לדברי הט"ז שכתב דכוונת הר"ן מה שהחמיר בנחלק העלה האמצעית במעוטו היינו דוקא כשהיה עלה-כל-פנים טפח, והשיג עליו, דהר"ן כתב בהרי"א סוף דיבור המתחיל 'נקטם ראשו' וזה לשונו: וכן מה שאמר בברייתא בגמרא 'לולב הכפוף סדוק' בעלה זה אמרו, ומשמע דפסולין בכל-דהוא, לפי שעשו ראשו של לולב כחוטמו של אחרו, דאמרין בגמרא דאפילו כל-שהוא פסול כו, עד כאן לשונו, לעניות דעתי לא עיין החי"אדם בט"ז סעיף-קטן ז; ובלאו הכי, אפילו אם נאמר דהחי"אדם סבירא ליה דברי הט"ז שם לדוחק, דהר"ן דכתב

שער הציון

(כו) חיי"אדם ופשוט: (כז) רש"י ושאר פוסקים: (כח) הגר"א בשם המגיד-משנה והר"ן דמשמע מיניהו דיש לחוש להחמיר בזה. ועיין באחרונים [האמא"ר ונהר-שלום והגר"ז וחי"א] ולא ביריא להו פרט זה, ולכן במקום הדחק מקילין בזה: (כט) הגר"ז, וכן משמע מתי"אדם. ובאמא"ר-מרדכי משמע דאפילו בנקטמה העלה זו לגמרי אפשר דיש להקל בדליכא אחר: (ל) אלא-אם-כן במקום שנוהגין לברך על כל הפסולים גמורין בשעת הדחק, כמו שיתבאר בסיומן תרמט [הגר"ז]. ולא העתיקו דברי הט"ז בענין זה, שכבר השיגו עליו כמה אחרונים: (לא) טור, וכן משמע מיר"ף ורא"ש דכתבו בדבוסדק אם היה כהמקם פסול:

הלכות לולב סימן תרמה

מ שם	כב"ה
נ באוקימתא	רביא שם
ס לישנא	קמא דרב
ז חזק	ולחומא
ע שם	כב"ה
פ ה"ר	כתובה

כשנים, פסול: הגה (לב) ואפילו לא נחלקה (ט) התיזת העליונה בענין שיפסל הלולב מכח נחלקה התיזת: ח י"ש לו כמין קוצים בשדרתו, או שנצמת ונכווץ, (ג) או שהוא עקום (יד) לפניו, (לה) שהרי שדרו כגב בעל חטורת, פסול. וכן אם נעקם לאחד מצדדיו, (לו) פסול, [*] אבל אם נעקם (לז) לאחוריו כשר, שזו היא ברייתו: ט י"אם (לח) כפוף בראשו, (לט) פסול. ידווקא כשדרתו כפופה, [*] אבל עליו (מ) כפופים (מא) בראשו כמו שדרך להיות הרבה לולבים, (ט) (מב) כשר:

באר היטב

התיזת דפסולין משום לקיחה חמה, כשרים בשני, ע"י סימן תרמט, ע"כ: (ט) התיזת. רק העלין שאצל התיזת העליונה: (ט) כשר. והיינו אם נשאר חלק גדול מהעלין בלא כפיפה, אבל אם גוף העלין נכפפו הרבה ונראה כמו שנכפל העלה פסול, ט"ז, ע"ש. כתב בחשובות מהרי"ו: לולב, אוהות ל"ו ל"ב כלומר, ל"ו צדיקים בכל דור ודור וכנגד ל"ו מסכתות, ול"ב היינו התורה המתחלת ב"ב ומסיימת בלמ"ד, ולולב גמטריא היינו תורה, ואחרונ גמטריא תרי"ג, עם ג' מינים תרי"ג, ששקול לגמ' תרי"ג מצות. ומהרי"ל כתב: מי שקונה אחרון עם לולב יפס' וזכה לחיי עה"ז ולחיי עה"ב:

שערי תשובה

מותו. וע"ש בסמ"ע ס"ק טו לענין לשרות בשר במים, ע"ש: [*] אבל אם נעקם לאחוריו כו', וכי מ"ח"ב בשם (מע"ז) [מדון] הרב ז"ל בספר גט מקושר דלכתחלה יש לזהר שלא יהיה עקום כלל לצאת מידו טפח, אן היכא ולא אפשר להקל בעקום לאחוריו שענינו הרוואת שהוא דרך ברייתו, ע"ש: [*] אבל עליו כפופים בראשו כו'. והכ"ח כתב דנכון לזהר כה"רין אף שעליו כפופים בראשו, גם בשאלת י"ע"כ"י כתב דאף שהרא"ש כתב שהיה אהבה לצאת בו, לרעת גדולים אחרים לא די שאינו מן המובחר אלא שאין יוצאין בו, ובאר' הביא ג"כ דברי הב"ה וכתב שכ"כ כה"ג בשם רדב"ן, מיהו נראה דר"ן לאו דווקא כ"ש קאמר אלא חלק גדול כפוף כמ"ש ס"ק ד, עכ"ל, ור"ל שבט"ז ד לענין נחלק כתב בשם הט"ז דנתלק קצתו היינו עכ"פ כטפח או כזית, ע"ש, וא"כ היה הכא, ובאמת לא שכיחא כלל כפוף כשיעור טפח, וגם נראה דל"ר לנחלק דמדמה הט"ז לפי"מ המזבח ע"ש, ומ"ש"כ כאן נראה דהר"ן פוסל בכל גזוני דס"ל דהרי שינוי נגמט דטפח או כזית, ונראה דלישנא קמא עיקר ולישנא בתרא נקט לה משום פלוגתא דר"ש וראב"י לענין גזימת המזבח, והרמב"ם שם פסק כר"ש דשיעורו טפח. ועיין בח"צ סימן י' דמיתו ראה להרמב"ם מסוכה דאמרין אותו היום נפגמה קרן המזבח כו', ועיין בלבוש והביאו המג"א דאם רוב העלין או כולן כפופים פסול, ועיין בא"ר שכתב שט"ז חולק ומכשיר אף ברובם (בט"ז משמע ש"ה להבטי' בזה, ע"ש), ונראה שבוה עכ"פ נכון לזהר בדאיכא אחר שלא לצאת בזה שראשי העלין כולם או רובם כפופים:

משנה ברורה

כן בתולדה רק אחר-כך: (לב) ואפילו לא נחלקה התיזמת. פירוש, שלא נסדק העלה האמצעי (לג) עד השררה, (לג) ואפילו נסדק רק מקצתו, שמחמת נחלקה התיזמת דעת הרבה אחרונים שאין לפוסלו, מכל מקום כיון שנתרחב הסדק עד שנראה כשנים, פסול, (לד) ויש לזהר הרבה בזה: ח (לז) או שהוא עקום. כמגל [גמרא]: (לד) לפניו. הדיינו (לה) הצד שכנגד השררה, ונעשה שדרתו כגב חטורת: (לה) שהרי שדרו. נקרא בשם זה, יצן שהוא כשדרו של בהמה, שהחוליות והצלעות מחוברות בה מכאן ומכאן, ואף זה, עליו מכאן ומכאן ואמצעה חלק ועולה כמקל [רש"י]: (לו) פסול. שאין (לו) זה הדר: (לז) לאחוריו. שנעקם ונכפף לצד השררה: ט (לח) כפוף בראשו. היינו שהיה כפוף (לו) כאגמון, בין לפניו (לט) ובין לאחוריו: (לט) פסול. שאין (לט) זה הדר: (מ) כפופים וכו'. והרא"ש כתב: אוהב אני יותר לצאת בו, שאין העלין נחלקין ותיזמתו קיימת. וכתב הלבוש: ודוקא כשהעלה העליונה לבד כפופה^(א), אבל אם כולן או רובן כפופים כלי-שהוא, פסול, ודוודאי זהו שינוי מבריותו ואינו הדר כלל, עד כאן לשונו, והעתיקו המגן-אברהם. ודעת הט"ז (מ) שאין לחלק בזה, ועל-כ"פנים בדאיכא אחר, (מא) בוודאי יש לזהר שלא לצאת בזה שראשי העלין כולם או רובם כפופים: (מא) בראשו. ודוקא בזה, שלא נכפף אלא בראשו ונשאר חלק גדול בלי כפיפה, (מב) אבל אם גוף העלין נכפף הרבה מאד לאמצעותן ונראה כמו שנכפף העלין לשנים, פסול, שאין זה הדר כלל, והוא הדין אם ה"ה העליונה האמצעית שהיא התיזמה נכפפה לבדה הרבה לאמצעיתה, גם-כן פסול [פמ"ג]: (מב) כשר. ויש מן הפוסקים (מג) שמחמירין בזה, (מד) אכן המנהג להקל כהשולחן-ערוך. ועיין בשערי-תשובה:

שער הציון

(לג) ט"ז, והיינו לדעת הרב בסעיף ג בהג"ה: (ג) הגר"א ויש' לדעת הפוסקים ודברי שם ברובו. והמגן-אברהם תירץ עוד אופן אחר, והתיזת לא נחלקה כלל רק העלין שאצל התיזמה העליונה נחלקו עד שנראו כשנים, אפילו הכי פסול, ומכל מקום לדינא נראה דגם הוא מורה לדברי הט"ז והגר"א, דכן פירש הר"ן והובא בבית-יוסף, עיין שם. ודע, לדברי המגן-אברהם יש לזהר מאד בשעה שרוצה לברוק העלה האמצעי אם נחלקה, ואוחזה בידו לראותה היטב, שלא לחלק העלין העליונים שאצלה על-ידי זה: (לד) פרימגדים: (לה) רש"י ושאר פוסקים: (לו) לבוש: (לו) רש"י: (לט) לבוש ושי"א: (לט) ריטב"א: (מ) וכן משמע פשוטו השולחן-ערוך: (מא) פרימגדים: (מב) ט"ז ויש' (מג) הוא הרבה המובא בבית-יוסף, ועיין בהגר"א שהביא מהרשב"א (הוא חידושי ריטב"א ויש שמכנים אותו בשם רשב"א) שגם הוא סובר כן, ומשמע לכאורה שם שרק בעלה האמצעי דעתו כן: (מד) דריכמישה:

(א) לפנינו בלבוש איתא: כשהעלין העליונים לכדם כפופים.

הלכות לולב סימן תרמו

רמא באר הגולה

תרמו דיני הדס, ובו י"א סעיפים:

א *הדס (ה) (א) שנקטם ראשו, (ב) כשר. [*] (א) בנשרו רוב עליו, ובנשתיירו שלשה עליו (ד) בקן אחד, כשר: ב (ה) יהיו ענביו מרובות מעליו, (ו) אם (ז) ירוקות כשר, ואם אדומות או שחורות פסול. (ח) יראם מיעטן, כשר. ואין ממעטין אותם (ט) ביום טוב, לפי שהוא כמתקן. *העבר וליקטן, (י) או (יא) [ו] שלקטן אחד אחד לאכילה, הרי זה כשר. (ומיום ראשון ואילך (ט) כשר

שערי תשובה

[*] נשרו רוב עליו כו'. ועיין בשו"ת פ"י סימן ג בנשרו רוב עליו בענין דפסול, אפילו בשאר ימים פסול למאן דס"ל הדר כל ד' בעיניו, ואפילו בלולב וערבה פסול שאר ימים כמו ביום ראשון וכן כל הפסולים חוץ מהסור ושאלה, ואצ"ל נשרו עליו הדס, דכתוב ביה עבות כו', ע"ש: [ו] שלקטן. עבה"ט. ועיין בספרי שו"ת בית"אפרים סימן נה וסימן נט שם נתבאר באר היטב דברי הרמב"ם, וגם כתבת' ליישב דלא תקשי אהא דאמרין אם מיעטן כשר, והא דק"ל כל מילתא דאמר רחמנא ל"ת אי עבד לא מהני, עפ"י דברי התוס' דתמורה בצורם און בכור כו', ע"ש. ועיין במדריכי דסוכה שהובא לקמן סימן

באר היטב

(ה) שנקטם. היינו מן העץ של ההדס דהיינו הקן של ג' עליו, אבל בעלה לחד לא שייך נקטם ראשו: (ב) כשר. זהו דעת הרמב"ם, אבל הרמב"ד כתב עליו וו"ל: וכבר הופיע רוח הקודש בבית מדרשו כממה שנים והעלינו שנקטם ראשו פסול, ועיין סעיף י"ד. ועיין ט"ז: (א) בקן. עיין ט"ז אי פירושו אפילו אי שם רק פעם א' ג' בחד קן, ופליג על הרא"ש דבעי רוב שיעורו הדס שיהא עבות של ג' בקן כמ"ש בש"ע ס"ה, ע"ש, או פירושו דעל כל קן אמר שיהיה שם ג' עליו, ע"ש: (ד) ירוקות. דמינא דהדס הוא: (ה) בייט". פי' דקודם י"ט נגלשו והפרי הוא שגדל בהדס הוא גדל אפילו בתלוש, כ"כ רש"י: (ו) וכלקטן. ביי"ט ופר"ך והא מתקן מנא ומשני רב אשי כגון שלקטן לאכילה ולא להכשירו, ופר"ך והא ספיק רישא הוא ומשני דאית ליה הושענא אחרייתא, ע"כ; וקשה על הרמב"ם דמשמע דרוצה להתייר לכתחלה למעט כשמלקט לאכילה, וה"ל להזכיר דאית ליה הושענא אחרייתא. והמגיד גורס: או שלקט

ביאור הלכה

* הדס וכו'. כתב המגן אברהם בשם תמי"דעים: פסולי דעבות פסולים כל שבעה, ומשמע מזה דרוקא מה שפסול משום עבות, אבל שאר פסולים, כגון יבשו עליו או ענביו מרובות מעליו, לא פסול רק ביום ראשון. אבל האמת דראב"ד לשיטתו אול"ל, דסבירא ליה בתמי"דעים שם דהפסולים משום הדר לא פסולים רק בעיני ראשון, אבל לפי מה דפסק [הרמ"א] כסימן תרמט סעיף ה לענין חזויתן, וכמו שפסק המגן אברהם בעצמו לענין ענביו מרובות מעליו, כל פסולי הדס שנתורו בימין זה פסולים כל שבעה, דכולם או משום עבות או משום הדר הן. עד כאן לשון הביכוריע"קב. אמנם דבר זה דהפסולים משום הדר פסולים כל שבעה לאו מילתא ברירא היא, עיין לקמן כסימן תרמט לענין חזוית מה שכתבנו שם: * עבר וליקטן וכו'. הנה המחבר סתם בזה, משמע דסבירא ליה אפילו אם השחירו ביום טוב דהוי ליה נראה ונתחה, אפילו אי חזרו ונראה שכתקן, ובאמת בביא היא זו בנבואה, ועיין בכתי"י סוף דמתרין זה, וכן הטי"ז והגר"א חתרו ליישב אמאי אולינן להקל בזה. והנה טעם המחבר שסתם בזה, משום דהרי"ף והרא"ש והרמב"ם סתמו בזה ולא חילקו, אכן לעניות דעתי לאו ראיא היא, דסתם שחורות לא משמע כלל שנשחרו היום אלא דשחורות

משנה ברורה

א (א) שנקטם ראשו. היינו העץ, אבל בעלה לחד לא שייך כלל נקטם ראשו, וכדלקמן בסעיף י בהג"ה: (ב) כשר. עיין לקמן בסעיף י שמביא מחלוקת בזה, (ה) לפי ששני סעיפים הראשונים אלו הוא לשון הרמב"ם, ומן סעיף ג ואילך הוא לשון הטור, ונמשך כאן אחר לשון הרמב"ם אגב שאר הדינים: (ג) נשרו רוב עליו. היינו, (ב) שהיה בכל קן וקן היוצא ממנו שבעה עליו ונשרו מהן ארבעה, כיון שנשתייר שלשה עליו עדיין נקרא עץ עבות וכשר, וכדלקמן בסעיף ד: (ד) בקן אחד. היינו (ג) בכל קן וקן ממנו: (ה) היו ענביו. דלפעמים גדל על ההדס פרי כמין ענבה: (ו) אם ירוקות כשר. דגם ההדס ירוק הוא ואין שינוי מראה מחמת הענבים, מה שאין כן בשחורות; וגם אדומות הוו שחורות, דאמרין האי שחור אדום הוא אלא שלקה, אבל אדומות או שחורות פסול, דלאו דר (ז) הוא. ואם היו שאר גוונים, כגון גע"ל¹ או בלא"ה², בכפות תמרים מצד

להחמיר, ובפרי"מגדים מסתפק (ה) בזה: (ז) ואם מיעטן. היינו מערכ"י"ט טוב. ומותר למעט אותן לכתחלה כדי שיהיו עליו מרובות מענביו, ואפילו למעט (ו) בחד ודגן הלולב: (ח) ואם שלקטן אחד אחד לאכילה. עיין בט"ז והגר"א שהסכימו דצריך לומר יאו שפסול אחר לאכילה, והא דבגן הלולב: (ט) ואם הסכים המגן אברהם לדינא, דרוקא אחד שלקטן לאכילה ואינו מבחין להכשירו מותר אף על גב דפסיק רישא הוא, דממילא מוכשר, הרי לא ניחא ליה בההכשר ההוא, וכיון דלבסוף יהיה תועלת בזה לאדם אחר שיהיה יכול לצאת בהן ידי מצוה לא מחמירין בזה, מה שאין כן אותו האיש גופא, אף אם הוא מכריז לאכילה ולא להכשירו, מכל מקום אסור דפסיק רישא הוא, (י) אם לא דאית ליה הדיסין אחרים לצאת בהן ואין צריך להן: (ט) כשר ככל ענין. רוצה לומר, אפילו לא מיעטן כלל. וטעמו, דסבירא ליה דכל הפסולין, אפילו אותם שפסולין משום הדר, גם כן פסולין הוא רק ביום הראשון. (ט) ולפי זה, לדידן דפסקינן לקמן כסימן תרמט דפסולין מחמת הדר פסולין כל שבעה, (ט) גם

שער הציון

(ה) הגר"א: (ב) אחרונים: (א) ט"ז והגר"א בשם המגיד-משנה: (ז) רש"י בדף יא. ומן הירושלמי משמע לכאורה במסקנתו דעיקר הטעם, דבשחורות או אדומות כבר נגמר פריין, והתורה אמרה "ולקחתם ענף" ולא פרי, מה שאין כן בירוקות עדיין לא נגמר הפרי (ודרכן מתחלה להיות ירוק ואחר-כך מתיבשין ונעשה שחור), ואם דרך ההדס הזה לגדל פירות ירוקין (והיינו אף בגמרן), לפי זה פסול אף בירוקין. אכן בכללי דמסיק משום דירוקות מינא דהדס הוא, משמע דתופס הטעם כמו שאמר הירושלמי מתחלה, משום דאינן דומות לעצו (רוצה לומר, שהתורה אמרה "ולקחתם ענף עץ", ובענין שיקח דבר שהוא דומה לעץ של מין הזה, ולאפוקי בשלוקח בירו דבר שאינו דומה לעצו), ועל-כן בירוקין לעולם כשר, ולפיהן סתם בשולחן-ערוב ולא חילק. ובחנם חפס היפה-עניים על הפנימישה, עיין שם. והנה לדברי הירושלמי יש לנו טעם חדש על מה שפסל המשנה בענביו מרובות מעליו. ואפשר דסברת רש"י הוא, כיון דבבבלי לא הזכיר כלל טעם להפסול, משמא הטעם דלאו הדר הוא. ועיין במגן אברהם סוף סעיף קטן ד שכתב דעל-כרחן משום הדר, דאם לא-כן מאיזה טעם יפסל, ולפי הנראה אישמתמי ליה הירושלמי. אחר-כך מצאתי בפרי"מגדים שהעיר מן הירושלמי, וצריך עיון: (ה) ועיין שם עוד דאדומות ושחורות, בין נעשה כן בתלוש או במחובר: (א) כן משמע בנבואה: (ב) גמרא: (ג) מגן אברהם והגר"א, וגם הטי"ז ואל"ה רבה מחמירין בזה ומטעם אחר, דהלא בירו למעטן בחול-המועד: (ט) עיין מה שכתבתי בסוף הסימן בביאור הלכה:

הלכות לולב סימן תרמו

ו ברייתא שם ל"ב
ובמפרש רב יהודה
ז שם משה ראמיס
ח ברייתא שם

(י) בכל עניין (ב"י בשם א"ח): ג [*] ענף עץ עבות האמור בתורה הוא ההדס שעליו חופין את עצו, יבגועול אחד; אבל אם היו שני העלים בשוה זה כנגד זה והעלה השלישי (יא) למעלה מהם, 'איין זה עבות, אבל (יב) נקרא הדס (ט) [מ] שוטה: הגה ופסול (יג) אפילו בשעת הדחק, ואיכא מאן דאמר בגמרא (יד) דכשר, ועליכן נוהגין באלו המדינות לכתחלה לצאת באלו ההדסים המובאים ואין שלשה עלין בגבעול אחד. ויש מי שכתב הדסים שלנו אין נקראים הדס שוטה *הואיל והם שנים על-גב שנים, ואינן כהדס שוטה הנזכר בגמרא, (טו) ולכן נהגו להקל כמו שכתבו מהר"י קולון ומהר"י איסרלן ז"ל בתשובותיהם: ד י"צאו הרבה בקן אחד (טז) ונשרו מהם עד שלא נשארו אלא (טז) שלשה בקן אחד, כשר, (יז) אפילו נשרו רובם, כגון שהיו שבעה

באר היטב

אחר לאכילה, ור"ל אחר שא"צ לתקן זה, ט"ז ומ"א. ומ"מ לצורך מצוה שרי, תוס' דף לג, מ"א: (י) בכל ענין. המ"א העלה שאין להקל, ע"ש. ועט"ז: (ט) שוטה. עיין בתשובת חכם צבי סימן קסא, ההדסים הנמצאים באמסטרום ובהמבורג תלתא תלתא אחד קינא כשרות ומצוה מן המובחר לקנותם בדמים יקרים, ודלא כחשבות-יעקב שכתב שבוט מורכבות, ואותם הבאים מן איטליא הם פסולים, ע"ש. ועיין שבת יעקב ח"ב סימן כח. וכ"פ בתשובת פנים מאירות סימן ט, וכתב: הלוקח אצל הדסים הלחים העומדים תלתא אחד קינא עוד הדס יבש המביאים מאיטליא כדי לעצור דעת ספר שבות-יעקב עוברים בבל-הרסין, ע"ש: (טז) שלשה. עיין ט"ז שהעלה לדין שהדס שלנו שנים ע"ג שנים אם נשר א' מן שיצור ההדס שצ"ל עבות דהיינו ג"ט, פסול להרין, ולהרא"ש אם נפסקו ב' מן רוב שיצור זה או פסול, וצריך ליהדר בזה, והרבה פעמים נושאים הרבה עלים מההדס ואינם משגיחים ע"ז, עכ"ל.

משנה ברורה

בזה פסולן כל שבעה: ג (י) בגבעול אחד. רוצה לומר, בכל קן וקן, והיינו סמוכים לו לזה (י) בעיגול אחד, שאין אחד נמוך מחבירו אף-על-פי שכל אחד בעוקצו: (יא) למעלה מהם. או (יב) למטה מהם: (יב) נקרא הדס שוטה. מפני שאין עליו הולכין כסדר אלא משוכשין כשוטה: (יג) אפילו בשעת הדחק. שאינו בכלל הדס כלל, (יד) ופסול אפילו בשאר ימים, וכן אם היו שנים זה על-גב זה, גם-כן אין זה בכלל עבות האמור בתורה: (יד) דכשר, ועליכן נוהגין וכו'. רוצה לומר, דסומכין על אותו מאן-דאמר דמכשיר בתרי וחד, (יג) והוא הדין בתרי על-גבי תרי: (טו) ולכן נהגו להקל וכו'. עיין בבאור הגר"א ובשאר אחרונים שכולם פקפקו מאד על המנהג ההוא, שאין להם שום יסוד, לא בתרי וחד ולא בתרי על-גבי תרי, והרמ"א דחק רק לקיים המנהג, ולכן הירא לרבה ה' יטורח למצוא עבות כדן דהיינו שלשה עליון בשוה בכל קן וקן. ועיין לקמן בסעף ה. כתב החי"א, דבתוך אלו היבשים שמיביאים עם האתרוגים, בדוחק נמצא אחד למאה שיש בו שלשה בקן (יד) אחד, ולכן אין להם חזקת כשרות עד שישרם בחמין וירכך אותם, (טו) ואם לא ימצא יטול בלא ברכה, עיין שם: ד (טז) ונשרו מהם עד

שערי תשובה

תריס דאם קצצו אינסוף-הודים ערבה בשבת רמייהו מהך דעבר ולקטן עלנך ביה משום מה"ב, ובכ"י נאן ובמ"ב סימן תוס' אריה בזה, ע"ש: [*] ענף עץ עבות כו'. וכתב במור וקציעה: הדס שאין עלים שלו ראשו של זה מגיע לעוקצו של זה פסול מק"ו לולב כו', כ"ש בזה דילפינן מקרא דבעינן נעלים חופים את עצו: [מ] שוטה. עה"ט. ומ"ש אותן הבאים מאיטליא הם פסולים ר"ל שהח"צ כ"כ כלפי מ"ש השכ"רי שאין לברך על הדסים הנמצאים בפראג (והם ג"כ נמצאים באמסטרום ובהמבורג) לצאת בהם משמש מורכבים, לפי שהשנים הבאים מאיטליא קטנים ועגולים ובחדשים משוכים באורך וגם נמצא קצת גרענים גדולים ולכן יש לברך על ההדסים שנהגו שמביאים ממרוק וכל שעריין הם ירוקים ירואים בהם, אך בשעת הדחק שלא נמצא הדסים ההוגים אפשר להחיר לצאת באלו כו', ע"ש. וע"ז כתב הא"ח ונזהרן הוא דאלו שבאים ממרוק היינו מאיטליא, אם לא במקום חמץ שא"י למצוא מאלו הכשרים, ע"ש, ועיין בספרי בית-אפרים על ס' טרומת-היראה ברש"י סימן לה בפירוט אפילו כשראם, שבאחי' שם דברי מרדכי וכתבתי עליו, וביארתי ג"כ בזה בספרי שו"ת בית-אפרים חלק י"ד סימן ז ושם הבאתי דברי הח"צ הג"ל וזמחתי על הכפות-המרים שרוצה להעמיס בדברי הרא"ש, ולפ"ש זעלה א' למעלה לא היו הדס שוטה ח"א דמבאר דדחק מה"ת בעיגול בעינן, והבאתי שם דברי הרמ"ם דקימי באותו עוגל אלא שלשה א' מורכב על שניהם שהיא מהפחש קצת לרבוהו והיינו עבות וקרא, ע"ש שכתבתי שפ"י"ז ליישב דברי מח"כ כהוגן, ע"ש. ומ"ש בה"ש בשם הפמ"א שעובר על כל תוסין, ע"ש שלא כ"כ בהלכות רק כ' שיותר היה להם לחוש שיעבור על בית לרעת קצת גדולים שהביא הרא"ש דמוכח ולרובן (נראה שדורא ט"ס וצ"ל לרובן דלולב א"צ אגד, וי"ל דאפילו לרובן לא אמרינן האי לחודיה קאי אלא עובר על בית, ע"ש) דלולב

ביאור הלכה

מאתמול. ובין-ך ובין-ך, כיון דהם לא הקילו בפירושו, ומצינו לכמה ראשונים קמאי דקמאי שלשה להחמיר בזה, אין להקל בזה, היינו הרי"ץ גיאת וכן משמע מהריבנו חננאל וכן כתב המאור [והובא דבריו גם בשבלי-הלקט] העיטור והאור וזו"ע והר"ן, עיין שם בדברי כולם שנקטו דאין להקל כי אם בדאשחור מערכיו-טוב דהוי ליה רק ודחוי מעיקרא ולא שמה דחיו, ולא באשחור ביום-טוב: * הואיל והם שנים על-גב שנים ואינן נקראים שוטה. היינו בכיכור-היקל שחמה על זה, הא מכל מקום אינו בכלל עבות האמור בתורה דהוא דוקא בת תלתא טרפי: ועיין שם שהוכיח דאף אלו המקילים בשעת הדחק הוא דוקא בתרי וחד אבל על תרי ותרי אין לנו שום סמך, אם לא דנשמך על דעת בעל השלמה שמתיר בשעת הדחק לברך על שלשה מינים. והנה בלא הכי שכל הפוסקים חולקים עליו, מכל מקום בלא הכי לא שייך אצלנו טעם זה, כיון שגדלים אצלנו הדסים נאים של שלשה על שלשה; ואף בשו"ת שבות-יעקב רצה לפרוסט טעם מורכבים, כבר חלקו עליו בתשובת חכם צבי ופנים מאירות, והדין עמהם, וכבר פשט המנהג עתה בכל מקום להכשירם שידורו הוא שאינם מורכבים, ויזכו שיכול לקיים המצוות באלו, אפילו אין בעיני דמיהם רק אחד, לא מקרי זו שעת הדחק לברך על שלשה מינים בלא הדס כשר, ולכן אשוי הקונה לו אפילו רק הדס אחד של שלשה על שלשה וישלים בשנים בדים של הדס אחרים שהם של שנים על שנים אם אין ידו משנת ליקח שלשה בדים של הדס ששה שלשה על שלשה, ולא חתמי להם לולב עם הדסים שלשה על

וכו'. היינו אפילו היה בכל אורך ההדס כן: (יז) אפילו נשרו רובן. דכיון דנשאר שלשה, עדיין עבות קרינא ביה, אבל אם נשארו רק שנים פסול; דאף דבהדס שיש בו שלשה בקן אחד ונשר אחד מכל קן ונשאר רק שנים, הסכימו כמה אחרונים להכשיר, (טז) שם שאני שנשתיר על-כ"ל פנים רוב הקן ורובו ככולו, מה שאין כן הכא שנשרו רובם, בעינן על-כ"ל פנים

שער הציון

(י) פוסקים: (יב) לכושר, וכן כתב הריטב"א: (יג) בית-יהוסף סוף הסימן: (יד) עיין בכיכור-יעקב דמתפלא דאין לזה שום מקור להקל אף לאותו מאן-דאמר: (יד) רוצה לומר, כולם בשוה: (טו) עוד כתב שם: הרבה מן פוסקים ראשונים כבירא להו דאסור להוסיף מה שאינו עבות ועובר על כל תוסין, אכן מהני נטאי באיזה דבר שחושש שאינו בכלל הדס, שיאמר: אם הוא הדס אצא בו ואם לאו יהיה כאבן, ואז אינו בכל תוסין. כמו בשני זונות הפליין: (טז) ב"ח ופירשה. וכן משמע בריטב"א;

הלכות לולב סימן תרמו

כאר הגולה רמג

ט טור כ"ט הר"ש
שחיבט
הראב"ד י"ט שם במשנה
כ"ב בריחא שם ל"א
ל טור בשם הראב"ד,
וכן כתבו הר"ן והוב
המג"ד מ"ב בייחא שם
ל"ג ודומפרש רב חסדא
נ טור כ"ט בשם
הרא"ש

ונשרו מהם ארבעה ונשאר שלשה: ה' למצוה בעינן כל שיעור אורך ההדס שיהא עבות, (יח) *ולעיכובא ברובו (יט) (ואפילו אינו בראשו) (טור): ו' יכשו עליו, פסול; כ' כמשו, כשר: ז שיעור היבשות, ל' אפילו אם נפרך בציפורן אם עדיין ירוקים הם, כשר, ואינם נקראים יבשים אלא (י) (כ) כשילבינו פניהם: ח' יכשו רוב עליו (כא) ונשתירו (כב) בראש כל בד מהשלשה בדיון קן אחד ובו שלשה עליו לחין, כשר. (כג) יעור מפרשים, שאפילו אם

שערי תשובה

כאר היטב

וכתב של"ה דצריך לראות שיהיו דרך גידולם, ע"ש: (י) כשילבינו.

צריך אגד עובר על ב"ת מדאורייתא באינו מינו אפילו נתחבין לנוי, ע"ש, ועיין בתשובת שב"י ח"ב סימן קח שהביא דברי פמ"א וכו' שאין דבירי מוכרחים בשיעור שיעור, מאן מפסי לומר שזה אינו מינו) וגם בשו"ת פמ"א סימן ט, ועיין במג"א סימן תרנה ס"ק טו דצריך כוונה לזה מכיון לצאת רק באחד איזה שהוא נכון ע"פ הדין, והכי ק"ל לענין חליצה שחולצים לאיטר במאל ובזמן, מ"מ מ' דוחקני לכל זה כו', ע"ש, ומ"ש ראה מחליצה צ"ע. ועיין בספרי שו"ת בית-אפרים סימן א' ובשו"ת לעיל סימן לו, ועיין במור וקציעה שכתב דגבי הדס אין להכנסה פסול כלל כיון דלא מיכר השיעור, ע"ש, דבריו צ"ע, ועיין במח"ב שהביא מחשבות רמ"א סימן קיז, וכתב מח"ב דאם הוא רדאי מוכרח יש לפסול, ע"ש, וגם להלכה הלבוש דופסל

ביאור הלכה

משנה ברורה

שלשה ויצאו בו כל הקהל, עד כאן לשונו: * ולעיכובא ברובו. עיין במשנה ברורה שכתבנו בהסכימו כמה אחרונים להקל כהרא"ה דאפילו נשרו מכל קן בכל ארכו עלה אחד גס"כ כשר, כיון דנשאר שנים בכל קן דהוי רובא. וסתפקתי אם נשור מאורך ההדס מקצת עליו, דפסק המחבר דכשר כהראב"ד דלא בעינן עבות רובו, אלא כרובו, ודי לנו אצל המחבר כן מכל קן עלה אחד, אם אמרינן בזה תרי רובא להכשיר. והנה ראיתי לאחד מן האחרונים דמשמע מברירי דיש להכשיר גם באופן זה, וכן משמע מחייאדם, אכן לעניות דעתי צריך עיון, דמנין לנו לומר דנתשלב בכל אחד בתר רובא בין לענין רחבו בין לענין ארכו, ודי לנו אצל כהרא"ה להכשיר אם חסר עלה אחד מכל קן לכל ארכו, או כהראב"ד אם חסר המיעוט בכל רחבו מרובו ולמטה, אבל לא שנחבר שניהם יחד, הלא על-כ"פנים יקרא על-ידיהו נשור רוב עליה, דהיינו אם יש בהבד של הדס ז' שורות של קנים תלתא בכל קן ונשור מהם ג' שורות לגמרי ומן ארבעה שורות הנשארים חסר עלה אחת בכל שורה, הרי שחסר י"ג עלים בסך-הכל, ובהדס לא נשאר אלא שמונה עלים שהוא המיעוט ונמן הב"ח שכתב: אפילו בקן אחד שהוא מהרוב, אם נשור ממנו שני עלין פסול מאחר שלא נשאר רוב שיעור ההדס עבות, אין ראייה, דאפשר דמה דמכשירי נשור עולה אחת היינו בהסר רוב מן אחת, דבזה על-כ"פ פנים ישאר רוב עלין בהדס [בכונן בציוור הניל ישאר י"א עלין בהדס והחסר הוא רק עשרה עלין] אבל לא ביותר מזה, וצריך עיון, ועל-כ"ל פנים אין להקל כי אם במקום שלא ימצא הדס אחת כע"י, כן נראה לעניות דעתי, ואפשר דגם לדעתם הוא כן. ודע עוד, דכתב הב"ח, דאם היה רוב שיעור ההדס עבות, אף שהוא גדול מאוד לא בעינן שיהא רוב גדול בעבות, אלא רוב שיעורו דהיינו קרוב לשני טפחים. ועיין בפרי מגדים שסתפק אם מהני אפילו אם הם מפורזים באורך ההדס או

שישתיר שיעור עבות, דעל-ידיהו נוכל להכשירו ונאמר דאף עתה עבות קרינא ביה: ה' (יח) ולעיכובא ברובו. היינו, שההדס ששיעורו הוא לא יותר משנים-עשר גודלין, כדלקמן בסיומן תרנ, אין צריך עבות בכלול, רק שבעה גודלין היא עבות, דהיינו שלשה עלים בכל קן, והחמשה גודלין — אפילו נחסר לגמרי, שנשורו עליו, (יח) או שלא היו עבות, דהיינו שהיו עליו שנים על-גבי שנים או תרי וחד, דכיון שרובו היה עבות, כשר. ובהדס שהיו בכל שיעור ארכו שלשה עלים, בכל קן נשור עלה אחת מכל קן ברוב שיעור אורך ההדס, כשי בזה פלוגתא בין הראשונים: (יח) יש מכשירין, דכיון דנשאר שנים בכל קן, רובו ככולו, כי היכי דמכשירין בנשורו מקצת עליו מארכו של ההדס, (יט) ויש פוסלין, דסבירא להו דעל-ידיהו לא נשאר עליו שם עבות כלל, דאין עבות אלא בשלשה. ולענין הלכה נקטינן להקל (כ) במקום הדחק, שכן הסכימו (כא) כמה אחרונים. ודוקא כשנשאר על-כ"פנים שני עלין בכל קן דהוי רובא על-כ"פנים, אבל אם נשור שני עלין ברוב שיעור אורך ההדס, פסול לכולי עלמא. (כג) ואם-כן במקום שנוהגין לצאת בהדסים של שנים על-גבי שנים, כדלעיל בהג"ה, אם נשור (כג) עלה אחת מכל קן ברוב שיעור אורך ההדס, פסול לכולי עלמא, דלא נשאר רובא: (יט) ואפילו אינו בראשו. כגון שלמטה עד רובו יוצא בכל קן וקן שלשה עלין ולמעלה נשור עליו או שהוא אינו עבות, גם-כן כשר. ואף-על-גב דביכשו עליו פסק בסעיף ח דאינו כשר כי אם כשנשתירו בכל בד שלשה עלין לחין בראשו דוקא, שם הטעם משום הדר, והדר ניכר כשהוא בראשו, אבל כאן משום עבות ודי בכל מקום: ז (כ) כשילבינו פניהם. לאחר שנפרך בציפורן [מ"א]. ובאמת (כד) אינו מצוי במציאות שילבינו פניו ולא יהיה נפרך בציפורן, ואם-כן כשנתלבן פניהם ודאי יכש הוא. ומי שאינו בקי בזה השיעור, משמע בתמים-דעים שיכול לשער על-ידי שישורה אותם יום או יומים במים, דאם יחזורו לכמות שהיו במשמושן ובמראהן, עדיין לחים הם, ואם לאו הם יבשים. כתב הפרי-מגדים, דביכש עץ ההדס, אפילו העלים הם עדיין ירוקים פסול, ובביכוריי-עקב משיג על זה ודעתו דביבשות העץ לא שייך פסול כלל, עיין שם: ה' (כא) ונשתירו וכו'. דעל-ידי השלשה עלין לחין שבראש הבד חל שם הדר על כל ההדס: (כב) בראש כל בד מהשלשה בדיון. ולפי המבואר לקמן בסיומן תרנא דבשעת הדחק שגי כבד הדס אחד, גם בענינו די כשהיה בראשו קן אחד של שלשה עלין לחין [ר"ן]: (כג) ויש מפרשים וכו'. הוא דעת הרא"ש, (כ) ולדידיה לא בעינן שיהיה הקן בראשו דוקא:

שער הציון

(יח) כן ביארו כמה אחרונים שפוטו: (יח) הרא"ה ורובני ירוחם, וכן הסכים הרשב"א כחידושי: (טו) הר"ן, וכל-שכן לדעת האגונים, אפילו נשור עלה אחת מכל שיעור אורך ההדס ממי פסול: (כ) חייאדם: (כא) הבה"ח [והעתיקו השיעור נכנסת הגולה והעולת-תמין] והט"ז והגר"ז והחיי"א אדם וביכוריי-עקב, ומכל מקום אין להקל זה אלא במקום הדחק כמו שכתב החייאדם, כי יש מן האחרונים [המאמר-מרכיז והגהת מעשה-הרוקח] שמסכימים עם הבית-יוסף דרעת הרא"ש והראב"ד גם-כן כהר"ן, ואם-כן רוב פוסקים הולכין בזה להחמיר. ועיין בביאור הלכה מה שכתבנו בזה: (כב) ט"ז וש"א: (כג) כן הסכימו כמה אחרונים כהב"ח [ודלא כהט"ז], ויש שכתבו שטענת-סופר הוא כהט"ז, והיינו אפילו מיעוט ההדס בארכו יש בכל קן וקן ב' עלים. ובהו יוסר קושית החייאדם מן הב"ח, שהקשה דאפילו נשור עלה אחד מן רוב השיעור פסול, דהכא מ"ה שמייעט ההדס בארכו לא נשור ממנו כלל. שיש בכל קן ממנו ב' עלים: (כד) ביכוריי-עקב: (כה) פרי-מגדים שפוטו:

הלכות לולב סימן תרמו

ס שם בשם הראב"ד
ע שם בשם אביו
הראש פ משנה שם
ל"ד וכרבי טרפון,
הר"ף והראש והמבי"ם
כק"פ ה והמבין
צ הראב"ד בהשגחה

מהשלשה שבחד קינא יכשו שנים ולא נשאר כי אם אחד לח, (כד) כשר, (כה) והוא שיהיה העלה (כו) שהוא מורכב על שניהם: ט אם אותם עלים שלא יכשו הם (כז) כמושין, י"ש פוסלין י"ש מכשירין: י (כה) נקטם ראשו (כט) כשר (ל) אפילו לא עלתה בו תמרה, והוא הדין ליכוש ראשו. [*] (לא) י"ש פוסלין (לב) בנקטם ראשו. הגה (לג) וטוב להחמיר (לד) *במקום

שם, זה לשונו: וכבר הופיע רח"ה הקדוש בבית מדרשו כמנה שנים העליו שיהא פסול כספם מתחיל וכו', וכבר הוב' המגיד: ויש קצת אחרונים מחמירין בכרבי הר"ב אבהם דל וכן ראוי להחמיר, עכ"ל, ובמה שכתב הרמ"א

שערי תשובה

תקנה להרב שיחתוך האמצעי וישאר כמו בית"ד לסעיף העליון ולא יתראה, שהוא למעט, כמ"כרן הכא, ולפי"א אסור גם כאן לעשות כן בית"ד, ופשוט שעכ"פ צריך אורח י"א סתמים. וצ"ל למדוד כפופתו ושיפועו שבאמצע הקנה. לית לן בה כל שעליו חופין את עצו כדנינו:

משנה ברורה

(כד) כשר. עיין ברא"ש דסבירא ליה דצריך שישתייר שלשה קניין ובכל קן עלה אחד לח בראשו, (כו) ותמחה האחרונים על המחבר שלא הזכיר דבר זה: (כה) והוא וכו'. ורצה לומר, מה דמכשירין בעלה אחד לח בראשו, דוקא באופן זה שהוא מורכב על שניהם, דאז נראה ההידור יותר, (כז) אבל אם היה כל שלשה עלין לחין, אפילו כולן בשוה כשר: **(כז) שהוא מורכב על שניהם.** אף דבסעיף ג פסק המחבר (כט) דזוהו בכלל הדס שוטה, (כט) אפשר דשם מיירי שהיה כל אורך שיעור ההדס באופן זה, ואינו בכלל ההדס האמור בתורה אלא הדס שוטה, אבל הכא הלא מיירי שהיה כל שיעור ההדס בקנין של שלשה עלין בשוה כדין, אלא שמחמת שהיו יבשין לא נקרא הדר, ולכן אמרין דאם נמצא

אחרוג מורכב משום שנעברה בו עבירה יש לפסול כאן דשמה הורכב באילן מאכל, זה האות גדרעני"ם שלו גדולים קצת וכמש"ל מדברי השב"י כזה: [*] ויש פוסלין כו'. ועיין בהלק"ט ח"א סימן ר"ך בענף אחד של הדס שי בו שפיעים הרבה שהוא נחשב אחד ונקטם האמצעי וסעיף אחד נשאר שלם, שם

ביאור הלכה

דדוקא אם הם על-כ"פנים במקום אחד, והביכוריי"עקב מיקל גם כזה: * במקום שאפשר באחר. עיין במשנה ברורה מה שכתבנו בשם הב"ח. והנה הנחלת-צו והאליה רבה דחו דבריו, ודעתם דאם אי אפשר באחר אין להחמיר וצוהו לברך, גם בבגדיי"שע מסכים כן להלכה מדיקתני קט"ט ולא קנינ' י"ש ראשו, אלא דואי מדיקתני וישא סתם 'הדס הגזול והיבש פסול', ומשמע שכולו יבש, משום שנאמר "לא המתים הללו יהי" [וגם דאם היה בראש ג' בדי עלין לחין כשר, כדאיתא בגמרא], אבל יבש בראשו לבד אינו לפסול כלל, עד כאן לשונו. ועיין באלה רבה שזכרתי שטתנו מדברי הראב"ד בתמידים דע"ם שגם הוא מיקל ביבש ראשו היינו העלים העליונים, ובביכוריי"עקב מצא גם כן בתמידים דע"ם סימן רלב שכתב גם-כן בהדיא וזה לשונו: ומיכתי לן בהדס אם יכשו בו ג' בדין העליונים שבראשו והשאר כולל לחין מהו, ומסתברא לקולא, שהרי נתברר לנו נקטם ראשו פסול כגון מראש

שלשה קניין ובכל אחד עלה אחד שהוא מורכב על שניהן והוא לח, נראה וניכר בו ההידור וכשר. והלכה (ל) כדעה הראשונה:

ט (כז) כמושים יש פוסלין. טעמם, שאין מציל מיירי יבש אלא לח ההדור; ויש מכשירין, כיון דכמוש כשר, יכול להציל כמו לח ממש. ועיין בפריי"מגדים שפסק רביום הראשון שהוא דאורייתא ראוי להחמיר, דהוא ספק תורה, וכשאר הימים שהוא דרבנן, ספק דרבנן להקל: י (כח) נקטם ראשו. היינו, אפילו (לא) היו כל שלשה הדין נקטמו ראשן: (כט) כשר. ואין דומה ללולב וערבה דנקטם ראשו פסול בהן, (ל) דבהדס ענפיו חופין ראשו (היינו העליון) ואין קטימתו ניכרת בהן: **(ל) אפילו לא עלתה בו תמרה.** הוא כמין תמרה היוצאת בעלי ערבה, דבזה בוודאי כשר לכולי עלמא, שהתמרה מכסה על הקטימה ואין הקטימה ניכרת: **(לא) ויש פוסלין וכו'.** והוא הדין (לב) ליבש ראשו לדעה זו. ופשוט דלא מקרי יבש ראשו רק בהלבינו פניו, מה שאינו מצוי לכל בהדסים שגדלו בשנה זו, אבל אם כמוש קצת כלבד ואפילו עד שנפרך דציפורן, לא מקרי יבש, דהא אפילו בשאר עלין לא מקרי יבש כן האי גוונא, וכדלעיל בסעיף ז: **(לב) בנקטם ראשו.** משום דלא הוי הדר. יש לעיין לדעה זו, אם דוקא כשהיו כל שלשה בדין קטומי ראשן, (לז) או אפילו אם בד אחד נקטם ראשו גם-כן פסול, ועיין לקמן סימן תרנא סעיף א בהג"ה: **(לג) וטוב להחמיר וכו'.** ומה (לה) שרגיל שיוצאים בין הקינים ענפים קטנים (לו) וצריך לקטום אותם כדי שלא יפסיקו בין הקינים, נקטם זה כשר לכולי עלמא אפילו אם נמצא כן בכל השלשה כדים, כיון שאינו בראשו: **(לד) במקום שאפשר באחר.** ובי"ח כתב דביבש (לו) ראשו, והיינו ביבשו (למ) העליון העליונים, אפילו אי אפשר באחר אין

שער הציון

(כו) הגר"א והגאון רבי עקיבא איגר, וכן כתב הפריי"מגדים: (כז) פשוט: (כט) וכבר תמחה בוה כספר בגדיי"שע ע"ש (והנה תירץ דברי הרא"ש דלא יסתרו אהדרי, אבל לא תירץ בוה דברי השולחן-ערוך, ע"ש) וכן הגאון רבי עקיבא איגר: (ל) עיין בפריי"מגדים, ולדעתו זהו כוונתו אף שהוא כתב שעדיין הוא דוחק וצריך עיון, אך לפי מה שביארנו בעזרת השם נראה מאד סברת הרא"ש: (ל) דכן הוא גם-כן דעת הרמב"ם בפרק ז הלכה ח ורש"י ורבי ישעיה מטרנאי המובא ברא"ש ושב"יל-הלקט שם רבי אביגדור כ"ח-צדק ז"ל, עיין שם: (לא) דהלא מקור שיטה זו הוא מדפוסים שמואל כרבי טרפון דשלשה קטומין כשר: (לב) פוסקים. ולפי זה אם נקטם הראש של ההדס הדיינו ראש העץ כדלקמיה ואין שם עלים לחופף על ראשו, פסול אפילו בדליכא אחר, ואפילו לא נקטם רק עלה אחת עם ראש העץ ונשאר שנים, גם-כן יש לומר דפסול דניכר הקטימה [פמ"א]. ועיין בביכוריי"עקב שכתב דמכל מקום שייך תקנה, שיקטום גם העץ עם שני העליון עד סמוך לכן שחתונו והוי פסול שחחו להכשור, והפריי"מגדים איירי היכי שישאר אחר ההדס שיעורו אם יחתוך. ופשוט דכל מקום שנכשיר על-ידי חיתוך, אסור לחתוך כן בחי"ט טוב, דהוי פסול, כמו בענבים בסעיף ב: (לג) לבוש. וטבתו, ודלא כל ראייתו זה הטור להכשור ביבש מקום דלא גרע מנקטם, וכיון דנקטם פסול הוא הדין ביבש, וכן כתב בהדיא בתמידים דע"ם בשם הראב"ד סימן רלב, אבל שם דעתו דוקא דיבש שדרתו, ולא העליון, דומיא דנקטם ראשו שהוא דוקא כעץ וכדלקמיה, עיין שם: (לז) ואין אנו יכולין להביא שום ראייה מסוגיא דרף לר עמוד ב, דלשיטה זו איירי הסוגיא רק בבדין הקינים היוצאים בין העלים, ברובה קיל טפי דאפילו שלשתן קטומים כשר, מה שאין כן בנקטם ראשן, ואין לנו שום ראיה להקל לדעה זו רק אם הם יסכרו הדלכה כרבי עקיבא דאפילו בד אחד של הדס זי, ממילא בוודאי נוכל להקל במכל"ש-כן אם היו שנים קטומי ראשן ואחד אינו קטום ראשו, וצריך עיון: (לה) דהמחמירין בנקטם ראשו מפרשין דברי רבי טרפון המיקל בשלשה קטומין, בענפים הללו: (לו) עיין בחיי"אדם כלל קנ דין ח, ומשמע מיניה דלכולי עלמא צריך לקטום אותם, וכן כתב במחצית-השקל, דדוקא כשהוא מפסיק ברוב קינים של שיעור הדס, אבל בקרבן-ינגאלא כתב דזוהו רק לדעת המממירים בנקטם ראשו ומפרשין הסוגיא דקטימה בענפים הללו, אבל לדעת המכשירין בנקטם ראשו ומפרשין הסוגיא בקטימת התורה, לדידהו אין צריך כלל לקטום הענפים האלו, ולכן מהנהג שאין מפרשין על זה, וקצת ראייה מדלא התיקף הבית"דש"ק בשיטתו-ערוך. ומכל מקום להחמיר בכול לקטום אותו בערכיו"ס טוב, כן נראה לעניות דעתי: (ל) עיין ביאור הלכה: (ל) חידושי רבי עקיבא איגר, ואפילו לא נתייבש העץ, והטעם עיין בב"ח:

הלכות לולב סימן תרמו תרמו

רמה באר הגולה

(י"א) שאפשר באחר (המגיד). ולא מקרי נקטס אלא אם נקטמו (לה) העצים (ר"ן): **י"א ק"אם אין לו אלא** ק ארחות-חיים בשם בעל השלמה

הדס שענביו מרובים מעליו ביום-טוב, (לה) *נוטלו ואינו מברך עליו:

תרמז דיני ערבה, וכו' ב' סעיפים:

א [*] ***ערבי נחל** האמור בתורה הוא מין ידוע הנקרא **כן**; עלה שלו משוך כנחל (א) ופיו חלק וקנה שלו אדום (ב) ואפילו בעודו (ה) ירוק (כשר) (ב"י). ירוב מין זה גדל על הנחלים, לכך נקראו ערבי נחל. ואפילו היה גדל במדבר (ג) או בהרים, כשר. י"יש מין אחד דומה לערבה, אלא שעלה שלו עגול ופיו דומה למסר (פירוש, מגירה, סיג"ה בע"ז), וקנה שלו אדום, וזהו הנקרא צפצפה, (ד) והיא פסולה. (ה) י"יש מין ערבה שאין פ"י העלה שלה חלק ואינו כמסר, אלא יש בו תלמים קטנים עד מאד כמו פי מגל קטן. (ו) וזה כשר: **ב** (י) ***הערבה שיבשה** (ח) או (ג) [ג] שנשרו (ט) רוב עליה (י) או (א) [ג] ישנקטם ראשה, פסולה; אבל כמושה או שנשרו מקצת

שערי תשובה

באר היטב

[*] ערבי נחל כו', ופיו דומה למסר, ועיין בכפות-חמרים שכתב צפצפה לא משכחת פיו דומה למגל, וברייתא א"ב כו', ועיין בברי"י שכתב לסייעי למילתיה מהתוספתא ומדברי בעל צדה לדרך, ע"ש: [ג] שנשרו. עבה"ט. וכתב בשו"ת פ"י כתי": ערבה שנקצצה ברי"ט הראשון של חג, שאסור לטלטלה ולהניחה בלולב בו כיום, ולא דמי למ"ש בסמ"ח תרנה בלולב שחובב מחוץ לתחום כו', דהא לא מוקצא הוה דחוי לישראל אחר, רק שחובב מחוץ לתחום אסור באכילה ובהנאה ומצוות לאו ליהנות ניתנו, אבל תלש מחובר שאסור לכל ומוקצה גמור הוא לטלטל, העמידו חכמים ודרייהם במקום מצוה בשב ואל תעשה כו', ע"ש; ושם בלשון השאלה כתב להסתפק: את"ל אסור, מ"מ אם חל יו"ט הראשון בשבת אם מותר ביו"ט השני, וחסר שם החשובה ע"ז, והנה המ"א כתב דנתלשה בראשון מותר בשני, ע"ש, אך נראה דהיינו שחל בחול אבל בחל יום ראשון בשבת אסור, דהא ק"ל בסמ"ח תקיג לענין ביצה בשבת וי"ט הסמוכים נולדה בזה אסורה בזה וה"ה כאן, אך גם נתלשה בשבת ואחריו יו"ט יום א' וב' מותרת בשני כמבואר שם בהג"ה, ע"ש: [ג] שנקטם. עבה"ט. ועיין בא"ר שדעתו להקל בערבה שנקטם ראשה באין אחר וכמו בהר"ס, ואם עלתה בו תמרה אף לכתחלה כשר, ודלא כהמ"א, ע"ש:

אחר שיפרכו בצפורן, מ"ב, מ"א: (י"א) שאפשר. וב"ח כתב רבישך ראשו אפילו א"א באחר אין לברך עליו, ע"ש:

(ה) ירוק, דסופו להיות אדום כשיגיע עליו השמש: (ג) שנשרו. לכן יש ליהדר מלתלוש רוב עלי הערבה שבלולב. ועי' סימן תוסד ס"ד. ויש לדקדק בזה שלפעמים נושרין ע"י תחיבתן לתוך הלולב וגם ע"י נענוע: (ג) שנקטם. פי' שנקטם עצו, ת"ד סימן ולא. והמ"מ פי' לכל ומוקצה גמור הוא לטלטל, העמידו חכמים ודרייהם במקום מצוה בשב ואל תעשה כו', ע"ש; ושם בלשון השאלה כתב להסתפק: את"ל אסור, מ"מ אם חל יו"ט הראשון בשבת אם מותר ביו"ט השני, וחסר שם החשובה ע"ז, והנה המ"א כתב דנתלשה בראשון מותר בשני, ע"ש, אך נראה דהיינו שחל בחול אבל בחל יום ראשון בשבת אסור, דהא ק"ל בסמ"ח תקיג לענין ביצה בשבת וי"ט הסמוכים נולדה בזה אסורה בזה וה"ה כאן, אך גם נתלשה בשבת ואחריו יו"ט יום א' וב' מותרת בשני כמבואר שם בהג"ה, ע"ש: [ג] שנקטם. עבה"ט. ועיין בא"ר שדעתו להקל בערבה שנקטם ראשה באין אחר וכמו בהר"ס, ואם עלתה בו תמרה אף לכתחלה כשר, ודלא כהמ"א, ע"ש:

ביאור הלכה

משנה ברורה

השדרה עצמה, אבל אם נקטמו העלים העליונים לבד אינו נפסל, וכיון דכי נקטמו לא פסלי, כל-שכן יבשו ולא פסלי, דהא אי בעי שקיל להו, עד כאן לשונו. והנה בביכור-יעקב כתב שהשולחן-ערוך על-כרחך דלא סבירא ליה להאי סבא דאי בעי שקיל ליה, מהא דסימן תרמח סעיף י"ד בענין חזו"ת, אם ששקולפו חוור למראה אחרונ כשר, ולא אמרינן דכיון שיוכל לקלפו יוכשר תיכף; ולא ראייה היא, דשם לא ידענן מקודם אם יחזור למראה אחרונ וגם לא יחסר כלום. וגם מה שכתב דהטור שמשכירי ביבש היינו רק ביבש עצו ולא בעליו, דוחק הוא, דיבש סתמא קאמר, משמע בין עץ ובין בעליו, ועיין לקמן בסמ"ח תרמט בסופו. ועל-כן נראה, דמאן דעסק בזה במקום דלית ליה אחר אין למחות בידו: * נוטלו ואינו מברך עליו. עיין בבית-יוסף שהביא בשם ארחות-חיים:

לברך עליו, אבל יש תקנה, (לט) שיסיר העלין העליונים ואז כשר לכתחלה לכולי עלמא: (לה) העצים. אבל נקטמו העלים העליונים לבד, לא מקרי נקטם: **י"א (לו) נוטלו ואינו מברך עליו.** ופסול אפילו בשאר הימים [כ"ן]. ולפי דבריו, אם נזדמן לו אחר-כך הדסים אחרים צריך לברך בשאר הימים גם-כן, והא דנוטלו, (מ) כדי שלא תשתכח תורת לולב. ועיין בביאור הלכה:

א (א) ופיו חלק. רוצה לומר, חודד: (ב) **ואפילו בעודו ירוק.** דכל שאינו לבן ממש אדום מקרי, (ה) שאף-על-פי שהוא ירוק, מאחר שכשהשמש מכה בו הוא נעשה אדום, בכלל

אדום הוא. ועיין בפרי-מגדים שכתב דכל שלשה סימנים בעינן, ואם חסר אחד מהם פסול, ובביכור-יעקב כתב דאין מצויה בלא זה: (ג) **או בהרים, כשר.** יש אומרים דיותר (ג) טוב לכתחלה ליקח מאותן הגדלים על הנחל, אכן מדברי ה"ט משמע דאין צריך לדקדק בזה: (ד) **והיא פסולה.** מן התורה, (ג) שאיננה בכלל ערבה כלל: (ה) **ויש מין ערבה שאין פי וכו'.** וכל שאר סימנים של ערבה כשרה (ד) יש לה: (ו) **וזה כשר.** דדרכה גם-כן ליגדל על הנחל כמו שאר ערבות (ה) והיא בכלל ערבי נחל. והנה כמה פעמים מלקטין ערבות נערים קטנים שאינם יודעים בין ימינם לשמאלם, וצריך הקונה להשיגיה על זה: **ב (ז) ערבה שיבשה.** היינו (ו) ברוב עליה: (ח) **או שנשרו וכו'.** ויש לדקדק בזה, (י) שלפעמים נושרין על-ידי תחיבתן לתוך הלולב וגם על-ידי נענוע. ובפרט באתרוג ולולב של הקהל, שיד הכל ממשמשש בהן, מצוי מאד שנושרין רוב העלין על-ידי נענוע של איזה אנשים, וממילא שאר אנשים שמברכין אחר-כך, לבד שאין יוצאין פיצוץ גם מוכן ברכה לבטלה, והינן הנכונים שעל-כל-פנים ביום הארבעון שהוא מצות עשה דאורייתא יעמידו איש ועמיתו (ט) שיפסק על זה: (ט) **רוב עליה.** היינו שנינו שלשה נפחים של ערבה [ב"ש] ושא"כ בסמ"ח תרמ"ן. ואם נגדלדלו עליה מהקנה או שנשקלו עליה או שנחלקו, כתב הרב המגיד שזה מקרי נפוצה עליה ופסולה, (ט) וכל זה היינו אם ברוב עליה הוא כך. וכתב המגן-אברהם שיש להחמיר כמותו, דהערבות מצויות: (י) **או שנקטם ראשה.** והיינו שנקטם עצה, (ט) אבל בנקטם עליה, אף שהוא מראשה אין נפקא-מינה בזה ונחשבת כשאר עלין. ודע, דיבש ונקטם ראשה הוא (י) מטעם הדר; ונשרו רוב עליה, דעת הריטב"א הוא משום שעל-ידי-זה

שער הציון

(לט) ביכור-יעקב וכולקמיה: (מ) וכן מוכח מקושיית המגן-אברהם בסעיף-קטן ט דרמדה אותו לכל הפסולים, עיין שם: (ה) בית-יוסף: (ג) עיין בטור: (ג) כן מוכח בגמרא מדכתיב "ערבי נחל", למעוטי צפצפה שגדילה תמיד בין ההרים: (ד) פוסקים: (ה) ולהכי מקשה שם הגמרא "פשיטא". ובדברינו מיושב קושיית איזה מפרשים שמקשים שם על הגמרא, עיין שם: (ו) כן משמע מהטור. ונראה פשוט, דלפי מה שכתבו הראשונים בנשרו, ומסתמא הוא הדין ביבשו, דכיון דברובו כמאן דליתא דמא, אם-כן אפילו לא נעשה זה אלא בערבה אחת גם-כן פסולה. ויבש נקרא משכלה הירקות לגמרי [בכור-יעקב בשם הת"ח]: (י) מגן-אברהם: (ח) ביכור-יעקב, וכן מצאתי ברבינו מנוח: (ט) פוסקים: (י) פוסקים: (ט) ועל-כן לדעת הרמב"ם דמכשיר בפסולין בשאר ימים, אם זה יהיה כשר בשאר ימים:

(א) לשון הכתוב בויקרא (טז, כא). וראה שם במפרשים, וכן במסכת יומא (סו ריש ע"ב).

הלכות לולב סימן תרמז תרמח

עליה, (יא) 'כשרה. והרמב"ם (יב) מכשיר נקטם ראשה:

תרמח דברים הפסולים באתרוג, ובו כ"ב סעיפים:

א **אתרוג** (ב) (ג) (ד) (ה) (ו) (ז) (ח) (ט) (י) (יא) **היבש**, (כ) **פסול**. ושיעור היבשות, **יכשאינו מוציא שום ליחה**. ויבדוק על-
ידי שיעביר בו (כ) **מחט ובו חוט**, ואם יש בו ליחה (א) **יראה בחוט**. (ואתרוג שהוא משנה
שעברה, (ד) **ודאי** (ג) **יבש הוא** (ה) **ופסול**) (תה"ד, תשובת מהרי"ל סימן ה): **ב** **אתרוג שניקב נקב**
שערי תשובה

א משנה דף ב ב טור
 כספ האביר ג ט
 כמנה ובמורא שמינה
 בעלה ובמורא שמינה
 דעלה ובמורא שמינה
 שיעה והראש
 שהביאו טור, וכן כתבו התוספות דעלה אסיפא קאי אילקא בל חסר, וכן כתב הרמב"ם

(ב) **היבש**. עבה"ט. ועיין במ"א כ"ש ש"ג, חזית העלה בתלוש אינו אלא
 שנדלדלו עליה מהקנה או שנסדקו ונתלקו עליה פסולה, ויש להחמיר
 בכלן, דערבות מצויות, מ"א. ועיין ט"ז:

(ב) **היבש**, עמ"א שהעלה דאתרוג כמוש שקורין ועל"ק דכשר ובלבד שיבדקו, ע"ש. אם יש בידו אתרוג מוכן אין מחייב להמתין שיבא לו
 אתרוג יותר יפה, שבות"יעקב ח"ב סימן לו, וכן הסכים תשובת יד-אליהו סימן עב. ועיין בתשובת חכם צבי סימן מה: (ג) **מחט**. קשה, הא
 יהיה בו נקב מפולש הוא פסול לדעת הרא"ש הטור, וכ"פ בש"ע ס"ב לרעה קמיתא; יש לומר דאין פוסל במפולש אלא כשניקב מעבר זה לעבר
 שכנגדו או לחדרי הזרע, אבל אם הנקב בחד צד מפולש דהיינו בעובי שלה ודאי אין פוסל לכ"ע בלא חסרון, דהא דיני אתרוג אנו לפינן מטריפות
 של בחמה, ובטריפות אם יש נקב מפולש בעובי האיבר כגון בלב או מעיים ואינו מגיע לחלל ודאי אין טריפות, ה"ג כאן באתרוג, ט"ז: (א) **יבש**.
 וכתב הב"ח דלא מהני הכא כדקת החוט דודאי הוא מסתמא יבש ופסול, והט"ז כתב דאם אנו רואין שנשאר בניו שלו מהני בו כדקת החוט, ע"ש.

משנה ברורה

אין שמו עליו, ועל"כן דעתו דכזה פסול כל שבעת הימים,
 (יא) ומדברי רבינו מנחם משימע דגם זה משום הדר הוא:
כשרה. משמע דלכתחלה אין כדאי ליקח אותה [מ"א],
 והאלהיה רבה מכשירי אף לכתחלה. אך כיון דערבות מצויות,
 טוב להדר לכתחלה גם כזה: (יב) **מכשיר**. ונקטינן
 (יג) כסכרא הראשונה:

א (א) **היבש**. ואם הוא יבש רק במקצתו, עיין לקמן בסעיף
 יב ובמשנה ברורה שם: (ב) **פסול**. דאינו (ב) הדר. ואם
 הוא כמוש [שאינו לח ולא יבש], אפילו כמוש (ג) בכלול
 כשר, דעיינן יש בו מקצת ליחה, ומכל מקום כיון שאנו רואין
 שהוא כמוש, דעת המגן'אברהם (ג) דצריך לבדוקו כמו שכתב
 בשולחן-ערוך: (ג) **יראה בחוט**. הקשו האחרונים, דאם-כן

שער הציון

(א) וכן מדברי רש"י ריש לולב הגוול בענין נפרצו עליו כתב רש"י משום דלא הוי הדר', ולפי זה יהיה כשר בשאר הימים לבעת החק כשאינו לו
 ערבות אחרים. דע עוד, דמה שחידש הריטב"א ונשרו רוב עליה הוא על-ידיה אין שמו עליו הפסול כל שבעה, העתיקו הגר"ז ודאנו כן כהאי אדם,
 ועליות דעתין צריך עיין בזה, דמדובר הוב המגיד פרק ח מהלכות לולב הלכה ט' משמע לדעת הרמב"ם כל אלו הפסולים שזכירין בפרק ח כולן כשרים,
 בשאר הימים, והרי נשרו רוב עליה בהדר וכן בערכה גס"כ בפרק זה; ובפרט לדעת רש"י ורבינו מנחם דנשרו רוב עליה הוא מטעם שאינו הדר, בודאי לדעת
 הרמב"ם וסיעתו דמכשירין באינו הדר בשאר הימים גם זה בכלל, וכן משמע ב"טו בסיומן תרמו סעיף קטן ד, ומצאתי בשער-התשובה סימן תרמו סעיף א
 בשם תשובת פ"י הרמב"ם גס"כ כמו שכתבנו דתלוי זה בה פלוגתא, וצריך עיין: (ב) **כ"ח**, אליהו זוטא. והנה זה דפרי"מגדלים עושה זה לספק, תמה עליו
 בכיבורי-תשובה. דמשמע הוא חידושו בדרב, עיין שם: (ג) **גמרא**: (ג) כן הוא משקנת המגן'אברהם, ומקורו הוא דאיתא בברייתא דף לא ארבעה מיני
 שבלולב וכו' כמושין כשרין, יבשין פסולין. ומה דאיתא במדרכי דכמוש פסול, בבית-יוסף העתיק הגירסא במדרכי 'כבוש'. והנה באליה רבה מצדד להחמיר,
 וכתב דטעם המחמירין בכמוש הוא משום דאיתא בברייתא דף לו, אתרוג תפוח סרוח כבוש וכו' פסול, ובהג"ג הגירסא 'כמוש', וחביריות פליגי אהודי
 ונקטינן להחמיר. ועיין בברכיי-יוסף שדוחה להא דאליה רבה וכותב דבהג"ג טעות'סופה הוא וצריך לומר 'כבוש' ומסכים להמגן'אברהם, וגם הגר"ז
 מעתיק להגירסא 'כבוש' ודומה להא דאיתא בברייתא דף לא ארבעה מיני, עיין ברש"י ורי"ף
 דגרוסין 'כבוש', וממילא אין לנו שום דעה רחוקה על הברייתא הנוכרת בזה לא דכמוש כשר, וכן ברמב"ם ורא"ש ורבינו ירחם ור"ן ורי"ף גיאות
 והעיסור והרא"ז המובא בלשון-גבורים ושבילי-הלקט כתבו להדיא דהיבש כשר, וכן בסמ"ג ובאור זרוע שכתהעתיק הברייתא דף לו, הגירסא שם
 'כבוש', וממילא לירדהו גס"כ כמוש כשר כן ראה לי, ועל-כן כבודאי הדיו עם המגן'אברהם דכמוש כשר: (א) אפשר לומר דהוא אויל לשיטתו דסבירא
 ליה דאפילו לא נקב מקצתו פסול, ועל-כן צריך לבודקו דאולי על-ידי הממשה נעשה קצת יבש מבפנים, שם שאין כן להפוסקים דסבירא להו דוקא יבש
 בכלול או ברוכו, אפשר דבכמוש אין צריך בדיקה, וצריך עיין: (ד) כן פירש המחצית-השקל דברי המגן'אברהם: (ה) **כיבורי-יעקב** בפירוש דברי הט"ז.
 דע, דהפרי"מגדים מצדד לדעת הט"ז אם ינקב אתרוג במקום הקצו שלו, אפילו ניקב מעבר לעבר, זה לא נקרא מעבר ובעינן אף לרעה ראשונה
 שיהיה בו חסרון, אבל דעת המגן'אברהם אין כן, דאף שהוא שלא כנגד חדרי הזרע, כיון שעל-כ"ל-פינים הוא מנוקב מעבר לקרי מפולש, וכן
 הסכים לדינא כספר מאמר-מדרכי, ולפי מה שביאר בלבוש'שיר דברי רבינו, הלא כל המגן'אברהם, הלא כל המגן'אברהם, ומקורו הוא דאיתא בברייתא דף לא ארבעה מיני
 דפא וניקב אחד מן הבליטות מעבר לעבר, יש לומר דלכ"ל עמלא לא מקרי מפולש וכשר כשאין בו חסרון [פמ"ג]: (ב) **כ"ח** ואלהיה רבה וחמ"ד-משה,
 שהיא שם שיעור היבשות הדביא מההרי"ל בשמו כתב: וזה דשיעור חכמים בתרציה חיים של עבודה זרה שנקראו לחיים כל י"ח חודש, וסיים שם וזה
 לשונו: לדנא כספר מאמר-מדרכי, ולפי מה שהבנתו להעמידו בלחוחו אינו מתקיים בלחוחו אחר י"ח חודש, אלא בודאי אם שיגת האדם עליהם לקיים אותן
 בלחוחם, כגון שטומנים אותם בדברים לחים, נוכל להעמיד אותם כמה זמנים, ועל זה לא נתנו חכמים זמן, אלא הכל לפי מה שהוא, עד כאן לשונו; הרי
 בפירוש דומן לחדד אינו פוסל אם אין לו שיעור יבשות של מחט, רק שמסתמא אם לא שיגתו להעמיד לחוחו לא ימצא לחות על-ידי בדיקה, ובעיני
 ראיתי אתרוג שכבר עבר עליו יותר משנה תמימה מעת שנתלש מן האילן, שנמנר משליטת אף על-ידי הגר ככלי של תלכות היה מונח במקום קר
 ולח קצת ועל-ידיה נשאר לו נויר ולחוחו, וברקתי ובמציאתי בו לחות ורובה, וכי היא גזונת נראה לי לעיתים לא שאתקף על ידיה בדיקת חוט אם לא
 נתחורך ונפסק הדרו, עד כאן לשון הביכורי-יעקב, ואפשר דגם הגר"א מודה באופן זה הוא מיירי רק בסתמא:

הלכות לולב סימן תרמח

רמז באר הגולה

ד שם בשם ר"ח וכן כתב הראב"ד שפירש הנולא ארישא אנקב הסור לך שהוא קאי ה בה"ב והראב"ד ו הרא"ש בשם הירושלמי ושם פירש ר"י, וכן כתב הר"ן

(ד) מפולש (ו) כלי-שהוא, פסול; ושאינו מפולש, (ז) אם היה (ח) כאיסור פסול, (ח) *ואם חסר כלי-שהוא פסול. (ט) ויש אומרים דגם בנקב מפולש בעינן חסרון משהו, ושאינו מפולש, בחסרון כאיסור: הגה ונהגו להכשיר הנקבים שנעשו באילן על-ידי קוצים (י) אף-על-פי שיש בהם חסרון, שזהו דרך גדילתו (תה"ד סימן צט). מיהו, (יא) אם רואה שאין העור והבשר (י) קיים תוך הנקב, פסול לסברא הראשונה אף-על-פי שאינו מפולש, ובשעת הדחק יש להקל (יב) כסברא האחרונה להכשיר חסרון שאינו כאיסור ואינו נקב מפולש (דעת עצמו): ג מפולש, ויש מפרשים כפשוטו דהיינו (יג) שניקב מצד זה לצד זה, ויש מפרשין, שכיון שניקב (יד) עד חדרי (ו) הזרע שהגרעינים

שערי תשובה

מחמת יובש וכמישות וכשר, וע"כ דכמוט מקצחו כשר. ועי' לקמן סי' זו שכתב דמ"ש השי"ע וי"א רה"ה יבש כו' היינו לאפוקי מש"ג, ע"ש, ועיין בפ"מ שם,

באר היטב

עוד כתב הכ"ח: הטומנים אתרוג ברבש כדי שישאר בו לחלוחית אין לסמוך על זה להכשירו בלא בדיקת מחט וכו' חוט, אבל הט"ז סי' יז כתב דפסול הוא דהוי בכלל כבוש, ע"ש: (ד) מפולש. ואם ניקבה הקליפה העבה מצד זה לצד זה מקרי מפולש לכולי עלמא, מ"א: (ה) כאיסור. אבל פחות מחסרון ואין שם חסרון כגון שנעץ שם יתל, כשר, ואם חסר כלי-שהוא פסול אפילו באינו מפולש. וי"א הוא הרמב"ד דס"ל דתרתיה לריעותא בעינן, מפולש וחסרון, דבלא חסרון כשר בכל גווני, אלא דהוי חסרון יש חילוק דאם הוא מפולש פסול אפילו בחסרון כלי-שהוא ובאינו מפולש דוקא כאיסור, וק"ל להחמיר זולת בשעת הדחק כמ"ש רמ"א. וכתב המ"א: ונ"ל דאם הנקב מרובע או ארוך, וראין אי כד מעגלת לה הי כאיסור, פסול, וכי"ח בי"ד סימן לד לענין גרירת, דלא כמ"ש בכנה"ג בשם הרדב"ז, ע"ש: (י) קיים. משמע דאם יש ספק בזה אם העור קיים אולינן לקולא כיון שהדעת אחרונה שהוא הרמב"ד ס"ל אפילו בוודאי יש חסרון כשר כל שאינו מפולש ואין החסרון כאיסור, שפיר נסמך להי בספק לכל הפחות; ונ"ל פשוט דלא מיייר שכתב"ל לא ניקב עד חדרי הזרע, דאל"כ אפילו הבשר קיים יש פסול מטעם נקב מפולש כמו בסמוך, ואם יש ספק אם מגיע לחדרי זרע ג"כ כשר כיון שאין חסרון כלל מטעם שזכרתי כיון שלהראב"ד כשר אפילו במפולש כל שאין בו חסרון כלל, ט"ז: (י) הזרע. עיין ט"ז שהאר"ך והעלה שג' קליפות שייכים באתרוג, האחד הוא הדק מאד שהוא כמין גלדי למעלה, בו אין שום פסול רק אם נקלף כולו כאייתא בסעיף ו, הב' הוא קרוי קליפה החיצונה והיינו כל עובי האתרוג עד

ביאור הלכה

שהביא בשם בעל ההשלמה שכשר בכל הימים. וכתב על זה בבד"ק הבית: ולא נראה לי, אלא פסול בכל הימים. ולעניות דעתי, בעל ההשלמה איננו יחיד בדברו הזה, דגם דעת הרב המגיד כן הוא בדעת הרמב"ם שכתב בפרק ח מהלכות לולב הלכה ט: ודע, שכל הפסולים שהוזכרו רבנו בפרק שביעי וכו' פסולין בשני כראשון, משמע שמה שהזכיר בפרק ח כשרין בשאר הימים, זה הדין דענביו מרובין מעליו הוא בפרק ח. אולם דברי הפרי"מגדים בענין זה צריכים עיין, דמוכח מדבריו בסימן תרמט במשבות-זהב סעיף-קטן יב דגם דעת המחבר הוא כן להכשיר בענביו מרובין מעליו בשאר הימים, ואישמיתיה. מה שכתב בבד"ק הבית בהדיא דפסול גס בשאר הימים:

* ואם חסר כלי-שהוא פסול. ודוקא כשנחסר מגוף האתרוג, אבל אם נחסר רק הקליפה העליונה שהיא כמין גלדי על האתרוג, כשר לכולי עלמא כדלקמן בסעיף ו, וזהו אינו בכלל חסר. ועיין שם

משנה ברורה

ב (ו) כלי-שהוא, פסול. אפילו אינו חסר מן האתרוג כלל, כגון שניקב על-ידי מחט: (ז) אם היה כאיסור. אפילו אין בו חסרון, כגון שחבב בו יתד רחב. ואם הנקב מרובע או ארוך, (ט) רואין אי כד מעגלת לה הוי כאיסור, פסול: (ח) ואם חסר כלי-שהוא. ורצה לומר, דאם חסר, אז אפילו הנקב הוא קטן ביותר דהוא כלי-שהוא, גס-כן פסול. ועיין במאמר-מרדכי שהסכים דלענין יום-טוב שני שפיר דמי (י) לברך עליו, כל שאינו מפולש ואינו חסר בכאיסור: (ט) ויש אומרים וכו'. סבירא להו דתרתיה לריעותא בעינן, מפולש וחסרון, דבלא חסרון כשר בכל גווני, אלא ביש חסרון יש חילוק, דאם הוא מפולש פסול אפילו בחסרון כלי-שהוא, ובאינו מפולש, דוקא כשחסר בכאיסור, וקיימא לן להחמיר (יב) זולת בשעת הדחק,

כמו שכתב רמ"א אחר-כך: (י) אף-על-פי שיש בהם חסרון. ורצה לומר, שנראה לפעמים באתרוג שהיה בו נקב בעודו במחברו אלא שנקרם עליו עור ובשר גלמעלה, בזה יש להחמיר, (יב) אבל אם אנו רואים שלא נקרם אלא יש שם נקב וחסרון, אף-על-פי שנעשה הנקב קוצים בדרך גדילתו, פסול, וזהו שסיים מיהו אם רואה וכו', והמונעם טוענין בכך, שסוברין שיש קולא כשנעשה הנקב על-ידי קוצים: (יא) אם רואה שאין העור והבשר קיים וכו'. ואם יש ספק בזה אם הבשר קיים (יג) אולינן לקולא, כיון שהדעה אחרונה סבירא לה אפילו בוודאי יש חסרון, כשר, כל שאינו מפולש ואין החסרון בכאיסור, שפיר נסמך על זה בספק לכל הפחות. (יד) ואפילו אם ספק לו שמא הגיע פילוש הנקב עד חדרי הזרע גס-כן יש להכשיר, שכל שאינו ברור לנו שהגיע עד חדרי הזרע יש לסמוך על דברי האומרים שאפילו אם הגיע לחדרי הזרע אינו נקרא נקב מפולש, ואינו פוסל אלא-אם-כן יש בו חסרון: (יב) כסברא האחרונה להכשיר. ולברך (טו) עליו: ג (יג) שניקב מצד זה לצד זה. שעל זה מורה שם 'מפולש', כמו מביי המפולש: (יד) עד חדרי הזרע וכו'. טעמם, שהקליפה העבה המקפת את חדרי הזרע אינה נחשבת עם חדרי הזרע לדבר אחד אלא היא נחשבת לדבר בפני עצמו לענין זה, וכיון שניקבה כולה מצד אחד הרי זה נקב מפולש, ועל-כן אף-על-פי שחדרי הזרע וצד השני של האתרוג נשארו שלמים (טו) הרי זה פסול. ולענין הלכה (יז) יש להחמיר כסברא האחרונה, אבל בשעת הדחק שאי אפשר למצוא אתרוג אחר, יש לסמוך על סברא הראשונה ומותר לברך על אתרוג זה, (יח) ובפרט היכי שאינו חסר כלום, כגון שניקב על-ידי מחט, דיש בזה ספק-ספיקא, שמא הלכה כהישי-

שער הציון

(ט) מגן-אברהם ואליה רבה ושי"א: (י) אדמך דמבואר לקמן בסימן תרמט ע"פ ה דפסולי ראשון נוטלין בשני בלא ברכה, הכא דבלאו הכי יש דעות דכשר אפילו ביום ראשון, מקלינן לגמרי בשני: (יב) ט"ז, מסתימת הלשון משמע דבשעת הדחק יש לסמוך לגמרי על דעת הישי-אומרים, דהיינו להכשיר באינו חסר אפילו במפולש מעבר לעבר, וכן בירחב כאיסור בלא חסרון, וכן מוכח מהגרי"ו וכן הסכים בבכור-ייעקב, דלא כפריי-מגדים שמצדו דלא סמך רמ"א אסברא אחרונה רק לענין להכשיר חסרון שאינו כאיסור ואינו נקב מפולש; ומה שהזכיר רמ"א פוטו זה, היינו מפני שכתב מחתי'לה להחמיר לענין נקבים שאין עור ובשר קיים שזה הוא חסרון משהו ואינו מפולש כסברא הראשונה, ועל זה סיים דבשעת הדחק יכול להקל בזה כדעה אחרונה, אבל אין כוונתו לשלול יתר הפרטים, עיין שם בבכור-ייעקב: (יג) ט"ז ושי"א: (יד) שם: (טו) הגרי"ו: (יז) שם: (יח) דוקא כשאנו יודעין שהגיע עד חדרי הזרע, אבל בספק כשר, כמו שכתב הט"ז: (י) הגרי"ו ובכור-ייעקב: (יח) פשוט:

ו בעיא שם בנמרא ולא נפשטא, וכתב הר"ן לקולא ח טור בש"י ש מחמירין לזה הסכים ט משנה שם ליד ובמראה לר"י ופירוש ש"י וראש ה"ר"ן שם כ"ו משנה ורובא שם ל"ו ופירוש התוספות בשם ר"ח

בתוכו מקרי (טו) מפולש: ד *אתרוג שנימוח כל בשרו בפנים וקליפתו החיצונה קיימת וחדרי הזרע (טז) קיימים בפנים, כשר. (יז) *ויש פוסלים: ה (יח) *נסדק כולו מראשו לסופו, אפילו אינו חסר כלום, פסול; אבל נשאר בו שיעור למעלה ולמטה אפילו כל-שהוא, (יט) כשר. *ויש מי שאומר דדוקא במלטה, אבל בחטמו אפילו כל-שהוא פסול: הגה *ויש מחמירים (כ) לפסול בנסדק (ט) רובו. (כא) *וכל שלא נסדק רוב קליפתו (כב) העבה (כג) לא מקרי נסדק (רבינו גי'ט): ו [*] נקלף (כד) הקליפה החיצונה שלו, (כה) שאינו מחסרו אלא נשאר (ו) (כו) ירוק

שערי תשובה

באר היטב

ובס"ק יש תבט דמסתמת כל הפוסקים משמע דאף חזוית שעלתה בתלוש פסול, ע"ש: [*] נקלף כו'. ועיין מ"ש בספרי שו"ת בית-אפרים סימן ט שבארתי עיני

חדרי זרע ויש בו טעם חריפות כשאוכלין אותו, בזה אמרינן דאם חסר בו קצת דפסול להרכיבם אפילו בלא פילוש, ולהראב"ד ע"י פילוש כמ"ש, וגם דין נסדק דבסמך הוא בקליפה זו, הג' הוא קליפה הפנימית סבירא להו דהוא ספיקא דאורייתא וצריך להחמיר מספיקא [הגר"א]. וכתב הפרי-מגדים, דאם נימוח בפנים ונסרף יש לומר דפסול לכלי ע"למא, וצריך עיון: * ויש מי שאומר דדוקא במלטה וכו'. עיין בהגר"א שכתב דסבירא ראשונה סבירא לה דכי פסלינן בחטמו ככל-שהוא, דקא ארוח הפסולין שפוסלין ברובו כמו חזוית, וכמו שכתב בירושלמי *חטמו רובו לפסול, עד כאן לשונו, ורצה לומר, מה שאין כן בזה דלא בעינן רק ששתייר משהו למעלה ומשהו למטה. ולפי זה להיש-מחמירין וסבירא להו דגם בענינו מחמירין לפסול ברובו, צריך להחמיר גם לענין חטמו מילא כל-שהוא, ובהכי יניח דעת הר"ן דמצדד להחמיר בענין חטמו: * ויש מחמירים לפסול בנסדק רובו. אף דלדעת המחבר דמדמה לנפסק הגררת גם-כן פסול בנסדק רובו במקום אחד ומצד זה של מקום הסדיקה לא נשאר משהו, דגם בגררת טריפה באופן זה, אכן יש נפקא-מינה במה דזכר המחבר בנסדק מראשו לסופו כולו ולא שתייר רק משהו למעלה ומשהו למטה, דלדעת המחבר הוא כשר ולהיש מחמירין ע"ל, דהרי על-כ"ל-פנים נסדק רובו של אתרוג. הוא דפריך הגמרא 'אי נסדק תנינא, אין סונתו לדמותו לגמרי לענין גררת, אלא דגם בענינו סדיקה הוא סימן טריפה, דסופו שדיקב כולו ופסול: * וכל שלא נסדק וכו'. הרמ"א תפס לשון

ביאור הלכה

משנה ברורה

במשנה ברורה סעיף-קטן כו: * אתרוג שנימוח וכו'. זהו בעיא בנמרא ולא נפשטה, ופסק בה לקולא משום דסבירא ליה וכל הנך פסולים אין עיקרם אלא מדברי סופרים וספיקא לקולא, והיש-אומרים סבירא להו דהוא ספיקא דאורייתא וצריך להחמיר מספיקא [הגר"א]. וכתב הפרי-מגדים, דאם נימוח בפנים ונסרף יש לומר דפסול לכלי ע"למא, וצריך עיון: * ויש מי שאומר דדוקא במלטה וכו'. עיין בהגר"א שכתב דסבירא ראשונה סבירא לה דכי פסלינן בחטמו ככל-שהוא, דקא ארוח הפסולין שפוסלין ברובו כמו חזוית, וכמו שכתב בירושלמי *חטמו רובו לפסול, עד כאן לשונו, ורצה לומר, מה שאין כן בזה דלא בעינן רק ששתייר משהו למעלה ומשהו למטה. ולפי זה להיש-מחמירין וסבירא להו דגם בענינו מחמירין לפסול ברובו, צריך להחמיר גם לענין חטמו מילא כל-שהוא, ובהכי יניח דעת הר"ן דמצדד להחמיר בענין חטמו: * ויש מחמירים לפסול בנסדק רובו. אף דלדעת המחבר דמדמה לנפסק הגררת גם-כן פסול בנסדק רובו במקום אחד ומצד זה של מקום הסדיקה לא נשאר משהו, דגם בגררת טריפה באופן זה, אכן יש נפקא-מינה במה דזכר המחבר בנסדק מראשו לסופו כולו ולא שתייר רק משהו למעלה ומשהו למטה, דלדעת המחבר הוא כשר ולהיש מחמירין ע"ל, דהרי על-כ"ל-פנים נסדק רובו של אתרוג. הוא דפריך הגמרא 'אי נסדק תנינא, אין סונתו לדמותו לגמרי לענין גררת, אלא דגם בענינו סדיקה הוא סימן טריפה, דסופו שדיקב כולו ופסול: * וכל שלא נסדק וכו'. הרמ"א תפס לשון

אומרים הנזכר בסעיף ב דגם במפולש דוקא כשיש חסרון: (טו) מפולש. ואם ניקבה (יע) הקליפה העבה מצד זה לצד זה שלא כנגד חדרי הזרע, דהיינו במקום שהאתרוג מתקצר מלמטה, זה מקרי מפולש בין לדעה ראשונה ובין לדעה שניה: ד (טז) קיימים. ויכול (כ) להרגיש דבר זה במשמוש היד: (יז) ויש פוסלין. (יח) ויש (כא) להחמיר דבר זה במשמוש היד: (יט) ויש פוסלין. (כ) ויש (כב) להחמיר דבר זה במקום שאפשר: ה (יח) נסדק וכו'. מדרתם המחבר, (כג) משמע דסבירא ליה דיש להחמיר אפילו בנסדק מצד אחד: (יט) כשר. כמו בנסדק הגררת בבהמה, ביורה-דעה סימן לה, (כג) ואפילו נסדק משני צדדיו על-פני כל ארכו ונשתייר מכל צד משהו למעלה ומשהו למטה: (כ) לפסול בנסדק רובו. ה"ט"ו ומגן-אברהם השיגו על פסק הרמ"א, ודעתם דלא נמצא מי שיחמיר בזה ברובו, אבל הגר"א בביאורו הוכיח כהרמ"א (כג) דיש מחמירין ברובו, (כד) והיינו אפילו מצד אחד: (כא) וכל שלא נסדק רוב קליפתו. בעומקו, והיינו מראש האתרוג לסופו, או לדעת הה"ג"ה בשיעור רובו: (כב) העבה. דאלו נסדק כל קליפתו העבה והגיע לחדרי הזרע, אפילו במקום אחד פסול, (כה) דהוי בכלל נקב מפולש: (כג) לא מקרי נסדק. אפילו

בחטמו גם-כן דוקא כשנסדק שם רוב קליפתו, (כו) דאי לאו הכי אינו בכלל נסדק כלל: ו (כד) הקליפה החיצונה. היינו (כז) הקליפה הדקה שהיא כמין גלד על האתרוג, ואין כאן חסרון בגופו של אתרוג כלל: (כה) שאינו מחסרו וכו'. דאם היה נקלף יותר בעומק אפילו במקום אחד ונחסר מגוף האתרוג אפילו משהו, פסול מטעם חסר, לדעה ראשונה של סעיף ב הנ"ל, ולדעה שניה אם חסר כאיסור על-כ"ל-פנים: (כו) ירוק כמות שהוא ברייתו. (כח) ואם מקום הנקלף הוא משונה במראיתו ממראה האתרוג, אפילו אם נקלף רק רובו פסול. וכל זה דוקא כשנקלף הכל ביחד, אבל אם נקלף בשנים ושלושה מקומות אפילו במיעוט האתרוג, אם אינו דומה לשאר האתרוג, פסול, דהוי כמנומר. ואם נקלף במקום חטמו, שאינו דומה מקום הקילוף לשאר האתרוג, אפילו בכל-שהוא פסול, וכמו לענין חזוית לקמן בסעיף ט. (כט) ויש אומרים דאין להחמיר בכל זה רק

שער הציצין

(יט) מגן-אברהם ואליה רבה וש"א: (כ) מגן-אברהם: (כא) הגר"ז: (כב) כמו לענין גררת, וכן כתב הגר"ז: (כג) משום דרובו כולו. ומה שהקשה מגן-אברהם דהוה גב בגררת בעיני נסדק כולו יש לדחות, דבגררת הטעם משום דכשהבהמה ומשנת צוארה הדר טחיס לה, מה שאין כן באתרוג [בכורי יעקב]: (כד) כן מצדד הגר"ז וספק מלשון הירש"ב"א וכן כתב גם הנהר"ש שלום, עיין שם, ודלא כח"ב"ח: (כה) היינו לדעה האחרונה בסעיף ג, עיין גם (כו) חיי-אדם: (כז) כי כמה קליפות באתרוג: אחת קליפה יודקה דק מאד, ולפנים ממנו היא הקליפה העבה קצת שיש בה חריפות כשאוכלין אותה, ואחר-כך מחתיל בשר האתרוג שהוא לבן, ולפנים ממנו יש כמו עיגול ובו מונחים גרעינין והן נקרא חדרי הזרע, והשולחן-ערוך מיייר בהקליפה העליונה שהיא דק כגלד שאינו מחסרו מן האתרוג, כדעת הר"ן, וכן העתיקו האחרונים. ואף דבתשובת הרא"ש שהובא בב"ח לא משמע הכי, אלא אפילו אם ניטל גם קליפה העבה, אם אינו נחסר מגוף האתרוג שהוא הלבן שבו כשר, וכן משמע גם-כן מלשון הרא"ש להמעין, שכתב: 'שלא ניטל מן הלבן כלום', וכן כן ליישב גם כן לשון הטור מדרכתב יולא ניטל מן הבשר כלום, ועל-כרחך דמה שהר"ן קורא קליפה עבה הוא קורא קליפה דקה נגד בשר האתרוג שמכפנים, מכל מקום לדינא צריך לנקוט כדעת הר"ן, וכן מוכח לשון הרמב"ם מדרכתב שאינו מחסרו, ובאמת כל זה מכיון הבידוד יוסף במה שכתב 'אלו ה"ן כתב וכו', וכן דעת הרמב"ם, והלא קצת דמלשון משמע דתשובת הרא"ש סותר להרא"ש גופא, וזה אינו להמעין: (כח) מגן-אברהם, וכפי מה שביארתי האחרונים: (כט) עיין בגליה רבה שהבא מחמירי-דעו והראב"ד מסכים להרא"ש אומרים, ובודאי אין טעם הרא"ש שכתב דבריו רק לדעת היה שאומרים, ועל-כן הסכים האליה רבה דיש לסמוך על זה בין לענין רובו ובין לענין מיעוטו כשהוא בשנים ושלושה מקומות, אכן לענין חטמו מפקפק בזה, והב"ח מיקל גם לענין חטמו: (א) ליחא בשערי-הציצין שלפנינו.

הלכות לולב סימן תרמח

ע שם במשנה וברא
ע שם בבבלי טו פ"ד כ"ט
הראב"ד הרא"ש וכן
כ"ט הר"ב ש"ס
ע שם בבבלי טו פ"ד כ"ט
ק שם בשם הראב"ד

כל-שהוא, שכל רוחב הגומא (טו) [טן] מכוסה, כשר (טור): ט (לה) עלתה חזוית (פירוש, תרגום 'או ילת' או חזון) עליו, אם *בשנים או בשלשה מקומות, (לו) פסול; ואם במקום אחד, אם עלה (לז) *על (טז) רובו (לה) פסול, ואם על חטמו, (לט) אפילו כל-שהוא פסול, [*] וחטמו היינו *ממקום שמתחיל להתקצר ולהתחדד כלפי ראשו: י *יש אומרים, דהא דבשנים ושלשה מקומות פסול היינו דוקא כשנתפשט הנימור ברובו אף-על-פי (מ) שבשטח (ן) החכרבורות הוא מיעוט, אבל במיעוטו, כגון (מא) *שכולם (יט) מצד אחד של אתרוג, כשר. ז'יש פוסלים (מב) אפילו במיעוטו של צד אחד: יא (מג) *אם הוא מחצה על מחצה במקום אחד, (מד) י'יש

באר היטב

צבי סימן ט, ע"ש: (טז) מכוסה. פ"י שכגומא שם נשאר קצת מהעץ כמו שהיה בתחלה. וכתב בתשובת ב"י סימן קמב: הא דכתבו הפוסקים לפסול בניטל העוקץ היינו בניטל ואינו בעולם וא"א לחבור, אבל אם אפשר לחבור ע"י מחס או כיצא בו ואינו ניכר מותר ליטלו ביום ב' ולבדוק, אך ביום א' יש להתמיר, ע"ש: (טז) רובו. מדינתם משמע דס"ל רובו משני צדדין כמ"ש הטור: (ן) החכרבורות. פ"י שמקום החכרבורות עצמם הוא המיעוט: (יט) מצד א'. וכתב המ"א: משמע

משנה ברורה

ואף דלמעלה מן הגומא לא נשאר משהו גם-כן כשר, (מ) דתו לא מקרי חסר: ט (לה) עלתה חזוית. בין בתלוש (מא) ובין במחובר, אלא בעינן שיהיה גבוה משאר אתרוג: (לז) פסול. דמיחזי כמנומר [גמרא]: (לז) על רובו. היינו (מב) רוב כל שטח האתרוג משני הצדדים: (לח) פסול. דאינו (מג) הדר: (לט) אפילו כל-שהוא פסול. שגראה (מד) שם לעינים יותר משאר מקומות שבו, שבאותו שיפוע אדם נותן עיניו: י (מ) שבשטח החכרבורות וכו'. פירוש, שמקום החכרבורות עצמם היא המיעוט: (מא) שכולם מצד אחד. משמע דאם נתפשט מהם גם לצד השני (מב) מקרי רובו, דהוי רוב הקיפו, אף-על-פי שאינו רובו של כל האתרוג [מ"א]: (מב) אפילו במיעוטו. הלבוש ואליה רבה פסקו כדעה הראשונה, וכן משמע גם בפרי-מגרים שאין פסול עד שיתפשט ברובו; מיהו, אם נתפשט גם לצד השני של האתרוג, כבר ביארנו בסעיף-קטן הקודם דמיקרי רובו בזה לכולי עלמא: יא (מג) אם הוא מחצה על מחצה. לא מיירי שיהיה חצי האתרוג של צד אחד מראשו עד זנבו, דהא בראשו לבד פוסל חזוית במיעוטו, וכנ"ל בסעיף ט, (מו) אלא מיירי דהמחצה היא כלפי העוקץ בכלל היקף האתרוג: (מד) יש מכשירים, סבירא להו (מו) דאפשר לצמצם, והיש-

שערי תשובה

זה דנקלף יפה ושם הבאתי מתשובת בית-יעקב סימן פז, וע"ש מ"ש שדברי השיעור שכתב ו"א רבעין שיעור כסלע הוא צ"ע, ע"ש: [טן] מכוסה. עבה"ט. ובחשוכה שבוי"א סימן לה השיג על הבית-יעקב וכתב שהוא נגד משמעות השי"ס וכל הפוסקים, וכל ידכא דבעינן מראיתא וכתב תמה ושלמה, כל שאינו מחובר בו בתולדות, חיבור ע"י ד"א ואל"י שחבור להויה מקרי שלם והמה, ודחה ראיית הבי"ע מעידיבין דף פ"א ומסוכה דף לו, ע"ש, וגם בא"י חולק עלי, ע"ש. וע"י כ"מ שאם העץ שלם בכניסו בתוך העץ גומא מגיע לתוך האתרוג כמו שנמצא לפעמים בדר, פסול: [*] וחטמו היינו ממקום כו'. ועיין בבית-יוסף שהביא לשון רש"י שכן ובחטמו כענין גובהו משמע כו' וגם הביא

ביאור הלכה

המחבר ומור"ם ושאר פוסקים. וכתב במאמר-מרדכי, דמאי דמשמע בפרטי הרב ב"ח דרשושנתו דרדו חזא מילתא דהא ואין היתר אלא בגפילת הפרח שהוא הנץ שנפול ממנו על הרוב קודם שיגמרו יריעה בו פיטמא, הוא היפך משמעות חז"ר הפוסקים, עיין גם על יתר דבריו שם שכתב ודלעת הר"י ברייקר יש להחמיר בניטל קצת מן הדר, השיג הרבה, עיין שם. ודע עוד, דעיקר מה שאיזה מחמירים בניטל שושנתא לבד הוא מפני לשון הר"ף, אך כב"ד דחה הכית-יוסף ואמר דמהר"ף אין ראייה, דאפשר דהוא סובר גם-כן כדמה הרמב"ם שאינו פוסל בניטלה השושנה לבד, עיין שם. ולפי מה שכמו עתה לאורו של רבנו חננאל שיצא לאור, יראה כהדיא שכל דברי הר"ף בענינו לקוחין מדברי הרבנו חננאל, וכדברי הרבנו חננאל כתוב בהדיא "נטלה פטמתו, חטמו לא אתרוג ושושנתו וכו'", והוא מושב כדברי הרב המגיד בדעת הרמב"ם, וכן הוא גם-כן כותב הר"ף במירוץ וכמו שכתב הבית-יוסף מדעת הרמב"ם: * כשינסו או בשלשה מקומות. קשה הכסף-משנה: השתא שנים, שלשה מיבעי? ותירץ הט"ז דהכי קאמר, דמקיש שלשה לשנים, דהיינו דאף בשנים בעינן שיחפשטו אחד מחיבורו על-כל-פנים כדי שיעור לחזוית שלישי (והיינו כפי שיעור ב' אבעבועות דקות, ומראה אתרוג משהו כחוט השערה מספיק בין חזוית זו לחזוית שאצלה מצד אחד וכן מצד השני), אבל בפחות מזה לא מקרי מנומר. ורבים מאחרתים מיאנו בחיורו, דמי ידעינן כמה שיעור האבעבועות דנמרוד על-ידיה הפסק בין שתי חזוית, ותירצו דכי האי גונאם פריך השי"ס בפרק מפנין תירצו כדאמרי אינשי, עיין בפרי-מגרים ובגד-ישע ונהר-שלום. ומכל מקום עיקר סברתו שכתב דמסתברא שעל-ידי חוט השערה מראה אתרוג שמפסיק בין חזוית לחזוית לא מיחזי כמנומר, נראה דנכון

הוא לריגא: * על רובו. עיין במשנה ברורה. אך על חטמו דקימא לן דאפילו בכל-שהוא, שם בוודאי אפילו בצד אחד: * ממקום שמתחיל להתקצר וכו'. עיין בבית-יוסף דעת הרמב"ם והר"ף גיאות דחטמו היינו דלמעלה קרוב לשושנתא, אבל כטור ושולחן-ערוך סתמו כדעת הרא"ש דהשיעור קרי חזוית, ומצדו כרא"ש דכן הוא גם-כן דעת הרבנו חננאל הר"ף, ולכן כתב הטור 'ממקום שמתחיל לשפיע, וכן גם-כן כוונת השולחן-ערוך. והנה לכאורה היה נראה לומר דהוא מוציא האתרוג ולמעלה, אבל באמת לא אינו, דאם-כן אם החזוית מתפשט על רובו של האתרוג ממלא אותו על חטמו גם-כן, ובפרט לדעת רש"י שכתב דעובי גובהו של האתרוג הוא נקרא חוטם, אם-כן אם החזוית מתפשט על רובו הוי חטמו בכלל, ובגמרא וכן בפוסקים מוכח דתרי מלי גינהו [וביותר יקשה על המגן-אברהם ושאר אחרונים שכתבו, דהא דברובו פסול דוקא אם הוא משני צדדים ולא מצד אחד, ולמה לא נפסל כלל בגוני טעם הדוא על חטמנו, ועל-כרחו' אנו צריכין לומר ולכולי עלמא מתחיל החוטם באתרוג אחר שיעורו רובו של האתרוג ולא קודם. ובעיני האשכנזי שכתב דמזרין לחוש גם לדעת רש"י באם מומה החזוית במקום גובהו לבד, דחזק את עצמו דגם כוונת השולחן-ערוך הוא כן, ולעניות דעתי לשון השולחן-ערוך לא משמע כן, וכן בלבוש מוכח בהדיא דכוונת השולחן-ערוך הוא על השיעור לבד ולא על מקום גובהו [שהעתיק טעמו דרש"י והשמיט תיבת 'עובי גובהו], ועל-כ"פנים במקום דחזק בוודאי יש להקל גם ביים ראשון ולבדוק עליו: * שכולם מצד אחד של אתרוג וכו'. עיין בבית-מאיר שמצדו דאפילו היה יותר משלשה חזוית כשר בזה, כיון שעל-כל-פנים הם מיעוטו של כל האתרוג, אך לפי מה שסמ"ס לבסוף אין הדבר ברור כידו כל-כך, עיין שם. ומיזם ראשון ואילך בוודאי יש להקל בזה: * אם הוא מחצה

שער הציון

(מ) ומה דלענין פיטם יש שמחמירין דדוקא כשנשאר על-כל-פנים מעט למעלה מן הגומא, ויש שמחמירין שלא יחסר מן העץ שתחת השושנתא מאומה, ובענינו מקליין בזה, עיין בלבוש הטעם: (מא) פרי-מגרים: (מב) מגן-אברהם וש"א: (מג) רובו ברובו במקום אחד לא מקרי רובו רק כשהיה רוב כל שטח האתרוג, וכנ"ל בסעיף-קטן דהאינו משום מנומר, מקרי רוב היקפו לחוד וכן בשם רובו, אבל ברובו במקום אחד לא מקרי רובו רק כשהיה רוב כל שטח האתרוג, וכנ"ל בסעיף-קטן לז [פ"מ וש"א]: (מו) ביכור-יעקב: (מז) מגן-אברהם וש"א:

הלכות לולב סימן תרמח

רנא באר הגולה

ר מימרא דבא שם
וכפירוש רש"י שם
ש טור בשם הראב"ד
וכן כתבו תרין אחרות
חיים בשמו וזכר
הייבא ת תראש
שם ושאר פוסקים

מכשירים (ט) [ע"ג] **ויש פוסלים**: יב מחוטמו ואילך, דהיינו *ממקום שמתחיל לשפע עד הפיטמא, פוסל (כ) חזזית (מה) וכל *שינוי (כא) [נא] מראה (מו) בכל-שהוא. (מז) *שינוש מי שאומר דהוא הדין דיבש פוסל (מח) שם *בכל-שהוא: יג החזזית הוא כמו (כז) [כנ] (מט) *אבעבועות ויש בו ממש, שמקומו ניכר במישוש שהוא גבוה מהאתרוג: הגה

באר היטב

דאם נתפשט מהם לצד השני מקרי רוב, דהוי רוב הקיפו אע"פ שאינו רובו של כל האתרוג, עכ"ל: (יט) **יש פוסלים**. וקשה, למה כתב בס"י דאם כולם בצד אחד כשר הא ה"ל מחצה על מחצה; ור"ל דהתם מיירי שאינו מחצה של כל האתרוג רק של הקיפו כמש"ל ולכן כשר, מ"א: (כ) חזזית. כמ"כ אבעבועות לפחות, והוא שיהיו טראים לעין כשארזו בידו, מבי"ט, כנה"ג, מ"א: (כא) מראה. ודוקא כשנראה להדיא לרוב בני אדם, מבי"ט. ודוקא שנשתנה למראה פטולה, אבל נשתנה למראה כשרה כשר, ב"ח. ועמ"א: (כז) אבעבועות. ודוקא כשהוא נולד

שערי תשובה

זכר, אם המנהג גם בעובי גובהו עצמו לפסול או המנהג דוקא מעובי גובהו ולמעלה ואין עובי גובהו בכלל, ע"ש, ובלשון הש"ע שכתב ממקום שמתחיל בו וכן לקמן סיפף יב ממקום שמתחיל לשפע כ"י משמע קצת דלישנא בתרא עיקר דאין עובי גובהו בכלל; אף במח"כ כ"י בשם מורד הרב ז"ל דעובי גובהו בכלל הפסול לפסול חזזית כבי"ש, ע"ש, ואפשר דגם בש"י מ"ש ממקום שמתחיל בו וגם המקום בכלל, דכיון דסתם קטנין לתומרא, וקצת מסתבר כן, דויל בתר טעמא שבחוטמו נראה לעינים יותר וא"כ בעובי גובהו ניכר לא גרע מהשפוע שגם שם נראה לעינים להדיא, ומי"מ אפשר בשעת הדוקק יש להקל בשאר ימים: [ע"ג] **יש פוסלים**. עכה"ט. ועי' במ"א שכתב שנראה להדיא לרוב בני אדם. ובאר"י כתב בשם המבי"ט שאם אין נראה לעין ממחמת קריתו וצריך להסתכל אין יתר מבשאר מקומות משא"כ בשצריך עיון והסתכלות ומהרוח אין נראה אף

בחסמו אינו פוסל, ע"ש: [נא] מראה. ועיין בה"ט. ועיין בשו"ת פניאריה סימן ה שאותן האתרוגים המצויים אלצנו לפעמים נמצא בהם מראה אדום כרם ממש שמירקותן מתהפעת אל האדום ופעמים רבות שואדם נתפשט על-פני רובם של האתרוג או על חוטמו או על פטולה נטה לפסול בהם לפי שמימראה זו לא נשמענו שיהא מראה אתרוג נוטה אל האדום, וכל העלה להשירי כיון שאין לנו ראייה מהתלמוד שזו היא מראה פטולה אפילו נחליט שיהא שינוי מראה לאנ"י אתרוג, שכתוב מסר ללכמיים הם שחור ולבן, אבל אדום כיון שלא הכיזיהו לפסול י"ל דגם מראה זה הדר מקרי, כמו שבפתיחים מראה יפה הוא, וגם כיון שזו דרך גדילתו ורגילות להיות הרבה כן מראית אתרוג היא ולא גרעי מאותן חזזית שקורין מר"ל שהביא הרמ"א ז"ל, והמחמיר מפקסיד ממון של ישראל. וע"ש שכי"מ שקורין בלא"ט מאה"ל מפני שמימראה זו באה בכל פירי מחמת עלה אחת או שאר דבר שהיה מונח עליו בזמן ביטולה ועיכבה מלהציא באותו מקום מראיתיה הטבעית, ע"ש: [כז] אבעבועות. עכה"ט. ועיין בא"ר שהביא מהאגודה דבמקום ששוכב או קוצים גדל בו חזזית, הרי דלא כענין שנולד מעצמו האתרוג, ולכן כתב בבר"י שיש

משנה ברורה

פוסלים סבירא להו דאי אפשר לצמצם. ולדינא (מח) יש להחמיר כדעה בתרייתא מדנקט אותה המחבר לבסוף. ועיין בפרי"מגדים שכתב דלא סגי אם ימצא רוב בהכשר על-ידי מדידה, אלא צריך שיראה לעינים בלא מדידה, ובביכוריי יעקב חולק על זה, עיין שם: **יב (מה) וכל שינוי מראה**. כגון שחור ולבן, כמבואר לקמן בסעיף טז: **(מו) בכל-שהוא**. ודוקא (מט) כשנראה לכל, אבל אם אין נראה לעין מחמת דקותו וצריך להסתכל, אין זה כל-שהוא שפוסל: **(מז) ויש מי שאומר דהוא הדין דיבש וכו'**. וכן פסק (ג) האליה רבה ושאריו אחרונים. ולא דוקא יבש, הוא הדין (נא) שאר פסולין דמשום הדר: **(מח) שם בכל-שהוא**. דהיינו במקום חטמו, אבל בשאר מקומות האתרוג דינו כחזזית ושינוי מראה, (נב) שבמקום אחד דינו ברובו, ואם בשנים או בשלשה מקומות פוסל אף במיעוטו: **יג (מט) אבעבועות**. יש אומרים (נג) דוקא שתי אבעבועות, דבלאו הכי אינו בכלל חזזית, אבל רבים (נד) מהאחרונים חולקין על זה ודעתם דאף אבעבוע אחת, כל שנראה לכל אדם לעין בלא הסתכלות מקרי חזזית. כתבו הפוסקים, דדוקא כשנולד החזזית מעצמות

ביאור הלכה

על מחצה וכו', **יש פוסלין**. עיין במגן אברהם שהקשה, דאם-כן למה כתב בסעיף י דאם כולה בצד אחד כשר, הא הוי ליה מחצה על מחצה? ובספר בגדיישע חירן בפשיטות דשם מיירי שעומדים במיעוט ואינו מחזיק מחצה, וכאן מיירי שמחזיק מחצה מכון מכח דאפשר לצמצם, עיין שם: * ממקום שמתחיל לשפע עד הפיטמא. ופטמא בכלל, וכדמוכח בבית-יוסף תהפס לחומרא כדעת הרבני חננאל הרי"ף רשיפוע גס-כן ככלל חוטם, אבל מכל מקום לא הוציא מכלל זה שיטת הרמב"ם והר"ף גיאות דהדר קריי חוטם, וכן משמע על-פני הרבני חננאל להמעין בו, וכן כתב במחצית השקל בסוף הסימן [אשן] מה שכתב דפטמא, מבואר בהגהת רמ"א סיפף ז' היא מה שקורין שושנתא, שלא כדקדוק כתב, דאנו תופסין לדינא דפטמא הוא הדר ששושנתא עליו ולא השושנתא עצמו; ואפשר שתפס לשון הרמ"א לשימנא בעלמא מקום הפיטם, וכן משמע ממה שסיים ראה לדבריו מדברי הרמב"ם: * שינוי. ומשמע דוקא שינוי מראה ולא שאר פסולים, וכן כתבו רבינו ידחם והרא"ש, דלא כר"ן שפוסל גם בנסדק כל-שהוא בחטמו, ולדידיה אם נסדק בחטמו פסול כל ז' דאין זה הדר, והוא הדין כל פסולי אתרוג [מ"א]. הנהגה להר"ן, בין נסדק בין חסר בין נקלף ונשאר גוון האתרוג, הכל פסול בחטמו בכל-שהוא ופסול כל שבעה, ומיהו אין הלה כן, אלא פסול הראשונה דרק שינוי מראה חזזית פוסלים בחטמו בכל-שהוא ולא שאר פסולים, ומכל מקום ביבש כל-שהוא וכן בשאר פסוליי הדר, דעת האליה רבה להחמיר כשי"מי שאומר שהיבש בשולחן-ערוך [בכורי עקב]. אכן לפי מה שכתב הגר"א

בסעיף ה טעם הדעה הראשונה המתירין בחטמו בנסדק, עיין שם, ממילא לפי דעת השו"ת המתירין בחטמו בנסדק, עיין שם, וממילא בחטמו בכל-שהוא, וכן גס-כן דעת הרמב"ן, הובא בבית-יוסף בסיומן תרמה, ועל-כן נראה דיש להחמיר גם בנסדק בחטמו, אם לא במקום החתך: * **יש מי שאומר דהוא הדין דיבש וכו'**. היינו אפילו לדעה קמייאת בסעיף ה דסבירא ליה שם בנסדק לא פסלינן בחטמו יותר משאר מקומות, הכא לענין יבש חמיר טפי, דיבש טעמו משום הדר, ובחטמו שניכר יותר לעין הדר, אפילו נתייבש כל-שהוא תו לא הוי הדר. ועיין במגן אברהם שדעתו דגם דעה הראשונה סבירא לה כן, ולא אתי האי יש-אומרים אלא אפוקי מדעת שליטת-גבורים דלדידיה אין להחמיר לענין יבש בחטמו יותר משאר מקומות, וכן כביאר הגר"א כתב דרעין אשונה סבירא לה דאין להחמיר לענין יבש בחטמו יותר משאר מקומות: * **בכל-שהוא**. עיין במשנה ברורה ובמקום אחד ברובו או בשנים ושלושה מקומות אף במיעוטו, כן כתב פרי-מגדים. ולעניות דעתי לא אבידא דבר זה של שנים ושלושה מקומות, דהא הטעם בחזזית איתא בגמרא משום דהוי ליה מגומר, ועל-ידי שנתייבש באיזה מקומות לא ידענא אי חשיב נימור על-ידיה אם לא, שאנו רואין שנשתנה מראה האתרוג על-ידי יבוש, וצריך עיון: * **אבעבועות**. עיין במשנה ברורה מה שכתבנו דדוקא כשנולד החזזית מעצמות

שער הצינן

(מח) הט"ז ואליה רבה ופרי"מגדים: (מט) אליה רבה כשם המבי"ט. ובאר הפרי"מגדים, דכיון דבחוטמו הטעם ששם האדום יותר מבשאר מקומות, מה שאין כן בשצריך עיון והסתכלות ומהרוח אין נראה, וכי בחטמו אינו פוסל, עיין שם: (ג) וכן ברין, אחרי שגדוליה חתוכים כתבו כן בהדיא, הרמב"ן (הביאו הבית-יוסף בסיומן תרמה) והראב"ד שהביאו הטור בסיומן זה והרא"ש בהר"ן: (כא) אחרונים: (כב) פרי-מגדים: ועיין ביאור הלכה: (כג) כנסת הגדולה בשם מבי"ט: (כד) אליה רבה בשם כנסת הגדולה דלא נראה לו דקדוק זה, וכן בכפות-תמרים ובתשובת משיבת-נפש חלקו עליו. ומכל מקום נראה דבשאר ימים יש לסמוך על המבי"ט להקל, אחרי שכמה אחרונים העתיקוהו להלכה:

הלכות לולב סימן תרמח

ולכן יש להכשיר אותן חזוית שקורין בלשון אשכנז מו"ל לפי שאינן גבוהים משאר האחרוג (מהרי"ל). ויש מי שכתב דיש להכשירם מטעם (ג) *דנחשבים מראה אתרוג, מאחר (גב) [גנ] דרגילים להיות הרבה כך (ת"ה סימן צט): יד *אם עלתה בו חזוית (גא) בענין פספול, או שהוא מנומר, [*] *אם כשקולפו חוזר למראה האתרוג, (גב) כשר (לאחר שנקלף (גג) ולא חסר כלום): טז *כנפל עליו מים בתלוש ותפח או סרח, או שהוא (גד) כבוש בחומץ או מבושל (גה) או מנומר, פסול: טז *יאם הוא שחור או לבן, במקום אחד פוסל ברובו, (ז) בשנים או בשלשה מקומות דינו כחזוית ליפסל אפילו במיעוטו: יז (זא) *מקום שהאתרוגים שלהם כעין שחורות מעט,

א הרא"ש שם
ב ברייתא שם ל"ו
ג שם
ד בבב"א
ה בפנינין הרא"ש ד שם
ו באוקימתא
ז רבא שם ל"ו ובפירושו
ח הרי"ף הרמב"ם שם

שערי תשובה

באר היטב

מעצמות האתרוג אבל מה שנעשה מקומו עקום ואדום מחמת שעוקצים אותה קוצים כשר, מבי"ט, כנה"ג, רבי"ז סימן קיא: (גב) דרגילים, ואם כן אפילו גבוהים משאר אתרוג כשר, ת"ה, ד"מ, מ"א: (גד) כבוש

להחמיר בהך דינא דהמבי"ט, ע"ש. ולענין דהך דינא דהמבי"ט שנעשה מקומו עקום ואדום אין בו גבהות משאר האתרוג וע"ד שכתב רמ"א להכשיר אותן שקורין מו"ל, והאגודה כתב שגדל חזוית מחמת ששוכב על קוצים ודרך גידולו שבמקום ההוא נעשה גבוה מהאתרוג ונעשה חזוית מעצמות גידול האתרוג ופסול, והנחת שם מלת חזוית הוא ע"פ הרגום כמלת ליפת שפירש חזון כמ"ש בהג"ה סעיף ט, וכן איתא בבבורות דף מא ליפת זו חזוית המצוית ואמר ר"ל שמלפפת והולכת כו', פ"י רש"י מלפפת דבוקה כו' כדמתרגמינן ויחבר ולפף, ע"ש, וענין דבוקו בו לא שייך אלא בדבד שהוא גבוה קצת ונראה כאלו הוא דבוק עליו אבל בשאר לאתרוג לא היה דבוק אלא מראה אחר, וענין כדמ"א שכתב: [גנ] דרגילים. וענין בחה"ז סימן צט שכתב: העולם נהוגים בפנינות להכשיר אותו בלא"ט מ"א"ל (הוא מה שאנו קורים בלשון אשכנז פלע"ק) ואפילו שהם מורגשים במשמוש היד כו', והני בלא"ט מ"א"ל שכחיו ורגליו חשיבי מראה האתרוג ולא שאין אינו הדר משום כך וצ"ע, עכ"ל, וכיון שהניח בצ"ע, שלא בשעת הדחק אין להקל במורגשים במשמוש היד. וענין בא"ר שהביא מברד"ז סימן קיא וסיים ג"כ מוקף להקל בראפשי, ע"ש. וענין בדגול מרובה שכי על דבר המ"א שכי אפילו גבוהים כו': וגם אפילו על חטמו כשרים, דאי משום שאינם גבוהים א"כ על חטמו פסול, שאף אם אינו חזוית רק שינוי מראה פסול, ע"ש, וענין בלבוש שמבואר כן להדיא דמתחלה נקט הטעם משום דרגילי ושכיחי הוי מראה אתרוג ולא מקרי אינו הדר כשכל כך אפילו מפורזים ברובו או מחוטמו ולמעלה, ועוד, שאין זה חזוית, שאין משושן גבוה כו', ע"ש, מבואר דלפי טעמא קמא אף בגבוה כשר אפילו מחוטמו ולמעלה, וענין בכליהו וזוטא שם, ומ"מ איהו זה כי אם בלא אפשר וכמ"ש בא"ר גב"ק: [*] אם כשקולפו כו'. ענין בפ"ה שהניח בצ"ע אם מהני תקנה זו

ביאור הלכה

משנה ברורה

האתרוג, אבל מה שנעשה מקומו עקום ואדום מחמת שעוקצים אותה קוצים, כשר. וענין בשערי-תשובה ובביאור הלכה: (ג) דנחשבים מראה אתרוג וכו'. ולפי טעם זה, (גה) אפילו גבוהים משאר אתרוג, כשר. ואין נפקא-מינה בין אם החזוית הוא (ז) בחטמו או בשאר מקומות. וענין באחרונים שהסכימו דאין להקל בגבוהים משאר אתרוג כי אם בשעת הדחק: יד (גא) בענין פספול. בין שהיה ברובו או במיעוטו בכמה מקומות (ק) כל המקומות הפסולין: (גב) כשר. ואפילו לכחולה (קא) יש להכשירו על-ידי כך: (גג) ולא חסר כלום. והיינו שלא קלף ממנו רק קליפה החיצונה הדקה, דאם חיסר ממנו משהו אפילו רק במקום אחד, (גמ) פסול לדעה הראשונה לעיל בסעיף ב. וענין לקמן סימן תרמט סעיף ה בהג"ה ובמה שכתבנו שם במשנה ברורה סעיף-קטן לח: טז (גד) כבוש בחומץ. היינו, (נט) דבזה אפילו לא שהא (ס) אלא כדי שירתיח הוי כמבושל, והוא הדין כשורה במים או בשאר משקין (סא) ודבש מעת לעת, קיימא לן דהוי כמבושל: (גה) או מנומר. יש אומרים דדוקא (גב) אם הוא מנומר בגוונין הפסולין, כגון חזוית או שחור או לבן או ירוק כעשבי השדה, ודינו כמו שכתוב לקמיה בסעיף טז; ויש אומרים דאפילו אם הוא מנומר בהרבה מראות כשורות, גם-כן על-כ"ל-פנים אינו בכלל הדר ופסול, והטעם בכלל זה (גג) משום דאינו הדר: טז (גז) בשנים או בשלשה מקומות וכו'. ענין לעיל בסעיף י יז (גז) פסול וכו'. אבל בשאר מקומות, אפילו בשחור מעט פסול,

האתרוג וכו'. וענין באליה רבה שהביא מאגודה דבמקום ששוכב על קוצים גדל בו חזוית, ונדחק ליישב בשערי-תשובה דשם הוא גבוה משאר אתרוג, ולשון המבי"ט דחוק לפי זה. ובכיוצא-בזה יישב בפשיטות, כיון שחזוית הוא מה שנולד על-ידי עיפוש הפרי, הן בתלוש הן במחובר, כמו שכתב התוספות-י"ט ט"ב פרק ג דסוכה, א"כ הן הן הוא דבמקום ששוכב על הקוצים, מדלא שולט שם אויר, שמתעפש שם ונולד שם חזוית, וזמה מיירי האגודה, אבל מה שנעשה עקום ואדום על-ידי עיקור קוצים אין בזה עיפוש וירקבו ולכן אין זה חזוית וכשר, עד כאן דברי: * דנחשבים מראה אתרוג. ענין בביאור הגר"א דהיינו, אף-על-פי שאין מראה זה שנה לשאר מקומות האתרוג, מכל מקום הואיל והוא נחשב למראה האתרוג כשר: * אם כשקולפו וכו' כשר. ענין במשנה ברורה דאפילו לכחולה מותר. וכתב הפרי-מגדים המכל מקום ביום-טוב אסור להקל על הכשירו דהוי מתקן, כמו שאסור ללוט עניי הדס ביום-טוב: * נפל עליו מים בתלוש ותפח. הנה בגמרא איתא 'תפוח סרח, פסול', ופירש רש"י שתי' לשונות, בפירוש א' בגון שנפלו עליו גשמים בתלוש ותפח, וסרח - נרקב; ולישנא אחרינא, תפח - נרקב, וסרח - ריחו רע מחמת תולעים שאכלהו, ומשמע ללישנא בתרא על-ידי תפיחה כלבד לא נפסל, והטור ושולחן-ערוך סתמו כלישנא קמא דרש"י, והמגן-אברהם שכתב ויחפח רוצה לומר נרקב, צריך עיון. והנה לא נתבאר השיעור דתפח או סרח וכבשו ומבושל, ומסתברא דשיעורו ברובו. ולענין אם גם בזה בחטמו בכל-שהוא, צריך עיון, אחרי הדטעם הוא בחטמו משום התחוסס הוא נראה לעינים יותר, ואפשר דזהו דוק בחזוית ושאר שינוי מראה דימנכר אפי' אבל לא בתפח כל-שהוא וכן בהשאר, לבד מנומר, וצריך עיון: * אם הוא שחור או לבן. וענין בחיי-אדם שכתב דאדום הוא ממראה אתרוג. ודעת הפרי-מגדים דאדום באדמימות הוא מראה פסולה, אבל כאהינא סומקא יש לומר שמראה כשרה היא: * מקום שהאתרוגים שלהם

שער הציון

(נט) מגן-אברהם כשם תרומת-הדשן: (נו) דגול מרובה. אכן מה דשמע ענינו דלפי טעם הראשון שכתב הרמ"א דרק משום שאינם גבוהים ולא משום דהוא מראה אתרוג, ממילא פסול בחטמו משום שינוי מראה, צריך עיון, דלדבריו גם בשאר מקומות האתרוג יפסל ברובו, וכדלקמן בסעיף טז, ומאי אהני לן במה שאינו גבוה משאר אתרוג, ועל-כרחן אנו צריכין לדברי הפרי-מגדים שכתב דאף שחזוית הוא מראה פסולה, מכל מקום ברואה מראה פסולה על האבעובע אין פסול, שדרכה כבן נורח כשגובה מאתרוג ששם חזוית עליה אז פסולין, ואם-כן כשאין שם חזוית עליה משום שאינה גבוה מאתרוג, אפילו על חטמו נמי כשר: (נז) מוכח מראה אדום (נח) היינו רק ביום ראשון ולבד: (נט) מגן-אברהם: (ס) ענין במחצית-השקל למיירי בחומץ חזק, וכן כתב הגר"ז: (סא) וצ"ל, וענין במחצית-השקל דאם טמון בלבד קרוש ולא אמרינן ביה הוי כמבושל: (סב) ענין ברו"ח פרק ג דיבור המתחיל, אבל בנינים או שלשה מקומות' שהביא שם שני דעות בענין הזה, ודעת הגר"א בסעיף טז להקל, ומדצייר השולחן-ערוך שם דינו בגוונין הפסולין, משמע לכאורה דסבירא ליה כן לדינא, ולמעשה צריך עיון. וענין בספר בכיוצא-בזה: (גב) אליה רבה כשם ספר אמרכל:

הלכות לולב סימן תרמח

באר הגולה רנב

ה שם ברייתא ר שם
ז מימרא דרבא שם
ח שם בברייתא וכתנא
קמא ט שם במשנה
כרבי יהודה, וכתפוח
הראש"ש שם

(נח) כשרים; ואם היו שחורים ביותר כאדם כושי, הרי זה פסול בכל מקום: יח (נט) *ההעגול (כה) ככדור, פסול: יט (ס) גידולו בדפוס *ועשאו כמין בריה אחרת, פסול. 'עשאו כמו ברייתו, (סא) אף-על-פי שעשאו דפין דפין כשר: כ "התיום, דהיינו שגדל (סב) שנים דבוקים זה בזה, (סג) כשר: כא "הירוק (סד) *שדומה לעשבי השדה, פסול, (סה) אלא-אם-כן חוזר

באר היטב

מ"א. וכן ברבש, ט"ז. ועסק ג' מש"ש: (כה) ככדור. ולמצוה מן המוכרח אפילו אינו עגול ממש ככדור, ע"ז:

ביאור הלכה

כעין שחורות וכו'. ואתרוג שחור מעט שגדל בארצות שאחרונה אין שחורות כלל והובא למקום זה, לדעת רש"י וסיעתו הוא פסול אף במקום זה, דהוא בכלל נדמה, והוא מה שאמר בגמרא: 'דומה לכושי פסול', אבל לדעת הר"ף והרמב"ם לא נזכר זה בגמרא: * העגול ככדור פסול. עיין בעשרה-דוקים, ולא התקנתיו, כי ראיתי ב"ר"ף ורא"ש ורש"י ור"ף גיאות ואור זרוע ושיבלי-הלקט והרב המגיד וסמ"ג שכולם גורסין כדור: * ועשאו כמין בריה אחרת. נראה דלא דוקא שדומה לאחרת, אלא אפילו אינו דומה לשום בריה רק שגם דמיון אחרו אין לו, מכל מקום פסול, וכן נראה מרש"י שכתב 'שאינו דומה לאתרוג כלל', משמע שיעקר פסול הוא מה שאינו דומה לאתרוג [בבבוי יעקב]: * שדומה וכו'. עיין במשנה ברורה מה שכתבנו לענין

משנה ברורה

(סד) ומשמע אפילו הם סמוכין להן: (נח) כשרים. דאורחיהו בכך, ולא נפיק מכלל הדר: יח (נט) העגול ככדור. פסול. שאין (סה) דרכו להיות כן [לבוש]: יט (ס) גידולו בדפוס. היינו שעשה לו דפוס בעודו קטן ומחובר באילן כדי שיגדל לפי מדת הדפוס ותמנותו: (סא) אף-על-פי שעשאו דפין דפין. היינו כעין שעושין גלגל רחיים של מים, אפילו הכי חשיב שפיר צורתו: כ (סב) שנים דבוקים זה בזה. בספר הערוך בשם רבינו האי, זה לשונו: התיום שאמרו, שני פנים הם: שנים דבוקים בברייתן, ואחד שהוא שני הצאין חלוקין מלמעלה ומחוזבין

מלמטה כל-שהוא: (סג) כשר. כיון שנבראו שנים יחד ודבוקין ומעוררין זה בזה, שאין אדם יכול להפרידן, פרי אחד קרינא ביה ואין בו משום תוספות. ועיין בבית-יוסף שהסמ"ג פסלו, (סו) ועל-כן יש להחמיר בדאפשר [א"ר]: כא (סד) שדומה לעשבי השדה. משום שבזה ניכר שלא נגמר הפרי עדיין. (סז) ומשמע דאם לא היה ירוק כל-כך, כשר, דמסתמא נגמר פריו: (סה) אלא-אם-כן חוזר וכו'. רוצה לומר, היכא (סח) ידיעין טבע האתרוגים שבאותו מקום שדרכן לחזור אחר-כך למראה אתרוג לאחר ששהו בכלי מים, או אפילו (סט) בעודו ירוק כשר, דכיון שחוזר למראהו על-כרחך נגמר פריו. ומכל מקום הסכימו האחרונים דאין לסמוך על זה למעשה, ואין לקנות אתרוגים אלא-אם-כן התחיל (ע) במקצת לשוב למראה אתרוג, דשמא יהיה נשאר ירוק. אתרוג המורכב, הסכימו (עא) הפוסקים שהוא פסול, (עב) דלא מקרי אתרוג כלל. ומורכב היינו מאתרוג ולימוני¹ או פאמראני² או שום פרי אחרת, אפילו אם הבריך ענף מאילן אתרוג לתוך לימוני¹, וכל-שכן אם הבריך ענף מאילן לימוני¹ תוך אילן אתרוג [אבל אם הרכיב משני אילני אתרוג ביחד, כגון ענף אילן שפירותיו דקים וקטנים לתוך אילן שפירותיו גסים, כשר. אליה רבה בשם ב"ח]. (עג) ויש שלשה סימנים שנוכל להכיר אם הוא מורכב או לא: א) כי המורכב חלק, ולאחרו בליטות קטנות ככל גופה וגובה להם. ב) המורכב, העוקץ כולט, ובאתרוג העוקץ שוקע. ג) כי תוך המורכב רחב, והמהול שלו הוא רב, והקליפה הממוצעת (דהיינו, בין קליפה עליונה שהיא דקה כגלדי ובין התוך שהן חררי הזרע עם קליפתן) דקה, ובאתרוג הוא להיפך, כי הקליפה עבה, והתוך קצר, והוא כמעט יבש. ונבעולת-שכתב עוד סימן, שבאתרוג הגרעין זקוף לאורך האתרוג, ובמורכב הגרעין מושכב לרוחב האתרוג. ובביכורי-יעקב כתב, שבדק באתרוגים הרגילים אצלנו ויש להם כל סימני אתרוג כשר, שלפעמים הגרעין שוכבים באורך ולפעמים ברוחב, עיין שם, ועל-כן על-ידי סימן זה אי אפשר להבחין כלל. וכתב בתשובת חתם-סופר חלק אורח-חיים סימן כפג: אתרוגים שיש להם סימנים שמבחוץ, דהיינו העוקץ שקוד ובליטות הרבה, אין לחוש שם ימצא בסימנים הפנימיים היפך מזה. ומשמע מזה, דאם יש לו רק סימן אחד שמורה שהוא אתרוג והסימן השני מורה שהוא מורכב, כגון שהוא חלק והעוקץ שולט שוקע, יש להחמיר מספיקא, וכן כתב במור וקציעה. אמנם בסימן רו מפפקת החתם-סופר מאד בענין הסימנים אחרי שלא נזכרו בש"ס, ודעתו דלמעשה (עד) אין לסמוך על סימנים כלל להקל, ודין של אתרוגים כדן ענף טהור דנאכל במסורת, דהיינו שאותו המקום יהיה מוחזק מימים קדמונים שאתרוגיהם אינם מורכבים. ומסיים שם: העולה מזה, כל האתרוגים שאינם מיעניווע [והוא הדין מקום אחר המוחזק בכשרות מימים קדמונים] אין ליקח בלי כתב-הכשר, שיועד המעיד שאינם מהמורכבים, ואין לסמוך על הסימנים, עד כאן לשונו, וכעין זה כתב גס"כ בספר שנות-חיים בסימן ע"ר, עיין שם; אך ביום-טוב שני שהוא דרבנן, יש לסמוך על הסימנים אף למאן דסבירא ליה דגם ביום-טוב שני פסול מורכב, עיין שם. אכן באמת, אודות כתב-הכשר יש גס"כ הרבה לדקדק: א) שצריך למצוא אנשים שיכירו היטב חתימת המעיד, או על-כ"ל-פנים שהסוחר עצמו יכיר כתב-הכשר והוא

שער הציון

(קד) דעת רש"י ורי"ז ואור זרוע ורא"ש וטור להקל בזה: (סז) מלשון זה שמעט לכאורה דלא הוי בכלל אתרוג, ואם-כן הוא פסול בכל הימים, אבל לעניות דעתי אפשר לומר דהטעם הוא משום שאינו חדר, ולפי זה להרמב"ם וסיעתו כשר בשאר יומי, דבדואי לא גרע דבר זה מגידולו בדפוס ועשאו כמין בריה אחרת, ומוכח מהרמב"ם פרק ח מהלכות לולב הלכה ח וט דכשר בשאר יומי, עיין שם: (קו) וכן הרוקח ורבינו ירוחם וראב"ן [שם בא"ר]: (קז) פרי מגדים: (קח) מוכח מלשון התוספות: (קט) הרבה אחרונים, דלא כ"ח שמחמיר בזה: (ע) רוצה לומר, דאז תלין בוודאי שלכסוף ישוב כולו למראה אתרוג: (עא) לבוש ומהר"ם פאדווא"ה ומהר"ם אלשיך ומגן-אברהם ושבותי-יעקב ובעל המ"ע המוכח בתשובת ב"ח נגוס ט"ז מסכים שלא לברך עליהם אפילו בשעת הרחץ [והחתם-סופר ובית-מאיר ושא"י: (עב) מגן-אברהם: (עג) ור"א בשם מהר"ם פאדווא"ה. וכתב בביכורי-יעקב דמה שכתב בשו"ת פנים מאירות ומורכב אין פסול מדאורייתא, הוא כנגד כל הפוסקים שהוכיח שם מקודם, עיין שם: (עד) ומה דנזכרו סימנים, היינו שאם אחד ואחר ואמר שאתרוגים שלו הוא ממקום שמוחזקים האתרוגים שלו לאינם מורכבים והסימנים מראים להיפך, אינו נאמן [ח"ס שם], וגם בבית-מאיר מפפקת על ענין הסימנים, עיין שם בסופו:

הלכות לולב סימן תרמח

י שם במשנה וברבי יורה דעה כ טס בבביריות וזוה"כ תוכניהם

(כ) למראה אתרוג כשר כשמשנהין אותו: כב [*] 'שיעור אתרוג קטן, *פחות מכביצה (ס) *פסול, אבל אם הוא כביצה, *אפילו אם הוא בוסר שעדיין לא נגמר פריו, (סז) (K) כשר. ואם היה גדול (סח) כל-שהוא, כשר:

באר היטב

(כ) למראה. כי הט"ז: נראה פירושו אפילו בערו ירוק כשר כיון שיוכל לחזור למראה אתרוג, דאין לומר שאינו כשר אלא אחר שנעשה כמראה אתרוג, וזהו שכתב דכשר, ע"ש. ובמהרי"ל כי שאסור לקנות הידוקים אא"כ בדבר התחיל במקצת [לשוכר] למראה אתרוג, דשמא יהיה נשאר ירוק, ע"ש. והב"ח כי דאין הכשר אלא אחר שנעשה כולו מראה אתרוג משום הידור, ולא כמנהג העולם שמכשירים במקצתו, ע"ש. ומ"א וט"ז חלקו על הב"ח ודעתם כדעת מהרי"ל, ולכן אין לסתור המנהג, ע"ש:

שערי תשובה

בחסמו, ד"ל ונקלף כ"ש פסול כמו נסדק להר"ן, ע"ש: [*] שיעור אתרוג קטן כו'. וכתב ברבי"ו שנחטפו באחרון כביצה בצמצום ובראי בימים אחרונים של תשן שיעורו, אי נפיק בימים שיש בו כשיעור, האינו ראה סימן תרכט שכך שעתיד להתיבש של בניק, ויש דוחין דטובה כשיא ולא מיפסקי לילוח מימים בסיומן תרסה, ע"ש. ולענין הדוחיה ליתא, דלא שייך הך חילוקא רק לענין הוקצה למצותו מה שא"כ כאן, אך בלא"ה נראה שאין הנידון דומה לראה מסכו, ודחת דרך לסתך בכל פעם אחר מ"מ אולינן בתר אורחא דמילתא טופו, ואף שבידו לסתך בכל פעם אחר מ"מ אולינן בתר אורחא דמילתא שפסטיכין פעם אחת שיהיה ראוי לישב כל שבעה, משא"כ בה שורבה פעמים הוא מגיב אתרוג זה ולקח אחר, וכדאמרין הפרוש ו' מהא"כ כר, הלכך אין לך בו אלא שעתו, וכשיעורו חכמים אתרוג כביצה לעשות שיעור וכיון דעתה יש בו כביצה שפיר נפיק ביה, אך מ"מ נראה דכל השיעור צומצם יש להחמיר שלא לברך עליו ושמא אין הרמין עולה יפה ולפעמים נדמה שהוא האחרונים שכולם ידוע שאינם כשרים ח"צ סימן קסא שמהם על הב"י שהביך בחוס' שכתננו אתרוג הבוסר שסופו ליגדל ערף, וליחא, שכונתם שאם אין גדול כדית למר ובביצה למר פסול אפילו אין עתיד ליגדל, וכ"ש בעתיד ליגדל ראית ביה היתר, פחות מכשיעור ובוסר, ע"ש, ובר"י כתב דכן מוכח מתוספות דף לו, וגם בכפות-תמרים השיג על הב"י בזה, ועיין בר"י ליישב קצת, ועיין בכשרות ונתמתישירים סימן ח. ומ"ש בשיע' שאפילו גדול כל-שהוא כשר, עיין לבוש, ועיין בא"ר פיוטו הש"ע כמ"ש הר"ן אף שצריך לישול על חתפיו יצא כיון שהר' מינים אין מעכבין זה את זה כשיש לו כולם יכול לישול הלולב ואח"כ האתרוג, ועיין לקמן סימן תרנא סעיף יב:

משנה ברורה

יהיה מוחזק לנו בכשרות: (ב) על האתרוגים שאינם מוחזקים מכבר בכשרות, להעיד שאינם מורכבים — לזה אין להאמין להמעיד (ע"ה) רק אם הוא מוחזק בכשרות, וצריך שיהיה ירא שמים לדקדק, דאולי מיטעיי קטעי, ובפרט במלאכת הנטיעה. גם מצוי עוד כמה תמיות בענין זה, שהוא מניח כתב ההכשר על תיבה אחת, והסחור כשמוכר אותו קעטסי"ל! מניח הכתב על קעטסי"ל אחר, ועל-כן יש לדקדק לקנות מאיש נאמן, ואם מוצא לקנות אתרוג מאיזה מקומות הידועים מעולם ומוחזקים שאינם מורכבים, (עו) יותר טוב לקנות מהם. ועיין בביאור הלכה מה שכתבנו בשם הביכור"יעקב, ולפי המבואר שם נראה, דבדיעבד כשכבר קנה או שאין לו מקומות הידועים למוחזקים, נראה דיוכל לסמוך על שתי סימנים שמבחוץ ולברך גם-כך, וכמו שכתבנו למעלה. ודע, שהסכימו האחרונים דיש להחמיר לענין אתרוג המורכב אפילו בשאר ימים. ואם אין לו אחר בעיר, יש לישלו כל שבעה בלא ברכה. (עו) ויש מחמירין דאפילו לישלו בלא ברכה גם-כן אין כראי, דלא מאתי למיסרך לית בו תמיד. ולענין הדינים, אם יודע שהם מורכבים אין לישול אותם, דפסולים הם כמו אתרוגים, אך בסתמא, משמע מאחרונים שאין לחוש, דסתמא אינן מורכבים (עיין בפרי"מגדים בסימן תרמט אות יא). ומה שרצה השבתי"עקב לפסול אותן הגדלים בנגות השרים מפני חשש מורכבים, חלקו עליו החכם צבי והפנים מאירות, ועיין בבכור"יעקב שכתב שכן פשט המנהג להכשירים: **כב (סו) פסול**. ואפילו אם (עמ) אנו משערים שאינו בוסר, שאין סופו להתגדל יותר, אפילו הכי פחות משיעור זה לא חשיב גמר פירא, אבל אם יש בו השיעור (עט) חשיב כפירי (פ) אף שהוא עדיין בוסר, שסופו להתגדל יתו: (סז)(K) **כשר**. ובלבד שלא יהא ירוק ככרחי, דאז לא חשיב גמר פירא כל שאינו חוזר למראה אתרוג, ונכ"ל בסעיף כא: (סח) כל-שהוא. היינו, (פ) אפילו הוא גדול שרובו שמיאו על כתיפו, גם-כן יצא, (פג) כיון שאחרונה מינים עשוי לו כולו שם מעכבין את זה, יכול לישול הלולב ואחר-כך האתרוג:

כתב הסמ"ג: אסור לזלזל אתרוג ושאר מצות שהעכ"ם מורכבים, עד כאן לשונו; כלומר, שצריך ליתן להם מעט יותר מכדי דמיהן (ולא הרבה, וכדלעיל בסימן ט סעיף ז, עיין שם). וכוונת הסמ"ג דאין לזלזל, דאתה מכשילו לעתיד לבוא, שלא יביאם בפעם אחרת לקנות מידו [אחרונים]:

ביאור הלכה

אתרוגים המורכבים. זה לשון הביכור"יעקב: זה פשוט שהאתרוגים הגדלים אצלנו במדינת אשכנז בנגות של שרים כולם מורכבים הם, אבל אותם שבאים מאיטליא והם ספק מורכבים, לכאורה יהיו כשרים אם אי אפשר להכריע, דניחיל בתר רובא, ורוב האתרוגים שבעולם ידוע שאינם מורכבים; אכן לדינא צריך עיון, ועל-כל-פנים ספק מורכב, אם אין לו אחר יטלו בלא ברכה, עד כאן לשונו. ולעניות דעתי אפשר לומר, דלהכי סמכו כמה פוסקים על הסימנים אף דאין ראייה לכ"כ, כמו שכתבו הפוסקים האחרונים, משום שצריך רובא יש לסמוך על זה, ועל-כן אין למחות במי שסומך על זה ומברך, כן נראה לעניות דעתי: * פחות מכביצה. עיין בתשובת חתם-סופר סימן קפא, שדי כביצה שבזמננו, שאף שהביצים נוקטנו, כפי מה שהעיד הצ"ח בפרק ערבי-פסחים, כי הכל לפי הזמן, אם הביצים שנתנו גם גדול האתרוגים שנתנו, עיין שם. ולפי דעת הביכור"יעקב, נכון לבצע"נפש להודו לתחלתה אחר אתרוג שגדול כשני ביצים: * פסול. כל שבעה, שלא נגמר פריו ולא נקרא פרי, ואפילו אם היה בו כשיעור ובימי התג נצטמק ועמד על פחות מכביצה, מכל מקום פסול משום שאינו דבר [ח"א]. ואם אין לו אחר יטלו בלא ברכה, ואפילו ביום ראשון [הה"ד יעקב, ע"ש]: * אפילו אם הוא בוסר וכו'. עיין בשערי-תשובה שהביא בשם חכם צבי, שהקשה על דברי הבית"יוסף שכתב דאפשר לומר דסמ"ג סובר כמו שכתבו התוספות בסוף ובריהם וכו', והשיג עליו החכם צבי דאין כוונת התוספות כן, עיין שם. והנה אין שיהיה הכוונה בדברי התוספות, אבל מכל מקום סברתו נמצא בשבלי"לקט שלפנינו בשם רבינו שלמה, דמשום שסופו ליגדל הוא חשיב אפילו כפול הלבן, עיין שם, אכן לדינא אין לנו לזוז מפסק השולחן-ערוך:

שער הציון

(ע"ה) שנות"חיים שם: (עו) וצריכין הסוחרים הגדולים לידע, כשמודמן להם לקנות האתרוגים משני מקומות, אחד מישראלים ואחד מנכרים, ושניהם בעניני הכשר הם שרים, יקנו מישראלים, וכמו דתיב "או קנה מיד עמיתך", ופירש רש"י והוא מהסיפרא, אם תרצה לקנות קנה מן ישראל חבידך: (עו) עיין ט"ז ופרי"מגדים: (עט) ותוספות בתירוק קמא, וכן כתבו האחרונים: (עט) ט"ז: (פ) כן צריך לומר כשי"ז [מאמר מרדכי]: (פג) גמרא: (פג) אליה רבה בשם הר"ן: **תרנ"ג: 1 תיבה, ארג** (א) הצבנו סעיף-קטן זה על מקומו הנכון, כדמוכח במגן-אברהם סעיף-קטן כד.

הלכות לולב סימן תרמט

נה באר הגולה

תרמט דברים הפוסלים בארבעה מינים, וכו' ו' סעיפים:

א *כל ארבעה המינים [*] פסולים (א) *בגזול ובגנוב, *בין לפני יאוש בין (ב) לאחר יאוש. יאבל גזול וקנאו (ג) בלא סיוע המצוה, *כגון (ד) גזול לולב ושיפוח, (ה) כשר, דקנייה בשינוי מעשה, (ו) *ומיהו, לא יברך עליו. *וייש מי שאומר דלא נפסל גזול וגנוב (ז) אלא לגנב ולגזולן עצמו, *אבל לאחרים כשר (ח) בשאר הימים (ח) חוץ מיום ראשון: הגה ומשום זה יש ליתור (ג) [ג] (ט) *שלא יקצץ הישראל

שערי תשובה

באר היטב

[*] פסולים בגזול ובגנוב. ועיין בשעריהמלך שנתחבב בגזול מדבריהם כגון מציאת חרש שוטה וקטן, ודעתו נוטה דלא יצא משום מה"ב, ע"ש, והביאו מח"ב: [ג] שלא. עה"ט. ועיין בב"ר"י בשם הרדב"ז סימן תקד' מחיר לישראל

(ב) כשר. אפילו ביום ראשון, מ"א, ע"ש. ועיין י"דאהרן: (ג) בשאר. אם הוא אחי יאוש, עיין מ"א:

(ג) שלא יקצץ. אפילו ברשות עכו"ם. ובאתרוג בא"י אם קצצו עצמו

משנה ברורה

* כל הארבעה מינים פסולים וכו'. עיין במשנה ברורה. ועיין לעיל בסימן יא במשנה ברורה סעיף-קטן' כו ושייך לענינו גמ"כ: * בגזול ובגנוב. בין מישראל ובין מנכרי, ולכן מי שגנב אחד מהמינים מהנכרי, פסול ואינו יוצא בו עד שישלם הדמים לבעליו. ובגנב וגזול וישלם לבסוף ופייס לבעל הגינה, אם יצא למפרע. עיין סימן תינת בשערי-תשובה סעיף-קטן ג' ובמשנה ברורה סעיף-קטן טו: * כגון גזול לולב ושיפוח וכו'. דין זה הוא לכלולי עלמא, דהיינו אפילו לדעת המחבר דסותם בסוף הסעיף דלגנב וגזולן עצמו פסול הלולב אפילו בשאר הימים דלא בעינן 'לכם', ופסולו הוא משום מצוה הבאה בעבירה, הכא שאני, דשם כיון שהחפץ עתה בשעה שירצא בו אינו שלו רק על הגזול, מקרי מצוה הבאה בעבירה, היינו שבעת קיום המצוה חפץ של גזול ביד, דהא אלו היו נכבעים אותו ברין היה מחוייב להתחזיר אותו החפץ עצמו, מה שאין כן הכא דקנייה בשינוי מעשה ואינו מחוייב להתחזיר החפץ אלא דמים בעלמא, ומצא שכתב אין החפץ של הגזול אלא שלו (ואין העוולה עליו רק על זמן הקודם שגזלו), לא מקרי מצוה הבאה בעבירה, ורק לענין ברכה דאית ביה הזכרת שם-שמים מחמירין טפי כיון דמעיירא בא החפץ לידו בגזילה: * ומיהו, לא יברך. ואם עבר וגטלו אין צריך ליטול שוב לולב אחר, וכל-שכן שלא יברך עליו, כיון דמדינא יצא בגטילה ראשונה שוב היה בריכה לבטלה [נכרי יעקב]: * אבל לאחרים כשר. ואין היורש בכלל זה, דיותר לא מקרי שינוי רשות, כמבואר בחושן-משפט פמ"ג: * שלא יקצץ וכו'. עיין

א (א) בגזול ובגנוב. דכתיב 'ולקחתם לכם ביום הראשון וגו'', והאי 'לכם' משלכם הוא: (ב) לאחר יאוש. דיאוש כדי לא קני. והנה ביום הראשון בוודאי לכולי עלמא: לא יצא מן התורה, ולענין שאר הימים יבואר לקמא: (ג) בלא סיוע המצוה. פירוש, שהקנין שקנה אותו הוא נעשה קודם קיום המצוה, לאפוקי אם הוא על-ידי המצוה של נטילת הלולב, כגון שמכרו לו באופן שקנאו במשיכה והגביהו למיפק ביה, אם-כן על-ידי המצוה נעשה הקנין ולא יצא, דהוה ליה מצוה הבאה בעבירה, אלא צריך להגביהו אחר-כך פעם שני לצאת בו [לבושי שדרן]: (ד) גזול לולב ושיפוח וכו'. רוצה לומר, דבעת שגזלו לא היה עדיין מתוקן כראוי שנוכל לקרוא עליו שם לולב, והוא תקנו בשיפוי שלו, (ה) דעל-ידו נקרא שמו לולב: (ה) כשר, דקנייה בשינוי מעשה. וזה מהני (ג) אפילו בלא יאוש, ואפילו ביום הראשון כשר לצאת בו, ד'לכם' קרינא ביה כיון שקנאה, ודמים בעלמא הוא חייב לו. והוא הדין היכא (ג) דהוי יאוש ושינוי רשות, כגון שהגזולן מכרו או נתנו לאחר, אותו אחר כשר לצאת בו אפילו ביום ראשון, דקנהו על-ידי שינוי רשות כיון שכבר היה יאוש מקודם, ו'שלכם' קרינא ביה: (ו) ומיהו, לא יברך עליו. כיון שמתחלה בגזול בא לידו, מחמירין לענין ברכה דאית בה הזכרת שם שמים. ועיין במגן-אברהם שדעתו דדוקא בלא יאוש, אבל אם היה יאוש (ד) עם השינוי מעשה או עם שינוי השם או עם שינוי רשות, מותר לברך גמ"כ: אכן דעת הט"ז לעיל בסימן כה והגר"א שם, דבכל גווני לא יוכל לברך. ועיין לעיל בסימן יא סעיף ו' בביאור הלכה דיבור המתחיל 'ולענין ברכה': (ז) אלא לגנב ולגזולן עצמו. מוכח מזה (ס) דדעת המחבר, דהגזולן אינו יוצא אפילו בשאר הימים דלא בעינן בהו 'לכם', והטעם, דהוי ליה מצוה הבאה בעבירה, ואין נפקא-מינה בזה כין לפני יאוש וכן לאחר יאוש: (ח) חוץ מיום ראשון. הנה מאי דמחמירין לגבי אחרים, ע"ל-כרחק איירי לפני יאוש, ו'לכם' אמר רחמנא וביאן לאו דידהו הוא [דאי הזכרת שם-שמים מקודם, אם-כן אצלם הוי ליה יאוש ושינוי רשות, וקנין גמור הוא אצלם ו'לכם' קרינן בהו], ואפילו הכי בשאר הימים לאחרים שרי, דסביא להו להיש-אומרים דלא שייך מצוה הבאה בעבירה לגבי אחרים, שהם לא גזלוהו. ועיין במגן-אברהם שהביא בשם המלחמות שחולק על זה ודעתו דאף לגבי אחרים שהם לא גזלוהו, אפילו הכי כיון דהחפץ לא נקנה אצלם, שהוא לפני יאוש והגזול תחת ידם הוא, שייך גביהו גמ"כ מצוה הבאה בעבירה ואינם יוצאין בו, ועל-כין דעת המגן-אברהם שלא להקל בזה, אבל באליה רבה כתב שיש לסמוך להקל כהיש-אומרים, דאף לגנב ולגזולן עצמו, דעת כמה פוסקים שסוברין דבשאר ימים יוצא בהו, על-כל-פנים יש לסמוך עלייהו לגבי אחריני, וגם הגר"א בכיארנו (י) משמע שמצדד להלכה כהיש-מ"ר שאומר. מיהו, כל זה הוא רק לענין לצאת בו, אבל לברך עליו, גם להגר"א אסור לברך עליו, דהא אפילו היכא דהוי יאוש ושינוי רשות אסור לברך, כמו שכתבנו מקודם, וכל-שכן בזה: (ט) שלא יקצץ וכו'. ביאור הענין, שלא יקצץ מקרקע של נכרי בעצמו ואפילו כשיתן לו הנכרי (י) רשות, דשמא גזל הקרקע מישראל, דסתם עכו"ם גוזלי קרקע הם, וקיימא לן דקרקע אינה נגזלת [היינו (ט) שאינה קנייה לגזולן בשום יאוש, דלעולם בחזקת בעליה הראשונים עומדת, ופירות המחזוכים לקרקע הרי הוא כקרקע], אבל משנתלש הפרי הוי גזול והתולשו הוא גזולו, לפיכך לא יקצץ הישראל בעצמו, דיהיה הוא הגזול, אלא יקצצנו העכו"ם, ויהיה אז חל

ישאר הציון

(ב) דמבואר בחושן-משפט סימן שס סעיף ו, דוקא אם על-ידי השיפוי נשתנה שמו, אבל בשיפוי בעלמא לא קנה [מחצית השקל, ע"ש]: (ג) פוסקים: (א) מההוא מעשה דארוכרי: (ד) כן ביאור האחרונים דעתו: (ה) ואף דלא נזכר הי כי אם בדברי היש-אומרים, מכל מקום משלון המחבר משמע דהיש-מ"ר שאומר רק לאקולי אתי דלאחרים כשר בשאר הימים, אבל לגנב ולגזולן עצמו דפסול, גם הוא מודה לזה. ועיין לקמן בסעיף ה מה שכתבנו בזה: (ו) והראיה שהביא המגן-אברהם מהגמרא, דחזיהו בדגול מרובה והגר"א: (ז) מגן-אברהם ושי"א: (ח) רשי"י:

הלכות לולב סימן תרמט

1 משנה מ"א וברייתא שם

*בעצמו אחד מארבעה מינים שבלולב לצורך לולבו, דרקע אינה נגזלה, וסתם עכו"ם (ד) (י) גזולי דרקע הם, ויבוא בגזילה לידו, *אלא (יא) יקצצנו (ה) עכו"ם (יב) ויקנה מהם (תשוכת הרשבי"א סימן תתצב, הג"א ס"פ לולב הגזול). ואין חילוק בזה *בין ארץ-ישראל (יג) או חוצה לארץ (א"י). לולב (יד) שאגדו עכו"ם ועשאו, כשר כמו סוכת עכו"ם (מדרכי הלכות קטנות): **ב** (טו) וכן (1) **שאל ביום ראשון, משום דבעינן 'לכם':** הגה [*] *והמודר הנאה (טז) מלולבו של חבירו

שערי תשובה

באר היטב

ה"ל נתמרח ביד ישראל וה"ל טבל, תשובת ר' בצלאל סימן ב ומ"א: (ד) גזולי. ג"ל דבריעבד כשר ומברך עליהו, מגן-אברהם: (ה) עכו"ם. וה"ה כשקוצץ ישראל ונתון לחבירו שרי כיון דהוא לאחר יאוש, מ"א. ועיי' סימן תרלו ס"ג מש"ש בשם הט"ו. כתב הסמ"ג: אסור לזולל אתרוג ושאר מצוות שהיא מ"י מוכרים, עכ"ל. כלומר שצריך ליתן להם יותר מכדי דמיהם, עיי' סימן לט סעיף ז, מ"א: (1) **שאל.** עיי' סימן יד סעיף ג: ע"ש, ובאמת איצ"ל לזה כי"א כשהישראל קוצץ לעצמו, ועיי' במנ"א: [*] והמודר הנאה דהא אמרין הואיל אי בעי מתשיל מתורומה טמאה ולא אמרין, ועיי' הקשה

לקצץ וכתב דהכי עביד מעשים בכל יום, וטעמו, כיון שבעל הדרקע יש לו שטר העשוי בעש"ג ומלכא אמר מאן דאית ליה דסקא ליטול ארעא, דינא דמלכותא דינא ונמצאת הדרקע שלו, ע"ש. והברי"י שם תמה על האחרונים שלא זכרו מ"ש הסמ"ג בה: מעשרות לחלק בין כוונתם לכוונתו דלא שכיחי שדות ישראל, ע"ש. ועיי' לקמן סימן תרס"ו ס"ק ו' שהט"ו כתב חילוק זה מדרעו, ועיי' בחי' סימן תנד. ובשערי-המלך הלכות לולב הביא ג"כ דברי הסמ"ג בה: גזילה לתרוץ קושיות הט"ו דברכי הסמ"ג אלו, ועיי' בשו"ת גאוני בתראי סימן כד. ועיי' במשבצות זהב שכתב: אותן שלוקחים הדרים מאר"ם שלא בדיעת בעל הגז' י"ל יודע ומחיל, הנאה כו'. ועיי' בשו"ת שערי-אפרים סימן לח שהקשה על ראיית הרשבי"א במודר

ביאור הלכה

משנה ברורה

היאוש מן הבעלים הראשונים על דבר הנתלש, והוא ימסור ליד ישראל, וקנה הישראל אותם על-ידי יאוש שבדי העכו"ם ושינוי רשות שבידן: (י) גזולי וכו'. וכל זה לכתחלה, אבל בדיעבד כשר (ט) אם הוא ברשות העכו"ם ומברך עלייהו, דמספיקא לא חיישינן לגזולה. ומי שגזל על-ידי כיבוש מלחמה, קנייה, כדאיחא בגיטין דף לח מ"א: (יא) **יקצצנו עכו"ם.** והוא הדין (י) כשקוצץ ישראל ונתון לחבירו שרי, כיון דהוי לאחר יאוש: (יב) ויקנה מהם. והוא הדין כשהגכרי יתן לו במתנה שרי, דהוי ליה יאוש ושינוי רשות, (יג) ויכול גם-כן לברך לכולי עלמא, דאף דכתבנו לעיל דעת הט"ו והגרי"א דעל-ידי יאוש ושינוי רשות אסור לברך, היינו דוקא בגזול דאי, אבל לא (יג) דחששא בעלמא הוא דשינוי גזל העכו"ם הדרקע, לא חיישינן בזה היכא דכבר קנה מדינא: (יג) או חוצה לארץ. רוצה לומר, (יג) אף-על-פי ששם הדרקעות רוכן של עכו"ם הם מעולם, דאם גזלו מעכו"ם גזלו, אפילו הכי אסור, דגזול עכו"ם גם-כן אסור: (יד) **שאגדו עכו"ם וכו'.** רוצה לומר, אף-על-גב דלכתחלה מצוה לאוגדו (יד) משום נוי מצוה, מכל מקום כשר על-ידי עכו"ם. ועיי' במגן-אברהם שדעתו דלכתחלה לא יאגרנו, והטעם, דכל שאינו מחוייב בדבר אינו רשאי לתקנו, ומטעם זה (טו) גם אשה לא תאגוד הלולב לכתחלה [מ"א בסימן יד]. ועיי' שם בכיאר הלכה שדברינו דמדינא אין חשש בדבר, ומכל מקום טוב ליהדר בזה. ודוקא באגד התחתון ששם אוגד כל המינים ביחד, דשם עיקר מצות אגד, אבל במה שאוגדים למעלה, בזה אין קפידא [בכורי יעקב]: **ב** (טו) וכן **שאל וכו'.** עיי' במגן-אברהם ופרי-מגדים, ותוכן דבריהם, דוודאי לכתחלה טוב שיפרט ביום ראשון שנותן לו במתנה על-מנת להחזיר, אבל בדיעבד אם שאל ממנו סתם ליתן לו לולבו לצאת בו ונתן לו, יצא, דמסתמא נתן לו באופן שמוחר לצאת בו, דהיינו במתנה על-מנת להחזיר [והשולחן-ערך מיייר שאמר לו בפירוש שנותן לו רק בתורת שאלה ולא במתנה, או דמיירי שהנתן אינו יודע הדין שאין יוצאין בשאולה, דבאופן זה כוודאי אינו יוצא, כמו שכתב בכיורי-יעקב]: (טז) **מלולבו**

לקמה בביאור הלכה מה שכתבנו בשם הפוסקים לענין זמנו. והנה בערבות נוהגין בכל המקומות שהשמים הולכין בעצמן לפני חג הסוכות וקוצצין ערבות הרבה לצורך הקהילה, ומצוי הוא שאפילו רשות אין נוטלין לזה מן בעל השדה. ואיני מדיין לענין השמים גופא, כי אם לענין הקהל אין יוצאים בזה ביום הראשון דבעינן לכם? ואין להקל מאש דהוי יאוש ביד העכו"ם ששינוי רשות ביד הקונה, דזה איש שיקל רק לענין אוונכרי דמייתי בגמרא, דשם היתה הדרקע גזולה מכבר ובודאי כבר נתיאשו הבעלים, אלא משום דרקע אינה נגזלת לא חל היאוש עד עתה שקצצו ונעשה תלוש, מה שאין כן בעניננו שלא ידע בעל השדה כלל בעת הקצצה לא שייך יאוש, ואף דחייאש לכסוף כשיודע לו, הוי יאוש שלא מדרע ולא הוי יאוש, ולא נשאר כי אם שינוי רשות לבד ולא קנה. ועל-כן לעניות דעתי אין להקל כי אם כשנטל רשות מבעל השדה או מן השומר שם, או שירדע שמקום הזה הוא מקום הפקר לכל: * בעצמו. לפי זה לא יקח הישראל בעצמו אפילו משהו של עצמו ששקנה שמה זו מעכו"ם, אלא יניח לנכרי לקחן ויקבל ממנו, אכן כבר הביא הברכ"י וסוף בשם ספר התרומה והסמ"ג והרד"ב דבזמננו לא אמרין נכרים גזולי ארעא הם, וכן העלה גם הט"ו בסימן תרסד, עיי' שם; ולכן אצלנו שאין מוחזקים הנכרים לגזול דרקעות מישראל, וגם כל הדרקעות מוחזקים לבעליהם על-פי דינא דמלכותא, אפשר להקל בזה שיקח הישראל אפילו משהו עכו"ם ברשותו [בכורי יעקב]. והנה כל זה כתב הביכורי-יעקב בזמנו, אבל בזמננו לפי מה שמצוי הפירות, יש להתבונן מאד בזה, ותלוי לפי המקום: * **אלא יקצצנו עכו"ם וכו'.** כתב הפ"מ: אותם הלוקחים מן האר"ם שלא בדיעת בעל הגז' י"ל לומר יודע ומחיל לית בהו מרוע גזול, עד כאן לשונו. ובכורי-יעקב מפסק בזה מאד, דהרבר יודע שבחטמא אינו מוחל, דלולבים והדסים הם דברים חשובים במדינותינו ואינם נמצאים אלא בגנות השרים, וכיון שכן, אף שלא ידע שגזול ממנו מכל מקום הוי יאוש שלא מדרע, דלכתא כאבוי, ושינוי רשות לבד הלא לא קנה, לכן צריך להודר שלא לקנות מאר"םים שלא מדרע בעלי הגנות, ולא מקרי לכם ביום ראשון, וגם כשאר הימים הוי מצוה הבאה כעביה, דגזול נכרי אסור, עד כאן לשונו: * **בין ארץ-ישראל וכו'.** עיי' במגן-אברהם שכתב כשם תשובת ר"ב, דכאמרוג בארץ-ישראל איש קצצו בעצמו, לבד היאוסה האסור פה יש עוד איסור אחר, דהוי ליה נתמרח ביד ישראל והוי טבל, ובטבל יש מחלוקת בפוסקים אם יוצא בו, עיי' ברין. ועיי' בפרי-מגדים שנואה מדבריו, דלענין גזול אפילו עדיין לא קנה ישראל מעכו"ם, מכל מקום לא יקצרו ישראל לצאת בו, שהוא הגזול, אבל לענין מרוח ביד ישראל לא שייך איסור אלא אם כבר קנה הישראל מנכרי ברמים בשנה שקצצו: * והמודר הנאה מלולבו של

שער הציור

(ט) פשוט, דאי לאו הכי קיימא לן גניבת עכו"ם אסורה: (י) מגן-אברהם, וכן הוא בגמרא: (יג) אחרונים: (יב) הגרי"א לעיל בסימן יא. הוא דחשש רב הונא לזה, היינו דעיי' לצאת ידי המצוה חיישינן אף מספיקא, מה שאין כן לענין ברכה בגזילה דאסתמא בעלמא, ובמכלישכן שכבר קנה אף לצאת ידי חובת המצוה [שם בהג"א]: (יג) מגן-אברהם, וכן הוא בפי' אור: (יד) והוא הדין קטן פחות מ"ג שנים. ואם אגד, ואם אגד, ואם אפשר יתירו: יאגרנו שנית [מחצית-השקל ושי"א]:

הלכות לולב סימן תרמ"א

שמשיהם, (י) [(1) (כז) מותר לטול משם לולב או שאר מינים (כז) *למצוה (ואפילו האילן נטוע לפני עבודת כוכבים, (כח) כל זמן שאין (ב) עובדין האילן] (רבנו ירוחם גיח ח"ג): ה (כט) כל אלו שאמרנו (ל) שהם פסולים 'מפני מומין שביארנו או *מפני גזל וגניבה, ביום-טוב הראשון

י ומבינים שמה דרכי חזקת מטבול בה כ מהא דצינתי לעיל סעיף ב

שערי תשובה

באר היטב

(1) מותר. ומכל מקום אם יש אחרים אע"פ שאינם יפים כזה יקח אחרים, ס"ח סימן תלה לענין ערכה, ע"ש. ואתרוג המורכב מלימוני ואתרוג, פסול. ויש ג' סימנים: האחד, המורכב חלק ולא אתרוג בליטות שקטנות ככל גופה וגובה להם. הב', המורכב העוקץ בולט ועוקץ האתרוג שוקע. הג' הוא, כי תוך המורכב רהיניו המרץ רחב והמהול שלו רב והקליפה התיכונה קצרה, ובאתרוג הוא להיפך, כי הקליפה רחבה והתוך קצר והוא כמעט יבש. וסימנים אלו מובהקים, תשובת רמ"א סימן ככו. ובעלות-שבת כתב עוד סימן, שהאתרוג הגרעין זקוף לאורך האתרוג ובמורכב הגרעין מושכב לרוחב האתרוג, ע"ש. וענין תשובת הב"ח סימן קלה דמסופק אם יבדק עליו מיום שני ואילן. וענין בתשובת שער אפרים ח"ח: (ד) עובדין. נ"ל דאף אם עובדין לאילן אין פסול אלא באותן פירות שישנן באותו שעה שעובדין אותו, אבל מה שגדל אח"כ

התשובה הזאת בכתב, ע"ש: [1] מותר. עבה"ט. ועין בפמ"א סימן קעג שכתב: כיון דלאתרוג מורכב יש לו טעם וריח כאתרוג משם בלי שום שינוי, הוסימן על ראשונים (שהביא הרמ"א בתשובה סימן קיז שכתב: ולא ארצא לנו על הראשונים שנהגו לברך על אתרוג כזה במקום הדחק) ומבדק עליו יצא בדיעבד, ולא כלבוש שכתב שהם פסולים מדאורייתא. ועין בשו"ת ב"ה סימן קלה ובשו"ת שו"ת ח"א סימן לו, ובספרי שו"ת בית-אפרים סימן נו הארתי בענין זה שבה"ח שם דברי מהר"ם אלשך שכתב: ושאר פוסקים ותשובות המדברים בענין זה ושאתי ונתתי בדבריהם כאורך וברוחב כעוה"י והעליתי דארות האתרוגים שמביאים עתה מאי קורפ"ו הם מהדרים ביותר אין להם טעם מורכב לפי מה שהודיע לפני שאין האילנות שם מורכבים ממש, והיינו שהאילן של לימונין או מראניץ ובתוכו הורכב יתור מאילן אתרוג, רק כל אילן המורכב אתרו הוא, רק החשש הוא שמא יגדול האילנות עתה מחוורים שילקחו מאתרוגים זה כביר, ובהו לא שייך טעם הלבוש שנתהו בו עכירה לפי שאין עכירה בנטיעתו וזו שמן הדין מותר ליקח יתור מן המורכב ליטע במקום אחר. וגם הרימותי ידי על שאר הטעמים שיש להחמיר במורכב ולא שייכי בגיד, וסיסמא דפסקא הוא שהאתרוגים הכאים בומגנו מאי קורפ"ו או ממקום אחר הידוע להו שאם מקמחוט שבעלי גנות ופרדסים מגדלים אתרוגים למכור כי ומכ"י אתרוגים שמביאים לכאן שהודיע ידוע שאין בהם הרכבת מן פרי אחר עתה רק גוף האילן הוא אילן אתרוג בלי שום גידול פרי אחר, אף שישל שאפשר שנקלחו החוורים שנעשו האילנות מהם מאילנות המורכבים שילקחו מהם חשש מורכב לגמרי ומבכרים עליהם בלי פקפוק, והמגנה שבמדינות אלו שמבכרים עליהם כפשיטות ובחורים בהם לפי שהם

ביאור הלכה

משנה ברורה

(כז) מותר לטול משם וכו'. הנה לפי המבואר ביוורה-דעה סימן קמג סעיף ג ובש"ך ועטרת-זקנים שם, אין מותר לטול מהם כי אם כשהוא (כח) בחינם (כט) ולא בכוכר, אפילו אם המעות נוטלין לכהנים ולעצמן ולא לעבודת כוכבים; ואפשר דמש מיירי שמתחלה נדבו הגינה לשם עבודה זרה והפירות יהיו שייכים למשמשיה, להכי אסור להנות למשמשיה, והכא מיירי שהגינה לא נדבו מעולם לשם עבודת גילולים. ולדעת רמ"א שם בהג"ה, בכל גוויי יש להקל אם הגינה אינה עומדת בחצר העבודה זרה והמעות מגיע רק להכהנים ולא לצרכי עבודת גילולים, עיין שם: (כז) למצוה. ומכל מקום אם יש אחרים, אף-על-פי שאינן יפין כוון יקח אחרים [ס"ח]. ועיין בביאור הלכה: (כח) כל זמן שאין עובדין האילן. אבל משהתחילו לעבדו, אותן הלולבין והפירות (כט) שנמצאו אז על האילן אסורין (דל) לכתחלה לגבוה, דמאיס, והגידולין שיצאו אחר-כך אסורין אף להדיוט, כמבואר ביוורה-דעה סימן קמג סעיף א. (כט) ויש אומרים שאם קצץ העכו"ם אחר-כך ונתן לישראל שרי (כו) מטעם ביטול, ואף לגבוה שרי, ולא מקרי מאיס, משום שנשתנה שינוי גדול, דבשעת עבודה לא היה האתרוג ולולבין וגדלו אחרי-כך: ה (כט) כל אלו וכו'. הוא לשון הרמב"ם, וסתם המחבר לדינא כמותו, ודעת הרמ"א בזה יבואר לקמיה: (ל) שהם פסולים משום מומין וכו'. דע, דיש בהן (מ) שהם פסולים משום שאינו הדר ויש משום שהם בכלל חסר, ודעת הרמב"ם בכלום להכשיר מיום

מקליטין וארמיין ולצורך עצמן נטעוהו, מה שאין כן התם לא מיירי רק לענין עצם הדמין אם הוא בעל נוי עכו"ם, ונפקא-מינה דאסור לישאר לקצץ בעצמו: * למצוה. עיין משנה ברורה מה שכתבנו בספר-חסידים דמכל מקום אם יש אחרים יקח האחרים. והנה בפרי-מגדים כתב דמכל מקום יש לומר, גנות עובדי עכו"ם שבחוף מותר לטול אתרוג אף שמיחד להם, עד כאן לשונו. ודבריו יהיו שייכים רק לחיורן הראשון שכתבנו למעלה דהמתברר מיירי אף בעומדין בחצר של העבודה זרה ורק ולא נדרוהו לשם העבודת-גילולים, ולזה כתב הפרי-מגדים דבהצטרף לזה מה שעומדין בחוף לחצר לא מיירי הספר-חסידים, אבל לדעת הרמ"א שם מיירי דינא דין אף היכא דנרכו הגינה לשם עבודת-גילולים, ואפילו הכי מותר משום דמיירי דעומדין חוף לחצר, ואפילו הכי הובא במגן-אברהם בשם ספר חסידים טוב יותר ליקח אחרים. היוצא לדינא, היכא דלא נדבו הגינה לשם עבודת-גילולים וגם עומדין מחוץ לחצר העכו"ם אין להקפיד על זה: * מפני גזל וגניבה וכו'. עיין במשנה ברורה מה שכתבנו: וקשה דבסעיף א קאמר וכו' ותיירן המגן-אברהם וכו'. ובמטה-יהודא כתב: וליתא עניות דעת, דהא בסעיף א הזכיר לשון פסול ומשמעות פסול הוא אפילו יעבד, ויתר צריך לומר דהך דגזל וגניבה באשיגרת לישנא נקט הבית-יוסף וכדי נסבה, וחפס לשון הרמב"ם ז"ל כצורתו, ועיקרו הוא משום החילוק דמחלק בין פסולי המומין ובין פסולי שארי עגנים שהם משום עבודה זרה או מפני שאינם מינם, ולפי זה מה דהוסיף הרמ"א ויש פוסלין בגזול' וכו' הוא רק אדעת הרמב"ם ולא על בית-יוסף, והוא סובר גם-כך הכי לדינא וכמו שפסק בסעיף א, וכן משמע מהגרי"א דהמחבר העתיק רק לשון הרמב"ם להורות לענין כל הפוסלין, בין אלו שהוא משום הדר או משום חסר דאינו נוהג אלא ביום ראשון, אבל לענין גזל סתם בריש הסימן להחמיר, דכן כתב הגרי"א בסוף דיבור המחיל' ו'חזוית', עיין

ראשון ואילן, ודעת שארי פוסקים יבואר לקמיה. ומה שכתב 'מפני גזל וגניבה ביום-טוב הראשון' וכו', טעמו, כיון דיום-טוב שני הוא דרבנן, מותר הגזול אף-על-גב דהוי מצוה הבאה בעבירה. וקשה, דבסעיף א קאמר דלא נפסל גנוב וגזול אלא לגנב ולגזולן עצמו, ומוכח שם דאפילו ביום-טוב שני? ותיירן המגן-אברהם, דהתם רק לענין לכתחלה, והכא מיירי לענין עצם הדין,

שער הצינור
(כא) ולדעת הט"ז שם אפילו שבהחזקת טובה בעלמא אסור, עיין שם: (כב) ואין קושי'ה על דעת הארנות-חיים שממנו מקור הדין הזה, שאפשר שהוא סבו כרבינו עם המוכר שם בהג"ה, והכא מיירי שאין הגינה בחצר העבודה זרה, אכן קושי'ה הוא רק להמחבר דסתם ביהאמי שאלא כרבינו עם והכא סתם להקל. ואין לתרן דהכא מיירי שאם לא יקנה הישראל יקנו אחרים ונמצא שאין מהנה להם כלל, זה היה שייך רק באתרוגים והדוסיס ולא בלולבין: (גכ) ט"ז ולבושי-שרר ושי"א: (דל) שם: (כט) פרי-מגדים בביאור דברי הט"ז: (ל) וזה מבואר בדברי רבינו ירוחם המובא בדרכי-משה, עיין שם. אכן מה שחידש הט"ז דהו מקרי שינוי הוא דבר חדש שאין מוכא בפוסקים אחרים: (מ) הגרי"א:

הלכות לולב סימן תרמט

רנט

בלבד, אבל בשאר ימים (לא) הכל כשר: הגה (לב) ויש פוסלין בגזול כל שבעה ימים, והכי נהוג, אבל שאול יוצא בו (טור והמגיד בשם פוסקים). ומותר (ט) ליטול לולב של חבירו בלא דעת חבירו (לג) בשאר ימים, (לד) דניחא ליה לאינש למעבד מצוה בממוניה והוי כשאול (תה"ד סימן ק ופסקיו סימן קנט). (לה) וחסר, כשר בשאר ימים (טור). (לו) וניטל (י) פטמתו או עוקצו דינו כחסר, וכשר מיום ראשון ואילך (ר"י נ"ח ח"ג). מיהו, אם נקבوهו עכברים לא יטלנו אף שאר הימים משום מאוס (כל בו), (לז) עד (יח) [אל] שיסיר ניקור העכברים. *אבל אם היה יבש או מנומר שפטול כל שבעה ימים, אף אם חתך היבשות או הנימור פסול כל שבעה (לח) הואיל ובא מכח פסול (הג"א פ' לולב הגזול). ומותר לכתחלה

באר היטב

לא נאסר, ט"ז, ע"ש: (ט) ליטול. אבל אסור ליקח מביתו לבהכ"נ או איפכא, ע"י סימן יד ט"ד, מ"א: (י) פטמתו. ובמט"מ פוסל כשיניטל פטמתו משום הדר ולכן אין להקל בפטמא, מ"א: (יא) שיסיר. עיין ט"ז

משנה ברורה

בדריעבד יוצא ביום-טוב שני אף בגזול, אבל יום-טוב ראשון לכולי עלמא לא, דבעינן 'לכם'. ועיין בביאור הלכה: (לא) הכל כשר. ומכל מקום לענין ברכה בגנוב וגזול, (כט) גם לדעת הרמב"ם אין לברך, ד'רבוץ ברך ניאץ ד"ו": (לב) ויש פוסלין וכו'. טעמם, דהוה ליה מצוה הבאה

שערי תשובה

מהודרים ביותר הוא נטוע לרבים ויסודתו בהררי קודש, ע"ש, וע"ש סימן נו מ"ש עוד בענין זה: [אל] שיסיר. עבה"ט. ועיין בכפות-תמרים שהעיר בזה מהא דק"ל בשמן שנפל בו עכבר כו' כמבואר באו"ח סימן קנד וביו"ד סימן קד, ועיין

ביאור הלכה

שם: * אבל אם היה יבש או מנומר וכו', אף אם חתך וכו'. לפי מה שמבואר לעיל בסימן תרמח סעיף יב במשנה ברורה שם דלכולי עלמא יבש במקום אחד אינו פוסל שלא כרובו, על-כרחי דהכא מיירי שהיה יבש ברובו או שהיה בשנים ושלשה מקומות או בחטמו, וסובר כהי"ש-אומרים שם, דאי לאו הכי כשר אף בלא חתך וגם ביום ראשון:

בעבירה ויאנו יוצא בו: (לג) בשאר ימים. דביום הראשון לא מהני (כט) מה דניחא ליה וכו', דהא בעינן 'לכם', שיהא שלו ממש, ולא עדיף משאול. ועיין לקמן סימן תרנח איך להתנהג ביום ראשון: (לד) דניחא ליה וכו'. כיון דאין חשש לקלול כמה שנוטלו ומנענע בו, על-כ"ן לא דמי זה ללומד מספר חבירו שלא מדעת דאסור מפני שחושש בו שלא יקלקלנו. כתב הפרי-מגדים, שדוקא פעם אחת מותר ליטלו ולנענע בו כהלכה, אבל לכל שבעה ימים אפשר דמקפיד ואסור [ומטעם זה נראה לי שהוא הדין (ל) שלא יתן לחבירו בעצמו, דאולי הוא מקפיד על זה]. ועיין לעיל בסימן יד שכתב דבכל גווני ראי ליהוה כשבעליו עמו שישאלנו, שאין סומכין על החזקה במקום שיכולין לבררו בקל, וכל-שכן אם יודע בו שהוא מקפיד, דאסור מדינא ליטול שלא מדעתו. ואפילו אין בעליו עמו, דוקא ליטול באותו מקום, אבל להוציאו מביתו לבית-הכנסת או איפכא אסור [אחרונים]: (לה) וחסר כשר בשאר הימים. לכולי עלמא, דיום ראשון דאורייתא בגבולין, ושאר הימים דרבנן זכר למקדש, (לו) הלכך עיקר הלקיחה, כגון ארבעה מינים שבלולב ולקיחה לכל אחד ואחד בפני עצמו (ולא שיטול אחד בשביל כולם), תקון גם בשאר יומי כעין דאורייתא, אבל בחסר לא תקון וכן בשאול. ודברים שטעמם משום שאינו הדר, יש דעות בפוסקים: דעת הרמב"ם וסיעתו להכשיר כמו בחסר, ודעת הרא"ש וסיעתו להחמיר בזה דבעינן הדר בכל שבעה ימים משום הידור מצוה, וסתם הרמ"א לקמיה בזה כוונתייהו: (לז) וניטל פטמתו. עיין לעיל סימן תרמח סעיף ז. ועיין במגן-אברהם שהביא דיש פוסקים שסוברין דניטל הפיטמא הוא משום הדר, והוא מצדד גם-כן כוונתייהו, ועל-כן אין להקל בניטל הפיטמא כל שבעה. ומכל מקום אם אי אפשר למצוא אחר יש לסמוך על המקילין, דבלאו הכי רוב הפוסקים סוברין כהרמב"ם, דאף אותן שפטולין משום הדר כשר בשאר יומי [אליה רבה]; ומשמע מדבריו דיוכל לברך גם-כן, (לח) ויש שמפקפקין לענין ברכה, אכן אם יצטרף עוד ספק בזה אם נטלה פטמתו (עיין לעיל בסימן תרמח סעיף ז במשנה ברורה), בוודאי (לג) יוכל לברך בשאר יומי: (לז) עד שיסיר וכו'. ולהכי מקילינן כאן, דמדינא הוא בכלל חסר וחסר כשר בשאר יומי, ורק (לד) לכתחלה מחמירין כאן משום דמאיס, ועל-כן (לה) כשהסיר מקום המאוס כשר, אבל במנומר או יבש דמדינא פסול משום הדר, להכי אין מועיל תיקון, משום דבא מכח פסול: (לח) הואיל ובא מכח פסול. עיין בביאור הגר"א שמצדד לומר, דלפי מה שפסק המחבר לעיל בסימן תרמח סעיף יד דאם עלתה בו חזוית או שהוא מנומר וקילפו, אם חזרו למראה האתרוג כשר, מוכח דפליגי על זה, וכן מצדד המאמר-מרדכי בדין שם, ועל-כן מצדד המאמר-מרדכי דיש לדרון להקל בחתך היבשות או הנימור בשאר יומי, מאחר דסתם המחבר כדעת הרמב"ם וסיעתו דכל הפסולין משום מנומר, דכולל בזה בין שהפסול משום חסר או משום הדר, כשר ביום-טוב שני [וכלוה לז] אף יבש או מנומר דטעמם משום הדר, אף בלא חתך, על-כ"ל-פנים אין לנו להחמיר

שער הציון

(כט) נהר-שלום ופרי-מגדים. ולפי זה לדעת היש-אומרים המוכח בהג"ה אינו יוצא בו מעצם הדין משום דהוה ליה מצוה הבאה בעבירה, דסכירה לזו כרבי יוחנן [וכן מוכח בדרכי-משה הארוך ובביאור הגר"א], ועל-כן אפילו בריבך אם נטל לולב הגזול מחיובי ליטול אחר שאינו גזול וגם לברך עליו; אבל לדעת הראשונה, כשנוטל אחר אסור לו לברך דכבר יצא מדינא בפעם הראשון. ולדינא צריך עיון, וספק ברכות להקל [פמ"ג]: (כט) ולא אמרינן דניחא ליה שיטול חבירו בשנתה על-מנת להחזיר [פמ"ג]: (ל) ולא דמי למה דמבואר בסימן תרנח סעיף ה, ושם אפילו לכתחלה מותר ליחן לחזירו ותחזירו לחבירו כדאיתא בגמרא, שם שאני רנתנו לו במנתה וברשותיה הוא לכל דבר רק שיקיים התנאי להחזיר, מה שאין כן הבא דחליצין רק משום דניחא ליה, ובאופן זה שלך מחבירו לחזירו ותחזירו לחבירו אין בבול לדבר ובודאי מצוי שיתקלקל על-ידי-זוה הלולב והאתרוג, והוא דומה ללומד בספר אפילו מעט דאסור מטעם דאין גבול לדבר, כמו שכתב בתרומת-הדשן, עיין שם בסימן ק, כן נראה לעניות דעתי: (לא) הרא"ש: (לג) עיין פרי-מגדים וביכור-יעקב: (לג) ביכור-יעקב: (לד) מגן-אברהם ומאמר-מרדכי. ומשמע מלשון זה בדריעבד או נטל בלא הסרת ניקור העכברים יצא, דדעת רמ"א גם-כן כלישנא בתרא. ומהגר"א ואליה רבה משמע דדעת רמ"א הוא לדעת בה"ג דסכירה ליה כלישנא קמא, ואף לדידיה מהני הסרה (וכתב האליה רבה דכן איתא בכל-בו בהוי"א), אבל בלא ואלה פסול אף דיעבד. ולדינא, אף ובודאי צריך לנקר ולחזור וליטול משום זה, ועל-כ"ל-פנים לא יכרך, ומשמע מהגר"א דמסיכס ללישנא בתרא דכן פסקו רוב הפוסקים: (לה) ולא העתקתי דעת הט"ז דחולק על רמ"א ומחמיר אף בהסרה, משום דמגן-אברהם ומאמר-מרדכי ואליה רבה והגר"א פליגי עליו:

הלכות לולב סימן תרמ"ט

ל רמב"ם שם מ' ה' ר"ח

(לט) להתנות על אתרוג (מ) שיהיה כולו ליום ראשון ושאינו כבול ממנו כל בין השמשות של ליל שני ואילך, (מא) ומותר אז לכתחלה (מב) לאכול ממנו מיום שני ואילך ולצאת ידי מצוה עם (מג) הנשאר (כ"י בשם הרא"ש), אלא שאין אנו בקיאין בתנאים, כדלעיל בסוף סימן תרל"ח בהג"ה. ל'הפיסול (מד) שהוא משום עבודת כוכבים, או מפני (מה) שארתו אתרוג אסור באכילה, או מפני (מו) שאינם מינם, או שהם (מז) חסרים השיעור, בין ביום-טוב ראשון בין בשאר ימים פסול (מח) (וחזו"ת (י"ג) [י"ג] פוסלת (מט) כל שבעת הימים) (רבינו ירוחם ג"ח ח"ג ור"ן פ' לולב הגזול). ל'העושים שני ימים

באר היטב

שהעלה דאפילו אם הסיר המאוס פסול, ע"ש: (י"ג) פוסלת. ה"ט"ז כתב להלכה להקל בחזו"ת בשאר ימים, ע"ש:

משנה ברורה

ישראל, וכנ"ל בסעיף ג, עיין שם הטעם במשנה ברורה: (מה) שאותו אתרוג אסור באכילה. משמע אף-על-פי שמוזר (מ"ח) בהנאה, כגון של טבל, כיון דאסור (מ"ט) באכילה פסול כל שבעה, וכל-שכן (מ"ג) אתרוג של עזלה ושל תרומה טמאה דעומדים לשריפה דפסול כל שבעה. וערלת חוצה לארץ (מ"ד) כשר אפילו ביום ראשון. אתרוג של דמאי (מ"ה) כשר. ואתרוג (מ"ו) שנאסר מחמת בליעת איסור, כגון שנפל מקצתו לתוך חלב רותח, (מ"ח) יש להחמיר שלא לצאת בו ביום ראשון, אבל בשאר הימים יש להקל כיון שאין איסורו מחמת עצמו: (מ"ו) שאינם מינם. כגון (מ"ט) הדס שוטה בסימן תרמו, וצפצפה בסימן תרמו, (נ) ואתרוג המורכב: (מ"ז) חסרים השיעור. דאף דמבואר בכל דחסר כשר בשאר יומי, מכל מקום צריך (נ"א) שישאר לעיל אחד כשיעורו: (מ"ח) וחזו"ת פוסלת וכו'. זהו (נ"ג) רק לדעת המחמירים בהדר כל שבעה, אבל לדעת המחבר שהעתיק לשון הרמב"ם, גם בהדר אינו פוסל אלא ביום ראשון בלבד; והוה ליה לכתוב בשלשון ויש אומרים, אלא שכן דרכו בכמה מקומות, וכן מה שכתב בהג"ה למעלה 'אבל יכש או מנומר שפסול כל שבעה', הוא גם-כן אויל לשיטתו שמתמיר בהדר כל שבעה, אבל לדעת המחבר שהעתיק לשון הרמב"ם, גם ביבש ומנומר אינו פסול אלא ביום ראשון בלבד: (מ"ט) כל שבעת הימים. ובשעת (נ"ג) הדחק יש לסמוך להקל בחזו"ת בשאר ימים, כיון דבשאר ימים אין חיוב

שערי תשובה

בספרי שו"ת בית-אפרים סימן נח וסימן נט בענין זה: [י"ג] פוסלת. עב"ט. ועיין מח"ב בשם מטה-יהודה שהקשה הדו"ל לרמ"א לכתוב ו"א חזו"ת כו'

בחתך. ובמקום הדחק בוודאי יש לסמוך על זה. ועיין מה שכתבנו לקמיה לענין חזו"ת: (לט) להתנות על אתרוג. היינו בערב יום-טוב (ל"ו) קודם בין-השמשות: (מ) שיהיה כולו ליום ראשון, דאין (ל"ז) יכול להתנות שאינו כבול ממנו ויוכל ליהנות, דהא יום ראשון איתקצאי כולו, דחסר פסול בו, ולכן צריך להתנות שאינו כבול ממנו (ל"ח) מבין-השמשות של ליל שני ואילך: (מ"א) ומותר אז לכתחלה. רוצה לומר, דאי לא התנה אינו רשאי לאכול ממנו אפילו בכל ימי החג, כיון דאיתקצאי בבין-השמשות של יום ראשון. ואם הפריש לכתחלה ליום שני, דעת המגן-אברהם בשם הרא"ש דמותר לאכול אפילו בלא תנאי, רק שישאיר השיעור הראוי לאתרוג, דלא אמרינן איתקצאי רק השיעור הראוי לאתרוג ולא יותר. (ל"ט) ויש אומרים דאפילו הפריש ליום שני אמרינן דאיתקצאי כל האתרוג, ואסור לאכול ממנו אם לא שהתנה מתחלה, וכן הסכים הגר"א בבית-אורו: (מ"ב) לאכול ממנו וכו' ולצאת וכו'. פירושו, לאכול (מ) ביום שני ולצאת בו ביום שלישי, דהא אסור לאכול קודם נטילה, כדלקמן בסימן תרנ"ב: (מ"ג) הנשאר. כתב הר"ן, דוקא בנשתייר רובו, דשמו עליו, הא לאו הכי לאו אתרוג מקרי, ואתרוג אמר רחמנא ולא חצי אתרוג, אבל בפסקי מהר"א משמע דאפילו לא נשאר בו אלא מיעוטו סגי ביום שני [ד"מ], ובלבד שיהא נשאר שיעור ביצה, כמבואר לעיל בסוף סימן תרמ"ח. ועיין בבי"ח: (מ"ד) שהוא משום עבודת גילולים. כגון באשירה של

שער הציון

(ל"ו) ולאחר בין-השמשות שוב אינו יכול להתנות, דכיון דאיתקצאי לבין-השמשות ראשון, ובלא שום תנאי, שוב איתקצאי לכל ימי החג, וכנ"ל בסימן תרל"ח בסוף ב' בהג"ה, אבל כשהתנה בפירוש, שוב אינו נמשך שארי ימים ליום ראשון: (ל"ז) מגן-אברהם, ורוצה לומר דאין כוונת השולחן-ערוך שיאמר אני מתנה שיהיה כולו ליום ראשון, דאין צריך לזה, דדי שיאמר איני כבול ממנו בבין-השמשות של ליל שני ואילך, אלא כוונת השולחן-ערוך להזהיר שלא יטעה לומר שאינו כבול ממנו כל בין-השמשות, כמו בסימן תרל"ח לענין נוי סוכה, דהא על-כרחי צריך לכוול ממנו ולא לחסר ממנו אפילו משהו, דחסר פסול בו, וכן משמע מהג"ח: (ל"ח) אבל לא מהי שיאמר 'מיום שני ואילך', דכיון שיבטח תחלת היום בלי תנאי שוב איתקצאי כל היום [אחרונים]: (ל"ט) הדימכ"א וכל הפוסקים הסוברין דאפילו בעצי סוכה והושך הכל אפילו ביום שני סוכה, וכל-שכן כגון דהוא גוף אחד: (מ) מגן-אברהם: (מ"א) והרמב"ם מנה בכר"ח הלכה ב' עזלה ותרומה וטבל, וקאמר השיעור זה לכלול כל זה הכי בשנת מקודם: (מ"ב) אבל דעת התוספות, דאיתן בהם משום איסורי תנאים מותר ביום-טוב שני: (מ"ג) בזה גם התוספות מודה דאיתא שם בדבריהם בהדיא, וכבר תמה החמד-משה על המגן-אברהם שכתב בהיפוך על שם: (מ"ד) מגן-אברהם והיה רבה: (מ"ה) מגן-אברהם, והוא כתיב-הלל, מטעם דאי בעי מפקד לנכסיה והווי עני וחזי ליה. וטבל, עיין ברין שהביא דעות בזה א' אמרינן מגו דאי בעי היה מפרש במקום אתר עליו, דמנייה ובהי אי אפשר להפריש דהווי ליה חסר, או אפשר כיון דעתה אין בו היתר אכילה אין יוצאין בו, והרמב"ם הוא מן המחמירין, כנ"ל, ולכן יש לטול אתרוג של טבל בארץ-ישראל דהווי ליה חסר, ובחוצה לה אין כאן איסור טבל כלל, דאין תרומה ומעשרות בחוצה לארץ בזמן הזה: (מ"ו) מגן-אברהם ואליה רבה: (מ"ז) ביחוד-יעקב, וכתב שם דטעם פסול בישול הוא מטעם שאין הדר, ואם-כן דינו כמו חזו"ת דלא נפסל אלא ברובו, ומתוך בזה קושיה הפריי-מגדים, עיין שם: (מ"ח) עיין בחידושי רבי עקיבא איגר שמוכין כסברת המגן-אברהם, דלא כשולחן-גבורים, ואם-כן במקום הדחק כשאין לו אתר יש להקל גם ביום ראשון: (מ"ט) מגן-אברהם: (נ) אחרונים: (נ"א) מוכח מפור: (נ"ב) הגר"א ומה"היהודה ומאמר-מרדכי: (נ"ג) ט"ז ואליה רבה, והם לא הזכירו שעת הדחק, והם לא הזכירו שעת הדחק, רק שתמא דיש לסמוך בזה על הרמב"ם וסיעתו וכמו שכתב המחבר, אבל הגר"א וחי"א-אדם והזכירו רק שעת הדחק, וטעמם, משום דהמגן-אברהם בסימן תרמ"ח ותרמו כתב דבהדר פסול כל שבעה לכן לא רצו לסמוך להקל רק בשעת הדחק. ועיין בפריי-מגדים שכתב דיוכל לברך גס-כן, ועיין שם עוד שמצד דאין להקל רק בחזו"ת משום דיש דעות בחזו"ת אי פסולו משום חסר או משום הדר, והווי ספק-ספיקא, וטעמא משום חסר, ואם תצאי לומר משום הדר שחמ"ב, אבל בשאר דברים דהיינו מיילל גם בשאר דברים שהם משום הדר, לבד ביבש יש הגר"א וחי"א-אדם מוכח דסמכו בשעת הדחק להקל אף בהדר [וכן מוכח ממחצית-השקל דהיינו מיילל גם בשאר דברים שהם משום הדר], לבד ביבש יש מחמירין משום "לא המתים יהללו יה", וצריך עיון:

הלכות לולב סימן תרמ"ט

באר הגולה רסא

ג טור כ"ט הרמב"ם וכן הכרע

טובים, *פסולי ראשון נוטלין בשני אבל ברוכי (ג) לא מברכינן (ואם יש לחבירו לולב ואתרוג כשר (גא) יברך על של חבירו (יג) מדעתו (ד"ע): ו (גב) יבשעת הדחק שאין נמצא כשר, (גג) כל (יד) [יד] הפסולים (נד) נוטלין ואין מברכיין: הגה ויש מכשירין (נה) לולב יבש אפילו לברך עליו (רמב"ם פ"ח הגמני), וכן נוהגין לברך על לולבין יבשים (נו) אפילו בדאיכא אחרים לחים (אגור), אבל (טו) בשאר מינים אין לנהוג הכי. ויש מקילין (נז) אפילו בהדס יבש (גהגות מיימוני ומרדכי), (נח) ויש לסמוך עלייהו בשעת הדחק. ואף-על-גב דחסר כשר בשאר ימים, [*] אין לחתוך אתרוג לשנים או שלשה

שערי תשובה

להמחבר כשר בשאר ימים, וכן הקשה בפ"מ, ולדינא נראה דאין לברך בדאיכא אחר, ועיין בפ"מ שהניח ג"כ כצ"ע: [יד] הפסולין. עב"ח"ט. ועיין בשער-אפרים סימן לה מ"ש להסתפק במתורגני הפסולים שנוטלים ואין מברכיין דשם ושאים לברך שהחיינו בתורת ממצ"מ, דאף לא יצא מברך שהחיינו על ראיית הפרי כו', ועיין בבב"ש לעיל סימן רכה בשם השער-אפרים שדבריו מתהווים וכמ"ש בזה כיד-אפרים, ע"ש: [*] אין לחתוך אתרוג כו'. זה מדברי מהר"א בהג"ד שבי

יבשים כשרים בשעת הדחק, אבל אם בירך על יבשים גמורים ואיכא

ביאור הלכה

* פסולי ראשון נוטלין בשני אבל ברוכי וכו'. והוא הדין בשאל בשני אין לברך עליו [אלוהי רבה ופרי-גמורים בסמין תרנח וכן כתב בכרכייסוף וכן משמע מדברי הרמ"א לקמיה וכן מוכח ברבינו ירוחם

ביום ראשון נוטלין ולא מברכיין, כמבואר לקמיה בסעיף ו, (נ"ה) שם מיידי בדליכא אחר כלל, וכאן מיידי שיש נבמצא על-ידי טורח, וקא משמע לן דבשני אין צריך לטרוח: (גא) יברך על של חבירו מדעתו. פירוש, יתן לו במתנה כמזה בממוניה, מעל מקום לא עדיף משאול, ופסול ביום טוב ראשון, וגם בשני מספק, ועל-דמות דניחא ליה לאיניש למעבד מצוה בממוניה, ככל מקום לא עדיף משאול, ופסול ביום טוב ראשון, וגם בשני מספק, ועל-כן יתן לו במתנה ולא בתורת שאלה. וכתב הגון אברהם בשם הדרק"מ"שה, דאתר-כך יטול את זה, (נ"ו) ורצה לומר, על של חבירו שקיבל במתנה יברך, ואחר-כך יטול של להלל והושענא: ו (נ"ז) בשעת הדחק וכו'. ולא מקרי שעת הדחק אלא-אם-כן אין בכל העיר ארבעה מינים כשרים, (נ"ז) אבל אם יש לחבירו, אף שהוא לא יכול למצוא, לא מקרי זה שעת הדחק, אלא צריך לטרוח ולברך על של חבירו אם יתן לו, ויעשה הנענועים בשלו אם אי אפשר בשל חבירו [אחרונים]: (ג"ג) כל הפסולין וכו'. היינו הפסולין מחמת מום, (נ"ח) אבל הפסולין מחמת שאינן מינן, כגון הדס שוטה וצפצפה או מורכב, פסול אפילו בשעת הדחק, דאתי למטעי לצאת בהן תמיד, (נ"ט) והוא הדין גזול פסול אפילו בשעת הדחק. אם אין בכל העיר ארבעה מינן כשרים (ס) יטול מה שנמצא, שנים או שלשה מינן, ויעשה כל הנענועים, וכן השליח-צבור, ובלבד שלא יברך, אבל אסור ליקח מין אחר, דיבואו לטעות בשאר שנים, מה שאין כן בשלשה מינן לא יבואו לטעות, דהכל יודעין שצריך ארבעה מינן: (נד) נוטלין ואין מברכיין. נוטלין (ס"א) אפילו ביום ראשון, כדי שלא תשתכח תורת לולב בישראל, ואין מברכיין כיון דהוא יזכר בעלמא: (נ"ה) ולג יבש. דעת הרמב"ם, דאפילו בשעת הדחק אין להקל (ס"ב) רק בלולב ולא בשאר מינים כשהם יבשים, וכדלקמיה, (ס"ג) וגם דאין להקל רחוק ביבשות ולא בשאר פסולין אפילו בשעת הדחק: (נ"ז) אפילו בדאיכא אחרים לחין. הטעם, משום דאיירי (ס"ז) בארצות שאין נמצאים לולבים לחים גמורים, וגם היבשים אינן יבשים גמורים דהיינו להיות הלולב נפרך בציפורן (והוא הדין (ס"ה) בהדסים שלא הגיעו לשיעור שילבינו פניהם) ואם-כן הלחים והיבשים כמעט דומין זה לזה, ולכן המנהג לברך על שלון: (נ"ז) אפילו בהדס יבש. דגם-כן אינו מצוי לחין, מה שאין כן (ס"ו) בערבות דמצויות לחין. ובאתרוג לא רצו להקל לדעה זו, משום דכתיב בהדיא בתורה "פרי עץ הדרי": (נ"ח) ויש לסמוך עלייהו בשעת הדחק. (ס"ז) והאחרונים הסכימו לדינא, דבשעת הדחק נוכל לסמוך על הפוסקים הסוברין דבכל ארבעה מינים כשהם יבשים נוכל לברך עליהן, ויש בזה ארבעה חילוקים: אם לא נמצאו בעיר לחים רק יבשים, אזי כל הארבעה מינים נוטלין ומברכיין. ואם יש לו יבשים גמורים ויש לאחרים לחים גמורים, מברכיין על הלחים דוקא, ואפילו בדיעבד לא יצא כשבירך על היבשים. ובארצות שאין נמצאין לולבים והדסים לחים גמורין וגם היבשין אינן יבשים גמורים, וכנ"ל, מברכיין על היבשים שיש לו אפילו לכתחלה, וכמו שכתבנו למעלה. ובמקום שנמצאו אצל אחרים לחים גמורים, לכתחלה יש לומר שלא לברך על היבשים שלו

שער הציון

(נ"ז) תשובת פ"י וחידושי רבי עקיבא אגור: (נ"ה) שם בתשובה וכן כתב הפ"מ: (נ"ו) ביכוריי-עקב: (נ"ז) וכן משמע מרמ"א שכתב דנוהגין לברך על יבשים אפילו בדאיכא אחרים לחין, משמע דבשאר יבשים אין נוהגין כן, דלא הוי שעת הדחק כיון שיש לחבירו כשר [בכורי-עקב]: (נ"ח) מגן-אברהם ושא" (נ"ט) שם וכתב בבכוריי-עקב דדוקא בראשון לא יטול דהוא לכולי עלמא מדינא, אבל בשני דעל-פי פסק הרמב"ם וסיעתו כשר רק שהרמ"א החמיר בזה, ואם-כן כשאין לו אחר הוי חומרא דאתי לדידי קולא, לכן בשעת הדחק מוקמינן אדינא ומכשירינן משני ואילך בלא כרחה: (ק) חיי-אדם שכל אליה רבה בשם מבי"ט: (ס"א) הגר"א, והוא כדעת הראב"ד המובא בבית-יוסף, וכן ציין באר-הגולה: (ס"ב) פוסקים בדעת המב"ם, ונתנו קצת טעם לדבריו, דבולבב מתקיים ביה הדר קצת מפני צורתו אף כשהוא יבש, מה שאין כן בשאר מינים: (ס"ג) ועיין באר-הגולה: (ס"ד) פוסקים בדעת המב"ם, ונתנו קצת טעם לדבריו, דבולבב מתקיים ביה הדר קצת מפני צורתו אף כשהוא יבש, מה שאין כן בשאר מינים: (ס"ה) ודלא כט"ז בסוף הסימן [והטעם איתא ברא"ש, דכל הני פסולין מסרן הכתוב פוסקים ולדינא הוא הדין בשאר פסולים בשעת הדחק נוכל לברך עליהם. (ס"ז) ודלא כט"ז בסוף הסימן [והטעם איתא ברא"ש, דכל הני פסולין מסרן הכתוב לחכמים והם אמרו דשלא בשעת הדחק אפילו בדיעבד לא יצא כשיהיה ישראל במצוה, אבל במקום הדחק הכשירו כיון שאי אפשר בענין אחר ומברכיין עליהם]. אכן אפשר בדמדינותינו אין נוהגין כהרא"ש וסיעתו רחוק ביבשות משום דאין מצוי לחין כל-כך ולא בשאר פסולין, ואם-כן קם דברי הט"ז על מקומו, וצריך עיון: (ס"ז) מגן-אברהם בשם משאת-בנימין: (ס"ה) היינו לפי מה דאנו נוהגין לדינא בהדסים דגם בהדסים יש להקל: (ס"ו) עיין בבכוריי הגר"א: (ס"ז) מגן-אברהם בשם משאת-בנימין ואליה רבה ושאר פוסקים:

הלכות לולב תרמ"ט תרנ"א

חלקים ולחלקו ולצאת בו אפילו בשעת הדחק, דדוקא חסר ונשאר העיקר קיים כשר, אבל כי האי גוונא מקרי חתיכת אתרוג ולא אתרוג (ר"ן ופסקי מהרא"י סימן נב). וכל זה לענין לברך עליו, אבל בלא ברכה (נט) יכול ליטול כל הפסולין ולא יברך עליהם (טור):

תרנ"א שיעור הדס וערבה, ובו ב' סעיפים:

א (א) *שיעור הדס וערבה שלשה טפחים, ושדרו של לולב ארבעה טפחים, כדי שיהא (ב) שדרו של לולב יוצא מן ההדס טפח; (ג) באמה כת חמשה טפחים יעשה אותה ששה, צא מהם שלשה להדס, נמצא שיעור הדס וערבה טפחיים ומחצה שהם עשרה (ד) גודלים, ושיעור שדרו של לולב (ה) י"ג גודלים ושליש גודל. ויש מי שאומר ששיעור שדרו של לולב (ו) י"ד גודלים. (ז) ויש אומרים ששיעור הדס וערבה י"ב גודלים ושדרו של לולב ט"ז גודלים (וכן נוהגים (ח) לכתחלה): **ב** ואין להם שיעור למעלה. ויש מי שאומר שאפילו הוסיף באורך ההדס והערבה כמה, צריך שיצא שדרו של לולב למעלה מהם טפח:

א ברייתא סוכה ל"ב וכו' טרפון שם במנא, רא"ש הור"ן ב פירוש. לשהל חלקים בטפחים קטנים ג טור, וכן כתב הר"ן כשם התוספות והריב"ו ינה ד הרמב"ן שסבירא ליה דטפח הנהיף של לולב מודה רבי טרפון שצריך שיהא טפח שלם ה הרי"ף והב"ם ובעל העיטור וכתנא קמא ו הרי"ף והב"ם ורא"ש ז הרי"ן שם

תרנ"א נטילת הלולב וברכתו, ובו ט"ו סעיפים:

א מצות ארבעה מינים, (א) שיטול (ב) כל אחד לולב אחד (ג) ושתי ערבות (ד) ושלושה הדסים.

באר היטב

לחים גמורים, אפילו בדיעבד לא יצא. ועי' מגן אברהם:

שערי תשובה

דאם חותך לאכילה ביום כ' ומכרך על השאר הוי כמו שיווי מצוה כדאשכחן גבי

ביאור הלכה

ובכל"ב, והעולם אין נוהרין בוה. ביכורי יעקב:

אפילו אינן יבשים גמורים, ובדיעבד כשבירך ליטול עוד הפעם הלחים שאצל אחרים בלא ברכה: (נט) יכול ליטול וכו'.

משנה ברורה

אפילו אינן יבשים גמורים, ובדיעבד כשבירך ליטול עוד הפעם הלחים שאצל אחרים בלא ברכה: (נט) יכול ליטול וכו'.

עיי' במגן אברהם שנתקשה, מה הוסיף רמ"א על דברי המחבר לעיל בסעיף ו. ועיי' בבית יעקב שכתב דמה שהוסיף הרמ"א הוא, דהבית יוסף כתב 'בשעת הדחק שאין נמצא כשר יטול בלא ברכה', אבל אכתי לא שמענו אם ימצא אחר-כך כשר רק שענה אין בידו, כגון שאחר מברך הלל בלולבו הכשר והבטיחו שאחר הלל יתן לו, אם יכול לברך לעת-עתה הלל בלולבו הפסול, שלא נאמר שיכנס על-ידי-הוא לספק ברכה אם יטול הכשר, קא משמע לן הרמ"א דבלא ברכה יכול ליטול לכתחלה, כיון שזה (סס) ודאי פסול הוא, יכול לברך אחר-כך על הכשר:

א (א) שיעור הדס וערבה שלשה טפחים. ואם העלין שלהם יוצאין (ב) למעלה מן העץ, צריך שיהיה בעצם העץ שיעור זה [רי"טב"א]: (ב) שדרו של לולב וכו'. היינו (ג) לבד מהעלין היוצאין למעלה לאחר שכלתה השדרה. ולאורך העלין לא ניתן שיעור: (ג) באמה כת חמשה טפחים וכו'. המחבר מבאר דבריו, שאין צריך שלשה טפחים בינונים שהם ששה באמה, אלא אנו לוקחין אמה קטנה שהיא בת חמשה טפחים בינונים ומחלקין אותה לששה טפחים קטנים, ומחצה מהן הוא שיעור הדס וערבה, ונמצא ששלשה טפחים האלו הוא רק טפחיים ומחצה בינונים: (ד) גודלים. פירוש, רוחב גודל של אדם בינוני, שיש בכל טפח ארבעה מהם: (ה) י"ג גודלים ושליש גודל. דטפח של לולב הנוסף הנ"ל הוא גס-כך טפח קטן לדעה זו, שהוא פחות מטפח בינוני שמחזיק בעלמא ארבעה גודלים, כשיעור שתות שהוא שני שלישי גודלין [ד"ב שלישי גודל הוא ארבעה גודלין], ונמצא שטפח זה מחזיק רק שלשה גודלין ושלישי, ועם עשרה גודלין הנ"ל הוא בסך הכל י"ג גודלין ושלישי: (ו) ויש גודלין. סבירא ליה דטפח הנוסף בלולב הוא טפח בינוני שמחזיק ארבעה גודלין, ונמצא שבסך הכל הוא י"ד גודלין: (ז) ויש אומרים ששיעור וכו'. סבירא להו דשלשה טפחים הנ"ל וכן הטפח של לולב הנ"ל הוא טפחיים בינונים שכל אחד מחזיק ארבעה גודלין: (ח) לכתחלה. (ג) ובדיעבד די הלולב ב"ג גודלין ושלישי, והדס וערבה בעשרה גודלין, ופחות מזה פסול אפילו בדיעבד (ד) כל שבעת הימים. כתב בתולעת-יעקב: על-פי הסוד יש ליטול שדרתו של לולב כלפי פניו ופני הלולב כלפי חוץ, (ה) והכי נוהגין:

א (א) שיטול. ביום-טוב ראשון יותר טוב לילך למקום שיש בו לולב מליילך למקום שמתפללין, דלולב ביום ראשון הוא דאורייתא ותפלה דרבנן. ואפילו לולב ספק אם ישיג שם ולתפלה ודאי, ילך ביום ראשון למקום שיש בו לולב, וביום-טוב שני ילך למקום שודאי מתפללין [פמ"ג]: (ב) כל אחד. ולא שאחד יטול בשביל כולם, (ב) דכתיב 'ולקחתם' לשון רבים ולא 'לקחת', להורות שהחוב הוא על הרבים, ולא מיבעי ביום-טוב ראשון, ואפילו בשאר ימים בעינין לקיחה לכל אחד [ולא כמו שצוה אחד במעשה שלא היה כבית-הכנסת אלא אתרוג אחד, שיקח השליח-צבור עבור כולם והם ישמעו הברכה ויענו אמין] [תשובת ח"ס חאו"ח סימן קפב]: (ג) ושתי ערבות. ואם נטל בד אחד של ערבה, (ג) צריך לחזור וליטול ולברך: (ד) ושלושה הדסים. ואפילו שלשתן (ג) קטומים שנקטמו ראשן, ופחות משלשה לא מהני אפילו לא היו קטומים:

שער העיצון

(סס) וכתב עוד: ודוקא פסול ודאי, אבל ספק פסול לא יטול בלא ברכה קודם שיתול של חבירו הכשר, דאם כשר הוא, כבר יצא ולא יכול לברך על נטילה של עשור. ואם עבר ונטל הספק תחלה בלא ברכה, מכל מקום לא יברך כשנוטל הכשר אחר-כך, דספק ברכות להקל: (ב) ובפריימג"ם מסתפק בזה, ולא ראה את הריטב"א. ועיי' בבכור-יעקב שמאריך בענין זה: (ג) גמרא: (א) אחזרנים. וכל הפסולים שכתוב למעלה אודותיהם הוא דוקא בתוך שיעור זה [ח"א ופשוט]: (ד) לעיל בסיומן תרמט סעיף ה: (ה) פריימג"ם: (ב) גמרא: (ג) ברכיי-יוסף בשם כנסת הגדולה וכו': (א) עיי' בבית-יוסף בשם המגיד: משנה דמקור דינו של הרמב"ם דמצריך שלשה משום דפסק כרבי טרפון ולהכי מכשיר בנקטם ראשו, ודבי טרפון מכשיר בשלשתן קטומים, וכן סתם לעיל

הלכות לולב סימן תרנא

בכרייתא ל"ג וכתבנן
ועם בגמרא ג משנה
שם ל"ה וכתבי מאיר
ד שם ל"ז וכתבא
ה בכרייתא שם בעניבה
אסור ומקו לה כרבי
יהודה, ולדין דקיימא
לן דעניבה לאו קשייה
הא מתור לאונרו

(ה) ובמקום הדחק דליכא הדס כשר (ו) סגי ליה בחד (ב) [ב] דלא קטום (כ"י ס"י תרמו בשם א"ח).
(ו) יומצוה לאגדם (ח) בקשר גמור, דהיינו שני קשרים זה על זה, משום נוי. יויכול לאגדם
(ט) במין אחר. יואם נשרו מהעלין בתוך האגודה בענין שמפסיק, אין לחוש (דמין במינו אינו
חוצץ, אבל שלא במינו חוצץ, על-כן יזהר ליקח (י) החוט שרגיל להיות סביב (ג) [ג] ההדס) (מהרי"ל).
יואם לא אגרו מבעוד יום או שהותר אגודו, אי אפשר לאגודו ביום-טוב בקשר גמור אלא
אוגרו בעניבה. הגה (יא) יש מי שכתבו לעשות הקשר בדרך אחר, שכורכין סביבות שלשה מינים אלו
ותוחבין ראש הכרך תוך העיגול הכרוך (טור), וכן (ג) [ג] נוהגין. ויש (ד) לקשור ההדס (יב) גבוה יותר מן
הערבה (מהרי"ו). וישפיל ההדס והערבה תוך אגוד הלולב כדי שיטול (יג) כל שלשת מינים ביחד בשעת

שערי תשובה

ציצית ואיוב כ"ו, וכתבתי ואיוב כ"ו, וכתבתי וציצית בית-אפרים סימן ט שכן מוכח
מהתוספות והרא"ש בסוכה דף מו שמבואר מדבריהם דרי"ח דביום שני מטביל
ונפיק בריך עליו ביום ראשון ולכאורה אין זה מוכרח, ולפי התה"ד איל דאם לא
ברוך עליו ביום ראשון א"כ כשחותך ממנו ביום כ"ז אין מקום לתת עליו שם
שורי מצוה, ע"ש שהאר"י פ"י בסוגיא שם בדברים נכוחים בענין:
[ב] דלא קטום. עבה"ט. ועיין בברכ"ש שמואל סימן פד בקהל אחד שבי"ט
הראשון של חג לא נמצא להם מין הדס כשר כ"א בד אחד, כיון שיש בזה
מחלוקת, שהגאונים והרמב"ם והטור ומהרי"ק פוסקים כ"י דג' בענין אלא
שהרמב"ן וסעו"ת פוסקים כ"י, הטוב והישר ליטול אותו בד עם שאר הג' מינים
כדי לקיים מספק את המצוה בלא ברכה, ע"ש. מבואר דאף שעת הדחק ט"ל דלא
מחיז לענין ברכה ואף ללא קטום. ועיין בשו"ת כנה"ג ח"ב א אחר שנטלו
[ג] ההדס. עבה"ט. וכתב במט"ם שיש ליהרהר בהדס להחיר אגודה, דלפעמים מונח
ועקצו של זה בצד ראשו של זה ולפעמים כופפים הראשים לתוך שלא ינשרו העלים ולכן יפשוט ויקוף את הכרים ויעמידם דרך גדילתם, ע"ש, וכ"כ הש"ה והביאו
בא"ר: [ג] נוהגין. וע"ש במט"ם בשם מהרי"ל שכתב ל"ל יהיה פתוח הלולב ששם ימים לא יהיה פתוח למעלה רק טפח ויתר הושאן רבא יתיר אגודו עד חציו. ועיין בפ"מ שכתב:
נשאלתי ביו"ט א' שלא היו עלין תלושין מלולב אי שרי לתלוש מלולב ולעשות אגוד, י"ל דשרי, דכל בתלוש לית ביה איסור, עיין ביצה ובמינן שא, עכ"ל. ועיין סימן
שכב ס"ק וא"ו שנהא מדבריו כמסתפק קצת בזה שכתב: ולקטום עלה מלולב לאגוד הלולב ביו"ט בקשר המתור אין ראייה מכאן דראוי להריח, ע"ש, וכן העולם
נוהגים וחומרא בזה שלא לתלוש ביו"ט ומכניס עלי לולב מעיו"ט, ודברים המתונים ואתאיר כ"י. ואם שכח להכין ווא"א לו לאגוד בכנין אחר, כמורמה שיש נוהגים

כאר היטב

(ב) דלא קטום. ובשעת הדחק אפילו בחד קטום, מ"א, ע"ש:
(ג) ההדס. ומיהו אפילו אגוד ללולב שלא במינו אינו חוצץ, דכל
לנאותו אינו חוצץ, כ"ה בגמרא. וה"ה אם אגוד להדס בלולב, כ"מ
בתוספות, מגן-אברהם: (א) נוהגין. אפילו בחול, ד"מ, מ"א:
(ד) לקשור. הא"ר ו"ל כתב לאגוד ג' הדסים א' בצד י"מ וא' בצד
ש"מ וא' באמצע והלולב תקח אותו השדרה כנגד פנים בצד ימין שלו
(ז) לימין והשמאל שלו לשמאלך, ואותו בד של הדס ששמת באמצע תטה
אותו לצד ימין הוב' ערבות תשים א' מימין וא' משמאל, ועיין ט"ז סס"י
תרי"ן. ושלי"ה כתב בשם מט"ם: ערבה בצד שמאל והדס בימין ולולב
הקהל נמצא שלא היה רק ב' בדי הדס יחזור ויטלו בלא ברכה, והביאו כ"י, ע"ש: [ג] ההדס. עבה"ט. וכתב במט"ם שיש ליהרהר בהדס להחיר אגודה, דלפעמים מונח
ועקצו של זה בצד ראשו של זה ולפעמים כופפים הראשים לתוך שלא ינשרו העלים ולכן יפשוט ויקוף את הכרים ויעמידם דרך גדילתם, ע"ש, וכ"כ הש"ה והביאו
בא"ר: [ג] נוהגין. וע"ש במט"ם בשם מהרי"ל שכתב ל"ל יהיה פתוח הלולב ששם ימים לא יהיה פתוח למעלה רק טפח ויתר הושאן רבא יתיר אגודו עד חציו. ועיין בפ"מ שכתב:
נשאלתי ביו"ט א' שלא היו עלין תלושין מלולב אי שרי לתלוש מלולב ולעשות אגוד, י"ל דשרי, דכל בתלוש לית ביה איסור, עיין ביצה ובמינן שא, עכ"ל. ועיין סימן
שכב ס"ק וא"ו שנהא מדבריו כמסתפק קצת בזה שכתב: ולקטום עלה מלולב לאגוד הלולב ביו"ט בקשר המתור אין ראייה מכאן דראוי להריח, ע"ש, וכן העולם
נוהגים וחומרא בזה שלא לתלוש ביו"ט ומכניס עלי לולב מעיו"ט, ודברים המתונים ואתאיר כ"י. ואם שכח להכין ווא"א לו לאגוד בכנין אחר, כמורמה שיש נוהגים

משנה ברורה

סביב ההדס. פירוש, שרגילין לקנות בדי ההדס מהעכו"ם
אגודה אגודה, וקאמר שצריך להסיר החוט משם, דזה החוט
הוא שלא במינו ואינו לנאותו, (ט) אבל אם כרך בדי ההדס
בלולב שרי ולא הוי חציצה, דזה מקרי לנאותו [לכ"ש].
ומחצית-השקל כתב הטעם דלהכי שרי, דכל שלשת מינים
כחד חשיבי: (יא) יש מי שכתבו וכו'. איוס-טוב (י) קאי,
דהשולחן-ערוך הביא היתור של עניבה, והרמ"א בשם הטור
מביא היתור דכריכה. אך מה דסיים הרמ"א יוכן נוהגין,
ופירוש הגמון-אברהם אף בחול, צריך עיין, דאף בדברדי נזכר
היתור דכריכה אף בחול אבל לא באופן זה, אלא שמתחלה
קושר פעם אחת ואחר-כך כורך וכו', ומתוך כך הוא כאלו
קושר שני קשרים זה על-גב זה, אבל בלא קשירה לא עדיף
מעניבה. אחר-כך מצאתי שגם הגר"א מתמה על זה. ועל-כן
נראה, לפי מה שמבואר לקמיה דהמנהג לעשות שלשה
קשרים, הקשר התחתון מה שמאגד השלשה מינים ביחד
יעשה בקשירה מקודם: (יב) גבוה יותר. והטעם על-פי
הקבלה, עיין בלבוש. ההדס צריך (יג) לקשרו בימין הלולב
והערבה משמאלו [מ"מ], וכן נוהגין. ואיטו יד, דימין ידיה
הוא שמאל דעלמא, מצדד הפריי-מגדים דלא אולינן בתר
ידיה כי אם בתר דעלמא. ועיין בבכוריי-עקב: (יג) כל
שלשת מינים בידו. דאף-על-גב דלקיחה על-ידי דבר אחר

(ה) ובמקום הדחק, לכאורה היינו כשאין משיג אצל
אחרים, אבל אם משיג אצל אחרים יקח משל אחרים.
ובכירוי-יעקב מצדד קצת להקל בזה, ונראה לי דאין להקל
בזה כי אם בשאר ימים (ד) ולא ביום ראשון: (ו) סגי ליה
בחד דלא קטום. ועיין בשערי-תשובה בשם תשובת דבר-
שמואל שמצדד דצריך ליטלו בלא ברכה, אכן מפריי-מגדים
ומישועת-יעקב משמע דיכול לברך. והנה המגן-אברהם הביא
בשם הרמב"ן דדעתו דאפילו בחד קטום יוצא, וכתב המגן-
אברהם דכדאי הוא לסמוך עליו בשעת הדחק, והנה בזה
(ס) בוודאי יטלו בלא ברכה, דבזה גם דעת ישועת-יעקב בלא
לברך: (ז) ומצוה לאגדם וכו'. דאף דקיימא לן דאין
מחוייב לאגדם, (ו) על-כ"ל-פנים מצוה יש בזה משום "זה אלי
ואנוהו": (ח) בקשר גמור. ולא בעניבה, דאין זה קשר
הנאסר בשבת ויום-טוב ולא מקרי אגד. ועיין בתשובת אגודה
באהלך שמצדד, דמה שנוהגין העולם שלא לעשות קשר אלא
עושיין מן עלי לולב כמין ביה"ד ותוחבין הלולב בו, גם זה
בכלל קשר, עיין שם: (ט) במין אחר. ולית ביה משום כל
תוסוף, דכיון דאין חובה לאונדו, האי לחודיה קאי והאי
לחודיה קאי, ומשום חציצה נמי ליכא (י) אף שהקשר מפסיק
בין ידו להלולב, דכל לנאותו אינו חוצץ, (ח) ואפילו אם
הקשר היה כדבר שאינו מינו: (י) החוט שרגיל להיות

שער הציון

בסימן תרמו סעיף א בדעה ראשונה הסתמית, עיין שם. ובפרט בשאר ימים בוודאי יש להקל ולברך גם-כן, ידידע דנטקט ראשו פסולו משום הדר, וידוע
דעת הרמב"ם והוא דעת רוב הפוסקים וכל היכא דפסולו משום הדר כשר ביום טוב שני: (ז) ולא הויש דהוא דאורייתא, ובפרט לפי דעת הרב"ר
שמואל המובא בשערי-תשובה שלא לברך, בוודאי יש לזהר ליקח מאחרים כדי שיוכל לברך: (ה) אף דפריי-מגדים כתב דמשמע מגן-אברהם דאף בזה
יוכל לברך, למעשה לא נראה להורות כן, דרוב הפוסקים אין סוברין כרמב"ן, ובוה שוין הישועת-יעקב עם הדבר-שמואל שלא לברך, והפריי-מגדים יחד
לגבייהו. ומה שכתב דמשמע מגן-אברהם, לא ידעתי מקומו, וכי משום וכתב דכדאי הוא לסמוך עליו בשעת הדחק, ראה ויוכל לברך? ואפשר בשאר
ימים דנטקט כשר לרוב פוסקים, אפשר דיכול גם-כן לברך, וצריך עיין: (ה) גמרא: (י) גמרא והוא כטור: (ח) ב"ח. ועיין במהרה"ש, ולדבריו גם התוספות
מודים בזה: (ב) מגן-אברהם: (י) עיין כטור: (ב"י) עיין במגן-אברהם מה שכתב בשם הא"ר בזה. ולא העתקתי כי הפריי-מגדים כתב שלא יתגח כן אלא מי
שמוחק בחסידות, ובצעא ולא כפרהסיא:

הלכות לולב סימן תרנא

ד מימרא דרבא שם לוי
ז משמיה דרשב"י שם
מיה פ' ח שם לוי ט בעל
העטור, וכן כתב הטור
ורחק

ברכה (מהרי"ל). ויש שכתבו לעשות כלולב (ה) שלשה קשרים, וכן נוהגים (מרדכי פרק לולב הגזול): **ב** יטול האגודה בידו (ו) הימנית, (ז) ואשיהם למעלה (ח) ועיקריהם למטה, והאתרוג (ט) בשמאלית: **ג** טאיטר נוטל לולב בימין כל אדם ואתרוג בשמאל כל אדם, (יח) דבחר ימין ושמאל דעלמא אזלינן ולא בחר ימין ושמאל דידיה: הגה ויש אומרים דאזלינן בחר ימין דידיה, ויש ליטול הלולב בימין דידיה והאתרוג בשמאל דידיה (הרא"ש ר' ירוחם ומהרי"ו), (ט) וכן נהגו וכן עיקר. (יש) ואם (י) ה' הפך יצא (מהרי"ל ומנהיגים). (כ) ושולט בשתי ידיו, נוטל הלולב בימין ואתרוג בשמאל ככל אדם (כל בו): **ד** 'אדם' שאין לו יד, נוטל לולב

באר היטב

כאמצע, וכן נוהגין: (ה) ג' קשרים. כנגד ג' אבות. וכתב הט"ז: ונראה דהקשרים של מטה דהיינו מה שקשר כל הג' מינים ביחד משום שזו הוא נחשב לאחד, ויעשה למעלה עוד שנים אם אפשר לו, ע"ש. וצ"ח לאגודם דרך גדילתן, של"ה: (ו) הימנית. וכתב ב"י בשם א"ח צ"ח נוטלן שניהם בידו א' דלא יצא, וט"ז ס"ק יד חולק עליו וכתב דפשוט אם נטלו ביד אחד יציא, ע"ש, ועמ"ש עליו היד-ארתן כפי' תר"ן: (ז) ראשיהם. ואפילו בדיעבד לא יצא אם הפכו א' מהם, ט"ז: (ח) בשמאלית. ויקדים נטילת אתרוג בשמאל ואח"כ הלולב בימין, וכשמניחו או נותנו לאחרי נותן הלולב תחלה כמו בתפילין. ובקהילות שנוהגים למכור המוקס אצל החזן צריך להניח הלולב ואח"כ האתרוג בעל מקום ומאוחזו מקום יתנו אצלו האתרוג ואח"כ הלולב, ע"י של"ה. ואם לוקח מתבירו יקח הלולב בשמאל ואח"כ האתרוג ג"כ בשמאל ואח"כ יקח הלולב בימין. ויקח הלולב השורה לפני פניו כמ"ש בס"ק ד בשם הארי"י, וז"ל "וכ"י של"ה". ועמ"א: (ט) וכן נהגו. וכן הוא הסכמת האחרונים. ועיין ט"ז ובתשובת חו"ט השני סימן כח: (י) הפך. פי' שאם הפך האיתר ונטל האתרוג בשמאל כל אדם יצא. וכתב הט"ז: לפענ"ד אפילו כל אדם שהיפך ונתן האתרוג בימינו והאגודה של לולב והאתרוג בתי-יעקב סימן קמט. והמ"א כתב דאם נטל הלולב בשמאל והאתרוג

שערי תשובה

תלוש בשניו דיכא שניו, ופשיטא דלצורך מצוה שרי ככה"ג, ומ"מ טוב לעשות בצנעא: [ט] בשמאלית. עב"ט, עיין לקמן ס"ק יג. ועיין מח"ב בשם זרע"א שנהנוטל לולב קודם שי לו על מה שיטמוך, ואדרכא י"ל דהכי עדיף והכי רהטי דברי התוספות והרא"ש והטור וכו', ע"ש, וכ"כ בדגול מרובה שהעיקר הוא שיקח הלולב תחלה, ואמנם גם על מ"ש המג"א כשיטל יטל הלולב תחלה הוא חולק, דהא במצותו אהא חוולץ ש"ר תחלה פריך מג"ל בר, ע"ש, ודברי המג"א הם מהמ"מ ש"כ"כ בשם אבן-שועיב ונתן הטעם לפי שהקדים הכתוב פרי עץ הדר, וגבי תפילין אמרנו כל זמן שבין עיניך יהיו שתיים וכן כל זמן שהלולב בימין יהיו שתיים בקדושתן, ע"ש: [י] היפך. וכתב בשו"ב ח"ג סימן מו: מי שהוא איטר די עושה כל המלאכות בשמאל רק שכותב בימין נראה שיקח הלולב בשמאלו שהיא אצלו ימין אף שכותב בימין כל אדם, אין זה אלא לענין תפילין וכאם רעות משום דכתיב וקשרתם וכתבתם דמשמע שהשירה תלוי בכתיבה משא"כ לשאר דברים היו די ימין אותו יד שלו עושה בה כל המלאכות ומה לנו בכתיבתו, ע"ש. ונראה דאם לענין שאר המלאכות הוא שולט בשניהם אף שנקל לו לעשות בשמאל יותר ורובת בימין של כל אדם יקח הלולב בימין שכותב בה כיון שעב"פ יכול לעשות כל המלאכות ביד זו. ועיין ב"ש"ר חו"ט השני סימן קכב שכתב שברבי הרמ"א נפק מבעה"ע, ובר"מ מביא חו"ט המלכו"ב, וקאי אף לאדם דעלמא וכמ"ש בא"י, ע"ש:

בשמאלו יצא בדיעבד, ע"ש. ועיין בתשובת חו"ט השני סימן כח ובתשובת בתי-יעקב סימן קמט.

משנה ברורה

בכאים מאיטליא, יתירום ויראו שמונחים כדרך גדילתן, דלפעמים מונחים ראשו של זה בצד עוקר של זה. וכתב במטה-משה, (יט) דגם כשנוטלין ראשיהן מן הצד הוי שלא כדרך גדילתן: (יז) ועיקריהם למטה. ואף-על-גב דאתרוג כשהוא תלוי באילן עוקצו למעלה, מכל מקום מקרי (כ) דרך גדילתו עוקצו למטה, אלא שהפירות מכבידין אותו: **ג** (יח) דבחר ימין ושמאל דעלמא וכו'. דרוקא (כא) תפילין שהוא דאורייתא, איטר אזיל בחר ימין דידיה, אבל לולב דנטילתו בימין הוא דרבנן משום חשיבותא בעלמא, דיש בה תלתא מצוות, איטר הוא ככל אדם. וטעם היש-אומרים, דסב"ד דאזלינן בחר דידיה כמו בתפילין: (יש) ואם היפך יצא. היינו, בין איטר (כז) ובין מי שאינו איטר, אם היפך ונטל לולב בשמאלו ואתרוג בימינו יצא. ויש מהמיינין בזה, (ג) ועל-כן טוב לחזור וליתלו בלא ברכה: (כ) ושולט בשתי ידיו. רוצה לומר, שעושה כל המלאכות בשניהם שוה בשוה, (כד) אבל אם נקל לו לעשות בשמאל, אף שיכול לעשות אותם גם בימין, זה לא מקרי שולט בשתי ידיו: **ד** (כא) שאין לו יד. רוצה לומר, שאין לו ידים (כס) כלל, נוטל הלולב בורועו של ימין וכן האתרוג בורוע

שמה לקיחה, כדלקמיה בסעיף ז, (יז) מכל מקום לכתחלה במקום דאפשר לא עבדינן: (יד) שלשה קשרים. כנגד (יג) שלשת אבות. ונראה דהקשרים של מטה, דהיינו נ"ג שקושר כל השלשת מינים ביחד משום נ"ו, הוא נחשב לאחד, ויעשה למעלה עוד שנים אם אפשר לו [ט"ז]. ובאליה רבה משמע, שלשה קשרים כלולב עצמו לכד הקשר הרביעי שאוגד השלשת מינים יחד. (יד) ואם לא נאגד אלא אגד אחת, כשר. כתבו האחרונים, דצריך לעשות בענין שיכול לכסס היטב בהעלין, (טו) ועל-כן צריך להיות טפה למעלה פתוח ולא מקושר: **ב** (טו) הימנית. משום דהני תלתא מצוה, והאתרוג חדא. ואפילו בירך עליו כבר ואחרי-כן נוטלו פעם שני, כגון בשעת אמירת הרשענות, צריך ליטלו בימין. ואם נטל שניהם בידו אחת, כתב בארחות-חיים דלא יצא, ודעת הט"ז דיצא (טו) כיון שלא היה האתרוג עמהם באגודה אחת, ועיין במטה-יהודא שחולק עליו ודעתו כהארחות-חיים. ולענין הלכה, יש להחמיר בשל תורה וצריך לחזור וליתלו בלא ברכה: (טז) ראשיהם למעלה וכו'. דבעינן שיטלן (יז) דרך גדילתן באילן, ואם היפך, (יח) אפילו בדיעבד לא יצא. ומטעם זה כתב מהרי"ל, שאותן הלוקחים הרסים יבשים

שער הציון

(יג) הגר"א: (יג) מרדכי, מגן-אברהם: (יד) של"ה בשם מגיד-משנה: (טו) דרך-החיים בשם אליה רבה: (טז) כן משמע מהט"ז, ולפי זה אם היה באגודה אחת אפילו בדיעבד לא יצא גם להט"ז. ולדינא גם בזה צריך עיון, דהא קיימא לן דלולב אין צריך אגד והא לחודיה קאי והא לחודיה קאי: (יז) גמרא: (יח) פוסקים: (יט) ונראה לי להביא ראייה לדבריו מתוספות בדף לא עמוד ב דיבור המתחיל 'הואילי' שכתבו, דכשישגוד שלא בנינו זמן זה חלבה כמנסיף משום דלא הוי כדרך גדילתן, עיין שם, דהיי דגם בדרך שכיבה לא מקרי דרך גדילתו. ועיין בספר בריית-יעקב שמואלין ג' כן בענין זו ומסקין להלכה כמנסיף: (כ) פוסקים: (כא) פוסקים: (כב) מגן-אברהם ואליה רבה בפירושו דברי הרמ"א, וכן משמע בריית-משנה: (כג) מגן-אברהם ושי"א. וכתבתי בשלשן טובי, בזה האליה רבה כתב דדעת כל הפוסקים דאם החליף יצא, ודעה המחמרת דעת יחידאה היא, עיין שם: (כד) כן משמע משערי-תשובה: (כס) אחרונים:

הלכות לולב סימן תרנא

י"א) [י"א] (כב) בזרועו, (כג) וכן האתרוג: ה יכרך 'על נטילת לולב' ו'שהחיינו' (כד) קודם שיטול (יב) האתרוג כדי שיכרך עובר לעשייתו, (כה) 'או יהפוך האתרוג (יג) (כו) עד שיכרך: הגה (כז) ויכרך (יז) מעומד (מהרי"ל וכלכו). ולא יכרך רק פעם אחת ביום אף-על-פי שנוטלו (כח) כמה פעמים (מהרי"ו): ו 'לא יכרך 'שהחיינו' בשעת עשיית לולב (כט) אלא בשעת נטילתו: ז יאם עשה (טו) [טו] (ל) בתיידי ונתן בו הלולב ונטלו, שפירו דמי, דלקיחה על-ידי דבר אחר שמה לקיחה, ובלבד שיהא דרך כבוד, סאבל אם אינו דרך כבוד, כגון שנתת הלולב (לא) בכלי ונטלו, ולא יצא. יואם כרך (לב) עליו סודר ונטלו (לג) פאו שכרך [סודר] על ידו ונטלו, בשל יא אומריא דלא

כ טור בשם הרמב"ם כפרק ל' סם כשם ר"י תוספות ל"ט ג' ה"א"ש מכרייתא אין מהא דרב כהנא שם לענין סוכה ג' שם ל"ז וזכרנו שם ס"ב מ"ז ותוספות וימא ג' י"ח ופסחים ג' וזכרנו המרי"ב בפרק ג' וסוכה, וכן כתב ר"י פ"ן שם

שערי תשובה

י"א) בזרועו. עבה"ט. ועיין ב"י בשם מהרי"י מלוכו שאם אין לו ימין יטול שניהם בשמאל ואם אין לו שמאל יטלם בימין דהא גירפא מליטולו זה אחר זה, ע"ש. וככתב עוד, שאם אין לו ידים וזרועות יטול בשניו כיון דלא כתב יד, כמו דק"ל לענין הלצה בגידמת. וצ"ע לעני"א אם מקרי לקיחה שאין דרך לקיחה ככך כלל, ועיין בהלקיט סימן עז שאין הגידם יכול ליטול בשניו, ועיין בחשובות דמית' הבה"ט, ונראה שעב"פ יטול בלא ברכה. ופשוט דלאו דוקא אין לו יד או ידים אלא אפילו יש לו אלא שידיו אסורות בענין שאין יכול ליטול בהם דבר מאיזה מקרה וסיבה ר"ל, דינא הכי. ועיין בא"ר ס"ק יג מ"ש בשם הכל"ב שכתב דגידם יקח בזרועותיו ודומא דגידמת חלוציה, משמע כמ"ש ובשנים לא. ועיין בא"ר כשיש לו אפילו יד שמאל יקח הלולב בידו והאתרוג בזרועו, ע"ש, ולעני"א נראין דברי מהרי"י מלוכו שיטול שניהם בידו אחת, ואמנם אפשר לקיים שניהם ליטול בזרוע ואח"כ בידו אחת או להיפך: [טו] בתיידי. עבה"ט. ועיין בשו"ת פני-אריה סימן יא כאם אחז האתרוג בעוקבו כשעת ברכה ונטילה ובגוף האתרוג לא נגע כלל יצא דלא גרע מכרך סודר כו', ומכ"ש דעוקב בגוף האתרוג הוא

משנה ברורה

(לד) יצא: (כח) כמה פעמים. להידור מצוה, כמנהג אנשי ירושלים, כדאיחא בגמרא (דף מא ע"ב): ך (כט) אלא בשעת נטילתו. אף-על-גב (לה) דמן הדין היה ראוי לברך 'שהחיינו' תיכף בשעת עשיית הלולב (דהיינו בשעה שאוגדו), מכל מקום אנן נהגינן להניח הברכה (לו) לכתחלה עד שעת נטילה. ועיין בחיי-אדם שכתב, דאם לא יכרך 'שהחיינו' ביום ראשון יוכל לברך אפילו ביום שביעי כשנוטל הלולב: ז (לז) בתיידי. כגון שכל הלולב חוץ מידו ואוחז בתיידי: הכולל הנתעשה מן הסודר, לא הוי חציצה, כיון שאין אוחז הלולב בידו [מ"א]. ודעת האליה רבה הוא, דבתיידי הוא לנאותו, ועל-כן אף שאוחז להלולב בידו גם-כן דרך בתיידי, שפיר דמי ולא הוי חציצה, אם לא שנעשה באופן שאינו מהודר, וכן הסכים בדרישה ודלוי באופן עשייתו, עיין שם: (לא) בכלי ונטלו וכו'. ואפילו הוא של כסף, דלא היה דרך כבוד כשאווחז בכלי, ולא שמה לקיחה. והסכימו כמה (לב) אחרונים, דבכלי יש להחמיר בכל ענין, בין שאוחזו (לג) בדופנה הכלי או מניח ידיו (לט) סודר שולוי או אוחז בתיידי של הכלי: (לז) עליו סודר וכו'. מטעם (מ) חציצה. ודעת הר"ן, משום דלא הוי לקיחה תמה: (לז) או שכרך סודר. והוא הדין אם לבש בתיידי על ידיו. ומה שכתב המחבר דין זה בלשון יש-אומרים, משום דעת (מא) הר"ן דסבירא ליה דיצא, דבטל לגבי היד; אבל בכרך סודר על הלולב, גם לדעת הר"ן לא יצא, דלא הוי לקיחה תמה [מ"א], ועל-כן אם נטלו (מג) ויחזור ונטלו בלא ברכה:

שער הציון

(נו) אחרונים: (כז) תוספות והרא"ש: (כח) רוצה לומר, דאף שאם כולן לפניו יכול ליטול בזה אחר זה, מכל מקום כל כמה שאינו נוטל האתרוג לא קיים המצוה כלל דמצוה אחת הן, לפיכך מקרי עובר לעשייתו: (כט) דאף לאחז דאמר מצוות אין צריכות כוונה, מכל מקום אם כיון שלא לצאת אינו יוצא נהג"א וכו' (ל) אמנם כתיב הענין משמע מהגרי"א ושאין אוחז צריכין כלל לחפש עצה בענינו שיהיה עובר לעשייתו, עיין שם: (לא) דגן-אברהם: (לב) פרי-מגדים. והנה לדבריו אם כבר נענע גם-כן, אף שאוחז עדיין בידו, שוב אין יכול לברך, ואף דקיימא לן בסימן קטו לענין 'המוציא' אף אם שכח לברך 'המוציא' קודם אילנות מברך אתרוך, היינו דוקא קודם שגמר אכילתו, כמבואר שם, אמנם לפי דעת הגרי"א הנ"ל מברך אתרוך. ועיין בבית-יוסף: (לג) עיין בשבלי-לקיחה כמה פעמים לזה: (לד) פרי-מגדים: (לה) לשון רבינו ויוחם: (לו) ביכורו-שע"ב, דבריעבד בורדאי יצא, וכמו שפסק הרמ"א בענין סוכה (לט) עיין תהמ"א, עיין שם: (לז) עשה במגן-אברהם ושאין רבה ובחמד-ר"ש ע"ב, ודלא טע"ב, (לב) חציצה, ולפי דעת הר"ן משום דלא הוי לקיחה תמה: (לז) דהוי לקיחה על-ידי דבר אחר דרך בויון: (מ) דמסתמא אינו לנאותו, אם לא היכי דיעיתן שהוא לנאותו: (מא) וכן הוא דעת רש"י בדף מב עמוד א דיכור המתחיל ידוך כבוד, עיין שם: (מג) חיי-אדם:

בימין, שיחזור ויטול פעם אחרת בלא ברכה, ע"ש: (יא) בזרועו. עיין בתיידי עיין קמט וכוחות-יאיר סימן קסח ובהלקיט סימן עז, ועמ"א ס"ק י"ד: (יב) האתרוג. ולאחר שנטל הלולב ולא קודם לכן, ע"י סימן סה ס"ח. ואם שכח לברך קודם לקיחה, מברך עדיין, מ"א. וע"י סימן תרמד ס"א משי"ש: (יג) עד שיכרך. ואם לא נתייבן לצאת עד שיכרך מותר, ש"ג, ומ"מ אין לעשות כן לכתחלה דהא י"א דמצוות א"צ כוונה, ומיהו ג"ל שיקח מחבירו הלולב בשמאל תחלה ואח"כ יטול האתרוג ג"כ בשמאלו ואח"כ יקח הלולב בימין ונמצא יוצא ידי שניהם, מ"א. וע"י ש"ה: (יד) מעומד. ונטילתו תהיה ג"כ מעומד, ש"ל: (טו) בתיידי. וכגון שכל הלולב חוץ מידו ואוחז בתיידי:

בשו"ת פני-אריה סימן יא כאם אחז האתרוג בעוקבו כשעת ברכה ונטילה ובגוף האתרוג לא נגע כלל יצא דלא גרע מכרך סודר כו', ומכ"ש דעוקב בגוף האתרוג הוא

שמאל, דמי כתיב ו'לקחתם ביד': (כב) בזרועו. היינו בית-השחי. ואם יש קנה, נוטל במרפקו, דזה נמי לקיחה מקרי, אבל אין לו זרוע כלל אין ליטול בפה, דזה לאו לקיחה היא כלל [פמ"ג]. ובביכורו-יעקב חולק עליו, עיין שם: (כג) וכן האתרוג. ואם יש לו יד אחד (כו) יטול הלולב באותו יד, אפילו היא שמאל נחשבת אצלו ימין, והאתרוג בזרוע שכנגדו. ואם אי אפשר לו ליטול האתרוג בזרוע, יטול שניהם בידו בזה אחר זה ויוצא בזה, כדלקמן סעיף יב: ה (כד) קודם שיטול האתרוג. מטעם דאין לברך: (מ) קודם שיטלנו להלולב, דלא מסתבר לברך בעוד שהלולב מונח בכלי, וכן אין לברך אחר שנטל כל הארבעה מינים, דבעינן עובר לעשייתו, הלכך מברך קודם שיטול האתרוג דוהו עובר לעשייתו, שמעכבין זה את זה, (מ) דהיינו שאם חסר לו איזה מן המינים לכולי עלמא לא יצא, הלכך מקרי עובר לעשייתו: (כה) או יהפוך האתרוג. העוקב למעלה, דאינו יוצא בזה, דבעינן דרך גדילתו, וכדלעיל בסעיף ב, ולאחר הברכה יהפוך העוקב למטה דרך גדילתו ויוצא בזה. ועיין בבית-יוסף דיש עוד עצה שיהיה קודם לעשייתו, דהיינו (כט) שיכיון שלא לצאת בהמצוה עד [אחר הברכה]⁽⁸⁾, שיטול כולם בידו; ועיין בכיאוור הגר"א שכתב דזה העצה (ל) היא היותר מובחרת שבכולן: (כו) עד שיכרך. ואם שכח לברך קודם לקיחה (לז) מברך אתרוך, (לז) דהא גם הנענוע הוא מן המצוה: (כז) ויכרך מעומד. ונטילתו (לג) תהיה גם-כן מעומד. ובדריעבד אם עשה הברכה וגם המצוה מיושב,

(נו) אחרונים: (כז) תוספות והרא"ש: (כח) רוצה לומר, דאף שאם כולן לפניו יכול ליטול בזה אחר זה, מכל מקום כל כמה שאינו נוטל האתרוג לא קיים המצוה כלל דמצוה אחת הן, לפיכך מקרי עובר לעשייתו: (כט) דאף לאחז דאמר מצוות אין צריכות כוונה, מכל מקום אם כיון שלא לצאת אינו יוצא נהג"א וכו' (ל) אמנם כתיב הענין משמע מהגרי"א ושאין אוחז צריכין כלל לחפש עצה בענינו שיהיה עובר לעשייתו, עיין שם: (לא) דגן-אברהם: (לב) פרי-מגדים. והנה לדבריו אם כבר נענע גם-כן, אף שאוחז עדיין בידו, שוב אין יכול לברך, ואף דקיימא לן בסימן קטו לענין 'המוציא' אף אם שכח לברך 'המוציא' קודם אילנות מברך אתרוך, היינו דוקא קודם שגמר אכילתו, כמבואר שם, אמנם לפי דעת הגרי"א הנ"ל מברך אתרוך. ועיין בבית-יוסף: (לג) עיין בשבלי-לקיחה כמה פעמים לזה: (לד) פרי-מגדים: (לה) לשון רבינו ויוחם: (לו) ביכורו-שע"ב, דבריעבד בורדאי יצא, וכמו שפסק הרמ"א בענין סוכה (לט) עיין תהמ"א, עיין שם: (לז) עשה במגן-אברהם ושאין רבה ובחמד-ר"ש ע"ב, ודלא טע"ב, (לב) חציצה, ולפי דעת הר"ן משום דלא הוי לקיחה תמה: (לז) דהוי לקיחה על-ידי דבר אחר דרך בויון: (מ) דמסתמא אינו לנאותו, אם לא היכי דיעיתן שהוא לנאותו: (מא) וכן הוא דעת רש"י בדף מב עמוד א דיכור המתחיל ידוך כבוד, עיין שם: (מג) חיי-אדם:

הלכות לולב שימן תרנא

צ תוספת והראש
מרוק תקטן משנה מ"ב
ומכריחא ק ברכות ל'
וכי משנה טובה לוי
ר ובתהילל ש מימרא
דרכא לוי ל"ח
בת תוספת והראש שם
כשם הערך על"פ
הירושלמי

יצא: הגה (לד) ונהגו להחמיר (לה) להסיר (טו) התפילין (מהר"ל) וטבעות מידם, (לו) אבל מדינא אין לחוש הואיל ואין כל היד מכוסה בהן (אגודה פ' מקום שנהגו): **ח יצנענע** (לי) **בשעה** (י) [מ] **שמברך**, (לח) **י'וכן יצנענע ב"הודו לה"'** (לט) **פעם אחת** (מ) (ומנענעים בכל "הודו" שיאמרו) (טור והרא"ש), וב"הודו לה" שבסוף שכופלים אותו, שליח-צבור והצבור מנענעין שתי פעמים, וכן **"ב"אנא ה' הושיעה נא"** מנענע שתי פעמים לפי שכופלים אותו: הגה יש אומרים (מא) שהשליח-צבור מנענע גם-כן כשיאמר "יאמר נא ישראל" כו' אבל לא ב"יאמרו נא", וכן נהגו (הגהות אשר"י פ' לולב הגזול ומהר"ל ומנהיגים): **ט ה"נענעו הוא**, (מב) **שמוליך ידו מכנגדו והלאה וינענע שם ישלש פעמים בהולכה ושלש פעמים בהבאה** (יט) (טורף הלולב (מג) ומכסכס העלין

שערי תשובה

כר, אלא ולכתחלה אין לעשות כן שמא ינתק העוקץ קודם שיצא בו, גם א"א לעלות הגענועוטים כרוץ, [מ] **שמברך**. עכה"ט. וכתב בשב"י ח"א סימן לד' במי שבשעת הלל הביאו לו אתרוג כשר עפ"י הדין לצאת בו ורצה להמתין שעה או שתיים שיביאו לו אתרוג מוחרד ויותר נאה, ולכאורה היה נראה ורדיין שקדימן כו', וכ"כ במג"א סימן כה וביבמות דף ט' שיהיו מצוה לא משהיין, וכן הוא בליקוטי, ועיין בת"ח סימן לה ולעלין סימן תק"ע קידוש לבנה ובתשובת בית-יעקב סימן קמ"ב, וכתב דהא דאמרין ביבמות קיבל עליו מלין אותו מיד לאו דוקא, אלא כל שפשיעה אותו היום נקרא מיד כעושה הרש"ש והרשב"ב פ"ט דטהרות (ועיין בחי"מ סימן תקנ"ו, ובתשובת צ"צ סימן קכ"ב: הנשבע לשלם מיד, וזמני כל היום כו'), ויותר מאותו יום הוי שיהיו מצוה, ולענין מילה נהגו עתה כדורית להקדים מצוה, וזמ"מ אם כונתו לעשות מצוה מן המובחר מותר להשתא אפילו זמן מרובה כל שרואי לו שיבוא לידו מצוה מן המובחר דוה ג"כ וז"י ועומד הוא לעשות מצוה מן המובחר ומחשבתו הטובה מצטרף למעשה, וראיה מימא דף ז' היכא דאיכא טמאים וטהורים וכו', והך דיסמין כה התם מה שמקדים ציצית לאו

באר היטב

(טו) התפילין, משם מהר"ן לחלוץ תפילין קודם נטילת לולב, מ"א: (יז) **שמברך**. אפילו נוטל שלא בשעת הלל מנענע לכל הרוחות ואע"פ שיחזור ויטלנו בשעת הלל, ר"ל בן-חביב, מ"א. יחלק הנענועים בהודו לה' כי טוב קצת וקצת בכל"ח וכן באנא, מ"צ. ולא ינענע בשעה שאומר השם, כל"ב, והג"מ, ד"מ. וא"כ בהודו יעשה בכל חיבה נענוע א' ובאנא כוננת ב' נענועים, ובכל הנענועים יביא סוף הלולב נגד החזה, ספר ברכות. ומהר"ל היה נשאר עומד נענוע במקומו ואינו למודח בכל הנענועים רק הפך ידו נגד הרוחות, ונגד המערב הרים הלולב על כתיפו מאחוריו, ע"ש: (יט) **טורף**, האחרונים האיריכו בוה, והעלה הט"ז שלכתחלה ראוי ליטול בדרך זה, דהיינו שנטול הלולב ומוליכו כלא נענוע עד כנגדו וקשרו עושה ג' תנועות קטנות דרך הולכה והבאה ואח"כ מביא אצלו ומקרב הרבה אל גופו כלי נענוע, ואחר הקירוב אל גופו ינענע תנועות קטנות כמו בהולכה, ואח"כ עושה הולכה והבאה כלא נענוע כלל ב"פ, וכן

משנה ברורה

כהר"ן, שאין מנענעים אלא ב"הודו" הראשון שאומרים אבל לא ב"הודו" שאומרין הקהל אחר שאמר השליח-צבור "יאמר נא ישראל" או "יאמרו נא וגו'", אבל הרמ"א כתב ימנענעים בכל "הודו" שיאמרו" וכדעת הרא"ש, וכן הוא מנהגנו (ד"מ): (מ) **ומנענעו בכל "הודו"**, רוצה לומר הקהל, אבל השליח-צבור אינו מנענע אלא ב"הודו" הראשון: (מא) **שהשליח-צבור וכו'**. היינו, שהשליח-צבור מנענע ב"הודו" ו"יאמר נא", אבל ב"יאמרו נא בית אהרן" ו"יאמרו נא יראי ד" לא מנענע (דכשאומר "יאמר נא ישראל" (נא) הוא כמו הזכרה לצבור שיאמרו "הודו", על-יכן מנענע עמהם, מה שאין כן ב"יאמרו נא" שאין מדבר על כלל ישראל), והקהל מנענעים בכל פעם שעונים "הודו", הרי ארבע פעמים ב"הודו", וב"אנא [ד'] הושיעה נא" השליח-צבור והקהל מנענעים שתי פעמים, וב"הודו" שבסוף גם-כן הקהל והשליח-צבור מנענעים שתי פעמים. ואם מתפלל ביחודי (נב) אינו מנענע אלא ב"הודו" שבתחלת ההלל (נג) ולבסוף ההלל וב"אנא ד' הושיעה נא". אם לא הביאו לו הלולב ובאמצע הלל הביאו לו, ומותר לברך עליו בין הפרקים, דהיינו בין מזמור למזמור [ח"א]: **ט (מב) שמוליך ידו וכו' וינענע שם שלש פעמים בהולכה וכו'**. רוצה לומר, ההולכה עושה (נד) פעם אחת אבל הנענוע כעת ההולכה עושה שלש פעמים, וכן בהובאה כשמביא הלולב אצלו עושה גם-כן הנענוע שלש פעמים. ועיין לקמיה בהג"ה: (מג) **ומכסכס העלין**. רוצה לומר, כסכוס מעט. והמנענעין

(לד) ונהגו וכו'. ובשם האר"י כתבו, (מג) שיברך תחלה בסוכה על הלולב ואחר-כך יעשה שאר הנענועים בבית-הכנסת: (לה) **להסיר וכו'**. היינו שיקפלים אחורי אצבעו, ויש אומרים שיחלוץ התפילין לגמרי קודם נטילת לולב [ממ"א]: (לו) **אבל מדינא אין לחוש וכו'**. וכמה אחרונים (מל) כתבו דאף מדינא אין הקפדה על זה משום חציצה אף שאין כל היד מכוסה בהן, (מה) ועל-כן אם נטל בעוד שלא הסיר התפילין מן ידיו או הטבעות, יחזור ויטלנו בלא ברכה: **ך (לי) בשעה שמברך**. אפילו נוטל שלא בשעת ההלל (מו) מנענע לכל הרוחות, ואף-על-פי שיחזור ויטלנו בשעת ההלל. (מז) ויחלק הנענועים, ב"הודו לד' כי טוב" קצת וקצת ב"כי לעולם חסדו" וכן ב"אנא", (מח) ולא ינענע בשעה שאומר השם, ואם-יכן ב"הודו" יעשה בכל חיבה נענוע אחת, וב"אנא" בכל חיבה שתי נענועים. ובכל הנענועים יביא סוף הלולב נגד החזה [מ"א] וכשם כתבנים]. ובאליה רבה הביא בשם מהר"ל, שהיה נשאר עומד במקומו ופניו למודח בכל הנענועים, רק הפך ידיו נגד הרוחות, (מט) ונגד מערב הרים את הלולב על כתיפו מאחוריו, וכן משמע לשון השולחן-ערוך שכתב יומטין ראש הלולב לכל צד שמנענע, משמע דהוא עומד על עמדו [מאמר-מרדכי]: (לח) **וכן ינענע ב"הודו לד" וכו'**. דכתיב (נ) "אז יוננו עצי היער" [רוצה לומר, בעצי היער], וכתיב בתריה "הודו לד" וכו', וכתיב בתריה "ואמרו הושיענו", ועל-יכן מנענעים גם ב"אנא ד' הושיעה נא": (לט) **פעם אחת**. עיין בבית-יוסף שדעתו

שער הציון

(מג) אפשר שטעמו כד' שלא להשהות המצוה, שמדי שקם מן שנתו בסוכה חיבך יקיים מצות נטילת לולב, ואפשר שהוא על-פי סוד: (מד) הביח"ו והט"ז והגרי"א ונאף שימגן-אברהם ישיב דעת האגודה וסבירא ליה בה דבטל לגבי הדי, הוא רק אם נסבור כדעת הר"ן, אבל לפי מה שהעתיק השולחן-ערוך מקודם כדרך סודו דיש אומרים דלא יצא, לא סבירא ליה כשיתס הר"ן, עיין שם בבאור הגר"א דדעה זו הוא רק לדעת הר"ן; (מה) אליה רבה וחיי-אדם: (מו) אחרונים: (מז) מגן-אברהם וכו'; (מח) כל כעת אמירת השם צריך לכוין, וכשיטור בנענוע לא כיוון: (מט) והוה נגד הכתבים שהביא המגן-אברהם שיביא סוף הלולב נגד החזה, ועל-יכן יעשה כל אחר כמנהגו [בכורי-יעקב]: (נ) פוסקים: (נא) ט"ז: (נב) חיי-אדם: (נג) פשוט: (נד) הגרי"א ושי"א:

הלכות לולב סימן תרנא

ככל נענוע) (ר"ן פ' לולב הגזול), ואחר-כך מטה ידו לצד אחר ועושה כן, איך לכל צד *מארבע צדדין *ומעלה ומטה: הגה (מד) וההולכה וההבאה היא עצמה הנענוע, כי מוליך ומביא שלש פעמים לכל רוח (טור בשם גאון). ומטיץ ראש הלולב לכל צד שמנענע נגדו. וכשמנענע למטה הופכו למטה ומיקרי דרך גדילתו (ב"י), (מה) הואיל ומחזיק אותן בידו דרך גדילתו (ב"י). ויש מדקדקין (ע"י) [ניטן] שלא להפך הלולב כשמנענעין למטה (מהרי"ל וכו' בשם אביו. וכן שמע מהמהר"ר שכנא שראה כן מהמהר"ר יעקב פולק, וכו' ככתבי האר"י). והמנהג כסברא ראשונה (מו) וכן נראה לי עיקר: י (מו) ביקיף דרך ימין בנענוע (ק) [כן] מזרח דרום מערב צפון: יא (מה) צריך (פ) לחבר האתרוג ללולב בשעת נענועו ולנענע בשניהם יחד. (וכל הנענועים אינן מעכבין ובאיזה דרך שנענע (מט) יצא בדיעבד): יב 'ארבעה מינים

במעלה ומוריד, ובוה יצא ידי כל הדעות, ע"ש. והמ"א העלה שדי כשטורף העלין בשעת הלכה, וכן נוהגין, ע"ש: (ט) שלא להפך. וכן כתב האר"י ז"ל וכן פסק הט"ו, ע"ש: (ז) מזרח. וככתבי האר"י ז"ל כתב סדר אחר, כתחלה דרום ואח"כ צפון ומזרח ומעלה ומטה ומערב. ולעולם יעמוד בפניו למזרח, מ"צ. ועיין ב"ח וט"ו ובתשובת הבי"ח סימן קמא ובתשובת דברי שמואל סימן רנ. וכתב מהר"ם ז"ל דאיטר יקיף ג"כ כסדר הזה דאולינן בחר ימין דעלמא ולא בחר ימין דידיה, ע"ש: (פ) לחבר. למצוה מן המוכרח. כתב הבי"ח בשם הרקנט"י: סוד זה נגלה אלי בחלום כליל יו"ט הא' של חג הסוכות נתאספן אצלי חסיד א' אשכנזי שמו הר"ר יצחק ראי"ת בחלום שהיה כותב הש"ס והיה מרחיק הה"א אחרונה מן הג' אותיות, א"ל מה זה עשית, השיב כך ונהגים במקומו, ואני מחייתו ובכתבתי ה"א, ואשתומם על המראה ואין מבין; למחר ראיתי שלא היה מנענע רק הלולב ומיניו בלא האתרוג והבחיני פתרון חלומי כו' כי כל הדי' מינים רומזים בו יתברך כדאייתא

לומר ההושענוט אחר ההלל הוא מנהג ותיקין. ועיין בתשובת בי"ח סימן קמב נדפס שם קיצור תשובה מהבי"ח שכתב בענין הנענוע: ומשנה מנהגו ע"י הרא"ש ידו על התחנתה ובעל-נפש יעשה כמי"ש רש"י כו', ואם יעשה עוד אחר כל אלו הנענועים עוד ואיזו כחות קטנים בדרך ההלכה והבאה היו משורבט מאד כו',

באר היטב

ישנה ברורה כבח עד שכמעט שהלולב גשבר על-ידי זה, הוא טעות [ח"א]: *מארבע צדדין. למי שארבע רוחות שלו, כדי לעצור רוחות רעות [גמרא]: * ומעלה ומטה. כדי לעצור טללים רעים [שם]:

לקמיה, ואל דכתב 'היא עצמה הנענוע', (נו) אין רוצה לומר שאין צריך נענוע כלל, דהא כתב לעיל בהג"ה 'מכסכס העלין בכל נענוע, והוא רוצה לומר שאם יעשה הנענועים בעת שיגמור ההולכה וההבאה, אלא יעשה בעת ההולכה וההבאה גופא ובכסכסו, כמו שכתב מקודם: (מה) הואיל ומחזיק אותם בידו וכו'. ורוצה לומר, הואיל שהנטילה שנטל אותם מתחלה בידו היה דרך גדילתו, שוב אין מקפידין על נענועין שיהיה דרך גדילתו; אכן המדקדקין מחמירין שלא להפוך וכו', משום חשש יהיה ראשו למטה וסופו בידו, ועל-כן לא יהפכנו אלא ישפיל הלולב למטה אחר העלאה שלש פעמים: (מו) וכן נראה לי עיקר. והט"ו כתב דיותר טוב שלא יהפכנו, דבוה יוצא ידי הכל, ואי מהפכו יש לחוש שמא אותה דעה עיקר שאין זה דרך גדילתו, וכן כתב בדרך-החיים ובחיי-אדם שכן הוא נכון: י (מו) יקיף דרך ימין בנענוע מזרח דרום וכו'. וכן העתיק בדרך-החיים ובחיי-אדם, רכן הוא המנהג הפשוט במדינותינו. והטעם, דהחכמים הזהירו אותנו תמיד, שתמיד תקח את הדרך שהוא בימין שלך, במקום שיש ימין ושמאל לפניך תבחר לך הימין שלך, ואין חילוק בין איטור לאינו איטור [מ"א]. ועתה אסדר בקצרה סדר הנענועים כפי מה שנהוג במדינותינו. סדר הנענועים לרוחות: יחזיר פניו למזרח (נו) ושדרו של לולב לצד פניו ויעשה שלשה (נא) הולכות למזרח ולמטה וישלש הבאות, והיינו שמוליך ידו עם הלולב ממנגדו והלאה שלש פעמים, (נב) ונכון שגם יכסכס בעלין בשעת הלכה והבאה, ובשעת הבאה (ס) קריבין הרבה אל גופו נגד החזה, ואחר-כך יטה ראש הלולב לדרום ויעשה גם-כן שלש פעמים הולכה והבאה, הכל כמו במזרח, אבל אין צריך להפוך פניו להצד שמנענע, רק יטה ראש הלולב לצד שמנענע, וכן לצד מערב יטה ראש הלולב על כתיפו ומוליך ומביא שלש פעמים, ואחר-כך לצד צפון מוליך ומביא שלש פעמים ואחר-כך למעלה ואחר-כך למטה, (פ) הכל מוליך ומביא שלש פעמים כמו במזרח: יא (מה) צריך לחבר האתרוג וכו'. דאף דאיננו עמהם באגודה, על-כל-פנים צריך להיות מחובר עמו: (מט) יצא בדיעבד. ואף דאם לא נענע כלל גם-כן יצא, דהנענועים אינם מעכבים ומדאגבהיה לאתרוג נפק ביה, (פ) מכל מקום שם טוב לחזור וליטלו ולנענע, מה שאין כן

שער הציון (נא) והוא דלא כתב ההג"ה בשם יש-אומרים, משום דאין מוזכר במחבר בהדיא שכונתו הולכה והבאה פעם אחת, ודרכו כן בכמה מקומות [פמ"ג]: (נו) הגר"א [וכן] מוכח מדרכי-משה שהוא במגן-אברהם, והמרשים 'טור בשם גאון' טועה [הגר"א]: (נז) אחרונים בשם ספר הכוננות: (נח) טור ושאר פוסקים. והנה בבאר היטב העתיקו (ד) והט"ו בענין זה [דהיינו שמתחלה עושה הולכה בלא נענוע עד כנגדו, ושמ עושה ג' נענועות קטנות דרך הלכה והבאה, ואחר-כך מביא אצלו ומקברו הרבה אל גופו כלי נענוע, ואחר הקירוב אל גופו נגד החזה, ואחר-כך יטה ראש הלולב לדרום בלי נענוע כלל כו' פעמים, וכן יעשה במעלה ומוריד, ובוה יצא ידי הכל, עכ"ל], אבל אנכי העתיקו דברי הדרך-החיים, וכמו שכתב המגן-אברהם שכן נהוג במדינותינו כדעת הג"ה הנ"ל: (נע) לצאת גם דעת הרמב"ם בענין זה: (ד) לצאת דברי הט"ו שכתב לענין הבאה: (ה) כן מוכח בטור: (ז) מגן אברהם:

הלכות לולב סימן תרנא

ה'הוא"ש שם כשם
הראב"ד ו'רמב"ם
ברק"ו ו'דעות הר"ף

הללו (ג) מעכבין זה את זה, שאם חסר לו אחד מהם לא יברך על השאר, *הי"אבל נוטלן (כג) לזכר בעלמא (בין ביום ראשון (גא) בין בשאר ימים) (הרא"ש ורבינו ירוחם ג"ח ח"ג, מהר"ק שורש מ"א). 'ואם היו ארבעתן מצויים אצלו [*] (נג) ונטלם אחד אחד, יצא. הגה ובלבד שיהיו (נג) כולם לפניו (רמב"ם פ"ו). (נד) ויטול הלולב תחלה ויברך על הלולב (נה) ודעתו גם על האחרים (הרא"ש ור"ן ותשובת הרשב"א סימן קנו). *ואם סח ביניהם, צריך לברך (נו) על כל אחד בפני (ננ) [נג] עצמו (הגהות

שערי תשובה

באר היטב

כמדרש, עיין ספר הכוונות ותבין: **(כג) לזכר**. וכתב ט"ז: ונראה לי דא"צ לנענע כיון דאינו אלא לזכר בעלמא. ורש"ל כתב בתשובה דהורה שהש"ץ ינענע כדניו בשעת הלל ולא בשעת הברכה, וכ"כ בתשובת מהר"ל סימן קטן וינענע כדרכו בשעת הלל בלא ברכה בכל הימים, אבל אחרים לא יטלו דחיישינן שיבוא ליטול ג"כ בשנה אחרת ולברך. ע"ש: **(כג) עצמו**. כתב הט"ז: מזה יש ללמוד דמי שברך על הלולב ואח"כ ראה שההדס הוא פסול שנשרו עליו ואח"כ מביאין לו הדס אחר בשם הרי"א: מעשה ב"הר"ם נוטל לולב ויברך ואח"כ ראה שלא היה בו ערבה וחזר ונטלו עם הערבה ובירך על נטילת ערבה ושהחיינו משום ערבה, ונהי שא"צ ליטול אלא הערבה בלבד מ"מ מצוה מן המוכרח ליטול הרי

ע"ש, והביאו בא"ד ויש ט"ס דבריו, וגם בב"ח כאן כתב שהאר"ק בתשובה ולא יכינו לתשובתו כזה: [*] ונטלם א' א' כ"ו. וכתב בא"ד שבספר אמרל כתב בשם ספר עתים שאם נוטלן בזה אחר זה יטול גם האחרון בימין [נג] עצמו. עב"ט. ועיין בר"י בשם בית דוד דאם נטל בד אחד של ערבה יחזור ויברך, ובק"א למח"כ כתב בשם שו"ת"י וכתב שא"י בריך, ואף מי שסובר לברך לא יברך כ"א על אותו המין, ואם יברך על נטילת לולב היו ברכה לבטלה, אך במור וקציעה כתב לברך על נטילת לולב, לכן נראה דיטול בלא ברכה, ע"ש:

כשר, שצריך לברך על נטילת הדס, והיינו שמחברו אל הלולב, וכ"כ הב"י ערבה וחזר ונטלו עם הערבה ובירך על נטילת ערבה ושהחיינו משום ערבה, ונהי שא"צ ליטול אלא הערבה בלבד מ"מ מצוה מן המוכרח ליטול הרי

ביאור הלכה

משנה ברורה

בזה: **יב (ג) מעכבין זה את זה**. דבעינן לקיחה תמה, וכולן מצוה אחת הן: לא יברך על השאר. אפילו אם יודע **(קג) בכיורו שלבסוף יבואו לידו כולן**, כיון שאין מצויים לפניו בשעת ברכה: **(גא) בין בשאר ימים**. הנה רש"ל בתשובה כתב דהורה לשליח-צבור ליטול ולנענע קודם הלל ובשעת הלל [בלא ברכה], אבל אחרים לא יטלו כלל דחיישינן שיבואו ליטול גם-כן בשנה אחרת ולברך. אבל באליה רבה חולק על זה **(קד) ודעתו דאחרים יוכלו גם-כן ליטול ולנענע** בו כמו השליח-צבור, ואודרכה, אם לא יטול כלל רק השליח-צבור, ויכול לצאת מכשול לשנה הבאה, דיסמכו על השליח-צבור ולא יקחו כלל, **(קס) וכן מסתימת המחבר והרב משמע גם-כן דכל יחיד ויחיד יכול ליטול לזכר בעלמא:**

* **אבל נוטלן לזכר בעלמא**. וצריך לזהר שלא יכירן לשם מצוה, דיש בזה משום כל תגרע, כמו שכתב הט"ז בסעף-קט"ז י, ובאמת כן הוא מפורש בהדיא בספרי ר'א"ה, עיין שם. אכן מה שכתב הט"ז דבר חדש, דאפילו בעת שהוא נוטלו להלולב אחר שכבר קיים המצוה ורק משום חיוב מצוה בעלמא, גם אז יזהר ליקח דוקא כל הדי' מינים שלא לגרוע ממנו ולא להוסיף עליו, כדי שלא יעבור על כל תוסף וכל תגרע, השיגו עליו כל האחרונים [הא"ר והחמ"ד-משה והנהר-שלום ומטה-יהודא], ודעתם כיון שכבר קיים המצוה אין שייך בזה כל תוסף וכל תגרע: * **ואם שח ביניהם צריך לברך וכו'**. עיין במגן-אברהם שחמה, דלפי מה דקיימא לן בסימן תקצב דאם שח בין התקיעות אין צריך לחזור ולברך דכילה חזא מצוה היא, אם-כן הכי נמי בעיננו חזא מצוה היא, כדאיחא במנחות? ונדחק ליישבו, עיין שם. ולעניות דעתי נראה בפשיטות דטעם הגהות מיימוני, דאף דאין אנו סוברין שטיטת רבינו תם

(נג) ונטלם אחד אחד, יצא. דאגר שאנו עושין בלולב הוא רק למצוה בעלמא ולא לעיכובא, וזה אשמעינן בסעף א, והכא אשמעינן יותר רבותא, דאפילו אם הלקיחה לא היה בכתב-אחת רק בזה אחר זה **(קו) גם-כן יצא: (נג) כולם לפניו**. כלומר, **(קו) סמוכים לו**, והלא מברך ברכה אחת לכולם, כדלקמיה, ולא יצטרך להפסיק ביניהם: **(נד) ויטול הלולב תחלה ויברך וכו'**. דכיון **(קס) שמוכרין אותו בברכה**, צריך שיהא סמוך לברכה: **(נה) ודעתו גם על האחרים**. ובהו **(קט) פוטר את כולן אף-על-פי שנוטל כל אחד לבד: (נו) על כל אחד בפני עצמו**. דהיינו, על הדס 'על נטילת עץ עבות', ועל ערבה 'על נטילת ערבה', וכן על אחרון. **(ע) ומכל מקום טוב שאחר-כך גם-כן יחזור (עא) ויקחם כולם ביחד**. **(עב) אם בריך על הלולב**, ואחר הברכה ראה שלא היה בו הדס או ערבה או שהיו פסולים **(עג) או מהופכים, אם היה לו ההדס או הערבה בביתו באופן שאין צריך להפסיק ביניהם כדי ליקח אותם, יקח ארבעתן ביחד (עד) ויברך על אותו מין שהיה נחסר, דהיינו על ערבה יברך על נטילת ערבה**, על הדס 'על נטילת עץ עבות', ואם היה זה ביום ראשון צריך לברך עוד פעם שני 'שהחיינו בשביל הנחסר, אבל על הלולב יצא כיון שהיה אצלו בכיתו ארבעתם; **(עה) אבל אם לא היה לו בכיתו ערבה אחרת או הדס אחר בשעה שברך ואחר-כך הביאו לו**, צריך לברך על ארבעתם יחד פעם שני 'על נטילת לולב', כיון שלא היו מצויין או אצלו בבית לא יצא גם על הלולב, כמו שפסק המחבר, וצריך לברך עליו פעם שניה, ואם היה זה ביום ראשון צריך לברך גם 'שהחיינו' פעם שנית:

שער הציון

(קב) לאפוקי מדעת הרמב"ן דמקיל באופן זה, והמחבר סתם בסוף דבריו כהרמב"ם: **(קב) וכן משמע מביאור הגר"א מדהביא ראייה מלא יביא פריש ולא רימון, ושם מייירי ביחידים: (קב) פרי-מגדים: (קב) לאפוקי מדעת רבינו תם דסובר דלא יצא בזה: (קב) מגן-אברהם [וכפירוש הפרי-מגדים]. ומדברי הגר"א משמע דהר"א שחעתיק דעת חולק על המחבר בעיקר הדין דלא יצא כל זמן שאינם לפניו; וטעם המגן-אברהם, דאם-כן היה לו להרמ"א לכתוב ויש אומרים, ומתרכת סתמא מדעת דגם הרא"ש מודק בעיקר הדין להרמב"ם דמן התורה יצא: (קב) הגר"א: (קט) הגר"א: (ע) אליה רבה: (עא) ולפי זה יצטרך לברך 'על נטילת הדס וערבה אחרת; בברכה אחת, ויעל נטילת לולב'; לא יוכל לברך כיון שכבר בריך פעם אחת, ולפלג שלא העידו אחרונים בזה. אכן לפי מה שהערתי מביאור הלכה דדעת הגהות מיימוני דכיון שכבר הפסיק צריך מדינא לחזור וליקח הלולב, אם-כן יברך ברכה אחת 'על נטילת לולב'. וצריך עיין לפעשה: **(עב) דרך-החיים: (עג) אליה רבה ופרישה: (עד) ארחות-חיים בשם הר"ם**. ואף דמגן-אברהם דקחה כל על זה ומסיק שלא לברך, כבר היה עתה נטילה חדשה, ודמי לתורמוס שברך עליו ונפל מידו, אף שהיה לפניו ותורמוס אחר ואוכל להניח מכל מקום צריך לברך על השני; כיון שמתחלה לא היה דעתו כלל עליו, והכי נמי דכוותיה, וכמו שפסקנו לעיל בסימן קמ טע"ג, ואף היש-אומרים קמא דשם מודה בענינו, וכן פסק במור וקציעה ובד"ך החיים וחי-אדם ומתצית-השקל (אכן בלא היה ערבה כלל, משמע ממחצית-השקל דמסכים להמגן-אברהם, ושאר אחרונים אין מחלקין בזה), ולכן אף דכפרי-מגדים ושערי-תשובה חוששים קצת מחמת קריאת המגן-אברהם לטעם ברכה בזה, אנו לדינא סתמנו שיוכל לברך כיון כן הוא דעת הלבוש והאליה רבה וכפרי-מגדים ושערי-תשובה ודרן-החיים וחי-אדם, וגם היד-ארוך וישב-החיים כוותיהו: **(ע"ג) דרך-החיים אולי רבה**, ונראה דאף המגן-אברהם מודה באופן זה דלא יצא כפעם ראשון כיון שלא היה זה הארבע (מינים) לפניו, וכפסק המחבר:**

הלכות לולב סימן תרנא תרנב

רסט באר הגולה

מיימוני: יג' אם חסר לו אחד מהמינים, (גו) לא יקה מין אחר במקומו: יד' (נח) לא יוסיף מין אחר על ארבעת המינים, *משום (נד) כל תוסף: טו' (נט) לא יטול יותר מלולב אחד ואתרוג אחד, אבל בערכה והדס מוסיף בה כל מה שירצה. ויש מי שפוסל (ס) להניח הדס (סס) שוטה בלולב נוסף על השלשה בדין עבות, קו"ש מתירין. *להמדקקים אינם מוסיפים על שתי ערכות ושלשה הדסים עבות:

מיימוני: יג' אם חסר לו אחד מהמינים, (גו) לא יקה מין אחר במקומו: יד' (נח) לא יוסיף מין אחר על ארבעת המינים, *משום (נד) כל תוסף: טו' (נט) לא יטול יותר מלולב אחד ואתרוג אחד, אבל בערכה והדס מוסיף בה כל מה שירצה. ויש מי שפוסל (ס) להניח הדס (סס) שוטה בלולב נוסף על השלשה בדין עבות, קו"ש מתירין. *להמדקקים אינם מוסיפים על שתי ערכות ושלשה הדסים עבות:

תרנב זמן נטילת לולב, ובו ב' סעיפים:

א *מצות לולב (ב) (א) ביום ולא כלילה. (ב) וכל היום כשר לנטילת לולב, בשם לא נטל שחרית יטלנו אחר-כך. *ומכל מקום וזיזים מקדימים למצוות ונוטלים אותו בכוקר. *זומנו

באר היטב

(כס) שוטה. עי' סימן תרמו ס"ק ח מה שכתבתי שם בשם פנים מאירות סימן ט:

(ב) ביום. עיין ב"י סימן תרסה בשם הר"ן משמע דאם לא נטלו עד בין השמשות ביום ראשון נוטלו בח"ש דספק דאורייתא לחומרא

ביאור הלכה

דבעינן שיקחם כולם בידו בבת אחת דאי לא הכי לא מקרי לקיחה תמה, על-כ"פנים בעינן שיהיו בזה אחר זה בלא הפסק בינתים, דאי לא הכי סבירא לן דזה כבודאי לא מקרי לקיחה תמה [אלא הא קשיא ל', דאם-כן גם על הלולב לא יצא ויצטרך לחזור וליקחנו גם-כן ולברך על כולם] על נטילת לולב, ומלשון הרמ"א לא משמע הכי, ועינית בהגהת מיימוני על מה שכתב הרמב"ם שאם לא אגדן ונטלן אחד אחד יצא, כתב הגהת מיימוני: ועל זה כתב רבינו שמחה שאם שח בין מין ומין חזרו ומכרך, עד כאן לשונו, אפשר נמי דכוונתו שיחזור ויברך על כולם על נטילת לולב]. וכן משמע לעניות דעתי מלשון הרא"ש והטור ורבינו ירוחם שכתבו: אפילו לא נטלן בחד אלא בזה אחר זה, משמע דבעינן על-כ"פנים שיהיה בזה אחר זה ולא שישח כדברים בטלים בינתים.

והנה ראיתי אחר-כך בכריכיינוסף שהשיב על דברי הגהת מיימוני ממה שכתב בריטב"א בשם רבותיו היפך זה, ולעניות דעתי משום זה אין לדחות דברי הגהת מיימוני, דידוע דרבותיו של הרא"ש הוא הרמב"ן, ושיטה זו הובאה גם-כן ברין בשם הרמב"ן, וידוע דעת הרמב"ן נגדה לדינא מחמת דעת הרמב"ם והרא"ש דלא סברי הכי, וכן סתם המחבר דלא כותיה: * משום כל תוסף. הנה יש דעות בין הראשונים: אית דאמרי דאף-על-גב דאמרין בגמרא (סנהדרין דף פח ע"א) דלפי מה דקיימא לן לולב אין צריך אגד, אפילו אם אגדו למין החמישי בידו עם הארבעה מינים כמאן דלא אגדו דמי וכל אחד לחודיה קאי, היינו רק לענין שאין מגרע בזה את הארבעה מינין ויוצא בהן, אבל על-כ"פנים עובר בזה על הלאו דכל תוסף (עיין בתוספות סוכה ל"א ע"ב ד"ה 'הואיל'), אכן בזה גם-כן יש דעות, דמטור משמע דאינו עובר עד שיתכוין לשם מצות לולב, ובאליה רבה מוכיח מהרא"ש דסבירא ליה כהכתיב יוסף (ודלא כרבינו ירוחם) דכיון שהוא בומנו אפילו בסתמא גם-כן עובר, אם לא הדוא מתכוין לשם נוי בעלמא; ואית דאמרי דכיון דכל אחד לחודיה קאי, ממילא אינו עובר גם-כן על כל תוסף, אבל מכל מקום לכתחלה אסור מדרבנן לכולי עלמא דנראה כמובין (שם סנהדרין בתוספות והור"מ הרי"ן), ושיטה זו הוציא הגר"א בבבאור;

ואף דלענין אגד מקילינן לעיל בסעיף א לאגדו במין אחר אף לכתחלה ולא חיישינן להוספה, שאני אגד דאינו נוטלו דרך גדילתו, אי נמי, התם מוכח דאינו עושה למצוה אלא לנוי בעלמא, מה שאין כן בעינינו. הצובע את הלולב צבע ירוק כדי שיהיה נראה לח, אין בו משום כל תוסף (ע"ש בת"י ע"ש). ויש מי שפוסל (כס) שוטה. עי' סימן תרמו ס"ק ח מה שכתבתי שם בשם פנים מאירות סימן ט:

(ב) ביום. עיין ב"י סימן תרסה בשם הר"ן משמע דאם לא נטלו עד בין השמשות ביום ראשון נוטלו בח"ש דספק דאורייתא לחומרא

הצובע את הלולב צבע ירוק כדי שיהיה נראה לח, אין בו משום כל תוסף (ע"ש בת"י ע"ש). ויש מי שפוסל (כס) שוטה. עי' סימן תרמו ס"ק ח מה שכתבתי שם בשם פנים מאירות סימן ט:

* והמדקקים וכו' על שתי ערכות ועל שלשה הדסים עבות. הנה שתי ערכות הוא, אסור להניח הדס (סס) שוטה בלולב נוסף על השלשה בדין עבות, קו"ש מתירין. * להמדקקים אינם מוסיפים על שתי ערכות ושלשה הדסים עבות:

הצובע את הלולב צבע ירוק כדי שיהיה נראה לח, אין בו משום כל תוסף (ע"ש בת"י ע"ש). ויש מי שפוסל (כס) שוטה. עי' סימן תרמו ס"ק ח מה שכתבתי שם בשם פנים מאירות סימן ט:

הצובע את הלולב צבע ירוק כדי שיהיה נראה לח, אין בו משום כל תוסף (ע"ש בת"י ע"ש). ויש מי שפוסל (כס) שוטה. עי' סימן תרמו ס"ק ח מה שכתבתי שם בשם פנים מאירות סימן ט:

מנינם בבת אחת, עכ"ל. והמ"א הקשה עליו והעלה ד"צ לברך א"י"כ סח בינתים, ע"ש. והיד-אהרן מיישב קושיית המ"א, ע"ש: (נד) כל תוסף. הצובע את הלולב צבע ירוק כדי שיהיה נראה לח אין בו משום כל-תוסף, שבות-יעקב ח"ב סימן כח, ועיין ט"ז ומגן-אברהם:

משנה ברורה

יג' לא יקה מין אחר. דאתי (עו) למטעי ליקח גם-כן בשאר שנים, מה שאין כן כשחסר מין אחד לא יבואו לטעות להסתפק בשנה הבאה בשלשה מינים, והכל יודעים שצריך ארבעה מינים: יד' (נח) לא יוסיף מין אחר וכו'. עיין בבית-יוסף דדעתו, דאפילו אם אינו מכוין בהדיא לשם מצות לולב גם-כן אסור. ועיין בבאור הלכה: טן' (נט) לא יטול יותר מלולב אחד ואתרוג אחד. דכתיב "ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ וגו'", משמע (עו) אחד ולא שנים, והוא הדין ללולב, דכתיב "כפת תמרים" חסר וי", דהיינו אחד. (עט) ויש אומרים דעובר בזה גם על כל תוסף, אבל בערכה לא נתן בה תורה קצבה, והאי דקיימא לן דבעינן שתי ערכות, משום דכתיב "ערכי נחל", (עט) היינו דבהכי טגי, דמיעוט "ערכי" שתיים, אבל טפי גם-כן שפיר דמי, והוא הדין בהדס, דכתיב "ענף עץ עבות", גם-כן יכול להוסיף כמה שירצה:

(ס) להניח הדס שוטה. טעמם, (פ) דהוא מין אחר ואסור, כנ"ל בסעיף יד, והיש-מתירין סבירא להו דלאו מין אחר הוא, דהא גדלי בערוגה אחת ובענף אחת, אלא שהתורה פסלתו. ועיין לעיל בסיומן תרמו איזהו נקרא הדס שוטה. ומן הנכון לחשוב לכתחלה שאינו אוגדן לשם מצוה אלא לנוי בעלמא [ואף דדעה ראשונה סבירא לה (פא) דאף לנוי אסור לכתחלה לאגדן, הרבה פוסקים אין סוברין כן]:

א (א) ביום ולא כלילה. דכתיב "ולקחתם לכם ביום הראשון", ביום ולא כלילה [גמרא]: (ב) וכל היום כשר וכו'. ואם לא נטלו עד בין-השמשות ביום ראשון, מחוייב אז ליטלו, דספיקא דאורייתא הוא, ובלי ברכה (דהברכות הם דרבנן). (ב) והאחרונים הסכימו דבשאר הימים אף שהוא דרבנן גם-כן נכון ליטלו, דאין בו טרחה, (ג) ורק יזהר שלא

הצובע את הלולב צבע ירוק כדי שיהיה נראה לח, אין בו משום כל תוסף (ע"ש בת"י ע"ש). ויש מי שפוסל (כס) שוטה. עי' סימן תרמו ס"ק ח מה שכתבתי שם בשם פנים מאירות סימן ט:

* והמדקקים וכו' על שתי ערכות ועל שלשה הדסים עבות. הנה שתי ערכות הוא, אסור להניח הדס (סס) שוטה בלולב נוסף על השלשה בדין עבות, קו"ש מתירין. * להמדקקים אינם מוסיפים על שתי ערכות ושלשה הדסים עבות:

הצובע את הלולב צבע ירוק כדי שיהיה נראה לח, אין בו משום כל תוסף (ע"ש בת"י ע"ש). ויש מי שפוסל (כס) שוטה. עי' סימן תרמו ס"ק ח מה שכתבתי שם בשם פנים מאירות סימן ט:

הצובע את הלולב צבע ירוק כדי שיהיה נראה לח, אין בו משום כל תוסף (ע"ש בת"י ע"ש). ויש מי שפוסל (כס) שוטה. עי' סימן תרמו ס"ק ח מה שכתבתי שם בשם פנים מאירות סימן ט:

הצובע את הלולב צבע ירוק כדי שיהיה נראה לח, אין בו משום כל תוסף (ע"ש בת"י ע"ש). ויש מי שפוסל (כס) שוטה. עי' סימן תרמו ס"ק ח מה שכתבתי שם בשם פנים מאירות סימן ט:

שער הציור

(עו) גמרא: (עו) גמרא: (עט) פוסקים: (פ) הגר"א: (פא) הגר"א: (ב) מגן-אברהם ושי"א. ובאמת נראה, לפי מה שידוע בסיומן רסא דיש דעות בזמן בין-השמשות, וקיימא לן לחומרא דמתחלת תחף אחר שקיעה, אבל לא להקל לפטור עצמו מן הנטילה, אם לא ברגע אחרונה קודם צאת הכוכבים דהוא בין-השמשות ורבי יוסי: (ג) פרי-מגדים:

הלכות לולב סימן תרנב

ה משנה סוכה ל"ו
ו ברייתא ברכות ל'
ז משנה ברייתא סוכה
ל"ח ובאוקממתא רבין
זירא

הוא (ג) משתנץ (ב) [ב] החמה, 'ועיקר מצותו (ד) בשעת ההלל. 'ואם צריך להשכים לצאת לדרך, (ה) נוטלו משעלה עמוד השחר: הגה והמדקק יאחז הלולב בידו כשנכנס מביתו לבית-הכנסת (ו) גם בשעת (ג) התפלה, וכן יחזירו לביתו, כדי לחבב המצוות (טו): ב (ו) *אסור (ד) לאכול קודם שיטלנו. 'ואם שכח ואכל וזכר על שולחנו, (ח) ביום הראשון שהוא מן התורה (ה) יפסיק אפילו יש שהות ביום ליטול אחר שיאכל, ומיום ראשון ואילך, אם יש שהות ביום לא יפסיק, 'ואם לא יפסיק: הגה ואם התחיל לאכול (ט) *יותר מחצי שעה קודם שהגיע

שערי תשובה

[ב] החמה. עבר'ט. ועין ברי' שהנה קצת ממהדרים לכרך על הלולב בהנך החמה בתוך הסוכה ולנענע ואח"כ בשעת ההלל מנענעים ד' נענועים, ועין מ"ש מהר"ש ויטל כספר הכוונת, עכ"ל: [ב] לאכול. עבא"ח. ועין מ"ש לעיל סימן תקפ"ד ס"ק ג לענין שופר כשמארחין להביא לו, ע"ש. ועין בספרי שו"ת בית-אפרים סימן סג מה שהקשה מאן על מ"ש הט"ז ומג"א סימן תרע"ב בשם רש"י, ע"ש:

באר היטב

משא"כ בשאר ימים דפטור, ע"ש, ומ"מ נ"ל דיטלנו בה"ש בלא ברכה, מ"א: (ב) החמה. 'ואם נטלו משעלה ע"ה יצא, מ"א: (ג) התפלה. כטור כתב: המדקדק במעשיו, ר"ל שבלא"ה הוא מדקדק בשאר מעשיו, אבל אם אינו מפורסם כן בשאר מעשיו מיוחד כיהורא אם רוצה לנהוג כזה יתר על החיוב, ט"ז. 'וכתב עוד הש"ח: קורא בתורה, מניחו ע"ג קרקע, ע"ש. כן במהר"ם כן בחיבוב שכתב ולענין מעשה ראה למקצת גדולים דכשקורין אותם לעלות לתורה הלולב במקום ועולין לקרות בתורה כולו לולב בידם, ומקצת גדולים עולים עוליהם לולב בידם ובג"כ ברכת התורה נותנו לסומך שבמגדל, כדי שיאחזו בעמוד התורה בשעת ברכה, ומנהג ראשון נראה יותר, עכ"ל. 'ועין ד"אהרן. ומהר"א הלוי בס' נגן המלך סימן קלט כתב דדוקא בזמן הראשון שהיה שם טורח מרובה לפתחו ולגלגל, להכי לא מעלה לולבו בידו, אמנם לאחזו בעמוד בשעת ברכה לבד שפיר מצי לעלות ולולב בידו, ע"ש. בשל"ה כתב שינענע בסוכה ויברך, ואח"כ שאר הנענועים יהיו בכבאי"ג, ע"ש. איתא בירושלמי ספ"ג: הניחו על הארץ או על הטלית, וכתב המ"א: 'ושמע דס"ל דלאחר גמר מצות ההלולב אם הניחו על הארץ אסור שוב לטליתו, וצ"ע דהא ק"ל אין מוקצה לחצי שבת, ועס"י של"א ס"ו מ"ש מ"א ס"ס תרנ"א ע"ש, ועס"י ש"ח ס"ג, אבל האחרוג מותר לכ"ע: (ד) לאכול. אפילו טעימא בעלמא אסור, וצ"ע, מ"א. ומי שבא בדרך ומצפה שיכוא למקום לולב צריך להמתין עד חצות, ולא יתענה יותר מחצי היום, ע"ש: (ה) יפסיק. וה"ה י"ט

ביאור הלכה

* אסור לאכול קודם שיטלנו. והוא הדין בכל הדברים הנזכרים לעיל בסוף רלב קודם תפלת המנחה, שם, והא גמרא מדמה להו כסוכה דף ל"ח תה"ד, עין שם, וכן למדו הפוסקים בסימן רלה לגבי קריאת שמע על עוביית גס"כ מהאי ענינא: * יותר מחצי שעה וכו'. עין במשנה ברורה מה שכתבנו בשם הביכור"יעקב מה שתירץ על קושית הט"ז. ולעניות דעתי לא ביריא תירוצו כיון דכבר הפסיק בתפלה, ומדינא אם לא היה שוכח היה מחוייב ליטול הלולב קודם שיאכל, וכי בשביל ששכח לעשות כן מקרי התחיל בהיתר נדע"ל יד שכתב בוודאי לא מקרי התחיל בהיתר, כדמוכח מהשולחן-ערוב, וכל סברתו הוא משום שהתחיל קודם עמוד השחר לאכול, ואז עדיין לא היה מחוייב ליטול לולב והיה אכילתו בהיתר, אבל כיון שהוכרח להפסיק משום תפלה הרי נפסק סודתו ומחוייב היה ליטול הלולב

כיון דלקיחתו מצוה לא מיטריד ביה. והנהגה דבגמרא איתא בידו, קורא קריאת שמע ומתפלל ולולבו בידו וכו', מכל מקום כתבו אחרונים דכהיום מיוחד כיהורא, אם לא מי שמפורסם למדקדק במעשיו. מיהו, זה נוהגין גם היום, שמוליכין הלולב בכוקר בעצמו לבית-הכנסת וכן מחזיר לביתו בעצמו: (ז) אסור לאכול וכו'. ושע"מא בעלמא (ה) מדינא שרי, מכל מקום אין להקל בזה אם לא לצורך גדול. ומי שבא בדרך בחול-המועד ומצפה שיכוא למקום הלולב, או הדרים על הישובים ומשלאים להם לולב, ימתינו (ו) עד חצות היום ולא יותר אפילו ביום ראשון שהוא מן התורה, דאסור להתענות. ויש אומרים, (ז) דאם מצפה ששיכוא לו לולב אין לו להמתין כלל, דהרי יש לו מי שזכירונו לנטלו, היינו אותו שיכוא לו הלולב; ומי שחשל לבו, בוודאי יוכל לסמוך על זה: (ח) ביום הראשון שהוא מן התורה יפסיק. באמצע סעודתו, כיון כל דבר שהוא מן התורה, שאם התחיל (ט) באיסור צריך להפסיק, וכדלעיל בסימן רלה סעיף ב. ויום טוב שני לדידן שעושיין משום ספיא דיומא, (ט) דינו כמו ביום ראשון: (ט) יותר מחצי שעה קודם שהגיע זמן חיובו. רוצה לומר, יותר מחצי שעה קודם עמוד-השחר, ומיקרי זה התחיל בהיתר. ועין בט"ז (י) שהקשה, הא בסימן פט פסק בדעה ראשונה דהיכי שהתחיל לאכול קודם עמוד-השחר אפילו הכי צריך להפסיק לתפלה, אם-כן בלאו הכי צריך להפסיק משום תפלה, וכל-שכן ביום טוב שצריך קידוש; ולכן חולק דוודאי צריך להפסיק ממילא משום לולב. וביכור"י יעקב תירץ, דאיירי שהתחיל לאכול קודם עמוד-השחר והתפלל קודם שבירך ברכת-המומן וגם עשה קידוש, ואחר-כך התחיל להשלים סעודתו ושכח ליטול לולב, דבזה אין צריך להפסיק ומותר לגמור אפילו ביום ראשון כיון שהתחיל בהיתר; ולא ביריא

תירוצו לדינא, כמו שכתבתי בביאור הלכה:

שער הציון

(א) רש"י: (ז) אחרונים: (ה) חיי-אדם וביכור"יעקב: (י) עד ולא עד בכלל, חצות הוא בכלל תענית [בכור' יעקב]: (ו) הגהות חתם-סופר, וכל-שכן אם הלך בעצמו למקום שיש בו לולב. ובאליה רבה משמע דמכל מקום נכון להמתין בכל זה לכתחלה עד חצות. ולענין טעימא בוודאי אין להמתין בכל זה, דהיינו שיוכל לטעום חיבן אחר התפלה אפילו ביום ראשון: (ב) חיי-אדם. 'ואם המתין עד חצות ולא הביאו לו דקימא לן דמותר לאכול כנ"ל והתחיל לאכול והביאו לו, אם-כן הרי התחיל בהיתר, נראה דגומר סעודתו ואחר-כך נוטלו. ועיין לקימה במשנה ברורה כמה שכתבנו בשם הט"ז: (ט) ט"ז וש"א: (י) (א) באר הפרי-מגדים קושיתו, דאי לאו הכי אינו קשה כלל, דהתם שאני משום "לא תאכלו על הדם", ומה שהקשה מחמץ גס"כ תירצו האחרונים:

הלכות לולב סימן תרנב תרנג תרנד תרנה רעא באר הגולה

זמן חיובו, אפילו ביום ראשון (ו) אין צריך להפסיק *בדאיכא שהות ביום (ר"ן פ' לולב הגזול):

תרנג הדס אסור להריח, ובו כ' סעיפים:

א *הדס של מצוה (א) אסור (ב) להריח (ב) בו, אבל אתרוג ישל מצוה מותר להריח בו מן הדין, אלא שלפי גשנחלקו אם מברכים עליו אם לאו, יש למנוע (ג) מלהריח בו: ב' *עבד להושענא ולא אגבהה למיפק בה, (ג) (ד) שריא (ה) בהנאה:

תרנד שיכול להחזיר הלולב במים ביום-טוב, ובו סעיף אחד:

א (א) *מקבלת אשה הלולב מיד בנה או מיד בעלה ומחזירתו למים, (ב) ותוסיף עליו מים אם צריך, (ג) אבל לא תחליף המים. ובחול-המועד ב'מצוה להחליפם כדי שישאר (ד) לח והדור: הגה ונוהגין ליקח כל יום חול-המועד ערבה (ה) חדשה (ו) ולקשרה בלולב, והוא הידור מצוה:

תרנה ובו סעיף אחד:

א *עובד כוכבים שהביא לולב לישראל מחוץ לתחום, (א) מותר ליטלו אפילו מי שהובא

באר היטב

א טור בשם הרשב"א והגהות אשר"י פרק ד' דסוכה הנמרי' בס' שם רבי אליעזר ממין

בהג"ה סימן תרנב ס"ב, דהא עכ"פ עתה לאו למצוה עבד, ועוד נ"ל דרוקא כשמריח בו בשעת נטילתו לצאת בו או י"א דאינו מברך אבל אם נוטלו באמצע היום הריח בו לכ"ע מברך מידי דהוי אפרי העומד לאכילה ונטלו להריח בו, ע"י סימן ריו ס"ה, עכ"ל, ע"ש: (ב) שריא. דהזמנה לאו מילתא היא, וע"י סימן תרלח ס"א:

(ה) חדשה. וכתב אי"ז סימן תרנא: תמה אני על מנהג עלמא שלוקחים בכל יום ערבה חדשה ותוחבין באגודה ומתוך שמושכן למטה כדי שיהא למטה מן ההדס נושרין עלי הערבה ויש קורעין בכונתו ואינם ביאור הלכה

קודם שישלים סעודתו: * בדאיכא שהות ביום. לשון זה אינו מודקדק כל-כך, דאם התחיל לאכול קודם עמוד-השחר בודאי יהיה שהות ליטול ביום אחר שיגמור סעודתו, אבל האמת דהר"ן לאו אהאי ענינא לבד קאי אלא על כל ענינא דאורייתא, כמו קריאת שמע אם

ועיין בס' תרסד סעיף ט: (ב) בו. ואפילו בשבת, הגם דאין נוטלין בשבת, מכל מקום הרי הוקצה לכל שבעה, אבל אתרוג מותר להריח בו בשבת, דהא על-כל-פנים עתה לאו למצוה עבד [מ"א וש"א]: (ג) מלהריח בו. בעת נטילתו למצוה, אבל קודם או אחר-כך להריח בו, (ה) לכולי עלמא יכול לברך. (ג) ויש אומרים דיש למנוע כל שבעת הימים. ועיין לעיל בס' סימן ריו, שם ביארנו כל פרטי הדין: ב' (ד) שרי בהנאה. דהזמנה לאו מילתא היא: (ה) בהנאה. והוא הדין (ג) לולב של אשתקד לא נאסר עד שיטול בשנה זו, דאחר התג בטל הקדושה, וכמו שכתבנו כעין זה לענין סוכה של אשתקד בס' סימן תרלח סעיף-קטן ט במשנה ברורה. ולדעת האחרונים דמפקקין שם לענין סוכה, הוא הדין לענין לולב:

א (א) מקבלת אשה וכו'. דאף-על-יגב דאינה חייבת בלולב מכל מקום רשאה לטלטלו, (ה) דגם היא רשאה לברך עליו: (ב) ותוסיף עליו מים. ולא גזרינן (ג) משום השקת זרעים: (ג) אבל לא תחליף. דטורח הוא לתקוני מנא. ואם מותר להעמידן לכתחלה במים, עיין לעיל סימן שלו סעיף יא ובמשנה ברורה שם. והנה בשבת אסור להוציא ממים דמוקצה הוא, כדלקמן בס' סימן תרנח, ואם שגג הוציאו (ג) אסור להחזירו למים [כ"י בשם א"ח]: (ד) לח והדר. ומנהג כשר וטוב ליתן לולב וערבה במים שלא ייבשו [כ"י בשם המדריכין]: (ה) ולקשרה בלולב. כתב ביכור-יעקב, דהיינו שיקשור אותה מחוץ עם הלולב, ולא כאותן שתוחבין אותה באגד, וכבר קרא תיגר על מנהג זה האליה רבה, דעל-ידי-זה שהוא מכניס ומוציא תמיד, לפעמים נושרין רוב העלין, וגם בלאו הכי יש לומר דלא מקרי אגד כהלכתו, שאין זה קשר ממש כיון שמכניס ומוציא לכן יתיר הקשר לגמרי ויחזור ויקשור, וזה דוקא בחול-המועד, אבל ביום-טוב אסור לעשות כן דאסור לקשור:

א (א) מותר ליטלו וכו'. ומכל מקום אסור לטלטלו חוץ לארבע אמות אם העיר אין בה עירוב, וצריך לילך למקום שהניח שם העכו"ם וליטלו שם, ובית אפילו גדול נחשב כארבע אמות. ובשביל זקן או חולה שאינן יכולין לילך, יאמר לעכו"ם להוליך אצלם. אבל אם יש שם עירוב יכול לטלטלו בכל העיר, רק חוץ למקום העירוב אינו רשאי לטלטלו [אחרונים]:

שער הציון

(ה) מגן-אברהם: (ג) ט"ז ואליה רבה: (ג) כן משמע ממגן-אברהם וכן כתב הפרי-מגדים: (ה) הוא לפי מנהגנו, ואפילו לדעת המחמירין וסוברין דאינה רשאה לברך מאחר שאינה חייבת, מכל מקום רשאה לטלטלו והואיל ואיכא תורת כלי עליו לגבי אנשים [רש"י]: (ג) פירוש רבינו חננאל: (ג) והקשה הפרי-מגדים, דהא כתב המגן-אברהם בס' סימן שח סעיף-קטן ד' דמוקצה כל זמן שהוא כידו מותר להניח באיזה מקום שירצה. ותיץ בביכור-יעקב, דכיון דהלולב מוקצה בשבת, אמ"כ ג"ם המים שהיה בהם הוקצו עמו, ואמ"כ כחשורו ומניח הלולב לתוכן הרי מטלטל המים, דשכשוכן זהו טלטולן, עיין שם שהארץ בזה:

הלכות לולב סימן תרנה תרנו

(ב) בשבילו: הגה (ג) ועיין לעיל סימן תקפו סעיף כא וכב וסימן שז סעיף ג אם מותר לומר (ב) (ב) לעובד כוכבים לילך אחריו או לחלל יום־טוב בשבילו:

תרנו שצריך לחזור אחרי הידור מצוה בקניית האתרוג, ובו סעיף אחד:

א (א) *אם קנה (ב) אתרוג שראוי לצאת בו

א מיטרא דרב תנא
בבבא קמא ט' וכפירוש
הסמ"ג בשם רבי יעקב

שערי תשובה

באר היטב

מבחינים דלפעמים היו רוב העלים, ויותר טוב לדעת לאגוד קודם י"ט הערבה שלימה עם הלולב ויתן הלולב במים ולא ליקח בכל יום חדשה, ע"ש:

(ב) לערו"כ. הסכמת האחרונים דאפילו כיו"ט שני שהוא דרבנן מותר לומר לערו"ג להביא לולב ואתרוג חוץ לתחום, וכן המנהג במדינה זו לשלוח

ביאור הלכה

משנה ברורה

(ב) בשבילו. בין ביום־טוב ראשון ובין ביום־טוב שני, ואפילו בא בעיוויו [שע"ת]: (ג) ועיין לעיל סימן תקפו סעיף כא וסימן שז וכו'. היינו, דבסימן שז מביא המחבר גם דעת האוסר שבות דשבות במקום מצוה, אכן בסימן תקפו סעיף כא סתם להקל בזה ולא הביא כלל דעת האוסר, ולפי זה מותר אף לכתחלה (ב) לומר לנכרי ביום־טוב (ג) להביא לולב מחוץ לתחום, ומה שכתב מתחלה 'נכרי שהביא' וכו',

התחיל בהיתר ואיכא שהות ביום אין צריך להפסיק. ולולי דברי הרמ"א היה נראה לי לומר דגבי לולב דהתחיל בהיתר שלו הוא קודם עמוד־השחר, גם הר"ן מודה דכיון שצריך להפסיק משום תפלה ממילא צריך ליטלו לולב גם־כן, כדעת הט"ז, אלא קאי רק שאר דברים שהוא דאורייתא כמו קריאת שמע של ערבית וכיוצא בזה, דבהו אם התחיל בהיתר אין צריך להפסיק באיכא שהות:

* אם קנה וכו'. עיין משנה ברורה במה שכתבנו שאינו רוצה לומר

היינו דבזה מותר אפילו הביא מחוץ לתחום של י"ב מיל, דלכמה פוסקים הוא איסור דאורייתא לישראל, ואם־כן אסור לכתחלה לומר לעכו"ם להביא אפילו במקום מצוה, מכל מקום כיון שכבר הביא מותר ליטלו ולצאת בו, והיינו אפילו למי שהובא בשבילו, והטעם, דכיון דבטלטול מותר לכל, ממילא מותר גם לצאת בו, ולא אסור אלא ליהנות ממנו, ומצוה לא מקרי הנאה. ומכל מקום בשעת הדחק שאין מצוי בעיר לולב אחר לצאת בו, הסכימו אחרונים דיש להקל לומר לעכו"ם להביא אפילו חוץ ל"ב מיל כדי לקיים המצות־עשה דלולב. והנה כל זה דוקא אם יוכל לחזור בר"ביום ויקיים מצוה תיכף, אבל לשלחו ביום ראשון שיכרא ביום־טוב שני, (ג) אסור לשלחו (ז) חוץ ל"ב מיל. ודע עוד, דדוקא במחוץ לתחום שאין עליו איסור טלטול, וכנ"ל, אבל ערבה שנתלשה ביום־טוב אפילו שלא בשביל ישראל, בין ביום־טוב ראשון ובין ביום־טוב שני אסור טלטלה אפילו אין לו אחרת לצאת בה, דמוקצה היא, דשבות אפילו במקום מצוה אסור; אכן אם נתלשה ביום־טוב ראשון מותרת בשני, אם לא כשחלל יום־טוב ראשון בשבת דאז אסור לצאת בה גם ביום ראשון, כדקיימא לן בסימן תקיג לענין ביצה, דשבת יום־טוב הסמוכין, נולדה בזה אסורה בזה [שע"ת]. ואם אין לחבירו לולב והוא אדם לתחום, אם אין לו מעות לקנות לעצמו מותר לזה לשלחו, אבל אם יש לחבירו ולפשוטו ולא קנה, אין אומרים להם (ד) חטא בשביל שיוכה חבירו:

א (א) אם קנה וכו'. כדי להסביר היטב טעם השני־דעות אקדים מה דאיתא בגמרא: (ה) חטא בשביל שיוכה חבירו: ופירושו בשם רבינו תם [והוא הדעה הראשונה שנוכר בשולחן־ערוך], שאינו רוצה לומר שיש לפניו שני אתרוגים או שני ספרי־תורה ואחד הדר יותר מחבירו, שיצטרך מחמת מצות הידור להוסיף עד שליש במקח, דאם־כן הרי לעולם ימצא נאה ונאה ואין סוף לדבר, אלא מיירי שאתרוג אחד היה בו רק כשיעור מצומצם שהוא כביצה, והאחר גדול ממנו, על זה אמרו דמצוה להדר אחר זה ולהוסיף עד שליש, דחיישינן שמה יתמעט השיעור, ובאופן זה (ב) אפילו כבר קנה האתרוג הקטן, מצוה להחליפו באחר ולהוסיף עד שליש ברמיז. ויש מפרשים עוד, דהגמרא מיירי באתרוג, וכן כל המצוות שמזמן לפניו (ג) אחד הדר יותר מחבירו, מצוה להדר אחר ההדר ולהוסיף עד שליש ברמיז, והוה הדעה השניה שמוזכרת פה: (ב) אתרוג שראוי

שער הציון

(ב) ואם הוא ספק אם ישיגו שם, עיין בחיי־אדם דאסור לשלוח כיון דעושה בו־דאי איסור דרבנן, אף־על־גב דאפשר שיקיים מצוה דאורייתא אין ספק מוציא מידי דרתי, עד כאן לשונו. אמנם המעין באלה רבה יראה דעתו לעיקר דבשביל יום־טוב ראשון מותר, אך בשביל יום־טוב שני אסור, וכן משמע בבית־מאיר, עיין שם: (ג) ואם חל יום־טוב ראשון בשבת, אם מותר לומר לנכרי בשבת לילך מחוץ לתחום להביא לולב בשביל מחר שהוא יום־טוב שני, יש דעות בין האחרונים, יש מקילין ויש מחמירין [עיין בט"ז ומ"א וא"ר דהתי"ח ותי"א וכו' בת"מאיר]. ודע, דלפי מה שביארנו בסמן שמה דיש כמה גדולי ראשונים דסביר דאך בזמן הזה יש רשות־הרבים דאורייתא, נראה דאפילו לדעת המקילין יותר טוב לומר לעכו"ם שלא יציא הלולב מאותו מקום בשבת, וכדעת ה"ב"י: (ג) כיון דביום־טוב שני הוא רק מצוה דרבנן, ותוך ל"ב מיל לכמה ראשונים הוא איסור דאורייתא לישראל ושייך בזה אמירה לעכו"ם שבות, ויותר טוב ליהנות המצוה דרבנן שבן הוא רק מצוה דרבנן, ותוך ל"ב מיל לכמה ראשונים הוא איסור דאורייתא לישראל ושייך בזה אמירה לעכו"ם שבות, ויותר אם מותר לשלוח בשבת חוץ ל"ב מיל להביא למחר, וממילא כשם שהוא מחוייב להשיגו כן אני מחוייב להמציא לו [ואך שהוא ישלם עבור השלוח], ואיך ודלא כהתי"אדם: (ד) מנן־אברהם ותי"אדם. ואינו יודע מה שייך בזה 'חטא', דהא אנו מצוין מטעם ערכות לראות שגם חבירו בן־ישראל יעשה מצוות התורה, ואם יחסר לו היה הוא כאלו חסר לי, ומטעם זה אנו יכולין להוציא אחד לחבירו בקידוש וכדומה, כמו שכתב הרא"ש בברכות פרק ג, ונהי דחטא חבירו ומתלה בזה שלא קנה הדר מיני מערכי־יום־טוב כדי שלא יצטרך ביום־טוב לעבור על שבות של דבריהם, מכל מקום כדיעבר שלא קנה הלא הוא מחוייב בעצמו לשלוח סביבו על־ידי עכו"ם להשיגו, וממילא כשם שהוא מחוייב להשיגו כן אני מחוייב להשיגו לו [ואך שהוא ישלם עבור השלוח], ואיך שייך בזה 'חטא'? ויש ליישב קצת, מכל מקום צריך עיון דבר: (ב) אף דברא"ש דבבא־קמא לא נזכר שקנה, אכן מאחר דפירוש זה הלא הוא של רבינו תם, יודע ע"כ הסמ"ג שהביא זה בשם רבינו תם, נזכר שם דין זה בשכר קנה, וכן בסור נזכר שכר קנה, לכן סתם המחבר כן נועין ברא"ש בסוכה פרק ג אות (ב) האו פירוש רש"י בבבא־קמא ט' ט, ומשמע בבית־יוסף דלדעת רש"י הוא דוקא כמזמן לפניו שני אתרוגים או שני ספרי־תורה וכיוצא בזה, אבל אם כבר קנה אחת ואחר־כן נודמן השניה אינו מחוייב להחליפה ולהוסיף המקח, אכן בביאור הגר"א דהביא סייעתא לדעה שניה למירושלמי, משמע דסבירא ליה דלרש"י לאו דוקא בשאם מוצא שני אתרוגים לקנות, דהוא הדין כשכבר קנה ונודמן לו להחליף, גם־כן צריך להחליף ולהוסיף, והאי דלא צייר רש"י

הלכות לולב סימן תרנו

רגב באר הגולה

***בצמצום, כגון שהוא (ה) כביצה מצומצמת, ואחר-כך מצא גדול ממנו, מצוה להוסיף עד כפירוש רש"י שם שלישי (ג) (א) מלגו בדמי הראשון (ד) כדי (א) להחליפו ביותר נאה. יו"ש מי שאומר, (ה) שאם מוצא שני אתרוגים לקנות והאחד הדר מחבירו, יקח (ז) [ז] ההדר (ו) אם אין מיקרים אותו**

שערי תשובה

באר היטב

הראשון של חג אסור לטלטלה ולהניחה בלולב בו כיום, ולא דמי ללולב שהובא מחוץ לתחום כו', והתם לאו מוקצה הוא דחוי לישראל אחר רק שהובא מחוץ לתחום אסור בכללה ובנהא מצוות לאו ליהנות ניתנו, אבל נחלש ממחבר שאסור לכל ומוקצה גמור הוא לטלטל העמידו תמימים דבריהם במקום מצוה בשב ואל תעשה כו', ע"ש. ושם בשאלה איחא להסתפק, אם תמצא לומר אסור, אם חל יו"ש הראשון בשבת אם מותר ביו"ש השני, ואין שם סיום התשובה מה דעתו בזה. והנה המני"א כתב דנחלשה בראשון מותר בשני, אך נראה דהיינו ביו"ש שחל בחול אבל כיום הראשון בשבת אסור דהוא קי"ל ביסמין תקיל ענין ביצה דשבת ויו"ט המסובים נולדה בזה אסורה בזה, והיה כאן, אך אם נחלשה בשבת ויו"ט יום א' ובי' מותר בשני כמבואר שם בהג"ה, ע"ש. ועיין בדברי שמואל סימן רכט דמתיר בלולב שהוא מחוץ לתחום בשביל ישראל ובציווי הישראל שישראל אחר יוכל ליטלו אפילו במקום שיש שם לולבים אחרים, ע"ש, ומשמע דלישראל זה יש להחמיר במקום שיש לולבים אחרים עכ"פ ככה"ג שבא בשבילו ובציוויו:

[ז] ההדר. עכ"ה"ט מ"ש בשם מהר"ם מינץ שו"ת ח"צ. ועיין במשנה למלך הל' מעשה הקרבנות פרק טז שכתב ג"כ דכדרי הח"צ, ועיין בחפאת-צבי

אחר אתרוג ביו"ט, ומ"מ בשבת אין לשלוח בשביל יו"ט שאחריו, עיין ט"ז ומ"א. וכתב הרשב"א סימן רצו: ערבה שנתלשה ביו"ט שני אסור לטלטלה אפילו אין לו אחרת לצאת בה, דמוקצה היא. וכתב המ"א: ונ"ל דאפילו ביו"ט ראשון אסור לטלטלה, אך אם נחלש ביו"ט ראשון מותר בשני לכ"ע, ע"ש, ומהרש"ם ח"א"ח סימן כב חולק על הרשב"א ומתיר, ע"ש, ומהר"ח ב"ספר פני-החיים דחה דבריו וכתב לאסור דכדברי הרשב"א:

(ה) **כביצה**. אבל אם הוא גדול כשאר אתרוגים אעפ"י ששניהם באים כאחד לפנינו לקנות אין מחוייב לקנות הדרן לסברא זו, ב"י: (ג) **מלגו**. פ"י אם הקטן נמכר בשש יוסיף י' דינרין דהיינו שליש של תוך הדמים, ושליש מלכר היינו שיהלוק הדמים לשנים ויוסיף חלק שלישי דהיינו שיוסיף ג' דינרין: (א) **להחליפו**. אבל אם חבירו אינו רוצה להחליפו רק למכרו אינו מחוייב לקנות כיון שכבר קנה זה, ב"י: (ד) **ההדר**. אבל אם כבר קנה א' א"צ להוסיף להחליפו כהדר לכ"ע, ע"ש, נראה דעת הש"ע וכ"פ ש"ל"ה, אבל דעת הח"ח ומ"א דגם בקנה כבר חייב להוסיף שליש על סך שקנה אם הוא הדר שלישי יותר מחבירו, ע"ש. המוציא מחבירו עליו הראיה, ש"ג. כתב הה"מ מינץ: מי שקנה אתרוג גדול יפה בדמים יקרים ונא אחר ופסלו אין חייב לשלם לו אלא אתרוג קטן לצאת בו, מיהו מה ששוה הגדול יותר מהקטן, אחר החג חייב לשלם לו, ע"ש, ועיין בכנה"ג, אבל בתשובת חכם צבי סימן ק חולק עליו וכתב

ביאור הלכה

משנה ברורה

שיש לפניו שני אתרוגים וכו' ואין סוף לדבר. ומכל מקום באתרוג או לולב שיש בו חשש פסול [והוא הדין בכל המצוות כי האי גוונא] שחלוי בפלוגתא דרבנותא, אף שהלכה דכשר, מכל מקום יש לומר דבזה לכולי עלמא צריך לקיים הידור מצוה עד שליש, לקנות אחר לצאת כל הדעות [כן משמע מפרי-מגדים, ועיין בבגדיו"שע שהחמיר עוד ביותר מהן:] * **בצמצום**. לפי שיטה זו, אם גדול יותר מכשיעור, אף-על-פי ששניהם באים לפנינו כאחד לקנות מכל מקום אין צריך לקנות הדר, ומדתם השולחן-ערוך כסברא זו משמע דהכי סבירא ליה להלכה, שהיא שיטת הרא"ש; והגר"א בבאורו משמע דנוטה להיש'אומרים דהוא שיטת רש"י, משום דבירושלמי מפורש כן, וכן האלה רבה מחמיר בזה בהיש' אומרים. אחר-כך מצאתי בפני-משה ע"ה הירושלמי שכתב גס-כן דמהירושלמי מוכח להדיא ברש"י, וכתב עוד: ובענין לקושיא שהקשו שהרי לעולם ימצא נאה ונאה, יש לומר דלא הטיחוהו עליו אלא כפפעם ראשונה בלבד, דאם לא-כן אין לדבר טוף, עד כאן לשונו, וכזה כתבו גס-

לצאת בו בצמצום. עיין במגן-אברהם שמצדד דלאו דוקא אתרוג, שהוא הדין ספר-תורה או שופר וכדומה שקנהו והיה בו רק (א) כשיעור מצומצם ואחר-כך נזדמן לו אחר שהוא גדול בשיעורו, מצוה להחליפו ולהוסיף עליו עד שליש: (א) **מלגו**. פירוש, אם הקטן נמכר בשש, יוסיף שני דינרין, דהיינו שליש של תוך הדמים; ושליש מלכר נקרא כשחולק הדמים לשנים ומוסיף חלק שלישי, דהיינו שמוסיף שלשה דינרין. (ד) **יש מחמירין שצריך להוסיף שליש מלכר**: אבל אם חבירו אינו רוצה להחליפו רק למכרו, אינו חייב לקנותו ולהחזיק שתיים, אם לא שיש לו קונים שרוצים לקנות את הקטן שיש לו [אחרונים]: (ה) **שם מוצא שני אתרוגים וכו'**. רוצה לומר, אפילו כל אחד גדול בשיעורו יותר מכביצה, כיון שהשני נראה (ה) הדר

ביופי יותר מחבירו צריך להוסיף. ואם כבר קנה אחר והוא בשיעורו גדול יותר מכביצה, אין צריך להוסיף להחליף בהדר לכולי עלמא [ולדעה ראשונה, כיון שגם הראשון לא היה בו שיעור מצומצם, ולדעה שניה לא היה החמירו ליקח הדר כלל שכבר קנה האחרון]. כן כתב המגן-אברהם בשם פוסקים, אך הגר"א הביא ירושלמי מפורש ומשמע דנקט לדינא כן, דאפילו לקח קנה אתרוג ולולב [והוא הדין (ו) לכל המצוות] והיה בהם יותר מכשיעור ואחר-כך מצא אחר נאה הימנו, צריך להחליף ולהוסיף עד שליש: (ו) **אם אין מיקרים אותו יותר משליש**. דהידור מצוה הוא רק עד שליש, (ו) ואפילו מי שאין חיינו נדחקים אין צריך לכבזו יותר משליש. אמרינן בגמרא: עד שליש משלו, מכאן ואילך משל הקדוש-ברוך-הוא, ופירש רש"י עד שליש משלו, דהיינו, אותו שליש שיוסיף בהידור מצוה משלו הוא, שאינו נפרע לו בחייו, כדאמרינן 'היום לעשותם ולא היום ליטול שכם', אבל מה שיוסיף יותר על שליש יפרע לו הקדוש-ברוך-הוא בחייו, עד כאן לשונו, והיינו, אף דאינו מצווה על זה, מכל מקום אם יוסיף יפרע לו הקדוש-ברוך-הוא בעולם הזה. ויש אומרים, דבאיש אמיד שנתן לו הקדוש-ברוך-הוא הון, צריך

שער הציון

בכהאי גוונא, משום דלהחליף הוא דבר שאינו מצוי, ולקנות עוד אחד כשיש לו אחר בוודאי אינו מחוייב כלל, כמו שכתב המגן-אברהם בסעיף קטן ד: (א) דגם בספר-תורה יש שיעור ר"ן שצריך לעשות אותה לכתחלה ואין שיצאין בה על-פי החק, עיין ביו"ד דעה סימן ע"ב ורע"ב ע"ה. ולענין שופר לעיל ביסמין תפרי שיהיה ט: (א) [והובא בבאור הגר"א] ורוקח ומהרש"ל ומהר"ט, וכן כתב רב"ח, דיש להחמיר [אכן מה שהביא אש"י אסור דסבר גס"ל כן להחמיר, דבריו תמוהין, כמו שכתב בכיכורי-עקב]: (ב) פרי-מגדים, ולא אמר לדעה הראשונה שהיחידו דיש תחמת גזלו: (ו) כוזה שם: (ו) מהרש"ל [ומגן-אברהם משמע דאף הדרכי-משה סבר הכי, ולעניות דעתי אינו מוכרח]. והנה ענין זה תלוי בפירוש דברי הגמרא מה שאמרו 'מכאן ואילך משל הקב"ה', ולפירוש רש"י והתוספות והרא"ש בסוכה והיראי"ו שם והרשב"א בשיטה מקובצת בא-קמא לא נזכר שום נפקא-מינה בענין זה בין מי שחי חיי דוחק או לא, לעולם אין צריך להוסיף יותר משלש [ואפילו אם הוא איש עשיר], ורק שמי שרצה להוסיף הקב"ה יוסיף לו, וכן העתיק המגן-אברהם אליה ורבה לדינא, ולכן תחמתו כן. ומה שכתבתי בשם י"א אומרים הוא דעת הרמ"ה והנימקין-יוסף, וכן כתב בשיטה מקובצת בשם הראב"ד, עיין שם שפירשו: דבר הגמרא, והעתיק גם הכ"ח:

הלכות לולב מימן תרנו

*** יותר משליש מלגו בדמי חבירו:** הגה ומי שאין לו אתרוג או שאר מצוה עוברת, אין צריך לבזבוז עליה (ז) הון (ס) [נ] רב, וכמו שאמרו המבזבוז אל יבזבוז (ח) * יותר מחומש, * אפילו מצוה עוברת (הרא"ש ורבינו ירוחם ג"כ ח"ב). ודוקא

שערי תשובה

באר היטב

דחייב לשלם דמי האתרוג, ע"ש, וכן הסכים בתשובת שבות יעקב ח"ב סימן כט, ע"ש: (ה) רב. וכתב ד"מ: אפילו מי שאין חייב נדחקים אי"צ לבזבוז יותר משליש בהידור מצוה. וכתב בי"ש"ש דמי שחייב נדחקים אי"צ להוסיף שליש, ואפשר דאפילו המצוה עצמה אי"צ לקנות וה"ל (ובא"ד גרשם ע"ז סמ"ק נראה שהוא ט"ס וצ"ל הרמ"ט, והוא ר"ת משה טראני), ועיין בכהנ"ג שהראה מקום להיפס: מראה פ"ק דפאה:

ביאור הלכה

משנה ברורה

להוסיף בשביל הידור אפילו יותר משליש: (ז) הון רב. הנה שליש מנכסיו, מוכח בגמרא בהדיא דאין צריך ליתן עבור מצוה אחת, והפוסקים הסכימו דאפילו פחות משליש גס"כ אין צריך ליתן, וסמכו דינו כמו לענין צדקה, שאמרו: המבזבוז אל יבזבוז יותר מחומש שמא ייעני ויצטרך לבריות, והוא הדין בזה: (ח) יותר מחומש, אפילו מצוה עוברת. ומכל מקום (ט) חייב להוציא על-כ"ל פנים עישור נכסיו לזה, דגם בצדקה שיעור בינוני הוא מעשר. ועיין במגן אברהם ואליה רבה, דכמו שם לענין צדקה, שנה ראשונה מן הקרן מכאן ואילך מן הרווח, הכי נמי בענינו. ועיין בביאור הלכה שבירורנו דרוצה לומר, דמשיעור זה בוודאי אסור לפחות, אבל אפשר דבענינו דהוא מצוה עוברת גרע טפי וצריך להוציא עד חומש מנכסיו:

סימן כח, ועיין ביד"אפרים מ"ש בישבוז דברי מהר"ם מינץ בזה: [נ] רב. עכה"ט. וכתב בכהנ"ג בשם המב"ט ח"ג סימן מט דאע"ג דארמין מה שמוסיף בהידור מצוה יותר משליש משל הקב"ה (ע"ש בפרי"ש שפירש שהקב"ה יפרע לו בחייו והתם כתבו שאוכל פירות בעוה"ב כו'), מ"מ היינו דוקא אם אין לו סיבה ליקר האחרים אלא לפרטום הידור מצוה, ע"ש. ועי' כאלהו וזטא העתיק זה ומשמעות דבריו דקאי על תוספת שליש, וליתא, דעל תוספת יותר משליש קאי ועיין בכהנ"ג שהראה מקום להיפס: מראה פ"ק דפאה:

כן עוד איזה אחרונים: * יותר משליש. עיין במשנה ברורה בזה שכתבנו דאפילו מי שאין חייב נדחקין אין צריך לבזבוז יותר משליש. ולהיפך, מי שמוזנותיו מוצגממין אם צריך לדחוק חייב להוסיף שליש בשביל הידור, יש גס"כ דעות בפוסקים, דמן ניומקיי"וסף והרמ"ה משמע דגם בזה צריך להוסיף שליש, והמהרש"ל כ"ס של שלמה בבאקמא חולק על זה. ועיין בשיטה מקובצת בשם הראב"ד והוה לשונו: עד שליש משלו, פירוש, בהידור מצוה עד שליש למצוה לקנות לו לולב נאה, אם יש לו מעט או הרבה וכו', ומשמע לכאורה דסבירא ליה כשיטת הנימוקיי"וסף הרמ"ה, ואפשר דמה שכתב א"מ מעט היינו באדם שנכסיו מוסיפין אבל אין חייב נדחקין. והנה מ'פירוש רש"י והרא"ש ותוספות והרא"מ והרשב"א בביאור דברי הגמרא 'עד כאן משלר' לא החכרו כלל חילוק לענין מצות הידור עד שליש בין איש אמיד או לא, ומכל מקום יש לומר לדחוק חייב בשביל הידור גם הם מודים דאין צריך, הגמרא לא איירי באיש כזה: * יותר מחומש. עיין במגן אברהם שכתב בשם רבינו ירוחם דמכל מקום חייב להוציא עישור נכסיו לזה, וכתב הבית יוסף על זה: ולא ידעתי מנין לו, וכתב האליה רבה על זה דצדקה. ולעניות דעתי דסברת הבית יוסף, דאין אנו יכולין ללמוד משם, דאף דהון רב מסתברא דאין אנו חייבין, מהא דרבן גמליאל דאמר על זה בגמרא דכמה חביבין מצוות על ישראל, ומשמע לא מדינא, וגם דשליש בית אין חייבין, מהא דבבאקמא דקמקשה: אלו אתרמי תלתא מצותא וכו', ועל-כ"ל פנים אולי ביותר מזה יש חיוב חמישית או ששית וכדומה, ואין אנו יכולין ללמוד מצדקה [דשם השיעור חומש לא מדינא רק המבזבוז וכו'] דשם הוא מצוה שאינה עוברת, ואפילו אם איכא עניים דקיימי הלא יכול להתקיים על-ידי אחרים, מה שאין כן באתרוג וכדומה שהיא מצוה עוברת וחל על גוף האדם. ותדע, דקמקשה הגמרא 'אלא מעתה אי אתרמי ליה תלתא מצותא' וכו', ולא קמקשה בפשיטות 'והא אמרו אל יבזבוז יותר מחומש', אלא על-כרחין דהכא בענינו דהוא מצוה עוברת המור טפי, ומה דסמכו הפוסקים לענינו מהא דהמבזבוז הוא רק להשימנו, כמו שם חששו שמא ייעני ויצטרך לבריות ועל-כן אין נכון יותר מחומש כן יש לחוש בענינו. ובדוחק יש ליישב דברי הרבינו ירוחם דכוננו דמעשר בוודאי חייב להוציא על מצוה, ועל-כ"ל פנים לא גרע משם, אבל אנו חייבין להחליט דהוה שיעורו, ועל-כרחין מה שסיים רבינו ירוחם היעשור כפירשתי גבי צדקה, ורוצה לומר דשנה ראשונה מן הקרן ואחר-כך מן הרווח, כמו שפירש האליה רבה, ורצה לומר גס"כ ששיעורו זה בוודאי חייב בענינו דעל-כ"ל פנים לא גרע משם ואפשר דיותר מזה: * אפילו מצוה עוברת. כן צריך לומר, וכן הוא בדפוס ישן, ורוצה לומר, דאף דהמבזבוז לא איירי במצוה עוברת, מכל מקום דינא הוא דאף בעוברת אין צריך לבזבוז הון רב, וכדאיחא ברא"ש ורבינו ירוחם. והנה על עצם הדין דמבואר כאן בשולחן ערוך דאין צריך לפזר הון רב על מצוה, ונובע זה מסוגיא דבבאקמא: אלא מעתה אי אתרמי ליה תלתא מצותא ליתבי לכולא ביתה, וסמכו זה לדין צדקה דהמבזבוז וכו', לכאורה צריך עיון מסוגיא דקידושין דף כט, דמבואר שם גבי פדיון הבן דאף אם אין לו רק ה' סלעים צריך לפדות עצמו, וכן לענין לעלות לרגל, ושם מייירי שאין לו נכסים כלל וזולת אלו החמשה סלעים, ע"ש, ולכאורה לפי סוגיא דבבאקמא אשר ממנו נובע דין השולחן ערוך דכאן, אינו מחייב לתת כל אשר יש לו בענין מצוה, ואף רק שליש ביתו גס"כ אין מחוייב, וגם מעשה דרבן גמליאל לכאורה קשה לפי זה, דמאי רבותא שלקח אתרוג באלף זהו משום חיוב מצוה, הלא אף מי שאין לו רק ה' סלעים מחוייב ליתן לכהן לפדות עצמו או לעלות לרגל, וכל שכן רב גמליאל שהיה עשיר, ושיעורו זה בוודאי היה רק חלק מהגון. ולמען ליישב האיות שלא יהיו ספירתה היה אפשר לכאורה לומר במעשה דרבן גמליאל ההרבותא היתה שם, ששיר הון רב יותר על שויה דאינו שוכר המצוה, ורק מפני שחייב ספירתה לא היה אפשר להשיג אתרוג נתן לאחד הון רב שיתרצה למכור לו, וזה אין אנו מחייבין מן הדין, וכיון דאינו מוצא אותה כפי שפירש הרגיל אנוס הוא ואין מחוייב, ורק משום חיוב המצוה עשה זה. ואפשר לפרש גם הסוגיא דבבאקמא דמייירי בכגון זה דעלתה שכר המצוה הרבה יותר משויה, וסלקא דעתיה דהש"ס דעד שליש ביתו מחוייב, ועל זה דחי דאינו מחוייב, אבל כל מצוה שיכול להשיגה בשויה חייבה התורה לכל ישראל אם יש לו אף מעט, וכשהיא דקידושין הג"ל, ורק באין לו פטור, וכההיא דירושלמי פרק א דפאה [זה לשונו שם: "כבד את ד' מהוגן", ממה שחננך, מפירש לקט שכחה ופאה ומפירש תרומה וכו' ותעשה סוכה ולולב שופר ותפילין וציצית ומאכלי את העניים וכו', ואם אין לך אתה חייב ככולך, ואם אין לך אתה חייב באחת מהן, אבל כשהוא בא אצל כיבוד אב ואם, בין שיש לך הון בין שאין לך, "כבד את אביך ואת אמך", ואפילו אתה מסבב על הפתחים], אכן זהו נגד סתימת כל הפוסקים, דמשמע שתפסו בפשיטות מסוגיא דבבאקמא וממעשה דרבן גמליאל שאין מחוייב לפזר הון רב לשום מצוה בכל אופן ואף שיש לו עדיין הון, ורק עד חומש היתור כמו לענין צדקה; וצריך לומר דהם מוולקין מסוגיא דקידושין לזהא דבבאקמא וסוכה באופן זה, דלפזר בהון רב אמנם אין מחוייב, ומשום הטעם דממא ייעני ויצטרך לבריות, וכמו שכתב הראב"ד, וזה לא שייך במי שאין לו רק חמש סלעים וירצא בזה ומתפרנס ממלאכתו ולא גרע פוטרו דשם יצטרך, וכן להיפך לא יתחזק מצדו כפי שייצא. ומבדרי הנימוקיי"וסף והרא"מ מוכח גס"כ הכי, דכמי שחייב נדחקין צריך להוציא אף בשביל הידור וכל שכן למצוה עצמה, והוה דלא כדעת רש"ל שחולק על הנימוקיי"וסף והרמ"ה בזה, וכתב דאפשר דאף לגוף המצוה אינו מחוייב כיון שחייב בדוחק דאצלו הוא כהון רב, אבל מסוגיא דקידושין הג"ל לא משמע הכי, וכן

שער הציון

הלכות לולב סימן תרנו תרנו

ערה באר הגולה

מצות עשה, (ט) אבל לא-תעשה, (י) *יתן כל (ו) ממונו קודם שיעבור (הרשב"א וראב"ד) *ועיין לקמן סוף סימן תרנח בהג"ה):

תרנז ובו סעיף אחד:

א (א) *קטן היודע (ב) לנענע לולב כדינו, (ג) *אביו חייב (ה) [ה] (ד) לקנות לו לולב *משנה סוכה מ"ב *כדי לחנכו במצוות:

באר היטב

לדידה כהן רב, וזלתי נר חנוכה וד' כוסות, עכ"ל. ועמ"א: (1) ממונו. משמע קצת בגיטין דף נו במעשה דבר-קמצא שמוחר לעבור על ל"ת מפני אימת המלכות, ע"ש. ואם אין בידו אלא ה' סלעים וצריך לפדות בנו ולקנות אתרוג יקנה אתרוג, שזו מצוה עוברת וזו מצוה שאינה עוברת, קידושין דף כט:

(ב) לקנות. רש"ל כתב ע"ז: ולי"ג הא בהריא שנינו חייב בלולב ולא נאמר שם שצריך לקנות לו לולב, אלא לאחר שיצא בר אביו יתגנו לבנו לכרך

משנה ברורה

(ט) אבל מצות לא-תעשה וכו'. רביטול עשה הוא במניעה מלקיים ואינו עושה שום מעשה נגד רצון השם יתברך, מה שאין כן בלא-תעשה אם יעבור. כתב המגן-אברהם: משמע קצת בגיטין דף נו במעשה דבר-קמצא, שהיה מותר לעבור על לא-תעשה מפני אימת המלכות דעכו"ם, והאחרונים מפקפקים על זה, דהתם פיקוח נפש היה: (י) יתן כל ממונו קודם שיעבור. ואף דיצטרך על-ידי-זה אחר-כך לחזור על הפתחים, לא נוכל להתיר על-ידי-זה איסורי תורה. וזה אפילו בלא-תעשה גרידא, וכל-שכן אם נוגע הדבר לחייבי כריתות חס ושלום, כגון שאינו יכול להשיג איזה משמרת להרויח אם לא שמתרצה לחלל השבת ולעשות בו מלאכה כשאר פועלים, אסור לו לשמוע להם, ואף דנוגע זה למונותיו ולמונותיו אנשי- ביתו אין לו ההכרית נפשו עברום:

ביאור הלכה

מירושלמי הג"ל מוכח גס"כ [אפילו לפי מה שהעתיקו העולתי-חמיד והאליה רבה את דברי הירושלמי, וכל-שכן לפי מה שנבאר לקמיה] רק דאינו מחייב לחזור על הפתחים בשביל מצות תפילין וציצית וכו', אבל אם יש לו כדי לקנות תפילין וציצית וכהאי גוונא בוודאי חייב ולא נחשב זה כהון רב (ואף דלמעלה צדדנו להלכה כהרש"ל, היינו רק לענין היודר אבל לא לענין מצוה עצמה). ועיין בספרי אבהת-חסד חלק ב פרק כ א ג. ואגב אעורר פה כמה שהיה קשה לו על מה שהעתיקו העולתי-חמיד והאליה רבה בסימן כה ראה מירושלמי שאין מחייב לחזור על הפתחים כדי לקנות תפילין וכדומה שאר מצוות, והלא קיימא לן דעל נר-חנוכה וד' כוסות צריך לשאול על הפתחים כדי לקיימם אף שהם מצוות דרבנן, וכל-שכן בענינו, ואפילו אם תאמר דמשום פרסומי ניסא ותקנו רבנן כן, מה יענה בהא דקיימא לן לעיל בסימן רסג סעיף ב דלנר-שבת שואל על הפתחים ולוקח שמן ומדליק הנו, שזה בכלל עונג שבת הוא, והלא עונג שבת הוא רק מצות עשה מדברי קבלה, כמו שנאמר 'יקראת לשבת עונג', ותפילין ושופר וכהאי גוונא הוא הכל מצות עשה של תורה. וחפשי ומצאתי קרשיא זו בספר מור וקציעה, עיין ב-האר"ך ונשאר בקושיא. ומה שהביאו ראה מירושלמי הג"ל, לכאורה לאו ראה היא בשנדקוק על לשון הירושלמי דקאמר 'ועושה סוכה לולב שופר ותפילין וציצית', מאי לשון 'ועושה' דקאמר, היה לו לומר 'יושב בסוכה ונוטל לולב ותוקע ולובש תפילין וציצית', וכל-פך נראה לעניות דעתי הירושלמי אויל לשיטתו, דאיחא שם בברכות פרק ט הלכה ג: העושה סוכה לעצמו אומר 'ברוך אשר קדשנו במצוותיו וציונו לעשות סוכה', וכנס לישב בה אומר 'ברוך אשר קדשנו במצוותיו וציונו לישב בסוכה'; העושה לולב לעצמו אומר 'ברוך אשר קדשנו

במצוותיו וציונו לעשות לולב, כשהוא נוטל אומר 'על נטילת לולב'; העושה תפילין לעצמו אומר 'ברוך אשר קדשנו במצוותיו וציונו לעשות תפילין', וכשוא לובש אומר 'על מצות תפילין'; וכן חושב שם מוזה וכמה מצוות; הרי דסובר הירושלמי דעשיית המצוות הוא מצוה בפני עצמו מדמברך עליה (ועיין במנחות דף מב עמוד ב בתוספות, דהירושלמי חולק בזה על הגמרא הלכה זו). ואינו יכול לפטור עצמו מכה שיקנה תפילין או סוכה מחבירו במעותיו, לזה קאמר הירושלמי דענין זה לא חיבתו התורה לעשות בעצמו (הסוכה) וכן ליקח קלה ולעשות מוזהו בתמים ופרשויות כי אם כשילו, אבל אם אין לו לא חיבתו התורה בזה לחזור אחר עצים לסוכה ולקח לתפילין וכהאי גוונא אלא קונה במעותיו תפילין וציונו לעשות אחרים, וכן בסוכה וכל המצוות דעשייה אינה אלא הכשר, אבל עצם המצוות-עשה ללבוש תפילין וכן כהאי גוונא בקיום שאר המצוות, מזה לא פטרתו התורה כלל, שהוא חוב המוטל על גופו, ולא גרע מנר של שבת ונר-חנוכה וד' כוסות דמוכר כסותו כדי להשיגם, ואפילו אם תמצי לומר דאין הדין שצריך לחזור על הפתחים להשיג מצות לקנות תפילין, אבל על-כל-פנים מחייב לחזור ולקבש מישראל שישאול לו תפילין לקיים המצוות-עשה: * יתן כל ממונו. עיין ביורה-דעה סימן רלב סעיף יב, דגבי שבועה מקרי אונס-ממון אונס, דאמינא אדעתא דהכי לא נדר [מ"א]: * וענין לקמן וכו'. פירוש, דשם איתא שמצוה לכל אחד לקנות אתרוג לעצמו. וכתב המגן-אברהם: אם אין בידו אלא ה' סלעים וצריך לפדות בנו וליקח אתרוג, יקנה אתרוג, שזו מצוה עוברת וזו מצוה שאינה עוברת. אכן אם יוכל לצאת באתרוג של אחר, אף שמצוה לקנות משלו מכל מקום פדיון קודם בזה (בכורי יעקב). אם קנה אתרוג ונמצא נרקב וכן לולב, כתב אליה רבה בשם שלטי-גבורים, אם יכול לתלות שהרקבים נעשו ביד המוכר, הרי זה מקח טעות, ואם הדבר ספק, המוציא מחבירו עליו הראיה. כתב הפריימגדיס: לדעת היש-אומרים בחושן-משפט (סימן קצט) דאם נתן מצות על יין לקידוש קונה, דרך-תורה מצות קונה והעמידו על דין-תורה בקניית מצוה, אם-כן יש לומר דהוא הדין אתרוג, ושניהם אין יכולין לחזור בו:

* קטן היודע וכו'. והינוקות שאין יודעין לכרך יענעו את הלולב ודיים [א"י בשם מהר"ל]: * אביו חייב לקנות לו. עיין בט"ז שיעשה כן מי שביבולתו, כדי שגם בנו יוכל לכרך בשעה שהצבור אומרים הלל וכו'. הנה הוא פירש כן למדה טובה בעלמא, אבל פשיטת הגמרא שאמר 'קטן היודע לנענע חייב בלולב' היינו שלא בשעת הלל, ואפילו אינו יודע לקרות ההלל כלל, כדאיחא ברא"ש פרק ג אות כו, עיין שם: * כדי

שער הציון

(ב) והא דבסימן תרנח סעיף ו משמע שאפילו קטן שלא הגיע לעונת הפעוטות מברך על הלולב, היינו שלא מצד החיוב לחנכו, אלא אם ירצה לעשות כן [ט"ז]: (3) מגן-אברהם בשם פוסקים. ואפילו אם אינו בקי ממש בענינים, כבסימן תרנא נפמ"א: (2) פריימגדיס. ובשערי-חשובה מסתפק בזה. ועיין בביכורי-יעקב שמסכים עם הפריימגדיס ודחה ראייתו מהא דחיגר, עיין שם:

הלכות לולב סימן תרנח

תרנח דיני לולב ביום טוב ראשון, ובו ט' סעיפים:

א אמן התורה אין מצות לולב מיוחד למקדש (א) אלא יום (ב) ראשון, וחכמים תקנו שיהא ניטל בכל מקום כל שבעה: ב יביום שבת (ג) אינו נוטל אפילו אם הוא יום ראשון: הגה ואסור לטלטל (ג) הלולב בשבת, (ד) דהוי (ג) כאבן (ר"ן ס"פ לולב הגזול והמגיד פ"ד הכל-בו), אבל האחרון מותר בטלטול (ג) (ה) דראוי להריח בו. ואסור ליתנו על הבגד אפילו (ו) ביום טוב, (ד) (ז) דמוליד ריחא (מהר"ל): ג (ח) אין אדם יוצא ידי חובתו ביום ראשון

א משנה סוכה מ"א וראש השנה דף ל ב מסקנת הגמרא סוכה מ"ד ג משנה וכווייחא שם מ"א

באר היטב

שאסור לטלטל כ"א לצורך גופו ומקומו, וא"כ כאן נמי שרי לטלטל הלולב לצורך גופו ומקומו, ט"ז: (ג) דראוי. והא דבסימן תרנז דיש למנוע מלהריח בו, דשם הטעם דאינו יודע אם יברך וממילא אם יש לפניו מידי אחריותא שראוי לברך עליו ברכת הריח או יברך על אותו הדבר ויכול אח"כ להריח גם מזה ע"כ אינו מוקצה, ט"ז: (ז) דמוליד.

עליו, עיין שם. וט"ז כתב: אם ידו משגת יקנה לבנו שיברך בשעה שהצבור אומרים הלל, ע"ש:

(ב) ראשון. דכתיב ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים והיינו במקדש, אבל בשאר א"י יום ראשון, דכתיב ביום הראשון, וחכמים תקנו ד' זכר למקדש: (ג) כאבן. בסימן תקפח ס"ה הביא רמ"א בשו"ע

משנה ברורה

ומשווה ספק ברכה, כמו שנתבאר שם, מה שאין כן בשבת שאיננו נוטלין, בירדאי ראוי להריח ולברך עליו גם כן; ועוד, אם מברך על פרי אחר ומכוין להוציא גם הנאת ריח זו, בוודאי יכול להריח בו, ועל-כן אינו מוקצה: (ו) ביום טוב. אבל (ה) מותר ליתנו על הבגד או מוכין שהיה מונח בו מערב-יום טוב, שכבר קלט הריח: (ז) דמוליד ריחא. בבגד, והוי כתיקון גנא. ומשמע דאפילו (ז) אינו מכוין לזה גם-כן אסור, מפני שאי אפשר שלא יקלוט והוי פסיק רישא, (ז) ויש מקילין בזה היכי דאינו מכוין. ובשעת הדחק שאין לו מקום משומר להניח האחרון שמה, (ח) אפשר דיש לסמוך אמקילין: ג (ח) אין אדם יוצא וכו'. ואם אין הדין בביתו ונתנה האשה הלולב לאחד מאזוביו או קרוביו במתנה, לא יצא, דשמא לא ניחא ליה (ט) כי אם במקרה, אם לא שהוא אדם חשוב דזילא ביה מילתא למכרו, שרי, דאז אמדינן דעתיה דניחא ליה [מ"א]. והביכוריי-עקב (י) הקשה עליו, דהלא בלאו הכי גם-כן קיימא לן דניחא ליה לאינש לקיים מצוה בממוניה, ומחמת זה מותר ליטול לולבו של חברו לצאת בו אפילו בלא דעתו, ומכל מקום לא מהני סברא זו רק לענין שאר הימים, דהוי כאלו שאלו בעצמו, ולא לענין יום הראשון דבעינן ילכס', וכדאיתא לעיל בסימן תרמט סעיף ה,

צריך לקנות לו לולב בפני עצמו, כי לאחר שיצא בו אביו יתנו לבנו לנענע בו ולברך עליו, וכן כתבו התוספות בערכין (דף ב) דיוצא בשל אביו, וכן משמע בעיטור. (ד) ויש אומרים דאם ידו משגת, טוב יותר שיקנה לו לולב כדי שיעשה הנענועים כדינו בשעת הלל עם הצבור, שזה טוב יותר ממה שיברך אחר-כך:

א (א) אלא יום ראשון. דכתיב "ושמחתם לפני ד' אלהיכם שבעת ימים", והיינו במקדש, אבל בשאר ארץ ישראל יום הראשון בלבד, דכתיב "ולקחתם לכם ביום הראשון עץ וכו'", וחכמים תקנו שבעה בכל מקום זכר למקדש: ב (ב) אינו נוטל וכו'. וכן תקנו חכמים, משום גזירה שמא יטלנו (ב) בידו ויעבירונו ארבע אמות ברושת הרבים: (ג) הלולב. והוא הדין הערבות (ג) וההרסים: (ד) דהוי כאבן. ואפילו (ג) לצורך גופו ומקומו אסור. ולא דמי לשופר דשרינן בסוף סימן תקפח לטלטלו לצורך גופו ומקומו, דשאני התם דהוי כלי וראוי לאיזה דבר, כלשאווב בו וכדומה, מה שאין כן האב דעץ בעלמא הוא: (ז) דראוי להריח בו. ואף שכתב המחבר בסוף סימן תרנז שיש למנוע מלהריח בו, היינו בשעה שהוא נוטלו לצאת בו, (ד) או על-כ"פנים שהוא יום חול, ומשום שראוי ליטלו לצאת בו

שער הציון

(ד) ט"ז: (ב) לילך אצל בקי ללמוד נענועו או ברכתו [ורש"ן]: (ג) דזה ההדס של מצוה הוקצה לכל ז' ימים ואסור להריח בו אף בשבת, וכמו שכתבנו לעיל בסימן תרנז, ועל-כן קעץ בעלמא דמי: (א) מאמר מרדכי ובגריישיש עומר-משן ותוספתא שבת [ל' ע"ב בסימן שוח] ושי"א, דלא כט"ז. ומה דאיתא בירושלמי פרק לולב הגזול הלכה יא רבנן דקיסרין אמרין ערבה מותר להניף בה לחולה בשבת, אפשר משום דהוא גוזר חולה התיירו איסור מוקצה, וכעין שכתב לעיל בסימן שכת עיף יז: (ד) היינו אפילו לדעת שארי אחרונים (הא"י והרה"ח) שהעתיקו למעשה כשאר אחרונים למנוע מלברך על ריח האחרון בכל המועד, מדוד על-כ"ל פנים בשבת שאינו יכול ליטול האחרון משום תקנת חכמים דיכול להריח בו ולברך, כ"איתא בכרייהם בהריא, וכן כתב בשולחן-שלמה ובחיי אדם בכלל קמח יז (אלא שיש לומר דהוא איתל לשיטתו שסובר דחמדי בעת שאינו נוטל למצותו דיכול לברך, כדעת המגן אברהם, ולשנון בסימן סא אות י מגומגם מאד, עיין שם), ודלא כהט"ז. וחפשייתא באחרונים ומצאתי שהחמ"מ משה ומטה-יהודא דעתם כהט"ז, לדעתהמגן אברהם למנוע מלברך ככל המועד על ריח האחרון יש למנוע בשבת גם-כן, ומכל מקום נראה לי הרהורא לנהוג כדעת המגן אברהם לברך בשבת על ריח האחרון אין מוחין בידו, דבלאו הכי הריהו פוסקין עומדין בשיטת המגן אברהם דאפילו בסוף חול כשאינו נוטלו למצותו רק להריח ויכול לברך, דלכך דעת מהרש"ל ומגן אברהם והגאון רבי מרדכי בנעט בבבאורו על ההרדכי מצאתי עוד בשיטות כספר ח"ד ובהלכה ברורה דיכול לברך אחרון ביום חול: (ב) כדלעיל בסוף סימן תקיא חקיא במשנה ברורה סעיף קטן כו: (י) מגן אברהם ואליה רבה דהסכימו לדעת מהר"ל לאסור משום דהוי פסיק רישא. ועיין בהמגן אברהם ובהנהיג-שלום שכתבו דזה תלוי אם אמרינן פסיק רישא אסור אפילו בדרבנן, ולפי זה לפי מה שהסכימו כמה אחרונים לעיל בסימן שיד לאסור, גם בענינו אסור: (ז) ט"ז בשם מהרש"ל וגזירות-שמשון ומאמר-מרדכי לעיל בסימן תקיא. ועיין במחצית-השקל ודברת מהרש"ל, דיש לחלק בין איסור דרבנן דעלמא ליה דהנא: (ד) ובפרט היכי דלא ניחא ליה כלל או מהני ליה כמה שיוקלט הריח, (ח) אפשר דיש להזיף לזה דעת הערוך ומקיל בפיסק רישא דלא ניחא ליה אפילו באיסור דאורייתא: (ט) ולמכרו שרי, דזכין לאדם שלא בפניו [מ"א], ועל זה כתב בנהיג-שלום דהיינו דוקא אם דרכה למכור בלא רשות בעלה, דאז מה שעשה עשוי: (י) ואפילו כמה שהפרי-מגדים מקיל היכא דנושאת ונותנת בתוך הבית, גם-כן אין דעתו נוחה בזה, עיין שם שהביא ראיה לזה מירודה-רמח היכא דהבעל מוחה באשתו כמה שהשכירה מלכנו (ויש לדחות קצת, דהתם משום דנתגלה למפרע דלא ניחא ליה במה שעשתה), ומסימן שסז במה דאניה יכולה לזכות שלא מדעת בעלה גם-כן אין ראיה לברך, דאפשר דהוי שמייר שאינה נושאת ונותנת, ותדע, דהלא הפרי-מגדים מצריך לעיין בסימן שסז, ואפילו הכי מקיל בנושאת ונותנת:

הלכות לולב סימן תרנח

רעז

באר הגולה

(ט) בלולב של חבירו שהשאלו, (י) דבעינן 'לכם' (ה) [פ] משלכם. 'ואפילו אמר לו יהא שלך עד שתצא בו ואחר-כך יהא שלי כבתחלה, לא יצא, (יא) *דהוי כמו שאול. 'ואם נתנו לו במתנה מותר: ד' נתנו לו על-מנת להחזירו, הרי זה יוצא בו ידי חובתו ומחזירו, שמתנה על-מנת להחזיר (יב) שמה מתנה. (יג) 'ואם לא החזירו, לא יצא (יד) *ואפילו נתן לו את דמיו

באר היטב

ואם היה מאתמול על הבגד מותר ליתנו ב"ט עליו, מ"א, ע"ש. ועיין סימן תקיא:

(פ) משלכם. אם אין האיש בביתו ונתנה האשה הלולב לאחד מאוהביו או קרוביו במתנה נ"ל דלא יצא דשמא ניחא ליה למכרו על יום א', ולמכרו נ"ל דשרי דזכין לאדם שלא בפניו, מיהו אם אדם חשוב הוא דזילא ביה מילתא למכרו האחרונ שרי דאמדינן דעתיה דניחא ליה, מ"א וע"ש. השאל לולב מחבירו ונתנו לו סתם, אמרינן מסתמא במתנה נתנו לו ויוצא בו י"ח, מ"א ס"ק ג ובסימן יד ס"ק ח, ע"ש, אבל הט"ז שם ס"ק ה כתב דלא יצא דבעינן שיאמר בפירוש לשם מתנה ולא לשם שאלה, ע"ש, וכ"כ הר"ד מנחה דלולב שאול פסול כיום ראשון אין ראוי לומר השאילני לולבך דהא בתורת שאלה נוטלו ואין יוצא בו,

לקנות לכ"ע קנה מה"ת ניחא, אלא מדבריי מר אביו או משמע כן כו', ע"ש. ועיין בספרי שו"ת בית אפרים חלק ח"מ סימן ט וסימן ט ביורו הדברים בענין קנין דרבנן לגבי דאורייתא, ועיין בשו"ת משאת-משו"ת סימן ד ובכ"ח סימן מ באורן. ועיין בגט פשוט סימן ק ובספר פורת-גויעין בענין קניית קלף לגט ולא נתן מעות. ומי שמדקדק במעשיו יש לו להחמיר גם בזה. ועיין במג"א לעיל סימן שי ס"ק טו או דנותנין האחרונ במתנה ביו"ט משום דאינה מתנה גמורה אלא ע"מ להחזיר לאחר שיצא בו כו', וגם דלצורך מצוה מותר. ועיין בספר המקנה בקידושין דף ו ע"ב ליישב מ"ש הבי"ט על הסמ"ג שכתב שיש לכפול את התנאי כדי שיהיה

משנה ברורה

ואס"כ מ"א מהני מה דנאמר דניחא ליה, הלא מכל מקום אינו שלו ממש, ואפילו כשהיא נושאת ונותנת בתוך הבית אין לה רשות ליתן משלו? ועל-כן משקט שם, דאפילו שמע בעלה אחר-כך ונתרצה לא מהני, דבעת הלקיחה לא היה שלו, (יא) וצריך לחזור וליטול: (ט) בלולב של חבירו שהשאלו וכו'. המגן-אברהם הוכיח מהא דשואל כלי מחבירו לקדש בו אשה דאמרינן שהיא מקודשת [באה"ע"ו סימן כח ס"ט], משום דאמרינן מסתמא נתן לו במתנה על-מנת להחזיר שיהיה יוכל לקדש בו, אס"כ הוא הדין באחרונ (יב) אם השאלו לצאת בו, הוי ליה כאלו נתנו לו במתנה ויצא, וכן כתב הבית-שמואל באבן-העזר שם, אבל הט"ז לעיל כסימן יד ובשו"ת בית-יעקב פוסקים דלא יצא, ועל-כן צריך לחזור וליטול וכלי ברכה: (י) דבעינן 'לכם' משלכם. יש אמרינן, (יג) דהני דקני אתרוג למצוה ופרעי לאחר חגג לא יאות עבדי, דכל כהני דלא ייבי דמי לא קני אלא אמרינן ונאנן בעינן 'לכם' דאורייתא, אם לא שהביאו לרשותו וקנהו בתורת חצר; ולכתחלה נכון לזהר בזה ולפרוע קודם החג: (יא) דהוי כמו שאול. דאין לו לשון מתנה כיון שפירש שהוא רק לזמן: ד' (יב) שמה מתנה. דכשאמר 'חפץ זה נתון לך', (יד) נפקע כל כחו ממנו, ומה שאמר 'על-מנת שתחזיר לי' (טו) הוא רק תנאי, כשאר תנאים שאדם יכול להתנות במכירתו ובמתנתו: (יג) ואם לא החזירו. והוא הדין (טז) כשנפסל בידו והחזירו: (יד) אפילו נתן לו את דמיו. ולא אמרינן בזה 'מה לי הן מה לי דמיהן', (יז) כיון שצריך

שערי תשובה

בלולב שאול, וע"ש שמסופק אם מחוייב בחיובו הקטן בשאר ימי החג דהוי תרי דרבנן, ועיין בחגיגה דף ו בקטן חגיג דכו', ע"ש:

(ה) משלכם. ועיין מ"ש בק"א לשו"ת ב"ח החדשות בימין טא בענין מתנה ע"מ להחזיר ומ"ש בית-אפרים על דברי הרמב"א בזה. ועיין במתנה אפרים הלכות קנין משכיח שכתב לדעת הפוסקים דקנין דרבנן לא מהני במתנה י"ח מדאורייתא, הני דקנו אתרוג למצוה לפירוש אחר חגג לא יאות עבדי, וכל כמה דלא ייבי דמי אין לו בר קנין משכיח שהיא מדרבנן ואנן בעינן לכם מדאורייתא, וע"ש בהג"ה בנו מהר"י גרון ז"ל שכתב ולפי מ"ש הרמב"ן הביאו בש"מ ב"מ דאף מתנת מטלטלין אינה נקנית אלא בחליפין או בחצר או באגב, אי"כ גם במתנה יש לחוש כל שלא הביאו לרשותו, ולפי"ז צריך לפרש הא דסוכה דף מא נטלו ר"י יוצא בו כו' היינו שלקחו לרשותו כו'. ובכ"ח"י כתב על זה דקשה ממתיניתן דבפרק לולב וערבה שהיו מוליכין לולביהן לה"ר-רביה ומלמדין כו' יהא לו במתנה, ולפי מ"ש בסוף הספר בהשמשות דכל שנטלו בתוך ידו וכוון מ"ש בספרי שו"ת בית אפרים חלק ח"מ סימן ט וסימן ט ביורו הדברים בענין קנין דרבנן לגבי דאורייתא, ועיין בגט פשוט סימן ק ובספר פורת-גויעין בענין קניית קלף לגט ולא נתן מעות. ומי שמדקדק במעשיו יש לו להחמיר גם בזה. ועיין במג"א לעיל סימן שי ס"ק טו או דנותנין האחרונ במתנה ביו"ט משום דאינה מתנה גמורה אלא ע"מ להחזיר לאחר שיצא בו כו', וגם דלצורך מצוה מותר. ועיין בספר המקנה בקידושין דף ו ע"ב ליישב מ"ש הבי"ט על הסמ"ג שכתב שיש לכפול את התנאי כדי שיהיה

ביאור הלכה

לחנכו במצוות. ופשוט דצריך שיהיו ארבעה מינין כשרין כמו בגדול: * דהוי כמו שאול. עיין משנה ברורה שהטעם דכיון דהוי לזמן וכו', וכעין זה מבואר בר"ן נדרים דף כט, דכל דבר שאין לו קנין עולמית לא הוי רק קנין פירות. ועיין בקצות-החושן בחושן משפט סימן רמא שהאריך להביא הפוסקים החולקים על זה, ולדרידה כל שאומר הנותן בפירוש שהוא מקנה למקבל קנין הגוף, אפילו אמר לזמן קצוב נמי הוי מתנה, ובאתרוג אפילו לא אמר בפירוש, נמי קנין קנין הגוף לזמן שאמר לו, ומשום דאי לפירות מאי קיהיב ליה, וכסברת הש"ס בבבא בתרא קל"ז. ועיין עוד באבני-מילואים סימן כח סעיף-קטן גג שחוקק שם גס"כ דבריו, וההיא דלא ליקני אינש לולבא לניוקא, דמינה מסתייע הרא"ש, ישיבה שם בקצות-החושן ובאבני-מילואים בשני פנים, אכן בנתיבות שם הסכים עם המחבר, עיין שם באורן: * אפילו נתן לו את דמיו. עיין משנה ברורה, והוא מלשון הפוסקים. ולפי זה אם יש לו עוד לולב לצאת בו, מסתברא דמיני' נתנית דמים על-כל-פנים היכי דאין החפץ בעולם [ועיין בחושן-משפט סימן רמא סעיף ז ברמ"א ובקצות-החושן ובנתיבות שם], וכענין ההוא דאחין שקנו וכו' אם יכול לאכלו וכו', עיין שם בפרק יש נוטלין דף קלז. וכן נראה אס"כ במחזור לו לולב אחר כשר ומהודר דמהני דשוב ליכא אומדנא, אף דאפשר לומר דרובה אדם בשל, מכל מקום כיון דבלאו הכי יש פוסקים דבגשף או נאבד וכדומה דנותן דמיו מוציא, עיין בכל-בו, וגם מובא בר"א שסוגיין דעת רבינו ישעיה דמוכח מריצה עזי יוהר פורת-גויעין פטור לגמרי וכו', שלא כיון בעל-מנת להחזיר אלא כשהחפץ בעין, ואף דהמחבר לא סמך עלייהו ומשמע מיניה דאפילו דמים לא מהני ואפילו באונס, וכמו שכתבנו במשנה ברורה, מכל מקום במחזור לו לולב אחר כשר ומהודר אפשר דכולי עלמא מודי, ובספר שרייחמד הביא בשם ספר שם-אריה

שער הציון

(יא) והנה אף דרעתו שם לחזור וליטול בברכה, אני לא העתקתו, דלענין ברכה יש לחוש לדעת שארי אחרונים שמקילין בזה היכא דאנו משערין שהבעל לא יפדי, ובפרט היכא דהיא נושאת ונותנת, עיין באליה רבה ובחיי-אדם: (יב) ומה דמסיים בשולחן-ערוך: 'יהא שלך עד שתצא בו וכו' דלא יצא בו, חתם משום דמוכח מלשונו שהביא דשאלת הקנאות אינו אלא לזמן ולא הוי קנין גמור דליקרי 'לכם', מה שאין כן השאלו לולב שם אמרינן דנתנו בתורת מתנה על-מנת להחזיר, ושם המתנה הוא מתנה גמורה על-מנת להחזיר הוא רק תנאי בעלמא: (יג) עיין בשערי-תשובה בשם מתנה אפרים. ואבא אשורש עוד וכו' קטן שראיתי, אף שהוא דבר פשוט, אכן מפני שהוא מצוי הוכרחתי לכתוב, דהיינו אפילו אנשים החרדים הזהירים לקיים המצוה כתיקונה בענין 'לכם' ולקוחים לעצמם אחרונ ולולב והדיס ומשלמים חזק, על ערבות אינם מקפידים להכין מבעוד יום, אלא למחז' בבוקר כשכאנים לבית-המדרש מבקשים מן השמש שיתן להם ערבות, ובאמת ככל הדי' מיני' שצריך לזהר לקיים בהם 'לכם' בשלמות: (יד) פוסקים: (טו) ויוצא בו כו' די חובתו אף-על-פי שלא קיים עדין תנאו, דכל האדם ע"מ-תנאי כאלו דמי וקני, אם לא שיעברו במתנה למתפרע: (טז) וכן משמע מלשון הר"ן בסוגיא וכן משמע מדברי המחבר בסוף סעיף זה: (יז) רא"ש ור"ן וריטב"א:

הלכות לולב סימן תרנח

ט שם ומכיוון הטור (טו) ואפילו נאנס מידו, וכן אם החזירו (י) [1] (טז) *לאחר זמן מצותו לא יצא: הגה (יז) *ומותר לתת לו אתרוג במתנה על-מנת שלא יקדישונו, דלא גרע ממתנה על-מנת (י) להחזיר (רי"ן פ"ה דנדרים): ה (יח) *נתנו לו סתם, הוי כאלו אמר לו על-מנת שתחזירהו לי, *דמסתמא

באר היטב

אלא צ"ל תן לי לולבך, עכ"ל: (1) לאחר זמן. ודוקא כשאמר על-מנת שתחזירהו לי, אבל אם אמר סתמא ע"מ שתחזירהו, אפילו החזירו לאחר זמן מצותו יצא, ח"מ סימן רמא סי', עיין בתשובת בית-יעקב לולב לחבירו בתנאי שלא יטלוהו הקהל ונטלוהו, אפילו לא היה אלא גילוי משהנה הקדושה: (2) להחזיר. דאו ג"כ אין יכול להקדישו:

משנה ברורה

לו לצאת ידי חובה, בוודאי הקפיד על הלולב גופיה: (טו) ואפילו נאנס מידו. ואף-על-גב דלדעת המחבר בחושן-משפט סימן רמא במתנה על-מנת להחזיר ונאנס, פטור מתשלומין, היינו משום דאין עליו דין שומר, שהרי בתורת מתנה באה לידו, אבל על-כל-פנים התנאי לא נתקיים ואינו אלא כפקדון בידו, ולהכי לא יצא בעניינו. ומשמע (יט) מרוב הפוסקים דגם בנאנס לא מהני חזרת דמים. ועיין בחיי-אדם שמתספק אם אמר 'הריני כאלו התקבלתי' מהו, ובספר מאירי כתב-יד אשר תחת ידי, דעתו בהדיא (עט) דיכול הנותן למחול נתנו ולאמר 'הריני כאלו התקבלתי', ויצא זה ידי חובה אף-על-גב שלא החזיר: (טז) לאחר זמן מצותו. רוצה לומר אפילו באותו היום, אם הוא שעה שאי אפשר עוד לצאת בו, דהיינו בערב. וכן בשעה שנתן לו כבר בירך עליו, (כ) צאת לו להחזיר לו על-כל-פנים ביום המחר כשעת מצותו. (כא) ואף-על-גב דלא פירש לו בהדיא מתי שיחזירו לו, מכל מקום אומדנא דמוכח הוא שכוונתו היה שיחזירו לו לשעה שיוכל לצאת בו. וכתבו הפוסקים, (כב) דכל זה באמר 'על-מנת שתחזירהו לי', דמשמע שיהיה ראוי לו לדבר שעומד, אבל באומר 'על-מנת שתחזירהו' ולא אמר 'לי', אפילו החזירו לאחר החג שאינו שוה כלום, נמי קיים תנאו ויצא. ועיין ביאור הלכה: (יז) ומותר וכו' שלא יקדישונו. רוצה לומר, דאם התנה במתנתו שלא יוכל המקבל להקדישו, מכל מקום הוי מתנה ואפשר לצאת בו, וכדמסיים: דלא גרע ממי שאמר על-מנת שתחזירהו לי, דגם-כן אינו יכול להקדישו ואפילו הכי הוי מתנה. ועיין ביאור הלכה: ה (יח) נתנו לו סתם וכו', כיון שצריך וכו'. רוצה לומר, בהיכי שאין לו רק

שערי תשובה

מצוה גם בהחזרה, ע"ש ועיין ברי"י בשם מוצל מאש שנסתפק מי שאמר בלשון הודאה לולב זה של ראובן אם יצא י"ח, והברי"י כתב דלא יצא, ע"ש. ועיין בקצו"ח רמ"א ובמק"ח סימן תתח בזה: [1] לאחר זמן. עב"ה"ט. ובמשא"משה סימן קיד ועיין ביד-אהרן. ועיין בתשובת מהרשד"ם סימן כא דמי שמכר

ביאור הלכה

דגם בזה לא יצא, והנראה לעניות דעתי כתבתי: * לאחר זמן מצותו. עיין משנה ברורה באם אמר 'על-מנת שתחזירהו' ולא אמר 'לי', כן הוא בחושן-משפט סימן רמא סעיף ו בהג"ה"ה שם בשם הרשב"א בתשובה סימן אלף. ולכאורה יש סתירה על זה מהא דסעיף ה, דאפילו בנתן לו סתם, אמרינן דבדאי נתנו לו על-מנת שיחזירו לצאת בו, ולא גרע זה מאלו לא אמר כלום. ומצאתי שכבר עמד בזה באל"ה רבה בשם תשובת בית-יעקב. ועל-כרחן אנו צריכין לומר דסבירא ליה להרמ"א שם דמכיון שפירש דבריו על-מנת להחזיר ולא פירש לומר שיחזיר לו, גרע מסתמא. ומכל מקום למעשה צריך עיון, דכמה אחרונים מפקפקין על סברא זו [ועיין בקרבן-תנאול בסוגיא זו וכן בביוכורין [עקב] ודעתם, דבעל העיטור שטובר דאפילו בסתמא כוונתו שיחזירו לו מצותו, כל-שכן כשמתנה על-מנת שתחזירהו אף שלא אמר 'לי', וחולק על הרשב"א. ודע, דגם באומר 'על-מנת שתחזירהו לי' דמחוייב להחזירו כוונתו מצותו, גס-כן איכא חילוק דביר, דבאין לו לולב אחר מחוייב להחזירו ביום זה אם בירך או על-כל-פנים ליומא דלמחר, וכמו שכתבנו במשנה ברורה, ומטעם דאומדנא דמוכח הוא, אבל ביש לו עוד לולב כשר לברך עליו, נהי דאינו רשאי להחזיר לו אחר החג שהרי אמר 'תחזירהו לי', ומידי דחוי ליה קאמר, אבל אינו מחוייב להחזיר לו ביום זה או למחר, וכל שמחזיר לו בחג אפילו ביום ז' נמי יצא ידי תנאו דהא עדיין קאי למצותו, והרי לא פירש בהדיא יום וכמה שיהי שוה בשעת החזרה. כל זה לקטתי מדברי תשובת הגאון הג"ל, עיין שם. ודע עוד, דקרוב לומר דאפילו כבר בירך הנותן, אם לא בירכו עדיין בניו הסמוכין עליו ושדרכן תמיד לברך על לולב של אביהם נמי לא יצא אם לא חזיר, דגם זה אומדנא דמוכח הוא, שאין אדם מניח בניו בלא מזהר ונותן לאחרים. אחר-כך מצאתי שגם כבוד קציעה מצדן כן: * ומותר לתת לו במתנה על-מנת שלא יקדישונו. עיין ברא"ש רי"ן וריטב"א ועוד פוסקים שכתבו טעמא דמילתא, דכללא דכל מתנה שאי אפשר להקדישה אינה מתנה דתנינן, לא באה לאפקוק רק היכי דלא הוי רק הערמה בעלמא שלא כיון כלל לתת, אבל בלי הערמה אף שהמתנה הוא רק לדבר אחר גס-כן חיילא, וכן כתבו ההוספות בסוכה דף מב, עיין שם באורך, וכן משמע להדיא בסוגיא דבבא בתרא דף קלז עמוד א דקאמר

שם: אלא הכא אי מיפק לא נפיק ביה למאי הביה ניהליה, ועיין שם בפירוש רשכ"ם ומבואר דאף אם אינו נותנו לו לשום דבר רק לצאת בו ידי מצות החג גס-כן מקרי נתינה כיון שהוא שולו לדבר זה, וממילא נראה דכל-שכן בלא אמר לו 'הרי הוא שלך במתנה על-מנת שלא תחננו לשים אדם, או אפילו באומר לו 'הרי הוא שלך ואינו רשאי ליתנו לשום אדם, בוודאי הוא שולו ויוצא בו אף-על-גב שלא נתן לו כל כחו כאתרוג זה, וכן משמע במאירי שהביא שם פוסקים שכוונתו מתנה דליתנו לרביס אלא ברשות הנותן הראשון, ואף שיש מי שמתייר וכמו שמכח ממחבר כסעיף ה, שם הטעם הוא דהרי לא התנה בפירוש אלא אמר על-מנת שיחזור לי והרי הוחזר לו, אכן מוכח על-כל-פנים במתנה בפירוש, דאינו רשאי ליתנו לאחר ואף-על-פ"י יצא בו. והנה הגאון מליאס בדרך-החיים החמיר בזה וכתב דכל שאינו כבח המקבל ליתנו לאחר אינו מתנה כלל, ולעניות דעתי אינו כן, כמו שהוכחנו, ומצאתי בשד"ח חמר שהביא כבר דעת כמה גאונים לחלוק עליו בזה: * דמסתמא על דעת כן נתנו לו. וגם בזה לא מהני חזרת דמים, כיון שאין לו אחר. ומכל מקום בנאנס בידו, מצאתי לרבינו ירוחם שכתב דמשמעות בעל העיטור דיוצא בזה בחזרת

שער הציון

(יט) עיטור ורא"ש טור, וכן משמעות הרי"ן והריטב"א והמאירי, שהרי נסכו לה מההיא דאיצטלא והתם מיירי בשנאבדה, וכן משמע בביאור הגרי"א סעיף-קטן ה, עיין שם. ושמעתי שהגאון רבי עקיבא איגו אין סובר כן בהגהותיו, ואין הספר תחת ידי לראות כמה דחה דברי כל הגדולים הללו: (ע) ומסיים שם: וכמו במדיר את חבירו עד שיתן לבניו כוד חטים, אמרו בגדלים שיכול לומר הריני כאלו התקבלתי, ואף-על-גב דבגטינן לענין איצטלא אמרו שאינה כלום, הים דוקאנה טעמא ולצדורי מקטכין, מה שאין כן הנא, עד כאן לשונו בכתב-היד, וכל דבריו הם סוגיית השי"ס שם בגיטין דף עג. מיהו נראה וכל זה הוא אדם מבטל באותו הזמן, אבל לאחר זמן שכבר לא נתקיים התנאי והתבטל מתנתו ותבטל מצותו, בוודאי לא יוכל מה שיאמר הריני כאלו התקבלתי. ועיין לשון המחבר באבן-העזר סימן קמא סעיף ו: (כ) וריטב"א ומאירי: (כא) רשב"א סימן א והרי"ן בסוגיין ומאירי. וימצא מקום שמסתמא בהחזיר לו אחר כל התפלות ובשביל זה לא עשה הנועטעים בהלל בצבור כדרכו תמיד לנענע עם הצבור, אולי יש בזה קפידיא לבטל המתנה, או אפשר דוקא בהחזיר לו אחר זמן מצותו לגמרי, וצריך עיון. ועל-כל-פנים לכתחלה בוודאי צריך ליהדר בזה להחזיר לו קיום הלל: (כב) מגן-אברהם:

הלכות לולב סימן תרנח

רעט באר הגולה

י טור כ סימרא דרכי יורא מ"ז

על דעת כן נתנו לו כיון שצריך לצאת בו שאין לו אחר, ואם לא החזירו לא יצא. הגה (יט) וצריך לחזור וליתנו לבעליו (ס) במתנה (כ) כדי שיהיה של בעלים ויצאו בו (הרא"ש ורבינו ירוחם ג"ח ח"ד). *ומיהו, אפילו לא החזירו לידו (כא) אלא לאחר (כב) ואחר לאחר *והאחרון מחזירו לבעלים, (ט) יצא: ו *ללא יתנו (כג) כיום ראשון לקטן

שערי תשובה

באר היטב

שם כתב שאם הלוקח חזר ופיס למוכר בדמים יצאו הקהל, ולמד מזה לגזול אחרון מן חבירו ונטל בידו ובמערע פיסו ומחל לו מהני המחילה למפרע, ע"ש.

(ס) במתנה. אפילו אמר בפירוש ע"מ שתחזירה לי, הרא"ש, מ"א: (ט) יצא. אפילו אמר בפירוש ע"מ שתחזירה לי, רשב"א וש"ל, מ"א:

ביאור הלכה

משנה ברורה

דמים, שהרי על-כ"ל פנים לא אמר בפירוש 'תחזירו לי' [א"ר]: * ומיהו וכו' אלא לאחר. עיין ביד-אפרים שכתב דמדברי התוספות והרא"ש לא משמע כן, וכן ביכור-יעקב הקשה עוד, ולפי מה שפירש רש"י בגמרא דרבן גמליאל על-מנת שיחזירוהו נחן להם, גם-כן אין לנו מקור לקולא זו של המחבר שיכול ליתן בעצמו לאחר, ונשאר בצריך עיין על המחבר שסתם כדעת הרשב"א והטור והר"ן והריטב"א, אחרי שלדעת התוספות והרא"ש ורש"י יש להחמיר בזה. אכן באמת יש עוד כמה ראשונים שסותמין להקל כדעת השולחן-ערוך, והוא השבלי-לקט המובא במגן-אברהם ורבינו ירוחם והכל"ב והמאירי [אף שבשאר דברים אין מכריע, מכל מקום לענין אחרון דעתו להקל מפני שהוא למצוה, מסתמא דעת הנוהגין שלא להקפיד], וגם לפירוש רש"י אין ראייה להחמיר לדינא, אף ולפירוש המעשה היה שם שנתן לכולם על-מנת להחזיר, מכל מקום לדינא אפשר דאף גם נתן לאחר, כיון שהוא שלו יכול ליתן גם לאחר ובלבד שלבסוף יקיים התנאי להחזיר לבעלים בזמן מצותו, ותדע, דגם הר"ן העתיק לשון רש"י ואף על-פי-כן העתיק לבסוף בזין הוה להקל: * והאחרון מחזירו לבעלים. ודע, דמסתפקנא, דאפשר דוקא בשהחזירו על-כ"ל פנים באי-כחו של המקבל, אמנם אם לא החזיר כלל המקבל עד שהטריחו הבעלים בעצמם לבוא אליו וליקח האחרון, אף שאמר לו שהוא מחזיר לו במתנה, אפשר דאין זה תורה, ונראה דחלו בטעמו של הנוהגין ובקפידתו. ודע עוד, דפשוט דאם מחזיר לבעלים על-ידי שליח בוודאי אין חזרה, ובמכל-שכן דדינא דסעיף זה. ונראה לכאורה דאין צריך בזה דינא דשליחות, ואפילו במחזיר לו על-ידי עכו"ם או קטן שאינם בני שליחות ובני אקוניי גם-כן מקיים תנאו בזה, כיון שיעתור ליתן לו במתנה והלה זוכה בו, ועכו"ם וקטן מעשה קוף בעלמא הוא, וכל-שכן לפי מה שכתב הרא"ש בשם העיטור דאפילו מחזיר לו כסתמא אומרינן דעתי מסתמא כמתנה נתן לו. ומכל מקום אינו ברור כל-כך: * לא יתנו וכו'. דעה ראשונה הוא לשון הרמב"ם, ועיין בבדק-הבית שכתב דמסתמא משמע דאפילו הגניע לענות הפעוטות גם-כן אין ליתן לו, והטעם, דהרמב"ם לשיטתו בפרק

אחרון זה, אפילו נתנו בסתם, גם-כן אומדנא דמוכח הוא שלא כיון ליתן לו לחלוטין אלא על-מנת שיחזיר לו. ואפילו אם באותו היום כבר יצא בעצמו והוא צריך לו רק לשאר ימי החג, ובשאר הימים הלא יכול לצאת בשאול, מכל מקום אמרינן דעתו (כג) דאדם שהוא רוצה יותר לצאת בשלו, ולא כיון אלא על-מנת להחזיר לו שיהיה שלו ככתחלה: (יט) וצריך לחזור וליתנו וכו'. קאי (כד) אכל הנוצר לעיל גם בסעיף ד, והטעם, דכל שנתנו לו הרי הוא שלו לגמרי, ועל-מנת להחזיר דקאמר הוא כמו שאומר על-מנת שתחזור ותתן לי במתנה: (כ) כדי שיהיה של בעלים ויצאו בו. הלשון מגומגם, (כס) דמשמע מזה דאם לא יחזור ויתן להבעלים במתנה גמורה לא יוכלו הבעלים לצאת ידי חובה באחרונה, ולכאורה אינו כן, דהבעלים בכל גווני יוכלו לצאת שהרי נתנו רק על-מנת שיחזירו להם במתנה כדין, ואם לא החזירו להם, באופן כזה נתבטלה המתנה למפרע וכלא נתנו דמי, וצריך עיין: (כא) אלא לאחר וכו'. רוצה לומר, שגם הוא נתן לאחר אחר האחרון במתנה על-מנת להחזיר, והלזה נתן גם-כן לשלישי להחזיר לבעלים הראשונים, יצא, ולא אמרינן הרי התנה עמו על-מנת שתחזיר לי והרי לא החזיר בעצמו לבעלים הראשונים, דמסתמא לא היה כוונת וקפידת הבעלים אלא שיוחזר להם החפץ, בין על-ידי הראשון בין על-ידי באי-כחו. מיהו, (כו) מוכח לכאורה מדין זה דמקבל מתנה על-מנת להחזיר יש לו רשות לחזור וליתן לכל מי שירצה, ובלבד שיתקיים תנאו. מיהו כל זה בסתם, (כז) אמנם אי מפרש כהדיא במתנתו שאין לו רשות ליתנו לאחר, אינו יכול לזכות לאחר לצאת בו, ואם יתן ויתבטל המתנה וגם הוא לא יצא בו:

(ככ) ואחר לאחר. ומשמע אפילו להרבה, ובלבד שיוחזר לראשון בלא פסול. ונראה דהיכי שאיכא אומדנא שמקפיד הנותן שלא יטלוהו רבים שמא יפסד לו, (כח) אין רשאי ליתן, ובלאו הכי (כט) יש מאחזונים שמחמירין בעיקר דינא דהמחבר וסוברין דלולב שקיבל במתנה על-מנת להחזיר לא יתן לאדם אחר מבלי דעת ורשות הנותן: ך (כג) כיום ראשון וכו'. והוא

שער הציצון

(גכ) מאמר-מורדכי, ורואה, דהא במעשה רבן גמליאל גם-כן היה שנטל מתחלה בעצמו, ואפילו הכי אם לא היה רבי עקיבא מחזירו לרבן גמליאל לבסוף משמע בגמרא דלא היה יוצא, והיינו משום שרבן גמליאל צריך לו למחר לצאת בו בעצמו, ומה שכתב רמ"א דצריך וכו' כדי שיצאו בו הבעלים מיירי באם נתנו קודם שיצא הוא בעצמו: (כד) והוה עיקר חילוקא בין אם אמר לו יחא שלך דסעיף ג שלא יצא להוה דסעיף ד, וכמבואר ברא"ש: (כס) וכבר עמד בזה הגאון רבי ישעיה ברלין בגמרותיו ונשאר בצריך עיין [ואף שיש לחרץ לשאשכזאי אופן שאפשר שהבעלים לא יצאו באופן זה, כגון מחזיר לו בתחלת היום שלא במתנה לעת-עתה, והרי יש לו מקום מצד תנאו להחזיר גם בלפני היום כל שיש לו עינין זמן לברך בעליו, ובוהו אי אפשר להו לבעלים לצאת בו או אם לא החזירו להם במתנה גמורה, מכל מקום הוה דותק לאוקמי כהכין]. וכרא"ש וברבינו ירוחם שמצויין מקור דין זה לא נזכר כלל פרט זה שחלוי בזה יציאת ידי חובה דבעלים, וגם בדרבי-משה לא נזכר מזה מאומה, ואולי טעות-סופר הוא וצריך לומר יצא בו וקאי על המקבל מתנה, ורוצה לומר, דכל זמן שאינו חוזר ונותן במתנה לבעלים אינו מקיים תנאי הבעלים ולא יצא המקבל ידי חובתו. ומסתברא עוד לומר, דאפילו החזיר המקבל בסתם, נמי כמפרש דמי ויוצא, ואומדנא דמתנה הוא, דאם לא-כן הרי לא יצא למפרע ידי מצוה, ובחגיגה רק עיקר דתא אשמעינא דאם מחזיר שלא לשם מתנה לא מהני. אחר-כך התבוננתי ברבי הרמ"ש בשם בעל העיטור שכתב כן כהדיא שהנותן נותן סתם והמקבל מחזיר לו בסתם, עיין שם, ואף דאפשר לרחוק דדוקא בעת שהנותן נותן סתם דיו שהמקבל יחזיר בסתם, אבל בעת שהנותן מפרש דבריו שנותן מתנה על-מנת שתחזירוהו לי, אף המקבל נמי אחר-כך לפרש דבריו בעת החזרה, אבל זה אינו, דמאי שנא, וגם דברי הרמ"א דאי על המחבר במיירי בנותן סתם, על-כרחן צריך לומר דהיינו דאין למעוטי דאם מחזיר שלא לשם מתנה לא מהני, וכמו שכתבנו: (כז) ומתבטל הרשב"א סימן אלה, עיין שם. ומה שכתבתי לכאורה משום המאירי שיש דאף לענין צריק, ויש שסוברין רעובא דרבן גמליאל היה שהרשה ורצה שיצאו כולם אבל לא בסתמא, ודעתו להקל בענין אחרון מטעם שכל שהוא למצוה מסתמא דעת הנותן שלא להקפיד, ולפי זה בשאר דברים אין דבר זה ברור: (כז) כן כתבו אחרונים ופשוט: (כח) ביכור-יעקב: (כט) עיין ביאור הלכה:

הלכות לולב סימן תרנח

(כד) *קודם שיצא בו, מפני שהקטן קונה ואינו מקנה לאחרים מן התורה, ונמצא שאם החזירו לו (כה) *אינו מוחזר. לויש מי שאומר שאם הגיע לעונת (י) (כו) הפעוטות (כז) מותר. מ'אם תופס עם התינוק, (כח) כיון שלא יצא מידו שפיר דמי: ז *ישותפים שקנו לולב או אתרוג בשותפות, (כט) אין אחד מהם יוצא בו ידי חובתו ביום הראשון עד שיתן לו (ל) חלקו במתנה: הגה ודוקא שלא קנו לצורך מצוה, אבל אם קנו לצורך מצוה (לא) יוצאים בו מסתמא, (לב) דאדעתא דהכי קנאוהו (המגיד): ח °האחים (לג) שקנו אתרוגים (לד) מתפיסת הבית ונטל אחד מהם אתרוג ויצא בו, אם יכול לאכלו (לה) ואין האחים מקפידים בכך יצא, ואם היו מקפידים לא יצא עד שיתנו לו חלקם במתנה. °ואם קנה זה אתרוג וזה °פריש או שקנו כאחד אתרוג רימון ופריש מתפיסת הבית, אינו יוצא באתרוג עד שיתנו לו חלקם במתנה, ואף-על-פי שאם אכלו אין מקפידים עליו, מפני שכל שאין שם מאותו המין (לו) אין

ל'ין שם מ'מרדי
הנהגות אשרי' בשם
אור ורוע נ' מ'מירא
דרכה בו רב הונא בבא
בבא ק'לי', והביאו
הרי"ף ורא"ש בפרק ג'
הרי"ט, וכן כתב
הרשב"ם ס' מ'מירא
ע' מ'רובת
הרי"ף שם ופ'פירוש
הרי"ף, וכן ס' הרי"ב
וכפירוש הרב המגיד
שם * (פ'ירוש), שקורין
אותו קודשן, ואיתא
בירושלמי
פ'ירוש שהוא מ'פירוש
לבישול)

שערי תשובה

ובכרי' הביא רביה לזה מ"מ"ש בא"ח וכל-כ'ו בשם הראב"ד שהיה קונה אתרוג

ביאור הלכה

כאם מהלכות הגייע, והיכא דרעת אחרת מקנה לו הוא זוכה מן התורה, וט"ס אין אפילו הגיע לעונת הפעוטות דתקנו רבנן דמתנתו מתנה, הלא מן התורה אינו יכול להקנות [וחזו שכתב 'ואינו מקנה לאחרים מן התורה'] ולא הרי מן התורה משלכם; ורעת היש-אומרים, דאפילו כשרעת אחרת מקנה אותו אין קנינו אלא מדרבנן, ולכן כשהגיע לעונת הפעוטות, כשם שזוכה מדרבנן כן מקנה גם-כן מדרבנן [לחם משנה]. ופשוט דרין זה שייך בכל הדי' מינים, והוה ג"כ פשוט דירואי יש להתמיר לכתחלה כדעה הראשונה והיא סתמית, שלא ליתן במתנה לשום קטן, והיינו אפילו במתנה על-מנת להחזיר, כמבאר בפוסקים. ודע, דקטן נקרא לדעה הראשונה עד שהוא בן י"ג ויום אחד. ועיין בפרי-מגרים שכתב דאפילו הוא בן י"ג שנה, כל זמן שלא ידעין שהביא שתי שערות אין ליתן לו, ודספק תורה לחומרא, אמנם בתשובת כתב-סופר סימן קכט דעתו דמותר לכתחלה משום חזקה דרבא, וגם איכא ספק-ספיאק דשמא גם בפעוטות מותר כדעת היש-אומרים. עוד שם בסיומן קכת, בקטן הסותר אתרוגים שקונה ומקנה, מסיק שם דלכתחלה יש למונעו מלקנות, ובדיעבד אם יצא בו אינו חוזר לבסוף משום חשש בריכה לבטלה, עיין שם: * קודם שיצא בו. יש מאחרונים שסוברין שאפילו לאחר שיצא בו אין כדאי ליתן לקטן במתנה, שמא יודמן לו אחד שיבקש ממנו ליתן לו לצאת בו, עיין באילה רבה: * אינו מוחזר. רוצה לומר, ולא יכול לצאת בעצמו. וכתבו הפוסקים, ואפילו נתן לו במתנה על-מנת להחזיר גם-כן לא יצא אתרוג-כך, דחזרתו אינו חזרה. ולכאורה הא איהו על-מנת להחזיר יחביה ניהליה, ואי לא יכול הקטן להקנות לו אתרוג-כך בחזרה נמצא מתנתו בטלה; אבל כאמת ליחא, דהא קיימא לן דכל תנאי שאי אפשר להקיים בסופו הנהגה עליו בתחלתו דנתנו בטל, ונמצא שהקטן קנאו אף-על-פי שלא יכול להחזיר [ר"ן]: * שותפים שקנו אתרוג וכו'. בלבוש איתא 'אוחים או שותפים' וכו', וטעמו, דכיון שהוא רק אתרוג אחד, אפילו באחים גם-כן דינא הכי, כמו שכתוב בסעיף שאחר זה:

באר היטב

(י) הפעוטות. היינו בן ו' שנים כמ"ש כח"מ סימן רלה:

משנה ברורה

הדין (ל) לדידן דעושין שני ימים: (כד) קודם שיצא בו. והוא הדין אם מזכה רבים לולבו, (לג) לא יתן לקטן עד שיברכו כולם: (כה) אינו מוחזר. ולפי זה יש ליהרר שלא לבדך (לז) על לולב של אשתך או זוכר שנתן אותו במתנה לקטן: (כז) הפעוטות. היינו (לג) כבן שש או כבן שבע: (כז) מותר. דאז מתנתו מתנה מדברי סופרים. ועיין ביאור הלכה: (כח) כיון שלא יצא מידו שפיר דמי. רוצה לומר, דעל-ידי-זה אין הקטן קונה כלל, ולכן מותר אפילו בלא הגיע לעונת הפעוטות, והוא הדין אם לא מקנה ליה כלל לקטן, או שאומר לו 'יהא שלך עד שתצא בו ואחר-כך יהא שלי בכתחלה', דהוי ליה כשאל, כנ"ל בסעיף ג. (לז) אלא דבכל אלו העצות לא מהני רק לגדול שיהיה יכול אחר-כך לצאת בו, אבל הקטן לא יצא בנטילה כזה, דהא אינו שלו ולא מקרי 'לכם', ולא קיים בו אביו מצות חינוך. (לה) ויש מאחרונים שסוברין דמצות חינוך מתקיים גם בשאל, דהא גם כזה מתחנך הבן למצוות, וכן משמע מברדכי (לו) בשם ראב"ן: ז (כט) אין אחד מהם יוצא וכו'. דבעינן שיהא כולו שלו. ואם אמר לו 'שול לך לצאת בו', עיין לעיל בסעיף ג במה שכתבנו שם^(א): (ל) חלקו במתנה. ואפילו בעל-מנת להחזיר גם-כן סגי, כנ"ל בסעיף ד: (לא) יוצאים בו מסתמא. רוצה לומר, אף שלא פירשו כן בהדיא: (לב) דאדעתא דהכי קנאוהו. רוצה לומר, דכיון שידעו (לו) בשעת לקיחה שאינו ראוי ליחלק ועל-דעת כן לקחווהו, הוי כאלו פירשו שלכל אחד בשעה שיקחהו לצאת בו יהיה כולו שלו על-מנת שאחר-כך יחזירהו לחבירו. (למ) ומכל מקום טוב לומר בפירוש שנתן כל אחד חלקו לחבירו במתנה על-מנת להחזיר בשעה אתרוגים. (לט) לאכילה: (לד) מתפיסת הבית. רוצה לומר, מה שירשו מאביהם ועדיין לו חלקו: (לה) ואין האחים מקפידים. דאז נחשב כשלו: (לו) אין מחילתם בסתם מועלת. שאף-על-פי שאין מקפידים על האכילה (מ) מקפידין הם על

שער הציון

(ל) פרי-מגרים וחי-אדם: (לג) חי-אדם ופשוט: (לז) כגון במקום הרחוק, וכנ"ל בסוף סימן תרמט בהגיה: (לג) פרי-מגרים ומאמר-מרדכי: (לז) מגן אברהם ואליה רבה ופרי-מגרים וחי-אדם: (לה) בגדי-ישע: (לו) דכתב שם: ובקאי הדעת מחזירין אותו למקומו והתינוקות מעצמן נוטלין אותו ומכריזין עליו, וכן איתא בא"ח בשם ראב"ן, ומרשיבין אותן משמע דסבירא ליה כן להלכה, ולדעה הראשונה הלא לא קיים האב מצות חינוך, אלא ודאי דסבירא ליה דמצות חינוך הוא רק על עצם המצוה ולא על פרטי המצוה. ואחר-כך מצאתי בברכיי-יוסף שגם הוא כתב דמזה משמע דסבירא ליה לראב"ן דיכול הקטן לישול לולב בלא הקנאה [ועיין שם שרצה לומר קצת, דאפשר דיכול להניח לברך אף שלא כדון, אבל מה עיננו דהא על-כ"ל פנים האב לא קיים מצות חינוך ומאמי קרא אותן בקיאי הרעת, אלא ודאי יוצא בזה ידי חינוך גם-כן], וגם פשטיות הלשון דשולחן-ערוך דכתב 'שפיר דמי משמע גם-כן דיכול אביו לעשות כן לכתחלה ולברך עמו ויוצא בזה מה שמוטל עליו, ומה דהביאו רביה מרא"ש [עיין בפמ"ג] כבר דחה אותו בברכיי-יוסף, עיין שם: (לו) פוסקים: (למ) דרך-החיים: (לט) לבוש: (מ) ר"ן:

הלכות לולב סימן תרנח

פ טור בשם הרשב"ם, והביאו הרא"ש כפירוק דטוסה

מחילתם בסתם מועלת, אבל כשיש שם מאותו המין, אפילו היה מעולה מאחרים, מחילתם בסתם מועלת (לו) לפי שאינם מקפידים: ט מה שנוהגים במקום שאין אתרוג מצוי (לח) שכל הקהל קונים אתרוג בשותפות, הטעם, מפני שכיון שקנאוהו לצאת בו (לט) מסתמא הוי כאלו פירשו (מ) שכל הקהל נותנים חלקם לכל מי שזוטלו לצאת בו על-מנת שיחזירוהו להם: הגה וגובין מעות אתרוג לפי ממון, והידור מצוה מונח טפי על עשייתם מעל עניינם. (מא) ואשה (יא) [ול] פטורה מלידתן למעות אתרוג הואיל ואינה חייבת בו (תשובת מהר"ל סימן י). וכל אדם ישתדל ויהא זריז במצוה לקנות לו אתרוג ולולב לבד כדי לקיים (מב) המצוה (יג) [יג] כתקנה (הג"מ סוף הל' לולב):

שערי תשובה

משלו כו', וגם ראה מהחולץ כו', ע"ש. ועיין בספרי בתיאפריים חלק אה"ע בענין איגלא מילתא למפרע, ע"ש. וע"ש בשו"ת בריכה ובמח"ב שבנכתב פנחס ובגט מקושר השינוי על המשתא-משה בזה, ע"ש: [ול] פטורה. עבה"ט. ועיין בשבט"א דמי שיש לו אתרוג חייב ליתן על הקהל, ועיין ברי"י בשם הא"ר שרחה זכרון, א"ר הבר"י סוכר שחייב בו כלל צרכי צבור, ובשם גאונים בתראי כתב דחייב ליתן מחצה לפי ממון ומחצה לפי נפשות, ולפי"ז היה נראה לכאורה דגם כשאינו בעיר חייב ליתן המחצה שהרי טעמא מההר"ל לפי שגובין לפי כפי שישנו לפי דעת הבר"י דהוי ככל צרכי צבור. ודמתי בא"ר וראיתי שכתב ג"כ שבמקום שנהניגין ליתן החצי לפי נפשות משמע דחייב ליתן החצי אף ליתיה בעיר, אך שוב עיינתי בגאונים בתראי שכתבו שם תשובה זו בשם הבי"ח וברכ"ר קדשו כתוב דלפי העולה שם דלמהר"ל אף שצריך ליתן מחצה לפי נפשות מ"מ מי שאין בעיר אין לחייבו כלל, ובאשה שמנסכת עצמה לחיוב מצוה ולוכדן נהיה בכלל הידור מצוה וצריכה ליתן לאותו חלק שגובין לפי ממון אבל לאותו חלק שגובין לפי נפשות היא פטורה, ע"ש. ולענין הענין במהר"ל יראה דלא נהיה להא, רק ס"ל דלדעת מהר"ם גובין לפי ממון, דס"ל דאע"פ שהמצוה היא חובת הגוף מ"מ היא חובה שמוטל לעשותה בממונו ומי שאין לו ממון לקנות לו אתרוג הוא פטור ממנה וא"צ לחזור על הפתחים, ומכ"ש כשיש לקנות אתרוג בדבר מועט שיהיה ראוי לצאת י"ח אלא שיהיה הם צריכים להדר החיוב כפי עשרה, שפיטא שחייב זה אינו רק על בעלי-ביתים, ולכן החליט מהר"ם לומר שגובין לפי ממון, וע"ז כתב מהר"ל שפנתה שאינו מקום לחיוב בראייתו דלא נהיה ליתיה גביה חיוב הידור מצוה אין סברא שנהיינו לפי נפשות, ודרך כ"ש קאמר דאפילו אי איתא בעיר שהיה מקום לומר שחייב לפי נפשות כיון שהוא חובת הגוף וא"צ חשבונן לפי ממון, ומכ"ש אי ליתיה בעיר שאין מקום לחייב לתת כסף נפשות ערכו בעיר שאינו בה, וגם לפי ממון אין לו שייכות במצוה כשאינו שם, אך מ"מ ע"כ מבורא אף לפי מ"מ הבי"ח לברות חצי לפי נפשות, אי ליתא בעיר אין אשתו חייבת כלל דהא הוה אנו שם, וא"ל לומר לחיוב קיורה וכה"ג, דכאן המצוה צריך עשה היא וכוון שאינו שם בעת צורך המצוה לעצמו הוא פטור אף מלפי נפשות, והאשה אם לא תרצה לברך א"צ ליתן בין החצי שלפי ממון ובין החצי שלפי הנפשות, כמ"ש הבי"ח בזה: [יג] כתקנה. עבה"ט. וע"ש בבית-יעקב שיליחיד הדר בכפר אין מחוייב להלוות, אף שהוא יכול לברך בעיר על אתרוג וכן שחייב אין חיוב עליו לשלחו. ועיין מ"ש לעיל סימן יד לענין סליח בבתי"ש, ובא"ר השי"ע עליו ומסקי דאף משום חייד הדר ביישוב כיון דאין לו אתרוג ראוי לשלחו והוא יברך על אחרו ולבשר שאותו חייד לא פשע, דומיא דעירוב שבתילין. וע"ש בא"ר שטוב לברך על אתרוג שנתון לו תכירו במתנה מלבדך על של קהל שיש כמה חששות כמ"ש בב"י, ודלא כקצור שלי"ה שכתב ה"היפוך, ע"ש, ולפי מ"ש לעיל סי"ה ג גם כמתנה יש קצת חשש אם אינו מושך לחצרו, אך לענין העיקר כמ"ש שם שזוטלו בידו הוה קנין דאורייתא, ומכ"ש כשאינו ברושע בעל האתרוג רק בע"מ, ובכ"ה דהוה עילוי ומסקי דאף משום חייד הדר ביישוב כיון דאין לו אתרוג פ"ק פוק אתרוג מלבדך על של קהל. וטוב לנהוג שיהיו א"ו יחיד אחר שכתב"ו ובהמ"ד יקנה האתרוג בע"מ והוא יתן לקהל לברך במתנה ע"מ להחזיר ושם יבלה מעות אתרוג, כמ"ש בא"ח וכל-בו בשם הראב"ד שהיה נוהג לקנות אתרוג משלו ונותנו לכל הקהל במתנה ע"מ להחזיר, וכיומא דערבה היה מקבש שם שיפרעו דמי אתרוג שמה היה בהם מי שניהג לסטול בעצמו או שהיה רוחו נגה שלא ירצה לצאת אלא בשלו, ע"ש, וכבר כתבתי שמהו הביא ראה בב"י דמהני פרוק למפרע, וע"ש שכתב ריש לדחות, ונראה שר"ל דאפילו תימא דלא מהני איתא דלא ניתן לו בעלת טהילה במתנה כלל, מה שא"כ בזה כיון שהנתון נגה ואקני ליה אלא שהוא אינו רוצה ליתן אלא בשלו ונתנו ליה למעבד מצוה במתנה כיון דרעותיה עליה ליתן לו כיומא דערבה שכל מצוה סגי בהכי, וגם בשבט"א כ"ג וסימן תרס שנוהגים שם שקונים מקופת הקהל כמה ללבים ואתרוגים וביים א' דטוסות מוכרים ע"י הפקדה ומי שפעלה בדמים נתנים לו ואחר פרוק למפרע, וע"ש שכתב סימן שם, ע"ל, ור"ל דשם מבורא דיש אויסרים בכה"ג, וגם נראה דלכתחלה אין לעשות כן מטעמא דתכונתו לעיל בשם המתנה-אפריים דיש לחוש לתך דעו דמשיכה אלא מעות אינו קונה מה"ת. וע"ש שכתב שכתב ז"ל העלה בדמים לולב אחד שקנאו גבירי אחר החסיד מהר"ר רוד הכהן ז"ל ואמרו לו שלא היה לו לעשות כן מפני כבודו, והשיב הרב החסיד: גדול כבודו, אך במצות ה' אין חולקין כבוד לרב, דיתיר קרוב אדם אצל עצמו לעשות מצוה שצוה הקדוש ב"ה משום אדם, ושבתוהו על התשובה הזאת, ע"ל, ועיין לעיל סימן תפח שכתבתי כיצא בזה בשם איגרת שמואל, אך נראה שזה לא נאמר אלא על מצוה המוטלת על איש מייארא, אבל במצוות המשותפות לצבור כגון קריאה וכל כיוצא בהן שאין המצוה שכל עדת ישראל יעשו אותה לעצמו, שאין סגנון

באר היטב

[יט] פטורה. וכתב הט"ז דעכשיש שונים שלנו מברכות, חייבות ליתן לזה לפי ממונו, וכ"כ מה"א, ע"ש. ומי שאינו בעיר אין צורך ליתן לאתרוג, מ"א, ע"ש: (יג) כתקנה. כי רוב העולם אין יודעים להקנות לחבריהם, ועוד לעשות הנענועים כהלכתן, אדם שיש לו אתרוג מיוחד ובעיר אחרת אין להם כלל, מוטב שישלחנו לשם והוא יברך על של הקהל, מ"א, ע"ש. ועיין תשובת בית-יעקב סימן קיד ובדי-אחר:

ממון וכוון שנאמר שחייב מחצה לפי נפשות אף ליתיה בעיר צריך ליתן המחצה, ובמקום שנהניגין ליתן החצי לפי נפשות משמע דחייב ליתן החצי אף ליתיה בעיר, אך שוב עיינתי בגאונים בתראי שכתבו שם תשובה זו בשם הבי"ח וברכ"ר קדשו כתוב דלפי העולה שם דלמהר"ל אף שצריך ליתן מחצה לפי נפשות מ"מ מי שאין בעיר אין לחייבו כלל, ובאשה שמנסכת עצמה לחיוב מצוה ולוכדן נהיה בכלל הידור מצוה וצריכה ליתן לאותו חלק שגובין לפי ממון אבל לאותו חלק שגובין לפי נפשות היא פטורה, ע"ש. ולענין הענין במהר"ל יראה דלא נהיה להא, רק ס"ל דלדעת מהר"ם גובין לפי ממון, דס"ל דאע"פ שהמצוה היא חובת הגוף מ"מ היא חובה שמוטל לעשותה בממונו ומי שאין לו ממון לקנות לו אתרוג הוא פטור ממנה וא"צ לחזור על הפתחים, ומכ"ש כשיש לקנות אתרוג בדבר מועט שיהיה ראוי לצאת י"ח אלא שיהיה הם צריכים להדר החיוב כפי עשרה, שפיטא שחייב זה אינו רק על בעלי-ביתים, ולכן החליט מהר"ם לומר שגובין לפי ממון, וע"ז כתב מהר"ל שפנתה שאינו מקום לחיוב בראייתו דלא נהיה ליתיה גביה חיוב הידור מצוה אין סברא שנהיינו לפי נפשות, ודרך כ"ש קאמר דאפילו אי איתא בעיר שהיה מקום לומר שחייב לפי נפשות כיון שהוא חובת הגוף וא"צ חשבונן לפי ממון, ומכ"ש אי ליתיה בעיר שאין מקום לחייב לתת כסף נפשות ערכו בעיר שאינו בה, וגם לפי ממון אין לו שייכות במצוה כשאינו שם, אך מ"מ ע"כ מבורא אף לפי מ"מ הבי"ח לברות חצי לפי נפשות, אי ליתא בעיר אין אשתו חייבת כלל דהא הוה אנו שם, וא"ל לומר לחיוב קיורה וכה"ג, דכאן המצוה צריך עשה היא וכוון שאינו שם בעת צורך המצוה לעצמו הוא פטור אף מלפי נפשות, והאשה אם לא תרצה לברך א"צ ליתן בין החצי שלפי ממון ובין החצי שלפי הנפשות, כמ"ש הבי"ח בזה: [יג] כתקנה. עבה"ט. וע"ש בבית-יעקב שיליחיד הדר בכפר אין מחוייב להלוות, אף שהוא יכול לברך בעיר על אתרוג וכן שחייב אין חיוב עליו לשלחו. ועיין מ"ש לעיל סימן יד לענין סליח בבתי"ש, ובא"ר השי"ע עליו ומסקי דאף משום חייד הדר ביישוב כיון דאין לו אתרוג ראוי לשלחו והוא יברך על אחרו ולבשר שאותו חייד לא פשע, דומיא דעירוב שבתילין. וע"ש בא"ר שטוב לברך על אתרוג שנתון לו תכירו במתנה מלבדך על של קהל שיש כמה חששות כמ"ש בב"י, ודלא כקצור שלי"ה שכתב ה"היפוך, ע"ש, ולפי מ"ש לעיל סי"ה ג גם כמתנה יש קצת חשש אם אינו מושך לחצרו, אך לענין העיקר כמ"ש שם שזוטלו בידו הוה קנין דאורייתא, ומכ"ש כשאינו ברושע בעל האתרוג רק בע"מ, ובכ"ה דהוה עילוי ומסקי דאף משום חייד הדר ביישוב כיון דאין לו אתרוג פ"ק פוק אתרוג מלבדך על של קהל. וטוב לנהוג שיהיו א"ו יחיד אחר שכתב"ו ובהמ"ד יקנה האתרוג בע"מ והוא יתן לקהל לברך במתנה ע"מ להחזיר ושם יבלה מעות אתרוג, כמ"ש בא"ח וכל-בו בשם הראב"ד שהיה נוהג לקנות אתרוג משלו ונותנו לכל הקהל במתנה ע"מ להחזיר, וכיומא דערבה היה מקבש שם שיפרעו דמי אתרוג שמה היה בהם מי שניהג לסטול בעצמו או שהיה רוחו נגה שלא ירצה לצאת אלא בשלו, ע"ש, וכבר כתבתי שמהו הביא ראה בב"י דמהני פרוק למפרע, וע"ש שכתב ריש לדחות, ונראה שר"ל דאפילו תימא דלא מהני איתא דלא ניתן לו בעלת טהילה במתנה כלל, מה שא"כ בזה כיון שהנתון נגה ואקני ליה אלא שהוא אינו רוצה ליתן אלא בשלו ונתנו ליה למעבד מצוה במתנה כיון דרעותיה עליה ליתן לו כיומא דערבה שכל מצוה סגי בהכי, וגם בשבט"א כ"ג וסימן תרס שנוהגים שם שקונים מקופת הקהל כמה ללבים ואתרוגים וביים א' דטוסות מוכרים ע"י הפקדה ומי שפעלה בדמים נתנים לו ואחר פרוק למפרע, וע"ש שכתב סימן שם, ע"ל, ור"ל דשם מבורא דיש אויסרים בכה"ג, וגם נראה דלכתחלה אין לעשות כן מטעמא דתכונתו לעיל בשם המתנה-אפריים דיש לחוש לתך דעו דמשיכה אלא מעות אינו קונה מה"ת. וע"ש שכתב שכתב ז"ל העלה בדמים לולב אחד שקנאו גבירי אחר החסיד מהר"ר רוד הכהן ז"ל ואמרו לו שלא היה לו לעשות כן מפני כבודו, והשיב הרב החסיד: גדול כבודו, אך במצות ה' אין חולקין כבוד לרב, דיתיר קרוב אדם אצל עצמו לעשות מצוה שצוה הקדוש ב"ה משום אדם, ושבתוהו על התשובה הזאת, ע"ל, ועיין לעיל סימן תפח שכתבתי כיצא בזה בשם איגרת שמואל, אך נראה שזה לא נאמר אלא על מצוה המוטלת על איש מייארא, אבל במצוות המשותפות לצבור כגון קריאה וכל כיוצא בהן שאין המצוה שכל עדת ישראל יעשו אותה לעצמו, שאין סגנון

משנה ברה

מנות להחזיר (מ"א ודה"ח): (מא) ואשה פטורה וכו'. ואם ליתן. רוצה לברך, (מא) חייבת. ומי שאינו בעיר אין צריך ליתן. ועיין בשערי-תשובה: (מב) המצוה כתיקונה. כי רוב העולם (מג) אינם יודעים להקנות לחבריהם, ועוד לעשות הנענועים כהלכתן. (מג) אפילו חל יום ראשון בשבת, דעצם המצות-עשה אי אפשר שוב לקיים, אפילו הכי נכון להשתדל להיות לו לולב ואתרוג לעצמו, וכדלקמיה. אדם שיש לו אתרוג מיוחד ובעיר אחרת אין להם כלל, מוטב שישלחנו לשם והוא יברך על של קהל, כן כתב מגן-אברהם בשם מטה-משה. ובמחצית-השקל כתב, בדומן הזה דרוב פעמים אחר עבור איזה מיקום מחצה על-ידי רוב משמוש בני-אדם אתרוג של הקהל מליקם, אפשר אין צריך לשלוח לחבירו אתרוג שלו, עד כאן לשונו, וספיקו ויכול להיות רק על שאר הימים, דביום ראשון אינו מצוי כל-כך להתקלקל, גם יכול לברך עליו בבוקר קודם שיד הכל ימשמשו בו:

המצוות, שאף הם רוצים לקיים המצוות כמהו: (לז) לפי שאינן מקפידין. שגם הם יכולים לקיים המצוה כמהו: ט (לח) שכל הקהל קונים וכו'. כתב החי"אדם: אפילו לפי מנהגנו שכל אחד נותן כמו שירצה, מכל מקום זה שאינו נותן כלל נראה שלא יצא אם יש ביכלתו ליתן: (לט) מסתמא הוי כאלו פירשו וכו'. ואף-על-פי שכל זה הוא דין גמור, מכל מקום כיון שאין הכל יודעים להקנות, לכן כתבו כמה אחרונים שמוטב לברך על שלו אם יש לו כל ארבעה מינים כשרים אף-על-פי שאינם מהודרים כמו של חבירו. ואם אין לו, מוטב שיטול של חבירו הכשרים משיטול של הקהל, כי יש אומרים דבשל קהל לא יצא, דשמיא יש באחד מהם, מי שאין בדתו להקנות חלקו לחבירו; ואף דלא קיימא לן הכי, מכל מקום לכתחלה עדיף טפי ליטול של יחיד [יח"א]: (מ) שכל הקהל נותנים חלקם. ומכל מקום לכתחלה טוב שיכריזו שיתן כל אחד חלקו לחבירו במתנה על-

שער הציון

(מא) ט"ז ומגן-אברהם. והיינו אם היא אלמנה או שאין בעלה בעיר, מה שאין כן אם בעלה בעיר יתן הוא לבד. ואם יש מנהג שכל מי שיכרך על אתרוג נותן מעות אתרוג, צריכה היא וגם בעלה ליתן [פמ"ג]: (מב) מגן-אברהם: (מג) דרכי-משה:

הלכות לולב סימן תרנמ תרס

תרנט סדר קריאת התורה בסוכות, ובו סעיף אחד :

א [*] מוציאין שני ספרים, (א) באחד קורים 'שור או כשב' (ב) בפרשת אמור, (ג) ובשני קורא המפסיר קרבנות המוספין 'ובחמשה עשר יום לחודש (ד) השביעי', (ה) 'ומפסיר בזכריה 'הנה יום בא' וגו' :

א ציטור לעיל בסיומן
תפח ב ברייתא מגילה
ליא

תרס סדר היקף הבימה, ובו ג' סעיפים :

א נוהגים להעלות (א) ספר-תורה על (הבימה) 'ולהקיפה (ב) [6] פעם אחת בכל יום, ובשביעי מקיפים אותה שבע פעמים זכר למקדש הגה ומוציאים שבעה ספר-תורה על הבימה ביום שביעי (מהרי"ל), ויש מקומות שמוציאים כל ספר-תורה שבהיכל (מנהגים) (והכי נוהגין במדינות אלו) (ב) שהיו מקיפים את המזבח. וההקפות (ג) לצד (ד) ימין. (ה) (ובשבת אין מקיפים (טור) (ה) ואין מוציאין ספר-תורה (ו) על הבימה: ב' נוהגים להקיף אף מי שאין לו לולב: הגה ויש אומרים שמי שאין לו לולב (ג) (ז) אינו מקיף, וכן נוהגין (טור בשם רש"י ור"ן פרק לולב). וביום שביעי (ז) (ח) נוטלין הערבה עם הלולב

באר היטב

(6) פעם. ומאן דאית ליה לולב ועומר ואינו מקיף רעה עושה, שכנה"ג: (ג) ימין. לפי שהס"ת על הבימה וכל הצבור צריכין להפוך פניהם כלפי ס"ת שעל המגדל קודם שיתחילו להקיף ואז היו צפון ימין שלהם, ד"מ. ועמ"א: (א) אינו מקיף. וביום ז' אם אין לולב בעיר יקיפו בערבה, ב"ח, מ"א: (ד) נוטלים, והארי"ל ז"ל הזהיר שלא לחברם כלל עם הלולב, רק אחר קריש תתקבל או קח בידך הערבה ותחבטו ה' פעמים בקרקע, עיין ספר כוונת הוש"ר בסופו. ושל"ה כתב: כשמגיע להענה אמונים או מניח הלולב ויקח

שערי תשובה

המצוה כן רק שיעשה קצת אנשים מן הצבור, ואו פשיטא שיש להקרים התי"ח ואנשים מכובדים לשאר כל אדם, ולא כל כמינה לומר לעצמי אני מציל, וכך היא המדה, כמו שמצינו בסוטה גבי ארנונו של יוסף שלחם שאמר הניחו לו כבודו בגדולים, וכן מצינו בקה"ת שהקרימו התי"ח וכהן ושאר מעלות בקודש וע"ז כמבואר בניטין פרק הנוקין, ועיין לעיל סימן קלה וסימן רפב בשם הא"ז שכן בשם הירושלמי שחכרו לתורה שמתכבדת באנשים גדולים, ע"ש, ועיין בת"ש סימן מה לענין לכבוד במצות מילה וכיסוי, ועיין בספרי שו"ת בית-אפרים חלק ח"מ, שוב ראיתי במור וקציעה הביא דברי שבנ"ז וגמגם בהם דהא הגדול גולל ונטל שכן כנגד כולם וכן בסעודה גדול מברך כו', ומכאן דהתם שאני דתתן לרמי וגם אפשר דחיישי לממון צדקה, ומ"מ נראה כיון שהתחילו בכבוד הרב,

אע"ג דבלת"ש משים פ"ג דשקלים והכתיב שאין משוא-פינים לגדול כדבר-מצוה במקום שיר כל אדם שוה, שאני היכא דליכא כבוד התורה, משא"כ הכא דאיכא כבוד הרב דחמידי וגם וילוחא אית ליה ככה"ג כו', ומ"מ אינו יכול למחות כמי שהוא חזון במצות דאיכא כבוד שמים דמצוה להרבות מעות צדקה, אך פליאה נשגבה מנהגם למכור בפרהסיא וע"י הכרות שמש כו', ע"ש, וגם בעיני יפלא וכמ"ש בשכנה"ג בעצמו לרמוז לסימן שו וכמ"ל. ולענין לעשות כבוד לגדול בעסק עשיית מצוה נראה לכאורה מרחמינין שהתורה חילקה כבוד לכהן וקדשתו כי קדוש הוא לאלהיו ראשון לכל דבר שבקדושה לפתוח ראשון ולברך ראשון כו', והיינו כמו בזמננו שאחד מברך והשאר יצאים בברכות: ומ"מ יש לחלק קצת היכא שזה יתבטל מן המצוה לגמרי. ועיין לעיל סימן תפח ובשאר דוכתי שרמתי לעיל, ע"ש: [*] מוציאין ב' ספרים כו'. ועיין בשערי-אפרים ערך ח שכיארתי שם הר"ן אם טעו וקראו פרשה אחרת, וכן בקריאת שאר ימי החג המבוארים בסיומן תרסב ותרסג ותריס ותריס"א אם איצע טעות ושאר פרטים, הכל מבואר יפה בעזרת השי"י, משם דורשנו:

(6) פעם. עב"ט. ועיין בא"ד לכן אבל שיש לו לולב יש לו לכבוד את מי שאין לו שיקיף הוא, דשמן הלכה כמ"ד דאכל יקיף וכשאינו מקיף עושה רעה, ובאש"ל אברהם כתב בשם בית-יהודה דהיינו שאינו מחוייב להקיף, וליחא, ונראה שמצויין בטעות, וצריך לציין על חתלת הגיה' (בסעף ב) שמי שאין לו לולב לא יקיף, ע"ז כתב שאינו מחוייב להקיף, וכ"כ ב"ח בשם רש"ל, ועיינתי בשו"ת בית-יהודה ומצאתי בסיומן יח שם כדבריו ושם הביא משם שכנה"ג שהביא מהב"ח בשם רש"ל,

משנה ברורה

כן בכל יום פעם אחת ובשביעי שבע פעמים: (ג) לצד ימין. ולפי (3) שהספר-תורה על הבימה, והצבור אנשי מזרח צריכין להפוך פניהם כלפי ספר תורה קודם שיתחילו להקיף, ואז ממילא היו צפון ימין שלהם, וסודרן בהקפה הוא צפון מערב דרום מזרח. (א) והחזן שעומד נגד ההיכל, אין מן הנכון שיהפוך פניו מתחלה שיהיה אחוריו נגד ההיכל, מכל מקום צריך להקיף גם-כן לצפון עם הצבור אף שאצלו הוא דרך שמאל: (ד) ובשבת אין מקיפין. לפי (ד) שגם במקדש לא היו נוטלין ערבה בשבת, וכל-שכן לפי מנהגנו שאנו מקיפין בלולב, אין הלולב ניטל בשבת: (ה) ואין מוציאין ספר-תורה. כיון דאין מקיפין [ד"מ]: (ו) על הבימה. רק פותחין ארון הקודש ואומרים הושענות, וכדלקמיה [אחרונים]: ב' (ז) אינו מקיף. וביום שביעי, אם אין לולב (ה) בעיר יקיפו בערבה [אחרונים]: (ח) נוטלין הערבה עם הלולב. עיין לקמן סימן תרסד סעיף ז בהג"ה דיתר טוב שלא לחבר הערבה עם הלולב כלל, וכן כתב ב' בשם הארי"ל ז"ל שלא לחברם כלל עם הלולב, רק אחר קדיש תתקבל, או קח בידך הערבה ותחבטו ה' פעמים בקרקע. ושל"ה כתב: כשמגיע

א (א) באחד קורים וכו'. כן ביום הראשון וכן ביום השני, וכן קריאת המפסיר: (ב) בפרשת אמור. בחול חמשה ובשבת שבעה, ובמנחת (ג) בפרשת אמור. וזאת הברכה: (א) ובשני. ומניחין ספר-תורה שניה אצלה ואומרים חצי קדיש: (ד) השביעי. עד "וביום השני". ואם התחיל לקרות "ביום השני", פוסק אפילו באמצע הפסוק. ואם קרא בענין אחר לא יצא, וצריך לקרותה כולה בברכה לפניה ולאחריה. ואם דילג פסוק אחד צריך לחזור, ואם דילג פסוק 'ובחמשה עשר וכו'" אין צריך לחזור [שערי אפרים]: (ה) ומפסיר בזכריה וכו'. זהו ביום הראשון, ומפני שיש בה מענין סוכות, וביום שני קורא הפטרה במלכים [א, ח] מן "ויקהלו" עד "בהוציאם אותם מארץ מצרים", מפני שיש בה ענין תנוכת הבית שהיתה באותו אסיפה בתג הסוכות [לבוש]: **א** (א) ספר-תורה על הבימה ולהקיפה וכו'. שהיא נשאת (6) לנו במקום מובה, כדאיחא בגמרא (מגילה ל"א) שהשיב הקדוש-ברוך-הוא לאברהם אבינו, שכל זמן שיהיו קוראין בניך לפני בסדר הקרבנות, מעלה אני עליהן כאלו מקריבין לפני וכו': (ב) שהיו מקיפין את המזבח. גם-

שער הציון

(6) הגר"א: (3) מגן-אברהם, ורצה לומר ולכאורה היו צריכין מתחלה להקיף לצד דרום שהוא ימין שלהם, ולזה תירץ דלפי שהיו מתחלה צריכין להפוך פניהם נגד הבימה, ממילא אחר-כך הצפון הוי ימין שלהם: (2) כן באר הביכור-יעקב את דברי המגן-אברהם, דבריו נכונים: (ד) מגן-אברהם: (ה) אבל כשיש בעיר, אף שהוא אין לו לא יקיף בערבה, דמיחוי כיוהרא [אחרונים]:

הלכות לולב סימן תרס תרסא תרסב

באר הגולה רפג

להקיף (ב"י). מי שאירע לו אבל בחג (ט) אינו מקיף, וכן אבל כל י"ב חודש על אביו ואמו (כל בו), וכן נהגו: ג' י"ש מי שאומר (י) שאין אומרים הושענא בשבת, ולא נהגו כן:

תרסא ובו סעיף אחד:

א' אביליל יום טוב שני אומר קידוש, וזמן (ב) (ג) אחריו מיד, ואחר כך ברכת (א) סוכה (זו דעת הרא"ש, (ב) וכן ראוי לנהוג):

תרסב סדר תפלת יום שני של סוכות, ובו ג' סעיפים:

א' אביום שני מברך 'על נטילת לולב' (א) וכן בכל שאר ימים: ב' (ב) אינו מברך זמן ביום שני על הלולב (ג) גאלא-אם-כן חל יום ראשון בשבת: ג' רמוציאם שני ספרים וקורין בהם

שערי תשובה

א מסקנת הגמרא סוכה מ"ו וברכי ב' טור כ"ט רבי שלמה בר שמשון ר"י ורא"ש ג' טור ד' צינתינו לעיל סימן תצ

באר היטב

הערכה. ועיין בס' נגיד ומצוה:

(ב) אחריו. ומי שלא אכל לילה ראשונה בסוכה צריך לילל שניה לברך סוכה ואח"כ זמן, מ"א. ועי' סימן תרמא ס"ב כ' מש"ש. והבי"ח כתב בשם רוב אחרונים שלעולם יברך סוכה ואח"כ זמן וכ"כ בהגמ"נ בשם הרבה פוסקים וכ"כ במ"ז, ועיין מ"א. וכתב בשכנה"ג דהאומר ברכת הסוכה ביום שיש קידוש בברכת המוציא טועה הוא, אלא שצריך לאמר אחר הקידוש, ע"ש. ועיין בידאהרן:

ע"ש. וסדר הפיוטים שבכל יום וכיום הור"י עיין בלבוש, וכתב שנוהגים כשאומרים הושענא לנענע את הלולב על שם אז ויננו כל צדי יער כו', וע"ש באמירת 'אני וה' הנוכר במשנה שפירש"י שהם שני שמות משם של ע"ב, ע"ש בלבוש ביאור הדברים, ובא"ר הביא מ"ש ב"י ולבש ואבודרהם והתיר"ט בשם 'אני' שהוא אלף דישאל ורש"י בסוכה כתב שהוא אלף ד'אחרים, ע"ש, ועיין ברי"י שהביא מהירושלמי. ועיין בספרי שו"ת בית אפרים סי' [...]. בפירוש הפיוט כהושעת אל"ם כו' כחרוז כהושעת גוי ואלהים ורושים לישע אלהים עפ"י הירושלמי דסוכה דררשי אשר פדית עמך מצרים גוי ואלהיו, כביכול את עצמך פתית, ע"ש. וגם החרוז חנון ביום מעבדיך כתבתי שלע"ד הוא ט"ס שנפל בספרים הישנים (הלום ראיתי כסידור כתבו על קלף ישן כתוב ג"כ כנוטחא שלפנינו) וצ"ל חנון ביד מעבדיי, עיין שם מילתא בטעמא:

[ג] אביום שני מברך. עכ"ט. ועיין לעיל סימן תרמא שם הבאתי תשובת הבי"ח ודעת החולקים, ע"ש:

משנה ברורה

א' אולכין בסוכה אחת, לא יהיו חלוקין במנהגם בזה. חסידים ואנשי-מעשה עושים לזכר שמחת בית השואבה, להיות ניעורים בלילות של חול-המועד סוכות ולהרבות בזמירות ושבחים, ומרבים נרות בסוכה בלילות אלו, גם בהרבה בתי מדרשות נהגו להרבות בנרות בתפלת ערבית דחול-המועד כהג' הזה. יסוד ושורש העבודה, עיין שם שהאריך בזה:

א' (א) וכן בכל שאר ימים. דאף-על-גב דכל הימים חוץ מן יום הראשון הוא רק מדרבנן, זכר למקדש שהיה המצוה לשמוח שם במצוה היא כל שבעת הימים, אפילו הכי שייך לברך עליה ולומר וציונו, מדכתיב "ולא תסור מכל הדברים אשר יגידו לך וגו'": (ב) אינו מברך זמן ביום שני. דממה-נפש יצא (ג) במה שאמר ביום ראשון זמן אף אם הוא חול, דלא גרע ממה שאמר זמן (ג) בשעת עשיית הלולב דיצא. ולא דמי לקידוש שאומר בליל שני זמן, שאותו הוא בשביל היום ולא בשביל הסוכה. (ג) ואף-על-גב דגבי שופר מנהגנו לומר זמן אפילו ביום שני, שאני התם דלפעמים עיקר הקדושה הוא ביום שני, כמו שכתוב שם בסימן תר: (ג) אלא-אם-כן חל יום ראשון בשבת. דאז צריך לברך זמן בשני, שהוא פעם ראשון שנוטלו, כיון שלא אמרו בראשון. והוא הדין אם לא נטל (ד) הלולב על יום השביעי, דמברך זמן

ליתענה אמונים' או מניח הלולב ויקח הערכה: (ט) אינו מקיף. דכתיב "ושמחתם לפני ד' אלהיכם שבעת ימים", והוא בשעת הקפה [הגר"א]: ג' (י) שאין אומרים הושענא בשבת. טעמם, (י) מפני התינוקות שישמעו שאומרים בשבת כמו בחול, וילכו גם ליטול לולב. ולא נהגו כן, דכיון שאין מקיפין בשבת, מתברר להם כמה שאין מקיפין:

א' (א) סוכה. דזמן לא קאי אלא אקידוש ולא אסוכה, דאף אם יום ראשון חול יצא בזמן דסוכה, דלא גרע מאלו בירך זמן בשעת עשיית הסוכה דיצא, הלכך צריך שלא להפסיק בסוכה בין קידוש לזמן. (ב) אכן מי שלא אכל לילה ראשונה בסוכה וגם למחר בחריית לא אכל בסוכה, יברך בליל שניה סוכה ואחר-כך זמן, דאז הזמן יהיה קאי אשניהם: (ב) וכן ראוי לנהוג. והנה הדין, חלק א סימן מו והרש"ל, דעתם כאבי העזרי דלעולם סוכה ואחר-כך זמן, (ג) ומכל מקום לא מקרי הפסק מה שאומר בינתיים ברכת סוכה, ודומיא דאנו אומרים כשחל יום-טוב במוצאי-שבת יקנה"ז אף-על-פי שהזמן אינו חוזר על ההבדלה כי אם על קידוש, הכי נמי הזמן חוזר על קידוש שלפני סוכה, (ג) ויש מאחרונים שהעתיקו לדינא כמותם, על-כן מי שרוצה לנהוג כן אין מוחין בידו, (ד) ומכל מקום אם כמה בעלי-בתים

שער הציון

(1) טור: (ב) כן הסכימו רוב אחרונים, דלא כמגן-אברהם בשם הבי"ח: (ג) הפוסקים בשם אבי העזרי: (ד) תרומת-הדשן והבי"ח והט"ו והנודע כיהודה, וכן הוא במעשה-הרב, ולנגדו יש כמה אחרונים שהעתיקו כהשולחן-ערוך והרמ"א, היינו הדרך-החיים והחיי-אדם והיוסף-אומ"ן וכן העתיק הלבוש כהשולחן-ערוך. אחר-כך מצאתי באל"ה רבה שהחולקין הוא משום שסבורי שרק דעת הרא"ש הוא נגד אבי העזרי, אבל באמת דעת הרבה ראשונים הוא כהרא"ש, הלא המה הרי בר שמשון ורבי מנחם וירמ"ש ור"ש הלוי ור"י מדרוא, עליך דעתו שלא לזוז מן השולחן-ערוך והרמ"א. ומכל מקום נראה לי אחרי שכמה אחרונים הסכימו להרש"ל והרדב"ז אין בנו כח למחות בידו, והנה מה שהעתיק בבאר היטב בשם שירי-כנסת-הגדולה, הארכתי בזה בסיומן תמג, עיין שם: (ד) פשוט: (ה) פוסקים: (ו) היינו בשעת אגידת הלולב: (ז) ט"ו: (ח) כתב הפריי-מגדים, משמע לא נטל הלולב ביום א' ליל בירך, שוב אינו מברך זמן כשנוטלו ביום ב' [פמ"ג במשכ"ן]. ובאמת לא ראה היא, דלפי שהשולחן-ערוך לא מיייר אלא בעזריה יום אחד שלא נטלו דמברך זמן בשני, וקא משמע לן דהוא הדין חיסר ששה ימים דמברך זמן בשביעי, וכן איתא בלבוש כהדיא בסיומן תרמד לענין לולב וזה לשונו: מי ששכח לברך 'שהחיינו' ביום א' יברך בימים אחרים באיזה יום שיוכרז ובלבד שיברך בשעת הנטילה, וכן כתב המגן-אברהם שם וזה לשונו: ואם לא בירך זמן ביום א' מברך כל ז' מתי שיכור, משמע מזה דאפילו נטלו וברך ביום ב'. ובאמת אינו דומה זה לשאר עניני אוכל דקיימא לן בסיומן רכה דאינו מברך אלא בתחלה כשראהו ולא כשהווגל בו, והלא כיון דהוא דומיץ לילות מימים דבלילה אין זמן נטילה, כל יומא הוא מצוה בפני עצמו, וצריך עיון: (א) כן גירסת הרא"ש. ולפנינו איתא: רב.

הלכות לולב סימן תרסד

תרסד סדר יום הושענא רבה, ובו י"א סעיפים :

ברא הגולה רפה

א משנה ראשהשנה ט"ו ב טור והמדינה כפי"ג דרובה, ומכ"ל לה כפף חסר ר', פירוש, ר' ימים יהיה כפוף (* פירוש, מלמעלה, ורקוח) ג מהא רתנן ואותו יום היה מקיפין כ"ו סוכה מ"ה ד מהם בגמרא מ"ד ו' שנים דברכי אליעזר בר צדוק ורב שיש דרבי ר' יוחנן ורבי יוחנן בן לוי, ורבי יוחנן בן לוי, טור כ"ש הר"ן והרא"ש ז הר"ן ופ"ק כ"ב רש"י בתשובה והרמב"ם סוף פ"ק ז ב"ת"י"פ

א [*] ביום שביעי שהוא הושענא (א) רבה נוהגים להרבות במזמורים (ב) כמו ביום-טוב. הגה (ג) ואין אומרים 'נשמת', ואומרים 'מזמור לתודה'. ואומרים 'אין כמוך' 'שמע ישראל' וכו' (ד) כמו ביום-טוב. ואומרים קדיש שלאחר תפלת מוסף בניגון יום-טוב. ואין רגילין לעשות מלאכה (ה) (ה) של חול עד אחר יציאה מבית-הכנסת. ויש לומר (ו) פזמון 'זכור ברית' כשיש מילה בהושענא רבה, ואומרים אותו (ז) קודם 'אנא אזון חייך וכו'. כתבו הראשונים ז"ל, שיש סימן בצל (ח) הלבנה בליל הושענא רבה שיקרה לו או לקרוביו באותה השנה. ויש מי שכתב שאין לדקדק בזה כדי שלא ליתרע מזליה, גם כי רבים אינם מבינים הענין על כוריו, ויותר טוב להיות תמים ולא לחקור עתידות, כן נראה לי. ומרבים קצת בנרות (י) כמו ביום-הכפורים: הגה והמדקדקים נוהגים (י) לטבול עצמן (יא) קודם עלות השחר כמו בערב יום-הכפורים (מנהגים). ויש נוהגים ל'לבוש' (ט) הקיטל כמו ביום-כפור (י) לפי שבחג נידונים על המים. ינוהגים להחיר בו אגודו של 'לולב, (ז) לטבול. ונכון לטבול מבערב (יא) ונוטלים ערבה ביום זה מלבד ערבה שבולול, (יב) 'ואין מברכין עליה: הגה ונהגו ששמש בית-הכנסת מביא ערבה למכור, (יג) כמו שהיה המנהג בזמן שבית-המקדש היה קיים (יד) לולב וערבה: ג' יש מי שאומר (יד) שאף ביום זה מקיפים בלולב ולא בערבה, (טו) 'ולא נהגו כן אלא להקיף בו

שערי תשובה

באר היטב

(ב) של חול. ויש מסירין אפילו הכיס של מעות, לבוש. ובקצת מקומות נהגו לנבות מעות אתרוג בבהכ"נ ואינו נכון, מ"א: (ג) פזמון. ויש לומר קודם חרוז הבט לברית, לבוש, מ"א: (ג) הלבנה. עיין פלאים מזה בכונת האר"י: (ז) לטבול. ונכון לטבול מבערב ללמוד כל הלילה בקדושה. ודין היווגו כמו בליל שבועות, עש"ה. מהה"ל לבש הקיטל בשחרית אבל שאר בגדי תורה"א לא היה משנה,

מהר"ל וכל הקהל שיתענו ולקרות ויחל ולומר סליחות על שהניחו טלית ותפילין ואמרו פסוקי דומיה בעור לילה, ע"ש, ונראה שחמירי בזה משום ברכות בלילה שאמרו, (דא"כ) [דא"כ] אין להאמיר כ"כ. ועיין לעיל סימן י"ח וסימן ל' היה משכים לצאת לדרך כו'. ומ"ש ומרבים קצת בנרות כתב מט"מ מפני שהראו החת"ו וזכור וזכור ונהגו להדליק שיורי נרות של יוה"כ, והביאו שכ"ג וא"ר. ועיין פ"מ דאף זמזמר שיר ליום השבת אומרים בהר"ו, ואין אומרים נשמת שאין בו כ"כ תוספת נשמה

משנה ברורה

בוא גוג'. לפי שלעתידי תהיה מלחמת גוג ומוגג בתשרי: א (א) רבה. נוהגים (ב) ישראל להיות ניעורים בליל ערבה. וכבר נדפס הסדר: (ב) כמו ביום-טוב. לפי שבחג נידונין על המים והוא גמר החתימה. ואומרים 'למנצח מזמור השמים מספרים' ושאר מזמורים, וקדושת מוסף ניעריצ' כמו ביום-טוב: (ג) ואין אומרים 'נשמת' וכו'. אלא 'שבתח', דבאמת הוא חול: (ד) כמו ביום-טוב. רוצה לומר, בניגון של יום-טוב: (ה) של חול. ויש מסירין מעצמן אפילו הכיס של מעות. ומה שגובין מעות אתרוג, מפני שרוב הקהל מתאספין בהושענא רבה ויש ריווח לצדקה מזה [פמ"ג]: (ו) קודם 'אנא אזון חייך'. ויותר טוב לאמרו קודם חרוז 'הבט לברית' [אחרונים]: (ז) כמו ביום-הכפורים. לפי שבחג נידונין על המים, (ז) וכל חיי האדם תלויין במים, והכל הולך אחר החיתום: (ח) קודם עלות השחר. וטוב (ג) יותר לטבול מבערב כדי ללמוד כל הלילה בקדושה. ואודות היווגו, הוא כמו בליל שבועות, ובליל טבילה ישמש, ועיין מה שכתבנו לעיל בסיומן של במשנה ברורה סעיף-קטן ז וכיאר הלכת שם: (ט) הקיטל כמו ביום-הכפורים. שאז הוא גמר החתימה. ובמדינתנו (ז) נהגו ללבוש בגדי שבת, לבד השליח-צבור לובש הקיטל: (י) ומקיפים שבע פעמים. כמו במקדש, שהיו מקיפין המזבח בזה היום שבע פעמים: ב (יא) ונוטלים ערבה ביום זה. זכור למקדש,

שנשילת ערבה היה שם (ה) הלכה למשה מסיני, וכן היתה מצותה: בכל יום משבעת הימים (ו) היו מביאין ערבות וזוקפין אותן הנהנים על צדדי המזבח, ואחר-כך באין העם ונוטלין אותן משם ומנענעין אותן. ולהכי לא תקנו לנטלה כל שבעה כמו בלולב, דלולב אינו ליה עיקר מן התורה, דיום ראשון הוא מן התורה אף בגבולין, עבדין ליה זכר למקדש, ערבה דלית לה עיקר מן התורה בגבולין, די שנעביד לה זכר למקדש יום אחד [גמרא]. וקבעו יום שביעי לערבה יותר מיום אחר, (ו) כיון שבמקדש היה גם-כן יותר קדושה ביום זה, שהרי היו מקיפין שבע פעמים ביום זה: (יב) ואין מברכין עליה. שהוא רק (ט) מנהג נביאים שהנהיגו את העם לעשות כן ולא בתורת תקנה, (ט) ולא שייך לברך ולומר 'וציונו': (יג) כמו שהיה המנהג וכו'. שהיו (י) שלוחי בית-דין מביאין להן: ג (יד) שאף ביום זה וכו'. רוצה לומר, כמו בימים הקודמים שאין נוטלין הערבה, שלא הוקבע ערבה רק ליום זה: (ט) ולא נהגו וכו' גם בערבה. וטעם הדבר, דבגמרא אין פלוגתא אם מקיפין בלולב או בערבה, ודעה העולם הוא כדי לצאת כל הדעות, שגם מאן דאמר בלולב, אין פוסל אם מקיף בערבה, וכן מאן דאמר בערבה אין פוסל אם מקיף בלולב [ב"ן]. ועיין לקמיה בסעיף ז בהג"ה. והסכימו האחרונים, דאם אין לולב בעיר יקיפו בהושענא רבה בערבה:

שער הציון

(ב) שכולי-לשק, והביאו המגן-אברהם: (ג) ט"ז: (א) אחרונים: (ד) מגן-אברהם, וכן הסכים הגר"א בכיארורו: (ה) גמרא: (ו) לשון הרמב"ם, ולדידיה הקפה היתה בלולב לבד בכל יום פעם אחת וביום זה ז' פעמים. ודעת רש"י ולא היתה הקפה בלולב כלל, אלא דמתחלה כשיושו שלוחי בית-דין מביאין ערבות היו העם נוטלין אותה ביד ומנענעים ואחר-כך מקיפין כם הנהנים את המזבח ברגליהם ואחר-כך זוקפין אותן בצדי המזבח, ובכל יום היה הקפה בערבה פעם אחת וביום זה ז' פעמים: (ז) ט"ז. ועוד טעם ענין בבית-עסק, שלפי שאף בזמן המקדש היה יום זה מיוחד לערבה יותר משאר הימים, שאפילו שבת היה נדון:

תרגום: 1 בנר עליו לבן.

הלכות לולב סימן תרסד

גם בערבה: ד"שיעור ערבה זו, אפילו (ט) עלה אחד בכד אחד. הגה מיהו, מכוער הוא להיות עלה אחד בכד אחד (טור בשם רב האי), על-כן נהגו לעשות (טז) ההושענות ימים משום 'זה אלי ואנוהו'. **טושיעור ארכה** (יז) כשיעור אורך ערבה שבלולב. הגה (יח) וכל הפוסל בערבה שבלולב (י) פוסל בערבה זו (מדברי ר"ן פרק לולב וערבה). 'וחובט בה (יט) על הקרקע או על הכלי פעמיים או שלש. הגה ויש אומרים שצריך לנענע בה (טור בשם רש"י), ונהגו לעשות שתייהן, מנענעין בה ואחר-כך חובטין אותה: ה' **כאינה ניטלת אלא בפני עצמה**, (כ) שלא יאגוד דבר אחר עמה, אבל אם יש בידו דבר אחר לא לחוש: ו' **לאין אדם יוצא ידי חובתו בערבה שבלולב אפילו הגביה אותה שתי פעמים**, אחד לשם לולב ואחד לשם ערבה. (כא) 'ויש אומרים שיוצא בה: ז' **מיש מי שאומר שאינו יכול ליטלה עם הלולב בשעה שהוא יוצא בה ידי חובתו**, עד אחר שיברך ויטול וינענע בתחלה, ואם נטלה עובר משום כל תוסף; (כב) ואחר הנענוע הראשון יכול הוא ליטלה עם הלולב, וכל-שכן בשעת הקפה. ואף-על-פי שמה שכתב שאם נטלה עובר משום כל תוסף (כג) טעות הוא בעיני, מכל מקום אין הפסד לחוש לדבריו. יכתב עוד, דגם אחר נטילה ונענוע צריך לתפוס הערבה לבדה (כד) להכיר שהיא חובה, ובשעת החבטה יטלנה בפני עצמה ויוצא בה ידי חובתו: הגה והמנהג פשוט (י) ליטול הערבה עם הלולב כשחריט בשעת הנענוע (כה) ובשעת הקפה עד שעת החבטה, ונוטלים הערבה לבדה. (כו) ויותר טוב שלא ליטלה עם הלולב כלל. ואף הנוטלה עם הלולב, נראה לי (כז) דלאחר שהקיף יסיר הלולב מידו ויאחזו הערבה, שהם ההושענות שעושין, לבד, כל זמן שאומרים תחנונים על המים, ומנענעים ההושענות בשעה שאומרים ההושענות ואחר-כך חובטים אותם: ח' **יש מי שאומר (כה) שהושענא שבלולב אף-על-פי**

זי כרב ששת שם
בגמרא
הפוסקים ה"ר ר' שם
בגמרא, חבט וכפיתו
הדמיון, והביאו הטור
כ' מיתור דרב אמי, שם
ל' שם וכריב אמי, טור
בשם הרמב"ם (* שם)
כשם אבי העזר
והרא"ש מ' ה"י שלמה
כן הושבין ובשם
הגאונים והרשב"א
בשם
ט' הנהגות אשר"י בשם
אור ודעת בפרק ד'
דמגילה

באר היטב

וכברדינתנו נהגו ללבוש בגדי שבת ולא הקיטל רק הש"ץ: (ה) עלה א'. וכתב רמ"מ סימן כה בשם גדול א' שיהיו בו י"ז בדים כמנין השם בן ד' וכתב רמ"מ סימן כה בשם גדול א' שיהיו בו י"ז בדים כמנין השם בן ד' (י) פוסל. חזן מנשרו רוב עליה, מ"א: (י) ליתול. ע"ש סימן תרס ט"ק

שערי תשובה

יתירה, ואומרים נעריצן בקדושת מוסף ואומרים ממקומו כו וקודם קריאת במ"ק. והאר"י ז"ל כתב חמשה בדים, ע"ש בסימן תרס ט"ק ד. וע"מ: (י) פוסל.

משנה ברורה

ד' (טז) ההושענות יפים. וטוב לכתחלה (י"א) שיהיה על-כ"פנים שלשה בדין, ובשם האר"י כתבו חמשה בדין: **(יז) כשיעור אורך וכו'.** והיינו שלשה טפחים, דלא מציינו שהקילו בה אלא בפרט זה דעלה אחד וכו'. יש אומרים דערבה של הושענא רבה יש ליטול הבדים בלתי קשורים, אבל הרב משה זכותא חלק עליו וכתב דצריך לקשרם, וכן מנהגנו: **(יח) וכל הפוסל בערבה שבלולב וכו'.** ועל-כן יש ליזהר שלא יהיה גזול ולא יבש, והנה על-כ"פנים אם לא היה יבש אלא כמוש, בוודאי כשר. ומכל מקום נראה שם דלתחלה יותר טוב שיהיה לחין, ודאיה ממה דאיתא שם במשנה דף מה, דהוי מניחין אותן בגיגיות זהב כדי שלא יכמושו, והוא משום הידור מצוה: **(יט) על הקרקע או על הכלי.** ובשם האר"י ז"ל כתבו דדוקא על הקרקע יחבטו ה' חבטות. (י"ב) וטוב לחבטו תחלה על הקרקע ה' חבטות ואחר-כך על הכלים להסיר העלין, (י"ג) ואין צורך להסיר כל העלין: **ה' (כ) שלא יאגוד דבר אחר עמה.** כדי (ד') שיהא ניכר שהוא לשם מצוה. ומה שכתב אין לחוש, דלא (ט"ז) חיישינן לחציצה: **ו' (כ"א) ויש אומרים שיוצא בה.** היינו היכא דהגביה אותה פעם שני לשם ערבה, דיש היכר בזה שהוא לשם מצוה. ודע, דאפילו (ט"ח) לדעה ראשונה אינו יוצא

בערבה שבלולב, זהו דוקא כל זמן שהיא אגודה בלולב עם שאר מינים, אבל אם התיר אגודו של לולב לאחר נטילה ונטל הערבה בפני עצמה, פשיטא שיוצא בה: ז' (כ"ב) ואחר הנענוע הראשון וכו'. הטעם, (י"ז) דהא קיימא לן דשלא בזמנו של המצוה אינו עובר על כל תוסף עד שיכניח להוסיף על המצוה, והכא כיון שעברו מצותו הוי שלא בזמנו, והוא הלא לא כיון להוסיף על מצות לולב כי אם בשביל לקיחת הערבה: **(כ"ג) טעות הוא בעיני.** הוא אויל (י"ט) לשיטתו, דפסק לעיל בסימן תרנ"א סעיף טו דבערבה והדס מוסיף בה כל מה שירצה: **(כ"ד) להכיר שהיא חובה.** וכמו שכתוב בסעיף ה', (י"ט) שמטעם זה אינה ניטלת אלא בפני עצמה: **(כ"ה) ובשעת הקפה וכו'.** טעם המנהג היה כדי לצאת כל הדעות, דיש אומרים דמקיפים בלולב ויש אומרים דמקיפים בערבה, וכנ"ל בסעיף ג'. **(כ"ו) ויותר טוב שלא ליטלה עם הלולב.** כדי שיקיים בשלימות מצות נטילת ערבה, וכנ"ל בסעיף ה', וגם האר"י ז"ל הזהיר מאד שלא לחבר הערבה עם הלולב: **(כ"ז) דלאחר שהקיף יסיר הלולב מידו.** רוצה לומר, דלא כמו שאוחזין הלולב עם הערבה עד שעת החבטה. ובזמנו המנהג כמו שכתב הרמ"א, שאין נוטלין הערבה עם הלולב כלל: **ח' (כ"ח) שהושענא שבלולב.** והוא הדין

שער הציון

(י"א) כדי לצאת דעת רב נחמן בגמרא. א"ז: (י"ב) ביכורי-עקב, דאם יסיר תחלה העלין יכול להיות שיוסר כל העלין וכבר נפסלה הערבה ולא יקיים עוד מצות חבטה על הקרקע, עיין שם: (י"ג) חיי-אדם: (י"ד) רש"י: (ט"ז) מגן-אברהם. ונתקשה הפמ"ג אמאי לא חיישינן, ועיין ביכורי-עקב שמצד דמשום הכי מקילין משום דמסתמא רוב מחלק הערבה שהוא בידו נוגע בידו ממש, ובמיעוטו לא הוי חציצה, עיין שם שנודחק בזה. ולעניות דעתי מוכח מגמרא דלא חיישינן בזה לחציצה, מדסבירא ליה לרב חסדא דניטלת בערבה שבלולב, אלמא דלא חששו בזה לחציצה, ועד כאן לא פליג רב אמי על זה רק משום דסבירא ליה דאפילו היכא דאגבה והורו אגבה, כיון דאגבה עם שאר מינים עדיין אין היכר משום-מה מגביה, מה שאין כן בזה, וכנראה שלזה כיון הגר"א בבאורו, עיין שם: (ט"ח) ביכורי-עקב ופשוט: (י"א) הגר"א: (י"ב) לכוש הגר"א ומטה-יהודא, ועיין שם במטה-יהודא שהשיג על טעם ה"ט"ז, ועיין בב"ח שיישב דעת היש"מ שאומר שסבירא ליה כדעת הרמב"ם, ואף דהרמב"ם בעצמו חזר בו, הוא סבירא ליה כדעת הגאונים שטורחן הדין כמו שכתב הרמב"ם מתחלה: (י"ט) הגר"א:

הלכות לולב סימן תרמד תרסה

רפז באר הגולה

ע הגהות מיימוני בשם רבו אליעזר מפיו פ מצא כתוב מהא דרב הווא סופה ל' צ מרדכי בשם רבי אבארוו כהן בפרק ג דסוכה

שנזרקה אין לפסוע עליה (כט) ועיין לעיל סימן כא גבי ציצית: **ט ישי מי שאומר שאסור ליהנות מן הערבה לאחר נטילתה *אם לא (ס) (ל) התנה עליה (לא) מעיקרא, דלכולא יומא איתקצאי למצותה:** הגה ונהגו להצניע ההושענות לאפיית מצות כדי לעשות בה מצוה (מהרי"ו ומהרי"ל): **י ישי מי שאומר, שיש ליוזהר שלא (ט) יקוץ ישראל ערבה למצוה משדה עכו"ם (לב) אפילו ברשות העכו"ם: יא יאם חל יום הושענא רבה ביום ראשון וקצצו עובדי כוכבים ערבה בשבת (לג) והביאו, כשרה: הגה מיהו, אם צוה ישראל לקוצצה ואיכא פרהסיא בדבר (י) (לד) יש להחמיר אם יש לו ערבה אחרת (כ"י) בשם תשובת הרשב"א:**

תרסה אתרוג אסור לאכול בשביעי, וכו' ב' סעיפים:

א (א) *אתרוג בשביעי (ב) אסור,

א כרבי יוחנן סוכה מ"ו

באר היטב

(י) יש להחמיר. אפילו לא צוה לו לקוצצו בשבת רק אמר שתהא מוזמנת למוצאי-שבת:

ד: (ס) התנה. ע"י סימן תרמט ס"ה דכתב רמ"א דלא מהני תנאי, ע"ש: (ט) יקוץ. ע"י סימן תרלו ס"ק ב משיש בשם הט"ו, ועיין ט"ז כאן:

משנה ברורה

* **אם לא התנה עליה מעיקרא.** לכאורה כוונתו כמו לענין נוי סוכה, דמבואר בסימן תרלח דצריך שיתנה קודם בין-השמשות שאינו בודל ממנה מליהנות, אמנם לפי מה שכתב בביתוריי"עקב סימן תרנג סגי כשיתנה קודם עשיית המצוה שלא יאסר עלידי עשיית המצוה כי אינו בודל עצמו מליהנות, והוא הדין לענין הדס דאסור להריח בו כל שבעה משום דאקציה למצותו, סגי גם-כן כשיתנה מקודם עשיית המצוה שאינו בודל עצמו מליהנות. אמנם בעיקר הדין אי תנאי מועיל, הוכיח המחבר אברהם דזה תלוי בפלוגתא, דלדעת הרשב"א והר"ן נוכח גם לדעת ספר היראים, והגם הדוא כתב דבספר יראים לא כתב דתנאי מהני, לא היה בידו כי אם ספר יראים הקצר, וכעת שזכינו שנדרפס הכתב יד מספר יראים השלם, כתוב שם בהדיא כמו שכתב הגהות מיימוני בשמו דתנאי מהני, וכבר קרמני בזה המבאר שם) מהני תנאי גם לאותו יום, ולדעת התוספות אין מועיל בזה תנאי, עד כאן דבריו, ומשמע מיניה דלערבה וכן לאתרוג אף כשהפריש אחר יום ראשון לא מהני תנאי ויאין לנו ראייה מתוספות רק לדיוס הראשון כיון דחסר פסול בו ואס"א לא יכול להתנות בו שאינו בודל ממנו בין-השמשות מליהנות, דומיא דעצי סוכה, אבל בשאר הימים כשהפריש להם, דחסר כשר בו כגון באתרוג, וכן בערבה כשנקטם ראשו (דפסולו משום הדר, ולרוב הפוסקים הדר אינו לעיכובא אלא ביום ראשון), ובפריש בערבה זו רגם נשרו רוב עליה כשר, בוודאי גם לתוספות מהני תנאי כשמנתה שאינו בודל עצמו מליקח ממנו מעט, דאף דמשמע מתוספות דאיתקצאי הוא רק שלא יכלוהו לגמרי, אבל ליטול ממנו מעט וישאר כדי הכשר, לזה לא צריך תנאי דלא איתקצאי לזה, מכל מקום נפקא מינה גדולה יש בזה, דלסברת התוספות דלא איתקצאי רק כדי הכשר, אינו מותר יש ליטול ממנו השיעור היותר מכדי הכשר ואף קודם קיום המצוה, אבל לכלותו לגמרי אסור אף לאחר קיום המצוה, דהלא איתקצאי לזה וחייל עליה קדושה עד כלות התג כיון שלא התנה, אבל כשהתנה שאינו בודל עצמו ממנו לא חיילא עליה קדושה כלל, וכעין דאמרין בביצה דף ל עמוד ב, ונפקא מינה דתיכף לאחר קיום המצוה יכול ליקח עצי ערבה ולצלול בהם בשר ופירות ולכלותו לגמרי. והנה ראינו באליה רבה שתייר ההערה של המגן-אברהם וכתב דהכא בערבה שאינו אלא מנהג,

ערבה (כ) של הושענא אין לזולל בה [בכר"י בשם סדר-היום]: **(כט) ועיין לעיל סימן כא.** רוצה לומר, מה דמבואר שם בסעיף א בהג"ה: **ט (ל) התנה עליה.** עיין במגן-אברהם שמפקפק, דלאו לכולי עלמא מהני תנאה, אמנם האליה רבה מתיר דברי השולחן-ערוך, וכן בביאור הלכה ביארנו דלכולי עלמא מהני בזה תנאי, עיין שם באורך: **(לא) מעיקרא.** עיין בביאור הלכה: **י (לב) אפילו ברשות העכו"ם.** משום דסתם עכו"ם הקרקעות שלהם גזולים מאחרים ואינו מועיל רשותם לזה, ונמצא ששורץ והוא הדין הוא הגזול, אלא יקצוץ עכו"ם ויתנם לישראל, והוא הדין **(לג) כשקוצץ ישראל ונותן לחבירו שרי,** וכמו שכתבנו בסימן תרמט סעיף א במשנה ברורה סעיף-קטן יא. ועיין בט"ז שכתב דבזמן הזה לא אמרינן דסתמן גזולים הם. ועיין לעיל בסימן תרלז סעיף ג בהג"ה ובמשנה ברורה וביאור הלכה, ובסימן תרמט סעיף א בהג"ה ומשנה ברורה וביאור הלכה, כי הכל שייך לענינו: **יא (לג) והביאו, כשרה.** היינו אפילו צוה לו ישראל לקוץ בשבילו ובחדי עשה בזה עבירה, אפילו הכי **(כז) אין לאסור לצאת בה אחר-כך משום מצוה הבאה בעבירה** (דאחר כלות **(ג) העבירה** ליכא משום מצוה הבאה בעבירה) [מ"א בשם הרשב"א]. ויש מאחרונים שמפקפקין בזה, **(כז) דעד כאן לא מצינו כרוב"כ שהתיר בזה אלא כשצוהו בערב-שבת סתם שיהיו מוזמנות לו במוצאי-שבת והיה יכול לקוצצה מבעוד יום, ולכן אמרינן דבמלאכתו הוא עוסק,** אבל כשצוהו לקצוץ בשבת לא מוכח משם להקל ביש לו אחרת: **(לד) יש להחמיר.** אפילו **(כס) לא צוהו לקוצצו בשבת,** רק אמר שתהא מוזמנת לו למוצאי-שבת:

א (א) אתרוג בשביעי. אפילו לאחר שנעשית בו מצותיה: **(ב) אסור.** באכילה. ועיין לעיל בסימן תרנג:

יכולי עלמא מהני תנאה, אמנם זה יכול לתרץ רק דברי השולחן-ערוך, אבל המעיין בבית-יוסף מה שחיביא בשם הגהות מיימוני בשם ה"א מפיין ראה דמקיל אף בערבה שבלולב עלידי תנאי, ועלי-כרחן אנו צריכין לתרץ דהוא מיירי בערבה שחיברע עם הלולב אחר יום הראשון, דבזה מהני תנאי אף לשיטת התוספות וכמו שכתבנו, ואפילו אם נימא דמיירי הגהות מיימוני בערבה שחיברע עם הלולב גם ביום הראשון, גם-כן ניחא מה שכתב 'התנה עליה מעיקרא', דאפשר דמיירי אופן התנאי כמו שכתב התוספות והושענא הרב בסימן תרמט סעיף ה בהג"ה, דהיינו שהתנה בערב יום-טוב הראשון קודם בין-השמשות שיהיה כולו ליום ראשון [דבו פסול חסר או אינו הדר ואינו יכול לומר שאינו בודל ממנו] ושאינו בודל ממנו כל בין-השמשות של ליל שני ואילן:

* **אתרוג בשביעי וכו'.** ובשמיני מותר, ולא אמרינן מגו דאיתקצאי בין-השמשות איתקצאי לכולי יומא, דהא בין-השמשות גופא לא נאסר אלא

שער הציון

(כ) ובחיי-אדם כתב דלא יזרקנה על הקרקע, ולפ"ל, הלא קיימא לן דתשמשי מצוה נורקין, ואולי כוונתו ולאשפה אין נורקין: **(כא)** דאו חל היאוש של בעלים הראשונים משנעשה תלוש, ושינוי רשות משבא ליד השני: **(כב)** כן משמע מהגר"א דזו היא הכרעות: **(כג)** תשובת כתב-סופר סימן קכו: **(כד)** עיין בפריי-מגרים ובלבושי-שרד: **(כז)** מגן-אברהם ושא:

הלכות לולב סימן תרסה תרסו

ב שם וכאבי ג טו
ב שם אביי
ד שם בשם ריש ה שם
וכרב אשי
הפוסקים

שהרי (ה) [ה] הוקצה (א) לכל שבעה, ואפילו נפסל אחר שעשה בו מצוה אסור כל שבעה ימים, ובשמיני-עצרת מותר. יבחוצה לארץ שעושים שני ימים טובים של גליות אסור (ד) אף (ג) [ג] בשמיני, ומותר בתשיעי (ה) יאפילו חל להיות כאחד בשבת. [] (ו) ויש אוסרים בחל להיות באחד בשבת: ב [*] הפריש שבעה אתרוגים לשבעה ימים, כל אחד יוצא בו ואוכלו (ו) למחר, אבל ביומו אסור, שהוקצה לכל אותו היום:

תרסו דיני סוכה ביום השביעי, ובו סעיף אחד:

א אף-על-פי שגמר מלאכול ביום השביעי שחרית (א) לא יסתור סוכתו, אבל מוציא הוא את הכלים ממנה (ב) מן המנחה ולמעלה ומתקן את הבית לכבוד יום-טוב האחרון. (ג) יראם אין לו לפנות כליו ורוצה לאכול בה בשמיני, צריך לפחות בה מקום (ד) ארבעה על ארבעה לעשות היכר שהוא יושב בה שלא לשם מצות סוכה, שלא יק נראה (ה) כמוסיף. הגה ואם רוצה לאכול בסוכה אחר התא צריך לפחות בה, דלא נראה כמוסיף (ו) רק ביום שמיני (מנהגים). ואם הוצרך לטעוד (ו) בשאר היום צריך לאכול בסוכה, שמצותה כל שבעה. יבחוצה לארץ שצריך לישב בה בשמיני, (ח) גמר מלאכול ביום השמיני (ט) מוריד כליו ומפנה אותם ממנה. ואם אין לו מקום להוריד את כליו ורוצה לאכול בה בתשיעי, אינו יכול לפחות בה מפני שהוא יום-טוב; ומה יעשה להכירא, אם היתה קטנה (י) שאסור להניח בה הנר בשאר הימים, (יא) יניחנו בה, ואם

א משנה סוכה מ"ח
ב שם נבמרא וכרבי
חייא בר אבא ג מסכת
הגמרא שם מ"ד כרבי
יהושע כן-לוי שם מ"ח

באר היטב

(ה) הוקצה. נראה פשוט שאפילו ביום הראשון קודם שנטלו למצוה יש איסור מוקצה, כיון הדיקן לו בבין-השמשות לצאת בו למחר, יתיך אסחיה דעתיה מיניה, ט"ז: (ג) בשמיני. ט"ז העלה דאם נפסל בשמיני יש להקל, ע"ש:

ע"ש: ונראה הנפסל, ע"ש: ובהגמ"ג פסק בכתם דמותר, ודעת הט"ז נראה דאסור, ונראה להקל עכ"פ בנפסל, ע"ש: ובהגמ"ג כתב: כהו להוציא עוקץ האתרוג בשביעי ותו לא שייך הכנה: [*] ויש אוסרים כו'. ועיין בא"ר שלעת הצורך יש להקל כדעת רי"ז וכ"כ בספר אמרוכל כו', ובהגמ"ג כתב: כהו להוציא עוקץ האתרוג בשביעי ותו לא שייך הכנה: [*] הפריש ז' אתרוגים כו'. ועיין בט"ז מ"ש על דברי הג"א, ועיין בספר רב משולם מליקוטי הח"צ זיל ס"ס א' שכתב שט"ס הוא בהג"א ונתחלפה הב' בד' והך ולא אגדה צ"ל ולא אגבה כו':

שערי תשובה

התורה אומרים אין כמון שמע ישראל על הכל כמו ביר"ט: [ה] הוקצה. עב"ט. ועיין בספרי ש"ח בית-אפרים שבארתי באורך בדינים אלו ובסוגיא דסוכה שם ובביאור דברי המג"א בסעיף שאח"ז, ועיין ביד-אפרים מ"ש בוח: [ג] בשמיני. עב"ט. ועיין בא"ר שכתב דבנפסל בשמיני יש להקל, ואפילו ביום-טוב הראשון יש להקל בעת הצורך. ואם נפסל קודם שנעשה מצותו ביר"ט א' או אפילו לא נפסל ויש לו אחר, סיים הב"ח דלמעשה צ"ע, ובשכנ"ג פסק בכתם דמותר, ודעת הט"ז נראה דאסור, ונראה להקל עכ"פ בנפסל, ע"ש: [*] ויש אוסרים כו'. ועיין בא"ר שלעת הצורך יש להקל כדעת רי"ז וכ"כ בספר אמרוכל כו', ובהגמ"ג כתב: כהו להוציא עוקץ האתרוג בשביעי ותו לא שייך הכנה: [*] הפריש ז' אתרוגים כו'. ועיין בט"ז מ"ש על דברי הג"א, ועיין בספר רב משולם מליקוטי הח"צ זיל ס"ס א' שכתב שט"ס הוא בהג"א ונתחלפה הב' בד' והך ולא אגדה צ"ל ולא אגבה כו':

ביאור הלכה

משהו ספק יום שעבר (תוס' ורא"ש): * שהרי הוקצה וכו'. כתב הט"ז, שאפילו ביום הראשון קודם שנטלו למיפק ביה יש איסור מוקצה; ולא דמי למה שכתב בית-יוסף בסוף סימן זה בשם הגהות אבל בקרבן-נתנאל חולק עליו, וכן כתב בחידושי הריטב"א להחמיר: (ה) ואפילו חל להיות דאם. ולא אסירינן ליה מטעם הכנה, כיון שכבר (ג) היה בעולם ולא נעשה בו מעשה: (ו) ויש אוסרים. סבירא להו דגם בזה שייך הכנה כיון שהיה אסור ביומו. ועיין באליה רבה שכתב דלעת הצורך יש להקל, שרוב פוסקים התיירו: ב (ז) למחר. לאו דוקא, והוא הדין בלילה מותר. ובשיטת ר"י בר ברוך מסתפק איך דינו לענין בין-השמשות:

משהו ספק יום שעבר (תוס' ורא"ש): * שהרי הוקצה וכו'. כתב הט"ז, שאפילו ביום הראשון קודם שנטלו למיפק ביה יש איסור מוקצה; ולא דמי למה שכתב בית-יוסף בסוף סימן זה בשם הגהות אבל בקרבן-נתנאל חולק עליו, וכן כתב בחידושי הריטב"א להחמיר: (ה) ואפילו חל להיות דאם. ולא אסירינן ליה מטעם הכנה, כיון שכבר (ג) היה בעולם ולא נעשה בו מעשה: (ו) ויש אוסרים. סבירא להו דגם בזה שייך הכנה כיון שהיה אסור ביומו. ועיין באליה רבה שכתב דלעת הצורך יש להקל, שרוב פוסקים התיירו: ב (ז) למחר. לאו דוקא, והוא הדין בלילה מותר. ובשיטת ר"י בר ברוך מסתפק איך דינו לענין בין-השמשות:

א (א) לא יסתור סוכתו. דהא (ב) כל היום חובתו לישון ולשנן שם, ואי איקלע ליה סעודתא צריך לאכול בגוה: (ב) מן המנחה. קטנה [ח"י ריטב"א]: (ג) ואם אין לו לפנות וכו'. רוצה לומר, שאין לו מקום אחר לאכול וצריך לאכול ביום-טוב האחרון בסוכה, על-כל-פנים צריך לפחות בה, ונראה דהיינו קודם שקיעת החמה, דפן יזדמן לו עוד לאכול בגוה: (ד) ארבעה על ארבעה. דאף-על-גב דאזויר פוסל בשלשה טפחים, מכל מקום (ג) אין ההיכר כלי-כך אם לא כשפוחת בסכך ד' על ד' שהוא שיעור מקום חשוב: (ה) כמוסיף. אבל מוסיף ממש (ג) לא נקרא לעבור עליו משום כל תוסיף, כיון דאינו מתכוין לשם מצוה, דשלא בזמנו בצי כוונה להוסיף לכולי עלמא, כמו שכתבנו לעיל בסיומן תרנא סעיף יד: (ו) רק ביום שמיני. מפני שהוא סמוך לחג: (ז) בשאר היום. אפילו (ז) בין-השמשות: (ח) גמר מלאכול ביום השמיני. היינו שאין דעתו עוד לאכול כלל היום [דאי לאו הכי, אם איקלע בשבת צריך לעשות (ט) סעודה שלישית בסוכה, דכל היום יש חיוב סוכה משום ספיקא דיומא], (ט) מוריד כליו וכו'. אפילו (י) מן המנחה קודם ולמעלה [דשמיני לבני חוצה לארץ הוא כמו יום שביעי בארץ-ישראל], וקודם לזה אין נראה שעושה כן לכבוד יום-טוב. ועיין בסוף סימן תרסו ובמה שכתבנו שם: (י) שאסור להניח בה הנר. כדלעיל בסיומן תרל"ט סעיף א, עיין שם במשנה ברורה: (יא) יניחנו בה. עיין בפרי-מגדים שמתפק אם יניח בה בשמיני או אולי דוקא בתשיעי, דשמיני ספק שביעי הוא לדידן, וכן מצדד בספר מאמר-מרדכי שלא יכניס בה נר וקערה בשמיני, דאולי יצורך לאכול בה ואי אפשר לו לפוסלה, אמנם בפסקי הרא"ש מצאתי בהדיא יבשמיני,

שער הציון

(ה) פוסקים: (ג) רוצה לומר, דוקא ביצה שלא היה בעולם ונעשה בו מעשה שגולד בשבת וזהו מקרי הכנה, מה שאין כן הכא שלא נעשה בו מעשה לא בידי אדם ולא בידי שמים אלא הדבר בא ממילא על-ידי הזמן, לא מקרי הכנה: (ב) רש"י: (ג) ובחידושי הריטב"א תירץ דלהכי נט' ד טפחים, לומר אף כשאין נפסלת באזויר. כגון שיש ד' דפנות ונשאר עדיין הכשר סוכה, כבסימן תרלב סעיף ב בהג"ה, אפילו הכי כל שפריך בסכך שיעור ד' טפחים מקום חשוב הכירא הי ולא נראה כמוסיף, עיין שם: (ג) אחרונים: (ד) אחרונים: (ה) מגן-אברהם: (ו) מגן-אברהם לקמן בסיומן תרסו ורא"ש: (ז) פרי-מגדים. ועיין בב"ח שרוצה למעשה לחוש לדעת רש"י, ע"ש, ולא העזקתו מפני שכתב הגר"א דכל הפוסקים פירשו הסוגיא כהר"ף ודלא כרש"י, וגם כמה אחרונים כתבו דכוונת רש"י גס-כן כהר"ף, עיין בקרבן-נתנאל ובמאמר-מרדכי, ע"ש:

הלכות לולב סימן תרסז תרסז תרסח

כאר הגולה רפט

ה שם בגמרא וכרכא

היא גדולה שמותר להניח בה הנר, ^אמכניס בה קדירות וקערות וכיוצא בהם, כדי (יב) להכין, שהיא פסולה ושכבר נגמרה מצותה:

תרסז סוכה ונויה אסורין גם כל שמיני, וכו סעיף אחד:

א *סוכה (א) ונויה אסורים (ב) גם בשמיני. ובחוצה לארץ שעושים שני ימים טובים, אסור גם בתשיעי, שהוא ספק שמיני. ואם חל שבת במוצאי יום-טוב האחרון של חג, ב'נוהגים שלא להסתפק מנוי סוכה (ג) עד מוצאי-שבת, (ד) יו"ש מתירים: הגה יש שנהגו כשהיו יוצאים מן הסוכה היו אומרים 'יהי רצון שזוכה לישב בסוכה של לותין' (כל בו). ואסור להכין ביום-טוב (ה) לצורך ליל יום-טוב, (ו) וכן אסור להעמיד השולחנות והספסלים בבית לצורך הלילה דהוי (ז) [ב] הכנה (הגהות מיימוני ומהרי"ל):

א קיימא דרבי יוחנן סוכה מ"ו ומינו דאיתקאי למצותה לאכול בה בין השמשות 'א מתמי לה סעודה איתקאי לנולא יומא ב טור בשם אבא ר' הירש, וכן כתבו התוספות בכ"ה ל' ג שם, וכן כתבו התוספות בסוכה *

תרסח סדר תפלת ליל שמיני ויומו, וכו ב' סעיפים:

א (א) ליל שמיני (ב) אומר בתפלה 'ותתן לנו את יום (ג) שמיני (ד) [ג] חג העצרת (ה) וכו' (א) כרייתא סוכה מ"א וכפירוש התוספות והרא"ש שם

שערי תשובה

[א] הכנה. עב"ט. ועיין בא"ר מפרש להעמיד היינו להעריך טבלא שלהם על רגליה. ועיין במג"א סימן תקיד ולהעמיד נרות שעוה לצורך הלילה אסור. ומ"ש בשם מהרי"ל לענין חיפוש בס"ת (ר"ל להעמיד הס"ת בפרשה שיקראו בה ביו"ט אסור בשבת שהוא ע"ט) משבת ליו"ט, כן הוא בהמה"ל, ובא"ר נקט אפכא מיו"ט לשבת, וכחב מ"ח בדשניהם יש ליהדר ע"ש; [ב] חג העצרת. עב"ט. ועיין ברברך א"י בכרכור-שור דף קטו ע"ג שהביא

ביאור הלכה

אשר"י: עבדיה להושענא ולא אגריה למיפק ביה שרי בהנאה דהזמנה לאו מילתא היא, דשם כל זמן שלא עבד המעשה שיש לו לעשות לא אקצי דעתיה מיניה וכו'. וכתבו כמה אחרונים [המאמר-מרדכי והלבושי-שרד וש"א] דשגה בזה, דטענת-סופר הוא בהגהות אשר"י וצריך לומר 'ולא אגבהיה' וכו', וכן הוא לעיל בסימן תרנג בשולחן-ערוך, והאמת איתם, דכן הוא באור ורד"ק גופא שממנו מקור הדין של הגהות אשר"י, ואס"כ בן ראה להיפך, שאפילו עשה האגודה, כל זמן שלא הגביהו יצאת בו מקרי הזמנה בעלמא ומותר לאלכו:

* סוכה וכו'. רוצה לומר, עצי סוכה אסורים מליהנות הימנה דחל שם שמים עליהם, ואפילו נפלה הסוכה, וכדלעיל בסימן תרלח,

בעי למיכל בגוה, ומגו דאיתקצאי בין-השמשות איתקצאי לכולי יומא, והוא הדין בחוצה לארץ אסור בתשיעי (ג) מהאי טעמא: (ג) עד מוצאי-שבת. דכיון דביום-טוב אסור, אם יסתפק בשבת מקרי הכנה. (ג) ואפשר דלא בא להודיע אלא שנהגו כך ולא מדינא, שגם בתוספות תמהו על המנהג, וגם לעיל בסימן תרסה סתם בדעה הראשונה להקל כהיש-מתירין דכאן: (ד) ויש מתירין. דמאיוה טעם נאסור, (ד) אי משום דשבת ויום-טוב הם כחדא, הא קיימא לן דשתי קדושות הן, ואי משום הכנה, מה הכנה יש כאן: (ה) לצורך ליל יום-טוב. של שמחת-תורה, דספק חול הוא ונמצא יום-טוב מכין לחול. ופרטי דין זה עיין לעיל בסימן תקג. ואסור להביא יין (ה) מיום-טוב לחבירו, ובשעת הדחק שלא ימצא בלילה בקל, (ו) מותר להביא יין וכן מים מיום-טוב לחבירו, רק שצריך להביאו בעוד יום גדול (דלא מוכח מילתא, דאפשר דצריך עדיין לצורך היום), וגם לא יביא כדרך שנושא בחול רק ישנה; ומכל מקום לצורך חול אין לנו ראייה להתיר, דיש לומר דוקא לצורך מצוה מותר, ולכן אין מצייען המטות משבת לחול [ת"א], וכן אסור לחפש הספר-תורה (ו) משבת ליום-טוב (דהיינו להעמיד הצורך-תורה בפרשה שיקראו בה ביום-טוב, אסור בשבת שהוא ערב-יום-טוב) (ז) וכן מיום-טוב לחבירו: (ח) וכן אסור להעמיד וכו'. והסכימו האחרונים דדוקא לסדרן (דהיינו להניח הטבלא על הרגלים) אסור, אבל להביאן מהסוכה לבית מותר. (ט) ואם צריך אותם לצורך היום, וכן אם צריך לסדר אותם שלא יהא נראה הבית כחורבה, מותר לסדר אותם:

א (א) ליל וכו'. אין לקבוע סעודה (ב) מן מנחה קטנה ולמעלה, וכדלעיל בסימן תקכט סעיף א בהג"ה, כדי שיאכל בלילה לתיאבון, ולא כאותן שאוכלין ושותין ומשתכרין עד שאין יכולין לקדש בלילה: (ב) אומר בתפלה וכו'. ואם שכח ואמר 'את יום חג הסוכות הזה' ועקר רגליו אם צריך לחזור, יש דעות בין האחרונים, עיין בשערי-תשובה ובחיי-אדם כלל כח דין טו, ולכולי עלמא אם לא סיים הברכה צריך לחזור ליותתן לנו' ולומר כהוגן: (ג) 'שמיני חג העצרת הזה'. עיין בפרי-מגדים

שער הציון

(ב) גמרא: (ג) דאנן מייתב יתיבין גם בשמיני: (ג) מגן-אברהם: (ד) בית-יוסף: (ה) מגן-אברהם: (ו) חיי-אדם, עיין שם טעמו: (ז) עיין בשערי-תשובה דהוא הדין מיום-טוב לשבת, ועיין בחידושי רבי עקיבא איגר: (ח) פשוט: (ט) פרי-מגדים ודרן-חיים: (י) מגן-אברהם. ועיין בפרי-מגדים שכתב, דלפי מה שהסכים המגן-אברהם לעיל בסימן תקכט סעיף-קטן א, הוא הדין בשמיני-עצרת גם-כן אסור קורם שמחת-תורה מתשע ולמעלה. ועיין שם בביאור הלכה שכתבנו דאין דין א ברור לבטל עונג יום-טוב מי שהוא תאב לאכול מפני חשש לתיאבון דיום-טוב שני, ומכל מקום בודאי יש ליהדר שלא לאכול ולהשתכר הרבה עד שיהא אכילת לילה עליו למשא, וכל-שכן אם יוכל להגיע לידי ביטול מצות קידוש על-ידי שכרותו:

הלכות לולב מימן תרסה

באר הגולה רצ

ב מסקנת הגמרא שם ה'זהו'. הגה ואנו נוהגין שאין אומרים 'תג' כשמיני, (ד) ולא מצינו כשום מקום שנקרא חג, אלא אומרים 'יום שמיני עצרת' (מנהגים). יבחוצה לארץ (ג) [ג] אוכלים בסוכה (ה) כלילה וביום (ו) מפני שהוא ספק שביעי, (ז) [ז] (ו) ואין מברכין על ישיבתה, ומקדשין

באר היטב

העצרת. רש"ל בתשובה כתב לומר את יום שמיני עצרת חג הוה, וכן הסכים הט"ו, ע"ש. ועיין בתשובת בית-יעקב סימן עח וקמב מה שהקשה עליו, ע"ש. ולבוש כתב כמ"ש הרב"י: (ג) אוכלים. ואין ישינים בסוכה, דגבי אכילה איכא הכיור דהא אין מברך משא"כ בשינה לדינא הכיורא, מרובי. ומה"ט ממחרת לצאת אחר הסעודה שחרית, מהר"ל ולבוש. ויש שאין יושבין בה כלילה וביום יושבים בה, ואינו מנהג, טור. וכתב המ"א: ובמדינתנו יש קצת אנשים שנוהגים כך לפי שראו כן מאבותיהם, ע"ש. ומשמע בכל הפוסקים דצריך לאכול כל סעודה של אותו היום בסוכה ואפילו אתרמי ליה סעודה בין-השמשות צריך לאכול בה, דהא מה"ט אסרין נוי סוכה בט', ומה שכתב בהגמ"נ ליישב קצת מה שנוהגין הממנים לאכול רק חצי סעודה בסוכה כדי שיתפללו על הגשם בלב שלם וכו', ע"ש, אינה ראייה, וגם הוא בעצמו כתב דאם הוא שבת צריך לאכול סעודה שלישית בסוכה, וכ"כ הב"ח בשם המרדכי וכן מנהג הותיקין, מ"א: (ז) ואין מברכין. ולכן אין

משנה ברורה

יש לומר 'עצרת' בלא ה"א. והנה רש"ל וט"ז כתבו שיש לומר 'שמיני עצרת חג הזה', אבל הלבוש כתב כמו שכתב אחרונים (ג) השיגו על זה והכריז בראיות דשמיני-עצרת מקרי חג, על-כן אין לנטות ממה שכתב מחבר: (ה) כלילה וביום. אבל לאחר שאכלו סעודתן ביום, מנהג העולם שנפטרין מן הסוכה ויושבין בבתיהם [מ"א], אבל אי אתרמי ליה לאכול אפילו בין-השמשות (ג) צריך לאכול בסוכה: (ו) מפני שהוא ספק שביעי. ומטעם זה (ז) הרבה אחרונים מצדידין דצריך גם-כן לישון בסוכה, וכן הוא גם-כן דעת הגר"א. (ח) ויש מאחרונים שסוברין שאין כדאי לישון בסוכה בשמיני-עצרת, לא ביום ולא כלילה, דעושה אותו כחול, (ו) דבשלמא גבי אכילה לא מינכר, שכן דרך בני-אדם לפעמים לישב בצל סוכה אפילו שלא לשם מצוה, (ו) מה שאין כן בשינה. ומנהג העולם להקל בשינה. ודע, דלדעת הפוסקים שסוברין דאין ישינים בסוכה בשמיני-עצרת, (ט) יש אומרים דהוא הדין דאין אוכלין או פירות והוא הדין פת פתות מכביצה בסוכה. כללו של דבר, כל דבר שאין צויכין לברך עליו ברכת 'לישב בסוכה' בשאר ימי סוכה, אין אוכלין בסוכה בשמיני-עצרת, (ט) ויש מקילין בזה. וכן מסתברא, דבאכילת פירות וכהאי גוונא דברים שאין חייבים מצד הדין (י) יכול לעשות בשמיני-עצרת כמה שירצה, בבית או בסוכה: (ז) ואין מברכין וכו'. דכיון דיום שמיני-עצרת הוא, אי אפשר לברוכי בסוכה, דקשין אהרדי: אם יום סוכה הוא לאו שמיני-עצרת הוא, ואם שמיני-עצרת הוא לאו יום סוכה הוא, ומשום הכי עברין לחומרא. והסכימו (יא) האחרונים דאין לאכול (יב) בערב עד שחשיכה, אכן בראייתו אם נטל ידיו (יג) בירך 'המוציא' לא יברך 'לישב בסוכה', דכבר קיבל שמיני-עצרת

שערי תשובה

ראיות דש"ע מקרי חג, וכר"י כתב שדבריו טובים ונכונים, וע"ש מה שנושא ונתן בדבריו ז"ל, ועיין במעיל-צדקה סימן ח שכתב ג"כ מהירושלמי דמריק והפכתי הניכר בו וממתינין ביכורים מעצרת ועד החג, והדין בנדרים מביא ירושלמי שכל תורה אינו נקרא חג כ"ל בני-אדם, מ"מ בני-אדם, אף שהתפלה והברכה על סמך המקרא נתיסרו מ"מ מה שאינו בנוסח המקרא עדיף טפי לישן בני-אדם בתפלה, ע"ש, ועיין בא"ר ובאר-יעקב מ"ש בזה, ועיין בר"י שביא מתשר כנה"ג ח"ב וביר-הקדוש דף תפא ובית-יעקב סימן עח וסימן קמב דט"ל כהרמ"א שא"ל חג, ובר"י השיגו עליהם מדברי כל הפוסקים הראשונים וכן משמע ממכתב סופרים פ"ט ה' ג', וע"ש בשו"ר-ברכה שמצא בסדר רב עמרם כתוב את יום שמיני חג העצרת הוה. ועיין בר"י בשם ב"י רמי שטעה בתפלת ערבית של ליל ש"ע ואמר את יום חג הסוכות היה ועקר גרליו יצא בריבוב, וכר"י חולק עליו והביא ראיות ולא יצא ומחזיריו אותו, ודו"ק האומר חג הסוכות על סוכה ממש נתכרין ולא על ש"ע דאשכחן שנקבל בחג הסוכות, דהא גם מה דקאמר עד השתא בתפלה על חג הסוכות ממש נתכרין, ע"ש: [ג] אוכלים. עכ"ה. ועיין בב"כ ח"א סימן מ שהכריע שאין ישינים, ומח"ב הכיור והכ"כ שאין ראייה מהשי"ט, כן מהר"ל כ"כ, וד"מ כתב שכן נהגין, ובא"ר כתב בהגאון חולק וכן דעת הבי"ט, ע"ש. ועיין בר"י רש"לוי א"י שהם בחו"ל, בכר"ש שלא לחולל ביום שני צויכין לישב עם בעה"ב וראמר כינו לבין עצמם שאין עושים משום מצוה, וישן בבית שעשה לו איזה אמתלא (ר"ל) אם הוא באותו דנהוג לישון גם כליל (שמיני) וכן יטעום קצת חוץ לסוכה הכל כבנעא, ע"ש: [ז] ואין מברכין. עכ"ה. ועיין לעיל

ביאור הלכה

דאם לא-כן בלאו הכי אסור משום סתירת אוהל:

בשולחן-ערוך, וכן הסכים באליה רבה בשם כמה ראשונים וביאור הגר"א: (ד) דלא מצינו בשום מקום שנקרא חג. כמה אחרונים (ג) השיגו על זה והכריז בראיות דשמיני-עצרת מקרי חג, על-כן אין לנטות ממה שכתב מחבר: (ה) כלילה וביום. אבל לאחר שאכלו סעודתן ביום, מנהג העולם שנפטרין מן הסוכה ויושבין בבתיהם [מ"א], אבל אי אתרמי ליה לאכול אפילו בין-השמשות (ג) צריך לאכול בסוכה: (ו) מפני שהוא ספק שביעי. ומטעם זה (ז) הרבה אחרונים מצדידין דצריך גם-כן לישון בסוכה, וכן הוא גם-כן דעת הגר"א. (ח) ויש מאחרונים שסוברין שאין כדאי לישון בסוכה בשמיני-עצרת, לא ביום ולא כלילה, דעושה אותו כחול, (ו) דבשלמא גבי אכילה לא מינכר, שכן דרך בני-אדם לפעמים לישב בצל סוכה אפילו שלא לשם מצוה, (ו) מה שאין כן בשינה. ומנהג העולם להקל בשינה. ודע, דלדעת הפוסקים שסוברין דאין ישינים בסוכה בשמיני-עצרת, (ט) יש אומרים דהוא הדין דאין אוכלין או פירות והוא הדין פת פתות מכביצה בסוכה. כללו של דבר, כל דבר שאין צויכין לברך עליו ברכת 'לישב בסוכה' בשאר ימי סוכה, אין אוכלין בסוכה בשמיני-עצרת, (ט) ויש מקילין בזה. וכן מסתברא, דבאכילת פירות וכהאי גוונא דברים שאין חייבים מצד הדין (י) יכול לעשות בשמיני-עצרת כמה שירצה, בבית או בסוכה: (ז) ואין מברכין וכו'. דכיון דיום שמיני-עצרת הוא, אי אפשר לברוכי בסוכה, דקשין אהרדי: אם יום סוכה הוא לאו שמיני-עצרת הוא, ואם שמיני-עצרת הוא לאו יום סוכה הוא, ומשום הכי עברין לחומרא. והסכימו (יא) האחרונים דאין לאכול (יב) בערב עד שחשיכה, אכן בראייתו אם נטל ידיו (יג) בירך 'המוציא' לא יברך 'לישב בסוכה', דכבר קיבל שמיני-עצרת

שער הציון

(ב) הט"ז והגר"א והכוכר-שור, וכן הביא בכרכי-יוסף בשם סדר רב עמרם גאון שכתב בשולחן-ערוך: (ג) מגן-אברהם ושי"א. ועיין מגן-אברהם שהאר"ך לסתור דעת הנוהגים שלא לאכול בסוכה כליל בשמיני-עצרת רק ביום, וכן סתמו כל האחרונים בשולחן-ערוך ועיין בלבוש וסידור רבי יעקב ממד"ן ודרך-החיים וחי"אדם ושולחן-שלמה וביכורי-יעקב וספר הלכה ברורה] דחייבו הוא בין ביום ובין כלילה: (ז) אף והמרדכי הביא בשם ראב"ה שאין לישון אף בשמיני בסוכה שלא יתא נראה כמסויף (אבל מוסיף ממש לא הוי לכולי עלמא, דהא אמרין בראש-השנה כ"ח ושלמא כומגו אינו עובר אלא-אם-כן מתכרין להוסיף לשם מצוה, והכא הלא עושה רק טעם שמה הוא שבת, לכתוב שאל לישון בסוכה משום לא ראה דברי האגודה, ומשום לא סבירא להו, וכן דעת הגמ"ר מהבית-יוסף, ועיין באליה רבה שכתב דלדין העתיק, הלכות שאל לישון בסוכה משום לא ראה דברי האגודה, ומשום לא ראו דסובר לדינא כהבית-יוסף, וכן כתב בביכורי-יעקב וכן משמע מהלכה ברורה וכן הוא דעת הגר"א כמו שמוכח בשמו בחי"אדם ובמעשה-רב דחייב לישון בסוכה גם בשמיני-עצרת כמו לענין אכילה. ועיין בביכורי-יעקב שהביא בשם הרשב"א דין טו שכתב בפירושו שישינים בשמיני-עצרת בסוכה: (ה) דרכי-גם ולבוש ודרך-החיים ותשובת נודע ביהודה. ועיין כשערי-תשובה: (ב) כן אמרשע מדרכי-יטשה שזה הוא טעמו, ודעת המחמירים שצריך לישון בסוכה מביא להו דגבי טעם אחר להחמיר בשינה, משום דנראה כמסויף על המצוה, דבשלמא גבי אכילה, במה שאינו מברך כמו בשבת ימי הסוכה איכא הכיורא דאינו מברך להוסיף על המצוה, מה שאין כן בשינה דבכל ימי סוכות גם-כן אין מברכין על השינה, מאי דבר שאין איכא: (ח) דרך-החיים, ודבריו הוא רק לטעם הראב"ה המחמיר בשינה משום דלית ביה הכיורא, וכנ"ל בפסעי-קטן ז, ועל-כן קאמר דהוא הדין בכל דבר שאין מברכין עליו ליכא הכיורא, מה שאין כן לטעם שכתבנו בנינים, והוא מדרכי-יטשה לודע הטור, דבכר"ב אכילה אין נראה שישנה אותו כחול, אין נפקא-מינה בין דבר שמברכין עליו בשאר ימי סוכה או לא: (ט) מחצית-השקל שכתב דאפשר לחלק, כיון דפירות ומים אין צויכין סוכה כלל כי אם מצד חומרא, אם אכלן בשמיני-עצרת בסוכה בלא נראה כמסויף, וכן החליט הגאון מוריג הרב רבי שלמה קלוגר בספרו יחמת-שלמה וכן כתב גם-כן בביכורי-יעקב: (י) ביכורי-יעקב: (יא) רש"ל וכו' ולבוש ואליה רבה וזמר-משה ונרתי-שלום ובגרידישע ומור וקציעה, ודלא כתב שהאר"ך בין (ב) ואלו האחרונים מילם כיון שאליה רבה והאלה הפליאו כולם על שיטתו ועל חומרי-משה ונרתי-שלום ועל הושיענו עליה, לכן לא העתיקתי להו דעתו בענין זה: (ג) והטעם, דכיון דצריך מיום שמיני הוא וחייב מן התורה לאכול בסוכה, אין יאכל בלי ברכת 'לישב בסוכה', ולברך 'לישב בסוכה' אי אפשר, דסתרי אהרדי, ודסתפלה ובקידוש מוכיז דהוא יום שמיני-עצרת: (יג) כן באר המחצית-השקל את דברי המגן-אברהם בזה, ולענין אם מותר לו לאכול יותר אינו מבואר [שם במחמ"ש], אכן אם הוא בתוך רבע שעה שקודם

הלכות לולב סימן תרסח תרס"ט

רצא באר הגולה

ג שם מימרא דרבי יוחנן וזכר נחמן ושם כברייתא (*). (הבית) יוסף לא הביא מהיכן יצא לו דין זה, ולעניות דעתי צריך בוחן בסתמא דתלמודא וברייתא כמגילה ל"א ד משנה מגילה כ"א (*). ויש מחתיילין לעולם עשר תעשר, לפי שהוא זמן אסיפה ומנות עניים, כן כתב הטור וכן ראיתי נהגין ה' ברייתא שם ל"א ו פירש רש"י על שם ב"רם השמיני שילא את העם' (*). (מבואר בסמיך קיד, ועייני שם) א ברייתא מגילה ל"א ב חוספות שם בשם יש אומרים שוב האי גאון חיקן לומר כן ונגד התלמוד שם, וכן כתב הטור בשם הירושלמי ושכן המנהג

(ח) ואומרים זמן: ב' ("שחרית מוציאין שלשה ספרים, (ט) וקורין באחד מ'זואת הברכה' עד סוף התורה, (י) ובשני 'בראשית' עד 'אשר ברא אלהים (יא) לעשות', ובשלישי 'ביום השמיני עצרת', ומפטיר 'ויהי אחרי מות משה'. ובמקום שעושים שני ימים טובים אין מוציאין כיום הראשון אלא שני ספרים, וקורין באחד 'חמשה בפרשת ראה (יב) ("מ'כל הבכור', 'הואם הוא שבת קורין (יג) שבעה ומתחילין (ד) (ה) 'עשר (יד) תעשר', והמפטיר קורא בשני 'ביום השמיני (טז) עצרת', ומפטיר במלכים 'ויהי ככלות שלמה'. ומחזיר הספרים ואומר קדיש (טז) ומכריז 'משיב הרוח ומוריד הגשם'":

תרס"ט סדר יום שמחת תורה, וכו סעיף אחד :

א במקום שעושים שני ימים טובים, ליל תשיעי מקדשים ואומרים זמן, ולמחר מוציאין שלשה ספרים, וקורין באחד 'זואת הברכה' (א) עד סוף התורה, (ב) ובשני 'בראשית' עד 'אשר ברא אלהים (ג) לעשות', ובשלישי קורא המפטיר כמו אתמול ב'מפטיר 'ויהי אחרי מות

חיקן לומר כן ונגד התלמוד שם, וכן כתב הטור בשם הירושלמי ושכן המנהג

שערי תשובה

סימן רמ דליל ש"ע אסור בזיווג, וכר"י בשם הרמ"ז כתב דלכני חו"ל גם בש"ח אסור, ע"ש מילתא בטעמא: (ה) עשר. עכה"ט. ועיין בשערי-אפרים, ועיין בשו"ת פמ"א ח"א סימן ס"ג במקומות שנהגו לומר בש"ע לאחר התפלה למנצח על השמינית, אם חל בשבת אין לומר רק יום של יום השבת משום טורח צבור, ע"ש:

מעשרות ומנות עניים, מנהגים. ועיין כנה"ג:

משנה ברורה

עד שעה ויותר בלילה, שלא כד"ן הוא מפני כמה טעמים: (א) דקיימא לן בסימן צט, דאם שותה יין כדי רביעית אל תתפלל אף שיכול לדבר עדיין בפני המלך, והוא הדין אם שותה שאר משקין המשכרין, עיין שם בסעיף-קטן א; ואפילו אם שותה שאר משקין שאין משכרין, כיון שהגיע ספק חשיכה חל עליו זוכת קידוש ואסור לטעום עד שישקש; ואפילו לאחר קידוש, הלא מעוכב לאכול מחמת קריאת שמע של ערבית, ואינו מותר רק טעימה בעלמא דהוא מיני-פירות או פת כביצה ולא יותר. אכן יש לחפש עליהם זכות, דרבים מדכרי אהרדי ולא יבואו לשכוח תפלת ערבית, אבל על-כ"ל-פינים יש לזהר שלא לשתות אז משקה המשכר, ומבואר הכל לעיל בסימן צט סעיף-קטן א ו ב:

א (א) עד סוף. ומי שקורא פרשה זו נקרא חתן-תורה. ונהגו למכור פרשה זו ופרשת 'בראשית' וקונים בדמים מרובים. (ב) וראוי להדר אם באפשר, שיהיו הקונים מוכתרים בתורה או על-כ"ל-פינים מגדולי הקהל: (ג) ובשני 'בראשית'. מי שקורא פרשה זו נקרא חתן-בראשית. (ד) ואף מי שעלה כבר בפרשת 'זואת הברכה' יכול לעלות לחתן-תורה או לחתן-בראשית, אבל חתן-תורה לא יקרא פרשת חתן-בראשית, והטעם, כיון דליכא הפסק ביניהם, (ג) שייך פגם לספר-תורה הראשונה שיאמרו פסולה היתה, ולכן קורא מיד בשניה. וכל זה באותה בית-הכנסת, אבל מי שקרא חתן-תורה בבית-הכנסת זו, ודאי שמתור לקרות חתן-בראשית בבית-הכנסת אחרת. וכתב במהרי"ל, שכהן או לוי יכול להיות חתן-תורה או חתן-בראשית: (ג) 'לעשות'. ומניחין ספר-תורה

באר היטב

לאכול בלילה עד שחשיכה, הגמ"ג, וכ"כ רש"ל בתשובה סימן סח וכ"ח ולבוש, ומ"מ ג"ל דאם אכל לאחר תפלת ערבית מבע"י לא יכרך לישב בסוכה דכבר קיבל ש"ע בתפלתו ובקידוש, מ"א. וט"ז חולק עליהם ומסיים: מאן היוב לן משופרי שופרי ואכלינן באותה שעה בסוכה, רק שאין מברכים לישב בסוכה, כנלע"ד ברור, עכ"ל, ע"ש: (ה) עשר. ואנו מתחילין עשר אפילו חל בחול מפני שהוא זמן

בתפלתו ובקידוש: (ח) ואומרים זמן. דשמיני-עצרת (י) רגל בפני עצמו הוא: ב' (ט) וקורין באחד וכו'. הכא לא קאמר 'קורין חמשה' כדלקמיה, דבארץ-ישראל שאין עושין רק יום אחד יום-טוב, הלא אותו היום הוא שמחת-תורה, דלהכי קורין בו 'זואת הברכה', ובשמחת-תורה המנהג להוסיף על הקרואים, וכדלעיל בסימן רכב: (י) ובשני 'בראשית' וכו'. ולהכי רגילין להתחיל מיד 'בראשית', שלא יהא פתחון-פה לשתן לקטרג לומר: כבר סיימו אותה ואינם רוצים לקרותה עוד [טור]: (יא) 'לעשות'. ומניחין ספר-תורה השלישית אצלה ואומרים חצי קדיש: (יב) מ'כל הבכור'. ואנו (טז) מתחילין 'עשר תעשר' אפילו חל בחול מפני שהוא זמן מעשרות ומנות עניים, אמנם בדיעבד אם כבר בירך אדעתא לקרות 'כל הבכור' אין צריך לחזור ודה"ח בהלכות קה"ת: (יג) שבעה. ואם סיים הפרשה בחמשה, לא יאמר קדיש, ויחזור ויקרא שני עולים או על-כ"ל-פינים עולה אחד לבד המפטיר; ואם אמר קדיש, ואם שלא סילק האסר, יחזור ויקרא ויאמר קדיש פעם שנית, ואם סילק הספר האסר, יקרא עולה אחד לספר השני וישלים עמו פרשת 'עשר תעשר' ואחר-כך יקרא למפטיר בחובת היום [שערי אפרים]: (יד) 'תעשר'. ומניחין ספר-תורה השניה אצלה ואומרים חצי קדיש: (טז) 'עצרת'. ומזכירין נשמות ואומרים 'אב הרחמים'. לבוש: (טז) ומכריז 'משיב הרוח' וכו'. מבואר לעיל בסימן קיד, עיין שם:

מה שנהגין באיזה מקומות שאחר מנחה של יום-טוב ראשון קובעין עצמן לשתות עד מוצאי, ולפעמים נמשך דבר זה

שער הציון

צאת הכוכבים דהוא בוודאי בין-השמשות אפשר דיש להתיר לאכול יותר אחרי שכבר בירך 'המוציא' [עיין בחמד-משה מסתפק לענין בין-השמשות, וזה שכבר בירך ברכת 'המוציא' אפשר דלכולי עלמא אין לחמיר לעכבו מלאכול]: (יד) גמרא: (טז) מגן-אברהם שו"א: (ה) כן משמע מנסת הגדולה: (ג) כן העלו באלה ובה ופירי-גרגרים: (ג) מכריז-עקב, וכתב דלפי זה כשאין להם רק ספר-תורה אחת שקורין בה חתן-תורה וחתן-בראשית ומפטיר, לכאורה החתן-תורה יכול להיות גם חתן-בראשית, דלא שייך פגם ספר-תורה, ומשום ברכה לבטלה ליכא, דהא גם שקורא ב'זואת הברכה' ואחר-כך חתן-תורה, מברך ב' פעמים, ואף-על-פי-כן מותר לכולי עלמא, ולדינא צריך עיון, עד כאן לשונו:

הלכות לולב סימן תרס"ט

משה': הגה וקורין יוס-טוב האחרון (ב) [6] (ד) שמחת תורה לפי (ה) ששמחין ועושין בו סעודת משה (ו) לגמרה של תורה. (ז) ונוהגין שהמסיים התורה והמתחיל 'בראשית' נודדים נדבות (ח) וקוראים לאחרים לעשות משה (טו). ועוד נהגו במדינות אלו להוציא בשמחת תורה ערבית ושחרית (ט) כל ספרי-תורה שבהיכל ואומרים זמירות ותשבחות, וכל מקום לפי מנהגו. ועוד (י) נהגו להקיף עם ספרי התורה הבימה שבבית-הכנסת כמו שמקיפים עם הלולב. והכל (יא) משום שמחה. ונהגו עוד (יב) להרבות הקוראים לספרי-תורה, וקורים פרשה אחת (יג) הרבה פעמים ואין איסור בדבר (מנהגים ורי"ב סימן פד). עוד נהגו לקרות (צ) [ג] כל הנערים לספרי-תורה (יד) וקורים להם פרשת 'המלאך הגואל' וגו'. ובלילה קורים

באר היטב

(ב) שמחת תורה. ולכבוד התורה מותר לרקד ביו"ט, אבל לגמר מוגמר אסור, מהרי"ק. וכ"ש דאסור להבעיר פולווי"ר להשמיע קול לשמחה, וכן ראיתי שמיוו הגדולים אשר בארץ, מ"א. ומ"מ מותר לקבוע פולווי"ר בנו אפ"י שגורם שהגו יכבה מחמת זה, כ"כ הבאר היטב אשר לפני. יחיד שנתמנה בתחלה לחתן-תורה ומת לו מת כרגל שחי"ב להתאבל, יכול להפטר ממניו החתנות, ולא ילך אותו היום לבית-הכנסת, שו"ת דברי-שמואל סימן ע"ד. מומר דלת ישמעאלים שחזר לדת הולך תמים ופועל צדק ככל אחיו בני ישראל הכשרים, יכול להיות חתן תורה, תשובת חכם צבי סימן יב: (3) כל הנערים. איתא בירושלמי פ"ה דברכות: לא יהיו ב' קורין בתורה, אמר ר' זעירא מפני הברכה, משמע דאסור לשנים לבדך, וצ"ע שגושין כך בש"ת, מ"א. ועיין בתשובת גינת-ורדים הא"ח כלל ב סימן קב מה שערער על מנהג זה. כתב מהיר"ל: יש מקומות שנהגו חתינות סותרים הסוכה במבועים אותה בש"ת, ונותנים טעם להחיר, וא"א ז"ל מיהא בידי כשהייח נער מלסחור ביו"ט ד"מ. כתב מ"ט: מצאתי על קלף שבחיי כתב למחות לזרוק פירות לנערים, אבל יש במדרש שזה היה אומר המן למלך על היהודים, א"כ מנהג קדמון הוא,

שערי תשובה

[6] שמחת תורה. עכה"ט מ"ש בשם החכם צבי. וע"ש בגוף התשובה שאף לחתנת מהר"א קפסלי שמביא בכנה"ג שתיקן בעירו שלא יסיים התורה אלא על חשוב שבעיר, אין זה מנוע האיש הלוה ממצוה זו, כי במקום שבעלי-תשובה עומרים כו' וחשובים הם לפניו יתברך, ע"ש: [ג] כל הנערים. עכה"ט. ועיין בשערי-אפרים שער ח שביארתי כל דיני קריאת התורה ביום על הסדר. בפיוט שאומרים קודם נשמת מתחיל נשמת מלומדי מורשה, בחרוז 'הרגישו רזי רזי הלב, שמעתי שהוא ט"ס וצ"ל 'הרגישו ריווי רזי חלב', והוא עפ"י מ"ש חז"ל

ישראל ועשה תשובה נכונה ומן אז והלאה בתורת ה' חפצו ונוהג בישרות הולך תמים ופועל צדק ככל אחיו בני ישראל הכשרים, יכול להיות חתן תורה, תשובת חכם צבי סימן יב: (3) כל הנערים. איתא בירושלמי פ"ה דברכות: לא יהיו ב' קורין בתורה, אמר ר' זעירא מפני הברכה, משמע דאסור לשנים לבדך, וצ"ע שגושין כך בש"ת, מ"א. ועיין בתשובת גינת-ורדים הא"ח כלל ב סימן קב מה שערער על מנהג זה. כתב מהיר"ל: יש מקומות שנהגו חתינות סותרים הסוכה במבועים אותה בש"ת, ונותנים טעם להחיר, וא"א ז"ל מיהא בידי כשהייח נער מלסחור ביו"ט ד"מ. כתב מ"ט: מצאתי על קלף שבחיי כתב למחות לזרוק פירות לנערים, אבל יש במדרש שזה היה אומר המן למלך על היהודים, א"כ מנהג קדמון הוא,

משנה ברורה

אחרת. ויש מי שמתיר, כי אף שבכל השנה אין להביא ספר-תורה דרך ארעי רק לקביעות, אבל בשמחת-תורה אפילו דרך ארעי שרי [לדוד אמת]: (י) נהגו להקיף. יש מקיפין שלש פעמים, ויש שבע פעמים כמו בהושענא רבה, וכל מקום לפי מנהגו [אחרונים]: (יא) משום שמחה. כתב מהרי"ק בשם רב האי גאון, כשורש ט: יום זה רגילים אצלנו לרקד בו אפילו כמה זקנים בשעה שאומרים קילוסים לתורה וכו', (י) ולכן יש להתאמץ בזה לרקד ולומר לכבוד התורה, כמו שכתוב גבי דוד המלך עליו השלום "מפוז ומכרוכר בכל צו לפני ד'", וכן כתבו משם האר"י ז"ל, והעידו על האר"י ז"ל שאמר, שהמעלה העליונה שהשיג באה לו על-ידי שהיה משמח בכל עוז בשמחה של מצוה, וגם על הגר"א ז"ל כתבו שהיה מרקד לפני הספרי-תורה בכל כחו: (יב) להרבות הקוראים. משום כבוד התורה. ועוד, כדי שיזכו כולם בשמחת התורה. ונוהגין לקרות שנים בפעם אחת או כהן עם כל הכהנים ולוי עם כל הלויים, ויש מפקפקין על זה, ואליה רבה מיישב המנהג. ומכל מקום (יג) נכון הדבר לכתחלה שאחד יברך והשאר יכונו לצאת בברכתו, או שאחד יברך לפניו ויוציא חבירו ואחד יברך לאחריו ויוציא חבירו, והוא הדין שקורין גדול עם כל הנערים, הגדול יברך והנערים ישמעו ויצאו בברכתו. כתב החיי"א-ים: נכון הדבר שיבחרו עשרה אנשים שישמעו בברכת התורה ויענו אמן, כי נהגים קלות גדול שאין עשרה ששומעים בקריאת התורה: (יג) הרבה פעמים. עד 'מעונה אלהי קדם', אבל משם והלאה אין כופלין, ששם מתחילין לקרות לחתן-תורה [לבוש]. והמנהג, שקודם שקורין חתן-תורה קורין לכל הנערים כדי לחנכם במצות קריאת התורה מ'ולדן אמר' עד 'מעונה', וכן כתב מהיר"ל: (יד) וקורין להם פרשת 'המלאך הגואל'. בלבוש כתב שמברכין אותם

השלישית אצלה ואומרים חצי קדיש: (ד) שמחת תורה. כתב האליה רבה, שבשמחת-תורה לילה ויום יש להרבות בנרות בבית-הכנסת לכבוד התורה שמוציאין. כתבו הפוסקים, שבליל שמחת-תורה יקרא הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום, שעתה הוא זמנה: (ה) ששמחין. ולכבוד התורה (ז) מותר (ס) לרקד ביוס-טוב, אבל לגמר מוגמר [דהיינו] לפזר מנייב-שמים על הגחלים] אסור, וכל-שכן דאסור (י) להבעיר פולווע"ר להשמיע קול לשמחה, ומכל מקום מותר לקבוע פולווע"ר בנו (י) בערב-יוס-טוב וקודם הדלקת הנר, אף-על-פי שגורם לבסוף שהנר על-ידי זה: (ו) לגמרה של תורה. כדאיתא במדרש שיר-השירים, (ס) והוא הדין לגמר מצוה. כתב האליה רבה: מבואר מהפוסקים דיש לשמוח לרבים בכל מה דאפשר בשמחה של מצוה, ודלא כיש שמכין ודוחין אלו לאלו עד שהשמחה נהפך לתוגה, חס ושלום, גם מתוך כך מונעין משמחה של מצוה, ולכן יש לגעור בהן, עד כאן לשונו. גם מהרי"ק בשורש ט האריך מאד שלא לבטל שום מנהג שנהגו לכבוד שמחת התורה, עיין שם. ולכן רעה עושין כהרבה מקומות כמה שביטלו מקורב שלם לעשות משהו ושמחה בשמחת-תורה, אף גם ששמחין בשארי ימים וכל מיהם כהנים, ובעונותיהם הרבים ביזוי כבוד התורה גרם זה, שהתורה מונחת בקרן זוית ואין דורש ואין מבקש, ומי יתן ישיב וירחם שבר בית ישראל במהרה בימינו [בכורי יעקב]: (ז) ונוהגין וכו' נודדים נדבות. ובימינו המנהג שכל העולים נודדים נדבות לצרכי בית-המדרש ולהחזיק לומדי-תורה: (ח) וקוראים לאחרים וכו'. וגם אבל בתוך י"ב חודש (ט) יכול לאכול על סעודת משהו זו: (ט) כל ספרי-תורה שבהיכל. אם יש בבית-הכנסת זה רק ספרי-תורה מועטים, אין להביא ספרי-תורה מבית-הכנסת

שער הציון

(7) מגן-אברהם בשם מהרי"ק: (8) ולכאורה הוא הדין דמתוך לספק קף אל קף נמי [א"א]: (1) ואפשר במיני נפט חפת גב"כ אסור [פ"ג]: (2) חיי-אדם: (3) אליה רבה בשם ראב"ח: (4) ביכורי-יעקב: (5) שם. וסיים שם, שאל יאמר האדם אין זה כבודי וכבוד התורה לרקד לפני העם כאחד הרקיס, שהרי זה היה חטא מיכל בת שאול שחשיב לה דוד המלך עליו השלום "ונקלותי עוד מאת גורם": (6) פרי-מגדים ושא"א. עוד כתבו, שמהנכון שחמשה קוראים יהיו מתחלה אחד אחד כז"ן יוס-טוב:

הלכות חנוכה סימן תרס"ט

באר הגולה רצג

בספר-תורה (טו) הנדרים שבתורה, וכל מקום לפי מנהגו. עוד נהגו לסיים התורה (טז) אף על קטן העולה, אף-על-גב דיש אומרים דדוקא תלמיד-חכם צריך לסיים (מדרכי הגהות קטנות), בזמן הזה שהחזן קורא אין לחוש (ד"ע). במקום שאין להם רק שני ספרי-תורה, קורין בראשונה 'וזאת הברכה' ובשניה 'בראשית', *וחורזין ולוקחין הראשונה לענינו של יום. וכן עושין כל מקום דבעינן שלשה ספרי-תורה ואין להם רק (יז) שתיים (מצא כתוב):

הלכות חנוכה

תרע דברים האסורים והמותרים בחנוכה, ובו ג' סעיפים:

א *כ"ה בכסלו (א) (מתחילין) שמונת ימי (ב) (ח) [ח] חנוכה, (ב) ואסורים בהספד ותענית, יאבל מותרין בעשיית מלאכה. ינוהגות (ג) (ז) [ז] (ג) הנשים שלא לעשות מלאכה (ד) בעוד שהנרות

א ברייתא שכתב כ"א ב טור מבייאת ולעיל שששאים יום-טוב בללל הוודאה ג כ"י שיהא להם זיכר שאסור להשתמש לאורן

באר היטב

ואולי שראה הבחיי בימיו שנוהגין ריקות והוללות, ע"כ: (ה) חנוכה. עיין באחרונים, ועיין ביראהרן לפיפול עצום וחרף: (ז) הנשים. דוקא נשים, לפי שנעשה הנס על ידיהם, מט"מ. ובמהרי"ל כתב: קבלה בדיניו שאין לאדם לעשות מלאכה בעוד שהנרות דולקות, ופי' במ"צ כל זמן שנרות של בהכ"נ דולקות והוא עד חצות, ובמקום שנהגו איסור כל היום אין להקל להם, טור וז"ח ומ"צ. ובש"ג כתב שיש לבטל מנהגם ודי ביום ראשון ושמיני, וכ"מ במהר"ל, ע"מ. ועיין ט"ז ס"ק ב, בתשובת חכם צבי סימן פט דבר הבדיו, ע"ש. וכתב

על פסוק דדיה ירווח בכל עת, מה דד הזה כ"ן ד"ת כ"ו, עיין בעירובין דף ג"ד, והוא אמת לענ"ד. ומידי ראיתי שם הרגשתי עוד בט"ס אשר שם בחרזו יצח יונטעו לחיי עולם ונופש, והוא ט"ס לענ"ד וצ"ל יצח מטעי לחיי כ"ו והוא ע"ש מ"ש כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב שנאמר ועמך כ"ו יצח מטעי מעשה ידי להתפאר:

שערי תשובה

[ח] חנוכה. עיין ב"ב מ"ח סימן קלו בישוב דברי הב"ח שכתב שהפך-שמן מצאו שהיה מוקף צמדי-פחיל, והקשו עליו דמוכח דטמא בהיסט, והוא ז"ל השיב ששיטת רש"י בשבת דף פה כהב"ח, ועיין שם בתוס' שהקשו על רש"י ועיין בתוס' שם דף פה, ועיין במד' וקציעה האריך ג"כ בזה, ועיין בדברי אא"ז בככור-שור בשבת מ"ש בזה על דברי הרא"מ, ועיין בשו"ת שער-אפרים סימן זכ"ב ובח"צ סימן פו ובפני-אריה סימן מ, ועיין בא"ר שהשיג על המפורש במגילת תענית שחיים בעין היינו עצים, וליחא דהיינו בליל כמ"ש רש"י בע"ז כ"ו, וכבר בטל לגביה וכמ"ש הרמב"ם בפ"ד מה' כלים, ואע"פ דהרמב"ם לענין כלי-עץ שיש לו בית-קיבול מיירי נראה שאין לחלק בין כלי-עץ שיש לו בית-קיבול אעפ"י שהוא מקבל טומאה נטהר ע"י החיפוי כמורכב בשני מיני מתכות כלל הוא דחיפוי כלים טהורים, ע"ש. ועיין בסוף תגינה בזה: [ג] הנשים. עבה"ט. וע"ש בח"צ שסובר שיש למחות בידם כשהנשים שלא לעשות כי הבטלה עבירה היא כ"ו, ולא דמי לר"ח דאיקרי מועד ויש בו קרבן מוסף, ע"ש. ומ"ש כה"ט בשם ב"ח לענין תענית ערב חנוכה עיין לקמן סימן תרפו במג"א שם, ועיין בשו"ת שער-אפרים סימן מג שהסכים לרנא להב"ח לאסור בתענית לדפני חנוכה. ועיין בשו"ת הריה"כרמל סימן י באחד שהתענה כמה שנים בערב חנוכה היו נדר בטעות כ"ו, ולענ"ד אין להקל בזה כיון שאפשר בהתנה ע"י חרטה שאלו היה יודע שיש חשש איסור בזה לא היה מתענה היום. ועיין פרי"י שכתב שמוחר לגזור ת"צ אף במקום שנהגו שלא להתענות ערב חנוכה, ויש מי שחולק, ע"ש:

משנה ברורה

על-פי פסוק 'המלאך הגואל'. וכתב באליה רבה דמברכים אותם קודם ברכה אחרונה שלהם, וכן המנהג: (טו) הנדרים שבתורה. הם (י"ג) הפרשיות שרגילין למכרן בכל השנה בפני עצמן ונודרין עליהן, כגון פרשת 'יתן לך', פרשת 'המלאך',

* וחורזין ולוקחין הראשונה וכו'. דוקא אם כבר נגללת למקום הזה, שלא יצטרכו הצבור להמתין, אבל בלאו הכי יותר טוב לגלול אותה שכבר מונחת ולא לעבור על המצוות וליקח ראשונה [חמד משה]:

פרשת 'ויכולו', פרשת 'יברכך', פרשת 'מה טובך', שאלו נקראו נדרים, וכן משמע במגן-אברהם סימן רפב. ובימינו המנהג לקרות ג' גברי בפרשת 'וזאת הברכה', וצריכין לומר קדיש אחר הקריאה, ואין סומכין על הקדיש שאחר 'עלינו' משום דהוי הפסק [דה"ח]: (טז) אף על קטן. אף דכתבנו לעיל בסעיף-קטן א דראוי שיהיה המסיים מוכתר בתורה או על-כל-פנים אחד מחשובי הקהל, אבל מעיקר הדין גם קטן יכול לסיים. ועיין לעיל בסימן רפב סעיף ג ובכרכי-ע"ש: (יז) שתיים. ואין נוהגין לעלות לדוכן מפני דשכיחי שכרות [לבוש]. ובאליה רבה כתב שבפראג נוהגין לעלות במוסף ויש שולין בשחרית, וכל מקום לפי מנהגו, ויהוהו שלא ישתו:

א (א) מתחילין שמונת ימי חנוכה. כי בבית שני, (ב) כשמלכו מלכי רשעה, גזרו גזירות על ישראל וביטלו דתם ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ומצוות, ופשטו ידם בממונם ובכנותיהם, ונכנסו להיכל ופרצו בו פרצות וטמאו הטהרות, וצר להם לישראל מאד מפניהם ולחצום לחץ גדול, עד שריחם עליהם אלהי אבותינו והושיעם מידם והצילם, וגברו בני חשמונאי הכהנים הגדולים והרגום והושיעו ישראל מידם, וחזרה מלכות לישראל יתר על מתאים שנה עד החורבן השני. וכשגברו ישראל על אויביהם ואיבדום, כ"ה בכסלו היה, ונכנסו להיכל ולא מצאו שמן טהור במקדש אלא פך אחד שהיה מונח בחותמו של כהן גדול, ולא היה בו הדליק אלא יום אחד בלבד, ונעשה נס והדליקו ממנו נרות המערכה שמונה ימים, עד שכתשו זיתים והוציאו שמן טהור. ומפני זה התקינו חכמים שבאותו הדור, שהיו הימים האלו, שתחלתן כ"ה בכסלו, ימי שמחה והלל, ומדליקין בהן הנרות בערב על פתחי הבתים ככל לילה ולילה משמונת הלילות, (ג) להראות כ"ה גלגלות הנס, והוא מצוה מדברי סופרים חקריאת המגילה. ימים אלו הם התקנת חנוכה, ורצוה לומר: חנו כ"ה, שכיבו כ"ה חנו מאויביהם. ומפני שהן ימי שמחה והלל, לכן אסור בהן ההספד והתענית. (ג) נוהגין העניים לסבב בחנוכה על הפתחים, (ד) ויש טעם לזה: (ב) ואסורים בהספד ותענית. עיין לקמן סימן תרפו סעיף א במשנה ברורה: (ג) הנשים. דוקא נשים (ה) לפי שנעשה נס על ידיהם, כדלקמיה בסעיף ב בהג"ה. (ו) ויש מקומות שגם האנשים מחמירים בזה: (ד) בעוד שהנרות דולקות. בביתו,

שער הצינן

(יג) ביכוריי-עקב, ולאפוקי שלא טענה שהוא פרשת מטות. עיין שם: (ה) רמב"ם: (ז) שם: (א) מגן-אברהם: (ד) עיין בפריי-מגרים: (ה) מגן-אברהם בשם מטה-משה: (ו) אליה רבה בשם מהר"ל:

הלכות חנוכה סימן תרעא

ד טור ה שם בשם
מתיבא
ממשה ראשון עני
י מתיבא דרבא מועד
קטן כ"ז

דולקות. יו"ש מי שאומר (ה) שאין להקל להם: ב' היריבי הסעודות שמרבים בהם הם סעודות הרשות, (ו) שלא קבעום למשתה ושמחה: הגה ויש אומרים שיש קצת מצוה בריבוי (ג) הסעודות, משום (ז) דבאותן הימים היה חנוכה המזבח (מהר"א מפראג). * ונוהגין לומר (ח) זמירות ותשבחות בסעודות שמרבים בהם (ט) ואז הוי סעודת מצוה (מנהיגים). יש אומרים שיש לאכול גבינה בחנוכה, לפי שהגם נעשה כחלב (י) שהאכילה יהודית את הארובי (כל"ב ור"ן): ג' אין מספידין בהם אלא לחכם בפניו: הגה (יא) ואין מתעניין יום שמת בו אב או אם ותענית חלום בחנוכה, עיין לעיל סימן תקסח סעיף ה. ולענין צידוק הדין, (יב) עיין לעיל בהלכות ראש-חודש סימן תכ בהג"ה, ועיין לקמן סימן תרפג:

תרעא סדר הדלקת נר חנוכה ומקום הנחתו, ובו ח' סעיפים:

א רמב"ם בפרק ב
ממשה ראשון עני
במשאל וכו' פסחים צ"ח הכי נפי משום פרסומי ניסא

(א) אצריך ליזהר מאד בהדלקת נרות חנוכה. (ב) *ואפילו

באר היטב

דב"ש סימן שלט, ואף כיום שלאחריו אסור, כנה"ג: (א) הסעודות. דאיתא במדרש בעלותך ובמגילת תענית שקבעום למשתה ושמחה שנגמרה מלאכת המשכן בזמן הזה, ד"מ, וכ"כ רוב הפוסקים. וכתב כ"י

הב"ח: בחנוכה אסור להתענות לפניו, ומה שנוהגין להתענות בכ"ד בכסלו תמורת ער"ח אין לבטל מנהגם, דלא אסור אלא לגזור ת"צ בתחלה, אבל אם כבר נהגו להתענות איכא חשש איסור נדר דיבר,

משנה ברורה

(1) כדי להכיר שאסור להשתמש לאורה, והוא כחצי שעה: (ה) שאין להקל להם. והוי כדברים המתרים ואחרים נהגו בהם איסור, שאין להתיר בפניהם. וכתב בשלטי-גבורים וכן הסכים בתשובת חכם צבי, שבמקום שנהגו איסור מלעשות מלאכה כל היום (ב) יש למחות בידם, כי הבטלה עבירה היא ומביאה לידי שעמום: ב' (ו) שלא קבעום למשתה ושמחה. אלא להלל ולהודות. ונראה הטעם דלא קבעו כאן לשמחה כמו בפורים, (ט) כי בפורים היה הגזירה להשמיד ולהרוג את הגופות, שהוא ביטול משתה ושמחה, ולא את הנפשות, שאפילו המירו דתם חס ושלום לא היה מקבל אותם, לכך כשהצילם הקדוש-ברוך-הוא ממנו קבעו להללו ולשבחו יתברך גס' כן על-ידי משתה ושמחה, מה שאין כן במעשה דאנטיוכוס, שלא גזר עליהם להרוג ולהשמיד, רק צרות ושמדות כדי להמיר דתם [כמו שאנו אומרים 'להשכיחם תורתך ולהעבירם מעל חוקי צדונך'], ואם היו ישראל מכניעים להם להיות כבדושים תחת ידם ולהעלות להם מס וחרזים לאמנתם חס ושלום לא היו מבקשים יותר, אלא שהגביר הקדוש-ברוך-הוא יד ישראל ונצחום, לכך לא קבעום אלא להלל ולהודות לבד, כלומר, כיון של רצו למנוע אותנו מזה, לכפרו בתו חס ושלום, ובעזרתו יתברך ראה הפיקו זמנם וגברו ידנו, לכך אנו מודים ולאחיהם, נראה על שהיה לנו לאלהים ולא עזבנו מעבודתו [לבוש]: (ז) דבאותן הימים כו'. רוצה לומר ככה"ה בכסלו, כדאיתא במדרש דמלאכת המשכן נגמר בכ"ה בכסלו, אלא שהמתין הקדוש-ברוך-הוא בהקמה עד ניסן שנוולד בו יצחק, ואמר הקדוש-ברוך-הוא: עלי לשלם לכסליו, ושילם לו חנוכת בית חשמונאי. וגם שם בימי אנטיוכוס טמאו ההיכל, ועשו חנוכת הבית בשמונה ימים אלו (בבית): (ח) זמירות. והוא הדין בנישואי בת תלמיד-החכם לעם-הארץ, אם אומרים שירות הוי סעודת מצוה [מ"א בשם המרדכי]: (ט) ואז הוי סעודת מצוה. רוצה לומר, בצירוף זה, וכן פסקו הרש"ל והב"ח כהיש' אומרים. וכתב הרש"ל, (י) שכל שעושה כדי ליתן שכח למקום או לפרסם הנס או המצוה, הכל סעודת מצוה: (י) שהאכילה יהודית. היא היתה בתו של יוחנן כהן גדול, והיתה גזירה שכל ארוסה תיבעל לטפסר תחלה, והאכילה לראש הצוררים גבינה לשכרותו, וחתכה את ראשו וברחו כולם: ג' (יא) ואין מתעניין. כנ"ל סעיף א. ואם עבר והתענה יום שמת בו אביו ואמו או תענית-חלום, צריך למיתב תעניתו לתעניתיה אחר חנוכה. ועיין בדרך-החיים מה שכתב בזה: (יב) עיין לעיל בהלכות ראש-חודש וכו'. ששם כתב (יג) שאין אומרים ביום שחנך אומרים בו תחנון, וכן לקמן בסימן תרפג, עיין שם. אבל לפניהם ולאחיהם, נראה דאין להחמיר לענין צידוק הדין, עיין לקמן סימן תרפז דלענין הספד גופא הרבה מקילין, ואף אם נרצה להחמיר כאיזה פוסקים דמחמירין בהספד לפניהם, וממילא גם צידוק הדין אין לומר, על-כ"ל-פנים לאחיהם בוודאי אין להחמיר ויכול לומר צידוק הדין, וכן כתב הפרי-מגדים. אבלות, לכלי עלמא נהג בחנוכה. אונן פטור מנר-חנוכה, וכתב באליה רבה דאשתו תדליק. ואם הוא מותר לענות אמן יש דעות בפוסקים, עיין ביורה-דעה סימן שמא. ונראה דאם אין אשתו עמו והוא יחידי בבית, ידליק הגרות לפרסומי ניסא ובלא ברכה [פנ"ג]. חרש שאינו שומע והוא מדבר, חייב בנר-חנוכה, דהוא כפיקח לכל דבריו [שם]:

ביאור הלכה

* ונוהגין לומר זמירות ותשבחות וכו'. עיין בתשובת מהרש"ל סימן פה שכתב שראוי שהשמחה תהיה מעורבת וכלולה בשמחת תורה ואל תיבטל מקביעותך, עד כאן לשונו. ובעונותינו הרבים יש אנשים שתחת זמירות ותשבחות שראוי להלל להשם יתברך על הניסים שעשה לנו הם מרבים בשחוק הקרטיין, והרבה הרעישו הספדים הקדושים על זה, והשומר נפשו ירחק מזה:

* ואפילו עני וכו'. הרב המגיד כתב דהרמב"ם למד כן מדין ד' כוונות, דזה וזה הוי משום פרסומי ניסא, ולפי זה נראה דהגבאים מחוייבים ליתן לו נרות להדליק כמו בדי' כוונות, מיהו, אם לא ולהרוג את הגופות, שהוא ביטול משתה ושמחה, ולא את הנפשות, שאפילו המירו דתם חס ושלום לא היה מקבל אותם, לכך כשהצילם הקדוש-ברוך-הוא ממנו קבעו להללו ולשבחו יתברך גס' כן על-ידי משתה ושמחה, מה שאין כן במעשה דאנטיוכוס, שלא גזר עליהם להרוג ולהשמיד, רק צרות ושמדות כדי להמיר דתם [כמו שאנו אומרים 'להשכיחם תורתך ולהעבירם מעל חוקי צדונך'], ואם היו ישראל מכניעים להם להיות כבדושים תחת ידם ולהעלות להם מס וחרזים לאמנתם חס ושלום לא היו מבקשים יותר, אלא שהגביר הקדוש-ברוך-הוא יד ישראל ונצחום, לכך לא קבעום אלא להלל ולהודות לבד, כלומר, כיון של רצו למנוע אותנו מזה, לכפרו בתו חס ושלום, ובעזרתו יתברך ראה הפיקו זמנם וגברו ידנו, לכך אנו מודים ולאחיהם, נראה על שהיה לנו לאלהים ולא עזבנו מעבודתו [לבוש]: (ז) דבאותן הימים כו'. רוצה לומר ככה"ה בכסלו, כדאיתא במדרש דמלאכת המשכן נגמר בכ"ה בכסלו, אלא שהמתין הקדוש-ברוך-הוא בהקמה עד ניסן שנוולד בו יצחק, ואמר הקדוש-ברוך-הוא: עלי לשלם לכסליו, ושילם לו חנוכת בית חשמונאי. וגם שם בימי אנטיוכוס טמאו ההיכל, ועשו חנוכת הבית בשמונה ימים אלו (בבית): (ח) זמירות. והוא הדין בנישואי בת תלמיד-החכם לעם-הארץ, אם אומרים שירות הוי סעודת מצוה [מ"א בשם המרדכי]: (ט) ואז הוי סעודת מצוה. רוצה לומר, בצירוף זה, וכן פסקו הרש"ל והב"ח כהיש' אומרים. וכתב הרש"ל, (י) שכל שעושה כדי ליתן שכח למקום או לפרסם הנס או המצוה, הכל סעודת מצוה: (י) שהאכילה יהודית. היא היתה בתו של יוחנן כהן גדול, והיתה גזירה שכל ארוסה תיבעל לטפסר תחלה, והאכילה לראש הצוררים גבינה לשכרותו, וחתכה את ראשו וברחו כולם: ג' (יא) ואין מתעניין. כנ"ל סעיף א. ואם עבר והתענה יום שמת בו אביו ואמו או תענית-חלום, צריך למיתב תעניתו לתעניתיה אחר חנוכה. ועיין בדרך-החיים מה שכתב בזה: (יב) עיין לעיל בהלכות ראש-חודש וכו'. ששם כתב (יג) שאין אומרים ביום שחנך אומרים בו תחנון, וכן לקמן בסימן תרפג, עיין שם. אבל לפניהם ולאחיהם, נראה דאין להחמיר לענין צידוק הדין, עיין לקמן סימן תרפז דלענין הספד גופא הרבה מקילין, ואף אם נרצה להחמיר כאיזה פוסקים דמחמירין בהספד לפניהם, וממילא גם צידוק הדין אין לומר, על-כ"ל-פנים לאחיהם בוודאי אין להחמיר ויכול לומר צידוק הדין, וכן כתב הפרי-מגדים. אבלות, לכלי עלמא נהג בחנוכה. אונן פטור מנר-חנוכה, וכתב באליה רבה דאשתו תדליק. ואם הוא מותר לענות אמן יש דעות בפוסקים, עיין ביורה-דעה סימן שמא. ונראה דאם אין אשתו עמו והוא יחידי בבית, ידליק הגרות לפרסומי ניסא ובלא ברכה [פנ"ג]. חרש שאינו שומע והוא מדבר, חייב בנר-חנוכה, דהוא כפיקח לכל דבריו [שם]:

א' (א) צריך ליזהר וכו'. ואמרינן בגמרא: הרגיל בנר, הויין לו בניסן תלמידו חכמים, שנאמר "כי נר מצוה ותורה אור", ופירש רש"י על זה, נר מצוה דשבת וחנוכה: (ב) ואפילו עני וכו'. משום (ג) פרסומי ניסא:

שער הציון

(1) הגר"א בשם הגהות חרותות והוא השלטי-גבורים שם, ולאפוקי ממה שהגיא המגן אברהם בשם המעיל-צדקה, וכן כתב באליה רבה דכן מוכח בלבוש ג"ם כן דלא כוותיה, וכן העתיק בדרך-החיים ריעד שהגרות דולקות' היינו בביתו: (ב) וכן בדרך-החיים וחי'אדם לא העתיקו כלל המנהג הזה, מכלל ולא סבירא להו: (ג) הכל לשון הלבוש, ומה שחוקש הטי"ו על זה כבר תירץ האליה רבה בטוב טעם: (ד) והביאו בביאור הגר"א: (ה) ואף דבענינו מצד הטי"ו יוכל לומר צידוק הדין לחכם בפניו כיון שמספידין עליו, לעיל בסימן תכ סיים הטי"ו גופא דבחנוכה ופורים יש להחמיר בזה [יד אפרים]: (ו) פוסקים: תרגום: 1 משחק קלפים.

הלכות חנוכה סימן תרעא

רצה באר הגולה

ב ברייתא שבת כ"א
וכתיב הולל ג אפס
שם, וכן כתב הטור
(רצה) לומר כי אחר
שפשוש רבכים סגיא
דגמרא שם דהיינו תב
השמונה
כספדר שיהיו כל אנשי
הבית מדליקין נר אחד
בלילה
הראשון
ומסיפין נר בכל לילה ואפילו אם רבים בני הבית ד מירא דרב הונא שם כ"ג ה מירא דרבא שם

(ב) עני המתפרנס מן הצדקה (א) שואל או מוכר כסותו ולוקח שמן להדליק: ב כמא נרות מדליק, *כלילה הראשון מדליק אחד, (ד) מכאן ואילך (ג) [ג] מוסיף והולך (ה) אחד בכל לילה, (ו) עד שבליל אחרון (ז) יהיו שמונה. יאפילו אם רבים בני הבית (ח) *לא ידליקו יותר: הגה (ט) *ויש אומרים דכל אחד מבני הבית (י) ידליק (*רמב"ם), וכן (א) [ג] המנהג פשוט. *ויזוהרו ליתן כל אחד ואחד נרותיו במקום מיוחד *כדי שיהא היכר כמה נרות מדליקין (מהר"א מפראג): ג *נר ישיש לו (יא) שתי פיות, (יב) עולה שם בשביל (ד) שנים: ד *המילא קערה שמן והקיפה פתילות, ומסיפין נר בכל לילה ואפילו אם רבים בני הבית ד מירא דרב הונא שם כ"ג ה מירא דרבא שם

שערי תשובה

באר היטב

[ג] מוסיף והולך כו'. עב"ט. ועיין ברי"י, מי שלא היה לו שמן רק לנר אחד וביקר עליו התיקף נודמן לו שמן לנרות השייכים להזיור בלילה ההוא, כתב מהר"א מודריא מהר"א נחום דלא יברך פעם אחרת על נרות הנוספים, ועיין לקמן סוף סימן תרע"ב. ועיין שם א"ב ונ"י כ"ב דריס בבית א' וכ"א אוכל עם כ"ב כפי"ט כתב בש"ה שא"צ להדליק כ"א כפי"ט רק להשתתף יחד כפריש"י, ודלא כמ"ש בשערי-ישועה כו'. [ג] המנהג. ועיין בבנסת-יחזקאל סימן יז ששם מנהג

סימן תכ דלד"ה מברין האבל בחנוכה, ועי' י"ד סימן שעת. נהגו העניים לסבב בחנוכה על הפתחים, וכס' חנוכה-הבית כתב טעם לזה: (ב) עני. אבל אינו חייב להשכיר עצמו כמו בר' כוסות: (ג) מוסיף. נ"ל דאם יש לו כדי להדליק בכל לילה נר אחד דאין צריך לחזור על הפתחים או למכור כסותו מאחר דיוצא י"ח מן הדין. וכתב המ"א: ונ"ל דמי שאין לו שמן הרבה יתן באחד שמן כשיעור והמותר יחלק לכולם, שאם יעשה כולם בשוה לא ידליק אפילו אחד כשיעור; ואם יש לו שמן פתחו ששפתו והמותר יחלק לקבוצה, ודא יעשה א"צ אלא אחד, כו': (א) המנהג. וזה חידוש שיש בו משהו מקומות: (ד) שנים. פ"י רש"י בשביל ב' בני-אדם למהדרין העושים נר לכל א'. ונ"ל דלדין דמוסיפין בכל לילה לא ידליקו ב' אנשים בנר אחד דאז

ביאור הלכה

משנה ברורה

נתנו לו צריך לעשות כמו שכתוב בשולחן-ערוך, וכן הדין בר' כוסות. מיהו, נראה דאין צריכין ליתן לו כי אם נר אחד בכל לילה דהיינו נר איש וביתו, דיותר הוי מן המהדרין ואין חובב ליתן לו [חמדת משנה]: * כלילה הראשונה מדליק אחד וכו'. אמרינן בגמרא דמצות חנוכה נר איש וביתו [רצפה לומר, דדי נר אחד לכל בני-ביתו בכל לילה ולילה], והמהדרין מדליקין נר לכל אחד ואחד, והמהדרין מן המהדרין, יום ראשון מדליק אחד, מכאן והלאה והולך בכל לילה עד שבכלל אחרון יהיו שמונה, ויחטט, כנגד ימים היצא, וזה היום שצומד בו נמנה עם המים שיצאו כבר [נוהגין, שבוה יצאו ויזכור הכל כמה ימים יצא בהתמדת הנס, וכשיזכור זה שהיה הנס משך זמן רב יש בו פרסומי נישא ושבת ויתור להשם יתברך], ועוד, שמעלין בקדש [גמרא]: * לא ידליקו יותר. עיין משנה ברורה. והטעם, דלפי זה כשרואין בבית כליל שני שדולקין שתי נרות ידגישו בתוספות הנר, אבל לדעה השניה שמדליקין כלילה הראשונה נר לכל אחד מבני הבית, או אם ידליקו כלילה השניה שנים לכל אחד אין כאן הכרה לתוספות הנס, כי לא יאמרו שיש הרבה בני-בית ולכל אחד אין שם רק נר אחד, דהיינו כשכל הנרות דולקים במקום אחד זה אצל זה: * ויש אומרים דכל אחד מבני הבית וכו'. עיין בבאיור הגר"א שכתב דגם דעת הר"ף נ"ל הוא, מדהביא המימרא דרבה בר בריה דרבי אמר רבי יוחנן וכו'. ולולי דברי קדוש היה אפשר לומר עוד דעת הר"ף דזה לא נכנס בכלל מה דקיימא לן בעלמא דהלכה כבית-הלל בדניא, אחרי דאינם מחולקים בבנין הלכה אלא בענין הזיור בעלמא, ולזה הביא מה שאמר רבי יוחנן על שני זקנים, ומשמע לכאורה דהיי בימיו שכבר נפסק בעלמא דהלכה כבית-הלל ואפילו הכי זקן אחד עשה כבית-שמאי. אכן מדלא הורכ דבר זה בשום פוסק אין לצרף דבר זה הלכה כלל, ולא כתבתי רק לעורר לב המעיינים: * ויזהרו ליתן וכו'. ובאופן זה גם לתוספות מודו שיכולין להדליק יותר [הגר"א בשם ד"מ]: * כדי שיהא היכר וכו'. היינו בעת שניתוסף הנרות, כן מוכח מאליה רבה בסעיף ג. ודעת הגה"ת אברהם בסעיף קטן כ דאפילו כלילה הראשונה יש לזוהר בזה משום לא פלוג, כמו שכתב שם הפריי-מגדים: * מילא קערה שמן והקיפה פתילות. והוא הדין כשהקיף נרות בעצול עד שבשני-ידיה

(ג) שואל. על (ג) הפתחים או מוכר כסותו (ג) או משכיר עצמו, אבל אינו מחוייב בכל זה (ד) רק בשביל נר אחד בכל לילה: ב (ד) מכאן ואילך וכו'. ואם אין ידו משגת רק לנר אחד בכל לילה לו ולביתו, יצא בזה מדינא, ושיעורא דשולחן-ערוך הוא רק למי שידו משגת להיות מהדר מן המהדרין, כדאייתא בגמרא: (ה) אחד בכל לילה. ואם יש לו תשעה נרות, ידליק בגרלי שני שתי נרות. ואם יש לו עשרה נרות, אף-על-פי-כן לא ידליק רק כליל שני שתיים, ובליל שלישי לא ידליק שתיים (ה) רק אחת [ח"א]: (ו) עד שבליל אחרון וכו'. ומי שאין לו שמן הרבה, יתן (ו) באחד שמן כשיעור והמותר יחלק לכולם, שאם יעשה לכולם בשוה לא ידליק אפילו אחד כשיעור. ואם יש לו שמן בצמצום על כל השמונה ימים ולחבירו אין לו כלום, מוטב שידליק בכל לילה אחד ויתן גם לחבירו, רהא מדינא אין צריך אלא אחד, כנ"ל. (ז) ודוקא כשחבירו אינו מבני-ביתו או שאינו סמוך על שולחנו, אבל אם הוא מבני-ביתו, מוטב שיהיה הוא מהמהדרין, (ז) יהיו שמונה. ואם השמך הוא ביוקר, (ח) מוטב להדליק בנרות שעה ולהיות מוסיף והולך, כמו שכתוב בפנים, ממה שידליק בשמן-זית נר אחד בכל לילה לבד: (ח) לא ידליקו יותר. בין כלילה ראשונה ובין בשאר לילות, דהכל נגזרים אצל בעל-הבית, אפילו (ט) בניו הגדולים (י) ומשרתיו, כיון שהם סמוכים על שולחנו בקביעות הם בכלל בני-ביתו: (ט) ויש אומרים דכל אחד וכו'. לבד מאשתו דהיא כגופו: (י) ידליק. היינו כמו שכתוב לעיל בסעיף ב (א) דיוסיף והולך נר אחד בכל לילה, (יב) ואם אין ידם משגת כל-כך, ידליקו נר אחד בכל לילה: (יג) (יא) שתי פיות. היינו, שהפתילות מבפנים מונחים בנר

(ג) זה אצל זה, רק ראשי הפתילות כשבוטלץ לחוץ נחלקין לשתי מקומות, (יד) וקא משמע לן דאף-על-פי שבכפנים אינן מובדלין הפתילות כלל זה מזה, מכל מקום כיון שבמקום הנחתן בפה מינכר שהם שתיים, שנחשבו כשתיים: (יב) עולה לו בשביל שנים. משמע (טו) מלשון זה דאפילו למהדרין העושים נר לכל אחד, גם-כן יועיל זה לשני בני-אדם. ועיין במגן-

שער הציון

(ג) הגר"א: (א) מאמר-מרדכי ואליה רבה, דלא כעולת-תמיד. וטעמם, דכיון דליפנין מפסח כמו שכתב הרב המגיד, ילפינן כוליה מילתא משם: (ד) אחר-כך מצאתי בכתב-סופר סימן קלה שגם דעתו כן: (ו) מגן-אברהם ושי"א: (ז) חיי-אדם ופריי-מגדים: (ח) חיי-אדם בכלל קנג ותשובות בני-עולם סימן לד, אכן דעתו שם דכלילה הראשונה יראה על-כל-פנים להדליק בשמן-זית, אף-על-גב דלא-חריכך לא יוכל לקיים להיות מהדרין מן המהדרין בשאר לילות, לא רחינן מצוה החביבה בשעתה ממה שעל-ידיה לא יוכל אחר-כך לקיים מצוה מן המובחר יותר, עיין שם: (ט) פריי-מגדים בסימן זה: (י) כן משמע בפריי-מגדים בסימן תרע"ב אבשל-אברהם: (יא) רמב"ם: (יב) ובאופן זה יקרא עליהן שם מהדרין ולא מהדרין מן המהדרין: (יג) רש"י: (יד) שני ב"ח: (טו) פריי-מגדים:

הלכות חנוכה סימן תרעא

1 בייחא שם כ"א
2 וכפירוש החתומות שם
3 ז' שם
4 בייחא
5 ז' מימרא ודבא שם

(יג) אם (ה) כפה עליה כלי, כל פתילה עולה בשביל נר אחד, לא כפה עליה כלי, אפילו לנר אחד אינו עולה (יד) לפי שהוא כמדורה: הגה ולכן יש לזהר להעמיד הנרות (טו) בשורה (ו) בשוה ולא בעיגול, (טז) דהוי כמדורה (הג"מ בשם סמ"ק). *ומותר להדליק (יז) בפמוטות שקורין (י) לאמפי"א (יח) מאחר שכל נר מובדל הרבה מחבירו (ת"ה סימן קה). ויזהרו כשעושים נרות אפילו בשעוה, (יט) שאין לרבקן ביחד ולהדליקן, דהוי כמדורה (פסקי מהרי" ס"ה), (כ) *אפילו בנרות של שבת ויום-טוב ויזהרו שלא לעשות כן (י"א): ה' נר חנוכה מניחו על פתח הסמוך לרשות-הרבים (כא) מבחוץ. אם הבית פתוח לרשות-הרבים, מניחו על פתחו, (כב) ואם יש חצר לפני הבית, מניחו על *פתח החצר. *ואם היה דר בעליה, (כג) שאין לו פתח פתוח לרשות-הרבים, מניחו בחלון הסמוך לרשות-הרבים. ובשעת הסכנה שאינו רשאי לקיים המצוה, מניחו על שולחנו ודיו. (כד) *וצריך נר

באר היטב

לא יהיה היכר כמה נרות מדליקן כמ"ש בהג"ה, מ"א: (ה) כפה. וצריך שיכפה עליה כלי קודם שידליק, שאם ידליקה ואח"כ יכפה עליה כלי היכר הנרות היו דולקות מקמי הכי כמדורה ולית בהו שום מצוה, וע"י כפיית הכלי נתקנה להיות כנרות, וצריך שתהיה בשעת הדלקתם לשם מצוה, מהר"א הלי בספר גן-המלך סימן קנא: (ו) בשוה. ולא אחד נכנס ואחד יוצא, ד"מ ומהרי"ל: (ז) לאמפי"א. וכתב רש"י: צריך לתלותה בטפח הסמוך לפתח, ויתחיל מנר האמצעי שהוא הסמוך לפתח ויסבב לצד

שערי תשובה

הספרדים שרק בעיה מוסיף והולך, וכתב שאם אשכנזי דר בבית אצל ספרדי, אינו יכול למחות בידי האשכנזי הדר עם מהלחלק בביתו ואין כזה משום לא

כפיית הכלי נתקנה להיות כנרות, וצריך שתהיה בשעת הדלקתם לשם מצוה, מהר"א הלי בספר גן-המלך סימן קנא: (ו) בשוה. ולא אחד נכנס ואחד יוצא, ד"מ ומהרי"ל: (ז) לאמפי"א. וכתב רש"י: צריך לתלותה בטפח הסמוך לפתח, ויתחיל מנר האמצעי שהוא הסמוך לפתח ויסבב לצד

משנה ברורה

אברהם שדעתו, דלפי מאי דאיתא לעיל בהג"ה דלדידן דמוסיפין בכל לילה נר אחד לכל אחד מן הבית צריך כל אחד להדליק נרותיו במקום מיוחד, לא ידליקו שני אנשים בנר אחד, (טז) ואפילו בלילה הראשונה (יז) יש לזהר בזה ואפשר דוקא נר שיש לו רק שני פיות, אבל במנורות שלנו שיש להן בשונה פיות מותר להדליק שני בני-אדם, זה בקצה זה וזה בקצה זה, שהרי רואין שהדליקו שנים, דאם לא-כן היה מדליק כסדר אחד אצל חבירו [ח"א], וכן נוהגין העולם: ד' (יג) אם כפה וכו'. שעל-ידיה אין מתחברים כל הפתילות יחד. (יח) ודוקא כשכפה ואחרי-כך הדליק, אבל אם הדליק ואחרי-כך כפה, צריך לכבות ולסכות בכלי ולחזור ולהדליק: (יד) לפי שהוא כמדורה. שמתחברות כל הלהב יחד: (טו) בשורה בשוה. היינו, (יט) שלעשות אחד נכנס ואחד יוצא גם-כן אינו כדאי, (כ) שלא יבוא לעשות בעיגול: (טז) דהוי כמדורה. ואם יש הפסק מחיצה בין נר לנר וכרוחב (כז) אצבע ביניהן, מותר אפילו לא כפה עליה כלי, וכן נוהגין, ודוקא בקעה שאין שום הפסק בין נר לנר [ח"א]: (יז) בפמוטות. של נחורשת (כט) העשויין קנים קנים יוצאין סביבות בעיגול, שהקנים חלולין ומחיצת כל קנה מפסיק בינו לבין חבירו: (יח) מאחר שכל נר מובדל הרבה וכו'. משמע מלשון זה (כג) דתיתי בעינן, דהיינו שהיו גם-כן מובדלים הקנים אחד מחבירו, לבד מה שיש לכל קנה מחיצה בפני עצמה. ועיין באליה רבה שכתב דדי ברחב אצבע. והוא הדין כשמדבקין נרות שעוה בכותל, (כד) יראה שיהיו מרווח אחד מחבירו על-כל-פנים כשיעור אצבע: (יט) שאין לרבקן ביחד ולהדליקן. אפילו להדביק שנים ביחד (כס) אסור, וכל-שכן ארבעה או חמשה דודאי נראה כמדורה: (כ) אפילו בנרות של שבת ויום-טוב וכו'. עיין בכיארור הלכה: ה' (כא) מבחוץ. משום (לו) פרטואי ניסא, וקמפרש ואילו כיצד, אם הבית נר: (כב) ואם יש חצר לפני הבית וכו'. וחצרותיהן היו פתוחות לרשות-הרבים: (כג) שאין לו פתח פתוח לרשות-הרבים. וגם (כז) אין לו פתח פתוח לחצר, אלא פתוחה היא לבית: (כד) וצריך נר אחר. לעשות היכר לדבר:

ביאור הלכה

יוכל להתחבר הלהב, גם-כן דינא הלהב: * ומותר להדליק בפמוטות. עיין משנה ברורה. וכתבו הראשונים בשם רש"י דאף דמן הדין מותר, מכל מקום אין זה הידור לנר-חנוכה: * אפילו בנרות של שבת וכו'. מלשון זה משמע דאף שכבת ויום-טוב יש לזהר שלא לעשות כן, ואינו כן, ובשבת ויום-טוב מצוה לעשות כרוכים כדלעיל בסימן רסג, וכבר הקשה כן במגן-אברהם, ועיין בסוף דבריו דלפי מאי דמסיק בשם רש"י דאסור בעניינו אפילו בשתי נרות כרוכים, ממילא אי שום ביאור לדברי רמ"א במה שמסיק דאפילו בנרות של שבת ויום-טוב יש לזהר, ועיין בפרי-מגרים שגם הוא נדחק מאד בדברי רמ"א. ולעניות דעתי נראה דחסר כאן פרט אחד הנוכח באור זרוע, דהיינו כשמדבקין אותן אחר הדלקתן עד שעל-ידיה מתחממות ונפולות, וזה באמת אסור בין בחנוכה ובין בשבת ויום-טוב. וזה לשון דרכי-משה: כשמדליקין נר שבת או חנוכה או יום-טוב ודובקין הנרות סמוכין זה לזה עד שהן מתחממות זו מזו ונוטף השעוה, גם נכפלות ונפולות, לא קיימו המצוה, אור זרוע, עד כאן לשונו. ולאות שהאמת כדברי, שצ"ע ברמ"א אור זרוע, והלא דין הראשון לא נזכר כלל באור זרוע אלא דין זה: * פתח החצור. ורצה לומר, ושלא כדעת רש"י רסכ"ו מיכ"ב מניחו על פתח הבית הפתוח לחצר. ובר"ן ובאור זרוע העתיקו כרש"י: * וצריך נר אחר להשתמש לאורה. פ"יש רש"י, משום הכינא, ורוצה לומר, שאפילו אם לא ירצה כלל להשתמש לאורה מכל מקום צריך נר אחר שיהיה חיובלת בידו להשתמש לאורה, ועל-ידיה מיכ"ב שהנר הראשון הוא לשם מצוה, דאי לאו הכי כיון שעומד על השולחן יאמר שלצרכו הדליקה. ונראה דוקא במניחה על שולחנו, אבל כל שמניחה סמוך לפתח אין צריך לנר אחרת אף-על-פי שעומד לו לשם, והאיל ואינו בא להשתמש לאורה ליהיה תשמיש. אכן מנהג העולם וכן מנהג רבותינו,

שער הציון

(טו) היינו, אף דטעם הג"ה הוא כרי שלא יטעו לומר דריכו הנרות הוא כמכה בני-אדם ולא מן הוספה, וזה לא שייך בלילה ראשונה דאין מדליקין בו כי אם נר אחד, מכל מקום משום לא פלוג יש לזהר אף בלילה הראשונה. ועיין באליה רבה שחולק על המגן-אברהם ודעתו ובלילה הראשונה יש להקל, ובשעת הרחק נראה דיש לסמוך על זה: (יז) ומכל מקום איתא לרינא דשולחן-ערוך דעולה בשביל שנים לאיש אחד מליל ראשון ואילך, כמו שצ"ע הטור: (יח) פרי חדש וש"א: (יט) מגן-אברהם בשם דרכי-משה: (כ) כן נראה לי: (כא) וכן הסכים באליה רבה שדי בשיעור אצבע, כח"א אדם ולא כפרי-מגרים: (כב) תרומת-הדשן: (כג) פרי-מגרים, וכן כתב בכיארור הגר"א: (כד) פרי-מגרים. ומה שכתבתי שיעור אצבע הוא כמו שכתב האליה רבה והח"א אדם: (כס) מגן-אברהם ביחס לשל, והעתיקו גם באליה רבה וחי"א אדם: (לו) דאם היה פתח העליה פתוח לחצר היה מניחה על פתח החצר שהוא פתוח לרשות-הרבים, ואם היה פתח העליה פתוח לרשות-הרבים היה מניחה על הפתח וב"י:

הלכות חנוכה סימן תרעא

רצז באר הגולה

ט טור בשם מהר"ם
 מרומבונורו
 דרבא שם כ מירמא
 דרב שם כ מירמא
 דרבא שם מ כרב
 שמואל מדפתי שם
 ג טור בשם אבי העזרי
 ההגות מרדכי בשם רב
 יקיר ט שם בשם פסק
 והמרדכי שם

אחר להשתמש לאורו. (כה) ואם יש מדורה, אינו צריך נר אחר. ואם הוא אדם חשוב שאין דרכו להשתמש לאור המדורה, צריך נר אחר: ו' מניחו (כו) למעלה משלשה טפחים. ומצוה להניחו (כו) ל'מטה (ס) [מ] מעשרה טפחים, ואם הניחו למעלה מעשרה טפחים יצא, יאבל אם מניחו (כה) למעלה מעשרים אמה (כט) לא יצא: הגה ואפילו לקחה כך דלוק (ל) והניחה למטה מעשרים לא יצא. ההדלקה עושה מצוה (ב"י בשם תוספות): ז' לצוה להניחו (לא) בטפח הסמוך (לג) לפתח משמאל, (לה) כדי שתהא מזוזה מימין ונר-חנוכה משמאל. (לה) יאם אין מזוזה בפתח, מניחו מימין. (לה) ו'אם הניחו בדלת עצמו, יניחנו (ט) [ט] [לו] מחציו של כניסה לצד שמאל. הגה ומיהו, בזמן הזה שכולנו מדליקין בפנים ואין היכר לבני רשות-הרבים כלל, אין לחוש כל-כך אם אין מדליקין בטפח הסמוך לפתח, (לו) *ומכל מקום המנהג להדליק בטפח הסמוך לפתח כמו בימיהם (לח) ואין לשנות, אלא-אם-כן רבים בני הבית, שעדיף יותר להדליק כל אחד במקום מיוחד

באר היטב

ימן, והמדקדים אינם מדליקין בלאפ"א, שאין בה הידור לנר-חנוכה, עכ"ל: (ס) מ"י"ט. ו"ל דאם דר בעליה מניחה בחלון אפילו הוא למעלה מי, מ"א. ועיין בתשובת פנים מאירות סימן מז ובתשובת שבות-יעקב ח"ב סימן לב, ועיין ביד-ארתן: (ט) מחציו. עיין ט"ז ובכ"ח חוות

שערי תשובה

תתגוררו בו, ע"ש מילתא בטעמא: [ט] מ"י טפחים. עכ"ט. ועיין בפמ"א שתמה לפי מ"ש הטור בחי"מ סימן יחיד לפסוק בח"ק דר"י אי"ב ד"אין פסק הכא כרבינא דאליבא דר"י אחר, ע"ש באורך. ובשכונ"י ח"ג כתב דפלוגתא רבנן היא לומר שאעפ"י שהיא ברשות חייב הכי משמע מדקמא ר"י אומר בני"ח פטור מנישואי שיהו ברשות, וגם ד"אין קמא זאת אומרת כי דלא הלכתא, ע"ש, ועיין בסוף דף ה"ב וז"ל וכן זה חייב בנון אלו מטעם הג"ל לאנוחי למעלה מגמל וירוכבו אתי עלה, אלא אפילו אם מצוה להניח תוך י" טפחים אחר והחוק בהם חייב, ע"ש, לשון זה משמע קצת כמ"ש השכונ"י דלאו מטעם הג"ל וברשות קעביר אפ"ה אם החוק חייב, ועיין מ"ש במח"ב בזה. ובא"ר הכי"א בשם סדר-היים שמצותה למעלה מעשרה טפחים עד י"ח טפחים שכן גובה של מגורה י"ח טפחים, והא"ר תמה עליו דמג"ל לומר דלמטה מעשרה לא, ובמח"ב כתב כיון שהה"ר והרמ"ב"ם השמיטו את דאמתינן צריך להניח למטה כי מסתמא דין חנוכה סוכה ומבוי, וכ"כ הרמ"ע בספר אלפסי וזאת. וע"ש בסטור-ברכת כתב דמצוה להניחה מעט למעלה מבשעה טפחים, ובסי' שומר-אמונים סימן ה' כתב שיש לו מקום בכתבי האר"י ו"ל על מה לסמוך, ע"ש: [ט] מחציו. עכ"ט. ועיין בחוות-יאיר סימן רכו מ"ש על מ"ש הכ"י בפירושו דברי המג"ן ודבריו בה"ש שם, ע"ש. ועיין

משנה ברורה

(כה) ואם יש מדורה. ויכול להשתמש לפניו, ויש הכי"א שהגנו של מצוה היא: ו' (כו) למעלה משלשה טפחים. דכל למטה משלשה, כאלו הניח בקרקע (כח) ואין ניכר שבעל-הבית הניחו שם. ומכל מקום בדיעבד יצא [פרי"ח]: (כז) למטה מעשרה טפחים. דאיכא פרסום הנס טפי (כט) כשהוא למטה, דרבר העשוי לאור אין דרך להניחה כל-כך למטה. ועיין באליה רבה שכתב, דהא דאין העולם נזהרין

ביאור הלכה

דככל נר-חנוכה המודלקת בתוך הבית צריך נר אחרת אפילו לא היה צריך לתשמיש, שלא יאמרו לצרכו הדליקה, וכן אני נוהג למעשה, כן כתב המאירי, עיין שם, ועיין בפרי-מגדים שכן משמע גם-כן מתשובת רמ"א. ועיין בסוף סימן תרע"ה שפי' קטן ג במגן-אברהם, דאפילו מי שאין לו אלא נר אחד [ונר אחרת להדליק לשמש לאורה אין לו], מכל מקום ידליק את הנר ויברך עליה, ומכל מקום לכתחלה בואר יזהר שלא להשתמש לפניו: * ומכל מקום המנהג להדליק בטפח וכו'.

בזה, משום דסומכין על המרדכי שכתב דעכשיו שהורגלו להניח בפנים אין קפידא בזה, אכן הטור סתם בזה, ומשמע דסבירא ליה דאין לחלק בזה, וכן נוהגין כל המדקדים כמו שכתב בבית-יוסף. ואם דר בעליה, (ל) מניחה בחלון שהוא לצד רשות-הרבים, אפילו אם החלון גבוה יותר מעשרה טפחים מקרקעית עליה. ואם יש לו שתי חלונות, אחד למעלה מעשרה טפחים ואחד למטה מעשרה טפחים, ודאי יניחנה (ל) בחלון שהוא למטה מעשרה טפחים. ובררות בית-הכנסת (ל) המנהג שבמקום גבוה: (כח) למעלה מעשרים אמה וכו'. דלא שלטא ביה עינא, (לג) ואין נפקא-מינה בין אם מדליק מבחוץ ובין אם מדליק בבית: (כט) לא יצא. וצריך לחזור ולברך, כן כתב הפרי חדש. ועיין בפרי-מגדים מה שכתב בזה: (ל) והניחה למטה מעשרים וכו'. אבל אם הדליקה למטה מעשרים (ל) ונטלה משם והניחה במקום אחר תוך עשרים, יוצא, דהא הוי הדלקה במקומה, דשני המקומות כשרים: ז' (לא) בטפח הסמוך וכו'. שאם ירחיקנה להלך מן הפתח (לה) אינו ניכר שבעל-הבית הניחו שם: (לב) לפתח. בין אם ההנחה הוא על פתח הבית (לו) או על פתח החצר: (לג) כדי שתהא וכו'. ויהיה מסוכב במצוות. מיהו, בדיעבד (לו) אם הניח נר-חנוכה מימין יצא: (לד) ואם אין וכו' מימין. דכל מידי דמצוה (לה) ימין עדיף; ועוד, דאיכא פרסומי נייא טפי, שהכל פוניץ לצד ימין: (לה) ואם הניחו בדלת עצמו וכו'. קאי אריש הסעיף: (לו) מחציו של כניסה וכו'. היינו, (לט) מקום הדלת שנכנס משם לתוך הבית יחלקנו לשנים, ובחצו הנוטה לצד שמאל [שהוא נגד המזוזה, שהמזוזה בימין] שם יניחנו [מ"א], ומשמע מזה דיכול להניח בכל שטח אותו החצו. ועיין בט"ז שדעתו דלמעשה ראוי להחמיר להניח הנרות בצד השמאל בקצה האחרון סמוך לכותל: (לו) ומכל מקום המנהג וכו'. כדי (מ) שיכנס בין שתי מצוות: (לח) ואין לשנות. ומכל מקום אם יש לו חלון הסמוך לרשות-הרבים, (מא) נכון יותר שיניחנו שם (מב) כדי שיהיה

שער הציון

(מב) ב"ח: (כט) פוסקים: (ל) מגן-אברהם ואליה רבה חו"י-ארס. ועיין בפרי-מגדים חו"י-ארס דמשמע ממגן-אברהם דעדיף טפי להניח בחלון הסמוך לרשות-הרבים אף שהיא למעלה מעשרה טפחים, מלהניח בטפח הסמוך לפתח אף שהוא יכול להניח למטה מעשרה טפחים, ואף שהפרי-מגדים מפקפק קצת בזה מכל מקום אין לדחות דבר זה, ודענין שצריך היכר לבני רשות-הרבים יש מקור גדול במגדא, דאמרו: יעד דכליא רבלי דתורמודאי, וגם כמי שאמרו 'מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ, ואלו הא דאמרו ולכתחלה צריך להניח למטה מעשרה טפחים, יש כמה ראשונים דדחו זה מהלכה, עיין בבית-יוסף וכן במאירי, עיין שם: (לה) מצותית-השקל: (לב) פרי-מגדים בסיון תרעה: (לג) ב"ח ט"ז ופרי חדש כדעת הטור, ודלא כדעת רבינו יואל הלוי שרצה להקל במדליק בבית אפילו למעלה מעשרים אמה. ועיין בפרי-מגדים שכתב דאף בנרות ששה ארוכים, כל שמקום הלהב הוא למעלה מעשרים אמה, פסולה: (לז) מצותית-השקל ונפשוט: (לה) פשוט: (לו) פשוט: (לז) חודש: (לח) אחרונים: (מ) ואין נפקא-מינה בכל זה בין שהדלת נפתחת לצד המזוזה ומקום הציר שהדלת טובב שם הוא בצד השני או להיפוך, בכל זה שייך שתי הדעות של המגן-אברהם והט"ז [כן משמע בחמדר-משה]: (מ) דרכי-משה: (מא) מגן-אברהם ושי"א: (מב) אכן אם החלון גבוה מקרקע רשות-הרבים למעלה מעשרים אמה ואין היכר לבני רשות-הרבים, או טוב יותר להניח בפתח [פ"ח]:

הלכות הנוכה סימן תרעא

ע שם * (נראה לי שצריך להיות או בנדרת המנורה, וכן הוא בתורת המשנה, ודק"ק פ ממי שמברכין על הלל הראשית או על שמיני אלא מנהג

מלערב הנרות ביחד ואין היכר כמה נרות מדליקין. ומכל מקום יזהרו שלא להדליק במקום שמדליקין הנרות כל השנה, כי אז לא יהיה היכר כלל, ואף כי אין היכר רק לבני הבית, מכל מקום היכר קצת מיהא בעי. [*] (לט) *ובבית־הכנסת מניחו (מ) ככותל דרום (מא) * (או בדרום המנורה, (מב) ומסדרן ממזרח (מג) למערב) (ת"ה סימן קד, ב"י), (מד) ומדליקין (י) [נ] *ומברכין (בבית־הכנסת) משום פרסומי ניסא. הגה ואין אדם יוצא בנרות של בית־הכנסת, (מה) וצריך לחזור ולהדליק (יא) [ו] בביתו (ריב"ש סימן קיא). ונהגין (מו) להדליק בבית־הכנסת בין מנחה למערב. *ויש נוהגין להדליק בערב־שבת

שערי תשובה

באר היטב

אייר סימן רכז: (י) ומברכין. עיין בתשובת חכם צבי סימן פח מה שתמה ע"ז. כתב רמ"א בחשובה סימן מו דאם אבל מתפלל בערב חנוכה ידליק אדם אחר הנרות משום שהחינו, אבל שאר ערבית דחנוכה ידליק ותפלה, ע"ש: (יא) בביתו. משמע אפילו הש"ץ צריך לחזור

מ"ש ביד־אפרים בדברי הט"ו בזה: [*] ובבכ"ז מניחו. ועיין בנכנסת־חוקלא שכתב: בקהילות אוה"ר⁽⁸⁾ בבכ"ז הגדולה באלטונא שהיא הראשונה במנין ובנין מסדרין בין צפון לדרום ובשאר בכ"ז קטנים זה ככה כו', אף שהמסדרים בין מזרח למערב הוא בש"י וכ"כ רש"י וט"ז, מ"מ נראה לי עיקר כוונתם וריב"ש סימן תי, ולכן גזר אומר שיהיו כולם נמשכין אחר בכ"ז לסדר בין צפון לדרום כמו ובכ"ז הגדולה אף לר"ש במנהג לא תתגודדו, ומכ"ש בני קהילות אוה"ר שהם כולל ב"ד בעיר א' כמ"ש המג"א סימן תצא [סק"ן], מ"מ בדברי המג"א קצת צ"ע ומטוב שיהיו כל הבכ"ז שרים לטובה, ע"ש. ועיין במד"ק שאם אין בבכ"ז שיהיה אין להדליק בכוכה, ועיין לקמן סי' יב: [נ] ומברכין. עב"ט ומ"ש בשם הח"צ סימן פח שתמה על זה, שאין תמיהתו רק על המחבר שכתב דין זה, דהא עיקר טעם הריב"ש הוא דמברכין כמו שמברכין על הלל ב"רה שהוא ממנהגא (ועיין באר־ הגולה), א"כ המחבר שפסק בהל' ר"ח כהרמב"ם וכתב שכן נוהגין בא"י וסביבותיהם וא"כ לדידהו אין לברך בנר בכ"ז, ע"ש, אבל לדידן דמברכין בהלל ר"ה גם הח"צ מודה דשפיר מברכין אורות הבכ"ז. ומ"ש בה"ט כתב רמ"א בחשובה כו', זה העתיק מהט"ז, והוא ט"ס בט"ז וצ"ל רמ"מ סימן מג והוא ר"ח מהר"ם מינץ וכמ"ש ביד־אפרים, ומצאתי במח"ב ובניב שהירשו בזה, וע"ש במח"ב ובניב שכתבו שזה לענין להדליק בצבור משא"כ בביתו בוודאי מברך שהחינו, ועיין מג"א סימן תקנא כו', ע"ש. ועיין מ"ש ביד־אפרים בזה: [ו] בביתו. עב"ט. ועיין במח"ב כו' דע"אמת, או הדליק בלילה הראשונה בביתו וא"כ מדליק בבכ"ז יברך

ביאור הלכה

משנה ברורה

היכר לבני רשות־הרבים ויתפרסם הנס, אם לא במקום דשכיחא הזיקא על־ידי זה: (לט) ובבית־הכנסת. או בבית־ המדרש: (מ) ככותל דרום. או (מג) על השולחן שעומד אצל כותל דרום. והטעם בכל זה, זכר למנורה שמקומה במקדש בדרום: (מא) או בדרום המנורה. טעות־סופר, (מד) וצריך לומר 'נרות המנורה': (מב) ומסדרן ממזרח וכו'. זהו גס־מן כעין מנורה, דהנרות היו מסודרין במקדש (מה) בין מזרח למערב, כן יסדר גס־מן נרות חנוכה, ודע, דיש מהראשונים דסבירא להו, דאף דהמנורה היתה עומדת בדרום, מכל מקום (מו) נרותיה היו מסודרין מצפון לדרום, וממילא לדידהו גם נרות חנוכה יש לסדר באופן זה, ויש מקומות שנהגו כן, (מז) ואין למחות בהם, דיש להם על מה לסמוך: (מג) למערב. והמדליק עומד אחריו לדרום ופניו לצפון, ומתחיל מימינו, שהוא הנר הסמוך לארון הקודש, ושוב מוסיף והולך ומתחיל מהשמאלי ופונה לימינו [תשובת חת"ס סימן קפן]. ועיין לקמן בסוף סימן תרעו מה שנכתוב בזה: (מד) ומדליקין ומברכין. אף דבבית־הכנסת הוא רק מנהגא (מח) מכל מקום מברכין עליו, כמו שמברכין על הלל דראש־ חודש שאינו אלא מנהג. אם אבל מתפלל בערב חנוכה, (מט) מדליק אדם אחר הנרות, משום 'שהחינו' דמברכין אז ומינכר דעת שמחה היא לצבור, ואין כראי שאכל ידליקם [אבל בביתו (י) יכול לברך 'שהחינו'], אבל שאר ערבית ומתפלל האבל בחנוכה מנחה ומערב. ובט"ז באב ושבת ול"ג בעומר דלית הלל, האבל מתפלל שחרית גס־מן. ובחול־המועד, דהוי כיום־טוב, מנעתי לפעמים להניח האבל להתפלל מנחה ומערב [פמ"ג]: (מו) וצריך לחזור ולהדליק, ואפילו השליח־צבור שביך בבית־הכנסת (מב) צריך לחזור ולהדליק בביתו, (נג) דיש חיוב על כל אחד להדליק בביתו, ומכל מקום לא יחזור לומר בביתו (נד) ברכת 'שהחינו', אם לא שמדליק להוציא אשתו ובני־ביתו: (מו) והדליק בבית־הכנסת בין מנחה למערב. ורצה לומר, אפילו הנוהגים להדליק בכל יום בצאת הכוכבים, בבית־הכנסת נוהגים אחר מנחה בשעה שהעולם מקובצים; וגם דלאכול מנחה מערב אין נכון לעכב העולם לזה, דצריך כל

רצוה לומר, המנהג הנכון להתנהג כך, דאי לאו הכי סותר דעת עצמו: * ובבית־הכנסת מניחו ככותל דרום. זהו אפילו לזמן הגמרא שהיו מדליקין בחוף על פתח הבית, האז מדליקין בפנים, והוא לפרסם הנס כרבים. והנה המחבר היה צריך, לאבר בתחלה שצריך להדליק בבית־ הכנסת ואחר־כך מקום הגולה, אלא לפי שקאמר לעיל בתחלת הדף דמצוה להניחו בטפח הסמוך להפתח, קאמר דבבית־הכנסת עושי זכר ומקדש שהמנורה עמדה בדרום: * ויש נוהגין להדליק בערב־שבת קודם מנחה. עיין משנה ברורה במה שכתבנו כי אם הדרכי־משה דהמנהג וכו', אכן אם העולם וכו' דמכל מקום איש פרסומי ניסא כשכאין אתר־כן לבית־הכנסת, כל זה כתב המגן־אברהם. והנה כמור וקציעה, והובא בשערי־תשובה, חולק על זה ודעתו דכיון שמה שמדליקין בבית־הכנסת הוא כדי לפרסם הנס במקהלות, בעינן דוקא שיהיו עשרה בשעת הדלקה, וכוחה אשכחן נמי בכל פרסומי מילתא בעלמא דלא טגי בלאו עשרה, כדאשכחן בפרק קמא דכתובות, וכדאשכחן דאמר ליה שמואל לרב חזא בגדתאה זיל אייתי לי בי עשרה ואימא באנפיהו המוכה לעבור וכו', ועליכן דעתו דצריך קהל ממש ואין עדה פחותה מעשרה, והנה היחידים יוצאין לעצמם כל אחד בביתו, ולא תהיו הנרות לשנותן בבית־הכנסת אלא בצבור בלבד, אמנם אם השעה חוקקת אין לבטל ההדלקה אלא ידליק בלא ברכה, ונראה שגם מה שהביא המגן־אברהם בשם מהר"ל הכי היה עובדא ולא נזכר שם שביך גס־מן, עד כאן לשונו. ולעניות דעתי פרסומי ניסא דחנוכה אינו חלוי כל־כך בזה, דעצם הדלקה הוא בכלל פרסום הנס, דומיא דמאי דאמינן במורה גר־חנוכה וקידוש היום, גר־חנוכה עדיף משום פרסומי ניסא, ולא אשכחן חז דאמר דוקא כשיש בי עשרה בשעת הדלקה, אלא ודאי דעצם הדלקה שצו חכמים על כלל־ישראל הוא נקרא פרסום הנס, דחנוכה דאין מברכין 'שהחינו', יכול האבל להדליק גר־חנוכה. בעומר דלית הלל, האבל מתפלל שחרית גס־מן. ובחול־המועד, דהוי כיום־טוב, מנעתי לפעמים להניח האבל להתפלל מנחה ומערב [פמ"ג]: (מו) וצריך לחזור ולהדליק, ואפילו השליח־צבור שביך בבית־הכנסת (מב) צריך לחזור ולהדליק בביתו, (נג) דיש חיוב על כל אחד להדליק בביתו, ומכל מקום לא יחזור לומר בביתו (נד) ברכת 'שהחינו', אם לא שמדליק להוציא אשתו ובני־ביתו: (מו) והדליק בבית־הכנסת בין מנחה למערב. ורצה לומר, אפילו הנוהגים להדליק בכל יום בצאת הכוכבים, בבית־הכנסת נוהגים אחר מנחה בשעה שהעולם מקובצים; וגם דלאכול מנחה מערב אין נכון לעכב העולם לזה, דצריך כל

שער הציון

(מג) דרך־החיים: (מד) עיין באר־הגולה. וטעות־סופר הוא שם חיבת' או' [מאמר מרדכי]: (מה) רש"י ותוספות וראב"ד, כמו שכתב בביאור הגר"א: (מו) רמב"ם וסמ"ג והריב"ש סימן תי: (מז) מגן־אברהם שכתב שכל אחד יתפוס במנהגו: (מח) ריב"ש: (מט) ט"ו וט"ז וט"ח וט"ט ופ"א מינץ: (נ) שער־ תשובה. ואבל נקרא בכל זה, י"ב חודש על אביו ואמו ושלשים על שאר פרקים: (נא) אחרונים: (נב) בהגהות הגאון ר' ברוך פונקל מחתפס, דאפשר דאם אורח מדליק בנרות בית־הכנסת שאין צריך לחזור ולהדליק באכסניא: (נג) שערי־תשובה, עיין שם:

הלכות חנוכה סימן תרעא

באר הגולה רצט

צ מימא דרב גינא
והמספר שבו נ"ב
והוא דאיתא לעיל
בספין צ עפ"י הדיבור
דש לביית הכנסת שני
פתחים דליבא חסד,
התם שאני ויכין דאי לא
מפלי הוה ליה פרוק על מלכות שמים לא אחי למחשדיה, אי נמי שאני הכא דריה בית הפסד מאן אחי למחשדיה טפי, בתי יסוף

(יג) [יג] (מו) קודם מנחה (כל-כו ואבודרהם). (מח) ואם רוצים למהר להתפלל לאחר שביך השליח-צבור והדליק אחד מהן, (מט) יוכל (יג) [יג] השמש להדליק הנשארים והשליח-צבור יתפלל (מהיריל): * (פ) [פ] חצצר * שיש לו שני פתחים משני רוחות, צריך להדליק בשתיהן (גא) * מפני (יז) [יז] החשד. ואם שני הפתחים (גב) ברוח אחד (גד) (והם בבית אחד) (כל בו), די לו באחד

מפלי הוה ליה פרוק על מלכות שמים לא אחי למחשדיה, אי נמי שאני הכא דריה בית הפסד מאן אחי למחשדיה טפי, בתי יסוף

באר היטב

שערי תשובה

שהחיינו ג"כ, ואם הדליק קודם בבהכ"נ לא יחזור לומר בביתו ברכת שהחיינו אם לא שמדליק להוציא ג"כ אשתו וכו', [ע"ש: [יג] קודם מנחה. עיין לעיל (ספרו ז') [בסוד"ה ובהכ"נ] מ"ש בשם מו"ק דחולק ע"ז, אלא כיון שהוא פרסומי ניסא צריך שיהיה עדה בשעת מעשה, ומ"מ השבעה דחוקה אין לבטל ההדלקה רק ידליק בלא ברכה, ע"ש. ומ"ש בשם השב"י ח"ב ע"ש דמבואר דבמקום שיש מנהג להדליק בכל השנה באותה מנהגה דליבא היכר אם הנהגת של עדה גדולים שדולקים ע"פ עד חצות לילה כמנהג בבהכ"נ פשיטא דהוי הכיאה טובא, אלא אפילו כשמדליקין בשמירתו כן בכל השנה באותה מנהגה ואי פסיק בשבת קודם ולא ידליק באותן נרות דאז הוי היכר פרסומי ניסא כמ"ש לענין ששפתיקין לחקוק בער"ה כדי להפסיק בין תקיעות דאורייתא לדרבנן וה"ה לענין פרסומי ניסא דרבנן, ע"ש. ולע"ז צ"ע אם יש לבטל בשביל זה ההדלקה שנהגין תדיר להדליק לכבוד שבת במנהגו זו בבהכ"נ כשביל שיהיה בשבת-חנוכה תדיר להדליק קודם נרות שפושטים כשאר נרות של בהכ"נ וכשילדיק עתה שמירתו איכא פרסומי ניסא, ואע"ז דגם לגבי שבת אמרינן דשמירתו מן המוכרח מ"מ אין קפידא כ"כ כמו אם לא ידליק כלל, ומכ"ש אם ידליקו בשבתו קודם נרות שעה שלדעת ה"ה"ה נרות שעה דיון הוי כשמירתו שהוי אורן צלול וכמבואר בספין רסד, ע"ש, ועיין בשב"י מ"ש ליישב קשיית גיטו בעל א"ז על התוספות בשבת ד"ך דמדריקו מנו שיש לו שתי פיות כו', ע"ש. [יג] השמש, עב"ה"ט. ועיין במו"ק שהסכים ללבוש שחם דבגדי יחוש, כיון שהוא רוצה להיות בין המהדרין אינו ברוך שעול מצוות יהיה עליו כמשאוי, ע"ש, והביאו מח"ב: [יז] החשד. עב"ה"ט. ועיין בספר רב משולם בסוף סימן ב' והגאון ח"צ ז"ל לפרש דברי רש"י שכתב אחד לשני בניאדם שהיו לה בית של אדם א"י לו שני פתחים אלו, לכן הוצרך לומר א"א בצפון וא' במזרח, ע"ש, ועיין ב"ש [יג] בשם מהר"ם לוד, מי שיש לו חצר של פתחים שמכרך באחת יום א' שהיה טרוד צוה שידליקו וכן עשו והדליקו בפתח א' ועד שלא הדליקו בשני בא, יכול לברך כשידליק בפתח שני, ע"ש:

ביאור הלכה

ונהי ההדלקה זו של בית-הכנסת הוא אינו מצד תקנת חכמים רק ההנהגה שהנהיגו כל ישראל כדי לפרסם הגם ברכים, כמו שכתבו הפוסקים, הרי על-ידיה גס"כן יתפרסם הגם כשיבואו אחר-כך כל הקהל לבית-הכנסת ויראו נרות המנורה ולוקין, כמו שכתב המגן אברהם. וכעין ראייה לסברא זו ממאי דאיתא באבודרהם טעם על מה שאמרו בגמרא 'הוראה נ"ח-חנוכה צריך לברך', ולא תקנו בשאר מצוות ברכה על הראיה, ותיריך שם בראשונה פרסומי ניסא, וכעין זה כתבו גס"כן התוספות בסוכה דף מ"ז שו"ב המתחיל 'הוראה', משום שיש כמה בניאדם שאין להם בית וכן בידם לקיים המצוה, הרי דאף שלא היה האיש הזה בשעת הדלקה רק ראה אותה אחר-כך מקי פרסום הגם, והכי נמי בענינו כשבאין אחר-כך לה קהל ורואין הנרות דלוקין במנורה, אין לו פרסום הגם גדול מזה, וגם במהיר"ל איתא בהדיא שהדליק שמש העיר כע"ב-שבת ט"ו בוא הקהל לבית-הכנסת, והלך מאבודרהם ומכל"כו ומהרש"ל, שכולם דעתם שידליקו קודם מנחה, ולא אישתמיט אחד מהם לומר דוקא כשנתקבץ שם עדה. ומה שכתב המור לקציעה: דאפשר שהדליק השמש בלא ברכה, והו דוחק, דעתיה דהוה לר' ופירש דבפשוטו דדוקא בלי ברכה, ועל-כן נראה לעניות דעתי דהמדליק בברכה יש לו על מי לסמוך, וכן העתיק החי"יאדם דצריך להדליק בברכה, ואם בנקל לו להשיג מנין בשעת ברכה, מה טוב: * שיש לו שני פתחים משני רוחות. היינו אחת בצפון ואחת במזרח, כן כתב רש"י. וטעות נודקת לפני המתחיל ע"ש: עיין שם: בצפון ואחד ברוח"ש, עיין שם:

משנה ברורה

ואין זה דומה לתקיעות כלל כמובן, ויותר נראה שידליק איהו שבתו קודם נרות שפושטים כשאר נרות של בהכ"נ וכשילדיק עתה שמירתו איכא פרסומי ניסא, ואע"ז דגם לגבי שבת אמרינן דשמירתו מן המוכרח מ"מ אין קפידא כ"כ כמו אם לא ידליק כלל, ומכ"ש אם ידליקו בשבתו קודם נרות שעה שלדעת ה"ה"ה נרות שעה דיון הוי כשמירתו שהוי אורן צלול וכמבואר בספין רסד, ע"ש, ועיין בשב"י מ"ש ליישב קשיית גיטו בעל א"ז על התוספות בשבת ד"ך דמדריקו מנו שיש לו שתי פיות כו', ע"ש. [יג] השמש, עב"ה"ט. ועיין במו"ק שהסכים ללבוש שחם דבגדי יחוש, כיון שהוא רוצה להיות בין המהדרין אינו ברוך שעול מצוות יהיה עליו כמשאוי, ע"ש, והביאו מח"ב: [יז] החשד. עב"ה"ט. ועיין בספר רב משולם בסוף סימן ב' והגאון ח"צ ז"ל לפרש דברי רש"י שכתב אחד לשני בניאדם שהיו לה בית של אדם א"י לו שני פתחים אלו, לכן הוצרך לומר א"א בצפון וא' במזרח, ע"ש, ועיין ב"ש [יג] בשם מהר"ם לוד, מי שיש לו חצר של פתחים שמכרך באחת יום א' שהיה טרוד צוה שידליקו וכן עשו והדליקו בפתח א' ועד שלא הדליקו בשני בא, יכול לברך כשידליק בפתח שני, ע"ש:

ביאור הלכה

ונהי ההדלקה זו של בית-הכנסת הוא אינו מצד תקנת חכמים רק ההנהגה שהנהיגו כל ישראל כדי לפרסם הגם ברכים, כמו שכתבו הפוסקים, הרי על-ידיה גס"כן יתפרסם הגם כשיבואו אחר-כך כל הקהל לבית-הכנסת ויראו נרות המנורה ולוקין, כמו שכתב המגן אברהם. וכעין ראייה לסברא זו ממאי דאיתא באבודרהם טעם על מה שאמרו בגמרא 'הוראה נ"ח-חנוכה צריך לברך', ולא תקנו בשאר מצוות ברכה על הראיה, ותיריך שם בראשונה פרסומי ניסא, וכעין זה כתבו גס"כן התוספות בסוכה דף מ"ז שו"ב המתחיל 'הוראה', משום שיש כמה בניאדם שאין להם בית וכן בידם לקיים המצוה, הרי דאף שלא היה האיש הזה בשעת הדלקה רק ראה אותה אחר-כך מקי פרסום הגם, והכי נמי בענינו כשבאין אחר-כך לה קהל ורואין הנרות דלוקין במנורה, אין לו פרסום הגם גדול מזה, וגם במהיר"ל איתא בהדיא שהדליק שמש העיר כע"ב-שבת ט"ו בוא הקהל לבית-הכנסת, והלך מאבודרהם ומכל"כו ומהרש"ל, שכולם דעתם שידליקו קודם מנחה, ולא אישתמיט אחד מהם לומר דוקא כשנתקבץ שם עדה. ומה שכתב המור לקציעה: דאפשר שהדליק השמש בלא ברכה, והו דוחק, דעתיה דהוה לר' ופירש דבפשוטו דדוקא בלי ברכה, ועל-כן נראה לעניות דעתי דהמדליק בברכה יש לו על מי לסמוך, וכן העתיק החי"יאדם דצריך להדליק בברכה, ואם בנקל לו להשיג מנין בשעת ברכה, מה טוב: * שיש לו שני פתחים משני רוחות. היינו אחת בצפון ואחת במזרח, כן כתב רש"י. וטעות נודקת לפני המתחיל ע"ש: עיין שם: בצפון ואחד ברוח"ש, עיין שם:

משנה ברורה

ואין זה דומה לתקיעות כלל כמובן, ויותר נראה שידליק איהו שבתו קודם נרות שפושטים כשאר נרות של בהכ"נ וכשילדיק עתה שמירתו איכא פרסומי ניסא, ואע"ז דגם לגבי שבת אמרינן דשמירתו מן המוכרח מ"מ אין קפידא כ"כ כמו אם לא ידליק כלל, ומכ"ש אם ידליקו בשבתו קודם נרות שעה שלדעת ה"ה"ה נרות שעה דיון הוי כשמירתו שהוי אורן צלול וכמבואר בספין רסד, ע"ש, ועיין בשב"י מ"ש ליישב קשיית גיטו בעל א"ז על התוספות בשבת ד"ך דמדריקו מנו שיש לו שתי פיות כו', ע"ש. [יג] השמש, עב"ה"ט. ועיין במו"ק שהסכים ללבוש שחם דבגדי יחוש, כיון שהוא רוצה להיות בין המהדרין אינו ברוך שעול מצוות יהיה עליו כמשאוי, ע"ש, והביאו מח"ב: [יז] החשד. עב"ה"ט. ועיין בספר רב משולם בסוף סימן ב' והגאון ח"צ ז"ל לפרש דברי רש"י שכתב אחד לשני בניאדם שהיו לה בית של אדם א"י לו שני פתחים אלו, לכן הוצרך לומר א"א בצפון וא' במזרח, ע"ש, ועיין ב"ש [יג] בשם מהר"ם לוד, מי שיש לו חצר של פתחים שמכרך באחת יום א' שהיה טרוד צוה שידליקו וכן עשו והדליקו בפתח א' ועד שלא הדליקו בשני בא, יכול לברך כשידליק בפתח שני, ע"ש:

ידעו אנשי-עירו שמכפנים הוא בית אחד ושני הפתחים שייכים לאדם אחד, ודי להדליק במקום אחד: (גג) והם בבית אחד. אבל אם הם בשני בתים או שבת אחד חלוק מתוכו, אף-על-פי שהם של אדם אחד צריך להדליק בשתיהן (נג) משום חשד, (פ) שיחשדו ששני בניאדם דרין שם. (פא) ויש מקילין

שערי תשובה

(גד) מגן-אברהם, ולדבריו הוא הדין בחול אפילו אין מנין, כשמכרך אחד מנחה יכול לברך. ועיין בביאור הלכה: (גה) הגמרא: (טו) רש"ל מגן-אברהם, וכן משמע מהגרי"א, קול לכו"ש: (זג) כל-כו. דוע, דאף שרבוירי בורואי אמת, מכל מקום דין המחבר שהעתיק לשון הגמרא ממש 'חצר שיש לו וכו' אחיא כפשוטה, הוא קלאל לשיטתו בספין ה' דפסק שם דאף שי חצר לפני ביתו מניחו על פתח הצפון, ודברי הג"ח שכתב: 'הם בבית אחד' שייך גם לענינו, דהיינו לאפוקי אם היה בחצר שני בתים וכל בית מכוון כנגד פתח בפני עצמו, צריך שתי נרות לשתי פתחי החצר: (נה) גמרא. ולא חיישינן לחשדא דעלמא שעורבים ושבים דרך הרחוב שיסבכו שהיית חלוק מתוכו ויאמרו שהם שני בתים שייכים לשני אנשים ואחד מהם לא קיים מצות נו, דאנשים נכרים אין מצויין ברחובות משתשך היום [עיין שם בגמרא, והעתיקו המגן-אברהם]: (נו) דרבי-מישה בשם הלל-כו, וכן מהם הגמרא: בביאורא ומוכיח מן הרש"י היפך מהוכחח המגן-אברהם, עיין במשק-אילורו ומצתיק השקל, ואודות ראייתו עיין בדמשק-אילורו: (פ) אף שכתבנו מתחלה שידעו אנשי-עירו, והו רק לענין אם הבית חלוק מתוקו, אלא לכל לענין זה: (פא) מגן-אברהם:

הלכות חנוכה סימן תרעא תרעב

מהם: הגה ואם מדליק בשני פתחים, אינו מברך רק באחד מהם ובשני מדליק בלא ברכה (רי"ן). מיהו, בזמן הזה שכולם מדליקין (נד) בפנים ממש ואין היכר לבני רשות-הרבים כלל, אפילו יש לחצר או לבית הרבה פתחים להרבה רוחות אין מדליקין אלא פעם אחת בפנים, כן נראה לי, וכן המנהג פשוט:

תרעב זמן הדלקת נר חנוכה, ובו ב' סעיפים:

א אין מדליקין נר חנוכה קודם שתשקע החמה אלא (א) *עם (ב) סוף שקיעתה, *לא מאחריים *ולא מקדימים. *יוש מי שאומר (ג) שאם הוא טרוד יכול להקדים (ג) מפלג המנחה

א לשון הרמב"ם בפרק ד מביירא שבת כ"א ב כעס מהרי"א אבוח

באר היטב

(ב) סוף. היינו צאת הכוכבים, ב"ח, מ"א:

משנה ברורה

בשתייהן שייכין לאדם אחד: (נד) **בפנים ממש.** היינו, (סג) שבזמן הטור היו מדליקין אצל פתח הבית מבפנים והיו עושיין על-כל-פנים היכר לעוברים, על-כן יש חשד כל שאין היכר כראוי לעוברים, (סג) מה שאין כן עכשיו שמדליקין ממש בפנים ולא איכפת לן כלל לעשות היכר לבני רשות-הרבים, על-כן לא איכפת לן בחשדא דידהו:

א (א) עם סוף שקיעתה. היינו (ב) צאת הכוכבים, שאז העם עוברין ושבין ורואין בביתו ואיכא פרסומי ניסא, אכן בערב-שבת מקדימין, וכדלקמן בסימן תרעט. והנה המחבר סתם קדעת הטור וסיתנו דסבירא להו דמה שאמר הגמרא דזמן הדלקת נר-חנוכה הוא משתשקע החמה היינו סוף שקיעה, אבל באמת לן (ג) הרבה ראשונים דסבירא להו דכוונת הגמרא הוא על תחלת שקיעה (א) שניה, והוא בערך רבע שעה מקודם. ועיין בביאור הלכה שביארנו, דלאותן האנשים הנוהגין להתפלל מעריב בזמנו דהיינו אחר צאת הכוכבים, נכון לנהוג כן לכתחלה להדליק קודם מעריב, וכן כתב במור וקציעה וכן נהג הגר"א [אכן ישיל בה כל-כך שמן שידלוק חצי שעה אחר צאת הכוכבים], ואם לא הדליק מקודם והגיע זמן צאת הכוכבים, יקדים להתפלל מעריב, דהוא תדיר, וגם יש בה מצות קריאת שמע שהיא דאורייתא [שע"ת]. ודע, דאפילו הנוהגין תמיד להדליק אחר תפלת ערבית, מן הנכון שייכינו על-כל-פנים השמן בתוך הנרות קודם תפלת ערבית כדי שיהיה מוכן ותיכף אחר תפלת ערבית להדליק, דאם יעשה הכל אחר תפלת ערבית, בוודאי יש לחוש שיעבור עיקר זמן הדלקתו, והוא חצי שעה מדינא דגמרא: (ב) שאם הוא טרוד וכו'. רוצה לומר, שלא יהיה לו פנאי אחר-כך: (ג) מפלג המנחה. הוא שעה ורביעי (ד) קודם צאת הכוכבים, וחשבינן השעה לפי קוצר היום, דהיינו שעות

ביאור הלכה

* עם סוף שקיעתה. כן כתב הטור וכן כתב הרא"ש בפרק א דתענית, אבל ברשב"א ורי"ן משמע בהדיא שהוא תחלת השקיעה, אלא דמשמע שם בשקיעה שניה [הגר"א], וכן כתב במאירי כרשב"א ורי"ן. וכתב עוד: ועיין במדרכי סוף פרק ב דשבת שכתב ללשון 'משתשקע' מוכח שהוא תחלת השקיעה וכו' וכן עיקר, עד כאן ולשונו, וכן כתב הפרי חודש: * לא מאחריים. ולפי זה צריך להדליק תיכף אחר צאת הכוכבים. ואס"ך צריך עיין, מי שנוהג תמיד להתפלל מעריב בזמנו דהיינו אחר צאת הכוכבים איך יעשה [פמ"ג]? והנה לדחות תפלת ערבית משום זה גס"ך אינו כראי, דיש בה מצות קריאת שמע שהיא דאורייתא, וגם דתדיר קודם, כמו שכתבו האחרונים, ועל-כן נראה לי דאיש כזה בוודאי מן הנכון שידליק קודם מעריב: אחד, דהרבה ראשונים סבירא להו דלכתחלה יש לנהוג כן, כמו שהביא הגר"א, ועוד, דאף הטור שכתב 'סוף שקיעה', נזכר בסמ"ך דגם הוא סבירא ליה דיכול להקדים עד קרוב לחצי שעה מקודם, וכפרט אם נסבור ברעת הרמב"ם כמה שכתב שמדליקין עם שקיעתה היינו ממש עם הדעת שנתכסה השמש מעינינו, וידוע שדעתו דמצות הדלקה הוא רק כחצי שעה או מעט יותר אחר-כך ואם עבר זה הזמן שוב לא ידליק עוד, אם כן אם ידליק בשעת צאת הכוכבים אינו יוצא כלל מצות הדלקה לדעת הרמב"ם והצומדים ששיטתו בזמן השקיעה, ואפילו המקילים שיכול להדליק אחר-כך, הוא גס"ך עד מטעם ספק לכמה פוסקים, ועל-כן נראה דטוב ותכון לכתחלה להדליק קודם מעריב. ועיין בשערי-תשובה שכתב בשם מהר"ק-ברכה גס"ך שמי שעושה כן לא הפסיד, ולפי מה שהוכחנו יש לנהוג כן לכתחלה: * ולא מקדימים. הוא מלשון הרמב"ם, ועיין בר"ן ורשב"א דפליגי על זה [הגר"א]. והנה מקור הדיב"ם, כתב הרב המגיד שהוא ממה איתא בשבת כ"ג עמוד ב 'ובלבד שלא יקדים ולא יאחר', ויפרש לה דאיידי בחנוכה, ולפי זה לרוב הפוסקים דמפרשי לה דאנו של שבת קאי [נהר"ט חננאל ורש"י ותוספות הרא"ש ורבינו יונה והמדרכי בריש פרק תפלת השחר], תו אין לנו מקור לדבר של הרמב"ם, וגם הטור בסימן רסג נסיב לה לענין שבת, וקצת פלא על השולחן-ערוך דסתם בסימן רסג סעיף ד לענין שבת וגם בענינו לענין חנוכה; ואולי דבענינו סוכר הטור, ואפשר גם להרמב"ם, שהוא מצד הסברא, ואפילו ניכר לפרסומי ניסא כשמקדים, ושרגא כטיהרא אמר מהני. אבל קשה, דהתינתא אם נפש משתשקע החמה

כפשטיה, ונכל לומר שקודם שקיעה שאור היום גדול לא מיכר אור הנו והמדרכי דהיינו מסוף שקיעה והוא צאת הכוכבים, בוודאי כשמקדים קצת כערך רבע שעה, והוא זמן בין-השמשות [אפילו לדעת רבינו תם וסיתעון] או מעט יותר, איכא היכר שהוא לילה; ותרע, דהא בשבת גס"ך פסק השולחן-ערוך שם שלא יקדים מטעם שאינו היכר שמדליק לכבוד שבת, ואפילו הכי ידוע שמוכרח לכולי עלמא להדליק קודם בין-השמשות הנ"ל, ועל-כרחו אנו צריכין לומר דמה שאמרו 'ובלבד שלא יקדים' היינו דוקא כשמדליקו בעור היום גדול שאז אינו מינכר שהוא לכבוד שבת, וכן בענינו שהוא לשם חנוכה, וכן מוכח לשון השולחן-ערוך שם, עיין שם, אבל לא כשמדליקו בער שעה או אפילו חצי שעה לערך קודם צאת הכוכבים. והנה הטור כשהעתיק 'מסוף שקיעה' לא העתיק 'ובלבד שלא יקדים', והרמב"ם שהעתיק 'ובלבד שלא יקדים' לא העתיק 'מסוף שקיעה', אלא כתב שמדליקין עם השקיעה [וזה לשונו בפרק ד מהלכות חנוכה הלכה ה: אין מדליקין נרות חנוכה קודם שתשקע החמה אלא עם שקיעתה, לא מאחריין ולא מקדימין], וכונתו ממש קודם השקיעה [וכענין שאמרו בשבת לד שלשה דברים צריך אדם לומר ערב שבת עם חשיכה וכו' הדליקו את הנר, הוי ללשון 'עם' היינו זמ"מ מה קודם], ואפילו אם נפרש דהרמב"ם סובר

שער הציון

(סג) אחרונים: (סג) ומה שכתב לעיל בסעיף ז בהג"ה 'ימכל מקום המנהג להדליק בטפח הסמוך לפתח', רצה לומר המנהג הנכון, וכן מוכח שם בדבריו, דאי לאו הכי סותר דעת עצמו, עיין שם: (ב) מגן-אברהם בשם הבי"ח בביאור דברי הטור, וכן כתב במדרכי בהדיא: (ג) הרי"ן והורשב"א והמאירי, ועיין בביאור הגר"א שהערה דבר זה: (א) עיין בסימן רטא שם מכאור מהו שקיעה: (ד) חיי-אדם. ואם הדליק קודם פלג המנחה צריך לכתובתו ולחזור ולהדליק:

הלכות חנוכה סימן תרעב

שא באר הגולה

ג שם בנמצא לחידוץ
בנמצא ד שם בנמצא
לחידוץ קמא ה כן
פישו הר"ף רוא"ש
שם לחידוץ בנמצא ה
נמי לשיעור א תוספת
שם בשם הר"י פורח וכן
שמעל מדברי הר"א"ש

ולמעלה, *ויבלבד (ד) שיתן בה שמן עד (ג) (ב) שתכלה רגל מן השוק: ב ישכה או הזיד ולא הדליק עם שקיעת החמה, מדליק והולך עד שתכלה רגל מן השוק שהוא כמו חצי שעה, שאז העם עוברים ושבים ואיכא פרסומי ניסא, (ה) הלכך צריך ליתן בה שמן *כזה (ו) השיעור. *וואם נתן בה יותר, (ז) יכול (א) לכבותה לאחר שעבר זה הזמן, *וכן יכול (ח) להשתמש לאורה לאחר זה הזמן. הגה יש אומרים (ט) שכונתה הוה שמדליק בפנים (י) אינו צריך ליוזר להדליק קודם שתכלה רגל מן השוק (י"ע וטור בשם התוספות), *ומכל מקום טוב ליוזר גם בזמן

באר היטב

(ב) שתכלה. כתב שכנה"ג שכל יחיד ידליק אחר תפלת ערבית, ומיד כשמתחיל ומנו לא יאכל ולא ילמוד עד שידליק ואם התחיל פוסק, וכ"כ בתשובת שבות-יעקב ח"ב סימן מ, ע"ש. וכתב המ"א: מי שלא התפלל מעריב מדליק קודם, דא"צ זמן כ"כ למיחש שמא ישכח מעריב, וכ"כ כנה"ג שנהג כן: (ג) לכבותה. והבי"ח כתב שלא לכבותה, ואף אם נכבה מצעמו אסור ליהנות מהם אם שדלק חצי שעה, כיון שהוקצה למצוה. כתב בליקוטי מהר"ו: אין לטלטל הנרות ממקומן עד שדלקו להתפלל ערבית לא הפסיד, שיש לחוש שעד שיתפלל ערבית יעבור זמן הדלקתו שהוא חצי שעה מדינא דגרמא, ע"ש:

שערי תשובה

(ב) שתכלה. עבה"ט שכתב בשם שכנה"ג כי להדליק אחר מעריב וכ"כ בשב"י, ואח"כ הביא דברי המג"א ובשם כנה"ג. והמעיין בשב"י יראה שדברי הכה"ש הם מהופכים, ששם הביא דברי המ"א וכתב ע"ז: אכן בשכנה"ג כתב ובבב"ח כ"ו חזרתי למנהגי להדליק אחר תפלת ערבית וכן עיקר לביג, דודאי תרין קודם היכא דמצי למעבד תרתייהו כמ"ש התוספות בשבת דף כ"ג, ע"ש. ועיין לקמן סימן תרפ"ד במג"א [ספק] ובפר"ש שם ומ"ש ביד-אפרים שם ועיין באשל-אברהם כ"א בשם השב"י יעקב כזה, ועיין מח"ב שהראה מקום לדי שיטתו למהר"ש בסופו סימן ב, וז"ל מח"ב שהראה שהמדליק קודם שילך להתפלל ערבית לא הפסיד, שיש לחוש שעד שיתפלל ערבית יעבור זמן הדלקתו שהוא חצי שעה מדינא דגרמא, ע"ש:

ביאור הלכה

כרכינו תם וסיעתו הדיינו השקיעה השניה, גם-כן אנו מוכרחין לומר דזמן של בין-השמשות ומעט יותר כעשרה מינוט, מקודם, והוא בסך-הכל לערך כ"ה מינוט קודם צאת הכוכבים, אינו בכלל *ויבלבד שלא יקדים, והראיה משבת, וכל-שכן לפי מה שבידנו לעיל בסימן רס"א מכמה פוסקים הרמב"ם סובר דצריך להדליק נרות בערב-שבת קודם שנתכסה השמש מעיניו [ואינו סובר כרכינו תם דשני שקיעות הן] והוא הנקרא שקיעה, ואם-כן בוודאי כשמדליק אפילו קודם שקיעה גם-כן אינו בכלל *שלא יקדים, אך שלא יקדים הרבה קודם שקיעה, דהוה מה שאמרו *ויבלבד שלא יקדים. היצ"ט מוציא, לא המחבר שהעתיק כטור /מסוף שקיעה/ וצירף לזה דברי הרמב"ם *שלא יקדים, הוא צריך עיון גדול. ואגב דאיריין בהאי ענינא אכתוב מה דקשה לי בדברי הבית-יוסף שכתב: והברי הרמב"ם כדברי בה"ג שכתב: אין מדליקין נרות קודם שתשקע החמה אלא עם שקיעתה, לא מחייבין ולא מקדימין, וכן באן לשונו. וקשה, הלא הר"ן מן שקיעה על דברי בה"ג ממה דקיימא לן לענין שבת דאחר שקיעה אסור להדליק ושם נמי גזירי *משמשקע, ועל-כרחן דבענינו גם-כן אם רצה להדליק מקודם מדליק, ותירץ דבה"ג יסבור כרכ יוסף ויטען שמי מותר אחר שקיעה, עיין שם. ולפי זה מה שכתב להרמב"ם דפוסק כרבה, כמו שכתב הרב מהגיד בפרק ה הלכות שבת, ועל-כרחן אנו צריכין לומר כמו שכתבנו מקודם דעם שקיעתה היינו זמין מה קודם גם-כן נכלל ביעם שקיעתה, ודומיא מה דאיתא בשבת: שלשה דברים צריך לומר ערב שבת עם חשיכה וכו', הדליק [את ה]נר, ומה שכתב אין מדליקין נרות קודם שתשקע החמה, היינו זמן הרבה קודם: * ובלבד שיתן בה שמן עד שתכלה וכו'. לכמה פוסקים הוא כחצי שעה אחר צאת הכוכבים, שהוא בסך-הכל שעה וג' רבעי שעה בזמן הדלקה, ואסור להשתמש לאורה כל אותו הזמן (אף שהדליקה בעוד היום גדול), ואם ככתב בחול קודם צאת הכוכבים צריך לחזור ולהדליק, אבל לא יבדל, דעל-פי הדוחק אמרין דמפלב גזירתה ולמעלה כבר התחיל המצוה [פמ"ג]: * כזה השיעור. ומי שאין לו שמן כשיעור הוה ידליק בלא ברכה [פמ"ג]. ושעוה מעוברי עבודת גי'ולים אין ליקח, וכדלעיל בסימן קנ"ג במשנה ברורה סעיף-קטן מה: * ומכל מקום טוב ליוזר גם בזמן הזה. שאף-על-פי שמדליקין בפנים, כיון שמדליקין בפתח הבית והוא פתוח יש להכריז לעוברים ושבים [טור]:

משנה ברורה

וזמניות. ויכול (ה) לברך גם-כן: (ד) שיתן בה שמן עד וכו'. דאם לא ידלוק כלילה ליכא פרסומי ניסא. ואם לא נתן בה שמן רק כשיעור חצי שעה כנהוג בכל יום, יחזור ויתן בה שמן וידליק, (ו) ומכל מקום לא יחזור ויברך: ב (ה) הלכך צריך ליתן וכו' כזה וכו'. משמע דאם הדליק זמן-מה אחר שקיעת החמה אין צריך ליתן שמן כל-כך רק עד שתכלה רגל מן השוק, אכן כל זה הוא לדין התלמוד שהיה ההיכר לעוברים ושבים, אבל האידנא ההיכר הוא רק לבני-ביתו, לעולם בעי שיעור הידוע [פ"ח], ואף מדליק אחר שכלה הרגל משוק בעי זה השיעור [פמ"ג]: (ו) השיעור. ואף בזמננו (ז) צריך לשיעור הזה, אבל אם נתן בה שמן הרבה שידליק יותר אין בו שום מצוה, אבל בנרות של שעה (ח) יש הידור מצוה כשהן ארוכות, (ט) ומכל מקום אין לעשותם גדולות יותר מדי. כתב הבית-יוסף בשם ארחות-חיים: מי שבידו והדליק נר אחת כלילה שניה, ידליק אחר-כך עוד נר אחת ולא יברך. ועיין בפריי-מגדים שמצדד, דאפילו לא היה דעתו מתחלה רק על נר אחת ואחר-כך נודמן לו עוד נר, גם-כן לא יברך עוד, כי מדינא אין חיוב רק נר אחד, והשעה משום הידור, כנ"ל: (ז) יכול לכבותה וכו'. שאינו מקצה השמן רק מה שצריך לשיעור חצי שעה למצותו, ועל-כן מותר לכבותו וליהנות ממנו. ומכל מקום הסכימו (י) כמה אחרונים דלכתחלה טוב להתנות שאינו מקצה השמן אלא לשיעור הדלקה, משום דיש מן הפוסקים שסוברים דאם נתן כסתם, הקנה למצוה הכל: (ח) להשתמש לאורה וכו'. ויש מתמירין (ט) שבעוד שהנרות דולקין אין להשתמש לאורן, משום הרואה (י) שלא ידע לחלק בין תוך זמן שיעורו לאחר זה הזמן: (ט) שבזמן הזה שמדליקין בפנים. רוצה לומר, ואם-כן ההיכר הוא רק לבני-ביתו: (י) אינו צריך. וידליק (יג) כשבי הבית מקובצים יחד. ואפילו ללמוד אסור (יד)

שער הציון

(ה) פרי חדש. ועיין בברכיי-יוסף קטן כן הלהכה כהי"ש שאומר: (א) אחרונים: (א) מן-אברהם וש"א: (ב) מן-אברהם: (ב) שלשטיגבורים שסיכב המרדכי: (ג) מן-אברהם בסימן תרע"ט סעיף-קטן י' ואליה רבה כסימן זו וחז"י אדם: (ד) רש"ל, ובביאורו הוה מן-אברהם ואליה רבה: (ז) ולפי טעם זה אפילו הגנה מעיקרא לא מהינ [נדח"ת], וכן אין לטלטל הנרות ממקומן בעוד שדולקים אפילו יותר מחצי שעה, מפני הרואים שלא ידעו ויאמרו להשחמש נטלו [שם]: (יג) אחרונים: (יד) ובאמת יש להחמיר בעוד חצי שעה קודם, אלא הוא מיידי בבני-אדם שמתפללים ערבית בזמנה, ואם-כן חצי שעה קודם בלאו הכי אסור משום קריאת שמע [מתח"ש]. ולפי דעת הפרי חדש והג"א דיש להדליק אחר שקיעה, ממילא צריך להחמיר חצי שעה מקודם לכל הדברים הנ"ל, ואפילו אם כבר התפלל מנחה. אכן לענין לימוד נראה דאין להחמיר, דיש לטמון שאשרי פוסקים הסורכין דזמנה של הדלקה הוא עם סוף שקיעה, כנ"ל בירש הסעיף:

י טור ושקן כתב רבי יצחק בר יהודה וכן כתב המרדכי שם

זוהו. ומיהו, הני מילי לכתחלה, אבל אם עבר זה הזמן ולא הדליק, מדליק והולך (ז) (יא) כל הלילה, ואם (ח) עבר כל הלילה ולא הדליק אין לו תשלומין: הגה ובלילות האחרות ידליק (יב) כמו שאר בניאדם אף על פי שלא הדליק בראשונה (מ"כ בשם מהר"ל ואגודה ור"ע):

תרעג שמינים ופתילות הכשרות לחנוכה, וכו' ד' סעיפים:

א (א) כל השמינים והפתילות (ב) (ג) כשרים (ד) לנר הנוכה, ואף על פי שאין השמינים כ"א

שערי תשובה

באר היטב

(א) כשרים. עב"ט מ"ש בשם שער אפרים, והעתיק זה מלקט הקמח שכ"כ. ובמ"כ מ"ש בשמו מותר הוא להיפך, בדאמת אסור במסקנתו שם להדליק בנר החנוכה, אפי"ן שאסור להשתמש לאורה ואין כאן רק הנאת המצוה ומצותו לאו להינות ויגונו, מ"מ אסור להדליק בה, אפי"ן דלא קי"ל כהר"ה דסבר בדמצוה דרובן להינות ויגונו, מ"מ ל"ל כיון דניח בעי שינוי היינו שיתן שמן בנר שיליק כשיעור וכיון וברש בחלב אסור בהנאה כחולו ויכיתו שיעורא, ולכן אסור להדליק בשמן של ערלה ג"כ, וא"ל דדוקא בשל ערלה שהוא מהנשרפים אבל בבית שהוא מהנקברים לא אמרנן כותו, וא"ל בה כל הנקברים לא ידורו, והתם טעמא משום אפר שא"ל בהדלקת ניה"ש שאין כאן אפר וק אפר הפתילה והפתילה לא נאסרה בהנאה, מ"מ יש לאסור, שאף אם הטעם דאפר לא שייך במ"מ לא בעל הרד"ך וכל הנקברים לא ידורו, כדמוכח בכמה דוכתי דבשביל ביטול הטעם לא יבטלו הדיו וכמ"ש ברב"ש סימן לד, וגם יד"ל דנקברים כששורפו אותם ג"כ שייך בהו כותו, ע"ש. ועיין באלהו וזוטא תמה ע"ז ובלא"ה אסור מחמת ביטול בבית, והא בסיון שית קי"ל דיש ביטול אחר ביטול, ע"ש, וכשרי"ט שבו"י ח"א סימן לו ושלא כ"ו סתמא א"ה שהשיב על דברי הא"י וכן כשראש הפתילה הוא מבעיר הוא שורף וקלי איסוריה ואין ע"ז שם ביטול דבבית היינו ביטול שיטול לאכול על ידי כדאיתא בתולין דף קה, והשו"י השיב קודם דמליק קלי האיסור ראו לאכילה מחמת החימום דהא אפילו חימום דכ"ש מקרי ביטול לענין בבית (והדברים תמוהים לענין, ע"ש תוד שכתב ובהולין דף קר משמע כן לאסור ממיארו, וגדלה מזו מציעה בחובב כ"ו וכו', ועי' ברש"ש פרק ג"ה סימן מה ובפ"מ בפתיחה לבית דתם בתם בלא רוטב אין איסור מה"ט ומותר בהנאה, ע"ש, ואין כאן מקומו), ועוד, דאף אם יש לפקפק ולומר דלא הוי ביטול גמור מ"מ יפה תמה בא"י שלא העייר ונפלת לתוך החמאה ואסור, ד"א, ודבולע של בבית אין אסור את החמאה בהנאה כיון שאין נהנה בהדלקת מבלעה זו וכדאמרנן גבי כריא דחייט כ"ו, עיין בפתיחה לבבית בפ"מ שם, ועיין בא"ח הלכות פסח לענין חטה שנמצא בתרנגולת, ובמ"א הארתי בזה. ומ"ש בה"ט בשם השבו"י בקצרה, ע"ש שמבאר שאפילו דרכו תמיד להדליק בשמן"ית וכו' לכי"ו אין מצא שמן"ית להכין עצמו ע"ז נרות שעוה יגמור המצוה בנרות של שעוה כיון שכבר התחיל בה, דמשום מצוה מן המוכרח

משנה ברורה

לזה, דקיימא לן: ככתה אין זקוק לה, דכיון שהדליק נעשה זכר לנס ונגמרה המצוה: (ב) כשרים לנר חנוכה. ומכל מקום מצוה מן המוכרח ליקח לפתילה צמר גפן או חוטי פשתן [ז"א]. שומן או חלב הנאסר מבשר בחלב, אסור להדליק ממנו נר חנוכה, וגם כן אסור לבטולי בשמים להדליק ממנו [פמ"ג]. הנהיגין להדליק ביום ראשון אחד ומכאן ואילך מוסיף והולך, (ה) צריך שיהיה הנוסף דומה לנר העיקר, אבל אותם שעושים נר לכל אחד מבני הבית, יכול האחד להדליק נר של שמן והשני של שעוה. שמן הגהול, צריך עיון אי כשר לנר חנוכה [תשובת שואל ומשיב חלק א מהדורא תליתאה סימן שט"ט]: (ג) לנר חנוכה. אבל לא להשמש [מ"א], ורוצה לומר, דבשבת חנוכה (ג) אסור לעשות השמש מהשמינים והפתילות שאין מדליקין בהם בשבת, דכיון דמתור לעשות איזה תשמיש נגד השמש, אפי"ן

(טו) פוסק: (יא) כל הלילה. עד עמוד השחר, (טז) ובברכה. והיינו דוקא אם בני הבית נייערים, (יז) אבל אם ישנים אין לברך עליהם אלא ידליק בלא ברכה, דכמו לדריהו לא היה מברך אלא בזמן פלוגת הנוס, הכי נמי לדידן, ואם בא לביתו קודם עלות השחר ומצא בני ביתו ישנים, מן הנכון שיקצים כדי שיוכל להדליק בברכה: (יב) כמו שאר בניאדם. ורוצה לומר, בלילה שני שתי נרות ובלילה שלישית שלש, ולא נימא לדרייה הלילה שניה היא ראשונה וידליק רק אחת [ד"מ]:

א (א) כל השמינים והפתילות וכו'. היינו, כי יש שמינים גרועים שאין נמשכין אחר הפתילה, וכן יש פתילות גרועים שאין האור נתלה יפה בהן, וכדלעיל בסיומן רסד, ושבת אסור להדליק, וסלקא דעתך דבחנוכה אסור גם כן להדליקן שמא יבואו לדידי כיבוי, קא משמע לן דאין לחוש

שער הציון

(טו) צריך לחוש בתירוק הראשון דאין שדות (א) חצי שעוה להדליק, ובדליכא שוות הוא מיד דברג גס"כ צריך להדליק, ומכל"ש כן דיש פרסומי ניסן גס"כ [ב"ח]: (טז) מגן אברהם ופ"י חדש: (יז) מגן אברהם ודרך החיים וד"ר חיים אר"ם. ובספר חרנ"ש האריך בזה ודעתו דאם שכח או נאסר ולא הדליק עד שישינו כולם יקרי כ"א ג' מהם ורד"ל, ואם אי אפשר להקצים, מכל מקום ידליק ויברך, לפני נעת המגן אברהם אם יהיה אדם במקום שאין איש אף מאנשי הבית שם ידליק בלא ברכה, ולא ראינו זה בפוסקים, ואדרבה השלטי"ג בורים כתב בשם ריא"ו דאף אם הוא בין הנכרים לבדו צריך להדליק, ומשמע מרובת כן בפשיטות, שידליק בברכה, אלא ודאי דאם יכול לפרסם ההדלקה בפני רבים יותר עריך, אבל אי ליכא אנשים, בשביל זה לא יבטל המצוה, כן נראה לי וכן נהיגין העולם, עד כאן לשוננו, וספק ברכות להקל, ומכל מקום מי שרוצה לנהוג כוותיה אין מוחין בידו: (ב) פתח"ע יעולם בשם הישועות"י עקב. ועיין בבאר היטב מה שהביא בשם השכות"י עקב חלק ב סימן לא, ואפשר דגם הישועות"י עקב מודה לזה, דבשמינים אין מינרב ההי"כ: (ג) כן פירשו הדוגל מרובה והיד"א פירם לדברי המגן אברהם:

הלכות חנוכה סימן תרעג

נמשכים אחר הפתילה ואין האור נתלה יפה באותם הפתילות: הגה ומיהו, שמן-זית מצוה מן המוכחר (מרדכי וכליבו ומהרי"ל). ואם אין שמן-זית מצוי, מצוה בשמנים שאורן זך ונקי. ונוהגין במדינות אלו להדליק בנרות של (ז) שעוה כי אורן צלול כמו שמן. (ח) וְאֵפִילוּ בְּלִילֵי־שֶׁבֶת שבתוך ימי חנוכה מותר להדליק בנר-חנוכה השמנים והפתילות שאסור להדליק בהם נר-שבת הגה (ו) אם אינו נותן בנר רק כדי שיעור מצותו (תשובת הרשב"א סימן קע), (ז) לפי שאסור להשתמש (ח) בנר (ג) חנוכה (ט) בין בשבת בין בחול. (י) וְאֵפִילוּ לְבִדּוּק (ג) [ג] מעות או למנותן לאורה (יא) אסור. (יב) וְאֵפִילוּ תְּשִׁישׁ של קדושה, כגון ללמוד לאורה, (יג) אסור. *ויש מי שמתיר בתשמיש

ב שם ג מימרא דרב
שם כ"ב ד טור
אביו הרא"ש, וכתב
ה"ר"ן שם דכ"ח ש"ל
דין נס נעשה במנורה
שקנתו
במנורה
שמן
שמתבשר בה כלל
ה טור בשם בעל
הפנינו, וכן
כשכ"ה הל"קט

באר היטב

בשאר השמנים, ע"ש: (ג) חנוכה. ולא דוק שמדליקים בה בראשונה שבאה למצות נ"ח, אבל אפילו אותם שמוסיפין המהדרים בכל לילה אסור להשתמש לאורה, מהר"א הלוי בסי' גן-המלך סימן מב: (ג) מעות. שצריך עיין יפה וידיי סמוכות לנר, אבל תשמיש עראי שא"צ להיות ידיו סמוכות לנר שרי, כ"י, ד"מ. ורש"י וי"ח פסקו להחמיר, וכ"כ הסמ"א וסו"ת דאפילו לאכול אצלו אסור, וכ"מ סימן תרע"ח, דאל"כ יקנה נ"ח וידליקנה בביתו ויהיה גם שלום ביתו, אלא ע"כ כל תשמיש אסור, והכי נהוג, מ"א. ועיין מ"א בסימן תרע"ח ס"ק ב מש"ש,

שערי תשובה

אין לבנות ביתיה, כדמשמע בימא דף ז' והי עומד ומקריב מנחת העומר כ"ו, וכיוצא בזה כתב באר-השני' סימן כו לענין חליצה כשבא הגדול וכבר התחילו בסדר חליצה לקטן, ע"ש, ובח"צ דחה ראייתו דהכא לא מקרי התחיל במצוה אלא הכנה והומנה בעלמא עשה שדיבך הנרות כמבול ועוד כ"ו, ולכן נראה שצריך למשוך ידיו מן הנרות-שעוה אף שכבר הבריכת במקום ולהדליק בשמן זית, וראה מימא פרק הוציא לו ר"פ אמר ראשון משלח כ"ו, והאריך הרבה וכתב דליד' למנותו דף פט האילו והתחיל כמתנות גומר, דהתם הוציא והתחיל במצוה ממש אין לו לדחות זו ושבחיל האחרת אבל ליקים המצוה עצמו מן המוכחר כ"ו, ומפרש למהר"ל דס"ל שלא יצא בני"ח בשעוה, ואף שנוהגין כרמ"א, הטעם שאין שמן-זית מצוי להם כ"כ משא"כ כשישנו תו אין להסתפק

כ"ו, ואין חילוק בין הורגל [עד] עתה בשמן-זית או לא. ומ"מ שבכו"י בהידור מצוה זו לאחר אפילו בחינם והוא מהדר מן הראשון אלף פעמים אסור לו להניח הראשון, דהא בפרק התירי אמרין דמטי יומי' הו"ל כשחוט ה"נ כשהאיר המזרח יום א' כ"ו, ועוד, אם כבר לקח אתרוג שאינו מהודר בידו לברך ועד שלא בירך הביאו לו במנתת חנם יפה שאין כמותו יבדך על הראשון קצת מהודר: ישתקע הדבר, והדבר בידו כי א"פ שכבר מוכן לפני השמן-זית או הפתילה וא"צ להמדר וכבר על היפה והמהודר אך בשב"י ח"ב ב"ה נעשה קצת טניגורא לבדו וכתב דתך הכנה ודאי התחלה גדולה היא כדאמרין לענין תפירות משניי' סודר וכו', ומ"מ מבואר שם דמדה שמי שרוצה לעשות המצוה מן המהודר השוה בידו, וכתב שראוינו בח"א א"א לומר שא"צ לבנות מצוה ראשונה כ"ו, ע"ש, ובה"ש הביא בקצרה. וראייתו להעתיק שרשי הברכים ועצמם ונימוקם, ונראה דאם כבר התחיל הברכה א"פ שכבר מוכן לפני השמן-זית או הפתילה וא"צ להמדר וכבר על היפה והמהודר אך בשב"י ח"ב ב"ה נעשה קצת טניגורא לבדו וכתב דתך ע"ש, וה"ה לענין אתרוג כ"ה, וגם נראה ובאתרוג ביום ראשון זה שאינו מהודר הוא שלו וקחין בידו לברך ובתוך כך בא בחיור ורוצה ליתן לו מהודר יותר במנתת ע"מ להחזיר, שפיר יש לסמוך על השב"י דאף דמהני המתנה ע"מ להחזיר מ"מ טפי עירף שיקיים המצוה בשלו ממש, ונראה שגם ח"צ מודה בזה. ומ"ש ב"ה"ש בשם תשובת משאר אפרים, עיין כב"י ופסקי שו"ת דא"צ לברך מחדש כמבואר סימן ו', נרתי' במקום מיוחד וגם כיון ההיכר לנב"יב' מידע דיעי. וכן גיל' להקל, וע"ס תרע"ח כ"ב בשם מהר"י אבוהב, כ"ל. ועיין באליהו וט"א דמ"מ ראי' להדליק לילה אחד בשעוה ולילה א' בשמן, ע"ש, ומ"ש בשם השב"י במקום שמן-זית ביוקר כ"ו, נראה מזה שחולק על מ"ש תחלה בשם השער-אפרים שאין להדליק קצת שמן-זית ומקצת משאר שמנים, ובתשובת ש"ש שם דבריו מגומגמים וכ"ל: ומה"ש מי שתפוס מי העכו"ם ולא יוכל להדליק נרות ידליק בכל לילה אחת (ו"ל) שאף שיש לו שאין לה' ימים לא ידליק ביום השני כמהדרים וכן בשאר הלילות רק ידליק בכל לילה אחת, ומ"ש בשער-אפרים סימן ל"ט שאין לדמות לנידור חמשה כ"ו מ"מ כיון דאין עיקר מצוה רק בנר אלא וגם אין הדבר ניכר כ"כ בשעת הדלקה כ"ו, ע"ש, כ"ל: [ג] מעות. א"פ. ועיין בפר"ח בשם מהריק"ש דלילך לאור כ"ו לראות שלא יכשל שרי' דלמחוייב להעצים עיניו דלא מקרי תשמיש. ועיין בשו"ת פני-אר"י סימן מז שלא אסרו אלא להשתמש, אבל כל שאינו משמש כלום רשאי ליטב בביתו בשעוה שני' דולקים, ע"ש שהביא מדברי הפרי"ח אלו, ובאמת שכן מבואר במג"א לקמן בסימן תרע"ח במ"ש דעכ"ש שמדליקין יקנה לנ"ח ועכ"פ לא

ביאור הלכה

* ויש מי שמתיר בתשמיש של קדושה. עיין ב"טו' שהאריך והעלה דאף דעל דרך דין היינו דרך ראייה דוקא, אבל לימוד דרך קצו לכולי עלמא אסור. ועיין באליהו רבא ובחמדרשני' שחולקים עליו ודעתם דלדעה זו אף דרך קצו מותר וקושייתו תירצו האחרונים, עיין ביד-אפרים ובמאמר-מרדכי ובחמדרש-ה, ואם-כן אפשר לומר דדעה הראשונה האוסרת הוא דוקא אם הלימוד היה בדרך קצו אבל לא בדרך ראייה. ומה שהביא המגן-אברהם בשי"ף קטן ב' ראייה מה שכתבו

משנה ברורה

חיישינן שמא יטה. אם נמצא עכבר בשמן, מאוס הוא (ג) ואסור לנר-חנוכה⁽⁸⁾: (ד) שעוה. ומכל מקום מצוה בשל (ז) טפי מנרות של שעוה, דעל-ידי השמן נעשה הנס: (ח) וְאֵפִילוּ בְּלִילֵי־שֶׁבֶת שבתוך וכו'. רוצה לומר, דסלקא דעתך דניחוש בזה כמו בעלמא בנר של שבת, שמא לא תדלק יפה ויטה הנר להביא השמן לפני הפתילה, קא משמע דלך דכאן אין לחוש לזה, דהא אסור להשתמש לאורה, אם-כן לא

איכפת ליה במה שלא תדלק יפה: (ו) אם אינו נותן וכו' מצותו. דאם יתן יותר יש חשש שמא יטה אותו נר-חנוכה להשתמש בו אחר השיעור של הדלקה, שאו מותר ליהנות ממנו, כדלעיל בהלכות תרע"ב ענין ב: (ז) לפי שאסור להשתמש וכו'. היינו אפילו (ה) אותן שמוסיפין המהדרין בכל לילה, גם-כן אסור להשתמש לאורן: (ח) בנר-חנוכה. כדי (ו) שיהא ניכר שהוא נר-מצוה לפרסם הנס, (י) ועוד, כיון שעל-ידי נס שנעשה במנורה תקנוה, עשאוה כמנורה שאין משתמשין בה כלל: (ט) בין בשבת. היינו, דאפילו לאכול אצלן דהוא סעודת מצוה, גם-כן אסור: (י) וְאֵפִילוּ לְבִדּוּק וכו'. שהוא תשמיש עראי, גם-כן אסור. ועיין כמגן-אברהם וט"ז (ח) שהסכימו, דאפילו למנותן מרחוק שאין ידיו סמוכות לנר גם-כן אסור: (יא) אסור. כדי (ט) שלא יהא מצוות בוניות עליו. ודוקא בזה שהוא על-כ"פנים תשמיש עראי, (י) אבל כל שאינו משמש כלום רשאי ליטב בביתו בשעוה (יא) שנר-חנוכה דולקת: (יב) אפילו תשמיש של קדושה וכו'. מדברי ה"ט"ז מוכח דלדעה ראשונה אסור אפילו בלימוד דרך ארעי, דאלו בדרך קצו אפילו לדעה שניה אסור. ועיין בביאור הלכה מה שכתבנו בזה: (יג) אסור. כל (יב) וכן בנרות בית-הכנסת אין משתמשין לאורן אף תשמישי קדושה, כמו בבית, דהיינו אם ירצה להתבטל מעריב אצלם, כל

שער הציון

- (ג) אש-אברהם: (ד) תשובת מהר"י ברנא סימן לאו. והנה דעת מהר"ל מפראג בספרו נר-מצוה שלא להדליק כלל בנר שעוה וחבל אלא דוקא בשמן מפני שהנס נעשה בשמן, אבל אין נהגין כוותיה. מחצית-השקל: (ה) אחרונים: (ו) רש"י: (ז) ר"ן: [ג] פסק האליהו רבא: (ח) גמרא: (י) שער-תשובה: (יא) היינו אפילו אף הדליק השמש אצלו כמו שנהוג. ויבחרו מהו כתב הפרי תרש והובא בפני-השו"ב, דלילך לאור נר-חנוכה לראות שלא יכשל ולא מחוייב להעצים עיניו, דלא מקרי תשמיש: (יב) פרי-מגדים בסימן תרעה סעיף-קטן ב' באש-אברהם:
- (א) עיין בזה לעיל בסימן קנד במשנה-ברורה סעיף-קטן ג.

הלכות חנוכה סימן תרעג

של (ד) [7] קדושה. (יד) ונוהגים להדליק נר נוסף, כדי (טו) *שאם ישתמש לאורה *יהיה לאור הנוסף שהוא אותו שהודלק אחרון, (טז) ויניחנו מרחוק קצת משאר נרות מצוה: הגה ובמדינות אלו אין נוהגים להוסיף, רק (יז) מניח אצלן (ס) [9] (יח) השמש שבו מדליק הנרות, והוא (יט) עדיף טפי. ויש לעשותו (כ) יותר (1) ארך משאר נרות, שאם בא להשתמש (1) ישתמש לאותו נר

באר היטב

ועיין ט"ו ובתשובת שבות-יעקב ח"ב סימן לא: (ז) קדושה. עיין ט"ז שהארץ והעלה דיש מי שמתיר בחשמיש של קדושה, היינו דרך עראי דוקא ולא ללמוד דרך קבע, וכאן לא מהני אחר עמו דאפילו בחול אפילו משום ולא יהיה היכר שכתוב לשם חנוכה, ע"כ: (ה) השמש. ואפילו רבים המדליקים צריך להניח אצל כל א' וא' שמש אפילו יש נר על השולחן, רמ"א בתשובה סימן פא ויכ"מ בב"ח, ורש"ל מיקל. ומשמע במאור דאפ"י שיש שמש אצל הנרות צריך נר על השולחן, עמ"א סי' ד: (1) אורך. וה"ה אם מעמידו גבוה משאר הנרות ש"ד, בית, מהר"ל מ"צ: (1) ישתמש. ואסור להשתמש בו תשמיש מגונה, וכ"ש לשחוק

שערי תשובה

ישב בחושך כו' ומשמע מוכח ג"כ כמיש מהר"ק"ש דהא עיקר שלום ביתו היא בוליהכ שולא יכשל, ועיין לעיל סימן רכס במ"א סי' יד, ויד, ע"ש: [7] קדושה. עבה"ש וכו"ז מ"ש בזה. ועיין שו"ת שבו"י ח"א סימן לט מ"ש בזה, ושם בסימן מ' תשו' הגאון מהר"ד אופנהיים ז"ל מ"ש בקונטרס מותר-דרוד הנוספים בספר בית-יהודה ע"ש, ועיין שו"ת שמש-צדקה סימן ל' שני תשובות בזה ושם מביאר באורך בדיני ספק ברבות. ועיין ברו"י בשם מהר"י מולכו שיש צורך לעיין איהו דין כספק שנפל לו בגרות שהדליק ואין לו נר אחר שרי לעיין הדין ההוא לנו אור חנוכה, דבמה וברוחא התירו בחשמיש מצוה, ואין מאן דאסר מ"מ לצרכה כל להחיות דמיני דישמיש בבבב"ב בליל חנוכה. אך לצורך כחכ"ז אין במרה אדומה של לצרכה לאו עבודה היא, ע"ש, וראיתו יש לדחות, אך כיון שהיא דרך עראי נראה פשוט דמותר: [8] השמש. עבה"ש. ועיין בהל"ס דלכאורה לא מני כחוד שמש מאחר דהנרות מאירים ומזהירים בכל הבית והשמש בטל לגביהו והיה צריך דאפשר שלענין זה אין להחשיב התוספת כעיקר דאין הכל יכולים לעשות שמיש כנגדם, ור"ל דנר הנוסף אינו חומרא כ"כ לענין השימוש לאורה, ע"ש, ואע"ג דלעיל סי' ב' הביא עבה"ש כשם גן-המלך וגם בנר הנוסף אסור להשתמש לאורו מ"מ כיון דאיכא שמש א' שמאיר ג"כ מני לגביהו, כצ"ל לדעת הק"ט. אבל באמת נראה דעיקר איסור ממת הנוספים לבד, שהרם אור נר השמש שמה, ומקילים בהו שלא נאמר שאור השמש בטל לגביהו, כצ"ל לדעת הק"ט. אבל באמת נראה דעיקר איסור השימוש היינו לפי שצריך להתקרב לאור הנר, ועיין ב"ט"ז, וכשיש כאן שמש והוא צריך להשתמש שצריך לקרב לאור הנר או כשיש שמש הוא מקרב עצמו לעיין לאור נר השמש ושבו לא יאכזב לן מה ששאר הנרות מאירים ומזהירים ג"כ כיון שלא לאורם הוא צריך ושפיר נשארם בהיכר שלהם לשם מצות חנוכה, משא"כ כשישתמש שם ששאם שם שמש אין היכר למצות חנוכה. וכן מבואר בלשון השי"ע: כדי שאם ישתמש לאורה יהיה לאור הנוסף כו', ויותר מבואר בלשון הרמ"א: ויש לעשותו יותר אורך שאם בא כו', ע"ש, ולכן נראה דהרצוה להשתמש נגד ג"ח אפ"י שהשמש שם יטלו להטות ענין הדבר שמשמש שם אל נר השמש שיהיה ניכר שאין לו

משנה ברורה

זמן שלא דלקו חצי שעה אסור: (יד) ונוהגין להדליק נר נוסף, פירוש, (יג) מלבד הנר שמיניחין על השולחן, דחוששין כיון שמדליקין בפנים אולי ישתמשו בגרות של חנוכה ולא אדעתייהו, אבל מעיקר הדין, כיון שיש לו נר על שולחנו אין צריך להדליק נר נוסף: (טו) שאם ישתמש וכו'. ועיין מגן-אברהם שלכתחלה אין להשתמש אצל כולן יחד, כי אם לאור (יז) הנוסף [נא להשמש] בלבד כשהוא אחד בפני עצמו, דהרואה יאמר לצרכו הדליק כולן, דלפעמים אדם מדליק כמה נרות. ועיין ביאור הלכה: (טז) ויניחנו מרחוק וכו'. כדי (טז) שיהיה היכר כמה נרות מדליקין באותו יום ולא יחשבוהו עמהם: (יז) מניח אצלן וכו'. וטוב (טז) שלכך זה יניח נר על השולחן: (יח) השמש שבו וכו'. ואפילו (י"ז) רבים המדליקין, כיון שכל אחד מניח נרותיו במקום מיוחד, כנ"ל בסימן תרע"א סעיף ב' בהג"ה, צריך להניח שמש אצל כל אחד ואחד אפילו יש נר על השולחן, דשמא ישתמש אצל הנרות: (יט) עדיף טפי. דבזה מוכח בהדיא (יט) לבני הבית שאינו ממנין הנרות: (כ) יותר אורך וכו', שאם בא להשתמש וכו'. ורצה לומר, דכיון שהוא גדול, (ע"ז) עיקר תשמישו ממנו, (כ) והוא הדין אם מעמידו גבוה קצת משאר

ביאור הלכה

הפוסקים דאפילו לאכול אצלן אסור, כבר כתב החמ"ד-משה דאין ראיה זו מכתות, דאולי אכילת קבע אמרו. ומה שכתב עוד יוכן מוכח סימן תרע"ג, ומה מהתם אין ראיה, דאכילת שבת דואי קבע הוא ולא ארעי. והנה באמת, הלא ידוע דעת הרא"ש דתשמיש ארעי שרי (ורק בענין הרצאת מעות כשמקרב ידיו אצל נר-חנוכה או אסור משום דהוי גנאי להן, אבל בעלמא שרי, ומה שחוקשה ט"ז, עיין בחמ"ד-משה), ורש"ל פסק גס"כן הכי, ועל-כ"ן לעניות דעתי בעניניו דהמסג"קין לענין לימוד דרך ארעי, אין להחיל ראיה להחמיר ממה שהביא המגן-אברהם בסעיף-קטן ג' דיבור המתחיל ואפילו השמש וכו' יוכן פסק ורש"ל, הלא רש"ל כתב בהדיא דדוקא הרצאת מעות מאחר שמקרב ידיו אל הנר, אבל שאר תשמיש ארעי שרי, עד כאן לשונו, ועל-כ"ן לעניות דעתי אפילו אם נפסוק להלכה כמסקנת המגן-אברהם בסעיף-קטן ג' דבתשמיש ארעי אפילו כשיש ידיו ממוכות לנו אסור, ושלא כדעת בית-יוסי ודרכי-משה ורש"ל שהעתיקו דבריו להלכה, כשצריך לזה גס"כן כשהוא תשמיש קדושה ובדרך ארעי, כגון ללמוד לפניהו דרך ארעי, אפשר דלכולי עלמא אין להחמיר, וצריך עיון. ודע עוד, דאפילו ללמוד בדרך קבע אפשר דאין להחמיר רק בכדי שיעור המבואר לעיל סימן תרע"ב בסעיף ב' אבל לא בתו זה, והיינו שפירושו אומר נרצה להחמיר שם שלא כדעת המחבר, הוא רק לדבר הרשות אבל לא לדבר מצוה, וצריך עיון. ויותר טוב, אם הוא חול ואין לו נר אחר ללמוד לפניו, שיכבה לאחר כלות השיעור ויחזור וידליקה: * שאם ישתמש וכו'. עיין במגן-אברהם שכתב 'אבל מכל מקום אסור להשתמש אצלן וכו'. עיין בפרי-מגדים שפירש דאף נגד אור הנוסף או השמש גס"כן אסור לכתחלה. והמעידים ברבינו ירוחם שהובא בבית-יוסף לא משמע כן, אלא דנגד השמש כשמניחו בפני עצמו רחוק קצת מהנר מותר לשמש נגרו, וכן כתב במחצית-השקל בביאור דברי המגן-אברהם, עיין שם, אחר-כך מצאתי באליה רבה שהסכים גס"כן לדינא דנגד השמש מותר להשתמש. ועיין בשערי-חנוכה סוף דיבור המתחיל 'השמש', דעתו נמי כמו שכתבנו: * יהיה אצל הנוסף. הנה לדעת הב"ח הוא כפשיטה, דאך נגדו מותר לשמש אבל שני נרות יחד יאסור ויש נר-חנוכה בתוכה, כיון שיש להחמיר בתוכה, כיון שיש להחמיר בנר, כיון שיש להחמיר בנר, כיון שיש להחמיר בנר. ודלעת רמ"א סימן רסד. ולדעת רמ"א בסוף הסעיף, כיון שיש כולן יחד בתוכם שוב אין ביהו מצוה בהשתמשו נגד כולם, כמו שם נר הנוסף או השמש והיה די לו לשמש נגד אורו בלבד ולא מהני ליה נר-חנוכה [ולפי דבריו, מה שכתב 'יהיה לאור הנוסף' היינו שאור הנוסף הלא יועיל לו גס"כן לשימוש, ולהכי שרין], וכן הסכים המגן-אברהם והפרי חדש להקל [אלא שהפרי חדש סיים, דאם אין די לו לתשמישו כהנר של חול, דהיינו דבר שהוא צריך עיון גדול וצריך לזה הענין גס"כן האור של נר-חנוכה, באופן זה בוודאי אין להקל], אלא דהמגן-אברהם סיים דלדברי המלחמות אין להשתמש נגד כולן בענינו מטעם אחר, שלא יאמרו לצרכו הדליקן [ואבל נגד השמש לבד אין להחמיר וכמו שכתבנו לעיל], מה שאין כן שם לענין תערוכות ואין שייך זה, וכמו שכתבנו שם בשם המחצית-

שער הציון

(יג) פרי חדש: (יז) מחצית-השקל: (טו) לבוש, וכן משמע מביאור הגר"א, וברבינו ירוחם איתא עוד טעם, כדי שאם יבוא לשמש יהיה היכר שמששתמש לאורו לבד: (טז) מגן-אברהם משמעו המאור. ועיין באליה רבה ובמחצית-השקל ובחמ"ד-משה שכולם כתבו שאינו מוכרח, ובדרך-היחיים כתב רק בלשון יטוב, וכן העתקי: (י"ז) מגן-אברהם בביאור דברי אחרונים: (י"ט) פרי-מגדים: (ע"ז) בב"ח: (כ) אחרונים:

הלכות חנוכה סימן תרעג

שה באר הגולה

(מרדכי). (כא) אם נתערב נר חנוכה האסור (ח) בהנאה בשאר נרות, אפילו אחד כאלף *לא בטיל, (כב) דהוי דבר (ט) [ט] של מנין (ת"ה סימן קג), אלא ידליק מן התערובות (י) (כג) כל-כך, שבוודאי נר של היתר דולק עם נר של איסור, *ואז (כד) מותר להשתמש אצלן (ד"ע): ב (כה) *הדלקה עושה מצוה. לפיכך *אם כתבה קודם שעבר זמנה, אינו (כז) זקוק לה. [*] ואפילו כתבה בערב-שבת קודם קבלת

(* פירוש: להחליק כל אחד בפני עצמו, אבל להחליק ב' או ב' ביחד כשל ברוב) א"כ מספקת הנמא כ"ז טרוב חסדא ורבי יודיה שמתעיה דרב תרומת הישן

באר היטב

שערי תשובה

חפץ להשתמש בנרות של מצוה, ואז א"ע שם ג' גומים יתרון ראות עיניו לית לן בה: [ט] של מנין. עב"ט. עיין בפמ"א שם שמחזיק בדעת התה"ד דאולינן בתר קודם הביטול דהוה נר-חנוכה וחשיב דבר שבמנין, וגם השיב על הט"ז דכתב דלא בטל מטעם קבוע, דלא שייך בזה כיון שדלעתו אינו דבר שבמנין שהוא קבוע ורבנו, וקבוע דאורייתא אין כאן כל שאין האיטור ניכר וידוע במקומו דומיא דט"ח, ע"ש. ובשבי"ב סימן לב השיב על הראיות הפמ"א, ומ"מ כ' שרביי ההת"ד נכונם, שלא בא להביא ראייה ע"ז דאולינן בתר קודם הביטול דע"ז איצ ראייה, דאפילו אם בשעת הביטול לא היה ראייה והתחבד ואחר הביטול היה ראייה הביטול לא בטל אלא אחר הביטול לא יהיה ראייה ראו (ולע"ז) אין זה מוכרח, דבהכ"ז דראוי בשעת הביטול לבטלו משא"כ היכא שאחר הביטול יהיה ראייה להתחבד, י"ל דלא מהני ליה הביטול לעשות מאינו ראו ראו, וצ"ע, וק ראיית התה"ד לומר ד"ה וצ"ח קודם דבר שבמנין א"ע"ז דכנגדו בנרות חול אין נמכרין במנין כמו בחתי" שטאת ובטלה כו', ע"ש. ומ"ש הפמ"א דלא הוי קבוע, ע"ז השיב השכו"ר דמי לטי חגיגות אלא שהמקלין נתערבו שהוא אינו יודע איזה טרפיה דמיקוי ג"כ קבוע. וע"ש במ"י כלל מג דהו דלא כדעת בעל ספר כריתות, ועיין מ"ש בספרי בית-אפרים על טרופות בקונטרס החשו"ר סימן ב' ובשר"ת בית אפרים חלק אה"ע בענין זה דקבוע: [*] ואפילו כתבה בע"ש כו'. ע"י בט"ז מ"ש על התה"ד בזה. ועיין בספרי שו"ת בית-אפרים סימן

משנה ברורה

ביאור הלכה

השקל, עיין שם: * ואז מותר וכו'. עיין במשנה ברורה דיבור המתחיל 'מותר'. ואף-על-גב דמגן-אברהם גופיה כתב בסעף-קטן ד בשם המלחמות: אין-על-גב דאיכא שמש לא ישתמש אלא לאור השמש ולא לאור נר-חנוכה, היינו משום דנר-חנוכה דולק למצותן לכן צריכין הכיוד שהודלק לשם מצוה, ואם ישתמש אצלן יאמרו לצרכו אדלקיה דלפעמים מדליק כמה נרות, מה שאין כן הכא בתערובות ואדלקיה לא ידליקן לשם מצוה כי אם לצרכו ואין צריך נר התירה, ואם כ' דלהשתמש לנר האסור בלבד לא שייך, ועיין דאיכא חד נר-היתר ותו לא מקרי הגנה מדבר-איסור [מחצית-השקל. ועיין בחמד-משה דבנתערבה אחר שכתבה מסכים גם הוא לדינא דרמ"א להקל, מה שאין כן בדינא דמלחמות הג"ל, עיין שם]: * הדלקה עושה מצוה. כתשובת מהר"י ברוגה סימן לט כתב דלא יסלק ידו אחר הברכה עד אשר ידליק רוב הפתילה היוצא מן השמן [ת"ת]: * אם כתבה וכו' אינו זקוק לה.

הן, (כו) דהן ראוין למצוה ביום המחרת, אבל אם נתערב ביום השמיני, וכל-שכן לאחר מכן, כבר בטל חשיבותו, ודינו ככולי עמא כיבש ביבש ובטל ברוב: (כג) כל-כך שבוודאי וכו'. פירוש, אם נתערב נר-חנוכה אחד מדליק שנים, ואם נתערב שלשה יבש דליק אחד יותר, כדי שימצא בו נר של היתר גס-כן: (כד) מותר להשתמש אצלן. דהא הדלקת השמש הוא כדי שישתמש לאורן, שמע מינה דאם הם ביחד מותר לשמש אצלן. ויש מן (כז) הפוסקים דסבירא להו דדוקא שמש שמועד למעלה מכל הנרות שרי, דאז עיקר חשימו לאור השמש, מה שאין כן בזה שמששתמש לאור כולן, הוי מתהנה גס-כן מנר-חנוכה. והנה במגן-אברהם ופרי חדש הסכימו דהדין עם הרמ"א, אמנם הגר"א לעיל לבטל רסד האריך בזה ומשמע דלדבריו אין הדין הזה מוכרע, וכן במור וקציעה משמע (כח) דלמעשה יש להחמיר בדין זה: ב (כה) הדלקה עושה מצוה וכו'. רוצה לומר, כיון (כט) שהדליק, תיכף קיים המצוה, לפיכך אם כתבה אין זקוק לה. ואם הדליקה במקום הרוח וככתה, זקוק לה לחזור ולהדליקה במקום שאין הרוח מצוי, דזה הוי כאלו לא נתן בה שמן כשיעור, (ל) ומכל מקום לא יברך עליה [אחרונים].

שער הציון

(כא) עיין שם בשם הר"י ומגן אברהם ואלהי רבה דלא יחוש שמא הוא בכלל הזמנה לגוף הקדושה, ולא עדיפא מסוכה כסימן תרלח: (כב) מחצית השקל, דאלו לאחר זמן שיעורו, הנר-חנוכה בעצמו גס-כן מותר להשתמש בו, כנ"ל בסימן תרעב סעף ב, ונהי ויש מפוסקים שממירין שם, מכל מקום לענין תערובות בוודאי אין להחמיר: (כג) אחרונים: (כד) מגן-אברהם בשם תורת-הדושן. ועיין בט"ז מה שמתמיה על התרומת-הדושן. ובאמת כמה אחרונים הסכימו דהדין עם התרומת-הדושן, עיין בהגהות הגאון רבי עקיבא איגו ובחמד-משה ובמור וקציעה ובפנים מאירות [הובא בשערי-תשובה] ובית-מאיר, כולם הסכימו על ראיית התרומת-הדושן שהיא נכונה. ובביאור הגר"א משמע שמסכים עם הט"ז, וצריך עיון. ודע עוד, דמה שכתב הט"ז לחלק בין אם הנר-חנוכה קבוע במקומו, כבר השיגו עליו כמה אחרונים דלא שייך בזה קבוע, עיין בפרי-מגדים ולבושי-שדר, והפנים מאירות וסג"כ השיג עליו, ואף שהשכו"ר יעקב בערו, הביאו בבית-מאיר ומסקי הדדע עם הפנים מאירות: (כה) הביאו המגן-אברהם ולא הכירע לדינא, ובשמע דבמקום שהוא הפסד מרובה אפשר שיש להקל, דהוא מילתא דרבנן. והטעם של רש"ל נראה, דסבירא ליה הוואיל ומכרחו במשקל לינא, ושכונת דבר שבמנין משום שהדליקה לנר-חנוכה הדין שצריך להקל חצי ענין, דמה שאין כן הלא שוב אין ראוין לנר-חנוכה לפי מה שהוא ועשוי ובטל חשיבותו: (כו) הבי"ח. ועיין בפרי חדש שהוכיח דהיינו סובי כן, וכן כתב הגר"א לעיל בסימן רסד [ומב"ר שם משמע ע"ז גש"י סבירא דהו"ה כן מפרשים על דמורה דרבא וצריך נר אחת להשתמש לאורה, דהוא משום היכר, ולא פירש כפשטיה דעל-ידיה יהיה מותר להשתמש לנר-חנוכה. ובפרי חדש משמע דמהו אין ראייה, דרש"י רוצה לפרש מימרא דרבא גם אליבא דמאן דאמר דמותר להשתמש לאורה: (כז) שכתב על דברי רמ"א: לאו דפשיטא ליה, דהא אינה ז"ל כתב בהג"ה לעשות השמש ארוך וכו', ומכל מקום אויל לחומרא לאסור לכתחלה כדעת הר"ן ז"ל, וכתב שם עוד דבנתערב לחוד הוא דמקיל להשתמש לאורו ככהאי גוונא, ובהו נראין דבריו, דע"כ כאן לשונו. ועיין בביאור הלכה דרבא המתחיל ר"א מותר: (כח) ט"ז: (ל) דשמא לא הוי ברור שיכבה, כמו שמנים פסולים דמדליק בהן [פמ"א]:

הלכות חנוכה סימן תרעג תרעד

שבת (כו) שעדיין הוא מבעוד יום, אינו זקוק לה. יוכן אם לאחר שהדליקה בא לתקנה וכיבה אותה בשוגג, אינו זקוק לה: הגה (כז) ואם רוצה (יג) [יג] להחמיר על עצמו ולחזור ולהדליקה, אין לברך עליה (רשב"א סימן תקלט ור"ן): **ג' לנר של (יג) [יג] (כח) חרס שהדליק בו לילה אחת, נעשה ישן ואין מדליקין בו לילה (כט) אחרת, אלא לוקח חדשים בכל לילה. ואם אין לו אלא ישן, מסיקו בכל לילה באור. ונר של מתכת אינו צריך חדש, ושל זכוכית או של חרס (ל) מכוסה דינו כמתכת: ד' איין חוששין לפחילות להחליפם (לא) עד שתכלה:**

תרעד שמותר להדליק מנר לנר, ובו ב' סעיפים:

א מדליקין (א) נר-חנוכה מנר-חנוכה. אדוקא להדליק מזה לזה (ב) בלא אמצעי, אבל להדליק

באר היטב

ואם הניחה במקום שהרוח מצוי וככתה זקוק לה וחיוב להדליק פעם אחרת בברכה, וכן אם כתה במזיד, גן-המלך סימן מג. ובכה"ג כתב משם שזה"ל דחיוב לחזור ולהדליק אבל אי"צ לחזור ולברך, וכ"כ הט"ו דאי"צ לחזור ולברך, ע"ש: (יג) להחמיר. הסכמת האחרונים דראוי להחמיר לחזור ולהדליק בכל ענין ובפרט בע"ש קודם קבלת שבת, ע"ש. כתב רש"ל: מצוה מן המוכרח לקנות שעוה לנר-חנוכה המה שנוטף מן הנרות בכה"ג מאחר דאתעביד בהו חזא מצוה, ויזהר שלא יקנה שעוה מגרות של בחי תפלות שלהם, ועי' סימן קנד ס"א: (יג) חרס. רש"ל קנה של כסף ענין ובפירוש ב' התחיל להדליק בה ובירך להדליק ושעשה נסים ושהחינו, אף שבשעת קנין יש לברך מ"מ ניחא לסדר ברכות שהחינו עם אלו ב' ברכות, מט"מ. ובסדה"י האריך שכל אחד יטריח לעשות לו מגורה יפה ומי שיחד משנת יעשה של כסף וכן הנרות יעשה יפה:

ועיין בר"י בענין קליפתי-ביצים לניח בשם אדמת-קודש שהיא בשם בעל חסד לאברהם דקליפי ביצים ובעלים אין מדליקין בהם. ועיין בשאלת-יעביץ ח"א סימן קטמ שכתב שמה"ט עדיף טפי להדליק ניח' בשם ש"ל ודפנה של זכוכית שאין הרוח שולט שכתבה מהו, והביא מהו ועשית שהיה דולקת כו', וסתם עשית הוא לנטרונ"א כמ"ש רש"י וכן מוכח מערוה בעשית כו', והביאו בר"י, ולא ראינו מי שנהגה כן:

משנה ברורה

ופשוט דאם הוא רואה שהאור אין נאחו בהתפילה (ל) ובודאי יכבה במהרה, שאינו יוצא בהדלקה זו, וצריך מדינא לחזור ולהדליקה לאחר הכביה: (כו) שעדיין הוא מבעוד יום. הטעם, כיון שבערב-שבת מחוייב להדליק קודם שקיעה, וגם כבר בירך עליה להדליק נר של חנוכה, כבר הותחלה להצוה בהכשר. ועיין ב"ש שחולק על זה, ודעתו דקודם-קבלת שבת שיש עדיין להדליק, מחוייב לחזור ולהדליק וכלי ברכה: (כז) ואם רוצה להחמיר וכו'. והאחרונים כתבו דראוי להחמיר לחזור ולהדליקה (ל) בכל ענין, ובפרט אם נכבה בערב-שבת קודם קבלת שבת. ואם הוא קיבל בעצמו שבת ואחר-כך כבה ויש עדיין זמן היתר, מותר לומר לחבירו שידליקם [פמ"ג]. ומצוה מן המוכרח לקנות שעוה לנר-חנוכה מן מה שנוטף מן הנרות בבית-הכנסת, מאחר דאתעביד בהו חזא מצוה, לתעביד בהו מצוה אחריתא: ג' (כח) חרס. כתבו הספרים שטוב כל אחד שיטריח לעשות לו מגורה יפה לפי כחו, וכן הנרות יעשה יפה: (כט) אחרת. שהוא מאוס וכיוצא מצוה: (ל) מכוסה. היינו מצופה באבר: ד' (לא) עד שתכלה. שאין בהם בויון מצוה, דאדרכה, הם נחין להדליק יותר כשהם מודלקין כבר:

א (א) נר-חנוכה מנר-חנוכה. מיירי מליל ראשון ואילך, שיש יותר מנר אחד ומדליק זה מזה: (ב) אי נמי, בליל ראשון, ויש שני אנשים בבית אחד שכל אחד מדליק בפני עצמו, מותרין להדליק זה מזה, דשתיהן נרות של מצוה הן. ואף דמבואר לקמן בסימן תרעה שצריך להניחה תחלה על מקומה ואחר-כך להדליקה, כבר כתב הט"ו לקמן דעל זמן מועט אין להקפיד על זה. (ג) ולדעת שארי אחרונים דטובין דעל זמן מועט גם-כן יש להקפיד, הכא מיירי שהיו שניהן קבועין במקומן, (א) אכן היזהר להן פחילות ארוכות, והתפילה נרעה לנר שלפניה (ד) ואין צריך להסירה ממקומה: (ב) בלא אמצעי. דאין בוה כיוצא מצוה ליה דשתיהן של מצוה הן. (ה) וגם כבה אחד מהנרות, אין להדליקה מן האחרים אפילו בלא אמצעי, (ו) ואפילו ככתה

שער היזון

(ל) דזה גרע מפחילות שאין נאחו בהן האור יפה, דשם הוי רק חשש שיכבה. (ל) היינו בין שנכבה בשוגג או במזיד, ואפילו כשכיבה במזיד ודבואי מחוייב לחזור ולהדליק, מכל מקום לא יברך [פמ"ג]: (ב) כן מבואר באחרונים: (ג) עיין שם בבאליה רבה ובמאמר-מרדכי שפסקים על דברי הט"ו, וכן כתב שם הפרי"מגדים שמדברי הרשב"א משמע דלא כוונתו: (ד) פרי חדש ומאמר-מרדכי, וכתב דהכי איחא בחידושי רשב"א ובהרב המגיד: (ז) ומסתברא שאין-על-פי' שמושך הנו שרוצה להדליק ומדליקה מהאחרת וגם-כן שפיר דמי, כל שאינה מסיחה לגמרי מהנר [פרי"ח סנוף סימן תרעג]. ובאליה רבה תירץ באופן אחר, ומיירי שמטלטל נר הדלוק ומגיעה לנר המונח ומדליקה, אכן הפרי"מגדים מפסקו, דהא הביא בסימן תרעב בשם ליקוטי מהרי"ו דאין לטלטל נר-חנוכה ממקומו בתוך שיעורו. ולעית דעתי נראה דטוב רבא דהלא כל הטעם שלא יאמרו לצרוכו הוא, והכא הלא רואין שמגיעה לצרוך נר-חנוכה אחרת: (ה) מגן-אברהם בשם ר"ש: (ו) ולפלא על הלבוש שכתב בהיפוך מזה, והלא כן מבואר לעיל בסימן תרעג: חנוכה אחרת: (ז) מגן-אברהם בשם ר"ש: (ז) ולפלא על הלבוש שכתב בהיפוך מזה, והלא כן מבואר לעיל בסימן תרעג:

כ הרי"ן בשם תשובת הרשב"א ל טור בשם ה"ר"ם מרומנובורג על-פי' מכתב סופרים, וכן כתבו שארי פוסקים מ' בסבלי הלקט

א מפרא שבת כ"ב וכו' והמאן דאמר משום כיוצא מצוה, ר"ש בשם הרי"ן, וכן כתב הרמב"ן

שערי תשובה

עג ליישב דברי הט"ו והתה"ד ממה שיש לתמוה עליהם ובישוב דברי הרא"ש והרי"ף ליישב דברי התוס' ובקושיה המהושי"א, ע"ש ותמצא מרגוע: (ג) להחמיר. עבה"ט. ועיין שבוי" ח"ג סימן מה דאצי"ג דאין זקוק לה מ"מ צריך להניח את הנותר מניח של שעוה או של שמן כל זמן עת ההדלקה, דאם לא יעשה כן חיישין לחשדא שלא הדליק כלל, ורואי מראמירין חצר שיש לה ב' פתחים כו' משום חשדא, וקשה מאי חשדא איכא, שידנתו לכך-זכות ולומר דאדליק אלא שכבתה ואין זקוק לו כהסכמת הפוסקים, אלא דאי כשלא הניח הנותר באותו מקום איכא חשדא לומר שלא הדליק כלל, ע"ש. וע"ש שכתב ליישב קושיה הב"י אהן דחצרו דמבארי וגם קושיה הת"צ סימן צא אהא דפריך ונמנא טירמא דחיישין לחשדא דאמאי פריך הכא טפי מכל דוכתי, ועי' כ"ב ולחשדא שלא יעשה כלל לא חיישין רק החשד כיון דאמרין הרואה מכרך כו' יחסדותו שרוצה לצאת חובתו בראיות ולא הדליק כפתחו, ולזה פריך מגא חימרא דאיכא חשדא ככה"ג ומייתי מפאה דרי"כ איכא חשדא שלא נתן מן הקמה שהוא עיקר המצוה כו', וע"ש, ג"מ לדינא דגם ככה"ג שיחסדותו שאינו נעשה מן המוכרח ג"כ י"ל להשמר מזה משום הויתים נקיים כו': [ג] חרס. עבה"ט.

ועיין בר"י בענין קליפתי-ביצים לניח בשם אדמת-קודש שהיא בשם בעל חסד לאברהם דקליפי ביצים ובעלים אין מדליקין בהם. ועיין בשאלת-יעביץ ח"א סימן קטמ שכתב שמה"ט עדיף טפי להדליק ניח' בשם ש"ל ודפנה של זכוכית שאין הרוח שולט שכתבה מהו, והביא מהו ועשית שהיה דולקת כו', וסתם עשית הוא לנטרונ"א כמ"ש רש"י וכן מוכח מערוה בעשית כו', והביאו בר"י, ולא ראינו מי שנהגה כן:

ביאור הלכה

אכן בעת הדלקה בעינין שיהיה בה שמן שיוכל להדליק כשיעור, וכנייל בסימן תרעב סעיף ב. ונראה לי דכמר"ן בעינין שבעת הדלקה יהיה כל הנרות לפי חשבון הימים, ואז נחשב למהדר מן המהדרין, ועל-כן אם כתבה אחת קודם שהשלים ההדלקה צריך לחזור ולהדליקה. ודע עוד, דמה שאמרו 'אינו זקוק לה' היינו אפילו כבו כולם, ולא בעינין פוסטמי ניסא רק בעת ההדלקה:

הלכות חנוכה סימן תרעד תרעה

שז באר הגולה

ב שם בשם בעל
התורות, וכן כתב
וכשמאל
ג תוספת הדין ד שור
בשם ספר התרומה

מזה לזה (ג) על-ידי נר של חול אסור. יו"ש מתירים (ד) גם כזה, ג'אלא-אס-כן הוא בענין שיש לחוש שיכבה הנר של חול קודם שידליק נר אחר של חנוכה: הגה ונהגו להחמיר (ה) בנרות חנוכה שלא להדליק אפילו מנר לנר, (ו) דעיקר מצותו אינו אלא נר אחד והשאר (ז) אינו למצוה כלי-כך, ולכן אין להדליק (ח) [ב] זה מזה (הג"מ ומרדכי). וכל זה אינו רק בעוד שדולקים למצותו, אבל אחר שעבר זמן המצוה מותרים בהנאה, (ח) כל-שכן שמותר להדליק מהן (ג"י, ה"ק): **ב י"ש מי שאומר, שנר של בית-הכנסת ושל שבת ושל חנוכה כולם של מצוה הם (ט) ומותר להדליק זה מזה: הגה והוא הדין נר של תלמוד תורה או נר לחולה הצריך נר (ג"י, ה"ק).** ובענין נר של בית-הכנסת עיין לעיל סימן קנד סעיף יד:

תרעה שהדלקה עושה מצוה ולא הנחה, וכו' ג' סעיפים:

א (א) אהדלקה עושה מצוה ולא הנחה, שאם היתה מונחת במקומה שלא לשם מצות חנוכה, מדליקה שם ואינו צריך להסירה ולהניחה לשם מצות חנוכה. (ב) לפיכך, עשית שהיתה דולקת כל היום, שהדליקה מערב-שבת למצות חנוכה, למוצאי-שבת (ג) מכבה ומדליקה לשם מצוה; (ד) ומכל מקום צריך (ה) שידליקנה במקום (ב) [ב] הנחתה, ישאם הדליקה בפנים באר היטב

[ב] זה מזה. עב"ט. ועיין בשו"ת בית-יהודה סימן יח שתמה ע"ז דהא בשי"ט מוכח דמדליקין מנר לנר אפילו נר ומדורים מנר מצוה הסמוך לו; וא"ל דמפרש שר של בית זה כו', וגם א"ל דקאי לפי המנהג דסימן תרעד להדליק כ"א מבני הבית, דסוף-סוף הוא בכלל המדורים, ע"ש, ובאמת דברי הרמ"א הם מדברי הגמ"י והמרדכי:
[ב] הנחתה. ע"י בט"ז שכתב מפרש"י דומיא דמנרה כו', והשבו"י תמה עליו

(ב) זה מזה. וכ"ש שאם נכבה השמש שאין להדליק מן נר-חנוכה. וכתב רש"ל שבבבב"ג אין חילוק בין השמש לשאר הנרות, שכל הנרות שכתובה קרויים נר מצוה, ומש"ה יש לגעור באותן שמדליקין נרותיהן ע"י שפחות מנר בבב"ג, חוץ ממוצאי-שבת משום מברואות האפילות שע"כ וכה שאול למלכות; ונר של הבהלה קרוי נר של מצוה, אבל אחר שהבדיל עליה כבר נעשה המצוה ויכול להדליק ממנה, דאפילו נר-חנוכה אחר שיעורו שוב אינה קרויה נר מצוה, עכ"ל. ועספי קנ"ד:
(ב) הנחתה. ויניחנה שם חצי שעה, ד"מ. ועיין בב"י ד"א שבנרות בבב"ג מותר להדליקן במקום זה ולהניחן במקום אחר, ומ"מ יש לזהר

משנה ברורה

בית-הכנסת אפילו מן השמש, חוץ ממוצאי-שבת כדי לילך לביתו להאיר במבואות האפילות: (ח) כל-שכן שמותר להדליק מהן. ולפי מה שכתבנו לעיל בסימן תרעד דיש פוסקים שסוברין דכל זמן שדולקין אסור להשתמש לאורן, הוא הדין דאין להדליק מהן. ומכל מקום נראה דאין להחמיר כזה רק לענין להדליק ממנו נרות של חול, אבל נר של מצוה דמדינא מותר אפילו בתוך השיעור, על-כ"ל-פנים אין לנו להחמיר אחר שעבר השיעור: **ב (ט) ומותר להדליק מזה לזה.** עיין בכיאר הגרי"א שכתב, דלדעה ראשונה לעיל בסימן תרעד סעיף א דאפילו תשמיש קדושה אסור להשתמש לנר-חנוכה, וכתבו הטעם, שאינו דומה להא דקיימא לן דמדליקין מנר לנר, דהתם כולוהו נרות חדא מצוה היא, מה שאין כן ללמוד הוא מצוה אחרת ונראות כמבטלות זו את זו, (ס) גם בענינו אסור. ועיין בספר חמד-משה דדעתו גס-כן דאין להדליק שאר נרות מנר-חנוכה, עיין שם:

א (א) הדלקה עושה מצוה. דרמברכנין אשר קדשנו במצוותיו וציונו להדליק נר וכו'. ולפי זה (ב) גם בשבת יו"ש-טוב נמי דינא הכי, וכמו שכתבנו לעיל בסימן רסג סעיף יא בהג"ה: **(ב) לפיכך וכו'.** רוצה לומר, שאם היינו סוברין שהנחה עושה מצוה, (ג) היה צריך לכבותה ולהגביה ולהניחה לשם מצוה ולהדליקה, אבל כיון שהדלקה עושה מצוה, מדליקה כמות שהיא מונחת: **(ג) מכבה ומדליקה לשם מצוה.** ואינו מועיל מה שהדליקה אתמול לשם מצוה, דכל יומא ויומא מילתא באנפי נפשה היא: **(ד) ומכל מקום צריך וכו'.** רוצה לומר, דלא תימא דלא איכפת לן בהנחה כלל ובאיזה ענין שידליק יצא, קא משמע לן: **(ה) שידליקנה**

בתוך שיעור הזמן, דאין בהדלקה זו מצוה מעיקר הדין, דקיימא לן, כבתה אין זקוק לה: **(ג) על-ידי נר של חול אסור.** מפני שנראה כמבזה נר של מצוה, שמדליק ממנו נר של חול, אף-על-פי שהוא עושה לצורך מצוה. (ו) ונר של שמש הוא בכלל נר של חול לזה. ועיין לקמיה בסעיף-קטן ז:
(ד) גם כזה. סבירא ליה, דכיון דעושה כדי להדליק תיכף ממנו נר של מצוה, לאו בכלל כיוזי הוא: **(ה) בנרות חנוכה וכו'.** ודוקא בנרות חנוכה ומטעם שמבאר לקמיה, אבל בנרות אחרים של מצוה, כגון של שבת ושל בית-הכנסת וכדומה, מדליקין מנר לנר [ד"מ], וכן הסכים בספר חמד-משה דכן הוא עמא דבר, וכן כתב בחי"א, וכן משמע לעיל בסימן קנד סעיף יד, דדוקא נר של הדיוט אין מדליקין מנר של בית-הכנסת אבל נר מנר שרי, ולא הגיה הרמ"א שם כלום להחמיר, משמע דפשיטא ליה דבזה לית כאן מנהג ההחמיר. ועיין בפרי-מגדים, דעל-ידי נר של חול אין כואי אפילו בשאר נרות של מצוה. ועיין לקמיה מה שנכתוב בזה: **(ו) דעיקר מצותו וכו'.** היינו, דמדינא הלא סגי בנר אחד לכל בני הבית היכי דסמוכין כולן על שולחן אחד [מ"א]. ולפי זה, היכא דשני בעלי-בתיים דרין בבית אחד, דמדינא צריך הדלקת נר-חנוכה לכל אחד(כ), מדליקין זה מזה [פמ"ג]. ועיין מה שכתבנו לעיל בסוף סעיף-קטן א: **(ז) אינו למצוה כלי-כך.** כבר כתבנו שאם נכבה אחד מן הנרות אין להדליק מדינא מן נרות אחרות, וכל-שכן שאם נכבה השמש שאין להדליקו מן נר-חנוכה. וכתב רש"ל, שבבית-הכנסת אין חילוק בין השמש לשאר נרות, שכל הנרות שכתובה קרויים נר מצוה, ומשום הכי יש לגעור באותן שמדליקין נרותיהן על-ידי השפחות מנר

שער הציון

(1) פרי חדש ופשוט: (ס) ולדבריו, גם נר-שבת ונר בית-הכנסת וכדומה (א) עיין בזה לקמן בסימן תרעד בבאור-הלכה ד"ה 'עמר.

הלכות חנוכה סימן תרעה

- (1) והוציאה לחוץ לא יצא, שהרואה אומר לצרכו הוא מדליקה. יוכן אם מדליקה (2) ואוחזה בידו במקומה לא יצא, שהרואה אומר לצרכו הוא אוחזה: ב' י"ש מי שאומר, דכיון דהדליקה עושה מצוה, צריך שיתן שמן בנר כדי שיעור קודם הדלקה, אבל אם בירך והדליק ואחר כך הוסיף שמן עד כדי שיעור (ח) לא יצא ידי חובתו: ג' (ג) [ג] (ט) *יאשה מדלקת נר חנוכה, (י) שאף היא חייבת בה. 'אבל אם הדליקה חרש שוטה וקטן לא עשה (יא) כלום, (יב) ואף-על-פי שהניחה גדול. (יג) 'ויש מי שאומר, בקטן שהגיע לחינוך מותר: הגה (יד) *ולדין דכל אחד מבני הבית מדליק בפני עצמו, קטן שהגיע לחינוך צריך להדליק (ז) גם-כן:

באר היטב

לכתחלה, מ"א. ועיין ט"ז סי"א, א, ועיין בשבות-יעקב ח"ב סימן מ מה שתמה עליו: (3) ואוחזה. היינו כל זמן מצותו, אבל אוחזה בידו קצת זמן ואח"כ מניחה כשהיא דולקת יצא, ט"ז, ע"ש: (2) אשה. ומציאה אפילו איש, משא"כ במגילה דהוי כמו קריאת התורה, סמ"ג. ועיין יד-אהרן. ואדם שהדליק יכול להדליק לאשה ולברך וכן שומעו אצלו בשעת הברכה או שמדלקת בצממה, כ"ח, ע"ש. סומא, אם יכול להשתתף בפריטי מוטב, ואם יש לו אשה אשתו מדלקת עליו, ואם אין לו אשה ויש לו בית מיוחד מדליק ע"י סיוע של אחר, ודומא חייב בכל

שערי תשובה

דרכא קאמר לענין מדליק מנו לנו אבל גם בשבת הדלקה עושה מצוה כדאמרנן ב"ש מומברין להדליק כו', ועיין במשכנות שהקשה כן וכתב שכבר העיר בזה בא"י ג"כ, ועיין בבר"י ועבה"ט. ועיין בהלק"ט סימן יב שכתב: הנוקד ג"ח ממקומה בתוך זמן הדלקה אפשר שלא יצא י"ח, שהרואה יאמר לצרכו הוא דאדלקה מתחלה, ע"ש. ועיין סימן רפ, נ"ר-הנוכה שהניחה ברלת רפוחה ומנועצת, אפשר דהרואה יאמר לצרכו הוא דאדלקה מאחר שאין הדלת קבועה, ע"ש, וצ"ע בזה, ונראה דאם חזר ומדליק במקום קבוע לא יברך: [2] אשה. עבה"ט. ומ"ש בשם רש"ל ומדליק בצעמו ע"י סיוע אחר, עיין בבר"י

המצות, תשובת רש"ל סימן עו: (7) גם-כן. עיין בתשובת שער-אפרים סימן מב:

ביאור הלכה

במקום הנחתה, שאם וכו'. הנה בורח הגמרא, שהיה צריך להניח הנר-חנוכה על פתח ביתו מבחוץ, הוא כפשוטיה, דצריך להדליק גם-כן במקום ההנחה דהיינו מבחוץ, ששם הוא מקום החיוב של פרסומי ניסא; ואפילו כהיום שאנו מקילין ומדליקין בפנים בבית, מכל מקום אינו יוצא באופן זה, דצריך שיהיה הדלקת הנרות (א) במקום שיניחם לבסוף,

* אשה מדלקת וכו'. עיין משנה ברורה דכולה להוציא אפילו בעלה, אבל ידוע מה שאמרו רבותינו ז"ל בכרכות דף כ: כן מברך לאביו ואשה מברכת לבעלה, אבל אמרו חכמים: תבוא מארה לאדם שאשתו ובניו מברכין לו. ומה שאמר ידקא מדליקי עלי בגו ביתאי, מפני שלא היה אז בביתו, ועיקר החיוב מונח על הבית: * ולדין דכל אחד וכו'. עיין במשנה ברורה. ועיין לקמן בסימן תרעו

(7) משום דהרואה יאמר לצרכו הוא מדליקה. ולפי זה פשוט דהוא הדין אם הדליקה בחוץ והניחה בפנים גם-כן אינו יוצא מטעם זה: (1) והוציאה לחוץ וכו'. וכתבו (5) הפוסקים, שאפילו היה ההדלקה והנחה במקום אחד בפנים או בחוץ, גם-כן יש לזוהר שלא לטלטל הנרות-חנוכה ממקומן עד שישלם השיעור של 'הדלקה, דהיינו חצי שעה⁽⁸⁾, (1) ויש מאחרונים שמקילין בזה, וכתב הפרי-מגדים לכתחלה כבודאי יש לזוהר בזה. ואפילו בנרות-חנוכה שמדליקין בבית-הכנסת, (1) גם-כן נכון לזוהר לכתחלה שלא לטלטל ממקומן עד שיעור חצי שעה: (2) ואוחזה בידו וכו'. דעת הט"ז, דדוקא שאוחזה כל זמן מצותו, אבל אם אוחזה בידו קצת זמן ואחר כך מניחה כשהיא דולקת יצא, אבל (5) כמה אחרונים מציינים דאוחזה בידו ודלוק עד שיהיו מונחין תחלה במקומן: ב' (ח) לא יצא ידי חובתו. וצריך לכבותה וליתן בה שמן כשיעור ולחזור ולהדליק (ט) בלא ברכה: ג' (ט) אשה מדלקת. פירוש, (י) בעד כל בני-ביתה. ואפילו איש (יא) יכול לעשות אותה שליח להוציאו, (י3) אם עומדין בשעה שמדלקת ושומעין הברכה, ובריעבד אם לא ענו אמן על הברכה גם-כן יצאו. (יג) וכן איש מברך לאשה, ויוצאת ידי חובתה אם עומדת שם ושומעת הברכה, לא בענין אחר. ועיין בתשובת עולת-שמואל סימן קה, דליידין שמדליקין כל אחד בפני עצמו, מכל מקום אשה אינה צריכה להדליק, דהיינו רק טפלות לאנשים; ואם רוצות להדליק מברכות, דהוי כשאר מצות עשה שהזמן גרמא דיכולות לברך. וכשאין האיש בבית תדליק האשה, דהוי בת חיובא, ובברכה, ולא ידליק קטן, וזדלקמיה. כתב רש"ל בתשובה סימן עו: סומא, אם הוא בבית שאחרים דולקין ויכול להשתתף בפריטי עמהם ויברכו עליו, וזו עדין, וכן אם יש לו אשה, אשתו מדלקת עליו. ואם הוא בבית מיוחד ואין לו אשה, ידליק בצעמו על-ידי סיוע עליו, ועיין בשערי-תשובה דלא יברך, וכל-שכן שאינו יכול להוציא אחרים: (י) שאף היא חייבת בה. שהנט היה גם להן, שהגוייה הייתה על כל בתולה הנישאת שתיבעל להגמון תחלה, וגם התשועה נעשה על-ידי אשה, שכתב יוחנן כהן גדול תחכה ראשו של ראש הצורים: (יא) כלום. אפילו אחרים עומדין על גבם, דאין עליהן חיוב מצוה: (יב) ואף-על-פי שהניחה גדול. דהדלקה עושה מצוה ולא הנחה: (יג) ויש מי שאומר וכו'. הנה לפי מה שסתם המחבר בסימן תרפט סעיף ב, משמע דלמעשה אין לסמוך שיהיה הקטן יכול להוציא בהדלקתו לגדולים [אחרונים]: (יד) ולדין וכו'. רוצה לומר, דאף אם נימא להלכה דלא כהי"ש-אומרים הנ"ל ואינו יכול להוציא אחרים בהדלקתו, (יד) מכל מקום הוא בצעמו כיון שהגיע

שער הציון

- (א) ולפי מה שביארתי מיושב קצת לשון השולחן-ערוך שדקדקו עליו האחרונים: (7) כן הסכים הבי"ח ומגן-אברהם דאפילו באופן זה גם-כן לא יצא: (5) דרכי-משה בשם מהרי"ו, והביאורו כמה אחרונים: (1) עיין לעיל בסימן רסג במגן-אברהם סעיף-קטן כג מה שמוכיח מים של שלפה, וכן בפיר חרש בענינו מה שכתב דהאינא שההיכר לבני הבית וכו': (1) מגן-אברהם: (5) עיין באליה רבה ופרי-מגדים ומאמר-מרדכי: (5) חמר-משה ונשמד-אדם, דלא כפיר חרש: (י) מגן-אברהם. ורוצה לומר, דכמו לענין חרש שוטה וקטן דלא עשה כלום היינו להוציא אחרים, כמו שכתב הט"ז, כן הוא הדין בזה. עוד יש לומר דכותנו לאפוקי דלא נפרש דאפילו במקום שהבעל מדליק אשה נמי צריכה להדליק, קא משמע לן דלא צריכה, וכמו שכתבנו לקמיה בשם עולת-שמואל, וכן כתבו רש"ל ואליה רבה, דאשתו נכופו ומי ואינה צריכה, אלא דיכולה להדליק בעד כל בני-ביתה: (16) בי"ח ט"ז: (15) פרי-מגדים: (י3) שם: (14) ומה שכתב רמ"א ולדין, היינו דלדעת המחבר לעיל בסימן תרעא שסובר שאין צריכין להדליק אפילו המהדרין מן המהדרין רק הבעל-הבית בשביל כולו (ורק שמוסיף בכל לילה) אין שייך כלל לומר דהקטן ידליק, אם לא יש לו בית מיוחד בפני עצמו, וכמו שפסק המחבר לקמן בסימן תרעו סעיף ב, וכמו שכתב המגן-אברהם שם:

(א) עיין בזה לעיל בסימן תרעב בשערי-הציון סעיף-קטן יב.

הלכות חנוכה סימן תרעו

תרעו סדר הברכות וההדלקה, ובו ה' סעיפים:

שט באר הגולה

א מהמירא דרב יהודה שבת כ"ג ב טור בשם תשובת אביו הראש ג שם במירא הנזכרת ד שם ובפירוש ושי"ב בשם רבינו יצחק בן יהודה יעקב חתומה אשכנזי"א טור ב בשם מסכת סופרים

א **המדליק כליל ראשון מברך שלש ברכות**, (ב) (ג) (ד) (א) **'להדליק נר חנוכה' ו'שעשה נסים' ו'שהחיינו'**. יואם לא בירך זמן כליל ראשון, מברך כליל שני (ב) או כשיזכור: **ב ימליל ראשון ואילך מברך (ג) שתים**, **'להדליק' ו'שעשה נסים'**: הגה *ויברך כל הברכות (ד) קודם שיתחיל להדליק (מהרי"ל): **ג ימי שלא הדליק (ה) ואינו עתיד להדליק באותו הלילה (ו) וגם אין מדליקין עליו בתוך ביתו, כשרואה נר חנוכה מברך 'שעשה נסים', וכליל ראשון מברך גם 'שהחיינו', יואם אחר-כך כליל שני או שלישי בא להדליק, (ז) (ח) (י) אינו חוזר ומברך 'שהחיינו': ד (ח) (ה) אחר**

שערי תשובה

באר היטב

שלא יברך ואצ"ל שאינו מוציא אחרים, ע"ש, והביאו מח"ב: (ב) **להדליק**, עבה"ש דבשבת אומרים נר של' שבת לפי שני"ח אסור להשתמש לאורה, ולזה אמר נ"ח להורות כי הנר אינו כ"א למצות חנוכה, משא"כ בנר של שבת הכוונה שאנו משתמשים בו ונרו יארר לתועלתו וזה הנר המאיר הוא של שבת, ע"ש. ועיין בא"ר. ובמנחת כתר עוד טעם, דבחנוכה הוא מצות המשעה רק שבת, ש"ך לומר נר של שבת הנורד בכמה ענינים מבלעדי הנור, ע"ש. ועיין בבנה"ג בשם איגרת הרמב"ם שהגו יכול לומר שעשה נסים לאבותינו, ואם רצה לומר שעשה נסים לישראל יאמר, ע"ש. ועיין לעיל סימן תנע בשם אה"ח פ' בהצלתן שגר

(ב) **להדליק**. וכ"כ האר"י ז"ל. ועי' של"ה ש"ל שלחנכה תיבה א', ועיין בהלק"ט ח"א סימן ג. אם שכח והדליק נר א' פחות מן הראוי, ידליק עוד ולא יברך, כי הברכה שעשה בתחלה על חיוב כל הנרות עשה, כ"י סימן תרעב, מ"א, ע"ש: (ג) אינו. וה"ה אם אשתו בנר לבד משא"כ שבת שיש בה מצות מעשיות קידוש סעודה כו' ונר ג"כ אחד מהם, ש"ך לומר נר של שבת הנורד בכמה ענינים מבלעדי הנור, ע"ש. ועיין בבנה"ג בשם איגרת הרמב"ם שהגו יכול לומר שעשה נסים לאבותינו, ואם רצה לומר שעשה נסים לישראל יאמר, ע"ש. ועיין לעיל סימן תנע בשם אה"ח פ' בהצלתן שגר

ביאור הלכה

משנה ברורה

במגן-אברהם סעיף-קט"ז ח דהביא משלטי-גבורים דסבירא ליה דאפילו לדידן שמדליקין נר לכל אחד ואחד, קטנים פטרין ודנהי דמחוייב בגדול ליינו דבר שיש בו חיוב על הגדול מצד הדין, אבל כזה דגם בגדול ליכא כי אם משום הידור מצוה, אינו מחוייב לחנך בו הקטן. ואחר-כך מצאתי במאירי שגם הוא כתב כן וזה לשונו: המהדרין במצוות נר לכל אחד ואחד, לפי מניין בני-ביתו הגדולים, עד כאן לשונו. ומה שכתב שם המחצית-השקלה להשוות דעת השלטי-גבורים עם דעת הרמ"א, הוא דוחק גדול. ובאמת מה שהזכיר המחצית הביא שם דבר זה משום דכתב מתחלה לדעת המחבר מיירי על-כרחך שיש לו בית בפני עצמו, להכי מסיים ואפשר דאפילו לדידן וכו', ואינו חייב אלא בשיש לו בית בפני עצמו:

לחינוך צריך להדליק, ועיין בביאור הלכה. ונראה לי דלקטן אין צריך להחמיר כולי האי, ודי שידליק בכל לילה רק נר אחד לכולי עלמא, כתבו האחרונים, דגר גס-כן יכול לומר 'שעשה נסים לאבותינו':

* **ויברך כל הברכות**. ואין נפקא-מינה בין לילה ראשונה לשאר דנס כל יומא איתא, שהרי כל שמונה ימים הדליקו מן הפך, (ד) אבל זמן, משהגיענו להתחלת הזמן הגיענו: (ד) **קודם שיתחיל להדליק**. דבעינן שיהיו הברכות עובר לעשייתן. הדליק נר-חנוכה ושכח לברך על הדלקתה, ורק קודם שהדליק כולן נזכר דעדיין לא בירך, (ה) יש לו לברך כל הברכות (נש' ר"ע א"א מ"ח סי"ג). עד שכתב, שאם נזכר לאו שהדליק כולם, אין לו לברך ברכת 'להדליק' (ו) **רק ברכת 'שעשה נסים'**, (ז) וכן ברכת 'שהחיינו' (ח) יש לו לברך: **ג (ח) ואינו עתיד להדליק באותו הלילה**. אבל אם ידליק אחר-כך לא יברך אראיה, כיון דיוכל לברך אחר-כך על ההדלקה: (י) **וגם אין מדליקין וכו'**. ויש פוסקים (ט) דסברי דאפילו יודע דסברי דאפילו יודע שמדליקין עליו בביתו, כיון דהוא בעצמו אינו מדליק (י) וגם אינו משתתף עם אחרים בפריטי, צריך לברך על הראיה להודות על הנס וגם לברך אז 'שהחיינו'; (יא) ומכל מקום אינו כדאי לעשות כן למעשה, דספק ברכות להקל: (יז) **אינו חוזר וכו'**. משום דהלא בירך מאתמול כשראה הנרות. ואם באתמול לא בירך כלל משום דסמך על אשתו שמדלקת בביתו, וכפי מה דמוכח מדברי המחבר דאם אשתו מדלקת עליו בתוך ביתו חשוב כמו שהדליק בעצמו, על-כן אם בא כליל שני לביתו ומדליק (יב) אינו צריך לברך ברכת 'שהחיינו': **ד (ח) אחר שהדליק וכו'**. אחר שהדליק נר הראשון שהוא העיקר אומר 'הנרות הללו', ויגמור ההדלקות בעוד שאומר 'הנרות כו'. ובנוסח 'הנרות' (יג) יש ל"ו תיבות נגד הנרות של חנוכה מלבד אלו שני תיבות 'הנרות הללו', כלומר, הנרות הללו הם ל"ו, עד כאן לשון רש"ל [ובשני תיבות 'הנרות הללו' יש שמונה אותיות, רמז לשמונת ימי חנוכה].

לחיינו צריך להדליק, ועיין בביאור הלכה. ונראה לי דלקטן אין צריך להחמיר כולי האי, ודי שידליק בכל לילה רק נר אחד לכולי עלמא, כתבו האחרונים, דגר גס-כן יכול לומר 'שעשה נסים לאבותינו':

שער הציון

(ב) וכן בשאלתות ובה"ג ובסידור רב עמרם גאון ובמסכת סופרים גס-כן הגירסא 'של חנוכה': (ג) אחרונים: (א) פתחי-עולם בשם ישועות-יעקב, ורצה לומר, שיראה לברך זמן ביום אחר בעת ההדלקה, אמנם אם אירע זה כליל שמניו וממילא יתבטל לגמרי ברכת 'שהחיינו', צריך עיון, דאפשר דכמו בעלמא קיימא ל"ו זמן אומרו אפילו ביום, והוא קאי על עצם היום-טוב, אפשר דהוא הדין כזה רקאי על עצם הזמן דחנוכה שנעשה בו נסים ונפלאות, אלא דלכתחלה סמכו זה על זמן ההדלקה. וכעין סברתי נמצא במאירי וזה לשונו: מי שאין לו להדליק ואינו במקום שאפשר לו לראות, יש אומרים שמברך לעצמו שעשה נסים ושהחיינו בלילה ראשון 'שעשה נסים' בכל הלילות, והדברים נראים, עד כאן לשונו, וצריך עיון: (ד) ואף דבר-מי מגינים נשאר כזה בצריך עיון, הוא העמיק והרחיב בזה וצירף כמה סברות והסכים דאם נזכר קודם שגמר כל ההדלקה יוכל לברך אותם, עיין שם, אכן כתב שם אולם אם קודם הדליק נרות הנוספות כבו הראשונות לא יברך רק על הנשים שהחיינו, עיין שם מילתא בשבטא: (א) וכן מצדד הפרי-מגדים בסוף דבריו, עיין שם: (י) כגון דאתרמי דלא בירך בלילה ראשונה, דומנו כל השמונה ימים: (ב) דלא גרע מרואה נר-חנוכה דמברך שתי ברכות אלו [שם]: (ט) מרדכי, ועיין בביאור הגר"א שכתב דבר מוכח גס-כן מרש"י, וכן כתב במאירי. ועיין בבלאי רבה שהביא עוד כמה ראשונים דבריה המי, ושלא כדעת הט"ז שכתב דעת מרדכי הוא יחידא, ועל-כן פסקו הבר"ח ופרי חדש ואליה רבה כן הלכה: (י) דלא היה משתתף בפריטי ושמעו כדברי רש"י אפילו אם לא יראה אז הנרות (הנרות) אינו מחוייב לכולי עלמא לברך אחר-כך על הראיה, ודומע כדעתו, והיר כדעת הרודה על הנס [שם]: (יא) ט"ז ומגן-אברהם 'הבית' אפילו אם לא יראה אז הנרות והושב"א עומדים בשטת הר"ן להקל וכפסק השולחן-ערות: (יב) מגן-אברהם ושי"א. ועיין בבלאי רבה ובש"א דגם הבי"ח מודה לזה ולא כתב אלא לשיטתו הקודמת: (יג) ויאמר 'הנרות הללו קודש', ולא יאמר 'קודש הם', דאם-כן יהיה ל"ו תיבות [א"ר]:

(ב) וכן בשאלתות ובה"ג ובסידור רב עמרם גאון ובמסכת סופרים גס-כן הגירסא 'של חנוכה': (ג) אחרונים: (א) פתחי-עולם בשם ישועות-יעקב, ורצה לומר, שיראה לברך זמן ביום אחר בעת ההדלקה, אמנם אם אירע זה כליל שמניו וממילא יתבטל לגמרי ברכת 'שהחיינו', צריך עיון, דאפשר דכמו בעלמא קיימא ל"ו זמן אומרו אפילו ביום, והוא קאי על עצם היום-טוב, אפשר דהוא הדין כזה רקאי על עצם הזמן דחנוכה שנעשה בו נסים ונפלאות, אלא דלכתחלה סמכו זה על זמן ההדלקה. וכעין סברתי נמצא במאירי וזה לשונו: מי שאין לו להדליק ואינו במקום שאפשר לו לראות, יש אומרים שמברך לעצמו שעשה נסים ושהחיינו בלילה ראשון 'שעשה נסים' בכל הלילות, והדברים נראים, עד כאן לשונו, וצריך עיון: (ד) ואף דבר-מי מגינים נשאר כזה בצריך עיון, הוא העמיק והרחיב בזה וצירף כמה סברות והסכים דאם נזכר קודם שגמר כל ההדלקה יוכל לברך אותם, עיין שם, אכן כתב שם אולם אם קודם הדליק נרות הנוספות כבו הראשונות לא יברך רק על הנשים שהחיינו, עיין שם מילתא בשבטא: (א) וכן מצדד הפרי-מגדים בסוף דבריו, עיין שם: (י) כגון דאתרמי דלא בירך בלילה ראשונה, דומנו כל השמונה ימים: (ב) דלא גרע מרואה נר-חנוכה דמברך שתי ברכות אלו [שם]: (ט) מרדכי, ועיין בביאור הגר"א שכתב דבר מוכח גס-כן מרש"י, וכן כתב במאירי. ועיין בבלאי רבה שהביא עוד כמה ראשונים דבריה המי, ושלא כדעת הט"ז שכתב דעת מרדכי הוא יחידא, ועל-כן פסקו הבר"ח ופרי חדש ואליה רבה כן הלכה: (י) דלא היה משתתף בפריטי ושמעו כדברי רש"י אפילו אם לא יראה אז הנרות (הנרות) אינו מחוייב לכולי עלמא לברך אחר-כך על הראיה, ודומע כדעתו, והיר כדעת הרודה על הנס [שם]: (יא) ט"ז ומגן-אברהם 'הבית' אפילו אם לא יראה אז הנרות והושב"א עומדים בשטת הר"ן להקל וכפסק השולחן-ערות: (יב) מגן-אברהם ושי"א. ועיין בבלאי רבה ובש"א דגם הבי"ח מודה לזה ולא כתב אלא לשיטתו הקודמת: (יג) ויאמר 'הנרות הללו קודש', ולא יאמר 'קודש הם', דאם-כן יהיה ל"ו תיבות [א"ר]:

(א) עיין בסמוך בסעיף-קט"ז ד, וצריך לומר לפי זה ד'אחר ההדלקה': פירושו אחר שדלקו, דהיינו אחר שכבו. וכן 'בשעת ההדלקה': פירושו בשעת שדולקו.

הלבנות חנוכה סימן תרעו

1 מהרי"ק בשו"ע סק' ע"פ המרדכי ספר ב' דשבת בשם רבינו מאיר:

שהדליק אומר (ג) 'הנרות הללו אנו מדליקין על התשועות ועל הניסים ועל הנפלאות' וכו': ה' יתחיל להדליק בליל ראשון (ט) בנר היותר (ז) [ז] ימיני, *ובליל שני כשיוסף נר אחד סמוך לו, יתחיל ויברך על הנוסף שהוא יותר שמאלי (י) *כדי להפנות לימין, וכן בליל שלישי כשיוסף עוד אחד סמוך לשתי נרות הראשונות יתחיל בנוסף, וכן יתחיל (ט) [ט] הברכה, ואחר-כך יפנה לצד ימין, (יא) וכן בכל לילה; ונמצא שתמיד מברך על הנוסף

באר היטב

הדליקה עליו בראשון, עמ"א: (ג) הנרות. אחר שהדליק נר הראשון אומר הנרות, והיה ל"ו תיבות מלבד ב' תיבות הראשונות, רמז למנין הנרות, רש"ל. ובשני תיבות הנרות הללו יש ח' אותיות, רמז לח' ימי חנוכה: (ז) ימיני. כ"ה סימן ק"ו כי דבני ריינוס מתחילין להדליק בנר יותר שמאל ופונה לצד ימין מטעם כל פינות וכו', וכן עשה מהר"ם, ובני אוסטרייך מתחילין לצד ימין ומדליקין כדרך שאנו בני-בית כותבין, וכתב שם להשוות הדעות האלו, בדקמוק שאין מוזהב בחדר המזילה

מייני הוא השמון לפתח החדר וכו' צריך להתחיל שהוא עיקר המצוה בדבדידה לחדר היה סגי אי לא היה בעי למהוי מן המהדרין, אבל בני ריינוס מיידי שיש לו מוזהב בחדרו וא"כ הוא צריך להדליק בשמאל הכניסה וא"כ נר הסמוך לפתח לעולם נגד שמאלו; וא"ת אי"כ מה צריך מהר"ם לטעם דכל פינות וכו' תיפוק ליה משום האי טעמא דצריך להדליק תחלה בטפח הסמוך לפתח, ו"ל דנ"מ אם היו הנרות מסודרים מצד הפתח לצד דופן שכנגד הפתח, כגון אם הפתח במזרח והנרות מסודרים ממזרח למערב, שאז צריך להפוך פניו לדרום ולהתחיל בנר הסמוך לפתח ולא יתפוך פניו לצפון ויתחיל באותו הנר משום דכל פינות וכו', עכ"ל. וכתב ב"י ע"ז: ונראה שמנהג בני ריינוס הוא הנכון שצריך להדליק בכל לילה על הנר הנוסף וכמ"ש כאן בש"ע, ואין לחלק בין היכא שהנרות בימין הכניסה להיכא שהם בשמאל הכניסה, וכן אנו נוהגים, עכ"ל. (והנה כמ"א כתב מהר"ל ומהר"ו מיידי כשאוכל בחדר בפני עצמו, ואינו נכון, עיין אליהו רבה. ומבואר בב"י ובשכנ"ג דהמשותף צריך לשמוע הברכות מהמבכר דאל"כ צריך לברך על הראיה). וכתב רמ"א ב"י בענין נישב באורך כשפוד שיהא כולו שוין בטפח הסמוך לפתח ויתחיל לימין, וכ"כ הבי"ח, וכ"כ הט"ז: נהגתי בעצמי האדם היותר נכון לסדר הנרות באורך סמוך להפתח כמ"ש רש"ל כדי שיהיו כל הנרות בטפח הסמוך לפתח ולהדליק בלילה ראשונה בנר שאצל הכותל ובליל שני יוסיף לו נר שני סמוך לו לצד חלל החדר ויתחיל בנר הנוסף ויסיים בנר שאצל הכותל, ואם אי אפשר לסדר כן יסדר אותם על הכותל כשרוה מצד ימין הפתח, ואע"פ שאחרים שיוסיף לא יהיו כולם בטפח הסמוך לפתח, אין חשש בזה, כיון שהנר הראשון הוא באותו טפח סגי, ויתחיל בכל לילה בנוסף שהוא ימין המזומן בנר האדם וידליק אח"כ עד נר שאצל הכותל, כנ"ל נכון, עכ"ל, ע"ש. ומט"מ כתב בשם רש"ל שיניחם בתוך חלל הפתח כמו המזוזה, ע"ש: (ט) הברכה. ואם הדליק ולא בידך יש לו לברך על השאר, וכל-זמן שעוסק יש לו לברך, הלק"ט ח"א סימן ג, עיין שם:

שערי תשובה

יכול לומר כל סדר ההגדה עבדים היינו כו', ע"ש: [ז] ימיני. עב"ט. ועיין בפמ"א ח"א ס"ס צ"ח שכתב על אריית מ"א יומא דף ג' שאין ראיה ד"ל דשפיר כלהבש להדליק מימין לשמאל כדרך הכתיבה, והתם נמי גבי מתנות מובח הפנימי י"ל דמה שמושו דיו אליו כדרך הכתיבה היה דרך ימין ומה שמושו דיו שכנגד גופו הלאה היה דרך שמאל, ע"ש: [ט] הברכה. עב"ט. ומ"ש וכל זמן שעוסק בו משמע קצת דאף לאחז שהדליק כולם אלא שענין עוסק שם בחיפוק הפתילות ויחזא בו יכול לברך, וז"א, כמבואר בידיד סימן יט

צריך להדליק בימין הכניסה בצד הטפח הסמוך לפתח, וא"כ הנר שהוא כנגד מיני הוא השמון לפתח החדר וכו' צריך להתחיל שהוא עיקר המצוה בדבדידה לחדר היה סגי אי לא היה בעי למהוי מן המהדרין, אבל בני ריינוס מיידי שיש לו מוזהב בחדרו וא"כ הוא צריך להדליק בשמאל הכניסה וא"כ נר הסמוך לפתח לעולם נגד שמאלו; וא"ת אי"כ מה צריך מהר"ם לטעם דכל פינות וכו' תיפוק ליה משום האי טעמא דצריך להדליק תחלה בטפח הסמוך לפתח, ו"ל דנ"מ אם היו הנרות מסודרים מצד הפתח לצד דופן שכנגד הפתח, כגון אם הפתח במזרח והנרות מסודרים ממזרח למערב, שאז צריך להפוך פניו לדרום ולהתחיל בנר הסמוך לפתח ולא יתפוך פניו לצפון ויתחיל באותו הנר משום דכל פינות וכו', עכ"ל. וכתב ב"י ע"ז: ונראה שמנהג בני ריינוס הוא הנכון שצריך להדליק בכל לילה על הנר הנוסף וכמ"ש כאן בש"ע, ואין לחלק בין היכא שהנרות בימין הכניסה להיכא שהם בשמאל הכניסה, וכן אנו נוהגים, עכ"ל. (והנה כמ"א כתב מהר"ל ומהר"ו מיידי כשאוכל בחדר בפני עצמו, ואינו נכון, עיין אליהו רבה. ומבואר בב"י ובשכנ"ג דהמשותף צריך לשמוע הברכות מהמבכר דאל"כ צריך לברך על הראיה). וכתב רמ"א ב"י בענין נישב באורך כשפוד שיהא כולו שוין בטפח הסמוך לפתח ויתחיל לימין, וכ"כ הבי"ח, וכ"כ הט"ז: נהגתי בעצמי האדם היותר נכון לסדר הנרות באורך סמוך להפתח כמ"ש רש"ל כדי שיהיו כל הנרות בטפח הסמוך לפתח ולהדליק בלילה ראשונה בנר שאצל הכותל ובליל שני יוסיף לו נר שני סמוך לו לצד חלל החדר ויתחיל בנר הנוסף ויסיים בנר שאצל הכותל, ואם אי אפשר לסדר כן יסדר אותם על הכותל כשרוה מצד ימין הפתח, ואע"פ שאחרים שיוסיף לא יהיו כולם בטפח הסמוך לפתח, אין חשש בזה, כיון שהנר הראשון הוא באותו טפח סגי, ויתחיל בכל לילה בנוסף שהוא ימין המזומן בנר האדם וידליק אח"כ עד נר שאצל הכותל, כנ"ל נכון, עכ"ל, ע"ש. ומט"מ כתב בשם רש"ל שיניחם בתוך חלל הפתח כמו המזוזה, ע"ש: (ט) הברכה. ואם הדליק ולא בידך יש לו לברך על השאר, וכל-זמן שעוסק יש לו לברך, הלק"ט ח"א סימן ג, עיין שם:

משנה ברורה

ומכל מקום מי שנוהג לומר 'הנרות הללו' לאחר שהדליק הכל, נמי שפיר דמי [פמ"ג]: ה' (ט) בנר היותר ימיני וכו', יתחיל ויברך על הנוסף וכו'. ואין חילוק בין שמניח מימין הפתח ובין שמניח משמאל הפתח, תמיד יתחיל הברכה בנר הנוסף [ב"י]. (יד) ויש אומרים דאם מונח בימין הפתח, אזי צריך להתחיל תמיד בנר הימיני שהוא סמוך לפתח והולך מימין לשמאל, ואם מניח הנרות בשמאל הפתח, צריך להדליק גם-כן תמיד תחלה הנר הסמוך להפתח והולך ומדליק משמאל לימין, (טו) ודעביד כמו עביד ודעביד כמו עביד. (טז) ומה טוב ונוכח אם יכול לסדר כולם בתוך חלל הפתח, שיהיו כולם שוין בטפח הסמוך לפתח, אכן יזהר שלא יפתח הפתח במשך חצי שעה שהנרות דולקין, שלא בכסם הרוח. ועיין במה שכתבנו בביאור הלכה דעת הט"ז בענין זה: (י) כדי להפנות לימין. כמו שאמרו חז"ל 'כל פינות שאתה פונה לא יבא אלא הנוסף וכו'. והוא הדין כשמדליק (י) בחלון או בחלל הפתח או בבית-הכנסת, כליל ראשון ידליק בתחלה בנר היותר ימיני ובליל שני ביותר שמאלי, וכן בליל שלישי ורביעי עד יום שמיני, הכל ידליק בנר הנוסף ואחר-כך פונה והולך לצד ימין, (יט) ובכל זה ירחיק את עצמו לצד שמאל בעת ההדלקה כדי שיפגע בו תחלה (ע) ולא יצטרך להעביר על המצוות. ולדעת היש-אומרים הנ"ל, גם בזה יברך תמיד על הנר הראשון, שהוא עיקר המצוה. ונראה (כ) דבזה יעמיד (כא) הנר הראשון לצד שמאל ואחר-כך בכל יום מוסיף והולך לצד ימין, וההדלקה יהיה תמיד בנר שעומד בצד שמאל, כמו שכתבנו, ופונה והולך לצד ימין:

שער הציזין

(יד) רש"ל, וכן גמ"כ דעת הגר"א, שהוא חלק על מה שכתב בשולחן-ערוך שיברך על הנוסף, משום דהלא זה אינו אלא המהדר ביותר, ויניח עיקר המצוה ויברך על הרוש? וגם מה שמוע פינות לימין יבטל עיקר המצוה טפח הסמוך לפתח: אלא העיקר שיתחיל בנר הסמוך להפתח, בין מדליק בימין הפתח או בשמאל, ויברך על הלילות עליו, ובהו מדליק ומבכר תמיד על המזל לפתח ועל עיקר המצוה, עד כאן לרסנו: (טו) חיי-אדם, כי בפני חדש הסכים להמחבר וכן בתשובת חתם-סופר חלק אורח-חיים סימן קפז, ואין בזה כח להכריע: (טז) מטה-משה בשם המהרש"ל, והביאוהו האחרונים: (יז) חיי-אדם ופשוט: (יח) שם: (יט) ולאפוקי שלא יעמוד נגד הנרות הקדמין וישכל ידיו נגד הנרות האחרונות, וכקושית הט"ז: (כ) והטעם, כיון שכלאו הכי אינו סמוך לפתח, מוטב שיעשה כן כדי לקיים גם מה שאמרו 'כל פינות שאתה פונה וכו': (כא) ועל-כן לפי המבואר לעיל בסימן תרע"א שצריך לסדר הנרות בבית-הכנסת ממזרח למערב, ממילא לדעת השולחן-ערוך צריך לעמוד הש"ש המדליק אחוריו לדרום ופניו לצפון, ולדעת היש-אומרים אחוריו לצפון ופניו לדרום:

הלכות חנוכה סימן תרעו תרעז

שהוא מורה על הנס, שהרי בתוספת הימים ניתוסף הנס:

תרעז דין אכסנאי בחנוכה, וכו' ד' סעיפים:

א (א) *אכסנאי (ב) שאין מדליקין עליו בביתו, צריך (א) *לתת (ב) פרוטה לבעל-הבית
(ד) *להשתתף *עמו (ג) בשמן של נר חנוכה. (ה) *ואם יש לו (ו) *פתח

באר היטב

להדליק אלא אם רוצה להיות מן המהדרין. מי שסועד אצל חברו באקראי, מצוה מן המוכרח שילך לביתו וידליק, ואם אינו רוצה לזוז משם יצוה לבני-ביתו שידליקו עליו בביתו, ט"ז, ע"ש. ולענין סומא עי' סימן חרעה ס"ק ג מ"ש"ג (ב) בשמן. וצריך הבעיה להוסיף מעט שמן בשבילו, בי"ח, אגודה. וכתב הרשב"א שהוא הדין הבעל-הבית מקנה לו

ביאור הלכה

הכותל, יסדרם בטפח הסמוך לפתח, ויתן בלילה הראשון הנר אצל הפתח ובלילה שני יתן הנר הנוסף לצד חלל הבית, דהיינו שהנר הנוסף יהיה לימינו ונר הראשון יהיה לשמאלו, ויתחיל להדליק מן נר הנוסף וידליק מן ימין לשמאל, וכן בלילה שלישית כשמוסיף עוד נר יהיה הוא לימינו ונרות הראשונים ויתחיל להדליק מן נר הנוסף וילך מן ימין לשמאל, והיכא שמסדרם בחלל הפתח או בחלון או בבית-הכנסת, יסדר בלילה הראשונה בקצה השורה הנר לשמאלו, ובלילה שני יתן אצלו הנר הנוסף לימינו ונר הראשון יהיה לשמאלו, ויתחיל להדליק מן נר הנוסף שהוא לימנו וילך מן ימין לשמאל, וכן בכל לילה כשיש נר הנוסף ידליק ממנו וילך מן ימין לשמאל, עד שבכלל שמני הנר הנוסף הוא בקצה השורה לימינו, וידליק גם-כן אותו בתחלה וילך מן ימין לשמאל, ואם-כן צריך לעמוד אחריו לצפון ופניו לדרום, ועיין בפרי מגדים שכתב שהוא נהג כהט"ו. נמצא שיש לנו ג' שיטות: דעת המחבר, דעת רש"י הגורא, דעת הט"ו, וכל אחד יעשה כמהנ"ל. ואף שבחיי אדם לא נזכר כי אם שיטת השולחן-ערוך ושיטת מהרש"ל, מכל מקום אין לרחות גם-כן שיטת הט"ו אחרי שהפרי-מגדים והור"ח החיים העתיקוהו להלכה. ואין נפקא-מינה בכל זה בעצם המצוה, ובכל גוויי יוצא לכלי עלמא, רק לענין לכתחלה באיזה מקום נכון יותר להתחיל להדליק ממנו:

* לתת פרוטה לבעל-הבית. עיין משנה ברורה מה שכתבנו בסבור הסמוך על שולחן בעל-הבית דאין צריך להשתתף, הוא מדברי המגן-צדיק [ואינו מדברי מהרש"ל]. ועיין בפני חוש דלדידה בכל גוויי צריך להשתתף. ומה שהביא המגן-אברהם ראייה מדברי מהרי"א בשם אחרות-חיים לענין על הסמוך על שולחן אביו, המאירי הביא בשם חכמי התוספות דגם בזה צריך להשתתף, ואף להמאירי שחולק שם עליהם, על-כ"ל-פינים ברינא דהמגן-אברהם בוודאי מודה להם דצריך להשתתף, עיין שם בדבריו: * להשתתף וכו'. ומכל מקום צריך לזהר בשיתוף זה שלא ידליק זה לילה אחת וזה לילה אחת, אלא יתא השמן משותף בכל לילה וילתה או יתן לו פרוטה לזכות לו חלק בכל הלילות [מאירי בשם חכמי התוספות]: * עמו וכו'. עיין בפרי-מגדים באשל-אברהם אות ג שכתב: אם שני בעלי-בתיים דרים בחדר אחד ואין סומכין וכל אחד אוכל משלו, צריך עיין אם די בשיתוף, דאפשר לצרף כל אחד מדינא להדליק בזה, ואורח אפשר הקילו, עד כאן לשוננו, ובאותו הדין החולקין בזה הבלבש והפרי חדש, ועיין שם בפני חוש דהביא ראייה לדבריו מדברי המגיד-משנה בפרק ד מהלכות חנוכה דצריך להדליק, אמנם מדברי השבלי-לקט בהלכות חנוכה סימן קפה בשם רכותינו, מסתימת דבריו משמע דכיון שהם בבית אחד די בשיתוף: * פתח וכו'. לכאורה כיון דהטעם משום חשדא דעוברים ושבים, אם-כן בומנו דמדליקין בפנים תו ליכא חשדא זו, וכמו שכתב בהג"ה בסוף סימן תרעא, ואמאי

שער הציון

(ב) מגן-אברהם בשם רש"י ושו"א: (ג) מגן-אברהם וד"ך החיים: (א) פרי-מגדים: (ד) ובתורת-הדושן סימן קא משמע דאפילו אינו יודע זה בבירור, רק שהוא יודע באשתו שיוודעת דין זו שהאשה צריכה להדליק בנו ביתה לפי המצוה מוטלת על מי שהוא בתוך הבית, ואם אפילו אם אינה יודעת אבל בני ביתה יודעים דין זה, עיין שם: (ה) מגן-אברהם בשם רש"י: (ו) טעם על דבריו [ומיישב קצת קושיית הפרי-מגדים], נוגדי-ישע: (ז) כ"ל כתב במאירי: (ח) פרי-מגדים וד"ך החיים, דלא כאלהי רבה שצריך ליתן בשבילו כשיעור חצי שעה. והפרי חדש כתב דאין צריך להוסיף כלל: (ט) מגן-אברהם בשם הרשב"א, ולאורה הונוה באחד מדרכי הקנין ולא כאמידה כעלמא: (י) לצאת דעת מהרי"ו שכתב דכהנים שהמנהג בעלמא להיות מן המהדרין נר לכל אחד, אתו לחשדו שלא הדליק נר-חנוכה [א"ר ודה"ח]: (יא) פרי-מגדים, וכן שם המאירי, (יב) פוסקים: (יג) טור, וכן במבואר ברמב"ם, והשולחן-ערוך קיצו בדבר [מאמר מרדכי], ובמאירי הביא דעות בזה, ופשוט דאין לזוז מדברי הרמב"ם, וכן הדין הדין הבי"ח להחמיר: (יד) מגן-אברהם, ורוצה לומר דאינו רומא לחצי שני פתחים מרוח אחד דמדליקו לעיל בסיומ תרעא בסופו. והיא חכמי טעם שכתבנו:

הלכות חנוכה סימן תרעוג טור בשם תשובת
אביו הראש

***פתוח (ז) *לעצמו (ח) צריך להדליק בפתחו, (ט) אף-על-פי שאותו בית אינו מיוחד אלא לשינה והוא אוכל על שולחן בעל-הבית, והוא הדין לכן (י) האוכל אצל אביו: הגה (יא) ויש אומרים, בדומן הזה שמדליקים בפנים ממש ידליק (יב) *במקום שאוכל, וכן נהגו (תשובת רשביא סימן**

שערי תשובה

שכתב שאם שכח לברך קודם הליקה מברך עדיין, ועיין בפ"מ שם שכתב שיש לה משך-זמן שצריך לנעוץ, ובא"י כתב דלהרבה פוסקים מקרי זה עובר לעשייתו דכל-זמן שהוא בידו עיריין הוא עונק במצותו, ע"ש, ואין זה ענין לכאן דהתם

משנה ברורה

לרוח שפתח בעל-הבית פתוחה והבעל-הבית הלא הדליק נר-חנוכה, מכל מקום חיישינן שכשידעו שפה התאכסן אורח אחד (טו) יאמרו שלא הדליק נר-חנוכה: (ז) לעצמו. משמע מזה דכשאין פתח פתוח, אפילו הוא מתאכסן בחדר בפני עצמו יכול להשתתף בפריטי עם בעל-הבית, או אם הוא נשוי יכול לסמוך על ביתו. ויש פוסקים שסוברין דכל זה בומן הגמרא שהיו מדליקין בפתחי הבתים ובחצרות, אבל האידינא שמדליקין בפנים בבית, כל אורחים, היינו אפילו נשוי שבביתו מדליקין עליו בוודאי, גם-כן צריך להדליק בעצמו בכל גווניו, דמי יודע באכסניא אם יש לו אשה בבית שמדלקת עליו, ואתו למיחשדיה; וגם להשתתף בפריטי אינו מועיל, משום דכיון שהמנהג כהיום שכל אחד מדליק בבית בפני עצמו, אתו בני הבית לחשדו. ומסיק המגן-אברהם שאין להחמיר דכבריהם כי אם כשיש לו על-כ"ל-פנים חדר בפני עצמו, אבל אם אין לו חדר בפני עצמו יכול לסמוך אנשי-ביתו שהדליקו עליו בביתו או אפריטי. ועיין לעיל בסוף סעיף-קטן ג שכתבנו, דכשיש לו נר, נכון יותר להדליק בעצמו. ועיין לעיל בסימן תרעו שהבאנו כמה פוסקים שסוברין דכשהוא סומך על אנשי-ביתו, אף שיוצא בזה ידי נר-חנוכה, מכל מקום כשרואה אחר-כך נר-חנוכה יש אומרים שצריך לברך ישעשה נסים, ועל-כן נכון יותר להדליק בעצמו אפילו נר אחד ולא לסמוך על קולא זו. ועיין לקמיה בסעיף ג מה שכתוב בזה: (ח) צריך להדליק וכו'. וכיון דבזה ההדלקה אינו אלא משום חשדא, (טו) יש אומרים דלא יברך אם יודע שמדליקין עליו בביתו, אבל אם אין מדליקין עליו בביתו (יז) צריך לברך, דכיון שהוא מדליק בעצמו, בוודאי אינו משתתף עמהם בפריטי וחל עליו מדינא חובת הדלקה: (ט) אף-על-פי שאותו בית וכו'. טעמו, שכיון שיש לו בית מיוחד לשינה והעולם רואין אותו כנס ויוצא בו, איכא חשדא אם אינו מדליק, שאין העולם יודעין שאוכל במקום אחר [טו]: (י) האוכל אצל אביו. ואפילו (יא) אוכל אצלו בקביעות, אף שהטעם משום חשד: (יא) יש אומרים דבומן הזה וכו'. ועיין באחרונים שכתבו דגם הדעה ראשונה מודה בומן הזה, דכיון שמדליקין בפנים ליכא חשדא מעוברים ושבים אלא מכני הבית, והוה יודעים שמדליק במקום שאוכל (יט) או משתתף עם בעל-הבית שם: (יב) במקום שאוכל. דמקום אכילתו עיקר. ודוקא לענין אכסנאי הנזכר לעיל שאין ביתו אצלו, או לענין בן הסמוך על שולחן אביו, (כ) אבל מי שסועד אצל חבירו באקראי ויש לו שם בית באותו העיר, צריך לילך לביתו להדליק שם נר-חנוכה, ואם אינו רוצה לזוז ממקום שסועד יצוה לאשתו שתדליק עליו בביתו, ומכל מקום מצוה בו יותר מבשלוחו. ועיין בביאור הלכה:

שער הציון

(טו) מחצית-השקל: (טז) הכנסת הגדולה והפרי חדש סוברין דלא יברך, והמגן-אברהם ועוד כמה אחרונים מחלקין מההיא דחצו: (יז) הכרעת הגאון רבי ברוך פרינקלי (יש שם טעוה-סופר ברפוט), והדין עמו: (יח) מגן-אברהם: (יט) היינו לענין אכסנאי, אבל לענין בן, אם הוא סומך על שולחן אביו בקביעות הרי הוא בכלל נר איש וביתו ואין צורך להשתתף, אם לא שרוצה להיות ממנהרדין נר לכל אחד [כן מוכח מן מהרי"א בשרי ארחות-חיים המובא בבית-יוסף, וכן כתב המגן-אברהם בריש הסימן]. כן כתב הפרי-מגדים. ומדברי הפרי חדש מוכח דהוא סובר דצריך לאשתופי. אך שם מצאתי במאירי דהתוספות סבר וכלי-שכן האידינא שההיכר לבני הבית, וכיון שישנים בני הבית, שם מעוברים ושבים אלא מכני הבית, והוה יודעים שמדליק במקום שאוכל (יט) או משתתף עם בעל-הבית שם: (יב) במקום שאוכל. דמקום אכילתו עיקר. ודוקא לענין אכסנאי הנזכר לעיל שאין ביתו אצלו, או לענין בן הסמוך על שולחן אביו, (כ) אבל מי שסועד אצל חבירו באקראי ויש לו שם בית באותו העיר, צריך לילך לביתו להדליק שם נר-חנוכה, ואם אינו רוצה לזוז ממקום שסועד יצוה לאשתו שתדליק עליו בביתו, ומכל מקום מצוה בו יותר מבשלוחו. ועיין בביאור הלכה:

הלכות חנוכה סימן תרעז

שיג באר הגולה

חיים ארתות ד ארתות
ה מרז"ה אכתיב בשם
ארות חיים, וכן כתב
המרדכי
ב פירוש
ב דשנת בשם
שאלות דרב אמאי
והמרדכי בשם למוציא
המסיקא רבתי

תקמב: ב (יג) קטן שהגיע לחינוך צריך להדליק: ג י"ש אומרים שאף-על-פי שמדליקין עליו בתוך ביתו, אם הוא במקום שאין בו ישראל, מדליק בברכות. הגה (יד) כי חייב לראות הנרות (מרדכי), וכן נוהגין. ואפילו אם הוא אצל יהודים ורואה הנרות, (טו) אם רוצה להחמיר על עצמו *ולהדליק בפני עצמו, מדליק (א) [ג] ומברך עליהם, (טז) וכן נוהגין (ת"ה) ומהר"ל ותשובת מהר"ל סימן קמח: ד [*] (יז) הנותר ביום השמיני (יח) *מן השמן *הצריך *לשיעור הדלקה, עושה לו

באר היטב

חלק בשמן במתנה, שרי, מ"א: (א) ומברך. דברכה לבטלה להריא, כיון שאינו רוצה לצאת בשל אשתו חל חיובא עליו, תשובת מהר"ל. ויש חולקין, וספק ברכות להקל, ט"ז. ורש"ל כתב: מי שבא לביתו ומצא

טכסיס הברכה על הלפקה וכליזמן שהוא בידו חד לקיחה או משא"כ כאן טכסיס הברכה להדליק וכל שהדליק מיד גמר מצותו, ואשר דגם כאן אם העסק בענין שאם לא היה מתקן היה עומד ליכתוב מיד, שפיר יכול לברך הדומיל כלא הדליק עיניו כלל כיון שהיתה עתידה ליכתוב מהדלקה זו ובה"ג דאי דהתם כתב ה"ש"י מדליק במקום שהורח מצויה דצמא דמאי לשמינים שאין נמשכים אחר הפתילה, ע"ש, והתם גם-כן אינו ברור רק חשש שלא ימשך היטב ויכבה או שלא יעמוד ברוח אבל על-כ"ל פנים ההדלקה עצמה היתה כראוי, משא"כ בזה דבשעת הדלקה גופה ידוע שלא תהיה דולקת בלא התיקן וברכה לבטלה היא אם אינו מתקן, ובה"ג מסתברא שיכול לברך אחר ההדלקה קודם התיקן דתיקין זה בודאי שיוך להדלקה וכלול לא הדליק דמי. אך בהל"ק"ט שם כתב ח"ל: שאלה, אם הדליק הראשון ולא ביקר אם יספיק על השאר, תשובה, אפשר כיון שעוסק בהידור מצוה יש לו לברך, עכ"ל, ור"ל דהיינו כ"ז שהוא עוסק בהדלקת שאר הנרות שהם הידור מצוה דקב"ל להדליק מוסרין הולך ופירי מברך, אבל לא מיירי אחר שהשלים הדלקת כל הנרות דאז לא יברך אף שעדיין עוסק בהם, אם לא שעוסק בתיקון הפתילות שידוע שא"א להיות דולקת בלא תיקון זה וכמוש"ל:

[ג] ומברך. עב"ט. וכתב ברי"ש בשם זרע"אמת דלצאת מידי כל הספיקות טוב להשתתף בפריטי כדון אכסאי וישמע הברכה מבעה"ב, ע"ש: [*] הנותר מן השמן כו'. ועיין בספרי שו"ת בית-אפרים מ"ש בזה להגאון בעמה"ח שאילת-שלום ז"ל על השאלות, וע"ש מ"ש בדברי הר"ן וה"ה ובדברי המג"א שכתב דהוי דשיל"מ, ע"ש:

ביאור הלכה

ידליקו [פ"ח, ע"ש]: * ולהדליק בפני עצמו וכו'. כתב החי"אדם: לפי מה שמבואר לעיל דעיקר זמן הדלקתה הוא רק עד שתכלה וגל, ידוע שהנוסעים ליידיים נוסעים כמה שעות בלילה, ולכן ראוי לכל ירא-שמים להזהיר לאשתו קודם נסיעתו שתהיה והייה בזה להדליק תיכף בצאת הבוכבים והוא יסמנו עליהם, ומכל מקום כשיבוא לאושפיו ידליק בלא ברכה, ויהדר לשמוע הברכות ממי שאחייב להדליק ויענה אמן (דעתו כדעת מהרש"ל והפרי חדש), עד כאן לשונו: * מן השמן וכו'. עיין משנה ברורה דהיינו כשנכבה כאמצע השיעור. ואם נכבה כזה בליל שביעי והוסיפו בליל שמיני הריבה שמן יותר מן השיעור ודלק כשיעור חצי שעה וניתוחו, נראה לכוללי ע"מא אסור ליהנות מהן, דבודאי אם בזה מן השמן של תוך שכעה האסור, אם לא שיעודע שבשמן שהוסיף על האתמול היה ששים כנגד מעט הראשון: * הצריך וכו'. עיין משנה ברורה מה שכתבנו דיש פוסקים שסוברין וכו'. אבל אם לקח צלוחית של שמן לנר-חנוכה וישתמש ממנו כדי צרכו, לכולי ע"מא אין הנותר בכלל מותר השמן כבנר-חנוכה *מ"ב בשם בארות-מים]: * לשיעור הדלקה. כתב הג"ט-בב"ב: צריך עיין אם נתן השמן לשיעור הדלקת חצי שעה ודלק יותר מחצי שעה (כגון שהפתילה דקה והוא חשב שהפתילה בינונית) אם מותר להסתפק ממנו, דאפשר כיון שהוא אקציה מדעתו, אף דכטעות הוי, נאסר. והובא דבריו במגן-אברהם:

משנה ברורה

ב (יג) קטן שהגיע לחינוך וכו'. לפי מה שפסק המחבר בסימן תרעא סעיף ב דאפילו המהדרין מן המהדרין אין מדליקין רק נר אחד לכל אנשי הבית ורק שמוסיפין והולכין בכל יום נר אחד יותר, על-כרחך מיירי כאן שהקטן הזה יש לו בית בפני עצמו ועל-כן צריך להדליק ולברך, אבל לדידן דנהגינן שכל אחד צריך להדר ולהדליק בפני עצמו, אם-כן גם הקטן הזה צריך בכל גווני הדליק בפני עצמו, והכי פסק הרמ"א לעיל בסוף סימן תרעה, אבל דעת השלטי-גבורים והמאירי דאפילו לדידן אין צריך לחנך הקטן להדליק בפני עצמו, אם לא שיש לו בית בפני עצמו: ג (יד) כי חייב לראות. זה סותר (כ"ל) לסימן תרעו סעיף ג, דסובר שם דכשמדליקין בביתו אין צריך לברך על הראיה, ודין דכאן הוא מן המרדכי, ושם סתם המחבר כשאר פוסקים שחולקין עליו, (כ"ב) ולכן לדינא אין לנהוג כן להדליק בברכה, אלא-אם-כן שיאמר שאינו רוצה לצאת בהדלקת אשתו, וכמו שכתב רמ"א אחר זה. ועיין לקמיה: (טו) אם רוצה להחמיר וכו'. רוצה לומר, אף דמדינא פטור להדליק אם מדליקין עליו בביתו, מכל מקום אם רוצה להחמיר על עצמו ולהדליק בעצמו רשאי, לצאת בשל אשתו, וממילא לית כאן משום ברכה לבטלה, וכיון שאינו רוצה לצאת בשל אשתו, וכן סתמו (כ"ד) הרבה אחרונים. ויש מן הפוסקים (כ"ה) שסוברין, אחרי דחכמינו ז"ל פטרוהו על-ידי הדלקת אשתו, לא כל כמיניה לומר איני רוצה לצאת בשל אשתי, וידליק (כ"ו) בלא ברכה. והנה, אף דוודאי אין למחות ביד הנוהגין לברך אחרי דהרבה אחרונים הסכימו לברך, מכל מקום טוב יותר (כ"ז) להדר לשמוע הברכות מפי אחר ויענה אמן [ויכוין לצאת בהן] וידליק נרותיו, או יראה לשער להדליק נרותיו ולברך עליהן זמן-מה קודם שמדלקת אשתו בביתו, דהיינו שהיא מדלקת אחר מעריב כמנהג העולם והוא ידליק קודם מעריב: ד (יז) הנותר ביום השמיני וכו'. דבלי: * מן השמן הצריך וכו'. יכול להשתמש בהן למצות הדלקה בלילות שאחריהן. ואם נתערב בשמן אחר, דינו כדלקתה: (יח) מן השמן הצריך וכו'. היינו, שלא נתן חלקו לשעור הדלקה ונכבה באמצע ונותר, ולכן הוקצה למצוה ואסור ליהנות הימנו, אבל אם נתן הרבה בנר ונותר, מותר להשתמש בו לכתחלה, וכמו שכתב לעיל בסימן תרעב סעיף ב. ודע, דיש פוסקים שסוברין דאם נתן השמן בסתם, הוקצה כל השמן, אם לא להתנה לכתחלה שלא יאסור אלא כשיעור. ועיין לעיל בסימן תרעב במשנה ברורה

שער הציון

(כ"ל) הפרי חדש והגר"א. והמאמר-מרדכי מיישב ברוחק, דעת המחבר דשאני התם שהוא במקום ישראל ורואה הנרות, דכיון שפטור מעיקר המצוה על-ידי שמדליקין עליו בביתו ואין צריך להדליק, וגם רואה נרות חבירו ולא בעי לאדלוקי כדי לראותם, אין לו לברך על הראיה כיון שפטור מעיקר המצוה דהיינו ההדלקה, ברם הכא שהוא במקום שאין שם ישראל ואינו רואה הנרות, אף-על-פי שמדליקין עליו בתוך ביתו מכל מקום חייב הוא לראות הנרות, ומאחר שצריך להדליק כדי לראות הנרות מדליקין בברכות כיון שהוכרח ונצטוו להדליק, ומפני שלא היה ברור לו להחמיר סמרא זו לפיכך כתבו בשם שאומרים, עד כאן לשונו. ולדינא בודאי אין לנהוג כן, כמו שכתבתי בפנים: (כ"ב) מן השמן הצריך וכו'. (כ"ג) לברש ועולת שבת וט"ז ומגן-אברהם ואליה רבה: (כ"ה) בית-יוסף מהרש"ל, והפרי חדש סתם כמותם: (כ"ו) שם: (כ"ז) אליה רבה בשם ש"ה"ה: (כ"ח) טור:

באר הגולה שיד הלכות חנוכה סימן תרעז תרעה תרעב

מדורה (ז) (יט) ושורפו בפני עצמו, שהרי הוקצה למצותו. ואם נתערב בשמן אחר ואין ששים לבטלו, יש מי שאומר (ב) שאין להוסיף עליו כדי (ג) לבטלו:

א טור בשם הר"מ
מחמתכבוד

תרעה נר של שבת קודם לנר של חנוכה, ובו סעיף אחד:

א מי שאין ידו משגת (א) לקנות נר (ב) חנוכה ונר שבת, יקנה נר שבת (ג) מפני (ד) [ג] שלום ביתו (א) ועיין לעיל סימן רסג סעיף ג. וזאם יש לו לשל שבת (ד) ואין לו לנר חנוכה וליין לקידוש היום, (א) (ה) יקנה לנר חנוכה (ו) משום פרסומי ניסא: הגה והוא הדין נר חנוכה (ז) קודם ליין הברדלה. (ח) ועיין לעיל סימן רצו סעיף ה:

א מירור ודבא שבת
היום ב כביא והדר
פשה

תרעט ובו סעיף אחד:

א כערב-שבת [*] מדליקין (א) נר חנוכה תחלה (ב) ואחר-כך נר שבת: הגה ומברך עליהם כמו

א טור בשם בה"ג

באר היטב

שהדליקו עליו צריך להדליק. וכתב המ"א: ודבריו אינם מוכרחים לכן אין לברך, ע"ש. ועיין ט"ז: (ז) ושורפו. דאסור להניחו לשנה הבאה דחיישינן לתקלה, טור: (ח) לבטלו. עיין ביוה"דעה סימן צט ס"ק יד מש"ש. [עיין בספר אליהו ובה בזה שהעלה להלכה דאף שכבר נפל לפחות מ"ס שאין לבטלו, והשיג על כמה אחרונים בזה]:
(ב) חנוכה, ואם יש לו נר א' לביתו סגי, ויקח המותר לניח, מ"א: (ג) שלום. ומצטערים לישב בחושך. וכתב הב"ח דאם אין לו פת נ"ח קודם, וכ"כ העט"ז, אבל הט"ז כתב דפת קודם, ע"ש. וכתב המ"א: ואפשר דבזמן הזה שמדליקין בפנים יקנה נ"ח, ואעפ"כ לא ישוב בחושך, ואעפ"י שאסור לאכול לאורה מ"מ כיון דא"א בענין אחר לו כשעת הסכנה דמניחו על שולחנו אעפ"י שע"כ משמש בו, ה"נ כ"הוא, וה"ה בחול מי שאין לו אלא נר אחד, ע"ש: (ג) יקנה לניח. היינו נר אחד והמותר ליין קידוש, מ"א:

שערי תשובה

[ג] שלום. עבה"ט. וע"ש סימן מט ליישב דברי המ"מ סוף הלכות חנוכה שכתב דמי"ש הרמב"ם ה"ל"ח מוכר כסותו הוא כ"ש מר' כוסות, דמה כ"ש הוא דהא ד' כוסות נמי פרסומי ניסא איכא, וכן הקשה הלח"מ והא"י, וכתב ליישב דהא דאמרין דעדין מקידוש היום אעפ"י שהוא ערות על (זמן) בריאת היולם מ"מ הוא רק כבייתו משא"כ נ"ח שמדליק מבחור ואיכא פרסום הנס לצבור ומה"ט הוי כ"ש מר' כוסות, ולכן שפיר פסק המג"א ודלדין שמדליקין מבגדים לא אמרין האי דינא דחנוכה ולא נאמרו אלא בזמן שמדליקין מבחור, ע"ש; ובמח"כ"ת אגב שטפא רהיט ליה וכתב כן בשם המג"א, דהמג"א לא כ"כ אלא הוא דאמרין דנר שבת קודם משום שלום ביתו, דעירושוכשמדליקין בפנים יקנה נ"ח כ"ר כמ"ש, אבל לא בא לגרוע עדיפות נ"ח כולל בשביל הדלקת בגדים, ואדרכה, משמע מרוביו דלענין דצריך מקידוש היום ויין התבולה אף עתה הדין כן:

[*] מדליקין כו'. ועיין בשבות-יעקב סימן טו בסופו שאסור להניח לא"י

(ב) ואח"כ. וכתב הלבוש דמי שהדליק בערב נר שבת תחלה ולא קיבל שבת במחשבתו, שיכול להדליק אח"כ, ע"ש. וט"ז חולק עליו וכתב

משנה ברורה

וליין כו'. ומיירי דיש לו פת, דאי אין לו פת, (י) קניית הפת דוחה אפילו לנר של שבת, וכלש"כ נר-חנוכה וקידוש היום. ועיין לעיל בסימן רסג סעיף-קטן ט במשנה ברורה וביאור הלכה שם: (ה) יקנה לנר חנוכה. היינו (ב) נר אחד, והמותר ליין קידוש: (ו) משום פרסומי ניסא. וקידוש היום הלא יכול לקדש בפת, ובלאו הכי קידוש על היין הוא רק מדרבנן, דמן התורה יוצא בזכירת דברים בעלמא: (ז) קודם ליין הברדלה. משום האי טעמא: (ח) ועיין לעיל וכו'. אין נזכר שם יותר מאכן, ונראה דצריך לומר 'כדלעיל בסימן' וכו':

א נר חנוכה תחלה. כדי לצאת דעת היש-אומרים דסבידא להו דאי ידליק של שבת תחלה, קבליה לשבת ואיחסר עליה מלאכה. אבל רוב פוסקים חולקים על זה וסבירא להו דלא תליא קבלת שבת בהדלקת הנר, (ב) ועל-כן אם הדליק של שבת ולא קיבל שבת במחשבתו יכול להדליק אחר-כך. (ג) וכל זה באיש המדליק, אבל אשה המדלקת, כיון שהמנהג משסתמא מקבלת שבת בהדלקתה, אם-כן לא תדליק שוב של חנוכה, אלא תאמר לאחר ההדליק, והוא יברך 'אשר קדשנו במצותיו וציונו להדליק' בשבילה, (ג) אבל ברכת

שער הציון

(כט) שם: (ב) מגן-אברהם. ולא העתקתי מה שכתב דאפשר שהוא בכלל דבר שיש לו מתירין, דכמה אחרונים מפקפק על דבריו בזה: (ב) מגן-אברהם: (ג) מפרי-מגדים: (א) גם זה שם. וטעמו, דענין מהדריין נזכר במוריא: (ז) מגן-אברהם, והעתיקי חיי-אדם: (ח) ואף דשם איתא דצריך נר אחת להשתמש לאור, התם משום היכר צורך נר אחר ולא יאמרו לצרכו הדליקה, ובאמת אם אין לו נר אחר נמי מותר, ואף דעל-כרחי משתמש על שולחנו בו [א"ר לפי דעת המ"א]: (א) אליה רבה ובגרי"שע, וכן משמע מדר"ח חיים מדהתעורר דין שולחתי-עורן לדין אף דבזמננו מדליקין וכל בפנים, וכתב הפרי-מגדים דכן משמע מסתימת המחבר והרב שלא חילקו בזה, ומשמע דעתם דאם ידלקו לנר-חנוכה יהיה אסור להשתמש לפניו: (י) ט"ז ושי"א. ועיין ברי"ט בביאור הלכה מה שכתבנו שם אודות הט"ז ודר"היים: (ב) מגן-אברהם ושי"א: (ב) לברש ושי"א: (ג) מגן-אברהם ושי"א, דלא כט"ז (ואולי וסבידא ליה לט"ז דאיש שמרגיל עצמו להדליק נרשבת כגון שאין לו אשה בביתו, דינו כמו אשה, דמסתמא גם-כן מקבל שבת עליה): (א) פרי-מגדים, דלא גרעא מראה נרות אצל אחר:

הלכות חנוכה סימן תרע"א תרפ"א

שטו כאר הגולה

בחול, אף-על-פי שמדליקין (ב) בעוד היום (ג) גדול (ת"ה סימן קב):

תרפ"א שלא להניח הנרות סמוך לפתח בליל שבת, ובו ב' סעיפים:

א (א) בליל שבת צריך ליתן (ב) שום דבר לחוץ (ג) בין הנרות לפתח, בשביל הרוח שלא יכבה הנרות כשפותח את הדלת: ב יבערב-שבת אסור לקבוע הנרות (ד) בדלת עצמה (א) אחורי הדלת, יישיש מ' שמחיר (ה) (ועיין לעיל סימן רע"ז סעיף א):

תרפ"א אין מבדילין בנר חנוכה כמוצאי שבת, ובו ב' סעיפים:

א אבמוצאי-שבת (א) אין מבדילין בנר-חנוכה, שאין נהנים לאורו, ואין מברכין על הנר עד שיאורו לאורו: ב אבמדליקין נר-חנוכה בבית-הכנסת (ב) (ג) קודם ההבדלה: (ג) וכל-

(* וסיים שם כיון דאי אפשר בענין אחר חשיבה הכשר מצוה (וכו')

א טור ונתבאר בסמ"ק רע"ב ב טור לפי פירוש רש"י (* והוא הדין בדלת עצמו מצד חוץ, והיא נתקטף אחורי הדלת משום שפעשה רבי שמואל שהביא הרי"ם כך היה ג' שם בר"מ מוטבבורג בשם רבו הרב רבי שמואל

א טור בשם הירושלמי ב תרומת הודשן סימן ו

שערי תשובה

כאר היטב

בשבת שיכבה הנרות-חנוכה בלילה ולחזור ולהדליקן בבוקר, שאין נכון לעשות כן כיון שהיא מלאכה גמורה דאורייתא, ואי משום פרסומי ניסא הוי מצוה הבאה בעבירה, וגם לא מצונו בשום מקום מצוה זו שהיו צריכים להיות דולקים בבית ובבוקר משום פרסום ניסא, ע"ש. ועיין בכר"י שכתב בשם מהר"ש אבוהב בתשו' כת"י: יש ליהדר להתפלל מנחה בעי"ש של חנוכה ואח"כ להדליק נ"ח, כי תפלת מנחה נגד תמיד של בין הערבים נ"ח זכר לנס הניעשה בנרות המנוחה הנדולקת אחר תמיד של בין הערבים, עד כאן לשונו:

[ב] קודם. עכה"ט. ועיין בספרי שו"ת בית-אפרים מ"ש בזה בדברי התה"ד

ששכח אתה חוננתנו יבדיל ואח"כ ידליק, דהא נהגו עכשיו האנשים שלא להדליק קודם הבדלה שכתפלה אי"כ אסור להדליק כיון שלא הבדיל, ומ"מ בצבור לא יעשה כן רק יאמר המבדיל ודליק ואח"כ יבדיל, עכ"ל. ומי"ט כתב שהגאון מהר"ל מפרגא הנהיג להבדיל קודם, וטעמא, שמא

ביאור הלכה

משנה ברורה

* מדליקין וכו' קודם ההבדלה. עיין במשנה ברורה כמה שכתבנו בשם הט"ז. ובאמת רבים אחרונים קיימי בשיטתיה:

שעשה נסים, וכן 'שהחינו' ביום ראשון, יכולה בעצמה לברך: (ב) בעוד היום גדול. ודוקא (ד) אחר פלג-המנחה, (ה) שהוא שעה ורביע קודם הלילה, כמו שכתוב בריש סימן

תרעב. וכבר כתבנו בשם האחרונים דצריך ליתן בה שמן עד שידלק חצי שעה אחר צאת הכוכבים, וכן במדליק נרות. ואם אין לו כל-כך שמן ונרות גדולות, יראה (א) על-כל-פנים אחת מהן שתהיה דולקת השעור הזה; (א) וכתבו (ב) האחרונים, דנכון לכתחלה שיפלה מנחה תחלה ואח"כ ידליק:

א (א) בליל שבת וכו'. והוא הדין (ב) בחול צריך לזוהר בזה שלא להעמיד הנרות נגד המקום ששולט שם הרוח, אלא (ג) הכשבת צריך שמירה יחירה בזה: (ב) שום דבר לחוץ וכו'. היינו (ג) במקום שמדליקין הנרות נגד פתח הבית מבפנים [וגם במקום שמדליקין בכותל אחורי הדלת יש לזוהר בזה, וכדלעיל בסמ"ק רע"ז סעיף א], אבל במקום שמדליקין בבית-החורף ויש בית לפני בית-החורף, אין לחוש לכיבוי, דאפילו יכבה בפתיחתו אין זה פסיק רישא, אם לא שפתח בית-החורף מכון כנגד פתח הבית הפתוח לחצר או לרשות-הרבים, דאז יזוהר לנעול פתח הבית קודם שיפתח פתח בית-החורף [ב"ח]: (ג) בין הנרות לפתח וכו'. ואם לא נתן, אסור לפתוח הדלת. ועיין לעיל בסימן רע"ז בביאור הלכה דיבוי המתחיל 'דכרכו': (ד) בדלת עצמה וכו'. שפתיחתו ונעילתו מקרב השמן לנר או מרחיקו ממנה ויש בזה משום מכבה או מבעיר, ואף-על-גב דאינו מכוין לזה, (ד) הוא פסיק רישא: (ה) ועיין לעיל וכו'. רוצה לומר, דיש סתם לאיסור, וכן הלכה:

א (א) אין מבדילין בנר חנוכה. רוצה לומר, שאם בירך תחלה על הנרות נר-חנוכה אין להבדיל עליהם אחר-כך, מטעם הכתוב בשלחין-ערוך, (ב) אבל יורה לברך תחלה על הנר-חנוכה ההבדלה ולכתובה, ולחזור ולהדליק למצות נר-חנוכה, ועדיף טפי למעבד הכי, דכיון דעביד ביה מצוה חרד, לעיבד ביה מצוה אחריתא; אלא דכיון דקיימא לן דלאחר האפקוקייומא עדיף טפי, כדלקמיה בסעיף ב', נוהגין להדליק נר-חנוכה תחלה ושוב אי אפשר להבדיל עליו: (ב) קודם ההבדלה. דאף דמצות הבדלה תדירה, מכל מקום כל מה דנוכל לאחר לצאת מן השבת (ג) עדיף טפי, וגם בהדלקה יש פרסומי ניסא. ואם שכח אתה חוננתנו, יאמר 'המבדיל בין קודש לחול' ואחר-כך ידליק. ואחר-כך אומרים 'ויתן לך' ואחר-כך מבדילין: (ג) וכל-שכן בביתו וכו', שהרי כבר הבדיל. רוצה לומר, וכבר שמע הבדלה. (ג) ודבריו מגומגם, דהא לא נתכוין לצאת בהבדלה של שליח-צבור ששמע בבית-הכנסת. ודע, דט"ז ועוד (ד) כמה אחרונים שעומדים בשיטתו פליגי על עיקר דינו של המחבר ורמ"א וסבירא להו דמצות הבדלה קודמת לנר-חנוכה משום דהיא תדירה. ועיין בביאור הלכה שהבאנו דיש בזה דעות בין הראשונים,

שער הציון

(7) מגן-אברהם ורש"א: (ה) דר"ך-החיים: (1) דאי לא הכי נראה קצת כרתמי דסתי, דהא כמין שמדליק בעוד היום גדול, על-כרחך סומך על הקולא דמפלג ולמעלה נוכל להשוותו כמו פלוה, ואם-כן אין יתפלה אחר-כך מנחה [פריימגדיים בסוף סימן תרע"א (ומכל מקום משמע) שם דלז שז דוקא כדאפשר ליה, וגם דבאמת זה שייך רק אם הוא הרבה קודם שקיעה] ודר"ך-החיים ונזירת-שמשון: (2) שער-התשובה ופריימגדיים: (3) פרי חזק ופשוט. ועיין לעיל סימן תרע"ז סעיף ב' מה שכתבנו בזה: (3) אי נמי, משום דינא דסעיף ב' דהוא דוקא בערב-שבת, נקט נמי רישא בליל-שבת: (ג) אחרונים: (7) מגר"א שם. ועיין לעיל בסמ"ק רע"ז דבר של שעה ושל חלב מותר. וטעם היש-מי-שמחיר, איאת בטור דסבירא ליה דלאו פסיק רישא הוא, ומאמר הגמרא שם יפרש ולא כפירוש ר"י אלא כפירושים אחרים שהובא לעיל בטור בסמ"ק רע"ז, עיין שם בבית-יוסף. והגרי"א פירש דטעם היש-מי-שמחיר, דסבירא ליה כפסק הנהירן דפסיק רישא ולא ניחא ליה מותר לכתחלה. ואפילו לפירוש זה גם-כן אין הלכה כדעה זו, ודברים חולקים עליו, וכדאיאת בסמ"ק שם סעיף יח, עיין שם: (6) ב"ח ועטרת-זקנים: (3) פוסקים: (2) פריימגדיים: (7) עיין בביאור הלכה:

הלכות חנוכה סימן תרפא תרפג תרפג

שכן בביתו שמדליק ואחר-כך מבדיל, שהרי כבר הכדיל בבית-הכנסת:

תרפג וזו 'על הניסים' בחנוכה, ובו ג' סעיפים:

א **אכל שמונת ימי חנוכה** [*] (א) אומר 'על הניסים' (ב) **בברכת-המזון בברכת הארץ, ובתפלה בברכת 'מודים'**. **ב** **ראם לא אמר** (ג) אין מחזירין אותו (ועיין לעיל סימן רצד סעיף ד וזה). **ג** **ימיהו, אם נזכר באותה ברכה, כל זמן שלא הזכיר את השם, אפילו נזכר בין 'אתה' להשם, חוזר:** הגה יש אומרים כששכח 'על הניסים' בברכת המזון, (ד) (ה) **כשמגיע ל'הרחמן' (ה) יאמר 'הרחמן הוא יעשה לנו נסים ונפלאות כשם שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה, בימי מתתיהו' כו' (כ"לכו), (וכבר נתבאר סימן קפז סעיף ד): ב' גם במוסף של שבת ושל ראש-חודש (ו) צריך להזכיר של חנוכה, אף-על-פי שאין מוסף בחנוכה: ג' (ז) 'האין אומרים 'כשם שעשית' וכו', אלא מסיים 'ועשית עמהם נסים וגבורות בימים ההם בעת הזאת'.** (ח) **ויש אומרים שאומרים אותו:**

א כ"כ הנהגה וכן ששה שבת כ"ד ב' הרי"ן ארשי"ש מהא דתרי וכן ארשי"ש שם, וכן כתבו ההוספות שם ובכ"ש חוספוטא דברכות, וכן כתב חסודר בשם ג' טור ד' מסקנת הגמרא שם ה' טור בשם יש אומרים ואב"י הרא"ש ולא יושב אדם צרכיו ולא בגי' ראשונת ולא בגי' אחרונת א' שם בשם יש אומרים דכ"ן רצון ר"כ מה שרי, וכן כתב באחרות חיים שכן היא הנהגת ברוב התפלות והנאמרות שם שכן היא הנהגת ברוב חנוכה והמבטח א' מישור דרכי

תרפג ובו סעיף אחד:

א **אכל שמונת ימי חנוכה** [*] (א) **גומרין את ההלל:** הגה וכל שמונת ימי חנוכה (ב) אין אומרים יחזן משום רבי יוחנן צריך י, והסעם מפני שהגם נחודש בכל יום, ועוד, שכל יום נשיא שלו חלוק משל תבירו וכל אחד צריך לגמור הלל על קרבנותיו, שבא"ל הלוקט

באר היטב

ישכח להבדיל בתפלה ועבדי איסור בהדלקה, ומסיק שכן יש לנהוג, וכ"פ הט"ו למעשה להבדיל בביתו עכ"פ קודם ואח"כ להדליק גר' חנוכה, ע"ש. [וכס' אליהו רבה העלה להלכה דלעולם מדליקין תחלה ואח"כ מבדילין, ודחה דברי ט"ו בשתי ידים, ע"ש]:

(ב) **כשמגיע.** וה"ה שיאמר כן בתפלה אחר גמור התפלה דרך בקשה. יש לומר הרשעה בחטף, כ"י. להשכיחם תורתך ולהעבירם חוקי וכו' בלא ממיין, ש"ג, מרדכי, וכ"כ בכנה"ג. בזמן בלא וא"ו, ט"ז, ולא כלבוש שכתב לומר בזמן הזה ברא"ו, ע"ש. וי"ל שמונת ימי חנוכה אלו להודות וכו', מ"א:

(ב) **א"א.** כתב הכל"בו: א"א שיר ממוזר וחסף לפי שהם כעין י"ט

שערי תשובה

ובביאור דברי הט"ו ובתשובת מהר"א"ח סימן עט לענין מילה שלא בזמנה ופריין ה"ן ה"י מיניהו קדי"ם (ועיין מש"ל סימן רמט [בבאה"ש סק"ד] וסימן [תרח"ח] [תקנא בשע"ת סק"ג] על דברי המג"א וכמ"ש שם מהחוט' דמו"ק דמילה כל יומא דימניה שאסור להניחו ע"ל) ובביאור דברי הרא"ש והטור סימן רפו, ע"ש: **אומר על הניסים כו'.** ועיין לעיל סימן תרנ"ו שגם ג' יוכל לומר שעשית לאבותינו כו'. ומ"ש אם נזכר באותה ברכה כו' ואם הזכיר השם יסיים הברכה ואין רשאי לחזור כל שהוא באמצע תפלתו ואם יחזור היה ברכה לבטלה, כ"כ בש"ת בשם מהר"היהודה, וע"ש בשם הרדב"ו סימן תקפא שיכול לומר על הניסים או יעלה ויבוא בין ברכה לברכה, שאין כאן ברכה לבטלה, והפסק נמי לא היה שהרי מעין הברכה היא, וכתב שכן ראוי לנהוג, ובכנה"ג הביא דברי הרדב"ו בסתם, וכן דעת מהר"ההמ"ל, אך כב"י סימן קפח גמגם הנה, ע"ש. וע"ש בשם מנהג לדוד, מי ששכח עז"ג והיה סבור שצריך לחזור והתחיל להתפלל נזכר שטעה כד"ן שבאמת א"צ לחזור, יפסק אפילו באמצע ברכה, ע"ש. וע"ש במי ששכח עז"ג וכיוצא ש"א לחזור ורצה להחמיר לחזור ולהתפלל, צריך לכוין לשם נדבה וגם צריך שיהיה מכיר בעצמו שיוכל לכוין היטב בתפלתו מראש ועד סוף, ואם ירצה לחזור בה דבר ולא יסורר טוב לעשות כן, ע"ש. ועבא"ט בנוסח עז"ג שיאמר הרשעה בחטף, ובפ"ח כתב לקרות בחזר"ק תחת הרי"ה. ומ"ש להעבירם חוקי רצונך כתב הפ"ח שיתור נכון לומר מחוקי רצונך וכ"כ אבדורהם שכן הוא בסדר רב עטירה וכ"כ מהר"ם מרזטבורג, ע"ש:

[*] **גומרין את ההלל כו'.** והפ"ח כ' שאין לומר הלל בבית האבל וכו' סימן קלא כ' שאומרים וכ"כ במ"ח כאן דפשוט שיאמרו בחנוכה הלל בבית האבל, **ביאור הלכה**

הכדלה קודמת: המהר"ל מפרגא והתוספות יו"ט טוב (הובא בא"ר] ופיר חודש ודך' החיים, וכן הרכה אחרונים קיימי בששת השולחן ערוך והרמ"א, הלא המה המגן'אברהם והאליה רבה והגר"א ובית-מאיר, וכן

א **אומר 'על הניסים'**. כתוב בספרים, שבנוסח 'על הניסים' בוי"ו, הן בתפלה הן בברכת-המזון. **כ** **כשעמדה עליהם,** יש לדלג תיבת 'עליהם', דהא אחר-כך אומר 'על עמך ישראל', אלא-אם-כן אומר 'ועל עמך ישראל' [פ"ח]: **ב** **בברכת-המזון בברכת הארץ ובתפלה בברכת 'מודים'**. (ב) **הטעם,** (ג) **דכולה מילתא דחנוכה עיקרה הודאה היא.** ובברכה מעין שלש בחנוכה ופורים (א) אין מזכירין של חנוכה ופורים: (ג) **אין מחזירין אותו.** דלאו דאורייתא ניהו, וקאי אתפלה ואברכת-המזון. ואין חילוק בברכת-המזון בין בחול ובין בשבת-חנוכה, אף דמוכרח לאכול מצד שהוא שבת, מכל מקום אינו חוזר בשביל 'על הניסים' דחנוכה [פ"מ"ג]. ועיין בסימן קפח במשנה ברורה סוף סעיף-קטן לג: **ד** **כשמגיע ל'הרחמן' וכו'.** והוא הדין שיאמר כן בתפלה אחר גמור התפלה, דרך בקשה, קודם יהיו לרצון' [א"ר]: **ה** **'יאמר 'הרחמן'.** וכן בפורים [לבוש]. ובראש-חודש שבחנוכה (ד) יאמר זה אחר 'הרחמן הוא יחדש' וכו', משום דתדיר קודם: **ב** **(ו) צריך להזכיר.** דיום הוא שנתחייב בארבעה תפלות. ואם לא אמרו, (ה) אין מחזירין אותו: **ג** **(ז) אין אומרים 'כשם שעשית'.** יש אומרים, משום דלא ישאל אדם צרכיו בגי' ראשונת ואחרונת, וטעות הוא, דשבביל הצבור שרי, אלא עיקר הטעם, דכל דבר דהוי להבא תקנו בלהבא, ודברך דהודאה הוי לשעבר, ועיקר 'על הניסים' הוי כלשעבר [ב"י]: **ח** **ויש אומרים שאומרים אותו.** כתב בית-יוסף: ודעבדי דעבדי דעבדי דעבדי. ב'על הניסים' הוי לומר 'להשכיחם תורתך', ולא יאמר 'מתורתך' במ"ם. צריך לומר שמונת ימי חנוכה אלו להודות' [מ"א]:

א **גומרין את ההלל.** לפי שבכל יום נוסף נס חודש. ועוד יש טעמים, עיין בבית-יוסף. ואחר ההלל (ב) אומרים חצי קדיש. מי שהוא אבל, בשחרית (ג) אין מתפלל לפני העמוד, דישי הלל, הא ערבית מתפלל, דמתפלל בראש-חודש גס-כן ערבית. אין אומרים 'אל ארך אפים' בשני וחמישי בחנוכה ויהי רצון' אחר ספר-תורה. ולענין הלל אם מותר לומר בבית האבל,

שער הציון

(ב) גמרא: (ג) ומכל מקום בדיעבד אם אמר 'על הניסים' בעבודה והשלים תפלתו אין צריך לחזור, דלא הוי הפסק מה שאמר חוץ למקומו [פ"ח בשם ע"ד]: (ג) פריימגדיום בשם אליה רבה: (ד) י"ד אפרים: (ה) ט"ז פריימגדיום: (ב) לבוש: (ג) פריימגדיום:

הלכות חנוכה סימן תרפג תרפד

שיז באר הגולה

תחנון וציוץ⁽⁸⁾ וילמנצח וצידוק הדין, גם בערב חנוכה במנחה. ועיין לעיל סימן קלא (מהר"ל ומנהגים):

תרפד סדר קריאת התורה בחנוכה, וכו' ג' סעיפים:

א משנה מגילה ל"א דאיתא בפסיקתא שבניה ככסלו שלם מלאכת המשכן, טו כ שם בשם יש מקומות ג שם כבוד ד' טס ה שם ו בייחא ד' טס ז שם, ואף-על-גב דנרות המשכן קרימי טפי אפילו הכי צריכי לן נבואות-עתידי דנרות, ר"ן ח מירא ידו רבי יצחק נפחא מגילה כ"ט ט במאי דסליק מינה, ועוד, דפרסומי ניסא עדיף, הרא"ש י מירא דרבי יצחק שם

א [*] *קורין בקרבנות (א) הנשיאים שבפרשת נשא שלשה בכל יום, יומתחילין בברכת (ב) כהנים (ויש אומרים שמתחילין 'ביום כלות משה' (טו), וכן אנו נוהגין). יקורא אותו (ג) עם כהן ולוי, וישראל קורא 'ביום הראשון'. (ויש אומרים שהכהן קורא כל אותו הפרשה עד 'ביום הראשון', והלוי והישראל קורין 'ביום הראשון') (מנהגים) (וכן נוהגין). 'ביום שני קורא כהן 'ביום השני' עד 'פר אחד בן בקר', ולוי עד 'ביום השלישי', וישראל חוזר וקורא 'ביום השני', ועל דרך זה בכל יום. הגה ויש אומרים שישראל קורא ביום שלאחריו, דהיינו 'ביום השלישי', וכן בכל יום, וכן נוהגין (הגהות מיימוני פי"ג מהל' תפלה). 'ביום שמיני מתחילין 'ביום (ד) השמיני', וגומרין כל הסדר, וקורין ופרשה ראשונה של 'בהעלותך' (ונוהגים לסיים כן עשה את המנורה') (מנהגים): **ב** בשבת שבתנוכה מוציאין שני ספרים, באחד קורא בפרשת (ה) השבוע ובשני קורא (ו) בשל חנוכה, (י) ומפטיר 'רני ושמחי'. ואם חלו בו שתי שבתות, מפטיר בשניה 'במלכים בנרות דשלמה': הגה ואם חל חתונה בשבת זו, (ח) מפטירין (ב) בשל חנוכה (מנהגים): **ג** אם חל ראש-חודש טבת בשבת מוציאין שלשה ספרים, וקורין ששה (ט) בפרשת השבוע, ובשני קורא אחד (י) בשל ראש-חודש ומתחיל 'וביום השבת', ובשלישי קורא מפטיר בשל חנוכה, (יא) ומפטיר 'רני ושמחי'. (יב) ואם חל ראש-חודש בחול מוציאין שני ספרים, וקורין באחד שלשה בשל ראש-חודש, ובשני קורא

שערי תשובה

באר היטב

והמ"א סימן קלא כתב שבתנוכה טוב שיקרא כ"א בביתו, והביאו בה"ט שם, ע"ש:

*] קורין בקרבנות כו'. עיין בדברים אלו ובד"ן טעות בקריאה בספרי שערי

ביאור הלכה

משנה ברורה

בחדמ-משה השיב על כל ראייתו של ה"ט, וכן בשאלת-יעב"ץ מסכים גם-כן עם השולחן-ערוך. אכן באמת כבר נשמע דבר זה בין החיים וכבר איפלו בו קמאי, לכד מה שהובא בבית-יוסף שדעת תורתם הדין נדר חנוכה קודם, ומהר"ל ואגור וכליבו סוכרים גם-כן כמותו, ורבי דוד אבודרהם כתב שיש שמבדילין קודם, כי הנה במארי כתב שמהנהגו להדליק נר-חנוכה קודם הבדלה, ובאשכול הלכות חנוכה כתוב וזה לשונו: ראיתי רבים מברכין קודם הבדלה, ולי הכותב נראה שטעות בידם וכו', עיין שם [עיי' במחש"ש וברכ"י יוסף וזכור לאברהם]. ועל-כן הנכון להתנהג בזה כמו שהסכימו כמה אחרונים, דבבית-הכנסת אין לשנות המנהג שנהגו מעולם להדליק נר-חנוכה קודם, ובביתו, דעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד, וגם בפריי-מגדים כתב דאין לגעור על שום אדם כי יש לו על מי לסמוך:

מאחר שאומרים בו הלל:

(ב) בשל חנוכה. ומקצת שוש אשיש, עיי' סימן תכה ס"ג. וי"א דכשבת שני מפטירין שוש אשיש, לבוש:

עיי' בשערי-תשובה, (א) אבל האבל בעצמו בוודאי לא יאמר: **א** (א) הנשיאים. משום שנגמר מלאכת המשכן בכ"ה ככסלו: (ב) כהנים. לפי שנעשה הנס על-ידי כהנים: (ג) עם כהן ולוי. כהן יקרא עד 'לפני המשכן' או עד 'לחנוכת המזבח', והשאר יקראו לוי וישראל, (ב) אבל אותם שנהגו לקרות לכהן עד 'ואני אברכס' הוא מנהג בטעות וצריך לבטלו, שהשלשה צריכין שיקראו בסדר היום, וסדר היום הוא פרשת נשיאים. ואחר הקריאה (ג) אומרים חצי קדיש. אם טעו וקראו ביום שני של חנוכה פרשת נשיא שלישי וכיוצא, (ג) עלתה להם, דאין קפידא בימים: (ד) השמיני. כהן ולוי (ד) קורא בקרבנות גל, וישראל גומר כו':

ב (ה) השבוע. שבעה קראות לפחות, (ה) ואומר חצי קדיש: (ו) בשל חנוכה. ואם הוא יום ראשון של חנוכה, מתחיל מויהי ביום כלות' [לבוש]. המפטיר יקרא (ו) רק נשיא אחד דיום ההוא לכד, וכן בראש-חודש שבתנוכה קורים להרביעי רק נשיא אחד לכד של אותו היום דהיינו יום הששי, ואם ראש-חודש טבת שני ימים, קורא ביום שני דראש-חודש, שהוא ז' דחנוכה, נשיא השביעי לכד: (ז) ומפטיר 'רני ושמחי'. על שם 'ראיתי והנה מנורת זהב כולה': (ח) מפטירין בשל חנוכה. רוצה לומר, אף דבעלמא המנהג בשבת שיש חתן לדחות הפטרת השבוע ולקרות הפטרת 'שוש אשיש' שהוא מענינא דחתן, כמבואר לעיל בסוף סימן תכה, מכל מקום בשבת-חנוכה, בין בשבת ראשון בין בשבת שני, אין לדחות של חנוכה, דפרסומי ניסא עדיף. והנה המגן-אברהם הביא דיש אומרים דהני מילי בשבת ראשונה, אבל אם איקלע חתן בשבת שניה, מפטירין 'שוש אשיש', ואין מפטירין בשל חנוכה הואיל וכבר הפטירו בשל חנוכה בשבת ראשון. (י) אבל באליה רבה כתב דמרמ"א משמע דבין בשבת ראשון ובין בשני (ח) קורין רק של חנוכה לחוד, וכן נוהגין: **ג** (ט) בפרשת השבוע. והוא הדין אם רוצים לקרות בה שבעה או יותר מן שבעה גם-כן שרי, והעיקר (ט) דבין כולם לא יפחות משבעה. כשגומר פרשת השבוע (י) מניחין הספר-תורה השני ואין אומרין קדיש, רק מגביהין הראשונה וגוללין אותה ופושטין השניה וקורא בה, וכשומרין קדיש על השניה מניחין השלישית אצלה: (י) בשל ראש-חודש. תדיר קודם: (יא) ומפטיר 'רני ושמחי'. דהא תדיר קודם (יא) היינו להקדים, אבל לענין לדחות, פרסומי ניסא עדיף; ועוד, דכיון דקורא בשל חנוכה באתרונה, יש להפטיר במאי דסליק מיניה: (יב) ואם חל ראש-חודש בחול. סדר קריאת התורה בראש-חודש בחול: מתחיל פרשת התמיד כהן עד

שער הציזון

(א) חיי-אדם: (ב) פרי חדש: (ג) לבוש: (ג) ברכי-יוסף: (ד) מנהגים: (ה) אחרונים: (ו) פתחי-עולם בשם תשובת צמח-צדק: (ז) וכתב דכן דעת המטה: (ח) ואפילו לצורך איזה פסוקים משוש אשיש' גם-כן אין נכון, דאין מולגין מבניא לנביא [שם]: (ט) פרי חדש, עיין שם שכתב דהוא הדין ושרי לקרות ה' גברי בפרשת השבוע: (י) שערי-אפרים: (יא) פוסקים:

(א) היינו 'צדקתך צדק'. וצוין הוא קיצור התיבות [ר"ת] הראשונות שבג' הפסוקים — צ'דקתך וצ'דקתך צ'דקתך.

הלכות חנוכה סימן תרפד תרפה

אחד בשל חנוכה. יואם טעה החזן (יג) וקרא רביעי בשל ראש-חודש, אם לא הוציאו ספר שני (יד) אין צריך (ב) [ג] לקרות יותר, אבל אם הוציאו ספר שני, (טו) משום פגמו צריך (ג) (טז) לקרות חמישי בשל חנוכה: הגה *ואם טעה והתחיל לקרות בשל חנוכה (יז) צריך (ז) [ז] להפסיק לקרות בשל ראש-חודש (אבודרהם הלכות ברכות). (יח) *ואם צריך לברך על קריאת ראש-חודש, עיין לעיל סימן קמ:

תרפה סדר ארבע פרשיות, וכו' ז' סעיפים:

א משנה וברייתא מגילה כ"ט ב כשמואל ותיארו כחיה א [*] (א) *ראש-חודש אדר הסמוך לניסן שחל להיות בשבת, (ב) קורין פרשת (ה) שקלים בשהיא

באר היטב

(ג) לקרות יותר. דאין משגיחין בחנוכה: (ג) לקרות חמישי. ויאמר קדיש אחריו, ואם אמר קדיש אחר הרביעי לא יאמרנו אחר החמישי, חשוכת מהיר"ל סימן ר"ב, ועי' סימן רפ"ב סי' וס"י קמ"ד, ואפילו נזכרו בקריאת הרביעי אל 'קרא הוא בחנוכה דאין מולגין כמיש' סימן קמ"ד, ב"י, ש"ל, מ"א: (ז) להפסיק. והט"ז כתב דהאי פסקא דרמ"א לאו דסמכא הוא ואינו צריך להפסיק אלא קורא כהן בשל חנוכה ואח"כ נפתלי כ"ץ ז"ל, ע"ש. ועיין בגינת-וורדים ח"א"ה כלל א סימן לו: לחזור ולהוציא ס"ת ולקרות הפרשה, גינת-וורדים ח"א"ה כלל א סימן לו,

משנה ברורה

רביעית ההין', לוי עד 'ונסכה', ישראל עד 'ונסכו', והרביעי קורא בחנוכה [פמ"ג]: (יג) וקרא רביעי בשל ראש-חודש. והוא הדין אם טעה ונזדמן בשבת-חנוכה: (יד) אין צריך לקרות יותר. דאין משגיחין בחנוכה, דראש-חודש עיקר; ואפילו (י"ב) אם נזכרו בתחלת קריאת הרביעי, אין לומר שרביעי עצמו יקרא בספר-תורה זו בשל חנוכה קודם שיחתום בפרשת ראש-חודש, דהוי ליה מדלג ואין מולגין בתורה בשני ענינין, כדלעיל בסימן קמ"ד, אלא מאחר שהרביעי התחיל לקרות בשל ראש-חודש, יחתום ויברך, ויבוא חמישי אחריו ויקרא בספר-תורה השניה, אם הוציאוה, בשל חנוכה: (טו) משום פגמו. דמוטב לבטל הא דאמרין דבראש-חודש אין מוסיפין על ארבעה, מלפגום הספר-תורה [ב"י]: (טז) לקרות חמישי וכו'. ויאמר קדיש (יג) אחריו. ואם אמר קדיש אחר הרביעי, לא יאמרנו אחר החמישי: (יז) צריך להפסיק. עיין בט"ז שכתב דהאי פסקא לאו דסמכא הוא ואין צריך להפסיק, אלא קורא כהן בשל חנוכה ואח"כ יקרא לאחרים בשל ראש-חודש. ועיין בביאור הלכה שביירונו כל הפרטים שיש בזה: (יח) ואם צריך לברך וכו'. עיין בביאור הלכה:

א (א) ראש-חודש אדר וכו'. אבאר בקיצור ענין ארבע פרשיות, והוא: חז"ל (ה) תקנו לקרות ארבע פרשיות בשנה, מראש-חודש אדר עד ראש-חודש ניסן, לזכרון ארבעה דברים, והם אלו: הראשונה היא פרשת שקלים, לזכרון מצות מחצית השקל, שיתבאר בסמוך, שהיו מחוייבים ליתן ללשכה לקרבן התמיד בכל שנה. השניה היא פרשת זכור, לזכור מעשה עמלק, וקורין אותה בשבת שלפני פורים, לסמכה למעשה המן שהיה מזרע עמלק, וכדי להקדים זכירת מחיית עמלק לעשייתה, וכדכתיב 'והימים האלה נזכרים ונעשים'. השלישית היא פרשת פרה אדומה, והיא בשבת שקודם פרשת החודש, שכן כיה שרפתה במדבר סמוך לניסן, כדי להזות בה את ישראל באר החטאת מיד אחר הקמת המשכן, כדי שיהיו טהורים ויוכלו לעשות הפסח בזמנו, לכך קורין פרשה זו, להתפלל לפניו יתברך שגם עלינו יזרוק מים טהורים במהרה. הרביעית פרשת החודש, בשבת הסמוך לראש-חודש ניסן, כדי לקדש חודש ניסן, דכתיב בתורה 'החודש הזה לכם ראש חדשים', אבל אין זה עיקר הקידוש, כי עיקר הקידוש הוא בעת ראיית הלבנה, שמקדיש אותו הבית-דין, ואין הקריאה הזאת אלא מדרבנן: (ב) קורין פרשת שקלים. דאמר קרא (ג) 'זאת עולת חודש בחדשו לחדשי השנה', והאי 'לחדשי' יתירא הוא? אלא אמרה תורה: יש לך חודש שאתה צריך לחדשו בהבאת עולות תמידין ומוספין

שער הציון

(י"ב) בתי-יוסף: (י"ג) מגן-אברהם: (ה) מגמרא ופוסקים: (ג) גמרא:

שערי תשובה

אפרים שער ח תמצא הכל מביאר היטב: [ג] לקרות. עבה"ט. ועיין בתוספות דמגילה דף כט ובשאלת-שלום אותו לו ומ"ש בזה בספרי בית-אפרים סימן יח להגאון מהר"י ז"ל בעמ"ח ש"ש: [ז] להפסיק. עיין בה"ט. ועיין ביד-אפרים מ"ש בזה על הט"ז, ובספרי שו"ת בית-אפרים סימן יח כתבתי באריכות יותר בזה, ע"ש:

* ר"ח אדר הסמוך כ"ו. ועיין כל דעי' סדר קריאת ארבע פרשיות ועטות יקרא לאחרים בשל ר"ח, וכתב שכן הסכים הרב הגאון מהר"ר (ב) שקלים. ואם שכחו הצבור ב"ח אדר לקרות פרשת שקלים צריכים

ביאור הלכה

* ואם טעה והתחיל וכו' צריך להפסיק וכו'. עיין במשנה ברורה כמה שכתבנו בשם הט"ז דחולק על לו ופוסק דמכין שהתחיל לקרות בשל חנוכה צריך לגמור הכהן בשל חנוכה. והנה באליה רבה מצד דאם לא קרא עדיין ג' פסוקים בשל חנוכה יפסיק באמצע ויקרא בשל ראש-חודש ודאם קרא ג' פסוקים, מודה לדעת הט"ז דיברך הכהן ברכה אחרונה ויקרא לאחרים בשל ראש-חודש ואין צריך לחזור ולקרות של חנוכה, וכן מצד קצת בספר מור וקציעה, מכל מקום הרבה אחרונים [הבגודיישע והשולחן-שלמה וכספר פני-צחק ס"ט הדה"ח והח"א], ומכללם גם המגן-אברהם בסימן קמ בטופו, הורו להלכה כדברי הט"ז, דכיון שהתחיל בשל חנוכה צריך לגמור הכהן בשל חנוכה בספר-תורה זו ואח"כ יקרא הג' בספר-תורה אחרת בראש-חודש [ואף שבסימן זה פירש מגן-אברהם הטעם לדברי ה"מ"א, מכל מקום להלכה בוודאי דעתו כמו שכתב שם]. והתחלה נקרא משהתחיל לברך הרכיב, דהיינו שאמר ברוך אתה ה', אבל אם לא התחיל לברך, אף שנזדמן בידם אותה שהוא מתוקן לחנוכה אין לו לחוש לזה לכולי עילמא, ויגלוה ויקראו בספר-תורה אחרת שהוציאו לשם ראש-חודש, ואין כאן פגם לספר-תורה זו כיון שיקראו בה אחר-כך [אחרונים]. ובראש-חודש שבת שחל בשבת, שצריך להוציא ג' ספרים ועניני חנוכה קורין בשלישית כנ"ל, אם טעו וקראו בשני בשל חנוכה בשלישית ניסא ראש-חודש, מכל מקום קורין ההפסח בשל חנוכה משום פוטומי ביטא [ח"א], וכענין זה מצד גם הפרי-מגדים בסוף דבריו, עיין שם, ומכל מקום בדיעבד אם קראו הפסח של ראש-חודש 'השמים כסאי' יצאו [שם]. מי שיש לו יאר-צייט בחנוכה, לא יחשוב לפי ימי החנוכה אלא לפי ימי החודש, שהרי לפעמים ראש-חודש שבת יום אחד ולפעמים שני ימים: * ואם צריך לברך וכו' עיין לעיל סימן קמ. רוצה לומר,

דברים, והם אלו: הראשונה היא פרשת שקלים, לזכרון מצות מחצית השקל, שיתבאר בסמוך, שהיו מחוייבים ליתן ללשכה לקרבן התמיד בכל שנה. השניה היא פרשת זכור, לזכור מעשה עמלק, וקורין אותה בשבת שלפני פורים, לסמכה למעשה המן שהיה מזרע עמלק, וכדי להקדים זכירת מחיית עמלק לעשייתה, וכדכתיב 'והימים האלה נזכרים ונעשים'. השלישית היא פרשת פרה אדומה, והיא בשבת שקודם פרשת החודש, שכן כיה שרפתה במדבר סמוך לניסן, כדי להזות בה את ישראל באר החטאת מיד אחר הקמת המשכן, כדי שיהיו טהורים ויוכלו לעשות הפסח בזמנו, לכך קורין פרשה זו, להתפלל לפניו יתברך שגם עלינו יזרוק מים טהורים במהרה. הרביעית פרשת החודש, בשבת הסמוך לראש-חודש ניסן, כדי לקדש חודש ניסן, דכתיב בתורה 'החודש הזה לכם ראש חדשים', אבל אין זה עיקר הקידוש, כי עיקר הקידוש הוא בעת ראיית הלבנה, שמקדיש אותו הבית-דין, ואין הקריאה הזאת אלא מדרבנן: (ב) קורין פרשת שקלים. דאמר קרא (ג) 'זאת עולת חודש בחדשו לחדשי השנה', והאי 'לחדשי' יתירא הוא? אלא אמרה תורה: יש לך חודש שאתה צריך לחדשו בהבאת עולות תמידין ומוספין

הלכות חנוכה סימן תרפה

שיט באר הגולה

ג שם בכייתא ד' שם
במשנה וכוונתא ל'
ה שם ו' שם ז' שם ח'
ז' שם ט' שם י' שם יא'
יב' שם יג' שם יד'
י"ה שם י"ז שם י"ח'
י"ט שם כ' שם כ"א'
כ"ב שם כ"ג שם כ"ד'
כ"ה שם כ"ז שם כ"ח'
כ"ט שם ל' שם ל"א'
ל"ב שם ל"ג שם ל"ד'
ל"ה שם ל"ז שם ל"ח'
ל"ט שם מ' שם מ"א'
מ"ב שם מ"ג שם מ"ד'
מ"ה שם מ"ז שם מ"ח'
מ"ט שם נ' שם נ"א'
נ"ב שם נ"ג שם נ"ד'
נ"ה שם נ"ז שם נ"ח'
נ"ט שם נ"ט שם ס'
ס"ב שם ס"ג שם ס"ד'
ס"ה שם ס"ז שם ס"ח'
ס"ט שם ס"ט שם צ'
צ"ב שם צ"ג שם צ"ד'
צ"ה שם צ"ז שם צ"ח'
צ"ט שם ק' שם ק"א'
ק"ב שם ק"ג שם ק"ד'
ק"ה שם ק"ז שם ק"ח'
ק"ט שם ק"ט שם ק"ס'
ק"כ שם ק"כ שם ק"כ"א'
ק"כ"ב שם ק"כ"ג שם ק"כ"ד'
ק"כ"ה שם ק"כ"ז שם ק"כ"ח'
ק"כ"ט שם ק"כ"ט שם ק"כ"ס'
ק"כ"ב שם ק"כ"ג שם ק"כ"ד'
ק"כ"ה שם ק"כ"ז שם ק"כ"ח'
ק"כ"ט שם ק"כ"ט שם ק"כ"ס'
ק"כ"ב שם ק"כ"ג שם ק"כ"ד'
ק"כ"ה שם ק"כ"ז שם ק"כ"ח'
ק"כ"ט שם ק"כ"ט שם ק"כ"ס'

כ"י תשא' עד 'ועשית כיוור נחושת', (ג) 'ומפטיר 'ויכרות יהודיע', ומוציאין שלשה ספרים, באחת קורא פרשת (ד) השבוע (ה) וכשני של ראש-חודש ובשלישי קורא מפטיר בפרשת שקלים: ב' יבשבת שניה מוציאין שני ספרים, באחד קורא פרשת (ו) השבוע, ובשני קורא יזכור את אשר עשה לך' (ז) עמלק', ומפטיר (ח) 'פקדתי את אשר עשה עמלק': ג' יבשבת שלישית שהוא ט"ו באדר מפסיקין, ובשבת רביעית שהוא כ"ב לאדר מוציאין שני ספרים, באחד קורא בפרשת (ט) השבוע ובשני קורא פרשת (י) 'פרה', ומפטיר 'זורקתי עליכם מים טהורים' (יא) ועיין לעיל סימן קלז סעיף ה: ד' יבשבת חמישי שהוא כ"ט באדר מוציאין שני ספרים, באחד קורא פרשת (יב) השבוע ובשני 'החודש הזה לכם', ומפטיר 'בראשון באחד לחודש': ה' חל ראש-חודש אדר הסמוך לניסן בתוך ימי השבוע, 'ואפילו בערב-שבת, מקדימין לקרות פרשת שקלים בשבת שלפניו ומפסיקין בשניה, כדי שתהא פרשת 'זכור' בשבת הסמוכה לפורים מלפניה. וואם חל פורים בערב-שבת, מקדימין לקרות פרשת 'זכור' בשבת שלפניו: ו' שהמים שראוי לקבוע בהם ראש-חודש אדר: ז' זכור. וסימן לשבתות ההפסקה: זט"ו, ב"ו, ד"ד, ובי"ו, כלומר, כשחל ראש-חודש בשבת מפסיקין בחמשה עשר בו וסימן זט"ו, וכשחל ביום שני מפסיקין בו' בו וסימן ב"ו, וכשחל ביום רביעי מפסיקין בד' בו וסימן ד"ד, וכשחל ביום ששי מפסיקין בשתי שבתות, כ' בו וי"ג^(א) בו, וסימן ובי"ו: ז' יש אומרים (יד) שפרשת 'זכור' (טו) ופרשת פרה אדומה חייבים לקרותם

שערי תשובה

באר היטב

ע"ש. אם טעו וקראו הפרשיות והמגילה בראשון צריך לחזור לקרותן הקריאה בספרי שערי-אפרים שער ח שיארתיו הדברים על בורין בעזה"י:

ביאור הלכה

משנה ברורה

דשם יש שני דעות בזה, ואחרונים כתבו שם דנהגין למעשה כהדעה שסוברת דצריך לברך, וכן פסק בשערי-אפרים דצריך לברך על קריאת ראש-חודש לפניו ולאחריה:

מתרומה חדשה, וזהו ניסן, דגמרין בגמרא בגזירה שזה שחודש זה הוא חודש ניסן, וכיון דבניסן בעי לאקרובי מתרומה חדשה, לכך מקדמין ומשמיעין על השקלים באדר

הסמוך לו, שיביאו שקליהם בראש-חודש ניסן, ואנו משלמין פרים שפתינו בקריאת הפרשה של 'כי תשא' דכתיב בה ענין השקלים. יוצא ישר לשחורית וגם למוסף בפרשת שקלים ובפרשת החודש, אבל ביזכור 'פרה' לא תקנו במוסף [פמ"ג]. אם אירע שלא קראו הפרשה מענינו של יום, (ג) אין לה תשלומין לשבת הבאה [שערי אפרים]. אם שכחו הצבור לקרות פרשת שקלים, והוא הדין בשארי השלשה פרשיות, אם כבר אמר הפטרה של סדר השבוע בברכותיה וזכור, צריכים לחזור ולהוציא ספר-תורה ולקרות הפרשה בברכה לפניו ולאחריה, ויאמר אחר-כך קדיש ויפטיר בלא ברכה לפניו ולאחריה. ואם נזכרו אחר שהתחיל לברך על הפטרה ואמר השם, יגמור הברכה ויאמר קצת פסוקים מהפטרת השבוע [כדי שתהיה לברכה מקום לחול], ובלא ברכה אחריה, ויוציאו ספר-תורה ויקרא עולה אחד מענינו של יום, ואחר ברכה אחרונה יאמר קדיש ויקרא הפטרה בלא ברכה לפניו, והברכות שלאחריה יברך. ואם נזכרו מיד אחר שבירך ברכה אחרונה על התורה, יוציאו ספר-תורה אחרת ויניח אצל הראשונה ויאמר קדיש, ואחר-כך יקרא אחר שיפטיר מענינו של יום בברכותיה [שם]. אם טעו וקראו הפרשיות והמגילה (ד) באדר ראשון, צריך לחזור ולקרות המגילה בשני; ולענין הפרשיות, בבית-יוסף משמע דאין צריך לחזור, אבל בדרכי-משה וכו' רבא רבה כתבו דצריך לחזור: (ג) ומפטיר 'ויכרות יהודיע'. כי שם נזכר נדבות לבדק הבית. ואין מפטירין בשל ראש-חודש שאף שהיא תדירה, משום דמשקלים סליקו בחורה ומפטירין בה: (ד) השבוע. ששה אנשים, ובמקום שנהגו להוסיף מוסיפין [ש"א]: (ה) ובשני של ראש-חודש. ומתחילין 'וביום השבת' [לברוך], ומניחין ספר-תורה השלישית אצלה ואומרים חצי קדיש. ואם אחר שגמר פרשת השבת טעה ולקח הספר-תורה שהיתה מגוללת על פרשת שקלים ובירך לפניו והתחיל לקרות, יסיים בפרשת שקלים, ואחר-כך להעולה בספר-תורה השלישית למפטיר יקרא עמו בפרשת ראש-חודש, וההפטרה יאמר 'השמים כסאי' מאחר שבקריאת התורה נסתים מענין של שבת וראש-חודש; וכן הוא הדין בשבת פרשת החודש, כשחל ראש-חודש ניסן בשבת והקדים לקרות בפרשת החודש [ש"א]: ב' (ו) השבוע. ומניחין ספר-תורה השניה אצלה ואומר חצי קדיש: (ז) עמלק. עד 'לא תשכח': (ח) 'פקדתי'. כן הוא ברמב"ם, ובלבוש איתא: "ויואמר שמואל", "כה אמר ה' פקדתי את אשר עשה וגו'": ג' (ט) השבוע. ומניחין ספר-תורה השניה אצלה ואומרים חצי קדיש: (י) 'פרה'. בפרשת חוקת, מתחלת הסדר עד 'תטמא עד הערב': (יא) ועיין לעיל בסימן קלז סעיף ה. שם מבואר אם טעה ולא גמר כל הפרשה: ד' (יב) השבוע. ומניחין ספר-תורה השניה אצלה ואומרים חצי קדיש: (יג) 'לכם'. עד 'תאכלו מצות'. כשחל ראש-חודש ניסן בשבת, שאז הוא פרשת החודש, מפטירין פרשת החודש ולא 'השמים כסאי' עט"ז בשם לבוש[ן], ומוציאין שלשה ספרים, באחד חורין פרשת השבוע, ומניחין השניה ואין אומרין קדיש, ומגביהין הראשונה וגוללין, ופותחין השניה וקורין בפרשת ראש-חודש מן 'וביום השבת' ו'ונסכו', ומניחין השלישית ואומרין קדיש, ומגביהין השניה וגוללין, ופותחין השלישית וקוראין למפטיר בפרשת החודש [ש"א]: ז' (יד) שפרשת 'זכור'. דכתיב 'זכור את אשר עשה וכו'', וגמרין בגמרא דהאי 'זכור' היינו באמירה מתוך הספר דוקא [ולא די במה שיקבע זה בלבן], ועל-כן צריך הקורא לכוין להוציא כל השומעים, וגם השומעים צריכין לכוין לצאת: (טו) ופרשת פרה אדומה. והרבה אחרונים כתבו שפרשה זו אינה מדאורייתא. ועיין לעיל

שער הציון

(א) וכן איתא בחידושי רבי עקיבא אגור: (ד) כגון שחשבו שהיא שנה פשוטה ואחר-כך נודע להם שהיא מעוברת:

(א) כלומר, וט"ז בו.

הלכות מגילה סימן תרפה תרפו

(ג) [ג] מדאורייתא, לפיכך בני הישובים שאין להם מנין צריכים לבוא (טו) למקום שיש מנין בשבתות הללו כדי לשמוע פרשיות אלו שהם מדאורייתא: הגה ואם אי אפשר להם לבוא, (יז) מכל מקום יזהרו לקרותם (יח) בנגינתם ובטעמם (מצא כתוב):

הלכות מגילה

תרפו דין תענית אסתר, ובו ג' סעיפים:

א א"כחנוכה ופורים (ב) (א) מותר להתענות לפניהם ולאחריהם: ב (ב) ימתענין (ג) ב"יג באדר,

א תוספת תענית י"ח, וכן כתב הרא"ש בפרק קמא דמגילה ב הרא"ש שם אהא אדיתא שם ב י"ג זמן קהילה לכל היא

באר היטב

שערי תשובה

[ג] מדאורייתא. עב"ט, ועי' בשערי אפרים שער ה. ומ"ש בה"ט בענין תענית הזכיר אלא פרשת זכור. ובת"ה סימן קח כתב ד"ל: באשר"י פ"ו דברכות כתב דעשה דאורייתא לקרות פרשת זכור בעשרה, ובתוספות שאנ"ץ כתבו דאין שום קריאה דאורייתא רק פרשת זכור, ובתוספות הקצרות בברכות פ"ב פ' דפרשת זכור ופרשת פרה חייבים לקרותן מן התורה וכו', וא"כ צריך לזהר יותר שישמעו קריאת פרשת זכור בעשרה ממקרא מגילה בזמנה, אלא שהעולם לא הזירי בהכי, עכ"ל. וכתב המ"א: ונ"ל ליישב מנהג העולם, דאטו מי כתיב בתורה שיקראו דוקא בשבת זו, אלא שחכמים תקנו בשבת זו הואיל ושכיחי רבים בבהכ"נ וסמוך לפורים כדי לסמוך מעשה עמלק למעשה המן, וע"כ כששומע בפורים פרשת ויבא עמלק נמי ויבא עמלק ויצא י"ח, וכ"ה ברא"ם סימן ב, אבל פרשת פרה לא מצינו שהוא מדאורייתא, עכ"ל, ע"ש. וכתב רש"ל שאין הקטן עולה למפטיר בפרשת זכור ובפרשת פרה, ע"ש. והבי"ח כתב דבין קטן שיודע למי מברכין ובין שאינו יודע למי מברכין עולה, ע"ש. והט"ו כתב: דוקא קטן היודע למי מברכין עולה, ובסימן רפב פסק רמ"א דקטן יכול לקרות בפרשת המוסטפיין או בדי' פרשיות שמוספיין באדר, ונראה דביודע למי מברכין קאמר, עכ"ל, ע"ש. ויש נהגין בשנה מעוברת לקבוע תענית בכל יום ה' מפרשת שובבי"ם ת"ת, ו"א גם בכל די' פרשיות אין מוכיזין נשמות ואומרים שיע"ק^(ז), ד"מ. יש נהגין בשנה מעוברת לקבוע תענית בכל יום ה' מפרשת שובבי"ם ת"ת, ו"א גם פרשת ויקהל ופקודי, ואומרים שומר ישראל וכו', ופשוט דהש"ץ אומר עננו בשחרית ומנחה. וכתב האר"י ז"ל בפירושו התורה שימים אלו מסוגלים לתקן עוון קרי יוחר מכל השנה המתעניין בהן, כמן מתחיל מפ' שמות שאז התחיל השעבוד שנתקן הקרי יאדה"ר ונגמר בפרשת כי תקנה עבד עברי, ע"ש:

(ב) מותר. וב"ח כתב דבחנוכה אסור להתענות לפניו. ועי' סימן תרע ס"ב מ"ש. ועיין י"דאהרן: (ג) ב"יג. ויש מתענין לילה יום, כנה"ג.

משנה ברורה

בסימן ס סעיף קטן י במשנה ברורה, דאפילו במצוה דרבנן גס"כ צריך לכוין לצאת ידי המצוה: (טז) למקום שיש מנין וכו'. היינו, אפילו יש לו ספר-תורה בביתו אלא שאין לו מנין בביתו, ואפילו אם נאמר דמנין לפרשת זכור (ס) הוא מדרבנן בעלמא, על-כ"ל-פנים עיקר קריאת זכור הוא דאורייתא. והנה בתרומת-ההדש כתב דשמיעת קריאת פרשת זכור בעשרה עדיף יותר ממקרא מגילה בצבור, שמקרא מגילה לדעת רוב הפוסקים סגי בזמנו ביחיד, ועל-כן אם אי אפשר לו לקיים שניהם יראה לקיים קריאת פרשת זכור בצבור, אבל המגן-אברהם מצדד דטוב יותר שיבוא למקום שקורין המגילה בצבור, ופרשת זכור יוצא על-פי הדחק כמה שישמע הקריאה בפורים פרשת ויבא עמלק, (י) דבזה נמי זוכר מעשה עמלק ויוצא ידי חובתו, ורוצה לומר דיוצא מדאורייתא. והנה למאי דקיימא לן לעיל בסימן ס דמצוות צריכות כוונה, יהיה צריך בעת שמיעת פרשה זו לכוין לצאת בזה מצות עשה של זכור. אבל לעניות דעתי, עיקר דינו של המגן-אברהם עיין, דהא כתיב בתורה זכור את אשר עשה וגו' אשר קרך בדרך ויונב כן וגו' תמחה וגו', והכוונה שלא לשכוח מה שעשה לנו עמלק, ונספר זה לבנינו ולדורותינו לומר להם: כך עשה לנו הרשע ולכך נצטוינו למחות את שמו, כמו שכתב הרמב"ן בביאורו, וזה לא נזכר

בסימן ס סעיף קטן י במשנה ברורה, דאפילו במצוה דרבנן גס"כ צריך לכוין לצאת ידי המצוה: (טז) למקום שיש מנין וכו'. היינו, אפילו יש לו ספר-תורה בביתו אלא שאין לו מנין בביתו, ואפילו אם נאמר דמנין לפרשת זכור (ס) הוא מדרבנן בעלמא, על-כ"ל-פנים עיקר קריאת זכור הוא דאורייתא. והנה בתרומת-ההדש כתב דשמיעת קריאת פרשת זכור בעשרה עדיף יותר ממקרא מגילה בצבור, שמקרא מגילה לדעת רוב הפוסקים סגי בזמנו ביחיד, ועל-כן אם אי אפשר לו לקיים שניהם יראה לקיים קריאת פרשת זכור בצבור, אבל המגן-אברהם מצדד דטוב יותר שיבוא למקום שקורין המגילה בצבור, ופרשת זכור יוצא על-פי הדחק כמה שישמע הקריאה בפורים פרשת ויבא עמלק, (י) דבזה נמי זוכר מעשה עמלק ויוצא ידי חובתו, ורוצה לומר דיוצא מדאורייתא. והנה למאי דקיימא לן לעיל בסימן ס דמצוות צריכות כוונה, יהיה צריך בעת שמיעת פרשה זו לכוין לצאת בזה מצות עשה של זכור. אבל לעניות דעתי, עיקר דינו של המגן-אברהם עיין, דהא כתיב בתורה זכור את אשר עשה וגו' אשר קרך בדרך ויונב כן וגו' תמחה וגו', והכוונה שלא לשכוח מה שעשה לנו עמלק, ונספר זה לבנינו ולדורותינו לומר להם: כך עשה לנו הרשע ולכך נצטוינו למחות את שמו, כמו שכתב הרמב"ן בביאורו, וזה לא נזכר

שער הציון

(ס) אף דהמגן-אברהם הביא בשם תרומת-ההדש דהרא"ש כתב דעשה דאורייתא לקרות פרשת זכור בעשרה, איני יודע שום מקור לזה, והאי דרכי אליעזר שחזר עבדו הוא משום דעיקר קריאת זכור הוא מצות עשה דאורייתא, ורבנן תקנו לקרותה בצבור. ועיניתי ברא"ש ואין הכרח לדברי תרומת-ההדש, וצריך שער: (י) דאטו מי כתיב בתורה שיקראו דוקא בשבת זו, אלא שחכמים תקנו בשבת זו הואיל ושכיחי רבים בבתי-הכנסת הוא סמוך לפורים, כדי לסמוך מעשה עמלק למעשה המן, ועל-כן יוצא על-פי הדחק כמה שקורין ויבא עמלק [מ"א]. ולא העתקתי כל דין די' פרשיות לענין אם יוכל קטן לעלות בהן, דכבר מבואר לעיל בסימן רפב במשנה ברורה סעיף קטן כג וביאור הלכה שם: (ב) רמב"ם. ובאמת לרוב הפוסקים הספד קיל מתענית, וכן כתב הבי"ח דהספד כוודאי שרי: (ג) הוה אהספד גם לדרייה שרי [מ"ג]: (א) מגן-אברהם בשם הרג"ח, והוא חושש גס"כ לדעת הר"ן והר"ה דאוסרים בחנוכה להתענות לפניו: (ד) הוה אהא לפירות המחצית-השקל על דברי הכנסת הגדולה שהובא במגן-אברהם שכן מוכח בכנסת הגדולה המעמיק בו, ודאל כפרי-נגדים שמפרש הכנסת הגדולה פליג על הבי"ח ודעתו דחנוכה אסור להתענות לא לחזיר, וזה אינו: (א) היינו יצקתך צדק. וצו"ץ הוא קיצור התיבות [ר"ת] הראשונות שבג' הפסוקים — צ'דקתך ר'צדקתך צ'דקתך.

הלכות מגילה סימן תרפו

שכא באר הגולה

ג טור בשם סמכת
סופרים, ואף על פי
שאין חיי בניסן, לא
רצו להתענות בניסן לפי
שבאלו בו חתומי
הדוקים

ואם חל פורים באחד בשבת מקדימין (א) להתענות ביום חמישי: הגה ותענית זה אינו חובה, לכן יש להקל בו לעת הצורך, כגון מעוברות או מניקות או לחולה שאין בו סכנה; ואפילו רק כואבי עינים, שאם (ג) (ד) מצטערין הרבה לא יתענו, (ה) ויפרעו אחר-כך. אבל שאר בריאים (ד) (ו) לא יפרשו מן הצבור (חודשי אגודה בשם מחזור ויטרי). ואם חל פורים ביום ראשון, שמתענין ביום חמישי שלפניו, וחל בו ברית מילה, (ז) מותר (ח) [נ] לאכול על המילה, ולמחר ביום ששי יתענו האוכלים (הההות, מנהגים); ג יגיש

שערי תשובה

באר היטב

מהרי"ל לא היה מגיד ההלכה בתענית אסתר מפני שטורדים לקנות צרכי פורים, אם לא כשחל פורים ביום א'. ובהגמ"נ הוכיח מהגמרא שאפילו בפורים היו רגילים ללמוד לפני רבם: (א) **מצטערין**, וכ"ש יולדת כל שלשים יום; (ד) **לא יפרשו**. אפילו ההולך בדרך וקשה עליו התענית, כ"י, ש"ל: (ה) **לאכול**. משמע אפילו יותר מעשרה. וט"ז כתב דאין סעודת מצוה שהוא שייך בו, ומכל מקום נראה שיש להתענות בפרשה שאחריה השתלשמן כיון שהוא תענית של תשובה וכמו בצום התענית אסתר, וצ"ע, ובא"ז כתב שני"ל דאח"כ יתענו במקום ויקהל פקודי. וענין פ"מ שמתספק מלמנהגו בשנה פשוטה שאירע לו תענית ת"ת הואיל ונדחה יוחה, ע"ש. ונראה הדנוהג כא"י בשנה פשוטה ויקהל פקודי כמנהג ויש קימומו שהביא מגמ"א, כ"ש דבשנה פשוטה יתענה ת"ת שנהגין בו בשנה מעוברת, ואפשר שטעמו כיון שיש נהוגין שלא להתענות בפשוטה כלל כיון שהקל בו כשנדרה, ומ"מ ג"ל עיקר כ"ש בזה: [ה] **לאכול**. וענין כ"ש י"ג סימן ט' שמתענין לרבי הישע, ולומר מדברי הישע כ"ה בא דרך ושכח שמתענין ביום ה' ואכל ושחח ובלילה לא לביתו ושמע שהעולם התענו היום, יתענה היום כ"ש בכדי לקיים מצות וזקתם הכתובים במגילה כד"ת כ"ש, וענין במהרי"ש הלוי סימן רא, ואף

משנה ברורה

כשהיו ביום מלחמה שהיו מתענין, שכן אמרו רבותינו ז"ל, שמשנה רבינו עליו השלום ביום שנלחם עם עמלק היה מתענה, ואם-כן בוודאי גם בימי מרדכי היו מתענים באותו יום, (ה) ולכן נהגו כל ישראל להתענות ב"ג באדר; ונקרא תענית אסתר, כדי לזכור שהשם יתברך רואה ושומע כל איש בעת צרתו כאשר יתענה וישכח אל השם בכל לבבו, כמו שעשה בימים ההם: (ג) **להתענות ביום חמישי**. אבל בערב-שבת (א) אין קובעין תענית בתחלה מפני כבוד השבת, לפי שרגילין בתענית לומר סליחות ותחנונים, ובערב-שבת לא יתכן לעשות כן לפי שלא יוכלו לטרוח לכבוד השבת. ומי שהיה בדרך ושכח שמתענים ביום חמישי ואכל, ובלילה בא לביתו ושמע שהעולם התענו היום, (ו) יתענה למחר בערב-שבת. מהרי"ל לא היה מגיד ההלכה בתענית אסתר מפני שטורדים לקנות צרכי פורים, אם לא כשחל פורים (ח) ביום ראשון. וכתב באליה רבה: ונראה לי דכל זה מיירי לילך לישביה, אבל ללימוד הקבוע בבית-המדרש אינו בכלל זה, דאין בזה כלי-כך ביטול צרכי סעודה. ואין אומרים 'צדקתך' (ט) באותה שבת שחל פורים למחר, כמו שאין אומרים תחנונים בערב פורים בחול, כך אין אומרים צדוקתך הדין

בשבת שהוא ערב פורים: (ד) **מצטערין**. זה קאי על כואבי עינים, אבל מעוברת, אף שאינה מצטערת אינה מתענה, כן כתב הישועות-יעקב, (י) ובאליה רבה מחמיר בזה, אך ביולדת, כל שלשים, גם הוא מיקל: (ה) **ויפרעו אחר-כך**. להישועות-יעקב הנ"ל, מסתברא דלא קאי דין זה רק על כואבי עינים, שבצמצם יש עליו חיוב שלא לפרוש מן הצבור, ורק עכשיו משום דלא כתיב ליה עיניו, ולהכי לבתר שישולק כאבו (י"א) יפרע התענית, מה שאין כן מעוברת ומניקה דפטורות בעצם אפילו אינן מצטערות, אכן מדברי הביאח לכאורה לא משמע כן: (ו) **לא יפרשו**. אפילו (יג) ההולך בדרך וקשה עליו התענית: (ז) **מותר לאכול על המילה**. היינו (יג) כל האנשים הקרואים להסעודה, ואפילו יותר מעשרה, ואפילו בשחרית מותרים לאכול, אכן כולם צריכין להתענות למחר, וכדלקמיה. וענין בט"ז ואל"ה רבה שחולקים על הג"ה זו, ודעתם דקביעותא דתעניתא הוא דוקא ליום חמישי, ועל-כן אסורין כולם לאכול ביום חמישי, ויעשו הסעודה בלילה; (יד) אכן (טו) הבעלי-בית בעצמן מותרין לאכול ביום חמישי (טז) אחר מילה, (יז) ואין צריכין להתענות למחר, וכנ"ל בסימן תקנט סעיף ט לענין תענה

שער הציון

(ב) רמב"ם: (א) מגן-אברהם וש"א: (א) אחרונים: (ב) וכן כשאירע ביום ד' הגיד בו ביום, משום דביום ו' אין להגיד שהוא שושן פורים, וענין שם נא"ז בשם מהרי"ל. ולא התקתי השנת המגן-אברהם, דאליה רבה מיישב זה, ענין שם: (ב) אחרונים בשם רוקח: (י) וכן דעת המחצית-השקלה, והנה היא-היא שהביא מארחות-יחיים דחה בישועות-יעקב, אך באליה רבה הוכיח עוד מהמהרי"ל בשם מהר"ש, ונראה דתלוי לפי מנהג המקום: (י"א) שתענית זה אינו קבוע דוקא ליום זה, כדאיחא במסכת סופרים שיש שהיו מתענין ג' ימים בחודש אדר וזכר לתענית של הגמ"א בבבירון: (י"ב) מגן-אברהם: (י"ג) ואינו דומה ליום דמבואר בסימן תקנט ששענה באב שנדחה, דאין מותרים לאכול רק הבעלי-בית דוקא אחר מנהג ויעקר הסעודה יהיה בלילה, ואין צריכין להתענות אסתר עבוד זה? כי לומר דהתם איקבע הזמן כ' ביום א', ומפני שיש-טוב של בעל-בית הוא אין צריך להשלים תעניתו, וממילא אחרים אסורים לאכול עם הבעל-בית, מה שאין כן בענינו דלא נקבע הזמן ברור דוקא ליום ה', וכנ"ל בסעיף-קטן ה', להכי כי איקלע ברית-מילה, וסעודת ברית-מילה מצוה היא, יכולים לשבת ולהשלים התענית ליום חור. והפרי-מגדים כתב עוד, דהתם דלא קבעו תענית אסתר בערב-שבת, מפני שמרכיבם בסליחות ואין פנאי להכין לכבוד שבת, וזה שייך רק לענין קיום התענית הכולם, מה שאין כן ביחידים שאקלעו ברית-מילה הסעודה מצוה היא, יכולים לומר סליחות ביום ה' ולהתענות ביום ו': (ד) חיי-אדם, והדין כמו, שהט"ז ועל-כך כתב שיעשה הסעודה בלילה כמו בתענה באב, ובתענה באב שנדחה הלא מבואר דינו לעיל, ואין חמור בוודאי משם: (טו) ומי נכלל בשם בעלי-בית, מבואר לעיל בסימן הנ"ל סעיף ח: (טז) כן משמע מלשון המגן-אברהם בסימן תקסח סעיף-קטן י. וענין בסימן תקנט סעיף ט בעריית-תשובה שם דאחר צלות בוודאי מותר. וענין בבבירון הגמ"א דרעתו, דדוקא בתענה באב דחמיר לילה הבעל-בית מעט להתענות אבל לא בשאר ארבעת תעניתים, אפילו בתענית שאין נדחין ג-כ"ג צריך בעל-בית וכן חתן ביום חתונה וכן חתן ביום חתונה כולל, ואף אחרונים בסימן תקנט הסכימו דבשאר תעניתים שאינם נדחים אין להתקל אף לבעל-בית (וה"ש הלוי מיירי רק בתענית צבור שנדחה כדמוכח בנכנס הגולה), וכן מוכח מן הריטב"א שהבאתי בבבאור הלכה ריש סימן תקמט דלא אתי רגל יחידי ודחי ל' צומת שהם אבילות דרבים, ועל-כן צריך להשלים התענית בין לענין מילה ובין לענין חתן ביום חתונה, על-כ"ל פנים כנודחין לכאורה בוודאי יש לסמוך על זה להקל ואין צריך להתענות כלל. ואפשר ולענין תענית אסתר דינו חובה כל-כך כמו שאיר' צומת יש להקל לבעל-בית לאכול אפילו אינו נדחה, כדעת הגמ"א [ומה שנקט רמ"א דינו רק לענין תענית אסתר שנדחה, משום דרצה ללכלל דאף שאירי הקרואים מותרים לאכול], ועל-כ"ל פנים חתן מנחה בוודאי לאורה של הלקל. אחר-כך מצאתי בפתרי-תשובה בשם תשובת משיבת-נפש שהכריע כן בהדיא כמו שכתבנו: (י) חיי-אדם:

הלכות מגילה סימן תרפו תרפו

מתענים (1) (ח) שלשה ימים, זכר לתענית אסתר:

תרפז חיוב קריאת המגילה, ובו ב' סעיפים:

א [*] א"חייב אדם (א) לקרות המגילה בלילה (ב) ולחזור ולשנותה ביום. יושל לילה, זמנה (ב) (ג) כל הלילה, ושל יום, זמנה כל היום, (ד) מהנץ החמה (ה) עד סוף היום. ואם קראה משעלה עמוד השחר, (ו) יצא: ב (1) ימבטלים תלמוד (2) תורה לשמוע מקרא (3) מגילה, קל וחומר לשאר מצוות של תורה שכולם נדחים מפני מקרא מגילה, שאין לך דבר שנדחה מקרא מגילה מפניו יחוי' ממת מצוה שאין לו קוברים (ח) (כדי (7) צרכו), שהפוגע בו קוברו תחלה

א מימא רב"י יהושע
ב בל"י מגילה ד'
ג רמב"ם בפרק א'
מגילה שם כ'
כ ברייתא שם ג'
ד כע"א ורבא סס הדור
פסטא

באר היטב

לסמוך על הג"ה זו אלא יאכל סעודת המילה בלילה כמו בחי"ב, ע"ש. משכנס אור מרבין בשמחה, ומי שיש לו דין עם עכו"ם ישפוט באדר. כתב ר"מ אלשקר סימן מה דיכולין לתקן בני העיר בהסכמה וחרם עליהם ועל הבאים אחריהם לעשות פורים על שנעשה להם נס, ואף שהולכים לעיר אחרת להשתקע חל עליהם. ומי שנעשה לו נס באדר ונדר לעשות לו פורים, י"א לעשות בשנת עיבור באדר שני וי"א לעשות באדר ראשון, א"כ נעשה הנס בשנת העיבור באדר שני, הר"ש הלוי סימן י"ו, ועמ"ש סימן תקטס ט"ז (ובמג"א חולק עליו, ובספר אליהו רבה דחה דבריו בסימן תרפ"ה, ע"ש). כתב בה"ג: מי שמחנה יום שנעשה לו נס ואירע בשבת, יתענה בעי"ש: (1) ג' ימים. פ"י בה"ב אחר פורים, ב"י סימן תכט, ע"ש:

(ב) כל הלילה. ואחר שעלה ע"ה לא יקרא. וגר שנתגיר קודם הנץ החמה פטור מקריאת הלילה, מ"א, וע"ש. ועיין בהלק"ט סימן רפ"ו. ואונס קצת יכול לשמוע על יום אחר שעלה ע"ה: (3) תורה. עמ"א וט"ז ובתשובת שכתבתי יעקב ח"י סימן מ"ו, ובתשובת אבן-חיותי סימן ח' (7) צרכו. משמע ד"ל דאע"פ שיש לו קוברין כיון שאינם כדי צרכו מ"א חולק וכתב: דקא במת שאין לו קוברין, וכ"כ השי"ג דוקא כשהוא

משנה ברורה

וזמנין דאתי לאקדומי, צריך לכתחלה להמתין עד הנץ, דיום ברור הוא לכל: (ה) עד סוף היום. היינו (1) שקיעת החמה. ואם נמשך עד בין-השמשות, יקראנה (1) בלי ברכה: (1) יצא. ואם היה אונס קצת, יכול לקרותה לכתחלה משעלה עמוד-השחר [אחרונים]: ב (2) מבטלים תלמוד תורה וכו'. רוצה לומר, אף דתלמוד תורה שוקל כנגד כל המצוות. ואפילו היתה תלמוד תורה (3) של חבורה גדולה (4) של מאה אנשים שלומדים באיזה בית, אפילו הכי צריך לבטל ולילך לקרותה בצבור משום 'ברבע"ם הדרת מלך'. וכתב החי"י אדם: מכל מקום מי שמתפלל כל השנה (5) בקביעות במנין המיוחד לו להתפלל שם, אין צריך לילך לבית-הכנסת: (ח) כדי צרכו. מלשון זה מוכח דאף שהוא בעיר, שיש לו קוברין, דשוכ אינו מוטל בכוביין, והזריזות לקוברו קודם הוא רק תוספות כבוד לו, אפילו הכי מותר להקדימו קודם מקרא מגילה, וכן משמע בהג"ה סוף סימן תרפז דסבירא ליה דקבורת מתו קודם, אבל במגן-אברהם הביא בשם כמה

שער הציון

(1) בית-יוסף סימן תכט: (2) מגן-אברהם ותשובת חתם-סופר חלק אורח-חיים סימן קסג טע"ח: (3) פרי חדש והגרי"א בסימן תרצב: (4) רש"י: (5) מגן-אברהם אליהו רבה בשם (ספ) אמרכל ונהר-שלום, ור"ל כ"ט"ז בסוף סימן תרפ"ח: (7) כן משמע ממגן-אברהם ממה שכתב ר"א דמי לקריאת שמע, ובקריאת שמע גמ"כ אין מקילים בסימן נח ג"כ באונס, עיין שם: (8) רש"י ור"ן. ועיין בפרי-מגדים בסימן תקפ"ח לענין ז' ולא בענין על שיעלה כל גוף השמש על הארץ, אלא משעת תחלת הנץ גמ"כ מותר לכתחלה: (1) רוקח: (1) עיין ריש סימן סז במשנה ברורה: (2) דבית רבי גמ"כ היו מבטלין מלימודם אף שאצלו היה בודאי ישיבה גדולה, וילין בגמרא קל-יחומר מעבודה, שהיו מבטלין הנהנים מעבודתו אף שהיה אצלם גמ"כ יותר מעשר, דשלא-עשר כהנים זיהו בו, והיו מבטלין מעבודתו ומהאריך אותה כדי לשמוע מקודם מקרא מגילה, וכל-שכן תלמוד תורה דקרא ומעבודה (ותאית בגמרא, דוקא תלמוד תורה דריתו, וכל תלמוד תורה דרביים מחמיר מעבודה, ומכל מקום אין נפקא מינה בכל זה לענין שקרא מגילה, דהילת תורה דרביים לא מקרא אלא-אם-כן תלמוד תורה של כל ישראל, כעין אותה של יהושע בן-נון, כן מוכח מרש"י ור"ן וכן מצד המאירי וכן העתיק בה"ח ודרישה. ועוד טעמים עיין בלח"ם משנה ובמגן-אברהם, ולכן לא העקמתי אודות זה): (3) מגן-אברהם בסוף סימן תרצ"ב בשם הר"ן, והיינו דבית רבי הנ"ל: (4) ולעניות דעתי כוונתי, דבמקום שהוא רגיל להתפלל הוא גמ"כ בית-המדרש אלא שמיעוט אנשים מתפללים שם, ואשמועינן דאינו מחוייב לילך לבית-הכנסת גדולה, דאטו כל בתי-כנסתיו קטנות שיש בעיר מחוייבים כולם לילך לבית-הכנסת הגדולה: אבל אם בעל הבית יש לו מנין בביתו, אף שהמנין שלו הוא בקביעות, מסתברא דצריך לילך לבית-הכנסת

שבעיר משום פרומי ניסא:

להט"ו י"ל דמדה דהת"ל י"ל שיעשה ב"מ בלילה משא"כ כאן שחלף היום ואין לו תקנה אחרת שפיר מתענה ביום ר', ע"ש. ועיין במור"ק בשם אביו הגאון ח"צ ז"ל שיש נוהגין להתענות 1 אור יש להתענות באדר שני, לפי שגם פורים היה בזכות משה שחשב המן להיפך, ומש"ה ראי שיהיה בחודש א' עם פורים, וכ"כ מהמג"א סימן תקפ, אבל בשאלת-יעיב"ץ ח"א סימן ק"ז כתב דתליא בפלוגתא בטוטה, והיכא דאחזיק למעבר בראשון יעשו כן, ועיין בסידור עמודי-שמים שכ"ג י"כ כמ"ש במור"ק שהעיקר להתענות בשני, וט"ס ג"כ: עיין בש"י סימן ק"ז, כמו שסיים בה במור"ק. ועיין בבב"י בשם ב"ד שחזן בתוך ימי חופתו לא יתענה צום אסתר כו', ונראה דכ"ש עדיף מברית-מילה וא"צ תשלומין אח"כ, אבל ב"ר צומות כתבו כשם הריטב"א דמתענה כמ"ל סימן תקמ"ט ע"ש. בסליחות לתענית אסתר סדרו להשתמש בשונים, נראה דט"ז ע"ל סדר להשתמש כו' בשני ריש"ן. גם מה שכתוב שם 'עישת בשלו להשמד' כו' ודחקו לפרש, ולפענ"ד הוא ט"ס וצ"ל 'עישת סכלו', ופירושו חשב במחשבתו, כי עישת מלשון שנתענות וסכל לשון אמר על הכליות מקום המחשבה, כדכתיב אם אמרתיו זהב סכלי, וכן לשון הפיוט 'קטום סכל וקור', וכן ברכותי טו"ב:

[*] חייב אדם כו'. ועיין בנ"כ סימן מא שדעתו דקריאת הלילה דרבנן וקריאת פלפול חריף. ועיין יד-אהרן ובשכנה"ג: (ג) מגילה. בצבור, ב"י, ב"ח: (7) צרכו. משמע ד"ל דאע"פ שיש לו קוברין כיון שאינם כדי צרכו מ"א חולק וכתב: דקא במת שאין לו קוברין, וכ"כ השי"ג דוקא כשהוא מת-מצוה, וכ"כ בהג"ה סוף סימן תרפז ט"ז דס"ל דקבורתו קודם, ע"ש.

באב. ועיין בפרי-מגדים שכתב, דהמקיל לנהוג כדעת הרמ"א לא הפסיד, וכן במור וקציעה ובשבות-יעקב הסכימו לדעת השולחן-ערוך: ג (ח) שלשה ימים. פירוש, שני חמישי ושני (י"ט) אחר פורים. משכנס אדר מרבין בשמחה, ומי שיש לו דין עם עכו"ם ישפוט באדר [גמרא]. יכולים בני עיר לתקן בהסכמה ובחרם עליהם ועל הבאים אחריהם לעשות פורים ביום שנעשה בו נס. ומי שנעשה לו נס באדר נדר לעשות פורים, שכיוצא שנת העיבור (ט"ו) צריך לעשות הפורים באדר שני, אם לא שנעשה לו הנס בשנת העיבור באדר ראשון:

א (א) לקרות המגילה בלילה. משעת (6) צאת הכוכבים. ועיין לקמן בסימן תרצב טע"ף ד במשנה ברורה וביאור הלכה מה שכתבנו שם: (ב) ולחזור ולשנותה ביום. זכר לנס, (3) שהיו צועקים כימי צרתם יום ולילה: (ג) כל הלילה. עד עמוד השחר. (ג) ואם לא קראה קודם, (7) אפילו באונס, שוב לא יקרא, דמשעלה עמוד-השחר ימא הוא: (ד) מהנץ החמה. לפי (8) שאין הכל בקיאין בעמוד-השחר

(1) בית-יוסף סימן תכט: (2) מגן-אברהם ותשובת חתם-סופר חלק אורח-חיים סימן קסג טע"ח: (3) פרי חדש והגרי"א בסימן תרצב: (4) רש"י: (5) מגן-אברהם אליהו רבה בשם (ספ) אמרכל ונהר-שלום, ור"ל כ"ט"ז בסוף סימן תרפ"ח: (7) כן משמע ממגן-אברהם ממה שכתב ר"א דמי לקריאת שמע, ובקריאת שמע גמ"כ אין מקילים בסימן נח ג"כ באונס, עיין שם: (8) רש"י ור"ן. ועיין בפרי-מגדים בסימן תקפ"ח לענין ז' ולא בענין על שיעלה כל גוף השמש על הארץ, אלא משעת תחלת הנץ גמ"כ מותר לכתחלה: (1) רוקח: (1) עיין ריש סימן סז במשנה ברורה: (2) דבית רבי גמ"כ היו מבטלין מלימודם אף שאצלו היה בודאי ישיבה גדולה, וילין בגמרא קל-יחומר מעבודה, שהיו מבטלין הנהנים מעבודתו אף שהיה אצלם גמ"כ יותר מעשר, דשלא-עשר כהנים זיהו בו, והיו מבטלין מעבודתו ומהאריך אותה כדי לשמוע מקודם מקרא מגילה, וכל-שכן תלמוד תורה דקרא ומעבודה (ותאית בגמרא, דוקא תלמוד תורה דריתו, וכל תלמוד תורה דרביים מחמיר מעבודה, ומכל מקום אין נפקא מינה בכל זה לענין שקרא מגילה, דהילת תורה דרביים לא מקרא אלא-אם-כן תלמוד תורה של כל ישראל, כעין אותה של יהושע בן-נון, כן מוכח מרש"י ור"ן וכן מצד המאירי וכן העתיק בה"ח ודרישה. ועוד טעמים עיין בלח"ם משנה ובמגן-אברהם, ולכן לא העקמתי אודות זה): (3) מגן-אברהם בסוף סימן תרצ"ב בשם הר"ן, והיינו דבית רבי הנ"ל: (4) ולעניות דעתי כוונתי, דבמקום שהוא רגיל להתפלל הוא גמ"כ בית-המדרש אלא שמיעוט אנשים מתפללים שם, ואשמועינן דאינו מחוייב לילך לבית-הכנסת גדולה, דאטו כל בתי-כנסתיו קטנות שיש בעיר מחוייבים כולם לילך לבית-הכנסת הגדולה: אבל אם בעל הבית יש לו מנין בביתו, אף שהמנין שלו הוא בקביעות, מסתברא דצריך לילך לבית-הכנסת

הלכות מגילה סימן תרפז תרפח

שכג באר הגולה

ואחר-כך קורא: הגה וכל זה לא מיירי אלא (ט) בדאיכא שהות לעשות שתיהן, (י) אבל אם אי אפשר לעשות שתיהן (יא) אין שום מצוה דאורייתא נדחית מפני מקרא מגילה (ר"ן ובי"ב בשם תוספות ומהר"א מזרחי), והא דמת מצוה קודם היינו דוקא (ה) (ה) [ה] (יב) בדאפשר לו לקרוא אחר-כך (מהר"א מזרחי):

תרפח דין כרכים המוקפים חומה מימות יהושע בן-נון, וכו' ח' סעיפים:

א כרכים (א) המוקפים חומה מימות יהושע בן-נון, אפילו אינן מוקפין עכשיו, קורין בט"ו, אפילו אם הם בחוצה לארץ (ב) ואפילו אין בהם עשרה בטלנים (פירוש, בטלים ממלאכתן) (ג) ועוסקים בצרכי צבור. והוא שהוקף ואחר-כך ישב ואו שישב תחלה על דעת להקיפו אחר-הגאונים ד' תוספות והרא"ש שם דברי יהושע בן-נון בלא הוקף מימות יהושע בן-נון הו' מימא דרבי יהושע בן-נון ש' טור בשם מהר"ם מרשב"ד

א משנה ריש מגילה ב ברייתא שם ג טור, וכן כתב הר"ן בשם התוספות והרשב"א על פי הידועים ושם דעת מהר"ם מרשב"ד

באר היטב

שערי תשובה

היום מדברי בקלה, ע"ש. ועיין בברי"י שאם שכח או נאנס בלילה די בקריאה דיום וא"צ לשנותה עוד הפעם ולתשלום קריאת הלילה, ע"ש: [ה] בדאפשר. ועיין בשב"י ח"ב סימן מג מ"ש בענין זה, ועיין בחשובת מהר"ט צהלון סימן רפז. ועיין בשו"ת חוות-יאיר סימן ח ט י יא לפלול עצום וארוך בענין זה על דברי הר"א מזרחי והב"י והט"ו ומג"א, ע"ש. ועמ"ש ביד-אפרים. ועיין שו"ת יעב"ץ ח"ב סימן קב על מ"ש בחו"י שם בשם הגאון אב"ד רפ"פ דל"ל דנשים חייבות במגילה ח"ל מלאו דלא תסור וכל ל"ח נשים חייבות, וע"ש מ"ש החו"י לתרן, והוא כתב דלק"מ דבמקום שתקנו בפירוש גם על הנשים פשיטא דאיכא למימר לא דלית, אבל כאן דלא תקנו עליהם כלל דלא עדיף ממצוות דאורייתא

שהות יקדים המגילה, ונראה לי הטעם דיכול למול בחשיעי, כנה"ג, עיין שם:

משנה ברורה

לא כשאר מתים, ואפילו אם נפסוק שם דבשאר מתים גם-כן מצוה להקדים קבורתו לקריאת המגילה, (טו) על-כ"ל-פנים היכא ירדחה על-ידי-הזוה קריאת המגילה לגמרי, בוודאי מגילה קודם ויקבר מתו בלילה:

א (א) המוקפים חומה מימות יהושע בן-נון. כי בזמן מרדכי בעת הנס כתוב, שהיהודים שבכל מקום נלחמו כיום י"ג, ונחו כיום י"ד ועשו אותו משתה ושמחה, ובשושן ניתן ליהודים להלחם עם העכו"ם גם כיום י"ד, ולא עשו יום טוב עד ט"ו (ב) וכיון שבאותו זמן נחלקו לשני ימים, ולכן כשקבע מרדכי ואסתר בהסכמת אנשי-כנסת-הגדולה לקבוע פורים לדורות, חילקו גם-כן אותו לשני ימים, והיה ראוי לתקן שכל עיר שהיא מוקפת חומה כמו שושן יהיה דומה לשושן לעשות בט"ו, והיה ראוי לתלות הכבוד בשושן ולתקן שכל עיר שהיא מוקפת חומה מימות אחשוורוש יקראו בט"ו, אך כיון שארץ-ישראל היתה חריבה באותו עת, ויהיה לפי זה עיירות המוקפות בחוצה לארץ חשובות מהם, ועל-כן תקנו לכבוד ארץ-ישראל, שכל עיר שהיא מוקפת מימות יהושע בן-נון יקראו בט"ו אף-על-פי שאין מוקפות עכשיו, והשאר כיו"ד, לבד שושן, אף-על-פי שאינה מוקפת מימות יהושע בן-נון אפילו הכי קורין בט"ו מפני שבו נעשה הנס: (ב) ואפילו אין בהם וכו'. ויש (ג) מהראשונים שחולקין על זה וסבירא להו דבכרך המוקף חומה, אם אין בה עתה עשרה בטלנים קורין בה כיו"ד, וביד-אפרים מצד דיש לחוש לשיטתם לקרות גם כיו"ד: (ג) ועוסקים בצרכי צבור. פירוש, בכית הכנסת, כן (ג) איתא בהדיא בגמרא, ועיין שם בפירוש רש"י דהיינו שהם קבועין תמיד להשכים ולהעיר בכית-הכנסת

שער הציון

(יב) עיין בפרי-מגדים דמאן דתני וכל-שכן אם הוא מתני לאחרים הוא בכלל זה: (יג) אחרונים: (יג) מגן-אברהם ורש"א: (יד) ט"ו ומגן-אברהם ופרי חדש והגר"א: (טו) כן נראה לי פשוט. ונראה לי עוד דמה שעתיק הרמ"א את דברי המזרחי, משום שהגיה מקודם כמה שאין לו קובצין כדי ערכו דאינו מת-מצוה ממש, אבל במת-מצוה ממש אפשר דגם הוא מודה לרבני האחרונים. אחר-כך מצאתי זה באחרונים: (טז) פוסקים: (יז) הרמב"ן והרשב"א שחובא כהרב המגיד, אחר-כך מצאתי במא"י שהסכים גם-כן לשיטתם, וכעין זה נמצא גם בריטב"א, וכן משמע בעיטור שסובר גם-כן, כמותם, וגם הגר"א בביאורו הביא שהרמב"ן והרשב"א חולקים על זה: (יח) ונפקא מינה לשיטת הסוכרים דבעיני' ב' בטלנים:

בשדה שהוא מוטל בבזיון אבל בעיר מגילה קודם, וכ"כ הב"ח, וכ"מ בד"מ בשם א"ז שכתב: קבורת ת"ח קודם למגילה, עכ"ל, וטעמו מדאמרינן כבוד תורה דיחיד חמיר משמע דלשאר כל אדם מגילה קודם כיון שמוטל בעיר, וכן עיקר, עכ"ל: (ט) בדאפשר. אבל אם הוא סמוך לחשיכה יקרא המגילה דהא מת-מצוה אפשר לקוברו בלילה, אבל אם הוא בענין שא"א לקוברו אחר-כך מפני לטסים, בוודאי ידחה מקרא מגילה, עמ"א ובט"ו. מילה ומקרא מגילה, אי איכא שהות לשתיהן מקרא מגילה קודם משום פרסום ניסא, ואי ליכא שהות לשתיהן מילה בזמנה דהוי דאורייתא קודמת למקרא מגילה דהוי דרבנן, פרו"ח. אבל בת"ה סימן רס צידד לומר איפכא, דכשיש שהות יקדים המילה וכשאין

פוסקים דסבירא להו, דוקא מת-מצוה ממש שמצאו בשדה, שהוא מוטל בבזיון שאין לו קוברין כלל, אבל בעיר, שיש לו אנשים שדואגין בעבורו, מקרא מגילה קודם [אם לא (יב) בתלמיד-החסם, שקבורתו קודם למקרא מגילה], וכן הסכים בביאור הגר"א להלכה, אכן כתב, שאם התחילו להוציאו אין מפסיקין באמצע, ואז נדחה כתב מגילה לגמרי אפילו אי אפשר לקרוא אחר-כך, וכעין זה כתב הפרי חדש גם-כן, עיין שם: (ט) בדאיכא שהות וכו'. והוא הדין לענין מילה ומגילה, אם איכא שהות לעשות שתיהן, מגילה קודם משום פרסומי ניסא [פר"ח ופרמ"ג], והעתקם נוהגין למול קודם המגילה, וכדלקמן בסוף סימן תרצג [ח"א]: (י) אבל אם אי אפשר וכו'. רוצה לומר, שיתבטל המצוה דאורייתא לגמרי אם לא יעשנה כיום ההוא. ומה שכתב לקמיה דאם אי אפשר לו לקרוא אחר-כך יקראנה קודם, (יג) התם לא יתבטל לגמרי המצוה-קבורה, דיהיה אפשר לו לקוברו בלילה, ואין הכי-ימי דאם לא יהיה אפשר לו לקוברו אחר-כך, (יג) כגון מפני לטסים וכהאי גוונא, בוודאי מת-מצוה קודם: (יא) אין שום מצוה דאורייתא נדחית וכו'. מפני שמקרא מגילה הוא רק מדרבנן. ועיין שם ט"ז שהביא בשם רש"ל וכו', דתמיד מקרא מגילה קודם משום פרסומי ניסא, והגר"א בביאורו גם-כן סוכר הכי, עיין שם: (יב) בדאפשר לו לקרוא. אבל אם הוא סמוך לחשיכה יקרא המגילה, דהא מת-מצוה אפשר לקוברו בלילה. והנה זה העתיק הרמ"א בשם מהר"א מזרחי, אבל כמה (יד) אחרונים חולקין על זה וסוברין דאפילו באופן שידחה המגילה לגמרי, גם-כן מת-מצוה קודם משום כבוד הבריות, אכן כבר ביארנו לעיל דדוקא במת-מצוה ממש אבל

כך, (ד) לאפוקי כשנודע שישב תחלה *על דעת שלא להקיפו. (אבל (ב) מסתמא, הוקפה ולבסוף ישיבה, ר"ן): ב' יוכן (ה) הכפרים הנראים עמהם, אפילו אינם סמוכים כגון שהם בהר, *או שסמוכים להם, אפילו אינם נראים עמהם כגון שהם בעמק, (ג) (ו) "ובלכוד שלא יהיו רחוקים יותר ממיל. ובשושן, אף-על-פי שאינה מוקפת חומה מימות יהושע קודים בט"ו" (ז) "הואיל ונעשה בו הנס: ג' כפרים ועיירות גדולות וכרכים שאינם מוקפים חומה מימות יהושע כן-גון (ח) קודים בי"ד: ד' לכרך (ט) שהוא (א) [ג] ספק אם הוקף בימי יהושע אם לאו, (י) קודים בי"ד ובט"ו ובליליהון, (יא) "ולא יברך כי אם בי"ד, שהוא זמן קריאה (ד) לרוב העולם: (יב) *בן-עירי שהלך לכרך או בן-כרך שהלך לעיר, אם היה דעתו לחזור למקומו

באר היטב

(ב) מסתמא. האחרונים הקשו דזה היפך ממ"ש בימין תא דחסם עיירות מוקפות לדירה, שבונין בהים תחלה ואח"כ מקיפם אותה, ע"ש מה שתימצו: (ג) "ובלכוד וכו'. או קאי אדסמוך וכו', אבל נראה אפילו רחוק הרבה הוי ככרך, מ"א, ע"ש. ועיין ט"ו ובתשובת מהריט"ץ סימן קפג: (א) ספק, וטוביה צריך לקרות בה בי"ד ובט"ו, ספק אם ובלכוד כתב דבמדינות אלו אין להתספק לפי שהם בצפון ורחוקים מא"י: ונהגין שמחה ומתנות לאכילתם בשניהם, כנה"ג, ש"ג:

משנה ברורה

להתפלל. ועיין בפירושו המשנה להר"מ ובהר"ן: (ד) לאפוקי כשנודע וכו'. אבל מסתמא, (ז) אמרינן שישב על דעת להקיפה אחר-כך, שכן דרך רוב המדינות המוקפין חומה, דאפילו אם אין מקיפין אותה מתחלה, על-כל-פנים מישבין אותה על דעת להקיפה אחר-כך: ב' (ה) הכפרים. הוא הדין עיירות [נתיב-חיים, וכ"כ במאירי]: (ו) ובלכוד שלא יהיו וכו'. זה (ה) קאי אדסמוך ליה, דהיינו שהיה סמוך אבל נראה, אפילו רחוק יותר ממיל הוי ככרך. (י) ויש אומרים דבנראה גס"כן אינו נחשב לכרך, (י) אל"א-א"כן שאינו רחוק יותר ממיל: (ז) הואיל ונעשה בו נס. שהם נחו בט"ו, כדכתיב בקרא: ג' (ח) קודים בי"ד. מי שדינו לקרוא בט"ו (ט) אינו יכול לקרוא ולפטור לבני י"ד בי"ד, וכן להיפך, כיון שאינו מחוייב עתה בדבר [פ"ח]. והפריימגדים כתב דבידעבד אם כן קרא קרא לבן י"ד בי"ד, יצא: ד' (ט) שהוא ספק. וטבריא צריך לקרות בה בי"ד ובט"ו, שספק אם הים חשוב כחומה [גמרא]. ובמדינות אלו בכרכין המוקפין חומה, (ט) אין להתספק שמא מוקפין מימות יהושע כן-גון, לפי שהם מצפון ורחוקים מארץ-ישראל וידוע שלא היו מיושבים בזמן יהושע: (י) קורין בי"ד ובט"ו. ונהגין (י) שמחה ומגנות לאכילתם בשניהם: (יא) ולא יברך. שהברכה אפילו במצוה של תורה (יא) הוא מברבגן, ואם-כן בדבר שהוא ספק, לענין הברכה הוא ספיקא דרבנן, וכל-שכן בזה שהוא מצוה של דבריהם, לכולי עלמא אין צריך ברכה. ומה שמכרך בי"ד, משום דביום י"ד הוא זמן קריאה לרוב העולם, כדלקמיה, (יב) ורוצה לומר דעל-כן אפילו הוא מוקף חומה שדינו בט"ו, אם קרא ביום י"ד יצא בדיעבד ולא הוי ברכה לבטלה: ה' (יב) בן-עירי שהלך לכרך וכו'. סעיף זה הוא לשון הרמב"ם. ומפני שרבים מתקשים בסעיף הזה מוכרח אני להרחיב הדיבור קצת, ובבאר (יג) כפי מה שפירשוהו המגיד והכסף-משנה וכן משמע מהגרי"א. וצריכין אנו לידע שלשה דברים: א) דאם הוא שייך לעיר הפרוזת אפילו יום אחד, קרוי פרוז וקורא בי"ד, וכן אם הוא שייך למוקפין אפילו יום

שערי תשובה

דלד מ"ע שהו"ג גשם פטורות ור"ל דרבנן ענין דאורייתא תקנו, ועי' קאמר וכו' וגם עליהו תקנו לפי שגם הו' היו באותו נס, ע"ש. ועיין לקמן סימן תרצה ס"ק ג' מ"ש על דברי פרי"ח לענין משלוח מנות דאשה, ועיין בשאלת-יעב"ץ סימן קכ"א: [ג] ספק. עבדי"ט. ועיין בר"י בשם תשובת הרדב"ז שכתב שחברו עה"ק הים חשוב כחומה, גמרא. בח"י יש כרכים שראוי להתספק בהן, שלי"ה. וידוע שאלה היו מיושבים בזמן יהושע: (ז) לרוב. ונהגין שמחה ומתנות לאכילתם בשניהם, כנה"ג, ש"ג:

ביאור הלכה

* על דעת שלא להקיפו. היינו דלא נבנו כל בתים חדשים לאחר שהוקפה, אבל אם נבנו בה, דל בתים שקדמו להקיפן מכאן ונדונת ככרך על-ידי בתים הללו שלאחר הקיפו. ונראה לי דאולינן בתר רובא, דאם רוב בתים שבעיר קדמו להקיפן קודין בי"ד, ואם אהם איפכא, ואם רוב בתים שבעיר צריך עיין [טורי אבן]: (א) שסמוכים להם. כפר הסמוך לכרך שהיו קורין בו ונהיה הכרך שמש, יקראו בי"ד [דבר משת]. כרך של עכו"ם שאין בו ישראל כלל, ישראל הנכנס לכרך זה כפודים קורא בט"ו. אם בכרך קראו בי"ד וט"ו מספק, הכפרים הנראים וסמוכים קוראין בי"ד [בר"ן]: * בן-עירי שהלך לכרך וכו'. סעיף זה רבו פארותיו מאד, עיין בפריימגדים ובשאר אחרונים, והעתקתי יותר ממיל: (ז) הואיל ונעשה בו נס. שהם נחו בט"ו, כדכתיב בקרא: ג' (ח) קודים בי"ד. מי שדינו לקרוא בט"ו (ט) אינו יכול לקרוא ולפטור לבני י"ד בי"ד, וכן להיפך, כיון שאינו מחוייב עתה בדבר [פ"ח]. והפריימגדים כתב דבידעבד אם כן קרא קרא לבן י"ד בי"ד, יצא: ד' (ט) שהוא ספק. וטבריא צריך לקרות בה בי"ד ובט"ו, שספק אם הים חשוב כחומה [גמרא]. ובמדינות אלו בכרכין המוקפין חומה, (ט) אין להתספק שמא מוקפין מימות יהושע כן-גון, לפי שהם מצפון ורחוקים מארץ-ישראל וידוע שלא היו מיושבים בזמן יהושע: (י) קורין בי"ד ובט"ו. ונהגין (י) שמחה ומגנות לאכילתם בשניהם: (יא) ולא יברך. שהברכה אפילו במצוה של תורה (יא) הוא מברבגן, ואם-כן בדבר שהוא ספק, לענין הברכה הוא ספיקא דרבנן, וכל-שכן בזה שהוא מצוה של דבריהם, לכולי עלמא אין צריך ברכה. ומה שמכרך בי"ד, משום דביום י"ד הוא זמן קריאה לרוב העולם, כדלקמיה, (יב) ורוצה לומר דעל-כן אפילו הוא מוקף חומה שדינו בט"ו, אם קרא ביום י"ד יצא בדיעבד ולא הוי ברכה לבטלה: ה' (יב) בן-עירי שהלך לכרך וכו'. סעיף זה הוא לשון הרמב"ם. ומפני שרבים מתקשים בסעיף הזה מוכרח אני להרחיב הדיבור קצת, ובבאר (יג) כפי מה שפירשוהו המגיד והכסף-משנה וכן משמע מהגרי"א. וצריכין אנו לידע שלשה דברים: א) דאם הוא שייך לעיר הפרוזת אפילו יום אחד, קרוי פרוז וקורא בי"ד, וכן אם הוא שייך למוקפין אפילו יום

שער הציון

(ז) כן משמע ממגן-אברהם סעיף-קטן ה' ופרי חדש ושא"י, וכן כתב בהדיא בלבוש: (ה) מדהיפך המחבר לשון הטור וכתב "ובלכוד" אסמוך ואינו נראה [פ"א]. זהו שיתר רש"י בגמרא, וכן אימת בפירושו רבינו עונגאל בהיותו דהשיעור מיל קאי אסמוך ואינו נראה, וכן כתב הרשב"א בשם רבתי' וכן כתבו המאירי ורבינו ירוחם, והנה לדעת כולם בנראה, נחשב לכרך אפילו ביותר ממיל. ועיין בר"ן דיש אומרים דוקא כשהוא מתחשב מתחום העיר, ורוצה לומר שהוא מוקפת עמו כענינו, וכן אימת ברשב"א בהדיא וכן משמע במאירי, אז אמרינן לכיון שהוא נראה, נחשב לאותו כרך אפילו רחוק יותר ממיל מוכח ברשב"א דאנראה קאי: (י) חקא, וכן מוכח לפי גירסתנו בהרמב"ם וכן משמע מהטור: (י) ולישית זו ישנתה הדין בסמוך ואינו נראה, דיש אומרים דסמוך אינו נקרא רק תוך ציבורה של עיר [עיין בבית-יוסף]. ויש אומרים דאפילו חוץ לעיבורה כל שהיא תוך מיל אבל מיל משם לא [עיין בב"ח], ויש אומרים עוד, ונפקא מינה בין סמוך לנראה הוא רק לענין מרידה, עיין בט"ו ובית-יוסף, אכן דעת רוב ראשונים הוא כמו שכתבנו בפנים בדעה ראשונה שהיא דעת השולחן-ערוך, כמו שכתב המגן-אברהם [וברור אצלי שאלו ראה האליה רבה כל הראשונים שכתבנו היה סוטה כן לדינא]. ונפקא מינה מכל מה שכתבנו לענין תקנות שיש בבני כרך שהכפר נחשב עמו וכן לענין מסים, כמו שכתב באליה רבה: (ב) פרי חדש, אף-על-גב דבירושלמי מסתפק בזה לענין כן כוון אם יכול להוציא לבן-עירי בי"ד כיון דביעבד יוצא בי"ד, בגמרא דילן משמע שהוא לעיבורא בט"ו, ואם-כן ממילא אינו יכול להוציא לבני י"ד ביום י"ד, עיין שם. אכן מדברי הגר"א בסיומן זה מוכח דהוא סבירא ליה דגם השי"ס ידיו מודה להא דירושלמי ויצא בן-כרך ביום י"ד ונאה דיתא בגמרא וזמנו של זה לא זמנו של זה הו' הוא רק לענין הכותב ודלא כיון כן-כרך לקרוא וכו', וכן כתב הפריימגדים, ואם-כן ממילא נשאר כפיא דירושלמי על מקומו: (ט) מגן-אברהם בשם הלבוש. ואף שהוא מביא מתחלה בשרש השלייה ומשמע קצת להיפך, יש לסמוך על הלבוש וכטעמיה, ועוד, דכבר הביא הגרי"א דעת הגאונים שהורו דבכל ספק לא קורא אלא בי"ד דאולינן בתר רובא דעלמא, ועוד, ספק דבריהם לקולא, אלא שלא תיבטל ממנו לגמרי מקרא מגילה יקרא בי"ד, ובהו הוא יוצא בדיעבד אפילו לבן-כרך, ומשמע דדעתו כן להלכה: (י) מגן-אברהם בשם שלטי-גבורים: (יא) הגרי"א וש"א: (יב) הגרי"א, וכעין זה כתב הט"ו: (יג) אין שהט"ו מפרש להרמב"ם כפי פירוש הרא"ש הטור, כפי אחרונים כתבו דהעיקר ככסף-משנה והבית-יוסף דסובר כרש"י, ובפוסט דכמה ראשונים העתיקו שיטת ר' לדינא:

הלכות מגילה סימן תרפח

באר הגולה שכה

(ה) בזמן קריאה ונתעכב ולא חזר, קורא כמקומו, ואם לא היה בדעתו לחזור אלא לאחר זמן הקריאה, קורא עם אנשי המקום שהוא שם: הגה (יג) ואם הוא במדבר או בספינה, קורא ביום י"ד כמו רוב העולם (כל בו): ו' (יד) ביום ט"ו שחל להיות בשבת, (טו) (י) אין קורין (טז) המגילה בשבת אלא מקדימים לקרותה בערב-שבת, וְגוֹבִיּוֹבִים מעות מתנות עניים ומחלקים אותם בו ביום. וביום שבת מוציאים שני ספרים ובשני קורין 'ויבא עמלק', (יז) ואומרים 'על הניסים', (יח) 'ואין עושים' (י) [1] סעודת פורים עד יום אחד בשבת: ז' המפרש בים והיוצא בשיירה (יט) ואינו מוצא מגילה להוליך עמו, (כ) *יקראנה (כ) בי"ג או בי"ב או באחד-עשר בלא

שערי תשובה

פשיטא דינא מוקפת מימות יהושע וקורין בי"ד, ע"ש, אבל מנהג קודם לקרות כל הימים מספק: [1] סעודת. עבה"ט. ועיין בגי' ח"א סימן מב שהכריע גס' כן

דורשין בענינו של יום, גמ': (1) סעודת. ור"ל חביב סימן לב האריך בראיות שהסעודה היא בשבת ועשה כן מעשה בירושלים וגם משלוח מנות בשבת כי המנות הם מהסעודה, עיין ב"ח. מהרדב"ז ח"א סימן קמו פסק כש"ע, וכן דעת המ"א, ועכ"פ מתנות לאבותים הוא ביום קריאת המגילה. אבל אסור לטלטל המגילה בשבת, פרי"ח, ע"ש. ועיין בשבט"א בסימן ז' ובסימן שח בהגות ב"י. רד"ע, שאם ח"ט ט"ו בשבת או יום השבת ח' לאדר הוא פרשת זכור ומפטירין פקדתי, ב"י. ובי"ח כתב בשם ר"ל חביב דבט"ו לאדר מפטירין ג"כ פקדתי, ע"ש: (ב) בי"ג. בקיבוץ י', דשלא

באר היטב

(ה) בזמן קריאה. פ"י של י"ד, ועיקר קריאה תלוי ביום י"ד ולא בלילה, מ"א. ועיין ט"ו: (1) אין קורין. דאין בקיאת קריאת הטעמים, משא"כ בס"ח, ודוק. וזוה מתורץ קושיית התו"ט. ועיין יד-אהרן. ושואלין ודורשין בענינו של יום, גמ': (1) סעודת. ור"ל חביב סימן לב האריך בראיות שהסעודה היא בשבת ועשה כן מעשה בירושלים וגם משלוח מנות בשבת כי המנות הם מהסעודה, עיין ב"ח. מהרדב"ז ח"א סימן קמו פסק כש"ע, וכן דעת המ"א, ועכ"פ מתנות לאבותים הוא ביום קריאת המגילה. אבל אסור לטלטל המגילה בשבת, פרי"ח, ע"ש. ועיין בשבט"א בסימן ז' ובסימן שח בהגות ב"י. רד"ע, שאם ח"ט ט"ו בשבת או יום השבת ח' לאדר הוא פרשת זכור ומפטירין פקדתי, ב"י. ובי"ח כתב בשם ר"ל חביב דבט"ו לאדר מפטירין ג"כ פקדתי, ע"ש: (ב) בי"ג. בקיבוץ י', דשלא

משנה ברורה

אחד, קרי מוקף וקורא בט"ו. (ב) זמן קריאה (יד) הוא העיקר ביום, וכיון שהיה בערי הפרזות בהתחלת היום י"ד קורא בי"ד, וכן כהאי גוונא לענין מוקפין ביום ט"ו. (ג) זמן קריאה שכותב המחבר (טז) היינו זמן קריאת המקום שהוא בו עתה, לא זמן שיצא משם. ועתה נבאר את הסעיף כסדר בכל פרט

במשנה ברורה רק שיטת רש"י שהסכימו עליה הרבה ראשונים, וגם זה בקיצור נמרץ. ומכל מקום למעשה אני מבקש מהקורא שלא יסמוך עלי לענין ברכה ויעיין בפרי-מגדים. ועיין בלש"י-גבורים ובביאור הגר"א שהעתיקו דברי הירושלמי לדוגמא, שכן עיר שעל דירתו כליל ט"ו והלך לו לכרך נתחייב כאן וכאן: ז' יקראנה וכו' בלא ברכה. עיין בטור כי

בפני עצמו: כן עיר שהלך לכרך, אם היה דעתו בעת נסיעתו לחזור למקומו בזמן קריאה, רוצה לומר בזמן קריאה של ט"ו, דהיינו משהאר היום לא יהיה שם כי יחזור משם קודם אור היום, (טז) אף שלבסוף רואה שהוא מוכרח להתעכב שם גם על יום ט"ו, ומכל מקום אינו נקרא בשם מוקף, וקורא ביום י"ד בהיותו בכרך, אבל אם בעת נסיעתו לא היה בדעתו לחזור מן הכרך אלא לאחר זמן הקריאה, (טז) דהיינו בבוקר של ט"ו שאז כבר חזר זמן הקריאה, אז חל עליו שם מוקף וקורא עמהן ביום ט"ו, (יז) ואפילו אם אחר-כך חזר לעירו ביום ט"ו קורא שם אם לא קרא מתחלה בכרך. ועתה נבאר הסעיף לענין אופן השני, דהיינו בכך-כרך שהלך לעיר: אם היה דעתו בעת נסיעתו לחזור למקומו בזמן קריאה, דהיינו שיחזור משם כליל י"ד קודם שיאיר היום דהוא זמן קריאה, ואף שלבסוף היה שנתעכב ולא חזר, קוראו כמקומו דהיינו ביום ט"ו; אבל אם לא היה בדעתו בעת נסיעתו לחזור משם רק לאחר זמן קריאה דהוא ביום י"ד בבוקר, חל עליו חובת הקריאה של העיר, וזהו שאמר המחבר 'קורא עם אנשי המקום אשר הוא שם' [ועל-כן אף שחזר באותו יום ובא לכרך, צריך (יט) לקרוא באותו יום י"ד, דהוא נקרא 'פרוז בין-ימיו']. וכתב הט"י, וכל זה דוקא אם היה שם בעיר בתחלת היום, אבל (כ) אם חזר למקומו, שהוא כרך, קודם היום, לא מועיל מה שחשב מתחלה להיות בעיר בעת קריאת העיר: (יג) ואם הוא במדבר וכו'. אפילו הוא מבני הכרכין נאליהו זוטא בשם כל-בו: (יד) יום ט"ו וכו'. דאלו י"ד אי אפשר לחול בשבת: (טז) אין קורין וכו'. דגזרו רבנן שמא ילך אצל חכם ללמדה איך לקרותה, ויעבירנה ארבע אמות ברשות-הרבים: (טז) המגילה בשבת. ואז יום השבת ח' לאדר הוא פרשת 'זכור', (כז) ומפטירין 'פקדתי', וגם בט"ו לאדר מפטירין (כז) 'פקדתי' בכרכין (גג) בעיירות מפטירין בסדר השבוע. ושואלין (כט) ודורשין בו ביום בהלכות פורים כדי שיוכרו בני היום, וכשחל בחול יוצאין על-ידי קריאת מגילה: (יד) ואומרים 'על הניסים'. בשבת, (כה) ולא בערב-שבת [שבאמת (כו) לכרכין זמנם בט"ו ולא בי"ד, ורק משום גזירה נכ"ל הצריכו לקרות המגילה בערב-שבת, (כו) ומכל מקום אם אמר אין מחזירין אותן], וכן אין מוציאים בו ספר-תורה. ולעיירות אומרים 'על הניסים' בי"ד ולא בט"ו, (כט) ועיר מסופק אם היא מוקפת מימות יהושע בין-נון, אומרים 'על הניסים' בשני ימים: (יח) ואין עושים וכו'. דאמרין בירושלמי: ויעשו אותם בשבת? אמר ליה: 'מי משתה' כתיב, את ששמחתו תלויה בבית-דין, יצא זה [שבת] ששמחתו בידי שמים היא. והוא הדין ממילא (כט) ששילוח מנות גם ביום ראשון בשבת. והנה מהר"ל חביב האריך להוכיח דבבלי שלנו אין סובר כן, ודעתו שהסעודה היא בשבת, ועשה כן מעשה בירושלים, וגם משלוח מנות בשבת כי המנות הם מהסעודה. והרדב"ז חלק א סימן קמו פסק כהשולחן-ערוך, וכן הוא גס' כ"ג (ל) דעת המגן-אברהם והקרבן-נחנאל ותשובת נודע ביהודה חלק א סימן מב. והנה הפרי חדש אוסר לטלטל המגילה בשבת מאחר שאין קורין בו, אבל כמה (לא) אחרונים חולקין עליו ומפטירין: ז' (יט) ואינו מוצא מגילה וכו'. דאם היה מוצא, (לג) מחוייב ליקחה ולקרות בי"ד: (כ) יקראנה

שער הציון

(יד) פוסקים: (16) כסף-משנה ובית-יוסף ובאר-הגולה: (17) חזו שכתב המחבר ונתעכב וכו'. ומה שכתבתי תלמיא במשכחת בעת יציאתו, כן הסכים במטה יהודא, ודלא כלחם-משנה: (18) עיין בבי"ד בסופו. ויש מן האחרונים שכתבו שלא די בהתחלת בוקר, רק שיהיה פנאי לקרותה באותו עת, אבל לילה לחזו בוודאי לא גמי, וכלשון הטור שכתב 'מקצת היום': (19) פוסקים: (20) עיין פרי-מגדים: (21) מן-קריאתה בשם הבית-יוסף: (22) מן-אברהם בשם ר"ל חביב, וכן איתא בפירוש המשנה להרמב"ם במגילה סוף פרק ג [הרש"ש]: (23) אליה רבה ופרי-מגדים: (24) גמרא: (25) בית-יוסף בשם מ"כ: (26) מאמר-מורכי: (27) ברכי-יוסף: (28) פרי-מגדים: (29) כן משמע מפוסקים: (30) וכתב דראיתו אין מוכרחות ואין כח כח לחלוק על הירושלמי. והפרי חדש מצדד שיעשו הסעודה בשבת וגם ביום א' וכן המלחוח-מנות בשתייהן: (31) אליה רבה וחסד-ידוד ומטה-יהודא: (32) כדאיתא בתוספתא:

צ הגנה אשרי כסם
או ודע וכן אהא
ביחושמי ק שובלי
הלקט ועל פי הירושלמי

ברכה. ואי אי אפשר להמתין עד ימים הללו, ייש אומרים שקורא (כא) אפילו מתחלת החודש: הגה והכי נהוג. ומיהו, אם נודמן לו אחר-כך מגילה, (כב) חוזר וקורא אותה (ט) ביום י"ד אפילו קראה תחלה ביום י"ג, מכל מקום קרא אותה שלא בזמנה (כל-בו וב"י): ח יבן-עיר שהיה בספינה או בדרך ולא היה בידו מגילה ואחר-כך נודמנה לו בט"ו, (כג) קורא אותה (י) בט"ו:

תרפט שהכל חייבים בקריאת מגילה, ובו ו' סעיפים:

א *הכל חייבים בקריאתה, אנשים (ב) [ב] (א) *ונשים וגרים *ועבדים (ב) משוחררים. *ומחנכים (ג) *את הקטנים לקרותה: ב יאחד הקורא ואחד השומע מן הקורא (ד) יצא ידי חובתו, והוא שישמע ממי שהוא חייב בקריאתה. לפיכך אם היה הקורא (ה) *חרש (ו) או 'קטן או שוטה,

א ברייתא ברש ערכין
ב כ רמב"ם פסק א
ג משנה י"ט ד שם
ד וברע"ה הרי"ף הירוש
וכן הוא בקצת גוססתא
ספרי רפ"ם, ועיין בכסף-משנה ה שם ובת"י יוסף ה שם ובתנא קמא, אבל נשים מצריאת לאנשים, טור בשם רש"י ברש ערכין

בומנה בעי י"י. ובהג"א מסופק אי שגי בקטנים, מ"צ: (ט) ביום י"ד. בברכה, עיין לברש: (י) בט"ו. בלא ברכה, ב"י, ש"ל:

(ב) ונשים. ולכן צריך לקרותה בביתו לפני הבתולות, מ"א. ובקצת

באר היטב

שערי תשובה

בומנה בעי י"י. ובהג"א מסופק אי שגי בקטנים, מ"צ: (ט) ביום י"ד. בברכה, עיין לברש: (י) בט"ו. בלא ברכה, ב"י, ש"ל: (ב) ונשים. ולכן צריך לקרותה בביתו לפני הבתולות, מ"א. ובקצת

דכורי הרי"ף וש"ע שפסקו כהירושלמי ובזמן הזה שמתסכלין בה מאחרין השמחה ליום א', ע"ש, ועיין בהשפלות מור וקציעה שהסכים גס"כין אן כתב דמ"מ מלחוד מנות יהיה בשבת דבר כעזו מה טעם ופרסומי ניסא, ע"ש, וצ"ע: [ב] ונשים. עכ"ה"ט. ועיין במח"ב שיש נוהגים לומר לאשה שתבדך הברכה

משנה ברורה

ביאור הלכה

ב"י"ג וכו'. בקיבוץ עשרה, דשלא בזמנה בעי עשרה [ועיין במאירי דבדיעבד אף ביחיד יוצא, ועיין לקמן סוף סימן תרצ במשנה ברורה], אכן אפשר דסגי בקטנים, הואיל והוא רק משום פרסומי ניסא. ועיין בר"ן שמתספק לענין בני הכפרים שמקדימין לקרותה, אי מחוייב לקרותה (ג) גם בלילה או די בקריאה דיום, ופשוט דהוא הדין לענין מפרשי גמ' ויוצא כשיירא, ומדברי הטור משמע קצת צריך לקרות גם בלילה. ודע עוד, דהא דהג"א ליוצא כשיירא אי למפרשי גמ' הוא רק לענין קריאת המגילה, (לד) אבל סעודת פורים וכן משלוח מנות ומתנות לאביונים לא יקיים אלא בזמנה: (כא) אפילו מתחלת החודש. דכתיב "והחודש אשר נהפך מיגון לשמחה וגו'": (כב) חוזר וקורא אותה ביום י"ד. היינו (לג) בברכותיה, דהא זמנה היא: ח (כג) קורא אותה בט"ו. ובלא (לד) ברכה, דכבר עבר עיקר זמנה, (לז) אבל מט"ו ואילך לא יקרא כלל, דכתיב "ולא יעבור". אם טעו וקראו הפרשיות והמגילה באדר ראשון, (לח) צריך לחזור ולקרות בשני:

יש מהראשונים דסברי שהאינא דנתבטל הדין שבני כפרים יכולים להקדים, ממילא אין קורין שלא ביום גוונים: * ונשים. לאאורה אם היא כבר יצאה ידי חובתה אין מוציאה לאשה אחרת. והוא הדין קטן לאשה או לקטן אחר (שנסתפק בזה אם הם בכלל ערבות דלימא בהו גס"כין אף-על-פי שיצא מוציא) [אשל אברהם]: * ועבדים. עיין משנה ברורה דיש אומרים דאפילו אינם משוחררים חייבין, והוא ממגן אברהם, ואף דהגר"א דחה דבריו, היינו רק בדעת הרמב"ם וסמ"ג, אבל כהה"ג הלא מבואר להדיא דגם עבדים חייבין, וכן העתיקו בשמו בחוספתות ערכין, אלא דאין חייבין רק בשמיעה ולא בקריאה. ודע, דלהוציא אחרים בוודאי אין יכולים לכולי עלמא, לדעת כה"ג הלא גבי נשים אין מוציאות אחרים וכדלקמיה, והוא הדין גבי עבדים דדין אחד להם, ולדעת הגר"א ורא"מ בפירוש הרמב"ם והסמ"ג הלא פטורין לגמרי: * את הקטנים לקרותה. וגם ברשמיעה יצאו, וכדלקמיה בסעיף ו: * חרש. מלשון השולחן-ערוך

א (א) ונשים. ואף דהקריאה היא דבר שהזמן גרמא, מכל מקום חייבות, (ב) שאף הן היו באותו הנס, דמתחלה היתה הגזירה גם עליהם, דכתיב בקרא. ולכן צריך הקריאה (א) בביתו לפני הבתולות והמשטרות, ובקצת מקומות נוהגין שהם הלכות לבית-הכנסת לעזרת-נשים לשמוע הקריאה, (ב) צריך עיין איך יוצאין שם נשים, דאי אפשר לשמוע שם כדן: (ב) משוחררים. אבל אינם משוחררים פטורים, (ד) דגריעני מנשים לענין זה, (ה) ויש אומרים דאפילו אינם משוחררים חייבים: (ג) את הקטנים. היינו (ו) מי שהגיע למצות חינוך, ועיין לקמן בסעיף ו, וכיון דגם נשים חייבות, פשוט דגם בקטנות יש בהן משום מצות חינוך, ועיין לקמן בסעיף ו: ב (ד) יצא ידי חובתו. וצריך שיכוין הקורא להוציא והשומע לצאת, כדן שארי מצוות שאחד מוציא חביח, וכדלקמן בסימן תרצ סעיף יד: (ה) חרש. היינו המדבר ואינו שומע כלל. ואף-על-גב דבעלמא קיימא לן דאם לא השמיע לאזנו הוא לעיכובא; (ה) אי נמי, דחרש גרע טפי, שאינו יכול להשמיע לאזנו. ועיין בשערי-תשובה, דדוקא אם הוא חרש גמור שאינו שומע כלל, לאפוקי אם הוא שומע כשמכריס לו בקול רם. וכל זה הוא לדעת השולחן-ערוך, אבל דעת (ט) כמה אחרונים דאפילו הוא חרש גמור יצא השומע ממנו, ומכל מקום לכתחלה כולי עלמא מודים שלא יעמידוהו להוציא רבים ידי חובתם. ודע, דמי שכבדו אזניו או שהוא רחוק מן הבימה ואינו יכול לשמוע היטב מן הקורא יזהר לקרות לעצמו ממגילה כשרה, או על-כל-פנים יאחז חומש, והתיבות שיחסרו לו יאמר תיכף מן החומש: (ו) או קטן. אף-על-גב דקטן נמי חייב על-כל-פנים מדרבנן כדלעיל בסעיף א, אפילו הכי אינו יכול להוציא את הגדול, (ז) דלגבי קטן הוא תרי דרבנן (ורצה לומר, דצעם קריאת המגילה הוא רק מדברי סופרים, וחייבו של קטן הוא גס"כין רק מדרבנן בכל המצוות), מה שאין כן גדול הוא חד דרבנן, (ח) ולא אתי תרי דרבנן ומפיך חד דרבנן. והנה לעיל בסימן תרעה סעיף ג הביא המחבר דיש מי

שער הציון

(ג) ובלילה די ביחיד, ולמחר בעירות בעי עשרה [שם]: (לד) יד-אפרים, עיין שם: (לז) ט"ו וש"א: (לו) פרי חרש ומטה-יהודא ותר-שלוש ומגן אברהם, דלא כהט"ו, וכן מצדד הפרי-מגדים למעשה: (לז) פוסקים בשם הירושלמי: (לח) פוסקים: (ה) גמרא: (ז) מגן אברהם וש"א: (א) פרי-מגדים: (ז) הגר"א, ודעתו דכאן לא שייך הטעם שהיו באותו הנס: (ה) מגן אברהם וכדמוכח מהטור: (י) הגר"א: (י) בית-יוסף. ולפי זה מי שקורא המגילה לעצמו צריך ליהדר מאד שישמיע לאזנו, דאי לאו הכי אפילו בדעיכוב לא יצא: (ט) ט"ו: (ט) הבי"ח והפ"י חרש הגר"א והשאנת-אריה בסימן ז, מלבד כמה ראשונים שעומדים כשיטה זו, עיין בפוסקים: (י) תוספות: (יא) ולא דמי למה שכתב בסוף סימן קפו, דהתם יכול הקטן לאכול כדי שבעו להביא עצמו לידי חיוב דרבנן והיי נמי חד דרבנן ומ"א):

הלכות מגילה סימן תרפ"ט

כאר הגולה שכו

1 שם בשם מה"י וכן כתב התורני בשם רבינו' ה' תוספתא, כתבה הרא"ש פ"ק קמא במגילה ו' אבות ח"ט ט' ש"י טור בשם הירושלמי

השומע ממנו (ג) [ב] לא יצא. (ד) ויש אומרים שהנשים אינם מוציאות את האנשים: הגה ויש אומרים, (ח) אם האשה קוראה (ג) לעצמה מברכת 'לשמוע מגילה', שאינה חייבת בקריאה (מרכי פ"ק דמגילה): ג (ט) 'אנדרויגנוס' (י) מוציא מינו, (יא) ולא שאינו מינו. (יב) טומטום ומי שחציו עבד, אפילו מינו (ז) אינו מוציא: הגה (יג) יש אומרים דאפילו את (ה) עצמו אינו מוציא וצריך לשמוע מאחרים (כ"י): ד' השומע מגילה ממי שהוא מודר הנאה ממנו, (יד) יצא: ה *מקום שאין מנין, אם אחד יודע והאחרים אינם יודעים, אחד פוטר את כולם, ואם כולם יודעים, כל אחד קורא (י) (ט) לעצמו: ו (טז) *מנהג טוב להביא (י) (י) קטנים וקטנות

באר היטב

מקומות נוהגים שהבחולות הלכות לכה"נ נשים לשמוע המגילה. וקטן שהגיע לחינוך מוציא נשים, וקטן לקטן ואשה לאשה, א"ו. ועיין יד' אהרן: (ג) לא יצא. וב"ח פסק השומע מן החרש יצא בריעבד, וכ"מ בגמרא: (ג) לעצמה. ובמדרש הנעלם רות כתב דלא תקרא לעצמה רק תשמע מהאנשים: (ז) אינו מוציא. אפילו למ"ד דנשים מוציאות אנשים, זה גרע טפי, עב"י: (ה) עצמו אינו מוציא. היינו למ"ד דנשים אין מוציאות אנשים, כ"י. והבארהיטב אשר לפני לא דק בכאן, ע"ש: (י) לעצמו. והב"ח כתב בשם מהר"ל בפשיטות דעדיף טפי שיקרא אחד לכולם, וכ"י מה"א, משום ברביע"ם הדרת מלך. ע"ש: (י) קטנים. ובלבד שלא יביאו קטנים ביותר, שמבכר"ם דעת השומעים, מ"א, עיין ש"ל"ה:

משנה ברורה

משמע דאינו ברחיב כלל אף לקרות לעצמו, אכן מסברתו בכתי"סו"פ שכתב דמשום פרטומי ניסא הוא, משמע לכאורה דהוא רק לענין להוציא אחרים שהם פקחין, צריך לקרות לשמוע מאיש ששומע באזניו דוקא, עיין שם. משום דהלא אותן אחרים יכולין לקרות לעצמן או להשתדל שיצוין איש אחר שיש לו חוש השמיעה כמותו אבל לא לפטורו לגמרי מקריאה על-כ"ל-פנים נהלא אף דבעלמא נשים פטורות ממצות עשה שהזמן גרמא, הכא חייבו אותן מפני שאף הן היו באותו הנס, ואף חושין היו באותו הנס ולא גרע מהן, ויש בזה אריכות דברים ואין כאן מקום להאריך. אכן לדינא אין נפקאמינה, דבלאו הכי הלא דעת כמה ראשונים, הרשב"א והרי"א וירושב"י, שגם לאתרוס הוא מוציא, וכל שכן שהוא בעצמו ברחיבא, וגם ברמב"ם יש חילופי גירסאות, וכן הסכימו כמה אחרונים כמו שכתבנו במשנה ברורה, ועל-כן חרש לעצמו בוודאי מחוייב לקרות בעצמו כיון שאינו שומע, ואף אם יקראנו בלא טעמים גם-כן אין קפידא. ולשון ריא"י קשה קצת, שכתב דיכול לקרות לכתחלה לעצמו, מאי לשון ירושלמי בזה, דהלא לכאורה מחוייב לעשות כן: * מקום שאין מנין. דבמקום שיש מנין מחוייב לחזור אחר מנין, כדלקמן בסימן תרצ סעיף י"ז: * מנהג טוב להביא וכו'. הנה בוודאי כוונת המחבר הוא דוקא על קטנים שהגיעו לחינוך, דהקטנים ביותר רק

זכר, ואם זו נקבה גם זו נקבה; ואם נסבור דהוא בריה בפני עצמו, גם השני בריה בפני עצמו הוא: (יא) ולא שאינו מינו. דשמא זה נקבה והשני הוא זכר; ואפילו למאן דאמר דנשים מוציאות האנשים, זה גרע טפי, (יב) דבעינן שהמוציא את אחרים יהיה ניכר אם הוא איש או אשה: (יג) טומטום וכו' אפילו מינו אינו מוציא. דשמא זה זכר זה נקבה [מה שאין כן אנדרויגנוס כולן שוין במנין]. וכן מי שחציו עבד, (יד) לא אתי צד עבדות ודידה חופיק להאחר שיש בו צד חירות: (יג) יש אומרים דאפילו את עצמו וכו'. זה לא קאי אטומטום, רק אחציו עבד וחציו בן-חופיק, ומשום דלא אתי צד עבדות ודידה ומפיק צד חירות ידידה, וכל זה דוקא לדעה הסוברת דנשים אין מוציאות האנשים, ועבד דומה לאשה: ד (יד) יצא. דמצוות (כ) לאו ליהנות ניתנו, ולא מקרי הנאה. ועיין לעיל סימן תפס"ג סעיף ז דשייך לענינו: ה (טז) לעצמו. דאין היחיד מוציא חבירו אלא עשרה, ולא דמי לשופר, (כא) דקריאת המגילה היו כמו תפלה דרבעין עשרה דוקא. והנה הפרי חדש כתב דכל זה הוא רק לענין לכתחלה, (כב) אבל בדיעבד אם נתכוין לפטור חבירו, יצאו אף-על-פי שכולם יודעים. ובמגן-אברהם מצדד עור, דאפילו לכתחלה עדיף שיקרא אחד לכולן משום 'ברביע"ם הדרת מלך', אמנם כאלה רבה ובמטה-יהודא דעתם כהשולחן-ערוך דכל אחד יקרא לעצמו, וכן העתיק בדרך-החיים: ו (טז) מנהג טוב להביא וכו'. כדי לחנכם במצות פרטומי ניסא. ומטעם זה נוהגין הקהל לקרות אלו הפסוקים בקול רם [כדלקמן בסימן תרצ סעיף י"ז]. שהם עיקר התחלת הנס וסופו, והם: 'איש יהודי', 'זמרדיכי יצא', 'ליהודים', 'כי מרדכי', כדי לעורר הקטנים שלא יישנו ויתנו לבם על הקריאה, ומקריין אותם הפסוקים כדי לחנכם [לבוש]: (יז) קטנים ותוספתא. ובלבד שלא יביאו קטנים ביותר, שמבכר"ם דעת השומעים [מ"א וש"א]:

שער הציון

(י"ג) דהא בהא תליא, כמו שכתב המגן-אברהם, וכן כתב הגר"א לעיל בסימן תרעה, עיין שם. אכן שארי אחרונים יישבו דעת המחבר שהשמיט כאן דעת בעל העיטור שהעתיקו גבי חנוכה, דבמגילה לא רצה לסמוך עליו, עיין אליה רבה וחמדר-משה וש"א: (י"ג) מגן-אברהם: (י"ד) הגר"א: (טז) אבל לנשים רבות אין האשה מוציא, ודילא בהו מילתא "ק"נ בשם יתוספתא: (ט"ז) והדין עמו; אחד, ולהדעה ראשונה דהיא העיקרת הנשים חייבות בקריאה, ואף אם נפסקו שאינן מוציאות אנשים, על-כ"ל-פנים בקריאה חייבות, וכמו שפסק הפרי חדש, ואף אם נפסקו כהיש' אומרים הלא גם-כן מוכח שתוכל לקרוא לעצמה ואך שמברכת 'לשמוע מגילה'. ומה שהביא המגן-אברהם ממדרש הנעלם רות דלא תקרא לעצמה, עיין בחיי"א"רם דלא נמצא זה הלשון שם, רק הלשון שהובא בהגר"א בשם הוזהר חדש, ואינו מוכרח דלא תוכל לקרוא בעצמה, ובפרט אם אין לה מי שיקרא לפניו בוודאי תוכל לקרוא בעצמה, וכן מוכח בפרי"מגדים והגר"א: (י"ז) רמב"ם בהלכות אשיות: (י"ט) אפילו למאן דאמר דבכ"ם שאלו קטנים שחייבים, חיובן רק בשמיעה כנשים לדעה זו: (כ) גמרא: (כא) מגן-אברהם: (כב) וכן משמע בלבוש, עיין שם:

הלכות מגילה סימן תרפ"ט תרצ

(יח) לשמוע (יט) מקרא מגילה:

תרצ דיני קריאת המגילה, וכו' י"ח סעיפים:

א [*] *קורא אדם את המגילה בין עומד (א) בין (ב) יושב, (ג) *אבל לא יקרא בצבור יושב לכתחלה מפני כבוד הצבור: הגה (ג) ואסור לחזן לקרוא את המגילה עד (ג) שאומרים לו קרא (מרדכי פרק הקורא): **ב** יאפילו שנים ואפילו עשרה יכולים לקרותה ביחד, (ד) ויוצאים הם והשומעים מהם: **ג** (ה) יצריך לקרותה כולה, (ו) וימתוך הכתב, ואם קראה על-פה לא יצא. (ז) ויצריך שתהא כתובה כולה לפניו לכתחלה, (ח) אבל בדיעבד יאם השמיט הסופר

א משנה מגילה כ"א טור בשם הרמב"ם ב"ק כ ג שם במשנה ובירייתא שם רבין חביבה יחי' דעתי' ושמעי' דא משנה שם י"ט וזכרי מאיר שם בגמרא ה' דרכי שם י"ז ו' מימרא דרב שם י"ז לכולי עלמא ו' בירייתא שם י"ז

שערי תשובה

באר היטב

(ב) יושב, אבל הברכה תהיה מעומד, מ"א: (ג) שאומרים, היינו במקום שהמנהג שאין החזן קורא לעולם המגילה, אבל במדינתנו החזן קורא לעולם המגילה, א"צ שיאמר לו, דמעיקרא מינהו על כך,

יצא, עיין בה"ט, ועיין בשב"כ ח"ג סימן לו שכתב שם שקשה להקל כהב"ח נגד משמעות הראשונים, וע"ש שכתב באחד שכבודו אוניו משמוע א"כ שצווקים מאד בקול רם או שומע וקרא המגילה לפני הצבור בקול בינוני שנראה שהוא צעמו לא השמיע לאזנו, אעפ"כ יצאו הצבור בקריאה זו, ודחשו גמור לא הוי כיון ששומע אם צווקים, כמ"ש הרא"ש בתשובה כלל פ"ה סימן י"ז ובסימנים שם, ובפר"ח הלכות גיטין סימן קכא כתב דאף שאינו שומע רק כשמדברים עמו בקול רם ע"י מין חצוצרות וכיוצא בזה מ"מ לא מקרי חרש, וגם אין לחוש בשביל שלא השמיע לאזנו משום דמוכח מסתירת הפוסקים מק"ש המגילה, כמבואר בב"י ריש חילוק בין לא השמיע לאזנו לחרש (ומ"ש הבי"ח רחוק מאד), ונראה דרוקא חרש שאין ראוי להשמיע לאזנו וכיון ששמע ממי שהוא שאינו חייב בקריאה לא יצא, משא"כ זה שיכול לשמוע ע"י קול רם וחייב בקריאתה, גם השומעים ממנו בקול בינוני יצאו, ע"ש; ונראה דהוא צעמו י"ל ג"כ יצא אע"פ דלא השמיע לאזנו, דהא מ"מ בר"קריאה הוא, וכיון שהוא צעמו הקורא, יצא י"ח בקריאה אע"פ שלא השמיע לאזנו, כמו בק"ש וקרא ולא השמיע יצא, וקריאה כשמיעת אחרים ממנו רמי דאע"ג דאחרים שמעו והוא לא שמע מ"מ יצא בקריאה שקרא לצעמו, ועיין לעיל סימן טב:

[*] קורא אדם כו'. ועיין בבית יתירה סימן כג שיש מיינות שנהגו לקרותה בלא טעמים, ע"ש, ולא יעשה כן במדינותינו אם לא כשלא נמצא מי שידע לקרותה בטעמים, אבל מ"מ צריך לחזור אחר מי שידע לקרות המלות כמשפט הניקוד כמבואר לקמן דטעות שהענין משתנה מעכב בקריאתה, ולכן אם אין שם מי שידע לקרות הניקוד כהלכתו אין לברך עליו. ועיין בשערי אפרים סעיף נח שאם מעמידין אחד שיקרא לפני הקורא מתוך החומש יקרא בלחש, וזה המקרא לפני הקורא צריך אחר"כ לחזור ולקרות מתוך המגילה, ע"ש:

ביאור הלכה

משנה ברורה

(יח) לשמוע וכו'. ועכשיו בעונותינו הרבים נהפוך הוא, שלבר שאינם שומעים, אלא הם מבלבלים שגם הגדולים אינם יכולים לשמוע, וכל ביאתם הוא רק להכות את המן, וזוהא אין האב מקיים מצות חינוך כלל, ובאמת מצד מצות חינוך צריך כל אב להחזיק בניו הקטנים אצלו ולהשגיח עליהם שישמעו הקריאה, והשומעיו הקורא לזכור שם ז'מן האגגי רשאי הקטן להכתו כמנהגו, אבל לא שיהיה זה עיקר הבאת הקטן לבית המדרש: (יט) מקרא מגילה. ועכשיו ראוי לכל אחד שיהיה לו מגילה כשרה ולקרוא בלחש מלה במלה, דאי אפשר לשמוע מהשליח צבור מחמת רעש ובלבול שמכים בעצים ומשמיעים קול, וראוי לכל ישראל לנהוג כן מי שהיכולת בידו [פמ"ג]. ועיין לקמן בסימן תרצ סעיף ד:

מבלבלין, כמו שכתב המגן אברהם, ואס"כ"ן מאי שייך בנהג טוב, הלא מדינא מחוייב לחנכם בקריאת המגילה או על-כ"ל-פינים ששמיעה וכנ"ל? ואולי רבזה היה יוצא אם היה קורא לפינים בביתם, אבל כו' לפרסם הנס ביותר, מנהג להביאם בבית המדרש שישמעו ככו' כדי לחנכם שגם בגדלותם ישמעו בצבור:

* אבל לא יקרא בצבור מיושב לכתחלה וכו'. הנה במטה יתהודא מצדו דסמיכה מותר, ונראה דבשעת הדחק יש לסמוך על זה להקל, כי באמת מן הגמרא דקאמר 'מה שאין כן בתורה', והתם הוא בדיעבד גס"כ יצא, כדאיתא במאירי בהדיא (ודלא כב"ח), ואינו אלא לכתחלה, ואס"כ"ן הוא אפילו לכתחלה שרי, וכן מוכח ברש"י ור"ן, ודברי הרמב"ם נובעים מדברי המאירי, שהוא מנהג שנהגו בו עם קדוש ומשמיעים קול, וראוי לכל ישראל לנהוג כן מי שהיכולת בידו [פמ"ג]. ועיין לקמן בסימן תרצ סעיף ד:

א (א) בין יושב. מיהו, הברכה (ב) יברך בעמידה: (ב) אבל לא יקרא וכו'. רוצה לומר, דאם קורא בצבור צריך לקרוא בעמידה. ועיין ביאור הלכה שצדדנו דעמידה על-ידי סמיכה שרי לענין מגילה: (ג) ואסור לחזן וכו'. דלהוציא הצבור (ג) הוא ענין כבוד, ואין ראוי לאדם לחלוק כבוד לעצמו כל זמן שלא כבדוהו. וכל זה באינו קבוע לכך, אבל בשליח צבור קבוע (ג) שמינהו לכך אין צריך להמתין: **ב** (ד) ויוצאים הם וכו'. ולא אמרינן דתרי קלי יצא, אבל בשליח צבור לענין קריאת התורה ושאר דוכתי, דקריאה זו חביבה ביותר מפני הנס, (ד) והייב דעתיה לשמוע היטב. וכיון שכן, פשוט הוא באם מרגיש בעצמו שמבלבלים ליה הקולות ושאי אפשר לו לשמוע כל התיבות, בוודאי לא יצא: **ג** (ה) צריך לקרוא כולה. והוא (ה) לעיכובא. ודעת רוב הפוסקים, שאפילו אם חיסר ממנה רק תיבה אחת לא יצא: (ו) ומתוך הכתב. ומבואר בש"ס, דאפילו קורא כל פסוק במגילה אלא (ו) שלא היתה המגילה כשרה, נביא מקרי בעל-פה ולא יצא: (ז) וצריך שתהא כתובה וכו'. רוצה לומר, דמה שאמרנו לא יצא היינו אם קרא בעל-פה את כל המגילה או רובה, אבל אם קרא מקצתה כשרה דיעבד, ואפילו אם היתה סיכת קריאתו בעל-פה מפני שהסופר השמיט בה איזה תיבות באמצעה עד חציה והוכרח הקורא לקרותם בעל-פה, אף שלכתחלה אינו נכון לקרות במגילה שחסרה תיבות, מכל מקום בדיעבד יצא: (ח) אבל בדיעבד וכו'.

שער הציון

(ב) מגן אברהם. ועיין במחצית השקל דגם השומעים הברכה, כיון דיוצאין על-ידי שמיעה משום דשומע כעונה, צריכין גס"כ לנעמו: (ג) מרדכי: (א) מגן אברהם וש"א: (ז) ומבואר בלשון המחבר שאפילו לכתחלה יכולים לקרוא כמה בני אדם בבת אחת, וכן הוא גס"כ לשון הברייתא, עיין שם ב"ק כא עמוד ב, וכן מבואר ענין יתור השפחה שם, ועוד מבואר כן בסוגיא דראש השנה דף כח לענין שתי חצוצרות מן הצדדין, וכפי סמקנת הגמרא שם דאידי דחביבא יהיב דעתיה, וכן כתב הרשב"א והר"ן בסוגיא דמגילה; אכן מלשון הרמב"ם משמע לכאורה ולענין דיעבד מתייבא האי דינא (ואולי יש לרחות דלישנא דמתניתין נקט וזכורכו, והוי אתי שפיר טפי מה דמסיים יגדול קורא עם הקטן, עיין שם דרשמוע אפילו לכתחלה, וצריך עיון), וכן מבואר ביותר במאירי במגילה שם וכפשטיה דמתניתין דקתני 'קראו שנים יצאו', ובברייתא דקאמר 'אפילו עשרה' וכו' נראה דגרסי שם גס"כ יצא' וכמתניתין, עיין שם במאירי [אחר"כ מצאתי שכן הוא הגירסא ברבינו חננאל]. ולפי זה צריך לומר דגבי שופר שהתירו תרי קלי אף לכתחלה משום דמצתה בכך, וצריך עיון: (ב) ולאפוקי ממאן דאמר בגמרא דיעיקר חיובא הוא מאיש יהודי' או מאחר הדברים האלה' ששם מתחיל עיקר הנס: (י) באופן המבואר לקמיה, דהוא לעיכובא:

הלכות מגילה סימן תרצ

שכט באר הגולה

ח אלקימא דגמרא שם
ורובה קודי כולה
כפידוהי הרמב"ם פסוק
ב. וכן כתב הסוהר
וארחות-חיים
ט הרשב"א בחושבה
ושבילי-הלקט' שישנה
שם י"ז וכדמפרש שם
בגמרא י"ח כ' מסקנת
הגמרא שם

באמצעה תיבות (ט) אפילו עד חציה וקראם הקורא על-פה, יצא. (י) אבל אם
השמיט תחלתה או סופה, (יא) אפילו מיעוטה, לא יצא (י"ג). ואפילו באמצעה, (יד) *דוקא
דלא השמיט ענין שלם (כ"י בשם א"ח). *אבל ביותר מחציה, אפילו הן כתובות *אלא שהן
מטושטשות ואין רישומן ניכר, פסולה: ד' טמי שתופס בידו מגילה שאינה כשרה
(ג) (יג) לא יקרא עם שליח-צבור, אלא שומע ושותק: הגה (יד) וכן לא יסייע שום אדם
על-פה לחזן, (טו) ולכן אותן הפסוקים שקורין הקהל, (טז) צריך החזן לחזור ולקרותם מתוך
מגילה כשרה (כ"י בשם שבולי-ילקוט): ה' קראה סירוגיין, דהיינו שפסק בה ושהה ואחר-כך
חזר למקום שפסק, (יז) אפילו שהה כדי לגמור את כולה (יח) יצא: הגה (יט) ואפילו

באר היטב

לש"ץ, כ"י, א"ח. משמע שהוא עצמו יכול לשמוע לשי"ץ אע"פ שקרא,

ביאור הלכה

בענין זה וכן ככל עניניו, עיין שם. ואף ברודאי אין לזוז מזה אחרי
שהוא מנהג של כלל ישראל, מכל מקום דינו עם נחמיר בזה בישיבה
ממש ולא בסמיכה, כן נראה לעניות דעתי: * אבל אם השמיט
תחלתה או סופה וכו', ואפילו באמצעה וכו'. בענין זה יש מבוכה
בין הפוסקים, ומדוברי הרא"ש בפרק ב' סימן ד' משמע להקל בזה
כדיעבר בכל גווני, בין בחסר בראש הספר ובין בחסר ענין שלם כל-זמן
שלא חסר רוב הספר, עיין שם, והב"ח מצדד כדבריו, ובדברי הרשב"א
והארחות-חיים גם-כן יש לעיין אם לא פליגי אהדדי, דאפשר להרשב"א
דוקא בתחלת הספר יש קפידא, אמנם באמצע אפילו ענין שלם לא
חיישינן ברעבר, וכמו שנטען כן באמת הפרי חודש, וכן משמע לכאורה
הרשב"א ור"ן, עיין שם. ואפשר עוד לומר להרשב"א גופא אינו מחמיר
אף בראש הספר כל אם בשחטר פרשה שלימה, ויש משמעות כן בדבריו,
עיין שם בחידושי ובר"ן, ולפי זה ברור דפליג ארחות-חיים, ואפילו
אם נימא להרשב"א בראש הספר אפילו בפסוק אחד פסול אם חסר,
וכמו שכתב בעל מטה-יהודה ברעתו, וגם מודה הארחות-חיים דבענין
שלם אפילו באמצע פסול, וכמו שנראה לכאורה כן דעת הג"ה דנאם לא-
כן יאמר: ויש אומרים עוד דאפילו באמצעה וכו', על-כל-פינים אינו
מוכח אם הארחות-חיים מודה להרשב"א, דאפשר דסבירא ליה דוקא
בחסר ענין שלם יצא מתורת מגילה אבל לא בחיסר פסוק אפילו פסוק
אישן או אחרון. ובאמת מאירי פרק ב' במגילה מביא ע"כ סברא זו
דענין שלם, וזה לשונו: ויש שאומר שלא הותר אף במקצתה כשחסר
משם ענין שלם על הסדר, שהרי אומר 'צריך שתהא כתובה כולה',
למעט אם חסרה פרשה או ענין שלם אף שהוא מועט, עד כאן לשונו,
וסכת הרשב"א לא הביא כלל. ומכל מקום לדינא אין לנו לנטות מדעת
הג"ה וכפי שפירשנו במשנה ברורה. ברם צריך לברר, דלכל הסברות
הנ"ל משמע לכאורה דאם לא חיסר בראש וסוף וגם באמצע לא חיסר
ענין שלם כשר כל-זמן דלא חיסר רובה, ולפי זה משכחת בשחיסר בכל
תיבה ותיבה שבמגילה מקצת אותיות עד שלא יהיה אפשר לקרות כלל
המגילה בשביל זה, ואיך סלקא-דעתך דיהיה כשר הלא אין זה ספר כלל,
ובעל-כרחן דאין אנו חושבין כולה או מקצתה במספר האותיות כלל,
במספר התיבות, ואפילו המיעוט של האותיות מטושטשות, כל שיש
בכל תיבה או ברובה איהו אות מטושטש פסול: * דוקא דלא השמיט
ענין שלם. עיין במשנה ברורה דבכל זה הטעם, דבעינן שיקרא מתוך
ספר, ואם חסר מתחלתו או שחסר באמצע ענין שלם אף שהוא רק
מקצתו לא מקרי ספר. ולפי זה נראה פשוט דזה שייך דוקא לענין אם

מ"א: (ג) לא יקרא וכו'. דשמא יתן השומע לכו לזה הקורא ולא

משנה ברורה

ואם אין לו מגילה אחרת, (י) קורא בה לכתחלה: (ט) אפילו
עד חציה. וחציה, ויש לעיין שם (ט) כשרה בדיעבר:
(יא) אבל אם השמיט וכו'. דבזה נראה (ט) כספר חסר, מה
שאין כן בנושטט בו פסוק באמצע, אינו אלא כספר שלם שיש
בו טעיות, שאין מרדקדין במגילה בזה כל-זמן שהטעיות
אינם ברובה של מגילה, הואיל ונקרית 'איגרת': (יא) אפילו
מיעוטה. ואפשר (י) אפילו בחסר רק פסוק ראשון או אחרון,
נמי הדין כן: (יב) דוקא דלא השמיט ענין שלם.
דבהשמיט ענין שלם נראה כספר חסר: ד' (יג) לא יקרא
וכו'. דשמא (י"א) יתן השומע לכו לזה הקורא ולא לשליח-
צבור. ולפי טעם זה, אם קורא רק לאדם אחד, רשאי לקרות
עם הקורא מתוך מגילה פסולה או מתוך חומש; (יג) אבל יש
מחמירין בכל גווני, לפי שנותן דעתו בקריאתו ואינו משגיח
למה שאומר השליח-צבור כיון שהוא עסוק בקריאתה:
(יד) וכן לא יסייע וכו'. גם-כן מטעם הנ"ל. ועיין באליה
רבה דמצדד גם בזה להחמיר אפילו בשקורא להוציא יחיד,
דשמא יתן דעתו למה שקורא בעל-פה בעצמו ובתוך-כך
ישתמט ממנו כמה תיבות שקורא השליח-צבור: (טו) ולכן
אותן הפסוקים וכו'. רוצה לומר, כמו שם דמחמירין שלא
יסייע על-פה, דעל-ידידיה יתנו כמה אנשים דעתם לשמוע
מזה המסייע דקורא על-פה, ובאמת צריך לקרותה לכתחלה
כולה מן הכתב, כן גם בזה צריך החזן לחזור ולקרותם מתוך
מגילה כשרה, והם יכונונו לצאת בקריאתו כדי שיהא כולה
מתוך הכתב: (טז) צריך החזן וכו'. היינו (יג) לכתחלה:
ה' (יז) אפילו שהה כדי לגמור את כולה. רוצה לומר,
שהיה יכול בזמן הזה לגמור (יד) כל המגילה מראשה עד
סופה: (יח) יצא. ובשהה מחמת אונס, לפי מה דקיימא אף
לעיל בסימן סה לענין קריאת שמע דחזור לראש (טו) הוא
הדין הכא דחזור וקורא, מיהו, אין לו לברך עוד פעם שני.
ועיין מה שכתבנו שם בביאור הלכה: (יט) ואפילו סח וכו'.

השמיט מתוך הספר, ולאפוקי לענין קריאה בעל-פה ויצא במקצתו אין לחלק בזה. ובבב"ש ראתי שהחמיר בזה, ולא הנידא כלל, וכן מוכח
מסתימת כל הפוסקים שכתבו דמקצתו כשר ולא חילקו בזה, אחר-כך מצאתי כדברי במטה-יהודה: * אלא שהן מטושטשות וכו'. והוא הדין אם

שער הציון

(י) כן נראה לעניות דעתי וכן מוכח בשאילתות בפרשת ויקהל: (ח) דברמב"ם בהלכה זו משמע דפסולה, וברא"ש ור"ן משמע דכשרה, וכן משמע לשון
הטור ושולחן-ערוך: (ט) רשב"א ור"ן: (י) כן מוכח לכאורה מרמ"א בעל הג"ה זו מדמסדין לרין זה דינא דארחות-חיים דאפילו באמצעה דוקא דלא השמיט
ענין שלם, ומוכח מזה דבראשו וסופו אפילו בלא החסיר ענין שלם נמי פסול, ואם-כן מסתברא דהוא הדין רק פסוק אחד, ומאי שנא. אחר-כך מצאתי שכן
כתב במטה-יהודה בפשיטות, וכתב שם דמה שכתב הרשב"א 'מראשה עד' אינו שייך, דאפילו לא חיסר רק פסוק אחד נמי יצא דהרי נראית
כשרה חסר, עיין שם, ולעניות דעתי אינו ברור שהרשב"א יסבור כן להחמיר וכיחשיב שכתבתי בביאור הלכה]. מיהו, בחסר תיבות כשנפסל ראשון או אחרון
ברודאי לא מסתברא להחמיר, בשגם עיקר דינא דרשב"א אינו מוכרח, וכמו שנזכר עליו בכ"ח ובכנסת הגדולה: (י"א) מגן-אברהם. ולפי טעם זה, אף אם
קורא מתוך מגילה כשרה גם-כן יש ליהדר לקרוא בלחש ולא לסייע לחזן, אם לא כשמתכוין המסייע להוציא לכל מי שיתן לב לקריאתו ולא לש"ץ [הנהגות
הרב"ם]: (יג) עיין באליה רבה ובמחצית-השקל ובכאמר-מרדכי, ומקור דבר זה הוא מהרשב"א (יג) בית-יוסף: (יד) פוסקים: (טו) כן מתבאר לעיל במסמן
ה במשנה ברורה בביאור הלכה:

באר הגולה של הלכות מגילה סימן תרצ

ל שם במשנה מ שם
במשנה ג שם במשנה
ו דאביא מצות קריאה
ו דרמב"ם ניסא גמרא י"ח
ע הרמב"ם בפרק ב
משנה הלעיל וברייטא
י"ח פ הרב המרדכי על
פי הירושלמי וחיובי
הרשב"א ודומיין

(ד) סח בינתיים; (כ) מיהו, גוערין במי שסח בינתיים, כדלקמן סימן תרצב עינין ב (הרשב"א סימן רמד):
ו *להקרא את המגילה (כא) למפרע לא יצא. קרא פסוק אחד (כב) ודילג השני וקרא שלישי
(כג) ואחר־כך חזר וקרא השני, לא יצא, מפני שקרא למפרע פסוק אחד; אלא כיצד יעשה,
מתחיל מפסוק שני ששכח וקורא על הסדר: ז (כד) *הקורא את המגילה (ה) על־יפה לא יצא
ידי חובתו: ה' הילועז ששמע את המגילה *הכתובה בלשון הקודש (כה) ובכתבי הקודש, אף־
על־פי שאינו יודע מה הם אומרים (כו) *יצא ידי חובתו: ט (כז) *היתה כתובה תרגום או
בלשון אחרת מלשונות העכו"ם, לא יצא ידי חובתו בקריאתה אלא המכיר אותה הלשון
בלבד, (כח) אבל אם היתה כתובה (כט) בכתב עברי (ל) וקראה ארמית לארמי (לא) לא יצא,
*שנמצא זה קורא על־יפה, וכיון שלא יצא הקורא ידי חובתו לא יצא השומע ממנו: הגה
(לב) *אבל אין לחוש (ו) *באיזה כתב כתובה (כ"י): י *מי שיוודע לעז ויודע אשורית

באר היטב

לומר דאפילו השומע ממנו לא יצא כמ"ש בסמוך, מ"א: (ו) באיזה
כתב. פי' ובלבד שיכול לקרות אותו כתב:

משנה ברורה

רוצה לומר, דלאו דוקא בשהה בתיקה, (טז) אלא אפילו
פסקו באמצע המגילה בשיחה ושהו על־ידי זה, נמי אין צריך
לחזור אלא גומר ממקום שפסק. וכל זה כששח הקורא,
(יז) אבל השומע ששח ולא שמע על־ידיה הקריאה, אפילו
חיסר רק תיבה אחת, דעת כמה פוסקים דלא יצא, ולכן צורך
גדול להיות לכל אחד חומש, כי בעוד שמכין הנערים המן
וכיוצא אי אפשר לשמוע כמה תיבות משליח־צבור, ויוצא מה
שקורא על־כל־פנים מחומש ויוצא על־כל־פנים דיעבד
[פמ"ג]: (כ) מיהו, גוערין וכו'. דכיון שבידך עליה,
(יח) אין לו להפסיק בינתיים עד לאחר כל המצוה:
ו (כא) למפרע. היינו, שקרא הפוסקים האחרונים קודם
שקרא הפסוקים הראשונים, ואפילו רק פסוק אחד,
וכדלקמיה, (יט) והוא הדין היכי שקרא פרשה שניה קודם
לראשונה: (כב) ודילג השני וקרא שלישי. והוא הדין אם
קרא אחר הדילוג (כ) כל המגילה או ענין אחד ואחר־כך קרא

מ"א: (ד) סח. פי' הקורא, אבל השומע שסח ולא שמע לא יצא, כ"י
סימן תרצב: (ה) על־יפה. קשה, הוא כבר כתבו בס"ג, ואפשר דבא

ביאור הלכה

היו נפסקין האותיות, חשוב כחסר [ח"א]: * הקורא וכו' למפרע לא
יצא. ונראה דצריך נמי לחזור ולברך היכי שהתחיל תיכף אחר הברכה
לקרוא שלא מראש המגילה, ונתבטלה ברכתו, כדן שאר הפסק בין
הברכה לתחלת המצוה. ועיין לעיל בסימן חכב בסוף היסמין במשנה
ברורה וביאור הלכה: * הכתובה בלשון הקודש. ואם שינה בה אף
איזה תיבות ללשון אחר, פסולה לכמה פוסקים ונמקדורו מגילה דף ט
מקרא שכתבו תרגום ותרגום שכתבו מקרא. ואף־על־גב דאפילו חסר
קרא בעל־פה כשר, כתבו הראשונים דשאי הכא דהוי כמזויף מותרו,
והריטב"א מצדד להכשיר בזה, וצריך עיון: * שנמצא זה קורא על־
פה. לפי דעת המחבר בסעיף י שמי שירד אשורית אינו יוצא בלע"ז,
אס"כ בלאו הכי לא יצא שהרי מבין בלשון העברי; אכן באמת ניחא,
שדברי המחבר בזה הוא לשון הרמב"ם, ולדידה אתי שפיר, שכבר כתב
הרב המגיד שדעת הרמב"ם להקל ביועד לע"ז ואשורית: * אבל אין
לחוש וכו'. עיין במשנה ברורה. וכתב הריטב"א, המגילה הכתובה
בכתב האומות אין מדרקין בה שיהיו האותיות מוקפות גויל, שלא
הצריכו זה אלא בכתב הקודש: * באיזה כתב כתובה. עיין משנה
ברורה מה שכתבנו שם בשם כמה פוסקים לחלוק על המחבר. ומכל

פסוק הנדלג, לא יצא, והוא הדין אם קרא תיבה אחת למפרע, (כא) כל זה בכלל למפרע, וצריך לחזור ולקרות על הסדר:
(כג) ואחר־כך חזר וקרא השני, לא יצא. היינו בקורא אחר־כך פסוק רביעי, אלא אחר שחזר וקרא פסוק שני צריך לקרות
שוב פסוק שלישי, וזהו שמסיים 'אלא כיצד' וכו': ז (כד) הקורא וכו' על־יפה. כבר כתבו המחבר לעיל בסעיף ג, וחזר
ושנאו כאן, (כז) משום דהתחיל להעתיק כאן לשון הרמב"ם בסעיף ז ולהלן, על־יכן העתיק כסדר הכתוב שם, ושם מתחיל
מדינא דקרא על־פה, עיין שם: ח (כה) ובכתבי הקודש. צריך לומר 'בכתב הקודש', וכן הגירסא ברמב"ם, ורוצה לומר,
בכתב אשורית: (כו) יצא ידי חובתו. דהא 'האחשורנים בני הרמכים' (כג) גם אנו לא ידעין מהו, אלא לא בעינן אלא מצות
קריאה ופרסומי ניסא, (כז) ואפילו לכתחלה נמי, ומשום הכי יוצאין גם־כן הנשים ועמי־הארץ. כתב הפרי־מגדים: כל ירא־
שמים נכון שיהיה לו מגילה כשרה בידו ולקראו מלה במלה בלחישא, שאי אפשר לשמוע מן השליח־צבור הכל ובפרט
שהנערים מבבלים: ט (כז) היתה כתובה תרגום וכו'. ואפילו הכתב (כח) היה כתב אשורית, גם־כן לא יצא מי שאינו
מכיר הלשון: (כח) אבל אם היתה כתובה וכו'. רוצה לומר, אימת אמרינן שיוצא משום שמכיר הלשון, דוקא אם קורא
בלשון הכתוב במגילה, אבל אם מעתיק זה הלשון ללשון אחר, אף שהוא מכיר שתי הלשונות יחד אינו יוצא, והטעם
כדלקמיה: (כט) בכתב עברי. רוצה לומר, (כ) בלשון העברי: (ל) וקראה ארמית לארמי. אשמועינן, דאף־על־גב
שהמגילה לפניו (כ) והוא מעיין בכל תיבה ומתרגמה להשומע, והוא אמינא דזה עדיף מקורא על־יפה, קא משמע לן (כא) דגם
בזה לא יצא: (לא) לא יצא. רוצה לומר, השומע, כיון שהקורא קראה על־יפה (כא) ואינה חשיבה קריאה אף לעצמו, לא עדיף
השומע ממנו: (לב) אבל אין לחוש וכו'. רוצה לומר, דלא צרידינן (ב) שיהא דוקא הכתב של לשון זה שקורא, ואפילו בהיה

שער הציון

(טז) רשב"א בתשובה: (יז) מגן־אברהם: (יח) רשב"א בתשובה. מיהו, לשהות הרבה אסור לכתחלה אפילו בלי שיחה, דהא 'קראה כסידורין יצא' קתני,
היינו דיעבד: (יט) פוסקים: (כ) ט"ז בשם טור: (כא) פרי־מגרים: (כב) ובסעיף ג נמשך אחר לשון הטור בדינא דצריך לקרותו כולה והעתיק שם כלשונו
וגם דינא דקראה על־פה, כן כתב בכרכי־יוסף ונכון הוא מאד. ודברי המגן אברהם בזה מילתא דמכאור ואמבאר להדיא בסעיף ט, ועל־כן לא העתיקם:
(כג) גמרא: (כד) ריטב"א: (כה) מתבאר מדברי התוספתא פרק ב: (כו) בית־יוסף: (כז) עיין בתשובת הריב"ש בשם הר"ן מה שכתב בביאור דברי הירושלמי
בענין זה: (כח) ומכל מקום בקריאה מקצתה ארמי מסבירא דינא, דלא גרע מאם קרא בעל־פה ממש מקצתה דינא בדיעבד וכולעיל, ואף שהוא בשתי
לשונות אין לפסול בדיעבד וכולקמיה: (כט) בזה תירצתי ולא תשעה, הלא בעלמא קיימא לן דאפילו היכא שכבר יצא באותו מצוה או שהוא מתכוין עתה
שלא לצאת במצוה מכל מקום יוכל להוציא את חבירו, וכדלעיל בסמין רעט סעיף ד, וכאן גרעא טפי דהקריאה אינו נחשב לקריאה כיון שהוא בעל־פה
ואיך יוכל השומע לצאת בה: (ל) כן מתבאר בבית־יוסף בתכפ־משנה, ועיין באשכול ובנחל שם, וצריך עיון:

הלכות מגילה סימן תרצ

שלא באר הגולה

(לג) אינו יוצא בלעז, (לד) יריש אומרים שיוצא: הגה ואם כתובה (לה) בשני לשונות, מי שמבינים (1) (לו) יצאו (כ"י): יא (לז) קיש (ס) למחות ביד הקורים לנשים המגילה בלשון לעז, (לה) אף-על-פי שכתובה בלשון (ט) לעז: יב (לט) *קראה מתנמנם, הואיל ולא נרדם בשניה (מ) יצא, (מא) אבל אם שמעה (י) מתנמנם לא יצא: יג *היה כותבה, (מב) שקורא פסוק במגילה שהוא

הקט בשם רבנו שמחה ת שם במשנה

באר היטב

(1) יצאו. בריעבד, ע"י ס"א: (ח) למחות. משום דלא ידעי הלעז של האחשתרנים. וא"ת יקרא האחשתרנים ככתבו בלה"ק, י"ל דאסור

משנה ברורה

הלשון גיפטיית והאותיות כתוב עילמית וכיוצא בזה נמי שרי [ומכל מקום בעינן שיהא מכיר הקורא אותו הכתב, דאי לאו הכי היי בכלל על-פה שאינו מכיר]. אבל כמה פוסקים (לג) חולקים וסבירא להו דמגילה בכל לשון שהיא, אינה כשרה לקרות בה, ואפילו ללועז, אלא בשכתב שלה אשורית. ועיין בביאור הלכה. כתב הפריימגרים: אם היתה כתובה כתב ולשון תרגום וכדומה, והקורא אינו מבין תרגום וקראה להשומע שמבין לשון תרגום, אינו יוצא ידי חובתו אף לדעת המחבר. וכן הוא הדין אם הקורא מבין אותו הלשון וכתובה לפניו באותו הלשון, אם השומע אינו מבין אותו הלשון השומע אינו יוצא, דכיון שאינו מבין אין כאן זכרון הנס גבי שומע; מיהו, נוהגין בזמן הזה לקרות הכל בלשון-הקודש ולכותבה בכתבי אותיות הקודש [לבוש]:

י (לג) אינו יוצא בלעז. משמע דעת המחבר לסתום כדעה זו, (לג) ומכל מקום אינו חוזר ומברך, דספק ברכות להקל. ומתבאר (לג) בפוסקים דלדעה זו אין לו להוציא אפילו למי שאינו מבין לשון-הקודש, דכיון דקריאתו לא מהני לו בעצמו, הוה ליה כמי שאינו מחוייב בדבר, שאינו מוציא אחרים: (לד) ויש אומרים שיוצא, דע, דבכל מקום דארמינן היוצא בלעז, (לד) היינו שעל-כל-פנים תיבת "האחשתרנים בני הרמכים" יקרא לפניהם בלשון-הקודש: (לה) בשני לשונות. כגון מקצת המגילה בלשון אחד (לה) ומקצתה בלשון אחרת: (לו) יצאו. בריעבד, אבל לכתחלה (לו) אין נכון להיות כתובה בשתי לשונות: יא (לז) יש למחות ביד וכו'. טעם הדבר, (לו) משום דהגברים הקוראים מבינים לשון-הקודש, ויש לחוש לדעת הפוסקים שסוברים דהיינו שהוא מבין לשון-הקודש אינו יוצא בקריאה בלעז, וממילא אינו יכול להוציא בקריאה זו אף למי שאינו מבין לשון-הקודש, וכנ"ל; ועוד, משום "האחשתרנים בני הרמכים" שאינו יודע בלעז? שלהן, (לס) ואם תאמר, יקרא בלעז. דאי לא כתובה בלעז? רק מעיין ומתרגם בלעז, הוה ליה קורא בעל-פה וכדלעיל, ובלאו הכי לא יוציא. כתבו האחרונים, דאפילו הקוראים בשני ימים להחמיר גם-כן לא יקראו בלעז: יב (לט) קראה מתנמנם. ומתנמנם נקרא כגון דקרו ליה ועני ולא ידע לאהדורי סברא, וכי מדכרו ליה מידכר. וצריך לומר דמכל מקום יכול (לט) לכונן לצאת, דמצוות צריכות כוונה [פמ"ג]: (מ) יצא. והוא הדין השומע ממנו גם-כן יצא אם רק נשמעים הדברים היטב, כן כתב המאירי; ואף-על-גב דצריך לכונן להוציא, אפשר דמתנמנם גם-כן יכול לכונן, ויותר נראה לומר דמיידי שחשב תחלת הקריאה קודם שנתנמנם להוציא השומעין: (מא) אבל אם שמעה וכו'. דבקריאה, כיון שקורא כראוי הרי מוכח שרמי אנפשיה לומר שפיר, מה שאין כן בשמיעה בוודאי חסר לו כמה חיבות: יג (מב) שקורא פסוק במגילה וכו'. היינו אפילו אם באופן זה היתה קריאת כל

שער הציון

(לג) הריא"ז, הובא בשלטי-גבורים, והראש"ח המאירי והפרי חוש והגר"א והפניני-היושע והיושע חידושי, וכן הגאון רבי עקיבא איגר בשם חוות-אמיר: (לג) אליה רבה. ובאמת הובה פוסקים חולקים על דעה זו, עיין בר"ן ובריב"ש בשם רבי חסדאי, אלא שחשו לדעת הרמב"ם בשם הירושלמי: (לג) רמב"ן ושאר פוסקים בשם הירושלמי: (לד) יראפריס ופשוטו: (לה) לבושי-רוד. ונראה דאפילו לא היו פרשיות שלמות בלשון אחד אלא פסוק אחד בלשון זה ופסוק אחד בלשון אחר גם-כן שרי, דכיון שמבינים בטוב איכא פרסומי ניסא: (לו) מגן-אברהם וש"א: (לו) בתשובת הריב"ש: (לס) מגן-אברהם: (לט) ולפעניות דעתי זהו דוחק, דרש"י פירש על ידו לאהדורי סברא, משום הדוא בא מבנית הלב, ואם-כן אין נימא דאו יכוין במחשבתו לצאת? ואפשר לומר בפשטות, דכיון לצאת הקריאה יכוין בדרך כלל לצאת בקריאה זו, וזה פשוט דנמנם אינו מצוי קודם שהתחיל לקרות אלא בתר שהתחיל, ואם-כן אתי שפיר:

הלכות מגילה סימן תרצ

באר הגולה שלב

א שם בגמרא י"ח
ב הרא"ש ש בשם
הירושלמי ג עינתו
לעיל סימן הקטט
בסעיף ח ט טור בשם
הירושלמי ה שם, וכן
כתב אחרות חיים
הור"ן ו משרא דרב
אזא מגילה ט"ז

מעתיק ממנה וכותבה, (מג) אם כיון לכו לצאת ידי חובתו יצא, *והוא (מד) שתהא כתובה כולה לפניו במגילה שהוא מעתיק ממנה. (מה) וכן אם היה מגיה וכן אם היה דורשה, שקורא פסוק במגילה שלימה ודורשו, אם כיון לכו לצאת ידי חובתו יצא; *ולא יפסיק בה בענינים אחרים כשדורשה, (מו) שאסור להפסיק בה (מז) בענינים אחרים: יד *הקורא את המגילה (מח) צריך שיכוין להוציא השומע, וצריך (שיכוין) (ם) השומע לצאת. ואם הקורא שליח צבור, (מט) מסתמא דעתו על כל השומעים אפילו הם אחורי בית-הכנסת. (א) *אינן מדקדקין בטעויותיה. *ויש אומרים דדוקא בטעות שהלשון והענין אחד, כההוא עובדא דתרי תלמידי דהווי יתבי קמיה דרב, חד קרי 'יהודים' וחד קרי 'יהודים' ולא אהדר חד מינייהו, אבל טעות (נא) אחר לו: טו 'צריך לומר עשרת בני המן ו'עשרת' (נב) הכל בנשימה אחת, להודיע שכולם (נא) ונתלו כאחד: הגה ודוקא לכתחלה, אבל בדיעבד אם (נג) הפסיק ביניהם יצא (תוס' ספ"ק מגילה ו אבוריהם ומהר"ל). ולכתחלה נוהגים לומר בנשימה אחת מתחלת 'חמש מאות אש' וזאת

באר היטב

הרשב"א דאם השומע לא שמע תיבה א' לא יצא, אבל אם שמע ולא משנה ברורה

ביאור הלכה

קרי ליה ועני ולא ידע לאהדורי סברא: (ם) השומע. מבורר בחשוכת

המגילה כשרה, הואיל שכוין לצאת בזה ידי חובתו. ואם לא כיון לצאת אפילו רק פסוק ראשון, (מ) אף שמשם ואילך התכוון לצאת, לא יצא: (מג) אם כיון לכו לצאת ידי חובתו. סתם בזה כהפוסקים (מא) דסבירא להו מצוות צריכות כוונה לצאת ידי המצוה. ועיין לעיל בסימן ס סעיף ד: (מד) שתהא כתובה כולה. עיין לעיל בסעיף ג: (מה) וכן אם היה מגיה. רוצה לומר, ובעת הגה קוראה ומכוין לצאת ידי חובתו. ודוקא אם קרא (מז) בניקוד כראוי, אבל אם קרא להגיה על-פי המסורת ולא בניקוד כראוי, אינו יוצא ידי חובתו: (מו) שאסור להפסיק וכו'. עיין לעיל בסעיף ה בהג"ה: (מז) בענינים אחרים. היינו (מג) שלא מענינו של יום: יד (מח) צריך שיכוין וכו' וצריך וכו'. ולעיקובא (מז) הוא אפילו בדיעבד, וזה הכיון הוא קודם שמתחיל לקרא וכיון על כל הקריאה, זה לצאת וזה להוציא, ותו אין צריך לכוין בכל הקריאה. וצריך השומע להאזין אזנו ולשמע כל תיבה ותיבה מפי הקורא, ואם חיסר הקורא אפילו (מה) תיבה אחת וכן אם השומע חיסר תיבה אחת לשמוע, לא יצאו וצריך לחזור: (מט) מסתמא דעתו וכו'. ולענין השומעים ישתנה הדין, והעומדים בבית-הכנסת סתמא מכוונים, אבל העובר אחורי בית-הכנסת בעינן שיכוין בפירוש לצאת ידי חובה [פר"ח]: (נ) אין מדקדקין בטעויותיה. אין הדין הזה מיירי לענין כתיבה, דשם הדין כמו בסעיף ג, והכא מיירי לענין קריאה, והיינו אפילו קרא אותה בכמה טעיות, כיון שגמל-כל-פנים קרא כולה: (נא) אחר. כגון שקרא הכל לעל-גמל, וצריך לחזור ולקרותה כסדר: טו (נב) הכל בנשימה אחת. ובכל המגילה, בין פסוק לפסוק (מו) יפסיק רק כדי נשימה, מפני שצריך לקרותה כאיגרת. כשיאמר "בלילה ההוא נדרה" יגביה הקול, כי שם מתחיל הגס. כשיאמר "האגרת הזאת" יענע המגילה. כתב החיי"אדם: מה שנוהגין במקצת מקומות שכל הקהל אומרים עשרת בני המן אינו מנהג, אלא הקורא יאמרם לבד והשאר ישמעו כמו כל המגילה: (נג) הפסיק. אפילו שהא (מח) כדי לגמור כולה: (נד) 'איש' ו'את' וכו'. במהרי"ל כתב בשם הרוקח, משום דעשרת בני המן היו שרי חמשים על חמש מאות איש. ומי שיש לו נשימה קצרה ישער שאם יתחיל מן 'חמש מאות איש' לא יוכל לומר כל עשרת בני המן בנשימה אחת, (מט) טוב יותר שיתחיל מן 'זאת פרשנדא וכו'" כי זהו דינא דגמרא, אבל 'חמש מאות איש' הוא מנהג

שינה [ט"ז וש"א, ולא כב"ח]: * אין מדקדקין בטעויותיה וכו'. דין זה הוא מירושלמי. והנה מלשון ריא"ז המובא בלש"י גבורים פרק ב שכח דבתיבות שאין מפסידין הקריאה, אפילו אם השמט ולא קרא כלל אינו חוזר, וסיים שכן הוא בתלמוד ארץ-ישראל, מוכח דסבר דמה שאין מדקדקין היינו בתיבות שאין מפסידין הקריאה (אבל אם מפסידין הקריאה, כגון 'ירמי הפורים האלה לא יעברו' השמט תיבת 'לא', וכן 'ימנותו לאבינוים' השמט המים', לא יצא, כן כתב שם]. והנה המגן אברהם בסעיף-קטן ה כתב: עיין לקמן בסעיף יד דלא משמע כן, ואיני יודע כוונתו, אם מן היש-אומרים דמוכח דאפילו מן 'יושב' ל'ישב' ומן 'נפלי' ל'נפלי' חוזר, כמו שהביא המגן-אברהם, כלישכא אם השמט לגמרי איזה תיבות אך שאין מפסידין הקריאה דחוזר, דלאמא הריא"ז סובר כדעה ראשונה ודבכל גוונא אין מדקדקין בטעויותיה, ואולי דסובר המגן-אברהם דמשמע מלשון המחבר לרדעה ראשונה אף בטעות שהענין משתנה אין לרקוק בטעויותיה ואינו חוזר, אבל בהשמיט לגמרי איזה תיבות, זה אינו נכנס בכלל טעות וחוזר לכולי עלמא. ועיין בר"ן שביא ראיה מוכרחת מן הגמרא דאם חיסר רק תיבות "בני הרמכים" ולא קראן כלל אינו יוצא אף בדיעבד, ולא היקל בגמרא בזה אף דלא ידע פירושן רק משום דעל-כל-פנים איכא בזה מצות קריאה ופרסומי ניסא, הא אם לא קראן כלל אינו יוצא אף בדיעבד, ואלו להרי"א יוצא כוונתו שצריך להגמיר אברהם והפיי חדש המטה-היהודא נקטו כולם לדינא כהר"ן והרשב"א ולא כהרי"א. ועתה נבאר בקצרה לדינא: הנה לכתחלה בוודאי יש לנהוג כדעת היש-אומרים, דהיכא שהענין משתנה, כיון מן 'נפלי' ו'נפלי' ומן 'יושב' ו'ישב', דחוזר וקורא על הסדר אפילו בעינן דסיים כל המגילה, וכמו שכתב הפרי חזק הדעיקר כהי"ש אומרים, ומכל מקום כיון שהמכתב תלה דבר זה בשתי דעות כלשון הטור, יש לנקוט דחוזר ואינו מברך, אכן אם חיסר לגמרי איזה תיבה

שער הציון

(מ) פשוט, וזה הוי כמי שלא קרא כלל, וגרע מקריאה בעל-פה דקימא לן שם דבמקצתו יצא: (מא) הנה בפתחי-עולם הכיב בשם ישועות-יעקב, דדוקא בקריאה דיממא שהוא מדברי קבלה וכדובר-תורה דמיא, אבל בקריאה דלילה שהוא מרבנן הכוונה אינה לעיכובא, ולפי מה שהכריעו בסימן ס במשנה ברורה סעיף-קטן י, עיין שם, אין לחלק בזה: (מב) פרי-מגרים: (מג) הרא"ש, ומשמע שם דבענינו של יום לא חשיב הפסק כלל ואפילו לכתחלה שרי, ואין מזה ראיה לקריאת התורה, והכא כיון שפוסט ניסא שרי, כן נראה לעניות דעתי: (מד) דהא פסק בסעיף הקודם ודמוצות צריכות כוונה: (מה) מגן-אברהם ושי"א: (מו) מגן-אברהם בשם פוסקים: (מז) שם: (מח) פרי-מגרים: (מט) כן משמע מביאור הגר"א ופשוט:

הלכות מגילה סימן תרצ

שלא באר הגולה

פרשנדתא' כו' עד 'עשרת' (מהרי"ל בשם רוקח): טז 'צריך שיאמר "ארור המן ברוך מרדכי, ארורה זרש ברוכה אסתר, ארורים כל עובדי כוכבים ברוכים כל ישראל", וצריך שיאמר "וגם הרבונו זכור לטוב": יז "מנהג כל ישראל (נה) שהקורא קורא (יג) (נו) "ופושט כאיגרת להראות הנס, וכשיגמור (נז) חוזר (יג) וכורכה כולה ומברך: הגה יש שכתבו שנהגין לומר ד' פסוקים של גאולה (נח) בקול רם, והיינו "איש יהודי" וגו', "ומרדכי יצא" וגו', "ליהודים היתה אורה" וגו', "כי מרדכי היהודי" וגו', וכן נוהגין במדינות אלו (הגהות מיימוני פ"א וכל"כ ובאבודרהם), והחזן חוזר וקורא אותן. עוד כתבו, שנהגו התינוקות לצור צורת המן על עצים ואבנים או לכתוב שם המן על־הגה ולהכותן זה על זה כדי שימחה שמו, על דרך 'מחה תמחה את זכר עמלק', וישם רשעים ירקב'. ומה שנתרבה המנהג (יד) (נט) שמכים המן (ס) כשקורים המגילה בבית־הכנסת (אבודרהם). *ואין לבטל שום (טז) מנהג או ללעוג עליו כי לא לחינם הוקבעו (כ"י בשם א"ח): יח *מגילה (סא) בי"ד ובט"ו *צריך

באר הטיב

כיון בכל תיבה יצא, עמ"א: (יג) ופושט. ודוקא ש"ץ, והשומעין במגילה איצ' לפשוט, ב"ח ומהרי"ל, עמ"א: (יג) וכורכה. ומניחה על מקומה ואח"כ מברך, מ"צ, מ"מ, מהרי"ל. ואם רוצה מברך ואח"כ כורכה, כנה"ג, סה"י. כתב מהרי"ל: כשאומר בלילה ההוא נדרה יבטיח קולו, כי שם עיקר הנס. כשיאמר האגרת הזאת יענע המגילה, מ"מ: (יד) שמכים. מהרי"ל לא היה חושש להכות המן. ובלבוש כתב: בשעה

משנה ברורה

בקריאה (והוא הדין בשמיעה), לדעת כל הפוסקים הג"ל חוזר ומברך אף שאין מפסיד הקריאה, אכן בחיי"אדם חשש לדעת הרי"ז וכתב דתיבה שאין מפסיד הקריאה חוזר ואינו מברך, ועיין שם דאפילו חיסר אות אחת בקריאתו יחזור: * ואין לבטל שום מנהג וכי'. עיין במגן אברהם שהאר"ך בזה. והנה מה שכתב דאפילו יש במנהג צד איסור אין לבטלו כמו שכתב מהרי"ק שורש ט, עיין בתשובת חתם סופר סי' קנט שאין אנו שומעין לו, דכבר דחה ליה פרי חדש במנהגי איסור שלו סימן י' בראיות ברורות, וכן נראה מתשובת הריב"ש סימן רנו, עיין שם. ועיין תשובת יבין ובזנו סימן קיח שהאר"ך בדיני מנהג [פ"ת]: * צריך לחזור אחר עשרה. עיין משנה ברורה מה שכתבנו במי שהיה ביתו סמוך לבית־הכנסת וכי', כן הביא הבאר"היטב בשם הלכות קטנות. והנה

בעלמא: יז (נה) שהקורא וכי'. אבל היחידים השומעין במגילות (ז) אין צריכין לפשוט [ב"ח ומהרי"ל]: (נז) ופושט כאיגרת. היינו, שפושטה (נל) כולה, ואינו מניחה כורכה אלא כופל אותה דף על דף, ויזהר שלא יגררה על־גבי קרקע [א"ר ופ"ח]. ועיין בפריימגדים שכתב דלאו דוקא על־גבי קרקע, הוא הדין תלויה מעל השולחן ושטענדר"ר נמי הוי גנאי כתבי־קודש. עוד כתב בהפשיטה יהיה קודם שמתחיל לברך, כדי שלא יהיה הפסק בין ברכה לקריאה: (נז) חוזר וכורכה כולה ומברך. רוצה לומר, שכורכה כולה (נח) ומניחה לפניו על המגדל (נג) ואחר־כך

מברך, והטעם, דגנאי הוא למגילה שתהיה מונחת כך. (נד) ואפילו אם התחיל להכריח ואמר 'ברוך אתה', כיון שלא אמר בשם פוסק באמצע וכורך ואחר־כך מברך: (נח) בקול רם. משום (נח) שחוזר וקורא אותן, כדי להשמיע על־השומע שמצוה (נו) לתתלה לשמוע על המגילה מתוך הכתב: (נט) שמכים המן. מהרי"ל לא היה חושש להכות המן, והגאון יעב"ץ כתב על אביו החכם צבי שהיה מכה ורוקע ברגלו וטופח בסנדלו כשהגיע לזכירת המן, והפריימגדים כתב דיצא שרשם בהפסדס, (נו) שמבלבלין הרבה: (ס) כשקורין המגילה בבית־הכנסת. וצריך החזן לשחוק או בעת שמכין כדי שישמעו כולם קריאתו. ומפני שמצוי מאד קלקולים על־ידי ההכאה ורגילים הנערים להכות כמה פעמים בעת שחוזר החזן לקרות, על־כן טוב ונכון שכל יחיד יקרא פסוק או שנים מתוך החומש בעוד שמכין המן, כי אז אף שלא ישמע מהחזן יצא, כמו שכתוב סעיף ד, וכן כתב הפריימגדים שנכון מאד שכל אחד יתפוס חומש בעת הקריאה וכל תיבה שלא ישמע מן החזן יקרא מן החומש [מ"א]: יח (סא) בי"ד ובט"ו. היינו בי"ד לעיירות וט"ו למוקפין, ורוצה לומר, (נח) אף שהוא בזמנה ואיכא פרסומי ניסא בלאו הכי, שהכל קורין באותו זמן, אפילו הכי צריך לטרוח ולקבץ עשרה שיהיו בעת הקריאה משום פרסומי ניסא; וכל־שישכן אם הוא שלא בזמנה, כגון המפרש בים והיוצא בשיירה ואינו מוצא מגילה להוליך עמו דמותר להקדים ולקרותה קודם שיוצא, כג"ל בסימן תרפח סעיף ז, (נט) או דמתרמי יום ט"ו בשבת, דצריכין המוקפין להקדים ולקרותה בערב־שבת, כדאיתא שם בסעיף ו, (ס) בוודאי צריך לקבץ עשרה לקריאתו, ובוה עוד (סא) חמיר יותר, דאי ליכא עשרה לא יברכו

שער הציון

(י) וכדומה שאין נוהגין כן אלא כל אחד פושטה כאיגרת [פ"מ"ג]: (נל) ב"ח ומגן־אברהם בשם מהרי"ל. ומה שכתב המחבר 'ופושט כאיגרת' היינו אפילו מה שנתיד לקרות [מ"א]: (נז) אליה רבה וש"א, דלא כמגן־אברהם שכתב שמניחה על מקומה: (נח) אליה רבה והג"א וש"א, דלא כמגן־אברהם שכתב בשם סנסת הגדולה וסדר־היום דאם רוצה יוכל לברך תחלה, וגם הכנסת הגדולה שניחה חזר בו אחר־כך בספרי שיירי כנסת הגדולה והסכים לדברי מהרי"ל: (נד) אליה רבה והביאווה האחרונים: (נט) מרדכי: (נו) פוסקים: (נז) ואף שהש"ץ שותק בשעה שמכים, גם זה אינו נכון, שאסור לתתלה להפסיק יותר מכדי נשימה, כג"ל [שם בפ"מ"ג]. והנה לא הנתתני מה שהביא המגן־אברהם בשם הילבוש שהיה אומר וישם רשעים ירקב' בעת זכירת המן, דאף אם נימא דזה לא חשיב הפסק משום שהוא מעניני שם יום וכדמוכח סוף סעיף יג, על־כ"פנים יוכל לצמות מזה לקול גורל, שלא ישמע על איזה תיבות מן הש"ץ על־ידיה ולא יצא אז בקריאת המגילה, הלא טוב שלא לומר כלל: (נח) עיין שש"י שם: (נט) כן מוכח במגרא דהוה גס"ר בכלל שלא בזמנה, אף דבזה הכל קורין בערב־שבת, מכל מקום הואיל ודחוי הוא מזמנו המיוחד לו לא הציאוהו חכמים משאר שלא בזמנו: (ס) דבזה גם רב מודה: (סא) וטעם הקריאה בלא ברכה, דזה תליא בדעות הראשונים אם לדברי רב וכן לרב אפי' דשלא בזמנה קורין בעשרה הוא לעיכובא או לתתלה לצמזה, ולדברי הר"ף ההשבי"א והרמב"ץ מיירי רב ורב אפי' לענין דיעבד וממילא שאם בזמנה עשרה הוא לעיכובא, ואף דלענין זמנה נקטין דרך לתתלה צריך לחזור אחר עשרה, שם יש עוד כנסת דצריך לפסוק כרב משום דרבי יוחנן קאי כותיה, (נח) רב שאין כן שלא בזמנה, ודעת רש"י (סא) דהם מיירי רק לענין לתתלה ולכן קראנה כי ברכה. אחר־כך מצאית בפרי חדש הוא פסק כדברינו דיקראנה בלי ברכה:

הלכות מגילה סימן תרצ תרצא

(כב) לחזור אחר (טו) עשרה, ואם אי אפשר בעשרה קורים אותה ביחיד: הגה ויש להסתפק (כג) אם נשים מצטרפות לעשרה (הגהות אשירי פ"ק, טור סימן תקפד). ואם קראו אותה בצבור ואיזה יחיד לא שמעה, יוכל לקרות אפילו (סד) לכתחלה ביחיד הואיל וקורין אותה באותה העיר בעשרה (כ"י בשם א"ח). (סה) וכשהיחיד קורא אותה (סו) בזמנה, צריך לברך עליה (כ"י):

תרצא דיני כתיבת המגילה ותפירתה, וכו' י"א טעיפים:

א [*] אין כותבין המגילה (א) אלא בדיו, (ב) על הגויל (ג) או על הקלף, כספר-תורה. ואם כתבה (ד) במי-עפצים וקנקנתום, כשרה. יכתבה בשאר מיני צבעונים, פסולה. (ה) וצריכה

לא שכן רמב"ם במרוך כ"ב משנה מגילה י"ז כ במשנה ה"ח בקנקנתום פסולה, הור"ה המגיד כתב שם דע שבקנקנתום פסולה ובמיני כשרה י"ח ג' שם במשנה ד' מימרא דרבי תנחום ואמר לה רב איש ש"י

באר היטב

ואפילו בזמנה מקום אחד אמרין שמבטל הלכה, מיהו אם נשתנה הענין מאשר היה בזמן הראשונים רשאים לשנות המנהג לפי הזמן, עכ"ל. ומהרא"ש בביאורי סמ"ג כתב: הא דאמרין מנהג עוקר הלכה היינו אפילו רוב דעות ס"ל אסור והתלמוד מסייע להו והמנהג בניו על-פי הפסיקתא או ספרי חיצונים, אמרין (מנהג עוקר הלכה דודאי כן קבלו אבותינו איש מפי איש, עכ"ל, עיין מהרי"ק ש"ט ושני"ד ובספר ר"י ודוקא מנהג שתייחד ע"פ ותיקין, אבל מנהג שאין לו ראייה מן התורה אינו אלא כטועה בשיקול הדעת, מ"ס פי"ד. ודבר שנגזר במגן, אפילו ידוע מאיזה טעם ובטל הטעם, צריך מגן אחר להתירו, גמרא פ"ק דביצה. ואין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו אא"כ גדול ממנו בחכמה ובמנין. ובכל דבר שהוא רק משום חששא ועברה החששא א"צ מגן אחר, כמ"ש ב"ד סימן ק"ו וכתוס' ביצה, ע"ש. וביבמות דף ע"ט כתבו ודברו שבממון היו יכולים לבטל דברי ב"ד חבירו משום הדפקר ב"ד הפקר, וע"ש בתוספות דדבר שלא פשט איסורו ברוב ישראל יכולין לבטל, ע"ש. ועמ"א, ובספר מ"ש הג"א ס"ו ט', ולענין דפוס אם הוא חק תוכות, דעת כמה דתוספות פליגי על רש"י בזה, ע"ש. ולענין דפוס אם הוא חק תוכות, דעת כמה תשובות שהם נידון ככתיבה, ועיין לעיל סימן רפד ובידד ה"ל ס"ח. ועיין בתשב"ץ ח"א סימן ח דמגילה בכתב מאשיק (והוא קצין שמיטא^(כ) שלנו) פסולה, והביאו בכנה"ג, ותמה על הפוסקים שהשיטו משמנתו רתני עד שתיא

שערי תשובה

[*] אין כותבין כו'. עיין בברי"ש שהביא בשם מהר"ם פרוכניציאל בחשובה כח"י כתב במעשה שהדפיסו מגילות על קלף והצריכו גזירה דפסולים משום חק תוכות ודילמא אחי למטעי להכשרים, אבל בביר לא אחי למטעי, ע"ש. ועיין פ"ח דאם דפוסה רובה פסולה, אבל כתובה רובה כשר, חלא כספר-הזכונות פ"ח כו', ועיין ובספר קרבן-נתאל שהשיג עליו דומי חלא כספר-הזכונות דכתב שלא כהוגן גרע כמ"ש רש"י דף ט'. והברי"ה הליך בעד הפרי"ח דדעתו והתוספות פליגי על רש"י בזה, ע"ש. ולענין דפוס אם הוא חק תוכות, דעת כמה תשובות שהם נידון ככתיבה, ועיין לעיל סימן רפד ובידד ה"ל ס"ח. ועיין בתשב"ץ ח"א סימן ח דמגילה בכתב מאשיק (והוא קצין שמיטא^(כ) שלנו) פסולה, והביאו בכנה"ג, ותמה על הפוסקים שהשיטו משמנתו רתני עד שתיא

ובמגן. ובכל דבר שהוא רק משום חששא ועברה החששא א"צ מגן אחר, כמ"ש ב"ד סימן ק"ו וכתוס' ביצה, ע"ש. וביבמות דף ע"ט כתבו ודברו שבממון היו יכולים לבטל דברי ב"ד חבירו משום הדפקר ב"ד הפקר, וע"ש בתוספות דדבר שלא פשט איסורו ברוב ישראל יכולין לבטל, ע"ש. ועמ"א, ובספר מ"ש הג"א ס"ו ט', ולענין דפוס אם הוא חק תוכות, דעת כמה תשובות שהם נידון ככתיבה, ועיין לעיל סימן רפד ובידד ה"ל ס"ח. ועיין בתשב"ץ ח"א סימן ח דמגילה בכתב מאשיק (והוא קצין שמיטא^(כ) שלנו) פסולה, והביאו בכנה"ג, ותמה על הפוסקים שהשיטו משמנתו רתני עד שתיא

ביאור הלכה

ראיתי בלבוש שהעתיק לדינא היפוך מזה, ודיוצא בזה ואף לכתחלה יכול לעשות כן, ומכל מקום נראה הדין עם הלכות קטנות דצריך לילך לשם, דאף שדברי הלבוש נשכתב דיוקן דבמקום הקריאה יש שם עשרה ושם הוא פרסומי ניטא והוא שומע לה מאותו המקום, יוצא בה אף לכתחלה, דקריאת המגילה הלא במקום עשרה היא נובעים מדברי הר"ן המובא בבית-יוסף, עיין שם, מכל מקום פשוט דגם הר"ן מודה דצריך לילך לשם על-כ"ל-פנים משום 'ברב-עם הדרת מלך', דהרי הר"ן גופא הקשה לדבר רב דבזמנה קורין ביחיד אף לכתחלה: אמאי אמרו בגמרא דבית רבי היו מבטלין תלמוד תורה לילך לשמוע מקרא מגילה, ותיריך דלמצוה מן המובחר או משום 'ברב-עם הדרת מלך' גם רב מודה דאפילו היה לו בביתו מאה אנשים צריך לילך לבית-הכנסת לשמוע הקריאה בצבור, ויען לענין לחזור אחר עשרה לקצמם סבר רב דלא הטיחיתו חכמים, ורק שם, ואסור הכי נמי בצנינו, ואם נימא דמשום פרסומי ניטא אין מחוייב לילך לבית-הכנסת, כסברת הלבוש, על-כ"ל-פנים משום

(כב) המוקפין עליה: (כג) לחזור אחר עשרה. ואם בעת ההוא קורין אותה בצבור בבית-הכנסת, (כד) אז אפילו יש לו מאה אנשים בביתו מצוה לילך לשם משום 'ברב-עם הדרת מלך'. וכן מי שהיה ביתו סמוך לבית-הכנסת והלחונותיו פתוחות לבית-הכנסת, אפילו הכי צריך לילך לבית-הכנסת לכולי עלמא משום 'ברב-עם'. ועיין בביאור הלכה: (כז) אם נשים וכו'. דאפשר דכיון דהוא רק משום פרסומי ניטא שגי אף בנשים. ועיין בפרי-מגדים, דמדלא הזכיר הרב 'קטנים' משמע דסבירא ליה דקטנים בוודאי אין מצטרפין לעשרה, דלאו בני חיובא נינהו וחיובן הוא רק מטעם חינוך: (כח) לכתחלה ביחיד. דהנס כבר נתפרסם, וליכא רק משום 'ברב-עם', (כט) לא מטרחינן ליה למכנף עשרה. והא דקיימא לן דאף אם יש לו מנין בביתו אפילו הכי מבטלין תלמוד-

תורה ועבודה לילך ולקרות בצבור משום 'ברב-עם'? התם הלא הצבור מזומן לפניו, מה שאין כן הכא לעשות צבור אינו מחוייב. ועיין ביד-אפרים שכתב, דרין זה שהביא הרמ"א בשם ארחות-חיים אינו מוסכם לשאר פוסקים, ולכן אף ככהאי גוונא יהדר אחר עשרה אנשים: (סו) וכשהיחיד קורא אותה. היינו במקום (סא) דאי אפשר לו לקבץ עשרה, או בגוונא דצירי הרמ"א מקודם: (סב) בזמנה. לאפוקי אם קורא היחיד אותה שלא בזמנה, כגון כרכין המוקפין חומה דמתרמי יום ט"ו שלהן בשבת דקורין אותה בערב-שבת, והוא קורא אותה ביחיד, לא יברך עליה בכל גווני, וכנ"ל בסעיף-קטן סא:

א (א) אלא בדיו. עיין לעיל בסימן לב סעיף ג בהג"ה ובמשנה ברורה שם: (ב) על הגויל. הוא העור שלא נחלק, ולא הוסר ממנו רק השיער ותיקנו שם, ומצד הבשר לא הוסר כלום: (ג) או על הקלף. עיין לעיל בסימן לב סעיף ז: (ד) במי-עפצים וקנקנתום. עיין בט"ו בשם הכסף-משנה, דמה שהכשירו במי-עפצים היינו עם גומא, דממי-עפצים בלחוד פסול [וכן הסכים הגר"א בביאורו, דמשניהן יחד נקרא דיו], וכן קנקנתום דמכשירין היינו דאלו קנקנתום, דאלו קנקנתום לחוד בוודאי פסול. והגר"א בביאורו פירש, דמה שאמר 'במי-עפצים וקנקנתום' היינו שכתב בשניהם מעורבין יחד. ועיין לעיל בסימן לב סעיף ג בביאור הלכה דיבור המתחיל שלא וכו': (ה) וצריכה שירטוט. היינו (ו) על כל שיטה ושיטה:

שער הציון

(כב) לא צירתי בזה לענין מפרשי ימים, דהם בלאו הכי צריכין לקרות בלי ברכה. נ"ל בסעיף ז שם: (כג) מגן-אברהם: (כד) ולעיל מידי שהוא דר במקום דליכא צבור בבית-הכנסת לקריאה, אי נמי, שהוא רוצה לקרות קודם שמתכנסין הצבור בבית-הכנסת: (סא) לבוש: (סב) כל האחרונים, דלא כמגן-אברהם ולבוש:

(א) עיין סימן תקמה, שער הציון סעיף-קטן ח.

הלכות מגילה סימן תרצא

באר הגולה שלה

ה טור בשם רמב"ם
ו שם בשם רבינו תם
ז משנה שם י"ט
ח טור בשם רמב"ם
ט שם בשם רבינו תם
י מבריתא דרבא בתרא
י"א וביביתא התוספות,
וכן כתב בתוספתא
והרא"ש בירושלמי
מפניו פירש ג' מסכת
דין אפילו לפי מה
שכתב שם לקיים גירסת
התוספתא

(א) [ב] שירטוט (ו) כתורה עצמה. 'היאין העור שלה צריך לעבד לשמה, (ב) (ו) 'ויש אומרים שצריך עיבוד לשמה: ב' היתה כתובה על הנייר או על עור שאינו מעובד, [*] או 'שכתבה עכו"ם או אפיקורוס, פסולה. 'ודינה כספר-תורה (ח) לענין (א) [ג] היקף גויל, וחטוטרות חיתיון, ותליית ההי"ן וקופייון, וכל גופות האותיות בצורתן, ובחסרות ויתרות: הגה ג*ם צריך לכתובה (ש) מן הכתב (ר"ף), (י) ולהוציא (ז) כל תיבה מפיו קודם שיכתובה, (יא) כמו בספר תורה (מהיר"ק). ועושיין כל פרשותיה (יב) סתומות. ואם עשאן (יג) פתוחות, (ס) [נ] פסולה (הגהות מיימוני פ"ב ופסקי מהרא"י סימן צג). (יד) ובדיעבד אין לפסול מגילה משום חסרות ויתרות, דלא גרע מהשמית בה הסופר אותיות דכשרה (הגהות מיימוני פ"ב וא"י), (וכמו שנכתב סימן תרצ סעיף ג). 'וצריכה עמוד

באר היטב

(ב) שירטוט. ודי כשרטוט שיטה ראשונה, שהסופרים בקיאים ליישר אח"כ, לבוש מ"א. ובחשובת חכם צבי סימן צו חולק וכתב להלכה ולמעשה: מגילה צריכה שירטוט בכל השורות, ע"ש. וחק תוכות פסול בה, כנה"ג, מ"א: (ב) ויש אומרים שצריך. וכ"פ רמ"א סימן סא: (ג) היקף. וה"ה לכל דבר, ולכן בעי שיהיו שיטותיה שוים, מ"א, ע"ש. ועיין בתשובת מהר"ם מינץ ובה"ג מדין כתיבת המגילה: (ז) כל צ"ע, דבסימן לב ס"לא כ' דדוקא אם כותב ע"פ צריך להוציא מפי' ומגילה אסור לכתוב ע"פ, מ"א, ע"ש: ע"ש: פסולה. בחשובת רמ"א סימן יב דין ה מפקפק ע"ו, ולכן נ"ל דיש לסמוך עליו בשעת

שערי תשובה

כתובה אשורית, ע"ש, וקצתו כאן: [ב] שירטוט. עבה"ט. ומ"ש בשם הח"צ, עיין ברי"י שנה"צ כתב הדרה"ר על דבר ה' יחזור אחו משורטטת כלה, ומכל מקום משורטטת שיטה ראשונה בדיעבד כשרה, ואם אין משורטטת ללא פסולה אפילו בדיעבד: [*] או שכתבה עכו"ם כו'. ועיין בפר"ח שכתב, דכתב בשמאל כשר בדיעבד אף בחתולין פסול. ובכ"י"ל למד מהו דאם כתבה אשה, כשרה, ובשכ"י"ר כשרה, וכן ראה רמב"ם ודמיתו הסמ"ג ראה לענין עיבוד לשמה ממגילה הכתובה בין הכתובים יצא ואס"כ ה"ה לענין כתיבת אשה דכשרה לכתיבת בריאים וכתובים כמ"ש התוספות בגיטין דף מד, ועיין בח"צ סימן צא מ"ש לתרץ קושית הרא"ם לענין שירטוט, דשירטוט שאני הדא חזי ליה דלא משורטט כו' ולענין כתיבת אשה לא שייך זה, ובמח"ב הביא דבספר מעשה רוקח ה"ל מגילה פוסל מגילה שכתבה אשה או קטן, ומח"ב דחה ראיתו, וגם כי

דב"ש מטה יהודה כתב להכשיר ככתב בשמאל או קטן שכתב, ע"ש. אף מ"ש לדחות ראיות הספר משה"ס מסי' ת"ח וירוקח פ"א סימן כ"ה, שכתב ביר"ד אפרים בגליון הפר"ח שהבאתי מסי' ת"ח והרואה יראה שאין לדחות כמ"ש המח"ב, ונראה דגם הפר"ח אפשר דלא מכשיר אלא בדיעבד שכבר קרא בה אבל לא לקרות לכתחלה, ונראה דיש למצוא אחרת בק"י יקרא שנית בלא ברכה וה"ה בכתיבת אשה או קטן: [ג] היקף. ועיין ברי"י בשם בעל כתר-כהונה בכתי', כל שישי בדיעה לכתוב ג' דפים אף אם לא נכתב אלא דף א' כשר בדיעבד בס"ת וכ"ש במגילה, ע"ש ובכ"י"ל סימן רע"ב, ועיין בסנהדרין דף כ' כי מטו מגילת אסתר אמרו הא לא בעי מטפחת, ע"ש, ובמ"ק כתב: בעי מטפחת, פשוט בחלק דף ד' כ', ע"ש, ובאמת הוא בש"ס להיפך, רק בשאלת-יעב"ץ כתב דקשיא ליה דמהיכי תיתי נאמר דלא בעי מטפחת הידיים, ועיקר הכשר דטומאת ידים משום דו' פרץ שלא יאחזו עורמים בלא מטפחת, ואפשר מדה"ס קפ"י עליהו"ו ר"י למימרא ליתא אלא בעי מטפחת כו', ואף הנהגה דבכ"י ודברים הללו מליקח המגילה בלא מטפחת, והיינו בפשיטת דברי השי"ס לענין א"י סימן קצ"ד ונראה אצ"ה, בלא מטפחת גוי לה, ואע"ג דנקראת ספר היינו לענין הדברים שהם הכשר הכתיבה כגון שירטוט והיקף הגויל אבל בדברים שאחר הכתיבה כאיגרת דמי, ואף ע"ג שמשמאה הידיים נישלת עורמה כמו תפלין. ועיין במ"א סימן קמו דעשתו שישי ליתרה במגילת שכתבה כניה, ובכפ"א ח"א סימן ע"א איתו ע"ג כתב שני העולם ונהגים הביא ע"ש. ועיין בא"ר סימן קמו דמפרש מ"ש בגמ' שה"ה אם לא נטל ידיו דקאי אמגילה ואפילו בסתם ביה, ובדודו משטנפות יש להחמיר ע"ג כבאר כתבי הקודש, ע"ש, והעולם אין נזהרים לטול סתם ידים קודם נטילת המגילה בידים, וטוב להחמיר כמ"ש בא"ר: [ד] פסולה. עיין בשערי-אפרים שער ו ובפתחי-שערים

משנה ברורה

(ו) כתורה עצמה. ועל-כן חק תוכות (ב) פסול בה. (א) דדוקא ברובה, אבל במיעוטה כשר בדיעבד, דלא גרע מהשמית, לעיל בסימן תרצ סעיף ג, עיין שם פרטי הדברים: (ז) ויש אומרים שצריך וכו'. וכן פסק ר"מ מינץ סימן (ז) סא: ב (ח) לענין היקף גויל. על כל אות. והוא הדין לכל דבר, ולכן בעינין שיהיו שיטותיה (כ) שוים, ע"ש. וכתב רמ"א סימן יב דין ה מפקפק על זה, ולכן נראה לי דיש לסמוך עליו (ט) מן הכתב. והוא הדין אם אחד מקריא אותו בעל-פה, כדי שלא יטעה. ואם עבר וכתב בעל-פה שלא מן הכתב, (ו) יש אומרים דאסור לקרות בה אלא בשעת הדחק: (י) ולהוציא כל תיבה וכו'. היינו לכתחלה, (ו) ובדיעבד אין להחמיר אם לא טעה: (יא) כמו בספר תורה. היינו, אפילו (ח) אם כותב אותה מתוך הכתב: (יב) סתומות. דנקרא 'איגרות': (יג) פתוחות, פסולה. בחשובת רבי משה מינץ סימן יב דין ה מפקפק על זה, ולכן נראה לי דיש לסמוך עליו (ט) בשעת הדחק [מגן אברהם]: (יד) ובדיעבד. פירוש, שכבר (י) קרא בה. וכשאין לו מגילה אחרת יוכל הכתב הוא אפילו אם היתה שגורה היטב על פיו, ומה שהתירו לעיל בסימן לב סעיף כט לענין תפלין כששגורות בפיו, התם משום דמצוי הוא

ביאור הלכה

'רכיב' צריך לילך, ואפשר זהו הגם הלבוש מודה לזה. ומלבד כל זה, הר"ן שדחק עצמו בסכרו או דאם לתרץ קושית התוספות על מה דקאמרה המשנה והיה עובר אחריו בית-הכנסת ושמע קול מגילה אם כיון לבו יצא', הא בעינן עשרה אפילו בזמנה לדברי רב אסי? והנה זה הקושיא הוא רק אם אנו סוכרין כהפוסקים דלרב אסי הוא לעיכובא, מה שאין כן אם נסבור דרב אסי קאמר רק למצוה וכפסק השולחן-ערוך וכמו שכתב הגר"א, ממילא אין כאן קושיא כלל ואין אנו צריכין לעיקר סברתו, ולפי זה גם משום פרוסמי ניסא מחוייב לילך לשם. אחר-כך מצאתי בביאור הגר"א שרמו לדברינו אלה האחרונים כמלותיו הקצרות, וגם הוא סבירא ליה סכרת הר"ן לדחוק:

* גם צריך לכותבה מן הכתב. עיין במשנה בזה מה שכתבנו לענין דיעבד, והוא בדרכי-משה בשם הר"ן. ומה שא"ל הביא הרמ"א זאת בהג"ה, נראה משום דלא ברירא ליה דבר זה, וראיתו מן הירושלמי יש לדחות בפשיטות, דהנה הירושלמי תירץ שני תירוצים על הא דרבי מאיר: אחד, שעת הדחק שאני, ואחד, דרבי מאיר כתב שני מגילות והראשונה גנו, ומדגנו שמע מינה דאפילו בדיעבד אין לקחת בה, אבל הבבלי תירץ רק 'שעת הדחק שאני', ונוכל לומר בפשיטות, דבשעת הדחק היתיר רבי מאיר לעצמו לכותבה לקרות בה לכתחלה, ושלא בשעת הדחק לא היה מתיר לעצמו, אכן בדיעבד אפשר דשרי לקרות בה ואין צריך לגנוהו. דע עוד, דמה שכתב דצריך לכתוב מן הכתב הוא אפילו אם היתה שגורה היטב על פיו, ומה שהתירו לעיל בסימן לב סעיף כט לענין תפלין כששגורות בפיו, התם משום דמצוי הוא

שער הציון

(ב) מגן-אברהם: (א) פרי חדש: (ז) ובדיעבד יש להחמיר [פר"ח]. ואם אין מגילה אחרת רק זו, אפילו לכתחלה יקרא בה, וטוב שלא לברך עליה [פמ"ג]: (ס) שוים, שלא יצאו ג' אותיות חוץ לשיטה: (ו) ורכיב-משה בשם הר"ן. ועיין ביאור הלכה: (ז) בתי-יוסף לעיל בסימן לב: (ח) הסמכת אחרונים לעיל בסימן לב סעיף לא, עיין שם במשנה ברורה: (ט) ולענין ברכה מהספק הפר-מגורים, ולבוש-שירד מצדו ידובל לברך, דאפילו על מגילה פסולה אס"כ יש דמשי' לענין ברכה, ואס"כ בזה הוא כעין ספק-ספיקא: (י) מגן-אברהם:

בסופה, וחלק בראשה כדי להקיפה בו. ויש אומרים שצריכה תגין, ויש אומרים שאינה צריכה: הגה ונהגו לתייגה. (טו) גם נהגו שלא לעשות לה עמוד (טו) כלל בסופה (מהרי"ל): ג' פעשרת בני המן צריך לכתבם כשירה, ולא כשאר שירות שהחלק על-גבי כתב, אלא (יז) מניח חלק בין כתב לכתב, ואם לא עשה כן פסולה: ד' צריך (1) (1) [1] (יח) להאריך בווי"ו ד'ויזתא' (בכתיבתה, ויש אומרים (יש) בקריאתה) (ר"ן) בשם הראש"ש ומהרי"ל וב"י בשם א"ח). ויצריך לכתוב 'איש בראש (1) [1] דפא (כ) ו'את' בסופה: ה' אם תפרה בחוטי־פשתן, פסולה: ו' אם הטיל בה שלשה חוטי גידים, כשרה, אבל כד שיהיו משולשות. *ומפני שיש בו פירושים שונים וצריך לצאת ידי כולם, ויעשה שלש תפירות (כז) בראשה והלש בסופה ואלש באמצעיתה ותפירה אחת בחלק הרביעי מצד זה ותפירה אחת (כח) בחלק הרביעי שמצד האחר: הגה ואם אין לו גידין יותר, מוטב לתפור הנשאר בחוטי פשתן מלהניחה בלא תפירה (הגהות מיימוני פ"ק ב וכל-כ"ו). אבל אם יש לו גידין יתפור כולה בגידין, והתפירה תהיה מבחוץ ולא מבפנים (רבינו ירוחם נ"י ח"ד וב"י בשם א"ח): ז' יצריך להניח שזור בראש היריעה ובסופה כשתופרם יחד, ובמשהו סגי: ח' אין קורין (ב) *בצבור במגילה הכתובה (כג) בין הכתובים, ואם קרא לא יצא, ואלא-אם-כן היתה (כד) *אתירה על שאר היריעות או חסרה כדי שיהא לה היכר; אבל *היחיד קורא בה

כ טור בשם רבינו תם ל שיש בעל הלכות גדולות מ' מיטרא דרב שלא שם ט"ז נ טור השם והשמימי מ' מיטרא דרב יתקן שם על טור בשם הירושלמי י"ט מיטרא דרב שם צ' שם ק פירוש רש"י והפסוק ויפירש הירץ והפירוש הרבי"ט מיטרא דרב יתקן ר' שם בתוספות מ' מיטרא דרב יתקן שם ט פירוש רש"י, וכן חסוק הירץ והירץ והירץ והירץ ואקראמיטא דרב שם א' (פירוש), והפירושא נקט ט"י, ודי קיימי בין הכתובים נראה בקרא במקרא, רש"י

באר היטב

שערי תשובה

הדחק, מ"א: (1) להאריך. וכל אלו כשר בדיעבד, מ"א, ע"ש. ועיין בגינת יודים ח"א"ח כלל ד סימן יב. ויעיין בסי' אליהו רבה כל תיקוני המגילה בענין חסרות ויתרות הכל על ג' [1] (1) דפא. עיין בשכנה"ג בהגהות ב"י אות ז, ובאות ט כתב דמעשה כא לפניו במגילה שהיו כתובים עשרת בני המן בחצי הדף איש בראש שיטה ועשרת בסוף שיטה אלא שאינו בסוף דפא ופסל אותה, ע"ש. ובגינת יודים ח"א"ח כלל ד סימן יב כתב דכשרה, ע"ש: (ש) בצבור. וכל עשרה מקרי צבור, כולל ד סימן יב

שם. ומ"ש במ"א תשובת רמ"א הוא ט"ס וצ"ל רמ"מ הוא תשובת מהר"ם מיץ, ועמ"ש על דברי הא"ר בזה: [1] להאריך. עב"ה"ט. ועיין בשם יעקב חלק י"ד סימן נד בין מגילה אחת שנמצא כתוב בה תיבת יהוהים בתוספת ה' בין ו' ל'דלת' א"ב, והבאיתו הכתובים בשערי־אפרים שגור' י סעיף נב, ע"ש ובפתח"י שערים א"ך ש' נהוג בזה, וע"ש בסוף חלק מגילה לתועלת הספרים ע"פ סדר א"ב: [1] דפא. עב"ה"ט. ועיין בנ"י בית-אפרים סימן עב בארובות בענין זה ובענין מה שנהגין לכתוב עשרת בני המן באותיות גדולות, ע"ש. ושם מבורר דגם יש למנוע לכתחלה מה שכתבין רמ"י שם הקורט ברי"ט או בסי"ח באותיות גדולות, ע"ש ובפתח־אפרים ובפתח־עפרים שם. וע"ש בשם מח"ב שכתב בהש"ס ח"ב בסוף הדף ולא יספיק אצלם שיהיה כשרה לקרות בה לכתחלה, ע"ש. ועיין בברי"ט בשם מהר"ם א"א היתה מגילה כתובה למפורס לא יצא, ומהר"ש הלוי מגמגם בדרך:

משנה ברורה

ביאור הלכה

לקרות בה (יג) לכתחלה: (טו) גם נהגו שלא לעשות וכו'. אבל (יז) חלק בראשה מניחין, וגולל מסופו לתחלתו: (טז) כלל. והגרי"א בביאורו מפסקת על זה מאד: ג' (יז) מניח חלק, כפליים מן (יג) הכתב: ד' (יח) להאריך בווי"ו ד'ויזתא'. למתוח (יד) ראשה לכפוף ותהיה כעין זקופה, לזמו שנתלו כולם בזקיפה אחת: (יט) בקריאתה. שלא יחטוף (עו) אותה: (כ) ו'את' בסופה. פירוש, (עו) בסוף השיטה, אבל בסוף הדף יכתוב תיבת 'עשרת' [ב"י]. ובדיעבד (פ) אם לא האריך בווי"ו ד'ויזתא', (יט) וכן אם כתב אחר תיבת 'עשרת' עוד שיטות, כשר. (יע) ויש מחמירין כשכתב (כ) אחר תיבת 'עשרת' עוד שיטות. ועיין בשערי־אפרים סימן נה כתב, דאם יש שם מגילה אחת כתובה כדונה אין לקרות בזה לכתחלה בצבור, אם לא שיש טורח צבור להמתין עד שיביאו הכתובה כדונה, יכולים לקרות בזה: ז' (כא) בראשה. של כל יריעה ויריעה. ועיין בחי"אדם שכתב, דאם תפורה כולה בגידין אין צריך לדקדק כמה תפירה: (כב) בחלק הרביעי. כי צריך לשער היריעה כאלו נחלק לארבעה חלקים: ח' (כג) בין הכתובים. הטעם, ולא היו פרסומי ניסא, דמיחזי כקורא במקרא, משום הכי ייחיד כשר דבלאו הכי ליכא פרסומי. וכל בי עשרה (כז) מקרי צבור: (כד) יתירה וכו'. היינו, (כג) שהיתה ארוכה משאר הקלפים למעלה או למטה, או חסרה, ועל־ידיהו יש לה היכר לעצמה:

לכולי עלמא להיות שגורות מה שאין כן במגילה, כן מוכח בגמרא: * ומפני שיש בו פירושים שונים. ורש"י פירש שמחלק ל'י' חלקים את אורך היריעה, ויהיה תפירה אחת למעלה בסוף רביעי והשניה בסוף חציה והשלישית בתחלת הרביעי של צד מטה, והירץ פירש 'משולשין' כפשוטו, שנים בשני ראשי היריעה ואחת באמצע ממש, והרמב"ם מפרש 'משולשין', ג' תפירות בראש היריעה וג' בסופה וג' באמצעיתה, וכשיעשה כעצת המחבר יצא יד' כולם: * בצבור. בטורי-אבן פירש, דדוקא בזמן שאין קורין את המגילה אלא בצבור, והיינו שלא בזמנה, דבעי פרסומי ניסא, לכן מגילה הכתובה בין הכתובים דליכא פרסומי ניסא לא יצא, אבל בזמנה לא חיישינן להא דכתובה בין הכתובים, עיין שם: * היחיד קורא בה. משמע אף לכתחלה, אף שיש לו מגילה כתובה לכדה ויכול לקרות בזה [פמ"ג], אבל הירץ הראש"ש הטור כתב ויצא [ביאור הגרי"א]:

שער הציון

(יג) שם, היינו אפילו בכמה: (יד) לבושי־שרד: (יג) רש"י: (ד) ר"ן, והובא בט"ס. ועכשיו לא נהגו כן, אלא כדעת האומרים שיהיה הוי"ו גדולה מאלפא ביתא של אותיות גדולות, ככה שכתב הראש"ש [לבושי־שרד]: (עו) שם: (עו) וכן שם שכתב 'איש בראש דפא' היינו בראש השיטה, אבל אין צריך להיות בראש הדף ודקא, ויותר טוב שלא יכתוב בראש הדף, ועל־ההפך יהיה מבורר לעשות אותיות גדולות שיוחזק כל העמוד ויחזיק כל הציור ויחזיק כל הציור [דף] והוה שיבוש, דהלא לא נמטר לנו לכתוב עשרת בני המן באותיות דאלף־בית רבותי, כן כתב בביאור הגרי"א, ועל־כן צוה לתקן לכתוב שאר שיטות למעלה באותו עמוד. ובבשמת-אדם איתא כך בזה וט"ס לקיים מנהג ישראל לכתוב 'איש' בראש הדף וראש השיטה 'עשרת' בסוף השיטה ובסוף הדף, ויש לכתבם באותיות ארוכות שיוחזק כל אות איזה שיטות כפי הצורך, ולא יכתבם בכתיבה גסה יותר משאר אותיות המגילה אלא באתו כתב שנתכב כל המגילה רק שיהיה ארוכות. ובספר שערי־אפרים דעתו גם־כן לחתוף מנהג ישראל לכתוב 'איש' בראש הדף ובראש השיטה, וכתב דמה שנהגוים לכתוב עשרת בני המן באותיות גדולות, כיון שהם כתובים בדף מיוחד בפני עצמו אין להקפיד, ועיין שם עוד מה שכתב בזה. ומכל מקום נראה לי דאם עשה כדעת הגרי"א שהתחיל 'איש' באמצע העמוד, אף שהוא שלא כמנהג העולם בזה, אין להקפיד בזה בדיעבד ומותר לקרות ולבדן עליה, אחרי שדעת הגרי"א לעשות כן לכתחלה, ובפתח־יעולם כתב שכן הוא גם־כן דעת החתם־סופר חלק אורח־חיים סימן קפט וסימן קצ: (יג) מגן־אברהם: (יג) גינת־יודים, הובא בבאר היטב: (יט) שיערי־גמגמא־גדולה, הובא בשם חוש: (ז) אבל ברי"י ד'ויזתא' קרא בשבדאי אין להמתין בדיעבד, וכדעת מגן־אברהם, אחרי דבלאו הכי יש אומרים דהיינו בקריאתה. ובפרי"מגדים משמע דאף בזה יש להחמיר, ולא נהירא: (כא) פוסקים: (כז) מגן־אברהם בשם הטור: (כג) רש"י:

הלכות מגילה סימן תרצא תרצב

שלו באר הגולה

יאפילו אינה חסרה או יתירה ויוצא בה ידי חובתו, ידוקא כשהיא כתובה בגליון כספר^א תורה: ט' מגילה (כה) שהיא (ט) נקודה, וכן אם כתב בה בדף הראשון (י) (כו) ברכות ופיוטים, היאנה נפסלת בכך: י' אם אין מגילה כשרה, יקורים אותה (יל) (כז) בחומש בלא ברכה: יא' אם קרא במגילה גדולה, (כח) יצא: יב' הגה ואם מברכים עליה, עיין לעיל סימן תומט [*] (כט) לענין לולב הפסול, (ל) והוא הדין כאן:

תרצב דיני ברכות המגילה, ובו ד' סעיפים:

א' הקורא את המגילה מברך לפניו שלשה ברכות, על מקרא מגילה וישעשה נסים^א (ב) *וישהחינו, (ג) יבויס אינו חוזר ומברך שהחינו'. הגה ויש אומרים דאף (ד) [ג] ביום

שערי תשובה

א' מהא דרב שמת מגילה כ"א ב' טור בשם רמב"ם

[*] לענין לולב הגזול. כצ"ל. ועיין בפרי"ח סימן תקפו שכתב לענין שופר גזול דמברך ולדרייה ה"ה כאן, דהא דין מגילה נלמד מדין שופר בזה, אן בברי"ח כתב בשם המאירי שיש חתמירי' במגילה אף שמכתיב' שופר, ע"ש, ולפ"י דאף המכתיב' במגילה כפי"ג גרע משופר שלא לברך, אלא דבברי"ח כ' שצ"ח טעם למה גרע מגילה משופר, ומ"מ נראה שאין לברך לא במגילה ולא בשופר דספק ברכות להקל, ואם הבעלים של השופר או המגילה שם בבחי"כ ויוצאין בשמיניה או בקריאה זו נראה דשפיר מברך כיון לדרייה אן גזול והוא מתכוין לצאת ג"כ בברכה אן כאן ברע בוך כלל:

[ג] ביום. עכה"ט. וביא"ר שא"צ להתחיל בראש רק יתחיל ממקום שפסק הראשון, ע"ש, ובשו"ב ח"א סימן מב הסיים לרבויה בזה וכתב: ואם אמר האומר מה בכך שיתחיל בראש, אף אתה אמור לו שהרי מאד הקפידו חז"ל על טרחה דצבורא כ"ו, רק שהיה הגומר בשעת הברכה שיברך הראשון בראשית לשופר ששופר סימן תקפח סעיף ג, ע"ש, וכ"כ בגדול מברכה במגילה דומה לשופר שמוציא ולכן מתחיל ממקום שפסק זה. ונראה שאם לא קרא רק קצת פסוקים אינו מאריך טרחה ויתחיל מראש, וגם נראה דאם רוב הצבור מסכימים שיתחיל לחצאין, אן הוא גם באשר האומרים שנתענית קדיש עליהם יש להקל כמ"ש הא"ר

ביאור הלכה

* וישעשה נסים. עיין משנה ברורה סעיף קטן א מה שכתבנו דיש אומרים דראוי לברך וכו', הוא ממור וקציעה שהשיג על המגן אברהם זה לשונו: ולא ידעתי מה בכך שהוא דבר הנגזר, והלא בלאו מצות שילוח מנות וסעודה ראוי לברך זמן על היום, ואף שהוא מברכי' בקבלה ציון חזק כשל תורה, ויותר בחידי מפני תקפו של נס שהיה בו, וכיון דמוזן לזמן קאתי הרי הוא לענין זה ככל מועדי ה' שמברכין עליהן זמן, וזמן לא בעי כוס, להלכתא אומרו אפילו בשוק, ויום הכפורים שאין בו אכילה ושתיה אלא שכיחה ומונחה, אף על פ"י כן מברכין אותו וכו', ומסיים שם רשפי' הוא לתחלה למאן דלית ליה מגילה, למיטמך זמן אכוס דסעודה, עד כאן לשונו. ובאמת לפי סברתו שיברך זמן על עצם היום מפני תקפו של נס שהיה בו, אם כן היה לו לברך גם כן ברכת ישעשה נסים, ובאמת מצאתי במאירי על שבת לענין חנוכה (והוא הדין בעשינו לענין פורים) זה לשונו: מי שאין לו להדליק נר ואינו במקום שאחד לו לראות, ויש אומרים שמברך לעצמו ישעשה נסים וישעשה נסים בלילה א' וישעשה נסים בכל הלילות, והדברים נראים, עד כאן לשונו. וגם על עצם תמיהתו שמתמה על המגן אברהם: והלא בלאו מצות שילוח מנות וכו' ראוי לברך זמן על היום וכו', לא

טור: (ט) נקודה. ואי ליכא מי שידוע לקרות כטעמים בע"פ מותר לכתוב הטעמים במגילה ולברך עליה, באר"ש בע דף קט. וכתב המ"א: ומ"מ נ"ל דאם אין הטעמים במגילה מותר לקרות בלא טעמים, כמ"ש ספי"קמ"ב: (י) ברכות. ולתחלה לא יכתוב ברכותיה בה, הגה"מ מורכבי לרבוש, וכ"כ התשב"ש: י"א: (יא) בחומש. ודוקא כשעשוי בגלילה כמ"ש סימן קמג, אבל בחומש שלנו לכ"ע לא יצא, בי"ח וכהגמ"ג, מ"א:

(ב) וישעשה נסים. ויכוין בברכת שהחינו ג"כ על משלוח מנות וסעודת פורים שהם ג"כ מצוות, שלי"ה. ונ"ל דיכוין זה בברכת שהחינו דיום, כי זמנם ביום. ונ"ל דמי שאין לו מגילה לא יברך שהחינו על משלוח מנות וסעודה, דזהו דבר הנהוג בכל יום ובכל שבת ויום"ט, מ"א: (ג) ביום. דעיקר מצות קריאתה ביום, אם נשתתק הקורא באמצע המגילה, השני צריך להתחיל בראש, כמ"ש סימן רפד ס"ה, אבל א"צ מראש ולי' פורים כמג"ש טוב להתחיל מראש שלא יהיה נפגש עגומה בקריאה

משנה ברורה

ט' (כה) שהיא נקודה. ואי ליכא מי שידוע לקרות בטעמים בעל-פה, (כז) מותר לכתוב גם הטעמים במגילה ולברך עליה, דלא גרע מניקוד. ומכל מקום אם אין הטעמים במגילה (כח) מותר לקרות בלא טעמים, כמו שכתוב סוף סימן קמב: (כו) ברכות. ולתחלה (כז) לא יכתוב ברכותיה בה: י' (כז) בחומש. ודוקא כשעשוי החומש בגלילה, כמו שכתוב סימן קמג, ומשום שיש אומרים שיוצא בזה בשעת הדחק, אבל בחומש שלנו לכולי עלמא לא יצא [בי"ח ומ"א]. והפרי מגדים כתב דראוי גם בזה לקרות בלא ברכה, שלא תשתכח מורת מגילה: י"א (כח) יצא. דאין גזל בקול: (כט) לענין לולב הפסול. צריך לומר לענין לולב הגדול: (ל) והוא הדין כאן. ועיין בפרי מגדים דאפילו אם קנאו בשינוי מעשה וכדומה אפילו הכי לא יברך:

א' (א) וישעשה נסים. ונכון לכוין (ב) בברכת שהחינו גם על משלוח מנות וסעודת פורים, שהם גם כן מצוות.

(ג) ויודיע זה להשליח צבור המברך, דבעי כוונת שומע ומשמיע. ויכוין זה בברכת שהחינו דיום, כי זמנם ביום. ומי שאין לו מגילה לא יברך שהחינו על משלוח מנות וסעודה, דזהו דבר הנהוג בכל יום ובכל שבת ויום טוב [מ"א]. ויש אומרים דראוי לברך זמן על היום מפני תקפו של נס שהיה בו, וכיון דמוזן לזמן קאתי הרי הוא ככל מועדי ה' שמברכין עליהן זמן, ועיין בביאור הלכה; אכן אם היה לו מגילה בלילה ויברך או שהחינו, לכולי עלמא אין צריך שוב לברך ביום. אם אבל קורא את המגילה (ג) יברך אחר הברכות, ומשום ברכת שהחינו, שאין האכל מברך להוציא רבים בברכת שהחינו, והאכל יקרא את המגילה: (ב) ויבויס אינו חוזר ומברך וכו'. דהרי כבר בריך בלילה. וטעם הדעה שניה דסוברת דאף ביום וכו', דעיקר דעת מצות קריאתה ביום הוא. אם נשתתק הקורא באמצע המגילה, (ה) דעת האחרונים דאין צריך להקרא השני העומד תחתיו להתחיל בראש, רק יתחיל ממקום הראשון וכול"ש כן שאין צריך לברך מחדש, דיצא כל הקהל בברכת הראשון, דהוא

שער הציזין

(זד) באר"ש בע ומגן אברהם: (כס) מגן אברהם: (כז) פוסקים: (ב) מגן אברהם בשם שלי"ה: (ג) פרי מגדים: (ד) דרך החיים: (ז) פוסקים: (ח) רבי יעקב עמרין בסידורו ואליה רבה ושבות יעקב ודגול מרכבה, ולא כמגן אברהם:

הלכות מגילה סימן תרצב

ג במשנה ונראה שם
ד טור כשהו נסתתה
ה טור לדעתו, וכן כתב
רשב"א כחשבונו ש' שם
מהו דעת אהבה ראש
השנה כ"ט ז תרומת
הי"ן

מברך 'שהחיינו' (טור בשם ר"ת והרא"ש והמגיד), וכן נוהגין בכל מדינות אלו. (א) ואחד יכול לברך ושני קורא (הגהות אשירי פ"ב). (ד) ג' ולאחריה נוהגים לברך (ה) 'הרב את ריבנו' וכו'. (ו) 'אם לא בירך לא לפניו ולא לאחריה, יצא: הגה ונהגו לומר כלילה 'אשר הניא' (ז) אבל (ג) לא ביום (כל"כ וכו' בשם א"ח). (ח) ואין לברך אחריה *אלא (ז) בצבור: ב (ט) 'אין (ס) [א] לשוח בעוד שקורין אותה: ג (י) 'אף-על-פי שיצא כבר, מברך (יא) להוציא את אחר (י) ידי חובתו: ד' ימי שהוא אנוס קצת ואינו יכול לילך לבית-הכנסת (יב) וצריך להמתין עד אחר שקראו הקהל וקשה עליו לישב בתענית כל-כך, יכול לשמוע קריאתה מבעוד יום (י) [י] (יג) *מפגל המנחה ולמעלה: הגה

באר היטב

לברך תחלה, דיצא בברכת האשוח, מ"א: (ג) לא ביום. שכבר אמרו פיוטים, לברש: (ד) בצבור. וא"ו כתב בשם פוסקים לברך ביחיד, ע"ש. ועיין בס' אליהו רבה נוסחת ברכה אחרונה על נכון: (ס) לשוח. הקורא עצמו רשאי להפסיק, ש"ג, מ"א: (י) י"ח. ואם מברך לנשים יברך לשמוע מגילה, ב"ח, אבל לא יברך שהחיינו, וקראנה לנשים אחר יציאת בה"מ, דמצוה שיצא הוא בקריאת הצבור, מ"א: (ז) מפגל. אחר

שערי תשובה

השבו"י להתחיל ממקום הראשון, ועיין בשערי-אפרים שער ו סעיף 5 ובפתחי-שערים שם בתחלתו: [א] לשוח. עב"ט. ועיין ב"ב ח"א שהביא דברי הטור בשם בעה"ע שמתיר להפסיק באמצע הקריאה דברי הטור והב"י שם, והביא ראיה דלא כמכריח ד' יד' דמביע"א ליה החלל ומגילה מהו שפסיק כ"י א"ל פוסק כ"ו, משמע דצריך אין להקל במגילה יותר מבק"ש מהו מותר רק מפני היראה והכבוד כ"ו, וגם בעה"ע ע"ז נראה וסודה הדפסק דהלוק גרע טפ"י. וע"ש עיין א"ז הגוי זמן קידוש לבנה בליל פורים חודשה באמצע קריאת המגילה באיזה בנין מותר לטפוק, והבאתי הדברים בעשר-אפרים סעיף 5 ובפתחי-שערים שם. גבי זמן בני הכפרים שכתב: ומכאן שמכו גדולי המפרשים לחולות וילדות שאין נפקא מייליה' ולא מקרי לילה עד אחר צאת הכוכבים, וכו"רי הביא בשם המאירי

משנה ברורה

טרחא דצבורא. ועיין בשערי-תשובה: (ג) ואחד יכול לברך. בין (י) ברכה ראשונה ובין לענין ברכה אחרונה, וכלכד שיכוין להוציא השומעים והם יכוונו לצאת: (ד) ולאחריה נוהגים לברך. כי בגמרא איחא דברכה דלאחריה תליא במנהגא, במקום שנוהגים לברך יברך, ולכן כתב המחבר דהאידינא נוהגים לברך: (ה) 'הרב' וכו'. ואין לומר 'האל הרב', כיון שכבר זכר השם, שאמר 'אלהינו'. ויש גורסים 'האל', ובאליה רבה הזכיר כהשולחן-ערוך שאין לומר. וכן אין לומר 'ברוך אתה ה' האל הנפרע', רק 'ברוך אתה ה' הנפרע', עיין שם: (ו) אם לא בירך לא לפניו וכו'. דברכות אין מעכבות. ונראה דאם נזכר באמצע שלא בירך, (י) יברך בין הפרקים: (ז) אבל לא ביום. דכבר אמר פיוטים: (ח) ואין לברך אחריה וכו'. אבל הברכות שלפניה, לכולי עלמא היחיד צריך לברך: ב (ט) אין לשוח בעוד שקורין אותה. היינו, בין השומע (ס) ובין הקורא אסור להם לשוח לכתחלה, ואפילו בדברי-תורה. ולענין

ביאור הלכה

ארע, דאפשר דגם המגן-אברהם מודה לזה, אלא שהוא מיירי שבלילה היה לו מגילה ויברך אז 'שהחיינו' וממילא יצא על עצם הזמן [ומה שמצד הפריי-מגדים לדעת המחבר יוצא בברכת 'שהחיינו' דלילה על משלוח מנות וסעודה דיום לא נהירא, וגם היטא דלישא דמגן-אברהם לא משמע כן]. אבל אם לא היה לו כלל אפשר דגם הוא מודה. אחר-כך מצאתי בכרכי-יוסף זה לשונו: אם אין לו מגילה יברך 'שהחיינו', אך לא יברך ברכת 'שששש' וס'ים' וברכת 'הרב את ריבנו' י"י"י מלכון, אבל האחרונים כתבו דגם 'שהחיינו' לא יברך, עד כאן לשונו, ולא ארע באיזה אחרונים אמר דבר זה לבד ממגן-אברהם ואליה רבה שהעתיקו, ומהם אין ראיה, כמו שכתבנו, וצריך עיון למעשה. ועיין לעיל בסימן תרע"ו בשערי-הציון אות ג: * אלא בצבור. הנה בבית-יוסף כתב דארוחת-הי"ים כתב בן כ"ש הירושלמי. ועיין באליה רבה דהוכיח כמכה פוסקים דמברך אפילו ביחיד, ועיין בביאור הג"א דמירושלמי גס"כ אין ראיה, דלא קאי אלא אברכת התורה. ומלך מקום נראה דאין כדאי לברך אחריה, דבלאו הכי הברכה זו אפילו בצבור אינה חיובית ותליא במנהגא כדאיתא בגמרא, ומי יאמר דתנפשת המנהג כהיום לברך ביחיד? וכן כתב הפריי-מגדים דספק ברכות להקל: * מפגל המנחה ולמעלה. מקורו ממה שהקלנו לעיל בסימן רל"ג גבי תפלת ערבית,

דיעבד יש חילוק, דהשומע אם שח בעת הקריאה לא יצא אפילו אם חיסר (ט) לשמוע תיבה אחת, דהא לא שמעה כולה, אבל הקורא יצא: (י) ולפעמים אפילו לכתחלה מותר, כגון לשאול (י"א) בין הפרקים מפני הכבוד, כמו לענין קריאת שפת בסימן טו. וכל זה לענין שיחיה באמצע הקריאה, אבל אם שח בין הברכה לתחלת הקריאה, בין השומע ובין הקורא, אפסיד הברכה, (י"ב) וכן בין הקריאה לסוף הברכה גם-כן אסור להפסיק: ג (י) 'אף-על-פי שיצא כבר מברך וכו'. וכל-שכן דיכול להוציא בקריאה אף-על-פי שיצא כבר. ומכל מקום יש פוסקין שסוברין (י"ג) לענין ברכה, אם יודעין בעצמם לברך (ל"ד) יברכו בעצמם כיון שהוא כבר יצא בקריאה, ומנהג העולם להקל להוציאן בכל גווגי. ועיין לעיל סימן תקפ"ה במשנה ברורה טעין-קטן ה: (יא) להוציא את אחר ידי חובתו. וקראנה לנשים (ט"ו) אחר שיצא מבית-הכנסת, דמצוה שיצא בעצמו בקריאת הצבור, (ט"ז) אכן אם מכרין שלא לצאת באותה קריאה, שפיר דמי לצאת אחר-כך בקריאת הצבור. וכשהוא מברך לנשים (י"ח) טוב שיברך לשמוע מגילה, כי (י"ט) יש פוסקים שסוברין דאשה אינה חייבת בקריאה, רק לשמוע: ד' (י"ב) וצריך להמתין וכו'. ורצה לומר, שיבוא אחד לקרוא לפניו, דמקודם אסור לאכול, כמו לענין קריאת שמע לעיל בסימן רלה: (י"ג) מפגל המנחה

שער הציון

(י) אור זרוע דרכי-משה, וכן משמע מהג"ה דאפילו ברכה שלפניה מותר, אכן בחידושי הריטב"א פרק הקורא עומד, דדוקא בברכה שלאחריה אבל בשלפניה הקורא עצמו חייב לברך: (י) דלא תמיד מקריאת שמע דקיימא לו דבין הפרקים שואל מפני הכבוד, (ב) ט"ז: (ט) אחרונים: (י) מגן-אברהם (י"א) ובשלטי-גבורים מסתפק מה נקרא במגילה בין הפרקים. והגאון מורינו הרב רבי שלמה קלוגר כתב דפרקים נקראת בין תחלתה ל'איש יחיד' ובין 'איש יחיד' לבין 'כלילה הורא', ובמכתבית-השקל מביא בשם להם-הממדות פרק היה קורא, כיון שיש בה פרשיות, אף-על-פי שהן פרשיות סתומות מכל מקום פרקים נקראו: (י"ב) בין השומע ובין הקורא, דכיון דנהגין לברך אחר המגילה, ממילא למגילה שייכא [טור]. וכדיעבד אם שח בנתנים יש לעיין לדעת הטור אם יוכל לברך ברכת 'הרב', ובלעל העיסור דהברכה אין שייכא כל-כך למגילה אלא הודאה בפני עצמה כמו שכתב הבית-יוסף, כודאי יוכל לברך: (י"ג) וגם לענין עצם הקריאה יש רעות כפוסקים אם אחד יכול להוציא את חבריו בפתוח מעשרה היכא שהיו ארד לקרות בעצמו, עיין לעיל בסימן תרפ"ט סעיף ה' ונהגו ציי"ר דינו, כגון להוציא את החולה, והמחבר סתם בזה כבענינו, וצריך לישב, אלא שהמגן-אברהם מסיק בה לקל בזה, עיין שם: (י"ד) וזהו שרמו המגן-אברהם לעיין שם: (ט"ו) מגן-אברהם: (ט"ז) פריי-מגדים: (י"ח) מגן-אברהם: (י"ט) לעיל בסימן תרפ"ט:

הלכות מגילה סימן תרצב תרצג

באר הגולה שלט

(יד) אבל אסור לאכול (טו) קודם שישמע קריאת המגילה (טז) אפילו התענית קשה עליו (תה"ד סימן קט):

תרצג סדר תפלת פורים, וכו' ד' סעיפים:

א (א) אחר קריאת המגילה בערבית אומר (ב) 'אתה קדוש'. ואם חל במוצאי־שבת אומר (ג) [ב] 'ויהי נועם' קודם 'אתה קדוש': הגה (ב) ואומרים ('ויתן לך'...) וקורין המגילה (ג) ואחר־

א טור בשם יש אומרים
ב שם (פירוש, כמו
בשאר ימות השנה אחר
סדר קדושה וכו' ולא
בא לא לשמעין שנאמר
ההבדלה אחר קריאת
המגילה משום דאפוקי
יזמא מאחרין ליה) *

כא אלא לאשמעין שנאמר הבהלה אחר קריאת המגילה משום דאפוקי יזמא מאחרין ליה) (* (כאשר הנהיג כניל, וכן הוא בס"א)

באר היטב

שערי תשובה

צריכין כ"כ להעריב ורשאין למהר קריאתן מבע"י ואף שהוא עדיין בתחום י"ג, עכ"ל:

[ג] ויהי נועם. ועיין באה"ג. וע"ש בדברי־שמואל שכתב שרוב העולם נוהגין להקדים קריאת המגילה להבדלה על הסס כבהכ"נ דהיינו גם אחר סיום סדר קדושה וקדיש תתקבל כהנהגה כל השנה, אך כיון שאין הכרח מן השי"ס והראשונים אין להכריח לאחד מהקהילות לשנות המנהג, וכל קהל כעיר בפני עצמו ואין בזה משום לא התגודדו בו, ועיין בתשובת הרשדים כיו"ד סימן קע ע"ש, ועיין במ"א סימן תשצג, ועיין בר"י שהפרי"ח כתב שיבדיל קודם, שאין ראוי שינהג מן הנה קודם הבדלה, עכ"ל. ולפי"ז סגי אם מברך בורא מאורי האש והבדלה גמגם, דאין יוציא את אשתו בברכה זו בו, אס"כ יברך ב"מ האש בכה"נ קודם הבדלה כיון דכמה רוחותיו י' לברך במ"ה קודם שלא יהנה בלא ברכה בו, ועיין כהנה"ג בשם מהר"ש הלוי שא"צ לברך במ"ה קודם כיון דמסדרן אח"כ על הכוס, והנאת הנה כבר נפטרה בברכת יוצר המאורות ואינו אלא

שיתפלל ערבית. וכתב המ"א: מאחר דשינה רמ"א לשונו וכתב אסור לאכול וכו' משמע דטעימה שרי, ומ"מ אין להקל אלא לצורך גדול, ומשמע במהרה"ל דאפילו חולה לא יאכל קודם קריאתה א"כ יש בו סכנה. וכתב הבי"ט שנהגו לקרות קצת מבע"י כדי להקל על האנושים והמעוברות שלא יתענו יותר מדי:

(ב) ואתה קדוש. ואומרים קדיש שלם בלא תתקבל לאחר קריאת המגילה, ומ"א, ע"ש: (ג) ויהי נועם. אחר קריאת המגילה, מנהגים, וכ"כ מ"ט דמ"ש ואומרים ויהי נועם לאפוקי מהכל"ב דפסק דא"א כלל. ומ"ש וקורין המגילה קאי אלאחריו ואח"כ מברלין. ועיין בשכנה"ג כהנהגת ב"י אות ד, ועיין בתשובת דברי־שמואל סימן קכח:

משנה ברורה

ביאור הלכה

והוא הדין קריאת שמע של ערבית לשיטת רבינו תם, אכן כל זה אם הוא נוהג תמיד להתפלל מנחה קודם פלג, וכמבואר שם בסעיף א, וכן כתב הגר"א. והנה הפרי חרש השני על תרומת־הדשן בעיקר דינו, דכיון דבגמרא יליפנין מהא דכתביב "ולילה ולא דומיה", ולילה לא נקרא עד צאת הכוכבים, וגם לענין קריאת שמע רוב הפוסקים חולקין על רבינו תם, אכן הבית־יוסף ביסמין תרפ"ו העתיק בשם אחרוני החיים בשם הראב"ד דנהגו לקרות קצת מבעוד יום כדי להקל על האנושים והמעוברות שלא יתענו יותר מדי, וכן מצאתי באשכול נוגם במאירי הביא כעין זה לענין תולדות ויולדות שאין צריכין להעריב כל־כך ורשאין למהר קריאתן אף שהוא עדיין בתחום י"ג, ואף שהפרי חרש דחה המנהג הזה בשתי ידים, מכל מקום כמה אחרונים הליצו בעד המנהג

ולמעלה. דהוא (יט) שעה ורביע קודם הלילה, והטעם, דכיון דחשבינן ליה לילה לענין תפלת ערבית שיכול להתפלל בזמן ההוא, חשבינן ליה לילה גם לענין הזה: (יד) אבל אסור לאכול וכו'. עיין במגן־אברהם שמיסק, דדוקא אכילה אסור אבל טעימה בעלמא שרי, ועל־כן טוב יותר להקל לאישי הזה שיטעמו קודם קריאת המגילה ולא להקל לקרוא מפלג המנחה ולמעלה, חדש קרא תיגר על קולא זו, ודעתו דקודם צאת הכוכבים אינו יוצא כלל אפילו דיעבד, וכן משמע דעת הגר"א בבית־אורו. ואפילו טעימה (כ) אין להקל אלא לצורך גדול, (כא) דהיינו חולה קצת או מי שמתענה והתענית קשה

לו, (כב) ושיעור טעימה היינו כביצה פת או משקין כשיעור ביצה. וכתב הפריימג'ים, דלפי דעת הפרי חרש אפילו בין־השמשות אין לקרות, וביעבד אם קרא בבין־השמשות גם־כן מסתפק שם, אם לא באונס והכרח גדול יש לצדד להקל. וכתב בחיי־אדם, דאפילו קרא מקצתה קודם צאת הכוכבים לא יצא וצריך לחזור ולקרות, ובלי ברכה. ועיין בשערי־תשובה בשם הברכיייוסף ובביאור הלכה, דמכל מקום המיקל לחולה וליוולדת למהר קריאתן מבעוד יום קצת, יש לו על מי לסמוך: (טו) קודם שישמע קריאת המגילה. כמו (כג) לענין קריאת שמע דערבית דאסרינן שיתענו שמה יחטטנו שינה ויבטל מקריאתה, (כד) ואס"כ כל־שכן שאסור לישון קודם קריאת המגילה (כפ), ואפילו דעתו רק לישון קצת מעט, כמו שם גבי קריאת שמע; (כו) וקריאת המגילה הוא חוב גדול, שהרי כל המצוות נדחים מפניה, וכלעיל ביסמין תרפ"ו. ועיין לעיל במסמין רלה סעיף ב ובמשנה ברורה שם כמה פרטים לענין קריאת שמע, והוא הדין כאן. ודע, דכמו בלילה אסור לאכול קודם קריאתה, (כז) הוא הדין ביום, אפילו כבר התפלל, אסור לאכול קודם קריאתה, (כח) וכמו לענין שופר ולולב: (טז) אפילו התענית קשה עליו. ואם הוא אדם חלוש והשהייה יזיק לבריאותו ויכול לבוא לידי חולי, וטעימה מעט אינו מספיק לו, (כט) נראה דשרי לאכול, אך יבקש מאחד שיוכינו לקרוא את המגילה אחר אכילתו. כתב הפריימג'ים: ספק אם קרא את המגילה, אפשר דלא אמרינן בזה ספקא ורבנן לקולא משום דהוא דברי קבלה:

א (א) אחר קריאת המגילה וכו'. עיין במגן־אברהם שמצדד דאחר שמונה־עשרה אומר קדיש שלם עם 'תתקבל', וכן כתב כאליה רבה, ואחר אמירת 'אתה קדוש' שאומרים אחר קריאת המגילה יאמר קדיש שלם בלא 'תתקבל'. ואליה רבה כתב דיכול גם־כן לומר 'תתקבל', ויחזור 'תתקבל' על תפלה דבסדר קדושה. ובשחרית (ב) יאמר חצי קדיש אחר שמונה־עשרה, ולאחר סדר קדושה קדיש שלם עם 'תתקבל': (ב) ואומר 'ויתן לך'. (ג) במוצאי־שבת אחר (א) הבדלה, וההבדלה הוא אחר סדר קדושה כמו בשאר ימות השנה. ומה שכתב 'וקורין המגילה' (ד) הוא ענין בפני עצמו: (א) ואחר־כך מברלין. דכל מה

שער הציון

(יט) אכן יתפלל מקודם [תה"ד, ומוכא במ"א]: (כ) מגן־אברהם: (כא) דרך־החיים: (כב) תרומת־הרשון, ומוכא במגן־אברהם: (כד) ט"ז: (כה) כדאיחא בברכות דף ד לענין קריאת שמע: (כו) לשון תרומת־הדשן הנ"ל: (כז) דקריאה ימים חמור מלילה, דהוא מדברי קבלה, כמו שכתבו הפוסקים: (כח) כדאיחא בתוספתא: (כט) ולשון מגן־אברהם שכתב בשם מהר"ל, דאפילו חולה לא יאכל קודם קריאתה אלא־אס"כ יש בו סכנה, קשה, דאם הוא חולה, אפילו אין בו סכנה הלא לא היה לו להתענות כלל, כמבואר לעיל סימן תרפ"ו, והיה לו לאכול מבעוד יום, וביעבד שהתענה נראה גם־כן דאין לו להחמיר ורשאי לאכול קודם קריאת המגילה אם לא יספיק לו טעימה מועטת, וראיה מלעיל סימן פט דמי שהוא חולה רשאי לאכול קודם התפלה (ועיין שם בחיי־אדם דמי שיש לו חולשת הלב אפשר גם־כן דרשאי לאכול קודם התפלה), ואף דרשם גס"כ יש עליו מצוות תפלה וקריאת שמע, אלא דלא החמירו גבי חולה, והוא הדין בענינו. ומכל מקום מהגבן שיבקש מאחד שיוכינו לקרות אחר אכילתו, זה מהני אף באדם חלוש שיוכל לבוא לידי חולי, וכמו שכתבנו בפנים: (ב) פריימג'ים: (ג) ובא לאפוקי מכל־בו דסובר דאין אומרים 'ויתן לך': (א) פריימג'ים: (ד) ט"ז:

הלכות מגילה סימן תרצג

כך מבדילין (מנהגים): **ב** יאומר 'על הניסים' (ד) בלילה וביום: הגה ואם לא אמרו (ה) אין מחזירין אותו (טור). ואין אומרים 'על הניסים' רק ביום י"ד (ו) אבל (ג) לא בט"ו (כ"י בשם א"ח ומהגנים). ובליל י"ד, אף-על-פי שלא קראו המגילה עדיין אומר 'על הניסים' בתפלת ערבית (הגהות מיימני פ"ב): **ג** [א] יאין קורין בו (ו) הלל, (ח) 'ואין נופלים על פניהם: הגה ואין אומרים (ז) 'למצנח' ו'אל ארך אפים' (מנהגים וכ"י בשם תוספות): ד [א] *מוציאין ספר-תורה וקורין בפרשת 'ויבא (ט) עמלק', ואף-על-פי שאין בה אלא תשעה פסוקים, 'וכופלין פסוק אחרון כדי להשלים לעשרה פסוקים. הגה (י) ואין המנהג לכפול פסוק האחרון של הפרשה. (יא) וקורין המגילה ואחר-כך סדר קדושה: הגה כשיש מילה בפורים (יב) מלין התינוק (ה) קודם קריאת המגילה (מהרי"ל ומנהגים):

ג שם ד מסקנת הגמרא מגילה י"ד ה טור בשם תשובת שפנא, וכן כתב בארזות חיים 1 משנה שם ל 2 בית-יוסף שכן הנהג

באר היטב

(ג) לא בט"ו. מיהו אם אמרו בט"ו אין מחזירין אותו, מ"א וט"ו, ולא בכ"ח, ע"ש. שחרית משכימין לבהכ"נ. ואין לחלוק התפילין עד אחר קריאת המגילה, ודרושין ויקרן זו תפילין, זו ט"מ, מנהגים: (ז) למצנח. כ"י ביח בשם תוספות מגילה דף ד דאומרים שיר מזמור לאסף, ויש בה מפלה לעובדי כוכבים: (ה) קודם. דכתוב וששון זו מילה:

שערי תשובה

כנהג דאעפ"י שבליל ט"ב מברכים קודם, הם אינו עתיד לסדרן על הכוס באותו לילה כו', והמברך ב"ה קודם המגילה לא הפסיד, ע"ש. ובש"ח הביא ממונת-חסד שהביא ג"כ דברי כנהג בשם מהר"ש הלוי כו' ודברי הר"ש שכתבו לעיל, ע"ש. ולענין אם לטל המגילה בשבת ולהביאה לבהכ"נ מבני לילי-פורים שחל במ"ש עיין לעיל שם תוספות כ"י שחל בשבת שכתב הפר"ח דאסור לטלטלה, ובשכנהג"ג סימן שש קצת מסתפק בזה, ובכ"ח הביא בשם מטה-

יהודה דגם להפ"ח אין איסור אלא אם חל בט"ו כיון דיש בו חובת הקריאה אבל בשאר שבתות לא שייכא גידה דרבה ולמה יאסור לקרוא בה כקורא בתורה, וממילא כיון דמותר בקריאה מותר בטלטול, וכן נראה שנוטה דעת השכנהג וכן מנהג העולם להקל, עכ"ל. ועיין לעיל סימן של כש"ח הבאתי מא"ד דמגילה דינה כתכביר קודם דוברי הפ"ח דאסור, ולפי מ"ש מטה-יהודה י"ל דלא פליגי דהא"ר מירר בשאר שבתות השנה ובהו גם הפ"ח מרה, ואמנם לענין הבאה לבהכ"נ קודם הלילה הייתי מונע מזה משום הכנה משבת לחול וט"ד שנתבאר סימן תרס"ח, ועתה מצאנו כן בהשמטות שכסוף מ"ק, ע"ש. ויש להחמיר שלא להביאה ע"י קטן, עיין בספרי שור"ח בית-אפרים חלק י"ד סימן סב וסג, אלא יתכן עד שתחשך או יכאנה בצנעה מבני לבהכ"נ ומענין זה קצת דרך לימוד דאז לא ימחו כ"כ הכנה. ועיין במג"א סימן שלר ס"ק י"ל לענין מגילה שאין כותבה הילכתא דמי"מ מצילין כו', ע"ש: [א] * קורין בו הלל. וכתב ב"ר בשם המאירי ולהך טעמא דאמרין ב"ש"ט מלשם דקריאתה זו הלילה אין על המגילה לקרות בה יאמר הלל כו', והב"ר"י כ' כיון דרבא אמר טעמא משום דאכתי עבדי אחשוורוש אנו כו' לא יאמר הלל כלל והלכה כרבא דהוא בתרא, וגם לגרסת הר"ף והרא"ש והר"ן מתקין לה רבא כו' שממע דלהכתא כוותיה דהא לא אותיבו עליה, ולכן טמנו הפוסקים, ומשמע דלעולם לא יאמר הלל, ע"ש, אך במח"כ הביא דבחי"ג דומ"ב"ם כתבו ג"כ הטעם דקריאתה זו הלילה וכדמשמע מהמאירי ויהיב טעמא משום דמסתבר להו טעמא דרי"ג כו', ע"ש, ולפי"ז חזר הר"ן דמי שאין לו מגילה יאמר הלל, אך לענין דיעקר כותנת הש"ס על עיקר התקנה, אבל אחר שאל נתקן הלל בפורים משום דקריאתה כו' ממילא שאין מקום לקרות הלל מה שלא חתמה וחתמה היום, ונלע"ז דאעפ"כ כשאין לו מגילה לקרות לו בלילה וקודם הלל ברכה שלפניו שלא תאמר כקורא בתהלים ושפיר דמי, ואף אם יש לו חמשה שקרא בו מגילה לעצמו מ"מ הורצה לקרות גם הלל בלא ברכה לא הפסיד דאפשר דיעקר אמירת הלל שלא נתקן שיהיה בכשרות קצת כ"ח משא"כ קריאת המגילה שעיקר חתמה להיות כתובה, ולכן יוצא י"ד שניהם: [א] * מוציאין ס"ח כו'. ועיין בשב"י ח"א סימן מ, בן-כ"ך שהלך לעיר ודעתו לחזור בזמן קריאת המגילה דהיינו ביום ש"ו שאז אינו חייב לקרוא ב"ד והוא מתפלל בבכ"נ עם הצבור, יכול לעלות לתורה כפי ירכא עמלק אע"פ שאין עליו היום חיוב קריאת המגילה, ועיין שם לענין יום התענית כשהתכונן אין מתענה שיצא מבהכ"נ ולענין בן א"י שדעתו לחזור לענין הקריאה בחו"ל ביו"ט ב' של גלויות, וכתבתי מזה בשערי-אפרים, ע"ש:

משנה ברורה

שיש לאחר את ההבדלה ביציאת היום (ה) מאחרין לה: **ב** (ד) בלילה. אפילו אם הקדים (ו) להתפלל ערבית קודם צאת הכוכבים: (ז) אין מחזירין אותו. עיין לעיל בסימן תרפ"ב סעיף א, והוא דין כמענינו. ולענין (ע) הניסים' בברכת המזון עיין לקמן בסימן תרצה סעיף ג: **ג** **אבל לא בט"ו**. כיון שאין שייך זה לאותו היום, היה ליה שלא מעין המאורע והוי הפסק בתפלה: מיהו אם אמרו (י) אין מחזירין אותו, דמכל מקום יש קצת שייכות בימים אלו. כרכים הספיקות אם הם מוקפות חומה, (ט) אומרים 'על הניסים' בתפלה בשני ימים, ואין זה הפסק כיון דמספק אומרים. שחרית משכימין לבית-המדרש. אין לחלוק התפילין (ט) אף שהתפללו כבר עד אחר קריאת המגילה, ודרושין ויקר' אלו תפילין [מנהגים]: **ג** (ז) הלל. דבשלמא ביציאת מצרים אמרינן:

ביאור הלכה

הזה שהביארוה כמה ראשונים [עיין בגמרא-יישע ובמאמר-מדרכי וכמור וקציעות], ודעתם דאין שהחמיר בעדיו עליו ברכה, מכל מקום לענין חולה ובמצעו שקראת לקרות מבעוד יום קצת, יש לו על מי לסמוך. ואפשר במקום שהדחק גדול, אף בצבור יש להקל לקרות אף שאין עדיין לילה גמורה:

* מוציאין ספר-תורה וכו'. הנה תוספות מגילה (דף ד) כתבו דאין מחזיר הספר-תורה למקומו אלא יושב ואוחז בידו עד שקראו המגילה, ודוברו משמע דמחזיר הספר-תורה למקומו ואחר-כך קורא המגילה, וכן כתב בדרד"חיים. אחר-כך מצאית בבית-מאיר זה לשונו: הנה יתר הפוסקים השמיטו דברי התוספות, שמע מינה דלא סבירא להו, ויראה דהטעם, כדאסר הדאחוז הלו גס-כן חייב לכרין לצאת שמיעת קריאת המגילה, ממשותף סימן תרצ סעיף ד, ואם יאחז ספר-תורה בידו יהא לבו על הספר-תורה, כדאיתא בסימן צו לענין תפלה, עד כאן לשונו:

הללו עבדי ה' ולא עבדי פרעה, אבל הכא, אכתי עבדי אחשוורוש אנן: (ח) ואין נופלין וכו' ואין אומרים 'למצנח' וכו' בשני ימי פורים, משום (י) דכתיב ביה צרה, וצרה בפורים לא מדרבנן: ד [ט] עמלק. עד 'מרור דור'. ואומרים חצי קדיש: (י) ואין המנהג לכפול. ואף-על-גב דקיימא לן אין פוחתין מעשרה פסוקים, היכא דסליק עינא ושני משאני: (יא) וקורין המגילה. ומברכין אחריה ברכת 'הרב אתי ריבנו', כולעיל בסימן תרצ. וגריבין כולן לשמוע הברכה, עינא ושני משאני: (יב) וקורין אז קדיש אחר סיום המגילה, ואינו נכון: (יג) מלין התינוק קודם וכו'. ואסמכתא לזה, דכתיב "ליהודים היתה אורה ושמחה וששון", וששון מרמז על מילה. והפרי חדש כתב דיקדים קריאת המגילה, וכן משמע בבאיור הג"א דמתמה על הרמ"א כזה:

שער הציון

(ס) הגר"א, וכן המנהג אצלנו, ולאפוקי מהני דסוברין דמבדילין קודם [פ"מ"ג]: (י) כן נראה לעניות דעתי מדהתירו להתפלל ערבית מפלג המנהג ולמעלה, ולא משתמיט אחר מן הפוסקים לומר דבראש-חרוש אין לומר כזה 'עלה ויבוא', וכן מדהתירו להכביל מפלג ולמעלה אחר שהתפלל ערבית, אלא דאי דחשבין לענין תפלה ללילה: (י) ט"ו ומגן-אברהם, ולא בכ"ח: (ד) פרי-מגנים: (ט) אשל-אברהם: (י) בית-יוסף:

הלכות מגילה סימן תרצד

שמא באר הגולה

תרצד דין מעות פורים לעניים, וכו' ד' סעיפים:

א *חייב (א) כל אדם (ב) *ליתן לפחות (ג) (ד) שתי מתנות *לשני עניים: הגה *יש אומרים שיש ליתן קודם פורים מחצית מן המטבע הקבוע באותו מקום ובאותו זמן, וזכר למחצית השקל שהיו נוהגין באר. ומאחר ששלוש פעמים כתוב 'תרומה' בפרשה יש ליתן שלש (מרכזי ריש פ"ק דמגילה). ויש ליתנו (ד) בליל פורים קודם שמתפללים מנחה (מהרי"ל), וכן נוהגין בכל מדינות אלו. *ויש ליתן שלשה חצאי גדולים¹ במדינות אלו, כי אין מטבע ששם מחצית עליה מלבד זו. ובמדינות אויסטריי² יתנו ג' חצי וויני³ שנקראו גם-כן מחצית, וכן לכל מדינה ומדינה. (ג) (ג) ואין חייב ליתנו רק מי שהוא (ה) מכן עשרים

שערי תשובה

[6] שתי מתנות. עב"ט. ועיין פרי"ח דס"ל דעני פטור ממתנות לאביונים ומשלוח מנות חייב, והברי"י כ' כדברי הבית"ו וט"ו כדקיי"ל כיו"ד סימן רמח דאפילו עני המתפרנס מצדקה צריך לתת כמה שנתנו לו, ובמכ"כ כ' שכ"כ במטה יהודה, ע"ש בשם אורי"עקב שאם נותן מעות צריך שיתן שיעור שיקנה ג' ביצים אוכל לאו נותן אכילים צריך שיתן לו שיעור ג' ביצים כמתן, כן נראה לפוס' וריה"ט, ולפ"י"ו אם מחלק לעניים מהן לכ"א פוסטה לא יצא א"ה, ועיין צורך להתישב, עכ"ל. ואין גוף הספר בידי לדעת טעמו, ודב"ל דוכתי נתינה בפרוטה, עיין בפסחים דף לב ובגיטין דף כ' בחו"ט, שם, ואפשר שלמד ממש' בחולין ר"פ השאית הגו שיתן לו משקל ה' סלעים לעשות ממנו בגד קטן שנאמר תתן לו שיהא בו כד"ר מתנה, וזכ"ח הרמב"ם בפרק יו"ד מהלכות ביכורים ובוש"ע יו"ד סי' שלג תתן לו שיהא בו כד"ר מתנה המעולה, ולפ"י"ו יש לומר סו"ה כאן אינה קרויה מתנה אלא כ"י בה דתתנה המעולה ליתנו כדי שיעור סו"ה, ואמנם שם דף קלח איחא דהא דילפינן כדי לעשות בגד קטן מרחיב לעמוד לשרת נפקא, ועיין בשו"ת נ"ב מ"ת בחלק יו"ד סימן ק"א שכת' בענין הפרשת חלה שיש בזה ב' מצוות א' לאפקועי אילור חלה יו"ד אין לו שיעור מה"ח והשני לקיים מצות נתינה לתת יס"לו שיעור מה"ח דכתיב תתנו כדי נתינה כו', ושם נשא ונתן בדברי החו"ט

באר היטב

(6) שתי מתנות. עיין פרי"ח וביד"ארה"ן. ואם נתן לאחד שיעור שתי מתנות אם יצא עיין הלק"ט ח"ב סימ' לט דנוטה לכאן ולכאן, ע"ש. ואלו לתת להם קודם פורים, דלמא אפילו להו קודם פורים, וכתבו ב"ח ט"ז: אפילו עני המתפרנס מהצדקה חייב, כמו בד' כוסות, משא"כ בשאר צדקה שאינו חייב רק פעם א' בשנה כדי לקיים מצות צדקה, כמ"ש ב"ד סימן רמח ורמ"ט: (3) ואין. ליהינן חיובא ליכא ומנהגא איכא, דכתב לבוש: ונוהגין לתת מעות-פורים בעד כל א' וא' אפילו בעד הילדים, ונותנים המעוברות וכן מהולד, הגמ"ג. ואיחא במשנה: כל קטן שהחולל אביו לשקול על-ידו שוב אינו פוסק, במקום ונהיגי לתת המעות-מחצית-השקל לתן אין איסור דברי, דכל הנותן אדעתא דמנהג נותן, מ"ב טימן נד, אבל לא פוסק בזה ידי מתנות לאביונים אלא מחלקים מהם לעניים, מ"א. וכתב של"ה דמחצית השקל וכ"ש מתנות לאביונים ומשלוח מנות אין בא ממעות מעשר, ואם בא להוסיף מוסף משל מעשר, מהרי"ל בתשובה סימן נו. ועיין כנה"ג וביד"ארה"ן. ומעות בגיטין דף כ' ותמה עליהם, ע"ש שהאר"ך (ועיין בהרמב"ן בגיטין שם שכתב דלענין מילתא דהוי דררא דממונא אוי נתינה בפרוטה וגט שאני, ע"ש), ותפלאי שלא הוכיח מתניחן דר"פ ראשית הגו, ומדברי המל"ם י"ל מתנות עניים ה"ל, והמעצין יראה שהדברים קרובים, ע"ש. ומ"ש ב"ח הל"ט בנותן לאחד שיעור שתי מתנות כו' נראה מ' הש"ס והפוסקים דודאי לא יצא כפחות משני עניים, ועיין בפר"ט שהקשה אימא שתי מתנות לכל אביון וכדפר"ך ביזמא גבי נותן על שני השעירים כו' ע"ש, וברבי"ר האריך בזה ע"ש, ובאר"י ב"ח הרמב"ם: טוב להרבות במתנות לאביונים מהלכות כסעודתו ובכשילוח מנות לריעים, שאין שמחה גדולה ומפארה אלא לשמח לב עניים יתומים ואלמנות גורים, ודומה לשכינה להחיות רוח שפלים (ולהשיב) [ולהחיות] לב נדכאים, עכ"ל: [ג] ואין. עב"ט. ומ"ש במקום דנהגי לתת המעות-מחצית-השקל להחזין כו', במכ"כ שגג בזה ע"י טעות שנפל במג"א וחסר הציון על סוף כ' אין משנים מעות-פורים כו' ועי' קאי המג"א כמבואר במ"ב וכמ"ש ביד"אפרים, ומעולם לא עלה על הדעת שיהיה מנהג לתת מחצית-השקל להחזין, והב"ט שהוסיף מרענו תיבות מחצית השקל לא כיון יפה והוא מכשול הגורם לגבאי-צדקה שהם די עניים לגרות כחם של עניים מצדקה זו שנותנים למחצית השקל, וז"ל המ"ב: מה שנותנים כמה קהילות שנותנין מעות פורים וכל ש"ש הקורא את המגילה לו לבדו ואין מחלקים לעניים מעות-פורים כלום אי שרי למכר הכי או צריך לבטל המנהג משום דהנא מבית פורים כו'; תשובה, ודאי דלאו שפיר למעבד הכי ומנהג כשר הוא לחלק לעניים, אמנם היינו דוקא האין שגבו בהדיא לצורך העניים כו' או שמנהג אותה העיר כו' אבל באותן

משנה בורה

א (א) כל אדם. בין איש או אשה, ואפילו עני המתפרנס מן הצדקה, דעת כמה אחרונים דצריך לתת כמה שנתנו לו: (ב) ליתן לפחות וכו'. ורשאי ליתן מאכל או מעות, ולא מצאתיו כעת כמה יהיה שיעור מתנות [פמ"ג]. ובחידושי הריטב"א כתב: אפילו שתי פרוטות, דשוה-פרוטה חשובה מתנה, אבל לא בפחות. אם החליף סעודתו בשל חבירו (6) יצא ידי מתנות, ועל-כ"ן עני המתפרנס מן הצדקה יתן שתי מתנות לשני אביונים, ויחזרו הם ויתנו לו [פמ"ג]. עוד כתב: נראה לי דלכתחלה צריך ליתן לאביון דבר הראוי ליהנות ממנו בפורים, מאכל, או מעות שיוכל להוציא בפורים:

* ליתן לפחות וכו'. נסתפקו, ולמה לאביון אי מהני על-מנת להחזיר, ומשלוח מנות לא מהני כי מצוה מאכל ומשקה ששמחו בפורים. ומחצית השקל אם מחלקין לעניים יוצאין ידי מתנות לאביונים [פמ"ג]: * לשני עניים. ולא יתן להם קודם פורים דלמא אכלי להו קודם פורים [מ"א בשם המאור]. ומנהג העולם ליתן קודם פורים אף דמתנות לאביונים מצות דוקא ביום פורים, צריך לומר דעל-כרחי נותן שתי מתנות לאביונים גם ביום פורים, וגם שי הרבה עניים החוזרים על הפתחים בפורים [מחצית השקל]: * יש אומרים שיש ליתן וכו'. ועני המתפרנס מן הצדקה צריך עיין אם מחייב ליתן מחצית השקל [פמ"ג]: * ויש ליתן שלשה חצאי גדולים¹ במדינות אלו. הנה דרך העולם לפרש 'חצאי גדולים' חצי גדול-פלוגיש, והיינו מה שקורין במדינתנו (חצי גראשי"ן⁴), ולא משמע כן בדרכ"י-משה, עיין שם, ואולי הוא ש' מטבע אחרת שנקרא כן במדינתו, שכתב שם, שחצי גדול הוא ט' פשוטי⁴ קטנים, ובמדינתו כעת אין לנו מטבע זה. אבל מדינתנו נראה דמדינא יצא כמטבע קטנה שנקרא חצי גראש⁴, אבל מכל מקום אין זה מטבע חשובה כלל אפילו אם נתן ג' חצאי⁴, אם לא שנתן גם כעד בניו הקטנים. וראיתי איזה גבאים שנותנין מתחלה בהקצרה של צדקה ג' חצאי ורובל-כסף, וכשכא אחד ליתן המתצית

שער הציון

(8) גמרא, והובא כפסקי הרא"ש: (9) מגן-אברהם בשם השל"ה: (2) פריימגרים: (7) מגן-אברהם:

תרגום: 1 שם מטבע בזמן הרמ"א. 2 אוסטריה. 3 שם מטבע אוסטרי. 4 שם מטבע קטנה.

הלכות מגילה סימן תרצד תרצה

ולמעלה. ויש אומרים שנותנים מחצית השקל לצדקה מלבד שלש מחצית אלו, ואין נוהגין כן: **ב** (י) **יאין משנים מעות פורים** (י) **לצדקה אחרת:** הגה (ח) ודוקא הגבאים (מרכי פי"ג וכבא בתרא), אבל העני יכול לעשות כו (ט) מה שירצה: **ג** **יאין מדקדקים במעות פורים, אלא כל מי שפושט ידו ליטול נותנים לו.** (י) **ובמקום שנהגו ליתן (יא) אף לעכו"ם,** (ג) **נותנים: ד** (יב) **"במקום שאין עניים, יכול לעכב (יג) מעות פורים שלו לעצמו ונותנם במקום שירצה:**

ב ברייתא במציעא פ"ח ג' שם ד' ר"מ בשם רבי אריסטו ה' מרכי במ"ג קטא דמגילה א' שם בגמרא במגילה ו'

תרצה דיני סעודת פורים, וכו' ד' סעיפים:

הגה [*] מצוה להרבות בסעודת פורים (טור). (א) ובסעודה אחת יוצאים (מרכי ספ"ק):

א בסעודת פורים (ב) שעשאה כלילה, לא יצא ידי חובתו: הגה ומכל מקום גם כלילה (ה) ישמח ב מיטרא דבבא שם

שערי תשובה

באר היטב

שחשב בלבו לחלקם ביום פורים אינו רשאי לשנותו, כ"י בשם הג"א. ועיין בי"ד סס"י רנ"ח: (ג) **נותנים.** ולכתחלה אין לנהוג כן ליתן לעוברי-כוכבים, מ"א: (ה) **ישמח.** אפילו כליל י"ד, עכ"ה, וכ"כ סכנה"ג. וילכוש בגדי-שבת ג"כ מכוערב, מצאתי, וכ"כ סכנה"י ח"ל: וימצא בביתו נרות

מקומות שכבר נהגו ליתן מעות-פורים הכל לחזן הקורא המגילה אינו רואה איסור, של הנחת כו' ומשכח כ"א אדעתא דחזן ואין כאן דין מעות-פורים. אע"ג ומרגלא בפומי דאיניש לקרוחם בשם מעות-פורים לאו בשמא תליא מילתא אלא בגביית תליא מילתא, וכן פירש רש"י מגבת פורים, מעות שגבו הגבאים מכני העיר לחלק לעניים לסעודת פורים כו', משא"כ ב"ד מעולם לא גבו אדעתא דעניים כו', עכ"ל, מבואר שהיה דרך אותן המקומות לגבות מעות מבע"כ ע"ד ליתן לחזן הקורא המגילה והיה נקרא בשם מעות-פורים, ובוה כתב מ"ש פורים, וזוהו רצו לזכות במחצית השקל מתמת דברי כה"ט אלו והראיתי להם שהוא טעות ושומעים לו כי הוא מנהג בסעודת ואם נהגו צריך לבטלו, ולרדי חזי ש"ן יב"א ה' אשר רצו לזכות במחצית השקל מתמת דברי כה"ט אלו והראיתי להם שהוא טעות וחזרו בהם ומשכו את ידם מן הוא ולהלאה. ומ"ש המגיא שהביא הבה"ט אבל לא נפקי בזה כו', זה מבואר ג"כ דקאי על הך מעות הניתן לגבאים שנקרא עליהם שם מעות-פורים:

[*] מצוה להרבות כו'. ועיין בברי" בשם א' קרוש בתשובה כח"י: אם עשה סעודת פורים בלא לחם, יצא. וע"ש בשם מהר"י מלוכו, מי שאכל כליל פורים ומשכה סעודתו עד היום ואכל קצת ביום יצא, ועיין בכנה"ג ופ"ח דבלילה אפילו אבוקה כנגדו לא יצא, ומ"ש בה"י ש"י"מ כפי"ן לילה שאין אבוקה כנגדו היינו אף ביום וכבית אפל, אבל כשאינו אפל שמיטא שא"צ הדלקה, ושרגא כביהרא מאי מהני, ואני ראיתי חסידים ואנשי מעשה כשהיו יושבין בסעודה לאחר מנחה היו מרליקין נרות לשמח בהם, עכ"ל הבני-חיים, ועיין בלקוט"ו פ"ח שכתב בשם ת"ח ס"ס ק': כשעושה סעודה ביום מדליק אבוקה דרך שפחה ורו"ט, ע"ש, וכעת לא מצאתי בת"ח, ועיין במח"ב מ"ש על ספר שנה"ה הלכות בזה. וכתב במור וקציעה: ג"ל שא"צ להזהר לעשות בסעודת פורים זכר לאבילות ירושלים כיון דחייב לבטומי עד דלא

ביאור הלכה

משנה בוררה

(ה) **איתא במשנה:** כל קטן שהתחיל אביו לשקול על-ידו, שוב אינו פוסק: **ב** (ג) **אין משנין מעות פורים.** היינו, מעות שגבה אותן הגבאים לחלקם לעניים לסעודת פורים אין יכול לשנותן, לומר: דיין בפחות, והמותר יפול לכיס של צדקה; (ז) אבל לוקחין עגלים לרוב בכל המעות, והמותר שלא יספיקו לאכול בפורים ימכר ויפול לכיס של צדקה [גמרא]. כתב בית-יוסף בשם הגהת אשר"י, דמעות שחשב בלבו לחלקם לעניים ביום פורים אינו רשאי לשנותו, (ח) והטעם, דסכירא ליה דצדקה יש לו דין הקדש וחייב לקיים מחשבתו אף שלא הוציא בשפתיו: (ז) **לצדקה אחרת.** אם יש מנהג באותה העיר (ט) לתת מעות-פורים לחזן, אין איסור בדבר, דכל הנותן אדעתא דמנהגא נותן, אבל לא נפקי בזה ידי מתנות לאביונים (י) אפילו אם החזן הוא עני

השקל נותן לו הגבאי תחת מעותיו הג' חצאי רובל-כסף והוא נותן השקל להקערה, אבל אין זה מתווך, דאם הגבאי נותן לו כן כתורת שאלה על איהו רגעים וגם הנותן אין דעתו להקנותם לצדקה, הלא אין זה נתינה כלל והוא מערים רק לעצמו בזה, ואם כוונת הגבאי בעצמו באמת להקנות לו והוא נותנם לצדקה, זהו עצה רק להראשון ולא להאנשים שאחריו, כיון שכבר נעשו צדקה אין רשות להגבאי להחליפם תחת ג' חצאי גדול-פולניש; ואולי יצדק שכבר נהגו כך הרי ליה כאלו הגתו כהדיא כל הנותנים לצדקה שנותנים על אופן זה שיהיה להגבאי רשות לזה. והנה בזמן הגר"א היה מצוי חצי זהוב פולניש¹, וכתבו במעשה-רב שלא היה נותן כי אם חצי זהב אחר פולניש, אבל כעת אין מצוי מטבע זו כלל, אם לא שיתן חצאי גדול-פולניש או חצי רובל-כסף. ומי שעוורו הקדוש-ברוך-הוא שיתן ליתן חצי רובל-כסף ולא מחצית השקל וג' חצאי גדול-פולניש לענין מה שכתוב בפרשה ג' פעמים 'תרומה', וכיהי-שאוברים האחרון שכתב רמ"א, אשרי וטוב לו:

[דכיון דהוא בכלל שכירות החזן, הוי ליה פורע חובו במתנות לאביונים], אלא-אם-כן מחלקים מהם לעניים: (ח) ודוקא הגבאים. ואם בני העיר יכולים לשנות יש דעות בפוסקים, עיין במגן-אברהם: (ט) **מה שירצה.** רוצה לומר, אף הדגובים גבור המעות לצורך סעודת פורים, מכל מקום יש לעני רשות להוציאן לשאר צרכיו: **ג** (י) **ובמקום שנהגו וכו'.** אבל בעיר (יא) **שלא הורגלו עדיין בכך,** זה הנותן פרוטה לעכו"ם גזול לעניים, ומראה בעצמו כאלו מקיים בהם 'ומתנות לאביונים': (יא) **אף לעכו"ם נותנים.** מפני דרכי שלום: **ד** (יב) **במקום שאין עניים.** ישראל: (יג) **מעות פורים שלו.** היינו, מה שגבו כבר ממנו ואין מוציאן למי לחלקם. ויותר נראה דרוצה לומר, מה שרגיל ליתן בכל שנה לצורך עניים: (א) **ובסעודה אחת יוצאים.** לאפוקי (ב) ממאן דאמר דחייב לאכול גם כלילה של י"ד, דומיא דמגילה. ומכל מקום נכון לאכול גם כלילה, וכדלקמיה בסעיף א בהג"ה: **א** (ב) **שעשאה כלילה.** היינו (ג) כליל י"ד, (ג) דכליל ט"ו לבני

שער הציון

(ה) מגן-אברהם: (י) רש"י: (י) גיוסא זו הובא בבית-יוסף וכן גירסתו בגמרא, ואף דברי"ה ורא"ש לא נזכר גיוסא זו, מכל מקום מסתברא דגם הם מודים לדינא: (ב) בית-יוסף. ועיין ביוה"ד דעה סוף סימן רנח וכתוש"ן משפט סימן ריב סעיף ח' דהביא שם דעות בזה וסיים שם דיש להחמיר: (ג) מגן-אברהם בשם המשאת-בנימין, וכפי מה שפירש בשערי-תשובה דקאי רק אמעות-פורים ולא אמחצית השקל: (י) מחצית-השקל: (יא) ומכל מקום אף בעיר חדשה, כל שיש בזה דרכי שלום נותנים [מ"ז בשם כ"י]: (ב) מגן-אברהם: (ג) לבני עירו, ולבני כרכי כש"ו: (ג) אמר-מרכי ומביאו הגאון ר' ישעיה פיק בהגהותיו. דברי מגן-אברהם צריך לעיין על דברי המחבר [שם]:

הלכות מגילה סימן תרצה

שגמ באר הגולה

ג ג זה מימרא דרבא
שם * (יש מפרשים
שבין מרדכי ואורו
המן חושבניה דין
כחושבניה דין ושצריך
לשנות כל כך עד שלא
ידע לכוין המספר
* (טוף סימן ששה)
ד שבת כ"ד כרב תנא
וב ששה

(ג) וירכה קצת בסעודה (תשובת מהרי"ב): **ב** ***חייב איניש לבסומי בפוריא *עד דלא ידע (ד) בין ארור המן לברוך מרדכי:** הגה ויש אומרים דאין צריך להשתכר כל-כך, אלא ישתה יותר מלימודו (כל בו) (ג) [ג] (ה) ויישן, ומתוך שישן אינו יודע בין ארור המן לברוך מרדכי^(א) (מהרי"ל). ואחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין לבו לשמים. ואין להתענות בפורים (ו) מלבד תענית חלום. (ז) ועיין לעיל סימן תקסח וסימן תקע. יש שנהגו ללבוש בגדי שבת ויום-טוב כפורים, וכן נכון (מהרי"ל). ונוהגים לעשות סעודת פורים (ח) לאחר (ג) מנחה, וערבית יתפללו בלילה, ומתפללים מנחה תחלה (ט) בעוד היום גדול, ורוב הסעודה צריכה להיות ביום (מנהגים), ולא כמו שנוהגין להתחיל סמוך לערב ועיקר הסעודה היא ליל ט"ו. וכשחל פורים ביום ששי יעשו (י) הסעודה בשחרית משום כבוד שבת (מנהגים). ומי שרוצה לעשותה תמיד בשחרית הרשות בידו (ת"ה). יש אומרים שיש לאכול (יא) מאכל זרעונים בפורים, וזכר לזרעונים שאכל (יב) דינאל וחבריו בבבל (כל בו). טוב לעסוק מעט בתורה קודם שיתחיל הסעודה, וסמך לדבר 'ליהודים היתה אורה ושמחה', ורש"י 'אורה' זו תורה (מהרי"ב). וחייב במשתה לשמח קצת בשני ימים, י"ד וט"ו (מנהגים), וכן נהגו. ויש אומרים (יג) דאם הויק אחד את חבריו (יד) מכת שמחת פורים (ד) פטור מלשלם (ת"ה סימן תי). ועיין בחושן-משפט בדיני נויקין^(ט): **ג** (טו) **אומר (ה) 'על**

שערי תשובה

באר היטב

דולקות ושולחן ערוך ומטה מוצעת: (ג) **ויישן.** ו"א שלא ידע לחשוב שארור המן בגימטריא ברוך מרדכי, מ"א. וט"ו כתב: לפענ"ד נראה לפרש דצריך האדם לתת שבח לו יתברך על טובה כפולה שעשה עמו, הא' היא פורענות שהביא הוא על המן, ואלו לא נתברך מרדכי אלא היה ניצול עם כל ישראל דינו, אלא שבידו למרדכי בגדולה מאד והטובה יתירה, ע"כ אמר צריך לבסומי עד שלא ידע מעלתו מן ארור המן שזה מפלה שלו לברוך מרדכי שזה מעלתו שניה, ע"ש: (ג) **מנחה.** ושל"ה כתב דיעשה הסעודה קודם מנחה, ע"ש: (ד) **פטור.** ואם כיון להזיק חייב, עיין ח"מ ס"ס שע"ח, ועמ"א ס"ק ז: (ה) **עה"ג.** ואם שכח על הניסים בבה"מ מחזירין אותו דלא סגי דלא אכיל, של"ה, רש"ל, מט"מ. וכתבו הט"ו

ביאור הלכה

משנה ברורה

* **חייב איניש וכו'.** ואם תאמר, האיך יחייבו חז"ל מה שזכר בתורה ובנביאים בכמה מקומות השכרות למכשול גדול? ויש לומר, מפני שכל הניסים שנעשו לישראל בימי אחשורוש היו על-ידי משתה, כי תחלה נטרדה ושתו על-ידי משתה ובאח אסתר, וכן ענין המן ומפלתו היה על-ידי משתה, ולכן חייבו חכמים להשתכר עד כדי שיהא נזכר הנס הגדול בשתיית היין. ומכל מקום כל זה למצוה ולא לעכב [אר"י]: * **עד דלא ידע וכו'.** וזה לשון המאירי: חייב אדם להרבות

עירות (ד) פשיטא דכבר עבר זמנה: (ג) **וירכה קצת בסעודה.** ואפילו כשחל ה"ד במוצאי-שבת, דעשה סעודה חשובה בסעודה שלישית, מכל מקום צריך להרבות קצת בלילה לכבוד פורים, אך אינה סעודה כמו למחר, דשם צריך להרבות יותר. כתבו האחרונים דנכון ללבוש בגדי-שבת גם-כן מבערב, וימצא אחר-כך בביתו נרות דולקות ושולחן ערוך ומטה מוצעת: **ב** (ד) **בין ארור המן.** שזה מפלה ראשונה,

שניטל (ה) נקמה רבה ממנו, ועוד טובה יתירה מזה — גדולת מרדכי, שבידו הקדוש-ברוך-הוא שעלה למעלה ראש, והנה קודם שנשתכר נתן בוודאי תודה להשם יתברך על שתי הטובות, ועל-כן אמרו חז"ל שלא יפסיק מליתן שבח על זה בשמחה, עד שיבוא לידי כך שלא יבחין עוד מה בין טובה זו לזו. ועיין באליה זוטא, דמכל מקום יראה להיות זהיר בענין נטילת-ידיים וברכת המוציא וברכת-המזון ויהיה שמחה של מצוה. ועיין בפריי-מגדים שכתב, דענין סעודת פורים ומתנות לאבינוים ומשלוח מנות אפשר דצריך כוונה על זה לשם מצוה: (ה) **ויישן, ומתוך שישן וכו'.** וכן ראוי לעשות [פמ"ג]: (ו) **מלבד תענית חלום.** ויתענה (ו) עד אחר מנחה, (ו) ויאכל קודם ביאת השמש רק פעם אחת. הנשבע להתענות בפורים (ס) יראה להתיר שבועתו: (ז) **ועיין לעיל סימן תקסח.** סעיף ה, ובסימן תקע בכל הסימן: (ח) **לאחר מנחה.** הא דלא נהיגי לעשותה בשחרית, (ט) משום שטרודים במשלוח מנות (י) ונמשכין ברוב עד המנחה, ואסורין להתחיל בסעודה קודם מנחה: (ט) **בעוד היום גדול.** כתב אליה רבה בשם של"ה: המשוכח, מי שעושה סעודה בשחרית. וכתב עוד, שיקבץ אנשי-ביתו וחבריו, דאי אפשר לשמוח כראוי ביחיד. ומכל מקום יהיה שמחה של דברי-תורה, וכדלקמיה: (י) **הסעודה בשחרית.** היינו (יא) קודם חצות היום לכתחלה. ועיין ביד-אפרים מה שכתב בשם מהרי"ל: (יא) **מאכל זרעונים.** בלילה (יב) הראשונה: (יב) **דינאל וחבריו.** וגם אסתר אכלה זרעונים, כדאמרינן פרק קמא דמגילה, "וישנה לטוב", שהאכילה זרעונים: (יג) **דאם הזיק וכו'.** כב"ח מחלק בין הזיק גדול לקטן, בין בגוף בין בממון, דבהיות גדול מקפידין (יג) ואין מנחה לפטור בהיות גדול: (יד) **מכת שמחת פורים.** פירושו, שעשה מכת שמחה, (יד) אבל אם כיון להזיק קפידין **ג** (טו) **אומר 'על הניסים' בברכת המזון וכו'.** ואם שכח לומר 'על הניסים', (טו) יש אומרים דמחזירין אותו (טו) ויש אומרים דאין מחזירין אותו, (יז) וספק ברכות להקל. ודוקא בסעודה ראשונה שאוכל בו ביום, אבל בסעודה שניה שאוכל אחר המנחה, שקורין סעודת פורים, וכבר אכל סעודה אחת ביום, (יט) שוב אין מחזירין אותו לכולי עלמא, אלא כשמגיע ל'הרחמן' יאמר 'הרחמן הוא יעשה לנו נסים'

שער הציון

(ד) וגם דברי הרמ"א אין שייך על ליל ט"ו. ועיין בפריי-מגדים דבליל ט"ו אין מחוייב לאכול, וביום ט"ו חייב לאכול קצת, אבל פת למאן דאמר דבעינן, אין צריך כי אם ביום י"ד לעירות וט"ו לרכיץ. ועיין במאמר-מרדכי דתמה על לשון הבאר-היטב סעיף-קטן א: (ה) ט"ו והגר"א. ועיין ביר-אפרים ביאור נחמד בזה. ומגן-אברהם פירש בשם יש אומרים, ד'ארור המן' בגימטריא תק"ב כמו 'ברוך מרדכי', ומששתכר עד שלא ידע לחשוב הגימטריא פטור מלהשתכר עוד: (ו) מגן-אברהם: (ו) פריי-מגדים, דכן מוכח ממה שיש המגן-אברהם לעיין בסימן תקנב: (ז) אחרונים: (ז) תרומת-הדשן: (ז) הגר"א: (ז) סידור עמודי-שמים: (ז) מגן-אברהם. עוד כתב בשם כל"ב: יש שאין אוכלין כשר בלילה כדי שלא יטעו שהוא סעודת פורים, וענין כזה תלוי לפי מלת המוקדם: (יג) ה' ברוך פרענקלי: (ד) פוסקים: (טו) מהרש"ל ומ"מ ושל"ה והט"ו: (טו) אליה זוטא בשם מהר"ל מפראג, וגם המגן-אברהם סובר כן מעיקר הדין, ועיין באליה רבה שכן מוכח גם בתרומת-הדשן: (יז) מאמר-מרדכי ונהר-שלום וחי"א-אדם: (יט) ט"ו ומגן-אברהם:

הלכות מגילה סימן תרצה

הניסים' בברכת המזון, בברכת הארץ. ואם התחיל סעודתו ביום ומשכה עד הלילה
(טז) "אומר 'על הניסים', דבחר תחלת סעודה אזלינן. ויש מי שאומר שאין לאמר (י) ונוהגין
כסברא (ו) [1] ראשונה: ד *חייב (יח) לשלוח לחבירו (ק) שתי מנות (1) [1] בשר *או של (יט) מיני
אוכלים, שנאמר 'משלוח מנות איש לרעהו', (כ) שתי מנות לאיש אחד. ה"כל המרובה לשלוח
לרעינים משובה. וראם אין לו, מחליף עם חבירו, (כא) זה שולח לזה סעודתו וזה שולח לזה

ה הנהגת סימני ברוך כ מהלכת מגילה בשם דר"מ ארחותיהם בשם הר"ם מקהילת ו שו"ת אבן עזר ה"א I ציינו לעיל ויש סימן תרצה ח רמב"ם בפרק ט מהלכת מגילה ט מהו דאבי כר אבין ורב תנא כר אבין שם במגילה I כפידוש הרין שם

שערי תשובה

באר היטב

ומ"א דהיינו דוקא בסעודה הראשונה שאוכל בפורים, דהא עיקר הטעם ידש חיוב סעודה באותו יום דכתיב ימי משתה ושמחה וא"כ סעודה ראשונה שאוכל ב"רביים בו קיים סעודת פורים בזה, ואין לנו הלהות הדין כמה שאנו קורין לסעודה שאחר המנחה סעודת פורים, וא"כ אם כבר אכל סעודה א' ביום שוב אין מחזירין אותו, ע"ש. וא"י כתב בשם מהר"ל מפראג שפסק דלא כש"ה ומהרש"ל אלא כשמיני להרחמן יאמר הרחמן יעשה לנו נסים, ע"מ תורפ"ו (1) ראשונה. ו"ע"י קפ"ח ס"י מש"ש. ומ"כ במרדכי כתוב בקלף: היה אוכל סעודת פורים בע"ש יתפלל ויפרוס מפה ויקדש ובברכת-המזון יאמר על הניסים, עכ"ל, ובמט"מ ובמנהגים כתבו: הואיל ולא התפלל ערבית, משמע דאם התפלל שוב אינו אומר על הניסים, וכ"כ של"ה ומהר"ל בתשובה סימן נו, לכן ג"ל דיברך ברכת-המזון תחלה ואח"כ יתפלל ערבית להוציא עצמו מפלוגתא, וגם שלא ישתכר ולא יברך בה"מ, מ"א: (1) בשר. מבושל הראוי לאכילה, מהר"ל. וה"ה משקה, של"ה. השולח מנות כמות וכלים בשביל מנות, אם יכול למכרם מיד לקנות לצורך סעודה מחגי, הלק"ט ח"ב סימן קסג; ומדברי בעל ת"ה סימן קיא משמע קצת דלא יצא, ע"ש. ויראהו. נסתפקתי מי ששלח לחבירו בשביל מנות תרנגולת טריפה הוא לא ידע ואכל ואח"כ ביום פורים עצמו נודע או שני סא. עוד נסתפקתי מי ששלח לחבירו שבמדינתו הם שני מנות או שני מנות לשני אביונים קודם פורים ובפורים עצמו בודאי מגיעים לידו אי יוצא י"ח או לא, מי נימא כיון דבשעה ששלח לא היה חייב בהם לא נפקי או דלמא כיון דבפורים עצמו שהוא שעת החיוב הגיעו לידו נפקי, עיין

היה נוהג בימי חברותו לקיים המימרא פשוטו, ומי שהוא חלש בטבעו (או שמשטחה עד שאפשר שיכאי עי"ו לידו מפשה או דברים אלא כהוגן) אין לו לשנות יתנו מדי, וראיה לדבר ריב"א, הדיק, עכ"ל, וכוונתו ב"ש ריב"א הוא ר"ת ר' יהודה בר אלעי, ר"ל ש"י בר אלעי אמר בירושלמי דלא שתי אלא ממסאא לפסחא וחוגגני צדיי בר, משמע דבפורים לא שחה כיון שחתייתו היה מדיק לבריית גופו: [1] ראשונה. עב"ט. ועיין בהר"הכרמל סימן ז שכתב דגם מהר"ל לא קאמר אלא בשבת אבל בפורים לא חרי סתרי הארדי מה שאינו אומר ע"ז: דלכא פלגיה דהה שתיק היה ואינו מתייר כחבירו ושפיר צריך להזכיר עה"נ בלילה אפילו התפלל כן סעודתו, ע"ש, ועיין בא"ר שדעתו כהמ"א וגם הביא מהר"ל שמהר"ן ושאר לומדים התפללו מערב אחר הסעודה בחצות לילה, וזה דלא כש"ה, וא"ט רוצה למצוא תקנה שיתפללו בבתי"ג ולא יתבטל החמדי נ"ל שילכו בלילה, או סמוך ללילה יכירו בהמ"ז ואח"כ ילכו להתפלל ויוכלו לאכול ולשתות ולשמוח עוד דהא מצוה בשמחה בשני ימים, וגם כל יחיד שמרמת שישכח להתפלל יעשה כן, ע"ש. ובסידור עמודי"ששים להגאון יעב"ץ כתב שאף אם מתפלל בתוך הסעודה אומר עה"נ, והכי עבידנא עובדא, ע"ש: [1] בשר. עב"ט. ועיין באברהם אברהם ריש סימן תרצה משלוח מנות ונאנסו בו, וכן ג' שייכות לשם במנות לאביונים כ"א לשכ"ו, ומ"ש שם ולא כספר בניי חייא, ע"ש שבעהמ"ח בנייחיא גופיה משמע דעוה שלא יצא, שכתב בנגב"ו או בנותן מתנה ע"מ להחזיר אע"ב דבעלמא מהני יש לחלק, דהכא עיקר התקנה שהיתה טריפה אם יצא ידי חובת מנות או לא, עיין בספר מוצל מאש סימן טא. עוד נסתפקתי מי ששלח לחבירו שבמדינתו הם שני מנות או שני מנות לשני אביונים קודם פורים ובפורים עצמו בודאי מגיעים לידו אי יוצא י"ח או לא, מי נימא כיון דבשעה ששלח לא היה חייב בהם לא נפקי או דלמא כיון דבפורים עצמו שהוא שעת החיוב הגיעו לידו נפקי, עיין

ביאור הלכה

משנה ברורה

וכו'. כשחל פורים בערב-שבת ומשכה סעודתו עד הלילה, חייב להזכיר של עכשיו דהיינו 'רצה', ואם-כן איך יאמר 'על הניסים' דהוי תרתי דסתרי, וכיון דאין הזכרת 'על הניסים' חמור כל-כך לכן יאמר (יט) רק של שבת. וכל זה אפילו כשלא התפלל עדיין, ובפורים הוא התפלל מקודם, בודאי אינו כדאי להזכיר אחר-כך 'על הניסים' בברכת-המזון, וכדלקמיה: (טז) אומר 'על הניסים'. יש אומרים דוקא (כ) כשלא התפלל ערבית עדיין, אבל משהתפלל שוב אינו אומר 'על הניסים', ויש אומרים דבכל גווני אומר, ועל-כן מהנכון (כא) שיברך ברכת-המזון קודם שיתפלל, להוציא עצמו מפלוגתא. ואם רוצה למצוא תקנה שיתפללו קצת מהצבור בבית-הכנסת כדרכו תמיד, (כב) נראה שמשעהגיע הזמן בלילה יברך ברכת-המזון ויאמר 'על הניסים' וילך לבית-הכנסת להתפלל, ואחר-כך יוכל לאכול ולשתות ולשמוח עוד, דהא מצוה בשמחה בשני ימים: (יז) ונוהגין וכו'. ובהא לא לא אמרו, (כג) בודאי אין מחזירין אותו אפילו לדעת המחמירין הנ"ל, דהא אפילו בלכתחלה יש פלוגתא אם לאמרו, וכנ"ל:

בשמחה ביום זה ובהאכילה ובחשיה עד שלא יחסר שום דבר, ומכל מקום אין אנו מצווין להשתכר ולהפחית עצמנו מתוך השמחה, שלא נצטרנו על שמחה של הרלות ושל שטות, אלא בשמחה של תענוג שיגיע מתוכה לאהבת השם יתברך והודאה על הניסים שעשה לנו, ועיין שם מה שמבאר דברי הגמרא. וזה לשון החי"אדם: כיון שכל הנס היה על-ידי יין, לכן חייבו חכמים להשתכר לפחות ולשתות יותר מהרגל כדי לזכור הנס הגדול, ואמנם היודע בעצמו שידלול או כמצוה מן המצוות, בנטיילת-ידים וברכה וברכת-המזון, או שלא יתפלל מנחה או מערב, או שינהוג קלות-ראש, מוטב שלא ישתכר, וכל מעשיו יהיו לשם שמים, עד כאן לשונו: * חייב לשלוח לחבירו וכו'. החי"אדם הוכיח מן הירושלמי דאם שלח לעשיר דבר פחות אינו יוצא בזה משלוח מנות, וכן משמע ברביט"א לפי גירסא אחת שם בגמרא. אכן שארי פוסקים לא הזכירו דבר זה, ונכון ליהרהר בזה לכתחלה: * או של מיני אוכלים וכו'. בטוריאבן מסתפק אם שלח שתי מנות לאיש עני אם יוכל לחשבם לתרתי, לקיים שלוח מנות, וגם העני בכלל איש לרעהו, ולקיים מתנת לאביונים, ואם נתן עוד מתנה לא עני אחד, יצא או לא, והביאו הגאון רב עקיבא איגר בחידושי. כתב הפרי חדש: עיר ספק מוקף ישלחו המנות ב"ה, שהוא לרוב העולם. ועיין בפריימגדים שמפקפק בזה:

ד (יח) לשלוח. בתשובת בניי-ציון סימן מד נסתפק אם הביא בעצמו המנות ולא על-ידי שליח אי יוצא, כיון דכתיב 'ומשלוח' נימא דבעינן דוקא על-ידי שליחות, עיין שם: (יט) מיני אוכלין. ולא בגדים ושאר דברים. (כד) והוא הדין משקה דשפיר דמי, דשתייה בכלל אכילה, (כה) וכן סגי באחד אוכל ואחד משקה. ובעינן שיהיה מין אוכל (כו) המבושל ולא בשר חי, דמשלוח מנות הראוי מיד לאכילה משמע. (כז) ויש אומרים, דכיון שהוא שחוט וראוי להתבשל מיד, שרי: (כ) (כ) שתי מנות. ובגדים (כח) ליתן לשני עמיתו, דמצוה לחלק, מה שאין כן בעשיר דדי כשנותן אחד: (כא) זה שולח לזה וכו'.

שער הציון

(יט) כן מצד החי"אדם, ולא כדמשמע מהמגן אברהם דיארם 'על הניסים' גס"כ: (כ) עיין מגן אברהם: (כא) שם: (כב) שערי-חשובה: (כג) מגן אברהם ש"א: (כד) פוסקים: (כה) גמרא: (כו) מגן אברהם בשם מהר"ל: (כז) הפרי חדש, וכן משמע קצת מהט"ז בסעיף-קטן ד [פמ"ג]: (כח) מגן אברהם: (כט) הצבנו הסעיף-קטן על מקומו הנכון, כדמוכח במגן אברהם סעיף-קטן יב.

הלכות מגילה סימן תרצה תרצו

שמה באר הגולה

סעודתו, כדי לקיים 'משלוח מנות איש לרעהו': הגה ויש (כג) לשלוח מנות (ח) ביום ולא כלילה (מדברי הרא"ש פ"ק דמגילה). ואם שולח מנות לרעהו והוא אינו רוצה לקבלם (כג) או מוחל לו, (כד) יצא. (ט) [טז] (כה) ואשה חייבת במתנות לאביונים ומשלוח מנות כאיש, ואשה תשלח לאשה ואיש לאיש, אבל לא בהיפך, שלא יבוא איש לשלוח לאלמנה ויבואו לידי (כו) ספק קידושין, אבל במתנות לאביונים (כז) אין לחוש:

תרצו דיני הספד ותענית ועשיית מלאכה בפורים, ובו ח' סעיפים:

א פורים (א) מותר בעשיית מלאכה, יובמקום שנהגו שלא לעשות (ב) (ג) (ד) * אין עושין (ה) ואינא נהגו (ג) בכל מקום שלא לעשות (כל בכו). 'זהעושה אינו רואה (ד) סימן ברכה מאותה מלאכה לעולם, 'אלא אם הוא בנין של שמחה, כגון בית חתנות לבנו (ה) או אבורנקי של מלכים, דשרי: הגה ומותר לעשות כל מלאכת מצוה, כגון (ו) לכתוב (ו) פסקי הלכות, וכן מותר לעשות אפילו מלאכות גמורות לצורך פורים (ת"ה סימן קיב): ב 'האפילו במקום שנהגו, לא נהגו אלא ביום מקרא מגילה לכבד, אבל לאסור את של זה בזה (א) (י) אינו מנהג: ג 'יום י"ד ויום ט"ו אסורים ונטע נטיעה בפורים ה' שבח"ל הלכות 1 מהא דחגי רב יוסף שמה"ח פמ"ד

א כרכה בריה ריבא מגילה ה' דמלאכה לא קבילו עליהם ב כשניתי קמא שם בנמרא אהא לדיטיה רב ג רוב"ם בפרק כ מלכות מגילה מואח עליה רב שם ד כשניתי בתרא שם בנמרא אנוברא דזביא

שערי תשובה

משום שמחה וכיון שנגבדו או חזרו ונטולו ליכא שמחה, ע"ש: [טז] ואשה. עב"ט. ועיין בפר"ח שכתב דאיש כתיב ולא אשה, ובשכ"ח ח"א סימן מה כתב שהטעם כדור כיון שגם הם היו באותו הנס, וגם כתיב קבלו היהודים והנשים בכלל: ומ"ש איש, עיין בקידושין דאיש סיפק בירו לעשות, ובכ"ק דף כט מיבעיא ליה בגול גירת א"ע דכתיב איש דלמא ארודי דקרא הוא כו', ולכן י"ל דבמתנות לאביונים לא כתיב איש משום דמקבלין צדקה מן הנשים, וע"ש י"ל הרמ"א במתנות לאביונים אין לחוש, מלבד מ"ש בדי"ם בשם מהר"י בר"ן י"ל כפשוטו דמשלוח מנות אשה לאיש או איש לאשה מראה הרגל דבר חובה מש"כ במתנות לאביונים שהוא דרך צדקה כו'. וע"ש בשאלת"עב"כ ח"א סימן קח השיג ג"כ על הפר"ח מהני טעמי שכתב השכ"ח וכתב ג"כ כמו דחייבים במקרא מגילה אחקיש עשייה לזכירה ג"כ, וגם טעמם שאף הם היו בנס שי"ן לכל מצוות הנהגים בפורים, ומ"מ אי מיל' זרע"ם לחוד דאשה נמי זרע מקרי היה מקום לומר דפטורי כמו מצוה דאורייתא שהיא כו', ועיין לעיל סימן תרפ"ו ס"ק ה בשם שאלת"עב"כ ח"ב. ועיין בר"י כאן בשם מהר"י מולכו שמתקן בא שאמר קחי זה המטבע דמעות פורים והתקדיש לו בו וכו', ע"ש ולענין לחוש היינו בסתמא שר"ן ישלח לה בחורת צדקה ואין לחוש שיבוא לידי ספק קידושין כמו דחיישין במנות, ועמ"ל בשם השכ"ח בזה:

[ח] אין עושין. עב"ט. ועיין בר"י בשם בית"דוד, מי שהיה בונה ביתו קודם פורים ע"י עובד"כוכבים, כיון דאורשא מלאכת מנות ביום פורים, ע"ש, וראה שם **ביאור הלכה**

* אין עושין. עיין בפרי"מ מגילת דרוקא ביום, אבל כלילה עד הנץ שרי לעשות אף במקום שנהגו שלא לעשות. ובתשובת חתם-סופר סימן קצה מחמיר בזה: ומתנות לשני אביונים ביום, אין נפקא מינה כמה שרוצה להוסיף עוד כלילה: (כג) או מוחל לו. רוצה לומר, שאומר הריני כאלו התקבלתי: (כד) יצא. והפרי חדש חולק על זה, וכן החתם-סופר בסימן קצו מתמה על זה: (כה) ואשה חייבת וכו'. שכולן (ל) היו באותו הנס, וצריכה היא לשמוח ולשמח לב אביונים, וכתב "קיימו וקבלו היהודים וגו'" וגם נשים בכלל. וכתב המגן-אברהם: לא ראיתי נוהרין בזה, ואפשר דוקא באלמנה, אבל אשה שיש לה בעל, בעלה משלח בשבילה לכמה אנשים, ומכל מקום יש להחמיר: (כו) ספק קידושין. שיאמרו שזהו סבלנות שאחר הקידושין, וחיישין שמא קדשה כבר בפני עדים ואינם לפנינו: (כז) אין לחוש. דוה (ל) הוי במעות וליכא למיחש לסבלנות, ואפילו אם נותן לאביון מאכל (ל) הוא דרך צדקה ואינו דרך סבלנות:

א (א) מותר בעשיית מלאכה. דאף-על-גב דכתיב "משתה ושמחה ויום טוב", (ב) ומכל מקום לא קבלו עליהם לעשותו יום-טוב, אכן אחר זה נהגו מעצמן באיזה מקומות שלא לעשות: (ב) אין עושין. ועל-ידי עכו"ם (ג) שרי: (ג) בכל מקום שלא לעשות. ופרקמטיא (א) מותר, ששמחה היא לו: (ד) סימן ברכה. כגון אם זורע איזה דבר אינו מצמיח [כ"ן]. אבל הרא"ם כתב שאינו מריח, אבל אינו מפסיד גמ"כ [מ"א]: (ה) או אבורנקי של מלכים. ובוטעים לצל להסתופף בצילו: (ו) פסקי הלכות. ופשטי (ד) המקרא ואגרת-שלום ומזכרת חובותיו, וכן כל דבר שאין צריך עיון גדול. וכתב בסידור עמודי-שמים, דמכל מקום יש לראות שלא ימשוך בה ויתבטל משמחת פורים. מגילה מותר לכתוב (ה) בפורים: ב (ז) אינו

שער הציון

(ט) פרי חדש. ולא העתקתי דברי הט"ז ולרד"ה רש"י מחמיר באופן זה המכואר בשולחן-ערוך, כי לעניות דעתי אין להחמיר אחרי דהרמב"ם מעתיק כן להלכה, וכן הר"ן ושביל"ה-לקט בשם רבינו גרשון והשולחן-ערוך העתיק כן: (ל) עיין בשערי-תשובה בשם שכות"עב"כ: (ל) מגן-אברהם: (ל) משערי-תשובה, עיין שם: (ב) גמרא: (ג) מגן-אברהם ושא"י. והוא הדין כשאין לו מה לאכול שוי לעשות מלאכה ולחפור בגדי חבירו בשכר, דכל זה שמחה הוא לו [פמ"ג]: (א) ט"ז ושא"י. עוד כתב הפרי"מגרי"ם, דכל דבר שהיה בו הפסד שרי, דכל דבר-שמחה מותר בפורים: (ד) פוסקים: (ה) פרי"מגרי"ם בשם ירושלמי:

הלכות מגילה סימן תרצו

(ד) [ז] (ח) בהספד (ט) ותענית לכל אדם בכל מקום, 'בין לבני כרכים שהם עושין ט"ו בלבד בין לבני עיירות שהם עושים י"ד בלבד. "והנשים מענות בהם, שכולן עונות כאחת, ומטפחות, שמכות כף אל כף, אבל לא מקוננות, שתהא אחת מדברת וכולן עונות אחריה. נקבר המת, לא מענות ולא מקוננות": ד' ט"ל דברי אבילות נוהגים בחנוכה ופורים: הגה ומכל מקום (י) ילך לבית-הכנסת (ה) לשמוע (יא) המגילה (תוס' פ"ק דמועד-קטן). ואם יוכל לאסוף מנין לביתו לקרות המגילה עדיף טפי (מהרי"ל). (יב) ויש אומרים שאין (ו) [ז] אבילות נוהג בפורים, לא בי"ד ולא בט"ו (הרא"ש ומנהגים), וכן נוהגין, ואפילו אבילות יום ראשון נדחה מפני פורים (ד"ע), אבל (יג) דברים (ו) [ז] שבצנעה נוהג. ואף-על-פי שאין נוהג אבילות בפורים, (יד) עולה לו (ט) למנין שבעה ימי אבילות כמו שבת, וכן פסק הרב בעצמו בטור יורה-דעה סימן תא: ד' רא"ש חל פורים במוצאי-שבת והאבל יושב בבית-הכנסת בשבת במנחה, (טו) [ז] לא יצא משם עד שיתפלת תפלת פורים וישמע קריאת מגילה, ולמחרת לא יצא (טז) מפתח ביתו: ו' י"ש מי שאומר (יז) שהאבל

ז מימרא דרבא מאה דמגילת הענית שם ח משנה סוף מועד קטן (* (תרן תלמידי הכהן בפניו משמעות ומקוננות כדרכן בחול, ביורה-דעה סימן תא, עיין שם) ו' רמב"ם בטור יא מלכות אבל י' דק"ח כ' טור בשם הר"ם סימבונדי, וכן כתבו שאר פוסקים בשט"ח

באר היטב

שערי תשובה

דיש לנהוג כן: (ז) בהספד. ומקום שנהגו שכיום ו' הולכין על הקבר לקנות אסור בפורים, אלא האכל לבדו ילך שם עם חזן א' ויאמר לו השכבה, ואפילו בערב פורים אסור לילך שם שלא יחשבו העולם שהאבילות נפסק מחמת פורים, ר"ש הלוי סימן יג, כנה"ג: (ה) לשמוע. צ"ע, דהא ה"ב"ה פסק כ"ה"ה שלא יצא מפתח ביתו, וא"כ ה"ל לכתוב בלשון י"א וכו', מ"א: (ו) אבילות. כ"ה ורש"ל ופרישה העידו שהמנהג להתאבל, וכ"כ מהרי"ל, ועכשיו גירייר עלמא בתר דברי רמ"א. ונ"ל דיהיה בכלום חרץ מגעילת הסנדל וישיבה ע"ג קרקע, מפני הכריות, ואח"כ ילך לבה"כ לשמוע מגילה, טור, וכ"כ בלבוס: מיהו משמע בטור דבשחרית הולך לבה"כ לתפלה, עיין בי"ד סימן שצג, מ"א. וכתב הט"ז: ונ"ל כיון דאין אבילות בפורים בפרהסיא אין לקרות בבית-הכנסת בע"ש קודם כרכו לילך נגד האבל, דאין להזכיר שם אבל בפרהסיא, אלא ילך לבה"כ בלא קריאה, עכ"ל: (ט) למנין. אפילו מת בפורים, מ"א:

במקום שנהגו שלא לעשות אף ע"י עובד-כרכים, ואפשר דט"ל דבנין בית בפרהסיא יש להחמיר טפי, וצ"ע: [ז] בהספד. עיין ברי"ש בשם בתי-יהודה דה"ה שאסור בבכיה, וצ"ע שמש"ש הנשים מענות דמ"א אסורים לבכות ולקנות על מח שיש כמה ימים שמת, מיהו אין למחות בידם, מוטב כו', ע"ש: [ז] אבילות. עכ"ה"ס. ועיין בשו"ת מו"י יוסף קצבי סימן ו' שהאר"ן. ובר"י כ' דנקטין כמ"ש הב"י בי"ד שלא להתאבל, דהלכה דכורי המיקל באבל, וכן הסתמך בעל בית דוד וכן פשט המנהג במדינת אלו וכן הורינו הלה בענין ע"ש. ועיין בי"ד אפרים מ"ש בשם התשב"ץ: [ז] שבצנעה. עכ"ה"ס בשם הט"ז שאין לקרות לילך

ומכ"ש שאסור לראות כל מיני שמחה, מ"א: (ז) שבצנעה. ויתפלת בביתו דבשחרית הולך לבה"כ לתפלה, עיין בי"ד סימן שצג, מ"א. וכתב הט"ז: ונ"ל כיון דאין אבילות בפורים בפרהסיא אין לקרות בבית-הכנסת בע"ש קודם כרכו לילך נגד האבל, דאין להזכיר שם אבל בפרהסיא, אלא ילך לבה"כ בלא קריאה, עכ"ל: (ט) למנין. אפילו מת בפורים, מ"א:

משנה ברורה

שכתב דהמקיל להתנהג כן לא הפסיד, וכן כתב בדרך-החיים דשחרית הולך לתפלה בבית-הכנסת: (יד) עולה לו למנין שבעה. אפילו (יב) מת בפורים: ה' (טו) לא יצא משם וכו'. דין זה כתבו הרוקח, ובמקומו היו אוכלין סעודה שלישית קודם מנחה, לכן קאמר דבבואו להתפלת מנחה לא יצא משם, (יג) אבל לירידן צריך לילך לביתו אחר מנחה לאכול סעודה שלישית, ובלילה יתפלל מעריב ויקרא המגילה בביתו אם יש לו מנין, (יד) ואם לאו ילך לבית-הכנסת בעוד יום ויהיה שם לתפלה וקריאת המגילה: (טז) מפתח ביתו. ורק לשמוע מקרא מגילה אם אין לו מנין בביתו, וכנ"ל. והנה המחבר שהעתיק דברי הרוקח, איזל לשיטתו בסעיף ד דאבילות נוהג בפורים, אבל כבר כתב הרמ"א לעיל דאין נוהגין כהפוסקים דאין אבילות נוהג בפורים, ולפי זה, אפילו אם יש לו מנין בביתו (טו). הולך לבית-הכנסת לשמוע מקרא מגילה בצבור [ולצאת מפתח ביתו לעניני רשות, משמע מפרי-מגדים שיש להחמיר]. וכל זה ביום, ד"מי משתה ושמחה" כתיב, (טו) אבל בלילה, אם יש לו מנין יתפלל ויקרא המגילה בביתו, ואם אין לו מנין (יז) יתפלל בביתו וילך לשמוע מקרא מגילה בבית-הכנסת, ולבד הקריאה לא יצא מפתח ביתו. ועיין בדרך-החיים דביום ט"ו לא ילך מביתו לבית-הכנסת אפילו להתפלל שחרית, ומכל מקום לענין חליצת מנעלים וישיבה על-גבי קרקע, משמע מן הפוסקים דאפילו ביום ט"ו אינו צריך. כתב הלבוש: אין אומרים צידוק-הדין ולא קדיש אלא לחכם בפניו אחר שדורשין עליו, ואף-על-פי שאין אומרים צידוק-הדין אומרים קדיש: ו' (יז) שהאבל וכו'. אפילו

מנחה. ויש (ו) מחמירין בזה, ונראה (ז) דתלוי במנהג אותו המקום: ג' (ח) בהספד. ומקום שנהגו שכיום שביעי הולכים על הקבר לקנות, א' אסור בפורים, אלא האכל לבדו ילך לשם עם חזן אחד ויאר לו השכבה. ואפילו בערב פורים לא ילך שם, שלא יחשבו העולם שהאבילות נפסק בפורים: (ט) ותענית. ולענין תענית-חלום, עיין לעיל בסמן תרצה סעיף ב בהג"ה וכמשנה ברורה שם. ודין תלמיד-חכם בפניו, עיין ביורה-דעה סימן תא: ד' (י) ילך לבית-הכנסת לשמוע וכו'. ומה שכתב בסעיף ה בסופו דלמחרת לא יצא מפתח ביתו, (ט) מיידי כשיש לו מנין בביתו, אף דבעלמא קריאה בצבור עדיף טפי: (יא) המגילה. אבל תפלת מעריב יתפלל בביתו: (יב) ויש אומרים שאין וכו', וכן נוהגין. אף שהב"ח ועוד אחרונים כתבו שבמקום היה המנהג להתאבל, אבל כבר כתב שערית-תשובה בשם כמה אחרונים להקל ושכן פשט המנהג במדינות אלו, ובפרט בענין חליצת מנעלים וישיבה על-גבי קרקע (י) בוודאי אין להחמיר, ומכל מקום יראה (י"א) למעט במיני שמחה שעושין. כתב בתשובת בנין-עולם סימן לה לענין לקרות האבל המגילה בבית-הכנסת: אם אין שם אחר שיועד לקרות כלי"ך בנקודות ובטעמים ובקדוק האותיות, טוב יותר שיקראנה האבל, כמו שכתב ביורה-דעה לענין להתפלל בשבתות וימים טובים: (יג) דברים שבצנעה נוהג. הנה ט"ז כתב דהליכה מביתו לתפלה אסור גם לדעה זו, ולא מקרי זה פרהסיא, דלא מינכר שעושה כן משום אבילות. ובמגן-אברהם כתב דמשמע בטור דבשחרית הולך לבית-הכנסת להתפלל. ועיין בפרי-מגדים

שער הציון

(י) עיין באר היטב: (י) כי אף בפורים גופא תלוי זה מדינא במנהג המקום, וכ"ש כן בזה דאין להחמיר כל-כך: (ב) מגן-אברהם: (ט) כן הסכימו בספר אליה רבה ונהר-שלום ליישב קושית המגן-אברהם: (י) מגן-אברהם: (י"א) עיין במגן-אברהם שכתב דאסור לראות כל מיני שמחה, אבל בלילה רבה פקפק על דבריו, והעתיקו הדרן-החיים הלהכה: (ב) מגן-אברהם: (ג) מגן-אברהם: (ד) מגן-אברהם ודרן-החיים: (טו) מפרי-מגדים: (טז) שם, וכן כתב בדרך-החיים: (י"ז) אי אתרי בחול; ואי אתרי במוצאי-שבת ילך לבית-הכנסת מבעוד יום, כנ"ל [בסעיף-קטן ט:]:

הלכות מגילה סימן תרצו

שמז באר הגולה

ל ארחות חיים
מ תשובת רשב"א
וסיים ובענינים אלו
הולכים בהם להקל
דמרבנות הם

(יח) חייב לשלוח (ט) מנות: הגה (יט) אבל אין שולחין לאבל (כ) כל י"ב חודש (מהר"ל), (כא) וכמו שיחבאר ביורה-דעה סימן שפה, עיין שם. ואם אין בעיר אלא האבל עם אחר, חייב לשלוח לאבל כדי לקיים משלוח מנות, (כב) אלא-אם-כן מחל האבל על מנתו (מהרי"ש): ז' י"ש מי שאומר (כג) שאונן (כד) מותר בבשר ויין, דלא אתי עשה דחמיד דאבילות ודחי עשה דרבים דאורייתא, דלשמוח בפורים דברי קבלה נינהו שהם כדברי תורה: הגה (כה) וכל-שכן שחייב במקרא מגילה ותפלה וקריאת שמע. ונראה לי דדוקא (י) [ין] בלילה אף-על-פי שמתו מוטל לפניו, אבל ביום שרוצה לקוברו, (כו) קבורת מתו (י"א) קודם, כמו שנתבאר לעיל סימן תרפו סעיף ב', ולכן קורא ומתפלל (כו) אחר-כך, דלא עדיף מיום-טוב ושבת, כמו שנתבאר לעיל סימן עא, כן נראה לי: ח' (כה) מותר (יג) [ין] לישא אשה

שערי תשובה

נגד האבל, ועיין בא"ד ה"ה"ה כשחל שושן פורים כ"ש"ש אין לקרות ג"כ: [ין] בלילה. עבה"ט. ועיין מ"ש ביד-אפרים על דברי הש"ע והג"א בזה, ועיין בא"ד דמכ"ש בליל שני דאסור: [ין] לישא. עבה"ט. ועיין פריח שכתב ג"כ מהענינים, ופשוט הוא דאם האבל הוא עני דמותו לשלוח לו מנות, דלא גרע מצדקה, מ"א, ע"ש: (י) בלילה. עמ"א שהעלה דבילה עכ"פ לא יאכל בשר, ומ"ש ו"ל דוקא בלילה וכו' קאי אמגילה, ע"ש: (י"א) קודם. ע"ש סימן תרפו ס"ק ד' ויש להוסיף, וכן נוהגין לקוברו אחר יציאת אבריו, וכן נוהגין לקוברו דאיקרי פאר, מ"א, ע"ש: (יג) לישא. ולפי מ"ש ר"ס תקמ"ו דק"ל כמ"ד אין מערבין שמחה בשמחה גם הכא אסור לעשות, ולכן יעשה החופה כיום י"ג, מ"א, ע"ש. ועיין בספר גופי-הלכות,

באר היטב

(ט) מנות. אפילו תוך שבעה, מהו לא ישלח מיני תפנוקים שהם עשויים לשמחה, ס"ח תשי"ג. ומט"מ כתב שאין שולחין לאבל אפילו דבר שאינו לשמחה, וכ"מ מדברי רמ"א. ובשכנה"ג כתב דאבל פטור משלוח מנות תוך שבעה ואחר שבעה ישלח בצנעה לא' מקרוביו או לא' גרע מצדקה, מ"א, ע"ש: (י) בלילה. עמ"א שהעלה דבילה עכ"פ לא יאכל בשר, ומ"ש ו"ל דוקא בלילה וכו' קאי אמגילה, ע"ש: (י"א) קודם. ע"ש סימן תרפו ס"ק ד' ויש להוסיף, וכן נוהגין לקוברו אחר יציאת אבריו, וכן נוהגין לקוברו דאיקרי פאר, מ"א, ע"ש: (יג) לישא. ולפי מ"ש ר"ס תקמ"ו דק"ל כמ"ד אין מערבין שמחה בשמחה גם הכא אסור לעשות, ולכן יעשה החופה כיום י"ג, מ"א, ע"ש. ועיין בספר גופי-הלכות,

משנה ברורה

במצוות מטעם זה. אבל יש לפקפק על זה: אחד, דליל יום-טוב שני גופא יש דעות בפוסקים, ועוד, דשם על-כל-פנים יום-טוב הוא, ולכן אין חל האנינות מחמת שאין דרך לקוברו בלילה, מה שאין כן בפורים דעיקר שמחה ביום הוא, ובלילה דומה לשאר לילה של חול, דבדודאי חל אנינות אף שאין דרך לקוברו, ולכן כתב (כח) בדרך-החיים דבליל י"ד ישמע קריאת המגילה מאחר: (כז) קבורת מתו קודם כמו שנתבאר וכו'. רוצה לומר, רוצה שמוכח דלאו דוקא מת-מצוה קודם לקריאת המגילה, דהוא היין כל מת שאין לו קוברין כדי צרכו, הפוגע בו קוברו תחלה ואחר-כך קורא. והנה באמת כבר כתב שם המגן-אברהם דהרבה פוסקים חולקין על זה וסבירא להו דבכל מת קריאת המגילה קודם לקבורתו, וכן נוהגין לקוברו אחר יציאת בית-הכנסת; והקשה המגן-אברהם, דהא תינח כאנשים אחרים, אבל האונן איך הוא חייב בקריאת המגילה, הלא הוא פטור מכל המצוות, ואיך יצא כמה ששמע בצבור אחרי שאז לא היה חייב כלל? (כט) ועל-כן מסיק המגן-אברהם, דאף-על-פי ששמע הקריאה בצבור (ל) יקראנה שנית אחר שנקבר המת. ולענין קריאת שמע ותפלה (לא) הוא כשאר אונן בימות החול, דקודם הקבורה הוא פטור, ולאחר הקבורה, עיין לעיל כסימן עא במשנה ברורה סעיף-קטן ד שם מבואר כל הפרטים. ולענין תפילין, דעת (לב) כמה אחרונים דלא ניחא, וכדלעיל בסימן לח סעיף ה: (כז) אחר-כך. רוצה לומר, אבל קודם הקבורה הוא פטור מזה, ולזה מסיים דלא עדיף משבת ויום-טוב, (לג) והיינו כיום-טוב שני כשקוברו, וכן בשבת כשמחשיך על התחום לצרכי הקבורה, הוא פטור אז מכל המצוות, וכל-שכן כאן: ח' (כה) מותר לישא וכו'. ולא דמי לתג, דכתב "ושמחת בחגך" ולא יאמר שחייב לישא וכו'. מה שאין כן המגן-אברהם כתב

(יח) תוך שבעה, דהא חייב בכל מצוות האמורות בתורה, וכל-שכן דחייב במתנות לאביונים: (יח) חייב לשלוח מנות. אכן (יט) כל דבר-שמחה לא ישלח. וזה לשון ספר חסידים: מי שמת אביו בפורים, לשנה הבאה ישלח מנות (אף שהוא יאר-צייט), ובאותו שנה ישלח מעות או בשר לעניים, רק לא תפנוקים העשויים לשמחה: (יט) אבל אין שולחין לאבל. אפילו (כ) דבר שאינו של שמחה. ואם האבל הוא עני (כא) מותר לשלוח לו מנות אפילו תוך שבעה, דלא גרע מצדקה: (כ) כל י"ב חודש. היינו לאביו ואמו ונולשאר קרובים תוך שלשים, (כג) והטעם, כדין שאילת שלום שאסור י"ב חודש: (כא) וכמו שיחבאר ביורה-דעה סימן שפה. כוונתו להורות, (כג) דבמקום שנהגו להקל לשאול בשלומם מותר לשלוח להם מנות גם-כן בתוך י"ב חודש [אבל (כד) לא בתוך שלשים], (כה) אבל לא ישלחו לו מיני שמחה: (כב) אלא-אם-כן מחל האבל וכו'. דאין נותנין (כו) לאדם מתנה על-כרחו: ז' (כג) שאונן וכו'. אונן נקרא כל-זמן שלא נקבר המת: (כד) מותר בבשר ויין. אף דדעת המחבר לעיל דאבילות נוהג בפורים, מכל מקום אנינות סבירא ליה דאינו נוהג, וכמו שכתב הטעם. ועיין במגן-אברהם שעה"ה, דדוקא ביום, שחל מצות שמחת פורים, ד"מ"מ משתה ושמחה" כתיב, (כז) אבל לא בלילה, אפילו בלילה ראשונה, וכל-שכן בלילה שניה, ומה שכתב אחר-כך ונראה לי דוקא בלילה, לא קאי רק לענין מגילה ותפלה וקריאת שמע: (כה) וכל-שכן שחייב במקרא וכו'. רוצה לומר, דכשם שבשכיל מצות שמחת היום דחינן את העשה דאבילות והתרנוהו בבשר ויין, בוודאי אין ראוי לפוטרו בלילה ממקרא מגילה ושאר מצוות כיון שאין דרך לקוברו אז, ודומה לאונן בליל יום-טוב שני דהרבה פוסקים חייבוהו

שער הציון

(יח) כן מוכח מדברי הרא"ש ומרדכי ותשובת מהר"י ברוגא, דהא חייבוהו מטעם דהא חייב בכל ד מצוות, ואף תוך שבעה ככלל: (יט) מגן-אברהם ושא"א: (כ) כן מוכח מרמ"א וכן כתבו האלהי רבה וחיי-אדם: (כא) מגן-אברהם ושא"א: (כב) הגרי"א ושא"א: (כג) מגן-אברהם: (כד) דרך-החיים: (כה) שם: (כו) הגרי"א: (כז) וכן כתבו אלהי רבה ושא"א: (כח) עוד כתב שני דבשר ויין מותר גם בט"ו, ועיין על זה פרי-מגדים, ולא פרי-מגדים, ולדינא גרע גס-כך דאסור, דלא עדיף מליל י"ד דמצוה לשמחת פורים ומכל מקום לא דחינן על-ידיהו המצוה דאנינות, והוא היין ב"ש, ואפשר וכוונתו למוקפי הקריאה ב"ש דיום שמחה הוא להם: (כט) אף דלכסוף הוא מסתפק דאפשר דיצא כמה שקרא כבר, דמי שרוצה להחמיר על עצמו רשאי, אבל באמת גם שם רוב הפוסקים אין סוברין כן, כמו שכתב בסימן עא, עיין שם במשנה ברורה, וגם בעניניו האלהי רבה ודרך-החיים וחיי-אדם סוברין דיקראנה שנית: (ל) ובלא בריכה [ח"א]: (לא) מגן-אברהם ואלהי רבה: (לב) מגן-אברהם ודרך-החיים וחיי-אדם, אכן האלהי רבה סובר דצריך להניח, והפרי-מגדים כתב דצריך עיין לדינא: (לג) מגן-אברהם:

הלכות מגילה סימן תרצו תרצז

בפורים: הגה בין בי"ד בין בט"ו. וכל-שכן שמתור לעשות (כט) פדיון הבן (תוס' פ"ק דמ"ק). מה שנהגו ללבוש פרצופים בפורים, וגבר לובש שמלת אשה ואשה כלי-גבר, אין איסור בדבר מאחר שאין מכוונים אלא לשמחה בעלמא, וכן בלבישת כלאים דרבנן. ויש אומרים דאסור, אבל המנהג כסכרא (ל) הראשונה. וכן בניי אדם החוטפים זה מזה דרך שמחה, אין בזה (לא) משום (ג) 'לא תגזול', (לב) ונהגו כך, ובלבד שלא יעשו דבר שלא כהוגן על-פי טובי העיר (תשובת מהרי"י מינץ סימן יז):

תרצז אין אומרים תחנה בי"ד וט"ו שבאדר ראשון ודין תענית והספד בהן, וכו' סעיף אחד:

א איום י"ד וט"ו שכאדר (א) ראשון אין נופלים על פניהם ואין אומרים מזמור (ב) 'יענך ה' ביום צרה' ואסורים בהספד (ב) (ב) (א) ותענית, אבל שאר דברים אין נהגים בהם. ויש אומרים דאף בהספד ותענית מותרים: הגה והמנהג כסכרא הראשונה. יש אומרים שחייב להרבות במשתה ושמחה בין אדר א' ובי מגילה ו' מיוחדת כראו בנמוך דמתנין חסדי מחסור וכו' וכן כתב הרי"ף שם ג שם כשם אביו הראיש והנהגת מימינו חמורכי כשם הר"מ

באר היטב

ועמ"ש באה"ע סימן סב ס"ק י: (ג) לא תגזול. ולפ"ז מותר לברך על מה שחוטפין, א"ז. וכתב של"ה: לאו משנת חסידים היא ושומר נפשו ירחיק ממלבושים דכלאים ולחטוף מחבירו, ועיין ט"ז וב"ח בי"ד סימן קפב להחמיר בזה באורך, וכן הכנה"ג הורה לאסור הפרצופים בפורים, ע"ש, ועיין בתשובת דבר-שמואל סימן רמו, ולכן הירא את דבר ה' ירחיק את בניו ובני-ביתו מכל כי האי איסורא ופריצותא. ועיין עוד בדבר-שמואל סימן קנן וכתבת מגולה על הלומדים ספר מסכת שיכורים, ע"ש:

(ב) ותענית. ואבילות נהגו לכ"ע:

משנה ברורה

א (א) ראשון. ולכולי עלמא (ב) אין אומרים על הניסים' כיון דאין קורין המגילה, ואם אמרו (ג) אין מחזירין אותו: (ב) 'יענך'. ואין אומרים 'אל ארך אפים' (ג) בפורים קטן שני הימים, ד'למנצח יענך' ראל ארך אפים' שוים המה. ו'מזמור לאסוף' בפורים קטן, מקומות יש בלבוש שאין אומרים אותו בכל יום שאין אומרים תחנון, ויש מקומות שאומרים, רק ביום הלל אין אומרים 'מזמור לאסוף', וכן נהגים בפרנקפורט דאודר. אם חל פורים קטן בשבת אין אומרים יום צי"ע^(א). מי שאירע לו נס באדר וקיבל על עצמו לעשות תמיד יום משתה ושמחה, (ז) אם אירע בשנה פשוטה עושה בראשון, ואם אירע במעוברת בשני, יעשה בשני. ואותה סעודה שעושין בשביל הנס (ה) היא סעודת מצוה, דכל סעודה שעושין לזכר נפלאות השם הוא סעודת מצוה: (ג) ותענית. אבל אבילות לכולי עלמא (ו) נהגו באדר ראשון. אם נדר בפירוש להתענות בפורים קטן, יש לומר דחל (י) הנדר, דהוי רק מנהג בעלמא, אבל אם נדר בסתם שני

שער הציון

(ב) אחרונים: (ג) חמ"ד-משה. ועמ"מ, דהא מרינא היה ראוי לעשות באדר ראשון כמו שכתבו הפוסקים, אלא שמיסמך גאולה לגאולה עדיף, אם-כן מכל מקום הוי מעין המאורע: (ג) פרי-מגדים עד סוף; (ז) פרי-מגדים בשם פוסקים: (ה) חיי-אדם, דלא כפרי חרש: (ו) אחרונים: (י) פרי-מגדים: (א) היינו 'צדקתך זדק'. וצו"ח הוא קיצור התיבות [רי"ת] הראשונות שב' הפסוקים — צדקתך וצדקתך צדקתך.

א בית-יוסף על-פי המנהג ב טור כשם הסמי' והמב"ס פורק ב מהלכות מגילה וכן דעת הר"ן מפשטה דאין בין אדר א' ובי מגילה ו'

שלא לישא בפורים. ובברי"י כתב בשם מופת הדור מריה יצחק הכהן ז"ל, עמ' היותו תלמידי הפר"ח הורה להתייר לישא בפורים כהוראת הש"ע, וכן פשט המנהג במדינות אלו:

(ב) ותענית. עבה"ט. ועיין במג"א דלכ"ע אין אומרים עה"ג. ועיין בעטרת זקנים שאין נהגים איסור בעשיית מלאכה באדר ראשון. ועיין פרי"ח, אם טעו וחשבו שהיא שנה פשוטה וקראו המגילה והפרשיות בראשון ואח"כ נודע להם שהיא מעוברת, צריכים לחזור ולקרות הפרשיות והמגילה באדר השני, ועיין בב"י ס"ס תרפ"ח ובתוס' ספר בדיק-הבית, ע"ש. ועיין מ"ש בשם מהר"ש הלוי בתשובה במי שנעשה לו נס באדר כ"ו ומ"ש ע"ז בברי"י. ועיין במג"א לעיל סימן תקטס ס"ק כ האריך בדיני אדר שני לעיני י"א"צ ושם הביא מאה"ע סימן קכו

דיעשה החופה ביום י"ג והסעודה בערב. ועיין בשערי-תשובה שכתב שבמדינות אלו פשט המנהג להיתר כדעת השולחן-ערוך, ובחמ"ד-משה כתב, שנכון יותר לעשות החופה בסוף יום י"ד וסעודת פורים יעשה מקודם: (כט) פדיון הבן. וברית מילה, דבזה אין שמחה כל-כך דיהיה שייך בהו לומר 'אין מערבין שמחה בשמחה': (ל) הראשונה. עיין ביורה-דעה סימן קפב שכתב שם הט"ז בשם הב"ח שיש לבטל מנהג זה, הן בפורים או בשמחת נשואין, וכן כתב באר-הגולה שם. ואם כל המלבושים של איש רק מלבוש אחד של אשה וניכרים הם, אפשר שאין למחות בהם [פמ"ג]. ועיין בכנסת הגדולה ובשל"ה שהזהיר להרחיק מזה: (לא) משום 'לא תגזול'. ולפי זה מותר לברך על מה שחוטפין, מיהו, כתב בשל"ה: לאו משנת חסידים היא, ושומר נפשו ירחיק ממלבושים דכלאים ולחטוף מחבירו [א"ר]: (לב) ונהגו כך. היינו מעת קריאת המגילה עד ליל סעודת פורים, שהם שני לילות ויום אחד [א"ר]:

הלכות מגילה סימן תרצז

שמט

(ב) [ג] (ד) ב"ד שבאדר ראשון (טור בשם הרי"ף), ואין נוהגין כן, (ה) מכל מקום ירבה קצת בסעודה כדי לצאת ידי המחמירים (הג"מ בשם סמ"ק), 'וטוב לב משתה (ג) תמיד':

נשלם טור אורח חיים והלכות מגילה, שבח והודאה לנורא עלילה. הוא יזכנו לגמור את כולה, ויצילנו מכל מכשול ותקלה.

ברוך ה' לעולם אמן ואמן:

באר היטב

שערי תשובה

(ב) ב"ד. אבל לא בט"ו, ב"י: (ג) תמיד. בית הפארטנו במהרה יעמוד, וכיראה אותו נעבוד, נכון יהיה הר הבית בראש הרים עדי עד:

ושפיר מסיים רמ"א וטוב לב משתה תמיד. ועיין בר"י שכתב: מור"ם ז"ל בחכמה יסר תחימה מעין פתיחה שני תמידין כסודין, הוא פתח בריש הגהותיו שו"ת ה' לנגי' תמיד וחתם וטוב לב משתה תמיד כו', ע"ש. ונ"ל שפ"י שרצה לסיים בדבר טוב ודבר בעתו נקט לישנא מעליא דקרא לישנא טוב לב כו', ר"ל כאלו אמר וטוב לב, והיינו שטוב שיעשה בבי' האדרים משתה, ואפשר שזה כונת הט"ז מ"ש ושפיר מסיים הרמ"א כו', וכוונתו כמ"ש, וגם יש רמז, כי חיבתו 'משתה טוב' בני' אדר ראשון, ועוד אפשר לומר לפי מש"ל סימן תר"ע בהגיה ס"ב לענין חנוכה ש"א שיש קצת מצוה בריבוי הסעודות כו' ונהגין לומר זמירות ותשבחות בסעודות שמרבים בהם, וזו היא סעודת מצוה, ע"ש, ומשם נלמד לכאן ג"כ כשירבה קצת בסעודה לצאת ידי המחמירים שיש לנוגה לומר זמירות ותשבחות שאו בנודיא הוא סעודת מצוה, ולרמז לה מסיים וטוב לב משתה תמיד הוא עפ"י מה דאמרין בערכין דף י"א מנין לעיקר שירה מה"ח כו', איזה עבדה שהיא בשמחה וטוב לב בדברי אומר זה שירה, וע"ש ברש"י דמייטי מיעשה ס"ה הנה עבדי יירונו מטוב לב, וע"ש בתוספות דאשכחן נמי גבי ד"ת, שכתב רש"י ברות שיש במדרש וייטב לבו בדברי תורה, וכן בשבת דף סג ו'יטיבך לבך' על תלמוד תורה אלא דלא כתיבה בהרי"א, ע"ש, ולזה אמר וטוב לב משתה תמיד כלומר שטוב לב דהיינו שירות ותשבחות וד"ת משתה תמיד. ולפי מ"ש במקום אחר על מ"ש ישראל לנו ההר דהיינו שנסתלק היצה"ר מהם ולכן פ"י רש"י ויחן כנאש א' בלב א' לפי מה דאמרין בכל לבבך בשני יצירך, וכאן שנסתלק היצה"ר לא היה להם רק לב אחד, ובקרא דכתיב בשמחה ובטוב לבב וסמך טוב ללבב מסתבר טפי למדרשה דקאי על שירה, שאין היצה"ר מסתלק בשירה לבד כ"א ע"י ד"ת שהוא תבלין שלו ואז עדיין יש כאן שני לבבות, משא"כ התם דכתיב וייטב לבו מפני דריש ליה על תלמוד תורה דבעינא דעסקי בה מגינה ומצלה, וכן אמרו שלשה שאלו על שולחן א' ואמרו עליו דברייתורה כו'. ועיין מ"ש בהקדמה שורות בית אפרים חלק א"ה במ"ש וילכו לאלהים שמחים וטובי לב כו', זהו שאנו אומרים והאר עינינו בתורתך, ר"ל שהכוונה ע"י תורתך כמ"ש חז"ל המאור שבה מחזיר למוטב ואז הרבך לבט במצותיך ויחד לכבנו כו' ששני הלבבות יתיחדו להיות אחד לאהבה כו' זה הגורם שידבק הלב במצות אחר שיש יצר סמוך, ויותר יש לזרז עצמו בד"ת במקום שיש שם איזה שמחה אף אם היא שמחה של מצוה, ועיין בסוף סוכה בענין שמחת בית השואבה, וכן מבואר לעיל סימן תקכ"ט אדם אוכל ושותה ושמת כולג ולא ימשון בכשר ויין ובשחוק וקלות ראש לפי שאין השחוק וקלות ראש שמחה אלא הוללות וסכלות ולא נצטוונו על הוללות וסכלות אלא על שמחה שיש בה עבודת היוצר, עכ"ל, הוא לשון רבינו הרמב"ם ז"ל. והמפורשים ז"ל פירשו 'לשחוק אמרתי מהולל', ר"ל שיהיה באיזה ענין שיהיה השחוק הוא הוללות, ע"כ כט"ז לעיל, אך לשמחה מה זה עושה, ר"ל שלעולם שמחה אין להחליט שאינה יפה, שבאמת יש שמחה של מצוה, ולכן יש ליתן לב לדעת מה זה עושה, ר"ל מה שיבה, אם היא שמחה של מצוה או לא, אך הואיל ואפשר כי מתוך אכילה ושתיה והוללות יתמשך לשחוק וקלות ראש לכן יקח תבלין לבסם השמחה בד"ת וחרות ה' יהיה מעונו וייטב לבו בד"ת, ח"ש וטוב לב משתה תמיד. והיה שיהיה לנו לב אחד לאבינו שבשמים, ונישא לכבנו אל כפים, אל הפותח די בתשובה, יהיו אמרנו לרצון לפני אדירי כל חפצם, לשקוד על דלתות התורה והמצוה ולישר מסילה באורח חיים. ואשר יספיק עלינו כרינים, או תתנם באפיקי מגינים, בשערי תשובה ויד אפרים יאיר עינים, ויקרא שם המקום מחנינים, זה ישיב שבותנו כישיבת ציון וירושלים, והיו לאחדים עץ יהודה את עץ יוסף אשר ביד אפרים:

משנה ברורה

וחמישי של כל השנה, יש לומר דדעתו היה לבד פורים קטן: להרבות, ורבינו יחיאל מפאריש רגיל להרבות ולהזמין בני' אדם. (ב) (ג) והו שסיים הרמ"א "וטוב לב משתה תמיד", היינו שטוב להרבות לכבוד הנס שנעשה בעתים הללו:

סיימתי בחדש השם יתברך ביום י"ט לחודש מרחשון תרס"ז לפרטקטן:

שער הציון

(ד) שם: (ט) ט"ז:

תם ונשלם, שבח לאל בורא עולם

חזון איש — חלק ו'

סימן תקל

דלרש"י אם לא התחיל להשקותה קודם המועד, במועד אסור, אף אם היה משקה אותה היה מתייבש עוד קודם המועד, ולרמב"ם אם באופן דהיה משקה אותה לפני המועד היה מתייבש עוד קודם המועד, מותר להשקותה במועד אף אם לא התחיל להשקותה קודם המועד. [ועיין עוד היטב בקטע שאח"ז בשם החזו"א].

ביאור הלכה ד"ה שכיון כתב ודלעת הרמב"ם, בית השלחין מותר להשקות רק כל זמן שלא יבשה, ועיין בחזו"א סימן קל"ד ס"ק ו' ד"ה וכו', דכתב להיפך, דלדעת הרמב"ם אינו מותר להשקות בית השלחין אלא דוקא ביבשה, ועיין עוד שם ס"ק ה' שמסביר שיטתו באריכות.

סעיף א' ומשנה ברורה ס"ק ד' דבשדה בית הבעל אסור להשקותה דהוי להרווחה, ועיין בחזו"א סימן קל"ד ס"ק א' ד"ה מ"ק ו' ע"ב, ושם קאי על הא דסעיף ז', בענין משקין מאילן לאילן, אבל כל השדה אסור משום דהוי הרווחה, והוסיף החזו"א [בסוגריים מרובעות] ואף אי איכא חריצין בכל השדה וכשנוטל את הצרור הסותם, משקה כל השדה כחד טורח אסור.

סעיף ב' כתב אפילו בבית השלחין, לא התירו אלא היכא דליכא טירחא יתירא, כגון מן המעיין, בין חדש בין ישן, שהוא ממשיכו ומשקה, עיין בחזו"א סימן קל"ד ס"ק ט' ד"ה שם, דמירי אפילו שאין רוב השדה שותה מאותו מעיין ביום אחד כיון שעכ"פ לכמה ימים הוא שותה.

שם אבל לא ידלה וישקה מן הכריכה וכו', עיין חזו"א סימן הנ"ל ס"ק י"ד, ד"ה וכו', דאפילו במקום שיבא לידי פסידא, ואי אפשר להשקות מן המעיין אסור.

משנה ברורה ס"ק ז' דבמעיין לא התירו רק בהמשכה, אבל בהדלאה כגון ביד או בכלי אסור, משום טירחא יתירא, עיין בחזו"א סימן הנ"ל ס"ק י"א וי"ד בביאור יותר דאין חילוק בין מי מעיין למי גשמים, דלהמשיך אם יש בה כדי להשקות כל השדה מותר אף במי גשמים, ולהדלות אסור אף במי מעיין שהוא בעומק ורק באינו בעומק לרוב ראשונים מותר אף להדלות.

ועיין עוד בחזו"א ס"ק י"ד שם, במעיין בעומק ויש שם מזנן הנקרא פלומ"פ והמים עולין מאליהן, אף דעבידי דמתקלקל הפלומ"פ מותר, ואפילו שהפלומ"פ מזנן אל בריכה ומשם יש צינורות לשדה, כיון דמעייין קאתי

משנה ברורה ס"ק א' וביאור הלכה ד"ה ומותר, כתב יש שסוברים דמלאכת חול המועד אסור מדאורייתא ויש סוברים דהוא מדרבנן ויש שהטילו פשרה שמלאכות שאינו צורך המועד ואינו דבר האבוד הוי מן התורה ודבר האבוד אפילו בטירחא יתירא הוי מדרבנן, ולאילו הסוברים דהוי מדאורייתא אם כן כל ספק במלאכת חול המועד ספיקו להחמיר, ולאילו הסוברים דהוי מדרבנן הוי כל ספיקא להקל, היוצא מדבריו דלאילו דסברי דהוי מדאורייתא אפילו דבר האבוד בטירחא יתירא בכלל זה, ועיין בחזו"א אר"ח סימן קל"ד ס"ק י"ד ד"ה ושורש וכו', וז"ל: ושורש איסור טורח בדבר האבוד, כתב ריטב"א דאינו אלא מדרבנן, אפילו לדעת האומרין דמלאכה בחול המועד דאורייתא, ולכן נראה דיש להקל בספיקו.

סימן תקלו

סעיף ד' ומשנה ברורה ס"ק י"ח וי"ט ובשער הציון ס"ק ל' שמותר לצוד ולמלוח אפילו מוכח בודאי דהוא לצורך חול, דעל כל צידה ומליחה אפשר לומר אולי ימצא משוכחים ביותר לכבוד המועד, ועיין בחזו"א סימן קל"ה ד"ה י"א א' [בסימן הזה סודר החזו"א על הדפים דמסכת מועד קטן] דמותר רק לצורך המועד בהרווחה ולא כמוכח בודאי דהוא לצורך חול, וחולק בזה על המ"א והמשנה ברורה, עיי"ש היטב.

סימן תקלו

סעיף א' לגבי משקין בית השלחין, עיין חזו"א סימן קל"ד ס"ק ד', ד"ה ודין, דדין בית השלחין משתנה לפי הזמן, ולפי המין, וכל שנפסד במניעת ההשקאה, משקין אותה, וכתב עוד שם דשדה אורז דמותר אינו רק במקום ובזמן דנחוץ כדי שלא יפסד.

סעיף א' ומשנה ברורה ס"ק ב' וג' ובשער הציון ס"ק א' כתב דאין חילוק בין לדעת רש"י ובין לדעת הרמב"ם אם לא השקה קודם המועד בין מחמת אונס בין מחמת עצלות, אסור להשקותה במועד, דלטעם רש"י דאם לא התחיל לא תפסד ע"י איחור כמה ימים, ולטעם הרמב"ם דאם לא השקה לפני המועד, הוי עכשיו טירחא יתירה, ועיין בחזו"א סימן קל"ד ס"ק ו' ד"ה שו"ע, יוצא מדבריו, דיש חילוק בין רש"י להרמב"ם, [החזו"א אינו מדבר מפורש על דברי הרמב"ם רק כך משמע מדבריו לדעת רש"י ומוזה יוצא לדעת רמב"ם]

כחפירה חדשה, ועיין חזו"א שם ד"ה רש"י כיון וכו', דבין נסתם מעט בין נסתם הרבה, אסור דהוי כחופר מחדש כל שאין בה שיעור ו' טפחים, ולא הוי עליה שם אמה. [ומשמע מדבריו דבמקום שהשקאה מותרת מותר להשקות ממנה מכל מקום].

סעיף ז' מושכין מים מאילן לאילן ובלבד שלא ישקה כל השדה כולה וכו', עיין חזו"א סימן קל"ד ס"ק ז', הפירוש של ולא ישקה כל השדה הכי פירושו, דהשדה עשויין חריצין הנמשכין מהאמת המים, וכשמביא המים בשדה הושקתה השדה כולה, וזה אסור, רק צריך לחפור חריצין קטנים חדשים ללא טורח, ממעיין לאילן הראשון, ומאילן לאילן, ואין משקה אלא סביבות האילן שממלאין את העוגיות שסביבם. ועיין שם עוד בחזו"א ס"ק י"ד ד"ה ונראה, דאם אי אפשר בלא טורח למשוך מאילן לאילן מותר להשקות כל השדה כולה מטעם דהוי דבר האבוד.

שם ובשער הציון ס"ק כ"ה לדעת רש"י דוקא אם נתייבשה מותר, ולדעת הרמב"ם להיפך, דוקא אם עדיין היא לחה, ועיין בחזו"א סימן קל"ד ס"ק ו' ד"ה וכו' עוד, ובביאור יתר שם ס"ק ה' [הבאנו דבריו לעיל תחילת הסימן] דאפילו לדעת הרמב"ם אין להתיר כי אם בנתייבשה.

ביאור הלכה ד"ה מאילן וכו', עיין חזו"א שם ס"ק י"ד ד"ה ודין, דבפרדסין שלנו אם הגיע זמן לשתות במועד ונפסדין אם לא ישקה, מותר להשקותן ע"י צינורות המים הנמשכין מהבריכה, המתמלאת ע"י צינורות הנמשכין מהמעייין ע"י פלומ"פ שאי אפשר למשוך מים מאילן לאילן, ועוד שרצופין יותר מ"י לבית סאה, וכל זה בזמן שלא נתקלקל והמים עולין מהמעייין אבל בזמן שנתקלקל אסור להשקות מהבריכה ואע"ג דנפסדי.

סימן תקלט

סעיף ה' ובביאור הלכה ד"ה אינו וכו', דלפי מה שכתב הטו"ז בשם רש"ל לא מצינו היתר למחתכין בגדים לפי מרתם דחייב משום מחתך דהוי מלאכה גמורה, ועיין בחזו"א סימן קל"ה ד"ה רא"ש, דבמקום שמתור פרקמטיא מותר אף להוציא מרשות היחיד לרשות הרבים, ואף לחתך כפי המדה, כיון שאין בזה עבודת עמל וטורח.

סימן תקמ

ביאור הלכה ד"ה וכן כתב בשם הריטב"א דמיירי בגג דלא רגילי להלוך בהם, שאינו חייב במעקה אלא שהוא רוצה לעשות משום שמירה, אבל משום מצוות מעקה מותר לעשות כדרכו, עיין בחזו"א יו"ד סימן ר"ד מסכת חולין לרף קל"ו ד"ה שם למעוטי וכו', דכתב

מותר, אך במציאות הזאת מותר רק כ"ז שלא נתקלקל הפלומ"פ, עיין שם בארוכה.

ועיין שם עוד דאם יתקלקל הפלומ"פ מותר לתקנו במועד, אם מסתפקין ממנו מים לצורך המועד, ועיין שם שאפשר אפילו אין מסתפקין אלא לצורך השדה מותר לתקנו.

סעיף ג' וכן הבריכות שאמת המים עוברת ביניהם מותר להשקות מהן, עיין חזו"א סימן קל"ד ס"ק ט' ד"ה והני, דבריכות ופסיקות אין חילוק בין נתמלאו מהאמת המים העוברת ביניהם, לבין נתמלאו ממי גשמים.

שם וכן בריכה וכו' מותר להשקות ממנה בית השלחין אחרת וכו', עיין חזו"א שם ס"ק י"א, ד"ה ודעת, דמותר אפילו להדלות בדלי כשאינו עמוק.

שם ומשנה ברורה ס"ק י' הביא דעת הראב"ד דדוקא כשאמת אמים עוברת בתוך הבריכה אבל אם אינו נכנס רק בתוך השדה אסור, ודעת הריטב"א דאפילו עוברת סמוך לשדה מותר, עיין חזו"א שם ס"ק ט' ד"ה וכו', במה שכתב בסוגריים מרובעות, דנראה כוונת הראב"ד דעכשיו האמת המים מופנית לצד אחר ע"י ססתמו כניסתה להבריכה אלא שבקל אפשר לפותחה להבריכה ומותר לפותחה במועד, אבל אם אי אפשר לפותחה להבריכה, אע"פ שהאמה עוברת בשדה לאו כלום הוא, ועיין שם עוד, דמיירי שהחריצין נמשכין כולן מהבריכה ואי אפשר להשקות מן אמת המים אלא על ידי לפותחה להבריכה, אבל בלא הכי מותר גם לדעת הראב"ד, ועוד דאם נמשכין אמות קטנות מהאמה הגדולה על פני כל השדה אפשר למלא על ידו את הבריכה מן האמה והיא מחוברת לו, ולפי זה כתב שאין מחלוקת בין הראב"ד להריטב"א.

שם בריכה שנטפה וכו' ועדיין היא נוטפת וכו' והוא שלא פסק וכו', עיין בחזו"א שם ס"ק י' ד"ה שם, שמשתפק אם דוקא באופן שלא יפסקו המים קודם שישקה כל השדה דאז מותר, או אפילו אין שותה ליום אחד כיון ששותה לכמה ימים מותר כמעייין.

סעיף ד' דלצורך ירקות שהוא לצורך המועד מותר לדלות, עיין חזו"א סימן קל"ה ד"ה תוד"ה מדלין וכו', דאפילו ממי קילון ומים מכונסים, מותר לצורך המועד.

סעיף ו' ומשנה ברורה ס"ק כ"ב דאם לא נשאר טפח אסור לתקן את אמת המים דהוי כעשיה לכתחילה, עיין חזו"א סימן קל"ה ד"ה ק"ק, דמסתפק אם דוקא שנסתם כל אורך האמה הוא דאסור, אבל אם נסתם מעט מותר לתקנו, או דילמא אפילו נסתם מעט כל שנסתם כל גובהו, ולא נשאר טפח בעומק אסור לתקנו.

שם ומשנה ברורה ס"ק כ"ג דבלא היתה עמוקה ששה טפחים, אסור לחפור אפילו היתה עמוקה טפח דהוי

אחת הוא בלי הפסק כלל, וסיים החזון"א ונכון לעשות כמש"כ המחבר תקיעות דמיושב בכח אחד, ושל מעומד בב' כוחות, בהפסק פחות מכדי נשימה, [וכך נהג החזון"א (כפי שהעירו תלמידיו) דבתשר"ת דמיושב הריע מתוך השבר, ובמעומד הפסק פחות מכדי נשימה, ובתקיעות שאחרי התפלה, עשה מקצתן בהפסק פחות מכדי נשימה, ומקצתן בלי הפסק כלל.

סימן תקצב

סעיף א' ותוקעין על סדר הברכות, עיין חזון"א סימן קל"ז ס"ק ג' ד"ה ונראה, וד"ה ואחרי, דאם התפללו מוסף, ומפני איזה סיבה אין יכולין להוריד שליח ציבור, צריכין לתקוע תקיעות דמעומד, ולפי הב"ח היו צריכין לתקוע בלחש, ואפשר דגם הר"ן יודה בזה, אך סיים דלפי שאין אנו נוהגין לתקוע בלחש כלל וכו' צריך השליח ציבור לתקוע תקיעות דמעומד אחרי התפלה, אף על פי שכבר תקעו תקיעות דמיושב, דחבר עיר דמתחייבין בתקיעות דמעומד, היינו עשרה שהתפללו בלחש. ועיין שם עוד בחזון"א ס"ק ד' ד"ה יש לעיין, דיוצא מדבריו דנוטה לומר, דאפילו לא התפלל עם הציבור, אם שומע תקיעות דמעומד מן השליח ציבור, אף על פי שלא שמע סדר הברכות, שמיעתו מצוה של תקיעות דמעומד דציבור.

שם דמחזיר שליח ציבור התפלה ותוקעין על סדר הברכות, עיין חזון"א סימן קל"ז ס"ק ה' ד"ה איתא, דאם התחיל בעשרה ויצאו מקצתן דהדין הוא (בשו"ע סימן נ"ה) דגומר, דיש לתפלה זו דין תפלת הציבור, ויכול לומר מלכיות וזכרונות ושופרות, ולתקוע על סדר הברכות.

ועיין עוד בחזון"א שם ד"ה נראה, דציבור השומעים מן השליח ציבור אם דלגו תיבות וענינים, שלא שמעו, אף אם דלגו דברים שהן עיקר במטבע הברכה, שהמתפלל שדלגן אינו יוצא בתפלתו, ויש בו איסור ברכה לבטלה, אם שמעו ענינים שיש בהם שבת ותהלות, או שיש בהם תפלות ובקשות, יש להם מצוה במה ששמעו, וסיים, ואפשר דכי שומע על סדר הברכות, יש לו מצות תקיעות דמעומד.

[עייין מועדים וזמנים חלק א' סימן ח' שהביא דעת הגרי"ז מבריסק דצריך לשמוע מלה במלה מפי השליח ציבור, ואם לאו לא הוי על סדר הברכות, ועיין במנחת יצחק חלק ד' סימן מ"ח, בתשובתו להגאון ר' ישראל וועלץ זצ"ל, דהגרי"ז וועלץ הביא ראייה מהלקט ישר בשם התרומת הדשן, דא"צ לדקדק לשמוע מלה במלה, ובעל המנחת יצחק זצ"ל, הביא מהאבני נזר (אור"ח סימן תמ"ה) בשם חמיו, ראייה לשיטתיה דחזון"א.

(דרך אגב מה שהביאו שם בלא שמעו מלה במלה, אם התפללו בציבור בלחש, שייך להתקיעות ויצא בו, עיין חזון"א סימן קל"ז ס"ק ד' ד"ה יש לעיין (הבאנו דבריו

דבריטב"א עצמו לא כתוב טעם הפטור דמשום דלא רגילי להלוך בו, אלא כתב סתם דמיירי בגג הפטור מן המעקה, וסיבת הפטור כתב החזון"א דהוא משום שאין בית דירה תחתיו, ומוסיף החזון"א דהדין דהביא המשנה ברורה דבגג דלא רגילי להלוך בו פטור, הוא אמת ומביא משיטה מקובצת ב"ק דף נ"א עיין שם.

סימן תקסו

סעיף ח' כל תענית ציבור יש בו נשיאת כפים במנחה חוץ מיום הכיפורים, ועיין לעיל סימן קכ"ט (והוא מהגמרא) דכתב המחבר הטעם דכיון דמתפללין סמוך לשקיעת החמה כתפלת נעילה דמיא ולא גזור, ועיין בחזון"א אור"ח סימן כ', דחידש דאף דמתפללין מנחה גדולה ואינו סמוך לשקיעת החמה אעפ"כ נושאין כפים.

סימן תקפא

מה דאיתא באחרונים ומטה אפרים דנהגו לעשות התרת נדרים ערב ראש השנה, עיין חזון"א אה"עו סימן קל"ו ס"ק ה' ד"ה נראה וד"ה יש לעיין (ובהוצאות שלנו הוא גם כיו"ד סימן קמ"ג ס"ק ה' ד"ה נראה וד"ה יש לעיין) על מה מועיל התנאי, והאם מועיל כסתמא גם על נזירות ומה הפירוש חוץ מנדרי תענית בשעת מנחה, שאנו אומרים.

סימן תקפו

בשו"ע ומשנה ברורה ס"ק פ"ח ושער הציון ס"ק קכ"ח בגוי שעשה שופר מקן של ישראל אסור משום נולד, ובקרבן גוי יש להתיר, ובשער הציון כתב בשם נהר שלום דדעתו דלא הוי נולד דמעיקרא קרן והשתא קרן, ועיין חזון"א אור"ח סימן מ"ג ס"ק כ"א דאם עשה מקרן של ישראל אם אינו יושב ומצפה אסור לכו"ע ואם יושב ומצפה אסור רק לאלו שאוסרים נולד, ובקרבן גוי יש להתיר בכל גונו, אך עיין חזון"א סימן מ"ד ס"ק י' דבנולד גמור יש להחמיר אף בשל גוי, ובשופר דמותר בגוי הביא משער הציון הנ"ל דלא הוי נולד גמור וסמכינן אהאי שיטה.

סימן תקצ

סעיף ד' במחבר כתב דבתקיעות דמיושב יעשה בנשימה אחת ובתקיעות דמעומד יעשה בשתי נשימות, והרמ"א כתב לעשות הכל בשתי נשימות, ועיין במשנה ברורה ס"ק כ"א שלא יפסיק יותר מכדי נשימה גם להרמ"א דמנהגנו לעשות בשתי נשימות, ועיין בשער הציון ס"ק י"ח בשם החיי אדם דהכרעת השו"ע טובה מאוד, דיוצאין בזה כל הדעות, ועיין בחזון"א סימן קל"ו ס"ק ב' דמבאר באריכות, שאם הפסיק כדי נשימה, לכו"ע לא יצא, והנפקא מינה בין אלו הסוכרים ב' נשימות, לבין הסוכרים בנשימה אחת, הוא דב' נשימות הוא בהפסק קטן פחות מכדי נשימה, [היינו בהפסק כח א'] ונשימה

מקבל טומאה, ועיין בחזו"א סימן קמ"ג ס"ק ו' ד"ה במ"א, שבתחילה פקפק ע"ז ואח"כ כתב דיש לישבו.

ועיין שם עוד בחזו"א ס"ק א' ד"ה ובשו"ע, דלדעת השו"ע בסולם, נחשב הסכך שתחת הסולם כסכך פסול.

ועיין שם עוד בחזו"א דאם מצטרף לעוד סכך פסול, או שיש ב' טפחים מכאן וב' טפחים מכאן ואויר ביניהם, פחות מג' טפחים, מצרפן לפסול לדעת השו"ע, ולא דוקא כמו שכתב המשנה ברורה שיש בו עצמו ד' טפחים.

משנה ברורה ס"ק כ"ב דיש להחמיר שלא לסכך בדבר המקבל טומאה, שמא יבא לסכך בו, עיין בחזו"א סימן קמ"ג ס"ק ב' ד"ה במלחמות, דלדעת הרמב"ן יש להחמיר להעמיד בו, אם לא דמשמש מעשה קרקע בעלמא.

ועיין שם עוד בחזו"א ד"ה ולסמוך, דעל כותל אבנים יש להתייר, אף אם נותן בתוך הקיר חוטי ברזל, כיון שעיקר הכותל הוא מעפר וטיט, וגם הברזל אינו נראה, וגם הכותל עומד בעצמו, ואין הברזל רק לחזק שלא יפול ע"י הכאה ותנועה.

סימן ח' ומשנה ברורה שם דמעמיד דמעמיד מותר, עיין חזו"א שם ס"ק ב', ד"ה סימן תרכ"ט וכו', דלמאי דמחמירין במעמיד, יש להחמיר גם במעמיד דמעמיד, ועיין שם ד"ה ולכן, דלפי זה אין לקבוע הכלונסאות במסמרות, וסיים, מיהו דוקא אם הכלונסאות אינן נסמכין על הכותל, אלא המסמר משלבו אל הכותל, אבל אם הכלונס נסמך על הכותל ומחזקו במסמר, שלא ישמט ממקומו, בשעת עריכת הסכך עליו, לית לן בה כיון שעומד בלא המסמר.

ועיין שם עוד דלעשות קרקעית הסוכה בדבר המקבל טומאה מותר לכ"ע.

סעיף י' ואם קצרן לסיכוך אין לידים תורת אוכל, עיין חזו"א סימן קנ"ו בהשמשות לסימן תרכ"ט, ד"ה סוכה י"ג ע"ב, דמיירי דאינו חושב לאוכלן לעולם, דאי חושב לאוכלן אחר החג, יש להן ידות.

משנה ברורה ס"ק ל"א דשיעור הידות הוא ג' טפחים אבל כיון דיש ידות גדולות, שמצטרפות לאוכל, יש להחמיר ולאסור בכל ידות, ועיין חזו"א שם ד"ה ובקצרין, דבקנה השיבולת דנשנה שיעורו אין להחמיר ביותר מג', ורק בדבר שלא נשנה שיעורו, צריך להחמיר ביותר מג' וא"כ אין מקום לחומרא זו דיותר מג' טפחים בקנה השיבולת.

שם כתב דגרגירים שנשארו אחרי הדישה, דדין יד יש להם, ובחזו"א שם ד"ה כ' עוד המ"ב, כתב ואפשר דדישה שהוא מעשה, להפריש מהן האוכל, מבטלו מתורת יד, כיון שאין דעתו ללקט את הגרגרין לעולם, וסיים החזו"א, ונראה דלסכך בקשין עם השבלים, לאחר

לעיל) דאף דלא התפלל ביחד עם הציבור שייך לתקיעות דמעומד, אך לא מתחייבים לתקוע בסדר הברכות אם אין עשרה שהתפללו בלחש ביחד כמו שכתב לעיל החזו"א ס"ק ג' עיין שם היטב).

סעיף ב' יחיד אינו מפסיק לתקוע בברכות וכו', ועיין שם במשנה ברורה ס"ק ו' דלא תקנו לשמוע על סדר הברכות אלא בציבור, ועיין בחזו"א סימן קל"ז ס"ק ד' ד"ה ויחיד, דיחיד שלא בא לבית הכנסת ולא שמע תקיעות דמעומד, לא מיקרי עברינא, על שלא קיים מצות שופר, דמעולם לא נתחייב היחיד בתקיעות דמעומד, אלא חטאו כמה שלא התפלל בציבור, ונכלל בכלל זה גם מה שבציבור יש דין של תקיעות על סדר הברכות.

סימן תריב

סעיף ג' ד' ה' עיין חזו"א מה שמצויין להלן על שו"ע סימן תרי"ח סעיף ז' ומשנה ברורה ס"ק כ"א, דהיינו דמשערין באדם בינוני.

סימן תריח

סעיף ז' שישוה כדי אכילת ד' ביצים, ועיין שם במשנה ברורה ס"ק כ"א דהיינו בין אכילה לאכילה, וכן דמשערין בדידיה, ועיין חזו"א סימן ל"ט ס"ק י"ח, קונטרס השיעורים בסופו, ד"ה והא, דמשערין באדם בינוני, וכן מה שכתב המשנה ברורה, בין אכילה לאכילה אינו מדוקדק, כי צ"ל מתחלת אכילה דהיינו ג' ביצים ושליש אחר האכילה דהיינו ביצה א'.

סימן תרכו

סעיף א' ברמ"א מיהו אם השפיל וכו', ומשנה ברורה ס"ק ז' הביא שתי דעות אם בהשפיל צריך שיהיה כסכך צלתה מרובה מחמתה בלא האילן או לא, ועיין בשער הציון ס"ק ח' שמדינא צריך להחמיר כשיטה זו, ועיין חזו"א סימן קנ"ט ס"ק י"ד, שאין להכשיר בניכרין, כי אם שצלתה מרובה מחמתה, מלבד הסכך שתחת האילן, ואז כשר אף בלא עירבן.

סימן תרכז

סעיף ג' ומשנה ברורה ס"ק ז' דבקינפות, כיון שיש להם גג, אף דאינה גבוה עשרה, מיתסרא כיון דקביעי, ועיין בחזו"א סימן קנ"ט ס"ק י"ח, דמסתפק מהו שיעורו, ואם גם בפחות מד' מיתסרא, ועיין שם עוד דמסתפק, בקביעי ואין להם גג דמיתסרא בגבוה עשרה, דאפשר דבעינן גבוה עשרה על רחב ד'.

סימן תרכח

סעיף ז' ומשנה ברורה ס"ק כ"ב בשם המ"א ובשער הציון ס"ק מ' דנקבים בטולם שהם מעבר לעבר אינו מקבל טומאה ואם אינו מעבר לעבר

חלון, לדעת הטור בעירובין הוא מוכרח כהיש אומרים זה, לדעתו אין צורת הפתח כפחות מגובה י' ורחב ד'.

שם ברמ"א דאם הטפח והדופן מגיע לסכך אין צריך קנה על גביהן, ועיין משנה ברורה ס"ק י"ג בשם המ"א להחמיר, דאפילו מגיע לסכך בענין קנה ע"ג, ועיין חזו"א יור"ד סימן קע"ב ס"ק ב' ד"ה אר"ח סימן תר"ל ס"ב, דדעתו לדינא כהמ"א, ועיין עוד שם ס"ק ג' סוף ד"ה מה שנראה, דמחזק שם גם פסקו של המ"א.

סעיף ג' במחבר כתב, ב' דפנות זו כנגד זו, עיין חזו"א אר"ח סימן ע"ה ס"ק י"א דצריך להיות שיעור של ב' הדפנות כל אחד ד' טפחים ולא מהני פס ד' דזה לא מהני אך בב' דעריבן, לפי דברי הר"ן ואפילו בסוכה קטנה.

שם במחבר כתב, שיתן קנה מהפס על הדופן האחד, עיין בחזו"א יור"ד סימן קע"ב ס"ק ב' ד"ה ולפ"ז, שגם כאן צריך ב' קנים.

שם בשו"ע שיתן קנה מהפס על הדופן האחד. ועיין בחזו"א אר"ח סימן ע"ה ס"ק ח' וט' דבזה אין צריך עד סוף הדופן בסוכה גדולה, דכיון שיש ב' דפנות שלמות ועוד פס ד' וצורת הפתח, הוא אידך כפסל היוצא מן הסוכה דנידון כסוכה לכו"ע.

סעיף ה' ברמ"א כתב, דהפתחים לא יהיו בקרנות, כי ב' דעריבן צריכין להיות מחוברין כמין ג"ס, עיין בחזו"א סימן ע"ה ס"ק י', דבב' דעריבן ג"כ לא מהני עומד מרובה על הפרוץ. ועיין שם עוד ס"ק י' וי"ב דבאיכא ב' דעריבן בשיעור ד' טפחים, יכול להאריך השאר בצורת הפתח, או ע"י עומד מרובה, וגם יכול להאריך בקנים פחות מג' ונחשב כעומד לענין צירוף עומד מרובה.

ועיין עוד חזו"א ס"ק י"ד וט"ז דאף אי איכא ג' דפנות דלמ"א ס"ק ה' אפשר לעשות מחיצות של קנה קנה פחות מג' אף לגבי ב' דעריבן, מטעם לבוד, אי בצירוף כל הד' רוחות הוא פרוץ מרובה על העומד, לא מהני,

ועיין שם בארוכה, דמסכם לפי דברי המ"א, דאי ליכא ב' דעריבן ע"י לבוד לא מהני עומד מרובה אף בד' דפנות, ואי הפתחים פחות מג' תלוי אם יש ד' טפחים במקום אחד כמין ג"ס, ועיין שם בארוכה עוד כמה חילוקי דינים בכללות הדפנות.

סעיף ח' ומשנה ברורה ס"ק ל"ט דהיכן דמבחוץ ניכר שכולט ומבפנים נראה כשווה, או להיפך, עיין חזו"א סימן ס"ז ס"ק ה' דאפילו בולט רק משהו, כשרה, ועיין שם עוד ס"ק ר' ז' ח'.

משנה ברורה ס"ק מ' כתב, בשם הטור"ו לאותן העושים סוכתם בתוך הבית ופורצין התקרה, שיהיה כשר מחמת פי תקרה יורד וטוטה, ומביא בשם הביכורי יעקב שמפקפק בזה, מחמת שאין קורת הבית

דישה אין להחזיק שרוב השבלים נשארו בהן גרגרין וכל שכן כשהן יותר מג' טפחים, וכו', ויש להקל בזה.

סעיף י"ז אם סיכך בחבילה והתירה כשרה, וכו', אבל חבילה שהעלה ליכש, וכו', אינה ניתרת אלא בנענוע, עיין חזו"א סימן ק"נ ס"ק ח' דאפילו דהתירה לא היה לשם סוכה מהני, כיון דמתחילה הניחן לשם סוכה.

סעיף י"ח בהפכן על צדן, בנסרים שרחבם ד', עיין חזו"א סימן קמ"ד ס"ק ד' ד"ה סוכה י"ד ע"ב דאף בהיו על צדן פחות מג' טפחים, פסול ונקט שיעור ג' שאין בו גזירת תקרה.

סימן תרל

סעיף ב' ומשנה ברורה ס"ק ו' וס"ק י' וביאור הלכה ד"ה ויעשה לה צורת הפתח וכו' דמשמע מדבריו דמה"ת סגי בטפח שוחק גם בעשוי כמין מבו, ועיין בחזו"א סימן ע"ה ס"ק י"ד, דמסתפק דאפשר דב' דעריבן הוי מה"ת, ועיין שם בס"ק ט"ז [בסוגריים מרובעות ד"ה אחרין] דמצד דבעי רוב דופן מה"ת, דהיינו ד' עומד במשך ד' טפחים, ולפי זה לא מהני בכמבו מה"ת טפח שוחק, וזה ולא כהמשנה ברורה והביאור הלכה הנ"ל.

ועיין שם עוד ס"ק א' וב', דב' דעריבן צריך להיות בלי צורת הפתח, ובלי לבוד או עומד מרובה, ואח"כ יכול לשים קנה בסופו ולהמשיך הדופן ובלבד שלא יהא פרוץ מרובה על העומד [עיין שם בארוכה בכל הסימן].

סעיף ב' במחבר כתב, עושה דופן שיש ברחבו יותר על טפח, ומעמידו בפחות מג' לאחד מהדפנות, ויעמיד קנה כנגד הכותל, כנגד אותו טפח ויעשה לה צורת הפתח שיעמיד קנה עליו ועל הטפח וכו', ועיין חזו"א יור"ד סימן קע"ב ס"ק ב' ד"ה ואם, דצריך קנה א' סמוך להטפח, וקנה א' כנגדו כדי שהצורת הפתח לא ישען על אותו הטפח.

שער הציון ס"ק ב' בשם הלבושי שרד דאם הדופן השלימה היא ארוכה, אין צריך להעמיד קנה בסוף הדופן הארוכה אלא עד היכן שמחזקת ז' טפחים, ועיין שם בשם הלבוש דאין דעתו כך ובשער הציון דן בדבריו, דהרי אם יש ז' טפחים השאר הוי כפסל היוצא מן הסוכה והוי כסוכה, ועיין בחזו"א אר"ח סימן ע"ה ס"ק ח', דדעתו דכיון דאין הדופן שלישי ז' שלמות לא הוי כפסל היוצא מן הסוכה וזה דלא כהמשנה ברורה והלבושי שרד.

משנה ברורה ס"ק ט' כנגד הכותל, היינו כנגד סוף המקצוע השני שכנגדו שמחזק ז' טפחים, ויש אומרים דירחיקו עוד טפח יותר, כדי שיהיה צורת הפתח על רחב ד', ועיין חזו"א אר"ח סימן ע"ז ס"ק ה' ד"ה

דהסכך נסמך על כרעי המטה, אי אפשר למיחשב המטה כמטה שהוכנסה בסוכה לתשמיש כיון דכל קיום הסכך, הוא על ידי המטה ואי שקלת ליה למטה אין כאן סוכה, אבל אם העמיד עצמו וסמך הסכך עליהן, חשבינן המטה כהוכנסה בסוכה לתשמיש, ואע"ג דכל הכרעים הם ד' זוויות הסוכה והמטה ממלאה את כל הסוכה ואי אפשר לו לישב בסוכה רק על המטה וגם השולחן מעמיד על המטה מכל מקום אין המטה ממעטת את האויר, וכל זה רמזו במ"ש הטור והכרעים הם דפנות, אבל אם דפנות הסוכה מחוברות אל המטה, וכי שקלת ליה למטה, הדפנות נופלות, צריך י' טפחים מן המטה עד הסכך, דע"כ המטה היא קרקעית הסוכה, ואין בזה שום סברא לחלק בין סכך הנסמך על המטה לדפנות נסמכות שהי לא מכח דין סכך אתינן עלה, אלא דברי סברא הן, לקבוע אם דירתו על הארץ והמטה הם כלי תשמיש או שדירתו על המטה, והכרעת הדבר, אם אפשר לו להוציא המטה ולהיות הסוכה נשארת, ואין לנו מקום לחלק בזה בין המטה מקיימת את הסכך או מקיימת את הדפנות, ואע"פ שמרן הבי"י לא פירש כן, מוכרחים אנו לנטות מדברי מרן ז"ל מפני שאי אפשר לן לישבם. עכ"ל החזו"א שם.

סימן תרלא

סעיף ב' בהיה מיעוט, חמתה מרובה מצלתה, ורוב, צלתה מרובה מחמתה, ובצירוף הוי צלתה מרובה מחמתה, מחלוקת המחבר והרמ"א האם כשרה, ועיין משנה ברורה ס"ק ד' דלמחמירין אין לישב באותה חלק שיש בה חמתה מרובה מצלתה בסוכה גדולה שיש בה יותר מז' על ז', ועיין בחזו"א או"ח סימן ק"ג ס"ק י"ז באם מיעוט הסוכה היה חמתה מרובה מצלתה, וברוב היה צלתה מרובה מחמתה, אך אם נצרף כל הסכך יהיה חמתה מרובה מצלתה, אז אותו המקום שחמתה מרובה מצלתה פסולה והשאר [ברובה] אם יש בה שיעור סוכה והכשר דפנות, מלבד המיעוט, כשרה, ומקום המיעוט אינו נחשב מהסוכה.

סעיף ז' קנים הבולטים חוץ לסוכה לצד הפרוץ ודופן א' נמשך עמהם כשרה, אע"פ שעשה דופן על הצדדין יותר על ז' וכו', עיין חזו"א או"ח סימן קמ"ד ס"ק א' ד"ה ומיהו דאף שאין ברוחב סכך היוצא ז' טפחים חוץ לסוכה, ואף בג' טפחים אויר מפסיק ביניהן [בין היוצא לדופן הנמשכת בהדייהו], כשר.

סעיף ח' ומשנה ברורה ס"ק י"ח סיככה בשפודין, ואין מהן במקום א' ד' טפחים אפילו ע"י צירוף, מב' או ג', והניח בין שפוד לשפוד, כמלא שפוד, ונתן שם סכך כשר פסול, עיין בחזו"א או"ח סימן ק"ג ס"ק א', דאם יש בסכך הכשר נקבים אז פסול אפילו היו כנגדן נקבים בסכך הפסול, דאז הסכך הכשר הוא פחות

רחב ד', ולכן כתב שישים קנה פחות מג' תחת הקורה, וקנה אחד במקום שכלה הסוכה, ויוכשר מכח ג' דפנות, עיין בחזו"א או"ח סימן ק"א ס"ק ה' ד"ה מה שנראה, דאין התקרה נחשבת כקנה על גביהן, וצריך קנה לכר התקרה.

סעיף י' ומשנה ברורה ס"ק מ"ח כתב, בשם המ"א דאם הרוח מנידה למחיצה לא הוי מחיצה, ועיין בחזו"א או"ח סימן ע"ז ס"ק ו', דזה דוקא כשמנידה המחיצה והולך ובה עד שמתרחק ג' טפחים, אבל אי אחרי התנודה אינו מתרחק ג' טפחים הוי מחיצה, אף שמתגודת ברוח.

סעיף י' בעושה סוכתו בין האילנות והרוח מנידה אותם, ומילא בין האוירים כתבן וקש שלא יניד אותם הרוח, עיין בחזו"א או"ח סימן ע"ז, דביאר בהא דמהני מחיצות של ענפים אף דכבר כתב [סימן ע"ה ס"ק י"ד] דלא מהני לבוד בכ' דעריבן, צריך לומר דאיכא בענפים שתי וערב, אי נמי דאיכא עומד ד' במקום אחד, אי נמי בדאיכא עומד במשך ז' טפחים סגי, ועיין שם עוד דכתב ואפשר דבעומד מרובה סגי כל שהאווירין פחות מג', והוסיף וכל זה כשהענפים נתונים שתי למחיצת הסוכה, אבל אם נתונין ערב, נראה דלא מהני עומד במקום אחד אלא כסוכה גבוהה י', אבל בגבוהה יותר מ' נראה דלא מהני מחצלת ד' גבוהה מן הארץ, פחות מג', ולמעלה ממנה קנה כל שהוא פחות מג', דאכתי אינה אלא מחיצה של ערב, מיהו איך גווני מש"ל גם בנתונין ערב, וכשיהיה ז' טפחים עומד בתוך גובה י' אי נמי בעומד והשאר לבוד סגי, ע"כ.

סעיף י"ג ומשנה ברורה ס"ק נ"ח בסומך סוכתו על כרעי המטה, והכרעים הם הדפנות אפילו אין גבוה י' מהמטה עד הסכך כשרה כיון שיש מן הארץ עד הסכך י', עיין חזו"א או"ח סימן קמ"ג ס"ק ג' דביאר דאיירי דדפנות הסוכה אינן מחוברים למטה ויכול להוציא את המטה והסוכה תהא נשארת על כנה ובסיסה, בסככה ובדפנותיה, ולכן אין המטה ממעטת חלל הסוכה, אבל אם דפנות הסוכה מחוברות למטה על כרחך המטה נעשית קרקעית הסוכה, וממעטת מן חלל הסוכה, וצריך י' טפחים מן קרקעית המטה.

ועיין שם עוד דביאר לשון הטור והשו"ע דסעיף י"ג, באופן אחר מהמשנה ברורה בשם הבי"י, וז"ל ולשון הטור שכתב והכרעים הם המחיצות, הוא לתאר את צורת הסוכה ור"ל שהפך את המטה והכרעים הם זקופים מלמטה עד הסכך, וא"כ הם מחיצות לסוכה, אבל לא שהכרע ממלאה כל אורך ורוחב המטה באופן שהן ממלאין כל ד' רוחות של הסוכה אלא הכרע הוא קרש אחד מקרשי דופני הסוכה, ושאר הקרשים עומדין לעצמן, ומכל מקום צריך י' טפחים מן המטה עד הסכך דכיון

ממחצה, והוי מילוי פחות ממחצה וצריך לצרף מהסכך הפסול, פסול.

סימן תרלב

סעיף א' ומשנה ברורה ס"ק ג' דאם יש ג' טפחים יש להחמיר לא לאכול ולישן תחתיו, ועיין בחזו"א או"ח סימן קמ"ד ס"ק ב' ד"ה ולענין הלכה, ובס"ק ד' ד"ה דינים העולים פסקא היה הגג, דמשמע דלא חש לדיעה זו.

שם ומשנה ברורה ס"ק ז' ובשער הציון ס"ק י"א וביאור הלכה ד"ה כל באם בפנים הסוכה יש ג' טפחים וטפח א' בולט לחוץ, אפ"ה אסור לישב תחתיו, עיין בחזו"א שם, והוא תמוה מאוד, והעיקר שהוא כשר.

שם בשו"ע שבסוכה קטנה פוסל בין באמצע בין מן הצד בג' טפחים, עיין בחזו"א שם ס"ק ד' ד"ה נראה, דזה דוקא כשהן במקום אחד דנפיק מתורת לבוד, אבל אם נתן טפח ומחצה, סכך פסול, וסכך כשר ב' טפחים, וכן להלן, כשרה.

סעיף ב' אוריר בין בגדולה בין בקטנה פוסל בג' טפחים ודוקא שהולך ע"פ כל הסוכה, ופחות מזה כשרה ומצטרף להשלים השיעור, ואין ישנים ואוכלים תחתיו, עיין בחזו"א או"ח סימן קמ"ד ס"ק ה' ד"ה י"ט א' וד"ה נמצא, דאפשר דע"פ כל הסוכה לאו דוקא, וסגי בהולך ע"פ רובה, או במשך ז' טפחים, ועיין שם עוד, דאפשר דאם אמצע גופו תחת האוריר, אפילו כשנצרך ב' קצות גופו, יהיה רובו תחת הסכך, אסור.

שם ברמ"א או שיש בו כדי לעמוד ראשו ורובו, עיין חזו"א שם דאפשר דאם רוב ראשו או רוב גופו תחת האוריר, דיש להחמיר. [ועיין מה שציינתי לעיל, מה דכתב החזו"א דיש לעיין בלא היה ע"פ כולה רק ברובה, או במשך ז' טפחים האם כשרה].

סעיף ג' ומשנה ברורה ס"ק י"ז בהיה סכך פסול פחות מד' ואוריר פחות מג' אין מצטרפין לפסול, ועיין במשנה ברורה דמותר לישן תחת הסכך פסול פחות מד', ועיין בחזו"א או"ח סימן קמ"ד ס"ק ד' ד"ה נראה, דדעתו לא כדעת המשנה ברורה, אלא אם יש בצירוף הסכך פסול והאוריר ד' טפחים אין ישנים תחתיו.

סימן תרלג

סעיף ב' ומשנה ברורה ס"ק ה' ובשער הציון ס"ק ח' דגם הר"ן יודה להרא"ש בזה דאם היה צלתה מרובה מחמתה, בהוצין היורדין, או אפילו אין יורדין לתוך כ', אלא עד כ', כשרה, ועיין בחזו"א או"ח סימן קמ"ג ס"ק ה' ד"ה עירובין, לדעת הר"ן צריך שתי תנאים, א. צלתה מרובה מחמתה של ההוצין, ב. שירדו לתוך כ' ולא עד כ',

[ועיין חזו"א סימן ק"ג ס"ק ד' סד"ה ועיין בלשון הר"ן, כתב כדברי השער הציון, וזה דלא כמו שכתב בסימן קמ"ג, אך האי דסימן קמ"ג הוי בתרא ולכן העיקר כהא דסימן קמ"ג (הערת הגאון ר' חיים קנייבסקי)].

סעיף ד' מיעטה כתבן וביטלו, הרי זה מיעוט, עיין חזו"א או"ח סימן צ"ו ס"ק ד' וס"ק ה' ד"ה שו"ע, דכפירות הניטלין כשבת לא מהני אפילו בביטלו בהדיא לא מהני.

סעיף ה' ומשנה ברורה ס"ק י"ז י"ח בבנה אצטבא והיא ע"פ כולה דהיינו שיש ג' דפנות במקום האיצטבא, כשר אפילו מחוץ לאיצטבא, דהוי כפסל היוצא מן הסוכה דכשר, [כדלעיל סימן תרל"א סעיף ז'], ועיין בחזו"א שם סימן קמ"ד ס"ק ה' ד"ה ד' א', דאם אין שיעור ז' טפחים דאז אפילו אין בין האיצטבא לפתח ג' טפחים, פסול, ואין הסכך למעלה מכ' משלים שיעור הסוכה וגרע מסכך שלא במקומו.

סימן תרלד

סעיף א' וביאור הלכה ד"ה סוכה הביא מחלוקת בין ר"ף לר"ן בראשו ורובו בתוך סוכה קטנה ושולחנו בתוך הבית האם פסול מה"ת או רק מדרבנן, וכתב הביאור הלכה לדעת הר"ף הוי מדרבנן, אך לדעת הר"ן פסול מה"ת דלאו דידה היא [בסוכה של ו' על ו'], ועיין בחזו"א שם סימן ק"ג ס"ק ג' שהסכים לדעת הרמב"ן דסוכר דאף להר"ף הוי פסולו מה"ת בכה"ג.

שם בשו"ע לגבי שיעור של סוכה, עיין חזו"א או"ח סימן ק"י ס"ק כ"ח ד"ה עוד יש לעי', דמסתפק אם מכונות וספסלים קבועים אם ממעטים מהשיעור.

משנה ברורה ס"ק א' וביאור הלכה ד"ה סוכה בשם המ"א דק"ן שאין בו ז' על ז' אסור לישב שם, ועיין בביאור הלכה בשם דה"ח דבהיה רחב ז' ואינו ארוך ז' דיש להקל בזה, וסיים הביאור הלכה דאין להקל בזה, ועיין חזו"א סימן קמ"ד ס"ק ו' ד"ה במשנה ברורה, דבגוונא דהדה"ח בודאי כשר, דהרי כל טעמו של המ"א הוא לאו מטעם שחסר לה שיעורא, אלא דצר לו לשבת שם ובגוונא דא לא צר לו לשבת שם, וגם בעיקר דברי המ"א כתב שם ד"ה 'מיהו' דנראה תמוה דא"כ כל פסל היוצא פחות מז' ג"כ נימא הכי ולכן נראה לו להקל דלא כדעת המ"א.

סימן תרלה

בשו"ע החוטט בגדיש אינה סוכה שהרי לא עימר גדיש זה לשם צל, לפיכך אם עשה בתחלה כשנתן שם הגדיש חלל טפח במשך ז' לשם סוכה, וחטט בה אח"כ והשלימה ל"י כשרה וכו', עיין בחזו"א או"ח סימן קמ"ד ס"ק ה' ד"ה ט"ז א', דמצד דסגי בד' טפחים ומשהו, דהרי פחות מג' סכך פסול מצטרף.

סימן תרל"ט

טפחים שסמוך לראשה, אף שעולין כנגד השדרה של ד' טפחים הראשיים שלה מ"מ אין פוסלין בשבירתן. והוסיף, ובהני ששורשן תוך ד' טפחים, נראה דמונין העלין של ב' צדיו ביחד, וגם עלי התימות נכנס במנין, ואפילו נפרץ רוב מצד א' כשר כיון דלא נפרץ רוב עלין של כלל סך המנין מיהו אם נפרצו כל העלין שמצד אחד פסול דהוי כערומה.

סימן תר"מ

משנה ברורה ס"ק ט' וביאור הלכה ד"ה ועדיין דאם היה רוב הלולב מגולה אפילו במקצת עלין ג"כ פסול, ומהגר"א הביא דמשמע דאפילו מיעוט משיעור הלולב אינו מכוסה דבעינן כולו מכוסה, עיין בחזו"א או"ח סימן קמ"ו ס"ק כ"ד, דכתב דאין מפורש לא בגר"א ולא בר"ן דבמיעוט מגולה פסול, אבל ברובו מגולה אפילו מצד אחד אפילו במיעוט עלין פסול לכר"ע, ועיין שם בס"ק כ"א כ"ב כ"ג כ"ד כ"ה כ"ו כ"ז, מתי מחלוקת הראשונים בזה נולפי שדבריו ארוכים לא הבאנום כאן והררצה לעיין במקומן.

סימן תרמ"א

סעיף ד' ברמ"א ומשנה ברורה ס"ק כ' דאם עשה סוכה במקום שמצטער משינה אינו יוצא אף ידי אכילה, וי"א דאף דלכתחילה אין לעשות סוכה כזה, מיהו בדיעבד יוצא י"ח אכילה כיון שלאכילה אינו מצטער, עיין בחזו"א או"ח סימן קי"ג ס"ק ג' דהוכיח כרעה ראשונה מדברי הרי"ף.

משנה ברורה ס"ק ד' ושער הציון ס"ק ז' כתב בשם המ"א בנשברה השדרה ותלויה למטה, דכשר, ושאר אחרונים חולקין על המ"א, ושכספר בגדי ישע כתב דאין כונת המ"א שנשברה ממש, אלא שמתמוטט למטה, ובשער הציון כתב דאפשר כונת המ"א בנשברה רוב השדרה ומיעוטו קיים וכו', עיין חזו"א סימן קמ"ו ס"ק כ"ג דצריך להתיישב בדבר דאולי דומה לנקטם עוקצו ולא לנקטם ראשו, ומיהו קודם העלין הצדדיים י"ל שאין כאן שם שדרו של לולב לענין עיקר צורתו, אע"ג דלענין שיעור ד' טפחים נראה דמודדין ממקום שמתאחדין ב' התימות.

ברמ"א ומשנה ברורה ס"ק ח' וכן אם נתקשו העלין כעץ ואין יכולין לחברן אל השדרה פסול, וכ"ז ברוב עלין, אבל אם מיעוט עלין נעשו כך ושאר עלין נשארו ועדיין הלולב נשאר מכוסה בעלין כשר, וכתב המשנה ברורה ברוב עלין ורוב כל עלה ועלה, עיין בחזו"א או"ח סימן קמ"ו ס"ק י"ז, דאפילו אינן רוב השדרה, כגון דיש בחציו העליון יותר עלין מחציו התחתון, בין לפסול בין לכשרות, כגון אם היו רוב עלין במקצת שדרה מכוסה אפילו נתגלה רוב השדרה כשרה, ואם נפרצו רוב עלין במקצת שדרה ורוב השדרה מכוסה, פסולה.

משנה ברורה ס"ק ח' ושער הציון ס"ק י"ג בשם הביכורי יעקב דמסתפק בהיה רוב השיעור מלמטה האם הוא כשר, ומשמע דאם יש שיעור שלם של ד' טפחים ודאי כשר, עיין חזו"א סימן קמ"ו ס"ק י"ט דחולק עליו, דבעינן בתוך השיעור העליון בסמוך לראשו, ואין מצטרפין עלין מפורזין ע"פ כל האורן.

ועיין שם בחזו"א ס"ק ט"ז דביאר זאת יותר בארוכה דדין זה דנפרצו רוב עליו, היינו העלין שיש להן שורש בשדרה שבתוך ד' טפחים מראשו, אבל העלין שלמטה מד'

ועיין שם בס"ק כ"ז דלענין גילוי שדרה מהני גם הא דלמטה מד' טפחים העליונים, והביא ראייה לזה דלשיטת הראשונים דפסול מקצת גילוי שדרה, א"כ כשנגמר ד' טפחים בין עלה לעלה א"כ לא משכחת להו לולב כשר דהרי נמצא מקצת שדרה מגולה א"ת דלא מהני מד' טפחים ולמטה, אלא ע"כ דלגבי כיסוי השדרה, מהני הכיסוי של העלין ששרשן מלמטה מהד' שמכסין את השדרה דד' טפחים העליונים.

ועיין שם עוד דאותן העלין דמשמשים להכשירא דחיפוי השדרה, נכללין במנין העלין, ועיין שם שמסתפק כשנפלו עלין דתוך ד' טפחים והעלין שלמטה מד' טפחים כבר אינם משתמשים להכשירא האם מצטרפין לענין מנין העלין שבלולב, או שהכל בכלל ד' טפחים העליונים שבלולב, ואפילו נאמר דהכל הוא תשמיש לד' טפחים העליונים, אולי רק העלה הסמוכה לד' טפחים, הנצרכת לחיפוי אבל שאר העלין דאינה נצרכת לחיפוי ד' טפחים העליונים אינה בכלל מנין העלין.

משנה ברורה ס"ק ט"ו ושער הציון ס"ק ט"ז דאם נחלקה אחת משתי התימות, בלולב בעל שתי תימות, פסול ברובה להפוסלים לעיל בנחלקה האמצעית ברובה, ולהפוסלים לעיל אף בנחלקה במקצתה פסול גם כאן בנחלקה אחת משתי התימות במקצתה, עיין בחזו"א סימן קמ"ה ס"ק ד' וה', שדין זה צ"ע ויש מקום להקל בזה.

משנה ברורה ס"ק י"ט וביאור הלכה בסעיף ז' ד"ה נסדק דליש מחמירין דעת הט"ז דפסול רק כטפת, והח"א כתב דלדעת המחמירין פסול אפילו במשהו, וכביאור הלכה כתב להפריך דברי החי"א במה שכתב מדברי הר"ן, ועיין חזו"א שם ס"ק ט' וי', שמסיק

בכוונת הר"ן וכן משמע מרשב"א דאפילו משהו פסול
בנחלק, לדעה זו.

משנה ברורה שם כתב באם יש לו לולב אחר יותר
טוב לברך עליו, אבל אין לחוש בכ"ז כ"ז שלא
נחלק רובו, כמו שכתב הגר"א דברובו יש להחמיר
ובמקצתו אין להחמיר כלל, עיין חזו"א סימן קמ"ה ס"ק
א' וכן כתב בסוף ס"ק ז' שם, דמודה הגר"א דבדיעבד יש
לברך עליו אפי נחלק רובו כהני שיטת הראשונים דאין
פסול רק בנחלקו רוב עליו, אלא דלכתחילה אנו מחמירים
בנחלק רובו של התיומת, ובמקצתו אין להחמיר כלל, גם
להני שיטת הראשונים.

סעיף ד' במחבר בלא היו העלין זה ע"ג זה אלא זה
תחת זה וראשו של זה מגיע לעיקרו של זה כשר,
עיין חזו"א סימן קמ"ו ס"ק ל"ג שא"צ להיות מכוסה
העלין רק השדרה ולא העלין, ולא כמו שכתב הטור, אלא
כלשון השו"ע, שזה הוא לשון הרמב"ם.

שם עיין חזו"א שם ס"ק כ"א, דאפילו אינו קטן
מתחילת גידולו, אלא שחתך עד שאין מגיע ראשו
ש"ז לעיקרו ש"ז, נמי פסול, והטעם הוא לא דלאו שמיה
עלה אלא דמקצת המגולה פוסל.

משנה ברורה ס"ק כ' כתב, הטעם בזה דלא הוי הדר,
עיין בחזו"א סימן קמ"ו ס"ק ל"ד [וכן הוא לעיל

ס"ק כ"ה כ"ו] דהטעם בזה דלא הוי לולב אלא אופתא.

שם במחבר או שאין לו הרבה עלין זה ע"ג זה, אלא
מכל צד יוצא א' למטה סמוך לעיקרו ועולה על
ראשו פסול, עיין חזו"א שם ס"ק כ', דכתב פירושו דהיינו
בד' טפחים העליונים, ואע"ג דהעלין של מטה עולין עד
כנגד ראשו של לולב לא מהני, וסיים דלפי זה נמצא
דלולב כשר בה' עלין, ב' עלין מכאן ומכאן, א' עד מחצית
הד' טפחים, וא' משם ולהלן, וכן בכל צד, ועוד א' על
ראש השדרה.

משנה ברורה ס"ק כ"ב דאם יבש העלה עליונה פוסל
הראב"ד, עיין חזו"א סימן קמ"ה ס"ק י"א, דזה
כשר אף לדעת הראב"ד, ואפילו יבשו רוב עלי הלולב
בראשן כשר, ואינו פסול רק ביבשו רוב כל עלה ועלה,
ועיין שם ד"ה וכן דאף דהריטב"א כתב דהנהגה טובה
ליראי מצוה, להחמיר בזה, אך מה שמצוי שהחמה
שורפת בראש העלה ומראהו אדום אך עומד בקשיותו
כשר ואינו בכלל יבש, [וכידוע דאין כן דעתו של הגר"ז
מבריסק, דסובר דזה מקרי יבש].

שם במחבר עיין חזו"א שם ס"ק כ"א, [הבאנו זאת
לעיל בסעיף ב' ביאור הלכה ד"ה ועדיין] דצריך
שיהא כל השיעור מחופה, ולא סגי ברובו,

ועיין שם ס"ק כ"ב דלהני פוסקים [מובא בביאור הלכה
ד"ה ועדיין] דמכשירין במיעוט שדרה מגולה, אי"כ גם

כאן כשאינו מגיע ראשו ש"ז לעיקרו של זה רואין אותו
כאילו הוא נטול ואם אחרי שהוא נטול יהיה רוב השדרה
מכוסה כשר להני פוסקים.

משנה ברורה ס"ק כ"ט בכלתה השדרה בבי תימות
ונקטם א' מהם אפשר דיש להקל, עיין חזו"א
שם ס"ק ה', דלדעת המחמירין בנחלק א' מהם ה"ה
בנקטם, אך כתב החזו"א, דיש מקום להקל בזה, בנחלק
וא"כ ה"ה בנקטם.

סעיף ו' בביאור הלכה ד"ה אבל מצדד לברך בשעת
הרחק אפילו בנקטם רוב עלה האמצעי, עיין
חזו"א שם סימן קמ"ה ס"ק ז' דקשה להקל לברך בכגון
דא דנקטם רוב העלה האמצעי.

ביאור הלכה ד"ה נסדק עיין חזו"א שם ס"ק ט'
דמתקשה מה שכתב הביאור הלכה, ומסיק
דנראה דהוא ט"ס, וקאי אמחבר דסעיף ו' עיין שם.

משנה ברורה ס"ק ל"ב דיש ליזהר בזה הרבה
בנחלקה התיומת אע"פ שלא נסדק רק במקצת,
דאם נראה כשנים פסול, עיין חזו"א סימן קמ"ה ס"ק ח',
דכשאין לו אחר יכול לברך על הימנך במקצת ואין לפסול
אלא בנתעקמו כל העלין חציין לכאן וחציין לכאן, ובוה
נראה דאפילו לא נסדק שום עלה אלא שנתעקמו לכאן
ולכאן פסול.

ועיין שם ס"ק ט', באם כלה בבי' עלין [פירוש ב' תימות]
וא' נעשה כהימנך, לשיטת הפוסלים לעיל גבי נחלק,
ועיין שם עוד לעיל ס"ק ה' בענין זה.

סימן תרמו

ביאור הלכה ד"ה ולעיקובא לגבי נשרו מקצת עליו
ומהרוב הנשאר נשר א' מכל קן האם אמרינן
תרי רובא להכשיר, וכתב בשם אחד מהאחרונים דיש
להכשיר גם בזה, עיין חזו"א סימן קמ"ו ס"ק כ"ט, דאין
להקל בזה אפילו נשאר רוב עלין.

[דרך אגב מהביאור הלכה הנ"ל משמע שרוב שיעור עבות
תלוי ברוב עלין, ועיין בחזו"א שם ס"ק א' ד' ו' י"ח
שמסתפק בזה אם תלוי ברוב עלין או ברוב העץ, ועיין
שם אופן הציוור שיכול להיות רוב עלין ולא רוב עץ,
ולהיפך רוב עץ ולא רוב עלין.]

שער הציון ס"ק ל"ב בנקטם ראשו ואין עלין פסול,
ויש עצה לקטום העץ עד סמוך לקן שתחתיו,
וייכשר, עיין חזו"א שם ס"ק ל' דלדעה זו יש להכשיר גם
באופן אם אין עלין חופין.

סימן תרמו

סעיף ב' דבנשרו רוב עליה בערבה פסול ובמקצת עליה
כשר, עיין חזו"א סימן קמ"ו ס"ק ב' וד', דרוב
העלין פירושו העלין של רוב הבר, ומיעוט עלין היינו

שאינו רובו של האתרוג, עיין חזו"א שם ס"ק ה' ד"ה ספק וכו', דחולק על המ"א וסובר דאין לפסול רק ברוב שטחו של האתרוג ולא ברוב הקיפו.

משנה ברורה ס"ק מ"ו ובשער הציון ס"ק מ"ט דבאין נראה לעיני מחמת דקותו וצריך להסתכלות ועיין ומרחוק אינו נראה אינו פוסל, עיין חזו"א שם ד"ה מש"כ המב"ט, דדוקא שגם בקרוב צריך הסתכלות אז כשר אבל אם לאו פסול.

משנה ברורה ס"ק נ"ג דאם חיסר משהו למטה מהקליפה הדקה החיצונה פסול משום חסר, עיין חזו"א סימן קמ"ז ס"ק א' [הבאנו דבריו לעיל על דברי השו"ע סעיף ו'] דלא מקרי חסר רק בנחסר מגוף האתרוג. דהיינו מראה הלבן שהוא האוכל.

סעיף ט"ז שלבן פוסל כחזו"א, עיין חזו"א שם ס"ק ב' ד"ה ולדעת הטור, דלא מקרי לבן מה שנקלף ונתגלה בשרו הלבן, ולא מקרי לבן שינוי מראה אלא בלקוי בחזותו מבחוץ.

משנה ברורה ס"ק ס"ה לגבי מורכבים, דאם הרכיב ענף אתרוג לתוך ענף לימון, וכ"ש כשהרכיב ענף לימון לתוך ענף אתרוג, עיין חזו"א אור"ח בהשמטות סימן קנ"ו לסימן תרמ"ח, ד"ה ומיהו לענין, דאפילו הרכיבו אח"כ באתרוג ג"כ פסול הגידולים השניים.

ביאור הלכה ד"ה פחות מכביצה בשם החת"ס דאף שהביצים נתקטנו בזמנינו, די בכביצה דזמנינו, ובשם הביכורי יעקב להחמיר בכשני ביצים של זמנינו, עיין חזו"א זרעים לקוטם סימן ה' ד"ה ושיעור, כדעת הביכורי יעקב, ועיין עוד בשיעורין של תורה דכתב בשם החזו"א לענין אם ארכו משלים לרחבו, דהקיל בזה דלא כדעת הבי"צ.

תרמז

משנה ברורה ס"ק מ"ה דאתרוג של טבל דאסור באכילה פסול כל ז', עיין חזו"א שביעית סימן ז' ס"ק ט"ז, דלשנות המעשר הולכין אחר לקיטה ור"ה שלו ט"ו בשבט, ועיין עוד חזו"א בהשמטות אור"ח סימן קנ"ו לסימן תרמ"ח ד"ה וכן מעשרין, דאפשר לעשר ממורכב על שאינו מורכב.

משנה ברורה שם דאתרוג של ערלה, כיון דעומד לשריפה, פסול כל ז', עיין חזו"א ערלה סימן א' ס"ק ו' ז' דאפילו נטע האילן בשביל המצוה ולא לאכילה, ואפילו דעתו לא לאכול הפירות כלל נוהג בו דין ערלה.

[ועיין שם מה דביאר הירושלמי דערלה הנפסק בשו"ע יור"ד סימן רצ"ד סעיף כ"ד, דהנוטע לצורך מצוה כגון לצורך לולב או אתרוג חייב].

עלין של מיעוט הכד, והעלין המרוחקין זה מזה נוטלין חלק בצורת הערבה יותר מהמקורבין, ולכן אם העלין של רוב העץ, נשאר אף שנשרו רוב מספר העלין כשר, ואם העלין של רוב העץ נשרו, אף שנשאר רוב מספר העלין ודאי פסול.

סימן תרמח

משנה ברורה ס"ק ג' דנקרא מפולש בניקב מעבר לעבר לרחבו אף שלא כנגד חדרי הזרע, עיין חזו"א סימן קמ"ז ס"ק ד', דבניקב ברחבו מעבר לעבר שלא כנגד חדרי הזרע לא מקרי מפולש לכו"ע.

סעיף ד' ובביאור הלכה ד"ה אתרוג שנימוח בשם הפמ"ג דבנימוח מבפנים ונסרח יש לומר דפסול לכו"ע, עיין בשונה הלכות סימן תרמ"ח דין י"ג שמביא ממכתב חזו"א, דהאתרוגים החלולים מבפנים מחמת זקנה, קרוב הדבר שאינו בכלל המומין הפוסלין באתרוג, ואין זה בכלל ריאה שנשפכה כקיתון.

ביאור הלכה ד"ה ויש מי שאומר דליש מחמירין יש להחמיר בחוטמו במשהו, עיין חזו"א שם ס"ק ה', ד"ה כתב במשנה ברורה, שמצדד להקל גם בזה.

ועיין עוד בחזו"א שם ס"ק ג' דבנסדק לרחבו מב' צדדין יש פוסלין, וכן בנסדק מב' צדדין ואינו במקום העוקץ, אלא משוך לצד, ויש בו שיעור שהיה בו רוב של היקף האתרוג במקום העוקץ יש פוסלין, אבל בנסדק ברחבו רק מצד א' בעביו ברובו כשר, ואפשר שאם הגיע עד חדרי הזרע פסול, ועיין שם ד"ה ואם נסדק סדק, דכ' בסדק עגול כמטבע, והגיע עד חדרי הזרע, אפשר דפסול לכו"ע דהוי כחסר.

סעיף ה' ברמ"א דיש מחמירין בנסדק רובו, ואפילו נשאר משהו למעלה ולמטה, וכדכתב הביאור הלכה ד"ה ויש מחמירם עיין חזו"א סימן קמ"ז ס"ק ג' ד"ה ודעת וכו', וסוף ס"ק ה', דבנשאר למעלה ולמטה משהו אין להחמיר בנסדק רובו.

סעיף ו' ומשנה ברורה ס"ק כ"ד וכ"ה ושער הציון ס"ק כ"ז דאם נקלף יותר מקליפתו החיצונה, ונחסר מגוף האתרוג אפילו משהו פסול מטעם חסר, עיין חזו"א שם ס"ק א' דכל הירוק הוא בכלל קליפה עד הלבן שהוא האוכל ואין החסר פוסל אלא בלבן.

משנה ברורה ס"ק כ"ו דבנקלף והוי שינוי מראה פסול, עיין חזו"א שם דשינוי מראה היינו שנשאר פני האתרוג ונלקה מירוק ללבן, אך אין זה שינוי מראה מה שנראה הלבן.

משנה ברורה ס"ק מ"א בשם המ"א דאם נתפשט גם לצד השני מקרי רובו דהוי רוב הקיפו, אע"פ

סימן תרנ

סעיף א' וי"א ששיעור הדס וערבה י"ב גודלים וכו', עיין בס' שיעורין של תורה דהוא 30 ס"מ ולפחות 29 ס"מ.

שם בשו"ע שיעור הלולב ט"ז גודלים, עיין בשיעורין של תורה דהוא 40 ס"מ ולפחות 39 ס"מ. ועיין בחזו"א סימן קמ"ו ס"ק כ"ג בסופו, דנראה דלענין השיעור מונין ממקום שמתאחדין ב' התימות.

סעיף ב' צריך שיצא טפח למעלה מהם משדרו, עיין בס' שיעורין של תורה, דהוא 10 ס"מ.

סימן תרנא

סעיף ב' ומשנה ברורה ס"ק ט"ו ושער הציון ס"ק ט"ז אם נטל האתרוג ושאר הג' מינין באגודה אחת האם יצא?, עיין חזו"א סימן קמ"ט ס"ק א' סוף ד"ה סוכה וכו', דבתחילה מסתפק בזה, ואח"כ מביא מב"י דבנטל בידו אחת לא יצא אפילו לא אגדן, ומשמע מהחזו"א דסובר דלא מהני בדיעבד.

סעיף י"ב נטלן אחד אחד יצא, עיין חזו"א סימן קמ"ט ס"ק א' סוף ד"ה מנחות וכו', דכתב מיהו אין נטילת ג' פעמים הוי וכן בערבה, עולה, אך אחד אחד הפירוש הוא, כל מין לבד, אבל בכל מין צריך כל הברדים להיות לקיחתן כאחד.

סימן תרנו

בשו"ע ומשנה ברורה ס"ק ח' דבמצוה עוברת חייב להוציא עד חומש מנכסיו, עיין חזו"א סימן קמ"ט ס"ק ג' דאם אכל מה שהרויח, לא נפקע ממנו החיוב במצוה עוברת עד כדי מה היה חייב להפריש [דהיינו חומש].

סימן תרנח

סעיף ג' וביאור הלכה ד"ה דהוי באומר יהא שלך עד שתצא בו ואח"כ יהא שלי כבתחילה דבשו"ע הביא דאינו מועיל ליום הראשון דבעינן לכס, והביאור הלכה הביא מהקצוה"ח סימן רמ"א דמועיל, ועיין בחזו"א אבהע"ז סימן ע"ד ס"ק ט"ו, דנראה דהסכים לדעה ראשונה דלא כהקצוה"ח.

סימן תרסח

ביאור הלכה ד"ה אתרוג, דאתרוג ביום השמיני מותר להשתמש בו, דמוקצה מחמת יום שעבר לא אמרינן, עיין בחזו"א או"ח סימן מ"ט ס"ק י"ג ד"ה ובהא, דיש לעיין בההיתר דמוקצה מחמת יום שעבר, האם ההיתר מתחיל לאחר שכבר הוא ראוי, או ההיתר הוא למפרע, ונ"מ להדס בין השמשות [דהרי כמו שאתרוג מותר ה"ה הדס] דאי ההיתר אח"כ א"כ עכשיו שאינו

ראוי להריח בו, אסור לטלטלו, ואי ההיתר נעשה למפרע, מטלטלו ממ"נ אם עכשיו חול מותר לטלטלו, ואם קודש ראוי להריח בו, ואע"פ שאינו ראוי להריח בו מספק, ואין בהדס עכשיו שם תשמיש, מ"מ כיון שבצעם הוא ראוי אלא שהוא פורש בטעות אין כאן מוקצה, עכ"ד.

סימן תרעא

סעיף ה' ביש חצר לפני הבית מניחו על פתח החצר, עיין חזו"א סימן ס"ה ס"ק נ"ב וסימן צ' ס"ק כ"ג, דחצרות שלנו אין להן דין חצרות, וצריך להניחו בפתח ביתו מבחוץ, ולא בפתח החצר.

[דרך אגב עיין בס' מועדים חזמנים חלק ו' סימן פ"ז שמביא בשם הגר"י מבריסק וצ"ל דחולק על יסוד דינו דחזו"א כמה שכתב דאין לחצרות שלנו דין חצר, וממילא פועל יוצא לדינא לעניינינו וכמובן].

סימן תרפח

בשו"ע ומשנה ברורה ס"ק ב' בעיר שאין בה עשרה בטלנים יש מהראשונים שחולקין על דינא דשו"ע וסוברים דקורין בי"ד, ומביא מיד אפרים דיש לחוש לשיטתם, לקרות גם בי"ד, עיין בחזו"א סימן קנ"ד ס"ק ב' דפסק לדינא כשיטת הראשונים שאפילו אין י' בטלנים קורין בט"ו.

שם בשו"ע בישיבה ולבסוף הוקפה אינו מקרי מוקף, עיין בחזו"א סימן קנ"ג ס"ק ד' ד"ה ג' ב', דישיבה מיקרי שישבו שם בני אדם ואכלו ולנו שם, אבל בהזמנה לבד לא מקרי ישיבה, ועיין שם עוד דישבת עכו"ם לא מקרי ישיבה בא"י, רק בחו"ל.

ביאור הלכה ד"ה על דעת וכו' דנבנו בתים אחר שהוקפה לאחר שישבו, מביא מהטורי אבן, דתלוי ברוב בתים, דאם רוב בתים היו לפני הקיפן אין לזה דין כרך ואם רוב בתים הוא מאחרי הקיפן, יש להם דין מוקף מחמת הרוב בתים דנבנו אח"כ, עיין חזו"א סימן קנ"ג ס"ק ה' דכל הנבנה אח"כ בטל לראשונה.

ביאור הלכה ד"ה או וכו' בכרך של עכו"ם ואין בו ישראל ונכנס בו ישראל כפורים קורא בט"ו, עיין חזו"א קנ"ד ס"ק ג' דאע"פ שלענין בתי ערי חומה, אם חרב הכרך ואין שם ו' בתים אין לו דין בתי ערי חומה, אך לענין מקרא מגילה, קורא בט"ו אף דלא נשאר שם ו' בתים ודלא כדמשמע בביאור הלכה בשם הדבר משה.

שער הציון שם ס"ק ה' דנבנאה והוא יותר ממיל צריך גם להשתתף בענייניו, ואז נחשב ככרך, עיין חזו"א סימן קנ"ג ס"ק ג' ד"ה ותנאי, דבסמוך תוך מיל, אינו צריך תנאי זה להשתתף בענייניו.

שם בענין סמוך עיין חזו"א שם ס"ק א' וב', דסמוך מתחלת מהתחלת העיר, שאם הוא בתוך תחומה

וכן בן עיר שהלך לכרך, אם דעתו בכניסת ליל י"ד להשתקע עד שיאיר המזרח של ט"ו, נפטר מי"ד, ואינו קורא בי"ד אף אם חזר לעירו קודם שהאיר המזרח, וחייב לחזור לכרך ולקרות ביום ט"ו, ואם נשאר בעיר בכניסת ליל ט"ו אם היה דעתו להיות בעיר עד אחר שהאיר המזרח נפטר גם מט"ו, ואם דעתו לחזור לכרך קודם שיאיר המזרח, קורא בעיר כליל ט"ו, וכן קורא ביום ט"ו, בין שהוא בעיר בין שהוא בכרך, ודינו כבן כרך שהלך לעיר כיון שנפטר מי"ד מחמת שניתן לו דין בן כרך, ואם היה דעתו בכניסת ליל י"ד לחזור לעירו קודם שיאיר המזרח של ט"ו קורא בי"ד לילה ויום, ואם נשאר בט"ו בכרך, אם בכניסת ליל ט"ו חשב להיות שם אחר שיאיר המזרח, קורא גם בט"ו בלא ברכה, ואפילו חזר לעירו, ובן עיר שנכנס לכרך בסוף יום י"ד ע"מ להיות שם עד אחר שיאיר המזרח, קורא בט"ו לילה ויום, ומ"מ לא יברך בט"ו, ואם היה דעתו לחזור קודם שיאיר המזרח, אינו חייב בט"ו, וכן אם נכנס לאחר כניסת הלילה אינו חייב בט"ו, וככל הנ"ל אין ג"מ אם בא באונס או ברצון.

ויעיין שם ס"ק ג' בנר שנתגייר בפורים אחר שהאיר המזרח, ספק אם חייב בקריאת המגילה.]

סעיף ו' ומשנה ברורה ס"ק י"ח בחל בשבת דעת השו"ע דהסעודה היא ביום א' ודעת הרלב"ח דהסעודה בשבת, עיין חזו"א סימן קנ"ה ס"ק א' דפסק כשו"ע, דהסעודה היא ביום א', אך מה דכתב המשנה ברורה דהמשלוח מנות היא גם ביום א', בחזו"א ד"ה והא דאמרו משמע כדבריו, אך עיין להלן ד"ה ולהאמור, דיש לעשות רק הסעודה ביום א' אבל משלוח מנות ומתנות לאבינונים יהיה ביום ער"ש.

סימן תרצ

סעיף ג' דצריך לקרותה מתוך הכתב, עיין חזו"א סימן כ"ט ס"ק ד' דאין צריך ראייה של בר חיובא, אלא אף אם נתן שטר שחרור לעבדו, בין ראייה לקריאה, אפשר דמקרי מתוך הכתב.

סעיף י"ח ומשנה ברורה ס"ק ס"א דבחל ט"ו בשבת וקורין המוקפין בער"ש, צריך עשרה דמיקרי שלא בזמנה, ואי ליכא עשרה לא יברכו עליה, עיין בחזו"א סימן קנ"ה ס"ק ב' דמיקרי בזמנה, ודלא כהמשנה ברורה, ועוד חולק על עיקר דינא דלא יברכו אם אין עשרה, ועיין שם עוד דבי' נשים יכולין לברך דמיקרי פרסום בעשרה נשים, ואין צורך בעשרה גברים.

ועיין שם עוד דעשרה אינו מיקרי שאחד קורא ותשעה שומעים, אלא אפילו כל אחד קורא במגילה שלו, וזה אוחז בהתחלת המגילה וזה בסופו גם מקרי בעשרה, ונכידוע דהגרי"ז מבריסק, היה חולק על דין זה, דכפי שמוסרים מפיו, היה נוהג להזהיר לשומעים בכגון דא (בקריאת מוקפים בער"ש בחל ט"ו בשבת) שלא

של העיר, מקרי סמוך, אע"פ שהעיר נמשכת הרבה, ואף דלא היה סמוך בימות יהושע ב"נ, ואף אם נבנתה העיר תחילה רחוקה מן תחום העיר, ואח"כ נתוספו בתים, ונסמכה להכרך קורא בט"ו, וכן אם נתרכה כמה בתים ועתה אינה סמוכה להכרך קורא בי"ד.

ועיין עוד בחזו"א שם ס"ק ב' ד"ה ולעיל וסימן קנ"א ד"ה נראה, דבכרך המוקף חומה, ונתוספו בתים מחוץ לחומה, אע"פ שהאריכו חוץ לתחום, כל שאין ע' אמה ושירים מגרש פנוי, וכו', כדין תחום לענין שבת, קורין בט"ו שכל העיר כאחת נחשבת, ומיהו העיירות הסמוכות להם אין קורין בט"ו אלא א"כ סמוכות לכרך ממש ולא להבתים שנתוספו חוץ לחומה.

סעיף ה' ומשנה ברורה ס"ק י"ב בן כרך שהלך לעיר, והיה דעתו לחזור לכרך לפני אור הבוקר של יום י"ד אף שנתעכב לאחר שהאיר היום אינו קורא בעיר בי"ד, אבל אם היה דעתו לחזור אחר שהאיר היום של י"ד אף שחזר לכרך קודם שהאיר היום, חייב לקרות בכרך בי"ד, ובשם הטו"ז הביא דכ"ז דוקא כשהיה בעיר בתחילת אור היום של י"ד, אבל אם חזר לכרך קודם אור היום, אף אם היה דעתו לחזור אחרי אור היום אינו קורא בי"ד, ולא מועיל מה שחשב להיות בעיר בעת קריאת אנשי העיר, ובן עיר שהלך לכרך, אם היה דעתו בעת נסיעתו, לחזור לעירו, קודם אור הבוקר של ט"ו אינו קורא בט"ו, אף שלבסוף מתעכב בכרך אחרי אור הבוקר של ט"ו, וקורא בי"ד בהיותו בכרך, ועיין בחזו"א סימן קנ"ב ס"ק ו', דאין ג"מ דעתו בעת יציאתו מביתו, אלא דעתו בכניסת הלילה להיות כהאיר המזרח, קובעת את דינו, לפיכך בן כרך שהלך לעיר אם יצא מכרכו אחר כניסת ליל י"ד נשאר בן כרך ואינו קורא בי"ד, ואם הגיע לעיר קודם ליל י"ד, אם היה דעתו להיות בעיר אחרי האיר המזרח של י"ד, קורא בי"ד, כלילה וביום, אף אם כבר חזר לכרכו, קודם שהאיר המזרח של ליל י"ד, ואם היה דעתו לצאת קודם שהאיר המזרח נשאר בן כרך ואינו קורא בי"ד לא כלילה ולא ביום, ואם חזר לכרכו קודם כניסת ליל ט"ו נתחייב בט"ו, בין שהיה חייב אתמול שקרא בי"ד ובין שלא קרא, ואף אם דעתו לצאת ויצא קודם שהאיר המזרח של ט"ו, חייב בט"ו לילה ויום, ואם נשאר בעיר כליל ט"ו אם היה דעתו לחזור לכרכו קודם שהאיר המזרח של ט"ו, חייב בט"ו כיון שהוא בן כרך, ואם היה דעתו להשתקע בעיר עד אחר שהאיר המזרח נפטר בט"ו, ובן כרך שהלך לעיר ביום י"ד קודם כניסת ליל ט"ו, ע"מ לא לשוב קודם שהאיר המזרח, נפטר מט"ו, ואם דעתו לחזור קודם שהאיר המזרח חייב בט"ו לילה ויום, ואם יצא מכרכו, לאחר כניסת ליל ט"ו חייב בט"ו לילה ויום.

יחזרו על תיבות וישמעו היטב מפי השליח ציבור כדי שיהיה בעשרה].

ברמ"א שם דיש להסתפק אם נשים מצטרפות לעשרה, עיין חזו"א שם, דהביא מהאור זרוע דמשמע דפשיטא ליה דמצטרפין.

שם ברמ"א ומשנה ברורה ס"ק ס"ד דאם קראו בצבור והיחיד לא שמעה אפשר לקרותה ביחיד, כיון שכבר נתפרסם בצבור, ובמשנה ברורה הביא שם

מהיד אפרים שחולק ע"ז, ולכן יש להדר בעשרה, עיין חזו"א שם שהסכים לדעת הרמ"א, ואין חילוק בין בזמנה ללא בזמנה.

סימן תרצא

סעיף ח' וביאור הלכה ד"ה בצבור, בשם הטורי אבן דמגילה שלא בזמנה אין לקרות במגילה הכתובה בין הכתובים, ולא יצא אף בדיעבד, עיין חזו"א סימן קנ"ה ס"ק ב' דבדיעבד יוצא בכל גווני דלא כהטורי אבן.